

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SAİT FAİK
ABASIYANIK

Bütün Eserleri

YAPI KREDİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arama - <https://arantey.org>

BÜTÜN ESERLERİ

Sait Faik Abasıyanık 18 Kasım 1906'da Adapazarı'nda doğdu. Çocukluğu Adapazarı'nda geçti. İlköğrenimini Rehber-i Terakki Okulu'nda yaptı. Ortaöğreniminin bir kısmını İstanbul Erkek Lisesi'nde, diğer kısmını ise Bursa Lisesi'nde tamamladı (1925-1928). Yüksek-öğrenimine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nde başladı (1928). İki yıl sonra babasının isteği üzerine, iktisat eğitimi için Venedik üzerinden İsviçre'ye gitti. Lozan'da kısa bir süre kalarak, Fransa'nın Grenoble kentine geçti. Sanatı ve kişiliği üzerinde derin izler bırakacak çok sevdiği bu Fransız şehrinde üç yıl yaşadı. Fransa'dan döndükten sonra bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı. Çocukluğundan beri tüccar olmasını istediği babasının zorlamasıyla ticarete atıldı ve başarılı olamadı. Babasının 1939'daki ölümüyle geçimini yalnızca kalemiyle sağlamanın yollarını aradı. Kısa bir süre *Haber* gazetesinde muhabirlik yaptı (1942). Yazarlığa lise yıllarında başlayan Sait Faik'in ilk şiiri *Mektep* dergisinde yayımlandı (1925). İlk yazısı "Uçurtmalar" *Milliyet* gazetesinde yayımlandı (1929). 1934'ten itibaren kendini neredeyse bütününü öyküye veren yazar denizi, emekçileri, çocukları, yoksulları, işsizleri ve balıkçıları yalın, şiirsel bir dille anlatarak Türk edebiyatına yeni bir öykü anlayışı getirdi. Daha önce Atatürk'ü de onur üyeliğine seçen, ABD'deki Uluslararası Mark Twain Derneği tarafından çağdaş edebiyata yaptığı katkılarından dolayı onur üyeliğine seçildi (1953).

11 Mayıs 1954'te İstanbul'da öldü.

Yapıtları:

Öykü: *Semaver* (1936, Remzi Kitabevi); *Sarnıç* (1939, Çığır Kitabevi); *Şahmerdan* (1940, Çığır Kitabevi); *Lüzumsuz Adam* (1948, Varlık Yayınları); *Mahalle Kahvesi* (1950, Varlık Yayınları); *Havada Bulut* (1951, Varlık Yayınları); *Kumpanya* (1951, Varlık Yayınları); *Havuz Başı* (1952, Varlık Yayınları); *Son Kuşlar* (1952, Varlık Yayınları); *Alemdağ'da Var Bir Yılan* (1954, Varlık Yayınları); *Az Şekerli* (1954, ö.s., Varlık Yayınları). **Roman:** *Medar-ı Maişet Motoru* (2. baskısı *Birtakım İnsanlar* adıyla, 1944, Yokuş Kitabevi); *Kayıp Aranıyor* (1953, Varlık Yayınları) **Şiir:** *Şimdi Sevişme Vakti* (1953, Yenilik Yayınları). **Röportaj-Öykü:** *Tüneldeki Çocuk* (1955, Varlık Yayınları); *Mahkeme Kapısı* (1956, Varlık Yayınları). **Diğer Yapıtları:** *Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat* (1977, Bilgi Yayınevi), *Açık Hava Otel* (1980, Bilgi Yayınevi); *Müthiş Bir Tren* (1981, Bilgi Yayınevi); *Sevgiliye Mektup* (1987, Bilgi Yayınevi). **Çeviri:** Georges Simenon'dan *Yaşamak Hırsı* (1954, ö.s., İstanbul Yayınları).

SAİT FAİK ABASIYANIK

BÜTÜN ESERLERİ

SEMAVER

SARNIÇ

ŞAHMERDAN

LÜZUMSUZ ADAM

MAHALLE KAHVESİ

HAVADA BULUT

KUMPANYA

HAVUZ BAŞI

SON KUŞLAR

ALEMDÂĞ'DA VAR BİR YILAN

MAHKEME KAPISI

HİKÂyecİNİN KADERİ

BİRTAKIM İNSANLAR

KAYIP ARANIYOR

ŞİMDİ SEVİŞME VAKTİ VE DİĞER ŞİİRLERİ

İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 2987
Delta - 10

Bütün Eserleri / Sait Faik Abasıyanık

Kitap editörü: Sevgül Sönmez

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Uygulama: Süreyya Erdoğan

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Avcılar / İstanbul
Tel: 0212 422 18 34 Fax: 0212 422 18 04
www.acarbasim.com

1. baskı: İstanbul, Ekim 2009
ISBN 978-975-08-1683-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2002

Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İçindekiler

SEMAVER

- Semaver • 21
- Stelyanos Hrisopulos Gemisi • 26
- Meserret Oteli • 35
- Bir Kıyının Dört Hikâyesi • 39
- Babamın İkinci Evi • 45
- İpekli Mendil • 49
- Kıskançlık • 52
- Bohça • 55
- Orman ve Ev • 59
- Düğün Gecesi • 62
- Şehri Unutan Adam • 66
- Üçüncü Mevki • 70
- Garson • 75
- Birtakım İnsanlar • 80

BENİMLE BERABER SEYAHATTEN DÖNENLER

- Sevmek Korkusu • 87
- Louvre'dan Çaldığım Heykel • 90
- Robenson • 92
- İhtiyar Talebe • 94
- Bir Vapur • 116

SARNIÇ

- Sarnıç • 121
- Kalorifer ve Bahar • 126
- Beyaz Altın • 134

Bir Karpuz Sergisi •	143
Mavnalar •	148
Gece İşi •	151
Hancının Karısı •	156
Loğusa •	160
Ormanda Uyku •	166
Kim Kime •	174
Park •	179
Gaz Sobası •	187
Plaj İnsanları •	194
Davut'un Anası •	201
Grenoble'de İtalyan Mahallesi •	205
Marsilya Limanı •	208

ŞAHMERDAN

Şahmerdan •	215
Çelme •	220
Kaşıkkadası'nda •	227
Mahpus •	235
Bir Define Arayıcısı •	241
Projektörcü •	248
Françala mı, Ekmek mi? •	253
Paşazade •	257
Krallık •	260
Çöpçü Ahmet •	264
Köye Gönderilen Eşek •	268
Zemberek •	273
Alt Kamara •	278
Satılık Dünya •	281
Köy Hocası ile Sığırtmaç •	285
Şeytanminaresi •	289
Bekâr •	292
Beyaz Pantolon •	299
Bir Kadın •	307

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

LÜZUMSUZ ADAM

- Lüzumsuz Adam • 313
Ben Ne Yapayım? • 321
 Birahanedeki Adam • 324
 Mürüvvet • 327
 İp Meselesi • 334
 Menekşeli Vadi • 339
 Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür • 345
 Kaçamak, Papağan, Karabiber • 352
 Bacakları Olsaydı • 359
 Ayten • 363
 Papaz Efendi • 367
 Bir Külhanbey Hikâyesi • 375
 Kameriyeli Mezar • 379
 Hayvanca Gülen Adam • 386

MAHALLE KAHVESİ

- Mahalle Kahvesi • 393
 Plajdaki Ayna • 398
 Uyuz Hastalığı Arkasından Hayal • 407
 Dört Zait • 410
 Hallaç • 415
 Baba-Oğul • 420
 Karanfiller ve Domates Suyu • 424
 Bilmem Neden Böyle Yapıyorum? • 427
 Bir Sarhoşluk • 432
 Kınılıada'da Bir Ev • 435
 Süt • 438
 Gramofon ve Yazı Makinesi • 441
 Barometre • 447
 İzmir'e • 450
 Kış Akşamı, Maşa ve Sandalye • 457
 Bir Bahçe • 460
Bir İlkbahar Hikâyesi • 464
 Sakarya Balıkçısı • 467

- Kestaneci Dostum • 472
 Söylendim Durdum • 478
 Ermeni Balıkçı ile Topal Martı • 481
Sinağrit Baba • 485

HAVADA BULUT

- Havada Bulut • 491
 Ay Işığı • 501
 Havada Bulut • 509
 Büyük Hulyalar Kuralım • 515
 Karidesçinin Evi • 520
 Yorgiya'nın Mahallesi • 529
 Kurabiye • 539
 Korkunç Bir Pastane • 543
 Eleni ile Katina • 550
 Falcı Matmazel Todori • 553
 Birinci Mektup • 558
 İkinci Mektup • 561
 Sonu • 570
 1 Nisan'da Bir Erik Ağacı İle Konuştum • 575
 Mehmet Bey'e Göre • 578

KUMpanya

- Kumpanya • 583
 Kriz • 643
 Gauthar Cambazhanesi • 660

HAVUZ BAŞI

- Havuz Başı • 679
 Kumarbaz Hayri Efendi • 684
 Çatışma • 691
 İyilik Unutulmaz • 695
 Bir Sonbahar Akşamı • 699

Bayan Gülseren •	707
Yüksekkaldırım •	712
On Milyonerin On Metresi •	718
<u>Jimnastik Yapan Adam •</u>	726
İnsan Gibi Bir Şey: Huy •	730
Su Basması •	735
Mektup •	740
Sur Dışında Hayat •	743
Serseri Çocukla Köpek •	750
Sonbahar •	752
İnsanlar, Türküler, Masallar •	754
Parkların Sabahı, Akşamı, Gecesi •	759
Cezayir Mahallesi •	763
Simitle Çay •	767
Şehrin Sabahları ve Adamlarından Biri •	769
Şehrâyin •	772
Güğüm •	774

SON KUŞLAR

Son Kuşlar •	779
<u>Bulamayan •</u>	784
Yaşayacak •	792
Kendi Kendime •	797
Radyoaktiviteli, Röportajlı Hikâye •	800
Bir Kaya Parçası Gibi •	806
Gün Ola Harman Ola •	809
Ağıt •	813
Balıkçısını Bulan Olta •	817
Barba Antimos •	820
Haritada Bir Nokta •	824
<u>Sivriada Geceleri •</u>	831
<u>Sivriada Sabahı •</u>	836
Türk Ülkesi •	843
Yandan Çarklı •	847
Pay •	850

Kırlangıç Yuvasındaki Kadın • 861
Dondurmacının Çırağı • 865

ALEMDAĞ'DA VAR BİR YILAN

Öyle Bir Hikâye • 875
Yalnızlığın Yarattığı İnsan • 883
Alemdağın'da Var Bir Yılan • 890
Panco'nun Rüyası • 894
Melâhat Heykeli • 898
Yani Usta • 902
İki Kişiye Bir Hikâye • 905
Rıza Milyon-er • 913
Sarmaşıklı Ev • 920
Eftalikus'un Kahvesi • 926
Hişt, Hişt!... • 931
Dülger Balığının Ölümü • 935
Kafa ve Şişe • 939
Çarşıya İnemem • 943
Dolapdere • 949
Bir Hastalık • 952
Yılan Uykusu • 958

MAHKEME KAPISI

Seylan Çayı Hırsızları • 965
Modern Bir Karı Koca • 971
Bursa'dan Cesur Bir İhtiyar Geldi • 975
İki Buçuk Liralık Bir Rüşvet • 980
Bir Peri Masalı mı? İpekli Kumaş Hırsızlığı mı? • 983
Üç Bayan Bir Bay • 987
Koltuk Değnekli Adam • 990
Pişmanlık • 993
Nüfus Tezkeresiz Adam • 997
Sultan Mahmut Türbesi'nin Kurşunları • 1000
60 Liralık Bir Kadın Çantası • 1004
Bıçakla Oynanmaz • 1007
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

- Yüze Yakın Basamak • 1010
 Çamaşır İpleri ve Don Gömlek Hayaletleri • 1013
Universiteliler ve Bir Bayan • 1018
 Artistler Turneye Çıkarlarken • 1021
 Bu Senenin Meşhur Karakışı Cinayeti • 1024
 Dayının Ceket • 1027
 H. Soğukpınar • 1030
 Yerli İskoç Kumaşından Spor Ceket • 1034
 100.000 Marsilya Kiremiti • 1038
 Meryam Ana Kandili Ampulünün Kordonu • 1041
 Davacıya Göre Bir Muharebe • 1045
 Başkalarının Derdiyle Dertlenen Bayan • 1049
 Mahkemeye Verilen Mektuplar Kimin? • 1052
 Portakal Ezmelerinde Boya Var mı, Yok mu? • 1057

HİKÂYESİNİN KADERİ

- Uçurtmalar • 1063
 Yağma • 1065
 Sıcak ve Dondurma • 1067
 Kartal • 1069
 Salıncakçı • 1071
 Bağda • 1074
 Bir Genç Erkek • 1076
 Bir Muhabir Mektubu • 1078
 Solugan Beygir ve İhtiyar Av Köpeği • 1080
 Madam ve Mösyü • 1082
 Bir Küçük Satıcı • 1084
 Gece ve At • 1087
 Vilayetin Hikâyesi • 1089
 Karabaş'ın Hakkını Yediler • 1092
 Tahtacılar • 1095
 Bize Halid Ziya'yı Tavsiye Etmeyiniz • 1100
 Ne Can Sıkıcı İnsan Şu Freud! • 1104
 Türkçeye Tercüme Edilemeyen Kitap • 1108
 Bir Başka İstanbul • 1111
 Bin Dört Yüz Yetmiş Altı

- İflas • 1118
 Bir Kütüphanenin Hikâyesi • 1121
 Paşa Hazretleri • 1126
 Çingeneler • 1129
 Bir Balık Avı Hikâyesi • 1131
 Tasfiyecilerin Elebaşısı Kimleri Beğenip
 Kimleri Beğenmiyor? • 1134
 Yeni Neslin İddiası ve Davası • 1138
 Tasfiyecilerden Yahya Kemal'i Beğenenler de Var • 1141
 Burhan Cahit'in Ayten'i Yakılmalıdır! • 1141
 Tasfiye Edilenlere Yeni Memuriyetler • 1151
 Yenilerin Sanat Dünyaları
 Eskilerin Anlayamayacağı Kadar İleridir • 1155
 Nurullah Ata'ya Açık Mektup • 1159
 Baharı Aramak • 1161
 Yağmurlu Hava • 1165
 Millet Bahçesi • 1169
 Teşekkür • 1173
 Yedi Yaşındaki Şairler • 1177
 Suç Tiryakileri I • 1181
 Suç Tiryakileri II • 1184
 Kaşıkadası'ndan Mektuplar • 1187
 Bardaklar • 1189
 İki Kişi Arasında • 1191
 Sevgiliye Mektup • 1193
 Sevgiliye Mektup • 1196
 Sevgiliye Mektup • 1200
 Tüneldeki Çocuk • 1202
 Yalnızlık • 1206
 Bir Mecmua Hakkında • 1209
 Bekleyen Adamın Üç Hali • 1213
 Ketenhelvacı • 1218
 Mösyü Edmond Rostand'ın Cyrano'su • 1222
 Sur Dışında İnsanoglu • 1225
 İnsanoglunun Haline Doğru • 1228
 16:15 • 1230
 Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

“Gölgeler” Gölgede Kaldı • 1235
Önündeki Kış • 1237
Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor? • 1241
Âşiyân Müzesi • 1246
Atatürk-İnkılap Müzesi’nde • 1252
Belediye Müzesi • 1259
Genç Edebiyatçılar • 1265
Türk-İslam Eserleri Müzesi’nde • 1272
Rakı Şişesinde Balık Olmak İsteyen Şair • 1281
Şiir Sergisi de Olurmuş! • 1287
Burhanettin Tepsi ve Devlet Konservatuvarı • 1292
Çiçek Pazarında Bir Gezinti • 1297
Deniz Müzesi’nde • 1302
Uzun Ömer • 1306
Beleş Plaj • 1311
Güzeller Seçiliyor • 1316
Kraliçenin Evinde • 1321
Açık Hava Oteli • 1326
“d” Grubu Sergisi • 1330
<u>Diş ve Diş Ağrısı Nedir Bilmeyen Adam • 1334</u>
Şair Gazeteci • 1339
Bir Aşk Hikâyesi • 1343
Ayağıma Dolaşan Röportaj • 1347
Eyüboğluların Resim Sergisinde • 1351
Yedikule Müzesi • 1355
İlk Okuyucu Mektubu • 1358
Kıraathaneler • 1363
Fındık • 1366
Galata Köprüsü’nün Sabahı ve Akşamı • 1370
Şöhrete Dair • 1373
Balıkçının Ölümü • 1377
Yaşasın Edebiyat • 1379
Yazıcılığın Yirminci Senesinde • 1383
Değil mi Ama... • 1386
Onunla • 1389
Ölen İyi Hikâyeciye • 1391
Bir Fotoğraf Sergisinde • 1393

- Hikâyecinin Kaderi • 1395
 İki Münekkit Tipi • 1398
 Ölüm Hiç de Fena Değil • 1402
 Yarı Yeditepe, Yarı Balıkçı,
 Yarı Okuyucu ile Konuşma • 1405
 Beyoğlu • 1408
 Haydarpaşa • 1412
 Orhan İçin • 1416
 Eleştirmeci Falan Filan • 1419
 Kalinikhka • 1422
 Az Şekerli • 1425
 Battaniye • 1429
 Hikâye Peşinde • 1433
 G • 1439

SAİT FAİK'LE YAPILAN RÖPORTAJLAR

- Hececiler Yok! • 1447
 Ediplerimiz Ne Düşünüyor? • 1451
 Edebiyat Âlemimizde Kaldırılan Kazan • 1452
 Muharrir Neden Yetişmiyor? • 1453
 Sait Faik Anketimize Cevap Veriyor • 1458
 Sait Faik'le Bir Görüşme • 1461
 Sait Faik'le Bir Konuşma • 1464
 Bizde Yazar Ne Yer, Ne İçer? • 1466
 Sait Faik'le Son Konuşma • 1467
 Sait Faik'le Son Röportaj • 1469
 Sait Faik'le Birlikte Geçen Günler • 1472

BİRTAKIM İNSANLAR

- Birinci Kısım • 1487
 İkinci Kısım • 1527
 Üçüncü Kısım • 1566
 Dördüncü Kısım • 1592

KAYIP ARANIYOR • 1623**ŞİMDİ SEVİŞME VAKTİ VE DİĞER ŞİİRLERİ****Şimdi Sevişme Vakti • 1709****Yeis • 1712****Sicilya Ormanları • 1713****Ceylan-ı Bahri • 1714****Arkadaş • 1715****O ve Ben • 1717****Napoli • 1718****Mektup I • 1719****Mektup II • 1720****Bir Zamanlar • 1721****Şarap İçerek • 1722****Deli Çay • 1723****Bir Masa • 1727****Köprü • 1728****Marikula Doğur • 1731****Karlı Hava • 1732****Söyleyemiyorum • 1733****ŞİMDİ SEVİŞME VAKTİ'NDE YER ALMAYAN,
DERGİ VE GAZETELERDE YAYIMLANMIŞ ŞİİRLER****Hammal • 1737****Bizim İskele • 1738****Kırda Bir Öğle Uykusu • 1740****Elma ve İncir • 1743****Aynalı Çeşme • 1744****Söz Açınca • 1745****Kırmızı Yeşil • 1748****Kırmızı Yeşil • 1749****İmrozlu Kız • 1749****Bir Büyük Karışıklık • 1750****Bir Aydınlık • 1751****Evime Dönüyorum • 1753**

Hasretimin Bittiği ve Başladığı Yer • 1755

Sen Benim... • 1757

Alın Hülyalım • 1759

Deniz • 1760

SAGLIĞINDA YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLER

Yazamamak • 1765

Hoşaf • 1766

Bursa'da Bir Kandil Gecesi • 1767

Sanki Burda Değilim • 1768

Cıva • 1759

Süfliyet • 1770

Pazar Günleri • 1770

Gazeteler ve Çocuk • 1771

Donan Haber • 1772

Su Kenarında Yatanlar • 1773

Karların Hışırıtısı... • 1775

Ben Cıgaramı Söndürdüm... • 1776

Takam... • 1777

Bulutu Gördün mü • 1778

Karlı Hava (Müsvedde) • 1779

Değerli yazarımız Sait Faik Abasıyanık'ın kanunî temsilcisi bulunan Darüşşafaka Cemiyeti, 30 Mart 1863 tarihli Padişah Fermanı ile "babası ölmüş ve maddi durumu yetersiz" kız ve erkek öğrencilere karşılıksız eğitim sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Faaliyete geçtiği yıldan bu yana kendisini yenileyen, 1955 yılında kolej eğitimine, 1972 yılında da karma eğitime geçen kurum, 1994 yılında da Maslak'taki modern kampüsüne taşınmıştır.

Türkiye'de bir hayır kurumu tarafından açılan ilk özel okul olan Darüşşafaka, babası vefat etmiş, yoksul fakat yetenekli kız ve erkek çocuklarımıza giyim, barınma, yemek, kitap, sağlık hizmetleri dahil öğretim olanaklarını karşılıksız olarak yatılı ve karma eğitim vererek sağlaması bakımından da "İlk Halk Okulu" olma özelliğine sahiptir. Halen İngilizce eğitim yapan ve 900 öğrencinin öğrenim gördüğü kurumun tüm giderleri, devlet yardımı olmaksızın, sadece hayırsever halkımızın bağışları ve bu bağışların değerlendirilmesi suretiyle Darüşşafaka Cemiyeti'nin kendi imkânları ile karşılanmaktadır.

Sait Faik Abasıyanık, sağlığında birkaç kez; o zaman, İstanbul Fatih'te bulunan Darüşşafaka Lisesi'ne gitmiş, orada okuyan çocukları çok takdir ederek onlarla ilgilenmiş, ölümünden sonra tüm malvarlığının Darüşşafaka'ya verilmesini istemişti. Annesi Makbule Abasıyanık da bu arzuya uyarak telif haklarını Cemiyette bırakmış, ancak Burgazada'daki köşkün müze olarak korunmasını ve oğlu adına her yıl bir hikâye armağanı verilmesini şart koşturmuştur. Darüşşafaka Cemiyeti, kendisine 1964 yılında intikal eden bu vasiyete titizlikle sahip çıkarak köşkü müze halinde korumakta ve o yıldan bu yana "Sait Faik Hikâye Armağanı" adı altında Türkiye'nin en ciddi edebiyat yarışmalarından birini düzenleyerek değerli yazarın her yıl hatırlanmasını sağlamaktadır.

Yayın Notu: *Bütün Eserleri* bir araya getirilirken kitapların Sait Faik Abasıyanık hayatı boyunca yapılmış son baskıları esas alınmış ve künyeleri belirtilmiştir. Yazarın ölümünden sonra kitaplaştırılmış ya da süreli yayınlarda kalmış öykü, deneme, röportaj ve yazıların ise süreli yayınlardaki biçimleri korunmuştur. Kütüphanelerde bulunamayan dergi ve gazetelerdeki metinler Muzaffer Uyguner tarafından Bilgi Yayınları için hazırlanan kitaplardan kaynak gösterilerek alınmıştır.

Havada Bulut'un Büyük Doğu'daki tefrikasında bulunan ancak kitaba alınmayan öyküler, tefrikadaki sıraları belirtilerek kitabın sonuna eklenmiştir.

Şimdi Sevişme Vakti'nde yer almayan, süreli yayınlarda yayımlanmış şiirler tarih sırasıyla kitaba alınmıştır. Sait Faik Müzesi arşivindeki belgeler arasında bulunan şiirler yeniden okunarak gerekli düzeltmeler yapılmış ve "Sağlığında Yayımlanmamış Şiirler" başlığı altında bir araya getirilmiştir.

Dönemin dil anlayışına uygun olan yazım biçimleri günümüze uyarlanarak, gereken durumlarda noktalama işaretleri eklenmiş ya da çıkarılmıştır. Öykü, deneme, röportaj, yazı ve şiirlerin ilk yayım yerleri ve tarihleri belirtilmiş, ilgili açıklamalar da sonuna eklenmiştir. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

SEMAVER

Semaver

— Sabah ezanı okundu. Kalk yavrum, işe geç kalacaksın.

Ali nihayet iş bulmuştu. Bir haftadır fabrikaya gidiyordu. Anası memnundu. Namazını kılmış, duasını yapmıştı. İçindeki Cenabı Hak'la beraber oğlunun odasına girince uzun boyu, geniş vücudu ve çok genç çehresi ile rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motoru homurtusu işiten oğlunu evvela uyandırmaya kıyamadı. Ali işten çıkmış gibi terli ve pembe idi.

Halıcıoğlu'ndaki fabrikanın bacası kafasını kaldırmış, bir horoz vekarıyla sabaha, Kâğıthane sırtlarında beliren fecri-kâzibe bakıyordu. Neredeyse ötecekti.

Ali nihayet uyandı. Anasını kucakladı. Her sabah yaptığı gibi yorganı kafasına büsbütün çekti. Anası yorgandan dışarıda kalan ayaklarını gıdıkladı. Yataktan bir hamlede fırlayan oğluyla beraber tekrar yatağa düştükleri zaman bir genç kız kahkahasıyla gülen kadın mesut sayılabilirdi. Mesutları çok az bir mahallenin çocukları değil miydiler? Anasının çocuğundan, çocuğun anasından başka gelirleri var mıydı? Yemek odasına kucak kucağa geçtiler. Odanın içini kızarmış bir ekmek kokusu doldurmuştu. Semaver, ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ısırap, ne grev, ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. Ondan yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

Sabahleyin Ali'nin bir semaver, bir de fabrikanın önünde bekleyen salep güğümü hoşuna giderdi. Sonra sesler. Halıcıoğlu'ndaki askeri mektebin borazanı, fabrikanın uzun ve bütün Halic'i çınlatan dudugu, onda arzular uyandırır; arzular sön-

dürürdü. Demek ki, Alimiz biraz şairce idi. Büyük değirmende bir elektrik amelesi için hassasiyet, Haliç'e büyük transatlantikler sokmaya benzerse de, biz, Ali, Mehmet, Hasan biraz böyleyizdir. Hepimizin gönlünde bir aslan yatar.

Ali annesinin elini öptü. Sonra şekerli bir şey yemiş gibi dudaklarını yaladı. Annesi gülüyordu. O annesini her öpüşte, böyle bir defa yalanmayı âdet etmişti. Evin küçük bahçesindeki saksıların içinde fesleğenler vardı. Ali birkaç fesleğen yaprağını parmaklarıyla ezerek avuçlarını koklaya koklaya uzaklaştı.

Sabah serin, Haliç sisli idi. Arkadaşlarını sandal iskelesinde buldu; hepsi de dinç delikanlılardı. Beş kişi Halıcıoğlu'na geçtiler.

Ali bütün gün zevkle, hırsla, iştiaqla çalışacak. Fakat arkadaşlarından üstün görünmek istemeden. Onun için dürüst, gösterişsiz işliyecek. Yoksa işinin fiyakasını da öğrenmiştir. Onun ustası İstanbul'da bir tek elektrikçi idi. Bir Alman'dı. Ali'yi çok severdi, İşinin dalaveresini, numarasını da öğretmişti. Kendi kadar usta ve becerikli olanlardan daha üstün görünmenin esrarı çeviklikte, acelede, aşağı yukarı sporda, yani gençlikte idi.

Akşama, arkadaşlarına yeni bir dost, yeni bir kafadar, ustalarına sağlam bir işçi kazandırdığına emin ve memnun evine döndü.

Anasını kucakladıktan sonra karşı kahveye, arkadaşlarının yanına koştu. Bir pastra oynadılar. Bir heyecanlı tavla partisi seyretti. Sonra evinin yolunu tuttu. Anası yatsı namazını kılıyordu. Her zaman yaptığı gibi anacığının önüne çömeldi. Secadenin üzerinde taklalar attı. Dilini çıkardı. Nihayet kadını güldürmeye muvaffak olduğu zaman, kadıncağız selam vermek üzere idi.

Anası:

— Ali be, günah be yavrum, dedi. Günah yavrucuğum, yapma!

Ali:

— Allah affeder ana, dedi.

Sonra saf, masum sordu:

— Allah hiç gülmez mi?

Yemekten sonra Ali, bir Natpinkerton romanı okumaya daldı. Anası ona bir kazak örüyordu. Sonra yükün içinden lavanta çiçeği kokan şilteler serip yattılar.

Anası sabah namazı okunurken Ali'yi uyandırdı.

Kızarmış ekmek kokan odada semaver ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ısırap, ne grev, ne de patron olan bir fabrikaya benzetirdi. Onda yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

* * *

Ali'nin annesine ölüm, bir misafir, bir başörtülü, namazında niyazında bir komşu hanım gelir gibi geldi. Sabahları oğlunun çayını, akşamları iki kap yemeğini hazırlaya hazırlaya akşamı ediyordu. Fakat yüreğinin kenarında bir sızı hissediyor; buruşuk ve tülbent kokan vücudunda akşamüstleri merdivenleri hızlı hızlı çıktığı zaman bir kesiklik, bir ter, bir yumuşaklık duyuyordu.

Bir sabah, daha Ali uyanmadan, semaverin başında üzerine bir fenalık gelmiş; yakın sandalyeye çöküvermişti. Çöküş, o çöküş.

Ali annesinin kendisini bu sabah niçin uyandırmadığına hayret etmekle beraber uzun zaman vaktin geciktiğini anlamamıştı. Fabrikanın düdüğü, camların içinden tizliğini, can koparıcılığını terk etmiş ve bir sünger içinden geçmiş gibi yumuşak, kulaklarına geldi. Fırladı. Yemek odasının kapısında durdu. Masaya elleri dayalı uyuklar gibi vaziyetteki ölüyü seyretti. Onu uyuyor sanıyordu. Ağır ağır yürüdü. Omuzlarından tuttu. Dudaklarını soğumaya başlamış yanaklara sürdüğü zaman ürperdi.

Ölümün karşısında, ne yapsak, muvaffak olmuş bir aktörden farkımız olmayacak. O kadar, muvaffak olmuş bir aktör.

Sarıldı. Onu kendi yatağına götürdü. Yorganı üstlerine çekti; soğumaya başlayan vücudu ısıtmaya çalıştı. Vücudunu, ha-

yatıyetini bu soğuk insana aşılamaya uğraştı. Sonra, âciz, onu köşe minderinin üzerine attı. Bütün arzusuna rağmen o gün ağlayamadı. Gözleri yandı, yandı, bir damla yaş çıkarmadı. Aynaya baktı. En büyük kederin karşısında, bir gece uykusuz kalmış insan çehresinden başka bir çehre almak kabil olmayacak mıydı?

Ali birdenbire zayıflamak, birdenbire saçlarını ağarmış görmek, birdenbire belinde müthiş bir ağı ile iki kat oluvermek, hemen yüz yaşına girmiş kadar ihtiyarlamak istiyordu. Sonra ölüye bir daha baktı. Hiç de korkunç değildi.

Bilakis çehre eskisi kadar müşfik, eskisi kadar mülayimdi. Ölünün yarı kapalı gözlerini metin bir elle kapadı. Sokağa fırladı. Komşu ihtiyar hanıma haber verdi. Komşular koşa koşa eve geldiler. O fabrikaya yollandı. Yolda kayıkla giderken, ölüme alışmış gibi idi.

Yan yana, kucak kucağa, aynı yorganın içinde yatmışlardı. Ölüm munis, anasına girdiği gibi onun bütün hassasiyetini, şefkatini, yumuşaklığını almıştı. Yalnız biraz soğuktu. Ölüm bildiğimiz kadar korkunç bir şey değildi. Yalnız biraz soğuktu o kadar...

Ali, günlerce evin boş odalarında gezindi. Gece ı ışık yakmadan oturdu. Geceyi dinledi. Anasını düşündü. Fakat ağlayamadı.

Bir sabah yemek odasında karşı karşıya geldiler. O, yemek masasının muşambası üzerinde sakın ve parlaktı. Güneş sarı pirinç maddenin üzerinde donakalmıştı. Onu kulplarından tutarak, gözlerinin göremeyeceği bir yere koydu. Kendisi bir sandalyeye çöktü. Bol bol, sessiz bir yağmur gibi ağladı. Ve o evde o, bir daha kaynamadı.

Bundan sonra Ali'nin hayatına bir salep güğümü girer.

Kış Haliç etrafında İstanbul'dakinden daha sert, daha sisli olur. Bozuk kaldırımların üzerinde buz tutmuş çamur parçalarını kırarak erkenden işe gidenler; mektep hocaları, celepler ve kasaplar fabrikanın önünde bir müddet dinlenirler, kocaman bir duvara sırtlarını vererek üstüne zencefil ve tarçın serpilmiş salep içerlerdi.

Yün eldivenlerin içinde saklı kıymettar elleri salep fincanını kucaklayan burunları nezleli, kafaları grevli, ıstıraplı pirinç bir semaver gibi tûten sarışın ameleler, mektep hocaları, celepler, kasaplar ve bazan fakir mektep talebeleri kocaman fabrika duvarına sırtlarını verirler; üstüne rüyalarının mabadi serpilmiş salepten yudum yudum içerlerdi.

Varlık, (42), 1 Nisan 1935

Stelyanos Hrisopulos Gemisi

Kış, Ada'nın sahillerine lodoslarla beraber gelirdi. Kocayemiş ağaçlarının çamlarla birleştiği adanın lodos tarafında, hiçbir ev yoktur. Orada kocaman vahşi kayalar, tuhaf kuşlar ve derin uçurumlar vardır. Kalpazanlar Kayası'nın üstünden lodos aştığı zaman, adanın poyraz tarafındaki evlerinde sessiz bir hayat başlardı. Göçler gitmiş olurdu. Banyolar sökülmuş; köşkler küskün ve hayatsız dururdu. Küçük sandallar yer yer karaya çekilmiş bulunurdu. İşte balık zamanı bu zamandı. Kocaman gır gır kayıkları sahile başvurulur, torik ve palamut adanın etrafında bütün gün döner dolaşırdı. Kocaman kayıklar, kocaman bir şehre durmadan balık götürür, adaya para pul, bir iki çuval un, birkaç kilo et getirirlerdi. O sene kış ne kadar fazla olmuşsa balık da o nisbette az çıkmıştı. Balığın az, kışın çok olması günah çıkartan papazı bile düşündürürdü.

Stelyanos sabahtan beri çaparı* hazırlıyordu. Tamir ettiği ağlar çoktan bozulmuş, yazın hazırladığı oltalar kopmuş, kayığın boyaları dökülmüş, evin içi çoktan karmakarışık olmuştu. Bu sene balık yoktu. Bu seneki göçler evvelki senekiler gibi bol keseden para harcamamışlardı. Balığı bile başka balıkçıdan almışlardı. Beş para faydalarını görmemişti.

Trifon, kışa girerken hastalanmıştı. Köyde ilaç pahalıydı. Şehre inmek bir meseleydi. Trifon gerçi mektebe gitmiyordu. Ama kendi kendine çalışıyordu. Kitap, defter bile epey para tutmuştu. Stelyanos yarın balığa gidecekti. Çaparının hindi tüylerini düzeltiyor; kopmuş, çürümüş misinaları** tamir edi-

* Ucuna yem yerine hindi tüyü bağlanmış on, on beş veya daha fazla iğneli bir nevi olta.

** İpek veya bağırsaktan ud teline benzer bir şeydir. İğneler doğrudan doğruya olta kılına bağlanmadan bu beyaz şeye bağlanır.

yor, paslı iğneleri değiştiriyordu. Bir bol balık olsaydı yarın da biraz gazyağı, bir parça şeker, Trifon'a bir pantolon, bir yün yelek, kendisine bir kasket alabilseydi. Evin içini biraz düzeltse, şehirden Trifon'a bir iki küçük hediyecik getirseydi. Bir denizci hikâyesi kitabı satın alsaydı. Bir kocaman gemi resmi bulup Trifon'un yattığı küçücük odaya çivileseydi...

Stelyanos balığa akşamleyin çıktı. Gecenin kim bilir hangi saatinde dönecekti. Trifon büyükbabasını beklerken uyuyakalmıştı. Rüya görüyordu.

Bir kayanın önünde bir gemi vardı. Trifon geminin içinde mi, yoksa kayanın üstünde miydi? Müthiş bir dalga, her an gemiyi o büyük kayaya çarpacak gibi yaklaşıyor, sonra nasıl oluyor bilinmez, dalga gelip gemiye çarpıyordu. Her an o kaya ile gemi arasında bir iki kulaçlık mesafe azalacak zannedildiği halde azalmıyordu, artmıyordu da.

Bu rüya böylece devam ederken Stelyanos içeri girdi. Rüzgâr odanın içini karıştırdı. Bir iki fotoğraf yerlerinden düştü. Danteller uçtu.

— Uyuyor muydun, Trifon?

— Uyuyordum ya... Balık var mı baba?

— Yok... deniz sanki bomboş.

— Neden acaba?

— Muhakkak bir canavar peyda oldu, Trifon. Yoksa bu vakit balık olmaz mı?

— Dede... Sen hiç canavar gördün mü?

Stelyanos canavar görüp görmediğini kendi kendisine sorduğu zaman düşünür kalırdı. Fakat başkaları sorunca; o kadar canavar hikâyeleri ile dolu idi ki, o kadar gece yarıları, denizin karanlık, fosforlu yüzünden hışımla kocaman hayvanlar geçtiğini görmüştü ki... Hikâyelerle hakikatleri karıştırır, muhayyilesinde ve hafızasında yaşayan mahlukları, denizlerde yaşamış hayvanlar gibi bulup çıkarıverirdi.

Zaten deniz kadar meçhul bir şey var mıydı? Kim bilir oltaların yetişmediği, ağların serpilmediği denizlerde ne tatlı, güzel balıklar; ne haşin, yırtıcı, hayal edilmez canavarlar vardı.

— Gördüm, Trifon. Bir kıştı. Toriğe çıkmıştık. Bulunduğumuz nişanda* pamukbalığı dedikleri bir canavar olduğunu işitmiştik. Bu balığın yavrusu yirmi, yirmi beş kilo ağırlığında olurmuş diye duyardık. Bu yavruları büyükler, bir tehlike karşısında yutarlar; tehlike atladıktan sonra tekrar kusarlarmış. Düşün Trifon pamukbalığı ne kadar kocaman bir şey. Pamukbalığını o akşam Rüstem Çavuş yakalamıştı. Biz, bütün kayıklar onun etrafını almıştık. Bembeyaz, hakikaten pamuk gibi beyaz bir mahluktu. Yalnız ağzı, görülecek bir şeydi! Belki şu kapı kadar büyük. Dişleri yoktu. Rüstem Çavuş balığın karnına bıçağı daldırınca, bu karnın içinde dört tane dipdiri yavru bulduk. Sonra bu hayvanın yalnızca yavrusu yakalandı mıydı bütün deniz karışır, o cins bütün balıklar sandallara hücum ederler, devirirlermiş. O gece böyle bir vakaya meydan vermemek için kaçmıştık. Sonra bir akşam da...

Hikâyeler birbirini takip eder, Trifon müphem bir korku içinde uyuyuverirdi.

Kış ne kadar çok, ne kadar uzun olursa olsun; balık ne kadar az çıkarsa çıksın; yine yaz, bildiği gibi mahrumiyetlerin içinden kafasını kaldıracak ve onu bekleyenlere gelecektir.

Yukarıki iki odasında göçlerin oturduğu, sarı maden toprağı sıvalı küçük evin sahibi Stelyanos Hrisopulos, aşağıda zemin-den üç merdivenle inilen bir odada balık ağlarını örmekle meşguldü. Küçük odanın tavanı insan boyundan yüksek olmasına rağmen, insanı eğilmeye mecbur bırakan bir karanlık; kilise önlerinde, deniz kenarlarında, balık ağlarının arasında, sandalın içinde çıkmış sarı alaminüt fotoğrafları hayal meyal fark ettirdi. Bu fotoğraflara baktıkça, Hrisopulos ailesinin büyük kızını bir kraliçe tavrıyla sandalda çekerken, küçük Trifon'u berrak dişleriyle gülerken görür; bütün çirkinlikleri silip süpüren alacakaranlığı seviverirdi. Hrisopulos ailesi bütün ölüleri ve iki tek canlıyla güzel bir aileydi.

Onları ören genç gözünü bozacak kadar ince ve sanatkârane dantellerle süslü bir masa örtüsünün üstünde, kırmızı boyaları dökülmüş minyatür bir rakı sürahisinin yanında Trifon'un gün-

* Deniz ortasında balıkların bulunduğu yere nişan veya taş denir.

lerce çalışarak yaptığı bir gemi duruyordu. Geminin yanında, Stelyanos'un küçük kızı ve Trifon'un anası Yovana'nın ayakta bir resmi vardı. Yovana öleli dört sene olmuştu. Trifon şimdi on iki yaşındaydı. Sekiz yaşındaki Trifon'un resmi masanın üzerindeki gemi ve balık ağlarıyla beraber o sene, anasının öldüğü sene çıkmıştı. Bu resim on yaşındaki bir çocuğun ilişemeyeceği yere asılmıştı.

Stelyanos Hrisopulos'un en şayanı dikkat yeri boynu idi. Hiç kimsenin boynu, bir balıkçının kafasıyla vücudu arasında yükselen bu garip sütun kadar sert, dik, kararmış, adeta nasırlı ve sinirli olamaz. Buruşuk derinin üstünde rüzgârın, güneşin yaptığı tesir çok büyüktür. Genç bir balıkçı yüzüne sıhhat, enerji, hayat ve renk ulaştıran bu sütun, yalnız balıkçılarda bu kadar devrilmez bir mahiyetle yükselir. Bir balıkçı ne kadar ihtiyar olursa olsun, derisi ne kadar buruşuk bulunursa bulunsun her zaman kafası genç, dinç, boynu sağlam ve diktir.

Stelyanos Hrisopulos hem balık ağlarını örüyor, hem şarkı söylüyordu. Büyük kızını dokuz sene evvel kaçırmışlardı. Küçük kızı daha uslu akıllı çıkmış, evlenmiş barklanmıştı. Damadı, bir kış kocaman ve geniş sırtına işleyen bir rüzgâra yakalanmış, kayığı batmış, kendisi zorla kurtarılmıştı. Fakat zatürree, bu çınar adamı bir on gün içinde, ara sıra evlerine gelen sıska göçlere döndürüvermişti. On altıncı gün sokağa çıkan Stavro yirmi beşinci gün yine aynı hastalıktan oluvermişti. Küçük kızı; bu kocaman kollu, sert başlı delikanlıyı unutmamış, verem olmuştu. Büyük oğlu ise Yunanistan'da ne yaptığı meçhuldü. Dört senedir haber alamıyordu. Küçük kızı da öldükten sonra, Stelyanos'un elinde avucunda Trifon'dan başka insan kalmamıştı.

Trifon bu sert bakışı, bu çelik boynu, bu perişan ve laubali kıvrıkcık saçları, bu kuvvetli parlak dişleri babasından almıştı. Anasından ona yalnız huylar geçmişti. Birden parlayıveren çok seri neşesi vardı. Gürbüz insanlara has, açılan ve hayrete düşüren bir gülüşle gülerdi. O uzun, ince, Grek yüz adeta değirmileşir, gözler küçülür, sivri ince ve beyazlığından sarıca dişleri bir kutu, bir acayip kutu gibi açılırdı. Ve keder de ona birden gelirdi. Sebebi başka çocuklar için tekrar yılışık bir gülme veren her söz

onu darıltır, ağlatırdı. Stelyanos hem şarkı söylüyor, hem balık ağlarını tamir ediyor, hem de küçük Trifon'u düşünüyordu.

Küçük Trifon'u düşünen büyükbaba gülmez olur mu? Hiçbir hareket bu gülüş kadar belirsiz ve ince değildir. Onun için kimse, üç yavrusunu kaybetmiş bir insan diyemezdi. Bu gülün yüz, en bahtiyar insanların yüzüydü. Belki bir hile düşünen hilekâr da böyle gülerdi. Belki sandalını saati iki meci diyeye kiraya vermiş balıkçılar da böyle içten içe sırıtırıldılar: Stelyanos, Trifon'u düşünürken kimse gelip onu rahatsız etmemeliydi. O her zaman Trifon'u düşünürdü ama, bilhassa elinde iğ, balık ağlarını örerken onun küçük yaramazlıklarını, tatlı şakalarını hatırlayabilirdi. Başka zamanlar Trifon yelken açmasın, Trifon soğuk almasın, Trifon bu havada denize girmesin, Trifon çamlarda uyumasın, Trifon sokak çocuklarıyla kavga etmesin; bütün bunlar ihtiyarı sokak sokak dolaşmaya mecbur ederdi. O halde Trifon çok yakınlardaydı. Demek ki ne yelkende, ne balıkta, ne denizdedir. O halde Trifon neredeydi?

Trifon evin önündeki çınar ağacının dibinde, üstünde otları kuruyan bir sandalyenin yanındaydı. Bir ikinci gemi yapmakla meşguldü. Bu seferki gemi on iki yaşındaki bir çocuğun yapacağı gemi değildi. Bu, artık şimdiden kaptan olacağı anlaşılan bir delikanlının gemisi idi. İçinde açılmak, uzaklaşmak, seyahat arzuları dolu, hür, serazat, vatansız bir insanın gemisiydi. İçinde dalgalar, fırtınalar, sakin denizler, acayip balıklar, bambaşka, bize benzemeyen, bize benzeyen insanlar dolu, bir insanın tahayyüllerinin, hatıralarının gemisiydi. Bu gemi ile deniz kenarına gidilir, bu geminin arkasındaki bandıra direğine bir ip bağlanır ve bu geminin yelkenleri rüzgârla şişer ve bu geminin sahibi, yelkenleri pupa gidenin arkasından neler, ne başka vatanlar, ne başka sular düşünebilirdi.

— Trifon orada mısın?

— Buradayım!..

— Bir yere kaybolma sakın.

— Gemi yapıyorum.

— Yine mi gemi?

— Bu seferki ötekine benzemeyecek. Kocaman bir şey olacak. Akıntı gibi koşacak.

— Adını ne koyacaksın geminin Trifon?

— Adını mı?

Çocuk düşünceye dalmıştı. Aklına önce anasının ismi gelmişti. Dudaklarının ucunda, Yovana ismi olduğu halde düşünüyordu. Bu ismi söylese, büyükbabanın gözlerinde yine hayallerin uçuşmaya başlayacağını, hatıraların dalgalar gibi kabardığını görecekti. İhtiyar, uzun zaman sakın bir deniz gibi bekleyecek; susacaktı. Trifon bu durgun ve ağır havaları sevmezdi. Bir daha sordu.

— Adını mı? Şey... “Stelyanos Hrisopulos” koyacağım.

İhtiyar elindeki iği dantelalarla süslü masanın üzerine bırakmış, katıla katıla gülüyor ve kendi ismi konacak geminin ismini tekrarlıyordu.

— Stelyanos Hrisopulos!

Yine kahkaha ile gülüyor:

— Stelyanos Hrisopulos, diyordu.

Trifon için ne yaşayan insanlar, ne çiçekler, ne akarsular mavi gözlü arkadaşlar bir mana ifade ederdi. Yalnız bu önüne, gözlerinin içine serilen ve üzerine arka üstü yattığı zaman büyük güverteleri, boş yelkenlileri, güneşin içinde madenleri ve boyaları uçan vapurları düşünebildiği deniz ona, ciğerlerine çektiği havanın kıymetini, açıkçası yaşamının zevkini ve lezzetini verirdi. Ondaki ötesi boş, ıssız manasızdı. Toprak, kendisine yelkenlerini yapmak için kereste, çekiç ve keser verdiği için biraz bir şeye benzerdi. Trifon toprağı sevmez; ona hürmet ederdi. Çünkü birçok sevdikleri orada, onun altında, aklın durduğu bir yerde yaşıyorlardı. Fakat toprağın üstünde koşan, onun üstünde beş on para kazanmak kaygısı ile dönüp dolaşan insanlar ne tuhaf mahluklardı. Ve denize bir dakika durup bakmaya vakitleri olmadığını söyleyen bu insanlar ne zevksiz mahluklardı. Bu mektebe giden ufak çocuklar, denizin karşısında mektebi unutup bir gün, bir gece düşünceli kalamazdı. Dersler deniz kadar güzel; deniz kadar öğretici miydi acaba? Trifon denize girmeyenlerle arkadaşlık bile etmek istemezdi. Trifon denizi görmediği zaman, elinde keser, mütemediyen küçük yelkenliler, garip kayıklar yapardı. O, her gün bir gemi yapar, her gün bir gemiyi söker, bir yenisine başlardı. Adanın

sahilinden gelip geçen vapurlara bakar, acaba başka denizler de bu öne serilen gibi midir diye düşünürdü? Onun bir gemisi olsaydı, kocaman bir gemisi olsaydı, vinçli bir gemisi olsaydı. Hiçbir şehirde üç saatten fazla kalmadan, büyük şehirlerin gece ışıklarını, dört mil mesafeden son hızla geçip giderken seyretmek... Hiçbir şehirde beş saat kalmadan şehirden şehire, denizlerden denizlere, insanlardan insanlara, yurtlardan yurtlara...

Bu seferki gemi güzel olacaktı. İçine insan almayacaktı ama öteki yaptıklarına hiç benzemeyecekti.

Gemi bir gün hazırды. Bu gemi Trifon için bir dünya demekti. Trifon bu gemi için içinde bir şeylerin çarptığını hissediyor, bu gemiye bakarken Trifon, küçük kızların önünden geçtiği zaman duyduğu yumuşaklığı, bir nevi sarsıntıyı, baş dönmesini duyuyordu. Bu gemi Trifon için mavi gözlü bir kızdı. En tuhafı bu mavi gözlü kızı Trifon kendisi yaratmıştı. Bu mavi gözlü kız da Trifon'u seviyordu. Hiç mavi gözlü sahici kızlar Trifon'u severler miydi?

Stelyanos Hrisopulos gemisinin, iskelenin poyrazı kıran limanlığında ilk denize salıverildiği gün bir öğleüstü idi. Gemi bir metre uzunluğundaydı. Beyaza boyanmıştı. Baş tarafına, büyük yatlarda olduğu gibi, yaldızlı bir çiçek işlenmişti. Onun aşağısında bir demir deliği vardı. Orada, demir deliğinde küçük, cıva ile parlatılmış dökme bir kurşun gözüküyordu. Onun yanı başına yaldızlı boya ile geminin ismi "Stelyanos Hrisopulos" yazılmıştı. Gemi üç fülokalı* idi. Fülokalardan biri dört köşeli; yelken, sakız gibi beyaz, kalın ve temizdi. Trifon günlerce bu yelkeni beyazlatmak için uğraşmış, bezi kezzaplarla yıkamış, silmişti. Güvertede her şey ince, sarı pirinç tellerle tutturulmuş, mahirane bir şekilde her şey birbirine sarı iplerle bağlanmıştı.

Yelkenler müteharrikti. Yine güvertede herhangi bir kotranın bütün teferruatı göze çarpıyordu.

Kamara delikleri yapılmıştı. Kamara deliklerinin üstleri küçükçük camlarla örtülmüş ve camların etrafı sarı boya ile bir pirinç madeni rengi ile parlatılmıştı.

* Küçük yelkenler, büyük yelkenin önündeki küçük parça

Bu geminin içinde insan, küçücük minyatür tayfalar tahayyül ediyor; bir *Güiver Seyahatnamesi* okuyor gibi oluyordu.

Geminin bayrağı kırmızıydı, bayrağın ortasına bir istifham işareti koymuştu. İstifham işaretli bir geminin okyanusu aştiğini Trifon'a söylemişlerdi. Bayrak direğine Trifon, dedesinin uzatmalarını, paraketalarını* yaptığı İngiliz siciminden bağlamıştı.

Gemi suya bırakılır bırakılmaz, sanki canlı imiş gibi müteReddit bir hal aldı. Daha rüzgâr almamıştı. İskele, rüzgârı kesiyordu. İskelenin hizasına kadar bu vaziyette gitti. Tam o hizaya gelir gelmez, yan yatarak bütün yelkenleri şişti. İngiliz siciminin yumağı bitinceye kadar adeta bir uçurtma gibi uçtu. Trifon günlerce bu oyunla oynadı. Artık dedesi onu merak etmiyor; oraya, çakılların içine uzandığını, hafif meltemle kayıp giden gemisinin sicimini bırakıp topladığını, balık ağlarını ördüğü yerden biliyordu.

Köyün bütün çocukları, hatta Japon mağazalarından, oyuncakçı dükkânlarından alınmış motorlu sandallara, yeşil ve beyaz boyalı yelkenlilere sahip olanlar bile bir büyük çam ağacının dibindeki konferansta hazır bulundular. Stelyanos Hrisopulos gemisini batırmak için bütün tertibat hazırды. Çocukların içinde derhal mühendisler peyda olmuş, toplar yapılmış, tüfekler hazırlanmış, kocaman taşlar bir kenara yığılmıştı.

Trifon, her zamanki gibi boyu kadar gemisiyle deniz kenarına inmişti. Ses seda yoktu, gemiye çoktandır tertibatsız, münferid peyda olan düşmanlar ortada gözükmiyordu.

Trifon banyoların kenarına hazırladığı, çocukların her gün bozduğu kızığı da dokunulmamış bir halde buldu. Gemisini oraya yerleştirdi. Öndeki tahtayı çeker çekmez yağlanmış kızaktan gemi hızla kaydı, suya gömüldü. Hafif bir keşişleme esiyordu. Sicim gitgide boşanıyor, gemi hafif yana yatarak pupa gidiyordu.

İşte o zaman soba borusundan yapılan top, küçük çamların içinden patladı. Geminin yanına isabet eden taş, ona biraz daha hız vermiş, gemi büsbütün yan yatmış gidiyordu. Bir ikinci, bir üçüncü top patladı. Fakat isabet vaki olmadı. Tri-

fon şaşırmış, gemiyi geri çekmeye imkân bulamamıştı. Üçüncü topun sesinden sonra Trifon büsbütün şaşırmış, sicimi de elinden bırakmıştı.

Hrisopulos gemisi alabildiğine koşuyordu. Bu sırada on altı çocuk, aralarında motorlu sandallara, altın yıldızlı güvertelerinde yalancı insanlar bulunan kotralara sahip çocuklar da bulunan on altı çocuk, ellerindeki ve ceplerindeki taşlarla beraber fırladılar. Stelyanos Hrisopulos gemisini batırdılar.

Varlık, (61), 15 Ocak 1936

Meserret Oteli

İstasyona iki erkekle bir kadın indi. Yağmur çok şiddetli yağıyordu. Genç bir hamal, bu üç kişilik grubun eşyalarını yükledi. Kadın hamala:

— Meserret Oteli'ne, dedi.

Hamal:

— Meserret Oteli'ne mi? diye sordu. Bu soruşta, işitmemekten değil, bir güzel sözü bir daha tekrarlatmak isteyen acemi bir haletiruhiye var gibi idi. Kadının sesi, yağmurlu havanın içine daha madeni bir yağmur gibi düşmüştü. Erkekler, sessiz sedasız, ceketlerinin yakalarını kaldırmış, istasyon binasının içine doğru kaçıyorlardı. Genç kadınsa hamalın sorgusuna başıyla müsbet bir cevap verdikten sonra kırmızı muşambasını uçuran rüzgâra ve erkeklere doğru seğırtmekte idi. Birden geriye dönüp hamala:

— Çocuğum, dedi. Daha iyisi bize bir araba bulsan...

Arabaya birbirine sıkışarak yerleştiler. Hamal da eşyaları arabacının yanına birer birer koymuş; arabanın içine ve genç kadının bir erkek çocuk yüzü taşıyan kafasına dönmüş:

Uğurlar olsun, demişti. Allah rahatlık versin!

Erkekler ilk defa seyahate çıkmışlara mahsus acemilik ve sersemlikle dolu idiler. Kadın, hamala:

— Eyvallah, dedi.

Araba hareket etti. Hamalın elleri açık kalmıştı.

Araba çamurların içine daldı. Yolcular, uzakça şehre doğru çekip gittiler. Neden sonra kadının aklına geldi.

— Ah, dedi, ne eşeğim. Hamalın parasını vermeyi unuttum. Erkekler, kadın, “ne berbat bir hava,” demiş gibi kafalarını sal-

ladılar ve sersemliklerine daldılar. Arabacı atlarına homurdayıyordu. Geniş sırtında rüzgâr esiyordu.

Kadın müteessir, arabacının sırtındaki rüzgâra bakıyordu.

Birkaç defa ona seslenmek istedi. Fakat cesaret edemedi. Bu sırtın ötesinde göreceği iki haydut gözüyle karşılaşmak mümkünüdü. Bütün bu sırt ve arka, manzarasından gözünün önüne bir kürek mahkûmunun külrengi kafası, gözleri, katil hayatıyeti geleceğine emindi. Fakat birden kafasını ve kalbini dolduran bir cesaret ve tecessüs hamlesiyle:

— Arabacı, dedi.

Rüzgârlı, kalın geniş sırt ürpermişti. Ürpermişti ama yağmurlu, ıslak kafasını çevirmemişti.

Kadın ikinci defa seslendi. Bir kafa homurdanır gibi döndüğü zaman kadın; hayalde yaratılan şeylerin hakikatteki aykırılığıyla karşılaşmaların ahmaklığıyla mı susmuştu?

Şimdi güzel ve köylü bir çehre, on üç yaşında bir çocuk yüzü ona soruyordu:

— Ablacığım ne oldu? Bir şey mi unuttunuz?

— Hamalın parasını vermeyi unuttuk da...

— Zıyanı yok abla, ben dönüşte kendisine veririm.

Arabacı arabadan inmiş, bir başka arabacı yerine gelmiş gibi, aynı sırt manzarası kadının gözlerinde yeniden peyda oldu. Ve kadın hayaline, tekrar bir haydut çehresi mıhlıyarak, kasabanın çamurlu, ıslak, ölü çarşılarını seyre daldı.

Meserret Otel, kasabanın en güzel oteli idi. Erkekler, ace-miliklerini boyun bağlarını çıkarır gibi çıkarmışlar, otelciye isimlerini yazdırıyorlardı. Kadın, küçük salonu gözden geçirmekteydi. İsviçre'de, bir aile pansiyonunun şirin köşkünde, iki kış geçirmişti. Basit, kullanılmaya elverişli, çıplak denilecek kadar boş, fakat her şeyi tamam bir salondur. Anadolu'nun bu küçücük nahiyesinde bir İsviçre köyünün konforunu yaratan adamı görmek merakıyla; küçük bir masanın önünde, sandalyeye oturmadan, reverans eder gibi bükülmüş, yolcu kâğıtlarını dolduran otelciye:

— Bu otelin sahibi siz misiniz? diye sordu.

Genç adam kafasını kaldırmadan:

— Evet, benim, dedi.

Kadın evli misiniz diye sormak istiyor; bir Avrupalı kadın zevkiyle süslü ve muntazam salonu bu kafası tıraşlı adamın yapacağına inanmak istemiyor gibi duruyordu. Kadın bu suali her nedense sormadı.

Duvarda iki resim levhası vardı. Birisi bir bostan dolabının gölgesini ve şıkırtısını, kovaların akşam ışığıyla dolmuş parıltısını bir fotoğraf hissizliği ve mevsukiyetiyle aksettiriyor. Bir diğeri, acemi fakat çok hassas bir fırçanın, çok çabuk kaçan bir hayali zapt etmek için baş döndürücü bir acele içinde çırpındığı bir genç kız portresi idi. Otelci ile işlerini bitiren erkekler de bu genç kız resminin önüne dikilmişlerdi. Bir tanesi bu portrenin üzerinde yaptığı tesiri ifade etmesini bilen bir çehre ile dalgın:

— Bu portrede, dedi, bir sürat var. Adeta ressam bu çehreyi yüz kilometre yapan bir trenin içinde geçerken durulmayan istasyonların birinde dikilmiş sıtmalı bir kız çocuk hayalini kafasında sonradan canlandırmış, büyütmüş de yapmışa benziyor.

Otelci de oraya bakıyordu. Gülümser gibi gözleri duvarda, resmi görmüyor, fakat o tarafa bakıyordu. Sessiz denilecek kadar haletiruhiyesizdi. Alışılan, özlenen bir çirkinliği, entelektüel bir yüzü vardı.

Mütevazı bir sesle:

— Hemşirem ölmeden birkaç saat evvel, dedi.

Hepsi tekrar gözlerini portreye çevirmişlerdi. Kadın, yüzünü dönmeden:

— Bu resmi siz yaptınız değil mi? dedi.

Erkekler otelcinin, “hayır ben yapmadım,” demesini bekliyorlar gibi bir hal almışlardı. Kadın sorduğu sorunun cevabını almış kadar müsterih bekliyordu.

Otelci ağır ve düşünceli:

— Hayır, dedi.

Sanki erkekler geniş bir nefes almışlardı. Kadın bu menfi cevaba hayret etmemişti. Otelci devam etti:

— Bizzat kendisi yapmış. Bir arkadaşı aynayı tutmuş. O kendi eliyle, işte resimdeki gibi gülümseyerek... Bizzat kendisi yapmış.

Kadın bildiğimiz kadınlardan olsaydı otelciye, bu portrenin hikâyesini ondan kopara kopara alabilirdi. Yüzü lakayt bir mana almıştı. Erkeklerin sarışınına döndü:

— Bana, dedi, bir cıgara verir misiniz?

Otelci ağır ağır odadan çıktı. Birkaç saniye sonra tekrar içeriye girdi.

— Bir emriniz olursa, dedi, zili basarsınız. Garson size odalarınızı gösterir. Yatmadan evvel sıcak bir şey içmek arzu ederseniz size çay da hazırlayabilirim.

Otelcinin yüzü heyecanlıydı. Yüzlerce müşteriye yaptığı gibi, bir iskemlenin üstüne ters oturup gözleri görmeden resimde, hikâyesini anlatmayı gayri şuurî arzu ediyordu. Fakat kadın:

— Teşekkür ederiz. Evet yatmadan evvel bir çay içebiliriz. Çok teşekkür ederiz.

Otelci ikinci defa çıktıktan sonra kadın, yol arkadaşlarına İsviçre'de tanıdığı bu ressam kızın macerasını anlatmak istedi. Sonra bu âdi hikâyeyi anlatmış kadar yorgun ve mecalsiz, hatta yarı yolda öte tarafı dinlenilmeyeceğinden korkmuş gibi sustu. Ve ölmüş arkadaşının hatırasıyla uzun müddet gözleri portrede düşündü. Aynayı tutarken söylediklerini şimdi birer birer ses, ışık, rüzgâr ve yağmur arası bir sükûtle yeniden işitiyordu.

— İstasyonda genç bir hamal eşyani alacak. Sana birkaç defa, kadın sesi işitmek için, bir sözü tekrarlayacak. Sen ona parayı vermeyi unutacaksın. Kocaman sırtlı bir arabacı döndüğü zaman, on üç yaşında bir köylü çocuğu yüzüyle karşılaşacaksın, sonra arabacı arabadan inmiş de, bir başkası yerine oturmuş gibi aynı sırt manzarası karşında peyda olacak. Kasabanın ölü çarşılarını seyre daleceksin. Belki hava yağmurlu olacak. Sonra ağabeyim... Gözleri, özlenen ve alışılan çirkinliği, entelektüel siması. Bana söz... Muhakkak gidip bir gece bizim otelde yatacaksın değil mi?

Varlık, (45), 9 Mayıs 1935

*Bir Kıyının Dört Hikâyesi**

1- Soğan kayığı:

Bir gün adanın sahiline bir soğan yüklü kayık gelip demirledi. Adanın muhtekir ve obur esnafı, bu kocaman kayıktaki bütün malı kaldıramayacaklarına müteessir kayığın demirlediği limanda kocaman adımlarla dolaşıp duruyorlardı. Bu esnaftan çok, kayık beni alakadar etmişti. Bilhassa bir kayıkçı: Genç, gürbüz bir köylü çocuğu idi. Şekilsiz, yahut şekilleri bozuk çıplak ayakları ile bu zengin adanın toprağına ayak basar basmaz bir vahşi hayvan siması almıştı. Oradan oraya aç ve çıplak gözleri ile dolaştı. Kadınların önünde şayanı hayret bir buruşukluk ve asabiyet kaplayan yüzü, kendi kadar genç adamların beyaz pantolonlarında ve mavi gömleklerinde enerjisini, asabiyetini kaybediyor, gözleri harekette renklerini birden durduruyor, sakın ve mahzun bakıyordu.

Belki çok kıskançtı. O kadar şaşırmıştı ki, adeta, her sene uzak köylerinden bu adaya soğan getirdiğini unutmuştu. Hafızası o kadar daralmış, bir sene evvelini hatırlamıyor gibi idi. Halbuki, kendisine bir gün sorduğum zaman: "Biz bu adaya her sene geliriz," demişti. Onun için dünya ne kadar çabuk değişiyordu. İlk gün benimle karşılaştığı zaman yine bomboş baktı. Sonra katiyen alakasızlığını dahi belli etmeksizin çekilip gitti. Fakat ben onunla uğraşmaya niyet etmiştim. Kayığın önüne yüzükoyun yatarı. Artık hayret bile ifade etmeyen yüzüyle bakar dururdu.

* Said Faik, Yaşar Nabi'ye yazdığı 6 Kanun-ı evvel 1935 tarihli mektubunda, bu öykü için "Soğan Kayık, Keçiler, Sıcuk Kış ve Dört bayram" önermiştir.

Tombul beyaz kadınların yıkandığı sahilde bir gün soyunurken gördüm. Suya idmançı gençlerin yaptığı gibi balıklama atlamadı. Küpeşeden bırakılan bir kalas gibi istikametsiz ve biçimsiz düştü. Suyun yüzüne çıktığı zaman gülümsüyordu. Ben de soyunmuştum. Kendisine yetiştim. Kadınları gösterdi. Parmaklarını yaladı. Ve bir küçük kotra hızıyla uzaklaştı. O kadar güzel yüzüyordu ki, dikkati çekmekte gecikmedi. Yanık genç kızlar, tombul beyaz kadınlar aralarında genç bir sportmen yüzünün gezindiğini, bacaklarının arasından bir yılan gibi süzüldüğünü fark edince fıkırdaştılar. Çığlıklar kopardılar. Hatta birkaçı ona moda bir lisanla laf attılar. O mütemadiyen gülümsüyordu.

Sudan çıktıktan sonra aynı kadınların hiç ehemmiyet vermeden önünden geçtiklerini görünce, hatta kendisine bakmadıklarını fark edince; akşam olup elektrikler yandıktan sonra yanlarından denizde yaptığı gibi yılan kıvrımı ile geçtiği zaman yine aynı kadınların bu sefer çatık ve korkunç birer çehre ile kendi anlayabildiği bir lisanla küftettiklerini işitince şaşırdı. Üç gün bu böyle devam etti. Denizde aynı şaka, aynı cilve oluyor, kadınlar, bu genç sportmene hoş görünmek için her türlü müsamahayı gösteriyorlar, fakat gece olup ışıklar yanınca palasparelerin içindeki çocuğu tanıyamıyorlardı. O çocuk bu sırrı çözmeden günler geçti. Çocuk usandı. Bir gün kayığın kenarına oturmuş gördüm. Artık banyoya gitmiyordu. Elinde olta, balık tutmakla meşguldü. Hatta gelip geçenlere dönüp boş ve hayret dolu gözlerle bakmıyordu. Onu balıklar o kadar alakadar etmişti ki, yüzü, oltadan kurtulan balıklara asabiyetle buruşuyordu; sonra oltanın ucunda çırpınan balığa gülümsüyordu.

Şimdi ahbap olmuş konuşuyorduk. Yine kadınları gösterek parmaklarını yalıyor, küçük, kesik boş cümlelerle konuşuyordu. Benimle kayıkçılar ve balıkçılar yanımızda iken konuşmuyordu. Bu beyaz pantolonlu, mavi gömlekli adamla, onların yanında konuşulamayacağını biliyordu. Buna mukabil benim de, beyaz pantolonlu, mavi gömlekli, spor ayakkabılı insanlarla konuşurken kendisiyle görüşemeyeceğimi kestiremiyordu. Bu da onun için bir sır olup kaldı. Adanın muhtekir ve obur, dört beş aydır birbiriyle dargın esnafı barıştılar, birlik oldular ve so-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ğanları paylaştılar. Soğan kayığını bir sabah, hareket için hazır buldum. Yelken serene çekilmişti. Filoka hazırды. Soğanların yerine safra makamında taşlar konmuştu. Kayık hareket edecekti. Ve soğan kayığı öğleye doğru başlayan poyrazla yelkenlerini şişirdi. Köylü çocuğundan bir selam bekledim, vermedi. Ve soğan kayığı ağır ağır uzaklaştı. Ben onun denizin üzerinde bir nokta gibi kalmasını beklemeden uzaklaştım.

2 - Kediler:

Kedilerle ahbablığım şu şekilde başladı.

Bir akşam rıhtım boyunda yalnızca geziniyordum. Kalabalıktı. Kızlar delikanlıların koluna girmişler, kızların kollarına girmediği gençler, gürültülü ve şarkılı erkeksiz kızlara laf atarak geçiyorlardı. Rıhtımın kenarında mehtaplı denize gözlerini dikmiş kediye görmüştüm. Fakat kediden çok insanlara baktığım için, bir zayıf kedinin denizin mehtaplı suratında ne düşündüğü ile alakadar değildim. Futbolcu gençlerden biri zebun kediye bir şut çekti. Kedinin denize doğru uçtuğunu gördüm. Üç adım öteye düşmesiyle zıplaması bir oldu. Hayret içinde durakladım. Kedi ayaklarımın ucunda idi. Bir lastik top çevikliğiyle denizin yüzünden sıçrayıp ayaklarımın ucuna düşen kedi alakadar olunmayacak mahluk muydu? Bu harikulade aksülamelin, çevikliğın karşısında sporcu çocuk da hayret içinde kalmakla beraber bir ikinci defa kediye hücum etmek, istedi. Fakat kedi, ayaklarıma kafasını sıcak ve samimi hareketlerle sürüyordu. Sporcu gözlerime baktı, güldü. Fikrinden vazgeçti, arkadaşlarına iltihak etti. Ayaklarıma sürtünen hayvanı okşadım. O müsterih, rıhtımın kenarına çekildi. Tekrar denizi süzmeye başladı. Sonra rıhtımın cezirle suları çekilmiş kıyısına indi. Oradan bir kaplan hızıyla denize atıldı. Ağzında bir balıkla çıktı. Gözleri bende, homurdanarak yedi. Bana öyle geldi ki, elimi ağzındaki balığı almak için uzatsam kedi, yarı yarıya unuttuğu vahşetini, iptidai vahşetini, birdenbire denizin içine düşüp tekrar fırladığı andaki aksülamelle hatırlayacak ve belki de benden bir parçayı, ağzındaki balığı yer gibi vahşetle yiyecekti. Onu sofrasında rahat bıraktım; çekildim.

Adanın kedileri zaten çoktu. Sonra, yazlığa gelenler küçük sepetlerin içinde, bazan torbalarla daha güzellerini, daha tombullarını getiriyorlardı. Sonra onlar, birbirlerini çayırların, kiremitlerin üzerinde boğarak, ısırarak seviyorlardı. Yedi sekiz yavru evin içini doldurduğu zaman sokağa bırakılıyorlardı. Bazan büyük erkek kedilerin, küçük miniminileri acı seslerle تنها sokaklarda boğduklarını görürdüm. Sonra onlar da, açlıktan ve kocaman erkek kedilerin dişlerinden kurtulanlar da büyüdüler. Rıhtıma sıra sıra dizildiklerini görürdüm. Uzun geceler balık beklediler. Bazı dalgalı gecelerin sabahları, medle yükselmiş ve şimdi sakinleşmiş suyun kenarında kedi leşleri buldum. Karınları büyümüş, çevikliklerini deniz dalgaları içinde eritmiş beyazlı siyahlılar, tekirler, mor ve hâlâ vahşi, tırmanamadıkları rıhtıma hafif hafif kafalarını ve sırtlarını vurdurlardı. Bu vakalar gece yarısından sonra olduğu için çok üzülürdüm. Belki onları kurtarmak mümkün olurdu. Adada kala kala miskin kasap kedileri ve pamuklar kaldı. Vahşi kedilerim birer birer ortadan çekildi. Veyahut çevikliklerini, vahşetlerini terk ederek her nevi sergüzeştten pençelerini çektiler.

3 - Çocuklar:

Yeni dostlar bulmakta gecikmedim.

Adanın çocukları akşamları etrafıma toplanıyorlar. Hepsine birer cıgara veriyorum. Bütün dünyadan gizli cıgara içiyoruz. Onlar kuşlardan bahsediyorlar. Ökselerin balla yapıldığını anlatıyorlar. Hangi ağacın dallarına hangi kuşların konduğunu öğreniyorum. İspari balıklarının sazlıklarda yaşadıklarını, barbunyaların oltaya gelmediklerini, balıkçılar şahının dokuz kat olta ile on iki kiloluk balık çıkardığını biliyorum. Karşı boş ve sarp kayalı adanın kıyılarında balıkçıların ağlarını parçalayan, dalyanları bozan, ihtiyar balıkçıları kapan bir ejderhanın hikâyesini yanakları şiş, kara gözlü, tombul, su buharı gibi ılık ve temiz, tombulluğu nisbetinde saf ve saflığı kadar hassas, derisi tuzlu bir balıkçı çocuk bana anlattı. Yalnız bana anlattı. Öteki arkadaşları, onunla eğleniyorlar. İki parmağıyla yanağı-

nın üstünde trampet çaldığı zaman geçtikten sonra arkasından yalnız ben “davulcu” diye bağırmadığım için ejderhanın hikâyesini yalnız bana anlatıyor. Ben sakın, onun kadar inanmış, ejderhanın tasvirini dinliyorum: Gözleri sırtında, kocaman projektör gibi parlak, uzun ayı tüyü gibi sert tüyleri var. Ağzı bir kuyu ağzı gibi.

4 - Ve Ölü:

Geçenlerde erkenden evden çıktım. Küçük balıkçıya rastladım. Rengi uçuktu. Tırnaklarından saçlarına kadar güneş ve deniz içinde gelişmişti. Balıklar ve yosunlar kadar denizin tadını çıkarıyordu. Kim bilir belki bu poyrazın sertliği ve kapalı gökyüzü onun rengini uçurmuştu. Yoksa solacak insan mıydı? Beni görünce gülümsedi. Bir lengerin içinde götürdüğü kırlangıç balıklarını kilisenin kenarına bıraktı.

— Ölü var, dedi. Balıkçı ölüsü. Orada rıhtımın nihayetinde. Git de gör, Ejderhanın marifeti.

Gittim, gördüm. Ölü, orada yeşil çakılların üzerinde idi. Daha polisler gelmemişti. Yüzünü daha görmemiştım. Ayakları ve bedeni bir mankene, bir korkuluğa benziyordu. Yüzünü tarif edeceğim:

Sağlam dişler, dökülen yanak etlerinden fışkırmış. Çene poyrazın köpüklerine gülüyor, oynuyordu. Çene etleri bembeyaz dökülmeye hazır gibi idi. Beş on günlük bir balıkçı sakalı bu beyaz etlerin üzerinde küçük sinekler gibi kaçışıyor ve tekrar toplanıyorlardı. En korkunç yeri göz çukurlarıydı. Dipleri hâlâ pembemsi idi. Gözün birisi yoktu. Ötekisi, bembeyaz bir iplikle dışarıya uğramış, sallanıyor, hâlâ uzak dalgalara ve zaman zaman derinlere bakıyordu. Ölünün karşısındakiler sararmışlardı. İşte konuşulanlar:

- Ben artık yemek yiyemem. Müthiş!
- Kimdir acaba? Çok korkunç.
- Pek ihtiyar da değil. Hakikaten korkunç.
- Parmakında altın halka var.

Sonra duruyorlar, tekrar konuşmaya başlıyorlardı. Yalnız, bir kadın ölünün yanına kadar sokulmaya cesaret etti, baktı. Gülümsedi. Kadını tanıyordum. Bana doğru döndü:

— Dedikleri kadar korkunç bir şey görmüyorum.

— Sahi mi, dedim. Görmüyor musunuz? Kadın en sevgili ölülerini gömmüş, ihtiyar ve sağlamdı. Bir sırdaş bulmuş gibi koluma girdi.

— Eğer her yerde hazır ve nazır birisi varsa o zaman korkunç, dedi. Ben ona inanmıyorum. O benim elimden neler aldı. O hazır ve nazır.

Sonra sustu. Gözü yaşardı. Bir meçhul balıkçı ölüsüne iki damla yaş döktü.

Kadından ayrılmıştım. Ayaklarım beni yine ölüye doğru götürüyordu. Ölünün başı büsbütün kalabalıklaşmıştı. Polisler de halkın arasına karışmış, geziniyorlardı. Bir lahza, ölünün de yanımızda olduğunu düşündüm. Hepimiz, sırtımızda ve elbisemizin altında, gözlerimizin içinde bir müstakbel ölü gezdirmiyor muyduk? Bir zaman için kendi ölüsünü görebilecek, seyredebilecek bir yaradılıştaki olsaydı da bu ölü kalkıp ölüsüne baksaydı, herkes gibi biraz sararacak ve etrafındakilere:

— Bugün yemek yiyemeyeceğim, diyecekti.

Varlık, (62), 1 Şubat 1936

Babamın İkinci Evi

Mutfağında kızarmış ördek, suyuna bulgur ve irmik helvası hazırlanmış köy evine niçin gittiğimizi o gün bilmiyordum. Bugün dertli ve kimsesiz, otelin penceresinden geçen tramvaylara bakarken, niçin bu köy evine bir akşamüstü sessiz sedasız, bekleniyormuşuz gibi indiğimizin sebebini söylemeyeceğim.

Akşam ezanı daha öbür köyde okunmuştu. Atlarımıza biraz su vermiştik. Babam şehirden çikalıberi somurtmuştu. Bir taraftan bulutlu gök, diğer taraftan yolun tozları ve hendekleri sinirlerini adamakıllı germiş olacaktı. Bir kelime söylesem belki geriye dönecektik. Kazanın sessiz, köpek sesleri dolu sokaklarını tekrardan dört nala geçecegiz, atlar ahıra bağlanacak, o belediye kıraathanasına, ben odaıma kapanacağım. İyisi mi ses çıkarmamak hayırlıydı. Ben de somurttum. Yalnız bir iki defa dalgınlığımdan atım sürçtü: Babamın kirpiklerinin rüzgârlandığına dikkat edebildim. Gözlerini çevirmedi bile. Çünkü ekseriya, bu gibi hallerde göz göze geldiğimiz zaman kendini tutamaz suni ve alaycı bir gülümseme dudağını kenetlerdi. Kendi atı hiç sürçmezdi. Dedğim köy evine vardığımız zaman atlarımızı ufak, oya gibi bir köy çocuğu aldı. Kasketinin kenarına sokulmuş karanfile baktığımı sandığı için çiçeği bana verdi. Halbuki ben onun, ıslak saman rengindeki gözlerine, yüzünün aynı renkteki derisine bakmıştım. Kim bilir karanfili bana, belki de onları veremeyeceği için vermişti. Bu arada babam arkasını dönmüştü. Verilen çiçeği önce kokladım. Sonra, kasketimle kulağımın arasına yerleştirirken babamı bana bakar buldum. Gülmedi. Ciddi de değildi. Yüzü ifadesiz, mümkün olduğu kadar sacma ve sakindi. Kızardım

sanırım. Bir hint horozuna gözlerimi dikmiştim. Kırmızı ve tüysüz boynuyla bu yarı karanlıkta ne kadar cüsseli, iri şeydi. Ne kuvvetli olsa gerekti.

Babam, “hadi sersem”, diye mırıldandı.

Biz evden içeri girerken; çocuk etrafımızda ağır ağır atları gezdiriyordu.

Köy evinin içine ayak basar basmaz elbette, bir saman ve hafif tezek kokusu duyulur. Biraz daha yaklaşıncaya yayıkların bulunduğu yerden eskimiş bir ayran kokusu da burnumuza çarpacaktır. Dört beş ayak bir merdiven çıktık. Tahtaboş, muallim kürsüsüne, daha doğrusu millet bayramlarında uluorta söz söyleyen hatipler için yapılmış kürsülere benzeyen bir yerde, bir kadın namaz kılıyordu. Babam bu kürsünün beşinci ayağında, ben üçüncüsünde bir müddet bekledik. Ayakkabılarımızı ev kapısının dışında bıraktığımız için yün çoraplarımız evin içinde ufacık bir gürültü bile yapmamış olacağını tahmin ediyordum. Öyle ki kadın, son rekâtı bitirip selam verirken bizi görüverecek; bu yarı karanlıkta, babamın zaten heyulai hali gölgelerle büyüdüğü, esatirleştiği için çığlık çığlığa köyü ayaklandıracak sanmıştım. Hiç de böyle olmadı. Kadının sağ tarafında olduğumuz için ilk selam verişinde bizi gördü. Ben evvela ihtiyar kadının dudaklarına baktım. Sakin kıpırdaşırlarken gözlerini gördüm. Bu arada çıkık şakak kemiklerini fark edebildim. Başını öbür tarafa çevirirken kalbimden de bir muhabbet gelip geçiverdi; rüzgâr gibi esiverdi. Başörtüsünü koklayabilseydim, dedim. Beyaz tülbentlendi. Nineminki gibi. Bu sefer ana, şefkat dolu başını tekrar bize çevirdi. Karşı tarafta bir kapıyı aynı müşfik başla işaret ederek:

— Ömer Ağa, dedi. Fatma içerde, girsenize.

Babam:

— Gireriz, dedi. Sen nasılsın? İyisin ya nine.

Kadın başını salladı, biz karşı odaya yollandık. Orada genç bir kadın vardı. Akşama karşı türkü söylüyordu. Biz girince ayağa kalktı, gülümsedi.

Odanın içini köhnemiş bir meyve kokusu sarmıştı. Yerdeki Kocaeli kilimi ıslak bir kırmızı renkle, gaz lambasının altında, acayip bir reçel gibi kaynıyordu.

Bu esrarengiz seyahat, beni tecessüsten tecessüse attığı için her şeye dikkat etmeye çalışırken, babam birdenbire bana döndü. Daha genç kadının selamını iade etmeden:

— Hadi oğul, git, dedi. Emin'e yardım et. Atları iştetmeden ahıra sokmayın ha...

Atlar işemişler, ahıra girmişlerdi. Önlerine kuru ot yığılmıştı. Ahırın eşiğine de Emin oturmuştu. Elinde çakı, bir dal soyuyordu. Yanı başına oturdum. Yüzüme bakmadı. Elindeki sopayı bana söyleyecek bir söz bulmak için, sinirli sinirli çakısıyla kertiklediğini fark ediyordum. Gözüm, elindeki dalda...

— Ne dalı o? dedim.

Bir müddet cevap vermedi. Elini kesmişti. Bir kedi dili kadar keskin, sivri, pembe diliyle parmağını uzun zaman yaladı. Sonra kızılçık rengindeki dudakları arasından:

— Kızılçık, dedi.

Konuşmadık. Bu taze, su kenarında yaz sıcağı kadar ılık çocuk, bana gösterdiği ilk aşinalıktan çoktan pişman olmuşa benzer gibiydi. Evden kalınca bir kadın sesi bizi çağırırdı. Kızarmış ördek, suyuna bulgur ve irmik helvası yedik. Sofra tahtadan bir yer sofrasıydı. Peşkirler, kalın bezdendi. Tahta kaşıklar vardı. Babama ve bana çatal da koymuşlardı. Geçenlerde, ay ışığında mısır tarlasında domuzlarla acayip, korkunç bir saklambaç oynanmıştı. Emin kadar bir çocuğu, domuz göbeğinden ikiye biçivermişti. İhtiyar kadın bu hikâyeyi ağır ağır, uzun uzun anlattı. Vakanın kimlerin tarlasında geçtiğini, çocuğun kim olduğunu, avcılarını isimleriyle birer birer anıyordu. Babam, hepsini tanıdığını anlatan bir yüz takınmıştı. Emin hep bana bakıyordu. Biz üç erkek ve ihtiyar kadın yemek yiyorduk. Genç kadın hizmet ediyordu. Yalnız avuçlarındaki kınayı, sahanları sofraya koyarken görebiliyordum. Yemeği ihtiyarın namaz kıldığı yerde yedik. Yemekten sonra evin üst katında ocaklı bir odaya çıktık. Emin ocağı yaktı. Bir siyah koyun pöstekisinin üzerine diz çöktü. Bir müddet sonra da boylu boyunca oraya uzanıverdi. Boyu koyun pöstekisini ancak aşıyordu.

İhtiyar kadın da minderin üzerinde uyuklamaktaydı. Ben onun yanı başındaydım. Elim elindeydi. Uyku sâri bir hastalık gibi bu elden bana geçiyor, gözlerim kapanıyordu. Elimi ih-

tiyar kadının kuzu, mazlum elinden kurtardım. Biraz uzağa, Emin'in pöstekisine doğru uzattım.

Bu sırada babamla genç kadın sedirin üzerindeydiler. Babamın cıgarası, esrarengiz ışıklar ve dumanlarla alevleniyordu. Düğünlerden, genç kızlardan, delikanlılardan bahsediyorlardı. Emin'in yüzünde ocakta kor olmuş dökülen bir odunun çıtırtısı çiçeklendi. Uyudum.

Uyandırıldığım zaman tanyeri ağarıyordu. Kasabaya, babamın içgüveysi girdiği zengin evine doğru yol alırken taze manda sütünün kokusu sıcak buharı, hâlâ sabah sisiyle ürpermiş, yüzümün üstünde, hâlâ ihtiyar kadının dudakları alnımda, hâlâ kardeşim Emin'in kalın parmakları parmaklarımda içinde sabittiler.

Bu hissi uzun müddet, alaminût fotoğrafçıların çıkarttığı kartlar gibi muhafaza ettim. Sonra sarardılar, belirsizleştiler.

Varlık, (43), 15 Nisan 1935

Kurun, 10 Nisan 1936

İpekli Mendil

İpek fabrikasının geniş cephesi ayla ışıldadı. Kapının önünden birkaç kişi acele acele geçtiler. Ben isteksiz, nereye gideceği meçhul adımlarla yürürken kapıcı, arkamdan seslendi:

— Nereye?

— Şöyle bir gezineyim, dedim.

— Cambaza gitmiyor musun?

Cevap vermediğimi görünce ilave etti:

— Herkes gidiyor. Bursa'ya daha böylesi gelmemiş.

— Hiç niyetim yok, dedim.

Yalvardı, yalvardı, beni, fabrikayı beklemeye razı etti. Biraz oturdum, bir cigara içtim, bir türkû söyledim. Sonra canım sıkıldı. Ne etsem dedim, kalktım, kapıcı odasındaki çivili bastonu aldım, fabrikayı dolaşmaya çıktım.

Kızların çalıştığı kozahaneyi geçer geçmez bir pıtırta işittim. Cebimdeki elektrik fenerini yaktım. Etrafı taradım. Fenerin uzanan gür ışığında kaçmaya çabalayan iki çıplak ayak gözük-tü. Arkasından seğirttim, kaçanı yakaladım.

Kapıcı odasına hırsızla beraber girdik. Kapıcının sarı ışıklı fenerini yaktım.

Ay bu ne küçük hırsızdı böyle! Ellerimin içinde kırarcasına sıkıttım eli ufacık. Gözleri pırıl pırıl.

Neden sonra gülmek için, hem de katıla katıla gülmek için ellerini bıraktım.

Bu sefer küçücük bir çakı ile üzerime hücum etti. Ve çapkın beni küçük parmağımdan yaraladı. Sımsıkı yakaladım keratayı. Ceplerini aradım. Bir parça kaçak tütün ve yine aynı sıfatlı bir iki cigara buldum. Kumpazı bir mendil ile buldum. Kanayan

gözükmedi ve kaşları sabit, kararlı hallerini hiç bozmadılar. Yalnız biraz rüzgârlıydılar.

Bırakınca azat edilmiş bir kırlangıç gibi fırladı. Ay ışığını ve mısır tarlasını keskin bir kanat gibi sıyrarak kaçtı gitti.

* * *

Ben o zamanlar malların istif edildiği imalathanenin üstündeki bölmede yatardım. Odam ne güzeldi. Hele mehtaplı gecelerde ne şirin olurdu.

Tam pencereye yakın bir dut ağacı vardı. Ay ışığı dut yapraklarından süzülür, odaya pare pare dökülürdü. Aşağı yukarı yaz kış pencereyi açık bırakırdım. Ne serin, ne tuhaf rüzgârlar eserdi. Vapurlarda da çalıştığım için rüzgârları kokularından lodos, poyraz, karayel, günbatısı diye tefrik eder, tanırdım. Ne rüzgârlar battaniyemin üzerinden acayip birer rüya gibi gelip geçtiler.

Uykum çok hafiftir. Sabaha yakındı. Dışardan bir gürültü geliyordu. Adeta dut ağacında birisi vardı. Korkmuşum ki kalkamadım, bağıramadım. Tam bu sırada da pencerede bir hayal belirdi.

O'ydu, yavaşça pencereden sıyrıldı. Benim önümden geçerken gözlerimi kapadım, dolapları karıştırdı. İstifleri uzun müddet alan talan etti. Sesimi çıkarmadım. Doğrusu bu cesarete karşı bütün malı alıp gitseydi sesimi çıkarmayacaktım. Yarın patron:

— Ulan üstüne ölü toprağı mı serpilmişti, hayvan, diye kışma bir tekme, beni kovacağına bildiğim halde gık demedim.

Halbuki o, yine geldiği gibi bomboş, sessiz sedasız pencereden sıyrılıp gitti. Bu anda da bir dal çıtırtısı işittim. Düşmüştü. Aşağıya indiğim zaman başına kapıcı ile beraber birkaç kişi birikmişlerdi.

Ölmek üzereydi. Sımsıkı kapalı yumruğunu kapıcı açtı. Bu avucun içinden bir ipekli mendil su gibi fışkırdı.

Ya... İyi, halis ipekli mendiller hep böyledir. Avucunun içinde istediğin kadar sıkar, buruşturursun; sonra avuç açıldı mı insanın elinden su gibi fışkırır.

Varlık, (19), 15 Nisan 1934

Kıskançlık

Köyün civarını, çiçek açmış şeftalilerin dibinde derileri pul pul çobanlarla dinlenerek, ekseriya, bahar güneşine sarılıp yürüyerek dolaştım.

Dağlara türkû söyleyen ufacık çobana:

— Karnım aç, yavru, dedim.

Dağarcığından kumlu köy ekmeği ve suyu seli kaçmış Mihaliç peyniri çıkarıp verdi. Pınar buldum, su içtim.

Köye akşama doğru ancak varabildim. Meydandan geçerken ağalar el ettiler.

— Muallim Efendi, dediler. Bir çayımızı da içmen mi?

— İçeriz be ağa, dedik.

Arkalıksız ufak iskemleye çöktük. Ağalar:

— Eee... dediler. Yoruldun zaar. Koca cumayı dağda bayırda ne diye geçirirsin anlamayız. Sizin sırrınıza akıl ermez ki. Biz eski zaman insanı ne anlarız yenilerin keyfinden, eğlencesinden.

— Ağalar be, dedim. Siz her gün dağda bayırdasınız. Ben, çocuklarla şu kûmes gibi yerde pinekliyorum. Bir cumayı da sizin gibi geçirsem çok mu?

Sustular. Biraz sonra:

— Eh, dedim. Size doyum olmaz.

Ağalardan hangisinin çay paramı vereceğini bilemediğim, aralarında bu şerefi paylaşamayacaklarını tahmin ettiğim için iki kuruşu fincanın kenarına bıraktım.

— Olmaz... Olmaz... diye bağıştılar. Biz çağırdıktı.

— Zıyanı yok, dedim. Ben de sizi çağırırsam, siz de kendi paranızı verirsiniz.

Hay köftehor hay! dediler. Akıllı be bu muallim efendi!

Eve varınca karım Fadime kapıyı açar. Tatlı tatlı güler. Bu kızı sevmiyorum ama hoşuma gidiyor. Elin fakir çocuğuna fakir Fadime'yi ağalar zorla nikâh ediverdiler.

— Kızın da sende gözü var. Eh diyiver işte.

Bir gün deyiycerdim. Akşama Fadime geliverdi. Bir kuzu, iki bakır mangal, dört tencere, bir sini, iki şilte, beş altı yastık ve yorgan yüzü de beraber getirdi. Konu komşu:

— Muallimin evi tamtakırdı, dediler. Bereket Fadime'ye, şanlı şerefli oldu.

Fadime'ye gel, dedim, geldi. Git dedim, gitti. Ne yalan söyleyeyim beni hiç rahatsız etmedi. Bazı korkunç geceler, insanlığımın bütün istihasıyla ona sarıldım da.. Öptüm de.

Fakat sonraları düşünüp taşındım. Fadime'yi kendime eş bulmadım. Kendi kendime sana arkadaş lazım, karının ne lüzumu vardı ki. Başkalarının çocuklarını sevmesini bildikten sonra kendi çocuğun olsun diye heveslenmekliğin budalalığın dan geliyor. Mesela şimdi koskoca koç olan Fadime'nin gelinlik kuzusunu her akşam dağdan getiren esmer, güzel delikanlı çoban Fadime için ne biçilmiş kaftandı. Ne güzel eş olurlardı. Onları bir şair görse ne şiirler yazmazdı. Biraz evvel kahve önünde otururken geçtiğini gördüğüm çoban Hüsrev'in tedai siyle böylece düşünüp yol alıyordum.

Evin arkasında üç dört dönümlük bir bahçemiz vardır. Çitten, her akşam yaptığım gibi, mektepten kalmış bir spor aşkıyla atlardım. Çimenlerin üstüne akşam gölgeleri dolmuştu. Otlar kopkoyu, İstanbul kızlarının yeşil gözleri gibi derin bir renk almışlardı. Gölgelere çarpmamak için mi ihtiyatla yürüyordum nedir, birden durakladım. Hemen hemen kulağımın dibinden Hüsrev'in sesi geliyordu. Fındıkların dibindeydiler. Yapraklar, kafalarını örtüyordu.

Fadime acayip, şimdiye kadar hiç farkına varmadığım bir lirizmle:

— Koca Hüsrev, diyordu. Delikanlı oldun, gittin be. Eh karagöz iyi doğuşuyor mu, bakalım?

— Sorma Fadime. Geçen gün Celil ağanın kara koçunu bir altüst etti, görseydin. Celil'in koçu bir kaçıyordu ki.

— Kaçirtır karagözüm, kaçirtır!..

Yapraklar kafalarını örtüyordu. Koç ortada, parlak, yağlı boynuzlarıyla gölgelerin içinde heybetli bir Satir olmuştu.

Yaprakları ayırarak yaklaştım. Hüsrev, Fadime'nin elini tutmuştu. Beni görünce çekmedi. Filozoflaşarak içimden:

"17 yaşında bir erkek çocuk on yedi yaşında bir kız çocuğunun elini tutarsa, 35 yaşındaki erkek 17 yaşındaki kızın kocası da olsa şaşmamalıdır," dedim.

— Merhaba oğul, Fadime nasılsın? dedim. Koçu biraz sevdim, yürüdüm. İçim ezikti, yüreğimde bir bulantı vardı. Buna rağmen yaprakların arasında konuşmalarına devam eden iki mahlukun cümbüşünden aldığım bir buruk lezzetle, ılık çalarak kitaplarımın arasına atıldım.

Fadime, neden sonra, odaya ayak parmaklarının ucuna basarak girdi. Kınalı ellerini ovuşturarak:

— Yemek hazır ağa, dedi.

— Hiç iştahım yok Fadimecik, dedim. Sen otur ye, ben yarken kendim bir şeyler bulur, yerim.

Varlık, (22), 1 Haziran 1934

Bohça

Evimize ilk geldiği akşamı pekâlâ hatırlıyorum:

Ben, bizim dut ağacının dibinde mahalle çocuklarına o günkü oynadığımız oyundan, sudan ve su kenarından bahsetmekteydim. Bütün heyecanım  zerimdeydi. Bu yüzmek bilmeyen gruba, nasıl yüzmek öğrendiğimi o kadar hararetle anlatıyordum ki çocuklar en küçük bir kıpırtı yapamıyorlardı. Bütün sualleri gözlerine birikmişti. Heyecanıyla beraber artan sürati intikalimle bana ne sorulmak icap ettiğini derhal anlıyor, arkadaşlarıma bir kelime s yletmiyordum.

Evimizin bahçemize açılan kapısından gözüktüğü ve beni çağırdığı zaman, onu ilk defa görmekten doğan hayretimi hiç belli etmeden devam ettim:

— Artık ayağım yerden kesilmişti. Su yutmaya da başlamıştım. Ama aklıma hiç korku gelmedi. Ne yapacağımı düşünüyordum.

— Küçük bey, anneniz sizi istiyor.

Bu cümleyi o söylemişti.

— Geliyorum, dedim.

Ve arkadaşlarıma tam boğulmama az kalmışken, birkaç saniyede nasıl yüzmek öğrendiğimi anlatmaya devam ettim.

Neden sonra arkadaşlarım gitmiş; ben evin bahçe kapısına doğrulmuştum. O, h l  kapının önünde beni bekliyordu. Bana bakmıyordu. Gözleri ayva ağacında öten bir saka kuşundaydı.

— B lb l m ? dedi.

— Yok kız, dedim, saka.

Anlamamazlığ  vurdu. Bir mahalle şivesiyle:

— Hadi ordan, dedi. Saka biraz evvel geçti.

— Sus kız, dedim, terbiyesiz, ben öyle şakaları sevmem.

Mahzun gözleriyle bana uzun zaman baktı. Mutfağı ben önde o arkada geçtik. Ona, evimize niçin geldiğini sormak işkencesini de yaptım. O şöyle bir cevap vermişti:

— Ben eskiden Binbaşı Hidayet Bey'in evinde besleme idim.

Ben ne hain bir burjuva çocuğu idim, bilmezsiniz. Ona ne eziyetler etmedim. Esmer teninde yer yer çürükler peyda oldu; yaralar açıldı. Küçük, şekilleri bozulmuş ellerinin yukarısındaki narin ve mor damarları okunan bileklerine ne tırnak yaraları açmadım.

Bütün işkencelerime, eziyetlerime rağmen yine benimle labali oluyordu. O zaman suratına tükürür, o zaman tokatlardım.

Nüfus kâğıtlarına göre resmen benden bir yaş büyüktü. İkimiz de bir çocuk cıızlığı içinde afacan ve ele avuca sığmazdık.

O, siyah fistanının göğsünde, daha doğrusu uzun ve kemiksiz boynuna çok yakın bir yerinde, bir kırmızı turp kadar büyük memeleri, güneşten uçları sararmış saçları, yüzünün esmerliğine nazaran fevkalade beyaz, muntazam çıplak ayakları ile bir kış gecesi rüyama girdi. Rüyamda o zamanlar dedeme, sonraları Nurbaba ve şimdi Noel Baba'ya benzettiğim bir adam, elimden tutarak onun elini avucuma koymuştu.

— Sakın demişti, kavga etmeyin.

Ve o ihtiyar gür kaşlarını alt kirpiklerine kadar eğerek çatmıştı. Ondan sonra kavga etmemiştik. Bu kavga etmeyişin rüyada vaki bir hadise olduğunu işaret etmek lazım. Evet bu bir rüya idi. Şöylece devam etti:

Dut ağacının dibinde el ele idik. Saka kuşu ötede, ayva ağacında ötüyordu. Gökte büyük büyük yıldızlar vardı. Bir göl kenarında sazlı ve çakıllı bir koy kadar kocaman bir ay, ufkun bir köşesini doldurmuştu. Biz bu göl kenarına benzeyen aya doğru yürüyorduk.

Rüyamın bu kadarını hatırlayabiliyorum. Bir yemiş yemeden evvel alınan ihtisaslar, onu yedikten sonra alınan lezzetten daha berrak ve vazıhtırlar. Ben de, rüyamın nihayetinde aca-

yip, cennetten insanları kovduran acayip, bir yemiş yediğimi hayal meyal hatırlıyorum.

Ertesi sabah, hakikat güneşle beraber doğdu. Yüzümü, bahçe çeşmesinin musluğundaki buzları kırıp bol su ile yıkamıştım. Fakat hâlâ rüyamın içinde yürüyen bir halim vardı.

Ona evin taşlığında rastladım. Sağ elinde ayakkabı bezini tutuyordu. Yüzünü daha yıkamamış gibiydi. Badem gözleri şişkindi. Boynunda pire yeniklerini andıran benekler vardı.

O ayakkabılarımı silerken eğilmiştim. Ağzım şimdiye kadar duymadığım bir iştiha ve bambaşka bir hasretle saçlarına dokundu. Kafasından bir iki tel saç kopardım. Yolda hâlâ rüyamın içinde gibi mektebe giderken bu saçları tetkik ettim. Yarısiyah, öteki yarısının ılık ve sarı bir rengi vardı.

Onunla konuşmalarımız hep şöyle olurdu:

— Kız, potinlerimi silmemişsin?

— Vallahi sildim, küçük bey.

— Silmemişsin diyorum sana!

Ellerimde yarısiyah, öteki yarısı ılık sarı saçları kalırdı. Olduğu yere büzülürdü. Hıçkırıksız ve sessiz ağlardı. O ağladıkça ben sinirlenirdim.

— Kız bu defteri sen mi yırttın?

— Vallahi, ben yırtmadım küçük bey.

— Sen yırttın diyorum sana!

Bir ikinci defa ben yırtmadım, diyemezdi.

— Kız gene mi çantamı karıştırdın?

— Kitabınızın resimlerine baktımdı küçük bey!

— Ne diye bakıyorsun?

— Hoşuma gidiyor.

Ona şu aşağıya yazacağım cümleyi bir gün, yukarıki hoşuma gidiyor cevabını aldıktan sonra, söylemek istemişim. Unutmadım, aşağı yukarı şöyle idi: “Kız sen de benim hoşuma gidiyorsun. Hem de her gün yiyip sana vermediğim, çok sevdiğim şamfıstıklarından daha çok. Ama ben, hoşuma gidiyor diye, seni kabuklarından sıyrıp şamfıstığı gibi yeşil ve tatlı içini yiyor muyum?..”

— Kız!

— Ne var küçük bey?

- Hiç...
- Küçük bey!
- Ne var kız?
- Hiç...

Yan yana dut ağacının dibinde idik. Şu yukarıda cevapları hiç olan konuşmayı yapmadık. Fakat bu şekilde çoktan konuşmuşa benzer bir halimiz vardı. Kafası dizimde idi, kokusu burnumda ve annem bizi bu şekilde yakaladığı zaman bir yaz öğlesi idi. Ben, bahçe kapısından sokağa fırlayıp su kenarına kaçmış, akşama kadar ılık sudan çıkmamıştım. Akşam olunca yine arka bahçede mahalle çocuklarıyla toplanmıştık. Bütün heyecanım sönmüş gibiydi. Arkadaşlarımı dinler gibi yapıyordum. Fakat her an evin bahçeye açılan kapısına bakıyordum. Gelip beni çağırmadı. Nihayet çocuklar gitti. Ben eve doğru yürüdüm. O mutfakta da yoktu.

Bohçasını sandık odasının bir köşeciğinde olduğunu evde herkes bilirdi. Evde bir şey kaybolduğu zaman, evvela gizlice bu üzeri kırmızı, beyaz, sarı, lacivert yamalı bohça aranırdı.

Aradığım bohçayı sandık odasının naftalin kokan köşesinde bulamadım.

Varlık, (37), 15 Ocak 1935

Orman ve Ev

Haleplizadelerin ormanı "Dokurcun suyu"nın buz gibi sularından aldığı kuvvetle büyüyen levent kavaklardan başlar; sırasıyla meşe, ayva, köknar ve çamlarla biterdi. Tam 1400 metreye çıkan bir dağın tepesindeki kırmızı derili kayalara varıncaya kadar bu orman bir denizdi. Kavakların tepesinde sergüzeşt arayan köy çocukları, bir transatlantiğin yolcuları yere baktıkları zaman sığ ve berrak denizlerde derinliğin acayip renk ve balıklarını, ziyanın suyun içinde yaptığı helezonları nasıl seyredelerse Dokurcun suyunu ve çimenleri kavakların tepesinden öylece seyredelerdi. Ata biner gibi bindikleri bir daldan ayaklarını salladıkları zaman Dokurcun suyu kabarmış ve onların çıplak ayaklarına kadar çıkmış sanırlardı. Onların bazan bu mevhum suya balıklama atlayacaklarını zanneden avare ve tarlasız köylüler korkarlardı.

Haleplizadelerin ormanı hakikaten bir denizdi. Bu denizin sathı kavakların tepesine çıkmış kel çoban çocuklarının ayaz kafalarından bir iki metre daha yükselirdi. Sonra oradan bir tek dalga halinde ta 1400 metrenin kızıl derili, insan kafalı, hayvan vücutlu kayalarına kadar tırmanırdı. Tırmanan ve göğe doğru yükselen deniz olur mu? Yelkensisiz, balıkçı gemisiz, transatlantiksiz deniz olur mu? Hepimiz olmadığını biliriz. Fakat yine hepimiz Dokurcun Köyü'ne gelmiş hassas köy hocaları, cürmümeşhuda çıkan müddeiumumiler, kazaya dağ kenarlarından iyi su getirtmek için yaylı arabalarda gezmeye çıkmış kaymakamlar, mühendisler ve belediye reisleri de benim gibi Haleplizadelerin ormanını bir denize benzetmişlerdir. Bütün bu anonim teşbihin karşısında yeni bir vasıf bulmak için uğ-

raşmama lüzum yoktur. Haleplizadelerin ormanı bir denizdir. Bir Marmara denizinden daha zengin, daha kesif, fakat daha keşfedilmiştir. İşte bu kadar.

* * *

Ev:

Beyaz köknarların araba araba taşındığı kasabaya orman bir öküz arabası süratiyle 48 saattir. Bir öğleyn çakır mandaların çektiği taze çam kokulu, ağır arabaya binersiniz. İki gece yıldızları sayarak kasabaya varırsınız. Arabacı büyük bir ardiyenin önünde "deh ayı"larını durdurur. Çakır mandalar eğer yağmur yağmışsa kasabanın çamurlarına mesut uzanırlar. Arabacı önlerine kuru otlar atar. Onlar isteksiz ve iştahsız fakat doymadan yerler.

Sonra tahtaları birer birer arabacı ardiyeye taşıırken kafanızı kaldırıp ardiye damlarının ötesinde beyaz bir konak görürsünüz. Üslupsuz, biçimsiz bir binadır. Yalnız, beyazlığı bir mana ifade eder. Kafesli pencerelerinden ötesini insan tahayyül bile edemez. Halbuki bütün kasaba evleri gibi bir sofa, beş oda, bir mutfak, bir hamam, bir de arkada iki dönümlük yemiş bahçesinin gölgeliğine asılmış nişastalar, pestiller ve tarhanalar kuruyan bir balkondan ibarettir. Bütün kasaba evleri gibi dedim. Böyle demekle bütün kasaba evlerinin bir sofa beş oda, bir sofa yedi oda olduğunu kastettim. Öyledir. Fakat ben ev deyince kasabada dört beş tane zengin evini kastediyorum. Zaten öte tarafına ev demiyorlar. Kulübe diyorlar. Ardiye damlarının arkasından gözüken beyaz konağı iyice görebilmek için yan çıkmaz sokağa sapılır. Oradan yüz metre kadar yürüdükten sonra solunuza rastlayan ahşap kitleye dikkatle bakmalıdır. İşte on dokuz ayak mermer merdivenler... Mermer merdivenlerin kenarlığı yeşil çubuklarla örülür; yeşil çubukların sivri uçları bir iki parmak sarı yaldızla kaplı. Güneş varsa eğer sıcak ve şaşalı bir yaz öğlesi ise bu demir çubukların uçları cami alemleri gibi parlar. Zaten kuyrukları geniş bir gökyüzüne bakan hilaller çubukların sivri uçlarında birer minyatür halinde görünür gibi

olur. Ve siz İstanbullu iseniz bu yaldızlı çubukların altında birer Süleymaniye kubbesi görmek için muhayyelenize müracaat edersiniz.

Evin içine gündüz bile olsa, girmek mümkün değildir. Zaten bu çıkmaz sokağa bu evi görmek kastıyla girmek de mümkün olacağını sanmıyorum. Kimse sizi bu görmek fiilinden ötürü mahkûm edemez. Öyle olduğu halde gidip göremezsiniz. Yalnız bazan sokağın çıkmaz olduğunu bilmeyen acemiler evin önüne kadar gelmişler; ve karşılarına çıkan bahçe duvarıyla karşılaşmışlardır.

Bu yazıların sahibi benim de başıma böyle bir kaza geldi. Kestirmeden bir arkadaşın evine çıkmak istedim. Bahçenin kalın duvarı suratıma çarpıyordu. Ters yüzüne dönünce evvela, büyük, biçimsiz ve mimarisiz konağı gördüm. Sonra sağdan sola bir yarım çarkla döndüğüm zaman bir küçük kulübe ile burun buruna geldim. İşte bu küçük kulübe beni çok alakadar etti: Kapıyı vurdum.

Beyaz başörtülü bir kadın; bir cumbanın içinden sarktı.

— Ne var çocuğum? dedi.

— Hanım teyze, dedim. Lûtfi evde mi?

Lûtfi evde yoktu, mektepten daha dönmemişti.

Lûtfigillerin evinin ön kapısı bu çıkmaz sokakta idi. Fakat Lûtfigiller büyücek bahçelerinin anayola açılan kapısından işlerlerdi. Ben bunu bilirim. Fakat ardiyelerin kiremitleri ötesinden gözüken Haleplizadelerin evini görmek bende merak haline geldiği zaman Lûtfi bana:

— Çıkmaz sokakta da kapımız vardır, demişti.

Yoksa ben, Lûtfi'nin mektepten daha dönmediğini, bizim mahallede ceviz oynadığını biliyordum.

Varlık, (48), 1 Temmuz 1935

Düğün Gecesi

Ahmet, on altı yaşına bastığı halde, daha nüfusa kaydedilmemişti. Zenciye çalan esmer bir rengi, basık yayvan burnu iki parmak alnının üstünde lacivert parıltılar yapan parlak saçları vardı. Yanakları tüylü idi. Lacivert şayaktan elbisesi içindeki narin ve atletik vücudu tamamen teşekkül etmişe benzerdi. Onu nüfus kâtibinin önüne çıkaran babasına, adam, evvela, çattı:

— Utanmaz mısın? dedi. Şimdiye kadar bu delikanlıyı nüfusa ne diye yazdırmadın? Tahriri nüfusta ne halt karıştırdınız?

Tahriri nüfusta onu samanlığa kapamışlardı. Onlar zan etmişlerdi ki yeniden bir harp koptu. Bir tanecik çocukları Ahmet'i, on iki yaşına rağmen askere alacaklar. Sonradan iş anlaşılmıştı ama ne çare ki Ahmet, Türk vatanı çocukları meyanına dahil değildi. Ahmet'in babası Rüstem Ağa, neden sonra bu işin lüzumunu hissediyordu. Nüfus kâtibi:

— Yirmi yaşında var mı bu oğlan? dedi.

1330 doğumla nüfusa kaydedilen on altı yaşında Ahmet'i, 26 yaşında, 1332 doğumlu bir kadınla evlendirmek icap etmişti.

Karanlık bir sonbahar gecesiydi, yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyor, gök köyün içinde geziniyordu. Yer yer kabuklu kestaneler yığılmış meydandan, ellerinde fener üç beş kişi Ahmet'i götürüyorlardı. Kara Abdi, Ahmet'i biraz arkada alıkoyarak konuşmasına şöylece devam etti:

— Ahmet, dedi, ben senin sağdıcınım. Şimdi beni iyi dinle. (Bir müddet durdu, sonra) Biz yumruğu vurup da kapı üstüne kapandı mı yere serili seccadede iki rekât nafile namazı kılacaksın anladın mı?..

Yağmur alabildiğine yağıyordu. Yerde çukurlar peyda olmuş, fenerin ışığı uzaklaşmıştı. Su birikintilerine dikkat etmeden yürüyorlardı. Pantolonları yarı bellerine kadar ıslanmıştı.

Köy kahvesinin buğulu camlarını merakla silen birkaç delikanlı, Ahmet'le sağdıcının geçtiğini görünce gülümsediler. Sessiz sedasız vergilerini düşünen ihtiyarlar kahvenin kapısına kadar çıkıp Ahmet'e birer acayip nükte fırlattılar.

Ahmet, şaşkınlığından bir kestane yığınınca çarptı, canı acıyordu. Abdi, onu kestanelerin üzerinden kaldırdı, önde fenerleriyle hızlı hızlı giden kalabalığa doğru bağırdı:

— Bekleyin be yahu! Sonra, Ahmet'e dönerek, ötesini bilirsın, dedi, koca delikanlısın be, söyletme beni.

Ahmet cevap vermedi. Kestane dikenleri canını acıtmıştı. Ağzında kestane mi, sual mi olduğu belli olmayan bir şeyler geveliyordu. İltihak ettikleri fenerli kafile, içtikleri üç beş kadeh rakının tesiri altında idi.

Bu parlak gözlü, yılan vücutlu, meşe boylu delikanlıya her biri, alaya, ciddiye benzer bir sürü laf attılar.

Gülsüm'ün evi, bu akşam ne kadar uzaktı. Yağmur büsbütün şiddetlenmişti. Adeta koşuyorlardı. Evin önüne vardıkları zaman içerdeki kadınlar, telaş içinde kapıyı açtılar. Damat boydan boya çamur içinde idi, silip süpürdüler. Lacivert şayaktan elbisesi saçlarıyla bir renk almıştı. Yanaklarının üzerindeki kara havların ıslak manzarası bu çirkin çocuğu güzelleştirmişti. Yazmasını çıkararak bu, yağmurdan çok tere benzeyen ıslaklığı sil-diği zaman yüzü silinmiş bir elma cilası ve rengi almıştı.

O etrafına bakmıyor, hâlâ ellerine batan kestane dikenlerini ayıklıyordu. Getirilen kahveyi, Abdi'nin tavsiyesine rağmen, iki yudumda içti. Vücudunun titremesi ona dört sene evvelki sünnet olduğu günü hatırlatıyordu. Neden sonra onu ayağa kaldırdılar. Bir kapıdan içeriye sırtına kocaman yumruklar yapıştırarak tıktılar ve çekilip gittiler.

Basık tavanlı bir odada idi. Tavandan hevenk hevenk üzüm-ler, elmalar, armutlar, ayvalar sarkıyordu. Loşça odanın içini baş döndüren bir meyve kokusu sarmıştı. Bu yalnız meyve kokusuna da benzemiyordu. Arada tûlbent, gelin esvabı, gûrbüz bir kadın kokusu da meyvelerin kokusuna sinmişti.

Açık pencereye giderek kapadı ve bir müddet camdan, evden birer birer çıkan erkekli kadınlı, fenerli kafileyi seyretti. Konsolun üstündeki sinek pislikli kâğıt çiçeklerini ve bir asker fotoğrafını elleriyle düzeltti. Gaz lambasını kıstı. Kadın hareketsiz ayakta bekliyordu. Bu arada gözüne ilişen seccadeyi dörde katlayarak odanın bir köşesine fırlattı. Aynanın önüne giderek kızarmış yüzüne baktı. Kadın pencerenin önünde oturmuştu. Tıpkı Kara Abdi'nin dediği gibi köşe minderi boş duruyordu. Kara Abdi, "Kadını karşına alacaksın ve hiç olmazsa bir saatçik olsun konuşacaksın," demişti. Tanımadığı bu kızla ne konuşacaktı. Kafası yanıyor, sinirleri birer birer kemiklerinin kenarında depreşip oynuyorlardı. Aynada yüzüne bir daha baktı. Gaz lambasının fitilinde uzun müddet bir şeyler arar gibi daldı ve onu kalın ellerinin bir hareketiyle söndürdü. Pencerenin önünde dışarıya, karanlığa ve yağmura bakan kadının görünmüyordu.

Ahmet sessizce yürüyerek kadının karşısındaki sedire oturdu. Sinirli elleriyle kafasını sıktı sıktı... Düşünemiyordu. Yalnız kulakları haddinden fazla yağmuru ve köyün seslerini büyülterek duyuyor, başka bütün hisleri gevşemiş çıkırıklar gibi baş döndürücü bir hızla bir yerinde dönüyorlar ve bu yeri Ahmet bir türlü bulup çıkaramıyordu. Bozukluk kafasında değildi. Köpekler sussa, yağmur bir lahza dinse birçok şeyler düşünebilecekti. Odayı mavi ışıklarla aydınlatan fosforlu şimşekler çakıyordu. Bunlardan birinin aydınlığında Ahmet, o zamana kadar acayip bir odada yapayalnız hapsedildiğini zannederken karşısında büyük gözleri korkulu bir kadın gördü. Bu mavi şimşek ışığı, sanki ondan geliyormuş, o beyazlı mahlukun şalvarı içinden çıkıyormuş sandı. Kestane dikenleri batmış avuçları mı acıyordu? Yoksa bu akşam çok yemişti de bu ağrı ve ağırlık midesinde miydi? Gözleri bulandı, kafası uyuştı, terleri soğudu. Ve bir sıtma nöbeti içinde titreyerek olduğu yere çöreklenildi.

Sabaha karşı uyandığı zaman kadını; sedirin öbür köşesinde adeta şalvarının içinde uyumuş buldu.

Yağmur dinmişse de, sabahın alacakaranlığı karşı meydanlığı hâlâ ıslatıyordu. Hâlâ köpek sesleri geliyordu. Sığırlar

çingiraklarını ıslak ve sisli seslerle çingırdatarak geçtiler. Çobanları, keçelerinin ve çuvallarının içinde büzülmüş mahzun geçerlerken gördü.

Gülsüm de uyanmıştı. Rengi solgundu, gülümsüyor gibiydi. Camdan geçen sabah ışıkları, tavandan sarkan üzüm salkımlarını buğuluyordu. Ahmet susamıştı. Bir salkım üzüm yedi. Sonra başka bir salkım elinde, yatan solgun kıza yaklaşıp ağzına iki üzüm tanesi koydu. Sonra hiçbir şey söylemeden alacakaranlıkta beyazlığı büsbütün artan kadının boynu üzerine kalın ve terli dudaklarını yapıştırdı.

Güneş doğmuş, aynanın içinde ve ikisinin gözlerinde oynuyordu. Perdeleri çektiler.

Varlık, (31), 15 Ekim 1934

Şehri Unutan Adam

Çoktan beri şehre inmemiştim. O gün insanları sevebilmek arzusuyla otelin kapısını açtığım zaman karşıma ilk çıkan insan bir küfeci çocuğu oldu.

Kirli, soluk yanaklarına, çıplak ayaklarına merhametle değil, sevgi ile baktım. Zaten otelin kapısından bu niyetle çıkmamış mıydım? Onu kucaklamak, köşedeki kunduracıdan ona bir lastik ayakkabı, biraz ilerideki Yahudi'den bir beyaz keten pantolon almak arzusuyla durdum.

— Ne bakıyorsun efendi, dedi, hamal mı lazım?

— Yok çocuğum, dedim.

“Gel sana bir pantolon, bir ayakkabı alayım,” demek üzereydim. Fakat gözlerini görünce vazgeçtim. Onlar bir acayip hastalığı benim sevgi dolu gözlerimde yakalamak istiyor gibi dikkatli, yakalamış kadar mustarip ve haindiler.

Bununla beraber yirmi beş kuruş çıkarıp verdim, yürüdüm. Arkamdan koşup iade etti. Yüzünü görmedim, fakat elleri kararlı idi.

— Her sakallıyı baban zannetme, anladın mı?

Yirmi beşi aldım. Cevap vermeden yoluma devam etmek istedim. Birden bütün neşemin bir camın kırılışı kadar ses ve şingirtı çıkararak düşüp kırıldığını gördüm.

Ayakucuma düşüp kırılan neşemi gözlerimle topladım. Ters yüzüne evime dönüp odama kavuştum.

Dört duvar, bir pencere, bir valiz içinde birkaç kitap ve bir demir karyola... Hasılı mukaddes bir hapishane olan odamda düşünmeden, hatta okumadan gezindim durdum.

Düşünmeye başladığım zaman, nasıl filmlerde bazı kırılan otomobillerin aksamı tekrar birbiriyle süratle buluşup birleşirse, benim de içimde kırılan şey öylece birleşti. Tekrar neşemi bulmuştum. İnsanları sevmek arzusuyla sokağa çıktım.

Akşam oluyordu. Kôşe başındaki tütüncüye uğradım. Güneş, satılmamış edebiyat mecmualarının üstündeydi. Tütüncü dükkânındaki edebiyat mecmualarıyla aynı dükkâna vuran akşam ışığı arasında bir nükte, bir hayal yakalayabilmek için bakmaktaydım.

Lirayı tütüncüye vermiştim. Bana uzun bir zaman geçmiş gibi geldiği halde ne liramın üstü, ne de tütün paketi bana verilmişti. Dükkâncıdan tarafa bakmaya mecbur oldum. Lira burnumun ucunda sallanıyordu.

— Bu sağdan sola yırtık beyim, geçmez. Yukarıdan aşağı olsa geçer ama böylesi geçmiyor.

— Nasıl geçmez yahu, pekâlâ geçer, ben nasıl aldım?

— Kanun var efendi. Para koruma kanunu.

Kanunları bilmemek insanları cezadan kurtaramaz olduğunu biliyorum. Kanuna karşı gelemedim. Deminki yirmi beşliği aradım bir türlü bulamadım, yürüdüm.

Cebimden bir başka lira çıkarıp cıgara almak işime gelmiyordu. Kanunlardan kaçamak noktaları çıkarmak yalnız avukatların değil, her vatandaşın hakkıdır. Onun için bir başka tütüncüye aynı lira ile müracaatı zeki bir hareket buldum. Bu tütüncü lirayı aldıktan sonra paketi vermiş, paranın üstünü iade ederken benim acelemden ve telaşımdan şüphelenmiş olacak ki, verdiğim liraya bir daha bakmak zekâvetini gösterdi. Gülümseyerek:

— Bir başka lira lütfederseniz iyi olur, dedi.

— Niçin?

— Bu geçmez de...

İzah ettirmeden lirayı geri aldım. Bütün fikrimi ve muhayyalemi apaçık söyleyen aptal ve acayip gözlerim tütüncülerin yüzüne dikilmeden, kızarak, tütüncü tütüncü dolaştım. Nihayet parayı geçiremeyeceğime kanaat getirmiştım. Cüzdanımda daha hiç katlanmamış yepyeni bir liracığım daha vardı. Bir on bir buçukluk cıgara için bozdurulmaya kıyılmayacak kadar

yeşil, hareli, kıvrak liramı evirdim çevirdim, fakat sonunda bir cıgara, tahammül edilemeyecek bir arzu gibi vücudumu sardı. İlk defa yaklaştığım kadına duyduğum hırsıla nasıl parayı bozdurup paketi açtığımı ve dudaklarıma cıgarayı nasıl koyup ateşlediğimi hatırlayamıyorum.

Mavi duman bir bilek damarı gibi kabartılı ve sıcak dudaklarımdan çıktı. Sevdiğimin parmağını öptüğüm zamanki bulanık bir haletiruhiye içinde cıgaramı emiyor, yeniden kendimi on sekiz yaşına dönmüş sanıyordum. Kırılan neşemin son vıdası, bir hayat hızıyla yerine yerleşmişti. Mesuttum. İnsanları sevmek, şehrin yanan elektriklerine karışmış sarı altın kuşlar avlamak, birine merhaba demek, öbürünün tüylü ensesini avuçlamak, biraz ileridekinin güzel parmaklarını avuçlarıma almak...

— A, herif deli midir nedir, gülüyor.

Şakrak kızlardı. Her taraflarında bir kenar mahalle kokusu vardı. Lehçeleri derli toplu, aksantonikli idi. İki arkadaşlıklar. Güneşten yanmışlar, dirseklerinin yukarısında sıkılmış yaz kostümlerinin içinde buram buram terli aşk ve güneş fışkırtıyorlardı. Yukarıki, "A, herif deli midir, nedir" cümlesini söyleyenin yüzüne, yine gayri şüuri aşkımla gülmüş olacağım ki, kendini tutamadı. Tatlı tatlı sırtıttı. Cesaret aldım; peşlerine düştüm. Hızlı yürüyorlardı. Yetişmek için güçlük çekiyordum. Ara sıra dönüp bakıyorlar, gülüyorlardı. Serveti Fünun mısraları ile dolu, kurunu vustai fedakarlıklar yapacak gibiydim.

Ne söyleyebilirdim? Birkaç defa cesaretle ve kafamda hazırlanmış bir cümle ile kızlara yanaşım. Sonunda cümlemi beğenmedim, söyleyemedim. Beceriksizliğime küfrederek yine biraz arkada kalmıştım. Bu sefer onlar durmuşlardı. Çekine çekine yürüdüm. Tam yanlarına yaklaşıncaya gelecek bir ilhamla elbette güzel bir şey söyleyecektim. Gençken şair değil miydim? Muhakkak ilham bu bunalmış anımda yardımına hızır gibi yetişecekti. Hemen hemen yanlarındaydım. İlham kanadını sürmüştü. Cümlem hazırlanıyordu. Dişlerim kelimeleri çiğniyor, hazırlıyor gibi idi. Birden bu sefer deminki cümleyi söyleyen değil de arkadaşı:

— Efendi, dedi, biraz daha peşimizden gelerseniz sizi polise vermeye mecbur olacağız.

Çırılçıplak Rum çocukları nerde ise etrafımızı alacak, nerde ise Fransızca konuşan tatlı su frenkleri birbirlerine yine Fransızca vaziyetimi izaha kalkacaklar, nerde ise civelek, güzel matmazeller büyümüş gözlerini pabuçlarımdan şapkama kadar gezdireceklerdi.

Geri dönmüş, kaçmak üzereydim. Kalantur, şişman, temiz giyimli, bomba yanaklı, mebus veya müteahhit kravatlı bir adam:

— Efendi, dur bakalım, dedi. Kadınlara sataşmaya utanmıyor musunuz? Vaziyetinize bakan da sizi bir efendi zanneder, terbiyesiz herif.

Kadınlardan biri:

— Aman bırakınız beyefendi, dedi, böyle adamlarla bir olmaya gelmez.

Neşem son haddini bulmuştu. Vidalarım sıkılmış, delk ve temas yerlerim yağlanmış gibiydi. Bir makine homurtusuyla ısıklık çalarak uzaklaştım. Bir şoför, yanımdan geçerek:

— Aldırma be delikanlı, dedi. Ne olacakmış.

— Aldıran yok be anam, dedim. Ne olacak?

Ardımdan birkaç kişi, "sarhoş, sarhoş" dediler.

Sarhoştum. Hava, elektrikler, şehir beni sarhoş ediyordu. İnsanlar beni bir mıknaş hızıyla kendilerine çekiyorlardı. Dünyayı ve şehri riyasız kucaklamak istiyordum.

Varlık, (58), 1 Aralık 1935

Üçüncü Mevki

Vagonun içindeki altı kişiden bir tanesi dayanamadı ve yanındaki:

— Gideceğim yol uzak, dedi.

Yanındaki, gözkapakları yarı açık, uykulu kara gözlü bir adamdı. Sapanca gölü bu adamın gözlerinin içinde pürüzsüz, dalgasız, bir damla ışık ve cam gibi parıldadı. Sordu.

— Neresi?

— Kayseri'ye gidiyorum. İlk defa. Ömrümde ilk uzun yolculuğum. Yanıma bir gazete bile almamışım. Yolculuk, bilhas-sa tren yolculuğu sıkıcı, yorucu, üzücü şey!..

— Öyledir.

“Öyledir,” diyen, Sapanca gölünün elma bahçelerini gözlerine kapadı. Ve ağır ağır, göl, elma ve çıplak çocuklar düşünerek uyudu.

Yanına bir gazete bile almamış adam, sıkılıyor, üzülüyor, uyumak istiyor, uyuyamıyor. Kayseri çok acayip bir kâinat, Seddiçin kenarında bir tuhaf şehir gibi muhayyelesini gıcık-lıyor: Hanlar, kervansaraylar, dar sokaklarda çamaşır yıkayıp çocuklarını döven yağlı kadınlar, ellerinde uzun birer pastırma öğle yemeği yiyen memurlar ve uzayan bir gün.

Kayseri'ye giden, kısa boylu, sevimli yüzlü, sarı gözlü, cüs-sesinden hiç umulmayan kalın, kocaman, tüylü ellere malik bir adamdı. Karşısındaki şişman adam gazetesini bir tarafa bıraktıktan sonra Kayseri'ye giden adama baktı, gülümsedi.

— Demek ki Kayseri'ye, dedi.

Kayseri'ye giden, daire müdürü hatırını sormuş ihtiyar ve mahcup bir memur gibi sevindi. Yanağı sıkılmış ve yanağı sıkılma zamanı geçmiş bir küçük kız gibi kızardı.

— Evet Kayseri'ye efendim. Zati âliniz de mi? Güzel midir efendim? Kayseri nasıldır?

— Kayseri'ye demek hiç teşrif buyrulmadı?

— İlk uzun seyahatim efendim. Sözün temsili Kasımpaşa'da doğdum, Beyoğlu'nu bilmem efendim.

— Ya, vah vah!

Gazetesinin ilan sahifelerini okumaya dalan şişman adama, Kayseri'ye giden Kasımpaşalı hayretle baktı. Niçin vah vah diyordu. Acaba Kayseri'ye gidiyor diye mi üzülmüyor? Yoksa Beyoğlu'na çıkmadığı için mi hüzünleniyordu? Şişman adam kafasındaki düşüncelere de vah vah diyebilir, diye düşündü. Ferahladı.

Geyve boğazının kayalıkları dibinde birer eşkıya, bazan birer kahraman, hayaletler, insanlar, silahlar ve bombalar, bir çete gizlidir. Bu kayalarda vahşi keçilere, yaban kedilerine tesadüf etmezsek hayret etmelidir. Küçük bir su, bu dekorun gizli görünmez kahramanlarına, eşkıyalarına, yabani hayvanlarına ses verir. Küçük, masum derelerin kızıl tüylü kayaların dibinde cengâver şarkıları söylediği akşam zamanı gelmişti. Altı kişiden üçü şimdi yemek yiyordu. Kasımpaşa'dan Beyoğlu'na hiç çıkmamış adam ilk konuşmaya başladığı zaman, kara gözlerini açmıştı. Konuşmak istemediği, hâlâ Sapanca gölünün elmalıkları ve kestane ağaçları, çıplak çocuklarıyla uyuduğu anlaşıyordu. Gazetesini bitirmiş adam üzüntülüydü. Defterine bir şeyler kaydediyordu. Köşede bağdaş kurmuş, önce kunduralarını, sonra da çoraplarını çıkarmış birisi sıksa yüzünden taşan bir canlılıkla, yanındakine Boşnakça bir şeyler anlatıyordu. Onun yanındaki, bir Sırp köylüsü kadar sarı, kırmızı ve gençti. Ne mustarip gülüyordu. Lisanlarını anlamadığımız insanların haletiruhiyelerini keşfetmek hususunda çok aciziz. Onların bizim her günkü konuştuğumuzdan daha başka, daha mühim şeyler konuştuklarını sanırız. Bir müddet onlarla çok alakadar olduğumuz halde biraz sonra onları unutuverir, yine kendimize, lisanımıza ve etrafımıza yani kendi kendimize döneriz.

Tren durmuş; Geyve istasyonu toz, bulut ve akşam pembeliği içinde bir sarı Çin şehri gibi kaynaşiyor; yalınayak çocuklar, saçları perişan arabacılar ve bir kasket yağmuru istasyonu dol-

duruyordu. Bu kasketlerin altında insanlar; buğdaylarını, tahta traversleri, üzüm ekmek ve bir vagon penceresinden kendilerine bakan bir hayali düşünüyorlar. Zaman, akşamın toz pembesine karışmış iptidai bir zaman, bu insanları ta Kayserilere götüren hain ve dehşetli homurtuya; yani, şimendiferin yağlı manivelası ve yarısı kızıl tekerlekli makinesine bakıyordu.

O, zamanla bir olmuş yolculardandı. Geyve istasyonunda bir aşağı bir yukarı dolaşıyor; yazın, korkunç sıtmasının gökyüzüne ve gökyüzünün yıldızlarına kadar sirayet eden bu küçük kasabayı terke hazırlanıyordu. Bu, uzun bir sıtma geçirmiş insanların korkusu gözlerinde, dalağı büyük bir mahluktu. O da Kayseri'ye gidecekti. Kayseri'nin havası iyiydi. Erciyes'in resmini görmüştü. Ovaların ve küçük tümseklerin yanında etrafına hiçbir dost ve sevgili takmadan bir bekâr adam gibi yükseliveren Erciyes'i dâhilere benzetirdi. Öyle kurak ve kimsesiz memleketlerde kendi başlarına sivriliveren insanlardan bir insandı sanki Erciyes. Kayseri'yi değil, Erciyes'i seven adam da deminki beş kişilik ve altıncısı ben olduğum kompartımana girdi. Ben isteksiz, kendisine yer açtım. O mağrur oturdu. Bu yer onun sarıh hakkı idi. Kimsenin surat etmeye hakkı yoktu.

Saçları ve yarım kasketi çarıkları kadar tozlu, pantolonu ve ceketi derisinin rengi kadar hareli ve yamalı, ilk bakışta gürbüz bir köylü sekizinci yolcumuz oldu. Köylülerden bahsettiğimiz zaman aslan gibidir, soğan ekmek yer, aslan gibi olur deriz. Böyleleri olduğunu inkâr etmek ne kadar yanlışsa; veçhen aslan gibi gözükteğü halde kaburga kemikleri çökük, içindeki âzanın pek çoğu haddinden fazla büyümüş veya küçülmüş köylülere de tesadûf edilmez demek o kadar yanlıştır. Soğan ekmek yalnız şehirli midesine değil köylü midesine de dokunabilir ve dokunmaktadır.

Köylü de acayip bir saffet, fakat beklenilmeyen bir cesaretle kendisine isteksizce verilen yere sıkıştı. Hatta biraz daha yer açabilmek için sağa sola kıpırdandı. Bir köylünün bu kadar pişkin olacağını tahmin edemeyen şişman adam, bana baktı. Ben gözlerimi ve içimi köylüden yana çevirdim. Şişman adam selam vermiş de karşısındaki almamış gibi kızardı. Köylü

heybesini açmış, heybeden kumlu bir ekmekle iki domates çıkarmıştı. Domatesler ne tatlı şeylere benziyordu. Bir tanesini de bana uzattı. Ne çabuk anlaşılmıştı. Uzatılan şeyi gülerek aldım. Kendi francalamla yemeye başladım. Bir lokma kaşar peynirini köylüye uzattım. Aldı. Kokladı sucuk koklayan bir Karamanlı yüzüyle:

— İstanbul işi olduğu belli, dedi. Halis Balkan olmalı.

— Yok be dayı. Bu istasyon kaşarı.

— Daha iyisi de olurmuş demek, dedi.

Sonra düşünerek ilave etti:

— Daha iyisi can sağlığı...

Şimdi hepsi uyuyordu. Hepsi, tanımadıkları bir şehir düşünerek uyuyorlardı. Köylü ile Kasımpaşalı uyanıktı. Ben uyuyor muydum? Gözlerim kapalıydı, kafamda küçük çocuklarla dolu bir mektep... Kafası aydınlık bir arkadaş ve sergüzeşt. Bir küçük tonton kafa düşünerek dalıyordum. Köylü, Eskişehir'de indi. Onun indiğinin farkındayım. Kasımpaşalı hâlâ uyumuyor. Gözünü açana lakırdı yetiştirmeye çalışıyordu. Fakat gözünü kimse açmıyordu ki. Bu his bende o kadar kuvvetli idi ki ve Kasımpaşalı o kadar benim gözümü açmamı kolluyordu ki.

Tren durdu. Gecenin içinde Haymana bakir bir orman sesi veriyor. Geyve'de sıtma kapmış entelektüelin de gözleri kapalı ve düşünceleri bir rüya kadar gayri şuurlu. Bir küçük kazanın istasyonunda inip unutulmak, şişmanlamak. Bir kasap kızıyla evlenmek, belediye reisiyle cıgara içmek, tahrirat kâtibiyle tavla oynamak... ve gelip geçmek mümkün olabilse diye düşünüyor. Haymana ovası yalnız geceleri gölge veren ağaçlarıyla hayatına karışacak. O bu kafasıyla kocaman bir köstek sahibi olabilecek. Belki bir sürüsü olacak. Ona da bir müddet sonra hayvan alıp sattığı için cambaz diyecekler. "Cambaz" ne güzel bir kelime.

Tren ağır ağır hareket ediyor. Kasımpaşalı uyuyor ve konuşmuyor. Bir belediye fenerinin aydınlattığı tozlu sokağın başındaki evin muşamba perdelerinden içlenen her kompartımanda uyumayan yolcular var. Ben salonu dolaşıyorum. Bir küçük çocuk uyumuş. Uyku ne dinlendirici. Yerime küçük çocuğun

saçlarından ve kafasından aldığım bir masumiyetle çöküyorum. Aynı çocukluk sinirlerime yayılıyor. Fakat zehirlenir gibi uyuyorum.

Varlık, (55), 15 Ekim 1935'te
"Kayseri Yolcuları" adıyla yayımlanmıştır.

Garson*

Yazla beraber deniz üstündeki kahveye gelen garsonun bir haftalık kazancı sekiz, sekiz buçuk lirayı ancak bulurdu. Fakat ne ziyarı var? Bu kahve şimdi onundur. İsteddiği gibi çalışabilir. İş bittikten sonra, sandalyeler masaların üzerine dizildikten sonra, denize karşı bir cıgara içilir ve beş sandalyenin bir araya gelmesinden olan, yatağa, arkaüstü –iş olmadığı veya yağmur yağdığı zaman erkenden– uzanılabilirdi. Ne karışanı, ne görüşeni vardı. Değil kendisine hizmet etmeye, kendisinden herhangi bir hizmet görmeye bile tahammül edemeyeceği bir insana, “Ne istiyorsunuz?” demek yok artık... Ne kahve fincanının tabağına her zaman para bırakan müşterinin, bu sefer niçin bırakmadığını düşünmek...

Burayı her yaz ucuz bir fiyata kiralardı. Semtin sapa bir kahvesiydi. Fakat köy evlerinin müntehasında, deniz üstünde, tahtadan olması, ekseriya köye gezmeye gelenleri ve şair tabiatlıları buraya çektiği, bu nevi insanlar da bir kahveye beş kuruştan aşağı bırakmayan takımdan oldukları için geçinir giderdi. Ona sorulsa: “İstanbul’un Belvü gibi, yok Cennet Bahçesi, Panorama, Altınbira gibi bahçelerinde garsonluk etmek varken ve sen de birinci sınıf garsonken, ne diye bu işi yaparsın?” Pek kendisi de bilmezdi.

Kırk yaşında, sağlam, birinci sınıf... Yukarıda saydığımız bahçelerde en hışır garsonun gündeliği 2,5 hatta 3, diyelim 2 lira. O halde günde bir papele burasını niye tercih ederdi? Meçhul... Tembellikten mi? Hayır. Çalışmaktan korkmazdı. Burada, bu boş ve kimsesiz kahvede bile kendine bin türlü iş bulur.

* Bu hikâye ilk kez *Şahmerdan*’ın 1940’ta yapılan baskısında kitaplaşmış, sonraki baskılarda *Semaver*’de yer almıştır.

Kova kova denizden su çekerek, siyahlaşmış tahtaları ovardı. Köyün gençlerini kahvesine alıştırmak için, geçen seneden beri iki ucunu bir araya getiremediği pingpong masasının ayaklarını tamir eder, masaların yerlerini değiştirir, bardakları yeniden yeniden yıkar... Bin türlü iş icat ederdi.

Hiç boş kalmak işine gelmezdi. Boş kalırsa müthiş canı sıkılırdı. Yine de yapılacak iş kalmadığı zaman Belvü Bahçesi'nde garson olduğunu, sıcak bir günde müşterilerin akın akın geldiğini görür gibi olur. Uzakta, öğle sığığında, köyün içinde kedilerin bile uyuduğu zamanlarda çingiraklı bir sesle haykırdığı duyulurdu:

— Dört duble çek. Yakasız (san fo kol) olsun.

Masadan masaya mezeleri ve dubleleri taşır ve bırakır gibi hareketler yapar; bir yıldırım hızıyla kahvenin içinde koştuğu görülürdü.

İçi çok hazin bir şekilde ezilir. Bir şimşek halinde, bir kahve sahibi olmak arzusunun onu buraya çektiğini düşünür mü, duyar mı, pek belli olmazdı. Karışanım, görüşenim yok, demesi de laftı. Öbür tarafta da bir gün bile bir patron ona kaşının üstünde gözün var dememişti. Çünkü ayağına çabuk, eline sağlam, müşteriye güleryüzlü idi. Sırası gelmişken söyleyelim: Kekeme idi de... Bunun garsonlukta mühim tesiri vardır ha! Ne kadar sinirlense o kadar müşteriyi güldürmek kabildir. Sonra mavi, berrak gözleri vardı. Saçı ve sakalı bembeyazdı. Dört gün tıraş olmasa o kadar ihtiyar gözükürdü ki... Tıraş olduğu zamansa fevkalade terütaze bir yüz alırdı. Saçları yumuşak ve düz, arkaya taranmıştı. Hulasa, yirmi senelik garsonluğun bütün fizyonomisini almıştı. Yüz kişinin içinde, bu adam bir garsondur, denebilecek bir yüzü, saçı ve hali vardı. İnsana öyle gelirdi ki bu adam garsonluk için doğmuştur. Kendisi de bunun farkındadır. Halbuki hiç de öyle doğmamıştır. Pekâlâ bir doktor da olabilirdi. Doktor fizyonomisini birkaç sene icrayı tababetten sonra takınabilirdi. Bu ihtiyatların ve mesleklerin saça, göze, kaşa verdiği bir şeydir. Aldanmamalıdır. Çünkü insanlar garson doğmazlar. Onun çok tekrarladığı müthiş bir lafı vardır; söyleyelim: "Garson ölürler ama, garson doğmazlar."

Hayır, bu karışan, görüşen meselesi de değildi. Bu iki, iki buçuk lira bir fedakarlıkla külüstür bir kahveye sahip olmak arzusunun manasını garson Ahmet bir türlü anlayamıyor, her sene haziranla beraber içini bir yangın gibi saran bu küçük kahveye kahveci olmak arzusunu bir türlü yenemiyordu. Kahveyi açtıktan bir hafta sonra semtin çocuklarından bir tanesi, kendi kendisine gelir. Ahmet bir şey söylemeden, çıraklık vazifesini alırdı.

Bir sabah çocuk çıkagelir. "Ahmet Ağabey, merhaba!" derdi. "Merhaba!" derdi Ahmet. Çocuk hiçbir şey konuşmadan, fincanları leğenin içindeki siyah sudan bembeyaz çıkarır. Rengi kirden kapkara olmuş bir peşkire ovalaya ovalaya silerdi.

Ahmet çırağa surat ederdi. Yüz vermez, konuşmazdı. Hatta bazan homurdanırdı. Fakat dördüncü günün akşamı, iş bittikten sonra beraber domatesle ekmek yerler.

Ahmet'in bazı çok keyifli günleri olurdu. O günler toprak yolun kenarına bir boru ile oturtulmuş mangalın kömürleri nar gibi kızarır. Mavi mavi tüter. Biraz sonra etrafı saran pirzola ve kızaran biber kokusu uzaklara yayılırdı. Ahmet o akşam dört kadeh atardı. Çırak iskeleye koşardı. Gözleri şaşı, başı beyaz bir tülbentle bağlı, kaşları rastıklı, yeldirmesi şanjanlı bir kadın, yukarıki yoldan Ahmet'e gelirdi. Bu Ahmet'in nikahlı karısıydı. Fakat bütün yaz ya üç defa gelir, ya dört defa. Orada, deniz üstündeki çıkıntının bir köşesinde, denize sırtı dönük, bir tek ses çıkarmadan cıgarasını içerek hayalet haliyle otururdu. Müşterilerin yüzüne bakmaz. Mütemediyen duvarı seyrederdi.

Ahmet'in halindeki şenlik, karısı geldikten biraz sonra hemen sönür, yerine bir sinirlilik ve gevezelik peyda olurdu. Bütün kekemeleşir, aksileşirdi. Çırağa bağıırdı. Müşteriye:

— Kahveyi Mehmet Efendi'den alırız, yine de beğendiremeyiz, derdi.

Ancak müşteriler gittikten sonra kadın ağzını açardı. Daha doğrusu açardı ağzını... Başörtüsünü fırlatır, uzun ve battal parmaklarında cıgarası, Belvü gibi yer varken buralarda sürmenin ne demek olduğunu anlamadığını, bu işin içinde bir bit-yeniği olduğunu haykırırdı.

Ahmet bu bityeniği lakırdısına içerlerdi. Nihayet kadın, Ahmet'in bir tembelden başka bir şey olmadığını söylemesiyle mesele kapanırdı.

Lüks sönmüş, yahut sönmek üzere olurdu. O zaman Ahmet, duvar kenarına yapılmış kahve ocağından bir hasır ve bir yorgan getirir, yere sererdi. Kadın, Ahmet onu ilk aldığı zamanki gibi karışık ve yumuşak hisler duyar, utanırdı..

Karısını ertesi gün vapura bindirdikten sonra en iyi müşterisine Ahmet, oturur anlatırdı:

Ahmet, Trabzonlu zengin bir babanın tek oğluydu. İstanbul'a fi tarihinde göç etmişlerdi. Kocaman bir kantariye mağazaları vardı. Toptan iş yaparlardı. İlh...

İlk sarhoş olduğu günü Ahmet çırağına anlatırdı. Gözlerini kapıyarak hatırlardı:

On dokuz yaşında ya var, ya yoktu, o zamanlar İstanbul'un eğlence yerleri boldu bol; saymakla bitmezdi, "Garson bir bira daha," demişti.

On sekizinci bardaktan sonra Kızıtaşı'ndaki eve döndüğü zaman, annesini merdivenin üst basamağında uyumuş bulmuştu. Onu öperek uyandırmıştı. İhtiyar hatun onun ayakkabılarını ve ceketini elleriyle çıkarıp çekilip gitmişti. Bir on dakika geçmemişti ki, bu sefer babasıyla beraber yatağının başucuna gelmişlerdi. O uyuyor gibi yapmıştı. Ahmet'e uzun gibi gelen bir zaman içinde onu, Ahmet'i seyretmişlerdi. Sonra babası:

— Oğlumuz büyüdü kadın, erişti, maşallah!

Garip bir gurur içinde çekilip gittiklerini görmüştü.

* * *

Kantariye mağazasının, evlerin ve dükkânların Ahmet'i idare etmeyeceği belli idi. Nitekim de etmedi. O zaman, Ahmet, birdenbire, Belvü Bahçesi'nin garsonluğuna feda ettiği bu küçük kahveyi, hep o babadan kalma sahip olmak, bir şeye sahip olmak arzusuyla tuttuğunu anlayı mı verdi, duyu mu verdi; belli değil... Fakat şurası muhakkak ki Ahmet, bir gün, bir haziran-da köy kahvesinde kendisini bekleyen salaş kahvenin sahibini bir hafta bekletti. Gidip bulmadı.

Şimdi Ahmet, Belvü Bahçesi'nde dünyaya hiçbir şeye sahip olmamanın verdiği büyük haz içinde, dünyayı ve etrafı istediği şekilde görerek ve şu kalabalığın içinde yalnız yüzde beş kişinin alnının teriyle çalıştığını düşünerek mesut; pazar günleri yüzde ondan ve yüzde ona eklenen bahşişlerden tam yedi lira yaptığını düşünerek bu her haziranda tuttuğu salaş kahveyi hatırlamıyor bile...

Hatırlasa bile kendi kendine gülüyor, içini o her haziranda saran yangının yerinde yeller estiğini görüyordu.

Bu tahavvülün sebebini kendisi de bilmiyor. Bilmiyor ama, dünyada hiçbir şeye sahip olmayacağını, olmak istemediğini ve olmanın da hiçbir faydası olmadığını, bilakis zararını Ahmet nasıl oldu da anladı, bu mühim meseledir:

Ahmet'in karısı geçen kış, zatürreeden ölmüştü. Bu ölümle Ahmet, dünya yüzünde sahibi olunacak şeyin yalnız bir kadın olabileceğini, ötesinin ise yalan, haksız olduğunu ve kendisine kadından gayrı bir şeye sahip olup olmamanın vız gelip tırıs gittiğinin farkına varmıştı. İşte onun için Ahmet şimdi bağıırıyor:

— İki duble çek. Fransızca ilave ediyor:

— San fo kol.

Yeni Adam, (289), 11 Temmuz 1940

*Birtakım İnsanlar**

Gece. Saat on ikiyi on geçiyor. Taksim'de saatin altında tramvay bekliyorum. Öyle olmasa bu kadar ince eleyip sık dokumaya lüzum görmez; vakit gece yarısını geçmişti, derdim.

Epey oluyor. Baharın bu soğuk günlerinde, şu devam eden kıştan bir buz gibi gece hatırıma geliyor. O zamanlar daha bahardan haber bile yoktu. Şimdi ne kadar olsa sisin ve yağmurun hatta soğuğun içinde insanı şaşırtan ve başını döndüren bir koku var. O zamanlar daha Camlı Köşk'ün camlarını ve hanende ilanlarının mavi ışığını üşüterek geçen buz gibi bir rüzgâr esiyordu. Benimle beraber belki ona yakın insan, gördükleri herhangi bir filmin rüyasını ayakta görüyor ve yataklarının ümit, hayal, güzel günler veyahut uykusuz, muharebeli geceler, sığınaklar düşündüren ılıkliğına bir an evvel kavuşmak için bir türlü gözükmeyen tramvaya sabırsızlanıyorlardı. Ağzımdan su buharı fışkırıyor. Birbiriyle konuşanların arasına bir sis tabakası seriliyordu. Yatak şimdi bütün insanlar için, ekmek kadar azizdir. Yatak bir sevgili, yatak hatıra, yatak çocukluk, güzel rüya, yatak bir bahar, bir deniz kenarı, bir egzotik memleket, bu saniyede insana dostlarım yatak ne değildir ki...

Burnum yastıkta, yorganım ağzım hizasında, kirpi gibi büzülmüşüm; dalmak üzereyim: Bir şeyler, birtakım kuşlar tüylerini döküyor, bir ılık su damlıyor, içimi yıkayan bir çeşme var...

Tramvay hâlâ yok. Biraz daha yerimde yatağımı, uykuyu düşünsem, belki de uyuyuv ereceğim. Donmak üzere olan in-

* Bu hikâye ilk kez *Şahmerdan*'ın 1940'ta yapılan baskısında kitaplaşmış, sonraki baskılarda *Semaver*'de yer almıştır.

sanların tatlılığını içimde duymaya başladım. "Bari gideyim şu açık pastahanede bir ıhlamur içeyim de sonra yatarım" dedim. Bir iki adım atmamıştım ki, önüme bir adam dikildi. Rüzgârdan yalnız bir karartı gördüm. Sonra yüzüme doğru bir hortumdan çıkar gibi bir duman yayıldı: Adam konuşuyordu. Tatlı, munis bir Anadolu şivesiyle:

— Ağabey, dedi, buradan bana benzer birtakım adamlar geçti mi?

Paltomun yakası içinde yarı yarıya kaybolmuş kafamı çıkar-dım. Kafamı bir iki defa salladım. Soğuğa alışmış, mukaveme-te hazırlanmış gibi idim. Kulaklarımı keskin bir rüzgâr ısırdı. Adama baktım:

Bana benzer adamlar... Bütün insanlar birbirine aşağı yukarı benzemez mi? Bana benzer adamlar, ne demekti?

Evet, adamın hakkı vardı. Ona benzer adamlar, ötekilerinden kolaylıkla ayrılabilirdi. Kış günü bir şehirde insanlar paltto, şapka giyer, ayaklarında fotinleri vardır. Belki paltolarının renkleri, şapkalarının kurdeleleri ve alamerikan, yahut alaturka şapkalarıyla birbirlerinden ayrılabilirler, icap ederse.

Bu adamın ne paltosu, ne şapkası ne de ayakkabıları vardı. Buna mukabil sırtında mor pamukları yer yer, parça parça dökülen bir hırkası, belinde ipi, ayağında yazlık, tüy gibi bir pantolonu ve ayaklarında da yine iplerle bağlanmış çuvalı...

Yüzü tatlı esmer renkli idi. Sakalı uzamıştı. Yirmi beş, otuz yaşlarında gözüküyordu. Yalnız gözlerinde büyük, korkak, acele bir şeyler vardı. Acaba, dedim bir esrarkeş midir?

O devam etti:

— Benim gibi ağabey, dedi. (Üstünü başını gösterdi.) İşte bu biçim adamlar görmedin mi? Bazıları şu yoldan geleceklerdi. Birtakımları da (Taksim sinemasının aşağısındaki yolu göstererek): Şu yokuştan çıkacaklardı.

İşi kısa kesmek istedim. Meçhul, karanlık, dalgada bir kafa-da her türlü hayaller dolaşabilir, neme lazım...

— Görmedim vallahi! dedim.

— Allah Allah! dedi. İmkânı yok. Muhakkak geçmişlerdir. Ben yolda biraz eğlendim. Onları kaybettim. Yoksa geçmemelerine imkân yok.

— Nedir bu adamlar canım? diye sabırsızlık ve merakla sordum.

Kafamın içinde esrarengiz, büyülü garip hikâyeler canlandı. Hatta daha ileriye giderek başka ve daha tuhaf şeyler düşündüm. Adamın afyonlu kafasına girmiş gibi oluyordum.

— Ağabey, biz dedi, Tophane'deki sabahçı kahvelerinde yatarız. Hepimiz hamal, uşak gibi herifleriz. Ama namusumuzla yaşıyoruz. Ne yapalım? Beş on para kazanırız. Geceleri de kahveciye beş kuruş verir, bir köşede uyuruz. Ne yapalım? Otellere para mı dayanır? En aşağısı otuz kuruş. Otuz kuruşla iki gün geçimimiz var...

Ha! Bu akşam polisler geldiler. Sabahçı kahvelerinde yatmak yasakmış. Hepimizi çıkardılar. Biz de hep birlik olduk. Gidelim valiye çıkalım; uyandıralım, derdimizi anlatalım, dedik. İşte birtakımı şu yokuştan, birtakımı da arkadan geldiler. Demek görmedin ağabey.

— Görmedim, dedim. Nerelisin sen?

Gözleri çakmak çakmaktı:

— Zonguldaklı beyağabey.

Gece yarısı, bu soğukta valiye gideceklerine başka bir koğuş bulmak, daha olmazsa polisler gittikten sonra kahveciye zorla kapıyı açtırmak mümkündü.

Valiye kadar çıkmayı akıl edemezler. Bu muhakkak bir esrarkeştir, dedim.

— Ne ise, ben yukarıya doğru bir hızlanayım, belki geçmişlerdir de sen görmemişsindir, dedi ve hafif hafif serpen karın içine karıştı gitti.

Tramvay gelmişti. Atladım. Tam yedek subay mektebinin önünde birtakım adamlar gidiyordu. Fakat camlar o kadar buz tutmuştu ki göremeyince tramvaydan atladım.

Belki seksene yakın insandı. Aralarında çok gençleri bile vardı. Büyük adımlarla gayet ciddi yüzlerle yürüyorlardı. Önde gidenlerin halinde daha büyük bir vaziyet vardı. Daha ciddi idiler. Tek tük geçenler durup onlara bakıyorlardı. Fakat onlar hiç kimseye bakmıyorlardı. Yalnız en önde gidenler bağıra bağıra konuşuyorlar. Vali ile nasıl konuşacaklarını talim ediyorlardı. Kıyafetlerine baktım. Evet, benim mor pamuk hırkalı

ve keten pantolonlu adamın hakkı vardı; onun gibi birtakım adamlar gidiyorlardı. Kulaklarımda genç Zonguldaklının:

— Canım benim gibi adamlar beyağabey, dediği zamanki hali geliyordu.

Yatağım, tramvay beklediğim dakikalardaki o munis halini kaybetmişti artık. Ne şu, ne buydu. Bir yataktı. İçinde yatabildiğim için mesut değildim.

Sabahçı kahvelerini kapamadan evvel birkaç tane gece barınma evine şiddetle ihtiyacı olan İstanbul şehrinin kışı bazan ne kadar uzun, ne kadar uzun ve bitmez tükenmez bir âfettir; bilen bilir.

Vakit, 8 Mayıs 1940'ta
"Hakiki Hayat Sahneleri" adıyla yayımlanmıştır.
Yeni Adam, (284), 6 Haziran 1940

*BENİMLE BERABER
SEYAHATTEN DÖNENLER*

Sevmek Korkusu

Bir yaylı hatırlıyorum. Hayvan, yol ve yulaf kokan keçelerin üzerinde çocukluğumun sevgilisini, yumuşak ve tombul avuçlarıyla, yolun iki tarafında uçan kuşları alkışlar görüyorum. Sonra yine çocukluğumun sevgilisini, bir deniz kenarında lacivert ve sıkı robunun içinde dolaşır seyrediyorum. Korku, yol boylarınca etrafımı sarıyor, önümde uzuyor. Sevmekten korkuyorum. Başka arzular, ihtiraslarla atıldığım yolda beni avare ve çırlıçıplak, başı her manada boş bırakacak yalnız bir şey olduğunu biliyorum ve ondan karanlıktan, riyadan, zulümden, hürriyetsizlikten korkar gibi ürküyorum.

Her şeyi, herkesi, ilmi, felsefeyi bir ortaoyununa çıkaran, yumuşak ve nefesleri yediklerinin değil güzelliklerinin buharlarını çıkaran insanlar olacağını çocukluktan biliyorum.

Yalnız, yüzleri, gözleri, kaşları, kirpikleri, omuzları ve ayakları değil; midesi, kalbi, hançeresi ve hicabı hacizi güzel insanlar var. Seven insanda ise fiziki güzelliklerin deruni taraflarını gören gözler olurmuş. Varsın olsun, inanmıyorum! İnanmadığım halde bu korku niçin? Allah'a inanmayanlar içinde pek çokları samimi olmadıklarını, bazan son nefeslerinde, bazan de ani tehlikelerin karşısında "Allah" diyerek, ispat ediyorlar. O halde ben de samimi değilim. Çünkü korkuyorum. Bu muhakemeyi evvelce, "varsın olsun, inanmıyorum!" dediğim zaman yapmadım.

Bir kıştı. Kar, küçük şehri "kayakçı"larla doldurmuştu. Kahveler çivili ayakkabılı, yüzleri pembe, kafaları sarılı, mesut sporcu kadın ve erkeklerle dolmuştu. Müzik, her ışıklı çarşıda bir fırtınayı, çamların üzerinde birikmiş kışı, kiliselerin çanları

üzerinde serseri karların çıkardığı işitilmez sesleri hikâye ediyordu. Bütün önsezilerim beni aldatmıştır. Yani her şeyi olmuş gibi hisseder, fakat bunların hiçbirisi doğru çıkmadığı zaman bütün önsezilerim beni aldatmıştır, derim. Oluşundan önce duyulan şeyler çok defa felaketlerdir. Felaketlerin de kendilerine has kokuları olmasa, burnumuzdan gayri, köpeğinkinden daha hassas bir başka şammemiz olduğunu söyleyemezdim. Korku da bir önsezidir. Fakat vukudan kilometrelerce uzak değil, hemen hemen bir adım geridedir.

Korkudan buz gibi ter dökülmekle beraber o, sıcak, ılık ve karanlık gibi tatlı ve münzevi bir şeydir. Korkmak için her an elimizde vasıtalar vardır. Eğer o bir zevk olsaydı, kollarımızın arasındaki yumuşak göğüsten ve ağzımızda kırılan hararetle kurumuş dudaktan farkı olmayacaktı. İşte ben, bu küçük şehirde oturmayı kararlaştırmadan evvel, korkuyu, isterseniz önseziyi, bir behimi zevk gibi kucaklamış; avuçlarımın hararetini ona vakfetmiştim. Yeni bir zevk bulmuş gibi, asfaltları biraz daha mor, ampulleri biraz daha karanlık تنها caddelerde dolaşırdım; kar, paltomun yakasına musallat olur, oraya birikir, gözlerim yakamdan ayrılmazdı. Sokağın kenarındaki sinemanın zili çalmaya başlardı. Beklediğim çok defa gelmezdi. Yanımdan acele acele geçenler, beni gördükleri zaman, bilmem korkarlar mıydı?

Beklediğimin gelmediği günlerden bahsedecek değilim. O günler birbirinden, şehre yağan şeyin kar veya yağmur olmasıyla ayrılabilir. Sinemanın zili aynı tarzda çalar, sinemanın içinde aynı film oynanır, aynı insanlar önümden geçip giderler; biletlerini alıp sinemaya girerlerdi. Beklenen, gelmek için iyi havaları seçerdi.

Rüzgârsız fakat soğuk havayı nesiminin içinde ve yıldızların altında zil daha berrak sesler çıkarır. Sinemacı filmi barometreye göre değiştirir; bulutsuz havaların insanları sinemayı doldururlardı. Bu sinema, uzak ve sessiz bir amele mahallesinin sinemasıydı. Uzun bir koridordan girilirdi. Antresinde iki cılız palmyenin içinde yemyeşil ampuller yanmıştı. Kenarcıkta bir havuz vardı. Fıskiyesinden rengârenk ışıklı bir ampul zaman zaman fışkırırdı.

Sessiz filmler oynanırdı. Su sesi gibi bir piyano dar salonun uzak bir köşesinden aksederdi. Bir sürü çocuğun arasına otururduk. Adeta ıslıkla yaşanırdı. Ellerimiz birbirinin içinde yumuşardı. Ve perdede de bir haydut... elinde kama... Haydutlar düşer, hafiyeler vurulur, nihayet genç kız sevgilisine kavuşurdu.

Salonun içinde hemen hemen hiç konuşmazdık. Ben kafamın içinde biraz sonra çevireceğimiz filmi çevirir; o, masum, habersiz şekillerle güler, hayallerle ağlardı. Sonra herkesle beraber sinemadan çıkardık. Konuşmazdık. Ben kapının kilidine anahtarı sokar; karanlık ve boş odama dolardık.

Bir gün bir masa karşısındaydım. Üstüne yeşil çuha örtmüşlerdi. Üzerinde oyun oynamıştık. Parti bittikten sonra masanın örtüsünü kaldırdılar. O zaman ben masanın birdenbire küçüldüğünü hayretle görmüştüm. O da bu masa gibi olurdu. Fakat aksine; birdenbire küçükken büyüyüverir, kısa iken uzar; kalkar giderdi.

O yanımda iken korkmazdım. Evin dış kapısı kapanır kapanmaz, pencereme vurmuş sokağın ışıkları ve karşı meydanlığın ağaçları yatağımın ayakucundan ışıklı gölgelerle uçuşurlar, yapraklara ve ışıklara karışmış ayak sesleri, yatağımın ayakucunda uçuşan gölgelerle birleşir, kalkar odamın içine bambaşka bir gözle bakardım. Ufuksuz, seri ve maddesiz kuşlar her tarafta uçuşurlardı.

Bütün bunlar bana bir cennet dekoru içinde irtikâp edilmeye müsait bir katil vakası tahayyül ettirirdi.

Haftada bir gün gelirdi. Saat ikide kalkar giderdi. O gittikten sonra ben onu öldürmüş kadar harap, katil yatağımın üzerinde sabahı, polisi, kanunları beklerdim.

Alacakaranlıkta, hele sabahın alacakaranlığında hiçbir cinayet işlenmemiş, hatta sabahın alacakaranlığında, muharebe bile olmamıştır. Sabahlara kadar asabiyetsiz bir anı, bir daha yakalayamayacağımı tahmin ettiğim için, bir sabah, bu dağ şehrinden arkama dönüp bakmadan ayrıldım.

Louvre'dan Çaldığım Heykel

Napoli'de; içinde kırlangıç, iskorpit, zargana ve mercanların yüzdüğü kırmızı bakır çemberli meşeden mamul lengerlere; yer yer güneşli ellerini sokan, mavi ketenden pantolonlarını dizkapaklarına sıvamış, buğulu yemiş gözlü küçük satıcıları görmüş-tüm. Fakat "Napolili balıkçı"ya vatanında rastlamadım.

Berrak ve sanki berrak olduğu için soğuk bir kış günü idi. Arkadaşım oteldeki odama erkenden uğramış; perdeleri çekilmiş loş odamın evvela perdelerini, sonra da camlarını ardına kadar açivermişti.

— Havaya bak, havaya, demişti, daha yatıyor musun?

Metronun ılık ve ozon kokulu havasından Chatelet'de kurtulduk. Evet Paris'teyiz. Nehrin üzerinden bulutlar akıyor. Rıhtımların kıyısında Verlaine'e benzer insanlar var. Paris sabahlarının serseri havası bilhassa bu saatlerde serseridir; akşamlarında, bütün elektrik parıltılarına rağmen muzlim bir Baudelaire atmosferini her yerde bulabilirsiniz.

Louvre'u Galatasaray resim sergisini gezer gibi gezdim. "Joconde"un önünde bir şeyler görmeye çalışarak iki dakika durduk. Tarih kitaplarının içindeki resmine bakarken saatlerce düşündüğüm halde ne tebessümündeki sırrı, ne de yüzündeki ilahiliği anlayabildiğim bu kadının önünde beynimde bir şimşek çaktı ve kapandı. Hah, dedim, buldum, sırrı keşfettim. Fakat Joconde müstehzi tebessümünü bir müddet terk ile bana hain hain baktı. Yürüdüm. "Joconde"u sevmiştim. Onu "zekâ" denilen şeyi sever gibi sevmiştim.

"Pêcheur Napolitaine"e alt salonlarda rastladık. Önünden beni zorla ayırmaya çalışan arkadaşşıma hitaben şöylece söylenmiştim:

— Şu balık ağını görüyor musun? Baldırların bir kısmını ve çıplak ayağının bir tanesini yarı kapayan balık ağını? Küçük gümüş balıklarının çırpıntısıyla hâlâ yaşar gibi duran bu ağ çoktan eskimiş, yırtılmıştır. Kırmızı bakır rengi çoktan solmuştur. Şu dizlerindeki ağa gülün çocuğu görüyor musun? Çoktan ölmüştür. Ölmeden evvel ihtiyarlamıştır. Bu burun ak-sırmış, sümkürmüştür. Bu taranmadan rüzgârda güzel saçlar, bir gün tarandıktan sonra bile çirkinleşmiştir. Bir Napolili balıkçının baharını yakalayan artisti kiskanıyorum, ismine bakmayacağım. Yürü geçelim.

Gülerek geçtik. Fakat ben omzuma, pankartından sıyrarak, Napolili balıkçıyı yüklemiştim. Louvre'un bekçileri, bu sırtımda götürdüğüm koca heykeli göremediler. Bu ağır yükün altında terliyordum; omuzlarım ağrıyordu. Etrafıma hayretle bakıyordum. Acaba omuzlarımdaki heykeli kimse görmüyor muydu? Fransa hükümeti yoksa Louvre'u seyircilerin zevk ve hevesine mi terk etmişti?

Kendimi dışarıya zor attım. Haricin soğuk havası, yükümü ağırlaştırmış gibiydi. Arkadaşıma mermer ağların kenarından bir parça tutması için rica etmek istedimse de delirdiğime zahip olacağından korktuğum için bu tekliften vazgeçtim.

— Allahaismarladık, Georges, dedim. Ben eve dönüyorum. Çok yoruldum.

— Hani "Montmartre"a gidecektik.

— Başka bir akşam, dedim.

Metroya bindiğim zaman yanımdaki boş yere heykeli bırakmadım. Hâlâ omuzlarımdaydı. Oradan ağır ağır vücuduma, içime süzüldüğünü ve bir zehir gibi kanıma karıştığını hissettim. Kalbim vuruşunu artırmıştı. Eve bir sıtma nöbeti içinde vardım, bir kartpostal büyüklüğünde kalmış, erimiş heykeli sırtımdan adeta kopararak masamın üzerine bıraktım ve yatağımın üstüne boylu boyunca uzanıp, bir sıtmalılı gibi titreye titreye saatlerce kaldım.

Varlık, (28), 1 Eylül 1934

Robenson

Yuvarlak dünyanın üstünde isimlerini bilmediğimiz fiyortlar, kanallar ve limanlar; gece olunca sakın denize bazan tek bir fener, bazan saġanaklı ışıklar döküp yürüterek, bu yuvarlak dünyanın üstünde bir vücut gibi sınırlı ve hararetli yaşarlar.

Dünya alabildiğine doludur. Dünyada bakışları birbirine benzeyen birçok insanlar, deniz kenarlarında yıkanır; dağların üstünde buzlar içinde kayar; veya ovaların salkımsöğütleri, kavakları altında sevişirler.

Gözlerin gözlerimden ziyade bana yakın, ellerin ellerim kadar sınırlı, sarı tüylü ensen, sandallarının içine hapsolmuş müsterih çıplak ayakların... rengin sarı, kırmızı, esmer, siyah, ne olursa olsun, lisanını anlar, kokunu duyar gibiyim.

Bu yeşil, sarı, lacivert bayrak sizin bayrağınız. Komşu kabilenin bayrağı aynı renkte, aynı şekilde fakat üzerinde dokuz yıldız var.

Onun için mi boğazlaşıyorsunuz? Kavgadan evvel evlerinde yemek yediğin, başı sana dokunduğu zaman yaşadığını hissettiğin çocuğu bu dokuz yıldız için mi öldüreceksin?

Anlaşıldı ben bayrakları değil, insanları seviyorum. Öyle ise yuvarlak dünyanın üstünden akıp geçen yıldızlara bakan vapurlarda ömrüm geçecek.

Bandırası her ne olursa olsun aşılandığım ve ekildiğim limanda dallarımı sallayarak her geçen vapuru selamlayacağım. Aylardır otuz metre murabbai içinde kök salmış bir ağaç gibi rüzgârları emmekle yaşayan yapraklarımı şişiriyordum.

Fakat hiçbir yaprağım bir yelken büyüklüğü almadan denize doğru gidemeyeceğim diyordum. Ve hiçbir yaprağım bir yelken büyüklüğü alamayacak sanıyordum.

Bulunduğum limanın havasında insanı yelkenlilere ve şileplere iten bir miknatısın mevcut olduğunu işitir, inanmazdım.

Napoli'de nasıl yerleşip kalmak, her akşam Vezûv'ü seyretmek, ay ışığında gladyatörler gibi denize girenlere bakmak, günlerce makarna yiyip şarkı söylemek arzusuyla üç dört saat kaldımsa, burada tamamen aksi oldu.

Günlerce eski limanın uzunluğunca vapur bekledim. Bir an evvel bir küçük vapur ve bir iş.

Ben "İstakozların en büyüğü"ne uğramıştım. "İstakozların en büyüğü" meyhanecinin hayalini genişletmek için hususi surette tanzim edilmiş kocaman aynaları ve içeriye dört beş kişilik bir grup girince her tarafı doluveren esrarengiz bir meyhanedir.

Mor çuha kasketlerini kaşına yıkmış, yelken kullanmasını bilmeyen gemicilerden köpekbalıklarının ağzından kurtulmuş denizcilere kadar birçok gönüllü bahriyelilerin uğrağı olan "İstakozların en büyüğü"nde Baba Vilyams'a rastladım. Bana bir iş teklif etti:

İcabında İngiliz bandıralı bir şileple Amazon kıyılarına gideceğiz. Şehir şehir, köy köy buğday, mısır, domuz taşıyacağız.

Beş İngiliz lirası ayda.

Adiyö büyük liman, seni öbür kışa bir ay için gelip göreceğim.

* * *

— Allahısmarladık Yoana.

— Deniz havası serindir Robenson, lacivert fanılanı giyseydin.

— Giyeriz anam, ver dudaklarını.

Yuvarlak dünyanın üstünde fiyortlar, berzahlar, limanlar doludur. Denizler karalardan daha geniştirler.

— Adiyö Sait, Kosti'ye selam!

— Uğurlar olsun Roben!

Varlık, (33), 15 Kasım 1934

İhtiyar Talebe

I

Yaşını en mahrem arkadaşına bile söylememişti. Fakat biz; onun yaşını tahmin etmek için önlerimizde şarap şişeleri, etrafımızda "Marn" kahramanı beyaz bıyıklı Fransızlar, karşıımızda kahvecinin verem yüzlü kızı, bir saatten fazla konuştuğumuzu bilirim. Sonra kalkıp pansiyona yemeğe giderdik. Bir saat içinde hazmedilebilen ucuz akşam yemeğini bitirince yine kahveye koşardık. İhtiyar talebe yemeğini, çirkin kadınların bol bulunduğu her pansiyonda ve herkesten evvel yedi. Biz kahveye girince onu, sobanın başındaki masada oturmuş bulurduk. Mahalli gazeteyi keyif ve hüzün arası bir tavırla okurdu. Biz selam verirsek alır; vermezsek, selam vermeden yanımıza gelir, otururdu. Kendisi Sırp veya Hırvat'tı. Türk talebeleri her nedense çok severdi. Bilhassa aramızdaki uzun boylu, adeta uzun boylu olduğu için kambur, Sırpça bilen arkadaşımıza bayılırdı.

Onu aramızdan tereyağından kıl çeker gibi alırdı. Biz hiç onlarla meşgul olmazken, birdenbire her ikisini de baş başa bulurduk. Neler anlatır; nelerden bahsederlerdi?

II

O akşam bu masaları fıçıdan, bardakları Acem minyatürü kadar ince ve hayali, duvarları bağbozumu resimleri ve neşeli ayyaş yüzleriyle kaplı meyhanede on sekiz arkadaştık. Aramızda

Sırplar, Bulgarlar, Çinliler, İsveçliler, Norveçliler vardı. Hepimiz Ren kıyısı şaraplarından bol bol içiyor; ara sıra içimizdeki zenginler, acayip kokulu züppe içkileri yanlarındaki kadından ziyade oynucağa, oyuncaktan çok kadına benzeyen Fransız kızlarına içiriyorlardı. Cins ve terbiye bakımından Fransız olan kadınlar içtikçe coşuyorlar, sululaşıyorlar; kan kırmızı kahpe-liklerini billur kadehlere doldurup sunuyorlardı. Benim kızım kendisine Macar derdi. Fakat ben onun Çingene olduğunu pekâlâ bilirdim. Macar kızı bir bisküvi kadar ktır ktır ve ağza alınınca bir bisküvi kadar yumuşaktır. Halbuki Avrupalı çingenenin tadı, İsviçre dağlarının karışksız sütünden yapılmış; sağlam ve gürbüz kadınların yoğurduğu hamurdan olmuş halis bir çikolata tadındadır. Hele benim gibi ağzının çocukluk tadını kaybetmemiş olanlar için... Ben benim kara ve tatlı kızımın şarap şarap üstüne yuvarlarken, gözlerim yalnız İsveç kızlarına takılıyor ve bu dağ sporlarının, karlı çamların, karlı, sarp ve buzlu tepelerin, altları yer yer uçurumlu cumudiyelerin cesur ve sarı kızlarını öpüyor gibiydim. Fakat ellerim kara kızın ellerinde, sağ dizi sol dizimde, kanı kanımda idi. Kızım kulağımın dibinde adeta haykırdı:

— Gözünü İsveç kızlarından bir lahza çevir de karşıya bak.

Haletiruhiyemin anlaşılmasından müteessir olmakla beraber bana işaret edilen yere bakmayı da unutmadım. İhtiyar talebenin aramızda olduğunu biliyor; fakat onu yalnız zannediyordum. Bu akşamki şarap ziyafetine başlarken bir aralık onu görmüş ve konuşmuştum. Ziyafetin daha doğrusu, âlemin ilk zamanlarında sinirli sinirli etrafa ve kapıya baktığını, kadınlı bir mecliste her yalnız erkeğin alacağı tedirgin vaziyeti aldığını görmüş ve kendi kendime üzölmüştüm. Sonra bu hâlâ asma ve yaprak, hâlâ kız ve çocuk eli kokan şarap onu ve sinirli beklediği kadını bana unutturmuştu.

Önce ihtiyar talebeye baktım. Buruşuk Slav çehresinin üzerinde mütemadiyen bir kapı ve bir kadın gözleyen, mesut mu, kederli mi olduğu anlaşılamayan mavi gözleri geniş, biçimsiz, istihfaf eden kadın dudakları, erkek alnı ve işçi elleriyle bir dakikada onu yeniden ve alkolden doğan bir tetkik hevesiyle

görüverdim. Sonra... Sonra birdenbire boğazım kurudu. Ellerim terledi. Dönen kafamı acıyla sağa sola salladım. Dudaklarımdaki ve içimdeki türküyü kestim.

Yanındaki kadını görmüştüm. Evet bu bir kadındı. Hayır... Bu bir kadınsa muhakkak bütün hislerden sıyrılmak ve uzun boylu vücudunu tetkik etmek lazımdı. Bedava bakan bir belediye doktoru kayıtsızlığıyla:

— Soyun insan; demeliydim.

O soyunmalı idi. Memelerini uçlarından takma olmasın diye tutup tutup bırakmalı idim. Eğer derisinde biraz ılık, bir lokma hararet varsa bir parça kesmeli, mikroskopla bakmalı idim. Hücreler harekette miydi? Atomların alacağı ve aksettireceği ılık da bana oyun oynayabilir; inanmamalı idim:

Evet bu bir kadındı. Saçları uzamış, kirlenmiş, boyanmış yıkanmış, tekrar boyanmış, bazan berberde bu saçlarla uzun müddet uğraşılmıştı.

Bu bir kadın yüzüydü. Yaşı var mıydı? Deri buruşuk muydu? Hayır, deri bilakis gergindi. Yaşı bilakis hiç yoktu. Acaba bu kadın daha doğmamış mıydı? Ben bu çehreyi, bir ana karında daha teşekkül etmeden hangi acayip tesadüfle görmüştüm? Ve o zamandan beri hiç değişmemiş miydi?

Bir midyenin içi, bir sümüklüböceğin derisi de böyle miydi? Onu, lengerlerin kenarında ardında uzun sümüklü bir yol üstünde tuz, büzülüp ölürken mi bir sümüklüböcek bedduası tutmuştu? Yalnız gözleri, ihtiyar talebenin şimdi mağrur, fakat hâlâ ürkek gözleriyle kardeşti. Danimarkalı kızın iri siyah benekli beyaz Danimarka köpeği, yanı başında havlıyordu. Nasıl bir önsezi köpeğe girmişti bilmem; köpeğin gözleri kadında idi. Fakat hali, kadına hiçbir fenalık yapmak istemiyor gibi; onun etrafını saran havadaki tehlikeye havlıyordu.

— Sus Aysberg, dedim. Sus, sus da bakalım. Köpek hordandıyordu. Susmuş meclise baktım. Dostlar ve arkadaşlar durmadan içiyorlardı. Dört bir yanımızı havadan ziyade havasızlık, alkolden ve cigara dumanından ziyade is kaplamış gibiydi. Şarap kekremesi ve acı, kadehler yağlı, çingene kızım üşümüş.

Bu kadın çirkin ve güzel değildi. Bu kadın yaşar veya ölü değildi.

İhtiyar talebe şimdi Sırpça bir türkü tutturmuştu ve en tuhafı kadın ısıklık çalıyordu. İçinden muhakkak günahsız, karbonu bol bir hava çıkıyor; masamızın bardakları ve örtüleri üzerine esen bu kadının ısığından kopup gelmiş kurum ve yanmış kâğıt parçaları etrafta uçuşuyordu.

Ben bütün âlem müddetince ne bardaklara bir daha elimi sürdüm, ne dudaklarımı şaraba dokundurdum.

İsveçli kızlar hep bir ağızdan beyaz bir dağdan skilerle inmişler gibi, beyaz bir yokuştan donmuş bir göl sırtına yerli ve beyaz kuşlarla beraber düşmüşler gibi bir şimal iklimi türküsü söylemeye başlamışlardı!..

Oh... İhtiyar talebenin kadını gibi kadınsız bir dağ.

Donmuş bir kaynak. Gece güneşi gibi sarı kızlar.

Bir muhabbet kadar suçsuz, karlı ova... Uzakta köyler, ışıklar, zenginsiz, fakirsiz bir kış. Zenginsiz fakirsiz şehirler, kasabalar, köyler. Kumral günler, kumral geceler.

Tüy kadar hafif beyaza çalar sarı saçlı, kar kokulu, kar renkli, yanakları buz gibi soğuk onar yaşında çocuklar, fiyortlar ve mavi sular. Mavi sularda çapkın, sarhoş balıklar ve bütün bir İsveç. Biletçisiz tramvaylar, kapıları açık evler. Ve bütün bir çıplak, beyaz, güzel insanlar. Acaba İsveç hakikaten böyle miydi? Bu laflarını anlayamadığım İngilizce'ye ve ısığa benzeyen lisan hakikaten böyle şeyler mi söylüyordu? Sahiden bir göl üstünde çıplak bir çift mi görüyordum? Patenlerinin üzerinde cırılcıplak birbirine sarıldıkları halde, en küçük bir arzu duymadan vals mı yapıyorlardı? Ne kadar şehvetsiz, ihtirassız, yine ne kadar masum ve çocuk hislerle doluydu bu müzik. Ara sıra kızların sesleri niçin hafifliyordu, mahzunlaşıyordu? Acaba uzak ve yakın iklimlerde çok çirkin, yahut çok güzel insanlara mı acıyorlardı? İsveç'te hakikaten şehvet yok muydu? İhtiras beceriksiz miydi? Almanlar kendilerini göstermek için bütün heveslerine rağmen hiçbir şey söyleyemediler. Bir İspanyol çocuğu buruşuk, acı sustu. Çingene kızım acayip bir lisanla bir şeyler mırıldandı. Acaba Macarca bir şarkı okumak isterken mi susmuştu? Ve niçin bu masum müzik, herkesin saffetini kam-

çıladığı halde meclisimizde riyakâr bir hava ve dalga vardı. Bereket kafamızda İsveç dağları, fiyortlarla beraber kalkıp gittik. Ve hiçbirimiz birbirimizin elini sıkmadık. Çifter çifter, acele acele yatağımızı ve uykumuzu düşünüyor gibi ayrıldık.

İhtiyar talebe ile korkunç kadının ne tarafa gittiğini bana kimse görmedi gibi geliyor. Tenha ve kimsesiz şehrin sokaklarını kızımın kol kola saatlerce dolaştığımız halde hiçbir şey konuşmadık. Onu evine bırakırken:

— Bu kadında ne vardı? dedi,

— Ne bileyim, dedim.

Üşünüldüğü zaman yapılan bir hareketle anahtarı kapıya soktu. Kapının aralığından uzanan ılık elinin tersini çevirdim. Uzun uzun koklayarak öptüm.

— Yarın erkenden bana gel, dedi. Şimdi derhal uyuyabilmek için ne lazımsa yapacağım.

— İstersen gireyim, dedim.

— Yok, yok, dedi. Yalnız kalmak en iyisi. Çünkü hislerim korkudan çok uzak. Düşünmek ve halletmek istiyorum. İlk defa bir şeyler düşünmeye ve mücerret bir şey tahlil etmeye ihtiyacım var.

Çingene kızımın ne muadelesi hallettiğini bir daha soramadım. Ben evime girer girmez uyudum. Kafam bomboştu. Çirkinlik hakkında muhakkak düşünmekliğim lazım olduğunu anladığım bir zamanda, düşünmemek için bütün enerjimi sarf ederek muvaffak oldum. Uyudum.

III

Bulunduğum şehirde ılık, تنها, yalnız mesut üç beş dost için açılmış hissini veren kahveler vardır. Bu kahvehanelerin sahipleri, ekseriya, dul ve gayet titiz kadınlar olur. Vücutları, yalnız beyaz ve pembe, mahcup arzulu köylü kızlar hizmet ederler. Patron madam, masasının başında veya sobanın önünde örgülerini, bluzlarını örmekle meşguldür. Köşede burjuva işçiler, kenarda sakin, grev yapmamış komünistler bulunur. Hizmet eden kızları sıkıştıran taze kur'a efradı, yeni terhis edilmiş, kışla terbiyesiyle pişmiş gençler de, hizmetçi kızın lütfu nisbetinde az veya çok bulunabilir.

O kahvelerde, geceleyin, buğulu camdan dışarıya boş sokağı, ıslak kaldırımların üstündeki ağaç ve gece gölgelerini, nadiren birbirine dudak dudağa sarılmış çiftleri seyre dalmak; sonradan çok özleyeceği bir hatıra bırakırsa, o insan mesut olmak için yaratılmışlardan değildir. İnsanda en büyük intibalar, en büyük hadiseler iz ve hatırasını bırakmalıdır.

Küçük şeyleri unutamayanlar, en geri hatıraları da unutamayanlardır. Hafızalarının bu bahtsız kuvveti karşısında hiçbir memleket, hiçbir vatan tutamadan her yeri, her şeyi severek öleceklerdir. Ben, artık tenhalaşmış sokaklarda bir memleket havası tutturarak; bu nevi kahveleri keşfetmekte büyük bir maharet kazanmıştım. Bazan susmasını bilen bir arkadaşla, bazan kokulu bir likörü bitirinceye kadar saatler geçerdi.

İşte bu cins kahvelerden birine doğru yollanmıştım. Bir kilise geçtim. Bir meydan atladım. Bir küçük sokağın başında yapayalnız geçen birinin arkasından onu yıllardır seviyormuş gibi garip bir üzüntü ile uzun zaman baktım. Nihayet kahvenin önündeydim. İçerisi bu akşam ne kadar tenhaydı. Dört kişi kâğıt oynuyorlar. Bir asker hizmetçi kızla ayakta konuşuyor. Patron madamla güzel bir ihtiyar, kim bilir belki gençliklerinden bahsediyorlar. Ya bu kenarda baş başa bir ihtilal, bir facia, hatta bir vaka, bir çapul hazırlar gibi konuşanlar kim?

Onlardı. İhtiyar talebe ve bizim uzun, kambur Türk arkadaş. Yanlarına gelince ihtiyar talebe sustu, somurttu. Türk arkadaş kaçıp gitmemden korkuyor gibi beni yanına oturttu.

— Hadi bir kâğıt oynayalım, dedi.

İhtiyar talebe bütün ısrarlara rağmen bu akşam içmiyordu. Nihayet bir şişe iyi şarap getirttik. Dayanamadı. Bir daha geldi. Bir üçüncü şişeyi de bitirince ihtiyar talebe, kırıışmış dudaklarını ısırapla açtı.

— İşte, dedi. Bu kadın o kadın mıdır? O kadın bu kadın mıdır? Bu bazan genç, güzel, bazan insanı ürkütecek, iğrendirecek kadar çirkin kadın... Dün akşam bir baloya gittik. Ne kadar şık ve güzeldi. Bu sabah otomobilini durdurup beni çağırdı. Yanına yaklaşıncı korktum. Bembeyaz saçları, belki altmıştan fazla gösteren çehresi.

— Nasıl olur diye bağırdım. İşitmemiş gibi devam etti:

— Halbuki bir hafta evvel Tronche'da (bu civarda bir köy) oturuyordu. Şimdi benim evin karşısında oda tutmuş, garajdan sabahları otomobilini çıkarırken beni uyandırmak için saatlerce korna çalıyor ve sonra ben pencereye yaklaştım mı arabanın içinde bir dudak ve bir tebessüm görebiliyorum. Bütün süratıyla kaçıp gidiyor.

Benden bu kadın ne istiyor, evlenmek mi? Eğer istediği bu ise evleneceğim. Fakat tam ben ona bu izdivaç teklifini yapmaya hazırlanırken, en iğrenç ve çirkin esvaplarını giyiyor; o kötü, biçimsiz şapkasını kafasına geçiriyor. Ne olursa olsun, diyorum; teklifimi yapıyorum. Bana bir gün müsaade diyor, yarın size cevap veririm. Ertesi gün bir melek güzelliğiyle karşıma gelip oturduğu zaman ne söyleyeceğimi şaşıyor; beyazlanmaya yüz tutmuş saçlarımdan ürküyor ve bir türlü dünkü sualimin cevabını beklediğimi söyleyemiyorum.

Kadın da zaten o tarafa katiyen yanaşmıyor. Dünkü sualime dair küçücük bir ima yapmıyor.

Gün oluyor ki ben onu müthiş seviyorum. Her tarafı arıyorum. Yok... Yok... Günlerden sonra o beni takibe başlıyor. Ben yanına yanaşınca kaçıyor. Onu kâh bir otomobilde, kâh bir tramvayda görüyorum. İşaretler yapıyor. Fakat ne otomobilini durduruyor; ne de tramvaydan ilk durak yerinde atlıyor. Yaşı daima yirmi ile kırk beş arası. Nadiren çok ihtiyar. Çirkinlik, güzellik, fakirlik, zenginlik, terbiyelilik, terbiyesizlik bu kadında. Beni tazip etmek için otomobilini bir lahzada boyatıyor.

Onu bir sokakta eflatun renkli bir otomobil içinde görüyorum. Elini kolunu sallıyor. Öbür sokağın başında sarı bir otomobilden tebessümler ediyor. Demin geçerken, büyük kahvenin ben bir kapısından girdim; o, öbür kapısından çıktı. Size rastladığından küçük bir kahvede bir erkekle oturmuştu. Geçtim karşılarına oturdum. Beni görünce rengi attı. Gözlerimi düktüm. Herifi sürükler aldı götürdü.

— İhtiyar, tebessüm mü? düşünceli düşünceli sokağa bakıyordu.

Birdenbire...

— İşte dedi-

Buğulu camların ötesinden hakikaten, rüzgâr gibi birisi geçmişti. İhtiyar talebe koştı. Kapıyı açıp baktı. Yerine döndüğü zaman sapsarıydı.

— Otomobile bindi, gidiyor, dedi. Yine yeniden boyatmış. Biraz sonra bir otomobil, buğulu camların ötesinden geçti.

İhtiyar talebeye korkuyla bakıyordum. Bir şeyler sormak, bir şeyler öğrenmek, bulunduğu haletiruhiyenin fecaatından dem vurmak istiyorum. Fakat Türk arkadaş Türkçe:

— Sus, dedi. Sakın bir şey sorayım deme.

Sonra kendisi ona hitaben:

— Peki, dedi, şüphe yok ki, bu kadın aynı kadındır. Mademki güzel olduğu zaman da sizinle konuşuyor, çirkin olduğu zaman da, yalnız geçenlerde bana çirkin olduğu zaman, size hiç para sarf ettirmediğini söylemişsiniz. Güzel olduğu zaman, ekseriya, biraz hafif meşrep midir? Parayı size mi sarf ettirir?

— Tamamen, dedi. Güzel olduğu zaman, beni küçük kahvelere götürür. Orada masrafı ben yaparım. Halbuki çirkin olduğu zaman, büyük kahvelerdeyizdir. O, beni rezil etmek için, acayip şapkasını giymiş, pis etekliklerini beline bağlamış, yüzünü haddinden ziyade ve beceriksizce boyamıştır ve daima iyi, pahalı içkiler içer. Bu içkilerden kadeh kadeh üzerine yuvarlar. Sonra çantasını öyle acayip bir ihtiyatla —herkesten parayı kendi verdiğini saklamak için bir bir ihtiyat göstererek— çıkarır. Halbuki garson da dahil olmak üzere bütün etraf masalar bu garip ve üzüntülü hareketi görmüşlerdir.

Ah dostlarım! Bu kadın melek... İfrit... Her şeydir... Onu sevmiyorum da. Fakat beni rahat bırakmıyor. Bir lahza kendisile uğraştırmamazlık etmiyor ki. Odama günlerce kapanıyorum, camlarımı taşıyor; sabaha kadar korna çalıyor. Sinirlenip sokaga fırlıyorum; görmemezliğe, tanımamazlığa geliyor. Çıldıracam be arkadaş. Ne yapayım, bu kadını öldüreyim mi? Şimdi beni muhakkak köşe başında bekliyordur. Bu akşam, ne olursa olsun, her şeyi söyleyeceğim. İmtihanların yaklaştığını, artık bana fenalık etmemesini, imtihanlardan sonra beraber Sibiryaya'ya gideceğimizi söyleyeceğim. Beni hiç olmazsa bir müddet rahat bıraksın. Öyle değil mi canım? İmtihanlar yaklaştı?

— Öyle... Öyle... Muhakkak söyle.

Bir müddet de hazırladığı tezden, felsefeden, Bergson'un son kitabından, Nietzsche fikirlerinin bugünkü Almanya'da hakimiyetinden bahsetti.

— Bekletmeyeyim gider, dedi. Allahaismarladık!

IV

O gittikten sonra, dördüncü şeyi getirtmiş ve bir kahkaha salıvermiştim. Arkadaşım:

— Yok, dedi, gülme. Ben korkuyorum. Beni bir saat bile rahat bırakmıyor. Benden başkasıyla konuşurken gayet tabii ve müsterih konuştuğunu görüyorum. Nitekim ben de başkalarını dinlerken aynı istirahati vücudumda hissediyorum.

Bana musallat oldu, ne diyeyim. Bana kalırsa bu bir deli değildir. Çoğumuz gibi hastadır. Hakikatta böyle bir kadın mevcut değildir. Fakat buna kestirmeden hayır da diyemiyoruz. Bu adam, kim bilir ne kadar saf bir çocukluk hayatı geçirmiş. Kafasında bir kadın mefhum ve hayali vardır. Ve, bu yalnız mücerret kadındır. Çirkinliği, güzelliği, zenginliği, fakirliği yoktur. Bu bir tek kadın mefhumudur. Bu adeta onun için bir kadın ilmidir. Hayata tatbik edince güzelliğe, çirkinliğe karışıyor, yaşı değişiyor; elbette ki, yirmi yaşından kırk beş yaşına kadardır.

Bana anlattığına göre, başından bir aşk macerası da geçmiştir. Ve bütün kadınlar, o maceranın kadınıdır. Ve bu kadın mütemadiyen onu takip etmektedir. Güzeli kadınlara karşı fevkalade cesaretsizdir. Onlar kendisine güldükleri zaman ya kahpe, ya hafifmeşreptirler. Kendisini çabucak unutuyorlar ve bir adamın, üzerlerine bu kadar düşmesinden sinirlenip kaçıyorlar. İhtiyarlara gelince; bu sefer o kadınlar ihtiyar talebeye balta oluyorlar ve ona azami müsamahayı gösteriyorlar. Fakat nihayet genç vücut, kayağan deri, o yirmi yaşının sevgilisi tekrar sinirlerini kamçılıyor; ihtiyar talebe hiçbir güzel ve genç kadın bulamıyor. Yahut da buldukları onu tatmin edemiyorlar.

Sonra işittiğime göre, birbirine ayırt edilmez derecede benzeyen iki Amerikalı hemşire, ihtiyar talebenin hastalığını keşfetmişler, onunla alay ediyorlarmış. Bu iki kız kardeş vaktiyle

birbirlerine fevkalade benzerlermiş. Şimdi bir tanesinin Hindistan'da aldığı bir nevi cilt hastalığı neticesinde yüzü, korunç ve kötü, iğrenç bir hal almış.

— O kadını ben gördüm, diye bağırdım.

Arkadaşım:

— Ben göremedim, dedi. Bir gün o kadını görmeye gider miyiz? Ben yemek yedikleri pansiyonu biliyorum.

Ben:

— Gideriz, dedim.

Arkadaşım devam etti:

— İhtiyar talebeye şu anlattığım Amerikalı kızlar hikâyesini fırsat buldukça, ilave ederek, kısaltarak anlattım. Nihayet başına gelen vakanın bir kadının değil; iki kadının marifeti olduğunu anlatmaya çalıştım. Dinlemiyor, bazan müthiş kızıyor, gözleri alev alev oluyor. O kendi dimağına göre yarattığı bu âlemde memnundur. Bir kadının hem güzel, hem çirkin, hem şu, hem bu olabileceği kanaatini benimsemiştir. Kendi tedavisini yine kendisi yapmalıdır. Başka çare yok. Hiçbir doktor, hiçbir âlim onu iyi edemez. Ancak kendi kendisi buna kadir-dir.

Kahvede kimseler kalmamıştı. Patron madam bize bakarak sinirleniyor; pembe kız, beklettiği çavuşun hatırasıyla kendinden geçmiş uyukluyordu. Etrafımızda ışıklar sönmüş, sandalyeler masaların üzerine bindirilmişlerdi. Arkadaş:

— Kalkalım mı? dedi.

Ben gülerek:

— İstersen oturalım, dedim.

V

İhtiyar talebe, temmuzun bu ılık ve yağmurlu gününde terlediği kadar hiç terlememişti. Fakat asılacak lisansiyeler listesi üniversitenin dehlizine nihayet asılmıştı. Sabahtan beri bira bira üstüne içiyordu. Ruh, şekil, fizik ve ahlak değiştiren sevgili bugün onu ne kadar rahat bırakmıştı. Öyle olduğu halde saatler geçmiyor, bu munis yaz yağmuru altında her eşyayı bir

sükûn, bu yürümeyip koşan Avrupalılara, bir Afrikalı ataleti çoküyordu. Yağmur ne ağır, ne büyük damlalarla yağıyor. Yağmurun altında koşan insanların içindeki miskinliği meydanların, kahvelerin saatleri zapt ediyor. Bu sanki gece ile, malum bir saatle bitecekmiş gibi yağın yağmuru ağaçlar, insanlar ve eşya el birliğiyle uzatmaya çalışıyorlar. Sanki bütün şehir, bakkallar, kasaplar, mektep çocukları, işçiler, muallimler, akasyalar, güvercinler, saatler ve heykeller bir yeni zaman yaratmak için filozoflaşıyorlar, alimleşiyorlar. İhtiyar talebe için, lisansiyeler listesinin üniversite dehlizine asılacağı zaman bir türlü gelmiyordu. O zaman ne ağır şeydi, ne kımıldamaz mahluktu. Ağaçlar kendilerini budayan insanlarla beraber olurlarsa bir şey çıkmazdı. İhtiyar talebe, en çok saatlere kızılıyordu. Nasıl oluyordu da saatler, bir munis yaz yağmuruna karşı ruh peyda etmişler gibi makineden kollarıyla ağırlaşırılar, sakinleşirler, dururlardı.

İhtiyar talebe, artık bu ataletten başka bir şey düşünmüyordu. Ne mütemadiyen değişen sevgilisinin mütemadiyen rengi değişen otomobilini, ne kambur Türk arkadaşını... Onu meydana ve kilise saatleri almış uçurmuş; bir ruhi zaman içine sürüklemişti.

Postanenin önündeydi. Yağmur, şapkasız başından süzülüyor; seyrelmiş saçlarında ılık bir düşünce, bir uyanık rüya gibi gelip geçiyordu. Meydanda kimseler yoktu. Ara sıra bir bisikletli, yağmurluğunun içinde büzülmüş koşuyor; bazan iki serçe, önünde sevişiyorlardı. Serçeler zaman mefhumu bilmiyorlar. Bu tabiatın kendilerine çoktandır vermediği duşa bütün ömürleri, bütün hevesleriyle atılıyorlar. Yağmurun büyük damlaları, onların tüyleri üstünde akmadan buhar oluyor gibi; serçelerin sıcaklıklarına, ruhlarına, vücutlarına siniyordu ve bir yağmur damlasını küçük vücutlarına onlar, nasıl kendilerinden umulmaz bir şehvet ve lezzetle sindiriyorlardı. Ah serçeler ne bahtiyardı!

Postanenin büyük saati, nihayet karar vermiş bir insan ciddiyeti ile bu saatleri ve insanları, zamanı unutmaya çalışan şehrin üzerine tahakküm etti ve dördü çaldı. Postaneden üniversiteye yarım dakikada gidilirdi. Şimdiden küçük dehliz dolmuştu.

Bir serçe küçüklüğü ve ıslaklığı almış narin Çinli talebele-
rin, yanakları elma cilasıyla parlayan dev gibi Almanların ara-
sından ihtiyar talebe; ağır ve temkinli, kimseye dokunmadan,
hiçbir tecessüs acelesi göstermeden yürüdü. Yahut ona çok
sakin yürüyorum gibi geldi. Biraz dikkatli bakan gözler onun
içindeki aceleyi keşfedemezler miydi? Bu his, ihtiyar talebeye
gelince; önce, mektupların bulunduğu camekâna doğru yürü-
dü. Uzun uzun mektuplara baktı. Ne isimleri görüyor; ne de
mektupların pullarına dikkat ediyordu.

On bir sene evvel Fransa'ya ilk geldiği zaman o da küçük
Fransız çocuklarının hevesi, nezaketi ve miniminiliğiyle arka-
daşlarından pullar toplamış; koleksiyonlar yapmıştı. Sanki bu
on bir sene evvelki merak, yeniden onu sarmış gibi gözleri pul-
ların üzerinde görmeden dinleniyor; sanki günlerden beri bir
mektup bekliyormuş gibi zarfların üzerine hasret ve hüznle,
yine görmeden bakıyordu. Nihayet çok aceleci Fransızlardan,
temkinli Japonlardan bir ara bularak lisansiyelerin yazılı bu-
lunduğu listeye, pullara ve kartpostallara bakar gibi bakmaya
başladı. Fakat bu sefer küçük serçelerin yağmur damlasını içle-
rine ve ruhlarına sindirdikleri gibi gözlerini açmış ruhu oynak,
görünüşte lakayttı.

Evet bu isim, bu unutmaya yüz tuttuğu baba ismi orada idi.
Stefanoviç... Pavel Stefanoviç. İhtiyar talebe küçük bir serçe ka-
dar şen, fakat mağrur, saatler gibi durgun ve ağır, üniversitenin
kalın ve ağır kapısını açtı. Yağmurun altında saatlerce dolaştı.
Ne mesuttu. Ne kadar mesuttu!

Saat ne çabuk yedi olmuştu. Bu karanlığın içine şimdi üfle-
nir gibi yağın yağmur ne cici, ne güzel şeydi. Ve ne kadar çabuk
dinecek gibi yağıyordu. Tenha sokaklara düşmüş; ışıkları yarı
sönük çarşılar geçiyordu. Şehir tanınmayacak gibi değişmişti.
Hiç gelmediği bir amele mahallesinde idi. Şehrin talebe ve bur-
juva muhitinden başka taraflara nadiren gittiği için, buralarını
hiç bilmiyordu. Buralarda ne güzel kahveler vardı. Küçük sine-
malar... Küçük sinemaların kapılarına sinmiş ameleler, ne ağız
dolusu gevrek bir lisan konuşuyorlardı.

Ve sonra:

— Mösyo, Mösyo!

Küçük bir çocuk yanına yaklaştı.

— Şu otomobildeki kadın size bunu yolladı.

Çocuk bir otomobili işaret etmiş ve uzaklaşmıştı. İhtiyar talebe sakindi. Zaten böyle bir mektup beklemiyor muydu? Gözünün önüne acayip fistanlı, sümüklüböcek vücutlu kadın geliyordu. Bu kadının kendi gözlerine benzer ne tuhaf gözleri vardı. Sonra canım, bu kadın zaman zaman değişmenin sırrını bulmuştu. Küçük bir makyaj, ona, bir on dört yaşındaki köylü kızı saffeti, aynı zamanda arzusu verebiliyordu. O yalnız yüzünü değil, içini boyayan bir kadındı. O halde zaman zaman aldığı çirkinlik, muhakkak bir çirkinlik değildi. Bu bir moda idi. Belki günün birinde ihtiyar talebe onu zorlayacak; bu moda ile süslenmesini isteyecekti. Mektupta şunlar vardı:

“Lisansiyeye olduğunuzu işittim; tebrik ederim. Bu akşam otomobile Uryage’a gidiyorum. Orada, köye varmadan büyük çınarın dibinde sizinle konuşmak isterim. Tam sekizde orada olacağım.”

Evet. Muhakkak bir gece, böyle bir yerde onunla konuşmak lazımdı. Nasıl, bu kadın nasıl onun bütün haletiruhiyesini keşfetmiş? Bir küçük köyün ışıklarını seyrederek, kocaman bir çınar ağacının dibinde gece yağmurla birlikte düşünmek...

Evet! Otomobilin fenerini söndürecekler. Yağmur camlara takıla takıla, sine sine düşecek. Otomobilin içinde... Bu bir elektrik düğmesiyle rengi değişen otomobilin içinde projelerini anlatacaklar. Yuvalarından bahsedecekler. Bütün dünyadan gizli bir ihtilal hazırlar gibi saadetlerini hazırlayacaklar. İhtiyar talebe, Uryage köyüne giden son tramvaya yetişti. Geçerken Türk arkadaşına bir tezkere bırakmayı da unutmadı:

“Gidiyorum, Uryage’de büyük çınarın dibinde beni bekliyor. Lisansiyeye oldum. Bahtiyarım.”

Türk arkadaşı ihtiyar talebenin deliliğine hâlâ inanmıyordu. Bu deli değil diyordu, biraz hasta, fakat geçici bir hastalık.

İhtiyar talebe, çınarın dibinde saat sekize kadar bekledi. Saat sekizde bir otomobil yanına yanaştı, yavaşladı. Fakat tam

o otomobile yaklaştığı sırada, kendisini çiğnemek istermiş gibi yanından hızla geçip gitti. Ve iki kadın kahkahasına karışık bir erkek gülüşü çınarın temmuzla ve yağmurla kabarmış, büyümüş yapraklarına kadar sindi.

VI

İhtiyar talebenin lisansiye olduğu, Uryage köyüne yakın yüz senelik çınar ağacının dibinde sevgili beklediği günün akşamı ben ve uzun, sırtı ve başı kendisine çok yakışan bir inhina ile eğik arkadaş, buluştuk. Önce her zaman oturduğumuz kahveye uğradık. Orada elimize, ihtiyar talebenin tezkeresini verdiler.

“Gidiyorum. Uryage’de büyük çınarın dibinde...” Lisansiye olmuşların sertifika almışların arasına katılmamak için müzikli kahveleri, ıııklı çarşıları bir köşede bıraktık. Bu akşam yemeğini her zamanki pansiyonumuzda yememeye karar verdik. Arkadaşım birdenbire hatırladı:

— Gider yemeğı, şu geçenlerde bahsettiğim Amerikalı kızların pansiyonunda yeriz, dedi. Shouvalar oradadır. Bize herhalde ikram eder.

Saat yedi buçuğı geçiyordu. Ağır ağır dar bir sokaktan geçerek han avlusuna benzer bir taşlığa girdik. Arkadaş:

— Şu apartmanda oturduğunu biliyorum ama, acaba hangi katta idi? Birkaç defa geldiğim halde her zaman unuturum. İçerisi öyle karanlıktır ki.

İkinci kattan sonra merdiven iyice karanlık oldu. Ta yukarıda yanan bir yirmi beş mumluk lambanın ışığı ancak arkadaşımı seçmeme yardım ediyor; fakat, apartmanların üstündeki kartvizitleri, kibrit çaka çaka okuyoruz. Nihayet altıncı katta Shouvaları bulduk. Riyaziyeye çalışanların perişan saçları, miyop gözleri, tatlı ve derin tebessümüyle bizi içeri aldı. Oda darmadağınık, köşede bir viyolonsel duruyordu.

— Yahu Shouvalar dedik. Biz bu akşam senin pansiyonunda yemek yemeye karar verdik. Yani kendi kendimizi sana davet ediyoruz. Ne dersin?

— Saat kaç? diye sordu.

— Sekize çeyrek var, dedik.

Beresini saçlarına koydu. Gözlüğünü çıkarıp bir kutuya yerleştirdi. Bu sırada miyop gözleri kırpışa kırpışa gülüyordu.

Biraz sonra aynı taşlığın etrafına çöreklenmiş köhne evlerden başka bir evin ikinci katında, hafif hafif radyo çalan temiz bir salondaydık.

Yemek dağıtılıyordu. Ortada kocaman bir masa vardı. Burada on, on beş kişi sessiz sedasız yemek yiyorlar; aralarında adeta hiç konuşmuyorlardı. Bunlar birbirlerini hemen hemen bütün sene hiç tanımadan yemek yiyen Çinliler, Japonlar, Ruslar, İngilizler, kadınlı erkekli her milletti. Ve masalarda su sürahileri duruyordu. Ötede; küçük bir masanın etrafında üç kadın, dört erkek önlerinde şarap şişeleri gülüp eğlenerek, şakalaşarak çorbalarını içiyorlardı.

Bunlar mağazalarda, bankalarda çalışan bekâr Fransızlardı. Beride, yine dört beş kişilik bir masada yapayalnız sarışın ve sporcu bir genç oturmuş, arkadaşlarını bekliyor, bir taraftan da çorba içiyordu. Biz tam bu masaya yakın, üstüne daha hiçbir şey konmamış bir masaya oturduk. Bize de hizmet edildi. Çorbamızı, etimizi yemiştik. Saat sekiz buçuktu. Üç kişi kapıdan içeriye yağmur ve rüzgârla, bir muşamba kokusuyla beraber girdiler. Yüzleri geniş ve rüzgârlı idi. Üzerlerinde sanki bu yağmurlu dağ şehrine güneşli bir deniz kenarından geliyorlarmış gibi bir hal vardı. İki kadın bir erkektir. Kadının birisi, bizden tarafa dönmüş olanı fevkalade güzel bir kadındı. Yağmur, saç, muşamba, tül, şapka ve kırmızılık bir kadın üzerinde bu kadar imtizaç edebilirdi. Diğer kadının arkası bize dönüktü. Öteki kadın kadar uzun, ince zarif, gösterişli idi. Bu kadın yanındaki arkadaşlarına miyavlar gibi bir şeyler anlatıyordu. Tam yanımızdan geçerken bize arkası dönük kadının yüzünü de gördüm. Yine boğazım kurudu. Ellerim terledi. Ürperdim. Bu kadın ihtiyar talebenin bu kış yaptığı-mız âleme getirdiği kadındı. Gittiler, sarışın erkeğin masasına oturdular. Benim arkam, o masaya dönüktü. Diğer iki arkadaşım, karşımda oturmuşlardı. Biz artık susmuştuk. İngilizce

bilen Shouvalar kulak kesilmiş dinliyordu. Shouvalara yemek müddetince ihtiyar talebenin tezkeresinden ve hikâyesinden yarım yamalak bahsetmiştik. O da bize bu hikâyeyi zaten bildiğini söylemişti.

Şimdi biz dikkat kesilmiş Shouvalara bakıyorduk. O kafası ileride, elleri kulaklarının arkasında düşünüyor gibi gözleri bir bardakta dinliyordu. Birdenbire kulakları kıpkırmızı oldu. Çocuk yüzü ateş ve humma içinde kaldı. Sonra sarardı. Gözlerinin içi ne kadar bembeyazdı. Dışlerinin arasından kötü, müthiş bir küfür savurdu. Sonra yine birdenbire tabii, ders çalışırkenki halini bulmuş gibi saçlarını ince, muhataralı, uzun elleriyle karıştırdı.

— Kalkın gidelim, dedi. Kaltağı daha fazla dinleyemeyeceğim.

Yanımızdakiler o müzikli İngilizceleriyle masum bir şakadan bahsedercesine gülüşüyorlardı.

Dışarıya çıkar çıkmaz Shouvalar, Paris sokak çocuklarının Fransızcasıyla başladı.

Evvela kaltak diye bağırdı. Sonra inek, deve, domuz, gibi bir sürü hayvan isimleri daha tekrarladı. Nihayet ferahlamış gibi içini çekerek anlattı.

— Biliyor musunuz? dedi. Oğlanı ağacın dibinde nasıl bulduklarını... Yağmurun, çocuğun kızarmış, ihtiyarlamış çehresi üzerinde nasıl yol yol aktığını... Gözlerinin, onları gördüğü zaman pırıl pırıl bir haziran gecesi gibi —evet böyle bir teşbih de yaptılar— yıldızlandığını...

Ah ne kadar gülmüşler, ne kadar eğlenmişler!

Ya o hödük, budala, odun, ayı herif, ömründe bu kadar gülmediğini söylerken... Tu!.. Shouvalar tükürüyor, kızıyor, bağıyor, coşuyordu. Gelip geçenler dönüp dönüp bize bakıyorlardı. Shouvaların lisanı nihayet bir küfür yağmurundan ibaret oldu. Gelip geçenlerden geçtim, biz bir şey anlayamaz olduk.

VII

Biz pansiyondan ayrıldıktan sonra iki Amerikalı kız ve erkek muhaverelerine şöylece devam etmişlerdi:

— Bu kadar gülmemelisiniz İda. Bence yaptığımız şaka, çok fazla ileri gidilmiş bir eğlenceye benziyor. Bu, fena akıbetler doğurabilir.

Güzel kız kardeş:

— Şimdi de aşık oldun değil mi? Zaten kime aşık olmazsın ki... Şunu bil ki, sana onu ilk defa gösteren ve oyun oynamayı teklif eden benim. Senin de ne kadar tehalükle kabul ettiğini ben bilirim. Gidip şimdi gider; onu Uryage yolunda bir kenarda bulurum. İster misin?

Çirkin kız:

— Yok yok... demişti. Bu hem onun kendisi için çok feci bir netice verebilir. Hayır istemem. Bunu yapmanı istemem. Ona yapılan oyunu sen değil, ben anlatmalıyım.

O zamana kadar içen ve dinler gibi yapan erkek; ağzında kanlı bir biftek:

— İkiniz de çocuksunuz. Daha doğrusu kadınsınız, yani fazla hassassınız. Yarın dağlarda bir gezinti yaparız. Bütün hassasiyetinizi Alpler geniş karınlarına çekerler; rûzgâr sinirlerinizi uyuşturur. Güneş doğumu ve batımında istediğiniz kadar şiir yazabilir; istediğiniz kadar müteessir olur; gözyaşı dökebilirsiniz. Toprak, yaz yağmurundan daha bol yağan kadının gözyaşına her nedense her zaman hasrettir. Ve derler ki, kadınlar ne kadar çok ağlarsa erkekler o kadar mesutturlar. Sinirlenmeyi ve münakaşayı bırakıp bugünkü eğlencemizden aldığımız zevkin şerefine hadi içelim...

Öteki erkek sarhoş olmuş:

— Yahu ne oldu; bana da anlatın canım. Sinemaya geç kalacağız. Hadi bana da anlatın canım, diyordu. O günkü eğlenmenin şerefine hep beraber içtiler. İki ikiz kız kardeşten güzeli haykırdı:

— Hatıra defterime bunu, bir yağmurlu günün hikâyesi diye geçireceğim. Nasıl güzel değil mi? Yalnız sarhoş erkek gülümsedi ve esnedi. Sonra:

— Saat dokuza çeyrek var, dedi. Hep birden aman! diye bağıştılar. Sokağa fırladılar. Yağmur dinmişti. Nehir boyunca yürüyorlardı. Alplerin kokusunu küçük Isère nehri, kalın bir sis tabakasıyla birlikte şehre getirip bırakmış; kendisi çekilip gidiyordu. Bir müddet nehri seyrettiler. Nehrin getirdiği bu nefis havayı ciğerlerine çektiler. Ferahlamışlardı.

Yine hep birden:

— Aman sinemaya geç kaldık, diye bağıştılar ve karanlıkta kayboldular.

VIII

Bir daha ihtiyar talebeyi görmek nasip olmadan eşyalarımızı hazırladık ve üç Türk arkadaş, bir Danimarkalı kız, bir dağ köyüne doğru yola çıktık. Biz orada iken şehir, hareketsiz ve cansızdı. Sıcak; parça parça, pelte pelte, yer yer birikiyor, kahvelerin terasları üzerinde her şey; bardaklar, sürahiler, aperitifler ve insanlar uyukluyordu. Şehir ağır ağır boşalmakta idi. Talebeler memleketlerine, yahut dağ köylerine, ucuz plajlara çekiliyorlar; zenginlerse şimale, şimalin büyük gazinolü, operalı deniz kenarı şehirlerine göçüyorlardı. Sanki bütün kesesi müsait şehir halkı, sıcaktan yanan kasabayı fakirlere bağışlıyor. Ve sanki bu sığağı, bu tahammül edilmez harareti, kendileri şehre veriyorlarmış gibi kaçıp gidiyorlar. Şehri amelelere, parasız talebelere ve ihtiyar kızlara bırakıyorlardı. Son günleri biz de, belediyenin yüzme havuzunda akşamı ve serinliği bekleyerek geçirdik. Nihayet bir sabah posta kutusunda banka kağıdını bulduk, birbiri arkasına paralarımızı aldık. Şimdi biz de zengindik. Biz de şehri tenhalaştırabilir; biz de orada kalmaya mecbur olanlara biraz daha teneffüs edecek hava bırakabilirdik. Etrafında rüzgâr ve serinlik götüren süratli bir otobüs, bizi dağ köyüne doğru götürdü. Şehirde kalmaya mecbur kalmış bir arkadaşımızdan aldığımız mektuplarda, şehrin güzelleşip serinlediğini; fakir fukara, amele, talebe, pantolonu yırtık çoluk çocuk mesut yaşadıklarını öğreniyorduk. Şehirde insanlar, saat kaçta hangi rüzgârın, hangi tarafta estiğini

keşfediyorlar ve akın akın oralara koşuyorlarmış. Sonra her ağaç altında görünmez vantilatörler dönüyormuş gibi bir serinlik duyuluyormuş. Ve yollar geceleyin ne kadar serin, kimsesiz تنها imiş. Dağ köyü hiç de fena değildi. Fakat hepimiz küçük şehrin hasretini çekiyor, parasız dostlarımızı özleyor, işçi arkadaşlarımızı göreceğimiz geliyordu. Arkadaşlarımızın mektupları ise bütütün hasretimizi kamçılıyordu. Bu nostalji içinde bir gün otelimizin salonunda; bir vantilatörün rüzgardan dairesinde oturmuş cıgara savuruyor, konuşuyorduk. Sıcak, otel kapısının dışında beyaz, erimiş bir halde uçuşuyor; bütün panjurları kapanmış holün içinde bir ilkbahar havası esiyordu. Bu sırada bir garson bizim kamburca Türk arkadaşına yaklaştı:

— Mösyo D... siz misiniz?

— Evet.

— Sizi ihtiyar bir adam görmek istiyor.

— Nerede?

— Arzu ederseniz buraya getireyim?

— Hay hay!

Arkası ışığa dönük, cüsseli bir adam kapının beyaz ve erimiş perdesinde gözüküyor; yaklaşıyor.

— Mösyo D...

— Evet.

— Yorgi Stefan Stefanoviç.

— Müşerref olduk. Zannedersem Pavel'in babasısınız?

— Evet.

Arkadaşlardan biraz öteye çekiliyorlar. Ağır ağır, gizli gizli konuşuyorlar. Tıpkı kışın ihtiyar talebe ile aynı arkadaşımın تنها kahvelerde baş başa verişleri gibi, bir çapul hazırlar gibi bir konuşma... Ben etrafımdaki muhavereyi dinleyemiyorum. Onlar yavaş yavaş konuşuyorlar. Kulağıma çarpan kelimeler tanıdık şeyler değil. Nihayet Sırpça olduğunu anlıyorum. Merak içime yayılıyor. Ne konuştuklarını bir anlayabilsem.

IX

O akşam küçük köyün panorama bahçesinde ay ışığına basarak ve derinlerde bir cümudiye manzarasıyla beyaz, iki nehir ayağını seyrederek dolaşırken, ihtiyar adam söylüyordu:

— Bütün bu felaket Umumî Harp'te başladı. Bütün felaketlerin membaı zaten o değil midir? Pavel, Avusturya ordusuna zabıt olarak girmişti. Mektuplarında hep gülden ve gürültüden bahsediyordu.

Cephane yüklü kamyonların ağır sesi onun sinirlerini, top gürültülerinden daha çok bozuyor; en çok silahların mekanizma boşaltıp doldurma sesleri onu çıldırtıyormuş. Siperde herkes, her nefer fısıldar gibi konuşmuş. O zaman gecenin sessizliği içinde çakan tarassut fişenkleri asabına sükûn verir, arkadaşlarının ve neferlerin sessizliği ile uyuyormuş.

Sonra mekanizmalar işlemeye başlar, dişler gıcırdarmış. Arkada otomobil gürültüleri, inilti, kılıç şakırtısı, gür emirler...

Bir İtalyan şehrine girmişler. Karnaval vaktiymiş. Şehrin en güzel kızına âşık olmuş ve şehrin en güzel kızı bu lepiska saçlı, mavi gözlü, yirmi yaşında su gibi beyaz, berrak çocuğa vurulmuş.

Bir gece barın birinde eğlenirken, bir maskeli, evvela kızı öldürmüştü; sonra genç zabiti ölüm halinde yaralamış. Aylarca hastanede yattıktan sonra Zagrep Darülfünunu'na gidip gelirken, dükkânların camekânları ve aynaları üzerinde gördüğü ihtiyar adamın, o genç zabıt olduğuna bin şahit لازمmış.

Tam on iki sene evvel Fransa'ya gitmek arzusuyla babasına müracaat etmiş. O oğlunun hiçbir dileğini geri çevirmezmiş.

İhtiyar adam ağlıyor. Harbe, sipere, kurşuna ve gürültüye... kamyonlara ve gazlara ve otomobillere, bir nevi medeniyete Sırpça ağız dolusu küfrediyordu.

Vakit gecikmiş; ihtiyar adam mütemadiyen geniş ve köylü çehresi kısılmış, takallüs etmiş anlatıyordu.

Pavel'e bir köy... Otomobilsiz, sessiz, sakın yollarında dere-ler akan bir köy ve küçük bir Sırp kızı lazımdı, diyor bir küçük köylü Sırp kızı... Uzun saçlı, mavi gözlü, sapsarı.

X

Ertesi gün, erkenden bulunduğumuz köye iki buçuk saat mesafede minimini bir kasabanın şifahanesinde ihtiyar talebeyi bulmak ve onu belki son defa görmek üzere sözleştik, yataklarımıza çekildik.

Otobüs erken kalkıyordu. Ben de beni götürmeyeceklerinden korkarak erkenden uyanmıştım. Daha ortalık karanlıktı. Küçük şehre vardığımız zaman daha sokaklar uyukluyor; sıcak bir gün başlayacağı şimdiden anlaşılıyordu. Gök açık, rüzgârsız ve alacakaranlık doluydu. Şehir haricine çıkmıştık. Bir kır kahvesi açılmıştı. Biraz orada oturduk. Kahveciye şifahanenin nerede olduğunu sorduk.

— Bir araba kiralamalısınız, dedi. Epey uzakcadır.

Kahvecinin küçük çırağı araba aramaya koştu. Biz, dağların içinden hâlâ çıkamayan güneşe karşı çaylarımızı içtik.

Araba tıpkı bir Kadıköy arabasıydı. Atların boynundaki çingiraklar ve sabahla şairleşiyor; şifahaneye doğru, bir gezintiye gider gibi gidiyoruz.

Temiz yüzlü bir bina... İnsana, içindeki insanların derdini söylemeyen binalardan bir binaydı. Kapıcı gözlerini ovalayarak bu erkenci ziyaretçileri hastane müdürüne haber vermeye gitti. Az sonra müdürün yanındaydık. Sakallı, nazik ve biraz sinirli bir adamdı. Sakin konuşmasına rağmen nerede ise kızıverecek sanılıyordu. Cümleleri tok, hareketleri çok ürkekti.

— Önce, dedi. Kendisine sizin geldiğinizi haber vermeliyim. Bugünlerde biraz fazla hasta. Belki kabul etmek istemez. O zaman elimden bir şey gelemes. Böyle bir hastayı zorlamak doğru değildir. Sıhhi vaziyetine gelince: Allah'tan ümit kesilmez. İyileşebilir. Ziyaretinizi kendisine bildireceğim.

Arkadaşım müdürle ihtiyar talebenin nasıl buraya düştüğünü sordu. Müdür kestirmeden:

— Jandarmalar dağ yolunda bulmuşlar da, dedi.

Müdür odadan çıkıp gitmişti. Vakit gecikiyor, bir türlü gelemiyordu. Nihayet genç ve dinç bir gardiyan, içeriye girdi, ihtiyarın eline bir kâğıt verdi, çekildi. İhtiyar, kâğıdı okurken yüzü buruştu. Gözünden bir iki damla yaş aktı. Ve kâğıdı meysus, isteksiz bir hareketle arkadaşına uzattı.

Hastaneden çıktık. Araba kapıda bizi bekliyordu. Bir şey sormaya cesaret edemiyordum. Arkadaşım elinde buruşturduğu kâğıda kurşunkalemiyle bir şeyler yazdı, bana verdi. Alıp Sırpça bir iki satır yazının altındaki tercümeyle okudum.

“Bir akıl hastasını ziyaret; bir eşegi tımar etmeye benzer. Eşek olmadığım için, tımar da ihtiyacım olmadığını arz eder ve derin bir hürmetle sizleri selamlarım, efendiler.”

Varlık, (50-51), 1-15 Ağustos 1935

Bir Vapur

Dün ona, Galata rıhtımında rastladım. Çelik ve demir vücuduyla hassas bir sporcuya benziyordu. Çıplak ayaklı bir küçük serserinin yanı başındaydı. Halatlarının bağlandığı demirlerden birine ayağımı dayadım ve elimi çeneme koyarak onu seyrettim. Beni alıp götürren, beni alıp getiren mahluku doya doya sevdim. Bu vapur, "Tadla" yeni Türk vapurlarından "T." vapurudur.

Fransa'ya tahsile gitmiş talebeden "Tadla"yı tanımayan kim vardır? Kim bu vapurun üçüncü mevki güvertesini yıldızlı temmuz geceleri adımlamamıştır?

Parnas dağının güneşle altınlı ve karlı ebedi zirvesini, Stromboli'nin eteklerindeki beyaz kasabaları, Vezûv'ün kızılığlı altında gülün beyaz şehri, mavi Misina'yı, vahşi Korsika'yı, ve nihayet kahpe Marsilya'yı batı seyri ve ağır vücuduyla, bize gösteren "Tadla" olmadı mı?

Şaşı gözlü kaptan tavırlı metrdotelin limanlara yaklaşıırken gösterdiği tevazuu, sevimliliği unuttunuz mu?

Ben bu gemide Korsikalı muslar tanıdım ki, güverteyi silerlerken kafalarının güzelliğine ve lisanlarının çevikliğine hayran kalmıştım.

Gemiciler tanıdım ki, gece yarısından sonra kopmuş fırtınaların ve uzak, esrarengiz Çin şehirlerinin ısıklarını güvertelere yaydılar.

Birinci mevkiden üçüncü mevkideki sevgililerini görme-ye gelen anormal prensesler, on altı yaşında rüya kadar güzel çocuklarının gözü önünde flört yapan Rum kadınları gördüm.

Ben bu vapurda cömert Yahudilere, dost Ermenilere, laubali şen İngilizlere, ciddi Fransızlara rastladım.

Marsilya limanından kalkıp Pire'ye gelinceye kadar geçen beş gün zarfında tam bir arkadaşlıkla bağlandığım küçük bir çocuğu, beş gün sonra elem ve hüzünle terk ettim. Beş günde, iptidai tahsilini beraber yapmışız gibi bin bir çocukça hatıra ile ayrıldım: Tesadüf bir gün bizi karşı karşıya getirirse; onu çocukluk arkadaşlarımdan hiç ayırmadan:

— Sizinle, diyeceğim, hangi mektepte beraber okumuştuk?

Yine bu vapurda bir kız tanıdım. Bir delikanlı seviyordu, bana:

— Ne eşek şey o, diyordu. Ben onu o kadar sevdiğim halde bir sabah gelip de “bonjur” demiyor, yanıma tesadüfen gelse bir kelime konuşmuyor.

Ben o kıza:

— Ben varım ya! diyordum.

— Ah, diyordu, sen çirkinsin.

Yıldızlı ve karanlık güvertede baş başa oturuyorduk. Eli-ni tutuyordum. Gözlerini kapayıp delikanlıyı tahayyül ederek elimi sıkıyordu.

Yavaşça kulağının dibine:

— Hepsi bir değil mi? diyordum. Karanlık gecede hepsi, hepimiz bir değil miyiz? Yalnız kadın ve erkek olsun. Gözlerini kapa, tahayyül et.

O, karanlıklar içinde güzel çocuğu tahayyül ederek ince duman vücuduyla vücuduma yaslanıyordu.

Yine vapurda tanıdığım bir papaz; bir dostu bir limanda bıraktığım ve perişan bir halde düşündüğüm zaman yanıma yaklaşıp bana:

— Zevk, demişti, en uçucu şeydir. En hurdebini delikten kaçan bir gazdır. Onun için değil midir ki, zevki mütemadiyen değiştirmek lazımdır. Fakat her değiştirişin sonundaki bu me-lale, hüzne, ıstıraba tahammül edilir mi? Evladım, yegâne saadet Allah'tır.

Sonra karanlıktan ve kimsesizlikten beklediğim teselli-yi bir papazdan aldığım için kızardım.

Fakat geceydi. Kocaman gökler ve yıldızlar vardı. Seren mütemadiyen parlak bir yıldızı gösteriyordu. Samanyolu berak ve şeffaftı. Gözlerimi göğe kaldırdım. Boşluğun içine saklanmış, düşünce düşünce yarattığım Allah'a güvenerek gözlerimi kapamış ve o gece, Tadla'nın güvertesinde müsterih bir çocuk uykusuyla uyumuştum.

Varlık, (29), 15 Eylül 1934

SARNIÇ

Sarnıç

Dağın eteğine beyaz minareleriyle sarılmış bu şehrin lisesi, zaman geçtikçe daha canlı, daha berrak hatıralarla bize döner, bizi tekrardan içine alırdı. Biz, herhangi bir sınıftık. Herhangi bir son sınıf olduk... Ön avlusu, aynı zamanda burunları, kolları kırık heykellerle süslü bir müze bahçesi, ancak son sınıf talebeleriyle muallimlerin gezindiği bir yer olan liseyi, bir gün ardımıza dönüp bakmadan başkalarına bıraktık. Bir daha buraya ömrümüzün sonuna kadar talebe olarak giremeyeceğimizi bile bile. Bu müthiş bir şeydi! Biz ne kadar seviniyorduk!.. Saniyorduk ki, mütemadiyen bir güzel şeyi geride bırakacak, bir daha ona sürünemeyecek, onun içine giremeyecek, bir anı bir daha yaşayamayacaktık.

Önümüzde hayat... Her gün bir başka uykuya yatıp bir başka rüya göreceğiz. Halbuki zaman, ağır ağır bizimle beraber akan nehir, bir göle varıyordu. Bu gölde artık biz akıyor, dalgalanıyorduk. Yahut bana öyle geliyordu. Çoğumuz evlenmiştik. Birbirimizi liseden beri bırakmayan dört arkadaş hepimiz birer kız almıştık. Aynı mahallede oturuyorduk, aynı yolları tepiyor, evimize varıyor; aynı kadını her akşam daha fazla sevmeye çalışıyorduk. Aynı mezarlık karşımızda idi. Seneler böyle geçtiği halde aynı sarışın, esmer, ayakları çıplak çocuklar hiç büyümeden aynı servi ağaçlarına tırmanmaya çalışıyorlar, aynı ölülerin taşları arkasında saklambaç oynuyorlardı. Birdenbire her şeyin bir saniyede duruverdiğini görmüştük. Daireden evimize, ticarethanemizden fakirhanemize iki arkadaş döndüğümüz günlerde bir mahalle mescidindeki iptidai mektebini, bahçesinde bir Roma belediye reisinin burunsuz heykeli dikili

lisemizi, İstanbul'u, darülfünunu, bir iki darülmuallimat kızını hatırlar ve bu kadar süratle geçmiş bir zamanın hesabını tutardık. Arkadaşım:

— Hatırlar mısın? derdi. İptidai mektebimiz Kirazlı Mes-cit'ti. Bir gün Şeker Hoca derste idi. Bizim Şükrü, minareye sabahleyin kimse görmeden çıkmış, paldır küldür iki teneke devirmişti. Hoca ile beraber sokağa nasıl fırladığımızı hatırlamaz mısın?

— Hatırlamaz olur muyum? Hatırlamaz olur muyum?

— Şeker Hoca mektebin karşısına dikilmiş, biz arkasında... O bir şeyler mırıldanır, sureler okurken birden Şükrü, mektep kapısında, elinde tenekeler gözüküvermişti.

—Ya! Ya! Ama iyi adamdı!.. Şükrü'ye ceza bile vermemişti. Saçlarını çeker gibi okşamış, "Yaramaz," demişti, "bir daha yapma emi! Bizi korkuttun."

Bu sözlere ikimizin de gözü yaşarırdı.

Niçin? Sanki o günler şimdiki kadar güzel miydi? Acaba o günler de bugünküler kadar durgun değil miydi? Her gün, her saat aynı hocayı görmez miydik? Senelerce aynı mektebin eşğini aşındırmamış mı idik? Aynı mahalle imamının sesini, minareden, aynı saatlerde duymaz mıydık?

Evimizin arkasında bir türbe vardı. İçerde kandil yanar, yeşil sandukaların içinde kocaman, minare boylu ölüler yatardı. Ölülerin kocaman kavukları vardı. Bir odanın içinde karı-koca yatarlardı. Ve bir kandili her akşam beyaz sarıklı bir ihtiyar yakardı.

Kış geceleri dar sokaklar birbirine yapışır, bir ölü aydınlık sokaklara iner; yalnız türbenin içinden ılık bir ahret ve sakin ölüm havası eserdi. Sokaklarda çıt yoktu. Sonra birdenbire insanlar yatsıdan dönerlerdi. Keskin bir öksürük sesi duyardık. Kulak verirdik. Karları bir lastik ezer; odada beyaz başörtülü, rastıklı bir taze bir sakız patlatırdı. Benim bir ablam vardı... Davut'un bir büyük ağabeyi vardı. Biz Davut ile beraber ağabeyinin bizim evin Erik ağacında saatlerce beklediğini, karın üzerine iki karış yağdığını, ders çalıştığımız odada ışığı söndürerek, birbirimize sokularak, nefes almadan rüya görür ve hiçbir şey anlamaz, birçok şeyler sezer gibi seyretmemiş miy-

dik? O Davut kimdi? Kimin çocuğu idi? Niçin onu hatırladıkça içimde bir şeylerin sökülüp koptuğunu, başımın birdenbire dönüp bir müddet sustuğunu duyuyorum. Bu Davut kimdi? Kaçınıcı sınıfta iptidaiyi bıraktı? Üzerine iki karış kar yağın delikanlı, acaba ablamı Davut'un söylediği gibi hakikaten öptü mü? Ablamın duru beyaz yanaklarını bu elleri, kafası, saçları ve ensesi büyük delikanlının, beyaz köklü kocaman dişleri gözüken ince dudaklı, geniş ağzı tükürükledi mi? Sonra benim o duru beyaz renkli, iki kaşı birbirine değen etli dudaklı ablam ne oldu? Bu şimdi bazan evinin önünden geçtikçe uğradığım kocaman memeli bir hâkim karısı olan kadın, benim uzun ve kardan bacaklı ablam mıdır?

Harp zamanında idik... Anam bir sabah ekmeğin üstüne belli belirsiz tereyağ sürmüştü. Bütün ömrümce bol tereyağlar sürülmüş ekmek yedim. Fakat o günkü tereyağın sevincini duyamadım. Gün oldu ki, halkla bu çarşıları, sefil dükkânları, pis aşçıları, kışlaları ve tezgâhları dolduran halkla aram bir uçurum gibi açıldı. Kocaman kahvelerde kravatları düzgün, boğazları tok gençlerle bardo oynadım. Öyle lokantalarda yemek yedim ki, bir öğle yemeği parasıyla beş kişi bir hafta doyardı. O tiyatrolarda, o koltuklarda oturdum ki, etrafımda beyaz kadınlar dünyanın en kokulu lavantasını sürmüşlerdi, erkeklerin yüzlerinde ise bir tek kıl yoktu. Herkes, her şey pırıl pırıldı. Ama neden her zaman küçük, mütevazı köşeler aradım? Dostlarımı, en sevdiklerimi bu çarşı içlerinin kara çocuklarından seçtim. Bir tiyatronun galerisinde tanıştığım birisi, en iyi arkadaşım oldu. Bir tezgâhta tûlbent dokuyan narin bir kıza aşık oldum. Onun ayaklarını ellerimin içine aldım. Onu paltomun içine saklayarak kış geceleri تنها sokaklarda yürüdüğüm zaman saadeti, ilk defa vücuduma bir 36.5 derece hararetle sindirdiğimi hissettim. En çok zevki kasabanın bayram yerlerinden, halkın tatil günleri serpildiği çayırırlıklardan aldım. Kayalara, dağlara, baharın ve yabancı kokuların rüzgârla beraber dolaştığı tepelere tırmanıp küçük çoban çocuklarıyla konuştum. Bir keçi kokusu sarmış ağıllarda çobanlarla arkadaş oldum. Dert dinledim. Onların sefaleti ile kederlendim. Saadetleriyle coştum. Her umumi ve herkese açık yol, aşçı dükkânı,

bahçe, kır benim oldu. İnkaya yollarının rengini ezberledim. Gölge görmeyen yollar benim gölgeyle doldu.

Köylülerle beraber demir parmaklıklara asılıp içkili belediye bahçesinin içinden saz dinledim. Açık yerlerde oynayan sinemaları parasız seyredenlerle yaz günleri birbirimizi ittik.

Mahalle kahvesinde yirmi lira maaşlı posta müvezzileri, balıkçılar, dostsuz mütekaitler, zebun ve sessiz kahvecilerle altı kol iskambil oynadım. Dünya benimdi!

Yine öyle zaman oldu ki, bir partiden insanlar, öteki taraftan olanları yağlı iplere geçirdiler. Her ikisine de acıdım. Vurulanla vurduğum, ölenle öldüğüm günler oldu.

Kimdim, neydim, kimi seviyordum?

Her barınacak, her çorbası tüten, her sobası yanan evde bir kederin, bir bilinmez yaranın korkusunu gördüm. Hatırlarım: Günlerden bir gün, dünyanın en şehvetperest insanı olmuştum. Ne görsem almak, neye baksam kucaklamak, ısırmak, sevmek, koklamak, neyi sevsem kıskanmak, başkalarına koklatmamak isterdim. O zaman sarhoş olmaya giderdim. Durmadan içerdim. İçtiğim zaman her şey güzeldi. Her şeyi kucağıma alabilirdim. Her şeyi ısıtabilirdim!

Bu, yalnız bir hayvani his miydi? Yoksa bunun gerisinde saklı, açık bir insanlık sevgisi var mıydı? Beni idare edemeyen neydi? Bu dünya insan için kâfi idi. Bu dünyada insan en güzel, en büyük, en bahtiyar olacak mahluktu. O halde, niçin sokakta çıplak çocuklar, aç gezenler, işsiz delikanlılar, titreşen köylüler, yalnız namazlarını ve torunlarını seven ihtiyarlar vardı?

Mütemadiyen sual sorup hiçbir cevap almadan evime döndüğüm akşamların birinde karımı oturmuş ağlar buldum.

— Karı, dedim. Ocağın mı yanmaz? Çorban mı tütmez? Başında ağrı mı var? Hasta mısın? Ne ağlayıp duruyorsun?

— Efendi! Sayende, dedi, hiçbir eksikim, gediğim yok... Ne açım, ne açığım, halime şükrederim. Ama kürklü mantom yokmuş. Baloya gitmezmişim. Haftada bir defacık sinemaya da gidemiyordum. Bunların ziyanı yok!..

— Öyle ise nedir? dedim. Derdin ne Fitnat?..

— Anamı babamı göreceğim geldi, dedi.

Karım, vakti hali oldukça yerinde İstanbullu babasını görmeye gideli tam bir sene oldu. Dönmedi. Babası bana birkaç satır yazdı:

"Muhterem damadım,

Rızam olmaksızın sana varan sevgili kızım bana avdet etti. Çektiği sefaleti anlattı. Hatırıma şu darbı mesel geliyor: 'Kendi geçememiş, ku yruğuna da kabak bağlamış.' Şimdilik karını göndermiyorum. Boşanmak istersen avukatım gelip seni görecektir. İstemezsen ben gelip seni göreceğim. Bâki selam."

Onun beni görmemesi için, dünyada yapmayacağım hiçbir şey yoktur.

Dünya birdenbire değişivermişti. Artık ne lise hayatı, ne geçmiş arkadaşlıkların sarhoş edici hatıraları, ne de Kirazlı Mescit'teki iptidai mektebi kalmıştı.

Şimdi uzun boylu, ipince bir İstanbul kızını boş bir odadan, yağın kara bakarak, hatırlıyor, kimseye anlatamayacağım, gizli, egoist bir hayatı yeniden yaşayarak sac sobaya bir iki odun daha atıyor, kurumuş hatıralar sarnıcına gizli, bilinmez bir membadan akan şarıl şarıl su sesleri duyuyorum. Bu son hatıralarla sonuna kadar idareye çalışıyorum.

Varlık, (85), 15 Ocak 1937'de
"Bir Mektep Arkadaşı" adıyla yayımlanmıştır.
Kurun, 12 Şubat 1937

Kalorifer ve Bahar

Şehrin şimaliyle şarkı arasında surlar... Surların üstünde ve etrafında sefil kulübeler, bostanlar, kenar mahalleler... Kenar mahallelerin merkezde konuşulan dile göre yayık telaffuzlu kızları, çamurlu yüzlü, bazan da fazla zeki çocukları vardır.

İnsan isimleri çoğunca, anadan doğar doğmaz takılan manasız isimler değildir. İnsanlar buralarda; dal, hıyar, çukur, göbek, lahana gibi sebze ve meyva isimleriyle; katır, barbunya, zargana, kunduz, gibi hayvan adlarıyla, yahut da yüzünün, karakterinin bir tarafını bildiren, bal dudak, cambaz, kıllı, köse, sulu gibi isimlerle çağırırlar.

Bu mahallelerden şehrin merkezine gitmek, İstanbul'dan Ankara'ya gidip gelmekten zordur! İnsanlar birbirini burada, Ahmet, Mehmet, Apostol, Yorgi, Avram, Şalom diye çağırma-dıkları için kimin Müslüman, kimin Hristiyan, kimin Yahudi olduğu da pek belli olmaz. Her üç lisanın kolay, bitaraf, zaruri parçalarını ve argosunu öğrenmiş olanlar da çoktur. Bazan bir Sarı Apostol, bir Sulu Avram'a Yahudice sataşır; bazan bir Barbunya Ahmet, Zargana Agop'a Ermenice dert yanardı. Sefil kulübelerin, ucu bucağı görünmez yangın yerlerinin ortasında işlenen her suç, o kenar mahallelerinin sükûnetini özlemeye, uzletini sevmeye, sefaletini tetkik etmeye gelen mütecessise karşı olduğu için, fazla dedikodu yapılmaz; yalnız birkaç gün sur haricindeki kahvelerde oturan jandarmalar ve sonbaharda yaprak hışırtılarına karşı Natpinkerton hikâyeleri okuyan polisler telaşa düşerdi. Sonra bir gün sarı yüzlü, korkak, aç bir delikanlının elleri kelepçeli, adaleleri gerilmiş yüzü gülümser vaziyette götürüldüğü görülürdü. Hapishaneye buradan askere

gider gibi gidilirdi. Kendi aralarında din farkı gözetmeksizin kız alıp veren bu insanların başlıca düşmanı, daha doğrusu sevgilisi, bir tepeye çıkıldığı zaman görülen, şehrin merkezidir. Orada kapkaranlık, soğuk geceleri ısıtan bir aydınlık vardı. Bu, bir uzak cümbüş veya yangın hissini verirdi. İnsan çamurlu yangın yerlerinde, ceketinin ceplerinden ellerini çıkarır, gayri ihtiyari bir ışığa doğru uzatırdı.

Kadınlar bu mahallede doğarlar, gene aynı mahallede fakat bir başka sefil kulübede ölürlerdi. Erkekler bu mahallede doğarlardı ama, katiyen bu mahallede ölmezlerdi. Kimi hapis-hanede, kimi bir duvar dibinde, bir cami avlusunda, ne bile-yim başka yerlerde, kendi doğdukları yerden başka yerlerde ölürlerdi.

Bu mahallede çocukların bazan başparmakları yoktu. Bu, çok hususi bir sanata şimdiden alışmaları için mahalle operatörleri tarafından yapılan bir ameliyat neticesiydi. Bazı çocukların ayakları yoktu. Topuğundan, bileğinden, baldırından, dizkapağından ve kasığından itibaren kopmuş ayaklı, mavi gözlü, koşamamaktan doğan kinlerini tekrar tramvay ve otobüslerden alan çocuklar.

Elektrik, benzin, kalorifer, telefon ve çini soba, hasretini çekmedikleri şeylerdi. Fakat çıkmaz sokağa akşam karanlığında düşen mavimtrak şeyin; bir tramvay teli sürçmesinden doğan bu masmavi masal aydınlığının, cin ışığının elektrik, sonra gene tramvay altlarında homurdanan sesin, motor sesi olduğunu biliyorlardı. Bazan kapısı açık bir yazıhanede bir başkasıyla konuşur gibi tavırlar alan şişman adamın komik bir vaziyette, bir acayip matrağı kulağına götürdüğünü ve bir acayip makineye bir şeyler söylediğini görürlerdi. Hatta büyükler bile küçüklere, bunun ne olduğunu sormaya cesaret edemezlerdi. Yalnız sur haricinde, büyük yoldaki direklerin vınlayışından anlarlardı ki, şişman adamın sesi bir başka şişman adama aktarılmaktadır.

Bakın, kalorifer bu mahallelere nasıl tanıtıldı:

Bir gün mavi gözlü bir küçük çocuk, uzaktan aydınlığını ve ebedi yangınını seyrettiği şehrin merkezine gidecekti. Nasıl yaz günü kış gününden daha uzunsa, kış gününün yolları da yaz

gününün yollarından daha uzundur. Çocuk, yol iz bilmiyordu. Tramvay kuyrukları onu bir yerden alıp öteki yere götürüyor, bir türlü ismini işittiği köprüye varamıyordu. Ondan ötesi kolaydı. Bütün tramvay yolları oraya çıkardı. Çok merak ediyordu. Orada, yazın kendisinden büyük arkadaşlarına mahalleyi bıraktıracak kadar mühim neler vardı? Kendisine göre orayı bina etmişti bile. Binalar büyük, büyük, büyüktü. Muhayyelesinin öte tarafı ise o nispette küçüktü. Bir kör kandil vardır, bir de keskin bir ampul ışığı. İkisi arasındaki farkı, ışık mevcut olmadan ve karanlık kafamızda, etrafımızda ezip giderken düşünürsek, ne kadar güzel tahlil edebiliriz. Işık denilen şey karanlıktan değil, karanlık ışıktan ötürüdür. Halbuki bu semtin insanları öyle düşünmezlerdi. Karanlık mevcut olduğu için ışığa ihtiyaç vardı. Dünya yaratıldığı zaman her taraf karanlık; yani geceydi. Her zaman, kavuşacakları bir ışık, kurtulacakları bir karanlık vardı. Onlar, dünyanın apaydınlık kesilebileceğini sanki biliyorlardı. Küçük çocuğun muhayyelesi bizim gibi bina etmiyordu. Binalar büyük, büyük, büyüktü. Derken, nihayet minareden de büyük değil ya, demiyordu. Nihayet sur kadar da eski değil ya, demiyordu. Bu düşünce bambaşka bir şeydi. Bir yaz gecesi, babası ile beraber bir dut ağacına binmişlerdi. Dut ağacında geceleyin dut yemek güzel bir şeydi. Fakat dut yerken yukarı ışığı seyretmek insanın kafasını uçuruyordu. O zaman düşündükleri ne tuhaf şeylerdi. Bugün, bu kış gününde, o düşündüklerini hatırlamıyordu. Yalnız şu cümle, bütün düşüncelerinin hulasası gibi dudaklarına geliyordu:

Orada binalar büyük, büyük, büyüktür.

Köprünün üstünde olduğunu anladı ve tramvayın kuyruğundan atladı. Orada günlerini, vapur düdüklerinin, teneke kaplama yağmurlukların üzerine konmuş kuşları seyretmekle geçiren insanları seyretti.

Binaların büyük olduğu yere yaklaşmıştı. Oraya biraz daha sonra varabilmek için değil, köprü üstünün serseriliğini, hercümercini, balıkçıları ve kendi mahallesindekilere benzer insanları görebilmek için acele etmiyordu. Yeni buluşa ermiş çocukların garip belahati içinde idi. Her şey sinirlerini uyuşturuyor; her şey onu kendi iç âlemine sürüklüyordu. Balıkçıları

seyrederken sinema aklına geldi. Sinema, evet, sinema neydi? Kendisinden büyükler, hatta küçükler bile onu bilirlerdi. Ama o bilmiyordu. Bir gün sormuştu:

— Sinema nasıl şey, Hödük?

Hödük, beyaz kaşlarını, çil mavi gözlerini birbirine karıştırarak arkadaşlarına bağırmıştı:

— Çocuklar, Capon, sinema neymiş, diye soruyor.

Kimi, sinemanın bir kocaman balık olduğunu, kimi çingene gırnatası, kimi bir genç kız, bir parlak oğlan olduğunu söylemişti. Sonra bütün mahalle Capon'la alay etmişti. O:

— Enayiler, demişti. Sanki ben bilmiyorum muşum sinemayı? Hödük'ü denemek için sordum.

— Nasıl ulan, demişlerdi. Söyle bakalım?

— Nasıl olacak, demişti, karanlık bir yer.

Niçin, nasıl oranın neden karanlık olduğunu söylememişti. Hafızasının ta ötelерinde bildiği bir şey mi vardı? Ötekiler daha fazla ısrar etmediler. Hödük'le alaya başladılar.

— Capon, ulan Capon sinemayı bilmez olur mu be!

Capon hakikaten sinemayı bilmiyordu. Niçin karanlık bir yer demişti. Bu, başlayan geceden doğma bir peşin his miydi? Yoksa bir gün bir ufak çocuk: "Geçerken tesadüf karanlıkta gazoz şişelerini devirdim, iki tanesini kırdım, herif yakalayamadı" demişti de oradan mı sinemanın karanlık bir yer olduğunu bilmeyerek anlamıştı? Demek ki, sinema karanlık bir yerdi. Karanlık bir yerde insan korkmaz mıydı?

Sinemayı şimdi o yavaş yavaş anlıyordu. Karanlık bir yerdi. Birdenbire ışıklar yanıyordu ve bir çingene gırnatası çalıyordu. Işıklar sönüyordu. Tekrar yanıyordu. Tekrar sönüyor, her yanıp sönüşte bir kız şarkı söylüyor, bir delikanlı aşağı yukarı o karanlık yerde geziniyordu.

Evet, binalar hakikaten büyüktü. Bu dar sokağın içinde insanlar nereye koşuyorlardı? Birden okudu: "Santral Sineması". Karanlık değildi. Kapının önünde kız ve oğlan resimleri asılıydı. Kimi yumruğunu sıkmış, kimisi bir kızı kucaklamış, kocaman şapkalar kafalarında, atlar üstünde delikanlılar gördü. Sinema karanlık bir yer değildi demek... Resimlere bakıyordu...

Ondan ötesini ertesi gün Hödük'e anlattı:

“Herif bana, sinemaya sokayım mı oğlum seni, dedi. Burası sinema değil mi? dedim. Yok, dedi, içerisini bir görsen bayılır-sın, sen hiç sinemaya gitmedin mi? Gittim be, dedim, karanlık bir yer. İyi ya işte, dedi, biliyorsun, gel girelim. Girdik. Ayakla-rım donmuştu, içerisi sıcacıktı. Tabanlarım buz kesmişti. Herif beni bir yaldızlı parmaklığın yanına götürdü. Bu yaldızlı par-maklık demirdendi. Ama kül rengine boyanmıştı. Ayaklarımı oraya dayar dayamaz yandılar. Herif bana kenarında dur, ısınır-sın dedi. Bu ne amca? dedim. Buna kalorifer derler, dedi.”

Hikâye oldukça uzundu. O kadar uzundu ki, Capon ismi o gün içinde unutulmuş, Capon’un ismi kalorifer olmuştu.

Karın iki karışı geçtiği günlerde ateşsiz kulübelerde kalori-fer hikâyesi anlatılır dururdu.

Beyaz, bembeyaz kış gecelerinde yalınayak çocuklar köpek-lerle beraber koşuşurlarken, içerisi ağır bir insan kokusu dolu kahvenin önünde dinlenirler:

— Ulan Kalorifer, derlerdi. Isıtıyorsun insanı be!

* * *

Kış güzel şeydir. Tabiat yemişleri, mahsulleri, kuşları ve arı-larıyla insanların saadeti için çalıştığı gün mevsimler ne gü-zeldir! Çalışan bir insan için kış bir ılık su, yaz bir serin van-tilatördür.

Kış saadetimizi tamamlamak için geliyor. Bahar, aşkımızı tazelemek için. Yaz, damarlarımızdaki çalışma arzusuna biraz tembellik, güneş ve kudret doldurmak için.

Tabiat çırlıçıplak, hatta zelzelesi, fırtınasıyla bile güzel, öz-lenir bir şey. Bizi kucaklamak, bizi avutmak, bizi çalıştırmak, bize öğretmek için neler yapmaz. O artık bir sır değildir. Bize bir saadeti bağırان, bizi yaşamaya çağıran bir bütündür. Ta-vuklar bizim için yumurtluyor, bu vapuru bizim kafamız yap-tı. Bu tayyarede uçan biziz. Ellerimiz ellerimizin içinde gülen, bağırان, seven, en çok seven, insanlarla dolu bir lokantadayız. Şimdiden sonra kahveler, buğdaylar yanmayacak. Çocuklar kalorifer olmayacak, sinemalar dolup dolup boşalacak. Zaman o zamandır.

Bahar böyle düşündürürdü. İnsanlar yalnız baharda, hakikati, ağaçlar gibi yeşererek hissederlerdi. Bir oğlan bir kıızı dudağından öptüğü zaman, bir ana oğlunu kucakladığı zaman, bir komşu öteki komşusunun elini sıkıdığı zaman, sokakta insan her gördüğünü tutmak, onunla konuşmak, söylemek, söyletmek isterdi. Erikler büyüyor, kirazlar kızarıyordu. Dutların tomurcukları büyümüş, yapraklar burunlarını kundaklarından çıkarmışlardı. Ölen ölmüş, soğuktan donanlar donmuş, açlıktan bayılanlar bir daha ayılmamıştı, ne ziyanı vardı? Bahar gelmişti ya! İnsanlar ebegümeci pişiriyor, kediler ot yiyordu. Kuşlar yaprakları gagalıyordu. Arılar çiçeklerin içinde dönüp dolaşıyor. Gubarı tal'i, kuşların gagasında sanki bir mektuptu. Artık kimse kimseye acıımıyordu. Herkes herkesi seviyordu. Capon'un kurumuş, kısılmış yüzü genişlemişti. Çekik gözleri büsbütün çekilmiş, baharı süzüyordu. Kalorifer ihtiyacı yoktu. Capon Caponlaşmıştı. Sinema bir hatıra bile değildi. Sinema bir düşmandı. Yanmıştı, yıkılmıştı. Şişman adamlar acayip bir makineye ne söylerse söylesin vız gelirdi. Rüzgâr bir sesi bir sese vardırma için sinek, böcek, toz, bulut olmuş, telefonlaşmıştı.

Gökyüzü ta gece yarılarına kadar bir masal aydınlığıyla aydınlıktı. Kış ümitle, arzu ile beklenebilirdi.

Sur dışından güzel kara kızlar geliyordu. Şalvarlarında ve çıplak ayaklarında arzu getirerek fala bakıyorlardı. Delikanlıları sarı kızlar için düşündürüyor, sarı kızları esmer delikanlılar için hasretlendiriyorlardı. Beyaz kuvvetli dişlerini gösteriyorlar, yemek durmamacasına yemek, ısırma, gülme, durmamacasına gülmek istiyorlardı. Kışı onlar da seviyorlardı. Kışı bekliyorlardı bile. Ama niçin ondan bu kadar bıkmıştılar?

Bazan sur haricindeki mezarlıklarda fala bakarlarırken yanaklarını ısırma delikanlıya karşı baklalar ellerinden düşüyor, sonra kışı, çadırı, dumanı, kurtları, azgın köpekleri anlatıyorlardı. Onlar bunları anlatırken toprak baklaları yeşeriyor, boncuklar mezarların yarıklarından içeriye düşüyordu. Mezarlık içinde falına bakılan delikanlı kışı hapishanede geçirmişti. Toprak ona da renk veriyordu. Kızarıyordu.

O da bir nebat gibi kabuklarını çatlatıyor, kızıl nusgunu yanaklarına ulaştırabiliyordu.

Her şey güzel, her şey sevimli, her şey istiyor ve alıyordu. Yalnız bu insanların yaptığı şeyler kötü, durgun, yürümezdi!

Kulübeler kıştan daha kötü, daha kokulu, daha sefildi. Şimdi güneş insanların gözünü açıyor. "Size ben bunun için karanlığı rutubeti vermedim. Kışlar bunun için gelmediler. Bahar sizi görmeye utanıyor. Bu kokan gömlek nedir? Bu pis perdedeki sümük izleri kimindir? Bu tencere niçin kalaysızdır? Bu ibrikteki su niçin bu kadar ılık, bu kadar durgun, bu kadar ağırdır?" diyordu. Bunları güneş söylüyordu. Kulübedeki insanlar bunu duyuyorlardı. Kulübeyi köpeklere, kedilere bırakıyorlar, uzun günleri açıkta, bostanlarda, kuyu başlarında, dut ağaçlarında ve surlarda geçiriyorlardı. Karanlıkla beraber evlerine döndükleri zaman tekrar güneşi dinlemek için sabah olmasını beklerlerdi. İhtiyarlar böyle yaptılar. Gündüzün kırdı, bayırda, çarşıda, sırtlarında küfe, duvar diplerinde ve güneş önünde ısınıp dilenerek, çalarak, kopararak dolaşırlar. Fakat karanlıkla beraber itiyatlarına dönüyorlardı. Yalnız çocuklar vahşi idi. Kulübe korkunçtu. Onlar yalnız güneş konuşmuyor; kuşlar, çiçekler, sular ve ılık yıldızlı masum geceler de konuşuyordu. O zaman çocuklar başlarını alır giderlerdi. Gidenin arkasından gözyaşı dökülmezdi. Gidenlerden pek azı geri dönmezdi. Kışla beraber birçoğu süklüm püklüm, bir sürü kötü hatıralar, itiyatlar kazanmış dönerlerdi.

O bahar, Capon yaz girmeden kulübeyi bıraktı. Üzerine bahar yağmurunu çekerek, başı kasketsiz, ayakları çıplak, şehir gezmeye başladı. Şehir üç gün içinde öğrenilebilirdi. O iki günde öğrendi. Tramvayların ta üst tarafında nereye gidip geldikleri yazılıydı. Kışın niçin semt semt dolaşmıştı da bakmamıştı? Yoksa kar mı levhaları kapamıştı? Yürüdü...

Kahveci çıraklığı ederken sesi bir su sesi gibi dökülüyordu.

— Bağıрма, diyorlardı. Ne bu çılgılık?

Bağıracaktı. Sinirlenen adamın kulağı dibinde haykırıyordu:

— Şekerli bir, zarif olacak. Aç bir, doldur iki.

Kış yaklaşırken, ilk yağmurlarla beraber bütün mahalle akşamüstleri yazın evlerinden kaçmış olanların dönmesini beklerdi, çoğu sâkin ve korkak, başları önlerinde kulübelerine kayıp kaybolurlardı. Günlerce dayak yerlerdi. Adeta her akşam birinin dönüşü beklenirdi. Bu akşam Camgöz, öteki akşam Fırılma, daha ertesi akşamlar dört meyva ismi birden mahalleye girerdi. İlk karla birlikte dönmeyecekler anlaşılırdı, onların ismi bir kahraman adı gibi, içerisi ağır bir insan kokusu ile dolu kahvede durmadan tekrarlanırdı. O sene yalnız iki isim ağızdan ağıza dolaştı. Bu iki isim ise bir insana aitti:

— Capon, Capon dönmedi be! Aferin Kalorifer'e!

Böylece iki ismin bir kişiye ait olduğunu bilmeyenler, sanki Capon'u, Kalorifer mahalleye döndürmedi sandılar.

Ağaç, (2-4), 21 Mart-4 Nisan 1936'da
yazarın adı Sait Faik Adalı olarak yer almıştır.

Beyaz Altın

Şimdiki fırka binaları ile sinemanın bulunduğu yerde servileri, baldıranları ve ısırgan otları arasında kocaman kavuklar, mermer püsküllü fesler yükselen karayosun tutmuş mermerlerin üstünde hüvelbakiler okunan; otları bulutlara karışmış, ağaçları eflaka çıkmış bir mezarlık vardı. Geceleyin bir deniz gibi yakamozlanan bu fosforu bol arazide gündüzün çocuklar birbirini kovalar; ceviz ağaçlarına kocaman delikanlılar tırmanır, mezarların üstünde şıracılar, bozacılar, kozhelvacılar uyuklardı.

İşte tam bu mezarlığın karşısında Eskicizade Nedim'in sıra sıra taş yüzlü ardiyeleri ve ardiyelerin arasında dört beş metre enliliğinde, otuz metre derinliğinde bir ticarethanesi vardı. Enliliğin üç metresi bir yazıhane için bölünmüştü. Bu yazıhanenin içinde orta boylu, kurnaz yüzlü, tıknaz bir adam otururdu. Hâlâ onu orada kahve içerken, önüne bir şeyler kaydederken görür gibiyim. Mezarlığın taş ve servilerine hatırında hiçbir ölüm korkusu olmadan bakan bu adam, kasabanın fırınlarında vesika ekmegi satıldığı, sokaklarında aç köpeklerin, topalların, körlerle ihtiyarların gezindiği umumi harp sıralarında bir gün beni, yazıhanesinin önünden geçerken çağırdı.

— Gel, dedi, kâtip, bir yemek yiyelim.

Bir yemek yemek ne demektir? Bir yemek neden ibaret olur? Bu her zaman mühim bir meseledir. Ama o zamanlar bir okka karışksız un, bir yirmi yaşındaki köylü çocuğundan daha kıymetli idi. O halde bir yemek yemek ne demektir? İşte:

Seçilmiş iri taneli buğdayların unundan, evdeki hususi fırında yapılmış, karanfil kokulu, üstü çörekotlu; dilimleri hâlâ fırın, karanfil ve refah kokan ekmek.

Yağları, elleme kömürünün korlaştığı mangalın içindeki nar gibi ateşleri söndüren yağlı börekler. Kebap otu serpilmiş narin kuzu pirzoları. Meyhaneci Hristo'nun aziz ve kıymetli müşterileri için hazırladığı dört beş senelik eski şarap, yakın köylerden birinin inciri.

Ardiyelerin arkasındaki bahçede pirzolarlar pişer, evden sefertası içinde zeytinyağlı enginarlar gelir... Ben bütün bu yemeklerin sonunda gelecek revani tatlısına bayılırdım.

Neden bu yemeklerden bu kadar iştihâ ile bahsettiğimi harp nedir bilmeyenler, tesadûf edecekleri her kırk yaşındaki adama sorabilirler. Bu çok yakın mazide tokları açlar doyurdu ve açlar öldüler. Kimisi vatan, kimisi şeker ve un için ölen bu insanların yaşadığı devirde, bir Eskicizade'nin yazıhanesinde öğle yemeği yemenin ne kadar mühim bir şey olduğunu; bana bu ikramı eden Eskicizade de biliyordu. Ben sessiz açlardandım. İsyan duymuyordum. Kimseye karşı sesimi yükseltecek kudreti kendimde bulamıyordum. Bütün şehir halkı gibi zaman diyor, harp diyordum. Ama toklar adamakıllı tıkinıyordu. Zekâ diyordum ve aptallaşıp oturuyordum. Eskicizade bana yaptığı bu ikramda tamamen diğerbin kalırdı. O, ya birisini batırmak, yahut da kafese koymak için ziyafet çekerti. Bana ise, yaptığı kurnazlıkların, zekânın hesabını vermek için yemek yedirirdi. Mütebessim dinlerdim:

— Buğday para edecek, haberini aldım. Haleplizadelerin İstanbul'daki habercisine bir telgraf ulaştırdım. O adam aynı zamanda benim de komisyoncumdur. Bana "buğday düşecek ona göre davranınız" telgrafını çekirttim. Akşam Haleplizade geçerken telgrafı gösterdim. Deli gibi oldu. İmkânı yok, dedi, yalandır. İşte dedim bu herif senin komisyoncun değil mi? Yüzü karmakarışık gibiydi. Nasıl olur, nasıl olur? diyordu. Müteahhitlerle dün konuştum.

Galiba, dedim, harp bitecek. Harp bitsin, hepimiz istiyoruz ama, dedi, hükümetin bize yardım etmesi, ticareti koruması lazım değil mi canım! Bilseydim bu sene hiç aşar almazdım. Yahu, dedim, geçenlerde ben sana şu fiyata buğdaylarını bana bırak demiştim, bıraksaydın bak bu başına gelmezdi. Ben de bendeki stokları o zaman dayanacaktım. Bir şey ziyan etmez, belki üstelik sen de, ben de kâr ederdik.

— Ne bilirdim birader, dedi. Yürüdü gitti.

Ali'yi, o akşam İstanbul'a yolladım, diye devam etti. Onların başvuracağı her kapıya gitmiş, buğdayın düşeceğini yazınız. Harp bitmek, Fransızlar sulh istemek üzere dedirtmiş. Üç dört gün sonra Haleplizade, şöyle dükkânın önünden sanki geçiyormuş gibi geçti.

— Nereye Hacı? dedim.

— Şu helvacı Rıza'ya kadar gidiyorum. Dönüşte uğrarım, dedi.

Ben Rıza'nın falan bahane olduğunu bildiğim için:

—Dükkânı kapayacağım, şöyle bir su kenarına kadar uzanayım, dedim.

— İyi fikir, dedi, belki ben de gelirim.

O geçip gitti, ben arabamı getirttim. Sözün kısası, su kenarında o akşam biz, buğdayları Haleplizadelere aldık. Ertesi gün, ben malları tesellüm eder etmez, İstanbul'daki komisyoncu, Haleplizadelere şu telgrafı dayandı:

"Buğdaylarınızı elinizden çıkarmayınız. Buğday okka başına dört kuruş bindi."

Kuzu pirzoları, böbrekler yenir, Hristo'nun şarabı su gibi akardı. Eskicizade öğle sığığında her şeyi uyuyan kasabaya bir kahkaha salıverirdi. Ben kasabanın bu kahkahayı duyacağından korkar, ürker, utanırdım.

Haleplizadelere iflas bayrağını çektikleri günün akşamı su başında verilecek ziyafette hazır bulunmamak için sokağa da çıkmamıştım. Akşam oluyordu. Evin önündeki tahta havaleinin kenarında cıgaramı savuruyor, sessiz sokakları, susan halkı, köpekleri seyrediyor, ara sıra geçenlerin ağzından kapıgım Kütelamare, Çanakkale, cephe ve ekmek, vesika, şeker kelimeleriyle zamana intikal ediyor, dertleniyordum. Karnım açtı. Ekmekten sıçan kuyruğu çıkmıştı. Midem bozuktu. Öyle olduğu halde, kaçak cıgaramla hali unutmaya çalışıyordum. Bu insanlar benden ne istiyorlardı da mütemadiyen Kütelamare ve Enver Paşa diyorlardı. Midelerinde vesika ekmeğinden başka bir şey olmayan insanlar nasıl zamanı düşünebiliyorlar,

sulh, harp diyorlardı? Niçin çocuklarından ve tarlalarından bahsetmiyorlardı?

Birden köşe başından iki kara yağız atın çektiği bir fayton peyda oldu. Arabacı bile ne topal, ne çolak, ne kördü. Peki, askerden nasıl kurtulmuştu? Bu, atları gibi kara yağız, sıhhatli adamın ne derdi olabilirdi?

— Vay kâtip yalancı hastalık ha! Tembellik ha! Rakı da mı içmezsın ulan! Yürü be.

— Bu akşam beni affet ağam. Rakı içecek halde değilim. Bugün yine sıtma tuttu.

— Sıtmaya rakı bire birdir. Sana bir kadeh de kininli konyak vereyim... Yürü. Bugün seni bırakmam.

— Gelemem, ağam.

— Kâtip, ben sensiz idemem bu akşam muhakkak gelmelisin. Kıymetimi bilmezsın. Senin için dört çuval öğüttürdüm. Dört okka da kelle şeker ayırttım. Halt etme artık!

Düşündüm: Dört çuval un, dört okka da kelle şeker.

Su kenarında ılık bir akşam başlamıştı. Kavakların tepesinden kuş sesleri geliyordu. Su üzerindeki kömelerden birindeydik. Bir gölü kendine memba yapan bu küçük çayın sazlıkları içinde o göl, durgun sularını böyle kapıp koyverdiğine pişman yine uyuklardı. Bu çay yine bir göldü sanki... Eskicizade:

— İnsan, dedi, aslını unutmamalıdır. Bakın bu çay bile aslı göl olduğunu unutmuyor. Suları bir göl suyu gibi ılık ve sessiz. Sanki bir göl gibi sakın, sanki bir göl gibi akıyor. Tabiat bile aslını unutmuyor, görüyor a! Aslından kendisinde bir şeyler saklıyor. Ben işe eskicilikle başladım. Lakabım da belli ya. Donumu bağlayamazken soğan pazarında köylülerden yumurta alır, satardım. Evlerden Yahudi çocukları gibi eskiler de topladım. Evleninceye kadar bu böyle devam etti. Sermayem yoktu ki, zengin olayım. Ticarete o kadar pişmişim ki, bir küçük sermaye ile dünya kazanacağıma emindim. Evlendim, karımın biraz parası vardı. Zaman da yardım etmedi değil. Ama ticarete küçükten pişmek lazım. İşte kâtip! Oğlunu İstanbul'a mektebe göndermeye bakma. Ticarete alıştır. Kibrit satsın; cıgara kâğıdı satsın, işe alışsın. Ticaretten fayda var. Tüccar adam kimsenin kölesi değildir.

Hepimiz onu dinliyor; hak veriyorduk. Bu rakıları, bu pîr-zoları, bu patlıcan tavaları, beğendileri, hayvarları belki en büyük memur yiyemiyordu. Hatta vatan için şarkılar okuyan dâhiler de yiyemiyorlardı. Yaşasın ticaret, yaşasın tüccarlar dedik ve içtik.

Sıtma bir on beş gün içinde beni, çocuğa döndürmüştü. Düşüncelerim, her azam bir çocuk vaz'ü hali almıştı.

— Vay kâtip! Bu ne hal? Allah Allah! Bu ne iştir yahu! Ne kör olası hastalıkmış o öyle! Kusura bakma hatırını soramadım. Çok dalavereler döndü. Çok uğraştım, çok yorulдум. Senin dört çuvalı beş edip bugün göndereceğim. Şekeri de on okkaya çıkardım. Bir sene yersiniz. Biraz da kahve göndereceğim. Nohutla karıştırın da idareli kullanın, birkaç ay sonra hiç bulamayacağız.

— Sağ ol ağam!

— Otur bakalım şu sandalyeye! Al eline kalemi, şu benim hesapları görüver. Deftere geçir. Şu mektubu da yaz. Kopyasını al. Ondan sonra da ziyafete başlarız.

— Helvadan da ye kâtip. Dokunmaz merak etme. Halis Halilep yağından yapıldı. Biraz daha misket al kâtip. Üzüm adama dokunur mu hiç?

— Peki ağam. Ne diye şimdi o Rahmi Bey'i bu kadar tutuyorsun. Adamakıllı para yaptığını söylüyorlar. Senden sonra kasabada onun ismi anılıyor.

— Sen merak etme kâtip. Bir seneye kalmaz, onu ben bir alaşağı edeceğim. Sürünecek. Ekmek parası bulamayınca yine bana gelecek. Sen görürsün kâtip.

— Peki ağam neden böyle yaparsın?

Cevap vermezdi. Gülerdi. Bu onun en büyük zevki idi. Sinemasız, tiyatrosuz, kadınsız ve kumarsız kasabada hırslar elbette böyle tatmin edilirdi. Birini alaşağı etmek için evvela kendisiyle boy ölçüşebilecek bir vaziyete çıkarmak, sonra el ense etmek. Ardından bir kahkaha salıverip su başında bir alem tertip etmek.

Kasabanın bütün sessiz görmüş geçirmişleri Eskicizade'yi severlerdi. Hepsine iyiliği dokunur; herkese şeker, un gönderirdi.

Harbi Umumi bitmek üzere idi. Rahmi Bey'i el ense kavrayan Eskicizade bu vaziyetten biraz hırpalanır gibi olmuştu.

Rahmi Bey ümidinden fazla mukavemet göstermiş, yenilmemek için çalışmıştı. Bu, Eskicizade'ye aşağı yukarı yüz bin liraya mal olmuştu.

Fakat bugün Rahmi Bey, ben ve Eskicizade yemek yerken Rahmi Bey'de her şey suyunu çekmişti. En tuhafı zavallı adam kendisine edilen fenalıktan habersizdi. Oturmuş; celladıyla yemek yiyordu.

O akşam İstanbul trenine kadar kendisine yoldaşlık ettik. Bilet parasını Eskicizade verdi. Tren kalkarken Rahmi Bey'e bir cüzdan içinde tabanca parasını vermeyi de unutmadı.

Arabanın içinde bize dişleri gıcırdayan ağaçları, köpekleri, tekerleklerin altındaki kumları küçümseyerek evimize döndük. Eskicizade dalgın ve meyus gözüküyordu.

— Kâtip, dedi. Dişlerim çok fena; hepsi ağrıyor. Seninle İstanbul'a kadar gidelim de şunları yaptıralım.

— Olur ağam, yaptıralım.

Ertesi gün satılmış buğdayları çuvallara yerleştirdik. Hesap 80000 okka bir buğday gösteriyordu. Ardiyenin bir tanesi hâlâ tıklım tıklım ama hesap dolmuştu. Koşarak Eskicizade'ye gittim.

— 80000 kilo doldu ağam, dedim. Bir ardiye daha ağız ağıza dolu. Bu nasıl iş?

— Ha! Kâtip, dedi, buna ardiye mahsulü derler. Sen onları da çuvallara doldurt bakalım.

Buğdayın fire verdiğini bilirdim. Yani seksen bin kilo buğday yetmiş dokuz bin sekiz yüz altmış yedi kilo gelirse buna aklım yatar. Bu da zaten mal alınırken hesap edilirdi. Fakat 80000 kilonun faraza 90000 kiloya çıkıp böyle artma bir fire verdiğini hiç görmemiştim.

Yine böbrek, yine enginar, yine ayva kompostosu, misket üzümü, sarı bayır inciri vardı. Yine Eskicizade gülüyor.

— Kâtip, diyordu, bu işe aklın yatmadı ha!.. Hey Ali Pehlivan! Gel buraya ulan! Anlat kâtibe şu ardiyenin doğurduğu evlat meselesini.

Ali Pehlivan köylülerden alınan malı tartan kantarcı idi. Aslen belediyenin kantarcısı olmakla beraber, bazan da. Eskicizade'nin kantarcısı oluyordu.

Vaziyet anlaşılmıştı. O zamana kadar yediğim yemekleri yine kusmadım. Fakat o akşam, kasabaya bir daha dönmek üzere, İstanbul'a hareket ettim.

İstanbul bir âlemdi. Burada aç köpekler insanlaşmıştı. Bin bir Eskicizade'nin yanında bin bir şeriki cürüm yaşıyordu.

Fırınların önündeki insanlar; otomobildeki toklara, bizim, kasabada Eskicizade'ye baktığımız gibi bakıyorlardı. Zaman, diyorlardı, harp, diyorlardı. Kimse sesini çıkarmıyor, top sesleri uzaktan uzağa ıtililiyordu. Çarşılarda vatan şarkıları okunuyor, cephelere giden genç şairler, genç yazıcılar, "Harp yaşasın! Yaşasın harp! Harp! Harp!" diye bağırıyorlar, ölenlere mersi-yeler, vesika ekmeği yiyenlere has şiirler okuyorlardı. Yaşasın-lar yükseliyordu. "Atı bizimdir" diye haykırıyorlardı. Sokakta sarı kırmızı Almanlar birer kahraman gibi dolaşıyorlardı. Almanlar ne güzel adamlardı!..

İstanbul hâsılı bir âlemdi. Yiyen, içen, gülen dolu idi. Yemeyen, içmeyen, gülmeyen bir köşeye çekilmiş; yemiyor, içmiyor, gülmüyordu.

Eskicizade'ye, indiğim otelin kıraathanesinde rastladım.

— Yazıklar olsun kâtip, dedi. Hani beraber gelecektik.

Ben biraz soğuk:

— Öyle oldu ağam, dedim.

Yumuşadı. Biraz sonra ben ondan daha yumuşaktım.

O akşam yattığımız yer, Beyoğlu'nda kocaman bir apart-
mandı.

Yanımızda üç tane taze kız vardı. Havyar sofrada idi. Eskicizade'nin bile İstanbul'dan getirtmeye utandığı has francala dilim dilim, ince ince kesilmişti. Bütün kızların gözleri havyardan ve rakıdan çok bu acayip nesnede idi.

Yedik, içtik...

Ertesi gün kendisine, Eskicizade'nin dişlerini yaptırtmaya gittiğimiz dişçi:

— Platin yapalım paşam, dedi, altın herkesin ağzında. Sonra sarı da iyi durmuyor. Platin yapalım.

Eskicizade:

— Yapalım, dedi.

Dişçinin yüksek bir para istemesine karşı güldü. Bana hitaben:

— Ardiye bu sene on bin okka mı mahsul vermişti? diye sordu.

Eskicizade'nin dişlerini platin yaptırdık. O bana İstanbul'da bir iş buldu. Mütareke ilan edildi. Kendisi memlekete döndü. Ara sıra yine ismini işitir, dalaverelerini duyar, servetinin hesabından dem vurulurdu. Fakat çokluk yanına uğramazdım. Kasabaya beş sene evvel gittiğim zaman:

— Kâtip, diye seslendi.

Ama sesi eskisi gibi çıkmıyordu.

— Şuramda, kâtip, şuramda bir şey var ki, beni sıkıyor, anlayamıyorum. Hamur işi memnu, yorulmak memnu, heyecan memnu, rakı yasak. Böyle yaşamak mı olur? Hey gidi günler hey!..

Eskicizade kalp sektesinden öldüğü zaman sevinenler çok oldu. Ben sevinmedim. Ekmeğini yediğim için müteessir bile oldum.

Ardiyelerin karşısındaki "Kanlı mezarlık"a gömülmüştü. Daha orası mezarlıktı. Bugünkü fırka binaları ve sinema yapılmamıştı.

Bir gün belediye meclisi şehrin ta göbeğindeki bu mezarlığın ortadan kaldırılmasına karar vermişti. Serviler kesilmiş, kokuları ta uzaklardan duyuluyordu. Bu servi kokusuyla kasaba o kadar dolmuştu ki, ölülerin ayağa kalktığı rivayeti bile çıkmıştı. Eskicizade'nin toprağı başka yere taşınmak lazım geldi. Şehir haricine bir şeyler götürüp gömdüler. Fakat bu ikinci tedfinden sonra kasabaya şu havadis yayıldı:

"Eskicizade'nin kabrinden hiçbir şey çıkmamış." Bu, kasabaya müthiş merak oldu. Acaba bu adamın kemikleri ne olmuştu? En küçük esnaf bile bu büyük tüccarın ölüsü ile alakadar oluyor, birbirine acaba bu adamın kemikleri ne oldu? diye soruyordu.

Nihayet iş öğrenildi. Bunu yapanlardan birisi tutuldu. Bu genç bir köylü delikanlısı idi. Her şeyi inkâr ediyordu. Elde hiçbir delil de olmadığı için serbest bırakıldı. Fakat serbest bırakılır bırakılmaz ötekine berikine anlatmakta hiçbir beis görmemişti.

— Ne yapalım? diyordu. Herifin dişlerinin beyaz altın olduğunu babam söylerdi. Her buğday götürüşünde sırtır, dişlerini gösterirmiş. Pırıl pırıl parlardı, derdi. Beyaz altın da müthiş para edermiş... Ne yapalım?

— Pekâlâ ölüyü ne yaptınız?

— Ne yapacağız? Su boyuna kadar götürdük. Ayağına bir taş bağladık. Cumburlop!

Ardiye mahsulünün on bin okka verdiğini benden başka bir de Ali Pehlivan bilir zannederdim. Oysa bütün civar köyleri bunu bilmeden, anlamadan bir kablelvuku his gibi duyarlar-mış.

Ardiye mahsulünün karşılığı olan beyaz altınları, ölünün ağzından sökenler İstanbul'a koştular. Bu parayı meyhanecilere ve kart fahişelere dağıttılar.

Varlık, (65-66), 15 Mart-1 Nisan 1936

Bir Karpuz Sergisi

Birdenbire ellerimi öpmeye başladı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Şimdi yalnız kıpkırmızı küçük kulaklarını, ensesinin çukuruna düşmüş dumanlı kumral saçlarını görüyorum. Bir an içinde değişivermiştim. Bir başka insandım. Bütün muhakemelerim altüst olmuş; fikirlerim değişmişti. Bu anda benden her şey yapılabilirdi. Bu ellerimin öpüldüğü birkaç saniyede benden bir dünya istenebilirdi. Ben bu dünyayı yaratacak kadar kuvvetli idim. O artık dudaklarını ellerimin tüylerinden tırnaklarına kadar gezdiriyordu. Bir zaman yanağının, kırmızı ve yanan yanağının da elime bir kumaş temasıyla süründüğünü hissettim. Ellerimi, bu sevilen, seilmeyi yadırgayan ellerimi, kendisine bıraktım. Ellerim benim olmaktan çıktı. Kafam müsterih bir iklime çekildi. Düşünmekten durdum. Neden sonra sevilmiye alışmamış bir insan ruhuyla ellerimi yanaklarından çektim.

— Yok, dedim. Heyecanlanma! Bu paranın, sana verdiğim bu paranın ne ehemmiyeti olabilir. Bırak, yapma, utanıyorum.

— Bana verdiğin para için değil. Vallahi para için değil. Dinim hakkı için! İnan vallahi para için değil. Dinim hakkı için!

Avlusunun otları taze kesilmiş, minareleri çimenlerin üzerine akmış, kubbeleri yakın çarşılarla dökülmüş, sessizlik ve esrar dolu İstanbul camilerinden bir tanesinin avlusunda idik. Bir öğleüstü idi. Fırsat buldukça, canım sıkıldıkça, kafamın içine bir başka benlik sokuldukça insanları sevmek için; bir uzlet içinden, bir yoksuzluk ve kimsesizlik içinden; bir varlığın ve kimsenin karışıklığını daha iyi duyabilmek için daima melan-

kolik köşeler arardım. O zaman küçük kumruların gezindiği cami sundurmalarında düşünür; İstanbul'a, bu köprülerin ve sefillerin ve vapurların birbirini düşündüğü, birbirini çağırdığı İstanbul'a bakar kalırdım.

Cami avlularında hiçbir zaman yalnız kalmadım. Belki benim gibi aynı hisle dolu birkaç insanı, bir servinin veya bir çınarın veyahut da bir kubbe gölgesinin içine uzanmış buldum. Fakat bugün kendisine para verdiğim insana birbiri arkasına bir hafta sonra muhtelif fasılalarla bir bahar, bir yaz, orada rast geldim. Bana artık öyle geliyordu ki, bir gün, hasretini uzaktan çekmeyi, kendisini senelerce görmeyip de günlerden sonra bir gün görmeyi özlediğim bu şehri terk etsem, senelerden sonra döndüğüm zaman onu gene orada bir kubbenin, bir servinin gölgesinde bulacağım sanırdım.

O kadar birbirimize alışmıştık. Arkaüstü yatardı. Ellerini, dumanlı kumral saçlarının döküldüğü ense çukuruna kenetlerdi. Gündüz yıldızları görür gibi, gökyüzünde düşünürdü. Kafası bir Yahudi'nin kafası kadar ticari entrikalarla dolu idi. Şimdi cebinde parası da vardı. Çalışmak istiyordu. Yazdı. Bir karpuz sergisi açabilmek için projeler yapmakta idi. Cins karpuzlar, rüyalarına giriyordu. Ama çalışmamak... Ah çalışmamak! Başlayan yazın bütün güzelliğini görebilmek için arzusu iradesiyle çarpışmıyordu bile. Arzusu iradesini almış, birlik olmuşlar, dost olmuşlardı. Beraberdiler. Bütün gün ayrılmıyorlardı. Yalnız rüyalarında birbirlerinden bir lahza ayrılıp tokatlaşıyorlardı.

Bir adım ötemizde kaynayan yaza karşı, gölgenin ve bir orta zaman rutubetinin içine gömülüp karpuz sergisinin projelerini yaptık:

Tekirdağ karpuzlarını en arkaya dizeceğiz. Sağlamcı, pazarlık yapmayan müşterilere onlardan... Sonra, öne kocaman siyah karpuzlardan koyacağız. Bunlar kalın kabukludur, hep kırmızı çıkarlar. Ama çabucak kof cevizlere dönerler. Vodi-na kavunları en iyi cinstir. Kokuları dışında değil; içindedir. Bu çitili, üzerileri çentikli kokulu kavunlar yumuşayıverirler, eziliverirler, onları çabuk sürmelidir. Ne pahasına olursa olsun elden çıkarmalıdır.

Birdenbire hararetlenir:

— Küçük bir çırak tutmalıyız, derdi. Çıraksız iş görülmez. Bıçkın bir çocuk buluruz, kapkara bir şey olur. En küçük bir patırtı, bir karpuzun olup olmadığını anlamak için üstü fiskelendiği zaman çıkan sestən bile uykusundan uyanan atik bir çocuk bulmalıyız. Karpuz sergisinin bütün işi o çocuktur. Yalnız böyle bir çırak bize daha iyi çalışmanın, dil dökmenin, geniş olmanın, iş bittikten sonra, türkû çağırıp cigara savurmanın lezzetini verebilir.

Ben:

— Yok, derdim, önce çıraksız çalışmalıyız. Ona masraf ister.

Gene birdenbire sözümü keser:

— İstemez, derdi. Ben kendi ekmeğimi onunla paylaşırım, sana ne? Zıyanı yok, patron sen ol. Sen iki pay al, ben bir pay. Bu bir pay çırakla bana yetişir.

— Pekâla.

Ertesi gün onu gene bir kubbenin altında elleri ensesinde arkaüstü düşünür bulurdum.

— Çırak yarın hazır, derdi.

Ağustosun öyle bir gününde idik ki, yaprak oynamıyor. Çok berrak ve sıcak bir hava, sesleri uzaklardan bize getiriyor, ta Kumkapı sahillerinde yıkanan insanları düşündürüyordu.

— Haydi gidelim Kumkapı'ya, dedim. Bir kenarda denize gireriz.

— Ben sabahleyin gittim, dedi. Sen istersen git bir banyo yap, gel. Ben çırağı bekliyorum.

— Paralar, dedim.

— Bitti mi? dedi.

— Bende metelik yok.

— Bana verdiğin para duruyor, dedi. Bu para, bize yeter de artar bile.

Ben Kumkapı sahiline yollandım. O arkaüstü yattığı yerden sağ tarafına döndü. Gözlerini kapadı.

Ben bir minare gölgesinden güneşe doğru adımlarımı ağır-laştırırken arkamdan bağırdı:

— Hacı Bey! dedi. Yarın sabah altı buçukta Beyazıt havuzunun kenarında ol.

— Olur olur.

Saat ona doğru Süleymaniye'nin avlusuna vardığım zaman kimsecikler yoktu. Bir adam güneşin altında soyunmuş çamaşırlarında bir şeyler arıyordu.

O zannettim. Değildi. Akşama doğru idi. Sundurmanın önünde düşünmekle uyumak arası bir halde meltem çıkmasını bekliyordum. Ter içinde gözüktü. Tıraş olmuştu. Siyah bir fanila giymişti.

— Niçin altı buçukta gelmedin? dedi.

Beni uykumdan çekip alarak sürükledi. Karpuz sergisine vardığımız zaman güneş altında bu kadar hızlı yürümekten şakaklarım zonkluyor, vücudum çoktan beri akmamış bir terle yumuşamış, kaşınıyordu. Pis bir hasırın üzerine kırk elli tane karpuz dizilmişti. Küçük, hakikaten duman gibi kara saçlı tuhaf bir çocuk, bu küçük karpuzların önünde haykırıyordu:

— Çeyreğe!.. Çeyreğe!.. Elini mi kestin baba!.. Param olsa da ben de yesem!..

Karpuzların bazılarına nereden düştüğü meçhul bir güneş vuruyor, sokağın başından bir vantilatörden eser gibi bir meltem esiyordu.

— İşte, dedi, bizim sergi de böyle olacak.

Sonra indiğimiz yokuşu ağır ağır çıktık. Kararan güne karşı bir karpuz sergisini düşündük:

“Bir karpuzun üzerine mumu yakardık. Mum kara ve kocaman karpuzun üstünde ağustos gecelerini sallar dururdu. Çırağımız önce küçük hurda bir karpuzu kesmiş yemiş; sonra, kocaman bir karpuz başını koymuş uyumuş olurdu. Arkadaşım hâlâ Tekirdağları kara beneklerden, kara benekleri alacalardan, vodinaları topatanlardan ayırırdı. Bazan bir Kırkağaç kavununu eline alır, bana döner:

— Bu bir başka cins Kırkağaç, derdi. Bunu ayrı koyalım. Bu kışa dayanır. Kışın bile çürümez, yumuşamaz. İçi buz tutar. Kışın soba kenarında bunu kesmek lazımdır. Ilık suya koymalı bir müddet, ılık suda kaldıktan sonra kesip yemelidir. Tadına doyum olmaz.

Sonra her iş biter. Simsiyah külhanbey gömleğini çıkarır, bir Yenicami gömleği giyerdi. Ceketini serginin tahtasına çakılmış çividen alır, omuzlarına bırakır:

— Haydi gidelim, derdi, Köprüden biraz vapurları seyredelim. Hem hava almış oluruz.”

Kurun, 20 Mayıs 1936

Mavnalar

Köprünün üstünde el ayak çekilmişti. Üstünden başından amele olduğu anlaşılan bir adamla, yine aynı yaşlarda elbisesinden gemiciliği dökülen bir başka adam hiç konuşmadan yan yana cigaralarını tütürerek Üsküdar'a doğru bakıyorlardı.

Üsküdar uzaktan bakılacak ve oraya gidilemeyecek kadar uzak, garip güzel bir köy haliyle karanlığın içinde kırmızımsı seyrek elektrikleriyle çoktan uyumuştı. Gemicici ötekine:

— Benim Üsküdar'da bir teyzem vardır, dedi, gidip bir gün görelim.

— Görelim.

Yine konuşmadan köprü altından geçen bir motora daldılar. Motorun arkasında mavnalar dolu idi. Üzerlerine muşambalar örtülmüştü. Muşambaların altında buğday, mısır, arpa hububata benzer bir yumuşaklık vardı.

Amelenin kafasından köprünün üstünden, son mavnanın içine, içlerinde buğday olduğunu tahmin ettiği yumuşaklığa atlayıvermek geçti. Bu hissini söylememek istedi, dayanamadı:

— İçine atlayıverseydim, dedi.

— Sinemadaki gibi, değil mi?

Amele cevap vermedi. Vermedi ama gülümsedi.

Bir kış ramazanı gecesi idi. Sonra İstanbul tarafına dönüp camilerin mahyalarını seyrettiler.

Gemicici:

— Ne hoş, dedi kandiller...

Amele:

— Sahih hoş be! dedi.

Hafta tatilinde birisi Galata'ya geçerdi. Öteki Şehzadebaşı'na... Kırk yılda bir de köprü başına giderler, geceleyin geceye bakarlar. Gecenin içinde her zaman Üsküdar'ın ışıkları, Galata'daki büyük vapurlar, iskelelerdeki küçükleri, köprü altından gelip geçen ardlarına dolu veya boş mavnalar bağlanmış motorlar görürlerdi. Böyle akşamlarda birbirlerinin dostluğuna güvenileceğini, iyi iki arkadaş olduklarını dört beş cümle konuşmadan anarlardı.

Amele her zaman buraya her gelişlerinde içi buğday dolu, yüklü motorlar geçerken köprünün demirleri üstüne çıkıp ayaküstü kendisini bırakmak isterdi. Bazen arkadaşına bunu söyler; arkadaşı:

— Sinemadaki gibi değil mi? der...

Ya eve gider yatarlar, yahut vakit erkense bu sözden birdenbire hatırlayarak Yüksekaldırım'da bir sinemanın ön sıralarına geçip otururlardı.

Ne film gösterilirse gösterilsin onlar mütebessim ve memnundurlar. Eve gelince yine konuşmazlardı. Biri Galata'daki dostunu, sinemadaki herifin yaptığı gibi öpeceğini; öteki Şehzadebaşı'ndakinin avucunun içini karanlık sokaklarda koklayarak öpeceğini; içleri ezilerek, uykuları kaçarak düşünürlerdi.

Birisi:

— Uyudun mu? der.

Öteki:

— Uyudum, diye cevap verirdi.

Beriki gülerse öteki derhal uyurdu. Gülmezse gülmeyen uyumuş olurdu.

Beyaz, mehtaplı bir geceydi. İnsana büyük bir yol gitmek arzusu veren iskelede yatan vapurların bacaları hafif hafif duman çıkarıyorlar... Bazen bir vapur, denizin içindeki bir başka ışıklı vapurla beraber iskelelere yanaşıyor, üç beş kişi merdivenlerden hızlı hızlı geçip gidiyorlardı.

Amele birdenbire:

— Gitsek mi?..

Öteki:

— Gidelim, dedi.

Aynı odada yatıyorlardı. Birisi Sivaslı idi. Öteki İzmirli. Biri vapurlarda çımacılık yapıyordu. Ötekisi bir değirmen-

de çalışıyordu. Ayda dört liraya tuttukları odada hiçbir gece oturmazlardı. Birbirlerinin yüzünü de çok az görürlerdi. Birisi işini dokuzda paydos ederdi. Öteki on ikide gelir yatardı. Oda simsiyah karanlıktı. Yine karanlık, rutubetli, küflü bir avlu-ya bakan demir parmaklıklı pencereden gün ışığı zor girerdi. Birinin yatağı sağda, ötekinin yatağı solda idi. Amele, yorganı olmadığı için soyunmadan yatar, öbürü don gömlek uyurdu.

Sabahleyin beriki, saat altı vapuruna yetişmeli idi. Ötekisi ise öğleden sonra iş alırdı. Bazan her ikisi de altıda uyanmış olurlarsa Rum patron yanında çalışan amele:

— Sabahın kalimera oğlum, derdi.

Ötekisi de kalimerayı karamela manasına alır:

— Seninkisi de latilokum derdi, gülerlerdi.

Bir gün çımacıyı işinden çıkardılar. Bir iskele memuru yüzünden. Adam şu kadarcık anlattı:

— Bana eşşoğlu eşek dedi, ben de çenesini dağıtıverdim.

Arkadaşı:

— Yapmamalıydın, dedi.

Bu söz ötekinin o kadar gücüne gitti ki, üç gün aç gezdi, arkadaşından bir yardım istemedi. Beriki birikmiş parasını yiyor sanıp halini sormadı. Çımacı, Paşabahçe Cam Fabrikası'nda iş buldu. Orada yatıp kalkacağı için arkadaşına veda etti. Öpüş-tüler. Son akşamlarını yine köprü başında geçirdiler.

— Bir, Üsküdar'daki teyzeme gidemedik, dedi amele.

Sivaslı:

— Olmadı işte... Yine gideriz inşallah canım!..

O kadar güzel bir ay vardı ki gökyüzünde. İnsanın içine ay âleminin acayıplığı çöküyordu. İnsan kendi kendine orada olsak, diyordu, ayın içinde... Ama hiç kimse bunu ötekine, yanındaki arkadaşına söylemiyordu. Tam o sırada sakın suların içinden patırtılı bir motor sesi geldi. Ve ardında belki ona yakın mavnalar. İçlerinde yine buğday vardı. Amele ta altlarından geçen tepemele buğday yığını mavnalara baktı. Fakat içine, içlerine atlamak arzusu ilk kez ona olarak gelmedi.

Gece İşi

Ömer, evvelce saçlarındaki mendili uçuran kara yele savrulmuş bir küfürle kadına hücum etti. Bu hareketten meyhanedekilerin en genci ürperir gibi oldu. Bu gencin yanındaki kırk beşlik bir adam:

— Otur evlat, dedi.

Kendisinin değil, ruhunun kaçıp gitmek isteyişini anlayan bu adama, genç çocuk korkuyla baktı.

Akşam daha ortalık kararmadan içmeye başlamışlardı. Tramvayların ışıkları yanmış, meyhanenin ışıklarını Ömer, mahsus yaktırmamıştı. Bu yarı karanlık içinde daha iyi konuşuluyor, daha iyi içiliyordu.

Sonra ışıklar teker teker, korkak korkak, adeta hiçbir elektrik düğmesi çevrilmeden, sanki kendi kendilerine yanmışlardı. Her ampul beş on dakikalık bir fasıladan, bütün ampuller, ancak bir saatlik zaman geçtikten sonra, kendiliklerinden Ömer'in haleti ruhiyesiyle ve karanlıkla beraber yanmışlardı.

Işıklar yanınca meyhane her akşamki manzarasını almıştı. İçinde Ömer'in bulunduğu zannedilmeyecek kadar gürültülü idi. Dudaklarını kıpırdatmadan konuşan külhanbeyler, külhanbey işçiler, balıkçı, yahut ne iş yaptığı meçhul Rum ve Ermeniler her şeyden bahsediyorlardı. Bu meyhanede namuslu insanlar bile hırsızlarla yankesicilerin vakalarını tiksinsen, ürpermeden dinlerlerdi. Meyhane aynalarının içinde cemiyetle baş başa gidemeyen, sarılıp yürüyemeyen insanların bir vakadan, bir cerhten, bir katilden hatıralı gözleri gözükiyordu.

Ömer'in hücum ettiği kadın, kızarmış yanağını ovalayarak:

— Ne oldu ki, Ömer Ağa, dedi. Lafımı yanlış anladın, kötüye çektin.

— Yanlış anlamadım. Ben malımı bilirim.

Araya kemancı Karabet girmişti. Bu külhanbeylerin hürmet ettikleri bir adamdı. Bu cemiyette Karabet, bir artist muamelesi görüyordu. Onu aşağı yukarı, büyük küçük herkes sayardı. Gençliğinde uzun seneler geçirdiği hapishanenin havası suratında, ruhunda, elbisesinde kalmış, onlarla beraber kemanını çalardı.

Ömer:

— Sen hele biraz yan dur Karabet, dedi.

Karabet isterse bunu kendine bir hakaret sayar; külhanbey damarları işlemiş olsa Ömer'in üstüne atılabilirdi. Yana çekildi ama her fırsatta pala atmaya hazır bir vaziyet aldı. Ömer şarkıcı kadının kızarmamış sol yanağını işaret ederek:

— Bir daha, dedi, elinin hamuruyla erkek işine karışma!

Genç kadının yerine biraz ileride gözleri sevinçli, dişleri çürük, saçları oksijenli, bütün bunlara rağmen hâlâ güzel ve sevimli, hâlâ bir kedi kadar sokulgan, ihtiyar bir Rum kadını cevap verdi:

— Merak etme Ömer Ağa (yanağını bir eliyle acıyormuş gibi tuttuğu halde) merak etme sen. Zehra bir daha elinin hamuruyla erkek işine karışmaz.

Bu cümle o kadar komik bir vaziyette söylenmişti ki, çok gülmeyen Karabet bile güldü. Zehra sandalyesine çökerken dişlerinin arasından bir "kahpe!" fırlattı. Ömer de çalgıcı yerinin merdivenlerini inerken gülümsüyordu. Susmuş meyhaneye, sanki bu gülümseme parolasını bekliyormuş gibi deminki gürültüsünü buldu. Hiçbir şey olmamış gibi o acı zeytinyağı ve anason kokulu hava ortalığı kapladı. Herkes tekrar kendi kahramanlık maceralarına, sevdâ hikâyelerine, birbirlerine içlerini dökmeye hazırlandılar. Yalnız ta köşede camdan dışarıyı seyreden iki yabancı garsonu çağırıp, "Ne oldu?" diye sordular.

Garson bir sır tevdi ediyormuşçasına bir tanesinin kulağına bir şeyler mırıldandı. O da arkadaşına, meze tabaklarının üzerinden bir şey üflüyor gibi hadiseyi anlattı.

— Karı, o delikanlı için demiş ki, Ömer tabiatını değiştirdi galiba... demiş.

İki müşteri ürkek ürkek Ömer'in masasına baktılar. Ömer dalgın, düşünceli mezeleri yokluyor, yanındaki, sert yüzlü, kırk beşlik adam onu teselli eder, yatıştırır hareketlerle bir şeyler anlatıyordu. Bu kırk beşlik adamın yanında yirmi yaşlarında bir genç vardı. Yüzü pembe, yanakları dolgun, duru beyazdı. Gülümsediği zaman çirkinleşiyor, bir altın diş, zaman zaman ağzının çukurunda parlıyordu. Gözleri sönük, mumsuz idi. Saçları yumuşaktı. Omuzları dar, hali tavrı; külhanbeyliği-ne rağmen, kadıncana idi.

Ömer meyhaneden çıktığı zaman, vakit epeyce geçti. Bir teşrinisani gecesi ıslak ve ispirotlu sokaklarda kimseyi dinlemeden dolaşıyordu. Ömer yanındaki kırk beşlik adama:

— Şunu sav, dedi, bir boka yaramaz, korkak.

Kırk beşlik adam, üç adım arkalarında yürüyen omuzları kalkık çocuğa:

— Oğul, dedi. Hadi sen git yat.

Çocuk ses çıkarmadan rüzgârla beraber savuştu. Deniz kenarına birbiriyle konuşmadan varmışlardı. Gecenin içinde ne müşterisi beklediği belirsiz kayıkçılar, onları görünce buyurun bile demediler. Onlar iki üç sandala atlayarak bir ceylanibahrinin küpeştesine ulaştılar. Oradan bir kapak kaldırdılar, içeriden sıcak bir hava yüzlerine çarptı. Aşağıda müthiş bir karanlık içinden horultular geliyordu, cıgaralarının ateşiyle birkaç yüz gördüler. Bir tanesinin önünde onlar da, hayret etmiş gibi birdenbire durup yere çömeldiler. Bu uzun, bir naaş gibi uzun bir insandı. Yüzü beyaz, adeta cam kırıklarından yapılmış bir levha gibi cıgaranın ateşiyle yanıp yanıp sönüyordu.

— İdris, ulan İdris!

Yatan adam homurdanarak etrafına bakındı. Sesi sakın ve hayretsiz:

— Kimsiniz, dedi, ne var?

— Kalk İdris, benim... Ömer.

— Yanındaki kim?

— Kim olacak be. Mavro.

— Mavro mu, ne var yine?

— Ne olacak iş var.

— Ne işi?

— Gece işi bel..

Uzun adam pabuçlarını aradı. İçeriye karanlık, gece ve rutubet dolan açık delikten ağır ağır dışarıya çıktılar. Yine sandaldan sandala atlayarak çamurlu bir kaldırıma ayak bastılar. Orada Ömer saati sordu.

Birisi:

— On bir buçuk, dedi.

Yürüdüler. Her yer kapanmış, sokaklardan bekçi düdükları, geceye has ne olduğu belirsiz hışırtılar, insansız ayak sesleri geliyordu.

Bir sabahçı kahvesi buldular. Dışarıdan bir gaz lambası yandığı sanılan, fakat, içerde yirmi beş mumluk bir ampul yanan bu kahvedeki insanlar birbirini görmüyor sanılırdı. Halbuki içeriye girince bir sefil insan ve yaşayan koku sonra bütün bunları kâfi derecede gösteren bir aydınlık vardı.

— Merhaba Ali!

Bir acem şivesi:

— Merhaba Ömer Ağa! Hoş geldin.

— Hoş bulduk. Bize üç çay, taze ise... Simitçi yok mu?

— Nerdeyse gelir. Çayım yeni demlendi.

Sedirin üzerinde iki çıplak, küçük insan uyukluyor. Yer yer çıplakları gözüküyor, onlar bu oldukça ılık kahvede hâlâ üşüyorlardı. Ömer yalnız burunları, bir karpuz çekirdeği kadar ufak burunları gözüken bu insanlara yaklaştı.

— Bunlar da ne Ali?

Ali, Ömer'in yanma gelmiş; mustarip, acı bir yüz takınmıştı.

— Sokak çocukları zavallılar. Almasak olmuyor. Ne yapalım?

Ömer, Ali'ye doğru dönüp hiçbir şey söylemeden, onu süzdü. Sonra; duvardaki bir halıyı, koca elleriyle kucaklayıp söktü:

— Bedava acıyacağına, dedi, şu paçavrayı üstlerine örtüversene... Baksana nerdeyse donacaklar.

Çıplakları kapanmış iki küçük çocuk üzerlerine atılan halıya uyanmadan büründüler. Birbirlerine karşı dönerek sarılıp; yeniden derin çocuk uykularına düştüler.

Sobanın başında köprü başlarında balıkçılık yapan bir esrarkeş oturuyordu. Sessiz sedasız düşünüyordu. Balıklar, kocaman balıklar, her biri dev gibi balıklar, zokaları denizin içini yemyeşil aydınlatan otlar, küpeşesi karidesler, deniz kızları, dev cüsse şeytanminareleri dolu bir kayak...

Biraz daha ileride kara gözlü, alabildiğine esmer, kıvrırcık saçlı on dört, on beş yaşlarında birisi vardı. Uyumuyor, cıgarasına bakıp düşünüyordu. Ömer onun yanına gidip oturdu. Öbürleri de biraz öteye, sandalyelere çöktüler, uyuklamaya başladılar.

Biraz sonra kahvedeki sessizliği hiç ürpertmeyen ve esrarkeşi dalgasından uyandırmayan küçük bir hadise oldu. Ömer, elinde başkasının avuçlarından alınmış bir sustalı ile ayağa kalktı. Sesi sakın ve memnundu.

— Şaka yaptık be Karayel! Şaka yaptık be!

Karşısındaki ufak çocuk bir deniz gibi nefes alıyor; bir rüzgâr gibi konuşuyordu. Nihayet:

— Ben öyle şakalara gelmem, Ömer Ağabey. Öyle şakalar için yedi bıçak attım. Yedi bıçak yedim.

Kara çocuk tuhaf bir Karadeniz şivesiyle yapılan hareketin alçaklığından, adiliğinden, kancıklığından bahsetti durdu. Ömer hayretle, tebessümle dinliyordu.

— Şaka idi, şaka. Karayel. Ben seni bilmez miyim? Ali ulan yap dört çay daha. Git simitçiye de bul getir.

Çocuğu Ömer'le aralarında geçmiş vakanın şaka olduğuna ikna biraz güç oldu. Fakat şimdi dört kişi baş başa vermişlerdi. Dört kişi başkasının işitemeyeceği bir sesle konuşuyorlardı. Yalnız Mavro, bir başkasının işiteceği şekilde yanındakine:

— İşte, dedi. Tam aradığımız erkek çocuk. İştenden de çıkar. Zaten işi de bir ıslık değil mi?

Sonra yine dört kişinin işiteceği bir şey konuştular. Simitçi aramaya gitmiş Ali gelince, onları ayakta buldu. Dört kişi taze simitleri ısırarak sokağa çıktılar, karanlığa karıştılar.

Hancının Karısı

Yanıma sabahları gözlerimin içine bakan, akşamları beni kapımın eşiğinde bekleyen sarı bir köpek aldım. Beni her şey aldatıyordu. Mısır tarlalarından geçerek kenarına vardığım su, uzaktaki beyaz yazın içinde uyuklayan kasaba, kasabanın havuzu fıskıyeli gazinosunda tavla oynadığımız şişman tüccar, şehrin belediye bahçesinde yanına oturduğum, küçük kızları beraberce seyrettiğimiz delikanlı, hatta şehir haricinde ceviz ağaçlarının gölgesine uzandığımız yulaf demeti saçlı Boşnak çoban, hepsi, her şey, su, değirmen, gölge, güneş, mor püsküllü çapkın mısır koçanları, her şey beni aldatıyor.

Kimi zekâma, kimi hırsıma, kimi maddeme, kimi ruhu-
ma sataşüyor. Yeis bir kartal hızıyla kafamda kanat geriyor. Kimseyi, hiçbir şeyi sevmemek için elimi, kolumu sallayarak kendime derdi çağırıyordum. Dert, sararmış buğday tarlalarının üstünden geçen rüzgâr hışırtısıyla gelip beni buluyor. Ben bir başak gibi sallanıyordum. Ne sular şarkı söylüyordu. Ne de tarlalarda ekin biçen sessiz, sakın köylüler bana yol gösteriyordu.

Sarı köpekle beraber epey yol almıştık. Köprüler geçmiş, bataklıkların kenarından yürümüş, çobanlardan yol sormuş, bir dağın eteğine varmıştık. Dağın eteğinde kapanık manzaralı, seyrek evli, sakın, sokaksız ve çarşısız acayip bir köy vardı. Anayoldan hiçbir yol ayrılmadan çimen ve çayırların üstüne bir hayli ev yığılıvermişti. Evlerin önünde ne bir çocuğa, ne bir kıza, ne de çorap ören bir ihtiyara rastladım. Köyün araba izleri dolu ve böylece yollu sokaklarında dolaştım. Kimselere rastlayamadım. Tekrar anayola geldiğim zaman akşam

karanlığı basmıştı. Sarı köpeğim aç ve susuzdu. Ama beni bu uzun seyahatte yalnız bırakmamaya karar vermişe benziyor, halâ önümde zıplıyor, yorgun ayaklarını kaldırarak üzerime atılıyordu.

— Buralarda bir han olacak, dedim.

Bir av köpeği gibi havayı kokladı. Burnu yerde benden iki yüz metre ileriye kadar gitti, döndüğü zaman:

— Han filan bulmadın galiba, dedim.

Yere çömeldiğim zaman iki ön ayağını omuzlarıma koydu, uzun uzun uludu.

Dağı tırmanmaya başlamıştık. Bir su sesine doğru gidiyorduk. Bir oluktan buz gibi bir su içtik. Yıldırım vurmuş gibi ağacın kütüğüne oturdum. Akşam ışığına karşı düşündüm. Tepemde bir ıhlamur ağacı tütüyor... Niçin bu yaz gününde, küllenmiş bir mangalın kenarında kaynayacak bir çaydanlık, boğazından, bademciklerinden hasta bir insan tahayyül ediyorum?

Niçin serin akşam güneşinin dağa ve dişbudaklara tırmandığı bu anda bir kış... “Çingenbacak” elmalarının dizildiği raflar, bir kırmızı sac soba hatırlıyorum? Evet yine niçin, bir karanlık evi, bir ihtiyar adamı; onun öksürüğünü, onun cıgarasının dumanını, evin bahçesinde kızılıcak ağacındaki ökseye yapışmış bir sükûtu anıyorum?

Köpeğim yanımda bir kız bileği kadar ince, beyaz, damarsız –kim bilir hangi serseri çobanın kabuğunu soyduğu– bir dal parçası ısıyor. Ben bu yaz gününde ıhlamur kokusuyla kışları... nezleleri... kızılıcak ağaçlarını... hepsinden evvel ve sonra bir ihtiyar adamı hatırlıyorum. Bu ihtiyar adam dedem... Ben dokuz yaşında bir çocuk...

Gece birdenbire geliyor. Bir kalp çarpıntısıyla, korku ile yerimden kalkıyorum. Zaman unutulmuş ve bulunmuş. Bir kilometre ileride tatlı, gevrek bir ışık. Köpeğimle beraber ilerideki ışığa doğru koştuk.

Hanın sahibi cılız bir adamdı. Köpeğime bir papara, bana sucuklu iki yumurta hazırlayan karısı ise olgun, dolgun, kırmızı, geniş bir kadındı. Beyaz başörtüsünden genç birkaç saç

gaz lambasının altında pırıldıyor, gözleri geceleyin dağda kurt gözleri gibi parıldıyordu.

Sabahtan beri köpeğime bile açmadığım içimi bu cılız han sahibine açtım.

— Ben, dedim, gölü görmeye gidiyorum. Karakurt gölünü. Gölün kenarında güzel bir köy varmış. Hastayım. Bana orada birkaç ay geçirecek bir yer bulunabilir mi?

— Bulunmasına bulunur aham, amma o köyün ahalisi biraz kuşkuludur. Yabancı pek sevmezler. —Sonra gülümsedi— Köyün kadınları, dedi, belki işitmişsinizdir. Çok güzel olurlar. Onun için bilmem erkekleri sizi yadırgamazlar mı?

Sonra uzun uzun o köyün kadınlarından, köyden, Karakurt gölünden bahsetti.

Birkaç saat içinde o kadar birbirimize alışmıştık ki nihayet:

— Ben de o köylüyüm, delikanlı, dedi. Kasaba çocukları biraz kötü oluyor nedense. Bizim köyün karıları da bir parça iştahlı. Ama seni anladım arkadaş, sana bir yer bulmaya çalışacağım.

Köpeğimi sevdi.

Demek ki darüdünyada, dedi, bundan başka sana yar kalmadı.

— Kalmadı çavuş, dedim, kalmadı.

Askerliğinden, on yedi sene süren askerliğinden bahsetti. Sonra daha çok samimileşti. Bütün derdini söyledi. Bir dağ başındaki han sahibinin de derdi vardı. Bu genç saçlı, geceleyin kurt gözlü kadını doyuramıyordu. Çocukları da olmuyordu. Yoksa ona vakit bırakmaz, dört beş çocukla ihtiyarlatıverirdi.

Köpeğim uyumuştı. Biz cıgaralarımızı tazeleyerek uzaktan uzağa ışıkları gözüken biraz evvel geçtiğimiz köye doğru pencerelerimizi açtık. Yine anlattık:

Orası bir Çerkes köyü idi. Eskiden bütün köy halkı eşkıya imiş. Şimdi ise yabancı görünce evlerinden çıkmayacak kadar korkak mı diyeyim, çekingen mi diyeyim bir tuhaf olmuşlar...

Dağ içinden sesler geliyor. Gece koyu karanlık bir deniz hışırtısı çıkarıyor, çakal sesleri kayadan kayaya kulaklarımıza

geliyordu. Hancı beni dört yataklı bir odada bırakarak çekildi. Bir şey bekleyerek sabaha karşı uyumuşum. Bu beklediğim şeyin hancının doyuramadığı genç saçlı karısı olduğunu uzun seneler anlayamadım. Fakat o idi. Gelmedi. Ne bir ayak sesi hanın boş, loş, sessiz, ölü sofalarında gezindi, ne de bir kapı gıcirtısı duydum.

Gündüz, (1), 15 Nisan 1936

Loğusa

“Kumköy” Sakarya kenarında, hemen hemen yan yana denilecek kadar kasabaya yakın, kırk beş hanelik bir köydü. Kasabanın kenar mahallelerinden sonra bir mezarlık başlardı. Yer yer duvarları yıkılmış, baldıranla ısırganlar mezarları ve mezar taşlarını kaplamış, bu artık ölü gömülmeyen mezarlık geçildikten sonra Sakarya’nın tahta köprüsü gözükürdü. Daha köprüye varmadan sağ kolda küçük bir öküz arabası yolu, küçük bir tepeye doğru tırmanır, tam tepedeki kocaman çınarın dibine varılınca birbirinden birer ikişer dönümlük tarlalarla ayrılmış köyün evleri, otan damları ile meydana çıkıverirdi. Yol, buradan itibaren kasaba yolları gibi arnavutkaldırımı idi. Ta köyün ilk evine kadar bu sarsak ve harap yol gider, orada birdenbire bitmez, seyrekleşir, gene bir yüz adım kadar tek tük kaldırım taşları bulunur, sonra bir çimenlik başlardı. Bu çimenliğin ortasındaki araba izleri, iki muvazi hatla hiç bozulmadan, adeta kenar çimenler hiç ezilip sararmadan her evin kapısına kadar varırdı.

Kasabanın üç anayolu vardı. Bu üç anayoldan ikisi Sakarya’nın köprülerine çıkardı. Nehirse kasabanın dışında kocaman bir münhani çizerdi. Kumköy, kasabanın köprülere çıkan her anayolundan aynı mesafede idi. Her iki taraftan da şehre aynı zamanda varmak mümkündü. Fakat bir mezarlık geçildikten sonra şehrin çarşısına varılan yol, daha ziyade bir iktisadi yoldu. Çünkü bu yoldan kasaba çarşısına daha çabuk varılabilirdi. Halbuki öteki yoldan kasaba, hemen hemen iki tarla geçildikten sonra başlayıverirse de, çarşı oldukça uzaktı. Kasabanın bu mahallesi, Boşnak mahallesi idi. Boşnak mahallesi ise su gibi berrak sarı kızlarıyla bir macera ve aşk yolu idi.

Köy, küçük kasabanın tesiri altında o kadar köylülüğünü unutmuştu ki, bazan Kumköylüler Sakarya'nın öte tarafındaki köylere kız alıp vermeye gittikleri zaman bir şehirli muamelesi görmek isterler ve bir şehirli vaziyeti takınırlardı. Köyün iktisadi taraftan her nedense arnavutkaldırımı, iki tarafı böğürtlen çalılık yolu bulunduğu halde, öteki taraftan, macera ve aşk tarafından, kasabaya daha çabuk varmak mümkün olan yerinde yolu yoktu. Tarlalar içinden, çalılıklardan geçmek lazımdı. Bu yolda ancak delikanlıların kocaman hendekler atlayarak maceraya çıkması mümkündü. Boşnak kızlarına tutkun köy delikanlıları, sabahleyin kasabaya mektebe giden çocuklar, bu tarla yolunu tercih ederler, hep de Hasan Ağa'nın tarlasından geçip giderlerdi.

Hasan Ağa'nın evi, köyün tam ortalık yerinde üç katlı kocaman bir kasaba evi idi. Köyün öteki evleri gibi kerpiçten değil, yarı kerpiç, yarı kâgirdi. Önde ise birbirine muvazi, davarların girebilmesi için icabında kaldırılan iki uzun direk, kapı yerine kullanılırdı. Evin insanları, bu direkleri kaldırmaya lüzum görmezler, iki direk arasından geçerlerdi.

Bu evin üç katında ayrı ayrı üç aile barınırdı. Alt katta 79 yaşında Hasan Ağa, orta katta büyük oğlu, üst katta ise Hasan Ağa'nın bu senelerde everdiği büyük kızı oturuyordu. Hasan Ağa büyük oğlu ile dargındı. Büyük oğlu da ablası ile geçinemiyordu. Hasan Ağa köyün kasaba çarşısına yakın iktisadi yolundan 70 yaşına kadar edeceği istifadeyi etmiş, oldukça hilekâr, zeki, yorulmaz bir adamdı. 70 yaşında üçüncü karısından bekâr kaldığı zaman beş sene bir delikanlı gibi köyün macera ve aşk yolundan kasaba ile muameleye girişmişti. Bir kış gecesi karın iki arşını geçtiği tarlalardan sarı saçlı, burnunun üstü çilli, bilekleri mor damarlı 25 yaşlarında bir genç kız getirivermişti. Şimdi dört senedir onunla yaşıyordu. Dal gibi kızı şişmanlatmak için elinden geleni yapmıştı. Hiç Türkçe bilmeyen sarışın Bosnalı, bu yıllar zarfında Türkçe'yi sökmüş, pembe teni güneşten biraz kararmış, kalçaları adamakıllı dolmuş, memeleri büyümüştü. İhtiyarın gözü seksen yaşına rağmen ondan başkasını, daha tabii ve sessiz muhabbetleri görmez olmuştu. Yeri meçhul altınlar yalnız onun için bozduruluyor, yalnız

onun göğsü üstünde büyük beşibiryerdeler, minnacık fındık altınları parıldyordu.

79 yaşında Hasan Ağa'nın son, dördüncü karısı birdenbire sancılandı. Hasan Ağa dargın olmasına rağmen yukarıya seslendi:

— Ulan Rüstem, Rüstem!..

Yüzünün sertliğini, bıyıklarının büyüklüğünü, ensesinin kalınlığını, ellerinin kocamanlığını ifşa eden acayip, bir erkek sesi işitildi:

— Ne var, dedi, ne var?

Sonra tahtaları çökertir gibi kırk beş yaşlarında, ağırbaşlı, hakikaten burma bıyıklı, delikanlı bakışlı bir adam indi. Saçları ağarmıştı. Dar alnına düşen yağlı siyah saçlarını yana ayırmıştı.

— Ne var, dedi. Bir kaza mı var?

Bir oda kapısının ışığında kısa boylu, ufacık bir adam gözüktü. Yüzünün yarısına odanın açık kapısından çıkan ışık vuruyor, yüzünde bir on beş günlük beyaz bir sakal parıldyordu. Yanakları bir genç çocuk yanağı kadar buruşuksuz, pembe; sesi pürüzsüz ve canlı idi:

— Boşnak mahallesine koş, dedi. Rizo'yu bul. Ebenin evini bilir. Sana göstereyim! Karıyı al getir, anan ölecek.

Rüstem hayret içinde durakladı. Sual soramıyordu. Gözlerine düşen saçlarını elleriyle itti. Alnını tuttu. Bir şeyler homurdandı. Sonra yüzü birdenbire kıpkırmızı oldu. Alacakaranlıkta bile, kızdığı hareketleriyle belli oluyordu. Rüstem en çok babasına onun için kızardı. Anan! Anan! Niye anam olsun derdi. İnsanın bir tane anası olur: Onunkisi de ölmüştü. Bu onun babasının karısı diye, niçin anası olacaktı. 30 yaşındaki karı onun anası olamazdı. Rüstem onun ağası idi:

— Anlamadım, dedi. Ebeyi kimin için çağıracağız. Ablam yoksa bu sene bir daha mı doğuruyor?

İhtiyar:

— Anan dedik ya, dedi.

Rüstem sinirlenmişti. Büsbütün anlamıyordu. Sahiden anlamıyordu:

— Ne anası? dedi, deli mi oldun?

İhtiyar, oğlunu kızdırmaktan başka hiçbir işe yaramayan ana kelimesini bir daha tekrarlamaktan hiçbir fayda gelmeyeceğini anlamış gibi yutkundu:

— Boşnak kızı, dedi. Zehra doğuracak.

— Zehra mı doğuracak? Allah Allah! Kimden?

İhtiyar odaya doğru koştu. Kapının arkasından dikenli bir sopa kapıp oğlunun üzerine doğru yürüdü. Rüstem iki adım geriye çekilmiş, merdivene doğru dönmüştü. Babası:

— Kimden olacak ulan, dedi. Kimden olur ki? Kocasını kim? Benden... Benden elbette!

Ta üst kattan gürültüye koşmuş bir delikanlı ile elli yaşlarında fakat dimdik bir adam, ikinci katın merdiveninden sarkmış, baba ile oğulun kavgasını dinliyorlardı. Rüstem onlara doğru baktı.

— İnsanize aşağıya, dedi. Ne diyor bu?

Delikanlı, merdivenin tırabzanlarından beline kadar sarkmıştı. Kadın onun omzuna abanmıştı. Birdenbire karar vermiş gibi merdivenleri hızlı hızlı indi:

— Elbette, dedi. Herkes senin gibi kısır değil. Ayıp mı? Babanın çocuğu oluyor, kardeşin doğacak. Hayvan gibi bakacağına Boşnak mahallesine koş!

Rüstem bağırdı:

— Sus, boğazlarım seni karı! Sonra hâlâ yukarıda tırabzanlardan bir küçük çocuk haliyle bakan delikanlıya döndü:

— Ulan gidinin oğlu aşağı insene! Koşsana, kaynatanın çocuğu olacak!

Sonra babasının yanına sokulmuş kız kardeşine bütün hıncıyla haykırdı:

— Bu herifi sen yukarıda balla besle! Koynunda büyüt! Harmanı biz dövelim, öküzleri biz çifte koşalım, tarlayı biz sürelim, siz yukarıda aşık atın. Biraz o koşsun be! Seksen yaşındaki herifin çocuğu oluyor diye ben ele güne rezil olamam. Ne haliniz varsa görün!

Yukarıda hiç yerinden oynamayan delikanlının arkasında 30-35 yaşlarında narin yapılı, beyaz başörtülü bir kadın peyda oldu. Bu Rüstem'in karısıydı. Sessiz, emin adımlarla merdiveni indi:

— Telaş etmeyin!

Sonra ihtiyar adama doğru yürüyerek:

— Ne telaş ediyorsun, önce Ümmügül Abla'yı çağırın. Onun eli vardır. Bu işlerde o herkesten üstündür.

İhtiyar:

— Yok, diye bağırdı, imtihanlı ebeyi isterim.

Görümce, bir kaynana nüktesiyle babasına:

— İnsan, dedi, çocuk doğurmayınca ebenin imtihanlı ile imtihansızını birbirinden ayırt edemez. Gülümseyerek ilave etti:

— Kusura bakılmaz. Telaş etmeyin de, ne demek oluyor? Ah babacığım!..

Hâlâ kapısı aralık duran odaya doğru koştu:

— Ah anacığım! İnşallah kız olur.

İçerde tombul yanakları kızarmış, ter içinde tıknaz bir kadın kıvranıyordu. Boşnakça bir şeyler mırıldanıyordu. Yüzü kindar bir mana ile buruşuk, kapıdan içeriye haykıran kadına kısılmış bir sesle fısıldadı:

— Sus, ortalığı velveleye verme! Ne bağışıyorsunuz? Ümmügül'ü de çağırın, imtihanlıyı da. Babama haber versinler. Kocan da kasabaya koşsun. Babamın dükkânı daha açıktır. Sonra sesini yavaşlatarak, munis:

— Haydi Esmacığım, diye ilave etti. Evladının başı için!

Esmâ kapıya doğru baktı. Dışarıda baba oğul ağızlarına geleni söylüyorlardı. O loğusaya doğru döndü. Sesi bir yılan ısılığı gibi cevap verdi:

— Utanmayacak mısın kaltak? Babanı değil, ölmüş ananı da çağırtalım bari. Kızının mürüvvetini görsün.

İçeride fısıltı, ılık arası bir kavga ve kin baş göstermişti. Loğusa helecanlar geçiriyordu.

Öteki:

— Kim bilir kimden? Babam olacak herifin burnundan girip ağzından çıktı. Seksen yaşındaki herifin çocuğu mu olurmuş. Nerede görülmüş, diyordu.

Loğusa Boşnakça mırıldanıyor. Aynı lisanla yeminler ediyor, karnındakinin ihtiyarın mahsulü olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Görümce ise Boşnakça bildiğini anlatır bir yüzle:

— Yemin etme, diyordu. Gözün kör olsun, sus!..

Genç, sarışın loğusa yemin etmekte devam ediyordu.

Dışarıda ise baba oğul boğaz boğaza gelmişlerdi. İhtiyar, bastonunu oğlunun kafasına indirmiş, Rüstem'in alnındaki perçemleri arasında kırmızı bir yara açılıvermişti. Kanı gözlerine dolan oğul bir hamlede babasının üstüne atılmıştı. Elindeki sopayı kapmasıyla ihtiyarın beline indirmesi bir olmuş, sonra aşağıya inmeye korkan ablasının kocasına doğru seğirtmişti. İhtiyar, yere diz çökmüş, kalçalarını tuta tuta beddua ediyor. Yukarıda genç çocuk, kalın bastonlu kayınbiraderine yalvarıyordu:

— Etme, eyleme ağabey, ben ne yaptım? Bu evin içinde ben sığıntıyım. Beni hor görme! Vurma ağam, vurma!

Ama karşısındaki şimdi kalın bastonu, kafasını elleri içine almış adama rastgele vuruyordu. Genç adamın seslerine ve yardımına koştuğu sanılan loğusanın yanındaki kadın, kardeşinin üzerine atılıp bastonu elinden alıyor, kardeşine kindar bir gözle baktıktan sonra loğusanın odasına koşuyor, genç kadının karnına doğru sopasını kaldırıyordu.

Ağaç, (7-8), 16 - 23 Mayıs 1936

Ormanda Uyku

Kaşıkadasi'nın kıyılarında yaz geceleri karides ve pavurya yakalayan sandalların ışıklarını, büyük bir çamfıstığının altında bir Tiring Galata kanepesinden seyre daldığım zaman, ta çocukluğumu, büyük bir dut ağacının altındaki sofrayı, sofranın başındaki babamın arkadaşlarını, rakı kadehlerini, tabaklara düşen kara dutları hatırladım. Çakaleriğine bağlanmış kuzu, kasabanın suyuna ve bu suyun sazlarına konmuş parlak, mor yeşil kanatlı yusufçuklar, uğruna bileğimdeki saati, kuzuları, babamın kilit altındaki romanlarını, kuşları, karıncaları, tavukları fedaya hazır olduğum esmer, sıcak arkadaşım; neredesiniz?

Tam iki senedir insanlardan kaçıyordum. Ne sevincim, ne kederim belli idi. Yalancıkıtan seviyordum. Dilim paslı, uykuym berbat. Ama şimdi, karides avlayan balıkçıların ışıklarıyla geçen hastalığıma inanmıyorum. Ne bromüre, ne de fosfatlara muhtacım. Doktorla şair arası bir insan kesiliyor: "Karides avlayan balıkçıların karpit lambalarını, her akşam bu saatte, yemekten sonra, bir kocaman deniz suyuna karıştırarak içiniz. Bütün dünya rengini değiştirecektir. Uyku çocukluğunuzdaki gibi, büyüyen nebat, her gün boy atan bir canlı mahluk habersizliğiyle size dönecektir" diyorum.

Hasta olduğum günlerde hislerimin, fikirlerimin izah edilemez, karanlık bir şiir gibi gözükken tarafı vardı. İnsanları sevmekliğimin sebeplerini bulu buluverirdim. Nefret, kin içindeydim. Her güzellik beni normal zevklerin ötesine çeker, dudaklarım başka dudağa değdiği zaman bir ölümün, bir enerjisizliğin adımlarını duyardım. İnsanlar ölürken böyle mi ölürlerdi? Son nefes denilen şey ne müthiş bir şeydi öyle ise. Hiçbir taarruz ka-

biliyeti kalmamış bir adamın feveranı ile başkasına sarılırdım... Yeniden yepyeni bir insan olmak için zaman zaman bir volkan haliyle bir şeyler pùskürüyordum.

Balıkçılar adanın öteki kıyısına geçmişlerdi. Kanepeden kalktım. Karanlık yoldan evime döndüm. Yatağıma yatar yatmaz uyudum.

Bol bir uyku uyumuştum. Odamda güneş vardı. Bir kuş sesi duydum. Pencereden bir ağacın yapraklarını yeni görüyormuşum, pencerenin önündeki bu ağacı yeni yeni seviyormuşum gibi geldi. Parlak gümüş yaprakları doya doya seyrettim. Tenha köyün sokaklarında lengerler içinde balık götüren ateş bacaklı çocuklara baktım. Kalem gibi baldırlı, kavruk çocuklara para verdim... Bir yalının yetmişlik uşağından cigaramı yaktım. Deniz kenarına indim. Plaja doğru yollandım.

Bembeyaz bir kızdı. Burnunun etrafında ve üstünde çilleri, şişman denecek kadar dolgun, her tarafında bir yuvarlaklık vardı. Yüzü dört beş yaşında bir çocuk yüzü idi; silik, küçük, berrak. Alt dudağı üst dudağından kalındı. Böyle kızları ben her zaman görür; her zaman içimi bir melankolinin, sinirlerimi defedilmez bir arzunun kapladığını hissederdim. Bir şeyler yapmak ister, yapamaz, yutkunurdum, sarsılırdım. Şimdi bütün bu hisler geçmişti. Bu kızın güzelliği, bu güzelliğin bana yaptığı tesir çok normaldi.

Şimdi elimi uzatıp bu yanımdaki pırıl pırıl su içinde uzanmış mahluka değdirebilirdim. Eskiden bunu yapardım. Eskiden olsa elimin bu hafif temasıyla arzularımdan bir kısmı eksilir sanırdım. Halbuki şimdi o arzuların eksilmediklerini, aksine arttıklarını biliyordum. Bir kabineye girip soyundum. Genç kızın yanı başına uzandım. Seyrettim: Kulaklarında mavi küpeler vardı.

Yemeğimi yedikten sonra kırlara çıktım. Bir çayırılıkta futbol oynayan çocuklara hakemlik yaptım. Çocuklarla beraber koşuyor; penaltı münakaşalarında hiçbir tarafı tutmamak için kimsenin yüzüne bakmıyordum. Bazı çocuklar o kadar güzeldiler ki...

On beş, on altı yaşlarında, dün sabah plajda gördüğüm bu çok sıhhatli genç kız, o kadar hoşuma gidiyordu ki, kadınları güldürebilen, dört beş dakika içinde ahbap olan bir arkadaş buldum. Dedim ki:

— Ahbap şu kızla konuşabilir miyiz?

Ay, denizi içilebilir bir hale getirmişti. Ben de herkes gibi evvela denizin üstünde yürümek, yürüyebilmek istedim. Sonra eğilmek, bir vahşi fakat zararsız hayvan hissiyle bir taraftan etrafı dinleyerek su içmek, sonra yine kim bilir yine aynı o vahşi hayvan iştihasıyla bu küçük kızla bir çalının dibinde koklaşmak.

Arkadaşım on dakika içinde istediğimi yapmıştı. Kulaklarında küçücük mavileri pırıldayan iki küpe... Başka bir şey görmüyorum. Dün sabah da aynen böyle olmuştu. Yalnız bu küpeleri görmüştüm. Tuhaf!

— Size ay ışığı ne gibi bir arzu verir?

Cevap beklemeden:

— Bana, diyorum. Ağlamak arzusu verir. (Hakikaten ağlamak istiyorum.) Ben bir santimentalim küçük hanım.

— Bana uyumak, cibinliğin altında uyumak arzusu veriyor.

Arkadaşım aşk ve evlenme üstüne konuşulacak şeyler bulmuştu. Genç kız:

— Bizim âdetlerimizde, kız, erkeği satın alır. Parasız kızlardan çoğu koca bulamaz. Bizim delikanlılarımız aşk nedir bilmezler. Böyle şey dünyada yoktur, derler, diyordu.

— Bizimkiler kızları satın alır, bizim erkekler.

— Daha fena, dedi.

— Bu, aşkın olmadığını mı gösteriyor? Yoksa müteakbil menfaatler mi aşk doğuruyor?

Arkadaşım Fransızca olarak böyle söyledi. Bu sözden iyice anlamadım ama birinin verdiği paraya mukabil, ötekinin şefkatini karşılık koyduğu seziliyordu.

Küçük kız büyük bir insan gibi:

— Uyumak istiyorum. Hiçbir şey, hiçbir erkek kolu beni bir saat daha uyumaktan alıkoyamaz. Kimseyi sevmiyorum. Dansı ara sıra edersem hoşuma gidiyor —o da akrabalarımın olmak şartıyla— ne ay ışığında, ne de karanlık gecede hassasım. Ben bir küçük kıyım, uyumak istiyorum.

— Allah rahatlık versin öyleyse.

Ben de uyumak istiyorum. Ay ışığı dolmuş odamda mavi küpeli kızla bir rüyaya hazırlanarak, uyuyorum da, sonra rüyamda:

Ay ışığında bir gölden kocaman kulaklarım, uzun dört bacağımla dimdik; daha vahşi bir hayvanın beni yakalayacağını –su içerken gafil avlayacağını düşünerek tetik, atık– uzun boynumu eğiyor, su içiyorum. Sonra yine etrafı dinleyerek bir tavşan hızıyla ormana, çalılığa, kocayemişi ve incir ağaçlarının arasına koşuyorum. Burnuma lodos rüzgârı yakın bir dişi kokusu getiriyor. Hava elektrikle yüklü, tüylerim pırıl pırıl... Bir çam ağacının dibinde koşmaktan terlemiş bir dişi ile çiftleşiyorum.

Birdenbire uyandım. Sofanın saatine baktım: Gecenin on bir buçuğu. Sokağa fırladım. Şimdi bir yokuş tırmanıyordum. Etrafım ağaçsız, bol bir aydınlık var. Her şey yaldızlı. Aşağımda küçük şehir... Kulübe ve saraylar, birbirlerinden farksız. Biraz daha tırmanınca ileride çam ormanı gözükmeye başladı. Ağustosböcekleri durmadan ötüyorlar. Öyle olmasa insan, hâlâ kendini rüyada sanacak ve bir sairi filmenam korkusuyla en küçük bir çıtırtıdan, uyanıverecek... Belki dakikalarca etrafını tanımaya çalışacak. Çam ormanını boylu boyunca geçtim. Şimdi bir küçük kır kahvesinin setleri üstündeydim. Birdenbire bir çardağın altında cigara pırıltıları gördüm. Sessizce yürüdüm ve oturdum.

Şimdi Fransızca seyahat, köy kelimeleri sık sık tekrarlanan bir şarkı duyuyorum. Bir pistin üstünde sürünen, sürtülen ayak sesleri...

Herkesin uyuduğu saatlerde genç uykusuzların dans etmesi. Gizli, metruk bir kır gazinosunda ve ay ışığında. Bu bir sadettir. Ne sakınım. Ben ki dans salonlarına, barlara, hatta balolara düşman bir adamımdır. Sinirlenirim. Bana öyle gelir ki, oralarda yalnız bir tek fikir vardır: O da bir kadın kandırmak. Ondan ötesi, mızıka, ışık, kadeh, raks, adi birer vasıta. Burada böyle düşünmüyorum. Burada, diyorum, kadın artık kadındır. Kanmaz, kandırır, böylesi daha iyi, daha doğru. Böyle olagelmış! Neler düşünüyorum? Kanmak, kandırmak nedir?

Burada, ay ışığındaki ıssız, metruk kır gazinosunda bu iki kelimenin hiçbir manası yoktur. Bana öyle geliyor ki, burası bir başka dünyadır. Bir dakika sonra yine cayıyor, belki diyorum, bu kır gazinosunun, bu ay ışığının da, bu dönen insanlar üzerinde hiçbir tesiri yoktur. Tıpkı dans salonunda gibidirler. Ora âleminin kanunları burada da caridir. Bu, kenarlarda dans etmeyip oturan, cıgaralarının pırıltıları gelen insanlar, gizli gizli herkesi kontrol etmektedir. Belki de anaları, babalarıdır. O halde burada yine kanmak ve kandırmak mevzubahistir. Ama ne olursa olsun, ben uzaktan, istediğim gibi, dedikodusuz, riyasız bir dünya görüyorum ya: Ay ışığı, kulübe ile sarayı birbirinden nasıl farksız yapıyorsa insanları da başka türlü yapamaz ki. Her kulübemsi insan bir saraydır. Nitekim ben de. Yanımda bir dal çıtırtısı duydum. Silkindim. Arkama döndüm. On adım tahmin ettiğim bir uzaklıkta bir hayat bir ağaca dayanmış duruyordu. O da benim tarafıma bakıyordu. İlerledim. Kaçtı, kovaladım. Biraz sonra ikimiz de nefes nefese bir çamın dibine düştük.

Kimdi, neydi, güzel miydi, çirkin miydi, kulağında mavi küpeleri var mıydı, bilmem... Hatırladığım şey, yalnız derisinin terden buz gibi olduğu idi. Bu da terlemiş bütün insanlarda müşterek bir şey. Sonra muhakkak harikulade gençti. Genç insanların ağızları kokusundan bellidir. Bu bir kuş, tüy kokusudur.

Gürültüsüz, sessiz bir kavga yaptık. Yüzü ter içinde idi. Beyaz, terli alnını her zaman göreceğim; biraz dardı. Mütema-diyen gözlerini öptüğüm için onları hiç görmedim. Bir daha birbirimizi görmeyeceğiz; gözden öpmek iyi değildir; ne iyi, ne iyi! Ne yazık, ne yazık! diyen bir şeyler vardı bende. Burnumu nefesine tutuyordum. Ağzı ağzımın içinde açıktı. Öpmüyordu, ısırılmıyordu. Yalnız sanki hayret, şaşkınlık içinde imiş gibi ağzı açık duruyordu. Biraz sonra mırıldanıyordum:

*Mon enfant, ma soeur...**

* çocuğum, kız kardeşim

Nihayet ayaklarım ayaklarından, beli elimden çözüldü. Kenara mahcup bir çocuk gibi büzüldüm. Dizkapaklarımı uyuyan çocukların yaptığı gibi burnuma kadar çektim, onu seyrettim:

Ayağa kalkmıştı. Arkası bana dönüktü. Eğilir, kalkar, gerinir gibi birtakım hareketler yaptı. Saçları dağınık, ensesi ne güzeldi! Dönüp baktı. Eliyle geniş, bol, cömert, eyvallahla, selama benzer bir hareket yaptı. Gözlerimi kapadım, uyudum. Kendimi bir yaylada, bir metre karın içine uzanmış hissediyorum. Uyuşuyor, üşüyorum. Çocukluğumda okuduğum bir kitapta bir süvari, karlı bir ovada giderken, bir direk görür. Atını bu direğe bağlar, gocuğunu kafasına çeker, uyurdu.

Sabahleyin pırıl pırıl bir güneşle uyanırdı. Kendisini bir kilisenin avlusunda bulurdu. Atını arardı. Kilisenin çan kulesinden atı kişnerdi. Karların yavaş yavaş eridiğini, ben ağır ağır alçaldığımı, kilisenin avlusuna kadar indiğimi hissediyorum. Çocukluğumda süvarinin atını oradan nasıl indirdiğini düşünmüştüm. Yine düşünüyorum. Uykuda değilmişim gibi oluyor. Bir dakika, rüzgârı, gramofonu duyuyor, yeniden uyuyordum.

Dünyada en sevmediğim şey, sabahtı. Ben bir Parisli kadar sabahtan nefret ederdim. Senelerden beri güneşin doğuşunu seyretmedim. Senelerden beri hayatın yeniden başlayışını görmedim. Görmek de istemedim. Her şey her günkü halini aldıktan sonra, sokağa çıkardım. Gece onda kapanmış dükkânlar, ışıkları sönmüş pencerelerle dolu İstanbul tarafı sokaklarını hayretle, hüzünle dolaştığım olurdu. İçime bir acı yapışırdı. Bu sabah gün doğmadan dükkân açıp ilk müşterinin parasını sakalına sürerek bir çarşı içi Müslümanı kadar erken uyanmıştım. İçimde bir cenuplu sevinci, tembelliği, yumuşaklığı, şehveti var. Bir Marsilyalı, bir Pireli, bir Napolili, bir İskenderiyeli gibi güneşe serilmek canım istiyor. Bir kânunusanide Napoli'de idim. Harikulade güzel yüzlü bir çocuğun, şimal rüzgârını kesen bir binanın önünde kıvrılmış uyuduğunu görmüştüm. Biraz sonra bir meydan geçmiş, orada da yine böyle bir sürü insan, sabah güneşine tembellikle dolu bir şehvetle serilmişlerdi. Pire'de Türkiyeli, Anadolu şivesiyle Türkçe konuşan kundura boyacılarını, sonbaharda siyah üzüm küfelerinin kenarında uyumuş seyretmiştim. Mısır'a gitmedim. Fakat orada da sıcak

günlerde erken uyanan cenup çocukları ezeli, kanlarından ve güneşten gelen şehvetle dolu bir tembellikle uyur, uyuşurlar, şimalde yağmurlu şehirlerin insanları mütemadiyen yerinde duramaz, koşup dururlarken ve mütemadiyen paraya para katmaya çalışırlarken fakir, sefil, tembel, şehvi fakat iyi ve artist cenup insanlarını düşünürdüm. Şimalde her fazla kazanılan parada ve medeniyette cenup çocuklarının hesabına bir haksızlık görürdüm. Napolili kumarbazla İstanbul Yenicami merdivenlerinde uyuyan küfeci, şehvet ve tembellik içinde bedbaht ve iyi... Şimalli zengin ve kötü... Hayır şimalli meyhane, yağmur ve alkolle sarhoş ve iyi... Yarabbim!..

İnsan saadeti için şehvet ve tembelliğin de bir rolü var mıdır? Hakiki medeniyet ve muvazene acaba şimalle cenup insanı arasındaki ruh ve karakter farkından doğabilir mi?.. Çok çalışıp çok kazanmak fena bir şey mi, diye düşündüm. Ormanın içi yaprak yaprak ışıkla doluydu. Bir deniz içinde gibiydim. Rüzgâr vardı. Bir nefes alma verme duydum. Bu kadar rüzgârla dolu olduğu halde orman ağaçlarının uykusu mu devam ediyordu?

Kafamın altına iki elimin avucunu koyuyor, evvela koyu sıcak bir çay, kızarmış ekmek, beyaz delikli bir peynir, bir bardak su, bir salkım üzüm. Sonra insanları, hayatı, yemişleri ve dünyayı, nefes alıp vermeyi, şehveti düşünüyorum. Burada, ormanın içinde uyanmanın bahtiyarlığı ne güzel!.. İnsanları sevmek, hayatı sevmek ne iyi şey... Ancak insanları sevebiliriz. Bir tek insan bütün insanları nasıl sevebilir? İki türlü: Biri; çok büyük bir adam olarak. Böylesi ne iyi! Fakat kim bilir bu işin ne eziyetleri vardır: Ne işkencelerle büyük adam olunabilir. Bir de avantürye olarak insanları sevmek vardır. Bu daha çok insanları değil, hayatı sevmek demektir. Avantürye ile büyük adam arasındaki fark da birinin insanlar, diğerinin hayat üzerindeki fazla bilgi ve sevgileridir. Don Kişot'la Cervantes arasındaki farkı anlıyorum.

Gözüm ormanın dikenli göğsünde, daha ötedeki mavi gökte, büyük bir insan olarak insanları sevmekle bir avantürye olarak hayatı sevmek arasındaki farkı düşünüyorum.

İnsanları seven, çok seven, onlar için birçok şeyler yapmak isteyen bir insan olabilmek ihtirası içimde doğuyor. Vücudu-

mun ve sinirlerimin kısıldığını hissediyorum. Ne büyük bir arzu ve ne çabuk arzularımın kırılışını duyuyorum. Haleti ruhiyem bir hayal inkisarına müsait olmadığı için derhal bir sergüzeştçi ruhyla doluyorum. Doludizgin bir sergüzeşte doğru yeniden koşmak. Sonra yeniden bozulacak uykularımı, aile saadetlerimi, şunları bunları, kaloriferli odaları, radyo makinesinin konuştuğu modern dekorlu bir misafir odasını, şehrin, insanın bütün hayallerini hapseden, sergüzeştlerini mahveden sinemalarını düşünüyorum. Hayır! Bu da olmayacak. O halde? O halde pekâlâ minimini bir insan zerresi halinde, karınca kadarınca, insanları sevmek de mümkündür amma..

Bir küçük insan zerresi halinde bu sabah, bütün insanları, çocukları, kuşları, yemişleri, sefilleri ve açları beyhude bir sevgi ile seviyor, kederlenmeye zaman kalmadan birdenbire bir sıçrayışta ayağa kalkıyorum. İlk vapuru karşılamaya koşuyorum. Ve bekliyorum. İlk vapurdan bin bir yabancı çıkıyor. Bir dost çehresi bulamıyorum. Bir şeyler anlatmak ihtiyacındayım. Vapurdan kimseler çıkmayınca kaleme kâğıda sarılıyorum.

Gündüz, (35), 15 Şubat 1939

Kim Kime

Yukarıki ev, aşağıdan bakıldığı zaman, ideal bir evdir. Gençliğinde hulya kurmuş bakkal, tüccar veya hovardanın oturabileceği; mütekait bir hoca, eserlerini yazan bir romancı, yahut da menfada bir siyasinin son günlerini geçirmek isteyip de geçiremeyeceği evlerden biridir.

Önünden pazar günleri üç beş aşığın geçtiği, adeta kendi kendine, kayaların orada çatlayıp dökülmesiyle vücuda gelmiş sanılan bir yola; sair günler, yalnız yollara mahsus olmayan kimsesizliğin garipliği siner. Adanın içinde bu yolu seven üç beş kişi vardır ama, onlar da daha çok, akşam karanlığı bastıktan sonra yıldızları seyretmek için –yahut bana öyle gelir– bu yoldan geçerler.

Yolun bir kenarı Ada'nın en ayak basılmamış yeridir. Çamlar birbirine girmiştir. Yol, iz yoktur. Bunun için de çamların altında ne ruj sürülmüş kötü mendiller, ne de gazete kâğıtları, sardalya kutuları bulunur. Yolun öteki kenarında ise uzaktan bir tek güzel ev gibi gözüktüğü halde iki çirkin ev vardır. Evlerin bir tarafını yol, üç tarafını da yine çam ormanı kaplar.

Uzaktan insana, içinde mesut günler yaşamak, çam kokusu, poyraz koklamak arzuları dolduran bu evde yaşayan insanları; leblebilerini satmak için mi, yoksa bir çamın altında bağısız ve çamsız bir memleket düşünerek uyumak için mi geldiği belli olmayan leblebiciden başka kimse tanıımıyordu denebilir. Bu evin insanları o kadar sakın yaşıyorlardı. Kış günleri orta yaşlı sarı bir adamın tam saatinde vapura koştuğunu gören berber müşterisine: “Yukarıki evin moruğu,” derdi. Bütün dedikodu bundan ibaretti. İhtiyar adam, küçük çıkınlarla döner, artık

haftalarca aşağıya inmezdi. Aşağıda birbirlerini çekiştiren ada ahalisi, Karadeniz'den balıkçılar gelmişse dedikoduları birkaç gün bırakır; evlerini, gizlice kiraya vermeye çabalardı. Gizlice kiraya verilmeyen evi, yazın deniz banyosu ve istirahat için gelenler tutmazlardı. Çünkü balıkçılar bekârdılar. Hem bekâr, hem balıkçı... Bir balıkçının gömleğinde, olsun olmasın, bit var kabul edilmiştir.

Ada'nın yerli ahalisi, birbirinin balıkçılara ev kiraladığını haber aldığı halde, yaz gelmeden kimse kimseye bildiğini söylemediği, bu sırrı dilinin ucuna her an geldiği halde yutkunduğu günlerde bir gün sarı ihtiyarın haftalardan beri aşağıya inmediğini kimse fark etmemiştir.

Günlerden güzel, berrak bir kış günü idi. Balıkçılar şehre inmişlerdi. Köy sokaklarında kimseler yoktu. Sarı saçları beyaz olduğu halde gayet genç yüzlü, sıska bir kadın şehrin sokaklarını dolaştı. Berberde tıraş olan müşterisiz kahveci:

— Bu karı da kim? dedi.

Berber dikkatli dikkatli baktı. Küçük gözleri şimşek gibi:

— Allah Allah kim bu? tanıyor gibiyim, der gibiydi.

— Tanıyamadım, dedi.

Kadın, evvela kahveye baktı. Bir köşede iki yerli Rum balıkçı tavla oynuyordu. Kahveci, kahvenin içindeki berbere tıraş oluyordu. Kadın oraya bir göz attıktan sonra iskeleye koştu. Balıkçılardan biri kadını görmüştü.

— Yukarıki evin karısı, dedi.

Ötekiler:

— Vay!.. dediler.

Kadın, iskeledeki memuru buldu. Kocasının dün gece öldüğünü, çocuğunun aç kaldığını, cenazeyi gömmeleri için yardım etmelerini rica etti. Memur, kendisine bu yolda bir müracaata ilk defa şahit oluyordu. Bu ne bir paso meselesiydi, ne de eşya tarifelerinden beş on para aksatacak, müşkülât çıkartacak bir vaziyetti.

Ben ne yapabilirim, dedi. Benim vazifem vapuru beklemek.

Kadın:

— Müslüman değil misin?

— Hanım, elhamdülillah Müslümanız ama memuruz da. Buradan ayrılamam; mesul olurum. Hamal kâhyasına git.

Hamal kâhyasının evi, köyün tam ortasında iki katlı, güzel bir bina idi. Kadın eve yaklaşıncı sobadan çıkan aleve bir şeyler söylemek ister gibi bir hal aldı. Adeta bir anda, soba yanan bir odada billur bir kâse içinden sarı, kehribar sarısı, tel tel bir tütün sarar ve komşu havadisleri anlatır gibi oldu.

Kapıyı vurdu.

Sac sobanın etrafında biri erkek, biri kız, iki çocuğun ortasında kara yağız bir adam oturmuş, eski, sararmış bir gazete okuyordu. Gözlüklerini takmıştı. Entarisinden kıllı ve kalın baldırları iki herkül bacağı gibi kavi uzanıyordu. Terliklerinden biri yere düşmüştü. Fevkalade çirkin bir ayak, yeni doğmuş bir çocuk morluğu ve cesametiyle kadına bakıyordu.

— Buyur, anlat hanım!

Kadın derdini iskele memuruna anlattığı şekilde buna da anlattı:

— Kocam dün gece...

— Hanım, dedi. Paran var mı? Bu kış kıyamette oraya hangi hamalı çıkartabilirim. Çıkamazlar hınzırlar ki! Hepsi aç. Yazın kazandıkları şimdi çoktan bitmiştir. Balıktan pay almazlar, hepsi acından ölür. Senin için bir şeyler yaparım. Yaparım ama beş parasız da bu iş olmaz.

— Satacak bir şeyim yok. Söyledim. Evde çocuk bile aç.

— Bir yerden para da bulamaz mısın?

— İstanbul'a inecek param olsa, belki...

— Al sana on bir kuruş on para.

Kadın, teşekkür ederek çıktı. Fırına doğru koştu. Bir ekmek alarak yokuşu tırmanmaya başladı. Bir kız çocuğu yarı yolda eteklerine sarıldı. Bir ekmek on dakikada yeniden arzulanır bir şey olmuştu.

Kadın tekrar aşağıya indi. Belediye doktoru aklına gelmişti. Belediye doktoru, kışın kimya tecrübeleri ile meşguldü. Nitratları eritir, turnusolları maviden kırmızıya, kırmızıdan maviye çevirir, klor istihsal eder, suyu tahlil eder, cereyan geçirir, ozon koklardı.

Bir kadının kendisini görmek istediğini haber verdikleri zaman, küçük laboratuvarında idrarını tahlille meşguldü. İdrarına bir şeyler koymuş, şeker var mı, diye bakıyordu.

Mavileşen idrardan evvela birtakım gazlar çıktı. Sonra idrar birdenbire kiremit kırmızısı kesildi. Doktor kendi kendine:

— Eyvah! dedi, yakalandık. Zaten şüpheleniyordum. Neydi o su içmek! Uyumamak! Hay Allah müstahakını versin!

Hanım kapıdan başını uzatıp:

— Bey, bir kadın sizi görmek istiyor.

— Geliyorum, dedi.

Ben o kadına gösteririm, beni rahatsız etmeyi, der gibi söylendi.

— Söyle, ne var? Derdin ne hanım?

Kadın anlattı. Doktor:

— Ben görmeden kalkamaz.

— Fakat hastalık filan yok, ölen öldü.

— Bakalım öldü mü; ne bileyim ben?

— Hiç olmazsa söyleyin, kaldırsınlar.

— Oraya kadar çıkamam. Ben de hastayım hanım. Şeker hastalığım var. İhtiyarım, yorulurum. Bir eşek bulursan çıkarım, yoksa adımımı atmam.

— Peki, diyerek kadın çıktı, bir eşek bulmaya çalışırım.

Kadın sokağa çıktığı zaman sabahki yaz havasının birdenbire uçup gittiğini hayretle gördü. Isırıcı bir rüzgâr çıkmıştı. Bulutlar, çamlığa doğru, evlerine doğru, büyük bir ölünün cenazesine gider gibi, akın akın gidiyorlardı. Koşarcasına eve gitti. Ölüyü bir çarşafa sararak aşağıya indirdi. Kar başlamıştı. Dışarıya çıktığı zaman entarisi bir dakika içinde bembeyaz kesilmişti. Ta tepeye kadar ölüyü yarı taşıdı, yarı sürüdü. Tepeyi aşmış, öbür yamaca doğru olan düzlükte durmuştu. Rüzgâr buraya kadar gelmiyordu. Burada adeta tekrar yaz havası başlıyordu.

Etraf sessiz, adeta ılıktı. Bu ılıklığın içinde lapa lapa, sakın kar yağıyordu. Sahilin bu dik yamacını ancak lodos rüzgârı tutar. Poyraz burada yalnız uzun çamların tepelerinde kalır.

Biraz ileride uçurumlar vardır. Kadın ölüyü oradan dudaklarında dua mı, yoksa üşümekten ürperme mi, ne olduğu belirsiz bir kıpırdama ile yuvarlayıverdi. Hiçbir ses duymadı önce. Sonra, dinledi. Kulağına yalnız yuvarlanan çakıl sesleri geldi.

Üç gün kar yağdı. Üç gün rüzgâr esti. Üç günde yalnız, üç vapur iskeleye uğradı. Hamal başı sobanın kenarında iki sene-

lik gazetelerini okudu ve mısır patlattı. Doktor her gün idrarını tahlil bahanesiyle bir lokmacık olsun pilav yiyordu. Bir kadının kendisine geldiğini artık hatırlamıyordu.

İskele memuru zayıf, kuru, sinirli bir adamdı. Zaman zaman içinde bir yangın hissediyordu. Bir kadının kendisine, ölüsünü gömmek için müracaat ettiğini bir dakika içinde hatırlıyor; sonra, unutuveriyordu.

Fakat bu bir an hatırlayıpta, adeta kendi ölüsünün de günlerce kaldırılmadığını görür gibi oluyordu.

Günlerden yine yaz gibi bir gündü. Berber müşterisini tıraş ederken durdu. Usturanın ucuyla camdan dışarısını gösterecek:

— Yukarıki evin karısı... Yine nereye gidiyor acaba? dedi.

Yüzü sapsarı bir kadın iskeleye doğru yürüdü. Durdu. Sonra vazgeçmiş gibi rıhtım boyunca gezinmeye başladı. İhtiyar bir adam da oralarda geziniyordu. Bu adam havanın güzelliği bahanesiyle şöyle Adalara kadar uzanayım diyen adamlardan birine benziyordu.

Kadın bu adama doğru yürüdü. Bir şeyler söylemek istedi. Sonra vazgeçmiş, aklına gülünç bir şey gelmiş gibi hafifçe gülerek karşıki adanın burnunu dönen vapura yetişmek üzere iskeleye yollandı.

Vapurun içinde tek kadındı. Tek biletsizdi. Fakat Kadıköy iskelesine vapurdan ne kadar bilet varsa o kadar adam çıktı. Ne fazla, ne eksik.

Park

Galiba parka ilk ben giriyorum. Saatin kaç olduğunu bilmiyordum. Yalnız sokaklardan sabah manzarası daha kalkmamış, kaldırımların temizliği daha kirlenmemişti. Sabah sisi benimkinden biraz uzak kanepelerdeki benden çok evvel gelmiş insanları hayal meyal gösteriyordu.

Etrafımdan vapur düdüğü, tramvay çanı, otomobil kornası, şimendifer sesi duyuluyor. Ama şehir uğultusu daha başlamamıştı. O uğultu ile beraber yerimden kalkacak; o uğultunun içinde benim de sesim bulunsun diye dolaşacaktım. Ne garip bir uğutuydu o!..

Bir çimenliğin üstünde gazetemi okurken birdenbire kulağıma gelirdi. Bu insanların yürümesinden, koşmasından, tahtaların düşmesinden, makinelerin işlemesinden, atların yürümesinden, uzak, çok uzaktan geçen arabaların, uzak çok uzak kaldırımları takırdatmasından, kim bilir daha nelerden, nelerden bir araya gelme, ne müthiş bir birikme mahsulü bir sestti. Bu an, kovanının etrafındaki aynı vızılının birikmesinden doğan tek ses değildi. Bu ayrı ayrı birbirine benzemeyen sesler çıkaran canlı cansız milyonların, şehir denilen kovan içinde vınlayışı idi. Bu sesin içinde ağlamak, yürümek, demiri dövmek, esnemek, tramvayı işletmek, atı nallamak, horlamak var.

Şimdiki halde kuş sesleri duyuyorum. Etrafımda biri ceketli ihtiyar, öteki ceketsiz genç iki park temizleyici, hiç konuşmadan, kuru yaprakları süpürüyorlar. Fakat kuru yapraklar onlarla konuşuyor gibi!.. Yalnız bu bana mevsimi hatırlatmaya kâfi: Sonbaharı...

Aslan bana bakıyor. İlerdeki çiçekleri sulayan adamın avuçlarında alaimisema. Atkestaneleri düşüyor. Havuzun suyunda şişman, hareketsiz balıklar...

Bu sonbahar sabahındaki Gülhane parkının misli menendi yoktur. Bütün millet bahçeleri gibi güzeldir. Ancak burada kendi bahçemizdeyiz... Burada, uzun çitlembik ağaçlarının dibinde mektebi asmış taze çocuklar, gelmeyecek kızları beklerler. Burada çapaçul, izinsiz askerler mahzun uyur. Şurada niyetleri kötü, arzuları ters ihtiyarlar korkak, sarı, sakallı, zayıf, melankolik ve pis dolaşırlar. Ömründe iş yapmamış, işinden kovulmuş, yalnız bir dirhem, uçacak kadar az güzelliği ve gençliği kalmış esrarengiz delikanlılar acele acele küçük patikalara tırmanırlar.

Kanepenin birinden kalkıp ötekine serildim. Bir cıgara daha yaktım. Havuzla aslanların arasındaki bir kanepede idim. Küçük, badik kızların arkasından perçemli mektepliler geçiyor. Gü-lümsüyorum. Yanımdaki kanepede bir kadın, ağzının içinde bir şarkı söylüyor. Bütün üstü başı kötü insanlara laf atıyor. Hepsini de isimleriyle çağırıyor.

— Gelsene, ulan Ahmet! Sen de mi büyüdün?

— Recep nereye?

— Ali Efendi yukarıya mı?

Bu yukarıya mı derken yüzünü görseydiniz, her şeyi, ama her şeyi derhal anlardınız. Ali Efendi'nin yüzüne bakmadan kim olduğunu, yukarıya niçin çıktığını.

Ali Efendi kıpkırmızı oldu. Hiddetlenmek istedi; hiddetlenemedi. Yalnız fena fena:

— Dilber! Dilber! dedi.

Ali Efendi yukarıya mı, aşağıya mı, nereye gideceğini şaşır-mıştı. Gayri ihtiyari saatini çıkarıp baktı. Bir müddet, eminim ki, saatini görmeden düşündü. Belki de bir saat, iki saat saate bakıp kalacaktı. Dilber:

— Ali Efendi, demeseydi, bir cıgara versene... Hem saat kaç?

Ali Efendi saati söyledikten sonra Dilber'in yanına oturdu.

— Bana, dedi, böyle şakalar yapma Dilber. Başıma geleni sor-muyorsun?

— Geçmiş olsun Ali Bey? Ne oldu?

Ali Efendi yelek cebinden tostoparlık bir kâğıt parçası çıkardı. Yavaşça içini açtı. Dilber'e gösterdi.

— O nedir o?

— Buna derler sıçanotu.

— Kız o zehir öyleyse. Ne yapacaksın o zehiri?

— Yutacağım Dilber. Üç dört gün sonra bir gün yutuvereceğim.

— Amanın! Nasıl iş o... Ali Bey sen delirdin mi?

— Bana iftira attılar, iftira! Gel, eğil, kulağına söyleyeyim...

Dilber, Ali Efendi'nin anlattıklarını dikkatle dinledi.

Ali Efendi sordu:

— Başka çare var mı? En aşağı üç tane, benim gibi bir adam. Ömründe bir saat evinde oturmamış, İstanbul'da oturamamış, zaman zaman dünyalar kendisine dar gelmiş bir adam... Farz et ki üç sene yattık, sonra?.. Bizim tekaüt maaşı kesilecek. Ben ne iş yaparım? Şimdi, sanatım sayesinde, ötede beride beş on kuruş çıkarıyorum. Aman Allahım! Sonra ben ne yaparım? Ele güne karşı Mızıkai Hümayun çavuşlarından Ali Efendi şunu yapmış, bunu etmiş...

Dilber:

— Hakkın var Ali Efendi ama, dedi, insan canına kıyamaz. Yoksa doğrusunu söyleyeyim mi, senin yerinde olsam benim de yapacağım budur.

— Sahi mi kız?

— Vallahi...

— Öyle ise kararımı verdim gitti. Son mahkemeden çıkarken. (Ağızına eliyle bir şey atar gibi, bir hareket yaparak, şuh ve hazine...) Hop, dedi, yallah!..

Devam etti:

— Şimdi Sedat'ı arıyorum. Yukarılardadır. Bir de ona danışacağım. Bende hastalık falan yok. Yok ama, ötekine hastalık geçmiş. Muayeneye gidiyorum. Ta eskiden, yirmi sene evvel bir belsoğukluğu geçirdimdi ama...

— Söyleme sakın. Onu da söyleme. Hiç hastalık almadım de.

— Öyle diyeceğim.

Birden müthiş şeylere derinden, gizli bir yerden, fakat katı karar vermiş insanların sarılığını almıştı. Uzun yüzü uzamış, şiş, göz kapakları hareketsiz, havuzla benim aramda bir yere sabit gözlerle baktı. Hipnotize bir halde söylendi:

— Ölüm, dedi. Bugün, yarın hepsi bir... (Durdu, biraz sonra) Hepsi bir değil ama, dedi, ne yaparsın?... (Yine düşündü) Hayatta bir gün bir gündür, dedi.

Yüzüne kan gelmişti. Bütün trajediyi mahsus, yukarıya gitmeye bir bahane bulmak için uydurmuş gibi çirkin bir gülümseme ile ayağa kalktı. Bir müddet ayakta ceplerini karıştırdı. Bir cıgara paketi çıkardı. Altındaki yazıyı tetkik etti. Saatine bir daha baktı. Dilber'e bir cıgara daha verdi.

— Ben hele bir Sedat'ı göreyim, dedi.

Ağır ve meyus adımlarla yürüdü. Patikanın başında bir kederden silkinmiş gibi çevik ilerledi, kayboldu.

Dilber, Ali Efendi'nin arkasından bakmadı bile. Benden kibrit istedi. Zahirde bana söyler gibi:

— Sanki, dedi, Sedat'ı görüp de ne olacak? Sedat ona ne yapabilir? Kendisi muhtacı himmet... Yarın öbür gün o da kodededir.

Düşündü, bir şey bulmuş gibi güldü:

— Anladım... dedi. Sedat hapishaneyi bilir. Öteki işi yapamayacağını aklı kesti. O yüzden Sedat'ı görmek istiyor ha! Dur bakalım öyleyse?..

Ayağa kalktı. Şarkı, ıslık, pislik, Sultanahmet parkı kadınlarına has, birçok erkekleri tiksindiren, pek çoklarını acındıran ve güldüren, bana da uzak, kenar mahallelerde kalmış bir genç kızlığın masum şuhluklarını hatırlatan bir süzülüşle küçük yola doğru salındı, gitti.

Şimdi yukarıda, çocuk bahçesinin kenarındaki kanepelerde oturmuşlardı. Ali Efendi ile Sedat.

Sedat:

— Hapishaneye alışılır, Ali Bey. Hem neler vardır neler? Ben iki sene nasıl geçti, duymadım. Allah insana orada da yaşamak kuvvetini veriyor. Hem canım daha dur bakalım... Senin şimdi kaç liran var?

— ...

— Söyleyemezsin bilirim, amma ben senin birikmişin beş yüzden fazladır derim. Çıkar şunun üç yüzünü gözden. Ver yüzünü ona... Ondan ötesini de bana bırak, ben işi temizlerim.

Ali Efendi bu tarafa hiç yanaşmıyor, boyuna hapishane mevzuuna dönüyordu:

— Nasıl be? Nasıl yerdir?

— İşte koğuşlar vardır. Koğuşların çavuşu vardır. Biraz paralı isen on tane yordakçı peyda olur. Yatağını yaparlar. Çişini bile dökerler. Yalnız aptallığa gelmez ha! Neden düştüğünü bir öğrenmesinler. Katillik bile seninkinden iyidir. Hiç olmazsa gözü kanlı diye çekinirler. Doğrusunu söyleyeyim mi sana? En şereflişi cerhten, katilden gelenlerdir. Oranın ağaları onlardır.

— Ya öğrenirlerse?.. Ha?

— Onun da kolayını buluruz. Yüz bir senelik Deli Ahmet'e ben bir tezkere yazarım. Sen de gönlünü hoş eder, paradan yana çekinmezsin. Canım bırak bu lafları Allasen!..

Son kelimeyi o da şuh bir eda ile ellerini saçlarına götürerek söylemişti.

Ali Efendi birdenbire kalbinin demir bir elle sıkıldığını duydu. Düşecekti. Bayılmak üzereydi. Müthiş bir kalp çarpıntısı ve korku ile kanepeden kalktı. Yarı kendinde...

— Ben biraz dolaşayım, dedi.

Ali Efendi biraz sonra yalnız başına önümden geçip gitti. Onun ardından Dilber'le Sedat iki liseli arkadaş gibi gülüşerek havuz başına geldiler.

— Kalıbımı basarım ki, dedi Sedat, o kurtulacak. Ama biz de bir şey vurabilirsek. Mademki hastalığı yok. Hem olsa bile canım, muayene olacak değil mi? Onun da kolayı vardır. Beyhude telaşa düşüyor. Parası da kıymetli. Ama ona bu iyi bir ders oldu. Park onun neyine yetmez ki... Görürsün bu işten kurtulur kurtulmaz, artık işinden çıkar çıkmaz buradadır. Hem sonunda ben ona bir oyun oynayacağım...

— Ne oyunu o?

— Görürsün...

Dilber'in kulağına eğilerek bir şeyler söyledi. Dilber bir deli sevinciyle:

— Kız deli misin? O beni alır mı?

— Aldıracağım kız, görürsün. Ben de postu sizin eve seririm.

Dilber iş şimdiden olmuş bitmiş gibi:

— A! Gel Sedat, başımla beraber... Söyle nasıl yapacaksın?

— Evvela metres gibi eve gireceksin. Olmazsa hizmetçi gibi. Sonrası kolay. Sen kaç yaşındasın, doğru söyle.

— On yedi.

— Öteki iş doğru değil mi?

— Sana yalan mı söyleyeceğim? (Karnını göstererek) belki de sendendir.

— Sus kız! Senin ağzında da bakla ıslanmaz ki...

Sedat benim tarafıma tuhaf tuhaf baktıktan sonra:

— Dikkat, dedi. Ağzından bu lafı bir daha kaçırma. Bütün planlarım altüst olur.

— Hangi planların?

Sedat müthiş bir küfür savurdu;

— Ananın körü planlarım, dedi, sersem karı! Aptallığa vurma! Ben şimdi onu öteki parkta bulurum. Sen akşama hazır ol. Benim odaya tam saat sekiz buçukta gel.

Sedat yürüyüp giderken, Dilber arkasından seslendi:

— Sedat! Sedat!

— Ne var?

— Bana on kuruş versene bir şeyler tıkınayım.

— Vallahi, billahi meteliğim yok.

Öteden bir adam:

— Gel kız, dedi. Al on kuruş.

Sedat yürürken geri döndü.

— Ağabey, dedi o adama; bana da versene on kuruş. Yarın veririm.

Adam ona da on kuruş verdi. İkisi de bir dakikada kayboldular.

Şehrin uğultusu başlamıştı! Yerimden kalkarak uzaklaştım.

O zamanlar işim gücüm yoktu. Sultanahmet'teki evimden çıkar çıkmaz her zaman parka gider, her gün bitmiş bir insanla tanışırdım, her gün bitmiş bir insan yeniden şehrin uğultusuna karışır... Bir daha parka bir yabancı gibi uğrardı.

Sanki park, öyle bir yerdi ki, birtakım garip insanlar, işlerin bittiğini, kendilerinin mahvolduğunu sezerek geliyorlar. Park günlerce onların dertlerini uyutuyor, tamir ediyor, bir gün yeniden onları taptaze bırakıveriyordu.

Günlerce Sedat, Dilber ve Ali Efendi'den hiçbirine rastlamadım.

Yine böyle bir günde aslanın yanındaki kanepede roman okuyordum. Sedat'ı bir bahriyeli askerle biraz ileride görünce kulak kabarttım:

— Alçaklar! diyordu. Yaptım iyiliği; herifi kodesten kurtardım. Dilber'i mis gibi, fesleğenler, aslanagızları dolu park gibi bahçeli bir eve yamadım. Bir ay sonra nikâhını kıydırdım.

Bahriyeli birdenbire:

— Çocuk ne oldu? dedi.

— Bilmem, dedi Sedat, vakit kalmadı ki... Nikâh olur olmaz ben zaten fark etmişim ya... Dilber'de bir kurum, bir eda. Bir de güzelleşti hınzır. Ya herif? Akşamları elleri çıkınlarla gelmez mi?.. Dilber aşağı, Dilber yukarı... Görsen güle güle katılırdın. Ben de uşak vaziyetine düştüm. Sabahleyin herif beni yirmi beş kuruşla kapı dışarı eder. Eve de ancak Ali Beyefendi geldikten sonra dönebilirdim. Mutfakla apteshanenin arasında kilerimsi bir yer gösterdiler. Bir de kırba yaptılar, orada yatıyordum. Bir sabah lanet olsun dedim. Yaptığım iyilik gözünüze dizinize dursun!

Ali Bey daha insafli çıktı. Çıkardı on papel verdi.

— Harçlık et oğlum Sedat, dedi. Sen de bir iş bulur çalışırsın. Daha gençsin. Ben bak ihtiyar halimle şöyle böyle iyi bir adam oldum.

Bir türlü namuslu bir adam oldum diyemediğini fark ettim, çekildim. O gün bugündür eve uğramadım. Dün akşam param bitmişti. Onlardan ekmek isteyecek değilim ya!.. Şöyle bir uğrayayım dedim, bir hizmetçi kapıyı açmaz mı?

— Hanım evde yok, dedi. Bey daha gelmedi. Başka zaman uğrayın.

Akşam yine uğradım. Yukarıki odadaki ışık beni sokak başında görür görmez söndü. Aynı hizmetçi:

Bu akşam Beylerbeyi'ne misafirliğe gittiler, beyin halasına. Gelmezler, demesin mi?..

Anladım ki istenmiyorum...

Bahriyeli:

— Sana bir şey söyleyeyim mi, Sedat, dedi. Sen yine eski işine girsen fena yapmazsın.

— A!.. Ne girecekmişim. Ben uşaklık edemem. Ben mis gibi tornacıyım. Sanatımı bırakamam.

Ses, (1), 18 Kasım 1938

Servet-i Fünun, (2266/581) 18 Ocak 1940

Yeditepe, (98), Haziran 1954

Gaz Sobası

Köy kahvesinin içi, bu akşam her zamankinden kalabalıktı. Sebebine gelince, kahveci Recep'in şehirden yeni satın aldığı gaz sobası idi. Recep hangi akla uyup da bu gaz sobasını almıştı bilinmez. Deli dolu bir adamdı o.

Şehre her inişinde bazan kahveci, bazan kendi, bazan da herkes için birtakım yenilikler satın alır. Bu şeyler bir ay geçmeden tecessüsten düşer, hurdalaşır, Recep bile yüzüne bakmaz olurdu.

Bir defasında bir numaralı kilit satın almış, 3796 numarada kurmuş; açmış, başka bir numarada kurmuş, bir daha hangi numarada kurduğunu unutmuş, açamamış; bozulup gitmişti.

Köye ilk elektrik cep fenerini o sokmuş, ecinnileri gördüğüne imam efendiye ilk yemini o ettirmişti.

Bu sefer de bir gaz sobası satın almıştı. Petrol lambasını yakmadan kahvenin içi bir mor aydınlıkla aydınlanmış, bütün gözler sobaya dikilmiş, bakakalmışlardı. Uzun müddet sessizce kahvenin buz gibi soğuk meşin peykelerinin ısınmasını beklediler. Sonra kahve nefesle ısındığı zaman bir ihtiyar:

— Recep, dedi. Lambayı yaksak iyi ederiz. Birbirimizi göremez olduk.

Lamba yandığı zaman, demin kahvenin ortasında mavi, kırmızı, yeşil mikalarından tatlı ışıklar çıkaran acayip ve güzel şey bütün masallığını karanlığa bırakmış, sahicileşmişti. Halbuki kış geceleri delikanlılar sahici şeylerden hoşlanmazlardı. Onlara, yalan, hulya, rüya, masal lazımdı. İhtiyarları gücendirmemek için ses çıkarmadılar.

— Demin hoştu be! dediler yalnız. Keşke lambayı yakmasaydık.

Lamba yanınca, meşinlerin yırtıkları, peykelerin yağları, hasırların kopuk parçaları meydana çıkmıştı. Kahve ta eskiden beri gördükleri kahve idi. Evvela camlardan çoğu dışarıyı görmeyecek kadar kirli idi. Bazıları kalın ve renkli eliş, bazıları eski Türkçe sarı ve bir hatıra kadar cansız, fakat kavrayıcı, ısıtıcı gazete kâğıtları ile kaplı idi. Ara sıra poyraz, bir delikten bütün hızıyla giriyor. Acem baskısı asker ve muharebe resimlerinin üzerinden aşip gidiyordu. Köyde bozuk çalma meraklıları kalmadığı için, tozlu ve meyus bir köşede asılı bozuk kendi kendine sallanıyor ve bazı kafalara “Yine şair arıyor bozuk!..” dedirtiyordu. Sonra yine nefesler camlara yapışıp sis ve duman içindeki karanlık meydanı gözlere kapıyordu.

Delikanlılar oyunlarına dalmışlardı. Bir tarafta bir ihtiyarın başına toplanmış daha çocuk yaşta insanlar bir şey dinliyorlardı. Bir adam bir masal anlatıyordu. Şehirler, binalar, memleketler, sular ve köprüler, hanlar, kadınlar, Recep’in yeniliklerine taş çıkartacak yenilikler, sustalı çakılar, dürbünler, kuleler...

Masalı dinleyenlerin gözlerinde daha neler vardı?..

İhtiyarlar ise bir köşede tamamen siyasi idiler, ciddi idiler, sahici idiler. Hiçbir şey para etmiyordu. Fırtına, ekinleri yakmıştı. Patateslere kırağı yağmış, daha filizlenmeden dondurmuştu. Vergi memuru iyi adamdı. İnsafsız değildi. Veya insafsızdı. Yukarıda paşalar, büyükler acaba köylü için ne düşünüyorlardı?

Recep’in kızını Ahmet’in oğluna, Mehmet’in torununu, Hacı’nın teyzesi kızına veriyorlardı. Bazan biri kalkıp da köşede duran hasıra çömeli namaz kılıyor, yine geliyordu.

Recep kahveleri hazırlıyor. İcat ettiği bir sahlepi yatmadan evvel tavsiye ediyordu.

Recep çok canlı bir adamdı. Mavi gözleri, elmacık kemikleri çok çıkık bir yüzü vardı. Giyinişinde ise öbür köylülere benzemeyen bir hal. Sanki bir köylü modası icat etmiş gibi idi. Üstünde süsleri az bir cepken. Ayağında mavi bir pantolon, mavi bir kuşak. Burada kama başına çok benzeyen bir boynuz

gözüküyordu. Fakat, bu bir kama değil, bir çekecek idi. Pantolon cebinin bir kenarında her zaman sarkan bir kehribar tespîh püskülü vardır.

Sonra Recep, düşünen, hayal eden bir adamdı. Köy delikanlıları kışın hulya içinde yaşamasalar ne bel belleme, ne ağaç budama, ne sözümona süreklilik avı fayda ederdi. Dertlenirlerdi yoksa. Sonra, askere gidip geldikten sonra sahici olurlardı. Sahici olmak her şeyini bir saat gibi kurmak demekti. Kış böyle kurulmuş bir çalar saat gibi onları bekler, yaza, tam vaktinde uyandırır. Halbuki iki çocuk babası olmadan, askere gidip gelmeden yatsıdan sonra hemen yatmak, sabahleyin uzun boylu gerinmeden kalkmak, harama el sürmek, kahvede lakırdıya karışmak olmaz, namaz kılınmadan yapılamazdı.

O ise bütün köy delikanlılarının askere gidip gelmemiş, iki çocuk babası olmamışlarının bir numunesi idi. Çocukları sıram sıramdı. Bir resmi nikâhlı, bir imam nikâhlı, bir de on dördünde el uşağı Eminesi vardı. Böyle olduğu halde, hayal ederdi. Onlar gibi –çocuklar gibi– hayır, çocuklar gibi değil, o çocuk kalmışların başı idi.

Şehre inip herkesi, ama en çok kendisini şaşırtacak şeyleri almazsa, üç karısını en yakın fırsatta aldatmazsa, masal dinlerken kahve isteyenlere homurdanmazsa, ara sıra çekeceğini çekip gözleri kırmızı olmazsa, yapamazdı. Recep gaz sobasını aldığı zaman köye bir yenilik getirdiğine memnun olmuş, için için sıırtmış, ta anayola kadar otobüste onu kucağında getirmişti. Kağıtlara sarılı makineyi kepenkleri kapalı kahveye koymuş. Ancak müşteriler geldikten sonra yakmıştı.

Kırmızı, mor mikalardan çıkan ışıklara dalıp çocukluğuna, bir kuyuya düşer gibi düşmüştü. O zaman bu kahve basınındı.

Bir gece Bursa'dan hoş sohbet, hovarda insanlar köye gelmişler; bir tanesi, gençlerin oturduğu yüksekçe yere bir perde germiş, Karagöz oynatmıştı. Köylüler, Karagöz'ün her sözüne katıla katıla gülmüşlerdi. O, Recep o sözlerin hiçbirini hatırlamıyor. O zaman da işitmemişti. O, hayale, perdeye dalmıştı. Şimdi gaz sobası yanarken ve kahvenin ışıkları sönükken gözünün önüne bir perde gerilmiş ve Recep'e öyle geliyor ki, bir Karagöz oyunu seyretmişti.

Yine Recep birden hatırladı. Bir gece Bursa'da kaldığı zaman onu Bursalı kahveciler sinemaya götürmüşlerdi. Bu da bir nevi Karagöz'dü. Recep boyuna sinemanın makinesinden perdeye kadar gelen ışığa bakmıştı. Perdede insanlar, hayvanlar, dağlar, sular, her şey gördü. İnsanlar öpüşüyorlardı. Güzel adamlar, şık kadınlar vardı. Recep bu işe şaşmamıştı. Olurdu. Yalnız birdenbire sinemada kar yağmış, insanların yakalarına dolmuştu. İşte o zaman Recep şaşırıvermişti. Her şey mümkündü. Ama kar, Allah'ın karı nasıl yağardı? Bunu akli almamış, köye döndüğü zaman bütün kış şehir görmemişlere temmuz ortasında kar yağdığını anlatmıştı.

Recep'in gaz sobası mikalarından kırmızı ve mor ışıklar dökerek akşam ezanından sonra yanar, uzun müddet lamba yakılmazdı. İhtiyarlar, sahici insanlar meydanın karşısındaki Bekir'in kahvesine geçtiler. Gençler ve bir hasıra oturup masal dinleyenler karanlıkta gaz sobasına bakarak Recep'in sinemada nasıl kar yağdığını, Hüsmen Pehlivan'ın Dev Ali ile nasıl güreştiğini, Fransızlara esir düşmüş Ali'nin Marsilya'da ve Cezayir'de neler yaptığını ta ilk ılık güneşe kadar dinlediler.

Fakat, ilk ılık güneş tekrar sahici bir dünyanın fırtınaları, buhranları, kıtlıkları, vergileri, azapları, tufanları ve ölümleri ile kendilerini beklediğini delikanlılara söylediği zaman, onlar tarlalarına, Recep kahvesinin önüne ve bütün yaz birbiri arkasına eklediği cıgaralarına kavuştu.

Yazın Recep'in kahvesi, önüne atılmış yer iskemleleri ve uzunca tahta masalarıyla, yorgunu dinlenmeye çağıran, loş ve serin haliyle kışı hiç hatırlatmaz. Kış masalları, lapa lapa yağan karı, sisi ve gaz sobasıyla bir hulya kadar yalancı ve güzel olsa bile yazın onu bu serin gölgede hatırlamak, insanın eli elinde ölmüş birini, bir saniyenin binde biri kadar bir zaman zarfında düşünüp silkinmesidir.

Ekinlerin sararmaya başladığı günlerde, bir on gün kadar işler dururdu. O zaman gençler, Dağlıdere'de yıkanmaya giderler, gitmeyenler de Recep'in kahvesine dolarlardı.

O gün de öyle bir gündü. Kahve kalabalıktı. Bir düğünde kasığına kurşun yemiş genç bir delikanlı bir köşede beyazları çoğalmış renksiz gözleriyle sapsarıydı. İşte bu sarı delikanlıyla,

kırk, kırk iki yaşlarında sağlam omuzları, bir tek aksız simsiyah saçlarıyla yağız bir adam arasında evvela hiçten başlayan bir kavga oldu. İhtiyarlar delikanlıların iyi çalışmadıklarından, işleri sürüncemede bıraktıklarından; bugünkü işi yarına bırakmanın kötülüklerinden bahsediyorlardı.

Yağız adam:

— Bunun sebebini ben biliyon, dedi. Kışın abazalığa alışmalarından...

Sarı ve yarası daha kapanmamış adam sordu:

— Kışın da mı çalışacağız?..

Yağız adam:

— Helbette, dedi, insan yılan mı ki?.. Yoksa ayı mı? Kışın uyu. Recep'in gaz sobasına dik gözünü hulyalan. Sonra yazın nasıl çalışılır?..

Sarı delikanlı bir yerinden yeniden vurulmuş gibi kızardı, sarardı:

— Recep'in gaz sobası. Recep'in şusu busu olmasa bu köyde kan birbirini götürür. Sarhoşluktan geçilmez ağam!..

Yağız adam, genç adamın sözüne cevap vermedi. O sırada vişne şerbetini masaya bırakmış olan Recep'e döndü:

— Keramet senin gaz sobasında imiş meğersem, dedi. Olmasaymış neler olurmuş. Senin gaz sobası Recep, neye benziyor biliyor musun?

Recep kışı hatırlayıp bir saniyenin binde biri kadar bir zaman zarfında üzülp unuttu.

Sarı çocuk:

— Neye benzettin söyle bakalım?

— Puta tapmağa, dedi. Tövbe tövbe estağfurullah!.. Namaz kılmazsınız, oruç tutmazsınız. Hatim indirmezsiniz, sonra da Recep'in gaz sobası neye benziyor, diye sorarsınız, neye benzeyecek işte. Ona. Unuttuğunuz bıraktığınız dinin yerini tuttuğuna göre, imanınıza benziyor. Puta tapıyorsunuz artık siz. Kışın puta, yazın tembelliğe.

Delikanlı üstünkörü bir cevap vermiş, iş ağız dalaşmasından yumruğa döneceği sırada, etraftakiler ayırmışlardı.

İşte, bu vakadan hemen birkaç gün sonra, kahveci Recep'i bir düşüncedir almıştı. Kara Ahmet'in hakkı vardı? Doğruy-

du. Gaz sobası ile dini İslam arasında hemen hemen hiç fark yoktu.

Namaz kılınırken öbür dünyayı, cenneti, hurileri, kevser şarabını hayal etmekle gaz sobasının kırmızı, yeşil mikalarına bir esrar dalgası ile düşüp kendileri için olmayacak bir dünya düşünmek arasında ne fark olabilirdi?

Ama o gaz sobasının insana düşündürdüğü dünya varmış, hem de belki onların düşünemediğinden daha güzeli bile varmış.

Recep, Kara Ahmet'in lakırdısıyla hakikaten şaşkına dönmüştü. Kafası durmadan işliyordu. Dine hiçbir zaman inanmamıştı.

Yok derdi. Yok! Cennet, cehennem yok. Fakat hiçbir gün Allah yoktur dememişti. Dünyaya inanmıştı. Dünya ve dünyada var olan, kendisinin ulaşamayacağı bir cennet de vardı. Bunu da hissetmişti. Günlerce böyle, bu düşüncelerle âvâre gezdi. Sonbahara kadar...

Sonbaharda, kestaneler yer yer meydanlığa yığıldığı zaman, hâlâ düşünüyordu. Sislerin meydanı bastığı, dağa ilk kar yağdığı zaman, kahvesini birkaç gün için kapayarak Bursa'ya indi.

Şehre inmesinin sebebini adamakıllı bilmiyordu. Yeni bir şeyler mi getirecekti? Bursa'nın kalabalık bir zamanıydı. İstanbul'dan kayakçılar dolmuştu. Kadınlı, erkekli, acayip kıyafetli, bir sürü insan otobüslerle dağa çıkıyorlardı. Sırtlarında kocaman tahtalar ve değnekler vardı. Recep bunların ne olduğunu merak edip öğrendi. Sinemalara girdi. Kahveleri dolaştı. Gazinolara girdi. Birçok mecmualar, gazeteler, bir sürü kış, kar, sinema resimleri tedarik etti. Köye dönerken ruhu sükûna kavuşmuştu. Gözlerinin ateşi sakinleşmiş, dudaklarının büzük-lüğü geçmiş, ağzı genişlemişti.

Midesindeki bulantı geçmiş, kulakları artık uğuldamıyordu. Recep'in böyle anları vardı. Bir şey düşünmeye başladığı zaman, bütün vücudu ve ruhu ile düşünürdü. Midesi bozulurdu. Kalbi her zamankinden çok vururdu. Uyuyamazdı. Elleri terlerdi. Ağlamak, sonra gülmek isterdi. İşte nöbet geçmişti. Artık rahatı. Otobüsün camına kafasını dayadı. Yine hayal etti. Hayal etmek kadar güzel şey yoktu. İnsanı yapan eden hayal etmektir.

Şimdi kararını vermişti. Kendinden bile gizlediği kararını kopuk film parçalarını bir araya ekleyip yapılmış bir sinema parçası gibi Bursa ovasının yer yer yağmur suları birikmiş, ağaçlarının altın yaprakları çürümüş ufkunda seyretti.

Köy, ona eskiden, on sene evvel manda arabası ile gidildiği zamandakinden daha uzak geldi. Köyün meydanına vardığı zaman, akşam olmuştu.

Doğru Emine'nin evine gitti. Kapıyı vurdu. İnce, çocuk yüzlü bir kadın kapıyı açtı. Sokak kapısı kapanır kapanmaz küçük kız, Recep'in boynuna sarıldı. Basık tavanlı bir odaya girdiler. Recep:

— Işığı yakma, dedi. Gel yanıma otur!

Kadın bağdaş kurup oturdu. Recep onun dizine kafasını koydu.

— Yarın akşam, dedi, görecen kız, görecen. Kahvenin önünden bir geçiver. İçerde ne yakacam, biliyon mu?

— Ne yakacan?..

— Ay ışığı!..

Recep'in lüküs lambası da bir on beş günde bozuldu.

Ses, (4), 9 Aralık 1938

Plaj İnsanları

Birinin ağzında pipo, ötekinin boynunda akordiyon, saçları cilalı, kısa keten gömleklerinden kıllı, kalın, adaleli kolları gözüküyor; genç güzel iki delikanlı...

Kocaman hasır şapkalarının altında sarı saçları uçan, eteklerinden aşağıda fevkalade güzel, cins ayak bilekli, derileri ancak iştiha uyandıracak kadar –fazla değil– yanık iki genç kız...

Delikanlının biri telefon şirketi memurlarındandır. İngiliz mektebinde okumuş, sonra Paris'e gitmiştir. Telefonculuk tahsili yapmıştır. Ne iyi değil mi?.. Paris'ten döndüğü zaman getirdiği gömlekler, lastik ayakkabılar, ne güzel, ne cici, ne kimsede bulunmayan –yahut pek az kimselerde bulunan– pratik ve yazın herkeste bulunması lazım gelen haset uyandırıcı şeylerdir. Bu sıcak havada herkes, bu hafif lastik ayakkabıları, bu tiril tiril gömleği, bu yıkandıkça beyazlaşan, sağlamlaşan, iyi biçkili pantolonları giyinmeyi ister. Yalnız piposu pek arzulanır şey değil. Ondan ötesini arzulamayacak insan yoktur. Hatta, yerli, ismi çıkmış mağazalardan alınmış, iki yıkanışta dapdaracak, kısacık olan pantolonlu, üç giyinişte lastikleri ayrılan ayakkabılı sözde Avrupa malı giyen plaj kasabası gençliği bile. Değil ki bu sıcak havada Kula Dokuma Fabrikası'nın kalın yünlü pantolonu ayağında, kirli gömlekli balıkçı, kömürcü ve sandalcılar özlemesin! Fakat sandalcı ve emsalinin özlemesi pek ötekilerin özlemesine benzemez. Şimdi aynı güzel şeyleri onlara versek; giymeye uzun müddet tereddüt edecekler. Sonra, gizliden gizliye, kendilerine bile itiraf etmedikleri halde, arzuladıklarını hissedip bir gün sıkılarak gömleği, bir hafta sonra da ayakkabıyı giyeceklerdir.

Ondan sonra ne olacak?.. Çabuk kirlenmesi, balıkçılaşması için elden gelen yapılacaktır.

Telefon şirketi memurunun pipoyu ağzına takışından haletiruhiyesini anlayabiliriz. Balıkçı İspiro da pipo içiyor ama, tütününü için... Bu delikanlı tütününü için içmiyor mu? Belki tütününü için... Ama insana öyle geliyor ki, fiyakasını tütüne tercih ediyor. Ne olur değil mi?.. Küçük çocuklar da tütüne alışırken fiyakası için başlarlar. O halde?.. Bu delikanlı da mademki daha çocuktur. Bundan ne çıkar? Müsamaha ile bakılabilir. Kim bilir ben ona kızdığım için bana yalnız fiyakası için içtiği pipo ile ağzının bu züppe çarpılışı, bizi; cakasızları, sandalcıları, bakkal çırağını, dans bilmeyenleri, briç oynamayanları, kadınlara Fransızca laf atmayanları kendisinden milyon defa aşağı görüyor gibi geliyor. Belki de haksızım. Ben ona sinirlendiğim için öyle sanıyorum. Yoksa cigaraya alışan çocuğun saf, temiz, fena niyetsiz haliyle piposunu içiyor belki. Belki de suratındaki ekşilik numara değildir de, cigaraya alışan çocuğun tükürmesi gibi bir gudde faaliyeti-dir. İddia etmem, belki de...

Öbür delikanlı daha iri, daha yakışıklı... Şöyle uzaktan tanıyorum; bir Leh Yahudisi'dir. Leh Yahudileri hakikaten güzel insanlar. Almanya'da okumuş muhakkak. Bu kadar güzel Almanca konuşulmaz, diyor Almanca bilenler. Türkçe'den başka bütün lisanları biliyor gibi bir şey... Türkçe konuştuğunu benden başka kimse işitmediği için, bilmiyor, ama öğreniyormuş, diyorlar. Ben Türkçesini duydum: Sandalcı Ali it, hergele bir şeydi. Olur olmaz adama pabuç bırakmaz. Garibi iyi Rumca, daha tuhafı çok fena Almanca konuşur. Nereden, nasıl öğrenmiştir? Ne bileyim ben. Kendisine sorulursa, burada, İstanbul'da Harbi Umumi'de Almanların yanında sandalcılık yapmıştır. Bir gün bu yukarıda bahsettiğimiz Leh delikanlısı Ali'nin sandalını poyrazlı bir günde kiralar. Pazularına pek güvendiği için bu kürek oynatılamayan havada adayı dolaşmaya kalkar. Terler, merler, fakat adayı dolaşmasına da dolaşır. Dalgalarla pençeleşir. Cereyanları yarar. Hakikaten böyle bir havada adayı dolaşmak, kırk yıllık sandalcıların bile kârı değildir. Bravo!.. Bu tam bir sporculuktur. Ali'nin bile aferin diyeceği gelir ve der de...

Delikanlı, alelade limanlık havalarda bir buçuk saatte dolaşan adayı beş saatte dolaşmış, beş saat dalgalarla aslanlar gibi pençeleşmiştir. Nihayet muzafferane gelir. Ali'ye çıkarır, her zaman yaptığı gibi, bir adayı dolaşmaya verdiği parayı verir. Ali, Leh delikanlısı sandala binerken takırdattığı Almancasını bir tarafa bırakarak İzmit körfezi kıyılarının şeker şivesi, Galata meyhanelerinin ağza alınmaz argosu ile açar ağzını, yumar gözünü.

“Ulan, köpoğlu, der, yarım papel beş saati? Saati eder on patakoz. Sen aklını peynir ekmekle mi yedin? Sandal su içinde be!.. Çık iki papeli! Gözünü oyarım vallahi, kereste!..”

İşte o zaman tesadüf ben de sandal iskelesindeydim. Prens kılıklı, parlak Lehli, Ali'nin dediği kadar vardı. Bir çam kalası kadar haşmetli, kızıl, şaşırıp kalmıştı. Bir şeyler mırıldandı. Baktı ki, Ali artık Almanca malmanca anlıyacak vaziyette değil, güzel bir Yüksekaldırım Türkçesiyle:

— Aman ağabey! dedi, yözüm hakkı için, bir buçuk liram var. Vereyim. Al, bırak yakamı.

İşi nasıl hallettiler bilmem? Ben tatlı tatlı gülmek için uzaklaştım. Dedim ya, ben bitaraf adam olamıyorum. Ne yapayım?

Kuledibi'nde yetişip de Almanlık, Lehlilik taslamanın o zamana kadar neye yaradığını bilmezdim. Sanırdım ki, insan Sulukuleli olur da adam olur, Parisli olur da eşek... düşünürdüm.

Acaba Kuledibi ile Almanya'nın Dresden şehrinin yahut da Lehistan'ın Varşova kasabasının bir mahallesi halkı arasında ne gibi büyük bir fark olabilir?

Sonra anladım. Bütün mesele bir sınıf yaratıp kızı, kısırağı, dansı, oyunu, yüzmesi, eğlencesiyle bir memleketin yerli ahali-sinden başka türlü gözükme, mevhum bir kolonizatör vaziyeti takınmak... Bilerek, bilmeyerek Madagaskar yerlilerinin Avrupalılara gösterdikleri hayranlığı bizlerden beklemek...

Kızların birisi de işte bu cinstendir. Parisli olmakla iftihar eder. Babası, anası Katoliktir. Abaencet İstanbulludurlar. Hem de Ermeni. Fakat babası Paris'te dört sene kalmıştır. Evlerinde katiyen Ermenice konuşulmaz. Bu kız, babası, anası Paris'te iken doğmuştur. Doğar a!.. Fransız tabiiyetine girivermişler

o zaman. İsmine de fevkalade bir isim takmışlardır. Zamanla güzel Rumca öğrenmişlerdir. Bütün Türkiye'de yerleşen ecnebler gibi, evvelâ Rumca'yı sevmişlerdir. "Grekize olmuşuzdur" derler. Bundan başka, bu kızcağız harikulade güzeldir. Fevkalade saftır. Kuledibi Almanları, Lehliler, Fransa'da tahsil etmiş Türk, Rum, Ermeni delikanlıları için her şeyini feda etmiştir. Dudaklarını akordiyon çalana, kalbini Fransızca konuşup dans edene kaptırmıştır. Bize, sandalcılarla, çapaçullara, küçük oğlan kardeşinin bisikletine bindiği zaman, mevzun ayaklarını seyretmek, ipek kısa pijamasından uçup giden kokusunu arzu ile koklamak kalmıştır. Zaman olur ki, bu bile bizim için kâfidir.

Burada biz, bir iki Türk lisesinde okumuş delikanlı, üç memur, iki konuşulabilir, dedikodusu az, iyi balıkçı, çok iyi kalpli bir bakkal çırağı, görmüş geçirmiş bir kahve garsonu zaman zaman bu kızı sever; ona kızar, zaman zaman onu birbirimize, her zaman da aynı cümle ile müdafaa ederiz:

"Koklatmadığı için değil mi?.."

Sonra yine akşamüstü, hafif melteme karşı fitil oynarken kağıtları bir müddet masaya bırakır: "Janet geçiyor anam, bak!" deriz, birbirimize.

İkinci kız, bir Türk kıızıdır. O da galiba bir ecnebi mektebinde okumuştur. O da bir memurdur. Şöyle, böyle değil; yüz seksen liralık. Terbiyeli; iyi, nazik bir kıızıdır. Biraz fazla erkek düşkünü olmasına rağmen... ne denilebilir? Çalışan kazanan bir insandır. Ne denilebilir?

Fakat ne tuhaf, ne fena bir zihniyeti vardır; tamamen burjuva, biraz da kozmopolit bir terbiyenin insanı insan edeceğine kanidir. İyi giyinmek, iyi konuşmak, bir iki lisanda espri yapabilmek, dans etmek, insanın insan olması için kâfi değilse bile lazımdır, der. Dostlarını da bu insanlardan seçer; daha çok Türk olmayanlara zaafı vardır. Onlar daha kibardır, der. Kibar olmasına pek kibar değildirler; Türk olmayan gençler ama daha zararsızdırlar. Kolay kolay hücum edemezler. Erkek düşkünü dedim ama, dışarıdan bakan için. Halbuki iyi tanıyınca bu kızı, iş değişir. Gezmek, dans etmek, beraber yüzmek, Fransızca hasbihal etmek, dağa çıkmak, motora

binmek, yelken kullanmak için, erkek düşkünüdür. Ondan ötesinde hepsi hava alınır. Namuslu kızdır ama, hayvandır. Kafasında hiçbir hüküm ve hakikat yer edemez. Başkalarının kafasına dank diyen bir hadise, bir vaka karşısında şimşekler gibi bir ışığın beyninde çakması lazım gelirken inadı, kötü terbiyesi ile bir türlü ışıklanamaz.

Onların dört kişi, plaja doğru gittiklerini görmüştük: Şöyle bir vaka oldu: Plaja gitmek için rıhtımdan geçilir. Evvela büyük bir gazino, sonra bir küçüğü, sonra da balıkçı kahveleri vardır. Önde, sıra sıra İzmit körfezi kıyılarının yemişlerini ve sebzelerini yükleyip gelmiş kayıklar bulunur. Fevkalade harris, insafsız, işlerini bilmez insanlar olan ada sebzecileri bu kayıkların gelmediği günlerde her şeyi ateş pahasına satarlar. Yalnız onlar değil ha, bakkal da aynı vaziyettir. Hasta için zorla altmış kuruşa bir kilo buz alındığını ben işittim. İnanmadım. Sonra hastam vardı. Hemen hemen aynı fiyata aldım, yine inanmadım...

Ha... Kayıklarda her türlü yemiş bulunur. Dört plaj insanı, kayıkların önünde durmuşlardı. Biraz erik, bir kilo şeftali aldılar. Tam parayı verirlerken Lehli delikanlı azametli vücudu, uzun boyu ile biraz sakar olduğu için, yanı başında kendisine ve hareketlerine gıpta, aşk, kim bilir bir çocuk hasediyle büyüklüğüne bakan bir küçük çocuğu denize düşürdü. Bir saniyede iki çılgık koptu. Bunlar iki genç kızın çılgılığı idi. Yanlarındaki iki delikanlı, akıllarına hiçbir şey gelmeden denize bakıyorlardı. Fakat kenarda duran bir sandalcı ile bir balıkçı, çocuk daha denizden kafasını çıkarmaya zaman kalmadan, hiç düşünmeden ikisi birden dakikasında denize atladılar. Sandalcı Karamursallı, çocuğu denizden çıkardı. Öteki, kendini denize, çocuğu kurtarmak için atan balıkçı, sapsarı kesilmişti. Zorla kıyıya çıktı. Çocuğu kurtaramadığına mahzun bir hali vardı. Rengi sarıydı. Ayağını kesmişti. İkisi de balıkçı kahvelerinin önünden fırlayıp denize atlamışlardı. Kızların yanında deminden beri anlattığımız delikanlılar garip bir pişmanlık içinde imişler gibi geldi bana. Leh delikanlısı sebebiyet verdiği bu hadiseye üzülmüş, mahcup olmuş gibi idi. Ceplerini yokladı. Çocuğu kurtarmak

için kendini denize atmış, ayağını kesmiş balıkçıya para verdi. Sonra asıl çocuğu kurtarana doğru yürüdü. Ona da bir şeyler vermek istedi.

Bu adam otuz beş yaşlarında bir adamdı. Belinde kırmızı bir kuşağı vardı. Zayıf, çalımsız bir şeydi. Sakalı uzamıştı. Rıhtıma çömelmiş, paçalarının suyunu sıkıyordu. Kendisine uzatılan paraya bakmadı bile.

“İstemez efendi,” dedi.

Payını almış Rum balıkçı: “Al yahu, al!” diyordu.

Delikanlı ısrarla parayı uzattı. Bu sefer çelimsiz adam, “İstemez dedik ya hemşerim!” diye kestirip attı.

Delikanlı mahcup geriye döndü. Biz kalabalığın etrafını almıştık. Türk kızının kafasında bir aydınlık doğar gibi olmuştu. Tuhaf tuhaf çocuğu kurtaran adama baktı. Sonra bir karar verememiş gibi önüne bakıp düşündü. Sarışın kafasını sallayarak Lehliye, “Siz mi sebebiyet vermiştiniz kazaya?” dedi.

Leh delikanlısı: “Evet, kaza... Göremedim...” diye bir şeyler mırıldandı.

Genç kız yine Fransızcasıyla: “Vazifenizi yaptınız,” dedi.

İkisi birden yürüdüler. Telefon idaresi şefi bir dakika piposunu ağzından çıkarıp denize atlamak icap ettiği halde akıl edemediğine, Paris’ten getirdiği üstünün başının bozulup “Ridicule” olacağına, olmadığına memnun olmuş gibi tekrar piposunu taktı. Arkadaşlarına yetiştı. Yalnız Katolik Janet aramızda kalmıştı.

Bana her zaman ta çocukluğumda kıra giderken annemin kahvesini ve gaz ocağını içine koyduğu yeşil kırmızı hasırlı sepeti hatırlatan şapkasını tepesine eğmiş, biraz da kışaca boyu ile çapkın bir hal almış; düşünce, sersemlik ve güzellikle dolu idi.

Birden Amerikanvari bir jestle koştu. Çocuğu kurtaran sandalcının önünde durdu. Kollarını sandalcının ensesine doladı. Kendine doğru onu eğilmeye mecbur etti. Sonra, bir karış sakallı yüzünden dört beş defa şaplatacak öptü. Sonra bir operet kızı gibi gülerek, ıslık çalarak “aman akordiyoncum kızacak! Vız gelir, varsın kızsın!” gibi bir düşünce ile uzaklaştı. İşte o

günden sonradır ki, Janet'e o gruptan bu gruba mütereddit bir halde; bazan bir balıkçı, bazan bir dansöz, bazan bir Fransızca bilen, bazan İstanbul şivesi bile konuşmayan; bazan bir sandalcı ve gazel okuyan, bazan bir Alman mektepli ve kitara çalanla çam altlarında rastladık durduk.

Yücel, (45), Kasım 1938

*Davut'un Anası**

Ali'nin hatırasındaki doğduğu evin pencerelerinden biri bir kızılık ağacının, bazıları bir misket asmasının yeşilliğine açılır. Ali küçüktür. Cüceler, periler, küçük çocuk dünyası âleminde yaşar.

Ali haminnesini, dedesini insanların en iyisi; mahalle delikanlılarının mektuplar yolladığı, sarhoş olup evlerinin önünde nâra attığı, bıçak bıçağa geldiği Saime'yi; içinde vücudundan ayrı yaşayan ama, gözû gibi gören, kulağı gibi işiten bir acayip makinenin değişmeyecek ebedi bir kurcalayıcısı sanır.

Ali için ruh bir saattir. Saime çok yaramazdır. Bazı çocukların ak bileklerine bir dudak gibi yapışmış gördüğü kol saatleri gibi Ali'nin bir ruhu vardır. Saime, on bir yaşındaki Ali'nin kol saati ruhu için altı yedi yaşında bir çocuktur. Halbuki Saime, uğruna mekteplerden kovulmayı göze alacak bir çağdadır.

Zaman, kızılık meyvasının kıpkırmızı olduğu günden başlar. Bu nar çiçeği döner, biraz daha koyulaşır, sonra birdenbire solgun bir dudak rengi ile kızılıklar yere düşer; güneşte pelteleşir. Gözünü kırpmaya zaman kalmadan, son kızılık yemişini ağza attığı dakikadan itibaren yağmurlar yağar. Kasaba baştan başa bir çamur deryası halini alır. Sonra kar yağar. İlk karı, sac sobanın yarı ısıttığı bir pencere kenarından küçük kızılık ağacının dallarına konar görmek... İlk mandalinayı sokakta karın altında, karı üstüne şeker gibi dökerek yemek...

* Kurun'da "Davud'un Anası" adıyla yayımlanan bu hikâye, Varlık Yayınları'ndan çıkan kitapta "Davud'un Aynası" adıyla yer almış, ancak "İçindekiler" listesine "Davud'un Anası" olarak geçmiştir.

Daha daha kızılıcık ağacına konmuş ökse... Bütün kış bir tek serçeyi sobanın kenarında ısıtıp yükün içine kapamakla geçer. Saime günden güne güzelleşir. Saime'nin saçları günden güne değişir. Saime'nin evi kışın; Boşnak mahallesinin en sonunda, çıkılamayacak bir seyahat gibi insanı hüzünle doldurur. Sokaktan geçen her beygir, her araba, oraya gider...

Sobanın kenarında, resimli bir kitabın önünde, bir gaz lambasının cıgara kâğıdı yapışmış kırık yerinde, kışlık kavunların, saman içinde saklı hendek armutlarının derisi üstünde, zaman zaman bulunup kaybedilen, insanı uyumadığı halde, uykusunda düşer gibi eden bir Saime hayali vardır.

Ali, otuz yaşında bir gün, doğduğu kasabaya döndüğü zaman, bu eski âlemin içinde yeniden yaşamaya başlamıştı. Bu yaşayış, nihayet her günkü hayatının birkaç dakikasında kuvvetli üç dört saniye idi. Fakat bu üç dört saniye, berbere traş olurken, muallim olduğu mektepte bir küçük kızın vazifesini tashih ederken, kasabanın bir tek oturacak kahvesinde tavla oynayanları seyrederken onu yakalıyordu. Birkaç saniyede bırakmak için.

Ali, şehir dışında, Saimelerin şimdi yıkılmış eski evlerinin hemen hemen yanı başında, kimsesiz bir kadının bir odasında oturuyordu. Akşamları elektrikler yandıktan sonra, küçük bir çocuk Ali'nin odasına girerdi. Elinde defterler vardı. Aynı masanın başına otururlardı. Ali vazifelerini tashih eder, yarınki vereceği dersi birkaç defa okurdu. Küçük esmer çocuk, yarınki dersine çalışırdı.

Bu küçük çocuk, kimsesiz kadının oğlu idi. Anası, mangalın kenarında kahve güğümünü kaynayan, bir kristal hoşaf kâsesi içinde sarı kokusu tüten, kaçak tütünler bulunan bir Boşnak beyinin hanımının evine her akşam gider. Namazlarla ölçülen bir zaman gece yarısını bir iki saat geçtikten sonra ancak eve dönerdi.

Ruhiye Hanım, eve dönünce Ali ile Davut'un çalıştığı odaya girer. Ali'nin paketinden iki serkldoryanı da oracıkta, minderin üstünde tüttürür. Ali'nin tanımadığı insanların havadislerini anlatır. Sonra ana-oğul yatmaya giderlerdi.

Ali'nin ancak üç sene evvel bileğine geçirebildiği saat, bir Fransızca lüğatin kenarında ana-oğul çekilip gittikten sonra ancak onu bulmuş olurdu. Ali o zaman İstanbul'daki sinemaları düşünürdü. Sinemadan on bir, on biri çeyrek geçe çıkılırdı. Ali kitapları kapar. Bir müzik sesi duyar gibi olur. Bir kadınla dans ettiğini, Saime'ye hiç benzemeyen uzun boylu, zayıf bir kadına bir şeyler söylediğini sanırdı. İstanbul'da talebeliğinde yaptığı gibi sessizce, omuzlarını kısarak, tenhalaşmış, hafif yağmurla parlamış yollardan dönüyormuş halinde elektrik düğmesine doğru gider, söndürür. Kasabanın horozları bu işareti bekliyormuş gibi ötmeye başlarlar, öterler. Saatlerce, belki bire ikiye kadar öterlerdi.

* * *

İkincikanun sonlarında bir gece idi. Kar sabahtan beri dinmemişti. Ruhiye Hanım, ocak başında mısır patlatılan, helva bastırılan bir eve misafirlige gitmişti. Ali, masanın sağ köşesinde bacaklarından birini masanın üstüne koymuş, sigarası ağzında, düşünmüyordu. Düşünmemek ona nadiren nasip olurdu. Düşünmeden oturmak...

Sonra uyanıklık içinde bir rüyadan uyanır gibi silkinmek... Tekrar günü, ani bir gazete okur gibi yaşamaya başlamak... Birkaç saniye eski hatıralarına mı nereye olduğu bilinmeyen bir yere seyahat.. Sonra bir kuyudan, rutubetli, küf kokulu bir sarnıçtan gün ışığına çıkar gibi, bu küçük Davut'un önünde uyanıvermek... güzel şey!..

Küçük Davut'u Ali çocuğu gibi seviyor, hem ona öyle geliyor ki, Davut'un güzel bir anası vardı. Yanakları her zaman koşmuş çocuklarıinki gibiydi. İnce, gevrek, mor damarlı bir eli vardı. Derisinin üstüne yaz günleri Ali başını koyduğu zaman bir serinlik, bir cami serinliği duyardı.

Davut, o kadının uzun bacaklarına tırmanarak büyümüştü. Bu o kadar sahici gibi garip bir şeydi ki:

Davut'un anası ile bir deniz kenarında beraber diler. Davut dört yaşında idi. Akşamüstleri Ali işten dönerdi. Denize girerlerdi. Karısı ile yan yana, derinliğe doğru giderlerdi.

Denize uzanmış tahta bir kayık iskelesinin ucunda ihtiyar bir adam. Davut'un elini tutmuş, onları seyredirdi. Bu adam kimdi? Ali'nin dedesi miydi?

Ali birdenbire hiçbir şey düşünmemesinden uyanınca bu olmamış ama, hiç hiç olmamış, fakat o kadar olmuş kadar hakiki vakayı hatırladı. Gözlerini sessizce Davut'a çevirdi. İkisi arasındaki dostluk çocuğu kendisine bakıldığını hissettirecek kadar kuvvetli idi.

Davut:

— Yine, dedi, bir şeyler hazırlıyorsun ama, yalan...

Ali ayağa kalktı. Odanın içinde yürüdü. Perdeyi aralık edip sokağa bir saniye baktı. Önce odaya, sonra hatırına bir şey gelmiş gibi pencereye döndü. Camı kaldırdı. Odanın içini yalayan keskin bir soğuk cıgara dumanlarını alıp gitti.

Ali pencereden beline kadar sarkmıştı. Dışarıda buz tutmuş kaldırımlar, bir yaz gününün kaldırımı kadar kuru idi. Karşı boş arsaların üstünde, kuru dalların çizgilediği gökyüzünde büyük bir ay yüzüyordu. Yakın ağaçlarda kar dolu idi. Ali:

— Allahım, Davut! dedi. Ne güzel gece. Davut:

— Ama, çok soğuk.

— Ne ziyanı var, üşür müsün?

— Ne olacak yani, gezelim mi diyeceksin?

Paltolarına, kaşkollarına sarınıp caddeye çıktılar. Davut:

— Don tutmuş, dedi. Sabaha tıkr tıkr mektebe gideceğiz.

Ali:

— Tıkr tıkr, diye söylendi.

Yine aynı his, biraz evvelki. Davut'un kendi çocuğu olduğu, denizde beraber göz göze; konuşa konuşa yüzdükleri serin derili, koşmuş çocuk yanaklı kadını bir yerde unuttuğu, kaybettiği düşüncesi kafasına geldi. Kadını ölmüş kabul edemiyordu bir türlü. Bu kadın yirmi sene sonra yine bu andaki gezintide mevcut olduğu gibi, yine mevcut olacaktı. Binaenaleyh o, Ali yaşadıkça yaşayan bir mahluktu. Fakat hiçbir zaman halin içinde yoktu. Mazi ile beraber doğuyordu.

Grenoble’da İtalyan Mahallesi

“İzer” nehri şehrin ışıklarını yüklenip çikolata, deri ve kâğıt fabrikalarının dağıldığı çayırıkları aydınlatmaya; kanatları çamurlu, çamurlu kanatları ışıklı bir tayyare hali ve gürültü-süyle kaçır giderdi.

Nehir kenarındaki setlerin üzerine tünemiş sarhoş işsizler şarap şişelerini amatör balıkçı ihtiyar Fransızların pos bıyıklarına doğru kahramanca uzatırlar:

— İşsiziz, kırk “su”ya doldururlar, versene ihtiyar ne olur.

İhtiyar balıkçılardan çoğu, harp görmüş insanlardı. Derhal Verdön’ü hatırlarlar:

— Verdön’de sen yoktun, derlerdi. Ben oradaydım. Ben de aç gezdim. Bu bacağı orada tahtalaştı. Geber, fakat iş bul!

İtalyan mahallesi, şehri ikiye biçen İzer’in sağ tarafında yukarı kışla ve surların arasına sıkışmış dar bir mahalledir. Gündüzleri içlerinde narin çocuklar varmış gibi şişkin beyaz çamaşırların dalgalandığı yakın evler, geceleri ta kiliseye kadar, kırmızı elektrikleriyle yıldızlaşır, yerden uzaklaşırdı.

Yine gündüzleri esmer kısa boylu, işsiz delikanlıların boyunlarındaki al ve mor fularlarla gezindiği sokaklarda; akşamüstleri bir Kuledibi, yahut bir Kumkapı hali peyda olur; yalnız geceleyin bu tekin olmayan mahallede, bıçaklı aşıklar dolaşır zannedilirdi.

Kalın sarı bira bardaklı, bilardosunun çuhası yırtık kahvehaneye akşamları uğrardım. Kâğıt oynayan genç bir kümenin yakınına oturur, dinlerdim. On, on bir, on iki, on üç, on dört...

İtalyancanın bu yirmiye kadar sayılan sayısında bulduğum ahengi tarif edemeyeceğim. Hiçbir lisanda sayı bu kadar güzel sayılamaz. Undiçi, dudiçi, trediçi...

Oturur; bilardosunu bitirip bançosunu, konçinasını yapıp kitarını alacakları beklerdim.

İtalyan mahallesi saat ondan sonra uzaktan, kitar sesleri gelen vahşi bir ada halini aldı. Artık hiçbir talebe bu asma köprüyü geçemez. Artık hiçbir posbıyıklı, babacan Fransız, bu mahallenin vahşi kızlarını kandırmaya gelemes. İtalyan mahallesi bütün bu kötü şöhretine rağmen, benim gibi birkaç –cesur dememek için– mütecessis tarafından asılmış esrarı çözülmüştür.

Nehir kenarına dizili sıralarda derilerinden bir balık ve sahil, bir Pompeyi, Napoli, bir yanardağ kokusu ve lavı çıkan kızlar oturlardı.

Gündüzleri meçhul gözleri, muntazam yüzleri, kısa boylarıyla bir başka insan tesirini veren bu, faşistlerin vatanlarından kovduğu ananas, renkli ve kokulu insanları geceleyin görmelidir. Senin yabancı olduğunu bildikleri halde, hiç ehemmiyet vermiyor, hatta sana bakmıyor gibidirler. Ama, senin şerefine bançolar, kitarlar çıkmış, bir karpuz yer gibi konuşan kızlar, senin şerefine bu şarkıyı okumuşlardır:

*Napoli, beyaz şehir
Venedik'te gondollar geziyor
Roma'da heykeller dikiliyor
Senin şerefine
Senin şerefine
Napoli güzel balıkçı
Dudaklarını
Göğsü hurma rengi almış
Hayır hurmalaşmış
Kıza dokunduruyor
Senin şerefine hey Napoli
Napoli beyaz şehir*

Delikanlılar hurmalaşmış kızları operlerdi.

Ben her akşam asma köprüyü geçerken bir defa ürperirdim. Bu köprünün öbür tarafında gölgeler içinde saklı, bıçakları parlak Sicilyalılar tahayyül ederdim.

Dün öptüğüm kız kardeşlerinin intikamını alacak Sicilyalılar.

Ama onlar:

Sicilya ormanları
 Gökyüzü kadar esrarlı
 Ve intikamcıdır
 Petrol lambası yanan
 Kamış saz kulübede
 Çerden çöpten kulübede
 Mısır ekmeği yi yen çocuk
 Seni seviyor
 Fırından çıkmış mısır ekmeği renkli
 Yeni sağılmış keçi sütü kadar mavi ve sıcak kız
 Seni seviyor
 Bu Adriyatik dalgalarına
 Gemilerin yelkenlerine sardığım kalp
 Sana gel diyorum
 Bekliyorum
 Gelmezsen
 Sicilya ormanları
 Gökyüzü kadar esrarlı
 Ve intikamcıdır ha.

Varlık, (27), 15 Ağustos 1934'te
 "Benimle Beraber Seyahatten Dönenler"
 adıyla yayımlanmıştır.

Marsilya Limanı

Bu hiçbir arzuya benzemeyen bir havadır. İçinde Japon fenerleri yanan bahçeler, karlı dağlar, deniz kestaneleri yenen, koyu katran renkli midyenin rutubeti ile limon kokusu dağılan limanlar, şimendifer camlarına düşen inek resimli köyler, hep bu havanın içinde rüzgârlanmış; hep bu havanın içinde esmiştir. Bir aylık bir sığa güzelliği ve sevimliliği taşıyan sahil çocukları, bu kendi işlerinden esen havaya dayanmamışlardır. Deniz, bu körpe ve gaddar kız kimi yeniden kendine çağırdıysa; kimi baştan başa kaplayıp sardıysa artık ruh; deniz kadar sakin, meltemli, fırtınalı olmuştur. Ruh artık ne bir şehirlinin, ne bir köylünün, ne bir siyasi, ne de bir katilin ruhudur. Bu ruh denizci ruhudur. Dış, bir balık kadar kaygan; iç, bir deniz içi gibi zehirlidir. Marsilya limanı, bu zehirli hava içinde yaşayanların memleketi.

Niçin bu şehri “Sen Şarl” kilisesine çıkan fenikülerin yükselmesi anında seyrederken ağır ağır fenikülerin dişli rayları gibi diş diş muhayyilem genişliyordu?

Bu Çin şehri, pagodlarının etrafına dizilmiş göl kulübesi evleri insanlarıyla küçük bir şilebin denizdeki gölgesi üzerine kurulmuş. Bir Japon adasının yanardağını bu kırmızı bayraklı Rus vapurunun güvertesinde görüyorum.

Niçin Avustralya adaları yerlileriyle temasta bulunan sarı İngilizlerin çocukları bu kadar güzel oluyor? Bu İngiliz şilebinde tanıştığım ufak çocuk, Avustralyalı bir yerli kadınıyla sarı bir İngilizin piçidir. Onun için bu kadar güzeldir.

Elinde fırça, yüzünde boya, resim çizerek dünyayı dolaşan dev gibi bir Lehli'nin Akropol'ünü bu Yunan vapurunun dalga

renkli denize en çok yakışan bayrağı etrafında parça parça, küçük küçük çerçevelemiş bir halde buluyordum.

Bu mazotla işleyen, güdük bacalı, 22.000 tonluk İtalyan vapurunun beyaz güvertelerinde deniz ve her limanda birbirine benzemeyen güzel, çirkin, beyaz, sarı, siyah insan seyreden seyyahlar şimdi şehre dağılacaklar. Kafalarındaki mantarlı kalın şapkalar altında Marsilyalı küçük çocuklar, Honolulu'yu, Aden'i, Baltık denizini görmüş gözleri gezecekler.

Bu Cezayirli kahvesinde alkol ne temiz şeydi. Büyümüş tırnakları kıvrıkcık saçlarına takılan adam Fransız bahriyesinden terhis edilirken, Cezayir'i bir daha görebilmek için kendisine verilen parayı üç gün içinde, Marsilya'nın dar, fuhuş kokan sokaklarında eritivermişti. Yapacak tek bir iş kalmıştı. Gemileri seyretmek, her gün bir engine doğru açılmak arzusuyla zehirlenip oturmak. Artık Cezayir'i özlemiyor; artık minareler ve ezanlar onu sarmıyordu. Mistral, Marsilya sokaklarında at koşturduğu anlarda kötü kahvelerde kötü alkol buluyor, kötü sokaklarda kötü kızlar bu kara yağız delikanlıyı bedava kohnuna alıyorlardı.

Paris'e gitmek için her şeye razı idi. Şişman adamlarla tanıştı. Beyaz sivri burunlu adamlar ona 20.000 frank mukabilinde bir cinayet işlettiler. Paris'e ekspres sabah saat altı buçukta hareket ediyordu. Bindi. Hiçbir şey olmamış gibi, cebinde 20.000 frank, parasız kaldığı zaman Marsilya'ya dönmek üzere bir Cezayirli Paris'e hareket etti. Sabahtı. Garın içinde her zamanki gürültüler. Yük taşıyan tekerlekli arabaları iten sakın, meyus, hamallar; beyaz bıyıkları, burjuva çehre ve vücutlarıyla dolaşıyorlardı. Uykusuz yolcular, tatlı kadınlar, köylüler, bin bir lisan konuşulan garın büfesi sıcak mistral, bacaların üstünden, damlardan antrasit yığınlarının, fabrikaların arasından atında şövalye hızıyla geçen kumlu mistral...

Nehir hışırtısıyla geçen bir trenden bir küçük çocuk Cezayirli'ye bir buse gönderdi. Cezayirli titredi. Paris'e giden ekspres yürüdü gitti.

Vieux Port'da mistralle karşı karşıya gelmek... Hele bir yaz gününde, kum taneleri ağzında, başında kulaklarına inmiş mor bere, yanında sana yalnız cebindeki para için bağlı

bir arkadaş, önünde mistral... Bu sahra, değirmen, tren, deve uçuran rüzgâr... İşte o zaman Marsilya sokakları bir panayır yeridir.

Yanındaki sana bir kız bulacaktır. Bu kız onun tarifine göre nasıl olursa olsun sana göre böyledir: Uzun, esmer, kara, kap-kara saçlı, dişlerinde güneş cüz'ü fertleri kırılmış, kafası aydınlık ve yelkenlidir. Mercan ve kırlangıç balıklarından yapılmış çorba ve yalnız Şatonôf dô Pap şarabından içecektir. İşte o küçük kız: Küçük balıkçı çocuklarının çıplak ayakları, deniz, yelken sonra bu kıyıya has lacivert, kırmızı hotozlu kuşlar; bu küçük kızın tabiatını birdenbire değiştirivermiş, küçük hotozlu kuşları, çıplak ayakları, denizi, yelkenleri sever olmuştu. İçi gıcıklandığı zaman kum, beynini ve vücudunu ateş sardığı zaman rüzgâr, yahut denizin yosunlu içi, yatağında rüyalara aktığı anda bir nehir hıştırtısıyla yapraklardan düşen ay, bu Marsilya kızına sevmeyi en romantik şekilde görmeden, bilmeden, anlamadan öğretivermişti. Artık her şeyi biliyordu. Artık çıplak ayaklı erkek çocukların kokusunu duyduğu zaman gece veya gündüz, kış veya yaz kulübenin içinde öpmediği yastık, yorgan, ayna kalmıyor; Marsilya lodosunda sahranın ateşli, iki azanın birleşik noktalarındaki sıcaklık gibi bir hareket buluyor; ne hizmetçi anasının kara tırnakları, ne de bağcı babasının kadeh kokan titrek elleri onu korkutuyordu.

Türkçe ve Ermenicesi bol sokaklardan mavi keten elbiseli insanların arasından geçip dar bir sokağa sapacaksınız. Sinemalar çoktan dağılmıştır. Sokakta polisler, serseriler, gizli hevesler içinde projektörlenmiş gözleri adeta masum, kötü insanlar ve yalnız mistral vardır. Kum, sahra kokmakta. Cezayirli kahvesinden alkol hâlâ dağılmaktadır. Işıklar, dar bir sokak... bir sürü otel isimleri. İşte Güzel Alpler Otel. Fransa'nın yalnız bu şehrinde tahtakurusunu yeniden dost çehresi, aç hortumlarıyla cıgara tablasının içine dökülmüş suya bırakabilirsiniz. Dişlerinde güneş cüzü ferdi kırılmış esmer kız bir şarkı gibi Marsilya şivesiyle kulağınıza mırıldanacaktır.

Sokakta polisler kirli kahvelerin içindeki Cezayirli, Ermenileri, Rumları ve Rumlaşmış, Cezayirlileşmiş, Ermenileş-

miş Fransızları yakalayıp bir kamyonu dolduracak, bu sırada sabah; denizkestaneleri yenen sahile, beyaz, uzun, uzun yelkenli bir korsan gemisi hızı ve güzelliğiyle pupa yelken inecektir.

Varlık, (63), 15 Şubat 1936'da
"Benimle Beraber Seyahatten Dönerler"
adıyla yayımlanmıştır.

ŞAHMERDAN

Şahmerdan

Şahmerdan kurulduğu zaman bir giyotin hali ile meydana çıkı-vermişti. Direkler hazırdu. Birer birer, güçlölkle iskelenin altına yerleştirildi.

Üstüne, boynundan geçen düğmesiz, bir heybe sırtını hatırlatan yamalı ve partial bir yelek –yelektten çok hırkaya benzeyen bir şey– geçirmiş; ellilik, kır saçlı, fakat dinç, okkalı bir adam bağırdu:

— Salih, Abdurrahman, Şaban, Ali... Hadi çocuklar!

Şahmerdanın bin kiloluk ağırlığının inip kalktığı iki ucu boş bırakılmış direklerin iki tarafına, Salih ve Şaban... diye bağırıldığını duyar duymaz, iki adam koşarak gelip oturdu.

Heybeden yapılmış partial yelekli, şahmerdan makinesinin üstüvanesine sarılmış demir telin ucuna geçti. Dört hamlacı ise ağır ağır, iskelenin direklerini, sudaki balıkları seyrede ede, eğlene eğlene makinenin kollarına yapıştılar.

“Şahmerdanın buharla işleyeni 200, 300, 500 kilo ağırlığı iki nefeste yukarıya kaldırır. Fakat dört kişi bu bin kiloyu makinenin büyük ve küçük çarkı sayesinde ancak işletebilirler. Ağırlığı yukarıya çekmek için en aşağı on beş dakika çalışmak lazımdır. Söatte bir de on beş dakika mola vermeden çalışmaya imkân yoktur. Bir liraya bu iş görölmez, görölmez ama, zamanlar kötü birader. Ben Karahisarlı'yım. Dalgıçlıktan tut da tersaneye kadar girmediğim deniz kapısı kalmadı. Hepsinden biraz çıkarım...”

— Hadi çocuklar!

Biri çok sarışın, narin bir adamdı. Ötekisi uzun boylu, esmer ve sıska... Bir tanesi kısa boylu, kalın enseli ve zaman

zaman birdenbire kızaracağı yerde sararan bir şişman. Dördüncüsü de her gün tesadüf edilen hamallar gibi alelade, hiç kuvvetli gözükmediği halde yorulmaz birisi.

Şimdi bu dört amele, var kuvvetleriyle çalışıyorlardı.

Sarışın, narin, uzun boylu amele ile şişman, kalın enseli bir arada; diğer ikisi de, makinenin öbür kolunda idiler. Bin kilo iki kalasın arasında ağır ağır şahmerdanın ta tepesine kadar çıkıyor; sonra dipte oturan ve ağırlığın aralarında gidip geldiği iki direği sımsıkı iplerle tutanlardan biri:

— Hooo! diyordu.

Makinedekiler duruyor, terlerini siliyorlardı. Ağırlığı yukarıya çekmeye yarayan demir telin ucunu tutan Karahisarlı:

— Haydi!.. diye bağırıyordu.

Yine, dipte kalasın yanında oturmuşlardan biri:

— Bando! diye haykırıyordu.

Karahisarlı sımsıkı tuttuğu telin ucunu bırakıyor, demir tamponlar birbirine vurup iskeleyi ileri geri sarsıyor ve bin kilo tok bir sesle kırmızı ucu gözüken demir putreli on santim daha deniz dibinin meçhul taşına sokuyordu.

Karahisarlı çelik teli ağır ağır topladıktan sonra çocuklarına seslenir gibi:

— Haydi çocuklar! Bu sefer biraz daha yukarı kaldıralım. Daha iyi. Ne kadar yukarıdan inerse o kadar derine girer. Hadi çocuklar...

Sarışın amele kıpkırmızı kesilmişti. Saçları yavaş yavaş kirli elleriyle yağlanıyor, boynunun damarları şişiyor; göğsü hari-kulade genişliyor, narin vücudu, birdenbire, atlet insanlarda olduğu gibi atlaşıyordu. Aynı kola yapışmış arkadaşı şişmanın yüzünde bir damla ter yoktu. Yüzü ise müthiş bir kuvvet sarf ediyormuş gibi buruşuyordu. Fakat bu sahte buruşukluk çok beceriksiz bir şekilde yapılıyordu. Öteki koldaki iki hemşeri olduğu sözlerinden anlaşılan iki hamlacıdan birisi acınacak bir zayıflıktaydı. O da bütün işi arkadaşına bırakmaya çalıştığı için kızarmıştı. Arkadaşı ise ona en küçük bir kuvvet bile sarf ettirmemek için elinden geleni yapıyordu.

Karahisarlı yeniden:

— Vira çocuklar, dedi.

Haziran yağmurları birdenbire kesilmiş, yaz; rüzgârsız, ağır ve kasvetli, iskelenin ve denizin üstüne çöküvermişti. Dört hamlacı terliyorlardı. Putrel bazan denizin içinde bir kayaya rastlıyor, demir güllenin, üstüne bütün hıncıyla düşmesine rağmen ancak iki üç santim giriyor; yahut da demir putreli bir balmumu gibi bir vuruşta eritiveriyordu. O zaman demiri yeniden hava tazyiki ve oksijenle işleyen ateş makineli “chalumeau” ile kesmek lazım geliyordu.

Bir cıgara molası esnasında sarışın amele, yardımcısı Salih’e:

— Bana bak ulan, dedi, numaracı! Beni eşek yerine alma. Namusum hakkı için, bir kafam kızarsa, atarım denize seni.

— Bir halt edemezsin, diye söylendi Salih.

— Görürüz... dedi öteki.

Salih, amelebaşı mevkiinde olan Karahisarlı’nın komşusu idi. Zor işlerden kendini ancak bu sayede ve kancıklıkla kurtarabiliyordu. Karahisarlı ise Salih’in bu hallerini görmezliğe gelir:

— Çalışıyor, derdi, fena çalışmaz bizim Salih. İyi ameledir.

Cıgaralar bitmişti. Tekrar iskelenin damı gölgesinden güneşin önüne çıkmak cesaretini, kendinde ilk Abdurrahman buldu. Bu çok sarışın olan sarışın ameleiydi. Sonra sırasıyla zayıf, zayıfın arkadaşı ve Salih geldiler. Karahisarlı:

— Haydi çocuklar, bu son galiba, dedi. Bu sefer kazığı kaktık. Vira! diye haykırdı.

Çarklar dönüyor, küçük çark büyüğünü döndürüyor, ağır tokmak ağır ağır tepeye yükseliyordu. Birdenbire hepsi durakladılar. Karahisarlı teşci etti.

— Ha çocuklar ha!

Bütün asımlara rağmen ağırlık yukarıya çıkmıyordu. Karahisarlı’nın elini kalın tel kesiyor:

— Gayret, diye bağıırıyordu.

Bir gayret daha sarf ettiler. Çarkın dişleri tebessüm eder gibi tatlı bir ses çıkardı. Sonra zincir şıkırtısı gibi bir ses duyuldu. Şahmerdan ta tepedeydi. 1000 kilo Karahisarlı’nın sözüne göre 1500 kilo olarak yere düşecekti.

Öküzleri durdurur gibi bir ses işitildi:

— Hooo...

— Haydi!

— Bando!

Demir putrel müsait bir zemin bulmuş olacak ki, bir yirmi santim denizin kumları içine daldı. İskelenin dibindeki balıklar uzaklara kaçıştı.

Şimdi dört amele nefes nefese idiler. Salih'in arkadaşı, sarı yulaf saçlı Abdurrahman, Salih'e dik dik baktı. Deminki duraklamanın sebebi oydu. İşi büsbütün açığa vurmuştu. Abdurrahman'ın gözünün içinde hınç ve hiddet parlıyordu. Salih edepsiz insanlara has bir lakaydiyle denizi seyrediyordu. Abdurrahman'ın içinden, bu kıcı kendisine dönük adama bir tekme savurmak, şahmerdanın inip kalktığı iki direğin arasından şu herifi, denize uçurur vermek geçti. Fakat yalnız:

— Ulan kahpe, dedi.

Karahisarlı:

— Kime diyon ulan, dedi, o lafı?

Abdurrahman bu adamdan çekinirdi. İsterse parasını bile vermez. Bu kimsesiz, ne idüğü belirsiz, lakayt iskelenin köyü içinde Abdurrahman'ı perişan bırakabilirdi.

— Anama, dedi.

— Neden?

— Neden olacak, dedi, beni doğurduğundan.

Karahisarlı:

— Tövbe estağfurullah... demekle iktifa etti.

Sonra yine her zamanki munis ve iyi halini aldı.

— Haydi evlatlar, dedi, bu son. Ama çok kaldıralım. Hadi!

— Vira...

Çarklar dönüyor, fakat zaman zaman, zıncı diye duraklıyorlardı. O zaman Abdurrahman'ın gözleri ateşle dolu, Salih'e çevriliyor, Salih suratını defî hacet eder gibi buruşturuyordu. Zannediyordu ki ancak böyle buruşturursa ne kadar kuvvet sarf ettiği anlaşılacak. Fakat ne boynunun damarları şişiyor; ne de kalın, yağlı ve tüysüz kollarında bir adale hareketi görülüyordu. Abdurrahman hınçla ve müthiş bir enerji ile, dönmeyen çarka adeta tekme atarcasına kola yapışıyor; aşağıya veya yukarıya indirmeye veya çıkarmaya çalışıyordu. Bu arada öteki koldakilere bakıyordu; Abdurrahman'a bakmamak için. O koldakilerden

zayıfın, arkadaşına biraz olsun yardım ettiği pek belli, arkadaşının ise iki işi birden gördüğü terden sırtına yapışmış gömleğinden anlaşıyordu.

Bir ara yine, zınk diye durdular.

Karahisarlı:

— Biraz daha, dedi, biraz daha çocuklar...

Abdurrahman boynunun ve şimdi alnının damarı da şişerek kola asıldı. Salih bu sefer yüzünü buruşturmaya bile lüzum görmemişti. Şahmerdan tepedeydi.

— Hoooo... diye bağırıldı.

— Haydi.

— Bando! Bando!

Bin kilo bin beş yüz kilo olarak düştü.

Karahisarlı, teli bir vücut hareketiyle ileriye doğru bırakmıştı. Abdurrahman hızla bir yarım sağ döndü. Arkadaşı Salih'i müthiş bir tekme ile denize yuvarladı. Kendisi de sırtüstü, ağzından kan boşanarak iskelenin tahtaları üzerine düştü. Salih yüzmek bilmediği için bir on dakika içinde boğulmuştu. Abdurrahman'ı hastaneye kaldırdılar.

Bu son putreldi. O da çakılmıştı. Şahmerdan makinesini, akşam karanlığında öteki iki amele, sessiz sadasız bir son vapurdan sonra söktüler.

Yeni Mecmua, (12), 21 Temmuz 1939

Sokak, (2), 12 Nisan 1940

Çelme

Hemen bir on dakika yürüyünce kasaba haricine çıkılır. Şimdi artık insan kuş misalidir. Şose hür, serazat, serseri uzanır. Yanın sıra kambur gölgen yürür. Geçenler selamünaleyküm, derler.

Kimse kasketini ötekine çıkarmaz. Fakat herkes, herkesle ahbap olabilir. Ceviz ağaçlarının altına çökebilir, tabakalarınızdan birer cigara yakabilirsiniz. Belki de hiç konuşmadan, bir daha konuşmak ümidi bile kalmadan allahısmarladık, der birbirinizden ayrılır gidersiniz.

Tekrar, yola düzülür, içinizde bir insanla yapılmış ahbaplığın şenliği, bir ceviz ağacı gölgesinden sırta yapışmış köylerin, uzak dağların, kıvranan çayın, uzak bir gölün parıltısı; içinizde bir hasreti, bir yakınlığı ve bir yakın uzaklığı, hatıraları, sevinç ve kederleri ve aşkları eşelemiştir.

Şoseden ayrılan yolların güzel, harikulade yerlere, bilinmedik, hep arzulanmış yerlere gittiklerini zannetmeyen bir yaradılıştaki kaç insan vardır, bilmem. Varsın olsun! Mademki her zaman insanların içinde bir cennet yaratmak hulyası hakikat kadar kuvvetlidir. Şoseden ayrılan, etrafında kara ve kocaman böğürtlenlerin olduğu ıslak gibi toprak yolda istediğiniz kadar cennet köyler, sevişen insanlar, mahsuldar topraklar, şarap içilen kahveler tahayyül edebiliriz. Mademki bugün evimizden çıkarken kırlara çıkmayı, çobanlarla konuşmayı, şoseden yürümeyi, böğürtlen yemeyi ve su kenarındaki çimenlere uzanmayı düşündük.

Bırakın beni ey hakikatler! Yürümek istiyorum. Cennetlerin olduğu yere doğru. Ne açıkları, ne açları, ne beni kızına mü-

nasip görmeyen zengin tüccarı hiçbir şeyi düşünmeyeceğim. Dertlerimden kime ne?

Bırakın beni harpler... Kadınlar... Çocuklar... Açlar... Deli-
ler. Yürümek. Şoseden ayrılan yoldan bir cennete doğru yürü-
meye bırakın.

O bayıra yaslanmış köye kadar çıkmayacağım. Bayırın
dibinde su başını bulup oturacağım ve kendi kendime di-
yeceğim ki:

"İşte cennetin akarsuyu... Cennete giremem. Burada dinle-
neyim."

Bayıra resim gibi yapışmış Fatmalar'ın Aliler'le seviştiği, kah-
velerinde delikanlıların şarap içip oynadığı, havaya tabancalar
sıktığı kaygısız memlekete gitmeye hiç niyetim yok. Çünkü:

Basık tavanlı, tütmüş sobası, pis cıgara dumanlarıyla dolu
bir kahvede insanlar toplanmışlardır. Taşmış sulardan, vergiyi
verememiş, mandasını satmıştan, harbin bize gelip gelmeye-
ceğinden, boku bokuna adam öldürmüştən, sıtmalıdan bah-
sediyorlar. Köşede içi karmakarışık bir adam oturuyordur. Bu
başkasının hesabına, bir zengin hesabına tam otuz sene asker-
lik etmiştir, ötekinin çocuğu Çanakkale'de ölmüştür. Bu al de-
likanlı yakın harpte süpürülecek...

"Aman, şuranın böğürtlenleri harika, parmak gibi yahu,
koş!" dedim, kendi kendime.

Susuzluktan yanmıştım. Söğüt ağaçlarının gölgesindeki bö-
ğürtlenler ne serin şeyler...

Böğürtlenleri yedikten sonra tekrar toprak yolda yürümeye
başladım. Su sesi gelmeye başladı. Bin bir kuş, parlak yapraklı
ağaçlarda kümelendi. İçime ağlamak geldi. Gülmek istedim,
tutturdum bir memleket havası...

— Ah anam, dedim, dünya güzelmiş be!

Bir çayırılığa varmıştım. Bir çocuk, boylu boyunca çimen-
lerin üzerine yatmıştı. Bir inek otluyordu. Biraz ötede suyun
sazları görünüyor. Daha ileride bir iskelet köprü, kara ve çürük
tahtalarıyla duruyor. İnsan iki elleriyle onu tutup sallamak,
sallamak istiyordu.

Birdenbire kenarda bir harabe gördüm. Yine birdenbire bu-
ranın, kasabanın eski bir mesire yeri, bu harabenin de bir de-
ğirmen olduğunu hatırladım.

Saçları dağılmış, burnu otların içinde, küçük ve simsiyah elinde bir uzun değnekle toprak yoldaki tahayyül ettiğim dünyalara varmış çocuğun yanına yattım.

Bir on dakika uyukladım. İçime on dört yaşımın hasretleri yığıldığı ve uyku, tepemden yıldırım gibi geçen kırlangıçların kanadında yıldız yıldız olduğu zaman yanımda bir ayak sesi duydum. Baktım bir jandarma.

— Merhaba hemşerim, dedi ve çöktü.

Elinde mavzerini tutuyordu. Otların üzerine silahını bıraktı.

Bir cigara yaktı. Konuştuk:

— Sen nerede ve niye bekliyorsun burada hemşerim? dedim.

— İşte şurada...

İşaret ettiği tarafa baktım. Hakikaten bir kırmızı ve beyaz boyası uçmuş tahtadan, bir iskambil kağıdından yapılmışa benzeyen karakol kulübesi duruyordu.

— Peki neden bekliyorsun? Buralarda bir şey yok ki... İn yok... Cin yok.

— Bilmem, dedi. Emir böyle...

Halbuki ben daha ona sual sormadan her şeyi hatırlamıştım:

Seferberlikte idik. Kasaba ne müthişti yarabbi! Fırınların önünü bugün hatırlamıyor gibiyim. Ömrüm oldukça da hatırlamamaya çalışacağım. Bununla beraber mesut insanlar yok değildi. İnsan başkalarının aç, perişan olduğu günlerde nasıl mesut olur, dememeli. Öyle bir olur ki. Öyle de bir olmayabilir ki...

Bir cuma günü bu mesut insanların hanımlarından mürekkep bir katile, "değirmen başı" denilen bu mesiregâha doğru kestirme olsun diye mısır tarlalarının içinden, daha sabah sisi kalkmadan yola çıkmışlardı. Mısır yapraklarından sabah çiği ellerine, göğüslerine ve saçlarına düşüyor, çıglıklar koparıyorlar, gülüşüyorlar, kulaklarını, boyunlarını ve hatta çözükle düğmelerinden memelerini gıcıklayan mısır yapraklarına "çapkın!" diye latifeler ederek mesireye doğru geliyorlardı.

Bunlardan biri şube reisinin hanım idi. Tombul, beyaz, kara gözlü, otuzunda bir hatundu. Onun yanı sıra kaşları rastıklı, dudağı yok gibi ince, bıçak gibi sivri ve parıltılı gözlü, kuru

ve parmakları gayet uzun kırk beş yaşlarında bir başka hanım yürüyordu. Şube reisinin tombul hanımına sataşan mısır yapraklarını kiskanç elleriyle koparıyor, ona yol açıyordu. Hanıma bakarken, ona yol verirken, ara sıra belinden kavrayıp bir hendek atlatırken bir kasaba delikanlısı gibi erkek tavrı alıyordu.

Yavaş bir sesle mısır yapraklarını azarlıyordu. Sonra şube reisinin hanımının kulağına, gözleri arkadan gelen hanımlarda, fısıldıyor, fısıldıyor.... Tombul hanım basıyordu kahkahayı! Mavi sabah göğü cam gibi kırıyordu, sisler hızlı hızlı dağ kenarına doğru koşup gidiyorlardı.

Arkadan kalçalarını oynatamayan gayet şişman bir hanım ahlarla ohlarla kızı olduğu pek belli, latif bir mahlukun koluna abanmıştı. Genç kız alı al moru mordu.

Daha rüyasından yeni çıkmış çocukların tadıyla pelteli ve reçelli bir halde mavi gözleri insana bir ekmek gibi aziz geliyordu.

Hizmetçi olduğu anlaşılan, başı sımsıkı örtülü ve hotozlu, bir eskimiş fakat şık yeldirme giymiş diğer bir kadın da yedi sekiz yaşlarında narin bir erkek çocuğun elinden tutmuştu. Öteki elinde ise gayet şık bir sepet taşıyordu. Hepsinin arkasında hiçbir şey görmediği, fakat birçok şeyler düşündüğü mahzun suratından belli bir topal emirber geliyordu. Sırtında büyük ve kulplu bir sepet vardı. İki ellerinde de bir diğer küçük sepetle bir kocaman paket taşıyordu.

Önde giden şube reisinin hanımıyla şakalaşan kırk beşlik hanım evvela şube reisinin hanımına:

— Ruhum! dedi, şurada biraz dinlenelim.

Sonra arkaya döndü:

— Refika Hanım, dedi, isterseniz biraz dinlenelim.

Refika Hanım denilen şişman hanım:

— Aman, dedi, orada dinleniriz. Bir dinlenirsem bir daha artık kalkmam. Sizin de burnunuzdan getiririm. Aman, tövbeler tövbesi! Bir daha mı? A kadın! Senin bu vücutla değirmen başına teferrüce gitmeye ne hakkın var, ne takatın...

Bütün millet bu sözlere güldü. Yalnız arkadan gelen asker gülmedi.

Şube reisinin hanımı emirbere haykırdı:

— Hasan, dedi, yoruldu mu?

— Yok hanım, diye cevap verdi asker, biz yorulmayız.

Kaşları rastıklı taze, tatlı bir gözle şimdi kendilerine yaklaşmış askeri süzdü:

— Arslan! dedi.

Şişman hanımla güzel genç kız çok arkada kalmışlardı. Arada bir duruyorlar ve şişman hanım derin bir nefes alıyor, yine yürüyorlardı.

Fısıltı halinde konuştukları işitiliyordu:

— Ah, Melâhat bir acıktım ki...

— A, anne, diyordu güzel genç kız, daha sabahleyin ona yakın puf böreği yedin.

— Acıktırıyor buranın havası, kızım.

Genç kız bir melek gibi güldü. Tam bu sırada havadan geçen erkek kuşların birdenbire gittikleri istikametın aksine dönüp birbirine girdikleri, cıvıldaştıkları duyuldu.

Şimdi hepsi durmuşlardı.

— Aman ne ötüyor kuşlar, yarabbim! diye haykırmışlardı.

Fakat kimse bu genç kızın içinden geçen bayram arabalarını ve çingirakları duymadı. Belki bir asker topal Hasan bir dakika bir memleket rüyası gördü.

— Bunlar bizim hikâyeci numaralarımız, affedin!-

Şimdi değirmen başına yaklaşmışlardı. Birdenbire durakladılar. Değirmenin önündeki koca çayırı insanlar doldurmuştu. Arabalar, arabalar üzerine yığılmıştı. Meydanda tüten yer yer ateşler gözüküyordu. Daha yaklaşıncı bu kalabalığın ekserisinin kadın olduğu fark ediliyordu. Arabaların etrafında kelimler, seccadeler, hatta yorganlar serilmişti. Arabaların kuru otları üzerinde sıska çocuklar uyuyordu.

Bir mahşer yeri gibi kalabalık ve uğultulu idi. Değirmenin kapısında beyaz bembeyaz insanların girip çıktıkları seziliyordu.

Kasabanın büyük değirmeni yalnız buğday öğüttüğünden mısır unu için yalnız bu değirmen çalışıyordu. Bu değirmen günde ancak kırk elli çuval öğütebilirdi. Geceli gündüzlü çalışmak şartıyla... Kasabaya yetmiyordu.

Yakın köylerden ve kasabadan binlerle ahali bir çuval mısır öğütmek için birbirine giriyordu. Ekseriya çocuğunu yüklenen ve eşeğini iki çuvala önüne katan kadın gelip günlerce sırasını bekliyordu. Ateşler yanardı. Geceleyin çakallar etrafta dolaşır, ulurlardı.

İki çuval mısır edinmiş insanlar, yarının birkaç tok gününü adamakıllı sahicleştirmek için aç, burada beklerlerdi.

Birisinin çuvalından dökülmüş un kapışılır, hemen orada yoğurulur ve bazlama yapılırdı. Değirmenciler değirmen çöregini herkese vermezlerdi. Parası olan yerdı. Parası olanın ise burada işi neydi?

Birisini bulur, gönderirdi değirmene... O birisi, burada beklerdi. O birisi ise parasını daha kötü günlere saklayan insandı. Hastalık, ölüm...

Rastıklı taze:

— Çocuklar, dedi, burası kıyametten bir numune! Bir alamet!.. Nasıl geçeceğiz bu gûruhun arasından?

Şube reisinin haremi sararmıştı. Genç kız anasının bir iki dakikalık kolunu bırakmasından doğan bir neşe içinde Hasan'la şakalaşıyordu. Hasan birdenbire bir kahraman vaziyeti takındı:

— Yürüyün, korkmayın, dedi, gelin arkamdan.

Meydanda birdenbire ses seda kesilmişti. İnsanlar iki sıralı dizilmişler, sepetlerin aralığından cezveleri, gazocakları ve sarı kırmızı ince kağıtlarla örtülmüş bin bir eşya gözüken gezinti kafilesini seyrediyorlardı.

Tam ortaya gelmişlerdi ki kalabalıktan birkaç ses işitildi.

Bir kadın:

— Ay rastıklı Ayşe'ye bak!

— Amanın hasbam! dedi bir diğeri.

Birdenbire avurtları birbirine çökmüş, uzun etekli, uzun boylu, diri memeli bir hatun askerin önüne çıktı. Asker:

— Çekil, kadın! dedi.

Kadın çingiraklı bir kahkaha attı. Şube reisinin hanımını belinden tutmuş olan rastıklı taze:

— Adi mahalle karısı, diye söylendi.

Kadın bu sözü işitmişti. Yine o çingiraklı kahkahasıyla güldü. Topal askeri bir çelmede yere yıkarak devrilen eşyaların üzerine, gözü görmez bir halde atıldı. Bir dakika şaşırان değirmen meydanı ahalisi, şimdi ellerinden sepetleri ve paketleri fırlatmış kaçan teferrüce gelmişlere bakmadan, zeytinyağılı dolmaların ve kocaman beyaz ekmeklerin, kaşar peynirlerinin üzerine atıldılar, bayılanlar, ölenler oldu. Fakat doyan da doydı.

* * *

Demin o ellerimle tutup sallamaya çalıştığım köprü başında bu kıyamete bakan şube reisinin hanımı ile rastıklı taze durmuşlar bu dehşetli manzarayı seyrediyorlardı. Şube reisinin tombul hanımı:

— Allahım kıyamet günü de mi böyle olacak, a Ayşe Hanım? dedi.

Ayşe Hanım düşünceli:

— Zahir... diye mırıldandı.

Kurun, 25 Mart 1937

Varlık, (167), 15 Haziran 1940

Kaşıkadasi'nda

"Medarı Maişet"ten

Sandalın başında Mücahit oturmuştu. İki küçük, küreklerde idi. Ben sandalda başım döndüğü için ta dibe çömelmiştim. Denizi göremiyordum. Yalnız çok aydınlık gökyüzünün bir akarsu gibi kaydığını görüyordum. Odisya Rumca bir şarkı söylüyordu. Yakup yarı beline kadar çıplak, Odisya'yı dinler gibiydi. Zaman zaman mavi gözlerinde seri bir ay aydınlığı parlıyordu. Yanımda ismini bilmediğim bir çocuk oturmuştu. Ufak, minyatür bir yüzü ve vücudu vardı. Her tarafı ufaktı: Elleri, kulağı, gözü. Ona "Sultan Hamit cücesi" derdik.

Kaşıkadasi'na geçiyorduk. Hepimizin içinde bir Robenson havası esiyordu: Gemi batmıştı. Bir sal parçasının üstünde idik. Hali bir adaya çıkacaktık. Bir kulübe yapacaktık...

Bu güzel hayalleri bozmamak; herkes, kendi Robensonluğunu diğerleriyle paylaşmamak için konuşmuyordu. Çünkü yedi kişinin yedisi de Robenson'du. Bir lakırdı ile Burgazadası'nda oturduğumuzu ve bu Burgazadası'na çok yakın, ay ışığına, tersine bir kaşık gibi kapanmış Kaşıkadasi'nin bir adamın malı olduğunu; adamın ölüp varisi olmadığı için adanın hükümete geçtiğini; şimdi kimseler yoksa bile yarın beş on kişiye ait olacağını; evler, belki de plajlar yapılacağını hatırlayıverecek. Kulübelerimizle, salımızla, hayallerimiz ve vahşilerimizle yaptığımız kocaman hayal transatlantiğine bir buz dağı çarpacaktı. Ondan sonra hiçbirimiz mehtaplı bir gecede Kaşıkadasi'na sergüzeşt aramaya çıkmayacaktık. Yakup'la alay edecektik: O zaman yarı beline kadar soyunup bir vahşi gibi giyinmeyecek,

kendi hayallerini bizimkilerle ayarlayabilmek için bin bir çareye başvurmuyacaktı.

Sandalın dibinden kafamı çıkarınca, dibinde beyaz taşları parıldayan bir koya yaklaştığımızı gördüm. Hepimiz beyaz bir binaya bakıyorduk. Hayret içinde gibi idik. Hâli adada bir bina!.. Yine konuşmuyorduk, Odisya Rumca şarkısını birdenbire kesmişti. Küçük cüce bir lastik top gibi yuvarlaklanmıştı. Kürektekiler, çalışan terlemiş insanların harikulade güzelliğini almıştı. Yakup bir imparator gibi mağrurdu. Kürekteki çocuklar esirlere, Mücahit, elinde kırbacı zalim bir esirciye benziyordu. Bir kumsala ayak basar basmaz, Yakup hepimizi topladı:

— Bu bina Portekizlilerden kalmadır, dedi. Bu adayı ilk defa Portekizli korsanlar bulmuşlar; içlerinden en gencini buraya bırakıp çekilip gitmişlerdi. Bu delikanlı, korsan reisine karşı gelmiştir. Sessiz yürüyelim. Belki Portekizli daha ölmemiştir. Adada vahşi bir kabile varmış; dikkatli davranalım.

Odisya ile Yakup vahşileri ve Portekizli gemiciyi temsil ediyorlardı. Birdenbire ortadan kayboldular. “Çakal” havlayarak onları takip etti. Ben Sultan Hamit cücesi ile beraber kaldım. Diğer üç çocuk beyaz metruk binaya doğru ilerlediler.

Kaşıkadası bin bir sarnıçla doludur. Adada bilhassa geceleyin koşmak çok tehlikelidir. Uzun otların dalgalandığı sırtlarda içleri derin ve simsiyah sularla dolu sarnıçlara düşmemek için ihtiyatla yürüyoruz. Tam tepede bir müddet cüce ile etrafa bakındık. Ötede beyaz evin penceresindeki üç çocuk mumları yakmışlardı. İleride, ada çiftlik iken yapılmış etrafı tel örgülü domuz ahırları, adada bırakılmış Portekizli genç gemicinin malikanesi idi. Oraya girmek çok tehlikeli idi. Ahırların on, on beş metre önünde bir bahçıvan kulübesi vardı. Bu kulübe de bulunduğumuz yerden gözüküyordu. Oranın da penceresinde bir ışık peyda olunca yavaş yavaş yürüdük. Kapıyı vurduk. Odisya açtı, köpekle yalnızdı. Kafasına otlardan bir çelenk yapmıştı. Çıplak ayakları, yanık göğsü, mavi gözleri, incecik yüzü ve çizgili mintanıyla Portekizli gemiciye Yakup’tan çok o benziyordu. Bir korsan çocuğu kadar vahşi ve güzeldi. Öyle ki birdenbire içime onun yanında müthiş bir haydut olmak arzusu geldi. Müthiş bir hayduttum. O reisimizdi. Kapının dı-

şında güzel ve küçük bir meydanlıktan görünen Heybeli'nin plajı bir kocaman vapur haliyle ışıklarını yakmış uzaklaşıyor, gidiyordu.

Odisya yine şarkı söylemeye başladı. Yakup da, öteki çocuklar da bu şarkıyı sonuna kadar dinleyecekler, sonra evvela küçükler bizi bulacak, esir alacak; ondan sonra Portekizli'nin malikânesini muhasara edecektik, teslim olacaktı. Odisya tekrar şarkı söyleyecekti. Yakup bir şeyler anlatacaktı. Dönecektik. Dönüş münakaşalı geçer. Oyunu bozanlara Yakup laf atmaz: Odisya şarkı söylemez, küçük cüce sandalın içinde bin bir maskaralık yapmazdı.

Asıl adalı biz üçümüz; Odisya, Yakup ve ben vardım. Ötekiler dostluğa, hele sergüzeşte, pek dayanamazlardı. Yahut anaları, babaları haber alır; bizimle gezmelerine mâni olurdu. Onun için ekibimiz bazan üç kişiye iniverirdi. O zaman yine sandala atlar; yine karşıya geçerdik. Bazı geceler orada sabahladığımız olurdu.

Çakal en büyük binanın açık kapısında, biz içeride; kopuk balık ağlarının, mantarların ve çivilerin üstünde, hayallerimizle uyurduk. Hiçbir gün tam hakikat konuşulmazdı. Ben Rumca yalnız anlardım. Odisya güzel Türkçe konuşurdu. Yakup Rumca yarım, tatlı lakırdılar söylerdi.

Odisya bir bahçıvan çocuğudur. En iyi o yüzer, balık tutar, şarkı söyler, kürek çeker ve en güzel o gülerdi. Garip bir çocuktur. Birdenbire kederlenirdi. En çok üzüldüğü şey, kendisine ehemmiyet verilmediğini sezmesi idi. En alelade şeylerden bile bütün dünyaya küskün bir hal alırdı. Sonra en küçük bir müşfik söze karşı kahramanlıklar göstermek isterdi. En çekindiği şey, kavga idi. Birden sararırdı, kekemeleşir, yüzü karmakarışık olurdu. Çocukların korktuğu hiçbir şeyden korkmazdı. Ne canavardan, ne kimseden, ne Portekizli gemiciden, ne vahşilerden... Fakat hakiki bir insan ve çocuk karşısında derhal değişir, daima aşağıdan alırdı. Öyle çocuklardan tokat yediğini bilirim ki, ben sinirlenirdim. Omuzları, yuvarlak kolları, sarı ve haşarı kafası en kötü havalarda denizlere açılan cesareti, insan karşısında birdenbire kırılıverirdi. Yakup, Odisya'yı işine yaradığı için sever görünürdü. Bazı yapamayacağı şeyleri yapacak gibi

görünüp, adi bir iştir, diyerek yapmadığını ihsas edercesine ona yaptırmaya kalkardı.

Çakal'ın adada aranıp bulunamadığı bir gün karşıya geçmiştik. Gece orada yattık.

Yakup:

— Ne olur ne olmaz, dedi, Odisya'ya; sen kapının eşiğinde ortalık ağarınca kadar bekle... Gündüzün sen uyursun, biz bekleriz. Belki vahşiler hücum eder!

Odisya aptal değildi. Fakat bazan böyle görünmeyi, bu bir kahramanlık ve iyilik olduktan sonra sevinerek kabul ederdi.

Uyuyup uyanıp Odisya'yı gözleri açık buldum. Ortalık ağarmadan yanına sokuldum, elini tuttum. Sıcak kafasını ani bir şekilde göğsüme koydu:

— Benim, dedi, babam bahçıvan ırgadı olmasaydı, ben de sizler gibi adam olurum, okurdum, okumak bilsem okurdum da uyumazdım.

Yüzünü sola doğru kaldırdım. Gözleri ıslaktı. Elimi bıraktı. Nar ağacının altına doğru yürüdü.

— Benim uykum kaçtı Odisya, biraz sen uyu dedim. Nar ağacının altına yattı. Ömrümde ya ikinci, ya üçüncü defa olarak bir cıgara yaktım. O uyumuştur bile.

Yine ay vardı. Ömrümde ilk defa bir insan uyurken seyrettim. Bu iyi, sıhhatli, temiz ve küçük insanların uykusu bambaşka bir şey, şimdi hatırlıyorum da... Uyuyanın iyi, güzel, dinlendirici dünyasına, seyreden ağah oluyor gibidir. Onun alemine uyanık olarak girmek, insana bir ürperme veriyor. Yemin ederim ki onun uykusunu ben de uyuyordum: Uyanık olarak... İçimde kahramanlıklar, dostluklar ve arkadaşlıklar... Kocaman otların, denizin, balıkların, sandalın, bahçıvan kulübesindeki memeleri büyük kadının; posbıyıklı, nefesi şarap ve tütün kokan bağcının, Odisyaların kulübesinin içindeki kırık dökük temiz eşyanın; esmer, sıırım gibi ince uzun bacaklı, etekleri rüzgârlı kız kardeşinin; kocayemiş meyvelerinin, camların mahremiyetine giriyorum. İçimde arzu, bir çeşme gibi akıyor. Eğiliyorum. Bu açık dudakları ve kapalı gözleriyle uyumuş arkadaşımı yanağından öpüyorum. Belki ömrümde ilk ve son defa bir insanı bilinmedik bir yerinde yıkanmış arzularıyla

bir daha bir daha öpüyorum. Uyumak için yukarıya, Portekizli'nin kulübesine koşuyorum. Fakat çocukluk, sanki Portekizli orada imiş gibi, beni ihtiyata sevk ediyor. Sessiz, gürültüsüz yaklaşıyorum. Kulübenin ancak boyum yetişen penceresinden içeriye bakıyorum. Öteki pencereden ay ışığı kulübenin içine dolmuş; kenarda bir genç kız oturmuş, dizine bir delikanlı yatmış, kız, erkeğin saçlarını okşuyor; erkek, genç kızın öteki elini mütemadiyen dudaklarıyla arayıp bulmakta idi. Bir müddet hayretle bakıyorum. Sonra aşağıya kaya kaya iniyorum ve Yakup'un yattığı binaya koşuyorum. Yakup'u uyandırıyorum, "böyle, böyle..." diyorum. Yakup, Odisya'yı soruyor:

— Aptal, diyor, bekliyor mu?

— Yapma çocuğa eziyet canım. Çok iyi çocuk.

— Onun kadar iyi çocuk dünyada yoktur, bilmiyor muyum? Mahsus yapıyorum, sevdiğim için. Tecrübe için, canını verir benim için. Ne yapıyor?

— Demin uyandım. Hadi sen biraz uyu dedim; uyuyor.

— Bu zamana kadar uyumamış mıydı? Hay aptal hay!

Odisya'nın yanına gidiyoruz. Yakup bir müddet dikkatle bakıyor. Sanki o da bu iyi çocuklar rüyasını görmüş gibi eğilip saçlarını okşuyor:

— Uyusun bırak, diyor. Haydi biz gidip bakalım.

Yukarıki kulübenin içinde aynı hareketler devam ediyor: Kızın dizindeki çocuk mütemadiyen kızın ellerini dudaklarıyla aramakta. Bizim tarafa delikanlının yüzü çevrildiği zaman pencereden bir an çekiliyoruz. Kızın başı hareketsiz, böyle eğilmiş, delikanlıya bakıyor. Genç adamın yüzü çevrildiği bir sırada Yakup'la eğiliyoruz. Pencerenin altında Yakup'un şimdiye kadarki mütebessim, garip, içten içe heyecanlı yüzü biraz kararmış gibi:

— Benim kadar, diyor.

— Kim?

— Kızın dizindeki...

Bir müddet ayakta dimdik, hiç çekinmeden bakıyor. Ben korkuyorum. Sonra geriye dönüyoruz. Yakup düşünceli düşünceli:

— Benim kadardı be! diyor.

— ...

Kış, hayallerimizi yağmur, kar, soğuk ve karanlık içinde devam ettirirdi. Kimi mektepte, kimi çırak olduğu dükkanda, kimi si sisle kaplı bir ıspanak tarlasının üstünde, kimi de Yakup gibi babasının sandalı içinde lodosa ve poyraza karşı yelken şişirerek...

Kıştan yaza insan başka türlü çıkardı. Çoğu şişmanlamış, rengi ağarmış ve harikulade bir surette büyümüş olarak... Bana öyle gelirdi ki, çocuklar yalnız kışın büyürler.

O kıştan, birbirimizi hemen tamamen kaybettiğimiz kıştan çıkışta Odisya'yı boyu atmış, yüzüne karışık hilekâr manalar sinmiş buldum. Yine şarkı söylüyordu ama ses, o berrak ve temiz ses değildi. İçimde ılık dünyalar deviren ses, şimdi bana köyün hilekâr, hasis, yalancı dedikoducu yılan insanların şaraplar, uykusuz, hırslı gecelerle eskimiş gırtlaklarının sesi gibi cırtlak geliyordu. Yüz; dostu, arkadaşı, hatta zaman zaman kölesi olmayı kabule hazırlandığım yüz, vehmettiğim manalarını üzerinden lüzumsuz bir gömlek gibi çıkarıp atmıştı. Amcası Manoli'nin bir haftalık bir ıstakozu satarken takındığı suratını birdenbire, hayretle, Odisya'nın yüzünde bulunca şaşırdım. Bir zaman, nasıl olur da hatları birbirine bu kadar benzeyen iki insanın birisi bana o ılık dünyayı verdiği halde, ötekisi soğuk, fakat hakiki dünyayı versin, derdim. O zaman şöyle hayal meyal hissetmiştim: Yüzle ahlak arasında herhalde müthiş bir münasebet vardır. Güzel olan muhakkak güzel ahlaklıdır demiyorum. Fena ruhlu güzel yüzün, insanı perişan eden, mahveden sihri de inkâr edilemez. Yalnız şunu demek istiyorum ki ahlakın yüze eklediği mimikler, hatta renkler, tikler yüz ve ahlak her ikisi güzelken de vardır. Hatta bunlar sevimlidirler. Ahlak bozulmazsa, tertemiz, sevimli, hatta dostun onları taklit edeceği gelesi kadar tatlıdır. Fakat hakiki dünyayı Odisya'nın keşfettiği şekilde keşfedince onları yeni âlemine sindirince, burnunu bir şey koklar gibi yukarı tarafını buruşturarak, ağzı biraz açık anlatılanı dinlemesi eskiden ne güzel, ne hoş bir şeydi! Ben de aynı şekilde başkalarını dinlemek için bu hareketi aynen taklit etmiştim. Fakat bugün bu hareket, amcası Manoli'ye ve Manoli'nin yalancılığına, kıskançlığına, terbiyesizliğine benzemesini kolaylaştıran çirkin bir şey olmuştu.

Onu dördüncü görüşümde içime bir pişmanlık doldu. Ne yaptım, ne yaptım? Diye söylendim. Neden öptüm bu çocuğu? Bu yüzü ben nasıl sevdim?

Yakup kocaman bir şey olmuştu. Geçen sene Kaşıkadası'ndaki ahırların içinde rastladığım çiftin erkeğinin ensesi gibi dik bir ensesi vardı. Simsiyah saçları bir berber elinde bir şeyler yapılmış gibi idi. İlk bıyığını kesmemişti. Ona da bir berber makası garip bir şekil vermişti. Fakat bütün bu zahiri sevimsizliklere rağmen Yakup'un yüzünde o hayal ve sergüzeşt günlerinin iyi hatları vardı. Hatta daha fazla. Fakat Kaşıkadası'nın lafını bile etmiyorduk artık. O mütemadiyen genç kız hikâyeleri anlatıyordu:

Eftehia'nın sarı bir kilise mumu kadar yanmaya hazır renkli bacakları vardı, bir taze ceviz beyazlığıyla beyaz ve gevrek dişleri, mütemadiyen ağızla aranıp öpülecek elleri.

Yakup, Eftehia ile, yukarıda kırmızı çiçekli çalı süpürgele-ri ve kocayemişlerin olduğu son baharda tanışmıştı. Beraber kocayemişi toplamışlardı. Olgunlarından ve irilerinden hep Eftehia yemişti. Sonra, kocayemişi insanı sarhoş eder, diyen ada kadınları gibi sarhoş olmuştu. Ve dudaklarına olgun bir kocayemişi alıp Yakup'a, yarısını da sen ye, demişti. Çalı süpürgelerinin kırmızı çiçeklerindeki bal kokusuna yatmışlardı.

Eftehia'nın yüzü alelade bir Rum kızı yüzü idi. Civelek, o kadar. Ne fazla çirkin, ne de güzel. Fakat banyolar başladığı zaman lacivert deniz mayosu içinde ışıklı, dümdüz bacakları, küçük memeleri, bir erkeği bir dakikada yere yıkıp toprağa ellerini geçirtecek ve dişleriyle otları kopartacak kadar insafsız, yuvarlak hatları... Ne güzel yüzerdi. Beyaz pantolonlu, sporcu ve temiz delikanlıların aileleri köydeki evleri kiraladıkları zaman Eftehia bu dizleri çıkmış pantolonlu, kalın gri elbiseli Yakup'u ustalıkla, gürültüsüz terk etti. Odisya yeni göçlerin çocukları ile ahbaplığı ilerletmiş, kışın biriktirdiği paralarla beyaz bir pantolon, kısa kollu ipek gömlek, bir de bir delikanlıdan bin rica ile bir bahriyeli kasketi uydurmuştu. Uzaktan görüldüğü zaman bir genç kızın kalbini oynatacak, düşündürecek kadar kuvvetli mütenasip vücudu, bu elbiselerle meydana çıkıvermişti. Yakup ve benimle yalnız merhabalaşıyor, göç-

lerin çocuklarına katılıyor, adanın kızlarını onlara tanıtıyordu. Gazinolarda onlarla pastra oynuyor ve ekseriya kazandığı için cebinde para da bulunuyordu.

Bütün yaz bir defa Kaşıkadası'na geçtik. O da Odisya ve onun grubu ile. Bunlar dört Rum çocuğu idi. Odisya Rumca, geçen sene ve daha evvelki seneler yaptıklarımızı adi bir gülüşle, sanki tatlı şeyler değilmiş, aptallıkmiş gibi anlatıyordu. Yakup'un da bunu aptallık telakki ettiğini, fakat bu aptallığın başkalarına anlatılmasını hoş bulmadığını acı ve mütebessim yüzünden anladım.

Odisya'nın arkadaşları katıla katıla gülerlerdi.

Rumca tangolarla adanın ıssızlığını, Robensonluğunu kaçırlılar; Portekizli gemiciyi hırsından ağlatacak gibi ederlerdi. Ben hep Odisya'yı niçin, nasıl öptüğümü düşünür, dudaklarımın derisini koparır koparır atardım.

Gündüz Hikâyeler, (36), Mart 1939

Vakit, 1 Ağustos 1939

Anadolu, 12 Ağustos 1939

Varlık, (194), 1 Ağustos 1941

Mahpus

O gün kasabanın hapishanesi önünde müthiş bir kalabalık vardı. Bir kız meselesinden on beş yaşında hapse girmiş, Ahmet isminde bir delikanlı, o gün, kurtuluyordu. İki köy ahalisi, çoluklu çocuklu, gelin arabaları denecek kadar süslü arabalarla şehrin hapishanesinin önünü doldurmuştu. Arada polisler, jandarmalar, gazozcular ve şıracılar geziniyordu. Bir ara kaymakam beyin emriyle, köylüleri dağıtmak istediler. Ne olduğu meçhul, hırpani bir genç mani oldu. Öyle ki, yanında duran ve arkadaşı olduğu anlaşılan iyi giyinmiş, mevki sahibi olduğu belli bir adam bile işe karıştı. Polislere:

— Ne var? dedi. Ne oluyor sanki. Bırakın canım. Hapishaneden çıkan adamı alacaklar. Size ne oluyor? Ben kaymakam beye çıkıp söylerim.

Gelen geçen de bu köylü kafilesine karışmış, hükümet önü insanla dolmuştu. Böyle bir köylü kalabalığını bu şehir bir defa daha görmüştü. Aşağı yukarı yirmi sene evvel.

Şehrin o zamanki vaziyeti garipti. Milli ordular teşekkül etmemişti. Şehri bir gün halife kuvvetleri, bir gün Yunanlılar, daha ertesi gün ise Çerkes Ethem kuvvetleri işgal ediyordu. İstanbul'a yakın olduğu için şehirden zenginler kaçmıştı. Yalnız fakir fukara kalmıştı denilebilir. Fakat gelen çapulcu kuvvetler ne var ne yok süpürüyor, daha olmazsa ağaçlara insan asıyordu.

Şehrin milis kuvvetleri vardı. Küçük bir kuvvet karşısında hemen evlerine kaçan bu genç kafile de ayrıca şehrin sırtından giyinip kuşanıyor, fişekliklerini sıralıyor, hiçbir kuvvetin şehirde görünmediği zaman fiyakasından durulmuyordu.

Bu vaziyeti haber alan köylüler baltalar, nacaklar, kasaturalar, Kırım muharebesinden kalma silahlar, daha bunlara benzemez bin türlü barbar aletlerle şehir ahalisini korumak üzere kasabaya yürümüşlerdi.

O kasabaya ki, daha dört beş ay evvel kantarları eksik tartan, küçük ve kınalı kızların mayıs kokan toprak sofalarda yetiştirdikleri koza sepetlerine alyanslı ellerini sokan ve sarısı boldur bu kozanın, diye, temiz koza olduğu halde aşağılık bir fiyat biçen insanlarla dolu idi. O kasabaya ki, eşrafının geçimi aşar yüzünden, tüccarının geçimi eksik tartan kantardandı.

Köylüler bunu bilmezdi zannetmemeli. Fakat yabancı düşmanlara karşı, bir kardeş hırsızlığının, nankörlüğünün hıncı çabuk sönerdi. Şehri doldurmuşlardı. On günlük erzaklarıyla gelmişlerdi. On gün sonra yine on günlük erzaklarıyla başka bir kafile köylerde hazır bekliyordu. Şehri nöbetleşe bekleyeceklerdi.

Kuvayı Milliye teşekkül edinceye kadar şehri beklediler. Kırk kilometrelik uzaklara kadar kasabayı baltalı ve nacaklı köylülerin binlerle bekledikleri işitildi. Ne Çerkes Ethem, ne yaveri, ne halife kuvvetleri, ne de Yunanlılar gözüktü. Bütün çapulcu alayı başka kasabalara gittiler.

O gün çocuktum ama hatırlıyorum. Hükümet önünü hemen hemen bugünkü gibi doldurmuşlardı. Yüzlerinden hiçbir şey anlaşılmıyordu. Öyle ki, insan, bu adamların niçin buraya geldiklerini bilmediği zehabına kapılabilirdi. Halbuki bu, bir sürü değildi. Hepsi tek bir maksat için geldiklerini teker teker biliyorlardı. Fakat bu bilgi o kadar paylaşılmış bir haldeydi ki açığa vurmaya lüzum yoktu.

Ölmeye, yahut bir şey, iyi bir iş veya hareket yapmaya karar vermiş köylü yüzü kadar donuk, soğuk ve ciddi hiçbir yüz görmedim.

Bugün aynı yüzü mahpusu bekleyenlerin yüzünde gördüm. Yalnız o eski silahlarla geldikleri günden daha şendiler. Hatta aralarında şimdiden sarhoşlar vardı. Bunlar daha çok gençlerin arasında idi. İhtiyarlar ve orta yaşlılar o günkü gibi soğuk, vakur ve ciddi idiler.

Mahpus, akşama doğru bırakılması lazım gelirken, idareten, öğleye doğru serbest bırakıldı. Tam yedi buçuk sene yatmıştı.

Terütaze bir delikanlıydı. Siyah, her tarafından akan uzun saçları, incecik, oya gibi bir yüzü vardı. Tatlı tatlı gülüyordu. Aynı yaşlarda bir delikanlı ile kucak kucağa geldiler. O delikanlı mahpusu alıp etrafı dallı perdelerle kapalı bir öküz arabasına götürdü. Mahpus perdeyi açıp içeriye süzüldü. Arabadan bir iki kadın başı göründü ve kayboldu. Perdeler kapandı. Delikanlının girdiği o araba önde, öteki arabalar arkada, süvariler ve yayanlar yola düzöldüler.

Bütün şehir halkı, acayip acayip, dükkânların önüne çıkarak, kahvelerden fırlayarak bu garip alaya baktık. Hikâyeyi ancak akşamüstü, herkes öğrenebildi. Olağan şeylerden biriydi:

Ahmet'in köyü ile Mehmet'in köyü karşı karşıyadır. Önerlerinden Sakarya bulanık ve homurtulu akar gider. İki köy arasında (birbirine çok yaklaşan Sakarya'nın iki kıyısı) yaz kış geçit vermeyecek kadar derindir. Mehmet Ahmet'in, Ahmet Mehmet'in köyünden evlenmiştir. Uzun hikâye... İlk önce Mehmet bir çınar kovuğunu sandal yaparak Emine'yi Ahmet'in köyünden, Ahmet'in yardımıyla alıp kaçırmıştır. Ahmet ise bir sonbahar gecesi yüze yüze Mehmet'in köyüne geçmiş, evine uğramış, samanlığın bir köşesinde bugünü bekleyen mahut çınar kovuğunu sırtına vurarak Sakarya'nın kenar sazlıkları arasına saklamıştı. Çünkü Ayşe kolay kolay kaçırılmazdı. Evlerinin içi hem kalabalık, hem de kalabalıktan geçtim; Ayşe'nin Ahmet'e varmaya pek niyeti yoktu.

Mehmet'le Ahmet birbirinden daha fakir insanlardı. Bundan on sene evveline kadar kendi tarlaları yoktu. Şehirde eşraftan "Hacı Hüseyin" ahfadının vekilleri her yaz bir öküz arabasıyla harman yerine gelirler, haklarını alırlardı. Bir zamandır gelmez olmuşlardı. O zamandan beri biraz rahatlılar. Amma pek de merak ederlerdi: Bu herifler ne oldu, diye. Hacı Hüseyin oğullarının babaları ölmüştü. Oğullar Mehmet'in ve Ahmet'in köyünde arazileri olduğunun bile farkında değildiler. Yalnız tapu idaresinden kendilerine kâğıt geldiği vakit söyleniyorlardı:

— Yahu biz bu yerlerden vazgeçtik. Nerede olduğunu bile bilmiyoruz.

Şimdi Ahmet'le Mehmet'in, birinin yetmiş, ötekinin altmış beş dönümlük arazisi vardır. Bu arazide her şey olur. Birkaç

sene evvel mısır ekmişler, mısır para etmişti. İşte o yüzdendir ki, Mehmet Emine'yi kaçırdı. O sene ise buğday ekmişler, tam filiz verecekken Sakarya taşmış, yirmi gün çekilmemişti. Tohum çürüyüp gitmişti. Bereket "kadinne"ye... Nereden bulup buluşturmuş da aç kalmamışlardı. Gönül meselesinde ise ne yapıp yapıp bir çare bulmalıydı. Gönül meselesi ile boğaz meselesi mühim şeylerdir. "Kadinne" bu işi de halletmiş, Ahmet'i kenara çekip:

— Sen delikanlı değil misin ülen? diye çıkmıştı. Kaçır. Ne güne duruyorsun? Kaçır o haspayı, sar o haspayı! O cânım kızı!

Hakikaten Ayşe güzel kızdı. Yüzünde ve saçında rüzgâr eser gibi bir hali vardı ki, en çok insanı sarsan da o hali idi. Ayşe'nin babası fakirdi. Köyde dülgerlik ve nalbantlık yapardı. Su kıyısında evleri vardı. Ahmet'in evinden Ayşe'nin evi ayan beyan gözükürdü. Ahmet onu ta küçükten, esmer ve yıldırım gibi çabuk ayakları Sakarya kenarındaki kumda koşarkenden beri severdi. Ancak yazları beş altı kişinin yüzebildiği Sakarya'da Ahmet, yüzebilenlerin en iyilerindendi. Gelirdi yüze yüze Ayşe'nin evi önüne, bırakıverirdi suya kendini. Sakarya onu apar topar çalar giderdi. Ayşe:

— Anacığım, diye haykırırdı, karşı köyün Ahmet'i boğulacak!

Karşı köyün Ahmet'i akıntının sakinleşmiş yerinde birdenbire gözükür:

— Sersem kara kız, diye bağırırdı. Karşı köyün Ahmet'ini öteki köyün Mürteza'sı mı sandın?

Öteki köyün Mürteza'sı mühim adamdı. Çiftlikleri vardı. Babası Rüstem Bey zengin adamdı. Mürteza şehir mekteplerinde okur, yazları köye dönerdi. Pamuk gibi beyazdı. Ayşe ile aralarında bir sır olduğu rivayet edilirdi. Nedense Ayşe, Mürteza Bey'i gördüğü zaman bir şeyler olurdu. Ne yapsın Ayşe? Beyaz ve mavi gözlü insanları pek sever, içi yumuşayıverir. Fakat Rüstem Bey oğluna nalbandın kızını münasip görmezdi. Şehirden Soğancızâdelerin kızını almak niyetindedir. Soğancızâde hemen hemen iflas vaziyetinde olduğu için, Mürteza ne zaman askerliğini bitirecek diye beklemekten akşamüstleri rakıya

alışmıştır. Aklına esince atına atlar ve Rüstem Bey'e beş on gün misafir olur. Mürteza ile ava çıkar, müstakbel bir damada yapılacak her türlü nevazışı gösterirdi.

O gece Ahmet kadannesinden izni koparınca suya atladı. Karanlıkta karşı kıyıya vardı. Don gömlek Mehmet'in kapısını çaldı. Mehmet onu görünce:

— Ne iş bu be Ahmet, dedi. Gel gir içeri millet görmesin.

Ona elbiselerini verdi. Sonra çınar kovuğunu götürüp sazlığa sakladılar. Ver elini Ayşe'nin evi. Herkes uyumuş olacaktı. Ayşe'nin camını vurdular, açtı, Ahmet kızın ağzına bir mendil tıkadı. Kara kız tepiniyordu. Sırım gibi bacaklarını iki erkek tutamıyorlardı. Sandalın içine atıldılar. Mehmet küreklere yapıştı.

Ahmet:

— Etme Ayşe be, debelenme, dedi, ve mendili kızın ağzından çıkardı.

Ayşe bütün kuvvetiyle haykırdı.

Ahmet'in köyü kıyısına vardıkları zaman öteki kıyıda ellerinde fenerlerle ahali sahile toplanmıştı. Mürteza'nın sesi geliyordu:

— Atlayacağım suya! Geberteceğim o herifi!

Ahmet haykırdı:

— Atla ulan erkeksen!

Mürteza bir kedi kadar sudan korkardı. Önünden döne döne akan Sakarya'ya baktı.

— Yapamayacağım baba! dedi.

Rüstem Bey gülümsedi:

— Senin harcın değil o, dedi.

Silahını çekti. Karşı köyün karanlığına doğru üç el silah attı. Kim bilir bu kurşunlar nereye gitti, diye düşündü herkes...

Ahmet, Ayşe'yi sabaha kadar konuşturdu. Sabahleyin erkenden kara sandala binip köyüne geçirdi. Geçirdi ama Mürteza Bey, Ayşe'yi bir daha istemedi. Halbuki Ayşe, Ahmet'e yalvarmıştı:

— Seviyorum onu, Mürteza'yı, bırak Ahmet beni, demişti. Hem de ben zengin karısı olmak isterim.

Ahmet Ayşe'nin elini bile tutmamıştı. Mürteza Bey'e, ebe Ayşe Nine bile gitti.

— Kız, anasından doğduğu gibi, dediler.

Rüstem Bey bile oğlunun inadına tutuldu:

— Ahmak! dedi. Sonra da:

— Amma namuslu oğlanmış, bizim oğlan, dedi. Hem de se-
viyor. Öyle olduğu halde, bravo, dedi.

Sevindi.

Ayşe, Ahmet'e yine varmak istemedi. İki sene bekledi. Anası babası Ayşe'yi evlerinde Allah rızası için tuttular. Babası yüzüne bile bakmadı. Anası onu gündeliğe gönderdi. Elinden parasını aldı. Çeyizini sattı. Karşı köyün delikanlıları, Ayşe'ye laf attılar. Ayşe başını alıp kasabaya kaçtı. Meşhur Saniye Hanım'ın evine gitti. Ayşe'yi, Saniye Yenge o kız oğlan kızlık gecesini yüz liraya Soğancızâde delaletiyle Mürteza Bey'e sattı. Ahmet ise Saniye'nin evinden Ayşe'yi bulup köye getirdi. Nikâh yaptı. Kadınne'ye Ayşe'yi bıraktıktan sonra Mehmet'in Simitvenson tabancasını ariyeten aldı. Gidip zengin kayın-peder Soğancızâde'yi dükkânında buldu. Tam kafasına üç el sıktı. Köye dönüp tabancanın içinde kalmış iki kurşunu da Mürteza Bey'in göğsünün ortalık yerine boşalttı. Ama nidelim ki herif ölmedi.

Bir Define Arayıcısı

Ev kapısının önünde bir mangal, mangalın üstünde bir boru, marsık kokusu dar sokağı doldurmuş. Alışık olmayanların başları derhal döner.

Evinin önünde ve mangalın gerisinde kolları sıvalı Fındık Ali oturmuş, balık ayıklamaktadır.

Vakit akşam. Güzel bir yaz akşamı. Balık yiyip rakı içmek için gelmiş benzeyen bu yaz akşamını Fındık, günlerden beri bekliyordu. Her biri dörder kilo ağırlığında dört kırma, birkaç kilo da şöyle yüzer dirhemlik mercan yakalamıştı. Büyük balıkları büyüklere satmış, bir galon şarap almıştı. Evde sirke vardı. Zeytinyağına Fındık Ali para verirse çok canı sıkıldığı için, bakkal İstavriye bin dereden su getirmiş, yarım kilo zeytinyağını güya veresiye almıştı.

Zengin olduğu zaman ödemek üzere bakkala, fırına, karpuzcuya ve bir de tütüncüye beş on kuruş borç etmişti. Çok zengin olursa ödeyecekti. "Vallahi, billahi ödeyeceğim," derdi.

— Kim derdi ki zengin olmayacak? Ha, kim? Yıl uğursuzun bel!

Güzel bir salata yapacak. Sonra tavayı kızdırıp küçük mercanları canı azizi için kızartacaktı. Kendi kendine:

— Orospuya bir balık bile vermem. Zift yesin kaltak! dedi.

Fındık Ali balıkçıydı. Bundan on dört sene evvel, bir gün kırık bir sandalı altı liraya elden düşürmüştü. O zamana kadar hamallık, boyacılık, müvezzilik ve söylemesi ayıp hırsızlık yapmıştı. Fakat sandal sahibi olur olmaz zaten yarı keyif, yarı kazanç için vakit öldürdüğü balıkçılık sanatında karar kılmıştı. Fındık Ali'nin karısı vardı. Kara bir kızdı. Küçük bir kah-

veci dükkânı işletiyordu. Lakin biraz sinsi idi. Ali'nin en çok kızdığı, sanki balıkçı Fındık'ın karısı değilmiş gibi hali vardı. Yalnız kocasına değil, etrafına da mağrur, kendini beğenmiş gözükürdü. İşte bu hali kocasının müthiş sinirine dokunurdu.

— Kimmiş o be? Kimin karısı be? O sultan vaziyeti ne oluyor?

Bazı böyle güzel yaz akşamları balık tutulmayıverirdi. İşte o zaman kızılca kıyamet kopardı. Sultana'nın kocasına para vermeyeceği tutardı. Halbuki Fındık Ali hiçbir lekesiz ve serin yaz akşamını şarapsız geçiremezdi. İki derdi vardı: Birisi şarap, öteki eski gazete.

Bazan da bodrumun bir köşesinde saklı, üstünün mavi ve kırmızı boyları hiç dökülmemiş, fakat içi, tömbeki dumanları hâlâ tütüyor gibi dumanlı nargile.

Ama bu üçüncüsü fevkalade keyifli günlere mahsustur. Balık iyi çıkmış, Sultana birdenbire, her nedense, gözüne sevimli bir karı gibi gözükmüş, hiç geçinemediği balıkçılarla o gün hiç kavga etmemiş. "Bakkal İstavro"nun dükkânından üç beş soğan aşırıldığını, İstavro gördüğü halde sesini çıkarmamış olduğu günlere mahsus bir zevktir.

Onun için Fındık Ali bu nargile tiryakiliğini dert saymaz. Fakat şarap içmezse, hiç olmazsa iki akşamda bir galon devirmezse dünya rengini değiştirirdi. Ortalığı duman görür, duman etmek isterdi. Karısıyla bütün kavgaların sebebi şaraptı. Bu zıkkıma nereden alışmıştı. Evvelce Harbiye Mektebi'nde talebeyken arkadaşlarla, oranın ikinci sınıfından kovulduktan sonra dertle, rakıya alışmıştı. Şöyle haftada bir çakıştırdı. Sonra İttihatçıların adamı olunca cebi para görmüştü. Hele köprü üstü vakasından sonra her akşam bir binlik devirse devirebilirdi.

Arifiye İstasyonu müdürü olunca akşamüstleri mısır tarlalarına ve Sapanca dağlarına karşı nargileye alışmıştı. Eski gazeteleri okumak merakı da o zamandan başlar.

Sonra mütarekede polislik yapmıştı. "Bu orospuyu o zaman aldım," derdi. Nereden aldığını söylemezdi. Kırk yıl günahkâr, bir gün tövbe-kâr... Karı erkeğe gülmezse edemezdi ki... Akşamcı idi de... Kalkar oynardı da... Cebimde Napolyon altınları şakırdardı arkadaş, laf değil!.. Ama eve uğramazdım. Ayda yılda

bir. Karıya metelik bırakmadıktan başka geldiğim akşamlar bir de sopa çekerdim.

Karı; delikanlı, boylu boslu adam düşkünü idi. "Doğrusunu isterseniz beni aldatmamıştır; ama rakı içip namahrem karşısında oynamıştır. Sırası gelince de hepsini evden dışarı etmiştir," der, ve devam ederdi, "Neme lazım, hiç kimseden 'senin karınla yat-tım' lakırdısını duymadım. Mütarekede beni İngilizler Galata'da bir yere kapadılar. Pestilimi çıkardılar. Sonra da her akşam şarap verirlerdi. Çekerdim kafayı. Güya Anadolu'ya adam kaçırmışım. Kaçırmadım da değil, ha! Silah bile kaçırdık ama, sarı altınsız iş yapmadım. Hayretmedi onlar da ya, neyse!"

O zaman Kumkapı'da otururlardı. Fındık Ali İngilizlerin elinden kurtulduktan sonra İstanbul'u kasıp kavurmuştu. Lafına bakılırsa kısaca boyundan kinaye Fındık Ali, yaman bir külhanbeymiş. Galata sokaklarının dili olsa da anlatsa...

O zaman Fındık Ali'yi birdenbire değişmiş buluyoruz. Üstüne lacivert şayaktan bir elbise geçirmiş, ayaklarına sarı bir fotin giymiş görüyoruz. Refet Paşa İstanbul'a geldiği gün Burgazadası'nda emvali metrukeden küçük bir kulübenin içinde Ali'yi karısı Sultana karşısında nargile içerken şarap galonu önünde gören Rumlar:

— Merhaba Ali Bey, diyorlar, keyifler...

— Keyifler gıcır palikaryalar, sizinki?

O zaman bir beyin yanındadır. Evin bahçesine bakar. Kışın evi bekler. Kendisi kâhya idim der. Fakat başkaları uşaktın, derler.

— Uşaktım ulan ne olacak?

Dediği zaman kimse sesini çıkarmazdı. O devam ederdi:

— Benim yapmadığım sanat kaldı mı? Kenef de temizledim. Sizin gibileri de temizledim. Hey imanım!

Fakat bir gün bir balıkçıdan çarşı ortasında eşek sudan gelinceye kadar dayak yedikten sonra iş değişivermişti. Yalnız, bir galon şarabı devirince eski halini bulabiliyor; yalnız o zaman din, iman, avrat, kitap bırakmıyordu.

Bir müddet sonra ortadan kayboluverdi. Senelerce köyde gözükmedi.

Nisan ayı çok soğuk geçiyordu.

Alabildiğine yağmurlar yağıyor; küçük yokuşlardan denize büyük seller akıyordu. Çıplak ayaklı insanlar kadar şen olabilmek için, boyunları atkılı ve lastik ayakkabılılar, büyük şehrin sinemalarına koşuyorlardı.

Bir akşam poyrazın salkım ağaçlarını tepelerinden yalayıp yukarıki çamlıklara doğru uçup gittiği anda yıldızları gördüm. Toprak ve papatyalı yol keskin bir koku ile dolu, yıldızlar çok yakındı. İki evin arasındaki karanlıkta beyaz bir kedi geçip gitti.

Sessizlik ve ışık muşamba perdelerden dışarıya sızmıştı. İnsanlar uyumuyorlar; daha okuyorlar, daha örüyorlar, daha sessiz, sedasız konuşuyorlardı.

Balıkçılar kahvesine uğradığım zaman "Madam Sultana" müsamahakâr bir yüzle yanıma geldi.

— Adaçayı mı? dedi.

— Adaçayı, adaçayı, dedim.

Adaçayı kışların ve sonbaharların, yağmurların ve karların bir ilkbaharıydı. İçinde sıcak bir iklim taşıyan mavi ve kırmızı benekli, beli kıvrak ve ince çay bardağı hafızama karşı bir mevlit gecesi, bir ölünün kırkı, bir tekin değildir kokusu ile tütüyor ve balıkçılar poyrazın sertliğinden, ekmekten, kırık sandallardan bahsediyorlar. Sultana papatya suyu ile sararttığı saçlarını burnuma dokunduruyordu. O zaman adaçayının kokusunu unutuyorum:

— Kızın nerede, Sultana? diyorum.

— Sultananın kızı nerede olacak? Nerede olur? Ah vre çapkini!

— Yok be Sultana... Söyle be! Nerede kızın, nerede?..

Muhakkak bir şeyler, tatlı bir şeyler söylemek istiyor gibiyim. Tekrar:

— Ah, diyorum. O senin kızın bir adaçayı kokusuyla burnumda tütüyor.

— Ah vre çapkini!

Biliyorum ki kızının güzelliğinden bahsetmek hoşuna gider.

Sonra dışarıya, rüzgârlara ve yıldızlara, sahile ve sandallara bakıyor, denizin içinde aranan bir projektörü kovalıyor:

— Yapalım bir pastra? diyor.

Kâğıt oynarken konuşmak, konuşabilmek ne güzel şeydir. Bir koz atıldığı zaman uzun müddet konuşulmalıdır. Oyun bir muhaverenin tarzını değiştirmek için oynandığı zaman oyun olur.

— Sultana, kızın nerede?

— Gitti vre... O herifin yanına gitti yine. Sonra yine bırakacak o herif. Yine düşecek kötü evde. Yine onu oradan ben alıp getireceğim buraya.

— Seviyor onu demek Sultana?

— Seviyor; yok vre sevmiyor. Niçin sevsin?.. Ama para... Ma rop, şapka, tuvalet, iskarpin...

— Demek senin kızın insanı değil...

— Elbette insanı değil vre... İnsandan çok ne var... Sûs, o lüks seviyor.

— Senin kızın çok güzel be Sultana...

— Sus vre çapkini! Güzel onlu geçti mi?

— Bilmem.

— Bilirsin vre. Beni bastiracaksın.

— Sultana be, senin kızın güzeldi be!

— Dur vre, şaşırdım. İki ikiliyle yaptın pastrayı? Tüh vre yenildim. Yapayım bir adaçayı benden?

— Yap Sultana. Adaçayı ne güzel kokuyor. Sultana be. Nereden buluyorsun?

Sultana iki çay fincanıyla döner ve bu sefer Rumca anlatmaya başlardı:

— O zamanlar, derdi, banyoları tutardık. Kocam müthiş bir kadın avcısıydı. Kırk yaşında güzel bir erkeğin kandıramayacağı kadın mı vardır? Beni ve Dimitra'yı sarhoş ettiği geceler pataklardı.

— Orospular, derdi. Ben burada yokken ikinizin yapmadığı kalmıyormuş. Eve adam alıyormuşsunuz.

Doğru idi. O yapar, ben durur muyum? O zaman para boldu. Benim kız on yedi yaşında, ben otuz dördünde gül gibiyim. Elimden ne delikanlılar geçirdi. Ne körpe delikanlılar... Ben onları banyoda seçerdim. Bir erkeğin vücudunu görmeden koynuma hâlâ almam. Hele o zaman beni bir erkek vücudu

bir başka dünyaya taşırdı. Her Âdem bir, ve ben bir tek Havva idim. Bu Havvalığı hissedey, duyardım.

Fındık Ali'den her pazar dayak yerdim. Bir gün, bir pazar gününü bitkin ve meyus döndü. Günlerce sokağa çıkmadı. Kış, Ada'nın içini torikle beraber hicret etmiş, Karadenizli gırgır kayıkçılarıyla doldurmuştu. Biz de bizim eve bir ikisini almıştık. Ali bir gün beni onlarla yakaladı.

Hiçbir şey söylemeden yüzüme baktı. Şimdi bana öyle geliyor ki sanki yüzüme bir gün bir gece baktı. O kadar uzun bir zaman! Sonra rıhtıma doğru gitti. Sandalının palamarını çözdü. Tekrar koşarak eve döndü. Balık sandığını alıp gitti. Gidiş o gidiş! Sonradan Hayırsızlar'a gittiğini duyduk.

Tam yedi sene dönmedi. Buradan giden balıkçılarla ekmeğini getirtiliyordu. Bir akşamüstü idi. İçime pişmanlık çökmüştü. Ali dayanılmaz bir güzellikle konsolun üstündeydi. Bu, nişanlıyken çektiğimiz bir resmi idi. Saçları taranmamıştı. Bıyıkları ağzının içine giriyor. Hali ana avrat küfür ediyor gibiydi.

Deniz dümdüzdü. Rüzgâr esmiyordu. Evden deli gibi fırladım. Ali'yi içimde gibi duyuyordum. Sandalın palamarını çözdüm. İki saat kürek çektikten sonra Yassıada'nın önlerine geldim. Ortalık kararmıştı. Sağ tarafta İngiliz harabesinin ortasında hafif bir ışık gördüm. Sandalı karaya çekip oraya doğru yürüdüm. Bir ateşin etrafında on tane silahlı adam vardı, Ali ortalarında idi.

— Söyle ulan, diyorlardı, altınlar nerede? Biliyoruz defineyi bulmuşsun. Söyle ulan.

Bu adanın bir yerinde saklı bir define olduğunu rivayet halinde bilmeyen yoktu. Ali'nin orada senelerce yapayalnız yaşamasının sebebini de bu defineyi aramakta olduğuna vermişlerdi. Rum balıkçılar gizli gizli Ali'nin defineyi bulduğunu etrafa yaymışlardı. Benim bu geceki Ali'yi arayışımın bir sebebi de ne yalan söyleyeyim, buydu. Şayet bulmuşsa, ne diye orada oturuyordu? Beyoğlu'nda bir küçük apartman alırdık. Yangelir her akşam sinemaya giderdik.

— Vallahi bilmiyorum, delikanlılar, billahi bilmiyorum, diyordu Ali.

Yumrukluyorlardı, tokatlıyorlardı.

Her yumruk yiyişte bir sallanıyor, yere çöküyordu. Fakat tavırlarında sanki defineyi bulmuş da, söylemiyormuş gibi bir hal sezilmiyor değildi.

— Bulsam söylemez miyim yahu?

— Söylemezsın köpoğlu, diyorlardı.

Ayaklarını ateşe yaklaşıyorlar, bir cızırtı duyuyordum. Birisi kibritle saçlarını tutuşturuyor, ötekisi deniz suyu ile söndürüyordu. Saatlerce bu istintak sürdü. Ali önceleri yalnız yemin ediyor.

“Bilsem söylemez miyim, yahu”dan başka bir şey söylemiyordu. Sonra büsbütün sustu. Yalnız uluyordu. Olduğum yerde korkudan ve dehşetten donmuştum. Sabaha karşı sakallı fakat genç bir adam dayanamadı. Suratına korlu bir odunu iki defa yapıştırdı. Ötekiler sandallarına doğru yürüyüp gittiler. Şimdi ikisi yalnız kalmışlardı. Bu adam:

— Söyleyeceksın ulan, dedi. Bana söyleyeceksın.

Ali inliyordu. Ayağa kalkmaya davrandı; fakat düştü. On beş yirmi dakika sonra adam harabeden yalnız çıktı. Yüzünü görmedim. Hızlı adımlarla yürüdü. Biraz sonra bir motorun pat pat gürültüsünü işittim.

Harabeye doğru koştum. Ali'yi bir kovuğun içinde, göğsüne saplanmış ve çıkarılırken ters çevrilerek yırtılmış bir bıçak yarası ile ölü buldum.

Vakit, 4 Mayıs 1939'da

“Define Arayıcıları” adıyla yayımlanmıştır.

Varlık, (193), 15 Temmuz 1941

Projektörcü

8:45 vapuru iskeleden kalktıktan sonra, uzak şimşekler yakınlasmaya başlamıştı. Anadolu sahili bir ara gözden kayboluverdi. Yağmur, projektörün önünde, birtakım hendese-i musattaha şekilleriyle beyaz ve keskin kaynaştı. Kanepede üstüne başına yağmur sıçrayan, uzak ve puslu ışıkların yandığı evleri düşündüğü pek anlaşılan bir adam, yerinden bir iskeleyi kaçırıyormuş gibi aceleyle kalktı. Projektörcünün yanına doğru ilerledi. Projektörcünün üstünde kolları boшта sarkan eski bir muşamba vardı. Sırtı kamburlaşmıştı. Yanına sokulan adama başını çevirip baktı. Yüzünü tekrar projektörün, şimdi yalnız birtakım münkesir, müstakim ve muvazi hatlardan başka bir şey göstermeyen ışığına çevirdiği zaman, kendisine laf söylenebilir bir adam yüzü görmüş zannettirecek bir halle:

— Müthiş yağmur, dedi.

Öteki:

— Ben önümüzde bir şey göremiyorum... Ya siz?

— Sis var, dedi. Yağmur da fazla, bir şey görünmüyor.

— Kınalı daha uzak mı?

— Yakın olmalı ama, bir şey göremiyoruz ki...

Projektörü sağa sola çevirdi. Kendisi döne döne uzayan bir dumandan başka bir şey görmüyordu. Yanındaki adam ise o hendesi şekilleri seyrediyor; sonra denizin yırttığı dalgaların beyaz uçlarını görüyordu.

— Devam etmez ama, dedi projektörcü.

— Bu havada iskeleye nasıl yanaşır?

— Vapur mu? Yanaşır. Kaptan alışkıdır. Hem biraz sonra ışıkları görünür.

— Böyle devam ederse yine gözükür mü?

— Yirmi beş metreden bir şeyler gözükür...

— Ya! Görürüz demek. O halde mesele yok.

— Yok canım! Korkacak bir şey yok. Ben şimşekten korkarım; Allah esirgesin!

— Vapurun paratoneri yok mudur?

— Nesi?..

— Şeyi canım!.. Şimşek çeken aleti?

— Siperi saika mı? Bu vapurlarda yoktur o... Büyük yolcu vapurlarının birkaçında olacak. Hepsinde yoktur ya!..

Yağmur birdenbire hafiflemişti.

Projektörcü:

— Sağanakmış, geçti, dedi.

Kınalı, bir mil uzakta, kocaman, hafif ışıklı bir böcek, bir devasa böcek halinde yatıyordu. Projektörcünün yanındaki adam Kınalıada'yı gece vakti niçin bir böceğe benzettiğinin sebebini aradı. Bir türlü bulamadı. Balığa, ejderhaya, timsaha pekâlâ benzetilebilirdi. Çünkü bu hayvanlar da suyun içinde yaşarlardı. Ama niçin gözüne soğuk ışıklı bir böcek gibi gözük-tü bu anda Kınalı, kim bilir?

Adam paketini çıkarıp bir cıgara yaktı. Bir tane de projektörcüye uzattı.

Şimdi biraz daha samimi konuşuyorlardı:

— Kaptan Müslüman. Çok mutaassıp adam. Yoksa şimdi ben, fenerimi tutardım şu karşıki evin bir camına... Sana neler gösterirdim: Ne manzaralar! Biraz daha yaklaşıncı şu yukarıki ağaçlığın içine bir daldırdım mı fenerimi, ne fistanlıların fistan-sız hallerini görürdün...

Adam dimdik, cıgarası ağzında gülümsüyordu. Projektörcü ara sıra başını çeviriyor, sözlerinin tesirine bakıyordu. Adam da onun yüzünü şimdi daha iyi görüyordu.

Ufacık kesilmiş, yalnız burnunun altında kalmış yumuşak bir bıyığı vardı. Dili hafif bir Anadolu şivesine kaçıyordu.

— Nerelisin?

— Galiba İzmitli'yiz. Ama ben burada doğdum; Yenimahalle'de.

— Boğaz'da?..

— Evet... Siz nerelisiniz?

— Ben mi? Şey... Ben... Ben Burgazlı'yım; yani orada otururum.

— Sen bir akşam 8:45 vapuruna kal. Şayet kaptan bir başka kaptansa ben sizin adanın çamlarından, sana öyle manzaralar bulup çıkaracağım ki, parmağın ağzında kalacak. Ah Rum kızları! Yahu sizin ada cennettir be!.. Hem kim bilir yahu, benim fener seni bile yakalamıştır. Ha ne dersin? Ha?..

Şimdi ikisi de gülüyorlardı. Birden:

— Vapur yolu kesti, dedi, iskeleye üç vapur arası kala kaptan makineyi stop eder.

— Peki nasıl gider gemi?

— O hızla iskeleyi bulur işte. O hızla değil iskeleyi, vallah Burgaz'ın yarı yolunu bulur; sen ne diyorsun?

Yağmur, hafiften devam ediyordu. Fakat deminki sis dağılmıştı. Heybeli ve Büyükada da uzakta, böcek hallerinden kurtulmuşlar; büyük ve bol ışıklarıyla inilecek birer meçhul diyar kadar güzeldiler. İnmek... Kalabalık sokaklarında elinden tutacak birini aramak...

Kınalı'dan ayrılmışlardı. Konuşmuyorlardı. Uzun zaman bir şey konuşmadılar. Projektörcü denizin ötesini berisini bir şey bulurum gibi araştırıyor, ayaktaki adam artık hiçbir şey düşünmüyordu.

Projektörcü birdenbire güldü ve başını salladı.

Adam niçin güldüğünü sormak icap ettiğini anlamış, meraksız bir halde o da gülerek:

— Ne güldün? dedi.

Aklıma bir şey geldi de...

Yine güldü ve insana uzun gelen bir zaman içinde düşündü.

— Benim kucugü hatırladım, dedi.

— Evlişir demek?

— Elbette... İki çocuğum var. Büyüğü, oğlanı on beş yaşında.

Adam, projektörcünün yüzüne tekrar dönüp hayretle baktı; yirmi beş yaşlarında zıkkın gözüküyordu.

Projektörcü yüzüne tekrar projektöre çevirdiği zaman memnuniyet ve mesul bir insana bakiyle:

— Yaş otuz dokuz, dedi. Oğlum on beş yaşında. Güldüğümün sebebi şu birader: Geçen gün eve gitmişim. Hasan uyumuş. Beni haftada bir görür ama pek sever. Anasına: “Beni uyardır, babam gelince,” demiş. Gittim, ben uyandırdım. Hemen yatağın içinde oturdu. Anlat baba, dedi. Neyi ulan? dedim. Hani o kocasını döven kadının hikâyesini... Ben de anlattım: “Çevirdim feneri. Baktım kadın herifin pantolonunu sıyırmış, kıcına kıcına vuruyor terliği, vuruyor terliği... Sonra efendime söyleyeyim... falan derken baktım bizim oğlan yeniden oturduğu yerde uyu-yup kalmaz mı? Tabii ben böyle kısaca anlatmıyorum. Ballandıra ballandıra. İskeleden nasıl kalktık. Çımacı ne diye bağırdı? Hava nasıl? Projektör olmasa kaptan nasıl şaşırır falan... Ha işte aklıma o geldi de ona güldüm. Hayır! Bu hafta anlatacak ona göre ne hikâye uydurayım diye düşünüyorum da. Kerata, çok zeki şeydir. Mektepte hocaları bayılırlardı. Bana hep söylediler. Okusun okusun diye. Ama biz fakir insanlarız, nasıl okutalım beyim? Hem herkes okursa sanatı kim yapacak; öyle mi ya? Yeter işte, ilk mektebi bitirdi. Orada marangoz yanına verdik. Haftada dört beş lira alıyor. Az para mı? Ama hâlâ elinden kitap düşmez. Hâlâ okur. O da benim gibi eski gazete tiryakisidir.

Projektörcü bir hikâye bulacak gibi etrafı düşünceli düşünceli taramaya başladı. Şimdi ayaktaki adam da projektörcünün oğluna hikâyeler düşünüyordu. Buluyor; hiçbirini beğenmiyordu. Bir zaman dönüp projektörcüye baktı. O bir Diyojen haliyle kambur, elinde fener, Atina sokaklarında adam arıyor gibiydi.

— İşte sizin adaya geldik.

— Eyvallah hemşerim. Yolun açık olsun.

— Güle güle beyim.

Ertesi akşam sekiz kırk beş vapuru, yıldızlarla karanlık, içinde olmayanların arzulayacakları, içindekilerin sessiz, sakin, yorgun, iyi, tatlı fakat iç ezici şeyler düşündükleri bir âlem içinde giderken; dün akşamki adam, oturduğu kanepeden yine bir iskelenin çıkması alınıyormuş ve o iskeleye incekmiş gibi hızla kalktı. Eline; yanına bıraktığı bir paketi alarak kıçtan başa doğru hızlı adımlarla ilerledi. Vapur Kınalı'dan kalkalı on dakika olmuştu. Projektör hastahanenin burnunda bir şeyler arıyordu. Yürüdü.

— Merhaba hemşerim, dedi.

— Ooo merhaba beyim... Bu akşam bizim yanımıza pek geç tenezzül ettiniz.

— Estağfurullah... Seni keyifli görüyorum.

— Yarın akşam izinliyiz de...

— Ya?.. Hasan'a hikâye hazır mı?

— Daha yok... Yok ama, uydururuz canım, kolay...

— Hemşerim. Hasan için sana bir şeyler getiriyorum. Bir iki kitap falan. Bunları çocuğa veriver.

— Oo ne zahmet ettiniz beyim! Ne zahmet!.. Mahcup ettiniz!..

— Yok canım... Ne ehemmiyeti var. Ben de dün akşamdan beri Hasan'a uyduracak hikâye düşünüyorum. Saatlerce düşündüm. Sabahleyin ilk vapurda yine düşünüyordum. Ne dersin?.. Bu sefer benim hikâyemi anlatırsın... Yağmurlu gecede bir adam geldi, dersin...

— Orasını bana bırak...

Yeni Mecmua, (15), 11 Ağustos 1939

Francala mı, Ekmek mi?

Tütün ve gazete bayii Çanakkale'de kolunu kaybetmiş ihtiyat zabiti Ahmet Recai Efendi'nin içine bilet koymak için yaptırdığı kâğıt cüzdanlardan bir tanesi elinize geçse, derhal bir vapura atlar, Üsküdar İskeleyi'ne ayak basar basmaz Recai Efendi'nin dükkânını arar bulur: "Bir bilet de bana verir misin Recai Efendi", derdiniz. Bereket versin ki, yalnız Üsküdar tarafının çok fakir insanları böyle düşünür, ve cebinde böyle bir cüzdanı bulunan her Üsküdarlı gazete müvezzii, postacı, hamal, çımacı, mezar kazıcı ve ıskatçı ne yapar yapar bir bilet edinmeye bakardı.

Fakat bir Üsküdarlı fakirin bir piyango bileti edinmesinin ne kadar mühim bir mesele olduğunu bilmeyen bir adam da pek İstanbullu sayılmaz. Hatta pek Türkiyeli bile sayılmaz. Hatta bazan insan çok kötü düşünmesini bilen bir adamsa dünyalı bile sayılmaz ve Merih yıldızı ahalisinden gibi aramızdan sıyrılıp geçenlere, kolumuzu dürtenlere, güzel kızlarla geçenlere şaşar. Ne ise mesele burada değil. Fukaralık ayıp değil...

Fukaralık ayıp değil dediğimiz zaman, hamal olalım, ıskatçı olalım; fukaralık ayıp değil dediğimiz zaman bunun ancak bir teselliden ibaret olduğunu ve fukaralığın bal gibi hem ayıp, hem günah, hem enayilik olduğunu biliriz.

Şayet Recai Efendi'nin içine bilet koymak için yaptırdığı bu kâğıt cüzdanların üzerine yazılmış yazıların cazibesine yalnız hamal, lostracı grubu kapılmasaydı da İstanbul'un şu kötü Arap filmlerine ve Şuayibülgavsî isimli Mısır hanendesine tutkun insanları da tutulsaydı, Recai Efendi'nin piyangocu dükkânının önü ayın onuna doğru adam almaz, meşhur Ziyet Abla'nın

dükkanı gibi mahşer olurdu. Recai Efendi de işine büyük oğlu Vahdet'i bırakır, Beyoğlu'nda başka işler tutardı.

Kim bilir, çok iyi ve iyi yürekli bir adam olan Recai Efendi, Bay Recai ve zengin olur olmaz Allah'ın belası bir şey olur; bugünkü yaptığı iyilikleri, orta halli vaziyetini unuturdu. Elhamdülillah zengin olmadı. Üç beş kuruşla hem kendisi geçindi, hem de Üsküdar İskeleyi civarı açlarına yardım, bazan da hatta zevklerine vasıta oldu. Keşke olmasaydı dememeli. Recai Efendi bazan insanın ekmek kadar ihtiyacı olan şeyleri bilen adamdı. Mesela bir hafta tatilinde bütün parasını kumara vermiş bir çımacıya bir 29'luk rakıyı bedava vermek gibi, senede bir, bir gazete müvezziine yılbaşı piyangosunu bedava hediye etmek gibi nezaketler gösterirdi.

Recai Efendi'nin küçük oğlu Hamdi, mektepten çıkar çıkmaz babasının dükkanına koşardı. Gelen geçene cigara paketi satmak, ara sıra bilet okutmak kadar tatlı bir zevki hiçbir kitapta bulamamıştı. Gözü kararır gibi zevklenirdi. Fakat bazı günler de bu işten öyle birdenbire bir çocuk soğuyuşuyla soğurdu ki... Bereket versin o zaman en iyi dostu gazete müvezzii Çarpık Ahmet'le gelsin sinema vakaları anlatma yarışı...

Ahmet'in hiç kimsesi yoktur. İskeleye yatar, kalkar. Çok çirkin ve çok kavgacı olduğu için kimse yüz vermez. Ahmet eskiden böyle değildi. Sonra yavaş yavaş aptallaşmıştı. Bilinmez ne yüzden? Belki de bir iki defa... Cami avlusunda yazın rüya gören Arap hafızın cigaralarından birkaç tane içtiği için böyle olmuştur.

Ahmet'in bütün düşüncesini bir gün birdenbire Milli Piyanogo aldı.

Ya çıkarsa... Çıkarsa evvela bu üstündeki paçavraları atacaktı. Üstünde bildim bileli giydiği bu elbiselerden içine bir bıkkınlık çıkmıştı. Kurban ve Ramazan bayramlarında esnaf çocuklarının mavi şayak elbise yaptırdıklarını ve başlarına şemsiperi güneş gibi parlayan mor kasket geçirdiklerini görünce kan beynine çıkardı. Başkalarının elbiselerini yırtmak isterdi.

— Ah, bir fiyakalı giyinebilsem, derdi.

İkinci derdi de francala idi. Francala onun için müthiş bir şeydi. Kadın görmemiş insana kadın nasılsa, francala da Ahmet'e aynı hali verirdi. Isırmak, dişlerinin bütün kuvvetiyle bir francala ısırmak... Para kazandığı zaman francala mı, ekmek mi alayım, diye çok düşünürdü. Pek az fazla bir para ile francala alabilecek vaziyetler ayda bir iki gün olurdu. Olurdu ama Ahmet bir türlü francala mı, ekmek mi, meselesini halledemez, eli bir türlü varıp francala alamazdı. Adeta utanırdı. Ona:

— Ulan Ahmet, para mı yiyorsun?

Deyiverirse ya birisi... Utancından bucak bucak kaçardı. Kendisine ara sıra yemek yediren tütüncü Recai Bey, sonra akşamları küçücük paketini evine götürdüğü beyefendi, sonra, o her akşam İstanbul'dan meyhane dönüşü ufaklık paraları Ahmet'in eline dolduran beybaba şayet Ahmet'i francala yerken görseler bir daha ona para vermeyecekler gibi gelirdi.

Ahmet gazete satardı. Fakat ekseriya pek kazanmazdı. Bazan içeriye girdiği de olurdu. Ne çıkarsa akşamları yükten çıkardı. 7, 8 bazan 12 kuruş bile aldığı olurdu.

Bir francalaya on kuruş... Beş kuruşluk da kaşarpeyniri alacaktı piyango çıkarsa. Sonra o lacivert şayak elbiseyi ve o şemsiperi güneş uçuran kasketi de alacaktı. Geri kalan parayı ne yapacaktı? Acaba geriye para kalır mıydı?

"Ulan enayi kalmaz olur mu?" derdi kendi kendine. Bütün İstanbul gazetecilerine şayak lacivert kumaş bile alabilirim artan para ile.

Ahmet, Recai Bey'in küçük oğlunun sayesinde bir tayyare piyango bileti edindi. Nasıl oldu. Çok mühim... Çok mühim... Oldu ama işte...

Piyango Ahmet'e isabet etti. Etmez olaydı. Ahmet elbiselerini cami avlusunda soyundu. Ortalık yaz gibi bahar günüydü. Çırılçıplak şadırvan başına oturdu. Ekmek mi, francala mı, diye düşünmeye başladı.

Düşünüş o düşünüş... Çırılçıplak tam altı ay francala mı, ekmek mi, diye düşünen çocuğun, fırsat buldukça gene çırılçıplak soyunup hastane koridorlarında dolaştığını gören akli başında gardiyanlardan çoğu piyango alıp almamayı kötü kötü düşündüler.

Ahmet altı ay sonra hastaneden çıktığı zaman parasını cami avlusunda nereye koyduğunu bir türlü hatırlayamadı. İmam, kayyum, müezzin, çımacı, iskele memurları cami duvarlarını ve bahçeyi tartak martak getirdiler. Bir şey bulunmadı. Ahmet bazı akşamları “francala mı, ekmek mi?” diye yeniden düşünmemesi için tam bir sene tütün ve piyango bayii Recai Bey’in elinden her akşam bir francala alıp yedi. Yemeseydi hali fena idi. Ama gene de aklından böyle düşünceler hiç eksik olmadı. Bereket kıştı. Recai Bey francalasını veriyor, rüzgâr zaten dökülen elbiselerinde onu çırılçıplak imiş gibi üşütüyordu; bereket versin!..

Vakit, 27 Nisan 1940

Varlık, (172), 1 Eylül 1940

Paşazade

Ayşelerin evi sur haricindedir. Bizimki, Hüsamettin Paşa'nın, kocaman duvarları arasına hapsedilmiş, bahçesi çam ağaçlı –havuzu balıklı ve fısıkiyeli imiş– eski konaklardandır.

Kış akşamları bankadan dönerken birinci mevkide, ilk zamanlar maaşım kırk beş lirayı bulmazken yan gelir otururdum. Bütün Topkapı eşrafı selamımı iade eder, kimi omzumu okşar, kimi halû hatır sorardı.

Anam koca konağın içinde hatıraların, duvarlara asılmış, Hüsamettin Paşa'dan kalma yağlıboya resimlerin, sedef kakmalı cıgara tablalarının arasında günlerini bir böcek gibi geçirirdi. Eve ben gelince biraz canlanırdı. Çamın altındaki büyük tel örgülerle kaplı, baba yadigârı kümesteki tavuklar yumurtlamışsa ıspanaklı iki yumurta pişirirdi. Ne konu komşu evimize ayak basar, ne Şişli taraflarında oturan eski akrabalar konağımıza uğrardı. Anam: "Hüsamettin Paşa'nın geliniyim," der dayatır, ara sıra uğrayanlara bin sekiz yüz seksen iki modası elbiselerle çıkar; mütemadiyen Paşa babamızdan bahsederdi. Babamın kolağası payesi aldığı gün evin bahçesinde yapılmış bir şenliği, gelene gidene, hatırlayıp hatırlamadıklarını sorardı. Son pandantifini sattığı gün, ben de bankadan ilk maaşımı almıştım. Evimiz senelerdir kırk beş lira para görmemişti. "Ayda kırk beş lira ile Topkapı'da neler yapılmaz?" dedi anam. "Bahçeyi mi düzeltmeyiz, tavuklar mı almayız, piliç mi çıkartmayız, çamı mı budatmayız, havuzu mu tamir etmeyiz?"

— Anneciğim, dedim, kırmızı balık da alalım havuza. Nerede satarlar acaba?..

— Mısır Çarşısı'nda bulunur, yavrum! dedi.

İki tokmaklı guguklu saatin zincirini çekti. İlk defa olarak gördüğüm bir amme cüzünden bir şeyler okudu. Cüzünü okuduktan sonra yine ilk defa olarak, Hüsamettin Paşa'nın geliniyim, diyen halini mahsus bir, nasıl söyleyeyim, af buyurun, fiyakayı bozmamak gayretiyle yaptığını anlatan bir tavırla:

— Artık, dedi, Hüsamettin Paşa'nın gelini değilim, oğlum, banka memuru Bay Recai'nin anasıyım.

O zaman benim de yüreğimden bir şey koptu. Ben de ilk defa olarak bir şey yaptım. Onu öptüm. Bahçeye çıktık. Babamın kolağası olduğu günkü gibi, sanki bütün bahçe, Japon fenerleriyle süslüydü.

İşsizken tütün içerdim. İşe girince bıraktım. Fakat birinci mevki tramvay arabalarında akşamüstü Topkapı'ya dönme-yi güzel bir itiyat halinde muhafaza ettim. Ne güzel olurdu! Kimse konuşmazdı. Tramvay mahallelere sapardı. Meydanlara varırdı. Yanımız sıra çıplak bacaklı çocuklar koşar, gitgide geri kalırlar, en arkaya atlarlardı.

Yangın yerleri korkunç, garip, uzak, yabancı, hatırasız neler-e kadar giderdi bilmem?

Bir kafesten bir genç kız birinci mevkideki genç erkeğe bakardı. Son durakta iner, geriye dönerdim. Portföyümü sallardım. Bakanlara selam vermezdim. Fakat, iyi delikanlı, sessiz çocuk, iş bulmuş, aferin! Çalışıyor, dediklerini duyardım. Bazen Hüsamettin Paşa'nın torunu da derlerdi. Ben de anam gibi bundan garip bir gurur da duymaz değildim.

Tramvayda en büyük dostum Zekâi Bey'di. Bazen yan yana düşerdik. Ben etrafımı göremezdim. Gazetemi okurdum. O, yangın yerlerine bakar, yıkılmış çeşmelere hayıflanır:

— Harap... Harap... İstanbul... Nerede o eski İstanbul? Bu taraflarda oturmak doğru değil... İnsan ihtiyarladıkça konfor ihtiyacı da başlıyor, hazret! derdi. Sonra:

— Valide Hanım'a arzı hürmet ederim, ellerinden öperim efendim.

— Teşekkür ederim efendim, bilmukabele efendim.

— Geceler hayrolsun!

— Geceler hayrolsun!

Bir gün her nasılsa bir ikinci mevki tramvaya atlamış bulundum. Topkapı'ya işleyen çift tramvay arabalarından yalnız bir tanesi kırmızı renklidir. Zekâi Bey ve ben gibiler bu tramvayı beklerler. O gün biraz geciktiğim ve tramvay da hemen geçip gittiği için ancak arkadaki römorka atlayabildim.

Ayşe'ye orada rastladım. Ben çok mahçubumdur. Ayşe derhal dostluk tesis eden garip ve şimdiye kadar roman ve hikâyelerde bulunduğunu işittiğim Avrupalı bir İstanbul kız idi. İnhisarlar da çalışıyordu. Tramvay tenhaydı. Dışarıda yağmur yağıyordu. İçeride insanlar, bir çorba düşünen açlar gibi hazin ve sessiz, sakalları uzamış ve iyi çehreli idiler. Yerler tamamen doluydu. Fakat ayakta da kimseler yoktu. Sirkeci'den her tarafı ıslanmış, kasketi elinde bir çocuk girdi. İhtiyar bir adam, yanındaki arkadaşını biraz sıkıştırarak bu çocuğu tatlı ve muhabbetle dolu bir hareketle yanına aldı.

Sonra yine dışarıyı görmeden, şen, şakrak, yorulmaz, çapkın ve genç bir biletçinin şaklabanlıkları arasında meçhul bir çorbaya insanlar gidiyorlardı. Ne güzeldi!

İşte o akşamdan sonra birinci mevki tramvay arabaları Topkapı'ya doğru çekip giderlerken ben römorka atlar ve kendi kendime: Topkapılı Ayşe'ye ve Topkapılı Ayşe gibilerine rastlamayacağımı bilsem, birincinin meşin, yaylı koltuklarına kurulur; yangın yerlerini, harap camileri ben de Zekâi Bey gibi seyreder, içlenirdim, derim.

Yeni Mecmua, (9), 30 Haziran 1939'da
"Son Paşazade" adıyla yayımlanmıştır.

Krallık

Ali Rıza, Kaşıkadası'na yanaştırdığı sandalını çakıllara çekti. Sonra hemen, sandalın burnu hizasına, bağdaş kurup oturdu. Uzun zaman mühim bir şeyler düşündü. –Mühim diyoruz ama, bu kendi kendimize verdiğimiz bir peşin hükümden başka bir şey değildir.– Doğru olması bir şey ifade etmez. Bir insanın mühim ve saçma şeyler düşündüğünü nasıl bilebiliriz. Düşünen adamın kendisi bile böyle bir hüküm veremedikten sonra...

Kendi kendine:

— Ulan, dedi. Ne duruyorum be! Alırım çoluk çocuğu bekçi gibi gelir yerleşirim. Kim ne diyebilir?

Bu mülahazayı kafasında değil, bağıra bağıra yaptı. Yerinden kalkmadan evvel biraz düşündü:

— Kim ne diyebilir ha?..

Sandalı, var kuvvetiyle iterek, içine bir lastik top çevikliğiyle atladı.

Akşam lüfere müşteri götürceği için yem hazırlamaya çıkmıştı. Kaşıkadası'nın kıyıları bilek kalınlığında, mor kılçıklı, yarım metre uzunluğunda zarganalarla doludur. Oğullarından her ikisi de başka işlerde uğraştığı için yanına kimse almamıştı. Zargana da tek başına tutulmazdı. Rıza bunun da kolayını bulmuştu; dişlerinin arasına oltayı sıkıştırmış, ağır ağır kürekleri çekerken; çürük dişleri, parmaklarından daha hassas, balığın oltaya takıldığını duymuşlardı. O zaman Rıza kürekleri bırakmış, elleriyle zarganayı güneşli denizin üstünde sıçratarak, oynatarak sandalın küpeştesine getirmişti. Küçük zarganaları akşama tava yapacağı için, bir kovanın içine

doldurmuş; ötekilerini lüfer yemi yapmak üzere sandalın döşeme tahtaları altına fırlatmıştı. Balıklar orada bir iki depreşmiş, Rıza çıplak ayaklarını onları taklit edercesine sandalın döşeme tahtalarına vurarak:

— Susun be, demişti, geberin!

Dişlerine oltayı almış; tekrar küreklerle yapışmıştı.

Sandalın içine hızla atladıktan sonra kürekleri var kuvvetiyle çekerek Burgaz'ın kömür iskelesine yanaştı. Demiri attı. Sandalın koltuğunu demir halkaya düğümledi. Evin yolunu tuttu. Ali Rıza bir evin bodrum katında iki oğluyla yatıp kalmıştı. Bodrum ekşi bir yemek ve insan kokusu içinde idi. Duvarlar, öldürülmüş sivrisinek, ezilmiş tahtakurularının uzamış hayaletleriyle doluydu. Sonra her tarafta parça parça, lif lif uzanmış rutubet. Bodrumun içinde neler yoktur: Kırık bir masa, iki testi, bir testere, bir yorgan, bir mangal, bir sūrahi, bir büyük şarap şişesi, bir nargile, marpucu, bir kurşun boru, bir kopuk balık ağı, sekiz on sardalya kutusu... Bunları derhal, çabuk hareketlerle topladı. Sonra bir köşeden, üstüne sarı bir kadın etekliği artığı örtülmüş yepyeni bir hasır çıkardı. Topladığı eşyayı masa müstesna, bu hasırın içine doldurdu. Hasır düdü. İki ucunu kalın bir urganla sardı. Yükü sırtına aldı; çıkıp gidecek oldu. Tam kapıdan çıkarken birdenbire dönerek:

— Tuuu Allah müstahakını versin, dedi, lambayı unuttuk.

Hakikaten bodrumla hiç münasebeti olmayan büyük ve güzel bir lamba, kırık masanın üstünde —şimdi karışıklığı kaybolmuş bodrumun içinde— tek başına, göze batır gibi duruyordu.

Ali Rıza:

— Ulan, insan körmüş be! dedi. Görmeyince görmüyor işte...

Lambayı bir eline, hasırı ötekine almışken tekrar durdu. Eşyaları elinden bırakmadan kırık masaya bir tekme indirdi. Müthiş bir de küfür savurdu:

— Dinini... masası!

Bodrumun kapısını ayağıyla yarı çekmiş, hızlı hızlı gidiyordu. Yüz metre yürümemişti ki karşısına elinde balık tepsisi, paytak yürüyüşlü balıkçı çıktı:

— Hani vre, dedi, Ali Rıza, yoktu senin hasırın dünyada?

Ali Rıza:

— Senin de, dedi, masa gibi...

— Anlamadım vre...

Cevap vermeye lüzum görmeden yürüdü. Eski hasırı bu yüzden yaktığı için balıkçının sözüne fena canı sıkılmıştı.

Bir akşam sarhoştı. Geçen seneydi galiba:

— Harp olacak, Ali Rıza, demişlerdi.

— Olsun be, demişti, yanacak hasırım yok ya dünyada. Yaş da altmış, vız gelir. İsterse dünya yansın!

Eve geldikten sonra kirli, emektar, yukarıki gazinodan aşırma hasır bacaklarına dolaşmıştı. Oracıkta, gecenin içinde, bekçi düdüklerinin birbirine seslendiği rüzgârlı gece içinde, mahalleyi ateşe verecek şekilde, eski hasıra bir iki damla gaz döküp bodrumun önünde yakmıştı. Alevin harlı zamanında, gavurların ırımsız bayramında yaptıkları gibi, alevin bir tarafından öteki tarafına zıp zıp sıçramıştı. Komşu kilise papazı, yatmadan evvel penceresinin önünde son cıgarasını yakarken bu garip ayinin karşısında istavrozlar çıkararak; koynuna girerken hep despotluğunu nesine feda ettiğini düşündüğü karısının yanına koşmuştu.

* * *

Rıza nihayet Kaşıkadası'na eşyalarıyla vardı. Kaşıkadası'nın eski bekçisi "Hırant"ın domuz ahırlarına bıraktığı bir masa, iki sandalye, bir pırtı kilimi, Ali Rıza, adeta keşfedercesine bulup çıkardı.

Hırant bir de çerçevesiz bahar levhası bırakmıştı. Onu da örümceklerinden temizledi. Sonra karşısına geçip bir seyretti ve beğendi. Aşağıdaki iki odalı taş binanın bir odasını mantarlardan, çivilerden ve balıkçı edevatından bir döşeme bürümüş-tü. Bunları birer birer işe yarar bir şey bulurum diye gözden geçirdi. Hepsini küflenmiş, kopmuş işe yaramaz hale gelmişti. Hepsini denize döktü. Odanın döşemesini yakın denizden su getirerek saatlerce sildi. Eşyalarını yerli yerine yerleştirdi. Levhayı tam pencerenin karşısına astı. Sonra oda kapısından

dışarı çıkarak bir resim seyreder gibi eliyle yaptığı bu odayı bir seyretti. Keyifli keyifli güldü. Kendi kendine:

— Yakabilirsin şimdi bir cıgara ulan, dedi, hak ettin!

Akşam oluyordu. Martılar akın akın kayalara dönüyorlar. Karabataklar kayaların üstünde şair, melankolik, batıyı seyrediyor; balıkçıl kuşu, tek ayağının üstünde mütehakkim ve mağrur, krallığını seyrediyor gibi şahane düşünüyordu.

Ali Rıza balıkçıla doğru bir taş fırlattı. O biraz havalanıp bir başka kayaya kadar güçlkle uçtu. Kanatları düşmüş, orada kaldı.

— Köpoğlu, dedi Ali Rıza, buranın kralı artık benim!

Ali Rıza sandalına top gibi atladı. Bakkal Niko'nun yanında çalışan oğlunu sandalın içine oturtarak krallığa getirdi. Çocuklar içi tertemiz deniz kokan, duvarı bahar levhalı odada, ilk defa olarak serin rüyalı bir uyku uyudular.

Çöpçü Ahmet

Çöpçü onbaşı Ahmet'i köprü üstünde bıraktığı zaman Üsküdar arkasında bir temmuz sabahı yeni başlamıştı.

— Bana bak Ahmet oğlum, dedi, dalga geçme!

Ahmet dalga geçmenin manasını bilmiyordu. Yarım yamalak bir şeyler anladı. Mesela: Köprüden pek sarkma, suya düşersin, dalgalar seni kapıverir, falan gibi.

— Yok, dedi.

Birtakım at pisliklerini küreğine doldururken hafif bir memleket havası tutturmak istedi. Etrafına bakındı. Hızlı hızlı geçip gidenlere gülerek baktı. Kendi kendine:

— Türküyü ahşama bırak, dedi.

Üç gündür köprü üstünde gidip geliyor, at pisliklerini, ne idüğü belirsiz kağıtları, balgamları ve gene ne idüğü belirsiz binlerce, milyonlarca canlı, cansız, katı, yumuşak, hışırdayan, hışırdamayan mahlukatı tenekesine lakayt itiyordu. Bazan bir hemen çekip atılmış cıgaranın alınıp alınamayacağını düşünürdü. Cigara pek içmezdi. Bazı akşamüstleri yorgun olduğu zaman ve köprü üstü adeta tertemiz gibi gözüktüğü zaman kendisine şayet bir garip tabiatlı efendi durup cıgarasını yakarken, onun paketine baktığını görürse:

— Al hemşerim, bir tane de sen savur! derse, o zaman Ahmet utanırdı. O cıgara paketine içi cıgara çektiği için bakmazdı ki. O her şeye bakardı. Vapurların düdüklere bacaların içinden mi geliyor diye, bu karının, bacaları üşümez mi diye, bu oğlancağızın potinleri neden yok diye, ellerinde tıraş jiletleri, çakılar ve rozetlerle polislerden bucak bucak kaçanlar neden

böyle koşuyor diye, efendilerin cıgara paketleri ne biçimdedir, nasıl yakıyorlar, nasıl tutuyorlar cıgarayı diye?

Fakat elini uzatır ve efendinin cıgaralarından birini alıverirdi. Adamın yüzüne gülerek bakar:

— Sonra içen ağam. Deşekkür ederim, der. Gene işine ve dünyasına daldı.

Onunla kimse meşgul olmadığı kalabalık vakitlerde çok memnundur. Süpürgesinin sapına dayanır, davar gönderken bir manzara karşısında düşünmeyen, görmeyen, bakmayan; fakat bakar gibi, düşünür gibi, dimdik duran yamçılı bir çoban hali alırdı. Deniz, vapur, Üsküdar, kayıklar ve gelip geçen insanlar ne idi, kimlerdi? İnsanı onbaşı çöpçülükten alıverirse, bu kalabalık içinde aç kalırsa...

Çobanlık yaptığı günlerdeki düşünmemenin yerine bugün süpürge sapına dayandığı zaman düşünmek, kötü kötü düşünmek geliyordu, neden acaba?

Kafasını iki yana sallar, denize bir daha bakar; bir ferahlık duyardı. İşte ondan sonra doya doya bir adamın gülümsemesini, bastonluyu, bastonsuzu, pudralıyı, pudrasız, ipek çoraplıyı, çorapsızını doya doya, kana kana, su içer gibi seyredirdi.

O zaman çöpçü onbaşı kendisini kovarsa aç kalacağını düşünmeyen Ahmet, seyircisi yalnız kendisi olan bu köprü üstü tiyatrosuna şaşar kalırdı.

Halinden memnun olduğu yüzünden anlaşılırdı. Etrafı seyrederken o kadar kendinden geçerdi. Ahmet yok oluverirdi. Uykusundan uyandırılmış bir nevrastenik hali alırdı. Kanının beynine hücum ettiğini duyar, Köprü üstünün daha ötesinde yalancı binalar yıkılmış gibi olurdu. Hain hain bakardı. Kafasından o oğlanı tutup bacaklarından ayırıp vermek geçerdi, hakikaten bir köpek kuyruğu gibi kaçan çocuğa:

— İtin kuyruğu, diye söverdi.

Bazan bir başkası yere düşen süpürgeyi kapar, kaçırdı. O zaman ta Yeni Cami'ye kadar kaçanı kovalardı. Ter içinde, ağzında yarısı çok tatlı ve güldürücü, yarısı çok acı ve düşündürücü küfürlerle tramvay yollarına, tehlikelerin ortasına nihayet fırlatılıvermiş sopasına yapışırdı.

— Bir daha dayanıp kalmam bu köpek kuyruğuna, derdi, dalıyon, karıştırıveriyorlar.

O gün öğleye doğru gene kendisini unutup sopasına dayanmıştı. Sopasına inen tekme ile birden fırladı. Yanına döndüğü zaman çöpçü onbaşıyla burun buruna idi.

— Ulan ne dalga geçiyorsun?

İşte o zaman Ahmet dalga geçmenin manasını kavrayıverdi. Herif:

— Bir daha görmeyim, dedi. Haydi çek arabanı!

— Meğersem, dedi Ahmet kendi kendine, dalga geçmek bu imiş...

Hoşuna gitti; gülümsedi. Yeni Camii merdivenlerine kadar gidip oturdu. Bir cigara yaktı. Öteden bir başka çöpçü görünmüştü. O da yanına çöktü:

— Ne düşünüyon?

— Hiç, dedi, demin köprü üstünde dalga geçiyordum da...

— Köprü üstünde insan dalga geçer mi? Şöyle bir kenara çekil, öyle yorgunluğunu al, dedi, öteki.

Ahmet, vay anasına be, dedi içinden, ülen bu ne demek olduğunu biliyormuş meğer...

Akşama doğru idi. Bugün ne kadar araba geçmiş, ortalık ne kadar pislik tutmuştu. Ne kadar çok tükürmüşler, ne kadar kirletmişlerdi ortalığı. Terlemiş, yorulmuştu. Küreğiyle süpürgesini Tophane'deki kulübeye bırakıp da kahveye yollandığı zaman bacaklarının kesildiğini, kafasının döndüğünü duydu:

— Bir şeyler oluyor, dedi ve yıkıldı.

Ahmet'i ayılttıkları zaman bir müddet etrafına tuhaf tuhaf baktı. Karşısında büyük bir kalabalık vardı. İhtiyarca bir kadın:

— Vah oğul, vah, diyordu.

Gülümsemek istedi. Sarı yüzüne elini attı. Salyalarını sildi. İçinde bir uyumak arzusu vardı. Afyon yutmuş gibi idi. Köprü üstünde, bir ovadaki akan çayı seyreden çoban misali düşündüğü zaman sopasına inen tekmeyle hatırladı. Uyuşukluğu birdenbire geçmişti. Yüzüne kan hücum etti sandı. Kıpırmızı oldum gibi geldi. Kalktı; kalabalık ona yol açtı; üstünü başını süpürdü. Kahveye doğru yürüdü.

Etrafına bakarak kimse olmadığını, demin etrafına toplananların geçip gittiklerini görünce kendisini ayan beyan bir aynada gibi değil de, bir başkasının hüviyetinde seyrediyor gibi oldu.

Köyünde kocakarıların ve büyücülerin iyi edemedikleri hastayı nihayet şehre götürmeye karar verirlerdi. Hastayı ekseriya yakın kasabaya kadar sırtta taşırlardı. Üstlerine kirli yorgan sarılmış hastaların ağırlığı yorganın ağırlığı kadardı. Ahmet de anasını bir defa kasabaya böyle indirmişti.

Şimdi, demin oracıkta bayılan Ahmet bir başka Ahmetmiş de sırtına onu bindirmiş, kasabaya götürür gibi, o Ahmet'e:

— Ahmet oğlum, dedi, sen buralarda, bu pis zanatta edemicen.

Vakit, 17 Nisan 1939'da "Âmed" adıyla
Servet-i Fünun, (580), 18 Ocak 1940'ta
"Çöpçü" adıyla yayımlanmıştır.

Köye Gönderilen Eşek

İran hududuna yakın köylerin birindendi. Bütün dertlerini, yüz kelimelik bir kamus içinde anlatabildiği için; dertsiz denebilirdi. Saçında bir tek ak olmadığı halde kırk yedi yaşındaydı. İnce, kara ve uzun bıyıkları vardı. Kaya kadar kuvvetli idi. İskelenin en ağır yükünü omuzlarına yükledikleri zaman, bir gurur duymasa homurdanır, hiç olmazsa suratını buruşturur; yahut, çocuk gözlerinde bastırılmış bir hiddetin alevi parlardı. Böyle şeyler olmazdı! Kuvvetini muhafazaya mecbur insanların insiyakı haliyle gülerdi. Ne memnun, ne de mağrurdu, denemez. Yüzünden hiçbir şey anlaşılmazdı. Adeta esrarengizdi.

Hayır, ne esrarengiz, ne bir şeydi! Öteki hamallar, ağır yük ve kuvvet hakkında hiçbir bilgisi olmayan bu yeni hamala, bal-yaların en ağırını, çuvalların en tıkızını, sandığın en okkalısını yükledikleri zaman Ramo'nun cehaletini çoktan çakmışlardı. Şu sebepten:

Ramo nahiyeye bir kış günü varmıştı. Hamallar onu iskeleden alıp doğruca kahveye getirmişlerdi. Bu kahve deniz kenarındaydı. Önü büyük camlarla örtülü denize nazırdı. Dışarıda kış kıyamet, rüzgâr, kar vardı. Ağaçlar sallanıyor; deniz, ta kahvenin önündeki betona kadar her tarafı ıslatıyordu. Fakat kahvenin içi sıcaktı. Balıkçılar altı kol iskambil çeviriyorlar, hamallar altmışaltı oynuyorlardı. Ramo'nun bulunduğu masada da bir sürü hamal konuşuyorlar. Ramo dışarıya bakıyor, adeta ağaçları, rüzgârı ve denizi seyrediyordu. Şaşırmış çocuk haliyle cama elleriyle dokunuyor, hayretle bakıyordu.

Birisi:

— Ne bakarsın Ramo? dedi.

Kürtçe anlattı:

Memleketten çıktığı zaman cam nedir bilmezmiş. "Bizim evlerin pencereleri yoktur ki... Kapıyı açarız." İlk defa Van'da ona birisi, şu pencereyi açiver, demişti. Gidip kapıyı açmıştı. Cam nedir biliyordu, biliyordu ama; evlerde pencere yerine kullanıldığını bilmezdi. Dışarıda kar varken içerisini cam üşütmez mi? Sonra dışarıda kar görür de insan nasıl ısınır? İlk defa İstanbul'a gelirken Van'da bir kahvede kocaman camlar ve dışarıda kar gördüğü zaman şaşırmıştı. Ama şimdi alışmıştı.

Hikâyesini anlattıktan sonra masadakilere uyarak Ramo da katıla katıla gülmüştü.

Ramo yükü arkalığına aldıktan sonra şöyle bir tartardı. Bu hareket, adeta bir kadere alışmaya karar vermiş, iradeli bir adam silkinmesi idi. Artık arkasında 120 kiloluk eşya sandığı, sanki yoktu. İskeleden giden ince yolu arşınlarken yüzüne konan karasineklere Türkçesinden başka bir lisanla küfür ederdi. Kafalarından bir kuyruk rüzgârı geçmiş gibi sinekler kaçıyordu. Ağır ağır ilerler ve katiyen düşünmezdi.

Vapurlar gelip gittikten sonra, yani yükler taşındıktan sonra, iskelenin dalga kesen duvarı dibine çömelir; işte o zaman yüz kelimelik kamusunu açar; fakat hiçbir şey söylemezdi. Kim bilir belki söylerdi de dinleyenler anlamazdı. Cümle denilen şey, birtakım his ve bilgilerin ifadesi ise, Ramo'nun söylenecek hiçbir şeysi yoktu. Fakat dünyada birtakım eşya, insanlar ve bunların arasında birtakım münasebetler vardı: Kelimeler...

Ahmet, Mehmet, yük, arkalık, Bey, mektup; memleket, yalan, doğru, gömlek, demir...

Memleketten gelen mektupla, Mehmet Bey'in verdiği gömleğe takılan demir, Ramazan'ın söylediği doğru ile Cebrail'in yalanı... İşte:

— Ramazan yalan, Cibo doğru. Bu gömlek Mehmet Bey. Mektup yün ister. İplik göndermek... Karyola demiri yırtmış gömlek... Yuh, okudu Bulgar sütçü mektup.

Gözlerini insan yüzüne kaldırmadan anlatır, anlatırdı. Onlar, gözleri, mütemadiyen kırpışır, kenarları güler, bıyıkları düşer düşer kalkardı.

Tekrar vapur gelir; yine en ağır yükü ağırlığından habersiz, kendi harikulade kuvveti hakkında fikirsiz bir tartar, yokuşa tırmanırdı. Yine sinekleri İran hududuna yakın köylerin lisaniyla kovardı. Yük hamallığı yasak edilmeden evvel böylece, hayatından memnun dememek için, hayatından habersiz Ramo geçinip gidiyordu. İnci gibi dişlerini, pembe ağzını açarak gösterdiği zaman Ramo'nun niçin güldüğünü bilirdik. Çıplak bacaklı bir kadın plaja giderdi. Ramo gözlerini, birisiyle konuşuyor gibi kırıpıştırır; bir kadın bacağından bin rüya görür gibi çıplaklıklar görür; sonra o gecenin sabahı şeytanın aldattığı vücudunu, insanlardan uzak bir kayanın dibindeki soğuk suda temizler, şeytanla temasın verdiği ateşi buzlu suda söndürürdü. Yaz kış bunu yapardı.

Yük hamallığı yasak edildiği zaman Ramo'nun biraz parası vardı. Memleketten mektup mektup üstüne para istemiyorlardı o sıralarda. Mevsim kıştı. Halil Bey'in yazlık evini bekliyor, balıkçılara yardım ediyordu. Ramazan yanına geldi. Bin dere-den su getirdi. Şimdi bir araba ve bir eşek lazım, yük taşımaya; başka çare yoktur geçinmek için...

Arabayı o, Ramazan alacak. Eşeği de Ramo.

Ramazan bahçıvan Hristo'nun gübreliği yanında metruk, eski bir araba görmüştü. Bedava aldı. Tamir etti, Ramo'nun eşeği yaza girerken alındı. İhtiyarlamış gibi kırçıl bir eşektir! Fakat çok gençti, yerinde duramıyordu.

İlk yükü, yokuştan yukarı götürürken eşeği ve arabayı Ramo taşıdı denebilir. İkincide eşek gerisin geriye arabayı öyle bir süratle götürdü ki, Ramo bakakaldı.

Zaten çürük araba, büyük bir çınarın kökünde evvela iki parçaya, Ramo parçaları toplamaya kalkarken üçe, beşe ayrılıyordu. Şimdi iskeleye kadar elle itilen hamal başının icadı bir başka araba yapılmıştı. Yokuşun başına kadar bu araba yükü getiriyor, eşya oradan hamal sırtına yükleniyordu. Hamal başı Nahiye Müdürü'nden öğrendiği bu lafı herkese tekrarlıyordu: "İdare-i maslahat!" Şimdi Ramo elinde eşekle kalmıştı. Onu mezarlıkların kokulu otlarına bağlıyor, yahut başıboş çamlıklara koyveriyordu. Bir türlü satamıyordu. İsteddiği kadar küfür ettiği, kocaman avuçlarıyla tokatladığı bu çile çeken hayvana

kiyamıyordu. Semersiz sırtına bindiği zaman bir ok süratiyle süvarisini sürükleyen bu dinç eşek; yabani otlar, devedikenleri bol sırtlarda azgın dolaşıyordu. Ramo iyi binici idi. Tırıştan dört nala kalkan eşekle dağ, taş geziyor, her zaman bir ağacın gölgesinden ve kenardan gitmek isteyen eşek, Ramo'yu bir çamın dalına asılı bırakıyor, bazan da sırtüstü yere yuvarlıyordu. Kışın ortasında bir gün memlekettten Ramo'ya şöyle bir mektup geldi:

“Hepimiz iyiyiz, sana duacıyız,” diyordu mektupta. “Kardeşini Haso bacağından vurdu. Oğlan yatalak oldu, öldü. Çok üzüldük; ama nidersin. Ondan sonra eşek hastalandı, sancılandı, şişti, geberdi. Ne yap yap; bize para gönder. Erkeksiz yapıyoruz ama eşeksiz edemiyoruz. On on beş lira gönder bir eşek alalım.”

Ramo mektubu alınca kızdı. Yazın kazandığı para bitmişti. Nahiyenin çamlık mahallesinde bir Rum karısının evine gizlice geceleri gidiyor; birtakım garip isimli kumaşların parasını kadına bırakıyordu. Hiç üzülmeyen. Onun Ramo'ya verdiği şeyin kıymeti para ile ölçülemeyecek bir şeydi. Cebinde ne varsa bırakabilirdi. Yine kadın insafı, hepsini istemiyordu. Üç, beş lira!.. Bütün parasını üçer, beşer yemişti. Fakat kadın, yine Ramo'yu evine alıyor, bol bol bıyıklarını çekiyor, gıdıklıyordu. Ramo ise Rumca dört kelime ve insanlarda, hayvanlarda müşterek bir takım acayip sesler çıkarmaktan başka bir şey yapmıyordu. Kış böyle geçer...

On beş lira, çok para... Ramo'nun mektubunu okuyuveren Bulgar sütçü akıllı adamdı.

— Ramo be, dedi. Ne üzülyorsun? Senin eşiği bir hemşeri bul, gönderiver, olup bitsin.

İstanbul'daki bütün hemşerileri Ramo'dan farksızdı: Kuvvetli, dinçtiler. Fakat çöpçü Memo, Ramo'nun inkâr ettiği hemşerilerdendi.

— Bizim memlekettten öylesi çıkmaz, demişti bir gün Ramo cümle halinde.

Memleketine gitmeye can atan bu hastalıklı, cılız Memo'nun meteliği yoktu. Ramazan onu şehirde bulup getirdi. Bir ağacın altında konuştular.

Ertesi gün Memo Pendik'ten Ramo'nun eşeğine bindi ve yola çıktı:

Memo eşeğe binmiş, tren yolunun kenarında Bağdat yolundan dört nala gidiyordu. Bu sırada Ankara Ekspresi duman salarak Tuzla'ya doğru uçuyordu. Trenin yola savrulan dumanları arasında Memo ve eşek kayboldu. Memo tepeyi aşmış, artık gözük müyordu. Ramo rahat rahat iskelesine döndü. Bir oh, dedi.

Tam üç sene sonra Ramo'ya memleketten eşeğin sağ salım köye döndüğü haberi geldi. Omuzundaki balyayı Ramo şöyle bir tarttı. Yokuşa doğru yürüdü.

İlk defa olarak, yük sırtında, rüya görür gibi düşündü:

Kocaman bir çayırılık... Ortada bir ağaç. Ağacın dibinde Memo. Eşek yularından ağaca uzunca bağlanmış, otluyor. Vakit gece. Memo aç ve yorgun. Saatlerce karın doyuracak bir köy aramış, bulamamıştır. Sabahı bu ovada etmeye karar vermiş, uzanmış uyuyor. Böylece günler, geceler... Üç senenin üç bin gecesi...

Ramo güldü ve gülerken de 120 kiloyu belinin ortasında bütün ağırlığıyla hissetti. Bir of, dedi.

Yeni Mecmua, (5), 2 Haziran 1939'da
"Köye Giden Eşek" adıyla yayımlanmıştır.

Zemberek

Dedim:

— Kaç dakika var?

Birdenbire anlayamamış olmalı ki sordu:

— Neye kaç dakika var?

Yüzüne şaşkın şaşkın baktım:

— Dersten çıkmaya canım! dedim.

— Haa! dedi.

Cebinden kocamanca bir gümüş saat çıkardı. Gözlerini tah-tadan istemeye istemeye ayırarak, sakın, fakat korkak baktı:

— On yedi dakika...

Sınıfın içine sonbahar öğlesi dalga dalga birikiyor; sinekler, nebatat hocasının etrafında ve büyük pencerelerin üzerinde mesut ve kayıtsız çiftleşiyorlar, hocanın bahsettiği nebatat tohumları, etrafımızı saran bol ve beyaz ışıkların içinde dönüp dolaşıyor sanki.

Bu esnada arka sıradan hızla dürtüldüm. Hiddetle dönünce:

— Ne kadar var? Sorsana, dedi birisi.

— Sen sorsana, ben şimdi sordum.

Arkamdaki ses bana:

— Hayvan, dedi.

Sonra yanımdaki dalgın çocuğa:

— Celil efendi kardeşim, dedi, kaç dakika var acaba?

Arkadaşım, gene, neye kaç dakika var, diye sormak istediye-se de gözlerimden aldığı bir tedaiyle hatırlayarak: büyükçe sa-atini çıkarıp isteksiz:

— İki dakika var, dedi.

Bu, her derste böylece devam etti: Sınıfın bir tek saatlisi olduğu için onu, yeleğinin cebinden her derste birkaç defa çıkarıyor, kalın ve ağır sesiyle:

— On dakika... Beş dakika, yirmi dakika, tamam... diyordu.

Dersler o zamanlar elli dakika sürerdi. Bir gün onun sabırsız ve mahçup “kırk beş dakika...” diye arkaya seslendiğini işittim.

Bu garip ve yorucu vazifeyi, derslerini ve müzakerelerini yaptığı gibi muntazaman başardı. Onun yalnız uzun tenefüslerde kendisi için saatine baktığını hatırlıyorum. Bazan da son mütalaada ince ve güzel kafası bulanıp, mahzun gözlerine uyku dolduğu zaman saate bakardı.

Ben ilk günden sonra kendisine saati, “kaç dakika var...” diye sormadım, o bana, kendisi söylerdi.

Sınıfı geçme ümitlerimin birer birer kırıldığı, içime inkisar ve dert çöktüğü, hiç anlamadığım hendese derslerinde bile ona saati, ötekiler gibi, sormadım. Tembellerin bile bu derste kafaları işler ve saati soranlar azalırdı. Sınıfta hemen hemen yalnız ben, buharlaşan, ağdalaşan kafamla uyuklardım.

Gene bir hendese dersindeydik. Uzun zaman, davaları teşkil eden unsurlardan hangisinin hangisinden ve ne yüzden davacı olduğunu düşündüm! Nihayet bulamayınca yavaşça arkadaşımın sokuldum.

Güneş yanığı yüzünde zekâ ve süratli bir şey vardı. Omzumla, adeta kazara gibi, kendisine dokundum. Döndü. Yüzüne tebessümle baktı. Gözlerinde tahtadaki davanın zaviyelerinin birbirine müsavâtı:

— İşte, dedi, şu müsellesin hariçteki zaviyesi, öteki müsellesin iki zaviyesine müsavi... Çünkü, dedi ve durakladı.

Sonra beni hiç kırmayan ve mütalaalarda bana zorla hendese öğreten bu çocuk:

— Sana bunu sonra anlatırım; şimdi bakalım saate, dedi.

Kalın ve uzun parmakları yeleğinin cebinden saati garip bir alışkanlıkla çıkardı. Mahzun gözleri, mahzun edici ve aynı zamanda güldürücü bir sevki tabii ile saatin kadrını üzerine düştü. Oraya uzun müddet yapışıp kaldılar. Hâlâ davayı halletmeye çalıştığı anlaşıyordu.

Ben sabırsızlanıyordum. Hoca ona ve bana bakıyordu. İçleri mazlum renklerle dolu gözlerini benden yana birdenbire çevirdi:

— Kurmamışım galiba, dedi, saat işlemiyor.

Kurmaya çalıştı. Fakat zemberek o kurdukça boşanıyordu. Mahzun mahzun:

— Zembereği kırılmış, dedi.

Ben aldırış etmedim ve o gün ilk defa olarak bir hendese dersini hocadan dinledim. Hoşuma gitti.

Hendeseden sonraki ruhiyat dersiydi. Hoca bize heyecanları heyecansız bir lisanla anlatıyordu. Ruhiyat hocamız ihtiyar bir adamdı. Sesi kendisinden daha çok ihtiyarlamış, bahsettiği heyecanlar ise onda çoktan sönmüş gitmişti. Ruhiyat dersi gibi hakikaten tatlı bir ders, bu monoton heyecansız sestten dinlenemezdi. Misalleri kötü, bulduğu ve yaptığı teşbihlerin mevzu ile alakası ya hiç yok, yahut pek uzaktandı.

Arkadaşıma saati soranlar çoğalmış, yakın ve uzaktan fısıltılar geliyordu. O, işitilir işitilmez bir sesle: “Zembereği kırıldı...” diyordu. Ta en arka sırada, derslerde nadiren gözüken bir nihari talebe yalnız başına otururdu. Belki aynı yaşta olan bu çocuk, insana şimdiden kocaman bir adam tesiri veriyordu. Cıgara içişi, konuşuşu bir mahalle kahvesinin bize yabancı insanların hatırlatıyor; üzerinde sokak, bir kötü sokak hevesi esiyordu. Birdenbire gür, sevimsiz, heyecanını zapt edememiş bir sesle haykırdı. Sanki zavallı muallime bir heyecan numunesi gösteriyordu:

— Yahu Celil! Kaç dakika var, Allah aşkına?..

Arkadaşım kıpkırmızı olmuştu. İstikrah, hiddet ve teessür dolu bir yüze arkaya döndü. Hiçbir şey söylemeden dik dik baktı. Eminim ki, hoca bıraksa bu karıncaya dokunmayan çocuk, o koca adamın oracıkta pestilini çıkaracaktı. Muallim daha fazla dayanamadı. Yüzü sapsarı, fakat nazik:

— Celil efendi, yavrum, lütfen saate bakar mısınız? Ben de bu sınıftan çıkıp gitmeme ne kadar kaldığını öğrenmek istiyorum, dedi.

Celil mahcup ayağa kalktı:

— Efendim, dedi. Saatimin zembereği kırılmış.

Arka taraftan bir müddet ses çıkmadı. Sonra mühim bir şey bulmuş bir insan, sesi:

— Yuuu... Zembereği kırılmış... Vay Zemberek Celil vay... Zemberek! Zemberek!

Arkadan ve önden birkaç kişi:

— Zemberek! Zemberek!.. diye bağıştılar.

Bu zemberek isminin dersten çıktıktan sonra bu kadar yayılacağını ne ben, ne de arkadaşım tahmin edememiştik. Fakat Celil, daha derste bu isim telaffuz edilirken garip bir kablelvu-ku hisle ürpermişti.

Celil ismi birkaç gün içinde unutuluvermişti. Bense bu mahzun gözlü arkadaşımı ne Zemberek, ne de Celil diye çağırabiliyordum.

Celil diyemiyordum; çünkü bütün sınıf Zemberek diyordu. Gene aynı sebepten Zemberek diye de çağırıyordum.

Başkaları onu bu isimle çağırırken o hiç kızmış görünmeden başını eğiyor, birinci çağırılıştaki kasten bakmıyor, fakat ikinci ve üçüncü çağırılışında öfkesiz, fakat istikrahla dolu dönüyor, cevap vermiyordu.

* * *

Son mütalaada idik, o bir aralık yanımdan kalkmış, bir arkadaşına ders anlatmaya gitmişti. Sıranın önünde bu mütalaanın başından beri yazıp çizdiği, nihayet temize çekilmiş, mektup duruyordu. Ayıp bir şey yaptığımı bile bile mektubu, sanki arkadaşım yerinde imiş gibi mektuba el sürmeden yan gözle okudum:

“Muhterem babacığım,

Göndermiş olduğunuz 8 tarihli mektubu aldım. Ne kadar memnun oldum, tahmin edemezsiniz. Burada havalar çok iyi gidiyordu. Fakat dün birdenbire gökyüzü bulutlarla kapandı. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor. Bu yağmurdan sonra ‘Nilüfer’ ovası çok güzelleşirmiş. Pencereden bütün ova gözüküyor. Sabahleyin bir deniz gibi üstünü sis kaplayan bu manzara, bana her zaman Gemlik’i hatırlatıyor –arkadaşım Gemlikli idi– sizleri çok görecek gel-

di. Derslerime dediğiniz gibi muntazaman çalışmaktayım. Sonra babacığım, darılmazsanız size bir şey daha söyleyeceğim: Bana mektebe gelirken vermiş olduğunuz saat kırıldı. Hani içindeki demirden şey... Nasıl derler hani, o içindeki kıvrır kıvrır çelik şey... İşte o kırıldı. Bu hafta oraya giden olursa göndereceğim. Mektepte saat dolu babacığım. Saatin ne lüzumu var? Siz yaptırır, kullanırsınız. Annemin ve sizin ellerinizden öper, hayır dualarınızı beklerim, babacığım.

Oğlunuz: Celil”

Varlık, (56), 1 Kasım 1935

Vakit, 30 Temmuz 1939

Alt Kamara

Vapurun alt kamarasında, havanın en güzel zamanında; martıların suyun üstünde keyifle uçtuğu, uzakların titrediği, rüzgârların uykuda çocuk nefesiyle estiği günlerde kimseler olmaz.

O en aşağıya iner, ceketini kanepelere atar, pantolonunun arka cebinden on bir buçukluğunu çıkarıp kanepeye bırakır, kibriti itina ile paketin üstüne kor ve düşünürdü.

Dünyanın içine kurduğu köşkleri, apartmanları, gazinoları, kadınları ve kış günlerini, çok sevdiği çocukları, kuşları, karıncaları, yaz gecelerini besteleyen kurbağaları, oltanın ucuna takılmış güneşbalığını...

Alt kamaraya inen merdivende şimdilik kimseler yok. Biraz sonra bir veyahut iki kişi merdiveni yarıya kadar inip birinci mevkiin döşemesine ellerini dayayarak, aşağıya, donuk, keten bezlerinin örtüldüğü kanepelere bakacaklar, tekrar yukarıya, sıcak yaz gününü bir bıçak hızıyla kesen vapurun rüzgârını tercihe gidecekler. Yahut da başka biri sakın ve sessiz, yorgun, adeta mustarip gelecek; ayakkabılarını çıkaracak ve boylu boyunca bir tarafa uzanacak.

Rüzgâr ve denizin sathı, alt kamaranın içine menekşe ışıklarıyla girer; beyaz tavanda bir vantilatör gölgesi halinde dönüp giderler.

Sinekler burnuna, açık kollarına, garip bir hazla açılmış ve sulanmış ağzına girer, konar; ellerini oynatmaya arzusu olmadığı için yüzünün ve burnunun adale hareketleriyle onları kovardı. Sinekleri düşünürdü. Sinekler saniyede 350 defa kanatlarını çırpırlar, diye okumuştı. O da saniyede 350 defa hayatı sevmeye, birini okşamaya; saniyede 350 defa bir ballı şeye konmak için çalışmıyor muydu?..

Birdenbire alt kamaraya inen merdivende bir adam پیدا oldu. Altmış yaşlarında vardı. Matruştı. Elinde birtakım paketler vardı. Fevkalade yorgun gözüküyor, fakat yorgun gözükkenlerin o sarı ve mustarip çehresi kendisinde yoktu. Yorgun, fakat mütebessim ve memnundu. Gözleri tavandaki deniz, güneş ve deniz âlemi gölgelerinde düşünen adamın ta karşısına gelip oturdu. Derin bir of çekti. Fakat bu of, hayat yükünü kaldıramayan insanların of'undan ziyade; bu sıcak yaz gününde İstanbul denilen bu harikulade şehrin pis ve güzel sokaklarından ucuz şeyler arayıp da yorulmuş insanların sesi idi. Bir adalı yorgunluk ofu!..

— Yorgunluk efendi oğlum! Yorgunluk!.. Yaş altmış beş. Ne yaparsın? Yoruluveriyoruz artık; eskisi gibi değil...

— Bu havada yorulmayacak adam ancak çocuk olabilir beybabacığım.

— Hararet otuzu aşmış. Bilmem, gazete öyle yazıyor.

— Besbelli. Kuş uçmaz bu havada.

— Ama bu sinekler hiç yorulmuyorlar.

— Bir yerde okudumdu efendim, saniyede 350 defa kanatlarını çırpırlarmış. Böceklerin adale kuvveti bir harika imiş beybaba. Bir gramlık bilmem ne böceği iki yüz gram ağırlığında bir demir cetveli çenesiyle tutar kaldırırmış...

— Doğrudur. Karıncaları görmez miyiz? Neleri kaldırmazlar! Kendilerinden ne ağır yükleri... O ne kuvvettir?

Bir müddet sustular.

— Nerede ikamet buyuruluyor?

— Burgaz'da efendim.

— Fena ada değildir.

— Manzara itibarıyla evet, efendim.

— Hakkınız var. Bilirim. Konuşacak adam bulmak zordur. Rumcası da pek bolmuş derler. Bir vakitler mahdum bendeniz bir yazlık oturmuştu. Bir ay şehre inmemiş, biraz kilo almaya çalışmıştı. Geldiği zaman o sessiz, ağzını bıçak açmaz çocuk o kadar çok konuşuyordu ki bizimle... Ne bu hal Nurettin? derdik. Bir aydır Türkçe konuşmadım beybabacığım, derdi, ne yapayım?

Genci uyku bastırıyor. İhtiyar son memuriyetinden, Çanakkale'ye, Çanakkale'den Ankara'ya atlıyordu. Bu arada tekaüt maaşı almak için bugün indiğini, öteberi için bütün çarşayı gezdiğini söyledi. Genç adam zamanı, hadiseleri, vakaları ve ihtiyarın gününü bir film ve rüya havasıyla dinlemekten ziyade seyre dalmıştı. Vapurun bir iskeleye yanaştığını, tavandaki ışıkların bir sabun köpüğü çıtırtısıyla söndüğünü ve alt kamanın birdenbire kararıp serinlediğini duymadı.

İhtiyar, allahaismarladık! dedi, silindi, gitti.

Yatan ve yalnız kalan adama oğlu Nurettin'i, kızı Kevser'i, Çanakkale'deki siper muharebesini, madalyayı, Ankara'daki memuriyetini, Mahmutpaşa'yı ve damatlarını bırakmıştı. Yatan adam Kınalıada'da akşam güneşinin içinde yanan kuleli bir ev görüyordu. Yokuşun altında ihtiyar adam gözükmür gözükmmez küçük çocuklar koşuyorlardı. Elindeki paketlerin birinin içinde çikolatalar vardı. Ötekinde bir siyah gözlük. Nurettin'e hediye; gene aynı paketin içinde ne var bilin bakayım?

— A... Mayo... Ay ne güzel, ne cici şey bu.

Terliklerini giyiyor. Sarnıçtan su çekilmiştir. Ayaklarını yıkıyor. Boğazın ışıklarını gören pencerede ihtiyar adam, altmış beş senelik ömrünü altmış beş saniyeye indiren bir rüya içinde kendisini yemeğe çağırımlarını bekliyor. Hediyeler unutulmuştur. Yalnızlık ve ihtiyarlık bir gemi hızıyla meçhul yola düzölmüştür.

— Efendi baba, efendi baba, diye sesleniyorlar, haydi yeme-ge!..

Efendi baba, açık pencereden uçup gitmiştir...

Satılık Dünya

Emin ömründe ilk defa hırsızlık yapacaktı. Emin küçük bir memurdu. Fakat hırsızlık yapmak için müsait bir mevki vardı.

Bir defa evlenirken, bir defa karısı ölürken, bir defa da çocuğu doğarken belli belirsiz evin içine hiç bilmediği ve tasavvur etmediği refah havasını doldurur vermek kafasından geçmişti. Bunların içinde ekmek kadar lüzumlu olan şeyle gramofon kadar lüzumsuz olanının bazan mevki ve vaziyet değiştirerek lüzumsuz ve lüzumlu oldukları vaki idi ve Emin tercihte şaşırırdı. Bu üç defasında da çocukken sık sık aç gibi yattığı gecelerin rüyasını uyanırken görmüştü.

Yine bu üç defasında da bu çalmak arzusu belli belirsizdi. Belki, bugünkünden, şu hırsızlığı yapmaya karar verdiği andakinden daha tatlı, daha tahammül edilmez dakikalar geçirmişti.

Öyle olduğu halde yine de belli belirsizdi.

Bir defa da doğan çocuğu yedi sene sonra ölürken yine belli belirsiz olarak, ama çok kuvvetli ve bir buhran şeklinde aynı arzuyu duymuştu.

O kadar ki birdenbire kendini sokağa atmış, rıhtım boyunca dizili aynalı kahvelerden birine kendini dar atmıştı.

Altın gibi sarı bir akşamüstü idi. Ortalık karınca gibi kaynaşıyordu. Sokaklarda perişan güzel kızlar vardı.

Bir kahveye kendini dar atmıştı dedik. Bir masaya oturmuş iki kişi bağırıdı:

— Emin Efendi yahu, gel bir fitil yapalım.

Bir parti fitil esnasında Emin'in unutmayacağı hiçbir hadise yoktur. Çünkü Emin fitil oynarken bir deli gibi kızar. Bir

külhanbeyi gibi küfür eder. Bir küçük çocuk gibi kulakları kızarır...

Oynayanlar aşikâr surette birbirine yardım ederler. Emin bunu bidayetden fark eder; fakat oyunu bırakmaz. Nihayet parti bittiği ve kendisi yenildiği zaman yırtık ve kumaşı yer yer akmış pantolonundan cıgara küllerini üfürür:

— Bu lokum paralarını verenin... Hem ortak oynayın, hem paraları ben vereyim. Vermem vallahi!..

Çıkar giderdi. Ötekiler kahkahalarla gülerler; kahveci, seyirciler, hepsi... Kahve parasını seyirciler, kahveci, hatta oyun arkadaşları ödemeye her zaman hazırdırlar. Mesele Emin Efendi ile fitil oynamaktır. Paranın lafı mı olur?

İşte böyle bir fitil partisi esnasında Emin Efendi çocuğunun ölümü zaruretiyle para çalmak hırsını unutmuş, doğruca evine varmıştı. Karısı öleli dört sene oluyordu. İhtiyar halası çocukla meşguldü. Küçük ateş içinde idi. Serum yapılmıştı. Şimdiye kadar bir salah göstermesi lazımdı.

Başucunda, ince yüzlü, buruşuk derili, zayıf bir doktor, bir alkol kokusu içinde, melankolik bir yüzle duvarda bir levhaya gözlerini dikmişti. Çocuğun tekrar nabzını tuttu. Birdenbire ayağa kalktı ve ayakta bir reçete karaladı.

— Çabuk bunu yaptırın. Yarım saatte bir verirsiniz; sakinleşir.

Doktor o kadar hızlı merdivenleri indi, o kadar çabuk gitti ki Emin Efendi halasından bir papel almaya ve doktora vermeye vakit bulamamıştı.

Eczacı bu ilacı kırk kuruşa yaptı. Artan para ile Emin bir şişe konyak aldı. Yolda temizledi. İçkiye hiç alışık değildi. Kafası sanki istediği bir dünyaya kavuşmuş gibi oldu. Her şey ılık ve yağmurlu bir daüssıla içinde kendisine varıyordu.

Gölgeler, elektrik fenerleri, insanlar, deniz ve vapurlar bir yağlı madde içinde hareketsiz, emrine âmade idiler.

Sabahleyin çocuk daha ölmemişti. Fakat yüzüne bir başka yere gidecek insanların maskesi takılmıştı. "Oraya her günkü perişan ve güzel yüzümüzle gidemeyeceğiz," dedi Emin.

Bu lafı kendi kendine o kadar lakayt bir şekilde söylemişti. Bazan işinden dönerken kendini yolda bekler bulduğu, gölgesini

görür görmez kalbinin sık sık attığı günler neredeydi? İçini yıkan ve onun içine bu yağmurlu İstanbul günlerini bir uzak ve yeşil yaylaya yahut da bir karış karlı ve çam ağaçlı dağlara çıkaran o çocuğun etrafındaki temiz, sevgili hava nerede idi? Sanki o bir başka çocuktü. Şimdi ölmek üzere bıraktığı ise bir başkası.

Yine aklından para çalmak arzusu geçti. Gülümsedi. Lüzumu kalmamış, çocuk ölmüştü. O gün öyle iş vardı ki, akşama kadar yemek yemeğe bile vakit bulamadı. İştten sonra eve dönerken evvela gayet bulanık ve havasız bir yerde imiş gibi oldu. Kafasının içinde bir sıkıntı duyuyor, uzak ve manasız şeyler düşünüyordu. Birdenbire içinde bütün camlar açılmış gibi oldu.

Seri birtakım fikirler kafasından geçti. Birdenbire yaşadığını, duyduğunu ve düşündüğünü hissettiren bir alemle temas etmiş olduğunu sandı.

Bu bir şimşek anı gibi seri geçti. Ortalık ta dünyanın ve ulkun öbür ucuna kadar masmavi aydınlanmıştı. Bu saniyenin akabinde evde çocuğu ölmek üzere bıraktığı aklına geldi. Tarif edilmez bir acı duydu. O zaman hassaslaştı: Küçük ayakkabılarını, üstü simsiyah kirlenmiş zayıf dizlerini, kıcı yamalanmış pantolonunu ve her zaman acıyarak, içi ezilerek baktığı kücüğün narin bileklerini, çürük dişli ağzını, bazan birdenbire güzelleşen, temizleşen ve sevimlileşen yüzünü... Bacaklarına tırmanışını...

Zihni açılmıştı. Bin bir küçük, büyük hatıra birbiri ardından geliyor, gidiyordu. Bazan bir tanesinin üstünde düşünmek istiyor, o hatıranın adeta kendi kendine bir hikâyesini yapmak istiyordu; olmuyordu. Öyle ki bazan bir saniye evvel ne düşündüğünü unutuveriyor, uykuya dalarken olduğu gibi ipin ucunu bir türlü yakalayamıyordu.

Çocuğu ölmüş buldu. Komşular yemek göndermişlerdi. Halası ile oturup adeta sakin yediler. Kendileri sofrada idi. İçeriden bir kadın sesi bir şeyler okuyordu.

Emin içinde bir isyan duydu:

— Ben gidiyorum hala, dedi. Bir hava alayım.

Fakat Emin bu akşam İstanbul'un içinde aradığı havayı bulamadı. Emin otuz altı yaşında idi. Kalın bir yapılışı vardı. Yüzü adeta güzeldi. Bol ve hırpani elbiselerinin içinde mahzun, iyi ve kuvvetli bir insan tesiri verirdi herkese...

Emin köprübaşında dolaştı. Artık bu hırsızlık etmek için son sebep de elden gitmişti. Şimdi maaşıyla geçinebilirdi. Bütün zevki akşamları fitil oynamaktı. Cigara içmezdi. Rakı ısmarlarlarsa —ki ekseriya ısmarlarlardı— içerdi. Rakı içince Emin kekemeleşirdi. Rakı ısmarlayanı bütün kalbi ve ruhuyla dinlerdi. Kimseye anlatılmayacak şeyleri anlatmak isteyenlerin rakı ısmarlayacak adamlarından olduğu için Emin; İstanbul'un bütün meyhanelerini bilirdi.

Büyük kahverengi gözleri hayretle neler dinlememişti? Ne kahramanlıklar, ne dertler, ne aşk hikâyeleri, ne alçaklıklar, ne rezillikler... Hepsini; kahramanlıkları da, rezaleti de aynı büyük ve hayretle dolu iyi gözlerle dinlemiş ve anlamamıştı ki, bu anlatılanlardan bir tanesini ertesi gün başkasına anlatsın.

Böyle adam kendisine rakı ısmarlatacak adam mı bulamaz?

Emin'in halası da bir sene sonra öldü. Tophane yukarılarında taştan bir binada oturuyordu. Bu binanın iki odası vardı. Galiba halasınınındı ama, Emin kendi üstüne yaptırmıştı. Emin halasına bütün ömrünce baktığı halde daima bu evde bir öksüz gibi kalmıştı. Hele karısı, bu şimdi mezarlığa götürdüğü ve çok korktuğu halasından neler çekmişti.

Emin odalardan birini kiraya verdi. Akşamları gelip yatıyor, sanki ta senelerden beri bu şekilde yaşadığını sanıyordu. Bir rüya görmüş... Evlenmiş, çocukları olmuştu. Ya neredelerdi?

Emin bir yaz günü doldurduğu çantayı alıp gitti. Birkaç gün sonra yakaladılar. Paraları istirdat edildi. Kendisi Tıbbi Adli'ye gönderildi. Akli muvazenesi pek sağlam bulunmadığı için serbest bırakıldı.

Bu para ile Emin ne yapacağını kimseye söylemedi. Yalnız bir baba tavrıyla yanına yaklaşan bir Tıbbi Adli doktoruna:

— Doktor bey! Doktor bey! Ben bu para ile dünyayı satın alacaktım, dedi.

İşte kahvenin bir köşesinde bu perişan, saçı başı birbirine karışmış, iyi yüzlü insan, dünyayı satın almak isteyen adamdır.

Köy Hocas  ile Sığırtmaç

Köşeden sığırların başları gözükür gözükmez, köyün çocukları koşuşurlar; beyaz benekli sarı ineklerin kalın, yumuşak ve nemli dudakları açılır; uzun uzun köye ve çocuklara b Ğ r rlerdi. Sığırtmaç, esmer kafasına geçirdiği şemsipersiz kasketi avuçları içinde burar; sessizce  eşme başına çekilirdi. İnekler pis kuyruklarını, üstleri toprak ve inek kokan çocukların kafaları üstünde çevirirler, kerpiç evlere ağır fakat sevinçli, gürültülü girerlerdi.

Biz, mektep hocası sıfatıyla, çocukları ve buzağıları okşar dururduk. Akşam çekilir gelirdi. Meydandaki yalağa su, boyuna dökülür dururdu.

Kalın bilekleri, kırışık alnı, simsiyah kafası, vahşi gözleriyle sığırtmaç, önümden ıslık çalarak geçerken kalın bileklerinden yakalardım. Kaçmak isterse simsiyah kafası elime geçerdi. Daha zorlarsam vahşi gözleriyle karşılaşırdım. Elimden kurtulur; çarıklarını ta k ına kadar kaldıarak kaçardı.

Köy kahvesinin önünde oturan ihtiyaşlar bu her akşamki sahneye alışık oldukları halde, her akşam çubuklarını ağızlarından çekerler, kimi bana, kimi çobana laf atarak g l ş rlerdi.

Sığırtmaç  ks z ve yetimdi. Hangi samanlıkta yattığını biliyordum. Benim yüzümden ay ışığında elma altlarında yatıyordu. Yakalayıp akşamüstleri köy kahvesinde bir saatçik ona ders verebilmek için bütün yaz uğraşmıştım.  nce iki gün kendi kendine geldi. İki gün vahşi gözlerini hiç yüzüme dikmeden, kafası eğik, beni dinledi.    nc  gün kahvede onu beklerken camın arkasından gözlerini gördüm. Hiç  mit etmediğim bir şey yaptı: Bir şehirli çocuğu gibi dilini çıkardı.

Biz kızdık; ihtiyarlarla beraber güldük; nihayet sinirlendik ve bunu bir izzetinesis meselesi yaptık. İşte bir haftadır akşamları onu kalın bileklerinden yakalarken ve saçlarını kavrarken içimde acayip bir kardeş muhabbetinin, bir ağaç gibi dallanıp budaklandığının farkına varmaya başladım. Bütün köy de bunun farkına varmış gibiydi. Onun dönmesi yaklaşıırken yerimde oturamaz olmuştum.

Sonbahar çoktan başlamıştı. Kestaneler meydanlığa yığılmış, üstlerine sis ve yağmur çökmüştü. Dikenlerine bazı öğleüstleri billur damlalar yapıyor; bazı kuşlar avcılarının tüfeğinden ürküp kırlardan köylere çekilmiş uzun ve yağlı kuşlar; ıslak tüylerini kurumuş yaprakların içinde saklıyorlardı. Bazı hasta ve sıtmal köpeklerin mektep kapısına sığındıklarını görüyordum. Sabahları çocuklarım onları seviyorlardı. Muhtarın oğlu bu hasta köpeklerle düşman olduğu günden beri bütün zekâsı ve temizliğine rağmen gözümünden düştü.

Dağköylü Hasan yukarı ve uzak köyünden dağarcığının içinde onlara kara Gürcü ekmeği getiriyor; bize yeni yağmış ilk kardan kirli bir top getirip kürsünün üstüne bırakıyordu.

Çocuklarla beraber, bizde yağmur, Hasan'ın köyünde kar olarak yağın ve biraz sonra bizim köyümüzü de kaplayacak olan şeye hayretle bakıyorduk.

İki maaşımı hastalığına harcadığım talebe, sonbaharla beraber ölmüştü. Artık hiçbir zekâ beni alakadar etmiyor; küçük, nefes ve sığır kokulu sınıfın pencerelerini, dağ rüzgârına açtırmak aklıma gelmiyordu. Güzel havalarda, ağaçlar hakkında çocuklara hiçbir şey öğretmiyor; onlardan, evlerine, hayatlarına, açlık ve kederlerine dair hiçbir şey öğrenmek istemiyordum.

Köy birdenbire hasta talebemle beraber gömülmüştü. Üstüne bir avuç toprak atmıştım. Ben bu çocuğu çok severdim!

Sislerin "Babasultan" köyüne inişi çok garip olurdu: Uzakta ve yukarıımızda yarı yıldızları kapayan, ayın doğmasını geciktiren "Katırdağ"ın tepesinden bir kervan sökülür. Bir dev kervanı birbirini iter; bu heyula, kıvrana kıvrana Sarı yaylada yayılır, ondan sonra bir müddet bir şey gözükmezdi. Katırdağ bir ufuk gibi uzaklaşırdı. Sonra, birkaç dakika sonra, birbimizi ancak on adımda seçebilir olurduk. İki misli büyümüş olarak.

Bu artık sis değil hakiki bir buluttu. Artık rahattık. Bütün kış birbirimizden birçok şeyler saklayabilirdik.

Bu birçok şeylerin içinde kederler, zayıflamalar, açlıklar... ve hergelelikler vardı. Kışla beraber her şey saklanır, kimse kimsenin halini bilmez, hemen hemen merak etmezdi. Bazan, ve çok nadiren beyaz ve masmavi bir gökaçılıverirdi. O zaman birbirine rastlaşanlar:

— Zayıflamışsın len!

— Zayıfladık zahir...

— Nicesiniz?

— İçgüveysinden hallice.

— He he he...

Bulut bir muhavere müddeti zarfında dağdan inerdi.

Sığırtmacı göremiyordum ama, sis, ders ve dertle o kadar karmakarışık bir haldeydim ki, hatırlayıp hatırlayıp unutuyordum. Bir akşamüstü çıkageldi. Ders bitmişti. Hava o gün her nedense açıktı. Bende ise adeta sisli günlerde üzüntülerin yıprattığı yüzümü aynada gördüğüm zamanki sinirli ve abus çehre vardı. Canım sokağa çıkmak istemiyordu. Çıksam:

— Bozulmuşsun be hoca... diyeceklerdi.

— Ya sen, ya sen bozulmamış mısın? diyecektim hırslımdan.

Yazın güneşten aldığımız sıhhati kışın sis, sünger gibi emip giderdi.

Sığırtmacı:

— Okuyacam artık, dedi.

— Niye?

— Daha iyi! Canım sıkılıyor akşamları...

— Peki, dedim.

Okudu. Aylarca bir şeylere hayret etti. Birçok şeyler öğrendi.

Pasta... çikolata... mecmua... muharrir... vapor... güverte... kılıçbalığı...

Nelerin, daha bunlara benzemez nelerin manasızlığına birer mana vermek için uğraşmadım.

Muharrir, yazı mı yazardı, muhtar muharrir idi, ben muharrir miydim, bir ay sonra o da muharrir olacak mıydı? Muharrir olunca şehre indiğim bir gün kendisine getirdiğim çikolatadan her gün yiyebilecek miydi?

Mecmua ile kitap arasındaki farkı iki saatte anlatabildim.

Bu çocuk beni yoruyordu! Pastanın Çerkesköyü'nde yediğinin aynı olmadığını, İstanbul'da, Ankara'da büyük kahvelerde yapılan bir nevi baklava olduğunu söyleyince inanmadı.

"İstanbul'da mısır unundan baklava yapılırmış," diye bir gün köye yaydı. Millet beni alaya aldı.

Kılıçbalığının bu sene az tutulduğunu gazetelerden birinde okumuştuk: Kılıçbalığının sahiden kılıcı var mıydı? Adamı keser miydi? Yoksa kılıçbalığı zabıt mıydı?

Vakit, 25 Mayıs 1939

Şeytanminaresi

Yazın deniz kenarları, tenhalığı nisbetinde güzeldir. Haziran içindeydik. Hiç rüzgâr yoktu. Çakılla örtülü sahilden yukarıda kayalar ve kayalara yer yer asılmış çam ağaçlı, bir tarla kadar münbit uçurumlar vardı. Oralarda sarı katırtırnakları, deve-dikenleri ve çalı süpürgeleri, gür, yeşil, pembe bitmişti. Güneş bir sel gibi demirli topraktan akıyor, ta tepeden seyrettiğim bu güzel plaja, bir göle dökülür gibi dökülüyordu. O kadar tahammül edilmez bir çağırılışla çağırılıyordum ki dayanamadım. Keçi yolunu yarı çömelerek kaydım. Çakılların üzerine ceketimi, pantolonumu, iç çamaşırlarımı uykusu gelmiş bir adamın, eşyasını fırlatışı gibi attım; bir dakika sonra denizdeydim.

Çakılların üzerine uzandığım zaman, kalbimin hızlı hızlı vurduğunu hatırlıyorum. Gözlerim, göğün içine kapalı idi. Ilık bir vücudun vücuduma sarıldığını... Bakir bir dudağın kokusunu duymuş gibi şehvetle ısınıyor; düşünmüyor, duyuyordum. Nereden estiği meçhul rüzgârlar göğsümün tüylerini elliyor, kollarımın arasında bir şeyler kırılıyordu. Neden sonra hafiflediğimi, birçok yüklerden kurtulduğumu sandım. Giyindim. Şimdi sahil boyunca yürüyorum: Tenha. Her şey uzak, vapurlar yok. Denizin üstünde bir duman... Kayalara tırmanıyorum. Aşağımda su, gölgeli, berrak, sıg... Denizde bir gölge gördüm. Sanki kulacım uzunluğunda ve vücudum genişliğinde bir kara yelken vardı, suya gölgesi düşmüştü. Martılar bu gölgenin üstüne konuyorlardı. Birden gölgenin derinlere doğru kaçtığını gördüm. Sonra yine biraz ötede denize bir gölge gibi serildi. Bu bir vatoz balığı idi. Deniz üstünün ılık sularına yayvan ve kocaman vücudunu bu balık niçin böyle serer ve gezerdi, kim bi-

lir? Martılar bu ölü sandıkları balığa nasıl hücum ediyorlardı... Canlı mahluk onlarla nasıl oynuyordu? Tenhalık, kuş ve balıkla kol kola tekrar sahile indim. Diz boyu otların arasında yürüyorum. Birdenbire önümde yarı beline kadar denizin içine girmiş bir adam gördüm. Esmer, çok esmer tenli idi. Güzel ve kuvvetli bir vücudu vardı. Zaman zaman küçücük dalgalar beline vurup çekiliyordu. Çırılçıplak olduğunu gördüm. Aptes alıyordu. Esmer ve tıraşlı kafası, karşı تنها kıyılara dönüktü. Adımlarımı duymadı bile. Yüksek sesle bir şeyler okuyordu. İyi işitemiyordum. Üç defa denize daldı; sonra, üç defa ta avret mahalline kadar sıçrayarak suyun yüzüne çıktı. Biraz adama yaklaşmıştım. Vücudunu ovalarken, "Euzübillâhiminesşeytanirracîm Allah... Allah..." diyordu. Herhalde başka dua bilmiyordu.

Vücudundan akşamki rüyanın zehiri ve tadı, pelte pelte bir rüsub gibi dibe çöktüğünü hissediyordu. Adı Mehmet'ti. Babasının adı da... Yani Mehmet oğlu Mehmet'ti. Beni görünce bağırdı: Destur.

Sonra avret mahallini eliyle kapayarak kıyıya çıktı. Bir uzun ve bez don giydi. Paçalarını itina ile sardı. Dügümlledi. Uçkurunu iki defa beline doladıktan sonra bir düğüm de ona attı. Oturup ellerini donuna kuruladıktan sonra bir cıgara sardı.

Çankırı'nın ovasında sığır tezeği yakılan bir kulübenin içinde anası babası sağ ise neden mektup iletmezler? Oğlu Emin, çomak kadar çocuk eve mi bakar, şehirde yol mu süpürür, ne eder? Bizi gurbet elde şeytan aldatır; denizlere mi girmeyiz? Çakılda bulduğumuz bir şeytanminaresine büyük gözlerimizle tabiatın bir sırrına bakar gibi bakar: "Hey Allahım, deriz, hikmetinden sual edilmez; ne hayvanlar yaratırsın? Evi sırtında, beton gibi sağlam. Taştan evli hayvanlar. Yarabbim, ne hikmettir, ne büyüksün! Evi taştan hayvanlar... İnsansız evler... Evsiz insanlar..."

Beyaz tuğla harmanında çalışan Mehmet'in mektubuna köyden cevap gelir, yenisini yazardık. Taşların üzerinde ağzının kenarında mavi, yeşil sineklerle rüyalara; köye varır gibi vardığı zaman pamuk kızlar, beyaz bulutlar gibi beyaz, Mehmet'in omuzlarına binerlerdi. Şarkılar, türküler ve masallar anlatılırdı, kulağına Mehmet'in... Mehmet, posbıyıklarının

altındaki çürük dişlerinde balık kırıntılarına konan sineklere küfür ederek uyanırdı. Atlardı suya. Nehirde yüzer gibi köpek-leme yüzerdi. Üç defa dalıp çıkardı. “Euzübillâhimineşşeytan irracîm!”

Mehmet 32 yaşındaydı. Memleketine kışın döndü. Emin onu şehirde karşıladı. Köyün yolunu yaya tuttular. Anası ölmüştü. Babası ak pak olmuştu. 92 yaşında idi. Mehmet kemereinden yedi altın söktü. Babasına verdi. Babası bu yedi altını yedi sene sakladı. Yedi sene sonra öldüğü zaman Mehmet, dört altınını oğlunun uçkuruna bağlayarak İstanbul’a yolladı. Üçünü sakladı. Zamanlar kötü idi. Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli idi.

Emin’in gittiği günün ferdası üç tezek tuğlası cızırdayan ocağa yüzü dönük oturmuştu. Karısı, Emin’in her akşamüstüne serildiği koyun pöstekisine bakıp bakıp ağlıyordu. Mehmet tezeğin kor kesilmiş ateşine dalmıştı. Eline şeytanminarelerini aldığı zamanki gibi düşünceli idi. Sırrına erilmez taş evli hayvanlar görüyordu. Üç defa suya dalıp çıktığını sandı. Gözünde bir damla yaş parladı. Euzübillâhimineşşeytanirracîm!

Sonra kapının yanında sersem sersem kendisine bakan karısından utandı ve bağırdı:

— Ne ağlıyorsun kadın, dedi. Aç şu kapıyı, şu koku çıksın.

Bu koku odanın mesamatına girmiş, Türk köyü kokusu. Bu belki de Emin’in yokluğunun kokusu... Kapı açılınca belki çıkar; belki de çıkmaz.

Kadın kapıyı açtı. İçeriye berrak kış günü ışığı, yol bulmuş bir su gibi aktı. Uzun müddet kamaşan gözleriyle karıkoca bir şey göremediler. Sonra uzakta kel tepelerin sırtında bembeyaz bir yol parıldı. İstanbul yolu...

Gündüz Hikâyeler, (39), Haziran 1939

Bekâr

İlk gün müthiş canı sıkıldı. Memleketle ilk defa bu kadar içli dışlı olmuştu. Şimdi biliyordu ki orada, çıplak söğüt ağaçlarının gölgesinde, onun dedeleri, cıgarasının dumanlarında korkusunu, güvenini, sevincini takip ettiği babası, daha yukarılarda iki servi ile bir uzun boylu cansız yeniçerinin ve bir tüylü, tatlı gözlü çoban köpeğinin ortasında mezarı kasımpatı ile dolu ninesi vardır.

O da, belki oraya su seviyesinden pek az yüksek, Sakarya'dan on adım geride, buğday ve pancar tarlalarının ortasındaki sular biriken, toprağı kara arazide sırtını topraktan dışarıya şişirerek yatacak, tek hatlı yorgun ve 1882'de yapılmış mahzun trenin sesini her an duyacak.

Memleketi ilk defa olarak insanlardan uzak, ölüleriyle yakın olarak görüp sevdi. İnsanlar her yerde aynı idi. Hareketli, hırsız, namuslu, iyi, kötü... Fakat ölüler her gün bambaşka türlü idiler. Memleket kara toprağını nihayet kucak gibi açmış ve onları yumuşak nemli içine almıştı.

Pazar yerleri üstleri kirli, ağızları onun hiçbir diyarda değiştirmedığı ağzıyla, sebebini bulamadığı çok çocuk hatıralarında aradığı bilinmez, meçhul tedailer, arzular ve sevinç, birdenbire kederlerle bu adamların yakından veya uzaktan onunla birer münasebetleri vardı. Hislerinin –ne kadar değişmiş, ne kadar ilaveleşmiş olursa olsun– onlarda bir ayniyetini görüyordu. Aynı gökler onu belki ta Paris'e, ötekileri İstanbul'a kadar götürdüğünü farz etsek, sanki Sakarya'nın suyu damarlarında kirli, bulanık, vahşi, iptidai ve haşindir. Ne kadar bira bardağı devirirse devirsin Sakarya'nın suyunu içinde muhafaza ediyor, birayı işeyip atıyor.

Başını alıp küçük tepelerin sırtlarını uzaktan sevimli ve beyaz badanalı evlere dayamış köylere gidiyordu. Onu görünce zincirlerini koparmaya çalışan güzel, tüylü köpekler söylenir, konuşur gibi bağıríşıyorlardı:

— Ne işin var buralarda? Garip adam. Elbisesi başka adam! Şapkası kocaman adam! Kunduraları nazik adam! Defol, çabuk git buradan, çabuk...

Köy kahvesinde pancar işini bitirmiş köylüler onu görünce sanki yer yokmuş gibi ayağa kalkıyorlardı. Kahvelerin içi tüten ocakla göz gözü görmez bir halde idi. Konuşmayan, yalnız merhabalaşan insanlar gördü. Hiçbir şey söylemiyorlardı. Bazan üstünden başından, ötekine berikine hitap edişinden köyün ağası olduğu anlaşılan bir adam nereli olduğunu, ne yapmaya geldiğini soruyor. Memleketli olduğunu öğrenince, anasını, babasını, evini barkını soruyordu. Köylüye ne sorarsa hemen hemen cevap alamıyordu. Eline güzel elmalar veriyorlardı.

— Kaçadır İstanbul'da?

— Herhalde otuzdan aşağı değildir!

— Behey... Nedir bu be?

— Siz kaç satış yapıyorsunuz?

— Dün yedi yüz kilo sattım. 21 lira geçti elime...

En kestirme yoldan, üstüne başına yapışkan otlar yapışarak, su kıyılarından, sallanan köprülerden, tarlalardan şehre dönüyordu. Üçüncü günü mü ne idi? Yalnızlık, memleketle yalnızlık onu müthiş sarsmıştı. Asabında gevrek bir madde hali vardı. Küçük bir şeyle kırılıverecek sanıyordu. Hani bazan kuvvetli gibi gözükken şeyler vardır. Demirden gibi gözükürler. Fakat elin en küçük bir temasıyla çat kırılıverir, paramparça olurlar. Öyle bir halde idi. Bir köpek havlasa sapsarı kesiliyor. Ortalık biraz kararsa içine garip geceler, ecinnileri, ölüleri, rüzgârı ile bir tiyatro haliyle çöküyordu. Tabiattan hiçbir zaman bir tiyatro intibai almamıştı. Anlatalım:

Bir piyes seyrederken o piyesin içine giren, dekorla, yalancı rüzgârla, kımıldayan mor ışıqla bizi korkutan rejisördür. Bir suni hava içinde muhayyilemiz binalarını kurar, gecelerini bina eder, korkusunu rüzgârla ve mor bir ay ışığı ile getirir, içimize bırakır...

Fakat hiçbir zaman, dışarıda tabiatın içinde aynı rüzgârı, o tiyatrodaki suni rüzgârı, o koltukta duyduğumuz korkuyu ve iç ezilmesini duymayız. Belki aynı vakalar, aynı hadiseler dışarıda da geçer. Hatta başımızdan geçer. Fakat tiyatrodaki gibi kompoze bir halde değil.

Halbuki bu akşam böylece bir tiyatroda imiş gibi oldu. Hayat suni ve kompoze bir hale gelmişti. O kadar hızlı ve bir iki saat içinde bitiverecek gibi bir halde idi ki... korktu. Hayatta her vakayı, her hadiseyi, boş günler hazırlar. Bomboş gibi gelen, hiç manasız gibi gözüken, yalnız bir kalem satın almak, bir iki satır yazı yazmak, bir sütlü kahve içmek, bir kontrat imza etmek, bir arkadaşına merhaba deyip geçmekle biten o boş günlerimiz, o boş senelerimiz büyük günleri, o tiyatro sahnesini hazırlar. Onun için bir şey duymayız. Rüzgâr ne tatlı, ne korkunçtur. Tarlalarda büyük Pan bile dolaşmaz. Gece pencerelerden dışarıda fenerlerini yakmış çekip giden arabalarda İstanbul yolcularından başka kim olabilir?

Eve bir sıtma nöbeti içinde vardığı zaman bir uykusuz kalmış insan boşluğu duydu. Kemikleri bomboştu. Dimağı bir boşluk içinde birçok şeyler duyuyordu. Birçok emirler veriyordu ama, hiçbir azası bu emirlere itaat etmeyecek gibi idi. Elini kaldırmak aklından geçiyordu. Kaldıramıyordu. Acaba, hakikaten kaldıramayacak bir halde miyim, diyordu. Halbuki az bir kuvvetle kolunu gayet kolaylıkla kaldırıyor. Bir cıgara yakayım diyordu. Diline acı bir hava yapışıyordu. Tam bir paralizi içinde gibiydi. Kalbi bütün kuvvetiyle çarpıyordu. Söğüt ağaçlarını görüyordu. Taze bir mezar...

Odaya küçük bir kız girip sobasını yaktı.

— İşığı yakma kızım, dedi...

Kız çıkıp gitti. Aşağıda akrabaları, misafirler vardı. Sesler geliyordu. Dışarıda belediye fenerleri yanmıştı. Büyük çınarlar hışılıyor, kargalar, işten dönen insanlar gibi küme küme gürültülü geliyorlardı. Uzun uzun konuşuyorlardı, sövüşüyorlardı.

Boylu boyunca hareketsiz uzanmıştı.

Gözlerini kapadı. Biraz sonra kalbi belki yine dakikada yüz atıyordu ama o duymuyordu. Hayat yine o bati ve aktığı belli olmayan halini almıştı. Bozuk bir saat gibi konuşmuyordu. Bir tiyatro içinde değil, bir hayat içinde idi.

İçeriye birisi, "Müsaade var mı?" diye girdi. Elektrik düğmesini çevirdi.

— Merhaba, dedi.

Cebinden bir köylü cigara paketi çıkardı. Beraberce yaktılar. Bu akrabalarından birisidir. Zayıf, narin bir adamdır. Ta uzak köylerin birinde muallimdir.

Karanlıkta neler anlattı. Birçok şeyler söyledi. Köylülerden kapma biraz yapmacık bir safiyetle konuşuyordu. Bütün sözlerinin şurası iyice hatırında:

"Karıyı buraya göndermiştim. Gece eve giremedim. Kadın-sız evde başkagarip mahluklar geziyor, vallahi geziyor. Kim bilir belki de bunlar cinler... Ne biliriz değil mi? Hepsinin evham olduğunu biliyorum. Biliyorum ama karşımda işleyen bozuk saat, Kocaeli kilimleri, duvarda asılı pat pat mısırlar ve yukarıki buz gibi sofaya serilmiş, iki yorganlı yatağım...

Evden nasıl çıktığımı ve soluğu ışık sızan bir ağılda nasıl aldığımı bilmiyorum.

Dört çobandılar. İkisi uyuyordu. Bunlar belki onar yaşında 'bekâr' tabir ettikleri cinsten yavrulardı.

Bunlar, nereden geldikleri, nasıl geldikleri, evi neden bıraktıkları meçhul, çocuklardır. Konuşmazlar, bir sene gülmezler ve ağlamazlar. Sonra yavaş yavaş herkese alışır; ve yalan gerçek bin bir maskara hikâye uydururlar. Sonra günün birinde yine en küçük şeyden dilleri kilitlenir, gözleri bulanır. Köyü, ağayı, sığırı bırakıp giderler. Bir daha da gelmezler. Bazıları da sığır çobanlığını bir türlü bırakamaz, alıştığını bir türlü terk edemez, köyde büyür, ihtiyarlar, ölürler. Bunlar ekseriya üvey ana elinden kaçmış sakın çocuklardır. Ötekilerin hakiki bir hikâyesi yoktur. Belki de içlerinden gelen bir çekilip gitme, bir oturamama hastalığına müpteladırlar.

Uyumayanlar ise öteki cinsten, bu köyde ihtiyarlamaya namzet orta yaşlı adamlardı. Sigaralarını yakarak eşkiya hikâyeleri dinledik. Ağılın kapısından içeri bir pembe ışık girdi. Sabah olmuştu. Ben mektebe döndüm."

Akrabası biraz daha oturdu. Sonra çekilip gitti. O oturduğu yerde trenin düdüğünü duydu. Bu son trendi. Pencereden bakınca gözüküyor. Sis içinde bir istasyonda bacasından kırmızı

pas renginde bir duman fişkırtarak, tatlı seslerle sağa sola manevra yapıyordu.

Yavaşça kravatını taktı. Ceketini giydi, dışarıda bir kasket buldu. Kulaklarına kadar geçirdi. Sokağa fırladı.

Büyük şehre yarın üçe doğru varacak. O zamana kadar yıl var. Bir üçüncü mevkiin tahtasına dayandı. Gözünü kapadı.

15 saat zarfında 15 dakika gözlerini açmadan şehre vardı. Bu müddet zarfında bir cümle teşkil edecek bir şey düşünmedi. Bir tek cümle bile... Fakat en manasız isimler aklına geldi: Lastik, kavun, mürekkep, inek, bira... gibi.

Saat dört! Birahanenin içinde o, ve sobanın kenarında garsonlar var. Dışarıda hemen hemen kararmaya yüz tutmuş bir kânunuevvel ikindisi... Islak, yağmurlu, soğuk... Duvarlar ve ağaçların gövdeleri; küflü, siyah, ıslak... Bazı yapraklarda, insana bir içerde olmanın verdiği hazzı tattıran, berrak ve harikulade soğukluğu tahmin edilen damlalar... Bu saatte, bu birahane kim bekliyor? Garsonlar bir kadın geleceğini tahmin ediyorlar. Onlara göre bu kadın çirkindir, sevimsizdir, yahut saat dörtlerde gelinip dokuzlara kadar kadeh kadeh üstüne beklenilmeye layık güzel bir şeydir. O zaman garsonlar memnun olacaklar. "Haklı imiş, bu çirkin herif saat dörtlerde gelip masa başına oturmakta..." diyecekler.

Ses yok. Bazan kapanan veya açılan bir telefonun zili. Sağda üç dört ayak merdivenle çıkılan yazıhanemsi bir yer, içeride gözlüklü bir memur kız, bazan kuru kuru öksürüyor. Gayet Avrupalı kafalı, okumuş adam yüzlü bir garson gazete okuyor. O, siyah ve biraz tiyatro sahnesi ışığına benzeyen bir ışık sızan penceresinin önünde. Yaprakların sallandığını görüyor. Garsonlardan biri sobanın kenarında, birisiyle, karısıyla bile konuşmadığı bir şekilde, içten, samimi ve tatlı bir muhavereye girişmiş. Bu birisinin bir kedi olduğunu tahmin ediyor. Kediyi görmüyor, ama kocaman salonu ısıtabilen bu muazzam sobanın kenarında bütün ayaklarını bütün hazları ile bırakmış, tüyleri yeni kurumuş, ayakları çamurlu, kafası büyük bir erkek kedidir bu. Yalanmıştır. Gözleri yarı açıktır. Dünyaları süzmektedir. Garsona biraz evvel bir dişi kedi ile yaptığı gazanın tafsilatını vermektedir.

Bazan birdenbire sesler kesiliyor. Ne havada uçan Rumca bir kelime, ne başı çıplak garsonun çevirdiği gazetenin hışırtısı, ne de matmazelin öksürüğü. O zaman kedinin hırıltısını duymak için masa başında garsonların kadın beklediğini tahmin ettiği adam kulak veriyor. Fakat sobaya o kadar uzak ki, kedinin hırıltısı duyulmuyor. O zaman masa başındaki tek müşteri; yavaşça, hırsızcasına bardağını ağzına götürüyor. Bıyıklarında bira köpüğü, ağzında Avrupalılar gibi ağzını açmadan yediği hıyar turşusu. Sobanın başında mütemadiyen amirini gözetler gibi bekleyen garson, "Bayağı bir adam değil galiba!" diye düşünüyor. Işıklar yavaş yavaş yanıyor. Deminki gazete okuyan ihtiyar garson, yazılmış listeleri masalara bırakıyor. Bu garsonun temiz, tertemiz yüzü, yıkanmış pembe bir ensesi ve kulakları var. Ama ihtiyar, adamakıllı ihtiyar. Öyle olduğu halde insana eğer hari-kulade değişiklikler olmazsa hayatında, daha senelerce bu pembelik ve beyazlık ve bu sessiz adımlar, sakın vücut, iyi kalple senelerce, on sene, yirmi sene, yirmi beş sene yaşayacağı benziyor. Eğer evdeki karı da bu temizlik, bu titizlik ve bu iyilikte ise... Bu ışıkları yavaş yavaş yanan birahane işler her zamanki halini muhafaza ederse, patron değişmezse, ihtiyarın terzi çırağı oğlu havaileşmezse... Endakse!

Endakse: Tamam! Oldu! Ha işte! Her iş tıklarında! manasına geliyor herhalde. İhtiyar garson da şimdi sesleri çoğalmış, tıklar-ı artmış birahane öteki garsonların yaptığı her harekete bir endakse yapıyor. Bu kendi endaksesidir...

Bir büstün altındaki ışıklar da yandı. Şimdi birahane Şekspir dekoru gibi mor, rüzgârlı ışıkla, güzel ve bir kadın beklenecek kadar mahrem bir oda haline girdi.

Bir dördüncü dubleyi garson getirip bıraktı, hıyar turşusunu tazeledi. Tabak sesleri arttı. Uzakta bir iki kelime Türkçe konuşuldu.

Bir yudum daha... Oh! Ölüm belki de bir memlekettir. Işıkları söndürülmüş bir Paris kadar güzel, tayyare korkusundan ışıkları söndürülmüş bir Paris'te bir çift Parisli kadar yalnız aşıklarını düşünmeye çalışan insanlarla doludur; belki de ölüm şehri. Orada, belki de insan yalnız iskeletiyle güzeldir. Her şey kalbi atmadan, sükûn içinde yapılır. Nehirler vardır ki kocaman ziftli kayıklarla geçilir. Nehrin öteki kıyılarında mor

ışıklı asfalt caddelerde çıplak kadınlar dolaşır, ölüm memleketi belki böyledir...

Belki eğilirsin, bir avuç su serpersin iskeletine, pırıl pırıl parlarsın... Yeniden başka türlü etler peyda edersin. Yatarsın bir denizin üstüne, kocaman mor dalgalar alır seni dünyalar kadar bol ışıklı mavi bir beldeye götürür. Mavi mahlukların içine düşersin. Yanına altın saçlı, mavi gözlü, billur bacaklı çocuklar üşüşür. Mavi balkonlu saraylardan genç kızlar fırlar... Mavi rüyalı ölüm... Kim bilir, beklediğin belki de seni orada bir huzur âlemine beklemektedir.

Hayır, hiçbir şey yoktur. Sükût... Yapılan şeylerin hesabını bile vermek yok. Ne beklemek, ne beklememek, ne öpmek, ne öpülmek. Sükût... Kim der ki bu bütün hazların hazzı değildir? Sükût... Sükûn... Oh!

* * *

Garsonlar kapıdan giren kadını, genç adamın masasına doğru adeta zorla sürüklediler. Genç kadın şaşırarak, çekinerek, ne olduğunu pek anlayamayarak bu bıyıklı adamın karşısına geçip oturdu. Ancak garsonlar gittikten sonra:

— Ne oluyoruz? dedi. Kimsiniz? Benden ne istiyorsunuz?

— Hiç, dedi öteki, anlatacağım, sakın olunuz. Bir bira içer misiniz?

— Rakı içerim, dedi kadın.

Kadına rakı geldi. Erkek anlattı. Kadın güldü. İçtiler ve sonra kol kola bir otele doğru yürüdüler.

Otelde mühim meseleler çıktı. Nüfus kağıtsız oda vermiyorlardı. Erkeğin nüfus kağıdı vardı ama, kadının da vardı ama yine de olmuyordu. Bereket ki erkek cebinde uzun, meşakkatli senelerin ve mahrumiyetlerin bir günde harcatıverdiği kağıt paralar taşıyordu. Üç lira fazlasına bir başka otelde, bir başka soğuk oda kiralandı da yabancı mesut oldu...

Vakit, 7-10 Aralık 1939'da

“Bir Seyahat” ve “Bir Seyahatin Sonu”
adlarıyla iki bölüm halinde yayımlanmıştır.

Varlık, (174), 1 Ekim 1940

Beyaz Pantolon

Çirozcular ilkbaharın yaza çevirdiği günlerde Ada'ya gelirler. Umumiyetle şen insanlardır. Köyden epey uzakta, uçurumların, dik tepelerin aşağısında, tepedeki yoldan küçük bir patika ile inilen ve yukarıki yoldan hiç gözükmeyen güzel, geniş bir plajın kenarında çadırlarını kuran sekiz on kişidirler. Beyaz tuğla madeninin oyulduğu kayalığı hiç rüzgâr tutmaz. Bu kayanın biraz ilerisinde, sonradan Ada'nın sahilden tur yolunu yapmak için çalışıldığı bir zamanda doldurulmuş, bir yığın kayanın, zamanla tamamen düzelmiş bir meydanlığı vardır. Bu meydanlıkta lodos ve poyraz birbirine karışır. Yaz öğleleri Maden'in poyrazı kesen kayasının dibinde ılık bir güneşte uykuya varan kadınlı erkekli bir grubun on adım ilerisindeki çirozcuların harmanını rüzgâr savurur durur. Boş bir mideyi öğürtecek kadar fena bir koku, uzaklara, ta yola kadar çıkar. Çirozcular bu kokuyu duymadıklarına göre mesele yoktur!

Çirozcular, dört kavruk sıska çocuk, üç kopuk tırnaklı, elleri bileklerinden parmağa kadar simsiyah, fakat dallı entarilelerinin içinde tatlı esmer ve yumuşak tenleri gözükken kadın, iki ihtiyar, mağrur, kuvvetli adam, iki fevkalade çirkin, harikulade ahlaksız çehreli delikanlı, bir de kimin karısı, hangisinin kızı olduğu meçhul, ağzındaki şarkıların içindeki yuvarlak memeler, kara, uzun sırma saçlar, taraklar ve sarı kurdelelerle süslü bir genç kızdan ibarettirler.

Çalıştıkları zaman bir makine intizamı ve süratiyle çalışırlardı. Uskumrunun beş saniyede temizlendiğini, kuyruğuna bir ip takıldığını görmek için oraya gidenlerin peşine sivri ve

sümüklü burunlu, kalem bacaklı çocuklar takılır; cıgara isterlerdi. İnsanların cebinden çıkan her şeyi arzulayan bu çocukların verilen cıgarayı, kuruşu, on parayı, atılan boş cıgara kutusunu, izmariti, kopmuş bir düğmeyi, atılmış bir mendili öyle tuhaf ve istekli bir toplayışları vardı ki insan onları –kendisinden bambaşka insanlardan– birer hatıra, hiç sarf edip harcamayacak, hatta yataklarına yattıkları zaman sevip okşayacak, bir hatıra meraklısı sanırdı.

Halbuki kopmuş bir beyaz don düğmesini siyah ceketlerine dikerler, cıgara paketini kıçları sekiz yamalı ve nasılsa arka cebi sökölmemiş pantolonlarının arkasına yerleştirirler; atılmış ve unutulmuş bir mendile gizlice, yanlarında çadır halkından kimse yokken, burunlarını silerlerdi. Kimse yokken, çünkü onların adetinde burunlarını mendile silmek tuhaf kaçardı!

* * *

Bütün insanlar birçok şeyleri ancak küçüklüklerinde bir ihtiyaç gibi hisseder, büyüyünce, çirozcu olmayan arzularını yutmuş, yutmuş, yutmuştur. İhtiyaç bir gün yalnız ekmek parası olmuştur. Yamasız ayakkabıdan, yırtılmamış elbiseden çoktan geçilmiştir. Fakat çirozcu olunca on yaşında arzulanan şeyler altmışında da arzulandır. Bu suratında, derisinde; dumanlı çergi kışlarının, yaz günlerinin, açık havanın, küçük şehirlerinin, ismarlanmış rakıların, hapishanenin hatırası olan adam, sokakta gördüğü bir yarı yenmiş kavun dilimine on yaşındaki iştihasıyla atılmaya hazırdır.

* * *

Çirozcuların çocuklar ve ihtiyarlar müstesna daha üç insanı olduğunu söylemiştik. İki ahlaksız yüzlü delikanlı, biri sırtı lacivert, kırmızı ve sarı benekli entarili ve siyah yeldirmeli, sakları, kırık taşları pırıl pırıl taraklarla, bilekleri kırmızı cam bileziklerle, kulakları mayı tüpelerle Zehra isminde bir kızdı.

Sabahleyin beşte sarı saçlarla uyanır; iş başında içinde me-nekşeden bilmis sakarı, Allah'ın hoş yarattığı kızlar ve ka-

difeden keseler, dostluğuna kitaba el basarak edilmiş yeminlerle dolu güzel sözlü şarkılar söylerdi. Ötekiler Zehra olmazsa çalışamazlardı. Küçük bir oğlan keman çalardı. Bir ihtiyar kadın, birdenbire, kanlı ellerini pis yeldirmesine siler ve şakır şakır göbek atardı. İşler bittikten sonra akşama yakın, Zehra, plajı boydan boya bir koşardı. İleride kayalıkların arasında cırılcıplak denize girerdi. Yıkanır, yıkanır. Sonra gelir, yeni yeldirmesini giyer; taraklarını, yüzüklerini takar; kenarı oyallı fakat ortası siyah ve pis bir mendile ufaklıklarını doldurur, köye doğru uçar.

Bir gün yıkandığı yerde kendisini bir adamın gözetlediğini fark eder gibi oldu. Hiç bozmadı. Daha şen olmuştu. Denizin dibinden yüzdü. Gözetlendiğine memnun, bin bir maskaralık yapıyordu. Gözetleyen adam bir arkadaşına:

— Monşer! dedi, Doroti Lamur, harika! Nasıl söyleyeyim öyle bir harmonie var ki vücudünde... Quelles lignes! İnsanın her tarafında arzular dolaşıyor, kafası dönüyor. Ah bir görmelisin!

Ertesi akşam iki delikanlı Zehra'yı denizde seyre gidiyorlardı. Çirozcu delikanlılardan biri de aynı arzuyu duymuş, o da bir kayanın dibinde Zehra'yı gözetliyordu. Bu Zehra'nın nişanlısı sayılan bir yirmi yaşlarında delikanlı idi. Zayıftı, gırtlığında kocaman bir tuffahı âdem ileride bir noktayı göstermek için gibi sipsivri ve yutkundugu zaman sanki ayar edilen bir alet... Büyük gözlerinde bir melalle beraber hiçbir ahlaki kaidenin yeri bulunmayan o korkak, zebun, pusuda hal var. Yanakları güneşe karşı bile gölgeli tarafları bulunan marazi bir zayıflıkta. İnsan elmacık kemiklerinin üstünde veremlilerde olduğu gibi birdenbire peydahlanan bir kırmızılık arıyor; fakat bu kırmızılık yok; bilakis sarı bir ışık bu elmacık kemiklerinden dışarı çıkıyor ve derisine yayılıyor gibi.

Zehra yeşil mendiliyle hiç münasebeti olmayan kaybettiği bir eşten bahsediyor; fakat, bu yeşil mendille kaybedilen eş arasında insana bir münasebet var gibi geliyor.

Kayanın arkasındaki arzularına bir gün bile gem vurmamış çirozcu delikanlısının içinde deli bir şehvet havası esiyor-

du. Yukarıdaki delikanlıları bir kayanın kenarını siper alarak seyrediyor, onların da aynı şehvet hisleriyle dolu olduklarını tahmin ediyordu. Halbuki yukarıdakilerden biri, kızın güzelliğini arkadaşına gösterebildiği ve onun da bu güzelliği takdir ettiğini anladığı için; çirozcu delikanlısının hissettiği şehvetten daha başka türlü genç kıza bakıyordu. Bu adam güzel bir şeyi keşfeden insanın gururu ile doluydu. Şimdilik bu gururla mağrurdu. Başka hiçbir şeye ihtiyacı yoktu... Ötekisi; denizdeki kızda, pek öyle harikulade bir güzellik bulmuyordu. Nihayet esmer ve parlak bir ciltti. Yalnız muhakkak çok sıcaktı. İnsan nihayet burada o kızla bir su içer gibi susuzluğunu giderebilirdi. Sonra yine, su içtikten sonra bir yapı amelesinin yaptığı gibi işine dönebilirdi.

Uzun, sıcak ve daimi aşkların vereceği heyecan başka idi. Mesela köydeki bakkalın kızı Eltehiya ile çalı süpürgelerine yattığı zaman, zaman ve mekân düşünülmez; iş, güç, para, şöhrret, şeref feda edilebilirdi. Ama bununla... Arkadaşına usulca:

— Evet, dedi. Fena değil... Ne sıcak şey! Bana öyle geliyor ki suya daldığı zaman bir cızırtı duydum.

Arkadaşı bu sözü söyleyene yan gözle baktı. Laf hoşuna gitmişti, gururu okşanmıştı.

Zehra; çayırdı buldum seni, ellere vermem seni, leylim leylim diye haykırıyordu. Çirozcu delikanlının yüzünde şimdi garip bir solukluk ve şehvetten başka bir düşüncenin alnında kırılgı peyda olmuştu. Zehra giyinmiş; yukarıki delikanlılar gitmişti. Çirozcu delikanlı saklandığı kayanın arkasından çıktı.

Zehra:

— Korkuttun ulan Rüstem.

— Sen böyle şeylerden korkmazsın, Karakız, dedi Rüstem. Sanki yukarıdakileri görmedin miydi?

Zehra sahte bir sesle:

— Hangi yukarıdakileri? Yukarıda adam mı vardı? Görseydim durur muydum? Sersem çingenel!

— Bırak numaraları bize!

Beraberce yürüdüler. Kınalıada'nın solunda güneş batıyordu. Çakılların üstüne oturdular. Uzaktan bakanlar için aşktan

bahseder gibi bir halleri vardı. Delikanlı ağzında bir şeyler geveliyor, bir türlü maksadına gelemiyordu.

Zehra:

— Söyle içindekini be! Hadi... Deyiveresin onu...

— Bir şey değil, dedi delikanlı. Bak alırsız otuz beşer kuruş gündelik. Ne olacak bu para ile... 20 gün kaç para yapar? Hepsi hepsi 7,5 papel. Yarısını da yeriz. Sonram? Ben senin yerinde olsam, o heriflere yüz veririm. Sen fistan yapar, bilezik alırsın; ben kıcıma bir pantolon... Ha ne olacak? Heriflerin suratından çıktım: Sana vurgun. Demiyorum sana orospuluk yapasın... Şöyle gülüver yüzlerine bir yol... Sanki yapmadığın şey. Büyük dere'de yüz paraya öptürdüğünü teneke mahallede bilmeyen var mı?

— Yapamam abe Rüstem! Şimdi büyüdüm, utanırım.

— Hadi bırak numarayı be! Ağız yapma bize! Can atıyor-sun. Sözünden çıkmayacaksın ama. İşi ben çevireceğim...

* * *

Gece, ortalıkta çıt yok. Yalnız gece böcekleri ötüyor. Çirozcular yarın sabah gidecekleri için, madende çalışan ameleler kocaman bir ateş yakmışlar; etrafını bütün amele ve çirozcular doldurmuş. Zehra melankolik bir şarkı söylüyor: Rumca. Yukarıki yolda bir ayak sesi duyuldu. Sonra beyazlar giyinmiş bir adam, ağır ağır küçük bir patikadan ışığa doğru iniyor. Şimdi tam ateşin etrafındakilerin göreceği bir yerdedir. Beyaz, bembeyaz bir adam. Bütün başlar o tarafa çevriliyor. Kim olabilir, gece vakti? Adam ilerliyor. Ağır ağır, elleri pantolonunun cebinde, Zehra şarkısını birdenbire kesiyor, gözlerini süze kırıştıra adamı tanımaya çalışıyor. Adam şimdi halkadan üç dört metre uzakta dimdik durmuştur. Ayağında beyaz bir pantolon, beyaz ayakkabılar, kolları sıvalı bir beyaz gömlek, bu beyaz gömleğin üstünde büyük bağlanmış bir kravat...

Birden halkanın adama en uzak tarafında oturmuş bir küçük çocuk bağılıyor:

— Rüstem Ağabey, Rüstem Ağabeymiş be!

Beyaz gölge ilerliyor. Herkes gibi giyinmeye alışmış, yani çirozcu olmayan için, bir kahve garsonu, pazarlığını giymiş bir marangoz, dülgere, sıvacı hali taşıyan bu adam; çirozcular için, bir çorbacıdır. Orada, kocaman evlerin içinde oturanlar gibi bir çorbacıdır. Zehra koşarak yanına gidiyor.

— Abe! Rüstem, bu ne hal?

Kenarda oturan öteki ahlaksız çehreli delikanlı oturduğu yerden birdenbire ayağa kalkıp Rüstem'in pantolonunu:

— Abe! İğnesini çıkaralım, diye çimciklerken içinden, "Bunun parasını nereden bulduğunu biliyorum gidi namert!" diyor. Zehra basıyor kahkahayı—bu sefer Türkçe başlıyor şarkılarına— atıyor göbeği. Ameleler gülüşüyorlar.

Artık vakit geç; ameleler yatmaya gidiyorlar. Şimdi ateşin kenarında Zehra, Rüstem ve öteki delikanlı kalmışlardır. Öteki delikanlı müstehzi:

— Üstün kirlenecek Rüstem.

— Kirlenmez, diyor Rüstem. Tabi altıma mendilimi koydum.

Rüstem tatlı bir tevazu, anlatılmaz bir gurur içindedir. Öteki:

— Çok para harcamış olmalısın?

— Yok canım, hepsi hepsi altı lira be Hüseyin?

Bu sözleri söylerken Rüstem kravatını elleriyle tutmakta ve uçlarıyla oynamaktadır.

— Öyle ise bir şey kalmadı bu çiroz işinden sana?

— Kalmadı gibi bir şey, diyor.

Fakat cebinde çiroz işinden aldığı 7,5 liradan başka bir çiroz parasının iki üç misli para daha var.

Hüseyin ismindeki delikanlı çok sesli bir şekilde esniyor:

— Ben, diyor, şuraya uzanıvereceğim.

Biraz uzağa, toprağa, boylu boyunca seriliyor. Gözleri yıldızlardadır. Biraz sonra horultusu duyuluyor.

Rüstem:

— Sahiden uyudu mu, Zehra, acaba bu herif?

— Ne diye uyumasın? Yorgundur. Akşama kadar sürttü. Sen ne yaptın? Daha paran var mı?

— Var elbet, yirmiden fazla. Sende ne var?

— Bendeğini aldın ya. Bende yalnız çiroz parası var.

— Neyse, yarın iner inmez; sana da istediğini alırsın.

— Alalım, Rüstem! Ben de gidiyorum uyumaya.

Zehra uykulu bir yürüyüşle harmanın ötesindeki çadıra doğru gidiyor.

* * *

Rüstem, Zehra gittikten sonra daha biraz oturdu. Yanına bıraktığı paketini çözüp eski elbiselerini çıkardı, tekrar onları giydi. Yenileri bir paket yapıp yanı başına bıraktı. Hüseyin'in biraz ötesine uzandı. Bir cıgara yaktı. Yarını, bayram sabahlarını bekleyen çorbacı çocukları gibi düşündü...

Gecenin kim bilir saat kaç? Hüseyin o zamandan beri –horladığından beri– uyumamıştı. Uzaktan bir horoz sesi geldi. Zannetti ki sabah oluyor. Bir sabah ışığı görür gibi değil, hisseder gibi oldu. Kalktığı yerden sürüne sürüne yürürken kafası uykusuzluktan ve çok düşünmekten zehirlenmiş dönüyor gibi. Şimdi Rüstem'e yaklaşmıştır. Paket hemen yanı başında; çekip alıverecek. Ya uyanırsa? Rüstem yüzükoyun yere kapanmış, sessiz uyuyor. Uyuyor mu acaba? Ne olursa olsun... Bir eli cebinde sustalı bir çakıyı çıkarırken öteki eliyle paketi çekiyor. Fakat Rüstem bir on dakika evvel uyanmış, üzerine doğru sürüne sürüne gelen Hüseyin'i görmüştür. Şimdi boğaz boğazadırlar...

* * *

Patikadan yukarı çıkan adam üstünden eskileri atıp beyaz pantolonu, gömleği giyiyor ve kravatı cebine soktukten sonra uzaklaşıyor. Daha sabah olmaya yıl var. Karmakarışık sesler, düşünceler, mendiller, pantolonlar, beyaz ayakkabılar, Zehra, horultu, denizde bir projektör, inilti, kumun üzerinde hızla dönmekten mütevellit hışırtı, kan...

Adamın kafasında daha birçok şeyler var. Bir ağacın altına yüzükoyun kapanıyor. Bir yıldırım süratiyle uyuyor.

Sabah... Berber dükkânında tıraş olan adamın 7:45 vapurunda bu kadar şık giyindiği halde yine sakalı uzamış gibi bir

hali var. Bu yağmurlu, puslu havada beyaz pantolonu, kolları sıvalı beyaz gömleği, açık renk kravatıyla şehre inerken adalı genç kızlar, onu göz ucuyla birbirlerine gösterip gülüyorlar. O, cebindeki gümüş paraları şingırdatıyor.

Karaköy köprüsünde kendilerine telefon edilmiş polisler, saat 7:45 vapurunun iskeleye yanaşmasını bekliyorlar.

Gündüz Hikâyeler, (40), Temmuz 1939

*Bir Kadın**

Bu limana bir öğle zamanı, ıslak ve çapaçul bir trenin, bir üçüncü mevki vagonuyla vardık. Kar bütün limanı sarmıştı: Yol boylarınca yarım metre uzun kalpaklı insanlar gördük.

Yolda al beygirlerin çektiği gocuk ve battaniye dolu kızaklara rastlıyorduk. Küçük çehrelerinin yarısını kaplayan geniş ağızlı, esmer genç kızlar kuvvetli ve seyrek dişleriyle gülüyorlardı.

Koca ve kalabalık limanda kimseler yok gibiydi. Bir otelin kapıcısıyla ahbap olmuştum. Beni bir lokantaya götürdü: Çingene müziği vardı. Çamların üzerindeki kar parçalarından geçen rüzgârı andıran korkunç bir keman çalıyordu. Bu masada yapayalnız bir genç kadın oturmuştu. Bana baktığı için selam verdim. Selamımı dostça iade etti. Yanına gidip oturdum.

Bir Konya tandırını andıran lokantadan çıktığımız zaman berrak bir kış gecesi ve bir gocuk dolu kızak bizi aldı götürdü.

Genç kadının, şehir haricinde küçük bir kulübesi vardı. Duvarlar büyük sosyalist simalarıyla kaplıydı. Her an bu bıyıklı ve sakallı adamlar ayağa kalkacaklar ve küçük odanın içinde büyük bir ihtilal yapacaklar gibiydi. Genç kadın bana bir çay yaptı. İçerken elime masanın üzerinde kalmış bir defter ilişti. Okudum:

“Pavlof İzlaviç hapishaneden bugün çıkacaktı. Bu kış kıyamette hapishane kapısında onu iki saat bekledim. Nihayet, yazlık elbisesiyle girdiği hapishaneden aynı kostümle çıktı. Ceketinin yakalarını kaldırmış şehrin içine, sıcak bir kahveye doğru koşuyordu.

* Bu hikâye ilk kez *Semaver*'in 1936'da yapılan baskısında kitaplaşmış, sonraki baskılarda *Şahmerdan*'da yer almıştır.

— Hey İzlaviç, diye bağırdım.

Sarı yüzünü benden tarafa, hayretle çevirdi. Bu şehirde onu çağırarak adam kalmayacağını, hapishanede günlerce düşünmüş olduğu anlaşılıyordu. Bir müddet olduğu yerde durduktan sonra isteksizce yanıma geldi.

— Ne var? dedi.

— Hiç, dedim. Gel, bize gidelim. Üşümüştün, bir konyak içeriz.

Sessizce beni takip etti.

Odamda iyi ki gaz sobasını yanar bırakmıştım. Ilık odama girer girmez, İzlaviç geniş bir nefes aldı. Duvardaki resimleri uzun müddet tetkik etti. Bir sakallı adam resminin önünde, bir küçük çocuk önünde güler gibi güldü. Onu küçük bir çocuk gibi okşadı.

— Hay babacan hay.

Sesi pürüzlü ve hastaydı.

— Nezlesin İzlaviç, dedim.

Cevap vermedi. Ceketini sandalyenin üstüne koydu. Gömleğinin kollarını sıvadı. İncelmiş ve tüyleri büyümüş bileklerine uzun zaman baktı.

— Allah kahretsin, zayıflamışım. Halbuki hapishanede aylar kadar kuvvetli idim. Hapishaneden çıkınca serbestlerin arasında dövüşebilecek adam bulamayacağım. Kuvvetim zavallı mahpuslara karşı idi. Hayret, hayret, dedi.

Çayı hazırlamıştım. İçine birkaç kadeh erik rakısı da döktüm. Bir kovanın içine tuzlu su doldurup getirmiştim.

İzlaviç:

— Bu ne olacak? dedi.

— Ne olacak, dedim. Ayaklarını sokacaksın. Nezlesin. İşte aspirin de. Adamakıllı terler, yatarsın. Sakın dışarıya çıkma.

Mantomu giymiş çıkmak üzereydim.

— Sen nereye ya? dedi.

— Sen bana bakma, dedim. Gidiyorum işte. Kitaplar şu sandığın içinde, gazeteler de orada. Okursun. Geçerken komşu kadına haber vereceğim. Sana bir çorba hazırlar. Ben artık gece yarısına doğru dönerim.

Geceleyin döndüğüm zaman, onu, pencerenin önünde so-kağa yığılan karı seyrederek buldum. Yüzü pembe idi. Sarışın ve büyük kafası aydınlık, kravatsız boynu uzun, dinç, zayıf bilekleri şimdi dolmuş gibi idi.

— Hah, dedi, nihayet gelebildin. Epey okudum. Vay anasını! O zamandan beri neler olmuş ha...

Ve bana onun hapishaneye girdiğinden beri geçmiş vakaların gazetelere yazılmamış taraflarını anlattı. Saat belki üç bulmuştu.

— Hadi yatalım, İzleri, dedim. Soba söndü. Neredeyse sabah olacak.

Yatak odamın elektriğini açtığım zaman İzleri, bir bana, bir yatağa baktı. Sonra pervasızca soyundu ve yattı. Ben de soyundum. O, yer açtı. Yanına yattım. Işığı söndürdük. O, bana hapishane hayatından bahsetti. Sonra büsbütün samimileşti. Tekrar hapishaneye girmek için hazırlanmış projelerini anlattı. Nihayet dayanamadım.

— İzleri, dedim. Şövalyeler gibi yapıyorsun. Aramıza sanki kılıcını koymuş gibisin. Hani hikâyelerde vardır. Şövalye kılıcını kor ve bakır kıza sabahlara kadar dokunmaz.

İzleri yatağın üzerine oturdu. Gecenin ve boş evin içini çınlatan kahkahalarla güldü.

Hey koca İzleri! Hayatımın ilk erkeği..."

* * *

Genç kadının defterindeki yazı bitmişti.

— Bu İzleri kim oluyor? dedim.

Anlamamazlığa vurdu.

— Ha, dedi. Sana resmini göstermedim. Dur.

Koşa koşa odadan çıktı. Yandaki odada bir sandığın kapağı açıldı. Bir sürü kağıtlar karıştırıldı. Neden sonra elinde bir vesika fotoğrafı kadar küçük bir fotoğraf ile çıkageldi. Baktım: Vesika fotoğrafında adamakıllı sarışın, gülbüz bir sima gülüyordu. Bu yüzü tanıdık bir şair yüzüne benzettim.

Gözlerim resimde:

— Birisine benzetiyorum, dedim.

— Kime?

— Bir şaire.

— Sahi mi? dedi. Tuhaf şey. Bu da şair. Dur sana onun bir şiirini okuyayım:

“Akşam oluyor. Ayakkabıcı ıslık çalarak ruhunu kapıyor.

Gece oldu; kasap karısının tadını tadıyor.

Ekmekçi mükemmel bir yemek yedi.

Köpeği çözerken esniyor. Allah bile artık onun malını görmek için evinin içerisine giremez.

Allahım, yarabbim! Ben insanları sevmek için azami gayretimi sarf ediyorum. Fakat niçin... Niçin her şey, bu yukarıda saydığım hayaletler gibi. Her şeyi iyi bulup, kapılarını bana sınıksız kilitliyorlar?”

Genç kadın birkaç şiir daha okudu. Fakat ben dinleyemiyordum. Soba sönmek üzereydi. Saat üçü bulmuştu.

Varlık, (38), 1 Şubat 1935

Kurun, 24 Mart 1936

LÜZUMSUZ ADAM

Lüzumsuz Adam

Ben bir acayip oldum. Gözüm kimseyi görmüyor, kimsenin kapımı çalmasını istemiyorum. Dünyanın en sevimli insanları olan posta müvezzilerinin bile... Mahallemden pek memnunum. Yedi senedir çıkmadım oradan desem yeri. Hiçbir dostum da nerede oturduğumu bilmiyor. Mahallem dediğim; şu yedi senedir –üç ayda bir Karaköy'e inip dükkân kirasını almak bir yana– yaşadığım yer, üç dört sokak içindedir.

Mahallem birbirine muvazi üç sokakla, bu sokakları diklemesine kesen bir diğer sokak, bir de bunlardan bütün bütüne bağımsız –ama sokak sayılmayacak kadar dar, kısa– benim sokağımdan ibarettir. Ben bu sokaklara, önemliliklerine göre 1, 2, 3, 4 numaralarını taktım. Kendi sokağım numarasızdır. Onu numaralamaya elim varmadı.

Oturduğum apartımanın altında bir sütçü, onun karşısında iki marangoz vardır. Marangozlara hiç işim düşmedi. Nasıl geçindiklerine şaşar kalırım. Akşamlara dek uğraşırlar. Demek herkes benim gibi değil: Öyle ya, tam kırk sekiz senedir marangoza işim düşmesin. İstanbul'da marangoza işi düşecek insanlar olmasına şaşar kalırım. Hem de şu İstanbul denilen yerde kim bilir kaç marangoz vardır?

Sabahları kalktım mı koşarım doğru bir kahveye. Bu kahve tertemiz, yedi sekiz masadan ibarettir. Sessiz insanlar gelir gider. Bir köşede bezik, kaptıkaçtı, satranç oynarlar. Sahibi Frenk'le Yahudi kırması bir hatundur. Dünyalar kadar iyi kadındır. Kahvesine girer girmez:

— Bonjur madam, derim.

— Bonjur mösyö, der, komantalevu?

Lazım gelen cevabı veririm. O, bu cevapla kanmaz. Bana Fransızca herhalde pek hoş lakırdılar eder. Kimini anlar, kimini anlamam. Ne kadar vıy demek lazımsa der, bu vıy'ların arasına kaymasın diye iki tane de no yerleştiririm. Rahat rahat anlarız. Elime Fransızca bir mecmua sıkıştırır. Ben de resimlerine bakar, anlayamadığım kelimeleri bir yere yazar, eve gidip lügata baktıktan sonra da anlar, ertesi sabah gelip de mecmuayı yeniden okuduğum zaman "vay anasını" derim.

Madam:

— Ön kapuçına?.. der,

Ben:

— Peki, derim önce.

Sonra Fransızca olsun diye sesa'yı yapıştırırım. Madam pek sevinir. Başlar kapuçinasını nasıl yaptığını Alamanca anlatmaya:

—

On bire doğru küçük yokuşu çıkar, tramvay yoluna varır, sola döner, on beş adım atar, bir kütüphanenin önüne düşerim. Oradan Fransızca bir resimli mecmua satın alırım. Koltuğumun altında mecmua, kütüphaneden çıkar çıkmaz hemen dalarım bizim sokağa. Oh! Ne rahatımdır girer girmez. İnsanları başkadır bizim sokağın; bu tramvay yolu insanına benzemez. Korkarım bu tramvay yolu insanından.

Çoğu gün canım yemek istemiyor şimdi. Bizim mahallede bir işkembeci vardır. Temiz adam, çorbası da iyidir. Dükkanı öteki pis işkembeci dükkanlarına benzemez. Kâseleri antika, işkembesi de kar gibi beyazdır.

— Terbiyeli mi olsun, Mansur Bey? der.

— Terbiyeli olsun, Bayram, derim.

İsmi ister Bayram, ister Muharrem olsun, her işkembeci benim için Bayram'dır.

— Sirke sarmısak koyayım mı, Mansur Bey?

— Koyma bugün. Evvelsi gün biraz dokandı; gaz yaptı. Bir limon alsın çocuk, sıkıver.

— Sizin geçen günkü limonun, yarısı duruyor.

— Yok be?

Bayağı, çocuk gibi sevinirim limonun yarısının durduğuna. Bayram da bayağı çocuk gibi limonu sakladığına, beni sevindirdiğine sevinir.

— Hepsini sıkayım mı yarım limonun Mansur Bey?

— Sık, sık, Bayram! Ekşi ekşi olsun şöyle.

Ekşi ekşi çorbayı içer, odama çıkarım. Kamusu Fransevi karşımda, satın aldığım mecmuanın resim altılarını Türkçe edeyim derken uyuyakalırım. Elifi elifine dört buçukta uyanırım. Dört buçuk gezinti saatimdir. Evimden çıkar, sağa sapar, bir numaralı sokağı geçer, tramvay yolunu geçmeden sol yaya kaldırımından hızlı hızlı yürür, hemen soldaki bizim bir numaralı sokağa paralel iki numaralı sokağa sapıveririm.

Bu sokak çamurlu, dar, pis bir sokaktır. Sağ tarafta bir bar, sonra bir ekmekçi, ekmekçiden sonra bir lokanta gelir. Bana da öyle gelir ki, bu lokantada memnu meyvalarla yemekler satılır. Her akşam aynı melankolik, garip adamlarla kadınlar geliyor. Belki de kurbağa, fare, karga, kedi, köpek, insan eti yiyorlar. Orayı da geçince bizim sokağın başına çıkmış olurum. Sağa döner; yemişti kadına, "Merhaba", derim. "Merhaba bey!" der. Gözleri pek güzeldir. Sağdaki sokağa sapıp sapmamakta tereddüte düşerim... Neden mi?

Anlatayım: Bu her akşamki gezintilerimden birinde... İnsan gezinirken etrafına bakacak, yolda durup vitrin seyredecek, birinin yüzüne bakacak, ağır ağır yürüyecektir elbette. Bütün bunları yapamam işte. Bu sokağa girince hızlanır, önüne bakarak yürür; kızgınmışım, bu sokaktan geçmeye de mecburmuşum gibi yaparım. Neden mi? Ben de onu anlatacaktım:

Efendim, buradaki evlerin birinde ağzı burnu yerinde, (bir gözünde tavukkarası vardır ama, zararı yok!) eski kadınların dediği gibi, ellerinin üstüne fındık oturtulacak kadar yumuk yumuk elli, büyük büyük memeli, entarisinin göğse açılan yerinde hafifçe kirli esmer bir ayrılıp birleşme, hoppa mı hoppa bir Yahudi kızcağızı vardı. Çift kanatlı bir pencerenin önünde oturur, bir şeyler dikerdi. Bazen kapının önüne çıkar, saatlerce sağa sola bakar, adam bulursa çene çalardı. Bir de kalın kalın, yere sağlam sağlam basan bacakları vardı. Yahudi'nin esmeri de başka türlü güzel oluyor... Ne öpmek isterdim bacaklarından şu kızı bir defacık ömrümde.

Bir gün mahut sokağı aşağıya doğru inmeye başlamıştım. Yahudi kızı kapının önünde idi. Karşıdaki marangoz da ka-

pısının önünde. Tam hizalarına gelince marangoz karşıma dikildi:

— Bana baksana; dedi, lop incir! Bir daha buradan geçersen gözünü patlatırım!

O günden sonra bu sokaktan geçmek dileği de benim için dayanılmaz bir şey olmaya başladı. Ama ilk günleri akşam gezintilerimde oradan geçmek arzusuna dayanmak için ne çarpıntılar geçirmedi! Ha şimdi patlatacak gözümü marangoz, ha şimdi!.. Ne günlerdi o günler!.. Senelerden beri bu nevi çarpıntılara yüreğimi kapamıştım. Nabzım günlerce bir tek vuruş fazla atmazdı. Onu da sayardım: Hep altmış üç, hep altmış üç. Altmış ikiye indiği de olurdu. “Yürürken normalini bulur,” derdi bir doktor arkadaşım. Durup da sokakta nabzımı sayamam a!.. Ama şöyle bir dinlenip; bir kapuçına çektim, sağda solda bana bakan insan görmeyince, gizlice saatimi çıkardım mı tamam: Altmış üç. Ne bir kadın yüzüme bakar, ne bir portakalın beş kuruştan yirmi beş kuruşa fırlaması beni ilgilendirirdi. Beş kuruşa yerdim. Yirmi beşe portakala da veda! Üç numaralı sokağa da, İstanbul'a olduğu gibi, darıldıktan sonra akşam gezintilerim bir zaman tadını kaybetti. İki sokak içinde mahpus gibi oldum. Ama sıkılmadım. Mahallem gerçi sakindir, sakindir ama civcivli de bir mahalledir. Oturanların yarısı Levanten'le Yahudi olan bir mahallede civciv olmaz olur mu? Hele Yahudiler!.. Ne iyi, ne tatlı, ne civcivli, ne hayatı sever insanlar!.. Mahallemin Yahudileri öyle pek zengin takımı değil, daha doğrusu benim zenginlerle alışverişim yok. Portakalcım benden kırk para fazla kopardığı gün dünyanın en sevimli insanıdır, İsmi de Salomon'dur. Pahalı bulup da bir şey almadığım zaman arkamdan ne fena fena bakar, ne de olmayacak bir fiyat verdiğim zaman homurdanır. Aksine bana hak verir.

Akşam olur. Akşamın olduğunu bizim madamın pastanesinin camlarına dalı bir perde çekilince anlarım. İçerinin tatlı sarı ışığı yanar. İlkın madam yakar elektriğini. Sonra Salomon mumunu diğer portakal sandığına. Sonra lakerdacı 300 mumluk ampulünün kordonunu prize geçirir. Siklamen renkli kırmızı soğan kesilince dudak boyası, tırnak cilası güzelliğiyle

parlar. Lakerda; şişman, esmer bir Rum kadının kaba ve oyluk etleri gibidir!..

Meyhaneden çıkınca yanıma, bırakılmak istenen metresler talihsizliğiyle sokağıma sokulur. Zavallı sokağım!

Bir numaralı sokakta iki tane sazlı meyhane vardır. Onların önünde taksiler bekler. Taksilerin arasında şoförler, orospular gezinir. Otomobillerin önündeki hep yıldırım düşmesin diye takılmış bir paratonerdir sandığım, anten olduğunu öğrendiğim halde gene ilk görüşte aldandığım, o beyaz parlak maden sopa yağmurda bir şimşek gibi parlar.

Kocaman hayvan otomobilin bu ufacık kuyruğunu; onun isterik, tehditkâr sallanışını pek severim. İşkembecinin karşısında yağmurun altında durur, şapkamı kulaklarıma geçirir, sanki uzak bir kadınsız memleketten buralara düşmüşüm de beraber geceyi geçirecek, derdimi paylaşacak bir kadın arıyormuşum gibi kocamanlaştığını tahmin ettiğim fena gözlerimle gelen geçene bakar dururum...

On dakika sonra benden çok yaşlı bir adam geçer. Bu adam iri yarı bir adamdır. Kır bıyıklıdır. Saçları hiç dökülmemiştir ama beyazdır. Şoförler onu görünce:

— Vay beybaba, merhaba, derler.

O:

— Merhaba evlatlar, der!

Sonra Fuzuli'den beyitler okur. Şoförler adam gittikten sonra:

— Okumuş adamdır, derler. Ama huyu kötü: Küçük kızlara düşkün. Hem küçük, hem de en adisinden olmazsa alıp gitmez, enayi!

Adam karşıki gaziinoya yollanır. Az sonra ben de oraya giderim. O tam saz takımının karşısına geçer oturur. Üstü başı gayet temizdir. Elleri, saçları, bıyıkları itinalıdır. Gözüküşü elliden fazla değildir. Küçük şanoda bir, iki, üç, dört, beş, kadın vardır. Beybaba en gencine diler gözlerini. O kadın beybabaya kokteyl ısmarlatır. İçine dört beş damla tuvalet ispiertosu damlatılmış nar şerbeti getirirler. Bir daha getirirler. Adam ortada hizmet eden yusyuvarlak, gözleri tatlı, sıcak kızı çağırır, kulağına bir şeyler söyler, sonra artık bu adam uyumaya başlar. Masaya dirseğini yaslar, uyur. Yalnız, gözlerine siyah gözlük takmış, kısık kadın

seslerinin arasına ara sıra çatlak, fakat usule uygun bir ses fırlatan kemancı taksime girdiği zaman gözünü açar, "Allah, Allah!" diye haykırır. Garson Bekir anlatırdı: Beraber gittiği kızların göğsüne başını kor, ağlar, uyur, şarkı söyler, şiir okurmuş. Bu beş fiilden bir altıncısı (mesela gülmek) hiç olmazmış. Adam sonra gene uyur. Artık meyhaneye yıldırım gibi giren bir bilmem ne mahallesinin meşhur hergelesinin bilmem kim için attığı naraya bile kulak asmaz; meyhanenin birbirine girdiği, Laz meyhane sahibinin bir iki külhanbeyini yakalayıp sokağa attığı, meyhanenin camının kırıldığı akşamlar o uyur. Hatta bazı geceler, içeriye yağmurla, karla birlikte giren genç irisi, pek şişman, yanakları, boynu, saçı, bıyıkları, paltosunun yakası yağ içinde zurnacının pantolonunun düğmelerini ilikleyerek ihtiyar, bitkin hanendelerden birinin boş bıraktığı, yahut onu görünce nezaketen, belki de meslektaşlık gayretiyle kalktığı iskemleye kurulduğu, kurulup da zurnasını korkunç bir sesle üflediği zamanlarda bile uyanmaz. Bu zurnacı, saz yerinin son numarasıdır. Saat on bire doğru gelir. İki kalın, kısa, şişman bacağın üzerinde vücudunu tarta tarta yürür, yakası kadife paltosunu çıkarır; salonun bir köşesine kor, kör kemancıya selam durur. Dümbelekçi, zurnacının selam durduğunu kör kemancıya fısılar. Yüzü, hanendelerin arkasında pek seyrek görünen kanuncunun biraz evvel tıraş olup şap sürdüğü gergin yüzü birdenbire bir milyon yerinden buruşur... Zurnacımız da sandalyesine oturmuştur. Pantolonunun ön düğmeleri yok mudur? Yoksa şişmanlıktan her zaman mı kopar? Orasından yeşil kaşkolumun püskülleri çıkar. Görenler güler. Gazino sahibi başıyla gözüyle işaret eder. Zurnacı mahcup ayağa kalkar. Dakikalarca arkası müşterilere dönük pantolonunu toplar, gene oturur, bir zaman etrafına bakar. Sonra cebinden bir tabaka çıkarır. Sigara saracak sanırsınız — hayır, zurnasının kamış düdüklerinden birini alır, onu yerine kor, ötekini alır, en münasip olanını, yahut da en iyisini bu akşam için çıkaracakmış gibi yapar. Ben hep bu sırada kalkarım.

Yedi senedir bu sokaktan gayri, İstanbul şehrinde bir yere gitmedim. Ürküyorum. Sanki döveceklermiş, linç edeceklermiş, paramı çalacaklarmış — ne bileyim bir şeyler işte— gibime geliyor da şaşırıyorum. Başka yerlerde bana bir gariplik basıyor. Her insandan korkuyorum. Kimdir bu sokakları dolduran adamlar?

Bu koca şehir, ne kadar birbirine yabancı insanlarla dolu. Sevişmeyecek olduktan sonra neden insanlar böyle birbiri içine giren şehirler yapmışlar? Aklım ermiyor. Birbirini küçük görmeye, boğazlaşmaya, kandırmaya mı? Nasıl birbirinden bu kadar ayrı, birbirini bu kadar tanımayan insanlar bir şehirde yaşıyor?

Mahalle gene ne olsa mahalledir. Benim dükkân yanabilir, aç da kalabilirim. Ama bana öyle gelir ki, şu öğleleri limonlu terbiyeli işkembe çorbasını içtiğim işkembeci beni ölünceye kadar besleyecek. Portakalcı Salomon çürük portakalları çıplak Yahudi çocuklarına nasıl dağıtıyorsa, ben geçerken de iki tane avcuma koyacak. O günler belki elbiselerim pek eski olur da içeriye almaz ama; pastanenin madamı kapısının önünde bana bir kapuçına içirir.

Bunlar hayal ama, mahallemi ben böyle seviyorum işte! Hele eski tanıdıkları hiç görmek istemiyorum. Ara sıra mahallede onlardan birine rastlıyorum:

— Vay! Sen buralarda, ha?

Boynumu büküp, “Ne yapayım?” der gibi bakıyorum.

— Kim bilir ne dalgan vardır, diyorlar.

Sonra:

— Ulan! Serserilikten vazgeçmedin gitti. Serserilikten deşil, kendimden vazgeçtim ama dert anlatamıyorum. Kimisi:

— Bilirim seni, hınzır, gene kimin peşindesin kim bilir? diyor.

Kendi peşimi bile bıraktım. Ama o marangozun dostu, bir gözüne karatavuk oturmuş, elleri, çukur çukur esmer Yahudi kızına bayılıyor. Kim bilir ne tatlı yerleri, ne kokulu tarafları vardır, kalın bacaklarından gayrı.

Dün mahalleden şöyle bir çıkmaya karar verdim. Unkapanı'ndan vurup Saraçhane'ye çıktım. İstanbul bayağı değişmiş. Şaşırdım kaldım. Hoşuma da gitti bir bakıma:

Temiz asfalt, kocaman yollar... O su kemeri ne güzel şeymiş meğer! Nedir o ta bir kilometreden bir takızafer gibi görünüşü! Yanında Gazanferâğa Medresesi şipşirin, bembeyaz. Parklar, ağaçlar gördüm. İnsanlar gördüm. Ürkek ürkek dolaşım. Kıztaşı'na kadar uzandım. Fatih'ten aşağıya yürümeye başladım. Saraçhane'ye vardım. Baktım bir binanın tepesine yıkıcılar

çıkılmış, yıkıyorlar. Şuralarda bir hamam vardı, dedim kendi kendime. Yıkılan o hamammış. O sıra vücuduma bir hamamda yıkanmak kaşıntısı geldi.

Ne olursa olsun, artık kepezeliği ele aldık, onu da söyleyeyim: Yedi senedir yıkanmamıştım. Yıkanmak aklıma bile gelmemişti. Beni bir kaşıntı aldı, bir kaşıntı!.. Bitlendim gibime geldi. Bir hamama girdim. Bir yıkandım, bir yıkandım! Fitol fitil de kir çıktı. Ama ben de rahat ettim. Aman, bir terlemişim, aman bir terlemişim! Ellerimi nereye sürsem elimde deri parçası mı, yağ parçası mı, kir parçası mı, ne bileyim bir şeyler kaldı. Şaşıtm kaldım insanoğlunun bu kadar çöür çöpü olmasına... Bayağı kabuk bağlarmışız.

Hamamdan çıkıp tramvaya atladım. Eve uğrayayım da sonra akşama bir de Teşvikiye taraflarına gideyim diyordum. Eve döndüm. Yatağıma şöyle bir uzanmamla uyumam, yirmi dört saat uyumam bir oldu. Uyandığım zaman saat, ertesi gün iki idi. Aşağı yukarı tam yirmi saat uyumuşum. Doğru işkembeciye koştum.

Bayram:

— Maşallah renginiz pek iyi Mansur Bey, dedi.

Söyleyemezdim a, hamama gittim diye. Çorbama sarmısak koydurtmadım. Gezintimi yaptım. Hava kararırken Maçka'ya vardım. Oralar da bir başka âlem... Dönüşte yedi sene daha mahalleden dışarı çıkmamaya karar vereyim dedim, olmadı. Bu başımı döndüren, iki günlük hayattan şaşkına dönmüştüm. Bir ara ne düşündüm bilir misiniz? Şu bizim dükkânla evi satayım. O sazlı gazino yok mu hani, söz açtığım? Orada dışarı siparişlerini gören kız vardı ya –hani alını dar olanı– onu metres tutayım. Bir sene sonra da öleyim.

Bineyim bir Boğaziçi vapuruna günün birinde. Bebek'le Arnavutköy önlerinde arka taraftaki oturduğum kanepeden kalkayım, etrafıma bakayım; kimseler yoksa, denizin içine bırakıvereyim kendimi.

Varlık, (322), Mayıs 1947

Ben Ne Yapayım?

Dün akşam soframda yediğim yemeğin bana dört yüz yetmiş kuruşa mal olduğunu hesap ettiğim zaman, korktum. Yazı yazmayı iş saydığım için başka iş yapmamaya karar vermiştim. Şimdi haftada iki lira şu yazımdan alıyorum. İlerde, kim bilir başka gazetelere de yazar, geçinirim. Ömrüm oldukça genç muharrir olarak kalmayacağım ya!

Gazetelere bir buçuk liraya hikâye, adliye röportajı yazdım. Küçük bir iradım var, eski zamanda ana oğul bize yetiyordu, şimdi devele kulak oldu. Daha bir kaç sene dışımı sıkacağım. Kim ne derse desin!.. Yalnız yazımla geçinmek kararını kafamdan kimse sökemez.

Ayda kırk beş lira ile bir gazeteye kapılanmak bile mümkün değil. Muallimlik yapamam. Kendim bir şey bilmiyorum ki başkalarına öğreteyim. Hem çocuklar üç günde tepeme binerler. Bundan üç sene evvel ticaret yapayım dedim. Rahmetli babam bir ortak buldu. Zaten bu adam kendisi müracaat etmiş, görülmemiş imla yanlışlarıyla dolu, göz yaşartıcı bir mektup yazmıştı. Adam babamın eski arkadaşlarındandı. Mektubunda: "Beraber çalıştık. O zamanlar ben pek gençtim, biraz aşırı gittim. Fakat alnım pak-tır. Yedimse kendi paramı yedim. Mahdum beyin büyüdüğünü, kendisine bir ticarethane açacağını işittim. Namusumla çalışıp yeniden ticari itibarımı kazanmama müsaade etmeni yalvarırım. Dün akşam, gördüğüm bir rüya bana sayende çok ileri gideceğimizi tebşir etti. Peygamber Efendimiz..."

Doğrusu hazin bir mektuptu. Gözlerim yaşardı. Babam, tüccar olmasına rağmen benden daha hassastı. O da ağladı.

Adamcağız geldi. Çiçek bozuğu, kısa boylu, ateş gibi gözlü, işgüzar bir adamdı. Beraber bir yer tuttuk. Firmamızı kararlaşt-

tırdık. Sermayeyi peder düzdü. İşe başladık. O zamanlar daha ortalıkta harp gürültüsü filan olmadığı için elli çuval fasulyeyi ekimde aldık, aralıkta satacaktık. Bu arada da yumurta alıyor, patates alıyor, satıyorduk. Ben, yazıhane gibi bir yerde oturdum. O, dışarda, hiç ardı arkası kesilmeyen, çoğu sefil, Yahudi kıyafetli adamlarla pazarlıkta idi. Yumurtaları ayıran bir de makinemiz vardı. Işık yanar, yumurtanın içi koyu, açık sarı, kavuniçi, siyah renklerle gözükür, ayırırdık. Yukarıki odalarda elli çuval fasulyemiz vardı. Ne olsa yeni işe başladığımız için, akşamları erken kaçırdım. O, "Git, git, derdi, daha gençsin, alışırsın. Seni fazla yormak istemem. Şimdi ben gencim; sen çocuk. Sonra ben ihtiyarlarım, sen çalışırsın."

Bu ne biçim bir çalışma idi? Ne yapıyorduk? O günleri bir su buharının içinden hatırlıyorum. Yemiş'ten kopan rüzgârın dolduğu ardiyemizde ne yaptığımızı bir türlü anlayamadım.

Fasulyeler yukarda odalarda idi. Ben: "Fasulyenin fiyatı arttı mı?" diye sorardım. O: "Ne gezer!", derdi. "On para oynamadı."

Bir gün, yukarı kattaki helaya gitmek üzere merdivenleri çıkmıştım. Ayağıma bir şey takıldı. Fasulye çuvallarının üzerine düştüm. Fasulyeler garip bir ses çıkardılar. Elimle vurdum. Ben bu sesi tanıyordum. Bir daha vurdum. A, bunlar cevizdi!

Aşağı inince: "Yahu Ali Bey," dedim, "yukarıda ceviz de mi var?"

"Ha," dedi, "ardiye için birisi koydu. Birkaç çuval..."

Akşam babama işi anlattım. Ertesi gün geldik. Dükkân kapalı! Anahtar bulup açtırdık. Bütün çuvallar cevizdi. Üzerlerinde de bir M. A. markası vardı.

Babam bana, "Aptal, dedi, herif fasulyeleri satmış. Yerine de başkalarının cevizlerini ardiyelik doldurmuş. Sen uyu hâlâ!"

Adamı bir daha göremedik.

O buhar içinde hatırlıyorum ki, o civarda insanlar korkunç şeylerdi. Garip gözleri vardı. Sabah sabah damlıyorlar; nasıl kazık atacağız birisine, diye fırıl fırıl, yalnız hamallarla çuvalların gezindiği sokaklarda dolaşıyorlardı. Bütün mesele bir yere mal yığmaktı. Bütün mesele ötekini kafese koymaktı. Zamanlar normaldi ama bu normal zamanda da onlar, anormal zamanlar için pişiyorlar, sanki bugünü bekliyorlardı.

Yukardaki hikâyemin kahramanlarıyla dolu bin bir çarşıda, bin bir vurguncuyu yakalamak imkânsızdır. Yakalanan, bir komşunun garazına, yahut bir elbirliğine, yahut da bir oyuna kurban gitmiştir.

Bu garip, korkunç sokakları, bu büyük taş ardiyeli, Bizans'tan kalma garip dehlizli bakkal dükkânlarını; o kocaman bıyıklı, yağlı vücutlu, yalnız evini, oğlunu, zevkini, kızının çeyizini düşünen adamı ıslaha imkân yoktur. Onlar fasulye çuvallarını gözlerimizin önünde durmadan başkalarının ceviz çuvallarıyla değiştirecekler, bir gün ortadan sır olacaklardır.

Ben haftada iki lira ile gazetelerde yazı yazmaya devam ettikçe onlar bunu yapacaktır. Yarından itibaren yazı yazmıyorum. Birkaç param var. Bulgur mu olur, pirinç mi olur, yoksa nohut mu, alıp saklayacağım. Başka kurtuluş yolu yok.

Eskiden memur olan bir arkadaşım var. Geçenlerde rastladım. Şık, tertemiz elbiseler, bilmem nereden alınmış on dört buçuk liralık bir kravat, altmış beş liralık pabuç!

— Yahu, bu ne hal? dedim.

— Memuriyetten ayrıldım, ticaret yapıyorum.

Arkadaş daha saflığını, iyi yürekliliğini muhafaza ediyor. Sırlarını yarı yarıya ifşa etti:

— Ne yapayım, dedi, ne yapayım? Allah aşkına, söyle, öleyim mi? Altı yüz lira buldum, bugün yedi bin liram var.

Söyleyin ben ne yapayım? Yazı yazmak, böylece şu harbi atlatıp iyi bir kütüphane açmayı düşünüyor, yalnız kendilerine, zevklerine güvendiğim insanlar vasıtasıyla kitaplar çıkartmak, tabilik etmek istiyordum. Hiçbir kötü kitap basmamak şartıyla hayatımı kazanmayı tasarlamıştım. Olmayacak. Böyle giderse, babadan miras birkaç parçayı da tüketeceğim. Ne yapayım? Bulgur mu alayım, dersiniz? Bizans'tan kalma o İstanbul Balıkpazarı'nın yukarısındaki kocaman yapılardan birisine tepeleme doldurayım, içine de bir Kürt bekçi mi dikeyim? Ha, ne dersiniz?

Birahanedeki Adam

Sokakta, bir dükkânda, kalabalık bir yerde durup herhangi bir adamın yüzüne bakarak hayatının hiç olmazsa bir kısmını hikâye etmek mümkündür, hulyasına kapıldım. Netice şu satırlar oldu:

Karaköy'de bir birahanede bira içen, tahminen kırk yaşlarında bir adamı gözüme kestirdim; baktım durdum: Şapkası eski, pardösüsü lekeli idi. Potinleri boyalı, burunları kalkık değildi. Sanatını tayine çalıştım: Hiçbir meslek ona kalıbı kalıbına uygun gelmiyordu. Banka memuru da olabilirdi; zabıt kâtibi de... Daire şefi, tütüncü, piyango bayii, sivil giymiş tramvay kontrolü de.

Şu işi yapıyor, diye bir kati karar veremedim. Ama orta halli bir adamdı. Ne büyük bir memur, ne kalantör cinsinden bir tüccar, ne bakkal, ne de celepti.

Ellerine bakmadan önce yüzüne baktım. Sabahleyin tıraş olmuştu ama, pek erken kalktığı, çabuk çabuk tıraş olduğu belli idi. Yüzünün bazı yerlerinde sakal artıkları vardı. Demek ki uyku sersemi tıraş olacak, yine uyku sersemi sokağa fırlayacak kadar işe gecikmemesi lazım gelenlerden biri. O halde, kendi başına bir iş sahibi değil...

Gözleri gözüme ilişti. En küçük bir dert taşıyorlardı. Göz kenarlarının çizgilerinde de üzüntü çizgileri yoktu. Kadın yüzünden hiç çekmemiş bir adam, dedim. Ellerine baktım: Ne tırnak kenarlarında bir yenme ve siyahlık, ne de parmaklarında herhangi bir el işi gördüğünü bana bildirecek bir boya, bir kesik, bir nasır...

Zayıf değildi. Şişman denemezdi ama, minimini bir göbeği vardı. Bu öyle, ta mide üstünden başlayan bir göbek değildi.

Daha aşağıdan alma bir göbeği vardı. Birasının üstünü üfleyip içiyordu. Sonra sıcak bir sandviç gidip aldı. Büyük ağzını açtı. Sıcak sandviçi ağzında döndüre döndüre, üfleye püfleye yedi. Bu sırada bir taraftan da biracığına bakıp gülüyordu. Dişleri sarı, seyrek, pisti. Onları hiç yıkamıyor olmalı.

Yiyip içerken hiçbir şey düşünmüyordu, dersem hata edeceğimi biliyorum. Böyle bir şey, mesela kendim için, mümkün değildir. Dinlerken, hatta yazarken bile başka şeyler düşünürüm. Her insanın böyle olduğuna eminim ama, bu adamın haline bakarak, yerken ve içerken hiçbir şey düşünmüyordu, deyip de yanılmaya razıyım.

Birdenbire bir şey dikkatimi çekti: Küçük parmağındaki yüzük. Evet, yüzük parmağında değil de, küçük parmağında bir yüzük. Bana öyle geldi ki bu yüzük bir kadından alınmıştı. Bunu yüzük parmağına takmayışımdan anladım sanmayın. Kadın yüzüğü oluşundan anladım. İpince, pek zarif bir şeydi. Yan yana diklemesine üç tane taş yeri vardı. Taş yerlerinin ikisinde lal renkli iki taş parlıyor, üçüncü taş yeri boştu. Bu taşlar birbirinden dantel gibi işlenmiş ince altın tellerle bir kavis çizerek ayrılıyor, yüzüğün halkasına yine bu tellerle bağlanıyordu. Yüzüğün bir kadından alındığı su götürmez bir hakikatti. Ona bu yüzük, metresi tarafından aldatılmış bir adam hali de vermiyor değil mi hani. Sanki bir kadının parmağından zorla çekip alınmıştı.

Şimdi elimde birtakım malzeme var. Bunlarla bir bina yapabilir dim: Yaşı tahminen kırktı. Pardösüsü kirli; şapkası da öyle. Pabuçları, gömleği temiz, küçük parmağında bir kadın yüzüğü, dişlerini yıkamıyor, gözlerinde dert alametleri yok; öyleyse kadın tarafından aldatılmış değil, bu şüphemde yanılıyorum...

Ben hikâyeciyim diye sizden ayrı şeyler düşünecek değilim. Sizin düşündüklerinizden başka bir şey de düşünemem. O halde bu adamın hikâyesi ne olabilir? Sakın benden büyük vakalar beklemeyin, n'olur?

Fatih'te oturuyordu. Malatya İkbâl ambarında kâtipti. Evli; dört çocuk babası idi. Ayda yüz lira kazanıyordu. Piyasada pişmişti. Ufak tefek karaborsa haberleri getirip götürüyordu. En çok

korktuğu şey ayakkabısızlıktı. Çok fakir büyümüştü. Daha üç beş senedir burnu kalkmamış bir ayakkabı giyiyordu. İşde giydiği ayakkabıyı ambarda bırakıyor, sabahleyin bunları çıkarıp burnu kalkmışları giyiyor, akşama aynı ameliyeyi tersine yapıyordu. Çocukken, on beş, on altı yaşına kadar yalınayak dolaşmıştı.

Bütün zevki, akşamları üç bira çekmekti. Bazen biranın içine bir tane de şarap karıştırırdı. Parmağındaki yüzüğü, geçen bayram dokuz liraya büyük kızına almış; taşlarından biri düştüğü için, kızı sabahleyin zorla parmağına geçirmişti. Böyle şeylerde pek unutkandı. Nitekim, düşmüş taşı taktırmayı yine unutmuştu. Yüzüğü kaybetmekten pek korkuyordu. Bunu kaybetmek ona bir hafta bira içmemeye mal olacaktı.

Çok güzel sesi vardı. Çalıştığı müessesenin yıllık gezintisinde Sular'a gitmek üzere tutulan motorda giderlerken attığı gazellerin adedi kadar kadeh, senede rakı içerdi. Tütün içmezdi. Cebinde gayet güzel bir çakısı; bu çakının tırnakları törpüleyecek aleti bile vardı. İkinci sandviçi bu çakı ile kesti. Çakıya dikkatle baktığını görünce uzattı. Dokuz marifetini gösterdi. Sonra:

— Sizi tanıyacağım gibi beyefendi, dedi, ne işle meşgulsünüz?

Kekeledim. İşsiz olduğumu anladı. Israr etmedi. Bu arada ben de kendime münasip bir iş sahipliği uydurdum.

Gözüm tekrardan parmağındaki yüzüğe takılınca yukarda yazdıklarımı anlattı. O akşam benim şerefime beş bira içti. Beşincisine şarap karıştırdı. Bir şarap da bana ısmarladı.

— Ben fazla kaçırdım, müsaadenizle... dedi.

Ben işin daha ötesine; faciasına, komedisine gitmeye niyetliyim. Adamın peşini bırakmayacağım. Evine gireceğim. Küçük dertlerini, büyük meselelerini öğreneceğim. Daha doğrusu önümde bira, hayal kuracağım.

Baktım hâlâ birahänenin kapısında. Yağmur şarıl şarıl akıyor damlardan. Pardösüsünün yakasını kaldırdı...

Parmağında bir kadının yüzüğü, şapkası kirli, ayakkabıları pırıl pırıl boyalı, artık kimseyi ilgilendirmeyen bir adam yürüyor, tramvaya binmek üzere koşuyor...

Yedigün, (757), 7 Eylül 1947'de
"Meyhanedeki Adam" adıyla yayımlanmıştır.

Mürüvvet

Koca Mustâpaşa'da Sümbüllü kahvede deri amelesinden Osman Ağa ile oturuyorduk. Dört beş günlük bir beyaz sakal Osman Ağa'nın mavi gözlerine güneş ışığı gibi bir ışıık gönderiyordu. Pembe yüzündeki buruşukları sayayım derken kahveci çayları getirdi. Oh ne nefis çay! Ne renk, ne fincan!.. İçime bir bardak çaydan akan saadeti tamamlayacaklarmış gibi iki çingene kızı Sümbüllü kahvenin bahçesine girdiler. Ne güzel yürüyorlardı. O ne salıntı idi! Ne kıvraktılar!.. Kahverengi gözlerine ağır, koyu esmer gözkapaklarına ağır ağır; güzel, şiirle dolu hazin bir piyesten sonra inen tiyatro perdeleri gibi, iniyordu. Kalın dudakları bir taze incir rengi ile siyah, ballı... Osman'la bana görmeden bakıp biraz ötede cimdallı oynayan mahalle gençlerine doğru yürüdüler. Arkalarından bir de tığ gibi ince, ihtiyar bir çingene karısı girdi. Osman Ağa'nın önünde durdu.

— A be Osman Ağa, dedi, bakayım mı falına?

— Çoktan bakılmış be kocakarı bizim falımıza... Hem ne edeyim senin falını ben; o kırk sene evveldi.

Çingene karısı bir genç kız gibi güldü.

— Beni istemezsin ha. Öyle ise şunlar baksın falınıza be!

Kızlardan siyah saçlarında bir bakır rengi yanıp sönen, taze kabuklu cevizin ellerde bıraktığı lekeler kadar kırmızımsı siyah saçlı kıza:

— Mürüvvet be, dedi, gel bak bakalım Osman Ağa'nın falına.

Yanımıza yanaşan öylemesine güzeldi ki Osman Ağa'ya baktım. Sararmıştı. Kıza dikkatle bakıyordu.

— Sen evli misin Mürüvvet kız? dedi.

— Aah, dedi kız. Yoksa evlendirecen mi beni? Almam o yanındakini. Sevmem patlak gözlü!

Salındı gitti. Osman Ağa düşünceye dalmıştı. Şunları anlattı:

Küçük Hüseyin bir Urumeli havası tutturmuştu. Ben açık pencereden bakardım. Ortalık sakindi. Deniz insana kasvet verirdi. Denize bakınca gamım dağılırken bu akşam neden böyle idim? Bu oğlan da böyle akşamlarımı mı bekler, nedir? “Sus ülen!” desem diye düşündüm. “Bırak garibi, dedim kendi kendime, bırak mırıldansın!..”

Küçük Hüseyin’e baktım. Dudağının kenarı yaşarmıştı. Gözü yumulmuş, yüzü buruşmuştu. İçimden ılık ılık bir şey aktı. Kana benzer bir şeydi. “İçim kanıyor, dedikleri bu mu?” diye fikrimden geçti.

Vaka şöyle: Yarın makinesinin bir kenarında o, öteki kenarında ben vardım. Yanımızda birkaç işçi vardı ama isimleri lazım değil... Hüseyin hafiften ısıklık çalıyordu.

— Kes ulan, üfürüğünü! dedim.

Kesti ama, bu sefer ikide bir gözümün içine öylesine garip bakar ki.. Yumuşamak ne demek? Yumuşamaktan daha yumuşak bir şey duydum. “Oğlum, evladım!” dememek için dişimi sıktım. Gülsem iyi olurdu, emme gülemedim. İçime doğmadı. Yanımdaki işçiyi gönderdim Hüseyin’e:

— Sen buraya gel, len!

Dedirttim.

Yanı başımdayken yine yüzüme bakarsa tekmeyi yapıştırıcaktım keratanın kıcına! Bakmayınca pişman oldum. Dönüp ben baktım. Dudakları kıpırdar, sesi çıkmazdı Ara sıra kafasını sallar, kız okşar gibi gözlerini süzer, bir haller geçirirdi.

O, makinistin piçi mi, yoksa bir aralık benim böğrüne indirdiğim yumruk mu, salaklığı mı desem —o vakit başka tür-lüsü hatırıma gelmezdi— bir feryat duydum. Amanı, zamanı kalmadı. Kapının önünde cıgarasını içen makinist tepemden atladı. Koştı, makineyi durdurdu. Başparmağı bitimi hizasından Hüseyin’in eli yamyassı idi. Eli makineden çıkardık. Şöyle kıl kırpıncaya bir beyazlık, bir morluk görür gibi oldum. Ondan sonracıma el kıpkırmızı kan kesildi. Gözüme kadar kan fışkırdı. Elimin tersiyle yüzümü gözümü sildim. O elini apış

arasına sokmuş, kıvrım kıvrım kıvranırdı. Bir garip dille de haykırırdı.

Şaşırdım. Etrafıma baktım. Çorlulu Hasan:

— Ben sana demez miydim? Emmi, dedi, Hüseyin halis şopardır, diye...

— İnce, ülen! dedim. Şu yumruğumu çalarım ince sıfatına... Namussuzum, yamyassı ederim. Sırası mı be?

Bakalım, belki bir bez parçası bulurum, bileğini sıkarım da kan biraz durur, diye etrafıma bakındım.

Heriflerin hepsinin sırtı çuval bezinden... Bir gömlekli yoktu be içlerinde!

Yahu! Şu insanoğlu neyin neresinde neyi hatırlar? Allah belamı versin! Yırtmak için hani ya gömlek ararken aklıma ne geldi biliyon mu? Hani padişahın biri keyifsiz düşmüş de, hem gamsız, hem fıkara öylesine birinin gömleğini giyerse şifa bulur, demişler. Aramışlar taramışlar, hem fıkara, hem dertsiz adam bulamamışlar. Bulunur mu? Ama ümitlenmiş, aramışlar. Bir gün adamın birine bir köylük yerde rastlamışlar. Herif hem türkü söyler, hem çapa çapalarmış; doncak.

— Sen kimsin? demişler.

— Na! Demiş, şu ağaç altında uyku kestiren herifin uşağıyım.

— Nerede yatarsın?

— Samanlıkta.

— Ne yer, ne içersin?

— Bey ne verirse.

— Ne verir?

— Kuru ekmekle soğan...

— Hiç dertlenir misin?

— O da neye?

— Yani ya, kederlenir misin?

— Bilmem öyle şey, demiş, ben cahilim.

— Hah, demişler, aradığımız adam!

— Aman, biz de seni arıyorduk. Versene şu gömleğini bize, sana bir kese altın verelim.

— Gömleğim yok ki...

Bizim işçilerden hiçbirinin de gömleği yoktu. Ben şimşek gibi bu hikâyeyi hatırlamaz mıyım?.. Donakalmıştım. Makinist beni silktilti:

— Ne sen de afallarsan, Osman Ağa dedi, oğlanda kan kal-mayacak.

Fabrikanın kapıcısı o ara salak salak, çeşmeden dönmüştü. Zavallı adamın üstüne saldırdım. Gömleğini yırttım. Hüseyin'in bileğini sımsıkı sardık. Hastaneye ilettik. Orada da sarıp sarmaladılar. Gelirken tramvaya bindirmedim. Çümendüferle döndük. Benim Kazlı Çeşme'deki odama getirdim oğlanı. O dört kişi ilen yatarmış. Hep it takımı! Rahat etsin oğlan, dedim. Sabaha dek inim inim inledi.

Öğleye patrona çıktım. İki lira verdi. Eve döndüm. Sargısını değiştirdim. Gazlı bez aldım. Eczacı bir su vermişti; yıkadım. Dört gün geçti geçmedi, oğlanın kolu davul gibi şişmiş mi sana? Yeniden hastaneye götürdüm. "Bugün yatacak," dediler, "sen bir iki gün sonra uğra!.." "Peki!" dedim, ayrıldım. İki gün sonra vardım ki çocuğun kolunu kökünden almışlar. Gangiran olmamış mı?

Aldım, Yedikule'ye getirdim. Haftasına iyileşti. Akşamları şarkı bile söylemeye başladı. İşte o sıra bir tazminat lafıdır çıkardı. Ben bilmem ki, güya kanunda varmış... On beş kuruş vermiş, bir de kanun kitabı almış. Okudu ama anlamadım.

Hani o da pek anlamıyordu ya! Bir sene kadar mektebe gitmiş. Dört sene evvel büyük fabrikada çalışırken bir teftiş meftiş olmuş da "şunu mektepte okutmalı!" demişler. Günde iki saat işden alıp mektebe göndermişler. Senesine iş tavsayıvermiş. O kadarcık okumaktan kanun anlaşılrsa abukata ekmek mi kalırdı, dayı?

Uzatmayalım; bir tazminat lafıdır tutturdu.

— Ne istiyon? Dedim bir akşam.

— Üç bin papel! Demez mi?

— Len dedim, deli fişeği! Aklını peynir ekmeklen mi yedin?

Üç bin panganot ne ider biliyon mu?

— Biliyom! Demez mi?

— Eşşoğlu eşşek, dedim, hıyvan! Katır! dedim, üç bin panganot bir kola kim verir be?

Sonra düşündüm kendi kendime: “Osman, sen kolunu verir misin birisi üç bin panganot verse?...” Ben vermezdim. “Öyleyse Hüseyin neden versin; senden neyi eksik?”

Bir pazar günü kalktık. Abukat aramaya gittik. Kapalıymış herifler! Dönerken Hüseyin’e:

— Ulan Hüseyin, dedim, bedava paramız gitti, be!

— Sen üzülme Osman Amca, dedi, hele üç bini alalım da...

Bir sair gün abukatı buldum. Derdimizi söyletmedi bile. “Paranız var mı?” dedi. “Yok!” dedik. “Parasız dert dinlenmez,” dedi. Sonra caydı. Bizi çağırdı. Anlattık. Bir çocuğa, bir bana baktı. Fabrika sahibinin ismini cismine aldı. Bir kocaman kitaptan bir şey aradı. Buldu. Bir yere telefon çaldı. “Zatı alınız! Bendeniz! Olur! Peki! Görüşelim!” dedi. Bize de, “yarın gelin,” dedi. Ertesi gün vardık. Hüseyin’in başını sıvazladı. Benim elimi salladı. “Bu işten hayır çıkmaz!” dedi. “Yüz liranız olsa işe başlıyalım. Var mı yüz liranız?” İkimiz birden, “Buluruz!” dedik.

Kime güvendik; ne bileyim ben? Sanki kime söylesek, çıkarıp bize yüz lira verecek gibi geldi içimize... Ben ömrümde borç almadım. Hüseyin bir defa İnce Hasan’dan otuz beş kuruş almıştı da biraz geç ödemişti. Kavgı etmişlerdi. O sıra bunu neden hatırlamadım, bilmem? Gömleksiz herifi nasıl hatırladım da, bu fikrime gelmedi. Hangi işçiye başvurdu isek şaşkın şaşkın suratımıza baktılar. Hakları da vardı ya! Yüz lira ne demekti yahu!

Eskiden yanında çalıştığım bir patıron vardı. İyi adam derlerdi. Biz pek geçinememiştik ama selam alır, hatırımlı sorardı. Gittim ona başvurdum. Düşündü. Derin derin düşündü:

— Gel benimlen!

Beraberce bizim patırona gittik. Yazıhanesinde oturuyordu. Bizi görünce ayağa kalktı. Ben bir işçinin suratından her düşündüğünü anlarım; bıyıklı adamın ama. Bıyiksız adamın suratından maksadını anlayamıyorum. Eski patıronun elini sıktı. Bana da:

— Ne o, Osman Ağa, dedi, yoksa bizi bırakacak mısın?

Eski patıronum:

— Yok, yok, dedi, başka bir iş için rahatsız edecektik.

— Estağfurullah!

Haşım Bey bir türlü lafı açamaz, geveler durur. Ben, "Meselemiz şu, patiron," dedim, "şu Hüseyin'in işi için geldik." Kıp-kırmızı kesildi:

— Avukatlara başvurursunuz, mahkemeye gidecekmişsiniz. İşte ikisi de orada!

Pencereden tren yolunu gösterdi:

Tramvayla da gidilir, şimendiferle de. İsterseniz biletinizi de alayım.

Haşım Bey bana:

— Sen, dedi, bekle biraz, dışarda!

Üç tarafı camdan yazı odasının dışına ses çıkmazdı ama el kol oynatmalar, yumruk sallamalar, ayağını yere vurmalar, daha bir sürü şeyler gözükürdü. Nihayet beni çağırdılar. Bizim patiron sakinleşmişti. Kasasını açtı. Bana:

— Sen, dedi, ömründe üç bin lirayı bir arada gördün mü?

Cevap vermedim. Sonra tatlılıkla:

— Osman Ağa, dedi, en büyük gördüğün para kaç liralıktır?

— Ellilik gördüm beyim!

Bir deste para çıkardı. Masanın üstüne atmaya başladı. Hani istemeye istemeye sersem sersem saydım:

— Elli yedi, elli sekiz, elli dokuz!..

Altmışıncı pangano tu patiron havada bir salladı. O da masanın üstüne ürüzgersiz havada uçurtma gibi düştü.

Koskoca bir küme olmuştu. Işığın altında güvem rengi bir yığın peydahlanmıştı.

— Bu para, dedi, o şoparı ölünceye kadar idare eder. O çingene be! Onlar senede elli lira harcarlar mı, sanırsın? Diyelim harcasınlar. Bu para altmış sene sürer. Kaç yaşında o?

— On sekiz...

— Demek ki, dedi, herifi yetmiş beş yaşına kadar besleyeceğim ha?

Haşım Bey'e döndü:

— Namussuz herif, dedi, o gittiğiniz avukat denilen pe..... için söylüyorum. Üç yüz liramı kopardı. O zaman bilmiyordum Haşım Bey, bu oğlanın babası da aynı b...u yemiş. Güya bilmeyerek dolapta kalmış, döndürmüşler, ölüsü çıkmış dey-yusun. O zaman da böyle haltlar karıştırmışlar. Bohor yok mu

hani? Onun imalathanesinde olmuş bu iş... O zaman da işi zor kapatmışlar. Bunlar öyledir. Mahsus yapıyorlar.

— Osman Ağa, dedi, al sana yüz elli lira, ver şuna, gitsin çergisine!

— Beyim, dedim, bir kol omuzundan gitti. Bu herif çalışır? Buna biraz daha ikram yap!

— Osman Ağa, dedi bunu senin hatırın için veriyorum. Beş para fazla vermem. Sen onun ağzını bir ara. Sahiden bu iş istemeyerek oldu ise —na şu Haşım Bey şahidim olsun— yüz elli daha vereceğim. Yok! Benim dediğim çıkarsa...

İşte o, Urumeli havası tutturduğu, benim de denize bakıp keder ettiğim akşamüstü dayanamadım. Açıktan açığa sora-yım, dedim. Sordum. Laf alamadım ağzından. Gittim rakı aldım. İki kadeh ben attım. İki kadeh o çekti. Sonra:

— Te be! dedi, üyle olsa ne lazım, be! Bana üç yüz de yeter be! İki kısrak alırım be! Canımı sokakta bulmadım ben, Osman Ağa be!

Evimden kovdum. Bir daha gözükmedi. Ertesi günü yüz elliği götürüp patırone geri verdim.

Sonracığıma pişman oldum. Bir hesap ettim. Haşım senede en az üç yüz bin lira kazanıyordu. Üç yüz lirayı Şopar Hüseyin'e çok görmüştüm. Ömrümde bir tek yalan söyleseydim, işte durmadan kaşını gözünü övdüğü şu Mürüvvet'i almış olurdu, dedi.

Büyük Doğu, (11), 11 Ocak 1946'da
"Şopar Hüseyin" adıyla yayımlanmıştır.

İp Meselesi

Arkasına şöyle bir bakınca epey yol almış olduğunu gördü. Şehir çoktan kaybolmuştu. O tarafta pis bir ufuk parçası hareketsiz birikmişti. Bu, bulut değildi. Pis bir hava birikintisi idi. Şehir bu esmer tülün içinde idi. Önünde bir yol, dimdik bir yokuş uzanıyordu. Yolun dik doğruğunda ağaçlar gözüktüyordu. Orada, belki de su da vardı: Serin bir kaynak. Ama yol, oraya kadar öyle ağaçsızdı ki, öylesine sıcaktan demiryolları üstü gibi tütüyordu ki yola düzülmeden evvel bir dinlendi.

Şehri bırakmak, ondan usanmak, onunla didişmemek erkekliğin şanından mıydı? Ama ne yapsın? Yapamıyor işte. "Hayat mücadelesi" dedikleri kaypak şeye onda mâni olan bir şey var. Kime sorsa; yapamazsın bu işi, edemezsin bu haltı, diyorlar. Neden, diye sorduğu zaman, alışmamışsın... der demez, kendilerinin nasıl alıştığını soracağımı hemen kavrayarak, bu yaştan sonra da alışamazsın, diye ilave ediyorlar.

Atlar doğuyor, sütçü beygiri oluyor. Eşek, adam taşıyor, kum, harç, küfe taşıyor da sahibini adam ediyor. Sinek doğuyor, bakkala yaşıyor. Hamamböcekleri hamamları, arılar şehir bahçelerini, serçeler at pisliklerini, kumrular merhametli evleri, merhametli insanları buluyor. Ama o insanoğlu, ona ne iş var ne güç. Onun böcek bile olamayışına keyifle bakıyorlar. Sen okuyup yazamazsın da. İşte arada bir bir şeyler yaparsın, yaparsın ama bunlar iş değil, bunlar müsbet iş değil?..

Sonra şehir, şaşırtıcı müthiş bir kalabalıkla kaynıyor. Gazete satanlar, kibrit satanlar, yakalara balena satanlar, aşk satanlar, fabrikatörler, bakkallar, tiyatrocular, yazıcılar, kitapçılar, sucular, tütüncüler, profesörler, ayakkabı boyacıları, talebeler, neler var neler...

Bütün bu insanlar akşamlara kadar hangi müsbet işleri yaparak, hangi müspet neticeleri alarak uykularına, rüyalarına, karılarına, metreslerine, çocuklarına, analarına döndükleri zaman o da evinin yolunu tutardı. Kapıyı çalardı. Anası yüz vermezdi, belki para isteyecek diye. İsterdi de, utanmazdı. Akşam olmuştur. Yollar doludur. Bir insanla görüşmesi lazımdır. Bir hayal âlemine dalması lazımdır. Bir el sıkması lazımdır. Canı bir dudak öpmek isterdi: Yumuşak, tükürüklü, lezzetsiz, lezzetli bir dudak, elektrikli saç gibi çıtırdayan... Bir elin hararetiyle deli gibi olmak isterdi. Bu kaskatı katılaştırmış sandığı yüreğinin korkunç yumuşayışını tekrardan bulmak isterdi. Kadınlar yalnız para ile mi dudaklarını öptürür? Yalnız menfaatlere mi yumuşak avuçlarının hararetini teslim ederlerdi? Yalnız parlağa, cebe mi kalplerinin anahtarlarını atarlardı? Öyle hırsızcasına hırsız, öyle namussuzcasına namussuz, öyle alçakçasına alçak bir adam olmak isterdi ama kolay mıydı? Her şeyi, o da her şeyi para ile satın almak daha kolaymış gibi fakir mahallelere doğru yola çıkardı. Kasvetli evler, korkunç kokulu ev içlerinden origan kokulu şık kızlar çıkardı. Bir ihtiyar kadın kızının arkasından bakardı. Saat bire doğru bir paket cigara gelecek. Göğsüne iyi gelen tatula gelecek. Saat bire doğru para gelecek. Saat bire doğru dudaklar yenmiş, gözleri yenmiş, burnu yenmiş, saçları yenmiş kızı gelecek. O mis gibi kokusu kaçmıştır. Artık pudra, krem, ruj, Paris Akşamı lavantası kokmayacak. Bir kadının, şehvetle, arzuyla, önce arzusuzlukla başlayıp arzu ile bitmiş güne her şeyini vermiş kadının munzam diş kokusuyla eve dönecektir. Çalgılı kahveler, adi, "vuslatın başka âlem" denildiği çirkin, korkunç şarkılar, içkiler, manzaralar, oyunlar, tiyatrolar, kahveler, muhallebiciler sabahdan akşama kadar müspet iş görenleredir. O da bir müspet iş istiyordu. İstiyordu. Sahiden istiyordu. Biliyordu ki o da, bir iş yapacak değil. Kendi başına ne yapabilir? Birisine hizmet edecekti. Ona yüz kuruş kazandırırsa iki kuruşunu hak edecekti. Yüzüne bakan bu iki kuruşu ona veremezdi. Yüz kuruşluk iş göremezdi ki günde o. İş sahibi ona bakınca, bana kazandıracığı beş kuruşun ikisini ona veremem, nesine? diye düşünebilirdi. Başka işler de vardı. Ama nasıl yapmalıydı? Ne çeşit müracaatlar yapılırdı? İstida mı ver-

mek lazımdı? İstida nasıl yazılırdı? Kime yalvarmalı, kime kendini göstermeliydi? Şöyle bir bakıyor, kendini şöyle bir tartıyor. Hayır, hayır! Hiçbir işe layık değil. Hakkı var insanların... O, dünyaya hayretle bakmaya doğmuştur. Hiçbir şey anlamadan şaşırmağa doğmuştur. Başını alıp yollarda dolaşmaya, insanlar neler yapıyor diye görmeye, görmemeye gelmiştir. Bir köprüde durup suyun rengine bakmak, bir kızın bacaklarını seyretmek: Bunu kimler öpebilir? Şu saçı nasıl okşarlar? Okşayan ne mübarek, ne iyi, ne harikulade birisidir kim bilir? Öyle olmasa, bir kadın da kendini seçebilir? Demek dünyada başkaları, korkunç surette iyi, olmayacak kadar akıllı... Belki de onlar aptes bile dökmüyorlar. Belki de o insanlar ter bile kokmuyorlar. Onlar kokular gibi, onlar yaz akşamları gibi, onlar deniz gibi, balıklar gibi tertemizdir.

Ya onlar da ara sıra burunlarını karıştırırlarsa bu kıza layık mıdırılar? Ya bu kız da akşam olunca işinden yorgun dönünce çoraplarını çıkardığı zaman onları kokluyorsa?..

Şehir birbiri üzerine yığılmış kat kat evler, ışıklar, karyolar, örtüler, sofralar, bardaklar, kadehler, pirlantalar, altınlar içinde korkunç bir hazine, canlı bir hazine gibi kapaklarını kaldırmış; muazzam şey! Korkutuyor insanı... Bir adam sokakta cüzdanını çıkarıyor: Elli liralıklar, beş yüzlükler... Nasıl kazanılır, nasıl cüzdana bu kadar para yığılır? Adam:

— Şoför, diyor, çek!

Dün birine götürüp bir yazı verdi. Adam cüzdanını çıkardı. Sıra sıra dizmişti. Bir iki tane beş yüzlük, ellilikler, onluklar, beşlikler. Çıkarıp bir beş liralık verdi. Sanki ona dünyayı bağışlamıştı. Utandı. Teşekkür etti. Nasıl olabilirdi? Kafasındaki bir fantaziye nasıl bu adam para verirdi? İnanamıyordu. Hayretler içindeydi. Nasıl utandı. Para ellerini yaktı ama korkunç da bir sevinç vardı içinde. Göğsü kabardı. Yürüdü. Simit aldı. Meyve suyu içti. Muhallebiciye girdi. Kahve içti. Baframaden aldı. Tünele bindi. Tramvaya atladı. Şarap içti. Gazete aldı. Daha neler, neler... Beş liralık büyüklükten ufaklığa, kâğıt renginden maden rengine dönerken sonunda cebinde tırtıllı kuruşlar buldu. Bütün öteki paralardan bin defa güzel oyuncaklar... Asıl bunlar, bu tırtıllar para eder. Yarım ekmek aldı. Deniz kena-

rında martılara attı. Etrafına yalınayak çocuklar toplanmıştı. Ekmek parçalarını daha denize düşmeden yakalayan, acı acı bağırsan, kırmızı gözlü martılara dağıtacak ekmeği. Açlıktan ölse insanoğluna vermeyecek. Verirse adam olmaz. İnsanoğlu hak etmeli hak! Yoksa şehirde yaşamamalı, köylere gitmeli, merhametlere sığınmalı...

Bir kadın, hamalın birini yakalamış yakasından polise götürüyordu. Arkalarından gitti. Mesele şu idi: Hamal kadının eşyasını taşımıştı. Bu, iple sıkı sıkı bağlı bir harardı. Kadın, hamalın ipi aşırıldığını söylüyordu. Hamalın elinde bir tek siyah, yağlı, bitkin bir ip vardı. Kayış gibi karaydı. Bununla ancak adam asılabilirdi. Zayıf bir adam, elli kiloluk bir zavallı. Adam asmak hoş bir şey olmalı! Acaba cellatlara aylık mı verilirdi? Kadına ipin bu olup olmadığı soruldu. "Hayır," dedi kadın, "benimki yepyeni idi."

Hamal yemin ediyor, "vallahi almadım ağabey onun ipini!" diyordu. "İpi ne yapacağım ben? Kime satılır ip? Benimkisi bana daha ekmek paramı getiriyor."

Kadın, "bırakmam" diyordu, "o aldı ipi." Ne hamalı bırakıyor, ne de bir ucundan tuttuğu ipini. Hamal artık dayanamadı. İpi almaz ümidiyle kadına uzattı:

— Al, vazgeçtim al, bunu al.

Almayacağını öylesine umuyor bir hali vardı ki. Ama kadın ipi aldı gitti.

Hamal sapsarı, oraya, parmaklığa dayandı. Sapsarı ufka baktı. "Ne yapacağım şimdi ben?" dedi. Öyle bir ümitsizlik, öyle bir ümitsizlik içinde idi ki elinden malı mülkü, apartımanı, karısı, altını alınmış bir zengin de bu kadar üzülürdü. Uzamış sakalı içinden gözleri apak kesildi. İşte o anda onun içini şehirden bir nefret, bir korku, bilinmez bir panik sardı. Şehri bırakıp gitmeliydi. Nereye olursa olsun... Bu şehri bırakmalıydı. Dağlarda yatmalı, su başlarında garipler gibi su içmeli, köylerden ekmek dilenmeli, şehirli görünce yol değiştirip koşa koşa kaçmalı, samanlıklarda yatmalı, dağlardan üzüm çalmalıydı.

Hamalın ipini bir fakir kadıncağız kendi çalınmış ipine karşılık aldı. Hamal belki de bu ipi çalmış, bir arkadaşına satmış, parasını yemişti. Bana ne işin orasından? Neden o kadar

sarardı, neden parmaklığa dayanıp bomboş bir gökyüzüne, kalabalık insanlara korku ile baktı? Bu korkuyu, bu korkunç korkuyu şehirlerde tatmak kabil. Gitmeli, uzaklaşmalı, hiçbir şehirde durmamalı. Onun ipi yoktu. Beceriksizliği, talihsizliği, şaşkınlığı, insanlara, işlere, eşyalara, hadiselere hayreti vardır. Bir gün bir parmaklığa ipsiz bir hamal gibi dayanıp sapsarı kesileceğini, kendi kendisini bir aynada gibi görmeden evvel şehirden uzaklaşıp gitmeli. Tepeye doğru yürümeye başladı. İşte şehirden kaçıyordu. Yolun ortasında durdu. Şehir uzaktan yavaş yavaş gözükmeye başladı. Bir sis içinden sivri sivri her şeyi gözüküyordu: Bacaları, saat kuleleri, yangın kuleleri, minareleri, çan kuleleri; sonra kubbeleri, pencereleri, taraçaları, çamaşırlıkları gözüktü. Ters yüzüne döndü. Evine vardı. Mutfaktan güzel bir koku geliyordu. Kırmızı bir şeyler vardı tava-da. Önüne, ipler düşünmekten görmediği bir tabağa bir şeyler konuldu. Onun iştahı değil, çabuk bitirip evden çıkmaya acelesinden hızlı hızlı yediğini gören anası:

— İşinden dönmüş gibi acıkmışsın, dedi.

Dudağının kenarında bıçak yarası gibi bir çizgiyle güldü.

Yirminci Asır, (1), 2 Ocak 1947

Menekşeli Vadi

Arkadaşım kafasını iri elleri arasına almış düşünüyordu. Önünde yarım kiloluk bir şarap şişesi yarı yarıya boştu. Fasulye piyazı ile tek uskumru artık yenmeyecek bir manzara içinde öyle elemli duruyorlar ki, günlerce aç kalmış birinin arzu içinde yemeğe oturduğu halde bir lokma aldıktan sonra birdenbire midesine saplanan bir sancıdan yiyememiş de tabaktaki yemekler canlı imiş gibi üzölmüşler hissini veriyordu. Böyle üçüncü sınıf meyhanelere gelen insanların önlerindeki yemekleri silip süpüremeyişleri bana seçmemiş erkekle, seçilmemiş kadının yüzlerindeki içinden çıkılamaz üzüntölü manayı ve hali hatırlatır.

Arkadaşımın ismi Bayram'dı. İri kemikli bir adamdı. Arnavut şivesiyle konuşuyordu. Bir zamanlar kuru bademi külle, kezzapla yaş badem haline getirir satardı. Sonra piyango bileti sattı. Sonra arabacılık yaptı. Sonra da zengin oldu, diyebiliriz. Günde otuz kırk lira kazanıyordu. Ben kendisini bu ara tanı-mıştım. Eski adetlerini bırakmamıştı: Yine külhanbeyi gibi giyinir, yine haftalık kazancını bir günde harcardı. En kötü meyhanelerde en hoş kızları tanırđı. Onun tanıdığı kızlar içinde bir Seher vardı. Sahiden seher gibi kızdı. Bayram, Seher'le yaşamaya başlamıştı. Onu upuzun boyu ile arabasında görürdüm.

— Hey be more, derdi. Görürsün a, gündüz külahlı, gece silahlı!

Beygirlerin sırtına bir kamçı vururdu. Sırım gibi kısraklar dar sokağı yıldırım gibi geçip giderlerdi. Seher'le beraber yaşayan Bayram çok kavgalar etti Seher yüzünden. Bıçaklar çekti. Cürmü meşhudlardan kaçta kurtula bir gün yakayı ele verdi.

Yedi sekiz ay yattı. Bu sırada da olan oldu. Seher, zaten pek düşkün olduğu bir üniformasının ardına düştü. Asmalımes-cit'teki meyhaneye uğramaz oldu.

İşte Bayram ondan sonra çalışmadı. Sırtının kemikleri hamudundan kurtulmuş araba okları gibi dışarıya fırladı. Sabahtan içmeye başlıyordu. Seher'i aramaya koyuldu. Kocaman bir bıçağı kuşağının arasından çıkarıp Seher'i böğründen yaraladı. Ama Seher ölmedi. Kendisini kimin yaraladığını da söylemedi.

Seher hastaneden çıktıktan sonra meyhaneye geldi ama Bayram'la konuşmaz oldular. İşte bu, Bayram'a büsbütün dokundu. Seher'in yaptığı erkeklik de onun elini kolunu beygir bağlar gibi bağlıyordu. Zaman geçti Seher'le barıştılar. Bayram'ın kısırakları, arabası satıldı. Parasını Seher yedi. Başkasının arabasında on lira gündelikle çalışan Bayram'ı katil etmek için Seher'in yapmadığı kalmadı. Hep onun sinirine dokunanlarla gezip tozdu. Bayram arabayı koşamaz oldu. Yine badem satmaya başladı.

Şimdi akşamları meyhanede bütün kazancını içkiye verirken ona rastladığım zaman artık onun yüzü, ışıklarını söndürmüş, harp içinde bir Avrupa şehri manzarası almıştı. O sinirli, kemikli, duru beyaz yüzündeki ateşli gözlerinin ferri kaçmıştı. Kuru kuru da öksürüyordu. Yalnız içince parlamaya başlayan gözleri Seher'i öldürmeye çıktığı günlerin hırsını ancak böylece alabiliyordu. O akşam onu perişan görünce:

— Bayram be, dedim. Ne bu halin be? Delilik etme!

— Otur, dedi. Barba! Bir şişe daha şarap getir.

Beyaz çavuş şarabı geldi. Kafaları iyice tuttuk. Bir aralık Bayram yüzüme tuhaf tuhaf baktı. Bir şey söyleyecekmiş de vazgeçmiş gibi caydı. Ben aldırmayınca:

— Ben seni kardeş gibi severim, dedi. Sen de beni seversin ya?

— Şüphen mi var, Bayram? dedim.

— Öyleyse, dedi, beni evime götürür müsün?

— Sarhoşsan pekâlâ, dedim.

— Yok, odama değil, dedi. Evime. Evime ama asıl evime. Yedi senedir gitmedim.

— Yedi sene mi? dedim.

Gülüyordu.

— Yedi sene evvel bir sabah evden çıktım, dedi. Tam yirmi bir yaşında idim. Bir şubat ayı idi. Ama bizim dere içi, bir bahar sabahı gibi ılıktı. Menekşeler kokuyordu. Ben kucağımda çiçeklerle Beyoğlu'na çıktım. Çiçekpazarı'nda çiçekleri sattım. On dokuz lira aldım. Hiç içki içmemiştim; içtim. Üç sene evvel evlenmişim, ama boyalı, kokulu kadın hiç koklamamıştım; kokladım. Ondan sonra eve gitmedim. Sağ mı, ölü mü evdekiler, bilmem. Hiçbirine hiçbir yerde rastlamadım. Bir ihtiyar babam vardı. Bir anam, bir karım, iki çocuğum. Çocuğumun biri bir buçuk yaşında, ötekisi dokuz aylıktı. Bildiğin gibi badem sattım. Sonrasını bilirsin.

Sonra meyhaneciye seslendi:

— Barba! Bir şişe kırmızı şarap, ama ikilikten olsun.

— Bayram vre! Sen fazla kaçırdın.

İhtiyar garsona kaçınıcı şişe olduğunu sordum.

— Şaşkına döndüm vre, dedi. Saloz gibi oldum. Ben çizdim yedi, ama şaşırmadımsa.

Bayram munis:

— Sen getir, dedi. Ben içmeyeceğim.

Ama yine o içti. Bir şişe de ben getirttim. Sokağa çıktığımız zaman benim de ayakta duracak halim yoktu, onun da. Asmalımescit'e uğradık, garson Bekir'e Seher'i sorduk, Tepe'ye gitmiş. Otomobile atladık. Tepe'ye vardık. Bayram:

— Tepeleyeceğim Tepe'de onu! deyip duruyordu.

Bereket Seher orada da yoktu. Oradan yaya yollara vurduk. Rüzgâr soğuk ve ıslaktı. Gökte parça parça buzdan bulutlar akıp gidiyordu. Ara sıra her zamanki ay olduğu şüpheli bir ay gözüktüyordu. Bir ara göğsümüze yediğimiz rüzgârı arkamıza aldık. Bir zaman da böyle rüzgâr bizi itti.

Birden rüzgârsız bir yerde durduk. Önümüzde karanlığın içinde kocaman bir köşk peyda oldu. Onun bahçe duvarı kenarından bir lahana tarlasına düşüverdik. O önde, ben arkada yumuşak bir toprağın üzerinden karanlık bir yere doğru inmeye başladık. İndikçe rüzgâr dindi. Bir zaman sonra ıplık bir havanın içinde idik. Bir su sesi duyuyordum. Önümüzdeki üç dört bina parçasından tatlı ışıklar çıkıyordu. Köpekler havlı-

yordu. Bir kapıyı vurduk. Merdivenlerden bir kız çocuğunun sesi duyuldu:

— Anne! Kapı vuruluyor.

— Kapı vuruluyorsa açsana. Deden dönmüştür kahveden.

— Ben korkarım.

— Korkacak ne varmış kız?

— Kapıda iki herif duruyor.

— Aptala bak! Kim olacak? Dedenle Hasan Amca'dır.

Kapı açıldı. Sarı saçlı bir kız çocuğu çil mavi gözlerini Bayram'ın yüzüne aptalca dikti. Sonra pırıl pırıl parlayan mavi gözler bana döndü, beni de süzdü. Kapı üstümüze örtüldü.

— Hırsız geldi anne! Vallahi hırsız, billahi hırsız!

Başörtüsü ağzına bağlı bembeyaz alınlı, siyah siyah gözlü bir kadın hayretle büyüyen gözlerle karşımızda idi. Evvela öyle, uzun uzun bakakaldı. Sonra başörtüsünü ağzından çekti. Geri geri çekildi.

— Buyurun efendim! dedi.

İçeriye girdik. Önümüze hemence bir merdiven çıktı. On adım çıktık çıkmadık bir oda kapısının önündeydik. İçeriye girdik. Şimdi sac sobalı bir odada idik. Odanın içinde keskin bir çocuk kokusu ile ıhlamur çiçeği kokusu vardı. Sedirin üzerine oturduk. Ortaya yerden yapma, tahtadan bir yemek sofrası getirildi. Üstüne kırmızısı yer yer parlayan bakır bir sini kondu. Sininin üstünde turşu, peynir, reçel, katı pişmiş altı yumurta vardı. Oturduk, hepsini konuşmadan yedik. Küçük bir erkek çocuk biz yemek yerken kapıyı açtı, bize baktı, kaçtı. Küçük kız hizmet etti. Saçları arkadan sımsıkı bağlanmış, şimdi alnı da gözükmeyen bir genç kadın yemek bittikten sonra sessizce bir kaç defa girip çıkarak her şeyi topladı. Bir yükün kapağını açtı. İki yatak serdi. Çıktı. Sonra kahve getirdiler. Hiç konuşmadan yattık. Sanki birbirimize darılmış gibi göz göze gelemiyor, surat ediyorduk.

Sabahleyin uyandığım zaman Bayram'ı pencerenin önünde cigara içer buldum. Sedirde yanına oturdum. Dışarıya baktım. Önümde sis içinde bir bahçe uzanıyordu. Kenarda yarısı cam, yarısı hasır örtülü "ser" gibi bir şey vardı. Pencereyi açtım. Güzel bir menekşe kokusu burnuma doldu. Hava ılık ılıktı. Sonra

sis ağır ağır açıldı. Gözümün önüne bir bostan serildi. Lahana-
lar, çiçekler, maydanozlar, salatalar şaha kalkmıştı. Ötelerde
çiçeklerin arasında başka bahçeler, başka yamrı yumru binalar
gözüküyordu. Her taraf aynı nebat, aynı hayvan, aynı çarpık
ve birbirinden epey uzak binalarla dolu idi. Menekşe, her taraf
menekşe kokuyordu. Yolun tam ortasından şarıl şarıl bir de
dere akıyordu. Akşam eve gelirken bu derenin içinden mi geç-
miştik? Ayaklarım bile ıslanmamıştı.

İhtiyar bir adam yanımıza geldi. Bayram:

— Babam! dedi.

Geceden beri ilk defa konuşmaya başlamıştık. Adam bana:

— Hoş geldin oğlum! dedi.

Sonra ihtiyar bir kadın süt getirdi. İhtiyar adama:

— Pazara gidecek misin? Arabayı hazırlayayım mı? dedi.

Adam Bayram'a baktı. Bayram:

— Ben gideceğim pazara, anne! dedi.

Yalnız ihtiyar kadın buruşuk yanağına düşmeye hazırlanan
damlayı yeniyle sildi. Başka hiç kimse bu dönüşten heyecan-
lanmadı gibi geldi bana.

Arabaya lahana, pırasa, kırmızı turp, ıspanak yüklenmiş-
ti. Bindik. Küçük kız çocuğu koca bir demet menekşe getirip
bana verdi. Rengi ayva gibi sapsarı kesilmiş bir kadın kucağın-
da kerevizlerle koştu. Onları arabaya attı. Bayram'a, yüzünü
yerden kaldırmadan baktı. Ben de Bayram'a baktım. Bayram
oralı bile olmadı. Kadın arabanın arkasından epey zaman, ara-
ba kayboluncaya kadar baktı. Bayram araba köşeyi dönmeden
ayağa kalktı. Kırbacını havada beyaz beygirin üstünde, sonra
arkasına dönüp kendisine bakmakta olan kadına doğru şaklat-
tı. Kadının koşa koşa eve kaçtığını görmeye zaman kalmadan
köşeyi dönmüş, evi gözden kaybetmiştik.

Hâlâ menekşe kokuyordu. Kereviz kokusu da ne keskin, ne
güzeldi! Nereye ineceğimizi kestiremiyor, sormaya da dilim
varmıyordu.

Bir pazar yerinde arabadan atladık. Bayram'ın etrafını mad-
rabazlar sardı.

— Askerden döndün mü? Seni öldü sandık be Bayram! di-
yorlardı.

— Ben gidiyorum, Bayram... dedim.

— Uğra bazı bazı! dedi.

Birtakım yollardan geçtim. Yokuş indim, yokuş çıktım, yine indim, kendimi Ortaköy'de buldum.

Menekşeli vadiye bir seneye yakın gidemedim. Bir gün arayayım dedim, bulamadım. Geçen sene soğuk bir şubat gününde birkaç arkadaş Mecidiyeköyü taraflarında bir lahana tarlasına düştük. Önümüzde manzarası, derinliği, garipliği bizi kendine çeken bir vadi açılıyordu. Yumuşak bir toprağa basınca nerede olduğumu anladım. Yumuşak toprağı koşa koşa indik. Vadi öyle ılık, öyle ılıktı ki! Buram buram menekşe kokuyordu. Derenin kenarından yürüdük. Bayram bahçede kazma ile salataları çapalıyordu. Karısı eğilmiş, galiba ebegümeci topluyordu. Durup bize baktılar. Bayram beni tanıyamadı. Ben de kendimi tanıtmadım.

Bahçenin kenarından geçerek yukarıya, Arnavutköyü tepelerine doğru yürürken burnumuza hâlâ menekşe kokusu geliyordu. Altımızda bir mayıs gününü bırakarak şubat ayını yukarıda kamçı gibi bizi bekler bulduk.

Yedigün, (727), 9 Şubat 1947

Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür

Sabahın saat dört bu u. İnsan sesleri sessizliğin içine düşüyor. Karanlığa bol bol duman fı kırtan me alelerin geceye yaptığı tesiri sesler de s k ta yapıyor  imdi. İnsan bir kırmızılık, bir alev, bir duman, sıcak bir şeyler duyuyor.

— Ulan uyan be! Geç kalacağız ırıba. Almadan bizi giderler ha!.. Amma da beymi sin sen de ya!

— Kalkamıyorum bir türlü be!

— Tu Allah belanı versin! Ben sana her sabah u aklık mı yapacağım?

— Kalktık ulan kalktık, bağırma.

Daha ötede aynı lakırdılar, g l  meler var. Sonra ayak sesleri. Bir lambanın ışığından eski fanilalar giymiş kasketli insanlar, bazılarının ayağında çizme, ağızlarında Rumca bir lakırdı. Kalın Hereke kuma ından cekeler sırtlarına kolları geçirilmeden atılmış, balığa gidecekler.

Yalnız Heybeli'nin sırtında güneşin doğacağını belli eden bir çizgi halinde beyazlık. Ondan  tesi, Heybeli, deniz,  amlar, her şey daha zindan gibi karanlık.

Nasıl etmeli de yataktan kalkmalı. Saatlerin en güzeli bu! Bu saatte uyumayan yoktur artık, balığa çıkanlar müstesna. Hatta uykusuzluğa m ptelalar bile nihayet uyuyabilmi lerdir. Bu saat, hovardaların kadın omuzlarına düştüğü, zavallı kadınların bile erkek dizlerine şarap gibi döküldüğü saattir. Bu saatlerde çocuklar rüyalarının en tatlı yerinde, sevgililer bu saatte kavu amadıklarında, anneler bu saatte gurbetteki çocuklarıyla sarma  dola tır. Bu saat hastaların uyuduğu; a la-

rın uyuduğu, sinirlilerin uyuduğu; toprağın, taşın, ağaçların uyuduğu saat...

Hemen biraz sonra mektep çocukları uyandırılacak, mahmur mahmur kalkmaya çalışacak, yine uyuyacaklar. Babalar, işlerine gitmeye hazırlanacak, ihtiyarlar uyanıp oğullarına, torunlarına hazırlamak üzere çay ibriğini mangala sürecektir. Horozlar ötecek, eşekler anıracak, köpekler havlayacak... Ama bütün bunlara daha vakit var. Daha bir saat, iki saat var.

“Çarşıdan alınmaz, çevreye konmaz,” nedir o bil?

“Uyku!” diye çocukluğum bağılıyor sanki. Onu aradığım, ah bir gelse de şu saatler birer birer, duymadan gitseler de, sabah olsa, diye beklediğim şey, ılık bir su, yaz günü deniz, sevgiliden mektup, yorgunluktan sonra banyo, sarhoşa sarhoşluk gibi gözümde, elimde, yüzümde, hareketlerimde. Uyanmaya çalışmalı, yataktan kalkmalıyım.

Sanki bir başka el –halbuki kendi elim– bayılmışım da su serper gibi musluktan suyu yüzüme çarpınca ayaklarımdan kafama doğru bir canlılık fırladı. Kafamdaki zili çaldı. Giyindim..Uyku, bir düşman ordusu gibi; kendini bırakmaya gelmiyor... İşte yatağın üstüne oturmuş, ayakkabılarımı giyiyorum. Bir dakika durup elimi yorgana koydum. Başımı da şöyle yastığa doğru şakacıktan eğdim. Uyumuşum. Kaç dakika böyle yarım yamalak, tostoparlak, eğri büğrü vaziyette uyuduğumu bilmiyorum.

Her şeye rağmen bu, beni bir köle gibi, sevgili gibi esir eden uykudan kurtulmalıyım. Yaşasın musluk! Avuçlarını buz gibi su ile doldur! Çarp yüzüne! Bir daha! Bir daha! Tamam!.. Nişancı dükkânlarındaki kuvvet oyuncağının zili çın çın öttü. Sokağa fırladım.

Deniz kıyısına doğru yürüyorum. Bir tek sokak feneri keskin bir ışıkla yanıyor. Bazı evlerde ilk vapura yetişeceklerin ışıkları kırmızıya kaçan bir meyve rengi ile yanmış. Fincan şıkırtıları, muhayyel bir çay fincanı buharının uykulu yüzümü ısırışını duyuyorum. Ayakta uyumayı bahtsız, yularından bağlı hayvanlara bırakıp o hayvanları düşünerek yürüyorum. Gözümde mahzun gözlü bir beygir, bakla kırı bir sütçü beygiri.

Nihayet ırıp kayığının yanındayım.

— Sen Koço, Ahmet sen, sen Muharrrem, sen de İstelyo, küreğe. Küreğe siz. Sen başa geç İbrahim. Hristo, sen de ağların başına, Hüseyin bırak çayı şimdi.

Reis iri, kocaman bir adam; sesi de öyle. Göbeğinden gece çıkıyor gibi. Sahilde ırıp sahibi, gözlüklü, abulabut, kravatını takmaya çalışıyor. Yanında damadı...

Hadi asılın küreklere çocuklar. Siz, kahvedekiler! Volinin kenarına gelin.

Bir ses gürler gibi bağılıyor:

— Barba Niko, balık var mı dersin?

Barba Niko, bir elinde dümen yerine tuttuğu kıça bağlanmış bir kürek, öteki elini yukarıya doğru kaldırıyor, muhteşem bir tavırla:

— Yukarıki bilir.

Sesler, gülüşmeler içinde gidiyoruz. Dikiş makinesinde beyaz iplikli bir dikiş iğnesinin siyah bir kumaşa sıra sıra bıraktığı beyaz çizgiler halinde kürekler suyu delip delip arkamızda dikiş yerleri bırakarak gidiyoruz.

Sahilde yirmi adam, hepsinin belinde ip, çakılları şakırdata şakırdata geliyorlar. Onların ayak seslerini hâlâ duyuyoruz.

Sabah hepimizin gözünde. Karşıda, Heybeli'nin sırtındaki şerit halinde fecir söndü. Şimdi sahibisi kırmızı bir ışıkla yükseliyor. Hafif, limonata gibi bir rüzgâr çıktı. Bu rüzgâr, geceyi sürmeye, yıldızları söndürmeye gelmiş gibi işini bitirdikten sonra duruyor.

Yanımdaki kürekçi:

— Karavokiri, diyor, başlayayım mı dininden, imanından!

Reis orali bile değil, yanımdaki bana dönüyor:

— Küp gibi sağırdır.

Halbuki Rum balıkçılar seslerini büsbütün kısarak reisle konuşabiliyorlar. Reis dikkatle, onların yüzlerindeki bir yere bakıp cevap veriyor.

Yanımdaki:

— Onların ağızlarına bakar, söylediklerini anlar. Yoksa topsan duymaz. Reisliğine yaman reistir. Üstüne Rum balıkçılar içinde Karavokiri yoktur.

Voliye gelmiştik. Reis ucuna ufak bir taşla ortalarına doğru iki bez parçası bağlanmış bir ipi suya attı. Dikkat kesildi. Sesler

durdu. Ortalık ağardıkça ağarıyor. Şimdi bir ağızdan Rumca lakırdılar işitiliyor. Bu lakırdıların içinde en çok anaçupa, kataçupa kelimeleri var.

Yanımdaki bir şeyler söyledi, anlamadım. Anlamayınca:

— Sen hiç ırıba çıkmadın mı yahu? Attığı şeye iskandil derler. Anaçupa yukarı akıntı, o kanalı, yahut da kataçupa dediği de yukarıki akıntıdır. İkisi bir tarafa akarsa balık tutulur mu hiç? Torba yamyassı olur da suda yüzer. Neye yarar o zaman? Dönmekten başka çare kalmaz. Ama talihine sular iyiymiş; beş on para alacağız.

Salih'e dönüp ip verdik. Kolancılar hazırlandı. Tayfalar, şimdi sesleri çıkmadan bütün kuvvetle küreklere asılıyorlar. Mantarlar bırakılıyor. Torba bırakıldı. Yine mantarlar bırakıldı. Şimdi ağın tam ortasındayız. Yanımızda bir tek sandal var, ona bağıyorlar.

— Pisarapuli! Pisarapuli! Dikkat et!..

Pisarapuli balık kuşu demekmiş. Sandalında tüfek taşırmış. Balıklara canavar hücum etmesin diye göz kulak olurmuş. Canavar olursa vururmuş. Bir taraftan da ağın torbasının uçlarını bağlamış.

— Başçı demir at!

— Palacı daha ne bekliyorsun? Fırlatsana taşları!

— Herif ayakta uyuyor, yahu! Hay seni palacı yapanın!..

Şimdi sahildekiler sıra ile birbirinin önüne geçiyor, bir kalın ipe bellerindeki ince ipi bir çırpıda dolayarak ağı çekiyorlar. Gülüşmeler, bağrıışmalar, ta ciğerden gelen muttarit sesler işitiliyor. Birisi bağıyor:

— Tü Allah müstahakkını versin! Herife bak! Yine aptesi gelmiş. Hep bu zamanda gelir. Sıkıyı görünce küçük aptesi geliyor. Namussuzum, bu herifi söyleyeceğim Karavokiri'ye. Toplan tüfeklen pay alırken hiç aptes bozası gelmiyor ama...

— Etme Salih. Elin garibi!.. Balık var galiba, ağ ağır.

— Allah versin!

— Ulan bugün de çıkmazsa hapyı yuttuğumun resmidir!

— Galata'daki dostun para istedi galiba.

— Ne dostu be, enayi! Evdeki çocuklar...

— Hangi çocuklar, fareler mi? Senin çocuğun var mı?

— E kimin onlar?

— Ne bileyim ben kimin?

— Ağzını bozma? Ayırırım suratını ikiye!

— Şakaya da hiç gelmezsin beyim.

— Şakayı bana yap; evime ne yapıyorsun?

Yuuu! Pisarapuliye kitaksi! Torbada yunus varmış gibi herifteki surata bak!

Ağ çekiliyor, reis bağılıyor:

— Yeter!..

Sahilden yirmi metre uzaktayız. Şimdi hepimizin elinde bir kelepçe. Kolancılar bağılıyor:

— Var mı bir şey?

— Var, var... On çurçurla otuz tane kraço... Hepsi hepsi yüz kilo bir şey.

Yüz kilo mu? Yüz kilosu ne edecek kolyozun? Etse etse 100 lira. Yüzde on şuraya, yüzde on buraya, on lira sandala. 70 lira ya kalır ya kalmaz. Adam başına bir lira düşerse öp başına koy.

Kahveye döndük. Cıgaralar yakıldı. Kahveler geldi. Karavokiri Rumca anlatıp duruyor. Orkinos balığı bağırmasın ama hani kazara konuşsa reis gibi konuşurdu. Kalın, kocaman bir sesle anlatıyor. Kapıda yalnız başına biri oturmuş söyleniyor:

— Hey zavallı balık, diyor, ağzın var, dilin yok. Gözün var, saçın yok. Pulun var, paran yok. Canın, kanın var, anın şanın yok. Tutulursun metelik etmezsin. Tutulmazsın küfür yersin. Sen Allah'ın dilsiz mahluku, sen olmasan bütün kış ben ne yerim!

İhtiyar reis yanımıza geldi. Cıgarasını yaktı.

— Benim gibi balıkçı yoktur, dedi. Otuz beş senelik balıkçıyım.

Zamanımızda alamanalarla balığa çıkarlarmış. Balık denizde giderken yakamoz yaparmış. Bu yakamozların vaziyetinden, halinden dipte ne balığı olduğu anlaşılırmış.

Karavokiri, ellerini havaya kaldırarak, dirseklerini yana açıp sıkarak, bazen avurtlarını şişirerek yakamozdan balığı nasıl tanıdığını anlatıyor:

— Bakarsın yakamoz beyazdır, sanki denize kül serpilmiş gibidir: İşte Torik! Hemen çevirmelisin. Bakarsın yakamoz derinden toplana açıla parlıyor: Kolyozdur. Bakarsın yanlara doğru açılıyor: Uskumrudur. Yakamoz yukarda parlarsa palamuttur. Bir de torik gibi parlayan zargana vardır. Kim uğraşacak onunla, para etmez ki. Toriğin yakamozu ile zargananinkini ayırmaya göz ister. Biri kül serpilmiş gibi parlar, öteki fındık fındık, leblebi leblebi bir parıltı yapar. Alamana, torik avı, açığözlük ister. İrip iş değil; bunu herkes yapar. İş alamanada idi. Torik avında idi. Altmış beş yaşıdayım, yoksa artık denize dayanamam. Karadeniz balıkçısı gibi yedi düvelde balıkçı yoktur. Bakarsın lodosken poyraza çevirir, bir bora başlar...

Ellerini silkeleyerek, dudaklarını pah pah ederek anlatıyordu:

— Balığı gördün. O kaçır sen kovalarsın. Öteki alamanalara da bağırırsın, destur dersin. Bir gün Kumkapı açığında balığı gördüm. “Destur!” diye bağırdım ama yanımdaki Ermeni alamanası dinlemedi. Asıldık her iki alamana da küreklere. Ha bire gidiyoruz. Bir onlar geçiyor, bir biz geçiyoruz. Bir de baktım Ermeni reis kürekçileri durdurttu. Geriye dönmeye savaştı. Ne oluyor diye şaşırdım. Önüme baktım ki bora geliyor. Döner miyim? Genciz... “Soyunun çocukları!” dedim. Çocuklar soyundu Bora üstümüzden geçip gitti. Önümüz çarşaf gibi idi. Balık az ötemizde parıl parıldı. Çevirdik. Salapuryayı doldurduk. Gönderdik. O dönünceye kadar bir daha çevirdik. Arkasından bir daha...

Birisi:

— Yeter! diye bağırdı.

Reis duymamış, devam ediyordu:

— Arkasından bir daha. Akşama Kumkapı’da çektik kafayı.

Altmış beş yaşındaki Karavokiri, eski zamanın Kumkapı Selâtin Meyhanesi’nde çekilmiş bir şarabın sabah mahmurluğu ile sustu. Sarı muşamba dizini dövdü. Ötekilerle pay münakaşasına daldı.

Şimdi balıkçılar düşünceli, dağılmışlardır. Köyün içinde yalnız kediler var. Otuza yakın tekir, sarı, alaca, kara kedi. Kö-

y n yollarında hindiler bağııyor. Mahzun gözlü, ürkek köpek-ler balık kokusuna koşuyolar. G nle beraber derin bir s k t başladı.

Gece, yine aynı sessizlik. Kahvelerde insanların konuşmaya mecalleri yok. Elli beş kuruş pay almışız, elli beş kuruş. Filozofça söylenen adam, şimdi ağızı var, dili yok; gözü var, kaşı yok, velinimetine basıyor k fr !..

Bütün  mit yarın sabahta.

Yedigün, (729), 23 şubat 1947

Kaçamak, Papağan, Karabiber

Toprak bir meydanın üstüne açılan kırk yedi pencere idi. Sarı bir deniz, yıkık bacaya benzeyen bir minare, bir de fabrika düdüğü sesinden başka hiçbir güzelliğe açılmayan bu kırk yedi pencerenin camlarından kırk altısı kırık olduğu için, aynı makasla kesilmiş gibi birtakım sarı kâğıt parçalarıyla yamanmıştı. Yataklarını, yazın evlerinin önüne serip yattıklarından –tahtakurusu yüzünden– lüzumsuz olan bu pencereler, kışın, arasına lüzumu duyulan insanlar kadar saygı görürlerdi. Bu pencerelerin kışın buğulandığını hiç bilmem. Buğulanmazlar mı? Elbette buğulanırlar; neden buğulanmasınlar? Bazen bu pencerelerin iç tarafındaki odacıklarda soba bile yanar. Benim oradan geçmem kötü günlere mi rastlardı nedir?

Bu mahallede hiç mavi gözlüye rastlamadım. Mahalleli hep esmer insanlardı. Hep kara gözlüydüler. Aralarında iki mavi gözlünün dünyaya geldiğini bir vakadan öğrendim. Bu hikâye, o iki mavi gözlünün hikâyesidir.

Biri bir genç kız, ötekisi bir genç erkekti. İkisinin de –mahalle sakinlerinden çoğunun genç ölmesi sanki mukadder olduğu için– babaları ölmüştü. Her ikisinin ayrı ayrı annesi de tütünde çalışırlardı. Oğlan avare bir oğlandı. Kız delişmen bir kızdı.

Hani derler a, mavi gözlüler esmerlere, esmerler mavi gözlü sarışınlara düşkündür. Bu laf doğru çıktı. Kıza aşık olmayan esmer delikanlı, delikanlıya vurgun olmayan esmer kız kalmadı.

Oğlan küfecilikten gazete müvezziliğine, gazete müvezziliğinden hamallığa, hamallıktan esrarkeşliğe, esrarkeşlikten

de adam oldu. Beyoğlu'nun kimsenin geçerken şuraya dükkân açılır diyemeyeceği bir bina köşesine iki portakal sandığı ile, elma, hurma yerleştirdi. Hikâye de bu tarihten sonra genç adamın hesabına işlemeye başladı: Sarışın kız esmer oğlanların hepsini savdı. Manava mı vuruldu, onun esrarkeşlikten adam olmasına mı? Bilinmez. Çünkü kız akıllı kızdı. Öyle ya, Karabiber de erkek güzeli idi. Hem de ne güzeldi! Hele hapishaneye girip çıktıktan sonra bir keskin, renksiz ince yüz alır, bıyıklarını bırakmış olur, bir sarhoş olurdu!.. Ama ne de olsa pis işte çalışıyordu. Üstü başı deri kokardı. Halbuki esmerliğinden mi, sarışınlığından mı nedir, ismi "Papağan" takılan Rıza ise şişman şişman, sarı sarı, üfürülmüş, yağlı bir tavukçu dükkânı horozu gibi güzeldi.

Büyük mesele, Rızaların, mahalleden başka yere taşınacakları gün çıktı: "Kaçamak Fatma" ismi verilen sarı kız gebe olduğunu iddia etti. Bunu da Rıza'ya yükledi. Böyle bir işin halli bize düşmez: Onun mahallesine düşer. Mahalle, çoktan beri kendisinden sıyrılmak isteyen, hürmetlice bir selam bile görmeyen Rıza'ya fena direndi. Kaçamak da Rıza'ya yükletildi. Yeni evliler Beyoğlu'na bir eve taşındılar.

Hikâyenin böylece bitmesi lazımdı. Fatma'nın yeni taşındıkları muhite alışması da gerekirdi. Mahallesinin o mahrum, ama kedersiz hayatını şiddetle özleyen Fatma için hiç kimse, kocası Manav Rıza Efendi'yi aldatmıştır diyemez, diyemez ama Fatma'nın da, tamam pencereli bir evde bülbül gibi şakımadığını, küçücük, kutu gibi evin sokak merdivenini silerken herhangi bir parlak Rum çocuğuna gülmediğini de söyleyemez.

Manav Rıza karısını mahallenin zoruyla almıştı. Fatma çok güzeldi ama Rıza, söylemesine okumuş yazmış bir kız isterdi. Kızın babasının da hiç olmazsa memur olmasını arzu ederdi. Kaynanasının da hiç olmazsa puf böreği pişirmeyi bilmesini isterdi. Doğru!.. Fatma'nın bacakları, hele tahta silerken, görülmemiş şeylerdi! Ne sinemalarda, ne de Sarhoş Mehtap'ta böylesini görmüştü: Bir bacakla iş bitmez ki... Evet!.. Saçları da güzeldi: Öyle ince ince, öyle sabah ışığı gibi dökülürdü ki... Saçlarla da iş bitmez. Gözlerinin o hiç eksilmeyen mavi suyu,

yazın insanın vücuduna sarılan deniz suyu gibi mavi bir su idi ama ne fayda!..

Rıza inkâr etmiyordu. Hem keyifli, hem içkili olduğu bir gece yarısı kendi evine girerken Fatma'nın penceresini şöyle itivermiş, içeriye balıklama dalmıştı ama...

Fatma, hayatından memnundu: Şarkı söylüyor, gramofonu- nu koltuğuna kıştırıp sık sık mahallesine koşuyor, en yeni şarkıları mahallede dinletiyordu. Akşama eve döndüğü zaman da Rıza'dan iki tane tokat yiyordu; fazla değil. Tokatlara karşılık bir saat ağlıyor, yarım saat somurtuyor, bir buçuk saat sonra da eskisinden şen oluveriyordu.

Bir gün Fatma hastalandı. Doktor getirdiler; gebe dedi. Bu genç bir doktordu. Dört beş defa eve geldi. Hastayı üzmemelerini, bazı olmayacak şeyler istese bile hep "olur olur" demelerini tembihledi. Fatma da iyileşti. Yine tokatları göze alıp saçlarını ondüle yaptırdığı için göstermeye mahalleye koştu. Gramofonunu yine götürdü. "Hicran, yine hicran..."ı sekiz defa çaldılar. Fatma'nın süt anası Cevriye hasta yattığından ziyaretine gittiler. Ona da Cevriyem şarkısını, plağı çıkmadığı için, Fatma güzel sesiyle söyledi. Kadının yastığı altına para bıraktı:

— Cevriye Nine, dedi. Ben seni hastaneye yatırırım, Şakir Bey'e söylerim de. Bizim doktorumuz var şimdi.

Hastanın başucunda Kaçamak'la dargın olduğu için somurtup oturan komşu Karabiber Ahmet'in kız kardeşi; Fatma'nın yukarıki cümlesinden sonra ayağa kalktı. Selamsız sabahsız çıkıp gitti. Kardeşi Ahmet'e Fatma'nın Cevriye'yi hastaneye yatıracağını, biraz sonra doktorun muayene odasına gideceğini haber verdi. Kara Ahmet manav dükkânına koştu. Papağan Rıza bıçağını aldı. Karısını doktordan çıkarken yakaladı. Yedi yerinden vurdu. Bu Kaçamak Fatma kızın dünya yüzü hikâyesi burada biter.

"Kaçamak Fatma"nın, kocası "Papağan Rıza" tarafından yedi yerinden bıçaklanarak öldürülmesinin havadisini getirmek bana düştü. Yarınki gazeteyle Fatma ile Papağan Rıza'nın hem fotoğraflarını, hem de tamamlayıcı haberlerini yetiştirmek üzere matbaadan çıktım. Öğle gazetelerindeki haber re-

simsizdi. Fotoğrafçı ile beraber mahalleye vardığımız zaman vakit epey geçti. Güzel bir nisan akşamı idi. Mahalle menekşe rengine koyu gölgelerle dolu idi. Fotoğrafçı:

— Bu ışıklarla resim çekilmez, ben yarın sabah gelir alırım mahallenin resmini, dedi.

Benden ayrıldı.

Meydanın tam ortasındaki iki cılız çitlembik ağacının altına doğru ağır ağır yürüdüm. Birden önümde simsiyah bir adam peyda oldu.

— Ne dolaşıyorsun sen buralarda ikide bir? dedi.

— Şey... İkide bir değil... Ben gazeteciyim de. Şu Fatma cinayeti için bugün...

— Bana bak! Sen basıp gitsene!..

Pekâlâ, gideriz kardeşim!

Dedim. Yürüdüm. Ayrılırken yüzüne baktım, yumuşamıştı.

— Ne olacak sanki, dedi, zavallı kızın resmini basacaksın da...

— Okuyucuların merakı... dedim.

— Herkesin merakını sen mi şey yapacan?..

— İşimiz bu.

— Böyle iş mi olur? Bu mu sizin çalışmanız?

— Gazetenin satışı...

— Sana ne?

— Bizimkisi de bu.

Yine kızmıştı.

— Boşver arkadaş! Vazgeç! Hadi bas git!

Ben de içerledim.

— Sana n'oluyor be? dedim. Bir fotoğrafını alsam Fatma'nın n'olur sanki?

Yüzüme fena fena baktı.

— Efendi, dedi. Dur sana anlatayım. Resmini basacan da kızın n'olacak? Elin kızını rezil rüsva edecen. Mesele orada değil. Bu mahalleden kurtulmakta. Topumuzun kurtulmasında. Yakmalı bu mahalleyi, anladın mı? Bu mahalleden bir kişinin kurtulmasıyla iş bitmez. Fatma kurtuldu mu?

Eliyle yukarıki yokuşu, oradaki evleri gösterdi:

— Oraya biri gider, iki kişi buraya döner. Hadi giden buraya dönmez diyelim. Ya buradakiler? Ya biz? Ya şu çocuk? Bunlara iş bulmak lazım. Yalnız işle de iş bitmez. Okutmak lazım bunları. Cebi iki lira gören yukarıya çıkmaya bakıyor. Yukarıya çıkmasak daha iyi, Fatma dönüp mahalleye gelirdi. Elbette gelirdi. Orada yapamazdı o. O bu mahallenin kızı. Kim öğretecekti ona buradaki gibi yaşamayı, olan olmuş bir defa. Sen dolaşma burada. Bas git diyorum sana!

Hem bir şeyler söylemek istiyor, hem kızılıyordu. Çok sinirli bir hali vardı. Akşam da olmuştu. Belki de Papağan'ın bir akrabasıdır, diye düşündüm. Yürüdüm. Sarıya çalan bir mavi renk mahallenin küçücük toprak meydanının tepesine kadar yayılmıştı. Çitlembiklerden yarasalar uçuyordu. Ne güzel bir nisan akşamıydı. Gökte üç tane yıldız vardı.

Birdenbire yanımda aynı adam beliriverdi.

— Ne tarafa gidiyorsun? dedi

— Yukarıya, dedim.

Beraber yokuşu tırmanmaya başladık. Cebinden bir yirmi-beşlik çıkardı. Bir tane de bana verdi. Kibriti yakıtı.

— İstemem şimdi, dedim. Şu yokuşu çıkalım da sonra... Bayırda nefesim kesiliyor.

Yüzüme tuhaf tuhaf baktı. Gülmek istedi, gülemedi. Kendi cıgarasını ateşledi. Arkasına bol bir duman bırakarak yürüyordu. Ben yarım adım geride idim.

Yokuşu tırmandık. Asfalta varmıştık. Soldaki bahçeli kahveye buyur ettim.

— Boşver! dedi, kahvede işimiz ne?

Sola döndük. Asfaltın kenarındaki kanepeyi gösterdi.

— Oturalım şuraya, dedi.

Oturduk. Önümüzde Haliç, batan güneşin deminki bütün renklerini emmiş, şimdi iyi yapılmamış bir mayonez gibi sızdırıyordu. Dönüp yüzüme baktı:

— Ben kimim biliyor musun? dedi. Ben... ben... dünyanın en namussuz adamıyım. Benim bu işi gidip Papağan'a haber veren. Benim asıl katil! Katilden de beter, ben kancık, ben namussuzum!

Hayretle ona bakıyordum. Dirseklerini bacaklarına dayamış, elleriyle yüzünü kapamıştı. Bir zaman öyle kaldı. "Namussuzum," diye söyleniyordu. Sonra doğruldu. Cebinden nüfus kâğıdını çıkardı. Dişçi diş söker gibi baş tarafındaki resmi söküp aldı.

— Al, dedi, bu resmi bas gazeteye de görsünler. Ne basacan elin fakir kızım. Bunu bas adamsan... Namuslu isen bunu bas.

Sonra şunları anlattı:

— Fatma, Cevriyelerde iken kız kardeşim de orada imiş. Darginlar, konuşmuyorlar a, kız kardeşim az buçuk oturmuş, çıktı geldi. Bana: "Seninki Cevriyelerde," dedi. "Karı çok hasta. Hanımın doktoru varmış. Birazdan giderim sana onu getiririm. Hastaneye yatırırız seni Cevriye Nine, deyip durdu. Karı zengin oldu gitti be! Bir de numaracı olmuş hınzır. Bana çok sırnaştı ama yüz vermedim. Ölünceye kadar küsüm ona." Ben hemen ceketini omzuma, Papağan'ın dükkânına koştum. "Vay beyim," dedim, merhaba! Soğukça bir, "Merhaba" dedi. "Maşallah gözümüz yok ama neden olsun..." dedim. Pis pis güldü. O sırada bir müşteri gelmişti. Zaten dar yer, ben de önünde durduğum için öylesine bir, "Pardon!" dedi ki bütün kan tepeme sıçradı. Herife iğde tartıyordu. "Tabi, dedim, bizlerle konuşmazsınız siz artık. Siz, dedim, karı koca, maşallah..." Sinirli oğlandı! Sapsarı kesildi. "Yani ne demek istiyorsun?" dedi. "Hiç canım," dedim, "Fatma, Cevriye'ye doktor getirmeye gitti de... Ahbabınızmış bey! Siz artık doktorlarla mokterlarla konuşuyorsunuz, öyle ya biz kimiz?" dedim, yürüdüm. Şöyle baktım. İğdeyi tartarken tiril tiril titriyordu. Ben keyiflendim. Bastım gittim. Kim öldürdü Fatma'yı şimdi? Söylesene... O mu? Ben mi?..

Şaşırmıştım. Gözüme iki kara göz, kapkara parlayan bir yüz delicesine bakıyordu. Bengayri ihtiyari fotoğrafı elinden aldım; o yine kafasını elinin içine aldı. Yüzünü göremiyor, merak ediyordum. Acaba kötü aktörlerin o samimi olmayan yüzünü mü almıştı! Yoksa sahiden üzülen, alçaklık yaptığına üzülen bir adamın karmakarışık yüzünü mü almıştı bilmem. Ben rejisör olsam pişman olmuş adamın yüzünü böyle saklardım, diye düşündüm. Birdenbire omuzlarının sarsıldığını gördüm. Yüzü ıpslak bana döndü.

— Sen bunu gidip gazeteye basmayacan, biliyorum, dedi. Yapmazsın bunu. Yapamazsın. Yaparsan gebertirim seni! Hem bassan n'olacak? Ben miyim öldüren? İnkâr ederim. Kurtulurum. Hem kurtulmasam n'olacak? Ben yarın oturacağım, namussuzluğuma bir... bir şey... bir kulp takmaya çalışacağım.

Hava epeyce kararmıştı.

— Üzülme, dedim.

Bir cıgara verdim. Yaktı. Derin derin içine çekti.

— Başka bir şey yapacağım ben. Ben böyle gezersem deli olacağım. Ben dört duvar arasında rahat ederim. Ben bir namussuz bulup gebertmeli, dört duvar arasına girmeliyim. Ancak orada kendi kendime düşünüp buna bir... bir...

“Bir mana vermeye çalışmalıyım,” diyemeyecek diye bekliyordum. Yine, “Bir kulp takmalıyım,” dedi. Sustu. Cıgarasını iki parmağıyla uzağa fırlattı. Birdenbire ayağa kalktı. Atılmış cıgarayı söndürmek üzere gibi yürüdü. Tam cıgaranın ateşi önünde durup düşündü. Cıgaraya basmadan geriye döndü.

— Şimdik... şimdik... dedi.

Asfalt yolu, apartmanları, otomobilleri, kendi mahallesini, yıldızları, daha birçok şeyleri gösterdi.

— Şunlar... dedi.

Sonra:

— Ben... dedi.

Kafasına, göğsüne, gökyüzüne vurdu. Cıgaraya kadar yine gitti. Döndü yine geldi.

— Bir... bir... dedi.

Kendi mahallesine doğru giden yokuş aşağı kestirme yoldan çekti gitti.

Ne demek istiyordu? Düşündüm durdum.

“Şimdi ben, bütün bunlara bir kulp takmalı mıyım? Şimdi şimdi ben bütün bunlara, kendime, insanlara bir mana verebiliyor muyum?..”

Düşündüm durdum. Elimdeki fotoğrafı evirip çeviriyordum. İstemeyerek, bilmeyerek, kendimden habersiz fotoğrafı ikiye, dörde, sekize, on altıya bölüp atmışım.

Bacakları Olsaydı

Bayılıyorum buraya ben. Herkes bilir bu yokuşu. Çoğu insan da sever. Kayıtsız olan da vardır, şöyle böyle hoşlanan da ondan. Benim gibi, bazı sabahlar onun için deli gibi olan da... Şimdi tünel işlemeyeli akşamları pek kalabalık oluyor da, onu ben de yadırgıyorum. Sevgilimin etrafını kalabalık gördüğüm zamanki gibi bir yalnızlığa kapılıyorum.

En revaçta şarkıların bedava söylendiği Yüksekalkaldırım, İstanbul'un mütevazı şekilde meşhur bir yeridir. Ondan ne Nişantaşı, ne Maçka, ne Adalar, Modalar gibi söz açılabilir, ne de paralı taşrahların hayal ettiği Doğru Yol gibi şehvetli, zevklidir. Yüksekalkaldırım, gören olursa, acayıplerin yokuşudur. Yan sokakların isimleri pek güzeldir. Bir Alageyik Sokağı vardır hele... Akşam olunca kalın sesli bir kadının gramofonda söylediği "Bir ihtimal daha var" şarkısını, Alageyik Sokağı'nın başındaki kahveci ile beraber mırıldanan "6" numaranın Aysel'inin korkunç kaşları, yanan gözleri bir dakika insanoğlunun kitaplara, konferanslara, mekteplere, gazetelere, siyasi müzakerelere, her şeye girmiş halini düşündürür, yine unuturlar. Alageyik Sokağı'ndan Yüksekalkaldırım'a keskin bir insanlık kokusu fırlar. Aşağıya doğru karanlık insanların saadete doğru gittikleri görülür. Âdem oğlunun Havva kızına en kavuşamadığı yerde kavuşmak istenilen saadete Alageyik Sokağı'ndan girilir. Sonra yine Yüksekalkaldırım'a çıkılır. Sol tarafta merdivenli bir yokuş, havagazi fenerleri, üzüntüsüz gözükten dar sokakların hikâyesine yürümek istemezseniz, Yüksekalkaldırım'ın tepesinden "Şimdi yâr olmayı istersin ama" şarkısı sizi çeker. Durmazsanız iki adımla üç adım arasında hangi şarkının söy-

lenildiğini anlamak mümkün değildir: "Mariya Magdalena" mı yoksa, "Olmaz ilaç sine-i sad pâreme" mi? Akşamları da güzeldir Yüksekaldırım'ın, ihtiyar Levanten kitapçıları, kitapçılarının camekânları da... "Monte-Cristo" romanının resimli bir sahifesinde "Edmond Dantes" sevgilisine diz çökmüştür. İşte 1834 tarihli bir "Magazine Pittoresque". 244'üncü sahifesi açık, lepiska sakallı Leonardo da Vinci, öteki sahifede, La Cénée isimli meşhur fresque'i altında "La Cénée, fresque detruite de L. V." yazılı. İşte Manon Lesco... Kenarda Stendhal'in "De l'Amour"u... İki adım sonra vücudunun yarısı insan, yarısı balık bir orospu seyredirim. Nişancı'da büyük kırmızı ağızlı bir kız güler. Alçıdan bir Napolyon heykeli ile bronz taklidi bir Wagner büyük adamlığın Yüksekaldırım'da tecellisidirler.

* * *

Yokuşun tam ortasında oturmuştu. Bacağını çıkarıp arkasına koymuştu. Bu takma ayağın yün çorabı, iskarpini tamam; eksikleri var elbet; söylenmez. Bayağı levent adamdı. Geniş yuvarlak omuzları, kara bıyıkları, fırlak göğsü... Sinekkaydı tıraş olmuştu. Düz kalın burnunun kenarlara doğru taşkınlığı ile bir hizada kesilmiş kara bıyıkları, yüzünün keskin hatlarını yumuşatıyor. Ona, ayağını bir dost yüzünden kaybetmiş, artık bu kaybedilmiş bacak yüzünden gelmeyecek olan sevgilisini neşeye yakın bir hüzünle bekleyen bir Şarlo hali veriyordu. Oturduğu yerde ağır ağır sallanıyordu. İki çocuk arkaya atılmış bacağa gözlerini dikmiş, düşünüyorlar denebilecek bir merakla bu takma bacağa bakıyorlardı.

Adam her geçene gülümsüyordu. Eline düşen parayı, bakmadan cebine atıyordu. Bir saniye göz göze geldik. Aynı mihaniki hareketleri yaptı. Sonra ben gittim, kenardan onu seyre başladım. Tabak yapıstırıcının etrafında beş altı kişi idik. Anadolu ahçıları, kapıcılar, çıraklar, seyreden asker ve çocuklar vardı.

Birden takma bacaklı adamın gözlerinin bir kadın bacağına takıldığını gördüm. Kadını uzun uzun, yukarıdaki kumarcının kalabalığına kadar seyretti. Sonra sallanması durdu. Yanında güzel bacaklı bir kadınla geçen yakışıklı, iri yapılı bir

genç adamın da yokuş aşağı inen uzun çevik bacağına seyre daldı. Artık sallanmıyordu. Arkasını dönmüş, bacağına elinin tersiyle kenara itmiş, duvara yaslanmıştı. Gözleri Kuledibi kahvesinin çitlembik ağacının dalları arasına dikilmişti.

Evet, bir bacakları olsaydı... Bu bacaklılar sanki ne halt karıştırıyorlardı? Ah, onun bir bacakları olsaydı!.. Ne mi yapacaktı? Koşacaktı. Alabildiğine koşacaktı. Küçükpazar'daki kahveye düşecek, köşede Adisababa oynayan birinin arkasına kadar mahsustan topallaya topallaya gidecek, sonra sol bacağı-nı gururla yere vurup:

— Bak ulan hele tahta bacak mıyım? diyecekti.

Herifin sandalyesine sol bacağı ile müthiş bir tekme indirecekti. Sonra iki iskemle alıp birinin arkasına bacaklarını dikip kahveciye:

— Kahve yap ulan, diyecekti.

Ondan evvel Alageyik Sokağı'ndan bir sapacaktı da... Oradan hale koşacaktı. Bir sandık portakal alacaktı. Hayır halden evvel Ahmet Efendi'ye bir uğrayacak:

— Ahmet Efendi! Ahmet Efendi! Bir yol şu bacağı bak, şu bacağı! İş verir misin ona? diyecekti.

Kalın adaleli, kılları birbirine karışmış, bir karaltının arasından donuk beyaz derisi bakan, karınca üşüşmüş mermer gibi bacağına, pantolonunu sıyrıp gösterecekti. Oradan bir yokuşa ağır ağır basarak Süleymaniye'ye tırmanacaktı. Cami avlusuna varıp iki bacağına altına alıp çömelecek, bir cıgara tellendirecekti. Sonra birdenbire, rap diye kalkacaktı. Sonra... Yüzüne garip garip bakan bir kız vardı; bir kulübe evde hani... Evin önündeki duvarında "Eşekler apteshanesi" ile "Altınsaray futbol kulübü sahası" yazılı arsada top oynayan çocukları seyredecekti. Kız bir ara pencereye çıkacaktı elbet. İşte o zaman koşacak, çocukların ayağından topu alacak, sol ayağı ile topu minareleyecekti. Arsadan inip arnavutkaldırımından takır takır yürüyüp gidecekti. Arkasından belki kadın koşacak, ayaklarına sarılacak...

— Gitme, gel.

Takma bacaklı levent adam, gözlerini çitlembik ağacından yere dikti. Sonra uyanmış gibi etrafına bakındı. On adım öte-

den, tabak yapıştırıcısının kalabalığında gözlerimi gördü. Güldü. Olduğu yerde sallanmaya başladı. Uzandı. Demin ittiği takma bacağı ihtimamla yanına çekti. Öteki sağlam ayağının kundurayı yırtmış nasırına baktı. Şimdi yokuştan aşağı iniyorum. Evet, onun bacakları olsa neler yapacaktı. Ayaklarıma sanki neşe nûsgü yürümüş gibi yürüdüm. Tam on yedi dakika sonra sevdiğim bir yerden çıkardı. Günlerden bir perşembe idi. Koştum, onu buldum. Halbuki hiç gitmek istemiyordum. Bana takma bacaklı adam, bacakların var, koş, demişti. Tahayyül edebilen bir kafasız adam gibi idim. Kafam uçmuştu, ah bir kafam olsaydı!.. Kafam olsaydı, sevgilime koşmazdım. Beni görünce güzel yüzünün asıldığını görmezdim. "Rahatsız mı ettim sizi," deyince "Eh! biraz" lakırdısını işitmezdim. Kafam olsaydı, levent dilenciden on adım ötede fotin boyayan sıska adama ayakkabılarımı boyatır, bir cıgara verir, şunları öğrenirdim:

— Beyim, günde on, on beş papeli var onun. Buraya dilenci sokmaz. Yerin gediklisidir. Bizim gibi akşama kadar fırça sallayacağına mevlit okur gibi sallanır, durur. Öğleye kadar oturur orda. Öğleden sonragelmez. Evinde istirahat eder. Kaymak gibi beyaz bir Yahudi karısı ile evlidir. Bir de kıskançtır herif, karıya göz açtırmaz. Saat altı buçuk, yedi dedi mi idi "190"lığı açar. Alır Rebeka'yı karşısına? Ahkâm sürer. Sonra güzelce giyinir, vakit geçmemişse sinemaya giderler. Yolda görsen tanımazsın. Bir takma bacağı daha vardır onun. Öylesine iyi yapılmıştır ki topallatmaz bile. Yumuşak lastiktendir. Sekiyor sanırsın yürürken görsen...

*Akademi-Fikir Hareketleri, (2), 15 Mayıs 1946'da
"Bacaklarımız Olsaydı" adıyla yayımlanmıştır.*

Ayten

Omuzları neden yukarıya kalkık bu kadar bluzunun? Saçlarını niçin böyle fena tarıyor?.. Neden bu kadar dar, koyu renkli elbiseler giyiyor? Neden böyle sanki dudaklarını ötedeki masalardaki kadınlar gibi boyuyor?

Arkadan bakılınca ince bacakları, kalçasız, zayıf, hafifçe önüne eğik vücudu, sonra kullanıla kullanıla ip gibi olmuş, siyah kurdele ile bağlı saçları ile çirkindir. Önünden bakılınca da pek ahım şahım değildir: O sutyensiz düşük göğsü, pek fena boyalı dudakları, hiç gülmeyen ince yüzü; dokunaklı, mahzun, azıcık şehla gözleriyle kimseyi pek fazla sarmıyordu.

Burası deniz üstünde bir gazino idi. Her türlü insan gelirdi. İşte bu insanlardan birkaçı: Mavna sahipleri, motor sahipleri, Anadolu zahire tacirleri, kasaplar, balıkçılar, manavlar, vapur vaktini bekleyen evli barklı kendi halinde insanlar, kasaba eşrafı çocukları, bilmem ne kazası, bilmem ne partisi başkanı ile arkadaşları, kaza tahrirat kâtipleri, tren memurları, vapur kahvecileri, vilayet meclisi umumi azası mahdumları...

Bir köşede kahve içip vapur bekleyenler düşünür. Öteki köşede taşralılar bir yandan şişeleri açtırırken öte yandan yanlarındaki misvakla yıkanmış parıl parıl kazma dişli, ömründe kadın görmemiş, lahavleler çeken, rakıya el sürmeyen, kafası tıraşlı, biraz evvel Yeni Cami'de namaz kıldığını için kasketini arkaya atmış, yarı kasabalı, yarı köylü, yarı ceketli, yarı poturlu, dünyanın gidişine göre kıyamet gününü hesaplayan bir adamla alay ederler, onun yalancılıktan yaptığı saflığına gülerler. Bir günlük beylik, beyliktir, diye bir haftalık kazancını harcayanlar orta masalardan üçünü bir araya getirip sıralanmışlardır.

Üsküdarlı Sevim, bir sinema artisti kadar güzeldir bugün... Bakarsın hiçbir İstanbullu rejisörün tarif edemeyeceği kadar saf bir mahalle kızı haliyle insana zevk, hüzün, dostluk, kara sevda aşılır. Bakarsın Marlene Dietrich hanımın yapamayacağı orospuluğu yapar. Cıgarasını öyle üfler, öylesine bacaklarını üst üste atar ki, hani vapurun yarım saat sonra kalkacağını bilmese, o zamana kadar dayanacağını tahmin etmese, *Şehvet Kurbanı* filmini görmemiş olsa, hatta hanımından ufak boylu sopa yemeyeceğini hesaplayabilse bu yirmi sekiz yıllık memur efendi bile işi, bir akşamlik, hayatında son defa olmak üzere azıtabilirdi.

Ama vapur, iskele ile kahveyi zangır zangır sallardı. Bir şişe bira ile sarhoş olduğunu sanan adamcağız, Üsküdarlı Sevimin cinsi cazibesinden habersiz, itiyatlarını bozuvermek hulyasını o kör olasıca kafanın içinde bir defa duydu muydu, duymadı mıydı?.. İnsan, aklından bile geçirmemeli, yoksa günah, yarı yarıya değil, bütün bütüne değil, iki misli, beş misli işlenilmiş kadar zevklidir. Hiç olmazsa bir yaştan sonra bu böyledir. Öyle olmasa insan, iradesine sahip olamaz. Çoğu yaşlı insan, işte böyle hulyalı günahlar, hatta cinayetlerle avunur.

Sevim'i alıp gitmek sanki o kadar kolaymış gibi bir muhakeme yürütülür. Aldın gittin Sevim'i, diyelim. Cebinde yetmiş lira vardır. Sabahleyin belki üç, dört liran kalır ama, cebinde bütün ayın cıgarasızlığı, bütün ay kahve içememek, sabahleyin saleple simit yiyememek, potinlerini boyatamamak, küçük oğlana leblebi ile üzüm götürememek...

İşte vapurun iskeleyi bir sarsması ile beraber itiyatlar da Kadıköy'ünden mi olur, Haydarpaşa'dan mı gelir, aklın bir köşesine oturur, gazetelerini insan gibi açarlar.

Bak biz Üsküdarlı Sevim'den ziyade fıstıkçı kızdan söz açacaktık. Sevim'i görünce unuttuk.

Fıstıkçı kız uzak bir memleketten gelmişti. İstanbul'a geldiği zaman sırtında Anadolu'nun donuk sarısı, donuk kırmızısı, donuk turuncusu, can alıcı yeşili birbirine fazla gösteriş etmeden göz almadan vücuda sarılıveren bir gömleği, başında canlı kırmızı, yeşil oyalı siyah bir krep, belinde etekleri topuklarını döven pamuklu pazenden bir fistanı vardı. Kırşehir'i biz bil-

meyiz, o da bilmiyor pek... Bir göl kenarı görüyor rüyasında; bazı evler, sessiz akşamlar, kıllı adamlar, sıcak gözler, üşütücü, kavurucu bir mavilik...

İstanbul'a yedi yaşında gelmişti. Kocaman kızdı ama yine hatırlayamıyor Kırşehir'i. Onu burada, tam on üç yaşında iken bir bahçıvana nikâhlamışlardı... Bahçıvan kırk beşlik bir adamdı. İlk günler bu adamdan esen bir korku, sonra bir tiksinti havası ile içi dolmuştu. Günler geçmiş, on dokuz yaşını bitirmiş, yirmiye basmış, kocasını aldatmamıştı. Ama bırakıp kaçmıştı.

Bir ramazan gecesi, göl kenarını, sessiz kasabayı hayal etmiş, bir davul sesi duyar gibi olmuş, kulağına: Dengi dengine, dengi dengine diye gümleyen bir davul sesi gelmişti. Gözü hiçbir şeyi görmedi. Her şeyi bırakıp kaçtı. Adam onu aramadı bile. İstanbul sokaklarına ilk düştüğü akşam talihinden buraya düştü bereket!

Onun dar bir alnı, bu alnın içinde üç kırışığı vardı. Siyah, simsiyah saçları ne keskin hatlarla o alnı keser, biçer, oraya bir güzellik, bir insanlık mimarisi kurardı. Güzelleşmeye alnından başladı. Sonra, dudaklarını öyle kocaman kocaman boyamadı. Yürek biçimi yaptı. Zaten o dudaklar, öyle, yürek biçiminde idiler aslında. Hele kenarları, yukarıya doğru bükülmüş, arzu ile kabarıktilar.

Onun en güzel yeri elleri idi. Bu oyuncakları hiç kimse, hiçbir kocaman çocuk kurup işletememişti daha. Onlar insana bakmak, insanı değiştirmek, onlardan gelecek her şeyin tadını arttırmak için yapılmıştı. Bardakları koyarken, fıstık tabağını oturturken, para alıp verirken insana değse, insanın değişmesine, peri padişahının oğlu oluvermemesine şaşardım.

Gitgide birçok şeyler öğrendi ya; önce gülmesini öğrendi. Mahzun, zarif bir gülüş buldu o ağız. Nereden, nasıl getirdiler bu gülüşü de oraya oturtular, bunu öğrenemedim. Kadınlığın, güzelliğin sırrı!

Bir sene kahvemi içerken onu seyrettim. Her gün bir zariflik, bir güzellik, bir buluş, bir başkalık gelip ona, kuş gibi yuva yaptı. Herkesle görüşmezdi. Bir dostu vardı. Bu sarışın, kaytan

bıyıklı, iriyarı, bobstil, açık kahverengi ceketli bir mektepli oğlandı. Ayakkabıları podôsüet, altları kalın kırmızı lastikli idi. Adam kahveden içeriye girince gülmesi, yürümesi değişir, daha da güzel olurdu. Fatma, yok Ayten. Günden güne habersizce gelişmiş güzelliğini hususi bahçeler gibi yalnız ona açardı.

Dün bu kıza yolda rastladım. İşinden bir saat izin almıştı. Yüzü boyasız, renksiz, ama yine pek tatlı idi. Elini verdi, sık-tım. Yine peri padişahının oğlu oldum sandım.

— Aman! Acele işim var, dedi. Bugün pazartesi, iğneye git-meliyim.

— Neee? dedim.

— O çocuktan kaptım. Ben ona bakıyordum halbuki. Ayakkabısını bile ben aldım. Her şeyine yardım ettim. Haber vermeden sıvışınca merak ettim. Zaten şüphelenmiştim. Kanıma baktırdım... dedi. Dolmuşa atladı.

Yedigün, (751), 27 Temmuz 1947

Papaz Efendi

Evimiz kilisenin karşısındaydı. Bu, akşamüstleri lacivert kesilen gökyüzüne, neftileşen çamlara kırmızı tuğladan vücudu ile yaslanan, çan kulesi olmadığı için tepesine her zaman bir karga, yahut da şair bir martı konan haçı ile Bizans'tan beri yüzlerce Rum kalfanın Ortodoks ve cahil kafasından restore edilmiş, kiliseden çok bir Bizans derebeyinin evine benzeyen bir binadır. Bir tek kubbesi vardır. Bina çirkin değildir. Ama güzel de değildir. Küçük kubbelerin bulunması lazım gelen yerlerde mazgala, burca benzeyen delikler, çıkıntılar vardır. Gündüzün kalın, –daha doğrusu görüle görüle bıkılmış haliyle– akşam olunca, neftinin, koyu mavinin, elle tutulması kabil hale gelen renklerin içine kiremit rengiyle yapışıp kaldığı zaman, tepesindeki haçından tutup kuşu bile kaçtırmadan, bir çıkartma gibi ıslatıp defterin koyu mavi zemini üzerine çıkarır da duvara asabilirseniz seyrine doyamazsınız. Galiba kilise mayıs akşamlarında bu hale gelirdi. Ben de mayıs akşamlarında çıkartma çıkaran bir çocuk, belki de ressam olmadığımı hayıflanırdım. Kilisenin çan kulesi, ön taraftaki boş arsadaydı. –Buna çan kulesi demek de doğru değil a!– İki tane çanı vardı. Biri merasimle ölü günlerinde çalan büyük çan, ötekisi her günkü dua ve vapur vakitini köye haber veren küçük çan. Çanların biraz gerisindeki iki çam ağacı arasına konmuş kalasın üstünde o gün ilk defa papaz efendiyi gördüm. İki simsiyah gözü, simsiyah bir sakalı vardı. Ayak ayak üstüne atmıştı. Siyah şapkasını dizlerinin üstüne koymuştu. Sırtında elle dokunulmadan giyilmiş gibi sadakor bir gömlek parlıyordu. Yağlı saçları, çok beyaz geniş alnının üstüne haşarı bir çocuğunki gibi dökülmüştü.

— Merhaba bey, dedi.

— Merhaba, papaz efendi.

— Nasılsınız efendim? Komşuyuz galiba.

— Komşuyuz.

İki sıra, sadakor gömleği gibi beyaz dişi, siyah sakalının arasında parlayıverince, yüzünden o Bizanslı, Ortodoks mana uçuvermişti. Yemek yiyen bir amele kadar güzeldi şimdi. Bütün kilise havasını bir maske gibi çıkarıp atmıştı sanki.

— Sizin valideye söyler misiniz, dedi, bu kış bahçeye ben bakayım.

— Söylerim, dedim.

Söyledim. Ertesi gün sabah sabah onu bahçede buldum. Elinde bel vardı. Uzun pardösüsünü elma ağacına korkuluk gibi germişti. Bembeyaz kolları adeleli idi. Uzun, ince parmaklı ellerini kazmanın sapına dayayıp durdu. Bir avuç topraktan aldı ellerine:

— Severim toprağı. Bu sessiz, mütevazı, sakın deli şeyi, dedi. Hayat bundadır işte. Biz canlı mıyız bunun yanında? Onun için bundan yapıldık, derler.

— Filozofsunuz galiba, papaz efendi?

— Hayır! Ne papazım, ne filozofum. İnsanım. Topraksız, evsiz, barksız, hem de dinsiz.

— Dinsiz mi?

— Bir bakıma elbet dinsizim. Ama sanırım ki Allah varsa bizi yaşamak için yaratmış. Böyle olunca kabul.

Durdu.

— Vazgeçelim, dönelim toprağa, dedi.

— Kaç yaşındasınız papaz efendi?

— Altmış üç.

— Ne?..

Dimdik dikildi. Bir dirhem kötü eti, kötü yağı yoktu. Ahenkle dimdik duran vücudunda fazla hiçbir şey yoktu.

— Maşallah! Olur şey değil! Kırk yaşından fazla görünmüyorsunuz.

— Yaşamak için yerim. Bulursam bol şarap içerim. Cıgarayı ağzımdan düşürmem. Yaprak yerim. Kuş yerim. Daha olmazsa toprak yerim. Ama insan eti yemem. Hep mideden. Sağlam bir

midem var. Çok yemem. Makineyi döndürecek kadar yerim. Fazla istemem. Keyifle yerim, keyifle içerim. Bu gençlik ondan. Hiçbir şeye aldırmam. Papaz rakı içiyor, sarhoş oluyor, papaz kızlara bakıyor, papaz gülüyor derler. Desinler, vız gelir. Hayatta bir şey yapmak istediğim halde, yapamadım. Kumar oynamadım. O kadarına elim varmadı. Yoksa insanların yaptığı her şeyi yapmak isterim. Gençliğimde kuru ekmekle soğan yerdim. Ama genç kızları görünce bir tay gibi kişnerdim.

— Ne diyorsunuz papaz efendi?

— Öyleydim efendim. Neden? Papazım diye mi yapmayacağım. Güzel şeylere bayılırım. Güzel kızlara, iyi şaraplara, otlara, ağaçlara, çiçeklere, kuşlara... Güzel olan her şeye.

Güzel de Türkçe konuşuyordu.

— Sonra yine görüşeceğiz, müsaade, dedi.

Ayağını belin üstüne hırsıyla vurdu. Kırmızı toprak, yumuşak bir sesle hafifçe nemli, yana döküldü.

Papaz:

— İşte bakın, dedi. Bir avuç altından farkı ne? Altın neymiş sanki?

İki büklüm vaziyette bir ayrıkotunu çekerken kafasını bana doğru kaldırdı. O sapasağlam dişlerini gösterdi.

— Altınımız olmadığı için, toprağı sevdiğimiz, onu yediğimiz için dişlerimiz sağlam, dedi. İyi ki, altınımız olmadı. Onun yüzünden belki de ölürdük şimdiye kadar pis yağdan, kara ciğerden...

Papaz efendinin küçük bahçemizle giriştiği kavga sona erdiği zaman, erkekle kadın arasındaki aşk muharebesinde galip çıkan erkeğin hem mağrur hem müşfik hali papaz efendide, kadının o çiçekli, o güzel, o pırıltılı –bir nevi galibiyetten başka bir şey olmayan– dişi mağlubiyeti de toprakta idi. Ne ağaçlarda fazla bir dal, ne de yerde zararlı bir ayrıkotu kalmıştı. Domates fideleri boy atmıştı.

Sarı sarı açmış kabak, hıyar çiçekleri ortasındaki bahçeye bakarak cıgara içişi, kazanılmış, hak edilmiş bir cıgara içişi.

Ben evin penceresindeydim. O, küçücük çekirdeklerin kabuklarını yırtıp koca toprağı iterek havaya fırlayışına keyifle bakıyordu. Bir taşın üstüne oturmuştu. Bir mayıs sonu

ikindisi, göğe buğular halinde şimşekli, ağır bulutlar yığmıştı. Papaz efendi, beni pencerede gördü. Etrafına bakındı. Bahçeyi gösterdi:

— Nasıl? dedi.

Ben de etrafa bir göz attım.

— Güzel oldu. Muharebeyi kazandınız papaz efendi, dedim.

Bir dakika düşündü.

— Tohum gibi askerim, toprak gibi cephanem olduktan sonra, dedi, kazanmasam ayıp olurdu. Aşağıya inin, aşağıya.

Aşağıya inince onu yine Kitabı Mukaddes çobanı gibi dimdik, bele dayanmış buldum.

— Galip bir generale benziyorsunuz, dedim.

Güldü.

— Evet, dedi. Paşa papaz Aleksandros!

Yine toprağı eline aldı. Kırmızı, nemli bir topraktı. Sakalına sürdü.

— İçinde bunun demir, manganez, fosfor, kireç, her şey var, dedi. Ben tohumu anlıyorum. Bir nevi ambar. Bir nevi yumurta. Ama bu toprak denilen şeyi anlayamıyorum. Kimyacı tahlil eder. İçinde şu, şu var, der. Ama tohum içine girince yalnız ona lazım olan şeyleri cömertçe vermesi ne demek? Kokuyu, rengi, madenleri, vitaminleri, çeliğı, fosforu, arseniğı, şekeri, bilmem ki daha neyi?

— Ama yalnız o mu? Ya su? Ya güneş?

— Onun kadar mütevazı olmadıkları için bana ikinci derecede imiş gibi geliyorlar. Yağmur; dua, rica bekliyor sanki yağmur. Şarıl şarıl toprağı aktığı zaman seviniyor, "Allahım, çok şükür!" diyoruz. Ne de güneş gibi pırıl pırıl parlayarak, "Hepinize bir şeyler veriyorum, ben olmasam işiniz dumandır, ben olmasam yaşayamazsınız," der toprak. O, sessizce çamur, balçık halinde ayaklarımızın altında bütün kış, potinlerimizi, üstümüzü kirleterek cansız, kara kırmızı, sarı, külrengi, simsiyah yatar. Sonra baharla beraber içindeki sevinci boşaltır. Hiç durmadan bol bol dağıtarak bize bir bayram gösterir. Çayırlar yoncalarla, bayırlar gelinciklerle, papatyalarla dolar. Çalı süpürgeleri bile gülerler. Karşılığı için hiçbir şey istemeden veriyor o. Cömerttir,

cömert! Sonra vakti gelince, bize yeter dereceye kadar bir bayram gösterdikten sonra, yine alır kucağına, çürütür, doğurur. Çürütür, doğurur. Erkekler değil ama kadınlar muhakkak topraktan çıktı. Toprak ana! Toprak ana! Her mahlukun dışısında bir topraklık var. Biz erkek kısmı güneşin, havanın, suyun çocuklarıyız belki, ama kadınlar muhakkak topraktan.

Elindeki toprağı patlıcan fidelerinin üstüne savurdu. Bir-denbire:

— Sen benim sesimi dinledin mi? dedi.

— Hayır.

— Benim sesim çok güzeldir, bir dinle, dedi. İsa'yı, babasını düşünerek değil, toprağı severek okurum ilahilerimi. Dinlemelisin. Bizans havası korkunçtur, acıdır, hakikatten kaçır, yalanların âlemini, sıkıntıları, hasetleri, şehvetleri, esirliği, bir nevi uslu deliliği söyler. Ama ben onu başka türlü söylerim. Toprağı düşünerek okudum mu iş değişir. İki güzel sesli insan vardır bu adada. Biri benim, buna kimsenin şüphesi yok. Ötekisi de balıkçı Antimos'tur. Dinledin mi hiç onu?

— Hayır, onu da dinlemedim.

— Dinlemişsindir, ama duymamışsındır. Balık ağı örerken, ağıları tamir ederken okur o. Yakından dinlersen bu sesin güzelliğinin farkına varamazsın. Bir iniltiden başka bir şey değildir. Öyle hafif söyler ki, ancak işitilir. Onu dinlemek istiyor musun? O, deniz kenarındaki kulübesinde şarkı söylerken sen bir sandala bineceksin. Şöyle bir on dakika kürek çekeceksin. Denizin ortasında duracaksın. İşte o zaman balıkçının sesini duyabilirsin. Yanında iken duyulmayan bu ses denizin ne tarafına gitsen, ne tarafına gitsen duyulur. Hem öylesine duyulur ki... Uzun uzun dinlemelisin. İçine evvela bir eziklik gelir, sinirlenirsin. Sandalı hızlı hızlı çek. Kıyıdan biraz daha açıl. Daha uzaklara git, korkma! Ses seni kovalayacaktır. İşitilmemeye başladığı yerden sese doğru kürek çekmeye başlayacağına kalıbımı basarım. Balık tutmaya çıkmışsın, denizin içini, balıkları, yakamozları, denizin şıpırtılarını avuç avuç etrafına serpilmiş göreceksin, bu ses insanoğlundur, Allah şarkısı değildir bu. Balıkçı ona söylüyorum sanır ama, ona söylemiyor, denize söylüyor.

O, tam seksen yaşında bir adamdır. Kimseye fena muamele etmemiştir. Ömrünü balık ağı ile örmüştür. O, denizden yiyeceğini çıkarmıştır. İki gün balığa çıkmasa aç kalır ama yetmiş senedir her gün balığa çıkar. Her gün tuttuğu balık, yarının ekmeğine yetiyecek kadardır. O, öylece bir hazine bulmuştur ki, o defineden her gün aldığı şey o kadardır. Bu kadar almak da kimsenin hakkını yememektir. Onun denize söylediği sevdâ, şükran şarkısını beğenirim bilir misin? Bilmezsin. Ben de toprağa söylerim kilisede. Ama benimkisi toprağa bir günahkârın iniltisidir. Ben hayatımı insanları asırlardan beri aldatan ilaçlarla kazanıyorum. Ben uyuyamayanların afyoncusu! Sırmalı elbiselerimle toprağa şarkı söylediğim zaman dinleyenler işin böyle olduğunu bilseler, ne yapmazlardı? Beni aç bırakırlardı, aç!

Yine bir avuç toprak aldı eline:

— Ben toprağa ilâhi okuyorum. Beni dinle, dedi. Balıkçıyı da dinle. O da denizlerin dibine şarkı okuyor. O hakikati bilmeden bularak yaşamış mübarek adam! Seksen yaşında, yalnız balıklara fenalık etmiş adam! Ben, akıllı günahkâr. Ben dünyada balıkçıları, toprakla uğraşan rençberleri severim. Yalnız onları... O kadar...

Papaz efendiyi bir ayın esnasında dinledim. Balıkçıyı hem yakından, hem uzaktan işittim. Bizans havalarının sırrına ermedim ama, günlerce içimi bir kara kurt halinde bu sesler kemirdi.

Kulaklarıma her zaman bu iki ses gelmiştir. Bu sesleri uyku tutmadığı geceler açık bir pencerenin önünde dinlerken o kadar kendime eğilmişimdir ki, kanımın, damarlarımın içinden akışının sesini duyar gibi olurdum.

Papaz efendiyi toprakla uğraşırken görmeliydi. Bu görülecek bir şeydi. Zevkle çalışırdı. Sakalından başka hiçbir şey, papazlığı hatırlatmazdı. O sakal da ilk insanların en gencinin sakalı gibi siyahtı. Papaz efendiyi köylü sevmezdi. Papaz efendi ise köylüye düşman değildi. Herkesle tatlı tatlı, dobra dobra konuşurdu. Hakkında yapılmış dedikodulara aldırmaz bile etmez, kahvede:

— Kim demiş beni kadınlardan pek hoşlanır, diye geçen gün? diye sorardı.

Kimse cevap vermeyince, dedikoduyu çıkaranın gözünün içine bakarak:

— Kadınlardan pek hoşlanmak, nefes almaktır, nefes almayınca yaşanır mı çocuklarım, derdi. Onu bir mehtaplı gecede adanın en yüksek tepesinde kızartılmış bir kuzunun başında birtakım genç Rumlar'la beraber kadınlı erkekli bir âlemde buzlu rakılar çekerken gördüm. Siyah sof kumaştan setresinin ayda parlayan eteklerini beline sokmuş, eline bir peçete almış, dolgun bir Rum kıızıyla şakır şakır kasap oynamıştı. Rakı kadehi bir elinde idi. Öteki elinde genç kızın ufacık eli, bir de bembeyaz, sakız gibi bir mendil vardı. Bu mendille ara sıra kızın alnındaki terleri siliyordu.

Kışın bazı cumartesileri adaya gittiğim zaman, onu bahçede bulurdum. Ispanakları, soğanları gösterir:

— Yalnız gelmemeli bunların arasına, derdi. Havalar soğuk. Salatayı yapacak birisi lazım sana. Yalnız gitmediğim günler, pencerede bir kadın hayali gördüğü zaman, yazın öğleüstü denize vurmuş güneş gibi parlak dişleri gülerdi.

Papaz efendi geçen yaz öldü. Hem de karaciğer hastalığından. Karnı Hüt dağı gibi şişmişti.

— Hastalığım sirozmuş, dedi. Bu hastalık bana gelmemeliydi. Hastalık diye bir şey yoktur. Bu dert de insanların yaptığından.

— Ne oldu papaz efendi? Bir şeyler duydum ben.

— Aldırma, dedi. Ben aldurdım da gidiyorum. Namussuz köylü, dedi. İftira attı. Yalan olduğuna sen inanmalısın. Ama belki de ölmem. Ben bunu da atlatırım.

Atlatamadı, öldü. Papaz efendinin bütün kabahati aptal bir kızı kandırmasıydı. Ölmeden üç gün evvel bir kır kahvesinde gördüm. Yüzü, bembeyazdı. Sakalının arasından çiçek bozuğu yüzünü o gün fark ettim. Ama hâlâ genç, hâlâ güzeldi. Yalnız fena zayıflamıştı. Karnı da belli belirsiz şişmişti.

— Dün su aldılar, dedi. Koşan yanık bacaklı taze bir kız gösterdi:

— Şöyle birisi ile şu dedikoduyu çıkarsalardı yüreğim yanmazdı, dedi.

— Sana vız gelirdi hani böyle şeyler papaz efendi?

— Bu sefer koydu, oturdu içime, dedi. Niye insanlar birbirleriyle bu kadar uğraşırlar... Hem artık ölüm de kapıyı çalmıştı herhalde ki, insanların hakkımdaki lakırdıları beni bu kadar sarstı. Yoksa aldırır mıydım? Bilmez miyim hepsi kalles, budala, hırsız, yalancı? Birbirinin ekmeğine, karısına, kızına, dükkânına göz diktiklerini bilmez miyim? Ben yaşayarak, gülererek, toprak anamızı, güzel kızları seyredip severek üç gün sonra öleceğim.

Üç gün sonra papaz efendi öldü.

Varlık, (327), Ekim 1947

Bir Külhanbey Hikâyesi

Sokak bomboş. Bu sokak da bu vakit bomboş olmasa, şu hıyar delikanlı aftosunu nerede sıkıştırarak? Barhane biraz ötede. Kapısının demir parmaklığı acentenin ışığında gözükebiliyor.

Eskiden hanmış burası, şimdi oda oda kiraya veriyorlar. Han değil mahpushane adeta. Hanın yanında bir bilmem ne müdürlüğü. Na, işte acente. Amerika'ya buradan bilet alınır. Karşıda, asıl mesele de orada, inhisarın cibre fabrikası. Hey aman hey! İnsan hemen demir kepenkleri vurup, "Yahu hemşeri! Sıcak sıcak bir kadehçik be!" diyeceği geliyor.

Hanın kapısından içeri girip çıkmayı beklemek lazım. Acentenin açık arka pencerelerinden her gün işittiği elinin körü bir lisanın yaygarası sokağın ortasına düşüyor. Sokağın neresi bomboş? İnsan ürküyor. Delikanlının sarı kıvrıcık saçlı aftosu bile bu seslere alışık olduğu halde ürktü.

Soma fabrikasının içinden kayışların, tekerleklerin, yatakların şimdi sakın, ahenktar bir lisanla, hatta heyecanla zıngırdarak fısıldaştıklarını duyuyor, bu ses hoşuna gidiyor.

O, bekleyen çıkacakmış gibi heyecanlı, ama hareketleri ağır, cıgarasının dumanı savruluyor, omuzları düşük ama bir tanesi yine ne olur, ne olmaz diye yukarda afili, pantolonunun paçaları, üstüne oturduğu yük arabasının kenarından, içlerinde bacak macak yokmuş gibi sarkıvermişler, böylece bekliyordu. Hanın kapısından üç beş kişi giriyor, çıkıyor. Hanın uzun taşlığından ayak sesleri işittiği zaman fırlamak istiyor ama sonra o taşlık gibi karanlık, sessiz, tozlu, uzanıyor, ayak sesleri bağrında sanki. İşte bu en fenası, işte bu sarhoşlukların en dinsizi, en imansızı, kara sevda bu! Saatler geçiyor, çıkan yok.

Bu han beş kat. Orta yerde kocaman bir boşluk. Taş merdivenlerde kâğıt parçalarına, çekirdeklere, hıyar kabuklarına rastlarsınız. Kundurasının yırtık tabanından içeriye giren çekirdeğin, kiraz çekirdeği olduğunu bu kadar sarhoş olmasına göre yine biliyor yahu. Meseledir bu! Ama mevsim o mevsim, kiraz mevsimi, öyle ya canım, hanın çocukları bu mevsimde çilek yiyecek değil a! Hem çilek çekirdeği olur mu be?

Senelerden beri içi kapkaranlık duran bozuk asansörün içine ben olsam bir göz atardım. O ikinci kata vardığı zaman bakmadığına pişman oldu. Ama artık geri dönmedi.

Kapı aralarından hiçbir ışık sızıntısı koridorun tozlu, yer yer koparılmış muşambasına vurmamışsa daha iyi, millet uyumuş demektir. Cıgaranı yakarsın. Kibrit yere düştüğü zaman tozların üzerinde bir dinamit fitili gibi bir çizgi yapar. Vay anam vay! Ne oluyoruz yahu, der adam. İnsan korkar be! Olur olmaz adamın gireceği han mı burası?

Üçüncü katta oda oda gezdi. Birisinde bir kadın kırık camın çuvalından dışarıya bakıyordu. O kapıyı açınca:

— Yavaş Hüsnu, dedi, aşağıda bekçi var.

Kapıda tıpkı Hüsnu gibi durdu. Dakikalarca, dimdik, sesini çıkarmadan... Hüsnu'nün de böyle duracağını, kadın yüzünü pencereden çevirmemekle anlatmıyor muydu? Kadın, gözü dışarıda:

— Hüsnu, cıgara ver, dedi.

Eşikten üç adımda kadının arkasında idi. Arkaya uzanmış bir sol ele cıgarayı verdi. Sonra kibriti de verdi. Bekledi. Kibriti aldı.

Kadın:

— Hüsnu, ben yarın gidiyorum, dedi. Seni onun için çağırtmıştım. Sana Hatice mi söyledi?

O, kapıya doğru üç adım attı. Yürür gibi bir kulaç hareketiyle kapıyı açtı. Kapı odanın karanlığından koridorun zifiri karanlığına açılırken kadın bağıırıyordu:

— Sabaha, rıhtıma gel, orada konuşuruz. Gelmezsen ben elbiselerini gazinocuya bırakırım.

Dışarıya Hüsnu gibi çıktığı halde hiçbir şey anlamamıştı. Kim bu Hüsnu, hangi Hüsnu? Elbiselerin bırakılacağı hangi gazino?

İkinci oda kilitli idi. Üçüncü odadaki benirledi.

— Kim be? Kim o be? Yanlış be! dedi.

Daha ötekinde kapının tokmağı çevrilir çevrilmez dışarıya öyle parlak bir ışık fırladı ki, eşikte dikilekaldı. Bu ışık taş gibi idi yahu! Beynine indi.

Yerden bir yatak, kenarda yana devrilmiş bir çilek sepeti, bir tabak, tabağın içinde soğan, hıyar, domates kırıntıları, bir şişe su, su mu acaba? Sonra yatakta iki insan. Birinin kırçıl saçları gözüküyor, ötekinin çıplak, esmer, narin, tüysüz baldırlarından tahmin ettiği kapkara, uzun saçlar gözüküyordu. İyi ki gözüküyordu.

Bu ampul amma da kuvvetli ha! Kaç mum acaba? Yüzlük mü? Kırçıl saçının loş, geniş, dolu vücudu yatağın her tarafında öteki yalnız esmer baldırının ince, tahminsiz küçüklüğüyle bir kenara yığılmıştı. Küçük şey horluyordu. O kadar ince, tıpkı rakı fabrikasının kayışları ve yatakları arasındaki fısıldaşma gibi. Böylesi güzel! Hiç tiksiniyor insan. İmbikten geçirilmiş rakı da çinko borulardan böyle ıslık ve horultu arası bir sesle mi geçer? Hayır, küçük şey horlamıyordu. Ama yorganın altında böyle ufak bir ses kuluçkadan yeni çıkmış yavru sesi çıkarıyordu. Bütün bunlar onu fazla heyecana getirmedi. Yalnız bir tek şey; o, küçüğün bir tek omzu sarı yorganı öyle biçimli, yahut öyle biçimsiz bir şekilde yukarıya kaldırmıştı ki... Kapıyı kapayıp karanlığa karışmasaydı gidip yorganı kaldırır, o esmer omzu öperdi. O zaman da bir şeyler olurdu. Belki sustalı bile işe karışırdı. Başı döndü ama boşverdi.

Koridorda üç ekmekçi çırağı ile çarpıştı. Onlara çatmadı. Çünkü başka şeyler düşünüyordu: Bir tek omuz, biçimli, biçimsiz sarı yorganı kaldırmış omuz. Burnuna bir toz kokusu çarpıyordu.

Ekmekçiler odalarına girdiler. O, sofada çeyreklerin sesini duydu. Simitçiler şakır şakır para sayıyorlardı. Simit çörek parası başka türlü sayılmaz a. Hani o sessizce baş ve şahadet parmağın ucu ıslatılarak pangonot sayılması başka, bu başka. Şak, şak, şak!

İki avucunu bitiştirerek ellerini kenetledi. Sonra elinin üstünü dizkapağına vurmaya başladı. Şak, şak, şak! Para sesi duydu. Sonra etrafına bakındı. Onun gibi bir külhanbey ço-

cukluk yapsın. Ya gören olsaydı? Karanlıkla, çocukluğun ne farkı vardı? Hem o öyle şeyler yapacak halde miydi? Sevdalıydı. Meteliksizdi. Merdivenleri dörder dörder atlayarak kendi katına vardı.

— Hey! Ben geldim millet, uyanın ulan, diye bağırdı.

Kapılar açıldı kapandı. Hiçbir ses çıkmadı. Yalnız bir oda kapısının önünde bir kadın peyda oldu. Ona dik dik baktı. İçeriye çekildi. Bir başka kapıda ihtiyar bir kadın dimdik duruyordu. Ömer ona gözlerini dikti. Kadın:

— Ömer, hadi içeriye gir, diyordu.

— Sen gir ana, keyfine bak!

— Üşüyeceksin Ömer.

Amma da dimdik, erkek gibi konuşuyordu. Ne kadın be! Külhanbey anası!

— Sen işine bak ana!

Anası mağrur bir hareketle odanın kapısını örttü.

O yine demin bir kadının gözüktüğü kapıya döndü. Bu, hanın kapısından çıkmasını beklediğinin kapısıydı. Yürüdü. Yere oturdu. Eşiğe kafasını koydu. Koyar koymaz da sızdı.

— Ömer, Ömer, kalk!

Onu sarsan, üstünü süpüren, onu merdivenlerden indiren eşiğin sahibine bir şey söylemiyor. Yük arabasının önünde durdular. Yanındaki:

— Bir şey mi söyleyecektin Ömer? dedi.

— Yooo, ne söyleyeceğim, hiç!

Eline iki beyaz yirmi beşlik sıkıştırıldı. Parayı veren köşeyi dönmüştü bile. Ömer eline baktı.

— Karı parası be! Tuuu! dedi, tükürdü.

Galata sokakları bir rakı kokusu içinde uyanıyordu.

Kameriyeli Mezar

Yalnız o bahçıvanın bahçesinde zeytin ağaçları var. Mezarlık yolu hiç de sessiz bir yol değil. Bir motorun patpatı, kuş sesi, arı, sinek vızıltısı, denizin çakıla serilişi, karşıda bir harp gemisinin buram buram çıkıp da uzaklarda saatlerce duran dumani, eşek nanelerinin kırmızı çiçekleri, katırtırnaklarının parlak sarısı, yaban turplarının, ballıbabaların, çalı süğürgelerinin, devedikenlerinin, karabaşların parıltısı, büyümesi durmuş serviler, sahilin boncuk boncuk camlarla örtülü bu koyunda tabak kırıntıları, camdan şişe tıpalari, geçmiş bir medeniyet asarı gibi yenmiş, keskinliğini suda bırakmış binlerce, bardak, çanak, çömlek, fincan, ilaç şişesi kırıkları, gebermiş at kemikleri... Deniz bütün bunları bu koya nereden alıp getiriyor? Arılar çiçeklerin borularına sokuluyor, üç dört saniyede alacaklarını alıp bir başka çiçeğe uçuyorlar. Bir kuş durmadan cıvıldıyor. Ta Kınalı'dan bir eşek anırtısı geliyor... Zeytin ağaçları sallanmıyorlar bile. Eski Yunan'dan kalmışlar gibi gövdeleri yamru yumru, delik deşik. İşte bizim köyün deniz kenarı mezarlığı Marmara'nın bu durgun gününde, bu, şişe, cam, tabak artıkları parıldayan koya uzanan bir burnun üzerindedir. Önünden kablo geçer. Yola levhalar dikilmiştir. Mezarlıktan evvel, onlar ölüm bahsini açar: (Yüksek tevvettür, kazmayınız! Ölüm tehlikesi!) On adım sonra da mezarlık.

Niyetim mezarlığa gitmek değildi. Kenar yoldan ateş tuğlası harmanının üstüne çıkacaktım. Oradan, eski ocağın içinde sahilden üstüne çıkılamayan kayaların tam önüne bir yol gider. Martı yumurtaları oradadır. Tazeleri ne tatlıdır martı yumurtalarının!.. Yumurta yuvada üç tane ise sakın almayın, iki tane ise

korkmadan alın, kırın, için. Üç tanelisinin bir tanesini kırarsan içinden bir canlı civiciv çıkması ihtimali her zaman vardır. Bir daha da martı yumurtası yiyemezsiniz. Biraz sonra kayaların üstünde olacağım. O acı sesli martıların hepsi havalanacaklar. Acı acı bağrışacaklar. Erkeklerle, hayızdan nifastan kesilmiş martılar sahildeki kayalardan yumurtaları nasıl çaldığımı seyredecekler. Dişiler yumurtaları almaya savaştığını görünce pike yapan tayyareler gibi bana hücum edecekler, korkutmaya çalışacaklar. Bak korkarsam!

Sahana küçük küçük sarılarıyla, bulanık aklarıyla oturdukları zaman dehşetli bir lodosta deniz kokusu burnunuza gelirse martı yumurtalarının içinden bir tanesi bayattır. Zararı yok! Yiyin, bir taraftan da için. Sessiz, ıssız deniz kenarları, uçmak hisleri, vahşi vahşi bağırarak arzusu martı yumurtası yedikten sonra içinize gelirse yumurta tesirini yapmış demektir. Deniz kenarında soyunup bir Robenson ruhuyla vahşi Cuma'ya seslenebilirsiniz. Martılardan başka kimsecikler duymaz. Martı yumurtalarını severim. Çiğ çiğ içerim. Mezarlıkta ne işim var? Ama beton musallanın önünden geçerken, "Ulan, dedim, baka-yım şu mezarlığa be!"

Sıra sıra demir beton direkler arasına dikenli teller gerilmişti. İki dikenli tel arasından mezarlığa girdim. İşte bir mezar! Marmara mermerinden kaskatı, parıl parıl: İçinde iki kişilik yer. Biri daha boş. Üstü, açmış gelincikler, şebboyarla örtülü. Mezarın kenarlarını devedikenini çiçeğine benzeyen mermerize ipek parıltılı açık pembe bir çiçek açan, yaprakları adeta yeşil etli diyebileceğim bir deniz kenarı sarmaşığı kaplamış. Mezarın üstünde 1874-1944 tarihi, bir isim. Sağımda bir başka mezar. Bu güzel bir kameriye benziyor. Her tarafı demir çubuklarla örtülü, demir çubuklu bir çatısı da var. Tam üstünde bir ay yıldız. Hani oturup rakı içmek için fevkalade bir yer. Akşam karanlığı basınca kim bilir katırtırnaklarının kokusu ne ağırdır burada. İsimsiz, taşsız, tahtasız kabartıların kenarından kameriye yaklaştım. Dört ayak merdiveni de var. Mermer üstüne kazılmış fena bir yazı zorcana okunuyor. Evvelce siyah boya ile üstünden geçilmiş ama zaman boyayı dökmüş. Okudum ama:

*Burada kurduk ebediyet yuvamızı.
Gelin dostlar gelin süsleyin
Bahar çiçeklerle yuvamızı.*

Bunun içinde de çift mezar. Bir tanesi hâlâ boş. Ölen erkek. Bir Hüseyin Avni. 1921. Başucunda. Yüksekte gene bir şiir:

*Toprakta gezen göğsüme toprak çekilince
Günler bu heyulayı da elbet silecektir.
Rahmetle anılmaktadır elbet ebediyet
Sessiz yaşadım kim beni nereden bilecektir.*

Öteki daha boş olan mezarın sahibi Ayşe Hüseyin Avni. Onun da bir şiiri var. İyi okuyamadım. Hatırimda da kalmadı pek, tamamı. Yalnız sensiz yaşamak bana haram olsun, ne yapacağım? Olur mu böyle şey? Nasıl edeceğim, deyip duruyor. İkisinin ortasında yıldızları dökülmüş şu cümle:

*Hüseyin Avni ve Ayşe Hüseyin Avni
ebedi yuvası*

Herhalde genç ölmüş bir adam. Doğru, kim nereden seni bilecek. Ben geçtim. Seni merak etmedim Hüseyin Avni Bey ama Ayşe Hanım'ı merak ettim. Belki başka yerde gömülmüştür. Senden sonra pek fazla yaşayacak gibi gözüküyordu ama, belki de ölmemiştir. Şunun şurasında yirmi altı sene geçmiş; nedir ki, Hüseyin Avni Bey? Belki de çoktan İstanbul'dan çekip gitti. Taşrada evlendi. Çocukları var. Nereye gitmiş olabilir? Belki Konya'ya gitmiştir.

Geçen yaz gelmişlerdi. Şöyle bir Adalar'a kadar uzanalım bugün, dediler. Burgaz'ın önünden geçerlerken yeni kocası:

— Ayşe bak Burgaz! Sen, orayı bilirim, derdin. Şurası mezarlık mı? Ne de güzel yerde imiş. Senin ilkin orda değil mi?

Ayşe Hanım belki de hafifçe bir şeyler duymuştur. Belki de başını mahzun mahzun sallamış, belki de:

— Aman şimdi bu lafın sırası mı İhsan Bey? Buraya gezme-ye geldik, demiştir.

Seni artık hatırlamadığı, hatırlamak bile istemediği için ikinci kocası kıs kıs gülmüş. Bóbürlenmiştir, oh olsun Hüseyin Avni Bey!..

Belki de Ayşe Hanım İzmir'e gitmiştir. Orada ölmüştür, İzmir'in Akdeniz'e bakan bir mezarlığında da Ayşe Hanım yatıyor. Hiç evlenmemiştir.

Çocuklarınız oldu mu? Sanmıyorum. Siz pek sevişirmişsiniz. Paralı imişsiniz de. Bu çubuklar, bu mermerler, bu çirkin çirkin yaldızlı yazılar az para ile mi olur? İnsanlara birbirinizi sevdiğinizi ilan etmeniz son reklamını doğrusu tamam yapmışsınız. Herhalde siz olsaydı, çocuklarınızı da pek sever, yanınızda yer ayırırdınız. Anca beraber, kanca beraber! Çocuklarınız olmamış herhalde. İyi olmuş da olmamış. Bu yabani otları yolarlardı. Pek yazık olurdu yabani otlara! Ne de keskin kokuları var. Herhalde birçok hastalıklara iyi gelecek bitkiler bunlar. Sanki bir ecza kutusu şu ısırgana benzeyen koyu yeşil ot. Ayşe Hanım İstanbul'da ise hâlâ seni düşünüyorsa, neden gelip de bu otları ayıklamıyor, Hüseyin Avni Bey? Belki de pek ihtiyar olmuştur da yüreciği kaldırmıyordur.

Yirmi beş sene geçmeden artık yazılar okunmuyor, kameriye nerde ise çökecek. Zamane insanları da, "Allah Allah! Ayşe Hanım'la Hüseyin Avni Bey sevişmişler yahu! Zavalılıklar!" diyemeyecek kadar dünyaya dalmışlar. Ayşe Hanım hâlâ yaşadığı halde böyle! Ya Ayşe Hanım da öldükten sonra yirmi sene geçmeden bütün bu kameriye poyrazın eliyle yıkılıverecek. Belki de bir nankör insan eli ayağına takılmasın diye kameriyenin hurda demirlerini denize atıverecek. Ne feci şey!

Ayşe Hanım'ı merak ediyorum Evlendi mi? Nerede şimdi? Hâlâ yaşıyor mu? Ama seni hiç merak etmiyorum Hüseyin Avni Bey. Zengindin, iyi yaşadın, sevdin, sevildin, öldün, gömüldün, olacak oldu yani! Ne yapalım? Bu böyle Hüseyin Avni Beyciğim. Martı yumurtası sevmezdin herhalde sen. Sen hassas, şair adammışsın Hüseyin Avni Bey! Hoşça kal! Ne tuhaf adammışsın! Şiirin de pek kötü ama Ayşe Hanımınkinden iyi.

Mezarlıktan çıkarken tahtası yere düşüp kırılmış bir mezar gördüm. Alıp tahtayı kara kara şu yazıyı okudum üstünde: Muhlis — Burgaz posta müdürü... Bakın ben burada yalan söy-

lüyorum işte. Burgaz posta müdürü Muhlis'i hatırlıyorum. Babamın arkadaşı idi. Zayıf, kibar, çelebi bir adamdı. Her zaman kahverenkli giyerdi Uzun, mahzun, kibar bir yüzü vardı. Kınalı'ya bakan burundaki kanepeye oturur, güneşin batışını seyrederdi. Genç bir karısı vardı. Dinç adamdı. Daha yaşayabilirdi. Karısı yüzünden öldü derler. Buraya gömülmüştü. Tahatası mahtası yoktur. Ama iyi biliyorum ki, buralardadır. Üzeri katırtırnakları, gelincikler, çalı süpürgeleri ile örtülmüştür. Kibar, iyi yürekli, mütevazı Muhlis Bey zaten istemezdi mezar taşı. Nedir mezar taşı sanki? Bilmem hangi büyük adamın mezarını ararlar. Kitaplar mezar bulunamadığı için üzülür. —Şu kitaplara da ne oluyor?— Âlimler şurada olması melhuzdur, derler. Hatta bazen atmasıyondan mezar bulurlar. Karagöz'ün mezarı derler, mesela. Ne lüzumsuz şeyler bunlar canım! Belki Karagöz mezar taşı istemezdi. O zamanın mezar taşları da mezar taşı idi ya! Belki de isterdi. Ben olsam ben de o mezar taşlarından isterdim. Muhlis Bey de isterdi öyle bir mezar taşı. Muhlis Gelincik 1880-1932 — Burgaz'da posta müdürü — El fatiha. Belki fatiha istemezdi. Sevdiği bir şarkısı vardı:

*Akşam kapladı her yeri
Keder sardı dereleri*

Bu şarkıyı da elbet mezar taşına kazdırmazdı. Ama belli olmuyor ki, şu insanlar... Mezar taşında nasihat bile ediyorlar yaşayana.

Martı yumurtalarına doğru yürüdüm. Keratalar, ne de çıkılması zor yerlere yumurtluyorlar. Nasıl da saklıyorlar onları! Nereden de biliyorlar bir martı yumurtası düşmanı vardır diye. Herhalde insanlardan saklamıyorlar. Kim bilir, güneşte şu sakın sakın kurunmaya çalışan karabataklar belki martı yumurtası oburudur. Belki de kertenkele, yılan sever martı yumurtasını, kim bilir?

Ellerim kan içinde kaldı. Yüzüm gözüm toprakla doldu. Ama kırka yakın martı yumurtası topladım. Şu yumurtaların birkaçını bizim kuluçkanın altına koysam... Kim bilir nasıl şaşırdı bizim tepeli tavuk? Ne sersem şeydir o! Geçen sene

altından ördekler sarı sarı çıktıkları zaman zavallıları suya gitmesinler diye az mı gagalamıştı. Zavallı ördek yavruları bir zaman yalağın içine giremediler. Ama bir sabah bağıra bağıra isyan edip atıverdiler kendilerini suya.

Neye bana üzüntü vermedi bugün ölüm? Yoksa onu düşünmek mi istemiyorum? Hayır, şu Ayşe Hanım'la Hüseyin Avni Bey'e kızdım. Ne ayıp şey birbirini sevdiğini mezardan bile söylemek bir karıkoca için!

* * *

Dün gazinoda üç hanım konuşurlarken duydum

— Haydi Ayşe Hanım'a gidelim. Bahçesi güzeldir, otururuz, diyordu bir tanesi.

Öteki:

— Sabahleyin gördüm onu, İstanbul'a iniyordu, dedi.

— Hüseyin Avni Bey'den izin almış mı?

Gülüştüler. Önce bu muhavere den bir şey anlamadım. Sonra Ayşe - Hüseyin Avni kelimeleri kafama nedense takıldı. Birdenbire mezarlıktaki kameriyeyi hatırladım. Ne olursa olsun "Kim bu hanım?" diye sorayım şu hanımlara, diyordum. Soramayacaktım ya, bereket versin üçüncü hanıma:

— Kim bu Ayşe Hanım? dedi.

Ötekilerden biri:

— Merhum Hüseyin Avni Bey'in haremi, dedi. Odasında bir resmi vardır. Bir yere mi gidecek, Ayşe Hanım bir şey mi alacak, evini kiraya mı verecek, resmin önüne geçer: "Hüseyin Avni Bey, Hüseyin Avni Bey!" der, "Ben bugün İstanbul'a inmek istiyorum. İneyim mi?" Geçenlerde dört çile yün almış. O çileyi iki eliyle tutuyor, ben yumak yapıyordum. Birdenbire ayağa kalktı. Elinde çile, resme karşı döndü: "Hüseyin Avni Bey! Hüseyin Avni Bey!" dedi. "Sana bir kazak öreyim mi?" Bir taraftan da boncuk boncuk gözlerinden yaş dökülür. Korktum doğrusu! Yüreğim ağzıma geldi. "Aman hanım teyzeciğim! Allah aşkına yapma," dedim. Kendini topladı bereket versin. "Ah kızım ah!" dedi, "Ne adamdı o!.."

Üçüncü hanım gene sordu:

— Kaç yaşlarında bu hanım?

— Yetmişlik var. Ama her işini Hüseyin Avni Bey'e danışır. Ona danışmadan adım atmaz.

Seni Hüseyin Avni Bey seni! Nasıl da bağlamışsın kadını? Bu işin sırrını da beraber gömdün gitti.

Varlık, (324), Temmuz 1947

Hayvanca Gülen Adam

Evlerinin önünde bir erik ağacı, çardaklı bir asma, çançiçekleri, gramofon çiçekleri... Bu ahşap bir evdir. Dört kardeş oturlar. İkisi kız, ikisi oğlandır. Babaları anaları öleli on sene-den fazla olmalı... Ben bu köye geleli on seneyi geçti. Onları tanımadım. Kızlar, hizmetçilere, yaşlı çocuklar dadılarına basma entari dikerek, kazak örerek, yazın şarkı bile söyleyecek kadar neşelenirler. Erkek kardeşlerden biri kunduracı yanında kalfadır. Sakin, neşesiz, kendi halinde bir adam. Köyde o kadar silik yaşar ki, bir yaz, bacağı kırılıp da, iki ay hastanede yattığı zaman bu yokluğu kimse fark etmedi. Hatta bana, sabahları evlerin önünden tamir edilecek kunduraları toplamak üzere geçen ustası, kundura tamircisi bile bu kaybolmanın farkında değildir gibi gelmişti. Öteki kardeşi, köyde, ondan da silik. Öyle iki ay değil, iki sene gözükme-se, değil kunduracı, öz kız kardeşleri bile farkında olmayacak sanırım. Bu oğlan, merakımı çeker. Gülen, ama aptalca gülen bir yüzü vardır. Beyaz, kuvvetli dişleri gözüktür. Önce, insana saf, temiz gelen bu gülüşün, gözlerine dikkat edilirse, aptalca olduğu anlaşılır. Zaten yüzünde, her zaman hafif bir gülümseme hiç eksik olmaz. Sağlam dişlerini meydana çıkaran geniş tebessümünü herkesten esirger, hatta, insanların yüzüne pek bakmadığını sanıyorum. Bana nedense bir muhabbeti vardır. Dişlerini gösterir, aptallığına acındırır. Köyün en fakir ailesine mensuptur. Bu cins çocukların da ekmeği taştan çıkarmak için ölürcesine çalıştıklarını görüyorum. Hele kışın!

Yaz onlar için büyük şeydir. Evler kiraya verilir, işler artar. Korkunç kış, yerini, gramofonlara, radyolara, çıplak kadınla-

ra bırakınca bu aileler de umumi neşeye katılırlar. Katılmaya da mecburdurlar. Kiralık odalarına yerleşenlerin bir radyoları yoksa, bir gramofoncukları, o da yoksa alafranga şarkılar söyleyen bir genç kadın muhakkak bulunur. Neşe de galiba erkek kısmına genç kadınlardan geçen bir hastalıktır. Bu çocuk çalışmaz, hiç iş görmez demem. Evin ve kiracıların suyunu kuyudan çekerken görürüm. Arkası bana dönük olduğu için göremem, ama o budala gülme hep dudağındadır. Onu başka bir halde tasavvur imkânı yoktur. Sabahları evin önündeki küçük bahçeyi süpürür. Çalı süpürgesini bir on dakika hafif hafif, sonra kudurmuşçasına yerlere çarpar. Bahçelerinin toz ve duman içinde kaldığını görürüm. Evlerimiz birbirine pek yakın olmakla beraber bu toz duman içinde yüzünü göremem. Çılgın bir hal almalı yüzü, derim. Öyle tahmin ederim. O zaman ansızın o aptal tebessümünün de hayvani bir hal aldığını düşünürüm. Mademki, bu gülümseme onun dudağından hiç eksik olmuyor; kızgın, bıkmış, sinirlenmiş anında da dudaklarının kenarından gitmeyeceğini sanırım: Bu hayvanca bir gülümseme olmalıdır.

Hiçbir iş görmez, demiştim. Hiçbir iş görmezdi ama, işsizlerin devam ettiği yerlerde de gözükmezdi. Ne bir kahvede gördüm onu, ne de çayırıklara serilmiş uyuyan işsizlerin arasında ona rastladım. Yalı boyunda da gezinmezdi.

Ben de bir zaman kahveleri asmış, sandaldan, denizden, balığa çıkmaktan usanmıştım. Oyun oynamaksa beni sinirlendiriyordu. Çamlıklara çıkar, uykuya dalar, sevdiklerimi düşünür, yapacağım işleri hayal eder; sever, sevilir, zengin olur, fakir düşer, kitap okur, sevgilime şiir yazardım. İşte bu zamanlarımda çamlıklarda ona sık sık rastlamaya başladım. Bir çamın altında denize ve hulyaya dalmışken bir hışırtı duyardım. Nedir diye dikkat kesilirdim. Uzaklardan, bir gölgenin önüne bir salıntıyla geçtiğini görürdüm. Adımları hızlı, bir işten döneri gibi hali vardır. Benden pek uzaktan geçtiği için çağırıp soramaz, bu adam buralarda ne arar, diye düşünürdüm. Bilhassa cumartesi, pazar günleri ona sık sık buralarda rastlanırdı. Bir gün bir çamın altında onu yakaladım. Yüzünde gene o gülümseyişle beraber kızmış gibi de bir hali vardı. Tamam, dedim kendi ken-

dime, işte tam bahçeyi delice süpürürkenki hal... Dikkat ettim. Hayır, aptalca gülüşünde bir hüzünden başka bir şey yoktu. Bir cıgara verdim. Denize girip girmediğini sordum. Türkçe'yi iyi bilmiyordu. Beyaz dişlerini gösterdi:

— On beş gün var, sonra düşecek denize ben, dedi.

Daha bir şeyler konuştuk. Aptal çocuklar gibi güldü. Verdiğim cıgarayı yakmadı.

— Bende kibrit... dedi.

Ceketinin cebine, kalın, sarı, büyük, etlerine doğru kıvrılmış tırnaklı, küt parmaklı bir el vurdu. Cıgarayı iç cebine koydu. Çamın altına uzandı.

— Uyumak... dedi.

Ben denize girip çıkmıştım, yolum onun yattığı çamın altından geçiyordu. Baktım. Kalkmış. Önümde gidiyor... Kısa bir boyu var. Omuzlarıyla kafası arasındaki mesafe bana pek uzun gibi geldi. Kafası mı büyüktü, boynu mu uzundu, yoksa omuzları mı pek düşüktü? Galiba hepsi biraz böyleydi. Kafası yassıca, büyük. Dik, çukursuz bir çenesi var; insana sağa sola dönmeyecekmiş hissini veriyor. Hani döndürdüğünü de hiç görmedim. Omuzları normaldi ama düşüktü. Kollarını pek az oynatıyordu. Biraz zıplar gibi, öne öne sallanarak yürüyordu. Yürüyüşünde, dudaklarındaki bir şeye tempo tutuyor hali vardı ama şarkı söylemiyordu. Belki içinden bir şarkı söylüyordu, kim bilir? Daha yaz iyice gelmemiş, göçler köyde çoğalmamıştı. O, çamların altında uzanıp gülüyor, bir şey bekler gibi bekliyordu. Merak ettim. Senelerce bu adamı merak ettim. Bazı sokak aralıklarından vapur gelince, iskeleyi dikkatle seyrettiğini fark ettim. Pazar günleri de onun adeta mesut olduğunu, içinin gülümsediğini gördüm. O tahmin ettiğim hayvanca gülümsemeyi ise bir türlü yüzünde yakalayamadım.

Yaz ortasında bir gündü. İki arkadaş öğle sıcağında çamlara çıkıyorduk. Yanımızda yiyeceklerimiz, yer kilimimiz vardı. Arkamıza bir sokak köpeği takılmıştı. Yemeğimizi yedik. Köpeği doyurduk. Uzandık, uyuduk... Köpek benim başucumda yatıyordu. Bir ara köpeğin korkunç bir şekilde homurdandığını yarı uykuda duydum. Ne oluyor diye iyice uyandım. Köpek, bir istikamete doğru homurdanıyor, atılmak ister gibi hareketler yapıyordu.

— Tut, Sarı! dedim.

Köpekle beraber kıpırdayan bir kocayemiş kümesinin arkasına doğru yürüdük. Birden otların arasından birisi fırladı. Adamın beni görünce yüzünden bir korku uçmuştu. Dudakları açıldı. Hiç görmediğim sırtlan dişini hatırıma getiren dişleriyle hayvanca gülümseyen bir adam gördüm: Oydu. Gülüyordu. Gülüyordu ama, korkunç, hayvani bir gülüştü bu. Yanıma üç adım kalıncaya kadar sokuldu. Bir adım daha attı. Geriledim. Ağzı kurumuştı. Büyük, şimdi buruşuk dudaklarının kenarı, suyu kaçmış iplik gibi uzayan tükrüklerle kaplı idi. Ağzıyla nefes alamıyor, burun kanatları oynuyor, yanağının bir tarafında gözünün altı durmadan seyiriyordu.

— Ne var ulan! dedim.

Bir şeyler mırıldanarak uzaklaştı. Köpeğe, öylesine gülümseyerek baktı ki, hayvan geri geri çekildi.

Hiçbir şey anlamamış, şüpheler içinde yerime gelip oturmuştum. İçimi garip bir üzüntü yahut korku kaplamıştı, acaba birisini mi öldürmüştü? Bu, öldüren, öldürmek isteyen bir adam surati idi. Bir evi, bir köyü ateşe mi verecekti? Sokaklarda önüne gelene saldırıp çocukları ve kadınları mı ısıracaktı? Yoksa uyumuşları öldürmek isteyen manyak uykusuz adam mıydı?

On dakika geçti geçmedi, önümde tekrar belirdi. Ben de onu düşünüyordum. Dalmışım. Önümde durmadı. Geçiyordu. Benim tarafıma baktı. Baktım, yüzü düzelmişti. Dudaklarını silmiş olacaktı. Artık kenarları beyaz değildi. Ağzına tükrük gelmişti. Siyah buruşuk dudakları açılmış, pembeleşmişti. Aptalca, safça güldü.

— Sende biraz var mı? dedim.

Şahadetparmağımla bir burgu işareti yaparak kafasını gösterdim.

— Yok, yok, dedi. Başını şiddetle iki tarafa salladı. Yanıma dostça yaklaştı. Kolumu yakaladı. Deminki çalığa kadar gittik.

— Bak, dedi.

Baktım: Bir çamın altına bir çift uzanmıştı. Kız erkeğin kolunda uyumuştı. Erkek havada uçuşan bulutlara dalmış, cıga-

rasını içiyordu. Bir müddet baktık. Sonra geldiğimiz yere doğru yürüdük. Yüzüme, adeta zeki diyebileceğim, kendisini haklı görüp görmediğimi anlamak isteyen bir halle bakıyordu.

— Benim karı yok.. Karı güzel... dedi.

Dudaklarının kenarından hayal gibi beyaz bir dil geçti. Sonra ses işitmiş gibi uzun kafasını kaldırıp bir şey dinlermişçesine durdu. Gözleri gene hayvanlaşmıştı. Uzakta bir çift görmüş olacaktı. Hırsız adımlarıyla oraya doğru başı önünde uzaklaştı.

Varlık, (312), Temmuz 1946

MAHALLE KAHVESİ

Mahalle Kahvesi

Yazın bu küçük mahalle kahvesinin bahçesine sık sık gittiğim için, karayelin, tipinin çılgınca savrulduğu akşam, içeriye girdiğim zaman yadırganmadım. Kahve sapa bir yerde idi. Yapraklarını dökmüş iki söğüt ağacı ile üzerinde hâlâ üç dört kuru yaprak sallanan bir asmayı kar öyle işlemişti ki bahar akşamları, yaz geceleri pek sevimli olan bahçenin mora kaçan beyaz bir ışıkla dibinden aydınlık haldeki güzelliğine, girerken şöyle bir göz attığım halde camın kenarına yerleşip de buğuları silince uzun zaman daldım, hem sevdalandım. Bu mor ışık o kadar çabuk koyulaştı ki kahve daha ışıkları bile yakmamıştı. İnce belli çay bardaklarının en güzelini önüme bırakıp giden kahveci:

— Kışın da güzel değil mi, bahçe? dedi.

Bahçedeki mavi boyalı kasımpatlarının üzerine birikmiş karları gösterdi.

— Morukların söylenmeyeceğini bilsem ışıkları daha yakmazdım ya, dedi, neredeyse homurdanmaya başlarlar.

Kahve ışıklarını yakınca dışarıdaki karın ışığı söndü. İçeriye göz attım. Sekiz kişi ya var, ya yoktu. Küçük kapağının içinden alevler atarak yanan sac sobanın sağ tarafının neredeyse kıpkırmızı kızaracağını biliyor, bekliyordum. Yanımda tavla oynayanlar vardı. Bir zaman onlara daldım. Ara sıra camı silecek alnımı camlara yapıştırıp dışarıyı seyrettim.

Evimden çıkınca ortalığın sessizliğini, bu sessizliğe lapa lapa kar yağdığını görmüş, yürümek hevesine kapılmış; ana caddeleri, arkadaş tesadüflerini, malum kalabalık yolları bırakmış, karın daha tez, daha temiz biriktiği, insanların az geçtiği bir semte gitmek üzere تنها tramvaya atlamış, buraya

gelmiştim. Ama ben gelirken yarım saat içinde hava değişmiş, karayel kudurmuş, lapa lapa yağan kar, küçücük küçücük soğuk darı taneleri halinde kaynaşmaya başlamıştı.

Kahveciye:

— Bugünkü gazete var mı? diye sordum.

Elime bir gazete tutuşturdu. Bir taraftan kafamdaki havadislerle dalmaya çalışıyor, öte yandan kahveyi dinliyordum. Maişet derdi münakaşalarından öte insanlar bir şey konuşmuyorlardı. Bir ara kahvenin kapısı rüzgârla, bir adamla beraber açılıyor, avuçlarını üfleyerek o adam içeriye dalıyor, sobanın önünde karnını, göbeğini, göğsünü, dizini iyice ısıttıktan sonra bir tarafa iliştiriyor, ya kendi kendine hulyaya dalıyor, yahut da bir tavla partisinin iki kişilik eğlencesine, oyuncuların itirazına rağmen, bir üçüncü olarak katılıyordu.

Sedirde oturan ihtiyarların yanına da orta yaşlı, ciddi adamlar gelip oturdu. Benden uzakta idiler. Ne konuştuklarını duymıyordum ama yüzlerinde hüznü bir şeyler vardı. Uzun uzun susuyorlardı. Artık epey bir zamandır kahveye insan gelmediğini fark ettim. Küçücük yuvarlak saat kahveciden yana dönük olduğu için saatin kaç olduğunu kestiremiyordum. Epey bir zaman geçti. Birçok insanlar gitti. Kahveci nihayet saatini benden yana çevirdi. On buçuktu. Öyle bir uyuşukluk içinde idim ki kalkıp gidemiyordum. Gitmek ister gibi kımıldandığımı sezen kahveci:

— Eviniz yakınsa acele etmeyin, dedi. Biz bire kadar açığız. Buradan iyi yer mi bulacaksınız?

— Ya? dedim. Bana bir çay daha yap öyleyse... Bir dilim de limon.

Tam bu sırada içeriye birisi girdi. Kaşına kirpiğine kar dolmuş, üstüne beyaz bir ceket giymişti sanki. Gelen adam sobaya doğru yürüdü. Üstünü başını süpürdü. Bir sandalyeye çöktü. Genç, çok genç bir adamdı. Yüzündeki karlar eriyince beyaz, yuvarlak bir yüz meydana çıkmıştı.

Kahvede o gelmeden evvel konuşmalar oluyorken o girince herkes susmuştu. Kenarda tavla oynayanlar da tavlalarını şakırtı ile kapatıp çıkıp gittikten sonra bu sükût büsbütün arttı, uzadı.

Genç adama baktım. Bir sandalyenin üzerinde oturmuş, önüne bakıyordu. İhtiyarlar sakın, ciddi, adeta haindiler. Kahveci başını iki eli arasına almış kahve ocağında oturuyordu. On dakika bir mecliste insanların susması korkunç bir şeydir: Dehşetli sükût uzuyordu.

Genç adam ayak ayak üstüne atıyor, sonra ayağını değiştiriyor, bir türlü oturduğu yerde rahat edemiyordu. Belinden yukarısı imtihan olan bir talebeyi andırıyor... Korkak korkak bakıyor, ayakları ise imtihan heyeti masa altından ayak ayak üstüne attığını göreceklermiş korkusu içinde gibi bir inip bir kalkıyordu. Ayağının birisine altında kırmızı kırmızı yamalar sallanan bir lastik artığı geçirmiş, bunu iple de bağlamıştı. Ötekisinde, torik ağzı gibi açılmış altından hâlâ ıskaraları sallanan bir futbol ayakkabı eskisi vardı.

Kahvedeki sessizlik uzadıkça uzuyordu. Şaşırmıştım. Neredeyse birinin, ya:

— Şeytan geçti!

Yahut da:

— Kız doğdu!

Diyeceğini bekliyordum. Hepimiz gülüşecektik...

Hâlâ kimse bir şey söylemiyordu. Tekrar gözüm yeni gelen adama ilişti. Yüzünü değil, geniş alnını görüyordum: Kırıksız, manasızdı. Üstünde ceket yoktu. Yalnız siyah çizgili beyaz bir mintan vardı. Kirli beyaz renkli bol bir kazağa bürünmüştü. Kazağın ön zaviyesini bir çengel iğne ile tutturmuştu.

Meraklanmış, şaşırmıştım. Bir hareket bile yapamıyordum.

Bu sırada kahvenin kapısı açıldı. İçeriye bir adam girdi. İhtiyarlara doğru yürüdü.

Sizi çağırıyor, dedi. Akli yerinde ama sabaha çıkamayacağına kalıbımı basarım. Ara sıra fena dalıyor. Seni istedi Ali Ağa. Seni de Mahmut Çavuş. İstersen sen de gel Hasan. Seni çok severdi.

Oturan üç kişi ayağa kalktılar. Soba kenarında oturana en küçük bir göz atmadan, ama ona dik dik bakarmış gibi bir halle geçip gittiler. Sanki gözlerini mahsus ondan çeviriyorlardı. Genç adam, büyük gözlerini açmış, gidenlere yalvarır gibi bakıyordu.

Kahveci yeni gelene hâlâ bir çay olsun getirmiyordu. Az sonra yerinden kalktı. Önündeki fincanı kaldırırken:

— Şu zavallıya da benden bir çay yap, dedim.

Bana yalnız gözkapaklarını kaldırıp indirerek bir tuhaf baktı. Çayı getirmeye gittiğini sandım.

Önünden geçerken çocuk birden ayağa kalktı. Kahvecinin önüne dikilmişti. Kahveci farkında değilmiş gibi yana dönerek uzaklaşırken:

— Babam, değil mi? dedi. Ölüyormuş değil mi?

Kahveci susuyordu. Bu hain, kötü, acı bir sükûttu. Sonra sanki buzlar erimiş gibi oldu. Ama cevap yine benim için manasız, çocuk için de acı idi.

— Senin baban değil o.

Genç adam bir şey söylemedi. Bir şeye karar vermiş gibi hızla yürüdü. Kapıyı bir türlü açamıyordu.

Kahveci:

— Sakın eve gideyim deme. Kapıda teyzenin oğlu bekliyor, gebertir senil!

Çocuk düşündü. Bütün kararları uçmuştu. Yüzünde iradesiz hatlar belirdi. Kendisini içeriye iten rüzgârı deler gibi gitti.

Bir zaman bir şey sormadım. Kahvecinin arkası bana dönüktü. Gürültü ile bir şeyler yıkıyordu. Yüzünü benden yana döndürmesini bekledim. Ama bir türlü işini bitiremiyordu. Nihayet döndü.

Ben:

— Nedir bu Allah aşkına? dedim.

Belindeki önlüğü çıkarmaya uğraşıyor, cevap arıyor gibi düşünüyordu.

Kapı açıldı. Bir ihtiyaçla beraber deminki adam girdi. Daha kapıdan girerken:

— Ruhunu teslim etti, dedi. Öteki savuştu mu?

Kahveci, elleri önlüğünün arkadaki bağlarında donmuş gibi idi. Onu çözeceğine tekrar bağladı. Masama doğru geldi. Sanki bana açıklaması lazım olmuş gibi:

— Arabacı Kâmil Ağa, dedi, öldü de... O deminki it, oğlu idi. Kız kardeşini kötü yola sürükledi diye babası reddetmişti.

Sonra öteki adamlara döndü:

— Namussuzum, dedi, pişmanlığından değil, miras vururum diyedir.

İhtiyarlardan biri bu söze taraftar olmadığını gösteren bir yüzle:

— Pişman olsa da affedilemez o, dedi.

Ben dudaklarımın ucuna gelen bir suali nasıl sorduğumu, niçin sorduğumu bilmiyorum. Bu tesiri yapacağını hiç düşünmeden budalaca sordum:

— Kız ne oldu?

Tuhaf bir şey oldu. Birbirlerine bakmadan, halleriyle bakar gibi yaptılar. Ses seda çıkmadı. Deminki sükûtun bir başka türlü içine düştük.

Hatta gözlerde değil ama sükûtta ve sükûtun hareketsizliğinde:

— Bunu niye sordun?

— Ne lüzumu vardı?

— Başka soracak şey yok muydu?

— Ne de meraklı imişsin!..

Diyen bir hal vardı.

Kimse cevap vermedi. Parayı masanın üzerine bıraktım. Kahveciye baktım. Başı önünde düşünüyordu. Sapsarı idi. Elleri hâlâ önlüğünün bağlarını çözmeye çalışıyordu. Kapıyı açtım. Çekip gittim. Kızın ne olduğunu öğrenemedim ama, onu kahvecinin kötü hayattan çekip aldığını mı anladım nedir?

Yedigün, (3), 3 Nisan 1948'de
"Mahalle Kahvesi'nde" adıyla yayımlanmıştır.

Plajdaki Ayna

Sonradan deli olduğuna karar verilen bir adam plajın aynasını kırdı. Bu, insanı yemyeşil gösteren, altının sıırı dökülmüş, camlaşmış aynanın, insanları çirkin göstermesine içerledi, diye tefsir ettiler. Hayır ondan değil, evvelce aynacı imiş. İtalya'dan ayna ithal edermiş, sonra iflas etmiş, az buçuk oynatmış, ayna görünce kırmamazlık edemezmiş diye uydurdular. İşin aslını bir ben biliyorum, bir de ayna.

O halde aynayı kıran da sensin diyeceksiniz, bize numara yapıyorsun. Pekâlâ! Aynayı kıran benim. Deli olduğuma karar verildi. Ama zararsızmışım, pek zararsızmışım. Öcümü aynalardan almışım. Bunlar doğru değil! Doğrusu şu:

Aynayı kırmamın hiçbir sebebi yoktur. Sebepsiz yere kırdım. Canım sıkıldı, eğlenmek için kırdım, bile diyemem. Güzel insanları çirkin gösteriyormuş; ne münasebet efendim. Güzel insanları çirkin gösteren ayna onların derununu tefriş eder. Böyle aynayı plajlara asamazlar. Yoksa aynada insanların çirkin taraflarını mı görmeye başladın da... Hani nasıl yazılar aynada ters çıkarsa insanların da tersleri mi gözüküyordu sana, dersenez ben de size felsefeden hiç hoşlanmadığımı, hele böyle dahiyanesinden öğrendiğimi arz ederim.

Hangi ayna, aynaydı. Böyle haltlar karıştırmazdı. Hangi enayi onu hangi zamanda icat etmişse etmiş; saçımızı taramak, suratımızda kara zıllı diye bakmak, burnumuzu silerken bir gözünü kırıştırmış diye göz atmak, yahut da:

— Üstüne benim sözlerim fena değilmiş be! Hele şu ağzımın kenarından çiğme bak! Vay anasını!.. İfade veriyor suratını!.. Sanki bir erkekten anlamıyorlar vesselam...

Diye bilmek için işe yarar. Her nevi kendi kendine konuşmaları istediğimiz kadar ayna vesilesiyle uzatabiliriz. Aynaya bir genç kız baktırır. Bir erkek düşündürür. Kendi kendine vurgunlara ayna öptürür. İhtiyarlara ölüm, tabut kefen gösterir, veremlilere korkunç ateşlerinin ışığını aynadaki gözlerinde yakarız. Aynaya düşman kesilmek, onunla dost olmak da mümkün. İnsan isterse pekâlâ bir aynayı kırma sebebini felsefeye, edebiyata, ruhiyata, tıbbı, sinire yükleyebilir. Benim plajdaki aynayı kırmamın sebebi ise katiyen yoktur. Ama size günümü yazacağım. Oradan bir sebep bulmaya çalışmak pek manasız olacak ama.

Zeytin ağacının altında bir küçük çocuk oynuyordu. Yanına yaklaştım. Yeşil zeytinleri korku ile bana uzattı.

— Sizin mi bunlar? dedi.

— Benim ya, dedim.

— Ben taş atmadım, dedi, kendi kendilerine düştü bunlar.

— Onlar ne? dedim.

— Acı şeyler, dedi.

Açık mavi gözlerinin kırmızı kirpikleri yanıp yanıp sönüyordu.

— Bunlar ne biliyor musun? dedim.

— Bilmem, dedi.

— Sen zeytin nedir bilir misin?

— Bilirim elbette.

— İşte bunlar zeytin.

— Sabahleyin yediğimiz mi?

— Siz sabahları zeytin mi yersiniz?

— Yeriz ya.

— Senin baban kim, dedim.

— Benim babam yok, dedi.

Mavi gözlerine beyazlıktan mavileşmiş bir gözkapağı altın ışıklarıyla indi. Büyük büyük dudaklarını uzata uzata:

— Benim babam ölmüş, dedi.

— Nerede ölmüş?

— Muharebede.

— Hangi muharebede?

— İstiklal Muharebesi'nde.

İçimden dostum, kardeşim, canım, ruhum, evladım, ciğeri-
rim benim, dedim.

— Oyna zeytinlerle ama, dedim, sakın taş atma emi!

— Sizin mi bu zeytinler?

— Hayır, benim değil. Bu zeytinler kimsenin değil.

— Eve götürüyüm mi bunları?

— Bunlar düşmüş, buruşmuş, iyi değil, kurtludur.

— Öyleyse oynarım, dedi.

— Oyna ama, sakın yine ısırma. Hepsi acıdır.

— İyileri de mi acıdır?

— İyileri de acı olur.

— Sonra nasıl tatlılaşır?

— Onu ben de pek iyi bilmem.

— Kim bilir bunu peki?

— Ne yapacaksın?

— Sabahleyin yemek için zeytin yaparım.

— Annen var mı senin?

— Var tabii.

— Ne iş yapar?

— Çamaşıra gidiyor.

— Sen ne olacaksın büyüyünce?

— Ben mi? dedi.

Gözlerini gözüme kaldırdı. İkimiz de mavi mavi baktık.

— Ben, dedi, boyacı olacağım.

— Ne boyacısı?

— Kundura boyacısı.

— Neden kundura boyacısı?

— Ya ne olayım?

— Doktor ol, dedim.

— Olmam, dedi.

— Neden?

— Olmam işte.

— Neden ama?

— Doktoru sevmem ki.

— Olur mu ya? Bak, dedim. Doktor sevilmez olur mu?

— Tabii sevmem, dedi. Annem hasta oldu. Evimize geldi. Kumbaramızı kırdık. Bütün yirmi beşlikleri ona verdik. Sonra çeyrekler kaldı. Onlarla da reçeteyi yaptırdık. O da zorlan.

— Ama annen iyileşti.

— Annem iyileşti ama paramız gitti. İki gün yemek yemedim ben.

— Peki, dedim, öğretmen ol.

— Ben mektebe gitmiyorum ki.

— Neden?

— Öğretmen beni dövüyor.

— Neden?

— Yaramazlık ediyorum da ondan.

— Sen de yaramazlık yapma.

— Ben yaramazlık ne demek bilmiyorum ki.

— Öğretmenin yapma dediği şey, dedim.

— Belli olmuyor ki! Bir gün arkadaşımın biri, "Çamaşırcının piçi" dedi. Ben de dövdüm onu. Öğretmen de beni dövdü. Ondan sonra hep çamaşırcının piçi diye çağırdılar. Hiç kimseyi dövmedim. Yaramazlıkım diye. Birkaç gün sonra yanımdaki arkadaşın iki kalemi vardı. Birini aldım. Hırsızısın sen diye dövdüler. Benim kalemim yoktu aldım. Sonra o da yaramazlıkım, hem de çok fena bir şeymiş. Bir daha kimsenin kalemini almam dedim. Defterini aldım. Bu sefer hem dövdüler, hem mektepten kovdular.

— Çok fena yapmışsın.

— Fena yaptım. Ben adam olmak istemiyorum ki.

— Ne olmak istiyorsun ya?

— Boyacı olacağım dedim ya. Ahmet ağabeyim de boyacı.

— Sever misin Ahmet ağabeyini?

— Tabii severim. Annem de sever. Bazı gece bizde kalır. Para verir bize. Aç bile kalsak o bulur bize ekmek.

— Asıl ağabeyin değil mi?

— Nasıl asıl ağabeyim?

— Bayağı asıl ağabeyin, babanın oğlu değil mi o da?

— Değil tabii.

— O kimin oğlu?

— Bilmem.

— Kaç yaşında?

— Benden büyük.

— Sen kaç yaşındasın?

— Dokuz.

— O?

— Büyük işte.

— Ne kadar?

— Senin kadar var.

— Ha şu mesele. Peki boyacı olunca n'olacak?

— Para kazanacağım.

— Sonra?

— Sonra rakı içeceğim.

— Sonra?

— Sonram yine potin boyayacağım.

— Sonra?

— Sonra cıgara içeceğim.

— Sonra?

— Elinin körü!

— Bu laf ayıp işte. Senin kulaklarını çekerim.

— Anneme söylersem seni.

— Bir de selam söyle.

Öteden başörtülü, yüzü yuvarlak, tatarımsı bir kadın geldi.

Çocuk ona doğru koştu.

— Anne, bak zeytin, dedi.

Kadın:

— At onları elinden.

Çocuk bir dakika atıp atmamak için düşündü. Bana doğru ilerledi. Zeytinleri, kadının:

— Ne yapıyorsun hınzır?

Demesine vakit kalmadan suratına attı.

Ben güldüm:

— Üzülme hanım, dedim, cocuktur.

Çocuk:

— Anne be, dedi, iki saattir beni lafa tutuyordu.

Kadın:

— Seni sevmiş de konuşuyor oğlum, öyle nobran olma.

— Ben onu sevmedim ki... Ahmet ağabeyim gibi boyacı olacağım dedim. Bana doktor olacaksın sen diyor.

— Bak ne güzel söylüyor.

— O kendisi olsun doktor. Sen bana demiyor muydun? Allah kahretsin o herifleri! Gözlerini toprak doyursun! diye.

— Öyle mi dedim? Allah muhtaç etmesin demedim mi?

— Öyle dedin.

Kadın bana döndü:

— Değil mi beyefendi, dedi. Allah hekime, hâkime muhtaç etmesin.

— Doğru, etmesin, dedim.

Çocuk şimdi arsızlaşmıştı. Annesinin eteklerinde idi. Düşmanca bakıyordu.

— Anne be, dedi, ben boyacı olacağım değil mi?

Kadın:

— Başka ne olabilirsin ki?

Çocuk:

— Benim babam neciydi anne? dedi.

Kadın:

— Boyacıydı.

Çocuk bana:

— Na gördün mü? Babam da boyacı imiş işte.

Kadına:

— Öyle mi? dedim.

Kadın:

— Evet, dedi.

— Muharebede ölmüş, hangisinde? dedim.

Kadın:

— Muharebede ölmedi, dedi.

Çocuk:

— Sen bana öyle söylemedin miydi anne?

— Kim söylemiş sana muharebede öldü diye?

— Ahmet ağabeyim.

— Ahmet ağabeyinin Allah belasını versin.

— Ama ekmeği o getiriyor.

— Sus artık, hadi şuradan!

Çocuk yeniden zeytinler toplamıştı. Kadın:

— At o zehir gibi şeyleri, dedi.

Çocuk yine suratıma attı. Anası bu sefer suratına tokadı ya-pıştırdınca hızlı hızlı viraneliğe doğru uzaklaştı. Orada yıkık bir mescit duvarının kenarından:

— Al, herifi de götürsene mahzene, dedi.

Annesi:

— Utanmaz, hınzır.

Diyerek çocuğa doğru koştu. Bana da bir göz atmayı unut-madı. Büyülenmiş gibi kadını takip ettim. Kapı yerine takılmış bir çuvalın yırtığından içeriye girdik. Arkasında hamamlarda olduğu gibi bir tokmağı olan bir kapı açtık. İçerisi yıkanmamış bir sefil insan kokusu ile apteshane kokuyordu. Muşamba ile örtülü masanın üstünde iki domates, iki hıyar vardı. Kadın:

— Rakı alalım mı? dedi.

— İstemez, dedim.

— Paran yok galiba?

İçimi ezen bir şehvet havasını kaçıracığımdan korkar gibi:

— Var var, dedim, ama rakı içmek istemiyorum öğle sıca-ğında.

Gözlerini gözüme dikti. Eliyle cüzdan cebime vurdu. Bir iki buçukluk çıkardım. Beğenmedi. Bir ikinciye zorla buldum.

— Başka meteliğim yok, dedim.

Güldü. Kollarını boynuma doladı. Dizlerime oturmuştu. Kü-çük çocuk kulübenin kenarına yığılmış taşlardan yukarıda bir deliğe sıkışmıştı. Kafasını uzatmış mavi mavi bize bakıyordu.

— Çocuk? dedim.

Kadın:

— Aldırma, dedi. Alışıkıdır.

Belki yarım saat çocuk sabit gözlerle bize baktı. İkide bir ne zaman cebine koyduğunu hatırlamadığım yeşil zeytin taneleri-ni kafamıza atıyordu.

Birdenbire kafasını ellerine aldı. Bir hayvan çılgılığı ile kıp-kırmızı bağırmaya başladı.

Kadın ıslık gibi bir sesle:

— Beş on para at ona sussun. Yoksa susmaz, diyordu.

Evvla iki çeyrek attım. Olmadı. Bir çeyrek daha attım. Sonra bir yirmi beşlik attım. Beş dakika bir sükût oldu. Sonra mahzenin içini çın çın öttüren bir zil gibi öttü. Şimendifer dü-düğü sesi çıkardı. Gözleri bende idi.

— Şimdi Ahmet ağabeyim yetişsin de görürsün sen, diyordu. Bir yirmi beşlik daha attım.

— Bir tane daha atmazsan...

Demeye kalmadı, anası dizlerimden kalktı. Beni bile yere yıkacak bir tokat aşk etti. Bana:

— Ver bir yirmi beşlik daha şimdi, dedi.

Çocuğun küçük kara eli uzandı. Yirmi beşi aldı. Bize arkasını döndü. Şimdi kulakları seslerimize dikilmiş bir köpek gibi yatıyordu.

Oradan adeta erimiş bir öğle aydınlığına çıktığım zaman şakaklarımda bir zonklama vardı. Hemen plaja koştum.

Plaja temizlenmek, bir şeyden silkinmek, ferahlanmak için mi koştum? Hayır, yalnız mahzenden çıkar çıkmaz kuyudan sığa çıkarılmış bir testi gibi terlemiştim. En çok kafam terlemişti, parmaklarımı saçlarımin diplerine sürdüm. Tırnaklarımin ucu tarafından emilen, yahut bana emilir gibi gelen bir ıslaklık duymuştum. Elime baksam bu ıslaklığın ter olmadığını, tepemden kan sızdığını anlayacakmış gibi oldum.

İşte o zaman tepemden kan sızdığını sanarak denize koşmuştum. Yolumun üzerinde denize girinceye kadar hiçbir şey görmediğimi sanıyordum. Halbuki serinlik vücudumu kaplar kaplamaz bir yeşil ot, bir harabe, bir çocuk, bir duman, bir tren yolu, bir köpek gördüğümü hatırladım. Sonra kadının çocuğunun gözlerini gördüm. Sırtımda idiler.

Piç ne biçim bakıyordu adama. Deniz suyu iyi geldi. İyi gelmesi de mühim bir şey değil. Yalnız şunu anladım da rahatladım ki kafamdan sızan kan değil, termiş. Öyle olsa deniz kıpkırmızı kesilirdi. İşte deniz suyunun yalnız bu faydası oldu. Yoksa hâlâ şakaklarım zonkluyordu. Hâlâ serinliğin, denizin içinde terliyordum. Hâlâ o apteshane kokulu, serin, çok serin bir mahzen havası, gözlerini bize dikmiş mavi gözlü, elleri arpa ekmeği gibi kara ve çatlak çocuk bir duman halinde, ama ne zaman istersem vücut haline getirebileceğim bir ruh halinde beynimle gözüm arasında bir yerde uçuyordu. Durmadan geziniyordu.

Şimdi size aynayı kırmamın sebebini buldum gibi gelir. Bana sen aynada kendini apaçık, bütün vuzuhuyla, çirkinli-

giyle, pisliği, adiliği ile görmüşsün. İşte onun için de... Şiddetle hayır, derim. Siz gülümser, aynada bütün insanlığı, bütün çirkinliği ile kendi vasıtanla sezer gibi olduğun için, insanların bütün denaetlerini, sefaletlerini... Vallahi de hayır, billahi de hayır.

O halde sen bayağı delirmişsin, diyeceksiniz. Neden böyle söylüyorsunuz canım? Bir plajın pis aynasını hiçbir şey düşünmeden, şuursuzca eğilip yerden bir taş alarak, hatta o taşın denizin durgun yüzünde dört beş kere sektirmek içinmiş gibi alarak, aynayı isteyerek bile değil, kazara da denemez, şöylece kırıp atmamak... Neden olmasın?

Herifler koştu. Ben koştum. Yakalayamadılar. Neden sonra ben döndüm, plajı apaçık gören bir ağacın altına yüzükoyun yattım. Hepsi plaj sahibinin kulübesi önüne toplanmışlardı. Yarım saat geçtiği halde hâlâ benden bahsediliyordu. Daha bir saat öyle ayakta durdular, konuştular, gülüştüler, fikir beyan ettiler. Sonra bir polis geldi. Mesele ona da anlatıldı. O da dinledi. O da fikrini söyler gibi idi.

Ben başka yoldan vapur iskelesine gitmek için yolu çok uzun, kendimi çok yorgun buldum. Ağacın altında geceyi bekledim. Sarı bir ay doğdu. Gazinolardan sesler, kahkahalar, şarkılar gelmeye başladı. O zaman elimi saçlarıma attım ki karmakarışıklar. Tarağımı çıkarıp saçlarıma taradım. Bir cıgara yaktım. Dudağıma bir vals yapıştırdım. Pantolonumun cebine ellerimi soktum. Plajın önünden ıslık çalarak, herkes gibi, mesut bir adam gibi, aynayı kıran ben değilmişim gibi geçtim.

Yedigün, (26), 11 Eylül 1948

Uyuz Hastalığı Arkasından Hayal

Uyuzluya bir sinemanın kapısında rastladım. Ayakları çıplaktı. Büyük, sarı ela gözleri, aslında beyaz olduğu halde yer yer morarmış bir derinin içinden, baharda badem ağacı güzelliğiyle bakıyordu.

Bu çocuğu nereden tanıyorum? Bilmem... Belki de hiçbir yerden... Belki de her yerden... Sokakta böyle çocuklar yüzlerce; bir iki değil... Her gün bütün caddelerde, köprünün üstünde altında, çok defa bir sinemanın kapısında üçer beşer, Sirkeci'nin her köftecisi, her işkembecisi önünde, bu, yalnız gözleri kalmış mahlu-kat görülüyor. Bu çocuklar bir gün kaybolurlar. Sonra birdenbire bir kale kapısı açılmış gibi yine o güzel bildikleri, bir sinema oyunu oynuyor sandıkları, karlı çamurlu caddeye düşerler.

Uyuzlunun gözleri bende idi, hatta bir tanesini aşına bir şekilde kırdı. Surat astım. Ne yalan söyleyeyim, bu kadar sefil olduğu için yüzümü buruşturdum. Yoksa benim de içimdeki çocukluk daha ölmedi. Ona bir gözümü kırpar, belki daha ileri gider, dilimi çıkarırdım.

O aldırmadı, güldü. Başını öbür yana çevirdi. Gişedekilere elini uzatmakta devam etti. Bu, büyük, muhteşem bir eldi. Kendi ince yüzünden iki defa daha büyük bir el... Üstüne yer yer, çivit mavisi bir ilaç sürülmüştü. Bilekleri cılk yara içinde idi.

İnsanlara sürünmemek için bir cüzamlı haletiruhiyesiyle çekingendi.

Ben, cüzamlılar iyi huylu olurlarmış, diye okumuştum. Belki de uyuzlular da öyledir.

Yanına sokuldum:

— Ne bu elindekiler? dedim.

— Uyuz, be! dedi. Bir şey değil.

Uyuz, ne korkunç, ne de müthiş bir hastalıktır. Hatta sevimlidir mi, demek istemişti.

Eline düşen çeyreğe bir baktı. Yüzünü kaldırdı. İşte orada, o ela gözlerin içinde, insanları olduğu gibi değil, olacakları gibi sev, diyen adamın adeta fikrini okudum.

Bazı sinema trüklerinde insanın içinden bir başka insanın kalkıp yürüdüğü görülür. İçimden o romantik mahluk kalktı. Çocuğun uyuz mikrobu girmemiş gözlerine doğru ilerledi.

Şu sinemaya akın akın girenlerin içinde eczacılar, doktorlar, iyi insanlar, merhametliler olacağını düşündüm: Bir aralık ben de uyuzla tutulduğum için bilirim.

Elli kuruşluk bir kükürtlü ilacın yarısı; tamamdı...

Bir insan o akşam sinemaya gitmemeyi düşünse...

Matmazele beş kuruşluk veremlilere yardım pulunu yapıştırtmayan şişman madam bilet almayıverse, bu çocuk üç gün içinde pirüpak olurdu; beyaz derisi parlar, siyah tüyleri fışkırır, gözünün solmuş elası lacivertleşir, morluklar uçar, güzel bir kırmızılık, büyük, güzel, çalışkan eller...

İyiliğe, dostluğa, sevgiye, marangozluğa, ya demirciliğe koşan bir yüz, sokakta insan yüzlerine bakıp pırıl pırıl parıldardı. Bir ses, bana:

— Sen o parayı verebilirdin, diyor.

İşte bütün mesele burada: Ben sinemaya gideceğime ona bu parayı verebilirdim. Şimdi ben de herkes gibi düşünmeye başlıyorum.

“O parayı ben versem, o yerdı. O, uyuzla, yalancı bir saadet dünyası içindeydi. Hiç düşürülmediğini sandığı –sahiden İstanbul sokakları aransa kaç düşmüş çeyrek bulunur?– çeyrekler eline düşüyordu. Uyuzun da zararı yoktu. Yalnız yatabildiği, bir yere sığındığı akşamlar, oh, ne güzel kaşınılıyordu!

Ben bunu yapamazdım. Altmış beş kuruşu çocuğa veremezdim: Bu sinemaya verdiğim paranın, bir insanı muhakkak surette bu iğrenç hastalıktan kurtarmak pahasına beni eğlendireceğini bildiğim halde...

Ben de mücrimim, herkes gibi...

Ama, uyuzdan kurtulmak için insanın bir kat daha çamaşır olması lazım! Ama bir evi, bir anası olması lazım! Ama bir su dökünecek yeri olması lazım!..

Altmış beş kuruşu vermemek için daha ne bahaneler bulacağım?.. Bu akşamı kendime zehir etmemek için daha neler bulacağım, yarabbim!..

Uyuzlu çocuk, bir cüzamlı gibi kimseye sürünmemeye, yalnız paralarını göstermeye çalışırken orta yaşlı, sık bir kadın öyle korku, öyle dehşetle çocuğa baktı ki...

İçimden, o sinema numaralarındaki ikinci mahluk, kadınlara, sanki bir cilt hastalıkları uzmanı imiş gibi konuştu:

— Hanımcığım, bendeniz cilt hastalıkları uzmanı doktor Ahmet Derimser!.. Korkmayın hanımcığım. Uyuz öyle bir hastalıktır ki, birkaç günlük tatlı bir kaşıntısı, hadi diyelim, azabı vardır. Bunu çektikten sonra deriniz daha güzelleşir, bütün pisliğini, eskiliğini atar, üç beş gün sonra bir genç kız derisiyle derilenir, tekrar sevgilinizin koluna girersiniz. O, derinizi okşadığı zaman, Acem halılarından, Ankara keçilerinin tüyünden alınan...

... Affedersiniz, tuhaf bir teşbih ama... Kayakların buzdan aldığı o hızlı lezzeti alır. Korkmayın!..

Bu sefer o sinema oyunu kadında baş gösterdi. Kadıncağız, benim, ikinci mahluğun sözüne inandı. Kendisinden şapkasız, mantosuz, çantasız bir başka mahluk kalktı. Küçük çocuğun uyuzuna çırılçıplak sarıldı.

Doğrusu bir kadın neler yapamazdı? Bir hayaldir, bir yalandır, bir korkunç yalandır ama düşünülemez mi?

“Bir kadın bu çocuğu alıp evine götürüyor, uyuz merhemini sürüyor, üç beş gün evinde tutuyor, sonra isterse yine mikrobun kaynadığı sokağa onu tertemiz bırakıyor...”

Doğru, yalnız hayalle geçiniyorum; ben yalnız hayal kuruyorum.

Büyük Doğu, (38), 19 Temmuz 1946

*Dört Zait**

Yolda bir cıgara yakmak canınız istese, kibritiniz de olmasa, gidip de kimden yakarsınız? Bir yol sormanız lazım gelse, kime sorarsınız? Bir kalabalığın toplandığı yerde, ne oldu acaba, diye kime dersiniz? Ben öyle adamlardan biriyim. Daha çok kendisinden cıgara yakılabilen, yol sorulabilenlerden olduğum için hayatımdan memnun olduğum da olur, olmadığım da. Ömrümde birkaç defa, üzerime herhangi bir sualle yürüyen, gözüme sual sorulabilecek adam gibi bakan birkaç bedbahta azametli tavır da takınmadım değil... Kim bilir, ne kadar canım sıkılıyordu o gün... İnsanların içinden bu şekilde seçilmem çokluk hoşuma gitmediği halde, neden böyle yaptım o adama, diye üzüldüğüm çok olmuştur. Kimi de ufak çocukların cıgara yakmak için yanaşmalarına içerlemişimdir. Ne tuhaf yanaşır bu çocuklar! Nasıl gözlerine kestirirler adamı uzaktan! Onların da dört beş defa ümitlerini kırmışımıdır. O zaman yanılmak ne fena şeymiş anlamıştım. Bu çeşit bir yanılmaya insanoglunun hiç tahammülü yokmuş. Cıgara yakmaktan, vazgeçenleri çok gördüm. Bazıları da ümitlerini hiç kırmazlar.

Ben kendim, kaç defa, dakikalarca, yol soracak adam seçemediğimi hatırlıyorum. Sonra artık seçmeye bile sabrım kalmadı, düpedüz bir adama yanaşıp sorduğum olmuştur. Bazıları bildikleri halde göstermemiş, kimi de ne memnuncasına cıgaralarını uzatmışlardır. Bir saadet derecesine yükseliveren bir gülümseyişle gülmüşlerdir. Hele ümidin en az olduğu yerdeki bu dostluk gösterisine insanın nasıl teşekkür edeceğini bilmemesi ne hoş bir haldir; mersi, denir. Sonra teşekkür edilir.

* Dört zait (++++), kan tahlilinde frengi işaretidir.

Eyvallah denir, çok merisi, denir. "Çok çok merisi" tercüme edilir, çok çok teşekkür denir.

Ama şunu da bilirim ki insanoğlu tanımadığı insanoğluna bir şey sormak için, yirmi kişiden seni seçtiği zaman kendine göre birtakım hesaplar yapmıştır. Bu hesaplar da psikolojik hesaplardır.

Bu işe, hele bir de, fizyonomiden anlamak gibi bir boş ve manasız iddia karışırsa... Bana o zaman hep yüz bilimi tezi yapan bir doçenti hatırlatır. Bu zavallı doçent, bakar bakar da insanoğluna, neler uydurmazdı! Halbuki, o insanoğlunun derin bakışı, çizgili yüzü, yüzüne bir hendesi şekilde siyah çizgilerle güzellik çizen saçları, tamamen aksi şeyler söylerdi. Bu derin, alim bakışlarda aptallıktan, bu çizgili yüzde budala genç kız maceralarından başka bir şey yoktu. Geniş alnı çerçeveleyen kara saçlarda bomboş bir ömrün hatıraları bile kalmamıştı.

Çoğumuz psikolojiden çıkmadan, fizyonomiden anlamadan da bu ilimlerin birer cahili, fakat meraklısı halinde insanlara yanaşır, cıgara yakar, vapur sorar, yol öğrenir, merakımızı gideririz. Bu öyle bir alışkanlıktır ki iddiası unutulmuştur. Neden bir sürü gencin arasından seçiliriz? İyi adamız da ondan mı? Sanmam... İyi adamız diye seçilmemiştir. Kendisine sual sorulması münasip görülüşüzdür: Yüzümüz iyi bir yüz müdür? Ne münasebet! Başka bahaneler bulmalıyız; elbisemiz mi eskimiştir; potinlerimiz mi boyasızdır? Gözümüzde hafif bir budalalık, halimizde bir tahammül, burnumuza eğrilik, yanaklarımıza bir bönülük mü oturmuştur? Yoksa, kravatımızın düğüm yerinde bir parlaklık mı vardır? Muhakkak bir şey vardır. Yahut da pek avareyizdir. Otomobilden atlayıp vapura doğru seğirten bir adamı tutup sual sorulur mu? Yahut da kaşlarını çatıp ağır ağır cıgara içen, halinden yeni lokantadan çıktığı anlaşılan kerliferli bir adamdan cıgara yakılabilir mi? Üstünden başından itina akan bir yolcudan yol sorulabilir mi? Hele potinleri pırıl pırıl boyalı bir adama sokakta toplanmış kalabalığın niçin toplandığını sormaya cesaret edebilir misiniz?

Bu böyle olduğu halde, ben, benden cıgara yakılmasına, yol sorulmasına çok az kızarım. Bazen sevgilim, seni görmeye gittiğim zamanlar bana yol sorulursa gidip potinlerimi boyatırım.

Üstü başı muntazam, hali tavrı pek şehirli birinin benden cıgara yakmasını sevmem. Neden derseniz, birçok adamdan cıgara yakmaya cesaret edememiştir bu adam da onun için... Halbuki, hiç de cesaret edilemeyecek şey değildir. Onlardan utanmıştır, benden utanmamıştır. Buna içerlerim doğrusu. Mademki, ayıp olmasa bile, hafifçe garip bir şeydir. Birçok insana yapılamayacak bir harekettir. Ben neden seçileyim? Buna karşılık, hiç düşünmeden, hesap etmeden yol soran köylü, saf, psikoloji ve fizyonomi cahili olanlardan hoşlanırım. Onlar sorsunlar. İçlerinde gizli, hesaplı düşünceler yoktur onların. Hattâ, şu her tarafından temizlik ve azamet akan şişman adama bile sorabilirdi bu adamcağız. Ben bir tesadüfüm, yani her insan gibi bir insanım.

Sevgilim! Hikâyeye girmeden evvel uzun uzun gevezelikler yapmamalıyız. Ama ne yapayım? Kibritim olmadığı zaman cıgarasından cıgara yakılmaya müsait adamı nasıl aramam. Cıgara içmekten vazgeçilebilir mi? Hikâye yazmaktan da, körolası, vazgeçemiyoruz. İşte bir müddettir ben de, elimde cıgara, adam arıyor gibiyim. Ne kadar üstü başı düzgünler, suratı ciddiler, hali azametliler içinde kalmışım ki bir türlü hikâyeme yanaşamıyorum.

Bak, yine hatırıma geldi: Cıgara yakılmaya, yol sorulmaya, ne münasip görülmek, ne de münasip görülmemek iyi bir şeydir. Tuhaf değil mi? Dikkat edersen sevgilim, her iki cins insanda da bir iki aşırılık vardır. Birisi azametli ise, ötekisi pek düşkün, birisi kılıklı ise, ötekisi kılıksız, birisi mağrursa, ötekisi laubali, birisi temizse, ötekisi pis... Bu işin ortası yok, sevgilim: Ne intihap edilmek, ne intihap edilmemek isterim. En iyisi rey vermek galiba! Onun da bir vebali var: En iyisi sevgilim, kibrit sahibi olmak, yolu iyi bilmek, planı çizmeden yola çıkmamak. Ne hakkımız var, değil mi sevgilim, herhangi bir adam hakkında, peşin hükümler sahibi kesilmemize?

Gelelim hikâyeye. Vapur bekliyordum. Hayır vapur da beklemiyordum. Evime gitmek için, yanlış söyledim, gitmemek için vapurun kaçmasını bekliyordum. Bu gece sessiz, kimsesiz köyümde patlayacağım içime doğuyordu. İstanbul'da kalmak, geceyi içki içip sizi düşünerek geçirmek, daha münasipti... Ne çare ki, daha vapur iskelede idi. O gitmeden, ben de bulundu-

ğum yerden ayrılamazdım. Nihayet vapur kalktı: Ben de ferahladım. Bir cıgara yaktım. Kibritim vardı.

Karşımda, bir köşede gençten bir adam oturmuştu. Elinde bir kâğıt tutuyordu... Kâğıda dalmış gitmişti. Yolcu salonu bir ara boşalmış, yine dolmuştu. Elindeki kâğıda bakan adam kafasını kaldırdı. Etrafı bir gözden geçirdi. Ben maksadını anladım: Bu kâğıttan bir şey anlamıyordu. Birisinin ona anlatması lazımdı.

Gözümü ondan ayırdım. Başka yerlere diktim. Bir kadının, bana bakmayan gözlerine daldım... Seçilmek, şu kadar kişinin içinden ne maksatla olduğunu pek bilmediğim şekilde seçilmek bu sıra sinirime dokunuyordu. Ama bir ara aklıma, o kâğıttan anlayacak bir mühim adam diye seçilmek ihtimali geldi. Ne yalan söyleyeyim, bu fikir bana gelir gelmez, hayır kendimi mühim gördüm diye değil, ama malum bir şekilde seçilmek hoşuma mı gitti nedir? Adama bir parçacık baktım. Zaten o da beni seçmişti. Burasını istersen sana kendimi beğendirmek için söylediğimi san...

Adam yanıma yanaştı. Elindeki kâğıdı uzattı.

— Bakın şuna, nedir Allah aşkına? dedi.

Baktım, pek anlamadım. Bir daha, bir daha baktım. Yüreğime bir şey oturdu... Yazın susamışken, birdenbire bir soğuk su içtiniz mi bir sancı, bir ağırlık oturuverir; öyle bir şey oturdu can evime. Adamın yüzüne bakakaldım. O anlatıyordu:

— İşe gireceğim de şimdi. İyi bir iş buldum. Bilseniz ne zamandır işsizim, beyağabey: Nihayet buldum: Nişanlıyım da. Her tarafım sağlam çıktı muayenede. En son bir de kan muayenesi yaptılar. Şartmış. Nasıl kanım da iyi mi dersin?

Yüzü gülüyordu ama, bir şüphe, alnının bir yerini buruşturuyordu. Doçenti hatırladım. Ben de mi fizyonomist kesiliyordum? Hayır, zorla iş bulmuş biri, elinde bir kâğıt, kâğıtta şüpheli işaretler... Hayır! Alnının ortasından, gözlerinin içinden kafasındaki düşüncelerin sıkıntısı dışarıya vurmuştu bu adamın. Kan, üç şekilde muayene edilmişti. Üç şekilde de (+ + +) dört zait vardı.

— Sen bir hastalık mı geçirdin, dostum?

— Yok vallahi, dedi.

Yüzü gerildi. Gözlerinin rengi uçtu.

— Bilmem, anlamam ben bundan, dedim.

Yine sordu:

— Bir şey yok, değil mi?

— Yok herhalde, dedim. Doktor değilim. İyice anlayamıyorum.

— Götüreyim mi bu kâğıdı acaba? dedi. Bana iş verecek daireye?

Cevap vermedim. Yüzüne dikkatli dikkatli baktım. Bu bir dikkatten ziyade aptalca acıyan bir bakıştı...

Sen de galiba bir gün bana böyle acıyarak baktındı... Hani ben de senden, bir yol sormuştum: Saadet yolunu, hatırlıyor musun?

Ne söyledi o adama gözlerim, bilmem ki... Kâğıda beraberce tekrar daldık. Ne götür dedim, ne götürme.. Bakmak istiyor, gözlerinin içine bakıyordum. Adam bembeyaz kesilmişti.

Gittim. Potinlerimi boyattım.. Eve koştum. Tıraş oldum. Temiz bir kravat bağladım. Bugün artık, kimsenin bana yanaşmaması için azametli bir tavır takındım. İşte o gün pardösümü de temizleyiciye verdim, sevgilim.

Varlık, (326), Eylül 1947

Hallaç

Vapurdan çıkarken onu fark etmiştim. Omzundaki dikkatimi çekmişti. Her zaman yanılırdım: O omzundaki şeyi bir musiki aletine, bir eski zaman okuna benzetirdim de... Hallacın kirişi idi. Yine öyle oldu. Görmediğim, bilmediğim bir musiki aleti ile hallaç kirişini birbirine karıştırıp eski romanlarda resimlerini gördüğüm seyyar mızıkacılardan hallaca, hallaçtan seyyar mızıkacılara bir saniyede gidip geldim.

Yaz yeni başlamıştı. O gün ilk sıcaktı. Vapur bekliyorduk. Gelen vapurdan iskeleye öyle insanlar indi ki her gün İstanbul kazan ben kepçe dolaştığım halde onlara rastlamamıştım. Kimlerdir? Ne iş yaparlar? Nasıl yaşarlar? Nerede otururlar? Ne dertleri var? Şu, uzun saçlı bir keman hocasına benzeyen adam kim olabilir? Bu harbi umumi ihtiyat zabiti halini muhafaza eden kıranta adam o zamandan beri ne iş yapmıştı ki hiç değişmemişti? Üstünden başından, bıyığından saçından hâlâ bir Enver Paşalık akıyordu.

Vapurdan benim alakamı çekecek, üzerinde üç dakika meraklanacağım hiç kimsenin çıkamadığı günler olur. Ama böyle günler vapurdan çıkanların üzerinde düşünmek istemediğim günlerdir... O gün öyle bir günümdü. Hiçbir yüzde düşünemiyorken hallacın kirişinden bir ortaçağ ok atıcısına, oradan harp çalan mızıkacılara, oradan da bir ok hızı ile nur yüzlü kirişin sahibine kafam takıldı. Kısaca boylu idi. Ayağında lacivert Karamürsel kumaşı bir potur vardı. Ceketini sırtına almıştı. Sarı zeminli, küçük küçük kırmızı çiçekli gömleğinin yalnız boğazına tesadüf eden düğmesi ilikli, ötekiler açıktı. Aradan beyaz kılı kırmızı göğsü gözüküyordu. Yanımdan geçerken öyle iki

açık mavi göz gördüm ki içim sevinç içinde kaldı. Şu dünyada daha tertemiz mavi gözlü bir hallaç baba vardı. Belki yetmişini aşmıştı. Çevik bir yürüyüşle yürüyor, geniş kocaman tırnaklı elleriyle hâlâ tokmak sallıyordu. Hâlâ dünyadan ümitli idi... Akşamüstü güneş battıktan sonra tepemizde kalan gökyüzü renginde mavi gözleriyle dünyamızda namuslu hallaç baba masalını gezdirdiyordu. O masalı hatırlamıyorum. Yalnız bir ses duyuyorum: Dız dız da dız dız!..

Vapurdan çıkan ötekilerin, bütün vapur bekleyenlerin küçük büyük bütün günahları kimin başına olursa olsun, ben hallaç babanın hafifçe kambur uzaklaşıp gidişiyle hemen hemen birdenbire çocuklaşmış, günahsızlaşmışım.

O gün sıcak bir gündü...

Pamuk, yün şilteler atılacak, pamuk, tokmağı yiyip de kenara yığıldığı zaman bulutları hatırlatacak. Akşam olacak, hallaç baba saçlarında pamuk kırıntıları, üstünde yün kokusu vapura binecek, Kasımpaşa'daki evine dönecek. Kuyudan su çekecek. İhtiyar karısı pırıl pırıl kalaylı maşrapa ile ona su dökecek. Hallaç baba yüzünü yıkayacak. Bıyıklarını sıvazlayacak. Ağzını çalkalayacak. Allaha şükredecek...

Yün şilteler, pamuk şilteler, yastıklar, pumba yastıklar... Her evde atıldığı gibi arada bir sizin evde de şilteler atılır. Bir akşam yorgun, belki de canın sıkkın eve dönersin. Bir de bakarsın ki yastığın davul gibi şişmiştir. Karyolan beyaz, tombul, gebe bir kadın kadar iki canlıdır. Uyku nereden gelir bilinmez. Şu uyku insanın sevgilisi gibi bir şey, gelmeyince sinirlendiriyor. Ama yatağın atılmış diye içinde hafif, kuştüyü bir sevinç vardır.

O gün ne güzel bir gündü! Deniz ne serindi! Ne güleryüzlü idi sandallar, çocuklar, kadınlar! Sanki kimse kimseye bütün gün sövmemişti... Dünya yüzüne bir tek kötü lakırdı, kötü hareket, kötü düşünce o gün için –o günün başı için– insan elinden, insan dilinden, insan kafasından çıkmamış gibi bir akşam oldu.

Ben her zamanki gibi kimsesiz pazarımı bitirmiştım. Hayatımdan memnundum. Hayattan da memnundum. Her şey ıslı ıslıldı. Her şey mavi, akşama doğru kırmızı, sonra lacivert oldu.

Bugün kimse ölmesindi. Bugün dövüş edilmesin, bugün kimse ağlamasındı.

Akşama doğru vapur iskelesine gittim. Daha vapura vakit vardı... İki çocuk iskelenin parmaklıklarında cambazlık yapıyor, bir adamla minimini bir kız çocuğu elleri balık pulu içinde balık avlıyorlardı... İskelenin, hiç çırpınmayan bina gölgeleri düşmüş denizi Monako Prensi'nin akvaryumu gibi idi. Güneş balıklarını, lipsoslar, lipsosları mezgit balıkları kovalıyordu. Köyden güneş çekilmişti. Yalnız iskelenin yarısını yaldızlı bir ışıkla yıkıyordu.

Onu tarifelerin asıldığı siyah tahtanın dibine çömelmiş gördüm. Yüzü kıpkırmızı idi. Bugün iyi çalışmış olacaktı. Yüzünde iskeleye inerkenki pembelik kalmamıştı. Çok kanlı idi. Mavi gözleri uçuk, korkulu idi. Yanında durdum. Yüzüne baktı.

— Yorulmuşsun baba, dedim.

— Yoruldum, dedi. Hiç yorulmazdım. Bilmem nasıl oldu?

— Sahi mi baba? dedim. Hiç yorulmaz mıydın?

— Tam yetmiş sekiz yaşındayım. Hiç yorulmamıştım.

— Allah daha ziyade etsin! Olur bazen insan.

— Yok, olmaz, dedi. Ben yorulmazdım.

— Ben hiçbir iş görmedim. Yine yoruldum. Olur böyle şeyler?

— İşsizlik insanı yorar, dedi.

Mavi gözlerini yine gözlerime verdi. Hafifçe kanlı idiler. İhtiyar hallaç çok derinden bir nefes aldı... Ben yine:

— Olur böyle şeyler, dedim.

— Evet, dedi, demek oluyormuş.

— Karadenizlisin değil mi baba?

— Evet, Karadenizliyim.

— Bugün çok mu şilte attın?

— Bilmem ki, dedi, çok da değildi.

Sonra bir günah işlemiş gibi:

— Ama Allah bereket versin!

Bilmem daha ne sordum, o ne cevap verdi. Aradan günler geçti, unutmuşum. Çalışmaktan, Allah'tan, duadan, şilteden, pamuktan, yastıkla yorgandan, yorganına göre ayağını uzatamayandan, bir şilte bulamayandan, şiltede yatmaya alışık olmayandan söz açmıştık. Sonra o da yorulmuştu, ben de, en son:

— Vapura daha çok var mı?... demişti.

— Altı buçukta, baba.

— Saat kaç?

Gitmiş, saate bakmıştım: Altıya yirmi vardı.

— Altıya yirmi var, demiştim.

Kafasını iskele binasının aşı boyaları ellere, elbiselere çıkan duvarına dayamış, şiltelerin, pumba gibi şişmiş yataklarında bu akşam için hafifçe uykuları kaçacak, yerlerini yapmaya, itiyatlarını bulmaya çalışacakların tozu, dumanı, kiri, mikrobu sinmemiş mavi gözlerine titrek, adeta şeffaf, açık çürük renkli, damarlı bir gözkapığı indirmiş, hallaç baba uyumuştur.

Ben yürüdüm gittim. Rıhtımda bir aşağı bir yukarı dolaşanları seyre müsait bir iskemlede düşünceye daldım. Birdenbire iskele tarafından birtakım sesler geldi. Oraya bir kalabalık toplandı. Merak ettim. İskeleye vardım ki hallaç baba sarı gömleğini yuvarlak, kocaman tırnaklarıyla koparıyor, kesik kesik soluyordu... Etrafına insanlar toplanmıştı. Mavi gözleri korkudan büyümüştü. Yüzü morarmıştı. Gömleğini ara sıra bulamayan tırnakları göğsünün beyaz kıllarını koparıyordu. Durmadan:

— Ölüyorum... Ölüyorum... Ölüyorum... Allah! Allah!.. diyordu.

Bir ara mavi gözleriyle yüzüme baktı. Bilmem tanıdı mı? Yoksa beni doktor mu sandı?

— Doktor?... dedi.

Eczaneye koştum. İhtiyar belediye doktoru ağır ağır, isteksiz beraber geldi. Yolda:

— Kalp krizi olacak, dedi, çok mu ihtiyar?

— Yetmiş sekiz yaşındaymış doktor, dedim.

— Öyle ise gidiyor, dedi...

Biraz adımlarını sıklaştırdı. Hallacın yanına vardı. Nabzını tuttu... İhtiyar hâlâ kendinde idi. Mavi gözleri sanki susmuşlardı... Doktora ümitle, ümitsizlikle hâlâ insanca bakıyorlardı.

— Doktor ölecek miyim? Ölüyor muyum? İğne yap bana doktor... diyordu.

Birkaç defa daha Allah'ı andı. Sonra sustu. Mavi gözleri açıktı. Ama artık insancasına bakmıyorlardı. Yüzü şimdi yer yer sapsarı, soluk, yer yer mordu. Üç dört kişi karga tulumba

yakaladılar. Eczaneye götürdüler... Sanırım bir kâfur kokusu duydu. Büyük bir korku, bir ter alnını, gözlerini kapladı. Ben çekildim. Hallaç baba on beş dakika sonra ölmüştü. Gittim baktım. İlaçların yapıldığı, sıra sıra kutular, etiketler dizili, yaz günü serin eczane kokan imalathanede gözleri küçük havanlara dikili yatıyordu. Mavi yüzü adeta korkusuzdu. Rum eczacı gözlerini kapadı. Bitmişti her şey. Yetmiş sekiz senelik dız dız durmuştu.

İhtiyar belediye doktoru sanki genç olsa kurtaracakmış gibi:

— Çok ihtiyardı, dedi.

Ertesi gün iki delikanlı gelip babalarını eczaneden aldılar. Pembe pembe yüzlü, kocaman başlı, maviş maviş gözlü çocuklardı. Küçüğü:

— Uyyyyy baba! diye ağladı.

Şimdi her sene şiltelerimizin mikrobunu, tozunu bu al yanaklı, kocaman kafalı, kalın dudaklı çocuklar yutmaktadır. Vapurdan günlerden bir gün, bir harp, bir de köpekle seyahata çıkan iki öksüz çocuğun romanını bana hatırlatan hallaç babanın, bütün varını yoğunu babasının ölüsünü götürecek motora harcamış, çocuklarından ikisi iner.

Yedigün, (781), 22 Şubat 1948

Baba-Oğul

Bir müvezziin tek başına günde bin gazete satıp satamayacağı münakaşasını açan adam bir aralık ayında durmadan terliyordu. Münakaşa, gazetelerini meyhanenin boş bir masasına bırakmış kırpık bıyıklı, yuvarlak yuvarlak genç gözlü müvezziin kararıyla sona erdi. O bin gazete hiçbir gün satmamıştı. On beş senelik müvezzi idi.

Yazın altı yüz tane kadar satmıştı. Ama bin tane hiç satmamıştı. Durmadan terleyen adam bin gazeteyi bir müvezziin tek başına satabileceğini biraz evvel hararetle müdafaa ettiği için müvezziin lakırdısının sonunu beklemedi. On dakika evvel kendisine sorulmuş bir suali şimdi hatırlamış gibi yaptı. Soluna döndü. Ona durmadan niçin terlediğini soran adama anlatmaya başladı:

— Babam da böyle idi. Yaz kış, gece gündüz, hatta uyku uyurken durmadan terlerim. Babam da böyle idi. Şu teri keseyim, dedi. Kesti de...

— Nasıl kesti?

— Kesmek kolay. Biraz şap, biraz kına alırsın.

— Nasıl kına?

— Bayağı kına, şu bildiğimiz ihtiyar kadınların saçlarına yaktıklarından.

— Evet.

— Yoksa siz de mi çok terlersiniz?

— Şey... Evet... Ama... Benim ayaklarım terler.

— Haa, bakın benim ayaklarım hiç terlemez. Ne diyordum? Ha... Biraz şap, biraz kına. Şöyle bir başınızdan aşağı döktünüz mü idi ter kesilir. Ter kesilir ama on beş gün sonra bir kesik-

lik başlar. On altıncı gün kafayı vurup yatarsınız. Bir daha da kalkamazsınız. Ben doktora gittim. Terimi gösterdim. Ermeni doktor: “Efendi git başımı belaya sokma! Allahına şükret ki terliyorsun” dedi.

— Demek iyi imiş terlemek?

— Tabii iyi. Ama kalbim biraz zayıf. Zararı yok. Teri kesmek mi? Sakın ha, babam kesti kırk üç yaşında inna lillâh ve inna ileyhi raciûn!

— Vay anasını!

Müvezzi meyhaneciye:

— Babaya bir tek daha! Bir porsiyon da uskumru yap!

Terleyen adam nihayet dudaklarının içine, burnunun deliklerine, beyaz ve şişman boynuna düşen boncuk boncuk terlerini silmek lüzumunu duydu. Cebinden küçücük siyah bir mendil çıkardı. Yüzünü, gözünü, ensesini, boynunu sildi. Bir mendile baktı, bir yanındaki adama. Dikkatle baktı. Ben de baktım. Tuhaf bir şeydi. Bu iki adamdan müvezzi olanı yirmi beş yaşlarında gözüküyordu. Ötekisi elli yaşında vardı. Ama birbirlerine öyle karışık bir şekilde benziyorlardı ki!

Müvezziin rengi kırmızı, sıhhatli bir renkti. Halbuki adamın kara sarı bir rengi vardı. Müvezzi gergin yüzlü idi, o buruştu. Müvezziin gözleri pırıl pırıldı. Onunkiler sönüktü. Müvezziin saçları bakıra çalar renkte kumraldı. Onunkiler simsiyahtı. Aralarında adeta hızlı hızlı, diken diken fırlamış beyazlar da vardı.

Terleyen adam müvezziye:

— Tuhaf bir şey, dedi, hiç benzeyen bir yeriniz yok gibi, ama yine de müthiş birbirinize benziyorsunuz.

Müvezziin yüzünde sevimli, canlı, yüzü yıkayıp temizleyen bir gülümseme gözüküyordu. Ona benzeyen ihtiyar adamın dudağı kaydı, yüzü buruşup kirlendi. Bir ölü ışık uçuğu gözlerinde. O da gülüyordu.

Müvezzi:

— E, elbette, dedi, babam.

Terleyen adam:

— Baban mı? dedi.

Bu sefer ihtiyar tok bir sesle:

— Oğlum beyim, dedi, evet.

Yine gülümsedi. Bu sefer terleyen adam da gülüyordu. Şişman yanağının ta ortasında berrak bir ter damlası bir pire yakalar gibi tuttu, güldü.

İhtiyar adam:

— Ne güldünüz, dedi. Hayret ettiniz değil mi?

Terleyen adam:

— Hayır, hayır dedi, ne münasebet. Niçin hayret edeyim. Yaşını başını almış bir evlat, genç kalmış bir baba. Keşke benim de bu yaşta bir oğlum olsaydı, beraber içerdik.

Müvezzi:

— Hem de beraber terlerdiniz, dedi.

Terleyen adam, ağarmış şakaklarından süzölmeye koyulan ıslaklığı elinin ayasıyla kuruladıktan sonra:

— Şu baba oğula benden birer duble rakı.

Müvezziyle terleyen adam yine ter bahsi üzerine konuşmaya daldılar. Müvezziin babası bu sefer bana döndü:

— Hayret edecek bir şey mi var? Olmaz mı? dedi. Rakı içmek ayıp mı? Hırsızlık yapmak, başkasının ekmeğine göz dikmek günah. Baba oğul içeriz, dedi.

Sonra sesini yavaşlattı:

— Bahriye mektebinde okuttum, dedi. Olmadı, okumadı.

— Ne zararı var, dedim. Ekmeğini çıkarıyor ya.

— Elhamdülillah çıkarıyor. Hem de iyi çıkarıyor.

— Mesele yok öyleyse.

İhtiyar adam rakı kadehine daldı. Sesi daha yavaşlamıştı:

— İki tane idiler, dedi. Şuralar yıkılmadan evvel küçük bir sehpa gibi bir şeyim vardı. Yirmi sene oluyor. Orada gazete satardım. Bunlar da mektebe giderlerdi. Benim gözüm öteki ni tutuyordu. Ah bu başımın belası olacak, diyordum. Dokuz on yaşında idi o zaman. Cigara içerdi. Üstü başı pisti. Kunduralarını çıkarır, satar, yalınayak gezerdi. Ne tokat para ederdi, ne nasihat, ama öteki. Öteki tertemizdi. Bir defterler tutardı. Bayılırdık. Hocası beni görünce onun yüzünden tebrik ederdi. Bundan dört yaş büyüktür. Sonra doktor mektebine verdik, okudu. Avrupa'ya gitti geldi. Senin anlayacağın adamakıllı doktor oldu.

Kadehini almak üzere ihtiyar büyük yumruğunu uzattı.

— Doktor oldu ama adam olmadı, dedi. Ölse ondan bir şey istemem. Şimdi bizi tanımıyor. Hocasının kızı ile evlendiler daha geçenlerde. Yarım ağızla çağırdılar da. İhsan gitti, ben gitmedim. Onun da bir tek temiz elbisesi var. Kardeşim diye tanıtmamış. Akralardan demiş. Yediği naneye bak.

Bunu da bahriye mektebine verdim. Durur oturur mu? Şimdi düşünüyorum, o da bir büyük adam olurdu. Gazete müvezzii babasını hatırlamazdı belki. Yahut hatırlardı da ondan utanırdı. Yani, beyefendi, insanın bazen abuk sabuk düşündüğü oluyor. İyi ki bu adam olmadı, diyorum.

— Adam olan bu, beybaba, dedim.

Yüzüme gözlerini, hasta, kenarları bumburuşuk gözlerini kaldırdı. Tertemiz yuvarlak gözleriyle bana baktı. Sonra oğluna döndü. Bakışlarıyla kocaman delikanlıyı uzun uzun kucakladı. İftiharla yükseldi. Boynundaki gazete kayışını tuttu. Çekip bıraktı. Müvezzi döndü:

— Ne o, baba, dedi.

Aynı gözlerle bakıştılar. Adamın gözü yaş içinde idi. Müvezzi meyhaneciye döndü:

— Babaya artık rakı verme, dedi. Efkârlanıyor.

Varlık, (331), Şubat 1948

Karanfiller ve Domates Suyu

Küçük bir çam ormanı. Vakit sabah. Arı, sinek, kuş sesi. Bir siyah gözlükten görülen yerde ve ağaçlarda güneş parçaları. Sonra uzak, göğün kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden hudutlu bir deniz... İşte böyle bir yerde köyün insanlarını düşünüyorum. Kitaplar, bir zaman bana, insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevineceğini oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmiştiler. Hayır, şimdi insanları kitapların öğrettiği şekilde sevmiyorum. Kitaplar dediğime bakıp da büyük ilmi kitaplar, yahut da dört meşhur kitaptan birisini okuyup iman ettiğim sanılmasın. Şiirler, romanlar, hikâyeler, masallar bana bu ilmi tahsil ettirmişlerdi. Beyinin vapurdan iner inmez çantasını kapam uşaktan iğrenmeyi, sabahleyin altı buçukta tabiatla kavga için sokağa fırlayan adamın çalışmadığını kendi kendime öğrendim. Ama şu sabahleyin altı buçukta tabiatla kavga için sokağa fırlamayan adam, isterse akşama kadar insanları aldatmak için didinsin. Kaç para eder! Gözümde, milyonu olsa da, kalp para ile metelik etmez.

Şimdi artık kimi sevdiğimi, kime saygı duyduğumu biliyorum. Günlerden beri kafamı bir adam kaplıyor (işgal ediyor dememek için).

Köyde ona "Kör Mustafa" derlerdi. Bir gözü sola doğru biraz kaymıştı. Sağ tarafının beyazı ile gözkapığı arasına ciğer kırmızısı bir et parçası oturmuştu. Böyle mi doğmuştur? Yoksa çocukken bir şey mi batmıştı?.. Bu arızalı göz, öteki gözden daha parlaktır, daha siyah, daha canlı, daha zekidir. Bana bir kamburu hatırlatıyor bu göz; tuhaf değil mi? Bir kambur insan çirkindir ama bütün kamburlar iyi yürekli, sevimli insanlardır. Arkadaş canlısıdır, şendirler. Ne severim kamburları!

İşte K r Mustafa'nın bu gözü de bir kambur insanın ruh haletini içine sindirmiŐ, Őkır Őkır, pırıl pırıl, sevimli,  apkın, canlı bir gözüdür. Öteki doğru dürüst göz, onun yanında mahcup, sönük, tatsız tuzsuz, pek de kibirlidir.

K r Mustafa bahçelerde çalışır, gündeliğe gider, sarnıç sıvar, dam aktarır, kuyu kazar...

Bizim köyün lodos tarafı gayri mesk nd r. Orada fundalar, yabani meşe palamutları, kocayemişler, çalı süpürgeleri bir türlü ağaç haline gelemeden, ama ağacı taklit edencesine geliŐir, birbirinin içine girmiş yaşarlar. Bütün bu fundalıklar Fino Kilisesi'nin malıdır. Kocaman, kirli sakallı, cin gibi bir papaz fundalıkları bizimdir diye arada bir dolaşır. İsteyen olursa ucuza kiraya verir. Ama kimse kiralamaz. Çünkü orman memuru buraları Orman Kanunu mucibince orman addeder. Aralarında    beş ufacık  am ağacının boğulduğu yabani, cüce, oduna bile gelmez çalı  ırpı orman memurunun, Orman Kanunu'nun sayesinde mesut yaşarlar.

K r Mustafa nasıl becerdi bilmem... Denize diklemesine inen bu çalılığın bir kısmını ne pahasına ayıkladı, biliyor musunuz; tırnakları pahasına. O  alı  ırpının sere serpe geliŐtiđi, bu denizlere diklemesine inen toprak öyle taşlık, öyle taŐlıktı ki... Sonra Mustafa gündüzleri başka yerde çalışmak mecburiyetinde idi.

Akşam olunca çalıların arasına sakladığı kazmasını alıyor, gün ağarınca kadar söküyor, koparıyor, kazıyordu. Kazdık a kaya, kazdık a taş. Bütün bir yaz, bütün bir kış, orman memurunun tazyiki, çalı, palamut, defne, kocayemiş, diken, ot, kök ona karşı koydular. Bu korkunç mücadeleye    evlek toprak için Mustafa'dan başka bizim köyde kimse giriŐemezdi.

Kaya bitip de yumuşak, esmer pembe bir funda toprağı bir karış meydana çıkınca bir meşe palamudunun korkunç yılan gibi kökü önüne çıkardı. Onu s k nce orman memurunu karşısında bulurdu. O gidince zehirli bir diken başparmağını ŐiŐirirdi. Kazma kürlenir, kürek bulamaz, taş yar gibi yığılırdı. İnsan büyüklüğünde bir kaya yumuşak toprağın üstünde, altındaki bir insan büyüklüğünde c ssesini hiç belli etmeden yosunlu yüzüyle dikilir. Omuzları, tırnakları, ayakları, göğsü, sırtı, bütün kuvveti ile dayanır, onu yener, yıkardı. Kazma iş görmediği zaman yumruğu, yumruğu yetmediği zaman parmakları, parmakları kalın geldiği zaman tırnakları ile toprağı tırmalardı...

Bir sonbahar günü baktık ki küçük çam ağaçları filizi, körpe diken yapraklarıyla, üç beş kocayemiş çingil çingil yemişleriyle yer yer esmer, pembe, kül rengi toprağa saye salar. Biz görenler:

— Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur, dedik.

Bilmedik ki dişle, tırnakla, kanla, canla tabiat denilen canavarı yenmek lazım gelir. Bendeniz bu mücadeleye şahidim. Mustafa'nın kör gözü hiddetten ala bulandığı günleri hatırlıyorum. Hey arslan Mustafa, der; uzakta bir çam gölgesinden korkunç kavgayı seyrededim. Bu kavga Romalı esirlerin arslanla dövüşmesinden şu itibarla farklı idi ki Romalı esir arslana bir çeyrek saat içinde yeniliyordu. Mustafa ejderhayı bir sene içinde, bazen ümitsizlikten, bazen ümittten yeniyordu.

Bir sabah her zamanki çamın altına vardım ki bir köylü kadın, üç yarı çıplak çocuk garip birtakım taşlar, tahtalar, saclarla bir şeyler yaparlar. Bu, her tarafından poyraz, lodos, gündoğusu, keşişleme, yıldız, karayel rüzgârı giren bir evdi. Mustafa arkasına yeşiller giymiş güçlü kuvvetli bir kadın takmış, üç evleğine çizgiler, ocaklar açıyordu.

— Arslan Mustafa, dedim. Su buldun mu, su?

— Deniz kıyısında eski bir kuyu vardı. Tuzlu bir parça ama, idare edeceğiz. Şuraya bir sarnıç kazabilsem...

Onu gördüm mü toparlanıyor; hayret, sevgi ve saygı ile bakıyorum. Koca yaylamızın üzerinde böyle milyonlarca insan bulunduğunu düşünüyorum. Yine dünya yuvarlağı üzerinde böyle milyonlarca insanın tırnakları, nasırları, çirkinlikleri, tek gözleri, tek kollarıyla bir ejderha ile kavga etmek için beklediklerini düşünüyorum.

Küçük hanımlar! Bugünlerde bir gün nişanlınız size koyu al renkli karanfiller gönderecektir. Dikkat edin, belki Mustafa'nın kileridir. Küçük beyler! Domatesler göreceksiniz çarşıda. Elmalar, ferik elmaları gibi kokulu, şekerli, tatlıdır. Keserseniz içinde çekirdekleri altın gibi parlar. Belki de lokantada bir gün şişelere doldurulmuş bir domates suyu içersiniz ve tadını fevkalade bulursunuz. Yunan tanrılarının ölmek için içtiği nektar lezzetini damağınızda hissederseniz emin olun ki Mustafa'nın domateslerinden bir tanesi içtiğiniz suya katılmıştır.

Bilmem Neden Böyle Yapıyorum?

Kalabalık bir caddenin oldukça sevimsiz bir kahvesine akşamları çıkıyor, camın önündeki masaların hemen arkasındaki yere oturup kalıyorum. Saatlerce gelip geçenleri seyrediyorum. Sıkılmıyor muyum? Aksine; müthiş eğleniyorum. İnsanların yüzüne, halü etvarına bakıp hikâyeler mi düzüyorum? Ne münasebet! O halde nasıl eğlenebiliyorsun? Nasıl mı eğleniyorum: Ölümlü düşünüyorum, ihtiyarlığı düşünüyorum, yeni harpleri düşünüyorum... Aklıma ne kadar kötü şeyler hücum ederse o kadar eğleniyorum.

İnsanların hepsi kötüdür. Yaşamak boştur. Sevmek aptallıktır... Şudur, budur. Peki, bunlarla nasıl eğlenilir? Düşünün bakın. Her şeyin kolayını bulacaksınız. Ben en zorunu buldum: Ölüme çareyi! Ölmeyecekmiş gibi düşünüyorum, oluyor. Bir tecrübe edin.

Demek ki bütün bu kötü düşüncelerden sonra taptaze, kahkahalı, mesut bir dünyaya varıyorsun. Demek yalnız hareket noktanda bedbinsin. Öyle ise mesele yok. Sen yine o eski adam-sın. Kaygısız, şensin... Hayır! Kötüden iyiye doğru seyahatimin sonunda kahveyi bırakıyor, yine ölümler, harpler, pahalılıklar, istikbal kaygıları ile sokaklardayım, üzülmeyin!

Ben tam kahveden çıkarken bir ihtiyar içeri girer. Zayıf mı zayıftır. Sakalını her gün bu minval üzere tutabilmek bir nevi tıraş olmak, o zahmete bir başka şekilde katlanmak değil midir? Hep aynı sakal. Nasıl yapıyor, nasıl ediyor da bu sakal büyümüyor, bir kararda kalıyor? Hayret edilecek şey!

Gözleri, kırçıl sakalının içinden simsiyah, canlı, bakarlar. Kırpikleri kudretten sürmelidir. Ben ona, Türkiye haritası içinde, doğum yeri olarak Van şehrini seçtim. Oralı mıdır, değil

midir, beni zerre kadar ilgilendirmez. İstanbullu ise, değil de Balıkesirli ise: "Yanlış beybaba, unutmuşsun. Sen Balıkesirli olamazsın. Sen Vanlısın. Bırak şu yalanı! Van fena mı? Beğenmiyor musun? Benim hayalimdeki Van Gölü'nü bir bilsen... Karlı dağlarla çevrilmiştir. Sularına geceler indiği zaman ıssız kıyılarda kanatlı atlarıyla vahşi süvariler belirir. Sularında çamaşırlar yıkayan duru beyaz, ak akça, kara gözlü kızları vardır. İçilemeyen suları gibidir her şeyi. Tadına ancak seyirle varılır. İsmi bilmediğim bir rüzgâr, geceleri bile kıyıları pırıl pırıl eden dalgacıklar yaratır. Van Gölü'nün martıları bağırdıkları zaman kadınlar hep erkek doğurur, kısraklar yavrular, inekler buzağılar. İnsanlar ancak Van Gölü durulduğu zaman ölebilir. Yalan söylüyorsun ihtiyar, sen Vanlısın. Tespihinden belli. Kehribar tespihinin şakırtısından anlıyorum. Neden Balıkesirliyim, diyorsun? Vanlısın yahu! Vanlısın sen!"

Kahvenin camı kenarındaki masaya oturur, gümüş çerçeveli gözlüğünü takar, gazete okurdu. O, kahveye girerken ben çıkardım, demiştim. Öyle olurdu ama, ben, onu kavuniçi kadife kaplı fakfon gözlük mahfazasını masasının önüne koymuş, gözlükler gözünde gazete okurken yine görürdüm. Çünkü kahvenin önünden dört beş kere daha geçer, akşam piyasamı yapardım.

Yaşı elli ile seksen arasında idi. Elli derse inanırdınız ama çok çökmüş, vaktinden evvel ihtiyarlamış derdiniz. Seksen derse, maşallah! Hiç de göstermiyorsunuz, deyip şaşar gibi yapmaktan başka çare yoktur. Kimdir, nedir, Van'dan ne zaman gelmiş, ne iş yapar? Bu suallerin cevabını veremeyeceğim. Ama muhakkak bekâr. Bir han odasında oturuyor, burada Vanlıların ufak tefek işlerini görüyor olmalı. Ona hiçbir iş konduramadım. Komisyoncu dedim, tüccar dedim, hamal kâhyası dedim, eski bir hamal dedim, gece bekçisi dedim, şu dedim bu dedim, hiçbirisi tıpatıp uymadı. Sonunda bir iş buldum ona. Baktım, iyi bir terzi elinden çıkmış elbise gibi otururdu. Bu bir eski mutasarrıftı.

Oturduğu sandalyenin kenarına tespihini asıp, öteki elini de masaya dayadığı zaman okuduğu haberin ne olabileceğini her zaman merak ettim.

Onun kahveye gelmesi ile benim kalkıp gitmem bir ara o kadar birbirine denk gelmeye başladı ki bu işe hem şaşıtm, hem sinirlendim. Sonra artık o, kapıdan girmeden evvel çıkıp gitmemeye başladım. O görünür, oturur, gözlüğünü çıkarır ben çıkardım.

Bir akşam işim çıktı. Kahveye mutattan pek sonra gelebil-dim. İhtiyar gelmiş oturmuştu. Arkasındaki masaya da ben çöktüm. Vakit oldukça geçti. Kahvede hemen kimseler yoktu. İhtiyar gazetesini çoktan bitirmiş, sokağı seyre dalmıştı.

Ben de öyle yaptım. Bir cıgara yaktı. Ben de yaktım. Sonra o tespihini, kehribar tespihini çıkardı. Şakır şakır çekmeye baş-ladı. Tespihim olsa derhal ben de çıkarır çekerdim. Olmadığı için yapamadım. Yapamadığıma bayağı canım sıkıldı. O sokağı seyrediyor, ben onu seyrediyordum; üzgün bir hali vardı. Bu üzüntü ölüm gibi, aşk gibi şeylerin yapacağı üzüntü değildi. Bu üzüntünün neden gelebileceğini düşündüm. Biraz sonra öğ-reneceğimiz gibi bu devrin para sıkıntısı olduğunu keşfettim. Para sıkıntısının yüze, hale, renge neler kattığını sanki biliyor-muşum. Belki de bilmiyorum da bu bir tesadüftür. İhtiyarın bir para sıkıntısı içinde olduğunu o söylemeden ben keşfetmiştim. Bir ara ihtiyarı unutup sokağa daldım. O bir gölge gibi kalkıp gittiği zaman farkında olmadım desem pek yalan söylememiş olurum.

Ertesi gün mutat saatimde kahveye gittiğim zaman garip bir şey gördüm. İhtiyar mutattan iki buçuk saat evvel orada idi. Yine arkasına oturdum. Birden gülümseyerek yüzüme baktı.

— Dün akşam, dedi, tespihimi şuraya asmıştım... Kaybol-du.

Yüzü karmakarışık. Ümitle, dertle dolu idi. Heyecanlı idi. Rengi aslında sarı, yüzü bembeyazdı. Beş milimetrelilik sakalı titriyor gibi idi.

— Vah vah, dedim, yazık.

— Dün satmak üzere bedestene götürmüştüm. Yetmiş lira verdiler vermedim. Seksen istedim. Keşke verseydim, dedi.

— Kıymetli bir şeymiş demek?

— Tabii. Kehribardı. Hem de en temiz cinsinden; balgam!

— Evet, güzel bir şeye benziyordu.

— Siz de gördünüz dün akşam herhalde elimde, dedi.

— Vallahi pek dikkat etmedim.

Yüzü birdenbire değişti. Bakışlarına bir düşman ışığı çöktü.

— Polise gideceğim, dedi.

— İyi yaparsınız, dedim.

Bir an “Sen aldın. İyi biliyorum, n’olur, çıkar ver” der gibi, hatta diyecekmiş gibi baktı. Hiç istifimi bozmadım.

Yüzü yine değişti.

— Ah bir bulsam çalanı, dedi.

— Zor iş! dedim.

Yüzüme bakmadan dudaklarını ısırdı.

* * *

Üst üste her akşam erken saatlerde kahveye gelmeye başladı. Bana selam vermeden, beni görmüyormuş gibi yerine oturuyordu. Tespihini benim çaldığıma emin bir halle hiç bana bakmadan bembeyaz, hırslı, gazetesini okuyordu. Ben çıkıp giderken arkamdan baktığını, birkaç defa mahsustan masada unuttuğum cigara paketimi almak bahanesiyle döndüğüm zaman, yakaladım.

Geçen akşam yine aynı şekilde oturmuştuk. O gazetesini okuyor, ben bir şeyler çiziktiriyordum. Birdenbire kahvenin kenarlarını süsleyen aynaya gözüm ilişti. Bana aynadan da bakmıyordu evet, fakat onun oturuşunda beni itham eden bir şey, en garibi benim oturuşumda bu işi yapmış da hiç istifini bozmayan bir pek pişkin hırsız hali buldum. O zaman kendime aynadan gayrı da dikkat ettim. Evet, onun tespihini ben aşırımsı gibi idim. Hani bazı çocuklar ısrarla bir fena hareketi yapmadıklarını iddia ederler. Hakikaten de yapmamışlardır. Ama yapmış gibi bir halleri de vardır. Yapmamış insanların tabiiğini bir türlü alamazlar. İşte ben o çocuklardan biri gibi idim.

İhtiyarla aramızdaki bu garip hal günlerden beri devam ediyor. Geçen akşam, bir arkadaşımın, deniz hayvanı kabuklarından yapılmış tespihi bende kalmıştı. Kahvenin önünden bu tespih elimde geçmiştım. İçeriye pek alıcı gözle bakmamış-

tım. İlerideki durak yerinde tramvaya binecektim. Birdenbire ihtiyar yanımda bitiverdi. Karanlıkta tespihimi seçememiş olacaktı. Elime dikkatle baktığını göz ucuyla gördüm. Yüzüne bakmadım bile. Deniz hayvanlarının kabuklarını şıkırdattım. Nasıl öfke ile uzaklaştığını bir görseydiniz... Dönerken arkasındaki kamburu bana: "Şimdi de alay ediyorsun ha! Alçak heri!" diyordu.

İşin en kötüsü, bugünlerde kahveye seyrek uğramakla kalmıyor; onun oturduğu saatlerde camın önünden geçiyor, cebime bir şeyler saklıyor gibi yapıyorum. Bazen de dudağımın kenarına bir tebessüm, bir ıslık konduruyorum. Olmazsa yine cebime bir şeyler saklar gibi yapıyorum. Bir an içinden "Acaba polise gidip haber versem mi?" geçiyor. Ama hemen cayıyor: "İtoğlu it! Mahsus böyle yapıyor. Hiç tespih şimdi cebinde olsa böyle yapar mı? Hem o züğürt, kehribarımı çoktan okutmuştur. Haram olsun!" diyor. Ben fena bir adamım. Ben çalmayan hırsızım.

Zavallı ihtiyara hem acıyorum. Hem de gözünün içine, tespihini ben çalmışım da hiç utanmazmışım gibi bakıyorum. Çok fena bir hareket biliyorum. Biliyorum ama elimde değil. Bende bu hali uyandıran odur. Bütün bunlardan sonra yaptıklararıma pişman olsam biraz olsun üzülsem ya, hayır!.. Kahveyi geçtikten sonra için için, bazen başımı iki tarafa sallayarak açıktan açığa, bir gören olsa deli midir, nedir diyecek şekilde gülmeme ne dersiniz?

Aile, (8), Kış 1949

Bir Sarhoşluk

Önümde bir adam gidiyor. Vakit gece yarısını geçeli hayli. Tık-naz, kalın enseli, saçları kabarmış, ceketinin cepleri şişkin, omuzları ile kalçaları aynı genişlikte, omuzlarını kısıtğından olacak, kalçası hatta daha geniş.

Yirmi adım önümden gidiyordu. Yürüyüşümüzün tempo-su hemen hemen aynı olsa gerek ki ne ben adama yaklaşıyor-dum, ne de o benden uzaklaşıyordu. Böyle epey bir zaman gittik. Sıkıldım, bir aralık yolumu değiştirmek istedim. Cad-dede kimseler yoktu. Ama bu caddenin ortasındaki ağaçlıklı yol da gece yarısından sonra pek hoşuma gider. Hep bu yolda sevgilime kendimi vermiş, hesabımı kitabımı yapmış, tutma-dığım sözlerimi, olmayacak kararlarımı vermişimdir. Yolun kenarlarında ise hiçbir hatıram yok. Bu adam için de yolumu değiştiremem a!

Sarhoşum. Anasını satarım dünyanın. Düşmanlarımın hep-sini bir meteliğe... Dostlarımın –olmayan dostlarımın şu dünya yüzünde– hepsine şaraplar, biralar ikram etmeliyim. Sevgilim sen, sen de mi şu havayı kokluyorsun. Bu saatte sağına dönüp sen de, insan suretinde bir hayvan gibi homurdanmışsındır belki. Ama ah! Yatağın sıcacıktır. Yatağın ne güzel kokuyordur senden! Na bak! Aya bak! Kış gecesinin mübarek ayına bak! Hem yürüyorum, hem sanki düşünüyorum. Durdum. Bir ağaca yaslandım. Ağaç rüzgârdan sallanıyor. Ayın on beşi değil ama yine kocaman bir ay, caddenin kocaman ampulünden kararmış madeni bir ışıkla bakıyor. İçimi deliyor sokak köpeğinin güzel gözleri, mahzunluğu, açlığı... Ah bir simit olsaydı cebimde! Otursaydım şu ıslak çimenlerin üstüne, köpeğin yanına. Ulan

deseydım, koca herif, şu dünyada bir sen, bir de ben varız, bir de na, şu kısa kısa adımlarla yürüyen herif, bir de ay, bir de na, şu geçen otomobil.

N'apalım şimdi. Aya bakıp şiir yazamayız. Otomobili durdurtup binemeyiz. şu herife yetişemeyiz. Yapacağımız bir şey var. Oturup seninle şu simidi paylaşalım. Bir simit canım istiyor. Bayağı açmışım ben de.

Köpeğin yanına yaklaşıp kafasını okşayayım dedim. Fırladı gitti. Ne kadar korktu zavallı! Yine yürümeye başladım. Ben yukarıda anlattığım boş lafları köpeğe söylemeye savaşırken durmuştum. Epey de zaman geçmişti. Herif yine yirmi adım ötemde. Kafamı şöyle bir salladım. Deli olma dedim. Herif o zaman senin iki adım önünde yürüyordu. şimdi yirmi adım, demin yirmi adım değil. Sen hesabı şaşırdın.

Eeeh, peki dedim olur. Ben her zaman hesabımı bilmedim. Bu işi böyle kabullendim. Bu işi ben böyle kabullendim. Türkü söyleye söyleye hem yürüdüm, hem düşündüm.

Doğru, benim bir sevdiğim kız vardı. Ama benim sevmeye hakkım yoktu. Çünkü ben anasının gözü bir adamım. Ben azizim, ben, ben... Serseri bir adamım. Ben sarhoş olurum. Ben adamı tutarım azizim. Ben daha olmazsa onun evinin önüne gider, "Kız seni seviyorum," diye bağırırım. Yarın, sabah sabah, karga bokunu yemeden kalkıp onun evine gider, çat çat kapıyı çalar, kim kapıyı açarsa, bilmem ne hanımın babası ile görüşmek istiyorum, derim. Babasına da derim ki: Efendi! Yahut kaynata!.. Nutkumu vermek üzere bir ağaca yaslandım. Durdum. Gözlerimi kapadım. Ağaç rüzgârdan sallanıyor. Ben sevgilimin babasına bir nutuk veriyorum. Sonunda Allahın emriyle kızını istiyorum. O da bana veriyor. Ağlaşıyoruz. Beraberce sokağa çıkmak üzere kız hazırlanıyor. Babası da bana: "Evladım, artık şöyle yapmak, böyle etmek..." diye konferansa başlarken bir de gözümü açıyorum ki dünya fırıl fırıl dönüyor. Midemde bir bulantı, ağzım, midemden başlayıp sulanıyor. Karnıma bir yumruk dayanmış eziyor, acayip bir ağrı içinde olanlar oluyor. Sizin anlayacağınız, yediğimiz içtiğimiz burnumdan fitil fitil geliyor.

Gözlerimde şimşekler çakıyor, yıldızlar doğuyor, ayın ışıkları kırmızı, sarı, lacivertleşiyor. Sonra tatlı bir rahatlık, deniz

üstünde gibi bir huzur, bir sükûn... Sarhoşluk uçup gitmiş; ah, şimdi bir kahvecik olsa, acı bir şey...

Yürümeye başlıyorum, yirmi adım ötemde, o tıknaz, beli, omzu, kıcı şişkin bir mahluk. Hızlanıyorum hızlanıyor. Koşuyorum, koşuyor. Duruyorum duruyor. Nihayet yaklaşıyorum.

— Sen kimsin, be! diyorum.

— Ben mi? diyor.

— Evet sen? diyorum.

Gülümsemeye benzeyen bir surat buruşması, gözleri mualakta, yüzünü istihfafla büzüyor.

— Azizim ben, diyor, ben senin sevdiğin kızın sevgilisiyim.

— Ol! Beni ne diye takip ediyorsun?

— Ben seni takip etmiyorum. Sen beni takip ediyorsun.

Hakkı var, o beni takip etmiyordu, doğru. O benim önümde idi ama...

Ama?..

— Azizim bana bak!..

Diye başlıyor söylenmeye. Ağzı müstekreh bir bira kokusu içinde. Sanki demin ağzımdan burnumdan çıkanları yemiş bir köpeğin ağzı gibi kokuyor...

— Pöff, diyorum, leş gibi kokuyorsun be!

Silkinip elimden yakasını kurtarıyor. Ceketinin yakalarına toz konmuş gibi beni kudurtmak, kendisini dövdürtmek içinmiş gibi elinin tersiyle yakasını süpürüyor. Yürüyüp gidiyor. Yirmi adım, yirmi beş... Sayıyorum: Otuz, otuz iki, otuz dört, otuz yedi... Yerden bir taş alıyorum. Taşı alırken bile gözüm onda. Arkasına bakmıyor bile. Sanki yerden taş aldığımı, hayır eğildiğimi görmüş gibi tabana kuvvet kaçıyor. Az ileride polis, bekçi var. Ben de bir yan sokağa sapıp arkamdan gelenler varmış gibi ayak sesleri işiterek koşuyorum.

Kimdi, neydi? Hala bilmem. Sahiden sevgilimin sevgilisi olamazdı... Ama neden öyle dedi? Neden ben durunca duruyor? Ben yürüyünce yürüyordu?

Kınalıada'da Bir Ev

Kınalıada'ya ömrümde inmedim. Ama orayı öyle severim ki, neden bilmem. Belki de orada kendisiyle hiç konuşmadığım bir arkadaşım oturdu da onun için. Kınalı'nın önünden geçerken hep o arkadaşımın hiç gitmediğim, hiç gitmeyeceğim evini düşünürüm.

Arkadaşım sakin, sessiz, iyi bir kızdır. Sabahleyin ilk vapurla işine iner. Son vapura elinde paketlerle döner. Bazı defa son vapurda beraberizdir. Onun iskelenin kalabalığında kaybolduğunu, sonra projektörcü ışığını yolcularla karanlık yola tuttuğu zaman az bir şey sallanarak hızlı hızlı sağa saptığını görür, yine kaybederim.

Küçük, kaplamaları simsiyah kesilmiş bir ahşap evde oturduğunu sanıyorum. Evden deniz görünmüyor olmalı. Yahut belki de bir iki penceresinden, çakaleriği dalları arasından. Küçük bahçede acıbadem, ayva, nar, hünnap ağaçlarını görürüm. Bahçede bir de çukrıklı kuyu olacak. Kırkını aşmış, şişmanca, yeşil gözlü bir kadın olan anasını kırmızı elma yüzüyle, küf yeşili gözleriyle görür, ben de severim. Böyle bahçeyi, evini, anasını tarif ederken gördüm sanmayın. Ben görmeden severim bahçeleri, insanları, evleri.

Eve bu küçük bahçeden girilir. Evin alt katında kendileri oturur. Üst katını yazın kiraya verirler. Bir Meryem Ana kandili önündeki İsa resminden, küçücük sarımtırak aynaya kadar her şeyde ağır, günlük kokusuna benzer bir Ortodoks hava eser. Evin içinin o kadar temiz olduğunu sanmam. Günlük kokusu odalardan hiç eksik olmaz. Arkadaşım dediğim kızın kendi başına bir odası yoktur.

Onu vapurda ikinci mevkiin tahtaları üzerinde Rumca konuşurken dinlerim. Rumca bir kelime anlamadan ne söylediklerini bilir gibiyimdir.

Akşam saat 10.45'te oraya vardığına göre ancak 11'de yemeğe otururlar. Hemen de yatarlar herhalde. Acaba başucunda bir kitap var mıdır? Bana bir defacık gülmüş olan bu kızın hulyalarına ne karışır bilmem ki. Yemeği nasıl yer? Hızlı mı, yavaş mı? Ne kadar merak ederim. Acaba birçok insanlarda olduğu gibi yemek yerken çirkinleşir mi? Çirkinleşince yüzündeki o iyi, harikulade çizgiler ne olur? Nereye giderler?

Kınalıada'yı bu kızı tanımadan da merak ederdim. İnsanlarını değil. Onları bol bol vapurda görüyorum. Daha çok o vapurdan çıkanlarla birlikte, bu gece yarısı sönük kırmızı ışıklarıyla böcek gibi kabuğuna, kırmızı benekli kabuğuna kapanmış Kınalı'nın evleri ne yaparlar diye? Ne yapacaklar. Her yerde olduğu gibi onlar da dedikodu yaparlar. Yerler içerler, uyurlar.

Evler mi? Diye sormayın. Evet, evler... Bunları bildiğim halde eskiden merak ettiğim Kınalı'nın evlerini şimdi büsbütün görmeye can atıyorum. Çünkü orada bayıldığım bir kız oturuyor. Ben eskiden Arnavutköyü'nü de böyle merak ederdim. Sonra bir gece gidip gördüm. İki balkonlu bir ev gördüm. Cadelerinden, dereler geçen büyük bir köy. Dört beş köprü. Köprü'nün birinde sarhoşun biri eğilip kusmuştu.

Şimdi Kınalı'yı da böyle merak ediyorum. Kınalı'nın bir evini. Bir masa düşünelim. Eskimiş muşambadaki boncuklu bir nihalenin üzerine bir sahan konuyor. Bu et midir, sebze midir? Haydi bu meraktan cayalım. Farz edelim ki ettir. İşte dağıldı. Babaya oğula, kıza, benim arkadaşım olan kıza... Yemeği anneleri dağıtıyor. Küçük kız kardeşi büyük zehir yeşili gözlerini açmış sahana değil, sofranın arkasındaki Meryem Ana kandilinin yandığı kapısı çıkarılmış dolaba bakıyor. Karpuz oradadır. Bu akşamki karpuz sarı çıkmıştır. Çekirdekleri simsiyahtır.

İşte konuşuyorlar. Ne konuşuyorlar acaba? Bir vapurun projektörü yarı aydınlık odayı ışık içine daldırıyor. Sevdığım kız yemek yerken çirkinleşmiyor. O kadar şen, o kadar sıhhatli ki

yediğinin farkında olmuyor. Arkadaşımdın yüzünde hep neşeli şeyler var. Ağzında bir lakırdı. Ne söylüyor merak ediyorum.

İşte bu yüzden hikâye yazarım. İşte bu merak yüzünden hikâyeci geçinirim. Hikâyelerimi beğenmezler üzülürüm. Beğenirler kızarım. Kendim beğenirim, budalalaşırım. Beğenmem canım yemek istemez. Kınalıada'ya gelince... İşte onu pek merak eder, bir türlü de inemem, bu gidişle inemeyeceğim de...

Yedigün, (25), 4 Eylül 1948

Süt

Senelerden beri yapmadığım şeyi yaptım: Süt içtim. Dükkânın içinde su buharı, süt kokusu, insanı ağlatıp uyutacak, kırk sene evvelki bir beşik hatırasına kadar sürüklüyordu... Evet, senelerden beri ne erken uyanmış, ne de süt içmiştim. İşe sütle başlıyorduk. Ne haristi parmaklarımız anamızın göğsünde. O ne dişsiz bir canavar ağzı idi memedeki. Hiç hatırlamıyoruz o günleri. O süte ağlayan gözlerimizin bulanık, hiç görmediği dünyayı...

Sütle başlayan şarapla bitirdiğimiz günler bu sabah ta ilk çığlığım, ilk acıklamamdan beri olup bittiler. Onlardan hiçbir şey kalmadı. Hepsi bu saati, bu sabahı sütçü dükkânına girdiğim dakikaya kadar getirip kapıdan ayrıldılar. İlk çığlığım, beşiğim, anamın sütü, aşkım, kinim, kendimi bilişim, şarap, rakı, kumar, kadın, şehvet, bir dostla geçirdiğim güzel gün, o süt için ağlayan bilmediğim, hiç bilmeyeceğim çocuk:

"İşte seni burada bırakıyoruz. Süt mü içmek istiyordun? Poh! Biz süttten bıktık. Ne adammışsın? Yazık! Haydi Allahaismarladık. Mademki şu dükkândan içeriye girdin. Her şey bitti aramızda..."

Dönüp:

"Defolun!" diye bağırdım. Rüzgârın içinde birbirini ezercesine kaçıptılar.

Sütçü dükkânına yeni doğmuş gibi girdim. İçimden bir nara atmak geçiyordu. Sanki yeni bir hayata başlıyordum. Şimdi böyle her sabah yeniden doğmuş gibi taze uyanacak, burnumda o sıcak, köpüklü süt damlasının kokusunu, damarlarımda yumuşak, beyaz bir rüya nezlesi gibi dolaştırıp yine burnuma

getirecek, hapşıracağım. Anamdan emdiğim süt burnumdan gelecek. Ekmeği, bir sütçü dükkânının köpürmüş inek sütüyle dolu kâsesine doğrayacağım. Yepyeni günler başlayacak. Süt kokulu bir dünyaya erişeceğim. Genzimi yakan yanmış zeytin-yag kokularından uzak sulh ve hürriyet içinde bir sütlü dünya da kırk iki sene sonra da yeniden doğmuşçasına yaşayacağım.

Ellerim çatlak, rengim toprak rengi, mağrur ve hür; bu sefer beşikteki canavarı yenmiş, ama yenerken sakalı da ağarmış bir insan çanağımdaki köpüklü sütü emer gibi içeceğim.

Dışarıda yağmur yağıyor. Ben hâlâ sütçü dükkânındayım. Tarihim atmış, rahatım. Artık geride özleyeceğim hiçbir şey yok. Bütün bunları bana bir çanak süt etti. Bu ne biçim, ne görülmedik bir kazma imiş ki her penceresinden ışık fışkıran kocaman hatıralar konağını yıktı.

Dışarıda yağmur yağıyor. Yağsın bakalım! Ne zamana kadar yağabilir. Hatırıma bir mısra geliyor:

“Hiç böyleliğin görmemişiz fasl-ı baharın”

İşte o zaman mısralardan, beyitlerden, romanlardan ve kitaplardan kurtulmam lazım geldiğini düşündüm. Yeni bir dünyaya başlıyordum. Yepyeni şiirler isterdim. Yeni romanlar okumalı, yeni resimler seyretmeli, yazmak için yeniden bir başka Türkçe öğrenmeliydim. Yeni hisleri, yeni düşünceleri, yeni kitapları arayıp bulmalıydim. Sütçü dükkânından çıkar çıkmaz demir kapıdan girerken kovduklarım yeniden etrafımı mı alacaklardı? Yine hep birlikte kötü huylarımıza, itiyatlarımıza mı dönecektik? Süt kokusu geçmiş zamanla gelecek günlerin zincirinde bir halka bile değil miydi? Sokağa ve yağmura karıştığım dakikada yanımdan kaçışanlarla buluşup, “Şu sütçü dükkânında ne budalaydım. Siz bana haber vermiştiniz ya! Kusura bakmayın! İnsan ara sıra böyle oluyor, aldırmayın, affedin.” “Sizi de gücendirdim değil mi?” diyecektim.

Sütçü, “Bir bardak daha vereyim mi?” dedi. Bir süt daha içtim. Hayır, artık deminki tesirini yapamıyordu.

Yağmurun içindeki her günkü dünya: “Hadi çabuk ol. Yeter artık. Gel buraya. Bizimle beraber olman lazım. Böyle bi-

teviye sütçü dükkânında kalıp, yeniden doğmuş numarasıyla oturamazsın. Seni bekliyoruz. Alıp götüreceğiz. Her şey, bütün insanlar seni bekliyor. Onların arasında oynadığın oyunu bitirmeye mecbursun. Yeniden doğulmaz. Doğsan bile n'olacak? Seni iki senede, iki senede değil, iki günde aynı insan ederiz. Aynı kendini düşünen, aynı haris, aynı kıskanç, aynı kötü huylu, aynı sarhoş, aynı budala oluverirsin. Seni aynı hastalıkla yıkmak için elimizde her şey var. Hem canım sen nasıl bir dünya istiyorsun? Görülmemiş, işitilmemiş, tadılmamış, yazılmamış, yaşanmamış... Olur mu böyle şey? Hadi gel. Dön her günkü hayatına. Akşam artık süt içmeyeceksin. Sana halis, içine su ile ispiрто karıştırılmış pekmez içireceğiz. Öylesine hayattan hoşnut olacaksın ki şimdiki gibi elle tutulamayan, gözle görülemeyen, yalnız işte böyle ara sıra sezeceğin ümitlerle yapılmamış ama belli, göze görünür şarapla başlayan yalancı kahramanlıklarla dolu ümitleri bulunca karşında, sabahki halinden utanacaksın.

Yarın sabah yine her sabahki gibi ağzın küflü, yapış yapış, bezgin uyandıracağız seni."

Dükkânın içindeki köpürmüş süt kokusu duvarlardan rutubet gibi akıyordu şimdi. Şapkamı başıma attım. Sokağa fırladım. Defolun diye bağırıldıkları buhranı geçmiş bir hastanın yanına yaklaşan doktorlar, hastabakıcılar, gardiyanlar gibi temkinli, usturuplu yanıma yaklaştılar. Kollarıma girdiler. Omzumu sıvadılar, sonra birdenbire yakama yapıştılar. Birden her günkü hayatın deli gömleğini sırtımda düğümlenmiş buldum.

Ah, iki bardak süt, sen bana neler ettin.

Yedigün, (42), 1 Ocak 1949

Gramofon ve Yazı Makinesi

İnsanoğlunun kafasında günlerce düşünölüp bize armut piş ağzıma düş varan bu iki küçük makineyi pek severim. Kafasında ölülerin ve dirilerin güzel sesini öldürmemeyi düşünen, kim olursa olsun, –belki Edison’dur– kendi sesini bile vermeden ölüp gitmiştir belki. “Benim sesim çatlaktır, kalsa neye yarar? Hoş sesler kalsın dünyada” demiştir. Ötekisini yapıp edeni hiç bilmiyorum. Herhalde kafalı bir mühürcü idi. Esası mühüre benzemez mi yazı makinesinin? İmza çikalı başını alıp giden mühüre. Yazı makinesi harflerin imzası gibi bir şeydir. Elinizi söylemesine harflerin üstüne basarsınız hiçbir lisanda kelime yapmadan harflerin imzası atılır.

Radyo ile gramofonun hiç ilgisi yoktur. Gramofon, başlı başına bir fikirdir. Benim kendi hesabıma radyoya hiç ihtiyacım olmadı. Gramofona gelince, herkesin pek ihtiyacı yoktur ama, benim vardır diyebilirim. Radyoyu sevmem de. Ayıp ama, yalan gibi gelir bana Paris’teki adamın odamda konuşması. Hani odamda konmuş değil a, –konuşturur muyum gevezeyi!– sözün gelişi! Hem sonra, radyo istasyonları kendi canı çektiklerini bana dinletiyorlar. İstemiyorum belki başkasının bana şunu bunu dinletmesini! Ben okuyacağım kitabı nasıl kendim seçersem, dinleyeceğim güzel sesli kadını da ben seçmeliyim. Mektepte miyiz canım? Bana hiç olmazsa bu hakkı versinler âlemde odamda olsun! Sevmiyorum şu radyoyu, zorla değil a! Ne kadar münasebetsizlikleri vardır, komşuları rahatsız etmekten tutun da... Hele o büyük burjuva olmak hevesine ne buyurulur? Herif kasaptır. Karısı tutturur, bir radyo al diye. Alamaz adamcağız. Bir gün vurur birkaç yüz lira, manda etini

dana diye yutturmaktan, tek yeşil gözlü bir radyo ile eve döner. Akşamleyin, aman Allahım! Nerelerden ne sesler. Hanım da böbürlenmekten dinleyemez ki. Bin türlü kötülüklerde de kullanılır. Casusun biridir, edepsiz! Adımını atamazsın dünya yüzünde onun haberi olmadan, koca bir devlet olsan bile, polis otomobillerinin içine mi girmemiştir. Amerikalı hırsızların otomobillerinde alıcı vericisi bile varmış diyorlar.

Daha daha, insan muhayyilesini bozar o makine! Mesela, ben sanırdım ki, Hindistan'da Hindistan'a göre bir musiki vardır. Yıldızlı Hint geceleri, Ganj nehri, timsahlar, mabetler, filler, büyük gözlü, büyük memeli, şehvetli kadınlar, paryalar, bin dinin bin bir ilahisi, yılan ıslığı zehir, mücevher, inci, gözünü açmış milyonla okumuş adam, ipekler, lahur şal, hattı üstüva ormanı... Bütün bu karışıklığın, acayıpliğin, şiirin memleketinden ince, hasta, mızımız bir musikiyi ilk defa radyoda dinledim. Yazık oldu tahayyüllerime!

Gramofon, radyodan tamamen ayrıdır. O arkadaşdır, dosttur, mütevazıdır. Küçücük evlerinde hâlâ gaz lambası yanan, hiç radyo görmemiş, mezarlıklara bakan bir Edirnekapi mahallesinde hiç işitmediğim acı memleket havalarını bir akşamleyin çayirlara oturup dinlemiştim. Kendi kendime bunları çalan güzel bir kız olmalı, demiştim. Sarışın, hali haşarı, gözleri pırıl pırıl mavi, burnu çilli, saçları hâlâ sabah güneşini bırakmamış bir kız pencereden başını çıkarıp:

— Beğendin mi plaklarıttı amca, daha çalayım mı? demişti.

Utanıp yürümüşüm. Bir, çok eski zamandan kalma, kırmızı borulusunu güzel bir çingene kızının kucagında görmüş, sevinmişim. Deri fabrikası amelesinden yedi kişi bir tane almışlar. Yedikule surlarında çalar, oynarlardı. Köprüde gazete satar, kamburumsu, gençten sakın bir adamcağız vardır. Onun gramofonu ile plakları görülecek, işitilecek şeylerdi. Pazar sabahları Burgazadası'na elinde bu acayip makineyle gelirdi. Yüzü her zaman gülümserdi. Yapayalnızdı. Koltuğunun altına gramofonu sıkıştırırdı. Omzunun bir tanesi yarım karış ancak vardı. Öbür omzunun kemiği de kırıkmiş gibi dışarı çıkmıştı. Boynu büküktü... Bu adamcağız, bu gramofonla yapayalnız nereye gider, diye merak ederdim. Bir gün peşine düştüm. Ten-

ha bir deniz kenarına varır, soyunurdu. Bu adam soyununca kıllar, olmayacak yerlerde birikmiş yağlar, katmerler içinde Quasimodo'nunki gibi bir vücut göreceğimi sanırdım. Halbuki yüzü güzelce bir maymuna benzeyen adamcağız soyununca eciş bücüş bir vücut meydana çıkardı. Ama bu vücut, pek insanca bir vücuttu. Beyaz, ince, yağsız; kaburga kemikleri gözükken bayağı bir vücutcağız.

Bir taşın üzerine gramofonu kurar. Kahverengi bir plağı evirip çevirip okumaya çalıştıktan sonra yerine itina ile kor, iğnenin ucunu baş ve şahadet parmağı ile temizler, kahverengi plaktan ince sesli, gülünç, eski bir fokstrot çalmaya başlardı. Şimdi kendisi gramofondan uzakça bir kayaya oturmuştur. Dudaklarındaki cıgara sönmüştür. Bembeyaz tek kamburu meydana çıkmıştır. Plak biter, cıgarasını yeniden yakar, plağın tersinden sonu *c'est votre main, madame** diye bir tango başlardı.

Diyeceğim, gramofon başlı başına, kendi namına bir medeni adamın zevk aletidir. İnsanoğlunun küçücük, temiz arzularına baş eğer, onun zevkini düşünen bir alettir. Kimselere zararı yoktur. Bayılırdım borulularına! Kırmızı, yeşil, mavi, turuncu borularına! Eskiden kahvelerde bar bar bağırırdı zavallılıklar! Bağarmaya da hakları vardı ama; az şey miydiler? Sonra sonra sustu zavallılar! Bir ara, itiraz bile etmeden, demeden: "Biz başka bir şeyiz, insanoğlu! Sen şimdi züppelik ediyorsun ama yarın yine bize döneceksin. Hercaimeşrep insanoğlu! Kıymetimi sonradan anlayacaksın. Kahvelerde bağırmayacağım. Öyle yeşil, kırmızı borularım olmayacak. Sen o zaman beni modernleştirmeye kalkışacaksın. Ama ben girmeyeceğim artık büyük salonlara. Zarar yok! Yerimi bulmuş olacağım. Ben kırların ve fakirleriminim artık. Sen ne halt karıştırırsan karıştır; ben bir bekârın, bir amele kızın, bir kenar mahalle hanımının fonografı olarak kalacağım. Beni oradan ayıramazsın."

Bunları söyleyemeden çekilmişti. Radyodan bambaşka şey olduğu anlaşıldı. Hem öylesine anlaşıldı ki, radyo istasyonları bile onsuz edemez oldular.

Yazı makinesi elle yazıya karşı her zaman bir üstünlük gütme de onun, elle yazının dostu, ağabeysi tavrı takınmış, bir

* Bu sizin eliniz madam

başkasına düşmanlığını açıkça ilan etmiştir. Matbaa nedir ki? Yalanların, dolanların, şantajların, hırsızlıkların, kötülüklerin, bayağılıkların aleti. İsteddiği kadar saatte binler on binler çıkarıyorum desin. İsteddiği kadar kesip biçip atsın. Kendini bir şey sansın. Her zaman kötülerin, bayağıkların eline ve kucağına atılmaya hazır bir histerik kadından başka bir şey değildir.

Yazı makinesiyle de kötü şey yazılır ama, matbaaya gitmek üzere. Ondan öte, yazı makinesinin en kötü hareketi, ticaret mektupları yazmasıdır. Onlara da pek öyle insanı, sonradan vicdan azaplarına salacak şeyler yazılmaz. Olsa olsa basmakalıp lakırdılar yazılır. Yazı makinesi mühür denilen yuvarlak kalıbın cidarını patlatıp attığı için kalıplara karşı eski düşmanlığı kalmamıştır. Onları yalnızca hatırlar, umursamaz.

İnsan, yazı makinesi ile konuşmaya başlayınca, onun kulağına "Ya imzasız mektuplar?" diyeceği geliyor. Bereket yazı makinesi geveze de işitmiyor, kendini övmeye devam ediyor. Aşk mektuplarından, hatıralardan, güzel romanlardan, basılmayacak şiirlerden, hikâyelerden, küçük çocukların manasız kelimelerinden yapılmış birer sevinç, birer oyun ifadesi olan ABCD, AGHTCZ'lerden söz açıyor. Sonra kendisi geliyor imzasız mektuplara: İmzasız mektupların alçakları, adileri, namussuzları, kurnazları olduğu muhakkaktır. İnsanoğlunu aldatmak bir zekâ sayılmaz ki. Bence zeki adam çabuk kanamandır. Bu yüzden bir vatandaşın gözünü açmak için bu mektuplara da ihtiyaç vardır. Bedbahtlığı hissetmeyene bedbahtlığını duyurur. Ve şerefli birisi olduğu halde arkasından şerefsizliği bağrılan bir adamı bir kadından kurtarır a hiç olmazsa bu nevi mektuplar! İşte yalnız bu iyiliği için yazılmasına müsaade ediyorum, diyor.

Arkadaşımın odasında Bach'ın bir konçertosunu dinlerken öbürü şiirini makinede kopya eder, durur; bana gramofonu metheder; ben yazı makinesini konuşturur, güzel vakitler geçirirdik. Arkadaşım iyi şairdi. İsmi bilmezsiniz. Şiirleri ötede beride çıktı. Birçok beğenenler oldu. Ama nerede şimdi eski zaman şöhreti... İsmi pek yayılmamıştır. Yalnız aramızda ismi anılınca, birkaç haris ve kiskanç hariç, her arkadaş ondan bir iki mısra okuyabiliriz. İçimizi bir keder basar, düşünürüz. Sev-

gilimiz başkasıyla sokaklardan geçer, yüzümüze bile bakmaz. Bir amele kız güler bize bir pencereden. Bir kolejli züppe kız bizimle alay eder. Bir fesleğen saksısına elimizi atar fesleğen yapraklarını bir küçük çocuk başı okşar gibi okşarız. Avuçlarımızı koklayarak uzaklaşırız.

Şairdir arkadaşım. Küçücük bir memuriyeti vardır. Beyoğlu'nda Kâtipçelebi Sokağı'nda bir odacağızı, yirmi sekiz kitabı, gazeteleri, anasından kalma seccadesi, yüzbaşı babasının apoletli bir fotoğrafı... İşte bir de gramfonu ile yazı makinesi vardı. Plakları güzel, seçme şeylerdi. Onun şiirlerinden, benim hikâyelerimden hoşlanan iki okumuş kızı da davet ettiğimiz geceler gramfonu çalar, kızlardan biri benimle konuşur, ötekisi arkadaşımın şiirlerini makinede yazardı. Kızların birinin aklına bir gün, fena olmayan bir fikir gelmişti. Arkadaşımın şiirlerini kitap halinde çıkarmasına imkân yoktu. Onları basacak hiçbir tâbi Babıâli Caddesi'nde yaşayamazdı. Olamazdı böyle şey. Şiirden anlayan tâbi olur muydu hiç?

Genç kızın fikri pek güzeldi. Bir formalık bir kitap çıkaracaktık. Kopya kâğıtlarıyla beş tane çıkarabiliyorduk. Bir miktar kâğıt aldık. Kızlar münavebe ile başladılar çalışmaya... Meğer hiç de kolay iş değilmiş. Biz onlara Çaykovski'leri, Mozart'ları çalardık. Cıgaralarımızı tüttürür, güzel saçlarının altındaki, kim bilir hangi zengin çocuklarının koynuna sokacakları ışıklı kafalarını isyankâr bir üzüntü ile seyrederdik. Nitekim daha ellinci kopyaya gelmeden, bu fikri ortaya atan kız nişanlandı. Nişanına gittiğimiz zaman üzüntüsüz bir sesle:

- Senin kitabın da olmadı... dedi.
- Kısmet değilmiş.
- Gel dans edelim. Üzülme.

Dans etmiştiler. Dansın sonunda kız, arkadaşımı öpmüştü. Genç nişanlının ailesi hayretten donakalmışlardı ama nişanı bozmadılar. Zengin kızı, zengin oğluna varıyordu. Öteki kız da gelmez oldu. Başka arkadaşlar buldu. Danslı yerlerden hoşlanıyordu artık.

Bir zaman erkek arkadaşlar buluşur, tepinir, rakı içer, dövüş eder, senfoni, saksafon, zurna dinlerdik. Kâğıthane havası tutturur, bahriye çiftetellisi çalardık. Paramız olursa para ile gelen

kız çağırırdık. Ben müzikten pek anlamazdım. Öyle anlayanlar gelirdi ki utanır, bir köşeye büzülür, ne zaman şiir münakaşası başlayacağını beklerdim.

Bir akşam klasik garp müziğine aşına bir dostumuzu çağır-
dık. Hani arkadaşım da büyük eserleri anlar, severdi ama, kendi
halinde anlar, severdi. Bu zat izah eder, tenkitler yapar, büyük
laflar ederdi. Oturduk, senfoni çaldık. Senfoninin ne olduğunu,
ne olmadığını öğrendik. Senfoni ile bilmem neyin arasındaki
farkı kavramaya çalıştık. Anlar gibi de olduk. Hep o musikiden
anlayan arkadaşımız konuşuyor, bizi tenvir ediyordu.

Bir ara arkadaşım:

— Size Mozart'ın Marş Türk'ünü çalacağım, dinleyin, dedi.

Araya laf karıştı. Beethoven ile Bach arasında mukayeseli
bir tenkidi anlamaya çalışırken arkadaşım gramofonu kurmuş,
plağı çalıyordu.

Genç musiki delisi, bana:

— Dinleyin beyim, diyordu. İşitiyor musunuz, Türk akın-
cılarının atlarının sesini? Dinledim. Evet, birtakım çingirak
sesleri, hışırtilar, karlı havada berrak çıkan seslere benzeyen
keman sesleri duyuyordum.

Plak bitti. Arkadaşım gülümsedi:

— Yanlış çalmışım plağı, dedi. Bu Mozart'ın Marş Türk'ü
değilmiş. Çaykovski'nin bilmem nesiymiş...

Kahkahalar basmıştık. Musikiden anlayan arkadaşımızı şa-
kaya getirip bir temiz dövmüş, sonunda şarap galonunu başın-
dan aşağıya boşaltıvermiştik.

İşte arkadaşımın hayatında benim bildiğim –yalnızken
duyduklarını yazmıyorum– böyle yerleri olan yazı makinesi ile
gramofonu, bir kış günü kar lapa lapa yağarken birimiz gramofonu,
ötekimiz yazı makinesini yüklenerek pek hoşlandığımız
Yüksekkaldırım'a doğru götürüyorduk. Arkadaşımın şiddetle
paraya ihtiyacı vardı. Sevdigi kız, sanatoryumdan çıkıyordu.
Ne mantosu vardı, ne kombinezonu... Ayakkabıları, hem arka-
daşımın, hem de kızinkiler su çekiyordu.

Barometre

İki gündür, sabahları, sis diyemeyeceğimiz, bulut olduğu da şüpheli bir garip karanlık şehri basıyordu. Haziran başlarında idik. Öğleye yakın bu sis dağılınca gökyüzü namütenahi açılıyordu. Sabahleyin bu sis bulut karışığı ile birlikte ezici bir hava, şehrin hatta tepelerini bile avuçları içine alıp sıkıyor, sıkıyordu. İnsanların oturdukları yerde büyük ter taneleri döktükleri, ağırlık basıp uyuyakaldıkları, yürüyemeyip hemen bir duvara, bir ağaca dayanıp on metreden ötesi gözükmeyen deniz kenarlarına bakakaldıkları oluyordu.

Hep ağır, ezici, sıkıntılı şeyler düşündükleri belliydi.

Bu böylece belki bir hafta sürecek, sonra yine masmavi, cam parçaları gibi aydınlık, küçük yaprak yaprak şeffaf buz parçaları gibi ürpertici sevimli sabahlar yeniden başlayacaktı.

İşte böyle sabahlarda, sokakları bir ağaca dayanıp nereye gideceği üstünde yazmayan bir hayali tramvay beklemek bahanesiyle düşünmek; yahut da, adımlarım uykulu, başım düşüncesiz, yalnız tatlı, yumuşak, şehvetli diyebileceğim bu ağır havayı koklayarak ne hisse, ne fikre benzeyen meçhul yumuşak düşüncelerle dükkânların içinde uyuklayanları, ağır ağır yorgun geçen insanları, camekânların içindeki lüzumsuz eşyayı, hatta büyük mağazalardaki muhteşem kadın mankenlerini görmeden seyrederek dolaşmak çok zevklidir.

Birden gazeteci çocuklar sokak aralarından kıpkırmızı ter içinde fırlayacaklar. Çevik bacakları ile çağrıldıkları zaman bile durmadan ta uzaklarda kendilerini dört gözle bekleyen havadis meraklıları varmış da, bir gazeteye bin papel vereceklermiş gibi koştuklarını göreceğiz. Tramvaylar daha hızlı gidecekler... Küçük şapkacı kızları yanmış çorapsız bacaklarında

çevik adaleler, esmer çukurlarla rüzgâra karşı fistanlarını tuta tuta koşacaklar. Arabacılar, boyacılar, limoncular, küfeciler, onlarla alay edecek. Küçük kızlar:

— Haydi vire kale, diyecekler. Nerede ise Beyoğlu'ndan sis kalkacak, şehir kendini gösterecek. Bu nerede ise kendini gösterme hali sis başladıktan saatler saati sonra olur. Ondan evvel dediğimiz gibi müthiş bir hava hepimizi eziyor, sıkıyordu. Bir limonataya değil paramızı, hayatımızı verecek bir halde dolaşıyorduk. Yolum Yahudi mahallelerinden geçerdi. Bu kıvrak, şen, garip, her şeyi meydanda, her şeyi gizli, pis, pisliği nisbetinde canlı, yaşadığı hissedilen mahallelerde bile bu saatlerde bir sessizlik vardır. Eski İspanyolca jargonunda bile nihayet, bir Hindistan racasının maymunlarıyla oynarken söylediği esrarlı lisanın hafifliği kadar bir hafiflik kalmıştır.

Artık, Beyoğlu'ndayım. Hava artık insanı yürütmeyecek kadar ağır. Kaldırımlara insanlar, sinek kağıdına sinekler yapışır gibi yapışıp kalıyorlar. Ben de bir camekânın önünde kaldırıma yapıştım. Dükkanın önünde üç kişi idik. Biri bir itfaiye çavuşu, ötekisi kıranta bir Rumdu. Evvela Rum konuştu. Gözleri kadın korselerinde idi.

— Hava çok ağır, dedi, sabahleyin barometre durmadan düşüyordu.

İtfaiye çavuşu cevap vermedi... Adama, "Düşüyor da kırılmıyor mu?" diye soracak sandım. Sormadı. Ben kafamı salladım. Evinde bir barometresi bulunması lazım gelen adama hem bilgiçlik, hem tuhaflik olsun diye, "Cıva bile sevmiyor bu havayı!" dedim. Rum pis pis güldü.

İtfaiyenin gözü bir ipekli kombinezondan kaydı. Düşündü. Sonra bana döndü:

— Sen bekâr mısın? dedi.

— Bekârım.

— Sen barba?

— Evet, çavuş.

Çavuş ikimizi de süzdü.

— Ben de! dedi.

Sustuk. Muhakkak barometre hâlâ düşüyordu. Sanki bütün dünyada ses seda kesilmişti. Belki de şehirde terlemeyen hiç yoktu.

Yine itfaiye çavuşu konuştu:

— Şu bizim olsaydı, dedi.

Gösterdiği şey sarışın bir mankendi... Ben gülümsedim. Ne yapacaktı acaba mankeni?.. diye kendi kendime sormadım. Hava sıkıntılı, bayıltıcı idi. Meraksız mı meraksızdım. Neme lazımdı.

Çavuş:

— Ah şu benim olsaydı! Bir evime götürseydim onu...

Sarı saçlı, ince kaşlı, çekme burunlu, badem gözlü manken hafifçe gülüyordu. Başını bir tatlıca yana eğmişti.

Çavuş:

— Değil mi beyim? dedi. Şu bizim olsaydı...

Hava ağır sıkıntılı idi. Kocaman kocaman ter taneleri döküyorduk. Kıranta Rumla birbirimize bakıştık.

Ben:

— İyi olurdu, dedim, uzaklaştım.

Arkamdan Rum da camekândan ayrıldı. İtfaiye çavuşunu mankene, kombinezonların ipine ipliğine bıraktık.

Yedigün, (777), 25 Ocak 1948

İzmir'e

İçki, sevgili, ev, aile, arkadaş, eğlence, dünya işleri, bir aralık f kir bile... Hepsi, hepsi zarına iğne batırılmış, cigara tutulmuş kırmızı, yeşil, sarı, turuncu balonlara döndüğü günlerimiz olur. Her şey rengini, uçarlığını, sevincini lahzada boşaltır. Öyle zamanlarımız olmamasına imkân mı vardır. Balonlarına hiç iğne batırılmayan insanlar da yaşıyor. Onları gün olur kiskanır, gün olur küçük görürüm.

İşte, bütün balonlarına iğne batırılmış bir baloncu gözüy-le sokaklardayım. Dün kendini beğenmiş sevgilimden, gece, bir hiç için beni kıran arkadaşımın, biraz önce evimden, akşamleyin cesareti, nikbinliği, aşkı, sabaha karşı bin türlü olur olmaz fikir, his, saçma, delilik nöbetlerini kanımda uyuşuk uyuşuk döndüren içkiden, evin kapısından çıkar çıkmaz kendimden tiksinererek sokaklardayım.

Ne de soğuk bir mayıs günüydü. Manavlardaki kirazlar, bize daha aylarca gelmeyecek bir baharın memleketinden bizimle alay etmek için gelmişlerdi herhalde. Kilosunun fiyatına bir fakir ailenin bir hafta fit olduğu çilekler ne çirkin şeylerdi!.. Hıyarlar, o ~~manav~~ denilen yağlı yapraklar da ateş pahasıydı. Mayıstan, dostlardan, ~~yağlı~~ işlerden, Hıristaki Pasajı'nın güllerince, ~~zambaklardan~~ ~~den~~ ~~den~~! Nerede dinleneceğim? Yine mi ~~mayıstan~~ ~~den~~.

Öyle ağlayamayan insanların huzursuzluğu içindeyim. Gülenlere kızıyorum. Halbuki ben yaşamayı severim, delicesi-ne! Öyle şeyler bana vız gelir ki günler boyunca. Düşmanlıklar, ıftıralar, ~~balonlar~~, ekmek parama göz dikenler, gidip sevgilime beni yeremler, hepsini hepsini sevdiğim günler, saatler vardır.

Bütün kinim yirmi dört saat sonra eski zaman havuzları gibi sakindir. Ama bugün yemişlere, çiçeklere bile düşmanım. Karanfil satan adam gülüyor. Ötede simitçi gülüyor. Benden başka hepsi mesut. Topunuzun Allah belasını versin!

İçimde geçmiş bir sarhoşluk, bir uyku ihtiyacı var ama vaktinde bile uyuyamam. Ah bir uyusam! Yeniden hayat bulacağım. Hem yürüyorum, hem uyuyorum, hem de durmadan uyandırılıyorum. Bir Gestapo beni uyutup uyandırıp cevabını veremeyeceğim bir sual soruyor. Bu işkence dursun. Durmuyor. İnsanoğlunun o tabii hali bir türlü geri gelmiyor: O tatlı deniz, o balonlar, o yelken, o güneşler içinde kumluk...

İçimize böyle, herkesin kendine göre bir Hamlet'i girdiği zaman, yalanlara pek yakınsınız. Şu dakikada iki çift güzel söze yalan da olsa, inanabiliriz. Demek bu hal insanın çok akıllı olduğu an değil. Aptallık, delilik anıdır da diyemiyorum. Bu an usturanın üzerinde durma anıdır. Bir nevi sırat köprüsü.

Bu anları yaşayan her insan şifasını da kendi bulur. Kimi bir duş yapar, kimi sokakları sersem sersem dolaşır. Kimi bir kerhaneye gider. Kimi meyhaneye koşar. O anı geçirmeye çalışır. En iyisi geçirmemektir. Daha doğrusu kendi kendine bulunmuş bir usulle işin içinden çıkıvermekle iş bitmez. Sonra bu kötü bir itiyat olur. Uyku ilaçlarına alışan uykusu kaçıklara döner insan. Bırakmalı, o an hükmünü, saltanatını sürsün, bir iki tel saçın ağarmasına, üç beş çizgiye mal olsun daha iyi. Çünkü, nasıl olsa gelip geçecektir. Geçmezse?.. Ne içki, ne afyon para eder.

Geçerse... Birden çiçeklerin kokmaya başladığını, kirazların kızardığını, çileklerin insanlar için olduğunu, mescitlerin fukaralara; tereyağlı, dilli sandviçlerle şu al al, sarı yağlı buzlu gibi bifteklerin zenginlere ayrıldığını ne kadar düşünürseniz düşünün güzel bir hal çaresi beyninizden avuçlarınıza, parmaklarınıza değer gibi olur. Hiç olmazsa, fikirle mesut olmasanız bile, insanoğlu kudretini damarlarınızda duyarsınız. Her çare insanların avuçları içinde, bileklerindedir artık. İşte tam bu sırada üç beş gün evvel okunmuş bir kitabından Balzac:

“Düşüncelerinde hiçbir kıymılda yoksa düşünceliler kendilerini düşüncesizlerden daha ileri sanmasınlar” der.

Böyle günlerin birindeydim. Beni yaşamaya çağıran hiçbir şey yoktu. Ben bu dakikalarda içki içmem. Benim huyum da yürümektir. Burnumun dikine, her yerden dakikasında bıkarak yürürüm. Hayvanlar, insanlar, bahçeler, ıssız deniz kenarları bulurum. Yeniden doğarım. Bugün de öyle oldu. İki insanla iki tavşan, biri yapma, biri sahici iki kuzu, insanların ümitlerinin ölmediğini bana fısıldadılar. Onların hüznünün, faciasının büyüklüğü benim bu insan, yemiş, fikir tiksintimden ne kadar asildi. Asalet insanlardan çoktan kalktı. Ama o tuhaf kelime ne tüccar evlerine, ne kasap, ne komisyoncu karılarına, ne lokantacı suratlarına, ne büyük apartmanlara, ne de büyük orospulara, büyük insanlara geçti. Asalet, ümitlerimize, hüznlerimize, yalnız fakir insanların ümitlerine, facialarına gelip kondu. Onu ne okumuş suratlarında, ne kitaplarda, ne eşyalarda, ne de hareketlerde aramamalıyız beyhude.

Çiçeklerle meyvelerini sinirlendirince balıkçı dükkânları hırslanır. Kendileri balıkçı olmayıp da balık satan esnafı da severim: Geçimini oltasıyla kazanan balıkçılardan daha az elbet. Hele o mermer yalaklı balıkçı dükkânlarının önünde canlı cansız yarım kilo çiğ karidesle, üç beş pavurya, dört beş limon, iki düzine tarak satan posbıyıklı, akşam vakti üç dört kadeh atmak için çalışıyormuş gibi halleriyle fukara Rum satıcıları... Onların sepetleri, karidesleri, pavuryaları, tarakları hiçbir zaman çilekle gülün ettiğini bana etmediler. Hele hele hiç gülmediler. Denizaltı rengiyle titreşen, sepetlerin örgülerine kıldan ince ayakları ile tutunmaya çalışan bu hâlâ canlı deniz dibi hayvanlarının talihine de üzülürüm. Üzülürüm a, yine de bana öyle geliyor ki, bu hayvanlar ekmek parasına çalıştığı halde iki kadeh rakı parasına çalışırmış gibi duruşu şairane bir düşünce veren barbayı bizim kadar seviyorlar da onun için tutuluyorlar...

* * *

Tavşanlar bir kafes içindeydi. İki hamal çocuğu, bir madam. İki tıraşı uzamış adam. On, on iki yaşında, saçı örgülü bir kız, ben, kafesin içindeki, kulaklarını sırtlarına yapıştırmış, bize

Kadın onlara dostça baktı.

— Bunlar daha yavru, dedi, büyüyecekler.

Tavşanlar bize, biz tavşanlara bakıyoruz. İzmir'e bilet parasına satılan tavşanlar burunlarını bir düzüye kafesin tellerinden çıkarıyor. Hey anam şu dünya! İzmir'e bilet parası! Yüzü ninelerimizi hatırlatan üvez yeldirmeli ümitli kadın!

Kafamdaki kabarcık deliniyor; sarı, cerahatlı bir suyun kafamdan aktığını duyuyorum. Tavşanları seviyorum. Nineciğim! İzmir'e gitmek için tavşanlarını satan sana bayılıyor, insanları seviyorum. Bir kişi bile olsan dünya yüzünde beni yaşamaya çağırıyorsun. Seninle beraber İzmir'e gitmek için ümitliyim. Satalım tavşanları. Biz büyüdük! "Torunuma götürecektim. Bilet param yok. Ne düşünmüştüm, ne oldu, bak şu dünyanın işine! İzmir'e güverte bileti için büyütmüşüm..." "Sana hayırlı müşteriler, nineciğim."

Şimdi yollar daha başkaydı. İnsanlar yalnız yalan söylemezlerdi. Ben bahtsız mıydım? Değil: Ben ümitsizdim. Ninem benden milyonlar defa daha bahtsızdı ama ümitliydi. Yaşasın ninem, yaşamak sevinci, İzmir'e güverte seyahati, ümit!..

Tenha tramvay yollarına düştüm. Yedi tane çocuk gördüm. Tramvay yoluna eğilmiş bir şeyler yapıyorlardı. Gülüşüyorlardı. Yanlarına sokuldum. Herhalde diyordum, bir tırtıllı kuruşu rayın üstüne koyacaklar tramvay üstünden geçecek, kuruşun bu yeni şekline gülmek için toplanmışlardır. Göreyim ben de şu kuruşu hele. Bir de ne göreyim. Tavşanların gözü hayret, korku ile doluydu ama, yine sevinç içindeydiler. Ara sıra sevimli çeneleriyle yeşil otları didikliyor, ihtiyar kadının parmağını kemirmeye çalışıyorlardı. Şimdi şurada bir eşek kadar çocuğun elinde gözleri donuk, yarı baygın —bana bir kuruş kadar ufak geldi— bir yavru fare vardı. Ayaklarının birisi taşla ezilmişti ama capcanlıydı. Onu rayın üstüne koyuyorlardı. Tramvay geldi. Hepsi çekildiler. Koşup fareyi kurtarmalıydım. Tramvay yokuşu homurdanarak çıkmış, şimdi önümdeydi. İnsanın gözüne büyüye büyüye geliyordu. Çocuklarla beraber farenin idamında ister istemez hazır bulundum. Tramvay gelip geçti. Çocuklar koşuştular. Fareyi tramvay çiğnememişti. Fare belki de can havliyle rayın iç tarafına kaymış, kurtulmuştu. Eşek kadar çocuğun elinde hâlâ bakıp duruyordu.

O eşek kadar oğlan:

— Vay anasını! Kaydı fare be, dedi.

Yeniden rayın üstüne hayvanı yerleştirdiler. Bir başka tramvay homurdana homurdana geldi. Ben yürüdüm gittim. Belki de idam cezası yine yerine getirilememişti.

Fare pis hayvandır, diye düşündüm. Çok zararlıdır insanlara... Hastalık da aşılar. Ama nasıl sevdim bu fareyi, nasıl acıdım bu fareye. “Zavallı yavrucuk”, dedim. Eşek kadar çocuklara “Alçaklar!” diye söverek yürüdüm. Kadından aldığım ümidi tramvay yoluna koymuş, fareler idam ediyorduk.

Kuzuya akşamüstü, kalabalığın en civcivli zamanında Doğruyol’da rastladım. Bir kuzu yere çömelmiş geviş getiriyordu. Üstüne, tüyleri arasına bir kâğıt konmuştu. Bir cıgara paketinin yırtılmış kapağı üzerinde şu cümle kurşunkalemle yazılmıştı:

“Canlısı 15, cansız 7,5 lira.”

Canlı kuzunun yanında, ufacık bir başka yapma kuzu vardı. O dört ayağı bir tahta üzerinde ayakta sevimsiz, boncuktan gözleriyle donuk donuk bakıyor, canlısı dünyadan habersiz geviş getiriyordu. Adama baktım. Bir köy hocasına, semtsiz bir Boğaziçi iskelesi bilet memuruna benzeyen bir adamcağız, gayet pişkin gibi gözükmeye çalışan, oldukça da muvaffak olan bir eda ile hiçbir şey söylemeden büyük bir mağazanın kenarına çömelmiş başparmağı çenesinde, iki parmağının arasında cıgara, kuzulara bakana hiçbir şey söylemeden oturuyordu. Yımal bir paltosu vardı. Bu paltonun yakası aynı kumaşın pek yenisiyle değiştirilmişti. Geçenler bir kuzuya ve bir adama bakıyorlardı. Adam başparmağı çenesinde kuzulara bakana pişkin pişkin bakarak cıgarasını içmekteydi. Tepesinin çok seyrelmiş saçlarından pul pul bir yanık deri gözüküyordu. Saçlarının rengi güneşten atmıştı. Yanık yüzünde yağmurlu havalarda köylü yüzlerinin uçukluğu, derin çizgileri vardı. Soranlara hiçbir şey söylemeden kuzunun üstündeki cıgara paketi kapağını gösteriyordu.

“Canlısı 15, cansız 7,5.”

Bu adamı da sevdim birdenbire. Demek benim dünyada dostlarım vardı. Daha yaşayabilirdik. Beyhude yere, iftiracılar, namussuzlar, yalancılar, birbirinin ekmeğini kapanlar

için insanları, yaşamayı hor göremezdik. Tavşanları satan nistem vardı. Ölmüş oğlunun canlı kuzusuyla cansız kuzusunu bu akşam ölesiye içmek için satan bir adam vardı sokakta. O da mı başını alıp dün paltosunun yakasını yenileyen iyi kadını da bırakıp İzmir'e gidecekti? Sokuldum. Yırtık paltosunun yepyeni geçirilmiş yakasına baktım. Başını kaldırdı. Güldü:

— Ağam, dedim, sen de mi İzmir'e gideceksin?

Varlık, (329), Aralık 1947

Kış Akşamı, Maşa ve Sandalye

Odanın sessizliği, bir sandalyenin duruşu, duvardaki saatin tik takı sinirime dokunuyor. Dışarıda kar artıyor. Pencereden görülen manzara dondurucu. İçimden bir şeyler yapmak geçiyor. Ama biliyorum ki, hiçbir şey yapamayacağım.

Atlasam bir vapura, şehire insem diyorum, şehir umutların, tesadüflerin, tehlikelerin, gürültülerin içinde her zaman elimin altında bulunan bir sergüzeşt tombalasıdır. Sokarım elimi bu torbaya, çekerim 77 numarayı, çinko, 19 numarayı, tombala!

Şehirden tam dokuz mil uzaktayım. Dört tarafım su içinde. Kar, azala çoğala yağıyor. Bir horoz ötüyor, bir çocuk hindi güdüyor. Çan çalıyor, uzaktan bir araba sesi duyuluyor. Tekrar horoz ötüyor.

Bu boş sandalye birdenbire doluvermeli. Kim gelip oturmalı? Hiç kimseyi istemiyorum. Ama sandalye... Bir insan bekler gibi duran sandalye? Onu yapan sandalyeci yaman adammış doğrusu. Sandalyeye insan bekletmesini bilmiş.

Bir portakal soyup yiyorum.

Bir ara dalmış olacağım ki saatin sesi durmuştu. Gene başladı. Kar gene ufaldı. Mangalın maşasında da sandalyedeki hal var. Birisi tutsun ucundan onu, bir kor parçasını alsın, –adam üstündeki külü üflesin– cıgarama uzatsın kendini maşa.

Bana öyle geldi ki maşayı satan çingene karısı Mecidiyeköyü sırtlarındaki kulübesinin önünden bu maşayı elinde sallayarak kocasını çağırmış:

— Koca be! Bu maşa başka maşa be! Ateş ister tutsun durup dururken yerinde.

— A be, keçileri kaçırdın mı? Kehlibar be? Ne söylersin ip-siz sapsız öyle be?

— A be derim ki ateş ister bu maşa benden.

Bıyığına ak düşmüş kırk beşlik çingenenin beyazı çok, karası bol, kırmızısı bir alay gözlerinden bir korku sıçramış:

— A be bizim karı oynattı, demiştir gibime gelir.

Halbuki çingene karısı da benim gibi, birdenbire bir maşanın duruşunu beğenmiştir. Duruşunu değil, duruşundan bir dost eli, hikâyeler anlatan, bir ahbap eli düşünmüştür, görmüştür. Kehlibar şair kızdır, dertli kızdır, yalnız kızdır, garip kızdır. Kocasını kıskanç mı kıskançtır. Onu öteki kadınlarla maşa satmaya gönderdiği zaman evde dokuz doğurur.

Cıgaramı yaktım. Karşımda lapa lapa kar yağıyor. Birdenbire bir sevinç, kuvvetli bir sevinç hissi kaplıyor beni. Nereden geldi bu sevinç bilmem? Sıkıntımın içinde nasıl belirdi? Sıkı bir iskarpın içinde yumuşak, mini mini latif bir kadın ayağına benzer, bu sevinci ne etmeli?

Perdeyi sıyrıp karın hâlâ yağıp yağmadığını, yarın sabah mektebe giderken içleri al yeni lastiklerimle karları gıcırdatıp gıcırdatamayacağımı düşündüğüm çocukluk günlerimden kalma bu sevinci nereye asmalı? İki baş sarımsak bir nazar boncuğu ile? Sonra kızılçık ağacının dibine kuş yemi, darı, mısır, buğday atılacak; evden bir elek getirilecek; eleğin kenarına bir sopa konup kaldırılacak; sopaya bir ip bağlanacak; ip evin alt katındaki pencerede mavi, mavi bakan çocuğa atılacak –ucuna taş bağlanıp–; sonra eve girilecek; sac sobanın üstünde kuru-yan mandalina kabuğunu sıcak sıcak ağza atıp pencere kenarında, kapana girecek serçe beklenecek...

Hey zavallı, budala çocukluk! Şimdi sen bile yoksun, sesin o kadar uzaklardan geliyor ki, mezardan çıkıyor bu ses diyecek gibi oluyorum.

Rüzgâr damdan dama geçiyor. Kurşun bir kubbeden kayıyor. Gökte bir gölge belirdi. Camların buğusundan büyüyen bu gölge birdenbire bir karga oluverdi. Geldi, evimin karşısındaki kiliseye kondu. Hem de başka yer yokmuş gibi tam putun üstüne.

Yıldız poyraz çılgıncasına esiyor. Şimdi darı taneleri gibi ufak ve sert bir kar, ölü gibi morarmış eski karların üstüne canlı, sarımsı bir renkle düşüyor.

Sokağa çıkmalı, bir kahveye gitmeli, İstanbul'a inmeli mi, inmemeli mi diye düşünmeli. Bir vapur kaçırmalı. Sonra ortalık kararınca bastona dayana dayana eve dönmeli. Oturmalı, okumalı. Hep aşk hikâyeleri okumalı. İnsanların birbirini sevmeye buradan başladığını sanmalı. Kapanmalı yalnız kendi kendimizi düşünen varlığımıza, hayatımıza. Dışarıya burnunu bile uzatmamalı. Ne mangallıyı, ne mangalsızı, ne kaloriferliyi, ne ateşsizi, ne hastayı, ne aç düşünmeli; salmalı kendini hulyaya, gerine gerine aşk hikâyeleri okumalı.

Beklesinler dursunlar maşa ile sandalye. Eşekler! Kuşlar hâlâ gökyüzüne fırlayıp yere keskin gözleriyle bakadursunlar. Bakalım bir lokma, bir tek darı tanesi görebilirler mi?

Kar yağıyor. Kimi kürkü, kimi çizmesi, kimi lastiği, kimi çivili kundurası, kimi bastonu ile evine dönüyor.

Berbat şey şu kış! Kötü şey, kötü! Bakma şatafatına! Bakma manzarayı İsviçre'ye çevirişine...

Kalktım. İnsan bekleyen sandalyeyi masanın altına sürdüm. Sonra mangalın üstünde el bekleyen talihsiz maşayı külden çıkardım; mangalın kenarına yatırdım. Kar da, rüzgâr da durmuştu. Köyün içinde ses seda yoktu. Gökyüzü kapkaranlıktı. Orada uzun, bitmez tükenmez bir kış gecesi durmuş dinleniyor, yeniden kar topluyordu. Önce pencereyi, sonra ağzımı açtım; kış gecesine sunturlu bir küfür, Kumkapılı bir Ermeni balıkçı küfürü salladım.

Yaprak, (2), 15 Ocak 1949

Bir Bahçe

Bir şehirde senelerce oturulur. Bıkılır. Usanılır o şehirden; her yerini gördüm, tanıdım sanılır. Ama daha ne görülmedik insanları, ne görülmedik sokakları, her gün önünden dört be defa geçtiğimiz halde iyice göremediğimiz binaları vardır.

Birden kafamızı kaldırır, ben bu binanın, sırtında böyle insan büyüklüğünde heykeller taşıdığını bilmezdim, deyiverirsiniz.

Bir gece eve geç kalmış, daha doğrusu eve gitmek canım istememiş, sarhoş, hayattan bezgin, Beyoğlu civarında bir otelde yatmıştım. Işığı söndürüp yatmadan evvel pencereyi açtım. Pencere önünde bir cigara tttreyim, dedim. Ilık bir sonbahar gecesiydi, odanın içine bir yaprak kokusu ile beraber bir tatlı sessizlik giriyordu. Önümde, odanın pencerelerinden sızan ışıkların gsterebildiğiyi kadar bir bahçe vardı. Birtakım büyük ağaçların sallandığını, birçok yaprakların bana doğru gelip sonra benden kaçtıklarını duyuyordum. Pencere önünde dimdik durmuş, kocaman ağaçların tepesine bakıyordum. Yıldızları ilk defa seyretmiyordum, ağaçların tepesine serpiştirilmiş yıldızlarda bir bakalık vardı.

İnsanlar yıldızlara tesellilerini, ilahlarını, aklarını, talihlerini sah salıverdiler. Yeryüzünden cazibe kanununun o muhteşem oyuncaklarına bıraktıklarımızdan bize gelenleri alırken de muhakkak bir şeyler veriyorduk. İşte o akşam pencerenin önünde dimdik durup gökyüzünü seyrederken de kendimden bir his yağmurunu bırakıyordum. Akılsız da dnlr m? Bende o hal vardı, hisler sanki aklın bir cokunluğuydu değilmiş, ayrı, akıldan apayrı eylermiş gibi ayrılıp yıldızlara

gidiyorlardı. Duyduklarımı tahlil etmek lazımsa sevinç, keder gibi hisler değildi. Onlar bir ana, başka bir şeydi. Sanki onlardan yağan bir yağmurdan ıslanmış gibi üşüyor, elim el tutmak istiyor, aklım akıl istiyor, dudaklarıma bir çikolata, bir şampanya, bir kâğıthelvası tadının eksilmiş hali –tat, koku hakikatiyle değil, burunla değil tüyle, deri ile tırnakla, kırıkle anlaşılabilen, yahut da böyle şeylerle bile anlaşılmadan rüyaya kadar kaçan bir gerçek olup–değiyordu.

Gecenin içine ipince bir İstanbul minaresi, bir kır kahvesi, bütün bir mayıs günü çizgilendi. Yanımda birisi olsaydı ağlayacak kadar mesut olurdum. Kimsesiz, terk edilmiş, işsiz, serse-riydim. Şimdi geçmiş ağustos öğleleri, akşamları, mavi deniz, karpuz kokuları duyuyordum. Halbuki buraya girmeden evvel her şeyden tiksiniş, çok uzakta da olsa bir intihar havası koklamıştım.

Uzakta yaprakların arasında sönmek üzere kırmızı bir ışık vardı. Bu ışıktan yıldız karanlığı kadar latif bir karanlığa, bu karanlıktan bir yıldız kokusuna doğru kayıyordum. Bu ışıkla şimdi yalnız değildim. Birer birer birçok şeyler geri dönmüştü. Dünyamı kurmuş, beraber bir dünyanın zevkini –isterse acısını– çekmeye hazır, bayram sabahlarında yeni elbiseler karşısında çocuk heyecanları duyuyordum.

Pencerenin pervazına oturup tekrar gökyüzüne baktım. Yıldızlardan bir tanesini seçtim. Maviden turuncuya, turuncudan maviye kaçan bin bir renk oyunu içinde idi. Biliyorum, önümde ne bahçe vardır, ne ağaçlar... Sarhoşum, uykusuzluk, yorgunluk, bahtsızlık bana uyanık rüya gördürüyor. Belki seni de görmüyorum yıldız!

Cıgaramı pencereden dışarıya attım. Soyundum, ışığı söndürdüm, yattım. Hemen uyumuşum. Sabahleyin çok erken uyandım. Gözümü açar açmaz, karşı pencereden gözlerime öyle güzel, bakımsız gibi bir koruluk ilişti ki hayretler içinde kaldım. Önümde büyük ağaçlar, hışırtılar içinde sessiz küçük yollar, değişik değişik ağaçların, değişik değişik renkte yaprakları, kırmızıdan, çürük renginden sarıya, yemyeşile, koyu açık yeşile, hatta beyaza kadar dönen bir kuru yaprak mahşeri, sabahın hafif sessizliğinde bir bahçe vardı. Harikulade bir

bahçe! Latif bir koruluk. Artık rüzgâr da yoktu. İnsanın içini hem üzen, hem de açan bir sessizliğin göbeğindeki bahçe insana alabildiğine uzaklara, deniz kenarlarına, yahut da sabah mahmurluğu içinde genç kızların uyukladığı bir kız mektebine kadar gidiyor hissini veriyordu.

Hep önüme bakarmışım herhalde ki, sağıma bakınca bir kilise gördüm. Kapısında milyonlarca yaprak hafif hafif kaynaşıyor. Mihverleri etrafında dönüp kilisenin üç dört ayak merdivenine tırmanıyorlardı. Kilisenin yanında alt katlarının pencere-leri demir kanatlı, sis içinde kunt bir bina, bir karton satıh halinde yükseliyordu. Şimdi birden bu manzaranın gözümün önünden silineceğini, bu hayallerin pûf deyince sönen mumlar gibi söneceklerini yahut da müthiş bir rüzgâr çıkıp bahçenin içindeki sisi önüne katarken ağaçları, yaprakları, kiliseyi, şato-yu da beraber alıp hızlı hızlı kaçacağını sandım.

Az sonra bu rüzgâr çıktı ama, düşündüklerim olmadı. Bahçe, binalar, durdu. Ağaçlar sallandı. Sis yalnız başına çekilip gitmeye başladı. Bahçeyi şimdi yer yer şuradan buradan yol bulmuş gelmiş sarı yaldızlı bir güneş ışığı sarmıştı. Cıgaram pencereden dışarıya masmavi koşuyor, bir adım ötemde bir güneş fırtınasına tutulmuş gibi tozlar, altın daireler halinde kaynaşıyordu. Bahçenin yaprakları da bana doğru geliyor, penceremin altından bana kadar nasıl tırmanacaklarını söyleşerek birbiri üstüne yığılıyorlardı. Ötede, küçük sessiz yolların niha-yetinde başka renkte yapraklar kaçıp giden madeni bir renk almış, şişe vurarak bir başka sesle koşuyorlar, yuvarlanıyorlardı. Küçük, sarı başlı cüceler gibi idi her şey. Bahçe böyle mahlu-katla dolu idi. Sonra ağaçları kuşlar doldurdu. Onlar da bayramlarını yaptılar. Kurbağa sesleri duyar gibi oldum. Halbuki bu mevsimde kurbağalar suların diplerindeki uykularında, havuzların o artık mavi denemeyecek sularının çürük yeşili taş kesilmiş sükûnuna dalmışlar. Mayısların, haziranların, söğüt altlarının daüssilasında uyuşup kalmışlardı.

Ama kargalar vardı. İnsana düz, karlı ovaları hatırlatan boğuk tren sesli kargaların yüksek dallarda gagalaştıklarını, kavg ettiklerini, sonra da bağrışıp çağrıştıklarını duydum. Mısırsız tarlaların feryadını, bir kıtlık marşını besteliyorlardı.

Birdenbire bir tramvay anın sesini duydum. Demek bu garip bahçenin ötesinde, bildiğim İstanbul yolları, bildiğim, her gün gördüğüm insanlar vardı. Bu belki de ilk tramvaydı. Vatmanın kulaklarını örten yn başlığı, biletiyi, uyku sersemi biletiyi, ilk tramvay arabasının alışkan insanlarını, çoluk çocuğunu görür gibi oldum, silkindim. Sanki mumlar söndü, bahçe önümde durduğu halde uzaklaştı.

O zaman anladım ki ben Beyoğlu'nda "....." otelindeyim. Bu bahçe de İngiliz Sefarethanesi'nin bahçesidir.

Varlık, (321), Nisan 1947

Bir İlkbahar Hikâyesi

İlkbahar bir bayram, bir uyanış, bir mucize, bir çılgınlık, olmayacak gibi duran bir şeyin oluşu, ilkbahar şu, ilkbahar bu... Kuş, papatya, gelincik, çayır, çimen, ağaç, çiçek, mimoza, zakkum, su sesi, hindiba, çingene, kuzu... Klasik ilkbaharların içinde hepsi, hatta sülûğün bile yeri vardır. Unuttuklarım da çoktur a, en mühimi nisan, mayıs güneşi.

Yaşı kırkı aşmış bir adamın mevsimler içinde ilkbaharı biraz üzüntü ile duymamasına imkân yoktur. Eski çılgınlıklar nerede? Nerede o, birdenbire bir genç kız elinden, bir genç kız rüzgârından sararma, o yürek çarpıntısı? Şu ömrü mevsimlere benzetenler iyi etmişler doğrusu. Herkesin bir ilkbaharı, bir yazı, güzü, kışı oluyor işte. İnsanın ilkbaharı, öteki hayvanlara bakarsak geç başlıyor. Bir at bir yaşında, hadi hadi iki yaşında ilkbaharındadır. Bir kuzu altı ayda koç olur. Ama insanoglul ilkbaharını yirmisinden önce pek idrak edemez. Yirmiden evvel idrak edilen ilkbahar, bir yalancı ilkbahardır. Ben böyle bir yalancı ilkbaharın hikâyesini yazıyorum:

Tam otuz sene evvel on iki yaşında idim. Anadolu'nun bir şehrinde bulunuyorduk. Babam memurdu. Şehre bir yaz sonunda gelmiştik. Kötü, insan boyu karlı bir kış geçirmiştik. Sonra bir gün bahar geliverdi. Karlar eridi. Karlar eridi ama, karları eriten güneş değildi, yağmurdu. Bu Anadolu şehrinin ilkbaharı kırkikindi yağmurlarıyla başlardı. Sabahleyin parlak mavi bir gökyüzünde, ısıtmayan, güneş vurmuş kar gibi soğuk bir güneş görünürdü. Saat daha on biri bulmadan doğudan mı, batıdan mı, kuzeyden mi bilmem, bir kara bulut peyda olur, on

dakika sonra bardaktan boşanırcasına bir yağmur bütün gün tıkr tıkr, şakır şakır durmadan yağardı. Odamın penceresinden "Karaçayır" dedikleri bir koyu yeşil ova görünürdü. Göğün her rengini deniz gibi emen bu çayırın renk oyunları da olmasa evden bir deli çılgılığı ile fırlamak işten değildi.

Bütün kış hastalıktan başım kalkmamıştı. Sokağa çıksam başım dönerdi. Bu garip, yağmurlu, kara bulutlu, dörtte üçü kapanık havanın içinde öyle insanı avucuna alıp sıkın bir de ilkbahar, toprak, insan, çayır, ağıl kokusu vardı ki içimden hep bağırarak, ağlamak sonra kaskatı katılıp kalmak geçerdi.

Bir sabah gözlerim tavanda, daha henüz hava kararmamış, şıkır şıkır dışarı. Yer yatağımda yağmurun ne zaman başlayacağını düşünüyordum. Birdenbire odanın içinden parlak bir kuş geçti. Yatağımanın üstüne oturdum. Kuş bir daha geçti. Sonra sağdaki duvarda bembeyaz bir şerit oynadı, kayboldu. Gözlerimi ovaladım. Açtığım zaman duvarda bir parlak daire titreye titreye, sanki yerine yerleşmeye çalışıyordu. Bu, bir aynanın duvara vurmuş ışığından başka bir şey değildi.

Yataktan fırlayıp pencereye dikildim. Bizim evin yüksekteki bahçesi alttaki evin bahçesine bakardı. Odama ayna muhakkak oradan tutuluyordu. Pembe şeftali çiçeklerinin arasına bir hasıra oturmuştu. Arkasına bir sandalye koymuştu. On altı, on yedi yaşlarında bir kızdı. Pencerede kalakaldım. Elindeki aynanın ışığı gözüme değdikçe ellerimi yüzüme kapamıyor, gözlerimi kırpmadan dimdik bakıyordum.

Ertesi gün benim de elimde bir ayna vardı. O ince ince gülererek, gözlerini aynanın aksinden kaçırmaya çalışıyordu. Bu oyun, hiçbir zaman yarım saatten fazla sürmez, o, bahçeden evine saçlarında yağmur damlaları dökülerek girer, ben yine yatağıma dönerdim. Ertesi gün yine güzel bir sabah başlar, yine önce onun aynası odamın duvarında koşar, sonra yerine yerleşmek ister gibi titreye titreye duvara asılır kalırdı. Yine ben gözlerimi kırpmadan onun ayna ışığına, o, gözlerini güzel elleriyle siper ederek benim ayna ışığına bakardık. Sonra yine kırkikindi yağmuru başlardı.

Başka hiçbir şeyle ilgim olmadığı için bir sabah evimizin önünde bir yaylı araba durunca şaşırmadım. Yalnız ben ayna

oyununda iken annem tarafından yakalandım. Annem garip garip bahçeye, kıza, ayna ışığına, elimdeki aynaya baktı. Bana:

— Haydi, giyin! dedi.

Arabaya atladık. İki parça eşyamız arkaya bağlanmıştı. Babam başka bir yere tayin edilmişti. Yola çıktık. Bir ormanın içinden geçerken bulutların arasından bir güneş ormanın yeni yeşermeye başlayan ağaçlarında bir göründü, kayboldu. İçimden bir daha göremeyeceğim ayna ışığı geçti. Hüngür hüngür ağlamaya başladım. Babam:

— Nesi var bunun? dedi.

Ben annemin çarşafına kafamı gömdüm. Annem eliyle, yüzüyle ne biçim bir işaret etti babama bilmiyorum ama hiç ses çıkarmadılar. Bütün hıncımla, kimse bana sus demeye cesaret edemeyeceğini sezerek istediğim gibi ağladım.

Şimdi ilkbaharda odamın penceresine bir yerden kazara bir ışık vursa o gün ilkbahar her insana yaptığı gibi bana da üzüntü ile dolu bir yumuşaklık, bir yerinde duramayış, bir yürek çarpıntısı verir. O zamandan bu zamana tam otuz sene geçti. Kimsenin yüzüne ayna tutmadım. Kimse yüzüme ayna tutmadı. Ama kazara bir ışık, bir ilkbaharda odamdan parlak bir kırlangıç gibi geçiverirse o gün ne ettiğimi bilmem.

Hürriyet, 1 Mayıs 1948

Sakarya Balıkçısı

Harap bir kulübenin önünde durmuştuk. Hüseyin Ağa:

— Sen ne balığı bilirsin, bilsen bilsen uskumru, lüfer balığı bilirsin. Sana bu akşam yedireceğim kılçıklı balığın İstanbul'da olsan, lokmasını yemezsin. Ama köylük yerde bu balığın tadına doyum olmaz. Parmaklarını da beraber yedireceğim sana. Şu kulübenin hikâyesini de o zaman anlatırım.

Hüseyin Ağa'nın bu sözünden sonra akşamı dar ettim. Akşamüstü güzel tereyağında kızarmış, içi az bir şey pembe, denizin hanos balığına benzer bir balık yediğimi hatırlıyorum. Hüseyin Ağa, "Bunların adına Hösgün derler oğul" demişti.

Daha sonra, Sakarya'dan her biri ellişer, yüzer kilo gelen, hatta daha ağırılarını kasaba çarşılarında satılırken gördüm, tatmadım. Ama bu Sakarya balıklarının etinin lezzetinden ziyade, isimleri hoşuma giderdi.

Oklama, Cılpık, Hösgün... Sakarya balıkları, isimleriyle beraber yendiği için lezzetlidir. Bu balıkların ince, gözle zor fark edilen kılçıkları vardır. İyi çiğnenirse mesele yok. Yutsan da ehemmiyeti yoktur a! Köylüler bu kılçığı hiç çıkarmadan yerler. O zaman da balık pek lezzetlidir. Galiba balıkların lezzetleri de bu kılçıklarında gizlidir. İnsana öyle gelir. Biz kasabalıların, çiğner durur, başparmağımızla şahadet parmağımızı dudaklarımıza doğru götürür, bir şeffaf, ince teli almaya çalışırız. Böyle olunca da balığın lezzeti kaybolur.

Kasabanın soğan pazarına her çarşamba günü kurulan pazara küçücük dere balıklarıyla beraber Sakarya'da tutulmuş seksen kara okkalık, ağızları kocaman, gözleri büyük, bıyıkları beyaz, derileri alaca, yarı ejderha, yarı insan, yarı yılan

balıklar da gelir ki, kocaman baltalarla kesilip satılır. Bütün fakirler mahallesi, erkeklerinin akşam ezanı vakti kınnaplara dizdirerek parmaklarıyla tutup sallana sallana mahalleleri boyladıklarını gördüğünüz zaman, Sakarya'da bol balık tutulmuş olur. İstanbul'da barbunya balığının on dört lira olduğu vakitlerde, bu balıkların kara okkası beş kuruştur. Mahalleler misk gibi balık kokar. İnsan biraz İstanbul'u görmüş olursa, Anadolu'nun bu buzağı ve tezek kokan yerlerinde, bir Kumkapı meyhanesinden çıkmış gibi mesut, yarı sersem dolaşabilir. Etrafında küçük Rum kızları arar.

Çil sarı Boşnak kızlarının takunya şıkırdattığı, seslerin bir havan eliyle bir tahta kaşık şıkırtısı arasına sıkıştığı bu kasaba sokaklarında ben ne zaman kara okkası çeyreğe bir balık kokusu duysam Hüseyin Ağa'nın Sakarya balıkçısı hikâyesini hatırlarım.

— Sakarya kenarı köylüleri balıkçı değildir. Kasabadan bıçkın, esrarkeş, serseri tayfası hava almak için çıkar, balık tutar, getirir, kasabaya satarlar. Bunların da sanatı balıkçılık değildir. Zamanına göre mal satar esnaftır onlar da! Yazın kavun, karpuz, portakal zamanı portakal, patlıcan zamanı patlıcan, badem gibi hıyar, sakız gibi kabak satarlar. Böyle arada bir akıllarına estikçe de Sakarya'dan balık tutmaya giderler. Her çarşamba, pazar yerinde Sakarya balığı bulunmaz. Irmak balıkları, sepetle tutulan balıklarsa, zor bulunur. Fakat günün birinde nereden geldiği meçhul bir balıkçı gelip Karapürçek'e yerleşmişti. Odun yardı, tarlada çalıştı, nalbanda yardım etti. Bir gün de köylüler baktı ki Hüseyin Ağa'nın tarlası kenarına bir kulübe yapılmış, içinde de Muharrem yatar. Muharrem, bu muhacirin ismi idi.

Kalın kalın tüylü bıyıkları vardı. Danaların kafasını bükken demir gibi kolları vardı. Ama hiç haşarı bir adam değildi. Otuz, otuz beş yaşlarında gözüküyordu. Kendisine bazen çatan olursa:

— Eee, derdi. Her horoz kendi çöplüğünde öter. Siz isterseniz beni kovarsınız, döversiniz, söversiniz. Biz Allahın garip kuluyuz. Biz size bir şey edemeyiz, der, aşağıdan alırdı.

Kulübe yapıldıktan sonra, Muharrem artık ıvır zıvır işlere pek bakmamaya başladı. Küçük bir sandal yapmış kulübe-

nin önüne bir de iskele kurmuştu. İki tarlanın arasına girmiş. Sakarya'nın üstüne üç metrelik bir de köprü kurmuştu. Asıl bu köprü görülecek şeydi. Muharrem'deki bütün esrar, zevk, güzellik, yalnızlık, sevgi telakkileri bu köprünün çerden çöpten parmaklığında idi. O köprüyü, size nasıl çizsem bilmem. Evvela bir eğri, sonra bu eğrinin üstünde kaymamak için basamaklar; bir asma köprü taklidi. Sonra asıl mesele parmaklıkta idi.

Kuru ağaç dallarıyla bunu belki de bir saat içinde bir örgü gibi örmüştü. Ama bakan, uzun uzun, dikkatle, zevkle çalışılmış yapılmış sanırdı. Muharrem bunu çabucak yapmıştı. Muharrem'in gözünde köprüler bina etmek, güzel şeyler yapmak, balık tutmak, yaşamak, yalnız kendi elleriyle kendi düşünceleri, fantezileriyle bir dünya bina etmek arzusu, bu köprüden okunmaktaydı.

Hüseyin Ağa:

— Aha Muharrem, demişti. Ülen bu köprü ne hoş şey! Kulüben de güzel a! Hele hele şuraya da iskelecik mi yaptın? Bu ip ne be Muharrem?

Muharrem, ipi ağır ağır çeker, bir kasnağın yavaş yavaş yükseldiği görölürdü; içinden birtakım işkembelerin arasında, bizim karideslerden on on beş defa daha büyük kıskaçlı hayvancıklar çıkardı.

— Ülen bu yengeçleri ne yapacan, Muharrem?

Muharrem:

— Satacağım ağa, derdi. Satamazsam ben yerim. Ama müşterisi var. Her gün götürürüm. Hani kasabadaki fabrika yok mu? Orada çalışan gâvurlar... Bunlara bayılır onlar. Bunun eti de dana etinden lezzetlidir çavuş.

— Sus Muharrem sus! O pis hayvanlar yenmez.

— Hele bir rakı mezesi olur, çavuş!

— Deme, ülen!

Hüseyin Ağa, bir cuma günü Muharrem'le beraber, tatlı su ıstakozundan başka bir şey olmayan bu hayvanlarla bir binlik rakı içip de Muharrem'in kulübesinde sızdığı günden beri, her cuma âdetidir, küçük bir şişe alır, Muharrem'e damlar.

— Aha, millet cuma namazı kılarken bari şu hayvancıkları haşlamayalım. Hele bir yol bekle, derdi Muharrem'e.

Muharrem beklerdi.

Muharrem, artık yalnız balıkçılıkla geçiniyordu. Kış kıyamette onun sandalı akıntıya kapılsa bile, aldırış etmez, bütün gün ağ örür, köy çocuklarını toplar, ağları kaldırmaya gider. Bir seksen okkalık yapışmışsa bütün köy, çocuk âvazesinden çığlık çığlık inler. Kasabaya araba koşulur, balık götürülür, iki kuruştan satılıp yüz altmış kuruş alınır. Seksen kuruş çocuklara pay dağıtılırdı.

Köy, balık tutulduğu gün adeta bayram eder. Bazı da çocuk anaları Muharrem'e "Yaban domuzu," derlerdi. "Çocuklarımızı balıkçı edecek!"

Muharrem bu işi becerecekti. Sakarya kenarında onun balıkçı kulübesine benzer kulübeler dizilecekti, onun köprülerine benzer köprüler yapılacaktı. Birtakım diri diri balıkçı çocukları peydahlanacaktı. Ama felek kâr etmedi. Muharrem ortadan kayboldu.

O kış, Hüseyin Ağa, romatizmadan yatmış, kımıldayamamıştı. Yüzü sapsarı, ölü gibi idi. "Eh, artık!" demişti, "Günümüz geldi galiba."

Muharrem, çulu epey düzmüş vaziyette idi. Hatta öyle ki Hüseyin Ağa'nın, kenarına kulübesini yaptığı tarlasından bir miktarını satın bile aldı. Parasını da pahalı pahalı ödedi. Gelgelelim, Muharrem birdenbire ortadan kayboldu. Bir ay gözükmedi. Kapısı, bacası kapalı idi. Ne oldu herife? dediler. Köylü kısmı sonra Muharrem'i pek sevmez olmuştu. O da çocukları balıkçılığa alıştırıyor diye.

Bir ay geçmedi. Muharrem domuz gibi bir karı ile çıkageldi. Karı ile hep Romanca konuşuyorlardı. Ne lisandır bilmeyiz ki! Ne derler, ne ederler. Ama biz köylü kısmı, başka dil konuşanları dinlemeyi pek de severiz. Onlar konuşurlarken dinlerdik. Şu lafın Türkçesinin bu demek olduğunu öğrenince, şaşar kaldık. Balıkçılıkla iki kişi köylük yerde geçinmesine geçinir ama, pek de iyi geçinmez oğul. Her gün balık çıkmıyor ki. Çık- sa da para etmiyor. Okkasını bir kuruşa sattığı olurdu Muharrem'in... Yirmi beş kuruş araba kirası verirdi. Yirmi beş kuruş -köy çocuklarını anaları kendisiyle salmadığı için- Öküz Recep'e verirdi. Kendine de ya otuz, ya kırk kuruş kalırdı. Sonra-

ları o pavlikadaki Avrupalılar almaz mı oldu, yoksa kavga mı etti, ne oldu, bir fukaralığa düştüler: Elllerine on para ver. Eline geçen birkaç kuruşu ise kariya verir oldu. Zavallı Muharrem'in sesi çıkmazdı.

Hüseyin Ağa, ayağa kalktığı zaman, dedi, bahar gelmek üzere idi. Şöyle bir tarlada uzandım. Baktım Muharrem'in bacası tüter. Sevindim, kulübeye girdim. Bir balıkçı çorbası pişirmişler. Bir peynirli mamaliga sobanın üstünde sapsarı. Bir binlik şarap açmışlar. Karşı köyden Ali Ağa'nın mirasyedi oğlu, Muharrem'in karısı, Muharrem, oturmuşlar, tutsülerler kafayı!

Muharrem:

— Kal Hüseyin Ağa kal! dedi.

— Yoook kalmam ben Muharrem, dedim.

Kulağına da:

— Ben bu herifi beğenmiyorum, dedim. Pek yarenlik etmezsen iyi edersin.

— Ne yaparsın Hüseyin Ağa, dedi. İyi delikanlıya benziyor, hovarda çocuk.

— Hovardalığına hovardadır, dedim. Ama, yine sen bilirsin. İçime bir fenalık gelmedi ama, doğru bulmadım.

Köy, bir hafta sonra karmakarışık oldu. Köyün namusunu ayak altına aldı, diye sopalarla üzerine yürüdüler zavallının. Seslenmedi. Karısı kaçmıştı. Haftasına kasabada, Saliha yengenin evine düşmüştü. Muharrem gözümün önünde sandalına bindi. Sakarya'nın gittiği istikamete doğru küreklere asıldı. Arkasından taşlar yağdı.

Varlık, (320), Mart 1947

Kestaneci Dostum

Yirmi dört yaşında olduğunu nüfus kâğıdından öğrendiği zaman aynanın karşısına geçti. Bu ayna, bir tütüncünün camekânlarından bir tanesinde idi.

Aynada gördüğü adama hayretle baktı. Şimdiye kadar böyle bir adam yüzü görmemişti. Şimdiye kadar aynaya kendini görmek için baktığını da hatırlamıyordu ya!..

Üstündeki elbiseleri ne zaman almıştı? Bu pantolonu ona kim vermişti? Sahiden bir ayakkabısı var mıydı?

Hayret! Sakalları da vardı. Gözü cilalı gibi parlıyordu.

Kasketinin yırtığından çıkmış kâğıt parçalarını kopardı. Aşağıya doğru sarkmış, tüy halindeki bıyıklarını sıvazladı. Yirmi dört yaşına girmişti ha! Demek üç sene evvel o yirmi bir yaşında idi. Neden o zaman, o kadar çocuk yapılı idi? Askerde arkadaşları onu, "Çocuk!" diye çağırırlardı. O da bu çocukluğa zarar gelmesin diye, bir kahveci çırağı safiyetiyle herkesin ufak tefek işlerini görürdü. Kendini her zaman ilk kahveci çıraklığındaki yaşıyla kalacak, büyümeyecek sanmıştı. Nitekim de şimdiye kadar büyümemişti.

Daha dünkü arkadaşları küçük gazeteci çocuklar, dilenciler, küçük hamallardı. Neden bir büyük adamla oturup konuşmamış, kendi akranı bir insanla ahbap olamamıştı, ahbap olmak istememişti?

Anası da öldükten sonra, ninesinin Kahveci Salim Usta'ya verdiği bu kavruk çocuk belki on seneden fazla Salim Usta'nın yanında kalmış, bu on sene içinde onun hiç büyümediğini bütün müşteriler fark etmişti. Bir tanesi:

— Ben on seneden fazla şu kahveye gelir, giderim. Bu oğlan bu kadardı. Elbette askerlik zamanı gelmiştir, Salim Ağa sen ne dersin? Belki yirmi birinden de büyüktür. Sen ne dersin Salim Ağa?

İhtiyar Salim Ağa:

— Allah, Allah! Ahmet'e acır gibi bakmıştı. Bana dün gibi geliyor.

Müşteri:

— Bana da, öyle... Hem o, benim ilk gördüğümünden bugüne ancak fark etti. O da vücut cihetinden değil ha!.. Suratındaki tüylerin rengi değişti: Kararı verdiler. Ben bunu bilir, bunu söylerim.

Askere gidip geldikten sonra Salim Ağa'nın kahvesini kapamış buldu. Yerine bir bakkal dükkânı açılmıştı. Bir müddet dükkâna baktı. Ne olsa bu dükkân evi sayılırdı. Ninesi öldükten sonra senelerce dükkânın peykesi üstünde, bazen de altında yatmıştı. Salim Ağa'nın nereye gittiğini sorup da ne olacak? Salim Ağa'nın gittiği yeri, Fatih'ten ağır ağır Şehzadebaşı'na doğru inerken görür gibi oldu. Bu üstüne kilim serilmiş, baş tarafına bir kefiye örtülmüş, arkadan yedi çapaçul insan giden bir tabuttu. Adeta bağırarak:

— Hey Salim Ustam, hey! dedi.

Cebinde metelik yoktu. Sabahtan beri bir şey yememişti, ikindiüstü köprüde idi. Sıcak bir lodos rüzgârı bu kasım sonunu bir yaz akşamına benzetmişti. Kırmızı bulutlar, cami minareleri, parlayan bir kubbe, uzakta Süleymaniye'nin arkasında bir siyah bulutun kenarlarında altın bir işleme, mavnalarda tepeleme bir kırmızı boşluk, insanlarda bir telaş...

Akşam olmuştu. Kendisi gibi hırpani birinin peşine takıldı. Bu adam, elinde valiz götüren her adama yaklaşıyor, adamın yüzüne canlı, garip bir bakışla bakıyor:

— Götürelim mi beyim? diyordu.

İçinden belki yirmiden fazla, "Götürelim mi beyim?" dedi. Bir defasında da bunu büyük bir bavulun başında bekleyen adama söyledi:

— Götürelim mi beyim?

— Yüklen bakalım!

Yüklendi. Bir yokuş çıktı. Bir evin önünde durdular. Adam ancak o zaman:

— Ne vereceğiz, evlat? dedi. Gülümsedi. Boynunu büktü. İki çeyrek aldı. Gene gülümsedi. Yürüdü.

Tam yedi ay hamallık yaptı. Ama bu işi bir türlü sevemedi. Yediği o kadar az bir şeydi ki, bir gün ağır bir yükün altında ölmek bile aklına geldi. Yalnız soğuğu, sıcaklığı, açlığı hisseder; ondan öte, hatta hararetinin otuz altı buçuktan öteye fırladığının bile farkına varmazdı. Kırk derece ateşle valiz beklediği bir gün düşüvermiş. Sarhoş sanmışlar, karakola götürmüşler. Orada başına su dökmüşler, ayılmış, gülmüş, biraz sonra, başına döktükleri suyun tebahhur eder gibi bir hale geldiğini gören bir komiser:

— Bu oğlan hasta, sarhoş filan değil, demişti.

Bir hastaneden çıkışını hatırlıyor... İşte bu ayakkabılar, bu gömlek, bu pantolonu o genç doktor verdi. Fakat bu ceket ne zamandan kalma, acaba Salim Usta mı ona vermişti?

Cebinde on beş lira bir para vardı. Yedi lira da hemşireler vermişti. Neden verdiler sanki? O kadar acınacak bir hali mi vardı? Kendisinden daha kötü halli insanlar yok muydu? Dolu idi yahu! Hem cebinde on beş lirası olduğunu da bile bile bu parayı neden vermişlerdi hemşireler? Bir sarı saçlı, geçkin hemşire:

— İş tutarsın. Sen pek iyi bir çocuğa benziyorsun, demişti.

Bir başka kadın:

— Ne kadar da sevimli, demişti. Yaşı on sekiz var mı dersin kardeş?

Bir başkası:

— Yirmi dörtmüş. Nüfus kağıdında öyle.

O kadın:

— Sen nüfus kağıtlarına pek inanma, demişti.

Gene lodoslu bir gündü. Cebinde parasını saydı. “Bir tıraş olayım” dedi, oldu. Potinlerini boyattı. Hava birdenbire bozmuş, daha doğrusu poyraza çevirmişti. Halbuki lodos akşamları ne güzeldi. Gece bozsaydı keşke hava. Bu İstanbul’un üstü altı, kırmızı portakal gibi bulutlarla dolar, lodos başka türlü bir gök, başka türlü insanlar peyda ederdi. Halbuki poyrazla

beraber, her zamanki soğuk bulutlar, soğuk insanlar, denizde içine girilemeyecek bir hal. Halbuki lodosla kışın bile denizde yıkanmak mümkün. Hiç olmazsa insan, yıkanabilirim, der.

Bu para ile ne iş tutabilirim, diye düşünmekten poyraz hakkındaki antipatisini unutmuştu. Bir aralığın başında birdenbire sapsarı kesildi. Kalbi, sevgilisini görmüşlerin kalbi gibi oldu. Orada yanmış ışıkların içinde, dükkânların arasında, aralığın başında, tıpkı kendisi gibi kasketli, yırtık ceketli, sarı pantolonlu bir adam kestane satıyordu. Küçük bir iskemenin üstüne oturmuştu. Elinde bir maşa vardı. Kestaneleri bir şey düşünüyormuş gibi çeviriyordu. Sonra iki dakikada bir otomatik şekilde bağıırıyordu:

— Sıcak, kebab kestanem!.

Adamın başı eğilmiş vaziyetteydi. Maşayı bir aralık bırakarak ayağa kalktı.

— Mis gibi, diye bağırdı.

Ahmet yaklaştı.

— Versene beş kuruşluk.

Güzel parlatılmış, zincirleri bile büyük bir dükkânın kırmızı ışıklarından pırıl pırıl bir teraziden, eline soğuk soğuk kestaneler düştü.

— Sıcğından neye vermedin?

— Sıcğını ne yapacaksın? Al birkaç tane daha vereyim.

Ahmet:

— Peki, dedi, ver birkaç tane daha da isterse soğuk olsun...

Bu teraziye kaç aldın?

— Altı buçuk lira.

— Pahalıymış be! Ya mangalı?

— On dört...

— Maşasınlan mı?

— Maşasınlan.

Ahmet gece sabahçı kahvesinde öyle karışık rüyalar gördü ki... Ertesi sabah her şey hazırdu. Yalnız kestane alacak para kalmamıştı.

Ben Ahmet'i eskiden tanırım. Salim Ağa'nın kahvesine çıkardım. Bu yeri ona ben gösterdim. Burası, akşamları pek kalabalık olan aralıktaki bir sazlı gazinonun köşesidir. Her akşam yarı

sarhoş gazinodan çıktığım zaman elimi uzatır, bir avuç kestane alırım. Para vermem. O, kafasını kaldırır. Hâlâ çocuk yüzüyle gülümser. Maşasıyla kestaneleri çevirir, düşünür gibidir. Bana öyle gelir ki Ahmet bu kestaneleri çevirirken ekseriya:

— Hey Salim Ustam hey! der.

İki dakikada bir de:

— Sıcak kestanem, elleri yakıyor! diye bağırır.

Bir gün Ahmet'in, çok sarhoş olduğum bir akşam, gene kestanelerinden bir avuç almış, bir papel atmıştım. Koştı, geri verdi.

— Bunu yapmayacaktın ağabey, dedi.

Ertesi akşam kestane almadan geçerken acı acı haykırdı:

— Çiğneyecek misin ağabey?

Döndüm, bir avuç kestane aldım.

— Seni çiğner miyim Ahmet'im dedim.

Bir akşam köşebaşındaki gürültüye koştuk. Ahmet'in kestane mangalı devrilmiş, kestaneler parlak kaldırımlara serilmişti. Bir çıplak çocuk habire kestaneleri toplamakla meşguldü. Ahmet çocuğa:

— Al, ye, koynuna koy. İstemem artık onları!.. diye bağırıyordu. Yüzü kıpkırmızı idi. Saçları dağılmıştı. Bir sarhoş edasıyla küfür ediyordu.

— N'oluyor Ahmet? dedim.

— Yasakmış, burada kestane satmak yasakmış. Deviriverdi mangalı. Zıyanı yok beyağabey, biz de başka iş tutarız, üzülme, dedi.

Ben o zamana kadar pek üzülmemiştim. Fakat onun yüzünde üzüntüden de başka bir şey vardı. Bir buhran geçiriyor olmalıydı ki, saçlarını yoldu. Mangalı ufak çocuğa, "Senin olsun!" diye bıraktı gitti.

Gazetelerin birinde adliye muhbirliği yaparken Ahmet'i uzaktan gördüm. Ellerini iple bağlamışlardı. Yüzü upuzundu. Üstünde kirli bir fanila, ayağında laciverdi kırmızılaşmış bir yırtık pantolon, ayakları çıplak, simsiyah...

Onu böyle görmektense geçip gideyim, dedim. Beni görünce kim bilir ne fena olacaktı. Çiğneyip geçecektim. Önüme yılmış bir tebessümle dikildi. Yanındaki jandarmaya:

— Dur yahu, dedi, harmanım, beyağabeyden bir cıgara alayım.

— Vay Ahmet! dedim. Paketimi kendisine verdim.

— Tıngırın varsa uçlan, dedi.

Bir yirmi beşlik uzattım... Neden bu hale geldiğini sormuşum gibi cıgarasını ateşlerken:

— Eroincilikten ağabey, dedi.

Yürüyüş, (11), 5 Aralık 1942

“Sevgilime Hikâyeler”

üst başlığıyla yayımlanmıştır.

Söylendim Durdum

Şöyle bakıyorum şehre de, yeşil yeşil bir şey geçiyor içimden. Su mu, çayırılık mı, orman mı? Değil. Yeşil bir şey, zehir yeşili bir şey. Birtakım yeşil renkli zehirlerle zehirlenmiş yeşil bir su.

Köpek leşi gibi uyuyor şehir: Yok, değil, öyle değil... Köpek leşi, kokusu yönünden iğrenç yoksa ölmüş bir köpekte kırılmış bir çocuk oyuncağının hüznünden başka, tatsız ne vardır? Koku cihetinden öyle bu şehir. Pis şehir bu. Alabildiğine pis şehir: Bit gezmemiş kanepeler, sümük sürülmemiş, tükürülmemiş, balgam atılmamış hiçbir yeri yok. Yakamızdaki kir, fabrika dumanından değil, pislikten, tozdan, mikroptan.

Bu şehir laubaliliğin, kötülüğün, ikiyüzlülüğün kaynaştığı bir şehir. İyi insanları yok mu? Dolu. Ama nasıl çekilmişler, nasıl ürkmüşler, nasıl kapanmışlar bir yere? Neredeler?

Bu şehirde düşünülemez. Düşünmek iyi değil, sıhhate muzurdur. Allah'ı bile düşünemezsin. Düşündün müydü karşına onun namına iğrenç mecmualar, nefesleri yırtık para kokan şairler, ölü bekleyen imamlar çıkar. Avalidini isterler.

Ben fukarayı severim, dersin kendi kendine, yalandır. Kendin de inanmazsın. Hangi fukarayı, nasıl fukarayı? Bu canavar gibi dilenci kadını mı? Bu arsız, edepsiz, huysuz çocuğu mu? Bu iki paralık adamın önünde secdeye varan balıkçıyı mı? Yoksa köşe başında oturup çürüklerini; yüzünden açlığı, kimsesizliği, hafifçe deliliği, dünyadan bıkkınlığı akan adama yutturan külhanbeyi kestaneciyi mi?

Kimdir şu sevdiğin insan? Anladık fakir, kimsesiz, bahtsız... Ama kim?

Kim olacak? Sensin. Kendi kendisinin. Evet, bu şehirde herkes dönüp dolaşıp kendisinde karar kılacak. Başkasını seven tek adam bulamazsın. Olmasına da imkân yoktur. Hani bazı insanlar vardır, iyilik edersin. Bir edersin, iki edersin, üç edersin. Sonra edemeyecek hale gelirsin de elinden bir şey yapmak gelmez. O zaman bir de bakarsın ki, karşıdaki sana düşman kesilmiştir. Hepimiz öyleyiz işte. Bütün iyilikleri, bütün dostlukları, tulumba gibi emeriz. Sonra dostluklar, iyilikler de kuyular misali kurur. İşte o zaman başlar pandomina, kocaman dedikodu.

Çekilecek bir köşemiz olacak. Yatağımız olacak. Yorgancı gözlerimize çekeceğiz. Belki bir deniz kenarı, bir ağaç altı, bir rüzgâr, bir sessiz kahve, bir bardak çay, bir simit, bir dilim kaşar peyniri, bir yarım kilo şarap bulursak dost olarak bu en iyisi. Ama insan? Yok kardeşim, yok, insan bulamayacağız. Bu şehir bu kadar pisken, bu kadar laubali, bu kadar düşkünken, para kazanıp da kendinden ötesini, beygirini kullanan arabacıdan daha merhametsizce kullanıp da rahat edenler, sessizce, tereyağından kıl çeker gibi kendini aramızdan çekmişleri bir bakıma haklı buluyorum, gibime geldi. Sonra da düşündüm. Onlar böyle ettiler bu şehri. Belki de bu şehre vebalar, belki de bu şehre koleralar gelecek yakında.

Kime bütün bunları istiyorum gibi geliyorsa, namussuz olan odur. İstemiyorum. Aldanma konuşmama. Bırak Allah'ı bir tarafa! O nasıl bizi sessizce bırakıp gittiyse, biz onu tekrar buluncaya, yahut büsbütün yoktur deyinceye kadar, o bizim işimize karışacağına benzemiyor. Ama bu şehir artık şehre benzemeli, ama nasıl? Nasıl mı? Sen mi çare düşüneceksin? Gülerim. Ama evvela sen! Sen yazıcı! Bırak eşekliği artık! Olmazsa yazma. Çekil, otur oturduğun yerde. Sen mi süsleyeceksin, sen mi temin edeceksin metresini gazete çıkaranın, sen mi onun şöhretini, kalemini, otomobilini Avrupa'dan getireceksin. Sonra gidip Haşet Kütüphanesi'nin vitrinlerindeki üç yüz elli franklık kitaba hasretle bakacaksın. İki kuruştan üç yüz elli frank ne eder, diye düşüneceksin. Şu J.P.S. müthiş adam. İsmi duydun. Daha bir kitabını bile okumadın. Okumak istiyorsun ama, alamayacaksın o kitabı. Alırsan enayilik

edersin. Yarın ayran bile içemezsin. O, bardağı on kuruşa olan ayran. Yani bir kaşık yoğurtla bir bardak suyu karıştırıp da on kuruşa satan adamın namussuz olduğunu bile bile elinden içtiğin enayicesine bütün şehir insanlarının gözü önünde yapılan hırsızlığı, dolandırıcılığı bile bile... Değiştir mesleğini be! Dur ayrancının önünde sabahları. Yap bir güğüm ayran evde. Koy o herifin önüne kaldırıma. İki kuruştan ayran sat, sat da herif gözünü oysun. Seni parayla fukaralar tutup dövdürsün. Daha olmazsa öldürtsün.

Kestane sat bir çıkmaz sokağın başında. Çürüklerini ayır ayır, sokağa at yine üç yüzden okut. Korkma ziyan etmezsin. Ama başına bela musallat olurmuş; aldırma, koru kendini. Seni tanıyan kimse senden kestane almazmış; senin gözünün önünde, giderler çürüklerini inadına başkasından alırlar da senden almazlarmış. Varsın almasınlar.

Bütün şehirle dost değilsin a! Sen başla bir defa işe. Bir haftaya kalmaz; şapkası delik, gözleri uçuk, rüzgâra karşı içi yünsüz bir adamcağıza çürüklerini, pişmemişlerini dayayacaksın. Bunu yapacaksın. Yapmazsan hayatından, kestaneçilikten hiçbir şey anlamayacaksın. Manav çırağını, bakkal oğlunu, tüccar kâtibini, gazeteci muharririni böyle yetiştiriyor. Bu şehir böyleken, bu böyle sürüp gidecek.

Varlık, (344), Mart 1949

*Ermeni Balıkçı ile Topal Martı**

Topal martı ile balıkçının konuştukları bile görülmüştür. Önce martının laf attığına kalıbımı basarım, diyeceğim. İlk balıkçının martıya laf atmasının mümkünü yoktur.

Raviyanı ahbar işbu muhavereyi şöyle naklederler:

Martı:

—

Balıkçı:

— Susacak mısın topal, sabah sabah?..

Martı:

—

Balıkçı:

— Patlamadın ya! Daha nişana varmadık.

Martı:

—

Balıkçı:

— Gözünü seveyim topal, sus... Sus da bir yan evvel (bir an evvel) varalım şu nişana.

Martı:

—

Balıkçı:

— Zo bu kadar laf ettiğine bakılırsa pek aç olmalısın?

Martı:

—

Balıkçı:

— Dur öyleyse de bir istavrit keseyim barım.

* Varlık Yayınları'ndan çıkan kitapta bu adla yayımlanmış, ancak "İçindeki-ler" listesine "Ermeni Balıkçı ve Topal Martı" olarak geçmiştir.

Martı:

—

Balıkçı:

— Amma da kafa patlattın ha!

Martıya bir istavrit başıyla, etlerinden sıyrılmış, kuyruğu titreyen bir kılçık iskeleti fırlattı. Küreklere asıldı. Az sonra sis içinde büyümüş Hayırsız Adalar önümüzde idi. Martı susmuştu. Artık konuşmuyorlardı. Balıkçı o zaman bana döndü:

— Ne zaman balığa çıksam sandalı şıp deyî tanır; peşime düşer. Bir de uğurlu kuştur; hiç sorma.

— Neden topal diyorsun Varbet?

— Topaldır da ondan.

— Ne olmuş bacağına?

Cevap vermedi. Sustuk. Rüzgâr bir kara kokusu getirdi burnuma. Bozulmaya başlayan bir karpuz kokusu etrafımızı sardı. Balıkçı bu kadarcık konuştuğuna canı sıkılmış gibi susuyordu. Balıkçı dediğin içinden konuşan adamdır, diyeceğim ama yanlış olur. Balıkçı kendi kendisine bile geveze değildir. Balıkçının gevezesine hiç rastlamadım. İnsan geveze ise balıkçı değildir. Balıkçı ise geveze değildir.

Etrafına bakışından şu muhavereyi yapmış gibi olduk:

“Kınalı’nın burnunu görüyor musun?”

“Görüyorum.”

“Yukarda beyaz bir toprak vardır. Orayı da görüyor musun?”

“Hayır...”

Balık sükûndan hoşlanır. Kendisi gibi ağzı var dili yok insandan haz eder.

Benim yine başım dönüyor. Bir daha mı balığa çıkmak? Bu ne kocaman, sağır, derin ses, denizin sesi. İnsan bu küçük sandalın içinde ne ufak. Ah kara. Orada sesler, insanlar, gürültü var. Ağaçlar var. Rüzgârlar var. Ayağının altında kaskatı topraktan açıklara bakmak tatlı şey. Ama bu kocaman bir ağzın nefes alışına benzeyen sağır sesleri denizin ortasında, bir sandalın içinde, bir topal martı yan gözle sizi dikizlerken dinlemek insana bir korku, bir ürperme veriyor. Ah bir dönsek! Karaya bir ayağımı bassam kurbanlar keseceğim. Kurban mı? Kurban

ne korkunç, ne barbar şey Allahım! Nasıl da hayvanları çoluk çocuğun, kadınların, kızların önünde boğazlarlar. Ne iptidai adet!

— Sular çok fena! Sen de neredeyse bayılacaksın, dönelim hadi!

— Aman dönelim..

Kumkapı'daki kahveye vardığımız zaman yüzüme bir sıcak kan dalgası hücum etti. Oh, dünya vardı! Balıkçı yüzüme keskin keskin baktı:

— Bir daha mı seninle balığa çıkmak, dedi, sen sinirli adamsın zo.

Günlerce bana dargınmış gibi yaptı. Zaten o kiminle kūs değildi. Galiba matemde idi de yakasına siyah bir şey takmıştı. Ahbapları:

— Varbet'in nesi öldü acaba? Sorulmaz ki herife... Barut! diyorlardı.

Ben yine balığa çıkmaya, o garip haleti yeniden bulmaya can atıyordum. Hem korkmak, hem hulyaya dalmanın korkunç bir zevki vardı. Bu zevki bir daha tatmalıydım.

Misinaları cıgaradan kehribar kesilmiş tırnaklarıyla parlatırken gördüm.

— Agop Ağa, dedim, balığa mı?

Cevap vermedi. Kahveciye:

— Varbet'e bir kahve yap.

— Kahvemi içmişim, istemez.

— Balığa mı Varbet?

— He balığa... N'olacak?

— Beni de alsana!

Varbet'in de dünya yüzünde alacağı vereceği, ihtiyacı vardır. Bir çelebiden beş on para almak küçük düşmek sayılmaz ki...

— Ama, dedi, sandalın içinde ölsen geri dönmem bak.

— O gün biraz rahatsızdım.

— Yine rahatsız olacaksın; aldırma. Bu sinirle sen karada da rahat edemezsin. Koy ki bir şey olmaz. Ama ölsen ne olur? Ecel geldikten sonra ha karada, ha denizde.

— Nerede topal martı?

— Öldü.

— Nasıl?

— Nasıl olduğunu bilmem. Bir sabah nişana vardım ki tam nişanın üstünde ölüsü yüzer.

— Sen göresin diye mi geldi nişanda öldü dersin.

Cevap vermedi. Birdenbire yakasındaki matem bezini topal martı için taktığı düşüncesi kafama doğuverdi.

— Yoksa bu siyahı martı için mi taktın Varbet?

Gözünü gözüme dikti.

— Maşallah, dedi, bugün kafan karadaki gibi işliyor. Korku yok, dedi.

Salon, (29), 1 Ocak 1949

Sinağrit Baba

“Cehennem Nişanı”nda beş sandaldık. Güzel bir ocak akşamı. Hava lodos. Denize kırmızı rengin türlüşü yayılmış. Çok kaynamış ıhlamur rengindeki yayvan, geniş, ölü dalgalar. Sandallar ağır ağır sallanıyor, oltalar bekliyor, insanlar susuyor...

Otuz sekiz kulaç suyun altındaki derin sessizliğe, dibindeki dallı budaklı kayaların arasına yedi rengin en koyusu girer mi şimdi? Sinağrit Baba döner mi avdan? Pırıl pırıl, eleğimsağma rengi pullarıyla ağır ağır, muhteşem, bir ilkçağ kralı gibi zengin, cömert, asil ve zalim mantosu ile dolaşır mı kim bilir? Altını, zümrütü, incisi, mercanı, sedefi lacivertliğin içinde yanıp yanıp sönen sarayını özlemiş acele mi ediyordur.

Sinağrit Baba ömründe konuşmamış, ömrü boyunca evlenmemiş, ömrü boyunca yalnız yaşamıştır. Onun kovuğundaki zümrüt pencereden ne facialar seyretmiştir Sinağrit Baba, ne oltalar koparmıştır.

Bu akşam kimin oltasını seçmeli de artık bitirmeli bu yorucu ömrü. Daha her yeri pırıl pırılken, mantosu sırtında iken, daha eti mayoneze gelirken bitirmeli bu ömrü. Sonra hesapta bir gün pis bir “Vatos”un, bir sırtı renksiz, yapışkan ve parazitli bir canavarın dişine bir tarafını kaptırmak var. İyisi mi muhteşem bir sofraya kurulmalı, bir zaferle dolu ömrün sonunu beyaz şarapla, suların üstündeki başka dünyada yaşayan bir akıllı mahluka kendini teslim etmeli.

Sinağrit Baba oltalardan birini kokladı. Bu balıkçı Hristo’dur; kusurlu adam. Gözü açtır onun. İçinden pazarlıklıdır. Evet, fakaradır ama kibirli değildir. Sinağrit Baba fukaralıkta gururu sever. Öteki oltaya geçti. Kokladı. Bu balıkçı Hasan’dır. Geç. Cart

curt etmesine bakma! Korkaktır. Sinağrit Baba cesur insandan hoşlanır. Bir başka oltaya başvurdu. Balıkçı Yakup iyidir, hoştur, sevimlidir, edepsizdir, külhanidir. Ama kıskançtır. Kıskançları sevmez Sinağrit Baba. Geç. Şu olta, hasisin tuttuğu olta. Sinağrit Baba cömertten hoşlanır. Ama bu oltaya bir baş vurmaya değer. Bir baş vurdu. Hasisin oltasının iğnesini dümdüz etti. Sinağrit Baba iğneden kopardığı yarım kolyozu çiğnemedi yuttu. Hasis oltasını hızla topladı.

— Vay anasını be Nikoli, dedi, iğneyi dümdüz etti.

Nikoli'nin oltasının yemini kuyruğuyla sarırmakta olan Sinağrit Baba, Nikoli'nin bir kusurunu arıyordu. Onda kusur mu yoktu. Evvela sarhoştı. Sonra ahlaksızdı, kendini düşünürdü ama cesurdu, cömertti, hiç kıskanç değildi. Fukara idi. Kibirli idi de. Sinağrit Baba kibirli fukarayı severdi ama Nikoli'nin kibirini beğenmiyordu. İnsanoğlunda o başka bir şey, gurura pek benzeyen şey, yerinde, vaktinde bir gurur, o da değil, insanoğlunun insanlığından, ta saçının dibinden, oltasını tutuşundan beliren, isteyerek olmayan, ama pek istemeyerek de gelmeyen bir gurur isterdi. Öyle bir elin oltasını düzleyemez, misinasını kesemez, bedenini fırdöndüsünden alıp gidemezdi.

Beş sandalın beşini de kokladı, beğenmedi.

Sinağrit Baba kayasının kenarında durmuş, lacivert âlem içinde hafifçe yakamozlanan oltalarla, cıvalı zokalardan aydınlanan saray meydanını seyrediyordu. Oltalar gitgide çoğalıyordu. Sinağrit ve mercanlar şehrinin göbeğinde şimdi tatlı tatlı sallanan on beş tane fener vardı. Öteki kovuklardan mercan balıkları çıkıyor, fenerlerden birine hücum ediyor, budalaca yakalanıyorlardı. Gözleri büyümüş bir halde yukarıya çıkarlarken dönüp tekrar aşağıya kadar geliyor, yukarıki dünyayı görmeye bir türlü karar veremiyorlardı. Sinağrit Baba'ya büyüyen gözleriyle, "Bizi kurtar şu lanetlemeden," der gibi bakıyorlardı. Sinağrit Baba düşünüyor. Gidip o yakamoz yapan ipe bir diş vurdu mu idi, tamamdı. Ama hiçbirini kurtarmıyor, hareketsiz duruyordu. Sinağrit Baba onları kurtarmanın bu kadar kolay olduğunu biliyordu ama bildiği bir şey daha vardı. O da ister su, ister kara, ister hava, ister boşluk, ister hayvan, ister nebat âleminde olsun bir kişinin aklı ile hiçbir şeyin halledilemeyeceğini bilmesidir. Ancak bütün balık-

lar oltaya tutulan hemcinslerini kurtarmanın tek çaresinin koşup o yakamoz yapan ipi koparmak olduğunu akıl ettikleri zaman bu hareketin bir neticesi ve faydası olabilirdi. Yoksa gidip Sinağrit Baba oltayı kesmiş, biraz sonra Sinağrit Baba tutulduğu zaman kim kesecek? Kim akıl edecek yakamozu dişlemeyi?..

O sırada büyük büyük ışıklar saçan bir olta aşağıya inmişti. Sinağrit Baba ümitle koştu. Bu oltayı da kokladı. Hiç tanıdığı birisi değildi. Yemi ağzına aldığı zaman bu olta sahibinin, tam aradığı adam olduğunu bir an sandı. Bu anda da yakalandı. Kepçeden sandala düştüğü zaman Sinağrit Baba büyük gözleriyle kendisini yakalayana sevinçle baktı. Sinağrit Baba etrafı kırmızı, içi aydınlık siyah gözleriyle bir daha baktı, bir daha baktı. Birdenbire ürperdi. Hiddetinden ayaklarını yere vuran bir genç kız gibi sandalın döşemesini dövdü. Belki bizim bile bilemediğimiz bir işaret görmüştü kendisini tutan oltanın sahibinde: Bu adam şimdiye kadar hiç imtihan geçirmemişti. Ömrü boyunca, cesur, cömert. Sinağrit Baba'nın istediği şekilde mağrur yaşamıştı. Ama Sinağrit Baba bu adamın ne korkunç bir ikiyüzlü köpek olduğunu bizim göremediğimiz bir yerinden anlayıvermişti. Bütün devirler ve seneler boyunca kendisini tutan oltanın sahibi ne cesaretini, ne cömertliğini, ne gururunu tecrübeye, bir imtihana tâbi tutturmamış, her devirde talihi yaver gitmiş birisi idi. Kimdi, ne idi? Sinağrit Baba da bilemezdi. Ama, belki de ölünceye kadar cömert, cesur, mağrur yaşayacak olan bu adamın şu ana kadar bir defa bile bir imtihana sokulmadığını anlamıştı. Belki de sonuna kadar bu imtihandan kurtulacaktı. Sinağrit Baba böylesine hiç rastlamamıştı. Ölmeden evvel adama bir daha baktı. Namuslu, cesur, cömert ölecek olan bu adamın hakikatte korkakların en korkağı, namussuzların en namussuzu olduğunu alnında okuyordu. Bu adam o kadar talihli idi ki daha, ikiyüzlülüğünü kendi kendisine bile duyacak fırsat düşmemişti. Yoksa Sinağrit Baba yakalanır mıydı? Sinağrit Baba hırsından tekrar tepindi. Bağırarak ister gibi ağzını açtı. Kapadı. Sinağrit Baba son nefesini, böylece hiçbir insanlık imtihanı geçirmemişin sandalında pişman ve mağlup verdi.

HAVADA BULUT

Havada Bulut

Bu uzun bacaklı, karınsız, niyeti kötû bakışlı sarışın adamın hayatına ait bildiklerimi şu veya bu kimseden öğrenmiş değilim dersem inanmayın! Bu adam hakkında söylenenleri buraya yazmasak da olurdu. Dedikodunun kıymetsiz bir şey olduğunu ortaya sürmek de doğru değil... Hiç olmazsa bir zevki vardır, kâfirin! Dedikodu biraz alaminût fotoğrafa benzer. İcap ederse bu adam üzerine sinmiş dedikodu havasından da söz açabiliriz, korkumuz yok:

Yanında köpeği ile beraber denize nazır bir arsanın setleri üstüne oturmuştu. Köpek arka ayakları üstüne çökmüş, ön ayakları dimdik heykel gibi, burnu ıslak, soğuk... Arada bir, ince sesler çıkarıyor, sonra sahibine gidelim, der gibi bakıyordu.

Adam cıgarasını yaktıktan sonra:

— Otur, dedi, oturduğun yerde!

Köpek ön ayaklarını uzatıp burnunu arasına koydu. Gözlerini kapadı. Hafif bir rüzgâr, köpeğin sarı tüylerini, adamın sarılı beyazlı sert saçlarını oynatıyordu.

Adamın yüzünde manalı hatlar vardı. Sevilmemişlerin, çok üzülmüşlerin, sarhoşların, bir zaman güzelken çirkinleyivermişlerin, okumuşların, hasılı içi rahatsızların yüzlerindeki ifade... Bu adamın da yüzünden birtakım manaları insan, işi yoksa, bulup bulup çıkarır verir. Gözlerinin etrafında yedi sekiz çizgi, hayatında çok güldüğünü değil, yüzünü güneşe verip mavi gözlerini kıstığını ifade ediyor dersem, inanmalısınız! O, aynaya baktığı zaman, bu çizgilerin gülmekten değil, güneşe bakmaktan olduğunu, köpeğine söylemiştir. Bir köpeğe söylenilmiş lakırdıyı komşulardan hiçbiri işitmemiştir, denebilir

mi? Komşular değil, memleketin posta müvezzii; bu her gün dağıttığı mektuplar kendilerini merak ettire ettire onu bu hale sokmuş gibi, her tenha yerde kendisine cigara ikram eden her adama:

— Haa! Hani şu köpeği ile konuşan adam mı? Birader, dün mektup götürmüştüm. Sokak kapısı da aralıktı. İçerden birtakım sesler geldi. Kulak kabarttım tabii! Kendi kendime de, “Bu evde bu adamla köpekten başka mahluk yok. Allah Allah! Bu ne iştir? Bu adam ne halt karıştırır, kiminle konuşur böyle?..” diyordum. Başımı uzattım baktım. Meğer köpekle konuşmaz mı? Kendisi aslen Urumelili Türktür. Köpekle Rumca konuşur...

Cigara ikram eden adam der ki:

— Ne diyordu, Allah aşkına, köpeğe? Yoksa Rumca bilmez misin?

— Nasıl bilmem beyciğim? On beş senedir bu Rum köyünde müvezzilik ederim. Nasıl bilmem Rumca? Yalnız beyciğim... Dilim damağım kurudu. Şuradan bir de gazozcuk ikram edin! Kolay mı efendim, mahalleleri dolaşmak?.. Vallahi öyle akşamlarım olur ki beyefendi, ayakkabılarımı çıkardığım zaman sanki ayaklarım benim sabahki ayaklarım değilmiş gibi olur. En aşağı iki misli büyürler... Oh! Neyse... Gazozu soğukmuş domuzun! Her zaman değildir. Evet... Ne diyordum? Ha, baktım içerden sesler geliyor, kulak verdim: “Sen” diyordu, “beni ihtiyar mı sanırsın? Hayır ihtiyar sanmazsın bilirim! Dağ bayır dolaşırken yoruluyor muyum? Ama diyeceksin ki, hayatında çok güldün de bu gözlerinin kenarındaki çizgiler ondan... Ağzının kenarındaki de... Hayır azizim! Ben hiç gülmedim demem; güldüm. Güldüm ama şöyle içten, candan gülmedim. Hem, ben ne zaman böyle gülmek istesem anamın bir sözü hatırıma gelir: ‘Çok gülen çok ağlar’ sözü... Bir türlü istediğim gibi gülemem. Şöyle hani, insanlara selam kabilinden bir gülümsemek mecburiyeti vardır. En mesut anımda o kadar gülebildim. Selam makamında da hiç gülümsemedim; sonradan ağlayacağımdan korktum. Lafı uzattım dostum! Bu çizgiler, senin anlayacağın, gülmekten değil, güneşten... Evet, bildiğimiz güneşten. Sen bilirsin beni, ben güneşte çok gezerim. Hem bak, dikkat et! Sol gözümde çizgi daha fazladır. Onu yürürken daha fazla kıсарım da ondan. O

gözüm doğuştan zayıftır. Bereket öteki sağlam da idare ediyoruz. Yoksa monokl takmak lazım gelecekti. Düşün beni bir defa dostum! Tek gözlüklü züppeyi!..”

Posta müvezziinin şu yukarıda yazdığımız şekilde anlattığını farz etsek ne çıkar? Böyle anlatmamıştır ama, sesinin yılan ışılgına benzeyen ısıracı halini, yalan bakışı gibi sarı, soğuk bakışını anlattığına eklerseniz dinleyenin, işittiklerini başka birisine naklederken müvezziin bakışından, kıpırdanışından, sesinin ışılgından ilave ve tarh edilmiş bir başka muhavereyi anlatmamasına imkân olmadığını siz de teslim edersiniz. Şimdi artık yazıcı sırlarımı açığa vurarak bana bir gazozu, bir cıgaraya mal olmuş kısımlardan arta kalan tarafları da yazmaya hazırlandığım için bir küçük mukaddeme yapacağım: Bundan sonraki kısmı, okuyucuya, “Nasıl öğrenmiş bunları acaba?” diye sualler sordurarak yazıma devam edeceğim. Nasıl öğrendiğime gelince onu da söylemeyeceğim. Söylemeyeceğim ama yine şunları ilaveden de kendimi alamıyorum: Belki bu adamlar aynı evde beraber yattık. Belki o adam benim, demeyeceğim. Mesela size, “Odasında başını kaşdı” diye yazsam; “Nereden biliyorsun, gördün mü?” diye bana sorabilirsiniz. Yahut; “Sabahleyin uyandığı zaman içinde bir yorgunluk duydu” desem ne gülünç bir cümle olur! Okuyucu bana “Sen o adam mısın? Be herif! Herifin içini nereden biliyorsun?” diye sorabilir. Haklıdır da... Ben, şu hikâyemin devamınca aynı hataları yapmaya hazırlanıyorum, mazur görün! Bilmem size yazıya başlarken bu adamların olan müthiş iç akrabalığını söylemiş miydim? Burada yine bir noktayı daha açıklamadan asıl konuya giremeyeceğim; o da bu hikâyenin içindeki adamın hem bana çok yakınlığıdır; hem de posta müvezziinin lakırdıları gibi başka insanların o adam hakkında bildiklerini de yazarsam o adamlar benim aramda aynı zamanda hiçbir münasebetin bulunmadığını yazıyorum demektir. Bu böylece malum ola...

Posta müvezziinin söylediği gibi onun insanlardan kaçtığını sanmıyorum. Yalnız başına dolaşmasının bir sebebi vardır, elbette... Bu sebebi o, belki kendisi de bilmiyor. Ona göre; kendisi böyle dört tarafı su ile çevrili yerlerin adamı değildir. Büyük şehir adamıdır. İnsan sayısı milyonu geçen şehirlerin adamıdır

o... Yoksa böyle küçük yerlerde o adamla kimse aşinalık etmez, rakı içmez, konuşmaz; ilk günlerde hakkında bir şeyler öğrenmek için dostlar bulunabilir ama, sonra hepsi çekilir, onu köpeğiyle yalnız bırakabilirler. Kimse meşgul olmaz onunla. Son sözü söyleyen bir posta müvezzii yerine bir berber olur.

— Aşk yüzünden bu adam böyle olmuş, der.

Bu adamın nesi var? Sizin gibi bir adam, diyemezsiniz, gören göz kılavuz istemez: Adam köpeği ile konuşuyor be birader! Halbuki biz, birçok insanın eşya ile, duvarlarla, kendi hayalleriyle, yataklarıyla, aynalarla, kiminin hatta kravatıyla; genç kızların sandıktaki çeyizleriyle, genç erkek çocukların kendi vücutlarıyla sevişip konuştuklarını işitir, biliriz.

Şairlerin yıldızlar, rüzgârlar, meçhul kadınlar, göller, uzak memleketler, iki bin metreden geçen bulutlar, muhacir kuşlarla; balıkçıların sandalları, oltaları, balıklarla konuştukları bir hakikat olduğu halde, bu adamın köpeği ile konuşması memlekette müthiş bir dedikoduya sebep olmuştu. Ben kendi hesabıma, bu adamın aşk yüzünden bu hale geldiğine de inanmam. Bana kalırsa bu adamın tabiat dışı bir hali de yoktur ya!.. Ama, benim gibi hiç kimse düşünmüyor; ne yapabilirim? Hatta adamcağızın kendisi bile hafif kaçıklığına emin... Benim fikrim şu: Bu adamın köpekle konuşması insanları sevdiği halde onlarla konuşmamasından, hatta nasıl diyeyim, insanlarla ruhi alışverişinde onlara çok düşkünlüğünden, insanları merak edip bir türlü öğrenememesinden...

Adam hakkındaki dedikodularımıza dönelim daha iyi:

Şehirde iki dükkânı varmış; kiralalarını almış. Nerede olduğu, ne iş yaptığı bilinmeyen bir tüccarın yanında da kâtipmiş. Tüccar da kendisi gibi bir adammış; konuşmazmış, kimseye muhabbet göstermezmiş, o da bekârmış. Beraberken birbirlerine bir "Merhaba" derler, bir de "Allahaismarladık!" derlermiş.

Bir de şu vaka var:

Vapurda bir zamanlar, genç birisiyle konuştuğunu söylerlerdi. Hatta bir akşam bu orta yaşlı adamla bu on sekiz yaşlarındaki genç birisinin, vapurun burnunda sıkı fıkı konuştuklarını, hatta erkeğin şarkı söylediğini duyanlar olmuş. Bu on sekiz yaşlarındaki birisinin babasına haber gitmiş. Sıkı bir tembih

sonunda kız adamla konuşmaz olmuş. Yine son vapurda bazen buluşurlarmış ama, kızcağız gider, iki arkadaşının yanına oturur; köpekli adam da bir müddet oralarda gezinir, sonra vapurun başına gider, orada yine hafif hafif ıslık çalar, türkü mırıldanmış. Kimseye selam vermediği halde kıza selam verir, garibi o da almış...

Hatta iki kelimede, “Nasılsın iyi misin, ne var ne yok?” kabilinden konuşuyorlarmış da...

İşte bunlar, adam hakkındaki dedikodulardır. Bunları herkes bilir. Adamın asıl sırrını bize açan –söylemeden yapamayacağım– bir küçük köpektir. Zeki gözlü, buz gibi soğuk burunlu, tüyleri havalanan sarı bir köpek... Bu köpek onun köpeğidir ama ben burada bir vasıta olarak kullanıyorum. Yoksa köpek, tamamen değilse bile oldukça hayalidir. Sebebi de, zavallı bir adamın hayatını, kuruntularını, düşünce kırıklarını, dünyada tek başına kalışını, bir köpeğin asla anlatamamasıdır. Köpekler sevgisini, bizim gibi ne anlatmak, ne de yazmakla belli eder. Köpek koşar, kuyruğunu sallar, sahibinin elini yalar. Hayali köpeğimi dinleyin:

“O sabah erken uyanmıştı. Hafif bir ıslık sesiyle yanına koştum...”

Köpeği anlatmaya bırakırsam, sanırım, hikâyemin fena halde tadı kaçacak... Onun için akşamları setin üstünde cıgara tütüren, kimsenin sevmediği, konuşmadığı, çekindiği adamla ahbaplık etmek üzere yanına ben yanaşıyorum:

— Beyefendi, diyorum, müsaadenizle...

— Rica ederim efendim, buyurun!

Cıgaramı yaktım. Yanına oturdum. İlk kendisinin konuşması lüzumunu duydu herhalde ki, ben köpeği okşarken mırıldandı:

— Hayvanları sever misiniz?

— Baylırım beyefendi!

— Vallahi bendeniz pek sevmezdim. Şimdi de pek alıştım. Bir zamanlar oturduğum pansiyondaki madamın köpeğiydi bunun anası... Bu daha dünyada yoktu. Kadıncağız öldü. Yanımdan ayıramadım hayvanı. Madamı da pek severdim. Zaman geçti. Köpek öldü. Ölen köpek dişiydi. Bu erkektir. Bu

yavruyu o günlerde birisi istemiş, vermek üzereydim. Hayvan ölünce yadigarını muhafaza ettim...

O akşam şu yukarıki cümlelerden daha önemli bir şey konuşmadık. İkimiz de siyasi hadiseleri ya hiç anlamıyor, ya anlamak istemiyorduk, yahut siyasi bahisler üstüne her fikrimiz tasvip edilecek mahiyette birbirine sunuluyordu: Yani siyasetten konuştuk. Akşam evime döndüğüm zaman şu posta müvezzinin bu adamda ne gördüğünü bir türlü anlayamamıştım. Bayağı, basbayağı bir adamdı. Şu karşımızda oturan zengin bakkalın bu adamdan kat kat daha enteresan bir hayatı vardır. Değil mi ya canım? Düşüncelerini zeytinyağı, fasulye, un, nohut sarmış sarmalamış; dünyalığını düzmüş, çocukları büyük mekteplere gidiyor, dans ediyor, şık mı şık giyiniyorlar... Kızı ne güzel İngilizce konuşur hele! Kolej mezunu, boru değil! Babası bundan ne memnun! Ne gurur duyuyor kızıyla!.. Sakız'dan nasıl geldiğini, bir bakkala nasıl çırak olduğunu, sonra nasıl dükkânda bütün işi eline aldığı, ustanın dükkâna arada bir uğradığını, günün birinde de kızını elinden tutup kendisine nasıl verdiğini bir anlatsa... Hayatının en hareketli zamanı da o zamandı. Nasıl adım adım yürümüş, damla damla bardağı doldurmuştu. Herkesin küçücük dükkân gördüğü Balıkpazarı'nın aşağısını yalnız küçük dükkânın büyük ardiyesi hakkında hiç fikirleri olmayanlar ne bilir? Kapıdaki Kürt, kimsecikleri dinlemez. Bu korkunç Bizanslı ardiyelerin demir kapakları her göze görünemezdi. Her şey orada, o yağlı, siyah kaldırımların sağında solunda, hamalların bağıştığı, arabaların birbirlerine girdiği ortaçağ sazlı sözlü labirentteydi. Kendisi beyaz adamdı. Karısı esmerdi. Bu sarışın, Karabaş balı gözlü çocuk, kendi çocuğu muydu? Burnu tam Grek burnuydu. Omuzları genişti. Babasına Büyük İskender'i hatırlatırdı. Yani efendi mürekkep yalamış adamdı. Oğluna bayılırdı. Kızını sever, onun İngilizcesinden gurur duyardı. Ondan öte Yunanistan'da açlıktan ölürlermiş. Kahvede üzüdür, evde karısının yanında, ağlamaklı gibi olur. Kahve içerken "Alalım beş on kilo, bir kenara atalım, Eleniçamu" derdi, "Günün günü var!"

Bundan öte Yani Efendi'nin hayat hikâyesi de zıncı diye duruyor, öteye geçemiyordum. Kabahat bende!.. Biraz yorgunlukla Balzac bir itiriyatçının hayatını nasıl adım adım kovalamışsa,

ben de Yani Efendi'nin evinin içine girip daha birçok bilmediğim yerlerini yazıp kocaman bir roman yapamaz mıydım sanki?

Yani Efendi ile uğraştığım bu sıralarda herkesin merakını çeken, bu herkesin içinde evvelce ben de dahil olup da sonradan çıktığım, köpekli adamı göremiyordum. İstesem, belki her akşam orada setin üstünde onu yakalar, ağır ağır birçok şeylerini öğrenebilirdim. Hayır, garip insanlarla uğraşmak istemem. Onlardan bana hayır yok, bana seven, gülen, bağırان mahlukat lazım! Bu adam yaşamıyor ki... Köpeğinden başka kimsesi yok. Yalnız onunla konuşuyor, insanları sevmiyor; yine posta müvezzinin müşahedelerine geçelim:

— Beyim, bu adamın, bir kişiye bir kahve ısmarladığı görülmemiştir. Buyurun, şu gaziinoya girelim. Birer kahve içelim. Size ona dair bakın ne havadislerim var?..

— Başka zaman, başka zaman!

Dinlemek istemiyorum. Yani Efendi, merakımı sardı. Oğluyla ahabplık ediyorum şimdi.

Yani Efendi'nin oğluyla ahabplığımız beş gün ya sürdü, ya sürmedi. Kendine göre sevimli tarafları bulunan delikanlı ile konuşmak beni fena halde yordu. Kadınların baldırından, pokerden, danstan, filmde, ben de konuşurum. Arada bir kim konuşmaz? Ama her akşam aynı konuşma asabımı bozdu. Yine de ziyanı yoktu. Ama bir akşam baktım ki artistlerden birini fena halde taklit ediyor. Con Peyn Bey'le Amerika'da, hadi konuşulur diyelim; fakat İstanbul'da ne konuşulur bu adamla yahu? Delikanlı ile şimdi, yalnız gülüşüyoruz. Birkaç gün sonra gülüşmeyeceğiz de... Yani Efendi'nin hayatını yazmaktan vazgeçip bu sefer yeniden köpekli adamın peşine düşmeye başladım. İyi ki uzun bir ara vermişim. İlk defa pek çekingen olan bu adam, bu sefer beni görünce cıgara ikram etti. Köpeğini benim yüzümden haşladı:

— Aman, bey birader, dedi, vallahi artık merak etmeye başlamışım. Hiç gözükmediniz, nerelerdeydiniz?

— Bir küçük nezle, bizi bir hafta yatırdı beyefendi!

— Geçmiş olsun, efendim.

Bir zaman, kendisinin de nasıl nezleye yakalandığını, o zamanlar denize girmeden edemediği için bu nezleyi bir türlü geçiremediğini, adeta bütün yaz burnunu çektiğini anlattı. Anlatırken köpeğine hiç gülmediğini söyleyen adam, kıs kıs da güldü. Köpek ona tuhaf tuhaf baktı gibi geldi bana: Herhalde posta müvezziiyle uzun bir ahbablığın neticesi!

Şimdi artık posta müvezziiinden biraz uzunca bahsetmek zamanı geldi sanırım. Evvelce de söylediğim gibi, onun bütün kabahati küçük sırlar, insanda bir iki fena âdet, iki kişi arasında gizlenen bir şey, bir evden çıkması gerekmeyen bir hadise öğrenmekten başka bir şey değildir.

Posta müvezzii iyi midir, kötü müdür? İster iyi, ister kötü olsun, bana ne? Bana ne olmayan tarafı posta müvezziiinden hem pek hoşlandığım, arada da beni fena halde sinirlendirdiğidir. Öyle yerde insanın üç adım arkasına oturur ki, bir cümle konuşmanıza imkân yoktur. Herkesin yanında bağıra bağıra konuşmayacak pek bir şeyim yoktur. Yoktur ama, posta müvezzii arkama geçip de müthiş kulağını verdi mi, beynim atıyor. Söyleyeceğimi şaşıyorum. Yavaş yavaş söylemek istiyorum. O zaman kendi kendime: "Herif cümlenden iki kelime alır, yirmi kelime ekler, bir hikâye uydurabilir, dikkat et!.." diyorum.

Hakikatte böyle bir şey de oldu: Ahmet isminde bir arkadaşımız vardır. Yazlık için ihtiyar Matmazel Katina'nın evinde bir oda tutmuştur. Geçen gece denize girmiş. İki arkadaşı da bunu posta müvezziiinin bulunduğu bir yerde, ondan üç adım ötede, aralarında söylemişler:

— Katina'nın evindeki Ahmet, o rüzgârda dün gece denize girdi. Bize de girin dedi ama...

Posta müvezzii üç kelime duymuş: "Katina, Ahmet, dün gece..." Şöyle anlatmış:

— Aman, berber! Şu sakalımı bir kazıyiver, bakalım. Bak, sana ne anlatacağım. O yukarıki evlerde oturan Ahmet, yok mu? Dün gece meşhur çikolatacının kızı Katinaki'yi atmış sandala, Heybeliada'ya geçmişler. Oradan bir arabaya atlamışlar; ver elini Çamlımanı! Ben onları kayıkla giderken şu burundan seyrettim. Biraz sonra bir de baktım; Heybeli'nin turu yolunda fenerli bir araba gidiyor. Vallahi arabayı gözlerimle gördüm.

Arabacı onları Abbaspaşa'da bekliyordu. Ohhh!.. Ne de tatlı olur, ha Barba? Evvelsi gün yağmur da yağmıştı. Çamlar da kokar mı mis gibi sana! Katinaki'nin saçları da kim bilir ne lavantası kokar? Aman! İnsanın beyni döner, be Barba! Ahmet Efendi de fena çocuk değil ha! O ne gözler! Sırım gibi delikanlı! Bari yumuşak Katinaki'nin bir yerini incitmeseydi!..

Posta müvezzii böyle söylemiştir işte. Onda bir anlatma ve uydurma kabiliyeti vardır ki, benim gibi değme yazıcıya nasip olmamış bir muhayyile kudretine delalet eder.

Bütün bunları niçin öğrendiğini ben şöyle tahlil ettim:

Zahirde küçük menfaatler: Kahve, çay, gazoz, sakal tıraşı, bir tek rakı, bir salkım üzüm, vesaire... gibi şeylere büyüksırlar ifşa ederse de, bana kalırsa insanların gizli tarafını bu küçücük şeyler için öğrenmiyor. Bunu şuradan anladım: Çok defa kendini dinleyecek biri bulunmazsa; sessiz, dedikodudan hoşlanmaz, değil birisine bir şey ısmarlamak, kendisine bir günde bir kahve içmek nasip olmayan, Türkçeyi bile iyi bilmeyen Zafiri'ye, yahut da Zafiri gibi sessiz, dedikodudan hoşlanmayan biletçilikten mütekait Zeynel Efendi'ye de böyle şeyler anlattığını gördüm.

Posta müvezzii'nin, öğrendiklerini söylemek, gizli şeyleri öğrenmek merakı, kendine göre, bulunduğu dünyayı iyice anlamak, ona göre "Konya'yı bina etmek" arzusudur.

Onun bu haline ben de çok defalar kızdım. Birçok kirli çamaşırları ortaya çıkardığı gibi, birçok temiz çamaşırları da kirlettiği oluyor. Bir adam hakkında söyleyeceği şeyler, hiçbir zaman masum hakikatler değildir. Doğrudur ama, ne yaparsın? Bunlardan o mesuldür. Böylece, kendi kendine yalanla doğru-
dan yaptığı evlerle yaşayacak odur. Ben, posta müvezzii'nin şu adam hakkında söylediğini bu adam için söylediğiyle birbirine karıştırır, unuttur giderim. Herkes de sonunda benim gibi yapmıştır. İnanmakla, inanmamak arasında bocalar dururuz.

Ben muharrir olduğumu saklamış değilim. Ayıp değil a, yazı yazmak! Bunu ilan etmekten de hiç hoşlanmazdım. Şimdi sabahları gazinonun bir köşesinde herkesin karşısında yazıyorsam, onun yüzündendir. Eskiden gider, çam altlarında yazardım. Şimdi, oh bir masam var! Önüme kahve geliyor. Önümden kızlar geçiyor. Açıkta açığa yazı yazabiliyorum.

Diyeceğim; posta müvezziinin bana faydası dokundu!

“Çam altlarında oturur, mektuplar yazar... Kim bilir kime yazıyor? Ne yazıyor?”

Yırtmış olduğum bir yazıdan öyle manalar çıkarmış ki, utandım. Bir defasında da az daha dayak yiyordum: “Vay efendim! Bizim hayatımızı yazmaya kalkmış; kim oluyor bu herif?” diye üzerime yürüdüler.

Posta müvezziini çok uzattık. Böylece kabul edelim. İyiliği, fenalığı hakkındaki kararı umumi efkâra bırakalım. Bize faydası dokunduğu için de kötülemeyelim.

Bir sabahı. Beni denize giderken yakaladı:

— Bak, dedi, köpekli adam! Gazetesine mektup gönderiyor.

Baktım: (***) gazetesi tahrir müdürlüğüne yazılı bir zarf.

Müvezziin yüzüne bakmadan:

— Olur a!..

Dedim.

Göz göze sonra geldik. Öyle tuhaf bakiştık ki, ikimizin de içinden aynı kötü, saygısız arzu, aynı zamanda mı geçti bilmem.

Ben yine önüme baktım:

— Olur a, diye tekrar ettim; belki bir şikâyet, bir kari mektubudur.

Yine göz göze geldik. Bu anda hangimizin suçlu, hangimizin suç ortağı olduğunu, kimin kimi teşvik ettiğini hiçbir yargıç bulamayacak.

Mektubu yırttık. Okumak için acele etmedik. Önce gidip bir zarf aldık. Üstüne (***) gazetesi yazı müdürlüğüne, diye yazdık. Sonra deniz kenarında ıssız bir kayanın dibine çömeldik.

Zarfin içindeki dörde katlanmış bir kâğıtta şu satırlar:

~~Muhterem efendim,~~

~~Beni bu müsamahanıza, iştirak etmek üzere şu nâciz hikâyemi gönderiyorum. Beğenirseniz neşrini rica eder, saygılarımı sunarım.~~

İkiyâz Karlaşımında ~~iki~~ kâğıtlarda da şu hikâye:

(Hikâyenin ismi de ~~iki~~ şairane, hissi tarafından!)

Ay Işığı

“Bir zamanlar deli gibi aşkıktım. Bana hak verin! İnsan ona, nasıl aşık olmazdı? (Burada sevgilisinin pek romantik bir tasviri vardı, çabucak atladık.) Denizaşırı bir köyde otururdum. Her akşam beraber dönerdik. Ne yalan söyleyeyim, benim aşkım tuhaftır. Halbuki, böyle olmamalıdır, insan yıldırımla vurulmuş gibi aşık olmalı, sonra muvaffak olmak için bir şeyler icat etmelidir. Bu nevi aşkı pek severim ama, bir türlü de olamam. Muhakkak, evvela, seveceğimden biraz yüz görmeliyim. Sonrası kolaydır. İkinci yüz verişte yakalandığımı hisseder, kaçınmaya çalışırım. Üçüncüde her şey bitmiştir. Artık deli gibi aşığımdır.

Yine aynı şey oldu. Onu ikinci görüşümde vapurun alışılmamış, bilinmemiş bir memlekete doğru dümen kırdığını, bir daha ne doğduğum, ne yaşadığım, ne de sevdiğim memleketi göremeyecek bir yere doğru gittiğimi duydum. İçimi bir melal kapladı, tarif edemem diyecektim ama, ederim.

Bütün sevgililer gerideydi. Lisanım, memleketim, anam, babam, evim, tarlam, arkadaşım... Hepsi göz yaşartıcı bir şekilde etrafımı sardılar, konuştular. ‘Bizden ayrılıyorsun ha, bizi nasıl bırakabiliyorsun?.. Yazıklar olsun sana! Sahi mi? Bize bunu yapacak mıydın? Senden bunu beklemezdik... Sahi gidiyor musun, bir daha gelmeyecek misin? Şunun için, şunun için mi bizi bırakıyorsun? İyi bak. Bunun için mi? Dikkatli bak, pişman olmayasın!’ diyorlardı.

Vapur, sakın denizi biçerek gidiyor, yıldızlar peşimiz sıra geliyor, vapurda tanıdık çehreler siliniyor... Gidiyoruz. Yol uzasın istiyorum. Sevdiklerimin lakırdıları kulağıma bile girmiyordu.

Kim, nasıl, hangi bahane ile onu bana tanıştırdı, unuttum gitti. Çünkü unutulmayacak yalnız o kaldı. Ondan öte göklerde yıldızlar mı vardır? Denizlerde vapur mu?.. Hatta geceleri doğmadığı için güneş de yoktur. Hele ay! On beş gün olmayan, gündüzleri pek nadir, soluk gözüken bu acayip şey de mevcut mudur? Bunları bile unuttuğum dakikalar oldu. Ah, şu dünya yüzü, ne güzeldi! Ne yalanlar uydurulabilir. Ay, güneş, yıldız, kuş, ıslık, keman, vapur gibi hakikatler bile yalan olabiliyordu. Ah şu dünya yüzü, ah şu insan!.. Her ikisiyle neler yapılabilirdi. Üçüncü seferde onu arayıp buldum. Yarı tanıdı, yarı tanımadı. Üzüldüm. Dördüncü seferde, hafif, yarı tanır bir selam verdim. Geçtim gittim. İçim ona nehirlerin denize aktığı gibi akıyordu. 'Varsın aksın! Sokulma evlat!' dedim kendime... Beşinci rastlayışında selam da vermedim.

Vapurun başına gittim oturdum. Güzel bir mehtap vardı. On dördü müydü neydi? Âşık ve mehtap. O kadar bayat, fakat o kadar gerilerde kökü olan iki kelime... Kim bilir belki Âdem de Havva'yı bir mehtaplı gecede sevdiğini duymuştur. Hele sonraları, Âdem'le Havva'dan sonraları... Ne öğle sıcaklarındaki âşık, ne şebî yeldada pencere kenarında cıgara tüttüren bedbaht, bu mehtap altındakinden daha bahtsız değildir. Bahtsız da demeyelim. Başka bir kelime de bulmaya lüzum yok. Baht ile bahtsızlığın çizgisinde olan adam mehtaptaki âşıktır. Bilir misiniz, mehtapta aşka ait duygular hem iyiye, hem kötüye çalar. Mehtap altında intihar eden bir âşık düşünün! Saadetle dolu bir âşık... Ölümde saadet bulabilecek kadar bahtsız... Fakat ölümdeki saadet kadar da mesut.. (Müvezzie burası çok kötü dedim). Hemen hemen aynı halde düşünüyordum. Aklıma buz gibi soğuk bir dudak dokunuyor. İçimde sıcak dudaklı, mermer vücutlu bir kadın geziniyordu. Seslendi:

— Merhaba!

Geldi yanıma oturdu:

— Nasılsınız?

— Berbat!

Diye cevap verdim.

— Neniz var?

— Hiç, hiç ama, ne bileyim?

Sustuk. Biraz sonra biraz daha sokulur gibi oldu:

— Ayda ne var? dedi.

— Ayda mı?

Biraz düşündüm. Sonra mektepten kalma ne kadar bilgim varsa söyledim:

— Ayda bir şeyler yok... Boş, manasız, ölü... Hava yok ki canlı mahluk yaşasın... Ölü taşlar, karanlıklar, uçurumlar, kayalar... Bu ışık da yalancı bir ışık... Kendi ışığı yok ki.. Güneşin ona attığı ışıkların aksidir bu gördüğün... Orada bir şey yok... Hiçbir şey yok... Soğuk; belki soğuk bile yok... Hava olmayan yerde sıcak, soğuk mefhumu olur mu, bilmem?

— Ayda yaşanmaz mı?

— Hava yok dedik ya!

— Olsun. Havayı götürerek, oksijenle?

— Bak burasını pek bilemem. Belki birkaç saat, birkaç gün... Orasını şöyle bir dolaşıncaya, insan merakını giderinceye kadar; mümkün...

Aya baktı. Omzuma başını koyar gibi oldu. Yahut bana ay ışığı böyle zannettirdi.

Bu ışığa kurban oluverdim:

— Sen deli misin şekerim? dedim. Orada insan yok olur mu? Orada yalnız birbirini sevenler yaşıyor. Buradan bir akşamüstü iki kişi bir olup oraya gitmeyi kararlaştırıp beraber gidiyorlar. Beraberce gidenlerin çoğu oraya giderler. Şimdi seni yakalasam, beraber denizin dibine gitsek, bir daha çıkmasak. Bizi denizin dibinden birtakım bizden gayrı mahlukat alır, doğru oraya götürürler.

Ne güzel gülmüştü. Bütün coğrafya kitaplarını altüst etmiş, yeni nazariyemle sevgilimin elini tutabilmişim."

* * *

Ben kahkahayı bastım. Posta müvezzii de pek güldü.

Müvezziin yüzü çok tuhaf olmuştu. İnsanlar hakkındaki merakı geçmişti. Kimsenin hayatının gizli taraflarını öğrenmek istemediğini bana şöyle anlattı:

— Hepsi birbirine benziyor. Ben öyle sanıyordum ki, şu köpekli adam garip bir adamdır. Bizden ayrı birçok şeyleri vardır. Ben ne facialar kuruyor, ne tahminler yürütüyordum. Meğer yalnızca âşıkmiş... Kimsenin yanına sokulmayan, köpeğiyle konuşan bir adamın benim gibi, senin gibi bir adam oluşuna şaşıtm doğrusu... Şimdi taşıdığım bütün mektupları açmadan açıyorum. İçlerini ezbere biliyorum, bırak!..

Yokuşu tırmanmaya başladı.

Köpekli adam, posta müvezziini alakadar etmediği günden itibaren, beni kendisine çekti.

Artık evine gidiyor, köpeği okşuyor, kahvesini içiyor, sonra beraberce, sonbahar geldiği için, kırlara çıkıyorduk. O işine çoğunca gitmiyordu. Ben birkaç yerde iş aramış, bulamamıştım. Ben de pek şehre inmiyordum.

— Bu ayı mantarıdır; yenmez, at onu! Hah, bu iyi! Kanlıca mantarı bu... Kır, bak; nasıl, kırmızı bir su çıkıyor değil mi ? İşte bu, mantarların en nefisidir. Bak şu da çayır mantarı; bu da iyidir. Ateşe göster, üstüne tuz biber dök; ye!

Köpek, kâh arkamızdan, kâh önümüzden gelirdi. Ara sıra ona taş atardık; koşar getirirdi.

Dilimin ucunda itiraf etmeye hazırlandığım o posta müvezzi ile beraberce yaptığımız, başkasının mektubunu açmak ayıbyıla bütün bir sonbahar bu adamla beraber dolaştım. Yapamadım, söyleyemedim. Kolay şey değil!.. Çünkü onda öyle haller gördüm ve anladım ki, bu adam, hiç kimseye hiçbir şekilde haksızlık yapmamıştır. Böyle bir adama kusurlar, hatalar itiraf edilebilir. Ondan herhangi bir mesele hakkında namuslu fikirler alınabilir. Ama ayıplar söylenemez.

Ben köyümden şehre indim. Yine iş aramaya koyuldum. Ah, bu iş aramak... Büyük bir şehirde iş aramak kadar korkunç hiçbir şey olamaz. Bir zamanlar bir genç adam tanımıştım. O zamanlar benim param vardı. Avare dolaşır, mevzular bulur, oturur, hikâyeler yazardım. Zannedirdim ki, bu böyle sürüp gidecek. Bir gün bir hikâyem bana hiç olmazsa birkaç günün geçimini sağlayacak. Halbuki gazete sekreterleri birer buçuk liraya hikâye aldıkları zaman patronları kızılıyordu!

Evet, bir genç tanımıştım. (O zamanlar Sanayii Nefise Mektebi'ydi.) Akademiyi bitirmiş. Avrupa imtihanını kazanmış, her nedense gönderilmemişti. Heykeltıraş olacaktı. Senelerce evden sokağa çıkmadı, oturdu. Annesinin (güzel, şirin, tatlı bir ihtiyar) başvurmadığı kapı kalmamıştı. Oğlu için:

— Evden çıkmaya utanıyor. Canı sıkılıyor, patlıyor. Günlerce konuşmuyor, ağlıyor. Ben bu çocuğu ne yapacağım? Hasta olacak, diyordu.

Bu böyle senelerce sürdü. Senelerden sonra ise iş buldu. Ben bu eve kapanıp geçmiş senelerin ıstırabını içimde duyar, eve kapanıp çamurdan ve alçıdan heykeller yapamayacağımı da düşünür, ancak bir kahvede yazı yazabileceğimi hatırlar, bunalırdım.

En son bir gazeteye müracaat ettim. Başmuharrir cenaplarının karşısına çıktık. Siyasi kanaatlerimi sordu. Olmadığını söyledim. Hiç düşünmediğim şeyi bana soruyordu. Ne mebus olmak, ne de gazetede siyasi yazılar yazmak niyetindeydim. Röportajlar yapmak, muhabirlik etmek için siyasi kanaatimin ne faydası vardı? Ben insanlar ve kendim hakkında düşünürüm. Hükümetler hakkında, rejimler hususunda hiçbir fikrim yoktu.

Başmuharrir ağız aramakta ustaydı:

— Yani nasıl bir dünya arzuluyorsunuz?

Artık kızmıştım:

— Nasıl bir dünya mı? Haksızlıkların olmadığı bir dünya... İnsanların hepsinin mesut olduğu, hiç olmazsa iş bulduğu, doyduğu bir dünya... Hırsızlıkların, başkalarının hakkına tecavüz etmelerin bol bol bulunmadığı... Pardon efendim! Bol bol bulunmadığı ne demek? Hiç bulunmadığı bir dünya...

Sevilmeye layık, küçücük kızların orospu olmadığı, geceleri haciağaların minicik kızları caddelerden yirmi beş lira pazarlıkla otellere götüremediği, her genç kızın namuslu bir delikanlı ile konuşabildiği, para için namus, ar, haya, hayat, gece, gündüz satılamadığı bir dünya... Muhabbet tellallarının günde otuz lira kazanmadığı bir dünya... Sokaklarda sefillerin bulunmadığı bir dünya... Kafanın, kolun çalışabildiği zaman insanın muhakkak doyabildiği, eğlenebildiği bir dünya... İçinde iyi

şeyler söylemeye, doğru şeyler söylemeye salahiyetler kıvranan adamın, korkmadan ve yanlış tefsir edilmeden bu bir şeyleri söyleyebildiği bir dünya...

Aynen bunları söyleyemedim. Şimdi söylüyorum.

— Pekâlâ, biz size haber göndeririz.

Haber göndermediler.

Ümitle bekledim. Dünyada hiçbir kimsenin benim isteğimden başka türlü bir dünya isteyeceğini o zamana kadar aklıma bile getirmemiştim desem yalan! Neler isteyenler vardı dünyada? “O halde ne ümit ediyordun?” derseniz, “Ne bile-yim!..” derim.

Günlerden cumartesiydi. Kışın bazı cumartesi günleri şehrin gürültüsünden uzaklara gitmek öyle bir arzu halinde yapışır ki bana... Köprüde vapurlar ne güzel bakar, düdükleri ne tatlı öter...

İçim, bu sinemaları insan almayan; birahaneleri, kahveleri tıklım tıklım şehirden öyle bir tiksinti ile tiksindir ki... Vapur yarı yarıya boş, uzaklaşacak... Kalkarken, camlar titreyecek.. Pervanenin her vuruşunu duyacağım. Uzaktan Anadolu yakasının köylerini, öteki pencereden Bozburnu, açık denizi; birbiri üstüne yığılmış lodos bulutlarını seyredeceğim. Denizde ölü dalgalar vardır. Zaman zaman çocukluğumun rüyalarındaki gibi bir yere düşecektir gemi... Hava lodostur. Rüzgâr durmuştur. Yunusların atladığı denizin üstünde sandallar, çapari ile uskumru tutuyorlardır. Muşambalara, battaniyelere, paçavralara bürünmüş bir sürü insan, sanki keyif için, akşama sıcak bir odada çocuklarına bol limonlu balık yedirmek için balığa çıkmışlardır gibi gelir adama...

Tanıdık bir iskeleye inersin. Posta müvezzii selam verir. Çımacı, “Hoş geldin!” der. Çocuklar arkandan hasretle bakarlar: Şehirden bir adam gelmiş diye... Delikanlıların hepsi balıktadır. İskelenin burnu hizasında gözüken ufak noktalar halindeki sandalların hepsi bizim köylüdür.

Şimdi artık şehrin girdi çıktısından, gürültüsünden uzağız. Ne sıcak kahveler, ne kızgın, acı, karışık zeytinyağı kokan birahaneler, ne ihtiyar ağızları gibi çürük nefesli, cıgara kokulu kiraathaneler, ne meşhurların devam ettiği korkunç pastaneler

vardır bizim köyde... Bizim köyün denizinde, karabatakların boyunlarını uzatarak denize baktıkları, birdenbire uskumru sürülerine doğru daldıkları görülür. Bizim köyde yünleri rengini atmış, üç defa sökülmüş, örülmüş mavi kırmızı kazaklarla gezen kızlar; Hereke kumaşı, önleri düğmesiz, büyük cepli yeleklerle fiyaka yapan çocuklar, çember çevirirken, bir küçük lokomotif halinde öterler.

Bizim köyün rıhtım yollarını lodos altüst etmiştir. Bizim köyün iskele enkazında üstleri ziftli büyük midyeleri, zehirlenmek korkusu olmayan insanlar toplar, yerler. Kimse zehirlenmez. Kimisi Allah, kimisi Panaiya koruyor der. Balıkçılarsa: "Midyeler zehirsizdir; zehirli olan bizim midelerimizdir" derler. Bizim köy bu kış gününde bir ilkbahar kadar ılık, kokulu, kirlidir. İnsanların elleri büyük ve çatlaktır. Kedilerin her tarafı yırtıktır. Balıklar, canavarlar kadar kocaman, dişlidirler. Dişlerinin arkasında zehir keseleri vardır. Çocuklar kıpkırmızıdır.

Vapura atlamamla köye varmam bir oldu. Köpekli adamı evinde buldum. Deli gibi sevindi. Çay yaptı. Oturduk, içtik. O zaman ayıbımı itiraf ettim. Kıpkırmızı oldu. Bir şey söylemeden yüzüme baktı. Odadan dışarı çıktı. Bir yığın kağıtla geriye döndü. Yüzü değişmişti, gülüyordu:

— Çok sevindim, dedi, hiç olmazsa yazılarımı okuyacak birini buldum. O yazımı, biliyor musunuz, neşretmediler.

— Okumamışlardır ki...

— Siz beğendiniz miydi?

— Fena bulmamıştım. Ama daha çok müvezzi efendi beğenmişti.

— Buna daha çok memnun oldum. Demek muharrir olsaymışım halk begenecekmiş...

Gülümsedim. Gülümsedi...

İşte ondan sonra ondan şu hikâyeleri kâh ben kendim göz gezdirerek, kâh o tatlı bir sesle, heyecandan kesik kesik okuyarak, dinledim. Ondandır da şuracığa birer birer yazdım. Yalnız bunları buraya yazmadan evvel yine söylemem lazım gelen bazı şeyleri söylemeden geçemeyeceğim.

Bu, vaka diyemeyeceğimiz kadar küçücük şeyler, o kadar bana has şeylerdi ki, onları kendi kalemimle yazmayı daha ko-

lay buldum. Hem, evvelce de söylemiştim ya! Belki bu adam bizzat benim... Belki de bu adam bir hakikattir de yalnız bunları söylemiştir; ama yazmamıştır. Şu satırları yazan adamla hiçbir alakası yoktur.

Hadi! İşe bir hakikat çeşnisi vermeye çalışalım: Ben bu adamın hikâyelerini neşrettirmek isterken adamcağız öldü. Bir türlü yazılarını bulup neşrettiremedim. Ondan sonra mevzu bulmuş muharrir gibi (mal bulmuş Mağribi gibi dememek için) oturup yazdım.

Onun yazılarından belki de başka türlü bir hayat geçirdiği zannedilecek.

O, her hikâyenin sonunda hemen hemen o hikâyeyi kendisine ilham eden, benim de merakımı gideren birtakım izahat verdi. Ben de bu arada ona sualler sordum. Sonra başkalarından da bu işi tahkik ederek birçok şeyler öğrendim. İşte hepsini yazıyorum. Şimdilik, onun, o romantik hakikat havasına yahut dünyasına dalmamız daha iyi... Bu hikâyeleri o, bana kronolojik bir sıra takip etmeden okumuştur. Birinci hikâyeye hakkında şüpheliyim. İsmi neydi acaba? "Büyük Hulyalar Kuralım!" mı, "Havada Bulut" mu?..

Galiba ikincisi..

Havada Bulut

— Ben küçük olmuşum?

— Ben küçükken...

— E, işte... Ben küçükken...

Hayır, anlatamayacağım! O şimdi koca kızdır. Şimdi onun öyle dostları var ki, küçük kulübesinden o hâlâ sekiz yaşındaki masum çocuk yüzüyle, afacan bacaklarla çıkarken peşine düşüyorlar.

Peşine düşmek, ne demek? O eskidenmiş; iki sene evvelsi... O zamanlar:

— Sinemaya gidelim mi, şekerim? derlermiş.

Hiç aksilik etmez, sinemaya gidermiş.

Yirmi, yirmi beş yaşında çirkin, budala delikanlı kaldı mı? Yepyeni, spor, sarı, altı lastik yahut kahverengi podôsüet pabuç; bobstil bağlanmış siyah benekli yumurta sarısı kravat, briyantın, hafif bıyık...

Her şey tamam! Bunlardan bir tanesi bile bu kızın o çocukla sinemaya gitmesine bir vesile... Neden sinemaya gitmesin fakir kız böyle bir çocukla? Neden ama? Gidecek elbette... Bundan bir şey çıkar mı?

Tabii bir şey çıkmaz, kızım! Evde baba olursa, namına yatırılmış beş on kuruş bulunursa... Sende bu boy, bu bel, bu kaş göz varken bir deli gönül başını eğer, seni kabul değil bağrına bile basar. Ama kulübe ile, bu ihtiyar çamaşırcı ana ile, sen de sokak süpürgesiyken...

Boş lakırdı bunlar! Dört bir tarafını randevuevi, genelev sarmış, her karanlık köşe başında bir genç kızın kokusu koklanan bu mahallede rakı, frengi, veremle bile yaşamak, yaşamaktır.

Geçenlerde onu şöyle bir gözü şaşı, yaşlıca bir adam istemiş-ti. Öyle güldü, öyle güldü ki... Hakkı da vardı, gülünecek şeydi bu! Kim gülmez canım?

Herifin evinde bir radyocuk, bir yeşil yorgan, bir sandık kır-
li çamaşır varmış. Bir bahçe, bahçede dört tavuk, bir de hindi
varmış sahi! Dükkânı da hemen evinin karşısında...

Bir ara o adama, bir fakir, kimsesiz, hüzünlü, yalnız sokak-
ta peşine düşenlerin hepsinin kiraathanelere, sinemalara dol-
dukları, hiçbir gencin, bu yırtık pabuca, bu ıslak paltoya, bu
karmakarışık saça itibar etmediği kış akşamında kızın gönlü
yatar gibi olmuştu.

Gözünü kapamış, sanki radyosunu açmıştı. Karşıda
dükkânda kocasının dirseklerine kadar kocaman kocaman
kıllı, adaleli kolunu, çenesini görüyor. Herif yağmura aldırış
bile etmiyor. İçi sıkılmaktan geçtim, türkü çağırıyor. Bak, ne
tuhaf! O ters ters bakan gözünü kırptı. Ay bu göz, bu hareket,
adeta güzel!..

Şayet anası, yahut bir komşu kızı, dostlukla bahsetse, iş ola-
caktı. Anası karı bahsetmedi ki...

Anası da vaktiyle güzeldi. Bir Türk delikanlısı, bir gece, ku-
lubenin camlarını kırarak odasına girmiş, bir daha çıkmamış-
tı. Dokuz ay on gün sonra bu kapkara şey çıkmıştı. Yunanis-
tan'da kalmış kocasının ismine çabucak vaftiz edilmişti. Kara
şey ağlar dururdu. Kadın da derdi ki:

— More, bari güzel olsa!

İşte güzel oldu. Şimdi, "Yorgiyamu, sayende ben de gün gö-
receğim!" diyor anası. Sayesinde gün görecek... Bu, ömrünce,
kendinden genç delikanlıları ayartıp gezmiş kadın, altmışın-
dan sonra, nasıl bir ömür istiyor, nasıl bir ömür acaba?

Pırıl pırıl yağlıboya yastıklar, divan, halılar, çalar saat, ka-
nepeler pembe olacak, yorganlar sarı, pijama ipekten... Eve
gelen giden belli değil.. Bir akşam bir büyük memurun gel-
diğini, öbür akşam şişman adamın bir masa hazırlattığını bir
görse kocakarı, taramayı eliyle bir yapsa, rakıyı yumruğuyla
bir açsa... Üzülüyor ama, üzüntüsü, kızının esmer güzeli ol-
masına... Kariyi bazen de tutamak tutar gibi bir ana muhabbeti
tutmadı da değil. Tuttu ama bu sefer dülger istemedi: Yok, dedi,

anasını istemem! Parasını ay be ay vereyim, odasında otursun. Başıma bela istemiyorum. Dünya güzeli olsa, ben de aşktan çıldırırsam, o kadınla geçinemem!

Kız, "Böyle ana bırakılamaz" diye düşündü. Sahi bırakılamazdı. Ya dülgeri sevmese, ya bir komşunun güzel çocuğuna, ya dülgerin bir arkadaşına göz koyuverirse işini kim kolaylaştıracak?.. Bu korkunç surette müsamahakâr ana bırakılır mı?..

Bir ara yağmurlar öyle yağdı ki kulübeyi sular bastı. Kızcağızın bir yeni elbisesi vardı. Onu da sel alıp götürdü. O zaman saçları briyantınli, ayakları iki parmak kalın lastik pabuçlu, saçları moda üzere taranmış çocuklar Yorgiya'yı öylesine unuttular ki, kız sanki, dünyayı çırılçıplak görmüş gibi oldu. İlk defa çıplak erkek gören bir bakire korkusu duydu:

— Ana, ben daha hayat göreceğim! diyemedi.

Hayatı biliyordu. Adamı bir çalgılı meyhaneye götürüyor, rakı içiriyorlardı. İnsanın gözü, erkeği öyle candan bakarken, kendinden öylesine bir tatlı şey isterken görüyordu ki dayanamıyor: "Alsın gitsin, istediği bir şey mi sanki?" deyiveriyordu. Dülger de bu istediğini kızdan almamış değildi. Başkaları kendinden evvel almış bile olsalar, kız eğer kendisini sevseydi, dülger birçok şeyler daha bırakmış olacaktı. Bu sefer komşu kızları, çirkin, koca bulamamış komşu kızları bu işe gülü gülüverdiler. "Ama pek çirkin herif, Yorgiyamı!" dediler.

Kız direndi:

— Kısmetmiş, dedi.

Fayda vermediğini gören kızlar:

— Doğru, doğru Yorgiya, kısmetmiş. Kısmetten fazlası olmaz. Hem daha sonra canım...

İşte bu daha sonra yüzünden Yorgiya tekrar düşünmeye daldı. Dülgerin korkunç gözleri vardı. Ya onlar fırıl fırıl dönmeye başlar, akları kızarırsa... Bu ihtimal Yorgiya'yı pek korkuttu. Evlenmedi.

— Evet sen küçükken... Sonra canım?

— Ben küçükken bir gün eve su lazım oldu. Annem bana kovayı verdi, çeşmeye gittim. Dolapdere'deki çeşmeye. Hani biliyorsun ya?.. Çeşme başı kalabalıktı. Dinliyordum. Aman ne laflar söylemiyorlardı. Türkçe biliyordum ama lakırdıları

anlamıyordum ki. Dokuz yaşındaydım o zaman. Biri ötekine "Namussuz!" diyordu. Öteki, "Sensin namussuz" diye karşılık veriyordu. Namus üzerine ben çok düşünmüşüm. Biz Rumca namusa "tini" deriz. Çeşme başında şöyle konuşuyorlardı:

"Senin alnının damarı çoktan patlamış kızım."

"Patlasan da çatlasan da Hüseyin benimdir."

"Hüseyin'in senin olsun, gözüm yok kızım. Bana bir erkek yeter."

"Sana mı? Yeter mi? Allahım, güleyim bari! Bir erkek yetermiş. Kızım sen beş on erkekle doyar mısın?"

Ben de erkeğin ekmek, et, pirinç, un gibi bir şey olup olmadığını düşünüyordum. Ee doymak diyorlardı, canım!

O sırada bir bekçi geldi:

"Kadınlar, ayıp ediyorsunuz!"

Ona, "Sen sus!" dediler. O da onlara bağırdı:

"Namussuz orospular!"

— İşte o zaman namusun ne demek olduğunu anlasaydın.

— Kim anlattı ki namusu anlayayım. İnsanın damarında şeytan gezinmeye başladı mı başlıyorlar namustan bahsetmeye. Artık o şeytan, gezinen mahluk namus dinler mi? Şeytan da paradır beyim, para!

— Sonra sıra bana geldi. Ben de kovama suyu doldurdum. Kovayı yere bırakmış, şimdi büsbütün kavgayı azıtmış kadınları dinlemeye hazırlanırken bir aralık kovamın içine baktım ki, "Aman yarabbi!" Suyun içinde bir beyaz bulut yüzmüyor mu? Ne sevindim Ahmet bilmezsin.. Ne sevindim! Ne sevindim! Deliler gibi oldum. Çocukluk değil mi? Kovayı koşa koşa eve götürüyordum, koşa koşa: "Mama, mama!" diye haykırıyordum:

"Mama! Mama!.."

Karşımızdaki kömürcü Hırsto, siyah sürmeli kırmızı gözleriyle sokağa fırladı. Dokuz yaşındaki çocuk bacaklarıma bakarak söylendi:

"Ne oldu kara kız, ne oldu?"

"Sen karışma," dedim, "hiçbir şey olmadı. Sana ne?"

Bu herifi sevmezdim. Sonra pişman oldum. Ona da hazinemden bahsetmesem bir şeyler kaybedecek gibiydim.

“Götürüyorum, havadaki bulutu kovama doldurdum. Götürüyorum.”

Kömürcü Hırsto evvela bir şey anlamadı. Şaşkın şaşkın bu sefer yüzüme baktı:

“Ne bulutu kızım?”

“Bayağı bulut... Yusuvarlak, bembeyaz bir bulut...”

Şimdi anlamıştı artık. Çocukluk geçirmeyen var mı? Kim bilir, belki o da bir gün kova ile evine bir güneş götürmüştü:

“Sizin evden içeriye o bulut girmeyecek!”

“Vaay,” dedim, “Ya! Sen görürsün bak!”

Haykırdım:

“Mama, mama!..”

Bulut suda sallanıyordu ama, hâlâ ordaydı. Görüyordum onu. Kulübeden içeriye deli gibi girdim. Anam, çamaşır teknesinden ellerini çıkarıp şaşkın şaşkın bana baktı. Ben, kulübemizin tek odasının ortasına iki elimle sıkı sıkı kavradığım kovayı bıraktım.

“Bulut, anam,” dedim. “Bulut!”

Annem aptallaşmıştı:

“Hani nerede?”

Eğilip ikimiz de kovaya baktık.

Tavanın is bağlamış saclarından su simsiyah kesilmişti. Saatlerce beni susturamadılar.

Bulut evine götüremediğine hâlâ üzülür mü Yorgiyam diye yüzüne bakardım. Evet hâlâ üzülürdü.

Ah kapının önünde şık, bey çocukları geceleri sana ılık çalmasalar, yanaklarından öpmeseler, seni kovama koysam da evime bulut gibi götürsem...

Kulübenin penceresinden sokağa bakardım. Vangelistra Kilisesi'nin çan kulesi görünür, bakkal Niko ismindeki tahsili acayip adam, karısı Evdoksiya, Polis Hasan Efendi; podösüet ayakkabılı, saçları parlak bir delikanlı geçerci. Birdenbire kömürcü Hırsto dükkânından fırlar:

Kovada bulut götürülmez efendi! der gibi suratıma bakardı.

Köpekli adam okumasını bitirdi. Şunları anlattı:

— Ben çok yalnız yaşıyordum. Yorgiya'yı sarhoş olduğum bir gece, evvelce tanıdığım bir kız tanıttı. Gizlice bana: "Vallahi bu akşam ilk sana getiriyorum. Fabrikada çalışıyordu. On beş gündür çalışmıyor. Bugün kandırabildim. Daha kız ha, dikkat et!" demişti. Karidesçinin evine gittik. Sonraları her hafta oraya giderdik. Benim öğrendiğime göre, Yorgiya bir anasıyla yaşıyormuş. On beş gün evveline kadar çalışıyormuş. Birçok korte yapmış. Yapmış ama benim gibi yaşlı adamlara ilk defa geliyormuş. Yani açıkçası beğenmediği, para için geldiği ilk adam benmişim. Otuz beş yaşındaydım. İhtiyar mıydım beyefendi? Benden başka bir yaşlıya, hatta gence gitmemesi için elimden ne gelirse yapmaya karar verdim. Birdenbire her şeyi hoşuma gitmişti. Ama ben onun birdenbire hoşuna gitmemiştim. Ağır ağır hoşuna gider miyim acaba? Buralarını düşünmedim. Düşünmedim, hemen o gece ona âşık oldum. Âşık olup olmadığımı da iyi bilmiyorum. O sıralarda yazmış olduğum şu hikâyemi dinlemek lütfunda bulunursanız...

Büyük Hulyalar Kuralım

Öyle hayaller kurardı ki hakikat olmamaları için hiçbir sebep yoktur. Kendi kendine derdi ki:

“Bu kurduklarımı hakikat yapmak için insanların biraz daha iyi olması yetmez mi?”

 lk görünüşte hakkı var gibiydi. Evet, adeta hakkı vardı. İstediyi sanki neydi nihayet?..

Geceleri uyuyamıyor, düşünüyordu. Şimdi çocukluğunda kurduğu hulyaları kurmuyordu artık... O  ocukken, bir çiftlik sahibi olmak isterdi. Tavukları, kazları, ördekleri, –bir de tavusku u isterdi– inekleri, buza ıları, içine yaban rdekleri dolan g l ms  bataklığıyla,  itilerine doldurulmuş mısır ba aklarıyla, yanık yüzlü  oban çocuklarıyla bir çiftlik... Çiftliğin az ilerisinden bir nehir geçerdi. Bir tepeden bu nehrin güneş içinde kıvrıldığını, bir yerde kaybolup öteden tekrar bütün genişliği, pırılı ı, ha metiyle geçtiğini bir at üstünde seyrederdi. Sonra, bir dananın kendi ya ıyla bir kazığın üstünde kızartıldığını, bir adamın köy havaları s ylediyini; güzel bir delikanlı ile kara, beyaz di li, tatlı bir kızın d   nlerini görürdü.

Böyle bir  iftli e çocukluğunda çok mu davetliydi? Burasını unutmu tu. Daha büyüyünce bu, hemen hemen bir arazi sahibi, hemen hemen bir a a, bir bey olmak arzusu ondan geçip gitmişti. Şimdi kasabadaki küçücük evlerinde tavukları, piliçleri, bir pencere önünde uzun uzun seyretmekten ho lanmaz olmuştu. Şimdi yine yatağa yatınca uyumadan evvel hulya kuruyordu. Kuruyordu ama bir bakkal d kk nı açmak isterdi. Bu d kk n, yol kenarında bir bakkal d kk nı idi. Şehirden hari teydi;  ose boyunda. Köylüler kıl torbaların, patlak çuval-

ların içinde peynirler, cevizler, mısırlar, yumurtalar getirir, o ellerini sokar, bakar:

— Şehre kadar gitmenize lüzum yok, derdi, ben alırım. Benim verdiğim fiyatı da kimse veremez şehirde...

Çoğu muhakkak şehre inmek, piyasayı öğrenmek isterdi. Çok defa da saf bir kadıncağız:

— Bu da sana nasipmiş, deyiverirdi. Al, sen de kazan. Allah senin ekmeğini de bizim yüzümüzden halk etmiş.

Ekseriya ucuza kapatırdı.

Böyle bir dükkân onun akrabalarından birinindi galiba...

Liseye girdiği zaman bu hulyaları çoktan unutmuştu. Ara sıra o çiftlik beyi olmak arzusunu hatırlardı. Ama şairane bir şekilde hatırlardı: Ovaya nazır kütüphaneli, çini sobalı, üç tarafı cam kapılı bir odada oturur, sabah sis içindeki ovaya karşı yazı yazardı. Alabildiğine, ufka kadar onundu. Herkese iyilik yapıyordu. Gençleri birbirleriyle evlendirir, kırk gün süren düğünler yapardı. Çepçevre etrafında fukara namına kimse yoktu. Çiftlik güzel, sıhhatli yapılar ve insanlarla doluydu.

Ama şose başı bakkal dükkânını öylesine unutmuştu ki, hayatının bir devresinde uyumadan evvel gördüğü bu kötü rüyayı hatırlamamak çok ister, hatırlamazdı da...

Şimdi artık mektep arkadaşlarının bir tanesine göz koyuyor, onu bütün arkadaşlarından daha çok sevmek, onun için fedakarlıklar etmek, onu da kendini, fedakarlıklar yaptıracak şekilde sevdirtmek, böylece muhayyel olmayan iyi, güzel yüzlü arkadaşla tam bir dost olmak istiyordu. Çiftlik işine, bakkallığa yalnız özenmiş olduğu halde bu dostluk arzusunu bir de oluş haline getirmek istemişti. İşte o zaman hakikatle karşı karşıya geliverdi. Hakikat insanlarda ve onlarla olacak münasebetlerdeydi. Dost olmak istediği arkadaşı, bir müddet sonra, onun sırasının yanında yer almış, hemen hemen her şey hakikat gibi olmuşken, bir akşamüstü sırasının içinden bir pergel, bir gece mütalaasında bir defteri, bir teneffüs esnasında kol saati kaybolmuştu. Bunlara da sesini çıkaramamış, bir türlü dostunun bunları aşırıldığına tamamen inanamamıştı.

Fakat öteki, bütün bunları bir zaaf sayarak bu sefer ondan borç para almış, ödememiş; cebinden mendilini, yakasından

rozetini göz göre göre almıştı. Ona bunlar da vız gelmişti. Bir gün onun tarafından gelen bir iftiraya uğradı. Arkadaşı bir yazılı imtihanda, dizindeki kitaba baka baka yazarken, hocanın şüphelenip kendi taraflarına geldiği bir sırada kitabı onun dizlerine kaydırıvermişti. Sıfır almıştı. Buna da fazla içerlemedi. Yine beraberdiler ya... Bazen, hakikaten bir dost gibi oluveriyordu ya arkadaşı... Hiç olmazsa yalnız değildi. İçine akşamüstü bir gariplik bastığı zaman yüzüne bakacak, lakırdı söyleyecek, iyilik yapacak, teneffüste kol kola gezecek birisi vardı ya!..

Fakat biraz akli başına gelir gibi olmuştu. Borç para vermiyordu. Gözünü kilitlemeden bir yere gitmiyordu. İşte o zaman en büyük ihaneti gördü. Sıra arkadaşı onu bırakıp başka birisinin yanına gitti. Darülfünun'a girdiği zaman bütün hulyası bir hoca, bir âlim olmaktan ziyade, inanmazsınız, bir kahveci dükkânı açmaktı.

İstanbul'un تنها bir semtinde, üç kestane ağacının ortasında, bir kahve hatırlıyordu. Güzel, haşarı bir çırak, cıyak cıyak bağırdı. Orada imtihanlara hazırlanırlardı. Kestane ağaçları hışırda, çırak haykırır, bir mütekait esner, bir minare, boylu boyunca omuzlarına yaslanırdı.

Bunlar dört sıra kahveydi. Ortadaki boştu. Üstünde "Kiralık" levhası asılıydı. Gece, yatağında, bir dersin boşluğunu, kıymetsizliğini anladığı zaman, ertesi gün gelir, kahve hâlâ kiralık mıdır diye bakardı. Ona Darülfünun'da Uygurca öğretmeye kalkmışlardı. İçine fenalıklar basardı. Fransızcayı öğretmezler, Uygurca öğretmeye kalkarlar.

Uygurca öğrenmeye, bir türlü de becerememeye başladığı bir gün burada bir mahalle köpeğinin yanında, küçük çırağın karşısında ağlamıştı. Çırak:

— İmtihani veremedin galiba ağabey, demişti.

— Veremedim İdris, demiş, sonra gözlerini o kiralık kahveye çevirerek ilave etmişti:

— Ben de bir kahve mi açsam, ne yapsam?..

İdris:

— Sana çırak olurum ağabey, diye atılmıştı.

O akşam ne güzel uyumuştu. Sabahleyin İdris'i dükkânı açmış bulmuştu.

— Geldin mi ağabey? demişti. Sana bir kahve pişireyim mi?

— Siftah ettin mi? diye sormuştu.

İdris:

— Yok, demişti.

— Öyleyse bırak, benden başlamayalım. Uğursuzum!

İdris bardaklar, fincanlarla birlikte şingir şingir gûlmüştü.

İşte şimdi de bir kız seviyordu. Artık kahve de açamazdı.

Şimdi oturup yazılar yazıyordu. Bir halt karıştıramazdı; ayda yılda bir iki dostunun okuyacağı şeyler yazmaktan başka...

İşte şimdi bir kız seviyordu. Günlerdir konuşuyorlardı. Beş on parası vardı. Bu paranın hatırı için kızın ona yapmadığı kalmıyordu. Bazen "Seviyorum seni!" diyor, her taraf donanıyordu, bazen "Senin nereni seveceğim!" diyordu. Aynaya bakıyor, bir türlü sevillecek bir yerini bulamıyordu. Hadi içindeki şehirde bütün bayraklar iniyor, bir karartmadır, başlıyordu. Bir hafta gelip, "Nişanlanalım" diyordu. Haftaya bir bahane ile onu aldatıyor, ayrılacak gibi olsa kıskançlığını tahrik ediyor, eskisinden bin misli fazla sevmeye başlıyordu... Koparıp koparıp tazelenen, oynayan bir şey, bir yılan kuyruğu, bir ağın içinde cırpınıp duruyordu.

Ama yine de hayal hakikatten daha kolay, hakikatten daha doğru olduğu için şaşırıp kalıyordu. Sanki ne olurdu? Bir iş bulamaz mıydı? Yetmiş, seksen liralık bir şey... İşte bu hayal, hakikat olamayacak kadar büyük bir hayal midir, derdi.

İşte sevgilim, bu hikâyedeki adamın işi olmadı. Çünkü bu adam iyi, hayalperest bir adamdı, ama yalnız olacak şeyleri, ufak şeyleri, kendi ufacak saadeti için hayal eden bir adamdı.

Küçük şeyleri hayal etmemeliyiz. Bir fakir ailenin küçük bir çocuğunu tanırım. Elektrik mühendisi olacağım, derdi. Ailesi medresede yatıp kalkarlardı. Babası hamaldı. Elektrik mühendisi oldu. Paşa olacağım, dese paşaydı. O zaman ihtikâr modası yoktu. Yoksa şimdi dört yüz binlikti!

Bir zengin çocuğu tanıdım. Eh ağabey, biz de çöpçü filan oluruz, derdi. Olamadı. Hırsızlıktan mahpushanededir.

Büyük hayaller kuralım sevgilim! Ben şimdi böyle yapıyorum. Tertemiz bir şehirde, asfalt caddeler üstünde, dibinden metrolar geçen, üstünden kolosal otobüsler uçan, muazzam, eğlenceli bir

şehirde seninle yaşamak istiyorum. Yazılarım bize yaşamak için lazım olanı getiriyor. Büyük kahvelerde çay içiyor, temiz lokantalarda kolalı peşkirlerle yemek yiyor, latif rayihalı şaraplar içiyor, tertemiz bir yatakta seni kollarımın arasına alıyor, sana:

— Bütün mesut şehir uyudu, uyuyalım sevgilim, diyorum.

Sabahleyin bitlilerle dolu, kimsenin kimseye hürmet etmediği, kimsenin kimseyi hürmete layık bulmadığı, istismar edilen, çalanın zengin ve bahtiyar olduğu, esnafının azgın, zenginin deli, haris, egoist, gaddar, fakirinin kayıtsız, sersem olduğu bir şehirde; işin kötüsü sensiz, oldukça kirli bir yatakta uyanıyorum. Ama sevgilim, olacak, büyük hayaller kuruyorum.

* * *

— Demek ki siz aslen İstanbullu değilsiniz?

— Hayır değilim.. Ama artık buralı sayılırım. İşte bu hikâyemden de anlaşılıyor ki, ben artık Yorgiya'yı sevmeye başlamıştım.

— Gözüküyor, gözüküyor ama, bu pek, pek büyük bir hulya değil...

— Zaten söylüyorum. Bu büyük bir hulya değil: Yetmiş, seksen liralık bir memuriyet, bir ev, bir karı... Yalnız hayatımda şu ehemmiyeti var ki bir peşin duygu...

Durdu. Sonra:

— Yani, dedi, köpekli adam haline geleceğimi anlatan bir peşin duygu...

— Demek ki, büyük hulyalarınızı kuramadınız?

Gözlerimin içine baktı:

— Genç adam, dedi, o hulyaları sen kur. Bak, İstanbul güzelleşiyor.

Otuz beş yaşına kadar hiçbir kadın macerası geçirmemiş, aşkla dolu bir adamın, cebinde parası da varsa, yapacağı şey ne olabilir? Harp zamanıydı. Hâlâ devam edip giden şu harbin ilk senesiydi. Kendimi kaptırmış gidiyordum. Günü gün etmeliydi. Ne fikir, ne arkadaş vardı. Karidesçinin evine galiba her çarşamba akşamı damlardım.

Karidesçinin Evi

“Sarı hastalık vardır. İçeri girmeyiniz” levhası kapısına yapışmadan evvel karidesçinin evi, çarşamba akşamları saat altıdan sonra karanlık, boş, ağaçsız sokaklar içinde; –ben içinde olduğum halde– uzaktaymışım, yorgunmuşum, bir sarı ışığa düşmüş bir muşamba perde görmüşüm tesirini verirdi. Ben bu anda gözlerimi kapamış olurdum. Evin hem içinde, hem dışındaydım.

Elmacık kemikleri çıkık, uzun boylu, zayıf; sesiyle, halleriyle insana, kadın tabiatlı bir erkek intibai veren İstepan, cümbüşünden çıkan bozuk havaların bendeki tesirine bakardı. Karidesçi, sokaktan biraz evvel gelmiş olurdu. Kalın, tüylü elleri, çok erkek, sert hatlı yüzü, geniş, dolgun omzu, boyundan geçme büyük cepli yeleği, her zaman yağmurdan ıslanmış siyah saçlarıyla küçücük rakı kadehimi doldurmakla uğraşırdı. Karısı pek esmer bir kadındı. İçinde, beni eğlendirmekten hoşlanan, sonra, bana acıaktan gelen birtakım şeyler bulunduğunu belki de vehmettiğim gözleriyle, İstepan'ın:

“O tamehasis toteta mezitisis”

diye başlayan şarkısına, başını sallayarak, gözlerini küçültüp büyülterek, kırparak, kısarak arkadaşlık ederdi.

Mangal kömürüyle karanfil kokan oda eşyasının, sahiplerine benden daha yakın olduklarına hiç şüphem yoksa da, bana da kadehlerin arttığı nisbette sokuluşları; sanki yüzüne bakmadığım yanımdakinin, bu odada bir kış gecesi fakir ve meyus, fakat seven bir halde beklediğini, kendilerinin ise ka-

ridesçinin malı oldukları halde, beni de iyi bir kiracı diye sevdiklerini söylerlerdi.

İşte bu eşyanın bana “Kiracımız, aziz kiracımız!” diye sulkudukları anda –insan eşyaya alışmadan rahat edemiyor– ne İstepan’ın, Türkçesi, “Beni kaybettiğin zaman arayacaksın” olan Rumca şarkısı, ne onun kadınla erkek arası, hazin, fakat iyi insanlığı, ne karidesçinin odanın içini erkek bir hakikatle dolduran kalın, ağır sesi, ne de Sofiya’nın şimdi masanın altında kalmış dolgun, pürüzsüz, esmer bacakları karidesçinin evini güzelleştirebilirdi. Döner bakardım:

İşte bu benim sevgilimdi. Onun rengine sıklamem dediği bu tatlı kırmızı, yine onun süveter dediği hırkanın içinde, onu yeni zamanlara, hayır zamansız bir yeni insan dünyasına bürünmüş, etrafta sesler kesilmiş, işler durmuş, hokkabazlık bitmiş, Sofiya’lar, İstepan’lar, karidesçiler sanki gitmişler, odanın içinde yanmış karanfil kokusuyla yalnız kalmışız hulyası içinde severdim.

“Yârin dudağından getirildi”

derdim.

— Öyle bakma, derdi, öyle bakma bana!..

Bir kadeh rakı daha içerdim. Yakın bir teneke dama damlayan soğuk yağmur damlasını bu sırada sırtımda duyardım. Bu damlanın peşinden nerelere kadar gitmek mümkünse gittiğim olurdu.

Sokakta kalmış bir kedi, çıplak bacaklı bir çocuk, bir sefil, bir beyaz ense, bir kıvrıcık saç, kaloriferli, kütüphaneli, bol ışıklı bir oda, güzel bir yüzün bir kenarına konmuş aynı yağmur damlası...

Bir üzüntüdür beni kavrardı. Bu, içinde sefaletin, zenginliğin, kederin, saadetin, yalnızlığın, beraber olmanın, insan ömrüne takılı binlerce şeyin birbirine karıştığı yağmur damlası şuracıkta idi. İyice kapanmış perdeleri sıyrıp camı açarak, bu damlayı rakıma damlatmak arzusuna kapılırdım. İçime o yağmur damlasından hasretleri, fakirlikleri, saadeti, insan hayatının saadet veya felaket gibi gözükem bütün cevherini dol-

durduğumu duyar, bu kadehe, böylece, sevgilimin çok esmer yüzünde firar eden, kayıp giden bir tadı karıştırarak içindekini bir hamlede yutardım:

— İsteyan, diye haykırırdım, bana bir eski hava çal!

İsteyan, bana, dahayaşı kırkı henüzaşmışkötü bestekârların, modası gelip geçmiş şarkılarını, gözlerini süzerek, benim ona vereceğim iki liranın bir an evvel verilmesini, yahut verilip verilmeyeceğini düşünen beyaz ve masum alnıyla, gözleri yüzümün neresinde olduğunu anlayamadığım bir şekilde bakarak çalardı.

Geçenlerde sevgilimin bir arkadaşıyla buluşmuştum. Onun evinin küçük odasından bir başka ev damının çinkosuna yine yağmurlar damlıyordu. Küçük odadaki alçak sedirin üzerinde bu yağmur tıkırtısını dinlerken kızın sarı kafası göğsüme düşmüş bir vaziyette:

— Yavrum Yorgiyam, deyivermişim.

Kız bir diş gibi fırlamıştı.

— İmkânı yok, sen onu artık unutamazsın, her kadında şimdiden sonra o vardır.

Bu yazılar bir hatırlamanın verdiği şeyler olduğu, bir insicam vermeye çalışmadan aklıma ne gelirse yazdığım için karidesçinin evini unutmış gibi oldum. Yine oraya bir çarşamba akşamı ellerimde paketlerle girdiğimi görüyorum. Hafif hafif kar çiseliyordu. Beyoğlu, ışıklarını biraz evvel yakmıştı. Akşam namusuyla evine dönen, cebindeki cüzdanı dolu, evinde karısı bekleyen, işi tıkırında bir bakkal kadar mesuttum. Hiçbir şeyi, hiçbir hakikati bu nevi insanların niçin göremediklerini anlıyorum. Büyük bir ihsanmış gibi cebimden zahmetle çıkarıp bir dilenciye on kuruş veriyorum. Sanki insaniyete, insanlara bütün borcumu ödemişim. Şimdi bir eve şu çıkınlarla gider, bir kapı açılır, bir kadın kucaklayabilir, kapımı kilitlerim. Bir kadeh, bir kadeh daha atabilirim. Ondan sonra yatağımın sıcaklığını düşünerek biraz daha pastırma, bir çatal daha lahana turşusu yerim. Ardından bir kadeh daha atar, bir cıgara yakarım:

— Karıcığım, sen gündüzlerimde, gecelerimde, rüyalarım-
da, cıgaramda, rakımda, hasılı kanımdasın, derim.

Acaba sokakta, karın altında titreyen çocuğa verdiğim on kuruşla daha ne kadar mesut olacağımı düşünmeden karidesçinin evini bulabilecek miyim?

Daha çok erken: O gelmemiştir. Onu beklemek ne zor!.. Mahalleleri biraz daha dolaşayım, en iyisi!.. Hem bu saadet, üşüyen insana verdiğim on kuruştan gelmiyorduk ki.

Mademki insanlar, dünyayı bu şekle sokacak kadar düşürmüşler.

Mademki, yirmi yaşındaki kızlar, bir erkeği sevmeden parasını yemeyi öğrenmişler... Mademki...

Gitgide batağa sapıyorum. Bu pis, leş dünya ortasında, satın alınmış karidesçiden, evinden, yatağından, İsteban'dan, hatta bu esmer, ince yüzünde tabiat kanunlarının, kanın, canın, düşüncesizliğin en iptidai ışıkları yanan sevgilimden uzaklaşmak, bağıra bağıra uzaklaşmak...

Uzaklaşıp da nereye gidebilirim? Gideceğim yer, ya bir sinema, güzel erkek sürüsünü ortaya süren sinema; yahut da her şeyi sakinleştiren, asil, muhteşem, dünyada insanın bulabileceği en namuslu yer olan meyhane olabilir. Sanki riyakârlar orada da birkaç misli daha riyakâr, namussuzlar daha namussuz değilmişler... Kaçılacak yer yok. İyisi mi karidesçinin evini hususi bir meyhane sayalım. Üç kişilik mahrem bir meyhane... Sevdiğim yüzler, ah bir riyadan sıyrılırsalar! İsteban ayağa kalksa:

— Arkadaş, senin şu iki kadeh rakın, iki liran olmasa da yine gelirdim. Sana alıştım. Şarkılarımı bu akşam parasız çalacağım.

Dese gücüne giderdi. Para varken, İsteban'ın ikide bir ismini andığı "Ah, be Sofiyam! Katina da olsaydı, çağırırsam mı?" diye sorduğu karısı, evdeki, kız gibi giydirdikleri iki yaşındaki oğlan çocuğu varken, dünya da böyle dönerken; böyle arzuladığım, konuşturmayı düşündüğüm şekilde konuşması beni büsbütün şaşırtırdı. Hayır! İsteban hiçbir şey söylemesin. Yüzümün malum olmayan bir yerine bakarak beyaz, masum, iyi, kız gibi alnında benim iki liramı düşünsün daha iyi! O alında Katina da vardır.

Katina'yı, bir kız arkadaş kıskançlığıyla seven İsteban, bir aralık:

— Çocuğum olmasa dayanamam. Sofiyamu! diyor.

Katina, İstepan'ı aldatmazsa, İstepan'ı kim aldatacak?

Bir aralık Koço'nun —karidesçinin— üç çocuğu birden odaya dolarlardı. Bu üç çocukta bana ve sevgilime karşı ne hisler bulunduğunu tahlile kalkardım. Ben karidesçinin o yaştaki çocuklarından biri olsam, karşımda oturan bu kocaman ak gözlü adamın, bu ince esmer yüzlü, geniş omuzlu, ıslak saman rengi boyunlu kıza neler hissettiğini bakışından, oturuşundan, hareketinden anlardım.

Bu adam çarşambaları elinde çıkınlar, rakılarla, başka günler başka çıkınlarla, garip bir sessizlik içinde yalnız fısıltılar, ince ısıklık gibi sesler çıkarılan bu odaya gelirdi. Sevdalı, sakın bir âlem yaşatırdı. Bu âleme ana babamız da karışırdı. Ötekiler hakkımda ne düşünürse düşünsün, çocuklar onlar gibi düşünmüyorlardı. Karidesçinin çocuklarının en ufağı kıvırcık saçları ile elmaya, şamfıstığı ile tuzlu bademe, bu güzel kıvırcık saçlarıyla adeta bakarken ağzına pastırma veren annesinin eteğinden sevgilimin uzun kaşlarına, kahverengi gözlerine de dalar-
dı. Badik burnundan nezleli türküler çıkarırdı. Dört yaşındaydı. Bademleri yedikten, pastırmayı çiğnedikten sonra bir Yorgiya'ya bir bana, bir Yorgiya'ya, insana Freud'lar düşündüren bir şekilde bakardı. Annesinin elini kavrır, su isterdi. Ona rakılı bir kadehten su verilirdi. İçinde bir damlacık alkol bulunan yahut biraz anason kokan bu suyu, nasıl hırsla, arzuyla emdiğini bazı günler göreceğim gelmiştir. Karidesçinin çocuklarının en küçüğünü severdim. Onda canlı, hareketli, insan arzusu ve hırsından örülmüş bir gün şu karşısında oturan büyük kırmızı adam gibi olmak isteyen haller sezerdim.

Karidesçinin öteki iki çocuğunun ikisi de başka anadan oldukları için, evin içindeki durumları küçük çocuğunkinden farklıydı.

Birisi on bir yaşında, ötekisi on dördündeydi. Her ikisi de oğlandı. On bir yaşındaki, her şeye katlanmış, büyük, altları çürük sarı gözleri, rengi hastalıklı yüzü; ufak, çirkin, adi elleri, yenmiş tırnaklarıyla, yanından uzaklaştırmak istenilen sokulganlığıyla hiç de sevimli değildi. Fakat bu üç çocuktan en iyi yüreklişinin, bir gün en güzelinin bu çocuk olacağı-

nı sanıyorum. Onun, insanın gözlerinin içine bakan, insanı seven hali, küçücük işleri tatlı bir sûratle atılarak, sevinçle yapması, sonra sakin, çekilmesi, görülecek bir şeydi. O, bu çarşamba akşamlarını bir hafta bekliyor gibiydi. Eve girerken Sofiya'ya haykırırdı:

— Mamaka, Ahmet Bey geldi.

Hemen paketleri elimden alırdı:

— Limon aldınız mı?

Ben limonu her zaman unuturdum. Sardalye kutusunu açmaya yarayan anahtarı çarçabuk temin ederdi.

Onun etrafında bu kul köle oluşundan Sofiya biraz telaşa düşer, çocuğu azarlamakla azarlamamak arası bir öfke ile, üvey evlatlarına fena muamele ediyor denmesin diye:

— Sotiraki, derdi; öyle etrafımda dönme yavrum. Başım dönüyor. İşte bey para verdi. Git limon al gel, hadi!

Sotiri, "Başka eksik var mı Ahmet Bey?" derdi.

Bir paket de cigara aldırırdım. Artan paranın kendisine kalacağını bildiği, ben de bir lira verdiğim için daha birkaç şeyle alınacak eşyanın yetmiş beşi bulmasını isterdi.

Üçüncü oğlan, o on dört yaşındaki Aleko bir isyan numunesiydi.

Sofiya'nın ona söylediği en tatlı sözden bile bir mana çıkaran beynini okuyor gibi olurdum. O ne haşın, korkunç, isyankâr bir mahluktu. Bu kocaman elli, muhteşem babadan bile korkmuyordu. Bu Sofiya, başkalarının ve kocasının yanında küllü duran kötü üvey ana ruhu ile, herkes yanında sureti haktan göstermeye çalıştığı iyi yürekli ana rolüyle, ne kadar kabahatsiz olduğunu anlatmaya çalışan halleriyle, yalnız bu çocuktan yüz bulamıyordu. İğreniliyordu. Belki, biz, İstapan, Yorgiya, ben, belki de Koço, Sofiya'ya hak veriyorduk. O küçük Aleko ise gözlerinde kin parıltısıyla üvey anaya bakar, küçük seyrek dişlerini birbirine geçirircesine sıkardı. Sofiya kocasına:

— Adam olmayacak. Ne yapsam Koço adam olmayacak bu çocuk! Böyle olmaz, olamaz. Demboro!.. Demboro!.. (Bize döner) İşe verdik. Kaçtı. Babasının yanında çalışmıyor. Sinemalara dadanmış, sinemalara...

Aleko, burunları yırtık kunduralarının üstünde, kısa pantolonundan parça parça, al al, pislikten yanmış derisi gözükken apış aralarıyla, lacivert pantolonunun bembeyaz pantolon düğmesi, karışık saçları, insana –sokulmaz ki– sokulsa, bakılmamış, aylardır yıkanmamış ağır insan kokusu duyuracağını tahmin ettiğimiz gömleğiyle, üvey ana elinde bir çocuk timsali halinde, bir küçük muvaffak heykel haliyle karşımızda bekler, benden yirmi beşi alınca kaçır giderdi.

Yorgiya küçücük kadehinden bir damla daha içtiği, Sofiya'ya eliyle kadehini doldurmamasını işaret ettiği zaman evvela İstepan'la çocuklar, sonra karidesçi, en sonra da Sofiya odadan çıkarlarken yağmurun sesi yeniden başlar, hâlâ alevi tüten kömürler konuşmaya başlardı. Biz konuşmazdık. Onda bir korku mu, bir arzusuzluk mu desem, yoksa korkunç bir genç kız çekingenliği mi başlar desem, bir şeyler başlardı. Buna pek arzusuzluk denemezdi. Evet, beni sevmiyordu ama bir erkek kucağının sarsıntılı, korkunç âlemine gireceğini hissederdi. Bu bana, benden evvel hiç erkek görmediği zannını verirdi.

Ellerim Yorgiya'nın ellerini, birtakım hazinelerden, gümüş ve altınlardan, servetten, saadetten bir şeyler yokluyor gibi, bir altın babası hasis gibi yoklardı. Bu ellerde her şeyi tutuyordum. Bütün bir dünya buradan, bu ellerden telsiz, mevcesiz içime ahenkler, musikiler getirirdi.

Onda neşeli, zengin bir ömrü, belki de beraberce tadıldığı için hemen saadet derecesine yükseliveren sefaleti bulurdum. Dilimde; şimdiye kadar duyamadığım tatlar duyar, gözümde, bilemediğim bir insanlık rüyası, bir Walt Disney filminin renkleri uçuşmaya başlardı. Aralık odanın halkasına geçirilmiş kancayı açar; karidesçi, karısı odaya tekrar girerlerdi. Öteki odadan çocukların uykuda nefes alıp verişleri gelirdi. Karidesçinin ihtiyar anası kendi kendine söylenirdi.

Gündüz gözüyle karidesçinin evini hiç görmemiştim. Bir gün daha ortalık kararmadan Yorgiya'yı beklemek üzere kapıyı çalıyor, içeri giriyorum. Karidesçinin evi iç içe iki odadan ibaretti. İki odayı ayıran ortadaki kapı açıldığı zaman burası bir koridora benziyordu. Beni oturttukları oda, karı kocanın yatak odasıydı. Sokağa nazır pencerelerin önündeki sedirde

oturuyorum. Yanımda bir Singer dikiş makinesi ile birtakım kesekâğıtları var. Kapının sağında duvarda halı taklidi Avrupa basması bir bezin hemen altında bir karyola, ayak ucunda iki resim iliştirilmiş bir ayna, karyolanın altından devrilmiş bir dikiş sepetiyle, marangoz işi oyuncak bir çocuk arabası yarı yarıya gözüküyorlar. Daha ziyade sedire yakın, insanı sıhhatli gösteren bir aynalı dolap var. Bu dolabın içini görmek merakı beni sarıyor.

Yerden, üstünde iğneleri muntazam dizili kâğıttan bir pembe iğnedanlığı kaldırırken, duvara asılı pırıl pırıl bir terazi gözüme çarpıyor. Elimdeki iğnedanlığı iki satırlı bir etajerin alt gözüne bırakıyorum.

Vakit geçiyor. Dışarıda dolu yağıyor. Bir aralık oda ne kadar karardı. Aynaya bu aralık bir iki laf söyledim. Demin apaçık yüzümdeki çizgiler, gözkapaklarımdaki şişler hakkında kendi kendine konuşan aynada, hava kararınca, adeta genç, sevimli fakat meyus bir adam bulmuştum. Aynaya:

— Birbirimizi aldatmaya lüzum yok efendi!

Demişim...

Hızlıca söylemiş olacağım ki, dışarıda yaktığı mangalı içeriye sokmaya çalışan Sofiya seslendi:

— Gelir, meraklanma! Gelmezse gider evinden getiririm.

— Meraklandığım yok madam, diyorum, gelecek elbet.. Dışarıda dolu yağıyor da...

— Bırak yağsın! Bizim mangal yandı ya, korkma. Getireyim mi? Biraz kokuyor ama...

— Aman getirme, bana pek dokunur!

— Üstüne bir iki karanfil atarım.

— Buraya getirme!

— Burada bırakayım da kızın başına vursun değil mi? İhtiyar çapkın seni...

İki ayda ihtiyarladım. Ben madamdan çok aynaya kıızıyorum:

— Namussuz ayna!

— Ne dedin?

— Sana değil Sofiya, aynaya! Madam Sofiya söylenmekte devam ediyor; ben dinlemiyorum. Bu odada ne çok eşya var

yahu! Buna komodin mi derler? Ne derlerse desinler... Hadi komodin diyelim. Onun yanında kanaviçe bir resim var:

Atları dizgini azıya almış bir kızağın içinde kara sakallı kürklü bir adamla posbıyıklı, hareketsiz, atların bu gidişi kendisine vız gelen bir arabacı... Sakallı adama sokulmuş kızı, daha şimdi fark ettim. Kızın yüzü gözüküyor. Sırtında beyaz bir kürk var, atların yanı başında koşan köpek, bu koşan kızağa göre hareketsiz, adeta durmuş halde... Bu bir resim yanlışlığı olsa gerek. Resimden de anlar mıyım ya!

Cam vuruluyor. Erken geldi bu akşam.. Oda benmişim, camlar benmişim gibi bir yerimde bir sarsılma duyuyorum. Kapıyı bulamıyor sesleniyorum:

— Madam, madam!..

Madam içeriden bağırıyor:

— Anlaşıldı, anlaşıldı...

İçerideki odadan marsık kokusuna karışmış bir karanfil kokusu... Esrar kokusunu hatırlatan güzel bir kokuya karışmış, gözleri benden çok uzakta, saçlarında kırmızı mendil sarılı kız kimdir?

Şişeyi açıyorum. Karanfil kokusu uçmuş, anason kokusu odayı dolduruyor. Dolu dinmiş, bir tabakta soğuk karidesler kırmızı, adeta ateşli...

* * *

Artık nefes almadan okuyordu:

Tefrikadan önce, *İnkılapçı Gençlik*, (82),
20 Mart 1943'te yayımlanmıştır.

Yorgiya'nın Mahallesi*

Dünya yüzünde gördüğüm şehirlerin mahallelerini hep böyle perişan, dalgın, meyus dolaşırdım; tahlil edemediğim öyle tuhaf yumuşaklıklar, acılar duyardım. Bana öyle gelirdi ki, her geçtiğim mahalleden bir şeyler isterdim. Kapı önünde yarı çıplak, arzu içinde bir genç kız görürdüm. Cam siler, ev süpürür, halı silker, yahut elinde bir bıçakla bir soğan soyardı. Derisinden burnuma aşına bir koku gelir. Bu eve yerleşmek, bu kıza akşamları, yarın yapacağı yemeklerin erzakını getirmek, bu kızın boynuma atılması. Çocuklar görürdüm; benimdiler, o genç kızın kokusunu taşırlardı. Çamaşırlar görürdüm; tüterdi, uçardı, yabancı değildiler.

Bir erkek çocuk kalın bilekleri, altın tüylü ensesi, perişan saçları, çıplak ayakları, sarı mintanıyla sanki arkadaşımdaydı. Beraber balık, dut satmıştık. Beraber kavga etmiş, günlerce görüşmemiştik. Bir akşamüstü, ikimizin de içinde insanlığımızın en temiz hissi belirmişti. Bu, arkadaşlık hissiydi. O akşam kimlerden, nelerden bahsetmemiştik? Uzun günler, kavgalı iken, birbirine değen gözlerimizde neler okuduğumuzu anlatıp gülmüştük. Seviştığımızı o zaman nasıl anlayıvermiştik. Kavgamızın sebebi ne kadar silik, gülünç, uzak, sevimliydi.

Her mahallede bir koku, bir dost, bir ev, bir kız, bir oğlan, bir nine, bir ana, bir saadet bırakmış çıkardım. Döner mahal-

* *Büyük Doğu* dergisinin 22 Şubat - 5 Temmuz 1946 tarihli 17-36. sayılarında roman başlığı altında yirmi bölüm olarak yayımlanan tefrikadaki sıraya göre burada "1 Nisan'da Bir Erik Ağacıyla Konuştum" ve "Mehmet Bey'e Göre" adlı öyküler bulunmaktadır. Sait Faik'in kitabına almadığı bu iki öykü, sırasıyla 575. ve 578. sayfalara eklenmiştir.

leye bakar; bir kahramanlık, bir yabancı hayat tanımak, yaşamak arzusuyla ayrılırdım.

Her yerde belki yaşamadan yaşadım. Bir evde doğdum. Komşuda esmer bir kız sevdim. Sabahleyin uyandığım zaman onun belirsiz hayaliyle uyanırdım. İçimde o vardı. Nereye gidersem beraber giderdi. İşimde karşımdaydı. Onu akşamleyin komşu kızlarıyla kapı önünde gördüğüm zaman; ne vakit bütün mahrumiyetlerine, kederine, sevincine, derdine, dertsizliğine katılacağımı; onunla nasıl beraber üzüleceğimi, sonra nasıl gülüşeceğimizi, ellerini, yüzünü, dudağını, gözünü, dizkapağını, dirseğini, boynunu, kulağını, dişini nasıl öpeceğimi bir saniye içinde düşünmeden görür gibi olur, duyardım. Herkeste olduğu gibi bende de bir şey olurdu. Kalbim tak eder, durur gibi olur, sonra başlardı hızlı hızlı atmaya... Kim böyle söylemez? Hangi insanoğlu, içinde bu acayip, bu tatlı duraklayıp koşuşmayı duymadı?

Çoktan beri böyle mahalleleri dolaşıyordum. Şehrin büyük caddesinin o cazip havasına karışmış sürüklenirken Yorgiya'yı tanıyınca mahallesini, evini de tanımak arzusu yeniden, bende canlandı. Sanki yirmi yaşına dönmüştüm. Ama bu dönüş, o zamanki oluş değildi. Bu nihayet bir bilmeyerek tesir altında taklitti. Mahallelerde muhayyel sevgililerle yaşaya yaşaya asıl sevgiliyi bulmak nasip olmamıştı bana...

Bir çipil akşamüstü, beş parasız, uzak bir semtten uzak evime dönmek için yayan yürümeye mecbur kalışımın gününde o güzel tramvay, o içindeki insanlar, o buğulu, ıslak camlar, nerede bu, nerede onlar?..

Şimdi tramvaya atlayabilirdim; o ıslak insan, nefes, ayak kokulu tramvaya, insanların içine... Param var, tramvaya atlayabilirim. Ne demek istediğimi ben de bilmiyorum. Yalnız yürümem, o tramvaya atlamamam lazım, ama yorgunum, bitkinim, yalnızım. Nihayet anladım.

İki tarafından karanlık yokuşlar, fakir evler inen bir sel yatağı... Yukarıdan aşağı evleri, caddeleri, insanlarıyla yuvarlanırlar gibi inen bu yokuşların manzarası görülmemiş bir şey gibi...

Bir tarafında randevuevlerinin, öte tarafta umumi evlerin kaynaştığı bölge... Karidesçiler, elektrik amelesi, ekmekçi, sirkeci, marangoz çırağı, garson, berber, akordeoncu, kitaracı, bar artisti, revü figüranı, terzi çırağı gibi esnafın birbiri üzerine yığıldığı yokuşta birbirine karışmış her din ve mezhep, Türk, Rus, Ermeni, Rum, Nasturi, Arap, Çingene, Fransız, Katolik, Levanten, Hırvat, Sırp, Bulgar, Acem, Efganlı, Çinli, Tatar, Yahudi, İtalyan, Maltız daha her türlü milletin birbirine karıştığı bu garip mahalleden sel yatağına her akşam küçük figüran kızlar iner. Onların ve terzi kızlarının arkasından berber çırakları yürür; berber çıraklarının arkasına da burma bıyıklı bir Arnavut takılır. Perdeleri çekilmiş bir evden evvela bir gramofon sesi, sonra bir çığlık duyulur. Bir adam evin camlarını kırar. Bir erkek, bir polise bir havagazı lambasının ışığında cebindeki bütün parasının aşırıldığından şikâyet eder. Mahalle sessiz, karanlıktır. Ama evlerin içinde, hatta bazı ağaçların arasında hayat fıkır fıkır kaynamaktadır. İki insanın dudak dudağa verdiği büyük; esrarengiz saatlerde bir sarhoş sesinden ürken genç aşıklar kaçarlar. Bekçi sevişenleri inadına rahatsız eder, "Kimse öpüşmesin artık" der gibi düdüğünü öttürür.

Gülizar öyle acı bir sesle:

*Kara kara kazanlar
Kara yazı yazarlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar*

der ki, aşağıdan mamanın kart oğlan sesi: "Zıba'nın bülbülü de susmak bilmez ki" karşılığını verir; mangalı karıştırır, haykırır:

— Susacak mısın kart sesli karı!

Gülizar ana avrat karıştıran bir küfür savurur. Dost, ayak-kabılarını giyerken fırlar:

— Bana mı söyledin ulan o lakırdıyı?

— Sana neye söyleyeyim, be delikanlı?

— Bana söyledin... Bana söyledin...

— Yok yahu! Sana söylemedik be! Aşağıdaki kocakarıya.

— Aşağıdaki kocakarıya buradan laf atılır mı kahpe?

— Değil sana be!

— Bana dedin. De erkeksen bir daha!

— Ulan sana söyledim be! Ne olacak?

Herif tükürür gibi bir tu dedikten sonra:

— Bana ha! Bana! Benim anama kimse lakırdı söylememiştir. Senin de, evinin de, mamanın da, kocakarının da...

Para vermemek için uydurulan bu bahaneden sonra Çamur Şaban kapı dışarı edilir.

Gülizar, mamaya:

— Ben biliyordum onun ne çamur olduğunu ya! Bana çık diye sen söyledin. Bir başkası teşrif ederse ben hakkımı alırım. Para almak benim vazifem değil ki, siz alacaktınız.

— Sus orospu! Ben seni bilmez miyim? Kim bilir herife ne söyledin? Senin ağzın ne çirkeftir ben bilmez miyim? Geçen gün bedava ciğer verdiği zaman da iyi çocuktur, diyordun bana ama. Şimdi kötü mü oldu? Hadi geç! Bize sökmez o!

Gülizar bir ufacık delikanlının emprimesini çekmesine sinirlenmiş:

— Dur ulan be! Vay anasını! Bu da hep sinirlendiğim zaman yılışır be!

Ah bu Ziba Sokağı!

Ne zaman sevgilimi evine bırakıp yokuş yukarı çıkmaya savaştım yolumu şaşırır, bu sokağa saparım. İçimi bir külhan-beylik havası sarar:

— Ah anam!

Derim birisine...

O kaşlarını kaldırır, başka evin penceresindeki bir arkadaşına:

— Az pilav koy!

Diye bağırır.

Biraz sonra ben pişman olmuş, arkama bakmadan giderken sesini, adeta masum sesini iştiririm:

— Bobstil gelsene... Hani "Ah anam!" diyordun?

Sevgilimin evi çok aşağılarda kalmıştır. Sevgilimin evine daha girmemiştım. Onu Ziba Sokağı'na muvazi bir yokuştan indirir; sel yatağına varırdık. Kaldırımsız, dükkânları kapan-

miş, gündüz gözûyle hiç görmediğim, bir Anadolu kasabası haliyle uzayan bir anacaddeden geçerdik. Dükkânların ve çarşının bittiği yerde ondan ayrılırdım.

Vangelistra Kilisesi önümde bir hayalet haliyle uykusuz bakar. Çarşının bittiği yerde birdenbire peyda olan kocaman bir karanlık meydandan onun silinip kaybolduğunu, yine gözüküp bir aralığa saptığını, bir ışığın yavaş yavaş gösterdiği meydanın ortasına yığılmış küçücük barakaları, gözlerim karanlığa alışınca fark ederdim. Birkaç gün için yapılmış, yarın başka bir memlekete, başka bir işe gidecek bir muhacir işçi kafilesi evlerine benzeyen bu meydanda uzun müddet kalırdım. Düşünürdüm: Evine artık girmiştir. Fistanını çıkarmıştır.

Çarmıhtaki İsa'ya göğsünde bir çarmıh yaparak belki derhal uyumuştur. İşte uyuduğunu düşünerek dönerim. Her zaman da yolum bu Ziba Sokağı'na düşer. Ne hoş yüzlü bir kahveci vardır sol tarafta. Bir dört yol ağzında kadınlarla birlikte oturan, güzel kahve pişirilen "Menekşelerden biçilmiştir şalvarı" şarkısı çok söylenen bir kahve... Kahvenin içinde bir adam. Belki de bir orospuyu deliler gibi seven delikanlı budur.

* * *

Köpekli adam, yazısından birçok yerleri atladi.

— Niye okumuyorsun?

Diye sordum.

Öyle bir işaretle cevap verdi ki, buralarını kötü mü buluyordu, yoksa okumak mı istemiyordu, anlayamadım. Bir aralık o kalkınca —artık gizli şeyleri okumayı âdet ettiğimden mi nedir— alıp okudum. Şöyle bir pasaj vardı:

Sevgilisi ile bir kavgı sonunda karakollara düşmüş. Sevgilisini dövmüş. O pasajları ben de atlıyorum. Çünkü dostumu böyle çırlıçıplak soymak, hatırasına hürmetsizlik olacağından, bütün bunları şiddetli ihtirasa bağışladığım için yazmıyorum. Yalnız bu parçadan şuraları bana bir tuhaf zihniyeti göstermesi itibarıyla enteresan gözûktü de alıyorum:

* * *

Sonra bir aralık karakola ensesi dümdüz tıraşlı, kumral saçlı, lacivert elbiseli, hoş tavırlı, bir delikanlı getirdiler. İsmi "Filim Hayri"ymiş. Sonraları onu çok iyi tanıdım. Sabıkalı Filim Hayri hakkında onun tarafına eğilmeden söz açmama imkân yoktur. Bir sabıkalıyı övmek istemem ama bir sabıkalı beni överse hoşuma gider. Bütün kabahatlerimde "Âşık oğlandır, kusuruna bakılmaz" dediği için mi bilmem, hep onun tarafına meylederim. Hem neden Filim hakkında müsamahakâr davranmayacakmışım? Filim, yaptıklarının cezasını bir defa bile çekmemelik etmedi ki. Bazen başkalarınınkini bile çekti.

Filim Hayri'ye neden Filim demişler orasını pek bilemiyorum. Yalnız çok numaracıdır. İnsanın ağzından girer, burnundan çıkar. Arkadaşları "Onun ne manzaraları vardır" derler.

Bir zamanlar, sinemalarda bir komik, bir manzara, ondan sonra da dram gösterilirdi. Belki de bu lakap o zamandan kalmadır. Filim, otuz beşi aşmıştır. Ama göstermez.

Hapishane de görmeseydim yirmi yaşında gözükecektim, der. Küçük, çirkin, münasebetsiz bir yüzü vardır. Yalnız küçük gözleri pek sevimli, pek de zekidir.

Filim Hayri'nin metresi Çamlıcalı Ayşe'nin yüzündeki ustura yarasıyla, Ziba'daki kahveci Laz Hasan'ın burnunun yarısı Filim tarafından manzarası iyi olmadığı için kesilmiştir.

Filim, fena rejisör değildir! Sanki dünyayüzündeki bütün sakatlıkları, namussuzlukları o düzleyecek, o namuslu edecektir. Birçok evin camları onun tarafından kırılmıştır. Evler hava alsın, içeriye biraz temiz hava girsin diye bu işi yaptığını karakolda söylemiş, imza atamadığı için parmağını kâğıda basmıştır.

Yalnız Beyoğlu'ndaki sinemada bir ceketin ceplerini karıştırdığını yüz defa inkâr etti. Bana:

— Ağabey, dedi. Ayşe'nin başına yemin ederim, ben yapmamıştım. Doğru! Doğru! "Güzel Bayan" pastanesinden, hani o çok ayaz yapan kışta bir palto aşırdım, doğru!..

Filim'in bunları yapmaması daha doğrudu. Ama mademki yaptı. Mademki bir seneye yakın yattı, cezasını çekti.

Hayır, diyeceğim, Filim Hayri, kötü işinin cezasını çekmiştir. Ondan öte Filim Hayri müthiş sempattir. Bazen onu kış günü başı ustura ile tıraşlı, sırtında kolalı, yarım yazlık bir

gömlek, onun üstünde rengi, yünü, pamuğu meçhul, belki de suni ipekten bir kazakla görürsünüz. Bir hafta sonra bir lacivert elbiseyle mahalleye damlar.

Ben hep bunları sonradan öğrendim. O akşam yaptığı mühim bir şey değildi. Bir polis sordu:

— Seninkinin evinin camlarını kırmışsın?

— Kırarım efendim. Tabii kırarım. Karım!..

— Karın da olsa kıramazsın ya? Karın değil. Evli misiniz?..

— Hayır, evli değiliz ama karım sayılır.

— Sen saydıktan sonra...

— Ya kim sayacaktı?

— Şimdi bırak onu... Kırdın mı?

— Kırdım efendim.

— Sebep?

— Eve adam almış.

Genç polis garip garip baktı:

— Alır a birader. Orası umumi ev oğlum. O da kahpe...

— Yok efendim, orasını affedersiniz. Katiyen kabul etmem.

Benim karım orospu değildir. Katiyen kabul etmem.

O zamana kadar ayakta duran, Filim Hayri'yi getirmiş olan İstanbul çocuğu açıkgöz bir bekçi:

— Doğru, memur bey, dedi, katiyen öyle kadın değildir.

— Anlamıyorum yahu! Kerhanede be!

Bekçi de, Filim Hayri de bağııştılar:

— Olsun...

Bekçi izahat verdi:

— Çok iyi bir kadındır. Ama bu herif çok kıskanç. Bu kadına birisi baktı mı, katiyen müşteriye çıkmaz. Eh zaruret! Herif bırakırsa ne yapacak? Namusuna namuslu karıdır.

Filim Hayri:

— Kabahat bende, dedi. İki hafta ihmal etmişim.

* * *

Köpekli adam içeriye girdiği zaman beni defterin öbür taraflarını okuyor buldu. Güldü. Ben defterime birtakım notlar almıştım. Sildirdi.

— Buralarını yazmasanız, dedi.

— Hayır, hayır, dedim. Bir şey yazmak için değil. Bu zihniyet hoşuma gitti de... Sizin bizzat şahit olduğunuz bir hakiki vaka olduğunu tahmin ediyorum. İnsanları bilmeliyiz, anlamaya çalışmalıyız, değil mi beyefendi? Yani konformist olmamayı, âdetlerin, ahlakların, her şeyin sulp halde olmadığını, hatta taşın, toprağın bile aşınıp şekil değiştirdiğini bilmeliyiz.

— Hakkınız var, dedi. Bakın ben ne hale geldim? Halbuki ben de yarı külhanbey, yarı entelektüel, yarı deli, yarı akıllı, hayatın içinde var olduğumu anlıyor, anlatıyordum. Şimdi köpeklerimle...

Bir işaretle sözünü kestim.

— Yok, dedim, beyefendi, melankoliye düşmek yok.

Köpeğine bakıp sustu. Bir iki dakika sustuk. Sonra yine o başladı bu sefer konuşmaya:

— Bir akşam vakti her zamanki içtiğim birahaneye bir erkekle iki kadın girdiler. Burası üç katlı bir birahaneydi. Ben orta katında mihmandım. Buranın garsonu elli yaşlarında, babacan, tatlı bir adamdı. İki insanı birbirine tanıştırmaktan ayrıca bir zevk duymasa bile bunda bir mahzur görmezdi. Bu işi para ile de yapmazdı. Her zamanki bahşişe beş kuruş bile ilave edilmeden... Gelen kızlardan birisi, donuk beyaz yüzlü, çok genç çehreli, bir azize halli, gözleri çekik, güzel, durgun bir kızdı. Yanlarındaki erkek, daha çok, bu kızla meşgul oluyordu. Öteki kız, biraz hizmetçi halli, kara yağız, kestane rengi gözlü, fevkalade oynak, uzun boylu, çok genç, biraz iri bacaklı, boynunda bakır bir haç parıldayan, yaman çapkın bakışlı bir mahluktu. Her akşam yalnızdım. Param vardı. Onunla içmek, eğlenmek, gezmek, oturup kalkmak kadar leziz hiçbir şey olamayacağı içime doğdu. Hemen o akşam ahabap olduk. Benden ayrılırken, gizlice, iki lira istedi. "Yarın akşam gelirim," dedi; atlattı gitti. Gidiş o gidiş!

Kendisini günlerce göremedim. Garson Yani'yi sıkıştırıyordum. "Gelmeyecek mi?" diyordum. "Gelecek, bugün muhakkak gelecek." Onu bir hafta deli gibi bekledim. Gelsin de beraber yiyelim içelim, sonra onu bir sokağın başına kadar götürüyim,

benden yine iki lira istesin, ben bir defa öpmeyi teklif edeyim; “Aman görürler” desin, sol yanağından hafifçe öptürsün, kaçıp gitsin, diye.

Bir akşam geç kalmış, her zamanki masama biraz yorgun oturmuştum ki, garson, “Şimdi buradaydı, gitti” dedi, “Ama yarın akşam muhakkak gelecek.”

Ertesi akşamı iple çektim. Bir sürü kadın, erkek uğradı. O uğramadı. Artık ümidimi kesmiştim. Yalnız ara sıra garson Yani’ye “Canım Yani” diyordum, “Şu Yorgiya gelmeyecek mi?” Garson da artık alışmıştı. Ben sormadan o sorardı “Yorgiya gelmeyecek mi?” Gülüşürdük. Bir akşam çıkageldi. Beni görünce güldü. Masama çağırdım. Dışarıya koştum. Mandalinalar, portakallar, şu kızmemesi dedikleri şeylerden...

Sözünü kestim:

— Tabiri mazur görün: Hacıağalar gibi...

Acı acı güldü:

— Öyleymiş meğer, dedi. Öyleymişim meğer. Hayır, azizim. Bir saadet duyuyordum. Anlatamıyorum. Bir dostluk, bir beraber yaşama havası, hiç olmazsa bir zaman... Burasını geçelim canım! Ne dediğimi ben de bilmiyorum. Ha!.. Üç dört tane de muz aldım. Elma aldım. İki bonfile ısmarladım. Bir şişe kırmızı şarap açtık. Küçük mahalle kızı pürneşe idi.

— Kaç yaşındasınız matmazel? dedim.

— On dokuz, dedi. Siz?

— Otuz beş.

— Babam yerindesiniz.

— Olsun... Fena mı? Seni hem baba, hem sevgili, hem ağabey gibi severim. Daha iyi ya! dedim.

O akşamdan sonra artık ayrılmadık.

— Paralar suyunu çekinceye kadar, değil mi? demiş bulundum.

— Susunuz rica ederim, dedi. Onu nasıl beklediğimi kimseler bilemez. Bir insan nasıl beklenir?

Onun kapıdan girmesiyle şimdiye kadar içimde hapsettiğim insafsızlık, huzursuzluk, melankoli uçup giderdi. İnsanlar birdenbire içimin mahallesinin caddelerini, meyhanelerini doldu-

rurlardı. Bir hafta sonra onun mahallesini, hayatını, her şeyini öğrenmiştim. Bu hikâye tamamen uydurmadır ama böyle bir şey sevgilim hakkında pekâlâ varitti. Okuyayım ister misiniz? Yoksa siz mi okursunuz?

— Verin ben okuyayım!

Kurabiye

İstanbul'da tifüs, memlekette zelzele, dışarıda harp, ben sana aşışım: İşte 1942 senesinin 21 Haziranı'nın gece yarısından sonra saat üç buçukta uyanık, beyaz şimşeklerin çaktığı, yağmurlu bir gecenin sana tebliği:

Evveli akşam Beyoğlu'ndaydım. Saat yedi buçuk sularıydı. Ortalıkta güneş olmadığı, hava yine bulutlu olduğu halde, tatlı bir aydınlık vardı. Bununla beraber birahaneler ışıklarını yakmıştı. Bira bardağı ne kadar cazipti. Caddede ne güzel şeyler vardı! Hele bu kızların bacakları insanı insana ne kadar yakınlıştırıyordu!

Küçük, esmer, uzun, çalak bacakların adeta aydınlattığı caddede sanki hiçbir şey yoktu: Dünyada harp, memlekette tifüs, zelzele, aşk...

Bende dert şimdi gelir, şimdi geçer. Bir aralık ortalık iyiden iyiye karardı. Millet, rakısının başına oturmuştu. Oh!..

Adeta mesut dolaşırken bir genç kız gözüme ilişti... Çocukluk, esmerlik, temizlik, tat, koku... Ne desem fayda yok!.. Ona "genç kız" demekten başka çare yok. Peşinde delikanlılar vardı. Ona bir şeyler söylüyorlardı. Ben aklıma o delikanlının ağzından şöyle söylüyordum:

— Canım matmazel, buyurun şu muhallebiciye girelim. Beraber birer dondurmayeriz. Sizi tabağımdaki dondurma eriyinceye kadar seyredeyim, yeter. Sonra elini öpüp seni evine bırakayım.

Genç kız eve geç kalmış gibi hızlanmıştı. Arkasındaki çocuk denecek kadar genç adam, dalgalı saçları, itinalı kravatu, kalın ayakkabılarıyla Türkiyeliden çok Amerikalıya benzi-

yordu. Sanki buraya film çevirmeye gelmişti. Hatta ben kendi kendime gizli bir pencereden tabiatın içinde, açık sahneler çevriliyormuş da kimsenin haberi yokmuş hayaline düştüm. Bu filmin mevzuunda yalnız iyilikler, kahramanlıklar, küçük temiz maceralar vardı.

Ötekiler bir sokağa saptılar. Genç adamın bir arkadaşı da şöyle yirmi otuz adım arkadan takip ediyordu. Şimdi genç kızla, genç adam köşe başında durmuş, konuşuyorlardı.

Ben, kafadan konuşmaya devam ediyordum.

Genç kız:

— Şimdi gelemem. Eve geç kaldım. Yarın izinliyim. Buluşuruz. Anneme söyledim. “Ne iş yapıyor?” dedi. “Berber” dedim. “İyi kazanıyor mu?” dedi. “Eh, epeyce” dedim. Sonunda “Peki!” dedi.

Rumca konuştuklarını bile tahayyül ederek işittim.

Biraz sonra genç adam memnun, arkadaşının yanına döndü:

— Hadi tamam, yürü!..

Yürüyüp gittiler.

Ben kendi kendime hayal kurarak yürüyüp gittim.

Belki de darılmışlar, şimdi barışmışlardı. İşte onun için genç adam arkadaşına:

— Oldu bitti, tamam! Gördün mü sevdiğim kızı? İşte uğruna canımı vereceğim kız buydu. Beğendin mi? Şu dünyayı onunla bitirmek hoş şey azizim! Beğendin mi kızımı?

Onlar kızın yanına varmıştı. Bu sözler kızın yanında söyleniyor diye düşündüm. Muhayyilem kızın utandığını, kıpkırmızı olduğunu, küçüldüğünü, genç adamın koluna abanıp başını omzuna bir saniye sürdüğünü, içinin aydınlandığını, gözünün güldüğünü de gördü.

Bir sokağa sapıp kayboldular. Ortalık iyiden iyiye kararıştı. Ben aşklar düşünerek bir yere oturduğumu, iki kadeh attığımı biliyorum. Sonra artık sarhoş olmuştum: Beni bir kız sevmişti, ben onu çıldırasıya sevmiştim. Böyle bir akşamüstü koluma girmişti. Tepebaşı'nın arkasındaki kanepelere oturmuş. Haliç'i seyrediyorduk:

— Niçin şimdiye kadar bunu söylemedin? Birdenbire fena oldum. Sevmeye alışık değilim...

— ...

— Peki canım, peki. Yarın, hemen yarın, bu ışıkların içinde bizim ışığımızın da yandığını göreceğiz. Bu ışığı başkaları gördükleri zaman içlerinde, bir şehirde bir ışık yakmak arzusu kımıldanacak.

Kötü kötü şairleşmiş, sersemleşmiş:

— Haliç! Fakir, tarihi, efsanevi semt! Haliç sen bir nehir misin? Tuzlu su musun? Can mısın, canan mısın?

Sevgilimi öpüyorum.

— Yarın! Hemen yarın.

Yarın bir ev aramaya karar vermiştik. Kanepeden, yapayalnız, bu niyetle kalktım. Muhayyel bir sevgili ile, muhayyel bir ışıkla dolaşırken Beyoğlu'nun küçük meyhanelerinde kitara çalan bir Rum arkadaşına rastladım:

— Vay anam! dedi. Ne âlemdesin?

— Vay canımın içi! İyiyim!

Beraber dolaşırken bir ara akşamüstü gördüğüm delikanlıyı gördüm. Garip gözler, hızlı adımlarla, mühim bir iş peşindeymiş gibi geçiyordu. Yanımda arkadaş olduğu için artık kuramazdım. Arkadaşıma çocuğu gösterdim.

— Ha, o mu? dedi. Tanımaz mısın? Hadi canım? Meşhurdur yahu! Beyimize bopstil p.. derler. Şimdi elinde bir Rum kızı var. Yeme yanında yat! Kurabiye kardeşim, kurabiye!

— Şöyle zayıfça, esmer, dolgun bacaklı, biraz büyük ayakları var ama ehemmiyeti yok! Bakışı tatlı, petrol rengi mantolu değil mi?

— Ta kendisi!

— Aman yahu!.. Tanıyor musun yoksa?

— Tabii beyim. Tanımaz mıyım. Gel seni evine götürüyüm istersen.

Ağır ağır yokuştan indik. Ziba Sokağı'ndan geçtik. Küçük kahvelerden küçücük kızlar çıkıyordu. Büyük sesleri vardı. Genç, pek genç çırak, hamal kılıklı, bazıları pek şık birtakım çocuklar, sokaklarda dolaşıyorlardı.

Daha aşağılara indik. Karanlık bir sokak geçtik. Bir aralık başında durduk. Kitaracı garip bir ıslık çaldı. İnsanın bu ka-

ranlık sokağın içinde içini ezen; bir dost, bir sevgili, bir uğrun-da ölünecek insan çağırır gibi; iç ezen, insana üzüntü, şehvet, zevk veren bir ıslık...

On dakika geçmedi. Akşamüstü gördüğüm, yalnız "genç kız" diyebildiğim mahluk geldi. Ben kitaracıya, onu görünce, mırıldandım:

— Kurabiye!

— Söylemedim mi sana, dedi.

Sonra bir şey düşünmüş gibi göz kırpıp, gülerek ekledi:

— İnsan arkadaşının işini yapmalı değil mi ya?

— Yok estağfurullah! Arkadaşlık...

Ciddileşmişti. Acele acele:

— Bana beş lira ödünç verebilir misin? dedi.

Aldı gitti.

Kızla beraber yürüdük, küçük bir eve girdik.

— Madam Sofiya! diye seslendik.

Paytak bacaklı, esmer bir kadın bir odaya bizi tıktı. Yorgiya kıvrıcık kafasını yastığa kor komaz yüzünde yine hulyalar kurdum. Sabahleyin anlattı:

— Terzide çalışıyordum, dedi. Bir anam var. Babam evi bırakıp kaçmış. Zaten metres yaşıyorlarmış anamla. Daha on yedi yaşındayım...

Önce bopstil gençle nişanlanmışlar. Yine de nişanlıymışlar ya!..

Her akşam Beyoğlu'na çıkıyorum. Fakat Haliç ışıklarına karşı oturduğum zaman şimdi yanıma Yorgiya oturuyor. Biliorum, yalancıkta ama olsun!.. Yalancıkta ışıklar yakıyorum.

* * *

Ahmet Bey yine melale düştü. Bir of çekti.

— O zamanlar Yorgiya sokak sokak, ben meyhane, pastane dolaşırdık. Ne korkunç pastaneler vardı şu Beyoğlu'nda.

Tefrikadan önce *Büyük Doğu*,
(2), Eylül 1943'te yayımlanmıştır.

Korkunç Bir Pastane

Sıcak öğleüstlerinde, içeride, adeta yine dondurmалardan serinlemiş gibi bir havası bulunan bu pastaneye akşamüstleri, avukat, doktor, mütekait, sefir, şair, muharrir, kalantor tüccar, işadamı girdiğini görürsünüz. Birer köşeye çekilmiş insanların bu dondurmalı, buzlu limonatalı kahvehane içinde sokaktan yarı çıplak geçen kadınları, fıkırdaşan genç kızlarla genç erkekleri seyrettikleri, arada bir de, bir muharebeden, bir pahalılıktan bahsettikleri duyulmasa bile görülür.

Ah! Bu bazıları beyaz bıyıklı, bazıları matruş oldukları halde bembeyaz çember sakallı gibi, kimisi kır saçlarının altında hâlâ genç, canlı, kimisi hiç mi hiç ağarmamış saçlarının altında, bitkin, buruşmuş yüzleriyle, çok günler görmüş, çok geceler geçirmiş insanlar!..

Camekânlarında şu yukarıki adamları teşhir eden bu büyük pastane, hemen hemen hiçbir fahişenin bulunmadığı bu saatlerde, hepsinin hayatı birer hikâye olan bu yarı mütekait insanlarla dolduğu zaman, bir köşeye oturup kelimelerden Meşrutiyetlere, İstibdatlara kadar gitmek mümkündür. Akşamın saat dokuzuna doğru pek tenhalaşan bu pastanede artık, meçhul birkaç insan vardır. Bunlar, bana öyle gelir ki, vaktiyle verdikleri bir randevuya o gün canları istememiş de gitmemişler, bu randevunun kıymetini sonradan anlamışlar da, senelerden sonra randevuyu veren, “Şöyle bir bakayım, belki yine onu aynı yerde bulurum” der gibi oturmuş, o kadını, mahzun, bekleyen insanlardır.

Bir aralık yine dokuzla on arasında, gürültülü münakaşalar yapan bir gençler grubu, yanlarında bir tek parlak siyah saçlı ka-

dınla birkaç dakika için gelip birleşirler. Bunları kahvehane sahibi hiç sevmez. Hiçbirisi bir kahve içmeden, "Biraz sonra!.." derler. Biraz sonra da hepsi gitmiş olur. Saat da on biri bulmuştur.

Bu aralık pastaneden bir yarım saat kadar ayrılmak lazımdır. Yarım saat sonra döndünüz mü, manzara değişivermiştir. Yüzlerce mumluk elektrik ışığının, parıl parıl yanan buzdolaplarının, kırmızı kadife sandalyelerin, büyük aynaların, zarif pasta kutusu kapaklarının arasında kadınlı, erkekli büyük bir kalabalık peyda olmuştur. Şimdi artık bir masaya oturup etrafı dinleyebilirsiniz. Korkunç bir uğultu vardır. Yakın masayı dinler, kalkar, öteki masaya geçersiniz. Kim kime, dum dumadır.

İşte bir masa, iki erkek, iki güzel kadın... Bağıra bağıra konuşuklarını duyabilirsiniz:

— Tepeüstü'ne gideriz canım! Biraz masraflı olur ama hem rahat, hem çalgılıdır.

Diyarbakırlı erkek:

—Bize neye patlayacak bu?

— Canım sen de mi ona üzüleceksin?

— Yok, benim için değil! (Yanındaki hemşerisini gösterip kadının kulağına adeta bağırarak) Ama bu yenidir. İlk akşamdan bu kadar para harcatmamalı. Sonra korkar da kaçır. Bize bakma, biz alıştık. Ben daha dört gün buradayım. Bir beş yüzlük de bugün bozdurdum. Seninle onu yerim anam!

— Ama Melahat'a üstündeki emprimeyi sen almışsın?

— Sana da alırız ciğerim!

— Bana bu akşam ne vereceksin?

— Bırak şu para lakırdısını canım!

— Neden bırakayım, canım? Ben yirmi beşten aşağıya gitmem ha!

— Yook... O kadar veremem. On beş iyidir.

— On beşe şuradan şuraya adım atmam. Na şu karşiki züppe de o kadar verdi ama gitmedim.

— Amma da nazlıymışsın ha! Peki, peki! Hadi, dediğin olsun. Hadi kalk!

— Arkadaşım da o kadar alacak ha! Sonra kavga etmeyelim de...

Peki dedik ya!

— Paraları peşin verin hele!

— İşte şimdi civıttın. Bu kadarı da fazla. Metelik bile veremeyiz.

— Siz bilirsiniz!

Kadınlar masadan kalkarlarken arkalarından Diyarbakırlının bağırıldığını bütün pastane duyabilir.

— Yediğiniz pastaları da bize yükletmeyin!

Pastane uğultusunu keser, gülüşür. Kadın zehir gibi acı, güler:

— Bunlar da erkek ha!

Biraz ileride Milaslı olduğunu söyleyen, kravatı çarpık bir adamla, arkadaşı Gümölcüne muhaciri Adapazarlı manifestura taciri, iki kadına işaret ederler. Kadınlar masaya gelir. Bir tanesi:

— Evvela iki dondurma. Uyuşamazsak paraları verirsiniz ha! Gördün a demin.

— Öyle şey mi olur? Biz öyle adam mıyız? Tabii canım!

— ...

— ...

— Taksi zaten dışarıda, hadi gidelim!

Çıkar giderler.

Dört kişi pastaneden çıkmıştır. Bir başka grup onlar çıkarırken itişe kakışa içeriye girer.

Bir masada şaşı bir kadın, iki çirkin arkadaşıyla oturuyor. Yanlarında çok genç, çok güzel bir kız... Kızı kimselere vermiyorlar. Beraber eğleneceğiz diye tutturmuşlar. Şık bir genç içeriye giriyor. Bir üniversiteli. Genç kıza işaret ediyor. Genç kız memnun. Ama ötekiler itiraz ediyor:

— Onda iş yok! Sakın yüz verme!

Suratında, geçirdiği kötü gecelerin şişi, dişleri çürük, korkunç kanlı gözlü bir adam içeriye girdi. Dört kadından şaşısı:

— İşte, hacıağa diye buna derler. Halinden belli çapkının!

Dedi ve şiş yüzlü adam geçerken, koluna çarptı.

— Düşürecektin bizi, abla!

— Sen öyle kolay kolay düşeceğiz benzemezsin, delikanlı!

— Hadi, bırak numaraları! Delikanlılık kaldı mı bizde?

— Sen daha o yirmi yaşındakilere çok taş çıkartırsın! Otur sana hemşerim!..

— Oturmasına oturalım ama, bizim bir hemşeri vardı şuralarda da...

Etrafına bakınır:

— Göremiyorum!

— O çoktan gitmiş olacak. Biz de gidelim mi! Hadi! Belki de gideceğimiz yerdedir.

— Orası neresi, uzak mı?

— Kapıda taksi dolu hemşerim! Sen onu cebine sor! Şimdi ki zamanda uzak yakın kaldı mı?

İhtiyar adam genç kıza gözlerini dikmiştir:

— Bu da gelecek mi?

— Nasıl da seçersin moruk!

— Şimdi de moruk olduk, değil mi? Daha gözlerimiz seçiyor, abla!

— Kalkalım mı?

— Durun bir dakika. Hele bir kahve içeyim... Ulan patron, söyle bir kahve yapsınlar.

— Peki pasakamu... Peki İsmail beyimu. Ama biraz çabuk içeceksiniz, olmaz mı?

Kapıda otomobiller bekliyor. Sıcak İstanbul gecesini serinleten otomobillerin içinde kadınlar, hacıağalar, Mecidiyeköyü'ndeki gazinolara gidiyorlar. Orada bütün gece içecekler.

Ben de bilirim burayı... Geçenlerde bir akşam oradaydım. Dört köşe bir salon... Tahta masalar, tahta iskemleler. Üç taraf camekân. Duvar da büyük levhalar... Bir tanesi bir Afrika nehrini gösteriyor. Nehirde bir kayık, bir timsaha ateş eden koloniyal şapkalı bir Avrupalı herif... Ayrı küçük odadaki kanepe, insana hüzün veriyor... Bu odanın kapısının üstünde bir meydan, bir İstanbul çeşmesi, bir fayton, bir feraceli, kırmızı şemsiyeli kadın, onun ötesinde bir gergedanın ayakları altına düşmüş bir zenci, şaha kalkmış beyaz bir atın üzerinde yine bir müstemlekeci... Bu resimleri yapan herhalde bir Beyaz Rus. Yeşil yeşil ağaçlar...

Duvar da durmuş bir saat... Tam saat üçte durmuş... Belki de bir genç kızın mahcupluğunu, sevmek hissini kaybettiği saat bu saattir.

— Sağlığında böyle şey içtin mi ulan?

Leon cümbüşünü alıp geldi. Göğsünün kılları, yüzünün şekli, güzel bir külhanbey gençlikten bahsediyor. Griler giymiş, mahcup, çekingen, ayaklarında podösüet ayakkabılar, saç itina ile taralı bir şoför... Şampanya içiyor... Garson çiçek-bozuğu, ağzının sağ yanı şişmiş, sanki suratına her akşam bir yumruk yiyor herif.

Yukarıki laf ona söyleniyor, garsona:

— Sağlığında böyle şey içtin mi?

Leon'un kucağındaki cümbüş, parlaklığını biraz kaybetmiş. Her tarafını şu cümle kaplamış: Cümbüş mucidi Zeynelabidin...

Elli yaşlarında, öteki harpten kalma bir adam bağırıyor:

— İmanım tahtelbahir, bize de mi torpil?

Bir ses:

— Çok adileşti, cıvıdı!

Şoför bir cıgara daha yakıyor. Kenarda bir mutfak, şimdi kapağı açılınca gözüne çarptı.

— Bu karı senin değil mi Leon?

Leon çok ciddi:

— Evet! diyor.

Leon'un karısı, Leon'un bütün namusu ondan belli. Güzel, genç, tatlı, fakat namuslu... Onda şu hal var: Sanki düşman, onun şehrine girmiş... Kocasını öldürülmüş, onun da ırzına geçilmiş... O, en güzel düşman zabıtine artık düşmanlıkla değil de, acı ile bakıyor. Üstüne erkeği küçük gören bir hal yapılmış.

Sabah, camekânın üç tarafından birden parlıyor. Mecidiyeköyü sırtlarında sabah oldu. Boğaziçi köylerinden şehre dönen kadınlar, kenar mahalleliler geçiyor. Nefis, bir sabah...

Dalmışım. Baktım, müşteri bulamamış çirkin kadınlarla, tecrübe edilmiş aksi kadınlar şimdi sokağa dağılıyor. Pastane kapısının önü hıncahıncıtır. Sefil komisyonculara ev bulmaları için para vaat eden bir adam sokağın ortasında haykırıyor:

— Ulan hırbo! Eğer dün akşamki gibi tahtabitle odada yatacaksak, gitmem. Apartman isterim, apartman!

Bütün paralarını sağ avucuna sıkıştırmış bir adam haykırmakta:

— Bunlara para derler, para, paramla rezil olamam.

Sevgilim beni affet! Çok genç, iyi yüzlü bir kadını da ben evime götürdüm. Çay yaptık, içtik. Sabahın saat dördüne kadar birbirimize hikâyeler anlattık. Ben ona senden bahsettim: “Vazgeç” dedi, “Vazgeç. Hayır yok ondan sana!” O da bana kendi hayatından bahsetti. Hazin hikâye!

Benim pijamalarımı giymişti. Ona uzun geliyordu. Yüzünü bol soğuk su ile yıkamıştı. Bütün boyalarından sıyrılmıştı. Benim o maviye çalan ışığın altında bu siyah saçlı, esmer mahluku adeta sevdim. Bir çay daha içtik.

Sabah oldu, ayrıldık. Öyle içten bakışarak ayrıldık ki, parayı peşin vermemiş olsaydım, şimdi vermeye belki utanırdım. O da belki almaya sıkılırdı.

— Ne zaman istersen, dedi, gel pastaneye, yanımda kim olursa olsun bırakır, seninle gelirim. Beraber gelir, karşılıklı çay içer, konuşuruz!

— Sahi mi?

— Sahi!

Bir hafta geçmemişti ki, onunla yeniden konuşmak için, bol pijamaların içinde, soğuk su ile yıkanmış çocuk yüzüne, yalnızlığımdan, dünyanın halinden, senin yaptıklarından bahsetmek için yine onu aradım. Saat on ikiyi geçmişti. Pastanede yoktu. Gelir diye bekledim. Geldi. Önümden geçti. Beni görmedi sandım. Arkasında o demin bahsettiğim şiş yüzlü adam vardı. Kızın gözüne gözükme için ayağa kalktım. Yanından geçtim. Sanki ben, ben değilmişim. Sanki o, o değilmiş gibiydi. Yüzüme bir defa bakmadı. Yakın bir masaya mahzun çöktüm. Kim bilir, sonra birdenbire benim mahzun oturuşumu sezip üzüldü mü nedir; yanıma yanaştı:

— Bir hacıağa var yanımda, dedi, bu akşam beni mazur gör!

Halbuki ben, kendi kendime, çoktan çayı hazırlamış, pijamalarını giydirmiş, yüzünü yıkamış, senden bahsediyordum bile...

* * *

Sevgilime dargındım. Onun havasını koklamak için mahalle-sinden ayrılmıyordum. Gezer dururdum. İnsanlar beni görür

gülerdi. Bütün dünya tutkunluğumu öğrenmişti. Gülünç olmuştum millete. Akşamları bu korkunç pastaneye düşerdim. Oraya; şık giyinmiş haraççılar, kadın parasıyla geçinen güzel çocuklar, kendilerinden pek ufak gençlere aşık zavallı fahişeler, eroin sarhoşları, zenginler, gömleği bile olmayan bopstil gençler, bazen ressamalar, şairler, yalnız o akşam için bir kadın beğenmeye gelmiş, çekingen insanlar gelirdi. Akşamları böyle geçer, gündüz olur olmaz Yorgiya'nın mahallesine koşardım. Şimdi artık o mahallenin insanları da beni alakalandırıyordu.

Sevgilimin mahallesini, arkadaşlarını onun kadar severdim. Bu hava içinde yaşasam, sevgilimle konuşmasam yine ümit içinde yüzerdim. Sanki herkeste ondan bir şey vardı. İşte Eleni ile Katina'yı da öyle tanıdım.

Eleni ile Katina

Biri çekik kara gözleri, biraz ağır endamı, çok şekerli yemekten çürüyüp de sonra altınla doldurulmuş çok bozuk dişleriyle bile güzeldir. On iki yaşında evlerinin arkasındaki mezbeleden ip atlarken pek nefis olduğunu şimdi söyleyen bu on dokuz yaş, aynı zamanda korkunç bir ihtiyarlığın kara haberini de beraber verir. Fakat Katina, ne o eski güzelliği, ne de haberci ihtiyarlık manasına ehemmiyet verecek insan değildir. Katina donuk, sakin, hemen hemen ruhsuz denecek bir haldedir. Katina ile beraberken içime perde perde bir sessizlik, bir baygın tat yapışır, o kadeh kadeh üstüne rakı içerken dünyaya ait lakayt bir hal ondan bana da geçerdi.

Hiçbir şey bizi alakadar etmez. Her şeyden elimizi ayağımızı çekebiliriz. Sonra birdenbire Katina'nın arzulu, ufak, çekik gözlerine şehvetli bir sabitlik otururdu. İşte Katina'yı bu bakışı için severdim. Şimdiden sonra gözlerini insanın gözlerine lüzuci bir halde yapıştırırdı. İnsana o zaman müthiş bir arzu gelir; hatta Katina da böyle bir arzu duyardı. Hayır, Katina'da bu bir arzu değildi. Bu sadece, deminki lakaytının, dünyadan uzaklaşmanın, her hadiseyi tabii görmenin sana da sirayet etmiş olduğunu hisseden Katina'nın, dünyasına bir başkasıyla iştirakin sevinciydi. Her şey olsa da olur, olmasa da olabilirdi. Yakında bir yangın olsa, etrafta biri bıçaklansa, bu her şeyin olup olmamasının müsavî olduğu Katinalı dünyada, hiçbir telaş olamayacağı şüphesine düşerdim. Bereket onunla beraber bulunduğum zamanlarda bir gün bile bir yangın veya katil vakası olmadı. Katina'nın elbiselerinde insanı çocuk gibi sevindiren, bir pasta kokusu hiç eksik olmazdı. Çünkü Katina, bir

pastanede çalışırdı. Vanilya, çikolata, hatta için için bir badem, hindistancevizi, fıstık, hatta sıcak ırmik kokusu duyduğum olurdu.

Katina hiç şişman değildi ama, şişman gibi gözükürdü. Bu hal ona pek yaraşırdı. Katina'nın elleri her zaman sıcak, nemliydi. Güzel, tatlı tatlı dedikodu yapar, hatta bazen süslenmek isterdi. Hiçbir şeyi üstüne yakıştırmadığının farkına vardığı için, süslendiğinin ertesi gün, yine o ırmik kokulu nefti bluzuyla vanilya kokulu gri etekliğini giyerdi.

Onu pastanenin imal dairesinin küçük penceresinde, başında beyaz kukuleta, üstünde kirli olduğu bence muhakkak bir beyaz önlükle caddeden gördüğüm zaman, parmaklarımla işaret eder, "Saat sekizde" derdim. Neden İngilizce "Yes" dediğini merak eder, sorayım der, soramazdım.

Katina ile yalnız onun bana tanıştırdığı sevgilimden bahse derdik. Beraber çıktığımız bütün akşam, hatta bazen beraber gecelediğimiz zaman bile... Katina bir gün bile, bu benim açtığım bahisten sıkılmadı. Bir parçacık sevgilimi, kalpsizdir diye zemettti. Ama bana hak verir gibi bir hali de vardı.

İşin en tuhafı, Katina'nın aşkı idi. Her akşam benimle yahut başka bir adamla, bazen patronu ile buluşmasına rağmen Katina, bizim üçümüze de değil, bir genç kıza âşıktı. Katina'nın gözlerine bu koyu, ağır, biraz esrarengiz mananın neden çöreklenip oturduğunu bu havadisi öğrenir öğrenmez anladım.

Bende tuhaf bir değişiklik oldu. Katina'yı daha çok arar, sorar, bulur oldum. Bu huyundan hiç bahsetmezdik. Fakat ben onu şimdi başka türlü görürdüm. İnsanoğlunun huylarının ta gözlerine kadar sinişine mi şaşardım, nedir?

Bir akşam, Yenişehir'in meyhanelerinin önünde ona sevgiliyle rastladım. Katina beni görünce bir erkek gibi gülümsedi. Kuvvetle elimi sıktı. Gözlerinden koyu, lüzucetli şey akıp gitmişti. Dertsiz, kaygısız, dünya ile ilişkiliydi.

O, şişman olmadığı halde şişman gözükmesi kaybolmuştu. Bu bir başka, canlı, manalı insandı. Hatta üstünde belki de yanındaki kızdan geçmiş bir pudra kokusu vardı.

Öteki genç kız, Eleni, ceylan gibi ürkek, latifti. Yanağının derisi uçuk ama yine de tatlı bir al renkteydi. Benden mesut

ayrılırlarken arkalarından baktım. Katina'nın dostunun ince uzun bacaklarıyla Katina'nın biraz kalınca, çorapsız, beyaz bacakları gülmeye, eğlenmeye, fakirlikten ve sefaletten uzak, temiz bir dünyaya doğru koşar gibiydiler.

Katina nasıl oldu da, birdenbire, başka türlü şişmanlık kazandı, bilmem. Bu şişmanlığı, o, patrona yükledi. Patron, dostlarından çocukları olmayan bir aileye, çocuğu yamadı. Katina doğumdan sonra çok zayıfladı. O kadar zayıfladı ki, sevgilisinin bacaklarının mevzun ipinceliği yanında bile onunkiler değnek gibi kaldı.

Katina'nın üç erkek dostundan ikisinin içlerine çocuğu bir görmek arzusu düştü ama, gidip göremediler. Katina'ya her üç dostu da güzel bluzlar, eteklikler, mantolar, yalancı bilezikler, mantar ayakkabılar aldılar. Katina başına bir kırmızı kurdele bağladı. Parmaklarını manikür yaptırdı. Yirmi yaşına girmişti. Onda tuhaf bir değişiklik oldu. Dünyayı hissetmeyen Katina, birçok şeyler duydu. Sevgilisi onu aldatmaya başladı. İhmal, sonra terk etti.

Katina da şöyle iki ay içinde verem olup öldü.

Vangelistra Kilisesi'nin çanı onun için beş dakikadan fazla çalmadı. Sevgilisi de, patron da, galiba ben de beş dakikadan fazla bir hüzün duymadan Katina'yı sokaklarda bir daha göremez olduk.

Falcı Matmazel Todorı de o mahallenin sevdiğim insanlarından:

Tefrikadan önce, *Servet-i Fünun* (2461), 4 Mayıs 1944'te
"Yeni Şehir İnsanları" adıyla yayımlanmıştır.

Falcı Matmazel Todorı

İskambil falcısı Matmazel Todorı'nın endam aynalı odasında, bana hiç yabancı gelmeyen kozmopolit eşyalar arasında bir tanesi vardı ki, pek hoşuma giderdi. Bana yabancı gelmeyen diyorum ama, bu eşyaları, ömrümde ne bir kadının odasında, ne de dostlarımdan bir Rum'un evinde görmüş değilim. Neden bana yabancı olmadıklarını anlıyorum: Ben, bu eşyaları ya bir romanın içinde okudum; –hem de bir Fransız romanının diyeceğim geliyor–, yahut da bir paskalya akşamı, bir Rum mahallesinden geçerken gördüğüm ihtiyar bir Levanten matmazelin acayip kıyafetinden, evini ve odasını düşündüğüm zaman hayal ettim.

O, ya bir roman sayfasından aşırılmış, yahut da ihtiyar bir matmazelin arkasından hayal edilmiş eşyalar arasında bir tanesi, pek hoşuma giderdi, demiştim. Bu, bir duvar halısıydı. Ben duvar halısı diyorum ama, bunların herhalde bir ismi olsa gerek?.. Bilmiyorum; tarif edeyim: Bunlar yan yana dört köşe şeklinde iki parçadan ibaret, kadife tesiri veren, yastık yüzü büyüklüğünde iki parçaydı. Her ikisinin üzerinde de bir sakallı insan resmi vardı. Resimlerin altında Dreyfús ismi okunuyordu.

Biraz ötede, bin üç yüz on dört Rumi tarihinde, Beyoğlu'nda Fransız Konsoloshanesi'nde verilmiş maskeli bir balonun iki hatırası da, renklerini atmış, fakat hâlâ o gecenin, bir on yedilik latif Rum kızının muhayyilesinde muhafaza edilmiş zevki, tadı, güzel hatırası halinde aynanın ıslak, buharlı, mavi yüzünden insana bakıyordu.

Aynanın üstünde Matmazel Todorı'nın 1314'ten biraz sonra çıkarttığı çok latif bir fotoğrafisi de, hangi paşazadenin ca-

nını yaktığını söyleyecek gibi olan kıvrık, canlı, değdiği teni, şehvetten çok sefalete sokan dudaklarıyla insanı hâlâ bir hovardalık gecesinin kıskançlığına sürükler gibiydi. Matmazel Todori:

— Ben böyle idim, der de başka bir şey demez.

Zaten söyleyecek başka bir şey de yoktur. Anlatacak birçok şeyleri vardır ama, söyleyecek yalnız “Ben böyleydim!”i kalmıştır. Onun böyle olduğuna inanmak için yalnız kendi fotoğrafı değil, bu Dreyfüs resimlerine bakan bir başka duvar halısı şahittir. Bir maske ile bir konsol da:

— Doğrudur, öyle idi! derler.

Ondan öte, karyola, yastıklar, dar sedirler susar durur. Matmazel Aspasya'ya niçin Matmazel Todori dediklerini tamamı tamamına bilmiyorum. Son dostunun ismi Todori'ydi; belki de o yüzden...

Ben Matmazel Todori'ye fal baktırmak için değil, odasının bu bir eski zaman kurtizanı kokan havası için giderdim. Fala bakmadan evvel pencereden etrafı bir kolağan eder, sonra geçinecek bu sanattan başka bir şeyi olmadığını, dört lira kirayı aybaşlarında nasıl vereceğini düşündüğünü anlatır, dururdu. Bir ara ev sahibinden şikâyet ederdi: Damı bir türlü aktarmıyor, “Çık evimden” diye avazı çıktığı kadar bağııyordu. Çıkmak isterdi ama, nereye gidebilirdi?

On beş senedir bu odada oturuyordu. Tam on beş senedir. Böyle bir yağmurlu günde taşınmıştı.

Todori'den ayrıldıktan sonra doğruca buraya taşınmıştı. Tellak Hüseyin dedikleri bir külhanbeyi, karşı odada otururdu. O zaman Aspasya elli yaşındaydı. Hüseyin, yirmi beş.. Tellak Hüseyin, bazen sarhoş olur, kapıya yaslanır, kapı rezeleri sökülür; bu gıcır gıcır öten karyolada, gelir, Matmazel Todori'nin yanına uzanırdı. Matmazel Todori sesini çıkarmazdı.

Tellak Hüseyin ağlardı. Sabahlara kadar ağlardı. Leğenin içine korkunç, buz gibi, berrak bir su düşerdi. O balolar görmüş eşya ürperirdi. Aynadan, mavi bulanık aynadan, kara bıyıklı, güzel bir delikanlı hayali geçer gibi olurdu.

Maskenin yanından bir Fransız kontunun:

*"Adieu, chérie. Je t'écrirais et je reviendrais pour t'emmener a Paris"**

Dediğini duyar gibi olurduk.

Yenişehir'in kokoreçler kızaran meyhanesinden sokağa, kalın, kavgacı hayaletler karışırdı. Kediler, köpekler, yağmur, çamur, küçük, öpülmüş kızlar bir fenerin aydınlığından birdenbire kapkaranlık bir sokağa dalarlardı.

Uzakta, çok defa bir adam bıçaklanırdı. Yağmurda ıslanmış bir kadının sarı ondüleli saçları, bana, karanlık, mangallı, leğen, ibrik, bir karyoladan ibaret bir oda düşündürürdü. Matmazel Todorî'nin falını duymadan sokağı seyre daldım. Ona neredeyse, "Fransız kontu bıyıkları bembeyaz, siyah muşambasından yağmur aka aka geliyor" diye bağırarak isterdim.

O tekrar ağlamaya başlardı.

— Çıkaramaz beni; beni evden çıkaramaz değil mi? diye yalvarırdı.

— Seni buradan kimse çıkaramaz. Kanun var, matmazel, korkma!

Falina devam eder, cevap vermezdi:

— Şimdilik nikâh gözükmüyor, ama seni çok seviyor bu kız!.. Bu kızın bir anası var, fena karı! Seni hiç sevmiyor. Bakıyor paranı alsın. Ma kız seni hem seviyor, hem sevmiyor, nasıl iş bu? Burası anlaşılmıyor pek. Bir başka delikanlı gözükmüyor. Güzel palikaryası... Ma iyi adam değil bu... Kız ondan korkuyor. Döşek bu hafta düşmüyor. Kızım Yorgiya, sen seviyor, bu beyefendi, yoksa sevmiyor? Bana söyleyeceksin?..

— Kopsi beyefendi!

Sonra birdenbire hatırlar:

— Beni buradan kimse çıkaramaz demiştin, değil mi?

— Tabii, kimse çıkaramaz!

Hakikaten de mal sahibi, bütün uğraşmasına rağmen, onu odasından çıkaramadı. Yalnız bir öğleüstü, Vangelistra Kilisesi'nin çanı bir beş dakika, ölüm çanı çaldı. Dünyanın en hoş köpeği Aleksandra'nın "Flora"sı uludu,

* Elveda sevgilim, sana yazacağım ve seni Paris'e götürmek için geri döneceğim.

İhtiyar bir Rum karısı haç çıkardı.

— Fakirin çanı az çalar, ölen muhakkak çok fakir!.. dedi.
Falcı Matmazel Todori ölmüştü.

* * *

Köpek yanına yanaştı. Hayvanının başını kaşıyarak ona anlatıyormuş gibi söylendi:

— Kitaplardan öğrendim. Muhakkak aşık olmak arzusunu kitaplardan kaptım. Sonra kanıma işledi. Âşık olmalıydım. Saadet denilen bir şey olacak; bulabilir miyim acaba?.. Kastım parayla, bir evle, iyi yiyip iyi içme ile kendini gösteren bir saadet olmadığı için elimden geleni, yani önce paramı bitirdim. Evi mi, alıştığım şeyleri de belki arkada bırakabilirdim. Yemeden içmeden kesildim. Bu kendi başına kazanılacak saadet idealizmimi tam hakikat haline getirmiştım ki, etrafımda insanların bulunduğunu sevgilim bana anlattı. Şöyle mi düşündüm, dersiniz? Her insan kendi hissesine düşen bir, iki kişilik saadet payı için kavga etmeli. Hiç olmazsa bu kavgayı yapmalı ki, asıl hakikat dünyasını bulsun. Bu kavgada kazanmamalı ki, Han-ya'yı Konya'yı anlasın. Bu kavgada zaten kazanmak da yoktur a. Çünkü belki ortada galip vardır ama, mağlup olan yoktur ki... Kadın da, erkek de böyle, bir kavganın sonunda soluğu ya nikâh dairesinde alır, yahut da serbest bir birleşme ile yeni bir hayata adım atarlar. Ondan sonra uzun süren sulhun içinde çocuklara mekteplerinin taksiti, hanımın mantosu... Biz mağlup olduk. Mektep taksitinden, hanımın mantosundan kurtulduk. Sevgilim bir akşamüstü basıp gitti.

Dünyalar yıkıldı sandım. Çiçekler güzel kokmuyor olmalı. Meyveler çürümüş, kuzular doğmuyor, insanlar konuşmuyor... İnsanlardan ne farkım olabilir? Malum sebepler, malum neticeler: İş rakıya vurduk. Bir aralık bu yeni keşifle kurtulduğumu sandım. Yıkılmak üzereydim. Asabım bozulmuştu.

Uzun lafın kısıası, kalktı. Ver elini doğduğumuz memleket, dedik. Gittik. Orada sevgilime göndermediğim iki mektup yazdım. Bunları size vereyim, evde okursunuz. Hem onlar sizde kalsın.

Mektupları alıp eve yollandım. Vakit çok geçti. Sabahleyin kalkar kalkmaz okudum. Bana bir şeyler öğretecek zannediyordum. Halbuki içlerinde hiçbir şey yoktu. Yalnız bir şey tuhafıma gitti. Sevgilisine dair bir şey söylemiyordu artık. Yalnız dünya ile, kendisi ile, yazısı ile alakadardı. Bu yazılar öteki yazılarına da benzemiyordu. Daha iyi, daha kötü oldukları için değil. Adeta uykudan uyanmış gibi bir halleri vardı. Bilmem ki onları da size yazsam mı?.. Hadi yazayım, ne kaybederim?

Servet-i Fünun (2457), 7 Nisan 1944'te
"Yenişehir İnsanları" üst başlığı ve
"Matmazel Todori" adıyla yayımlanmıştır.

Birinci Mektup

Bir dakika evvel, elimde kalem kâğıt yokken, seninle konuşuyor, sana yazıyordum. Elimde kâğıt kalem olmadan yazı yazdığımı söylediğim halde senin karşımda olmadığını söyleyemedim. Şunu bir şair yahut deli kafasının tuhaflığı say! Sen karşımdaydım. Bunu söylemek güzel bir şey değil, değil ama galiba samimi. Bütün benim gibiler sevgililerinin karşısındaymış gibi olurlar; sürüden ayrılır mıyım?

Demin sensiz, kalem kâğıtsız, seninle ve kalem kâğıtla gibi oturup birçok şeyler konuştum, yazdım. Bu yazdıklarımın, konuştuklarımın çoğunu beğenmiş olacağım ki, kalktım. Kalem kâğıt aradım. İşte oturdum, yazıyorum.

Senden bahsetmek istemem. Zaten bahsedecek ne var ki? Hûlasası:

Ben sana hayran, sen cama tırman!

Ne de kendimden bahsetmek istiyorum. Ne senden, ne kendimden söz açmadan olur mu? Olmayacağını tahmin edersin. Sana bu sıralarda başımdan geçenleri hikâye edeceğim.

Birtakım şeyler var ki, başkalarına anlatıldığı zaman onlar üstünde hiçbir tesir bırakmıyor. Halbuki aynı şeyler, bende neler yapmamıştı?.. Evet, onlar mühim şeylerdi. Nitekim karşımdaki, –yani o şeyleri anlattığım insanlar– bunların dinlemeye ancak değer olduklarını bana ihsas etmişlerdi. Ne edeyim? Sanki bunları sana anlatırsam bana yaptığı tesiri sana da yapacaklar. İşte bu yüzden sana anlatmaya kalkışıyorum.

Bunlar benim yazıcılık hayatıma, bugünlerde serserileşen hayatıma ait ufak tefek şeyler. Senin sevgilim, yazıcıları eskiden sever gibi bir halin vardı. Benimle sıkı fıkı olunca bu geçti, gitti. İyi de oldu. "Hepsi böyledir bunların" dersin. Böyle olmasak, neye yarar! Senin patronun, yeni sevgilin güzel heriften ne farkımız olurdu? Yanlış anlama! Ben sana bin bir defa insanları sevdiğimi hem söyledim, hem yazdım. Bu insanları sevmek sözü hayali bir şey değildir ama galiba biraz nazari... Yoksa öyle insanlar var ki, kafasından tutup koparmak aklımdan geçmese bile, başka bir insanın aklından geçebilirse, bunu da yaparsa, ben nihayet bir yazıcıdan başka bir şey olmadığım için, mazur görürüm. Yine öyleleri var ki, yanlarına sokulmak zehirlenmekle eştir. Öyle insanlar tanıdım ki, son günlerde... Allah seni korusun!

Bir türlü asıl anlatmak istediklerime gelemiyorum, hakkım da var. Hakikaten fazla ilgi uyandırıcı şeyler değil... Şöyle bakıyorum da... İnsanların başından geçen, hele benim gibi saf olanlarının... Bu saf kelimesini emin ol ki, bir övünme için söylemiyorum. Övünsem hem senin karşında övünmek istesem, bu içinde aptallığın, temizliğin bağdaştığı "saf" kelimesini kullanmazdım. Hem zeki, hem temiz bir adamın, derdim. Ne kaybederdim? Doğru söylemek için kendime, saf, dedim. Saf mı, değil mi? Sen bunu pekala bilirsin. Ara sıra kurnazlıklarım olduysa bunları da sana daha çok yakın olmak için yaptığının farkına varmamana imkan yok. Onları anlatmamı istemezsin elbet... İstersen anlatayım? Yukarıda ne diyordum: Hele benim gibi saf olanlarının... deyip kalmışım. Unuttum gitti. Mühim bir şey değildi.

Şu yukarıdaki satırları yazdıktan sonra, bir zaman elindeki kağıdı bırakıp yine yazmadan düşünmeye koyuldum. Bu iş, düşünmek işi, bana şu yazı yazmak işinden daha kolay geliyor.

İnsan düşünürken güzel cümleler yapıyor, ne iyi fikirler hatırına geliyor, ne meseleler hallediyor. Bazen cümle yapmadan da düşünüyorum. Bazen cümle yapıyorum. Bu cümleler tam benim istediğim, yazmaya savaştığım şeyler. Halbuki, düşündükten sonra yazı yazmaya koyulduğum zaman aynı cümleleri, yani o zaman beğendiğim cümleleri, hatırlamıyorum bile...

Yazmanın çok enstantane bir düşünce olduğunu biliyorum. Onu söylemek istemedim. Farz et ki, bir kırdasın. Cebinde kalem kâğıdın yok. Yazı yazmayı kurmuşsun. Eve gidince şöyle bir şey yazayım demiş, düşünmeye dalmışsın. İşte bu anları kastediyorum.

Galiba düşünürken bir şekil vermeye çalışmak yok da, onun için düşündüğümüz, yazar gibi düşündüğümüz şeyler bize güzel geliyor. Yoksa hakikatte de güzel değildir onlar. Çünkü şeklin bulunmadığı yerde, bütün düşünceler, sanki şekil varmış gibi, –önceden, çok önceden varmış gibi– bir başka dünyadadır. O dünyada kelimelerin, cümlelerin ne grameri, ne de bu gramer içinde muhtevaları vardır. Çırılçıplak, mücerrette, insana güzel gibi gelen, foyasını ancak gözle görülür şeklin içinde belli eden bir âlemedirler.

Neler söyleniyorsun deme, ne olur? Sana şunu kabul ettirmeye çalışıyorum. Yazı yazmak da fizik bir yorgunluk veriyor. Yalnız kafam değil, onu geç, bak kolum da yoruldu. Bana çalışmıyorsun diye kızma! Bak marangozun bir konsol yaptığı zaman duyduğu yorgunluğu duymadımsa alçağım! Demek ki çalışıyorum. Memnun musun?

Sana bahsetmek istediğim şeylerin hiçbirinden söz açmadığım için beni affet! Yazıya başlarken aklıma gelen hikâyeleri unutmazsam bir gün sana yazar, başkalarına okuturum.

Mektubun sonunda bir yerinden öpmek âdetini ben de unutmuyorum.

Hep getirip getirip işi buraya dökmek için çalıştım.

Tefrikadan önce, *İnkılapçı Gençlik*,
(63), 17 Ekim 1942'de
"Sevgiliye Mektup" adıyla ve
Demet, (5), Ekim 1943'te yayımlanmıştı.

İkinci Mektup

Güya muharririm ya, sevgilim, benim yazılarımın hiçbiri hikâye değil, röportaj değil, mektup değil, nedir ben de bilmem! Bu sıralarda da sana mektup diye tutturmuş gidiyorum. Sana baktıkça ne duyuyorum, ne oluyorum, bilmiyorum ki... Bildiğim bir şey varsa o da insan, sevgilisine düşman oluyor. Görünüştteki dostluğa aldanmamalı. Sevgili, hakiki bir düşmandır. Küçücük bir hıyanete bakar. Başka bir göze gözlerin daldığı zaman çıldırıyorum. Yatağıma yattığım zaman senin esmer ellerini başkalarına öptürdüğünü düşünüyör, kuduruyorum.

Kim bilir, sen de benim gibi neler tahayyül ediyorsun. Her güzel gözün, her çene ve burnun, her iyi bağlanmış kravatın, her yeni kunduranın içinde, altında ve üstünde tahayyül ettiğin, rüyalarında gördüğün, üzerine titrediğin hayalindeki erkek... İnsanoğullarının dişi olmayanlarına ne mutlu! Hadi biz sizin bahçeler gibi güzel elbiselerinizin, kokulu pudralarınızın altında iyi bir kalp olduğunu tahayyül edebilirdik. Size ne oluyor? Bütün bu güzel, şık, temiz gördüklerinin içyüzlerinde bir dolandırıcının, bir hırsızın, bir beyinsizin, bir muhtekirin olduğunu neden düşünmüyordun, bilmem ki...

Benim sana kızmaya ne hakkım var? "Ben senin malın değilim, dostunum, sevgilinim. Seni tanıdım. Sen hayallerimin adamı değilsin. Başkalarını da tanıyacağım. Onlarda da, o benim kızlık rüyalarımın giren, sokakta yürürken içimi eriten adamı arayacağım!"

Böyle diyebilirsin. Daha doğrusu diyorsun ki:

"Onlarda, bende bulduğun aptallığı da bulamayacaksın. Sen ona üzülyorsun, biliyorum. Beni anlamayacaklarından,

senin sevdiğin kadar sevemeyeceklerinden korkuyorsun, değil mi? Hadi yalancı! Hadi kendini beğenmiş, hadî!"

Doğru sevgilim! Senin kendine güvenmeye hakkın var. Sen bir adam üzerinde harikalar gösterebilirsin: Katili kuzu, eğriyi doğru, namussuzu namuslu, hayvanı insan yapabilirsin!.. Aksi harikaları da gösterebilirsin: Kuzuyu katil, hayvanı insan...

Bugünlerde aşk üzerine kitaplar okudum. Bir tanesinde diyor ki: "Aşkın ilk tezahürü, hayranlıktır." Ben bu hayranlığı duymak için otuz beş sene bekledim. Senin âşık olman için bir dakikaya ihtiyacın olduğunu sonradan öğrendim. Ben bu güzel dakikayı doğuramadım. Hayran olmayı doğuramadım. Ötesi çorap söküşü gibi gidecekti. Birinci tebellür, ikinci tebellür birbirini takip edecekti. Sen bana hayran olamadın. Doğru, neyime olacaktın ki?..

Halbuki, sen, ufacık şeyler arayan insandın. Faraza biraz iyi dans etseydim, kravatımı iyi bağlasaydım, seninle tanıştığım gün sırtımda müthiş bir elbisem olsaydı!..

Burnumu, gözümü değiştiremezdim. Hiç olmazsa kunduralarımı değiştirebilirdim a! Sen beni ilk nasıl gördünse öyle kaldım. Sonradan ne kadar düzelsem, o kötü hayali gözlerinden silemedim. Enayiliğe hayran olunmuyor sevgilim!

Sonunda başımı alıp senin bulunduğun yerlerden kaçtım. Şimdi kötü tango havaları bile beni ağlamaklı ediyor. "Senin geçtiğin yerlerden geçmiyorum."

Şimdi memleketimdeyim. Memleketim yeni zelzele görmüş bir memleket. Her taraf toz toprak, moloz, çadır, sefalet içinde. Zenginler evlerini tamir ettirmiş, içlerine girmişler bile. Hava-lar daha iyi gidiyor. Evini yaptıramayanlar yağmur başladığı zaman çadırlarına girip çıkabilmek için çamurda yüzebilen bir kayak keşfini düşünüyorlarmış... Bu sabah böyle bir tanesini iki belediye çavuşu trene bindirdi. Tedavi edilecekmiş... Bence adamın hakkı vardı. Ne diye götürdüler adamcağızı bilmem.

Kahveler dedikodu dolu. Bunlar bayağı, bildiğimiz dedikodular. Anlatayım istersen:

Dinlediğim insanlar, memleketin oldukça münevver kısmı... Ama bilmem ki!.. Ben ne mühendisim, ne müteahhit, ne de anlarım bu işlerden. Günahı dedikodu yapanların boynuna!

Bana, sana bunları, oturup tatlı tatlı anlatmaktan başka ne kalır? Ben nihayet nihayet eğlenceli mektuplar yazıp sana gönderebileceğim için bir kenarda saklayan, bir dost bulursa zorla okuyan bir muharrir parçasıyım.

Sevgilim efendim, mesele şu:

Zelzele mıntakasında "11.700" liraya memur evleri yapılmak üzere müteahhitlere ihale yapılmış. Evler başlanmış; bitmek üzere... Fakat bütün memleketin ağzında çalkalanan, bu evlerin anha minha "5.000" liradan fazlaya çıkmayacağı!.. Eğer hakiki, iyi malzeme kullanılırsa hadi diyelim "6.000" liraya çıksın... Hadi buna "1.500" papel müteahhit payı verilsin. Bir evin "7.500" liraya pekâlâ yapılabileceği açık...

Memurlar, evlerinde güle güle otursunlar. Memleketi medeni, Avrupai hale getirmek için uğraşsınlar. Işıklarına da bir an evvel kavuşsunlar. Dedikoduyu bırakalım. Kızılay da fukaralara yardım ediyormuş!.. Evlerini yaptırsınlar diye adam başına yüz elli lira dağıtmış.. Fukaralar da yüz elli lira ile evlerini yaptıracaklarmış. Adam gördüm, bir fukara yüz elli lira ile pekâlâ tamiratını yapabilir, diyordu. Bütün fukara halk, yüz elli lira ile ev yapacaklarına, bayram yaklaşıyor diye çocuklarına bir ceket, bir pantolon, bir de yemeni almışlar. Süs olarak da ellerine birer tane horozşekeri tutuşturmuşlar. Bayram yerinde fukara çocuklarını salıncakta seyrederken insan doğrusu serinliyor, şekerim. Yüz elli lira ile ev yapılır mı, sevgilim? Sen yüz elli liraya bir şapka ile bir pabuç alabilirsen, ben, "Vallahi kelepir!" diyorum. Bilirsin ki, ben de babadan kalmayı yiyorum. Üzülen kimse yok. Çünkü fukara halk, Kızılay'a çadırlarını vaktinde iade edecek vaziyette değil.

Başka havadisler de var. Bizim bir demirci ustası İsmail vardı, verem olmuş, yatıyor. Bir de arslan gibi Kasım vardı. Kuvayı Milliye zamanında, düşmanlar memleketi işgal ettikleri zaman, çetelere birkaç çuval erzak lazım olmuştu da, Kasım, beş kişi ile şehri basıp, düşmanı şaşırtıp şeker çuvallarıyla istasyon boyundaki lokomotifle atlayıp Geyve Boğazı'na sürmüştü. İşte o Kasım... O da geçen kış veremden ölmüş... O çamurda yüzecek kayık icat ederlerken bırakmadıkları adamı da, benim dokuz yaşında iken sevdiğim kız iyi tanırdı. Çocuk, su başında

yüzerdi de, o, sevgilim, çocuğun sarı saçlarına dalar dururdu. Sonra çocuk sudan çıkıp giyinince, "Aman, ne çirkinmiş!" derdi. Halbuki, pek güzel bir çocuktü. Yalnız pantolonu yamalı, ayakları kundurasızdı.

Sonra o kadınlar, sevgilim, onlar yine bir âlem!.. Sen yine biraz adam oldun. Hiç olmazsa danslar ediyor, spor üzerine münakaşa yapıyor, hiç olmazsa "Çalıkuşu" romanını okuyorsun. Buranın kadınları yine eskisi gibi... Ramazanın 23'üncü günü yine müthiş bir zelzele olacakmış, diye çıkarmışlar. Bilmem neredeki topal hoca haber vermiş... Saatine kadar... Sokakta kadından geçilmezdi. Kaymakam bile asayişî temin edemedi.

Daha başka havadisler de var sevgilim: Evleri yapan müteahhitlere altışar tane otomobil lastiği ile, kilometre başına bilmem ne kadar litre benzin dağıtılmış, yağ da caba! Kimse kamyonla iş görmemiş, ne dersin? Ne iyi insanlar. Otomobil lastiğine acımışlar. Bu zamanda benzin sarf edilir mi diye işlerini hayvanlarıyla görmüşler. Kumu, taşı, keresteyi, manda arabaları taşımış. Otomobil lastikleri de herkesin evinin altında duruyormuş. Kaça almışlar bilmem, galiba altı yüz liraya! Bir gün satarlarsa üç bin beş yüz liraya satabilirlermiş. Ama satamazlar. Neden satsınlar hem? Otomobil, hele kamyon lastiği hem güzel, hem kıymetli şey.. Kasalarına koyarlar. Belki de durdukça kıymeti artar. Yahut da bir gün bir Avrupa karikatüründe gördüğüm gibi, karılarının boynuna takarlar.

Karikatür şöyleydi:

Bir şişman bayan, bir otomobil lastiğini boynuna geçirmiş, caddeden geçiyor. Tanıdığı bir adamcağız da:

— Vay madam! diyor. Bu ne hal?

Madam:

— Daha pahalı şey bulamadım ki!..

Diye cevap veriyor. İşte biz burada böyle karikatürler görüyoruz da, günümüzü gün ediyoruz.

Şu memur evleri meselesini dedikodu mahiyetinden çıkarmak isteyen üç beş delikanlı para koyarak, aynı evsafı haiz bir ev yapıp icap eden yere göstermek istiyorlar.

İşte bak! Yapılacak şey bu!.. Ah, kahvede bugün söyleyip bugün işe başlayabilseler. O zaman işin dedikodu olmadığını ispat edebilirler. Ne güzel olur. Yapamayacaklar ama sevgilim. Bilirim. Biz ne hayaller kuruyoruz! Neler, neler yapıyoruz! Hiçbiri olmuyor, sevgilim! Hani ikimiz ne hulyalar kurmuştuk! Sonra ayrı ayrı ne dostlarımız vardı.

Ben bir iki odalı bir ev, tavuklar, bir mektep hocalığı düşünmüştüm. Öyle çocuklar yetiştirmek istiyordum ki... O kadar mühim çocuklar da değil: Şu delikanlıların söyleyip de sonra kakhaha ile güldüklerini hakikat yapacak insanlar!..

Sen ne düşünmüştün: Biraz daha şu aptal adamla meyhane, sinema, plaj dolaşıydım. Elbette para suyunu çeker. Ben yine danslarıma, artist mukallidi çocuklarıma dönerim, diyordun. İkimiz de muvaffak olamadık. Ben beş parasız, işsiz, sen yu-murtalıklarından hasta yatağa düştük. Seni hâlâ nasıl seviyorum; bu bir sırdır sevgilim. Gözlerinden öperim.

P. S.

Buna ne diyeceksin? Hamiş kelimesi hiç hoşuma gitmiyor. Frenkçe kısaltılmışı beynelmilel, kullanıverelim mi dersin? Mektubumun mabadi demek de vardı ama, birisi kalkar:

— Monşer, hadi "Post scriptum"u bilmiyor diyelim, hamiş demesini de mi beceremiyor? Ah, bu yeni nesil! deyiverir. Derler sevgilim, bilmezsın.

Hiç latife yapacak halde değilim. Neden yapıyorum? Hem de soğuk cinsinden. Ben böyleyim işte. Kederimi unutmak için sanki kedersizmişim gibi yaparım.

Bak, şehir de benim gibi yapıyor: Yazlık sinemalar tıklım tıklım, adam almıyor. Belediye bahçesine bülbül sesli, Sulukule'den, esmer, güzel hanendeler gelmiş. Sesleri biraz kısık ama, tatlı. Adeta sesleri bile sıcak, hem esmer. Barakamsı kahvelerin pikaplı radyoları bütün sesleriyle şattaraban saz semaisini çalıyor. Sokaklar kalabalık, canlı. Bütün halkta bir canlılık var. Çok hoşuma gidiyor bu. Herkes evini kurmak için nasıl çalışıyor, görmelisin. Bu korkunç ve güzel tabiatla çarpışmak lazım geldiğini herkes anlamış. Kış baba, zelzele amcadan sanki daha mı insaflıdır? Başında hele gürge, çam, köknar kaplamalar ol-

masın. Alimallah zelzele amcanın yedi sekiz saniyelik gazabı, kış babanın altı yedi aylık buz gibi somurtmasına tercih bile edilebilir. Sen ne diyorsun, sevgilim?

Gürgen dedim de oradan hatırıma geldi. Öteki mektubumda –sahi, bu artık bir P.S. olmaktan çıktı– bazı yerleri unutmuşum. İşte gürgen dedim de hatırıma geldi.

Efendim, o memur evlerinin temellerini gayet sağlam atmışlar. Sonradan (karkas) çatı meselesinde işler çatallaşmış. Bazı çürük gürgen direklerinden karkas yapılmış.

Halbuki zaten gürgenin sağlam bile olsa, direği şöyle beş on senede toz haline gelirmiş! Gelirmiş dediğime bakma! Bizim ev de zelzeleden tamir edilirken, bazı direkler kırılınca içinden sünnet çocuklarının yaralarına ekilen tozlar gibi bir toz dökülürmüştü. İşte o zaman Ahmet Usta:

— Gürgen direği evlat, böyle olur. Canım çam, güzel kokulu, sağlam, yağlı, çam! diye de sıfatlar bulup eklemişti. Çam direği kurda karşı, herhalde o güzel kokusu, reçinesi ile mukavemet ediyor olmalı. Tevekkeli değil, yaz kış yeşildir mübarek ağaç! Kuvvetinden diyeceğim, çam tahtalarından, direklerinden yapılan evler kurda kuşa karşı mukavim olurmuş. İçinde oturanı da, kim bilir tabiat onu nasıl kurda karşı dezenfekte etti ise, o da insanı belki soğuğa, zatürreeye karşı koruyordur.

Mesele öyle de olmasa, gürgenin fiyatı metre mikâbı yüz lirasaysa ötekisinin iki yüz doksan liraymış. Fiyat vaziyeti tersine olsaydı, hiç üzerlerine bu işi alanlar, çam kalasını kullanırlarmıydı? Zannetmem. Bu bir içtihat meselesi olsa gerek!

Sana tuhaf bir şey anlatacağım! Şu müteahhitlerden bir tanesini görsem konuşsam, dedim. Hiçbiri meydanda yoktu. Nihayet bir tanesini gösterdiler. Dört beş kişi bir tarafta oturuyorlardı. Şu yuvarlak çehrelisi, şişmancası, dediler. Ay, benim onu gözüm ısıırıyordu. Yaklaştım. Bir de baktım, bizim eski bir mektep arkadaşı. Geçen seneye kadar selamlaşırdık... Altıncı sınıftan kaybolmuştu. Bir aralık revülerde artistlik yaptığını görmüştüm. Evvelki seneye kadar bir revüde kötü roller de alıyor, hiç de beceremiyordu. Ben, kendi kendime, "Bari bu çocuk başka bir meslek tutsaydı" demiştim. Ona doğru yürüdüm. Gayet soğuk bir selam verince durakladım. Kendime, "Aman!"

dedim. "İşin mi yok? Sen gazeteci misin? Hangi gazetedesin diye sorarlar da serbest muharririm derim, gülüverirler" dedim. Kahvenin bir köşesine oturdum.

İşte müteahhitlerden biri o imiş. Ben kendi hesabıma memnun oldum. Aferin oğlana! dedim. Vallahi aferin! Demek ki, benim kendi kendime onlar için düşündüğüm şeyi, o da düşünüyormuş. Budala, sen kendi haline bak, dedim, kendime. Hem müteahhit, hem de yüksek mimardır o, dediler. Yüksek mimar diploması ile revülerde artistlik yaptığı, bu kadar güzel sanata heveskâr olduğu için onu tebriğe can attım. Beni tanımamazlığa gelmekte ısrar etti. Konuşamadık. Şu gürgen meselesini halledecektim.

Sevgilim, bizim memleketin çocuklarının ne kadar güzel olduklarını bilir misin? Nasıl bilmeyeyim, deyip gülme; hepsi bana benzemezler. Belki ben bir istisnayım? Hem ben çirkin miyim, sevgilim? Ben de insanoğluyum. Bu, senin beni bir sevmene bakar. Bak o zaman nasıl burnum düzeliyor, gözlerim mahmurlaşıyor, küt parmaklarım incelip sanatkâr parmağı oluyor, dişlerim incileşiyor. Ben o kadar tatlı güzellerini gördüm ki, onlara bayıldım. Bilhassa memleketin çocuklarının gözlerinde tatlı bir saffet, bir merhamet, bir safiyet vardır ki, değme büyük şehirlerin çocuklarında bunlar yoktur. Bizim çocukların yüzünde o kurnaz, çapkın, alaycı, hem muhallebici çocuğu, hem it manası yoktur. Bu gözlerle on dakikada samimi olunur. Bu gözlerle on dakikada içlidişli, kardeş olunabilir. Bir de her memlekette olduğu gibi, bizim çocuklarımızın da dudakları, öne doğru küskündür.

Birçoklarının bilâhare bu güzel buseler alıp verecek olan dudaklarının kenarlarında, sarı, sulu, geceleri korkmaktan olduğunu sandığım uçuklar gördüm. Bazısının bütün üst dudağını, bazısının bütün kenarlarını kaplamış olan bu uçukların sıtmadan olduğunu sonradan öğrendim. Yalan olacak ama, şöyle yazmak istiyorum: İşte bunun için seni beraber getirmediğim, sevgilim. İster miyim senin güzel dudaklarını uçuklamış görmek? Onları öpücüklerimle uçuklatmak isterdim. Sıtmadan söz açılmışken memleketteki münevver kısmının ileri gelenlerinden olan doktorlardan da küçük bir havadis vereyim: Geçenlerde bir büyük zat, burayı ziyaretlerinde, doktorlara sormuş:

— Nasıl, halkta bit var mı?

Doktorlar hepsi birden, —belediye doktoru müstesna— bir ağızdan:

— Hayır efendim, bura insanları tuhaftır, bitlenmiyorlar, demişler.

İklimin insanlara bağışladığı bu muhteşem lütfâ karşı büyük zat, hamdû sena edeceğine, kapıda yeni elbiselerini giymiş, parlak düğmeli bir hademeyi çağırarak:

— Gel buraya, yavrum, demiş.

Genç adamın gömleğiyle iç fanilasından bir tane bit bulup doktorlara göstermiş. Doktorlar şaşırakalmışlar. Sonra bir tanesinin muayenehanesinde toplanarak iklimin kendilerine ettiği hıyaneti Cenabı Hakka protesto etmişler.

Son cümleyi, muayenehanesinde belediye doktoru bana kendisi söylediği için mesuliyeti ona aittir.

Şuna belki inanmayacaksınız. Burada fakirleri sever gözüken, muayene ettiği frengili hastalara, “Eau distillée” şırınga eden yetmiş beş kuruş da muayene ücreti alan pek halkçı, hatta çok bedbaht halkın “baba!” diye seslendiği, en hafif tabiri ile bir şarlatan, kendisine şarbon çıbanını gösteren hastaya, hocaya okutmasını tavsiye etmiş. Ölülerini ziyaretten dönerken yol ortasında bembeyaz, tiril tiril titreyen, siyah gözlü, yeni temiz elbiseli bir köylü çocuğunu arabaya alıp da, kinin alabilmesi için belediye doktoruna kadar götürürken, bu cahil köylü çocuğunun kinin almak için köyden kalkıp gelmesiyle şarbon illetine hoca tavsiye eden âlim doktor arasındaki farkı düşünerek ben de mektepte okuduğum için utandım.

Çocuk:

— Belediye doktorunu bulamadım. Eczacıya yalvardım, yakardım, vermedi. Onda var ama. Ben biliyorum, onda var, diyordu.

Onda muhakkak vardı. Ben de emindim. Dün keresteci Hasan'ın oğluna İstanbul'da yakalandığı belsoğukluğunu çabuk geçirsin diye Ultraseptyl bulmuştu ya!

Bir havadis daha vardı. Neydi acaba? Dur hatırladım: Zلزeleden sonra fakir halka dağıtılmak üzere biraz zeytinyağı, zeytin, mum, şu bu verilmiş. Binlerle fakir hücum etmiş. Bak-

mışlar ki, olacak gibi değil. Memleketi tanıyan bir namuslu heyet seçmişler. O dağıtsın demişler. Müracaat edenlerin içinde bakkal dükkânlarındaki –Allah'ın hikmetinden– bir kocaman kara binlik zeytinyağı şişesine bile bir şey olmamış bir hafız efendinin karısı da bu fakirler arasında değil miymiş? Herife yüz binlik derlerdi.

Nihayet, eh, dünya nizamı bu... Belki üç dört tane fakir feda edilip zeytinyağı alamamış ama, birçok hali vakti yerinde olanlar da bu korkunç ve çirkin yağmaya karışmamış.

Seninle artık konuşamayacağım. Seni görmek bile istemiyorum. İçim kan ağlıyor.

Görüyorsun ki, seni hâlâ seviyorum. Seni sevdiğim için de gözümü dört açıyorum. Biz insanlar hep böyleyiz. Sağ gözün soldan haberi yoktur.

Seni üzdüğüm için beni affet. Gözlerinden öperim kızım.

Ahmet

Büyük Doğu, (17-36), 22 Şubat - 5 Temmuz 1946

Sonu

Bir zaman İstanbul'dan ayrılmak zorunda kaldım. Ona gittiğim yerden bir küçük kart göndermiştim. Uzun zaman cevap vermedi. Sonra şu mektubu aldım:

* * *

Kardeşim,

Vapurun ikinci mevki yan kanepelerine oturdum. Gidiyoruz. Sabahleyin nasıl uyandığımı, evden nasıl fırladığımı pek hatırlamıyorum. Buhran adamakıllı ciddiye. Bir ara başım döndü. Ta derimde hissettiğim bir karıncalanma, bir; nasıl söyleyeyim, iğne batırılma gibi bir şeyler duydum. Hemen bu halin akabinde de kendisini maddi manada, –diyebileceğim– duyuran bir yeis, bir boşluk; sadece bir baş dönmesi şeklinde bana balta oldu. Ama kökü daha çok derinlerde olduğunu bildiğim manevi boşluğun, yokluğun, kederin yanında bu maddi araz çocukça şeylermiş gibi çekilip gittiler. Bir cıgara yakmaya vakit bulabildim. Alt kamaradan güverteye fırladım. Sonracıma, İstanbul sokaklarına bir vuruş vurdum kendimi ki, sorma!

Park kanepeleri, bir sinemanın ucuz yeri, yoğurtlu pide yenen bir halk lokantası, sinemada yanına oturduğum bir çocuk, parkta yanına yorgun çöktüğüm uyuklayan bir ihtiyar, herkesin içtiği bardaktan zevkle içtiğim testi ile su satan çocuğun suyu, yeşil yeşil erikler, boğucu sıcak, bir gölgenin serinliği, sahanlıkta içtiğim cıgaramı söndürmem için kaba kaba söy-

lenen tramvaycı, kasketime ve sarı pantolonuma bakıp teklif-sizce yanıma sokulan “Usta, bir cıgara versene!..” diyen sokak çocuğu...

Sonra Kadıköy İskelesi’ne yorgun varıp oradaki kanepelerde uzun zaman oturdum. Ahbaplar geçti. Onlar beni görmemezlikten geleceklerine, ben görmemezlikten geldim. Yine cıgaramı yaktım. Selam verirlerse aldım. Vermezlerse sallamadım. Baktım durdum insanların yüzüne. Hani hikâye yazmak, onlara dair düşünmek için sanma! Sevmek için. Yüzlerine bakarak sevmek için. Geniş alınlı, kırmızıya çalar kahverengi saçlı, altın dişli tuhaf bir delikanlı gülümsedi. Gelip yanıma oturdu.

— Hava amma da sıcak ha, dedi.

— Çok sıcak, dedim.

— Bir cıgara versene usta, dedi o da.

Bir cıgara da ona verdim. Tam bu sırada bir ahbap geçti. Bana ve delikanlıya garip garip baktı. Aldırmadım. Delikanlı biraz daha oturdu. Sonra:

— Sende iş yok, dedi.

Güldüm. O da çekip gitti. Asfaltları sulayan Cüce Kenan geldi:

— Ayaklar!.. diye bağırdı.

Kanepedekiler hepimiz ayaklarımızı kaldırdık. O suladı, süpürdü. Biz kanepedekiler hepimiz dalgın ve uykulu onu seyrettik. Bir gazoz açtırdım. Şişesi ile diktim. Yarım kilo şeftali almış, eve götürecektim. Gazozun üstüne bir şeftali yedim. Yine bir cıgara yaktım. Bütün bunlardan bana ne, hatta gazozu içip şeftaliyi yedikten sonra sana ne diyeceksin. Haklısın. Haklı olduğunu ben söyledikten sonra da, “Ne diye yazıyorsun öyleyse?” diye sormayacak kadar terbiyeli olduğunu bilirim. Ne diye yazıyorum biliyor musun? Çünkü başka yapacak ve yazacak şeylerin hepsini kendi kendime yasak ettim. Ancak kırk paralık Fransızcam ve bir Şemsettin Sami Lûgati ile dünya, siyaset, fikir alanında bir şeyler okuyabiliyordum. Zor iş. Günde iki üç saatlik bir çalışmadan sonra işte böyle içimde rüzgârlar esmeye başlıyor. O zaman düşünmemek için sokaklara fırlıyorum. Gazoz içiyor, üstüne şeftali yiyor, gazoz içiyorum. Küçük küçük hulyalar kuruyorum. Ege Denizi kıyısında bir kaza, de-

niz üstünde bir kahve, keyifli olduğu zaman poyrazdan keskin çığlıklar atan bir çırak, abus, tıraşı uzamış, gözkapakları düşük bir kahveci düşünüyorum.

Deminki çocuk yine geçti. Pembe yüzünü çirkinleştiren bir gülümseyişle güldü. Siyah gözlüklerimi burnumun ortasına çekip gözümün üstünden dikkatle baktım. Tanımamış gibi. Sonra hatırlamış gibi yaptım. Güldüm. Nihayet vapura binebildim. Sarayburnu'nda balık tutanlar dolu. Birisi havuzun kenarına boylu boyunca yatmış, vapura ayaklarını sallıyor. Daha ileride çocuklar denize giriyorlar. Köprünün üstünü kalın, gri bir duman kaplamış. İki yanımda benden biraz yaşlı iki adam oturmuş. Sanmam ki benim sabahki krizimi geçirmiş olsunlar. Ama belli ki, ikisi de benden berbat. İhtiyar, sakın, meyus, insanlar. Sanki düşünmüyorlar. Yarı yolun çoktan geçtiğine memnunlar gibi. Sağ yanımdaki adamın uslu, terbiyeli bir oğlu olmalı. İsmi de Todorî'dir muhakkak. Saçları da kıvırcıktır.

Sabahın o ölesiye krizini geçiren kanepedeki adam, sinemadaki çocuk, cıgara isteyen, öteki, sonra şu benim yanımdaki iki ihtiyardır.

Kınalı gözüktü. Ne gözükmesi... İşte makine stop bile etti. Sana ne yazayım daha bilmem ki, O sabahki halim günlerce sürse sana mektup yazmak bile zevk vermez. Ben hiç mektup yazmazdım. Sana ne halt etmeye yazıyorum bilmem. Şu bulunduğun şehirdeki dediğim yere bir git hele. Bakalım ben orada mıyım? Ah, ne severim orayı! Muhabbetler kardeşim.

17 Temmuz

Kötü, büsbütün yorucu bir uyku uyudum. Başım ağrıyarak uyandım. Dışarı çıkar çıkmaz on beş senedir oturup da bir tek dost edinemediğim, birtakım sokaklara çıkacaktım. Bahçemdeki badem ağacının gölgesiz gölgesinden hoşnutum hoşnut olmasına ya... Ama sokaktakiler?..

Küçük bir vapura bindim. Sonra tramvaya.... Yaz safası süren birtakım köşklerin incir ağaçlarına sürüne sürüne bir şehir içine girdik. Mezarlıklardan, tank, tüfek, kamyon ve mezarlar arasından geçtik. Gölge... Atkestanesi ne gölge yapıyor ama... Hay yaşasın şu atkestaneleri! Çarşı ne çarşı idi. Tramvaydan

atlayınca daldım bir kebabçı dükkânına. Fasulye piyazı tabağı, beyaz, sarı, kırmızı ve yeşil bir çiçek gibi mermer masada. Yetmiş beş kuruşa mükemmel tıkındım.

Öteki masada iki işçi çocuk, ne güzel yemek yiyorlardı. Ne güzeldi esmer yüzleri. Belki masalarda bu kadar güzel yüz-lü insanlar yoktu. Tahta evlerinin içini, Beykoz testisi içinde Tomruk suyu soğuyan kuyularını, incir ağacını, Üsküdar çatması örtüleri, yazma, başörtülü tüy gibi hafif bir kadını görür gibi oldum... İnce, zayıf parmaklarındaki çatallarıyla beyaz ve pembe ağızlarına, -zayıf kuru vücutlarının ta dip doruğunda bir gamlı çiçek gibi açılan ince yüzlerinin bir yerine, büyük ama, ince dudaklı ağızlarına- durup durup bir Picaso resmi parçası atıyorlardı... Derlenip toplanmalı, mahalle-ye, semte geliyoruz. Riyakâr olmalıyız. Hepsi gibi. Hele biraz samimi ol. Derdini bir dök hele. Hele bir insanın sana şifa veren parlak gözünden söz aç. Seni paramparça ederler. Yoksa Boğaziçi'nin sapa bir iskelesinde mi bir kahve bulsam?... Ah, bu küçük hayalimi bir hakikat edebilsem. Yanımda köpeğim olsa, kuyruksuz, keneli, miskin bir köpeğim... Allahaismarladık kardeşim.

* * *

Ondan sonra bir daha kendisini görmedim. Ben tekrar İstanbul'a döndüğüm zaman, köyde ne posta müvezzii vardı, ne de köpekli adam. Posta müvezzii başka bir yere aşırılmışlardı.

Köpekli adamın evi ise yalı boyunda garip bir manzara arz eder! İçinden hâlâ kulağıma boğuk boğuk köpek havlamaları gelir. Yer yer perdeleri, camlarına gerilmiş örümcek ağlarıyla önünden geçenlerden çoğunun kafasını kaldırıp bakmadığı bu evi yazlığa gelen muharrir arkadaşlardan Peride Celâl Hanım merak eder durur. O merak ede dursun ben, Boğaziçi'nde, olmazsa Ege Denizi kıyısında saç sakalı birbirine karışmış, asık suratlı, kötü huylu, geçimsiz bir kahveci bulunabileceğini düşünürüm. Çırağından ve köpeğinden başka herkese, her hayvana homurdanan bir kahveci. Deniz içindeki çardağın

harap beton ayaklarına sarıya çalan yeşil dalgalarda karpuz kabuklarının yüzdüğü bir lodos günde oraya gitmek için dayanılmaz bir arzu duyuyorum. Bana böyle bir kahve ve böyle köpeği ve çırağı ile haşır neşir bir adam, bir kahveci görürseniz haber verin. Günün siyasi dedikodularından kurtulmak için kendime ve bütün okuyucularıma orada bir kahve içmeyi sağlayacağım.

1 Nisan'da Bir Erik Ağacı İle Konuştum

1 Nisan 1943 harikulade güzel bir gündü. Sokakta bütün gençler güzeldi. Gökte bütün kışlarından yıkanmış bir mavilik, hem çok uzakta, hem de ta içimizde, elimizde avucumuzda gibi idi. Bir havuz, bir fısıkye, bir lastik top, bir çocuk, bir köpek, bir karpuz düşündüm. Bir aralık bir dükkânın aynasında sarı, adeta bahtsız yüzümü gördüm.

İçimdeki havuzun fısıkiyesindeki lastik topu atan sular olduğu halde neye sapsarı ve meyusum? Yine bir aralık ben bile güzelmişim gibi bir küçük orospu bana güldü.

Güneş, sokağın ucundan bir güzellik ve neşe arazöz gibi bütün caddeyi ısıyor, yıkıyor, neler yapmıyordu!.. İşte böyle güzel bir günde Vangelistra Kilisesi'nin küçük, minnacık evlere hâkim çan kulelerini seyrederek fukara şehrin çoğu kapılarına "Sarî hastalık vardır, girmeyiniz" levhası yapışmış evlerinin düzlüğünden yukarılara, Beyoğlu'na doğru dimdik çıkan yokuşların birinin hemen başında durdum. Sırtımı, bir meçhul ağaca vererek sevgilimin evini seyrettim. Bahçede erik, çiçek açmıştı. Köpeği havlıyordu. Birtakım koyu yeşil vahşi otlar, belki de onun adım attığı yerde, kafalarını kaldırmışlardı. Adeta barakamsı evin alçacak penceresinde bir ihtiyar kadın hayaleti vardı. Çiçek açmış erikle dostluğumuz başlamıştı.

Seni ne kadar sevdim erik ağacı!

Nereye gidiyorsun bu nisan öğlesinde takmış takıştırmış?

Erik ağacı, sen esmer bir kız mısın?

Bu çiçekleri üzerine hangi nişanlı serpti?

Erik ağacı, seni Yorgiyam kadar seviyorum!

Erik ağacı, akşam olunca, o eve girince sen ne yaparsın?

Bana anlatsana onun kokusunu hiç duydun mu?

Seni de kıskanayım mı?

O, senin acı eriklerinden topladığı zaman çok mu küçüktü?

Yine böyle hain miydi, dallarını kırar mıydı? Sen onu ben-cileyin sever miydin?

Erik ağacı, bir tatlı nefes gibi esen rüzgârın içinde çok az hareketli, bana hiçbir şey söylemiyordu.

Yokuşu bir koşu çıktım. İçimden, onu göreceğim muhakkak, diyordum. Akşamüstü rastladım:

— Akşama gelecek misin?

— Geleceğim, sen şimdi git!

Akşam olmuştur. Sokaklarda söylene söylene dolaşıyorum.

Bir sabah vakti, bir nisan öğlesinde erik ağacına sevgilimden söz açtım. Erik ağacı onu çok iyi tanıyor; “Eriklerimi tuza banarak yer” dedi. “Ben çakal eriğiyim, aşısızım” der mi erik ağacı adama?

Neden demesin?..

Erik ağacı konuşmaz, gülmez, yemez içmez... Erik ağacı âşıktır. Dişleri kamaştıran meyveleri onun içinmiş...

Erik ağacı –nisan gitmeden evvel kocaman uykusunu uyurken– hiçbir şey düşünmemiş... Fakat bir gece yarısı içine sıcak bir su dolarmış... Gözlerini nasıl açtığını, korkunç uykudan nasıl uyandığını erik ağacı unutmuştur. Bu bir sarhoşluktur, sarhoşluk!

Dallarını kıracaktır Yorgiya... Çiçeğini göğsüne takacaktır. Yataktan şarkılarla fırlayıp, tepesine bir haziran içinde binecek, erik ağacının onun için, hususi, yerin dibinden çektiği bir ekşi lezzeti tadacaktır.

Vangelistra Kilisesi’nin çan kulesinden otuz metre aşağıda küçük bir kulübenin bahçesindeki, dalları evin siyah damını gören bir erik ağacı, benim en iyi dostumdur. Dünyada bu küçük erik ağacıyla konuşabilirim. Derdimi yalnız ona anlatabilirim. Erik ağacı! Seni de, yemişlerini tuzla yiyen esmer kızı da deliler gibi seviyorum, ne yapayım?

— İşte görüyorsun ki azizim, ben köpeklerle konuşmadan evvel işe ağaçlarla konuşmakla başladım. Sevgilimle bir şey konuşamazdım. O, düşüncesizliğin içinde başlı başına bir âlemdi. Ben de ihtirashılara, yahut yaşı ilerlemişlere has bir vefa, daha doğrusu, bir yapışkanlıkla adeta bir insan tasarlıyorum. Kendi kendime bazen “Mehmet Bey” isminde bir arkadaş buluyor, işin hakikatini ona söyletmeye çalışıyorum. İşte defterimin bir tarafında bulduğum şu yazıyı bir okuyun:

Mehmet Bey'e Göre

Ahmet Bey'in arkadaşı Mehmet Bey'e anlattıkları, Mehmet Bey'in Ahmet Bey hakkında bildikleri, Ahmet Bey'in merakı, tecessüsü, bu hik yeye başka bir hava vereceğini sanıyorum. Mehmet Bey, Ahmet Bey hakkında tarafsız değildir. Düşünceleri, tahlilleri, Ahmet Bey'i bitaraf bir gözle göremez. Ona karşı müsamaha edeceğine hiç şüphe yoktur. Biz de Ahmet Bey hakkındaki görüşlerinden, d ş n şlerinden vazgeçip, karidesçinin evi hakkında olsun, Yorgiya'nın mahallesini görüş noktasında olsun, Yorgiya ve mensup olduğu muhit için olsun, yine bitaraf kalamamakla beraber sessiz –hadi kelimesi yanlış ama öyle diyelim– hissiz, daha doğrusu edebiyatsız olacağını sanıyorum.

Mehmet Bey, bu hik yenin içine bir kahraman gibi girmiş değildir. Mehmet Bey'in müşahedelerini, bir muharrir görüşüne de benzetemeyiz. Mehmet Bey'in vakit geçirecek içi olmaması, arkadaşını her akşam bir yerde yakalaması, onu bıkasıya, esneyesiye, ölesiye dinlemesi; gece yatağına yatınca da Ahmet Bey'in içine, bir çay içine şeker gibi karışıp gittiği  lem içinde tahayyül ede ede onun ikinci şahsiyeti haline gelmesi; bu kadar... Ahmet Bey'de yatağa yattığı zaman içine d şt ğu kuyunun Mehmet Bey'e göre olan karanlık  lemini düşünüp seyrettiği olmuşt . Ama Ahmet Bey bu  lemin, katiyen Mehmet Bey'in gözlüğüyle g rd ğu gibi olmadığını, çünkü kendisinin yaşıadığını, fakat kendisinin daldığı şekilde bulunmadığını hissetmiştir.

Ancak her ikisinin eksiksiz bir halitası ile bu hik yenin künhüne varılabilir. Mehmet Bey arkadaşının  lemine tam

bir alakasızlıkla bağı olamaz. Merak da alaka değil mi? Mehmet Bey'in içinde de zahiri bütün hakikatlere rağmen Ahmet Bey'in düşünceli, hulyalı âleminin de bir hakikatı, dünyayı anlama, yaşama tarafı olmaması imkânı yoktur. O zaman Ahmet Bey'e biraz hak veriyor gibi... Ahmet Bey'in ümitle, arzuyla yaptığı binalar, şehirler yıkılı yıkılıveriyor. Ahmet Bey'i birden berbat görmeye başlıyor. Her şey bitmiştir Mehmet Bey'e göre... Son metelikten sonra, son vapur halatını alacaktır. Sonra Ahmet Bey'in hali ne olacak? Mehmet Bey'e nasihat etmiyor. Lüzumsuz şey nasihat... Biliyor ki Ahmet Bey bu işin sonuna kadar gidecek. Fakat Mehmet Bey'in gördüklerinden ara sıra şüphe etse de yine apaçık gördüklerini de yazmadan geçemeyiz.

Mehmet Bey'e göre Yorgiya Ahmet Bey'i sevmiyor, sevemez. Parasını yiyor. O mahalle, hep böyle insanlarla doludur. Şu adam da vaktiyle Ahmet Bey'den bin defa daha zengin, daha hulyalı bir adamdı. O da belki bir saadet arıyordu. O da Ahmet Bey gibi dünyasını bina etmek istiyordu. Ne oldu sonra? Israr etti. O mahalleye yerleşti. Oradan insan alıp, başka insan yapılamaz. Yeni bir hayat kurulamaz. Bu çirkin ahlak ve âdetle oraya yerleşmek de belki bir dünya görüşüne doğru gitmektir. Belki bu (burjuva), sakın, hesaplı insanlar dünyasından çıkıp bir fukara, yarı ahlaksız fakat garip surette dindar, mütemadiyen bir yokuş çıkıp burjuva âlemine yeniden katışmaya gayret, buna mukabil her şeyi, namusu, iffeti vermeye çalışanların âlemini görmek de fena olmayacak... Fakat bu, dünya kuralları böyle... Saadete, güzelliğe, iyiliğe, refaha bu yoldan gidenlerin binde biri muvaffak olur. Öteki tarafın, zengin tarafın haline yükselmekle kurtulan kim oluyor? Kimse... Bir sonradan görme... Yine o fakir mahalleler upuzun uzadıktan sonra, yine aynı güzel bacaklı kızlar iffetlerini satılığa çıkarmaya mahkûm olduktan sonra... Ahmet Bey ne yapıyor?

Mehmet Bey düşünüyordu. Acaba Ahmet Bey ne yapmak istiyordu? Ahmet Bey hiçbir şey yapmak istemiyordu. Sadece seviyordu. Yaşamak istiyordu. Sevilememiş insanın bütün hırsıyla sevilme için, en sevilemeyeceği yerden, çabalayıp duruyordu. İstirap çekiyordu. Hiçbir şey olmayacağını hissetmeme-

sine imkân yoktu. İşte yaşamak istiyordu. Bırakalım insanları istediklerini yapsınlar. Herkes kendi hikâyesini yazacaktır.

Gelelim Yorgiya'ya... Yorgiya basit, riyakâr, fakat iyi bir kızdır. Yorgiya'nın içinde harikalar doğamaz. Yorgiya'nın anasının anası bir genelevde mamabaşı idi. Mehmet Bey'in bir ihtiyar bir ahbabı bu kadını pek iyi tanıyor. Yaman bir kadınmiş para da yapmış sevgilisine yedirmiş, sonra düşmüş, düşmüş, sonunda da ölmüş... Yorgiya'nın anası olan o ihtiyarın kızı, bir eski cadaloz elinde ümitle büyütülmüş... Çok güzel olacağı ümidiyle... Ya büyüyünceye kadar?... Kadın onu bir odaya kapar, akşamlara kadar sürmüş, sürüştürmüş Beyoğlu'nda dolaşmış... Çocuk aptestini bile odanın bir köşesine yaparmış... Pencereler sım-sıkı kapalıymış. Pencerelerin pervazlarında, sümük yaldızları parlarmış... Çok soğuk bir günde acımışlar; kıza bir mangal bırakmışlar. Ev yanmış... Yorgiya'nın anası zor kurtulmuş... Yüzünün bir tarafı da yanmış... On üç yaşında terziliğe vermişler... Patronu, yüzünün yanığına bakmamış... On beş yaşına kadar patronun metresi olmuş... Sonra mahpushaneye düşmüş... Ahmet sıvasın kolunu da gör; döğmeler doludur. Bir bakıver Ahmet... Ahmet oğlum, anasına bak kızını al, derler. Ben bunların yedi sinsilesini tahkik ettim; dikkat!

Mehmet Bey'i daha fazla söyletmeyeceğim. Ahmet Bey'in kendi arzuladığı âlemine ve hikâyelerine dönmemiz daha iyi olacak.

KUMPANYA

Kumpanya

I

En şiddetli münakaşa, kumpanyanın ismi için oldu. Kôr Halit ayak diriyor, ille de, "Cumhuriyet Eğlencesi Kumpanyası" koyacağız, diyordu. Diyordu da hatırına başka bir isim gelmiyordu.

Saffet Ferit neredeyse deli olacaktı. Önce ceketini fırlattı; sonrakravatını çözdü. Ondan sonra da parça parça kır düşmüş saçlarını karmakarışık etti:

— Olmaz be, Kôr! Olmaz be! Ulan, "si"li, "sı"lı isim mi olur? En iyisi "Sulu Sahnesi" koyalım bari!

Halit:

— Siz bir isim bulun. Bulamıyorsunuz. Ondan sonra da benim bulduğumu beğenmiyorsunuz. Ben önce tuluata...

— Anladık yahu! Anladık. Sen ilk defa "Eğlence-i Osmani" tiyatrosu ile işe başladın. Bugünkü şöhretini de orada yaptın. Şimdiki tuluat artistlerinin çoğu oradan geçtiler. Yedi bucakta tanınmış, iş yapmıştır. İyi, güzel! Osmanlı İmparatorluğu zamanında da "Eğlence-i Osmani" hiç fena ad değil. Değil, olur. Ama, "Cumhuriyet Eğlencesi" kumpanyası olmaz. "Si"den, "sı"dan vazgeçtim, Cumhuriyet Eğlencesi ne demek? Bir manası olsa bile, güzel değil. Durun hele! Benim aklıma bir şey geldi. Şu inatçının da suyuna gitmiş oluruz. Cumhuriyet, ne demek? Halk idaresi demek değil mi? Öyleyse "Halk-Eğlence Kumpanyası" diyelim.

Yine itirazlar yükseldi. Zayıf, gözleriyle gırtlığı dışarıya fırlamış bir delikanlı:

— "Halk - Eğlence", "İş Bank" gibi bir şey. Halk Eğlencesi, en doğrusu.

— Bu sefer de kumpanyası diyemeyiz.

— “Memleket Kumpanyası” nasıl?

Bir Kasımpaşalı karayağız delikanlı:

— “Kasımpaşalı Kumpanya” diyelim.

Bir Üsküdarlı atıldı:

— Neden “Üsküdarlı Kumpanya” demiyoruz da Kasımpaşalı diyoruz?

Moruk Salih:

— Durun yahu, dedi, ne kavga ediyorsunuz. Ben bir tane buldum...

— Aman Salih Ağabey, sen bulma. Geçen seferkini de sen bulmuştun. İki ay dayanamadık.

— Fena mıydı geçen seferki?

— Yok, çok iyiydi doğrusu! Hele Adana’da ne meşhur olmuştuk ya! Bir dayak yemediğimiz kaldı. Benim burnumda aylarca, tüyü tüsü yerinde ördek yavrusunun kokusu tıttı durdu.

Kör Halit:

— Ben vazgeçtim, dedi.

— Aman Halit Bey, etme...

— Yok, yok, kumpanyadan değil. Ondan bizi, Azrail bir yana, kimse vazgeçiremez.

— Var ol, Halit Ağabey!

Saffet Ferit mahzun, trajik bir hal aldı. Ayağa kalktı. Burhanettin Tepsî’nin hayranlarından olduğu için, Napolyon gibi durdu. Eğildi, Halit’i alnından öptü.

Münakaşa tekrar şiddetlendi. İşte tam bu sırada köşede sessiz sessiz oturan, kumpanyanın ikinci komiği Dayı Remzi’nin, söz söylemek üzere kafasını uzattığını görenler, en doğru, en mühim lafın edilmek üzere olduğunu hissetmişler gibi, münakaşayı tam ortasında kestiler. Dayı Remzi’ye sual dolu gözlerle dönüp baktılar. O, çay fincanını eliyle kenara itti, Saffet Ferit’in önünde duran Serklidoryan kutusuna uzandı. Bir sigara aldı. Paketin üzerine sigarayı vururken:

— Bütün mesele kumpanyanın ismine kaldıysa, iş tamam demektir. Yahu, siz sahiden kaçıksınız be! Sen, Türkiye’nin Burhanettin’den sonra en korkunç facia artisti Saffet Ferit; sen,

ölü Naşit'ten sonra ölmeyen son tuluatçı Kôr Halit; sen, Eyüp Sabri'den sonra en iyi oyuncu Moruk Salih!.. Siz, hep kıymetli gençler! İş, kumpanyanın ismine kaldıysa ne âlâ! Hani perde, hani dekor, hani kostüm, hani makyaj, hani?..

Sözünü Saffet kesti:

— Onlar kolay, dedi. Bende de var, Halit'te de... Salih'te de eski bir yelken bezi var. Suat'ta da ressamlık... Bir gecede perdeyi de, dekoru da hazırlarız. Herkesin eski de olsa bir iki bir şeysi vardır. Öteden beriden ariyet de bir şeyler buluruz. Buradan kaldırıp masa götüreceğiz değiliz a, masa lazımdır diye. Makyaj için de mi üzüleceğiz yahu? Bol mantar, bol sakız, bol eter...

— Bol yün, bol pamuk...

— Berber Yusuf'tan iki üç peruka da aldık mı, Refik Paşa'nın bütün Molyer tercümelerini geçeriz.

— Peki, kadın?..

— Ohho! Sen uyuyorsun yahu! Bir defa Madam Diruhi'nin kızı hazır. Ama, "Erkek kardeşim gelirse gelirim" diyor. O it de çekilmez ama, naparsın. Sonra, Emine Cihangir var. Eski operetten Mediha Dertliyüz var...

Kôr Halit:

— En yeniyi unutuyorsun, Saffet?..

Saffet Ferit:

— Halit Ağabey, sen benim büyüğüsün; sözünden çıkmam. Yalnız, o kızı benim gözüm tutmadı. Hem sonra, mektep mi açacağız? Yoksa oyun mu oynayacağız? Burası Dârülbedayi mi be? Bizim figürana ihtiyacımız yok.

— Bana bak, Saffet! Bu kızı, analığı bana yalvardı, yakardı yanımıza alalım diye. Sesi çok güzel. Ara sıra kulis arasında şarkı söyletiriz. Senin piyeslerini geçtiğimiz zaman ufak bir rol verebiliriz. Ne mahalle kızı rolü oynar o! Hem, nesi var yahu, akça pakça kız...

— Beni de o korkutuyor ya! Bilirsin Anadolu kasabasını!.. Bir eşrafzade abayı yaktı mıydı, çekiver tiyatronun kuyruğunu! Hem sonra, biz tiyatro kumpanyası mıyız, yoksa?.. Söyletme beni, Allahaşkına!

— Yediğin halta bak! Şey mi bu kız, yahu?

— Yok, estağfurullah! Onu demek istemedim. Ama gözlerini de beğenmedim. Vallahi velfecri okuyor.

Gençlerin kulakları dikilmiş gibiydi. Halit Ağabey, bunu sezdi:

— Bana bakın, çocuklar, dedi, aramıza bir genç kız alıyoruz. Tiyatro demek, kardeşlik demektir. Tiyatroda kimse kimseye kötü gözle bakamaz. En küçük laubaliliğe tahammül edemem; girişirim alimallah! Bak, benden söylemek...

Saffet Ferit:

— Çocuklardan yana ben kefilim. Dışarısına karışmam ama...

Dayı Remzi:

— Orasına da ben kefilim.

Saffet Ferit:

— Öyleyse mesele yok, dedi.

Dedi ama, sessizce nargilesini çeken, kumpanyanın hem kapıcısı, hem perdecisi, hem yedek artisti olan Salih'e göz kırptı. Dayı Remzi, Salih'e kırılan gözü görmemezlikten geldi:

— Bilirim ki, dedi, hepiniz, her şeyi yapabilecek insanlarsınız. Ben, bir gün Naşit'i sahnede Kürt kıyafetinde mangal karıştırır, kahve pişirir, çubukla tütün içerken görmüştüm. Ortada ne mangal, ne maşa, ne ateş, ne çubuk, ne cezve, ne fincan vardı. Ama Naşit, sanki bütün bu saydıklarım önündeymiş gibi hareketler, mimikler yapıyordu. Seyircilerden pek hödükler müstesna, hemen hepsinin gülmekten yerlere yatıp katıldıklarını gördüm, bendeniz de hâşâ huzurdan sancıldım. Hatta biraz da patiskayı ıslattım.

— Ondan sonra eve gidip talim ettin...

— Ettim de ne halt karıştırdım? Sahnede ben de yapayım, dedim. Seyircilerden külhanbeyin birinin: "Ulan Sezai! O köşedeki herif, keçileri kaçırdı galiba! Ne yapıyor öyle, yahu?" diye bağırıldığını duydum. En önden birisi de arkasına dönüp o lafı söyleyene, "Hindistan dansı oynuyor ulan eşek!" deyince dersimi de aldım.

Soluk yüzünde bir sahne aşkı tüten gençlerden biri:

— Nasıl yapıyordu be, dayı? dedi.

— Nasıl yaptığını bilsem ben de yapardım. Ama, yapıyordu. Basbayağı, şu bizim gibi olan elleriyle maşayı yerinden çıkarıyor, mangalı karıştırıyor, marsıkları ayırıyor, kenara koyuyor, bir ateş alıp tütünü yakıyor, dumanını da üflüyordu. Biz dumanı göremiyorduk ama dumanın çıktığına inanıyorduk. Biraz dişimizi sıksak, dumanı da görürdük. Sonra çubuğu ihtiyatla tablaya bırakıyor, cezveye şekeri, kahveyi atıyor, suyu dolduruyor, cezveyi sürüyor, fincana boşaltıyor, afiyetle de içiyordu.

Üsküdarlı bilgiç genç:

— Aksesuvara hiç lüzum yokmuş, dedi.

Dayı Remzi:

— Lüzumundan geçtim; o “arkası var” dediğin şey, acaba Naşit’in önünde olsaydı, bu hareketlerin keyfi mi kalırdı? O dediğin şeyle, böylece alay ediyordu, alay! Büyük adamdı, çocuklar, büyük adamdı. Bir eksiği vardı, yazı yazmazdı. Yazabilseydi, bak ne piyesler çıkaracaktı. Bizim de bugün bir Molier’imiz olurdu. Sen bilir misin onun Otello’da Yago rolüne çıkışını?.. Güya, onu kepaze etmek için bu rolü vermişlerdi. Sahnede Desdemona, mendilini düşürmüştü, Naşit gözlerini aç aça aç bir, “Mendil! Ah, mendil!” diye feryat edince, onu küçük düşürmeye çalışan düşmanların saçını başını yolduklarını gördüm. Seyirciler arasında Şekspir otursaydı, faciasını komediye niçin çevirdiğini anlar, hoş görür; “Yes! Olrayt!” derdi.

Kör Halit:

— Peki, şimdi ne oldu yahu? Ne isim bulduk?

Dayı Remzi:

— Birader, dedi. Kellim kellim lâyenfa! Hadi şundan bundan vazgeçtik: Mangaldan da, çubuktan da... Hepsinin kolayını bulduk, diyelim. Ya para? Ya yol parası?..

Moruk Salih gülerek:

— O da mı mesele, yahu? Saffet Bey çaresine bakar. O kadar ihvan var. Ellişer kuruş verseler, Erzurum’a kadar gideriz.

Saffet Ferit:

— Salih, şakayı bırak! Remzi doğru söylüyor. Halit, sen her şeyi hazırladım, diyorsun, hiç para lakırdısı etmiyorsun. Ondan yana ne haldeyiz?

Kör Halit:

— Sen ne haldesin?

— Ben (gırtlığını göstererek), buraya kadar borç içindeyim. On para isteyecek kimsem de yok.

Moruk Salih:

— O hale geldin mi, Saffet Bey?

— O hali de geçtim, Salih... Nerede o eski arkadaşlar? Kalmadı, kalmadı. Giderdim yazıhanelerine, "Vay, Saffetçğim! Ne haber, nasıl gidiyor tiyatro?" derlerdi. "Yine bozuk..." derdim. Gülerlerdi: "Bu seneki kumpanyanın ismi ne?" derlerdi. "Güzel Anadolu Tiyatro Kumpanyası" derdim. "İş çıkacak mı dersin? Niyet ne tarafa?" derlerdi. "Şark vilayetlerine" derdim. "Ne kadar lazım?" derlerdi. "Beş yüz" derdim. "Ne zaman ödeyeceksin?" derlerdi. "Dönüşte..." derdim. "Ne kadarını vereceksin?" derlerdi. "Yarisından fazlasını" derdim. Yine gülerlerdi, davranırlardı keseye...

— Verir miydiniz yarisından fazlasını?

— Size şu tiyatro namusum üzerine kasem ederim: Kimseyi dolandırmadım. Aldıklarımın yarisını da her zaman ödedim.

— Hiç aldığınız borcu kuruşu kuruşuna ödediniz mi?

— Ödedim. Üstelik rakı da ısmarladım. İnanır mısın? Tuhaf da bir şey oldu: Cebimde kalan yüzlükleri gören birisi benden borç istedi. Bana ikraz eden aynı adama borç para verdim. Bu borcu da gidip tabii bir daha istemedim.

— Kim bu adam?

— İsmi lazım değil.

— Şimdi ne iş yapıyor?

— Ne bileyim? O zamanlar peynir işi yapıyordu.

— Gidip istemedin mi parayı?

— Bunu ömrümde yapmadım. Borç isterim, o başka mesele... Ama, alacağımı isteyemem.

Kör Halit yerinden doğrulmuştu:

— Ulan! O adamı ben tanıyorum. Hasan Tahsin Sarıca değil mi? Yahu, o bugün milyoner be! Saffet, oğlum! Sen bir kâğıt yazarısın, ben giderim, o parayı, diş söker gibi alırım. Ne kadardı?

— İki yüz elli lira kadar bir şey...

— Biz bu para ile İstanbul'dan üç yüz kilometre uzakta her yere gidebiliriz. Hem de on beş gün iş yapmamak şartıyla...

Moruk Salih:

— Öğleyin çay simit bize; akşam beyaz peynir, domates, ekmek yine bize. Akşamüstleri yarım kiloluk Kulüp, Saffet Bey'le size... geçiniriz.

Kör Halit:

— Ulan Salih! Gözüne dizine dursun, be! Az mı rakımı içtin!

Salih:

— Şaka ettik be, Halit Bey! Çocuk musun? Ama, hani yapmadığımız şeyler de değil!

Kör Halit:

— Zavallı Saffet üzümle ekmek yerken, biz seninle belediye lokantasında, neydi o kuşun adı? –Sığırcık mıydı?– Sığırcık kı-zartması ile şarap içmiştik, hani!..

Saffet Ferit:

— Vay namussuzlar vay! Bana da, keresteci Hasan ısmarladı, demiştiniz. Vay köpoğlular!

* * *

Dayı Emin:

— Efendiler...

Diye başlar başlamaz, hepsi birden:

— Aman Emin! Diskur geçeceksen vazgeç!

Emin hiç bozulmadı. Yine: "Efendiler?" dedi. "Susacak mısınız?" demedi, efendiler, dedikten sonra sanki bir sorgu işareti koymuştu. Ses çıkaran olmadı. Kafalarını önlerine mütevekkil eğdiler. Emin'i fazla kızdırıp işi büsbütün bozmamayı daha münasip bulmuş gibiydiler.

Emin aldı:

— Diskur geçecek değilim, ama... vaziyet de gün gibi aşikâr... Yani kumpanya her zamanki gibi parasızdır. Hazırda hiçbir şey yoktur. O kadar ki, kafada yapılmış projeler, kâğıt üstüne bile dökülmemiştir. En lüzumlusundan en lüzumsuzuna kadar görünürde hiçbir şey yoktur. –Eşhas-ı perde müstesna.–

Emin durdu. Kahveciye seslendi. Ötekiler, dut yemiş bül-büle dönmüşlerdi. Emin önce, deminden beri herkesin aklında olan meseleyi halletti: Kahve paralarını ödedi. Masanın üstüne bir yirmi beşlik bahşiş attı. Garson masadan, "Teşekkür ederim Emin Ağabey!" deyip de ayrılır ayrılmaz:

— Bununla beraber, mademki bizler ortadayız. Karar verelim: Bu işi yapacak mıyız, yapmayacak mıyız? Cevap verecekler oldu. Emin bir işaretle onları susturdu. Devam etti:

— Yapacaksak, şimdi buradan ayrılırız. Yol parasını temin edecek arkadaşla şimdiden minnettarız. Bunu ben mi temin ederim? Saffet Ferit mi? Halit mi? Moruk Salih mi? Yoksa Suat'la Recai mi? Ondan ötesi, haftaya bu saatte burada toplandığımız zaman kararlaşır. İlk yapacağımız şey, kumpanya ismiyle uğraşıp durmaktan vazgeçmemizdir. Sonrası kolay! Gözlerinizden anlıyorum ki, karar katidir. Pekâlâ! Biz bu işin fedaisi olduk artık. "Bir turneye çıkalım, yahu!" dedi miydi, birisi; bizde uyku, rahat arama. Bir haftadır ben de sizin gibiyim. Bir kumpanyaya lazım olacak ne gibi şeyler varsa, evden mi olur, komşudan mı olur, arkadaştan mı olur; yoksa beş on para ile ariyet mi alınır, bunların hepsini yapacağımıza eminim. —Zaten de Emin (iz) ya!—

Herkes ister istemez güldü. Dayı Emin de demek karar vermişti. Bu iş olacaktı. Saffet Ferit'in asılmış kaşları düştü. Halit'in uçan rengine kan geldi. Laf söylemeye hazırlandılar. Emin yine susturdu:

— Artık lafı bırakalım. Haftaya yol parasını beşer onar temine çalışalım. Ortaya koyalım, basıp gidelim. Yalnız bununla sanmayın ki kumpanyanın müdürü, rejisörü, başı buyruğu yoktur. Onu demek istemiyorum. Kumpanyamızın müdürü Halit'tir. Her şey ona aittir. Maaşları, yahut haftalıkları o bildiği gibi tanzim eder. Baş aktörümüz Saffet Ferit'tir. Komiğimiz yine Halit'le benim. Yani demek istiyorum ki, iş çorbaya hiçbir zaman dönemez. Herkes vazifesini bilsin. Haftaya da kati karar verilsin. Üç gün içinde de yola çıkılsın. Elimizde on bin lira olsa da kumpanya kursak, şuradan hiçbir eksiksiz turneye çıksak da o, bu akşam ipipullah sivri külah gitsek de o... Mesele gideceğimiz yerin havasına bağlı. Gideceğimiz kasabada iki

yazlık sinema varsa, hapi yutmuşuzdur. Daha bizim halk, kanlı canlı Türkçe konuşmakla hayal perdesinde bir başka dublaj Türkçesi arasındaki farkı tadıp anlayamadı. Sinema...

Saffet Ferit:

— Buraya kadar iyi, diye sözünü kesti, diskur şimdi başlıyor; kes!..

Emin hırsını almıştı. Sustu. Bu sefer Saffet Ferit:

— Yol parasını temin etmek kimseye düşmez. Halit ile bana düşer. Her zaman biz ikimiz kurduk kumpanyayı. Kimseden para almadık. Para verdik. Kimsenin hakkını yemeye de çalışmadık. Haftalık veremedikse, iş yapamamışızdır. Belki turne de bazı arkadaşlardan yardım da gördük. İnkâr etmeyiz. Minnettarız. Lakin hiçbir zaman yol parasını kumpanya efradına temin ettirmedik.

Emin'in yüzüne dik dik baktı:

— Yine de ettirmeyiz, Emin.

Suat atıldı:

— Borç olarak da kabul etmez misiniz, Saffet Bey?

— O başka mesele...

Emin hepsini buz gibi eden bir kahkaha attı. Saffet Ferit boynunu büktü. Sustular. Saffet Ferit'in borç almadığı insan demeyelim de, borç istemediği kimse kalmamıştı. Hiçbir zaman borcunu ödememiştir. Bununla beraber, kendisinde para olduğu zaman hiç sorup sual etmeden, hatta bazen gizlice, muhtaç arkadaşların cebine para koyduğu olmuştur. Bu yaptığını da her zaman unutmuştur. Hem sahiden, candan unutmuştur. Kim bilir, Dayı Emin'in de cebine, sarhoşluğa getirip kaç defa para koymuştur, diye düşünmelidir.

Meclisteki soğuk hava, Emin'in pişman olması, Saffet Ferit'in boynuna sarılmasıyla neticelendi. Haftaya aynı saatte buluşmak üzere ayrıldılar.

* * *

Kahveden Kör Halit'le Saffet Ferit en son beraber çıktılar. Halit'in kafası bu toplantı devamınca, hep Ferit'in söylediği bir sözün üzerinde saplanıp kalmıştı. Bu işten, toplantı esnasın-

da söz açsa, aktörün razı olmayacağını düşünerek susmuştu. Yalnız kaldıkları zaman yine bir türlü açamadı. Aktör zıpırın biriydi. Bir defa hayır, dedi miydi, dünya yıkılsa geri dönmez, ayak direrdi. İyisi mi, işi bir punduna getirmeliydi.

— Saffet, dedi, bende birkaç kuruş var. Bir şişe rakı alalım. Şu köfteciye girelim. Hafiften demlenelim.

— Bırak, beni kandırma Halit. Valide bekler.

— Validenin birinci bekleyişi değil ya. Bekler de uyur.

— Orası da öyle, dedi Saffet.

— Hadi yürü öyleyse.

Bir şişe rakı alıp köfteciye girdiler. Her ikisinin de birbirine söyleyecekleri vardı. Birinci şişe bitinceye kadar söyleyecekleri lafın hep etrafında dolaştılar. Ancak ikinci şişe açılıp birer kadeh çekildikten sonra nereden başlayacaklarını hesaplayabildiler.

Aktör lafı getirip getirip kumpanyanın nisa taifesinde bitiriyordu. Halit'in bahsettiği genç kızın gelmesine şiddetle muarızdı. Ama, Saffet'in asıl maksadı, kızın muhakkak trupla beraber gelmesiydi. Kızı görmüştü. Fevkalade güzel bir kızdı. Bir beli vardı, aman yarabbi! Bir kaşları vardı, ta şakaklarına kadar uzanıyordu. Ya o çekik, badem gözleri! O kalınca dudakları! O güneş yanığı kolları üzerindeki pırıl pırıl, sarı sarı parlak tüyleri! O boyun neydi, yarabbi! Ne müthiş beyazlıklar, çukurlar vaat ediyordu.

Saffet Ferit, genç kızın gelmemesi için ısrar ederse, Kôr Halit inat edecek, kız da gelecekti. Böyle olunca da Saffet Ferit için kızla işi pişirmek bir saat meselesi haline gelecekti. Turnenin de tadı çıkacaktı.

Halit birdenbire:

— Sen kızın gelmemesini mi istiyorsun? Peki! dedi.

Aktör bir an şaşladı. Halit devam etti:

— Öyle olsun! Yalnız benim de senden bir ricam var; sen demin kahvede konuşurken bir şey söylemiştin. Sahiden tüccar Hasan Tahsin'den alacağın var mı?

— Halit, ben hiç yalan söyledim mi?

— Öyleyse, yaz bana bir tezkere. Bilirim, sen kendin gidip istemeyeceksin. Gideyim alayım şu parayı. Çok zengin adam, diyorlar, onun için. Senin gibi bir çulsuza borçlu kalmak ister mi?

— İşte bunu yapamam. Ömrümde kime borç verdimse unutmuşumdur. Bunu unutmadığıma müteessifim. Gidip kendim istemekle, seni gönderip istetmek arasında ben fark görmüyorum. Neden, dersen: Azizim, sana ben tezkereyi vereceğim. Sen kalkıp gideceksin. Ben oturduğum yerde dokuz doğuracağım da ondan: İşte, Halit, şimdi Tahsin'in yazıhanesinin önünde. Kapıdan içeriye girdi. Karşı karşıyalar. Halit mektubu çıkardı. Tahsin eline aldı. Zarfı yırttı. Okuyor... Aman yarabbi! Kendim götürmüş gibi, yerin dibine geçiyorum.

— O halde kız da gelir.

— Birader! Kızın gelip gelmemesi bana vız gelir! Zaten ben tezkereyi yazsam bile, elin zavallı, belki de istidatlı kızının istikbaline mani oldum diye içimi yiyecek, sana, "Kızı getirebilirsin" diyecektim.

— Sahi mi? Gelsin mi, Saffet?

— Gelsin be kardeşim! Hepimiz göz kulak oluruz. Sesi de güzelmış. O boyla sahneye pek gitmez ama... Sonra yüzü de pek ablak. Konuşması da pek mahalle kızı, ama, naparsın, mademki sen zorluyorsun.

— İyi yürekli adamsın, Saffet!

İkinci şişe de boşalmak üzereydi. Halit işi bir türlü açamıyor, geveleyip duruyordu. Saffet Ferit bu aralık kendi kendine muhakemeler yürütmüş, borç istemeye utanmadığı halde borçludan, hem de zengin bir borçludan alacağını istemenin o kadar sıkılacak şey olmadığına kanaat getirmiş, Halit bu bahsi ne zaman açacak diye bekliyor, şarkı mırıldanıyordu. Zavallı Halit'in bu bahsi tekrar kolay kolay açamayacağını biliyordu. "Halit, bu bahsi kes!" dedi miydi, bittiydi.

Halit nihayet kararını verdi. Olursa olur, olmazsa olmazdı. Bu Saffet'le de bir daha selamı sabahı keserdi.

— Büyük aktör! diye başladı.

Saffet Ferit hayretle gözlerini açtı.

— Büyük aktörsün, Saffet, dedi. Seni ben bilirim... Altından kalkamayacağın rol yoktur. İstedğin zaman tuluat yaparsın, istediğin zaman ezberden bütün Otello'yu kitap gibi okursun.

En modern piyesleri çıkarırsın. Hangi rolü yapacağını aklın keserse, en küçük rol bile olsa, küçümsemez, istersen birinci roldeki aktörü kepaze edersin. İstersen komikle komik olursun. Namussuzum, büyük aktörsün, Saffet!

Halit sustu. Saffet Ferit, bu lafların büyüüne, altından çıkacağını umduğu teklifi bildiği halde, kendini kaptırmamazlık edemedi. Yarı mütevazı, yarı inanmış:

— Mübalağa etme, dedi. Yok! Ben de senin için aynı lafları söyleyeyim istiyorsan hava alırsın!

— Ben kıymetimi bilirim, azizim. Ben tiyatro müdürü doğmuşum. Haklı mıyım, söyle?

— Orasına, evet.

— İyi aktör olmadığımı da şükrederim. Siz... Sen memleketin en iyi aktörsün. Seni piyazlıyorum sanma! Seninle ancak Burhanettinler, Raşitler, Muhsinler boy ölçüşebilir. Bu böyle oğlum! Ben buna iman etmişim. Ama, ne oldunuz? İçinizden bir Muhsin hayatını yoluna koyabildi de eline beş on para geçiyor. İtibarı varsa o da benim gibi rejisörlüğü, idaresi sayesinde. Aktörlüğünden mi? Ona göre ne aktörlerimiz vardı. Hepsi açlıktan ölüp gittiler. İsimleri lazım değil...

— Yok, Muhsin fena aktör değildir.

— İyidir. Fena diyen yok. Konuşuyoruz.

— Sen beni şeyde gördün mü, Halit?

— Nede?..

— Taş Parçası'nda.

— Kaç defa, Saffetçiğim...

— Nasıldım?

— Sen bir onda, bir de neydi o hani... Canım, hani Dârülbedayi'de oynarlar. Bir turnede bize de oynatmıştın, ismini unuttum yahu. Söyle...

— Hamlet?..

— Ha, evet, Hamlet'te... Doğrusu yani Avrupalı aktör ayarında oynamıştın, namussuzum, Saffet!

— Biz Hamlet'i ne zaman oynadık yahu? Yanılıyorsun. O başkaydı. Neyse Halit, şimdi bir piyes yazdım: "Kırmızı Şemsiyeli Kontes", yarı tuluat, yarı yazılmış oynanacak. Bir gözünle ağlarken ötekiyle güleceksin.

— Öyleyse benim için yazılmamış... Herhalde ilk günlerde “Bunu geçeceğiz” diye diretmeyeceksin.

— İlk günlerde değil ama, şöyle bir iki hafta sonra...

— Ha şöyle!

— Sen de birader, her şey olmuş bitmiş gibi konuşuyorsun. Halit tam fırsatı yakalamıştı; kaçırmadı:

— Her şey sana bağlı, aktör...

— Bana mı?

— Tabii sana, Saffet... Beyhude yere, olmaz diye ısrar ediyorsun. Ben zorlamıyorum ama, sanki borç istemekle alacağını istemek arasındaki fark karınca ile deveymiş gibi.

— Hangisi karınca, hangisi deve?

Halit cevabın tonundan, aktörün yumuşadığını hissetti. Yüzü güldü:

— Mesele utanmakta ise, dedi, para istemeye hiç sıkılmadığına göre, borç istemek karınca. Ötekisi, verdiği parayı, yani alacağını, hem de milyoner olmuş birisinden istemek de deve; tabii sana göre...

— Vallahi, Halit, bilmezsin... Tabiat bu yahu! Borç istemeye hiç utanmam. Verirse ne âlâ! İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara, der, işin içinden çıkarım...

— Peki, ulan! Öteki de öyle be! Vermezse ne âlâ! Ne yapalım? Mademki isteyen yüzü bir defa kara, sen de borç isteyene, alacağını istersin, yüzün bir defa kara olur.

— Ben sana bir şey söyleyeyim mi? Olmaz demiyorum ama, beni seversen başka bir şey yapalım. Ben sana tezkereyi yazayım. Ama, borç isteyeyim heriften, ne dersin? Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla.

— O halde kendin git. Bana borç ver, de... Bu sefer herif hatırlamasın senden borç aldığını, kasasını açsın: “Vallahi de yok, Saffet, billahi de yok, bu sıra çok fenayız”ı yapıştırın. İş yok bunda, Saffet!

— Dur düşünelim öyleyse... Nasıl bir şey yazalım? Dur bakalım, bir iki müsvedde yapalım.

Kalem kâğıt çıkardılar. Beş on müsvedde yaptılar. Nihayet şu mektupta karar kılındı:

Pek Sevgili Ağabeyim;

Bilmem beni hatırlar mısınız? Ben aktör Saffet Ferit! Kaç senedir görüşmedik. Biz yine aktörlükle ömrümüzü heba etmekte berdevamız. Size gelince: İşinizin iyi gittiğini duyuyor, memleketin tanınmış, muteber tüccarlarından olduğunuzu işiterek iftihar ediyoruz. Sizden ricam şu, ağabey: Bir turneye çıkmak arzusundayız. Bilmem eski günleri hatırlar mısınız? Bir zamanlar birbirimize karşı mütekabil iyilikler yaparken hep bendeniz size borçlu kalırdım. Bir türlü de minnettarlığımı nasıl ödeyeceğimi bilemezdim. Bir fırsatını bekler dururdum. Allah bana da bir gün minnettarlığımı ödemek fırsatını vermişti. Herhalde hatırlarsınız. Defterinizin bir kenarcığına işaret etmiştiniz. Her zaman minnettarınızım Tahsin Ağabey! Bu sefer bizi yine ihya eden siz olacaksınız. Ellerinizden öperim, bey ağabeyciğim. Tezkereyi getiren arkadaş tiyatromuzun müdürüdür. Emniyete şayan olduğunu söylemeyi zevaitten addederim. Himmetinize şimdiden teşekkürler eder, ellerinizden defaatle bus ederim efendim.

Her zaman minnettarınız

Saffet Ferit

Halit koştu, bir zarf aldı. Tezkereyi içine koydular. Son kadehleri de tüccar Tahsin Bey'in şerefine içtiler.

— Sorarsa ne diyeyim, Saffet?

— Neyi sorarsa?

— Bu rakam kaçtı? diye.

—Yahu bunlar tüccar bel! Bizim gibi mi? Muhakkak bir yere çiziktirmiştir.

— Belki çiziktirdiği defteri kaybetmiştir.

— Etsin etmesin, sen bir şey söyleme.

— Ben söylemem. O sorarsa, diyorum.

— O mu sorarsa?

— O sorarsa, ya!..

— İki yüz elliydi. İki yüz elli, dersin.

— Üç yüzmüş diyeyim.

—İki yüz elli, üç yüzmüş dersin.

— “Ne kadara ihtiyacınız var?” derse... Der a...

— Demez a!

— Der a!

— Derse, “Beş yüz, beyefendi” dersin. Biz size borçlanalım iki yüz elli lira bu sefer de. Turnede iken namınıza göndeririz.

— Gönderir miyiz?

— Göndeririz.

Paralar ceplerine girmiş gibi memnundular. Yarın sabah buluşmak üzere ayrıldılar. Kôr Halit:

— Yarın sabah onda. Küllük'te.

Saffet Ferit:

— Öyle olsun, dedi.

Aksaray tramvayına yetişmek üzere koştu. Kôr Halit memnun, elleri cebinde Sultanahmet'e doğru yürümeye başladı.

* * *

Yürüyor, düşünüyordu. İşte yirmi gündür kafası durmadan işlemişti. En küçüğünden en büyüğüne kadar her müşkülü halletmiş, iş sonunda her zamanki gibi gelip paraya dayanmıştı. Şu para bir tarafa bırakılabilseydi, kumpanya hazır-
dı. İş; hemen ne var ne yok yüklenip yola çıkmaya, meçhul, hayali, tiyatrosever, halkı uyanık bir kaza merkezi bulmaya kalıyordu. Acaba yarın para işini de halledebilecekler miydi? Ettiler miydi, tamam! Şöyle yirmi beş, otuz bin nüfuslu bir kasaba, haftada bir tiyatroya gitmeden edemeyen iki bin kişilik, tiyatro kızlarına hediye vermekten çekinmeyen, onlardan da fazla bir şey beklemeyen az edepsiz beş on tüccar, aktörlerle beraber içmekten, beraber gezmekten hoşlanan on, on beş yarı okumuş genç. Bütün bir yaz su kenarları, bağ âlemleri, kuzu kızartmaları, rakı sofraları... Kasabayı yatsıdan sonra çın çın öttüren bir büyü, bir davul, bir gırnata, cızırdayan lüks lambaları, sıcak, ağır, ağustosböcekli, içinde ay yüzen geceler... Hulasa sakın, zengin, mesut bir kasaba... Böyle bir kasabada yerleşip kalmak...

Eskiden böyle düşünmezdi. Kasabadan kasabaya, vilayetten vilayete gezmeyi tercih ederdi. Bakındı, ihtiyarlamıştı! Kendi kendine:

“Otuz sekiz diyoruz ama, yaş kırk iki. Vay anasını!..”

Daha dün gibi her şey, vay anasını! Doğru, o hiçbir zaman iyi aktör olmadı. Ama, istemedi de olmadı. İkinci derecede rollerde vazifesini aksamadan yapmaktan başka bir iddiası da yoktu. Onun gayesi kumpanya müdürlüğü, rejisörlüktü. Aktörden anlardı.

Tuluat, ortaoyunu değil ya, onun da bir sahnesi vardır. Bir dekoru, hatta bir kitabı, bir suflörü vardır.

Sahne zengin olmalı. Emin'in lafı boş. Zengin olursa bir kıymeti vardır. Farz edin ki Demirhane Müdürü'nü oynuyorsunuz. Aktör, o her günkü pırtısını giyip de sahneye çıkarsa, –ağzıyla kuş tutsa– seyirciye Demirhane Müdürü olduğunu yutturamaz. Seyirci dediğin, Nasrettin Hoca'yı kötü elbisele-riyle gittiği zaman kovan, kürkünü giyip gittiği zaman da buyur eden ev sahibine benzer.

Bunları söylediği zaman gerçi otuz yaşındaydı.. Ama şimdi de kafasını değiştirmemişti. Boş laf Emin'inki... Naşit şöyle yaparmış... Herkes Naşit olabilir mi? Olamıyoruz diye de tiyatrodan vaz mı geçeceğiz? Otuz yaş! Otuz yaşında iken bir kumpanya kurmaya karar verdi miydi, borç eder, harç eder, kurardı. Para kazanmaz mıydı? Ne demek kazanmamak?

Cüzdanı banknottan taşıdığı günler oldu. Ne demişti Saffet Ferit onun için? Saffet Ferit, kopuk bir gününde Beyoğlu kahvelerinden birinde otururken tuluatçı komik Salak Refik cad- deden geçiyormuş, çağırmış:

— Refik, demiş, bir on liralık bozabilir misin?

Salak soyadına aldanmamalı, anasının gözü:

— Bozarım bey ağabey, demiş.

— Elli lira?

— Bozarım.

— Yüz lira?

— Bozarım, ağabey.

— Bir tek lira?

— Ufaklığım yok, ağabey.

Saffet Ferit, Refik'in yüzüne mahzun mahzun bakmış, anlamış ki Refik'te metelik yok. Sözü değiştirmiş:

— Kôr Halit nerelerde? demiş.

— Kemalpaşa kazasındaymış. İki aydır sürtüyormuş...

— Öyleyse yürü ulan, demiş. Gidelim Kemalpaşa'ya da, para nasıl bozulur, sana göstereyim.

Kalkmışlar, bütün İstanbul'u dolaşmışlar. Yirmi papel borç bulabilmişler. Ertesi sabah Bursa'ya müteveccihen hareket etmek üzere erkenden evlerine gitmeye niyet etmişler. Paraların yarısı Saffet'te, yarısı merhum Refik'teymiş. Refik demiş ki:

— Saffet Ağabey! Ya sen bize gel, ya ben sende kalayım. Bir-birimizi sürgü kilit kilitlemesek bu parayı ezer, yarın sabah Bursa vapuruna binemeyiz.

— Peki, size gidelim, demiş Saffet.

Kumkapı'ya inmişler. Saffet bir şişe rakı almaktan söz açacak olmuş; Refik kaşlarını çatmış. Bir ara uzaklardan Yenikapı gazinolarının şarkı sesleri kulaklarına gelmiş. Refik:

— Ağabey, Hırsto'ya kadar uzansak mı? Bir ahbap bulur, çekerdik.

Saffet:

— Olmaz evlat, demiş. Sen beni ne sandın? Cebinde parası varken, bir başkasının rakısını içen, içip de bir karafaki de kendisi ısmarlamayan adam kimse, onu Sultanahmet Meydanı'nda çingene olur asarım. Olmaz, evlat, demiş.

Hâsılı kelam, kararları kati: Refik'in validesine oda kapılarını kilitletmişler, erkenden yatmışlar. Bir ramazan gecesiymiş. Kadıncağız sahura kalkmış; şu Saffet Bey oruç tutmaz ama, nohutlu pilavla üzüm hoşafına bayılır, demiş, uyandırayım da yesin.

Kapıyı vurmuş, seslenmiş:

— Saffet Bey! Saffet Bey!

Ses almayınca dönüp giderken, bir de bizim oğlanın kapısını vurayım, demiş:

— Refik, Refik! Gel bir üzüm hoşafı iç!..

Refik'in uykusu pek hafıftı. Şöyle bir tek gözle uyurdu. Ses çıkmayınca kadın şüphelenmiş, içeriye girmiş, yatak bozulmamış bile. Öteki odaya koşmuş, kapıyı açmış; Saffet Ferit'i koydunsa bul. Her ikisinin de pencereleri fora!.. Soluğu biri Beyoğlu'nda, ötekisi Yenikapı'da almış. O zamanlar ikisinin de tam şöhretli zamanı. Hani biraz daha bu iki sanatkârı da bizim o zamanki fukara kumpanyamıza alacak; İzmir, Muğla, Burdur, Manisa, Adana, Mersin, Antalya dolaşacaktık. Olmadı.

Verselerdi paraları Refik'in annesine. Kapılarını da sürgülemekten uyusaldı ya... Uyuyamazlardı ki... Yine bir yolunu bulup ihtiyar kadını kandırırlardı. Bir akşam, Refiklerde içiyorduk. Bu hikâyeyi anlattılar. Gülüştük. İhtiyar kadın:

— Verseydiniz ya paraları bana, dedi.

Saffet:

— İyi ki vermedik, hanım teyze.

— Neden, Saffet Bey?

Saffet Ferit gülerek Refik'e bakıyordu.

— Bu adamı görüyor musun, anne? dedi. İnsanı ana katili eder.

Ben kakkahayı bastım. Kadıncağız önce bir şey anlamadı. Ahmak ahmak ikisinin yüzüne baktı. Sonra mutfağa doğru yürüdü. Bir aralık bahçeye açılan mutfağın kapısında gözüktü. Pürneşeydi. Yanımıza geldi. Taratorlu patlıcan kızartmasını masaya bıraktı:

— Refik, dedi, salak sen değilsin, benim. Belki de benden sana bir parça geçmiştir. Saffet Bey'in demin söylediğini şimdi anlıyorum, taratorlu yaparken, dedi. İlahi Saffet Bey! İlahi Refik! Sahi beni ktır ktır keser miydin?

Para içinde yüzdüler; tutmadılar. Sefalet çektiler, neşelerini kaybetmediler. Her nankör mesleğin fedaileri gibi arkalarına hatıralar, masallar, hikâyeler, sergüzeştler bırakıp gittiler. Yani Refik merhum oldu. Ötekisi sürünüyor. İyi adamlardı. Kimseye kötülük etmediler. Elllerine geçeni bu mesleğe harcadılar. Günler günü Saffet, Prens Saffetim, derdi. Prensler gibi yaşırdı. Refik, aşağı kalmazdı. Paraları pantolonunun sağ cebinden çıkarır, kahvenin mermer masasının üstüne atardı:

— İhtiyacı olan, lazım olanı kadar alsın, derdi.

Kendisine masanın üstünde bir tek lira kalırsa ellerini tavana kaldırır:

— Buna da şükür, derdi.

Bu sırada bir arkadaş kahveden içeriye girer, masadan yırtık lirasını alır. O zaman Refik elleriyle masayı gösterir, gözlerini kahvenin tavanına diker:

— Buna da mı şükür? derdi.

Ertesi sabah tam on bir buçukta buluşabildiler. Geciken Saffet Ferit oldu. Pek az lekeli gri bir kostüm giymişti. Pantolonunun ütüsü ustura gibi keskindi. Kolunda gabardin pardösüsü vardı. Hava da o gün dehşetli sıcaktı.

Halit onu baştan aşağı bir süzdükten sonra:

— Nihayet gelebildin, dedi.

Saffet Ferit:

— Mesele gelmekte ise, geldim a, rica ederim, kafamı kızdırma! Bu gece hiç uyumadım. Biraz dalsam... Galata'da yazıhanelere mi girmedim? Peşime polisler mi takılmadı? Otomobil altında mı kalmıyordum? Tüccar Tahsin Bey'in elime tutuşturduğu paraları yankesiciler mi kapmadı? Bütün gece pis rüya gördüm. Uyudum, uyandım.

— Allah hayıra tebdil etsin!

— İster hayıra tebdil etsin, ister bayıra! Orası onun bileceği şey. Ben bunları iyiye yoramıyorum, bir türlü.

— Şimdi lafı bırak. Benim karnım aç. Zaten herif de neredeyse yemeğe gider. Biz şuradan bir karnımızı doyuralım.

— Ben de sana onu teklif edecektim. Aç ayı oynamaz. Benim de karnım zil çalıyor.

Bahçeli lokantanın bir masasına karşılıklı oturdular.

Halit:

— Garson! diye bağırdı. Bana bir haşlama et...

— Siz beyim?

Saffet:

— Bana da öyle.

Haşlama eti büyük ekmekler doğrayarak, büyük laf etmeden yediler. Listeyi ikinci yemekte uzun uzun gözden geçirdikten sonra garsonu çağırıp sordular:

— Garson, bu fasulye konserve mi, taze mi?

— Taze fasulye beyim.

— Bu zamanda çıkar mı yahu?

— Beyim, patlıcan bile çıktı. Antalya'dan, Mersin'den geliyor.

— Getir öyleyse, ne duruyorsun, birader?

— Başka bir emriniz var mı?

— Hele bir fasulyeyi yiyelim bakalım.

— Hayır, beklemeyesiniz diye.

— Tatlılardan ne var?

— Kadın göbeği.

— Aman, getir birader! Benimkisi iki porsiyon olsun. Yanına da iki tane tulumba tatlısı ekle. Şöyle bir tulumbanın başında göbeğine kadar çıplak bir şişman kadın...

Saffet daha söylenecekti. Garson çoktan uzaklaşmıştı. Halit:

— Gevezeliği bırak Allah aşkına! dedi. Garson da bizi lokantaya senede bir uğrarlar sanacak.

— Sen bu sene geldin miydi?

— Yooo... Sen?

— Ben iki senedir ayak basmadım. Köfteci lokanta sayılırsa biz de lokantaya gidiyoruz, demektir. Kimi Pandeli'ye gider, kimi köfteciye. Köfteciye gidemeyen işkembeciye...

— İşkembeciye gidemeyen?

— Tahtalı köye.

Bu sırada fasulyeler geldi.

Saffet:

— Fasulyeler teşrif etti dedi.

Bir çatal aldı. Yüzünü buruşturdu:

— Nerede yerli ayşekadın, çalı? Nerede bu akasya tohumu...

Halit:

— Hesap da kabarıyor olmalı...

— Kaça fasulyeler?

— Seksen...

— Nesi? Çifti mi?

— Ayakkabı mı alıyorsun be? Porsiyonu.

— Vay anam vay! Ya haşlama et?

— Yetmiş beşer...

— Papelleri de hanım göbeklerine koy... Dur Allah aşkına! Sen miras mı yedin, Halit?

— Kim?

— Sen...

— O da nereden çıktı?

— Bunların parasını verecek kadar paran vardı da biz ne güne hâlâ para arıyoruz?

— Nelerin parasını?

— Zıkkımlandıklarımızın!

— Sen aklını peynir ekmekle mi yedin?

— Hayır, çayla, simitle bitirdim.

— Bunların parasını sen vermeyecek miydin?

— Halit, kendine gel sayıyla!

— Namussuzum yetmiş beş kuruş var cebimde.

— Namussuzsun bende de bir yirmi beşlikle, dört çeyrek, üç beş tırtılıdan başka bir şey varsa...

— Peki, ne diye karnımızı doyuralım, dedin?

— Onu ben demedim, sen dedin.

— Ben desem bile senin sorman lazım gelmez miydi, paran var mı? diye.

— Hadi, benim sana sormam lazım gelirdi, diyelim. Bir hata ettik, sormadık. Ya sen bana: "Yemek ısmarlıyorsun ama, paran var mı, aktör?" demen lazım gelmez miydi?

— Gelmezdi.

— O neden o?

— Çünkü sen cebinde paran olmasa böyle şık giyinmez, koluna da pardösü takmazdın.

— İki saat sonra paramız olmayacak mı?

— Olacak.

— Olacaksa, neden ben sabahleyin pardösümü koluma takmayayım, neden tıraş olmayayım? Neden kravat takmayayım? Neden...

— Ha!.. Demek sen istikbal projeleri neticesine güvenerek şıklaşmıştın. Hani fena rüya gördüm, diyordun...

— O lafın gelişi, birader. Umut söner mi? Sen mektepte kıraat kitabında okumadın mı? "Ümidi bir milletin gömülmez. Beyhude gayretin, mezarcı!"yı?

— Tü Allah müstahakını versin! Demek sen bugün pardösünü koluna o umutla takmıştın?

Saffet Ferit cevap vermedi. Yanı başındaki portmantoya astığı pardösüsüne daldı. Pardösüyü kaptığı gibi Halit'e:

— Sen bekle, dedi, ben şimdi gelirim. Sakın benim kadıngöbeği porsiyonuma sulanma!

Halit'in laf söylemesine vakit kalmadan Saffet Ferit pardösü kolunda uzaklaştı. Gitti gelmez, gitti gelmez... Garson, Halit'in etrafında fır döner. Halit bir taraftan terlerken, öbür taraftan karşısında sahipsiz yatan kadıngöbeklerini birer birer –tadını pek iyice kavrayamadan– atıştırır. Nihayet, garsonun neredeyse: “Şu hesabı temizleseniz de...” demek üzere olduğu bir sırada pardösüsüz Saffet Ferit sökün eder:

— Garson, iki porsiyon bir tabakta hanımgöbeği...

— Başüstüne, beyim!

Tatlılar temizlenir. Boğaziçi yakılır, kulpsuz okkalılar höpürdetilir. Hasan Tahsin Bey'in Galata'daki yazıhanesine gitmek üzere yola çıkılır.

* * *

Tüccar Tahsin Beyin Ömer Âbit Hanı'ndaki yazıhanesini Kör Halit, yalnız başına bulabilmek için epey zorluk çekti. O ne handı Allahım! Binalardan binalara demir köprüleri vardı. Katlardan katlara asansörler fırlıyor, merdivenler çifte çifte yükseliyor, insanın ayakları altında oynayan demir çubukların arasında, altta, karınca gibi insanlar geziyordu. Nihayet istediğini buldu. Buzlu bir camın üzerinde: (Hasan Tahsin Sarıca –ithalat, ihracat– zahire ve komisyon). Kapıyı vurdu. “Gir,” dediler, girdi. Yüzünden babacan gözüken orta yaşlı, gözlüklü bir adam ne istediğini sordu.

— Tahsin Bey'i göreceğim, dedi.

— Biraz bekleyeceksiniz. Buyurun, oturun!

Bir koltuğa gömüldü. Düşünceye daldı. Saffet Ferit onu. Ömer Âbit Hanı'nın Halilpaşa Sokağı'ndaki kapısında bırakmış: “Ben şurada, rıhtım kahvelerinden birisindeyim...” demiş, sıvışmıştı.

Saffet Ferit, bir zamanlar kapısında kocaman nasırlı alçıdan bir ayak bulunan kahveye girdi. Bir kenara yerleşti. Önce gazeteye göz gezdirdi. Sonra kahvenin içindeki Karadenizlilerin gürültülü konuşmalarına kulak verdi. Şu kahve halkı sanki Trabzon'un, Rize'nin, Hopa'nın bir tarafını getirip, İstanbul'un ortasındaki bir kahveye yerleştirmişti.

Müşterilerin çoğunun yüzü, vücutları, hatta sesleri bir acayıpti. Yüzleri geniş, kırmızıydı. Hepsi sert, üç günlük sakallıydılar. Sabahleyin tıraş olanlar bile öyle gözüküyordu: Tıraşsız. Bazılarının kulaklarından simsiyah kıllar fırlıyordu. Bazılarının geniş ağızlarında iri altın, kuron dişler parlıyordu. Hepsi reis, hepsi kaptan, hepsi de konuşmalarında kahraman insanlardı. Yüzleri korkunç, ciddi idi. Bu kadar korkunç, ciddi yüzlerin, sert, erkekçe lakırdıların ötesinde şu adamların ne kadar zalimce çocuk karakterde olduğuna, eğlenebilmek için neler yapabileceklerine şu vaka ile şahit oldu:

Bir köşede gayet ciddi bir tavırla gazete okuyan pejmürde kıyafetli, parlak, tatlı mavi gözlü, sarışın sakallı, delik deşik şapkalı bir adam oturmuştu. O kocaman vücutlu, kuron dişli, kulaklarının içi kara kıllı adamlardan biri atıldı:

— Uyy, Hasan, gazeteyi ters tutayısın.

Hasan denilen pejmürde kıyafetli, oralı bile olmadı. Saffet Ferit dikkat etti. Adam gazeteyi sahiden ters tutuyordu.

— Sana deyum Hasan, ters tutayısın.

Hasan gazeteyi biraz hızlı okur gibi:

— Susacak misun kaptan? dedi. Fikrimi alt üst edeyusun.

— Ula, ters tutayısın, öküz!

Hasan cevap vermedi. Dönüp adama dik dik baktı. Gazeteyi düzeltti. Bu sefer adam:

— Hasan, gazeteyi düz tutayısın, dedi.

Hasan:

— Düz tutayırım elbet, dedi.

Adam güldü:

— Okumak bilmezsun Hasan, dedi, numara etma! Gene ters tutayısın.

— Hüseyin Kaptan! Anandan, babandan düz gideceğüm ha! Susacak misun? dedi.

Kahve halkı gülmekten kırılıyordu. Bağrışıyorlardı:

— Hasan, gazeteyi düz tutayısın.

— Hasan, gazeteyi ters tutayısın.

Hasan gazeteyi çevirmekten bir hal olmuştu. Bu sırada, deminki adamdan daha göbekli, daha kıranta, daha kırmızı yanaklı, elleri, göbeği, dişleri daha çok altınlı; kulaklarıyla bur-

nunun içi daha kıllı biri yavaşça yerinden kalktı. İki büküm yürüdü, Hasan'ın tuttuğu gazeteyi çakmağının ateşiyle yaktı. Hasan o kadar gazeteye dalmış gözüküyordu ki, ateş gazeteyi tamamen sarınca yerinden fırladı:

— Aha topunuzun anasını, avradını, kızını, kısırağını...

— Hasan sus! Sözünü bitireyim deme, yersin dumdumu...

Hasan'a iki tarafından yakılmış sigara verdiler; dili yandı. Hasan'ın şapkasının deliğine kâğıt geçirip yaktilar. Hasan'ın ensesinden sigara attılar... Hasan: "Namussuzlar!" diye bağırdıkça kocaman kocaman bağırsıp güldüler.

Saffet Ferit, Hasan'a acıdı. Gülebilmek için zavallı bir deliyi zıvanadan çıkarmayı, tiyatro kumpanyasına değışeceklerini sandığı şu adamların memleketine şu vapurlar mı gider? diye rıhtıma daldı.

Hey vapurlar, vapurlar! diyordu içinden. Beni alıp götürün. Öyle bir memlekete götürün ki, gülmekten kırılınsılar, ağlamaktan gözleri kör olsun! Çoluk çocuk, göbekli göbeksiz, kıllı kılsız, kadın erkek; zurna ile bğölünün sesine koşsun! Büyük büyük afişlerde:

(Saffet Ferit – En büyük facia artistimiz – Kumpanyamızın ve memleketimizin biricik aktörü, medar-ı iftiharı).

(Dayı Emin – Naşit'ten sonra en büyük komik – Nesli tükenen bir tarzın son mümessili)

(Sitâre – Kumpanyamızın, güzelliğı kadar oyunu da harika, en büyük kadın artisti)

Sitâre, turneye çıkarken götürcekleri kızın ismiydi.

Saffet Ferit:

— Bu da nereden aklıma geldi? dedi.

Yine kahveye döndü. Yanındaki gürültülere pek kulak asmadan gazetesini okuyan yaşlıca bir adam da şimdi sessizce gülüyor, Hasan'a bakarak düşünceli kafa sallıyordu. Saffet Ferit'le göz göze gelince adam:

— Bir kazadan sonra... dedi. Takası battı. Üç saat deniz üstünde kaldı. Sonra böyle oldu. Alırız, memlekete götürürüz, oturamaz, kaçır gelir İstanbul'a. Hep bu kahvededir. Zararsızdır, kimseye dokunmaz. İlişirsen küfreder. Çocuk gibidir zavallı!

Şu Halit de nerede kaldı yahu? Kahve şimdi sessizdi. Deli Hasan, bir masanın mermerine kafasını koymuş, uyumaya hazırlanıyordu. Takılan olursa şöyle bir kafasını kaldırıp baştan aşağı kahveyi süzüyor, muzipliği kimin yaptığını anlamaya çalışıyor, etraftan gülüyorlar, bazen kendisi de meçhul bir insana gülüyordu. Sonra uyku ile uyanıklık arasında gözlerini açıyor, sanki bir taka sesi duymuş gibi bir yere kulak veriyordu.

Halit kapıda gözüksüğü zaman kahvede uyuyanlar pek çoğalmıştı. Hasan'a baka baka Saffet Ferit'in de gözleri bulanmış, içinden, Karadeniz sahilleri, yemyeşil bir Giresun kıyısı geçer gibi olmuştu. Tam dalmak üzereydi.

Saffet Ferit uyku sersemi, Halit'in yüzündeki karışıklığı göremedi. Halit gelip oturdu. Kahveciye çayını ısmarladı. Saffet Ferit'in Boğaziçi sigarasından bir tane aldı:

— Ya, sen yalancının dik âlâsısın, yahut da dünya yüzünde insan denilen şey bizim bilmediğimiz, anlayamadığımız bir canavar haline gelmiş. Bu görülmemiş, duyulmamış şey: Bir adam bu kadar zengin, bu kadar muteber bir adam olsun da, bir kırtıpil aktörün parasına tenezzül etsin.

— Evvela ağzını topla! Saniyen sükûnet bul! Salisen olup biteni hulasaten anlat. Ağzını bozarsan ben de senden aşağı kalmam.

— Birader! Büyük artistsin, iyi aktörsün falan ama, pekâla da kırtıpilsin.

— Bana kırtıpil demezler, kibar düşkünü derler, enayi!.. Kırtıpil diye, senin gibi üstündeki elbise iğreti gibi durana derler. Sıfatları yerli yerinde kullan, tiyatro müdürü olacaksın, ayıp olur.

— Saffetçiğim! Yazıhaneyi güç bela bulduk. O ne hanmış, kardeşim! O ne hanmış! Onun kaç kapısı var, kaç asansörü var, kaç odası var, kaç merdiveni var, kaç?..

— Kaçma, yeter.

— Yetmez birader! O han değil, Eyfel Kulesi, birader!..

— Gördün mü?

— Kimi?

— Eyfel Kulesi'ni.

— Resimlerini gördük a, birader! Demirden yapılmış değil mi? Bu hanın da, insanın ayağının altında zincir gibi şıkırdayan, sallanan, beynessema vel'arz köprüleri var.

— Her ne hal ise, kısa kes.

— Neyse... Bu garip, esrarengiz, bin bir kapılı, bin bir odalı, köprülü möprülü barhananın içinde dönüp dolaşırken bir buzlu camın üstünde herifin ismini gördüm. Kapıyı vurdum. Gir, dediler.

— Girdin. Herifin karşısına geçtin. Beyim, dedin...

— Dur yahu, daha oraya gelmedik... Bir babacan zatın karşısında buldum kendimi... Tahsin Bey yok mu, dedim. Şimdi gelirler, dedi. Hafifçe keçi kokan, yumuşak bir yerli maroken koltuğa kurulduk. Bekle bre bekle, bekle bre bekle... Tabii bu arada da gözlüklü efendi ile çene çalmaya başladık. Tahsin Bey'in hem taahhüt işi, hem komisyonculuk yaptığını, manifatura ithal edip kereste ihraç ettiğini, zahire borsasında göründüğünü, Amerika'dan siparişler beklediğini —Allah daha ziyade etsin— serveti, gayri menkuller bir yana, yarım milyonu geçtiğini öğrendik. Benim de dilim çözüldü: "Eh, öyleyse" deyiverdim adama, "Bize olan ufacak bir borcunu eda etmeyecek adam değilmiş" deyivermemle gözlüklü adamın beni baştan aşağıya soğuk bir nazarla süzmesi bir oldu.

— Tü Allah belanı versin! Bir çuval inciri...

— Gevezelik ettiğimi anladım ama, iş işten geçmişti.

Adam:

— Bizim beyin size borcu mu var? dedi.

Ben:

— Yok efendim, ne münasebet! dedim. Bizim bir arkadaş vardır: Aktör Saffet Ferit. Gençliklerinde Hasan Tahsin Beyefendi ile pek sıkı fıkı arkadaşmışlar. İçtikleri su ayrı gitmezmiş. Bizim Saffet, beyefendiden hep borç almış, Allah razı olsun! O zamandan gönlü gani imiş Tahsin Bey'in. Bizim Saffet'te para ne gezer? Kazanmıştır ama, tutmamıştır. Her ne hal ise... Bir turnede birkaç kuruş yapmış, Tahsin Beyefendi de ona ağabeylik etmiş: "Bende dursun paran!" demiş. Saffet çıkarıp birkaç kuruş bırakmış. Harpten evvel oluyor bu işler... Gel zaman git zaman, Saffet'le görüşememişler. Saffet de mahcup oğlan! Gidip Tahsin Bey'den

parasını istememiş. Pek ihtiyacı da olmamış herhalde. Şimdi çok ihtiyacı var. Küçücük bir kumpanya kurduk. Bir turneye çıkalım, diyoruz. Tahsin Bey'i hatırladık. Yine bize himmet eder, dedik.

Adam:

— Ben bu uzun masaldan bir şey anlamadım. Siz mi Tahsin Bey'e, Tahsin Bey mi size medyun?

— Kimse kimseye medyun değil efendim. Hem ben iyice bilmiyorum, deyip kestim. Elimde mektup var, Tahsin Bey'e vereceğim. Herhalde kendileri benden iyi bilirler.

Adam:

— Verin mektubu bana, dedi.

Cart cart, zarfı yırttı. Okudu. Bir benim yüzüme, bir mektuba baktı. Bastı kahkahayı! Sonra sağdan bir kapı açtı. Bir yere girdi. İçerden de kadın gülüşmeleri duydum. Biraz sonra girdiği kapıda, birbiri üstüne üç mütebessim kadın başı uzanıp bana baktılar. Bu sefer soldan, görünmez bir kapı açıldı. Şişman, güzel bir adam, çirkin bir sesle:

— Ne oluyoruz, Rıza Efendi, Allah aşkına? dedi.

— Beyefendi! Şu adam size bir tezkere getirmiş. Siz de rahatsız edilmemenizi emir buyurmuştunuz; beklettim. Pek gülünç bir şey, efendim! Güya siz bu adama mı, yoksa arkadaşına mı borçlu imişsiniz, güya...

Güzel adam:

— Ben mi? dedi.

Beni baştan aşağı süzdü. Tezkereyi okudu. Başını salladı. Yine bana baktı. Rıza Efendi'ye:

— Artık bunlar çok oluyor. Geçen gün de birisi gelmişti böyle. Desene İstanbul dolandırıcı ile dolmuş... Git sen bir polis çağır bana, Rıza Efendi.

Rıza Efendi gitmeye hazırlanırken, ben de ayağa kalktım. Şişman adam, Rıza Efendi'yi odasına aldı. Şaşırmıştım. Gideyim mi, bekleyeyim mi, ne yapacağımı bilemiyordum. Ama, en iyisi tüymekti. Tam sıvışacağım sırada Rıza Efendi, patronun kapısından geri geri yerlere kadar eğilerek çıkıyordu. Durmadan da: "Başüstüne efendim! Başüstüne efendim!" diyordu.

Ben olduğum yerden kıınıldamadım. Rıza Efendi kapıyı kapadı. Bana döndü:

— Bana bak, dedi, hadi git. Yine verilmiş sadakan varmış; beyin iyi bir tarafına rastladın.

— Tezkeremi okudu; tanıdı bizim Saffet'i, değil mi?

— Hâlâ tezkereden, Saffet'ten bahsediyor sıkılmadan... Efendi! Ya seni kandırıp buraya göndermişler de dolandırıcılıktan, şantajcılıktan haberin yok; saf adamsın! Yahut da sen sahiden azılı cinsinden bir dolandırıcısın. Efendi, efendi! Bizim bey, bir kopuktan borç alır mı hiç? Hem kaç lira imiş?

— İki yüz elli lira.

Tekrar odaya girdi. Az sonra patronu ile beraber çıktılar. Ben hemen etekledim:

— Efendim, dedim, Saffet Ferit kulunuz...

Üzerime yürüdü. Kapıyı gösterdi:

— Bir kelime daha, dedi, senin evvela pestilini ben çıkarırım. Sonra da karakolda çıkartırlar, anladın mı? Benim aktörden maktörden arkadaşım yoktur. Ne de kimseden ödünç para almışımıdır. Tanımam, etmem, bilmem. Sen deli misin, be adam? Biz tüccarız. Öteye beriye para kaptıracak olsak ticaret yapabilir miydik? Hadi borçluyum diyelim. Hani senet, hani makbuz, hani ufacak bir mektup? Tüccarız; bono veririz, bono alırız. Borç alır, borç veririz. Ama, biz işimizi koskoca bankalarla görürüz, avanak! Bir aktörden iki yüz elli almışım; olur şey değil!

— Efendim, bu iş harpten evvelki iş. Hem galiba borç almak filan da değil, zatı âlinize emanet bırakılmış...

— Bana kimse emanet para bırakmadı. Hem senin aklın keşiyor mu, efendi? Harpten evvel bırakılan para şimdi mi istenir? Ben harpten evvel de tüccardım. Yeni zenginlerden değilim. Daha duruyor karşımda!.. Defol! Seni dolandırıcı yamağı seni!

Kapıdan çıkarken Rıza Efendi'nin sağ ayağını gayri nazik bir yerimde duyar gibi olmadığımı şükrederek muhterem tüccarın yazıhanesini terk ile, milyonerlere borç verip de alamayan itibarsız aktörlerin huzuruna şitaban oldum.

— Acaba herif bizim Tahsin değil miydi?

— Git bir bak istersen...

— Birader, sorup soruşturmadın mı? Nereliymiş, nerede oturmuş?

— Nasıl sormam, arkadaş. Asıl Samsunluymuşlar.

— Evet...

— Şimdi Suadiye'ye taşınmışlar.

— Orasını geç. Vaktiyle?

— Vaktiyle Beyazıt'ta Soğanağa Mahallesi'nde oturmuşlar.

Rıza Bey söyledi.

— Tamam. Bundan evvelki yazıhanesi?

— Bundan evvelki yazıhanesi de Selamet Hanı'ndaymış.

— Tamam.

— Samsun eşrafından, Sarıca oğullarından Hacı Eşref Efendi'nin torunuymuş.

— O da tamam. Eee?..

— Eeesi sağlık! Hem yahu, ben onu seninle, uzaktan da olsa, kaç defa beraber gördüm. Ta kendisi. Biraz daha şişman, biraz daha yakışıklı.

Artık konuşmadılar. Rıhtım kahvesini, rıhtımı, Ömer Âbit Hanı'nı, Köprü'yü, Sirkeci'yi bir kenara bırakıp Sultanahmet Parkı'nda bir kanepeye çökünceye kadar konuşmadılar. Orada da bu meseleden hiç açmadılar. Kalktılar, yine yürüye yürüye Şehzadebaşı'nda, her zaman toplandıkları kahveye yorgun, halsiz düştüler. Yine konuşmadılar. Bir ara Saffet:

— Ben eve kadar bir gidip geleyim. Sen beni bekle, Halit, dedi.

Gitti. Bir saat sonra döndü. Halit'e:

— Git bir zarf kâğıt al! dedi.

Kâğıda eski Türkçe yalnız bir tek kelime yazdı: Hayret. Halit'e, yazmadan evvel sordu:

— Hayret! Ha ile mi yazılır, hı ile mi?

— Hı ile...

— Ya Hırt nasıl yazılır?

— Ha ile.

— Emin misin?

— İdadi birden kovulmayız ya!

— Öyleyse şu yazdığımı oku bakayım.

— Hırt...

— Bilemedin kaldır küp! Bu Hayret. Ama, o enayi de senin gibi okuyacaktır. Zararı yok!

Zarfın içine bir başka tezkere daha koyarken Halit:

— Ver okuyayım şunu, Saffet, dedi.

Verdi. Kâğıtta şu satırlar vardı:

Canı istediği zaman ödemek üzere Hasan Tahsin'e iki yüz elli lira borç veren enayi:

Saffet Ferit

Altında:

Canı çektiği zaman ödemek üzere Saffet Ferit nam aktör bozuntusundan ödünç iki yüz elli lira alan Hayret: (Arap harfleriyle hı yazılacakken, ha ile yazılmış bir Hırt):

Hasan Tahsin

Mektubu postaneye atmak üzere cebine yerleştirirken Saffet Ferit'in yüzünde hudutsuz bir acı, bir bitkinlik vardı. Dudaklarında bir çirkin bükülme, sanki gülüyordu. Gözlerinin adeta rengi uçmuştu. Bir şeyler söylemek istiyor, söyleyemiyordu. Kafasına, diline, yakası açılmadık küfürler birikiyordu. Ama, bir tanesini söyleyemedi.

Öyle bir sövmek istiyordu ki, Karadenizli Deli Hasan işitsin de şaşıp kalsın. Hatta öyle bir an geldi ki, Saffet Ferit, şapkasına bir yarım metre uzun değnek diksın, ucuna gazlı paçavralar sarsın, yaksın, sokaklara "Deli Saffet'im ben" diye fırlasın, dostlar beni bu hale getirdi; desin, istedi. Gazeteleri ters tutsun...

Saffet Ferit şimdi hiçbir şey duymuyordu. Ne etraftaki insanların sesini, ne tavla pullarının tıkırtısını, ne de bozuk masadaki bilardo toplarının tıkırtısını... Dalmış gitmişti. Bir aralık kahveci gelip Halit'e:

— Halit Ağabey, sizi bir delikanlı aradı. Hani o gözleri, gırtlığı fırlamış biri vardı ya, o.

— Ha, Suat, dedi Halit.

Bunu da duymadı. Gözleri bir noktaya dikildi. Düşünmedi, işitmedi, görmedi. Bu sırada onun eline bir cıgara tutsan, bir yerine iğne batırsan, sinirleri her zaman yaptığı aksülameli göstermeyecek, muhakkak birkaç saniyelik bir gecikme ile ce-

vap verecekti. Kessen kanı çıkmazdı. İnsanların büyük teessür anlarında, bir nevi dalışları vardır. Onları uyandırmak için sarsmak, tokatlamak lazım gelir. Saffet Ferit işte o anların ufak çapta bir benzerine tutulmuştu.

Halit:

— Ne oluyorsun, yahu? dedi.

Ama, yine duymadı. Neden sonra kendine geldi. Etrafına hayretle, korkuyla baktı. Kendini topladığı zaman gözlerinin içine bir ihtiyarlık gelip çöktü. Bu gözler, dünkü Saffet Ferit'in gözlerinden yirmi yaş büyük bir Saffet Ferit'in gözleriydi. Başını salladı. Burnundan birkaç defa güldü. Bir şey söyleyemedi. Halit, halden anlar adamdı. O da düşünceye dalmış gibi yaptı. O insanları aktörden iyi tanırdı. Böyle gelmiş, böyle gidiyordu. Para hiçbir zaman insanı adam etmezdi. İyisi mi, buldu mu, yemeliydi. Yoksa bizim bilemeyeceğimiz bir görüşe, bir ahlaka saplanırdı insan. Bu ahlakta yalnız, yalnız o para denilen şeyi her ne pahasına olursa olsun kazanmak vardı. Şeref de oydu. Ahlak da oydu. Namus da oydu. Bir bakıma, doğru da: Onunla satın alınmayacak hiçbir şey yoktu: Pırlantasından insanına kadar. Şu Hasan Tahsin, iki yüz elli lirayı onun aptallığı yüzünden—bir izzetinefis meselesi yaparak— iade etmemişti. Ama, bu akşam herhangi bir dalkavuğun herhangi bir lakırdısına yüz lira harcayabilirdi. Bir güzel kıza beş yüz liralık bir elmas hediye edebilirdi. Bir övünebilmek için bu gece üç yüz liralık bir ziyafet çekebilirdi. Onun için Halit fazla üzülmedi. Azıcık üzöldüyse bile, insanların bu hale gelişinden doğan umutsuzluktan değil, parayı bulamadıkları içindi. Aktöre ne bakarsın! Aktör zayıf adamdı, tecrübesizdi. Hayatta böyle vakalarla demek hiç karşı karşıya gelmemişti ki bu kadarla üzülebiliyordu. Halbuki şöyle düşünmeliydi: Bulursam yerim, bulamazsam sürterim. Bulduğum zaman prens, bulmadığım zaman büyük aktörüm. Hasan Tahsin denilen namussuz ise, parası olduğu için adamdır. Olmadığı gün —hele bir olmaya görsün— yeniden köpikleşecekti. Üzülmeye değmez.

Saffet Ferit'in iyice kendine geldiğini gören Halit:

— Sen daldın be Saffet, dedi. Amma da yaptın ha! Şey... Ne söyleyecektim? Ha! Suat bizi aramış. Bir haber mi var, dersin?

— Ne haberi olacak elin fukarasında? Öyledir o zavallı! Turneye çıkacağız diye içi içine sığmıyordur.

Suat biraz sonra kahveden telaşla içeri girdi. Halindeki gayri tabiiliği yalnız Halit değil, aktör de —bütün dalgınlığına rağmen— hissetti.

— Hayrola Suat? dediler.

Suat:

— Annem... dedi.

Sustu. Yutkundu. Halit'le Saffet, üzüntüyle beklediler. Suat yine:

— Annem, dedi. Yine sustu.

— Ne oldu annene, Suat?

— Şey... Hiçbir şey olmadı. Anneme söylemişim turneye çıkacağız diye de...

— İzin mi vermiyor? Zaten kaldı, oğlum, gitmiyoruz...

— Yok, izin veriyor. Paramız yok, demiştim, turneye çıkmaya. Çıkardı, on altını varmış. Bozdurun, dedi, gidin. Dönüşte bana ödersiniz.

Halit:

— Nerede altınlar?

— Bende.

— Sabahtan beri onlarla mı geziyorsun? Hay ihtiyatsız hay! Ver onları bana.

Bir sırmalı kese içindeki altınları Suat'tan aldı. Keseyi havaya atıp tuttu:

— Altın kaçtan gidiyor, kırk ikiden mi? Kırk bire okutsak... Hadi kırka okutsak, dört yüz papel. Yaşasın Zilha Hanım!

Suat da, Saffet de, Halit de çocuk gibi seviniyorlardı. Saffet:

— Bak şu Allah'ın işine! diyordu. Çobana keçilerini kaybettirir, buldururmuş sevindirmek için. Bak şu Allah'ın işine!

Sözünü bitirir bitirmez kafasına bir başka ihtimal gelip çörekledi. İnsan biraz düşünse, dedi, kendi kendisine... Böyle bir iş için bunu yapacak ana, baba, karı, kız kardeş, amca, dayı olamayacağını bulabilir; ne enayiymişim! Şimdi sabit gözlerle Suat'a bakıyordu. Suat ise ondan habire gözlerini kaçırıyordu. Kör Halit keseyi avucundan avucuna aktarmakla meşguldü. Aktör, nihayet Halit'le göz göze gelebildi. Halit, masum çocuk-

lar gibi gülüyordu. Aktörü bir facia suratı takınmış görünce afalladı. Saffet Ferit'in gözlerinden akan düşüncesi Halit'in beyninde şimşek gibi çıktı. Yüzündeki, gözündeki gülümseme donuverdi.

Şimdi ikisi de gözlerini Suat'a dikmiştiler. Suat bir Halit'e, bir ötekine bakıyor, gülümsemeye çalışıyordu. Baktı ki olmayacak, o da ciddileşti.

Halit'le Saffet:

— Doğru söyle, dediler.

O hâlâ anlamamazlığa vuruyor:

— Neyi doğru söyleyeyim, Halit Ağabey?

— Ne istiyorsunuz, Saffet Bey?

Onlar hiç cevap vermiyorlar, gözlerini kırpmadan Suat'a bakıyorlardı. Suat neden sonra anlamış gibi yaptı:

— Düşündüğünüz şeye bak, dedi, öyle şey mi olur? Bizim valideyi Halit Ağabeyim tanır. Hiç ona böyle şey yapılır mı? Hem ben öyle delikanlı mıyım?

Halit'le Saffet, Suat'ın bu sözlerinden artık şüpheleri kalmamış gibi davranmayı daha doğru bulmuş olacaklar ki, başka şeylerden bahsetmeye başladılar. Suat'ın bütün gayretlerine rağmen tiyatro turnesine dair pek yarım yamalak, pek sudan karar verdiler.

Suat tutunamayacağını anlayınca:

— Ben vapuru kaçırmayayım, gideyim, dedi.

— Hadi güle güle, Suat, dediler. Teşekkür ederiz. Pazartesiye arkadaşlarla bir karar veririz. Annene hürmetler!..

Halit'le Saffet yalnız kalınca altınlardan hiç laf açmadılar. Ayrırlırlarken Halit:

— Yarın benimle Üsküdar'a gelir misin, Saffet? dedi, on birde iskeledeyim.

Saffet Ferit:

— Muhakkak gelirim, dedi.

Ayrıldılar.

Tam saatinde buluştular. Üsküdar'a indikleri zaman Halit:

— İstersen sen beni şurada bir kahvede bekle, dedi, Suatların evi epey uzaktır.

Saffet:

— Yok, geleyim ben de seninle. Çoktan... Senelerdir geçmedimdi Üsküdar'a. İstanbul'un bozulmamış bir semtidir. İnsanları namuslu, fukaradır. Bir tatlıca İstanbul köylüsüdürler. Bazen İstanbul'da meyhanede, kahvehanede başka türlü bir delikanlıya rastlarım. "Ulan," derim kendi kendime "Şu oğlan ne Çeşmemeydanlı, ne Edirnekapılı, ne de Karagümrüklü; olsa olsa Üsküdarlıdır" doğru çıkar.

— Hakkın var, Saffet, Üsküdarlı bir başka şehirlie benzer. Bana öyle gelir ki, Üsküdar'da hiç zengin oturmaz. Üsküdar'ın külhanbeyi olur ama, zıpiri, edepsizi olmaz. Sanki burada ne haine, ne nanköre, ne de kancık adama rastlanır. Üsküdar'ın delisi bile sakın, zararsız olur gibime gelir.

— Üsküdar, İstanbul'dan Diyarbakır kadar uzaktır.

— Vallahi öyle. Mesela Kadıköylüde de Kadıköylüyüm diyen bir taraf vardır ama, ne olsa Beyoğlu tarafı, İstanbul tarafı insanıdır. Halbuki adam, Üsküdarlı ile iki kelime konuşur konuşmaz "Hemşerim, sen Üsküdarlısın" deyiverir. Kendine has bir konuşuşu, gülüşü, giyinişi vardır Üsküdarlının. Nasıl biz, Karadenizliyi lisanından hemen çakarsak, kendim için söylemiyorum ama, adamı, Üsküdarlıyı daha iki lakırdı eder etmez anlayıverecek sanırım.

— Ben de öyle.

Arnavutkaldırım, minimini mescitli, sakın, karışık sokaklar: Cumbalı, kafesli, şahnişli, içleri tertemiz evler: İnsan bu evlerin içine burnunu soksa; çamaşır, sabun, odağacı, nefis bir çamur kokusu duyar.

— İşte Yedi İncirler. İşte Akzadeler, işte Borazancıbaşı, işte Salihpaşa Çeşmesi, işte Dört Yetimler, Sancak Sokağı, Deli Mehmet Çıkmazı. Hasan Almaz, Kirazlı Çeşme, İki Ahmetler, Baba Cafer, Belalı Dede...

— Ne söylenip duruyorsun, Halit?

— Ben çocukken bu sokakların isimleri böyleydi.

— Şimdi değişti mi?

— Bilmem.

— Baksana tabelalara...

— Bakamam. Korkarım, değıştirdiler diye.

— Tuhaf! İnsan şu isimlerin hepsinin tarihini çabucak, kendine göre yazıveriyor.

— Hem de herkes başka bir masal.

— İsimlerin bir acayip tadı var.

— Şeftali gibi isimler.

— Karpuz gibi.

— Kavun gibi.

— Hünnap gibi.

— Döngel gibi.

— Yok, anasının gözü gibi.

— Üsküdar'da bir Anasının Gözü Sokağı muhakkak vardır.

Gölüşerek yürüdüler. Bir tahta perdenin önünde durdular. Ev, dışarıdan gözükmüyordu. Büyükçe bir bahçenin ta dibinde olacaktı. Kapıda telden yapılmış bir halkayı yakalayıp çekince içeride bir sığır boynu çingırağı öttü. Ses seda çıkmadı. Birkaç defa daha kapıyı çaldılar. Ses veren olmadı. Cevap çıkmayınca kapıyı hafifçe ittiler. Açıldı. Karşlarına bir bahçe serildi. Siyah beyaz çakıldan mozaik bir yol; tahtaları simsiyah kesilmiş bir minnacık evin önüne kadar gidiyordu. Yol boyunca iki sıra fındık, şimşir ağaçları dizilmişti. Bahçe kuş cıvıltısı içindeydi. Bir kuyunun kapağı üstünde, kenarı parıl parıl kırmızı bakır kuşaklarla sarılı tahtadan bir kova gözüküyordu. Biraz ileride kocaman, ihtiyar bir dut ağacı, gökyüzüne uzamış gitmişti.

Biraz daha yürüyünce çimenlerin arasında altın gibi sarı piliçleriyle bir kuluçka üzerlerine yürüdü. Bir kara kedi durup vahşi sarı gözleriyle onlara baktı. Ok gibi fırlayıp gitti. Pek yakınlarda kendisi gözükmeyen bir horoz öttü. Bir hayvan böğürdü. Evin önünde durmadan akan bir çeşmenin önüne vardılar. Çeşmenin üstündeki pencerelerin kenarında üç dört kırmızı biberle, kaplamaya çakılmış kocaman bir temel çivisinde tozlu bir şişe, külrengi kesilmiş bir iple, eğilmiş, sarkıyordu. Saffet içinden, gül sirkesi, dedi. Sanki içinde bir şey titredi, bir şeyler hatırlar gibiydi. Gül sirkesinin kokusunu da duyar gibi oldu. Kapının el biçimindeki tokmağını vurdular. On iki, on üç yaşlarında böcek gibi siyah bir kız, kapıyı açtı:

— Buyurun! dedi.

— Suat Bey'in annesi evde mi?

— Evde efendim, buyurun!

Sanki bekleniyorlarmış gibiydi. Kapıdan girince taze mayıs kokusu burunlarına çarptı. Yer mayısla yeni sıvanmış, kuru-muştu. Pırıl pırıl samanları parlıyordu. Ayakkabılarını çıkardılar. Küçük Arap kızı onları ellerinden aldı.

Toprak zeminin üzerine uzunlamasına konmuş tahtaların üstünden pek serin bir alacakaranlığa doğru yürüdüler. Tah-talar, onları bir merdivenin önüne getirdi. Altı, yedi ayak bir merdiven çıktılar. Kışlık yün perdesi hâlâ kalkmamış bir kapı-nın önünde kız, onları durdurdu:

— Büyük yenge, dedi, Suat Bey'in arkadaşları geldi.

Kalın bir kadın sesi:

— Buyur etsene odaya, kız...

Perdeyi kaldırıp içeri girdiler. Şimdi deminki bahçeye bakan bir odadaydılar. Tam karşılarında bir sedir vardı. Odada iskem-le namına bir şey yoktu. Yerde bir koyun postu ile iki minder, bir de dikiş makinesi göze çarpıyordu. Karşıdaki sedire oturdular.

Kadın:

— Safa geldiniz, dedi. Kusura bakmayın! Odayı da toplaya-madım. Bu sene de havalar bir adamakıllı düzelmedi ki. Nere-deyse haziran. Ortalık hâlâ serin.

Halit:

— Safa bulduk, hanım teyze. Beni tanıdınız mı?

— Nasıl tanımam, Halit Efendi oğlum, hep beklerim. Bay-ramlarda olsun bir gelmezsiniz. Hıyanet çıktınız. Ama, ben kusura bakmam.

— Eksik olma Zilha Hanım Teyze.

— Hakkınız da yok değil; Üsküdar uzak semt doğrusu. Bu bey oğlumu tanıyamadım.

— Efendim, Saffet Bey de bizlerdendir. Oyuncu.

— Estağfurullah, oğlum. Bizim bey güya memur beydi. Gizli gizli gider, Kel Hasan'la oynarmış. Sonradan haber al-dım. Yüreğime inecekti. O zamanlar böyle miydi ya? Biz, tiyat-

ro, sinema bilir miydik? Ayıp sayardık. Şimdi bir artist modası çıktı. Erkekler hadi neyse ne; ama, kadınlar...

Sustular. Uzunca bir zaman nereden başlayacaklarını bilemediler. Nihayet Halit:

— Efendim, sebebi tasdiimiz...

— Estağfurullah evladım. Şeref bahsettiniz.

— Estağfurullah! Eksik olmayın efendim! Elinizi öpmekle bahtiyar olduk. Efendim, sebebi tasdiimiz... Suat Bey dün akşam teşrif etti. Bize karşı göstermiş olduğunuz teveccühe minnettar kaldık. Sonra düşündük, gidelim, hanım teyzeye hem teşekkür edelim, hem de kabul edemeyeceğimizi söyleyelim, dedik. Buyurun kesenizi!..

— Ah oğlum! Bilmezsiniz. Üç aylık beyden kalma maaşla geçiniyorum. Bu para benim cenaze paramdı, kefen paramdı. Suat'a ben verdim bu parayı diyeceğim ama, diyemiyorum. Zamanlar kötü, Halit Bey oğlum. Elde avuçta yok. Oğlan bir artistliktir tutturmuş gidiyor. Keşke bir zanaat sahibi olsaydı: Berber olsaydı, kunduracı olsaydı, nalbant olsaydı... Babası sağken ne yaptı etti, okuttu Suat'ı. Liseyi de bitirdi. Babası ölünce ben dul kadın, üniversiteye gönderemedim. Kendi başına buyruk olsun dedim. Artist oldu. Olsun, zararı yok! Ne olursa olsun ama, adam olsun diyordum. Sen kalk, benim sandığı kır, kefen paramı al. Bereket gün görmüş kadınım. Başka bir kadın olsaydı benim yerime yüreğine inerdi. Çok gücüme gitti. Elin aşufteleriyle yiyor sandımdı. Demek bu parayı size verecekmiş. Eh, bir dereceye kadar...

— Evet hanım teyzeciğim. Bir turneye çıkacaktık.

— Söyleyip duruyordu ama, turnenin parasını o çekecek değil ya, diyordum.

— Tabii değil mi efendim? Efendim! Biraz darda kaldık. Alacaklarımız vardı. Tahsil edemedik. Suat da bunu duymuş. Bu çocukluğu yapmış. Artık siz onu bize bağışlayın. Buyurun paranızı!

Kadın kesesini aldı. Bir şey söyleyecek gibi oldu. Söyleyemedi. Hemen yeniden alacaklarmış gibi entarisinin cebine soktu:

— Zamanlar kötü Halit Bey oğlum! dedi.

Bu sırada kahveler geldi. İhtiyar kadın:

— Söyleyin ona eve gelsin dedi. İki gecedir evin semtine uğramadı. Bu işten hiç bahsetmeyiz. Gelsin, öpsün elimi. Bu da onun son cahilliği olsun. Ben yapacağımı bilirim: Yarından tezi yok, ona bir memuriyet bulmak için yeldirmemi sırtıma geçirmeliyim. Başını da bağlamalıyım onun. Size gelince beyler, onu içinize almayın. Başka arkadaşlarınız varsa, tembih edin; onlar da almasın. Size de vasiyetim olsun: Siz de vazgeçin bu işten. Belki siz bu oyunculuk sayesinde bir gün aç, bir gün tok geçiniyorsunuz. Ama, o oğlan bu işi yapamaz. Sıhhati müsait değildir. Hastalıklı büyüdü. Vakti hali yerinde insanların evlatları olsun artist biraz da. Fukaranın çocuğuna artistlik neymiş? Kör olsun! Hep de fakir fukara çocuğu özenir sizin işe. Halit Efendi! Anasının kefen parasını çalan çocuktan kime hayır gelir ki, size gelsin? Yalvarırım size Halit Beyefendi oğlum! Çocuğumun istidadı bile varsa kırın... Sizden ricam bu.

— Mademki öyle istiyorsunuz, elimizden geleni yaparız.

— Onu da, eve dönmem derse, kulağından tutup getirmek size düşer.

— Emredersiniz Zilha Hanım.

— Estağfurullah!

Kadının elini öptüler:

— Bahtiyar olun dedi, teşekkür ederim. Bana gücenmeyin. Babasından çok çektim.

— Allahısmarladık, efendim.

— Güle güle, efendi oğlum, güle güle! Yine buyurun! Bir gün gelin de bir suböreği yapayım size.

— İnşallah efendim!

Sokağa çıktıkları zaman Saffet Ferit'i yine düşünür gören Halit:

— Saffet, dün akşamki gibi yine daldırma Allah aşkına dedi.

— Dün akşam düşünmüyordum. Sahiden dalıp gitmiştim. Sanki beynim uyuşmuştu.

— Şimdi ne düşünüyorsun?

— Senin düşündüğünü... Sen söyle önce. Ne düşünüyorsun?

— Ben bir insanın hem haklı, hem haksız olup olmayacağını düşünüyorum.

— Yani nasıl?

— Senin de anlamam kışlaşmış, birader. Bir meselede bir insan aynı zamanda hem haklı, hem haksız olabilir mi?

— Olamaz. Ya haksızdır, ya haklı.

— Peki, bu kadın haksız mı?

— Haklı gibi geliyor insana ama, haksız.

— Bana da tam tersi: Haksız gibi geliyor ama, haklı.

— Aynı yola çıkar.

— Aynı yola çıkmaz.

— Çıkar.

— Çıkarsa daha iyi ya! Demek ki bir insan bir meselede hem haklı, hem haksız olabilir mi.

— Olamaz.

— Sana göre haklı olan bana göre pekâlâ haksız olabilir. Yahut da bunun aksi...

— İyi ama, ya ikimiz de bu meselede bitaraf değilseniz...

— Bitaraf olmak ne demek? Her fikir şuna göre doğru, buna göre yanlıştır.

— Bir fikrin yanlış veya doğru tarafları olamaz mı?

— Fikrin olamaz.

— Ulan, filozof gibi konuşmaya başladık. İşin içinden çıkamayacağız.

— Şu kadın haklı mıydı, haksız mı?

— Haksız.

— Yani bu meselenin bir tek fikir tarafı var sence. Hadisenin hiçbir ehemmiyeti yok. Onun için haksız, değil mi?

— Haklı!..

— Tü Allah belanı versin! Mahsus mu yapıyorsun?

— Kadının haklı olması, haksız olmasına mani değil ki, esas fikir de...

— Anlamadım.

— Anlamazsın tabii. Bu meselede o kadın haksız.

— Peki, kadının haklı tarafı neresi?

— Kadının haklı tarafı yok ki.

— Şimdi var, dedin!

— Kadının haklı tarafı yok.

— Neyin haklı tarafı yok?

— Senin haklı tarafın var da bunu kadına yüklemeye çalışıyorsun. Kadın aslında haksız. Haksız ama, günahsız da. İşte onun için görünüşte bize haklı gibi geliyor. Kadına ne oluyor be? O ne kötülüğünü görmüş aktörlüğün de oğluna mani olmaya çalışıyor? Ama, sen çok gördün, ben çok gördüm. Öyle olduğu halde bir istidatlı gence: "Sen aktör olamazsın oğlum" diyebildin mi? Diyemedin. Kadına n'oluyor?

— O mesele başka! Ya kese, ya altınlar?

— Katırı seven tekmesine katlanır. Ben analık diye ona derim.

— Nerdeyse hırsızlığı da müdafaa edeceksin sanat uğruna. Elin zavallı cahil kadını da hâkim olsan mahkûm edecek sin.

— Haksız çıkaracağım.

— Bizde jüri olsaydı, sen iyi aza olacaktıydın. Sence demek, kadıncağızların sandıkları kırılın, kefen, cenaze altınları alınsın, tiyatro kumpanyaları kurulsun. Zurnalar, davullar çalınsın...

— İşte geldik meselenin hakikatine... Hayır, böyle olmasın, dediğin gibi olmasın. Millet tiyatroyu sevsin de korusun. Korusun da böyle vakalar olmasın...

— Yani hükümetler, belediyeler korusun...

— Kim korursa korusun. Ama, artist dediğin, alabildiğine öyle ufak tefek oyuncak kabilinden değil, alabildiğine hür olmalıdır. Muharrirle birleşip her türlü küçüklük, her türlü peşin hüküm, her türlü yalnız kendine çevrili bir ahlakla alay etmeli, o ahlakı kepaze etmeli, o nevi düşüncelerle mücadele etmelidir.

— Maşallah! Güzel fikirlerin varmış da haberimiz yokmuş. Ama, bir Üsküdarlı hanım teyze de senin gibi düşünemezse haksızmış.

— Üsküdarlı Zilha Teyze hiçbir şeyi düşünmüyor... Düşünse, oğlunu bir daha eve almazdı, bunu yaptı diye. O zaman bu mesele hakkında düşünüyor derdim. İşte düşünmediği, düşünemediği için de bu meselede bir fikir sahibi olmadığı için de haklı; yani günahsız.

— Netice itibariyle hanım teyzenin bir haklı tarafı var demek?

— Yok.

— Be, birader! Şimdi var dedin.

— Var, demedim. Günahsız dedim ama, hadi hakkı var dedim sayalım. Her hadisede bir fikrin neticesi, sonunda hadise haline gelebilir. Bu fikri kavramadan o hadise hakkında düşünemeyiz. Hanım teyze bu fikri kavramadığına göre, haksız.

— Nerede haklı?

— Hâlâ nerede haklı diyor, öyleyse, şurada haklı: Bilmeyecek, tiyatronun mücadele edeceği bir başka fikirden (daha doğrusu fikirsizlikten) hareket etmesinde...

— Haksız tarafından haklı desene.

— Güzel buldun. Haksız tarafından haklı. Bak sonra Suat'ın vaziyeti de tuhaf: Bizim gözümüzden bakarsan: Kahraman. Anasının gözünden bakarsan: Hatırsız evlat. Kanun gözünden bakarsan: Hırsız.

— Daha başka göz kalmadı. Bir de benim kör gözüm kaldı.

— Bir filozof gözüyle bakarsan, şu vecizeyi korkmadan söyleyebilirsin: "Bir hırsız aynı zamanda bir kahramandır."

— Keselim de hemen şu vapura binelim. Atalım kendimizi bir İstanbul tarafına. Üsküdar seni bayağı bayağı bir fikir adamı etti. Fikrini de adamakıllı ifade ve izah edemiyorsun ama, her ne hal ise...

Saffet Ferit cevap vermedi. Vapurun ikinci mevkiindeki açık sıralarda oturup da önlerinde deniz akmaya başladığı zaman:

— Halit, dedi, yarın seninle vapura binelim. Boğaz'a gidelim. Anadolu yakasında bir köy var; ismini hatırlayamıyorum. Vapurun yanaştığı iskeleyle hemen bitişik, şirin mi şirin bir kahve her zaman gözüme çarpar. İnsem bir kahve içsem, bir nargile çeksem derdim. Her zaman aklımdadır. Tembellikten değil, hani çocuklar en güzel yemişi en sona saklarlar, bir türlü yemeye kıyamazlar. Ben de bu işi en sona saklamayı düşünüyorum. Oraya gidip bütün dünya ile hesaplarımı, nargilemi çekerken göreyim. Göreyim de bu iş bitsin.

— Öyleyse bekle. Buna daha vakit var. Hem ben gelemem. Ben yarından tezi yok, iş peşindeyim. Sen uğursuz geldin. Biraz da kendim uğraşayım bakayım. Pazartesiye kadar gözükmem.

— Öyleyse kendim giderim.

— Sırtı sıra git birkaç gün. Fikirlerin taze havaya muhtaç... Merak etme, daha hesabın bitmedi. Sakın göreyim de, deme. Ne diyordun hani: “Ümidi bir milletin gömülmez” mi, neydi?

Sustular. Vapur artık köprünün Üsküdar İskelesi'ne yanaşmak üzereydi.

Halit:

— Saffet, dedi, sen bir vicdan istirahati hissetmiyor musun bugünkü hareketimizden?

Saffet:

— Ediyorum, kör olası! dedi.

— Ben senden bunu umardım. Nerede kaldı deminki düşüncelerin öyleyse?

Saffet Ferit mahzun mahzun:

— Üsküdar'da, dedi.

II

Tren hareket etmek üzereydi. Saffet Ferit oradan oraya koşup duruyordu:

— Hadi çocuklarım. Hadi kızım. Hadi yavrum!.. Aman bir eksliğimiz olmasın. Salih, benim bavulu yerleştirdin mi?

— Halit Ağabeyim gelmedi.

— Ne diyorsun yahu? Trenin kalkmasına on dakika varmış.

— Vapur şimdi yanaştı.

— Ya bundan da çıkmazsa?

— Çıkmazsa, demek Halit bir kazaya kurban gitmiştir. Her şeyi hazırlasın, yapsın, etsin de...

— Belki de vapura yetişememiştir.

— İmkânı yok.

Halit kan ter içinde gözüksü:

— Anamdan emdiğim süt burnumdan geldi, dedi.

Etrafına bakındı:

— Sitâre nerede? dedi.

Saffet Ferit'in gözlerinde ufacık bir hiddet kıvılcımı yandı söndü. İçinden: “Tamam, dedi, herife bak! Kimseyi sormuyor

başka. Tamam! İşimiz var öyleyse..." Sitâre, vagonun koridorunda camın önündeydi. Kırmızılar giymişti. Sarı saçlarını iki örgü ile bir şapka gibi kafasına örmüştü. Saffet Ferit'le göz göze geldiler. Genç kız tatlı tatlı güldü.

Saffet:

— İşte Sitâren Halit, dedi.

"Sitâren" kelimesi Halit'i kendine getirmeye kâfi geldi:

— Merak ettim, dedi. Annesi köprünün Kadıköy İskelesi'ne gelmişti de... Acaba bundan evvelki vapura yetişebildi mi diye üzülüyordu da...

— Yetişmese senin geldiğin vapurla gelirdi. Bundan üzülecek bir şey yok.

— Ne bilsin kadın, yahu? Başka vapur yok, sanıyormuş. Davulcu Arap ne oldu? Buldun mu?

— Buldum.

— Tabii, meyhanede.

— Dediğin yerdeymiş. Zor bela ayıldı fellah...

Nihayet hepsi yerlerine oturmuştu. Tren kalktı. Saffet Ferit'le Halit müstesna, öteki artistler bir üçüncü mevki kompartımana tıka basa dolmuşlardı. Nihayet tiyatro müdürü ile birinci aktör, ikinci mevkiin gri kadifelerine yaslanıp bir oh, diyebildiler. Bu göreneğe her zaman riayet edilirdi: Kumpanya müdürü ile birinci artist, gidecekleri yerin muteberanı, okumuşu, yazmışu ile temas edecekleri için, ikinci mevkide seyahat ederlerdi. Bu bir zaruretti. Yoksa ikinci mevkide seyahat etmek zevkine arkadaşlarla beraber olmak zevkini değiştirecek adam, artist değildir. Ne de olsa, başkaları üçüncünün tahtaları üstünde seyahat ederken, ikincinin kadifelerine kurulmak insana bir üstünlük, bir büyüklük hissi verir, büyüklük hissi bile olmasa, bir keyif verir a, diyeceksiniz.

Halit'le Saffet Ferit için böyle bir şey düşünülemez. Onlar böyle şeyleri kanıksamışlardır. Ne kadar kanıksasalar... diyeceksiniz. Bu seferki müşahedeniz doğrudur. Halit'le Saffet Ferit, kanıksadıklarına iyiden iyiye emin oldukları halde —ne kadar kanıksamış olurlarsa olsun— bir şuur ötesi üstünlük hazzını da tadıyorlardı. Bunu başka münasip bir cümle ile de ifade edebiliriz: İkinci mevkiin keyfini çıkarıyorlardı. Bu hiçbir za-

man kendi kendine inkâr edilemez, başkalarının yanında da kabul edilemez bir haldir.

Bulundukları vagon tıklım tıklım doluydu. Kimse onlarla fazla ilgilenmedi. Halbuki ilgilenmeleri lazımdı. Öteki yolculardan başka türlüydüler. Halit, her dakika birisiyle ahabap olmaya bakıyor, yırtınıyor, bulamıyordu. Saffet Ferit, yalnız turnelere çıkarken dişlerine taktığı piposunu tüttürüyordu. Bu onun âdetiydi: İstanbul'da yasemin ağızlıkla icabına göre Köylü ile Büyükkulüp tiryakisi olduğu halde turnelerde, evde annesine saklattığı gül ağacından, Burhanettin Tepsi'nin hediyesi bir pipo kullanırdı. Kafasını oturduğu yerin baş koyacak yerine aktörçesine dayamış, pipodan küçük küçük nefesler alıp veriyordu.

Halit ahababı bulur bulmaz tiyatrodan açacaktı. Sonra ahabap olduğu adamın nereli olduğunu öğrenecek, o şehrin iktisadi durumu hakkında bilgi edinmek için, "Bu senenin mahsulü nasıl?" diye soracaktı. Soracağı öteki sualleri de hazırlamıştı: Kasabanın son tahrirde nüfusu ne kadardır, tiyatrolar gelir gider mi, gece hayatı var mıdır?

Nihayet böyle birini buldu. Sigara yakmak bahanesiyle kaynaştılar. İlk suali adam sordu:

— Ne tarafa efendim?

— Şimdilik tren yolunda en yakın vilayete. Bilahare ötele-re...

— Zatiâliniz ne işle meşgulsünüz?

— Direktörüm. Tiyatrom var.

— Pek güzel.

— Seyyar bir tiyatro kumpanyamız var. Memlekete biraz eğlence, biraz düşünce, biraz da üzülmece götürüyoruz. Bagejimiz bu, efendim. Zatiâliniz?

— Bendeniz A. orta mektebinde Fransızca hocasıyım...

— Çok memnun oldum, efendim, çok. Bizi ancak sizin gibi münevverler anlar, anlatmaya da çalışır. Tiyatro bugün ne olsa memleketin bir ihtiyacına cevap veriyor, değil mi beyefendi? Fakat rağbet az. Ancak sizler bizi cahil halka anlatacaksınız.

— O da olacak efendim, o da olacak.

— Acaba A.'da iş görebilir miyiz?

— A., memleketin en büyük kazalarından birisidir. Nüfusu birçok vilayetlerden üstündür. Nefsi şehir yirmi üç, yirmi dört bin. Ahalisi uyanıktır. Yazın bilhassa gece hayatı ilerlemiştir. Zengini çoktur. Şu harp sıralarında her şey para ettiği için küçük arazi sahipleri, her türlü esnaf, nispi bir refah içindedir. Memurin kısmı müstesna tabii... Bu son kısım nasıl olsa ne yapar yapar tiyatroya gider. Zannederim ki kumpanyanız iş yapar.

— İnşallah! Biz de böyle ümit ediyoruz. Efendim, bu sefer bir kasabada yerleşip yazımızı geçirmek niyetindeyiz. Kasaba kasaba, vilayet vilayet dolaşmaktan yorulduk doğrusu. Şimdi her yaz, her kış bir şehir seçiyoruz. Hem o şehir için istifadeli oluyor, hem biz fazla yorulmuyoruz. Ne de olsa genç değiliz artık, beyefendi.

— Kaçlısınız?

— On sekizliyim efendim.

— Maşallah! Yaşınızı göstermiyorsunuz.

— Zatiâliniz kaçlısınız efendim?

— Ben yirmi üçlüyüm.

— Siz bizim yanımızda çocuk sayılırsınız.

— Kumpanyanızın ismi, efendim?

Halit'in ancak o zaman aklı başına geldi. Mesele, şu beye kumpanyanın ismini söyleyememekte değildi. Trupa isim konmamıştı. Hep Emin'in yüzündendi bu. Para, evvela para, sonra perde, sonra şu, sonra bu, isim en sonra. Al sana en sonraya kumpanyanın adı! Şimdi ne halt karıştıracaklardı.

İki yeni dostun konuşmalarına bir kulağı, bir gözü ile iştirak eden, öteki gözü piponun dumanından kapalı Saffet Ferit, tek gözüyle Halit'e garip garip bakarak sırtıyordu şimdi. Halit adamın sualini atlatabilmek için:

— Efendim, dedi, size kumpanyamızın başartisti Saffet Ferit'i takdim ederim. Herhalde ismini duymuşsunuzdur.

Adam eğildi, Saffet'e:

— Müşerref oldum beyefendi, dedi.

Halit:

— Efendim. Trup hakkında zatiâlinize daha iyi malumat verecek biri. Tiyatro hakkındaki fikirleri de hiç yabana atılır şeyler değildir. Bendeniz öteki vagona kadar bir gideyim mü-

saade ederseniz. Bakalım çocuklar nasıl, iyice yerleşmişler mi? Şimdilik müsaadenizle.

Halit dışarıya fırlamak üzereyken Saffet Ferit'in:

— Beyefendiciğim. Kumpanyamızın ismi “İstanbul Kumpanya” dediğini duydu. İçinden:

— Vay köpoğlu vay! Bulmuş bile ismi, dedi.

Çocukların kompartımanına girdiği zaman onları da kumpanyanın ismi için münakaşa halinde buldu. Sustu, dinledi. Hiçbir şey söylemedi. Onlar işi karmakarışık etmişlerdi. Akla hayale sığmaz isimler uydurmaya çalışıyorlardı. Kimi seyyar olmasından kinaye, “Ekspres Kumpanyası” diyor, öteki alay ediyor: “Marşandiz daha iyi” diyordu. Bir diğeri: “Paris’te İki Eşek tiyatrosu varmış. Biz de İki Katır koyalım.”

Dönüp Halit’e baktılar. Tam bu sırada da Saffet Ferit adamı atlatmış, belirdi. Gülererek:

— Katırın biri Halit, dedi, öteki kim? Herhalde ben değilim.

Salih:

— Üçüncü mevkide seyahat edenler, dedi.

— O zaman da “12 Katır Tiyatrosu” demeliyiz.

— Çocuklar, gözünüz kalmasın. İsteyen alsın bileti gitsin, güle güle otursun. Bizim kompartımanda bir Fransızca hocası var, hem istifade eder. Tiyatronun ne demek olduğunu öğretiyor herif insana. Herifler Fransızca’yı öğretemezler, tiyatronun ne demek olduğunu öğretmeye kalkarlar. Zor kaçtım, yahu! Herif tereciye tere satmaya kalktı. Şimdi ne karar verildi?

— Neye dair?

— Tiyatronun ismi için.

Üsküdarlı Suat:

— Ben Ekspres teklif ettim.

— Sen, Emin?

— Ben İkbal Tiyatro Kumpanyası.

— Sen, Salih?

— İnşirah Tiyatrosu.

— Sen malum, Hasan Rıza: Marşandiz.

— Sen Zabel?

— Ben kendim isim olmuşum. Bir de tiyatro isim anası olacağım?

— Sen, Sitâre?

— Benim fikrim ne olabilir?

— Söyle bakalım bir defa, canım!

Halit'le Saffet, Sitâre'ye, gülerek, teşçi ederek bakıyorlardı. Sitâre gözlerini insan kafalarından yukarılara kaldırıp düşündükten sonra:

— Bir kısmımız halkı güldürüp eğlendireceğimize, bir kısmımız üzüp ağlatacağımıza göre, benim de bulduğum bir isim var. Gülmezseniz söylerim. Ama, vallahi güleceksiniz; söylemem.

— Vallahi gülmeyeceğiz Sitâre Hanım.

Dudakları nar çiçeği, kalp biçiminde sarı bir asi bukle, üç dört minimini sivilceli, uçuk renkli, gergin, kaygan bir alında oynuyor uzun, sarıya çalan kirpiklerde altın pırıltılar. Koyulaşıp açılan gözlerde ışıklar ve karanlıklar...

Sitâre:

— Ağlayan Nar, Gülen Ayva Tiyatrosu! dedi.

Hepsi sustular. Sanki bir dadı masal söyleyecekti. Sanki kıştı, dışarıda kar yağıyordu. Horhor'daki konağın denize bakan odalarından birindeydiler, pencereler sarsılıyordu. Dışarıda dehşetli bir lodos fırtınası... Çocuklar odada toplanmışlardı. Dadı yere bağdaş kurmuştu. Çocuklar iki dizlerinin üstüne yere yatmışlar, çenelerini ellerine koymuşlardı. Bir küçük kız yüzükoyun uzanmıştı. Bu kızın ne güzel saçları vardı. Düz burunlu, incecik uzun kaşlı, çekik badem gözlü bir oğlan çocuğu dadının karşısına bağdaş kurmuş, bıçak gibi keskin bir ağızla dadının ağzını açmasını bekliyordu.

Saffet Ferit, Sitâre'nin tiyatro kumpanyası ismiyle bir dakika içinde bir rüya, bir çocukluk âlemi yaşadı. Bir yerinden sanki bir şey kaldırmışlar gibi bir eksiklik duydu. Sonra da fazla bir şeyler gelip içine çöktü. Gözlerinin iç tarafında bir yeri, bir tüyle okşuyorlarmış, gıdıklıyorlarmış gibi oldu.

— Ne güzel isim! Ne güzel isim! Çok beğendim. Vallahi çok beğendim! Bu ismi saklayacağız. Bir gün, biz de, İstanbul tarafında bizi geçindirecek bir tiyatroya sahip olursak binamızın en tepesine kırmızı sarı ışıklarla insan boyunda bir gülen ayva, fıçı büyüklüğünde bir ağlayan nar reklamı koyarız. Dört saniyede bir yakar, dört saniyede bir söndürürüz.

— Hemen koyalım bu ismi, Saffet Bey, n'olur...

— Vallahi koyalım. Ben isterim. Ama, benim salahiyetim bu kadar. Beğenmek, fikrimi söylemek. Kararı Halit verecek.

Halit, buluşun fevkalade olduğunu, Saffet'in dediği gibi, İstanbul tarafında kurulacak olan tuluattan yetişme artistlerin bir tiyatrosu olduğu zaman böyle bir ismin çok güzel olacağını ama, bilmedik bir Anadolu kasabasında çok tuhaf kaçacağını, alışılmış bir isimden başka bir ismin hatta kumpanyayı iflasa kadar götüreceğini söyledi.

— İsim klasik olmalı, dedi. Başka çaremiz yoktur. İstanbul başka. Fakat Anadolu böyle alışmıştır.

Üsküdarlı Suat:

— Hep böyle söyleriz, dedi. Anadolu çekmez, Anadolu istemez, Anadolu anlamaz. Bu yüzden dünyanın en aşağılık filmlerini biz yaparız. Anadolu şöyledir, Anadolu böyledir. İçimizde Anadolu'yu bilen bile yok. Bence bayılacaklar böyle bir isme.

Halit :

— Peki, bayılmazlarsa n'olacak? Tecrübe tahtası mı olacağız? Hem, tiyatro kumpanyası isimlerinin pek bir ehemmiyeti mi var sanırsınız? Bu ehemmiyeti biz kendimiz veririz. Anadolu'daki halk için tiyatronun ismi şu olmuş, bu olmuş ehemmiyeti yoktur. Bir seyyar kumpanya için böyle güzel ismin de hiç lüzumu yok. Ama, Sitâre'ye çok teşekkür ederim. Hepimiz namına. Bizim bir kumpanyamız vardır. İsmi aramızda "Ağlayan Nar, Gülen Ayva"dır. Anadolu için turne adını Saffet buldu: "İstanbullu Tiyatro"

— Güzel, bu da güzel, dediler.

Saffet Ferit bir şeyi beğendiği zaman mahzun, şair, düşünceli bir hal alırdı. Bu hale pek yaraşan dalgın aktörce bakışları da o güzelliği meydana getiren insanda toplanırdı. Kôr Halit, aktörün bulduğu ismi kumpanyaya takmakla gösterdiği bu büyük cemileye –daha doğrusu fedakârlığa– karşı onun ne kadar haz duyacağını, kendisine minnettarlık dolu gözlerle bakacağını bildiği için döndü, aktöre baktı. Aktör oralı bile değildi. Onu mahzun, şair haliyle Sitâre'nin yüzüne dalmış bulunca bir de Sitâre'ye dönüp baktı. Genç kız, gözlerini, yanaklarını, saç-

larını içine alan bir aydınlıkla gülüyordu. Halit'in içi cız etti. Kanı kalbinden çekildi. Beynine çıktı. Aktöre yaptığı cemileye pişman oldu ama, iş işten geçmişti.

Şimdi eski arkadaşı gözünden düşürmüştü. Onu olmamış, serseri, zavallı bir kendini beğenmişten başka türlü göremiyordu. Şimdiye kadar sanki ne yapmıştı? Tuluattan haberi yoktu. Oynadığı rollerde mübalağalı jestler yapardı. Bir piyesten ezberlediğini öteki piyese karıştırır, ezberlenmiş hareketleri tekrar eder dururdu.

Burhaneddin'i, Muhsin'i, Raşit'i taklit eder; kâh kafasını elleri içine alır, saçlarını karmakarışık ederdi; kâh göğsünü ve kafasını yumruklayarak, burnundan bir sesle: "Gözümün önünden silin, hain kadın! Sen cehennemlere, bataklıklara layıksın! Oralara dön yine!" derdi. Hele kendi yazdığı yaveleri tekrar ederken şöyle tiyatrodan hafifçe çıkıp da seyreden biri: "Aman yarabbi! Halkın karşısında bunu yapmaya utanmayacak mı?" der, ürperirdi. Yaşı kırka dayandığı halde hâlâ kadın avcısı geçinirdi. Güzelliğine kaniydi. Halbuki saçları dökülmüş, kırlaşmıştı. Gözlerinin altı iki parmak çürümüştü. Yüzündeki çizgiler şahsına bir ifade veriyor gibi gözüküyorsa da, iyice dikkat edilirse bunlar birer ifadeden çok, fena geçirilmiş gecelerin, sarhoşlukların, hatta inkıbazların, bin türlü mide, karaciğer, bağırsak hastalıklarının yadigarlarıydı. Sanki geniş bir alnı vardı. Vardı ama, o alında kendine mahsus, ahlaksızca denebilecek hayallerden başka ne vardı? Daha geçenlerde, yükselmek için hırsızlığı bile mubah görmemiş miydi? Mubah görmek hadi neyse, hırsızlığı övmemiş miydi? Kim bilir belki de, Hasan Tahsin Sarıca'nın ona borcu da yoktu.

Şu Sitâre'ye gelince: Kadın değil miydi? Hepsî böyleydiler. Ahmaktılar. Erkeklerin ya parasına, ya şöhretine, ya budalaca güzelliğine kıymet verirlerdi. Herkesinki gibi sümüklü ama, düz bir burna, bir manalı sandıkları inkıbazlı yüze vurulurlardı.

Bu vaziyeti kendisi ihdas etmişti. Saffet Ferit'i ona bizzat kendisi budalaca methetmişti. Güya bir Yunanistan turnesinde Yunan artistlerinin Saffet Ferit'i Avrupa avarında bir aktör diye vasıflandırdıklarını söylemişti. Halbuki bu Yunanistan turnesi

tamamen hayal mahsulüydü. Sitâre'yi bir senedir tanıyordu. Şu trene bininceye kadar ona ne tatlı gülümştü. İçinden şimdi de Saffet Ferit'e öyle gülüyordu.

Daha on gün evvel Kôr Halit ona:

— Doğru, yaşıma başıma aldım, Sitâre Hanım, ama kendimi harcamadım. Henüz gencim. Artistler serseri olur, diye laf çıkmıştır. Bu yanlıştır. Artistler kendi hallerinde insanlardır. Ben de kendi halinde bir insanım. Bugüne kadar kendime bir eş bulamadım. Bulduklarım sinemalardaki gibi bir artist hayatı özlüyorlardı. Halbuki bizim sanatımızda biraz kahır çekmek lazım gelir. Bu kahır beraber çekecek bir kadına daha hayatımda rastlamadım. Ama, sanıyorum ki böyle bir kadın mevcuttur hayatta.

Sitâre:

— Şimdi istediğinizi buldunuz galiba, aldanmıyorsunuz... diyerek gözlerinin içine bakmış:

— Bu sefer aldanmıyorum, Sitâre Hanım. Turne dönüşü, hislerime ortak birini bulacağımı umuyorum, demişti.

Sitâre:

— Ümit edelim, Halit Bey, diye cevap vermişti.

Halit, yavaşça, içi titreyerek, Sitâre'nin kanepesi üstünde duran eline elini koymuştu. Bu yumuşak eli, elinin altındaki kuşlar kadar sıcak eli Sitâre bir zaman çekememiş, önüne bakarak düşünmüştü. O zaman Halit:

— Otuz sekiz yaşındayım, Sitâre Hanım, demişti. Bu yaş erkekler için nasıl buluyorsunuz?

Sitâre:

— Olgun, akli başında bir erkek yaşından iki yaş daha küçük, diye cevap vermişti.

Halit: "Ben onu iki yaş geçtim" dememek için kendini güç zaptetmişti. İşte bu roman hayatını yaşayalı daha on gün olmamıştı.

Öteki arkadaşlar, A.'da verilecek ilk temsilin piyesini seçmek için münakaşaya dalmıştı. Bu sırada Halit'in geçen tatlı günlere dalmış gözleri Sitâre'ninkilerle karşılaştı. Genç kızın yüzünde kaçamak bir gülümseme gözüküyordu. Görünmesiyle be-

raber güzel bakışların, vagonun içinde bir şeyler arıyormuş gibi başka yerlere uçuşmaları bir oldu. Bu, Halit'i çileden çıkarmak için kâfi geldi. Şimdi Saffet Ferit kendini göstermek için yırtınıyor, her piyes hakkında fikrini beyan ediyor, trupa adeta hâkim bir vaziyet alıyordu.

Halit kendi kendine: "Şunun forsunu kırmak zamanı geldi çattı artık!" dedi. Onu eliyle şöyle bir itti:

— Dur bakalım hele, dedi. İşe ne Manakyan repertuvarından senin çok muvaffak olduğun, zamanı geçmiş piyeslerle, ne de şunun bunun, senin benim bir tiradı yarım saatlik yavellerle başlayacağız. Naşitvari tuluat kütüphanesinden bir kitap seçeceğiz. İlk defa ayvaları güldüreceğiz, narları sonra ağlatırız. Zaten dünya kan ağlıyor, bir de biz ağlatmayalım. "Sürpik Dudu" ile işe başlıyoruz. Emin, "Sürpik Dudu" rolünde bize Naşit'i aratmayacak. Vaktinde Naşit bile Emin'i bu rolde seyyettiği zaman alnından öpmüştü. Bize o akşam kabak tatlısı ziyafeti çekmişti. Hatırlarsın ya Emin, hadi göreyim seni!

Emin bu beklenmedik teveccüh karşısında sevindi. Saffet Ferit itiraz edemedi. Halit'in tavrını beğenmemiştir. Herifin birdenbire nevre dönmüştü. Onun içinden neler geçtiğini de pek kavrayamadı. Başka şeylere yordu: "Bizim kumpanyanın isim babası oluşumuz belki Emin'i kızdırmıştır" mülâhazasıyla Halit'in kendisine soğuk davrandığını sandı. Israr etmek beyhudedeydi. Doğrusu Emin de yabana atılır komik değildi. Ne onun yaptığını Saffet, ne Saffet'in yaptığını Emin yapabiliirdi. Israr ederse Sitâre'nin yanında küçük düşecekti.

— Muvafık, dedi. Ben de senin fikrindeyim.

Sitâre'ye bir göz attı. Dışarı çıktı. Hemen arkasından Sitâre de. Beraberce ikinci mevkîye doğru yürüdüler. Aktör biraz sonra tekrar kompartımana girdi:

— Halit, biletleri versene, dedi. Biletçi gelirse laf etmesin.

Halit yelek cebinden çıkarıp Saffet'in biletini verdi. Kendisininkini tekrar cebine soktu.

Saffet:

— Onu da ver, dedi. Sitâre ile biraz konuşacağız. Halit, Saffet'e cevap vermedi. Kapıya doğru yürüdü. Kafasını uzattı:

— Sitâre, gel buraya! dedi.

Sitâre kaşlarını kaldırarak, gayri memnun bir yüzle kapıda gözüktü.

— Sen burada otur kızım, ikinci mevki çok kalabalık. Hiç kadın da yok bizim kompartımanda. Doğru olmaz. Hem Emin düşünsün, Sürpik Dudu'da sen de bir şarkı söylemelisin.

Dayı Emin:

— Sitâre Hanım, hangi şarkıları söylersiniz?

Sitâre:

— Hangisi olursa...

Halit:

— Bence, şöyle bir külhanbeyi havası... Mesela "Karakolda Ayna Var"

Emin:

— Aman, fevkalade olur! dedi.

* * *

A.'da Halk Fırkası'nın bahçesindeki sahne hiç de fena değildi. Bir hafta şöyle böyle müşteri bulan tiyatro, Sitâre'nin oyundan evvel, bazen oyun esnasında münasebetler düşürerek söylediği şarkılar yüzünden hıncahınc dolmaya başlamıştı. Kör Halit'in tecrübelerine göre bir tiyatro bir şehirde yerleşeceği zaman, ilk günlerin seyirci adedi çok mühim bir rakamdır. Bu rakam fazla ise, artmakta devam ediyorsa, vaziyeti iki şekilde düşünmek lazımdır. Fazla sevinmeye gelmez. Bu demektir ki, ya seyirci adedi birdenbire düşecektir; şehrin tiyatroya alakasızlığının ters cihetten bir tezahürüdür. Yani bütün müşteri bu kadardır. Üç gün içinde doldurup boşaltmıştır sandalyeleri. Yahut da ciddi bir rağbettir. Böyle bir rağbetse, o zaman işi ciddiye almak, ayarlamak lazım gelir. Ayarlama da şu şekilde yapılır: Seyirci rakamını tetkik etmeli; ne günleri müşteri az geliyorsa –mesela şehrin pazarı pazartesi günleri kuruluyorsa– o gün temsile ara vermeli. Bir de dinibütün bir şehirde cuma geceleri katiyen temsil vermemelidir. Böylece öteki günler ayarlanmış olur: Boş sandalye kalmaz.

Bu şekilde hareket edilmez de gündüzün de temsiller vermeye kalkılır, fazla reklam yapılırsa, şehrin tahsilli, yarı tahsil-

li kısmının menfi propagandasına hak verdirilmiş olur. Çünkü bu yarı münevver sınıf hep Dârülbedayıcı'dır. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun dekorlarına, azametine, artistlerine, piyeslerine hayrandır. Küçük tiyatroları, tuluatı küçük görür. Kasabasına gelmiş olan seyyar kumpanyayı da önüne gelen yerde kötüler. Böylece de günün birinde, rağbetin ayarlanmaması yüzünden beş altı seyirci karşısında oynamak zarureti hâsıl olur ki, bunun ne kadar elim olduğunu bir tiyatro müdürü kadar kimse hissedemez.

Ayarlama yapılır, kasabanın yarı münevver sınıfının su-yuna gidilirse, boş sandalye tehlikesinden kurtulunmuş, bu suretle de aşağı yukarı değişmeyen bir seyirci adedi muhafaza edilmiş olur.

Rağbet umulmadık bir şekilde devam ediyorsa, bu artışın hangi sebeplere istinat ettiğini tetkik etmek de şarttır: Aktöre mi, şarkıcıya mı, kantocuya mı, monologcuya mı, hiç akla gelmeyen bir artiste mi, hatır ve hayale gelmeyen bir sebebe mi, mesela bir dekora mı? Bu da gayet ustaca yapılan anketlerle tetkik edilir. Püf noktası bulundu mu, artık mesele kalmaz. Hemen ayarlama yapılır. Ayarlamamanın iki kaidesi vardır: Rağbeti frenlemek, açgözlü olmamak.

Kumpanya rağbetteydi. Bu öyle yalancı, sahte bir rağbet değildi. Şehir, tiyatrosuzluğun susuzluğunu giderdikten sonra alakasını keseceğe benzemiyordu. Rağbetin sebebi aşıkardı: Sitâre'nin şarkıları ve güzelliği. İkinci, üçüncü derecede sebepler de vardı. Bunlar da çok mühimdi. İş ayarlamalıydı.

Halit hemen pazartesi, perşembe temsillerini kesti. Pazar günü matinesini, futbol maçı olduğu günler maçtan sonraya bıraktı. Maçlarda bütün trupla hazır bulundu. Rağbet o şekilde ayarlanmıştı ki, aylardan beri boş bir tek sandalye yoktu. Köylerden arabalarla köylüler geldi. Birkaç pazar iki yakın köye temsil vermek üzere gidildi. Kasabadan bu seyahate iştirak eden gençler de oldu. Şehrin küçük gazetesinde köy ve tiyatro mevzulu bir makalecik, Saffet'in de yardımıyla yazdırıldı. Yazan kasaba gencine, kulislere girmek için müsaade verildi. Bir kasabalı, üniversiteli gencin bir perdelik piyesi, kendisinin de tanıyamayacağı şekilde oynandı. Bir başka gence, mevkiine layık rol verildi. İş tıkrındaydı.

Trup da hiç fena oynamıyordu. Hasılat mükemmeldi. Yalnız Saffet Ferit, kendi piyeslerinin hep sonraya bırakılmasından şikâyetçiydi. Bazı hafif komedilerde olsun bazı Dârülbedayi repertuarı piyeslerinde olsun, muvaffak oluyor, alkışlanıyordu. Kasabanın oturacak biricik kahvesi belediye gazinosunda, A.'nın kumar kulübünde yerli gençlerle münakaşa ediyor, tiyatroya ait fikirleri ciddiye alınıyordu. Piposu ağzında, şehrin kalabalık çarşısından geçerken:

— Müthiş aktörmüş, diye yalnız onun için söyleniyordu. Halit'le göz göze hiç gelmiyorlardı. Aktör, fikrini söylemeye kalktığı zaman Halit çoğun Emin'le birleşerek kendi fikrini kabul ettiriyordu. Bütün bunların Sitâre'ye fazla tesir etmediğini bilen Saffet Ferit, kızla beraber piposu ağzında çarşıdan geçerken gözlerin kendi üzerine çevrilmesini büyük aktörlüğüne yeter buluyordu. Tiyatrodaki, Halit'in çevirdiği entrikalara kulak asmıyordu. Kasaba çarşısında gösteriliyordu, Sitâre onunla gezmekten övünüyordu ya! Bu ona yeterdi. Halit'le Saffet Ferit ancak lüzumu kadar konuşuyorlar. Birbirlerinin yüzüne cepheden bakmaya yanaşmıyorlardı. Yüz yüze konuşmak lazım geldiği zaman gözleri ya birbirlerinin yelek düğmeleri üstünde, yahut da kafalarının üç parmak yukarısında konuşuyorlardı. Her ikisine de bunun böyle devam edemeyeceği şüphesi geldi. Ama, ikisi de dişlerini sıktılar. Birbirlerine izahat vermeye kıl kalan vaziyetlerde sustular. Böyle bir vaziyet ihdas edilince, kızılca kıyamet kopacaktı. Halbuki iş iyi gidiyordu. Bu gidişle bir gün istedikleri tiyatroyu bile kurabilirlerdi. Kendi kendilerine, Sitâre fikri sabitinden baş alıp da, düşünebildikleri zaman Gülen Ayva, Ağlayan Nar Tiyatrosu'nu Şehzadebaşı'nda kurduklarını tahayyül ediyorlardı.

Sitâre, Saffet Ferit'le ötede beride görünmekten hoşlanıyordu ilk günlerde. Sonra bir zaman Emin'le sıkı fıkı oldu. Emin'in çirkin, biçimsiz oluşu, iki rakip arkadaşın arasındaki sessiz muharebeye bir zaman için bir mütareke havası verdi. Bilhassa Halit, Emin'le Sitâre'nin ahabaplığını adeta teşvik etti. Saffet'le Sitâre beraber çıktıkları zaman Halit, Emin'e koşuyor:

— Onlarla beraber git. Bilirsin bu pis Saffet'i! diyor.

Emin:

— Peki Halit Ağabey, diye koşuyordu.

Saffet, Sitâre'nin kendisiyle beraber gezmeye can atmasından pek hoşlanıyordu ama, bazı ufak tefek iskandillerinde kiminde muvaffak olup, kiminde muvaffak olamamasının sebeplerini hep Halit'e yüklüyordu. Kızın Halit'ten çekinen bir tarafını hayra yormuyordu. Aralarında ne geçmiş olabilirdi? Bu geçen şeyi öğrenmekte gecikmedi. Bir gün Sitâre:

— Elbette evlenmek istiyorum Saffet Bey, demişti, ama, bir aktörden ziyade bir tiyatro müdürü ile. Sonra kahkahayı basmıştı. Aktör hırısından dudaklarını kemirmişti.

Sitâre'nin Halit'le vaziyeti daha garipti. Zavallı Halit, kızın yanında küçülüyor, ancak ufak kinayeler yapabiliyor, üzgün tavırlar alıyordu. Sitâre'ye en kızgın zamanlarında ancak fazla yaramaz olduğunu söyleyebiliyordu:

— Sitâre Hanım, daha ciddi olun. Size ciddilik yakışıyor. Doğrusu, istidadınız hepimizi şaşırttı. Fakat bir artiste, mütevazı olmak, bütün arkadaşlara müsavi muamele etmek yaraşır. Hem bir genç kızsınız. Evleneceksiniz. Birisiyle fazla gezdiniz mi, üstünüze şüphe celp edebilirsiniz.

— Aman Halit Bey, siz de... Daha gencim ben. Eğlenirim de, gezerim de; hakkım değil mi? Bunda ne fenalık var? Ben kimseye ayrı muamele yapmıyorum ki. Benim için Suat Bey'ne ise, Emin Bey de o, Saffet Bey de... Yalnız Saffet Bey'in, doğrusu rollerim için çok yardımı dokundu. Kendisinden çok istifade ettim.

— Ama, Saffet sağ olsun, biraz...

— Aman, güleyim bari! Sağ olsun biraz, ne? Çapkınca mı diyeceksiniz? Çılgın erkeklerden hoşlanırım ama, öylesinden değil. Çapkın erkekler riyakâr degillerdir. Kolay kolay da aşık olmazlar. Daha iyi ya! Şaka bir tarafa, Halit Bey, Saffet Bey benim ağabeyimdir, nitekim siz de benim ağabeyimsiniz.

Saffet'le Halit, Sitâre'ye adamakıllı abayı yakmışlardı. Saffet, önceleri Halit'in evlenme niyetinden haberdar olmadığı için aklına getirmedığı evlenme fikrini ele aldı. Üzerinde düşünmeye koyuldu. Ona da bu fikir yumuşak gelmeye başlamıştı. Bir fırsatını getirip söyleyecekti. Ama, tam bu sırada Sitâre'nin kendisine karşı olan müsaadekâr vaziyeti birdenbire değişti.

— Sitâre Hanım, yarın şöyle bir faytona binip çay kenarına kadar uzanalım mı dersiniz?

Her zaman ellerini çırparak kabul eden Sitâre, şimdi:

— Yarın bilmem ki olur mu? Ama zannetmem. Bir roman var, bitirmeliyim, diyordu.

— Sitâre Hanım, şöyle bir çarşığı dolaşsak mı? Sonra gider, Belediye Gazinosu'nda birer çay içeriz.

— Vallahi, çok isterdim. Fakat dedikodudan çekiniyorum. Burası küçük yer. Sonra o bahçeye hiç hanım gelmiyor. Kukumav gibi kalıyorum.

— Sitâre Hanım, rolünüzde bir zorluğunuz var mı?

— Hayır, hayır. Rolüme hâkimim.

O zaman Saffet Ferit, Halit'i gözden kaçırmamaya başladı. Sitâre'nin Halit'le fazla bir ilgisi olmadığını anlamakta gecikmedi. Bu işin içinde bir sır vardı. "Acaba Emin'le mi?" sualine kendisi de güldü. Sitâre, güzel erkekten hoşlanırdı. "Yaşlı olsun, yakışıklı olsun, Saffet Bey" derdi. O halde Emin'le bu sıkı fıkırlığı neye yormalıydı? Bir gece yatağına uzanıp tahtakuruların, harap, yorgun vücudunu al al kabarttıkları bir saatte yerinden fırladı. Vücudunu kolonya ile serinletirken: "Ne ahmakmışım!" diye haykırdı. Vaziyet gün gibi aşikârdı. Emin hep böyle yapmaz mıydı?

Trupun en güzel kızıyla ahabplığı ilerletmez miydi? Aynı zamanda kasabanın en ileri gelen zengini ile dostluğu al takke, ver külah haline getirmez miydi?

Saffet ertesi gün Halit'in odasına, beyazlaşmış, uzamış sakalı ve pijamasıyla koştu:

— Ulan Halit, dedi, sen de çocuksun ben de... Elin anasının gözü için az daha birbirimize girecektik. Ben sana bir şey söyleyeyim mi?

Halit:

— Söyleme, dedi. Evvelsi gece Emin, Sitâre, Keresteci Rıza, oyundan sonra su başında sabahı etmişler. Gazellerin bini bir paraymış. Refakatlerinde Zabel Hanım da varmış.

— Bunu bilmiyordum. Şimdi n'olacak?

— Kariyi derhal atlatacağız.

— Ben sana dememiş miydim?

— Demiştin ama, ilk tutulan da sen oldun.

— İkinci de, Halit, ikinci!

— Her ne hal ise... Oğlum Saffet, bizim yaşıımız geçmiş. Bize artık sultanlıktan başka çare yok.

— O da ne demek?

— Ne demek olacak. Bekârlık sultanlıktır, demezler mi?

Saffet Ferit düşünceye daldı. Sözü değiştirdi:

— İşler nasıl, Halit? dedi.

— İyiydi, iyiydi ama; kasaba bizden evvel her şeyi öğreniyor, kardeşim. Hepimiz boynuzlular mevkiindeyiz. Neredeyse bir başka tüccar da bana, yahut sana müracaat edecek.

— Emin'i siygaya çekmeyecek miyiz?

— Lüzumu yok! Şimdilik iki gün temsillere ara vereceğiz. Senin "Kırmızı Şemsiyeli Prenses"i prova edeceğiz. Bu arada ben yapacağımı hazırlayacağım. Kariya bir oyun oynamak lazım. Onun kuyruğuna bir teneke bağlamadan, rezil rüsva etmeden İstanbul yolunu tutturursam, bana da Kôr Halit demesinler.

— Emin'i ne yapacağız?

— Emin'in hesabını sonra görürüz. Hem ona ne yapacağız? Adamakıllı bir ıslattıktan sonra affetmekten başka çare yok. Zaten ayaklarımıza kapanacak "Ben ettim, siz etmeyin" diyecek. Asıl mesele ötekinde. Ona ne oyun oynayacağız, nasıl kepaze edeceğiz. Bu işi sahnede yapmalıyız. Kasabanın bir kısmı sesine, güzelliğine vurgunsa, bir kısmı da keresteci ile dostluğuna tahammül edemiyor, adeta kıskanıyorlar. Koza fabrikasının sahibi ile önce bir iki âlem yapmışlar. Herif biraz cimri davranmış herhalde ki, yüz çevirmiştir. Onun tayfası da dış biliyor, fırsat bekliyor.

— Öyleyse tiyatroya elveda!

— A.'ya elveda! Tiyatroya ne münasebet!

* * *

"Kırmızı Şemsiyeli Prenses" mevzuunun nereden aşırıldığını, değil oynayanlar, yazar bile bilmiyordu. Her piyese benziyordu. Adeta tercüme piyes gibiydi. Vaka Fransa'da 1830 ihtilalinde geçiyordu. Giyotinler, kontlar, kontesler, düellolar gırla

gidiyordu. Piyeste bir sahte prenses, bir çoban kızı, bir hakiki prenses ve ihtilalciler vardı. Karmakarışıklı.

Bundan istifade etmek isteyen Halit, prenses rolünü Sitâre'ye verdi. Bu rol biraz antipatikti. Bunu ancak Sitâre sevimli hale getirebilirdi. Zabel ne olsa ihtiyardı. Sonunda Sitâre'nin "Sefiller, her şeyimizi yıktılar!" diye bağırması lazımdı. "Bu cümleye asil bir ton ancak sen verebilirsin, Sitâre" denildi. O da pek ehemmiyetli rolü istiğna ile kabul etti.

Halit bu arada yapacağını kararlaştırmıştı. Bir olta iğnesiyle prensesin mavi elbisesine artistlerin kulis arasındaki sıcaktan bunaldıkça maşrapa maşrapa içtikleri tenekeyi, kazaraymış gibi takacak. Tam "Sefiller! Bizi mahvettiler! Alçaklar!" deyip hızla yürüdüğü zaman arkasından Halit de tenekeyi bir tekmede sahneye atacaktı. Sitâre de bilmeyerek tenekeyi sürükleyecekti. Perdecı tembihliydi. Perdeyi bir türlü indirmeyecekti.

Sahne, piyesin ruhuna uygundu. Böylece bu bedbaht piyes de kurtulacaktı. Sitâre'ye düşman kısım katıla katıla gülecek, ıslıklar ayyuka çıkacaktı. Tuluat tarihine bir zafer daha eklenecekti. Bundan sonra Sitâre'nin ismine bir de "Teneke" takılacaktı. Hangi trupa girerse girsın "Teneke Sitâre" diye anılacaktı.

* * *

Kalabalık müthişti. Sahnenin tam karşısında muhteşem bir ay vardı. Köylerden bile öküz arabalarıyla halk gelmişti. Karşı evler, ağaçlar insan doluydu. Perdenin açılmasına beş dakika vardı. Sitâre'nin şimdiye kadar gelmiş olması, sahnede şarkı okuması lazım gelirdi. Halk tepinmeye başlamıştı bile. Sitâre ortada yoktu. Zabel'le pansiyon gibi kaldıkları evden Zabel yarım saat evvel gelmiş, Sitâre'nin şimdi geleceğini, çok sinirli olduğunu söylemişti. Adam gönderildi. Sitâre Hanım çıktı, haberi geldi. Acaba yolda mı? diye bir müddet beklediler. Sonra Saffet Ferit'le Halit eve koştular. Bu arada Zabel de koşa koşa geldi. Evvela etrafa, sonra karyolanın altına baktı:

— Kendi eşyalarını alıp gitti, dedi.

Konsolun üstündeki kağıdı da Zabel buldu:

“Keresteci Rıza ile evleneceğiz. Yalova'ya gidiyoruz. Hepinizin Allah belanızı versin! Yüzünüzü köpekler görsün!”

Sitâre - Rıza.

Saffet'le Halit birbirinin yüzüne bakakaldılar. Sonra konsolun aynasına dönüp kendilerine baktılar. Aynada iki ihtiyar, deli çehre gördüler.

* * *

Şimdi gece yarısından sonra saat üç treninde bir üçüncü mevkideydi hepsi. Temsili, Zabel'le, Mediha başarmaya çalışmışlardı. Işıklar, yuhalar gırla gitmişti. “Sitâre nerede? Sitâre'yi isteriz,” diye bağırmışlardı. Zabel'e: “Sus, moruk karı! Yeter!” diye haykırmışlardı. Ön sıralardan bira getirtmişler. Bira şişelerini sallayıp sallayıp sahneye fıskırtmışlardı. Karşı karakoldan gönderilen polisler kapıda durup girenlerin çürük yumurta, domatesgetirmediklerini araştırmadan içeriye kimseyi sokmamışlardı ama, yine de Saffet Ferit, canım lacivert elbiselerine iki tane yemiş, bir kont kibarlığı ile Sitâre'nin yıkadığı sakız gibi beyaz mendiliyle, hiç bozmadan üstünü başını silmişti.

Halk Fırkası Başkanı, halkı aldattıkları için onları fena halde haşlamıştı: “Temsillerinize herhalde devam etmeyeceksiniz, umarım ki” demişti. İstasyonda, vaktin geç olmasına rağmen gülümseyen seyirciler vardı. Emin temsilden sonra ortadan kaybolmuştu.

Şimdi Saffet Ferit, Halit'le karşılıklı, vagonun ılık yanmayan bir kompartımanında, insanın iliklerini üşüten serin bir eylül sonu sabahında cam gibi gözler, uykusuz, sarı yüzlerle düşünüyorlardı. Halit neden sonra, kendi kendine söylenir gibi:

— Tuluat öldü, dedi.

* * *

Şimdi tuluatın bu iki kahramanından birinin Sular İdaresi'nde tahsildarlık yaptığını, ötekisinin Samatya'da küçücük bir kahvesi olduğunu biliyorum. Buluştukları zaman hâlâ "Gülen Ayva, Ağlayan Nar" kumpanyasını bir gün olup Şehzadebaşı'nda hangi kadro, hangi dekor, hangi piyeslerle kuracaklarını saatlerce münakaşa ederler.

1945

Yedigün, (8-20), 8 Mayıs-31 Temmuz 1948'de "Tiyatro Kumpanyası" adıyla yayımlanmıştır.

Kriz

Mütekait Miralay Rıza Bey'in gür ve uzun bıyıkları, sert çehresi, siyasi vaziyetleri bir hareket ve bir tek emirle izah eden ağzı, bakışı, bütün mahalle halkı tarafından sevilmişti. Daima elinde tuttuğu kamçısını, bir gün bile terbiyesiz çocukların çıplak baldırlarına dokundurmadan korkutan oydu. Kahveci çıraklığından başlayıp, halde manavlığa kadar yükselmiş hoyrat delikanlılar; şimdiki su götürmez saadetlerini bu altmışlık dimdik ihtiyara borçluydular. Birçok çocukları mektebe göndermeye babalarını Rıza Bey kandırmıştır. Velhasıl bu iki misale benzer bir sürü iyiliklerle bütün mahalleli Rıza Bey'e borçlanmıştır.

Rıza Bey, "Devegeçmez Sokağı'nda her ev için bir baba gölgesi halinde mahalle kahvesine gider gelirdi. Mahalle kahvesinde ise akıl erdirilemeyen her siyasi hadise hakkında derhal kati hükmü o verir, bir daha bu mesele kimse tarafından münakaşa edilmez "Rıza Bey böyle demişti" denir, kabul edilir, susulurdu.

İspanya harbi hakkında Rıza Bey bir müddet mütereddit kaldı.

O halkçı idi: İkinci mevki tramvay arabaları ahalisine karşı bir sempati duyardı. Yazın Beyazıt'ta Küllük Kahvesi'nde yapılan münakaşaları uzaktan takip eder, nargilesini tokurdadır; mahalle kahvesine döndüğü zaman Küllük fikirlerini –kendisinin olmadığını da ilave etmeyi unutmayarak– anlatırdı.

Küllük'te yalnız bir grup insan, bu matruş ihtiyarın, arkalarında nargile tokurdatarak kendilerini dinlediğine sinirlenirdi. Bir iki defa ona hitaben değil; fakat onu kasten, zehirli sözler

de söylemişlerdi. Fakat ihtiyar olunca insan, vurdumduymaz oluyordu. Aslında kırmızı yüzü biraz daha kızarmış, utanmıştı. "Yaptığım da doğru değil ki..." diye düşünmüştü. Böylece, birtakım fedakârlıklar pahasına İspanya meselesini de bir gazetenin fikrine uyarak değil; genç, ihtiyar yeni ulemayı dinleyerek halletmişti: Öğrendiğine göre bu iki kavgada hangisi kazanırsa kazansın; uzun müddet İspanya memleketinin yine rahat edemeyip, rakkaselerinin kastanyetlerle oynayamayacağı ve delikanlılarının ellerinde kızıl mendil, öküz kovalayamayacağı gün gibi aşikâr olmuştu.

"Buradan şu neticeye varıyoruz ki," demişti, "dünyada rahat ve huzur kalkmıştır. Bu gibi siyasi işleri şu mahalle kahvesinden düşünmemiz bile hatadır. Varsın ne halleri varsa görsünler! Dikkatimize layık değildir onlar."

Ondan sonra yine memlekete dönülmüş, her günkü gazetelerin bir sütunu üstünde suya sabuna dokunmadan, lastikli cümlelerle, değil mi efendimlerle bazen fazla nikbin, bazen de az bedbin muhakeme yürütülmüştü.

Siyasi dedikoduların üç beş kelime ile hulasa ve izahından sonra mahalle içinin futbolcularına, ipsiz sapsızlarına, anasının ipliğini satanlara, hastalara ve ırzsızlara yeniden dönülmüştü.

* * *

Rıza Bey'in oğlu Necmi, İstanbul liselerinden birini bitirdikten sonra devam ettiği üniversitede hiçbir dersle alakadar olmuyor; içini kemiren bir acayip rahatsızlıkla İstanbul sokaklarını dolaşıp duruyordu. Bu hastalık, bir şey yapabilmek hastalığıdır. Mesela birdenbire zengin olmak gibi. Mesela birdenbire meşhur olmak, birdenbire bir şey keşfetmek gibi...

Liseyi bitirmek büyük bir şeydi. Fakat üniversiteyi bitirmekten ne çıkacak, sanki ne olacaktı? Ne zaman olsa bitirebilirdi. Daha yirmi yaşındaydı. On sene sonra için de vakit vardı.

Bir şey yapabilmek hastalığı hafifleşirdi. O zaman bir dost bulabilmek ve kafasına göre bir arkadaşla düşündüğü her şeyi halletmek; her meseleyi sonuna kadar münakaşa ile belirtmek

isterdi. Bu da geçer. Bulduğu arkadaşlarla yapılan münakaşaların hiçbir gün neticelenmediğini görür, düşündüğü şeylerin hiçbirinin hakikatte halledilmiş bir şekli olamayacağını, ancak bunların, düşünmekten ve münakaşa etmekten başka meziyetleri olmadığını kavrardı. O zaman her iki tarafta da haklı cihetler bulurdu. Bu suretle Necmi ne tamamen sağ, ne tamamen sol bir fikir edinemedi.

O zaman bir sevgili aradı. Bu arayış arkadaşlarıyla münakaşa ederek bulmaya çalıştığı yol gibi, yalnız zekâ ile olmuyordu.

Bir iki gece uykusuzluğa mal olan bir iki kitaptan, şu veya bu mesele hakkında bir fikir edinebilmek zor, fakat kolaydı. Halbuki sevgili bulmak...

Buna ne para, ne ayak, ne de sıhhat müsaade ederdi. Buna müsaade eden bir tek şey varsa, o da gençlikti. Necmi'de ise fazlasıyla olan şey buydu.

Önce Şehzadebaşı kahvelerinde kumar oynamaya başladı. Babasından aldığı birkaç kuruş dakikasında eriyordu. Fakat bazen de kazanılırdı. Haftalığın iki üç misline çıktığı olurdu. O zaman o hafta için Necmi kumar oynamaz. Beyoğlu dans yerlerini, randevuevlerini dolaşırdı. Sanki aradığı şey orada, dans yerlerinin bir köşesinde, randevuevi kızlarının bir kutu pudra, bir sinema oyunu, bir küçük şapka için feda ettikleri rivayet edilen namuslarındaydı. Bu kızların içinde çoğu pudra, alılık ve emsali için mi buraya düşmüşlerdi. Bunların içinde ailesine, çocuğuna, ne bileyim bilinmedik bir sefalete, bir hastalığa karşı koyabilmek için gelenler yok mudur? diye düşünürdü. Kim bilir, belki de vardı. Fakat çoğu, para ikinci planda kalan başka bir mesele için gelirlerdi.

Sonra bu birinci planda gelen şey unutulurdu. Yerini ikinci planda gelen para işgal ederdi. Bir gün evde patlanır, insan deli gibi olurdu.

Çamurlu sokaktan geçen her sakalı uzamış erkek egzotik bir iklim gibi bir şeydi. Erkek ne muammaydı. Bu acayip kemikli kocaman insan sakallarıyla, bıyıklarıyla, sallapatılığı, yahut şıklığı, kokusu ile o kız için bir iklim, bir dünya –bir kaşif için kutup ne ise– öyle bir şey olurdu. Bu hale gelmiş bir kız. Kendi kendine şöyle düşünürdü:

“Haftada bir sinemaya gidemem. Mantom yok. Ailem sefil. İş bulamıyorum. Bak Dimitraki’nin kızı Eleni’ye acaba nereye gidiyor böyle? Bizim Fatma da onunla, ismini de Ayhan koymuş, hınzır kız!”

İlk planda gelen bu iklim keşfi arzusu çabucak söner. Ve alışılırdı. Hatta beğenilmemeye bile... Cigara savrulur ve dost beklenirdi. Bu dostlardan biri de Necmi’dir işte. Necmi’ninki de bir hikâye anlatmıştır. Bütün hikâyelerdeki gibi daktilo iken kandırılmıştır.

Babası hastadır, ameliyat parası lazımdır. Evde satacak şey kalmamıştır. Bu kızın hikâyesi doğrudur. Necmi bu hikâye için bütün parasını Mâbude’ye harcar. Mâbude’nin asıl ismi Mahmure’dır. Mâbude ismini ona ilk sevgilisi kıranta adam takmıştır. Şimdi ise Madam Kalyopi’nin evinde İtalyan kızından sonra Mâbude’nin ismi anılır.

Rıza Bey, yirmi yaşındaki oğlunun bütün macerasını öğrenmiştir. Sesini çıkarmaz. Biraz da oğlunun bu vaziyetinden bir haz duyar. Çünkü bir erkek kumar da oynar, kızlarla da düşüp kalkar. Bunda telaşa düşecek bir şey yoktur. Çocuk bir Dârülfünun talebesidir nihayet...

Baba ile oğul arasında ilk anlaşmazlık İspanya meselesinde çıktı denebilir.

Kahvede İspanya meselesi konuşulmamaya karar verildiği günün akşamı Necmi ile karşılıklı oturmuşlar, yemek yiyorlardı. Bir besleme, yumuşak ayaklarla gidip geliyordu. Bir saat gürültü ile işliyor, masanın altında bir kedi dolaşıyordu. Yemek masasının muşambasına gözlerini dikmiş söylendi:

— Anladım şimdi oğul, dedi, İspanya’daki kavganın sebebini...

— Neymiş o, baba?

— Birdenbire söyleyemeyeceğim. Yani hemen şudur diye ke-sip atamayacağım. Yalnız öğrendiklerimden bir netice çıkartmaya çalışacağım. Bu kavgada hangi taraf kazanırsa kazansın, uzun müddet yine İspanya milleti rahat edemeyecekmiş!

— Evet?..

— Bunların arasında binlerle masum, ne yapacağını, kimi tutacağını, kimden tarafa olacağını kestiremeyip kâh beriki

tarafıtan, kâh ötekinden dayak yiyen, ölen bir sürü bedbaht insan... Ve İspanyollar budala...

— Değil baba. Son cümle ne kadar güzel, hoş bir fikir! Fakat İspanyollar budala değil. Yollarını bulmak için ne kıtlıktan, ne de hastalıktan, ne de ölümden korkan kahramanlar... Ve İspanya bir kahramanlar diyarı...

Rıza Bey, oğlunun hakiki tarafını anlamak için fırsatı bulmuştu. Sordu:

— Kahraman olan hangi tarafın insanı?

— Hangi tarafta daha çok İspanyol varsa, o tarafta daha çok kahramanlık vardır.

— Ne demek?

— Yani kahraman her iki tarafta da bulunabilir. Bunun için herhangi bir tarafı tutarak söylemiyorum.

— Kahramanlıktan kastın ne oğlum?

— İnsanlık baba... Bugün hemen hemen unutulmuş olan insanlık. Bir saadet için. İnsanların bütününe saadeti için yapılan her hareket insanlık hareketidir. Her ölüm bir kahramanın ölümüdür.

— Ya harap olan şehirler, kiliseler, katedraller, tarihi eserler...

— Yeniden yapılır. İnsanlar mesut olduktan sonra şehirlerin daha güzeli bina edilir. Tarihi eserlere gelince baba (Necmi burada teatral bir vaziyet almıştı), insanlar tarih yaparken hürriyetin ve müstakbel mesut hayatın tarihini yaparlarken biraz yırtıcı ve haşin oluyorlar nedense... Elverir ki tarihi eserlere değen her bomba için içlerinde derin bir sızı duysunlar. Üzülsünler. Sence bir insan mı kıymetlidir, bir Süleymaniye Camisi mi?

— Süleymaniye Camisi...

— Bence bir insan...

— Bunlar beşeri, insani fikirler mi sanıyorsun böyle söylerken?..

— Farzımuhal, baba... Bir gün müthiş bir tiran ortaya çıkarsa... Şöyle Neron ayarında deli bir mahluk. Sen de onun emrinde olsan. Günün birinde gözleri hayat dolu bir çocuğu bu zalim yakalatsa. Şunu idam edin dese, siz olmaz diye kıyameti koparırsınız tabii... Öteki: "Ya bunu idam edeceksiniz,

yahut yarın sabah ezanında Süleymaniye Camisi'ni yıkmaya başlayacaksınız" sana da "İlk kazmayı da sen vuracaksın," dese...

— Bu olmayacak bir şey. Üzerinde düşünmeye bile değmez.

— Olmayacak bir şey olduğunu baştan söyledim zaten. Fakat sen askersin; gördün... Harpte hamile kadınları öldürenler, küçük çocukları süngülerine takanlar görülmemiş midir?

— !..

— O halde böyle bir şey de muhal olarak mümkündür... Süleymaniye'ye ilk kazmayı vurur musun, vurmaz mısın?

— !..

— Söylesene?..

— Yani ne demek istiyorsun bununla?

— Şunu demek istiyorum: Sen bana, bu fikir insani, beşeri mi sandın, dedin? Ben sana birdenbire cevap vermedim. Sana olmayacak, farzımuhal bir misalle bu fikirlerin insani olduğunu anlatmaya çalıştım.

— Uzun lafın kisası evlat, dedi Rıza Bey, ayağa kalktı.

Kapının arkasındaki çiviye asılı kasketini aldı. Çıkmaya hazırlanırken bir daha:

— Uzun lafın kisası, evlat; sen bu fikirlerinle adam olamayacak delinin birisin. Ne söylemek istediğin belli, ne de ne tarafı tutmak istediğin. Anladığım bir şey varsa, o da sana beyhude yere para harcadığımdır. Yazık ekmeklerime, yazık!

Rıza Bey söylenerek dışarıya çıktı. Necmi sokak kapısının adetten fazla bir gürültü ile kapandığını duydu. Küçük besleme yumuşak ayaklarla sofrayı kaldırdı. Necmi Karagümrük'ün Devegeçmez Sokağı'nın sessizliğine açılan kafesli pencereye bir değnek dayayarak saatlerce sevdiği insanları düşündü.

Bütün Karagümrük, bütün sefil, masum, güzel dünya insanlarıyla baş başa kaldığını sandı. Tek tük gelip geçenlerin sesleriyle bihüş uyukladı.

* * *

Bir kış günüydü. İstanbul mendebur, pis bir çehre almıştı. Yalınayak çocuklar, sarı insanlar, titreşen çarşafli kadınlar, dilen-

ciler; şık ve kalın elbiseli insanlardan daha çok kışı, yağmuru severlermiş gibi sokaktaydılar. Koşuyorlardı. Nereye gideceklerini şaşırılmış gibiydi insanlar. Tramvaylara binmek için kimse ne kadın, ne çocuk tanıyordu. Birbirlerini itiyorlar, eziyorlardı. Çıplak ayakları ve kendisi mosmor kesilmiş bir çocuk, Karaköy poğaçacısının önünde: "Ben esmeri fındık ile, badem ile beslerim" şarkısını söylüyordu.

Necmi bu çocuğa bir poğaç a aldı. Kendisi de bir başkasını ısırarak yürüdü. Mâbude'sinden dönüyordu.

— ... Amma da yaptın ha, şekerparem. Ben seninnikâhlı karın mıyım? Yook, kardeşim! Kimseden nasihat ve emir telakki edemem. Hürüm. Benim gibi hür de İstanbul'da fenerle aransa bulunmaz. Bu hürriyetimi de önüme gelene feda edemem. Bir saatlik, bir gecelik satıldığım zamanlarda bile kendime lazım olan hürriyetimden ancak dört beş dakikasını feda etmişimdir. Sana gelince, şekerim. Bana kafa tutmaya hiç hakkın yok. Parayı veren düdüğü çalar. Verirsin bir görüşme parası daha. Bir saat daha kalırız. Bu böyle, şekerim. Üzülme hayatım. Seni kırdım galiba, ha!..

Köprüdeydi. Poyraz, köprünün asfaltlarına birikmiş suları ürpertiyor, insanların şemsiyelerini ve şapkalarını kapıyor; koşmak istemeyenleri bile arkasından itiyordu. Necmi Üsküdar İskeleyi'ne kadar böylece geldi. Şapkası çamurlu, pardösüsü sıırıslıklam. Bir bekleme odasına kendini attığı zaman Mâbude'sinden ayrılış sahnesini bir daha hatırladı. Fakat artık ne kendisine, ne de Mâbude'ye karşı bir gayz duymadığını hissetti. Sanki köprü üstündeki deli rüzgâr bu sarhoşluğa benzeyen kızgınlıktan onu aydırmıştı. Bekleme odası tıklım tıklımdı. Dökme soba harıl harıl yanıyordu. Yukarıdan, rayların ek yerlerinden geçen tramvayların gürültüsü geliyordu.

Necmi sobanın yanındaki sıraya oturmuştu. Tam karşısında ekmekle peynir yiyen genç bir amele var. Yüzü biraz karışık ve mahcup bir çocuk. Bir gazete kâğıdını yere koymuş ve bir ucunu içindeki ekmek ve peyniri kimse görmesin diye kaldırmış. Kâğıdın içinde küçük lokmalar koparıyor. Büyük parmak-

larının arasında bu lokmalar kayboluyor. Ve ağzına gözükmez parçalar atıyordu.

Bu amelenin karşısında yüzünü kızıl yaralar kaplamış bir adam cıgarasını içiyor. Sakin, sessiz, herkesin yüzüne ve yaralarına baktığını bildiği için, yapma bir kayıtsızlık içinde. Yüzü zaten bir iç yara gibi kırmızı. Güzel, beyaz elleri var. Kapıdan giren birine, bağırmadan:

— Kapıyı kapayınız, diyor.

Ve sonra yine lakayt, sinirsiz, cıgarasını tüttürüyor.

Kendisine fazla ve dikkatle bakanları derhal hissedip çok cevval gözlerini o tarafa çeviriyor. Hafif tebessüm ederek kendisine göz dikene bakıyor. Onu mahcup ettiğine kani olduktan sonra ya amelenin yalnız kendisinin gördüğü gazete kâğıdına doğru eğiliyor, yahut da camdan dışarıya, merdivenlerin üstüne duman halinde düşen yağmura bakıyor.

Necmi de kendisine yaralı yüz tarafından tebessüm edilinceye kadar bu adama baktı. Sonra mahcup başka taraflara bakmaya başladı. Fakat mütemadiyen gözü bu adamın yüzüne bakıyordu. Yağmur biraz diner gibi olmuştu. Amele, gazete kâğıdını bir tomar yapıp sobanın altına fırlattı, çıkıp gitti.

Onun arkasından vapura gidenler acele acele kayboldular. Yüzü yaralı ağır ağır kalktı. Açık kalan kapıyı kapamak ister gibi yürüdü. Fakat tam kapının önünde caymış gibi yaparak hızlı hızlı merdivenlere doğru kayboldu.

İşte o zaman Necmi sobanın arkasında iki küçük hamal çocuğunu gördü. Bunların birisi on iki yaşlarında gözükken bir çocuktu. Muhacir olduğu evvela mintanından belliydi. Sonra poturundan. Sonra, ne bileyim çillerinden. Süt gibi beyaz bir şeydi. Çirkindi. Sümükleri akıyordu. Onun yanındaki soba borusunun arkasındaki kıvrıcık saçlı bir zenci kırmasıydı. Necmi onu Puşkin'e benzettii. Geçenlerde yüzüncü yıldönümü münasebetiyle Puşkin'in çocukluk resmini görmüştü. Ama, ne kadar benziyordu! Bu çocuğun üstünde uzun bir ceket vardı. Pantolonu, golf yapılabilmek için uğraşılmıştı. Kinnap bağlanmış yırtık ve büyük potinleri vardı ayağında. İlk bakışta fena giyinmemiş hissinin veriyordu.

Fakat biraz daha dikkatle bakınca büyük, iğreti bir ihtiyar ceketinin altında hiçbir şeyi olmadığı anlaşıyordu. Ceketinin yakalarını kaldırmış ve bir çengel iğne ile boynu hizasına iğnelenmişti; ta göbeğinde olan ilk düğme kopmuştu. İşte buradan tatlı, sıcak derisi gözüküyordu.

Bu da on iki, on üç yaşlarındaydı. Arkadaşına bir şey anlatıyor ve Necmi dinliyor mu, dinlemiyor mu diye hep ona bakıyordu. Dinlemesini istiyor gibiydi. Güldürecek şeyler söylüyordu ki, arkadaşı, yaşına göre ciddi, ağırbaşlı oğlancağız gülüyordu. Kendisinin ağzından sular akararak onun gülmesine seviniyordu.

Necmi biraz daha sokuldu. Şimdi hemen küçük melezin yanında.

— Sanıyor musun ki onlar sahiden dövüşüyorlar. Yooo... yalancık. Bazen belli de oluyor. Yapamıyorlar.

Birden Necmi'ye dönerek:

— Değil mi ağabey?..

— Anlamadım ki. Kimler?

— Sinemadaki hafiye ile hırsızlar.

— Tabii canım, sahiden olur mu?

Çocuk, arkadaşına dönüyor:

— Nasıl?..

Muhacir çocuğu, Necmi'yi gizlice süzüyor. Sonra meleze:

— Hafiyenin hepsinden kuvvetli olduğu da belli ama... İsterse sahiden de öbürlerini döver.

Melez:

— Elbette...

Necmi küçük meleze bakıyor: Harikulade canlı, güzel bir mahluk. Necmi'nin kendisine gösterdiği alakadan biraz şımarmış; canlı, şakrak... Necmi'ye tam bakmadan arkadaşına mütemadiyen anlatıyor. Öbürü ciddi bir tebessümle dinliyor.

Necmi, içini bir muhabbetin kapladığını duyuyor. Küçük Arap bir kestane kadar sıcak. Necmi'nin içinden bu çocuğu kucaklamak geliyor. Bir kebab keşane kokusu tütüyor. İcini muhabbetle beraber bir hüzdür kaplıyor.

— Nerelisin, küçük?

— İstanbullu.

— Neresinden İstanbul'un?

— Üsküdarlı...

— Adın ne?

— Rıdvan.

— Ooo... Ne güzel isim bu böyle!

Ceketini anasının çalıştığı evden verdikleri nasıl belli oluyorsa, isminin de doğduğu tarihte fellah anasına paşa konaklarından salık verildiği de belli.

Muhacir çocuğu, Necmi'yi tekrar süzüyor. Fakat bu sefer daha yumuşak bir gözle... Kendisiyle bu genç adamın fazla alakadar olmadığını hissetmiş gibi, o da canlanıyor:

— Asıl ismi Rıdvan ama, ağabey, biz ona Rahvan deriz.

— Hadi be ordan!

Necmi, muhacir çocuğu ile alakadar olmak lazım geldiğini hissetmiş gibi sordu:

— Sen niçin mektebe gitmiyorsun?

— Ben mi? Ayakkabım yok.

O zaman kırmızı ve beyaz, siyah iki ayak, sobanın tahtası kenarından havaya doğru kaldırılıyor.

Bu sefer yine büyük ayakkabılı meleze dönüyor Necmi:

— Ya sen? Bak, ayakkabın da var.

— Para yok. Kitap, defter, kalem parası. Önlük parası!..

— Önlük parası mı?

— Ya... Önlüksüz mektebe almıyorlar. Gidiyordum; önlük al da sonra gel diye bir gün söylediler. Ertesi gün gittim yine önlüksüz; almadılar.

— Anan bir önlük yaptırmadı mı, yahut yapamadı mı?

— Önlüğü yaptı. Yakasının beyazını bulamadık. On gün geçti. Beyazını buluncaya kadar gidemedim. Ondan sonra artık gitmedim. Kitap parası da lazımmış. Biz de vazgeçtik. Ben üçten çıktım.

Muhacir çocuğu:

— Ben de besten.

— Pekiyi siz de yapamazsınız?

— Ötekiden beş kınını avulunu taşıyoruz.

Necmi, bu sefer lütfus vermek istiyor. Fakat onlar Necmi artık İstanbul'dan kaçmış olmuştur. Yine sinemalara dâhil olmuyor. Yaz başlarında kapı kenarları anlatılmaktadır.

Necmi parayı vermiyor ve bu içten gelen menfaatsiz samimiyete dokunmak istemiyor. Hayalinden mendilini çıkarıp muhacir çocuğunun burnunu siliyor. Küçük Arap'ın sıcak gibi gözüken buz gibi yanaklarından ve bir kebab kestane kokusu gelen gözlerinden öpüp ayrılıp gidiyor.

Şimdi rüzgâr onu nereye götürürse götürsün, insanları bütün şefkat ve samimiyetiyle sevecektir. Küçük Arap çocuğu ile çizgili mintanlı ve hırkalı muhacir çocuğuna beşer onar ve ellişer yaş fasıla ile her yerde tesadüf edecektir.

Necmi bir Anadolu türküsünü söyleyerek Balıkpazarı'na saptı:

"Akşam kapladı her yeri, keder sardı dereleri"

İki üç portakal, bir mandalina aldı. Bir küçük masaya oturdu. Hem düşünüyor, hem içiyordu. Büyük şarap kadehini iki yudumda yuvarlıyordu. İçini keder, Anadolu ırmaklarını, yollarını ve derelerini sarar gibi sarıyordu. Balıkpazarı'nın balıkçıları avazları çıktığı kadar bağırlıyorlar. Meyhanenin önünden limoncular geçiyor. Küçük tepsilerin içinde olta balığı satan köprü üstü serserileri, gazeteciler, tesbihçiler, lavantacılar, fıstık satan Yahudi çocukları, nasır ilacı mütehasısları, ellerinde bir kutu ile dilencilik yapan uzun, gür saçlı esmer çingene kızları, Necmi'yi daldığı keder âleminde çekip alamıyorsa da, ona zaman zaman küçük Arap çocuğunu hatırlatıyorlardı.

Arkadaşı bir saattir Necmi'ye bakıyordu. Nihayet göz göze geldiler:

— Ne bu dalgınlık, Necmi?

— Hiç... Gelsene...

Bu kısa boylu, vaktinden evvel saçları ağarmış, gözlüklü, şişman bir mektep hocasıdır. Tarih okutur.

Necmi'nin masası artık kalabalıklaşmıştı. İşte iki şair, bir lisan bilmeyen, tenkit yapmayan, bir mütercim ve münekkit. Bir şair meclisi hayranı. İki meyhane arkadaşı daha...

Konuşuyorlar. Sanattan, edebiyattan, şiirin ve nesrin farkından, klasik şiirin ne demek olduğundan, sonra realizmden...

Necmi önce alakadar oluyor. Sonra incir çekirdeği doldurmayan münakaşadan sinirleniyor. Bir şarap bardağını birden yuvarlıyor.

O zaman birdenbire babasına sorduğu Süleymaniye ve çocuk meselesi hatırına geliyor. Sualini, kafasında evvela kendisine sorarken meclisin daha çok dünya mikyasında bir misale ehemmiyet vereceğini düşünerek değiştiriyor:

— Size bir سوال soracağım; meclisimizde bu kadar sanatkar, münekkit, şair ve tarihçi var. Bu سوالımı evvela birisine sordum. Cevap veremedi, şaşırdı. Size de sorayım. Luvr* yanmak üzere... Halk kapıları sarmış. Heyecan içindedir. Birden siyah şapkali ve lavalier kravatlı adamlar, "Jokond,** Jokond!" diye bağırıyorlar. Bir genç adam alevler içine kendini atıyor. Jokond'un bulunduğu salona giriyor. Fakat tam orada bir küçük zenci çocuğu görüyor. Gözleri dehşetten büyümüştür. Gelen adama kollarını uzatıyor. Jokond bir on adım ötededir. Düşünmeye zaman yoktur. Ya çocuk, ya Jokond kurtarılmalıdır. Siz olsanız hangisini kurtarırdınız?..

İki şairden birisi hiç düşünmeden:

— Jokond'u... Bundan tabii ne olabilir. İnsaniyetin en büyük eseri Jokond veyahut bir heykel... Bir Musa heykeli...

İkinci şair:

— Jokond'u kurtarmak demek, LeonardöVinci***'yi kurtarmak demektir. Jokond'la bir Arap çocuğu karşısında değil, Leonar dö Vinci ile bir çocuk karşısındayız. Sual böyle sorulmalıdır. Böyle sorulunca da tabiatıyla Leonar dö Vinci kurtarılır.

Münekkit:

— Ben insanı kurtarıyorum, diyor.

Necmi hiç sevmediği bu adamı birdenbire sevmiştir.

— Niçin? diye soruyor.

— Çünkü insanı kurtarırsak, o insanın bizzat kendisinden veya neslinden birçok şeyler bekliyoruz, demektir. Yarın bu çocuğun çocuklarının, değil bir, bin bir Jokond yapmayacakları ne malum?..

* Louvre Müzesi

** Gioconda (Leonardo da Vinci'nin ünlü Mona Lisa isimli eseri.)

*** Leonardo da Vinci.

Şairler, ikisi birden:

— İstikbali bilemeyiz ki... Belki de katiller, hırsızlar gelecektir bu çocuğun neslinden...

Necmi:

— Evet, diyor, bilinmez ki...

Tarihçi arkadaş gözlüklerinin camlarını silerek:

— Çocuğu kurtarırım, diyor. Sadece insan olduğu için...

İki şair, şimdi kendi fikirleriyle birleşmiş münekkitle birlikte, tarihçinin üstüne saldırıyorlar. Necmi şarap parasını ödüyor şimdi. Yürürken, sadece insan olduğu için çocuğu kurtaran sessiz, sakın tarihçi arkadaşını düşünüp sevecek...

Halden dönen kalabalığı yararak, biraz evvel meyhanede bıraktıklarını tartarak yürüyor. Bir insanın diri diri yanmasına göz yuman iki vahşi ve yamyam adamın nasıl şair olduklarını düşünüyor. Bir ümit ve hayal için insanı kurtaran münekkit için gülümsüyor ve bir realite uğruna küçük çocuğu kurtaran tarihçiye kul köle olup gidiyordu.

* * *

Necmi her sarhoş olduğu zaman eve niçin Cibali Yokuşu'ndan çıktığını ancak bu akşam anlayabilmişti. Yalnız ilk sarhoş oluşunda bu yolu bir kast ile intihap ettiğini şimdi hatırlıyordu. Fakat sonraları bu bir âdet haline gelmişti. Etrafına bile bakınmazdı. Yürür giderdi. Fakat her zaman için Cibali'ye vardığı zaman önce bir sevinç, bir kalp çarpıntısı, bütün vücudunda bir şey aramadığı halde, bir arama, araştırma hali hissederdı. Sonra yokuşu tırmanırken hepsi geçer, fakat bir türlü normal sarhoşluk halini bulamazdı. Bir keder duyardı. Bu keder Cibali'ye vardığı andaki sevincin tamamen zıddıydı. Öyle ki, bu sevinç ve keder bir teraziye vurulsa, aynı ağırlıkta kalacaklardı.

Sonra farkına varamadığı başka hisler de duyardı. Bunlar ifade edilemezdi. Fakat Necmi emindi ki, bu ifade edilemeyen şeyler biraz evvelki kalp çarpmasının ve aramanın yerini alırlardı. Fakat bunlar sevincin aksi keder gibi zıt şeyler miydi acaba? Kalp çarpmasının yerine bir kalbin az çarpması mı, arama ve araştırmanın yerine bir bulamamak mı yerleşiyordu?

Bilmiyordu. Fakat ancak yokuşun ortalarına doğru sarhoşluğun normal hali başlardı. O zamana kadar Necmi ekseriya bir heyecan hissedirdi.

O kadar. Halbuki bu akşam bu hissettiği heyecanı tahlil ediyordu. Çünkü bu akşam Necmi, Cibali Yokuşu'ndan niçin çıktığını artık biliyordu.

— Ramazan ne gün, kız?

— Salıya.

— Sahi mi?

— Annem öyle dedi, bilmem.

—Bana bak. Salı akşamı seninle Naşit'e gidelim mi?

Yanlarından geçen iki kişi dikkatli dikkatli bakıyorlar.

Kız cevap vermiyor. İki kişi geçip gittikten sonra... Neden sonra:

— Bilmem.

— Ne bilmezsin?

— Naşit'e gidelim demedin miydi?

— Evet, dedimdi, ne olacak?

— Ben de bilmem, dedim. Gidelim mi, gitmeyelim mi? Bilmem!

— Sen beni parkın yukarıki kapısında bekle. Unutma ama. Hadi artık ayrılalım. Gören olur.

* * *

— Naşit müthiş, harikulade bir karikatüristtir. Naşit'i seyreden adam gülmeye mahkûmdur. Acı veya tatlı, ihtiyari, gayri ihtiyari; zor veya kolaylıkla, Naşit'in en sanatkâr tarafı ihtirasındadır. Yarı münevverle halktan ayrılmıştır. Nefret eder ve bütün artistleriyle Eyüp Sabri'leri ve ilahileriyle onu kepaze eder, anladın mı?

— Anladımsa Arap olayım.

Tiyatrodan çıktıktan sonra yürüdüler. Fatih Parkı'nın arkasından gidiyorlardı. Arkalarından iki mahalleli delikanlı, kendilerini göstermek için kâh önden, kâh geriden onları takip ediyorlardı.

Necmi Fransızca bir kitapta şöyle bir cümle okumuştı:

*“Qu’ily ait dans lanature végétale et animale une tendance à la progression, en avant, à l’ordre, à l’harmonie, au perfectionnement...”**

Acaba bu cümle yalnız hayvana ve nebata ve onların harici şekillerine ait bir müşahede miydi? İnsanların ve onların ruhlarına, hislerine ait hiçbir tekâmül olmayacak mıydı? O halde beyhude yere niçin şiirler ve romanlar yazılıyordu? Edebi eserler insanı yeni ve mesut, başka iyi ve güzel dünyaya götürmeye, kurmaya yardım etmiyorlarsa neye yarardı?

Niçin kendinden daha küçük olan şu iki delikanlı daha iyi, daha merhametli, daha nazik, daha hisli, daha günahsız değildiler? Bir insanı tazip etmekten zevk duyulabilir miydi?

Yoksa, biz dışardan —şu iki insan— mesut gözüküyor muyuz? Bu mesutluk hiçbir maddi üstünlükle vücuda gelmiş olmadıği halde onlar gibi Naşit’i ucuz bir sıradan seyrederek, gecelerin bir umumi parkın kenarından geçerek, yıldızlı, yağmurla yıkanmış siyah bir gecede uykuya ve sevgiye koşarak — bu kin nedendi?

Yoksa bu bir görenek, fena bir âdet miydi?

Maddi üstünlüklerin kıskançlığı ile mi bu netice olageliyordu?

Güzel bir gecede, fevkalade şık bir otomobilde kucaklanmış bir kadını kıskanmak; ne diyeyim, hatta anarşist bir ruhla bu otomobile bir bomba savurmak akıl ve hayal edilir bir şeydi. Fakat kendileriyle aynı fakir elbiseleri paylaşmış, aynı yolları, aynı veçhile yürümüş bir adam bir kara kıza maliktir diye kıskanılamazdı. Bunu akıl kabul etmezdi. Bilakis bundan, bu manzaradan, herhangi yalnız bir insan biraz garip ve az buçuk acı da olsa bir zevk duyabilir. Hatta kendine bir saadet hissesi bile çıkarabilirdi. Çıkarılamazsa tiyatroya niçin gidilir, tiyatrodan nasıl gülünür ve ağlanırdı?

O halde bu insanların ruhu fenaydı. Halbuki Necmi onları ne kadar seviyordu. Bu cevval iki çocuğa Necmi hiçbir kin duymadığını hissetti. Onlara acıdı. Sonra, aldırış etmeyelim! dedi kendi kendine...

* Bitkilerin ve hayvanların doğasında ileriye, düzene, ahenge, kusursuzluğa doğru bir gidiş vardır.

Tam bu sırada koluna başka bir insan kolu girdiğini fark etti. Fatih Camii'nin arkasındaydılar. İki külhanbeyi, ileride bir fenerin dibinde onları bekliyor, cigara yakar gibi yapıyorlardı.

Necmi düşündüklerini üzerinden bir şey atar gibi bir anda atıvermişti: Süvarisini bir silkinişte atan bir at hızı içini doldurdu. Bir şimşek ışığı gibi mavi ziyalı bir lirizmle dolduğunu ve mevcudiyetinin aydınlandığını hissetti. Her şeyin aydınlandığını, içinin bir ışıkla bütün karanlıklardan sıyrıldığını, nur içinde yüzdüğünü görür gibi oldu.

Sevinç, keder, heyecan, rüya, hakikatle karmakarışık bir dünyaya çıkmıştı. Acaba realite dedikleri şey bu muydu? Bu his, reelle temasın verdiği heyecandır, muhakkak odur, dedi. İçinde her şey var; yahut hiçbir şey yok. Fakat bu hiçbir şeyde bile her şeyin... Hiçbir şey düşünemedi artık.

Saadet, kuvvetli bir saadet hissiyle sarsıldı. Şaşırmıştı. Gülmek ve ağlamak istiyordu. Koluna girmiş eli dirseğiyle sıkıştırdı. Bir başka mevcudun ışığı ile apaydınlık olmuştu.

Bir ağacın gölgesi üstünde yürüyorlardı. Bu kalın bir ağaçtı. Gölgenin her iki tarafında kuvvetli bir aydınlık vardı. Necmi, bu aydınlık, bu gölgeyi kimselere göstermez, diye düşündü.

Durdu. Kolundaki kol çıktı. Evvela kızın kolları onu belinden kavradı. Öpüşüler. Deminki kuvvetli saadet hissi geçmişti.

Necmi yürümeye başladıkları zaman, dudak dudağa gelmenin verdiği hazzın biraz evvelki kola girme halinden farklı olduğunu düşündü. Her hazzın niçin hakiki bir saadet olmadığını o zaman anladı ve kıza:

— Sen, dedi, beni ihya ettin.

Kız susuyordu. “Yanımdaki ser verip sır vermeyen bir insan!” dedi Necmi kendi kendine. Sonra açıkça:

— Sen, dedi, Leman, ne kapalı kutusun?

Genç kız, Necmi'ye; tiyatrodaki, romanda, hatta düşüncemizdeki bambaşka gibi geldiği halde tıpkı romanda, sinemada ve tiyatrodaki gibi her zamanki bir cümleyi söyledi:

— Ben, dedi, seni seviyorum.

Ertesi gün Necmi, üniversitedeki derslere rahat ve huzurla yeniden başlamıştı.

1938

Vakit, 28 Nisan-3 Mayıs 1939

Gauthar Cambazhanesi*

Gauthar Sirki geldi.

Gauthar Sirki geldi mi?

“Cirque Gauthar” hakikaten gelmiş miydi? Bunu tahkik etmek kadar kolay bir şey olur mu? Kalkıp Esplanade’a gitmeliydik. İsère nehri kenarının yeşil çimenlikleri ve ağaçları arasında uzanan bu mustatil meydanlığın ortasında kocaman çadırı görürmek, şehrin neresinde olursa olsun, bir Grenoble’lı çocuk için, beş dakikalık bir iştir. Küçük Millet Bahçesi’nin içindeki kuğuların havuzuna yağmur yağıyor, müzik çalınan kameriye-nin içinde pul koleksiyoncuları toplanmış, beş yaşından yetmiş beş yaşına kadar çocuklar orada birbirleriyle pul mübadele ediyorlar.

Taflanların arasında yağmuru ve rutubeti siyah muşambalarına ve sinirlerine çekmiş iki genç insana kimse aldırış etmiyor. Onlar bu ufku küçülmüş yağmurlu sabahın içinde başkalarına aldırış ediyorlar mı?

Küçük iptidai mektebin avlusu Millet Bahçesi’nin önüne açılır. Onun yanında küçük bir kahve vardır. Bu kahve bir yaz kahvesidir. Haziran ortalarına doğru, önce, karşı belediye binasının cephesine bir beyaz perde gerilir. Eski, çok eski filmler oynanır. Orada Şarlo’nun kocaman elli kanunsuz polisleri, bir Ermeni güzeli gibi kara kaşlı, kara gözlü sevgilileri, orada Zi-

* Sait Faik, Yaşar Nabi’ye yazdığı 6 Kanunuevvel 1935 tarihli mektupta, “Gauthar Cambazhanesi” adlı öykünün, *Semaver*’de yer alan “Benimle Beraber Seyahatten Dönerler” adlı seri öykülerin sonuncusu olduğunu belirtmektedir.

goto'nun tayyarelerden samanlıklara düştüğü görülür. Orada sinemanın çocukluğu seyredilir. Ve insan büyük adamların hayatlarını okuyor gibi sinemaya bir şahsiyet vererek onun çocukluğunu seyreder, güler, eğlenir. Nisan ortasında bu kahvenin metruk hali de güzeldir.

Küçük Millet Bahçesi'ne yağan ve sanki başka hiçbir yere yağmıyormuş gibi yağan yağmuru sekiz çocuk burada seyrediyorduk.

— Cirque Gauthar geldi.

— Gauthar Sirki sahiden geldi mi?

Muhavere sirk üzerinde yürüyor. Geçen sene fok balıklarının burunları üzerinde bir lastik top taşıdıkları ve ara sıra bu lastik topları havaya fırlatıp tekrar burunlarıyla tuttukları, Cezayir Araplarının havada iki takla atıp ayaklarının üzerine kedi gibi düştükleri mevzubahis oluyordu.

Sekiz çocuktuk. Üçü aramıza sonradan karışmış, pastacı çırağı veya kahveci şasörüydü. Öteki beşinden biri Ermeniydi. Diğer ikisi İtalyan, birisi ufacak bir İsviçreliydi. Asıl arkadaşım oydu. Ben onu bir kenara çekmiş:

— Sahi gelmiş mi "Cirque Gauthar" Georges? diyordum.

— Dün hani o ilanlarla örtülü otomobil yok mu? Onun her tarafını kaplamış ilanlardan, birisi "Cirque Gauthar"ındı.

Georges sesini yükseltiyor:

— "Cirque Gauthar"ın çadırlarını yarın saat üç buçukta seyretmeye geliniz. Bu sene en görülmemiş hayvanat ile ve zengin kadro ile "Cirque Gauthar" geliyor. Amerika'nın cinsi tükenen hayvanlarını, nesli bitmiş halis yerlilerini göreceksiniz. Dudakları bir tabak kadar büyük Afrika yerlilerini "Cirque Gauthar" büyük fedakârlıklarla getirmiştir. Koşunuz, ey Grenoble ahalisi! Koşunuz!

Georges tatlı, sevimli bir çığırtkan hareketiyle konuşuyor. Etrafımıza sekiz kişilik küçük küme yeniden birikti:

— Hadi —Georges çocuklara dönüyor— Hadi çocuklar, Esplanade'a!

Esplanade'a geldiğimiz zaman şehitler abidesi içindeki yemyeşil ışığa bile dönüp bakmadık: "Cirque Gauthar"ın çadırlarına koştuk.

Çadırın etrafını arabalar kaplamış, arabaların demir parmaklıklarından insanlar, hayvanlar bakışıyordu. İnsan ve hayvan bu arabaların içinde o kadar birbirlerine karışmıştı ki, insana benzeyen pek çok hayvan, hayvana benzeyen insanlar ve gözler gördük. Sirk daha şimdi gelmişti. İntizam daha temin edilmemiş, bedava insanlık ve hayvanlık görmek isteyen çocuklar arabaların ve yağmurun içinde geziniyorlardı. Koku, bir tuhaf koku rutubetin içine sinivermişti. Ve bu arabalar sanki senelerden beri yerlerinden oynamamış kadar hareketsizdiler. Meydan da bir kocaman oda halini almıştı. Gök küçülmüş, sirk Gauthar için tavanlaşmış ve sirkin çadırının rengini almıştı.

Kuvvetli çıplak insanlar, cüceler bir araba kapısından ötekine geçip kayboluyorlar. Küçük büyük çocuklar, büyük küçük çocuklar görüyoruz.

Ansızın kırmızı sarı kostümlü, iri kapıcılar ve memurlar peyda oluyor. Hepimizi kovuyorlar. Birdenbire her tarafı arabalarla kapanmış buluyoruz. Artık sirk bir kocaman bina gibi yapılmış, kocaman mustatil meydan küçülürmüştür. Arabalar birbirine o kadar sıkı sıkıya yaslanmış ki, aradan yol bulup geçmek imkânsız gibidir.

Akşamı, çadırın ve arabaların etrafında görebileceğimiz kadar insan ve hayvan görerek bulduk.

Gökyüzü yıldızlanmıştı. İsère'in üstünden geçip giderken Georges yarım adım arkamda mırıldanıyor:

- Gideceğiz değil mi? Parayı sen vereceksin, değil mi?
- Ben vereceğim. Gideceğiz.

* * *

Fransa'ya ilk geldiğim sene bir yılbaşı gecesi idi. Yılbaşı gecelerinin kokusunu ve tadını aşağı yukarı tahmin ediyordum, biliyordum. Atina'da da o geceleri görmüştüm. Ve sinemalar muhayyilemi tamamlamıştı. Her zaman yılbaşı gecesi kar yağırdı. Islak çarşılarda sisten ve kardan kocamanlaşmış ışıklar yanardı. Oyuncak dolu mağazalar, oyuncaklar içinde raylı tren, yürüyen tramvay... Ve daima muhayyilemi bir kadın, fakir ve pejmürde bir kadın tamamlardı. Çocuğuna bir tren almak için kendini

bir yabancıya satacak kadın. Böyle bir film görmüş müydüm? Yoksa bütün filmlerde yılbaşı gecesi aşağı yukarı bu muydu?

Kar yağıyor. Işıklar büyük, çarşılar ıslaktı. Mağazalarda oyuncaklar, raylı tren, tramvay, hepsi, bütün dekor hazırды. Yalnız çocuğuna raylı tren almak için yabancıya teslim olacak kadın ortada yoktu.

Bir rejisör gibi sinirleniyor, bir Amerikalı rejisör haliyle cıgaramı tütürerek haykırıyor gibiydim: "Hey kadın! Yabancıya teslim olacak kadın!"

Herkes eğleniyordu. Bilmediğim insanlar içindeydim. Arkadaşlar eğlenceye koşuyorlardı. Ben hüzünlenmek istiyor, müteessir olmak için neler icat etmiyordum. İçki bile içmemiştim. Yalnızlık her tarafımı dolduruyordu. Yüz bin nüfuslu ve toplu bir şehir içinde yalnız kalmamak için icat edilmiş şampanya şişeleri her dükkânda doluydu. Bir şişe alıyorum. Portakal ve muz. Odam ılık. İçip uyuyorum.

Sokağa çıktığım zaman gece yarısıydı. Sinemalar boşalmıştı. Üşüyordum. Canım sıkılıyordu. Yirmi beş santime otomatik makinede gramofon plakları dinleten bir yer vardı. Oraya koşuyordum. Üç kişi var. Sobanın başında birisi ısınıyor. Yanına gidiyorum. Sobanın kenarında cıgaramı yakıyorum.

— Bir cıgara da bana verir misiniz?

Elbette veririm. İşte bu Georges'dur. Ve onu işte böylece tanıyorum.

Georges ne beyaz, ne sarışın, ne esmer. Georges sıhhatli ve hasta da değil. Bir bakıma hasta gibi, bir bakıma günlerce uykusuz kalıp düşünebilecek kadar kuvvetli. Sarışın, beyaz, esmer.

Sonra Georges harikulade güzel. Bu güzelliğin neresinde olduğu da meçhul. Georges'un bütün güzelliği serseriliğinde olduğunu sonra serseriliği bıraktıkça anlıyorum.

Ne çabuk ahabap oluyor, ne çabuk beraberce, küçük bir kahvecikte şarap içip yemek yiyoruz. Ne çabuk odamda İskeçe cıgaraları içiyoruz. Ve ne çabuk o, sedirin üzerine büzülüp uyuyor. Ancak ertesi sabah konuşuyoruz. Ve anlatıyor:

— Üvey annemin kızlarını seviyordum. On iki yaşında bir çocuk anarşistliği içinde hepsini ayrı ayrı seviyordum. Onların hepsi beni ayrı ayrı kucaklarına alıyor, öpüyorlardı. Yirmi ya-

şındaki gençten daha kuvvetli heyecanlar duyuyor, elli yaşında enerjilerini kaybetmiş insanlar gibi haris, mariz, sinirli oluyordum. Babamın arabaları bahar başlangıcında Paskalya ile beraber İsviçre yollarına dökülür, panayır panayır, bayram yeri bayram yeri, pazar pazar dolaşırdık. Bütün şehirler bizimdi. Üvey ablalarım İtalyanca, Almanca konuşurlar, babam Fransızca'yı bir Alsace kokusu ile okurdu. Üvey anam eski bir kahpe haliyle oturup kalkar, yürür, cıgara içer, sarhoş olurdu. Kışın Lausanne'a civar pis bir apartmanda otururduk. İki odalı bir apartman. Ben üvey kardeşlerimle yatardım ve bu kışlar, dünyanın en mesut insanı benim kadar mesut değildi. Evin içini lahana kokusu doldurduğu zaman bir gramofon plağı ile coşar, bir otomobil sesiyle uyur, bir Lemman Gölü vapuru sireniyle uyanırdım; ve etrafımda derilerinin altında bir şeyler yüzen, cıvalar, canlı madenler kayan kızlar bulurdum.

George dönüp yüzüme bakar:

— Bir Türk paşası kadar mesuttum, derdi.

Yine durur, düşünür —büyük laflar söylemek isteyen küçük insanların haliyle— :

— Bütün saadetler kıskanılmıştır, derdi. Benimkisini de üvey annem kıskandı. Beni mutfakın yanındaki kilerde yatmaya mecbur tuttuğu gün izzetinefsim herhalde kırılmıştı. Önce farkında değildim. Dört gün kilerde kapandım, çıkmadım. Beşinci gün üvey ablalarımın yüzüne bakamadan sokak kapısından fırladım. En küçük kardeşim arkamdan haykırdı. Onu bu sefer bir kardeş gibi kucakladım. Dudaklarımda hâlâ derisinin canlılığı ve kokusu kalmıştır. Lausanne'ı terk ediş böyle oldu. Fransa'ya gayet kolaylıkla geçtim. Grenoble'da hemen derhal iş buldum, Lion'da iki sene çalıştım.

— Georges, kaç yaşındasın?

— On yedi.

On yedi sene içine sığmış sergüzeşleri evimde kaldığı bir ay zarfında dinleye dinleye usandım. Fakat sergüzeşlerin anlatılmaya değer neleri vardır?

Sergüzeşt, hayat kadar acı değildir. En acı avantür anlatınca tadına doyum olmaz lezzettedir. Hayat acı ve güzeldir.

— Anlat, Georges'um! der ve gülerdim.

Kızardı, müthiş sinirlenirdi:

— Gülecek bir şey yok, derdi. Gülecek bir şey yok.

— Ama, Georges, derdim. Bu daha hayat değil.

— Nasıl değil, derdi, pekâlâ hayat nedir?

— Ne bileyim, derdim. Daha başka bir şey. Daha korkunç, daha sessiz sedasız, daha gürültüsüz. Şehirler, köyler, arabalar yok, diyeceğim yani fazla dekor yok. Fakat insanlar var. Yiyip içen, gülen ve akşamları birbirini düşünen, birbirini yiyen ve bizim gibi oturup konuşan, yürüyen insanlar...

— Demek ki, bütün bunlardan sen küçük bir hikâye bile yazamazsın. Yani benden sana hiçbir fayda yok, öyle mi?

Georges'dan bana fayda...

Bu söz o kadar gücüme gitmişti, o kadar gücüme gitmişti ki, üzerinde uzun boylu uğraşır, düşünürdüm. Bir arkadaş muhabbetinin manasızlığını çoktan bilirdim. İki insan birbirlerini mektepten itibaren severler. Mektep arkadaşı, çocukluk arkadaşı diye bir tefrik yaparlar. Benim ne mektep arkadaşım, ne çocukluk arkadaşım var ve bütün bunlar laftır. Benim arkadaşım tesadüfün önüne bir gün, bir mevsim sürdüğü insanlardır. Onları sevdiğim kadar hayatı seviyorum.

Sevdiğim insandan ne fayda bekleyebilirim? Bu müthiş bir egoizm olmaz mıydı? Ben ki diğerbin geçiniyordum. Evet, hali yaşarken, halde bir küçük insanın patırtısızca hayatıma karışışını severken, onunla bir baba ve ağabey sevgisiyle bir küçük mevsim geçirirken... Ondan bir şey beklemek... Ben böylece adeta bir insanı alıp hayatını takip eden bir romancı, alçak, zalim bir romancı olmuyor muydum? Ve Georges, akşamları bir kâğıdın üzerine eğilmiş beni, sonbahar manzumeleri yazarken yakaladığı zaman soruyor:

— Nedir, diyordu, neler yazıyorsun?

— Roman, roman... Müthiş bir şey olacak!

Yalandı. Yazdığım şeyleri sonraları bir vapurun güvertesinden ne müthiş bir şair heyecanı ile Akdeniz'e uçurmuştu; ve arkalarından ne dangalakça bakmıştı. O günkü lisanımla bugün onlara neler söyleyebilirim:

Ey benim aziz hatıralarım... Engine bıraktığım ve Akdeniz'in dalgaları içinde eriyen hatıralarım.

Fakat eminim ki, onları atmasaydım, Georges'u bu kadar iyi, bu kadar içten oturup anlatamayacak, onu yeniden yeniye sevmeyecektim.

* * *

— Yases, pedya.

— Yasu, Hristo.

— Sait, biraz gelir misin?

— Geliyorum.

Rum arkadaşların grubundan ayrılıp Georges'un arkadaşı Hristo'nun yanına gidiyorum. Müziğin yanı başında oturuyoruz.

— Paran var mı? diyor.

— Birkaç frangım var.

— Bana yüz frank verebilir misin?

— İmkânı yok. Otuz frank kadar belki...

— Zıyanı yok. O da kâfi. Bir de içki ısmarla.

İçkilerimiz geliyor. Dilimin ucunda bir sual olduğu halde bir türlü soramıyorum. Nihayet kendisi:

— Georges sirkte, diyor. O da bir yerden on frank vurabilmiş. Gitti. Şimdi ben de gideceğim. İstersen gidelim.

"Cirque Gauthar" aşağı yukarı yirmi gündür şehirdeydi. Fırsat bulup gidememiştim.

— Çok gitmek isterim ama...

— Aması yok. Beni rahatsız etmezsın, yürü...

Yolda soruyorum:

— Anlatacakların yok mu?

— Neler var, neler...

— Sergüzeşt?..

Yüzüme dikkatli dikkatli bakıyor. Kulakları, belki de soğuktan, kıpkırmızı.

— Hayat, diyor, yaşıyoruz.

— Öyleyse buldum: Aşk!

Başını önüne eğiyor:

— Ne yapalım, diyor, insanlar ve onların muhayyileleri nihayet yaşama deyince aşkı icat ediveriyor. Olsun, olmasın... Georges da, ben de o kızı seviyoruz.

— İkiniz de mi?

— Haberin yok... Georges'la zahiren eskisi kadar dost, arkadaş, kardeşiz. Fakat birbirimizi çiğ çiğ yiyecek derecede düşmanız da şimdi. Ben hâlâ dostluğu ve arkadaşlığı her şeyden üstün tutmaya çalışıyorum. Ve Georges'u hatırladıkça, gördükçe içim burkuluyor, kardeşçğim, diyorum. Hatıraları, hikâyeleri, gülüşü, kumar oynayışı, para dolandırması hâlâ hoşuma gidiyor. Hislerimin, ama, bir gizli acayip tarafı var ki, bana itiraf ettirmediği halde, arkadaşlığımızın ağır ağır, kamışla içilen bir limonatanın alçalması gibi ufaldığını fark ediyorum. Ona gelince, o daha insan, daha tabii... Biz ne olsa şarklıyız... O çok daha tabii. Nankör diye, pis, mendebur ve yanlış bir kelime kullanacak değilim. Derhal her şeyi inkâr ediyor. Aç kaldığı zaman aç bir etüdyanın yarım ekmeğini kendisiyle paylaştığını...

— Ama...

— Hayır, hayır, katiyen nankörlük değil... Nankör olamaz. Georges için böyle bir şey düşünülemez. Sonra, ben Georges'un arkadaşlığından azami zevki, hatta istifadeyi almışım. Binaenaleyh belki de ben ona karşı nankörüm. Niçin ona karşı dostluğum artmasın da eksilsin... Demek ki muhabbet de keseye benziyor. Onun da icat edilmiş bir sikkesi, bu paranın da bir tura ve yazısı var.

Susuyor. Fakat George'un nankör olmadığını ispat etmek için beyhude yorulmaktadır. Georges nankör değildir. Ben bunu kabul etmiş ve buna inanmış olduğum halde o tekrar beni iknaya çalışıyor:

— Maddi cihetten, yani ele alınır, göze görünür cihetten bana Georges'un en büyük faydası Fransızcama olmuştur. Bu bile kafi.

— Ne tuhafısın, Hristo, diyorum, sen daha dün bana bütün arkadaşlıkları inkâr ediyordun. Mektep arkadaşlığı, çocukluk arkadaşlığı... Sonra bugün adeta bir hâkim gibi arkadaşını sevmektesin ve onu müdafaa için kılı kırk yarmaktasın.

— Anlaşılmadığımı pekâlâ biliyordum. Georges'un nankör olup olmaması bana vız gelir. İstersem seni bir dakikada onun

ne çirkef ve adi bir insan olduğuna inandırabilirim. Mesele onun böyle olmamasında. Zahirten nankör, adi gözükütüğü halde daha derin, ince ve hesaplı düşününce bütün bu sıfatların yerinde olmadığı anlaşılmasında. Ben şimdi Georges'la aramızda geçen ve sana anlatacağım hadiseleri yirmi beş, otuz sene sonra ihtiyar ve kambur Akropol'a tırmanırken düşünceğim zamanda bulunuyorum. Otuz sene sonra edeceğim tesadüf bugünden idrak edişimin nereden geldiğini sana söyleyeyim. Arkadaş ve dostsuzluktan.

Senin bilmem sevdiğin, çok sevdiğin, benim Georges'u sevdiğim kadar sevdiğin bir arkadaşın var mı? Herhalde senin yoktur. Böyle bir muhabbete ihtiyacın da yoktur. Benim ihtiyacım olduğu için, ne zaman böyle adeta şefik ve rahim hislerle hareket etmiş olsam, sonu benim için bir acı hatıra ile kaplanmıştı. Fakat –istersen sen buna muhayyilen de– mantığım bu acı hatıraya nezih bir damga vurmuş ve kitap kapanmıştır.

Sirkin önünde ayakta durmuş, bandonun madeni sesleri arasında Hristo'yu dinlemiştim. Şehrin bütün amele ve küçük burjuvası akın akın içeriye doluyorlar. En önce, on beş franklık yere biletlerimizi alıyoruz, içerde ışıklar o kadar mebzul ki, gözlerim bir müddet görmüyor gibi, sonra alışıyor. Stelyo'ya bakıyorum. Müthiş şık...

* * *

Sirkteki bütün numaraları bir küçük çocuk heyecanı ile seyrederiz, ellerimiz bir küçük çocuğun elleri gibi çırpınıyor. Küçülüyoruz, mini minileşiyoruz. Bizimle beraber belki bine yakın kocaman insan, çocukluğunu yeniden buluyor.

Çocukluk, insana o kadar çabuk geri geliyor ki, adeta onu içimizde gizli bir yerde saklıyor gibiyiz. İstedığımız zaman o, bir saniyede bizi buluveriyor. Onu kaybeden, onu kendimizden defeden biz olduğumuz halde o sadık bir köpek şamme siyle bizi arayıp bulacak. En ümit etmediğimiz zaman ona, bizi bulmak fırsatını vereceğiz. Eğer sizde bu çocukluğa dönüş kabiliyeti büsbütün söndüyse, o zaman sirk sizin için manasız; sirkte gülen, eğlenen, heyecanlanan insanlar acayip, basit

mahluklardır. Çünkü saçlı sakallı insanlara çocuk diyemezsiniz. Halbuki o heyecana kapılmışsanız, ara sıra kendinize gelip etrafınıza baktığınız zaman çocukluğu bir yetmiş yaşında ihtiyarın gözlerinde, ellerinde, hatta bembeyaz sakalında buluverir, siz eğer yetmiş yaşında değilseniz büsbütün küçülürsünüz. Sirkte büyük küçük yok, sirkte büyük küçük mevcut değildir. Sirkte bütün insanlar dokuz yaşındadır.

— Benim minik, benim şeker, tatlı palyaçom. Bana aşkı tarif eder misin?

— Aşk Don Kişot'un yeldeğirmenidir.

— Ne münasebet, palyaçom.

— Öyledir.

— Peki, "aşık" nedir?

— Ha, bak, mesele burada! Aşk, Don Kişot'un yeldeğirmenidir. Bir şey biliyorum ki böyle söyledim. Aşk, Don Kişot'un yeldeğirmenidir, çünkü aşık, Don Kişot'un ta kendisidir.

— Peki, palyaçom, öyle olsun, kabul... Pekâlâ, sen hiç aşık oldun mu?

— Oldum.

— Kime?

— Sanşo Pansa'ya.

— Ne münasebet, palyaçom.

— Ne yapalım, öyle oldu.

— Peki, bu Sanşo Pansa kimdir?

— Ha, bak, bütün mesele burada... Aşık mademki Don Kişot'tur, o Don Kişot da mademki aşık olunca ben oluyorum. Binaenaleyh ben Don Kişot olsam, bana Sanşo Pansa lazımdır. Ben de hemen ona aşık olur ve onu ararım.

— Bütün bunlar kabul. Peki, Don Kişot'un yeldeğirmenlerine hücum ederken sırtına bindiği o zayıf, kuru at kimdir?

— İşte o da sensin, benim şeker pilicim.

Pistte yeldeğirmenlerine hücum edilirken tepemizde bir ağ gerilmiş, tavandan trapezler, teraziler, ipler sarkmıştı. Hristo bu sırada kolumu sıkmış:

— Şimdi çıkacak, göreceksin, demişti.

Bir Herkül'ün bacağından ötekine atılan bu küçücük lastik kızı bütün hüviyetiyle görüp tanımak başka zamana nasip

oldu. Sirkte o bir lastik top, sirkte o bir heyecan, bir tutam saç, bir küçük çocuk, bir rüzgâr, bir yumak, bir bohça gibiydi. O iki ayağının üzerine piste düştüğü zaman bütün azası kafasıyla mütenasip şekilde bir tuhaf, sarışın bir erkek çocuk kafası taşıyan bir genç kız gördüm. O kadar...

* * *

En son numara foklardı. Bütün Grenoble çocuklarının muhayyilesini uzun müddet uğraştıran, hatıraları uzun zaman unutulamayan o kaytan derili, babacan insan yüzlü, şişman, bıyıklı ve bacaksız foklar. Foklar alkışlandığı zaman kanada benzeyen ayaklarını onlar da bir alkış sedasıyla birbirine vururlardı. Sesleri bazen bir martı, bazen bir köpek sesini hatırlatır, ışıklarla yüklü çadırın altında muallimsiz bir sınıf peyda oluverirdi.

Fokların gözleri, vücutları, bıyıkları, kafaları ve ayakları hep çocuk azasına benzerdi. Evet, hatta bıyıkları bile. Fok derileri, açılmış bir havyar kutusuna da benzerlerdi. Kokuları o kokuydu. Babacan adam suratlarını çadırın tepesine kaldırıp burunlarıyla kocaman allı yeşilli plaj toplarını tutup birbirlerine attıkları zaman, hatta palyaçolar bile dertlerini unutuyorlardı. En son kocaman bir fıçı içinde balıklar gelirdi. Aç foklar bu küçük balıkları, yaptıkları oyunun bir diyeti olarak alıyorlardı ve yarın geceye kadar yine aç kalıp sonra oyun oynayacaklarını biliyor gibi, doymadan birbirlerini göbekleriyle yenmeye çalışan şişman adamlara benzeyerek, doymadan küçük balıkları yutuyorlardı. Sirkin bu numaraları o kadar yerinde oluyordu ki, Hristo bile küçük cambaz kızını unutmuştu.

Sokağa çıktığımız zaman, sabahtan beri keskin ve sert esen rüzgâr durmuştu. Bir nisan ılıkılığı ve bir yaz sabahı havasını, gecenin içinde buluverdik. Sokakların başında, bir ışığın dibinde durup ayakta dinlenerek tekrar yürüyoruz. Hristo mütemadiyen anlatıyor. En mühim yerlerini sokak başlarında durup yüzüme bakarak söylüyor. Sonra yine kafası önünde, benim dinleyip dinlemediğime aldırış etmeden, anlatıyor:

— Sirkin ilk geldiği gece, oyun bittikten sonra küçük cambaz kızıyla beraber bir küçük barda oturmuştuk. Georges, ben ve cambaz kızı. Kız daha ziyade bana sokuluyor, bu yanımızdaki ufacık erkeğe karşı hiçbir alaka duymuyordu. Georges'un o akşam bütün zekâsı üzerindeydi. O akşamki kadar tatlı ve güzel konuşan küçük çocuk nadir bulunur. Bu zekâyâ karşı ben lakayt değildim. Gülümseyerek onu dinliyordum. Lakırdı sırası bana düştüğü zaman Georges'a karşı bir cephe almış gibi, daha ziyade ciddi, ağır ve imajlı konuşuyordum. Birinin mütemadiyen tebessüm ettiren cümlelerine, diğerinin düşündürücü, hatta müteessir edici sözlerine karşı genç cambaz kızı şaşırılmış kalmıştı. Hangi söze güleceğini, hangi lakırdıya ağlamaklı gibi duracağını kestiremiyor; kâh bana tebessüm ediyor, kâh Georges'a düşünerek bakıyordu.

Küçük cambaz kızı, tahmin ettiğin kadar basit değildi. Bir Alman gimnazını bitirmiş, gittiği bütün şehirlerde boş vakit buldukça müzik, konferans dinlemiş, tiyatro seyretmişti. Ve bu zevk bu vücuda o kadar kâfi geliyordu ki, insan bu lastik vücutta, bu küçük azada bu kadar zevkin, hırsın ve ilmin toplanacağına ihtimal vermediği için onu daha çok sevmeye başlıyordu. Bu his Georges için daha bariz bir mahiyet alıyordu. Ben bu konferansçı sözlerinden kızın haletiruhiyesine intikal etmeye ve aslını bulmaya çalışırken, Georges'un bakışlarından kıza karşı ne derin bir saygı ve hayret hisleriyle dolduğunu anlıyordum.

İlk gece böyle geçti. Bir başka gece dans ederken bir sinema aktörü gibi hassaslaştım. Ve, "İsolde" dedim. Küçük ismiyle hitap ettiğime kızmış görünmedi. Yüzüme dikkatle baktı. Bu küçük ismi söylemek için o kadar samimi davranmıştım ki, gülemedi. Bir köylü kızı gibi kızardı. Bir Makedonyalı köylü kızı gibi kafasını göğsüme soktu.

— İsolde, dedim, seni seviyorum.

Sonra utandım. Hem o kadar utandım ki, dansı yarıda bırakarak masamıza döndük. İsolde o kadar maddi ve o kadar histen uzak seven bir insandı ki, ona bu kadar hassasiyet göstermenin ne büyük bir budalalık olduğunun farkına varmıştım. O bana bakarak gülümsüyordu.

— Yok, dedim, İzolde, seni sevmiyorum.

O kadar güldü ki, bütün masalar bize döndü.

Bir sokak başında Hristo ile durmuştuk. Mühim bir şey söyleyeceğini anladım, yüzüne baktım. Devam etti:

— Ve tahmin edeceğin gibi, dedi, o akşam, yani o gece yarısı benim odadaydı. Ilık bir geceydi. Bu oda bir cennetti. Rüya görüyorum sanıyordum. Fakat hakikat, yanı başımda bir tutam saç ve bir külçe lastik halinde uyuyordu.

Yürümeye başladık.

Georges odayı çoktan terk etmişti. İzolde'u gündüzleri alıyor, kırlarda beraber geziyorlardı. İzolde gece geç vakit oyundan sonra koluma girdiği zaman:

— Ne tuhaf çocuk, diyordu, insanı gülmekten öldürecek. Aleyhinde neler söylüyor, neler. Bir anlatsam. Bilirim ki mahcupsun, utanacaksın.

— Zıyanı yok, diyorum. İyi çocuktur. Georgesseni çok fazla seviyor. Onun için, benim aleyhimde ne söylese hakkı var.

Gündüzleri onunla, geceleri benimle yapılan bu acayip arkadaşlığın ve dostluğun bir nihayete ermesi lazım geldiğini düşünceğim zaman yaklaşmıştı:

Dersleri sermiştim. Fakülteye uğramıyordum. Gündüzlerim bir kahve köşesinde roman okumakla geçiyordu. Fakat hiçbir şey okuyamıyor, saatlerce bir müthiş eziklik ve rehavet içinde, hatta düşünmeden uyukluyor gibi yaşıyordum. Gündüzleri onunla, geceleri benimle... Gece yatarken, onu yarın sabah bırakmayacağım diye karar veriyor, fakat sabahleyin o giyinmeye başladığı zaman, çabucak giyinip gitmesi için adeta ona yardım etmek istiyordum.

Hristo yine bir sokak başında durmuştu:

— İlk sahne, dedi, feci oldu. Gece daha yatmamıştık. Kolumdan yakaladım, çevik bir hareketle sıyrıldı. Kapıya doğru koştu:

— Sarhoşsun, dedi, seninle daha fazla kalamam.

— Nasıl kalamazsın, dedim, seni öldürebilirim.

— Benden ne istiyorsun?

— Senden gündüzlerini daha uslu, akıllı geçirmeni istiyorum. Bütün dağlar sizin bu acayip sevdanızın hatıralarıyla

dolu. Ya gece maceralarından, ya da ötekilerden feragat... Ben razıyım; ben, beni terk etmeğe razıyım...

— Gecekilerden feragat ediyorum, dedi.

Fırladı gitti.

Kapıyı kaparken:

— Zaten, dedi, Georges bana, ne mal olduğunu söylemişti. Siz şarklılar korkunç mahluklarsınız. Sevmesini bile beceremiyorsunuz. Yalnız erkeksiniz. İnsan değilsiniz.

— Evet, dedim, sizi bir kadın gibi sevmemi istiyordunuz.

Bu hakareti hazmetmiş gibi göründü. Fakat kapıyı daha kapamadan kafasını uzatarak:

— Anormal mahluk, dedi.

* * *

Kadınlar yalnız nankör değildirler. Değil başkaları tarafından böyle görülmekten ürkmek, kendi kendilerine bile bunu kabul edemezler. Günlerce sirke uğramamıştım. Sokakta da gözüküyordum. Gideceği yerleri aşağı yukarı tahmin ettiğim için, daima fakülte civarında ve kenar mahallelerde dolaştım.

İsolde bir gece yarısı geldi. Oturduğum evi bilirsin. Gece hâlâ okuyordum. Camımı taşıladı. Önce ışığı söndürdüm. İsmi mi haykırdı. Anahtarı pencereden attım. Odama doldu:

— Bana gösterdiğin muhabbete karşı bu kadar haşın davranmam. Sonra, senden nefret de etmiyorum. Beni hatta fazlasıyla tatmin de ediyorsun. O halde dargınlığa bir sebep yok. Senin için varsa o başka, kalkar giderim. Mamafih sen de benim gibi düşünürsün ve kalkar beni kucaklarsın.

Dudakları humma içindeydi. Küçük ve elastiki azası yanıyordu. Dişleri parlıyor, göğsü inip kalkıyordu.

Işığı söndürdü. Karanlıkta soyundu. Bir fosforun, yatağının etrafında pırıldadığını hissettim. Dışardan kıvılcımlı ışıklar odamı dolduruyordu. Mesut olmak için her şey mevcuttu.

Işığı yaktım. Gözleri önünde, yatağının ayakucuna oturmuştu. Işığı tekrar söndürdüm...

Georges bu ikinci barışıştan fena sinirlenmişti. Sabahleyin bana geldi. Bu sefer üçümüz, kitapların birini açıp ötekini kapayarak, gözlerimizi birbirimize hiç dikmeden sütlü kahvemizi içtik ve konuştuk.

O kadar sinirlerimize hâkimdik ki, dereden tepeden, hatta sudan, havadan bahsettik.

İlk sinirlenen ben oldum:

— İsolde, dedim. Sana bir şey teklif edeceğim: Karım olur musun?

Hiç şaşırmadı. Ellerini havaya kaldırıp indirmede. A! da diyemedi.

Bir müddet düşünceli kaldı. Georges'a baktı. Georges müteessir bir yüz takınmıştı. Fakat bu teessürün sahte olduğu, teklifime hayretler içinde kaldığı yüzünden anlaşılıyordu.

İsolde sakın:

— Hayır, dedi. Sirki ve mesleğimi seviyorum. Şişmanlamak, bilhassa bir Yunan burjuvasının gelini olmak istemem. Hatta bir Yunan entelektüelini de ben fazla alaka verici bulmuyorum.

Dedim ki:

— Burada ne bir burjuvanın gelini olmak, ne de bir entelektüel Yunanlının karısı olmak mevzubahis. Sirkte alelade bir iş bulacağım. Seni her yerde takip edeceğim.

İsolde:

— Romantizmi sevmem, dedi.

Sonra Georges'a dönerek:

— Hadi, Georges'um, dedi. Sen hiç olmazsa şair değilsin... Yürü bir tramvaya atlayalım ve uzak köylere gidip eski şaraplar içip küflü peynirler yiyelim.

Bu sefer ben Georges'a döndüm:

— Sen bir parça kal, Georges.

Ve İsolde'a dönerek:

— Bir saat sonra seni "Cafe Madrid"de bulur, dedim.

İsolde gitti. O zaman Georges'un iki yakasından tutarak yarı tehdit, yarı istirham eder bir vaziyette:

— Bana bırakacaksın bu kızı, dedim. Seviyorum, dedim. Georges'um, dedim. Sen aç kaldığın zaman seni doyuran, her iyiliği yapan benim. Aleyhimde söylediklerinden dolayı sana

hiçbir gayz duymuyorum. Bu kızı bana bırak, seni affederim. Yoksa... Sonu iyi olmayacak.

Birdenbire kocaman bir adam oldu. Güzel yüzü ciddileşince çirkinledi:

— Otur şuraya, dedi.

Oturuştuk. Bir müddet bana baktı. Sonra ağlamaya başladı:

— Ya ben, dedi. Ya ben onu nasıl seviyorum biliyor musun?

Daha uzun söyletemezdim. Lüzumsuz yere onu iknaya çalışmak beyhudeydi.

— Kalk, dedim, defol.

— Sen kalpsiz bir insansın, mukabelesinde bulundu.

Bütün bu sahnelerden sonra vaziyette hiçbir değişiklik, dün akşama kadar yoktu. Yine İsolde akşamları bana geliyor. Bir fosfordan ışık gibi odamda geziniyor, yatağıma giriyor... Yine gündüzleri Georges'la köy lokantalarında eski şaraplar içerek ve küflü peynirler yiyerek dolanıyordu.

Dün akşam sirkten üçümüz birlikte çıktık. Bu akşam seninle gezindiğimiz gibi sokakları dolaştık. Küçük meydan bahçelerinin kanepelerinde oturarak kararımızı verdik. Benim bütün tasavvurlarımı Georges hakikat ve fiil haline getirmişti. Romantizm sevmem diyen İsolde bu harekete karşı coşmuştu. Mesut ve saadetten pembe, hatta terliydi. Konuşurken dudakları ıslanıyor ve bir yemiş yer gibi ağzı tükürük dolu, yanakları pembe, anlatıyordu:

Georges, sirkte iş bulmuş, bir haftaya kadar sirk de hareket ediyormuş. Nişanlanmışlar. Parmaklarına kırmızı iplikler bağlamışlar... Saadet temenni ettim. İsolde, ümit ettiğim bir şekilde boynuma sarıldı, ağladı:

— Affet, dedi.

Ve Georges'a:

— Hadi Georges'um, sen git yat, biz biraz daha dolaşacağız. Sirke döneceğim, dedi, savdı.

O akşam odada ikimiz de uyumadık. Mümkün olduğu kadar sakin, ciddi, hatta bazen neşeliydim.

O sevmek için yaratılmışların en mükemmeliydi. Zevk bütün vücudundan sızıyordu. Bir çamın reçinesi, bir ağacın

sakızı gibi vücudunun muhtelif yerlerinden sızan bir usare, bir zevk usaresi vardı.

Benim dilim, gözlerim, kanım doyuyordu. Adeta bütün ömrümce bir daha hiçbir şeyden zevk almamak istiyormuş gibiydim ve bana öyle geliyordu ki, senelerce ne bir kadın kucaklayacağım, ne bir deriye dudaklarımı yaklaştıracacağım. Bu sarhoşluk senelerce sürecekti, senelerce ne bahardan, ne kadından, ne uykudan, ne musikiden zevk alacağım.

Hristo uzun müddet sustu. Evinin önüne gelmiştik. Elimi hiçbir şey söylemeden sıktı. Sonra birdenbire cebinden bir tabanca çıkardı:

— Bütün paramı, dedi, buna verdim. Sana otuz frangını iade edemezsem, affet.

— Ne yapacaksın, Hristo? dedim. Kendini mi?

— Yok, dedi, merak etme. Herhalde kendimi değil...

Güldüm:

— Hristo, dedim. Sen ne kendini, ne başkalarını öldürecek insan değilsin.

On gün sonra Cirque Gauthar, Grenoble'dan hareket etti. Hristo da o akşam kayboldu.

Ondan uzun müddet haber alamadım. Bir yılbaşı gecesi mektup kutusunda bir tebrik kartı buldum. Yunanistan'dan geliyordu:

"Mesut yılbaşı" diyordu. "Kimseyi, hatta kendimi bile öldüremeyenlerden birinin Yunanistan'da olduğunu sana haber vermeyi çoktan istiyordum. Yılbaşı buna vesile oldu. Senden yalnız Paskalya'da mukabele beklerim. Cirque Gauthar Paskalya'da Grenoble'a gelirse bana yaz. Oraya belki gelemeyeceğim. Fakat burada, mısır püskülü saçlı Arkadya çobanlarının arasında yaylaya çıkarken havaya üç el silah atacağım."

1935

Varlık, (67-69), 15-Nisan- 15 Mayıs 1936

HAVUZ BAŞI

Havuz Başı

Beyazıt Havuzu'nun kenarındaki kanepelerden birine oturmuş sizi bekliyorum. Yaşını almış bir adamın yirmi yaşındaki çocuk kederlerini, sevinçlerini yaşaması ne demektir, diye düşünüyorum: Belki, bir geç olma hadisesi. Belki de bir çeşit hazları, kederleri, çocuklukları uzatma temayülü. Ama bu uzayan yaz, kışın gelmeyeceğine alamet değil. Kış müthiş olacak, kar yolları kapayacak, bembeyaz ovada ölümlük uzayıp gidecek...

Sizi bekliyorum. Sizi göreceğim; içimde bir şey koşacak. Siz görmeden geçeceksiniz. Ben kederle sevinci duyup dalacağım istediğim âleme. Dünyayı yeniden kederlerle kuracağım. Sonra çarşılardan çarşılara, insan sesleri arasında, her şeyi sizinle kurulmuş bir şehirde dolaşacağım.

Herkesler geçti, siz geçmediniz. Yüzünüzü göremedim. Bayramım, çocukluk bayramım salıncaksız geçmiş gibi gözüme yaş doldu.

Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi, bilmem. Havuzun suyu bulanık. Kapının saatleri on ikiyi geçmiş. Kanepelerde kimseler yok. Tramvay ne fena gıcırdadı! Tramvaydaki adam bir tanıdık mıydı, acaba? Ne diye öyle dönüp dönüp baktı?.. Yoksa kimseciklerin oturmadığı kanepelerde bu saatte yalnız pek başıboşlar mı oturur? Kimseler âşık değil mi bu şehirde? Kimseler, bir meydanın kanepesinde kimseyi beklemeyecek mi, yüzünü bir dakika görmek için kimsenin?

Önce yanımdaki kanepeye oturdular. Biri kadın, öteki erkekti. Erkek bana gülümsedi. Halim yok gülmeye; yoksa tatlı tatlı gülümsemesine karşılık verilmeyecek adam değildi. Bu selam yerine geçen gülümsemeye neden cevap vermedim? Sizi

bekliyordum. Hâlâ sizi bekliyordum. Belki de bugün, bu saatte buradan çıkmayacaktınız... Yoksa hasta mıydınız?

Bir ara, bir başkasında saçlarınızı, yürüyüşünüzü seyreder gibi olmuş, siz olmadığınızı görünce yeniden merak etmiş, üzülmüş; sonra, belki de benim burada oturduğumu tahmin etmiştir de öteki kapıdan çıkmıştır, şüphesine düşmüştüm. Bu şüpheden çabucak caydım. O kadar ehemmiyet verilmeye değer miydim?

Ya hastaysanız!..

Sanki hastaydınız. Koşup yatağınızın başucuna gelmiştim. Gözlerinizi açtınız. Alnınız terliydi. İki açık sarı tel, terli alnınızın üstüne yapışmıştı. "Ateşim düşmüyor" demiştiniz. Şehre koşmuştum. Karaborsalardan ilaçlar getirmiştim. İyileşmişsiniz. Rıhtım boyunca yürümüştük. Taze, kırmızıydınız. Alnınız terliydi. Gülüyordunuz. Alay ediyordunuz. Koşuyordunuz, yakalayamıyordum. Allah esirgesin! Hasta olmayın!

Dört beş saniye içinde bunları düşündüğümden adamın selamına karşılık vermemiştim. Dört beş saniye bir gecikmeden sonra ben de güldüm. Bunun üzerine adam yerinden kalktı, yanıma geldi.

— Bu caminin ismi ne?

Bir türlü bulamadım caminin ismini, dersem inanır mısınız? Hâlâ sizinle beraberdim. Hayır, hasta filan değildiniz, çok şükür! Beni görmemek için arka yollardan gidişinizi görür gibi oldum. İçimi mütevekkil bir sıkıntı sardı. Kızamıyorum size... Dünyaya kızıyorum. En iyi arkadaşşıma kızıyorum. —Yok a...— Bu mayıstan başka her şeye benzeyen soğuk bin dokuz yüz kırk altı mayısına kızıyorum. Budalaca gülen kızlara kızıyorum. Size kızamıyorum. Arka sokaklardan beni görmemek için kaçtıysa beni düşünerekten gitmiştir diyorum. Hatırladım caminin ismini:

— Beyazıt Camii, canım!

Kadın da yerinden kalktı. Adamın mühim bir sual sorduğunu, cevabımın bütün karışık meseleleri halledeceğini bağırarak pek mütecessis bir yüzle yanıma geldi. Yanına oturdu adamının. Bu sefer o sordu:

— Ali Sofya, hangisi?

— Şu tarafta...

Bir işaretle sol tarafı gösterdim. Anlayamadılar ne taraftadır Ali Sofya. Elimin gösterdiği istikameti bir türlü kestiremediler. Gösterdiğim yerde kocaman binalar, birbirini kesen, biçen yollar, dükkânlar vardı. Oradan Ayasofya'yı nasıl bulacaklar? Ama ne yapsınlar, çaresiz kabullendiler. Zahir oralardadır, diye akıllarından geçmiş gibi yüzüme baktılar. Son bir defa daha:

— Herhalde ıraktır, dediler.

— Yok, pek ırak değil, dedim.

Adam ellisini aşmıştı. Toprak rengi yüzünde alışılmamış çizgiler vardı.

— Bunu getirdim köyden, dedi.

Çarşafli kadını gösterdi: Sütlaç gibi buruşuk, ufacık gözleri ile yanaklarının elmacık kemiklere rastlayan yerleri pırıl pırıl, dişleri bembeyaz, yüzüne bakınca bir süt kokusu duyar gibi oldum. Bu yüz pembe mi pembe; içinde ne güzel bir kan akıyordu kim bilir...

— Hiç İstanbul görmedi bu. Bakıyor, hoşlanıyor da gülü gülüveriyor. Hoşlanıyor pek. Biz Lüleburgazlıyız. Ben geldim birkaç defa İstanbul'a. Bu gelmemiştii. Camileri gezdiriyorum.

— Taksim'e de bir gidin.

— Gideceğiz. Beyoğlu'nu da görürüz ha? O da, Taksim'e ulaşmadan değil mi?

— Evet.

— Tramvayla mı, gidelim?

— Tramvayla gidin, ya!

— Ama biz, tonelden geçmek istiyoruz.

— Tonel işlemiyor, kapalı.

— Yaa. Tonel kapalı demek...

Tonelin, kapalı olmasına beraberce üzülüyoruz. Kadın, elinde gazete kâğıdına sarılmış bir şeyi bana gösteriyor:

— Bakır ucuzlamış, ucuza aldık.

— Kaça aldınız?

— Kilosuna... Ne verdikti?.. Dört yüz elli kuruştan verdiler. Te, bak şuna, üç yüz on kuruş verdik. Pahalı değil, değil mi?

— Üç yüz yirmi beş kuruş verdik. Yedi yüz gram geldi.

— Sen beş lira verdin. Ne geri verdi sana bakırcı?

Hesap ettiler. Önce anlaşılamadılar. Sonra anlaştılar. Üç yüz on kuruşa almışlardı tencereyi.

Ben senin gelmen ihtimali olan yola gözlerimi dikmişim. Onlar, hesaplarını yapmış, havuzu seyrediyorlar. Ben geçmenizden ümidimi kesmişim. Sizi nerede bulabileceğimi: "Bana bakın! Beni dinleyin, n'olur? Bırakın da bir gün samimi olayım. Söyleyeceklerimi söyletmiyorsunuz. Dinleyeceklerimi dinletmiyorsunuz. Bırakın anlatayım..."

— Bu, dibinden mi kaynar?

— Yok canım! Babacığım, bu pınar mı? Boruyla içine terkos gelir.

Adam yanındakine dönüyor:

— Borularla doldururlarmış. Dibine boru döşemişler, senin anlayacağın.

Bana:

— Pekiii? Hani bu, suları fışkırtırmış...

— Bayramlarda, sıcak havalarda... Hava soğuk da ondan fışkırtmıyorlar.

Adam kadına:

— Hava soğuk da ondan fışkırtmıyorlar, anladın mı? Sıcak havada fışkırtırlar da insanları serinletir...

Bana da dönüyor:

— Peki?... diyor. Hani üstüne top korlar da sular lastik topu havaya fırlatır, oynatır durur, öyle de yaparlar mı?

Elli yaşında adam, ellisine yakın kadın, fısıkiyeler, toplar... Onlar, benden de çocuk. Seni görememenin sıkıntısı dağılıyor, sevinyorum. Kadın eğilip beni dinliyor. Taksim'den, öteki camilerden, meydanlardan, Boğaziçi'nden, Kız Kulesi'nden söz açıyoruz. Sonunda lakırdılarımız bitiyor. Konuşmuyoruz bir zaman. Ben size bir mısra bulup söylemek istiyorum. Yağmurlu havalardan, dağ yollarından, katırlardan, çingiraklardan bahsedene mısralar yok mu yeryüzünde? Bu sırada adam kadınına Kız Kulesi'ni, Haydarpasha'yı, Selimiye Kışlası'nı anlatıyor...

Bir ara üçümüz de susuyoruz. Mühim şeyler düşünüyor gibiyiz. Hele ben, neler düşünmüyorum: Kapıdan çıkıyorsunuz. Koşa koşa yanıma geliyorsunuz. Kolunuza bile giriyorum.

Tam bu sırada adam:

— Kışın donar mı bu su?

Ne diyeyim ben şimdi? Üzüntüm yine dağılıyor:

— Donar, diyorum, donar da çocuklar üstünde kayarlar.

Kadına dönüyor adam:

— Donarmış, çocuklar üstünde kayarlarmış, diyor.

Ne dersin, sevgilim. Beyazıt Havuzu kışın donar mı? Murta-za Çavuş'la karısı Hacer Ana'ya ben donar, dedim.

Yenilikler, (4-5), Ağustos 1946'da
"Havuz Kenarı" adıyla yayımlanmıştır.

Kumarbaz Hayri Efendi

Safranbolulu Halil al yanaklı, ürkek gözlü, köse bir simitçidir. Akşamları Atpazarı'na bakan Altındış'ın kahvesinde bom oynarken gelir, omuz başımda durur, beni seyrederdi. Bu her gece böyle olurdu. Benim yerim her akşam aynı yere rastlamazsa, o yine benim iskemlenin yanı başına gelmeyi unutmazdı. Bir zaman sonra öylesine ahbap olmuştuk ki konuşmamıza lüzum kalmamıştı.

Ben, iskambil oynarken, yanımda birisi durursa pek memnun olurum, o zaman oyunu da iyi oynarım. Neden derseniz, kendi başıma hayalperest olduğum halde başka birisiyle yan yana bulunduğum zaman adamakıllı mühendis gibi, doktor gibi hesaplı olurum da ondan. Yalnız başına olan insan kadar büyük adam yoktur ama insanlarla beraber olan insan hakiki kıymetini ölçer, biçer. O zaman büyük adamsa büyük adamdır. Bir şeye yaramaz adamsa bir halta yaramaz adam olduğunu anlayan adam da bir şeydir. Onun için Safranbolulu Halil'in iskambil oynayan beş kişinin içinden beni seçmesi gayet makuldür. Çünkü ötekiler hayalperestlerdir. Yanında durana kızarlar. Ben bu devreyi geçirinceye kadar imanım gevremiştir.

Oyunda hep kazanmaya imkân yoktur. Hele hayalperestlerle... Ustalarla oyun oyundur. Kafasındaki kâşaneleri, içindeki ihtirasları bir araya toplamış adamla oyun, oyunluğunu kaybeder. Öylesiyle cenk etmek lazımdır. Kazansan bile yorulursun, keyiflenmezsin. Doğrusunu isterseniz böyleleriyle kavgada hileye sapmak en doğru yoldur. O zaman bir dereceye kadar zevk alabilirsin. Çünkü hayalperestin kendi âlemine dalmışken uyanmasına imkân olmadığı için senin yine hesaplı olan

hileni fark edemez. Hileye sapmazsan karşıdakinin hayal kuvveti sana öyle oyunlar oynar ki bu oyunlara –bu icatlara demek daha doğru– karşı koyacak ancak yine hesaplı, müşterek hayaller mahsulü bir realist hayal, yani oyunda hiledir.

Bu meseleye dair başka fikirlerim de vardır ya, şimdilik bunları kendime saklamayı daha münasip buluyorum. Mesela aynı kuvvette, hatta aynı şanstaki bile beraberlik olmayan bir oyunda şanssızın nasıl hareket etmesi lazım geldiğini ben kendi kendime ispat ettiğim gibi, anlatabilsem, sizlere de bir yardımım dokunmuş olurdu. Bu usulü daha doğrusu bu değişmez kanunu mantıki bir şekilde, efradını cami, ağyarını mâni bir şekilde anlatabilseydim, emin olun ki hiç egoist değilim, anlatırdım. Anlatamam. Omuz başımda durup beni seyretmeniz bile kâfi değildir. İnsan iki şahsiyetli, yahut da bir cambaz gibi atik olmalı ki kâh omuz başımda durarak elime, kâh karşıma fırlayıp yüzüme bakarak bu kanunu benim kadar sezebilsin.

O zamanlar bütün kahveleri dolaşırdım. Nerede bir oyun, paralı bir oyun kokusu koklarsam çöker otururdum. İtiraf etmek lazım: Bununla geçiniyordum. Akşamları, Fatih halkı gibi parmağıma marul kangalını, kağıtlara öte beriyi düzer valideye taşırdım. Yani muntazam, burjuva, namuslu bir kumarbazdım. Mahallede itibarım yoktu ama anamın nezdinde muteberdim. Benden hiç şikâyeti yoktu. Hatta bazı kere şuraya buraya görücülüğe bile gider; kim olduğumu öğrenen mütekait hazine memuru, Darphane-i Âmire baş ketebesi ailesi, kızlarının daha evlenecek çağda olmadıklarını valideye söyledikleri zaman inanırdı. Halbuki kız evin içinde öpmedik yastık, mahallede kırmadık ceviz, gül atmadık oğlan bırakmamıştır. Ev halkı da şu kızın bir an evvel başının bağlanmasını canu gönülden istedikleri halde yine de Kumarbaz Hayri'ye kız vermezler.

Şu Hayri akşamları muntazaman evine gelir, şu Hayri'nin rakısı yoktur. Hovardalığı görülmemiştir. Kimseden ödünç almaz, borç verir aksine... Eli açıktır. Bütün kabahati ayda altmış papele kapıcılık, uşaklık etmemesi, lise tahsili yaptığı halde bir bankaya girecek kadar gençliğinde futbol oynamamasıdır. Bunlar da zamanın büyük kusurlarıdır. Futbol oynamalı idi. Hatta güreş de etmeli idi. Ama mademki Hayri aptal değildir.

Mademki şöyle kötü bir şair olmadığı için kendisine kitaplar toplatmak salahiyeti, radyolarda büyük büyük laflar etmek harçlığı verilmemiştir; ne yapsın? Kendine göre o da mühim bir iş bulmuştur: Kumar.

Cemiyete faydalı olmak? İnsanın cemiyete faydalı olması için düşünmesi, yürümesi, gezmesi kâfidir, der Hayri. Öyle midir? Münakaşayı sevmez. Fikrini kabul etmelidir. Faydalı, faydasız; zararlı, zararsız... Bunlar ancak dış görünüşlere göre yapılan birtakım ayırmalardır, insan cemiyete en faydalı gibi görüldüğü zaman en büyük zararı da yapabilir mi, yapamaz mı? Hayri'ye göre yapabilir. O halde? O halde yaşayan, kocaman şehrin içinde şapkası kafasında –şapkasız da olur a!– gezip dolaşan her insan denilen –otuz iki dişli canavar– faydalıdır. Ötesini geç bir kalem!..

Bu al yanaklı, köse, her akşam iskemlemin başında durup şansına şans katan simitçinin hayatından memnun olmamasının birçok sebepleri varken, benim samimiyetime tatlı tatlı gülmesi, bön bön bakması nedir? Onun bu cemiyete ne faydası vardır? Birbirimizi ite dürtte yaşıyoruz. En zararsızlarımız sütçü beygirlerinin arkasında İstanbul sabahlarının sisli perişan sokaklarına küfreden hilekâr sütçüler, akşam karanlığında ışıksız, hanımeli kokan mahallelerde “akşam simidi” diye haykıran bol şalvarlı, patates yüzlü masum çocuklardır. En faydalılarımız büyük kitaplar yazan, cart curt öten, yanlış hesap yapıp binalar çökerten, beton köprülerin bin ton kaldıracağını hesaplayıp da, yüz altmış ton kaldıramayınca nasıl olup da yıkdığına eseflenen mühendislerdir. .

Onun için Hayri, cemiyete faydalı olmak lakırdısına fena halde içerler. Bir insan bir laf, daha doğrusu dedikodu karşısında fazla hassas davrandığı zaman kendi kendisini affediyor, tenzih ediyor gibi bir hal takındığına aldanmayınız. O adam değişmiştir. Yahut değişmek üzeredir. Bu son çabalamaadır. İşte Hayri de “Cemiyete sahiden faydalı olmak lazım mıdır acaba?” diye bir sabit fikre takıldığı zaman değişmek üzereydi. O nefis, o tatlı, o serseri kumarbaz hayatını bırakacaktı. Kendi kendisine: “Evet, bu dünyada hiçbir iş yapmadan göçüp gitmek de fena bir şey!” diyordu. Diyordu ama pek yalnız kaldığı zamanlar. Bir

oyunu şöyle oynamayıp böyle oynaması daha doğru olacağını, kupanın birlisi yerine, ispatının papasını oynasaydı kırk liranın kendi cebinde olacağını hesaplaya hesaplaya uyuyamadığı geceler. Bereket versin bu düşünce o kadar uzun sürmez. Mahallenin kaydırak bakışlı kızı, eteklerini beline sokarak kalın beyaz bacaklarını göstere göstere bahçede halı döverken gözlerinin önüne geliverir de beyhude vicdan azaplarından Hayri'yi kurtarır, kumarlı bir rüyaya düşürürdü.

Ama, Hayri'nin sabit fikri, daha doğrusu meselesi günden güne onu sarsmaya başlamıştı: "Acaba hakikaten şu dünyada faydasız mıyım? Faydasızsam zararlı mıyım? Zararlı isem ne olur? Ne çıkar?.." Geceleri yatakta bu sualleri kendi kendine sormaya başlamıştı. Ama sabah olur olmaz sokağa fırlardı.

Öğleden sonra Atpazarı'ndaki kahvenin dip tarafına dört tane kaytan bıyıklı, enseleri adeta yarı bellerine kadar saçlı sanılacak kadar acayip tıraşlı, uzun kemikli yüzlü, güçlü kuvvetli lise son sınıf talebesi sokulur; kahvedeki cambazlara, arabacılar, bir kahve içip gideceklere aldırış etmeden otururlar, kötü kötü sövüşerek poker oynarlardı..

"Altındış" temiz kâğıtları bunlara verir; Hayri, Cambaz Ali Bey'le partisini bir liraya oynadığı tavlayı bir an evvel bitirmeye bakar, sonra ağır ağır, elleri cebinde, isteksiz talebelere yaklaşırdı.

Oyuna başlanmamışsa:

— Hayri Bey çevirelim mi?

Diye teklif ederler. Başlanmışsa:

— Beşinci olur musun? derlerdi.

Hayri Bey birinci suale:

— Ufak oynayalım ama, şöyle yüzü on falan bir şey.

Cevabını verir.

Öteki suali iki defa tekrarlatmadan beşinci olmazdı.

Hayri bütün kumar raconunu bilirdi.

Kumarbaz Hayri liseyi bitirmiş, bir aralık Tıbbiye Mektebi'nde de altı yedi ay okumuştı. Orada okuduğunu belli etmeyi de pek severdi. Oyuna gayet tatlı başlanırdı. Hayri, ilk beş kâğıdı büyük bir zevkle file etmeden evvel:

— Ama tam bir saat. Fiks bir tur. Bir ku fazla oynamam.

— Hayhay! derdi ötekiler.

O memnun, kâğıtları file eder:

— Uvertür! der.

Sonra:

— Ben P.C.N'de iken bir akşam çocuklarla böyle bir poker oynuyorduk... diye başladı.

Hikâye bir kareye karşı bir floş ruvayyal meselesidir. Hayri'de kare as, karşısındakinde dokuzludan başlayan bir floş ruvayyal. Hayri yemin etmiş, bir daha oynamam şu oyunu, demiş, eline bir sene kâğıt sürmemiştir.

Bu hikâyelerin doğrulukla ilişkiliği vardır. Böyle bir olay hemen hemen olmuştur. Yalnız yemin edilmiş değil, yemin etmek düşünülmüştür. Bir gece yatakta uzamış da uzamış, bir sene gibi uzun gelmiş, ertesi sabah kumara başlanmıştır...

* * *

Günler şu son harpten evvel uzun uzun böyle geçmişti. Harp başlangıcında annesi öldü. Hayri haftalarca kumar oynamadı. Çok sevdiği annesinin ölümü onu pek sarsmıştı. Elini kâğıda sürmek istemiyordu. İşte bu sıralarda onu teselli eden eski bir arkadaşı oldu. Arkadaşı eczacı mektebini o sene bitirmişti. Günlerce beraber gezdiler. Sonunda Hayri Fatih'teki evi sattı. Eczacı arkadaşı ile birtakım işlere giriştiler. Bu işler aylarca sürdü. Bu aylar zarfında Hayri'nin oynadığı kumar, kumar değildir. Çünkü kafasında yarın sabah alınacak bazı iğnelerin hangi doktor reçeteleri, hangi ecza depoları sahipleri vasıtasıyla tedarik edileceği meselesi vardı.

Bu arada piyasada öyle ilaçlar ortadan kayboldu, yine bu arada Hayri öyle ustalıkla eczacı diploması aldı, yine bu arada öyle bir ailenin öyle bir kızını Talimhane'deki banyolu, kalori-ferli apartmanında buldu ki, bu kadar hızlı geçen bir zamanın şöyle bir durakladığı günümüzde onun M... kulübünde vidosu yüz liraya oynadığı bezik partisinde dördüncü vidoda rübi-kon olurken kahkaha savurduğunu artık biz işitemeyiz. Yalnız Aspin Hayri Bey'in İstanbul'un sayılı zengin ailelerinden biri olduğunu, kendi kendisine de "Ben cemiyete faydalı mıyım?"

diye bir sual sormaya hacet görmediğini bilir, faydayı kaynatasının eski kumandan bıyıklarında bulur, kaynananın şoföre, laboratuvarından Hayri Bey'i Park Otel'e götürdükten sonra kendisini Büyükdere'ye şöyle bir hava almak üzere götürmek için dönmesini söylediği zaman görür, gördüğümüz zaman içimizde en küçük bir kıskançlık hissetmeyiz. Neden edelim?

Hayri Aspin memleketin sayılı zenginlerindendir. Bugünkü hayatını, Darphane-i Âmire ketebesinden Asım Efendi'nin, kızını ona vermemesine borçludur. İşin tuhafı, Darphane-i Âmire ketebesi Asım Efendi'nin küçük kızı Süreyya Hanım Hayri Aspin Bey'in metresidir. Hayri Bey cemiyete faydalıdır: Eli açıktır. Hâlâ paranın kıymetini bilmez. Vidosu yüz liraya İstanbul'da ondan başka bezik oynayan bir Sakalciyan Efendi'ye Hayri Bey hayatını anlatırken:

— Sakalciyan Efendi, der ben servetimi üç ay kumar oynamamakla kazandım.

Sakalciyan Efendi çok bilmiş:

— İnsan oyun oynamalı ama kumarbaz olmamalı! diye cevap verir.

Hayri Bey:

— Doğru Sakalciyan doğru, der. Yalnız kendisine (kumarbaz, zararlı adam) denmeli ki akli başına gelsin, akli başına gelsin de cemiyete nasıl faydalı olunurmuş görsünler.

Sakalciyan Efendi bu iki cümlede anlatılmış hayat hikâyesini anlamadığı için:

— Vido! der.

* * *

Atpazarı'ndaki Altındış'in kahvesinde eski arkadaşım Hayri'yi kirli ama sevimli, üç günlük tıraşı beyaz beyaz uzamış buldum. Oturduk, kahve içtik. O:

— Bir piket yapalım! dedi.

Hem piket oynuyoruz, hem anlatıyordu:

— İşte kardeşim! Valide harp başlarken öldü. Ben P.C.N.'de iken bir eczacı arkadaşım vardı. O günlerde beni çok teselli etti. Hiçbiriniz ortada yoktunuz. Allah razı olsun çocuktan.

Sözünü dinleseydim bugün milyonerdim. Eczacı mektebini de bitirirdim. Bir paşa kızı bile alırdım. Bugün Altındış'ın kahvesinde kahvesine piket oynayacağıma şimdi Moda Kulübü'nde herhangi bir kuyumcu Sakalciyan Efendi ile vidosu yüz liraya bezik oynardım. Dördüncü vidodan rübikon olup üç bin iki yüz lira kaybetsem kahkahayı basardım. İsmim Hayri Aspin olurdu... Çocuk çok zorladı: "Gel" dedi, "satalım şu evi. Almanya'dan değil, dünyanın hiçbir yerinden Türkiye'ye zerre ilaç gelmeyecek. Toplayalım şu müstahzarları! Yüz lira bin olacak, bin on bin. Bu böyle sürüp gidecek. Zengin olacağız Hayri. Ben seni severim; etme..." Yapamadım anam, yapamadım. Allah beni kahretsin! Yapamadım.

O, bir taraftan beş, on, yirmi; beyler yirmi üç, oğlanlar yirmi altı diye sayarken ben sanki Kumarbaz Hayri, Hayri Aspin Bey olmuş gibi hulyaya dalmıştım. Birden uyandım.

— Sen öyle adam olamazdın Hayriciğim! dedim. Yüzü güneş gibi parladı.

— Sağ ol anam! dedi. Kağıtları attı.

— Hadi yürü bize gidelim, dedi. Kocamustafapaşa'dayız gene. Sen bilirsin bizim evi. Otururuz fındığın dibine. Bir küçük sofra kurarız. Ağır ağır hem çeker, hem anlatırız.

— Bekâr mısın hâlâ Hayri? dedim.

— Yok, dedi, evlendim. Darphane'deki kâtibin kızıyla. İki çocuğum bile var. Karım da eli bayraklı mı eli bayraklı! Kocan ne iş yapar? diye sorarlarsa öyle nazik, öyle kibar, öyle bizim mahalleli bir: "Kumarbazdır efendim!" dermiş ki, sorma!

Yedigün, (775), 11 Ocak 1948

Çatışma

Çürümeden çok önce, galiba kokuşmadan da evvel, ölümle dirim arasında geçen kavganın sonundaki boşlukta; birtakım ecza şişelerinin küçüklü büyüklü, sıra sıra dizildikleri, ağızlarını açıp bekleştikleri zamanı; ötekisi ile; sıcacık bir oda ve bir sepet içinde kokmaya, bir kurt yüzünden bozulmaya, delirmeye, canlanmaya hazırlandıkları zaman parçası ile karıştırıyorum. Burnuma yıldızlardan, çamurdan, tohumdan, yosundan, denizden, albümin ve asit parçalarından güzel diyebileceğim bir koku; taze balıkların taze kokusu daha meme emmemiş, yıkanmamış çocuk kokusu, süt kokusu, bir genç saç kokusu geliyor.

Bu ölüm ve doğum rüyası içinde şafak atıyor. Kalkıyorum. Kollarıma uykusuzluğumun hırkasını geçiriyorum. Dar geliyor. Şafak söküyor, aynadaki yüzüme saldırıyorum, bakıyorum.

Birdenbire viyaklayarak bir çocuk doğuyor. Birdenbire; saniyelerle seneler birbirine karışmış bir halde büyüyor. On beş, on altı yaşlarında güzel bir erkek çocuk oluyor. Elleri fildişinden... Avuçlarını açıyor; dört nasırı var.

“Kürek çekmeden oldu” diyor, “küreği bırakırsam bir ay içinde nasır namına bir şey kalmaz.”

Fildişinden uzun parmaklı ellerini çeviriyor. Kıpırmızı, tütüyorlar. “Kartopu mu oynadın?” diyorum.

Dişlerindeki aydınlığı gözlerinin ve kaşlarının karası kesiyor. Alnının sakın mermerinin soğuk, buz gibi, yapışan buz gibiliğinden kabarmış dudağının çatlamış kırmızısını elime sürüyor.

“Babacığım” diyor, “beni affet!”

Kadın siyahlar giymiş, beyaz yüzünün etleri durmuş, çizgileri durmuş, onun da alnının beyaz mermeri çizgi çizgi durmuş bir zaman parçası her yerinde, elbisesinde bile durmuş. Balık pulundan gözleri var. Avucunun derisi kedi dilinden. Nefes alışında tûy sıcaklığı ile kar soğukluğu, uzun uzun bacaklarındaki büyük ve çıplak ayaklarda çatlak çatlak sarı ve ölü bir ikinci, bir üçüncü deri; oğlan çocuğunun yanında durmuş...

Çocuk, "Baba, affet! Ölmüş anama acı!"

Çocuk da, babası da, bir kenarda gözlerini açmış onlara bakan bir başka adam da ölmüş ananın, çocuğun yanındaki yerine telaşsız bakıyorlar. Görüyorlar bu üç kişi de o garip, fosfordan, böcekten, kardan ve kıştan, balık pulundan, mermerden ve buzdan, sıcaktan ve soğuktan kadını.

Ama baba adam bir silkinişte bu yalancı yokluğu, var gibi bir şiddetle kafasından iter itmez kadın yoktu ki kaybolsun.

Ama çocuk, affedilmek için yanında yarattığı ve babasına, babasının yanındaki şahide tutup gösterdiği kadının —kendi kendisi de görüp de inanmadığı kadının— bir hamlede üstünden atlayıveriyor. Çocukla babası arasındaki şahit daha fazla duramıyor. Kadının arkasına düşüyor, aşktan kudurmuş gibi bir gülüşle gidiyor. Kalıyorlar baba oğul yalnız...

Baba şimdi birtakım ecza şişelerinin küçüklü büyüklü sıra sıra yanı başına dizildikleri ve ağızlarını açıp bekleştikleri zamanla, ötekisini; bir kurt yüzünden bozulmaya başlayan zaman parçasını birbirine karıştırıp hatırlıyor. Çocuğun burnuna yıldızlardan, çamurdan, tohumdan, albümin ve asit parçalarından bir taze ve belirsiz balık kokusuna, çok uzaklardan alınmış bir deniz kokusuna benzeyen bir koku geliyor. Bu sefer yeşile çalan bir yüz, sarı eller, kırmızı tüylerle bir şeytan gibi dünyanın üstüne güneş kapanıyor.

"Baba! Baba!" diye sesleniyor çocuk.

Ses almayınca çekiliyor bir kayanın arkasına. Baba ancak bir çalılığa yüzükoyun uzanabilecek vakit buluyor.

Sessiz, mavi, durgun bir gecenin ortasında bir silah patlıyor. Sabaha kadar çalılıklardan ve kayalardan silah sesleri geliyor...

Ben evlenmedim. Tabii çocuğum da olmadı. Ama varsa... Olabilir a. Benim kurdum bir ölmeyecek yerde saklanıp beklemiş ve bir beyaz kadının içinde büyümüştür. O kadını hayal meyal görüyorum. Ben o zamanlar İstanbul Lisesi'nde talebe idim. Gülhane Parkı'nda tanışmıştık. Zor başlamıştı sevgimiz. Ama sonra, onun tarafından gelen, gitgide büyüyen ve benim sevgimi miniminici eden bir aşkla bitmişti.

Orada, Kuruçeşme'deki koruda, ağaçların altına yatardım.

Ben bir hayalet kadar zayıf, beyaz mavi gözlü, on altı yaşında lacivert elbiseli, çarliston pantolonlu, papyon kravatlı, şık fesli, nahif bir mektepli efendi idim.

O yeşil gözlüydü. Çocuğumun yanında görüldüğü gibi koyu siyah gözlü değildi. Siyahlar da giymezdi. Yanakları kırmızı kırmızıydı. Sarı, kırmızı saçları vardı.

Bir perşembe akşamı mektepten çıkmış eve dönüyordum. Bizden iki sınıf daha büyük bir sınıftan bir çocuk yanıma yaklaştı.

— Bana bak, dedi bana, seni bir daha la görmeyeyim.

(Ah, o kızın adı neydi? Neydi yarabbi? Tuu Allah kahretsin! Nasıl hatırlamam. Nasıl olur, nasıl olur?)

Güldüm. Öteki çocuğun yüzü sapsarı oldu. Deli gibi etrafına bakındı. Kavga çıkaracak sandım. Görünürde kimseler yoktu.

— Sana yalvarırım, diye diz çöktü çamurun içine. Sen onu almazsın. Ben evleneceğim. Sen olmasan bu iş çoktan olacaktı. Ben okumayacağım. Bizim dükkânımız var; orada çalışacağım. Hemen evleneceğiz. Yapma, n'olur? Bak biliyorum yarın randevunuz var. Koruya gideceksiniz. Gitmeyiver. Ne olur? Ne kaybedersin? Sen zevkini sürdür. Bırak. Sen başkasını da bulursun. Ama gidersen bak...

Dedi kaldı. "Karışmam" diye tehdit edemedi. Gözleri yaş içinde idi.

— Peki anam dedim, peki. Vallahi gitmeyeceğim.

Sözümü tuttum. Gitmedim. Belki de tehdit edemediği için korkmuştum. Hatırlamıyorum. O zamanlar şimdiki gibi güzel insan yüzüne bile candan bakmaya korkanlardan değildim.

Otuz sene geçti aradan. Ama ben hep, değil değil çok az, on senede bir kere sabah uykusundan böyle uyanır, karımı, çocu-

ğumu (hep on altı yaşında görürüm oğlumu) görürüm. Karım ölmüştür. Çocuğumla silah silaha geliriz. Neden o benden af diler? Bilmem. Sonra neden bir kayanın arkasına çekilir ve ateş eder? Bilmem.

Ama böyle sabahlarımda kırlara çıkar, bir kadın ve bir çocukla akşamlara dek uğraşır dururum.

Deniz, Ada'nın kıyılarını yer durur. Uzaktan motor sesleri duyarım. Bir kır kahvesinin sandalyesinde yüzüm sapsarı, her gören, "Sana ne oldu böyle yahu?" diye sorunca çileden çıkarak, kimseye görünmemeye çalışarak dolaşırım.

Sonra otuz yaşlarında elli yaşında gözüken Evkafta tahsildarlık eden bir adamcağız görür gibi olurum. Türbede tramvay bekliyor ve sabırsızlanıyordur. Kim görmüştü geçenlerde onu, unuttum. Sana benzeyen bir adam gördük. Elinde yırtık bir evrak çantası vardı. Senin gibi bitkin, yorgundu. Suratından düşen bin parça oluyordu. Hatta bir aralık nereye böyle diyecek olduk. Baktık ki suratın bozuk, vazgeçtik. Yanımızdan geçerken "Müsaade buyurun" deyince adama dikkatli baktık... Sen değilsin. Ama yine de sana benziyordu.

— Ne tramvayında gördünüz, dedim.

— Edirnekapı tramvayında, dediler.

Boş bulundum:

— Odur muhakkak, dedim.

Kimdir diye sordular ama söylemedim; sanki o olduğuna eminmişim gibi.

— Hiç canım, dedim, ben de gördüm de o adamı. Evkafta tahsildarmış. Az daha ben bile, "Ne arıyorsun buralarda" diyecektim, "Mehmet, oğlum?"

Kervansaray, (2), 8 Mart 1952

İyilik Unutulmaz

Kasaba, coğrafi vaziyeti yüzünden lodosu, poyrazı pek az tutan bir limanda kurulmuştur. İki vilayetin, yedi kazanın, otuz kırk nahiyenin, yüzlerce köyün iktisadi durumu bu limanın işlemesine bağlıdır. Kasaba deniz kenarına yığılmış evleriyle dar sokaklardan ibarettir. Bir ana yolu doğruca gelir, limana dayanır. Bütün dükkânlar, manifaturacılar, bakkallar, berberler kunduracılar bu ana yolun üzerindedir. Limana doğru iner gibidirler. Limanın tam karşısında büyük bir meydanlık vardır.

Kasaba eski zamanlarda kaldırımsız, bakımsızdı. Meydanlarda çamurlar, sular birikirdi. Hele yüzlerce öküz arabasının yığıldığı liman meydanında geceleyin muhteşem bir opera havası eserdi. Türküler söylenir, masallar anlatılırdı.

Büyük çam kütükleri, kambur meşeler alevlerini kara kara tahtalı evlerin sırtlarında gezdirirdi. Öküzlerin büyük, efsanevi gölgeleri dört beş evin birden yüzünü kaplardı. Bir kuyruk darbesi Sarmısakzade'nin damının üstünden kayar, bir öküz başı Salâhaddin Ağa'nın alev kırmızısına boyanmış yeni tahtalı kırmızı evinin yüzünde geviş getirirdi.

Kasaba eski zamanda geceleri bir masal havası içinde yüzerdi.

O zamanlar sokak fenerleri daha yoktu. Yalnız Şafak Kahvesi'nin mavi lüksü titrer, parlar, o deminki pişmiş ayva renkli, ballı, masallı renklerin içinde bir çakaleriği gibi ekşi ekşi meydan çamuru ile yağmurunun üstüne düşerdi. Ellerinde fenerle çarşafli kadınlar misafirlğe gitmek için meydandan geçemezler, dar kaldırımdan koşu koşu aralık sokaklara, aralık sokaklardan büyük bir kavis çizerek meydanın sağ kıyısına ulaş-

bilirlerdi. Gece bu ışıkları, bu fenerleri, bu gölgeleri görüp de kendini masallara kaptırmayacak adam yoktur.

Ama sabah olunca iş değişir... Bütün bu meşaleler, fenerler, alevler, kocaman kocaman dev, ejderha hayaletleri sönüverir. Üstüne çiğ yağmış sıtmalı arabacıların titredikleri cılız, kadidi çıkmış öküzlerin mahzun, iç ezici bir şekilde düşündükleri, adeta dönüş yolunu düşündükleri görülürdü.

Vilayetin kara çamuru, kazanın kırmızısı, öteki kazanın sarısı, Dolaplı'nın kumu, Kaymaklı nahiyesinin kili gelir bu küçük liman kazasının ortasına yığılırdı. Her mal buradan İstanbul'a gidecek, her mal İstanbul'dan buraya inecek, buradan limansız, istasyonsuz, yolsuz vilayetlere kazalara dağılacaktı.

Şimdi o eski liman meydanı park olmuştur. Çarşının limana inen tek geniş arnavutkaldırımli yolu da asfalt yapılmıştır. Bunu yapan belediye reisine bütün kasaba hayrandır. Bu asfalt yol yüzünden tam yirmi sene belediye reisliğini uhdesine alan zat çarşıdan geçerken herkes dükkânının önüne fırlar. Bir:

— Nasılsın, Rıza Çavuş?

Lakırdısına can, mal bağışlanabilir.

Bir gün bu belediye reisinin aklına tuhaf bir fikir geldi oturdu. Limana erzak getirip götüren öküz arabaları, kasabanın medarı iftiharı asfaltı çamur içinde bırakıyorlardı.

Kasabanın belli başlı ailelerinin çocuklarının bisikletleri kayıyor, eşrafın ara sıra bağ başına giderken bindikleri faytonlar geleni geçeni, dükkânları zifos içinde bırakıyordu. Buna çare düşünen belediye reisi öküz arabalarının limana gelmek için geçtikleri asfalt yolu, bunlara kapamanın en cezri çare olduğunu düşündü.

Belediye çavuşlarını şehir haricindeki şoselere dikti. Şehre araba sokmadı. Hemen o gün asfalt pırıl pırıl yıkandı. Bisikletli esnaf mahdumları fiyaka yaptılar. Akşamüstü –şimdi kasaba elektrik içinde yüzüyordu– asfalt parıl parıl parladı. Dükkânlar vitrinlerini yıkadılar. Her taraf tertemizdi. Bir hafta müddetle bütün çarşı esnafı, hatta kaymakam, hatta muteber tüccarlar akşamüstleri şıkır şıkır yolda gezinip durdular. Pantolonlarında eve döndükleri zaman bir dirhem çamur yoktu. Bir hafta on

gün kimse bu işin bir budalalık, bir delilik olduğunu anlayamadı. Şehir adeta bir bayram havasına büründü.

Bu işi ilk sezen küçücük bir komisyoncu oldu. Yüzlerce araba şehir dışında bekledi. Köyler gazsız, tuzsuz kalmıştı. Vilayette valinin otomobiline giden bir varil benzin bile daha varmamıştı. Komisyoncu, kaymakam beye çıktı. Vaziyeti anlattı. Eğer arabalar bu yoldan gelmezse şehrin üstünden onlar için bir başka yol yapmaktan başka çare olmadığı, yahut da şehir nüfusu kadar bir hamal gücüne şiddetle ihtiyaç hasıl olduğu kaymakama anlatılınca adam anladı. Hiç aklına gelmemişti. Herhalde belediye reisinin de aklına gelmemiş olacaktı. Yoksa meneder miydi?

Çarşı esnafı ufak tefek mallarını şunun bunun sırtında dükkânlarına getiriyorlardı. Onlar için bir mesele yoktu. Fakat artta dört vilayet, on kaza, yüzlerce köy vardı. Ardiyeler ağız ağıza dolmuştu. Kaymakam bey soluğu belediye reisinin odasında aldı. Vaziyeti kendi tabiri veçhiyle ariz amik anlattı.

Belediye reisi direndi:

— Efendim başka yollardan geçsinler. Şehir temizlik ister. Ben de burada bu temizlik için oturuyorum. İsterlerse sırtta taşısınlar, ben karışmam, bu arabalar asfalttan geçemez, diyor-du.

Kaymakam yüzlerce arabanın şehir dışında beklediğini, hatta komisyoncudan öğrendiği şehrin bugünkü refahının, parkının, asfaltının bu arabalar, bu sarı, kırmızı; kumlu, killi çamurlar yüzünden olduğunu anlatmaya çalıştı. Belediye reisi:

— Ya ben, ya arabalar!.. diye direndi.

Kaymakam bey, belediye reisini daha fazla sıkıştırıramazdı. Memleketin en sevilen adamıydı. Ama başka bir çareyi hal de düşünemiyordu. Hükümet önüne yığılmış arabacılara komisyoncu delaletiyle şehre hücum edip girebileceklerini, kendisinin hiçbir işten haberi olmayacağını söyledi. Kendisi makamına girip oturdu.

Nihayet öküz arabaları asfalt yola gübrelerini, kumlarını, killerini, çamurlarını dökerek mağrurane şehre girdiler. Kasa-ba çarşılarını mahut gıcırta bir ögleüstü doldurdu. Esnaf sura-

tını astı. Belediye reisi istifayı bastı. Dairesinden kahramancasına çıktı. Şehir esnafı şekercisinden tutun da berberine kadar iki sıra durup kendisini alkışladılar.

Yine kimse aklına bu şehri yapıp edenin, daha da yapıp edecek olanın şu beğenmedikleri öküz arabaları olduğunu, onların paltolarına, eteklerine sıçrattıkları sarı, kırmızı, kara çamuru öpmeleri, süpürmemeleri lazım geldiğini düşünemedi.

Belediye reisi işte bu iktisadi sebepten mahzun, mağrur, kahraman evine döndü. Fakat esnaf onun bisikletlere yaptığı iyiliği unutamadılar. O bir daha şıkır şıkır parladığını görmeyecekleri asfaltın bir daha gölgelerini bile göstermeyeceğini anlayınca eski belediye reisini mebus seçtiler.

Yedigün, (778), 1 Şubat 1948

Bir Sonbahar Akşamı

Nedir bu kuş, bilmem ki? Sonbaharda bulutlar turunc renklidir. Sonbaharda yapraklar konuşur. Lodoslu İstanbul denizi ne baş döndürücü şeydir! Bir lodoslu günde vapura atlayıp her ipin, her madenin ısıklık çaldığı bir vapurda Adalar'a gidip gelirim. Akşamüstü bazen köprünün ortasında durup Sultan Selim'in arkasındaki bulutlarda kırmızı rengin oyunlarını seyrederken bir sahra vahasında muazzam bir şehir, bir eski Bağdat, bulutlardaki deniz muharebesini seyrederdim. Tramvaylar o şehri taşır, vapurlar o bulutlar şehrinin muhاریlerini götürür; biz, bu hakiki şehrin sakinleri, tiyatro seyircileri gibi sessiz, adeta geçenler bile durmuş gibi olur, seyrederiz.

Minareden minareye asılı kırmızılıklar, portakala, Trabzon hurmasına benzer yemişler sarkıtan sonbahar akşamlarında ben bildircını hatırlarım.

Hepsini, bulutlardaki eski Bağdat'ı, minarelerdeki ananasları, insanların eski elbiselerindeki şaşaayı, hamal çocuğunun çıplak ayaklarındaki renkten çizmeleri, ayyaşın etrafını saran eski şarap halesini, hepsini; bütün bu yalancılığı, binbir gece hikâyelerinin ancak çocukları saran rüyasını, hepsini bir tarafa bırakıp bir beli kuşaklı adamın iplere dizip meyve hevengi gibi götördüğü bildircınları düşünürüm.

Ben serçeleri de, atmacaları, saka, florya, isketeleri de severim, hatta uzak memleket kuşlarını rüyalarımnda görür, bazen şiir yazacak gibi olduğum zamanlarımda papağan, tavuslar, cennetkuşları da görür gibi olurum. Ama bildircın!..

Sen bizim göklerimizde muhacir kuşu! Seni sevdiğim, sana yakın olduğum kadar ne baharımızın müjdecisi, dostumuz,

adeta köylümüz gibi olan çamur kulübeli, çalışkan, hiç kaçmayacaklar, yanımızda gezecekler gibi oluverip de bir gün habersiz bizden kaçan kırlangıçları, ne de o kızıl gagası, muhteşem kanatları, ince uzun, sırim gibi bacaklarıyla leyleği damlarımızda, bacalarımızda hemen yanı başımızda yeri olan, hayatımıza, âdetlerimize, ocağımıza, hemen hemen bir nevi melan-kolimize karışmış olan leyleği sana tercih ederim.

Bıldırcını bir şiiri sever gibi severim. Neden olduğunu bilmeden, yahut hafif hafif içimde bir şeyler belirerek...

Hem en çok etini yediğim kuş bıldırcındır... Küçüklüğümde onun tüylerinin kokusunu çok zaman sevdiğimin saçlarında koklamışım. Onun etinin kokusunda tuhaf, şehvi bir hava buldum. Onun yağlı vücudunda toparlak, esmer, genç, arzudan yanan bir insan vücudu vardı. Sanki bir gün sihirli bir ağız:

— Kuş ol, güzel insan! Yuvarlak, esmer, buğday, kavrulmuş kestane, sütlü, ateşte, suda pişmiş mısır kokulu, yarı kadın, yarı erkek, yalnız şehvet, süt, nişasta, şekerden mamul mah-luk! Senin bu topraktan yapılmış çirkinler kafilesinde yerin yok! Kuş ol! dedi.

Bıldırcın böylece kuş oldu. Onu rüzgârlar getirir: Yağmurlar atar, memleketimize, etlerin en güzeliyle, kokuların en bayıl-tıcısı ile gelir, ışıklarımıza dökülürler. Doğduğum şehirde bir akşam millet sokağa dökülür.

— Bıldırcın yağıyor. Bıldırcın yağıyor.

Diye bağrışan çocukların elinde küçük gözleri korku ile dolu, yağlı vücutlarında canlı kıpırdanmalarla bakışılar, oynar, dururlar.

Günlerce ağızından tadı, burnumdan kokusu, saçından tüyü, ellerimden sıcaklığı geçmezdi.

Sonunda bir zaman senden bir şey vardır. Benim güzel bıldırcınım. Bıldırcın insana ne kadar uzaktır. Vahşidir, hiçbir zaman onu kafeste tutmak mümkün değildir. Dost, düşman tanımaz. Asm. köpek. Yağmursuz anlarda ayakları çizmeli, köpeklik, köpeklik, bellek, şekli, arkaları köpekli birtakım ga-lin - ne olduysa, ne zevk aldıklarını bir türlü anlayamadı- lar. İnsanlar ancak onu görüp vurabilir. Ancak onu köpekler saklar. Sonunda bir tarla hendeginden kaldırır. İnsana bu

kadar uzak olan bu kuşta insanlıktan bir şey vardır. Onu şehvetle yediğim için, onu aşkla kokladığım için mi severdim? O güzel insanlar gibi kokan tüylerinden çıkan insanı merhamete, sevgiye davet eden o güzelliğin kokusu için mi severim?

Yoksa bu korkaklığı, bir akşamüstü şehrimize düştüğü için mi? Hayır hiçbirisi için değil. Onu çocukluğumda yediğim için, onu ellerimle meyve gibi topladığım için mi? Hayır, hiçbirisi için değil.

İnsan gibi buğdayı sevdiği için mi? Hayır! Sevgilime benzediği için mi? Hayır!

“Ne için o halde?”

Diye soran olursa, bilmediğim için, sebebini bilmediğim için...

Sensiz sonbaharın ne tadı olabilir? Bir adamın onları iplere dizmiş götürdüğünü gördüğüm zaman içimde ürpertiler belirir.

Milyonla geride bıraktıkları fedailere rağmen acaba gidecekleri yere gidebildiler mi? derim.

İşte, (1), 1 Şubat 1944'te
“Sonbaharda Bildircin ve Bir Sonbahar Akşamı”
adıylayayımlanmıştır.

Bir Ev Sahibi

Kahvenin kuytu bir köşesinde bağıra bağıra konuşuyorlardı... Gözkapakları şiş, üstü başı buruşuk olanı:

— Bir senedir niçin mi görünmedim? Mahpushaneden on gün evvel çıktım da onun için beyim, diyordu.

Karşısındaki şişman efendi hafifçe irkildi:

— Aman Recai Beyefendi! Şakayı bırakın.

— Şaka etmiyorum efendim. Vallahi on beş gün olmadı hapisten çıkalı. Ama beyefendi, ne hırsızlık yaptım, ne de yanke-sicilik... Ne adam öldürdüm, ne bıçak çektim, ne de ırza geçtim. Hayır, beyefendi, hayır!

Malumu devletleri yaşadığımız asrın mühim dertlerinden birisi de ev sahibi, kiracı meseleleridir. Dünyada, içte, dışta bin türlü politika dalavereleri, kavgaları olurken fertlerde de borsa, karaborsa, geçim, maaş, işçi, patron, esnaf, et, süt, meyve kavgalarından maada bir de kiracı, ev sahibi derdi vardır. Galiba en mühimi de budur. Faraza bendeniz beyefendi ne ticaret yapabilirim, ne memuriyet. Eh! Şu dünya yüzünde benim de geçinmem lazım. Ölmeyeceğim a! Kumar bilmem ki kumarla maişetimi temin edeyim.

Vaktiyle beyefendiciğim, harp başlamadan evvel bendeniz bir ticarethanede kâtiptim. Altmış lira aylığım vardı. Pederden kalma, tramvaya iki dakika, otobüs durağı ile karşı karşıya, pazara çarşıya yüz adım, ilkokulla sırt sırta, liseye bir sokak arası, üniversitede profesörlerin sınıfa girdiği, doçentinin yanında yer aldığı görünür Beyazıt'ta bir evim vardı. Bendeniz Fatih'te hemşirenin yanında ikamet ediyordum. Mezkûr evi de kiraya vermiştim. Ayda on dört lira alırdım. Bir zamanlar ayda

on dört lira da bir paraydı, değil mi efendim? Evet! On dört lira ile neler olmazdı? Düşünün efendim? Teemmül buyurun? Bir şişe alelaide cinsinden Dimitro Kopulo rakısı kaç idi: Kırk beş kuruştı galiba... Beş kuruşluk tarama; altı kuruşluk tuzlu balık, dört kuruşluk zeytin, beş kuruşluk yeşil salata, altmışar paradan, hesaplayın efendim, dört yumurta ne eder? Minhaysel mecmu yetmiş kuruşla iki arkadaş, hemşirenin Kıztaşı'ndaki evinin kuyusu başında dünyamızı pembe görürdük... Bendeniz kâtibi bulunduğum tüccardan altmış lira alırdım demiştim. Otuzunu hemşireye verirdim. Kalan otuzu ile de öğle yemeklerini dışarıda mükemmel yemek şartıyla geçinir giderdim. Evden aldığım on dört lira ile de bazı arkadaşlarıma ziyafet çeker, bazen bir çift kundura ile bir iki gömlek alırdım. Üç dört ay on lira biriktirir, bir kat Çekoslovak kumaşından –kabuk gibi kumaşlardı onlar beyefendi– kostüm diktirirdim. Harp patladı. Patlar a beyefendi! Her zaman düğün bayram olup kestane fişeği patlamaz a, gün olur harp de patlar. Şu kısacık elli yıllık ömrüm içinde beş harp patladı beyefendi. Beş harp! Tövbe! Kaç beş, Trablus'u unuttuk. Altı harp beyefendi, dile kolay!

Harbin ilk senesi ha bugün bitecek, ha yarın, dedik bekledik. Beklerken bir de baktık ki aman! Bizim altmış lira aylıkla on dört lira ev kirası hiç ele geçmemiş gibi oluyor. Hemşire sıkıntıda, ben darda. Bir müddet –Allah sizi inandırsın– birbirimize bakiştık. Zaman geldi, kuru fasulye pişirebilmek için eskiden ağız ağıza dolu kileri alan taran ettik. Fare düşse yağ bala düşen kilerimiz biz düşsek kafamız yarılacaktı. Bir gün hemşire dayanamadı. İlkönce beyefendiciğim kadınlar: “Eh yeter artık,” diyorlar. Tarihen sabittir beyefendi, Fransız İhtilali'nde Versay Sarayı'nı haldeki kadınlar basmışlardır. Evet efendim hemşire dayanamadı. “Bana bak Recai Darduman!” dedi. Bana hep böyle hitap eder. Soyadımız pek hoşuna gider de. “Bana bak çocuğum” dedi.

Evet! Bendeniz üç ay küçüğümdür kendisinden.

— Ne istiyorsun abla? dedim.

— Ne yapacak yapacak, bu işe bir çare bulacaksın.

— Hangi işe abla?

— Geçim derdimize. Bu böyle giderse ben dayanamayacağım... Kim olursa olsun önüme çıkanla yeniden evleneceğim. Erkek dediğin senin gibi pısırik olmaz. Kardeşimsin. İlk ayelim öldükten sonra seni bırakmadım. Sen de sayemde sayeban oldun. Üst baştan geçtim. Eskilerle idare ediyordum. Ama boğazımdan geçmem. Biz İstanbulluyuz çocuğum. Boğaziçiliyiz. Boğazımıza düşkün oluruz. Ben annemden bile bol süt emmişim. Sen onun için inek sütünle beslendin. Bu kiler dolmazsa yapamam. Ne halin varsa gör.

Hemşirenin yeniden evlenmesi beni korkutacak değildi elbet. Hem elli üç yaşındaki dul kadını kim alır? Tabiatıyla onun bu şantajına güldüm.

— Gülme, dedi, onu da buldum. Sana gelinceeee... —ceyi bir uzattı bayım- pılım pırtını toplarsın, soluğu Beyazıt'taki konakta alırsın.

— Vay! Beni kovuyorsun demek, dedim, pekâlâ!

Kapıyı hızla çektim. Sokağa çıktım. Arkamdan, "Darduman! Darduman!" diye seslendi ama oralı bile olmadım. Günlerden bir pazartesiydi beyefendi, bugünkü gibi hatırlarım. Ayın üçü dördü idi. Gideyim, şu bizim evden kirayı alayım, akşamleyin on dört lirayı birden ezerim, sarhoş sarhoş eve dönerim de hemşire söylenemez, sabahleyin mahmur mahmur eşyayı toplar, kiracılardan izin alır, o bodrum katındaki uşak odasında yatar kalkarım dedim kendi kendime... Şunun şurasında kaç günlük ömrüm kaldı... dedim. Ağlamaklı bir halde yürüdüm. Beyazıt'a vardım. Kiracılar paramı verdiler. Kendilerine vaziyeti anlattım.

— A! A! A!.. Efendim nasıl olur? dediler. Bu işe kocam razı olsa ben olmam. Ben olsam kocam razı olmaz. Evin içinde kazık kadar adam.

— Beni görmezsiniz bile hanımefendi, hem kendi evim nihayet. Başka çare göremiyorum.

— N'apalım efendim. Kendinize bir oda bulursunuz...

— Bu zamanda bir oda kaç tutulur hanım?

— Kırk elli lira verdikten sonra elinizi bile operler demez mi?

— Siz sekiz, dokuz hatta on odada on dört liraya oturun, ben kalkayım bir odaya elli lira vereyim...

— Vallahi benim fikrim bu beyefendi, tabii beyin fikrini soracak değilsiniz. Bilmem ama sizin için hiç iyi olmaz. Belki o başka türlü konuşur, bizi evden çıkaramayacağınıza göre...

Sokağa kendimi deli gibi attım. Yüz adım yürümemiştim –Kul sıkılmayınca Hızır yetişmez– bizim bir Kırkor Efendi vardır, yapı ustası, baba dostu, ona rastlamaz mıyım?

— Recai Beyzadem nerelerden?

— Bırak Kırkor Efendi, dedim...

Minevveli velâhır derdimi döktüm. Ben derdimi döktükçe Kırkor Efendi üzülür. Bağıma basacağım geldi Ermeniye. Birden:

— Recai Beyzadem, dedi, şu senin evi bana gösterebilir... Kaç oda orası?

— Vallahi sekiz oda, bir hamam, iki kiler, üç yük dolabı, iki gusûlhane, aşağıda mutfak yanında bir bulaşikhane ile bir uşak odası, bir odunluk, bir kömürlük, diye saymaya kalmadı... Uzatmayalım, gittik evi gördük... Şöyle Kırkor Efendi uzaktan bizim kara tahtalı konak yavrusunu görünce yüzü güldü.

— Sen işi bana bırak, dedi.

İşte efendim, bu Kırkor Efendi beni on bir ay hapse mahkûm ettiren adamdır –Allah ondan dünya ve ahret razı olsun!– diyeceğim efendim, sizin anlayacağınız bugün bendeniz onun sayesinde dört dairesi bir apartman sahibiyim. Soyadımı da Darduman'dan Aparduman'a çevirttim. Yine onun sayesinde cezasını çekmiş bir namuslu vatandaşım. Anlatayım:

Efendim! O akşam bendeniz evvelce karar verdiğim gibi on dört lirayı rakı ile mezeye yatırıp –inan olsun– hafifçe sarhoş hemşireye döndüm... Yatmamış, beni beklermiş. Bir de aşağıdan aldı. Bir de üzgündü zavallı hemşire. Konuştuk. Kırkor Efendi ile muhaveremizi anlattım. Hemşirenin yüzü güldü.

— Hah şöyle, dedi. Aferin sana! Allah razı olsun Kırkor'dan! Recai Darduman! Recai Darduman çocuğum! İş becerenin, kılıç kuşananın! Aferin Kırkor Efendi! Yaşa! Var ol!

Hemşirenin ne olsa bir kenarda birkaç kuruşu vardı, herhalde. Kırkor Efendi ile el ele verdiler. Bir tamirat lakırdısı çıkardılar. Evini tamir için de izin almak, mühendis götürmek, mühendisten her ne pahasına olursa olsun bir rapor almak la-

zımmış. Onu da becerdiler. Kirkor Efendi yanına üç dört usta aldı... Bizim evin damına çıktı, sizin anlayacağınız, kiremitleri, kurşunları, tahtaları, kalasları kaldırıverdi... Ertesi gün bir yağmur, bir yağmur!.. Kiracılar eşyalarını nasıl arabaya yüklediler, nasıl evden pııyı pırtıyı toplayıp gittiler, bir görmeliydiniz.

Onlar gider gitmez Kirkor Efendi göz açıp kapayıncaya kadar damı yerine oturttu. Ama bu sefer odaları sökmüştü. Dava mahkeme, mahkeme dava... Sonunda biz bu hareketimizden ötürü sekiz yüz lira tazminat ile on bir ay hapse mahkûm edildik. Kirkor Efendi babamdan çok iyilik görmüş adam. İş bitinceye kadar bir santim almadı. Hemşire kırk altınla beş beşbir yerde bozdurmuş. Yüzüğü rehine koymuş, koymuş ama şimdi katları dörder odalı, bir mutfak, bir sofalı, dört dairesi bir apartmana sahibiz. Üst katlardan ikişer bin lira hava parası aldık. Alt katlardan da dokuz yüzerden bin sekiz yüz lira hava parası. Ne etti? Kimini üç yüz, kimini iki yüz elli, kimini iki yüze kiraya verdik. Birer seneliği peşin aldık. Kirkor Efendi alacağını aldı. Bize pek bir şey kalmadı ama yalnız aylıklar-la hamdolsun geçinip gidiyoruz. Ayda dokuz yüz altmış lira kadar bir para geçiyor elimize. Ben mahpustan çıkalı on gün oluyor... O gün bugün apartmanın işleri yüzünden kahveye uğrayamadım. İşte bir senedir gözükmememin sebebini şimdi anladınız ya! Şimdiden sonra bol bol görüşürüz, tavla atarız beyefendi, vaktimiz müsait...

Yedigün, (779), 8 Şubat 1948

Bayan Gülseren

Bayan Gülseren'in saçlarını ihmal etmesi ne tembelliğinden, ne de pasaklılığındandır. Ona yakışır böyle ihmalkâr saçlar. Ama, Bayan Gülseren ne de olsa balolar için, bazı isim günleri için saçlarına çekidüzen vermeyi münasip görürdü.

Arkadaşları, öyle de güzelsin, böyle de Gülseren, derlerdi. Bir zamandır Gülseren'in artık saçlarını ihmal etmemeye başladığını gören arkadaşları, işin aslını bilmiyorlar, Gülseren'in de otuzu aştığını söylemeye kadar vardırıyor, işi dedikoduya döküyorlardı. Vakıâ Gülseren Hanım otuz yaşını bitirmişti ama, ihmalkâr saçların ona, oldum olasıya yakışacağını, belki de kendisine elli yaşında, vaktinden evvel saçı ağarmış, entelektüel bir hanım tesirini vereceklerini biliyordu...

Şimdiki halde bir mahalle kızının cazibesini de tellerine ekleyen bu saçları düzelttirmesinin sebebini kimseler bilmiyordu, demek bir hatadır. Kadın kısmının yalnız kendisinin bildiği sır, dünya yüzünde yoktur. Nitekim, bugün bize bir hikâye mevzuu verecek kadar iş ileriye varmıştır. Halbuki daha dün, matbuat balosuna gidileceği akşam, kimsenin bu işten haberi yoktu.

Güzel berber, yahut, berber güzeli, Türkçe lakırdılar olduğu için kibar bir hanımın ağzına yakışmaz. Berber güzeli bir masal mahlukudur; mahalle kızlarıyla, esnaf takımı kadınlarının gözlerini kamaştırır. Halbuki Gülseren'in babası bugüne bugün, memleketin ileri gelen tüccarlarındandır. Apartmanlarının katından piyano sesi işitilir. Telefonları vardır. Günde en aşağı dört beş telefon, yalnız Gülseren için çalar. Böyle bir evin kızının da berber güzeli lakırdısına karşı bir iğrenme duyması

olağan bir şeydir. Onun için Fransızca "le beau coiffeur" lakırdısına tercüme edilemez bir mana vermeliyiz; yoksa güzel berber demek değildir.

Le beau coiffeur'ün asıl ismi Rıza'dır. Kadın berberleri muhitinde Kız Rıza, Bal Rıza gibi isimleri de vardır. Ama hanımlar nezdinde de ismi "le beau coiffeur"dür. Bir ara bu isim, büyük ün salmış, İstanbul'un birçok kürklü hanımlarını büyülemişti.

Fransızca lakabının uzunluğu, pek çabuk yayılması, Rıza'nın pek yakınları tarafından isminin değiştirilmesine sebep oldu. Hanımlardan biri kendisine Jül dedi. Rıza'nın Müslüman olduğu unutuldu. Şimdi Jül aşağı, Jül yukarıdır.

Gülseren Hanım akşam baloya gidecekti. Telefonla Jül'den randevu aldı. Tam saat üçte geldi. Aynanın önüne oturdu. Şimdiye kadar Jül'e pek alıcı gözle bakmamıştı. Bugün baktı ve düşündü:

Evet! Hiç fena değil. Yüz ideal! Yalnız bu bıyıklar ne? Bunları kesmeli. Yahut hayır!.. Böyle ince, kaş gibi bıyık, adamın büyük, haleli mavi gözlerinin ıstırabını biraz bozuyor. Ağzın kenarındaki yarım gülüşten olma bu çizgi düşüncelessiz bir şey ama, fena değil; düşünmeye başlayınca, yahut adam aşık olunca mana gelir oturuverir. Hayır, hayır, olmaz; bu bıyık fevkalade çirkin, kadınlaştırıyor adeta adamı! Ne tuhaf, bıyık erkeklerle mahsus bir şey olduğu halde Jül'de neden insana bu tesiri veriyor. Bol ve sarkık bırakmalı bu bıyıkları. Sarksınlar, kılları ağzına burnuna girsinler. Kaşlarını da almış; onları da bıraktırmalı. Kalın kaşlıya benziyor. Birkaç gün pek çirkin olur ama sonra da pek yakışırılar...

Sahi doğru, asıl mesele ellerde, bunlar ne sanatkâr eller! Kafa ne okşuyorlar öyle! Olur şey değil... Necla söylerdi de gülerdim. Bugün duyduğum his ne? Şimdi sarılıp öpse... Tokadı yapıştırırdım. Ama bıyıklarını bıraksın, kaşlarını almasın hele!..

Aynada göz göze geldiler. Gülseren Hanım düşünmekte devam ediyor:

A!.. Bayağı arsızcasına gülüyor. Bir saattir kendisine baktığını mı çıktı. Biraz haşlamalıyım, terbiyesiz!

— Biraz elinizi çabuk tutar mısınız?

Nasıl kızardı. Tuhaf! Zavallı adam!

Öteki salondan sesler geliyor. İnsanın yüzünü kızartacak laflar. Hadi biraz cesaret verelim.

— Nasıl? Her gün böyle şeyler mi konuşulur burada? Ne adı!..

Aynı arsız gülme:

— Ne yaparsınız hanımefendi? Buraya hep sevilenler geliyor. “Benimki öyle beğenmiyor beni. O bukleyi koparacağım geliyor diyor, beni öperken...” diyen kız, manikürcünün arkadaşıdır. Fena kız değildir. Ne yapsın, seviyor. Sevgi her şeyi mazur gösterir değil mi efendim?

— Böyle laflar söylemek için sevgi bir mazeret olamaz.

— Hakkınız var efendim.

Yine galiba biraz sert söyledi. Adam ciddileşti baksana. Dayanamayacak. Bu saçlarını ovalayan eller harikulade sanatkâr eller. Bu acayip bir gıdıklayış. Bir davet. Bir, bir tuhaf bir şey... Sanki bir şeyler söylüyor bu eller; rica ediyor, davet ediyor... Birçok usul, bir tek bilgi ifade ediyor. Bu kadar aşikâr bir ilanı aşka karşı her kadın derhal gerilemelidir.

— Ne yapıyorsunuz saçlarıma siz Allah aşkınıza?

— Şu sarıya bir kalem boyunca kumral boya süreceğim. Bu kadar iki manalı açık sarıyla bir kontrast çok yakışacak. Hem hiç belli olmaz. İstedığınız zaman saçlarınız bozulmadan, hemen balodan sonra bir süngerle bu boyayı alıverirsiniz.

Sahi, güzel oldu. Saçlarının orası, güneşten pek sararmıştı. İki açık sarının tam ortasında bu koyu kumral, hiç de fena değil.

— Rıza Bey size niçin Jül diyorlar?

— Bilir miyim efendim? Müşterilerin kaprisi hanımefendiciğim.

Yine aynada göz göze geldiler.

Bu sefer ne yapmalı? Ben de gülmeliyim. Bakalım işi nereye kadar götürecektü küstah!

Ne tuhaf! Saçlarıma bakarak ne kadar terbiyeli gülümsüyor; yaptığı işe memnun gibi, aferin! Hiç de fena olmadı. Ona biraz daha yüz verebilirim.

— Bay Rıza, sanatınızda bir tanesiniz.

— Teşekkürler ederim efendim.

— Evlere de gider misiniz?

— Emir buyurulursa...

Aynaya fena halde edepsizce baktı. Vay edepsiz vay!

— Biraz fazla uzadı sanırsam. Rica ederim elinizi çabuk tutun. Hemen gitmeliyim. Hem nedir bu kepezelik? Ben size bukle mi yapın dedim o saç?

— Ama pek asi şeydi küçük hanımcığım.

— Siz kadınlarda bazı saçların asi olduğunu biliyorsunuz Mösyö Jül ama, o asi saçların bazı sahiplerine ne kadar yaraştığını anlayamayacak kadar da kadınlara bakmasını beceremiyorsunuz.

Ya anladı, ya anlamadı ama kıpkırmızı kesildi. Bir fırça darbesiyle:

— Bitti efendim, dedi.

Ümit etmediği bir bahşişi gayet mağrur bir eda ile eline verdim. Cebine koymazlarsa kızarmış, kızsın bakalım!

Arkasını dönmüş, boyalı elini yıkıyordu.

— Jül Efendi! dedim.

Döndü. Hayretle baktı. Sarardı. Acaba beni kendisine aşık mı sanıyor?.. Budala mı nedir?.. Yaptığı iş hoş gitmezse amma da kızıyormuş ha! Söylediğim lakırdının manasını yeni yeni kavramış gibi yüzüne bakamıyordu.

Eline bahşişi sıkıştırdım. Parayı buruşturdu. O uzun, güzel parmaklarına bakamıyordum. Parayı yere atmak ister gibi bir hareket yaptı. Kaşlarımı çattım. Dükkândan, bile kovdurturum onu, hele bir parayı atsaydı da görseydi... Aptalca:

— Mil mersi!

Demez mi?.. Bir kahkaha basarak merdivenleri inmeye başladım. Dönüp yüzüne baktım. Sahiden güzel adamdı. Sana gösteririm ben. O bıyıklarını pos bıraktıracığım. O saçlara da briyantın sürmeyecek; kenarlarını da öyle sıkı sıkıya yapıştır-mayacaksın...

Gülseren Hanım baloda sinirli idi. Hiçbir okuryazar gözü, o halk çocuğunun korkunç tatlı, derin mavi gözlerine benzemiyordu. Hiçbir şairin eli, onun berber elinin maharetini alamamıştı. Demek ki hiçbir kalem, makas kadar güzellik veremiyor-

du bir ele. Bütün bu okuryazar kafilesinin çirkinliği karşısında güzel berberini tahassürle hatırlayan Gülseren Hanım, eve geç vakit dönünce saçlarını güzelce yıkadı. Ertesi sabah berber salonuna girerken Mösyö Jül'e:

— Görüyor musunuz? Boyanız yüzünden saçlarım ne hale geldi, diyor, aynanın içine en çılgın bir bakışla bakıyordu.

Koltuğa otururken:

— Sizi öteki hafta evimde bekleyeceğim. Bana görülmemiş bir saç yapacaksınız, dedi.

— Emriniz başımla beraber, hanımefendiciğim.

— Yalnız sizden bazı şeyler isteyeceğim...

Aynaya bakıp güldü. Düşündü, devam etti:

— ... Evvela şu kaşlarınızı almayacaksınız, bir; ikincisi, bıyıklarınızı kesmeden gür bırakacaksınız. Şöyle posbıyık! Sonra da saçlarınızı böyle yapıştırmayacak, hafif kabarık tarayacaksınız.

Mösyö Jül aynanın içine bütün güzelliği ile baktı.

— Benim de sizden bir istirhamım var, dedi.

— Buyurun?

— Siz de saçlarınızı bundan sonra hiç yaptırmayacaksınız. Öyle... Bana geldiğiniz ilk defaki gibi yalnız tarayacaksınız. Yahut da...

Gülseren Hanım sözünü kesti:

— O halde size de ihtiyacım olmayacak demek, dedi.

Mösyö Jül, aynadan cevap verdi:

— Yahut da benim taramama müsaade edeceksiniz.

Gülseren Hanım kızmış gibi yaptı:

— Rica ederim Rıza, dedi.

Yedigün, (767), 19 Kasım 1947

Yüksekkaldırım

İstanbul pazar günleri tenhalaşır yaz sıcaklarında. Beyoğlu'ndan üç dört yorgun, ağır ağır geçer; üç beş çocuk sinemalara dalar. Sıcaktan börtmüş, siyahlar giymiş iki madama kiliseden çıkmış eve döner. İki, dünyasından geçmiş, emekli bir kıraathanenin camları arkasında uyuklar...

Pazar günleri İstanbul böyledir ama, gelin, ben sizi eğlenceli bir yere götüreyim. Plajlarda serin mavi suların içine gömülme, çam altlarında uyku çekmek dururken nereye gideceğiz? O da var ya! Var ama şimdi bu saatlerde İstanbul'un bir yeri de var ki orada köyüne hasret askerler, çıraklar, hamurkârlar, Anadolu aşçıları, plajlara gidememiş parasızlar, çam altlarından, deniz kenarlarından pek bir şey anlamayan, yahut bıkan İstanbullular dolaşır. Orada bedava şarkılar dinlenir. Orada buz gibi gazoz yetmiş beş kuruş değil yedi buçuk kuruştur. Beyoğlu'nda yarım papele yiyemeyeceğiniz vişneli kaymaklı dondurma kayık tabaklarında on kuruşadır.

Sair günler bir adım atarsanız Münir Nurettin, öteki adınızda Tino Rossi, bir adım daha atmayın sakın! Hareket etmeyin! Yoksa hemen Safiye Ayla Hanım'la Bay Bing Crosby kulağınıza bağıracaklardır. Sağ kulağınızın ufacık bir kıpırdaması beyninizde bir radyo düğmesi çevirir. Sesini tanıyamadığınız bir bayan, "Olmaz ilaç sîne-i sadpâreme" deyiverir. Yürümeye koyulursanız "Olmaz ilaç sîne-i sadpâreme"nin birdenbire kesildiğini, onun yerine kalubeladan kalma bir "Hafız Burhan" plağının döndüğünü duyarsınız. Hemen iki adım sonra bir başka sesin hüsnünüzün şen güneşine vurulduğunun resmidir!

Aldırmayın yürüyün... Musiki ziyafeti yeter! Şimdi şirin bir kahvenin önündesiniz. Bütün gramofon seslerini arkada bırakmışsınızdır. Bir beyaz bezin üstüne sarı, kırmızı, mor boya ile bir primitif ressamın çizdiği fok balığını, bangizi, devrilen bir Eskimo kayığını göreceksiniz. Resmin altında kimi büyük, kimi küçük harflerle yazılmış hoş bir ilan gözünüze çarpar:

Şimal buz denizlerinde yakalanan deniz canavarı!

İki metre boyunda –270 kilo sıkletinde– Bir vücudunda üç tane kuyruğu var!!!!... İki eli; iki elinin üstünde üç parmağı!... On parmağında on tırnağı??? İnsan gibi bir canavar (!) Asker beş kuruş (yedi nokta yan yana) sivil on kuruş (virgül) buyurun. Gözlerinizle görün — Haydi efendi haydi! Sağ ve canlı (sorgu işareti)

Kahvenin ortasında kuru bir havuz! İnce belli çay bardaklarında tavşan kanı mis kokulu çay –Bu küçük kahvenin çayı pek meşhurdur.– Kahvede üç beş afili Adis Ababa oynuyor. Sol tarafta her tarafı atkılar, bezler, yarım kalmış bir cibinlikle örtülü dört köşe bir yer. Oradan küçücük bir fokun çocuk gibi feryadı bastığını işitirsiniz. Daha balıkhaneden balık gelmediği için açtır Marika! Şişman bir adam on kuruşunuzu alır. On kuruş verip görmeye de değer fok. O büyük, güzel, yuvarlak gözleriyle ta gözlerinizin içine bakarken seviverirsiniz Marika'yı!

Marika'nın sahibi Haydar Efendi hem afili, hem babacan, hem de ikramı sever:

— Buyurun! der.

— Merhaba Haydar Efendi, deyin. Sorun:

— Ne balığı bu?

— Beyabicim bu balık değil, bu insan gibi bir şey. Sesi insan sesi gibi. Parmakları var. Tırnakları var. Memesi var. Var oğlu var. Balık gibi yumurtlamazmış bu doğurmuş, ağabey..

— İsmi ne bunun Haydar Efendi?

— Abicim buna fok balığı derler. Şimal denizlerinde avlanır. Amerikalılar evlerinde kedi köpek gibi beslerler.

— Sen şimal denizinde mi avladın?

— Ne yalan söyleyeyim ben tutmadım. Karabiga'da balıkçılar tutmuş. Zavallı kim bilir yolunu mu şaşırdı? Ben İzmir Fuarı için satın aldım. Belki beş on para kazanırız sayesinde. İsmi Marika koymuştum. Sonra Müslüman ettim. "Mercan Hanım" diyorum.

— Marika da tam dost ismi Haydar Efendi. Değiştirmeseydin keşke.

— Ne yapalım? Bizim dostumuz da bu işte. Onu aldığım zaman yirmi gün ağzına bir şey koymadı. Barbunya balığı bile verdim, yüzüne bakmadı. Şimdi de boğazı açıldı, doymak bilmiyor kara kız. Gözüm gibi bakıyorum ona abi. Suyuna günde iki kalıp buz atıyorum. Üç ay evvel balıkhaneden satın aldım. Dokuz yüz bilmem kaç patagos saydım.

Bir taraftan balıkthane kâğıdını ararken, bana da:

— Allah aşkına bir çayımı iç abi.

Diyor, foku görmeye çağırıyordu:

— Buyurun içeriye girelim abi.

Perdeyi elimizin tersiyle sıyrıp içeriye giriyoruz. İçi pırıl pırıl çinko kaplı tahtadan kocaman bir sandığın önündeyiz. Fok, sahibini görünce bağırmaya başlıyor.

— Tumba kızım, tumba!

— Dişi midir?

— Dişi abi.

Tam bu sırada bir çevalye iri iri, diri diri kolyozlar geldi.

— Hadi kızım tumba! Tumba kızım! Tumba yapmazsan vermem, hadi!

Zeki, yuvarlak tatlı gözlerle yüzümüze bakan fok, iki delikten ibaret burunsuz burnuyla hızlı bir nefes aldı. Sonra olduğu yerde bir döndü.

— Hadi bir tumba daha!

— Bak, dikiz et abi! Balığı nasıl temizliyor...

Fok kolyozu karnından yakalıyor, suya daldırıp sallıyor, bağıracağını ve kanını suya akıttıktan sonra çiğnemedi yutuyordu. Bir tumba daha yaptı. Ardından bir tumba daha, bir balık daha yedi. Bir daha... Bir daha... Yedi kilo balıktan çevalyenin içinde üç beş balık kalmıştı. Haydar Efendi:

— Hani versen balıkhaneyi yiyecek abi. Buna para mı dayanır? Kız mäfettin beni mäf!..

Cüzdanını çıkarıp yedi buçuk papeli gözümün önünde balıkçıya toka etti. Arkadaşına:

— Hadi bağır biraz Arnavut! dedi.

Şimdi arkadaşı kahvenin önünde hem geziniyor, hem haykırıyordu:

“Canlı olarak... Sağ ve canlı!

Deniz canavarı!

İki metre boyunda!

270 kilo sikletinde!

Cambazlar gibi tumba atıyor!

Sinemalarda görüp de hayretler içinde kaldığınız canavar burada!

“Sağ ve canlı!”

Kahveden çıkınca gramofonlar yeniden başlar. İşte niyetçi! Biri ala, biri yeşile, biri kahverengine boyanmış üç güvercin, bir minicik Ada tavşanı... Birisi niyet çeksın de biz de bir lokma bir şey yiyelim gibi bekliyorlar. Hadi çekelim bir niyet de biz. Fena:

“Boşu boşuna ümit ediyorsunuz. Aşk tarafından talihiniz kapalı. Sizi sevmiyor. Ama üzölme, aşk tarafından olmazsa başka yerden yüzün gülecek, bir yerden eline külliyetli para geçecek...”

Parayı ne yapayım ben? Bir kara dumandır kaplar içimizi. İnsan bayağı üzölüyor yahu! Nereden çektim şu niyeti?

Şimdi su ile, tükürükle, gazozla, dondurma ile, elma ile; kavun karpuzla ateş yakan adamın önündeyiz, durun! Etrafımızda her türlü insan var: Asker, sivil, çocuk, delikanlı, kadın, erkek, ihtiyar; Beypazarlı, Eskişehirli; Adanalı; Erzurumlu, Bolulu, İzmirli, Dadaylı, Akçakocalı; Manavgatlı, Hayrabolulu, Mudurnulu... Bütün bir memleketin en saf insanları burada. Hepsi hayretle bakıyorlar. Adam durmadan konuşuyor:

— Efendim, mesela köyde Ahmet Ağa'ya tarlada rastladınız. Baktınız ki Ahmet Ağa'nın canı şöyle bir mısır kebab etmek çekmiş. Ateş yakmak istemiş. Kibriti yok. Çakmağını çıkarmış. Çakada çukada, çakada çukada! Bir türlü kav ateş almaz. Nemli midir nedir? Gidersin Ahmet Ağa'nın yanına:

“Hayrola be Ahmet Ağa?”

“Kibritin var mı oğul? Bir mısır kebab edeyim dedim. Ateş almaz körolası! Çakada çukada, çakada çukada!..”

“Kibritim yok Ahmet Ağa ama, senin tükürüğün yok mu ağzında?”

Ahmet Ağa, bu oğlan delirdi mi diye garip garip bakar.

“Bırak Allahını seversen! Zaten canım burnuma geldi.”

“Yok vallahi sahi söylüyorum.”

“Peki var, n’olacak?”

“Tükürüğün var da ne diye çakada çukada uğraşırsın?”

“Oğul sokma başımı belaya dinini seversen...”

“Ahmet Ağa bana ne verirsin şu senin tükürüğünle şu ateşi yakarsam?..”

“Deli olma be!”

“Yok... Sahi ne verirsin?”

“Ne istersen veririm be!”

“Verir misin bir çuval mısır?”

“İki çuval veririm, be!”

Siz arkanızı döner, bir kâğıdın içine ister tırnağınızla, ister çakınızın ucuyla şu maddeden bir parça koyarsınız.

“Tükür bakalım üstüne şunun Ahmet Ağa...”

İşte Ahmet Ağa benim gibi “hak tuu!” diye tükürür...

Adam tükürdü. Elindeki kâğıtta, içinde cıva bulunduğu hiç şüphe olmayan esmer bir madde önce cam parlaklığı aldı, sonra dumanlar çıktı. En sonra da bir alev parıldayıverdi.

Oradan da bir tane tükürkle ateş yakacak madde satın alıp yolunuza devam edin. Daha bitmedi Yüksekaldırım! İşte nişan atma dükkânının önündesiniz. Bir tane de siz atmazsanız olmaz. Bir iki tane de biz atalım. Çünkü duvarda şöyle bir vecize vardır.

“Yurttaş! En büyük vazifen atıcılıktır.”

Ayıp olur atmazsanız. Bir levha daha:

“Bay ve bayan atıcılık öğren!”

Bir tane daha:

“Atom bombası patlasın patlamasın 10 kuruş...”

Patlatamazsanız, kabahat sizdedir. Haydi oradan “Eğlenceli ve kârlı bilardo oyunu”na. Yanakları kırmızı Nestle kâğıdıyla boyalı, gözleri sürmeli, kaşları kara bir dilber; bilardo toplarını

size verinceye kadar gözünüzün içine bakıp gülümser. Topları elinize aldınız mı cazibenizi kaybetmişsinizdir. Artık çapkın kızın bir başkasına yüz vermekte olduğunu görür, mahzun olursunuz. “İşte bu dünya böyledir!” dersiniz...

Dünya böyledir hemşerim ama vefasızın da hakkı vardır: Ekmek parası, ne etsin?

Yedigün, (754), 17 Ağustos 1947'de
“Daimi Bir Seyir Yeri: Yüksekaldırım”
adıyla yayımlanmıştır.

On Milyonerin On Metresi*

On milyonerle on metresi şehrin sefaletinden, hastalığından, şikâyetinden bıkmış usanmışlardı. Dünyada harp vardı. Yoksa kışı ecnebi memlekete kırmak mümkündü.

Harp başlamadan evvel birinin bir kumaş mağazası; ötekini meşini, köselesi; berikinin ayakkabı için tahta çivisi, potin bağı; bir başkasının diş fırçası, tarağı, jileti; bir ötekisinin de kâğıdı, çinkosu, kalayı hırdavat eşyası vardı. Üç senede milyoner oluvermişlerdi.

Şehir, en küçüğünden en büyüğüne kadar haksız para kazanmayı ayıp saymıyordu. Kanunlar ceza verse bile hapis yatıp mahpushaneden paralı çıkanlara şöyle deniyordu:

— Geçmiş olsun, efendim! Vallahi pek üzüldük! Bu zamanda kim yapmıyordu ki; nihayet efendim, bu bir zaruri ihtiyaç maddesi değildi ki...

— Değil mi efendim?

On karaborsacımızdan onuna da en küçük bir sorgu sual gelmediği için yukarıdaki hapis yatmışlardan da değildiler. İşlerini; kimseyi taciz etmeden, usturuplu, icap edene yardım ederek, hediyeler takdim ederek, görmüşlerdi.

Karaborsa fiyatının akborsaninkine ile denk olmaya başladığı, bankaların, yarı resmi müesseselerin de kâr haddini yüzde yüz elliye çıkardıkları bir gün, işlerinden bizzat çekilmeye karar verdiler. Yerlerine itimat edilir adamlar koyacaklardı.

* Büyük Doğu'da "On Milyonerle On Metresi" adıyla yayımlanmış, Varlık Yayınları'ndan yayımlanan kitaba "On Milyonerin On Metresi" adıyla girmiştir. Ancak, kitabın "İçindekiler" listesinde hikâyenin adı "On Milyonerle On Metresi"dir.

Karar; önce, şehrin bir büyük lokantasında karides salatası, kuşkonmaz, enginarlı piliç, acem pilavı, Pêche Melba, üstüne crème chantilly dökülmüş ahududu arasında, üç kişi tarafından verildi.

İşten çekilecekler... Şehrin sayfiye yerlerinden bile uzak bir köy seçilecek, özel bir bina yaptırılacak, bir Fransız Rönesans havası içinde kararlaştırıldığı şekilde yaşanacaktı.

Bir tanesi:

— Floransa'da, dedi, bir zamanlar korkunç bir veba çıkmış. Kıran kırana olmuş. Zenginler, şehirden kaçıp ıssız bir yere sığınmışlar. Orada, aylarca, birbirine hikâyeler anlatarak, kadınlı erkekli yaşamışlar. Biz neye yapmayalım? Neyimiz eksik Floransalı zenginlerden? Nedir bu şehrin hali? Dedikodu, karaborsa, gürültü, patırtı, kalabalık, en kibar adamın yanında en adi, en pis birisi; en güzelin karşısında en çirkin, en iyinin elinde en kötü, hırsızın dükkânında namuslu, namussuzun kolunda şerefli, şehrin şu en temiz lokantasında en kirli köylü, aile kadının yanında orospu...

Mademki paramız var; para ile ne yapamayız? Fakir mahallesinin on sekiz yaşındaki en güzel kızını metres yapan sen değil misin? "O benim olsun, dünyada başka isteğim yok" diyen sen değil miydin? İşte, senin oldu da ne oldu? Bıktın bile! Sen değil miydin, harpten evvel, on yedi kat elbisem olsun, kırk tane kravatım, yirmi tane ayakkabım, otomobilim, arabam, metresim olsun diyen?.. Hepsi olmadı mı? Kaç para tutar masrafları? Turalım ayda üç bin... Nedir üç bin lira? Bir partide otuz bini vurmuyor muyuz?

Bu lafları içlerinden bir tanesi söylüyordu. Devam etti:

— Neydi benim arzum? Sabahleyin kalktığım zaman ılık bir duş yapmak... Etrafımda üç ceylan gibi kız, iki yarış atı, bir otomobil... Daha başka ne isterdim? Bana selam vermeyenlerin ayaklarına kapandıklarını bile gördüm. Bilhassa bunu pek isterdim; onu da gördüm. Beni küçük görenleri rakıya, meze-ye, yemeğe, iyiliğe, borca boğdum. Şimdi onlar bana "Piyasa dâhisi!" diyorlar. Ayak direyen olursa görmemezliğe geldim. Kendilerinden yüz çevirdim. Haber yolladılar. Buyur ettim. Doyurdum. Bütün isteklerim oldu.

Şurada on kişiyiz. Onumuz da bekâriz. Çıkalım; şehir, hat-ta banliyö dışında bir otel, hayır bir saray yaptıralım. Şu çamurdan, şu kaldırımdan, şu sefilden, şu bitliden, şu açtan, şu şıklıktan, şu kopuktan, artistten, bardan, gazeteden, siyasetten –bütün kalabalık caddeyi işaret ederek– insan sürüsünden, sürünün göreneğinden sıyrılalım. Bu harp gürültülerinden, bu hoşnutsuzluktan, hatta hoşnutluluktan kurtulalım...

Yapalım mı yapalım, dediler. Hemen o gün, o öğle yemeğinden sonra telefonlar, yazıhanelerden yazıhanelere işledi. İkinci karar, o akşam için şehrin tenhaca, sakın bir lokantası kiralanarak; fevkalade bir sofrada rakı içilerek verildi.

Adamlar yola çıktı. Eski, bakımsız bir çiftlik, yok bahasına satın alındı. Eski paşalardan birine ait bu çiftliğin yirmi odalı bir binası münasip şekilde tamir edildi. İşler müteahhitlere havale edildi. On karaborsacı ile on metresi, bir ihtiyar haremağası, bir de eski carie köşke taşındılar.

Her millete ve mezhebe mensup otuz kadar kuvvetli genç, hizmet görmek üzere angaje edildi. Atlar, katırlar, eşekler, ahırlarına kondu. Bir çoban, kırlara kırk koyunlu bir dağlıç sürüsü sürdü. Danalara sığırtmaçlar tutuldu. Av tüfenkleri, havai fişenkler, lüververler alındı.. Ne söyleyeyim size? Milyonerlerle metreslerini eğlendirmek için her şey yapıldı. Anadolu yaylasından biri hecin, biri adi olmak üzere iki deve sipariş edildi. Develere her hafta sonunda intihap edilecek kral ve kraliçe binecekti.

Yarım saat ötedeki denizde pırıl pırıl bir kotra için iskele yapıldı. Şehrin maruf beş balıkçısı, kız gibi sandallara, daha denize değmemiş ağılara tahsis edildi. On muhtekir gandi pantolon, sadakor gömlek giydiler. On metres de çiçek bahçesi gibi süslandılar.

İlk gün, gündüzleri hoşbeşle geçirildi. Akşam büyük bir salonda toplanıldı. Hizmetçiler, uşaklar çiftliğin yirmi odalı büyük binasının bir buçuk kilometre uzağında yapılmış bir başka binaya yerleştirildi. Oradaki curcunayı da başka bir akşam seyretmek üzere bu akşamlik on muhtekirle on karısının, akşam ortalık karardıktan sonra, kocaman kilise mumları yakılı şamdanlarla aydınlanmış salonuna bir göz atalım: Bir mustatil

ceviz masa çevresine, kadınlar bir tarafta, erkekler öteki tarafta olmak üzere sıralanmışlardı. Haremağası, önünde bir uzun şamdan, bir alçak iskemlede mum gibi bekliyordu.

Şehrin büyük bir lokantasında üç kişi konuşup karar verenlerden o öğleyin hep o konuşanı ayağa kalktı:

— Hanımlar beyler, dedi. Dört beş ay sürecek bir zevku sefa alemine sizleri davet ettik. Hepiniz birbirinizden eğlencenin şeklini, evsafını öğrendiniz sanırım. Fazla lafa, kuruntuya hacet yok. Hepimiz mutabık kalmasak şurada toplanmış olmazdık.

İnsanların yaşamakta olduğu malum hayattan ayrılmamız bize hüsrân vermemeli, şaşırıp da kâm alacak yerde gam almamalı. Mademki kazandığımız para bize bir fırsat veriyor; kaçırmamalı! Neticesi çok iyi olacak bir tecrübeye gireceğiz. Şu üç beş ayın hitamında her kadın erkeğini, her erkek de ideal kadını bulacak.

Hepimiz bunu kabul ediyoruz; öyle değil mi efendim? Birbirini seçen eşler metres ve koca mevkiinde olsalar da gürültüsüz ayrılacaklar; ancak birbirini seçecekler birleşecek. Bu oyunda hiç hileye müsaade yoktur. Zaten herhangi bir hile yapmaya bendeniz imkân görmüyorum.

Çekileceğimiz odaların pencereleri sımsıkı kapalıdır; açmamalısınız. Odalarda ne bir mum, ne de kibrit bulunacak... Odalarımız numaralıdır. Her kadın istediği numaralı odaya girecek. Numaralar için kavga edilmemesini rica ederim. Malumunuz veçhile odalar boştur. Talihinize razı olacaksınız. Numaralar birden ona kadar değil; 65, 125, 89 –yani ben böyle söylüyorum– lalettayin birtakım numaralardır.

Öksürdü, öksürdü; devam etti:

— Kapının dışında beklemekte olan Tebessüm Kalfa, hanımları odalarına yerleştirdikten sonra gelip haber verecek, odasına çekilecektir. Her bey, haremağası Mesut Ağa'nın refakatinde salondan çıkıp arzu ettiği numaraya girecektir. Oda içinde konuşulmaması matluptur. Konuşulursa da bir mahzur yoktur. Çünkü yarın akşam iki insanın aynı numaraya tesadüf etmesi pek varit değildir. Hanımlar tamamen çıktıktan sonra beylere de numaraları dağıtılacaktır. Bu numaralar bir akşam-

lıktır. Yalnız hanımların ve beylerin, bu akşam hem kendi hem refakatlerindeki numaralarını bir tarafa kaydetmeleri rica olunur. Herkes odalarına girdikten sonra saat tam ikide birbirinden hoşlanmayanların, odadan çıkmakta serbest olduklarını söyleyebilirim. Bunun, yalnız, oyundan caymak şeklinde olmayacağını ümit ederim. Oyundan caymadan da birbirinden hoşlanmayabilir insan, değil mi efendim?

Her türlü ihtimal düşünülerek ikinci akşamdan sonra hanımlar da kendilerine bir torba içinde sunulacak oda numaralarını kura ile çekeceklerdir.

Cuma, pazar, salı günleri tatil ve istirahat günüdür. Her ayın sonunda yine şu masada toplanacağız. Erkeklerin ve kadınların kaydetmiş olduğu numaraları yalnız iki kişiden ibaret bir komisyon, ki biz bunlara kral kraliçe unvanını vereceğiz, tetkik edecektir. Kontrol için Tebessüm Kalfa ile Mesut Ağa'nın ana defterine de icap ettikçe müracaat edilecektir. Hangi kadın saat ikiden sonra hangi erkeğin odasından çıkmışsa, o erkeğin o hanımın odasına girmemesi için icap edenler yapılacaktır.

Hanımlarla beylerin numaralarını ve isimlerini yalnız ayrı ayrı defterler olmak üzere Mesut Ağa ile Tebessüm Kalfa tutacaklardır. Onların her türlü itimadımıza layık olduklarını göreceksiniz.

Şurasını söylemeyi unuttum: Bir ay zarfında yalnız üç gün erkeklerin saat ikide, bir hanımın odasını terk etmelerine müsaade vardır... Bu gün haricinde hiçbir erkek, hiçbir sebeple bir hanımın odasını terk edemez...

İzahatım bilmem biraz muğlak mı oldu? Biraz karışık gibi gözüküyor ama, göreceksiniz ki, hiçbir karışıklığa meydan verilmeyecektir.

* * *

İlk günler ve geceler tatlı bir yorgunluk içinde geçti. Sahile inildi. Denize girildi. Akşamları ceviz ağaçlarının dibinde serinlenildi. Şehirden en ufak bir gürültü bile gelmiyordu. İşlerin biraz aksadığını haber vermek üzere tembihli bulunan mutemetler gözüküyorlardı. Demek işler, kendileri başında

bulunmadan da yolundaydı. Şehre inen uşak takımına gazete bile getirmemeleri için şiddetli emirler verilmişti. Uşaklar yalnız bazı şeyler getirmekte serbesttiler. Bu sıra şehrin eczanelerinden üç şey fazla eksildi. Eksilmesiyle beraber yine on milyonerden ecza işleriyle uğraşan ikisinin, dükkânına doldu. Bunlardan ikisi bir müstahzar, ötekisi pek güzel isimli garip bir nesne idi.

İlaçların ikisinin ismi, "Yohimbine", "Testoviron"du. Diğer maddenin, dünya şehirlerinin büyük istasyonlarında rastlanan duvar afişlerinde, en iyisinin ismi okunur. Bu şehrin de birkaç tütüncü dükkânının üstündeki levhalarda bu güzel ismi okumak mümkündür: "Bell'amöre"...

Ay sonlarında yapılan bir toplantıdan sonra bahçeye çıkılmış, viski içiliyor, kimisi buzlu çay alıyor, "petit four"lar tıkınıyordu. Fakat o günün kral ve kraliçesinin yüzünde de bir sıkıntı, hafif bir üzüntü müşahede olunuyordu.

Çaydan sonra bir akasyanın altındaki şezlonglarda kral, kraliçe, servetlerini iki milyon beş yüz bine çıkarmış iki hatırlı, gizli bir toplantı yaptılar.

Toplantının mahiyeti açığa vurulmadığı için bunu kimseler duymadı. Yalnız neticesi, şu şekilde günlük tebliğ olarak bir ceviz ağacına çivilendi:

Bu 118'inci tebliğ idi. Hemen ötekiler gibi hiç kimse alakadar olup da okumadı. Biz okuyalım:

Tebliğ 118 — Milyoner Çiftlik.

Sosyetemizin sıhhi durumunda zuhur edegelen ehemmiyetsiz bir hastalığın mahiyeti hakkında daha fazla malumat edinebilmek için alakalı bir şahsın cemiyetimize duhulüne ihtiyaç hasıl olmuş, bugün krallık meclisi toplanarak şayanı itimat bir candan doktorun acilen şatoya getirilmesi hakkında bir karara varılmıştır.

İhtiyar, maruf bir doktor gelip on milyonerle on metresini, otuz Rum ve Çingene kızını, öteki hizmetçileri dikkatle muayeneden sonra ikinci bir günlük emir ceviz ağacına asılmıştı. Bunun da fazla nazarı dikkati celp etmediğini ilave edelim.

Bu tebliğ de şundan ibaretti:

Tebliğ 119 — M. Ç.

Yapılan muayene neticesinde hastalığın kimseye sirayetine meydan verilmeyecektir. Zaten buna maddeten imkân da yoktur. Zira herkes hastalığın cinsine göre aşağı yukarı musap sayılır. Doktorumuz, hastalarımızdan hizmetçiler dahil, yirmi sekiz kadına, insanlığı büyük felaketlerden kurtarmış olan nevicat bir devayı enjekte etmek suretiyle, bu işin de önünü alacağını kuvvetle ümit etmektedir. İlacın ismi herkesin malumu olmak üzere ilan olunur: Penisilin...

Bu ilacın gayet acil vakalarda kullanılmak üzere hastanelerde bile mevcudu pek az olduğunu, doktor raporlarıyla alınbildiğini muhterem zenginlerimize bildirir, "Zengin arabasını dağdan aşırır..." meselinin ilk kısmını hatırlatırız.

Kral ve kraliçelik meclisinin şimdiye kadar olagelen hastalıkların devalarında olduğu gibi bunu da cemiyetimize tedarik etmek mevkiinde olmadığını teessüfle arz ederiz.

Ultraseptyl için üzüntüye mahal yoktur. Krallık meclisi bunu bol bol temin etmektedir.

Azalarımıza acil şifalar temenni ederiz.

Üç gün sonra 120'nci tebliğe kimse aldırış etmedi:

Tebliğ 120 — M. Ç.

Bir hizmetçi kızla, bir uşak, bir de muhterem bir azamız, garip bir hastalığa tutulmuşlardır. Bu hastalığın en karakteristik arazi, on sene sonra başlayacaktır. Demek oluyor ki bu aza ile hizmetçi kız ve uşak kampa hasta hasta girmişlerdir.

Doktor

Dört gün sonra:

Tebliğ 121 — M. Ç.

Hastalık bir kişide daha zuhur etti. Şiddetli tedbirlere başvurmak mecburiyetindeyim. Hastalığın ismi "Lêpre" dir.

Yine kimse aldırmadı. Bu tebliği okuyan bir tek hanım, yanındaki "boş ver!" dedi.

Beşinci gün:

Tebliğ 122 — M. Ç.

Hastalık, beynelavam "Miskin hastalığı" denmekle maruf müthiş bir iletir. Türkçesi "Cüzam".

Doktor

Altıncı gün tebliğ filan neşredilmedi. Herkes şehre dönmüştü. Cüzamlılar da dahil, şehre yayıldılar. Şimdi koca çiftliğin yirmi odasında cinler top oynuyor. İhtiyar haremağası ile karısı mevkiinde olan ellilik Tebessüm Kalfa, metreslerin geceleri yüzdükleri büyük havuzun kenarında, Mesut Ağa'nın yarım yapılmış bir ameliyattan artakalan saadeti içinde hayattan pek memnun, oturuyorlar.

Köşkü ara sıra ziyarete gelen milyonerlere:

— Canım, diyorlar, bu hastalık eskiden saraylarda da vardı. O kadar korkulmazdı!

Yarım haremağası Mesut Ağa ile karısı Tebessüm Kalfa dallı budaklı bir ağaca benzeyen ellerini ovuşturarak mangalın korlarını parmaklarıyla karıştırırlarken kapıcı odasının açık camından şehre bakan milyonere:

— Gene buyurun efendim, çok seviniriz, ah ne güzeldi o günler! Gene gelmeyecek mi dersiniz?

Diye sayıklayıp duruyorlar.

Büyük Doğu, (1-2), 2-9 Kasım 1945

Jimnastik Yapan Adam

Onu çok uzaktan görüyordum. Bilmem elli yaşlarında var mıydı? Denize parça parça dökülmüş kayaların kenarından bir çakıl yol hafifçe yükselir, onun bulunduğu geniş meydana varırdı.

Burada yemyeşil, taptaze dikenleri filiz rengi üç beş çam vardı... Bu çamların arasında onu beden hareketleri yaparken seyrederdim.

Ben, kayaların üstünde upuzun yatar, güneşin altında hulya kurardım. Güneşin altında kurulan hulyaların pek kötüye kaçmayacağını umabilirsiniz. Evet: Hiçbir zaman bulamayacağım kadını düşünüyordum. “Vur hançeri kadını!” diye başlayan şarkıyı da söyledim bir düziye.

Önceleri hiç merak etmedim. Herkes jimnastik yapar. Bunda hiçbir fevkaladelik yoktur. Ama bu günlerce böyle devam ederse insanın da eğilip kalkan, ellerini yukarı, sağa sola açan adama bakmaması imkânsızdır. Hulyamı bitirir bitirmez, kadının beni hançerlemeyeceğini kestirir kestirmez başımı sola çevirir, onu ardı kesilmeyen hareketlerini yaparken yakalardım. İlk günler yaptığı hareketlerde, benim bakmam yüzünden, yanlışlıklar yaptı... Sonra hırsla, hızla bana arkasını döndü. Kendi kendisine, “Ne halt etmeye seyrediyor? Ona ne?” dediğini kim olsa işitirdi. –Böyle bir cümle kulağımıza gelmediği halde– O rahatsız olunca ben de inadına bakmaya başladım. Bir ara jimnastikten vazgeçmeye bile yeltendi. Sonra en iyisini yaptı: Aldırış etmedi. Hareketlerine hız verdi.

Çirkin bir vücudu vardı. Tepesinden saçları bir hayli dökülmüştü. Aramızdaki aralık yarım kilometre yoksa bile dört

yüz metreyi ferah ferah geçtiğinden saçlarının şakaklardaki kıvrım kıvrım beyazlarını da görüyordum. İçimden gülerek, böyle devam ederse küçük göbeğini, siyah kesilmiş göğüs-süz gövdesini, kocaman çirkin ayaklarını, ince baldırlarını bir şeye benzetecek sonunda diyardım.

Yüzü hakkında hiçbir fikrim yok. Sokakta görsem tanır mıyım? Sanmıyorum. Ama köyün içinde rastlasam muhakkak tanırdım. Bu köyde oturuyorsa evinden yalnız idman yapmak için çıktığına eminim. Öyle olmasa şurada burada rastlamaz mıydım?

Ben, sabahları ne kadar erken yüzmeye gitsem o oradadır. İlk vapurla gelmiyorsa bu adam bu köylüdür. Ama kimdir, ya-rabbim?

Ona yakından bakmak, hatta konuşmak da kafamdan şöyle bir geçti. Vazgeçtim. Ayıp olacaktı. Ne diyecektim? "Her gün burada jimnastik yapıyorsunuz. Sabahtan akşama kadar buradasınız. Sahiden jimnastik insana bir halt ediyorsa şimdiye kadar sizin müthiş bir şey olmanız lazımdı. Ama ilk günden beri aynısınız. Hatta daha zayıfsınız" mı diyecektim?

Günler geçiyor, yaz da geçiyordu. Merak ettiğim halde adamı yakından görmek de nasip olmuyordu. Hareketlerini bitirdikten sonra dakikası dakikasına diyebileceğim bir dikkatle vücudunun her tarafını güneşte döndüre döndüre siyahlatıyor, sonra denize atlıyor, kurbağalama yüzerek epeyce açılıyordu. Döndüğü zaman tam on dakika hiç hareketsiz uzanıyor, sonra kayalara doğru yürüyüp güneşin karşısında güneşe tapar gibi idmanına devam ediyordu. Kollarının pörsük adaleleri oynuyor, göğsünün kılsız memeleri sallanıyor, ben bakmaktan dört beş defa yoruluncaya kadar jimnastik devam ediyordu.

İki ayağını sımsıkı birleştirip de eğilip ellerini yere yaptırdığı zaman bir şey fark ettim. Bu adamın bacakları hakikaten güzeldi. Bir kısrağ ayağı gibi sinirli, ince ve güzeldi. Herhalde bir ecnebi bu adam, dedim. Bizde böyle adam bulunmaz. Bulunsa bile nadirdir. Biz kundakta ayaklarımız çarpık büyürüz. Çarpık olmasa bile iki bacağımızı birleştirdiğimiz zaman, iki bacağımızın arasından her zaman bir manzara görmek kabildir.

Onun gittiği deniz kenarına bir zaman ben gidemedim. Başka kayalar buldum. Oralarda denize girdim. Denize, tembelliğe, güneşe verdim kendimi. Ben o adam gibi denizden, güneşten hiçbir şey beklemiyordum. Yalnız saatlerin geçmesini istiyordum. Bu kadar işin içinde kötü şeyler, acı şeyler... Hatta hiç düşünmemeye çalışıyordum. Oraya uğrasam, onu aynı yerde, beden hareketleri yaparken, yahut da bir kayanın üstünde, bir yerinde kalmış hafif bir beyazlığı karartırken yakalayacağıma emindim.

Bu adam hakkında o günler –geçmiş sene– fazla bir ilgi duymadım desem yeri. Merak ettim ama doğrusu tahkik etmek, kim olduğunu öğrenmek, onunla konuşmak isteği pek müphem şekilde belirdi bende. Yalnız şunu kestirdim ki bu adam bizim köyde oturmuyor, ilk vapurla geliyor, son vapurla dönüyor. Onu biraz küçük görerek, alay ederek günlerce seyretmiş, unutmuş gitmiştim.

Günler böylece geçti. Yaz da başını alıp gitti. Gitmese canımızı sıkacaktı. Kış insanlarını, kış eşyasını, kış yemişlerini, kış yemeklerini özlemiştik bile. Kış da bizi bekletmedi. Üç gün içinde geldi. Üç gün evvel denize giriyorduk. Bu soğuk ne? dedik. Kahvelere kapandık... Meyhanelere girip çıktık. Rengimiz uçtu gitti.

Birbirimizin vücudunu göremez değil, hayal bile edemez olduk. Sonra yaz birdenbire yine geldi. 1947 yazı... Bu yazın ben hep onun yıkandığı yerde denize girdim. Orası sakın, kimsesiz bir yerdir. İnsan istediği gibi denize giriyor, istediği gibi hulya kuruyor, hatta nasıl itiraf etmeli, istediği gibi jimnastik yapıbiliyordu. Evet can sıkıntısından, bazen keyfimden ben bile jimnastik yaptım.

Bir öğleüstü idi. O yeşil, küçük çamın altında soyundum. Uzağa birkaç kişi gelip benim tarafıma baktılar. Aldırış etmezlik edemedim: Jimnastiği kestim. Oturdum bir kayaya düşündüm. İşte tam bu sırada bir adam çıkageldi. Montgomery elbiseler giymişti. Başı çıırılçıplaktı. Ama sağlam bir boynu, ensesi vardı. Her halinden bizim memleketin insanına benzemiyordu. Soyunmadan evvel kayalara oturup bir cıgara içti. Sonra ağır ağır benim çamın yanındaki çama doğru yürüdü. Bana

bakmadan soyunmaya başladı. Daha ceketle, kısa gömleğini çıkarmadan onu tanımıştım. Geçen seneki adamdı. Bir aralık benim tarafıma bakınca artık dayanamadım:

— Bu sene, dedim, jimnastik yok mu?

Güldü:

— Bu sene yok jimnastik, dedi. Bu sene yalnız yatmak.

— Siz, dedim, ecnebi?

— Ben Macar, dedi.

Oturduk konuştuk. Yanımdaki köpeğe fena fena baktı.

— Kedi, dedi, kedi. Kedi iyi. Yok köpek... Köpek insan gibi fena huy. Fena huy...

— Nasıl fena huy? Çok sadık hayvan.

— Sadık fena. Köpek insan nasıl huy var alıyor. Budala bir hayvan. Karakersiz hayvan. Ama kedi çok sadık, vuruyor pençe. Çalıyor, koparıyor. Var karakter kedi. Büyük karakter.

Kediyle köpeğin farklarını, kedinin meziyetlerini sayıp döktü. Öylesine sayıp döktü ki artık köpeğimi sevemez oldum. Kedi temizdi. Karakter sahibiydi. Şahsiyetti. Vahşiydi. Kendine fenalık yapıldı mı köpeklik yapmazdı atardı pençeyi... Cesurdu...

— Niçin bu sene jimnastik yapmıyorsunuz?

— Yapmıyor jimnastik çünkü bu sene düşman yok. Birisi bana bir fena laf söylemiş, ben kızmış, ama bakmış vücut zayıf, dayak yiyecek. Bir yaz yaptı kültürfizik. O fena söylemiş bana. Tuttu yakasından onu pan! Pan!..

— Dövdünüz mü?

— Oh! Çok. Nasıl!..

Bir çocuk gibi güldü. Mavi gözleri, ciddi karakter sahibi bir adamın nasıl sevimlileşeceğini ifade bakımından pek canlı idi. Denize doğru yürürken:

— Yok ben köpek dedi. Ben kedi!

Yedigün, (782), 29 Şubat 1948

İnsan Gibi Bir Şey: Huy

Elini ayağını sımsıkı bağladım. Bir köşeye oturttum. Gözlerinden ateş fışkırıyordu. Hiddetinden zangır zangır titriyordu. Suratı sapsarıydı. Ama bu sarılığın, korkudan çok hiddetten doğduğuna eminim. Onun kızması da bir şeye yaramaz. Bir şey yapacağından değil. Çözsem üzerine atılacağını sandıran bu hiddet, dakikasında sertliğini bırakıp eriyiverecek. Ama onu bırakır mıyım hiç? Zevk duyuyorum onu kısıvrak bulundurmaktan.

— Sana ne, sana ne, yahu? diye haykırıyordu.

— Bana mı ne? dedim deli gibi. Bana ne olur mu? Bütün şu gördüklerin... Tarlalar, evler, şehirler, saadetler hep hep, hepsi tehlikede...

Mübalâğa ettiğimi bile bile konuşuyordum.

Yok; o kadar da değil, demiş bulundu.

Hemen atıldım:

— O kadar değil demekle bile ne kadar kötü olduğunu bak kendin söylüyorsun, dedim. Sana elbette o kadar kötü gelmez. Bir düşün bak: Kömürcünün yazını, buzcunun kışını, ski yapana yazı, denizde yüzene kışı... Düşünmeye dalmasından istifade ettim.

— Görüyorsun ya bak, haksızlığını, dedim. Seni böyle sımsıkı tutmalı ki...

— Beni bırak, beni bırak! diye haykırmaya başladı.

— Tövbe mi? dedim.

Tövbe etmeyeceğini biliyordum. Riyakârlığı da bir türlü nefesine yediremiyordu. Akli başına gelmiş:

— Efendi, sen mübalâğa ediyorsun, diyordu.

Bir zaman sustuk. Baktı ki kararım kati gibi. Yalvarmaya, tövbe etmeye, hem de öylesine bir daha yaparsam arap olayım demeye başladı ki...

Düşünür gibi yaptım. Sonra zehir gibi gülümseyerek:

— Yutar mıyım hiç, dedim. Riyakârlık ediyorsun. Yalan söylüyorsun. Tavuk kıcına döndün. Tövbe tutmazsın, dedim.

Durdum. Yüzüne fena fena baktım.

— Ayıp değil mi sana yalancılık? dedim.

— Evet, hakkın var, ayıp, dedi. Ama zorluyorsun insanı. Sen de bilirsin ki bu işin tövbesi yoktur.

— Günahkâr tövbe eder, dedim.

— Ben günah nedir bilmem ki, dedi.

— Sen kötüsün kötü, dedim.

— Hah öyle söylersen belki anlaşırsınız. Kötülük bunun neresinde? dedi.

Şurasında burasında diye gösterdim. İnandırımadım. Nerede ise o beni kötülük olmadığına inandıracaktı.

— Kötülük, kötülük diyorsunuz, dedi. Böylece asıl kötülüğü maskeleyişinizi, asıl kötülüğü bunlarla kurduğunuzu ne zaman anlayacaksınız? dedi.

Devam etti:

— Eskiden bilmeyerek böyle yaptığınızı umar, saffetinize saygı duyardım... Şimdi mahsus, asıl büyük kötülüğü saklamak için küçük kötülükler, masum kötülükler icat ettiğinizi biliyorum, diye diskur geçmeye başladı.

Susturdum.

— Sus köpek, dedim. Hangi asıl büyük kötülük?

— Asıl büyük kötülük hak yemektir hak, dedi.

— Biz hak yiyenleri de...

— Başınıza taç ediyorsunuz. Siz yankesicileri, hırsızları bile hafiften seversiniz. Siz katilleri bile benden üstün görürsünüz. Korkarsınız onlardan. Cezalarını çekip af edildikten sonra kahvelere girdiği zaman ayağa kalkarsınız. Ben öyle kahvelerde, öyle katillere ayağa kalkan öyle başkanlar, öyle muhtarlar, öyle zenginler, öyle muteberan gördüm ki...

— Bırak bu boş lafları, dedim. Sen kendine bak.

— Ben kimseye kötülük etmiyorum, dedi. Kötülük ettiğimi bilsem...

— Bu meselede bilip bilmemek arasında fark yoktur, dedim. Artık laf dinlemiyordun:

— Küçük küçük kötülükler icat edip en büyük kötülüğü, en kodamanını çaresiz dertler gibi telakki ettiniz, diyordu. Sonra haksızlıktan, kötülükten yapılmış, kodaman kötülükten yapılmış dünyamda benim çaresizliğimi, tek umudumu, tek yaşama vesilemi, tek sevincimi, tek...

— Tek kötülüğünü...

— Evet, tek kendi halinde, zararsız kötülüğümü...

— Sımsıkı bağladım, değil mi?

Elini ayağını çözdüm.

— Hadi, dedim. Ne halin varsa gör, Allah belanı versin!

Köşeden bir fırlayış fırladı. Sanki uçuyordu. Sanki dışarıda bütün imkânlar onu dört gözle bekliyorlardı. İlk fırsatta kafasını taşa vurmaması için yüzde doksan şansı olması lazımdı.

Ona bu ön şansı da vermemek için arka yollardan koştum. Başvuracağı kapıların hepsine değilse bile birkaçına uğradım. Birkaçı bile onun yüzde on şansını yüzde bire indirebilirdi.

— Sakın ha, dedim, onu çözdüm, çözmüş bulundum, şimdi gelecek.

— Gelirse gelsin, dediler.

— Ne demek gelirse gelsin. Hani şerefiniz, hani haysiyetiniz? Hani şuyunuz buyunuz... Hepsi tehlikeye düşer.

— Amma da yapıyorsun ha! dediler.

Baktım ki onlar da işi hafif tarafından alıyorlar. Ben de biliyorum ya bu hadiseye bu kadar önemin layık olmadığını. İş olsun diye, onun keyfine mani olmak için böyle yapıyordum.

— Canım mesele o değil, dedim, mesele onu tazip etmek. Canını sıkmak, keyfine mani olmak.

— Parası var ya, yeriz, dediler.

— Canım! dedim. Ona vereceğiniz zevkle para ölçülebilir mi?

— Hem de nasıl?..

Dedikleri zaman birdenbire şaşırıverdim. Öyle ya... Ona verecekleri zevkin paradan daha kıymetli olduğunu yalnız o ve ben düşünebiliyorduk. Yoksa ben de bilmeyerek tıpkı onun gibi birisi miydim? Ona fenalık etmekle kendi kendime mi zulüm ediyordum? Bunun üzerinde fazla düşünmek istemedim.

Sinek kovar gibi bu düşünceyi kovdum. Ona fenalık etmenin bana verdiği büyük zevki düşündüm.

— Hayır, dedim, bu size göre, bana göre öyle ama ona göre paranın hiçbir kıymeti yoktur; sizin vereceğiniz güzel şeylerin karşısında:

— Peki sen ne istiyorsun? Ne yapalım istiyorsun? dediler.

— Beni dinlerseniz, dedim, hem paranızı alırsınız, hem de onu bütün zevklerinden mahrum edersiniz.

— Nasıl? dediler.

— Nasıl mı? dedim. Kolay. O gelip yavaşacak. Aradığı şeyler görünüşte masum şeylerdir: Ahbaplık, muhavere, dostluk, samimiyet... Hepsini veriyor gibi gözükürsünüz. O sizden isteyeceği şeyi muhakkak en sona saklayacaktır. Siz onu bildiğiniz halde hem biliyor, hem bilmiyor gibi yapacaksınız. O son kozu her zaman elinde tuttuğunu sanacaktır, tam o kozu oynadığı zaman birdenbire onun bir koz olmadığını, sadece bir boş kâğıdı beyhude yere elinde tuttuğunu elinizdeki ikili kozla keserken anlayacaktır. Ama siz o zamana kadar insanlığınızdan bütün fedakarlıkları yapacaksınız. Zarar yok.

— Peki bunun ne faydası var?

— O zaman o sizden, kendinden, dünyadan, paradan, yoldan, görünür görünmez, tadılır tadılmaz her şeyden iğrenecek.

— Sonra..

— Sonrası ebenin kuşağı... Siz...

— Peki peki, uzatma! İstediyini yaparız, dediler.

Akşamüstü kendi kendisine eve döndü. Onu bağladığım yere çömeldi. Bacaklarını dikti. Kafasını elleriyle sakladı.

Parça parça beyaz düşmüş saçlarını çeker gibi okşadım.

— Ne o yahu, dedim, ne bu halin?

— Keşke beni bırakmasaydın, dedi, şurada elim kolum bağlı otursaydım...

— N'oluyor sana böyle canım? dedim. Anlat bakalım.

Neler anlatmadı ki zavallı. Benim teori olarak verdiğim nasihati tatbikat sahasına öylesine geçirmişler ki ben bile zevkimden ürperdim.

— Şimdi ne yapacaksın? dedim.

— İstedğin oldu, dedi. Beni bağlamana hacet yok şimdiden sonra. Şimdiden sonra böylece oturacağım. Bir yerlere gitmeyeceğim. Peşinde koşmayacağım zevkimin.

— Hah, nihayet imana geldin, aferin! dedim. İşte böyle olmanı derken biliyordum ki, daha sabah olmadan, gün yalancıktan ağarmaya başlarken bütün imkânlar şehrin ve hayatın içinde ılık ılık, benek benek yanıp sönmeye başlayacaklardır. Gün doğduğu zaman onu akşam bezgin ve kûskûn sindiği köşeden çoktan fırlamış, şehrin içine karışmış bulacağımı biliyordum.

Bir gün onu, o köşede gözleri beyazlarına kadar açık ölmüş buluncaya kadar.

Seçilmiş Hikâyeler, (44), 1952

Su Basması

Sakarya Nehri bilmem, her geçtiği yerde bu kadar deli mi? Bizim burada zaman zaman ne köprü bırakır yıkmadan, ne hayvan bırakır sürüyüp götürmeden, ne de kaz bırakır boğmadan. Sizin kasabaya bir yarım saat uzaktan, bize işte şuracıktan bulanık, kırmızı, derin geniş akar gider. Suyun etrafında; insanları, değil hangi denize, bir denize bile aktığından habersiz, bu hırçınlığına, haşarılığına karşılık gene de kendisine tapan köyler vardır. “Sakari” derler de başka bir şey demezler. Bizim burada, Sakarya’ya “Sakari” derler.

Yazın, ortasında kum adaları biriken, yer yer cılız, durgun gözüken Sakarya sonbaharla beraber tabii halini alır. Artık suyuna atılmış bir değneği yüz defa döndürerek hızlı hızlı gözden kaybettiren suya korkmadan, çekinmeden bakamaz oluruz. Çünkü onun her sene içimizden beş on kişiyi kurban edeceği fikrimize gelir. Cahiller buna köyün kefareti derler, donuzlar! Bununla beraber geceleri evlerden onun bağırmasını, hışırmasını, o ecinnili mısır tarlası sesini dinlemek için de pencereleri açık bırakırız; iyi uyku getirir.

Bazı sene o hemen hemen her yerde dört beş kulaç olan yatağından hiç çıkmadan, yalnız kenardan eğilip elini yüzünü yıkamaya elverişli geçip giderse herkesin yüzü güler. Kimsenin deli Sakari, azgın Sakari, hayın Sakari demediği bu seneler, hiç olmazsa onun tarafından gelmiş bir afat kaydedilmeyen mesut yıllardır. Bazen de sürekli yağmurlardan sonra bir sonbahar da yılan sürünmesi gibi bir yaklaşma ile gelir çitleri devirir. Kümesleri doldurur, ev altlarını kaplar. Bu sonbahar taşması o kadar afatlı değildir. Çünkü bu zamanda Sakari garip bir

haldedir. Çekingen, ürkek, sinsidir gâvur! Ağır ağır, katmerli katmerli, kaymak kaymak gelir. Bir sabah uyanırsınız ki evin altı su içindedir. Ağaçlar dımdızlak, tarlalar gözün alabildiğine deniz gibi uzanır. Su, ne kadar yükselirse yükselsin akıntı, azgınlık yoktur.

Ah, ne sinsi sudur bu!.. Sanki en büyük düşmanı fukara insandır. Adeta seçer de gelir avara dul kadının evindeki mandayı boğar. Sanki kötü insan dünyada eksikmiş gibi gider de on üç yaşındaki masum Kara Recep'in koyunlarından alır; ağanın koyunlarına dokunmaz. Bu bir acayip mahluktur. Bu bir kör canavardır. Zalimdir, alçaktır ama sessizdir. Onun için bu sonbahar su basmasını zalimliğine karşı pek mühimsemeyiz sevmesek de... Bir iki kaz boğulmuş, bir iki dam çökmüş, üç beş çit yıkılmış, bir iki boyunduruk zayi olmuştur. Kara Recep'e de kim acıyacak öksüze?

Sonra bir de bakarsın ki çekilmiş gitmiş, habarsızca. Hem de ne gidiş!... İnan olsun bu bir canlı mahluk gidişidir. Evinin önünde yağmurlarla durgun sular birikmiştir mesela değil mi? Bu su bile yerinde durur. Bu suyu Sakarya alıp gitmez. Ama kendisinin getirdiği bir damlayı bile bırakmadan çekilir gider. Sanki bu bir canlı mahluktur. Hırsızdır. Bir ipucu bile bırakmayan bir katildir.

Ama gelelim bahar, ilkbahar taşmasına, işte bu bir afattır. Sahici bir afattır. Ne zengin, ne orta halli, ne de fukara tanır. Kökünden alır gider. Su güzdeki gibi sinsi, korkak, hain değildir. Namuslu açık bir düşmandır. Alın alına, göğüs göğüse çarpışmak ister. Ne öksüz Kara Recep'i seçer, ne de dul kadının mandasını... Ne Hüseyin Ağa'nın ahırını kalır, ne çiftlik sahibi Mehmet Bey'in damındaki damızlık hayvanlar... Seçmez alır gider.

Tarlalarda çalışırken bir homurtu işitirsin. Ayı homurdar gibi bir homurtu. Bakarsın dayanıyor, geliyor. Döne döne, bulana bulana, yıka kıra...

Oğul işte böyle bir bahar taşmasında bizim kerpiç evi çökertti. Yatalak ninemi ben taşıyamazken o nasıl taşıdı Allalem? En gücüme giden bir yaşındaki bir kızımı gözümün önünde

evire çevire götürmesi oldu. Ne köprüler yıkmıştır emme şu köprüyü görüyor mu? Bunu yıkamaz artık.

Geçen kış üstünden aştı da bir halt karıştıramadı. Uzaktan tepeden Ramazan Bey'in dürbünüyle baktık. Bir kavrayış, bir pehlivan kavrayışıyla nasıl kavriyordu köprüyü. Yüreğim acıdı. Ama her kavrayışın arasında onu demirden sağlam görünce göğsüm kabardı oğul. Görüyor ya biz yapılanı da unutmuyoruz.

Sana anlatacağım hikâye, bir ilkbahar su taşmasının hikâyesi oğul. Şu dağları görüyor musun? Kırçıl kırçıl. O zaman bembeyazdı. Bir kar vardı. Dağın dibinden gelen köylüler iki adam boyu diyorlardı. Olur mu bilmem? Ama uzaktan da belli idi hani. Dağı göçürecek gibi abanmıştı.

Bahar o sene erken gelmiş, herkes tarlalara dökülmüştü. Otlar fışkırmıştı. Baharda çalışmak ne tatlıdır evlat. Baharda tarlada çalışmak bir, baharda sevmek iki. Birincisini bilmezsin ama ikincisini tatmayan var mı? Sen de tatmışsındır herhalde.

O kış çocuktan beri gözüm olan Ali Ağa'nın kızını yarı yalvarma, yarı yıldırma ile bana nişanlayıvermişlerdi. Bizim köyde nişanlanmak, evlenmek arası kasabadaki gibi uzun sürmez Biz böyle beklemeleri hayra yormayız. Nideyim ki, adam hâlâ bir türlü düğüne yanaşmıyordu. Zengin baba damarı kabarıyordu. Belki bir yolunu buluruz da kızın fikrini çeleriz diyor-muş kendi kendine.

Kızı eskiden her gün görürken nişanlanınca göstermez oldular. Bahar da güzel mi güzel. Türkünün bini bir paraya idi bende. Bahar da yalabuk muydu yalabuk. Gız yanağı gibi idi yoncaların çiçeği oğul. Ben de fakir miyim fakir!.. Töbe! Bir anam var, bir kümesimiz, sekiz tavuğumuz, üç evlek tarlamız... Bu kadar şey de fukaralık sayılmaz ama kime dinletirsin. Herifin yetmiş dönüm arazisi, iki binek atı, iki mandası malağıyla, üç ineği danasıyla, bir sürü koyun; uzakta ormanı, evi üç katlı.. Sana kim verir kızını?

Ben halıma şükrederim. Bir ana bir oğula Sakari'nin şu kıyısında üç evlek bir bahçeyle, bir kümes sekiz tavuk ve karışım kalınlığında bir pazur çoktur bile. Böyle söylemesen dünyanın tadı tuzu kaçıyor da onun için derim. Sen her dediğime kulak asma!

Delikanlılık; şu iki gözüm önüme aksın, herifin malında gözüm yoktu. Delikanlı adam mal düşünmez oğul. Bir kıza İstanbul'un göbeğindeki hanı apartımanı cayır cayır yakan olurmuş, haklılar!

Öyle düşünceliler de vardır. Vardır ama ihtiyarlıkta. Benim de bir kızım var. Hani bir zengin oğluna virem diye az hulya kurmadım. Gene benim gibi çulsuzun birine kaçıverdi. Doğrusu sevindim de.

Üç ay anası ayalım yüzünden dargın durduk ama delikanlıya kavede rasladıkça kucaklayasım gelirdi. Ayağa kalkar, sine sine kaçırdı. Arkasından gülerdim. Söylemişler güldüğümü. Bir gün gelip elimi öpüverdi. O mesele de başka hikâye.

O gün tarlada çalışıyordum. Bir haftadır bir sıcak vardı, yaz sanırdın. İhtiyar köylüler durup durup şu donuz dağa bakıyorlardı. Bakıyorlardı emme bizden kim orali olacak. Hem ne edeceksin? Dağın karşısına dağ mı koyacaksın? Bu su onu da devirir oğul. Aman vermez. Evvelisi kış sözüm ona sed yaptık. Bir çeyrek sürmedi sedi alaşağı etmesi. Dediğim gün tarlada çalışıyordum. O zaman benim bir av köpeğim vardı. Öşürücü vermişti. Yaman bir şeydi. Ben çalışırken dağ tarafına dönüp dönüp cenaze varmış gibi uluyordu.

— Ne uluyon gâvurun eniği? dedim. Şöyle de bir gözümü kaldırıp dağa baktım. Acayip! Hemen hemen hasat vaktindeki gibi kırçıl. Doğru köye koştum. Anama haber saldım; tabanı yağlayın, diye. Tavukları ağaca ürküttüm. Kasabadaki Hacı Bey'in südüne ortak bana bıraktığı mandayı Mehmed'e emanet ettim. Sür, dedim dağa doğru. Daha köyün haberi bile yoktu. Neden sonra ahalide telaş başladı. Başladı emme iş işten geçmişti.

Koştum Hacı Ali'nin evine. Köyün öbür ucundadır onun evi. Şöyle bir on dakika sürer bizim evden. İlk orayı su basar. Hacı'nın ahır yıkılmıştı. Su beli aşmıştı. Evin damından bağırıyorlardı: Kadın aşağıda kaldı diye. Kapı kırılmıştı. Merdiven başını yüze yüze buldum. Ev çatır çatır çatırdıyordu kardeş. Aldım Fadime'yi sırtıma. Arkada şöyle bir iki dönümlük bir kirizmeleri vardı. Su orada dizlerime geliyordu. Oradan nasıl o sırtımda, ceviz ağacına tırmandığımı gören olsa kızını ver-

diğine pişman olmazdı. Fadime bir taraftan sırtımda tepinir. Şimdiki gibi değil. Tıkız mı tıkız. Tam dört saat ceviz ağacında titredik. Üstümü başımı çıkarıp üstüne sardım. Ben bir don bir gömlekle kaldım. Kayıkla gelip kurtarmasalar mı satlıcandan geberecektim. Hacı'nın ne damı, ne buzağısı, ne malağı, ne çiti, ne de evi kaldı. Bir oğlu suya karıştı gitti. Babası, korkudan, su çekildikten sonra üç ay yaşadı. Öteki kızını sara tuttu. Karısı ne ettiğini hâlâ bilmez. O pek dehşetli şeydi. Bir daha öylesini görmedik pek. Ormanın ağaçları bile yıkıldı gittiydi. Yetmiş dönüm arazisinin yarısını sattı da bir ev yapabildi. Su dört gün çekilmedi. Beşinci gün düğünü bizim evde yaptık. Bizim yerden yapma, şu iki buçuk odalı evde bütün yaz barındık. Dokuz nüfusun –çocukları saymıyorum– hepsine ben baktım. Ben onun için bu Sakari'ye hem kızarım, hem severim. Bazı kör, bazı gözü açıktır donuzun. Hayırsız evlat gibi bir şeydir bu.

İhtiyar adam:

— Fadime, Fadime, diye haykırdı.

— Buyur Ağa, dedi bir ihtiyar kadın.

Bir damın eşiginde duruyordu. Elinde bir lengerin içinde tavuklara hazırlanmış kepek karması tutuyordu. Dirseklerine kadar kolları sıvalı idi. Yüzüne gözüne yer yer kepek bulaşmıştı. İhtiyar:

— Bizim Abasız'ın oğluna Sakari taşıdığı zaman seni nasıl sırtımda taşımıştım onu anlatıyordum, dedi.

İhtiyar kadın:

— Sen de anlatır anlatır hep onu anlatırsın, dedi.

Varlık, (316) Kasım 1946

Mektup

Ne desem yalan gibiydi. Selviler Arnavutköyü'ne doğru mırıldanıp dururdu. Bir taka İstanbul'a gider; bir yelkenli; böcek yüklü bize doğru gelirdi. Tepelerden, "Kırk katır mı istersin, kırk satır mı?" diyen bir masal cezası havası esirdi.

Rıhtımın kırık taşına oturmuştuk. Bulutlar yıldızlara bir şeyler götürürdü. Beklerdik. Masalımıza aydan çocuklar gelecekti.

Sizi iskelenize bıraktıktan sonra ikinci mevkide oturmuş, dünyada ilk yazıyı yazanı düşünüyordum!

Şiir, muhakkak ki yazının ta kendisi... Orman, deniz, çiçek, yemiş, böcek, kuş, güzel insan olur da şiir olmaz olur mu? Yazıdan evvel, sanırım, resim vardı. Yazı çok sonraları icat edilmiştir diye bir şey söylemeyeceğim. Beni âlim sanırlar da alay ederler! Yazı üzerine hiçbir deneme okumadım. Onun üzerine düşünmek istiyorum. Demek söylemekten usandığımız, konuşmak istemediğimiz bir gün, gizlice; –bakın bu gizlice kelimesini iyi buldum– kendimiz hitap ettiğimizizin yanında bulunmadan, sesimiz işitilmeden söylemek zorunda kalmışız. Bu iş nasıl olur diye düşünmüşüz. Yazıyı belki binlerce, milyonlarca insan okuyor. Ama yazı bunun için uydurulmuşa benzemiyor pek... Olamaz; ilk defa birçokları için yazmadık. Kendimiz olmadan, sesimiz duyulmadan başka birisine, bir tek kişiye bir şey söylemek için birtakım şifreler düşündük. Yazı sizin için yazıldı. Bu yüzden uyduruldu. Bir türlü "Seviyorum!" diyemedik. Belki de ilk defa iki kol resmi, iki dudak resmi, sonraları kalbin biçimini öğrenince onun resmine bir ok batırarak derdimizi dökmeye çalıştık. Baş başa, karşı karşıya çoktan riyakâr olmuştuk. Daha samimi olmamız lazım geldiği zaman utandık. Bu utanmadan yazı doğdu. Baş başa

konusurken ne kadar coştuk, neler söyledikse o kadar da hataya düşüyorduk. Yalnız başımıza oturduğumuz zaman kafamız daha başkatürlü işliyordu. Biraz evvel söylediklerimize pişman olmuş-tuk. Bak şimdi ne güzel düşünüyorduk. Düşünmek; yazı düşünmekten doğdu. Konuşurken düşünmüyor muyduk? Düşünüyorduk ama hatalara düşüyor, bir türlü onaramayacağımız haltlar karıştırıyorduk. Sonradan ne kadar pişman oluyor; söylediğimiz, hırsla söylediğimiz bir sözden ne kadar utanıyorduk.

Yazı daha hesaplıydı. Hatta yazıyla düşündüklerimizi yeni baştan istediğimiz kadar da düzeltbiliyorduk. O halde demek yazı, konuşmadan daha samimi değildir. Konuşurken elbet daha samimiyiz. Hem öyle, hem öyle değil. Yalan söylemek lazı-m geldiği zaman kaleme kâğıda sarılanlar olabilir. Ama ilk yazıyı yazan adamın yalan söylemek için yazdığını sanmıyorum. Belki olmayacak hulyalarını söylemiştir. "Ben yalnızken başka türlü düşünüyorum. Sen o söylediklerime aldırma! On-lar da yalan değildi ama tashih edilmemiş şeylerdi. Bak bugün, dün söylediklerimi yeni baştan düşündüm, düzelttim."

Ah bu ilk yazıyı yazan adam! Bu ilk vesikayı bulsam; birçok şey öğrenebilirdim. Acaba iki kişi oturup birtakım remizler mi düşündüler? Eğlence için mi bu işi yaptılar? Yoksa birinin bir derdi mi vardı?

İlk yazı bir erkekten mi kadına yazıldı, yoksa kadından mı erkeğe? Bana öyle geliyor ki, ayrı iki cins insan tarafından bir yazı ötekine gönderildi. Bu bir mektup muydu, yoksa bir şiir miydi? Galiba resimdi. Hem şiir, hem resim, hem mektuptu. İki dudak resmi mi vardı? Yoksa iki kol birbirine mi sarılmıştı? İki işaretten mi ibaretti? Yoksa "Gel kızım" demek için uzun saçlı bir kadına bir adım mı attırıyor, bir küçük kulübeyi mi işaret ediyordu? Küçük küçük çocuklar mı yapmıştı?

Ben böyle bir ilk mektubun ağaç üzerine yazıldığını görüyor gibiyim. Yazanın da okuyanın da heyecanı bende... Bir erkek tarafından yazılmış diye kabul ettiğim bu mektubu okuyan kadın ne kadar şaşırmıştır. Bu şifreyi nasıl çözmeye çalışmıştır.

Ah bu ilk mektup! Bir elime geçse... Onu ben de size göndermek isterdim. Sizde ilk yazıyı okuyan kadının heyecanı,

sevinci canlanır mıydı? Ta uzaklardan, adeta derinlerden ilk okuyanın ruhu başkaldırır mıydı? Ne gezer!..

Biz artık yazının canına okuduk Onu nelere alet etmedik. İçimizin, beynimizin güzel, tashihli taraflarını söyleyemediğimiz, söylemeye sıkıldığımız, utandığımız, hem temiz hem de güzel olduklarına inandığımız şeyleri anlatmak için uydurduğumuz bu işaretleri artık kepaze ettik. Yalan söylemek için, birini aldatmak için, bir kötü fikri müdafaa etmek için kaleme sarılanlarımız oldu. Bak gör ki, şu insanoğlunun elinde kala kala yine hep güzelleri kaldı. Onun için yazı yazmaktan korkmamalı. Kötüsü üç günlük, üç seneliktir. İyisi tarih olduğundan beri bize kalıyor. Kaybolan yalnız, sevgiliye yazılmış, uydurulmuş ilk mektup... Merak ettiğim hep, o ilk ve en güzel yazı.

Sur Dışında Hayat

Şehrin dışına çıkmak kendi kendinden kurtulmak gibi bir şey. Hatıralarımız, aşklarımız, dostluklarımız, hıyanetliklerimiz, iyilik ve kötülüklerimiz, sefaletimiz, rezaletimiz hep şehrin içinde kaldı. Burada ağaçlar, yemişler, sebzeler ve hayvanlarlayız. İşte ağaçlar: Ceviz, incir, dut, erik, çitlembik... İşte kabak, hıyar, mısır, ayçiçeği... İşte kara, sarı, kırmızı, yağlı, arık, bereketli toprak. Yat cevizlerin gölgesine! Vur beline tekme yi derdin! Uyu! Ağzının kenarında sinekler uyu uyuyabildiğin kadar. Şehrin dışını bile kavuran bu sıcak orada apartmanların, ağaçsızlığın dostluğunda kim bilir ne cehennemdir.

Şehirden kurtulmakla tarihten kurtulunmuyor. Her adımda yıkık dökük, harabe halinde tarih surlarda. İstanbul surları, kuleleri birbirine geçmiş, mazgalları dökülmüş, sarayları çökmüş, yollarını devedikenleri, baldıranlar kaplamış bir halde sağımızda uzayıp gidiyor. Asfalt şose bizi bir kapıdan ötekine kaydırıyor ama öyle ağaçsız ki, güneş de öylesine yakıyor ki...

Sur haricinin her şeyi mi iyi, yoksa ben mi değiştim? Her insan, her hayvan, her şey bir masalın içinden çıkıyor gibi: Perilerin koyunlarını güden ihtiyar bir cadı gördüm. İki tane donuk korkunç dişi ile yüzüme bakıyordu. Fotoğraf makinemle resmini çekmek istedim.

— Resmimi çektirmem ben. Yirmi beş kuruş verirsene gel çek.

— Yine iyi be nine! Fazla istemedin. Yirmi beş kuruşa dış bile çekmiyorlar. Gel etme, be; kuruşa razı ol, resmini çekeyim. Herkes para veriyor da çekmiyorum.

— Olmaz.

— Zorla çekerim ama.

Arkasını dönüyor.

— Bak koyunlar bile resimleri çekileceğini anladılar da makineye bakıyorlar.

— Koyunlara ne bakarsın sen? Onlar hayvan, paradan anlamazlar.

— Sen demek anlarsın!

— Mevlânakapısı'nın simitleri çeyreğedir.

Yanıma bir adamcağız takıldı. Çekik gözlü, köse sakallı, Tatar şiveli bir adam. O da benimle beraber gülüyor. Sevimli çoban cadıyı koyunlarıyla bırakır bırakmaz koyunlarla beraber sırrolup olmadıklarına dönüp baktım. Evet sırrolmuşlardı. Şimdi deri kazıyıcısı Şehreminli Mehmet Ali ile hem yürüyoruz, hem o anlatıyor:

— Karı milleti mi? Allah korusun! Benimki evi bırakıp kaçtı. Ben haftada, yirmi lira kazanırım. Yetmezmiş ona. Nene lazım sana genç karı? Şimdi buldum deminki cadı gibi bir cadı da ben. Otururuz beraber.

— Evlenmeden mi?

— Ötekisinden boşanmadım ki. Nerededir ne bileyim? Hem boşanmış olsam da yine evlenmezdim. Evlenince yine kaçır diye korkarım. Evlenmezsek her gün evlenmek umudu var ya! İşte o umut kadın kısmını oyalar.

— Topkapı daha uzak mı?

— Yok canım; yarım saatlik yol. Şurası Silivrikapısı, sonra Mevlânakapısı gelir, sonra da Topkapısı. Surdan içeri girer girmez tramvay.

Sağımızda surlar birbirini eziyor. Çatlaklarda kertenkelelerin kovalamaca oynadıklarını seyir için yanlarına sokulmaya lüzum yok. Öyle büyümüş ki kertenkeleler, inan olsun, ben bir metre uzunlarını gördüm. İnanmazsanız işte ağaç gölgesinde Silivrikapısı ile Yedikule arasının incirlerini bekleyen Mehmet Reis'e sorun.

Mehmet Reis, o canım Osman Cemal'in harikulade iki romanından Çingenelerle Aygır Fatma'dan canlı bir tip gibi fırlayıvermiş.

— Şu Elekçi Baba, şu Bağdadi Baba. Bağdat Fatih'i'nin Bağdat'ın bir türlü düşmemesine canı çok sıkılırmış. Sur haricinin-

de tebdil gezmeye çıkarmış. Günlerden bir gün yine tebdil gezerken çitlembik ağacının gölgesinde bir ihtiyara rastlamış. İhtiyar:

“Padişahım, üzülme, Bağdat şimdi düştü.” demiş.

Padişah hem kendisinin tanındığına hem de sanki telsiz telgraf almış gibi konuşan ihtiyara kızmış.

“Sen ne biliyorsun be adam?” demiş.

Bağdadi Baba:

“Bin sırtıma padişahım, demiş, biz dönünceye kadar şuraya bir kabir kazsınlar.”

Padişah atlamış Bağdadi Baba'nın sırtına. Göz açıp kapayınca kadar bir zaman içinde Bağdat kapılarındaymışlar. Bakmış padişah bölük bölük kendi askeri Bağdat kapılarından girer; ferahlamış. Göz açıp kapayınca kadar Silivrikapısı'na dönmüşler. İhtiyar orada çitlembiğin gölgesine oturmuş, ruhunu teslim etmiş.

— Ya Elekçi Baba?

— Onun masalını bilmiyorum. Yalnız eskiden burada bir türbe vardı. Yandı. Türbeden içeriye girince iki elek asılıydı. Bir fatiha okurdun. Derdini söyledin. Olacak bir şeyse elekler fırl fırl dönmeye başlarlardı.

Şehit Nizam bahçelerinden, Kozluk dutluklarından gelmiş dutçular Silivrikapısı'nın dışında Bağdadi Baba'nın kabri bulunan kahvede, tepeleme dut dolu tablalarını mahallelere çıkar-madan önce bir mola verirler.

Delikanlı dutçu:

— Ye be beyabi! Ye be! Yetim malı değil bu. Korkma! Sen de bizim bir resmimizi çek. Hatıramız olsun şöyle.

Arkadaşı:

— Ağabey; Şehit Nizam bahçelerinin dutu bunlar. Havalar bu sene imbat esti de ballanmadı yoksa mal. Haşlandı mal! Bu mal meltem ister, poyraz ister. İmbat esti mi böyle çekiver kuyruğunu! Görüyorsun a, tatsız mal.

Şehreminli Mehmet Ali sessiz sedasız, tayyî mekân eder gibi kayboldu gitti. İhtiyar eski tulumbacı reisi Mehmet Reis bize Silivrikapısı'ndaki Fatih ordusundan İdris'in güzünü gösterdi. Bu güzünü üç kişi bir olsa yerinden oynatamazmış. Ama Yeniçeri İdris kavrayınca yüzlerce kişinin içine girer, girişirmiş.

Sonra Rumlardan kalma çengellerle Silivri kapısı'nın duvarına asılı devasa balık kemiğini gösterdi. Aldı bizi götürdü Yedi Şehitler'e. Yedi tane yan yana mezar.

— Kimmiş bunlar Mehmet Reis?

— Bunlar Arnavutluk beyleri imiş. Asi gelmişler padişaha.

Baktım mezarın birinin üstünde şu kitabe:

"Otuz seneyi mütecaviz Arnavutluk'ta teferrüt eden Yanya Sancağı mutasarrıf-ı sâbıkı meşhur Tepedelenli Ali Paşa'nın ser-i maktuudur."

Yanında oğlu Veli Paşa, ötede torunları. Hepsinin ser-i maktuu orada. Biz yine günümüzün adamlarına dönüyoruz. İşte Mehmet Reis hayatını anlatıyor:

— Ben mi ne iş yapardım? Uzun hikâye. Benim asıl sanatım yorgancılıktır. Ama gençtik. Delifişektik. Vurduk işi külhanbeyliğe.

— Kaç yaşındasın Mehmet Reis?

— Altmış beşten fazlayım.

— Maşallah. Hiç göstermiyorsun.

— Efendim tulumbacılık ettik. Döşemecilik, yorgancılık ettik. Günün birinde bir de baktık ki tütün kaçakçısıyız. O zaman böyle miydik ya? Soluğan beygir gibi. Elimiz ayağımız tutardı. Vurur giderdik İzmit'e, İzmit'e, Karamusal'a. Girerdik bir Rum köyüne. Günlerce yer içer yatarlık. Sonra vururduk, heybelerin sırtına kaçak tütünü. Sıçan dişi, kız saçı gibi tütündü o. İpekti, ipek. O köysenin, bu köy benim. Bir Hersekli Arap Muhiddin vardı. Allah rahmet eylesin! Ne bıçkın kaçakçı idi. Ne gözü yılmaz delikanlı idi! Yüklerdik kayıklara malı, Anaçıpa'ya, Ayastafanos'a, Bakırköy'e... Gece haber yollardık bizimkilere. Atlar gelirlerdi. Yüklerdik malı. Silivri kapısı'na vardık mıydı, atardık heybeleri surun hendeğine. Mevzi alırdık. Kolcularla kurşun kurşuna, bıçak bıçağa gelirdik. Sonunda hep onlar kaçardı. Hey gidi günler! Rakının okkası dört kuruşaydı, dört. Teneke ile içerdik zıkkımı!

Mehmet Reis dalmıştı. Elindeki köylü sigarası ile pantolonunu yaktı.

— Yananı Allah görür ama biz daha çabuk gördük, dedi.

Pantolonunun yanan yerini boğum boğum parmaklarıyla söndürdü:

— Sonra Balkan çıktı. Ardından Çanakkale'ye gittik. Bağdat'ı, Basra'yı dolaştık. Döndük ki nefesli beygir olmuşuz. Ne konaklar döşedim ben oğul, ne konaklar! İbrahim Paşa'nın, Ethem Paşa'nın, Enver Paşa'nın... Hepsi de yandı gitti ya! Sonradan barsakçı da olduk. Ne ise Allah bir iyi evlat verdi de sayesinde kimseye muhtaç olmadan eklemek yiyor, tütünümüzü de içiyoruz.

— Nerelisin Mehmet Reis?

— Doğma büyüme Silivrikapılıyım.

Mehmet Reis'i Bağdadi Baba'nın mezarı yanındaki çitlembik ağacının dibinde bırakınca o da kayboldu gitti. Şimdi biz sur dışı ile sur içi arasındayız. İki kapının arasında bir araba imalathanesinin önünde. Bir araba tamirde, ötekisi resimlenmiş, boyanmış kuruyor. Kenarına ne güzel manzaralar çizilmiş halat arabasının... Bir kavun karpuz sergisi, uzakta bir köy, ay doğuyor, güneş batıyor, ekin tarlaları, rüzgârda sallanan iki ayçiçeği, bir kuzu, bir çıpa, bir derede yıkanan ördekler, bir gül demeti... Arabacılar bir, manavlar iki, bayırlılar resme.

— Bir arabaya bu resimleri kaçta yaparlar? diye araba tamircisine sordum.

— Kırk liraya, orasını geç beyim sen. Bunları kim yapıyor diye sor.

— Neleri?

— Bu resimleri!..

Sormadan anlatıyor:

— Bunları yapan on iki yaşında bir çocuktur. Kafadan yapar beyim. Öyle baksın bir şeye falan, ne münasebet! Kafadan vallahi! Bu çocuğu sekiz yaşında iken araba boyacısına çırak vermişler. Dört sene sonra ustası pılyı pırtıyı toplamış, geldiği memlekete geri dönmüş. Giderken: "Ben" demiş, "İstanbul'a yakışır boyacıyı bırakıp gidiyorum. Onunla boy ölçüşemeyeceğim yerde de çalışmam." Basmış gitmiş.

— Aman göreyim şu ressamı, diyorum.

— Talihiniz yokmuş. Her arabacı arabasını onun resimlemesini ister. Bugün burada ise yarın Zeyrek'te, ötekisi gün Edirnekapı. Günde bir araba boyuyor beyim, bir araba...

— Kaç para alır?

— Kırk lira!

Ressamlarımıza benden haber vermek: Araba ressamı on iki yaşındaki Hasan'la boy ölçüşebilecek kabiliyette olanlar varsa bir halat arabası bir günde boyanıyor kırk liraya. Onlar yine sergi açsınlar, tenezzül etmesinler isterlerse arabaları süslemeye. Benden günah gitti!

Arabacı:

— Şaşıyoruz bu çocuğa, diyor, müthiş adam doğrusu. Şöyle bir gözünü hafifçe kısıp bir düşündü mü sana bir manzara çıkarıyor. Misli bizim dutluklarda yoktur.

Silivrikapısı'ndan Mevlânakapısı'na giderken meltem çıktı. Meltemle beraber sırrolan Şehreminli Mehmet Ali de tekrar ortaya çıktı. Rüzgâr gibi adam! Bizi surlara çıkardı. Geniş surun üstünde üç beş çadırın kenarına ulaştırdı.

Baktık ki çadırlarda insanlar oturmuş, kimi körük sallar, kimi tencere kalaylar, kimi tepsi döver, kimi def gerer, kimi oynar, kimi şarkı söyler, kimi boylu boyuna yatmış gökyüzüne bakar bakar dalar... Gökyüzünde atmacalar doğanlar uçar, tayyareler homurdar. Bir çadırdan gramofon sesi gelir. Bir ıslak, yumuşak, kalın, etli dudaklı; buğday renkli, bakışları kadınlık, sevdâ dolu kız dolgun kalçaları ile salınır geçer...

Evet, şimdi de Çingenelerleyiz. Bir damatla bir gelin tek başlarına bir çadırdâ hulyaya yatmışlar. Gelinin bileklerinde altın suyuna batmış bakır halkalar şingirdiyor.

Uzun boylu bir genç:

— Biz bakırcıyız, diyor, mahalleleri dolaşır, kalaylanacak bakır toplarız. Sonra harman vakti gelir, harmanlarda çalışırız. İlk soğukla beraber geçer gideriz Edirne taraflarına.

Çok konuşmadılar. Fazla gülmediler. Hele küçükleri ardimıza takılıp: "Beş kuruş! Beş kuruş! N'olur be amca? Kırk para!" demediler. Çünkü hepsinin ellerinde iş vardı. Kızdırılmış üstlerine biraz kum, biraz kalay dökünce pırıl pırıl parlayan hamam tasları, sahanlar, tencereler; çoluk çocuk çalışıyorlardı. Yalnız yeni, o günlerde evlendikleri pek belli, beline

gümüş kemer takmış bir kızla çok genç bir delikanlı çalışmıyorlar, gramofon çalıp birbirlerine bakıyorlardı. Ortada göbek atan pek miniminiler vardı. Bir de emzikli kadın, memesinin kara dut büyüklüğündeki ucunu, bir kara dut kadar siyah yavrusunun ağzına sokup sokup çıkarıyordu.

Yedigün, (755), 24 Ağustos 1947

Serseri Çocukla Köpek

Köpeği omzuna almış gidiyordu. Köpek de, sokak çocuğu da pis değildi. Kirliydiler. Köpek iki aylıktı. Çocuk on yaşındaydı. Vakit de gece yarısı.

Beyoğlu sabah olmak üzere olan bir ortaçağ şehrine benziyordu. Öyle bir ortaçağ şehri ki uyanır uyanmaz cırılçıplak esirler bir zafer arabasında harmanilere bürünmüş, kafasında bir zafer çelengi ile şehrin h kimini çekecekler. P stekilere, zırlara bürünmüş, alın gümüş işlemeli deri donlar giymiş, çevresi yarım metre gelen pazularla derebeyin aylıklı askerleri demir kapılı evlerden çığlık çığlığa kadınlar çıkaracak. Bu kadınlar o kadar güzel gözlü, o kadar tatlı, o kadar dolgun kalçalı olacaklar ki derebeyin sarayını süsleyen ressam saçını başını yolacak. O kadından bu kadına, bu kadından o kadına koşacak. “Bunu bana verin! Bunu bana verin! Bu benim rüyalarımın, h sranlarımın, fır amın kadını. Ancak onunla ölmeyecek eserimi yapabilirim” diye koşacak. Seç diyecekler, se emeyecek. Başında zeytin ve defne dalından zafer  elengiyle derebeyi kahkahadan bütün g m şlerini ve altınlarını şakırdatacak.

Sonra kıpkırmızı bir güneş, yetmiş kadırganın direği, halkası, ipi, yelkeni, gümüşü, demiri, tuncu, adalesi, teri, esirliği arasından d n yetmiş yedi kalyonun battığı hırçın suları ateşe salacak.

Nihayet  ğle güneşiyle beraber zaptedilmiş şehrin halkı sokaklara dökülecek. Yokuşlardan yuvarlanan kulübeler büyüklüğünde şarap fı ıllarının büyük top g r lt leriyle yuvarlandığı görülecek, işitilecek. Ağzı bir küçük fı ıda bir şişman gemici şaraptan boğulacak. Irzına geçilmiş bir sahici kadın bir muharibi dişleriyle boğazından kapacak. Köpekler uluyacak.

Gemilerden kaçmış kaplanlar mahallelerde kimseye saldırmadan tokluktan sarhoş dolaşacaklar.

Akşam olacak. Şehri bir zeytinyağı, bir şebboy, bir amber kokusu kaplayacak. Sükûn içinde şehvetle, esirlikle, gözyaşı, ırz, namus, aç ve tokla dolu kalın, kara perde şehri kaplayacak. Demir kapılar kapanacak. Yalnız derebeyinin sarayından kahkahalar ve musiki sesleri gelecek. Nöbetçiler tabanları keçeden ayakkabılarıyla etrafta dolaşacaklar.

Küçük serseri çocukla omzuna attığı küçücük köpeği Galata'nın bu gece yarısı sokağında giderlerken, ben kafamda bu filmi çevirdim. Köpek birdenbire havladı. Sabırsızlandı. Çocuk omzundan indirdi.

Şimdi küçük köpek ince sevinç cıgıllıkları çıkarıyor, zıplıyor, havlıyor, atlıyordu.

Küçük serseri:

— Anladım, dedi, şarkı istiyorsun, değil mi?

Hayvanların içinde insanoğlu dilini en anlayan, anlar görüne ni köpektir. Birçok kelimeleri anlar da. İnsanoğlu ile arasındaki lûgatçe öteki hayvanlarınkinden bir hayli zengindir. Köpek çocuğun sözlerini anlamış, susmuştu. Çocuk şarkıya başladı.

*Karakolda ayna var ayna var
Kız kolunda damga damga var
Gözlerinden bellidir Karabaş
Sende de bana sevda var.*

Köpeğe doğru eğildi. Onu hırpalarcasına okşadı.

Bende de sana sevda var!

dedi. İşte o zaman 1948 senesinde İstanbul şehrinde, Beyoğlu'ndan Galata rıhtımına inen bir yokuşun ortasında olduğumu kavrayabildim.

Yedigün, (21), 7 Ağustos 1948

Sonbahar

“Çiçekler ve ağaçlar, toprağın derinliğindeki sırrı bize ifşa ederler. Orada da kokuların ve renklerin bilmediğimiz tecellileri olduğunu lisanıhal ile söylerler. Fakat biz bir şey anlamayız. Bu anlaşılmasız lisanlarını kulağımıza fısıldayan nebatat, anlaşılmadıklarına mahzun sönüp giderlerken, biz de yeni mevsime gireriz. İşte bu mevsim sonbahardır.”

“Ne yazı, ne de kışı, ne de ilkbaharı seviyorum. İlkbahar çiçeklerin ve ağaçların küçük çocuklar, kuzular gibi bağırsıp meleme zamanlarıdır. Ne söyledikleri meçhuldür. Şuursuz ve istikametsiz konuşurlar. Yazın ise daha ağırbaşlı, lisanları daha kavi, fakat, bir inactuel filozof veya psikologturlar. Çiçekler ve ağaçlar ve otlar, yalnız sonbaharda son bir ümitle yapraklarını dökerek; garip, esrarlı ve fani goncalar açarak; insanlara, ümitlerinden ve zaaflarından son defa bahsederler.”

“Sonra melûl, mahzun dargın çocuklar gibi, rüyalarına ve yataklarına kavuşur, yeni bir hız alabilmek için uyurlar.”

Sıra arkadaşımın tahrir vazifesini tebessümsüz dinleyemedim. Şehrin asfaltlarını bulutlar gibi önüne katan rüzgâra ve yağmura pencerelerimizi indirmiş, o tahrir vazifesini yazıyordu, ben hikâyeler okuyordum.

Arkadaşım, mütalaamı en tatlı yerinde kesti, demeyeceğim. Her yarı yolda bırakılan şey tatlı ve canlı olduğu için dilimin ucuna bu cümle geldiği halde diyemeyeceğim. Arkadaşım bir İsveçli idi. Vazifesini bana okuduktan sonra 2500 metrede ski yapmaya, dağlara ilk yağın karı görmeye gitmişti.

Hava orada saf, açık, berrakmış. O, boynundaki fuları, gözlüklerini, ceketini çıkarmış, sonra fanilasını atmış ve bu ilk karın üzerinde saatlerce kaymış.

Şehre döndüğü zaman otobüsten inerken kendisini gördüm. Sıhhatli idi. Pürneşe gözüküyordu.

— Çok güzel eğlendik, dedi. Sonbahar yeni başlarken, yukarıda kışı görmek; sonbaharla kış arasındaki uçurumu bir lahza atlamak; ikisi arasındaki farkı birkaç saatte yakalayabilmek... “Yaşasın dağ sporu.” Bir çekirge gibi şehrin ılık tarlalarına atıldı. Ertesi gün nezle ve ateş içinde hastaneye gitti. Bir hafta sonra da zatürreeden öldü, dediler. Mezarı başına on beş gün sonra gittim.

Annesinin koyduğu dağ çiçekleri solmuştu. Kestane yaprakları her tarafını örtmüştü. Sevdığı sonbaharın ve çiçeklerinin sırtı içinde haşır neşir olmuştu.

Vazifesinin son cümlesini hatırladım:

“Sonra melûl, mahzun, dargın çocuklar gibi, rüyalarına ve yataklarına kavuşur, yeni bir hız alabilmek için uyurlar.”

Varlık, (30), 1 Ekim 1934

İnsanlar, Türküler, Masallar

Yol, yüz on kilometre yapılacaktı. Bir ova kasabasından başlayacak, iki küçük kasaba daha geçildikten sonra kocaman 900 küsur metre irtifaında bir dağ aşılacak, böylece yol, vilayete varacaktı. Şose beş müteahhide devredilmişti. Bu beş müteahhit acar, çapkın, kırk beşlik insanlardı. Beş müteahhidin de bir müteahhidi vardı. Bu köse sakallı, küçük cingözlü, sarı bıyıklı, paltosu kürklü bir adamdı. Bütün malzemeyi o verecek, silindirleri o getirtecek, her işi bankaya yatırılan bilmem ne kadar lira görecekti. Bir gün bu köse sakallı, ufak cin gözlü ihtiyar adamın aklına bir seyahat fikri geldi. "Hazır iş de var" dedi. "Gider şu yüz on kilometreyi gezerim." Yol yapılmaya başlandıktan beş on gün sonra idi. Otomobilini getirtti. Bu otomobil yeni fabrikadan çıkmış, bir vitrinden söküp alınmış, kız gibi; Arap atı gibi durduğu zaman sünepe, yürümeye başladığı zaman narin, hain, cilveli, rüzgârlı idi. Kasabanın belediye dahili yolları ne kadar berbattı. Merkez mahallelerinden sonra bir bataklığa dalınıyordu. Ördeklerle çocukların hâlâ yaz ılıkliğini muhafaza eden birikintilerde koşuşuğunu görmek bir teşrinsani gününde iliklerine kadar üşüyen ihtiyar ama işgüzar müteahhitler müteahhidini de, ördekleşip çocuklaşmak hususunda mütereddit bırakmıştı.

Şoför, kasaba içinde sefil dolaşan sanatının ustası bir genç işsizdi. Yirmi yaşlarında ancak vardı. İyi şofördü ama gençti. Genç adamın eline otomobil verilmezdi. Yalvarmış, yakarmıştı. Elinin altında homurdayan makineye, arkasında kendine baktığını tahmin ettiği ihtiyar adama gösterilecek hürmeti gösteriyor; adeta içindekini değil makineyi sarsmamak, örselememek

için bütün dikkatini harcıyordu. Belediye dahili yollar bitmişti. Sakarya'nın üstünde tahtaları yer yer oynayan babalık bir köprü geçilmişti. Yol buradan itibaren iki kilometre yapılmıştı. Bu iki kilometreyi şoför, at üstünde bir kız kaçıtır gibi geçmişti. Otomobilin içindeki adam, bir an süren bir zevkle sarsılmıştı. Sonra yol üstünde kırmızı bir bayrakla silindirler gözükmüş; makine köylülerin öküz arabası yoluna inivermişti. Bu yol, kum hıştırtısı da çıkarmıyordu. Bu sakızlı, ağdalı bir köylü yoluydu. Otomobilin tekerlekleri, yalınayak gezen çocukların topraktan aldıkları şehvete benzer yumuşaklığa dahiıyor; gidiyorlardı.

— Dur şoför, dur yavrum!

İhtiyar adam birkaç metre ileride ağır tekerleklerinin üstünde kalçaları geniş, boyunları uzun ve narin iki şehvetli kadına benzeyen silindir makinelerine baktı. Biri, artık yerinden hiç kalkamayacakmış gibi, çölde bir isfenks haliyle oturmuş tarlalara, bulutlara bakıyor, ötekisi, ağır kalçalarına rağmen oynak, vakur gidip geliyordu. İşçiler, taş kıranlar yerlerinden uğramış, otomobile bakıyorlardı. İhtiyar adam:

— Çek oğlum, dedi.

Öküz arabası yolu insanı hiç sarsmıyordu. Yapılacak şosenin kenarından böylece uzun müddet gidilebilseydi... Gidilemezdi. Yol başka köylere, bilinmez metruk köylere gidiyor, yahut tekrar anayola çıkıyordu. Onlar da anayola çıktılar. Buradan sonra yol korkunçtu. Her an devrilmek ihtimali vardı. Sanki bu yoldan ejderha arabaları, evliya atları geçmişti. Sanki harp olmuştu. Görmediğimiz, bilmediğimiz tanklar bu yolda durmuş, çökertmiş, sanki adım adım, yer yer siperler yapılmıştı.

— Evlat, dedi, nedir bu yolun hali?..

— Yol yapılıyor beyim! Sonra yapıldığı gibi senelerce bırakılıyor: Halbuki yapılan bir yol, her sene tamir görmeli, hiç olmazsa üç senede bir tamir görmeli ki böyle olmasın.

— Evet doğru, dedi. Doğru... Hiç olmazsa üç senede bir biraz kum, iki çakıl...

Düşüncesinde kendi kendine ilave etti:

“İsfenks kılıklı, narin boyunlu, kahpe kadın kalçalı bir silindir.” Anayolun üstünde büyük köyler vardı. Belki iki yüz

haneli, çatılarına kiremit yerine ot konmuş, bahçelerinde kararmış bir ot yığını, balçık... Bu evlerin içine girip kapanmak. Günlerce bir pencereden yağın karı, yağmuru, tavukları, kazları, çobanları seyredip içlenmek, beklemek: Bir hasat gününü, bir harman yerini, bir gençliği beklemek. Beklemek arzusu veren bu kulübelerin kapılarında ihtiyar kadınlar, kadıncıklar, yulaf demeti saçlı sarışın çocuklar... İhtiyar adama jandarma karakolundan bir çavuş selam veriyor. Köpeklerle beraber yine çocuklar uzun müddet bağrışarak arabayı kovalıyorlardı. İhtiyar adamın anlayamadığı bir şeyler bağırıyorlardı. Otomobilin içindeki adam, ne bağırıyorlar, diye sormaya çekiniyordu. Sonra bu çocukların babaları durup bakıyorlar, otomobil kayboluncaya kadar arkasından koşmak, çocuklar gibi, "Uğur ola!.. Gazete varsa at!" diye bağrışmak arzusuyla durup otomobil kayboluncaya kadar bakıyorlardı.

Sonra yine, kenarına tepe tepe taşlar yığılmış bozuk yollar geçiyorlardı. Otomobil yavaşlıyor. Köysüz, otsuz, ocaksız, sessiz yollarda birdenbire insanlar peyda oluyor, otomobil geçerken içineki yiyecekmiş gibi gözlerini dikiyorlardı.

— Bunlar kim oğul?

— Yol amelesi beyim.

— Ha!..

Nedense yol amelesinin gözlerinden müteahhitler müteahhidi bir tuhaf oluyordu. Niçin yiyecek gibi bakıyorlardı? Yoksa onları öyle geliyordu? Halbuki sakalları büyümüş insanlar, günlerce taş kırıp türkü söyleyen, zeytin ekmekle doyan adamlar başka türlü bakamazlardı. Bu bakış, alelade sakalları büyümüş, yorgun insanların bakışı idi. Bu ihtiyar, köse sakallı kendisini yorulmadan para kazananlardan saydığı için yorulanların halini bilmiyordu. Yoksa onlar sakın, sessiz, korkak bakışlı insanlardı. Onlar bir gün türkü söyleyerek, sırtlarındaki koyun pöstekilerine doldurulmuş birkaç eşya, çarıklarını tamir için kendi yaptıkları köseleler, hatta budaktan iğnelerle, kimi bir küçük ne olur ne olmaz altınla yol kenarına çalışmaya gelirlerdi.

Uzaklardan, çok uzaklardan, o ağdalı, sakızlı yumuşak yolların gittiği metruk köylerden gelirlerdi. Belki anayola onların köyü şu makineyle o kadar uzun değildi. Fakat onlar yayan

gelirlerdi. Ormanlar geçerler, dağ başlarında uyurlar. Askere gittikleri zaman bedel verebilmek, evlendikleri zaman basma, yüzük alabilmek, doğacaklara beşik, kundak, ölenlere kefen satın alabilmek için hasattan sonra ekin para etmediği zaman yol yapmaya gelirlerdi. Hem yol yapılırsa onların köyüne de para girecek, otomobil gelecek onlar da seyredebileceklerdi. İhtiyar adam hastaydı, korkaktı. Yoksa bunlar şen delikanlılardı. Yalnız sakalları her insanın sakalı gibi uzardı. İçlerinden bazılarının sakalları daha çıkmamıştı. Bu sakalı çıkmayanların gözlerine ihtiyar adam baksaydı ferahlayabilirdi. Bu gözler pınar suyunun renginde, oynaklığındaydı. İçlerinde bir Yunan heykelinden daha güzelleri vardı. Bir dakika taş kırmaktan duruyorlar. Kenara yığılmış taşların üzerine binip yalnız bakıyorlardı.

Sabahtan, daha güneş doğmadan taş kırmaya başlarlardı. Her taş kırılışında bir memleket havası tuttururlardı. İçlerinde türkû düzenler bulunur:

*İraktan geliyor sesin iraktan
Benimki kısıldı yâr elinden, firaktan
Gurbet elde kalmadı çekmediğim bu çarktan
Kesmez oldu bıçağım
Dilim dilim karpuzu*

Her akşam bir hendeğin kenarına ateşlerini yakarlar. CİN, dev hikâyeleri anlatarak gecenin içinde sabahı beklerler, türkû söylerlerdi. Durmadan türkû söylerlerdi. Uzakta yol bekçisinin çadırında, çay ibrîği kaynarken, bazı akşamlar köylülerin birdenbire sesi kesilirdi. O zaman yolu gezmeye gelmiş beş müteahhitten bir tanesi yol bekçisine, kolbaşıya bakar;

— Ne var Hüseyin? derdi.

Hüseyin cevap vermezdi. Çadırın kapısını aralık eder, uzak ateşlere bir müddet dalar, rengi sararmış dönerdi.

— Muhakkak birisi öldü, derdi. Bu saatte türkû söylemeler masal anlatırlar. Masal anlatmasalar güreş ederler. Masal anlatıldığı, güreş edildiği zaman da, bu kadar sessiz durmazlar. Gülüşürler, alay ederler, bahis tutarlar. Muhakkak bir ölü var.

On beşini, bazen yirmisini yine müteahhidin zeytin ekmeğine harcayan kırk kuruş gündelik alan ameleden bazıları ne kadar kuvvetli ise bazıları o kadar narin, zayıf insanlardı. Birdenbire, arkadaşlarının yanında küçük düşmemek için, enerjilerini toplarlar, onlar da saatlerce, günlerce türkü söyleyerek çalışırlardı. Ama sonunda bir gün yatarlar. Üşürler, titrerlerdi. Bu belki gizli bir sıtma, belki de, galopan bir veremdi. Belli olmazdı.

Kurun, 16 Haziran 1936

Cumartesi, (3), 2 Mart 1946'da

"Yüz Kilometrede Seyahat" adıyla yayımlanmıştır.

*Parkların Sabahı, Akşamı, Gecesi**

Milyonluk şehirlerde de yaşasa, insanoğlunun içinde yalnızlık, kendi içine çekilme, sinme günleri doludur. Bitişik doğmadığımızı göre içimizdeki sevinçleri, kederleri başkalarıyla her an paylaşmamıza imkân mı vardır? En yakınlarımızdan bile bu-cak bucak kaçtığımız, derdimizi kimselere söyleyemediğimiz günlerimiz olmaz mı?

Karı koca, ana oğul, kardeş, baba, hep ayrı ayrı kederlenmez, üzülmeler mi? Müşterek kederler, müşterek sevinçler ne kadar azdır. Kendi kendimiz kadar kim paylaşır derdimizi? Gün olur dost, sevgili, arkadaş, baba, ana, oğul, kardeş hep elimizi bırakıverir. Hem yapayalnız doğup kendi başımıza ölmüyor muyuz? Bana öyle gelir ki, dünya yüzündeki asıl dostlar, asıl kardeşlerimiz saniyede doğup, aynı saniyede ölen kişilerdir. Onlara da ömrümüz oldukça rastlayamayacağız.

Böyle günlerimizin en kaçılacak yeri bir oda değildir elbet. Bir eğlence yeri de olamaz. Ben kendi nefsime öyle günlerimde parklara giderim.

Park ismi de güzel ya, millet bahçesi, uzunca ama, daha güzel.

Millet bahçelerinin sabahı, öğlesi, akşamı, bir de gecesi vardır. Hele kim bilir Gülhane Parkı'nın gecesi ne güzeldir. Her zaman Şarlo ruhunda bir serseri düşünürüm. İnsanları delicesine sever ama onlardan korkar, kaçır, hep kötülük görür, hep itelenir, hep kakalanır. Gündüzleri yazıhanesi, kahvehanesi, akşamı birahanesi Gülhane Parkı'dır. Yalnız gecelerini halden anlayan bir ihtiyarın kahvesinde geçirebilir. Bir peykede yatar.

* *Hikâyecinin Kaderi*'nde yer alan "Açık Hava Oteli"nin farklı bir yazımıdır.

Yaz geceleri yıldızların, kış geceleri karların altındadır. Ah, uy-kular! Parkta uyunan uykular!

İşte böyle bir serseri, bir gece Gülhane Parkı'nda kalır. Bekçiler güneşin batmasıyla beraber düdüklerini öttürür. O hint-kirazı ağacının altında uyumuştur. Uyanır ki, aysız yıldızlı bir gece saçlarının üstünde. Ağaçtan, kediden, rüzgârdan ürker. İçine evler, çorbalar, aileler, hasretler yapışır yapışır kalkar. Tekrardan bir türlü uyku tutmaz. Sessizce hışırdayan yollarda yalnızlığı ile beraber birini gezdirir gibidir. Canı bir el tutmak ister. Bir ana hayali bir taflanın altından kalkar, üzerine doğru gelir. Çitlembiğin dibinde dedesi oturmuştur...

Gülhane Parkı'nda gecelemiş hayali bir serseriye gece yarısı andığım zaman ben Taksim bahçesindeydim. Bir kanepeye oturmuştum. Oturmuş değil uzanmıştım. Gökte ay vardı. Hava oldukça serindi. Yanımdaki kanepede iki serseri oturuyordu. Konuşuyorlardı. Kulak misafiri oldum:

— Benim babam şoför. Geçen gün rastladım. Otomobili-ne aldı beni. “Oğlum, vazgeçmeyecek misin şu serserilikten?” dedi.

— Sen ne dedin?

— Çoktan vazgeçtim ama... dedim.

— Sonra?

— Sonra “Baba, beni eve götür” dedim. “Hadi gel” dedi. Eve gittik. Üvey anam pumba bir yatak yapmış, yastığı kabartmış uyku tutmadı bir türlü. Kalktım yataktan. Tahtanın üstüne uzandım. Orada uyuyabilmişim. Sabahı dar ettim. Gün ağırır-ken fırladım. Fırlayış o fırlayış...

— Yapamıyorsun evde bir türlü değil mi?

— Yapamıyorum be Cıvci, sıkılıyorum. Alışmışız bir defa... Sen de mi öylesin?

— Vallahi bilmem ki. Ben hiç döşek bilmem...

— Sahi mi ulan?

— Namussuzum daha döşek nedir bilmemişim.

— Yok ulan be! Sen sokakta mı doğdun?

— Öyle gibi bir şey.

— Anlatsana...

— Bırak eski defterleri. Aman ben bir yatak bulsam; yatıp içine ölürüm. Sen delisin be! Bulmuşsun da bunuyorsun. Bu işin sonu yok Selâhattin.

Sustular. Bir zaman sonra bir tanesi:

— Şu sırtıma elini sok da bir kaşı, dedi.

Bir sırtın kaşınmasından çıkan sesi duymadım ama kulağıma değil de kulağımdan başka bir yere hatır hatır bir ses geldi. Bir zaman sustular. Sonra kısık seslisi:

— Geçen sene... Bacaksız yok mu hani bizim, onunla vurduk buradan otobüsle, yayan Halep'e kadar gittik. Bir hafta kaldık orda. Canımız sıkıldı. Trenle dönelim dedik. Trende yalandık. Posta posta getirip hududa bizi teslim ettiler...

— Bacaksız ne oldu?

— Geçen sene öldü.

— Eroinden mi?

— Yok canım; o çekmezdi. Eceli geldi; nalları dikti.

— Söyleme ulan! En iyi arkadaşındı.

— Ne diyeyim; kalıbı dinlendirdi mi?

— Yok... Cartayı çekti, de.

— Peki öyle olsun. Tahtalı köye gitti.

Ben şu ölmenin Türkçede ne kadar hoş lafları var diye düşündüm. Onlar yine susmuşlardı.

İsminin Selâhattin olduğunu öğrendiğim söze başladı galiba:

— Şu kanepedeki uzanmış herif uyuyor mu, dersin?

— N'olacak uyuyorsa?

— Uyuyorsa şöyle bir kolaçan ederdik üstünü. Uyumuyorsa bir cigara isterdik.

— O da zilin biri olmasa burda işi ne gece yarısı?

— O da var ya!

— Şu ağacın altında bekçi değil mi?

— O herhalde.

— Gelip hep keyfimizi bozar be bu da!

— Bozarsa bozsun. Yatacak yer mi yok başka.

— Ulan ben bir gece şöyle yattığım yerde sabahı edemedim bütün yaz. Seksen otel değiştirdim.

— Al benden de o kadar.

Bekçi gelip hepimizi dürtükledi. “Yatmak yasak burada” dedi. Oturdum; bir cıgara içtim. Sonra parkı dolaştım. Şimşirlerin arasından horultular geliyordu. Döndüm evime yattım.

Sabahleyin erken erken tekrar parkta idim. Kanepelerin üstünde uyuyanlar doluydu. Bekçi de uyandırmaktan usanmış olacaktı. Üstleri temiz pak insanlar bile vardı. Birdenbire bütün parkı düdük sesleri sardı. Herkesi uyandırdılar.

Şimdi park çocuklarla dadılarındır.

Minimini sarışın bebekler, küçük tombul elleriyle kum, çakıl topluyorlar. Ötede bir genç dadı bir bebeğin ellerine ellerine vuruyor, ceylanın sırtına bir altı yaşında maymun tırmanıyor... Bir ihtiyar madam kanepenin üstüne kitabını koymuş, tam bir metre uzaktan kitap okuyor. Bir gözlüklü genç derse çalışıyor. Bir şişman tespih çekiyor. Bir üstsüz başsız delikanlı kolu kafasında uyuyor.

Daha çiftler meydana yok. Ama nerde ise damrlarlar, denizi seyretmek bahanesiyle birbirlerinin gözlerinin içini seyredecekler. Bir genç kız örgüsünden, bir madam romanından gözlerini kaldırıp kanaların tatlı rengine, bahçıvanın avucundan çıkar gibi suların elemsağmasına dalıp tekrar önlerine bakıyorlar... Parkın gündüz hayatı başladı. Kaçmalı.

Gündüzün orası herkesin. Senin, benim, madamın, matmazelin, bebeğin ve tespih çeken şişman adamın. Ama çitlembik ağacından karanlık indiği zaman evsizlerin ve serserilerindir. Park da işte o zaman bir ana kucağı kadar şefkatlidir. Bekçiler! İlişmeyin, uyandırmayın serserileri! Park onlarındır. Yalnız göz kulak olun, yeter.

Yedigün, (768), 19 Ekim 1947

Cezayir Mahallesi*

Üçle dört arası Beyoğlu'nun bu kahvesi pek tenhadır. Sokak da tenhadır ya: Sinemalar, mektepler, daireler alacağını almış; sokağı parasız avarelere, kahveyi de bize bırakmışlardır.

Biz kahvedekiler avare değil miyiz? Avare olmasına mis gibi, bal gibi avareyiz ya; biz ümitsiz avareyizdir. Halbuki dışardakilerin daha ümidi vardır. Sittin senenin, ta benim gençliğimin orospusunun bile ümidi vardır: Belki bir enayi eser de onu bir locaya götürür. Şu sinema kapısına sığınmış sefil çocuğa, belki birinin içinden gelir de, bir yarım teklik (elli kuruş) toka eder. O da gider bir sinemanın ön sıralarından birine oturur, ayaklarını önündeki sıranın tahtasına diker, kendini biraz aşağı kaydırır, koltuğunun üst tahtasına, içinde nasıl bir film oynadığını merak ettiğim kafasını yaslar... Şu bir gözü pırıl pırıl, ötekisi sönmüş, kambur adamın belki bir son arkadaşı kalmıştır. Kalmıştır da onu görünce kaçmaz; o da derdini dökebilir, sonunda belki de arkadaşı söylediklerine inanır, bir tuhaf olur da iki bardak şarap içirebilir ona. İçirebilir, götürebilir, ısmarlayabilir... Bu iktidar sigası değil, ümit sigasıdır, ümit. Ümitlerin en müptezelinde, ümitlerin en korkuncunda zamanın parıltısını küreyen bizlerse ümitsizliğimizin karanlığından mahzunuzdur, adeta. Bizi o ümit parıltısından müstağni bırakan cebimizdeki üç beş kuruşu harcayabilir, bir sinemaya da biz dalabiliriz.

Sinema mı? Ne pis şeydir o! Onu da ne çabuk düşürüverdin. Bir şair Nedim yaşamış, gülümüş, içmiş, eğlenmiş; meyhanele-

* Varlık Yayınları'ndan çıkan kitapta İçindekiler listesinde "Cezayir Hurmaları" adıyla yer almıştır.

ri, kayıkları, bahçeleri, hamamları, çimenleri ve laleleri, güzel çocukları sevmiş bilirdik. Öyle ki kırk yılda bir içimizden bir şair de böyle yaşadığı için kıskanmamış, köpürmemiş, hiç olmazsa ölümünden sonra yaşayışını hoş görmüştük. Ona da iffet maskesi altında çirkinliği, hayattan memnun olmayışı, abus çehreyi, pişmanlığı kondurduk. Şu karşiki Fransız filmi de ne halt karıştırdığını bilmez. Marsilya şiveli insanlar, bir de galiba Paris ağızlı insanlar vardır dünyada. Başka insanlar yokmuş yalnız onlar varmış gibi yaşayan bir kalabalığı, bir hıyarlığı harekete getirmiş.

O katırlı Amerikan komedisi güzel ama onu da gördük birader! Beri yandaki film dayanılmaz bir şey: Tokat tabanca, tabanca tokat... Derken efendim otomobil yarışı, aman araba devrildi. İçindekilere bir şey olmadı, hayır oldu. Olmadı canım, olacak... İşte kalkıp sinemaya gitmeye bile takatimiz, hayır arzumuz, daha doğrusu sinemadan da ümidimiz yok. Ümidimiz yoksa veryansın ederiz ya filmlere! Haklı olmasına haklıyız ama hak değirmende. Hak hem tenkit edilmez; alınır. Gitmeyiverirsin olur biter. Ama Aksaraylı hanım teyze sarayları pek merak ederdi, gidip görecektir. "Lâle Devri böyle değildi hanım teyze; Barbaros'un zamanında böyle şeyler olmadı, Barbaros bu kadar enayi değildi hanım teyze" diye-biliyor musun?

Ben mi söyleniyorum kendi kendime, yoksa karşımdaki ihtiyar mı? Yoksa ikimiz mi oturmuş konuşuyorduk? Bu lakırdıların, bu kendi kendine konuşulmuş gibi lakırdıların üstünden kırk sekiz saat geçmeden unuttum.

Önümdeki beyaz kıllı, kalın enseli adam yanındakine karaciğer hastalığı için doktor tavsiye ediyor. Öteki adamın böbrek hastalığı varmış. Amma beriki onun hastalığının karaciğer olduğuna emin. Doktor tavsiye eden adamın kocaman al al yanakları var. Ötekisi sapsarı, zayıf.

— Evet, diyor zayıf adam, karaciğerim de biraz tembelmiş ama...

Beriki:

— Hah... Gel sözüme... Ben hemen anladım. Bilirim çünkü. Çektim. Çeken bilir arkadaş. O zamanlar Kayseri'deydim. Pas-

tırma, sucuğa veryansın ettik. Burasını iyi dinle: Bizim alayda genç bir doktor vardı bir zamanlar...

O aralık dinleyemedim. Dışarıda bir ahmak ıslatan yağdı durdu. Karşiki telefon telini nereden bulduysa bir güneş buldu yaladı. Sokaktan hemen hemen bir an için kimse geçmedi.

Bir zamanlar karaciğeri hastalanmış da elleri vıcık vıcık yaralar içinde kaldığından arşın arşın bezlerle sarmaya mecbur kalmış adam devam ediyordu:

— Sizin de mutlak karaciğeriniz hasta. Alın dediğim ilacı, bana dua edin.

Kör olası! Benim de karaciğerim hasta. Kulak kesildim. Ben demin sokağa daldığım sırada ilacın ismini söylemiş olacak ki tekrarlamıyordu. Bir daha söyler ümidiyle altımdaki hasır koltuğu o tarafa doğru yavaşça kaydırdım.

— İşte efendim, bendeniz bu durumda iken bir gün hastaneye sizden iyi olmasın bir arkadaş ziyaretime geldi. “Ne oldun böyle yahu?” dedi. Anlattım. Birdenbire daha başıma gelenlerin yarısında sözümü kesti. Bana: “Paşa! Paşa!” dedi. “Sen sahiden ahmakmışsın.” Pek laubaliyizdir kendisiyle. “Niye ulan?” dedim. “Hani biz Diyarbakır’da iken senin de tavassutunla bir genci Amerika’ya tahsile göndermiştik, hatırladın mı?” “Eee?” dedim. “O geri döndü. İç hastalıkları hakkında bilmediği yok.”

İlacın ismini Paşa demek daha söylememişti. Yeniden ellerinin tasvirine geçti. Oradan doktoru nerede bulduğuna, palas pandıras getirttiğine, oradan kendisini nasıl muayene ettiğine, doktorun daha ellerini görür görmez nasıl güldüğüne...

İşte tam o sırada karşımda gazete okuyan iriyarı bir adam, ağır gözkapaklarını öyle bir çabuklukla açıp yanındaki gayet zayıf, esmer, keskin hatlı, pek kibar yüzlü bir adama:

— Hüseyin Bey, diye seslendi, Cezayir’e kar yağmış.

Hüseyin Bey şaşkın:

— Kar mı yağmış?

— Kar yağmış ya.

Sustular. Tam emekli Paşa’yı dinlemek için koltuğumu biraz daha ileriye çekmeye hazırlanıyordum. Deminki adam:

— Olur mu? dedi.

Ötekisi dudaklarını büzdü. Olur mu diyordu. Olmaz mı? Ben anlayamadım —yani Cezayir'e kar yağar mı, yağmaz mı meselesini— beriki bu dudak büzmenin manasını anlamış olacaktı.

— Pekiii? dedi. Hurmalara bir şey olmaz mı?

Öteki yine dudaklarını büzdü. Beriki yine anlamıştı.

— Demek hurmalara bir şey olmaz, ha?

— Olmaz helbette. Kar tutmaz ki; yağar geçer.

— Ha?!

Paşa karaciğer ilacını söylemişti ama, benim de bu Cezayir'deki hurmaların ne olacağını gayet ciddi soran altmış beş yetmiş yaşındaki adama ilgim başlamıştı. Karaciğerin meşhur ilacı ne olursa olsundu.

Ama Cezayir hurmaları hakkında söyleyeceklerini söylemiş, fikirlerini beyan etmiş iki adam yine susmuşlardı. Paşa anlatıyordu:

— Ellerimdeki bağları üç gün içinde yırtıp attım. Ondan sonra doktor demişti ya ne yersen ye, diye, her şey yedim. Pas-tırma bile... Rakı da içtim. Yanaklarıma bak: Elma gibi değil mi? Kim der beni iki sene karaciğer hastalığı çekmiş diye. Sen yaz o ilacı defterine. Evet... Evet... Be Be. Tamam. Hayır canım nun değil Le. Hayır efendim lām lām. Tamam.

Ahmak ıslatan yine başladı. Sonra insanlar sinemadan çıktı. Kahve, birdenbire dolmaya başladı. Paşa kalkıp gitmişti. Yanındaki adam da yoktu. Cezayir hurmalarına kar yağarsa bir şey olup olmayacağını belki de hâlâ merak eden, gözlükler bur-nunda gazetesini okuyordu.

Nihayet bitirmiş olacak ki gazeteyi katladı. Hüseyin Bey'e döndü.

— Efendim, dedi, kat mülkiyetinin kanuni hiçbir müeyyidesi mevcut değildir. Binaenaleyh...

Hüseyin Bey acaba ne zaman kat mülkiyetinin kanuni bir müeyyidesi mevcut olup olmadığını sormuştu?

Kervansaray, (1), 1 Mart 1952'de
"Cezayir Hurmaları" adıyla yayımlanmıştır.

Simitle ay

Bu başlığa kaşar peynirini de eklemek isterdim ama onun çayla simidin dostluğu karşısında silinip ikinci planda kalması daha doğru. Çünkü çayla simidi beraber bulduğumuz günler eksik değil, ama öcünü bir arada bulmak?.. Belki ayı da simitten ayırmak doğruydu. Yalnız simitten, sabahın o leziz, insan icadı yemişinden söz amalıydım. Ama ne yaparsın, aya kıyamadım. Simidin yanında o da ikinci planda kalıyor ama dostlukları da samimi bir dostluktur. Hiçbir kahvaltı simitle çayın yerini tutamaz. Ballı, reçelli, tereyağlı, hatta pampımuslu kahvaltılarının sonunda sokağa bir otomobille çıkmayan insan varsa kıızılr öylesine. Bu çeşit kahvaltıdan sonra ayaklarınız ıslanmadan otomobile atlamalısınız. Yine ayakkabılarınız amurlanmadan maroken koltuklu bir yazıhanede telefonu ele alıp:

— Dün, akşam söylediğim gibi. On para aşağı olmaz.

Tak telefonu kapamalı, tekrar açmalı:

— Borsadan ne haber? Yetmiş altı, yirmi mi? Satma, bekle. Efendim bekle diyorum sana. Elbet bir bildiğim var benim de. Yetmiş yediye de vermem. Seksenden on para aşağı olmaz. Peki bekliyorum. leye kadar telefon edilmezse sözümden cayabilirim. Unutulmamalı... demeli.

Ama ayı simitle içtikten sonra sokağın çamuruna karışır, dişlerimizde hl susam kırıntıları oradan oraya koşabiliriz. Sokakta yağmur yağar, alnımızdan ter damlar. Dişlerimizde susam tanesi, çayın kokusu hl burnumuzdadır. Ah, bir akşam olsa, kağıt yığınları önümüzden bir eksilse, bir yatağımıza uzansak, ayaklarımız bir dinlense... Oh! Yine sabah oldu bak! Acem Hasan Efendi ayı demlemiştir. şu abullabut simitçi de

nerde kaldı? Allah belasını versin! Gelir, akşamki simidi dayar. Gelmez, çayın tadı kaçır.

Yeniden İstanbul sokakları. Memursanız evrak, muharrirseniz mevzu, işçi iseniz tarak, işsizseniz park...

Her şey, içinizi delik deşik eden yağmurlu günün içine sinmiş çay kokusu, dişlerinizdeki susam tanesi ile tadını alır, ilk adımını atar.

İşte şimdi kaşar peynirine sıra geldi. O gün keyfimiz yerinde uyandık. Cebimize bir baktık ki olur şey değil! Bir yirmi beşlik feda edebileceğiz.

— Aman bana yirmi beş kuruşluk kaşar peyniri! Eski olsun n'olur?

İşte o zaman harikulade bir ziyafet sofrası kahvenin mermerindedir.

Sarı, bakkal kâğıdında yatan bu sarışın şey nedir? Kaşar peyniri midir, kat kat baklava, telkadayıf mıdır? Yoksa şehvetle uzanmış bir kadın mıdır? İşte koparmaya kıyamadığımız yumuşak, taze iki simit. İşte Acem Hasan Efendi'nin ince belli, kırmızı benekli çay fincanı.

İşte susamın kırıntıları! Doldurun avucunuza masanın mermerinden elinizin kenarıyla! Atın ağzınıza! Sonra kibrit kutusunun kapağından ufak bir parça koparın! Dişlerinizin arasındaki susamları ayıklayarak mesut işinize gidin!

Sabahın büyük ziyafeti bitmiştir. Bir cıgara yakabiliriz şimdi.

Yedigün, (45), 22 Ocak 1949

Şehrin Sabahları ve Adamlarından Biri

O üzüntü birdenbire gelir. Hava yağmurludur. Bir sonu gelmeyecek başlangıç. Böyle sürüp gidecek gibidir her şey. Öyle ki, çocuklar bile çirkindir. Sokağın çamuru, bu her tarafı kaplayan; gökyüzünden ağaca, ağaçtan duvara, duvardan denize, denizden vapura, vapurdan çımacıya, çımacıdan kaptana, ondan tekrar denize, yine karaya, yine ağaca ve duvara, duvardan yoldan geçene vuran bir rengin en koyusudur. Ah! Gündüz, bu pis ışık bir bitse de kararıverse ortalık, ışıklar bir yansa...

İşte yalnız iki umut vardır: Akşam ve lamba...

Kimin eli bu, yüreğinizi durmadan mincıklayıp duran? Yapış yapış, soğuk, çirkin cüzamlı el...

— Bu surat ne yahu?

— Ne var suratımda?

— Canından bezmişsin sen yahu!

— Neden bezecekmişim canımdan?

Biliyorum, suratımın rengi de çamurun, gökyüzünün, denizin, duvarın rengindedir.

Her şeyden memnun ahabap seni yıkmış gitmiştir. İnsan var öyledir, insan var böyledir. Duvarın, gökyüzünün, çamurun, o devamlı pis halin rengini alır. Yüzünde sanki damarındaki kırmızı su dolaşmıyordur. Bu anlarda en güzel bildiği birisiyle oynamak bile zevksizdir.

İşe gidecek, birtakım emirler alacak, emirler verecek, suratı kendisinden bok bir zavallıya haykıracaktır.

— Millet, diyecektir, bu zavallı millet benden ve senden iş bekliyor, iş! Arkadaş! Bizi beyhude doyurmuyor. Akşam soba-

nın başına vardığın zaman bu kömürün kimin parasıyla yandığını hatırlamalısın azizim! Bu rahatı sana millet temin ediyor. Nedir bu uyuşukluğun? Silkin efendi, silkin!..

Kendi kendine: "Herifin hakkı da yok değil ha!" diyecektir o bitkin, o çamur, o duvar yüzlü memur.

Zılgıdı yiyen, süklüm püklüm kapıyı çeker çekmez karşında bir ayna olsa da kendini görsen, şaşarsın. Yanağına bir kırmızılık, gözüne samur bir fırça ile vernik sürülmüştür sanki... Ellerin birdenbire ısınmış, avuçların ateş gibidir. Yazıhanenin ışığını yakmalı. Yine karardı ortalık. Telefona sarılmalı. "Evet, hayır, baş üstüne, pekâlâ, tabii tabii..." demeli. Kapamalı telefonu; kestirmeli...

Evet bir memur olsaydı, baremin bilmem kaçınıcı derecesinde. Şimdi maiyetinde insanlar olurdu. Emir verirdi. Bağırır çağırırdı da; yüzünden duvar rengini atar, millete, vatana bir faydam dokunuyor diye böbürlenirdi. Bir gazeteci, bir fıkra-cı olsaydı, bir sütun yazar, gözüne kestirdiği, kışkandığı bir adama veriştirirdi. Ustabaşı olsaydı; zayıf, çelimsiz, miskin Mehmet'e:

— Çekil ordan! Bak! Kör gözün görsün. İş böyle yapılır, kol böyle çekilir, makineden eşya böyle alınır. Ulan, ilmik böyle atılır.

Diyebilirdi.

Bir kahveci olsaydı; bıçkın, güzel çırağa iki tokat aşkeder, sıhhat içinde yüzen oğlanı alı al, moru mor eder:

— Ulan, bu çay fincanlarına para veriyoruz be eşşoğlusu! Paşabahçe'ye çalışmıyoruz, deyyus! diyebilirdi.

Hoca olsaydı talebesine çatardı, dükkancı olsa müşterisine...

Ya! Onun yaşı tam böyle biri olacak yaştı. Ama, evinden çıktığı zaman hiçbir şey yapamazdı. Duvarın, gökyüzünün, bu buz gibi bahar sabahının, çamurun rengi suratına yapıştığı zaman onu temizleyecek hiçbir hareket yapamazdı. Halbuki dışarıda dünya sabahleyin kendisi gibi sokağa fırlıyor, çamur suratlılar, kırmızı yüzlülere bağırıyor, çağırıyordu. Tokatlıyor, hınçlarını alıyorlardı.

"İyi ki böyle, biri olmadım" dedi. Ama, herkes onu öyle görmek istiyordu. Öyle göremediği için de küçük görüyordu.

Bir sinemaya girdi. Ön sıralara oturdu. Amerika'daki gangsterlerin o elektrikli sandalye, otomatik tabanca, dolar, kadın, bar arasındaki huzursuz hayatlarına imrenerek uyudu uyan-
dı!.. Birdenbire içinde bir hafiflik duydu: Mutlak gün bitmiş
olacaktı. Dışarıda lambalar yanmış olmalıydı.

Varlık, (365) 1 Aralık 1950

Şehrâyin

Doğru dürüst manasını bile bilemiyorum. Edebiyat yapmıyorum. Sahiden bilmiyorum. Şöyle anlar gibi olmuyor değilim. Ama sanmam ki bu yazıya başlık koyacak kadar yetsin.

Meşaleler fenerler, kestane fişekleri; mavi, yeşil, kırmızı yanan, yıldız yıldız dökülen –o çocukların ellerinde döndüre döndüre salladıkları telden yapılmış, bir kısmı da gümüş parlaklığında– magnezyumlu maytaplar, kâğıttan bayrak, marş, mızık, süslü araba, dizginine çevreler bağlanmış at, fayton, izci, bahriyeli, Mehmetçik; donanmış daire...

Saydıklarım, usanıp da sayamadıklarım bir yerden geliyor, hep bu kelimenin etrafını sarıyorlar, şu şehrâyin kelimesini hiç de sevmem. Bayramları, süslenmiş arabaları, kalabalığı.

İşte böyle bir gecede kendimi, fıçıları odalar kadar büyük olan bir meyhanede buldum. Bir fıçının başındaydım. Koyu lacivert bir şarap, fıçının zorla açabildiğim musluğundan parmak kalınlığında akıyordu. Eleni oturduğum yerden gözük-müyordu, ama ben onu görüyordum. Orada şapkaları pardösüleri bekliyordu. Bir Rumca şarkı, kitara sesi geliyordu. Eleni beyaz, incecik yüzlüydü. Dolgun kalçalarının yüzünde yaptığı aykırılık iliklerime kadar arzu veriyordu. Bir de bileklerine deli oluyordum. Kara önlüğünün bilek başlıkları, sıkı sıkı, ince bir lastikle büzülmüş, derisine yapışmıştı. Kalınca bileği vardı. Üzerinde seyrek, siyah, incecik, yumuşak kıllar...

Meyhaneden çıktım. Şimdi ahşap evlerin son ışıklarını seyir için bir kanepeye oturdum. Saat kim bilir kaçtı? Doğuda bir ışık vardı. Ortalık yalandan bir ağardı geçti

Canım bir yağmur yağsın istiyor.

Bütün kahveler, meyhaneler kapandı. Şehir rüzgârsız ağaçlar gibi serin bir sessizliğe gömüldü. Canım bir yağmur yağmasını istiyor. Gözümü, gönlümü ıslatacak bir yağmur.

Demin meyhanede bir adaya gitmiştim. İmroz muydu, Kıbrıs mıydı, Malta mıydı, Sakız mıydı? Sahilde motor beni bekliyordu. Denizkestaneleri yemiştım. Üstüne mürekkepbalığı çorbası içmiştim... Kapkaraydı çorbam. Fıçının musluğundan Eleni'nin bileği kalınlığında akan şarap, yine mosmordu. Parıl parıl yanan bir bıçakla beyaz bıyıklı bir adam, kıvrıcık, sarı sakallı bir genci bıçaklamıştı. Benim bıyığımda dört tel beyaz vardı. Cep-hane yüklü motor açıkta, pat pat bekliyordu. Rıhtımda kızlar keskin keskin ter kokuyordu. Şarap içerken o sıra hiç olmazsa dostum, düşmanım vardı. Sokağa çıkınca, kimsem kalmamıştı. Hiç kimsem. Dost istemiyorum. Bir düşmanım olsaydı. Keşke bir tek düşmanım olsaydı da, onu, o cildi yumuşak, kokusu ekşimiş düşmanı düşünseydim. Yalınkat bir düşüncem olurdu. Bütün kahramanlıklarım uçmuştu. Düşmanımı boğazlayamazdım. Nereden içmiştim bu şarabı. Koltukaltımdaki saldırma beni sinirlendiriyor, gıcıklatıyordu. Baktım, yerinde de yoktu.

Evet, bir yağmur yağsın istiyorum. Camlardan düşüncelerimizin resmini, haritasını çizerek aksın, şakır şakır dökülsün. Ayak-kabılarımı elime alayım, paçalarımı sıvayayım. Sokaklardan:

*Yağmur yağıyor
Seller akıyor
Arap kızı
Camdan bakıyor*

Şarkısını söyleyerek...

Ah! Şakır şakır, gönlüme bir yağmur yağsın da bak!

Varlık, (330), Ocak 1948'de "Serbest Mevzular"
adıyla yayımlanmıştır.

Güğüm

Birdenbire evimi özledim. Anam buruşmuş oturuyordu. Ayva ağacında kuş vardı. Sonra penceremin altına, keskin hançer yapraklı, kabuğu ayrılmış bu okalıptüsü kim dikmişti? Zeytin yeşili yapraklarını sonbaharda kadınlar gelir, anamdan rica eder, toplarlardı. Öksürüklere, soğuk algınlıklarına birebir gelirmiş. Sonra bahçemizde sekiz ördekle iki küçük köpek vardı. Unnap ağacı dikenliydi. Komşuda nar vardı. Unnabın yemişi, yemişlerin en iğdeye benzeyeniydi. İğde bizim bahçede yoktu. Deniz kenarında, bahçıvan Mevlüt Ağa'nın çöplüğünde bitmişti. Keskin keskin, kadınların hoşlanmadıkları, çirkin erkeklerin arzuladıkları kadınlar gibi kokardı iğde.

Haksızlıklar, bizim evde de gırlaydı. Üç kardeş çocuğundan biri hizmetkâr, öteki serseri, beriki zengin eczacıydı.

Vapura binseydim sessiz bir iskeleye varacaktım. Güneş hiç eksilmeyen bir yolda Viyanalı felsefe profesörüne rastlayacaktım. Yalnız sakal, yalnız düşünce yüzen karışık yüzünden, yalnız damar, sinir kalmış beyaz vücutundan ekşi bir ter kokusu gelirdi. Uzakta köpekler havlardı. Denizde çöple martı, ufukta bulutla güneş, tencerede fasulye ile soğan, bahçede unnapla çocuk vardı.

Evime dönmedim. Zaten dönemezdim. Vapur da yoktu. Ortalık oturduğum kanepede sahiden ağardı. Her şey, gizlice konmuş ampuller nasıl yanarsa büyük pastanelerde, öylece ısınmaya başladı. İnce ince, toz halinde, iliklerimi üşüten, içimi kabartan bir yağmur başladı. Ceketimin koluna elimi sürünce, elim yıkanmış gibi ıslaktı. Geçen halat arabacısına işaret ettim.

— Atla arkaya, dedi.

Uzun zaman gittik. O kadar uyuşuktum ki, araba durunca uyuyakalmışım.

Arabacı kulağımın dibine:

— Buraya kadar, diye bağırdı. Hadi bakalım...

— Eyvallah, dedim. Şimdi de biz çekelim arabayı.

Çekik gözlü arabacı güldü.

Bir meydandaydım. Yağmur durmuştu. Meydan sis içindeydi. Her şey yine yapış yapıştı. Burnuma ayva, muşmula kokusu geliyordu. Sarı bir aydınlık içindeydim. Bir sahlepçinin kalaylı güğümü tütüyordu. Üstüne bol zencefil ektirdiğim sahlep fincanını iki elimle kavramıştım. Burnum yanıyor, akıyor, elimin tersiyle siliyor, sahlepçinin öteki sahlepçiye anlattıklarına gülüyordum.

Varlık, (330), Ocak 1948'de "Serbest Mevzular" adıyla yayımlanmıştır.

SON KUŞLAR

Son Kuşlar

Kış, Ada'nın bir tarafında yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız poyraz, maestro, dramudana, gündoğusu, batı karayel, karayel halinde seferber ettiği zaman; öteki yakada yaz, daha pılısını pırtısını toplamamış, bir kenara oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur. Gitmekle gitmemek arasında sallanır bir halde, elinde bir pasaport, çıkınında üç beş altın, bekleyen bu güzel yüzlü göçmen tazeyi benden başka bu Ada'da seven hemen hiç kimse yoktur, diyebilirim. –Övünmek için değil!–

Herkesin yeni başlayacak olan altı yedi aylık soğuk hayata kendini şimdiden alıştırmak ve hazırlamak için bir şeyler yapmaya çalıştığı öyle günlerde ben, tembelliğim, hep kaçanı kovalayan huyumla, yazın, o güzel göçmenin peşine düşmüşümdür. Nerede yakalarsam orada kucaklarım onu. Kimi bir çamın gölgesinde durgun ve güneşsizdir. Kimi bir çalılığın kenarındaki çimenlikte bütün eski ihtişamıyla daha yeni başlamıştır.

Yazın daha parça parça, lime lime, bohça bohça eşyalarıyla gitmek için fazla telaş etmediği Ada'nın bu yakasında, hiçbir ev yoktur. Yalnız bir tek kır kahvesi vardır.

Bir küçük koyun hemen beş on metre yukarısında, bir apartman terası kadar ufak bu kır kahvesinin tahta masaları üstünde hâlâ karıncalar gezer, hâlâ sinekler kahve fincanının etrafına konarlar. Bütün sesler kesilmiştir. Kimi gökyüzünden bir uçak homurtusu gelir. İçindeki, şimdi Yeşilköy'e incek yolcuları düşündüğüm, yalnız bu yazıyı yazarken oldu. Ondan evvel de uçaklar geçmişti. Ama hiç, içindeki yolcuların Yeşilköy'e neredeyse inceklerini, daha şu iki satırın sonunda inmiş bile olduklarını düşünmemiştim.

Kahvecinin kendisi sevimsiz bir adamdır. Kahveciden çok, ters bir devlet memuru hüviyeti taşır. Hastalıklı olmasa, doktorlar fazla yorulmamasını salık vermemiş olsalar, dünyada kahveci olmazdı. Tersine, ben bütün ömrümce iyi bir kahve bulamadığım için kahveci olamamışımdır. Bir kır kahvesi, bir köyün kahvesinin üç beş gediklisi... Bundan güzel bir ömür mü olur, elli altmış senelik yaşama bundan güzel başlar ve biter mi?

Ağaçtan ağaca serilmiş beyaz çamaşırlar bu kadar durgun, güneşsiz, ıslak bir şekilde ılık havada hiç kurumayacaklar. Bu kedi, tahta masanın üstüne çıkmış, köpeğime durmadan homurdanacak mı? Sandalyenin üstündeki vişneçürüğü rengindeki delik çoraplar... Asmanın yaprakları daha yemyeşil. Bizim bahçedeki kurudu bile.

Deniz, Bozburun'a doğru başını almış gidiyor. Uzaklarda görünen, İstanbul'un neresi kim bilir? Sesler neden gelmiyor?

Bir başka uçağın sesi gelmeye başladı. Bizim Ada, uçakların, üstünden geçtikleri bir yol güzergâhı olmalı ki, hep ya üstümden ya da solumdan geçip gidiyorlar. Kedi sustu. Köpeğim gözünü kapadı. Karga sesleri geliyor şimdi de. Vaktiyle bu Ada'ya bu zamanda kuşlar uğrardı. Cıvıl cıvıl öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.

İki senedir gelmiyorlar.

Belki geliyorlar da ben farkına varmıyorum.

Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim cız ederdi.

Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış, pislik rengine acayip çomaklar vardı.

Bunlarla bir yeşil meydanın kenarına varır, bunları bir ufacık ağacın altına çığırktan kafesiyle bırakırlar, ağacın her dalına ökseleri bağlarlardı. Hür kuşlar, kafesteki çığırktan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler. Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler bir müddet beklerler. Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdi lik uçup giderken, birer damlacık etleriyle birer tabiat harikası

olan kuşları toplarlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı. Ve hemen canlı canlı yolarlardı.

Hele bir tanesi vardı, bir tanesi. Çocukları bu işe seferber eden de oydu. Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da... Konstantin isminde bir herifti. Galata'da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi...

O esmerle sarışın arası isketelerin bir damlacık etlerinden yapacağı pilavın hazzıyla pırıl pırıl yanan krom dişleriyle nasıl koparırdı kuşun imiğini, bir görseydiniz...

Hani sessiz, zenginliğini belli etmez, mütevazı adamdı da... Konu komşusu da severdi hani. Hiçbir şeye, hiçbir dedikoduya karışmazdı. Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken, akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz; iriliğine, sallatılığına, Karamanlı ağzı konuşuşuna, basit ama, hesaplı fikirlerine, iki kadeh atmışsa yine basit, sevimli şakalarına karşı, hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz. Kendi halinde, işi yolunda, hesaplı yaşayan bin bir tanesinden bir tanesiydi.

Ama, güz mevsiminde birdenbire böyle canavar kesilirdi. Akşam beş otuz beş vapurunun arka tarafında yerleştiği iskemle sinde, denizin üstüne oldukça mülayim bakan gözlerini havaya kaldırır, eylül sonlarına doğru böyle şairane gökyüzüne bakardı. Birden yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz.

Havada ve denizdeki tirşe maviliğin üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü. Sağa sola oynarlar, sonra bir istikamet tutturur, bu esmer lekecekler geçip giderlerdi.

Konstantin Efendi onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. Gözlerini kısırdı. Esmer lekelerin Adalar istikametinde gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık görececek olursa gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar:

— Bizim pilavlıklar geldi, derdi.

Kuşlar pek yakından geçmişse, seslerini taklit ederek kalın dudaklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi. Kuşların çoğunca aldandıklarına, bu sesi duyarak, dost sesi sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur.

Havalar sertleşir, poyrazlar, lodolar birbirini kovalar, günün birinde teşrinlerin sonlarına doğru, ılık, hiç rüzgârsız parça parça oynamayan bulutlu, tatlı, sümbüli günlerde, o, en çığırktan kafes kuşunu nereden bulursa bulur, mahalle çocuklarını çağırır; bin tanesi iki yüz elli gram et vermeyen sakaları, isketeleri, floryaları, aralarına karışmış serçeleri gökyüzünden birer birer toplardı.

Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum. Güzün o güzel günlerini pencereden görür görmez, Konstantin Efendi'nin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum. Bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Halbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca, insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşılmış, sevimli, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle düşünecektir. Konstantin Efendi mani oluyor. Zaten kuşlar da pek gelmiyorlar artık. Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kim bilir? Kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine musallat oldular. Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya kıyamayarak yola çıkmıştım. Konstantin Efendi'nin günlerinden bir gündü. Gökte hiç kuş gözüküyordu. Evden çıkarken isketemin kafesine bir incir yapıştırdım. İsketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış, incir çekirdeğini kırmaya çalışıyordu.

Onu, ev duvarının bir kenarına çaktığım çiviye asmış, yola çıkmıştım. Kuşlar yoktu şimdi havada, ama yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım: Bu yeşilliklerin bazı yerleri sökül-müş. Biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı belle söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı:

— Ne yapıyorsunuz, yahu? dedim.

— Sana ne? dediler.

Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı.

— Canım, neden söküyorsunuz? dedim.

— Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.

— Ne yapacak bunları?

— Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyorlar da...

— İngiliz çimi alsın, eksin, mademki herif zengin...

— İngiliz çimiyle bu bir mi?

— Bu daha mı iyi?

— İyi de laf mı? Bunun üstüne çimen mi olur? Hollandalı öyle demiş.

Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya menettiler. Gizli gizli, gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Bey'e ceza bile kesilmedi. Belediye talimatnamesinde, yol kenarındaki çimenleri sökmek cezayı mucip olmuyormuş.

Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.

Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama, çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi.

Varlık, (378), 1 Ocak 1952

Bulamayan

Güzün vapurlar bizim köye yaz insanlarından başka insanlar getirir. Vapurun yaza göre تنها güvertesinde, yüzleri rüzgârla sakaldan hafifçe soluk, orta yaşlı insanların düşündüklerini, ciğerlerine hazla, derin derin deniz havası çektiklerini görmeye başladınız mı güzün ta içindesiniz demektir.

O da, böyle bir adamdı: Sakalı uzadığı zaman beyazlarının çok olduğu görülürdü. Rengi uçtu. Bıyıkları burun kanatlarının hizasından kesikti... Şapkasını başından hiç çıkarmazdı. Pek nadir çıkardığı zaman, demin gördüğünüz şapkalısı ile bir şapkasız adamın münasebeti sanki birdenbire kesilirdi. Şapkanın başa değdiği yerden itibaren soluk, beyaz bir alın başlardı. Saçlarının alnındaki bitim yerlerine insan elini sürse, her zaman, soğukça bir ter bulacağını sanırdı.

Belki yazın da o, İstanbul köylerini, pazar günleri gezerdi. Gezerdi ama, kim onun farkına varacak, yazın?.. O, güz mevsiminin adamıydı. Güzün onu görüp de ilgilenmemek için insanın kendinden başka kimseyi görmemesi lazım gelir. Vapurun güvertesinde, bir dertle başı belada olmayan, etrafına zevkle bakan bir adamın –ama güz mevsiminde– bu zatı görüp de sevmemesine şaşarım.

Hafifçe güler gibidir. Her şeye bakar, güler. Çöplerin üstüne üşüşmüş martılara, gemi iplerine, deniz öyle sakin, öyle berraktır ki, görünüyor mu diye denize, göğün bir kenarına yığılmış uzak fırtına bulutlarına, bir köşkün parlayan camına, açıkta balık tutan bir insan hayaletine, o gün keyifleri yerinde ise vapurla yarış eden yunuslara...

Dertsiz adam, diyeceksiniz, sahiden dertsizdir. Ne düşünür bu belli belirsiz güler yüzüyle şu adamcağız? diyebilirsiniz, siz de benim gibi, meraklısınızdır. Ah, bu insan yüzleri! Her şeyimizi bağladığımız, durmadan yanıldığımız, istediğimiz kadar bol hasletler, adilikler, iyilikler, kötülükler, delilikler, akıllılıklar, sevdalar yüklediğimiz insan yüzleri! Yanılsak da zararı yok! Bu yüze olmazsa ötekisine yükleriz saydıklarımızı. Yanılmamız muayyen bir insan içindir, insanlar için değil. O halde yanılmıyor sayılırız.

Adam hesabına fazla şeyler yüklemeyen, elbisesine bakıp temiz bir adam olduğunu, güler yüzüne bakıp iyi adam olduğunu tahmin etmek güç değildir. Ama, mesela yanına koyduğu garip şekilli, sicimlerle sıkı sıkı bağlanmış paketin içinde ne olduğunu anlamamız imkânsızdır. Her şeye baktığını söylemiş-tik. Hiçbir zaman her şeye bütün kalbi ile bakmaması lazımdır. Öyle demeyelim: Denize baktığı, martıları düşündüğü, yelkenlileri seyrettiği halde onun içinde başka gözler, kafasında bir başka kafa vardır ki, asıl kafası, asıl gözleri onlardır. Onun başka dediğimiz gözleriyle kafası, bu deniz tarafına çevrilmiş sahici gözleriyle kafasından daha sahibidir. O gözlerle, o kafa ile bağlı olduğu şey de, yanındaki pakettir. Bu paketin her an çalınmak ihtimali vardır. Bir eli her zaman paketin üstünde olmakla beraber bu el yetişmez. Denizi seyretmemek de bu güzel gününde olur mu, ya? Olmadığına göre deniz seyredilecektir. Ama denizin, martıların, yelkenlilerin üzerinde düşünülebilecek her şey dönüp dolaşıp paketin içindekine girer. Yalnız, vapurla koşabilen yunus balıkları bu paketin içindekiyle taban tabana aykırı düşünceler sağlar. Bu da ancak paketin içindekinin büsbütün hakikat oluşundan sonra ayrıca incelenebilir. Belki de bu incelemenin sonunda yeni bir hakikat, düşünce paketlenir. O zaman denizin dibinde, Fenerbahçe'yi geçtikten sonra bir zaman vapurdan dibi gözükecek kadar sığ olduğu, orada yeşille güvem arası renklerin birbiri üzerine konmuş cam levhalar azaltılıyor, çoğaltılıyor gibi, açık koyu renk oyunları yaptığı sezilir. Bundan ilim için, insanlık için bir fayda düşünülmese bile ilim adamlarının da ara sıra çocuklar gibi şairleşebilecekleri müşahedesi ortaya konur.

Belli belirsiz bir gülüşün anadan doğma yüzüne serpildiği bu adamın bütün düşüncelerinin, dönüp dolaşıp yanındaki paket üzerine konduğunu görüyoruz. Bu paketin içinde ne vardır? Vapurda ona kim bu soruyu sorsa, paket hemen çözülecek, içindeki şey çıkarılacak; ne dibi gözüken berrak su, ne martılar, ne de yunuslar kalacak ortada. Âlem, bir laboratuvarın, fizik kitaplarıyla dolu bir bilgin odasının başkaları için hesapsız ve esrarlı—kendisi için gün gibi aşikâr—havasına bürünecektir. Ama kim soracak, herhangi doğuştan gülümseyen bir adamın hayatından hoşnut olup olmamasının bu pakete bağlı olduğunu, merak edip de? Karşı kanepedeki adamlar meraksızdır. Adamın yüzüne biraz dikkatlice baksalar, bu şekli, ne bir armağan kutusuna, ne manifatura, ne tuhafiyeye, ne züccaciye eşyasına, ne yiyecek, ne içeceğe, ne kitaba, ne ayakkabıya benzeyen pakete şöyle bir iki saniye, “nedir?” diye meraklanıp dalsalar, o hazırdır anlatmaya. Aklımıza gelmişken söyleyelim: Yukarıda saydığımız eşyanın paket edilmiş şekline benzemiyor, demiştik bu paket ama, biraz şapkayı, paket yapılmış bir fôtr şapkayı hatırlatıyordu. Yalnız, paketin üst tarafında bir sopa parçası Fransızca bir yerli gazete-yi delmiş, fırlamıştı.

Adam, Kınalı pek yaklaştığı halde, hâlâ dibi gözüken denizin yeşille mavi oyunundan bir ara kurtuldu: Elinin paketten ayrıldığını hissetmişti. Kalbi durur gibi oldu. Belki de durdu. Başıyla beraber eli de aynı zamanda paketi yeniden hissedince yüzünden birdenbire uçup giden doğuştan gülüş de yerine, göz kırpıncaya dek yerleşti. Bir insan yüzüne doğuştan gelip oturmuş gülüş, üzümlüş, düşünüş gibi şeylerin hiç uçmaması lazımdır. Uçtu muydu, sanki kişi ölmüştür. Yalnız ölünün yüzünde mana yoktur. Adamın yüzü bir saniye ölü yüzü gibi oldu. Sanki bir an ölüp dirilmişti. Paketin kaybolmuş, çalınmış olması ihtimalinin o ölüm ânı geçip gittikten sonra yüzüne verdiği korku, öldürücü bir korkuydu. Demek bir adam, şu adamcağızı öldürmek isterse, şu paketi denize atmakla bu işi yapabildi. Hem bu ölümden de korkunç bir şey olurdu. Ölümden daha korkunç şey olur mu? diyeceksiniz. Olur: Felaketlerin en büyüğü akıldır. Onu yarım yamalak bile olsa, bulduktan sonra kaybetmek, ölümlerin içinde en dehşetlisidir. Ama paketi

kaybetmek korkusu içinde tekrar bulmakta tadına doyum olmaz bir zevk var.

Şimdi yanında bulunan bu paket, bankada muhasebe defterini tutarken yanında değildir, elbet. Odasında kilit kilit üstüne saklıdır. Saklıdır ama, sinemalarda görmüyor muyuz? Çalınabilir; ama hesaplarını, kafasındaki hesaplarını çalamazlar. O halde bir yenisini de yapabilir şu pakettekini hesapları kafasında olduktan sonra; öyle ise bu sevinç neye? İşte bu sevinç, yüzlerce yapıp da ancak bu sefer tutturduğuna inandığı düşüncenin hakikat oluşunu bir daha tutturamamak ihtimalidir. Demek bugün, şu paketteki, onun son ümididir. İçinde bir şey, "Eriştin büyük adam!" demektedir ona. İlim de, bütün hesaplarına rağmen, bazen bir duyu, bir tesadüf işidir, demeye mi getiriyordu? Hayır. Yalnız şu var ki, bir küçük, çok önemsiz gözüken hesap yanlışının çok berrak bir zihin çalışmasında yer alıp da, bütün varlığıyla bir işe dalmanın, daha doğrusu bir türlü kafa bulanıklığının, ihtira hususunda, mükemmeli meydana getirmek yolundaki esrarlı yardımudur. Bu, belki de bilmediğimiz bir zihin ameliyesinin, bir hads halinin, hesapların bitişinden, mükemmel hale gelişinden sonra doğan hesapsızlığın, daha doğrusu cem'ini, tarihini bilmediğimiz bir hesabın yemişidir.

Paket yanımızda, deniz sakin, berrak, sığ; martılar çöplerin üzerinde; Kınalı'nın çalılıkları kırmızı toprağın üstünde koyu yeşil, insanlar cıgara tütürüyor, yunuslar hâlâ vapur boyunca koşuyor... İşte Kınalı iskelesi! Kınalı'dan da vapurumuz kalktı. Artık denizin dibi kapkaranlık kesildi. Denizin dibine, iki yüz metreden sonra, yedi rengin yalnız moru girer. Orada hiç bitmeyen lacivert bir gece vardır. Bu gecenin içindeki canlıların ışıkları kendiliklerindendir; yıldızlar gibi.

İşte Burgaz iskelesi! Yalnız bu adada tecrübelerini rahat rahat yapmaya imkân var. Güz aylarında sessiz, kimsesizdir bu ada. Denizi تنها, rüzgârsızdır.

Adam, vapurdan indi. İskeleye çıkar çıkmaz etrafına bakındı. İskelede vapuru bekleyen hiç kimseyi tanıımıyordu. Çocuklar da ortada yoktu... Üzülmedi. Onlar neredeyse gizli bir radyodan onun geldiğini haber almış gibi, birer ikişer geleceklerdi.

Büyük keşfini yalnız onlara anlatabiliyordu. Ötekiler, büyükler, her âlime yaptıkları gibi alay ediyor, kendisine şüphe ile bakıyorlardı. Arada, çocuk gibi büyükler de yok değildi. Mesela o zayıf, patlak gözlü, tembel, yorgun adam. O da mı yok acaba bugün? Tamam, o burada. İskelenin dar yolu kenarındaki sette oturmuş, dalgın cıgara içeriyor. Selamlaştılar. Vapurdan inen adam:

— Gelin, görün, dedi, oldu. Bugün tamam. Göreceksiniz nasıl...

Beraberce yürüdüler. Şimdi bir kayanın üzerindeydiler.

Hesaplar tamamı. Arşimet Kanunu ne diyordu: "Her cisim, yerini değiştirdiği suyun hacmi kadar kendi ağırlığından kaybeder."

— Benim icadım da Arşimet Kanunu'na istinat ediyorsa da, ben sudan çok daha ağır bir cismi yüzdürebilirim; ayrı mesele! İcadımın asıl kıymeti ağırlığı olmayan, tebdili mekân ettirdiği suyun hacmi ile kendi ağırlığı müsavi, tek mil kamaraları su dışında, su ile hiç teması olmayan bir tekne. Buyurun şemasını!

* * *

Gazete kağıdı yırtıldı. Âlim teknesini meydana çıkardı. Bu, ortasında bir direği, altında kurşunu bulunan bir tahta parçasıydı. Tahta parçasının ortasındaki direğin üstünde, alüminyumdan yapılmış asıl tekne var. Vapurun bütün aksamı bu direğin üstündeydi: Yolcu kamaraları, kaptan köşkü, güverteler, sancak, iskele... Bunu denize itina ile indirirdi.

— İşte, derdi, şimdi bu tahta parçasıyla, bu kurşunun tebdili mekân ettirdiği suyun tam hacmi kadar bir ağırlıktadır gemimiz. Böyle olunca tekneimizin ağırlığıyla tebdili mekân eden suyun hacmi nedir.

— Birbirine denktir.

— Tamam! Evet, birbirine denktir. Demek ki gemimiz, bir kilogram sıkletinde ise bir kiloluk + 4 derecedeki suyun bir santimetre küpü bir gram olduğuna göre, hesap edin; tam o kadar santimetre küp su da, tebdili mekân etmiştir. (1-1) ne eder?

— Sıfır.

— Şimdi, ben, bu ağırlığı sıfıra münce olan tekneme bir yelken takarsam...

— Takmışsın zaten.

Geminin yukarı kısmında patiskadan bir yelken vardı.

— Bu yelkenin, ağırlığı sıfır olan bir gemiyi ufacık bir rüzgârla uçuruv ereceği aşikârdır.

* * *

Nereden de haber alırlar? Şimdi bütün çocuklar etrafımızdadır. Arşimet Kanunu'nu bilmeyen bütün çocuklar. Bilenler de vardı. Bilmem, şöyle itiraz ederler miydi?

— Bütün gemiler, tebdili mekân ettikleri sudan çok daha hafiftirler, mösyö.

— Benimkisi, yerini değiştirdiği suyun hacmi kadardır.

— O halde yürütmesi, bizim bildiğimiz gemilerden daha güç.

Öyle sanıyorum ki, hepimize acıyarak bakar:

— Öyle şey olmaz, derdi. Ben sıfıra irca ediyorum. Benim gemimin dünya yüzünde ağırlığı yoktur.

Hani insan birdenbire şaşırırdı da. Bir bakıma doğru gibiydi. Sizin şaşkınlığınızı görünce:

— Değil mi? Deniz üstünde ağırlığı olmayan bir vapur düşünün.

— Ağırlığı yok demek değildir ki bu...

— Niçin?

— Çünkü, tebdili mekân ettirdiği suyun hacmi kadar bir ağırlığı, gemimizin ağırlığından çıkarıyorsunuz, ortaya da bir sıfır koyuyorsunuz, ama bu sıfır iki ağırlığın birbirine denk oluşunun sıfırıdır. Yoksa sizin dediğiniz gibi o müthiş, korkunç sıfır değildir. Aslında sıfır bile değildir.

— Ya nedir?

— Bilmem ama, o sizin dediğiniz müthiş bir sıfırdır. Benim aklım ermiyor bu işe...

— Benim eriyor. Benim direğin aşağısındaki kızığımın ağırlığı yarım kilo ise yarım kilo da suya yerini değiştirsem, kızığımın üstüne yarım kilo ağırlığında bir kamara yapsam, kızığım batar mı?

— Batar.

— Yarım kilodan bir gram daha az koysam?

— Yüzer.

— Biz nazari olarak yarım kilo diyelim.

— Diyelim.

— Netice ne olur?

— Ne olur?

— Sıfır olmaz mı?

Sizin, "olmaz" diye cevap vermenize vakit kalmadan:

— Şimdi ben ağırlığı sıfıra, binde dokuz yüz doksan dokuzdan fazla yakın olan, denizde yüzen bir şeye bir tayyare motoru taksam ne olur?

— Yürür.

— Ama nasıl yürür?

— Gemilerden daha çok küçük olduğu için çok hızla gider.

Yahut paramparça olur.

— Bu şemadır evladım. Yüz bin tonluk böyle bir gemi yap-sam?

— O tondaki gemilerden daha ağır gider.

— Nasıl daha ağır?

— Basbayağı daha ağır.

— Ağırlığı sıfır olan bir şey ağır mı yürür?

— Geminizin ağırlığı sıfır değil ki...

— Sıfır olan nedir, öyleyse?

— Geminizin ağırlığıyla tebdili mekân ettirdiği suyun ağırlığının nazari olarak denk olmasıdır.

— Peki, benim sıfırım ne oluyor?

- Sizin sıfır başka sıfır. Hem ona sıfır bile denmez. Bir denk oluş. Geminizin ağırlığı yine ağırlıktı. Cazibe Kanunu olmasaydı, o zaman belki hakkınız vardı. Geminize pûf dediniz mi uçardı. Ama size de o zaman birisi pûf dese, kendinizi ayda bulurdunuz.

* * *

İnanır mısınız ki, böyle bir muhavere aramızda geçmedi. Hepimiz çocuktuk. O, kocaman, elli yaşlarında bir adamdı. Hiç ukalalık etmezdik. O, her şeyi sıfıra irca ettiğini sanır. Ağırlık-

sız, havadan bile hafif sandığı gemisini nefesiyle üflerdi. Bütün çocuklar onu taklit ederdik. İnce tahtalardan, alüminyumdan yapılmış gemi bayağı hızlı giderdi. O, elindeki vapurunun kıcına bağlanmış İngiliz sicimini büyük makarasından boşaltırdı. Yüzü bir derin hazza açılırdı.

— Nasıl çocuklar, derdi, nasıl?

Biz, bir büyük âlimle hemhal olmaktan memnun alay ederdik.

— Ah, mösyö, derdik, siz büyük bir âlimsiniz...

Öyle mütevazı, öyle memnun, öyle gözlerinin içi gülerek, öyle inanarak mahcup, gemisinin ipini çekerdi ki... Paket yapmaya hazırlanırken;

— Biraz daha, biraz daha mösyö... derdik.

— Yarın, yarın, derdi. Vapur geliyor *mes enfants*...

İtalyan mıydı? Levanten miydi? İyice bilmiyorum. Bildiğim çok güzel Türkçe konuştuğu, bir bankada muhasip olduğuydu.

* * *

Ben o zamanlar, kafamın içinde onunla münakaşa ederdim, ama şimdiki gibi ukala değildim. Çocuktum, yirmi yaşına rağmen. Aradan yirmi sene geçti. Kendini bir tatlı rüyaya kattırılmış adamı ne diye uyandırmalı?

Geçenlerde, Karaköy'de rastgeldim ona. Beni nasıl da tanıdı? Yüzü değişti. Uçuk sarı benzi hafifçe kızardı. Nazikâne şapkasını çıkardı.

— Nasıl, dedim, nasıl gidiyor sizin transatlantik?

Öyle tuhaf güldü ki, bütün derdini anladım. Ukalanın biri, hulyalarını ince sopaları kırar gibi çat çat kırmış, ona Arşimet kanununu iyice anlatmıştı. Hiç cevap vermedi. Çabucak uzaklaştı. Dünya yüzünde bir de cazibe kanunu bulunduğunu anlamıştı. Rüyasından uyandırılmıştı ama, gülüşünden anlıyordum ki, cazibe kanunundan gemisini kurtarmak için direklerine kocaman mıknatıslar takmayı düşünüyor.

Yaşayacak

En mühim mesele elbette ki balığın çıkmasıdır. Balık, ilk fırtınalarla, ilk soğuklarla başlar. Hâlâ suları soğumamış denizin yüzünde küçücük balıkların peşinde koşan kolyoz, artık daha derinlere inmiştir. İrıp ağı, ancak balık derine ve kıyıya indiği zaman kolyozu çevirebilir.

Çok ayaz günler bir yana, öteki günler sabahleyin ırıba kalkmanın pek şairane olduğu söylenebilir. Ada'nın içinde saat dokuzdan sonra bütün kahveler kapanmıştır. Sokaklarda yalnız rüzgâr, kediler, rüzgârlardan siper sokaklara sığınmış, daha kalabalık yakın adalardan sürülmüş munis, bahtsız köpekler vardır. Her sabah saat dört buçukta uyanamayanlar, keyif için senede iki kere ırıba giderlerse, pek zevk duyarlar. Sıhhatleri yerinde olanlar için bu cins çalışmanın zevkine diyecek yoktur. Tüccar yazıhanelerinde konişmento, sif, fok, kod ve emsali kelimelerden yapılmış beş on bin liralık konuşmalara ekmek parasına harcanmış, içinde kolyozların, sardalyaların, uskumru, kraça ve istavritlerin yüzdüğü küfür dolu sesleri değişmek için insanın gözünü hırs, para hırsı bürümüş olmalıdır.

Ben denizi, balığı, balık tutanı, ekmegini denizden çıkaran insanı çok severim. Yine de, bütün gördüklerime rağmen, yarıdan çoğunu severim. Ama ben bütünün iyi olması lazım geldiğini hayal ederim. Sabahın dördünde denizle alışverişe, daha doğrusu kavgaya girişenlerin birtakım dededen kalma haklı ve haksız geleneklere bağlı olduklarını, bu geleneklerin de kayık sahibine arslan payını hak olarak tanıdıktan sonra reis unvanına layık olabilmek için bu gelenekten başka artık hiçbir

haksızlığa tahammül etmeyeceklerini, tayfanın ve çalışmanın hakkına büyük bir saygı ve titizlikle göz kulak olacaklarını sanır; reisle mal sahibinin ayrı ayrı insanlar olduğu zaman, reis gözüyle bakılanın tayfa ve kolancı denen insanlara karşı hiç olmazsa bir okyanus vahşi adası balıkçı reisinin hak telakkisi kadar bir hak tanımış olacağını umar; bu gece yarısından hemen sonra çıkılan tatlı işin babadan oğula geçen kanunlarıyla idare edildiği zehabını, hatta idealini düşünür; ortalıkta daha hiçbir aydınlığın, sabah sisinin bulunmadığı saatlerde –çok erken yattığım için– uyandığım zaman, bu mesleğe girenlerin dünya yüzünde aldıkları “balıkçı” ismine derin bir sevgi ve saygı duyar; yatağın içinde, ateş gibi tayfalar, erkek reisler, namuslu kayık sahipleri ile dolu bir ada hayaliyle yeniden uyurdum. Belki de yarının haklı ve insan dünyasının bir gelenek ve görenek ikizi ile hak telakki veya fikrinin uyuşmasından doğacağı güveniyle umut içinde kendi kendimi aldatır, yeniden uyumaya çalışırdım.

İşi sonraları öğrendim: Kayıktaki tayfa, kolancı tayfadan alıyor; mal sahibi ile reis uyuşuyor, olmazsa mal sahibi olup her seferinde tayfa hakkından dört pay alıyor. Voli parası denilen, bir türlü ödenemeyen bitmez tükenmez bir parayı tayfa hakkından çıkarıyor; bu paradan hiç balığa çıkmayan muhtarla parti kâtibine pay ayırıyor... Akşamüstü Balikhane’den paralar ve hesap geldiği zaman, Süleyman peygamber gibi oturuluyor, görünüşte santim oynamadığı besbelli bir eda ile namussuzca pay dağıtılıyordu. Ama o zamanlar daha bunları bilmezdim. Uyku ile uyanıklığının arasında o insanların sesleri gelirdi. Her şey şairaneydi. Üstünden daha sabah sisi kalkmamış, ılık ılık tüter gibi durgun deniz, pırıl pırıl başı havaya kalkmış, yine baş tarafına mavi zemin üstüne gümüş yaldızla yapılmış Bedri Rahmi balıklı, Matisse çiçekli kayık, bilekleri boğa başı bükecekmiş gibi kalın ve kıllı hamlacılar, kıçta; ağarmış kasketinden lif lif ağarmış saçları fırlayan reis; mantarları ile taşları düzenle dizilmiş, güneşte yanmış çocuk derisi renkli ağlar... Biraz sonra ağların deliklerinden kafalarını çıkarıp balık şeklinde, gümüş Noel Baba oyuncakları misali parlayıp titreyecek sardalyalar...

Kolancılar kıyıda “voli mahalli”ne doğru giderlerken kayık da, denizde onların peşi sıradır. Üç beş sandal, ırıp kayığından evvel yola çıkmıştır. Voli yerinin çakılında önce ayak sesleri, sonra denizde ve karada insan sesleri. Kayık büyük bir yarım daire çizmiş, kolan iki taraftan verilmiştir. Şimdi birdenbire dibindenmiş gibi ışığı veren bir koyda, uyuyan insanları uyanık balık çekiyor. Kimseler şarkı söylemiyor, ama ister bir şarkı şimdi. Ağda balık olmalı, ağır; bir türkü ister. Hem öyle ki, zayıf tayfalarından biri fazla çalışmadığı için küfür yemeden, payı kesilmeden bir türkü tutturursun. Sonra bu türkü içinde kayık ve beraber gelmiş sandallar tıklım tıklım yüklü dönsünler.

Balığın çok tutulduğu günkü dönüş, manzara yönünden, balığın hiç çıkmamış olduğu günkü kadar ağırbaşlı olmadığı için, ben –haksız olarak– kendi payıma kayıktakilerin bu coşkun halini sevimsiz bulurum. Nerede o balığın çıkmadığı günkü kayığın uzaktan görünüşü. Vekar, sükûn, temkin baştan kışa, kürekten ipe, ağdan mantara kadar için için işlemiştir. Senelerden beri refah, servet, şeref içinde yüzmüş asilzadelerin bir ayaklanmada ölüme gittikleri zamanki yüz çizgileri, balığın çıkmadığı günler kayığın baş ucundaki çiçeklerden sızar gibi kayık insanlarını sarmıştır. Yine aynı ayaklanmadaki ters hava; coşkunluğun muvaffakiyetinin sevincinden doğma –elbet mazur görülmeye layık– yılışık hava, balık çıktığı günler kayığın içinde göbek atma, zıplama, çirkin seslerle haykırışma, radyo şarkısı söyleme halinde kendini gösterince, uzun seneler boyunca yaptığım sululukların kefareтини ödermişim gibi canım sıkılır. Hakkım olmadığını bilirim. Belki de bu hal yalnız benim bulduğum adanın insanlarına vergi bir şeydir. Yine bilirim ki, bu sevinç ne sahte faturalar düzmüş ithalatçının, ne yakalanmamış miri hırsızın, ne de kalay veya kauçuk saklamış muhtekirin sevincidir... Bilirim ama, biz alışmadık ki bu çeşit sevince. Bilemeyiz ki bu çeşit sevincin tadını, tatmadık ki. Düşünmeye başlayalı beri bir gün sarhoş olmadan gülmedik ki. Böyle irkiliriz işte dışardan görünce sevincin gösterisini. Meselesi ekmeginde olanların bu halinden, meselesi insan, gökyüzü, yeryüzü, ölüm, sefalet, hastalık; incir çekirdeğinden başlayıp dünya yuvarlağındaki en manasız meseleye kadar çı-

kanlar nasıl irkilmez ki? Belki de kayıktakilere de dokunur bu uzaktan seyri sevincin. Dokunur ne demek? Onlar benim gibi kıyıda olsalar, baba fırını has çıkaranların bu sevincine, sunuturlu bir de küfür savururlardı. O zaman yerden göğe kadar hakları da olurdu. Balık tutmuş çelebi sevinciyle ırıp tayfasının sevincini birbirine karıştırmamak lazım.

Yüzlerce güzel ama uyuz kedinin kıyıda beklediği, köylülerin balıkçı sevincinden çıktığı ılık bir kış sabahıydı. Kayık yanaşınca bulutlardan sıyrılan bir parlak güneş lebalep sardalya dolu kayığı; ellerine, saçlarına, yırtık çizmelerine balık pulu yapışmış kayıkçıları bir aydınlatış aydınlattı... İri, sıhhatli insanlardı çoğu. İçlerindeki iki sıska Kürt çocuğu bile, gülen dişleriyle hiç olmazsa sağlamdılar. Şimşir hücum motoru da gelip kayığın yanına yanaştı. Büyük kepçelerle motora aktarma edilen sardalyanın bir kısmını ağlardan kurtarmaya çalışan insanlar şakalaşıyorlar, gülüşüyorlardı. Ağın haline diyecek yoktu. Hemen her deliğinden bir sardalya kafası fırlamış, gümüş tenleri yaprak yaprak titriyordu.

— Vay anasını! dedim içimden.

Güzel iş balıkçılık: En aşağı iki bin kilo, bir buçuk papelden gitse, üç bin papel!

İşte o dakika, pay meselesi hatırıma geldi. Ama bu mühim meseleyi düşünmemle, keyifle çalışanları hiçbir şey düşünmeden tekrar seyre dalmam bir oldu. Pay kepezeliklerini neden sonra sorup öğrendim. Çalışanların içinde bir İmrozlu Rum vardı, elli yaşlarında kadar. Saçı dökülmüş kafasından, alelaide boyu posundan umulmayan bir ustalıkla çalışıyordu. Adamı hayranlıkla seyretmemeye imkân yoktu. Çalıştıkça açıldı, gelişti. Çalıştıkça bir kudret heykeli hali aldı. Paltomun içinde üşüyen benliğime, içimden bir tükürüş tükürdüm. Bir ara baktım ki, adam, Tanrı Zeus'un bir ölümlü balıkçı kızla macerasından doğma bir yarı tanrıdır. Onda birçok şeyler silinivermişti. Biz ölümlülerin çocukları ihtiyarlar, uyuşur, tembelleşir, sersemleşir, çirkinler, şu olur, bu olurduk. O, birdenbire elli yaşını vücudundan sıyırıp atmıştı. Çalıştıkça yüzü değişti, pazuları şişti. Buz gibi kış gününde terliyordu. Gömleğini çoktan atmış, bir atlet fanilasla kalmıştı. Saçı dökülmüş elli yaşındaki insan

kafası bu adalenin kudreti, çalışma denilen şeyin sevgisi ile yaş denilen insan uydurması bir anlayışı, bir hamlede silivermişti. Sanki şimdi o, hatta saçı dökülmüş kafası, geniş, çizgili alnı, tıraşı uzamış, rengi az buçuk atmış yüzüyle bile yaş mefhumunu insanlığından ceketini, gömleğini sıyırdığı gibi sıyırmıştı.

Böyle bu minval üzere çalışıp şarkı söyleyerek bin sene daha yaşayabilirdi. Dökülmüş saç, elli yaş, bir çocukluk alameti ve yaşıydı sanki. Sanki daha dün, daha birkaç senedir insanlığa doğmuş, çalışmanın zevkli bir şey olduğunu, insanı bambaşka ettiğini anlamıştı. Önünde daha çalışmak üzere beş on yüzyılı vardı.

Kendi Kendime

Bu satırları yazarken, şöyle bir yerdeydim –yerin tasvirine girişmeden evvel zamanı da yazmam lazım geleceğini önce düşünmemiştim. Şimdi birinci cümleyi yazdıktan sonra hatırıma geldi. Saat öğleden sonra dört.– Karşımda Yassı ve Sivriada. O kadar yakınlar ki, biraz daha genç olsam, yanımda sevdiğim bir arkadaşım olsa, “Yüzerek gidelim mi?” dese, hiç düşünmeden suya atlarım. Bir kayanın üstünde deniz donuyla oturuyorum. Denize çok yakınım; biraz uzatsam ayaklarım değecek. Yassıada’nın kıyılarından itibaren, benim –şöyle bir kara insanı tahmini– üç yüz adım öteye kadar ince bir parıltı var. Güneş de tam o parıltının yukarısında. O parıltı bir yere kadar devam ediyor, sonra, yavaş yavaş açıklarda sönüyor.

Şu açıklarda kelimesi yerine, az daha engin diyecektim. Bu kelimeyi bir türlü kullanamadım. Zavallı kelime! Senin ne kabahatin var? Kabahat sende değil, benim kötü şiirleri unutmayan hafızamda: “Engine, ah engine! – Enginde bakacağım gözlerinin rengine.” Ölür müsün, öldürür müsün?

Etrafım kayalık. Tam bu sırada bir yavru martı –yavru martıların tüyleriyle gagaları koyu renktedir– ağır ağır, gideceği yer malum bir halde geçti. Onu, dairesinden evine dönen, evde ne piştiğini bilen bir memur kadar hazin gördüm. Bir sinek etrafımda dönüyor. Buralarda sineğin ne işi var? Ötede küçük köyün pis kasabının, bugün iki yüz yetmiş beş kuruşa fırlattığı etlerinin yolunu bilmiyor mu?

O demin bahsettiğim parıltıdan sonra koyu mavi bir çizgi vardı. O çizgiyi takip ederek Bozburun’a varılır. Ayak başparmağımın gösterdiği bir Bozburun’dur.

Bir zamanlar Arif Dino bize küçük bir resim dersi vermiş “Resim yaparken, evvela muhiti çizeceksiniz. Sonra dahili teferruata geçersiniz” demişti. Bu şekilde –bu sefer yazı ile– bir resim çizmeye hazırlanırken... İşte –bir sandal geçti– olmuyor. Sandalın içinde iki kişi. Ben kim olduklarını tanıyamadım. Onlar Rumca konuşuyorlar. Bir tanesi “Sait’miş o...” dedi. Benim bir köpeğim vardır. Başımın belası! Peşimi hiç bırakmaz. O, biraz ilerde bir kayanın üstünde. Herhalde onu görünce beni tanıdılar.

Bozburun, sanki havanın, biraz daha kesafet peyda edip rengi biraz daha koyulaşmış, başka hiçbir şey değil. Ağır ağır tepeler yükseliyor. Bazen ya pek çıplak bir arazi parçası, galiba biraz duman, ekilmiş tarlalar hayal meyal fark ediliyor. Denizin rengi bu tarafta daha koyu, –rüzgârlı demeyelim, bugün rüzgâr yok– biraz da ürpertili. Az daha ilerimdeki kayanın ucuna kadar gelen, bu havanın kesafet peyda etmiş gibi, biraz daha koyu renklisi olan toprak parçası, orada dantelalı bir kesilişle kesiliveriyor. Oraya kadar varan deniz parçası üstünde, biri çok uzakta siyah, öteki biraz daha yakında –şimdi kayanın arkasına vardı, gözükmüyor– beyaz, iki yelkenli. Sahil kayaları etrafında bir on metre yarım daire şeklinde dönüyor. Oradan öte, ufak bir sırt var. Bir iki yeşil, ama pek yeşil çam ağacı, genç; kozalakları daha aydınlık, yeşil, ince, çocuk şeyler. Solumda yarım bir ay parçası. Güneşin karşısında bu kadar parlak oluşu insana yapma hissi veriyor. Gözlerimdeki gözlükten meğer onu bu kadar parlak görürmüşüm, çıkarınca âdeta siliniverdi. Şimdi artık bütün bunlara ilave edecek ne olabilir, diye etrafıma bakıyorum. Sivriada’nın –bir gemici gibi konuşayım– iki mil açığında bir duman gördüm. Vapuru oturduğum yerden görmeme bir kaya parçası mani olduğu için, kalkıp baktım. –Bunlardan bize ne, değil mi? Size hiçbir şey değil. Hatta bana da.–

İnsansız hiçbir şeyin güzelliği yok. Her şey onun sayesinde, onunla güzel. Bu dakikada, bugünün güzelliği, gökte ay, uzakta güneşin bir billur bahçe gibi pırıltısı; hiçbir şey değil... Bütün bunlar kötü resimler gibi...

Hayır, sevgilimden bahsetmiyorum. Onunla beraber, burası Allah’ın yaratmayacağı bir cennettir. Ama onsuz da, başka

insanlarla da burası yine güzeldir. Pazar günleri buralar dolardı. Rum kızlarının fistanlarını rüzgâr alır giderdi. Denizin yüzünde kulaç atan ince yüzlü çocuklar bulunurdu. Güneş derimi yakıyor. Hava göğsümü okşuyor. Su bacaklarımı yalıyor. Hayırsızadalar, Bozburun, dağdaki duman, yelkenli, ay, kayalar, yeşil, çocuk çamlar etrafımı sarmış. Bu manasızlığın ortasında önce herkesi, sonra da sevgilim, bilhassa seni düşünüyorum. Onlarsız, sensiz hiçbir şeyin manası yok. Âşığım da onun için.

Demin geçtiğinden bahsettiğim sandal, tekrar ters yüzüne geçti. Bu sefer daha yakından. İçindekileri de tanıdım. Köpeğimle aşinalık ettiler. Bir daha geçerlerse "Buyurun yahu, birer cigara içelim" diyeceğim. Birbirimizi ancak tanıyoruz ama ne zararı var! Yarım saattir yalnız sineğin vızıltısını duyuyorum. İşte yunuslar geçiyor. Oh! Hiç olmazsa yunuslar geçiyor.

İşte, (2), Mart 1944

Radyoaktiviteli, R portajlı Hik ye

Hususi, tepelerin içine doğru homurdanarak kıvrıldı. Şimdi maden suları ve banyolarıyla meşhur köye girmiőtik. Yol bozuktu. Hususinin sahibi:

— Kepazelik! Kepazelik! dedi.

Gaza bastı. İki defa sarsıldık. Bir toprak yığınını aőtik. Sonra tam köyün orta yerinden geçen suyun sarsak köprüsünü kenarda bırakıp, derenin içindeki ördeklerin arasından ge iverdik.

Yolun haraplığı ile taban tabana zıt; badanalı, balkonları sarmaşıklı, saksılı, fesleğenli, k pe   ekekli, ortancalı iki sıra evin önünden geçtik. Bahçesinde gürbüz ihtiyarların dostça bakmadığı şirin bir kahvenin içinden, öğle yayınının sesi geldi.

Otomobilin önünden kenara çekilip bizlere alışık bir yüzle bakan zarif kızlar gördük. Bir balkondan ve boru   eklerinin arasından hususinin genç sahibine güzel bir kadın, filmlerdeki asker rev  kızları gibi, bir selam verdi. Ben;

— Amma da asri k ym ő, ha! dedim. Şu köyün yolunu da bir yapsalar ne farkı kalır bir İőve  köyünden bilmem.

Hususinin sahibi:

~~ u köyü ötedenberi böyledir, dedi. Çerkez köylerinin hepsi böyledir. Kızları pek  ridir.~~

Otomobil yokuşa ~~ u~~ iki defa daha homurdandı. Sonra evlerin ~~burda~~ bir yürü d ğların ve tepelerin ortasında bir açıklık, bir ferahlık peyda oldu. Yokuşu inmeye başladık. Tekrar bir ~~ ak~~ bastı, durduk.

K kmar, meşe, kara  am ormanlı tepeler ortasında minimini bir meydandaydık. Meydanın ortalık yerinde dört yanı açık,

üstü kapalı, kenarı tahta kerevetli bir çardak vardı. Gözüm il-könce bu çardağa ilişti. Biraz ileride, üstü açık, dört yanı alü-minyum cilalı sac perdelerle kapalı maden suyunun çıktığı yer... Onun yüz adım önünde içinden ısıklık, şişe, tapa ve daha başka birtakım gazlı sesler gelen bir maden suyu doldurma imalat-hanesi var. Üzerinde yedi türlü dert ile radyoaktiviteli sekiz on maden ve tuz adı yazılı etiketlerde satılan su, bu sudur işte... Otomobil durur durmaz yanımıza –dedemin sevmediği adam-ları tarifine benzer– yüzünün kalayı dökülmüş bakır yüzlü, kazma dişli bir adam elinden gelmediği kadar bir misafirlik ve zariflikle, hoş geldin etti. Önce bizde, alelade, kendi halinde, asık suratlı, kötü giyimli, vaktinden evvel ihtiyarlamış bir insan intibai uyandırdı. Verdiği selamı dostça iade ederken baktım ki, bu hoş geldin, bu dostluk, bu sevimlilik, bu Çerkez beyi uşağı zarifliği, hususi otomobile aittir. Bizimle alakası dolayısıyladır. Hemen samimi olmaya elverişli tabiatım, birdenbire kaptığı bir müdafaa halini kendiliğinden aliverince, neşem de kaçırverdi. Bu hal yeni yeni peyda oldu bende. Uzun, acı, zehir gibi acı tec-rübelerden sonra, bana şimdi artık kendiliğinden bu müdafaa hali geliveriyor. Memnun değilim, aldanayım daha iyi. Dostluk, kibarlık, samimiyet, iyilik maskelerinin sakladığı zehirli tırnak-ların ne onarılmaz yaralar açtığı, sanki tüylerim, sanki derim, vücudumda tayin edemediğim bir yer duruyor; ben istemeden vardığım bir müdafaa sistemini –aklıma sürünürcesine– kendi-liğinden aliveriyor.

— Hoş geldiniz efendim, safalar getirdiniz. Sizin gibi bey-lerimiz buraya teşrif ettikçe, suyumuzun kıymeti artacak efen-dim. Çok güzel tesisler yaptık, efendim. Gösterelim, ister mi-siniz? Bir bardak daha için. Dokunur mu hiç efendim? Bilakis efendim. İçin efendim, için. Kırk elli bardak içenler olur. Bir şeycik olmaz. Bilakis efendim. Şişelerden daha farklı mı olur, dediniz? Katiyen efendim. Hususi tertibatımız sayesinde bu mahzur çoktan kalktı efendim. Ha burada içmişsiniz, ha Erzu-rum'da, aynı şey efendim. Fen... Bugünkü medeniyet efendim. Köylü anlamıyor efendim, anlamıyor. Cehalet efendim! Cehalet beyler!

* * *

Çardağın altına köyden kadınlı erkekli gelenler böyle söylüyorlardı. Kahraman Bey yüzünün her hatında incelik ve kibarlık akan, altmış yaşında güzel bir adam. Üstünde tertemiz, açık lacivert bir kostüm, sarı kırmızı çizgili bir kravat boynunda. Ayaklarında terliklerle mağrur, Çerkez ve bey.

— Yol mu yapsak? Yapsak bozuyorlar efendim, bizlere dış biliyorlar. Nerede ise bir kaşık suda boğacaklar. Siz buranın eski halini bilmem bilir misiniz? Burası çöplüktü, çöplük. Arabalarla, manda sırtında, öküz boynunda, insan omuzunda kel, kör, uyuz, egzamalı, mantarlı, cüzamliya kadar efendim bir köylü kafilesi tam bu zamanda gelir, şu gördüğünüz meydanı tıklım tıklım doldururdu. Suyun içinde kelin mi yıkayan istersiniz, ayağındaki mantarı mı? Vücudundaki beş senelik uyuzu mu? Herkes bu suyun içindeydi. Kazalar bile olurdu; gaz boğardı kimini. Doktorlar ilk muayenelerinde sıhhate muzırdır diye rapor verdiler. Şimdi bakın, radyo aktaritesi içinde parıl parıl parlayan alaminyum bile varmış halbuki bu suda, beyefendi.

— Doğru ama Kahraman Bey, hasta yok, köylü yok. Neticede burada insan yok şimdi.

— Olmasın efendim, olmasın. Öyle insanlar olacağına olmasın efendim.

— Peki köylünün istediği ne imiş, Kahraman Bey?

— Belli mi ki, ne istediğini biliyor mu? Herhalde yine öyle pislik istiyor.

Kahraman Bey'i dinlerken hususi otomobilin sahibi de, amcam oğlu da hak veriyorlar. İnsanın hak vereceği de geliyor hani. Ben sadece işi eşelemeyi düşünüyorum. Kahraman Bey'e cevap vermek kolay, kolay ama, çekinmesinden, konuşmamasından korkuyorum.

— Kahraman Bey, acaba böyle kaplıca zamanları köye ne kadar insan gelirdi?

— Keli, körü, uyuzu, yatalağı binlerce... Çadırlar kurulur, açıkta yatanlar olur. Biraz daha varlıklılar evlerde oda tutarlardı. Bir kaynaşma, bir bağrıışmadır giderdi. Dört günlük yoldan insan sırtında yatalaklar gelirdi.

— Şimdi?

— Şimdi gelmiyorlar. Onlar pislik istiyor efendim, pislik. Bakınız, şu fabrikayı kurduk, diye gözümüzü oyacaklar. Yukarıdaki tesislerimizi de bir görseniz, parmağınız ağzınızda kalır. Görenler Avrupa'dan farklı bulmuyorlar, efendim.

— Ama efendim, hasta gelmezse buranın bir kıymeti kalmaz ki. O zaman siz de bir şey kazanamazsınız, değil mi efendim? Ben sizlerin namınıza üzülüyorum.

— İsterlerse gelsinler, isterlerse gelmesinler. Bize gelenler yeter beyefendi. Kibar insanlar, medeni insanlar gelsin bize, öyle değil mi efendim?

— Şüphesiz. Şüphesiz ama, peki gelenler olursa?..

— Onlar için, işte şuracıkta bir yer yaptık.

Orasını da gidip gördük. Küçük bir demir borudan bir verimli küçük parmağı kalınlığında bir su akıyordu. Önünde iki çoban çocuğu iplere dizdikleri küçük balıkları borunun altındaki minicik çökeğe atmışlardı. Balıklar canlanacak mı, diye dikkatle bakıyorlardı. Bu suda ölü canlanırmış demiyor muydu köylüler?

Bizi görünce gülümsemek istediler. Deminden beri kibar kibar konuşan adam:

— Ne bok yiyorsunuz orda be? diye bağırdı. Haydi yallah! Bize döndü:

— Görüyorsunuz ya beyim, dedi, şu pislği. Sabahleyin elimle temizledim şu çökeği. Bakın ne hale koydular. Engasdan (ankasdin) yapıyorlar. Bunlarla başa çıkılmaz efendim.

— Doğru. Hemen bunu da kapatmalı.

— Zaten kendileri tıkıyorlar. Bir çomak sokuyorlar borunun deliğine efendim. Tıkanıyor. Siz gelmeden biraz evvel bendeniz açtım.

* * *

Yukarıdaki tesisleri de görünce şaşakaldım. Kahraman Bey haklı idi. Kendimi Avrupa'da sandım. Küçük büyük, bazısı muhteşem on on beş kadar bina vardı. Kimi dörder odalı, ikişer banyolu, banyoları mermerden, odalar dünyanın nadir bir

dağ manzarasına açılmış pencereleri ile, pancurları ile sükün içinde, bugün yarın gelecek sahiplerini bekliyorlardı. Bu yapılar, en aşağıdan yirmi otuz bin liralık şeylerdi. Bizi gezdiren otel müdürüne baktım. Serseme döndüm. Bu olur şey değil. Bu milyonlara bağlı şeyleri bu kırtıpil kılıklı adam mı yapmıştı? O koca çınarın altındaki fısıkiyeli, kameriyeli, neon ışıklı havuz kaçta çıkardı? Lokanta binaları, müdürlük daireleri, hususi banyolar, hoparlör tertibatı, daha göremediğim yerler, çamur banyosunun üstünü kapamaya, kanalını temizlemeye para mı yeterdi?

— Bütün bunları hep siz mi yaptınız?

— Tabii ben yaptım. Kim yapacak? Ama tabancasız da yatmıyorum. Gördüğünüz Kahraman Bey, amcamdır. Sizi buraya getiren de kardeşimdi. Geceleyin sokağa çıkamıyoruz.

O konuşup dururken, ben villaların üstünde, birtakım, bana bazıları hiç yabancı gelmeyen soyadlarına benzer yazılar okuyordum. Bir aralık:

— Bu soyadları gibi yazılar nedir?

diye soracak oldum. Adam yüzüme şöyle bir baktı. Hususi otomobilin sahibinin koluna girerek önü glayöllü, ortancalı, yerden yapma şirin bir binaya doğru yürüdü. Onun üstündeki soyadı artık pek barizdi. Sormaya lüzum görmedim.

Şimdi ikişer odalı, iki oda, bir banyolu sekiz soyadsız yapının önündeydik. Bu binalar da soyadları meçhul zenginlere tahsis edilmişti. Duramıyor, konuşuyordum:

— Peki... Gelecek hasta köylüler için neresi tahsis edildi?

Adam, "bu da sual mi?" gibi yine beni bir süzdü.

— Onlar için ucuz bir yer yaptık. Günde iki liraya dairelerimiz var. Var ama, daha bitmedi. Bitseydi orayı da gezdirirdim. Bu sene biter.

İş anlaşılmıştı. Bize, artık hayret etmekten, tebrik etmekten, hayran hayran seyretmekten başka bir şey kalmıyordu. Biz de öyle yaptık.

Yaz başlangıcında yüzlerce hasta insanın üşüştüğü bu gazozlu, tuzlu suyu, radyoaktiviteli çamuru; köyün beyleri ile elbirliği yapan birtakım paralı soyadlılar el altından nasıl bir oyun çevirerek ancak kendilerinin, beş on da göz boyamacası-

na varlığının istifade edebileceği bir yer haline getirmişlerdi. Köylü bir şey yapamıyordu. Artık, bu küçücük balkonu kına ve ateş çiçekli, tertemiz Çerkez evine ufak bir pansiyon parası ödeyerek gelecekler bile gelemez olmuştu. Her taraf günde on iki lira ödeyemeyecekler kapanmış gibiydi. Şurada bir serçe parmağı kalınlığında, otomobil görür görmez açılan, otomobil gider gitmez tekrar deliğine çomak sokulan demir boru; burada, muhteşem mandaların yattığı sıcak çamur; o kadar. Günde on iki lira verebilecekler için de ayrılan yerler gayet mahduttu. On altıyı geçmiyordu. Hemen “Boş yerimiz kalmadı. Bu sene çok hücum var efendim” denecekti. Belki bu on ikide biri de, villalardakileri rahatsız etmeyecek tavsiye mektuplular, vilayetlerin uzak, yakın akrabaları işgal edecekti.

Köyün; niçin Kahraman Bey'i, otel müdürünü, yalnız bir tarafı dinleyen hususi arabayı görür görmez deli gibi olduğunu anlamıştım. Araba teşrif etti miydi, Kahraman Bey ve adamları hemen terliklerinin, uzun donlarının ve tabancalarının üstüne lacivert kostümlerini geçiriyorlar, arabayı karşılıyorlardı. Bir medeniyet ve radyoaktivite, sodyum, alüminyum konferansı çektikten sonra, hiçbir köylüyü, fikrinis veya derdini söylemek üzere arabanın semtine uğratmıyorlardı.

Vatan, 18 Mayıs 1952

Bir Kaya Parçası Gibi

Barba Vasili, sandalın kışındaki koltuğu suya bıraktı. Gözü ipte, küreklere asıldı. On dakika sonra arkamızdaki adayı da göremez olduk. Sis git gide bastırıyordu. Uzaktan uzağa vapur sesleri, sağımızdan mı gelir, solumuzdan mı? Yakınlarda, pek yakınımızda bir hışırtı da duyar gibi olduk. Hiçbir şey göremedik ama. Bir vapur sanki burnumuzda gibi acı acı öttü.

— Geri mi dönsek Vasili, dedim.

— Geri dönemeyiz artık, dedi. Şaşırsınız büsbütün. Sen denizdeki ipe göz kulak ol, sağa sola oynamasın. On dakikaya kalmaz karşı adadayız.

İçimi sevinçle bir korku sarmıştı. Yolunu şaşırmış bir vapur bindirebilirdi. Yakınlardan pat pat sesi gelen motor, bizi alaborsa edebilirdi. Bağırsak üç metreden bizi gören olmazdı. Ses sağdan mı, soldan mı, yandan mı gelir fark edemezlerdi.

Hâlâ bizim adadan bir çocuğun haykırışı duyuluyordu. İnce bir kadın sesi de, sesin içinden bir şeyler alarak kulağımızın dibinde anlaşılmaz şeyler mırıldanıyordu.

— Vasili, dedim, bir şey göremez oldum.

— Fena bastırdı, dedi.

— Ne yapacağız?

Küçük mavi gözleri, üç günlük parlak beyaz sakalı arasında ışıldadı. Kırmızı yanaklarında bir gülümseme, bir şaşıрма, bir alay “elma”sı parladı.

— Ne yapacağız?.. Gidiyoruz ya işte!

— Ama bir şey görmüyoruz ki.

— İpi görüyor musun sen, ona bak. Ben onu da görmüyorum.

— Görüyorum.

— Dikkat et! dedi. Sağa sola oynamasın. Onu da göremezsen işte o zaman halimiz duman!

— O zaman ne oluruz?

— Ne oluruz? diye kendi kendine sorar gibi sordu. Sonra, hiç! diye cevap verdi. Ne kadar yer ki karşı ada. Elbet buluruz. Bulamazsak ses duyarız.

— Duymazsak?

— Duymazsak, sis açılsın diye bekleriz canım.

* * *

Kulak verdim. Hayır ses seda gelmiyordu. Biraz daha vakit geçti.

— Varmamız lazımdı şimdiye kadar Vasili, dedim.

Cevap vermeden üç beş kürek daha çekip arkasına dönüp baktı.

— Na be, dedi, Kınalı.

Bir dakika kadar hiçbir şey göremedim. Sonra harikulade bir manzara başladı. Serap kelimesinin Türkçesini bilsem, serap diyebilirdim.

Evvela kırmızılının, sonra sarıların, sonra koyu esmerlerin, sonra daha açık esmerlerin göğün içinde parça parça, renk renk, silik silik... Sanki yeni yaratılıyormuş gibi bir toprak, bir kara oyunu başlamıştı. Her şey, daha doğrusu her renk soluk, silik, kabından taşmış, yayılmış bir halde büyüye büyüye, şeklini bulup bulup kaybederek, bir şey olmaya çalışıyordu. Önümüzde uçuk, manasız, hatta garip renklerle boyanmış bir duvar vardı. Bu duvarın boyunca sürü sürü ressamırlar mücerretten müşahhasa, kaostan şekle doğru giden, bir oyundur oynuyorlardı.

— Aman Vasili, dedim, bu ne hoş şey böyle? Ne acayip oyun bu?

O da baktı arkasına. Güldü.

— Güzel, dedi, Kaloyni.

Tabiat, bir Van Gogh dehasıyla önümüze çizilivermişti. Şimdi Kınalı'nın bu yamacı hacimsiz bir şekilde, düz bir satıh gibi kayaları, renk renk toprakları, yeşili, beyazı, kiremit, gri

rengiyle sisin içine büyük bir pano, devasa bir Van Gogh gibi asılmıştı. Birden değişiyor, bozuluyor, oyun devam edip gidiyordu. Bir sis parçası yerinden süratle kalkıp bir rengi yavaş yavaş güçlkle bozuyor, siliyor, kalktığı yeri açıyordu. Açıyordu ama şekiller hâlâ hacmini almamıştı.

Vapurlar hâlâ acı acı sesleniyorlardı. Bir motor tam burnumuzda peydahlandı.

— Rastgele!.. diye bağırdı sisin içinde biri.

— Eyvallah! dedik.

— Burgaz uzak mı? dedi ses.

— Tam burnunuzda, dedi Vasili.

Motor bir rüyanın içine eriyormuş gibi karıştı. Ta yanımızdan bir harp gemisi, hışımla geçti. Onu sis saniyesinde emdi.

— Onun radarı vardır Vasili, dedim.

— Sen onun radarını bırak. Oltaya karidesi tak!

Elimi çapçağa daldırdım. Karidesi bıyığından yakaladım. Parlak, şeffaf, esmer vücudunu iğneye geçirdim.

— Molivaryanı parlattın mı? dedi Vasili. Al cıvayı parlat?..

— Tamam Vasili, dedim.

— At, dedi.

Daha atar atmaz iri bir iskorpit parmağımı çekercesine yemi kaptı. Oltaya asıldım.

— Hah şöyle! dedi Vasili, asıl. Neme lazım bize sis, resim, ekmek paramıza bakalım.

Balığı sandala alınca:

— Sen ver bana onu! dedi, ben çıkarayım onu, iğneden geçtim, bir yerini vurur.

O gün Barba Vasili ile o dev gibi, durmadan değişen Van Gogh tablosu önünde, bir sürü sperka, hanos, iskorpit yakaladık. Sis açıldı, kapandı. Renkler ve şekiller büyüdü, küçüldü. Sesler acı acı, tatlı tatlı, garip garip ötüştü, bağırdı. Sonra güneş ve imbat, sisleri önüne katarak sürüp götürdüler. O zaman, kendimi hikâye ve masaldan sıyrılmış bir halde, küçük bir sandal içinde Kınalı'nın تنها bir kayasının beş on metre ötesinde ekmek parası için dünyanın, İstanbul'un bir kayasının, denizinin bir sandal parçasında saydıklarım gibi mesut buldum.

Gün Ola Harman Ola

Siz bir adamı hiç görmeden, iki dakika evvel öyle bir adamın İstanbul ilinde yaşadığını bile bilmeden, birdenbire, zanaatından ve adından seviverdiniz mi? İçinizi hiç bilmediğiniz bir İstanbul semtinin akşamı kaplarken ve evinin önünde oturup cığara içen, gözkapakları kirpiksiz ve kıpkırmızı ihtiyar bir adamı hayranlıkla, sevgiyle, saygıyla andınız mı? Hiç içinize taş gibi, ağır bir su gibi bir sevgi oturdu mu? Oturmamışsa Allah aşkına vazgeçin şu yazımı okumaktan.

Bunu iftiharla söylüyorum: İçinize önce ağır, taş gibi ağır, kireçli, acı kuyu suyu gibi bir sevgi oturup, sonra Bakırköy'de, gözleri artık görmeyen bir Mercan Usta'nın şu saatte gidip eline sarılmak... Ağır ağır eşyanın rengi atan bu akşam vaktinde onu dinlemek ihtiyacıyla, bütün karaciğer hastalıklarını bu akşamlik bir kenara itip, Mercan Usta ile bir salaş deniz kenarı meyhanesinde sıcak sıcak istringilos balığı ile iki kadeh içmek isteğini taşıdığım için iftihar ederim. Siz böyle bir istek duymazsanız, kendi kendinizle hiçbir zaman iftihar etmeyin. Kim olursanız olun. İçimde Mercan Usta ile tanışmaktan duyacağım büyük gururun, büyük iftiharın belki biraz daha küçüğünü, şu saatte Mercan Usta'yı hiç tanımadan anmakla duyuyorum.

"Şu saatte dünya yüzünde yaşayan kiminle tanışmak istersin?" deseler, bir parçacık bile düşünmem. Dünya bir yana, Mercan Usta bir yana.

Mercan Usta'nın evini, çocuklarını, kaşık düşmanını, penceresinin perdelerini, sedirlerini, ismini bilmediğim, meraktan çatladığım isimleri şiir dolu aletlerini... Mercan Usta bir yana, dünya bir yana.

İki kadehçik rakı Mercan Usta ile... Mercan Usta ile bir yer iskemlesinde, bir ceviz ağacı altında bir öğle sonu sohbeti... Mercan Usta ile herhalde şu saatte kapamış olduğu dükkânında, balıklar, canavarlar, çarkıfelekler, beyazlar ve siyahlar, ceviz tahtaların envai hakkında bir konuşma...

Mercan Usta'nın ellerine hayran hayran baksam. Testere-lerini, matkaplarını, hele ellerini, hele ellerini... Şimdi şöyle kendi halinde, mütevazı bir gazetecikte röportajlar yapsaydım, yarın kalkar, sıcak dalgası İstanbul'u daha sarmadan Mercan Usta'yı aramaya koyulurdum. Hiç şüphem yok, sanatındaki tekniğine imanı olan adamlar gibi sertçe bir adamdır Mercan Usta. Sonra birdenbire yumuşar. Mercan Usta balıklara, deniz mahlukatına düşkündür. Mercan Usta, akşamüstleri iki kadeh mutlaka atar. Mercan Usta eski bir kantoyu mutlaka söyler:

Yanağında bir beni mutlaka olsun

der, sonra madam işitti mi, işitmedi mi diye gözlüklerinin altından iki tarafına mutlaka bakar. Mercan Usta ya kendisi Ermenidir, yahut madamı. Mercan Usta Ermeni de olsa, Türk de, Tunuslu zenci kırmızı da olsa, mutlaka İstanbul'un Türk halkındandır.

Ah, Mercan Usta! Vapur Ada'ya doğru gümbürdeyip giderken... Ben, alt kamarada buram buram terlerken, deve tellal, keçi berberken... Seni andığım, görmeden sevdiğim için alabil-diğine sevinçliyim, mesutum.

Kemik kakmalı bu boyacı sandığı yirmi senelik. Gözleri görmez oldu; işi bıraktı Mercan Usta yoksa. Nereli mi? Doğma büyüme Bakırköylü. Bu gördüğün bahçelerde açmayan çiçeklerin, bu denizlerde yüzmeyen balıkların, bu döner durur halkaların, bu çarkıfeleklerin, bu masallardaki ejderhaların yaratıcısı Mercan Usta'dır.

Köprü merdivenlerinin bir tanesinin altında bir dilsiz boyacı vardır. Mercan Usta'nın reklama ihtiyacı yok. Mercan Usta dâhidir. Fakir doğdu, fakir ölecek. Ben burada dilsiz boyacının reklamcısıyım. Gidip ayakkabılarınızı boyatın dilsiz boyacıya. Sonra Mercan Usta'nın özenmeden yaptığı kemik kakmalı

boya sandığını, yeni bir dünyaya doğar gibi seyredin. Boğaziçi'nde mehtap, Çamlıca'da gurup insanoğluna ölümü de arada bir hatırlatır. Mercan Usta'nın boyacı sandığı durmadan yenisinden doğmanın mehtabıdır.

Mercan Usta'nın boyacı sandığını seyrettikten sonra içinizde Mercan Usta ile bir salaş meyhanede iki kadeh içmek ve Mercan Usta'dan ayrılırken elini öpmek isteği doğmazsa, İstanbul ilini bırakıp gidin. Nereye giderseniz gidin. Uçağa binip Newyork'a* gidin paralı iseniz. Parasızsanız Sarayburnu'ndan atın kendinizi. Üç dört yüz binlikseniz gidin çirkin apartmanınıza; sümüklü çocuklarınızı, lavanta kokulu pasaklı karılarınızı kucaklayın. Ne bok yerseniz yiysin.

Canım Mercan Ustam! Ellerinden hürmetle öperim. Biz de bir zanaat ehliyiz. Yazı yazıyoruz a. Ne Mercan Usta'ya, ne kilimleri dokuyan ellere, ne yazmaları boyayanlara, ne kalıpları dökenlere, ne çeşmi bülbülleri üfleyenlere saygı duyduk. Saygı duymadık da ne oldu? Dünyayı birbirine kattık işte... Sofralarımızı, kapılarımızı, gönlümüzü kapadık. Kapadık da ne ettik? Dünyayı birbirine kattık.

Bir akşamüstü Bakırköy'ün deniz üstü bir salaş meyhanesinde, Mercan Usta ile sıcak sıcak istringilos balığı ile rakı içmek şerefine erdim. Yanımıza elleri saygı ile göbeğinin altına bağlı hırpani bir delikanlı yanaştı.

— Ustam, dedi, benim sandığı yapar mısın? Sana layık değil ama, üç beş kuruş biriktirdim.

— Para lafını bırak, dedi Mercan Usta. Nasıl bir şey olsun?

— Şöyle güzel bir şey olsun.

Mercan Usta'nın suratı elli derecelik rakı gibi sertleşmişti.

— Eh, dedi, elimizden geldiği kadar gayret ederiz.

Delikanlı anlayışlı biri olacak ki:

— Kusura kalma, hoşgör usta, dedi, bilmez miyim? Sen kötü şey yapar mısın? Ben başka şey söylemek istedim, ağzımdan başka laf çıktı. Sandığın üstüne bir şey yazmanı isteyecektim de.

— Yok oğul, dedi Mercan Usta, ayak altına yazı yazmam. Ama sen söyleyeceğini söyle. Ben ona göre bir şey düşünürüm.

* New York.

Yazdırmak istediğin yazıyı okumuş gibi olursun belki. Söyle bakalım.

— Şey... Mercan Usta, “Gün ola harman ola.”

Boya sandıklarının en güzeli bu delikanlınınıkidir. Arayın İstanbul'u, bu sandığı bulabilirsiniz, önce, dünya yüzünden kalktığını gördüğümüz zaman bayramlar edeceğimiz bir hakir sanatın –potin boyacılığının– sizden bin kere zevk ehli bir ehline utanarak –yaptığının kefareтини sevgi ile ödeyerek– potinlerinizi boyatın, sonra çömelin sandığın karşısına, “Gün olur harman olur” tablosunu seyredin. Bayılmazsanız “Hülyam” kotrası ile Atlantik'i geçmeye gidin. Uğursuzluklar başınızda olsun.

Ağıt

Sımsıkı tuttuğu ıstakoz ağını ellerinden nasıl çekip aldıklarını görmedim. Eşşeklik ettiler. Hem de eşşoğlu eşşeklik...

O kadar bu emektar ağla gömülmek istediği belliydi ki... Ama, diyeceksiniz ki, ıstakoz ağı pahalıdır, sonracığıma kolay da yapılmaz. Olsun. Bu kadarcık bir fedakarlığı çok görmemeliydi Apostol Efendi'ye... Hem, kendi eliyle örmemiş miydi bu ağı Apostol?

Keçi başının derisi yüzülür. Ciğercilerde görürsünüz ya, bir kenarda asılı durur, şıp şıp şerbet gibi kanı damlar. Leş gibi de kokar. Ne kadar keskin kokarsa, o kadar işe yarar. İşkembe de olur a, pahalıdır. Tuzluya oturur. Hem böyle, bu kadarına pis kokmaz.

Keçi kellesinin ince derisini parça parça kesip de ağlara takmak için hazır edip livarına tıktığı zaman ıstakoz avcısı Barba Apostol'a;

— Ben de geleyim mi? derim.

— Zanaat mı öğreneceksin?

— Belki...

— Öğrenemezsin, üzülme. Ama, istersen gel.

Molozun burnunu döndüğümüz zaman, kürekten kalkardı:

— Yağma yok! Çelebi gibi oturmak olmaz Apostol'un sandalında. Geç bakalım küreklere. Ben şu ağı bir hazır edeyim, yemleri takayım.

Livarın bezini kaldırır kaldırmaz denizin dibinden gelir gibi bir leş koku, zaman zaman hafifleyip şiddetlenerek birdenbire kaybolur, tekrar peydahlanarak hafif veya keskin etrafımızı sarardı.

— Amma da pis kokuyor ha, Apostol?...

— Bırak koksun, koksun... Ne kadar kokarsa o kadar iyi...

— Şu ıstakoz denilen mübarek hayvan da amma pis kokudan hoşlanırmış ha!

— Eeee...?

— Denizdeki leşlere düşkün olmalı bu hayvan...

— Ne olacak! Böcek bu. Deniz böceği. Nereden bulsun taze yem? Deniz dibi hayvanı bu. Ne bok yesin?...

— Peki... Taze yem koysak?...

— Taze yem mi koyalım? Koyalım da gelsin yanından geçsin, yüzüne bile bakmasın... Bekle dur babam ki koksun. Kokmuş olmalı, efendim, kokmuş. Kokusunu uzaktan almalı ki, kışın kışın gelsin... Para bedava mı kazanılır?.. Ben bir şey diyeyim mi sana? Para kazanmak, kokulu, pis iştir ama, kokudan kokuya fark vardır. Kimi koku benimkisi gibi aşıkârdır. Kimisi de gizli.

Apostol Efendi, filozofluğa kalktığı zaman, iki bin sene evvelki Yunanlı balıkçı suratını takınmakla kalmaz, Sokrates'in sohbetlerinde bulunmuş gibi paraya çatar, çelebiye çatar. Allahla oğluna çatar, kibarca ıstakoza bile çatar.

— Yine başladın filozofluğa, Apostol...

— Gel de başlama... Benim hoşuma mı gidiyor bu leş kokusu? Senin gibi ben de ilk günler burnumu tıkardım. Alıştık... İstakoza dinletemezsin ama. Anlatamazsın derdini... Diyemezsin, "Ulan ıstakoz, bu leş de yenir mi?" diye.

— İstakoz koku duymuyor olmalı...

— Al sana beş paralık daha! Duymasa gelip de tutulur mu? Be adam! Duyuyor, hem de kim bilir nerelerden duyuyor da koşup geliyor.

— İnsana pırzola kokusu neyse, ıstakoza da keçi kellesi derisinin kokusu öyle bir şey olmalı...

— İşte şimdi buldun... Endaksi.

İnce, boğum boğum parmaklarındaki mahareti bile göreceğim geldi. Üç beş balıkçı dostum da bu dünyadan pııyı pırtıyı topladıktan sonra, gençler, onlar gibi oluncaya kadar birkaç fırın ekmek yemeli. Bu gençler kıskançlıklarla, açlıklarla, balıksızlıkla, acemilikle çarpıştıkları için şimdilik insanoğlunun kötüsüne pek benzerler. Ama insanoğlunun balıkçı kısmında

iş var; zeytine benzerler, zeytine. Biraz tuz yemeliler ki, acılıkları gitsin.

“Kumbaros” taşının biraz ilerisinde Apostol dört tarafa bakar, yeri iyice kerterize getirdikten sonra küreğe kendisi geçer. Bana:

— Taşı yavaşça bırakıver ben işaret verince. Ondan sonra el sürme, hiç dokunma, der.

Ağır kurşunlarını öyle tertipli sıralamıştır ki, ben taşı bırakır bırakmaz, benim karmakarışık gibi gördüğüm koca ağı, kendiliğinden Apostol’un kürek çekişiyile bir kafada, denize adeta dökülürdü. Şimdi artık ağdan görünürde bir şey yoktur.

— Peki, nasıl bulacaksın sonra bu ağı, Apostol?..

— İş ona kalsın. Ne diye etrafımıza bakındık durduk deminden beri? Sana, ağı kaçınıcı ilmeğinden yakalayayım istersin?

Salatasını, mayonezini kibar kibar yediğiniz ıstakozun, leş gibi kokmuş keçi kellesi derisini pek sevdiğini; bilmem ne efendi lokantasında ıstakozdan öğrenecekler bulunur da, Apostol ve Apostol gibilere kötü reklam yapmış olurum düşüncesiyle Apostol’un sağlığında yazmamıştım. Şimdi yazıyorsam, ıstakoz ne yerse yesin, insanoglunun zengin kısmının onu yine atıştıracağını iyi bildiğim içindir. Lezzetlidir köpoğlunun eti!..

Apostol Efendi ömründe ya iki ıstakoz yemiştir, ya üç. Belki de hiç yememiştir. ıstakoz leş gibi keçi derisi sevdiği için yemediğini sanmayın; kıymetinden ötürü. O, her zaman bir ıstakoz parasına üç beş kadeh içmiş, eve yarım kilo kıyma götürmüş; tuz, üç dört çile pamuk, bir küçük kutu sandal boyası satın almıştır.

Üç beş gün lodos denizin altını üstüne getirirdi, Apostol sevinirdi.

— Tamam, derdi, tam gününde atmışız... Şöyle irice, dolu tarafından dört tane teimu!..

Bir akşamüstü:

— Sabahleyin erken gel, derdi, ağı kaldıracamız...

Giderdik ağı kaldırmaya. Tahtadan bir çengeli vardı. Atar atmaz ucundan yakalardı ağını. Çekerdik... Çekerdik... Lodos

denizin ne kadar katomozu, yosunu varsa, ağın deliklerine tı-kamış olurdu. Onunla belki kırk defa ıstakoz ağı kaldırmaya gittik. Ya yedi, ya sekizinde ıstakoz bulduk ağda.

Apostol; bulursak da bir kasap havası tuttururdu, bulama-sak da.

İşte onu, benim Ada'ya bir ay kadar uğramadığım günlerin birinde, yine Kumbaros kayası civarında, sandalın içinde bul-muşlardı. Bir eli sımsıkı ıstakoz ağını tutuyormuş, öteki eliyle de sandalın küpeştesine yapışmış. Ağın büyük bir kısmı da vücudunu sarıyormuş.

Gömmediler. Doğru, hakları vardı: Koskoca sandalıyla da beraber gömemezdiler ama, çok sevdiği, gözü gibi esirgediği ağlarıyla gömebilirlerdi ya... Ben serseri gibi, ağlarına sarıp gömmeleri için yalvardım. Deli midir, nedir, diye garip garip baktılar.

Düğünlerde, yortularda, İstanbul'a bir sevdiğine ıstakoz gö-türdüğü günlerde giydiği şayak elbiseleri içinde balmumu gibi yüzüyle kilisede onu yatar gördüğüm zaman hatırladım:

— Balıkçının kefeni ağ olmalı, çelebi efendi!

Der miydi, demez miydi, doğrusunu isterseniz pek iyice ha-tırlamıyorsam da, değil bir defa, beş on defa böyle bir lakırdıyı söylemiş gibime geliyor.

O yalnız ağıyla yaşamıştı. Yalnız ağlarıyla yetmiş beş sene aç açık kalmamış, namerde muhtaç olmamıştı.

Eşşeklik ettiler; eşşoğlu eşşeklik!

Onu ağına sarınmış, bir tarafında küçük yuvarlak mantar-lar, öteki tarafında rengi kararmış kurşunlarla görseydim, hiç böyle buz gibi durur muydu?

Varlık, (381), 1 Nisan 1952

Balıkçısını Bulan Olta

Şehri akşamüstü sis basmıştı. Sis Haliç yoluyla gelmiş, önce mavnalar, çatanalar, köprüler, sonra kuleler, mağazalar kaybolmuştu. Liman düdük sesleri içindeydi. Vapurlar acı acı bağırıyorlardı. Sonra bir sessizlik... Işıklar yayılı yayılıverdiler. Bütün şekiller büyüdü, yayvanlaştı. İçime bir sevinç doldu. Bana öyle geldi ki şehri sis basmadan edemeyeceğim artık. Başını kumlara sokmuş devekuşu rahatı ile durdum. Limana baktım: Sular uçuyordu.

Adama bir ışığın dibinde rastladım. Sırtını elektrik direğine, bir ayağını rıhtımın parmaklıklarının betonuna dayamış, cıgara içiyordu. Kim olabilirdi? Böyle rıhtımın parmaklıkları çıkmasına bir ayağını dayamış, cıgara içen başka bir tek adam yoktu. Böyle sisli bir gecede, İstanbul limanının uyumuş rıhtımlarında tek başına düşündüğüne göre romanlar okumuş bir adamdı. Hem de liman şehirlerinin meyhanelerini, orospularını, katillerini, otellerini, serserilerini okumuş adam. Şurada iki adım yürüse bir esrar tekkesi bulacak, oradan kırk adım yukarıda kadınlarla beraber külhanbeylerin kaptıkaçı oynadıkları yalnız kahve ile çay içilen bir halk kahvesi vardı. Orada Marika'nın dostu Deli Hurşit, Marika ile iftihar ettiği içindir ki böyle alabildiğine cesurdur. Çakır Marika'nın, Hurşit yüzünden alını açık, gözü pek, dili zehir gibidir. Limanı liman eden onun serseriliğidir...

İstanbul limanında, öteki limanlardaki gibi ne büyük orospular, ne korkunç zenciler, ne hezaran Çinliler vardır. Sessiz, dar, çamurlu, karanlık sokaklarda insan, insanları uyuyor sanır. İstanbul limanını Marika ile Deli Hurşit uyanık tutarlar.

Evet dostlarım, bir ayağını parmaklıkların beton çıkmasına dayayıpcığara içen bendenizdim. Bir sisli İstanbul gecesinde, Galata rıhtımında herhangi bir Marika ile dostu Deli Hurşit'i uzun liman boyunca ben tahayyül ettim. Elektrik direğine dayanmış cığara içen benden başka kimse yoktu. Bununla iftihar ederim. Gidip o kahvede bir çay içmek canım çekti. Yadırgayacaklardı. Vazgeçtim. Ceplerimi aradım. Oltam elime değdi. Kararım kat'i idi. Bütün paramı bu oltaya harcamıştım. Balık tutacak, satacak, akşamları sattığım balığın parasıyla içecektim. Sabahleyin erkenden balığa. Akşam şişem cebimde balığa. Ben bir yazıcı idim. Yazı yazmak canım istemiyordu. Yazı yazmam için bana çiçek, kuş hürriyeti değil, içimdeki aşkın, deliliğin, oturmaz düşüncenin hürriyeti lazım. Küçücük hürriyetler değil, alabildiğine yüz verilmiş bir çocuk hürriyeti istiyordum. Bu bana lazımdı. Yoksa her şeyi ağızımda gevelemekten başka ne yapabiliirdim? Ne yapıyordum? Beş papel verdim, aldım naylon oltayı. Ucuna taktım zokayı. Parlattım çakımla. Koydum istavriti iğnesine. Saldım denize oltayı daha sis basmadan ortalığı. Kıpırdamadı bile. Bir başka oltacı cıva verdi, zokayı parlattım. Yine bana mısın demedi olta. Vazgeçtim balık tutmaktan. Geldim dayandım elektrik direğine. Koydum ayağımı rıhtım taşma. Düşündüm nasıl edeyim, diye. Kararım kat'i idi. Bu akşam tutmazsam bunun yarın akşamı vardı. Deniz bizimdi. İçi bir hazineydi. Olta namuslu, balık sessiz, deniz bulanık, yaşasın hürriyet! Sırtımı verdiğim elektrik direğine bir tekme... Kendimi köprü üstünde buldum. İndim köprü altına, oturdum bir kenara. Önümde karpit lambası yanan pırıl pırıl bir sandal, kenarda ispirto içen bir ihtiyar, onun yanında bir uykusuz, benim yanımda hayal gibi dikilmiş perişan, zayıf bir çocuk. Pardösümün cebinden ıslanmış, yırtılmış kesekâğıdı çıkardım. Jiletle bir istavritten iki yaprak kestim. Saldım yaprak yeşili köprü altı suyuna. Herkes balık çekiyor, benimki kıpırdamıyordu. Etrafa seyirciler birikmişti. Garip bir utanma geldi bana. Balık tutamamaktan utanacağıma balık tutmaktan utanıyordum. Hem kim karışır keyfime diyor, hem de boynumu pardösümün yakasına kısıtıkça kısıyordum. Perişan çocuk:

— Bunların tuttukları lüfer mi, ağabey? dedi.

— Lüfer, dedim.

Yüzüne baktım: Yüzü kirli beyaz, açık mavi süt rengi idi. Burun kanatları birbirine yapışmıştı. Karanlık dişleri vardı. Zayıf, ince boynu, yırtık kasketi, uzun, kirli, güzel parmakları.

— Nerelisin?

— Sormageç'ten!

— Sen şu oltayı biraz tutsana...

Gidip bir simit aldım, geldim. Oltayı vermek istedi.

— Kalsın kalsın, dedim, ben biraz dinleneyim...

Bu işi evvelce yaptığı belli: Oltayı sallayışı, tartışı... Bir balık tuttu: Balığı çekişi, hiç heyecanlanmayışı bana bu işe yabancı olmadığını anlatıyordu. Üç dakikada iki balık tuttu. Kendisine baktığımı görünce;

— Oltamız yok, yoksa... dedi.

Canım bir simit daha çekti. Simitçi, oltamı bıraktığım çocuğun ters tarafında olduğu için karşı tarafa geçtim. Hem simit yiyor, hem de ortadaki kayığın karpit lambasının arkasından benim oltacıyı dikizliyordum. Arkasına dönüp bir şey söyledi. Cevap alamayınca arkasına dikkatle baktı. Orada beni göremeyince etrafına bakındı. Herhalde karpit lambasının ışığı beni göstermiyordu. Oltayı çabucak topladı. Ucuna bir kibrit çöpü bağlı ipe dizdiği balıklarla beraber suyun üstündeki demir potrelden hızlı hızlı geçti. Oradan Adalar'la Eyüp iskelesi arasındaki küçük köprüye çıkılıyordu. Ben de o tarafa seğirttim. Birdenbire beni karşısında bulunca hiç şaşırmadı.

— Bu tarafta balık daha çok da... dedi. Köprünün parmaklığından ayaklarını sarkıtarak oturdu.

Belki de beni hâlâ yanında sanıp bu tarafa niçin geçtiğini anlatmaya savaşıyordu. Ben hikâyemi yazmak üzere rıhtım kahvelerinin, önünde nasır ilacı bulunanına dalmış, çayımı ısmarlamış, kalem kâğıdımı çıkarmıştım.

Barba Antimos

İngiliz imparatorluk sarayında suçlu bir asilzadenin kraliçe tarafından affını gösteren tasvirden sonra, en dikkate değer tablo, "Optimus" marka lüks lambası ilanıdır.

Lamba bir motorun güvertesindeki ipe asılmıştır. Rüzgâr lambayı uçurmaktadır. Lambanın altında balıkçılar balıkla dolu ağı çekmektedir.

Kanarya ötüyor, isketeler kafeslerinde duramıyor, tüneklelerinden aşağıya, aşağıdan tüneklerine sıçrayıp duruyorlar. Sobanın üstündeki hava titriyor. Balıkçı Kanari sarı beyaz bıyıklarındaki karla kapıdan giriyor. Kanarya tekrar ötüyor.

Barba Antimos'u tanır mısınız?

Barba Antimos, dünya yüzüne düşmüş insanoğlu neslinin, tam seksen yaşına geldiği zaman kendisini bir adada yapayalnız, çoluğundan çocuğundan uzak, duvardaki levhalar kadar tarihi ve onlar kadar canlı bulan bir duvarcıdır. Ne sandalı, ne ağı, ne de artık kalbinde heves; cebinde bir tek Priyol saati, boynunda al atkısı, ayağında yün çoraplar, gür Maksim Gorki bıyıklarında tüten dumanı kalmıştır.

Barba Antimos'un seksen senesinden hangisini ele alsan, her birinde tamir edilmiş bir duvar hatırasından öte bir şey bulamazsınız gibi gelir. Ondan bir şey alamazsınız. Söylemek, anlatmamak değil; susmak, dinlemek, belki de seksen sene daha duvar yapıp, duvar sıvayıp, duvar badanalayıp, tabakasında köylü cıgarası ve koltuğunda ekmeğiyle fundaların içindeki tek odalı evine kapanmak hulyasıyla Kornil'in kahvesinin sobası başında oturmak bahtiyarlığına devam arzusunu görürsünüz. Seneler öylesine vefasızdır ki, yalnız dışarıda lo-

dos, poyraz, karayel değışe değışe eser. Halbuki insan günleri hiç değışmemecesine sürüklenmektedir. Ama değışecektir. Bir gün Barba Antimos ölecek: “Şu duvarı Barba Antimos yapmıştı” diyeceğiz. “Kornil’in kahvesinde sobanın başında otururdu. Seksen sene kirlenmemiş gözleri ve elleriyle köylü cıgarasını bıyıklarına takardı” diyeceğiz. “Yanaklarını şişire şişire cıgarasını içerdi” diyeceğiz. Belki bir Barba Antimos’tan evvel hatıralar yokuşundan yuvarlanacağız.

Şu kış günü, ayaklarımızın buz kestiğı şu kış günü, şakır şakır öten kanarya da bir gün ötmeyecek. Sebzeci Apostol, Marko ismindeki eşeğine rakı içirmeyecek. Sütçü Pandeli Efendi vergi borcunu verdiği halde nasıl hapis kararı alındığını, bu kararı bozmak için başına neler geldiğini, İngiliz imparatoriçesinin şahane tavırlarının altında, göbeğinin üstünde Kornil’in “Puços” ismindeki kedisi olduğu halde anlatmayacak. Balıklı, mürekkepli, tütünlü ve lastik kokulu kahveden eve döndüğüm zaman, Barba Antimos’un namuslu seksen senesini birer birer yaşamak sevdasıyla kaleme kağıda sarılmaktan usanmayacağım.

Midesindeki ülserle salık verilmiş birkaç kocakarı ilacı her zaman iyi gelmez. Mavi gözlerini bulandıran bir keder yüzünün o seksen senelik fedakâr, çilekeş ve namuslu manasına, istemeyerek, zorla gelmiş, insanlarla kerhen ahbap olmuş, onların kanunlarına mecbur olarak uymuş bir keder, mahcup bir şikâyet katıldığı zamanlar, ülser ona çok mu acı duyuruyordu bilmem. O şikâyetleri midesine, midesindeki yaraya yüklediğı zaman, acının çoktan hafiflemiş olması lazım gelirdi. Günlerdir evden çıkmamıştı. Acıyı o zaman çekmişti. Yokuşu indiğı zaman, daha inerken, acı hakkında, midesi aleyhinde söylenmek için yola çıkmıştır, denebilir.

— Nasılsın Barba Antimos?

— İyi değilim. Çok sıkıntı veriyor beyim, uyutmuyor, bir lokma bir şey yiyemiyorum. Dün bir çorba içebildim. Sonra onu da...

— Gececek Barba Antimos.

Dudağını dört beş yaşındaki bir çocuk güzelliğıyle bükerdi.

— Bulgar Hastanesi’ndeki doktor verdi bir ilaç, iyi gelmişti. Ama bir iyi gelir, bir gelmez. Belli olmaz.

Ada'nın omuz verdiğiniz, üstüne oturduğunuz, seyrettiğiniz, taş attığınız, ayak bastığınız, yaslandığınız, dayandığınız her duvarında onun harcından, onun el emeğinden, terinden bir şey vardır. Onun yaptığı duvarlar ne mozaiktir, ne kütük ve taş taklididir. Onun duvarları, iki bin sene evvel yapılmış mütevazı ama arkasında ve içinde, kaba biçimde bir felsefe, yahut da bir aşk efsanesi, belki de bir Yunan tanrısı, her zaman hak-sızlığa karşı koymuş bir kahraman saklar. Onun elini sürdüğü her duvar birdenbire iki bin sene evveline bir antika gibi gidi-verir. Üç sene sonra onun yaptığı bir sarnıcın içinden bir torba Bizans altını çıksa, hiçbir arkeolog kalkıp da bu torbanın bu sarnıca sonradan atılmış olacağını söylemeyecektir. Yaptığı külûbe taklidi her evin önüne bir asma, bir sarmaşıkla bir şimşir dikerseniz, bir çardak kurarsanız, girer girmez sizi Sokrates'in neden karşılamadığına şaşarsınız. Ne zaman tahta bir masa üzerinde yaz akşamı oturup da şarap içseniz Alkibiades'in kılıç şakırdatarak Sokrates'e, "Peki Sokrates öyle olsun, senin dediğin gibi olsun. Ama benim anlayamadığım işin şurası: Niçin insanoglu bu kadar ölmeyecek gibi doğup büyüyor, senin gibi seksenini geçiyor da büsbütün akıl, mantık, fikir kesiliyor da, bütün sırları ayan edecekmiş hale geliyor da, tam mutlu zamanında göçüp gidiyor?" dediğini duyarsınız.

Sokrates'in ne cevap vereceğini düşünecek bir kıratta değilseniz, susarsınız. Üzüm salkımları arasından yıldızlara, yıldızlardan şarap bardağına dönüverirsiniz. İşte Antimos'un yaptığı duvarlar, oyduğu sarnıklar, kurduğu evler Ada'nın hiçbir tarafını çirkinleştirmeden, aksine güzelleştirerek kaba gibi gözüken klasik bir ruh içinde Bizans'tan eski Yunan sadeliğine ve şiirine doğru yol bulmuş giderken ve ada evinde onun sayesinde Homeros'la beraber dolaşırken, zamane çirkin villalarını taktı takıştırdı.

Barba Antimos yılmak bilmeyenlerdendi. Kıt kanaat geçirdi. Kolunda kuvvet kaldıkça elini neye sürse güzel eyledi durdu. Ama o mide ülseri gelip çatinca bir ekmeği iki yüz elli gram helva ile temizleyemez oldu. Temizleyemeyince bir ağaç dalı gibi budaklı adaleleri sönüverdi. Yalnız berrak mavi gözleri ve tütün dumanı sinmiş, tütün dumanıyla sararmış Mak-

sim Gorki bıyıkları, uzamış harç rengi saçlarıyla kaldı. Şimdi kimse evinin bir köşesine, onun elinin sürülüp de güzelleştiğini hatırlamıyor. Bırakın hatırlamayı, kimse onun eliyle bir duvarın güzelleştiğini, bir harcın sağlamlaştığını, bir kirecin rengini zor attığını fark etmemişti ki.

Bilmem kendisi de bu elinin her şeyi güzel ettiğinin farkında mıydı? Farkında olmasa bu kadar mütevazı olur muydu hiç. Hristo Kalfa gibi, "Benim yaptığım duvardır o, öyle çabuk, bir iki taş sökmekle devrilmez" derdi. Demedi.

Şimdi ona, yukarıda kendi eliyle yaptığı, Diyojen'le beraber oturduğu kulübesinden iki günde bir inip de eski dostu, hemşerisi Pandeli Usta'nın süthanesinde sabahları süt içerken rastlıyorum. Sütünü içtikten sonra gülümsüyor, yanaklarına bir dağ rüzgârı esiyor. Mavi gözleri süt gibi bir içecek şey haline geliyor. Barba Antimos hiç ama hiç derdini açmıyor. Biz yine açalım.

Tam kırk senedir yaptığı duvarlar onun büyük, acı, söylenmeyecek sırlarından en büyüğünü hissediyor herhalde, bazı akşamlar onlara yaslandığım zaman zangır zangır titrediklerini duyuyorum.

Varlık, (387), 1 Ekim 1952

Haritada Bir Nokta

Çocukluğumdan beri haritaya ne zaman baksam, gözüm hemen bir ada arar; şehir, vilayet, havali isimlerinden hemen mavi sahile kayar... Robenson Kruze'yi okumuşumdur herhalde, unuttum gitti. Onun zoruyla mavi boyaların üstünde bir garip ada ismi okuyunca hulyaya daldığımı sanmıyorum. Romanlar yüzünden adaları sevdiğimi pek ummuyorum ama belki de o yüzdendir. Haritada ada görmeyeyim. İçimdeki dostluklar, sevgiler, bir karıncalanmadır başlayıverir. Hemen gözlerimin içine bakan bir köpek, hemen, az konuşan, hareketleri ağır, elleri çabuk, abalar giymiş bir balıkçı, yırtık bir muşamba kokusuyla beraber küpeşte tahtaları kararmış, boyası atmış ağır ve kaba bir sandal, sandalın peşini bırakmayan bir kuş, ağ, balık, pul, sahilde harikulade güzel çocuklar, namuslu kulübeler, kırlangıç ve dülger balığı haşlaması, kereviz kokusu, buğusu tüten kara bir tencere, ufukları dar sisli bir deniz...

Tabiat; çoğunca dosttur. Düşman gibi gözükteğü zaman bile insanogluna kudretini ve kuvvetini tecrübe imkânları veren, yüz vermez bir babadır; fırtınasında kayığını batırdığı zaman yüzmesini, rüzgârında kulübenin damını uçurduğı zaman daha sağlamı, daha hünerliyi bulmayı öğretiyor; canavarıyla karşı karşıya bıraktığı zaman adale kuvvetini sınıyordur. Orada, dört tarafı su ile çevrili yerde insanların büyük, sağlam dostluklar, sağlam adaleler, namuslu günler ve gecelerle birbirlerine sokulmalarını, yardımlaşmalarını buyuran rüzgârlar, fırtınalar, deniz canavarları, kayaları günlerce haftalarca döven dalgalara ancak tabiatın buyurduğı şekilde yaşanabileceğini; sıkı ve sağlam adalelerin çelimsizlere yardım için; keskin ak-

lın daha kör, daha mülayim, daha gürültüsüz ve yavaş akla, hatta akılsıza arkadaşlık için verildiğini; çorbanın çorbasızlarla taksim edilmek için mis gibi koktuğunu öğreten, belki de öğretmeden öyle iyi, öyle mübarek anadan doğulduğunu hayal ettiren bir düşünce ile haritalardaki maviliğin ortasında, kocaman kıtaların kenarındaki büyük denizlerin bir tarafına kondurulmuş adalara bakar, kurar dururdum.

Yatak odama da bir tane asmışımdır; geceleyin yatmadan evvel okuduğum kitaba inanmazsam, canım sıkılır da gözümü kitaptan kaldırırsam haritaya gözüm ilişsin diye. Haritayı görünce bir nokta ada, ada görünce de hemen fırtınaları, rüzgârları, uğultuları, köpekbalıklarını, sonra birdenbire adanın namuslu insanlarını hatırlayıveririm. Haritada herhangi kargacık burgacık şekil almış adalara, karasevdalıya kurşun döken bir ihtiyar kocakarının akli veya sezîşleriyle dalar, bir şeyler bulup çıkarırım a, daha çok şekilsiz, ancak bir nokta gibi gözükten adalar merakımı çeker.

Bir gece, ansızın bir motor katranlı bir iskeleye yanaşır, ışıkları kan portakalı kırmızılığında yanan haritadaki nokta adaya çıkıveririm. Hemen üç günlük sakalı pırıl pırıl, beyaz, orta yaşlı bir adam yakaları kalkık, gocuklu bir paltoya gömülmüş yüzüyle gülerek yanıma yaklaşır.

— Geldin mi, kardeş? der.

— Geldim ağam, derim.

— Artık gitmeyeceksin ya?

— Aah, derim, bir daha mı?.. Bir daha mı?..

— Adamızdan iyisi yoktur.

— Yokmuş ağabey, derim.

— Babam sizlere ömür...

Gözümüz bulanmış, tahta havalisinden hiç gözükmeyen bahçeli bir eve gireriz. Bir asma çardağı altından geçeriz.

— Ben bir elimi yüzümü yıkayayım hele...

Der, eve girmeden sağ kolda bir çeşme vardır, hatırlayıverir, yönelirim.

Heyecandan, üzüntüden, utançtan titreye titreye, yüzüme suyu çarpa çarpa yıkanırım. İki üç kişi boynuma sarılır. Komşular seslenir. Ürkütülmüş tavuklar bağırır, anam ağlar, ağam

ekmek keser, bacım bardağı doldurur, ben duvardaki ağırları seyre dalarım.

— Hava bugün lodos muydu ağabey? derim.

— Başlarken lodos başladı. İkindiye doğru batıya çevirdi. Şimdi batı karayelden esiyor ama çevirecek, karayele çevirecek.

— Sonu kar mıydı ağabey, karayelin?

— Geldiğin yerlere kar, amma bize pek yağmaz... Sen nasılsın bakalım? Rengin iyi maşallah!

— Çok şükür ağabey!.. Köy nasıl!

— Bildiğin gibi gardaş! Hep öyle... Çocuklar iskambile dandandı, başka bir kusurcuları yok.

— Parasına mı oynarlar ki?

— Yok be anam! Para nerede ki, parasına oynasınlar. Balığına oynarlar, misinasına oynarlar, çaparasına oynarlar, olta iğneciğine oynarlar. Hele bir oynaya görsünler parasına da...

Hani Frenklerin "l'enfant prodigue" dedikleri bir oğlan vardır. Ben o çocukmuşum; israftan, delilikten, serserilikten dönmüşüm gibi olurum yatağımın içinde. Işığı söndürmemle uykumun başlangıcı arasına güneşli bir sabah, kayıklar, bütün bir balıkçı köyü halkı dolar. Kalkık uçları çiçekle balık resimli çiftte kayıklar bir anda uzaklaşır.

Bugün deniz, yüz veren bir anne gibidir. Bu kadar etmemeli, bu kadar yüz vermemeli, bu kadar ıslıklı, bu kadar sakın, bu kadar lastik çizme gibi pırıl pırıl olmamalı deniz. Bunun yarını var. Dalga, kırık cam parçaları gibi keskin ve soğuk vurduğu zaman olacak, o canavar su baştan girip kıçtan çıkacak.

İşte çocukluğumun ve ilk gençliğimin haritalarındaki adalar beni, sonunda bir gün özlediğim gibi bir adaya tesadüfen bırakıverdiler. Yaşım orta yaşı bulmuştu ama, nihayet asıl yuvama dönmüştüm. Sanki on dört yaşında sarışın bir oğlanken basıp gitmiştim. Bir motor beni alıp büyük şehirlere götürmüştü. Yaşamıştım. Cebim para görmüştü. Kadın görmüştüm. Şehvet tatmıştım. Kumar görmüştüm. Hırsızlık, mahpushane görmüştüm. Kerhane görmüştüm. Yankesicilerle, hırsızlarla arkadaşlık etmiştim. Sulanmışlar, sulanmıştım. Aç yatmıştım. Para çalmıştım. Irza geçmiştim. Sevmiş sevilmemiştim. İşte bitkin, işte

yorgun, işte hepsini hepsini yitirmiş, gittiğim motorla yine geri dönmüştüm.

Şimdi namuslu insanların arasında başım önüme eğilmiş, gülmeden, eğlenmeden, müsamaha dolu, kötülüğü göz kırpmasından anlayınca cesareten canavar kesilecek bir insan haliyle sessiz, sakin, ağzına vur lokmasını al bir halde balığa çıkacak, iyiliklere hasret duya duya ömrümün sonunu, burada kesik bir son nefesle bahtiyar bitirecektim.

Sonbahar uzun ve güzel geçti. Çardaklardaki yapraklar kırmızının en son haline doğru ağır ağır kızara kızara, kırmızının renk oyunları içinde, düşünmeden evvel ne kadar sallanıp durdular.

İnsanlara ağır ağır sokulmaya çalışıyordum. Babadan kalma ev, anamın sayesinde gürül gürül işliyordu. Bense, orada kafamı kuma sokmuş devekuşu gibi oldum önce. Artık bütün günümü ve gecemi burada geçirecektim. Etrafımı çeviren insanların hepsini kendimden çok iyi, çok namuslu, hani demin söylediğim evine dönen “müsrif çocuk” ruhuyla seyrediyordum. Niyetim yazı yazmak bile değildi. Balığa çıkacaktım. On kuruşa kahve, yirmi kuruşluk köylü sigarası içecektim. Kaybettiğim her şeyi; insanlığı, cesareti, sıhhati, iyiliği, safveti, dostluğu, alın terini, sessizliği yeniden bulacak; belki yeniden bir adam olmasam bile bir temiz hayatın içinde hayran, meysus ve mahcup ölümü bekleyecektim. Aklıma ara sıra esen yazı yazmak arzusunu, arzusunu değil kötü huyunu, bu tek kötü huyu muvaffakiyetler, şöhretler düşünmeden “düşünürsem Allah canımı alsın!” düşüncesiyle yeniden bulabilirsem, kalemsiz kâğıtsız dağlara fırlayacak, balığa çıkacaktım. Yazmayacaktım. Biliyordum ki, insanlar beni pek sevmeyeceklerdi. Bir adam ki onlar gibi değildir. Balığa çıkacak olsam, “Koca evi barkı var. Ne bok yemeye balığa çıkar? Deli midir nedir? Pay da almaz” diyeceklerdi. “Baba fıırını has çıkaran enayi, çalışmıyor, bereket ki anası var, yoksa satar savar, sürünür” diyeceklerdi. Hiçbir zaman yeniden damla damla, dakikaları duya duya, sıkıla patlaya; rüzgârı, balığı, denizi, ağı seve seve, ölümü beklediğimi bilemeyeceklerdi.

Ne zararı vardı. Ben onları hayalimde adanın insanları ile ölçe ölçe, en büyük kusurlarını müsamahasızlıklarında bula-

rak mahcup sevecek; bir cıgara, bir adaçayı, bir kâğıt oyunu ile rüzgârlı günü bitirdikten sonra yatağıma yeni doğmuşçasına günahsız, hatıraları kova kova; iyileri, kahramanları, namusluları, hak yemezleri, alın teri ile sert tabiattan kavga ve dostlukla ekmeğini çıkararak, birbirlerine fedakârlıklar ederek yaşayanları seyirden duyduğum hazla derin ve rüyasız bir uykuya dalacaktım. Sabahleyin yine rüzgârlarla, yağmurla uyanacaktım. Camları buğulu bir kahvenin içinde elleri nasırlı, yüzleri güneş ve rüzgârla çizgili insanların arasında, bugünü de bir günah, daha doğrusu bir kötülük işlemeyen bitirecektim.

Onların arasına seyirci sıfatıyla sessizce karışarak oldukça mesut yaşadım. Şehre bile inmiyordum. Her şey tahayyül ettiğim gibiydi. Yalnız pay meselesinde çirkin hadiseler geçtiğini işitiyor, onu da duymamazlığa geliyordum.

Bir sabahtı. Kayık, hulyalarımıdaki gibi balıktan dönmüştü. Çevaleler vapura verilmişti. Şimdi ağları denize çarpa çarpa yıkiyorlardı.

Balıkhanede hiç tutmayan, fiyat bile verilmeyen on on beş dülger balığı kayığın küpeşesinde hâlâ canlı, ince, zar gibi kanatlarıyla titreyiyorlardı. Biraz sonra, işlerini bitirmiş olacaklar, hepsi orta parmaklarına birer dülger balığı takarak çekip gideceklerdi. Umdüğüm gibi dülger balığı çorbası çok evlerde tütecekti.

Kayığı temizleyenler sekiz kişiydi. Yedisi bizim adadandı. Sekizincisi zayıf, sarı, hastalıklı adamı hiç görmemiştim. Ne kadar dostça, ne kadar içten bir sevgi ile çalışıyordu.

Balığın bol çıkmaya başladığı duyulduğu zaman, dışarıdan da insanlar gelirdi. Dışarıdan ırıba katılanlar pay almazlardı. Irıp tayfası ile reis, gönüllerinden ne koparsa o kadar balık verirdi kendilerine.

O adam da bir dülger balığı alabilmek, bu balığı hak edebilmek için elinden geleni yapıyordu.

Nihayet iş bitti. İki büyük dülger balığını reis kıçaltına attı. Tayfalardan birine:

— Bunu bize götür sonra, dedi, ötekilerini pay yap.

Üçer tane alanlar oldu. Dışarıdan gelen bir tane versinler diye bekledi. Yüzünde tatlı bir gülümseme ve çalışmaktan do-

ğabilmiş hafif bir kırmızılık vardı. Bu kırmızılık, pay dağıtan adamın elinde tek balık kalıncaya kadar adamın yanağında durdu. Sonra birdenbire uçtu. Yüzündeki gülümseme önce tehlikeli bir halde dondu. Sandım ki böyle, bütün ömrünce böyle donuk bir tebessümle kalıverecek adam. Etrafına bakındı. Gülümseme birdenbire yüzünde bir meyve gibi çürüyüverdi. Gözleri hayretle büyüdü. Son balığı kayıktaki adam rıhtıma fırlatmıştı. Adamın yüz ifadeleri nerede ise yine eski temiz, memnun halini, taze meyve halini alıverecekti. İki adım attı. Elini balığa doğru uzatmak üzere eğildi. Ama ötekilerden, başparmağına irisinden bir tane dülger balığı takmış birisi kocaman çizmeli ayağını dülger balığının sırtına bastı.

— Ne o? dedi, hemşerim. Dur bakalım. Dağdan gelip bağdakini kovmayalım.

Adam elini çekti. Bir şey söylemedi. Söyleyemezdi. Söyleyecek halde değildi. Rıhtım kahvesine doğru yürüdü. Dışarıdan kahve önündeki seyircilerden biri seslendi:

— Bırak yahu! O adam da çalıştı. Veriver bir tane, ne olur? Kalkmış nerelerden gelmiş işte.

— Ne yapalım gelmesinler. Kırmızı götlü ile davet mi ettik biz onları? O balığın bir iki buçukluğu var. Balık çıkmadığı zaman yanaşmıyorlar ağı temizlemeye hiç. Yağma yok hemşerim!

Kayıktakilerden hiçbiri kalkıp da:

— Ayıptır yahu, ver adama, demedi.

Bir ikisi, en umduklarım konuşacak gibi oldular. Bekliyordum. Şimdi umduklarımdan birisi payına düşen balıktan birini, en küçüğünü adama doğru fırlatacak diye bekledim. Reis kahvenin önünde kahvesini öttürüyor, kayığın asıl tayfasına keyifle bakıyordu.

Hadiseye karışan adam:

— Ayıptır yahu, dedi, ayıp!

Bu sefer konuşacaklarını, hatta paylarına düşen balıklardan en küçüğünü fırlatacaklarını sandıklarımdan biri:

— Sen karışma bakalım babalık! Fazla söylenmeye başladın. Ayıp ne demek? Ayıp yorgan altında.

— Babanızın malı mı bu deniz, sizin?

— Onun babasının malı mı?

— Değil ama, gelmiş kayığınızda çalışmış bir kere.

— Kim gel de, çalış demiş ona, gelmeseydi.

Balık verilmemiş adam, kahvenin bir iskemlesine çökmüştü. Kahveci başına dikilmişti. Kahveciye:

— Kalkacağız, kalkacağız, dedi.

Ayağa kalktı. Kendisi için laf işitmiş adama:

— Zararı yok hemşerim, dedi, zararı yok. Vermesinler, istemez...

Gözükken vapura doğru yürüdü. Küçük adımlarla bir Şarlo gibi seğirterek uzaklaştı.

Söz vermiştim kendi kendime: Yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da, bir hırstan başka ne idi? Burada namuslu insanlar arasında sakın, ölümü bekleyecektim; hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kalem kâğıt aldım. Oturdum. Ada'nın تنها yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemı yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım.

Seçilmiş Hikâyeler, (1), 1952

Sivriada Geceleri

Bir nisan akşamı yola çıkmıştık. Geceyi o yanıp yanıp sönen ışıklar adasında geçirecek, sabah erkenden su üstü karagözüne çıkacaktık.

Niyetimiz daha erken yola çıkmaktı ya. Hava bir tuhaftı. Uzakta fırtına bulutuna da benzer bir sis vardı. Bir gündeğrusu bu sisi temizleyiverdi. Bu sefer de gündeğrudan bir kara bulut gelip yağmurunu boşalttı. Sonra gökyüzünü boydan boya kaplayan bir ebemkuşağı görünce Kalafat:

— Selamet, dedi. Basalım artık. Hava düzeldi demektir.

Kalafat'a göre fırtınalar atlatılmıştı. Gökyüzündeki bu yedi renk sükûna işaretti.

Yola çıktığımız zaman deniz dümdüzdü. Ebemkuşağı zaman zaman gözümüzden silinip tekrar ortaya çıkıyordu. Sanki dünyanın kuruluşundan bir gün yaşıyor gibi gidiyorduk.

Arkama baktım. Bu sefer de Çamlıca sırtlarında bir iki bulut peydahlanmıştı.

— Poyraz geliyor, Kalafat, dedim.

— Gelsin, dedi. Gün batmadan Oksiya'dayız.

— Fener erken yandı galiba? dedim.

— O gece gündüz çakar be! dedi.

Sivriada'nın bir mil açığında, sağımızdan hafif hafif bize yetismeye çalışan poyraz kabarıverdi.

Kalafat, kayığın burnunu poyraza çevirdi. Sivri'yi solumuzda bırakıp açılıyorduk.

— Neden böyle çekiyorsun küreği? dedim.

— Böyle çekmesem nasıl düşeriz Sivri'ye, dedi. Şimdi akıntıya verdik miydi sandalın burnunu, kürek çekmeden mağaranın önündeyiz.

Sahiden de öyle oldu. Sular bizi tam mağaranın önüne getirdi. Sandalın burnunu mağaraya soktuk. Bekledik. Kalafat kepçeyi daldırıyor, kocaman karidesler tutuyordu.

Birden durdu. Yanımızdaki çocuğa:

— Baksana, Sotiri, dedi, ayıbalığı geldi galiba, bir ses duydum.

Çocukla beraber kıçta oturmuştuk. Dönüp baktık: On ku-laç ötemizde terli, şişman bir zenci çocuğu gözleriyle fok, bize bakıyordu.

Baktı ve daldı.

— Orada mı? dedi Kalafat.

Sotiri:

— Daldı, dedi.

— Yine çıkar. Mağarada geceler. Keyfi kaçtı oğlanın, bizi var diye...

Bu ihtiyar münzevi, senelerden beri buralarda. Bırakmış uzak denizlerini, yüzlerce karısını, binlerce çocuğunu, basmış gelmiş Marmara'nın bu Sivriada'sına...

Güneş batıyor, martılar haykırıyor, karabataklar sudan çıkmış, ıslak kanatlarını kaldıracabilmek için deli gibi çırpınıyorlar. Ayı-balığı yeniden büyük bir nefesle çıkıyor, büyük bir nefesle tekrar dalıyor. Martılar geliyor, karabataklar gidiyor. Akşam büyük bir vaveyla içinde vahşi, kırmızı, dalgalar esmer kayaları dövüyor.

Mağaranın içinde Kalafat, kıpkırmızı lekelerle sular içinde hâlâ karides avlıyordu.

— Sotiri! diye haykırdı birdenbire. Sen livarı hazırla da şu karidesleri koyalım. Kıç altında bir tane daha var. Ama, iyi bak, üstünün bezi delik olmasın.

Sotiri kayığın içinde, batmış güneşin bir parçası gibi kımıldadı. Siyah kafası ve kırmızı elleriyle, mavi gözleriyle, kaya, deniz, güneş, balık, renk ve kokusuyla ayaklarımın dibinde kıçaltına doğru uzandı.

Kalafat kepçeyi başüstüne koydu ve kendisi de mağaranın deliğinden fırladı:

— Ulan Sotiri, bulamadın mı öteki livarı? Ver şimdilik oradan çapçağı, dedi.

Çapçağı ben uzattım.

Sotiri kışkırtından boğuk boğuk:

— Bulamıyorum livarı, usta, diyordu.

Mağarayı ayıbalığına bırakıp Sivri'nin Yassı'ya bakan kıyısına çıktık. Sandalı çakıla çektik.

Sotiri ile Kalafat, çalı çırpı aramaya gittiler. Ben kıyıda beyaz çakıllara oturdum. Üç adım ötemde, akşamın şimdi güvermiş renklerine doğru kırmızı bacaklarını sallayan bir martıya daldım.

Martı arka üstü yatmıştı. Kırmızı ördek ayakları ara sıra havayı dövüyordu. Ne oluyor, diye martıya doğru gittim. Hayvanın gözleri açıktı. Güzel kafası da ara sıra sallanıyordu.

Sotiri, sırtında kıyıya düşmüş boş bir portakal sandığı ile tepemde gözüküverdi.

— Ne oluyor bu martıya, Sotiri? dedim.

— Ölüyor be! dedi, ne olacak?

— Sahi ölüyor mu?

— Yok, yalandan. Ölüyor işte...

Sotiri, portakal sandığını, geceyi geçireceğimiz iki kaya arasına fırlattı. Tekrar Kalafat'a yetişmek üzere kayalara tırmandı. Bir martı, bir nisan akşamında sırtüstü uzanmış, hâlâ ölmeye çalışıyordu. İçimi bir keder yaladı. Yanından ayrılamıyordum. Martının kafasını ellerime almıştım. Bir avuç deniz suyu getirip ağzına damlattım. Şiddetle kafasını salladı. Bir titredi. Ve öldü.

Yassıada'nın ışıkları yandı. Uzaktan bir taka geçti. Keyfim kaçmış, üzgün, ağlamaklı gibiydim. Canım bir taraftan acı bir türkü söylemek çekiyordu.

Onlar ateşi yakıp topladıkları midyeleri bir teneke üstünde pişirirlerken ben hâlâ martının yanı başındaydım. Kalafat:

— Ne oluyorsun be? dedi. Şair misin, ne boksun?

— Martı öldü de... dedim.

— Martı da ölür, dedi. İnsan ölmüyor mu?

Dünyanın yaradılışındaydık şimdi, insanın ilk zamanlarını yaşıyorduk. Onlar avlıyorlardı, ateş yakıyorlardı. Ben martıya ait bir mersiye yazmış ateşin karşısında okumak üzereydim.

Bütün kabile halkı bana kızmıştı:

— Bu herif çalışmayacak mı? Oturup kayalara düşünecek mi? Martı ölmüş. Onu seyredip bize masal mı anlatacak?

Gündüz güneşin içinde böyle söyleyenler, gece olup da kütükler, çalı çırpı yanınca, öbür tarafta rüzgâr denizi homur homur söyletirken, martılar hâlâ deli gibi bağışırken ben bir türkû, martının ölümünün türküsünü tutturdum. Çalışanları bir üzüntü, bir garipseme, bir birbirine sokulma hissi saracaktı. Sonra bu hal belki de işe yaramaz adamın bir vazifesi olarak tanınacaktı. Bir iki gün ağ tamir edecek, balık tutacak, beceremeyecek, fakat akşamları da onlara üzülop sevinme arzuları veren türküler söyleyemeyecektim.

— Ne susarsın be herif? diyeceklerdi. Hani bülbül gibi öterdin geceleri?..

Ertesi sabah beni balığa çıkarken uyandırmayacaklardı. Bırakacaklardı kendi halime.

Kalafat:

— Ee, dedi, anlat bakalım şu martının ölümünü...

— Martı, dedim, üç adım ötemdeydi. Güneş yeni batmıştı. Doğudan bir mavi karanlık ağır ağır kayalara, çakıllara, çakılardan vücuduma sinmeye başlamıştı.

Kalafat'la Sotiri birbirlerine bakakaldılar.

— Ee, sonra? dediler.

Utandım, sustum.

Ateşin kenarına koyduğum midyeyi aldım. Biraz limon sık-tım. Bir lokma ekmekle attım ağzıma.

Sotiri yanı başıma uzanmıştı. Gözleri uyku içinde, yüzüme dikilmişti. Yine:

— Ee, sonra, dedi.

Kalafat'a baktım. Gözlerini kapamıştı.

— Dinliyor musun Kalafat? dedim.

Cevap vermedi. Sotiri ondan tarafa döndü. Dikkatle baktı.

— Uyudu, dedi, bana anlat.

— Ölen martıyı tanıyordum, dedim. Hani iki hafta önce ölen Tahir'in martısıydı. Başka türlü bir martıydı o. Ötekiler gibi bağırmaırdı. Bir kayanın tepesine çıkar, oradan Tahir'in sandalını gözlerdi. Uçardı doğru Tahir'in sandalına. Surattan da anlardı kerata. Tahir somurtkan adamdı. Pek keyifsizse yanına sokulmazdı. Uzaktan gözlerdi. Pek keyifliyse gelir, sandalın kışına otururdu. Yemlerin kafasını, kılçıklarını, bekçi

balıklarını, ince izmaritleri Tahir fırlatır ona atardı. Ara sıra konuşurlardı da. Ne Tahir onsuz, ne o Tahir'siz yaşayabilirdi. Üç gün sırt sırta rûzgâr esse, Tahir de balığa çıkmasa, martı tenezzül edip de çöp mavnalarına doğru kanat çırpamazdı. Tembel miydi, şair miydi bilmem ki?..

Hikâyem güzel olmuyordu. Farkındaydım. Ama, yavaş yavaş açılacaktım. Ateş kor kesilmişti. Ay çıkmıştı. Baktım Sotiri'ye; kafası düşmüş, o da uyumuştı. Ben bütün gece uyumadım. Martılar simsiyah, ayın altında dolaşıp durdular. Sabaha karşı iskele sancak ışıkları ile durgun suları bize doğru atan bir vapur geçti. Aman ne güzeldi bu vapur sabaha karşı. Kalafat'ı uyandırdım. Vapuru gösterdim.

— Ne güzel, bak, Kalafat, dedim.

— Sen sahiden kaçık mıydın! dedi.

Kafasını bir iki defa salladı. Bir daha vapura baktı. Bir daha salladı. Yırtık paltosuna girip kayboldu.

Varlık, (379), 1 Şubat 1952

Sivriada Sabahı

Su üstü karagözüne sabah erkenden çıkılır. Kalafat, yırtık pal-tosuna girip kaybolduktan sonra uyuyakalmışım. Uyandığım zaman, etraf ışımıştı. İçimde bir sevinç vardı. Gözümü hemen kapadım. Bugün tatildi, mektebe gidilmeyecekti. Ben sanki mektepten bıkmış bir mektep talebesiydim. Yaşım on altıydı. Önümde uzun, güneşli, neşeli bir gün vardı. Bir gözümü aç-tım. Kalafat, olta kutusunu çıkarmış, söylene söylene, paslı bir teneke kutunun içindeki zokaları muayene ediyordu. Öte-ki gözümü de açtım: Sotiri pantolonunu sıvamış, denize gir-mişti. Bir kayanın dibinden bir şeyler koparmaya çalışıyordu. Kolunu pazularına kadar suya sokmuştu. Mintanı ıslanınca o da homurdanıyordu. Gerindim. Ortaya bir “kalimera” dedim. Cevap veren olmadı. Sağdaki sepete elimi attım. Ben de oltamı çıkardım. Bedeni yokladım; sağlamdı. Biraz asılınca, zokayı bağladığım yerden koptu. Kalafat’ın bedeni çürümüş olacak ki, çekip çekip koparıyor, atıyordu. Dönüp bana baktı:

— Bakayım senin zokana, dedi.

Zokayı uzattım. Bir zaman sonra, yüzüme kızarmış gözle-rini atar gibi baktı.

— Bununla mı tutacaktın karagözü? dedi.

— Nesi var ki?

— Daha nesi olacak, dedi. İğneyi hırsıyla çekti; ucu parmağı-na batmıştı. Tuttu, kanı emdi.

— Bu iğne sallanıyor.

— Biraz önce sallanmıyordu.

— Oynamadın ki...

— Ne diye oynayacaktım?

— Karagöz tutulunca lök gibi, beyimiz tuttu diye uslu uslu gelecek değil ya... Kurtulmaya çalışacak. O zaman da görecektin ebeninkini, dedi.

— Biz de daha yokluyorduk.

— Yalan söyleme, bağlamaya hazırlanıyordun.

— Haydi öyle olsun. Ver bir adamakıllı zoka da takalım.

— Benimkiler de paslanmış. Bir tane zor bela sallanmayan buldum.

— Eee? Biz ne yapacağız?

— Hem bir sandalda üç kişi olta atmaz.

— Sotiri atmasın öyle ise.

— Ekmek paramızı sen mi vereceksin?

Sotiri seslendi:

— Usta, elimi kesti midye, çok kanıyor.

— Yeter, çık artık.

— Çok kanıyor, be usta!

— Doktor mu getirecektik buraya ulan, şimdi diner. Dinmezse tütün basarız. Sen çık sudan, bir kere.

— Amma ters herifsin be Kalafat! dedim.

— Tam uykunun tatlı yerinde sen tut, adamı uyandır da, geçen vapuru seyrettirmeye kalk... Ondan sonra uyudum mu sanırsın. Deli mi oldundu? Ne vardı vapuru gösterecek gece vakti.

— Çok hoştu da.

— Hoşsa kendin seyretseydin.

— Hoş şeyi başkalarıyla beraber seyretmek daha hoş olur.

Bana:

— Benim hoşafıma gitmez sabaha karşı vapur seyri.

Sotiri'ye:

— Sotiri! Kanıyor mu hâlâ?

— Durdu usta.

— Sana söyledik.

— Ama çok kanıyordu be usta.

— Kanasın... Ayıklıyor musun midyeleri?

— Ayıklıyorum.

— Ayıkla... Sen geleceğin mi bizimlen, yoksa yumurta mı toplıcan yukarda?

— Siz gidin. Benim tam olta tutacak yerimden kesildi parmağım.

— Sen bilirsin. Sotiri, bana bak. Toplama çok yumurta. Sakın tekleri alma!

— Neden usta?

— Bozuk olur da ondan. Bilmez misin martı üç yumurta yumurtlar da kuluçkaya yatar.

— Ben toplayayım da sonra suda muayene ederiz.

— Peki tazesini nasıl anlarsın?

— Deniz suyuna atarsın. Yüzenini ayırırsın.

— Yüzeni mi tazedir? Yuh ervahına! Ulan kaç defa söyledim sana be, dibe çökeni alacaksın diye?

— Peki usta, unuttumdu.

Bir ara yalnız denizin sesi duyuldu. Sonra:

— Midyeler tamam usta?

— Ne çabuk ulan! Yoksa az mı midye topladın?

— Yok usta, dünya kadar. Siz sandalı kendiniz indirirsiniz değil mi usta? Ben gidiyorum.

Cevap beklemeden Sotiri çekirge gibi fırladı. Yukardan yabancı kerevizlerin içinden bağıırıyordu:

— Ustaaa!... Bir topal tavşan var, yakalayım mı?

— Elbet yakala ulan, daha duruyor musun?

Bir zaman deniz de sustu. Bir durgunluk, bıçak gibi keskin bir durgunluk yaladı denizin yüzünü, sonra.

— Yakaladım usta.

— Semiz mi?

— Tüy gibi be usta, zayıf hayvan.

— Sakın keseyim deme... Tavşanlar da bizim gibi zil desene.

— Eve götürürüm bunu usta, ha?

— Senin olsun, götür... Dişi mi?

— Erkek, usta!

— Kırmızı mı gözünün kenarları?

— Kıp kırmızı usta, tüyleri de boz, güzel hayvan!

— Getir bir göreyim.

— Şimdi inemem, usta. Buraya çalıya bağladım. İnerken getiririm.

— Kaçırma sakın.

— Yok, sıkı bağladım.

Ben:

— Erkek tavşanın gözünün kenarı kırmızı mı olur, Kalafat? diye sordum.

— Yook... Kim demiş onu?

— Sen söyledin ya?

— Ben erkek tavşanın gözünün kenarı kırmızı mı olur, dedim?

— Öyle demedin ama... Demek ben öyle anlamışım.

— Senin anlaman kışlaşmış reis! dedi. Etrafına bir göz attı:

— Ulan!!! diye haykırdı.

Sotiri çok uzaklardan boğuk boğuk cevap verdi:

— Ne var, usta?

— Sana değil, len?

Bana döndü:

— Nerede ise gün doğacak, geç kaldık, dedi. Tamam mı senin oltan?

Küreklerle asıldık. İki çiftte Sivri'nin önündeki akıntıyı zor yarıyorduk.

— Amma da sular var ha! dedi Kalafat.

On adım ötemizde deniz sütlimandı. Ama bulunduğumuz yer âdeta kaynıyordu. Daha ileride denizin yüzünü birdenbire allak bullak eden akıntıya benzer bir çırpıntı peyda oluyor, bu çırpıntı göz açıp kapayıncaya kadar kesiliyor, sonra biraz daha ileride denizin sütliman olduğu bir yerde yeniden meydana çıkıyordu.

— Görüyor musun kolyozu? dedi Kalafat.

— Balık mı bunlar?

— Üstte küçücük, kıraçadan da küçük balıklar, peşlerinde de kolyoz, onun peşinde kim bilir hangi balık?

Martılar ve karabataklar bu, denizin yüzünde zaman zaman sıçrayan, kaynaşan, dalan, yeniden çıkan balık kümelerine doğru hızla süzülüyorlar, batıyorlar, kanat çırpıyorlar, karabataklarla mihal kuşları dalıyorlar, bir deniz üstü canlı sabah kahvaltısı iştahı içinde, bütün canlılar faaliyettedir. Bu, insana bir sabah kahvaltısının iştahlı hali gibi gözüken kaynaşmada-

ki gizli vahşilik hiç belli değildi. Milyonla canlıyı, milyonla canlı kovalıyordu. Mavi denizin üstünde bir damla al gözükmeden yüz binlerce küçük balığı büyük balık yutuyordu. Bin tane mikroskobik hayvanı yutmuş bir tırnak uzunluğundaki binlerce balığı, bir kolyoz yutuyor. Sudan sıçramış kocaman bir kolyozu bir martı denize hiç konmadan havada yakalıyor, gagasında iki defa salladıktan sonra üç kere yutkunarak yarı canlı kursağına atıyordu. Hepsinin arkasında bir küçük orkinos, zaman zaman gökyüzüne sıçrarcasına denizde havalanıp yıldırım hızıyla balık kümelerine saldırıyordu. Büyük bir ziyafet, büyük bir düğün sabahı sarhoşluğu küçük Sivriada'nın etrafında dönüyordu. Birdenbire Kalafat haykırdı:

— Sende, muhakkak sakatlık var yahu! Ne dalıyorsun böyle!

— Şu hale bak, Kalafat.

— Hangi hale yahu?

— Millet boğaz derdinde, sabah sabah.

— Hangi millet?

— Balık milleti.

— Öyle ise sen de ibret al reis. At bakalım demiri de biz de zillliği kıralım.

Demiri atıyorum:

— Aman dikkat et! Akıntı fazla ha! Bir yerine takılmasın demir ipi. Vallahi çeker alır içeriye.

Demir gittikçe gidiyor. İp kurşun gibi ağırlaşıyor.

— Ne duruyorsun? diye bağılıyor Kalafat.

— Dibi bulamadım ki.

— Onu baban bulamamış... Çoktan bulduk dibi. Akıntı sürüyor sandalı, enayi! Bağla ipi! Sar burun tahtasına iki kere! Dikkat et! Elini kaptırmayasın. Tamam! Geçir o halkadan! Oradan... Oradan... Ha! Küpeşte tahtasının deliğinden de geçir! Düğüm at!..

Sandal da, demir ipi de titriyor, sandal durmadan gidiyor gibi.

— Demir tarıyor galiba Kalafat?

İki tarafına dikkatli dikkatli bakıyor.

— Taramıyor, diyor, tam yerindeyiz, olduğumuz yerdeyiz. Baksana etrafına.

— Tarıyoruz.

Yassıada istikametine dikkatle bakıyor.

— Baksana Yassı'ya, diyor, senin gözün benimkinden bozukmuş be!

Bakıyorum, olduğumuz yerdeyiz.

Zokaları parlatıyoruz; midyeleri takıyor, salıyoruz oltalarını suya. Oltalar dakikasında uzaklaşıyor. Sahile doğru uçup gidiyorlar adeta.

— Salma oltayı, yeter! Dur orada. Bir şey vurmuyor mu?

— Yook.

Kendisi ağır ağır oltasını çekiyor.

— Senin yem çoktan gitti balığın karnına! diyor. Dalga geçmeye gelmez arkadaş. Bak benimkine.

Bir yarım kiloluk karagözü iğneden çıkarıp kış altına fırlatıyor. Ben bir tane tutamıyorum. O durmadan balık çekiyor.

— Sen yem yedirmene bak! diyor.

Artık tersliği geçmişti. Acemiliğe gülüyor.

Etrafımızda balık, kuş, daha doğrusu deniz ve gök milleti birbirine giriyor. Güneş uzak kel tepelerin arkasından daha tek sarı ışık salar salmaz, denizdeki kaynaşma bir ihtilal hali alıyor. Kıraçaları istavritler, istavritleri uskumrular, uskumruları kolyozlar, kolyozları palamutlar, palamutları sinagritler, sinagritleri yunuslar, yunusları orkinoslar kovalıyor. Daha doğrusu ben atıp tutuyorum. Kimin kimi kovaladığı, kimin kimi tuttuğu belli değil. Belki de bir parmak kadar çaça, yunus balığını, belki de bir istavrit, bir kılıçbalığını yutuyordur. Bir kaynaşma, bir kıyamet... Hiçbir şey belli değil. Bir şıkırtı, bir oyun, bir bayram, bir savaş alanı...

Kalafat durmadan karagöz avlıyor, ben durmadan oltamın yemini değiştiriyorum. Fenerin yanındaki martıların acı acı haykırışına kafamı kaldırıncı Sotiri'yi görüyorum. O karanlık, fırtınalı gecelerde umutsuz umutsuz çakan fenerin dibine çömelmiş, cıgara tütürüyor.

— Hey, Sotiri! diye bağıriyorum.

— Hop! diyor.

Ben oltayı sarıyor, sandalın küpeştesine uzanıyorum.

Kalafat:

— Mademki elinden iş gelmiyor. Uyu, uyu! diyor.

Gözlerimi kapıyorum. Rüyama Kalafat karagözler fırlatıyor,
Sotiri fenerin dibinden rüyama tavşanlar sıçratıyor.

Varlık, (384), 1 Temmuz 1952

Türk Ülkesi

Gazinsonun birinde Semiramis cazı, ötekinde meşhur tenor Atina Radyosu'ndan Andon Çamakis ve arkadaşları, kitarist Lambo refakatinde... Kulüpte yemekli dans-kotyon ve sürprizler. Sahada gece basketbol maçı, Paradisos'ta mehtap eğlencesi, İndos'ta dans müsabakası...

Bir yaz gecesi, bir cumartesi akşamı, bir sayfiye yeri: Ilık mı ılık, yıldızlı mı yıldızlı, durgun mu durgun.

Ara sıra çamdan, fundadan, defne ve zeytinden, denizden ve karanlıktan, köşk bahçelerinin havuzundan çıkma, yerli, otlak bir lüfer balığının dibinde gezinişiyle fiske fiske denizden fırlama, öldürürcesine serin, gebertircesine kokulu, kim olursa olsun, ne olursa olsun bir mahluk dudaklarına muhtaç bir insanın ruh halini kamçılayan bir rüzgâr... Denizdeki sandalda gramofon, balıkçı kahvesinde hoparlör, genç kız ve oğlan ağızlarında ıslık, her şarkıda bir Maria ve Marika... Bir garip tabiat zevki ve insan zevksizliği ile uçup giden bir gemiye benzeyen bir ada...

Bu kadar anasının gözü bir gecede yalnızdım.

O Türkçe tangolar yok mu, öğreniyorum. O Rumca Zehra'lı, Aspasya'lı, sagapolu ve kardiyalı şeyler yok mu, pöff... O Amerikanca inek böğürtülü "kunduracı, kunduracı!" diye haykıran raspalar yok mu... ööö, böö...

Şöyle iki dişe dokunan, ciğere işleyen söz işitsem, şöyle tatlı, basit, mütevazı sözleri yine öyle tatlı, basitçe ifade eden bir musiki, bir nağme duysam yok mu...

Ağustos gecesinin yıldızlarını dakikada bir kaydıran gök, fısıldayan ağaçlar, havlayan köpekler; balıkçının çektiği kü-

reğin şıptırması, hoparlördeki adilikleri yadırgamışlar da daha pesten, daha derinden, daha sessiz kayıyor yıldız; balıkçının çektiği küreğin sudan çıktuktan sonra düşürdüğü damlaların sesi duyulmuyor; altında oturduğum ağaç durmuş, tıkamış kulaklarını, büzülmüş kabuğuna hissetmemek için. Neredeler ağustosböcekleri? Nerede soğuk fenerlerini takmış uçuşan o ateşböcekleri?

Rakı, şarap ve biraların karşısında, neon ışıkların altında peçete, çatal, istakoz, buz, buz kabı, dekolte, sahte pembe inci, hakiki pırlanta, pudranın koku, pırıltı ve lezzeti içinde, altında eğleniyorlar; yuvarlacık kadınları ile yuvarlacık, pırıl pırıl, refah içinde birtakım tıraşlı erkekler eğleniyorlar.

Gazinoların camı ve perdesi dışında balıkçı aileleri de bu yuvarlak ve zengin velinimetlerinin eğlencesine dışardan da olsa, seyir bile olsa katıldıkları için memnunar.

Bir balıkçı karısı, ötekine:

— Aspasya, bak sizin kiracılara...

Kiracılar şimdi, birdenbire kıpkırmızı yanan ışıkların altında veryansın ediyorlar sambayı.

Yol boyunca bu kadar taşkın, bu kadar kendine has, bu kadar mahsus zevkten adım adım uzaklaşırken, bir yapı yerine düştüm. Yapı bir kenarda potrelleri, demir telleri, beton sütunları ile şimdilik bir garip harabe halinde. Köşeye tahtadan, küçücük bir kulübe yapmışlar. Bekâr işçilerin barınmaları için herhalde; dışardan küçücük, şirin ama penceresiz bir yapı. İçerisini sonradan gördüm. Üst üste karanlık ve dar kerevetler koymuşlar, koğuş haline getirmişler. İçerde, penceresiz, dört köşe odanın içine, otuz beş kişiyi yığıvermişler. Bereket ki kocaman bir kapısı var. İçerideki ter ve insan kokusuna dışarının yaz gecesi su gibi girip çıkıyor. Bu yapının önüne gelince bir bağlama sesi duydum. Ara sıra sessizce, “Yaşa, varol aşık!” diyen sessiz sesler işittim. Çömeldim. Dinledim. Aşık hep yaylanın ve ıssız dağın insanının kelimelerini söylüyordu. “Yar” diyordu. “Kaza, kader” diyordu. “Merhaba” diyordu. “Ölü” diyordu. “Vardım” diyordu. “Zeval” diyordu. “Dağa sordum” diyordu. “Dağ ses verdi” diyordu. “İssız” diyordu. “Gurbet” diyordu. “Tevrat, Zebur, Kur'an, İncil” diyordu.

Bir aralık, dışarıdan birinin, kafasını tahta kulübenin yüzüne yaslayıp gece yarısından sonra ıssız bir yerde mehtap seyrederek gibi dalmış gitmiş bir adamın, geldiğini mi aşığa haber verdiler, bilmem. Belki de aşık kendi kendisine, bana hitap eder gibi konuşuyordu. Belki de kitapların bile düşman edemeyeceği bir insanlık olabileceğini önce hesap edemedi. Bir dinsiz insan olarak dinleyemeyeceğimi, sezemeyeceğimi sandığı insanlığıma söylemiş gibi;

— Tevrat ile, İncil ile, Zebur ile, Kuran ile geldin ise, merhaba! dedi.

Aynı kitabın bile insanları birbirine düşman ettiğini bilmiyorlar mıydı? Bir kitapsızın insanlık duygularıyla aşığı ve aşıkların meclisini sambalara, rampa, raspalara, rumbalara değişmeyeceğini bilmiyorlar mıydı? Yeni dünyaların, yeni zevklerin, yeni hususi olmayan eğlencelerin düşmansızlıklardan doğacağını bilenler, penceresiz kulübenin içinde incecik bir tek telden yeni dünyalar, yeni zevkler, yeni duygular pazarını, top kumaşlar gibi açmışlardı. Dinle duyduklarını, bir dinsizin dinlediğini ve duyduğunu da sezmiş gibi, sereserpe, bile bilmeye; atatuta tek telde konuşan aşık, bir aralık kızmış gibi yaptı.

— Kitapsıza merhaba! dedi.

İçim sevinçle doldu. Yakın kahveciye içerde kaç kişi olduklarını sordum.

— Otuz beş kişi, dedi.

— Ya! dedim, ayrılıyordum. Orta boylu, tıknaz, total yapı sahibi, arkamdan seslendi.

— Ne yapacaktın sayılarını? dedi.

— Hiç, sordum, dedim.

— Söyle söyle hele?

— Birer gazoz ısmarlayacaktım da...

— Sana tuzluya oturur! dedi.

Kahveci döndü, emretti:

— Götür onlara otuz beş gazoz! dedi.

— Var ol Mehmet Bey, dedim. Yapında aşık parmağı var, zeval görmez, dedim.

— Geçen akşam ben de dinledim, dedi. Güzel okuyor, güzel çalışıyor oğlan; çobanmış, okumak yazmak bilmezmiş...

— Biz biliyor muyuz, Mehmet Bey? dedim.

— Bilir geçiniyoruz a! dedi.

Rakısını kadehine doldurdu. Erzurumlu Ermeni kahveci, hoparlörü açtı. Pis tango:

Kıskanç değilim fakat

Başkalarına bakma

Beni çıldırtacaksın

diye haykırmaya başladı.

Gittim bir ağaç altına oturdum. Balıkçı küreğinin şıptısını duymaya başlamıştım. Arada bir sazın sesi de geliyordu. Sırtımı verdiğim ağaç da kımıldamaya başlamıştı.

Nasıl oldu bilmem, birdenbire, sanki bir uçaktan bütün bir Türk ülkesini bir anda kavramışım gibi oldum. Ne sabahleyin okuduğum pis gazete, ne hocasını öldüren kavruk delikanlı, açıkçası şu İstanbul, daha doğrusu şehir denen bina ve insan, iş gücü, politika, gazete, tiyatro, sinema, radyo, dedikodu âleminden öte bir başka Türk varlığını yaşayan varlığımın ölünceye kadar benimle beraber olacak ruhumla duydum. Bu, o yüz bin satan gazetelerin, adi romanların çirkin ve meşhur sesli radyo hanen-delerinin, ümitsiz, gününü gün etmeye çalışan politikacıların gürültüsünden sezilmeyen bir musiki gibi bir şeydi. Aman yarabbi, ne güzeldi bu Türk sesi! Aman Yarabbi, neler söylemiyordu! Dağ, yayla, kır, orman, aç, hasta, bakımsız, bilgisiz cahil bir kalabalık şeklinde gösterilmek istendiği zaman, öyle olan insanların bulunduğu memleketti. Ama orada sesler vardı ki, hakikat denilen şeyin belki de aslı o seslerdi. Birdenbire akşam oluyor, keder basıyor, bilgisiz, cahil, aç ve hasta adam, ormanın kenarındaki çimenlere oturuyor ve kara koyununa meçhul bir sevgiliden kavalıyla söz açıyordu. Bu sözde bilgi, bu sözde...

(Ne söylesem boş, ne söylesem anlatamam artık, iyisi susayım, bitireyim hikâyemi.)

Yandan Çarklı

Bir çavdar ekmeği ile kırk kuruşluk kaşar peyniri aldım. Vapurun bomboş bir kenar kanepesine, birinci mevkiden sızan ışıkların ilk pencere arası loş bir yerini seçerek oturdum. Akşam yemeğimi yedim.

Ölesiye yalnız, ölesiye mesudum. İçim kalabalık çekiyor. İnsanlar çekiyor. Çocuklar istiyorum: Haşarı, sarışın, esmer, edepsiz... Seyahatler çekiyor içim. Dünya yüzündeki tuzlu surlarda ışıklı vapurların gittiğini, Paris'te kırmızılı, yeşilli, turunculu işaret fenerlerinin bulvarlar boyunca akan köhne taksilere sis içinde yol gösterdiklerini; caddelerde, meydanlarda gotik binaların kayalar misali yükseliverdiğini; bisikletine tünemiş genç bir kadının türkü söyleyerek geçtiğini, pırıl pırıl matruş bir adamın pırıl pırıl bir bıçakla bonfile kestiğini; yalancı inciler içinde dolgun bir kadının Napoli'de, şarkılı bir kahvede fıstıklı dondurma yediğini; tayyare meydanlarının lokantalarında konyak içerek garip valizleriyle yolcular bekleştğini; bir üçüncü mevki vagonda yaşlı bir adamın şehir içlerinden tren geçerken, gençken oturduğu kahveleri tanıyarak titrediğini...

Yandan çarklı, suları döve döve köyüme götürüyor beni. Evimde anam, köpeklerim bekliyor. Şimdi kafasını koymuştur kuyruksuz, balkonun tırabzanına. Gökyüzünde yıldızlar var, sayısız. Kimisi kayıp gidiyor. Kimisi ne zamandır bakıyor kim bilir?.. Öpmek istiyorum. Dudaklarımı çavdar ekmeğine sürüyorum. Üst çene kemiğimde kalmış tek dişimle kaşar peynirini koparmaya çalışıyorum. Kaçıyorum dişimin altından.

Yandan çarklı durdu. Bir iskeleye insan boşalttı. İnsan aldı, insan!.. İnsan!

Her şeyin fakir elbiseleri gibi lime lime, nem almış sıvalar gibi parça parça döküldüğü zaman, yalnız sen varsın insan. Yalnız sen varsın. Yalnızlığımın, ihtiyarlığımın, sevimliliğimin, egoizmimin ortasında daha dün şehvetle sarıldığım, kokusundan haz ettiğim; yıldızları, yandan çarklıyı, derin suları, heykelleri, gotik binaları, ağaçlık تنها yolları, pek sevdiğim yeşil yeşil, kırmızı kırmızı, turuncu turuncu yanan işaret fenerlerini geride bırakıp, sana, yalnız sana âşığım.

Daha dün dudaklarını, tüylü kollarını, ağzını, kirli dirseğini; şeftali, kaşar peyniri, ekmek, kavun kokan avucunu, memeni, gözünü öpmüştüm. Şimdi kaçırıyorsun benden, soğuyayım istiyorsun, soğuyup de gebereyim. Yok anam, yok! Yok hayatım, yok! Kafamın içindeki tenhâlığı, halimdeki yalnızlığı, karaciğerimdeki hastalığı, canımdaki kudretsizliği, sinirlerimdeki derin derin uyku ihtiyacını bahane edebilir, sana da giderayak lanet şarkıları yazmaya çalışırım. Kim bilir belki de güzel bulanlar olur. Olur, olur ama, gönlüm hâlâ sendedir, sende. Şimdi parklarda uyumuş çocukların, ihtiyarlarıyla benim gibisin. Benim gibi. Değil, “ben” sen, hiçbir şey seni sevmekten beni alıkoyamaz.

Bir çocuk geldi. Sakız leblebisi satıyormuş, çağırdım. Birden hatırladım ki, daha evveli gün üst çeneden dört diş çektirmiştim. Bekliyorum, oraya yenileri takacağız. Takmalarını... Onlarla da bir müddet kemireceğiz dünyamızı. Bir müddet onlarla da günümüzü gün etmeye, yandan çarklı vapurlarda yıldızlara karşı insanları aşkla, şehvetle sevdiğimizi hatırlayarak, insan olduğumuzu unuttur gibi hatırlayarak...

— Bana bir çay söyle, oğlum.

— Peki amca.

Ne kocaman kafası var keratanın. Ne renksiz yüzü var, sevimsiz çıyan gözleri var bu hastalıklı oğlanın. Çoktan uyumuş olmalıydı. Çoktan kediye koynuna alarak uyumuş. Yukarıdaki güverteden birkaç aylık bir çocuk viyaklaması geliyor. Bir dostun Mehmet'ini hatırlıyorum. Onun da ağzı benimki gibi şimdi, dişsiz. Ama benimki gibi cıgara değil, mis gibi kokar mı sana!..

Şu vapur yolculuğu olur şey değil. Kısasında iş yok. Uzun matrak, uzun fiyatlıdır. Vapur uzak memleketlere doğru

dümen kırarken yolcular arasında birdenbire bir dostluk peydahlanır. Gençliğimde bir kadın tanıdım. Binmiştik bir İtalyan vapuruna, Marsilya'ya gidiyorduk. Birinci günü kaptanla, ikinci günü ikinci kaptan ve bir yolcu ile, üçüncü günü benimle ve Pire'den vapura binmiş bir Sicilyalı ile, aynı günün akşamı bir gemici ile, gün ağarırken ihtiyar bir İngilizle doyasıya ahbablık etmiş; hatta yeniden ikinci kaptan ve benimle, yeniden Sicilyalı ve gemici ile dostluk tazeleyerek Rum gelini Marsilya'daki nikâhlısına teslim etmiştik. İnanmazsanız yemin etmekten başka ne yapabilirim? Herkes kadını mahkûm etmeye çalıştı. Hiçbirimiz muvaffak olamadık. Rıhtımdaki nişanlıya da, hepimiz güvertenin korkuluğuna dayanarak tatlı tatlı güldük. İkinci kaptan komplimanlar yaptı. Bugün yandan çarklıda onu hatırlarken eskisi gibi gülmüyorum. "Hey aslan Rum gelini, yaşayasın! Ölemeyesin, dert görmeyesin!" diyorum.

Korent'den geçerken, nasıl da yaslanmıştın ikinci kaptanın koluna, Stromboli önünde akşam olurken, nasıl da belime kolunu sarmıştın. Sağ olasın, hiç ölemeyesin kadınım!..

Bir başka sefer Köstence dönüşü bir gemici çocuğunu karanlık güvertede başım dönerek öpmüştüm. Yine böyle sert poyraz esiyordu. Yine hışır hışır suları dövüyordu pervane.

Dur yandan çarklı, dur! Köyüme geldik, ineyim.

Seçilmiş Hikâyeler, (42-43), 1952

Pay

Gelen adam kara bıyıklı, yağız, haşin bir adamdı. Kapıdan hızla girdiği halde, reisin gözünü görür görmez durakladı. Ağır ağır yürüdü. Üç dört tayfa ile reisin oturdukları masanın önünde durdu. Ötekiler hiç orali değillerdi. Hesaplarına dalmış gibiydiler. Adam kararını vermiş bir halde bir adım daha attı.

— Baksana bana efendi! dedi.

Hepsi birden dönmüşlerdi. Dört tayfanın en irisi kaşlarının altından bakıyordu.

— Baktık sana! dedi reis.

— Neden bize bir buçuk lira düşüyor da...

— Sen kayıkta mıydın?

— Değildim.

— Küreği sen mi çektin, ağı yıkayan sen misin?

Kaşlarının altından bakan iri tayfa:

— Sen bana baksana "Menco" dedi. Sen bir daha bizim kayığa gelme.

— Sen karışma. Sana ne oluyor? Burada reis var.

Reis:

— O benim adamımdır. Tayfaya o karışır. Gelme dedi miydi, gelemezsin. Yarın sabah görmeyeyim seni.

— N'olacak. Tayfa mı ediyorsunuz sanki? Başka kayığa giderim. Ama beninkü hakkımı da isterim. Ufacık çocuklarla bir utmayın adamı. Ben konunu bağlayamayan Hasan'la bir miyim? O da bir çocuk lira olsun, ben de. Bu hak mı?

Reis:

— İştibak-ı kâinatın şifası olmayacağı, anlaşıldı mı?

— Anladık, gelmeyeceğim. Zaten çağırırsanız da gelmem.

Ama bu kadar...

— Ne istiyorsun? Sen hesap bilir misin?

— Ben hesap mesap bilmem.

— Bilmezsen ne diye dırlanıyorsun?

— Ağzını topla. Sen zırlıyorsun. Ben hakkımı istiyorum.

— Hadi oradan Menco sen de!

Sobanın yanında oturmuş ağzında bir garip pipo bulunan ihtiyar adam, yanındaki uzun boylu birisine:

— Adamın hakkı var ama... demiş bulundu.

Ötekiler hemen:

— Sen bizim kayıktan mısın, sana ne oluyor?

— Bana bir şey olmuyor ama, ayıp! Herkesin hakkını yemeyin.

— Onu bize söyleyeceğine, sen koynuna doldurduğun kol-yozların hesabını versen daha iyi edersin.

— Ben hırsız mıyım?

— Hem de halisisin. Sen değil miydin geçen sene, tam kayıktan çıkarken bizim reis belindeki kuşağı çözüvermişti de, hani bir teneke kolyoz çıkıvermişti koynundan. Kimdi o, sen değil miydin? Otur oturduğun yerde. Pipona izmaritleri doldur da içmene bak.

İhtiyar adam piposunu ağzından çekmiş, tütün tabakasını çıkarmış, içini masanın üzerine boşaltmış;

— Senin baban böyle tütün içer miydi, bak hayvan oğlu hayvan! diyordu.

Ama şimdi herkes gülüyordu. Hakkını aramakta olan yağız, kara bıyıklı adam da bir dakika etrafına bakındı. O da başladı gülmeye.

Reis birdenbire onu çağırdı:

— Bana bak Mevlüt Efendi, dedi. Al şu lirayı. Ama yarın sabah sakın geleyim deme.

— Gelmeyiz oğlum, gelmeyiz.

— Öyle bir gelirsin ki, güle oynaya. Taş atıp da elin mi yoruluyor. Bana bak Hasan, sakın çağırma bunu.

— Hadi zararı yok! Erkeklik bende kalsın. Ben çağırayım da isterse gelmesin.

Bir lirayı masanın üzerinden hâlâ almamış olan yağız adam, sobanın kenarındaki sandalyeye oturdu. Bir cıgara yaktı. Lirayı bir türlü alamıyordu. Ötekiler kenarda duran liraya bakmıyorlardı bile. “Gel al” da demiyorlardı.

Adam kahveciye kahve ısmarladı. Parasını vermek istedi. Reis almaması için kahveciye işaret etti.

Yağız adam ellerini dizlerine bastırarak ayağa kalktı. Hasan dedikleri iri tayfa, lirayı masadan kapıldığı gibi tam o kapıdan çıkarken cebine attı. Dışarıdaki kalabalık çoktan dağılmıştı. Reis cebinden bir miktar daha para çıkardı. Kahveleri ödedi, çıktı.

Pipolu adam reis kapıyı kapar kapamaz başladı:

— Kedi için cebime iki tane balık korum, adım hırsıza çıkar. Herifçioğlu bir vuruşta beş yüz lira vurur, ismi "Kara Vokiri"dir; dinine yandığımın dünyası!

— Ali Dayı be. O cebini hangi terziye yaptırdın? Bir teneke balık alıyor be! Aşkolsun yapan terziye!

— Bana bak ulan! Şimdi dininden imanından başlatırsın ha. Sen de hırsız muavini değil misin? Soyun bakalım elin fukaralarını iki pay fazla alacağız diye. Enayi oğlu enayileri! Allah sizin yanınıza kor mu sanıyorsun? O para yarar mı insana?

İri tayfa ensesini tokatlayarak:

— Bu enseyi o paralarla yaptık Ali Çavuş.

— Bak sıkılmadan söylüyorsun da.

— Bana bak Ali Çavuş. Biz kimseyi soymuyoruz. Onlar kolan çekiyorlar. Karadan. Kolan çekmek nedir be? Dans etmekten farkı ne ki?

Ayağa kalkmış, yan durmuş, bir ayağını geriye atıyor, sonra ötekini yanına getiriyordu. Aynı hareketi birkaç defa yaptı.

— Ellerini bile sürmüyor herifler. Na böyle; rap rap! O çalışsın bu kadar. Alsın bir buçuk lira, biz de alalım bir buçuk lira, reva mı bu? Kim ağları yıkıyor? Kim düzeltiyor? Kayık gelir gelmez hepsi tüyüp gidiyorlar. Gidip biraz yardım etseler ya. Hepsi kahveye doluveriyor.

— Onlar olmasa ağı nasıl çekersiniz?

— Yedi tane Heybelili İstavro gibi adam ver bana. Otuz kişinin yaptığı işi yapsın. Payını da tam alsın, yağma yok. Elbette biz onlardan bir pay fazla alacağız.

— İki pay almak zaten hakkınız. Ona bir şey diyen yok, ama siz öyle yapıyorsunuz ki...

— Ya ne yapıyormuşuz?

— Çocuklara dörtte bir pay, sessiz sedasızlara yarım pay, şöyle biraz kafa tutana bir pay veriyor, artanı yine pay ediyorsunuz.

— Hadi bırak numaraları. Ama hepsinin de cebini yoklasan ikişer kilo balık vardır.

— Kim demiş sana? Kolancı nereden aşıracak balığı? Yardım için kayığa girse, herife hırsız diyorsunuz. Size bakıp o da iki balık cebine koysa... Sen misin koyan? Sonra da "Bize yardım mı ediyorlar kayık yanaşınca?" diyorsunuz. Bırakmıyorsunuz ki yardım etmeye.

— Nasıl bırakmıyoruz?

— Bırakmıyorsunuz. Baktınız ki herif çalışkan. Bir pun-duna getirip cebine balık bile koyuyorsunuz ki bir daha lanet olsun kayığa girene diye herife tövbe ettirmeye.

— Sen onu bırak Ali Çavuş, sahi şu cepleri nerede yaptırdın?

— Ulan hani cep, gösterece?

— Yarın sabah yırtık pardösünü giydiğin zaman gösteririm.

— Göstermezsen?

— Arap olayım!

— Göstermezsen ama ben sana göstereceğim ananın bilmem nesini!

— Sende gösterecek bir şey kalmadı ki?

— Anan bilir.

— Ali Çavuş kızma be. Yak bir cıgara.

— Pipo içiyoruz.

— Çek ağzından o boku da, adam gibi bir cıgara iç!

— Sen çıkar ağzından o dediğini. Ne cıgarası o?

— Ha şöyle, imana gel!

Ali Çavuş'un suratı bir lahzada yumuşayıvermişti.

— Bizim kayığa alayım mı seni Ali Çavuş?

— Sahibi be Hasan alsana.

— Alırım ama, cepleri sökmek şart.

— Namussuzum yalan be.

— Nasıl yalan Ali Çavuş? Ben gözümle gördüm.

— Vallahi kedi için almıştım balıkları.

— Peki peki, Ali Çavuş. Söylerim Kara Vokiri'ye. Ama sandaldan çıkarken üstünü ararız. Bak bu şartları.

— Ulan kayık da sizin olsun, balık da. Ben gelir miyim sizinle be! Ben bugüne bugün...

— Orman bekçisisin değil mi?

— Elbette ya. Bize yakında silah bile verecekler.

— Geçen seneden beri çamlarda kozalak kalmadığının farkındasınız çocuklar?

— Sahi be, ne oldu o canım kozalıklara?

— Vasil'in fırınına sorun.

Ali Çavuş, kozalak lakırdısı başlar başlamaz sessizce bulunduğu yerden kalkmış, Vasil'in fırını lakırdısı bitip de kahkaha başlamadan çıkıp gitmişti.

Varlık, (385), 1 Ağustos 1952

Korentli Bir Hikâye

NOT: Geçenlerde bir Yunan hikâyecisi ile tanıştım. Pek seviştik. O bana hikâyelerini okudu, ben ona. Sonunda bir anlaşma yaptık. Aramızdaki bu anlaşmaya nazaran o benim hikâyemi okuyacak, aradan yirmi dört saat gibi muayyen bir zaman geçtikten sonra konuya ilişmeden istediği gibi yazacak, –isterse aynen de alabilir– imzasını atmakta bağımsız olacak. Ben de onun hikâyelerini aynı şartlarla yeniden yazacak veya aynen alacağım. İmzamı atmakta da serbest olacağım. Her hikâyenin başına böyle bir not koyup koymamakta bütünlemesine bağımsız olacağız. Ben bu Yunanistan'ın bir nahiye merkezinde geçmiş hikâyeye –okurken de anlaşılacak ya– hiçbir not koymadan imzamı atmayı uygun bulmadım. Onun ne yaptığını bilmem. İsteddiği şekli ihtiyar edebilir. Dostumun başka hikâyelerini yirmi dört saat önceden okuyup yeniden yazdığım zaman böyle bir notu ister korum, ister koymam. Bütününü “adapte” edebilirsem hiç lüzum görmem. Ama bu hikâyedeki gibi “adapte”si bana güç gelirse, ister istemez böyle bir not koymaya mecbur kalırım.

Nahiyeye ilk geldiği günleri çok iyi hatırlıyorum. Paçası yenmiş pantolonu, dar ceketi, süzük çehresi, düğüm yeri yağlıca kravatı, sokakta bir kara oğlanın fırçasıyla ayna gibi parlatılmış yer yer kahverengi, yer yer çikolata ayakkabıları, rüzgârda mendil misali titreyen pardösüsü gözlerimin önünde bugünkü gibi.

Nahiye müdürleri bir, ilkokul öğretmenleri iki, –başkaları da vardır ya, onları sırası geldikçe anarız— bu iki tip insan, ilk temasta sevimsizdirler. Neden böyledirler, diye düşünürsek buluruz: Halkla, çocuk kendisini idare için başına getirilmiş

insanlara karşı içlerinden çok dışlarını verir, bilgilerinden çok bilgisizliklerini gösterir, dostluktan ve sevgiden çok beğendirmeyi ve seilmeyi imtihan suali gibi ortaya sürerler de onun için. Karşılığını göremezlerse aralarındaki münasebet alelade, lakayt tavrını takınır. Fakat o zamana kadarki ilgi ve hareketten bir şey anlamayan idareci kendine üstün süsünü vermiş, bu süsü bir rozet gibi yakasına ilıştirmiştir. Halkın arasında gökten inmiş bir acayip mahluk gibi gezinir durur. Ona süsün ve taktığı rozetin çirkin bir şey olduğunu anlatmaya imkân yoktur. Nahiye müdürü ile başöğretmen için her insan bir çocuk, yahut da kendine kâğıt imzalatırken önünü ilikleleyen, elini öpmeye kalkışan biçare bir adamcağızdır.

Bununla nahiye müdürleri ile başöğretmenlerin kötü insan olduklarını söylemek istemediğimi bilmenizi rica ederim. Çoğu iyi insanlardır. Bu süslerinden ve düzenlerinden öte pekâlâ insanlardır. Ama ben, ilk nazarda ne kadar sevimli gözükürlerse gözüksünler, onlarla ahbaplık etmekten hoşlanmam.

Nahiyeye yeni gelen bu müdürü sokakta ilk defa görür görmez sevmiştim.

Şurasını söylemeyi unuttum: Kendilerine ne kadar süs verirlerse versinler, vazifelerinde doğru insanlarsa, halk için, çocuk için korkulacak bir şey yoktur. Onların bu hali zahiridir. Vazifelerinde belki bazen fazla bile dürüsttüler. Kabahatleri nahiyeelinin ve mektebin insanını anlamamış olmalarıdır. Bu da çok mühim bir şeydir, ama dürüstlükten daha mühim sayılmaz.

Uzattık değil mi? Kısası; bizim nahiyemizin müdürünü, sessiz, münakalatsız, atsız arabasız nahiyenin sokaklarında ilk gördüğüm zaman sevmiştim. Her ne kadar ben onunla fazla ilgilenemiyorsam da, nahiye ile ilgimi muhafaza ettiğimden—yani kahvelere çıkıyor, balıkçılarla konuşuyor, madamlara kalimera, kalispera diyordum— yeni müdür beyin dürüst, namuslu bir adam olduğunu ışıtiyor, “Aferin şu pantolonunun paçaları pörtüklü delikanlıya...” diyorum.

Öteki müdür ne korkunç adamdı. Hele ne merhametsizdi. Fukara görmez mi tüyleri diken diken olurdu. Zavallı gördü mü eski komiserliğini hatırlar, veryansın ederdi. Zengin karşı-

sında değişir; ciddi maskesini takar; icabeden yerlerde icabetiği kadar sinirlenerek, yapılan işe ve kendisine önem verilmesini isteyerek, her meseleyi hallederdi. Evet, onun da hakkında bir şey söylememişlerdi. Kanundan, nizamdan ayrılmamıştı. Ama kanundan şöyle bir parça ayrılabilsem, emekliliğime üç sene kaldığını bir unutabilsem diyen halini, belki de ben böyle tefsir ederdim.

Yeni nahiye müdürü beyle nerede ise ahbap olmak üzereydim. Severim dürüst adamları. Yol göstermek ne haddime; ama benim de kendime göre nahiye hakkında söylenecek bir iki lakırdım vardır. Mesela şu güzün vakit vakit, küme küme gelen kuşları ökse ile tutmayı acaba mevzuat yasak edemez miydi? Şu iki tane mazlum sokak köpeğini aşılandırıp –yüz bin drahmi vergisi olmasa bahçıvanların, hatta benim bahçeme alabileceğim hayvanları– zehirli köftelerle öldürtmese... falan filan gibi. Yoksa benim nahiyeye şöyle etmek, böyle etmek, asfaltlamak, ağaçlar diktmek, kanepeler kurdurtmak, güzelliğini bozdurtmamak; bir otel, bir fırın, bir hamam yapılmasını sağlamak gibi projelerim yoktu. Kendisi herhalde bu gibi işleri benden iyi bilirdi.

Ben işte böyle, bir iki insanla, bir iki hayvanı felaketten kurtarmak için nahiye müdürüyle ahbaplığı kararlaştırmıştım. Ama o günlerde bir bayram münasebetiyle bütün güzel rozetlerini takmış karşımda görünce “Dur bakalım, ne söyleyecek de ondan sonra...” diye bekledim.

O kadar beylik, o kadar bilmeyerek çalma, o kadar huluskâr ve o kadar nahiye ile ilgisiz –bütün bunları o kadar samimi ve hararetle bir şekilde inanarak, büyük vatanperver sözler söylediğine emin olarak– laflar etti ki, benim en küçük bir sözümün ona ne kadar gülünç geleceğini düşündüm, irkildim, şaşırdım, ürktüm. “Ya ahbap olsam halim nerelere varırdı?” diye kendi kendime sordum.

Söylediği laflardan hiçbirinin bir nebzecek samimi, bir nebzecek mahviyetkâr, bir nebzecek eğilir bükülür, nahiyeye faydası dokunur ciheti yoktu. Boş, büyük lakırdılardı.

Hani bu laflar da söylenebilirdi belki. Bir nahiye müdürü belki de böyle laflar da söylemeliydi. Ama hiç olmazsa azıcık

söylediklerinden sıkılan bir hali olmalı değil miydi? Olmazsa, söylediklerine kendisinin de pek inanmadığını ihsas etmeli değil miydi? Hem böyle sözler nahiye müdürlerinden çok, valilere yakışırdı. Şöyle az buçuk mürekkep yalamış bir insanı böylesine üç nutuk çılgına döndürür. Vatanperveri vatansız, gülümseyeni ağlar, bakanı kör, demokrati diktatör edebilirdi. "Allah saklamış beni!" dedim.

Ama yine uzaktan uzağa, onun dürüst bir memur olduğunu duyarak, sevdim. Aynı pantolonlar, aynı pardösü, aynı ayakka-bılarla iki sene onu kardeşane seyrettim. Yalnız kravatını değiştirdi. Gömleklerine de yarım kola yaptırıyordu.

Nahiyede birdenbire tuhaf bir değişiklik oldu. Hemen hemen bir nahiyeye hücum! Yazın havası güzelmiş, arsaları ucuzmuş diye bir zevksizler akımdır başladı. Bir yapı merakıdır aldı milleti.

Bu arada nahiye müdürü evlenmiş, çocuğu bile olmuştu. Ben artık onu pek görmüyordum. Nakli hane etmiştim. Yalnız yine, senelerce oturduğum bu kasabaya ara sıra yolum düşmeden de gidip gelirdim. Nahiye müdürü beye dair hiçbir dedikodu kulağıma çalınmazdı.

Nahiyeye gelince, gitgide, tiroid guddesi çok faal oğlan çocukları gibi biçimsiz bir şekilde uzuyor, büyüyordu. Zevksiz ama muhteşem villalar, köyümün köy, Korent Gölü manzarasını Juan les Pins karikatürüne benzetebilmek gayretiyle didinmesine rağmen bir acayip, adeta topraktan doğan bir mukavemet, köyümden o balıkçı köyü havasını bir türlü gideremiyordu. Yine yeşil yosunlu, insan ayağı değmemiş gibi yokuşlar nar ağaçlı, mimoza sarılı, köçayemişi dallı, yabani nane kokuluydu. Yine at kestanelerinden pırıl pırıl kahverengi meyveler, تنها yollarda potinlerimizin ucuna düşüyor, çocuklar, yine onlarla saatlerce futbol oynuyorlardı.

Birdenbire günlükkokulu serin avlulara düşüyor, birdenbire bir kır kahvesinin kuyu çemberinde Bizans yazısı okunuveriyor, yine bir dönemeçten dönünce asırlık bir minicik kilisenin bahçesine giriyor, ihtiyar, kambur, boğum boğum bir zeytin ağacında bir çan asılı duruyordu. Sonra yine birdenbire bir manastırın kapıları, avluya açılan dizi dizi odalarının önündeki

kaldırımında siyahlar giymiş, tadı hâlâ konuşusunda fıkırdayan bir yetmişlik Rum kadınına rastlıyorduk. O betondan, çirkin, münasebetsiz villaların iki zengin zevksiz Yahudi matmazeli tarafından muvakkaten getirilip küçük kilisenin yanına âdeta mukayese edilmek, hatta mukayese bile değil de, bu küçük kilisenin şiir gibi halini, geçenlere iyice anlatmak için konulduğu zehabıyla ikisini birlikte bir araya getiremiyor, hatta o çirkin yapıyı çoğunca göremiyorduk bile. Onun yerinde kafamızda hâlâ, çoktan yıkılmış bir kartopu ağacı ile bir defne vardır.

Yapı sahipleri amma da inatçıydılar ha! Köyümün havasını değiştirmek için bahçe düzeltmek, arazi tesviye etmek bahanesiyle yırtınıp duruyorlardı. Kazılardan çıkan molozları denize döktürebilmek için paraları vardı. Tabii yapı sahiplerinin, ama dedim ya, köyün havasını değiştirmek en büyük emelleri olduğu için adam tutup araba getirtmek, günlerce beklemek de işlerine gelmeyince, kim bilir kimin “ben görmüş olmayayım!” göz yummasıyla bu moloz çimenlerin, yosun bağlamış tenha ve güzel yolların üstüne öbek öbek oturtuluyor, biraz mırın kırın eden olursa; gözleri ve içi uzak memleketinde, esmer ve dalgın bir işçinin eline ufak bir el silindiri veriliyor, güya tesviyesi yaptırılıyordu. O çam sakızlarının akmasıyla, çam iğnelerinin çürümesi ve kocayemiş meyvesinin balıyla asfaltlanmış iki bin senelik, yağmurda mis gibi sakız, nane, zeytin, reçine, atkestanesi, defne ve toprak kokan yollar, çamur içinde kalmıştı. Yol çimenlerinin bile söküldüğü oldu. Yalnız bacası için sekiz milyon drahmi harcadığı rivayet edilen bir Hollandalı, evinin bahçesini miri çimenlerle süsledi. Çamların, zeytinlerin –o defne ve kocayemişler, naneler, devedikenleri, kartopları filan, adam yerine sayılmaz– bile birçoğu, yapılara zarar vermesin diye önce diplerine kireç kuyusu açılarak, buna mukavemet edince bin senelik dallar yer yer budanarak, yine canını muhafaza eder de kurumazsa üç beş gün kötü kötü, düşman düşman bakılarak ve bir gece gövdesine bir halat bağlanıp inim inim iniltilerek, ne olursa olsun devrildi.

Böylece birçok şeyler oldu.

Ama dediğim gibi, bütün bunlara rağmen tabiat; toprak, bin senelik ağaçlar, küçük kiliseler, çan kuleleri, çanlar, manastır-

lar, koylar, çamurdan kendilerini koruyabilmiş yosunlu yollar, sanki ayaklanmışlardı. Hiçbir şey değıştirtmiyorlardı. Bu mukavemet hareketine sükûn içinde, gülümseyerek karışmış gitmişlerdi. Onlara iştirak eden ben vardım. Balıkçı Komyanos vardı. Dul madam Hrisopulos vardı. İşte birkaç kişi daha vardı, o kadar. Değişenler çok oldu. Saymakla tükenmez. Hiçbirine şaşmadım. Ama nahiye müdürüne şaşıtm. Bileğinde altın kol saati ile, kısa ipek gömleklerine, Avrupa işi kravatlarına bakıp durdum. Aldığı karının drahomasıyla yaptığını söyleyenler çoktu. Kışın sırtındaki paltoyu artık ne dıramudana, ne de levanti rüzgârı uçurabiliyordu. Palto ağır ağır, tiyatro perdeleri gibi açılıyor, eteklerine kurşun dikilmiş gibi en sert rüzgârda güçlkle kımıldıyordu.

Varlık, (389), 1 Aralık 1952

Kırlangıç Yuvasındaki Kadın

Bir kırlangıç, bütün bir yaz ayı boyunca iki milyona yakın kumuç, tatarcık, sinek yutarmış diye bir yerde mi okudum, yoksa gelişi güzel uyduruyor muyum?

Kırlangıç yuvası deniz kenarında, pis bir hamal kahvesinin içindeydi. Bahar gelince kahveci, soba borularını çıkardığı deliği tıkamadığı için delikten bir deniz havası kahvedekilerin yanmış yüzlerine çarpar, ara sıra da bir sinek ikilisi, seçemezse bir horya kızını Aşçı Hasan'ın önünden kapar, yere çarpardı.

— Niye kapamazsın bu deliği Hanım, derlerdi.

Kahveci kadın:

— Çayını getireyim mi Hasan Ağa, tam deminde.

— Ben senden çay mı istedim, Hanım Abla? Şu deliği ne kapamazsın, diye sordum.

Kahveci kadın:

— Kırlangıç deliğini mi? derdi. Eli kulağında, neredeyse gelir benim kiracı.

Kırlangıcın yuvasına bir göz atardık. Bir defa yerinden kopmuştu da düşmüştü. Bir şeyler olmamıştı yuvaya. Hamal Salih'in çayı dökülmüş, çay fincanı kırılmıştı. Dünyada iyi insanlar da olmasa kırlangıç yuvasını tutup yerine tutkalla yapıştırır, altına da bir tahtacık oturturlar mı? Sağ olsunlar; Ahmet'le Mehmet isminde iki delikanlı kolları sıvadılar, kırlangıcın yuvasını bir daha kopmayacak, koparsa düşmeyecek hale getirdiler.

Kırlangıç yuvasındaki kadın, sabahları gözükürdü. Islak saman rengi saçları vardı. Tarar, durmadan, yorulmadan, saatlerce tarardı.

Kırlangıç yuvasına kadın sığar mı? demeyin. İnsan aklına sığan şeyleri bir yol hayal buyurun. Kırlangıç yuvasına bir kadın sokmuşuz, saçlarını, ıslak saman rengi saçlarını tarar dururmuş. Ne zararı var size? Varsın, bir de öylesi bulunsun, hiç değilse bir Abasıyanık'ın yazısında. Bıktım doğrusu artık, oturup insanoğlunun çektiğini, çekmediğini anlatmaktan. Bıkmaktan geçtim, anlatamadım. Yazdım, beceremedim. Kendi kendimi ne aynada, ne düşte, ne hayalde, ne de fotoğrafta göremedim de, tuttum, sarı saçları vardı, dedim. Gözleri yarıdana yan bakardı, dedim. Akşamları iki kadeh içerdi, dedim. Şuna güler, şuna üzülürdü, dedim. Ona çok haksızlık ettiler, dedim. Zengine sövdüm. Fakirine enayi gibi acıdım. Neredeyse dünyaya nizam vermeye kalkacaktım!

Kırlangıç yuvasında bir kadın gördüm. Akşam oldu muydu, kırlangıç bir köşede, o bir köşede birbirlerine bakar dururlardı. Karanlıkta bir halt da göremezlerdi ya. Kırlangıç yuvasında gece, zifiridir. Yalnız bir koku, cambazı cambaza yaklaştıran bir çamur kokusu vardı. Kırlangıç yuvasında birleşmek kadar güzel şey, her yerde birleşmektir. Ama kırlangıç yuvasında birleşmenin bir başkalığı da yok değildi. Kırlangıç o gece için gündüzden bir ateşböceğini getirirdi. Kubbeye o tutkal gibi tükürüğüyle ateşböceğini yapıştırırdı. Yuva bütün gece, uzak bir yıldırım ışığı içinde, ateşböceğinin ateşi serinliğindeydi.

Gündüzden her günkü kolalı gömleğiyle fragını ütölemiş, giymiş olurdu. Kırlangıç yuvasındaki kadın, onun kumuçlara doğru seğirtişine hayran kalırdı bütün gün. Hep yerden yerden giderdi o günün şerefine. Hava da bir güneşsiz olurdu öyle günler. Fragıyla kolalı gömleği parlamazdı kırlangıcın ama, akla kara renk, renklerin anası halinde onun üstünde o puslu güne ve soluk renklerine meydan okurdu.

Kırlangıç yuvasındaki kadın geceyi beklerdi. Öyle günler bir sıkıntılı olurdu. Saçını taramazdı. Tarayayım dese, terlerdi. Kahvenin dışında rüzgâr koşardı. Sonra tam kırlangıç yuvasını tuz buz edecek hale geldi miydi sinirden kadın, bir yağmur

boşanırdı gökten. Kırlangıç yağmurun altında hâlâ sinek peşinde olurdu. Yuvadın uzaklaşmışsa bir yerlere sığınmazdı ki. Severdi yağmuru. Sırılsıklam dönerdi yuvaya. Bir köşeye siner, kabırır, uyur gibi yapar. Yağmurun dindiğini hissederek etmez, fırlardı ateşböceği bulmaya kırlara. Kırlangıcın yuvası, cami gibi kubbeli. Ateşböceğinin ışığı soğuk, buz gibi bir ışık... Ma-
viye çalar, kırmızıya çalar, sarıya çalar, çalar oğlu çalar.

Kırlangıcın yuvasındaki kadını, böylece anlattığıma bakıp da, sakın aklınıza kırlangıcın eşinden söz açtığımı gelmesin. Kırlangıç yuvasındaki kadın kuş değildir. İn cin değildir. Beniâdemdir.

Olur mu öyle şey? Olsun olmasın. Oturup dedikodular, olmamış şeyler, olup da kimsenin takmadığı hikâyeler, düzeltmeyeceğim işler, daha doğrusu, ne aynada, ne fotoğrafta kendi kendimi göremediğim halde, başkalarını değil anlamak, görürmüşüm gibi onlara dair sözler söylemek, içim çekmiyor bugün.

İstersem kırlangıç yuvasına bir kadın oturtur, saçlarını tatarırım. İstersem kırlangıç yuvasına ateşböceğinden bir avize takarım, istersem kırlangıçla yuvasındaki kadına, sanki günahmış gibi, günah işletirim bu ışığın altında. Derim ki, bir kırlangıç, bütün bir yaz ayı boyunca tam iki milyara yakın kumuç, tatarcık, sinek avlar. Ne dersem derim. Kimsecikler karışmaz. Birçokları sevinirler de, insanoğlunun insanoğluna yaptıklarını görüp de anlatmadığıma... Ne yapayım, benim zanaatım da bu, yazı yazmak. Yazı yazıp ekmek yemek. Yazmak demek, aklıma ne gelirse kâğıda geçirmek değil elbet. Ama ben aklıma ne eserse yazan cinsindenim, ne yapayım? Bu zanaat da pek geçmiyor. Doyurmuyor. Ama bir defa tutulmuşuz. Kızıyoruz. Birbirimize giriyoruz. Yine de insanoğlundan söz açmaya uğraşıyoruz. Onu eğlendirmek ister kimimiz, kimimiz güldürmek; kimimiz becerir, kimimiz beceremeyiz. Zanaatımızı ötekilerden üstün görürüz. Bugünlerde ne kadar yazı okudumsa, hepsinde bir dedikoduculuk, bir anlayışsızlık, bir göremeyiş, bir özentî havası vardı.

Biz de öteki zanaat ehli gibi birbirimizi görerekten aşka geliriz. Canım sıkıldı. Bir yazıma yirmi beş papel verileceği

müjdelendi. Eve geldim. Odama kapandım. Yazı yazmanın mümkünü yok.

Kâğıdın başına istemeyerek kendiliğinden “Kırlangıç Yuvasındaki Kadın” ismini koymuşum. Akşam olmuştu. Evden çıktım. Kahvedeki yerimi almıştım. Kahveci hanım abla çayımı getirmişti. Kimse bana bakmıyordu. Millet kâğıt oyununa dalmıştı. Gözlerimi, tavana yakın kırlangıç yuvasına doğru zaman zaman kaldırıp bakıyordum. Acaba sahiden kırlangıç yuvasında bir kadın var mıdır diye. O gün de bir yağmur yağmıştı, ortalığı sel götürmüştü ya, o gün işte.

Hani biraz daha gayret. Kırlangıç yuvasının deliğinden o kadın, başını çıkarıverecek.

Hayır, bir şeycikler olmadı. Kırlangıç yuvasının ağzı kapkaranlıktı. Yuvanın deliği bile gözükmüyordu. Birdenbire kahveci abla gözlerimi kırlangıç yuvasında yakalayiverdi.

— Kırlangıca mı bakıyorsun? dedi.

— Hayır, yuvadaki kadına, deyivermek üzereyken:

— İki senedir gelmiyor, dedi.

— Ya... dedim.

— Bir çay daha yapayım mı size?

— Yap abla.

Düşündüm. İki senedir emekli Zeynel Efendi de gelmiyor. Biletçi Celal de, Hasan Efendi de gözükmeydi. Balıkçı Apostol da pencerenin bir kenarında ağ örmüyor iki senedir.

Tevekkeli iki senedir bu kahvede çayın eski tadı yok.

Varlık, (389), 1 Aralık 1952

Dondurmacının ırağı

Köyde insan olarak bir kusursuz ben yoktum ama, onlar benim, ben onların kusurlarımızı göre göre, ezberleye ezberleye birbirimizden öylesine soğumuş, öylesine iğrenmiştik ki, köy insanlarıyla her lakırdı alışverişimizde biraz daha kanımız tepemize fırlayarak sonunda hemen hemen kanlı bıçaklı olmuştuk.

Artık birbirimize karşılıklı öyle kusurlar kondurmuştuk ki, kusursuzluklar, hatta ufak tefek meziyetler bile bir nevi yapmacık tevazu, bir nevi gösteriş haline gelmişti.

Hani ben kendi hesabıma, bütün bütüne kayıtsız kalmayı tercih ederdim ama, buna bu ara mevsim uygun değildi. Lakayt bir hal takınabilmek için bereket yaz geliverdi. Oh! Kimselere selam vermiyordum. Senede dört kelime konuşmadığım adama nezaketen gülmeye bile mecbur değilim. Görmemezliğe geliyorum. Başımı çeviriyorum. Ama insanlar tuhaf! Kendilerini sevmeyen, önem vermeyene daha bir büsbütün tutuluyor, kendisini küçük görür gibi olana –hakikatte onları küçük görmekten çok uzak bir histi bu– musallat oluyorlar. O zaman ilgiyi büsbütün kesmek, daha doğrusu bir çeşit tersine ilgi hali olan küsmek faslı geliyor. Bunun için de uzun uzun düşünmeye, bir plan kurmaya hacet kalmadan tam kavgaya kadar gitmeyen büyükçe bir ağız dalaşı ile meseleyi çözöveriyor, selamı sabahı kesiyoruz.

Aman, ne rahatlık! Ne derin, ne sevimli, ne pişmanlıksız bir rahatlık bu! İçinde hiçbir pişmanlık duymadan birisiyle ilgiyi kesmek... O ilginin her günkü külfetlerinden kurtulmak... Bu hissi, bu rahatlığı yalnız kendimde duyduğumu sanır, az bu-

çok üzülürdüm. Sonra o kûsûmün de rahatladığını, selamsız sabahsızlığımızdan onun da tat duyduğunu sezinleyince bir ara, sevincim bütün bütün arttı.

Azıcık pişmanlığa benzemiyor mu bu rahatlık? diye düşündüğüm oluyor. Hayır hayır! Pişmanlığın tadı da başkadır. Ah kûsûşüne, kûstürdüğüme pişman olabileceğim bir arkadaşım olsa da gidip ayaklarına kapansam!.. Çocuklar gibi “Yalvarma!” dese de yine konuşmasa. O güzel pişmanlık hissi çocuklukta kaldı. Şimdi nerede? Ara ki bulasın. Sonuna kadar kûsûp yeni dostluklar kuracağız. Bu iş sonuna kadar böyle gidecek. Kim bilir belki de bu böyle olduğu için, tecessûsümüz hiç eksilmeden yeniden yeniye doğduğu için yaşamak insanlarla beraber güzel değilse bile çekici (cazip manasına) bir şeydir.

Dondurmacının iki çırağı vardı. İkisi de ateş gibi çocuklardı. Onlardan bir tanesiyle, işte herkesle kavga ettiğim zaman ahbap oldum. Bu güç bir ahbaplıktı. Onlar benden çok bu ahbaplığı olurşey (alelade) buluyorlardı. Doğrusu da buydu. Bundan daha olurşey ne olabilirdi? Ama onların tecrübesizliğinden bunu böyle bulduklarını ben iyi biliyorum. Bu ahbaplığın devamı için fazla ilerlememesi, frenlenmesi –kurnazca devamı– lazım geliyor. Niçin öyle lazım geliyor? sorusunu açıklamanın bile, bir nevi kendi kendimi müdafaa olacağını kestiriyorum. Kendi kendimizi korumak için yapacağımız her çalışma, düşman elindeki hazır ve tecrübe edilmiş silahlara karşı saf bir oyuncaktan başka bir şey olmaz. Bir küçük devlet düşünün ki, kendini korumak için kurşundan değil sevgiden, toptan değil kardeşlikten, makineliden değil müsamahadan, V2'den değil dostluktan, hidrojenden değil mayıs akşamlarından, zırhlıdan, denizaltıdan değil kayıktan ve balıktan, harpten değil bayramdan silahlarla mücehhez olsun. Toplu tüfekli, denizaltılı, uçaklı bir başka devlete, “Buyur bakalım, sıkı isen saldır bana!” diyor. İşte ben de öyleyim diyeceğim ama, doğrusu benim bu kadar tesirsiz, tecrübe edilmemiş iyi silahlarım bile yok. Benzetiyorum. Teşbihte hata olmaz.

Çocuklarla balığa çıkmak istiyorum. Dondurmacının iki çırağı ile akşamüstü dondurma yerken konuştuğum zaman deli

divane oluyorum. Yalnız, dondurmanın nasıl yapıldığını öğrenmek için onlarla konuştuğumu, ahbaplığımın yalnız bunun için olduğunu, bu kadar saf bir niyetten hareket ettiğimi söyleyecek değilim. Bu bapta hiçbir şey söyleyecek değilim. Yalnız şunu: Onlarla konuşmaktan haz duyduğumu söyleyeceğim.

Söylemesini de sevmem; yazacağım. Dondurmanın nasıl yapıldığını da merak etmiyor değilim. Yarı yarıya, onların yaşayışlarını merak ettiğimi, on yedi saat çalıştıktan sonra bu iki çocuğun beş saatlik bir uykudan terütaze, kaygusuz nasıl kalktıklarını, tekrardan dondurma kutusunu saatlerce durmadan nasıl çevirdiklerini, bir zeytinyağlı, üstüne yoğurt bile dökülmemiş bakla yedikten sonra, kurşun gibi ağır dondurma kutularını zengin ve insafsız dondurmacının evinden dükkâna hangi esrarengiz kuvvetle taşıdıklarını merak edemez miyim? Yarı yarıya gençliklerinden, yarı yarıya hayat cevherlerinden merakla hoşlandığımı ayıp görenlere karşı yapılacak şeyi yapıyorum. Böyleleri bana vız geliyorlar. Zehirli gülüşleriyle yanımdan geçtikleri zaman içim yalnız bir şeyden burkuluyor. O da, ya bu çocuklar benimle şimdi konuşurkenki samimiliklerini birdenbire kesiverirlerse... Yarın akşam dondurmamı getirdikten sonra, her zaman yaptıkları gibi, dükkân tenhalaştığı zaman gelip yanıma, karşımdaki sandalyeye oturmazlar, masanın üstündeki Birinci'den ustaya göstermeden, gizlice bir tane almazlarsa...

Saat altıdan sekize kadar onlarla dostluk ettiğim zaman da olmasa, bu yazlık insan kalabalığının veçhesiz, manasız, gösterişli, zevksiz, dostsuz, riyakâr ve sevgisiz hayatına katlanmak epey zor gelecek bana.

Küçük dondurmacı dükkânının sahibi sahiden çalışkan adamdı. Ama o, çalışmasının bütün mükâfatını beş ay içinde adamakıllı alıyor, yedi ay sırtüstü yatıyordu. Mükemmel yiyor, iyi de içiyordu. Ama küçük İmrozlu çırakların sabahın saat beş buçuğundan gecenin saat birine kadar çalışmalarının onlara ne mükâfat sağladığını size rakamla değil de, başka bir şekilde anlatayım: Çocukların aldığı mükâfat, her hafta papaz efendinin dükkânı tutsüleyip okuduğu dua karşılığının tam yarısıydı.

Çocuklar sabahın beş buçuğundan, gecenin birine, daha doğrusu ertesi sabahın birine kadar çalışıyorlardı demiştim. Bereket ki, öğleüstleri sıcak, küçük köyü dört tarafından sardıği zaman, iş bir iki saat hafifliyor, masaların üstüne kıvırcık kafalarını esmer ve çilek kokulu kollarının arasına alıp uyuyabiliyorlardı.

Sonra saat üçe doğru iş yeniden bütün hızıyla başlıyordu. Bir de altı ile sekiz arasındaki müşterilerin bahşışleri, sessizlikleri, ağırbaşlılıkları, hovardalıkları çırağların hoşuna giderdi. Sanırım ki bu saatlerde bir iki lirayı da doğrulturlardı. Bir gün birisi sağ masalara, ertesi gün sol masalara bakardı. Şimdi artık ben de her akşam sağlı sollu yerimi değiştiriyordum. Bir tanesi bana nihayet fazla soğuk davranmaya başlamıştı. Öteki "Todorı" İmrozluydu. Rumcasına Rumlar gülerlerdi. Türkçesine ben bayılırdım. Sanki iki bin sene evvel Atina'da bir garip dil öğrenmiş küçük bir çocuk, kafasında bir çilek sepeti ile dolaşır, geçenlerden güzel yüze vurgun bir ak sakallı harmanili çocuğu tutar, bir taraftan çilek yer, bir taraftan der:

— ... Konuş bakalım o öğrendiğin garip dilden evlat, sana elli drahmi fazla var. Otur şu çeşmenin aslanına, konuş bakalım.

— Ne konuşayım?

— Mesela, ben İmrozluyum, de. İmroz güzel midir anlat. Bağlık bahçelik midir? Şarabı güzel mi? Meyhaneleri insanı içmeden kör kütük edencesine maya, şıra, sirke, ekşi, salkım, üzüm çekirdeği kokar mı? Sizin denizde balık çıkar mı, balık? Meyhane duvarlarına can verirkenki dülger balığının korkak ve masum rengini boyayan bulunur mu içinizde? Martılarınız bizimkiler gibi midir? Yoksa daha mı ufaktır. Sizin tarafın balıkçıları da martılara, denizde boğulmuşların ilkönce gözlerini yedikleri için ifrit olurlar mı? Hiç zeytinliklerde yaz günü öpüştün mü? Doğru söyle, kız kardeşin de senin kadar güzel mi? Dişleri nasıldır, dişleri? Elleri istiridye istiridye mi kokar? Kayıklarınızın başına denizkızı mı, deniz canavarı mı çizersiniz? Yoksa, dünya yüzünde görülmemiş, kafanızın içinde açmış çiçekleri mi işlersiniz? Yüz drahmilik altın gördün mü sen? Göstereyim mi? Deden kaç yaşında öldü? Nasıl adamdı?

Bu dili nereden, kimden öğrendin? Sana bu dili öğreten adam köle miydi? Kuvvetli miydi çok? Disk mi atardı, topuz mu? Yoksa çelimsizin biri miydi? Kaç yaşlarında vardı? Sen kaç yaşındaydın o zaman? Yüzüne böyle, benim gibi, hayran hayran mı bakardı?

Ölüm nedir bilir misin sen, ölüm? Bilmezsın ha. Küçük büyük insandan gayri bütün canlılar gibi sen de mi bilmiyorsun ölümü? Oh, ne iyi! Bilme bilme. Bir gün öğrenirsen bile sakın korkma! Bilene ne zaman olsa gelecektir. Bak ben onu bekliyorum. Bu gençlik sana nasıl güzel güzel geldiyse ölüm de sana öylece, güzelce gelecektir. Ama bak durmadan beni konuştur-dun. Hani sen konuşacaktın ya. O garip dille anlatacaktın zeytinlikleri, buğday tarlalarını, üzüm posası kokan köy yollarını, şarap fıçılarını...

—

— Nasıl çok mu fakirsiniz? Hiçbir şey bol çıkmaz mı? Bağ-larınız bozuldu mu? Bakımsız mı? Zeytinler çok mu ihtiyarladı? Vay anasını! Bol şarabınız yok, ha? Öyle güzel giyinmezsiniz demek? Kırmızı kırmızı, pembe pembe giymezler mi köy kızları? Eflatun kuşak sarmaz mı ihtiyarlarınız? Çabuk mu ölür giderler? Niye? Balık az çıkar demek. Ağlarınızı öreceğ pamuk bulamıyorsunuz ha! Çoğunuz böyle kalkıp buralara geliyorsunuz demek? Burada doyuyor musunuz bari? Köyde daha çok çalışır, daha az mı yersiniz? Allah Allah! Elli drahmiye bu kadar mı konuşursun? Peki, ne yapalım öyle olsun! Demek o garip garip söylediklerinin manası bu ha? Tuhaf şey! Vereyim elli drahmi daha, konuş be! Usta mı darılır? Sonra yine gelirsın değil mi?"

İşte ben, ondan elli ile yüz drahmi arasında alınan dostlukla bir fukara İmroz akşamına dalar giderim. Yanık yüzündeki canlı gözleri bahşışı ve cıgarayı aldıktan sonra kaçır giderler. Yakın bir masaya kurulmuş beyle hanıma:

— Oriste! derlerdi.

Sonra:

— Dio limonata! diye haykırır, işi görür yine gelirdi.

Benim masam duvar dibinde, ustanın göremeyeceği bir yerde olduğu için rahatça otururdu. Cıgarasını avucunda içerken gülerek yüzüme bakardı.

Bir gün, öteki çırak ona, beni göstermeden, ama benim için söylendiğini çaktığım bir şeyler fısıldadı. Güler yüzü biraz bozulur gibi oldu. Bana, beni görmeden, birkaç saniye baktı. Sonra arkadaşına hiçbir şey söylemeden "Zararı yok, bana ne?" der gibi oldukça rahat bir işaret yaptı. Beş on dakika yanıma gelmedi. Yaptığı işaretin rahat manasını nerede ise kötüyeye yoracaktım ki, birdenbire işini bırakıp gelip yanıma oturdu. Canı sıkılmış gibiydi. İmroz'dan açmadım. Bugün iş nasıldı, diye de sormadım. Yüzüne sakın, telaşsız, üzüntüsüz, bir şey anlamamış gibi bakmayı uygun buldum. Ama o, canının sıkıldığını pek belli ediyordu. O zaman dayanamadım sordum:

— Ne o Todorı, dedim, canın sıkkın?

"Canım sıkkın" ne demek olduğunu bilmiyordu. Anlamadığı zamanki çirkin köylü yüzüyle baktı.

— Kızmışsın galiba? dedim.

— Yarın izin gün, kızdım ya, dedi. On beş gün bir. Usta bırakmaz. İş var çok.

— Aldırma! Sen de yarından sonra gidersin.

— Ama köyden adam var görececek.

Bir zaman sustuk. Sonra;

— O çırak ne dedi sana? dedim.

Yüzü birdenbire değişiverdi. Zeki, yalancı, çapkın bir ışıık dolduruyordu kaşını, gözünü.

— Yok bir şey vire. Aldırmam ben her lakırdı. Söylesin.

— Kızma da bana.

— Yok vire, niçin? Denbirazi.

Ben ferahladım.

O akşam hemen hiç çalışmadı. İşleri hep ötekine bıraktı. Hep yanımda oturdu. Her akşam bu vakit gelen hanımla beye bile gitmedi.

— Gitsene Todorı, dedim.

— Bahşış vermezler, gitmem, dedi.

Dört gün somurttu. Altı ile sekiz arası yanımda oturdu. Çalışmadı. Usta gördüğü zaman bile toparlanmıyordu. Beşinci gün yine eski halini bulmuştu. Zehir gibi çalışmaya başladı. Böylece bir on beş gün daha geçti. Bir gün bana:

— Yarın var izin, dedi, gideceğim var bir kahve Galata. Var bizim köylü. Bakalım köyden ne haber.

Ertesi akşam saat altı ile sekiz arası dondurmacıya gitmedim; ilk defa olarak. Gece yarısı dükkânın önünden geçiyordum. Baktım, benim her zamanki oturduğum masada mahzun ve güzel oturmuş düşünüyordu.

Benim bile yüzüme bakmadı. Bir iki gün yanıma da uğramadı. Ateş gibi çalışmakta devam etti. Ama ancak dört gün dayanabildi. Dördüncü gün nihayet ustadan izin aldı da gitti sandım. Dükkânda yoktu. Öteki çocuğa sordum. "Usta izin vermeden çıktı gitti" dedi.

İstanbul'da bir hafta onu aradım. Bulduğum zaman ceketini bile satmıştı. Serseri geziyordu.

— Paranı verdi mi usta, Todorî? dedim.

— Yirmi iki gün kesti, dedi.

— İş buldun mu?

— Aramam iş, köy gidecek, dedi.

Onu ertesi günü vapura bindirdim, gitti. Bir daha da gelmedi.

Hikâye yazarlar (Râviyân-ı Ahbâr), iki bin sene evvel Atina'da, güneşli temmuz günlerinde Atina mermerler, heykeller, mabetler içinde pırıl pırıl parlarken, Ege Adaları'ndan gelmiş elli drahmi karşılığı garip bir dil konuşan; sonra eski iki bin senelik bir köylü Yunancasıyla söylediklerini açıklayan bir güzel çocuk, çeşmelerin aslanına, heykellerin gölgesine çöker, iki bin sene sonranın dondurmacı çıraklığı maceralarını anlatırmış, diye rivayet ederler.

Yeni Hikâyeler, (6), 1953

**ALEMDAĞ'DA
VAR BİR YILAN**

Öyle Bir Hikâye

Sinemadan çıktığım zaman yağmur yine başlamıştı. Ne yapacağım? Küfrettim. Ana avrat küfrettim. Canım bir yürümek istiyordu ki... Şoförün biri:

— Atikali, Atikali! diye bağırdı.

Gider miyim Atikali'ye gecenin bu saatinde, giderim. Atladım şoförün yanına. Dere tepe düz gittik. Otomobilin buğulu, damlalı camlarında kırmızı, sarı, yeşil, türlü ışıklar görerek, bir renk dalgası içinde Atikali'ye vardık.

Şişli'de Bomonti durağından yüz adım yürüsem evime varır, iki yorganlı yatağımın çukuruna büzülür, dostum Panco'yu düşünürüm. Şimdilik başka kimsem yok. İstanbul adalarının birinde hasta anam yatar döşeginde. Kara köpeğim de karyolasının altında onu ve beni bekler. Panco, Çilek isimli bir sokakta oturur. Futbol oyunları görür rüyasında. Yahut da yine rüyasında pişpirik oynar. Ben gece yarısından sonra yağmurlu bir havada Atikali'deyim. Sözümona bir bulvar üstündeyim. Yürüyorum. Yağmur yağıyor da yağıyor. Evet, yağmurun, yalnızlığın, Atikali'nin hakkı var: Uzaklaştıkça anamı, Panco'yu, köpeğim Arabı daha çok özlüyorum.

Üçü de uykudadır. Annem horluyor, Arap uyanmış, sokağa kulak veriyor, Panco rüya da görmüyor, demincek attım.

Ben, iki insan ve bir hayvan düşünerek yağmurun altında, Atikali'nin bilmediğim sokaklarına sapıyorum. Bekçi düdükle ri geliyor. Bir evden deli gibi birisi fırlıyor. Üstüme çullanıyor.

— Dostumu öldürdüm abi, diyor, sakla beni.

Paltomun cebini gösteriyorum. Dikişlerinden yağmur girmiş, sabahki yediğim simidin susamları kokan cebimi. Girip kayboluyor.

— İsmi ne senin? diye sesleniyorum cebime:

— Hidayet.

— Neden öldürdün; Hidayet?

— Seviyordum be abi!

— Nasıl seviyordun; Hidayet!

— Deli gibi be abi! Gün onunla ağarıyordu. Ben susam helvası satarım abi gündüzleri. Cebin de mis gibi simit kokuyor abi. Gün onunla ağarır; onunla kararır. Bir dakkam yoktu onu düşünmediğim. Abi, rüyada gibi yaşırdım. Her laf gelir gider ona dayanırdı. İnsanlar bana bir laf söylerdi. O ne cevap verebilir, diye düşünürdüm. Bir şey alacak olsam o alır mıydı acaba? derdim. Bir şey yesem içime sinmezdi. Biri yol sorsa o gösterir miydi diye kafama sormayınca ve içimde o, yol göstermeyince aptal aptal bakardım. Bir güzel şey görsem ona göstermezsem, gösteremediğim için zevk alamazdım güzel şeyden.

— İsmi ne idi?

— Pakize.

— Sonra Hidayet?

— Sonra abi... Hava kararır. Susam helvalarını kahveye bırakır, iki bardak şarap içmeye koşardım. Afyon mu katardı pezevenk meyhaneci nedir, içer içmez Pakize karşıma dikiliverirdi capcanlı, ısıcacak.

— Sahiden mi?

— Yok be yalancıkta, hulyadan be abi! Artık konuşur dururdum abi.

— Sus, gelen var, Hidayet.

Hidayet paltomun cebinde bir susam tanesi gibi büzülürdü. Yağmur dinmişti. Ortalık bir parça ağarmış gibi idi.

Hidayet cebimden seslendi:

— Anlatayım mı ötesini abi?

— Anlatma, yeter bu kadarı.

— Peki abi, sustum. Nasıl istersen abi. Ama anlat beni Panco'ya emi?

— Anlatırım Hidayet.

— Ama ötesi daha kıyak abi.

— Ötesini ben uydururum Hidayet. Sen çık cebimden. Paltoda ıslandı. İkinizi birden kaldıramıyorum, yoruldum.

— Peki abi.

Cebimdeki susam pire oldu. Fatih Camii avlusunun çitlembik ağacının dibine doğru fırladı gitti. Karanlıkta bir kıvılcım, kara bir kıvılcım gibi pırıldadı.

Bir oh çektim. Rahatlamıştım. Keyiflenmiştim. Panco'ya domuzuna bir hikâye anlatacaktım: Hidayet Pakize'nin ta kalbine bir vuruşta kocaman bir çivi saplamıştı. Başka çaresi yoktu. Susam helvaları yiyen çocuklar, kadınlar Hidayet'ten bu hikâyeyi beklemezlerdi. Susam helvası karın doyurmazdı. Pakize susam helvacıya da varamam a, demişti. Seviyormuş... Sevgi karın doyurur mu? Hidayet o akşam süslenmiş, Taksim'e çıkmıştı. On sekiz lira otuz yedi kuruş parası vardı. Bir meyhaneye girdi içti de içti. İçtikçe Hidayet'e koydu. Artık minareye baktığı zaman minarenin aleminin göğe doğru yükselişini Pakize ilen bir bulutsuz ay mehtaplı gecede seyretmeyecekti, demek. Hırkaişerif'e bu yol mu gider diye bir kadıncağız sorduğu zaman Hidayet kafasının içinde, sarı yün kazağı altında kaybolmuş, Pakize'ye aynı suali sorup da: "Bu yol mu gider, öteki mi, ben ne bileyim Fatma Hanım!" derse, o da kadıncağızın şaşırmış yüzüne gülümseyerek aynı şeyleri söyleyemeyecekti, ha.

Başını tüyler gibi, kediler gibi, temiz tülbentler ve mendiller gibi kokan Pakize'nin dizlerine hiç mi hiç koyamayacaktı.

Ulan bu çiviye de kim koymuştu cebine. O piç Abdullah yok mu? O canım çocuk. O çilli, esmer yüzlü, badik burunlu, Karakaplan kulübü santrhafi canım oğlan Abdullah. O koymuş olacaktı çiviye. Yarım sinema bileti, yarım stadyum bileti, diş fırçası, İngiliz anahtarı, bozuk yale kilidi, ispermeçet mumu, çiklet, kurtlu kiraz, sabun, karpuz kavun çekirdeği, soğan sarmısak koyan piç kurusu çiviye ne bok yemeye kor. Kocaman temel enserisi. Pırıl pırıl da. Bız gibi de ince... Panco'ya hazırda hikâye.

— Ne arıyorsun buralarda gece yarısı hemşerim sen?

— Bir arkadaşımı ziyarete gitmişim. Ordan dönüyorum. Geç kalmışım.

— Nerde oturuyorsun?

— Şişli'de.

Üstümü aradılar. Kaleminden başka 67 lira 30 kuruş param var. Bir hikâye müsveddesi, Panco'nun bir resmi, bir kalem daha.

— Nüfus kâğıdın yok mu yanında?

— Yok!

— Ne iş yaparsın?

— Yazı yazarım.

— Ne yazısı, kâtip misin?

— Kâtibim.

— Kimin yanında?

— Kocaeli, İkbal ambarında.

Nereden aklıma geldi de birdenbire söyleyiverdim Kocaeli İkbal ambarını.

— Hadi bakalım. Tabana kuvvet. Dolaşma gece vakti, ihtiyar halinde.

Fatih parkının kenarından yürüyorum, Panco. Adamın biri oturmuş ıslak yere. Bacaklarını dimdik dikmiş. Kafasını parkın sınır demirlerine dayamış.

— Yaşasın demokrasi, yaşasın millet, yaşasın cumhuriyet!

Diye bağıırıyordu.

— Yaşasın hemşerim, dedim.

— Otur yanıma, dedi.

Oturdum. Oh! Sahiden rahatmış be. Islak ıslak. Soğuk soğuk.

— Benim bir karım var hemşerim. Suratını görsen bir aylık yola kaçarsın. Bir kızım var. Allah senin gibisine nasip etsin. Evli misin? Evli isen boşa benim kızı al. Bir gözü kör, öteki gözü Yaradana yan bakar. Bir burnu var. Enfiye mendili dayanmaz. Sümüşü kokar. Mendili kokar, kendisi kokar. Yanından geçemezsin. Buram buram aybaşı kokar. Bir oğlum var. On dokuz yaşında, sidik kokar. Ayak kokar, cıgara kokar. Ev desen evlere şenlik apteshane kokar. Hey büyük Allahım! Şu taşlara bak. Yıkadın pırıl pırıl. Şu yeşile boyanmış demirlere bak! Katı, katı ama mis gibi boya ve yağmur kokuyor. Şu çimenler. Şu bulutlar, şu kara kara, sarı sarı, kırmızı kırmızı, sarışın sarışın, esmer esmer geçen bulutlara bak! Şu gözlerimde büyüyüp büyüyüp, yıldız yıldız açılıp, ok ok, sivri sivri kapanan fenerlere

bak! Şu baştan aşağıya yıkanmış daireye bak! Soğukmuş, yağmurmuş. Vız gelir. Tertemiz, kokusuz, ışık ve su içinde, bulut içinde kâinatın altında yatıyorum. Başımı demirlere dayamışım. Kırım sular içinde ne çıkar? Kâinat tepemde akıl ermez oyunlar oynuyor. Buhar su oluyor. Su çamurları, pislikleri temizliyor, çimenleri yeşil ediyor, ağaçları ağaç. Ne işim var evde? Otur sen de. Sen de gitme evine. Yatalım burda. Uyuyalım. Dur önce bir cigara yakalım.

Şu kibritin, şu yanmam diye fısır fısır fısırdayıp da sonradan peki emret anam yanayım, diyen şu kibritin ışığına bak. Bu olur mu arkadaş. Böyle bir el sürçmesiyle açıliveren hararet, ışık, bayram gördün mü sen? Gül, sevin arkadaş. Şu ağzımızdan çıkan dumanlara bak! Nasıl uçuyorlar. Yaşıyorsun efendi. Pırıl pırıl, tane tane, ıslak ıslak. Cam cam, billur billur, fanus fanus, çeşmibûlbüller gibi yaşıyorsun dostum. Dumanlarımızı, cigaralarımızın dumanlarına bak efendi! Bu mavi şey nedir? Bu insanın içini sevinçten, keyiften parlatan şey nedir? Ne kadınla yatmak, ne şarap içmek, ne arkadaşlarla prafa oynamak, ne tiyatro, sinema seyretmek... Hepsi bir yana dünyayı seyret. Al gözüm bak efendim. İşte sana kibrit alevi. İşte sana cigara dumanı! Hadi uyuyalım hemşerim.

Ha uyumadan evvel Panco'ya anlat beni. Fatih parkının demirine dayalı uyuyan adamı, cigarasının dumanını. Panco iyi çocuktur. Candır can. Selam söyle benden.

İyi ki şu ayakkabıları almışım. Bereket ki ayaklarım su çekmiyor. Her yanımda su içinde. Ayaklarım kaloriferli. "Cıgaramın dumanı, yoktur yarin imanı. Altından köşk yaptırdım, gümüşten merdivanı" türküsünü bağıra bağıra söyleyerek uzaklaşırken arkamdan sesleniyordu.

— Var ol! Gördün mü? Var mı imiş dünya. Panco'nun arkadaşı! Faik Bey'in oğlu.

Zeyrek'teki setlerin üzerine oturdum. Önümde Vefa. Atatürk bulvarında cinler top oynuyor. Rüzgâr bir kaleden bir kaleye bulut atıyor. Yaşasın futbol maçları, diyorum. Seddin hangi tarafından ineceğimi düşünmek istiyorum. Ömrümde bir kere esrar çekmiştim Bursa'da. Yeşil camisinin avlusundaki sedde oturmuş Nilüfer ovasına şiir düzerken ne taraftan ine-

ceğimi şaşırmıştım. Adamın biri geçerken çağırıp, ne taraftan ineceğim ağabey, diye sorunca adamcağız gözümün içine korku ile bakmış, sonra gülümseyerek elimden tutup indirmişti. Gözlerini lise kasketinin şemsiperine dikip:

— Yapma bir daha delikanlı, demişti. İnmesi kolay. Biri gelir indirir. Ama bir de çıkmasını şaşıırırsan iflah olmazsın sonra, demişti.

Şimdi artık böyle şey kullanmıyoruz ama o zamandan beri bir sedde çıkmaya görelim. Hep iniş kolunu unutuveriyoruz.

Panco hep kabahat sende. Sen ettin bu işi bana. Gece yarısı senin hesabına dolaşıyorum. Sen ettin bu işi.

Baktım, Zeyrek yokuşunun seddi dibinde uyumuş bir köpek. Yanına oturdum. Gözünü açtı. Bócül bęcül baktı. Korka korka kafasını okşadım. Gözünü yumdu. Bir konferans da ben ona çektim. Dedim ki:

— Oğlum patlak göz. Ben insanoğlu. Sen hayvanoğlu. Bundan milyonlarca sene evvel her ikimiz de kurttuk, solucandık, tek hücreli mahluktuk. Ondan evvel boşlukta bir tozduk. Sonra bak işte bu hale geldik. Bundan sonra belki böyle kalırız. Belki değişiriz. Ama böyle kalmayalım. Siz de bedbahtsınız, biz de. Evlerde uyuyanlar, ipekler içinde uyuyanlar, kadın koynunda uyuyanlar, soba başında kıvrılmış bobiler de var. Lastikten kemikleri, topları var. Hanımları atar, koşup getirirler. Sabahları kapıcılar gezmeye çıkarırlar. İnsanlar var, sevdiklerini almışlar şu saatte koyunlarına, dalmışlar iki kişilik rüyalarına. Pekâlâ ne yapalım? Ama sen Zeyrek yokuşunda kuyruksuz, tüysüz, uyuz, soğuktan titreyen bir sokak köpeği, ben Panco'nun arkadaşı, başka hiçbir şey değil, yağmura vurmuş, uykusuz, canı burnunda, yüreği Ağaççileği sokağında, kafası Bomonti tramvay durağından yüz metre uzakta kirli bir yastıkta bir adamcağızım. Ne yapalım? Günün birinde dostluklardan, insanlardan ve hayvanlardan ve ağaçlardan ve kuşlardan ve çimenlerden yapılmış vazife hissi ile çarpan yüreklerle dolu bir âlemde yaşıyacağımızı düşünelim. Bir ahlakımız olacak ki hiçbir kitap daha yazmadı. Bir ahlakımız, bugün yaptıklarımıza, yapacaklarımıza, düşündüklerimize, düşüneceklerimize hayretler içinde bakan bir ahlakımız. O zaman seninle daha uzun dostluklar

ederiz patlak göz. O zaman hiç merak etme. Dostum Panco da bana hak verecektir. Kilise ahlakından söz açmayacak. Dostluğun olağanüstü güzelliğini çocuklarına anlatacaktır.

Atatürk Köprüsü'nde rastladım adama. İki elini tırabzana dayamış, Haliç'e öğürüyordu. Yanında durdum. Zıplar gibi iki üç defa daha ayakkabılarının ucuna basarak yükseldi. Sonra durdu. Mendilimi çıkarıp gidip yüzünü sildim. Ağzını sildim. Gözüne düşen saçlarını elimle taradım. Yüzünü bana çevirince iki büyük ve siyah göz dostça baktı.

— Çok içtim amca, dedi.

Ukalalık etmedim.

— İçmeli delikanlı, dedim, içince çok içmeli.

— Aşkolsun amca, dedi, sen de bizdenmişsin.

— Zamanında, dedim.

— Çok mu içerdin, dedi.

Alt dudağımı üst dudağıma adamakıllı yapıştırıp sağ elimle de havaya hafiften iki üç tokat salladım. Panco sen de yap böyle, ne demek istediğimi anlarsın.

— Belli, belli amca, dedi. Suratında nur kalmamış.

Kızdım.

— Nurum içimde oğlum, dedim, içim pırıl pırıl. İçim aşkla dolu, dostlukla dolu, hiç olmazsa bu akşamlık. Sen bakma o yüzdeki nura. Yalancıdır, aldatır.

— Öyle mi dersin? dedi. Arkasından “Öyle mi derler tom-bul gelin böyle mi derler?” şarkısını söyleyerek uzaklaşırken yakaladım.

— Yok, dedim, salıvermem seni. Anlat bana nerde içtin.

— Nerde olacak amca, bırak, gece yarısı hoşbeşi Allah aşkına aydım artık, gidip yatayım. Yarın erken araba koşacağız. Moruk kıyemeti koparır uyutamazsak.

Senin anlayacağın amca na şu karşıdaki evde bir karı oturur: Yahudi karısı. Kocasını Ankara'ya gitmiş. Bizi çağırıyor. Gittik, beraberce içtik. Herif gece yarısı damlamaz mı? Pişkin adammış. Bizi karşı karşıya görünce bir tek kelime söylemedi. Bir kenara oturdu. Karı da pişkinmiş o da sanki odada kimse yokmuş gibi bir bana bir kendisine, bir herife dayadı rakıyı. Üçümüz bir kelime söylemeden yedişer kadeh daha içtik.

— E, bana müsaade! dedim.

Karı:

— Müsaade sizin efendim, dedi.

Herif yüzü sapsarı, mükemmel bir Türkçe ile:

— Şerefi ikballe, dedi.

Ben kırdım. Sonra ne oldu evde bilmem.

— Uy anam, dedim ben.

— Ya, uy anam, dedi, genç yakışıklı, bıçkın arabacı.

İkimiz de Atatürk Köprüsü'nü ters tarafından arşınlayarak Haliç'in öteki yakalarına vardık.

Ben Azapkapı'da iken onun Unkapanı'ndan narasını duy-
dum.

— Uy anam, diyordu.

İşte bu minval üzere Panco geldim sizin mahalleye, yağmur yine başladı. Tam sizin evin önünde bir küp kırılmış, yarısı paramparça, yarısı sapasağlam. Küpün içine oturdum. Başladım anlatmaya Atikalipaşa'ya bir gece yarısı nasıl gittiğimi, Hidayet'in cebime nasıl girdiğini, Fatih parkında yatan adamı, sokak köpeğini ve Yahudi karısının arabacı zamparasını.

Sen uyuyordun.

— Hey Panco, Panco, seslendim.

Sesim bir pencereyi deldi. Gitti senin kulağını buldu. Uyan-
dın. Ama artık benim sana kadar yetiştirecek ne sesim, ne ha-
lim kalmıştı. Sen de tekrar uykuya daldın. Bir otomobil geçi-
yordu.

— Bomonti'ye gidiyor musun ağabey, dedim.

— Atla, dedi.

Atladım.

Panorama, (1), Mayıs 1954'te
"Yağmurlu Hikâye" adıyla yayımlanmıştır.

Yalnızlığın Yarattığı İnsan

Pardösüsünün kürklü yakasını kaldırınca üşüdü mü diye baktım. Aslında soluk esmer yüzü balmumu gibi sararmıştı.

— Üşüdün, dedim.

Kaşını kaldırdı. Yanağındaki çıban yerinde kan yoktu. Durum. Yüzünü avuçlarıma alıp ovaladım.

— Neden böyle oldun, dedim.

Güldü. Karanlığa doğru tükürdü. Başını iki tarafa şiddetle salladı.

— Olurum bazı bazı böyle, dedi.

— Bir yere girelim, dedim.

— Girelim, dedi. Girelim ama içmeyelim artık.

— İçelim, dedim.

— Öleceksin be, dedi.

— Öleceğim, dedim.

Elimizdeki bardaklara baktık. Yüzü ne durgun, sessiz, esmerdi. Yine soluktu ama canlıydı.

— Senin suratın bitkin, dedi.

— Bitkin, dedim.

Fıstık yedi. Bira içti. Fıstık yedim, bira içtim. Kulağımda bir şeyler öttü. Bayılacak gibi oldum. Dikkatle bana bakıyordu.

— Çok ihtiyarladın sen, dedi.

— İhtiyarladım, dedim.

Saçlarıma baktı. Gözlerime baktı. Güldü.

— Boş ver, dedim. Yahu, bakma!

Isınmış olacak, yakası kürklü pardösüsünü çıkardı.

Pardösüsünün yakası kürklü, pardösüsünün yakası kürklü dedim içimden. İçimden biri: “E ne olacak yani?” dedi. Ne olacak, ben de yaptıracağım bir tane böyle.

— Seni bir daha göremeyecek miyim? dedim.

Kızdı.

— O benim bileceğim şey, dedi.

İki gün sonra yirmi kişiye: “O benim bileceğim şey” ne mana-ya gelir diye sordum. Hiçbiri doğru dürüst bir mana veremedi.

Daha iki gün geçmemişti. Biz hâlâ birahanede idik.. Etrafımı görmüyordum. Onu da görmüyordum. Havayı görür mü-yüz? Dalmıştım.

— Hadi kalk, gidelim, dedi.

— Nereye? dedim.

— Maça, dedi.

— Maça mı? dedim. Bu vakit maç olur mu?

— Avrupa’da gece maçları olur ya, dedi.

— Burda olmuyor ki, demedim. Kalktık. Yokuşu indik. Bir yerde durduk. O soyundu. Aşağıda bir merdiven başında yarı aydınlıkta oynayan futbolculara karıştı. Sesler duydum. Dükler duydum. Kûfürler duydum. Etrafıma baktım. Binlerce insan vardı.

Bir aralık yanıma geldi.

— Sen oynuyor musun? dedim.

— Kôr müsün? dedi.

— E ben ne yapıyorum?

— Sen de oynuyorsun, dedi.

— Ben de mi oynuyorum. Ben ne oynuyorum?

Güldü. Dişlerini gördüm. Bir tanesi kenarından kırıktı.

— Sen, dedi, seyirci oynuyorsun.

— Ha, sahi! dedim.

Ben seyirci oynuyordum. Başladım tepinmeye. El çırpmaya. Üşüyordum. Paltomun yakasını kaldırdım. Onunki gibi koyun kürkü koyduracağım ben de. Yanaklarımda bir kürk serinliği duydum.

Artık hareket etmedim. Seyirciler kayboldu. Futbolcular kayboldu. Neden sonra yanıma geldi.

— Maç bitti, dedi.

— İyi ya, dedim. Kim kazandı?

— Ötekiler! dedi.

— İşte bu olmadı? dedim.

- Sen kim kazansın istiyorsun? dedi.
- Bizimkiler, dedim.
- Bizimkiler kim?
- Siz.
- Biz mi? dedi. Bizim kazanmamızı mı istiyordun?
- Öyle ya, tabii, dedim.
- Neden? dedi.
- Öbür tarafta tanıdığım kimse yoktu ki?
- Bizim tarafta var mıydı?
- Sen vardın ya; dedim.
- Budala dedi, ben de yoktum.
- Ben seni gördüm, dedim.
- Ne oynuyordum?
- Bek!
- Sahi görmüşsün, dedi.
- Birisi seni düşürdü, dedim.
- Düşürdü, dedi.
- Topallıyorsun, dedim.
- Topallıyorum, dedi, sana ne?
- Hiç, bana hiç, dedim.

İçim burkuldu.

Birdenbire kaybettim onu. Seslendim:

— Panco, Panco!

Hiçbir cevap alamadım.

Birisi karanlıkta adımları çağırdı.

— İshak, İshak, dedi.

Cevap vermedim. Ses, onun sesi değildi. Ama sonra belki arkadaşşımdan bir haber alırım diye:

— Ne var yahu? dedim.

— İshak, İshak, dedi yine ses.

— Ne var yahu, ne var? Burdayım!

— Yanıma yaklaşan ayak seslerini tanıdım! dedi. Yanında üç tane genç vardı. Biri kısa boylu, Ermeni suratlı idi. Ötekisi bir balıkçı ceketi giymişti. Manasız bir yüzü vardı. Üçüncüsü upuzun biri idi. Aralarında kelimelerini binlerce kere duyduğum, manalarını bilmediğim bir dil konuşuyorlar, anlamıyordum.

Onlar önde, ben arkada bir yokuş çıktık. Caddeye vardık. Cadde asfalttı. Işık içinde idi. Yerler ıslaktı. Yağmur kesilmişti. — Yağmur yağmış, dedim kendi kendime.

Onları kaybetmiştim. Bir sinemanın gişesinde buldum. O kapıda bekliyordu. Bir tanesi bilet alıyordu. Uzun boylu ile balıkçı ceketli pis pis gülüyorlardı. O esmer, sakın, durgundu. Bana bakmadan benimle ilgili gibi idi.

Kendimi göstermemeye çalıştım. Ben de bir bilet aldım. Onlar ön tarafta bir yere yerleşmişlerdi. Ben de kenarda ayakta durdum. Onun karanlıkta sağa sola kıpırdandığını görüyordum. Önündeki adamla beraber o da sağa sola dönüyordu. Bir ara iyice yerine yerleşti. Elini yanağına dayadı. Seyre daldı. Sonra yine doğruldu. Başladı tırnaklarını yemeye. Kalabalığın içinde pardösülü, kırk yaşlarında bir adam:

— Yeme tırnağını, diye bağırdı.

Gülümsedi. Işıklar yanmıştı. Üç arkadaşı kaybolmuştu. Önündeki tırnaklarını yeme diyen adam yanına geldi. Oturdu.

Bir şeyler konuştular, duymadım. Yakası kürklü eski arkadaşım pardösüsünün kolundan bir kaşkol çıkararak boynuna sardı. Ben siyah saçlarını görüyordum. Dönüp baktı. Beni tanımadı. Taşa, duvara bakmış gibi idi.

— Benim, yahu, benim, ben, arkadaşın, ben İshak demek için ağzımı açtım.

Sinemanın ağır havası ciğerime su gibi doldu. Sustum. Kalktılar. Işıklı çarşılardan geçtiler. Ben arkalarından mahzun baktım. Yapayalnız kalmış gibi idim. Onunla konuşarak bir lokantaya girdim. Lokantanın sahibi bir kadındı. Yanağında beni vardı. Hâlâ çocukluğumun genç kızı gibi idi. Gülümseyerek selam verdi. Yirmi sene evveline gidiverdim.

Çok hasta olduğum zaman, ateşim kırka yaklaştığı zaman ellerim büyür. Dev gibi ellerim olur. Çoğunca çocukluğumda olurdu.

— Ellerim büyüyor, derdim.

Büyükanam, yahut anam ellerimi soğumuş elleri içine alırlardı. “Yok bir şey, yavrum yok bir şey! Bak benim elimde ellerin” derlerdi. Sakinlerdim bir iki dakika. Yine büyüdü ellerim.

Ellerim büyüdü ellerim. Ellerim ne kadar büyüdü aman yarabbi? Sokağa çıktığım zaman soğuktan ellerim küçülüyordu. Caddelerde idim. Binlere karşı birdim. On binlere karşı birdim.

— Panco, Panco diye haykırdım içimden.

Bir saate baktım. On bire çeyrek var. Caddeler تنها idi. Sinemalar dağılmamıştı. Sarhoşlar bana çarpmadı. Aralarından yılan gibi geçtim. Herkes Panco'ya benziyordu. Herkes maça gidiyordu. Pardösüsünün kürkünü kaldırmış gencin arkasından koştum.

Yakasından tutmak geçti aklımdan. Maça gidelim, diyecektim.

Hayır, hayır, seni o Alman lokantasına götüreceğim. Bir patates salatası yapıyorlar. Bir de spitzel yersin?

O pasajdaki birahaneye yine gitsem. O masaya otursam o masaya. İnsanlar gelse otursa çift çift kadınlı erkekli. Ben tek başıma. Milyonlar içinde tek başıma. Acı gitgide acıyor. Kavun acısı gibi, zehir gibi bir acı. Kaybettikten sonra bulduğumuz şey. Nedir o bil? Nedir o bil?

Kaybetmeden bulamadığımız bilemedin kaldır vur! Pencereden kim baktı. Neden baktı? Kapa gözlerini kapa. Ellerin büyüyor mu? Yok büyümüyor. Büyümüyor, büyümüyor, yaşasın. Ama acıyor, hayır acımiyor, yalan söyleme. Yüreğinin üstünde bir şey varmış gibi değil mi? Yalan. Mutlak bir yerde okudun. Yahut biri anlattı. Yahut aklında böyle kalmış. Yüreğinin üstünde bir şey yok. Yalnızlık. Yalnızlık güzel. Güzel değil. Kavun acısı. Kavun acısı da ne.

Sıcak sıcak börekler getirtti adamın biri. O olsa yerdi şimdi. Yemeği nasıl yiyordu bilmiyorum. Pardösüsünün yakası koyun kürkündendi koyun. Yanağında ufacık bir eski çiban izi vardı. Derisinin altından kan akmazmış gibi donuk esmer bir rengi vardı. Saçları kara, gözleri kara idi. Ne çıkar onlardan. Kara olmasalardı donuk esmer, altından kan akmazmış gibi solgun ve hiddetli rengi severim başka. Başkasında bulsam sevmem ki.

Yıldızlara baktım. Hani yıldızlar. Birahanede yıldız mı olur. Yıldızlara baktım. Bir sinemaya daldım. Geçen gün koşa koşa caddeden geçiyordu. Vakit beşe çeyrek vardı. Geç kalmıştı ma-

tineye. Koşa koşa o sinemaya girdi. Ardından baktım kaldım. Giremedim. Aksilik ediyor. Konuşmuyor. Hiç sesini çıkarmıyor. O zaman. O zaman buram buram buhar çıkan bir yere girmiş gibi terliyorum. Sonra üstüme kar yağıyor kar. Pıtır pıtır bir kar yağıyor. Tane tane bir kar. Aklım tabancalara gidiyor. Bıçaklara bıçaklara. Sevmiyorum bıçakları. Tabancalar. Beynimizde bir yerde küçük bir delik, etrafı siyah. Garip bir delik. Kan hafifçe sızmış. Beyin tıkayıvermiş deliği. İrin gibi bir şey akmış.

Ona ne, ona ne bundan. Bu benim kafatasımdaki delik. Ona da mı açmalı. Açmalı ya. Yalnızlıktan başka nasıl kurtulunur? Yalnız ölmek mi? Hayır insanların içinde, milyonun içinde iki ölü. Üç ölü. Dört ölü, beş ölü. Bırak ölüleri saymayı. Bu beşinci bira. Boş ver şu birahaneyi de. Camın dışarısını da. O gelmeyecek ki. Ha! Sinemadaydık sahi. Uçan daireden çıkan adam küçük bobinin elektrik fenerini aldı. Sokağa çıktı. Çocuk da arkasından.

Uçan daireyi iki nöbetçi bekliyor. Uçan dairenin önündeki robot dimdik.

O kürklü pardösüsünü çıkarmamıştı. Kürk hâlâ serindi. O çiban izi olan yanağını serinliğe dayamıştı. Kürkün dudakları öpüyordu onu. İrkildi. Beni hatırlamıştı. Silkindi. Masanın üstünde alçıdan bir gemici biblosu dururdu. Ben onu ta uzaktan bir Avrupa şehrinin bayram yerinde kazanmıştım. Altına para kordum.

— Gemici parayı verdi mi?

— Verdi, verdi. Eyvallah gemiciye.

— Gemiciye eyvallah!

Yaz günleri o yanıma uzanınca rahat bir uykuya daldım. Rüyamda hiçbir şeyi görürdüm. Hiçbir şeyi. Hiçbir şey kadar güzel şey var mı? Varsa ver bir lokma. Şu saatte. Hiçbir şey ölüm gibi güzeldir.

Öteki yıldızdan gelmiş adam taksiden atladı. Bütün ordu peşinde. Vur emri var. Vurdular. Askerler etrafını aldılar.

Geç geldiği zaman deli olurum. Merdivende ayak sesleri yabancılaştınca kudururdum. Sonra birdenbire onun ayak sesleri. Kapıyı açık bırakmış olurum. Öteki seyyareden gelir gibi gelirdi. Gözlerinden öperdim.

Çıkmalı. Buradan da çıkmalı. Sinema bitti. Sokakların içinde sırtımda talihim, sırtımda kendim, yürümeliyim. Mahalle içlerine gitmeliyim. Evler görmeliyim. Gece yarılarından sonra hafif ışıklar yanan pencereler görmeliyim. Molozların üzerine oturup bekçi gözükünceye kadar bu 2 numaralı evi gözden geçirmeliyim. Yukardaki balkonlarda saksılar var. Yukarısı harap. Aşağısı harap. Ortası mükemmel. Hangi harapta oturuyor. Işık yakmamalı. Ağır ağır bir koridordan geçiyordum.

— Hırsız var! Hırsız var!

Sokaklarda koşmalı. Koşmalı. Bekçiler, polisler, düdükler arkamda. Hayır kimseler duymadı. Bir küçük odanın kapısını açıyorum. Orada harap bir karyolanın içinde, bir ayağı dışarda. İki ayağı da dışarda. İki ayağını yorganın içine sokuyorum. Derin bir nefes alıyor. Benden yana dönüyor. Bakıyorum. Çıban izi öbür tarafta. Tuhaf, hiddetli soluk yüzünde tatlı bir pembeleşik var. Kaşları ıslak ıslak. Dudakları kuru.

Kandil sönmek üzere. Meryem titriyor. Bu küçük karyoladaki kim? Eğilip ona da bakıyorum. Kocaman kocaman gözü var. Hiddetli bir derisi var. Bağırıyor.

— Sus, sus, diyorum.

Küçük kızın ağzını avucumla tıkıyorum. Çırpınıyor.

— Gürültü etmezsen açarım avucumu, diyorum.

Kara gözlerini kapayıp açıyor. Avucumu ağzından çekiyorum. Sonra gidip öteki karyolaya oturuyorum. O hâlâ uyuyor. Gözümle etrafı arıyorum. Yakası kürklü pardösü orda. Giyiyorum. Bileklerim dışarda kamburlaşmış dolanıyorum odada. Küçük kız bana bakıyor. Avucunu ağzına kapayarak gülüyor. Molozların üstünden kalkıp yollara vuruyorum. Caddelerde şimdi yalnız sarhoşlar, pezevenkler ve şunlar bunlar var. Hepsi de hoş hoş adamlar. Hepsinin sırtında talihleri ve kendileri. Yalnız yalnız. Bir karı ile yatarken bile yalnızlar. Bir açık yer bulsam. Bir bira daha içsem. Yok. Her yer kapanmış.

O hâlâ uyuyor. Kaşları ıslak ıslak. Nefesine yüzümü tutuyorum. Başının altındaki iki yastıktan birini çekip alıyor, onun ayak ucuna koyuyorum. Oraya da ben kıvrılıp yatıyorum. Ellerim büyüyor, büyüyor, büyüyor, büyüyor.

Alemdağı'nda Var Bir Yılan

Daha tiyatroya girerken kar başlamıştı. Çıkınca meydanı bembeyaz buldum. Boynumdan içeriye bir damla düştü. Ürperdim.

— Çek elini ağzından. Tırnağını yeme, diye bağırdım. Önümden giden iki kişi dönüp baktılar.

Yüzümü görmek için yavaşladılar. Sanki ben her akşam onunlaymışım gibi bir yalnızlık duyuyorum. O cuma günleri gelirdi. Alçıdan, ağzı pipolu gemici onu beklerdi.

Güneş muşamba perdede tam üçü işaret ederdi. Geleceğine yüzde yüz emin olduğum günler beklerken uyuyakalırdım. Kapıyı tırmalar gibi vurduğu zaman nasıl duyardım rüyamın içinde. Yataktan fırlardım. Kapıyı açardım. Rengi solmuş, nefesi boğazından gelirdi. Masadan bir cigara alır yakardı.

Dünya ötede idi. Burada bir konsol, bir ayna, bir alçıdan gemici, bir yatak, bir ayna daha, bir telefon, bir koltuk, kitaplar, gazeteler, kibrit çöpleri, cigara izmaritleri, soba, battaniye vardı. Dünya ötede idi. Gökyüzünde uçaklar vardı.

İçlerinde yolcular vardı. Trenler gidiyordu. Herifin biri imza ediyor, öteki para veriyordu. Akşam serinliği çıkmıştı. Akşam simidi de çıkmıştı dünyada..

Odanın içini simitçinin sesi doldurdu. Dünya ötede idi.

Biletçi bilet zımbalıyor, bir adamla bir çocuk gazete okuyorlar. Bir delikanlı, kara kaşlı, sıhhatli bir oğlan upuzun yatmış. Yakışıklı, kuvvetli bir oğlan. Ellerini pantolonunun ceplerine sokmuş, sıska birisi de sağımda yatmış. Çocuk gazeteyi bıraktı. Pardösüsünü başının altına dürdü. O da uzandı. Bir vapurun alt kamarasındayım.

Günlerden cuma. Mektep tatil. Süleymaniye'de Kirazlı Mes-cit sokağında oturuyoruz. Ben on yedi yaşlarındayım. Münir Paşa Konağı'nın çam ağacını hatırlıyorum. Lisenin bahçesindeki büyük çam ağacı bir yangında yanmış olabilir. Münir Paşa Konağı'nın yağlı boya tavanları çoktan duman ve kül olmuştur. Tahtakuruları da yanmıştır. Yatağım, yorganım, gözyaşım yanmıştır. Havuzlar yanmıştır. Yapraklarını kışın dökmeyen ağaçlar yanmıştır. Anılar, anılar yanmıştır. Yanmış oğlu yanmıştır. Beni bugüne getiren kitaplar yanmıştır.

Ben de koyun postu taklidi bir kürk bulup pardösüme dik-tirmeliyim.

Günlerden pazartesi. Yine vapurun alt kamarasındayım. Yine hava karlı. Yine İstanbul çirkin. İstanbul mu? İstanbul çir-kin şehir. Pis şehir. Hele yağmurlu günlerinde. Başka günler güzel mi, değil; güzel değil. Başka günler de Köprüsü balgam-lıdır. Yan sokakları çamurludur, molozludur. Geceleri kusmuk-ludur. Evler güneşe sırtını çevirmiştir. Sokaklar dardır. Esnafı gaddardır. Zengini lakayttır. İnsanlar her yerde böyle. Yıldızlı karyolalarda çift yatanlar bile tek.

Yalnızlık dünyayı doldurmuş. Sevmek, bir insanı sevmekle başlar her şey. Burda her şey bir insanı sevmekle bitiyor.

Güzel yer, güzel yer Alemdağı. Şu saatte on beş metrelik ağaçlarıyla, Taşdelen'i ile, yılanı ile... Ama kış günü yılanlar inindedir. Olsun. Hava Alemdağı'nda ılıktır. Güneş yaprakları kıpkızıl ağaçların içinde doğmuştur. Gökten parça parça ılık bir şeyler yağmakta, çürümüş yaprakların üstüne birikmek-tedir. Taşdelen parmak gibi akar. İçimizi sıkır sıkır eden bir maşrapa ile önce içimizi, sonra cırılçıplak soyunarak dışımızı yıkıyor. Su içmeye gelen bir tavşan, bir yılan, bir karataavuk, bir keklik Pelenezköyden şerefimize kaçıp gelmiş bir keçi ile alt alta üst üste oynuyoruz.

Panco, Panco, diye bağırınca yılan da, keçi de, keklik de, tavşan da oldukları yerde alçıdanmış gibi donup kalıyor-lar. Bembeyaz kesiliyorlar. Hemen keskin bir bıçak çıkarıp cebimden kiminin kulağını, kiminin kanadının altını kes-iyorum. Kan akınca hareket başlıyor. Beni bırakıp Panco'ya koşuyorlar.

Panco'nun her zamanki kansız ve hiddetli yüzünde çıban yarasına doğru kaymış bir gülümseme gözüküyor. Keklikleri gagasından öpüyor. Tavşanın bıyığını çekiyor. Yılanı bileğine doluyor. Top getirmiş, futbol topu. Ben kaleciyim. Yılan da kaleci. Ötekiler yaprakların üzerine yatmış, güneşin içinde oynuyorlar. Saatlerce oynuyorlar. Yılanla ben top kalemize girerken yana çekilip seyrediyoruz. Mızıkçılık ediyoruz.

Alemdağı güzel, Alemdağı. İstanbul çamur içinde. Taksi şoförleri su birikintilerini inadına insanların üzerine sıçratıyorlar. Kar inadına içimize içimize yağıyor.

Kadının biri beşinci kattan bir kediyi sokağa atıyor. Bir kadınla bir yabancı erkek kedinin başındalar.

Kedinin burnundan hafifçe kan sızıyor. Erkek Fransızca:
— Il est mort d'hémorragie, le pauvre*, diyor.

Kadın bana Türkçe, kedinin beşinci kattan atıldığını anlatıyor. Galatasaray lisesinin kalın ve yüksek bahçe duvarının kenarına artık ölmüş kediyi itiyoruz. Beşinci kattaki kadın sobasına şimdi kömür atıyordur. Hava da ne soğudu. Keşke kar yağsa. Kar yağdığı zaman yine havada ılık bir şeyler oluyor.

Panco ne zaman dönmüş Alemdağı'ndan. Birdenbire bir arkadaşı ile yanımdan geçiyor. Bir duvarın, ölmüş bir kedinin yanından geçer gibi. Kollarımız birbirine sürünüyor hafifçe. Duvarlar açılıyor. İnsanlar birbiriyle senelerdir dargınmışlar da birdenbire aynı hisleri duyarak: "Yeter artık" diyerek barışmışlar gibi öpüşüyorlar. Dönüyorum. Panco arkadaşı ile gülüşerek gidiyor hâlâ. Yangının kül ettiği Münir Paşa Konağı'nın havuzunda kirli yeşil bir su bekler dururdu. Suyun dibi gözükmezdi ama gözümü kapayınca içine atılmış on paralıkların parladığını görürdüm. Bir defa da şimdi vali olan bir arkadaşımızı elli kuruş vererek elbiseleriyle suya atmıştık.

Panco'nun arkadaşı ile beraber getirdiği kahveyi hiç bilmezdim. Kapısında alüminyum tencereler, naylon bardaklar satan bir hırdavatçı bulunan, iki kapısı da ardına kadar açık hanla apartıman arası bir binanın birinci katındaymış bu kahve. Onların bu kapıdan içeriye girdiklerini görünce merak ettim. Ben de girdim. Baktım karşımda cam bir kapı. Cam kapının içinde

* Kanamadan ölmüş zavallı.

büyük bir salon, içerde insanlar tavla ve iskambil oynuyorlar. Daha köşede bir bılardo masası var. İçeriye girince herkes bana baktı. Buraya gelenler hep aynı müşteriler olmalı ki beni baştan aşağı bir süzdüler. Oturup bir kahve içmek bile cehennem azabı gibi bir şey olacaktı. Birini arıyormuş gibi yaptım. Olmazsa bizim Luka Efendi vardır. Duvarcıdır, boyacıdır. Onu soracaktım. Gözlüklüdür. Kendisi Yunan tebaasıdır. Ama Arnavuttur. Kahveciye onu sormak istedim. Baktım Panco Luka Efendiyi siper ederek kendini bana göstermemeye çalışıyor. Eskiden tanıdığım birisi niçin geldiğimi anlamış gibi bana baktı. Gülmser gibi idi. Allah belanı versin deyyus; dedim. Döndüm. Giderken bir daha dönüp baktım. Yine pardösüsünün yakasındaki kürkü gördüm.

Kürkü görünce rahatladım. Tavşanı, kekligi o ılık, harikulade kaygan ve güzel yılanı, karatavuşu, Alemdağı'nı, Taşdelen suyunu, çürümüş yaprakları, yaprakların üstüne yağın pelte pelte güneşi hatırladım.

Panco'nun Rüyası

Evin içinde garip şeyler dönüyordu. Görünüşte her zamanki gibi idi sesler, çağırışlar, yemek zamanları, hatta yüzler. Keşke bütün eşyalar yer değiştirmiş, sesler kısılmış, yemek zamanları değişmiş olsaydı da bu her şeyin her zamanki yerindeliğine bile karşı gelen hava olmasaydı. İnsan beklerdi o zaman masaların, bardakların, iskemlelerin yerlerinde yer etmesini. Hayır, her şey yerli yerinde idi. Küçük kardeşim sabahleyin aynı saatte uyanıyor. Çay aynı dakikada kaynıyor, küçüğün sefertasına konacak ekmeğin kokusu yatakta burnuna geliyordu. Sobanın başına çöken küçük, kendi halinde, mütevazi ve sevimli sabahımız aynı idi. Babam:

— Yavaş yavaş kalkıp giyinmeli, diyordu.

Konsolun üstündeki saat sekiz buçuğu dört geçerken anem bana sesleniyordu.

— Hadi bakalım Panco, baban hazırlanıyor.

Ben her zamanki gibi homurdanıyor, sağdan sola dönüyorum. Gözlerim açık şunu bunu, bir arkadaşımı, öğle paydosunu, akşama gideceğim sinemayı düşünüyorum.

Bu sefer babam çıkışıyordu:

— Panco, eşek Panco! Tembel Panco! Geç kalacağız.

Eşek ve tembel kelimelerindeki dostluğu her zaman hatırlayacağım.

Ben yirmi bir yaşındayım. Babam kırk. Kardeş gibiyizdir. Bazı benden genç bile gösterir. Babam dülgerdir. Ben elektrikçiyim. Beyoğlu'nun çamurlu bir sokağında otururuz. Akşamüstleri işi bitirir bitirmez cadde üstünde bir kahveye koşar, kumar oynarım. Babam bilir, aldırmaz. Bütün haftalığımı bir

günde verdiğim olur. Sonra ateş gibi çalışırım. Yalnız sabahları işte böyle bir türlü uyanamam.

Bir zaman işsiz kalırız. Bu aylarca sürer. İşte o zaman imdadına sen yetişirsin.

Küçüğün defterini kitabını sen aldın. Bileğimdeki saat senin. Şu gömleğimi de sana borçluyum.

Verdiğin üç beş kuruş, kumarda üç beş lira olur. Ben de yukarda saydıklarımı gider alırım. Babam tanıdığı bir iki dükkânda beş on kuruş karşılığında işler görür. Ben saat ona doğru kalkarım. Doğru kahveye. Babam bunu bilir. Ama ses etmez. Bu garip, çalışırkenkinden daha başka türlü refah havasına kaşının arasında derin bir çizgi ile katlanır. Ama bir gün bile o çok sevdiğim şarkıyı söylemez.

Pando mazi,

Ta vri stomaste

Pando mazi.

Evin havası böyle günlerde mi değişir sanırsınız. Hayır, belki eve hafif bir sessizlik oturur, oturur ama ben oldukça şen ve mesut olduğum için ev halkının durgunluğunu gideririm. Geceleri geç dönerim. Seninle tiyatrolara filan gideriz. Ben prafanın başında gecikirim. Ama saat kaç olursa olsun eve döndüğüm zaman sönmüş mangallardan, babamın ve anamın ve küçük kardeşimin nefesinden doğmuş havaya girdim mi dünya benimdir. Uyuyuveririm. Uyumadan evvel bir ara seni düşünürüm. İyisindir, hoşsundur ama kafamı kızdıran bir şey de vardır sende. Ne olduğunu ben de bilmem. Geçen hafta bir rüya gördüm. İki kişi bir yolda gidiyorlardı. Birini sana benzettim. Yanındaki kim acaba, diye koşup baktım. Ne tuhaf yanındaki ben değil miydim!

— Yahu nereye gidiyorsunuz? dedim gözümle.

Sen cevap vermedin. Ben benden ayrı bir ben olabileceğini, bunun da ancak rüyada mümkün olabileceğini düşündüm. Bir şeyler söylemek istedim. Ama seninle beraber olan ben:

— Sana ne, dedi, nereye gidiyorsak gidiyoruz.

Cevap vermek istedim. Benden ayrı olan ben konuşabildiği halde ben konuşamıyordum. Rüyamın içinde rüyada olduğumu anladım. Kendimi zorladım. Nihayet bağırabilmişim. Küçük kardeşim:

— Ne oldun ağabey, dedi.

Acaba ne diye bağırıyordum. Merak içinde idim.

— Ne dedim ben, ne dedim ben Kalyopi? dedim.

— Anlaşılmıyordu ağabey, dedi.

İşte o günün sabahı evin içinde her şey yerli yerinde olduğu halde, sesler, konuşmalar hep aynı olduğu halde bir şey değişti. Birdenbire her şeyi daha çok seviverdim. Birdenbire içimden bir büyük korku ve baskı kalktı. Odadaki karmakarışık eşyayı, her şeyimi topladım. Sekize çeyrek kala sobanın başında idim. Babam daha kalkmadı. Annemle küçük kardeşim beni görünce erken kalkışıma sevindiler.

— İş mi buldun Panco? dediler.

— Yok, dedim.

— Neden erken kalktın öyle ise.

Darılmış gibi yaptım.

— İsterseniz yeniden gidip yatayım, dedim.

Yırtık pijamamın sarkan paçalarına sarıldılar. Zorla oturtular. Elime çay bardağını verdiler. Bir dilim kızarmış ekmeğin üstüne beyaz peynir koyup tutuşturdular elime.

Kardeşim:

— Dün gece ağabeyim bağırdı, dedi, anneme.

Annem:

— Bağırdı mı dedi. Ne diye bağırdı?

— Anlamadım, dedi küçük kardeşim, ama çok bağırdı.

Babam içeri girdi. Ne iyi adamdı. Ne tatlı adamdı. Ne dost, ne arkadaş adamdı babam.

— Oo! Panco, dedi, bugün erkencisin.

Ceplerini aradı.

— Paketi yukarda bırakmışım, getiriversene, dedi.

Bir koşu gittim. Kendi cebimden senin bana verdiğin o güzel cıgaralardan artanını getirdim.

— Oo! Bu cıgaraları nerede buldun? dedi.

— Bir arkadaşım verdi, dedim.

— Ha, dedi, bugün benimle geleceksin. Bir bodrum merdiveni tamir edeceğim. Sen de odunlukların elektrikleri bozulmuş, onları yaparsın.

Beraberce evden çıktık. Yolda sana rastladık. Erken erken nereye gidiyordun öyle. Öyle tuhaf tuhaf baktın ki, sen uzaklaştıktan sonra çok güldüm.

— Ne gülüyorsun? dedi babam.

— Hiç, dedim.

Halbuki seni düşünüyordum. Tıpkı dün akşam rüyamdaki ben gibi idin. Yalnız bir fark vardı. Koşup bana gözlerinle:

— Nereye gidiyorsunuz, beni de alın, diyememiştin.

İşten çıkınca bir kahveye koşup prafaya oturduğum zaman yine aklıma geldin. Yine güldüm.

O akşam erkenden eve döndüm. Balık kızartmıştı annem. Yedi uskumru yedim. Babam bir şişe bira almıştı. Bir bardak bira içtim. Patates haşlamışlar gündüzden. Buz gibi soğumuştur. Onları da yedim. Sobanın başına kıvrıldım. Elime küçük kardeşimin kitabı geçti. Bir şey anlamadan okumaya daldım. Mesuttum. Bu saadeti bana sen vermiştin. Her şeyi iki üç misli daha çok seviyordum. Buna sebep sendin. Sendin ama, yine bu işte en talihsiz de sendin. Sana güveniyor, senin arkadaşlığından hoşlanıyor, ama sana durmamacasına gülüyordum. Ne sobanın başındaki uykumda, ne de sonra yatağımda rüya görmedim.

Sabahleyin uyanır uyanmaz aklımda idin. Güldüm. Kalktım. Bunu anlatmaya sana geldim. Ne dersin?

Melâhat Heykeli

Soluk güzel yüzlü bir kadındı. Rengi sarı denecek kadar açık, berrak gözlerinin kenarlarında dost, arkadaş, ahbap bir ifade vardı. Her hoşuma giden yüze gözlerimi açarak bakarmışım. Anlatacağım şeyin içine birdenbire giremememin tek sebebi kadının bana acır gibi bakması oldu. “Ah, bu gözlerim!...” dedim. Gözlerime daha birtakım ağır laflar edeceğimi sanıyordum. “Bakarlar mı deliler gibi her hoşlarına giden yüze!... Kendilerine değil, bana acındırıyor güzel insanları... Hatta sinirlendiriyorlar bile bir bakıma...” daha söylenecektim. Birdenbire kafamda başka düğmeler çevrildi. Başka ışıklar yandı. Gerilere doğru sürüklendiğimi duydum. Hızla çevriliyordum. Gençliğimin bir parçasını geçirdiğim kasaba gözümde canlanıverdi.

Kasabanın belli başlı ailelerinden birinin oğlu iyi arkadaşımды. Uzun seneler ecnebi mekteplerinde okumuş, dil öğrenmiş, giyinmek, yaşamak, konuşmak öğrenmiş, şimdi kasabaya dönmüş, Kômürpazarı'ndaki dükkâna kapanmıştı. Önceleri içinde bir ihtilal havası esti. Aile denen ipi bir sıçrayışta aşmak arzusu içinde çırpındı. Yapamadı. İki senenin sonunda yazıhanede şişmanladı, uyuştı kaldı. Çuvallar da gelip gitmese şuraya buraya, hali nice olurdu bilmem.

Aile günden güne ağırlaşan, günden güne içine kapanıp kararar ve şişmanlayan genci harekete getirmek için ne edeceklerini bilemiyorlardı. Çuvallar İstanbul'a gidiyor; İstanbul'dan çuval geliyordu. –Benim ticaretten anladığım bu kadardır, arkadaşın da daha fazla değildi– kasa para doluyordu. Ama genç adam para ile ne yapılabileceğini bile unutmuştu. Haftada bir içtiği üç kadeh rakının da onu derin uykusundan uyandırama-

dığını gören tüccar peder gece rüyasında mı gördü, yoksa hekimlere mi danıştı; yoksa aile büyükleri bir hafi celse yaparak birbirlerine fikir mi eklediler. Burası nasıl oldu? Yine bilmem. Çünkü ailede bu fikri tek başına bulacak adam pek yoktu. O evde düşünülmez; yenir, içilir, hesap yapılır, uyunurdu. Fikir; oğlanı evlendirmektir.

Bir yazıhane düşünün. Her camı tozlu olsun. Defterlerini sinekler kirletmiş olsun. Kasa defterinin kenarındaki mürekkep lekesi on iki senelik olsun. Yazıhane üstünün kalın camını senelerin tozu buzlu cam haline getirmiş olsun. Takvim yedi buçuk ay kopmamış... Bu yazıhane kasa üstündeki siyah ciltli defterleriyle, onların yanı başındaki kopya presi ile, ara sıra birdenbire büyük bir gürültü ile düşen dosya dolabı ile yaz öğlesinin uykusuna parasından gayrı her şeyi teslim etmiştir. Sandalyelerin oturacak yerlerindeki soluk minderler, mihveri etrafında dönmeye dönmeye döner olduğu unutulmuş koltuk... Evet, hiçbir şey, hatta evlenme fikri bile minderleşmiş, koltuklaşmış, kasa defteri haline gelmiş benim arkadaşı uykusundan uyandırmamıştı. Bir kez düşünmüş, fikir hoşuna gitmiş, çabucak bir kadın hayali, bir terlik, bir pijama, bir pudra lavanta kokusu duymuş, içi hafifçe ezilmişti ki: "Ben evlenirsem ne ederim?" diye düşününce bu eziklik geçivermişti. Geçivermiş olsa iyi! Yerini bir korku almıştı. Korku geçince düşünüp kalmıştı. Düşünüp kalmıştı dediğime bakıp da düşünme denilen şeyin hareketi, yırtıcılığı hatırlınıza gelmesin. "Evlenirsem ne yaparım?" deyip gözleri sabit bir şekilde kirli camlarda uyuya kalmıştı. Ne güzel bir uykuydu bu, Yarabbi!.. Rüyasız mı rüyasız... Onu o zamana kadar yazıhanesine hiç girmemiş bir böcek uykusundan uyandırdı. Bu bir eşek arısı idi. Küçük yazıhanenin içinde büyük bir tepkili uçak gürültüsü duymuş uyanmıştı. Çıkacak delik arayan arı deliler gibi idi. Daha doğrusu deli pilotlar elinde gibi idi. Onu mahmur gözleriyle takipten yorulan bizimki arıdan kaç milyar defa büyük olduğunu düşünmeden elini bile oynatamayışını büyüklüğüne verip düşünürken: "Evlenirsem ne yaparım?" fikri yine kafasına çömeliyordu. Tam yirmi sekiz gün düşündü. Neden yirmi dokuz değil? Bütün bir şubat ayı

onun bu işi düşündüğüne şahit oldum. Düşünmekle bir çare bulunamayacağını anlayınca ne yapacağını tecrübeye koyuldu. Netice gayet kötü çıktı: Evlenince terliklerini bile giyemeyeceğini anlamıştı. Ben kendisine az yemek yemesini sağlık verdim. Sözümü tuttu. Pek şişman vücudundaki yağlı suların erimesi iki ayda sona erdiği zaman tam on yedi kilo kaybetmişti. Yine iş yok! Üzüntüsünü kasabanın her zengin evine bir yol bulup sokulan doktora anlattı.

Nihayet doktorun delâletiyle İstanbul'a kapağı attı. Tedavi ş hri İstanbul'du. Barlara, meyhanelere, lokantalara, plajlara gitti. Hayır, evlenince terliklerini giyemeyecekti. Bu kararı elektrik masajcısı sözümona doktorlarla beraber kendisi de verince pek az üzüldü. Üzülmek denilen şeyin mekanizmasını işletmeyi unutmuştu. Yalnız eskisi gibi yemek yiyemiyordu. Evlenince terliklerini giyemeyeceği kesin bir surtte anlaşıncı İstanbul'da yeniden şişmanladı. Şişmanlayınca sanki üzüntü rövolveri de dolmuştu. Kafasında bir ihtilaldir başladı. Bu ihtilali şarap, rakı ve uykusuzlukla bastırmaya çalışmak ne demektir, bilirsiniz: Ateşe benzin sıkmak. Dünyalar kadar para harcadı. Aile hiçbir fedakârlığı ona esirgemedi. Önüne gelene derdini döktü. Doktorlar, kahpe kadınlar, ahbablar canına okudular oğlanın; faydasız!

Bir akşam barların birinde Melâhat'e rastlamıştı. Demin sokakta gördüğüm o Melâhat'ti işte. Derdini ona da döktü. Ona bol para da harcamadı. Melâhat, bu zayıflıktan şişmanlığa, şişmanlıktan zayıflığa, sükunetten harekete, hareketten tembelliğe gidip gelirken pek üzüntülü ve güzel bir yüz bağlamış olan bizim oğlanı bir haftanın sonunda seviverdi. O da Melâhat'e derdini o zaman söyledi. Melâhat: "Ben seni kurtarırım bu deritten" dedi. Arkadaş da ona bu deritten kurtulursa kendisiyle evleneceğini kasıtlı sözleriyle vaadetti. Melâhat bu vaadlere güler, boş ver, anam!" dedi.

Bir buçuk sene beraber yaşadılar. Arkadaşım kaçınıcı ayın sonunda terliklerini giydi. Melâhat'e sormalı. Ama bir buçuk sene sonra herkes gibi bir delikanlı olmuştu.

Harbiyî ok senelerinde 1940 senesinin Teşrinisani ayında Park Kütüphanesinde ... Paşahane eşrafından C. H. beyin mahdumu ile doktor N. beyin kızının nikâhları kıyıldı.

İşte bu biraz evvel görüp de tanıyamadığım Melâhat de yûzüstü bırakıldı tabii. Bütün iyiliklerinden sonra piç gibi ortada kalan bar kızı Melâhat'i bugünlerde sık sık şişmanca bir çocukla görüyorum. Gördükçe bazı aile saadetlerinin temelli olduğunu biliyor, şimdi bizim kasabanın üç dört milyonluk bir adamı olan eski arkadaşımın büyük balkonlu evinin önüne bronzdan bir Melâhat heykeli neden dikmediğini düşünüyorum.

Yani Usta

Ben Yani Usta'yı tanıdığımda yaşı on beşti. O zaman daha, Yani Usta, değildi. Kara gözlü, kara bacaklı, kara saçlı, kara bir çocuktü.

Ben mi?... Ben kocaman bir adamdım. Ne yalan söyleyeyim: İşim gücüm yoktu. Dünyada kimseciklerim yoktu. Bir anam vardı o kadar. Ondarı öte kimim kimsem yoktu. Yani Usta bugün yirmi yaşında. Ben elliye merdiven dayamışım. Ama Yani Usta tek dostumdur. Duvarları öylesine yağlıboya boyar ki parmağın ağzında kalır. Gözümde o, yine on beş yaşındaki kara oğlandır. Boya yapmadığı zaman sinemaya gider; maça gider; kahvede pişpirik oynar.

Aklına eserse nerde isem gelir bulur beni. Esmezsem aramaz bile.

— Seni neden arayacakmışım be ağababa, der.

Kuytu bir birahanemiz vardır. Gider otururum. Düşünür dururum. Şu dünyaya ne ettim? Şu dünyada ne gördüm? Neye geldim? Neden gidiyorum? Ne yaptım?

Dışarda kar yağdığı zaman içerisi sıcak da olsa bu birahane- de üşürüm. Saat altında daha kimsecikler yoktur. Garson öteki salona geçmiştir. Duvardaki saat sinirlendirir, insanı içmeye zorlar. Ben Yani Usta'yı mı beklerim? Beklersem gelmez ki... Beklesem gelir mi? Umut vardır. Beklemediğim zaman umut vardır.

Gelir karşıma geçer. Ne söylerim ona. O bana ne der. Hiçbir şey hatırlamam. Sonradan şöyle demişti diye uydururum.

Birahanenin gedikli müşterileri vardır. Biri var; gelir, camın yanına oturur. Bir şişe maden suyu açtırır. İçine bir duble, bir

tek rakı döktürür. Bir tabak yemiş getirtir, bir böbrek ıskarası yaptırır, bazan da bir omlet yer.

Yani Usta gelir. Kaşının arası çizgi çizgidir. Beş bin lira dra-homa veriyormuş kızın babası. Kız güzelce imiş. Eskiden de bilirmiş a bu sefer çayda görmüş. Kızın anası "Dans etsenize Yani!" demiş. Yani Usta "Ben dans mans bilmem" demiş. "Bilsem de etmem ya". Kadın açıkça verimkâr olmuş. Yani Usta: "Babamla görüşün" demiş...

Demek birahaneye Yani Usta da iki biramı içmeye gelmeyecek. "Birahanelerde filân gözükmemeli bir zaman, diyor, işin ucunda beş bin lira var."

Hey gidi Yani hey! Dedim geçen akşam, ufacık kara kuru bir oğlandın. Bak kocaman adam oldun. Ben ağababa oldum. Bira-hane eski birahane. Masalar eski masalar. Dünya başka dünya. Sen başka adam. Ama ben hep oyum, be Yani Usta! Seni de hep öyle görüyorum Yani Usta. Kara saçlı, kara gözlü, cin gibi bir oğlan. Hani seninle sinemaya giderdik. Sen yanımda deli olurdun. El çırpardın. Omzuma vururdun.

— Vresi, derdin: gördün mü? Bak hafiyeye! Ne yaptı gördün mü? Bir yumrukta...

O sinema da yerinde yok. O sinema aynalar içinde idi. Yağ-murlu havalarda kumaş kumaş, insan insan kokardı. Birinci mevkiin çocuklarının arasına karıştığımız zaman içim sevda ile dolardı. Her yüz güzeldi. Her çocuk babacandı. Her el nasırlı, küçük, kirli ve sıcaktı.

Günler geçti. Ben düştüm. İçmek alatı bozuldu. Sen koca adam oldun; beş bin lira drahoma alacak kadar. Bari seviyor musun kızı Yani Usta?

— Karı değil mi be ağababa, severiz.

Doğru Yani Usta, karılar sevilir sevilmesine ama ben içim-den hep çocuk kaldığım için olacak karılardan çok çocukları severim.

— Ben işevmez misin?

— Seni mi? O da sorulur mu Yani Usta? Seni? Seni çok se-verim.

— Ama ben çocuk değilim artık.

— Benim gözümde çocuksun.

— Beni çocuk yerine alırsan kızarım; küserim sana. Bir daha da konuşmam.

— Düşüne de çağırılmaz mısın, Yani Usta?

— Bak ona çağırırım.

Yani Usta ile bir zaman sustuk. Sonra Yani Usta bana nereden hatırına geldi bilmem:

— Sen tiyatrolara filan gidersin, beni de götürsene bir akşam, dedi.

— Başımla beraber; ne zaman istersen... dedim.

Pazartesi akşamına sözleştik. Tiyatro gişesine erkenden uğrayıp biletleri aldım. Geldim. Yani Usta süslenmiş geldi. Geldi ama biletler yarın akşam içindi. Pazartesi akşamları temsil yoktu.

— Yani Usta, dedim, pazartesi temsili yokmuş; yarın akşam için aldım biletleri.

— Zararı yok; ver benim biletimi sen, dedi.

Dörder bira içtik. Ayrıldık. Ertesi akşam ben saat sekiz buçukta tiyatroya gittim. O gelmemişi daha. Perdenin açılma zili çalarken yanıma başka biri gelip oturdu.

Yani Usta biletini satmış, tiyatroya gelmemişi.

Yani Usta bana son defa bir çocukluk yapmıştı. Hoşuma gitti. Bir tuhaf oldum. Bir yalnızlık duydum. Halbuki ben tiyatroları hep yalnız seyrederek zevk alırdım. Tenha geceleri seçerdim. Paradilere çıkardım. O akşamki temsil kadar kötüsünü galiba bir daha seyretmeyeceğim.

Hey gidi Yani Usta hey! Bunda ne var ki Yani Usta, ha? Gelmedin gelmedin. Ne çıkar bundan. Sen yine o aynalı sinemada yanıma oturan küçük çocuksun sokakta gördüğüm zaman. Ama yüreğimi bir şey, bir demirden avuç da sıkıyor değil hani. Ama boş ver! İnanma! Hadi canım sen de! Üzülme be Yani Usta. Beni gördüğün zaman gülümseyiver. Aldırma! Tiyatro da n'oluyormuş? Dünyada dostluk vardır, be! O da ölmedi ya!

Varlık, (404), 1 Mart 1954

İki Kişiy e Bir Hikâye

Topal martı ile balıkçının konuştukları bile, işitilmemişse de, görülmüştür. Önce martının laf attığına kalıbımı basarım. Ne dediğini söyle deseler söyleyemem ama, işin başka türlü olmasına; diyeceğim, ilk balıkçının martıya laf atmasının mümkün yoktur.

Martının ne dediğini bırakalım. Balıkçıyı konuşturalım.

Martı:

— ...

Balıkçı:

— Susacak mısın be topal, sabah sabah... Patlamadın ya! Daha nişana varmadık... Gözünü seveyim sus. Sus, sus da bir an evvel varalım. Sana laf mı yetiştireceğim? Kürek mi çekeceğim?... Nuh deyip peygamber demediğine göre, pek aç olmalısın... Peki, peki! Dediğin olsun. Dur, bekle, bir kolyoz keseyim... Bağırma oğlum, bağırma çocuğum! Amma yaptın ha!... Amma da kafa patlattın be!

Martıya, başından ötede etlerinden sıyrılmış kuyruğu titreyen bir kolyoz iskeleti fırlattı; küreklere asıldı. Az sonra sis içindeki Hayırsız adalar gözüksü. Martı susmuştu. İki kanat vurup sandalı geçiyor, yedi kanat vuruşta balıkçının tepesinden Hayırsız adanın kıyılarına uçup kayboluyor, geri dönüyor, süt liman denize konuyordu. Artık konuşmuyorlardı.

Balıkçı o zaman bana döndü:

— Ne zaman çıksam, sandalı tanır, peşime düşer. Bir de uğurlu kuştur, sorma.

— Neden topal diyorsun ona Barba?

— Topaldır da ondan. İyi bak, bir bacağı yoktur.

— Ne olmuş bacağına?

— Bilmem. Belki denizin dibinden bir canavar gelip kaptı. Belki anadan doğma böyledir. Belki daha yavru iken bir insanoğlu yavrusunun eline düşmüştür, bilinmez.

Sustuk. Rüzgâr bir kara kokusu getirdi. Bozulmaya başlayan bir karpuz kokusu duydum.

Balıkçı:

— Şuna bak be, dedi, insan gibi yahu! Tam nişana konmuş.

Kuşun konduğu yerde durduk. Martı beş kulaç ötemize gitti kondu. Sevinçle kafasını uzata uzata haykırdı.

Balıkçı yem kesmek üzere bıçağını çıkarırken yine havalandı. Gözden kayboluncaya kadar uçtu.

Ben:

— Kaçtı Barba, dedim.

Balıkçı:

— Şimdi döner gelir, dedi. Sivri'de başka balıkçı var mı diye bakmaya gitmiştir.

— Peki?... Bakıp öğrenmesi mi lazım?

Balıkçı:

— Onun için değil ama, benim için lazım da... dedi, susu-verdi.

İkimiz de fazla konuşmayı sevmeyenlerdeniz. O bu kadar konuştuğumuza bile pişman gibiydi. Balıkçı dediğin kendi kendisiyle konuşan adamdır, diyeceğim ama, yanlış olur. Doğrusu, balıkçı kısmının geveze olmayışıdır. Balıkçının gevezesine hiç rastlamadım. Sonunda şöyle bir neticeye vardım: İnsan balıkçı ise geveze değildir. Geveze ise balıkçı değildir. Ama lüzumu olunca da konuşmalı.

— Kınalı'nın burnunu görüyor musun?

— Görüyorum.

— Yukarda beyaz bir toprak olacak. Burundan hemen yukarıda, o yukarıdaki top ağaçların altına doğru; orayı görüyor musun?

— Hayır...

İki kürek daha çekti.

— Şimdi?

— Şimdi görüyorum.

Yine sustu. Altımızdaki mavi âlemden derin, sağır bir ses çıkıyordu. Bildiğimiz insan, hayvan, düdük, makine, tahta, rüzgârda, tel, ağaç, böcek... yeryüzü seslerinden başka türlü bir ses, derinden, kulaç kulaç derinden bir ses işitiyordum. Bu ses, bu mavi âlemin nefes alıp verişinin sesidir gibi geldi bana. Bir karıncanın bizim bütünümüzü değil, milyonda bir parçamızı duyması gibi ben de bu kocaman, deniz denilen canlı, muhteşem mahlukun bir parçasının sesinin, sağır, derin gürültüsünün milyarlarla eksilmiş bir parçacığını işitiyordum. Şakaklarım zonklıyor, kulaklarım vınlıyordu. Açıklarda bu durgun, derin, sesi gelmeyen sestten hep ürkmüşümdür. Konuşmak istiyorum. Bu sesi duymamak için içimden haykırmak geçiyordu. Şimdi pek yaklaştığımız Sivriada'ya kadar yüzsem, karaya ayağımı bassam, bağıra bağıra bir türkû söylesem diye içimden geçti.

— Barba, dedim, söyle Allah aşkına, neden gidip Sivriada'da balıkçı var mı diye bakar da geri döner, martı?

Kirpiklerinin kenarları kırmızı kırmızı gözlerini kaldırıp yüzüme baktı. Denizden, sükûttan, denizin doyulmayan derin sesinden korktuğumu anlamıştı. Cevap vermeden önce beni bir süzdü. Güldü. Sonra:

— Başka balıkçı varsa kalkar yanıma gelir de ben kızar, başka yere giderim. O gün de tersliğim üstümdedir, ona balık vermem diye. Herkes de bilmez, nişanı belli etmemek için kaçıyorum sanır. Vallahi değil. Ne münasebet! Allah herkesin rızkını verir. Benim için buralarda balık tutacak "taş" mı yok? Buraların altını ezbere bilirim ezbere. Tahtelbahir gelip benden sorsun. Keyfim, yalnız balık tutmaktır. Balığı yapayalnız tutmaktır. Anladın mı?

Balıkçı şimdi onunla konuşuyordu:

— Benim, yalnız balık tutmaktan hoşlandığımı sen nereden bilecekmişsin? diye bu efendi soruyor, cevap versene ulan!

Martı da artık konuşmuyordu. Kırmızı halkalı, hiç kırılmayan yusuvarlak gözü sandalımızdaydı. Bembeyaz, tertemizdi. Soğan kabuğu renkli gagası açılıp kapanıyordu.

— Cevap versene topal!.. Söylesene... Orada balıkçı varsa, bu tarafa doğru geliyorsa sana iş yok diye. “Sen sinirlenirsin, kaçarsın, akşama kadar ters herifin biri olursun, olan bana olur” desene. “Domuzun biri olursun” de. “Küreği kaldırır sanki bana vurabilirmişsin gibi yaparsın” de, “Bir balık kafasını bana çok görürsün” de.

Martı baktı, sustu.

Balıkçı bana:

— At şu kafaları martıya, dedi.

Nasil yutuyordu martı, görmeye değer. İştahlı insanlar gibi iştahlı martılar da oluyor. İnsanı tiksindiriyor. Ben yemeğini gizlice yiyen insandan hoşlanırım. O insanlar bir ağaç altına oturur, paketini açar, ne yediğini bile bilmezsin. Belki ağızlarını şapırdatırlar, belki iştahla da yerler ama, yanlarından biri geçse suç üstü yakalanmış gibi utanırlar.

Balıkçı:

— Çok açgözlüdür, dedi. Bu huyunu sevmem ama, martı bu. Bu martı mahluku doymak nedir bilmez.

— İnsan gibi, dedim.

— Yok, dedi, insana taş atma, insandan insana fark vardır, tokgözlüsü de olur.

— Ama, azdır.

— Çoktur, dedi.

Karları erimemiş Uludağ tepelerini gösterdi.

— Bu taraflarda, dedi.

Oltaları atmıştık. Şimdi balıkçı durmadan konuşuyordu. Sanki benim “insan geveze ise balıkçı değildir” müşahedemi bana çok görmüştü.

— Yemek yerken utanan köylü çok gördüm. Ayıpmış gibi yemek yiyorlardı. Sonra sofrasındaki ıstakozu ağzını açmadan kibarcasına, martıdan daha çabuk tüketen beyler de gördüm. Kibarlığına kibar yiyorlardı: Ağızlarını şapırdatmadan, yalnız çenelerini oynatarak... Ama o çeneye biraz dikkat etsen korkardın. Ne korkunç şeylerdi. Çene değil makine. Makine değil, değirmen.

Topal martı etrafımızda dört dönüyordu.

— Bunun başka ahbap sandalları da olmalı Barba?

— Olmaz olur mu?

— Hepsinin de huyunu bilmesi gerek.

— Bilmez olur mu?

— Bir martı için bu kadar politika...

Balıkçı, çürük dişlerini açtı. Ta küçük dilini gördüm.

— Gırtlak... Boğaz... dedi.

Yine sustuk. O oltasını tartıyordu. Ben yine bu oltanın önce hızlı hızlı, sonra ağır aksak benimle beraber battığı, derinliklere doğru nefessiz daldığım düşüncesine kapıldım. Buradan şu mavi mahlukun ezgisinden kurtulsam da karada rahat rahat nefes ala ala ölsem, dedim kafamın içinden. Balıkçı konuşmamaktan balık beklemekten ne kadar hoşlanırsa hoşlansın, yalnız kendini düşünmediğini, beni unutmadığını belli eden isteksiz bir gevezelikle konuşmaya başladı:

— Sular fena, dedi, sen de fena oluyorsun denizde... Biraz sonra döneriz, üzülme...

Susmasıyla bir başka taraftan alması bir oldu:

— Tuhaf, dedi, alışmışım şu topala. Onu etrafımda görmediğim günler bir şey kaybetmiş de ne olduğunu bir türlü bulamayan, durmadan da o şeyi arayan insana dönerim. İnsana alışamıyorum ama şu deniz kuşuna alışmışım. İnsana alışsam evlenirdim. Alışamıyorum. Aynı evde, aynı yatakta bir insanla bütün gece beraber olmak beni zıvanadan çıkarır.

Balıkçının yer odasını düşündüm. Orada hemen hiç oturmazdı. Ağlarını koyar, çoğunca kahvede, ya da sandalda yatardı.

— Sen evden hoşlanmıyorsun Barba Yakamoz, dedim.

— Hiç, hiç, dedi. Ben evden hoşlanmıyorum. Anam ben kundakta iken ölmüş. Babam hiç evde oturmazdı. Ben yazın denizden hiç çıkmazdım. Akşam, babamın balıktan dönüşünü bekler, hemen sandalın başaltına kıvrılırdım. O bizim kümesdeki balık ağının üzerine uzanmaya giderdi söylene söylene. Erkenden gelir beni uyandırır. Kafası, gördüğü rüyadan kızma-mışsa, balığa götürürdü. Biraz dalgalı ise, homurdanır... "Hadi sen git çarşıda oyna" derdi. Kös kös uzaklaşırdım...

— Balığa mı Barba Yakamoz?

— Balığa... Ne olacak?

— Beni de alsana.

Cevap vermedi. Yüzüme de bakmadı. Ama, balık bile tutmadan verdiğim bahşişin yabana atılır bir şey olmadığını, Barba Yakamoz'un da şu dünya yüzünde ihtiyaçları olduğu düşünülürse beni tekrar balığa götürmesi mazur görülebilir.

— Ama, dedi, sandalın içinde ölsem, geri dönmem.

— O gün biraz rahatsızdım.

— Yine rahatsız olacaksın. Aldırma. Bu sinirle sen sonra karada da bir gün gelir rahat edemezsin. Koy ki bir şey olmaz. Ama ölsem n'olur? Ecel geldikten sonra ha karada, ha denizde...

— Neden denizde insana ölüm korkusu gibi bir şey geliyor?

— Ölüm korkusu değil o, dedi, akıl korkusu.

— Ne demek o Barba?

— Denizde kafa başka türlü, karadakinden başka türlü işler. Karada çare elini uzatsan elindedir. Ama bir sandalın içinde çaresizliğin elindesin. Hastalansan doktor yok. Ölsem papaz yok, imam yok —sanki bir işe yararmış gibi— kör olsan, elini tutan yok. Delirsen morfin yok. En iyisi bir şişe rakı al... Dur! Recep oğlum, şurdan bize bir 190'lık alıver.

Sandala atladım. Baktım Barba Yakamoz'un yakasında bir siyah matem tülû var.

— Kimin öldü Barba?

— Bir uzak akraba...

Bu sefer sandalda hiç konuşmadık. Nişana vardığımız zaman:

— Leandros'un ucunu görüyor musun?

— Görüyorum.

— Kırmızı toprağı da gördün mü?

— Gördüm.

— Tam sahilde beyaz bir ev olacak. Şu kayaların üstünde mi, tam?

— Üstünde...

Deyip de oltanın ucuna karidesleri takıp suya saldıktan sonra topal martıyı hatırladım.

— Topal martı nerde? dedim.

— Öldü, dedi,

— Ne?... Nasıl?...

— Nasıl olduğunu bilmem ama, bir sabah nişana vardım ki, tam nişanın üstünde ölüsü yüzüyor...

— Seni görsün diye mi nişanda gelip öldü dersin?

Cevap vermedi. Birdenbire yakasındaki matem alametini, topal martı için taktığı düşüncesi aklıma geldi. Güldüm.

— Ne gülüyorsun? dedi.

— Hiç, dedim, yoksa uzak akraba topal martı mıydı?

Yüzünü gözüme dikti.

— Bugün, dedi, kafan karadaki gibi işliyor, korku yok! Doğrusu da bu. Böyle olmalı. Karadaki gibi işlemeli kafa denizde de. Hiçbir şeyin çaresi karada da yoktur. Bize çare, elimizin altında gibi gelir. Yalan! Boş! Dünya çaresiz dünyadır.

— Olamaz öyle şey Yakamoz, dedim. Dünya çarelidir. İnsanlar dünyaya bir çare bulacaklar.

— Hay yaşayasın pedimu! İşte karada böyle düşünülür. Denizde de böyle düşünmelidir. Yanlış ama, olsun. Hep, her zaman böyle düşünmeli.

Bir şey söyleyecektim. Cıgaralı elini kaldırdı. Sus işareti verdi. Sustum. Oltaya asıldı. Yakaladığı beş, altı kiloluk bir kırlanğıçtı. En azdan bir onluğu vardır diye düşündüğünü sanıyorum. Kepçeyi vurdu, balığı kıça doğru fırlattı. Yemi tazeledi. Konuş bakalım, der gibi bana baktı.

— Ey, dedim, ne diyecektim? Yoksa topal martının mı matemini tutuyorsun?

Önce kafasını gösterdi:

— Kafa dediğin eskir, ihtiyarlar, ölür bile insan ölmeden, dedi.

Sonra kalbini gösterdi:

— Eskimeyen, eksilmeyen şey buradadır.

Sustu. Koca adam, barut gibi adam, köyde kimsenin sevmediği, hoşlanmadığı adam:

— Ölüsünü burada bulunca ağladım, dedi. Sen hani geçen balığa gelişimizde hastalanmıştın, ben de öyle hastalandım. Balık tutmadan döndüm. Her tarafım kıyılıyordu. Eve gittim

yattım. Sabahleyin ağzım zehir gibi uyandım. Dolapları karıştırdım, bir ilaç ararmış gibi. Bu tülû buldum taktım.

Çengel gibi parmaklarıyla siyah bezi yakasından söktü, denize attı.

— Bu da deliliğimizin bir başka tûrlüsü, dedi. Deniz mi bizi böyle eder, nedir? Aç şu şişeyi.

Fincanın içine rakıyı koyduk. Gözünden bir damla yaş düştü berrak, keskin kokulu suya. Göğsüne vurdu.

— Bu yürek, bizim yüreğimiz, bir tahtası eksiklerin yüreğidir, dedi.

Yeni İnci, (23), 4 Ekim 1952'de
“Denize, Martıya, Bir Tahtası Eksik İki Kişiyeye Bir
Hikâye” adıyla yayımlanmıştır

Rıza Milyon-er

Bin dokuz yüz otuz yediden beri İstanbul'a gelmemiştir. Otuz yediden kırk yediye on, kırk sekize on bir, kırk dokuza on iki, elli üçe varmaya dört, demek tam on altı yıl.

Otuz yedide bir şubat sonunda idi. Bu seferki marta rastladığına göre on altı yıl bir ay şu kadar gün. Yıllar da durulmayan istasyonlardan geçer gibi geçiliyor be!

Trenden indiği zaman pek şaşkındı, pek pişmandı. Ne demeye terliğini, hela kokan ılık sofaları bırakmıştı? Karıcağızının hâlâ pembe yüzünü, oğlunun ikide bir şaplak indirdiği güzel ensesini, kızının kirpiğini bir özleyiş özledi!... İnsan radyosunu, radyosunun bulanık yeşil gözünü; kırmızı, yeşil, sarı çizgilerle çizikli gâvur şehirleri adı dolu aydınlık yerini de özler miymiş? Allah kahretsin! Özlermiş insan duygulu olunca. Bereket; şu Sirkeci'nin otelleri her Anadolu kasabasından eşya ve merhaba taşır. Her otel kiraathanesinin aynasına Hacı Mustafa Efendi'ye, ziaatçıye, Baytar Fuad'a, Kangaloğlu'na, İdris Bey'in damadına, sakallı oğlunun çenesine ait iki canlı çizgi çizilmiştir. Yoksa daha da garipseyecekti. Hani nerede ise... Fen biraz daha terakki etmiş olsa, insanı şöyle bir içnede semalara uçurup evinin damına bırakıverse, basıp gidecekti. Evin damına insem ne yapardım? diye düşündü. Bacadan içeriye ip mi sarkıtmalı inmek için? Yoksam damdan bağırıp çağırmalı mı? Bağırıp çağırmak ayıp olur. Ne diye hem çocukları uyandırmalı. Ama bu saatte onlar radyonun başındadırlar. Bu saatte kim, hangi hanende veryansın ederdi?

Neye evin damına iniyordu sanki? Düşüncesizlik, düpedüz enayilik! Oraya kadar fen sayesinde kaba etine vurulmuş bir

iğne ile geldiğine göre bahçeye, hatta evin kapısına da inebilirdi. İğne fazla gelmiş olursa kasabanın üzerine şöyle bir dolanırdı. Değil mi canım?

Evdekiler ne şaşıracaklardı... Karısı saf saf, cahil cahil:

— Rıza Efendi, diyecekti, nasıl oldu bu iş hele?

— Eczahaneye vardım. Vir bana şu seyahat iğnelerinden eczacı bey, dedim. Olmaz, dedi, doktor raporu lazım. İtme, eyleme, yapma, bize de mi eczacıbaşı, dedim. Nasıl olsa doktordan alırım almasına ya, neden para verelim değil mi ya? Veremem efendi, veremem, dedi eczacı, ya kalbin varsa? Ya tansiyonun yüksekse? Ya ganserli isen? Ya ciğerlerinde gapanmamış yaran varsa?.. İçimden ağzını yel alsın herif, dedim. Dıştan vallahi bir şeyciğim yok eczacıbaşı, dedim, billahi bir şeyim yok. Turp gibiyim. Ne pansiyonum var ne basurum. Bu vakit ben doktoru nirede bulayım? Vereyim sana bir doktor parası vir şu iğnelerden bana. Gülümsedi. Düşündü taşındı, gene güldü. Fen ne gadar ilerlerse ilerlesin insanoğlu bu zamanda galıyor, karı. Razılık getirdi. Tosla bakalım, dedi, evveleminde vizita parasını, yirmi beş papeldir. Fenlen beraber doktor vizitaları da ilerliyormuş İstanbul vilâyetinde garı...

Rıza Efendi silkindi. Amma da yapıyordu ha! Evinde iken kafası hiç böyle olmaza işlemezdi. Ama neden olmasındı? Fen sayesinde şu hayal ettiklerim pekâlâ mümkündür ama, dedi kendi kendine, biz gene de bırakalım bu bahsi. Ne de olsa hayal. Şimdilik, halihazırda hayal!

Kıraathanenin kapısından giren gazeteci "Mareşal Tito'yu Londra'da vurdular!" diye haykırdı. Vir bakalım şu gazeteyi, dedi. On kuruşu verdi. Gazeteci beş kuruş geri verince sevinir gibi yaptı. Ucuzmuş bu gazete be, dedi, bizim taraflara gelmez bu gazeteler... Hep on beşliklerini gönderirler. Bak şu İstanbullulara hele... Kendileri beş kuruşa gazete okur, bize on beşe okuturlar.

Soğan... Kaç bin kilo soğanı vardı? Patates, sarmısağı, yulafı, arpası, mısırı?... Onar kuruş üste koy... Bir hesapladı. Bir patlak verseydi harp... milyonerdi. Rıza Efendi'nin gayesi buydu. Babası Hafız Saim Efendi'den bir ev bir dükkân, bir tarla

kalmıştı. Eve, dükkâna kendi yerleşmişti. Tarlayı ortaklama yarıcıya vermişti. Alır satar, geçinir giderdi.

Üç yüz dönüm tarla su kenarında idi. Su kenarındaki tarla da mısırlar alimallah göğe tırmanırdı. Mısırlığın içinde gezinirken insanın püskül kokusundan başı dönerdi. Mısır tarlasında ay ışığını hatırladı. Ne ay ışığıydı o! Kaç para ederdi denizde mehtap! Hani bir mehtaplı akşam mısırlığın içine kandırıp götürdüğünü, nasıl olmuştu o gün. Akşam güneşi mısırların içine batmıştı lök gibi.

Bir karpuz kesip yemişti. Tarlanın kenarından geçerken Çingene kızının şalvarını görmüştü.

Sonra günün birinde Çingene uğurlu gelmiş olacak ki şeker fabrikası için dönümüne bin lira ödemişlerdi tarlanın. Üç yüz dönümü üç yüz bin lira. Deli olacaktı. O akşam da böyle abuk sabuk hulya kurmuştu. Karı karı üstüne almıştı yatağa yatar yatmaz. Bir Boşnak kızı sarı saçlı, mavi gözlü; bir Serezli Çingene esmer, baygın bakışlı, yonca kokulu... Bir Çerkes ince belli. Bir Gürcü çekik badem gözlü, cumudiye tenli... Bir, bir araba almıştı yağız atlı bir araba. Yaylada bir ev yaptırmıştı. Şeftali ağaçları dikmişti şeftali.

Ama rahat edememişti. Beş yüz bine çıkarmak için anasından emdiği burnundan gelmişti. Eskisinden daha cimri olmuştu. Şimdi de milyonu bir doğrultabilseydi milyonu. Ne kelime idi bu be, ne kelime? Mi...li...yon!...

Çabuk söylendiğine ne bakarsın milyonun. Çocuk ağzı olduğuna ne aldanırsın hemşerim. Anasının gözüdür milyon... "Milyon er": Milyonun erkeği, milyonun adamı. Tam o sıralarda piyangodan da 60.000 lira çıkmamış mıydı. Soyadını da değiştirebilseydi. Şu babası da ne soyadı bulmuştu ya. "Karagözoğlu". Üç yüz lira harcadı. İsmi Rıza Milyon-er koydu. "Rıza Milyoner": Dükkânın kapısına levhayı astı ama yap hesabını sen milyoner değilsin derseler diye yüreği titrerdi.

Bir harp çıksa iş tamamdı. O zaman gösterecekti, onu sarakaya alanlara. Kilo başına on kuruş bile çoktu. Sekiz kuruşla iş tamamdı. Milyonerdi.

Tito'nun resmine baktı. Ulan olur mu olurdu. Doğru ise şu havadis harp çıkardı. İlk Cihan Harbi de Avusturya veliahdı-

nın öldürülmesinden patlamamış mıydı? Hep Sırbiyadan patlak vermiyor muydu?

Bir ses: Oğlunu askere alırlar. Bir başkası: Şimdiki zamanda bir bomba ne milyon bırakır, ne er, ne ev, ne yaylada köşk Rıza Efendi! Rıza Efendi diye kulağına haykırdı.

Yerini değiştirdi. Pencerenin önüne gidip oturdu. Tramvayları seyretti. Bomboş geçen bir tramvaya atlasa, Beyoğlu'na çıkarsa, dolaşsa hiç de fena olmayacaktı. Gideyim mi, gitmeyeyim mi bir karar vermeden patatese kilo başına beş kuruş daha bindirdi. Kafasındaki harp ihtimali ile beraber şuna buna yaptığı zamlarla çifte milyoner oldu. Harp çıksın mı çıkmasın mı?... Çıkarsa milyoner olacaktı ama ya erkek evlât? Tıpkı kendisine benzeyen kara yağız erkek evlat elden gitmiş, yayladaki aşı boyalı ev gitmese bile kazadaki hela kokulu, sac sobalı, halılı sedirli, bahçesi erik ağaçlı, asmalı ev yıkılmış, karı nalları dikmiş... Milyon damada kaldıktan sonra paranın kıymeti yoktu. Hiçbir şeyin kıymeti yoktu. Birdenbire bütün ömrünü boşu boşuna harcadığını sandı. İtibarının paraya, refahının paraya, selametın paraya, radyonun paraya, yayladaki evin paraya dayandığını anlayıverdi.

Kıymeti yoktu. Hiçbir şeyin kıymeti yoktu. Kendi kıymeti bile yoktu. İş miydi sanki alıp satmak? İş miydi sanki malı bekletmek? İş miydi sanki vaktiyle üç yüz kuruş getirmeyen, ikide bir su basan tarlayı üç yüz bine okutup sokakta, mahallede birdenbire selamın, sabahın, saygının, itibarın değişivermesi? Bütün bunlar iş miydi be?! Birdenbire içini bir fenalık bastı. Sokağa gene daldı.

İşti ya!... İşti ya!... Herkes yapabiliyor muydu? Hani talihi de yabana atmamalıydı. Allah insanla bir olmalıydı. Ama Allah da ne demeye seçer seçer de onun gibisini seçerdi, talihli diye?... O da bilinmez. Hikmetinden sual olunmaz. Akıl ermez buna. Günaha girer adam. Günaha girmemek için fazla düşünmemeli. Hikmetinden sual olunmaz demeli!... Dini bütün olmalı. Dindar olan derin düşünmemeli, şüphe etmemeli!... Bu böyledir, böyle yazılmıştır levhi hikmette demeli. Bu hikmetin sualini sormamalı. Soranlar günaha girsın sorsunlar isterlerse... Hiç olmazsa onun gibi talihliler sormamalı!

— Oğlum kahveci! Çocuğum! Biraz kaşar peynirinlen yarım francala alır mısın bana?

— Peki amca alayım.

Düşünmüyor, tramvaylara bakıyor... Düşünmemek olur mu? Kafası saat gibi. Karısını düşünüyor şimdi. Uyumuştur. Horluyordur. Düşünmüyordur. Rüya görmüyordur. Bir ayağını durmadan Rıza Efendi'nin üstüne atmaya savaşıyordur. Ama Rıza Efendi olmayınca ayak soğuk şilteye düşü düşüveriyor olmalı. Hüsniye Hanım uykusunda tedirgin oluyordur. Kocasının ovluğuna ayağını atmadan rahat edemez ki o. Kahvenin içine dalgın dalgın baktı. Kimseler kalmamıştı. Beyoğlu'na çıkanlar çıkmış, çıkmayanlar odalarına çekilmişti. Yüksek sesle:

— Çeksene şu ayağını be karı, deyiverdi.

— Getirdim amca.

— Bir de çay söyle oğlum.

— Ocağcı kapadı gitti amca. İstersen ben kahve yapayım?

— Ehh... Pek gitmez ama, yap bakalım!

Babasıyla tam on altı sene evvel inmişlerdi. Bu otele değil, yandakine inmişlerdi. Babası ertesi günü onu doktora götürmüş, filmler aldirmışlardı. Ertesi günü doktor filmi görünce kendisine şüpheli şüpheli bakmıştı. Bir film daha çekilsin, bu olmamış, demişti. Bir film daha çekirtmişlerdi. Doktor iki filme de bakmış, kafasını sallamış, babasına iki filmde de bulunan toplu iğne büyüklüğünde bir siyahlığı gösterip "Tuhaf!" demişti. Ona sualler sormuştu.

— Uykuların nasıl, demişti.

— Gece terler misin?

— Kendini odanın ortasında bulduğun zaman şaşırır mısın?

— Işıkla yatarsan olmaz mı?

— Pek karanlık odada mı o hal geliyor?

— Çok su içer misin akşamları?

— Çok mu yemek yersin?

— İçki kullanır mısın?

— İçki içtiğin akşam mı bu haller olur?

— Kendini sofada bulduğunun sabahı nasıl uyanırsın?

— Bekâr mısın?

— Kariya gittiğin zaman, yahut başka türlü – anlarsın ya – rahat ettiğin zaman olmaz mı bunlar?

Demiş. Dışarı çıkarttığı babasını çağırmış. Bu sefer kendisini dışarı çıkarmıştı.

Trende kasabaya dönerlerken babası:

— Bir şeyin yokmuş ulan! Evlenince bir şeyin kalmayacak. Bu haller de geçecek. Toplu iğne kadar kara leke. Tövbe yarabbi! Günah bütün bunlar be! İnsanın kafasının içi gözükür mü? Bunlar dalavere hep! Hep para tuzağı! Sen askerde iken şubenin doktoru da söylemişti bana... Ulan sen askerde iken gider başkasının yatağına oturur konuşurmuşsun gece yarısı. Ne bok yemektir bu! Hiç haberin olmaz mıydı? Uykuda gezme hastalığı da olur muymuş? Böyle hastalık mı olurmuş? Yanında karı olunca, şöyle bir gözünle uyuyan bir karı, böyle hastalık mı kalır adamda boş ver Rıza sen de... Keyfine bak. Öyle her şeye sinirlenme. Bu herifler hep para tuzağı! Aldırma! Ama çok da içme, yorulma. Ne ise hemen paçaları sıvamalı. Bir gözünlen uyuyan bir karı bulmalı sana.

Ama işte on beş senedir bir gece bile kendini odanın ortasında bulmamıştı. Demek ki hasta masta değildi. Ne diye karısı onu İstanbul'a göndermez, ben de geleceğim diye tuttururdu. Bu sefer de çocuk gibi ağlamıştı. İçini şüpheli bir korku sardı. Keşke kariyı getirseydi. Getirmemişti de sanki bir yere mi gitmişti? Halbuki şöyle bir Beyoğlu'na kadar uzanmalı değil miydi bu akşam? İşte canı bile istemiyordu.

Rıza Efendi ışıkları ağır ağır söndürülmüş kıraathaneden odasına çıktığı zaman paranın para olduğunu yeniden bulmuştu. Patates on kuruş fırlasın da isterse harp çıksındı... Çıkarsa çıksın, para ile harbe de karşı dururdu. Biraz altın almalı sarraflardan. Parayı mala çevirmeli. Hemen memlekete dönmeli. Yarın sabah dönmek kararını verince uyudu.

Havadisi ertesi günkü akşam gazeteleri yazdı:

"... tüccarlarından Rıza Milyon-er indigi Şirin Manyas Otelinin üçüncü kattaki odasından, meçhul bir sebepten sokağa düşerek koma halinde hastahaneye kaldırılırken yolda ölmüştür. Polisçe tahkikata başlanılmıştır."

Birkaç gün sonraki gazeteler tamamlayıcı malumatla çıktılar: "Geçenlerde, Sirkeci'de Şirin Manyas Oteli'nde vukuunu haber verdiğimiz pencereden sokağa düşerek ölme vakasının esrarı çözülmüştür. Tüccar Rıza Milyon-er'in 'Sair filmenam' hastalığına müptela olduğu, geceleyin gelen bir kriz neticesinde pencereden sokağa düştüğü anlaşılmış, morga kaldırılan ceset ailesine teslim edilmiştir."

Varlık, (396), 1 Temmuz 1953

Sarmaşıklı Ev

— Nasıl ev, nasıl ev? Dedi.

Karşılık vermeden önce sorusunu neden iki kere sorduğunu düşündüğümü biliyorum ama kendimden cevabını almaya vakit bulamadım ki.

— Canvermez'in evi, dedim bu sefer.

Ya ev, eve benzemez bir kulûbe, bir baraka, bir taş yığını, mağara gibi bir şeydi. Ya "Canvermez" in bu köy içinde tanınmışlığı yoktu.

Halbuki bana kendisi söylemişti: Sarmaşıklı ev dedin mi herkes gösterir, köyün en güzel evidir, diye.

Hatta ben:

— Canvermez de o köyün en meşhur adamıdır, demiştim.

O da:

— Tabii! Tabii!... demişti. Meşhur da laf mı? Köyün bülbülü, köyün tek insana benzeri köyün tek...

— Tek?

— Tek şeyi...

— Nesi

— ... İftiharı.

— Medarı iftiharı.

— Tamam, ta kendisi.

Gülüşmüştük.

Adam hâlâ yüzüme garip garip bakıyordu. Şaşkın bir hali vardı. Birdenbire başını salladı. Güldü. Ta uzaktan elinde boya tenekesi ile geçen birine seslendi:

— Sabri! Sabri!

— Söyle Mihal Usta.

— Gel hele, gel.

— İşim var.

— Allah aşkına gel. Canvermez'in evi aranıyor. Sarmaşıklı evmiş.

Boyacı dönmüş bizden yana doğru geliyordu. O yaklaşı dursun adam gözleri yüzümde arandı durdu. Gözlerini kısıyor, açıyor, yine kısıyor, yine açıyordu. Buruşuk yüzünde, kazma dişli ağzında, pis ve seyrek bıyıklarında hani neşeli bir şeyler de yok değildi.

Boyacı artık hemen hemen yanımızda idi. İri bir çocuktuk boyacı. Taze, sevimli, sıhhatli bir yüzü vardı. Tombul yanaklarında çukurlar açan bir gülümseme ile yanımıza geldi. Selam verdi.

— Siz mi arıyorsunuz Canvermez'in evini? Dedi bana.

— Evet ben arıyorum.

Mihal Usta gülerek:

— Sen biliyor musun ki? Dedi.

— Biliyorum ya, dedi boyacı. Şimdi oraya gidiyorum ben de ya!

— Öyle mi? Allah Allah!

Dedi Mihal Usta alay ederekten. Bıyıklarını tozlanmışlar gibi süpürdü. Kaşlarını da aynı şekilde parmaklarıyla silkti.

— Al götür efendiyi öyle ise, dedi.

Arkasını dönüp giderken ensesindeki buruşuklarda sanki bir başka Mihal Usta'nın birkaç yaş daha ihtiyar ve köse bir benzeri adeta bir ikiz ve köse kardeşi gülümsermiş gibi geldi bana.

Boyacı çocukla yürüdük. Şişman vücudundan çıkan taze bir ter kokusu etrafımızı sardı. Güneş yaktıkça - yakıyordu. Bir kırk adım kadar yürümüştük. Birden Mihal Usta'yı da yanımda buldum. "Geri mi döndün?" diye sorayım dedim. Vazgeçtim. On dakika kadar ağaçsız, gölgesiz yolda beraberce yürüdük. Konuşmadan. Şişman boyacıdan çıkan ter kokusu bir ara eksilir gibi olurken bu sefer de Mihal Usta'dan bir kapanık oda, öksürük, yıkanmamış eski bir mendil kokusu fırladı. Yirmi adım ötemizdeki gölgeliğe varmak içinmiş gibi öne doğru fırladım. Bir ara dönüp baktım ki boyacı ile Mihal

Usta büsbütün yavaşlamışlar. Fısıf fısıf konuşuyorlar. Benim hakkımda konuşuyorlarmış gibi geldi bana. Bir muhavere ucu yakalarım umudu ile ben de yavaşladım. Baktım güneşin ortasında duruvermişler. At kestanesinin koyu gölgesine on adım var yok. Gölgeye mi gitsem, onları mı beklesem, yoksa olduğum yerde durup kulak mı kabartsam diye kararsız düşünürken beni çağırdılar.

— Gelin yahu, şu gölgelikte konuşalım canım, dedim.

— Yok, yok, gel buraya hele, dediler.

Yanlarına vardım. Keskin ter kokusu ile ağızda çürümüş bir pastırma kokusu içinde bunalmış bir halde suallerine cevap vermeden başka bir sual yağmuruna tutularak, bir ondan, bir ötekinden yana döne döne hal oldum.

— Canvermez'i nereden tanıyorsun?

— Oda mı kiraliyacaksın?

Canvermez'in evi var mıymış?... Onu nerde görmüşüm ilk önce?... Bende hiç akıl yok mu imiş?... Nasıl olurmuş? Canvermez'in asıl ismi ne imiş, biliyor mu imişim?

Lazım geldiği kadar, daha doğrusu bildiğim kadar verebildiğim cevapları dinlemediler bile.

— Var git hemşerim! dediler. Bu köyde Canvermez diye bir adam yok. Olsa bile evi yok. Evi olsa bile kiralayacak odası yok. Varsa bile öyle bir adamla oturulmaz. Oturulsa bile çekilmez. Çekilse bile onlar Canvermez'in evini bilmiyorlarmış; bilseler bile bana göstermezler.

Aralarında Rumca konuştular. Bana yine:

— Var git hemşerim, var git, dediler.

Konuşurken farkına varmadığım soldaki daracık, cennet gibi gölgeli bir yola sapıp gülüşerek kayboldular. Uzun zaman kendilerini görmeden seslerini işittim.

Şaşırmış kalmıştım. Canvermez'i ben senelerden beri tanımırım. Kendi halinde bir adamcağızdır. İsmini merak edip sormamışımdır. Bu köyde oturur. Ona bakılırsa babadan kalma üç odalı bir evi vardır. Odaların birinde kendisi oturur, ikisini yazın kiraya verir, emanetçilik gibi bir şeyler yapar. Bekârdır. Odalarından biri tutulmuş, ötekini de ben tutayım, demiştim.

At kestanesinin altına nihayet vardım. Bitmişim; bir taş parçasının üstüne oturdum. Çevremde bir horoz iki üç tavuğuyla beraber geziniyor; görünürlerde başka kimsecikler yok. Yolda da insan yok. Herkes öğle uykusuna yatmış olacak. Dalmışım. Az sonra ihtiyar bir adam sırtında bir denkle göründü. Tam benim oturduğum taşın yanında durdu. Dengi bana tutturdu. Beraberce aşağıya aldık. O da taşın boş kısmına çöktü. Bir cıgara yaktı. Körolası! Artık sormaya cesaret edemiyordum ama sormak da lazımdı. Uzaklardan aldım lakırdıyı:

— Bu köyden misin hemşerim? dedim.

— Değiliz bu köyden amma buralı olduk sayılır. Yirmi senedir burda hamallık ederim.

— Buralı sayılırsın.

— Sayanlar da var, saymayanlar da.

Amma da köye düşmüşüm ha! Şöyle aydınlık cevap veren birine rastlamayacak mıyım bu köyde?

— Köyünüz güzel ama...

— Gününe bağlı. Güzel günü olur cıgaran, paran varsa... Ocak yanarsa... Çorba pişerse, yük çıkarsa... Tıngırın varsa... Keyfin gıcırda...

— Doğru, her şey şarta bağlı şunun şurasında.

— Şartsız şurtsuz yaşayanlar da var.

— Var, var ama...

— Ölüm de var arkadaş, ölüm. Şu köşkün sahibi de ölecek. Şu horoz da.

Göğsüne vurdu:

— Şu ben de.

Yüzüme baktı:

— Şu sen de...

— Doğru, doğru ama, dedim, yine de fark var.

— Nede? Ölüden ölüye mi? Dedi.

Şaşkınlığıma geldi.

— Öyle ya, dedim.

— Yok, dedi, yok. Ölüden ölüye fark yok; canlıdan canlıya var.

Düşündüm: Domuzuna haklı idi. İçimden "Vay anasını!" dedim. Sanki "Vay anasını!" dediğimi duymuş gibi yüzüme bakıp:

— Ya!... Dedi.

— Ben de onu söylemek istiyordum ya, canlıdan canlıya fark domuzuna, dedim.

— O var, dedi. Amenna!

Yakındaki köşkün balkonundan koca burunlu ipek pijamalı şişman bir erkek hayali gördük ikimiz de. Bize ters ters baktı bu hayal. Açık balkon kapısını hırsla kapadı.

Hamal:

— Uykudan uyandırdık beyi, dedi. Öğleleri uyursa benden çok yaşayacağını sanıyor.

— Yaşamaz mı?

— Yaşamaz, dedi.

— O ellilik var yok. Ben yetmiş beşliğim. Onun suratında, ayağında, bıyığında Azrail'in eli var şimdiden.

— Sende yok mu?

— Benim mumum sönecek, dedi, ben keyiften, çok yemekten ölmeyeceğim, benim mumum sönecek.

— Ama, dedim, bak o uyuyor, şu öğle sıcağında, püfür püfür. Kalkınca uykudan buzlu meyvalar, şeftali erik... Sen sırtında yük, sokak çeşmesi akmaz. Çeşme bile yok köyün içinde.

Cevap vermedi. Ağzı köpürmüş gibi idi. Can alacak yerini bulmuş gibi idim. O gözünü kapamıştı. Yavaş yavaş süzgül süzgül açtı. Çenesini sakalıyla beraber tuttu.

— Firigidaireden dedi, bir salkım üzüm aldım şimdi; al pehlivan. Yedim. Üstüne de bir maşrapa tomruk suyu içtim.

Sahiden üzümü yemiş. Tomruk suyunu içmiş gibi idi. Gözüm kör olsun alay etmek için, "Afiyet şeker olsun" demedim.

— Tut bakalım şu dengin ucundan babalık; kaldır; tamam. Hadi allahaısmarladık!

— Aman hemşerim! Dur hele! Sana bir şey soracaktım.

Dengin altından kara gözlerinin akı baktı. Kızgın:

— Sor bakalım ama elini çabuk tut, dedi

— Şu sarmaşıklı evi soracaktım da.

— Nasıl ev, nasıl ev? Dedi.

Tuh Allah kahretsin! Herkes mi bu haltı karıştıracaktı. Son bir ümitle:

— Canvermez'in evi, dedim.

Yokuşu tırmanmaya başladı. Başını iki tarafa sallayıp homurdanıyordu.

— Var git hemşerim işine, dedi, var git.

İhtiyar hamal güneşe bir adım kala tekrar yükün altından kafasını çıkarıp bana doğru çevirdi.

— Hem, dedi, yanlış arıyorsun, Canvermez'in değil, Canveremez'in evini sor.

Köyün çarşısına indim. Bir sütçü dükkânına girdim. Yüz dirhem ekmekle yoğurt getirttim. Üstüne bir de buz gibi Elmalı suyu içtim.

— Borcum ne hemşerim?

— 7,5 ekmek 40 yoğurt... Elli kuruş beyim.

Güleryüzlü bir Arnavuttu sütçü. İri iri elleri vardı. Mavi gözleri pek cana yakındı. Her halde beni de Arnavut sanmış olacak ki Tirana'dan Kegalardan megalardan söz açtı. Arnavutça bilip bilmediğimi sordu. Hiç bilmem, dedim. Oralardan çocukken gelmişim dedim mi demedim mi hatırlamıyorum.

Kapıdan çıkarken yine birdenbire bir cesaret geldi. Arnavuttuk sözüm ona ya, sütçünün hoşuna gitsin diye.

— Hemşerim, dedim, Canvermez'in evi ne tarafta?

Sorum besa gibi sağlamdı. Arnavut'un su muhallebisi gibi yumuşak ve beyaz yüzündeki çakır gözleri bir harp gemisi hışımlıyla üzerime doğru yürürken kendimi sokakta buldum. Ben kapıdan çıkarken o ağzı tükürük içinde:

— Kimin evi, kimin evi More? Diyordu.

Vatan, 29 Kasım 1953

Eftalikus'un Kahvesi

Bir genç adam yanıma geldi:

— Merhaba, dedi.

— Ooo, merhaba, dedim.

Sonra benimle çoktandır tanışmak istediğini, bir fırsatını bulamadığını söyledi. Yürümeye başladık. Öyle şeyler soruyordu ki, samimi olup olmadığını anlayabilmek zordu. Sordukları samimi ise onun hesabına, değilse benim hesabıma dikkatli bulunmak lazım geliyordu. Öyle ya, ya alay ediyorsa... Cepheyi ona göre alır, bir fırsatını bulup tüymek hayırlı olur.. Ama ciddi ise bu samimiyeti çocukluğa, toyluğa vermeli. Nasıl olsa bir gün kafasında senin için daha çok histen doğan hayranlık duygusu silinip gidecektir. Bu hayranlığa da fazla güvenmeye gelmez. Sürüp gitmesi benim için de, onun için de iyi bir şey ya. Onun için şüpheliyim. İkimizin de uzun uzun yerimizde saydığımıza bir işaret olmaz mı?

Genç adamın niyeti yazı yazmak olduğuna göre benimle alay etmek için samimi olması ihtimali çok kuvvetli ama, ne yapalım, fazla zeki ve dikkatli görünmeye de gelmez; bu da bir nevi ukalalık olur. İyisi mi, alay etmesi ihtimaline karşı yapılacak en doğru hareket, işi samimiyete dökmek, yutmuş görünmek. Çok zeki biri ise sonuna kadar bu hayran rolünde seninle oynayabilir. Varsın oynasın; bununla bir şey kazanmış olmaz. Sahiden samimi ise ne mutlu. Olabilir. Sen o yaşta bugün hiç hoşlanmadığın yazıcıları, onlara yaklaşmaya bile cesaret edemedi başka dünyadan insanlar gibi seyretmemiş miydin?

Şimdi bile hayranlıktan kurtulamadığın Frenk muharrirleri yok mu? Gide'i görsen, bu seksenlik ihtiyarı nasıl hayranlıkla

seyretmezsin, konuşma fırsatı bulsan kim bilir ne olmadık sualler sormazsın.

— Sizinle böyle bir kahvede oturabileceğim hiç aklıma gelmezdi.

Yan gözle yüzüne bakıyorum. Alay etmiyor vallahi. O alay etmiyorsa ben mi etmeliyim? diye düşünüyorum.

— Sizin hikâyelerinizi...

Sonradan belki de pişman olacağı cümlesini tamamlatmamak için hemen müdafaaya geçmeli. Genç adam hem de eleştirmeci olmak istediğini söylüyor. Öylesine pişman olacak ki. Rotayı değiştirmeli.

— Siz de hikâye mi yazarsınız?

— Benim yaşımda herkes gibi şiir yazıyorum. Bir iki hikâye de denedim ama beceremedim. Daha çok tenkide çalışıyorum. Neşredilmiş, bilmediğim Türkçe bir hikâye yok, diyebilirim. Ama sizin...

— Şu karşıdaki adama bakın. Anadan doğma kördür. Bakın, karşı tarafa "Mahmut Bey" diye sesleniyor. Demek ki Taksim sinemasının önünde olduğunu, karşıdaki börekçi dükkânında da Mahmut Bey isimli bir adam bulunduğunu biliyor. Bize bir seziş gibi gelen korkunç ilim ona kim bilir kaç seneye mal oldu.

— Mesela siz bundan hemen güzel bir...

— Olabilir ama, ben bu hikâyeyi yazmayacağım. Yalnız düşünüyorum; acaba kör, etrafın havasından, gürültüsünden mi nerede bulunduğunu anlıyor. Yoksa adımlarını mı sayıyor? Siz ne fikirdesiniz? Sağdan şu kadar, faraza doksan sekiz adım yürürsem Taksim sinemasının önünde olacağım. Evden çıkarken saat dokuza bir mi vardı? Ağır yürüyorum. Şimdi saat tam dokuz olmalı. Börekçi Mahmut'un saat dokuzda dükkandan ayrıldığı görülmemiştir.

Gözlerindeki karanlık, dışarının tahassüslerinden, kafasında bir aydınlık yaratmış olabilir. Belki de Şişli'den yürüyor, Harbiye'deki seslerle Taksim bahçesinin önündeki sesler arasında bizim farkına varmadığımız neler olabilir? Havada da bir değişiklik var mıdır? Hatta gözlerindeki zifiri karanlıkta bile ruhi bir zifiri karanlık farkları bulunabilir mi? Ama, bana öyle

geliyor ki, daha çok seslerden, bizim için bilinmeyen, ama onun için hiç şaşmayan, değişmeyen, değişmez mahiyetini muhafaza eden gürültülerden...

Biz sokağın hendesesinin de farkında değiliz. Ama o, münhanileri, müstatilleri, sokağın haritasını, teferruatını kafasına çizmiş olabilir. Belki semtlerin kokuları da vardır. Dükkânlar da ayrı ayrı kokabilir. Onun tabanının bildiği çukurlar da, tümsekler de bulunabilir. Körlük ne kadar modası geçmiş bir edebiyata benziyor. Kılı kırk yaran bir edebiyata...

Ben bütün bunları kafamda düşünürken genç arkadaşım durmadan beni öven sözler söylüyor. Belki de bu sözlerin tesiriyle kör hakkında uzun uzun düşünüyorum.

Kör adamı Mahmut Bey, karşı taraftan alıp beriki kaldırıma geçirdi. Adımını yaya kaldırımına atar atmaz kör:

— Sadık Ağabey, merhaba, dedi.

— Ooo, merhaba, Mösyö İvan, bu sabah erkencisin, dedi Sadık Bey.

İvan:

— Ne erkeni yahu, dedi. Saat dokuzu on geçiyor.

Taksim'deki saat tam dokuzu on bir geçiyordu.

Bu kadarı fazlaydı. Yanımdaki genç arkadaş, bu sırada hikâyelerimden hangilerini beğendiğimi soruyordu.

— Bilmem, dedim. Sonra "İşittiniz mi?" dedim.

— Neyi?

— Kör, saatin tam dokuzu on geçtiğini söyledi, dedim. İki dakika evvel.

— Yok canım, dedi.

— Vallahi, dedim.

— Olur şey değil, dedi.

Olur şeydi. Birdenbire işi keşfetmişim. Mahmut Bey, körü almak üzere karşıya geçtiği zaman otomobil kornalarından duyamadığım bir konuşma yapmıştı körle. Saati o zaman sormuş olabilirdi.

Genç arkadaşla artık iyice dost olmuştuk. Bazılarını çekiştirebiliyorduk. Hikâyelerimi beğenmeyen eleştirmeciler hakkında onun beni müdafaa etmesini zevkle dinliyordum. Tam bu sırada bir beş dakika, körün nasıl bildiğini düşünüyormuş gibi sustuk.

Sonra:

— Hikâyelerinizi nasıl yazarsınız? dedi.

Güldüm. Alay edip etmediğini anlamak üzere yüzüne baktım. Hayır, vallahi alay etmiyordu. Ne iyi çocuğu bu.

— Sizin, dedi, en çok "Lüzumsuz Adam"ı severim. Sonra "Baba-oğul"u, bir de "Tespîh" hikâyeniz vardır, o da hoştur, dedi. "Kameriyeli Mezar" da fena değildir.

Mahcup, ama ağzım kulaklarımda susuyordum.

— Ama, sorduğuma cevap vermediniz ki? dedi.

— Ne sormuştunuz?

— Hikâyeyi nasıl yazarsınız? demiştim.

— Bilmem, diyebildim.

Düşündüm: Setin üstündeki kahvenin altından körün sesi geliyordu. Sadık Efendi ile bağıra bağıra konuşuyorlardı.

— Bilmem, dedim yine, işte böyle körü körüne. İşte mesela şimdi bir hikâyeye yazıyorum. Hem ismini bile koydum, dedim.

— Nedir ismi? Demek önce ismini koyarsınız hikâyenin, demedi.

— Yok ama bu isim hoşuma gitti de onun için, demedim.

— Nedir? diye sormadı.

— Eftalikus kahvesi. Hatta kahvesini de bir kenara atıp yalnızca Eftalikus da olur. Hem de hikâyeye ile münasebeti de ikinci derecede olabilir.

O demediklerimi anlamış gibiydi:

— Demek böyle yazarsınız siz hikâyeye, dedi.

— Nasıl? diye bu sefer ben sordum.

— Ne bileyim, dedi. Evvelâ ismini korsunuz. Sonra bir defa kurarsınız. Bir neticeye bağlarsınız.

— Yok yahu, dedim. Öyle yapmam. Doğrusunu ister misiniz? Ben hikâyenin nasıl yazıldığını da pek bilmem, dedim.

Paraları vermek üzere ayağa kalktık. Genç adam parayı bana verdirtmemek için samimi bir acele gösterdi.

Yanımızda, kahvesine tavla oynayan iki kişi, bu ben vereceğim, sen vereceksin münakaşasına gülümseyerek baktılar. Garson benim kasketimden ve kirli muşambamdan, vakti hâlime dair pek acele bir karar vermiş olduğunu tahmin ettiğim bir hesapla benim paramı almakta bir tereddüt geçirdi. Ve o sırada genç arkadaş da kahveleri ödedi.

Ben:

— Ayıp ettiniz, dedim.

Eftalikus'un merdivenlerini indik.

İşte hikâyelerimi nasıl yazdığımı şimdilik merak eden dostum, yarın incir çekirdeği doldurmayacak mevzuları yazan bir hikâyecinin iyi bir hikâyeci olmadığını yazacağına göre, bilmem hikâyem oldu mu? Olmadıysa ne yapalım? Bizim hikâye anlayışımız da böyle efendim.

Varlık, (361), 1 Ağustos 1950

Hişt, Hişt!...

Yürüyordum. Yürüdükçe de açılıyordum. Evden kızgın çıkmıştım. Belki de tıraş bıçağına sinirlenmiştim. Olur, olur! Mutlak tıraş bıçağına sinirlenmiş olacağım.

Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması, pekâlâ bir meseledir. Kim demiş mesele değildir, diye? Budalalık! Ya yağmur yağsaydı... Ya otların yeşili mor, ya denizin mavisi kırmızı olsaydı... Olsaydı o zaman mesele olurdu, işte.

Çukulata renginde bir yaprak, çağla bademi renkli bir keçi gördüm. Birisi arkamdan:

— Hişt, dedi.

Dönüp baktım. Yolun kenarındaki daha boyunu bosunu almamış taze devedikenleriyle karabaşlar erik lezzetinde bana baktılar. Dişlerim kamaştı. Yolda kimsecikler yoktu. Bir evin damını, uzakta uçan bir iki kuşu, yaprakların arasından denizi gördüm. Yoluma devam ederken:

— Hişt hişt, dedi.

Dönüp bakmak istedim. Belki de çok istediğim için dönüp bakamadım. Olabilir. Gökten bir kuş hişt hişt ederek geçmiştir. Arkamdan yılan, tosbağa, bir kirpi geçmiştir. Bir böcek vardır belki hişt hişt diyen.

Hişt! dedi yine.

Bu sefer belki de isteksizlikten dönüp baktım çalıların arasına birisi saklanıyormuş gibi geldi bana.

Yolun kenarına oturdum. Az ötemde bir eşek otluyor. Onun da rengi çağla bademi, ağzı, dişleri, kulakları boynu ne güzel. Otluyor. Otları adeta çatırdata çatırdata yiyor. Belki de bu çı-

tırtılı, çatırtılı sesi “hişt hişt” diye duymuşumdur. Eşeğin ot koparışının sesinden apayrı bir ses:

— Hişt hişt hişt, dedi.

Hani bazı kulağınızın dibinde çok tanıdığınız bir ses ismini çağırır. Olur değil mi? Pek enderdir. Belki de kendi kafanızın içinden sizin sevdiğiniz, hatırladığınız bir ses, ses olmadan sizi çağırmıştır. Olabilir.

Birdenbire güneşi, buluta benzemez garip ve sarı bir sis kapladı. Bir kirli el, çağla bademi eşeğin sırtından bir kumaş çekip aldı. Her zamanki kül rengi, yer yer havı dökülmüş eski mantosunu giydirdi eşeğe. Yola indim. İsteddiği kadar hişt desin. İsterse sahici sulu bir dost olsun. İsterse kimseler olmasın, kendi kendime kulağıma hişt hişt diyen bir divane olayım, ben, aldırmayacağım.

Belki bir kuştur. Belki tosbağadır. Belki de kirpidir. Belki de yakın denizden seslenen bir balık, bir canavardır. Karabataktır. Mihalâki kuşudur.

İyisi mi ben kendim hişt hişt derim. O zaman tamamı tamamına pek hişt hişt seslenişine benzemeyen, benzemesin diye uğraştığım bir mırıldanmadır, tutturdum.

Birdenbire, önümde bir adamla bir kadın gördüm. Kalpazankaya yolunu sordular. Üstüdesiniz dedim. Sanki yol hareket etti. Yürümediler. İki adımda benden uzaklaştılar. Koyunların arasına yüzükoyun uzanmış papazın oğlunu gördüm. Yüzünden apdal, çilli horoza benzer bir mahluk kalktı. Ağzının salyasını sildi. Kuzuyu bacaklarından tuttu. Kuzu ile yere yıkıldı. Kuzuyu burnundan öptü. Papazın oğlu çirkin, apdal, otuzbirli bir yüzle baktı. Şimdi bir çiçek tarlasında idim. Bana hişt hişt diyen mutlak bir kuştur. Vardır böyle kuşlar. Cık cık demezler de hişt hişt derler. Kuştur kuş.

Bir adam yer belliyordu. Belin demirine basıyor, kırmızıya çalan bir toprak altını, üste aktarıyordu.

— Merhaba hemşerim, dedi.

— Ooo! Merhaba! dedim.

Tekrar işine daldı. Hişt hişt, dedim. Aldırmadı. Bir daha hişt, dedim. Yine aldırmadı. Hızlı hızlı hişt hişt hişt!

— Buyur beğim, dedi.

— Bir şey söylemedim, dedim.

Küçük parmağını kulağına soktu. Kaşdı. Çıkarıp parmağına baktı. Belin sapına siler gibi yaptı.

— Hişt hişt, dedim.

Yüzünü göğe kaldırdı. Kuşlara baktı. Denize baktı. Dönüp şüphe ile bana baktı.

— Bu sene enginarlar nasıl? dedim.

— İyi değil, dedi.

— Baklayı ne zaman keseceksin?

— Daha ister, dedi.

Nefes alır gibi "hişt" dedim.

Yine şüphe ile denize, şüphe ile göğe, şüphe ile bana baktı.

— Kuşlar olmalı, dedim.

— Benim de kulağıma bir hışırtı gelir amma, dedi, ne taraftan gelir? Zati bu sırada şu kulağım ağırlaştı.

— Bir yıkatmalı, dedim, benim de geçenlerde ağırlaşmıştı...

— Yıkattın mı?

— Yıkamadım, hacet kalmadı, doktora gittim. Alıverdi; pislikmiş.

— Çocuklar nasıl? diye sordum.

— İyiler, dedi. Dokuzdu sekiz kaldı. Biliyorsun dokuzuncunun macerasını ya...

— Sus, sus, dedim. Yürekler acısı. Haydi allahısmarladık!

— Haydi güle güle.

Biraz uzaklaşınca:

— Hişt hişt.

Bu sefer yakaladım. Bahçivandı. Oydu oydu.

— Hadi hadi yakaladım bu sefer seni, dedim.

— Yok vallahi, dedi, vallahi daha kesmedim bakla, senden ne diye saklayayım, parasıyla değil mi?

— Sen değil misin hişt hişt diyen?

— Ben de duyarım bir ses, amma bulamam nereden gelir?

Nereden gelirse gelsin dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin!... Bir hişt hişt sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları...

- Hişt hişt.
- Hişt hişt.
- Hişt hişt.

Mülkiye, (15), 8 Mayıs 1953'te
"31 Mart" adıyla yayımlanmıştır.
Vatan, 31 Mayıs 1953

Dölger Balığın Ölümü

Hepsinin gözleri güzeldir. Hepsinin canlı iken pulları kadın elbiselerine, kadın kulaklarına, kadın göğüslerine takılmaya değer. Nedir o elmaslar, yakutlar, akikler, zümrütler, şunlar bunlar?..

Mümkünü olsaydı da balolara canlı balık sırtlarının yanar döner renkleriyle gidebilselerdi bayanlar; balıkçılar milyon, balıklar şanüşeref kazanırdı. Ne yazık ki soluverir ölür ölmez, öyle ki üzölmüş bebelere döner balık sırtının pırıltıları. Benim size ölümünü hikâye edeceğim balığın öyle pırıltılı, yanar döner pulları yoktur. Pulu da yoktur ya zavalının. Hafifçe, belirsiz bir yeşil renkle esmerdir. Balıkların en çirkinidir. Kocaman, dişsiz, ak ve şeffaf naylondan bir ağzı vardır: Sudan çıkar çıkmaz bir karış açılır. Açılır da bir daha kapanmaz.

Vücudu kirlice, esmer renkte demiş miydim? Yamyassıdır demiş miydim? Tam ortalık yerinde, her iki yanda sağlı sollu iki baş parmak izi diyebileceğimiz koyu lekeler vardır, demiş miydim?...

Rum balıkçılarının Hrisopsaros (Hristos balığı) dedikleri bu balık, vaktiyle korkunç bir deniz canavarı imiş. İsa doğmadan evvel Akdeniz'e dehşet salmış. Bir Finikeli denize düşmeyegörsün! Devirdiği Kartacalı çektirmesinin, Beniisrail balıkçı kayığının sayısı sayılamamış. Keser, biçer, doğrar, mahmuzlar, takar, yırtar, koparır, atar, çeker parçalamış. Akdeniz'in en gözü pek; insandan, hayvandan, fırtınadan, yıldırımdan, yağmurdan, beladan, işkenceden yılmaz korsanı, dölger balığının adından bembeyaz kesilirmiş.

İsa, günlerden bir gün deniz kenarında gezinirken sandallarını büyük bir korkuyla bırakıp kaçan balıkçılar görmüş. “Ne oluyorsunuz?” diye sorunca balıkçılara: “Aman, demişler balıkçılar, elaman! Elaman, bu canavardan! Sandallarımızı kırdı, arkadaşlarımızı parçaladı. Hepsinden kötüsü, balık tutamaz olduk, açlıktan kırılırız.”

İsa yalın ayak, başı kabak; dülger balıklarının yüzlercesinin kaynaştığı denize doğru yürümüş. En kocamanını, uzun parmaklı elleriyle tutup sudan çıkarmış. İki elinin baş parmağı arasında sımsıkı tutmuş, eğilmiş, kulağına bir şeyler söylemiş...

O gün bu gündür dülger balığı, denizlerin görünüşü pek dehşetli, fakat huyu pek uysal, pek zavallı bir yaratığıdır. Birçok yerlerinde çiviye, kesere, eğriye, kerpetene, testereye, eğeye benzer çıkıntıları, kemikle kılçık arası dikenleri vardır. Dülger balığı adı bunlardan ötürü ona takılmış olmalı.

Bütün bu alatü-edevatın dört yanını şeffaf naylondan diyebileceğimiz işlemeli bir zar çevirmektedir. Kuyruğa doğru bu incecik zar azıcık kalınlaşır, rengi koyulaşır, bir balık kuyruğunun biçimini alır.

Oltaya tutuldu muydu dünyasına, sulara küsüverir. Nasıl bir korku içine düşer kim bilir? Onun için dünya bomboştur artık. Oltadan kurtulsa da fayda yoktur. Suyun yüzüne yamyassı serilir. Kocaman gözleriyle insana mahzun mahzun bakar durur. Sandala aldığınız zaman dakikalarca onun sesini işitirsiniz. Ya, sesini! Bir o, bir de kırlangıç balığı sandalda ölünceye kadar ikide bir feryada benzer, soluğa benzer acı bir ses çıkarır. İnce zardan ağzını bir kere ağlara vurmasın, küstüğünün resmidir, dülger balığının.

Bir gün balıkçı kahvesinin önündeki yarısı kırmızı, yarısı beyaz çiçek açan akasyanın dalına asılmış bir dülger balığı gördüm. Rengi denizden çıktığı zamanki esmer renkte idi önce. Vücudunda hiçbir kıvılcık yoktu. Taş kadar cansızdı. Yalnız aletlerinin etrafını çeviren incecik, ipekten bile yumuşak zarları oynaşp duruyordu. Böyle bir oynama hiç görmemiştim. Evet, bu bir oyundu. Bir görünmez iç rüzgârının oyunu idi. Vücutta, görünüşte hiçbir titreme yoktu. Yalnız bu zarlar zevkli

bir ürperişle tatlı tatlı titriyorlardı. İlk bakışta insana zevkli, eğlenceli bir şeymiş gibi gelen bu titreme, hakikatte bir ölüm dansı idi. Sanki dülger balığının ruhu, rüzgâr rüzgâr, bu ince-cik zarlardan çıkıp gidiyordu; bir dirhem kalmamacasına.

Hani bazı yaz günleri hiç rüzgâr yokken deniz üstünde bir meneviş peydahlanır. İşte öyle bir cazip titreme idi bu. İnsanın içini zevkle, saadetle dolduruyordu. Ancak, balığın ölmek üzere olduğu düşünülürse bu titremenin anlamı hafifçe acıya yorulabilirdi. Ama insan yine de bu anlama almamaya çalışıyordu. Belki de bu harikulade tatlı bir ölümdü. Belki de balık hâlâ suda, derinliklerde bulunduğunu sanıyordur. Karnı tok, sırtı pektir. Akşam olmuştur. Deniz dibinin kumları gıdıklayıcıdır. Altta, dişi yumurtaları, yukarılarda erkek tohumları sallanıyor, sallanıyor sanıyordur. Vücudunu bir şehvet anı sarmıştır... Birdenbire dehşetli bir şey gördüm: Balık tuhaf bir şekilde, ağır ağır ağarmaya, rengini atmaya, bembeyaz kesilmeye giden bir hal almaya başlamıştı. Acaba bana mı öyle geliyor? Sahiden rengini mi atıyor? Demeye, dikkatli bakmaya lüzum kalmadan yanılmadığımı anladım.

Kenarları süsleyen zarların oyunu çabuklaşmaya, balık da gitgide saniyeden saniyeye, pek belli bir halde beyazlanmaya başladı. İçimde dülger balığının yüreğini dolduran korkuyu duydum. Bu hepimizin bildiği bir korku idi: Ölüm korkusu.

Artık her şeyi anlamıştı. Denizlerin dibi âlemi bitmişti. Ne akıntılara yassı vücudunu bırakmak, ne karanlık sulara koyu yeşil yosunlara gömülmek... Ne sabahları birdenbire, yukarılardan derinlere inen, serin aydınlıkta uyanıvermek, günün mavi ile yeşil oyunları içinde kuyruk oynatmak, habbeler çıkarmak, yüze doğru fırlamak... Ne yosunlara, canlı yosunlara yatmak, ne akıntılarda aletlerini kekamozlara takarak yıkanmak, yıkanmak vardı. Her şey bitmişti.

Dülger balığının ölüm hali uzun sürüyor. Sanki balık, şu hava dediğimiz gaz suya alışmaya çalışmaktadır. Hani biraz dişini sıkırsa alışması bile mümkündür gibime geldi.

Bu iki saat süren ölüm halini, dört saate, dört saati sekiz saate, sekiz saati yirmi dörde çıkardık mıydı; dülger balığını aramızda bir işle uğraşırken görüvereceğiz sanıyorum.

Onu atmosferimize (suyumuza) alıştırdığımız gün bayramlar edeceğiz. Elimize görünüşü dehşetli, korkunç, çirkin ama aslında küser huylu, pek sakin, pek korkak, pek hassas, iyi yürekli, tatlı ve korkak bakışlı bir yaratık geçirdiğimizden bôbürlenerek onu üzme için elimizden geleni yapacağız. Şaşıracak, önce katlanacak. Onu şair, küskün, anlaşılmayan birisi yapacağız. Bir gün hassaslığını, ertesi gün sevgisini, üçüncü gün korkaklığını, sükununu kötöleyecek, canından bezdireceğiz. İçinde ne kadar güzel şey varsa hepsini birer birer söküp atacak. Acı acı sırtarak İsa'nın tuttuğu belinin ortasındaki parmak izi yerlerini, mahmuzları, kerpiteni, egesi, testeresi ve baltasıyla kazıyacak. İlk çağlardaki canavar halini bulacak.

Bir kere suyumuza alışmayagörsün. Onu canavar haline getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmayacağız.

*Resimli İstanbul Haftası, (4), 16 Mayıs 1953'te
"Balığın Ölümü" adıyla yayımlanmıştır
Varlık, (402), 1 Ocak 1954*

Kafa ve Şişe

Bütün gün, ne ettiğimi bilmeden dolaştım. Çoktandır ne yaptığımı bilmiyorum. Ancak böyle dolaşırsam bir şeyler görebiliyorum. Yoksa gözümü dört açsam nafile! Böylece hiç kimseyi, hiçbir şeyi, hiçbir olayı dört başı mamur gördüğümü ve duyduğumu iddia edemem. Daha çok işin hiç lüzumsuzunu, teferruatını kılı kılına görüyorum, duyuyorum da esaslı kısmını kaçıırıyorum. Beni bir şahitliğe çağırırsalar hapi yuttuğumun resmidir. Sokakta bir adamın bıçak çektiğini göz önüne getirin. Ben bıçağı görmem de, bıçağı çekenin kaşlarına takılırım. Bıçağı yiyenin fışkıran kanını, yüzündeki acıyı görmem de, münasebetli münasebetsiz bir şey görürüm.

Yargıç bana sorsa: “Bıçağı çeken bu muydu?” dese önce adamın kaşlarına bakarım. Kaşlarını herhangi bir tesadüfle uçlarından almışsa, “Hayır, bu değildi” demezsem yalan söylemiş olurum. Yahut da yargıçtan müsaade ister, kaşının kenarları alınıp alınmadığını araştırırım. Böyle olmasına böyleyim. Şahitlikte pek zararlı bir adam olurdum ama, şu hikâyecilik işinde zararı bana dokunuyor. Dün akşam bir kavgaya şahit oldum. Onu anlatmak istiyorum. Dört delikanlı idi. Onlar içmek için, ben yemek yemek için girdiğimiz aşçı dükkânı aynı zamanda meyhaneydi de. Günlerden bayağı bir gün olduğu için ancak sekiz on masa dolu idi. Bir yirmi kadarı boştu.

Vitrinli frijiderin, yahut frijiderli vitrinin önünde direğin kenarındaki iki kişilik masaya oturmuştum. Yalnızdım. Yalnızdım ama muhayyel bir arkadaşım vardı karşımda. Bu muhayyel arkadaş pek severim. Öyle ki bazan konuşurken dudaklarına dalar, öpüveresim gelir. Ellerini severim, gözünün

rengini severim. İçime ondan durmadan yağmur gibi bir şeyler yağar. Hiçbir sözü gücüme gitmez. Hiç büyük laf etmez. Fazla konuşmaz, tükürmez, kaşınmaz, ideal arkadaştır. Kadın mıdır, erkek midir, zengin midir, fakir midir, okumuş yazmış mıdır, cahil midir, ihtiyar mıdır? Nasıl karar verirsem öyledir. Bazan boyasız, süssüz bir okumuş kızdır. Pırıl pırıl konuşur. Bazan güzel bir erkek çocuktur. Yaşı on altı on yedidir. Okumuş yazmışlığı pek yoktur. Duvar boyacısıdır. Hıristiyandır. Kapkara kömür gibi gözleri vardır. Güldüğü zaman insandan üstündür. Bakmaya doyamam. Bazan altmışlıktır. Görmüş geçirmiştir. Doğramacılık, makinistlik, duvar afişçiliği yapmıştır. Fıstık satmıştır. Kavun karpuz satmıştır. Köşe başlarında kestane kebab etmiştir. Bulduğu zaman akşamları içmiştir. Hikâye hikâye üstüne anlatır. Kahramanlık hikâyeleri vardır. Karı koca hikâyeleri vardır. Dövüş, muharebe hikâyeleri vardır. Hangisi ile beraberdim, geçmiş gün unuttum. İşte bu muhayyel arkadaşla oturmuş anlatıyorduk. Ne diyorduk, neden söz açmıştık bilmem. Birdenbire benim kulağım hizasından bir bira şişesi uçtu. Frijider vitrininin kalın camında tuz buz oldu.

— Ulan pezevenk, diyordu, ne gözümün içine içine bakıyorsun.

Baktım benim demin karşıma aldığım kömür gözlü arkadaşımı.

— Dur yahu, dur bakalım, dedim. Bakmak günah mı yavrum?

— Bakmaktan bakmaya fark var, amca.

— Sen üzülme be delikanlı, bırak ihtiyar adamı. Belki birine benzetmiştir seni.

Dönüp adama baktım: Hayret!

O da benim bir yarım saat evvel konuştuğum Tatar yüzlü, sert beyaz sakallı, küçücük gözlü, kaşsız, kirpiksiz ihtiyardı. Ses çıkarmıyor, gülüyordu. Yüzü sapsarı kesilmişti. Bir utanma hissi ellerinde tiril tiril titriyordu.

— Yok vallahi yok. Yanlış yanlış... Evlat! Arkadaş! Güzel! derken... Birdenbire kızıverdi.

— Ne var ulan, dedi. Baktıksa ne olmuş! O kadar işkilli isen meyhanede ne işin var. Göze yasak yok, güzele bakmak sevap!

Dedi, güldü.

— Sen gel benim yanıma, dedim.

Kendi yerime oturttum. Ben de karşısına geçtim. Gittim çocuğu yatıştırdım. İhtiyara rakı ısmarladım.

— Olmaz, sen de içeceksin, diye tutturdu.

Yatışan delikanlılara bir şişe rakı göndermek istedi.

— Bırak, başka akşam görürsen gönderirsin. Varma üzerlerine. Delikanlı bunlar, ellerinden bir kaza çıkar.

— Ne oldu sanki baktımsa, dedi, ben sabahtan beri mahalle mahalle "bileyici" diye haykırıp duruyorum. Bıçaktan mı korkarım. Elime her gün seksen türlü geçiyor. Korkmam valla-hi! Güzel yüzü vardı. Baktım.

— Olmaz ama, bileyici baba, dedim. Bak kabahat seninmiş.

Beni dikkatli dikkatli bir süzdü.

— Sen ne iş yaparsın? dedi.

— İş yapmam.

Kötü kötü baktı:

— Aylak mı gezersin? Maşallah! Üstün başın da temiz. Boş ver! Yalan söyleme. Söyle ne iş yaparsın?

— Bir iş yaparım ama iş yerine geçmez.

— Para getirir mi?

— Cıgara parası getirir...

— Babadan kalma mı var?

— Öyle bir şey; uzatma canım. Neye soruyorsun bu kadar ne iş yaptığımı?

— Okumuş yazmışa benzersin de...

— Ne olacak okumuş yazmışa benzersem?...

— Okumuş yazmış adam öğüt vermez de, dedi.

— Ya ne yapar? dedim.

— Adamı anlar, dedi, ne yapacak.

Garsonu çağırdı. Gençlere bir şişe bira gönderdi.

— Söyle onlara: Bileyici babadan de.

Garson götürmek istemeyince sululaştı. Çaresiz kalan Barba Mihal şişeyi götürdü.

Öteki masadaki saç başı birbirine karışmış yakışıklı çocuk kalktı. Elinde garsonun götürdüğü şarap şişesi bizim masaya doğru yürüdü. Önüne dikildim. Güldü.

— Yok, bırak, bir şey yapmayacağım, vallahi şerefine içeceğim.

Diyerek beni eliyle sıyırır gibi bir itti.

Hiçbir ses duymadım. Ne kafaya indirilen tok bir ses, ne de kafaya lakır lakır boşaltılan şarabın sesini. Arkama dönüp bakıncaya kadar olan olmuştu. Delikanlının şişeyi bileyici babanın başından aşağı geçirdiğini sandım. Şaraplar bileyici babanın kırçıl saçlarından akıyordu.

Bileyici baba ellerini kafasına kapamıştı. Garson polis diye dışarıya doğru koşarken ellerini kafasından çekti.

Birdenbire yüzü gözü kıpkırmızı kesildi. Masaya baktım. Şarap şişesi yan düşmüş yere akıyordu. Gene bileyici babaya baktım. Bu sefer iyice gördüm. Gözlerinin içine kadar kan dolmuştu.

Varlık, (395), 1 Haziran 1953

Çarşıya İnemem

Sanki yazı yazmaya yeniden başlıyorum. Aylardan beri elime kalem almadım. Alsaydın sanki bir şey mi yumurtlayacaktın? Sanmam. İyi oldu! Doğrusu buna ben de memnunum. Ama bu akşam neden beni her şey oturup bir şeyler karalamaya zorluyor? Hani biraz daha dişimi sıksam, yalan da söyleyebileceğim. Beni, bilmediğim bir şey zorladı diyeceğim. Değil. Hep böyle olur. Bir vapur beklerken, iki ayağım bir pabuçta iken yazı yazarım.

Sanki birisi sormuş: "Nasıl yazarsınız?" diye de konuşuyormuşum gibi hal aldığımı aldırmayın. Nasıl yazı yazarım onu incelemiyorum. Şu akşamımı didikliyorum. Şu sarı bakkal kâğıdına karşı sıkıntıdan oturduğumu itiraf etmeliyim. Sıkıntının cinsi ne olursa olsun, onu geçirmenin başka çareleri varken bu sıkıntıdan daha sıkıntılı işe neden girdiğimi bulmaya çalışıyorum.

Öyle ya; neden? Pekâlâ okunacak kitaplarım var. Param yoksa bile evim var. Sobam var, yemeğim var. Aşağıda radyo var... Çarşıya inemem. İnemem ama, dağlarda da gezinemez değilim a! Geçiririm şapkamı kafama, ver elini Kalpazankaya. Güneş batmak üzeredir. Aman, dikkat! Güneş batmak üzeredirin arkasından dünyanın tasviri gelir. Hiç niyetim yok: dalgaları boyamaya, ufku bir dilim ekmek gibi kızartmaya.

Bak! Yine yapacağımızı yaptık işte. Dalgaları boyadık. Ufku mis gibi kızarttık.

Biz böyleyiz. Kötü edebiyat terbiyesi aldık: Ne yapalım? Hemen şairleşmeye başlarız.

Çarşıya inemem demiştim. Neden inemem? İşte meselenin can alıcı yanı burada ya. Şu üç beş satırlık yazı süresince açıklamak istemediğim acayip bir sır vardı. Bunun anahtarı, çarşıya inemem, cümlesinde idi. Size bu düğümü ne kadar çözmek istediğimi bilemezsiniz. Ama elimde değil. Yooo elimde, elimde olmasına. Ama yazamam. Yazarsam gülünç mü olurum? Gülünç olmak da ne imiş? İnsanoglu gülünç olmak için doğmamışsa gülünç etmek için doğmuştur. İkisi bir kapıya çıkar. İkisi bir kapıya çıkmaz. Değiş tokuş edilecek şey bile değil. Ama ben ederim. Ben birini gülünç etmekten hiç hoşlanmam. Gülünç olmaktan hoşlanır mıyım? Öyle şey mi olur? Elbette istemem gülünç olmak. Öyle ise neden değiş tokuş edersin, be adam? İnsanlığımı daha iyi tadabilmek için dersem belki de birtakım hastalıklar konduramazsınız. Kondurursanız bütün insancıl, bütün hayvancıl kusurlara eyvallah!

Şimdi ben size desem ki, bendeniz orta hallice bir memurum. Hani elime ayda dört beş yüz lira geçer. İki kızım vardır. Şu mekteplerde okurlar. Karım kendini beğenmiş, kokorozlu bir hatundur. Elime geçen parayı eve getiririm. Bütün masrafım ayda bir kilo rakıdır. Nasıl edinilmişse edinilmiş bir buz dolabım vardır. Şişe orada durur. Ay başında şişenin dibinde iki parmak arttırdığım da olur. Bir akşam kendime, patadak gelmiş bir arkadaşına ikram edebileyim diye bu fedakârlığa da katlanırım. Her ne hal ise!... Farzedin ki bir başka kötü huyum daha vardır. Öteye beriye biraz borç harç ederim. Tabii ay başında ödemek üzere. Karıdan kaçırabildiğim altmış üç lira seksen beş kuruş kadar bir harçlığım vardır. Geçen ayın bütün parasını bir hovardalığa harcamış olsam. Tütüncüye gazete ve Bafra borcu; gazinocuya iki üç bira, gazoz borcu; muhallebiciye on yedi lira kadar bir takıntım olsa.

Geçen ay ödemediğime, bu ay da çok mübrem bir işe elli altı lira vermek zorunda bulunduğuma göre çarşıya inebilir miyim? İnemem değil mi? Evet bir hikâye böyle bitirilebilir. Gülen güler. Acıyan acır. "Amma da hikâye ha!" diyen der.

Artık yazamıyor, diye sevinenler de olur... Halbuki hepiniz bilirsiniz ki bu satırları yazan adam memur değildir. Bakkala çakkala, tütüncüye, mütüncüye takacak durumdadır ya, tak-

maz. Takamaz. Taksa da ne tütüncü on Bafra paketinden fazla, ne dondurmacı üç dondurmadan çok, ne de kahveci yedi kahveden fazlaya gidemez. Binaen-âlâ-zalîk takamam.

Çarşıya inemememin sebebi bu değil. Bu değil de ne? Mesele midir sizin için benim çarşıya inememem? Hiç sanmam. Size vız gelir. Bunu mesele ettiğim için isterseniz bana kızınız. Ama, benim şu yazıya başlayabilmem için çarşıya inememem çok çok önemlidir. Niçin inemediğimi anlatmaya kalksam hem pek uzun sürer, hem de bir işe yaramaz. Biriyle karşılaşmak istemiyorum sayın olsun bitsin.

Bunu keselim! Artık: Çarşıya inemem o kadar.

Ah bu yasaklar! Kendi kendimize, başkasının bize, bizim başkalarına, devletin tebaasına, tebaanın devletine, belediyenin hemşerisine, hemşerinin belediyeye koyduğu, koyacağı yasaklar!...

Yasaklarla çevrili bir dünyada yaşamasak yasaksız yaşayamazdık. Halbuki hayvanlar, hele ehilileri, yasaksız ne de güzel yaşıyorlar. Hafif, cilve gibi, o da boğaz derdinden doğan zırlıtlardan başka, gel keyfim gel, yaşamıyorlar mı? Yasakları kabul ettik. İnsanoğlu için yasaklı hayvandır da diyebiliriz. Mikrop-lar bile birer yasak değil mi? Aşklar yasaktır. Gün olur, sular, yemişler bile yasaktır. İnsanlar birbirine yasaktır.

Canım çekiyor diye öpemem seni güzel çocuk! Canım çekiyor diye giremem sana deniz, göğsüm zayıftır; doktor yasağı. Canım çekiyor diye içemem: körkütük oluncaya kadar, aklı boğuncaya kadar: karaciğer yasağı. Canım çekiyor diye bir vapura binip Haydarpaşa'ya, oradan tabana kuvvet Van'a kadar gidemem. Yollarda geberirim... Çarşıya inemem. Çarşığı Allah kahretsin. Karamanlı bakkal bıyıklarına inciler dizdirse dizdirebilir, saçlarına altın yaldız yaldızlatsa yaldızlatabilir. Bütün vücudunu gümüşle kaplatabilir. Gümüşün lafı mı olurmuş?

Mezeci sucuklarını rıhtımda bir ateş yakıp tüttüre tüttüre kızartsa, kediler başına üşüşse, köpekler havlasa, meşaleler yansa, sucuktan ve şaraptan göz gözü görmese, kırk gün kırk gece bizim İstanbul sayfiye köyü kedileri, köpekleri, sucukları, balıkçıları ve Kürt hamalları ile düğün bayram etse mezecinin dükkânı ancak boşalır. Kırk birinci gün adam gidip yine su-

cuk, salam, sosis, kaşar peyniri ve şarap alsa kırk gün geçmeden yine zengin olur.

Yine böyle yağlı, kara bıyıkları çemenli, dişleri ve teri sarmısaklı, göbeği peynirli, önlüğü leş gibi, bilekleri ayağım bileği kalınlığında çarşıda dolaşabilir.

O fırıncı yok mu o? O, sabahları kırbaç gibi işçi çocuklara pis yağlı böreğini otuz beş kuruşa okutan, olur da fazla veririm korkusundan kimselere para bozmayan fırıncı! O sıra sıra kiralık evler yaptıran, keçilerine köyün ne kadar körpe dalı varsa yediren fırıncı!...

O, kıyma makinesinden geçen her yarım kilo ete öğürtücü, öldürücü iç yağları karıştıran, o, elli adımdan geldiği kokan, sandalyesinde akşama kadar oturup iç yağları, keçileri, mandaları düşünen kasap efendi! Bunların suratını görmemek için çarşıya inmediğimi söylemiş gibi oluyorum. Hayır değil, değil, şimdi çarşıya insem bakkala "vay Barba Niko!", kasaba "vay usta Haralambol!", fırıncıya "ooo Abdülkadir efendi!" diyeceğime emin olun.

Sonra onlar mı var çarşıda yalnız? Bizim kahveci İskanavi var. Onun dünya umurunda değildir. Paraya bile para demez. Parasız olduğu zaman az buçuk düşüncelidir, o da herkes gibi. Olduğu zaman basar kahkahayı. Onun için bir yüzlükle bir onluk arasında büyük fark yoktur. Fazlasını istemez. Şeker gibi adamdır. Harplerin birinde harp boyunca bir tavan arasında saklanmıştı. Mütarekeden sonra meydana çıkmış. Tavan arasında geçen günlerini hikâye etmiştir.

Zaruret!... Harp içinde yazın evini kiraya vermek mecburiyetinde kalmış. Karısı tavana bakar bakar hiç patırtı etmeden yaşayan kocasına şaşar kalırmış. Günlerden bir gün kasap oyununa başladığını duyunca divaneye dönmüş. Başka bir gün kiracıların sofrasına bir delikten atılan bıçağın peynir kalıbına nasıl saplandığını, kiracıların gözü önünde peynir kalıbının tavana doğru nasıl yükseldiğini, bu işi kocasının nasıl yaptığını, deli olmadan niçin yaptığını, kiracıları işi anladıktan sonra sofraya İskanavi'yi her akşam davet ettikleri zaman anlamıştır.

Akıllıdır köpoğlusul!

Sonra berber Hilmi Efendi... Cin gibi gözleri, dazlak kafasıyla gençliğinin sulanma hikâyelerini bir anlatmaya başlasın. Kırar geçirir insanı. Güzel berberin aşıklarına oynadığı oyunların hikâyeleri her şeyi olurundan ve gülünç tarafından tatlıya bağlamanın, şakaya vurmanın, kurnazlığa, zekâyâ getirmenin, tadını kaçırmamanın, tatlı ve şakacı bir dünyanın yadigarlarıdır.

Daha kimler mi var? Sütçü Pandeli Efendi vardır. Sütçü Pandeli Efendi'nin dükkânında bir Piştov asılı durur. Dükkâna akşam altıdan sonra girenler hep cemiyet üyeleridir. Bu cemiyet bir Patlatma Cemiyeti'dir. Her nevi patlatmaya izin vardır.

Hatta biraz çirkin kaçacak ama cemiyet azası kapıdan girer girmes ağzıyla olmasa başka bir yanı ile patlatmazsa bu ağır, ihtiyar gün görmüş ve geçirmiş sebzecilerin, aşçıların, bahçıvanların konuşmasına pek yarım katılabilir. Patlatırsa Pandeli Efendi, baş köşeyi yeni gelen üyeye verir. Hiç kimse gülmez. Herkes yalnız gözleriyle patlatmanın şiddetine göre kahkaha atar. Bu gözlerdeki gülme yavaş yavaş söner. Günün havadislerine geçilir. Günün havadisleri parayı kazanıp da yemeyenlerin enayiliği üzerinedir. Sonunda bu gibilerin gözlerini doyuracak şeyin toprak olduğu hikmetiyle toplantıya son verilir.

Neden inmeyecekmişim çarşıya? Cemiyette azayım. Berberde bir tıraşa dünyanın hikâyesini dinlerim. Gülmekten kasıklarım çatlar. Giderim İskanavi'nin kahvesine olmazsa.

— Peki İskanavi Efendi, derim. İhtiyar kadın peynir kalıbının tavana doğru yükseldiğini görünce ne yaptın?

— İstavroz çıkardı. Panaiyamu, dedi. Viresi dedi. Kalyopi dedi. Ti pzağma, tinafnoyni?

— Peki ne b... yemeye göz göre göre yaptın bu işi?

— Canım sıkıldı be. Anlasın artık, diye, tavanda adam vardır. Geceleri o kadar gürültü yapıyordum da ne karı, ne de kocası uyanıyorlardı. Sanki ölü toprağı serpmişlerdi üstlerine. Bazı uyanırlarsa bizim karıya "Viresi diyorlardı, Kalyopi! İnsan kadar sıçanlar mı var tavanda?" Başka bir yerde de söylerler, iş büsbütün zıvanadan çıkar diye korktum. Tavan-dakinin pondika (sıçan) olmadığını anlatmak için bu çareyi buldum.

Evet bana çarşı haram oldu. Şimdi gözümde küçücük yirmi beş mumluk sinekli ampulleriyle ışıklı çarşı tütüyor. Anlatmak istiyorum. Çarşıya niçin inemem. Ama neye yarar? Kimi ilgilendirir.

Kafama kasketi, üstüme balıkçı ceketini, suratıma baştan aşağı dişim ağrıyormuş gibi bir kaşkol bağladım. Sokağa çıktım. Kahvenin önünden geçtim. Orada, orada idi.

Döndüm, eve geldim. Yatağıma girdim, lambamı söndürdüm. Düşündüm. Bana çarşığı yasak eden her kimse onu öldürmeyi düşündüm. Ömrümde hiç böyle şey düşünmemiştim.

Giyindim tekrar sokağa çıktım. Kahveye girdim. Karşısına geçip oturdum. Beni görünce sapsarı kesildi. Dudakları titriyordu. Kahvenin aynasında sapsarı, bembeyaz bir adam gördüm. Ürktüm, bendim. Defolup kahveden gitti.

— İskanavi, dedim, bir kahve yap. Şu tavan arası hikâyesini... İskanavi parasız, kızgındı.

— Senin tuzun kuru, dedi, benimkisi “denine”.

* * *

Hikâyeyi böylece bitirebilirim. Benim bitirişlerimden biri olur. Olmasına olur ama hayır. Ne çarşıya çıkıyor, ne bembeyaz kahveye giriyor, görmek istemediğimin karşısına geçiyor, ne de kahveci ile konuşuyorum.

Evimde, odadayım. Çarşıya inemem. Otuz dokuz derece ateşim var. Üşüyor, titriyorum. Bir ara yanıyorum. Anam sirke koyuyor. Okuma artık yat, diyor. Işığı söndürüp gidiyor. Etrafı dinliyorum. Kaşık adanın köpeği hâlâ havlıyor. Rüzgâr camları dövüyor ve kapıları sarsıyor. Işığı yakıyorum...

Bu da bir bitiriş şekli ama bu da değil. Değil, bu da değil. Çarşıya inemem, o kadar.

Varlık, (403), 1 Şubat 1954

Dolapdere

İstanbul'un semt adları yok mu? Bayılıyorum onlara. Ne güzelleri vardır. Yalan da olsa, yanlış da olsa, bu semt adlarından insanın muhayyelesine bir şeyler üşüşür. Başka yönlerden gelmiş anılar kaynaşır içimizde. Bir filmidir başlar dönmeye beynimizin karanlığında.

Dolapdere'de bostanları sulayan dolabı gözümüzü kapamadan da görüyoruz: Sıra sıra bostanların kuyuları, kocaman kovalar, gözlerine mendil bağlanmış bir emektar beygir, bir gıcırta, kovaların deliklerinden durmadan düşen su, zincir şıkırtıları, dolap beygirinin adaleleri, tahtadan olukların arklara gönderdiği sularda ışık ve güneş oyunları, atın duraklayışı, hızlanması, bahçıvanın hooo sesi, çıplak ayaklı bir Arnavut kızının pespembe topukları, burma kırmızı bıyıklarında hıyar çekirdekleri, Sigara dumanları, tütün ve hiddet tutuşan bir elli-lik bahçıvan, kuyruğu havada düşmanca dönüvermiş, sırtının tüyleri diken diken, burnu ağzı kapkara, ııslak, dili bir eski zaman pambesi ile pembe bir acar, edepsiz dişi köpek...

Bu semtlere Beyoğlu'nun ta garaja kadar her sokağından inebilirsiniz. Ben en şairanesini seçtim. Elmadağı'ndan indim.

Elmadağı dikçe bir yokuştur, iki tarafına muntazam evler sıralanmıştır. Ne elmaya, ne dağa tesadüf etmeden yokuşu iner, birkaç sene evvel bozulmuş bir asfalta girersiniz. Semt birdenbire fukaralaşmıştır. Kulübeler, tahtadan, taştan, sacdan ve mukavvadan kulübeler görürsünüz. Çıplak, çıtırçıplak çocuklar görürsünüz. Çıplak, çıtırçıplak aynasız, hasırsız, iskemlesiz kahveler görürsünüz. Şivelerinden kim olduklarını çabucak anlayacağınız insanların mahalle meydanını görürsünüz. Birisi:

— Abe, der, senin kızan pavlikaya gitmez mi be?

— Rüstem be senin kara kız, yine mi koğuldu işten; ıskara maşa satar.

Mahalle bir bayram yeri gibidir. Dümbelek, zurna, keman sesleri duyulur. Kara bıyıklı, poturlu ihtiyarlar gezer. Öyle kızlar görürsünüz ki içiniz titrer ama, burnunuzun alışık olmadığı ağır kokuya çare yoktur. Çamurlarda geçen kıştan, ne geçen kıştan öteki kıştan, Fatih'in İstanbul'a girdiğinin ertesi günü yağan yağmurdan kalma nal izleri vardır. Duvar diplerinde keskin, gözleri acıtan bir amonyak kokusu... İleride bir fabrika gürül gürül işlemektedir. Mahalle gençlerinin çoğu bu emprime fabrikasına giderler. Fabrikanın etrafını bu sefil evler, kaldırımsız, eski sahtiyan, amonyak, insan fabrikasının küsbesi kokulu sokaklara çevirmiştir. İşte Dolapdere burasıdır. Tekrar asfalta inince Yenişehir'e doğru yürürsünüz. Sağınızda kocaman Vangelistra kilisesi bir derebeyin şatosuna benzer. Vakit akşamsa, günlerden bir aziz günü ise Vangelistra kilisesi karanlığın içinde mumlar ve avizelerle pırıl pırıl yanar. Sanki içerde dekolte prensesler, kontesler, beyaz ve pudralı perukalı dükler ve prenslerle polka oynamaktadır.

Beyoğlu'nun yüzlerce, binlerce dükkânında, terzisinde, berberinde, gazinosunda, gardrobunda, pastacısında, barında, modistrasında, kürkçüsünde ve sinemasında yok bahasına çalışan Hristiyan kızları bu semtte yetişir. Duvarcılar, badana-cılar, kuyumcu çıraqları, tornacılar, düğmeciler, marangozlar, dülgerler, çilingir ustaları, kalfaları ve çıraqları ile bu semtte yetişir.

Bu semtte tövbekâr yankesicilere, yeni hastahaneden çıkmış eroin hasta arına, falcılara, 1900, 1953 senesi orompolarına, eski tulumbacılara, şık, Bobstil cebi bıçaklı, yakışıklı yeni kühanebeylere, avarçılara, haraççılara, jigololara, kızlarına kodosluk yapan adamlara, karılarına müşteri arayan kocalara... Pirzola kokusuna açlığa, rakıya, aşka, şehvete, iyiye kötüye, her mücerret kâğıt vasfının karşılığına rastlamak mümkündür.

Akşam oldu muydu her sokakta birbirini tanıyan ıslık sesleri duyulur. Karanlık köşelerde Rumca aşk fısıltıları...

Yağmurlar yağmışsa sel önce buralarını basar. Yaz geceleri meltem öteki semtleri bir rüya serinliğine boğarken burada yaprak oynamaz. Yenişehir'in kahveleri, meyhaneleri büyük ve güzeldir. Çarşı ılık, kukureç, midye tavaşı, istiridye, tarak, kırmızı turp, maydanoz, ciğer tavaşı, şarap, ıskara balık ve rakı kokusu içindedir. Saçları alınlarına yapışmış yumurta ökçe, 59 paça, kırmızı kuşaklı, semitten ancak mahpusane için ayrılan ellilik acaip delikanlılar görürsünüz.

Resimli İstanbul Haftası, (2), 2 Mayıs 1953

*Bir Hastalık**

Benzerlerine pek yakında rastlanacağına göre, demek daha virüsüne antibiyotikler tesir etmiyor. O halde bu korkunç hastalık insan nesillerinden binde birine çaresiz yapışacak. Korkunç sıfatıyla sıfatladığıma bakmayın! Bu hastalık yalnız tutulmayanlar için öyledir. Tutulanlar için tadına varılamaz, korkunç surette zevkli bir hastalıktır. Evet, pek zevklidir. O kadar zevklidir ki, bir dakika bu hastalığa tutulduğunuzu düşünseniz artık tramvaylara, otobüslere, trenlere bedava binersiniz. Söylev üstüne söylev verirsiniz, gündem müzakere edersiniz, encümenlere girip çıkarsınız, bakanlarla merhabalaşır, kartvizitler gönderir, kartvizitler alırsınız. Hülasa bir dakika bir milletvekilinin yerine kendinizi koyar, rahat edersiniz. Artık bu hastalığın ismi anlaşıldı: Milletvekili hastalığı.

Ruhi bir hastalıktır. Bütün ruhi hastalıkların günümüzde son tedavisi "choc" tedavisidir. Ama yirminci seçilemeyeiştikten sonra seçilememek "choc"una dayanıklılık gösterenler olmuştur. Benim bugün otuz, kırk sene ötesine ait bir milletvekilliği hastasını dostlukla hatırlamam yeni tutulacak hastaların durumu ile bir değildir. Şimdi her vatandaş milletvekilliğine namzetliğini koyabilir, broşür çıkarır, propaganda yapabilir. Milletvekilliği hastası olduğunu hiç belli etmeyebilir. Hele okumuş yazmış, şurada burada yapıcı fikirler ortaya atmış, bir zihin açıklığı göstermiş biri ise seçilsin seçilmesin milletvekilliği hastası sayılmaz. Dört sene dışını sıkabilir de halini belli etmezse, krizi dört senede bir tutan hastalığa da hastalık den-

* Bu hikâyenin daha kısa olan ilk biçimi *Edebiyat Dünyası*, (5), 15 Mayıs 1948'de "Mikropsuz Hastalıklardan" adıyla yayımlanmıştır.

mez. Ama kriz geçtikten sonra rahatlamak şart. Benim size anlatacağım bir köylüdür. Krizi her gün tazelenen, tazelendirilen zavallı bir köylü.

Doğduğum şehrin bazı köyleri kasabaya pek yakındır. Hemen bir tarla aşıldıktan sonra kocaman köye, yani bizim kasabaya girilir. Bu yakın köylerin insanları kasabalı ile temas etmeyi büyük bir şeref sayarlar. Hele mesela tahrirat kâtibi, nüfus memuru, belediye reisi, telgraf müdürü ile tanışmışlarsa iş tamamdır. Artık köylülükten kurtulmuşlardır. Hiç köyde oturmazlar. Vakitleri halleri biraz da iyice ise kasaba kahvelerine, bazı akşamları memurların kerahet vakti çöktükleri lokantalara düşerler. Buralarda bir de ortaokul Fransızca öğretmeni ile iki bardak bira içmişlerse köye döndükleri zaman Paris'ten bile söz açabilirler.

Rahmet Hoca bu köylerin birindendi. Okur yazardı. Şiir söylerdi. Saz çalardı. Namaz kıldırır, aşır okurdu. Zeki, sevimli, canlı bir gençti bundan otuz yedi, otuz sekiz sene önce. Okumuş yazmış bir köylü gencinin harmanlardan sonra kasaba bu kadar yakinken köyde pineklemesini kimse doğru bulmaz. İnsanın babası bile. O da kasaba kahvelerine, kasaba çarşılarına gün ağırlarken düşer, öğleüstü pideli kebab yer. Öğle namazını "Orta Cami"de kılar, ikindiüstü eşraftan Hacı Hasan Bey'in yazıhanesinde lafa karışır, hararetlenir, kudretten pembe yüzünde fırıl fırıl dönen yuvarlak kahverengi gözleriyle ateş gibi bir köylü delikanlısı olurdu. Saf saf konuşurdu ama doğru konuşurdu.

Onun hastalığının başlangıcına ben rastlamadım. Pek küçükmüşüm. Benim yetiştiğim zamanlar Birinci Dünya Harbi patlamıştı. Harbin içinde idik. Onu belediye gazinosunda bir memurlar topluluğunun ortasında, ayağında poturu, sırtında "İstanbul"i, yakasında, sırtında olup olmadığı meçhul kasakatı kolalı gömleği, lastikli siyah boyunbağı ile boynunun damarları şişmiş, kahverengi gözleri kan içinde, ayağa kalkmış vaziyette görür gibiyim. Neler söylerdi? Hayal meyal hatırlarım. Biz, mektep çocukları; belediye otelinin bahçesinin parmaklıklarına dizilirdik. Düyunu Umumiye müdürü onu havuz başından çağırırdı.

— Buyurun Rahmet Bey, şöyle buyurun.

Yerinden öyle kalkar. El pençe divan bir sandalyeye oturdu.

— Kahveci! Mebus beye bir kahve; okkalı olsun.

Tahrirat kâtibi:

— Olur mu beyefendi? Bir mebus namzedine kahve ısmarlamak ne haddimize? O bize ısmarlayacak.

— Mebus olduktan sonra bol bol telafi ederiz, efendim, derdi. Halihazırda bendenizin sekiz dönüm tarlasından başka bir ineği ile iki öküzü aşar yüzünden haciz altındadır. Binaenalâzalık sizlere kahve ısmarlayacak vaz'ü halde değilim.

Yalandı. Rahmet Hoca hasisti. Köyünün zengini sayılırdı. Öteden nüfus müdürü kaymakama seslenirdi:

— Dersiâm Rahmet Hoca hazretlerinden muhtasar müfit bir hitabe rica etsek delâlet buyurmaz mısınız?

Rahmet Hoca en çok nüfus müdürüne içerlerdi.

— Mebus olup intihap dairemin köylülerinin derd ü âlâmını, müzayaka ve iptidailiğini gidermek için bir dersiâm olmaya sanırım hiç lüzum yoktur. Rüşdiye mezunu olmak kâfi ve vafidir.

Rahmet Hoca "Süpürgeci Mektebi" namıyla maruf rüşdiye mektebini birincilikle bitirmişti.

Kaymakam Bey:

— Gördünüz mü? derdi, yine kızdırdınız Rahmet beyefendi. Oldu mu ya? Siz hiç kederlenmeyin Rahmet Bey! Bu kerre bütün kuvvetimle sizi destekleyeceğim. Artık siz de Meclis'te himmetinizi bizden diriğ etmezsiniz.

Rahmet Hoca:

— Elemrû fevkaledeb*, der, kendi elini öperdi.

Kaymakam Bey:

— Estağfurullah, estağfurullah! der ayağa kalkar, yine oturdu. Şimdi bir hitabecik bizlere. Bakın bendeniz rica ediyorum.

— Başüstüne efendim.

Rahmet Hoca sandalyenin üstüne çıkardı:

— Muhterem vatandaşlar! Bu güzel vatanımızın her köyünü bir cennet haline ifrağ için büyük büyük işlere lüzum yoktur.

Onun köylülerinden birkaçını mebus olarak intihap buyurursanız mesele kendiliğinden halledilir. Fakat köylerimizin hali malum: Fena vaziyetteyiz. Bunu hepiniz bilirsiniz. Köylünün derdini köylüden başka kim anlayabilir? Beni mebus olarak seçtiğiniz gün bütün kuvvetimle şunları yapmaya çalışacağım. İlk iş olarak aşarı kaldıracığım.

— Yaşa, var ol!.. sesleri...

Rahmet Hoca boyun kırar, devam ederdi:

— Ormanları beyhude yere kesilmekten, tahripten kurtaracağım.

— Bravo! Yaşa!...

— Kel tepeleri ağaçlarla süsleyeceğim.

— Yaşasın mebusumuz!

— Sakarya taşarsa tarlalarımızı basmasın diye setler yaptıracağım.

— Eyvallah!

— Boş araziye köylüye taksim edeceğim.

— Ambarlar yaptıracağım.

Alkış olmasa bile eğilirdi.

— Dutluklar, böceklikler, müzeler, hafriyatlar, yaptıracağım.

— Yaşa Rahmet Hoca!

Kaymakam Bey işi ileriye vardiğini, mektep talebelerinin yanına bakkal çıraklarının, berberlerin, kasapların da dizildiğini ve alkışlara iştirak ettiğini görünce hemen bir jandarma koşturur, bizleri dağıtırdı.

Uzaktan bizim gördüğümüz köpükler saçan, kıpkırmızı, sandalye üstünde bir adamdı. İşittiklerimiz de:

— Hürriyet, müsavat, adalet... Setler, bentler, çorak tarlalar, aşar, öküz, övendire, tarhana çorbası, cennet, muhabbet, ez-cümle, bu suretle, sırası gelmişken, çiftlik sahipleri falan gibi cümle parçaları idi.

Rahmet Hoca ile beraber memurlar şehrin biricik lokantasına giderler, Rahmet Hoca'nın ziyafetinde yerler içerler. Lokantada da nutuklar çekilir. Saat de gece yarısını bulurdu. Rahmet Hoca atına atlar, nutuktan sarhoş bir halde köy yolunu tutardı.

Nutuk verdiğinin ertesi sabahı benzi uçmuş şehir kahvesine döndüğü zaman onu tekrar nutuk vermeye zorlamak istemezdi bile.

Önüne gelen:

— Vay mebus beyefendi!

Diye selamladıkça utancından kızarırdı. Normalleşirdi. Bir korkudur alırdı kendisini.

— Bir halttır ettik dün akşam. Acaba çok mu uluorta konuştum? Dilin kemiği yok ki birader. Hem biz kim, mebusluk kim? Bir şaka yapalım dedik...

Bir ufak memur tavlâ başından:

— Ne şakası, birader? Kaymakam Bey vilayete bu sabah gözümün önünde yazdı. Bu devre seni mebus çıkarmazlarsa hocam, istifayı basacak. Kıymetlidir bizim kaymakam, ha! Ayıptır, rezalettir, diyor, bu kıbalde, bu düşünüşte bir adamın kaç devredir mebus olmamasının günahını boynumda taşıyamayacağım, diyor da başka bir şey demiyor.

— Sahi mi Abdullah Bey Allah aşkınıza?

— Nimet çarpsın ki!...

Küçük, muhtasar bir nutuk! Hadi lokanta! Hadi ziyafet!

Rahmet Hoca babasından kalma bir altın tenekesini böylece bitirdikten sonra bir zaman şehre inmedi. Birinci Dünya Harbi bitti. İstiklal Harbi'nde sırtında fişeklerle bir ara gözüktü. Gözükmesiyle kaybolması da bir oldu. Cumhuriyet ilan edilince galiba üçüncü devrede tekrar kasabada gözüktü. Sakalı bıyığı kesmişti. Nereden bulmuşsa bulmuş bir smokin pantolonunu ayağına, bir frak ceketini sırtına geçirmişti. Elinde silindir bir şapka taşıyordu. Ustura ile tıraşlı kafasına pek bol geldiği için bu şapkayı hiç giymezdi. Bir eteği topuklarına sarkan frakının yakasına bir gül takardı.

Günün birinde bir belediye reisinin kendisini merasimle mebus seçtiğini belediye çavuşlarından biri lokantada müjdelediği zaman ziyafet bedelini cebindeki kuruşlarla zor bela ödeyebildi. Şakadan onu Ankara trenine kadar götürdüler. Trene atlarken tuttular. Hususi tren hazırlanmış, şimdi gelecek, onunla gideceksin, dediler ve sıvıştılar. Rahmet Hoca istasyonda yirmi dört saat bekledi. Nihayet gelebilen bir trene atladı.

Mebus kompartımanına kuruldu. Epey bir yol gittiğini biliyorum. Hangi istasyonda işin farkına varıldığı, hangi istasyonda indirildiği malum değil.

Onun uzun zaman o istasyondan bu istasyona, bu istasyondan o istasyona mebus kompartımanlarına kurularak dolaştığını söylediler. Bir türlü Ankara'ya varamadı. Nihayet frakının eteklerinden uzununu koparılmış, boyunbağı kesilmiş, bembeyaz kolalı gömleği simsiyah halde, ayağının birinde rugan ayakkabı, ötekinde bir yemeni ile şehre dönmüş gördük. Köyüne götürdüler. Ama ilk fırsatta köyden şehre iner, istasyona koşar, Ankara trenini beklerdi. Mebus kompartımanında kimse yoksa, istasyon müdürünün de keyfi yerinde ise, üç beş dakika kompartımanda oturmasına müsaade edilirdi. Sonra Ankara'ya varılmış gibi kemali hürmet ve azametle trenden indirilir, bir jandarma refakatinde köyüne gönderilirdi.

Varlık, (405), 1 Nisan 1954

Yılan Uykusu

İşte karşı karşıyasın. İşte o da senin gibi; elli ayaklı, kaşlı gözlü, sıhhatli hasta, sarışın esmer, kafası var, saçları var, kirpikleri var, yalan söyleyen ağzı var. Yüzünde küçük küçük kavga, taş, düşme izleri. Yaramaz bir çocukluğun her şeyi, ufak ufak her şeyi. İşte elleri, parmakları, işte ayakları. Kim bu? İnsanoğlu! Senin gibi tıpkı tıpkısına apaynı.

İşte gözlerinde yaş, işte gülüyor. İşte ekmegi ısıyor. Bak patates salatasını attı ağzına. İşte çatalında uskumru. İşte şarap bardağı dudağında. İnsanoğlu, tıpkı senin gibi apayrı. Üstelik seviyorsun da onu. Dudağının kıvrımını seviyorsun. Saçının karasını seviyorsun. Kaşının bükülüşünü, alnının genç kırışığını.

İşte senin gibi apayrı. Canına sokacağın geliyor. İşte gazete okuyor. İşte cıgara paketine imzalar atıyor. İşte portakal yiyor. İşte türkü söylüyor. Bilmediğin dilden bir türkü söylüyor. Arada bildiğin, kanında dolaşan şu Türkçe dilinden “karabuberim buberim buberim!” diyor. Sonra “Asepiya piluti Keton İbrahim!” İşte karşı karşıyasın. Haydi bakalım bil onu. Anla bakalım. Kendini anlat bakalım. İşte sıkılıyor. Geniş geniş nefes alıyor. İşte cıgara paketine sevdiğin parmaklar uzandı. İşte sevdiğin dudağın kıvrıntısından duman çıkıyor. Haydi bakalım. Bil onu bakalım. Kimdir? Senin hakkında ne düşünür? Şu saatte nerede olmayı ister? Senin sevgin umurunda mı?

Haydi bil bakalım. “Karabiberim, karabiberim, biberim nasıl edelim, nasıl edelim, candarmalar geliyor, cızlam edelim.”

İşte karşı karşıyasın. Haydi bakalım. Söyle söyleyeceğini. De diyeceğini. Dinler de. Tatlı tatlı dinler de. Sevgiden söz

aç. Ne çıkar; o seni anlarsa değil, sen onu anlarsan bir şeyler olacak.

İşte karşı karşıyasın. Birdenbire kalkar, dudaklarından öpebilirsin. Gözlerini kapar. Ne güzel gözlerini kapar. Belki de seni görmemek içindir. Sen de kaparsın gözlerini. Belki de onu görmemek içindir. Ne sen onu, ne o seni anlıyor. Belki anlamak ikinizin de işine gelmiyor. "Tanı, tanı, kendini tanı". İşe başla bir kere bu yönden. Sonra onu da anlayacaksın.

Birdenbire bulunduğumuz odanın kapısı açılıverdi. İçeriye rüzgâr girdi. Soğukla beraber yapraklarını dökmüş bir ağaç girdi. Ağacın arkasından duman, dumanın arkasından bir kuş, kuşun arkasından bir bulut girdi.

Sonra... Sonra kar yağmaya başladı. Kütüphanenin camı buz tutmaya başladı. Ampulün ışığı buza girip çıktı. Üşüerek yine tavandaki şişesine girdi. Elbiselerimin cepleri buzdan kaskatı kesilmişti. Elimi cebime de sokamıyordum. Soba harıl harıl yanıyordu. Sobanın üstünde buzlar eriyordu. Demin yanımda olan şimdi yandaki odaya geçmişti. İki odayı birbirinden ayıran kapıyı açmış, bana bakıyordu. Kuş ağaca tünemiş, kabarmış oturuyordu. O kuşa ısıklık çaldı. Kuş cevap vermedi. Bana döndü. "Buz kestin orda, dedi, bu odaya gelsene!" "O oda sıcak mı?" diye sormuşum gibi "sıcak ya, dedi, bu oda ısındı" "senden mi?" diye sormuşum gibi "benden ya, dedi". Sobaya baktım. Harıl harıl yanıyordu. Herhalde sobada bir bozukluk olacak diye boruya elimi sürmemle çekmem bir oldu.

O içeriki odadan sanki beni görüyormuş gibi: "Sobada iş yok!" dedi.

İçeriki odaya geçtim. Yatak hazırды. O ta köşeye büzülmüştü. Yanına sokuldum. Sıcacıktı. Hamam gibi idi. "Dondum sobalı odada yapayalnız," dedim, "burası ne iyi imiş!..." "Kuş ne oldu?" dedi. "Ağaçta," dedim. "Donacak zavallı," dedi, "buraya al onu da." "Bırak şimdi kuşu," dedim. İçime bir şeyler doğmuştu. Birdenbire yine garipsemişim her şeyi. Onun yanı sıcakıktı. İçeriki sobalı odada soba harıl harıl yanıyordu. Ama kütüphanenin camı buz tutmuştu. Sonra içeride kuru dallarına kar birikmiş bir ağaç vardı. Ağacın üstünde kuş. Kuş soğuktan kabarmıştı. Sabaha ya çıkar ya çıkmazdı. Yine "Kuşu buraya al!

Kuşu buraya al!" dedi. İstemeye istemeye kalktım. Sobalı odaya girdim. Kuşu aldım ağaçtan. Kütüphanenin camındaki buzu tırnağımla kazıdım. Sobaya baktım, sönmek üzere idi. Bir iki odun attım. Döndüm geldim ki, yatak bomboş. Yatağın kenarındaki komodinin üzerine bir kâğıt bırakmıştı. Aldım. İkiye katlamıştı. Açtım; bomboş. Kuşu komodinin üzerine bıraktım. Ötmeye başladı. Bu oda hâlâ sıcacıktı. Halâ dudağının kıvrımı, hâlâ kaşının yaramaz çocukluğundan kalma tüysüz yara çizgisi odanın içinde çocukların mütalaa saatlerinde yapıp attıkları kâğıttan uçaklar gibi başıma düşüyorlardı.

Yatağımın üstüne oturdum. Bir cıgara yaktım. İçeriki odadaki ağaç buzlu cama pat pat vuruyordu. Sobanın sesini duyuyordum. Bulunduğum odanın kapısı vuruldu. "Girin!" diye haykırdım. Üstünde yeşil renkli bir yağmurlukla bir adam girdi.

"Buyurun," dedim. "Kimi istiyorsunuz?" Adam dikkatle yüzüme baktı. Sonra etrafına bakındı. "Nerede o?" dedi. "Kim?" dedim. "Demin burada sizinle beraber bulunan," dedi. "Bilmem kalktı gitti," dedim.

Yorganı açtı. Yüzüme baktı. "Neye yalan söylüyorsunuz?" dedi. Dönüp baktım. Demin büzüldüğü yerde uyuyordu. Mışıl mışıl uyuyordu. Alnı terli idi. Komodinin üstünden kuş kalkıp saçlarına kondu. Bir kuytu ormanda bülbül gibi şakıdı.

Biz adamlarla yandaki odaya geçtik. Şimdi odaya lapa lapa kar yağıyor. Onun yeşil muşambasına, benim pijamama birikiyordu. Ama ben üşümüyordum. O ellerini hohluyor, uğuşturuyordu.

"Bırak uyusun, biz konuşalım," dedi. "Konuşacak bir şey yok," dedim. "Hem burası soğuk. Gidip ben de yatmalıyım. Yarın erken kalkacağım."

Yüzünü hiddet bürümüşü. Elleri titriyordu.

"Durun hiddetlenmeyin, isterseniz konuşalım ama üstüme bir şey alayım," dedim. Dışarı çıktım. Paltomu giyip geldim. Oda birdenbire değişivermiş, her zamanki odamın halini almıştı. Adam kanepede rahatça oturuyor, cıgara içiyordu. Beni görünce "Anlaştık, anlaştık." dedi.

"Kiminle anlaştınız?" dedim. "Sizinle" dedi. "Ne zaman?" dedim. Güldü. "Kuş bana anlattı," dedi. Ferahlayıverdim. Kuş

anlattı ise herhalde iyi şeyler anlatmıştır. Kuşlar kötü şey anlatır mı?

"Kuşlar anlatır mı?" dedim. "Tabii anlatır," dedi, "çocukken annem sen bugün mektepte hocaya dilini çıkarmışsın! Ayıp değil mi sana? derdi. Yalan vallahi anne, derdim, sana kim söyledi. Bana bir kuş söyledi, derdi. Bu kuş işte o kuş," dedi. "Her şeyi anlattı mı?" dedim. "Anlattı" dedi.

Rahat ettim. Kuşlar kötü şey söylerler mi hiç? Küçük dedikoduların zararı yok. "Öyle ise" dedim, "mesele yok." "Yok, yok, dedi, şu cigaramı içeyim gideceğim". Kütüphanenin camı yine buz tutmaya başladı. Kapı açıldı. Ağaç girdi. Ağacın arkasından kuş girecek diye bekledim; girmede. Ama bulut girdi.

Oda yine değişmiş, yine soğumuştur. Bu sefer kitapların kenarından da buzlar sarkıyordu. Olur şey değil, diye söylendim kendi kendime. Ya adam da değişirse: Kanepede büzülmüş, ellerini hohluyor, kafasını sallıyordu. Burnu soğuktan kıpkırmızı kesilmişti. Ama bana bakarken gülüyordu. Değişmemişti. Deminki gibi idi. "Eh bana müsaade artık," dedi. Hayırlı geceler!" "Hayırlı geceler!" dedim.

İçeriki odaya girmek canım istemiyordu. Herhalde o da kalıp çoktan gitmiş olacaktı. Kuşla beraber pencereden çıkmış olacaktı. Ama o oda herhalde hâlâ sıcaktı. Ağacı yerinden söküp balkon kapısından fırlattım. Dumanla bulut da onun arkasından kendi kendilerine gittiler.

Odam biraz ısınmıştı. Soba gürül gürül yanıyordu. Anahatarı biraz kıstım. İçeriki odaya geçtim. Yorganı açtım. Köşeye büzülmüş mışıl mışıl uyuyordu. Kucakladım. Kuş onun kafasından benim kafama, benim kafamdan onun kafasına konup duruyordu. Sabaha kadar kuşun kanat seslerini, onun mışıl mışıl uykusunu duydum.

İstanbul, (5), Mart 1954

MAHKEME KAPISI

Seylan ayı Hırsızları

Suçlu yerinde üç tane babayani kılık ve edalı, yanık yüzlü, tıraşları uzamış orta yaşlı insan var.

Hâkim:

— Anlat bakalım, sen Hasan!..

Hasan Özer, biraz sinirli olduğu belli bir sesle, elindeki denizci kasketini bura bura anlattı:

— Ben, yirmi beş senedir motörlerde çalışırım. Başıma hiç böyle iş gelmedi. Günlerden bir çarşamba günüydü. Sandalı iskeleye bağladım. Evime yollanmadan evvel sandaldaki muşambayı dürdüm, katladım. Bırakıp evime yollandım. Sabahleyin vazifemin başına geldiğim zaman (İşimin başına diyeceği yerde vazifemin diyordu), baktım, akşam dürdüğüm muşambalar sandalın küpeştesine serili vaziyette. Kendi kendime: “Allah Allah, bu manzara da ne oluyor?” dedim. Muşambaları kaldırdım. Bir de ne göreyim? Altında iki sandık yok mu? “Bu sandıklar ne ola?” diye sordum. Meğersem çaymış.

— Çay olduğunu nereden bildin?

— Hüseyin Yazıcı söyledi efendim.

— Sonra?

— Sonra efendime söyleyeyim. Kahveye koştum. Hüseyin’i çağırdım. “Hüseyin be! Gel!” dedim. “Ne var be sabah sabah?” dedi.

— Saat kaçtı?

— Altı vardı.

— Peki saat beşte senin iskelede işin neydi?

— İşimin vaktiydi efendim. Hem saat beş değil, altıydı.

— Ee, anlat...

— Derken efendim. Biz Hüseyin’le sandalın başına geldik. Hüseyin sandıkları görür görmez, “çay sandığı bunlar,” dedi. Sandala atlayıp sandıkları kıyıya çıkardı. Aldı götürdü.

— Bu çaylar Hüseyin’in miydi?

— Hayır efendim.

— Öyle ise, ne diye alıp götürmesine müsaade ettin?

— Bir cahillik ettim efendim.

— Bu cahilliğe inanmamız şimdi biraz zor olacak ama... Pekâlâ Hüseyin bunları ne yapmış?

— Götürüp satmış efendim.

Hasan’ın elindeki kasketin hayrı kalmamıştı. Hâkim otur deyip de oturduğu zaman, bu biçare kasketi bu sefer de apış aralarına almış, sıkıyor, sıkıyordu.

Sıra Abdurrahman Yirmibeş’e gelmişti. Biraz sonra anlayacağıımız gibi, Abdurrahman evvelden kestirmiş bulunsaydı, soyadını Yirmibeş yerine Onbeş kordu. Fakat ne bilsin...

Abdurrahman Yirmibeş, hepsinden daha yaşlı, çoluk çocuk sahibi, sakın halli, babacan, sinirsiz bir adam.

Abdurrahman Yirmibeş:

— Efendim, ben şu Hüseyin’le kahvede oturuyordum. Bir aralık bu sandalcı Hasan geldi. Bir şeyler söyledi. O da, “Pekâlâ geliyorum,” dedi. Bana da “Haydi yürü sen de!” dedi. “Bana yardım edersin!” dedi. Ben de gittim. Evvela Petro’nun ailesinin evine gittik. Orada baktım çay sandığı duruyor.

— Çay sandığı olduğunu nereden anladın?

— Çay sandığı belli olur efendim.

— Sandıklar açık mıydı?

— Bir tanesi açıktı da, çuvala koyduk.

Düşündüm: Kim bilir Abdurrahman Yirmibeş, belki de cebine attığı bir avuç çayı akşam demlendirmiştir. Mis gibi bir koku bir küçük mangalla ısınmış odayı doldurmuştur. Abdurrahman bir nefes cıgarasından, bir yudum da çayından içip, “işte halis çay buna derler” demiştir. Bir tutam çayla bir 15 lira hamaliye parasının keyfini bozacak sonraki hadiseleri belki de hiç düşünmemiştir. Düşündüyse, “Neme gerek birader. Ben çalmadım ya, nihayet çalınanı taşıdım” diye ferahlamıştır.

O devam ediyordu:

— ... Yağ iskelesinde yağ taciri Asaf'a götürüp teslim ettik.

— Çalınmış mal olduğunu bilmiyor muydun?

— Bilmiyordum efendim.

— Bunların çay ticareti, yahut komisyonculuğu yaptığını mı sanıyordun?

— Hayır efendim, onların ikisi de balıkçı, sandalcıdır.

— Öyleyse...

— Götür dediler, götürdüm efendim.

— Peki kaç para aldın?

— 15 lira.

— İyi hamaliye parası bu zamanda. İki sandık Bağdat'tan 15 liraya gelir oğlum.

Abdurrahman, içtiği çay genzine kaçmış gibi, yüzünü buruşturdu. Oturdu. Bir tutam çayın acı tamahı mı yüzünü ekşitmişti? Yoksa, "İçtiğim bir bardak çay burnumdan fitil fitil gelecek mi?" diye düşünmüştü, bilinemez. Bu hal bir iki dakika sürdü. Sonra yaşlı insanlara has bir tevekkülle sakinleşti.

Sıra bu işteki rolü oldukça mühim olan, çayları satıp, paraları da arkadaşlarıyla tamamen taksim etmemiş bulunan Hüseyin Yazıcı'ya gelmişti. Hüseyin Yazıcı söze başlar başlamaz, Çeşmemeydanlı olduğunu belli eden bir hal almıştı. Çeşmemeydanı ismiyle eski İstanbul'un tulumbacılık âlemi hatıra gelmemeye imkân yoktur. Kim bilir Hüseyin Yazıcı da belki yaman gelir yaman gidenlerdendi. Uzun boylu, siyah ve uzun bıyıklı, siyah kuşaklı bir delikanlı olduğu muhakkak. Kırk yedi yaşındaymış. Fakat uzun boyu gene de uzun boy, sesi gene "eyvallah imanım!" diyen ses. Yalnız siyah ve uzun bıyıklarına ak düşmüş, kenarları sakallarının arasına karışmış. Halbuki eskiden böyle miydi? Her gün sinekkaydı tıraş olurdu. Mahallede o geçerken, Uzun Hasan geçiyor, diye gösterirlerdi. Hey gidi günler...

Hüseyin Yazıcı:

— Efendim ben, yani kulunuz, Çeşmemeydanı'nda, Hamidiye caddesinde bir meyhanede kafayı çekiyordum. Şöyle tam keyif olmuş bir zamanımda bu Hasan çıkageldi. Ortalık da kararmaya başlamıştı. Bana, "Hüseyin, iskeleye kadar bir gel anam!" dedi. Gittik. Bana iki sandık çay verdi. "Bunları al da

okut," dedi. "Ulan ben bunları kime okutacağım? Gece vakti!" dedim. O, "Kime satarsan sat, taksim ederiz," dedi.

— Demek ki taksim ederiz, dedi.

— Yok efendim sözün gelişi öyle dedim. Yoksa taksim ederiz demedi.

— Dedi mi, demedi mi?

— Demedi efendim.

— Pekâlâ... Biz evvela, "Taksim ederiz dedi," diye yazdırırız. Sonra o lafın yanına da, "hayır, öyle demedi de şöyle dedi" deriz. Peki ne dedi?

— Şunları sat, dedi.

— Pekâlâ...

Bay hâkim, bayan daktiloya sordu:

— Ne yazdınız?

Bayan daktilo:

— "Taksim ederiz, dedi."

Hâkim:

— Devam ediniz: "Taksim ederiz, dedi. Hayır, taksim ederiz demedi. Şunları sat dedi."

Hüseyin'e hitaben:

— Sonra...

— Sonra efendim, ben de çayları aldım. Perşembepazarı'nda Petro'nun ailesinin evine götürüp bıraktım.

— Pekâlâ bu Hasan çay ticareti ile mi uğraşır?

— Hayır efendim. Motorlarda çalışır.

— O halde iki sandık çayın onun olmadığını anlamadın mı?

— Anladım ama efendim keyiftim. Keyif olmasam almazdım. Sarhoşluğun tesiri.

— Sarhoşluğun tesiriyle her şey yapılır. Yalnız hırsızlık yapılmaz... Sonra?

— Sonra efendim. Sabah oldu.

— Aklın başına gelmedi mi?

— Geldi efendim, ama bir defa olan olmuştu. İş çığrından çıkmıştı. Gittim. Bizim Yirmibeş'i buldum. Beraber Petro'nun evine gittik. O çay sandıklarını yükledi, götürüp Asaf'a verdik.

— Kaç para aldınız?

— Efendim bir defa 100, bir defa 155 lira aldık.

— Hasan'a ne verdin?

— 125 lira verdim efendim.

— Ya Abdurrahman'a?

— Ona 15 lira toka ettim.

— Niye az ona?

— Ona verdiğim hamaliye parasıydı efendim.

— Hamaliye parası 15 lira mı tuttu? Ucuz hamaliye doğrusu. Abdurrahman'ın bu çayların hırsızlık malı olduğundan haberi yok muydu?

— Yoktu efendim.

— O senin ne iş yaptığını biliyordu. Çay işi ile uğraşmıyordun. 15 lira da hamaliye alıyor. Bir şey anlamadı mı?

— Vallah çaktı mı çakmadı mı anlayamadım. Parasını aldı, tıydu.

— Peki paranın geri kalanını ne yaptın?

— Geri kalanını da Hasan Özer'le beraber içtik efendim. Ha, 5 lira da araba parası verdik efendim.

Hâkim bundan sonra suçlulara lehlerine toplanacak delil olup olmadığını sordu. İzah da etti:

— Yani her şey aleyhinizde. Sizin tarafınızdan bir şahit falan varsa gösterin, dedi.

Bu sırada Hasan ayağa kalkarak bay hâkimin sualine şu cevabı verdi:

— Efendim, hâkim bey, bana Hüseyin 125 lira değil 85 lira verdi.

Abdurrahman Yirmibeş de ayağa kalkarak:

— Yok neme lazım, dedi. Benim paramı tastamam verdi. 15 lira.

Ne oldular, diye sormayın artık. Bu ilk duruşma idi. Elde kuvvetli deliller bulunduğundan tevkif edildiler.

Sabahleyin çay içerken içimde bir buruk lezzet duydum. Bu üç yaşlı başlı adam, babacan tavırları ile gözümün önüne geldiler. Sabıkaları olup olmadığını yazamamışım. Sabıkasızdır diye düşündüm. Şeytana uyuşlarına bir akraba gibi üzüldüm.

Onlardan Hasan'ı yaşına rağmen kuvvetli kollarla adam taşır, veyahut motoru yağlarken görmek, Hüseyin'i kahvede delikanlılara, "O gün laleliyi bir taktık, kuş gibi uçuyordu..." diye bir eski tulumbacı hikâyesi anlatırken dinlemek, Abdurrahman Yirmibeş'i ise bir iskele boyunda hırsızlık yapmış bir hamal çocuğuna hırsızlığın fena bir şey olduğunu anlatırken seyretmek, benim için bu mahkemeyi yazmaktan daha çok zevkli olacaktı.

Haber, 28 Nisan 1942

Modern Bir Karı Koca

Cürmümeşhut hâkimi evvela onlara barışmalarını teklif etti. İkisi de ayak dirediler.

Her ikisi de suçlu, her ikisi de davacı. Karı kocadırlar. Sirkeci'de (adını yazmamışım) bir otelde otururlar. Kadın orada müdür sıfatıyla çalışır, kocası aslen şofördür.

Kadın otuz beş yaşını aşmış; erkek 330 doğumlu.* Erkeğin ismi Ahmet, anasının güzel bir ismi var; Nene. Erkek Mersin'in, ismi de kendisi gibi güzel bir kazasındandır; Gülnar kazası. Kadın Orhanelilidir. Hâkim sorduğu zaman, "Otelin kâtibesiyim" dedi. Biraz sonra okuması yazması olup olmadığı usulen sorulunca, "Okumam yazmam yoktur" cevabını verdi. Okuyup yazması bulunmayan bir kâtip... Mahkemede hazır bulunanlar bu cevabı kahkaha ve gülümsemelerle karşıladılar. Kısa boylu, yaşından biraz fazla gösteren, dudaklarında mütemediyen sinirli ve manasız bir tebessüm gezdiren bir bayandı bu.

Ahmet anlattı:

— Geçinemiyorduk. Aramızda hiç kavga eksik olmuyordu. Birkaç defa karakollara düştük. Yine barıştık. Boşanmak için mahkemeye müracaat ettim. Şahit yazdırdığım şoför Hamdi, karım Fethiye'ye, "Artık boşanacaksınız. Baş şahit de benim!" diye haber vermiş. Fethiye de, "Ben ona bir tuzak kurayım da boşanmak istemek neymiş anlasın" demiş.

Bunun üzerine içime bir kurt düştü. Sinirli oldum. Kendisinden korkmaya başladım. Dün sabah bavuluma eşyayı doldurup oteli terk etmeye karar verdim. Bu niyetle merdivenleri inerken karşıma çıktı, "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. "Elbet

* Yani yirmi sekiz yaşında.

yatacak bir otel odası bulur, başımı sokarım. Ben artık senin yanında kalmaya korkuyorum, gideceğim!" "Bir yere gidemezsin. Şuradan şuraya bir adım atamazsın. Bitin kanlandı da çekip gidiyor musun? Hem bavulunu göster bakayım. Belki de müşterilerin eşyasını çaldın" diye başladı. Ağzına geleni söylüyordu. Namusuma taalluk eden birtakım kötü sözler... Üzerime sandalye ile hücum etti. Polisler geldi. Karakola götürdüler. Zabitler tutuldu. Evvela o imza etti. Tam ben imza atarken, "Yanıyorsun Ahmet!" diye bağırıldılar. Fakat imza etmekle yanmak arasında bir münasebet göremedim.

Paltomdan keskin bir koku ile bir dumandır çıktığını görünce işi kavradım. Hemen paltomu çıkarıp attım. Paltomun arkasından bir karış yer yanmış, söndürdüler. Meğer paltoma kezzap dökmüş. Bana hakaret ettiği için davacıyım efendim.

Hâkim:

— Bak o da senden şikâyetçi, onu dövmüşsün?

Ahmet:

— Dövmedim efendim.

Ahmet konuşurken, Fethiye ara sıra sözünü kesmek ister gibi atılıyor, fakat hâkimin ciddi bakışları karşısında yine süt dökmüş kedi gibi siniyor, sonra tekrar alevleniyordu. Hâkimin şiddetli bir ihtarı üzerine artık söze karışmadı ama, bir tiyatro aktrisi mimikleriyle, bazan işitilebilir bir sesle, "Allah Allah!" demekten geri kalmıyordu. İşte Ahmet'in sorgusu bu hava içinde bitti. Sıra Fethiye'ye gelmişti.

Fethiye:

— Garsondu, dedi. Bizim otelde yatıp kalkardı. Allahın emri ile beni istedi. Eh Allah emridir, dedim. Kendisine vardım. Beş senedir evliyiz. Ben kocamı severim. Kavgaya ettığımız sabahın gecesi onu pencere kenarında cıgara içer buldum. "Bana bir şey oldu," dedi. "Rüyamda fena şeyler görüyorum. Denizlere mi düşmüyorum, bulutlara mı çıkıyorum. Bir şeyler oluyor bana. Cinnet getireceğim." O sabah baktım bavulunu almış gidiyor. "Ne o beyefendi," dedim. "Müşteri gibi nerelere gidiyorsun?" "Gideceğim, artık senin yanında oturamam!" cevabını verdi. "Ne kötülük gördün benden kocacığım," dedim. Bunu söyler söylemez kafama bir yumruk

vurdu, sandalyeyi kapınca üzerime hücum etti. Sövdü, saydı. Ayırdılar.

— Bak, ona sen de fena fena sözler söylemişsin?

— Ben kocamı severim. Öyle isnatlarda bulunmam. Sonra karakola gittik. Karakolda paltosunun cebinde otomobilin bazı yerlerini silmek için yanında gezdirdiği kezzap şişesini gördüm. Birkaç defa da, “Sana bunu dökerim” diye beni tehdit etmişti. Polislere, bakın, diye göstermek üzere şişeyi cebinden aldım. O da eğilmiş imza atıyordu. Kalkarken çarptı, sırtına döküldü.

Hâkim:

— Burasını çok güzel tevil ettim. Peki şişe kapalı değil miydi?

— Kapalıydı ama efendim, kocam hızlı çarptı, tıpası fırladı. Hem efendim onun bütün elbiselerini ben kendi paramla yaptım. Tam beş kat elbisesi var. Kendi yaptırdığım elbiseyi ben ne diye yakayım? Evet efendim davacıyım, bana hakaret etti, dövdü.

Şahit Avni, otelin karşısındaki dükkânda çıraaktır. İçerde, “Adam bıçaklanıyor. Koşun, polise haber verin” diye bir kadın sesi duyduğunu, polise koştuğunu, hep beraber karakola gittiklerini, karakolda, Ahmet’in üstüne kezzap döküldüğünü, fakat dökeni görmediğini söyledi. Sıra şahit Celal Dağlı’ya gelmişti. Bu kısa boylu, on yedi yaşlarında, gayet sıhhatli bir gençti.

— Ben o otelde misafirim, diye söze başladı. Erkek kadına hiçbir şey demedi. Kadın ağzına geleni söyledi. Erkeğin elindeki bavula yapıştı. Bir yandan, “Nereye gidiyorsun? Seni ben beş senedir besliyorum. Şu elbiselerini bile ben yaptım. Seni hiç bırakır mıyım?” diyor, bir yandan da sövüp duruyordu. Bir aralık sandalyeyi kaptığı gibi Ahmet’in üzerine yürüdü. O da sandalyeyi elinden alıp iki tokat aşketti. Ben araya girdim. Polisler geldi. Karakola gittik. Karakolda da bu Fethiye Hanım kendi cebinden kezzap şişesini çıkarıp Ahmet’in paltosuna döktü. Şişeyi de sobaya attı, dedi.

Fethiye:

— Bu şahit, kocamın arkadaşıdır, diye itiraz etti.

Şahit:

— Hayır efendim, oraya geleli ancak üç gün oldu, dedi.

Ahmet'e soruldu. Ahmet şahidin arkadaşı olmadığını ve doğru söylediğini bildirdi.

Fethiye'nin kocasına hakaret ettiği sabit olduğundan üç gün hapsine ve bir lira para cezası ödemesine, Ahmet'in de sabit olan dövme suçundan 25 lira para cezasına, dövdüğü kendi karısı olduğu için bu cezanın artırılarak 29 lira 30 kuruş ödemesine, fakat kadın tarafından şiddetli tahrik edildiği anlaşılmayla bu cezanın 9 lira 70 kuruş olmasına karar verildi. İşte size bir duruşmada bitiveren bir dava ve bir aile hayatında olmaması lazım gelen, fakat her gün olagelen vakalardan biri...

Haber, 7 Mayıs 1942

Bursa'dan Cesur Bir İhtiyar Geldi

Beyaz zemin üstüne yeşil çizgili mintan, beyaz top sakal, geniş, muhteşem bir vücut, mavi, sıcak ve tatlı gözler; ayaklarında mest... İşte nefsi Bursa'dan İbrahim Ağa. Soyadı Çimen. Dolandırıcılıktan maznun. Tevellüdü 1279: Kökü Aziz devrine dayanan bir çınar ağacı.

Davacı yerinde kimseler yok. Fakat davacının isminin "Mişel" olduğunu öğreniyoruz. Dava 1939'dan beri görülmekte. Fakat davacı Mişel mahkemeye bazan gelip, bazan gelmemekte. Müddeiumumi davacının derhal getirilmesini ve bu davanın bir an evvel neticelenmesini istiyor. Derhal zabıtaya telefon edilmesine ve davacının getirtilip bu sürüp giden işin nihayet bitmesine taraftar. Müddeiumuminin bu isteği yerine getirilmek üzere mahkeme tatil ediliyor. Yarım saat geçmemiştir. Bursalı Yağcı İbrahim Ağa koridorun bir kanepesinde evvelce bu hiç tanımadığını iddia ettiği Mişel'i beklemekte. Beyaz kaşları çatılmış, alnındaki teni rengindeki et beni kızarmış, davacının ikide birde, "Sakallıydı, çok sakalını tıraş etmiş de öyle gelmişti" dediği sakallı, kızgın bekliyor. Nihayet Mişel polis refakatinde gözüktü. İbrahim Ağa da üzerine yürüdü:

— Sen misin o, beni dava eden ha? Sen misin?

Cümlesine karşı Mişel sapsarı kesildi. Bu davanın ikinci sahnesi Mişel'in baygınlık geçirmesiyle nihayet buldu... Şimdi üçüncü sahnedeyiz:

Mişel, Bedesten'de mücevherat taciri bir Musevidir. Bir gün dükkânına bir adam gelir. 600 liralık alışveriş eder. İnci, küpe ve gerdanlık alır. Paranın bir miktarını verir. Üst tarafını bir emre muharrer senetle öder. Bu adamın ismi Hacı Ali'dir. Mat-

ruş, ihtiyar bir adamdır. Bu emre muharrer senedini alacaklı yerinde adı yazılı olan "Ali Besen"; borçlu yerinde de Fırıncı Abdullah isminde birinin adı yazılıdır. 600 liralık mücevherat alan adamsa işte bu Ali Besen'dir. Mişel bu emre muharrer senedi Ali Besen'den, yani alışveriş yapan matruş ihtiyardan almıştır. Fakat emre muharrer senetlerin arkasına ciro edilmesi lazım gelirken bunu yaptırmamıştır. Mişel'in emre muharrer senetlerin altına bir ciro lazım geldiğini bilmemesine imkân var mıdır? Günler geçer. 91 gün vadeli senedin günü gelir. Fakat dükkâna ne gelen vardır, ne giden... O gelmezse Mişel gidemez mi? Kalkar Bursa'ya gider. Bursa'da tanıdığı Hacı Emin ismindeki bir zata müracaat eder. Yağcı Ali isminde birini tanıyıp tanımadığını sorar. O da Yağcı Ali isminde birini tanımadığını, fakat Yağcı İbrahim Ağa isminde bir adamı tanıdığını, bu adamın da namuslu bir adam olduğunu, bononun sahibi şayet o ise parayı muhakkak ödeyeceğini söyler. Kalkarlar, Yağcı İbrahim'i bulurlar. İşte bugün maznun sandalyesinde oturan adam bu Yağcı İbrahim Ağa'dır. Mişel, İbrahim Ağa'yı görünce, "Bu adam senede kefil olan adamdır. Bana borçlu olan bu adam değildir. Onun sakalı yoktu..." der. İbrahim Ağa bononun sahibinin nereli olduğunu Mişel'den sorar. Mişel, "İnegöllü" cevabını verir. İbrahim Ağa "Yarın saat altıda gel de beraber İnegöl'e gideriz... adamları bulur paranı alırsın," der. Fakat ertesi sabah, İbrahim Ağa, kendisini alakadar etmeyen bu iş için İnegöl'e gitmekten vazgeçer. Mişel de, İstanbul'a döner.

Kuyumcu Mişel bundan evvelki duruşmalara aklına estiği zaman gelmiş, esmedikçe gelmemiş, İbrahim Ağa'yı kâh sakalsız, kâh sakallı göstermiş, canı isteyince, "Alışveriş esnasında dükkânda adam yoktu", canı istemeyince, "vardı" demiş ve böylece davayı işin içinden çıkılmaz bir hale sokmuştu.

Bugün de hâkim, dükkânda bu 600 liralık alışveriş esnasında kimse olup olmadığını sorunca:

— Urfalı manifaturacı Müslim vardı, dedi.

Biraz sonra tekrar aynı sual karşısında:

— Ben suçluya mal verdiğim ve o senet verdiği zaman, dükkânda kimse yoktu. İş ikimiz arasında geçti, dedi.

— Pekâlâ, senden mal alan bu adam mıydı?

— Bu adamdı efendim.

Müddeiumumi bu çok karışık vakayı şöylece izah etti:

“Yapılan duruşma sonunda, suçlu İbrahim’in Mişel’in Kapalıçarşı’daki dükkânına giderek bilezik, küpe, inci gibi 600 lira kıymetinde mücevher alarak buna mukabil dükkânda Mişel tarafından yazılmış ve Ali mühürlü bir senet verdiği ve ayrıca bu senedi temin etmek üzere İnegöl’de Fırıncı Abdullah tarafından Ali Besen namına verilmiş bir emre muharrer senedi teminat olarak davacıya verdiği ve senetlerin vadelerinin geldiği tarihinde, davacının bunları tahsil için Bursa’ya gitmesini müteakip, emre muharrer senetteki isimlerin uydurma olduğu ve binnetice suçlu İbrahim’in davacı Mişel’in hulus ve saffetinden istifade eder yollu hile yaparak dolandırdığı iddia olunmuşsa da suçlu, aksi sabit olamayan müdafasında davacı Mişel’den iddia veçhile mücevherat almadığını söylemiş ve Mişel’in verdiği cevapta müdafaanın aksini iddia etmiş, bununla beraber vukuu iddia olunan ticari muamele esnasında dükkânda mal satılıp bunun karşılığında senet verildiği sırada suçlu ile kendisinden başka kimse bulunmadığını bildirmiştir.

Amme şahidi gösterilen ve Bursa’da ifadesi alınan Hacı Mehmet Emin’in şahadeti de, suçun işlendiğini anlatır mahiyette değildir. Davacının içtimai vaziyeti dolayısıyla böyle ciro edilmemiş bir senedi alması ve ilh...”

Müddeiumumi, bu izahının sonunda suçlunun beraatına karar verilmesini de ilave etmişti.

Müddeiumumi sözünü bitirir bitirmez İbrahim Ağa’nın yerinden fırladığı, mübaşirin mümanaatına rağmen müddei-umuminin yanına kadar sokulduğu, elini kulağının arkasına götürdüğü ve ağır işittiği için söylenenleri işitmeye çalıştığı görüldü. Yerine zorla götürüldü.

Hâkim:

— Ben sana anlatırım sonra, sen hele dur bakalım! demeseydi, kolay kolay yerine geçeceğe benzemiyordu. O, “beraat” kelimesini duymuştu, fakat manasını anlamamakta ısrar ediyordu.

— Yani beraat ne demek? diye soruyor. Sonra Mişel’e dönerek:

— Ah bu yok mu? Ah bu yok mu? Vallah 5000 lira tazminat isteyeceğim bundan. Görür o gününü, 5000 lira, 5000 diyor ve mütemadiyen söylüyordu. Kimseyi dinlemiyor, “Sus, dur!...” dinlemiyor, masaya muhteşem yumruklarını dayamış:

— Ah bu Mişel ah! demekte devam ediyordu.

Hâkim kendisine susmasını söyledi. Fakat o, bu sefer müddeiumumiye döndü:

— Müddeiumumi bey oğlum! Allahaşkına, bari sen dinle: Bak ben mekteplere yağ müteahhitliği yaparım. Eh, şöyle böyle geçiniyorum. Yaş kemalini aldı. Ne yapayım? Şimdi yağ bula-mıyorum. Bazan gidip Balıkesir’den gön alıyorum. Benim kendi sermayem 10, 15 bin lirayı bulur. Yok yalan söylemeyeyim, 1600 lira param vardır. Ama bu benim param. Çocuklarınkı ayrı. Müddeiumumi bey, şimdi bir telgraf çekelim. Beraber çekelim. 1600 lirayı getirteyim. Ben gösteririm bu Mişel’e, 5000 lira isteyeceğim. Ben onun yakasını bırakmam. Yok sakalımı kesmişim. Ben kırk senedir sakallıyım. Tövbe tövbe Yarabbi! Bırak reis bey, kızıyorum.

Hâkim, yaşına hürmet ediyor, ona fazla bir ihtarda bulunmayarak yalnız susmasını söylüyordu. Fakat İbrahim Ağa ıstır mı ki...

— ...Ya, müddeiumumi bey oğlum! Beni görünce bayılı-verdi. Sonra efendim... dedi ve nihayet yorulmuş olacak ki susmuştu.

Hâkim kararını okudu:

“Davacı Mişel’in, Bursa’da ‘Hacı Emin bu senede kefil olan adamdır’ diye Hacı İbrahim’i gösterdiğini ve sonra da mahkemede ‘bu kefil olan değil, benden mal alan adamdır’ dediğini ve bu iki ifade arasında aykırılık bulunmasından; davacının senet alıp senet verdiği esnada dükkânda kimse olmadığından ve dava edilenin Mişel’i tanımadığını iddia etmesinden, işin bir dolandırıcılık mahiyeti bulunmadığı, ancak hukuki bir mahiyet bulunduğu anlaşıldığından Hacı İbrahim’in beraat etmesine karar verildi.”

Hacı İbrahim kapıdan çıkarken hâlâ bağıırıyordu:

— Beraat neymiş, anlamadım ki. Ah bu adam. Adı neydi bunun, Mişel mi? Mişel de kimmiş? Bu yaşta mahkemelere düşmek. Elinde bir kırmızı kâğıt. Millet bana bakar; dolandırıcı-

cı diye. Yahu insan 600 liralık mal satar da gidip bir noterden kâğıt almaz mı? İstanbul'da noter dolu yahu. Noter! Noter!

Sonra bana yaklaştı.

— Sen ne yazıyordun, biz içerde konuşurken? diye sordu.

— Hiç baba. Gazete için...

— Ha, yaz! Yaz, de ki, "Bir cesur ihtiyar geldi, de. Canına okudu kendisine dolandırıcı diyenin, de. Sonra da beraatı aldı gitti Bursa'ya, de."

Haber, 8 Mayıs 1942

İki Buçuk Liralık Bir Rüşvet

İlkmektep öğretmeni İbrahim, çocuklara hikâye anlatır gibi anlatıyordu:

— Ben bir arsa almıştım, efendim. Bu arsanın muamelesini takip etmek için Fatih Tapu Sicil Muhafızlığı'na gittim. Kapıdan içeriye girdim. Karşıma —suçlu yerindeki adamı göstererek— bu adam çıktı. Yanıma yaklaştı, “İşiniz nedir?” diye sordu. O zaman kendisinin odacı veya hademe olduğunu anladım. İşimi kısaca anlattım, “Bir arsa almıştım da onun muamelesini neticelendirmek istiyorum” dedim. Bana bir masayı işaret ederek kendisi de oraya doğru yürüdü. Burası sicil muhafızının masası imiş. Evrakı bu masada oturan memurun önüne koydum. Memur yorgun bir vaziyette olduğunu anlatır bir şekilde evrakı itti. Hiçbir şey söylemedi. Fakat böylece bu işi şimdi yapamayacağını işrab ediyordu. Ben buna rağmen evrakı memurun önüne bıraktım.

Bu sırada isminin Tahsin olduğunu öğrendiğim ve demin beni kapıdan karşılayan hademe bana dışarı çıkmamı işaret etti. Ben dışarı çıktım. O da beni takip etti. Koridorda, “Görürsünüz ya,” dedi, “memur beyin işi başından aşkın, bu işi kolay kolay neticelendiremez. Günler ister. Ama siz işin çabuk görülmesini istiyorsanız 2-3 lira ile bu işi çabuk hallediririz. Ben bu parayı memura vereceğim. Artık iş olduktan sonra benim bahşişimi de unutmazsınız” dedi.

Ben de, “Bugün vaktim müsait değil, yarın para ile gelirim. İş de yarın hallederiz” dedim. O da, “Daha iyi, daha iyi! Hem nüfus tezkeresiyle bir iki zarf lazım, onları da getirirsiniz. Yarın teşrif edin,” dedi. Evrak orada sicil muhafızının yanında kaldı. Ben çıktım. Gittim, doğru arkadaşım Fotoğrafçı Süreyya'ya de-

dim ki, böyle böyle... O da bana, "Tapu dairesinde zaten öteden beri böyledir. Şunlara yaptıklarının cezasını çektirelim. Bir cürmü meşhut tertip edelim" dedi.

Arkadaşım Fotoğrafçı Süreyya benimle gelmedi. Ben gidip Alemdar karakoluna müracaat ettim. Bir 2,5 liralığın seri numarasını tespit ettiler. Ve bana da iki memur verdiler.

Ertesi gün, bu iki memurla tapu dairesine gittim. Önüme yine Tahsin çıktı. Beraber koridora çıktık. Tahsin bana "Parayı getirdin mi?" diye sordu. "Getirdim" dedim. Evvelce numarasını tespit ettiğimiz bir 2,5'luğu kendisine verdim. Parayı aldı ve bana, "Birader," dedi, "bu işler parasız olmuyor. Uzun sürüyor. Hem ben bu aldığım parayı sicil muhafızı Nihat'a vereceğim. Kendim 10 para almayacağım. İstersen gel gör. İş bittikten sonra bize de 5-10 para verirsiniz" dedi.

— Sivil memurlarla aranızda nasıl bir parola vardı. Bu işi nasıl yapacaktınız?

— Efendim. Parayı içerde vermeyecek, kapıdan uzak ve kalabalık bulunmayan bir yerde verecektim. Sonra tam zamanında mendilimi çıkarıp burnumu silecektim. Onlar gelip cürmü meşhudu yapacaklardı.

— Sonra?

— Sonra efendim. Tahsin'in, "Beni de unutma" demesine karşılık ben de, "Sen hiç merak etme, seni düşünürüm" dedim. Arkasına düştüm. Sicil muhafızının yanına geldik. Orada memura parayı veremedi.

— Keramet buyurmayalım. Veremedi mi, vermedi mi?

— Efendim, memurun yanına gitti. Parayı vermedi. Memur ona bir defter verdi. O da defteri alıp başka bir masaya götürdü.

— Demek ki veremedi değil, vermedi.

— Memura vermek için vakit bulamadığını sanıyorum. Tahsin başka masaya giderken ben de memurlara işaret verdim. Yani mendilimi çıkarıp burnumu sildim. Memurlar yetişip Tahsin'i yakaladılar. Seri numarası alınmış 2,5'luğu cebinden çıkardılar.

— Hangi cebinden?

— Hangi cebinden olduğunu iyi bilmiyorum. Fakat zannedsem pantolon cebinden.

Maznun Tahsin'in kulakları ağır işitiyor. Nihayet bu ifadeye ne cevap vereceğini anlayabildi.

Tahsin:

— Ben bu parayı, birtakım zarflar alınacaktı, onun için aldım. Kûsurunu iade edecektim. Bu iş hakkımda tertip edilmiştir. Bana oyun oynanmıştır. Ertesi gün beni daireden istifaya mecbur ettiler. Ben bu parayı masraf için almıştım, dedi.

Öteki şahitlerin hiçbiri gelmemiştir, Mahkemenin taliki lazım geliyordu.

Suçlu yine ayağa kalktı. Çeneleri titriyordu, dudakları sarı idi.

— Hastayım efendim, ne yesem çıkarıyorum. Altmış yaşındayım. Çoluk çocuk sahibiyim. Şimdiye kadar böyle şeyler başıma gelmedi. Beni serbest olarak muhakeme edin. Mahpushanede yapamıyorum. Adaletin tecellisini istiyorum. Hastayım.

Hâkim kendisine ne zamandan beri yattığını sordu. Fakat suçlu iyice anlamamıştı.

— On bir gün efendim, dedi.

Acaba on bir günden beri mevkuf muydu, yoksa, on bir günden beri hasta mıydı?

Müddeiumumi hâkime:

— On bir gündür hasta olsa gerek. Epey zamandır mevkuttur, dedi, sonra sözüne, öteki şahitlerin dinlenilmesinden evvel, mahpusun tahliye talebinin reddedilmesini de eklemeyi unutmadı.

Hâkim bu isteği yerinde buldu.

Maznuna:

— Öteki şahitler de ayın on dördünde dinlensinler. Ondan sonra tahliye talebini düşüneceğiz. Sen şimdilik yine yatacaksın. Hasta isen tevkifhanede iyi doktorlar vardır. Kendine bak-tırırısın, merak etme, dedi.

Kapıda esmer bir genç kızla esmer ve çok mübarek yüzlü bir kadın onu bekliyordu. Tahsin onlara, "Merak etmeyin, adalet yerini bulacaktır" dedi. Dudakları hâlâ tiril tiril titriyordu.

Bir Peri Masalı mı? İpekli Kumaş Hırsızlığı mı?

Küçük mahkeme salonunu dokuz suçlu dolduruverdi. Aralarında bir de çarşafly bayan var. Bay hâkim:

— Bu hanım da ne arıyor? deyince.

Mübaşir:

— O da onlardan! diye cevap verdi.

Kadın:

— Dur bakalım hele, dedi, daha belli değil.

İpekli kumaş hırsızlığını birkaç gün evvelki gazetelerde havadis şeklinde okudunuz. Dokuz kişiler: İskender, Fehmi, Hüseyin Nar, Hüseyin Eminoğlu çalmaktan; Âsım, Sabri, Kâmil, Maksut, Ziyet almaktan ve malı saklamaktan suçlular. Çalmaktan suçlu olanlar muhakeme sonunda tevkif edildi. Diğerleri ise şimdilik serbest kaldılar. Bunu biliyorsunuz. Şimdi size çalmaktan suçlu olanlar işi şöylece anlatacaklar:

Dördü de Rizeli, Fransızcanın Marsilya şivesi gibi Türkçenin de Karadeniz şivesi şakrak ve ahenktar. Fakat ne yazık ki taklit edemeyeceğim. İskender, Galata'da rıhtımlarda hamallık yapıyor. Anlattı:

— Eşya pazar günü geldi. Kasım babanın ardiyesine kondu. Malı biz tüccarlara taşıyacaktık. Fehmi'yi buldum. “Şunları,” dedim, “para yapalım, zengin oluruz.” Fehmi, “Benim bir arkadaşım var... hele bir onunla konuşayım” dedi gitti. Gitmiş Hüseyin Nar'ı bulmuş, geldi: “Yer hazır,” dedi, “sabahleyin taşırız.” Tophane'den bir araba tuttuk, malları arabaya yükledik. Ver elini Sultanhamamı. Sultanhamamı'nda bir dükkanın önüne malları boşalttık. Arabacının parasını vererek savdık. Fehmi gitti bir kamyon buldu, kamyon geldi. Yedi harar malı

bu sefer de kamyonu yükledik. Doğru Feriköyü'ne. Orada yeni yapılmakta olan bir evden yirmi metre mesafede etrafı tuğladan, üstünün kiremitleri daha konmamış, duvarlarının sıvası sürülmemiş dükkânımsı bir yapının kapısını açtık. —Ben bu dükkânın kimin olduğunu bilmiyordum— Maksut'unmuş. Maksut'un kendisini görmedim. Malları buraya yerleştirdik. Üç saat kadar orada kaldık. Üç saat sonra Hüseyin Nar yanımıza geldi. Ona, “Bu malları satmak için bize vasıta ol. Sana yüzde yirmi beş veririz” dedik. Biraz düşündü, “Bu işi yalnız başıma başaramayacağım. Durun, bir arkadaş daha bulayım. Bakalım nasıl olur” dedi, gitti. Hüseyin Eminoglu'nu getirdi. Mutabık kaldık. Ona da yüzde yirmi beş verecektik. İki Hüseyin çekip gittiler. Akşam oldu. Hüseyin Nar geldi. Yemeğimizi getirdi. Biz yakalanırız diye dışarıya çıkmıyorduk. Hüseyin bize, “Merak etmeyin, öteki Hüseyin müşteri bulmuş, satacağız” dedi.

O gece orada hararların üstünde yattık. Hüseyin sabahleyin erkenden çıktı, gitti. O sırada yeni evin işçileri ve sıvacıları geldiler. Biz o gün, akşama kadar aç kaldık. Hüseyin'i bekledik. Hüseyin akşamüstü bir sandıkla geldi. Şimdilik satılacak olan malı bu sandığa doldurduk. Bu on top siyah kumaştı. Sabahleyin Hüseyin bir araba ile geldi. Malı yükledi. Bize de yiyecek bıraktı. Gitti. Biz yine o gün oradan çıkamadık. Kapı aralarından sıvacıları seyrettik. Cıgara cıgara üstüne içtik. Akşamüstü iki Hüseyin de geldiler. Eminoglu, “Burası benim akrabam Maksut'undur. Haber alırsa olmaz, şu malı bir başka yere taşıyalım. Ben size dört beş sandık, kilim milim getireyim, eşya dengi gibi yapar, göç taşıyormuş gibi göndeririz” dedi. Gitmişler, Topkapı'da bir ev bulmuşlar. Sandık ve kilimlerle geldiler. Malları güzel balya yaptık. Ev eşyasından farksızdı.

Sonra efendim sabahleyin Eminoglu* bir araba getirdi. Biz tabii kapının aralığından bakıyoruz. Hamallar kapı önündeki malı yüklediler. Evvela arabayı gönderdiler. Sonra Hüseyin Nar'la beraber ikisi yollandılar. Biz o gün orada kaldık. Yalnız araba bütün malı almamıştı. Geriye üç balya daha kalmıştı. Akşamı bu

* *Haber* gazetesindeki tefrikada “erken oldu!” şeklinde geçmesine rağmen, *Mahheme Kapısı* (1956, Varlık Yayınları) 1. baskısındaki düzelti akla yakın bulunarak, kelime Eminoglu olarak düzeltilmiştir.

minval üzere ettik. Akşamüstü Hüseyin Nar bir taksiyle geldi. İkimiz bindik. Fehmi orada üç dengin yanında kaldı. Topkapı'da bir eve vardık. Sabahısı Fehmi de geldi. Sonra Eminoglu bir çuval mal yaptı. Gitti. Ertesi sabah da polisler bizi bastılar efendim. Ben yalnız Fehmi ile anlaştım. Fehmi de öteki Hüseyin Nar'la; Hüseyin Nar da Eminoglu'yla anlaşmış. Ötekilerin hiçbirini ben tanımam.

İskender tatlı tatlı, teferruatını dahi unutmadan böylece anlattı. Hâkim:

— Böyle mi oldu İskender? dedi.

— Böyle...

— Oldu mu ya, İskender? Yaptığını beğendin mi? Karakolda bu ifadeyi mi verdin?

— Karakolda ne söylediğimi bilmiyorum ki efendim, çok sıkıştırdılar.

— Canım ne diye böyle söylüyorsun? Bülbul gibi söyleyeni ne diye sıkıştırırsınlar?

Fehmi'nin Karadeniz şivesi ise daha canlı, daha oynak:

— İskender malları teslim etti. Doğru söylüyor, anlaştık. Ben yer bulmak için gittim. Maksut'u tanımam. Tezgâhtarıyla anlaştım. Yeri buldum. Fakat bu işin içinden yalnız çıkamayacağımı aklım kesti. Hemşerim Hüseyin Nar'ı buldum. Ona işi anlattım. Evvela kabul etmedi. Fakat ertesi sabah tarif ettiğim yere geldi. Hüseyin de bu işin hakkından gelemeyeceğini keşfetti. Ötesi İskender'in anlattığı gibi oldu.

Hüseyin Nar:

— Fehmi bana pazar günü geldi. "Yarın sabahleyin saat onda Feriköyü'ne gel, Maksut'un yeni yapılan dükkânının önüne" dedi. Başka bir şeyden bahsetmedi. "Canım," dedim, "ne var? Söylesene..." "Sen gel canım, orada görürsün." Ben de sabahleyin Feriköyü'ne damladım. Merak etmişim. Baktım ki orada, yeni yapılmakta olan bir dükkânın içinde yedi harar var. "Bunlar da ne?" dedim. "Senin nene lazım," dediler. "Görüyorsun işte, mal! Sen bunları sat... yüzde yirmi beşi senin." Gittim, Eminoglu'nu buldum.

Hüseyin Eminoglu:

— Ben, Galata'da Gürcü Osman'ın kahvesinde oturuyordum. Vakit gece dokuz buçuktu. Uyku gözümünden akıyordu. Hele şu çayı içeyim de, gidip yatayım, dedim. O sırada Hüseyin geldi. Bana, "Sen benimle Feriköyü'ne, Maksut'un evine kadar gelir misin?" dedi.

Ben, "Maksut'un evi daha bitmedi ki. Hem ne yapacağız gece yarısı orada?" dedim. "Maksut şimdi fırındadır. Onunla bir işin varsa yarın sabah konuşuruz." "Canım," dedi, "sen gel, bir gidelim oraya kadar. Yolda işi anlatırım." Derken efendim, Feriköyü'ne vardık. Saat da on biri bulmuştu. Maksut'un yeni yapılmakta olan dükkânının kapısını ittik, içeriye girdik. İçerisi zindan gibi karanlıktı. Hüseyin bir mum yaktı. Mumun ışığında kocaman hararlar ve hararların üzerinde de insan vücutları vardı. Hararları yokladım, yumuşak yumuşak şeyler. "Bunlar nedir?" dedim. "İpekli kumaş" dediler. "Ne kadar mal var bunlarda?" dedim. "Yedi sekiz bin liralık var" dediler.

Hüseyin Eminoğlu'nun ifadesi sonlarına doğru bu masal havasını almıştı.

Mumlar yanıyor, büyük, kocaman hararların üstünden insan hayaletleri fırlıyor. İpekli kumaşlar; siyah, sarı, yeşil, mavi... Binlerce liralar.

Neticenin ne olduğunu biliyorsunuz. Koridorda mahkemeyi dinlemiş bir adam:

— Ne yedi sekiz bin lirası, dedi. Orada yüz bin liralık mal vardı. Tam yüz bin, yüz bin papel...

Adam hem gidiyor, hem söyleniyordu. Bu yüz bin liralık ipekli kumaş masalı ona müthiş tesir etmişti.

— Yüz bin papel...

Haber, 10 Mayıs 1942

Üç Bayan Bir Bay

Davacı İlyas'ın sol gözünün altında bir sıyrık var ama, vakanın geçtiği günden kalma olmasına imkân yok. İlyas suçlu yerinde oturan bayanlar tarafından dövüldüğünü istida edeli, aylar geçmiş. Adam bu üç bayanı, dövme sövme ve suç tazyikinden dava ediyor. Müddeiumumilik önce birtakım sebeplerden dolayı takibata mahal olmadığını ileri sürmüştü de, İlyas itiraz etmiş... Bu itiraz yalnız dövme ve sövme suçundan varit görülüyor. Suç tasnii meselesi için de takibata mahal görülüyor.

Hâkim, bayanlara, aradan uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen yine mürur zaman olmadığı ve davaya başlanacağını söyledi. Üç bayanın üçü de gayet güzel giyinmişler. Bayan Saime'nin sırtında nefti bir manto ve omuzlarında bir renar arjantin. Bayan Bedia'nın göğsünde bir kırmızı yapma gül. Bayan Betül'ün ise şarabi mantosu, son moda bir şapkası, yine bir tilkisi.

Hâkim, önce Bayan Betül'e ne söyleyeceğini sordu. Fakat nedense üçü birden ayağa kalktılar ve ortada oturan Bayan Bedia söze başladı.

— Ben, burada onun kadar hukuki ve güzel söyleyemeyeceğim. Buna imkân yok.

Ama hakikati söylemek lazım gelirse, Bayan Bedia birçok avukatları kışkırtacak, yine birçok hatipleri içlendirecek kadar dürüst, vazih bir lisanla anlatıyor. Kim bilir belki de bir hukuk tahsili yapmıştır. Belki de bu İstanbul bayanlarına has bir meziyettir.

— Efendim, mahkeme-i âliyenizce şimdi görülmek üzere olan dava, evvelce İkinci Ağırceza'da neticelendirildi. Bu

dava bizim tarafımızdan bugünkü davacı mevkiinde olan adama açılmış Betül'ü kaçırmaya teşebbüs davasıydı. Bu adam mahkûm oldu. Fakat Temyiz, İkinci Ağır Ceza'nın bu kararını şu şekilde bozdu: Bu dava bir kız kaçırma davası değil, bir tasallut davasıdır. Mahkeme-i aidesine havale etti. Asliye Ceza Mahkemesi'nde ise tekrar görülen davamızda, bugün davacı olan zatın bizi dövdüğü, bize sövdüğü sabit olarak bir ay yirmi gün hapse ve 40 lira da para cezasına çarpıldı. Bu cezayı da Temyiz tasdik etti. Şimdi vaziyet şudur: Kendi mahkûm olduğu bir suçtan ötürü suçlu, davacı olarak tekrar karşımıza çıkıyor. Görülmüş olan bir davaya yeniden bakmaya hiçbir mahal olmadığı için ... Asliye Ceza Mahkemesi'nin ilamının getirilmesine ve bu davanın sukutunu talep ederim.

Dosyaların numaralarını ve ilamın tarih ve numarasını takdim edeceğim, diyerek çantasından küçük bir defter çıkardı ve birtakım numaralar ve tarihler sıraladı.

Bir nefeste ve kat'iyen evvelce düşünülmüş de söylenmiş hissini vermeyen tabii bir heyecanla, benim yazmış olduğumdan bin defa daha usturuplu bir hukuk lisanıyla söylenen bu sözler karşısında, İlyas ne diyeceğini şaşırmıştı. Birtakım sözler geveliyor, neler anlatmıyordu.

Bayanlarla bir mahallede oturduğunu, komşu olduklarını, memlekete gittiği zaman, kendisini vapurda deniz tuttuğunu... daha neler de neler. Yarı belli bir Karadeniz şivesi vardı. Kim bilir belki de daha birçok şeyler söyleyecekti. Fakat hâkim, bunların dava ile bir alakası olmadığını ihsas etti. İlyas bu sefer büsbütün şaşırmıştı. Nihayet:

— Ben onların ne dediklerini bile anlamadım. Ben davacıyım. Beni dövdüler, sövdüler. Onlar da ceza yesinler. Hem ben geçerken üzerime atılıp saçımı başımı yoldular.

Hâkim:

— Oğlum, sen davayı müdafaa edecek kabiliyette değilsin. Bari bir avukat tutsaydın. Bunların burada şimdi ne münasebeti var. Bak, iyi dinle. Ben sana ne soruyorum: Bu bayan diyor ki, şimdi senin onlara isnat ettiğin suçun mahkemesi görülmüş. Bu suçu onların değil senin işlediğin sabit olmuş. Evvela İkinci Ağır Ceza'da mahkeme edilmişsin. Fakat Temyiz bunu

bozmuş. Suçunun mahiyetini başka türlü görmüş, seni ... Asliye Ceza Mahkemesi'ne göndermiş. Orada mahkûm olmuşsun. Temyiz de bu kararı tasdik etmiş. Şimdi söyle bakayım bana. Böyle mi oldu, vaziyet bu mudur?

İlyas nihayet işi kavrar gibi olmuş, belki de heyecanı yatışmıştı. Yine araya birtakım laflar karıştırdı. Davası ile alakası çok uzak birtakım vakalar anlattı.

İlyas aşağı yukarı şunları söylemişti:

Onun iddiası o mahkemede tetkik edilmemiş. Evet, İkinci Ağır Ceza'ya vermişler, fakat ... Asliye Ceza Mahkemesi'nde davası görülmüş. Temyiz Ağır Ceza'nın kararını bozmuş.

Evet, İlyas orada hakikaten bir ay yirmi gün hapse mahkûm olmuş, ama bu işle o günkü işin alakası yokmuş. Bu vaka ayrı bir vaka imiş. O işten sonra tekrar bayanlarla arasında bir münazaa olmuş. O zaman kendisini dövmüş ve ona sövmüşler.

Bayanlar yine hep birden ayağa kalkmışlardı:

— Hayır efendim. Vaziyet bu değil. Başka bir vaka olmuştur. Bu aynı işten biz onu ... Asliye Ceza'da mahkûm ettirirken, bu da o sırada aynı iş için mahkeme-i âliyenize müracaat etmiş.

Hâkim düşündü. ... Asliye Ceza Mahkemesi'nin ilamının ve o işe ait dosyaların getirilmesine karar vererek duruşmayı bitirdi.

Evvela bayanlar çıktılar. İlyas, Beyoğlu Birinci Sulh Ceza Mahkemesi binasını onlardan pek çok sonra terk etti. Acaba bu bayanlardan korkusundan mı dersiniz? Mahkeme ayın on sekizine kaldı. Merak ettim, gideceğim. Size de anlatırım. Bakalım bayanlar mı haklı, yoksa Bay İlyas mı?

Haber, 11 Mayıs 1942

Koltuk Değnekli Adam

Bakkal Ali'nin dükkânının önü mahşerden bir numune. Kimler yok. Pembe Hanım, Ayşe Hanım, mütekait Rıza Bey, Osman Pehlivan, Recep Dayı, Bay Murtaza İçel ve gayrihüm... O gün erzak dağıtılıyor. Parasız zannetmeyin. Bakkal Ali ne o kadar zengin, ne de bu kadar cömert. Yani belediye erzak tevzi yeri. Parasıyla ama, Bodos Ağa gibi vurgun vurmadan dağıtıyor. Dükkânın kepenkleri yarı inik, millet birbirini itiyor. Bağrışmalar, gürültüler, akıl verenler...

— Canım, sıraya girelim efendim, bu ne rezalet!

— Parasıyla alıyoruz bakkal başı! Ne surat ediyorsun?

— Canım bayan biraz dikkat etsene, ayaklarıma basıyorsun.

— Bayan dikkat edecek gözüm mü kaldı? Gözüm bulgurda.

İşte tam bu sırada, bugün suçlu sırasında oturan Hasan, sokak başından sökün etmiş. Ayaklarının bir tanesi mevcut bulunmadığı için koltuk değnekleriyle yürür. Şimdi maznun yerinin kenarına bıraktığı koltuk değneğiyle o gün şişman Fatma Hanım'dan daha çevik yürüyordu.

Şahit Muharrem Şenköse seyyar satıcı imiş. İyi giyinmiş. Bugün için güzel bir kravat bağlamış tıraş olmuş. Vaka günü herhalde bulgurdan alabildiği için şenliği hala baki. Belki de bu şenlik soyadından geliyor. Soy sop böyle mütebessim yüzlü insanlardır, —olabilir!—

— Bakkal Ali'nin dükkânında erzak tevzi ediliyordu. Ben de biraz bulgur ve pirinç tedarik etmek için yarım saattir bekliyordum. Bir aralık bir adamın bağırıldığını duydum:

“Menediyorum, dükkânı kapayacaksınız. Bugün erzak tevzi ettirmeyeceğim, dağılın.”

Baktım, bu Hasan. Koltuk değneklerinden birine dayanmış, ötekini havaya kaldırmıştı. Kimseye vurmuyordu. Fakat bakkala karşı değneğini sallıyor, "Menediyorum, efendim" diye bağırıyordu.

Yanına kadar sokuldum. Ağzından rakı kokusu geliyordu. Gözleri kan çanağı gibiydi. Meğer sarhoşmuş. Biraz uzaklaşıyor... yine koltuk değnekleriyle sıçrayarak geliyordu.

"Beni dinlemiyorsunuz ha. Size, bugün dağıtılmayacak demedim mi?" diyor, bu sefer dükkânın kepenklerini indirmeye, ahaliyi dağıtmaya çalışıyordu. Nihayet polis çağırmaya mecbur kaldık. Polis gelince ona, "Sen kim oluyorsun? Ben bugün erzak dağıtırmayacağım. Sen çekil git işine!" dedi.

Polis vazifesini yaparak onu götürmeye başladı. O homurdanıyordu. Fakat ne söylediğini iyice anlayamadım. Biz de karakola kadar gittik. İşte orada, açtı ağzını yumdu gözünü... Söyledi söyledi.

— Bir diyeceğin var mı Hasan, şahidin şahadetine?..

— Ne diyeceğim bay hâkim. Bilmiyorum, belki böyle olmuştur. Çok sarhoştum. Ben sarhoş olunca böyle oluyorum.

Şahit Ata ve Hayri de aynı şeyleri söylediler.

Ata:

— İlle de erzak dağıtılmayacak, diye tutturdu. Bendeniz, erzak tevzi memuruyum. Kendisine rica ettim. "Senin aklın başında değil, oğlum," dedim. "Şuradan git. Bir şey almak istersen nüfus kâğıdın da yanında ise sana da veririz. Dur bekle, ne bağırıp çağırıyorsun? Herkesin işi gücü var." Dinletemedim efendim. Gittim polis çağırdım. Karakola götürdük. Orada da polislere hakaret etti.

— Çok mu sarhoştun?

— Öyle olacak, gözleri kanlıydı. Koltuk değneğiyle yürürken bile sallanıyordu. Kendini tutamıyordu.

— Bak Hasan, bunlar da öyle söylüyor.

— Dedim ya efendim, sarhoştum. Çok fazla sarhoştum. İçince kendimi kaybediyorum.

— Sen de içme öyleyse.

— Ara sıra kaçıyor. Yoksa ben her akşam çekmem... Akşamcı değilim.

— Senin sabıkan var mı Hasan?

— Var efendim, bir tane dövmeekten, bir tane de hakarekten var.

— Yine polise?

— Evet efendim, yine sarhoştum o zaman.

— Pekâlâ, o zaman kaç aydı?

— Vallahi iyi bilmiyorum efendim. Yattık çıktık. Epey yat-tım amma.

— Bak akıllanmamışsın.

— Bu rakının Allah belasını versin efendim, içmeyeyim şu zıkkımı diyorum, bir müddet sabrediyorum, sonra, bir kadeh-çik içeyim be, ne olur? Dünyayı başka türlü göreyim, hayatımın sıkıntısı geçsin diyorum. Bir kadeh, bir kadeh daha, ondan sonrasını artık sayamıyorum.

— Öteki hakaret suçunda sana para cezası da verdiler mi?

— Verdiler efendim.

— Ne kadar?

— Vallahi bilmiyorum.

— Demek ki parayı vermedin.

— Tebliğ etmediler ki vereyim. Tebliğ etsinler para hazır. Vereceğiz.

Hasan'ın suçunun mahiyeti tevkif edilmesine sebep oldu. Kapıda bir polise teslim edildi. Koltuk değneklerinin arasında bir bacağı ileriye geriye sallana sallana, sıçrayarak uzaklaştı.

Haber, 12 Mayıs 1942

Pişmanlık

8.30 vapurundan, Büyükada'ya işçiler çıkıyor. Badanacılar, sıvacılar, boyacılar, marangozlar: Büyükada yaza hazırlanıyor. Anastas'la Aristidi iki sıvacı gençtir.

Bakkal Moiz'in şivesi düzgün:

— 8.30 vapurundan bu zamanda işçiler çıkar. Birden d kk nımı doldururlar. Belki elliye yakın insan vardı. Ben tezg htan çıkacak vaziyette değildim, sıkışmış kalmıştım. Bir aralık hanımın biri, “Ekmekler gidiyor bakkal!” diye bağırdı. Zar zor dışarı fırladım.

Bayan, “Budur! Budur!..” diye birisini gösterdi. Bu, Anastas'tı. Yanında bir arkadaşıyla gidiyordu. Buradaki suçlu olanla değil, başka bir arkadaşıyla, “Ya ekmeği ver, yahut da karne ile parayı...” “Gözünü a  babalık, bizde ekmek filan yoktur” diye ellerini gösterdi. Bayan h l  ekmeği aşıranın o olduğunda ısrar ediyordu. Bayan, polis çağırdı. Ben d kk na gittim; kalabalıkta öbür ekmeklere de bir şey olmasın diye. Ben ekmeği çalanı görmedim, bilmiyorum. Karakola  ağırdılar. Orada ekmeği  alanın demin konuştuğum  ocuk olduğunu, ekmeği başka bir arkadaşına verdikten sonra kendisinin eli boş gittiğini öğrendim.

— Bunlar karakolda ne dediler?

— Emniyet amiri Anastas'a, “Paran var mı?” diye sordu. O da cebinden epey bir para çıkardı. “Karnen var mı?” diye soruldu. İki tane de karne gösterdi. Başka bir şey bilmiyorum.

Anastas:

— İşe gitmek için acele ediyordum. D kk n kalabalıktı. Her zaman ekmeğimi bu bakkaldan alırım. Ekmeği alıp dört

karneyi oraya bıraktım. Parayı da, “Yabancı değildir bakkal, akşama veririm” diye düşündüm. Vermedim. Elimde iş takımları olduğu için ekmeği arkadaşım Aristidi'ye verdim. O yürüdü gitti.

Hâkim sordu:

— İyi arkadaşların varmış. Ben olsam bu zamanda babama emniyet edip karnemi bir başkasına vermezdim. Doğrusu, vallah korkardım. Haydi Anastas! Doğru söyle. Doğru söylemekte bir hayır vardır. Şu karneleri oraya tezgâhın üzerine bırakmadın değil mi?

— Bıraktım efendim.

Hâkim:

— Belki bu da doğrudur, ama görüyorum ki, sen zeki bir çocuksun. Yüzün onu gösteriyor. Sen ekmeği alıp da karneyi tezgâhın üstüne bırakacak halde değildin. Parayı bıraktım deseydin, buna bir dereceye kadar inanırdım. Sana, bak ne diyorum; doğru söylemekte bir hayır vardır. Karneleri bırakmadın, değil mi?

Anastas başını önüne eğdi, kızardı:

— Bırakmadım efendim, dedi.

Hâkim:

— Niye bıraktım dedin, utanmadın mı?

Anastas:

— Çok utandım bay hâkim. Ben bir hata ettim. Affedin. Arkadaşıma gelince, o, ben karneleri ve parayı bıraktım sanıyordu. Onun hiç kabahati yok.

— Sen niye bu hataya iştirak ettin, söyle bakalım Aristidi?

Aristidi:

— Biz altı kişiydik. Hepsi karneleri bize vermişlerdi. Öteki arkadaşlar işe gitmişlerdi. Ben kapının yanındaydım. Anastas içeri girdi. Bana bir ekmeğe verdi. Ben de yürüdüm gittim. Anastas'ın parayı ve karneleri verdiğini zannettim. Sonra arkadan polis yetişti. Anastas'a ekmeği sordu. Ben önde gidiyordum. Polisin sorduğunu işitince döndüm ve ekmeği, “Buyrun!” diyerek polise teslim ettim.

Şahit İsmet Hanım:

— Ben yarım saattir bekliyordum. Baktım ki, gamseleli bir çocuk dakikasında ekmeği alıp gidiyor. “Ben bir saattir bekliyorum. Hâlâ ekmeğimi vereceksin. Bak başkaları alıp alıp gidiyorlar. Biraz da bize bak!” diye bakkala çıkıştım. Bakkal hemen koştu. “Hangisi?” diye sordu. Anastas’ı gösterdim. Polis getirdik. Öteki çocuk ekmeği getirip, “Buyrun!” diyerek polise teslim etti.

Şahit Şahan Asilpek hâkimin her sözüne, “Benim haberim yok!”tan başka bir şey söylemedi. Hâkim de, “Madem ki bunun hiçbir şeyden haberi yokmuş, ne diye getirdiler? İşine gitseydi daha iyiydi.” dedi.

İki şahit daha dinlenildi. Onların dükkândaki vakadan hiç haberleri yoktu. Yalnız dışardaki hadiseye şahit olmuşlardı. Nihayet polis İrfan dinlenildi:

— Merkezden iskeleye gidiyordum. İsmet Hanım koşa koşa geldi. “Polis! Polis koş! Ekmek çaldılar!” diye haykırıyordu. Ekmeği çalanı İsmet Hanım gösterdi.

Hâkim:

— Pekâlâ, ötekinin bu işten haberi var mıydı?

Polis İrfan:

— Kanaatimce onun da haberi vardı. Fakat emin değilim hâkim bey.

Anastas tekrar affını istedi. “Parasını akşam vallahi verecektim” diye de ilave etti. Davacı ekmeği kendisine iade edildiği için davasından vazgeçmişti. Anastas yine affını istedi. Çok teessür duyduğu yüzünden anlaşılıyordu. O sapsarı, biz heyecanlı, kararı bekledik.

Hâkim:

— Bak oğlum, diye başladı. Senin, biraz beklemek sıkıntısına tahammül edemeyerek, bu ekmeği çalmış olduğuna kanaat getirdim. Cezan, bu harekete uygun Ceza Kanunu'nun ... maddesi mucibince altı aydır. Fakat çaldığın şey nihayet pek az bir şey olduğundan, senin bu cezanın üçte ikisini indiriyorum. Dört ay hapis oluyor. Yaşın küçük olduğu için bunu da indiriyorum. Bir ay yirmi gün hapis yatacaksın. Bunun da içinde camekândaki ekmeğe karşı mukavemetsiz bir his duyduğuna kanaat getirdiğim için, ahvali hazırayı düşünerek cezayı bir ay

üç güne indiriyorum. Nedamet getirdiğine, bu işi bir daha yapmayacağına kanaat getirdiğim için bu cezayı da tecil ediyorum. Yani şimdi bu cezayı mahpus olarak yatmayacaksın. Ama yine cezan cezadır. Yalnız bir daha böyle şeyler yapmazsan sanki ceza görmemiş gibi olacak. Yaparsan o zaman çok fena olacak. Bir defa sabıkalı olacaksın. Sonra daha ağır ceza göreceksin... Ve bu cezayı da o ceza ile birlikte çekeceksin.

Sana gelince Aristidi, senin söylediklerine de inandım. Onun için seni de, beraat ettiriyorum. Fakat bir daha parasının verildiğini gözünle iyice görmeden, bir malı arkadaşın da verse alma, dikkatli ol oğlum.

Mahkeme masrafları da 250 kuruş tuttu. Onu da Anastas senden alacağız, hadi bakalım.

Haber, 13 Mayıs 1942

Nüfus Tezkeresiz Adam

Boynunda asılı posta çantasıyla, genç, güler yüzlü posta müvezzii Muzaffer Romanoğlu, doğru söyleyeceğine yemin etti.

— Ben o gece telgrafhanede nöbetçiydım. Saat bir buçuğa doğru 221 numaraya bir yıldırım telgrafı geldi. Telgrafı yerine götürmek için postaneden çıktım. Hızlı hızlı yürüyordum. Tam Harbiye'ye varmışım ki, bir dükkânın kepenginin yarı açık olduğunu ve içerde birtakım kâğıtların hışırdadığını ve parladığını gördüm. Bu parlayan şeyler kâğıt mıydı? Yanıp sönen bir elektrik feneri miydi, yoksa kedi gözleri miydi? Pek farkında değilim. Eğilip içeriye baktım. Yalnız bir el gördüm. Bir çuvala birbiri arkasına birtakım paketler dolduruyordu. Herhalde bu paketler Enalalar, Serkidoryanlar, Boğaziçiler idi. Yani tütün paketi büyüklüğündeydi. Bu elin sahibini yarı seçtim. Şu ortada oturan olsa gerek. O kadar dalmış ve hızlı hızlı paketleri çuvala dolduruyordu ki, beni göremedi. Doğrulup da polise haber vermeye gideceğim zaman bir de baktım ki, karşı kaldırımda birisi aşağı yukarı dolaşıyor, o da şu solda oturandır. Öbür kenarda oturanı tanımıyorum. O, onların içinde yoktu. Ben yalnız bu ikisini gördüm. Polise haber vermek üzere uzaklaştım. Polis koşarak geldi. Fakat o karşı kaldırımda aşağı yukarı gezinen, benden şüphelenmiş olacaktı ki, arkadaşına bir ıslık çaldı. Belvü bahçesine doğru kaçmaya başladılar. Polis de arkalarından koştu. Ben de 221 numaranın yıldırım telgrafını daha fazla bekletmemek için işime gittim.

Üç delikanlı maznunun üçünün de saçları alabildiğine büyümüş. Âdeta kafaları, ısırganlar ve baldıranlar bitmiş harap ve bakımsız bir bahçe halinde, vahşi otlarla dolu. Kafalarının

arkaları üçünün de dümdüz. Küçücük bir yuvarlaklık ve çıkıntı yok. Yüzler uzun ve büyük. Bir tanesi çenesine yün bir kaşkol bağlamış. Biri yırtık ceketli, ötekinde eski lime lime bir kazak, üçüncüsünün yalnız mintanı var. Bu mintandan parça parça, kireç beyazlığında, kansız bir ten gözüküyor. Bir polis memuru, maznunların yüzleştirildiğini ve itiraf ettiklerini söyleyince, Ahmet garip bir sesle söylendi:

— Zorla, tabii ettirirsiniz.

Şahitler birbiri ardına geliyor. Şimdi, yapılmış başka hırsızlıklar da meydana çıkıyor. Suçlular mütemadiyen inkâr ediyorlar. Hiçbir şahidin doğruyu söylemediğini, kendilerinin kabahatli olmadıklarını söylüyorlar. Polisteki ifadelerini inkâr ediyorlar.

İşte kumral sakallı, nahif, zarif bir adam. Bu adamı koridor-da gördüğüm zaman, ne biçim bir sıfatı olduğunu merak etmiş-tim. Bana bir musikişinas hissini vermişti. Meğer, Dolmabahçe Camisi'nin müezzini imiş. Bay müezzin:

— Efendim, Dolmabahçe müezziniyim bendeniz. Bizim muvakkıthane vardır. Şu Dolmabahçe muvakkıthanesi. Onun üstü-nün kurşunları birer birer kalktı. Kimse yakalayamadı hırsızları. Tam sekiz yüz kilo kurşun çaldılar. Yazık, günah efendim!

— Sizin fikrinizce, bu kurşunları nasıl taşımışlar?

— Tedricen zannederim efendim. Kendileri her ne kadar, poliste bir defada götürdüklerini söyledilerse de, bendeniz inanmadım. Nasıl olur efendim? Sekiz yüz kilodan fazla kurşun ancak kamyonla nakledilebilir. Zannı acizânemce, başka bir tarafa depo etmişler. Sonra ağır ağır taşımışlar olsa gerek.

— Karakoldaki ifadeleri nasıldı dediniz?

— Bir gecede çalmışlar ve bir gecede taşımışlar. Böyle söylediler efendim.

Suçlu Ahmet birdenbire yine ayağa kalktı.

— Canımızdan bıktık efendim, dedi. Karakol karakol sürüklendik. O karakol senin, bu karakol benim. Öldük, yorulduk, kabahati üstümüze aldık; yoksa biz yapmadık.

Harbiye'deki cıgaracı dükkânını soyanlar iki arkadaştı. Kurşunları çalanlarsa bu iki arkadaş ve bir de yanlarındaki üçüncüsüymüş. Onun ismi Mustafa... Hakkında başka hiçbir

malumat yok. Ne anasının, ne babasının ismini biliyor. Yalnız vaktiyle, Büyükada'dan alınmış bir nüfus tezkeresi varmış. Şimdi o da kayıp. Büyükada'ya yazılmış. Fakat hangi Mustafa? Nasıl Mustafa? Mustafa'nın dünyada kimsesi yok.

— Bir akraban da mı yok?

— Hiç, hiç kimsem yok.

Büyükada Nüfus Dairesi'nden cevap gelmiş. Mustafa'nın doğum tarihinin bir türlü bulunamadığı ve bu vaziyette de bulunması ihtimali olmadığı anlaşıyor.

Duruşma, Mustafa'nın nüfusa yeniden kaydettirilip, ancak bu suretle, doğum tarihinin mahkemeye verilmesinden sonra-ya bırakıldı.

Haber, 14 Mayıs 1942

Sultan Mahmut Türbesi'nin Kurşunları

Bunlar iki ahabap. Görünüşte yaşları 16, 17. Biri esmer, küçük bıyıkları var. Atlet yapılı, çevik halli, karayağız.

Öteki biraz sallapati tavırlı, kumral, uzun yüzlü ve uzun burunlu. Necati ile Misak kim bilir nerede tanışıp ahabap oldular? İkiisi de işsizdi. Parkları dolaşıyorlar, sinemaların kapılarında resimlere bakıyorlardı. Misak'ın babası tulumba ve terkos işleriyle uğraşırdı. Bir dükkânları vardı. Sonra dükkânı kapadılar. İhtiyar baba, ayakta iş yapıyor. Misak da sokak sokak dolaşıyordu. Necati'nin babası ölmüş, bir anası var. Mektebe gitti, okuyamadı. İşe verdiler, adamakıllı çalışmadı. Artık bıyıkları terlemiş, koca delikanlı olmuştu. Annesi onunla başa çıkamıyordu.

Saatler bir saat ileri alınmadan önce, yedi ile sekiz aralarında, ortalığın alacakaranlıktan siyaha döndüğü akşamların birinde, Sultan Mahmut Türbesi'nin önünden geçiyorlardı. Ellerini şöyle uzatabilecek bir yükseklikte bir kurşun parçasının, Sultan Mahmut Türbesi'nin parmaklıkları üzerinden sarktığını gördüler.

Bayan hâkim sordu:

— Bunları koparmak evvelâ kimin aklına geldi?

Necati cevap verdi:

— İkimizin birden aklına geldi. İkimiz birden gördük. Birbirimizle baktık ve kopardık.

— Nîçin kopardınız?

— Satmak için. İşsizdik. Paraya ihtiyacımız vardı.

Kurşunu kopardıktan sonra bakıyorlar ki, oldukça ağır bir şey. Misak eliyle bir tartıyor. Beş kilo var, diyor, epey para eder.

Yine bakıyorlar ki, ortalık epeyce kararmış, gelen geçenler azalmış. Kimse işin farkında değil. Bir, bir daha, bir daha koparıyorlar. Bunları Necati'nin evinde saklıyorlar. Ertesi gün Necati'nin annesinin evde olmadığı bir sırada, bir mangalın üstüne bir tencere konuyor. Kurşun ne çabuk, ne tuhaf eriyor. Necati'nin içinde küçük bir melal vardır. Belki de hasta yattığı bir gece, ihtiyar bir kadının bir kepçe içinden bir berrak suya cazır cuzur bir şeyler döktüğünü ve annesine, "Nazar değmiş çocuğa hanım kızım", dediğini hatırlıyordu.

Bu, bir dakika süren sıkıcı hava, çok sürmüyor. Kurşunu külçe yapıyorlar. Üç gün sonra tekrar Sultan Mahmut Türbesi'ne damlıyorlar. Yine saat yedi-sekiz sıralarıdır. Yine ses seda kesilmiştir.

Necati anlatmakta devam ediyordu:

— Pencereye filan tırmanmadık. Zaten kurşunlar elimizin yetişeceği bir yerdeydi. Gayet kolaylıkla elimizle söküp aldık. Ertesi gün bunları da eritip külçe haline koyduk.

— Kime satacağınızı biliyor muydunuz?

— Ben bilmiyordum. Misak'ın babasının ahababı Hüseyin Bey isminde birisi varmış. Ona götürdük, sattık.

— Kaça sattınız?

— 50 kuruştan.

— Kaç kilo vardı?

— Tam otuz beş kiloydu. 17,5 lira aldık.

— Sizden bu Hüseyin kefil istemedi mi?

— Misak'ın babasını tanıdığı için kefil filan istemedi.

Misak uzun yüzlü, adeta etrafına darılmış gibi bakan bir delikanlı. Ecnebi tebaası. İkamet tezkeresi yanında olmadığı için yaşı malum değil, anlatıyor... Güzel bir Türkçesi var.

— Bir o kopardı, bir ben. Ondan sonra götürüp Necati'nin evinde, evde kimse olmadığı bir sırada erittik. Hüseyin Bey'e götürüp sattık.

— Bunları nereden buldun, diye sana sormadı mı?

— Eskiden babamın dükkânı onun dükkânının yanında idi. Beni tanır. Eskiden de babamla bazan götürür, kurşun satarlık. Onun için bir şey sormadı.

— Babana söyler diye korkmadın mı?

Misak cevap vermedi. Dudaklarını uzattı ve sustu.

Şahit Mimar Sedat Çetintaş, Sultan Mahmut Türbesi'nin parmaklıkları üstündeki kurşun tezyinat hakkında şu malumatı verdi:

— Hadise hakkında evvela şunu arz edeyim. İşim, Âbideleri Koruma Müdürlüğü'ndedir. Akşam vaktiydi. Hademe geldi, vakayı haber verdi. Gittim, tetkikat yaptım. Beş büyük, dört küçük parça kurşun tezyinat eksik. Bunlar beyzi, güneş veya yıldız şeklinde tezyini mahiyette eserlerdir. Antikitedir. On dokuzuncu asır sanatının güzel örnekleridir. Sanat tarihinde ampir tarzının nefis şekilleridir. Halen bu parçalardan pek çoğu yerli yerinde durmaktadır. Yerlerinden gayet zorlukla ancak alet kullanmakla sökülebilir. Bunlar yüzlerce parçadır. Büyük parçaların bir tanesi yedi kilo gelir. Küçüklerse dört kilo gelir. Bu hırsızlar yirmi üç adedini çalmışlar.

— Yani, mecmuu ne kadar kilo eder?

— Tahminen yüz kiloyu geçer, efendim. Polis yakaladıktan sonra ancak otuz beş kilosu iade edilmişse de, antikite mahiyetleri tamamen mahvolmuş. Şimdi birer külçe halindedir. Artık kıymetleri o kıymet değildir.

Maznunlar, Mimar Sedat Çetintaş'ın şahadetine itiraz ederek, kurşunları gayet kolaylıkla, elleriyle yerinden söktüklerini ve çaldıkları parçaların da ancak beş tane olduğunu söylediler.

Müteaddit şahitlerden en salahiyetlisi, hırsızları yakalayan genç, mavi gözlü, çolak bir polisti. Bay Tuğrul Üstün, şöyle anlattı:

— Aldığım emir üzerine bu işi tarassuta memur edildim. Sivildim. Saat yedi sularında bu ikisi geldiler. Nokta yerindeki polis, vaziyet icabı hiç o taraflara bakmıyordu. Onu şöyle bir gözledikten sonra, Misak etrafı kollamaya başladı. Necati de kurşunları sökmeye koyuldu. Üzerlerine koştum. Beni görünce kaçmaya başladılar. Aramızda bir yarıştı başladı. Necati hızlı

koştuğu için ortadan kaybolmuştu. Ben Misak'ın peşindeydim. Nihayet yakaladım. Karakola teslim ettim. Orada Necati'nin adresini söyledi. Yine o gece gidip Necati'yi de evinde yakaladım. Bu kurşunları kendileri çaldıklarını itiraf ettiler.

Şahit Osman, Sultan Mahmut Türbesi'nin bekçisiymiş. Kurşunları kimin söktüğünü bilmediğini, fakat kurşunların sökülmiş olduğunu ve beye haber verdiğini söyledi.

— İlk tahkikatta ifade verdin mi? diye soran bayan hâkime:

— Efendim, ilki de sonu da bu, diye cevap verdi.

Yanımdaki kadın, Mimar Sedat Çetintaş ifade verirken söze karışmak isteyen Necati'ye, yavaşça, ancak benim işitebileceğim bir sesle:

— Sen sus bakayım! dedi.

Gözlerine baktım. Bulanıktı. Esmer bir kadındı. Ciddi bir yüzü, iradeli bir çenesi vardı. Dikkatle baktığımı görünce başını öyle bir şekilde salladı ki, her şeyi anlamıştım. Bana:

— Evet, dikkatli bakmaya hacet yok. Onun, Necati'nin anasıyım işte... Zavallı yavrucuğum, demişti.

Ana, ne mübarek şeysin!

Haber, 15 Mayıs 1942

60 Liralık Bir Kadın Çantası

Madam Herakliya'nın çantasından 850 kuruş çıktığını biz öğrenir öğrenmez, Madam Herakliya, tatlı bir Rum şivesiyle başladı:

— Benim çantada 850 kuruş da çıkar, 1000 lira da çıkar. Fakat ben korkarım. Yanıma para almam. Ben paraya yanmıyorum hâkim bey, ben çantaya acıyorum. Bu zamanda öyle bir kadın çantası, kaç liradır, bilir misiniz? Ben diyeyim 60, siz deyin 90. Krokodil, efendim. Krokodil, bay hâkim; kadın, çantasız olur mu?

— Siz davayı anlatın madam.

— Ben, Beyoğlu'nda Doğru yolda dükkânların eşyasını seyrede ede geziyordum. Ortalık çok pahalı olmuş, hiçbir şey alınacak gibi değil. Dalmışım. Birdenbire çantamı elimden kaptılar, efendim. Birisi ötekine, öteki başkasına verdi. Ben arkalarından koştum. Kasımpaşa'ya doğru indiler. Ben de arkalarından indim. Üç kişiydiler efendim. Çalanı, asıl çantayı benden çalanı görsem tanırım. Fakat burada o yok. Bunu, doğrusunu söyleyeyim, görmedim. İyice görmedim. Elimden kapandı. Öteki arkadaşına verdi. Onu görsem belki tanırım. Sonra bir üçüncü de koştı. Fakat bu muydu, bilmiyorum?

Suçlu yerinde bir kişi var. Ötekiler başka bir suçtan ötürü mevkufmuşlar. Bugün getirilememişler. Suçlu yerindeki bir kişi, on beş yaşında, Yaşar isminde bir kara çocuk. Ama ne kadar esmer. Saçları duman gibi kara, duman gibi tütüyor. İki kaşı birbirine değiyor. Dudakları sipsivri, öne doğru adeta fırlamış. Keskin, sert bir burnu var. Gözlerinden ateş çıkıyor. Küçük ellerinde, yıkanmış olmasına rağmen, hâlâ fotin bo-

yalarının lekeleri belli. Sarı ketenden yırtık değil ama bumburuşuk elbise. Belinde mavi, kirli bir önlük.

Yaşar:

— Ben pazarlarda öteberi satarım, diyor ama, fotin boyacılığı yaptığını elleri söylüyor. Esnafılığı fotin boyacılığına tercih ettiği besbelli. Yaşar fotin boyacılığını sevmiyor. Hakkı da var.

Hâkim:

— Bak Yaşar, neler yapmışsın? Nasıl oldu bu iş, anlat bakalım? diye sordu.

Yaşar:

— Gözüm kör olsun hâkim bey, dedi, benim bu işten haberim varsa. Ben esnafım. Pazar pazar dolaşır, öteberi satarım. Ben ne bu madamı tanırım, ne de onun çantasını kapam Mustafa'yı... Mustafa komşumuzdur, ama o benden çok büyük, onunla konuşmam ki... Efendim, hem bu madam beni görmüş mü? Görmemiş. Ben namusumla geçinirim. Böyle bir işten haberim varsa iki gözüm önüme aksın.

— Pekâlâ, karakolda ne ifade verdin?

— Böyle söyledim efendim.

— Tıpkı böyle mi?

— Elbette efendim, tıpkı tıpkısına.

Hâkim, karakoldaki ifadesini okudu. Burada, madamın çantasını Mustafa'nın kapıldığını, Recep'e verdiğini, Recep'in de kendisine verdiğini, madamın çantasından 850 kuruş çıktığını, sonra Unkapanı köprüsünde parayı paylaştıklarını, çantayı da denize attıklarını yazıyordu.

— Gördün mü? Karakolda böyle söylemişsin.

— Efendim. Benim okumam yazmam yok ki. Ne yazdılar, ne ettiler, ben bilir miyim?

— Burada imzan var.

— O imza mı efendim? Şuraya başparmağını bas, dediler. Ben de bastım.

— Ne diye bastın?

— Okumam yazmam yok. Ne yazdıklarını ne bileyim? Başparmağımı kâğıdın üstüne basmak, ne demek ne bileyim ben? Bas derlerse başparmağını şu kâğıda, ben de basarım.

— Pekâlâ, şahitleri dinleyelim.

Şahit bekçi gelmemiştir. Öteki şahit Salepçi Müslim Ağa geldi. Kaytan bıyıklı, sert yüzlü, belinde bir siyah kuşak...

— Namusun, vicdanın üzerine...

Müslim Ağa:

— Vallah namusum üstüne more, vicdanım da, dedi.

Müslim Ağa:

— Güğümleri toprakla parlatıyordum. Vakit akşamı. Bir de baktım, na öteki Mustafa, iki bostan arasından hızlı hızlı geçer. "Nereye be Mustafa," dedim, "hızlı hızlı?" Eliyle bir tarafı gösterdi. Gitti. Ben başladım güğümü parıl parıl parlatmaya. Geceleyin saleple çıkmak lazım. Ekmek parası, reis bey. Bir de baktım, bu sefer bekçi koşa koşa geliyor. "Buradan adam geçti mi?" dedi. "Geçti, Muharrem Ağa" dedim. "Kimdi o geçen?" dedi. "Mustafa. Şu hani bizim Mustafa be!" dedim. Koşa koşa gitti. Sonra efendime söyleyeyim, bu madam geldi. Ben madamı tanırım, ara sıra benim salebimden içmiştir. "Ne o, hayrola madam?" dedim. "Bırak Allahını seversen," dedi, "bizim çantayı kilefte ettiler." "Yok be madam," dedim. "Çok üzuldüm, vah vah!" Sahiden de üzölmüştüm. Beraber kahveleri dolaştık. Kimseleri bulamadık reis bey. Ben yalnız Mustafa'yı gördüm. Bu Yaşarı görmedim.

Yaşar ferahlamıştı.

Mahkeme, öteki şahit bekçinin ve diğer suçluların tevkifhaneden getirilmesi için bir başka güne kaldı.

Haber, 16 Mayıs 1942

Bıçakla Oynanmaz

Şahit Arif:

— Küçükpazar'da Kutucular'daki Celal'in gazinosunda...

Hâkim:

— Şimdi oralarda da mı meyhaneler açıldı?

Arif:

— Evet efendim, açıldı ya! Celal'in gazinosunda bira içiyordum. Gazinoda bu suçlu Hayri, gazinocu Celal'le oturmuş şarap içiyorlar, tatlı tatlı konuşuyorlardı. Ben tezgâh başındaydım. Kendi dalgamda, düşünüyordum. Bir aralık bu Hayri sokağa çıktı. Biraz sonra da bana hizmet eden gazinocunun karısı Sabiha dışarı çıktı. Az sonra evvela Hayri, arkasından Sabiha geldiler.

Hâkim:

— Dışarda bir şey mi konuştular acaba?

Arif:

— Vallahi, orasını bilmiyorum efendim. Hayri geldi oturdu. Bir şarap daha ısmarladı, sonra bana, "Arif oğlum," dedi. "Bir satılık bıçağım var. İstersen vereyim. Ucuza bırakacağım, insana lazım olur." Ben de, "Bana bıçağın filan lüzumu yok arkadaş" dedim. Ben öyle şeyler kullanmam hâkim bey. Doğrusu bıçak filan sevmem. Hem insan öyle şeyler kullanmamalı.

Hâkim:

— Aferin! Böyle düşünüyorsan, bravo!.

Arif:

— Sahih söylüyorum efendim, ben bıçak mıçak sevmem...

Hâkim:

— Peki, sana bu Hayri, o satacağı bıçağı gösterdi mi?

— Alımkâr olmadım ki göstereyim. “Bize yaramaz öyle şeyler” dedim. Bu sırada Celal bira almak üzere gazine gitti. “Belki bir-iki şişe bulurum da içersin Hayri” diyordu. O gitti. Ben önümdeki şişenin parasını verdim.

— Kime verdin?

— Bu Sabiha’ya verdim efendim. Fakat şişenin dibinde bir miktar bira kalmıştı. Onu da bardağıma dökmüş, dudağıma götürürken bir feryattır koptu. Ben tezgâh başında oturduğum için, arkam dükkâna dönüktü.

Hâkim:

— Celal çıkıp gittikten sonra dükkânda kim kalmıştı?

Arif:

— Ben, bir de suçlu Hayri, bir de Sabiha...

Hâkim:

— Yani üçünüzden başka kimse yok?

Arif:

— Evet, üçümüzden başka kimse yoktu. Sonra arkama, yani dükkândan yana yüzümü çevirdim. Bir baktım, Sabiha yukarı, merdivenlere doğru kaçıyor. Çünkü efendim, bu dükkânın üstü Celal’in ikâmetgâhıdır. Sabiha odasına doğru feryat ederek koşuyordu. Öbür yandan, sokak kapısından da bu Hayri’nin seğirttiğini gördüm, ne olduğunu bilmiyordum. Herhalde bir şeyler olmuştu. Ben de Hayri’nin arkasından sokağa fırladım. Hayri karşıdaki berber dükkânına girdi. Ben polise haber verdim. Yakaladılar.

— Sen bu Hayri’yi Sabiha’yı bıçaklarken gördün mü?

— Arkam dönük olduğu için görmedim.

— Dükkânda bir sen, bir Sabiha, bir de Hayri olduğuna göre, kadını kim bıçakladı öyleyse?

— Tabii Hayri efendim.

— Peki, aralarında Celal gittikten sonra ne konuşuyorlardı?

— Vallahi iyi işitmedim. Çünkü söyledim ya efendim. Hepimiz insanoğluyuz. Benim de kendime göre düşüncem vardır. Dalmışım. Yalnız bir aralık, gelirsin gidersin diye, birtakım sözler duydum.

— Söyle bakalım Hayri. İnsan kadın bıçaklar mı? Eskiden erkekler böyle değildi? Şimdiki erkeklerin güçleri kadınlara mı yetiyor?

Hayri:

— Efendim, ben yapmadım. Ben bira içmek üzere gazinoya geldim. Celal, bira yok, dedi. Ben de biraz söylendim, o da beni dövdü. Kafamı kepenge çarptım. Sonra, bira yok diye çekilip gittim. Neden sonra polisler berber dükkânına gelip beni, “Sabiha’yı vurmuşsun” diye yakaladılar. Benim hiçbir şeyden haberim yok. Gazinocu Celal’den davacıyım. Beni dövdü.

— Sen söyle bakalım Celal?

— Efendim, bu Hayri, dükkânıma geldi. Bira yoktu. Vermedim. Üstüme çullandı. Mintanımı yırttı. Ben de onu ittim. Kafasını hafifçe yarı açık kepenge çarptı. Sonra şarap istedi. Verdim. Hatta bana da ismarladı. Ben gittim bira buldum, geldim. Müşterilere bakıyordum, bir ara da onun yanına geldim. Oturdum. “Bira buldum,” dedim. “İster misin?” “Yok,” dedi. “şarap da olsa olur.” Biraz sonra ben yine dükkândan çıktım. Belki iki-üç şişe daha bulurum da, müşterilerime mahcup olmam diye düşünüyordum. Geldiğim zaman karımı yaralanmış buldum.

— Bu Sabiha, senin nikâhlı karın mı?

— Hayır efendim, nikâhlı değiliz.

— Öyleyse neyin oluyor? Metresin mi?

— Evet efendim, metresim.

Hâkim biraz sonra kararını vermişti. Hayri’nin Sabiha’yı yaraladığı sabit olmuştu. Bu yaralama faslını bıçakla işlediği için cezası da arttırıldı. Cürmü meşhut kanununa göre de derhal tevkif edildi. Hâkim, Hayri’ye:

— Bıçak insanı ipe kadar götürülebilir. Dikkat et, bu ceza sana ders olsun, bir daha yapmazsın, dedi.

Haber, 17 Mayıs 1942

Yüze Yakın Basamak

Salonda benden başka dinleyici yok. Suçlu yerinde, üstü başı temiz bir adamla bir ihtiyar avukat var. Evrakı hâkim tetkik ediyor. Salonu garip bir sessizlik sarmış. Dışarıdan, koridordan insanlar geçiyor: Jandarma, mahkûm, suçlu kadın, erkek... Fakat sanki bu salona bu sesler girmiyor. Bir rûzgâr uğultusuyla kapıyı ancak yalayıp gidiyorlar.

Nihayet davayı anlıyoruz. Dava, bana Sabahattin Ali'nin *Kanal*'ını hatırlatıyor.

Onun kadar feci bir hadise değil, ne bir cinayet mevzubahis, ne de sonunda göreceğimiz gibi, bu hikâyede bir mahkûmiyet.

Şimdiden haber vereyim. Bu dava, beraat ile neticelendi.

Bakırköy köylerinden birinde, Hasan'ın tarlası vardır. 15-20 dönüm bir şey. Hasan'ın tarlasının kenarından bir su yolu geçer... Kocaman künklerle geçen bu su, Bakırköy evlerine gider. Hasan sebzeler yetiştirmektedir. Bir gün bu künklerin bir tane-sinin bir yerinden delinmiş olduğu görülür. Hasan'ın toprakla-rında da bir ıslaklık. Paçavralarla tıkanmış delikten Hasan'ın tarlasına ince bir su sızmaktadır.

Hasan Bakırköy su künklerini delmekten suçlu.

Hasan'ın iri kahverengi gözleri, kırmızıya çalan sakalı, de-ğirmi yüzü, büyük ağzı, dallı mintanı, muhteşem elleri kendi kendini müdafaa edebilecek; büyük ağzı bir şeyler söyleyebi-lecek, gözleri anlatacak, sakalı daha kızaracak, değirmi yüzü kısılacak ve bu işi kendisinin yapmadığını, suylolcunun yolları tamir ederken kendi tarlası civarında bir tıkanmayı önlemek için bu deliği açtığını, isterlerse Suyolcu Ali Baba'yı dinleyebi-

leceklerini söyleyebilecek gibi gözüktüğü halde, Hasan; sakın, sessiz, ağzından bir tek söz çıkamayan bir adam. Bereket versin avukat tutmuş. Hoş, tutmasaydı da su yolcu Ali Baba'nın şahadetıyla her şey anlaşılmış olacaktı ya!!

Ali Baba:

— Kırk senedir Bakırköy su yolunun başındayım. 76 yaşındayım. Bütün yola ben bakarım. Yol bu beyim. Su yolu bu, bozulmaz olur mu? Kâh tıkanır, kâh çürür, kâh ezilir. Ben her gün, yolu bir dolaşırım. Bin türlü ihtimal var. Delen de olur, ezen de olur. Kendi kendine de tıkanır... Farz edelim ki yol tıkanıp, acaba nereden tıkanıp? Ali Baba'dan başka bu işi anlayacak yoktur, hâkim bey. Kulağımı su yoluna yapıştırdım mı, nereden tıkanmış bulurum. Zanaatımız bu. Dile kolay, kırk sene bu. O su yolunun künkleri avucumun içi gibidir. İşte geçenlerde yine tıkanmıştı.

Aradım taradım, kulağımı yapıştırdım: Baktım ki, Hasan'ın tarlası civarında tıkanmış. Yağmurlarla taşlar, topraklar gelir; tıkar künkü beyim. Gittim. Hasan da tarlada çalışıyordu. Pek farkında değilim. Künkü kırdım. Bir şey yok. Nihayet yeri buldum. Su gürül gürül akmaya başladı. Orayı güzelce temizledim. Hasan'ın oradaki deliği de şimdilik sardım. Gittim işime. Birkaç gün sonra aletlerimle gidip tamir edecektim. Oradan kaç paralık su akacak, beyim? Hem tamir işi de bildiğiniz gibi kolay değildir. İşte ben gittikten sonra herhalde tıkadığım şeyler kendiliğinden çıkmış olacak. Yahut da suyun fazla tazyikiyle biraz fazlaca su akmış olacak ki, görüp haber vermişler. Hasan'ı da yakalamışlar. Ben, iki gün sonra tamirci ile beraber gelip deliği tamir ettik. Hasan'ın işini sonra haber aldım. Ama iş işten geçmişti. Hasan'ı mahkemeye vermişler. Ben kendisini tanımam. Belki birkaç defa, selamünaleyküm, demiştir, o kadar.

— Yani, uzun lafın kısası Ali Baba... Bu adam, bu su yolunu kırıp suyu kendi tarlasına akıtmış mıdır?

— Hâşâ. Orayı kıran benim, efendim. Bu adamın hiçbir kabahati yok. Akan sular durmuştu.

Hasan kafasını eğmişti. İçini bir ferahlık doldurmuştu. Hasan'ın bu işten ne kadar korktuğunu tahmin edemezsiniz. Üç çocuklu bir baba... Hiç yapmadığı bir işten suç altında... Vakıa

mevkuflu değil amma, Hasan düşünmez mi geceleri yatağına yatınca...

Müddeiumumi, Hasan'ın künkleri kırıp suyu kendi bostanına aktardığı sabit olmadığı, Ali Baba'nın kat'i şahadetiyle anlaşıldığından, Hasan'ın beraatını istedi.

Bu sırada hâkim, Hasan'a ne söyleyeceğini sordu:

— Allah razı olsun efendim, ne diyeyim? dedi.

Usulen avukata da sorulmak icap etmez mi? Soruldu. İhtiyar avukatın buradaki düşüncelerini bilmiyorum. Belki de biraz daha lakırdı söylemek arzu etmiştir? En iyi ihtimalle bunu düşünüyorum. Belki de o, başka düşüncelerle bunu yapmıştır? Burası bizi alakadar etmez, şöyle dedi:

— Efendim. Her ne kadar müddeiumumi beyin beraat talebine iştirak edersem de, bazı hususâtı daha fazla aydınlatmak için, duruşmanın bir başka güne bırakılmasını rica edeceğim.

Hâkim de, müddeiumumi de benim gibi şaşırılmışlar mıydı bilmem?

Hasan hiçbir şey anlamamış gibiydi. Saf yüzünde hiçbir mana yoktu. Belki de o da, avukatının bu isteğine, sorulsa iştirak edecekti. Yine belki bir hafta, belki bir on gün içi içine sığmayarak bekleyecek. Birkaç gün sonra tekrar gelecek, tekrar gidecek...

Hâkim:

— İhtiyarsınız... bey, dedi, bu merdivenleri bir daha çıkmak size zahmet olmayacak mı? Ben sizi bu zahmetten kurtaracağım: Duruşmayı bir başka güne bırakmayacağım. Hele siz çıkınız! Dışarıda beş dakikacık beklemek zahmetinde bulununuz.

Hasan beş dakika sonra beraat etmişti.

Bu dava için bir daha çıkmayacağı yüze yakın basamağı müteessir inen ihtiyar avukatla beraber konuşa konuşa gittiler.

Benim, Hasan'ın beraatına mı, yoksa avukatın garip dileğine mi bilmem, gözlerim yaşardı.

Haber, 18 Mayıs 1942

Çamaşır İpleri ve Don Gömlek Hayaletleri

Suçlu ortada yok. Hâkimin karşısındaki sırada beş insan oturmuş. Dördü davacı mevkiinde, bir tanesi suçlunun çaldığı bir pardösüyü satın almış bir arkadaşı.

Bu sonuncusu on altı yaşlarında, çelimsiz, zayıf, halsiz bir çocuk.

Hava, dışarıda oldukça soğuk... 3,5 liraya aldığı çalınmış pardösüyü elinden almış olsalar gerek ki, sırtında tûy gibi bir ceket var.

Ben samiinden o çocuğa çok benzeyen bir kadının yanındayım.

Dört davacıdan ikisi asker, ikisi kadın.

Birinci asker:

— Efendim, çamaşırlarımı bahçeye asmıştım. Kurusunlar diye.

Hâkim:

— Çamaşırların neydi?

Birinci asker:

— Gömlek ve şey efendim...

Hâkim:

— Ne?

Asker:

— Şey?

Hâkim:

— Söyle yavrum, ne olduğunu söyle. Bak, iki defadır soruyorum.

Asker:

— Efendim, şeydi efendim...

Hâkim:

— Neydi yavrum, fanila mı?

Asker:

— Hayır efendim, fanila değil...

Hâkim:

— Öyleyse ne olduğunu söyle de, yazılacak.

Asker:

— Don, efendim.

Genç asker kıpkırmızı oldu.

Hâkim:

— Siz hanım?.. Sizin, **nenizi** almış?

Birinci kadın:

— Efendim, benim evin önündeki ampulü... Bir de oğlanın pardösüsünü...

Hâkim:

— Hangi oğlanın?

Birinci kadın:

— Bizim oğlanın...

Hâkim:

— Yani sizin çocuğunuz o oğlan...

Birinci kadın:

— Evet benim çocuğum...

Hâkim:

— Kaça almıştınız o pardösüyü?

Birinci kadın:

— O zamanlar... O zamanlar ucuzdu... 12 liraya almıştık.

Hâkim:

— Pardösü nerede asılıydı?

Birinci kadın:

— Hemen kapıdan girince efendim...

Hâkim:

— Kapı açık mıydı?

Birinci kadın:

— Kapalı... Kapalıydı ama, kilitli değildi.

Hâkim:

— Peki ampulü nasıl çalmış?

Birinci kadın:

— Onlar iki arkadaşmış efendim... Birisi ötekine omuz vermiş...

Hâkim:

— Senin neni aldı?

İkinci asker (bir Şarkî Anadolu lehçesiyle):

— Dun gumlek...

Hâkim:

— Senin de mi don, gömleğini?

İkinci asker:

— Hayır efendim...

Hâkim:

— Neyini öyleyse?..

İkinci asker:

— Dun gumlek, efendim...

Hâkim:

— Yani, senin donunla gömleğini değil mi?

İkinci asker:

— Evet efendim...

Hâkim:

— Pekâlâ, hanım senin neyini almış?

— Jarse yorganımı...

Sıra zayıf yapılı, pardösüsüz, sarı yüzlü, gırtlak kemiği birkaç ay sonra aşırı derecede fırlayacağı tahmin edilen suçlunun çaldığı pardösüyü sattığı çocuğa gelmişti.

Hâkim:

— Bak, sen hırsızlık malını satın almışsın. Ne dersin?

Çocuk:

— Efendim ben hırsızlık malı olduğunu bilmiyordum. Ona Sirkeci'de Kemalbey Sineması'nın önünde rastgeldim. Üstü başı o zaman iyi, düzgündü. Sırtında da pardösü vardı. Beni, kenara çekti. "Evden kaçtım," dedi. "Para lazım şu pardösüyü sana satayım. Yabancıya gitmesin." "Kaç para istiyorsun?" dedim. "3,5 lira" dedi. Hemen eve koştum. Annemden 3,5 lira aldım. Götürdüm verdim. Pardösüyü de sırtıma geçirdim.

— Yani hırsızlık malı olduğunu bilmiyordun?..

— Hayır bilmiyordum hâkim bey... Onun pardösüsü zannettim. Parasız kalmış, satıyor zahir dedim. Ben de yabancıya

gitmesin diye düşündüm... Sonra parası olduğu zaman gelip pardösüyü istese ve 3,5 liramı verse, veririm diye de düşündüm.

— Senin arkadaşın mıdır?

— Arkadaşımdır efendim...

— Sonra ne oldu?

— Parayı aldı, Kemalbey Sineması'na doğru yollandı.

— Pekâlâ, otur oğlum.

Yanımdaki kadın, bu çocuğun muhakkak ki anası. Yerinde duramıyor kadıncağız...

Ben suçluyu düşünüyorum. Herhalde hastalanmış olacak ki, mahkemeye getirilmemiş. Belki o da zayıf, nahif bir çocuktur. Gözlerinde hâlâ iyiliğe dönmeye müsait ışıklar, yüzünde hâlâ zekânın verdiği ince, şeytani hatlar vardır.

Şimdi içeriye başka şahitler giriyor. Resmi polisler, sivil polisler, birbirini takip etmekte... Bir tanesi anlatıyor:

— Efendim, çatal gibi bir şey yapmış... Bahçeli bir ev gördü mü, duvarın dibine geliyor. Orada bir delik falan bulup o çatallı sopa ile çamaşır iplerini geriyor ve kendisine doğru çekiyor, alabildiğini alıp kaçıyor.

Suçluyu, duvar dibi yerine bir mektepte görüyorum... İyi tutulmuş bir not defterine ince, çalak bir yazı ile bir hesap yapmakta, bir müselles çizmekte... Kafası, çamaşır iplerini kendine doğru çekerkenki heyecan yerine, iki müsellesin müsavatını bulmaktaki zevke dalmış. Uzun parmaklı elleri var. Ne güzel resim yapacak. Ona resim hocası, "Sende bir şeyler var, çapkın," diyor. "Belki iyi bir ressam olacaksın."

İşte meydanda olmayan bir tevkifhane hastanesinde, ümit edelim ki, yaptıklarına pişman, esmer bir çocuk. Ateşi var. Bir komodinin üstünde sarı bir ilaç... Küçük bir kûlahta iki güllaç var... Kirli elleri yastığın üstünde, belki de mahkemeyi düşünüyor: Acaba kaç ay verdiler?

Artık bunu düşünme küçüğüm... Yarın, bir güzel yarın, başka arzular, başka heyecanlarla bir demirli kapıdan çıkmayı, artık bir sinemaya, birtakım kötü resimlerin birbirini manasız takip etmesini seyretmek için, bir gurbette askerin don ve gömleğine muhtaç olmadığını, küçük gazeteci çocukların nasıl heyecanlı seslerle ve zevkle gazete sattıklarını, gece ya-

rıları evlerine büyük erkek vakarıyla döndüklerini, analarının onları şefkatle ve gururla karşıladıklarını düşün. Yatağında ne çamaşır ipleri seni boğazlayacak, ne başkasının pardösüsü senin omuzlarını ısıtacaktır. Oradan, senin insan olarak, pişman olarak çıktığını görmek için dul ananla beraber, –ah onun da bu işte biraz kabahati vardır: Sana fazla yüz vermiştir, biraz daha küçükken seni anaca dövmesini bilmemiştir— hepimiz seni bekliyoruz, çocuğum... Yalnız ve yalnız yaptıklarına pişman ol; kâfi. Yüzünün rengi bir haftada yerine gelir. Uykuların düzelir, rüyanı hiçbir korkunç hayat kirletmez. Ah, o çamaşır ipleri... O don gömlek hayaletleri...

Haber, 19 Mayıs 1942

Üniversiteliler ve Bir Bayan

Yakaları rozetli birtakım gençler mahkemenin kapısında, diğerleri de içerideydi. Bu kalabalık da nedir? diye sokuldum. Suçlu yerinde rengi sinirden mi, korkudan mı, neden sarardığı meçhul bir bayan oturmuştu. Yine suçlu yerinde ceketinin yakası rozetli dalgalı saçlı bir genç oturuyor, bir başka genç de ayakta, şahit yerindeydi. Şahidin son sözlerine yetişebilmişim.

Şahit Bay Faik:

— Bu bayan, yalnız arkadaşımız Elmas'a değil, bütün üniversitelilere hakaret etti, dedi.

Suçlu Bayan Nezihe, bu şahidin şahadetini kabul etmedi:

— Efendim, bana hakaret edenlerden birisi de budur. Ben nasıl olur da bunun şahitliğini kabul ederim? dedi.

Davaya sebep olan hadise şuydu:

Üniversite talebesinden Bay Elmas aleyhinde, Bayan Nezihe, emniyeti suiistimalden bir dava açmış. Bu dava mahkemede görülmüş, şahitlerin celbi için bir başka güne kalmış.

Fakat tam kapıdan çıkarlarken, şimdi görülen muhakemenin mevzuu ortaya çıkmış. Bay Elmas'ın davasını takip etmek üzere onu mütecaviz arkadaş da berabermişler. Her şahidin ağzından başka şekle bürünen bu hadiseyi şahitlerden Suat Pazılı şöyle anlatıyordu:

— Ben kapıda muhakeme dinliyordum. Muhakeme yarım saat sürdü. Sonra hepsi kapıdan çıktılar. Bu sırada bir bay da bu bayanla birlikte çıktı. Yine o bay, suçlu Elmas'a, "Eşyayı yollasaydınız da bunlara hacet kalmasaydı, daha iyi değil miydi?" diye güzellekle bir şeyler söyledi. Bay Elmas cevap vermeye bile vakit bulamadı. Bayan Nezihe'nin tükürmesiyle ve ensesine de

iki tokat indirmesiyle karşılaştı. Elmas bir şey yapamadı. Polis çağırdı. Çok patırtılar oldu efendim. Sonra bayan, polislerin yanında bu efendilere hakaret etti. Polisin yanında dahi vurdu.

Bayan Nezihe atıldı:

— Birçok üniversiteliler bu adamın peşine düşerek yalan yere şahadet etmesi için kandırdılar, efendim.

Şahit Salih de şöyle hikâye eyledi:

— Bendeniz hadise üzerine gittim, bidayetini gördüm. Kalabalık toplanmıştı. Esasen ben gayet yakındaydım. Bu hanım yanaştı. Şu efendinin üstüne yürüdü. Bir tokat vurdu ve yüzüne tükürdü. Ben onlara sorgu dairelerinin önünde rastladım. Elmas ile Bayan Nezihe'nin suiistimal davaları varmış. Asıl kavga mahkemeden çıkınca başlamış. Ben orasını bilmiyorum. Daha doğrusu ben kavganın, dava da dahil olursa, üçüncü safhasına şahidim.

Bayan Nezihe söz aldı:

— Etrafı üniversiteliler almıştı. Ben kendimi bilmiyorum. Çok fena vaziyetteydim. Her ağızdan bir kötü lakırdı çıkıyordu, dedi.

— Hiçbir taraftan bir kötü söz söylendiğini duymadım. Yalnız Bayan Nezihe söylüyordu.

Hâkim, iki tarafı barıştırmak istedi:

— Gelin, dedi, şu davaları halledin, barışın olsun bitsin.

Suçlu Elmas kat'i bir sesle cevap verdi:

— Hayır!

Bayan Nezihe, Bay Elmas'ın barışma teklifini böyle kat'i bir ifadeyle reddettiğini görünce:

— Benim de şahitlerim var, dedi. Hemşirem, zevcim, bir polis memuru, ... Asliye Ceza mübaşiri.

Hâkim, hemşiresiyle zevcinin şahadetlerinin kabul edilemeyeceğini, polis memuru ile mübaşirin dinlenebileceğini söyledi.

Polis memuru bulunamadı. Ama, Bayan Nezihe, polisin numarasını ve nerede çalıştığını zaptetmişti. Mübaşir çağrıldı. O söze şöyle başladı ve şöyle bitirdi:

— Ben kaydiye vermek için bir aralık dışarı çıkmıştım. O sırada birtakım gençlerin Bayan Nezihe ile alay ettiklerini gör-

düm. “Bak! Bak! Tükürdü!” diyorlardı. Bu hal bir müddet sonra yuha şeklini aldı. “Üstüne tükürdü! Üstüne tükürdü!” diye bağırıyorlardı. Bayan Nezihe de asabileşti. Bir tanesine doğru şöyle bir elini salladı. Fakat elini salladığı Bay Elmas değildi. Bir başka efendiydi. Kûfür etmedi. Yalnız bu sırada başka bir bayan kûfür ediyordu. Bayan Nezihe’yi bu gençler çok fazla tahrik ettiler. Gri elbiseli bir efendinin sırtına eliyle vurdu. Hakarette bulunduğunu işitmedim.

Şahit Suat’ın şahadetiyle, şahit mübaşir Süleyman’ın şahadetleri arasındaki ihtilafı gidermek lazım geldi.

Şahit Suat tekrar duruşmaya alındı. Mübaşir Süleyman’la muvacehe edildiler. Bay Suat ifadesinde ısrar etti:

— Ben böyle gördüm, doğru söylüyorum, dedi.

Mübaşir Süleyman:

— Vakanın bidayetine yetişmedim. Biraz sonra kaydiye için mahkemedен çıktığım esnada gördüklerimi söylüyorum. Söylediklerim doğrudur, dedi.

Hadisenin nasıl geçtiğini bir defa da şahit polisten dinlemeliydi. Nitekim öyle de oldu.

Polisin celbi için muhakeme bir başka güne bırakıldı.

10-15 üniversitelinin, mahkeme kapısında yine bir üçüncü davaya sebebiyet verecek bir hadise çıkardıklarını sananlar aldanırlar. En küçük bir hadise olmadı, büyük bir soğukkanlılıkla dağıldılar.

Haber, 20 Mayıs 1942

Artistler Turneye Çıkarlarken

Suçlulardan birisi muameleci, öteki rejisör. İstanbul büyük şehir; içinde neler yok. Bilmediğimiz, ismini işitmediğimiz artistler, rejisörler. İşte bir dava münasebetiyle İstanbul'da, Atilla Serçek isimli bir rejisörle Diruhi, Anjel adında iki de artist bulunduğunu öğreniyoruz.

Bu iki artist Anadolu'da meşhur olsalar gerek ki, Atilla Serçek Efendi, onları Anadolu'ya götürürebilmek için başını dertlere sokmuş.

Muameleci Nihat başka bir suçtan mevkufu, rejisör serbest muhakeme edilmekte. Hâkim, Nihat'a sordu:

— Senin öteki iş ne oldu?

— Otuz sene yedim, efendim, temyiz ettirdim.

Bono sahtekârlığından otuz sene müddetle hapse mahkûm olan Nihat Koyuncu arzuhalci ve muamele takipçisi olduğunu söylüyor ve hadiseyi anlatıyordu:

— Benim bu işle alakam bir muamele yüzünden... Para almak hakkımken metelik almadığım bir muamele. Bu işi bir iyilik olsun diye yaptım. Bunlar artisttir. İşlerini görüvereyim, dedim. Mesele şu: Diruhi ile Anjel, Kumkapı nahiyesine müracaat edip nüfus tezkereleri bulunmadığını ve buna mukabil bir ilmühaber almak istediklerini söylemişler. Evvelden iki şahit bulunmuş. Şahitlerin isimleri ilmühaberde yazılı 332 doğumlu olduklarını mübeyyin bir ilmühaber almışlar. Bana müracaat ettikleri zaman bu ilmühaberler yanlarındaydı. Ama, ilmühaberler sahte miydi, değil miydi? Orası bana ait bir şey değil. Sahte bile olsa, ben sahteliğini nereden bileyim?.. Anadolu'ya turneye çıkacaklarmış. Nüfus tezkeresiz gidemiyorlar. Bana

müracaat ettiler. Ben de bunları aldım, Fatih Nüfus Memurluğu'na götürdüm. Mademki ellerinde ilmühaber vardı, belki birer nüfus tezkeresi verirler, vermeseler bile nüfus kağıdı yerine geçecek muvakkat birer kağıt alınabilir diye düşündüm. Oradaki memur, bu ilmühaberlere istinaden nüfus tezkeresi vermeyeceğini söyledi. Yalvardılar, sızlandılar, "Turneye çıkacağız, nüfus tezkeresiz gidemeyiz" dediler. Memur, bir kolaylık gösterdi. "Benim size nüfus tezkeresi vermeme imkân yoktur. Yalnız bu ilmühaberlere istinaden sizin 332 doğumlu olduğunuz ve nüfus tezkeresi işinin muamelede bulunduğunu ifade eden bir kağıt verebilirim, işinize gelirse yapayım" dedi. Ben de çok rica ettim. Memurdan böyle bir kağıt aldık. Artistler Cemiyeti de buna dayanarak kendilerine artist vesikası verdi. Turneye çıktılar. Bendeniz bu muamele için -hakkımdı alabilirdim— fakat metelik almadım. Hayır için yaptım.

— Siz anlatın bakalım?

— Efendim, bendeniz operet rejisörüyümdür. Bütün artistleri bendeniz yetiştirmişimdir. Yani ben çalışanların hem hocası, hem de patronuyum. O tarihte artistler reisi bulunan Halit, müessesemi sıkıştırmaya başladı. "Nüfus tezkeresiz kimseyi çalıştırmayasın" diye tembih etti. Bende zaten nüfus tezkeresiz kimse çalışamaz. Fakat baktım Diruhi'nin nüfus tezkeresi, bir defa bana göstermişti kaybolmuş. Anjel de meğer bana başkasının nüfus tezkeresini göstermiş. Ben, "Bugünden tezi yok, müessesemizi terk edeceksiniz!" dedim. O günlerde Anadolu'ya turneye çıkmak üzere hazırlanıyorduk. Kızlar bana, "Biz 332 doğumlu olursak turneye çıkarız" diye soruşturunca ben de, "He," dedim, "o zaman mesele kalmaz, tabii çıkarsınız."

Birkaç gün sonra Kumkapı nahiyesinden alınmış bir ilmühaberle geldilerse de, ben bu kağıtlarla artistler reisi Nihat'a müracaat ettim. O da, "Bunlarla veremeyiz, bize nüfus dairelerinden bir kağıt getirmelisiniz," dedi. Sonra ilave eyledi, "Size bir adam göndereyim. Muamelecidir. Bu işi takip eder" dedi. İşte Nihat Efendi de bu suretle gelmiştir. Kızlarla beraber Fatih Nüfus Memurluğu'na gittiler. Oradan aldıkları taze kağıtları Nihat Efendi görünce de, "Olmaz" demedi. Artistlik vesikasını aldılar. Biz de turneye çıktık. Anadolu'ya on sekiz kişilik bir

heyetle gitmişiz. Hem şarkılar toplayacak, hem de milli havalar terennüm edecektik. Yolda giderken bu kızlar aralarında münakaşaya tutuşmuşlar. Bir arkadaşları, "Siz zaten artist olamazsınız. Yaşınız küçüktür. Sahte ilmühaberle artistlik kartı aldınız. Sizi ihbar edeceğim" demiş. Ve hemencek de ihbar etmiş. Orada rejisör olmam münasebetiyle beni sorguya çektiler. Bildiğim gibi işi ağıttım. Bizi bıraktılar, ihbar edenlerse zaten kumpanyamızdan ayrılmışlardı. Biz de Anadolu'yu dolaştık. Milli oyunlar öğrendik, şarkılar söyledik. İstanbul'a Maksim Bar'a döndük. Benim ne bu ilmühaberlerin sahte olduğundan haberim vardır, ne de bu Nihat Efendi'yi evvelden tanırım. Artistler reisi Nihat beni artist acentesi müdürüne takdim etmiş, o zat da bu muameleciyi bulmuştur. Hakikaten de, işi Nihat Efendi muamele ederken kızların elinde bu ilmühaberler mevcuttu. Ben öteki celsede şahitken bu sefer suçlu oldum, ağnıyamıyorum, dedi.

Her iki suçluya da birçok yerleri silik ilmühaberler gösterildi. Şahitlere de aynı şekilde hareket edildi ve bu ilmühaberleri kızların ellerinde gördüklerini söylediler.

Mahkeme, kalabalık bir yekûn tutan şahitlere celp yazılmasına karar vererek bir başka güne bırakıldı.

İstanbul hakikaten büyük şehirdi. Artist ve rejisörleri ile, muamelecileri ile, artist müdürleri, acenteleri ile, ne kumpanyalar, ne operetler varmış da bunlardan yazık ki yalnız mahkemeler vesilesiyle haberdar olabiliyoruz. Bunların, yerlerinde şöhret sahibi olduklarına da inanmalıyız. Öyle olmasaydı Rejisör Serçek Atilla Efendi meşhur Diruhi ile Anjel'i feda etmemek için böyle gürültülü ve karışık işlere girer miydi?

Haber, 21 Mayıs 1942

Bu Senenin Meşhur Karakışı Cinayeti

Hani o ikinci karda, beş adım ötemizde bembeyaz bir karanlığın tramvayları ve insanları yuttuğu günlerde...

Biz o günlerde biraz kömür bulmayı düşünüyor, bu karın artık son kar, son müthiş kar olacağını ümit ediyor, gökyüzünde bir mavilik, bir parçacık bir mavilik gözükse birkaç sene evvelki ılık kışlar başlayacak sanıyorduk. Belki o ılık kışlarda biraz fazla nezle oluyor, Iodostan belki biraz fazla lapacı oluyorduk ama, memnunduk.

Halbuki bu senenin bu korkunç kışında o kömür denilen kara kızın peşindeydik: Çoluk çocuk, kadın erkek, fakir zengin.

İşte, bizim kaplamaları söktüğümüz, harabeleri yıktığımız, gelinlik sandıkları parçaladığımız, marsık hasretiyle kapkara karardığımız günlerde işlenen bir cinayeti bugün mahkeme salonunda dinlerken, dışarda baharın, postanenin yan yollarından birinde kedi yavruları güzelliği ve sevimliliği ile oynadığını görüyor, hemen hemen bu cinayeti bir film seyrederek gibi seyre hazırlanıyordum.

Şahit mevkiinde genç polis, benim buraya yazacağımdan daha çok kat'i bir lisanla biraz ezberlenmiş tesiri veren çok iyi bir polis raporu güzelliğiyle anlattı:

— Kış kıyamet bir gündü. Saat on, on buçuk raddelerindeydi...

Burada hâkim sözünü keserek sordu:

— Hani o büyük kışta mı?

— Evet efendim, o büyük kışta. İkinci büyük karda.

Biraz durdu. Devam etti:

— İki bekçi, kollarına girmiş olarak yaralıyı getirdiler. "Seni kim vurdu?" dedik. "Berber kalfası S." dedi.

Şimdiye kadar dikkat etmediğim suçluya baktım:

Sarışın bir adamdı. Sami'in tarafında oturduğum için yalnız arkasından görüyordum. Kuvvetli, biraz dar olmakla beraber adaleli olduğu belli bir sırttı. Yine çok geniş olmamakla beraber normal bir omzu... Çocuk ensesi var. Kapı yanına kadar çıkıp yüzünü görebildim: Kumral bıyığı yalnız burun kanatları hizasına kadar. Sakalı hafif uzamış. Yirmi iki, yirmi üç yaşlarında gözüküyor. Biraz sararmış olmakla beraber, gayet sakın. Uzun, güzel yüzlü bir adam.

Polis anlatıyor:

— Tozkoparan'ın altında. Asfaltın hemen aşağısında. Vaka orada olmuş efendim. Berber kalfasının nerede oturduğunu bekçilerle beraber gelen arkadaşı M. isminde birisi söyleyebildi. Çünkü artık yaralı, söz söyleyecek vaziyette değildi. Yine bu M. ismindeki yaralının ve yaralayanın arkadaşı ile beraber suçlunun Tophane'deki evine yollandık. Tophane'deki eve vardığımız zaman kapıyı bize bir kadın açtı. Suçlunun hemşiresiymiş. Daha eve gelmediğini söyledi. Biz tam evden çıkmaktayken yokuş yukarı bir adamın çıktığını gördük. Ellerini arkasına koymuş, sakın ilerliyordu. "Dur!" dedim. Hiç mukavemet etmedi. Aldım, karakola teslim ettim. Orada, "...'yı ben vurdum" dedi. Bıçağın yerini sorduk. "Şişhane yokuşuna çıkarırken garajın arkasına attım" dedi. Beraberce oraya gittik. Karların içine düşmüş olan bıçağın yerini kendisi gösterdi, "İşte!" dedi. Bıçağı aldım. Bu bıçak, sapına bez sarılmış, küçük çapta bir kamaydı.

Suçlu ayağa kalkmıştı. Bir külhanbeyi edasıyla konuşuyor. Omuzları çarpılıyor:

— Kabul etmem efendim, yalandır. Vurmasına ben vurdum ama, o da bana bıçak çekti. Onun bıçağını da buldular. Saklıyorlar, dedi. Hem beni Tophane'de yakalayan adam bu değil, beni bekçiler yakaladı.

Hemen hemen hiçbir vicdan azabı çektiği hissedilmiyor.

Korkunç bir kış gecesinde, insanların mangala, sobaya, hatta birbirine sokulmaya, odalarda nefesle ısınmaya, birbirlerini hasretle, iştiyakla sevmeye müsait bir kış gecesinde. Karların savrulduğu, servilerin siyah ve beyaz uluduğu, sokakta kalmış-

ların ruhlarının donmaması için bir insan eli sıkılmaya muhtaç olduğu saatlerde, bir insanı öldürmek.

Aranızda hiçbir mukaddes rabita olmadan, yalnız senin beğendiğin bir kadını bir başka adamın beğenmesinden haz duyamayacak kadar bedbahtsan, yatarsın bir servinin altına o kış gecesi. İki saatte tatlı bir uyku ile bu dünyadan göçebilirsin.

Bu belki senin için daha hayırlı idi arkadaş berber kalfası. Sana, anan baban, insanların en acımasız yeri olan insan sakalını bile bir itina ile sabunlarla köpürterek, sıcak sularla yıkayarak, hiç acıtmadan kesmeyi öğretmek istemişler. Sana, bir usta hiç acımayan o insan sakalını bile keserken ne türlü itinalar göstermeyi öğretmedi mi? Sabunlar, sıcak sular, havlular, kolonyalar, pudralar, kremler...

Mahkeme, öldürülenin de bıçak çekip çekmediğini anlamak üzere suçlunun gösterdiği şahitlerin dinlenmesine karar verirken salonu terk ettim.

Sokağa çıktım. İçimde hakiki bir melal vardı. Başım dönüyor, ellerim terliyordu. İnsanlara bakıyordum. Her mevsimde birbirlerini sevmek için yaratılmış bu bazan meyus, bazan şen, bazan gürültücü, bazan melankolik geçip giden kalabalıktan hiçbirinin kendi gibi sakalları büyüyen, kendi gibi gülen ve ağlayan, kendi gibi hislenen ve sevişen bir mahluku öldüremeceğini, bu mahkeme salonunda gördüğümün nesli tükenmiş bir insan numunesi olduğunu düşünüyor; hiç kimseye, ama hiç kimseye, kendisinin her hususta eşi bir mahluku öldüreceğini isnat edemiyorum.

Bu Köprü'den denizleri ve vapurları, uzak camileri, bahar güneşi altında parlayan binaları insan denilen mahluka seyrettirmemeyi ancak bir tek şey yapabilir. Mevhum birisi: Azrail.

Sen berber kalfası olsaydın, fırçanın altında yumuşayan bir sakal düşünür, aynada bir esmer insan yüzü görür, bıçağını çekmişken uzaklara atar, koluna öldüreceğin insanı takar, "Gel ağam, derdin, gel sakalın uzamış, seni bir tıraş edeyim."

Dayının Ceketı

340 doğumlu, iri ve hantal yapılı, ağzı yarı açık, dar alnına kākülleri düşmüş Mehmet Dalgır'ın yalnız dalgın gözlerinde değil, yırtık mintanında ve mora yakın esmer teninde bir ürkeklik, bir korku var.

— Bakın bay hâkim, diyor, fındır fındır titriyorum.

Yüzünün hatları, sol kolu ıspazmoz içinde.

— Benim başım yerinde değil ki...

— Başın nerede?

— Üstümde.

— Aklın?

— Aklım içinde değil. Onu kaybettim. Ben tımarhanede de yattım. Bundan kurtulursam artık çalışacağım. Zanaatım marangozluk. Yapmasına yaptım. Ne yalan söyleyeyim: Yaptım. Fakat affedin beni; bir daha yapmayacağım. Doğru bir marangoza... Haftalık ne verirse versin; isterse boğaz tokluğuna çalışacağım.

— Aklın başında gözüküyor, Mehmet.

— Gelip gelip gider efendim.

— Peki sabıkan var mı?

— Var efendim. Bir defa da dayımın ceketini çalmıştım. Zaten hep o yüzden oluyor. Bu sefer dayımın ceketini şu parayla iade edeyim diye çaldım. Ah, o dayımın ceketı! Beni belaya sokan, hep o. Kabahat dayımın ceketinde.

— O sefer sana ceza verdiler mi?

— Verdiler. Bir ay hapis verdiler ama, daha yatmadım, reis bey.

Şimdi artık pantolon, içinden mor bir insan derisi gözüken mintan, ayaklardaki paramparça lastik hep birden titriyor.

Bir dakikalık bir sükût esnasında, Mehmet Dalgır'ın bön profiline bakıyorum: Ağzı yarı açık, siyah seyrek sakalları uzamış, yarı soğuk, yarı yalancıkta yapılmış kendini acındırmaya çalışan bu yarım yüzde, ne kadar korkmuş bir bebek hali var.

— Benim aklım başımda değil.

— Anlat bakalım nasıl oldu?

— Akşam saat sekizde, Vefa'da bir evin bahçesine girdim. Bir-iki-üç basamak çıktım. Yarı açık bir kapıdan daldım. Çamaşırlar orada, rafın üstündeydi. Orada ne varsa aldım. Şehzade Camisi'ne götürüp sakladım.

— Neler aldın?

— Bir manto, ipekli gömlek, çocuk yastığı, iki tane fötr şapka, bir kasket, bir çift ayakkabı, iki yün fanila –yün fanilaları hemen sırtıma geçirdim–, karakolda sırtımdan çıkardılar ya... Ne varsa hepsini aldım. Ertesi gün eskici oradan geçiyordu. Tam satarken yakaladılar. Eskiciyle beni karakola götürürken, eskiler alayımı elden kaçırdılar, efendim. Üç gün karakolda yattım. Herif kaçtı ama, malları elinden almıştık. Hepsi sahibine geri verildi. Yün fanilaları da aldılar. Bakın sırtımda mı?

— Karakolda üç gün niye yattın? Galiba doğru söylemedin?

— Söyledim. Ne bileyim ben? Buradaki gibi söyledim.

Hâkim, daktiloya yazdırırken Mehmet, kendi söylediklerinin kâğıtlara yazılmasına hayret eder gibi bakıyordu. Biraz sonra hâkim yazdırırken onun tasdik makamında başını salladığı görüldü. Yüzünü bir çocuk sevinci sarmıştı. Söylediklerinin bir kâğıda yazılması onu adeta çocuk gibi sevindirmişti. Sol kolu hâlâ titriyordu. Sarkmış kalın alt dudağının da bir şeyler okuduğunu görür gibi oldum.

— Bir daha yapmayacağım. Vallaha yapmayacağım. Hem ben bunu dayımın ceketini almak için yaptım. Kendi kendime: "Dayımın ceketini, şunları satar alırım, hapisten de kurtulurum" dedim. Dayım çok kızıyordu. Beni eve bile almıyordu.

Hâkim bunu da yazdırdı. "Bu işi dayımın ceket borcunu ödemek için yaptım."

Mehmet Dalgır:

— Hah, dedi. Doğrusu bu. Yaptımsa bunun için yaptım. Dayımın ceketini için... Bundan kurtulursam doğru marangoza...

Mehmet bundan kurtulamadı. Suçun mahiyetine, elde kuvvetli deliller bulunmasına binaen, karakolda nezaret altına alındığı tarihten başlamak üzere cezasının tayinine kadar mevkflu olarak muhakeme edilmesine karar verildi.

Dışarıda Mehmet Dalgır, yanındaki polise sordu:

— Ne oldu?

— Muhakemen görölünceye kadar mahpushanede kalacaksın.

Mehmet:

— Ya. Orada tayın var mı?

— Tabii.

— Marangozluk öğretirler mi?

Polis:

— Tabii, dedi.

Mehmet'in sol kolu ve alt dudağı titredi.

Haber, 23 Mayıs 1942

H. Soğukpınar

Acaba bugün adliyenin çocuklar günü mü? Hani o hap kутularının içinde “kâhillere günde üç adet” yazılı kâğıtlar yok mudur? Nereye baksam o haplardan günde üç tane alacak bir babayiğit göremiyorum. Hepsi mûrahık.

Bir ara İkinci Ağır Ceza önünde, bir tane kâhile rastladım. Onun da muhakemesine girmeye yüreğim razı olmadı. Çam yarması gibi bir adamdı. Gözlerinde muhabbet ve tevekkül doluydu. Önünde karısı vardı. Karısının önünde de iki tane 6 ile 8 yaş arasında iki kız çocuğı. Ne güzel çocuklardı! Bir aralık gelip de babalarının üç günlük sakalına taze, sıcak ve kırmızı dudaklarını sürmeselerdi, şu iri vücutlu, muhabbet dolu ve kahverengi gözlü adamın mahkemesine girip dinleyecektim. Çocuklardan bir tanesi, bizde âdet olmadığı halde bir ikinci defa gidip, babasını dudağından öptü.

Belki iftiraya uğramış bir adamdır; belki bugün beraat edecektir.

* * *

Ayakları çıplak, ceketsiz, saçları karmakarışık iki çocuk, şurada burada bıyıkları bobstil bir genç; fakat onun da henüz sakalı çıkmamış; güzelce de giyinmiş, yüzüne bakmaya bile gelmiyor. İnsana, “Ne bakıyorsun ulan, adam görmedin mi hiç? deyiveriyor.”

“Yok kardeşim, geçmiş olsun. İnsanın başına şu dünyada her şey gelir. Bizimki gazetecilik... ne yaparsın?” “Hadi bakalım kır...”

Ben onu dinlemeye karar verip mahkeme salonuna girdiğim zaman, suçlu yerinde bir başka çocukla rastlaşıyorum.

Maznun Hüseyn, 12 var yok... Hâkim yaşını çoktan sormuş. Zabıt ve ifade de okunmuş:

— Neden çaldın? diyor hâkim...

Küçük Hüseyn üstünü başını gösterir gibi bakınıyor, cevap vermiyor.

Üstünde yamalı bir gömlek var. Pantolonunun bir tanesinin yarısı bir başka ve koyu renkli pantolondan eklenmişse de di-kişleri pek gevşediği için bu paça genişçe bir tozluk hali almış. Ayaklarında telle bağlı iki lastik parçası var. Ayak bileklerinde iki ay evvel yaptığı hırsızlığın çamurunu hapishanenin tozu ci-lalamış; adeta yeni bir insan teni gibi bir siyahlık. Kendi kendi-me herhalde diyorum, Hüseyn hâkime, lisanı hal ile, ayağıma bir pantolon, gömleğime bir ceket, çamuruma bir ayakkabı al-mak için çaldım diyor, dedim. Fakat bu çocuklar bizim gibi, büyük insanlar gibi yalancı değiller... Ne diyor, biliyor musun?

— Söylesene, niye çaldın?

— Param yoktu, onun için.

— Parayı ne yapacaktın?

— Fındık, fıstık alırdım. Sinemaya giderdim.

Olur şey değil demeyin, bir çocuğun üstünü başını ancak anası, babası düşünür, onun üstü başı ne olursa olsun, fındık fıstığa daha çok muhtaçtır.

Çocukluk güzel şey! Çocukluk arzuların, hayallerin, ümit-lerin, fantezilerin, olmaz güzelliğinin memleketinde yaşar.

Hüseyn daha küçük olsaydı ve daha küçük çocukların da hırsızlık yapması mümkün olsaydı, dokuz aylık yavrunun hâkim huzurunda, "ne için çaldın?" sualine, şöyle bir cevap vermesi mümkündü. "Gökteki ayı satın alacaktım."

Bereket versin ki, dokuz aylık çocuklar daha konuşmazlar. Hırsızlık yapmasını bilmezler. Fakat arzu ile tepinir, çılgınlık koparırlar. Aya ve yıldızlara, parlayan ve tıkırdayan şeylere mi-nimini avuçlarını uzatırlar.

Şahit Polis Ahmet Saner gelip durdu.

Hâkim:

— Neler çalmış bu çocuk? dedi.

Şahit:

— Efendim, bir karyola etekliği, pencere perdesi, yastık yüzü, bir saat, bir erkek ayakkabısı, bir kumbara...

Hâkim:

— Kumbaranın içinde para var mıymış?

Şahit:

— Bilmiyorum efendim, galiba yokmuş.

Hâkim:

— Eşyalar bulundu mu?

Şahit:

— Hepsi bulundu, efendim. Karyola etekliğini, perdeyi ve yastık yüzünü bir seyyar sebzeziye satmış. Bulduk, yerine verdik. Saati bir yere bırakmış. “Ölen babamındı... Üzerimde koyacak cebim yok, satacaktım. İyi para vermediler. Birkaç gün kalsın” diye kahveciye bırakmış, aldık. Erkek ayakkabısını ise şu adama satmış.

O adam ellilik bir adam. Pek fakir olduğu üstünden, başından belli... o da seyyar boyacıymış... bir gözü kör.

Hâkim:

— Doğru mu söylüyor oğlum bu?

Hüseyin:

— Evet efendim, doğru söylüyor.

Polis komiseri şahit Âdil:

— Efendim, bu hanım bize müracaat etti —o zamana kadar görmediğim davacıyı gördüm. Başı örtülü genç bir bayandı—, hafif bir şüphesi olduğunu söyledi.

Hâkim:

— Kimden?

Komiser:

— Bu çocuktan. Evlerinin alt katında, bu Hüseyin anası ile otururmuş. Celbettik. İtiraf etti. Sattığı yerleri bir bir söyledi. Eşyalar istirdat edilip sahibine teslim edildi. Pabuçlar diğer maznun Halil'e; karyola etekliği ile yastık yüzünü bir seyyar sebzeziye satmış. Adamı dün yakaladık. Saati Hüseyin kendisi bulup getirdi.

— Ne dersin oğlum? Böyle mi oldu?

— Böyledir... doğrudur efendim.

Bu sefer diğerk maznun ayağı kalkıyor:

— Efendim, ben Hüseyn'i tanırım. Fotin boyarken bana geldi "Bir ayakkabı var. Şurada bir asker satmak istiyor. Alır mısın?" dedi. Fotinler de elindeydi. Baktım, "Kaç para istiyor?" dedim. "5 papel" dedi. "2 papel veririm" dedim. "Bir sorayım" diye gitti, geldi, "2,5'tan aşağı vermiyor" dedi. "Veremem" dedim. "Hadi ver öyleyse" dedi. "Asker bir şey yapmasın?" dedim. "Yok," dedi, "2,5 koparamazsan ver dedi, zaten..."

— Ne dersin Hüseyn? Böyle mi oldu?

Hüseyn:

— Tıpkı böyle, efendim.

Son öğrendiğim şu oldu: On iki, on üç yaşlarındaki Hüseyn Sogukpınar'ın sabıkası da varmış.

Haber, 24 Mayıs 1942

Yerli İskoç Kumaşından Spor Ceket

— Sana baban para göndermez mi?

— Gönderir efendim, ayda beş, altı bazan sekiz lira bile gönderir.

Suçlunun ismini vermeyeceğim. Yalnız bu yazıyı yazmaktan da kendimi alamıyorum. Suçlunun ismine A, davacıya da B diyelim.

A ve B mektep talebesidirler. Mektepte yatıp kalkıyorlar. İki iyi arkadaşlırlar. İki suçlu daha var. Birisi bir elbiseci, ötekisi kahveci.

Kahveci Yakup Arı'nın kahvesi Beyazıt civarındadır. Yakup'un rivayetine bakılırsa, bu kahveye "Kahvehane" demek-ten ziyade, "şerbetçi dükkânı" demek lazım.

Öyle ki, cigara ve kahve içilmeyen masum bir dükkânda şerbetler içiliyor. Belki de arasına güzel sesli bir hafız gelip mevlid okuyor. Gül suları dökülüp, şerbetler dağılıyor. Hele bazı günler halk şairleri gelip yeni şiirlerini okuyorlar, müşaareler oluyor...

Yakup Ağabey:

— Bunlar benim kahveme gider gelirler.

Hakim:

— Senin kahvene böyle on beş, on altı yaşında çocuklar mı gelir?

Yakup Ağabey:

— Efendim, benim kahvede kâğıt, tavla oynanmaz. Kahve de içilmez, şerbet içilir. Bunlar da gelip arasına şerbet içerler, gazoz içerler, giderlerdi. A'yı da B'yi de bu yüzden tanırım.

Günlerden bir gün A geldi. Üstünde kahverengi bir ceket vardı. Bana, "Yakup Ağabey!" dedi, "Şu üstümdeki ceket, ayağımdaki golf pantolonla uygun düşmüyor. Şunu senin tanıdığın bir elbiseci varsa spor ceketle değişelim."

Üstündeki ceket sırtına göre bir ceket olduğu için ben de kendisinin ceketini zannettim. Beraber kalkıp, tanıdığım müstamel elbiseci, Türkistanlı Kabil'in dükkânına gittik. Orada A, spor bir ceket beğendi. Onunla kendi ceketini trampa etti. Gitti. Sonradan öğrendim ki, bu ceket, kendisinin değilmiş; bir arkadaşının imiş. Ben ne bileyim efendim? Ceket A'nın sırtına tastamam geliyordu. Ben kendisine bir iyilik yapayım diye elbiseciye götürdüm.

— Yani kaş yapayım derken göz çıkardın.

Yakup Ağabey susmuştu. Şişman vücudu erimiş, posbıyıkları düşmüştü.

Türkistanlı Kabil:

— Yakup bizim kahvecidir. Bu çocukla beraber geldi. "Şu ceketini golf pantolonla uyacak bir spor ceketle değişir misin?" dediler. Ben de Yakup Ağabey'in hatırı için A'nın sırtındaki ceketini muayene ettim. 14 lira kıymetinde bir cekketti. "Pekala. Size bir spor ceket vereyim..." Yine aynı kıymette, belki 13 lira kıymetinde bir spor ceket verdim.

— Peki bu işten sen ne anladın?

— Kâr için yapmadım efendim, hatır için!

— Ceket ne kumaşındandı?

— Onlarıñki yerli.

— Ya seninki?

— Benimki İskoç kumaşıydı efendim. İskoç ama, yerli İskoçlardan.

Görüyorsunuz ya, sırtımızdaki çoğu İngiliz kumaşlarının markası yerli İskoç'tur.

— Senin ceket müceddet miydi?

— Hayır, benimki de, onunki de müstameldi.

— Çalınmış mal diye şüphelenmedin mi?

— Nasıl şüphelenebilirim efendim? Çocuğun sırtındaki ceket. Sonra Yakup Ağabey'le gelmiş. Hırsızlık hiç aklıma gelmedi.

Sıra, suçlu A'ya gelmişti. Kırmızı yüzlü, asabi; şaşkın bir hali var.

A:

— Arkadaşımın bu ceketini bundan bir müddet evvel, benim bugünkü ceketimle değiş etmiştik.

Hâkim:

— Nasıl? Anlayamadım. Yani o gün dışarıda elbiseci ile değiş ettiğin ceket, eskiden senin ceketindi de, B'yle değiş mi etmiştin?

A:

— Evet efendim, o ceket eskiden benimdi. Arkadaşımla değiş ettik. Fakat ben sonra pişman oldum. Arkadaşıma, "Ver benim ceketimi, al kendininkini!" dedim. Razı olmadı. B ile gayet laubali konuşuruz.

Hâkim:

— Öyleyse seninle kimse laubali konuşmasın. Hemen ceket gidiveriyor.

A:

— Öylesi değil efendim. Yani çok iyi konuşuruz. O, ceketini değiştirmeye razı olmayınca, ben de şuna bir şaka yapayım, dedim. Dolabının açık olduğu bir günden istifade ile eskiden benim olan ve değiştiğime çok pişman olduğum ceketini sırtıma geçirdim. Yakup Ağabey'in kahvesine gittim. Arkadaşıma büsbütün şaşırtmak için aklıma bir şeytanlık geldi. Gittim, bir spor ceketle bu ceketini de değiştirdim. Akşama mektebe döndüğüm zaman, arkadaşım ceketinin kaybolduğunu fark etmiş; dört bir tarafı arıyordu. Hemen işi anlattım. "İstersen şimdi gider, senin ceketini alırız. İstersen bu ceketini al. Spor ceket daha güzel. Şayet herif vermezse senin ceketini babamdan para gelsin, öderim. Bunu da ben giyeyim" dedim. B yüzüme garip garip baktı. "Şimdi iş işten geçti" der gibiydi. Mektep idaresi meğer işi haber almış. Bir laubaliliğe kurban olmuştum.

Davacı B'ye soruldu. O, işin aynen arkadaşının anlattığı gibi olduğunu; ceketini evvelce değişmiş olduklarını söyledi.

— Evvelce o mevzubahis ceketini, arkadaşımıyla değişmiştik. Sonradan o pişman oldu. Fakat aradan çok zaman geçmişti.

Benim ona verdiğim ceket yırtılmıştı. Kabul etmedim. O da bana oyun oynamak üzere ceketimi almış, başka bir ceketle değişmiş.

Mahkeme, şahitlerin dinlenmesi için başka bir güne kaldı.

Suçlu ve davacı koridora çıktıkları zaman, A, bir daha hiçbir arkadaşına oyun oynamayacağına, hiçbir laubalilikte bulunmayacağına delalet eden kıpkırmızı gözlerle B'ye sokulmuştu. B, kendisini teselli ediyordu.

Dükkânında yalnız şerbet satan Yakup Ağabey'se:

— Çocukluk! Çocukluk! diye söyleniyor, başını iki tarafa sallıyordu.

Haber, 25 Mayıs 1942

100.000 Marsilya Kiremiti

Potur, y n çorap, beyaz y n kuşak, kafası ustura ile tıra lı, sünnet-i  erif üzere sakallı, ayaklarda nal alı takır takır, bizim 30 lira verip aldıklarımızdan çok sağlam bir kundura...  şte davacı Bulgarya muhaciri Ahmet. Şimdi Bursa vilayetinin Bara köyünden...

Suçlu Hamdi Tekkalmı , güzel giyinmiş, başına gelen i ten fena halde sinirlenmi  bir halde, önünde telgraf makbuzları, senetler, muamele k  ıtları, bir gazete ilanı, daha bir sürü k  ıtlar...

 unu   reniyoruz: Ahmet'in 666 lira 65 kuruş alacağının tahsili için muamele takip edeceğini söylediği halde, Ahmet'in yazdığı bir istida ile muamelenin kendi kendine tekemmül ettiğini öğrenerek davacının hulus ve saffetinden istifade edip mezk r paranın yarısını ve bir hayli de yol masrafı aldıktan sonra davacıya ancak 170 lira verdiği, binaenaleyh, bu suretle Ahmet'i dolandırdı ı ileri sürülüyordu. Şahit Kemal, içi şöyle anlattı:

— Muhacir Ahmet, Bulgarya'dan 100.000 kiremitiyle  stanbul'a gelmiş. Bunları liman idaresine satmı . Kendisinden bu i te yine bir başka muameleci yardım bahanesiyle bir hayli sızdırmı . Liman idaresi tüccar tarifesi üzerinden bu kiremitleri almış. Fakat oradaki memurlar Ahmet A a'yı ikaz etmişler. Demi ler ki: "Sen tüccar tarifesi üzerinden muamele görme-yeceksin, bir istida ile hakkını ara" demişler. Ahmet de bir istida yazmış. Fakat iki senedir cevap alamıyormu . Soğuk bir günde, bizim yazıhanenin önünde bu ihtiyaç adamı oturmuş buldum.  eriye aldım. Derdini anlattı. Bir başka gün, bu Ham-

di ile beraber bana geldiler. Hamdi işin tekemmül ettiğini, bu işte çok uğraştığını, isterse parasını kendisine bugün alacağını, yalnız icabeden yerlere vermek ve bir de Ankara'ya bu işi takip etmek üzere gönderdiği adamın da masrafı karşılığı şu kadar lira olmak üzere bu paranın yarısını kendisi, yarısını da Ahmet Ağa'ya vereceğini söyledi. "Bana," dedi, "bir senet verin, gidelim, parayı alalım." Ahmet Ağa razı oldu. Senet verdik. Gittiler. Bir on dakika sonra geldiler. Ahmet Ağa paranın yarısından daha az almıştı. Hamdi birtakım masraflar ve yol paraları ilave etmişti. Muamele takip edip etmediğini bilmiyorum. İki sene evvel verilmiş istida üzerine muamele kendi kendine tekemmül etmiş, hiçbir muamele takip edilmemiştir, dedi.

Suçluya soruldu:

— Ne iş görürsün?

— İnşaat işleri ile uğraşırım. Müteahhitlerden iş alırım. Davacı benim akrabamdır. Karımın amcasıdır. Ben kendisinin aynı zamanda vekiliyim.

Mahkemeye bir vekâletname ibraz etti.

— Fakat sen avukattan fazla ücret almışsın?

— Çok koştum, yoruldum bu işte.

Ahmet Ağa'dan nüfus kâğıdı istenildiği zaman, o:

— Mühür mü? diyerek mührünü uzatmaya kalktı. Kulakları hiç işitmiyordu. Bağıra bağıra anlatıldı. Nihayet anlayabilmişti.

— Mühürle beraber mi, nüfus kâğıdını mı istiyorsun? Tel diyerek uzattı.

Öteki şahit Mehmet, kısık bir sesle anlatmaya başladı:

— Kemal Bey'in yazıhanesinde Hamdi'nin Kemal Bey'e, "Sen artık Ahmet'in gönlünü yaparsın," diye rica ettiğini, Kemal Bey'in de, "Ahmet Ağa akli başında bir adamdır. Ben karışmam. Peki sen ne iş yapacaksın ki, para istiyorsun bu adamdan?" dediğini duydum. O da, "Ankara'ya adam gönderdim. Muameleyi baştan nihayete kadar takip ettim," dediğini duydum.

Suçlu:

— Şahidin şahadeti tamamen yalan ve uydurmadır.

Şahit:

— Müsaade buyrun, anlatıyorum. Bunun üzerine Kemal Bey, Ahmet'e, "Ne dersin?" diye sordu? O da, "Sen bilirsin bey. Artık canıma tak dedi, şu parayı bir an evvel alayım, lüzumu var" dedi. Kemal Bey de yumuşamak üzereydi ben araya gir-dim. "Kemal Bey senedi verme" dedim. "Liman idaresi memur-ları para almazlar, bu yalan söylüyor," dedim. Ben yazıhaneden çıktım. Bir aralık Kemal Bey'i yine kandırmış. Senedi ellerin-den almış.

Kemal Bey'e soruldu:

— Liman idaresi memurlarına vereceğim diye tasrih ederek söylemedi. İcabeden yerlere para vereceğim dediğini söyledi. Bir de avukat tutacağım dediğini de hatırlıyorum.

Suçlu fena halde sinirlenmişti. Ayağa kalktı:

— Benim elimde resmi evrak var. İstidayı 14.1.1941 tarih-inde veren Ahmet Ağa değil, benim. Ben yaptığım işleri şahitlerle ve delillerle ispat edeceğim. Bu adam benim evimde on beş gün kaldı.

— Otel parası mı istiyorsun?

— Hayır, onu demek istemedim. Şahitlerim var; karım, ka-yınpederim. Hüseyin isminde birisi. Bu davacıyı bana getiren kayınpederimdir. Hüseyin Pekyaman da şahitti.

— Neye şahittir bunlar?

— Bunlar kendisiyle şifahi akdimiz olduğuna ve muameleyi takip ettiğime. Bundan evvel dördüncü ticaretteki bu kiremit işini de ben takip ettim. O zaman bana para verecekken, çekti gitti. Kemal Bey işi bilmez. Ben uğraştım, uğraştım. İş tekem-mül ettirdim. Kemal Bey'in yazıhanesine gittiğim zaman mua-mele tamamdı. Ben de kendi hakkımı aldım.

Ahmet Ağa'nın 100.000 kiremitten eline geçen para 170 lira. Acaba hakikaten dolandırıldı mı? Yoksa işi bilmemezlikten pa-rayı muameleciler mi hak etti? Bunu şahitlerin dinlenmesinden sonra anlayacağız.

Haber, 26 Mayıs 1942

Mer yem Ana Kandili Ampulünün Kordonu

Mahkeme salonunu yüzlerce kahverengi, ela, mavi, siyah parlak gözler doldurdu. Bir ilkmektep talebesi tatbikat için Birinci Ağır Ceza salonunu seçmiş... Pırıl pırıl gözler dört bir tarafa dikkatle bakıyor. Yarın onların da içinden haklıyı haksızı ayıran insanlar çıkacak. Talihlerine, her ne kadar fazla bir alaka uyandıracak dava değilse de birçok teknik lafların geçtiği tam mekteplileri ilgilendirecek bir dava. Oldukça korkunç bir öldürme davası çıkmadığına memnunum. Küçücük gözlerin, büyüklerin neler yaptıklarını, neler yapmaya müsait ve kabiliyetli olduklarını anlayıp, bulunduklarını görmek istemezdim. İstedğim oldu...

Bu davada, göreceğimiz gibi, –benim gibi— tembeller de dahil olmak üzere çalışanlar elektrik hususunda birçok şeyler öğrenebilirlerdi...

Her zaman bu üç maznun, kır saçlısı daima ortada, beyaz saçlılar da iki yanda yer alırlar.

Geçenlerde yine aynı davaya rastlamıştım. Maledyus ve Teolyus Efendilerin sandalyelerine oturdukları zaman yalnız pembe ve beyaz başları gözükür. Ortaya Kenedyus Efendi uzun boyu ile oturduğu zaman tuhaf, fakat hoş bir manzara arz eder. İşte şunları not etmişim: Beyaz sakallar, beyaz ve uzun saçlar, pembe ve parlak kafatasları, siyah elbise, tertemiz beyaz yakalar, başlar, bu yaşa kadar bütün kılları beyazlaştırdıktan sonra sıhhatle ve enerjiyle adeta durmuş. Harikulade güzel, yaşsız, adeta Bizans İmparatorluğu'nda doğmuşa benzer ihtiyarlar.

Komiser muavini şahit Murtaza:

— Ben, dedi, yangın tahkikatına karışmadım. Yalnız bu yangında yanan Mehmet Efendi Camisi'nin müezzini Mehmet Efendi'yi enkaz arasından çıkardım. Adamcağızı caminin önünde bulduk. Herhalde kaçarken oraya düşmüş ve yanmış olacak.

İstanbul Belediye Fen İşleri'nde mütehassis elektrik mühendisi şahit Adnan Ergeneli şöyle şahadette bulunuyordu:

— Hadiseyi görmedim. Ancak ehli-vukuf sıfatıyla raporlar verdik. Havai tesisatta fincanlar kırıktı. Bazı yerlerde kordonların üzerinde madeni aksam yoktu. Ve sigortaların üzerinde de ehli-yetsiz eller tarafından bağlanmış teller mevcuttu. Fakat bunlara rağmen yangının elektrikten çıktığını kat'i surette tespit edemedik. Yangının bu bozuk tesisattan çıkması çok muhtemeldir.

Hâkim sordu:

— Adnan Bey, bu gördüğünüz üç efendi, Patrikhane'nin cismani, yani mali kısmının işlerine bakarlar. Sizce bunlara atfedilebilecek bir kusur var mıdır?

— Eğer onlara ait bir şeye elektrik tesisatını ıslah etmemeleri bir kusurdur.

— Bu yangın, hattı havainin fenalığından mı, yoksa dahili tesisatın bozukluğundan mı çıkmıştır?

— Yangının elektrikten çıktığını kat'i surette tespit edemediğimizi, büyük bir ihtimalle yangının bozuk tesisattan çıkmış olabileceğini keşfettiğimizi evvelce söylemiştim. Havai hatta vuku bulacak kısa devreler, yani kontaklar, tesirlerini; hattın başlangıcı olan Patrikhane'ye ait kârgir binada gösterirler. Kârgir binada bir yangın eseri mevcut olmadığına göre, bu yangın havai hattın bozukluğundan çıkmamıştır. Havai hat, Patrikhane'ye ait kârgir binadan çıkıp, yanan ahşap binaya giriyordu.

O halde dahili tesisat da sağlam olduğu takdirde yangının elektrikten çıkmış olmasına imkân veremeyiz. Fakat dahili tesisatta bozukluk varsa nitekim biz bu bozukluğu sigorta tellerinin ehli-yetsiz eller tarafından kurcalanmış ve teller bağlanmış olması gibi, kordonların açık bulunması gibi şeylerle tespit ettik. Yangının bu tesisatta çıkmasına büyük bir ihtimal vardır. Fakat bu da kat'i değildir.

Ehlivukuftan Bay Beşir'in ifadesi okundu ve Adnan'a soruldu. Beşir, ifadesinde yangının içerdeki tesisatın bozukluğundan çıktığını kat'i olarak söylüyordu. Meryem Ana tasviri önündeki kandile gelen cereyan açık bir kordondan geliyordu. Yangın buradan çıkmıştır, diyor. Ve hariçten gelen havai hat, burada kısa devre yapabilir neticesine varıyordu.

Adnan cevap verdi:

— Eğer dahili tesisat bozuk değilse, harici tesisatın bununla alakası olamaz. Bozuksa bizatihi dahili tesisatın bozukluğundan olabilir. Biz yangın sebebini, şu ve budur diye kat'i surette tespit edemedik. Harici tesisattan olmasına imkân ve ihtimal yoktur. Havai hatta kısa devre olursa bundan ötürü havai hattın sonunda bulunan ahşap binada yangın vukua gelmesine ihtimal yoktur. Yalnız şu var ki; havai hattın ahşap binaya girdiği yerde —ki artık dahili tesisata ait bir şeydir— bir arıza olursa, oradan çıkacak şerareler, binaya giriş noktasındaki kaplamaları yakabilir. Nitekim geçenlerde başka bir vakada, bu hadiseyi tespit ettik.

Bir şahit yangın esnasında, Meryem Ana tasvirinin önündeki kandilin hâlâ yanmakta olduğunu görmüştü. Soruldu:

— Eğer yangın bu kontakten çıktıysa, o kandil hâlâ yanabilir mi? O binada elektrikler yanmakta devam eder mi?

— Bir kablodan muhtelif hatlar çıkar. Hepsinin ayrı sigortası vardır. Bir hatta giden sigorta yanarsa yalnız o hattın lambaları söner; ötekiler yanmakta devam ederler. Biz arkadaşım Fikret'le verdiğimiz raporda, dahili tesisatta gördüğümüz noksanları bildirdik. Fakat kat'i bir fikir dermeyan etmedik.

— Yangının çıktığı söylenen dairenin tavanında alevler çıkarken oradaki lamba yanıyormuş, ne düşünürsünüz?

— Eğer yangın söylenen binada ve o kısımda çıkmış ve tavan da müdafiiin söylediği gibi alev içinde kalmışsa, o kısımda bulunan ve ortada asılı olan lambanın, alevlerin bu vaziyetine göre telleri yakması ve binnetice ışık bulunmaması zaruri idi.

Bu sefer suçlulardan Kenedyus Efendi ayağa kalkarak söz istedi:

— Ben elektrik mütehassısı değilim. Fakat felsefe tahsil ettim. Biz bugün elektrikten çeşit çeşit istifadeler ediyoruz.

Fakat elektriğin bizatihi ne olduğunu biliyor muyuz? Bunu bilmemize imkân yok. Nedir? Meçhul! Bence de hakiki bir mütehassıs kat'i bir şey söyleyemez. Nitekim mütehassıs olan bey de fikrime iştirak ediyor. Yalnız mütehassıs beyden şunu sormak istiyorum: Farz edelim ki, dahili tesisat da, havai tesisat da mükemmeldir. Bu takdirde herhangi bir kaza olabilir mi, olamaz mı?

— Kaza olması; o tesisatın mükemmel yapılmadığına delalet eder. Mükemmel tesisattan yangın çıkması imkân haricindedir. Yalnız birisi tarafından tellere şiddetli bir darbe vurulması ki, —bu da yine harici bir tesirdir—, yangın tevhit edebilir.

Kenedyus Efendi bu sefer bir Fransızca tabir söyledi:

— Bir “cas fortuit” olmaz mı?

Bay Adnan, reise hitap etti:

— “Cas fortuit” fevkalade bir hal demektir. Fende böyle bir şeyi kabul edemeyiz. Ya bir tesisat bozukluğu, yahut harici kast veya tesir. Fende, “cas fortuit” yoktur.

Acaba Kenedyus Efendi, bu fevkalade hal ile Patrikhane'ye müteveccih bir manevi ceza mı kastediyordu? Yerine oturdu. Öteki şahit Fikret dinlenildi. Raporu kat'i olan Bay Beşir şahitlerle muvacehe edildiler. Hepsi fikirlerinde ısrar etti.

Mahkeme başka bir şahidin istinabesini dinlemek üzere Ankara'ya müzekkere yazılmasına karar verdi ve muhakeme başka güne kaldı.

Reis suçlulara:

— Dikkat edin; yine muhakeme günü Paskalya'ya tesadüf etmesin! dedi.

Küçük mekteplilerin gözleri sıcaktan ağır ağır kapanıyordu. Eski dikkatleri uçmuştu. Bu elektrik tesisatı meselesi onlar için herhalde biraz ağır gelmişti.

Haber, 27 Mayıs, 1942

Davacıya Göre Bir Muharebe

Üçü de amca çocukları. Davacı Süleyman uzun boylu, uzun burunlu, küçük ve esrarengiz gözlü bir adam. Yüzü gözü sarıgılar içinde. Bir muharebe meydanından çıkmış bir hali var. Üstünde havanın sıcaklığına rağmen kalın bir paltoya sımsıkı sarınmış; üşüyor gibi, karnından konuşan insanlar misali dudaklarını oynattığı halde gür sesi salonu dolduruyor. Bu seste bile bir izam, bir mübalağa edası var:

— Etmeydanındaki Süleyman'ın hanında yatarım. Akşam dokuz sularında hana döndüm. Kapıyı ittim. Bunlar kapının arkasında saklanmışlardı. Birinin elinde kalın bir demir, ötekinin elinde kocaman bir kaya vardı. Üzerime çullandılar, yere yıktılar. Vurdular ha vurdular. Feryat figan ettim. “Adam öldürüyorlar” diye bağırdım. Korktular, bıraktılar. Ben de karakolda soluğu aldım. Oradan beni hastaneye gönderdiler. Yüzümü orada sardılar efendim. Davacıyım ben bunlardan, beni az daha öldüreceklerdi.

Suçlu Yusuf, Süleyman anlatırken başını iki tarafa sallıyor, sinirli sinirli gülüyordu.

— Efendim, dedi, bu Süleyman, bizim akrabamızdır. Biz onu ne diye dövelim? Mesele, şöyle oldu: Evvelki gün köyden amcam, Süleyman'ın babası geldi. Üste yok, başta yok. Perişan bir halde. Biz amca çocukları tuttuk kendisine bir pantol bir de ceket verdik. Adamcağızın gözü yaşardı. Asıl öz oğlu olan şu Süleyman adamın yüzüne bile bakmadı. Akşam hana gelince, “Süleyman,” dedim, “bu adam senin baban. Allah da razı olmaz, kul da... Şuna bir yardım et. Bak, bir ceket pantol verdik. Sen de üç-beş kuruş ver. Hamdolsun paran var. Günahtır.

Ayıptır!” dedim. Sen misin böyle söyleyen. Açtı ağzını, yumdu gözünü, “Sus,” dedim, “Süleyman, insanı günaha sokma.” Şöyle üzerine yürür gibi yaptım. Zaten tuhaf bir adamdır. Acayibin biridir. Hemşerilerine sorun efendim. Bu adam kimseyle konuşmaz. Ne iş yaptığı belli değildir. Bir arkadaşı yoktur. Bir şeyden korkar gibi yaşar. Benim, “Sus Süleyman!” dememe kalmadı. Bu fena halde korktu. Kaçmak istedi. Yüzünü kapıya çarptı. Bir parça bir şey kanadı. Ben güldüm. O, “Sen görürsün” diye kaçtı gitti. Gitmiş, polise beni dövdüler diye haber vermiş. Biz kendisini dövmedik. Nasihat edelim, dedik.

Suçlu Cafer anlattı:

— Ben odamda oturuyordum. Kulağıma garip bir ses geldi. Süleyman'ın sesini aldım. Ne oluyor, diye aşağıya indim. Şayet bir kavga filan varsa ayırayım, diyordum. Baktım ki, Süleyman bir koşu gider. Yine tuhafılığı tutmuştur, dedim. Bu adamın ne iş yaptığını, ne yaptığını, ne ettiğini kimse bilmez. Esrarlı bir adamdır, efendim. Yusuf'a dedim ki, “Yusuf, nedir, mesele nedir? Boyuna nereye kaçır böyle?” “Bırak şunu be Cafer Ağa,” dedi, “babam aç, biilaç, çıplak... Şuna biraz yardım et, diyecek oldum. Deli gibi kaçtı, gitti. Giderken de kafasını çarptı ya, oh olsun” dedi. Biz gülerek odalarımıza girdik. Polisler biraz sonra bizi çağırdılar. Bir de karakola gittik ki Süleyman'ın yüzü gözü sargılar içinde. Sanki muharebeden çıkmış...

Şahit Rıza Coşkun dinlendi:

— Bunlar üçü de Kebanlıdır ve amca çocuklarıdır. Memleketten Süleyman'ın babası geldi. Şu adamlar —suçluları gösterdi— üstünü başını düzdüler. Fakat ne yalan söyleyeyim şu öz oğlu elini bile öpmeydi. Bu yüzden akşam ben hanın meydanında otururken Süleyman'la Yusuf'un sesini aldım. O meseleyi münakaşa ediyorlardı. Vurdular mı vuruştular mı bir şey görmedim. Çünkü kapının sağ iç tarafında konuşuyorlardı. Ben de meydanın sağ tarafında oturduğum için ancak kapının sol kanat tarafını görüyordum. Yalnız Yusuf'un “Ne küfrediyorsun be!” dediğini, Süleyman'ın da, “Ben küfretmiyorum, sen ediyorsun” dediklerini duydum. Cafer bu sırada odasından indi. Onlara doğru gidince münakaşa kesildi. Süleyman kaçıp gitmiş. Yusuf'la Cafer benim yanıma geldiler. Elllerinde ne demir,

ne taş vardı. Sonra karakola gittik. Karakolda yüzünde ufacak bir çizgi vardı. Kan ancak sızıyordu. Gördüğüm, bildiğim bundan ibarettir.

Hâkim sordu:

— Süleyman, Yusuf'un elinde ne vardı?

— Demir vardı efendim.

— Neyle vurdu?

— Taşla efendim.

— Cafer'in elinde ne vardı?

— Hem taş, hem de demir vardı.

— Neyle vurdu?

— Hem taş, hem demirle efendim.

Rapor okundu. "Yüzünün nahiyei sūflasında ve sol kulak memesinin üzerinde pek hafif sıyrıklar müşahede edilmiş ve pansumanı yapılmıştır" deniyordu.

— Bak rapor, hafif sıyrık diyor, senin dediğin gibi olsa şimdi karşımda duramazdın. Ne dersin? Hem Yusuf'un elinde demir vardı, ama taşla vurdu diyorsun. Bu ne biçim ifade?

— Efendim, Cafer arkamdan ellerimi tuttu. Yusuf taşla vurmaya başladı. Cafer de, hem taşla hem demirle boyuna vuruyordu. Yere yıkıldım. İki üstüme atıldılar. Yine taşla ve demirle, vur bre vur. Sonra tekmelediler. Üzerime çıkıp tepindiler.

Süleyman'ın bu kadar dayaktan, elmacık kemiğinde ve sol kulak memesinde hafif sıyrıklarla kurtulması, mucize kabilinden bir şeydi.

Hâkim:

— Rapor diyor ki, hafif sıyrıklar; şahit diyor ki, dövmediler. Ben ne yapayım şimdi? Sen diyorsun, beni öldürdüler. Karşımda sapasağlamsın. Ben ne yapayım?

Suçlu Yusuf:

— Efendim, onun tırnakları iki santimdir. Yüzünü mahsus da kanatıp bizi mahkemeye getirecek kabiliyette bir adamdır.

Hâkim kararını verdi:

— Süleyman, sen her ne kadar demirle, taşla dövüldüğünü iddia ediyorsan da gerek şahit, gerek rapor seni tekzip ediyor. Yüzündeki hafif sıyrıklar bir yere çarpmakla, hatta yüzünü kaşırken bile olacak mahiyette şeylerdir. Senin bu işi çok

mübalağa ettiğin için bana bir türlü bu adamların seni dövdükleri kanaati gelmemiştir. Sen mübalağa etmeseydin belki seni dövdükleri kanaati bende hasıl olabilirdi. Bunun için bu adamların seni dövdüğüne kanaat getiremedim. Onları beraat ettiriyorum. Temyiz edebilirsin.

Süleyman paltosuna sımsıkı sarılarak suratı bir karış asık, amca oğullarına bakmadan çekildi gitti.

Haber, 28 Mayıs 1942

Başkalarının Derdiyle Dertlenen Bayan

Bu bayan, haftanın üç-dört gününü adliye de dava dinlemekle geçiriyor. Geçen gün bir başka bayana şöyle dert yanıyordu:

— Kardeş, diyordu, bizim herif öldükten sonra içim içime sığmıyor. Ben çok felaket gördüm hanımcıgım! Haftanın üç günü buradayım. Ne anlıyorum, demeyin. Başkalarının derdini dinleyip, kendi yalnızlığımı unutuyorum. Böylece, dünyada benden başka insanlar olduğunu hissediyorum. Ah, bilmezsın kardeş! Yalnızlık kötü şey. Benim de derdim var. Kocam öldü. Oğlumun biri üç aylık, öteki dört yaşında gittiler. Bir kızım vardı. Kötü kocaya düştü. Doğururken onu da kaybettik. Çocuk, yani torunum, sağ. Hinzır herif, onu da çok gördü. Aldı götürdü. İzini kaybettim. Kocam da bir meseleden dört ay mahpus yatmıştı. O zaman onun davasına gelmişim. O günden beri benim derdimden başka dertler olduğunu öğrenmek için buraya gelir, kendi derdimi unuttur, elâlemin derdiyle dertlenirim.

— Gel! kardeş gel! Şuncağız ne yapmış bakalım?

İki bayan bir mahkemeye daldılar. Dakikasında çıktılar. Yine o hanım:

— Aman, dedi. Bu da dert mi? Bu radyo ve dirhem, tartı davalarından da hiç hoşlanmam. A! Bak! şu çocuğu görüyor musun? diye yandaki kanepelerden birine oturmuş bir delikanlıyı gösterdi. Bu delikanlının yanına sokuldular. Sırtına derisinden bir şeymiş gibi yapışmış dar, kirli bir fanila giymiş, ayakları çıplak, pantolonunun yarısı, başka bir pantolondan yamanmış olan bu delikanlıya, deminden beri konuşan bayan sordu:

— Bu üstün başın ne oğlum? Geçenlerde senin üstünde ter-temiz bir elbise vardı.

geçirmiş. Dükkanın üst penceresinden hafif bir ışık görünce uyanmış. Yumurta sepetinden üç yumurta alıp çiğ çiğ onları yutmuş. Sonra kepengin arkasından sokağa bakmış: Kimseler yok. Fakat! Bir pis yağmur şarıl şarıl yağmakta. Ne yapsın bu vaziyette? Dükkanı şöyle bir gözden geçirmiş. Bakmış ki, karşıda bir çivide bir çuval asılı; onu kafasına geçirmiş, dükkandan fırlamış. Bakkal, yumurtasının, kaşarpeynirinin ve pastırmasının da eksik olduğunu söylüyor, ama Ahmet, yalnız üç yumurta ile bir çuval aldığını itiraf ediyor. Günahı boynuna. Ötesini söylemiyor. Babacığızı ihtiyarmış. Çok da namuslu adammış. Yazsa, ne yapar yapar biraz yardım edebilir belki. O da fakirmiş canım! Nasıl yardım etsin, değil mi hanım? Öyle olmasa çocuğunu gurbete gönderir mi? Allah şeytana uydurmasını, hanım.

Öteki bayan:

— Aman hanımcığım! Artık içime fenalık geldi. Şuradan çıkalım.

— Sen git kızım, sen tazesin. Elbette içine fenalık gelir. Biz söylemesi ayıp, artık dert dinlemekten kaşarlandık. Ben neler dinlemedim, neler...

Öteki hanım merdivenlere doğru yakasını ısırarak, dualar mırıldanarak çekti gitti. Fakat orta yaşlı bayan, bu sefer kapısı kalabalık bir mahkemeye doğru yürüdü. Kendisine yer açtı. İçeri girdi. Arkasından ben de girdim. Yan yana mahkeme dinliyorduk. Bu mahkemede tanıdık simalar vardı. Bir tarafta Ertuğrul Muhsin, yanında Avukat İhsan Mukbil, öteki tarafta Peyami Safa, Cihat Baban, avukatları.

İhtiyar hanım bana sordu:

— Oğul, dedi, bu ne davası?

— Tekrar başlayan *Hamlet* davası, hanım teyze, dedim.

İhtiyar bayan anlamadı. Mübaşirin bizim tarafa bakışından ürkererek sustu. Ben dalmışım. Biraz sonra yanıma bakınca kendisini göremedim. Kapıdan baktım: Dışarda, bir kanepenin üzerinde ince bir cıgara sarmış, tellendiriyordu.

Mahkemeye Verilen Mektuplar Kimin?

Mahkeme salonunu hemen hemen kadınlar doldurmuş denebilirdi. Ben, içeriye girdiğim zaman tarafların sorguları yapılmış, davanın mevzuu anlaşılmış olacaktı ki, şahitlerin sorgusuna geçilmişti.

Ayakta, şahadet yerinde duran Bay Onnik anlatıyordu:

— Geçen sene bu zamanlarda idi. Şimdi Şişli'ye taşınmış isek o zamanlarda Halıcıoğlu'nda otururduk. Bir çığlık işitmiş isem martılar ötüyor sanmışım. Birbiri peşine iki çığlık daha kopar kopmaz kulak vermişim, bakmışım ki, bu martı sesinden başka türlü bir sestir. Yine tınmamışım... Mahallenin çocukları bangır bangır bağıryorlar sanmışım... Bu sesleri bizim Madam Takuhi de işitmiş. Merdivenleri inerken “Zo Onnik,” dedi, “ne olooruz?” Kapıya çıktık. Vantola Hanım bize doğru koşuyor. Bizim madamı görünce, “Hele şu halime bakın,” dedi, “Pakize beni ne hale koymuştur! O kadar bağırılmışım, kimsecikler imdadıma koşmamıştır,” dedi. Matmazelin saçı başı birbirine karışmıştı. Burnundan harıl harıl kan gelordu. Sonram koşarak karakola gitmiştir. Sokakta Pakize'yi görmemişemdir. Söyleorsam ben Vanto'nun kelamını naklediorum. Gözümle ne Pakize'nin dövdüğünü görmüşümdür, ne de kulağımla sövdüğünü işitmişimdir. Pakize'nin evi, Vanto ile arka arkayadır. Pek yakındırlar.

Suçlu Pakize dayanamadı. Yerinde iki tarafa sallanarak:

— Evlerimiz yan yana değildir. Arada kocaman sokak vardır, dedi.

Mesele anlaşılıyordu. Bir dövme, sövme davasıyla karşı karşıyaydık.

Suçlu Pakize idi. Davacı da Matmazel Vantola. İkisinin avukatları vardı. Hakkı, birbirlerine kaptırmamaya azmetmiş benziyorlardı.

Hadisede kabahatli ile kabahatsizin Bay Onnik'in anlattığıyla ayırdeedilemeyeceği muhakkaktı. Hele böyle bir kadınlar kavgasında, şahit olarak yalnız bir Bay Onnik'in bulunması, başka hiçbir kimsenin görmemesi biraz değil, bir hayli garip olmaz mıydı? Nitekim, mübaşir işte şahitlerden ikincisini çağırırdı.

Adı Mübecceldi bu kızcağızın... On yaşında kırmızılar giymiş, başına mavi bir kordela takmıştı.

Hâkimin:

— Anlat bakalım, ne biliyorsun? demesi üzerine kızardı. O kadar ki onu o haliyle görenler yüzünün rengini, entarisinden kolay kolay ayırdeedemezlerdi.

Anlatmaya başladı:

— Ben, dedi. Evimizin kapısındaaydım. Vantola Ablam sokaktan geçiyordu. Bana, “Mübeccel, bak sana ne vereceğim,” dedi.

Hâkim sordu:

— Ne verecekti sana?

— Yemiş...

— Yemiş verecekti öyle mi?

— Evet efendim.

— Devam et...

— Ben Vantola Ablama koştum. Bu sırada Pakize Hanım önümüze çıktı. Vantola Ablamın saçlarından tuttu, vurdu. Ben hemencecik koştum.

— Nereye?

— Evet efendim, korktum. Ağlamaya başlamıştım. Anneme de ağlaya ağlaya anlattım. Hepimiz korktuk. Artık korkumuzdan sokağa çıkamadık.

Suçlu Pakize, hâkimden söz istemeye lüzum görmeden atıldı:

— Bakınız hâkim bey, dedi. Sana yemiş vereceğim diye evine götürmüş. Bu çocuğu yine yemiş vererek pekâla kandırabilir, aleyhimde şahadette bulundurtabilir. Ben bu çocuğun şahadetini kabul etmem hâkim bey...

Pakize Hanım'ın avukatının nasıl olup da parmağını ısır-
madığına hâlâ hayretler içindeydim. Gerçi parmağını ısırma-
dı, fakat müvekkilesine hayran hayran bakmaktan da kendini
alamadı. Bu şekilde aleyhte bir şahadeti nasıl haklı bir itirazla
çürütüvermişti.

Mübaşirin sesi, şahadet yerine Madam Kalyopi'yi çağırıy-
ordu. Kapıdan salına salına içeriye girdi. Zayıftı, kırk beş yaşında
olduğunu söylemeseydi, kendisinin otuzdan yukarı olduğunu
tahmin edecek babayığidin eli öpülürdü.

— Ben, diye söze başladı, matmazelin evine arasına misafir
giderim. Ne zaman gitsem, postoleni, nasur derler hâkim, Pa-
kize Hanım çıkar gelir. Matmazele fena lakırdılar söyler. Yine
bir gece de bir musafirdim. Gene Vantola ilen yatıyorduk. Pa-
kize gece yarısı geldi. Ne kadar cam var, bu Pakize hepsi asodo
almış, ne zaman gidiyor, bizim Vantola da beraber... camlar
asodo...

— Garip... Hep senin Vantola'ya misafir gittiğin gecelere mi
tesadüf ediyor bu vakalar?

Kalyopi Hanım:

— Böyle... demekle iktifa etti.

Hâkim yine sordu:

— Bu iş kaç defa böyle oldu?

— Yirmi defa...

Pakize Hanım bu şahidin ifadesini de çürütmeye çalıştı:

— Bu matmazel bizim mahallede oturmaz, dedi, önce beni
tanıdığını ispat etsin. Madem camların kırıldığını yatarken
duymuş, benim kıldığımı nereden görmüş. Hem bu iş gecenin
hangi saatinde olmuş?

Şahidi bol mahkeme buna derler. İşte bir yenisi daha: Fir-
devs Hanım, sözüne:

— İkişiyile de samimi değilim, demekle başladı ve devam
etti. “Ne dövüş oldu, ne bir şey... Ben böyle bir şey görmedim.
Yalnız Pakize'nin kocasının davacının evine gidip geldiğini du-
yuyor ve görüyoruz.”

— Sen gördün mü?

— Bir akşamdı, Cahide, Müberra ve Selime Hanımlarla
mısırlığın içinde oturuyorduk. Vantola'nın evi tam karşımız-

daydı. Pakize'nin kocası, elinde siyah bir şişe ile Vantola'nın evine girdi... Az sonra da Pakize evinden çıktı. Vantola'nın kapı tokmağını çaldı. Kocasını sordu. Bunun üzerine matmazel, Pakize Hanım'a sövüp saymaya başladı. Bu ara, kocası da rezalet olmasın diye, kapıya çıktı. Pakize Hanım kocasının yakasına yapıştı, evine götürdü. O zamana kadar matmazel, Pakize'nin kocasını evine aldığı mahallede çalkalanıp duruyordu. İşte biz de böyle gözümüzle gördük.

Pakize Hanım, bu şahadete ses çıkarmadı. Fakat Matmazel Vantola:

— Beni, dedi, Pakize'nin elinden kurtaran kendisidir. Şimdi yalan söylüyor.

Sıra şahit Takuhi'ye gelmişti. B. Onnik'in zevcesi Takuhi...

Hâkim, doğru söyleyeceğine dair söz aldıktan sonra yaşını sordu:

— 45-46, ne ise... diye cevap verdi ve hadiseyi Bay Onnik'in anlattığı gibi anlattı. Yalnız B. Onnik, Matmazel Vantola'nın burnundan harıl harıl kan aktığını söylediği halde, muhterem zevcesi bunu makul bir hadde indirmiş, "Biraz kan vardı," demişti. Ve Vantola'nın "Beni Pakize dövdü" demediğini, "dövdüler, öldüreceklerdi" dediğini işaret etti.

Sıra, şahit polis Halit'in çağrılmasına geldi.

Şahadet makamına geldikten, şahadete başlamadan icabeden merasime tâbi tutulduktan sonra, davacıyı işaret ederek:

— Bu matmazel geldi, dövüldüğünü söyledi. Burnunda hafif bir kırmızılık vardı. Muayene edilsin diye hastaneye gönderdik, dedi.

Hâkim sordu:

— Size cam kırıldığına dair bir şikâyet vaki oldu mu?

— Cam kırma hakkında bir şikâyet vaki olmadı efendim.

Mevcut şahitlerin dinlenmesi bitmişti. Suçlu Pakize'nin avukatı ayağa kalktı, söz istedi:

— Bu ailenin, dedi, levhai faciasının çıplaklığını ifşa eden iki mektup takdim edeceğim, yüksek mahkemenize... okunsun... şu anda, zevcesi Pakize, maznun sandalyesinde otururken, zevci, dışarıda davacı Matmazel Vantola'yı beklemektedir. Hatta biraz evvel, mahkemeye kol kola gelmişlerdir. Bu

mektuplar, Matmazel Vantola'nın hatt-ı desti ve imzasıyla yazılmıştır.

Hâkim, davacı Vantola'ya sordu:

— Yazı yazmak bilir misin?

— Bilirim... Fakat bu mektuplar benim değildir, diye cevap verdi.

— Mektupları önce gör, ondan sonra benim değildir, dersin. Al, bak bakayım...

Hâkim, mektuplarla birlikte bir de boş kâğıt gönderdi ve ilave etti:

— Şu kâğıda da imzanı at... birkaç tane imza at... Büyük harflerle küçük harflerle...

Vantola Hanım, gözlüğünü aradı. Bulamadı. İmzasını gözlüksüz atmaya mecbur kaldı.

Mektuplar okundu.

Davacı Matmazel Vantola'nın avukatı söz aldı:

— Bu mektuplar aşıkane mektuplar olmamasına rağmen yine bizim değildir... dedi.

Amme şahitlerinin, müdafaa şahitlerinden gelmeyenlerin dinlenmesi ve suçlu tarafından ibraz olunan mektupların ehli-vukuf marifetiyle Matmazel Vantola'nın olup olmadığının tev-sik edilmesi için, muhakeme başka bir güne bırakıldı.

Dava bugünlük bitmiş, seyir sona ermişti. Salonu dolduran kadın kalabalığı dışarıya çıktı, iki grup teşkil etmişti. Bir grup kahkahalarla gülüyor, ikincisi kindar bakışlarla bakıyorlardı.

Haber, 30 Mayıs 1942

Portakal Ezmelerinde Boya Var mı, Yok mu?

Her gün bir kavga, bir gürültü muhakemesini aksettirme, belki okuyucularıma sıkıntı vermiştir diye, mevzuu "boyama"ya müteallik bir davayı yazmayı kararlaştırdım. Boyama! Evet aldanmıyorsunuz, boyama! Fakat aklınıza geldiği gibi değil. Göz boyama sanmıştınız değil mi? Hayır... Mamafih; telakkiye göre bunu yine, böyle bir boyama da sayabilirsiniz.

Şekerci Cemil, portakal ezmelerini yaparken içine boya koymuş mudur, koymamış mıdır? İşte hadise bu...

Şekerci Cemil'e sorarsanız o ve avukatı, bu mesele üzerine verilen raporlara göre söz söylemektedirler. Mesela bir rapor "Koymamıştır" mı diyor. Cemil ve avukatı "Koymadım" der. "Koymuştur" mu diyor; Bay Cemil "Koydum" der. Koymuş mudur, koymamış mıdır? Bunu şüphe yok ki mahkeme, Cemil'in ifadesine göre değil de, raporlara dayanarak aydınlatacaktır. Fakat yine ne yazık ki bu mesele hakkında mahkemeye tevdi edilen raporlardan biri "Koymuştur" dediği halde bir başkası bunun aksini söylemiştir. Şimdi ne yapılacaktır? Hakikaten meseledir ve mesele olduğunda iddia makamı da bizim kanatımızdedir.

Hadise şu:

Şekerci Cemil'in portakal ezmeleri boyalıdır denmiş... Ve bunlardan iki numune alınmış. Birinci numuneyi tetkik eden belediye kimyagerinin verdiği rapor, bu portakal ezmelerinde anolin boyası bulunduğu merkezindedir. Yine bu kimyagerin raporuna göre anolin boyası sıhhate muzır boyalardandır. İlk duruşmada Şekerci Cemil "Bütün şekerciler gibi ben de şeker-

lemelerime ve ezmelerime boya koyarım. Portakal ezmesine portakal rengi vermek için Bayer'den anolin boyası aldım ve koydum" demiştir.

Fakat ikinci numuneyi muayene eden Tıbbiadli kimyageri bu portakal ezmesinde boya bulunmadığını, rengi tabii olduğu kanaatini ortaya sürmüş. Bunun üzerine suçlu, "Ben portakal ezmesine boya koyduğumu zannediyordum. Demek ki koymamışım. Zaten şekerlerimi ve ezmelerimi ustalar imal eder. Rengi kâfi derecede güzel görmüşler ki boya koymamışlar" diyor.

Her ne kadar belediye kimyageri mahut boyanın sıhhate muzır olduğunu söylüyorsa da, Sıhhat Vekâleti'nden, gıda maddelerine konulması umumi sıhhati bozacak mahiyette olan boyalardan olup olmadığı soruşturulacaktır.

Müddeiumumi bu telifi beyni imkânsız vaziyet karşısında, mütalaasını şöyle di.

— Her gün böyle bir vaka karşısında kalıyoruz, dedi. Bu işi bir an evvel halletmek lazımdır. İşte iki rapor: Birisi belediye kimyagerinin tek imzalı raporu ki, bu raporda, mahut portakal ezmelerinde anolin boyası bulunduğu, bu boyanın da sıhhate muzır boyalardan olduğu yazılı. İşte ikinci rapor: Bu tek imzalı Tıbbiadli kimyagerinin raporu: Bu ezmelerde boya mevcut değildir. Böyle bir vaziyet karşısında yapılacak iş, ezmelerden bir üçüncü numuneyi Tıbbiadli meclisine havale etmek ve buradan alınacak raporla hakikati öğrenmek.

Suçlunun avukatı müddeiumuminin bu isteğini şöylece çürütmeye çalıştı:

— Gerçi, dedi, birisi var, birisi yok, diyor. Fakat var diyen belediye kimyageridir. Asıl son merci Tıbbiadlidir. Mademki, Tıbbiadli raporu, ezmelerimizde boya yoktur diyor bu böyledir. Zaten belediye kimyageri şahadeti sırasında, "Şekerlerde olsun ezmelerde olsun boya olduğunu kimyevi tahlillerle anlamak uzun zamana, en aşağı bir aya mütevakıftır. Biz, raporumuzu verirken ezmelerin rengine baktık. Bu renk anolin boyasının verdiği renktir. Bu boya da sıhhate muzırdır" demiştir. Demek ki, tam bir tahlil yapılmamıştır. Bu rapor nihayet renge bakarak sathi bir kanaatin raporudur. Son merci de Tıbbiadli kimyageri olduğuna göre, onun verdiği raporun muteber olması suçsuz olduğumuzu gösterir.

Fakat müddeiumumi bu işi çabucak kesip atmaya taraftar görünmüyordu:

— Şimdi, burada iki noktaı nazar doğuyor. Ya birisi, ya öteki doğrudur. Belediye kimyageri mesleğinde hata yapmış ve bir vatandaşı beyhude mahkemeye sürüklemişse, işinden gücünden alıkoymuşsa mesuldür. Fakat belediye kimyageri, Tıbbiadli kimyageri de birer tek imzadan ibarettirler. Yanılabilirler. Hangisinin doğru olduğunu nereden bilelim? Bu hakikati öğrenmemiz lazımdır. Binaenaleyh, bunu ancak Tıbbiadli işleri ve bir heyet tahlil ederek, bize hangi raporun hakikate uygun olduğunu bildirebilecektir. Bu suretle karar verilmesini isterim, dedi.

Meselenin, Adli Tıp İşleri Meclisi'nin tetkikine ve anolin boyasının gıda maddelerine konulması memnu boyalardan olup olmadığının sorulmasına karar verildi.

Haber, 31 Mayıs 1942

HİKÂyecİNİN KADERİ

Sait Faik Abasıyanık'ın hayattayken kitaplaşmamış, dergi ve gazetelerde kalmış öykü ve yazıları, *Hikâyecinin Kaderi* başlığı altında bir araya getirilirken tarih sırasıyla kitaba alınmıştır. "Sevgiliye Mektup" başlığını taşıyan metinler, kitaptaki tarih sırası gözetilmeksizin arka arkaya sıralanmıştır.

Yazıların ilk yayım yerleri ve tarihleri belirtilmiş, yazılarla ilgili açıklamalar dipnotlarla yapılmıştır. Orijinalleri kütüphanede bulunmayan dergi ve gazetelerdeki metinler, Muzaffer Uyguner tarafından Bilgi Yayınları için hazırlanan kitaplardan, kitapların baskı tarihleri belirtilerek alınmıştır.

Sait Faik Abasıyanık'la edebiyat üzerine yapılan söyleşilere kitabın sonunda tarih sırasıyla yer verilmiştir. Kitapta yer alan alıntılar, yazarın kullandığı şekilde bırakılmıştır.

Kitabın önceki baskılarında 183. sayfada yer alan "Şopar Hüseyin" adlı öykü için, Sait Faik Fahir Onger'e yazdığı mektupta (Kargan Bağışla, s. 84) "Sonu çıkmamış bu hikâye ne benim ne de bana Yedikule kahvesinde o hikâyeyi anlatan Osman Ağa'nın" demektedir. "Şopar Hüseyin" Sait Faik'in yazdığı biçimde, "Mürüvvet" adıyla *Lüzumsuz Adam*'da (s.24) yayımlandığı için bu baskıda kitaptan çıkarılmıştır.

Önceki baskılarda 153. sayfada yer alan "Sevgiliye Mektup" *Havada Bulut*'ta yer aldığı için 3. baskıda kitaptan çıkarılmıştır.

Bu yeni baskıya önceki baskılarda yer almayan "Eyüboğulları'nın Resim Sergisi'nde" ve "Bir Aşk Hikâyesi" adlı öykü ve yazılar eklenmiştir.

Yine bu baskıda, sürdürülen kaynak taramalarında farklı yayın yerleri belirlenen öykü ve yazılara bu bilgiler eklenmiş ve metinler ilk yayın tarihlerine göre yeniden tarih sırasına dizilmiştir.

Uçurtmalar

Rüzgâr çıktı. Bir çocuk başı gibi oynak, afacan bir rüzgâr. Etrafında güneş kadar temiz, ay kadar donuk bir sessizlik var.

Emirsultan'da bir tek, Yeşil'de bir sürü, Pınarbaşı'nda yüzlerce ipleri görünmeyen uçurtmalar...

Ovada Nilüfer ve taşköprüler. Gök, kırık, titrek bulutlar içinde.

Hey, uzak, beyaz bulutlar gibi titrek, kırık göğüslü Bursa çocuğu! Rüzgâr çıktı; başım gibi oynak, afacan bir rüzgâr. Uçurtmanı çıkar. Uçurmanın tam vaktidir.

Gök bahtiyar, rüzgâr kiskanç, güneş hasretle dolu; Uçurtmalar, birer çocuk ruhudur.

Ben bir kuş olsaydım! Yükseklerde uçan bir kuş... Kanatlarını germiş, gölgesinin düştüğü yerden bihaber bir kuş... Uçurtmaları gagalar mıydım?

Ben bir kuş olsaydım! Ufacık bir kuş, uçurtmaları acaba nerden seyrederdim? Çınarın üstünden mi? Yoksa yukarlardan, atmacalardan korkmayarak daha yukarlardan, uçurtmaların üstünden mi?

Ben bir kuş olsaydım, kınnapların sarkmış, gevşemiş münhanisinden denize atılmış kaypak taşlar gibi seker; uçurtma sahiplerinin sedef düğmeleri çözölmüş göğsüne girer, oradan ot, tere, ceviz, böğürtlen, fındık yaprakları kokan yerden başımı çıkarır, uçurtmaları oradan seyrederdim.

Rüzgâr kınnapları gerdi. Rüzgâr kalemleri kırdı... Rüzgâr, kâğıtları yırttı, terazileri bozdu, kuyrukları savurdu. Taşköprüler gürültüsüz yıkıldı; Nilüfer eridi.

Şimdi döndüğüm yolun ağaçlarında ipler sarkıyor, kırık altı-köşelerin kalemleri sallanıyor, mor kâğıt parçaları uçuyordu.

Bir aralıktan çocuk gölgeleri yağmaya koşarlarken, benim yolum da akşam alacası içinde ipi kesilmiş mor bir uçurtma gibi, bûklüm bûklüm kıvranarak uzaklara, uzaklara... Sessiz bahçeliklere doğru düşüyordu.

Milliyet, 9 Aralık 1929

Yağma

Yağma!..

Bu sesi, Pınarbaşı'nın harap suları, sekiz defa size geriye çevirirse çocuk gibi olmaz mısınız?..

Yağma!.. Yağma!.. Yağma!..

Ve bir uçurtma...

İpi kesilmiş bir uçurtma

Minarelerin ve selvilerin arasında ipi kesilmiş, düşen bir uçurtmanın titreyişi, benim titreyişim gibidir.

Ben; uzakları, Uludağ eteklerini, Pınarbaşı'nı düşündüğüm zaman ipi kesilmiş, düşen bir uçurtma gibi titriyorum...

Yağma!..

Yağma yok çocuklar!.. Bu yavrucuğun içi titreye titreye sarıldığı kırmızı yumağı size kaptırmayacağım. Bu yeşil kuyruklu, gazete kâğıdı başlı şeytan uçurtmasını size kaptırmayacağım...

Yağma yok çocuklar, yağma yok!

Bir şeytan uçurtması, saatlerce koşmadan uçamayan bir şeytan uçurtması, koca çınarın üst dallarında... Kuyruğu kuş yuvalarına, yosunların içinde büyümüş, zehirsiz bir su yılanının ürkek tavrıyla dokunuyor.

Yağma!.. Yağma!..

Sekiz tane bıçkın, sekiz tane ayağı filarlı Pınarbaşı çocuğuna kim laf dinletebilir ki...

Bu, saçlarını nisan öğlelerine uçurmuş; bu, gözlerini yalnız bir bayram namazında yaşartmış çocuklara ben, ne yapabilirim? Şeytan uçurtmasının sahibi sesini mi çıkartabilir?..

Bileklerindeki kırmızı sicim; derilerine yer edecek kadar sımsıkı sarılmış yanımdaki gölgeliğe düştüler.

Hepsi de koyunlarından birer yumak çıkardılar. Bu yağmacıların yumaklarında neler yok ki: İnce makara iplikleri, kalın kınnaplar, renk renk sicimler...

Şeytan uçurtmasının bileklerine sardıkları kırmızı sicimi ni, yumaklarına acul el hareketleriyle, fakat, itiyatla kazanılmış bir çocuk maharetiyle sardılar.

Çınarın yeni uçmaya başlayan küçük kuşları şeytan uçurtmasını gagalıyorlar. Gözlerimle uçurtmanın sahibini aradım, biraz ötemde mezarlığın setlerine oturmuştu.

Yağmacılar, kırmızı sicimi iyice sardılar. Kızıl bir yay gibi gerginleşen yumaklardan çıkan zehirli okun uçurtma sahibinin göğsüne saplandığını gördüm; mezarlığın otları içine yüzükoyun düştü.

Küçük kuşlar hâlâ uçurtmayı gagalıyorlar.

Yağmacılar hâlâ yumaklarını koyunlarına sokmadı.

Harap surlarda ses yok, seda yok...

Pınarbaşı'nı bir serinlik kapladı.

Ben oturduğum yerden; otların içinde; kıvrık saçları ve dar omuzları gözükken küçüğe baktım; kıvrık saçlı kafasını kaldırdı; dumanlı, yaşlı gözleriyle bana baktı; ve benim gönlümün ona bir şeytan uçurtması yapmak istediğini anlayıverdi, güldü.

Sekiz küçük, sekiz ayağı filarlı yağmacı çocuk bağıştılar.

— Yağma, yağma!..

Ve benimle şeytan uçurtmasının sahibi arasındaki kırmızı sicimi yağmaya başladılar.

— Yağma!.. Yağma!..

Bu sefer yağma yok çocuklar, yağma yok.

— Yağma!.. Yağma!..

Sekiz tane bıçkın, ayağı filarlı Pınarbaşı çocuğuna kim laf dinletebilir ki?

Bu, saçlarını nisan öğlelerine uçurmuş, bu gözlerini yalnız bir bayram namazında yaşartmış çocuklara ben ne yapabilirim?

Yağmacılar, şeytan uçurtmasının sahibi ile benim aramdaki kırmızı sicimi ayrı ayrı pay ettiler.

Milliyet, 13 Ocak 1930

Sıcak ve Dondurma*

Tavan Arasından

Eski tulumbacıların bir koşuştarzı vardı. Sandık, ağzına kadar dolu iken suyu sallamadan koşmak...

Ben dondurmacıyı bu şekilde koşarken gördüm.

Gökte iri bir güneş vardı. İri, geniş ve beyaz kemikli bir güneş... Süleymaniye'nin serin, tiryaki kahvelerinde bir ikindi-üstü idi, duvarların genişliği boyunca omuzları, sallanmadan geçti. Arkasında çırağı... Tam önümde kutularını indirdiler. Dondurmacı kırmızı yeşilli, üzerinde "Sıhhatler olsun" yazısı ta karşıdan okunan eski yazı ile olduğu için havluları kaldırdı; ve ucu sivri dondurma koymaya mahsus kaşığı içeriye daldırdı. Bu hışırtı ve çatırtı bir dondurma kesilişi idi.

Kayık tabak ağzına kadar bembeyaz doldu; ve bembeyaz taşı, kulaklarımda o hışırtı devam ediyordu. Ne meşhur muhallebicilerin çilekli, vanilya karıştırılmış sütlü dondurmaları insana bu omuzda ve Bursa havlularının katmer katmer yerleştirildiği üstüvaniyüşşekil dondurma kutularının içindeki dondurmadan daha çok iştihâ ve serinlik verebilir, ne de, koca camekânlarda garip gözlü, garip giyinişli kıranta zenginlerin iki bisküvi arasında sıkıştırılmış dondurmalarından yedikleri otel salonları ve züppe isimli kahveler.

Dondurmayı ben yemiyordum. Karşıda yirmi beş yaşında tahmin edilen geniş bir adam yiyordu; ve kaşığıyla değil, ağzıyla... Fakat serinlik ta içinden, kırmızı ve yanık vücudundan taşıdığını o kadar belli ediyordu ki...

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Gözümün önüne yine o camekânların ardındakiler geldi. Kıranta herifler... İkinci sığının altında gelip geçenlere yarı kapalı perdelerin kenarından bir tutam korku ile bakanlar...

Dondurma, Bursa havlularının katmer katmer üzerine yerleştirdiği iptidai dondurma kutularından yenir...

Yazık, Kafe Glas, Kafe Napoli'den alanlara yazık!..

Ben hiç olmazsa yemesini bilmiyorsam seyretmesini biliyorum.

Hür Gazete, 9 Eylül 1930

Kartal*

Tavan Arasından

Burası köy değil, nahiye değil, kaza merkezi: Koskoca bir kaymakamlık...

Yakacık'tan inen asfalt yol, şimendifer köprüsünün altında bitiverince içinizi en kör bir azap kaplar.

Kapılarının önüne tütünlerini dizmiş muhacir evlerinin içini göremezsiniz. Karanlık o evlerin içinde pupa yelken... Ne bir katre rüzgâr, beyaz bir örtü kımıldatır, ne bir damla güneş, sıvaları düşmüş bir aynada pırıltılı bir yüzü aydınlatarak oynar.

Tozlar, tütün demetlerinin arasındaki kaplamalardan en küçük bir sarsıntı ile buhar haline gelir.

Şimendifer köprüsünden koca, içi boş çınara kadar kapı önlerine dizilmiş çocukların topraklarda oynadığı, tozlarla, korkunç kokulu tütün demetleriyle kucaklaştığı görülür.

Kartal bir kaza merkezidir. Koskoca bir kaymakamlıktır.

Çamaşır sularının döküldüğü gölgeliklerde çubuk içen ihtiyarlar, yangın yerlerinin baldıranları, ısırganları arasında havlayan köpeklerle çocuklara çıkıyorlar ve sonra ağızlarından buram buram duman çıkıyor ve sonra gene bir otomobil geçiyor.

Ev kaplamalarında, tütün demetlerinin arasında, her göze görünür bir delikte aynı halka halka, dağılmayan, yayılan tütün kokulu bir toz fırtınası...

Kurunuvustadan beri süpürülmemiş Kartal, bir kaza merkezidir, İstanbul'un yakın bir kaymakamlığıdır.

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitapta biçimiyle alınmıştır.

Bereket versin denize. Güneşin içinde tertemiz pırıldayan adalarla Anadolu sahili arasında uzanan masmavi su kitlesine. Bereket versin ona... Yoksa Kartal, bu pisliği içinde günün birinde değil yalnız evleriyle, çocuklarıyla, merkepleriyle, ihtiyarlarıyla toz haline gelecek.

Sabahleyin o zifir kokulu evlerden fırlayan taze çocuklar güneşin ve denizin içinde geceleyin aldıkları zehri boşaltıyorlar, temizliyorlar. Bereket versin denize...

Kartal bedbaht bir kaza merkezidir, tozlu pis berbat bir kaymakamlıktır. Ve bu kaymakamlığın İstanbul'a bir saat mesafesi vardır. Pislikten, tozdan âdeta nefesleri, sesleri tutulmuşa benzeyen zavallı Kartal halkı donuk bir lakaydi içinde oturup çubuk içiyorlar.

Biliyor musunuz, Kartal koskoca bir kaza merkezidir.

Hür Gazete, 10 Eylül 1930

Benim bir tek salıncakım çok görüldü. Her sene ben oraya bir salıncak kuruyordum.

Bu sene de izin verselerdi de kursaydım ne olacaktı sanki. Dört gün içinde yenecek miydi yerleri? Bırak Allahını seversen şu herifleri, öbür salıncakçılardan altışar lira almışlar... Benden on lira istiyorlar. Dört gün içinde on lira. Ben çocuklardan yüzer para alacağım. On beş defa diye, sonra yandı diye bağıracağım. Biraz daha biraz daha diye zorlayacaklar. Biraz daha sallayacağım, tekrar yandı diye bağırırken bu sefer bir kez... Küçücük bir oğlanın lacivert ceketinin kolu altından: Ne olur salıncakçı, diyecek, biraz daha...

Ben nasıl hatırını kırarım o yavrucukların. Öyle olmasa, vallahi on lira verirdim... Hem üstelik kazanırdım da. Köylüler nasıl bir harman yapıp kışın istirahat çekilirlerse ben de bir bayram yapıp öbür bayramı evimde rahat ve sükûnetle bekliyormuşum, o kadar para kazanıyormuşum ve bu parayı bayramdan bayrama idare ediyormuşum güya!.. Bunu kim söylüyor bana, biliyor musunuz? Kanlı mezarlığı futbol sahası ve bayram yeri kapalı, koca çeşmeyi yıktıralı yanına adam sokmayan azgın bir belediye reisi söylüyor...

Hem de bunları söylerken gülüyordu. Hasret ve hasedinden.

Oradan nasıl çıktığımı bilmiyorum. İnsan çok sarhoş olur da meyhaneden ancak çıktığını hatırlar ve öte tarafını nasıl hatırlamazsa ben de öyle oldum... Herif bana afyon yutturmuş gibi idi... İstedğim kadar sövebilmek için yine kanlı mezarlığı

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

intihap ettim ve her sene salıncağı gölgesine kurduğum cevizin dibine arkaüstü uzandım, cigaramı yaktım.

Şimdi yine onun masasının önünde idim. O gece billur hokkaların mavi mürekkeplerini suratına boşaltıyorum. Ve uçları sipsivri demir kalemleri duvarlara atıyorum.

Yere çivilenmiş koca masayı sarsarken oda bir salıncak gibi sallanıyor. Oh ne âla...

Çocukların sayesinde belki beş lira kazanabilirdim... Yaz için bir dondurma takımı almaz mıydım? Dondurmamın çoğunu yine çocuklar yiyecekti ve onlara ucuz ucuz verecektim.

O zaman belediye reisi terlemiş göğsünü pencereden girecek bir damla rüzgâra açmışken, kapısı önünde vişneli ve kaymaklı diye bağırarak ve çocuklara bol bol yüzer paraya koca kayık tabakları ikram edecektim.

O benden dondurma yemek isteyince, onu bu manzara ne kadar kudurtacaktı.

Belediye memurlarına beni kovdurtursa gidip arka sokakta bangır bangır bağırırdım.

Yine sesimi duyar. Yine sabıredemeyip bir kayık tabağı isterse şimdi bitti cevabını veririm.

Oh ne âla...

Düşünmek ve yatmakla olmayacaktı.

Öbür gün bayram. Ne halt etmeli? Düşündükçe kuduruyorum. Kafamın içi bayram yeri gibi karmakarışık oldu. Uzun, tırmalayıcı düdük sesleriyle doldu... Allah belasını versin bu herifin. Muhakkak buna bir çare bulmalı canım... Ne etsem?

Düşündükçe kuduracağım...

O gün kasabanın sokaklarını serseri serseri dolaştım. Sanki başka vakit başka türlü dolaşıyormuşum gibi... Fakat bugün sersemliğimi daha iyi duyuyorum, halbuki bu günlerim en mühim günlerimdir. En ehemmiyetli bütçesini tanzim eden, bilançosunu çıkaran bir müessese gibi ben de telaş ve endişe içindeyim. Hay kötü iş, hay...

Ne güzel de bir hava idi. Tam istediğimiz hava. Yani çocukların yüzünü güldürebilecek yegâne temiz, az sıcak bir hava... Hay Allah!.. Ne halt etmeli yahu, rüzgâr ne tatlı esiyor, ağaçlar ne tatlı sallanıyor. Gök ne kadar berrak. Güneş ne kadar ışıklı. Hay canına!.. Olur şey değil.

- Salıncakçı!
- Ne var anam?
- Kurdun mu?
- Kurdum yavrum, öbür gün erken gel.
- Yüz para değil mi?
- Elbet yavrum, elbet. Hem bir saati...
- Sahi mi?

Halbuki, böyle olmasa idi, ben de o kapı eşiğine diz çökerdim. Uzun uzun konuşurduk. Seni kucagımda hoplatırdım. Hey gidi hey!.. Ağlamaklı oluyorum. Çocukken ağaçtan düşüp ayağım kırılmıştı da ağlayamamıştım. Mektepten kaçtığım için Kadir Hoca falakaya yatırırda beni bir türlü ağlatamazdı. Tenhalara doğru koşarcasına yürüdüm, fabrikaya vardığım zaman, kentin öte tarafındaki yamaca oturdum; önümde, çamuru hiç kurumayan yol bitmiyor; fakat kimsecikler yok... Oh ne ala, kimsecikler yok...

Fakat buraya ağlamak için geldiğim halde ağlayamadım. Nasıl bacağı kırılıp da ağlayamadıysa öyle... İçimde muhakkak bir yer paramparça olmuştu ki, ağlayamıyordum. Ne etmeli acaba?

Salıncağım, orada, cevizin altında yerde duruyordu. Halkaları cevizde... Üç kişi bulacağım. Kaldıracağız, oraya takıvereceğiz. Ondan sonra hadi çocuklar! Hadi, yüz para, çok çok, bir saat...

Hür Gazete, 12 Eylül 1930

Bağda*

Aç karnına üzüm yiyoruz. Üzüme sabah ışığında baktım, bir deri bir kemik, pekmez kıvamında tortulu bir şarap küpü... Kenarında bir acı sirke kokusu. Şeftalilerin gölgelendiği çalının kenarında küçücük bir mahzen... Üstünde küçücük bir kulübe, çerden çöpten bir kulübe. Bir de yarım bir hasır; bir yorgan, bir temiz yastık...

Hasırı kaldırıncı insan girecek kadar bir delik gözükür.

Bu delikten aşağıya, karanlığa ve rutubete insan o kadar çabuk alışıyor ki, senelerce şarap kokulu bir mahzenin rutubetinde mahpus kalmış uzun saçlı bir eski zaman şairi gibi olduk.

Bağcı, şişeyi patlattı...

— Bu, dedi, Al Pehlivan şarabı. Siyah olur.

Buruk bir lezzet içimizi gıcıklayıcı bir nem içinde bıraktı. Mahzenden çıktık... Hasıra boylu boyunca uzandık.

Kapının önünde sabahla beraber doğmuş gibi birisi oturuyordu.

Yanına gittim.

— Sana da getirdim Al Pehlivan şarabı, dedim.

İçti, vallahi içti. Hem çay fincanını güneşe tutarak, hayvan gibi içti. Bağ, canım bağ... Dolaşıyoruz... Üzümleri can evimizden koparıyoruz...

Serin bir sarhoşluk... İspirto sarhoşluğu değil.

Bendeki sarhoşluk kadifelerin, kürklerin ve naftalin kokusunun kapattığı bir sandık odasındaki ve kurunuvustai koku gibi...

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Bu his, şarabın eskiliğinden ve onun giyiniş tarzından doğuyor.

Öğle güneşlerinin yattığı yaprakların üzerinde gözlerimiz, yürüdük. Akşam oluyordu. Bağ kütüklü bir sahilin kenarında göğsümüz dağlı rüzgârlarla doldu... Kulübenin içi doldu. Bağcı uyuyor. Akşam oluyor. Bağdaki güneşle nasıl beraber doğduysa akşamla beraber öyle siliniyor. Ben olduğum yerde çökmüş bir çatı manzarası alıyorum.

Hür Gazete, 16 Eylül 1930

*Bir Genç Erkek**

Uzun, sarı saçları var. Uzun boylu, kırmızı yüzlü. Stadyumdan bahsediyor. Cebinde türlü türlü genç kız eğlenceleri. Fırıldaklar; aksırık tozları, kaşıntı tozları...

Yüksek sesle Fransızca konuşuyor. Zenginliği mendilinin renklerinden, kravatının son modalığından belli.

En güzel kıza en yüksekten bakıyor, orijinalitesi adiliğinde.

Mütemadiyen kızlardan bahsediyor, çirkinlerinin cazibesinden, güzellerinin geçen gün kendisini çağırdığından...

Laubali konuştuğu çocuk en ağır ve küstah bir gülüşle bağırarak güldüğü zaman, etrafına müstehzi bir eda ile bakıyor, ben güldürdüm dercesine...

Küçük yaşında Fransız mektebine girmiş, fakat karşısındakine Türk edebiyatından bahsediyor. Uzun uzun, efendim başlıklı sünepe cümlelerle...

Üç sene evvel Galatasaray'la çarpışan kulübün ismini unuttu ise not defterini açıyor P.B.C. bir isim okuyor ve bazan o T'li S'li kulüplerden birinin rozetini takıp yenisini sipariş ediyor.

Bilmem neredeki çiftliğinde müthiş hastalık çıkmış, kilometrelerce araziye pirinç tarlası yapmışlar da...

Yakın köyler ve çiftlik amelesi hasta olmuş. Bereket versin, babası, çiftlikten iki fersah öteki yaylada oturup her gün otomobille iniyormuş çiftliğe.

Ovadan geçen çayı da pirinç tarlalarına çevirmişler, kendisi de gitmiş çiftliğe geçenlerde. Fakat müthiş sivrisinekler...

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Rençper, âdeta zorla çalıştırılıyormuş, oturulacak yer değilmiş. O da zor kaçmış.

Sözünü bitirdi. Gözlerimi açarak dinlediğime hayretler içinde kaldı, briç oynamak için başka masaya gitti... Ben üst üste beş cigara yaktım.

Hür Gazete, 16 Eylül 1930

*Bir Muhabir Mektubu**

Fırka... Fırka... Fırka...

Bir dakika, kafamı dinleyip başka şeylerden bahsetmek ihtiyacı duyduğum zaman içime bir şey;

— Deli misin yahu! diyor... İsmet Paşa dururken, Fethi Bey nutuk söylerken neden bahsedilebilir?

Doğru... Öyle... O bahsetti, bu bahsetti. O söyledi, bu söyledi. Şimendifer Sivas istasyonundan Avrupa'ya ihraç etmek üzere hangi mahsulümüzü aldı, bilmiyorum; Sivas'tan buraya hangi bedbaht köylü hemşerisini görmek üzere ucuzca geldi, onu da bilmem...

Bildiğim bir şey varsa, İzmir'de bir çocuk öldürüldü ve halk, koca bir halk kütlesi, Fethi Bey'in boynuna sarıldı, ağladı, bayıldı ve birçok şikâyetler etti, kimden, neden, niçin? Onu da bize anlatmadılar pek...

Üç dört sabıkalının bu halk kütlesi arasına karışması Fethi Bey'i karşılayanları o cins adamlardan yaptı. Halk Fırkası içinde yankesicilerin bulunup bulunmadığını bilmem; ama Fethi Bey'i karşılayanlar içinde sabıkalıların bulunmasına şahit olduk. Öyle yazdılar, şu bizim İstanbul'un gazeteleri. Binlerce basın da hâlâ aklıktan dem vuran, tiraj diye bar bar bağırان meşhur gazeteler... Gönderdikleri muhabirler binlerce kalabalık içinden seçe seçe dört sabıkalıyı seçtiler.

Bilmem ama, bana öyle geliyor ki âdeta bu muhabiri mahsuslar yankesicilerle tanışmaya gitmişler. O kadar coşkun ve temiz halk kütlesi içinden yankesicileri yazmak da ne oluyor, anlayamadım...

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Hele *Vakit* gazetesinde bir muhabirin macerasını okudum, şaşıtm kaldım...

Bilmem ne gazetesi idaresine koşmuş... Ve nûmayişçiler hücum etmiştir...

Masalın ötesi enfes.

Tavanda bir delik varmış, bu deliğe merdivenle mi, sırt sırta vererek mi çıkmışlar; anlayamadım ve oradan kaçmışlar. Damdan Amerikanvari bir cambazlıkla... Bir incir deposunun yine tavan deliğinden içeriye bakmışlar ki, içerde birkaç kişi oturuyor –sübhanemen tahayyere– ve oradan içeriye belki de ip merdivenle inilmiş, uzaktan silah sesleri aksediyormuş, vaveylalar işitiliyormuş. Nihayet, depodan sabaha karşı çıkan muhabirin cebine üzümler, incirler doldurulmuş ve muhabir çıkıp gitmiş...

Efendiler, gördünüz mü gazeteciliği; işte böyle olur, aferin çocuğa, ne dersiniz... Ben bu muhayyelesi geniş muhabirin yerinde olsaydım roman yazardım roman; neme lazım muhabirlik. Ha unuttum:

Komiser bilmem kimin de kafası onlar içerde iken yarılmış, damdan içeriye taşlar yağmış ve bula bula komiseri bulmuş.

Mademki taş yağıyordu. Ne diye kafanı çıkarırsın a komiser efendi, muhabir beyefendi gibi dama çıksaydın a...

Hür Gazete, 17 Eylül 1930

*Solugan Beygir ve İhtiyar Av Köpeği**

İnsan tipleri bana usanç verdi artık. Hepimizde aynı zevksiz, tatsız arzular, hırslar... İncir çekirdeği doldurmayan fikirler, hisler...

Güzellikteki bedbahtlık, zavallılık... Çirkinliğin vahşeti... Temizlikteki, dürüstlükteki riya. Off... Hepimiz, en akıllımızdan en aptalımıza kadar en güzelimizden en çirkinimize kadar, her günkü yaptıklarımızı ekliyor. Her günkü düşündüklerimizi biçiyoruz. Aynı ayrı hepimizin yaptığı aynı şey.

Dün bağlara giden yolda toza ve öğle sıcağına rağmen dolaşmaya çıktım. Ne çınarların dibinde oturan güzel kız, ne de cigaram, gazetem, kalemim bana bir ferahlık, bir teselli verebildi.

Öyle müthiş bir sıcak vardı ki. Güneş bile bugün bana karşı eski güler yüzlü, bir Anadolu çocuğu gibi güneşli ve kemikli olan çehresini değiştirmişti; tıpkı cüce ve sevimsiz bir muharrir çehresi almış, bunaltıyordu.

Tozlu yol uçuyordu. İşte bizim yollarımızın hususiyeti: Uçuşması... Kuş gibi tuyyurdandır yollarımız...

Yürüdüm, yoruldum, bir bağ kenarına çöktüm.

İşte oradasolugan beygirle ihtiyar ve kesik kulaklı av köpeği yan yana gölgeliğe serilmişlerdi. İkisi de dertli gözüküyordu. Ben mesut insan çehrelerinden hiç hoşlanmam; fakat hayvanların mesut başlarını severim. O halde, bu dertli ve zavallı bakışlı hayvanlardan hoşlanmamam icap ettiği halde gayri ihtiyari yanlarına sürüklendim; onların içinden bana ulaşan bir telepati hadisesi idi herhalde...

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Şimdi üçümüz de zeytinlerin gölgesinde idik.

Evvela av köpeği başladı, geçen sene son ava çıktığı günü anlattı:

Ne yorulmuşlar, ne yorulmuşlardı. Ama epeyce kuş vurmuşlardı, çanta dolmuştu.

Hey gidi hey... Onun bu ögleüzzerleri boş durması mümkün mü idi? Hangi çalılığın altında keklik vardır, hangi fundalıkta tavşan... Hey gidi hey...

Solugan beygir hiçbir şey söylemiyor. Yalnız, mütemadiyen hıçkırıyor, göğüs geçiriyor, derin derin nefes alıyordu. Bütün vücudunu sarsan bir soluma ile nihayet ağzını açtı, esnedi.

Bana:

— Sen ne arıyorsun buralarda? diyebildi.

Düşündüm, sahi ne arıyordum buralarda?

Bu ögle sıcağında, herkes uykuda iken, belediye intihabatında Halk Fırkası kazansın diye rey toplamaya çıkmış mutemetler gibi...

Sahi, ne arıyordum buralarda?..

İhtiyar av köpeği, koku almış gibi silkindi; havayı uzun uzun kokladı, havladı, sonra kuyruğunu sallamaya başladı.

Beygirin heyecanı ve helecanı büsbütün arttı. Ben de şaşır-dım, ister istemez ben de onlara uydum. Kamçılı sahibim geli-yormuş gibi korkak bir sadakatle ayağa kalktım.

Kırmızı, cömert yüzlü bir adam çıkageldi. Hemen tanıdım; bu karyenin Halk Fırkası ocak mutemedi idi yahu!..

Köpek havladı, beygir kişnedi, ben selama durdum.

Mutemet:

— Ne yapıyorsunuz? dedi.

Acaba nezaketen mi edatı cemi kullanıyordu, yoksa üçümü-ze birden mi halû hatır soruyordu?

Ben köpeğe baktım, köpek solugan beygire... Ne yapalım?

Madam ve Msy*

Sayfiye Tiplerinden

Ayazma'da...

Belki ikisi de Karamanlı.

Belki erkek kolejden mezun ve pastırmacı da...

Kadın, İstanbul'a İzmir'den Yunanlılarla beraber kaçtıktan sonra İngilizce tekellme başlamış.

İster Kayserili ve pastırmacı, isterse Karamanlı ve kolejli, hepsi müsavi bize. Msy kibar giyinir. Kaşe pantolonu göbeğinin katmerinde pek gergin değilse de, daimi ve zifiri kahkahalarında bütün iplikleri gerilir, nerede ise çatır çatır patlayacak zannederiz; fakat hiçbir şey olmaz.

O oturduğu sandalyede dşeş attıktan sonra bir defa arkasına yaslanır. Artık kaşe pantolon mütemadi kahkahalardan gerilir durur.

Günün birinde bu pantolon çatlayacak, ayrılacak ve göbek bütün ihtiyaımı ile meydana ıkacak.

O zaman matmazeller ışlık ışlığa ınarların dibinden kaçacaklar, bilmem msy yine gülecek mi?

Tavla partisini bitiren msy artık madam ile karşı karşıyadı; koca hisar göğüslü madam ile...

Gelsin şimdiden sonra taa...

ınarların yaprakları arasında en berrak ve temiz bir hava vardır. Fakat, eyvah o havaya, o tam başladıktan sonra eyvah o havaya...

* Muzaffer Uygner tarafından hazırlanan *Balıķının lm* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Evvela bir çörek kokusu; yumurtalı, yumurtalı bir çöreğin kokusu.

Tereyağı olmadığını kuvvetle zannettiğimin sebebi de şudur: Madamın, bazan kendisinden çörek yapma usullerini soranlara;

— Tepsinin içini kuyrukyağı ile bir sıvazlarsan, tereyağı pek kıyak kaçmaz çörek için, dediğini kulağımla işittim.

Sonra domatesin, kavunun, hıyarın, balığın birbirine karışmış esansı...

Bu koku ile evine dönüp yemek yemek insan evladına biraz güç geliyor.

Mösyü taam anlarında kahkahasını madamın göğsüne birbir itina ile yerleştirmiş gibi pürtebessüm o geniş, muazzam, hisar göğse bakar.

Gülmek sırası kadınındır.

Masanın etrafında sıralanmış dizi dizi çocuklar, kavunun üstüne domates yerken madam bir kadehçik susuz rakı çekiverir, mösyünün bardağı bembeyaz dolu, önündedir.

Yemek sofrası akşama kadar kalkmadığı için ikindiye doğru seyyar fotoğrafçıya masa ile resimlerini çektirirler. Bu iş de bitince, mösyü iskemlesini bir servise dayayarak İngilizce şarkılar okur. Madam, inci gibi sesiyle refakat eder; kuzinler, kuzenler ağaç altlarında aynı konseri daha yüksek perdeden devam ettirirler.

Akşam olunca Şarkılaşmak, zamanıdır. Batan güneşe karşı dizilip kebab mısır kemirmek zamanı...

Yollar onların mesut kahkahalarıyla dopdolu kalır.

Hür Gazete, 20 Eylül 1930

Bir Küçük Satıcı*

— Amca!..

Amca dediğine bakmayın, yeğenim filan değil ha... O çoğumuzu böyle çağırır. Ne satarsa ondan alırım. Ahbaplığımız ve akrabalığımız bu cihetten: Zaten sattığı şeyler, yedi buçuktan yukarıya çıkmaz. O, on kuruşluk şey satmadı daha... Ama, günün birinde on liralık da satacak, imanım var. Kara kuru; fakat sipsivri bir zekâ sahibi. Taştan ekmek çıkarır. Bu zamanda da bize böyle adam lazım. Başka türlü ekmek yemenin imkânı yok.

Ne ise... "Amca," der demez döndüm. Baktım; biraz iyileşmiş, denizden büsbütün kararmış, onun yanaklarına kan gelmişti. Bu adam kim, bilir misiniz? Adam dediğime bakmayın. Adam gibi olduğuna bakın. Bu on iki yaşındaki adam, o civarın yegâne satıcısıdır. O satıcıların çoğu para kazanmaz. Akşamı dar ederler. Kimisi sattığının üç misli para yer; evde de üstüne dayak... Kimi, şimdiden ahlaksızlığa alışmıştır, alıştırılmıştır: Barbut oynar, hatta rakı, esrar içer. Amma bu çocuk öylesi değil.

Bunun evsafı, cingözlüğü, kimsesizliği, zekiliğidir. Bu böyle bir satıcıdır işte!..

— Gel amca, gel!

Baktım, elinde hiçbir şey yok.

Hani ya çukulata, bisküvi, ağızlık, sensen, Amerikan sakızı; hani nerede potin bağları? Amanın gazete de satmıyor bugün...

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

— Bu tembellik kerata?

— Gel, bak, ne söyleyeceğim.

Gittik, vapur iskelesinde tenhaca bir bekleme salonuna oturduk. Anlatacağı şey ne imiş, biliyor musunuz?

Bizim küçüğün bir baş belası vardır. O civara bakan bir belediye memuru.

İşte bakın onunla macerasını anlattı:

— O gün, kafamın yarıldığı gün hani. Sen bana para vermemiş mi idin, bir iş tut diye?.. Ben hemen ertesi gün potin bağları aldım. Ya senin paranın uğurundan, ya benim uğurumdan, a tapon bağları bir satış sattım, ne dersin amca vallahi iki lira kâr kaldı bana. Bağları sattığım gün şeye rastladım, Hasan Çavuş'a (belediye memurunun ismi).

Önce bir surat etti, bir tokat yapıştırdı. Yakayı zor kurtardım. İkinci rastlayışım da arkamdan kovaladı. Üçüncüde bağların en sağlamını çekti aldı. "Hadi bakalım" dedi. "Bana görünme de ne halt edersen et."

Benim ona görünmememe imkân var mı? O beni görmesin değil mi ya? Görmeyiverdi o gün, oldu bitti...

Ben, ertesi günü gene potin bağı satmaya çıktım.

O gün de bir şey demedi.

Hatta bir aralık sırtı da...

Üçüncü gün gene potin bağı. Ben onu uzaktan gördüm, ahbap oldum diye kaçmadım bile. Bir de baktım ifrit gibi geliyor hınzır. Verdi tokatı, çektik sineye ne yapalım...

Dördüncü gün yine dayak.

Daha ertesi gün çukolata satmaya başladım. Onu gördüm mü bucak bucak kaçıyordum. Fakat, bir defasında ben kaçarken hafifçe güldüğünü seçtim.

Damarı geçti dedim, o gün akşama kadar korkudan dolaş-tım. Akşamüstü iki çukulatamı şu oturduğumuz yerde geveleyiverdi.

Ertesi gün gene çukolata, gene dayak, daha ertesi gün gene. Aaa... ya bu herif şaşkın, ya ben... Her gün bir surat değiştiriyorum, ahbap olduktu ya.

Ondan sonra şey satmaya başladım... Ahh!.. Neydi be? Ha! Sensen... Amerikan sakızı.

Tam birahanelerin önünde rastladım. Dik dik kutuma baktı. Bir avuç sakız avuçladı, gitti.

Ondan sonra anladım herifi. Başladım her gün satış şeyini de değiştirmeye...

Bir gün, beş gün aramız iyi gitti: Fakat sonra sonra o da olmadı, gene dövülmeye başladım. Bu sefer ne yaptım biliyor musun? Ben onun arkasına düştüm. Sabahleyin bakıyorum, akşamdan nesi kalmamış?..

Hemen şeftali, portakal, mevsimlik sulu meyve, ne varsa satmaya başlıyorum, su satmıyorum. Bakıyorum onu mütalaa merakı sarmış; nerede kâğıt bulursa okumaya başlıyor. Gelsin gazeteler bu sefer... Okut babam okut... Hem gazeteye kıymıyor, üstelik okuduğu gazeteyi bazan cebine sokuveriyor, ekseriya geriye veriyor, ben başkasına okutuyorum (okutmak, yutturmak manasınadır). Evelisi akşam birahanelerin etrafında korka korka geziniyordu. Hemen, Sensen paketleriyle oraya koştum. Bir avuç aldı, güldü, gülüştük. Ağzı kokmaktan çok korkuyor, galiba karısından.

Hıyar mevsiminde hıyar, şeftali mevsiminde şeftali, karpuz, kavun, üzün sattım.

Elhamdülillah hiç fenalığı dokunmadı, artık ara sıra sırtımı bile okşuyor.

Bu hafta da onu bir balık merakı sardı. Sardalya falan olsa neyse... Kılıçların yanından ayrılmıyor. Önüne gelene saldırıyor, ha bire tokat, ne yapacağım şimdi ben amca?..

Hür Gazete, 21 Eylül 1930

Gece ve At*

Tavan Arasından

Gece ile beraber nasıl sesleri geliyor.

İnsana kaçmak ve uzaklaşmak arzularını doğduran nal sesleri...

Sonra bir lüks lambasının aydınlatığı çiğ renkli kaldırımlardan kırmızı, lâl bir at geçiyor. Bir saniye için ışıklar, meydana, sesler karışıyor ve yine bütün bunların içinde birdenbire, kıpkırmızı, büyüyerek şekil almış bir kan damlası gibi at yükseliyor. Onun bir saniyede dörtmala geçişi gözlerimizdeki bu kırmızı, yüksek hayali uzun müddet silemiyor...

Ve uzun müddet kendimize gelmiyoruz.

İsterse at köprüleri geçip gitsin, tozlar yoldan kenarlara uçmuş, meydana tekrar her zamanki mızımız sesler kaplamış olsun, ne ziyarı var?.. Mademki atın soluğu kaybolmamış, gecenin her tarafına yapışmıştır. O halde uzun müddet gene çiğ lüks ışığının altında uzaklaşmak, kaçmak arzularıyla dolu kalacağım.

Böyle dakikalar geçecek.

Sonra süvarinin belki hiçbir şey duymayarak geçtiği yolda dolaşmaya çıkacağım.

İşte:

Hâlâ o yolda atın bastığı andaki heyecan, hâlâ yol titriyor. Ağaçlardan, karanlığın beri tarafına doğru bir nehir akışı var.

Bunu hissettiğim halde göremiyorum.

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Etrafımda hiçbir ağaç yok. Göremediğim için belki de var; fakat gece onları o kadar sımsıkı yakalamış ki...

O halde niçin ağaçların, gecenin beri tarafına doğru aktığını hissediyorum?

Bakın geride bıraktığım ışıklara. Sonra dinleyin. Dinleyin, sesi işitiyor musunuz? Mızımız hımhım bir ses...

Ne hışırdayarak, hatta gürleyerek geçen rüzgâr bu mızımız sesi örtebiliyor, ne de yakınlarda gece ile büyüyerek akan derenin homurtusu.

Çünkü bu ses bütün geride bıraktıklarımın sesidir.

Artık ben, at sırtında bir nehir gibi geçiyorum. Fakat o sesler benim itiyatlarımın bağdaş kurup oturdukları yerin sesleridir.

Ne kadar kaçmak ve uzlaşmak arzusuyla dolu isem, o kadar da bağlanmak, kalmak, bağdaş kurup oturmak istiyorum. İşte her şey bitmek üzere:

Atın geceye yapışan solukları; duvarlardan, ağaçlardan sızmış. Aç ve susuz toprak onları emmiş.

Önümüzde yükselen kan damlası, şişirilmiş bir kauçuk gibi delinmiş, pörsünmüş, olduğu yere çöreklenmiş...

İşte, şimdi o çöreklenen şeyin de başını kaldırarak bir müddet dolaştığını ve sonra sonbahar yapraklarının arasına karışıp kaybolduğunu duyarak görüyorum.

Meydanı, lükslerin çiğ ziyası birdenbire tekrar kaplıyor.

İşte her şey bitti.

Hür Gazete, 21 Eylül 1930

Vilayetin Hikâyesi*

Vali, mutemet, fırka kâtibi, inhisar müdürü, tahsil memuru, belediye reisi ve gayrihüm danslı çayda idiler.

Vali pürneşe idi. Çekiyordu kafayı. Ama Avrupa'da okumuş bir adamdı, ne güzel flört yapıyordu. Pırıl pırıl da tıraş olmuştu. Ne genç gözüküyordu. Tahsildarın karısı amma da güzel dans ediyordu ha!.. Bravo tahsildar.

— Tebrik ederim Refik Efendi. Tam asrın adamısın.

— Sayenizde beyefendi...

— Hadi bakalım, hadi. Bir fokstrot da sen oyna.

Tahsildar, siyah elbisesinin içinde şişman vücudunu oynatmadan salonu baştan başa bir dönüş döndü... Vali tevazu ve istihza ile karışık tebessümlerle, alkışlarla onu bir teşci etti ki.

Bütün salon gülümsüyordu. Doktorlar, eczacılar, müddeiumumiler, hâkimler, hepsi hepsi... Salon bir inleyiş inledi.

Ev sahibi genç doktor, ortaya şu orijinal fikri attı. Salonun bir köşesine küçük bir şano yapmışlardı. Oraya çıktı. Perde açıldı.

— Efendiler, dedi. Şimdi herkes, bütün salonda bulunan zevat, dairesinde, makamında nasıl iş gördüğünü, biraz karikatürize ederek gösterecek. Bu orijinal buluşu Vali Bey'e borçluyuz. Kendileri, en son sahneye çıkacaklardır. Şimdi en küçük memurlardan başlayacağız...

Posta müvezzii bir köşede ürkmüş, utanmış oturuyordu. Evvela onu sahneye çıkardılar. Her günkü elbiseleri giymiş olarak şanoya çıktı, arkasında çanta...

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Sahneye evler yapmışlardı. Numaralar koymuşlardı. Levhalar asmışlardı. Ve köşede bir kahvecik vardı. Posta müvezzii kahveye girdi. Kahvesini içti. Bir eve bir mektup bıraktı. Tekrar bir mektup bıraktı. Bu kadar kâfi idi. Uzun uzun gülüşüldü.

Sıra ile telgrafçı, tahrirat kâtibi inip çıktılar. "Ağır hasta" telgrafı yirmi sekizinci cigaradan sonra çekilebildi. Tahrirat kâtibi, daktilo ile uzun bir sohbete daldı. Nihayet Belediye Reisi...

Sahne müthiş kalabalıktı.

Çöpçüler, işaret memurları, çavuşlar, kâtipler... Müthiş bir faaliyet vardı. Kâğıtlar imzalanıyor, şoförlere talimat veriliyor... Memlekete su getirmek, elektrik yapmak için müthiş projeler tanzim ediliyor. Mühendisler, masalarının başında son sistem bir asma köprü yapıyorlar...

Sahne, duvar mı yapılmıştı ne... Yahut da bir muziplik. Birdenbire bir bulut gibi bu manzara silindi.

Herkes gözlerini açarak baktı:

Bir yol geçiyordu. Hep tozdan beyaz elbiseli insanlar, sanki bu insanlar bir bulut arasındadırlar. Kenarda yıkık bir çeşme. Kurnaya başını dayamış, havayı emen, ta uzak menbadan ağızıyla su çekmeye çalışan bir çocuk... Şimşek gibi bir otomobil geçiyor ve çeşme başındaki çocuğu altına alıp sürüklüyor. Uzakta bir işaret memuru göğe, Allah'a işaret yapıyor. Hazreti Musa gibi... Dua ediyor.

Çavuşlar, satıcıların peşinde... Satıcılar çavuşların... Bir manzara ki görmeyin, gece oluyor ve artık bir şey yok.

Yalnız, mutemadiyen şimendifer sesleri, inhisar fabrikasının elektrik ışığı, uzaktan uzağa karanlık...

Inhisar müdürü, pürazamet geldi; rakılar damla damla imbikten düşüyor, memurlar için Altınbaş isimli rakılar yapılıyor. Reklamlar, Avrupa'ya ihraç edilen beş yüz altmış beş şişenin müheyyiç raporu... Kasada para... Şişeler cins cins. Şişeler siparişi ve o şişelerin elektrikler içinde yığın yığın manzarası.

Mutemet geldi nihayet, fırka mutemedi. İşte yegâne çalışkan adam. Vali takdir yağdırdı. Sağa sola mutemadiyen emir... Ama doludizgin... Ne aklına gelirse. Hayret bir süvari gibi ve emrine emrüküm.

Propagandalar, kâğıtlar, beyannameler, tekrar propagandalar, cemiyetlere emirler, içtimalara mazeretler, ziyafet tertibi, asri danslı çaylar tertibi...

Mutemet bunları tam bir aktör gibi oynuyordu. Fıkra kâtibi, mutemetle beraber aynı yorgunluk içinde yoruldu. Ve akşama Türk Ocağı'ndaki konferansı hazırlamak için ancak bir saat vakit bulabildi.

Valinin rolü en sona kalmıştı.

Sahneye beyaz bir perde çekildi. Ve vali ancak sinemasını oynatabildi. Çünkü memleketimizde daha maalesef sesli film çevrilmiyordu.

Film şöyle:

Evvela memleketin kuşbakışı manzarası... Yangın yerleri, adeta civarda birer havuz gibi. Tuğlalar, kırmızı mercan balıkları... Isırganlar yosunlara müşabih gümüş bir su, hali bir dağ, muhteşem bir cami.

Fırka binası koskocaman, sıvaları dökülmüş. Önü hareket eden bir gölge ile dolu hastane binası... Köylüler, tahsildarlar ve köylüler. Burada film koptu. Uzun müddet eklenmeye çalışıldı. Fakat eklenemedi. Saat gece yarısını geçtiği için cereyan da kesildi, film yarıda kaldı. Gelecek *tedansanda* filmi gösterecekler. Bulunursam tekrar yazacağım.

Hür Gazete, 23 Eylül 1930

Karabaş'ın Hakkını Yediler

Kasabayı baştan başa dolaşan davulcu yorulmuş; harap bir çeşmenin başına çökmüştü. Kuru yalaktaki bir kemik parçasını çatırdatarak yiyen halim bir sokak köpeğine kısık ve kavruk bir sesle:

— Oğlan, dedi, deve güleşi var, deve güleşi. Sen de gelir misin?

Sokak köpeği, arkadaşlarını seçmekte hiç de kılı kırk yaran takımdan değildi. Bazan kuyruğuna teneke bağlayan yaramaz çocuklarla bile senlibenli olmuştu. Birçok mahallelerde dostları, arkadaşları vardı. Davulcuyu küçükten tanırdı. İstasyon boyunda az mı güleş etmişlerdi.

İki arkadaş yola çıktılar. Kasaba haricine, söğüt ağaçları gölgesinden isteksiz ve kaygusuz akan sazan ve yayın balıkları dolu çay kenarına doğru yürüdüler. Deve güleşinin yapılacağı meydanlık orada idi.

Tarlalarda ses seda yoktu. Ve bu sessiz sadasız tarlalardan sükût içinde geçtiler.

Mısırlıktan çıkınca yolları bir soğan tarlasına düşer; sonra bir bostan geçilir. Ve en nihayet su kenarı.

Bu su, balıklarını uyandırmamak; sazlarında uçan yusufçuklara birkaç günlük hayatlarında mesut ve sakin saatler geçirtmek için mümkün olduğu kadar durgun ve telaşsızdır.

Su kenarında davulcu, mendilini ıslayarak tıraşlı kafasına yapıştırdı. Ve:

— Karabaş, dedi. Ne sıcak hava değil mi?

Karabaş; ezilmiş, kopmuş, teneke bağlanmış kuyruğunu, yelpazesini serinlemek için değil, tatlı bir söz bulmak için oynatan

bir Japon kızı haliyle oynatarak bakıyordu. Karşısındakinin efendi ve erkek olduğunu o kadar duymuştu ki havlayamıyordu.

Yeni yapılmış köprüden, sazları ve yusufçukları seyrederek geçtiler.

Meydan ağız ağıza dolmuştu. Kasabanın bütün belli başlı simaları burada idi.

Haylaz mektepliler, haylaz mekteplilerin kışın arkalarından kar, yazın futbol topu attıkları ay çehreli mahalle kızları, bütün bir yemenici esnafı ve çırakları, kasaplar, küçük memur sınıfı meydanı çepçevre çevirmişti. Yalnız ilerde salkımsöğütlerin gölgesinde hasırlara serilmiş zengin ve külhanbeyi ağa çocukları ve büyükçe memurlar vardı.

Davulcu bir yemenici çırağı ile bir mekteplinin arasına davulunu koydu. Ve Karabaş'ı orada davuluna bekçi bırakarak devcilerin yanına koştu.

İhtiyar Çingene, parasından beş kuruş kesmek için dört gözle onu bekliyordu.

— Abe İbrām, dedi. Geçen senekinden az geldiler be. Hadi al şu yirmiyi. Beş kuruş için laf etme.

İbrahim:

— Çeribaşı, dedi. Ben senden bahşiş beklerken böyle halt karıştırırsan bir daha sefere işi başka türlü tutarız.

İhtiyar Çingene zaten bahşiş vermemek için çeyreği kesmişti. Kesesini ihtiyatla çıkardı. Mesut, mor yüzü değişmiş, karar-mıştı. Çadırın kazıklarını çocuklar eyi çakmadıkları zaman da aynı suratı alırdı. İbrahim'e hırsla:

— Al, dedi.

Develerden evvel bir kasap çırağı bir yemenici ile ve sonra daha birçok kişiler bahisli bahissiz gülüşüler.

Ortalık serinlemeye başlamıştı. Köprünün öbür tarafındaki bostanların dolaplarından su, meltem ve eşek sesleri geliyordu.

İşte tam bu sırada iki erkek deve ortaya getirildi. Tüyleri devetüyünden daha koyucaydı. Kafaları dik, gözleri vahşi hayvanlardı.

İhtiyar Çingene meydanın ortasına ilerleyerek:

— Efendiler, ağalar, dedi. Na işte şu kırmızı kurdelelisi Fatus'un ki, na işte şu yeşillisi de Rıza'nın ki. Allah ikisine de kuvvet versin.

Ve meydanın ortasına ilerleyen bir kadınla erkeği işaret ederek:

— İşte, dedi. Sahipleri de şu iki Çingene.

Herkes bahse girişiyordu. Fatus'un iri devesi gözû daha çok tutuyordu. Mektepli, yemeniciye davulun üstünden yirmi beş kuruşu göstererek:

— Var mısın, Ali? dedi.

Küçük yemenici deveden anlamıyordu.

— Ama Rıza'nınki benim, dedi.

Mektepli tehalükle kabul etti. Davulun arkasına yerleşmiş. Karabaş'ın küçük kafasını sıvazlayan davulcu:

— Fatus'un ki benim, dedi. Anladın mı Karabaş? Bir manda gözû bahsine.

Yemenici ve mektepli gülüştüler.

Şimdi develer, beyaz ve kalın dişlerini birbirinin sırtına geçirmişlerdi. Davulcu, bu iskeletleri yumrulu, kanserli iki hayvanın niçin birbirine bu kadar düşman kesildiğini yanındaki mektepliye, ta ileride mesut bir vaziyetle çökmüş diş bir deveyi işaret ederek anlatmaya çalıştı. Mektepli göz kırptı:

— Ha!.. Şimdi anladım, dedi.

Karabaş da anlamak ister gibi mektepliye sokulmuştu. Onun sakız leblebisi ve susam kokan elini yalıyordu.

Ortada güleş gitgide kızışıyor, develer köpürüyor, hörgüçleri sallanıyor, narin ve nasırlı bacakları titriyordu. Kâh biri, kâh öteki yıkılacak gibi oluyordu. Ahali de boks maçlarında gördükleri komikleri takliden birbirlerinin kasketlerine vuruyor, yumruklaşıp tekmeleşiyorlardı.

Bir an, bütün meydan heyecan içinde durdu. Fatus'un devesi, bütün gayretine, boyuna bosuna rağmen cılız ve kendisine göre ufak deveye yenilmişti. İnleyerek yere düştü.

Kasabaya giden tozlu yola düzülen kafiye arasında birbiriyle konuşmayan iki arkadaş davulcu ile Karabaş'tılar.

Tahtacılar

Tahtacılar, köpüklü ve köprüsüz çayların kuraklıktan geçit vermeye başladığı; harap yolların bataklıkları kurumaya yüz tuttuğu, haziran sonlarına doğru kasabamıza gelirlerdi. “Tokurcun” dağlarının çam ve göknarlarından kesilmiş, kokuları, kıymıkları ve gıcırtiları insana batan tahta yüklü, uzun arabalar bazan sabahın alacakaranlığında, bazan akşam serinliğinde kasabaya girerler, yakın meydana dolarlardı. Ben tahtacıların en küçüğü ile ahbaptım. Evimizin karşısındaki meydanlıkta toplanan köylüler, akşam olunca çıralarını ve ateşlerini yakarlar, kasaba kahvelerini bir fosfor, gümüş aydınlığıyla, sihirli bir çiğ yeşil renkle aydınlatan lüküs lambalarının altında ihtiyar tahtacılar kahvelerini içerlerken; küçükler, kırmızı ve gevrek ateşin önünde arabaların altına serdikleri kuru otların üzerine serilirler ve hikâyeler anlatırlardı.

Kor olmuş dökülen bir odunun çıtırtısı ve rengi yüzlerinde elektriklenir, ateşin kenarına düşmüş bir çıra birden parlar; reçinesi ağır ağır tahtasından sızar uçardı. Şerif Ali, tahtacıların en güzel hikâyeye anlatanı idi. Ekseriya, ben erkenden eve kaçtığım; o da, kahvede uzun müddet iskambil oynamakla meşgul olduğu için bu meşhur hikâyeciyi dinleyemezdim. Fakat bir akşam her nedense erkenden dönmüştü. O akşam haziran sonu olmasına rağmen serin bir rüzgâr esiyor ve insanın elbisesini yarım saat içinde sırsıklam eden öldürücü, sinirlendirici bir çiy yağıyordu. Şerif Ali köme köme yanan ateşlerin etrafındaki gruplardan ayrı ayrı çağırıyordu. Nihayet bizim ateşin kenarına, arkadaşım Küçük Osman’ın yanı başına oturdu.

Küçük Osman, bu sefer köyden gelirken ipe dizilmiş, acayip ve esrarengiz kokulu bir nevi dağ elması da beraber getirmişti. "Haliç" tabir ediyorlardı. Bu acayip dağ meyvesinin daüssıllalı ve hasretli bir kokusu vardır. Bu meyveyi uzun müddet yemedikten sonra bir gün elinize geçtiği zaman acayip bir şehvet ve hasretle yemek gerektir. Ve bunu bizim kasabanın bütün çocukları, uzun uzak seyahatlerden dönüşlerinde, seferden avdet eden gemicilerin duyduğu bir kadın hasretiyle sevmişler ve bu meyveyi öylece o hasretle ısırmışlardır.

Ağzımızda lezzetini unuttuğum dağ elması, burnumda yine onun esrarengiz şehveti, kokusu gözlerimde renginin köylülüğü, ateşe ve çıraya bürünmüş kalmıştım. Yanımızda çökmüş, geniş getiren mazlum mandalar. Tekerlekler, zencirler, ateşin yalazı ucunda ve etrafında yıldızlar. Tahtacıların daha satamadıkları tavuk ve piliçlerin masum sesleri. Küçük Osman'ın piliç ve Haliç kokan elleri. Rüzgârsız ağaçlar. Ve işte Şerif Ali'nin hikâyesi:

"Ateşleri bu akşamki gibi yakmıştık. Ben Osman kadardım. Bir parmacık bir şey. Sırtımı çakır mandaya vererek, babamdan gizli bir cigaracık yakmış, tellendiriyordum. Ateş halkasından uzakça olduğum için, korkusuzdum. Babam beni göremezdi. Amma ne olur ne olmaz yine ara sıra babam tarafına bakmayı da unutmuyordum. Birden halkada bir kımıldanış oldu. Herkes ayağa kalkmıştı. Buyurun, buyurun diyorlardı. cigaramı acele acele üç nefes daha çekerek attım ve söndürdüm. Ateşin kenarına varınca bir de ne göreyim:

Kara gözlü, kara saçlı bir kadın. Alimallah yüreğim ağzıma geldi. Ayaklarında bir kilot pantolon vardı. Saçları kesikti. Gömleğinden göğsü görünecek kadar görünüyordu, bütün vücudundan şu lüküs ışığı bir ışık çıkıyor. Ve yanında da nurani yüzlü bir ihtiyar. Bizimkilere baktım. Hepsi de şaşkına dönmüştü. Kimi ayakta, kimi dizüstü camide gibi oturmuş birbirine bakıyorlardı. Nihayet ihtiyar adam:

— Ağalar, dedi, kusurumuza bakmayın. Biz ıraktan geliyoruz. Birkaç gün kasabada kalacağız da. Geçerken sizin ateşlerinizi gördük, hoşumuza gitti. Oturmaya geldik.

Bizimkilerden birkaçı:

— Hoşça geldiniz. Safalar getirdiniz diyebildiler. Ben ağır ağır kadının yanına sokulmuştum. Mis gibi kokuyordu. Sesi pınarın sesi gibi idi. Vücudu 'Tokurcun' suyu gibi köpürmüş benziyordu. Ne ise uzatmayalım, biraz hoşbeşten sonra kalktılar gittiler. İki akşam sonra yine geldiler. İşte o akşam o körpe kız, bize kocaman bir kasabadan bahsetti. Hepimiz İstanbul'un ismini eşittik. Amma bizim köyden İstanbul'a gitmek kime nasip oldu ki.

O kızın anlattığına göre —bilmem yalan bilmem sahi— İstanbul, kocaman bir memleketmiş.

Değil bizim köyün, kasabanın belki yüz misli büyükmüş. İnsanlar varmış ki günde bin lira kazanırlarmış. Bir başkaları bin lirayı bir günde harcarlarmış. Ama aç da varmış. Kuru ekme bulamayan bile olurmuş. Sonra camiler varmış. Bizim köy camisinden bin defa büyükmüş.

Kız bardak gibi şingirtılı, kuzu boynundaki çingirak gibi çingiraklı konuştu durdu.

Daha neler... Neler anlattı. Hülâsai kelâm İstanbul'un eyi yeri de varmış. Bizim köyden kötü yeri de. Zengini nispetinde fukarası da. Ama gelgelelim bizim köy gibi sessiz, gürültüsüz değilmiş. İnsan varmış ki, eski zamandaki eşkiya Çerkez Kuru İbrahim gibi, İstanbul'un meydanlık yerinde, insanı çat diye göğsünden vuruverirmiş. İstanbul'da hâlâ hiç yoktan adam öldüren, ev basan, kadına kıza saldıran olurmuş.”

Şerif Ali bir lahza durdu. Yeni gelen adam yorgun ve halsize benziyordu. Gözleri büyük, sakalı uzamış ve saçları kırçıldı. Kasketi elinde idi. Ateşin kenarına üşüyormuş gibi büzüldü.

Şerif Ali tekrar başladı:

“Biz daha bir hafta kasabada kaldık. Kız ve ihtiyar bir iki defa daha geldiler. Âdeta bütün köylü, kızı ve ihtiyarı bekler olduk. Onlar gelince öbür kümeler boşalır. Herkes bizim ateşin etrafını alırdı. Kız güler, o şingirtılı sesiyle:

— Sonra çocuklar, derdi. Demek ki sizin köyün hepsi tah-tacı böyle. Peki siz ekin ekmez misiniz?

Ona biz de anlatırdık. İhtiyarlardan biri:

— Ekmez olur muyuz kızcağızım, derdi. Tahta kesmek, bıçkıda çalışmak güz vakti olur. Harmanlar bitmiş, işimiz azalmış olur.

— Peki, derdi, dedeciğim. Bıçkı nasıl olur?

Ona bıçkıyı anlatırdık. Suları sorardı, sulardan, pınarlardan açardı. Dilimiz döndüğü kadar cevap verirdik. O bizden köylü idi. Âdeta hiçbir şey görmemiş gibi idi. Çocukça şeyler sorardı. Meğer hakikaten çocukmuş. Bir akşam babam:

— Affedersin hanımkızım, dedi. Sormak ayıp olmasın, kaç yaşındasın?

— On dört efendibaba.

Ben o zaman on beş yaşında idim. Büyüklerin yanında sesim çıkmazdı. Bu kıza hepimiz parmak ısırırdı. Kızcağız söze başlarken, en ağzı açık dinleyen benim büyüğüm Ahmet olurdu. O geceleri ayı kaval dinler gibi kızı dinlerdi. Sonra sonra, bizim Remzi türkü söylerken nasıl içleniriz, ağlamaklı gibi oluruz. İşte öyle bir hal almaya başladı. En şakacı, kavgacı, şen delikanlı iken haline bir durgunluktur çöktü. Kızın geldiği geceler, ısıtmadan kalkmış hastalar gibi gözleri parlak, dudağı yirik, ateşin kenarına çöküyor; mahzun mahzun dinliyordu.

Ne ise uzatmayalım çocuklar, biz köye döndük. Ahmet de köye varır varmaz kafayı yere vurdu. Dört ay yattı. Sayıkladı. Sonra iyileşti. İyileşti ama artık iş işlemedi. Ne bıçkıya uğradı, ne tarlaya. Başını alıp dağ dağ geziyordu. Düşünüyordu. Kendisine laf sorulursa cevap vermiyordu. Yalnız:

— Ulan, İstanbullu kıza gönül mü verdin, ne hal ettin? dedikleri zaman öfkeleniyor.

— Ya... diyordu. Artık elin aşiftesine kaldıktı. O mütemadiyen bir şeyi, bir günü, birini bekler gibi yaşıyordu. Nihayet tahta indirme zamanı geldi, çattı. Ahmet'te de bir harekettir başladı. Öteye beriye koştı, bizimle beraber çalıştı. Biz artık onu unutmuş gibi olduğumuz; kendisini tembellik hastalığına tutulduğunu sandığımız için, eh dedik oğlan iyileşti, sevindik. Uzatmayalım kasabaya indik."

Şerif Ali bir cigara sarmak için durmuştu. Cigarasını sardı. Sonra trenin düdük sesini dinledi.

— İşte, dedi. Bakın bu tren İstanbul'a gidiyor. Ağabeyim Ahmet de, dedi, bundan tam on beş sene evvel böyle bir akşam bizim tahtaların parasını cebine atarak; İstanbul'a kaçıp gitmişti. Bir daha da haberini alamadık. Allah rahmet eylesin

koca herif evde ismini andırtmadı. Yalnız ölüm döşegine yattığı zaman geçmiş olsuna uğrayan postacı Hafız'a garip bir ümitle baktığı hâlâ gözümün önüne gelir.

Zavallı kocakarıya gelince hâlâ Ahmet'in döneceğine ümidi vardır. O kızı bulup evlenmiş, çoluk çocuk sahibi olmuştur. Belki parası yoktur. Ev bakmak bu zamanda güçleşti. İstanbul gibi yerden kalsın buralara kadar masraf mı etsin, onun için gelmez.

— Niye öyle ise mektup yazmaz, dedim?

— A, Şerif Ali, aklını mı bozdun? Bu yaştan sonra evvela benim gibi yeni yazı filan öğrenemez ki, o senden on beş yaş büyük yavrum. Ama Şerif Ali, benim karnıma doğuyor. Birgün geliverecek.

O gün bugün on beş senedir gelmedi, gelmez de. Cigarasından iki nefes daha çekti. Sonra ateşin içine onu hırsıyla fırlattı.

— Hayırsız, dedi.

Ateş iyice kor olmuştu. Küçük Osman'ın başı omzumda uyumuş kalmıştı. Onun saçlarından bir kuştüyü kokusu duyuyordum. Uykum gelmişti. Şerif Ali'nin birçok defalar anlattığı ağabeysinin hikâyesi tahtacıların pek çoklarını uyutmuştu. Ben, Şerif Ali, bir tahtacı daha ve sonradan aramıza katılan yabancı uyanıktık. Ve susuyorduk.

Hepimiz gölgelenmeye yüz tutan ateşe gözlerimizi dikmiştik. Bana öyle geliyordu ki, bütün uyanıkların gözü ateşte, Şerif Ali'nin hikâyesini düşünüyor gibiyiz, fakat onun hikâyesinden bambaşka şeyler düşünüyoruz.

Varlık, (47), 15 Haziran 1935

Bize Halid Ziya'yı Tavsiye Etmeyiniz

Bin türlü azap içinde söylemeye utandığım ve binbir kapalı kelime ile kendilerinden istifade edebileceğimiz kimse olmadığını sessizce, patırtısızca anlatmaya çalıştığım konuşmama kim cevap verseydi susar, aldırış etmez ve hatta haklı bulurdum. Fakat hocam Hakkı Suha'nın "İnkâr bataklığında" dolaştığımızı ifade eden satırlarına dayanamadım.

Bu Türkçe bize ne Halid Ziya'dan, ne de hatta Ömer Seyfettin'den ve Yakup Kadri'den geliyor. Çünkü bir lisanın öğrenilmesi için her memlekette, her dilde bir klasik muharrir zümresi vardır. Fransızca öğrenirken evvela klasikler öğrenilir. Ve en temiz Fransızca'yı klasikler yazmıştır. Yalnız klasiklerin bazı kelimeleri o günkü kuvvetlerini kaybetmiş, bazan de o gün bir eğlence telakki edilen kelimeler bugün bir küfür haline gelmiştir. Yani kelimeler ya sens cihetiyle kuvvetlenmiş yahut zayıflamıştır. Yoksa construction hiç değişmemiştir.

Şimdi biz de mademki klasik yoktur; o halde lisanımızı da klasiklere borçlu değiliz. Kime borçluyuz? Hocamıza, anamıza, babamıza, köye, şehre, etrafımıza ve cemiyete borçluyuz. Binaenaleyh lisan cihetinden Hüseyin Cahid'in sarf ve nahvinden gayri hiçbir borcumuz olmayan dünkülere ne cihetten perest edelim?

Halid Ziya çok kuvvetli romancı olabilir. Türkiye'ye ilk romanı getiren olabilir. Fakat Halid Ziya modernidir. Bir Peyyâhî Safa kıldır modernidir. Ve romanını Garbe borçludur; romanın ne demek olduğunu garbirden anlamıştır. Eğer biz yalnız Halid Ziya'yı okuyup yaşıyorsa deseydik bir Mehmet Rauf'tan farkımız olmaz. Niçin bugün hiç kimse Mehmet Rauf'tan

bahsetmiyor. Eylöl fena bir eser miydi? Bir roman değil miydi? Demek ki Halid Ziya'nın romanları ilk oldukları için bir meziyeti haizdirler. Biz bugün Halid Ziya'yı bir lügatle beraber okuduktan sonra niçin gene bir lügatle Purust okumayalım. Mademki teknik, tarz, düşünüş Avrupaidir; niçin doğrudan doğruya oradan almayalım da yani bilavasıta işe girişmeyelim de bilvasıta iş görelim. Halid Ziya yazılarını bugünkü lisana adapte ediyor. Ve buradan anlıyoruz ki hakikaten kuvvetli bir romancıdır. Bunu inkâr etmiyoruz. Fakat faydalanmak. Dediğiniz gibi bir terkip yapmak istiyorsak muhakkak ki Purust'lara, Dostoyevski'lere doğrudan doğruya müracaat etmemiz lazımdır. Çünkü Halid Ziya'ya lisan cihetiyle de bir şey borçlu değiliz. Nihayet modern romancıların başı der, geçeriz. Ve istersek okuruz. Fakat öbürlerini ihmal etmemeliyiz. İhmal ettiğimiz takdirde bir Halid Ziya olamayacağız demektir.

Bize Halid Ziya'yı tavsiye etmeyiniz hocam. Bize Purust'u öne sürünüz. Hatta muhakkak bir yerli muharrir sürmek istiyorsanız niçin daha modern birini örnek vermiyorsunuz? Mesela Peyami Safa'yı okuyun demiyorsunuz. Belki Halid Ziya kadar teknisyen değil mi? Sonra Türkçesi hiç olmazsa lügatsiz okuyacağımız bir Türkçe!

Ömer Seyfettin ve Yakup Kadri'ye gelince onlardan edeceğimiz istifade de yerinde saymaktan öteye geçmeyecektir. Reşat Nuri'den histen başka bir şey alamayacağız.

Mesele, burada, okumak meselesidir. Şimdiki halde okumam lazımdır demiştim. Ve benim okumam bir kari okuması olmayacaktır. Mademki yazı yazmak istiyorum. O halde ben artık Türkiye'de bir kari değilim demektir. Yani zevkim için okumuyorum. İstifadem için okuyorum demektir. Yoksa Falih Rıfkı'yı da, Yakup'u da, Ömer Seyfettin'i de okuyup zevk duyuyorum. Fakat bana hiçbir şey vermiyorlar.

Vermiyorlar diyorum. Bu vermediler demek değildir. Nihayet bir orta tahsil kadar. Ondan sonra artık bana zevkten başka bir şey veremiyorlar. O halde zevkten, histen başka bir şeyler arıyorum. Bunlar nedir? Fikir, ruh, psikoloji felsefe velhasıl hayat problemidir. Okuduklarım buna cevap veriyorlar mı? Sanat bir araştırmadır. Yoksa bir hakikat, bir bulma, bir keşif değil-

dir. Hayatın sırrı diyelim. Erişilmez bir saadet diyelim. Bunu arayanlar maalesef bizde yok. Ortada inkâr edilen bir şey yok. Bizde muharrir, şair, romancı var. Fakat mademki bir yeni nesil ortaya çıkmak üzeredir. O halde bu yeni nesil zevklerinden fedakârlık yapıp, kafasını elleri içine alıp düşüneceği eseri okumalıdır. Ve ben de size hiç tereddüt etmeden derim ki, bu eser ortada yoktur. Şimdiye kadar da bu zaruret anlaşılmamıştır. Bugün anlaşılmış mıdır? Evet *Kültür Haftası* onun için çıkıyor. Bu bizim için büyük bir şeydir.

İnkâr edilmez acı bir hakikat varsa zevkimizle, hissimizle hareket etmemizdir. İnsanı, hayatı, hayatın problemini, ne olduğunu düşünmeye bile cesaret edememiştir. Binaenaleyh müsaade ederseniz Halid Ziya'yı modern genç bir romancı telakki edeyim. Ve yeniden bastırıldığı bazı hikâyelerini ve romanlarını ancak büyük bir zevkle boş zamanlarımda okuyayım.

Gelelim Yusuf Ziya, Orhan Seyfi ve Faruk Nafiz'e!.. Halid Ziya bize roman mefhum ve tekniğini Avrupa'dan bulup getirdi. Bunu yapmakla ona tarihi, edebiyat, payesine verecek. Cennap da Avrupalı idi. Ve Serveti Fünuncular devirlerinin Fransız edebiyatını takip ediyorlardı. Binaenaleyh biz Serveti Fünun'a, bu transit borçluyuz. Fakat Yusuf Ziya, Orhan Seyfi ve ilâh... bize çok basit bir lisanla başka ne bıraktılar ki hocam onlar için methiyeler mi yazalım? İyi kötü bir şeyler söylemeye çalışan, hiç olmazsa okuyan bir nesle onları niçin taviz etmeye bıraktınız.

Kendilerinden sonra geleceklere ne bir modern felsefe, ne bir fikir, ne bir lisan bırakmayan insanlar var mıdır? Hocam. "Peri ile Çoban" hikâyesi güzel olabilir. Bu bizim hassas tarafımıza dokunur. Çarşafı kızlar hakikaten muhayyilemizi gıcıklar. Hakikaten yalnız histen ibaret insanlar oluveririz. Nitekim Yusuf Ziya'nın şiirleriyle hasta düşmüş, sınırları bozulmuş, yahut hoppalaşmış, züppeleşmiş insanlar vardır. His, her sanatkarın, her insanın malik olduğu bir şeydir. Hatta hayvanların bile... Fakat his kâfi değildir. Başımız olmadan da şiir yazabilirdik. Evet şu kafamız olmasaydı ve biz boynumuzdan yukarıda hiçbir şey taşımadan yaşayan mahluklar olsaydık ve yazı yazmasını ellerimiz olduğu için bilseydik gene şiir yazabilirdik. Gene

Halid Fahri kadar tiyatro, Reşat Nuri kadar roman yazabilirdik. Demek ki daha başka bir şey istiyoruz. Lisanımızı anamıza, hocamıza, bir sarf ve nahiv kitabına borçluyuz. Hislerimizi de Allah'a. Fakat biz kafamızı borçlandıracak yer arıyoruz. Ben Purust, Jid, Dostoyevski şu ve bu dedim. Öteki Bodler, Ronbo desin: Beriki Edgar Po desin. Daha ötekiler Şekspir, Göte, Şiller desinler. Necat oradadır. Kafalarımız bunlara borçlanmadıkça bizi de gelecek bir başka nesil inkâr edecektir.

Kurun, 28 Mart 1936

Ne Can Sıkıcı İnsan Şu Freud!

Birçok edip münekkit ve şairlerimiz mütemadiyen sanatın kolay ve güç tarafından; muvazeneden, şekilden, bir kitapta aranılması lazım gelen şeylerden bahsediyorlar. Fakat hiçbir zaman temas ettikleri noktalara tam bir cevap vermiyorlar. Daima kafamızda bir sürü istihfâm işareti canlanıyor. Bütün bu makalelerin sonunda alacağımızı almış ve doymuş olarak çıkamıyoruz. Ve nihayet kestirmeden bir karar veriyorlar. Kültür lazımdır. Farz edin ki bizde bu kültür mevcuttur. O zaman ediplerimizin ve münekkitlerimizin makaleleri bizi tatmin etmez. Nitekim hiçbir zaman kendilerini de tatmin etmiyor. Sanatta kültür esas olduğuna göre ondan sonra yine sorulacak binlerce sual, binlerce mevzu ve bu mevzu ve sualleri bir *traité* ediş vardır. Yine içimizden birçokları karilerine herhangi bir vesile ile tavsiyelerde bulunuyorlar. Karilerine demeyelim de müstakbel sanatkârlara bu tavsiyelere riayet edilirse nihayet ve en nihayet kendi seviyesine erişeceğimizi kapalı cümlelerle anlatmaya çalışıyorlar. Ben de şuracıkta söyleyeyim ki, hiçbir artist başka birisini örnek olarak almaz ve almamalıdır. Ondandır aşağı veyahut yukarı fakat başka bir şey olmayı arzu etmelidir. Hatta yürünen yollar aynı yol bile olsa birisini gaye olarak, değil, gaye örnek olarak bile almak sanatkârı mahvedebilir. Sanatkâr hiçbir şeyle bağdaşmayan bir tek insandır.

Şimdi edebiyatçılarımızın cevap vermedikleri, yalnız ortaya sürdükleri meselelere temas eden bir Fransız muharririnin kitabından şunları almayı münasip görüyorum:

Sanatta Muvazene: Kolaylık ve Zorluk

Bir artistin kabiliyeti ne kadar çok ve ne kadar muhtelif olursa halkın dikkatini celbetmesi o nispette zor olur. Çünkü bu muhtelif kabiliyetler birbirlerini tahdit ederler; ve yine birbirlerini karşılıklı tadil ederler. Elbette ki tadil edilmiş birbirinin içinde erimiş kabiliyetler, öteki mübalağacı ve müfrit kabiliyetten daha az kendini gösterir. Kendini şurada fevkalade zengin gösteren sahife başka bir taraftan el atılınca çok fakirdir.

Böylece söyleyecek sözümüz az olduğu zaman onu bağıra çağıra anlatmak hiç de güç bir şey değildir. İfrat daima bir kıtlığı işaret eder. Asıl varlık, asıl bolluk bir nevi muvazeneyi de beraberinde sürükleyen eserdir.

Edebiyatta Form

Chopin nasıl kendini idareyi sadalara bırakıyorsa edebiyatçı da kendini kelimelere bırakmalıdır. Lisanın kısırlığından şikâyet eden sanatkâr, hakiki bir sanatkâr değildir. Asıl artist kısır olan şeyin heyecan olduğunu bilir ve onun sevk etmesine kendini bırakmaz. Ve artist kendini kelimelere, satıra bırakır. Çünkü heyecan satırı kötüler, çarpıklaştırır. Fakat hiçbir zaman satır, heyecanın yanlısını çıkarmaz.

Şahsi heyecanını tercih eden ve bu tercihe şekli feda eden her sanatkâr kendini kolaya ve alaya bırakır ve sanatın mahvına çalışır.

Edebiyatta Tesir

Kendilerinden hiç bahsedilmeyen tesirlerin en kuvvetlileri muhakkak ki gizli kalanlardır. Kadınların tesiri, halkın ve başlıca bizden küçük olanların tesiri gibi. Bunların birinden veya diğerinden kaçılabilir. Fakat her üçünden kaçabilmek nadir bir şeydir. İnsan şunun hürmetini ve riayetini kazanabilmek, ötekini hoşuna gitmek için kendini tesirlere bırakabilir.

Muvaffakiyet arayan sanatkâr, daima halk tarafından kendini tesir edilmeye bırakandır. Fakat bu sanatkâr, çok defa, hiçbir yenilik getirmeyendir. Çünkü halk yalnız o zamana kadar bildiği şeyleri alkışlar. Ve bu bildiğini o sanatkârda bulduğu ve tanıdığı için ellerini çırpır.

Bir Kitabın Kıymeti

Bir kitabın kıymetini yapan, hiçbir zaman, o kitabın içinde söylenen sözler değildir. Bunların ehemmiyeti hiç yoktur. Fakat söylenmek istenip de söylenememiş şeyler, işte bunlar o kitabın kıymetini yaparlar ve o nevi kitapları sessiz sadasız beslerler.

Roman ve Yaratmak

Bana öyle geliyor ki bugünün genç romancıları için, roman yazmak ihtiyacı daima pek *spontané* ihtiyarı, binefisihi bir şekilde husule gelmiyor. Burada talebi takip eden bir vaziyet, bir takdim vardır.

Ve yine tesadûf edilmiş şahısları tabiattan çekip alarak resmetmek arzusu, zannediyorum, fazlaca tesadûf edilen bir hal olmuştur. Elbette ki bunun için de bir hususi göz ve kalem kabiliyeti şarttır. Fakat, yeni şahıslar yaratmak işi yine deruni, girift hadiselerle içleri kemirilenlere ve kendi hususi jestleri tükenmeyen ıstırap çekenlere has bir tabii ihtiyaç halinde kâlanlarda mümkün oluyor.

Edip ve Freud

Ne can sıkıcı insan şu Freud! Onun Amerikasını onsuz keşfetmek pekâlâ mümkün olacaktı. Bana öyle geliyor ki Freud'e borçlu ve müteşekkîr olduğum şey yalnız şudur:

Bazı mevzulara utanıp kızarmadan, itiraz edilip bağrışılmadan karileri alıştırabilmek. İşte Freud'un bize getirdiği bilhassa

cüretkârlıktır. Yahut da öyle demeyelim de bazı yanlış ve azap verici hicabı ortadan silip süpürmesidir diyelim. Fakat buna mukabil ne kadar boş ve manasız fikirler var bu miskin dâhide.

Başka Edebiyatları Okurken Sorulması Lazım Gelen En Mühim Soru

O, Çekof'u (Tchekov) okuyordu:

— Bu Ruslar bizden ne kadar uzak!

Dedi.

Dünyada bu laftan daha çok hiçbir şey beni kızdıramaz. Bütün milliyetçiler (ve hatta diğerleri) bir başka milleti anlamaktan o kadar acizdirler ki... diğer milletlerde bütün ayrılıklara rağmen, sempatische olacağımız insan kalan tarafı aramayız da daima farkları görür ve onları ortaya süreriz.

Bir milletin diğerinden ayrılıkları her birinin taşıdıkları itiyatlarla daha çok kendini göster[ir]. Fakat her hususi edebiyatta birinin kapalı geçmeyi âdet ettiği yahut da tabii olarak takdim etmediği ciheti bir diğeri şahıslarının aşikâr bir meşheri olarak açır. Tıpkı elbiselerde olduğu gibi, nasıl böylece elbiselerle hicabın yer değiştirilişleri mümkün olursa itiyat ve ihtiyaç eski Yunanlılarda çırlıçıplak gözükmeyi kendini (tabii şekilde) gözükmeyi emrediyordu. Bugün bundan daha az tabii bir şey bize gösterilemez. Achille gözyaşlarını göstermekten eza duymuyordu. Her edebiyatta insanın kendi kendisine soracağı ilk soru şu olmalıdır: İnsandan ne saklanıyor? İkincisi nispeten daha ehemmiyetsiz olmakla beraber şudur: İnsandan ne gösteriliyor?

Kurun, 25 Mayıs 1936
Yeditepe, (84), Mayıs 1955

Türkçeye Tercüme Edilemeyen Kitap

Birisi frak yaptırıyordu. Halis ketenden bir beyaz papyon kravat almış, onu düşünüyordu. Fakat bu düşüncenin yanı başında, bulanık bir fon halinde terbiye sistemlerinin çatıları, parmaklıkları –seyyar fotoğrafçıların bayram yerlerinde çıkarttıkları fotoğrafların fonu gibi– muşamba üstüne resmedilmiş bir bahçe, bir uzak köşk, bir şehrin yangın kulesi, bir vapurun küpeştesi, bir tayyare vuzuhsuzluğuyla duruyordu. Bu, çok eski manada güzel bir burjuva çocuğu idi. Şişmandı, yanakları tombul ve kırmızı idi. İlim ve terbiye, sistem ve edebiyat kafasında resimler çiziyor; mütemadi bir natürmort sergisi içinde düşünüyordu. Niçin bir çocuk gibi gülüyor, niçin dişlerinin kenarında ve pembe ağzının içinde tükürükten şeffaf balonlar, pedagojisini bu kadar açıkça ifşa ediyordu?

Bir masanın başında idiler. Üçü de orada... Bütün isteklerin sustuğu yerde. İsveçli kızların, doymayan Alman kadınlarının, havai, tatlı Fransız çocuklarının içinde tahsil etmişlerdi. Ve bu pastaneyi belki de hatıralarını tazelediği için tercih ediyorlardı.

Ortada oturan esmer bir adamdı. Namazını kılıp aptesini tazeledikten sonra, dinsizlik hakkında bir konferans vermeye hazırlanıyor gibi bir hali vardı. Sözlerini tartarak söylüyordu. Ve mütemadiyen yazmak, konuştuklarını ve bu saniyede düşündüklerini kaydetmek, vermek istediği eseri bir saniyede verebilmek, her şeyi evvelden birer birer hazırlamak ve birdenbire vermek istiyordu. Zannederim dimağında muhavereler vardı. Muhakkak kafasında bir kitap yazılıyordu.

Üçüncü şahıs hakkında hiçbir fikrim yoktu. Konuşuyordu. Arkadaşlarından bambaşka düşünüyordu. Kalıpsız ve taşkın

bir sanat istiyordu. Belki bir kahraman gibi düşünüyordu. Belki sanat için kendi damarlarını kesecek. Birdenbire o kadar enerjisiz bir hali vardı ki sanki tam ölüm anında yaşamış diye bağırıp yatağından kalkacak ve senelerce gene bir ölü gibi yaşayacak sanılıyordu. Fakat bana ilk anda yaptığı tesir çok başka idi.

— Üçüncü cemrenin toprağa düştüğünü biliyor musunuz? diye birdenbire soruverecek. Ve saf bir kadın haliyle:

— Artık havalar yavaş yavaş ısınır. Günler yavaş yavaş uzar, merak etmeyin yaz geldi, diyecekti.

Önlerinde bütün bir ömür ve kâinat vardı. Bütün kitapları anlıyorlardı. En tatlı ilimlerle uğraşıyorlardı. Manevi bir iklime çekilmişlerdi. Madde ve maddecilik bir manasız felsefedir, demiyorlardı. Bir küçük tercüme için üç imza ile çıkarıp yetmiş beşer lira pay etmek için konuşuyorlardı. Üçüncü şahıs bu paya iştirak etmedi. Çünkü kanaatkârdı. Daha ziyade kendi sahası dahilinde sakin çalışmayı tercih ediyordu, bir kütüphane ve bir şöhretten başka hiçbir arzusu olmayan insanlara benzeyen bu üç insanın yanındaki mahlûk adeta bir çocuktü. Ne söyleseler tasdik etmek, ne söyleseler gülmekten başka hiçbir şey düşünmüyordu. Bu çocuk, tercüme edecekleri kitabın ismini bilmiyor. Neden bahsettiğini bir kelime ile söylese anlaşılmayacak. Fakat mesele anlaşılıp anlaşılmamasında değildir. O halde bahsettikleri ve tercüme edecekleri eser ne idi? Bu suale şöyle bir cevap verilebilir:

— İşin içinde beş yüz lira vardı.

Bu isim tercüme edecekleri kitabın adı da olabilir. Pastaneye kaşları yukarıda, suratı bir gayri tabii zevkle boyalı, süslü, ilk beşerî ve tabii manaları uçmakla beraber, yerine zekâ, moda ve kadınlık çok şeyler bırakmış –insanın tabii arzularını değil, anormal hislerini ayaklandıran– genç bir kadın girdi. Güzeldi. Güzelliğin ne olduğunu bilmeyenler için harikulâde idi. İnsan bu kızın yılan vücudunu bir saniyede yere yıkmak için ayaklanmak ve birdenbire bir denize girmek için soyunmak ister. Ve sonra o denize, o deniz içinin ihtirassız sakin maviliğine karışmış ve suyun üstüne, sadık hislerden uzaklaşmış gibi çıkar. Ve Disiplin kitabı bu kız için tercüme edilebilir. O zaman

elimizde kılıç, bir sur üstünde düşman gemilerine karşı birer Don Kişot kesilebilirdik. Dördümüz de tercüme edilecek kitabın parasına bakan pastanenin ve modernizmin güzel kızına karşı döndük.

Şişman, genç pedagoji âlimi esmer Entelektüel'e döndü:

— Ver kitabı, dedi. Ben tercüme edeyim.

Aptes aldıktan sonra dinsizlik hakkında konferans verecek esmer Eseyist:

— Nasıl veririm, kitap ve fikir benim. Sen tercüme et. Fakat paranın yarısı benim olsun ve istersen arkadaş sana yardım etsin.

Genç edebiyatçı:

— Sizin olsun, dedi, istemem.

Öteki çocuk tabiatlı, her söze gülen ve konuşmayan adam içinden:

— Hakikaten bu kız, parasız yakalanamaz! diye düşündü. Halbuki bu modern, züppe, latif kız bir küçük kaya balığı gibi bekliyordu. Yirmi paralık bir olta ile yakalanacak birisiydi. Ve nitekim onu herkes ucuna acayip hayvanlar, oyuncaklar takılmış oltalarla besbedava yakalıyorlardı.

Biraz gayretle bu dört kişiden üçü, bu kaşları yolunduktan sonra, istediği şekilde düzeltilmiş, küçük kızı yakaladılar. Ve bu yüzden *Disiplin* ismindeki kitap Türkçeye tercüme edilemedi. Ve tercüme edilemediği de gayet iyi oldu.

Kurun, 27 Mayıs 1936

Bir Başka İstanbul

1932 Grenoble

Oraya, yaz akşamının içine, Alpler'in karları altına uzanmış şehir, İstanbul olmamakla beraber, mesafe ve zaman tanımayan kafam; o şehri İstanbul gibi görmeye, zaman zaman ta uzaklarda gözüken şehri kiliselerinden, muntazam, temiz, asfaltlı yollarından tecrit etmeye; bir balonla iner gibi bu İstanbul'a inmeye o kadar alışmıştı ki...

Bu İstanbul tanımış olduğum İstanbul'a hiç benzemezdi. Fakat ne olursa olsun ben, yarı sarhoş salkım çiçekleri kokan parkın yollarından, bu yukarıda, kameriyelerin altında akşam ışığı geçtikten sonra peyda olmuş daüssılaya doğru koşardım. Yolun asfaltları beni ürkütmezdi. Hatta konuşulan lisan da beni şaşırtmazdı. Mütemadi uzanan bir "Beyoğlu" içinde geçecek; öteye, camilerimin ve lisanımın, kadınlarımın ve çocuklarımın bulunduğu yere geçecek, bir "Karaköy" köprüsünü mütemadiyen arayıp bulamazdım.

Sakin ve تنها lokantalarda akşam yemeği yedikten sonra el ayak çekilmiş yolların birinde bir akşam gezinirken, Haliç... Karpuz kabuklu, çürümüş meyve renkli Haliç değil de bir başka haliç ve bir başka köprüyü görüverdim, üstünden geçiverdim. Bana asfalt bitmiş, lisan değişmiş gibi geldi. Bir mermer sütunun önünde durdum. Bu garip mahallede Aksaray ve Şehzadebaşı kahvehaneleri, tiyatroları, evleri bulmuş gibi oldum. Gözüm yaşardı. O zaman anladım ki hayallerimizin İstanbul'u hakikisinden daha çok güzeldir. Acaba öyle mi? Kötü bir Galata Köprüsü, çirkin bir Beyazıt Kulesi, bir yüce Süleymani-

ye kubbesi, bir kocaman ve munis ejderha Ayasofya yanında, birinin üstünde, diğerinin tepesinde, diğer ikisinin duvarları dibinde daha mı mesuduz? Acaba asıl İstanbul; özlenen, daha bir saat ötelere bile özlenen hayallerimizin, rüyalarımızın ve hatıralarımızın İstanbul'u mudur?

Ben, İstanbul'dan daha güzel bir İstanbul'u bir metro karların üzerine bina ettiğim zaman mesudum. Gözüm yaşarak serin cami mermerlerine süründüğümü ve yine gözüm yaşarak bir esmer çocuk hayali kucakladığımı hatta bazan başında mum bile yanmayan beyaz bir mevta ile baş başa kaldığımı zannettiğim halde mesuttum.

Ve o İstanbul'u, İstanbul'un içinde yaratamayacağımı düşünürken kederlenirdim. Bilmem öyle mi diye sormayacağım.

İstanbul'dan daha güzel bir başka İstanbul vardır. Bilmiş olunuz.

Bu İstanbul, muhayyilemizin ötede beride bir yüz kilometre yapan trenin geçtiği ovada, bir vapurun hışırdağı denizde, dağların bir arşın karı üzerinde bina ettiğimiz bir başka İstanbul'dur.

1932 Paris

Paris'in ortasında bir İzmit kasabasına aktığım yol belki deniz, dağ, şömendüfer, araba, at, vapur yolu kadar zamanlarımı harcamayacak. Fakat deminki saydıklarımı aşıp geçtikten, bazılarına atlayıp indikten sonra duyduğum yorgunluk kadar, belki daha fazla, yorulacağım. Zamanı ve mesafeyi asgari haddine indiren kafamı bir lahza yordum. Ve o lahzanın hitamında İzmit'in ücra kasabasında idim. Paris'in ortasındaki çalgılı kahvede soğuk bir bardak Alman birasının karşısında bir Şimal musikisi kulaklarıma karlı vadiler, çamlar, donmuş suların sinemasını gösteriyor. Kulaklarımla musiki arasında bir hayal perdesi var. Karlı vadiler akıyor, çamların dikenlerine kar konuyor, donmuş suların çatırtısı ve ta uzaklarda beliren bir Türk köyünün kırmızı ışıklı evleri ve bütün bunların önünde, ardında, kenarında ve sonunda mütemadi bir yağmur yağıyor:

Armonika. Tedailerim ruhiyat kitaplarındakine, ne de şunun bununkine benziyor. İstanbul deyince hatırıma ne Eminönü, ne köprübaşı geliyor.

Bazan İstanbul deyince gözlerime bütün bir İstanbul doluyor. Canlı, mavi uçar denizi ve çocuklarıyla. Bazan İstanbul deyince Çin'de bir mandarini tedai edebiliyorum.

Paris bazan Anadolu'nun ortasında hatırıma geldikçe nasıl ki Rusya'yı, Kremlin Sarayı'nı, çar çocuklarının altın elbiselelerini görüyorum.

Gündüz, (3), 15 Haziran 1936

*Bin Dört Yüz Yetmiş Altı Nikel Kuruşun Hikâyesidir**

Bir zamanlar komisyonculuk yapardım.

* * *

Önümde bir bahçe var. Bu bahçenin biraz ötesinde deniz... Rıhtımsız bir deniz kenarı... Zeytinyağ fıçıları yüklü kayıklar; ceviz, fasulye, fındık, patates yüklü motorlar...

Bahçenin içinde de çocuklar... Bazılarının arkasında küfe, kiminin belinde ip, çoğunun ayakları çıplak, bir kısmının ayaklarında kendilerinin olmayan yırtık fotinler... Mevsim kış...

O sene, şehirde fazla kış olmuyordu nedense... Bahçe dediğim yer de bir süprüntülüktü.

Bahçe denince bizim aklımıza, ne gelir? Çiçekler, kuşlar, ağaçlar, çocuklar, yahut da çocuk gibi insanlar, değil mi? Burada ne çiçekler, ne kuşlar, ne kuşlar, ne de ağaçlar vardı. Yine de bu süprüntülük bir bahçeye benziyordu. Kuşsuz, ağaçsız, çiçeksiz bir bahçe, yer yer yağmur suyu birikmiş çukurlarda tahtadan, kâğıttan kayıklar; bir sürü de çocuk... Sonra yük hamalları... kocaman bıyıklı kolbaşılarının, kravatlı kâtiplerinin gizli gizli analarına söven, okuması yazması yok, sağlam ve gürbüz hamallar...

Çocuklar, bahçenin havuzları, yahut süprüntülüğün su birikintileri yanında kumar oynuyorlardı. Hayat nikel kuruşla-

* 1118. sayfadaki "İflas" adlı öykünün yeniden yazılmış biçimi olduğunu düşündüğümüz bu öykü iki metin arasındaki farklılıklar nedeniyle tarih sırası gözetilmeden kitaba alınmıştır.

rın tırtıllı ucunda parlıyor. Bir pis, küçük avuçtan yine bir öylesine aktarılan parada gülen bir şey vardı: Hayat... Bir kuruşla mesut olmak... Kumarda kazanılan bir kuruş ötekini çeker. Bir kuruşla dünyanın en mesudu oluveriyorlardı. Bahçede çiçekler açılıyor, kuşlar ötüyor, pis kokan deniz kenarı tâ uzak kumluklardan gelen bir iyot kokusu ile doluyordu. Nikel kuruşlarla kumar oynayan mesut çocuklara, sattığı yetmiş çuval fasulyenin kazığı ile meyus bir komisyoncu çıkışıyordu:

— Ulan, utanmaz mısınız siz be!

Utanmazlar bunlar amca, utanmazlar... Hem ne diye utanırlar? Nikel kuruş kırk paradır. Para, hayatın başladığı tarihtir. Bu tarihten itibaren kırk para kırk tane bir şeydir. Bir cepten ötekine aktarıldığı zaman, birisi saadetinden ne kadar kaybederse etsin, bu bizim için ehemmiyetsizdir. Öteki mesuda bakalım! Meyuslar, dertliler, süprüntülüğü süprüntülükten daha kötü görürler. Sen onlara acı, onlardan kork; komisyoncu amca! Berikiler ne iyi insanlar! Mesutlar, bu süprüntülüğün cennetini duyanlar... Burası şimdengerü bahçedir. Gül, karanfil, menekşe toplanabilir. Sakalar burada öter. Belki papağanlar (egzotik) kuşlar, hurma, baobab ağaçları bile vardır. Onlar seninledir komisyoncu amca! Onlar kuruşun kıymetini bilen insanlardır.

Çocuklar birdenbire çekilip giderlerdi. Bir tanesi küfesini sırtladığı gibi tekrar bir yirmi beş kuruş kazanmak için yola çıkıverirdi. Oyun arkadaşı, kendi sırtı ile kazandığı yirmi beş kuruşa, eğlence ile kazandığı elliye katacak, oraya; duvara, kocaman arsanın duvarına aptes bozacak, sonra belki küfesini kahveye bırakıp sinemaya gidecek. Belki de tahta gümrük kulübesinin kenarına bir ateş yakıp arkadaşının bir yirmi beş kuruş daha kazanıp süprüntülüğe dönmesini bekleyecek.

Bu çocuklar utanmazlar amca! Sen fasulyelerine, faturalarına, çeklerine dönsen iyi edersin!

Akıl bu işe ermez. Sen duyamazsın bu saadeti!..

Çocuklar önümdeki bahçeye gelirlerdi. Pazarları ben pencere-remde bulunmaz; onların orada olup olmadıklarını ne kadar merak ederdim. Pazartesiye iple çektiğim olurdu. Hasta de-ğilsem saat on buçuğa doğru pencerenin önündeyimdir.

Bu sıralarda sık sık hastalanırdım.

O gün bahçede kimsecikler gözük-müyordu. Kimseler de-dimse kumarcıları kastediyordum. Yoksa hamallar, bastonuna dayanmış halden dönen ihtiyar Müslümanlar, kayıkla dönen şişman zengin Hristiyanlar; delik bir zeytinyağ fıçısı-na, dilenirken ellerinde tuttukları maşrapayı dayamış güzel Çingene karıları, yırtık bir patates çuvalına, çuvaların da etrafına gözlerini dikmiş sıska kadınlar... Süprüntülüğü lo-dos bir temiz yıkamıştı. Bir bayat balık kokusuna karışmış yosun, pislik kokusu pencerenin açık camlarından içeriye doluyordu. Peki, kumarcılar neredeydiler? Biraz sonra gelirler elbette... Şimdilik çekmeceme döneyim. Çekmecemde kuruş-lar dolu... Bir sandık yumurta sattım. Parasını on kilo nikelle ödediler. Değiş tokuş ettik gibi bir şey...

Vahşi kabilelerin yaptıkları gibi bir şey... Yumurtaya nikel; nikele yumurta... Ortada para yok... Ben nikeli nideyim? Ku-marıcılardan en önce en küçüğü geldi. Bu bir nane şekercisi-dir. Beyaz patiskadan bir ceketi var. Pantolonu en yeni olanı odur. Pantolonu ile fotinları arasında bir karış bir açıklık var. Kimbilir? Kısa pantolon giymek hevesi vardır bu çocukta... Vardır amma, böyle bir muhitte bir nane şekercisinin kısa pantolon giymesi!.. Sonra kumar oynaması da doğru değil ama... Biraz sonra hakikaten kısa pantolonlu bir seyirci grubu geldi. Bunlar mektepten çıkmışlardı. Bu bahçeye onlar da her gün gelirdi. Oynamaz, seyrederlerdi. Kendileri hiç oynamaz-lardı. Parası biten biri ile ortak giderlerdi. Hepsinden sonra da, kimsede din, iman, avrat bırakmayan, kocaman, simsiyah bir mahluk geldi. Bu, müthiş hilebazdı. Dükkânın önünden bir adam onlara çıktı. O simsiyah kâhkülleri taşmış, ensesi irileşmiş, hatları daha hiç ustura görmemiş, kuzguni yumu-şak bir tüyle kapalı olan da ona bağırdı.

— Sana ne oluyor? Polise git şikâyetin varsa; her gün ka-famızı... durma!

Adam:

— İt!

Diyor ve dükkânın içine çekiliyor.

Kuruşlarımı sayıyorum: 1476 kuruş... Pencereden aşağıya fırlatıyorum. Evvela bir şaşkınlık, sonra bir kargaşalık oluyor.

İşleri bitince, penceredeki delirmiş adama bakıyorlar. Ben, dükkânımı bir daha açmamak üzere kapıyorum. On kilo nikel satın aldığım mesut bir delilikle sokaklarda dolaşıyorum.

Kurun, 5 Haziran 1936

Büyük Doğu, (42), Ağustos 1946

İflas

Önümde bir bahçe var. Bu bahçenin daha ötesinde deniz. Rıhtımsız bir deniz kenarı. Zeytinyağ fıçıları yüklü kayıklar; ceviz, fasulye ve patates yüklü motörler ve bahçenin içinde de çocuklar. Çingene, hamal, Arap, Kürt çocukları. Bazılarının arkasında küfe, bazılarının belinde ip. Çoğunun ayakları çıplak. Bazılarının ayaklarında kendilerinin olmayan potinler var. Mevsim kış. Fakat bu sene bu şehirde fazla kış olmuyor. Bahçe dediğim yer bir süprüntülüktür. Fakat bahçe deyince bizim aklımıza ne gelir: Çiçekler, kuşlar. Ağaçlar ve çocuklar; yahut çocuk gibi insanlar... Öyle değil mi? Burada ne çiçekler, ne kuşlar... Ne de ağaçlar var. Bütün bu yoksulluğa rağmen bu süprüntülük bir bahçeye benziyor. Kuşsuz, çiçeksiz, ağaçsız bir bahçe! Yer yer yağmur birinkintilerinde tahtadan ve kâğıttan kayıklar ve çocuklar. Sonra yük hamalları, kocaman bıyıklı kolbaşılarından yılmış; gizli gizli kolbaşılarının analarına söven sağlam, gürbüz hamallar.

Çocuklar bahçenin havuzları yahut süprüntülüğün su birikintileri yanında kumar oynuyorlar. Hayat nikel kuruşların ucunda parlıyor. Bir küçük ve pis avuçtan öbürüne aktarılan parada hayat güldürüyor. Bir kuruşla mesuduz. Kumarda kazanılan bir kuruş diğerini çeker: Ve biz beş kuruşla dünyanın en mesut insanı oluveririz. Bahçede çiçekler açıyor, kuşlar ötüyor, kokan deniz kenarı; tâ uzak plajlardan gelmiş bir iyot kokusuyla doluyor. Enerji gözlerimize, kafamıza doluyor, nikel kuruşluklarla kumar oynayan çocuklar mesut. Sattığı yetmiş çuval fasulyenin kazancıyla meysus bir komisyoncu, onlara çıkışıyor:

— Ulan utanmaz mısınız?

Utanmazlar bunlar amca, utanmazlar. Hem ne diye utan-sınlar be! Nikel kuruşluklar kırk paradır. Para, hayatın baş-ladığı tarihtir. Ve kırk para kırk tane tarihi olan kocaman bir kâinattır. Bir cepten ötekine aktarıldığı zaman, her birisi me-sudiyetinden ne kadar kaybederse etsin; bu bizim için ehem-miyetsizdir. Öteki mesuda bakalım. Meyuslar ve dertliler, süprüntülüğü süprüntülükten daha kötü görüyorlar. Onlar-dan korkmalıyız komisyoncu amca. Onlarla konuşmamalıyız. Ötekiler ne iyi insanlar. Mesutlar! Bu süprüntülüğün cennetini bilirler. Burası artık bahçedir. Gül, karanfil ve menekşe topla-nabilir. Sakalar burada öter. Belki papağanlar, egzotik kuşlar ve hurma ağaçları bile var. Onlar seninle beraberdir. Mesutlar ama. Onlar kuruşun kıymetini bilen insanlardır. Kuruşun kıy-metini bilenler niçin utansınlar?

Çocuklar birdenbire çekilip gidiyorlar. Bir tanesi, küfesini tekrar sırtlıyor. Tekrar bir beş kuruş kazanmak için yola çıkı-yor. Ötekisi parayı kazanan, kendi sırtıyla kazandığı beş ku-ruşa oyunla, eğlenceyle kazandığı on kuruşu katacak. Oraya, duvara kocaman ardiyenin duvarına aptesini yapacak ve sonra belki küfesini eve bırakıp sinemaya gidecek. Belki de, tahta ve sactan gümrük kulübesinin kenarına bir ateş yakıp arkadaşı-nın beş kuruş daha kazanıp gelmesini bekleyerek. Utanmaz bu çocuklar amca, sen fasulyelerine, faturalarına, çeklerine ve yevmiye defterine dön, Aklın bu işe ermez.

* * *

Çocuklar önümdeki bahçeye her gün gelirler. Pazarları ben penceremde bulunmam. Ve ne kadar onların orada olup olma-dıklarını merak ederim. Pazartesiye iple çektiğim olur. Hasta olmazsam saat on buçuğa doğru penceremin önündeyimdir.

Bugün bahçede kimseler gözüküyor. Kimseler dedimse kumarcıları kastediyorum. Yoksa hamallar, bastonuna daya-narak halden dönen ihtiyar Müslümanlar, kayıklardan dönen hilekâr Hıristiyanlar, delik bir zeytinyağ fıçısına, dilenirken ellerinde tuttukları maşrapayı dayamış Çingene karıları; yır-

tık bir patates çuvalına ve çuvalın etrafına gözlerini dikmiş aç, hasta, hırsız ve sıska genç kadınlar buradalar. Süprüntülüğü lodos adamakıllı yıkamış. Bir balık ve sahil kokusuna karışmış insan pisliği kokusu pencereimin açık camlarından içeriye doluyor. Peki kumarcılar neredeler?

Kumarcılar biraz sonra gelecekler. Çekmecemde kuruşlar dolu. İki sandık yumurtanın parasını on kile nikelde ödediler. Adeta bu bir değiş tokuş oldu. Vahşi kabilelerdeki gibi sırçaya yumurta; yumurtaya sırça: Nikele basma, basmaya zeytinyağı gibi bir şey. Ortada para yok gibi bir şey.

Kumarcılardan ilk önce en küçüğü geldi. Bu bir nane şekercidir. Beyaz bir keten ceketı vardır. Pantolonu en yeni olanı budur. Pantolonuyla fotinleri arasında bir karış açık bir yer vardır. Kimbilir belki de bir çocukta bir kısa pantolon hevesi vardır. Vardır ama böyle bir muhitte bir nane şekercinin kısa pantolonla gezmesi. Sonra kumar oynaması. Bu doğru değildir. Ya uzun pantolon giymeli; yahut da nane şekerci olmamalı ve kumar oynamamalı. Hakikaten kısa pantolonlu bir seyirci grubu geldi. Bunlar mektepten çıkmışlardı. Her gün bu bahçeye gelirler. Ve yalnız seyredelerdi. Oynarlarsa bile kendileri oynamaz; parası bitenlerden biriyle ortak giderlerdi. Sonra; din, iman, avrat bırakmayan kocaman bir Çingene Arabı geldi. Bu müthiş hilebaz, hırsız, kavgacı bir mahlûktu. Komisyoncu amca gene onlara çıkıştı. Kâhkülleri taşmış, ensesi irileşmiş, hatları daha hiç ustura görmemiş, çirkinliği ve güzelliği altüst olmuş bir delikanlı da ona bağırırdı.

— Sana ne oluyor be? Git polise, her gün kafanızı şişirip durma..

Komisyoncu:

— İt, diyor ve çekilip gidiyor.

Kuruşlarımı sayıyorum. 1476 kuruş. Ve pencereimden aşağı fırlatıyorum. Bir dakika duruyorlar. Ve sonra birbirlerini ite kaka paraları topluyorlar. Dükkanımı büsbütün kapıyorum. Bir on kilo nikelde satın aldığım mesudiyetle sokakları dolaşıyorum

Bir Kütüphanenin Hikâyesi

Akşam ışığına oturdum. Kitapların üzerinden bana dökülen kırmızı ışığa karşı acı acı düşündüm. Sokaktan ağır ağır geçerken beni selamlayan şu yetmişlik ihtiyar, ben kırk beşliğin çocukluğunu, delikanlılığını nasıl hatırlıyorsa; ben de onun gibi bu şehrin çocukluğunu, gençliğini hatırlıyor ve galiba da daha gençken onun ihtiyarlığını yaşıyorum.

Evet. Bu şimdiki vilayet on beş yaşında bir nahiye olduğu gün ben de on altı yaşında idim. Yani ondan biraz büyükçe. Bütün arzuma, bütün ciddiyetime rağmen bu yaramaz çocuğa ağabey dedirtemedim. Şimdi o benden daha ihtiyar görünmesine karşı bu ağabey dedirtmek ümidi büsbütün söndü. İkimiz de aynı yaşta gibiydik. O benden muhakkak ki çok cevval, çok deli, çok ateşin bir ruh taşıyordu. On beş yaşın bütün güzelliği, pejmürdeliği, karmakarışıklığı ile. Onun ne cuması, ne pazarı belliydi. Ben mektepten kaçarken o deresini taşırır; ben çocuklarla kavga ederken o, kalabalık ve çamurlu caddelerinde yalınayak, başı kabak, yüzü gözü zifos içinde –fakat on beş yaşın güzelliğiyle– gelene geçene dilini çıkarır; serazat, edepsiz, haylaz bir çocuktü.

Ben artık mektepten kaçmıyor, bazı derslerden zevk alıp saatlerce çalıştığım oluyordu. Onunla meşgul olamayıp bu sevimli, can arkadaşımı bir müddet unutmuştum.

Bir şenlik gecesı, herhalde bir cülüs gecesiydi. Toplar atılmış, meşaleler yanmış, fişekler patlıyor, yaşasınlar yükseliyordu. Bütün bu patırtının içinde arkadaşına bir sokak başında rastladım. Hayır sokak başından beraber çıkmıştık da tam kocamanca bir meydanın ortasında. Ben onun arkasından omzuna vurdum. Dönünce yüzünü gördüm.

O, bu gürültünün içinde biraz şaşırmış biraz mahcup gibiydi. Dudaklarının kenarında şeftali, erik, armut suları leke leke, kırmızı yanaklarında ben gibi çamurlar.

Herkes ona bakıyor. Herkes onun için kul kurban oluyordu. O, şimdiye kadar bu derece sevildiğini tahmin edemeyen yaramaz bir çocuk gibi bozulmuş, aptallaşmış ve bu sevgiyi pek fazla yadırgamıştı. Koluna girdim. İrice vücudunu meydanın ortasında gererek beraberce yürüdük. Herkes bizi alkışlıyordu. Aralık sokağa varınca ikimize de aynı zamanda bir koşmak hevesidir geldi. Ben önde o arkada, o önde ben arkada su kenarına vardık ve çimenlere düştük.

Ne konuştuk bilmiyorum. Aradan o kadar zaman geçti ki, hem iki çocuk arasında ne konuşulur.

Bir sene geçti geçmedi, o işi hovardalığa vurdu. Biraz zayıfladı, fakat uçarı, ince, yakışıklı bir çapkın oldu. Artık su kenarında âlemler mi, şık mendiller, kravatlar, pudralar, iskarpinler mi istersin. Bu sırada yirmi yaşına girmişti. Bir akşam kazalık emri geldi. O buna hiç sevinmedi. Herkes şenlik yaparken o yine su başında yakın köyden kaldırdığı on beşlik bir yosmayı sarhoş etmekle meşguldü. Kıza:

— Diline kurban olam, diyordu.

Fakat üç gün sonra üstüne garip bir değişiklik geldi. Edebiyata merak etmişti. Zamane şairleri gibi neyden, meyden, mahbuptan bahsediyordu. İşte o esnada çalgıhaneler, meyhaneler, kahvehaneler açıldı. Biraz sonra bu şair yeni bir mektebe girdiği için çeşmeler yaptırdı. Altın kurnalar koydurttu. Lale, kuğu resimleri çizdi. Fiziğe merak etti. Telgrafhaneler, telefonlar yaptırdı. Fakat fiziğin elektrik bahsine yanaşmıyor, kandili ve gazyanın yanarken çıkardığı çıtırtıyı seviyordu. O esnada kimyaya merak sarsaydı şimdi vilayetin temizce, içecek bir suyu bulunabilirdi.

Fakat kimyaya akli ermiyor. Bilahare iktisattan bahsedenin yüzüne ateşin nutuklar ve zenbereksiz şiirler okuyordu. Bir gün ona dedim.

— A benim biricik şeker kardeşim. Her şeye merak ediyorsun. Hatta şairsin. Heykeltıraş bile oldun, oldu olacak neye bir gazete çıkarmazsın.

Ters bir zamanına rastlamıştım.

— Benim ihtirasım bu kadar... Vilayet olmak istemiyorum.

Bir akşam dans salonunun en şeker kızını kandırırken ona rastladım. Ondan gizli kızı bir tarafa çekerek, bir gazete ruh-satiyesi almadan öpücük vermemesini tembih ettim. Kız önce fena içerledi. Bana:

— Ne demek istiyorsunuz küçük bey, dedi.

— Bak, dedim. Gazete çıkınca bir müsabaka açacağım. Gü-zellik müsabakası ve sen...

Sözümü bitirmeden fırladı:

— Aman, şu tangoyu kaçırmayayım, dedi.

Arkadaşım adamakıllı dansörmüş de. Bravo. Oyun sonunda ikisi birden yanıma geldiler ve erkek:

— Yahu, dedi. Sen ne adamsın be. Niçin bir gazete çıkar-mazsın? Senden ehliyetlisi var mı, ne güne duruyorsun?

— Aman! dedim.

— Amanı zamanı yok, derhal. Al sana iki bin lira... Kâra ortağız.

Benim gazeteyi çıkardığımın dördüncü ayında şıp dedi vila-yetlik emri düştü. Kerameti bana hamlettiler. Arkadaşım bizzat geldi, teşekkür etti. Ve badema kâra ortak olmadığımızı; bütün paranın bana ait olduğunu söyledi. Ben de teşekkür ettim, ayrıldık.

Bu ayrılış o ayrılış oldu. Rakipler ortaya çıktı; resimli gaze-teler arttı. Cinayetler, çapkınlıklar, hovardalıklar, evli kadınları ayartmalar çoğaldı. Ortılığı garip garip insanlar istila etti. Ben arkadaşımın bu çehrelerini görünce arkamı döndüm. Ondan uzaklaştım. Başka diyarda paralarımı yedim. Bir gün metelik-siz yine onun kucağına düşünce birdenbire tanıyamadı.

— Otur bakalım, dedi kimsiniz?

İsmimi, cismimi, nerede oturduğumu, kaç yaşında olduğumu, nerede okuduğumu sordu. Nihayet sonunda:

— Ha sen misin, dedi? Kahve mi istersin çay mı? Sigara içi-yor musun? Havalarla nasılsın? Kôr kadı öldü, işittin mi?

Acele, mektup yazar gibi, baştan savma konuşuyor. Sonun-da da mektup bitirir gibi —ellerini sıkarım— diyeceğine haki-katen elimi sıktı ve ayrıldık. Eski dost düşman olmaz derler

doğrudur. Ertesi gün bana "... Kütüphanesi" müdüriyetini vermez mi.

... Kütüphanesi müdürü oldum. Sakalı uzattım.

Bir gün sokakları dolaşım. Arkadaşım ne büyümüş, ne koca göbekli muhteşem bir mahluk olmuştu. Hâlâ sakalı, bıyığı ağarmamıştı. Galiba boya sürüyordu.

Bilmem ne kütüphanesi müdürü...

Kütüphane şehrin bir kenarında idi. İki tanecik memurum, bir de daktilom vardı. Çıtır çıtır yazılar yazan bir kızcağız. İlk zamanlar beyefendi diyordu. Sakalı uzatınca müdür bey demeye başladı. Ben bu tahavvülün farkına varınca bir gün bıyıkla karışık sakalı yaktım. Tıraş olmak mecburiyeti hasıl oldu. Ve ondan sonra daktilo hanım bana ne beyefendi, ne müdür bey dedi. Hatta senlibenli:

— Çok oluyorsun artık sen de, diyordu. Hatta tehditlere kalkıyordu.

Arkadaşım kütüphaneyi ziyaret eden bir tek insandı. Bir köşede oturur, okurdu. Meğer işin içinde iş varmış. Nihayet bizim daktilo vilayet konağı daktilolar şefi oldu, doğrusu ben sevindim. Bana bir tane başka gönderirler diye. Fakat ertesi gün arkadaşım şu kâğıdı gönderdi.

"... Kütüphanesi müdürü ... Beyefendiye, kütüphanenizi mütemadi teftişlerimde ferdi vahide tesadüf etmek nasip olmadı. Bu hal karşısında memleketin iktisadi buhranını nazarı itibare alarak ... bayan ile iki memur bayın kadro harici çıkarıldıkları ve kütüphane memurluğunun zatiâlılerinde aynı maaşla ipka edildiği iş'ar olunur efendim..."

Bense ertesi gün —eski arkadaşlığa güvenerek— şu mealde bir cevap gönderdimse de iki aydır hiçbir cevap alamadım.

"Kütüphanemizi mütemadi teftişlerinizde ferdi vahide tesadüf etmeyişiniz hususundaki noktai nazarınız acizlerince de musip görülmüş ve bu suretle zevaitten olan iki memur beyin kadro harici edilmeleri fehmedilmişse de eski maruf ve kıymetli kitapların yeni harflere tahvilinde büyük hizmetleri sepkat

etmekten olan ... Bayanın açığa çıkarılmalarındaki sebep anlaşılamamış olmakla bu bapta beni tenvir buyurmanız rica ve istirham olunur efendim."

Şimdi akşam ışıklarına oturuyor, camdan cama sızan kızıl akislere karşı bir on bir buçukluk yakıp acı acı bir yazı makinesinin çitirtisini anıyorum...

Kurun, 29 Ekim 1936

Paşa Hazretleri

İdris'in sandalı ile köprüde balık tutuyorduk. Yedi sekiz kiloya yakın çinekop yapmıştık. Ortalık da kararmıştı. İdris kıyıya çıkıp balıkları satmaya gitmişti. Ben sandalda yalnızdım. Yukarda köprünün küpeşesinde tek bir adam kalmış, hâlâ bizi seyrediyordu.

Cigarasızdım. "Bey ağabey," dedim. "Bir cigara varsa atar mısın?"

Adam ceplerini aradı ve ceketinin cebinden buruşmuş bir kalın on bir buçukluğu sandala fırlattı. Sonra yine benim balık tutmamı mı, denizi mi, Haliç vapurlarını mı nereyi seyrettiğini pek anlayamadığım gözleriyle daldı. Ben bir iki çinekop daha yakaladım. Boğaziçi iskelesi tarafında idik. Adamın bir aralık kaybolduğunu fark ettim. Sonra kıyıda bir gölge belirdi.

— Merhaba delikanlı, dedi.

— Merhaba bey ağabey... dedim. Cigarana eyvallah.

— Bir şey değil, dedi.

Sandalın yanında bulunduğu dubaya bağdaş kurup oturdu. Yine ceplerini karıştırdı. Yine denize, balık tutmama, Haliç vapurlarına daldı.

Bir aralık, cebinden güzel, sağlam Japon misinasından bir olta çıkardığını gördüm. Hemen o söylemeden kendisine taze kesilmiş yemlerden verdim. Aldı. İtina ile iğneye yemi taktı. Deminki melankolik hali geçmişti.

— Oğul, sen balıkçı mısın?

— Yok bey baba, dedim. Sandalcı ahababımdır. Meraklıyım.

— Ha, dedi, benim gibi desene. Gündüz utanıyorum. Ne olur ne olmaz gören olur. İnsanla alay ederler. Bak, derler, paşa balık tutuyor.

Yüzüne hiçbir şey anlamadan baktım, sonra kılığına kıyafetine. Üstü başı alelade temizdi. Elli, elli beş yaşlarında tahmin edilebilirdi.

Bir şey sormak istedimse de utandım, sormadım. Herhalde, dedim, bizim sandalcı İdris'e işkembe dediğimiz gibi, bu adama da iloglu paşa lakabını takmış olacak.

Yine çinekopları gözlemeye başladım. Bu aralık, akşam karanlığı da iyice basmıştı. Denizin içinde çinekoplar kum gibi kaynaşıyorlardı. Oltayı attım mı çekiyordum. Paşanın ise bir tek balık tuttuğunu görmedim. Oltayı dipten her çekişinde:

— Körolası, diyordu, bizde talih mi var? Sana boyuna vuruyor. Boyuna çekiyorsun.

— Bazan öyledir paşam... dedim. Yanındaki boyuna tutar, sen bakar kalırsın. Dünyada balıkçının şansı ve şanssızlığı kadar garip şey yoktur.

— Öyle midir? dedi.

— Öyledir paşam.

Köprünün yukarısında yine insanlar toplanmışlardı. Bu seferkiler gündüz seyircilerine benzemiyorlardı. Daha gariptiler. Daha tuhaftılar. İçlerinde sarhoşlar vardı.

— Vuruyor mu ahbap? diye bağırıyorlardı.

Cevap vermezsek kızıyorlardı. Sonra sessiz sedasız deminki adamın halinde, ne seyrettiği meçhul. Niçin bu saatte burada bulunduğunu bilmeyenler de vardı. Dubadaki adam, oltasını bir defa daha boş çektikten sonra yukarıya doğru baktı:

— Körolasıca. Yine doldular yukarıya, dedi. Bak.

— Ne ziyanı var babalık? dedim. Sen keyfine bak!

— Olur mu evladım, bir gören olur, Mutekait mirлива Rıza Beyefendi balık tutuyor, derler. Ele güne rezil olurum.

Sandalın içinde hemen toplandım. Kendime bir çekidüzen verdim. Şaşırdım kaldım.

Paşa, oltayı tekrar suya atmıştı. Oltasını çekip sandala aldım; ve kendi elimle itina ile bir yem taktım. Suyu bıraktım. Biraz sonra irice bir sarıkanat, paşanın avuçları arasında idi. Bir çocuk gibi seviniyordu. Aslında kırmızı yüzü gerilmiş parlıyorduk.

— Hay Allah razı olsun evlat, dedi, bir yem daha taksana...

Bir yem daha taktım. O devam etti:

— Oğul! Niçin balık tutmaya meraklıyım, bilir misin? Yüzbaşı idim. Arslan gibi bir yüzbaşı. Harplerden bir ara bulup bizim dadının köyüne misafir gitmiştim. Burası yeşillik, sulak bir dağ eteğinde bir Çerkez köyü idi. Köyün ortasından küçük bir su geçiyordu. Bu suyun kenarında bir yeşil meydanlık vardı. Üç dört meşe ağacına Çerkez kızları salıncak kurmuşlar, delikanlılarla kulaç vuruyorlardı.

Biraz ileride bir de değirmen vardı. Bir sabah erken gelmiştim. Kıvrak, bembeyaz bir Çerkez kıızıyla ben de kulaç vurdum. Sonra dereye indik. Kırmızı küçük dere balıkları tuttuktuk. Hey gidi günler hey! Avuçlarına balığı koydum mu, Çerkez kıızı ne tatlı gülerdi...

Bu sırada yine bir sarıkanat yaklaşmıştı. Baktım, Çerkez kızının koynuna attığı kırmızı balıklar sanki avuçlarında imiş gibi, paşa fıkır fıkır gülüyordu.

Biraz sonra İdris sattığı balıklarla döndü. Dubadaki adama hain hain, garip garip baktı. Paşa bir cigara daha yaktı. Sonra oltasını itina ile cebine yerleştirdi. Balıklarını cebinden çıkardığı bir gazete kâğıdına sardı.

— Allahısmarladık evlat, dedi.

— Güle güle paşa hazretleri, dedim.

İdris aptal aptal yüzüme baktı. Fakat ben sesimi çıkarmadım. Giden adamın eski paşalardan Rıza Bey olduğunu söylemedim.

Kurun, 4 Nisan 1938

Çingeneler

Osman Cemal'in *Çingeneler*'i muhakkak bir şaheserdir. Osman Cemal şimdiden sonra tek yazı yazmasa Türk edebiyatına kazandırdığı bu şaheserle gene mahzun ve gene yarı meçhul aramızda dolaşsa, bu, hiçbir zaman değeri birdenbire, bir çılgılık halinde meydana çıkarmayı unutmayan edebiyat denilen şey ona bu şaheserinin layık olduğu mevkii vermekte gecikmeyecektir. Okudukça şaşıyorum. Sahifeleri çevirdikçe içim hüznün, sevinç ile dolu karmakarışık bir âleme giriyor.

Gâvur Etem kitaptan fırlıyor, karşımda Apokor Çorbacı'nın kim olduğunu izah ediyor: Akman Aba'yı arabasını sürerken, yaz yağmurlarını, çadırı, böğürtlen dolu sepeti, ayaklarını köpekler dalamış tirşe gözlü Külûzarı, Büyükdere köylerine giden musiki ve avantür delisi delikanlıyı, yılanları, Nazlı'yı görüyorum, duyuyorum.

Bir reel âlemini bu kadar masala ve destana yakın şekilde bir de Alaine Fournier'de okumuştum.

Osman Cemal'in bu kitabı için röportaj kokuyor, demişlerdi. Kokladım, mis gibi bir şaheser, bir hakiki roman davantür, avantür romanı kokuyor. Fazla olarak bir de hakiki bir örf ve âdet romanı. Bu iki janrı birleştirerek bize Türk edebiyatının en güzel eserini veren Osman Cemal'e beni okuyanlar birer tane o kitaptan edinerek hayran olsunlar.

Bazan bizi inandırmak, bizi sürüklemek için o kadar ustalık ve tabiilikle bulduğu entrikler bize Osman Cemal'in hakikaten harikulade ve anadan doğma olan artist kıymetine bir de ustalık, olmuşluk ifadesi veriyor.

Osman Cemal'i bu kitapla ben daha yeni tanıyorum. Fakat başkaları hiç tanımıyorlar. Bu kitap hakkında bir iki yazı okudum. Bir tanesi hiç okumadığını ayan beyan gösteriyor. Bir diğeri de ancak şöyle böyle hakiki kıymetine temas ediyordu. Ben o kadar yakın bir istikbalde Osman Cemal'in bu kitabının yüzüncü tab'ı yapılacağına ve Türk edebiyatının ilk avantür roman tarzının bir şaheser numunesi olduğu anlaşılabacağına yüzde yüz eminim.

Vakit, 23 Haziran 1939

Varlık, (145), 15 Temmuz 1939

Bir Balık Avı Hikâyesi

Güzel bir kânunuevvel gecesı idi. Hava lodos idi, bulutlar uzaklarda idi.

Her güzel kış gecesini köprüde geçirmeyi severim. Saat on biri geçiyordu. Artık gelip gidenlerin ardı kesilmişti. Bazan sarhoşların kirlettiği yollarda gölge gibi insanlar bir av düşünürcesine yürüyorlardı.

Bir iskeleden aşağıya indim. Bu akşam balık çok çıkıyor olmalı ki sandallar insanlarla doluydu. Sandalın birinden bir ses beni çağırır gibi seslendi:

— Efendi, efendi gel, ver yirmi beş kuruş da sen de balık tut!

O tarafa doğru yürüdüm.

— Olta var mı?

— Hem de nasıl, bak...

Yarısı kinnap, yarısı misina, yarısı da on üç kat beygir kılı kocaman bir olta çıkardı. Zoka simsiyahtı.

— Biraz civan bulunur mu? Şunu parlatalım.

— Ha cıva yok, bak!.. Ne ziyanı var. Zoka parlamasa da olur, canavar aç. Ne bulsa saldırıyor. Görür o. Onda ne göz vardır; torik denilen canavar da bilinmez mi?.. Sen salla hele bir aşağıya onu!..

Oltayı aşağıya salladım. Kocaman olta tükendiği halde hâlâ dibi bulamamıştım. Belki oltanın ipleri kâfi idi. Fakat dibi bulacak gibi değildi. Zaman zaman birbirine karışmış kocaman bir düğüm de suya bırakıyordum.

— Kaç kuruş ediyor torik, Mahmut?..

Ben oltayı dibe salarken o isminin Mahmut olduğunu, sinemalarda kapıcılık ettiğini, geceleri bazan balığa çıktığını, birkaç para aldığını söylemişti.

— Çifti 60, 70 ediyor.

— İyi para Mahmut...

Oltaya bir canavar yapışmıştı. Kanımın birdenbire başıma çıktığını, kalbimin hızlı hızlı attığını duydum. Garip bir sarhoşluk vücudumu kaplamıştı. Ben her balık tutuşta bu heyecanı duyarım.

Asıldık. Balığımı kenara koydum. Daha oltamı yarıya indirmemiştim. Koca hayvan bir asılış asıldı, elimden misinayı on kulaç kapıp götürdü. Sonunda bağladım.

Birkaç saat içinde dört çift balık tutmuştum. Yani sekiz tane!

— Satayım sana bunları Mahmut, dedim.

— Sat. 80 kuruş vereyim.

— Papel, dedim.

— Vallahi idare etmez.

— Sana değil, bana idare etmez. Sen alıcısın, yahu!

— Yok vallahi, fazla param yok...

— Peki ulan, al! Tosla sekseni. Ama sandal parasını vermem.

— Verme ağabey, ne olacak; ben senin sayende üç papel kıvırırım bu balıktan...

Ben oltaları toplamıştım.

— Seni götürüyeyim, dedi, nerede oturuyorsun?

— Kasımpaşa'da.

— Gidelim öyleyse. Seni iskeleye bırakırım.

Kasımpaşa iskelesinin kenarındaki odun iskelesine yanaştığımız zaman etrafına bakındı. Gözleri şimşek şimşek parlıyordu. Etrafta kimseler yoktu.

— Ulan bana bak züppe, dedi, atla sandaldan defol... Yoksa yersin sustalıyı...

Ve bu sırada cebinden bir sivri, parlak bıçak çıkardı.

Önce korkmuş gibi yaptım.

— Etme yahu, dedim, iki balık için adam mı öldüreceksin?

Birdenbire sesi yavaşladı.

— Yok ağabey, dedi, para lazım da ondan... Yoksa iki balığın lafı mı olur. Al, git...

— Şimdi vermeyecek misin sekseni!

— Numarayı bırak. Sen o seksenin lafını etme. Beynim atıyor ulan. Sana söylüyorum, beynim atıyor be...

Odun iskelesine kendimi attım. Kürekleri iskeleye dayayarak bütün hızıyla itti. Ta uzakta bir kadirga haliyle yatan demin yanından geçerken ismini okuduğum "Medarı maişet" ceylanı bahrisinin yanında sandal durdu bir cigara sardı. Türkü söyleyerek balıkhaneye doğru ağır ağır giden sandalların arasına katıldı.

Haliç'in üstünde dumanlı, ılık, tatlı bir sabah başlıyordu.

Vakit, 9 Ocak 1940

Tasfiyecilerin Elebaşısı Kimleri Beğenip Kimleri Beğenmiyor?

Tasfiye meselesini çıkaranların elebaşlarından olan Cavit Yamaç'ı *Ses mecmuasının* basıldığı matbaada buldum. Derhal işe girişerek:

— Dostum, dedim. Tasfiyesini istediğin adamların içinde bana herhangi bir tanesinin ismini bağışlar mısın?

— Hay hay! O halde en sevmediğimi, en sinirlendiğimi: Etem İzzet Benice.

— Etem İzzet'in hangi kitabını okudunuz?

Ben kendi hesabıma Etem İzzet'ten hiçbir şey okumadığımı itiraf ederim. Bu yüzden Cavit Yamaç'ın söylediği isimde Etem İzzet'in romanı olup olmadığını da bilmediğim için genç adamın, *Yosma* dediğini duyunca biraz şaşladım. *Yosma* olan Etem İzzet miydi, kendisi miydi, yoksa tam o sırada içeriye giren Abidin Dino muydu?

Yosma meğerse Etem İzzet'in romanının ismiymiş. Güzel isim doğrusu. Ben yazsam bu romanın ismini *Hasba* kordum.

— *Yosma* eserini niçin sevmediniz?

— Bu *yosma* tipindeki bir tipe memleketimizde rastlayamadım. Bütün kahramanlar hayatta namevcut insanlar. Üslup zayıflığı da caba. *Yosma*'yı Romanya'dan vatana dönerken okudum (Genç adam Rumen muhacirlerindendir).

— O zaman sen de ne intiba bıraktı?

— Bu intiba biraz acı ve üzücüdür; söylemek bile istemem. Fakat söylemek icap ediyor mademki:

O zaman Etem İzzet'in romanı bende Türk cemiyetinin çok muvazenesiz olduğu, garip insanlarla dolu bulunduğu zehabı-

nı verdi. Romanın üslubundaki mafevkattabia garabetlerden şüpheleniyordum, ama Romanya'da bile Türk zümresi tarafından okunan Etem İzzet'in kıymetini ölçecek vaziyette değildim. Buraya gelince muvazenesizliğin Türk cemiyetinde olmayıp Etem İzzet'in kendisinde olduğunu anladım. Seyahatimin sonunda pencereden "Baragan" stepine savurduğum kitap için hiçbir üzüntü duymamaktayım.

— Roman hakkındaki fikrini söyler misin?

— Bence roman sosyal kıvranırların tercümanı olmalıdır. Ancak böyle bir roman güzeldir.

— Güzel bir romanda ne gibi hususiyetler vardır?

— Realiteye sadık olarak yazıldığı zamanın cemiyetinin iyi, kötü ve insani taraflarını tebarüz ettiren roman, güzel bir romandır. İyi bir Türk romanına misal isterseniz size *Sinekli Bakkal*'ı misal olarak gösterebilirim. Harpten önceki Türk cemiyetinin bu kadar mahalli bir tasvirine hiçbir romanda rastlamadım.

Harpten evvelki Türk cemiyetini Cavit Yamaç'ın bu kadar genç olmasına göre tarih kitaplarından ve ağabeylerinden öğrendiği alınıdaki çizgilerden belli olduğu için "Harpten evvelki Türk cemiyetini nereden biliyorsunuz?" diye sormadım. Daha doğrusu unuttum. Şimdi aklıma geliyor. Hatırlasaydım sorardım. Yazık oldu!

— Şairlerden beğenmediğiniz bir isim?

— Yahya Kemal.

— Yahya Kemal mi?

— Evet.

Doğrusu şaşırmadım, değil. Çünkü birçok gençlerin Yahya Kemal'e taptıklarını da duymuştum.

— Yahya Kemal'in şiirlerini niçin sevmezsiniz?

— Ben bu şairin şiirlerini Piyer Loti'nin romanlarına benzetiyorum. Çok Osmanlı...

— Şekil itibarıyla mı?

— Bence hem şekil hem ruh itibarıyla...

— Pekâlâ size göre şiir nasıl olmalıdır?

— Ben şiirde de yenilik istiyorum.

— Yenilikten kastınız?

— Bugün şiirde –yahut benim anladığım manada şiirde– hislerden ziyade büyük arzulara yer verilmelidir. Yani ferdi hislerden uzaklaşılmalıdır. Bu çıkar yol değildir. Şairde aradığım haslet cemiyetin bir tercümanı olmak hasletidir.

— Pekâlâ romancı ile şair arasında hiçbir fark yok mudur?

— Şiir daha ziyade “sentez” işidir. Romanda ise realite daha barizdir.

— Peki... Yeni şairlerin içinde sizin fikirlerinize göre yazı yazan hangisi vardır?

— İlhami Bekir, Cahit Saffet, Melih Cevdet, İlhan Berk ve Nail V.

— İlhan Berk’in şiirlerinde sizin söylediğiniz hasletlerden daha başka türlü ifadeler bulmaktayım. Siz ne dersiniz?

— İlhan Berk’in ben sizin beğendiğiniz tarafını değil hümanist olan tarafını yakaladım. Orasını seviyorum. Mesela bir şiirinde İlhan:

Senin şehirlerinden vıcık vıcık insan mı? der. Ben bu mısrada neler hissetmiyorum?

— Eskileri tasfiyeden sonra yeni nesil bize ne getirebilecektir?

— Türk semasına ve Türk ruhuna daha yakın bir edebiyatı kuracağımıza –yapacağımıza değil– kanaatim vardır.

— Şimdiye kadar bu yolda yapılmış neniz vardır?

— Maalesef yoktur. Çünkü at ortada; meydan yok. Bence bütün münakaşanın sebebi buradadır.

— Şimdiye kadar bizzat sizin yaptığınız ne vardır?

— Romanya’da üç tane şiir kitabım intişar etmiştir.

Bu esnada acaba Romanya’da da bu nevi münakaşalar var mı, yok mu diye bir sual sormak hatırıma geldi. Meğer orada da yok muymuş? Hayret! Demek bütün Balkanlar’da bu iş almış yürümüş. Cavit Yamaç’a sordum:

— Romanya’da da bu vadide münakaşalar açılmış mıdır?

— Evet, 1922’de Romanya’da bu nevi münakaşalara şahit oldum. Fakat bu münakaşaların tarzı başka türlü olmuştu. Bizde de bir gün böyle olacağı muhakkaktır. Ben emarelerini görüyorum. Bu münakaşalar Bükreşliler ile taşralılar arasındaydı.

— Bu münakaşaların mevzuu...

— Taşralılar Bükreşlileri anlayamadıkları için itham ederlerdi.

— Şimdi bu münakaşalar ne haldedir?

— Bu münakaşalardan harikulade güzel neticeler çıkmıştır. Rumen lisanına halkın ve köylünün lisanı da girmiştir.

— Bizim edebiyatımızda sizin borçlu olduğunuz birkaç sima...

— Halide Edip...

Uzun zaman bekledim. Fakat atı olduğunu ve meydanı bulunmadığını söyleyen genç adamdan başka isim koparamadım. Kendisine bir meydan bulmasını ve atını muhakkak koşturmasını tavsiye ettim. Kimbilir belki de birçok eskilerin soyu tükendiğini rivayet ettikleri cins atlar yetişişiyordur.

Tan, 23 Ocak 1940

Yeni Neslin İddiası ve Davası

Bir türlü Ankara Caddesi'ne inkılâp edemeyen Babiâli, Erzin-can felaketini kıskanmış olacak ki, onu kâğıttan maketlere taklit ettirmek istedi.

Yüreğinde, hesabını ve kitabını bilmediği, haklı ve büyük ihtibaslar taşıyan bir gencin, birkaç sözü üzerine, gazete yazı müdürlerinden ziyade idare müdürlerinin taktikasıyla nasıl bir dövüş panayırı kurulduğunu biliyorsunuz. Bu misli görülmemiş panayır salaşında, gözlere bir an için sahipsiz, metotsuz, plansız görünen birkaç münferit gencin –uluorta– saldırışıyla, hakikaten başsız, davasız, mecalsiz birkaç ihtiyarın hazin cümbüşünü seyrettiniz.

Oldu, bitti! Şimdi tabiyemizi ifşa ediyoruz: Dikkat!

Sahte planını bizzat kendi eliyle satıp öz planını gizleyen ordu kumandanının hilesine herkes ve her taraf mağluptur!

Zira neslimiz, sentez ifadesiyle meydana çıkmadan evvel, umumi alakayı avlamaya mecburdu. Çünkü bizim "Babiâli mutasarrıflığı"nda, sadece sentez lafı yedi köyden kovulmaya yeter... Evvela, nara, sonra damla damla düşen kelimeler...

Şimdi konuşalım:

- 1 - Malum ve meşhur gazete hokkabazlıklarının üstünde,
- 2 - Hakiki sesimizi, toy çılgınlıkların maskesi altında kararmış zannettiren perişan infirat gayretleri dışında,
- 3 - Tarihçesi, sebep ve neticeleri, sabit kadrosiyle bir bütün ifadesinin yanı başında.

Konuşalım...

Evvela, Avrupa kıtasının hududunu tarif eder gibi, nesil coğrafyamızı çiziyoruz:

Bize bitişik eski nesille aramızda Amazon Nehri kadar geniş ve tabii bir engel var. Hududumuzu, miyop gözlü kongre diplomatları mevhum noktalarla çizmedi; büyük bir sosyal zelzele, eski kafalarla yenileri arasından bir karasaban gibi geçti.

Büyük Harp!

Asla yaş softalığına düşmeyen ve keyfiyet ölçüsü bakımından kendi ruh kıvamına sahip her sanat ve fikir adamını her devirde yanında kabul eden neslimizin kemiyet ölçüsü bakımından farikası, buluşunu Umumi Harp'ten sonra idrak etmiş olmaktadır.

İşte, harbin yaşatıcı ve öldürücü, buldurucu ve kaybettirici tesirleri içinde boy attıktan ve ilk mümessilleriyle buluş krizlerini çekmeye başladıktan sonra Cumhuriyet devresinde duymaya, düşünmeye ve eser vermeye koyulan bu nesil, kendisinden bir evvelki örnekleri, dipsiz kile boş ambar saydığını peşin olarak kaydetmekle kesbi şeref eyler...

Hendese davası halledercesine hükmü başa aldık. Can ve kan üstünlüğüne inandığımız neslimizin bütün ömrü boyunca kitaplar dolusu konuşmak ve sistemleştirmek zorunda olduğu bu bahsi, şimdilik kabataslak hatlarla ispata girişiyoruz:

Birinci Mütearife:

İmparatorluk başından Tanzimat günlerine gelinceye kadar, Süleyman Çelebi, Mevlâna, Yunus Emre, İbni Kemal, Şeyh Bedrettin, Fuzulî, Bakî, Nedim, Nefî, Nailî, Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, İbrahim Hakkı, Âşık Paşa, Şeyh Galip, Sinan, Rakım ve Dede Efendi kolundaki Türk sanatkâr ve mütefekkeri, kendi zaman ve mekânı ve öz anlayışı içinde, hakiki, halis ve tezatsız bir âlemin, şahsiyet ve kemale ermiş örneğidir.

Şark'la Garp arasındaki ilk hesapsız hesaplaşma, bu kemal ve şahsiyet örneğini, bir anda taklitlerin en sefiline düşmüş, müflis ve şaşkın bir tiple değiştirdi. Tanzimat'tan, Umumi Harp başlangıcına gelinceye kadar, bütün sosyal ve politik plan, bütün edebi, fikri ve bedii kadro, Avrupa'dan yüz sene teahhurla gelen ölü kalıpların yüzde yüz müstemlekesidir. İcap ederse, metinlerle ispata amade olduğumuz bu hakikati, şimdilik sadece kültür sahiplerinin bedahet hissine terk ediyoruz. İşte dinamik bir mukayese tablosu:

Bir tarafta, Leylâ ile Mecnun'daki kadın-erkek ukdesi... Öbür tarafta, Edebiyat-ı Cedide romanındaki sokak zamparalarının o korkunç kafa ve ruh boşluğu. Bir tarafta, Topkapı Sarayı'nın soylu Bağdat Köşkü... Öbür tarafta, yine Topkapı Sarayı'nın, sonradan eklenmiş piç Mecidiye Kasrı.

Bir tarafta, Bakî'nin altın şiiri... Öbür tarafta, Tanzimat'tan sonraki her şairin teneke nazmı...

Bir tarafta, İtrî'nin haşmetli salavat bestesi... Öbür tarafta, Şamram Dudu'nun kantoları...

Misaller yüz bine çıkabilir. Kısa konuşmaya mecbur olduğumuz için, devamızı yalnız serlevhalar halinde ifadelendiriyoruz.

Tanzimat'tan Büyük Harp başlangıcına gelinceye kadar, Avrupalılaşıma davasında, Türk sanatkâr ve münevverinin mutlak olarak arz ettiği levha, derin bir aciz, sefil bir iflas, eşsiz bir apışma felaketinden başka bir şey değildir.

"Jeune Turc" tipiyle inkılabı, "Edebiyat-ı Cedide" ile sanatı, ve "Kamus-ı Felsefe" ile tefekkürü kurduğunu vehmeden Tanzimat ve Tanzimat sonrası sanat ve fikir adamı, gününde ne maziye ve ne istikbali, ne Şark'ı ve ne Garbı anlayabilmiş, mucize çapında azametli bir ahmaktır.

İkinci Mütearife:

Umumi Harp gelip çattı. Bu arada 4.000.000 Türk seferber oldu. Milyonlara yakın insan can verdi. Memleket en büyük facialarını gördü. Fakat biz, bütün bunlara ait milli hissi anlatan tek mısra görmedik...

Büyük Harp'te, açlık, karanlık, hastalık ve ıstırap örsünde dövüle dövüle pişen neslimiz, işte bu hengâmede doğdu; ve bir anda, yepyeni bir ruh haletiyle bambaşka bir kafa tipine gebe kaldı.

İdrak midemiz guruldamaya başlar başlamaz bir de ne görelim:

Mutlak olarak bir kültür özü halinde süzülüp bize getirilmesi gereken ve ilk temelimizi kurması lazım gelen Şark mirasının ve yine mutlak olarak baş örnekleriyle bize aşılması zaruri olan Garp kültür hediyesinin yerinde yeller esiyor.

Büyük Harbe gelinceye kadar, Tanzimat ve Tanzimat sonrası sanatkar ve münevver tipi ne Gazali'nin, ne Muhittin Arabi'nin, ne Mansur'un, ne İmamı Rabbani'nin, ne Sadî'nin, ne Firdevsî'nin, ne Kays'ın, ne Mevlâna'nın, daha feci, ne Yunus Emre'nin ve en feci, ne Karacaoğlan'ın, ne de Âşık Ömer'in farkında...

Aynı Tanzimat ve Tanzimat sonrası sanatkar ve münevver tipi, Garp'a baktığı zaman da, ne Eflatun'un, ne Aristo'nun, ne Homeros'un, ne Sofokl'un, ne Virjil'in, ne Dante'nin, ne Mikel Anjin, ne Rasin'in, ne Paskal'ın, ne Dekart'ın, ne Sent Böv'ün, ne Rônan'ın ne Balzak'ın, ne Standal'in, ne Flober'in, ne Zola'nın, ne Bodler'in, ne Rembo'nun, ne Göte'nin, ne Şiler'in, ne Lesing'in, ne Kant'ın, ne Hegel'in, ne Engels'in, Ne Şekspir'in, ne Beykın'ın, ne Bayron'un, ne Blek'in, ne Raskin'in, ne Puşkin'in, ne Gogol'ün, ne Dostoyevski'nin, ne Tolstoy'un, ne Gorki'nin, hülâsa; hümanizmin ve devamı olan hayatın farkındalar.

Halbuki, hakiki, milli bir edebiyata sahip olmak demek, hakiki bir hümanizme sahip olmak demektir.

Tasavvur edin ki, cihanın sanat ve fikir kafasını emziren bu örnekler dururken, roman, Edebiyatı Cedide'de, "Gonkur Biraderler" ve şiir "Sülli Prüdom" "Fransuva Kope" nam cüceler çiftliği olmuştu. Bütün fikir sahası ise "Fage" ve "Güstav Löbon"dan başka yavuklu bulamadı. Taklidi bile beceremeyen mukallit!

O mukallit ki, Şark'ta, müflis Garp'ta müflis ve öz vatanında müflis...

Yalan söylemiyoruz!

Hem Şark ve Garp, hem de anavatanla ilk defa temasa geçtik... Evvela bütün Şark mistikleri, sanatkarları ve halk şairleriyle ilk temasa geçen nesil bizimki! Sonra, "Sokrat"tan "Fröyd"e kadar cihan fikir hayatının kalburundan şahsiyet ölçüsüyle ilk defa olarak örnek alan kafasını ayarlayan nesil yine bizimki! Bodler, Rembo ve Mayakovski, sonrası Garp şiirinin son cereyanlarına kadar varan ve cemiyetle insanı kuşatıcı her türlü davayı köklü dünya görüşleri halinde ilk defa mısraına ve cümlesine gömen nesil yine bizimki.

İlk defa olarak, en çetin nefis muhasebelerine cesaretle girmekte korkuya düşmeyen, yerle gök arasında her türlü varlık davasını, sebep ve neticesini kurcalayan nesil yine bizimki! Ayrıca romanda, piyeste, hikâyede, fıkrada, nesirde dava ve mesele, –ister şimdilik bir tohum kadar minik olsun– bizim nesille beraber kalkınmaya davranmıştır.

Biz bütün âzamız ve bütün hâmulemizle neslimizin kıymet hükmünü anlatmak için el ele vermiş bulunuyoruz. Sözümüzün hakiki boyunu bosunu zaman ve eser gösterecek...

Babıâli mütegalibesi, son münakaşalarda bazan isim bile zikretmeden kendi kendisini belli etmiş olmakla, liste tanzimine ihtiyaç bırakmadı. Biz, şahıslarla kavga etmiyoruz. Bir nesil ve bir geri fikirle kavgadayız. Binaenaleyh yazımızın içinde, isme lüzum görmüyoruz. Nuh'un gemisi kalkıyor. Fakat bu sefer, muzır mahlukattan başka, herkes küpeştemizdedir.

Yeni neslin davasını ortaya koyan gençler namına Abidin Dino, Sait Faik.

Tan, 24 Ocak 1940

Tasfiyecilerden Yahya Kemal'i Beğenenler de Var

İlhan Berk 23 yaşlarında, gülyüzlü bir genç adam. Ben daha sual sormaya vakit bırakmadan:

— Ben, diyor, Refik Halid'e tahammül edemem. Geçenlerde bir yerde bir yazısını okudum "Bizde, diyordu, Tevfik Fikret'ten sonra şair yetişmemiştir."

İnsanın böyle bir lafı söyleyebilmesi için aklından biraz zoru olmalıdır. Böyle bir laf nasıl söylenebilir? Fikret zamanının en ileri fikirli bir adamı idi. Fakat şairliği zaten zayıftı. Büyük ve unutulmaz büyüklerimizdendir. Fakat ondan sonra neler ve neler geldi...

Gene sual sormama zaman kalmadan ilave etti:

— *Bir Avuç Saçma'yı, Çete* ismindeki romanı ve *Memleket Hikâyeleri*'ni okudum. *Bir Avuç Saçma*'nın ismi üstünde; *Memleket Hikâyeleri*'ni biraz beğenirim. Onda ümit edilir bir hal vardır. Fakat dönüşünü müteakip neşrettiği *Çete* romanı bize ispat etti ki *Memleket Hikâyeleri*'nden sonra Refik Halid hastalanmış ve ölmüştür.

— *Çete* ismindeki eseri niçin beğenmedin?

— Bu eser roman mıdır? Eğer romansa ne gibi hususiyetleriyle bize kendisini tanıtmaya lazım gelirdi. Şu veya bu gibi değil mi? Ben bu hususiyetleri eserde bulamadım.

— Sizce romanın hususiyetleri nelerdir?

— 20'nci asır, romanda hayat ve realiteyi aksettirme asrıdır. Bugün bunu en iyi bir şekilde yapanlar 'André Malraux, Jan Giono ve Şolok Hof olarak tanıyorum. Bu adamlar romanda tamamen yeni bir teknikle görünmüşler; daha önce de *Ses mecmuasındaki "Roman Hakkında İki Fikir"*de de izah ettiğim gibi

eserlerinde hiçbir zaman "romanlaştırmak" hadisesine rastlamıyoruz. Hayat ve realite kendi ölçüleri dahilinde eserlerine girmiştir. Gerek La Condition Humaine'deki ve gerekse Franz Kafka'nın eserlerinde rastladığım hayat hadiselerinin büyük ölçüdeki hali, roman sanatında onların büyük bir şeyler yaptığına beni inandırmıştır.

— Başka bir sevmediğiniz romancı?

— Sevdiklerimi söyleyince sevmediklerim meydana çıkar sanırım. Bizde romancı olarak Yakup Kadri'yi ve biraz da Peyami Safa'yı bulurum. Bunların haricinde kötü Fransız romancılarının yaptıkları gibi senenin moda romanlarını neşreden adamlarımız da dolu. Faraza Esat Mahmut Karakurt için daha yazı işaretlerini bile bilmediğini söyleyebilirim.

— Esat Mahmut'u halk çok beğenir. Kitapları birkaç defa basılır. Ya buna ne dersin?

— Sanat âleminde yarı sanatkarlar, kendilerinin bir şey olduklarını söylemek için çok defa "halk beni beğeniyor" sözüyle kendilerini kurtarmak isterler. Benim anladığıma göre büyük çaptaki sanatkarlar, işaret edilmesi icap eden eserlere doğru halkı götürürler, halk onları sonra sonra benimser.

Yani demek istiyorum ki hakiki sanatkar halka iyi ve müspet eserlere doğru istikamet verendir. Yoksa istikamet alan değil.

— Biraz da şairlere geçebilir miyiz?

— Bana göre Avrupa bir "Greko-Latin" medeniyetidir. Bir Fransız çocuğuna her şeyden önce şiirden olsun, romandan olsun kendisine "güzel" hakkında bir ölçü verilmiştir. Bizde böyle bir "ölçü" yoktur. Biz ne yazık ki hep ve her yerde Halid Fehri, Orhan Seyfi, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya gibi şairleri ölçü diye almışızdır. Bu adamlar eğer edebiyatta bir yer alırlarsa ancak hece veznini yaymış olmakla iftihar edebilirler. Yani ruh üzerinde değil de şekil üzerinde bir yenilik getirmişlerdir. Fransız edebiyatında faraza Malesherbe bir lisan ıslahatı yapmakla tanınmıştır. Fakat hiçbir Fransız onu şair diye kabul etmemiştir.

— Beğenmediğiniz şairlerden bir tanesini ele alabilir miyiz?

— Alabiliriz... Mesela, Faruk Nafiz.

Ben Bodler'e, Malarmée'de ve yenilerden Walt Whitman'da ve Guillaume Apollinaire'de beni tatmin edici şeylerin neler

olduğunu düşündüm. Bodler, üstadı "Teofil Gotye"nin fevkindeki görüşüyle devrini bütün şahsiyetiyle tamamen dejenere etmiş ve hâlâ her devrin üstünde olarak şaşaasını devam ettirebilmiştir.

Ya Zavallı Faruk Nafiz? Hangi zavallı devri temsil etti? Veya fevkine çıktı? On senede kaç defa susturulmadı? Bu سوالını şununla kapatmak istiyorum:

Köprülüzade Mehmet Fuat bir yazısında Nedim için aşağı yukarı şunları söylemiştir:

"Nedim devrinde de onun kadar büyük ve hatta ondan büyük şairlere rastlamak imkânı vardı. Bugün Nedim'i yaşatan bütün sebepler, onun devrinin üstünde bir görüşe sahip bulunmasıdır."

— Görüşe mi, zevke mi?

— Zevk demek daha doğrudur.

— Mesela o halde bizden kimi beğenirsin?

— Şair olarak başta Yahya Kemal ve Nâzım Hikmet'i görüyorum. Gençlerden de yalnız Ahmet Muhip'i beğenirim. Bir de Bedri Rahmi'yi.

— Orhan Veli'yi beğenmiyor musun?

Genç şairin nasırına basmışım gibi oldum. Bu sahada söylenecek mühim sözleri olduğunu derhal hissettim. Sualî kesip kesmemek hususunda içimde bir mücadele başladı. Orhan Veli bayıldığım, öldüğüm şairlerden biri. Şimdi ya yazamayacağım şeyleri yazmak mecburiyeti hasıl olursa... Fakat gazeteciliğin bu hazin cilvesine razı olmamak da doğru değildi. Nihayet İlhan Berk'in fikirlerinden mesul değildim. Çok sevdiğim şairden af dilerim. Genç şaire de böylece, söyledim. Hissikablelvukuum beni aldatmamıştı. Genç şair:

— Daha önce de bir yazımda yazdığım gibi şimdi de söylüyorum:

Bu şairler kötü Fransız sürrealist antolojisini Türkçeye çevirmişlerdir. Bütün yaptıkları bundan ibarettir. Üstadım Nûrullah Ataç'ın bunları beğenmesindeki bütün sebep herkesin her sene değişen moda şapkalarını beğenmesi gibi bir şeydir. Hatta bir yazısında: "Bunları bugün beğeniyorsam yarın da beğenmekte devam edeceğimi size kim söyledi?" demiyor mu?

— Demin, Bodler bütün asırların zevkinde dünyaya yeni bir zevk getirmişti, demiştiniz. Orhan Veli de bana öyle geliyor ki hem böyle bir estetik getiriyor. Hem de bir sosyetenin kötü, manasız ve tembel haleti ruhiyesi ve âdetleriyle çarpışıyor.

— Böyle bir şey olsa ne kadar iyi olurdu. Fakat ben “André Breton” ile “Paul Eluard”ı onlardan evvel okudum.

— Eski nesil tasfiye edildikten sonra yeni nesil bize ne getirecektir? Ve şimdiye kadar ne getirmiştir?

— Şimdiye kadar henüz bir şey getirmiş değiliz. Hepimiz aramaktayız. Aramaktan daha iyi bir eser tasavvur edemiyorum.

— Peki İlhançığım, gelecek bir başka nesil de bizi inkâr edemez mi? Biz kendimizi inkâr ettirmemek için ne yapabiliriz?

— Donmuş kalıpları kabul etmediğimize ve mütemadiyen araştırma ve inkişaf halinde olduğumuza göre böyle bir şeyin olmasına imkân yoktur.

Yirminci asır sanatında insan “mihrak noktası”dır. Gerek roman ve gerekse şiir bu noktadan hareket etmelidir. Mütemadiyen ileri fikirlerle değişen insan sanatın tek noktasıdır. Yaptığımız da bu olduğuna göre bizi inkâr etmelerine ve bizim gelecek bir nesli anlamamıza imkân yoktur.

— Şiirde ne yapmak fikrindesin?

— Yapmak istediğim şeylerin birazını Apollinaire’de kısmen ve Waltman’da oldukça buluyorum. Ben asıl şiiri arıyorum. Şiirin yalnız müzik, ne yalnız mana ne de yalnız madde ve ne de yalnız fikirde olduğuna kaniim. Bunların mecmuunu teşkil eden büyük şeyde şiiri buluyorum.

— Büyük şey dediğin nedir?

— Şiir...

— Şiirde bizden, yani Türklerden, borçlu olduğun insan yok mu?

— Olmaz olur mu? Şiiri Ahmet Haşim’de tattım. Daha sonraları Yunus’tan, Nâzım’dan ve Yahya Kemal’den ilk şiir zevklerimi aldım.

Genç şairi müteaddit suallerimle yormuş, ben de yorulmuş bir haldeydim. Abidin Dino’dan kahveler geldi. Cigaraları savurduk. Bu fikirle dolu hasbıhalden sonra Valâ Nurettin ve Yusuf Ziyalardan hiç bahsetmeden tatlı tatlı başka şeylerden bahsettik.

Burhan Cahit'in Ayten'i Yakılmalıdır!

Gavsi Halid'i Servet-i Fünun'da buldum. Müthiş bir haldeydi. En çok Valâ Nurettin'e kızılıyordu. Yine çok Valâ Nurettin'in bu işi körüklemiş olmasına seviniyordu. Bu muharrir hakkında fikrini sordum.

— Geç efendim, dedi. Kavga etmeye değmez!

— Öyleyse kavga edecek bir muharrir ismi söyle...

— Burhan Cahit, dedi.

Bana kalırsa, Burhan Cahit'le de kavga etmeye hiç niyetim yoktu. Böyle bir müharririn Türkiye'de mevcut olduğunu yazın ada vapurunda gözleri rimelli, yanakları rujlu bir garip hatundan duymuştum.

— Değer mi? dedim.

— Değer, dedi. Çünkü Burhan Cahit'in bir nevi yarım kültürlü Türk kızına tesiri olmamış olsaydı, o zaman kendisinden hiç bahsetmezdim. Yani bence Burhan Cahit'in eserleri Türk sosyetesine muzırdır.

— Hangi romanını okudun?

— Ayten'ini... Şaheseriymiş... Tirajı bilmem kaçmış.

Roman nedir? Roman içinde yaşadığımız cemiyetin bir aynası değil mi? Ayten ne yaşamış, ne de yaşaması arzu edilir bir mahlûktur. Burhan Cahit zengindir, Maçka'da süslü bir apartmanda oturur. Kendine mahsus acayip bir sosyetesine belki de vardır. Bu garip sosyetedede tesadüfen birkaç dejenere genç kız tanımıştır. Sonra bu tipi bize bugünkü cemiyetin modern, ideal –Türkçe söyleyelim– istenilen bir genç kız tipi diye bize vermeye kalkıyor. Oysa ki Burhan Cahit'in sosyetesinde, briçli sosyetesinde tanıdığı –belki de hassas olmaktan başka hiçbir

kabahatleri olmayan— kızlar bile bu Aytencik kadar dejenere ve muhayyel değildir. Eğer "Ayten" şu cemiyette yaşaması arzu edilir bir tip olarak bize verilmemiş olsaydı, hadi Burhan Cahit de, yazsın, derdim. Fakat bu iddialı ve tezli romanın şimdi otodofesini dilerim.

— Pekâlâ, bir de bizde beğendiğin bir romancıdan bahset.

— Şimdi bir sanat müntesibi sıfatıyla laf söyleyemem. Nihayet bir kariim. Bizde roman daha yazılmamıştır. Fakat bir kıpırdanma olmuştur. Yakup Kadri'yi bu vadede çok çalıştığı için beğenirim. *Nurbaba*'da Bektaşî tekkesini, *Sodom ve Gomorra*'da İstanbul'un mütareke zamanı hayatını, *Ankara*'da inkılabın kuruluş senelerinde bir inkılabı hazmedemeyen kitleyi ne kadar güzel, canlı ve cesur canlandırmıştır.

Kıralık Konak'ın eksik tarafları, çabuk yazılmış yerleri yok diyemem. Fakat bir zamanki İstanbul hayatını ve tiplerini, bilhassa torunlarına körü körüne tutkun ihtiyarı nasıl, ne kuvvetli, ne Balzak kadar reel canlandırmıştır. Bütün eksikliklerine rağmen en güzel, en kuvvetli romanıdır, *Kıralık Konak*.

— Beğenmediğiniz bir şair ismi?

— Behçet Kemal... Faruk Nafiz kadar kötü. Yusuf Ziya kadar kötü, vesaire kadar kötü. Neden mi? Söyleyeyim: Behçet Kemal'in *Bir Kadın* şiirini okudum; Faruk Nafiz'i taklit etmişti. Behçet Kemal'in şiirlerini bir facia saymak için bu kadarı kâfi.

Bakışların içimde ilk ateşi yaktılar

Asabım, kalbim, kafam üçü birden baktılar.

...

Şuh kadın, içli kadın, entelektüel kadın

Dördüncü mısradaki Burhan Cahit ile ne kadar birleşiyorlar. Sonda asabı, kalbi, kafası üçü birden nasıl bakıyorlar görüyor musun? Zavallı Türk kadını... Ey bedbaht analarım! Ey sırtında mermi taşıyan İstiklal Harbi kadını! Ey benimle beraber dairelerde, gazetelerde, her sahada çalışan sevgili kız. Sen herhalde Behçet Kemal'in tasavvur ettiği mahluk değilsin. Ben seni Behçet Kemal gibi hissetmiyorum, tanıyorum, kıymetini takdir ediyorum.

Genç Gavsi hakikaten coşmuştu. Bir cigara uzattım. Aldı; bir nefes çekti. Sakinleşmişti.

— Hükümü efkârıumumiye versin, dedi.

— Beğendiğin şiirlere geçelim hem sükûnet bulmuş oluruz.

— Türk edebiyatında mutlak ki devirlerine göre rolü ve manası ve bana göre bir zevki olan büyük şairler vardır.

Yahya Kemal ve Haşim.

Sonrakiler on para etmez.

Gelelim bizimkilere.

Nâzım, Necip Fazıl.

Daha sonra:

İlhan Berk, Ahmet Muhip, Cahit Saffet, Bedri Rahmi, Melih Cevdet...

— Bizimkileri niçin seviyorsun?

— Çünkü: Bunlar birbirinden sanatta, yaşadıkları hayatta her şeylerinde ne kadar bambaşka, ne kadar birbirine zıt adamlar olsa bu memleket edebiyatına "yeni"yi ve "beşeri"yi getirdiklerine inandığımdan. Bunlar bize yeni bir dünya görüşü, yeni bir zevk getiriyorlar.

— Orhan Seyfi ve arkadaşları artık şiir yazmıyorlar, ne diye tasfiyelerini istiyorsun?

— Bunu iki noktadan mütalaa edebilirim:

1- Aşıladıkları zevk –daha doğrusu zevksizlik– hâlâ devam ediyor. Yani halefleri ve çocukları devam ediyor. Yani bir zihniyet devam ediyor. Mesela Behçet Kemal...

2- Sonra yazıyorlar. Üç dört sene evvelki münakaşalardan sonra bir aralık kendi zevklerini ve fikirlerini yani zevksizliklerini ve fikirsizliklerini neşretmek üzere *Ayda Bir* mecmuasını çıkardılar. Bunun gayesi para kazanmak değildi. Zevklerinin devam arzusu idi. Muvaffak olamadılar. Bir şey yapamadılar, yaptıkları, eski yazılarını taklit etmekten öteye geçemedi. Ve her fırsatta, her arkadaşla ayrı ayrı mecmualarında mizah gazetelerinde alay ettiler. Bu alaylar mizah gazetelerinden ciddi gazete sütunlarına kadar fırladı. Valâ Nurettin de onların istihzalarını, boş laflarını ukala kalıplarla ifade etmesini bildi.

— Tasfiyeden sonra ne yapacaksınız?

— Yani sen bununla demek istiyorsun ki, bu iş nasıl olacak? Hay yaşayasın, eksik olma. Mûnakaşadan maksadımız mesela şahsen çok sevdiğim, hürmet ettiğim Orhan Seyfi'ye hücum değil. Bu zihniyetin devamına açılmış, bir kavgadır. Bu zihniyet ölünce mesele kalmaz. O zaman memlekette zevkli, şuurlu ve meseleli on sekiz milyonluk bir insan kütlesinin doğmasına elimizden geldiği kadar yardım ederiz.

Haber-Akşam Postası, 26 Ocak 1940

Tasfiye Edilenlere Yeni Memuriyetler

D n akşam tavan arasında belki kırktan fazla insan vardı. Bir sac soba harıl harıl yanıyor; üstünde bir  aydanlı ın gazete ka ıdı tıkanmış ibri inden latif bir musiki da ılıyordu. Kırk kişinin kırkı da sessizdi. On bir buçukluk paketler kırık masaların üstünde davetk r, bir büyük    e konyak yarım, m  terisiz...

K  ede esmer ve çene kemikleri oynayan bir genç sarı ka ıtlara yazılar dolduruyor, öbür köşede yine esmer bir kız bir ekonomi politik kitabı okuyordu.   in en garip tarafı gençlerden birinin elinde *Gönülden Sesler*,  tekinin elinde *Harab Mabedler*, bir diğerinde *S nen Kandiller*, *Han Duvarları*, *Guguklu Saat*, *Istırap çocuğu*... ilah, ilah...

Kafası ezilmeye mahk m edebiyatın kitapları yerlerde, masa üstlerinde, masa altlarındaydı. Bazıları da okunmuş, bitmiş sonra sac sobanın tükenen odunlu unda yanmak için sırasını bekliyorlardı.

Sarı saçları mütemadiyen gözlerine d  en bir delikanlı i ten içe, ciddi bir sesle eski edebiyatın m ntehtibatından parçalar okuyordu.

Askerli ini yapt  ı hal ve tavrından ve saçlarından anlaşılan zeki yüzlü, daima mütebessim bir şair elinde bir lise kıraatini sallayıp duruyordu. Nihayet:

—   te, dedi, mektep kitaplarında h l  Enis Behiç, h l  var-diyadan ba ırıyorlar acı acı... H l  Cenab'ın "Elhan-ı çita"sı... H l  bize hamu ane, dembedem a layan karlardan bahsediliyor. H l  "Koca Hasan Dayı" ismindeki berbat, musikisiz,  iirsiz şiiri, şiir diye sunuyorlar.   te üçte  mer Seyfeddin'in

aksıran eşek, hapşıran dadı hikâyesi. Hala hamamın odunlarını temin için koca Ilgaz Dağı'nı yakmaya çalışan İlistir Nuri, hala Londralı Halide Edip, hala Şekspir Hâmid... Hala Müezzin Akif... Hala Ahmet Hikmet'in "Yeğenim" hikâyesi...

Ben gazetelerden evvel kitapların, mektep kitaplarının tasfiyesini istiyorum. Onlar yerinde kaldıkça yapılacak hiçbir şey yoktur. Ancak liseden çıktıktan sonra gelecek arkadaşlar bizi okuyacaklar. Kendilerine sunulan o edebiyatla ne kadar taban tabana zıt olduğumuzu ancak o zaman anlayabilecekler. O zamana kadar babaları onlara edebiyatın para getirmediğinden, manasızlığından, şiir yazmanın insanı ne kadar gülünç ettiği ve edeceğinden bahsetmek olacak. Etmese bile adaptasyoncu müessesenin zor iş yapmadığı için çalışkan olması lazım gelen röprenzantları kurt, hilekâr kitapçılarla çoktan birleşmiş olacak ve üst üste karihalarından şaheserler. Arsen Lüpen üsluplarla gençlere sürmüş olacaklardır.

Bütün şaheserleri ikişer formada Arsen Lüpen kâğıtları üstünde 12,5 kuruşa piyasaya dökülmüş, adaptasyoncu biraderler müessesenin patronlarının cebi 125'er papel görmüş olacak. Bizi yine okumayacaklar. Çocuklar mektepten adaptasyoncu biraderler kumpanyasının eski Sülli Prüdom, Alfons Dode, Fredrik Şöle, Moris Meterling, Kleman Votel, Moris Rostand hayranları biraderlerinin eserleriyle doyurulmaya başlarsa onları bize nasıl çeviririz?

Birisi kalktı:

— Biz de bugünkü çocuklar gibi yetiştik. Bize de "Koca Hasan Dayı"yı şiir diye, "İlistir Nuri"yi nesir diye yutturdular. Bugün yutmadığımıza göre mesele yoktur. Şimdilik iyi zevki bizim temsil ettiğimizi bilmeyen bir tek Darülfünunlu, bir tek okumuş yoktur.

Bir diğeri:

— Pekâlâ, mektep kitaplarından bunları kaldırdır. Kimleri koyacağız?

— Kolay birader, sen merak etme... Yahya Kemal pekâlâ konacak. Orhan Veli'nin şiirleri neden girmesin? Sabahattin Ali'nin bir "Kanal" hikâyesi bir de "Kafa Kağıdı" hikâyeleri vardır ki mektep kitabında mücevher gibi parlar. İlhan Berk kardeşimizin şiirleri, Bekir Sıtkı'nın hikâyeleri...

— Bu kadar mı?

— Hele onlar razı olsunlar bizi kitaplara almaya birader. O zaman hepimiz seferber oluruz. Sonra Molyer, Rasin, Bodler, Çehof, Gorki, hatta bizim Panayot Istrati ne güne duruyor? Hanrik Heine diye bir Alman şairi bilir misin? Ben İngilizce bilmiyorum, fakat Dickens'in birçok şeylerini okudum, Fransızcadan niçin bütün bu adamları kendi kıraat kitaplarımıza sokmayalım. Bazılarını tercüme ederek, bazılarını da kendi lisanlarından aynen... Mesele hocada. Bulalım o hocayı, bizim istediğimiz hocayı. Bodler'i ana lisanından Türk çocuğuna okutacak hocayı buldun mu "Balkon" şiirini aynen on birinci sınıfın edebiyat kitabına koyabilirsin.

— Sofokl'dan, Aşil'den de koyalım...

— Bunları kim tercüme edecek?

Kırk kişi birden:

— Kim mi?

Öteki sorduğuna pişman olmuştu:

— Evet, biz, dedi.

Kırk kişi.

— Biz, diye haykırdılar.

Kırk kişi fırsat buldukça, ellerine gazete, mecmua, risale, kitap çıkarmak fırsatı geçtikçe bu çürük, zevksiz edebiyatın en köhne mümessilinden, yani adaptasyoncu fıkra muharri-rinden, en büyüğüne, eşek hikâyeleri yazanına kadar hepsine, yaptıklarının bir işe yaramayacağını, elindeki kalemi attırınca-ya kadar çalışacaklarına ant içtiler.

Çaydanlık kaynamıştı. Odanın içini ılık bir hava ve cigara dumanı sarmış. Duvar boylarınca Bodlerler, Nedimler, Molyerler ve Ahmet Vefik Paşalar, Yunus Emre ile Sofokilar, Andre Jid ve Yahya Kemaller, Orhan Veli ile Andre Malro'lar, dağınık saçlarıyla, kocaman müjik yüzü ile Dostoyevski, baba çehresiyle Gorki, beyaz yüzü ve simsiyah sakalı, garip gözleriyle Şekspirler dolaşıp duruyorlardı.

Bir cigara dumanı yirmi beşlik ampulün üst tarafında bir edebiyatçı hayaleti gizi uzamış kalmıştı. Kapıdan dışarıda kar, tipi içinde Yusuf Ziya ile Refik Halid'in sesleri geliyordu. Kapıyı Rıza Tefvik kocaman sakalıyla dışarıda kalmış kedi haliyle tırmalıyordu.

Konyak şişesinden kırk kişiye bir lokma bir şey düştü. Fakat bu bir lokma gençlerin neşesini artırmaya kâfi geldi. Biraz da gülelim çocuklar, dediler. Birisi:

— Bu açıktaki kalanlara birer iş bulalım bari, çocuklar, dedi.

— Bulalım, dediler.

İşte:

Adaptasyoncu biraderlere birer yağcı dükkânı açılmasına,
Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya'ya birer kadın eşyası satan tuhafiyeye mağazası Beyoğlu'nda, dükkânın ismi "Binnaz",

Refik Halid Bey'i himayei hayvanat cemiyeti reisliğine,

Halide Edip Hanım'ı Yalancı Dünya Üniversitesi'nin "Muhayyel Lisanlar" kürsüsünde muhayyel edipler antolojisi şerhi mütun müderrisliğine,

Esat Mahmut Karakurt'u ellerini bağlayıp, ellerine bir Akşam gazetesi verip 1942'de dans edecek olan 1945'te doğmuş bir genç kıza bütün hayatınca romanlarını okumaya memur ettiler.

Gençlerin kararı tasvip edildi. Diğer edebiyat mensuplarını da işsiz güçsüz bırakmamak için memuriyetler aranması icap etti. Fakat çoğunun tekaütlük zamanı gelip geçtiği için kendileri eski kanunla tekaüt edildi.

Gençler gülüştüler. Gülüştüler ama niyetleri gayet ciddidir. Kötü zevki mektepten ve gazeteden tartdetmeye yemin etmişlerdir. Ben kendilerine başarılar temenni ederek ayrılırken gençler daha haykırıyorlar, bağırıyorlar. Yeniden kara listeler hazırlıyorlar.

Haber-Akşam Postası, 27 Ocak 1940

Yenilerin Sanat Dünyaları Eskilerin Anlayamayacağı Kadar İleridir

Hüsamettin Bozok genç neslin essal ve fikir sahasında çalışan bir siması. Onun için suallerimi daha şümullü bir tarzda sormak lazım geliyordu. Sanatk rlarla yaptığım konuşmada bir şahsı ele alabilir ve onun herhangi bir eseri üstünde konuşabilirdik. Fakat Hüsamettin Bozok'a daha umumi bir mahiyette bir sual sormalıyım. şöyle başladım:

— Eski dediğiniz edebiyat sizden ne kadar geridir?

— Herhalde fersah fersah... Bunu iki bakımdan tetkik edebiliriz.

 nce şiiri ele alalım:

1— Sanatlarının formu bakımından.

2— Sanatlarının muhtevası bakımından.

Form bakımından bizden evvelkiler daima muhafazak r kalmışlar. Baba yadigarı her şeyi muhafaza etmekle kendilerini muzaffer addetmişlerdir. Bunların idrak ettikleri, en ileri sanat şekli olarak seçtikleri hece vezni; asırlardan beri kullanıla kullanıla eskimiş olan muayyen nazım şekli idi. Bunlarca heceyi ve muayyen kafiye şekillerini ink r, sanat hayatında muayyen bir merhalenin icap ettirdiği bir inkıl p olarak değil, herhangi bir k stahın başboş çılgınlıkları olarak telakki edilmiş ve edilegemektedir.

İşte bunun içindir ki genç neslin eserleri üzerinde ilk olarak itirazları şekle ve kafiyyedir. Böyle yapmakla akıllarınca kendilerini hakir görüyorlar.

Muhteva bakımına geelim: Sadri Ertem'in dediği gibi, sanatta (mesele), ancak yeni nesille edebiyat hayatımıza girmiştir.

Sanat telakkileri ne kadar ayrı olursa olsun bir Nail'in, bir İlhami Bekir'in, bir Cahit Saffet'in sanat dünyaları eskilerin idrak edemeyeceği kadar ileri bir merhalelidir. Onun için bu şairleri anlamalarına sevmelerine imkân yok.

— Roman ve hikâyede eski nesil?

— Şiir kadar kısır ve fena olmamakla beraber, geçen nesil romancılarında bir Sabahattin Ali'nin sade ve temiz realizmine rastlamak mümkün değil. Eski nesil kendi hasta edebiyatını halk arasına sokabilmek için her türlü hileye başvurmuş, hatta çok kıymetli *populaire* muharrirlerden biri olan ve Türk edebiyatında büyük rolü bulunan Osman Cemal'i arasından sıyrabilmek için neler yapmamıştır?

Aynı şekilde bir F. Celalettin yaş itibariyle eski nesle mensup olmakla beraber muhtelif hikâyelerle tamamen gençlerin içine girmiştir.

Hikâyede mesela Fikret Adil. Bizim için çok yeni ve orijinal bir hava taşıyan bu muharriri eskiler hikâyeci olarak tanıyamamışlardır.

— Yeni neslin sanat telakkisi?

— Genç nesil arasında tebellür etmiş muayyen bir sanat telakkisi görmek bugün için mümkün değil. Ancak muayyen cereyanlar yavaş yavaş belirmektedir. Kısa bir istikbalde muayyen sanat cereyanlarına iltihak etmiş genç arkadaşları göreceğimizi sanıyorum. Bana gelince ben sanattan tamamen kütle için sosyal ve estetik bir maksat ve gaye beklemek itibariyle bir soy, bir sanat yaratanlar arasına karışmak isterim.

Sanat ve estetiğin bir fayda getireceğine inanan sanatkâr, herhalde kendi ferdi arzularını yazmaktan ziyade mümkün olduğu kadar geniş bir kütlenin meselelerini ele alacaktır. Bugünkü cereyan o yoldadır. Mesela bir Hollandalı muharrir Yel Sost Hollanda'nın ortasındaki "Züderze" körfezinin kurutulma işini ele alan bir roman yazıyor. Bizde ise hâlâ bir Burhan Cahit ve emsali... Memleket romanı olarak masa başında ve kaloriferli odasında adalara açılmış bir pencereden saçmalar karalıyor.

Yine mesela bir Mayakofski kalkıyor bir "Emzik" şiiri yazıyor. Anlamayanlar sen ne yapıyorsun, diyorlar o da milyon-

larca Rus köylüsünün çocuklarının ağzına emzik yerine hâla paçavralar verdiklerini söylemekle iktifa ediyor.

Köhne itikatlar, âdetler, zevklerle mücadele eden, alay eden bir edebiyat bizde de doğmuş vaziyettedir.

— Bu genç ve ihtiyar kavgasının sosyal sebebi?

— Kavganın sosyal sebebini bu iki neslin yetiştiği ve eser vermeye başladığı devirdeki Türk cemiyetinin birbirinden farklı manzarasında aramak lazım gelir.

Bugünkü Türkiye ile mesela 25 yıl evvelki intikal devresi esnasında gerek sosyal, gerek siyasi ve gerek iktisadi bakımdan birbirine tamamen zıt iki karakter görüyoruz. Binaenaleyh bu hava içinde yetişen nesiller arasında gerek zevk itibariyle ve gerek sanat anlayışı itibariyle derin uçurumlar olacağı şüphesizdir. Eski nesil Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerine rastlayan durgun hava içinde büyüdüğü ve eser vermeye başladığı için daima muhafazakâr kalmış, Garp'tan da bu zihniyeti güderek istifade etmiştir. Yeni neslin eserlerinde görünen inkılapçı hava bu yeni devrin mahsulüdür.

Hüsamettin Bozok, *Yeni Adam*'ın son sayısını hazırlamak üzere müsaade isteyerek ayrıldı.

Haber-Akşam Postası, 28 Ocak 1940

Nurullah Ataç'a Açık Mektup

Vaziyet lehimizdedir. Bunu Nurullah Ataç'ın *Haber*'deki makalesinden ve *Akşam*'daki laubali mektubundan anladım.

Eski neslin eler tutar yeri kalmamıştır. Bunu yalnız münevver kısım değil, efkârıumumiye de hissetmiş gibidir. Bu muhakkak böyle olmasaydı zamanında söylemesini bilen Nurullah Ataç karşımıza Miraç Katırcıoğlu ve Rıfat Ilgaz gibi yeni isimlerle çıkamazdı. (Bu iki ismin hakikaten kuvvetli yazılar yazdıklarına inanıyorum.)

Yazılarında bayağılıktan, numaradan ve akbaba tarz alaydan çok çekinen Nurullah Ataç son darbeyi vurmak için bu Valâ Nurettin ağzına yanaşmaz; Halid Fahri ve Orhan Seyfi'ye onların tarzıyla çatmazdı. Aramıza şimdilik büyük şair payesi ile değil de hepimiz gibi nefer olarak aldığımız Orhan Veli, Bedri Rahmi ve Mustafa Sait gibi çok kıymetli uzuvları bizden ayırmaya ve yeni bir ekip kurmaya teşebbüs etmezdi.

Biz ne büyük şairliğimizi, ne küçük hikâyeciliğimizi düşünecek vaziyetteyiz. Bu işi başarmaya karar verdik. Nurullah'ın fiskeleyerek öldürmeye çalıştığı insanların inindeki mahlukat gibi homur homur homurdandığını, her fırsatta yalnız istihza ve yalnız demagoji ile saldırdığını görüyoruz. Bu nevi her münakaşanın sonunda gazete sütunlarına –yeni bir eski– bütün haşmeti, bütün o Osmanlı saltanatı, bütün o on dokuzuncu, on sekizinci, yirminci asır geri ve sabit fikirleriyle rokoko ve dejenere zevkiyle oturuyor, yakıyor çubuğunu, höpürdetiyor kahvesini.

Bu her zaman böyle olageliyor. Şahıs şahıs ele alındıkları zaman manaları ve intıbaları hiç de fena olmayan bu insanların

gazete sütunlarına geçtikleri zaman ellerine aldıkları kamçı istihza ve demagoji, üstüne bindikleri at o lağar, o yürümez topal eşektir.

Biz, onların yazılarının kötü olduklarını söylüyoruz. Onlar bizim yazılarımızla alay ediyorlar. Bir yazının kötü olduğunu söylemek kadar tabii ne olabilir? Herkesin gözü önüne arz edilen bir metnin kalitesi hakkında laf söylemek hakkı gene herkesindir. Diyoruz ki, yalnız kendinize kapanmışsınız, pencereden bakıyorsunuz, sokakta ne olup bittiğinden haberiniz yok. Karşınıza çıkan biz kimiz, ne istiyoruz, ne yapacağız? Bir gün sordunuz mu? Harpler gelip geçti. İnsanlar da yetişti. Siz de pişmediniz. Aramızı uçurumlar, hendekler ayırıyor. Birleştirmeye hiç niyetiniz yok. Zaten bizim de yok ya! Yazı yazıyoruz, alay ediyorsunuz. Şiir yazıyoruz, gülüyorsunuz. Gülün, ziyanı yok, bu bizim muvaffakiyetimizi gösterir. Fakat o insanları, o bize lazım insanları zehirliyorsunuz ki buna tahammül edemeyiz. Biz yazmak istiyoruz, diyoruz. Şu yollardan ve şu yollardan şu iyi neticelere varacağımıza kaniiz, diyoruz. Olmaz, olamaz hah hah hah...

Nurullah Ataç Gavsi Halid'le ötekiler gibi alay ediyor. Gavsi Halid mektebini bitirmiş, bir gazetede mütevazı çalışıyor. Yazılar yazmaya başlamış. Kimin hakkı vardır alay etmeye? Beklemekten ne çıkar? Belki söylenecek sözü vardır. Sus! Sen çocuksun. Senin babanı şair diye alıp kara listeye sokmaktan başka ne meziyetin var, demek, ne demektir?

Gavsi Halid bu meseleyi ortaya ilk atan heyecanlı bir gençtir. Makalesini okudum: Çok terbiyeli fakat biraz heyecanlı yazılmış. Bize hâlâ garami, hissi ve suni şiirler yazan şairlerin lüzumu kalmadığından, bu adamların Türkçeyi yavanlaştırıp basitleştirdiğinden, Türk unsurunu kâfi derecede yazılarına koyamadıklarından, memleketin hiçbir derdi, meselesi, heyecanı ile alakadar olmadıklarından, Avrupa'dan Humaine'yi bulup çıkaramadıklarından yana yakıla şikâyet etti.

"Abdullah Efendi"de öğle yemeklerini yiyebilmek için İstanbul'un Fatih kazasının Devegeçmez Sokağı'nın delikanlısına, Etyemez'in Şekergörmez Sokağı'nın genç kızına manasız, kof, zevksiz mısralar okutmaya, romanlar yutturmaya kalkan bir sanatı ortadan kaldırmaya teşebbüs az iş midir?

Ama Nurullah Ataç'ı Şekergörmez Sokağı'yla, Etyemez mahallesi ve Devegeçmez semti insanı alakadar etmezmiş de, ... Üniversitesi mezunu nükteden anlar, Bodler'den çıkar adam daha çok alakadar edermiş. Bu alakaya göre, evet, o adamlar ölmüştür. Yani Devegeçmez semtinin insanını avlayan, yutturan muharrirler.

Bize göre mesele böyle değildir.

Nurullah'ın ölmüş zannettiği ölmemiştir. O da ölmediğinin farkındadır. Fakat bu işi başarmaya kalkanların sanat kalitesi üzerinde duruyor. Lüzumu yok azizim. Biz böylece kendimizi için çalışmadığımızı ispat ediyoruz. Dördüncü, beşinci istersen onuncu derecede bir muharrir sıfatıyla hareket ettiğimizi, gene istersen dokuzuncu derecede bir şair ruhuyla coştüğümüzü sana haber veririm.

Bu iş olup bittikten sonra senin mihenk taşına gene ihtiyacımız vardır. Zevkine ve fikirlerine itimadımız berkemaldir. Gene Bedri Rahmi en iyi şairimiz; gene Orhan Veli, bizden evvel başladığı yıkma ve yapma işinde üstadımızdır. Karşımıza yeni ekiplerle çıkmaya hazırlandığını Vâlâ Nurettinvari yazılarından hissetmekteyim. O taktiği benimsediğini zevksiz ve sathi mektubundan anlıyorum. Ziyarı yok! Yeni ekibin elemanları da bizdendir. Sırası gelince onların layık oldukları birinci mevki koltuklar boştur. Yalnız hakikaten bir mesele halini alan Etyemez Mahallesi'ni, Devegeçmez Sokağı'nı, Çankırı'nın kırını, Konya'nın ovasını ve Ankara'nın stepini alakadar eden bir meselede yanımızda hiçbir mihenk taşı ve zevек altın arayıcısı almadan da bu işi başaracağımıza kaniiz. Laf sırası ondan sonra sana gelecek istediğin gibi mihek taşlarına birer birer kimi istersen vurabilirsin. Hatta *Son Posta* muhabirine söylediğim gibi tasfiyede senin rolün büyüktür. Fakat bu işte biraz daha insafli ol. Vurma, demiyorum. Vuracaksan vur, ziyarı yok nereden olursa olsun, fakat o eski Nurullah Ataç üslubunla, Montaigne kaliten ve Voltaire halinle vur! –Vâlâ Nurettin silahıyla değil– Daha hoşumuza gider. Makale gibi başlayıp da nihayet mektuba çevirdiğim yazım için de affımı dilerim. Yaza, ada vapurunda görüşmek ümidiyle,

Hayranın.

Haber-Akşam Postası, 30 Ocak 1940

Baharı Aramak

Hangi eli kalem tutan ondan bahsetmemiştir. Hangi Türkçe hocası talebesine bu ebedi tahrir vazifesini vermemiştir. Benim hatırladığım bahar da böyle bir tahrir vazifesinin içindeki bahardır. Bugün evimden çıkıp otobüse atladığım zaman, insanların yüzünde ve şehrin aydınlık, kalabalık çarşılarında, denizin rengi üstünde öyle bir kıpırdanış, öyle bir gülüş vardı ki, Kâğıthane'ye doğru açılmaya, ormanlara doğru gitmeye hacet yoktu.

Şehrin içinde, bu yapraksız ve ağaçsız İstanbul şehrinin kaldırımları üstünde bile baharı görmek mümkündü. Yani bahar artık şehirliyle bir realite değildir. Bir hayaldir, belki bir kış günü, ortalık poyrazla ve tipi ile altüst olurken bile gözümüzü kapayıp bir pastanede onu düşünebiliriz. Biz şehirliyle artık böyle mahluklar olduk!

Halbuki bahar oradadır. Şehirden yüz metre uzaklaşır uzaklaşmaz başlar. İlk durakta otobüsten atlayarak geriye döndüm. Şehir haricine çıktım. Önce birtakım konserve kutularının, teneke ve demir parçalarının birbiri üstüne yığıldığı uçurumların, sonra kıpkırmızı çıplak bir saha üstüne yıkılmış tuğla harmanlarının arasında baharı aradım.

Şehre ve şehirliye küsmüş vahşi köpekler sırtlarda dolaşıyorlar. Ta uzaklardan insana durup bir dakika bakıyorlar. Sonra birdenbire kuyruklarını kısararak kaçıyorlardı.

Bu tarafın şehir haricinde de baharı bulmak mümkün değil. Nerededir?

Birtakım ağaçların üstünde parça parça bir iki yaldız... Bir iki yeşillik... Bu kel ve yarı sersem çimenlerin üstündeki bu ortası sarı, kenarları beyaz çiçek midir bahar?

Bu göz alabildiğine aydınlık bu mavi gök, bu su. Bu şarkı söyleyen kız mıdır bahar?.. Kendi kendime baharın bir yalandan, bir insan tahayyülünden başka bir şey olmadığını düşündüm. Yaz denizde yıkanan insanlar mıdır?

Kış damlardan sarkan buz mudur? Bahar da bir avuç papatya, bir iki kırmızı gelincik, birkaç Çingene kızının şalvarı mıdır?

Bahar da öteki mevsimler gibi fikri bir şey midir? Hakikatte bahar denilen bir şey yok mudur?

Böyle düşünürken bir yolun dönemecinde iki kişiye rastladım. Ellerini birbirlerinin beline sarmışlardı. Bu ara bu iki kişiden dişisi bol, tatlı bir kahkaha savurdu. Köpeklerin, kuyruklarını kısararak moloz yığınlarından yukarıya, tepeye doğru kaçıttıklarını gördüm. Tuğla harmanındaki ameleler, durup ellerini gözlerine siper ederek etrafı aradılar.

İşte o zaman, yalnız insanların baharı ne kadar arasa bulamayacağını hissettim.

Artık ne çiçekçi camekânlarını süsleyen laleler, ne şadırvanlardaki suyu canlandıran güneş, ne göğsü açılmış kız, ne çimenlere burnunu sokmuş çocuk, ne güneşlenen hasta, ne bastonuna dayanmış, sakın yürüyen ihtiyar, ne bu papatya, ne bu gelincik, ne de yeşil burunlarını göstermiş tomurcuklar, yalnız adama, baharın hakikisini getiremezler.

Pazar günleri şehir haricinden dönen tramvaylarda yanakları kızarmış kızların kucaklarındaki kocaman pembe dallar bir hazin macera! Apartmanın avuç içi kadar bahçesindeki erik ağacı, Beyoğlu'nda akşamları dolaşan bir Rus kadınının yaptığı ve satın aldığım bir yapma ağaçtır –vapurla geçerken Boğaziçi sırtlarındaki kuytu ağaçlıkları ise şair Bedri Rahmi yapmış veya Yahya Kemal yazmıştır. Birisinin tablosundan, ötekinin şiiirinden koparıp buraya asmışlar. Yoksa böyle bir şey yoktur!

Baharı şehir dışından şehir içine taşıyan güzel kızlar istedikleri kadar gülsünler, güneş onların yanaklarını istediği kadar kızartmış olsun yalnız adamın baharı yoktur.

Kâğıthane Deresi'ne varmıştım. Otlar bütün hızıyla fışkır-mışlardı. Ağaçlarda tek tük hareket vardı. İstesem derhal baharı bulurdum. Niçin bulamadım, bilmem!

Aşmış olduğum tepenin kuytu yerinde bıraktığım çift, hangi memleketin baharı meşhursa, o meşhur baharın içindedirler. Ben topraktan taptaze, canlı, adeta ateşli fırlamış bu taze çimenlerin içine boylu boyunca uzandığım halde baharı bulamıyorum.

Baharı bulamamamın sebebini bir türlü keşfedemiyorum. Fakat birçok sebepler bulabilirim: Derim ki, yalnız adamın baharı yoktur. Nasıl yoktur? Yalnız adamın baharı olmaz olur mu? Yalnız adamın bir sevdiği vardır. Ve o sevgili yalnız adamın her zaman yanındadır. Her zaman rüzgârlı, esmer ve ince yüzü, perişan saçlarıyla yanı başında yürür.

Yalnız adam çimenlere yattığı ve ağzına bir yonca aldığı zaman ne kadar kederli, ne kadar bedbin olursa olsun aynı şehir içindeki sevgilisinin de aynı rüzgârı ve aynı ılık güneşi gördüğünü hissedip teselli bulur ya!

İşte bahar. Bu, baharı bulamamak değil, sevgiliyi bulamaktır. Bu, bir hasrettir, başka bir şey değil.

Baharı neden bulamıyorum öyleyse?

Çimenlere atılmış bir gazete kâğıdı yeni bir sebep:

— Dünya vaziyetinden... diyor.

Değil... Harp etsem de siperden ellerimi uzatıp ilk çiçeği koparmayacak mıyım? Yeşil yoncayı ısırmayacak mıyım? Baharın aramakla bulunmayacağını anlamış gibi eski baharlara dönüyorum:

İşte Fransa'da ufak bir şehir... Bahar geniş, ağaçlıklı ve her-kese açık bahçelerin kanepelerine yerleşmiş dadı ve taze çocuklarla oynamaktadır.

Şehrin bütün camları siliniyor. Kahveler camekânlarını açmış, yaya kaldırımlarına masalar atılmış, belediye fenerlerini yaldızlayan amelenin avuçları pırıl pırıl. Ağaçlar budanıyor. Bir pencere-de yarı çıplak bir kadın, odasının camlarını ovuyor, ovuyor.

Yaldızlı, ağaçları budanmış, camları silinmiş, kaldırımları temizlenmiş, yıkanmış şehrin ortasından akan nehir üstüne bütün bir kışın kirini, pasını almış götürüyor.

Bütün memleket bir şenlik içinde, ne belediye fenerlerinin direklerinde bir karış çamur, ne otobüslerin boyaları dökülmüş, ne de bir budanmamış ağaç...

Baharı aramak değil, baharı getirmek lazımdır. Şehre bahar turistler gibi gelir. Üç gün, beş gün kalır. Fakat bir şeyler bırakır. Bu bir şeyler para olmasa bile neşe, zevk, ömürdür.

Şehre dönüyorum. Güneş şakır şakır. Dünya yıkanıyor.

Fakat bugün yol boyunca dükkânların camları kirli, sümüklü; kahveler dumanlı, tramvaylar kirli, insanlar durgun ve neşesizdi.

Bereket bazı kuytu ve تنها yerlerde birbirinin beline elini sarmış insanlar vardı. Öteki yalnızların bulamadığı baharı onlar da içlerinde hissedip bilmeyerek baharı zamanında bulabilmişlerdi.

Taksim bahçesine daldım. Bahar, uyumuş, bir bebeğin göz-bebeğinde... Köprüye vardım. Üsküdar'ı seyreden serseri, neşeli idi.

Bahar İstanbul'a başka yerlerde olduğu gibi bir su hücumu şeklinde değil, tek tük geliyor. Zıyanı yok gelsin de, demeyelim. Tek tük gelmesin.

Şehrin bütün kapıları açılsın. Yedisinden yetmişine kadar, bahar geldi çocuklar, diyelim birbirimize. Tahtalar ve camlar ovulsun! Direkler yaldızlansın! Otobüsler boyansın! Tramvaylar yıkansın! Ağaçlar budansın! Amin!

Vakit, 24 Nisan 1940

Yağmurlu Hava

Bunu yapmamalıydım. Fakat oldu. Çok ayıp ettim. Halbuki pek de mühim bir şey değildi. Fakat hâlâ utanıyorum. Bakın nasıl oldu:

Üç beş bardak bira içmiştim. Dışarda müthiş bir yağmur yağıyordu. Herkes bir saçağın altına sığınmıştı. Bir aralık yağmur tabii bir hal aldı. Artık camların üstünde dereler çaylara, çaylar nehirlerle mansap olmuyordu. Yokuş başlarından caddeye çamurlu sular daha sakın, daha ağırbaşlı iniyorlardı. Evlerine geç kalmışlar sığındıkları kapılardan tekrar caddeye fırlamışlardı. Bunların arasında yağmurdan hoşlananların bile olduklarını sanıyorum. Nitekim ben onlardan biriydim. Sırtımda bir su geçmez kumaş var. Fakat ne de olsa su geçiyor. Yine de ehemmiyeti yok! Beş bardak biranın sağanaklara karşı bile sempati uyandıran sarhoşluğu beni caddeye attı. Şurada şu durak yerinden tramvaya bineceğim yerde daha ilerkinden binerim, dedim. Yağmur artık berrak ve güzel damlalarla bol bol yağıyordu. Tâ uzak çayırlara ve toprak yollara düştüğünü görüyordum. Bu toprak ve ozon kokusu havayı doldurmuştu. Hayvanların kaygan sırtlarında tebahhur vardı. Bir toprak yolda köylüler yürüyor, yalınayak, başıkabak çocuklar görüyordum. Bir dut ağacının altından ağzı hâlâ ıslak bir genç kız fırlayıverdi. Arkasından bir de delikanlı kızı tutmaya çalışıyordu:

— Gececek, geçecek, diyordu, buluttur geçecek.

Genç kız:

— Zaten geç kaldık...

Tramvay raylarının oluklarından hızlı hızlı ince bir nehir akıyor. Sarhoşluk insana neler düşündürüyor: Bu tramvay ray-

larının oluğundan akan nehirde bir çöp var, ne hızla kaçıyor. Bu nehir seyrüsefere salım!

Sarhoş adam tatlı bir delidir.

Çok defa dikkat ettim. Kar yağarken bir, bir de böyle sağanaklı havada insanlar harikulade güzeldir. Hani miyoplar vardır. Gözlerini kırıştırarak kimsenin bakmadığı insanlara candan bakarlar. Ben de o miyopların baktıklarından biri olduğum için yağmurlu havada da birbirine bakmayı arzu eden insanlar birbirini güzel görürler.

Yeni okuduğum "Idiot"dan bir cümle hatırlıyorum. *C'est la beauté qui sauvera le monde*: Dünyayı güzellik kurtaracaktır.

Belki ömrünüzce sevmeyeceğimiz insanı bir yağmurlu havada güzel bulup sevirereceğiz. Idiot'nun bu garip fikri beni kaç gündür düşündürüyor. Dünyayı güzellik kurtaracaktır. Birçok cihetten doğru...

Dünyayı ne iyilik, ne kötülük, ne zevk, ne zevksizlik, ne edebiyat, ne rezalet, ne aşk, ne behimilik hiçbir şey kurtaramıyor. Her gün biraz daha acıya ve kedere gidiyoruz. Aptalınki de bir tecrübedir. "Dünyayı güzellik kurtaracaktır."

İşte dünya yüzünde edebiyatın rolü: Güzele giden şey. Kadınlar güzel olmak için süsleniyorlar. Bu adam bıyıklarını güzel olmak için bırakmış. Şu çocuk bu yüzü isterse elli yaşına kadar mı muhafaza edebilir. Değil muhafaza, onu yüz yaşına yaşasa yüz yaşına kadar tekâmül ettirebilir. Sıhhatli insanlar yüzleri muntazam olmasa da ne kadar güzeldirler. Marazi güzellik üç beş gün sürer.

Idiot'nun fikrini ispat etmek neye yarar. Kabul edelim. Çünkü yanımdan harikulade güzel bir genç kız hızlı hızlı geçmektedir. Ömründe yapmadığım şeyi yaptım. Ben de hızlandım. Saçlarına yağmur düşüyor. Bir dakika sarı saçların üstünde parıl parıl parladığını görüyorum. Sonra kayboluyor.

Mahrem, kokulu, garip bir sünger emiyor sanki yağmuru, o anda eski şairlerin tarak olsam yok gözüne sürme olsam, kaşına rastık, zülfüne esir... dedikleri zamanki haleti ruhiyeyi ve samimiyeti anlıyorum: Kötü şiirlerimi ben de yazıyorum: Saçına yağmur.

Bir aralık kız bir tütüncüden Fransızca bir mecmua alıyor. İçime bir Fransızca konuşma arzusu geliyor. Fransızca konuşmayı, hele Beyoğlu'nda olursa, hele iki Türk arasında, iki Türkiyeli arasında olursa gayrikabili tahammül bulurum. Hatta bazan çirkin, ayıp bulduğum da olur. Öyle olduğu halde ben de Fransızca başlıyorum:

— Hiç başınızı çevirmeyiniz. Yalnız söylemek ihtiyacı içindeyim. Siz başınızı benim tarafıma hiç çevirmeyin. Bir adam düşünün birkaç bardak bira içmiştir. Hiç tanımadığı, fakat birdenbire harikulade güzel bulduğu bir insana bir şeyler söylemek ihtiyacındadır. Böyle telakki ediniz ve dinleyiniz. Başınızı çevirir, beni görürseniz canınız sıkılır. Bana aptal dersiniz. Elbiselerimi, bu kirli muşambamı ve bu mebus şapkamı görür, benimle alay edersiniz. Başınızı çevirmeden yüzüme bir mana verebilir. Hatta istediğiniz terziden bana bir elbise bile giydirebilirsiniz. O zaman belki sinemadaki insanlara benzerim ama ne ziyarı var. Onları zaman zaman ben bile güzel bulmuşumdur.

Bir dakika durdum. Yani konuşmadım. Yoksa yürümekte devam ediyorduk. Genç kız evvela dönüp bakmak istedi. Yüzünü görmüyordum. Fakat gülümsediğini ve birdenbire geriye dönmemeye karar verdiğini hissettim. Biraz yavaşlamıştı. Yağmur ise büsbütün hızlanmıştı.

— Ne söyleyeceğimi birdenbire hazırlamıştım. Fakat unuttum, diye başladım, mademki dönmüyorsunuz. Aklıma ne gelirse söyleyeceğim. İşte: Bir kız seviyorum. Size benziyor. Yahut da pek o kadar benzemiyor. Bunun ehemmiyeti yok. Beni de hiç sevmiyor. Bunun da ehemmiyeti yok. Bu yağmurlu havada kimi bulup da ondan bahsedebilirim? Kim beni dinler? Herkes gazetesine dalmıştır. Rakı masasına oturmuştur. Herkesin de anlatacağı şeyler vardır. Kim oturur da beni dinler? Dinlese bile yarın ben onu gördüğüm zaman yaptığım itiraftan utanmaz mıyım? Halbuki size her şeyi onun nasıl sevdiğimi; beni nasıl sevmediğini... söyleyebilirim. Yüzümü bile görmeyeceksiniz. Bir daha birbirimizi görsek tanımayacağız. Siz bana bu yağmurlu havanın verdiği en güzel arkadaşısınız. Bu dakikada sevgilimi bile düşünmüyorum. Sizin arkadaşlığınız kâfi. Size

ilanaşık ettiğimi sanmayın. Hayır! Sadece hissettiklerimi söylüyorum. Yine zannetmeyiniz ki siz aşık olunmayacak birisiniz. Sevgilimden de, bu yağmurdan da güzelsiniz. Fakat beni dinler gibi davranmanız bile hakiki bir dostluk ve arkadaşlık.

İnsanlar vardır ki, kadınların peşine takılır; dost olmaya çalışır, bir türlü olamaz. Olanı da vardır. Onlardan değilim. Ömrümde böyle bir şey yapmadım. Bu ilk defa başıma geliyor. Belki bundan on sene sonra bir daha yine bir yağmurlu havada üç beş bardak bira içmişsem bu halı bir daha işlerim.

Genç kız yavaşlamış, şaşırılmıştı. Ben daha hassaslaşmıştım.

— Aziz hemşirem, diye başladım, görüyorsun ki kadınların peşine takılan erkekleri bile affetmelidir. Söyleyecek bir sözleri vardır, belki benim gibi, yahut da söylenecek hiçbir şeyleri olmadıkları halde yabancı ve güzel buldukları bir insana söylenecek bir şeyi olmadığını söylemek için gelmişler. Diyeceğim şu, çocuğum! Hemşirem! —Burada Bodler'den bir cümleyi aynen söyledim— Dünya her şeye rağmen güzeldir. Ne güzeldir bu yağmur! Sevgilim ne güzeldir. Beni sevmemesi ne kadar acı. Bu acının bile bir tadı var. Bir sarhoşluğu, insanı bir sarsışı, yaşadığını hissettirishi var. Ne güzel yağmur. Oh buz gibi. Sen ne güzelsin. Beni bu yağmurlu havada dinleyen kızcağız. Seni de sevgilim kadar seviyorum. Yaşasın dünya.

Sonra Türkçe ilave ettim.

— Yaşasın dünya be!

Genç kız birdenbire hızlanmıştı. Taksim'deki apartmanların birinin önünde yine yüzünü arkaya çevirmeden elini kaldırarak bir selam verdi. Kapıdan içeriye süzüldü gitti.

Ben mesuttum. Hem de ne kadar: Kendisine ilk defa çıngıraklı çember alınmış bir çocuk kadar.

Vakit, 3 Haziran 1940

Millet Bahçesi

Geçenlerde yağmurlu bir akşam tıklım tıklım dolu bir ikinci mevki tramvay arabasında Şişli'ye doğru Taksim'den hareket etmiştik. Arka sahanlıkta idim. Her akşam böyle evime dönerken insanların arasına sıkışıp kalır, birçok şeyler düşünürüm, ya hiçbir şey düşünmeden söylenenleri dinlemekle zevklenirim. Bazan bu sahanlıklarda birdenbire bütün yabancılar herhangi bir müşterek fikir, bir hisle Pangaltı'ya kadar samimi bir dostluk tesis ederler. Bazan de herkes somurtur, herkes herkese sokulduğu halde, yabancılıklarını o kadar muhafaza ederler ki, tramvaydan iner inmez üç dakika sonra aynı insanlar başka bir yerde, bambaşka bir tesadüfle buluşsalar, bu akşam tramvayda hep beraber seyahat ettiklerini hatırlayamazlar. Bana gelince; bazı defa sokakta herhangi birisini o kadar gözüm ısıtır, o kadar bu adam bana yabancı gelmez ki, kendi kendime kimdi, kimdi, Allahım bu adam kimdi? diye düşünür dururum.

O adam ekseriya ya bir tramvay biletçisi çıkar. Yahut da her akşam Taksim-Şişli hattında birkaç defa seyahat ettiğimiz zattır.

Evet, bazı akşamlar herhangi bir münakaşadan veya herhangi tatlı ve güzel bir laftan sonra; gerilmiş, sarı, yorgun yüzler birdenbire bir çocuk gülümsemesiyle birbirlerine açılır. Derhal sağındaki veya solundaki, yahut da karşısındakiyle üç beş kelime konuşmak, bir ihtiyaç haline gelir. Derhal sahanlıkta samimi bir hava başlar. Gülüşülür, fikir beyan edilir, münakaşa edilir. Bu iş o kadar sari bir şekilde olur ki, insan hayret eder.

Birbirini tanımayan insanların uzun bir yolculuğa çıktıkları zaman, birbirlerini bir tartışları, birbirlerine gizliden

gizliye sokuluşları vardır. İki gün sonra en iyi ahbab olunmuştur. Artık her şey konuşulur. Bir cümleden hatıralara atlanır. Bir hafta sonra, yolculuğun sonunda artık içli dışlı olunmuştur.

Fakat bu uzun yolculukların samimiyeti ilk günlerin birbirini tartış, süzüş, tenkit ediş itibarıyla birdenbire gelen bir samimiyet değildir. Halbuki tramvayda aynı samimiyet bir saniye içinde duyulur ve bir on dakika içinde de her şey bitmiştir.

Bu nevi küçük, alamünit ve süreksiz dostlukların insan ruhuna yaptığı tesir harikuladedir. Eve daha şen, daha az yorulmuş gidilebilir. Merdivenler ıslıkla çıkılır. Kırk senelik karı kucaklanabilir.

Ben bu nevi dostluklara bayılırım. Bu nevi dostluklarsa ikinci mevkilerde daha çabuk tesis edilir de birinci mevkie binince insana nasıl söylemeli, bir garip azamet gelir. Birbirini tartmadan konuşulamaz, birbirini tartmaya ise vakit yoktur. Cigara yakmak için bile birisine yaklaşılamaz. Yahut çarnaçar yaklaşılr. Orada ikinci mevkide olduğu gibi samimiyetle cigarayı yaktıranın küçük parmağı cigara yakanın eline laubalice dayanmaz. Bazan, hatta, birinci mevkide kendisinden ateş arzu edilen adam, cigarasını uzatmaz da cebinden bir kibrit çıkararak size takdim eder. Siz mahcup olmasanız bile bu fazla nezakete karşı küçük düşmemek için fazla hareketler yapmaya mecbur kalırsınız. Bir defa teşekkür edersiniz. Sonra şapka çıkarırsınız. Bunu da kâfi bulmayarak bir de "mersi" dersiniz.

İkinci mevkide yürütülen fikirlerin ekserisi doğrudur; haklıdır. Geçen akşam şöyle bir şey oldu:

Tam Taksim Bahçe'nin önünden geçiyorduk. Bilmem yağmur yağdığını söylemiş miydim. Yağmur yağıyordu. Bahçe bütün ışıklarını yakmıştı. Yıkanmış ve taze yapraklı ışıklara yeşil projektör ışıkları düşmüş, yapraklar parıl parıldı. Yerden kübik fanuslar, alamerikan sııklar yanmıştı. Taksim Bahçe'nin ışık tertibatını sevmiyorum. Hem çok modern, hem de fazla gösterişli. Bundan ışık sevmiyorum manası çıkmasın. Taksim Bahçesi isterse geceleri daha aydınlık olsun. Fakat süslenme-

sin. Baloya gitmeye hazırlanan altmışlık, Harbi Umumi kırım-tısı sultan tavrı takınmasın. Belki bahçe çok eskidir. Öyle ya Hüseyin Cahid'in gençlik zamanından kalmadır. Belki daha eskidir. Oraya ait bir iki hikâye okuduğumu hatırlıyorum. Me-sele o değil. Bahçenin bu yaşı bence sayılmaz. Geceleri ve para-sız millete açılma zamanı, yani "Millet Bahçesi" denmeye layık zamanı daha çok yenidir. Hemen hemen beş altı aylık bir şey-dir. Ondan evvel kapıda Yahudi matmazeller gişelerin başında otururlar, adama "piastre 5" derlerdi. Daha sonraları ihtiyar memurlar peyda oldu. Yine gişelerden başlarını uzatıp: "Nere-ye gidiyorsun hemşerim? Babanın bahçesi mi zannettin?" diye ismi Millet Bahçesi olan bahçeye milleti bırakmadılar. İşte ni-hayet gişeler yıkıldı. Bahçe altı aydır şehrin insanlarına açıktır. Geceleri zevksiz ve çok aşıkâr da olsa ışıklıdır. Diyeceğim bu ışıkları daha gizli, daha sessiz sedasız, daha belirsiz yapsalardı çok daha güzel olurdu. Fakat mademki ışık yandığı belli olsun isteniyor, alelade Japon ve şenlik fenerleri de bu vazifeyi görür.

Manzara daha güzel olur. Küçük kandiller, Türk usul mah-yalar bile kurulabilirdi. Bu Ermeni usta, yahut da Macar sana-yii nefise mektebi talebesi zevki ile aydınlatılan Taksim Bahçesi beni pek sarmıyor.

Bununla beraber ziyarı yok! Nihayet bu şehir de benim zev-kime göre tanzim edilecek değil ya!..

Yağmur yağıyordu. Bahçede kimseler yoktu. Aşıkâr ve orta Avrupa zevkli ışıklar parıl parıl yanmışlardı. Parkın içinde ise bir tek çift vardı. Bir Ermeni vatandaş teessüfle:

— Yazık, dedi, bedava yanıyor.

Bütün sahanlık tasdik etti. Ben evvela tasdik eder gibi oldum. Sonra düşündüm ki, bu bir tek çift için bir belediye bütün fener-lerini yakabilir. Bu bir israf değildir. Bu bir belediyenin şehrin insanlarına yapacağı ve göstereceği en güzel bir harekettir.

Yağmurlu bir gecede bir çiftin girdiği parkın bütün ışıkla-rı yanabilir. Hatta bunun için gizli bir tertibat bile yapılabilir. Amerikanvari olur ama hoş olur: İki insan ağırlığını bir kon-takla haber verip bütün bahçenin ışıklarını yaktıracak bir ter-tibat... Bu güzel günde bir başlangıçtır.

Ben bu bir çift insanın saadetiyle içim Taksim Bahçesi kadar aydınlıkla mesut oldum. Olmayanlara acıdım. Bir çifte bütün lambalarını yakmış Taksim Bahçe'ye minnettar kaldım. Yağmurlu bir akşam sevgilimi alıp Taksim Bahçe'ye gideceğim. Ne olursa olsun. Işıklarının biçimini ve halini sevmesem de...

Vakit, 6 Temmuz 1940

Teşekkür

Babam hasta idi. Babam ne adamdı, bilir misiniz? Dağ gibi bir adamdı. Güzel bir adamdı. Mavi gözleri vardı. Demir gibi kolları vardı. Başı dimdik yürürdü. Hassastı. Temiz, çok temiz giyinirdi. Kalın dudakları açıldığı zaman –son zamanlarda biraz kısıktı– ahenkdar bir sesle konuşurdu. İyi, dost ve çocuk sağlığıyla inanır gözükürdü. Fakat muhavere esnasında; bütün yalanları, kancıklıkları, insanın gizli taraflarını bir anlayışı vardı ki bayılırdım. Bu anlayışa rağmen, yine de bazan, belki de istemeyerek; bilmiyorum, nasıl bir çocuk sağlığıyla olmayacak şeye kanardı.

Babam böyle bir adamdı. Daha birçok bir şeyleri vardı ama, ne diye babamın meziyetlerinden bahsedeyim.

Elli dokuz yaşında birdenbire hastalanmış, bir buçuk aydır yatıyordu. Yüzü, yatakta o zeki ve tüccar halini muhafaza ediyor, gözleri bu güzel dünyaya tatlı, candan, alakalı bakıyordu. Bir gün bile aklıma, şu hastalıktan o ölecek, diye bir şey gelmedi.

Onun son zamanlarda bile her şeye alakası bakıydı. Ölüm, bence bir alakasızlıkla başlar ve biter. Bazı, gün ortasında, dipdiri, rüzgâr arkamdan iter vaziyette öldüğüm olmuştur. Bütün alakalarım kesilmiş olur. Bu bir saat devam etse tam manasıyla ölmüşümdür.

Bereket devam etmez; çabuk geçer. Yanından geçenler seni anlayamazlar. Hatta sen konuşursun. Gayet akıllı lakırdılar bile söylersin. Hatta dünya ile bir alakan varmış gibi dünyaya ve dünya işlerine ait hükümler verirsin. Ama yalandır. Hiçbir şeyin tadı tuzu yoktur...

Kim der ki belki de babam bana ölmeden bir hafta evvel:

“Oğul sinemalarda ne oynuyor bu hafta?” dediği zaman, dünyaya yalancıktan bir alaka göstermiyordu. Belki de bilhas-sa, beni aldatmak için böyle söylemiyordu.

— Dünyada kimseye fenalık etmedim. Bu lafı söylemek için insanda biraz cesaret olmalı.

Ne ise, dünyada kimseye bilerek fenalık etmedim. Hatta en yakınım bile —işte size şu anlatacağım şey benim en hazin sırrımdır—.

Bir akşamüstü doktor gelmişti. Babam daha yatağa yatmıyor; odada geziniyordu. Yalnız akşamları biraz yorgundu. Doktor bir ilaç yazıp bırakmıştı. Biz şehir haricinde oturuyorduk. Küçük köyün eczanesinde bu ilaç yoktu. Şehre inmek lazımdı. Babam:

— İn şunu yaptır, dedi.

— Aman babacığım, dedim. Bu bıçak değil ki kesecek; yarın yaptırırız.

Bu ilaç mühim bir ilaç değildi. Bir öksürük ilacı idi. Doktor daha babamı hastalığının çok yavaş seyreden bir kalp hastalığı olduğunun farkında bile değildi. Şiddetli bronşit, diyordu. “Üç gün istirahat, dördüncü gün şehre inmek yok. Bastonla köyde dolaşabilirsiniz.”

Hem tembellik, hem de babamın hastalığının bu sessiz mahiyeti, bu sözü söylememe sebep olmuştu. O yalnız üzülmüştü. Yüzünü bir kederin kapladığını görmüştüm. Bu keder nasıl bir şeydi, yarabbi? Görünmez ki, elle tutulmaz ki. Tarif edilir ama, ben şu dakikada onu tarif edecek hal ve vaziyette değilim ki... Aynı şeyi bana doğmamış çocuklarımin yaptığı ve yüzümü o garip hüznün kapladığını bir defa tatsam; bu hüznün ne demek olduğunu ancak o zaman anlatabilirim. Yaşanmamış şeyin manası yoktur. Hiçbir ruhiyatçı kederi şöyle böyle dahi tarif edemez. Tatmak... Acı şey ama lazım.

Bir meşhur muharrire birisi bir roman götürmüş. Okumasını rica etmiş. Meşhur muharrir sormuş:

— Siz bu yazdığınızı yaşadınız mı?

— Yok, demiş öteki, müşahadelerimin mahsulü...

Muharrir kitabı iade etmiş:

— O halde okuyamam beyim, demiş.

Ben de o hüznü tatmadım. Müşahadesi müthiş bir şey ama, uzun günlerden sonra ve bir feci akıbetten sonra. Yani eksik bir şey yalnız müşahade. Fakat tatmak, yaşamak; dolu, tam bir şey. Babamın yüzünde bu acıyı okur okumaz, birdenbire devrilmiş gibi olup derhal vapura atlamış, şehre varmış, ilacı yaptırmıştım. Babam sevinmişti. Yaşasaydı, sudan bir hüznün olmayan bu hadiseyi o da ben de unutmuş olacaktık.

Gün günden babamın hastalığı arttı. Teşhis kondu. Şehre naklettik. O yatağa serildi. Bir buçuk ay daha artık yatağı bırakmadı. Orada ne rüyalar, ne hüyalar, ne hatıralar, ne uzun bir yaşama devresi geçirdiğini gözümle gördüm. Belki bu bir buçuk ayda on yıl, yirmi yıl yaşadı. Ama yalnız hatıralarla...

Yüzü asıl öleceği zaman olan bir seksen beşlik ihtiyarın bütün manalarını ve görmüş geçirmişliğini almıştı.

Bir gece yine ilaç lazım oldu. Yine şehrin hiç olmazsa göbeğinde bir eczanede bulunması mümkün bir ilaç için yola düzülmüştüm. İlacı bir eczanede buldum, aldım. Tramvay durağına doğru yürümekteydim. Bizim semte giden bir tramvay da karşıdan geliyordu. Durak yerine daha epey vardı. Atladım. Arkamdan bir düdük çaldı. Tramvay zınk diye durdu. Ben içerde bir yere sinmiştim. Bir polis gelip beni buldu.

— Siz efendi... dedi.

Onunla beraber tramvaydan inmek üzere idik. O öndeydi. Tramvaydan inmiş beni bekliyordu. Ben cezayı vermek için onu takibe mecburdum. Babam yine epey bekleyecekti. Birden:

— Kardeşim, dedim, evde hastam var. İlaç götürüyorum.

Polis bir saniye bile düşünmedi. Fakat belki bu bir saniye içinde ne şekilde ve nasıl düşündüğünü ve duyduğunu hâlâ anlayamadığım o yukarıki babamın hüznü şeklinde bir anlayış ile:

— Affedersiniz, dedi.

Vatman bizi bekliyordu. Vatmana:

— Çek, dedi.

Ben tekrar tramvaya atladım. Vatman arabayı çekip gitti. O ilaç babama, belki de üç gün için bir huzur, bir istirahat, bir yatışma getirdiyse bunu sana borçluyum polis efendi. Sen nasıl

elimde bir şey olmadığı halde cebimdeki ilaç şişesini, küçük hap kutusunu, doktorun reçetesini, babamın yatağını, kendisine “Hulles canphré” yapan eczacının kalfasını; nasıl, nereden bir saniye içinde bir rüya ve bir hakikat gibi gördün ve asıl büyük, insani vazifeni nasıl bir şimşek hızı içinde hissettin? Meçhulüm. Fakat ben senin hayranıyım. Sana bütün kalbimle teşekkür ederim, meçhul bay polis.

Yeni Mecmua, (100), 28 Mart 1941

Yedi Yaşındaki Şairler

Arthur Rimbaud'nun bu şiirini bana hatırlatan yedi yaşında bir mahluk oldu. 23 Nisan'daydık. Millet sokaktaydı. Bir aralık ortalık karardı ve tenhalaştı. Herkes sinemalara girmişti. Sinemadan çıktığım zaman kapıda elinde bir *Son Dakika* gazetesiy-le: "Bir tane kaldı!" diye bağırان bir çocuk gördüm. Birbirinden küçük bir sürü yavru bağışıyorlardı:

— Son dakika, Son dakika!..

Taksim'den Harbiye'ye çıkan –hadi söyleyelim kelimesini– bulvarda Rimbaud'nun "Les Poètes de sept ans" ismindeki şiirini hatırladım.

Bana bu şiiri hatırlatan o "bir tane kaldı!" diye bağırان çamurlu elli, sarı kalem bacaklı, kıvırcık saçlı çocuktı.

Üzerinde oldukça temiz bir esvabı, üstleri yamalı olmakla beraber sabahleyin boyanmış ve hatta tabanının etrafına kuvvetli bir vernik sürülmüş ayakkabıları bile vardı.

Çorabının bir tanesi düşmüştü. Ötekisi; çok fakir, fakat muntazam bir ananın sabahleyin çektiği ve yerleştirdiği şekilde duruyordu. İleride ve etrafımızda birçok çocuklar daha bağışıyorlar. Yüzlerinden içi çok ciddiye aldıkları anlaşılıyor: Halbuki bu küçük, bir şairden başka bir şey değildi. Anası pekâlâ çamaşır yıkıyor, küçüğünü mektebe gönderebiliyordu. Nazik, iyi bir hatundu. Elinden iş gelirdi. Mahallede ise oldukça itibarı vardı.

Hele çocuğunun gazete satmasını hiç istemiyordu.

Rimbaud'nun şiirini eve gider gitmez yeniden okudum. Tercüme etmiyorum. Uluorta, anladığım gibi yazıyorum. Şiir tercüme edilir mi?

“Valide, vazife defterini kapar, çocuğunun mavi gözlerinde ve asil alnındaki nefret ve iğreti dolu ruhunu göremeden mağrur ve memnun çekilir giderdi.

“Çocuk bütün gün itaat etmekten ter içinde kalırdı. Zeki-y-di ve çok zeki-y-di. Bununla beraber yüzünün bazı hatları ve bazı tikleri vardı ki bunlar ondaki o müthiş riyakârlığı pekâlâ hissettirmekte idiler. Boyaları ıslak, loş koridorlardan geçerken dilini çıkarır. Uyurken iki elini apışarasına alır ve gözlerini kapadığı zaman birtakım siyah ve garip noktalar görürdü.”

Şiir buradan sonra çok tuhaflaşıyor. Buraya kadar hemen hemen satırlara sadık kaldığım fakat ahengini mahvettiğim halde bundan sonra bir yirmi satır kadar bir şeyler anlıyorum ama, hatta çok şeyler anlıyorum ama, tercüme edemiyorum. Yalnız bu anladığım şeyleri şöylece hülâsa edebilirim:

“Akşamüstleri bir lambanın ışığında ve çatıdan sarkan bir ölü gün ışığının altında merdivenin tırabzanlarında kayarken uyuyor gibidir. Bilhassa yazın sersem, mağlup... Öyle serin yerlere çekilip kokular duyardı ki o zaman sakindi, düşünürdü.

Kışın evin arkasındaki küçük bahçedeki duvarın dibinde çamurların içindedir. O balık gözlerini vehimler, hayaletler ezer. Duvar dibindeki uyuz ağaçların rüzgârdan birbirine girdiği zamanlar, müthiş sesleri duyar. Merhamet! Onun dostları yapayalnız kalmış çocuklardır. O çocuklar ki kupkurudurlar, alınları çıplaktır. Gözleri yanaklarıyla beraber solmuştur. Bayram yeri kokan paçavralarının içinde çamurdan simsiyah olmuş sarı ve zayıf ellerini saklar ve sessiz, tatlı meczup muhavverelerine benzer mevzular konuşurdu.

Annesi onu bu mundar merhametleriyle yakalayayıverirse kordudan tirtir titrerdi. Şaşırdı. Çocuğun o geniş ve derin muhabbet kuyusu dolar, boşalırdı: Fakat bu anayı böyle görmekten ne hoştu! Onun mavi bakışları vardı ki yalan söylerlerdi.

Yedi yaşında, hayat hakkında romanlar yapardı.

Bir sahra ve sahranın ortasından parlayan yıldız: Hürriyet, sonra ormanlar, güneşler, su kenarları, bozkırlar!

Resimli mecmualar onun hülyalarını tamamlardı.

O kırmızı başlıklı resimli mecmualarında güzel İspanyol kadınları güler, mahalli elbiselerini giymiş İtalyan kadınları kahverengi gözlerle çılgındır.

—Sekiz yaşında— komşu amelenin kızı, küçük vahşi, o hınzır kız, bir gün nasıl bir köşede onun sırtına sıçrayıvermişti, sonra küçük hain onu nasıl ökçe darbeleriyle yumruklarla pestile çevirmişti. Onun küçük derisinin harikulâde kokusu ağzında, nasıl gidip odasına kapanmıştı...”

Rimbaud'nun şiiri şair ve bedbaht çocukların şiiridir. Eğer pek naz ve naim içinde büyümedikse —ki büyümedik ve buna belki son harpler sebebiyet verdi— aynı rüyaları, aynı garip dünya rüyalarını gördük. Şimdi şu sinema kapısından çıktığım zaman Rimbaud'nun yedi yaşındaki merhamet hisleriyle yandığı zayıf, üstleri bayram yeri kokan ve meczupların muhavereleriyle ıslık halinde, bir şey söylemeden, masum bile olmayan şeyler konuşan çocuk sesleri ve çocuk arkadaşlar görüyorum. İçimi merhamet bir deniz meddiyle gelip dolduruyor.

Erkekler kadınları taksilere atıp beyaz çarşafı ve kuştüyü yastıklara bir an evvel kavuşturmaya ne kadar hasretlidirler. İyi günler ve iyi rüyalar için bize Erzincan'daki zelzeleyi haber vermeye koştunuz; evlerinizden kaçtıysanız hindistancevizi gibi tıraşlı ve kel kafalı çocuklar, mesele yok!.. Çünkü İstanbul sokakları gece gündüz güzeldir. Bu gece havanın içinde Boğaziçi'ndeki yahıların bahçelerini erguvani çiçeklerinin kokusu değilse bile ruhu dolaşüyor. Sabah çok yakındır. Gündüz bir caminin avlusunda istediğiniz kadar uyuyabilirsiniz. Uyumasanız da gözleriniz altında bir mavi halka ile bir gün dolaşırsınız. Ertesi gün uyku galebe çalar. Mavi halka uçar. Sıhhatinizden, şenliğinizden kaybetmeyin de ehemmiyeti yok...

— Bunlar da her yere giriyorlar. Girmedikleri yer yok ki! dedi bir adam. Taksiyi çağırdı.

Rimbaud'nun İtalyan kızları gibi kahverengi gözlü, deli bir hatunu attı arabaya... “Çek, dedi, Hürriyet Tepesi'ne!”

Yedi yaşındaki şairler, bir an kalabalıklaşmış İstiklal Caddesi'ni çın çın çınlatmakta devam ediyorlar. İnsanın doğrusu biraz uykusu kaçmıyor da değil...

Fakat böyle de olsa yedi yaşında şairlerle dolu İstanbul sokaklarında dolaşmak ömürdür. Hayat romanı yağmurla beraber yağar. Tramvaylara asılmış müvezzillerle beraber seyahat edilen bu muazzam ve harikulade İstanbul şehrinin yedi ya-

şındaki şairlerini seviniz! Severseniz on yedi yaşında edebiyata geçmiş şairleri olan bir memlekette yaşarsınız.

Sakın şairleri –birtakımları gibi– Mazhar Osman Bey'e havale edeyim, demeyin. Eğer dünya güzelse ve dünya bazı tahammül edilmez gibi geldiği zaman bir şairin mısraı hatırıma gelirse, o zaman şairleri Mazhar Osman Bey'e değil, içinizdeki derin şefkat kuyularına atınız.

Bugünkü Türk şiirinin manzarası şairlerle dolu bir memlekette yaşadığımızı gösteriyor. Ne kadar çok olurlarsa o kadar iyi. Ben size birbirinden iyi yirmi şair ismi sayabilirim. Yarın belki de yüzlerce.

Belki günün birinde hepimiz, birbirimizden biraz daha aşağı, biraz daha yüksek şairler olacağız. O zaman hakkaitler ne kadar acı olsa, her şeyin sonu ne kadar fani de olsa ebedi ve mesut olmanın yolunu bulmuş olacağız. Dünyayı seveceğiz. Belki masalların âlemi kadar güzel yeni dünyalara varacağız.

O zaman kimse şairle alay etmeyecek. Deli doktorlarına şiir havale etmeyecek. Bu belki de şairleri doktorlara göstermeye layık bulan son nesildir. İnkıraz bulacaktır. Merak etmeyin!

Varlık, (199), 15 Ekim 1941

Suç Tiryakileri I

Geçenlerde, 65 cürüm işlemiş bir dolandırıcı tövbekâr olduğunu iddia etti. Fakat bir yenisini işlemekten kendisini menedemedi. Tekrar hapse girdi. Böyle bir hadise karşısında insanın kendi kendisine şöyle bir sual sormamasına imkân var mıdır:

— Acaba bu adamlar tıpkı alkoliklerin içki içmeden durmadıkları gibi cürüm işlemekten yapamıyorlar mı?

Kalktım; evvela bir ruhiyatçı ile konuşayım, dedim. Genç ruhiyat profesörü Sabri Esat'ı buldum. Sabri Esat genç, iri, büyük, saf yüzlü, mütevazı, iyi giyinmiş olmasına rağmen babacan, pantolonunun ütüsü olduğu halde, insana, pantolonu ütüsüzdür, hissini veren pek tatlı bir hoca.

İnsanı fazla üzmüyor. Başka birisi olsa, biraz düşüneyim. Birkaç gün sonra uğrayınız, derdi. Karşılıklı oturuyoruz. Kolaylıkla uzun cümleler yapıyor:

— Mücrimlerin bir kısmı tesadüfi mücrimlerdir. Bu “tesadüf” kelimesinde cemiyetin ilcaatı, hayatın bazı geçici mecburiyetleri, hatta insan ruhunun, yine geçici buhranları mevzu bahisdir.

Bir de cürmü meslek, daha doğrusu, itiyat edinmiş, cürmün tiryakisi olmuş mücrimler vardır.

— Bu cürmü itiyat edinmiş olanlar ilk cürmü nasıl yaparlar?

— İlk cürmün işlenmesinde, psikanaliz dili ile, kılık değiştirememiş, salim gayelere ve hedeflere doğru başka bir yol bulamamış bazı insiyakların birdenbire patlak vermesinin rolü vardır. Hepimizde mücadele, temellük, cinsiyet insiyakları, ta küçük yaşımızdan beri, normal bir seyir takip ederken veyahut yine normal olarak türlü türlü kılık değiştirirken bu bizim “cür-

rûm tiryakisi" diyebileceğimiz insanlarda bu tabii insiyaklar anormal şekilde inkişaf ediverir. Yine bir ikinci ve bir üçüncü anormal tezahür artık "tabiatı saniye" haline gelir. Artık bu bir kurtulunması güç itiyattır.

— Niçin güç? Bu kötü huylarını bırakmalarının imkânı pek mi azdır?

— Evet, azdır. Bu ihtimal durup dururken ve kendi kendine pek azdır. Böyle cürmü itiyat edinmiş olan kimselerle cemiyetin uzun müddet uğraşması lazım gelir. Mamafih bazan, bu emeklerin de boşa gittiği görülmüştür. Fakat, ne olursa olsun, mademki cemiyet hayatına kazanılan her insanın haddizatında bir kıymet olduğu şüphesiz olduğuna göre, işi bu zaviyeden görmek lazım gelir. Binaenaleyh bu cins mücrimlerle, cemiyetin uğraşması, her usulden, her nevi terapötik tedavi fenninden istifade etmesi şayanı temennidir.

— Mesela ne gibi usuller?

— Bu gibilere tatbik edilecek usullerin başında onlar için yepyeni muhitler yaratmak, insan ruhunu tazeleyici işler bulmak, kötü insiyaklarına ulvi hedefler aramak başta gelir. İş ve gaye insan ruhunu asilleştirir.

Muhitin ve göreneğin yine bu ruh üzerindeki tesiri pek büyüktür. Doğuştan mücrim Lombrozo'nun güzel bir buluşudur. Fakat realitede mücrim: Kötü insiyaklarını kötü bir muhitte alabildiğine dışa vuran bir bedbahttır.

— Bu nevi mücrimler, yani dolandırıcılar, haddizatında pek mi zeki insanlardır?

— Dolandırıcılık dolandıranın zekâsına değil, dolandırılanın aptallığına istinat eder. Büyük dolandırıcıların bu yola düşmeyip de iyi bir yol tutsalardı mucit veya dâhi olabileceklerini hiç zannetmem. Zekâ yapıcıdır; yeni kıymetler yaratır. Zekâ zorluklarda ve güzelliklerde kendini gösterir. Dolandırıcı ise karşısındakinin zaafı ile oynayan bir kumarbazdır. Üstelik de kumarda hile yapar.

— Hûlasa üstadım, bunların tövbekâr olmalarına sizce imkân yok mudur?

— Kendi kendine, durup dururken tövbekâr olması için sebep yoktur. Bu tövbede haricin tesiri şarttır. Bu hayırhah tesir kendisine muhitten gelecektir.

Genç profesöre teşekkür ederek ayrılırken düşündüm. Aca-
ba Sabri Esat bu sabıkalılar hakkında ümitsiz miydi? Hayır de-
dim, ümitli; fakat sistematik bir şekilde insanı insan bilerek ve
hatalarını tıpkı saatçinin saat tamir etmesi gibi bu zembereği
kırılmışları itina ile gözlerinde saatçi lupu ile uğraşarak dü-
zeltmek, tamir etmek lazım. Bozulmuş saat tamir kabul eder;
fakat saatçi lazım. Bozuk saat kendi kendine yeniden dakikası
dakikasına doğru işlemez.

Haber-Akşam Postası, 8 Mayıs 1942

Suç Tiryakileri II

Doktor İzzeddin Şadan asabiyecedir. Ara sıra gazetelerde dedikodulu anketler verdiğini bilirsiniz. Mecmualarda ise anlaması Froyd'u okumaya mütevakıf ilmi yazılarını tıp âlemi alakayla okur. Doktor İzzeddin Şadan'ı on senedir tanırım. Biraz ihtiyarlamış buldum.

— Yok canım, dedi. Nerem ihtiyar. İhtiyar sensin.

— Ben şaka söylemiştim. Her zamanki gibi canlı ve hemen kaçmaya muheyya bir haldeydi. Bu anketin sorularına cevap vermesini rica ettiğim zaman.

— Yaz sualleri, dedi.

Yazdım. Bir, iki, üç cevap vermeye başladı. İşte suallerim:

1. Mesela yüzlerce dolandırıcılık sabıkası olan bir adamın ıslahı hal etmesi mümkün müdür?

2. Sabıkalılar fenalığı yaparlarken fenalık olduğunu bilerek mi yaparlar? Ve bundan gayritabii bir zevk duyarlar mı?

3. Bu bir tiryakilik midir, iptila mıdır? Bu iptila veya tiryakilik bırakıldığı zaman herhangi bir krizi var mıdır?

4. Bu işte cemiyetin rolü nedir?

5. Bu adamlar haddizatında zeki insanlar mıdır? Başka bir meslek tutsalardı o mesleğin en sivrilmiş adamları mı olurlardı?

1. Mükerrer cürüm işleyenlere *recidiviste* denir. Bunlarda bu hal "tabiatı saniye" gibi olursa da ıslahı hal edebilirler. Mücrim doğmuş insan yoktur. Lombrozo'nun fikri bir laftan ibarettir. Herkes iradei cüziyesini kullanabilir. Mücrim istediği ve dileği zaman "cürüm işlemeyeceğim" der ve işlemez.

2. Sadistler aşk canileri ve katillerin çoğu müstesna olmak üzere öteki cürüm işleyenlerin hepsi, bunun fena olduğunu bile bile yaparlar. Cürüm işledikten sonra polisten kaçmaya teşebbüs etmeleri de gösterir ki yaptıkları hareket fenadır ve buna onlar da müdriktir. Bunları, hiçbir zaman bünyevi bir bozuklukla malul addedemeyiz. Cürüm işlemekten gayritabii bir zevk de duymazlar. Tamamen meslek edinmişlerdir. Cürmü kundura yapan kunduracı kayıtsızlığıyla işlerler.

3. Bunlarda gayriahlaki bir seciye olduğu muhakkaksa da bu hiçbir hastalık değildir. Bu tezahür tıpkı hiddet gibi bir teza-hürdür ki, insan buna mani olacak iradeye her zaman maliktir. Hiddet nasıl bir ruhi tezahürse cürüm de bir içtimai tezahürdür. Hiddet eden adam bir cigara yakarak iradesine hâkim olmaya karar verirse bunlar da bir cigara yakarak cürüm işlemeyeceğim der ve işlemeyebilirler.

— O halde üstadım niçin mütemadiyen tekrar ediyorlar?

— Meslek edinmişlerdir. Bir yakalandıysa beş defa yakalanmamıştır. “Bu sefer yine yakalanmam” diye düşünmeleri onları tekrar cürüm işlemeye sevk eder.

Hatta bana kalırsa bunlar bir tütün tiryakisi bile değildirler. Yani insanın tütünü bıraktığı zaman birkaç gün kafası döner, yüzü sararır, canı sıkılır. Halbuki dolandırıcılık yapmamaya karar vermiş adamın ne kafası döner, ne yüzü sararır, ne de canı sıkılır. Ruhi hiçbir kriz geçirmezler. Bilakis ruhları ferahlar. “Yapamıyorum, edemiyorum, bir kuvvet beni itiyor” demeleri yalandır. Bu nevi insanlar zaten ileri derecede yalancı insanlardır.

4. Bu meselede cemiyetin hiçbir kabahati yoktur. Tamamen ferdin kabahatidir. Kanaatime göre ihtiyaç cürmü doğurmaz. Yalnız tabii aile terbiyesinin rolü büyüktür.

5. Hiç zannetmem. Bu işin zekâ ile alâkası yoktur. Bu nevi insanlar katiyyen zeki insanlar değildirler.

— Bir sual daha: Siz bu nevi insanların bir tedavi tarzı takip edilerek iyileştirilmesine taraftar mısınız?

— Bunların ıslah müesseselerine ihtiyaçları yoktur. Kendi hallerini ıslah etmeleri lazımdır. Ve ıslah edebilirler. Hem de gayet kolaylıkla. Etmiyorlar başka! Bu nevi ıslahhaneler genç

yaştaki aile terbiyesi almamış çocuklar için bir dereceye kadar mümkündür ve haklıdır. Bu nevi yüzlerce cürüm işlemişler için ben hiçbir mazeret kabul etmem. Mademki o adamın “cürüm işlemek istemiyorum” demesi kâfidir. Bunu demelidir. “Bir kuvvet beni itiyor” lakırdısı sinema ve romanların tesiriyle söylenmiş boş ve yalancı sözlerdir. Bu nevi itme hadisesi yalnız ruhi sarada mevzubahistir. Bu başka bir şey. Bu bizi, asabiyecileri alakadar eder. Ötekiler akılları başında normal kafalı insanlardır. Yalnız kötü bir meslek intihap etmişlerdir. “Bu sefer yakalanmam” fikri ile hareket ederler.

Yalnız bir de Amerika’da tatbik edilen bir usulden bahsedeceğim. Hapishanedeki hayatı hakikaten ıslahı hal ettiğine şüphe bırakmayan mücrimleri Amerika’da “pur-parol” serbest bırakıyorlar. Bir şehirde ikamete mecbur ediyorlar; iş de buluyorlar. Orada, hepsi demeyelim, pek çoğu adam gibi çalışıyor ve hakikaten de bir daha cürüm işlemiyorlar.

İşte size, hemen hemen birbirine zıt iki fikir.

Biri, insanı cemiyetin düzeltilmesi imkânından, diğeri insanın kendi kendisini düzeltilmesi imkânından bahsetmekte. İstisnalar her ikisini de tekzip edebilir. Fakat üzerinde durulması lazım gelen iki fikir.

Haber-Akşam Postası, 9 Mayıs 1942

Kaşıkadasi'ndan Mektuplar*

Balzac'ın *Causine Bette*, *César Birotteau* ve *La Femme de Trente Ans* ismindeki kitaplarını okuduktan sonra, onun hayatını tasvir eden bir kitap elime geçti.

Bilenler bilir elbet; ismi *Honoré de Balzac'ın Müfrit Hayatı*'dır. Yahut ben bu, *La Prodigieuse vie de Honoré de Balzac* serlevhasını bu şekilde tercüme ediyorum. Belki yanlış, fakat böyle bir tercüme ediş daha çok hoşuma gidiyor.

Balzac'ın hayatından en adi, en günlük taraflarını ele alırsak, gördüğümüz şeyler, daha doğrusu, anladığımız şeyler: Sanatkârı arkasından takip eden, onu yazısına yazmaktan men eden bir şey vardır. Bu nedir, bilmiyoruz? Sanki insanların sırrını fâş ettirmemek isteyen bir gizli kuvvet, sanatkârı mûtemadiyen kovalamaktadır. Eğer bu gizli kuvvete karşı koyarsanız –Balzac'ta olduğu gibi– ya erken ölürsünüz, yahut da Stendhal'de olduğu gibi, anlaşılamadan nalları dikersiniz.

Bence bu gizli kuvvet yoktur. Bu gizli kuvvet şu hasut, korkunç, zayıf karakterli, gece rüyalarında bile, gündüz hülyalarında bile sanatkârı kıskanan muvaffak olamamış sanatkârdır. Muvaffak olamamış sanatkâr da muhakkak kendi dünyasında müthiş bir adamdır. Onda kinler, arzular, hatta muvaffak olmuş sanatkârdan daha çok tekâmül etmiştir. İkisi arasında yalnız insanlara sundukları şeylerin farkı vardır. ondan öte ben, kendi nefsim bir *raté* tipini asıl sanatkâra arkadaş olarak şu dünyada vakit geçirmek için tercih ederim. Bu muvaffak olamamış sanatkârın iki türlü tezahürü vardır. Biri, alelade

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Tüneldeki Çocuk* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

kötü şair, kötü hikâyeci, kötü romancı şeklinde tezahür eder ki, hiçbir ehemmiyeti yoktur. Bunlar asıl sanatkârdan daha sevimlidirler. Fakat bir de münekkit denilen daha fena, adi, rezil bir şey vardır ki, buna dayanabilmek için insanın Balzac gibi yahut Balzac'ın asrında olduğu gibi, insanı birtakım kadınların anlayabilmesi, hiç olmazsa züppelekle anlar gözükmesi lazımdır. Sabahlara kadar koyu, zehirli kahveler içerek bir asrın, bir memleketin, birtakım insanların hikâyesini yazabilmek için ya Balzac'ın hayatında olduğu gibi kadınlar, yahut da bunların bulunmadığı takdirde birtakım başka yokluklar da lazımdır.

Onlar da, kötü sanatkâr ve münekkit denilen canavar...

Bunlarsız sanatkârın hayatı ne güzeldir.

Hele ikide bir, Louis Philippe asrının bahaneler bularak münekkitten başka türlü tenkit ettiği Balzac'ın hayatı ara sıra tuhaf bahanelerle bir memlekette sanatkârı kovalamasa...

Ya o Balzac zamanının korkunç kitapçıları!.. Bunları bugün Ankara Caddesi yokuşunda nezih, soğuk, sevimli, adi, garip, latif, çirkin, güzel... bin türlü sıfatlarla önümüzde görmesek.

Türkiye'nin Balzac'ı daha korkunç, daha acı, daha bedbaht olmaya mahkûmdur. Fakat... Fakat o Balzac'ın bugün bunlara tahammül edebilmesi gerektir. İnsan, ancak o zaman Balzac olur. İçinde bunları hissetmeyen romancı veya hikâyeci, bu mesleğe girmesin! Yoksa –bizim gibi– küçük, zayıf, Ankara yokuşunun kitapçılarının sıfatları gibi sıfatlarla, hatta kitapçılar kadar yaşamadan ölürler.

Balzac'ın Müfrit Hayatı! Sen bana neler öğrettin?

İnkılapçı Gençlik, (56/54), 11 Temmuz 1942

Bardaklar*

Sabahleyin erken kalktım. Bir kır kahvesine gidip oturdum. İnsan sevdiği insana mektup yazmak için bu saatte kalkmalı ve bir kır kahvesine gitmelidir, diyordum.

Bir yazıya başlamak için insan ne haltlar karıştırıyor.

Bir birahanedeyiz. Yanımda Sabahattin Kudret, Orhan Veli'nin çok sevdiği salatayı çatallamakta. O da ben de ikinci bardaktayız. Birinci bardakta, bana sevgiliyi, sabahleyin erkenden kalktığımı ve bir kır kahvesine gittiğimi yazdırtacak kadar sarhoş etmek hassası olduğu halde, ikinci bardak neden hakikate dönüyor?

Bu sual dünyanın en aptal suallerinden biri olduğu halde, ben ne birinci, ne de ikinci bardağın tesiri altında şu satırları yazmadığıma emin olduğum halde bir onuncu bardağın tesiri altında pekâlâ birçok şeyler yazabileceğimi düşünüyorum.

Dünyada hiçbir şeyden bahsetmeden yazı yazmak muhakkak kötüdür.

Dünya üstünde bütün kıymetlerin har vurup harman savrulduğu günlerde, hatta sevgiliden bile bahsetmemek, bahsetmeden yazı yazmak... bunun kötü ve kolay bir şey olduğunu itiraf ederim. Fakat üçüncü bardak böyle düşündürmüyor.

Dördüncü bardakta tuhaf bir şeyi hatırladım. Vaktiyle bizim memlekette, bir mesire mahallinde bir kır kahvecisi görmüştüm. Sarı yüzlü, şişkin gözkapaklı, koyu, derin siyah gözlü bir adamdı. Esrar içer ve yakın pavlikaya –o fabrikaya böyle derdi– yani pavlikada çalışan ecnebi mütehassıslara tatlı su is-

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Az Şekerli* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

takozları tutar satardı. Cuma ve pazar günlerinde orada üç dört kahve pişirir; kimse ile konuşmadan, esrarlı sigarası ve oltalarıyla ölümünü beklerdi. Sair günler kasabanın çarşısında onu gayet sanatkârane yapılmış tespihler satarken görürdüm. O su kenarında harikulade tatlı ve insanı hasta edici akşamlar olur. O, bu akşamların içinde siyah gözleriyle düşer düşerdi.

Onun kahvesine gitmek için yol kenarından gelinir, sonra bir küçük hendek atlanır, bir çamurlu on adım patika geçilirdi. Bir gün kahvecinin aklına buraya bir köprü kurmak geldi.

Onun yaptığı bu garip güzellikteki köprüyü tarif edemeyeceğim. İnsan bir asma köprüyü, Mimar Sinan'ın dört kemer üzerine kurduğu bir köprüyü anlatabilir. Bu köprü anlatılamayacak gibi güzeldi.

Yalnız şu kadar söyleyeceğim: Bu köprü birtakım ince söğüt, kavak dalları ve ceviz yapraklarıyla süslüydü.

İnsan üzerinden değil geçmeye, elini sürmeye cesaret edemezdi.

Bu köprü hiçbir şeyden bahsetmiyordu. Bir mevsimlik ömrü vardı. Ne Sinan'lar, ne Mikelanj'lar, ne Fidyalar gibi büyük ömürlü değildi. Fakat bir insan yapısıydı. Basit insanın içindeki güzelliğin ve güzel telakkisinin bir örneği idi. Bu köprüde büyük, sağlam, demir ve putrel köprülerin insan kafasına ilk oturusunun her şeyi vardı.

İşte onuncu bardak bana hiçbir şeyden bahsetmese de; büyük çaptaki eserlerin iptidai ve basit temelleri bulunduğu kanaat getirtip büyük camilerin, katedrallerin, heykellerin, abidelerin yanında dünya yüzüne ve küçük kır kahvesine güzel bir köprü kurmuş bir sanatkâr kasaba kahvecisini hatırlatıyor.

Onun patlak gözlerini ve şiş kara sarı yüzünü hatırlıyorum.

İnkılapçı Gençlik, (56/57), 1 Ağustos 1942

*İki Kişi Arasında**

— Birbirimizi tanıyıp da ne olacak?

— Aramızdaki ihtilaf kalkacak desem kalkmayacak. Fakat herkes saadetini bulacak. Burada ekmeğini bulduğu gibi demek isterdim.

Evvelsi akşam vapurda giderken bir büyük şehirden bir büyük şehre gelen aç bir kadının bayıldığını gördüm. Yanakları çökmüş, yüzü tatlı bir çocuk yüzü halini almıştı. Dudaklarını yalıyor, âdeta bir küçük köpek gibi sesler çıkarıyor ve maviş maviş bakıyordu. Fakat kadıncağız ne lakırdı söylüyor, ne ayağa kalkabiliyordu. Bu biçim bir bayılma hadisesi ilk defa gördüm. Kamarotlar, çımacı ve bir biletçi koşup kendi kamaralarına götürdüler. Aç olduğu anlaşıldı. Kimse ona çorba verdi mi, bilmiyorum. Belki o biletleri zımbalayan delikanlı karnesini ona vermiş, bir de çay içirmişti. Çünkü o, ben sevdiğimle otururken “Ooo! Yine buluşmuşsunuz; ne birbirinizden ayrılmazsınız! Kıskanıyorum sizi,” der, güler ve bizi beraber görünce sevinir.

Aç ve tok, her şeydedir. Hem maddemizde, hem ruhumuzda! İkisinin de ekmeğe ihtiyacı vardır.

Vapur halkının bir kısmı peynirin fiyatını, bir kısmı zeytinyağının, bir kısmı şununkini bununkini fırlatanlarla doluydu. Evlerinde güzel çocukları vardı. O aç kadını anlayamadılar. Ürkek ürkek bakıp gazetelere koştular. Neler düşündüler dersin?

— Mevzuumuzla münasebeti kalmadı.

— Kalmasın! Mevzudan mevzua atlarız. Fakat ben münase-

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Tüneldeki Çocuk* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

bet bulacağım. İpin ucunu kaçırdım ama, yine bulmaya çalışacağım. Sen tok ve fiyat artıran (lateşbin ve latemsil) insanlardansın, ben de orada maviş gözlerimle baygın bakan kadını. Belki o kadının öteki hisleri öldürülmüş, yalnız karnını doyurmak fiili kalmıştır. Fakat benim karnım tok. Aç olan içim... Sana bir başka hikâye anlatayım.

Eskiden, gençliğimde bir cuma günü Kâğıthane'ye inmiş, orada bir güzel yakalamış, tepelere çıkmıştım. Yine bir tepe ile başka bir tepenin birleştiği bir küçük ve iki insan alabilecek düzlükte yatmıştık. Biraz sonra üstümüzdeki tepede evvela birtakım koyun sesleri duyduk. Aldırış etmedik, sonra kocaman sopalı bir çoban پیدا oldu. Üstümüzde, şöyle on metre üstümüzde olduğu için *Kitab-ı Mukaddes* çobanlarına benziyordu. Bizi görünce üzerimize doğru geldi. Kaçamadık. Yanımızda durdu. Kafalarımızdan tuttu. Ben, onun görüldüğü sırada sevgilimin yanağını öpüyordum. Başlarımızı birbirine dokundurdu.

— Öyle değil, öyle değil, dedi. Dudaklarınızı birleştirin!

Ne korkusuz öpüşmüştük. Maviliğin içindeki bulutları dağ sürüsüne katıp giden çoban arkasına bakmıyor, fakat kıs kıs gülüyordu, zannetmiştik; sevinmiştik. Bize, aşağıdan kavgaların ve eğlencelerin yığıldığı Kâğıthane'den binlerce insan sesi hep öpüşüyorlarmış gibi gelmişti. Ondan sonra o çobanı her yerde aradım. Hakikaten Arkadya'dan gelmiş olacak ki, bir daha ona insanlar içinde rastlamadım.

İnkılapçı Gençlik, (56/59), 15 Ağustos 1942

Sevgiliye Mektup*

Seninle dünya ahvalinden konuşuyorduk. Bu vaziyet karşısında sana hislerimden bahsetmemi istemiyordum. Bana kalırsa hiç de ayıp bir şey yapmıyorum. İnsanlar birbirlerine nasıl felaket günlerinde daha çok sokulurlarsa, ben de aynı şeyi yapmıyor muyum?

İstiklal Harbi'nde kasabamızı kâh Yunanlılar, kâh Abazalar işgal ederdi. Biz konu komşu bir araya toplanır, ışıkları söndürür, birbirimize güvenir otururduk. Bir müthiş fırtınalı gece hatırlıyorum: Evimiz kendi evimizdi. O gece şimşekler birbirini müthiş gürültülerle kovalıyordu. Bahçedeki ağaçlar eski bir ahret lisanıyla konuşuyordu. Uzaktan denizin kayalara tosladığını, kayaların denize ve denizin kayalara homurdandığını duyuyorduk. Bütün ev halkı bir sofraya toplanmıştık. Şimşeklerin mavi ışığında birbirimizin yüzünü görebiliyorduk. Evimiz bir ormanın içinde ve köyden uzaktaydı. Yakınlara şimşekler de düşüyordu. Korkudan ziyade bir beraber bulunmak hissiyle, hatta gece yarısından sonra hiç böyle birleşmemiş olmaktan doğmuş bir hazla, şimşeklerin soğuk aydınlığında mavi, çok yakın beyaz sevgili çehreleri görüyordum: Anam, babam, kız kardeşim, teyzemin büyük kızı... Kimbilir belki yakın komşularımız olsaydı, onları da çağırırdık.

Seni yalnız böyle şimşekli havalar için istediğim aklına gelmesin. Seni şimşeksiz havalarda bir sandala atıp öğle uykusuna yatmış bir evin, beyaz kireç badanalı sahil kasabasında sandalımızı, bahçelerin, hamakların, uyumuş insanların, sa-

* "Sevgiliye Mektup" başlığını taşıyan bütün yazılar, kitaptaki tarih sırası gözetilmeden, kendi içlerinde tarih sırasıyla bir araya getirilmiştir.

hile eğilmiş çamların gölgesi vura vura, sandal denizin dibinden bir karış yukarda, sahile sürünürcesine kıyından götürmek, suda küçük balıkların kaçıştığını, çakıl taşlarının şekillerini kaybedip bulduğunu; yeşil, sarı, kumral, hatta beyaz yosunların oynastıklarını göstererek dolaştırmak ve o anda çıkan küçük bir hava ile kokun burnuma değdiği zaman sevinmek ve sana o zaman aşktan güzelleşen ve iyileşen dertsiz, hastaliksiz yüzümü göstermek, senin ne kadar sevdiğimi yalnız gözlerimle anlatmak, yalnız yüzümün ortasına düşmüş ince bir saadet çizgisi ile her şeyi ifade etmek isterdim.

Fakat bu kadar bulutsuz, bu kadar rüzgârsız, bu kadar şimşeksiz dünyada yaşayamayacağız. Böyle anlarda ta çocukluğumdan beri kahraman kesildim. Sen bana sokul, yasan. Ben çaresiz, şimşeklerin ışığında senin bakır çalığı gözlerini göreyim ve kaybedeyim. İnsanların birbirini yediği şu büyük kavga dünyasında iki insanın değil, binlerce insanın, dinden, ideolojiden, her şeyden uzak, fakat her şeye rağmen seviştiğini görmeseler bile bilsinler. Büyük laflar söylemeden, "Hakikat budur!" bile demeden, insan olduğumuzdan beri olagelen, bir başkasında kendimizi duyabildiğimiz, hatalarımızı ve meziyetlerimizi anlayabildiğimiz şeyi yapalım: Sevişelim.

Belki her şey hakikattir. Belki her kavgada bir hak, bir haklı ve bir haksız vardır. Fakat aşkta ne hak, ne haklı, ne haksız, hatta ne de bir hakikat vardır. Onda yalnız bütün bunların yokluğundan var olan bir şey, güzellik vardır.

Hiçbir şeye inanmıyorum, sevgilim. Yalnız senin ve güzelliğin –senin güzelliğin değil, o tamamen ayrı bir şey– büyük harflerle bir güzellik var olduğuna inanmıyorum. Buna da inanmamak denmez, çünkü bütün gazeteler, bütün mecmualar, çünkü bütün dünya bize bıyık altından gülümsüyor. Bize "inanmayanlar!" diyorlar.

Harbi yapan onlar; onu bitirecek de biziz desem, pek büyük muharir edası takınacağımı hesaplamıyor değilim. Fakat mademki sen, dünya ile şu veya bu türlü benden bir alaka bekliyorsun. Ben de kendimi haklı çıkarmak için bugünkü büyük mütefekkirler gibi laf söylemekten kendimi menedemezsem affet, kusura bakma, tekrar edeyim.

Harbi yapan onlarsa, onu bitirecek biziz. Bütün kış buluşamayacağımıza sen memnunsan mesele yok! Yazın ben seni yine bulurum. Belki harp de bitmiş olur. O sana vaat ettiğim gezintiyi yaparız. Bizim adanın kenarında beyaz evler filan yok ama, o kadar vahşi kayalıklar, o kayalıklara asılmış çam ağaçları ve kaya, kuş, tepe, çiçek gölgeleri var ki... Sesim güzel olmadığı için sandalımıza bir de gramofon koymayı düşünüyorum.

Merak etme. Gramofon plağı tek insan sesli olmayacak; bir koro, şöyle bir kalabalık ve bilhassa çocuk sesli kadınların ve kadın sesli çocukların beraberce okudukları bir saadet şarkısı...

Sen de sevmezsin tek insan sesini değil mi? Ama ne pis şeydir o! O kendini ne beğenmişliktir. Ne bet şeydir; tek insanın bir gramofon plağında haykırması!..

İnkılapçı Gençlik, (56/61), 29 Ağustos 1942

Sevgiliye Mektup

Dün akşam soframda yediğim yemeğin bana 470 kuruşa mal olduğunu hesap ettiğim zaman, korktum. Yazı yazmayı iş telakki ettiğim için başka iş yapmamaya karar vermiştim. Şimdi haftada iki lira şu yazımdan alıyorum.* İlerde, kim bilir başka gazetelere de yazar, geçinirim. Ömrüm oldukça genç muharrir olarak kalmayacağım ya!

Bütün hüsnüniyetime rağmen gazetelere bir buçuk liraya hikâye, adliye röportajı yazdım. Küçük bir iradım var: Eski zamanda ana-oğul bize yetiyordu. Şimdi devede kulak oldu. Daha birkaç sene dişimi sıkacağım. Kim ne derse desin! Yalnız yazımla geçinmek kararımı kafamdan kimse sökemez.

Ayda kırk beş lira ile bir gazeteye kapılanmak bile mümkün değil. Muallimlik yapamam. Kendim bir şey bilmiyorum ki başkalarına öğreteyim. Sonra çocuklar üç günde tepeme binerler.

Bundan üç sene evvel ticaret yapayım, dedim. Rahmetli babam bir ortak buldu. Zaten bu adam, kendisi müracaat etmiş. Müthiş imla yanlışlarıyla dolu, göz yaşartıcı bir mektup yazmıştı. Adam babamın eski arkadaşlarındandı. Mektubunda: “Beraber çalıştık. O zamanlar ben de gençtim, biraz aşırı gittim. Fakat alnım pakdır. Yedimse kendi paramı yedim. Mahdum beyin büyüdüğünü ve kendisine bir ticarethane açacağını işittim. Namusumla çalışıp yeniden ticarî itibarımı kazanma müsaade etmeni yalvarırım.

Dün akşam, gördüğüm bir rüya bana sayende çok ileri gideceğimizi tebşir etti. Peygamber Efendimiz...”

* Bu yazı başka bir gazete için yazılmıştı. Yürüyüş'e verdiğim o parayı da alamadım. (S.F.)

Doğrusu hazin bir mektuptu. Gözlerim yaşardı. Babam, tüccar olmasına rağmen benden daha hassastı. O da ağladı.

Adamcağız geldi. Çiçek bozuğu, kısa boylu, ateş gibi gözlü işgüzar bir adamdı. Beraber bir yer tuttuk. Firmamızı kararlaştırdık. Sermayeyi peder düzdü. İşte başladık. O zamanlar daha ortalıkta harp gürültüsü filan olmadığı için elli çuval fasulyeyi teşrinde aldık, kânunuevvelde satacaktık. Bu arada da yumurta alıyor, patates alıyor; satıyorduk. Ben, yazıhane gibi bir yerde otururdum. O dışarıda hiç ardı arası kesilmeyen, çoğu sefil Yahudi kıyafetli adamlarla pazarlıkta idi. Yumurtaları ayıran bir de makinemiz vardı. Işık yanar ve yumurtanın içi koyu, açık sarı, kavunî, siyah renklerle gözükür. Ayırırdık. Onların hepsine birer isim verir, sandıkları böylece tasnif ederdik. Yukarıki odalarda elli çuval fasulyemiz vardı. Ne olsa yeni işe başladığımız için, akşamları erken kaçardım. O, "Git, git, derdi, daha gençsin. Alışırısın. Seni fazla yormak istemem. Şimdi ben gencim; sen çocuk. Sonra ben ihtiyarlarım, sen çalışırsın."

Bu ne biçim bir çalışma idi? Ne yapıyorduk? O günleri bir su buharının içinde hatırlıyorum. Yemiş'ten kopan rüzgârın dolduğu ardiyemizde ne yaptığımızı bir türlü hatırlayamadım. Fasulyeler yukarıdaki odalarda idi. Ben: "Fasulyenin fiyatı arttı mı?" "Ne gezer," derdi, "on, para oynamadı."

Bir gün, yukarı kattaki helaya gitmek üzere merdivenleri çıkmıştım. Ayağıma bir şey takıldı. Fasulye çuvallarının üzerlerine düştüm. Fasulyeler garip bir ses çıkardılar. Elimle vurdum. Ben bu sesi tanıyordum. Bir daha vurdum. Fasulye sandığım şeyleri elimle yokladım. A, bunlar cevizdi!

Aşağı inince: "Yahu Ali Bey, dedim, yukarıda ceviz de mi var?"

"Ha, dedi, ardiye için birisi koydu. Birkaç çuval..."

Akşam babama işi anlattım. Ertesi gün geldik. Dükkan kapalı! Anahtar bulup açtırdık. Bütün çuvalar cevizdi ve üzerlerinde bir M.A. markası vardı.

Babam bana "Aptal," dedi, "herif fasulyeleri satmış. Parasını almış, yerine de başkasının cevizlerini ardiyelik doldurmuş. Sen uyu!"

Adamı bir daha göremedik.

O buhar içinde hatırlıyorum ki, o civarda insanlar korkunç şeylerdi. Garip gözleri vardı. Sabah sabah damlıyorlar. Nasıl kazık atacağız birisine, diye fırıl fırıl, yalnız hamalların ve çuvalların gezindiği sokaklarda dolaşıyorlardı. Bütün mesele bir yere mal yığmaktı. Bütün mesele ötekini kafese koymaktı. Fakat zamanlar normaldi. Bu normal zamanda da onlar, bu anormal zaman içinde pişiyorlar ve bugünü bekliyorlardı.

Yukardaki hikâyenin kahramanlarıyla dolu binbir çarşıda, binbir vurgucuyu yakalamak imkânsızdır. Yakalanan, bir komşunun garazına, yahut bir elbirliğine, yahut da antipatiye kurban gitmiştir.

Bu garip, korkunç sokakları ve büyük taş ardiyeli, Bizans'tan kalma garip dehlizli bakkal dükkânlarını; o kocaman bıyıklı, yağlı vücutlu, yalnız evini, oğlunu, zevkini ve kızının drahomasını düşünen adamı ıslaha imkân yoktur. Onlar, fasulye çuvallarını gözlerimizin önünde mütemediyen başkalarının ceviz çuvallarıyla değiştirecekler ve bir gün ortadan sır olacaklardır.

Ben haftada iki lira ile gazetelerde yazı yazmaya devam ettikçe onlar bunu yapacaktır. Yarından itibaren yazı yazmıyorum. Birkaç param var. Bulgur mu olur, pirinç mi olur, yoksa nohut mu, alıp saklayacağım. Başka kurtuluş yolu yoktur.

Eskiden memur olan bir arkadaşım var. Geçenlerde rasladım. Şık, temiz elbiseleri, Zara'dan alınmış bir kravat, 65 liralık pabuç.

— Yahu, bu ne hal, dedim.

— Memuriyetten çıktım, ticaret yapıyorum.

Arkadaş daha saflığını ve iyi yürekliliğini muhafaza ediyor. Sırlarını yarı yarıya ifşa etti:

— Ne yapayım, dedi, ne yapayım, Allah aşkına söyle. Öleyim mi? Altı yüz lira buldum, bugün yedi bin liram var.

Söyleyin ben ne yapayım? Yazı yazmak, böylece şu harbi atlatıp iyi bir kütüphane açmayı düşünüyor ve yalnız kendilerine itimat ettiğim, zevklerine güvendiğim insanlar vasıtasıyla kitaplar çıkartmak, tâbilik etmek istiyordum. Hiçbir kötü kitap

basmamak şartıyla hayatımı kazanmayı tasarlamıştım. Olmayacak. Böyle giderse, babadan miras birkaç parçayı da tüketeceğim. Ne yapayım: Bulgur mu alayım, dersiniz. Bizans'tan kalma o İstanbul Balıkpazarı'nın yukarısındaki kocaman yapılardan birisine tepeleme doldurayım ve içine de bir Kürt bekçi mi bulayım? Ha, ne dersiniz?

Demet, 1 Ekim 1942

Yürüyüş, (9), 9 İlkteşrin 1942

~~Yazarın~~ ^{Uzlaşan} Uygun tarafından hazırlanan *Yaşasın Edebiyat* (Bilgi Yayınları, ~~1967~~ ¹⁹⁶⁷ Yılı) kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

lacivert fanıralı ve bereli adam senin bulunduğun yerden de geçti, aynı kurumlu eda ile. Rengin al içindedir. Pare pare bir kızılık her tarafını kaplamıştır. Ellerinde bir ağacın kabuğunun özleri vardır. Dizinde bir çimen yeşili, biraz evvel koşarken düşmedin mi?

Benim burada olduğumu bilmemene imkân yok. Bu küçücük memleketin her çayırında, hemen her evinin önünden geçen beni muhakkak gördün.

İnkılapçı Gençlik, (56/73), 21 Kasım 1942

Tüneldeki Çocuk*

Şu insanlara hiçbir şey çok değildir.

Bugünlerde İstanbul nahiyelerinden birinde gecelerimi geçirmek mecburiyetindeyim. Saat dokuzdan sonra, nahiyede müt-hiş bir karanlık denizin içinden çıkar, etrafı doldurur, nahiye derin bir uykuya dalar, tüm bu saatlerde insan arayan serin bir rüzgâr sessiz ve karanlık sokakları ve sahipsiz köpekleri, dost-suz kedileri bulur, böylece sabahlara doğru giderdik.

Vaktiyle bir müteşebbis Rum'un mazotla işleyen iki dinamo-su nahiyeye bir elektrik verir; sarı, ölgün bir *courant continu*,** insanları uzaktan hayalen belli eder ama şeklen hiç belli etmez, çiftlerin kim olduğunu kimsecikler bilmezmiş. Şimdi belediye ile anlaşılamayan müteşebbis, cereyanı kesmiş. Karanlık sokaklar 08:30'dan sonra nereye giderler meçhul!

Nahiye sakinleri ise yalnız karılarını sever insanlar oldukla-rından evlerine kapanıyor; insana, yarınki dalaverelerini pen-cere kenarlarında cigara içerek düşünüyorlar gibi geliyor.

Yalnız bazan çocukların paçavralara gaz bulayıp karanlığı deldikleri ve deniz kenarlarında bu meşalelerle korkunç kıs-kaçlı büyük pavuryaları topladıkları görülüyor. Sahil boyu evleri bu egzotik, garip ve şairane manzarayı seyrederek bir dereceye kadar uykularında ışık ve ses işitip görüyorlar.

Nahiyede kolej tahsili yapmış; Fransızca, İngilizce lisanları-nı dili gibi bilen bir Türk hanımına bu uzayan, ışıksız geceler-den bahsettiğim zaman:

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Tüneldeki Çocuk* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

** devamlı akım

— Şu insanlara karanlık çok bile! dedi.

Posbıyıklı Rum balıkçılar, çıplak bacaklı sıska çocuklar, gırtlakları bir karış dışarıya fırlamış Kürt hamallar, doksanlık Rum kadınları, ben, sen, posta müvezzii, o bakkal çırağı... Hepimiz şu insanlardandık.

Ben hanımın yanında, öteki biraz uzakta, beriki manavın köşesinde, güzel ve meyus bakkal çırağı yokuşun ortasındaydı.

Münakaşa etmedim, neme lazım! Kadın, nahiye müdürüyle senlibenli konuşur. Erkeklerle fikir, kadınlara nasihat verir.

O gün İstanbul'a indim. Şuracığa Tüneldeki çocuk müşahademi —o hanım için değil, ben ondan ümidimi kesmiştim— yine Tüneldeki çocuk için yazacağım:

Tünele Beyoğlu tarafından bindik. Bu saatlerde bu taraftan aşağıya kalabalık yoktur. İkinci mevkideyiz. Bir köşede üç asker, beride bir ihtiyar kadın, yanı başında gelini, daha ötede vapura yetişmekten mühim mühim bahseden bir Ermeni grubu, ben, bir de o vardık.

Ayaklarını oturduğu yerin altına mümkün olduğu kadar çekmişti. Ancak dikkat edilirse ayakkabısız olduğu fark edilebilirdi. Daha kalkmamıştı. Birinci mevkii ikinciden ayıran parmaklığın ve peronla yolcu vagonlarını ayıran parmaklığın otomatik demiri kapanıyor, yeni kalkıyordu.

Sonra kapılar, denizden bir balığın nefes alıp vermesini hatırlatan bir iç çekişiyle kapandılar.

O, sağ elinin parmaklarını bükerek kulak memesinin altına koymuş, ağzı açıktı. Öteki eli; kirli, siyah, pis, fakat tırnakları derisinin koyu esmerliğinden olacak bembeyaz, dizinin üstündeydi. Kalem gibi parmakları vardı. Siyah bir mintanın üstünde, yağlıboya hissini veren beyaz denemeyecek kadar açık renk birtakım desenler fark ediliyordu. Sedef bir kopça, kirli ve incecik boynunu sıkımişti. Şimdi yüzündeydim...

Basık bir burun, açık, hayretle açılmış sulu bir ağız, büyük, koyu kahverengi, insani denemeyecek kadar masum gözler; gözlerin beyazlarında da hayret. Saçları karmakarışık, üstlerinde cigara külü var.

Kapılar kapanınca —ben ayakta ve hemen onun yanıındaydım— kafasını kaldırıp bana baktı. O zamana kadar ben vazi-

yetimi almıştım. Ciddi ciddi başka yerlere bakıyordum. Evvela gözlerini, sonra kafasını indirdi. Ben yine kendisini dikizlemeye başladım. O kadar belirsiz ve o kadar içten zevkli bir gülüş, dudağını, gözünü ve kaşını yalayiverdi ki...

Tünele binmek sevincini bu on iki yaşındaki çocukta bulabilmek hoş! Belki ben de ilk binişte sevinmişimdir. Birçok sevinen çocuklar da gördük. Ellerini çırpmışlar:

— Baba, bak! Bak, ne hoş! demişlerdir.

Sevincimizi biz ne kadar belli etmiştik.

Halbuki o, bunu belli etmemeye çalışıyor. Aşağıya doğru titreyerek, sallanarak, gürültülü ayrılıyor. O, bu sefer karşıdaki madamla küçük çocuğu gözlüyor. Onlar ona bakmıyorlar bile. Biraz rahattır. Yine bana bakıyor. Ben gazeteme dalmış görünüyorum. Şimdi büsbütün rahat. Fakat bir şeyler, benim tarafımdan bir bakış sezmiş haliyle yine, yanından karanlığın içinden insanları, ışıkları ve cehennemi gürültüsüyle geçen öteki hattaki vagona karşı, istediği gibi sevinemiyor. Yine o küçük gülüş; o minimini, bedbaht, masum, korkak gülüş. Şimdi uzaktan, Tünel'in Galata tarafındaki kapısının yarımküresinin ağır ağır açılışını seyrediyoruz; o da, ben de. O minimini gülüş eksilmeden devam ediyor. İşte öbür taraftayız. Küçük çocuğun yüzü, soyulmuş bir taze badem gibi parladı. Esmer, adamakıllı esmer bir yüzde bütün bir aydınlık. Sanki yüzünü bir meşale ve bir çağlayan aynı zamanda yıkayıp aydınlatıyor. Fakat bu o kadar ani bir andı ki yakalayamadım. O büyük ışığın çocuğun içine doğru birdenbire çekildiğini ve yine deminki küçük tebessümün yerine yerleştiğini gördüm. Bu sefer o beni yakalamıştı. Kendisine baktığımı gördü. Yüzünden tebessüm uçup gitmişti. Yüzlerce, binlerce defa Tünel'e binmiş bir adamın, hatta, ya yıkılırsa korkusuyla Tünel'e mecburen binen adamın lakaydisi ve sıkıntısı üstüne çökmüştü. Kapılar gürültü ile açıldı. Küçük, yine onların da tırnakları bembeyaz, kalem bacaklarını sürüyerek giderken yine ona yetiştim. Şimdi Tünel'in dışındaydık. Evvela buraya nasıl, ne çabuk geldiğine hayretini ifade eden açık ağızla iki kapıyı ve akşam kalabalığında Beyoğlu'na çıkan insanları seyretti. Evet, sanki ağzıyla seyretti. Sonra büyük bir hazla yürüdü.

Arkasından baktım. Pantolonunun geniş ve yırtık paçaları seviniyor. Arkasının büyük dikişlerle dikilmiş ve alt tarafı tamamen sökülmiş yaması bir Tünel'e oturmaktan memnun olduğunu söyler gibiydi.

Kara bacakları kalabalığın içine karıştılar.

Her şeyinden Edirnekapi'da, kışın bir teneke evde ve yazın bir çadırda oturduğu anlaşılıyordu.

Tünelleri insanlar için yaptık. Yokuşlardan lahzada insanlar, yokuşları ani vahitte çıksınlar diye. Tünel'in kayışı, Tünel'e ilk defa bindiği zaman sevinen bu sevinci bile belli etmek istemeyen bir çocuk için yapılabilecek bir şey.

Eğer bugün biz tünel kayışı yapamıyorsak, bunun en büyük sebebi Tünele ilk binen ve sevinen çocuğu sevmememizdir, demeyeceğim. O zaman hem kendimi methetmiş olurum, hem de tünel kayışı yapabilecek bir iktidarda olduğum zehabı hasıl olur, müracaatlar vaki olur! Diyeceğim yalnız şu:

— Şu insanlara hiçbir şey çok değil.

Edirnekapi'da bu akşam, bir ana bir çocuğun Tünel'e nasıl bindiği hikâyesini dinleyecek. Çocuk, "Kocaman gözlü bir adam bana baktı da, iyice sevinemedim," diyecek. Yabancılar gülemediği, beyaz dişlerini gösteremediği, duyduğu şeyleri, söyleyemediği şeyleri bu anaya söyleyecek, onlar da Tünel'e binmiş kadar sevinecekler.

İnkılapçı Gençlik, (56/62), 5 Eylül 1942

Yalnızlık*

Yarım saattir yalnız sineğin vızıltısını duyuyorum. İşte yunuslar geçiyor. Oh! Hiç olmazsa yunuslar geçiyor...

Ben bu satırları yazarken şöyle bir yerdeyim –yerin tasvirine girişmeden evvel, zamanı da yazmam lazım geleceğini önce düşünmemiştim–.

Şimdi birinci cümleyi yazdıktan sonra hatırıma geldi. Saat, öğleden sonra dört – karşımda Yassı ve Sivriada. O kadar yakınlar ki, biraz daha genç olsam ve yanımda hakikaten sevdiğim bir arkadaşım olsa ve “Yüzerek gidelim mi?” dese; hiç düşünmeden suya atardım. Bir kayanın üstünde deniz donuyla oturuyorum. Denize çok yakınım. Biraz uzansam ayaklarım değecek. Yassıada’nın kıyılarından itibaren, benim şöyle bir –kara insanı tahmini– üç yüz adım öteye kadar ince bir parıltı var. Güneş de tam o parıltının yukarısında. O parıltı bir yere kadar devam ediyor, sonra yavaş yavaş, açıklarda sönüyor.

Şu açıklarda kelimesi yerine, az daha engin diyecektim. Bu kelimeyi bir türlü kullanamadım. Zavallı kelime! Senin ne kabahatin var? Kabahat sende değil. Benim kötü şiirleri unutmayan hafızamda.

*Engine, ah engine
Enginde bakacağım
Gözlerinin rengine*

* *Son Kuşlar*'da (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002) yer alan “Kendi Kendime” adlı öyküye benzeyen bu metin içerdiği değişiklikler nedeniyle, Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Balıkçının Ölümü* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle bu kitaba da alınmıştır.

Ölür müsün, öldürür müsün?

Etrafım tamamen kayalık. Tam bu anda, bir yavru martı –yavru martıların tüyleri ve gagaları koyu renklidir– ağır ağır, gideceği yeri pek malum bir halde geçti. Onu dairesinden evine dönen, evde ne piştiğini bile bilen, bir memur kadar hazin gördüm. Bir sinek etrafımda dönüyor. Buralarda sineğin ne işi var? Ötede küçük köyün pis kasabının bugün 175 kuruşa fırlattığı etlerinin yolunu bilmiyor mu?

O deminki bahsettiğim parlıtından sonra koyu mavi bir çizgi vardı. O çizgiyi takip ederek Bozburun'a varılır. Ayak başparmağımın gösterdiği yer, Bozburun'dur.

Bir zamanlar bir ressam arkadaş bize küçük bir resim dersi vermiş ve resim yaparken, "Evvela muhiti çizeceksiniz; sonra dahili teferruata geçersiniz," demişti. Bu şekilde –bu sefer yazı ile– bir resim çizmeye hazırlanırken... –İşte bir sandal geçti– olmuyor. Sandalın içinde iki kişi. Ben kim olduklarını tanıyamadım. Onlar Rumca konuşuyorlar. Bir tanesi, "Sait'miş o..." dedi. Benim bir köpeğim vardır. Başımın belası! Peşimi hiç bırakmaz. O, biraz ilerde, bir kayanın üstünde. Herhalde onu görünce beni tanıdılar.

Bozburun, sanki havanın; biraz daha kesafet peyda edip rengi biraz daha koyulaşmış; başka bir şey değil. Ağır ağır tepeler yükseliyor. Bazan ya pek çıplak bir arazi parçası, galiba biraz duman ve ekilmiş tarlalar hayal meyal fark ediliyor. Denizin rengi bu tarafta daha koyu –rüzgârlı demeyelim; çünkü bugün rüzgâr yok–, biraz da ürpertili. Biraz daha ilerimdeki kayanın ucuna kadar gelen, bu havanın kesafet peyda etmiş gibi biraz daha koyu renklisi olan, toprak parçası, orada dantelalı bir kesilişle kesiliveriyor. Oraya kadar varan deniz parçası üstünde, biri çok uzakta siyah; öteki biraz daha yakında –şimdi kayanın arkasına vardı; gözüküyor– beyaz iki yelkenli. Sahil kayaları etrafında bir on metre yarım daire şeklinde dönüyor. Oradan öte ufak bir sırt var. Bir iki yeşil ama pek yeşil çam ağacı; genç kozalakları daha aydınlık yeşil, ince, çocuk şeyler. Solumda yarım bir ay parçası. Güneşin karşısında bu kadar parlak oluşu insana yapma hissi veriyor. Gözlerimdeki gözlükten meğer, onu o kadar parlak görürmüştüm; çıkarınca

adeta siliniverdi. “Şimdi artık bütün bunlara ilave edecek ne olabilir?” diye etrafıma bakıyorum. Sağımda Sivriada’nın –bir gemici gibi konuşayım– iki mil açığında bir duman gördüm. Vapuru oturduğum yerden görmeme bir kaya parçası mani olduğu için kalkıp baktım. Bunlardan bize ne değil mi? Size hiçbir şey değil. Hatta bana da.

İnsansız hiçbir şeyin güzelliği yok. Her şey onun sayesinde, onunla güzel. Bu dakikada, bu eylül gününün güzelliği, gökte ay, uzakta güneşin bir billur bahçe gibi parıltısı hiçbir şey. Bütün bunlar sessiz kötü resimler gibi...

Hayır, sevgilimden bahsetmiyorum. Onunla beraber, burası Allah’ın yaratamayacağı bir cennettir. Fakat onsuz da, başka insanlarla da burası yine güzeldi. Pazar günleri buraları doldurdular. Rum kızlarının fistanlarını rüzgâr alır giderdi. Denizin yüzünde kulaç atan ince yüzlü çocuklar bulunurdu. Güneş derimi yakıyor. Hava göğsümü elliyor. Su bacaklarımı yalıyor. Hayırsız Adalar, Bozburun, dağdaki duman, yelkenli ve ay, kayalar ve yeşil, çocuk çamlar etrafımı sarmışlar. Bu manasızlığın ortasında, önce herkesi, sonra –sevgilim bilhassa seni– düşünüyorum. Onlarsız ve sensiz hiçbir şeyin manası yok. Aşışım da onun için.

Demin geçtiğinden bahsettiğim sandal, tekrar ters yüzüne geçti. Daha yakından bu sefer. İçindekileri de tanıdım. Köpeğimle aşinalık ettiler. Bir daha geçerlerse “Buyrun yahu! Birer sigara içelim,” diyecektim. Birbirimizi ancak tanıyorum ama, ne zararı var! Yarım saattir yalnız sineğin vızıltısını duyuyorum. İşte yunuslar geçiyor. Oh! Hiç olmazsa yunuslar geçiyor.

İnkılapçı Gençlik, (56/65), 26 Eylül 1942

*Bir Mecmua Hakkında**

Serveti Fünun mecmuasını ilk defa satın alıyorum. Serveti Fünun ismi korkunç surette çirkin. Serveti Fünun mensuplarından hiçbirini de sevmezdim. Bir aralık oraya ben de yazı vermiştim. Şahsını pek sevdiğim "Gavsi"nin hatırı için. O zamandan beri okumuyordum. Bir genç hikâyeci "Bir yazımda senden bahsettim," dedi. Merak ettim aldım. Yani 20 kuruşu suladım. Kendi kendime; "Mademki eline bir mecmua geçti, oku lezzet al, düşündüğünü de yaz," dedim.

O gece İlhan Berk'in şiirini okudum. İlhan Berk'te müthiş bir arama cehdi var. Fakat şekil o kadar bozuk ki... Mesela şu mısra:

Sen aydınlık gecelerin gazete satan sıcak memleketlerin çocuğu.

Ben hiçbir sıcak memleketin gazete sattığını bilmiyorum. İlhan Berk'in şiirindeki bu mısra da ise sıcak memleketlerin gazete sattığını hayretle okuyorum. Parça parça bir "Proust" havası içinde bu nesrin kendine has âlemi, hatta güzelliği var.

Nesirde şiir unsuru da var. Fakat o bol kelimelerin, bazan bozuk cümlelerin asıl şiirle alakası hemen hiç yok. Egzotik, hatta harikulade (ekstra ordiner) bir atmosfer olduğu halde şekilsiz.

Ben çok samimi yazıldığına kâni olduğum halde "aranılmış" yani "recherchi"... Roman veya hikâyede güzel pasajlar halinde bizi sürükleyecek bu şiir ne yazık ki, bir hikâye içinde

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Yaşasın Edebiyat* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

değil. Bu kadar uzun cümleli ve bu kadar nesre yakın şiir olacağını tahmin ederim. Fakat İlhan Berk bu aramasında tam bir muvaffakiyetle karşıma çıkmadı. Yani şekli bulup bizi şiirin o içimizi ürperten, sihirli dünyasına vardiiramadı.

İkinci yazı vitrin. Bütün hüsnüniyetime rağmen hiçbir şey alamadım. Cavit Yamaç şiir hakkında birçok şey söylüyor. Galiba kültürüm müsait değil. O kadar ilmi, hatta o kadar riyaî bir hali var ki bu makalenin, çözmeye imkân yok. Şu cümleyle bakın: Bu lalettayin bir cümle:

“Arpoetik hiçbir zaman, edebiyat cereyanları önceden sezilememiş ve müjdelenmemiştir.”

Bu ne demektir?

Bir ikinci cümle, bu cümleleri gözünüzü kapayıp parmağınızla sahifenin ne tarafına koyarsanız bulursunuz, sizi temin ederim ki ben aynı şeyi yapıyorum; yemin ederim.

“Şairin sanatı bu gayretle yapıcı unsuru öz *tohumunu* bulmaktır.” Bu öz tohumu lakırdısı italik ile yazılmamıştır. Şöyle devam ediyor:

“Bu tohum yapılıp şiir halini alıyor ve bu ameliyatlardan sonra estetik yapıcılığının yanında Sanat (aynen böyle yazılmıştır. SF) oluyor.”

Yazı başlarken de şöyle başlıyor:

“Bir araştırmacı için, şiir formülleri, daima, artistik bir ideal uğrunda toplanan esas unsurların teksifidir.”

Araştırmacı ne demek? Şiir formülü nasıl şeydir, artistik ideal ne oluyor, esas unsurların teksifi ne biçim yapılır?

İşte size bir cümle ki daha çok uyku ilacına benziyor:

“Amidocolonisilisedyum.”

Ancak bir laboratuvar da tahlil edilebilecek bir yazı. Yine Cavit Yamaç'ın öteki sahifedeki yazısını artık okuyamadım. Anlayamıyorum, ne yapayım!

Sabahattin Kudret'in daha güzel şiirlerini okudum. Bunda da sevimli bir şey var:

*Bir türlü anlayamıyorum
Her akşam sokaktayım
Şiir yazamıyorum
Neden?*

Sabahattin iyi şair. Fakat neden şiirlerini tefsir eden, anlatan bir şairin yazı yazdığı mecmuada yazı yazıyor; şaşıyorum.

İşte eski bir şiirci –bu kelimeyi, müsaadesiyle Nurullah Ataç Bey’den alıyorum şiirci kelimesini–:

Halid Fahri şiirde ne yapmak istediğini anlatıyor. Daha doğrusu şiirlerini tefsir ediyor.

İşte:

“Veda gecesi ile ayrılık şiiri numunesi göstermiştim. Şimdi sırasıyla diğer ayrılık şiirleri geliyor. Şu kısa şiirler daha ziyade deruni seslerle örülmüşlerdir.

*Karlar eridi sonunda
Gömülmeden ayak izin”*

İşte size deruni seslerden örülmüş bir kazak, bir sepet, bir örgü... Fakat Allahaşkınıza şu kötü cümlelerin şiir, neresinde?

Bunda ne mana, ne Türkçe, ne de örgü var. Hatta örülmemiş bile:

*Kapımı açtım yolunu
Geçerken durmayacak mı?*

Durmayan kapı mı? Belki de kapıdır. Kapı da olsa güzel değil. Hadi kapıdır diyelim, hiç olmazsa bir acayıplığı olur.

“Muş Işığı” isimli şiirin ilk mısraları şu:

*Gittikçe donuklaşan bir âlemin dışında
Bir rüyaya dalarız solgun mum ışığında.*

Halid Fahri şiirde bir şeyler yapmak istediği için birçok şeyler yapmış.

Şiirde hiçbir şey yapılamaz. Şiir yazılır.

Nitekim o şiirde yapacağını yapmış. Ne yapmak istediğini de pekâlâ anlatmış. Ama şiiri bir türlü bulup da yazamamış.

Eğer şuna da şiir diyen bir kişi dünya yüzünde varsa ben yokum:

*Sular musikin, kayalar
Orgun bu sahillerde*

Bu dört beyti nasıl okudum, neden okudum? Hâlâ pişmanım. Artık günlerce hiçbir şey okuyamayacağım.

İnkılapçı Gençlik, (57/67), 10 Ekim 1942

Bekleyen Adamın Üç Hali*

I

Gelmeyeceğini çok iyi biliyorum. Onu beklemek, bilhassa güzel... Duyduklarımı söyleyebildikten sonra bu saatin ne ehemmiyeti olurdu? İyi ifade-i meramda bir hesap kitap vardır. Belki bu saat geçtikten sonra, neden sonra bu, onu bir pencere kenarında, sokaktan geçenlerden bazısını ona benzeterek geçirdiğim saati tahlil edebileceğim. Hiçbir zaman tahlil edemeyeceğimi bilirsin ya, numaracı! Bunlara ancak "keder" diyebilirsin.

Olmayacak bir şey olsa ve birden aralığın başında hakikat oluverse, duyacağımı "sevinç" diye adlandıracağım.

Keder ve sevinç; ah kelimeler! Ne müthiş şeysiniz, ne müthiş! Şu anda her kelimenin manasının o basit gerisinde neler saklı olduğunu anlıyorum. İnsanoğluna her kelime nelere mal olmamış... Şimdi anlıyorum. Belki bu kadar kuvvetli ilk defa seviyorum. Bütün kusurlarım –çoğunu meziyet sanırdım– birer birer keder ve sevinç misali ayan oluyorlar. Benim meziyetlerim de varmış; hiç bilmediğim, aklıma getirmediğim, kendimden bir başkasını sevebilirmişim. İçimde onun için fedakârlıklar yaratabilirmişim. Ben hiç korkak değilmişim, hatta dövüşebilirmişim. Bir benden başkasını özler, kokusunu duyar, düşünür üzülmüşüm. Balzac'ın hakkı yok: O diyor ki, "Aşk, şuuraltı bile olsa yine bir hesap kitap işidir." Burjuvalar arasında doğru. Fakat benim ne şuurüstü, ne şuuraltı hiçbir hesabım yok. Hesapsızlıklarla doluyum. Sevgilim hesap ediyorsa, zararı yok ben hesap etmiyorum.

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Az Şekerli* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Zaman geçiyor. Bir cigara daha yakıyorum. Caddenin bir karış yerinden köpekli bir genç kız; siyahlar giyinmiş, sapı gümüş bastonlu bir Hristiyan kadını geçti. "Mobilya Yapımevi"nin gürbüz çırağı gülüyor. Manavın önünde bir asker, üzüm alıyor. Bir araba geçti. Bir adam elinde bir şeyler götürüyor. Ana caddeye bir tramvay geliyor: Acaba aşağıdan mı? Şimdi yan sokağa insanlar çıkacak. Ya aralarındaysa, ben ne yaparım?

Geçen hafta böyle olmamıştı. "Son defa geleceğim," demiş ve hakikaten gelmişti. Ne olmuştu? Yarım saat karşı karşıya oturmuştuk. Ne kadar heyecansız, soğuk ve sakın gibiydim. O benden daha nazik, daha heyecanlı, daha bir tuhaftı. "Bir daha gelmeyeceğim," dedi. Ama dün tekrar ısrar ettim. "Peki yarın gelirim, bekle!" dedi. Gelmeyeceğini pek iyi biliyorum. Fakat o gelecek diye beklemek... Yahut yalnızca beklemek...

Dilerim Allahtan: Onu da benim gibi belalara müptela kıl-sın! Bir insanı özlesin! İşini gücünü, havayı suyu, yemeği, bir tarafa bıraksın! Böyle bir pencere önünde beklesin!

Saçım, tek tük sakalım ağardı. Fakat her zaman böyle pencere önlerinde bir hayal bekledim. Ne kadar fazla hakikat oldu-larsa şimdi bütün hepsi o nispette hayaldir.

"Mobilya Yapımevi"nin çırağı, elinde bir küçük şişe ile şimdi dükkâna girdi. Manavın önünde lacivert elbiseli biri, kavun-ları yokluyor. Küçük mektepli kızlar geçiyor.

Bu dekor, dakikadan dakikaya, saatten saate, hatta bomboş olduğu zaman bile aynı olmadan değişecek. Ben bu değişen manzarayı seyrederek seni akşamlara kadar bekleyeceğim. Akşamüstü, içki içmeye gideceğim. Sonra seni yine bulacağım. Bu akşam, niyetim, sana yalnız uzaktan bakmak. Önünden bir selam verip geçmek. Yanıma gelmeyeceğine eminim; olsun. Seni gören bir yerde oturup vapur iskeleyle yanaşınca kadar seni gözleyeceğim. Beni görürsen kızacaksın. Lafını şaşıracaksın. Belki de yer değiştireceksin. Görmezsen, uzun zaman seni seyretmek fırsatını bulacağım.

Manav, hani o perde sopası içlerinden çıkan zemberekli şeye üç kavun bağladı. Kavunlar zıp zıp sıcıyorlar.

II

Sevgilim gelmedi. Benim en aziz iki dostum, şimdiye kadar size yazamadığım için beni affedin. Ne zamandır—aşağı yukarı otuz sene geçti— size mektup yazamadım. Neden yazmadığımı sorarsanız söyleyeyim:

Efendim, canım dostlarım, aziz sevgililerim. Sizi bana kimler zemmetmedi. İnanmayacaksınız. Vallahi, sizi çok sevenler bile, sizden bahis açıldığı zaman “Aman! Aman!” dediler. İnsanı dedikodular şaşırtıyor, ne yapayım? Bilirsiniz ki, hiçbir zaman, sizi görünce selam vermemezlik etmedim. Başkaları onu da yaptılar ya! Fakat, benim kıymetlerini bugün anladığım sevgili dostlarım, ben bunu yapmadım.

Kızmayın! Siz öyle erişilmez mahluklarsınız ki. “İstersen selam da vermeseydin” dersiniz hakkınız var. Siz layıkıyla sevemediğim, tekrar anlaşılmak için, önce birtakım boş ve manasız lakırdılar dinlemek lazım geldiği için, tekrar affınızı rica ederim.

Sizi seviyorum. O insanoğlu sevgilimden çok değilse bile, ona müsavî derecede. Zaten bende böyle çok, az yoktur. Her zaman bir müsavat dairesi vardır. Şairliğimi affedin: Siz ey beni rüyalarımda sevgilime kavuşturanlar! Siz ey benim en kötü dakikalarımda yanıma dostça yumuşak adımlarla sessiz sessiz yanaşan, başımı karıştıran, ellerimi ayaklarımı öpen garip köpekler! Sizi çok seviyorum.

İnsanoğlu sevgilim, en hasis hesaplarla yanıma gelmediği zaman siz, ağır ağır, yumuşak geliyorsunuz. Kimbilir, belki siz de bir gün gelmeyeceksiniz. Biriniz asmaların meyvesinden, ötekiniz ottan başka bir şey olmadığınız halde insana yine, bin türlü dalavereden sonra geliyorsunuz. Gönül isterdi ki siz kendi kendinize gelesiniz. Asmalarım olsaydı; bütün sene içebileceğim, bütün sene sevgilimin gelmediği veyahut geldiği zaman içebileceğim şarabım; bütün sene keyfim olduğu veya olmadığı, sinirlendiğim veya keyiflenip kendi kendime, “Yakabilirsin ulan bir cigara,” dediğim zamanlara yetecek bir tütün tarlam olmalıydı... Sizi o kalın suratlı bakkaldan, yahut

da ölmüş yüzlü bir tütüncüden satın almamalıydım. O zaman daha iyi olur, istikbalim daha müemmen olurdu! Sizin de dostluğunuz, sevgilimin dostluğu gibi paraya mütevakkıf. Bunun da ziyanı yok!

Sizin bana şu dakikada gösterdiğiniz dostluğu, kimse göstermedi. İnsanoğlunun göstermeyeceğini bilir, yine onu se-verdim. Fakat siz benim en iyi dostlarım! Nasıl bu korkunç saatimde yanıma yumuşak adımlarla gelip kalbimi ellerinizin, kafamı şehvetinizin içine daldırdınız! Mesudum. Şimdiden sonra galiba, yalnız sizinle mesut olacağım. Sizi övmek için ne kadar büyük bir şair olmasını isterdim, ey benim övülme-ye değer, çift sevgilim. İkinizin de yeri dudaklarımın arasındır. Allahaismarladık.

III

Geldikten sonra:

Dediği saatte gelmeyince bir şişe şarap aldım; bir cigara yak-tım ve yukarıki mektubu dostlarım cigara ile şaraba yazdım. Birinci bardaktan ve beşinci cigaradan sonra adeta sakinle-dim. Yine onu seviyorum ama, gelmemesine pek aldırış et-miyordum. Bir aralık o kadar sakinledim ki uyuyakalmışım. Rüyamda bir kapı çalındı. Fakat bir türlü uyanamadım. Hızlı hızlı, bu sefer iki defa daha kapının zili çalınca, fırladım, ka-pıyı açtım.

Karşımdaydı. Yuvarlak yüzü, uykudan ve devirdiğim şarap-tan şişmiş yüzüme bakıyor. Bu dakikaya ne kadar hazırlan-mak lazım geldiğini şimdi anlıyorum. Onu çok tabii karşıla-dım. Heyecanlarım nereye kaçmışlardı? O büyük saadet hissi neremdeydi? Hiçbir şey bulamadım. Fakat başka türlü nefes alıyordum. O zaman ellerini tuttum. Onun en çok sevdiğim yeri olan bileklerini öptüm. Evden beraber çıktık. Onu Tünel'e kadar götürdüm. Tünel'e bindirdim. Kendim Beyoğlu tarafında kaldım. Bir kahveye girdim. İşte bunları yazabildim: Yani şu

“Geldikten sonra” kısmını... Halbuki neler yazmayı kurmuş-
tum. “Hele gelsin bir defa” diyordum.

İşte geldi ve gitti. Yaz bakalım! O büyük saadeti yaz baka-
lım. Hadi bakalım!..

İnkılapçı Gençlik, (57/67-70), 29 Ekim 1942

Ketenhelvacı

Vay ne güzel ketenhelvam!

Eylül başlarında köyümüze geldiğini biliyorum. Ta İstanbullardan kalkar gelir. –1942 senesinde gene helvacılık.–

Dünyanın öyle müthiş günlerinde yaşıyoruz ki... Sonra o İstanbul denilen şehir nedir? Eskiden sapa semtlerde bazı küçücük dükkânlar görür, sahiplerinin; beş kuruşluk zeytinyağ, yüz paralık sirke ve yedi kuruşluk gazyacı alan müşterilerinden memnun olduklarını düşünürdüm.

Bugün İstanbul'da herkes ihtikârla meşgul. Harp bütün dünyada. Yine İstanbul sokaklarında bir ketenhelvacı.

Bir kayışla boynuna asılmış kutusunun içinde hafif, ancak bir kilo ağırlığındaki malıyla, dışarda harbin, İstanbul'da ihtikârın alıp yürüdüğü bedbaht senelerde ketenhelvacının sesi insanı nerelere, ne düşüncelere götürmüyor...

Ketenhelvacı bir masal mahlukudur. O da göçüp gittikten sonra belki ketenhelvacılar nesli tükenecek. Fakat bugünlük, bu masal havası içinde onunla beraber yaşamalıyız. Vapur parası gidip gelme 25'ten fazla tutar. Çocuklar eski çocuklar mıdır? Kadınlar eski kadınlar mıdır? Öyle uykularına yatmış sayfiyenin mavi gözlü, Fransızca konuşan çocukları şimdilik daha çikolata biliyorlar, ketenhelvayı ne edecekler? Onlar için ketenhelvacı bir masal insanı bile değildir. O yalnız benim için; masalları süsleyen, şehzadeler, sultanlar, kahveci güzel-leri, hallaçlar gibidir. Bu çocuklar onun lisanından bile anlamazlar:

*Fakirin halinden anlar fakir.
Benden ketenhelvası alan hanım, çakır.
Kapıdan bir tane daha çıkarsa
Kara gözlüm
Kutum kalacak tamtakır.*

Bahçemde düşünüyorum: Bu adam kimdir? Yalnız bununla geçinebilir mi? Yoksa ketenhelvacıların –bir masalda olduğu gibi– bir beyitine bir kese altın verecek sultanlar mı vardır hâlâ İstanbul'da? Yoksa bunu bir zevk için mi yapar; bir işçidir de, bir tatil gününü böyle mesut mu geçirir? Ne biçim bir adamdır? Kaç yaşında vardır? Üstü başı nasıldır? Kutusunun şeklini düşünüyorum: Demin bir kayışla omzuna asılı bir kutu düşünmüştüm, acaba öyle midir? Yoksa dondurmacılarınki gibi iki omza bir sılıkla tutturulmuş iki kutulu mudur?

*Kimseler bilmedi.
Gözüm yaşım silmedi.
Oğlum sekiz, torunum yedi.
Ben kazandım o yedi.
Vay ne güzel ketenhelvam!*

Şair olmasına muhakkak bu adam şairdir. Fakat acaba torun sahibi olacak yaşta mıdır? Muhakkak Kasımpaşa'da oturuyordur. Ses o ses! O bıçkın, aksanı bahçenin içini dolduran bir külhanbey sesi, Kasımpaşa'dan gelir.

1942 senesinde 12,5'luk kundura yaldızı kutusunu 125 kuruşa satan Ermeni Kevork Efendi'nin yanı başında bir ketenhelvacının yaşaması ne garip şey! O İstanbul'daki, senelerce, kocaman dükkân sahipleri; birçoğu memur insan kalabalığına bir tek muhabbet nişanesi taşımadan zengin olmuşlardır. Fakat doymamışlardır. Bir lamba şişesinden yüz kâr, bir makaradan 50.000 lira yapmak usulünü öğrenmişlerdir. Kocaman camekânlarında isimleri büyük dükkânlar, birdenbire insanların muhtaç oldukları her şeyi yasaklamışlardır. Yahut hiç sıkılmadan adeta günde bir liradan bir ay zam yapmışlardır. Bu ayakkabı yedi lira idi. Otuz yedi liradır. Ama bunlar geçen

sene otuz kuruştı. Yine otuz kuruş bulunmuyor ki. İsterseniz bir tane bulabiliriz. Fiyatı üç liradır. Üç liraya yirmi tane bulabilir misiniz? Yirmi tane değil, beş yüz tane bulunur. Aman bulunuz!

İstanbul'un bu korkunç günlerinde bir ketenhelvacının sokaklarından geçişini görmek, daha doğrusu işitmek... Neredesiniz masallar? Merak ediyorum; bu adamı göreceğim:

Köyün çarşısına iniyorum. Kestaneci mangalın önünde oturmuş.

— Merhaba Ali, ketenhelvacıyı gördün mü?

— Çocukluğun aklına geldi galiba beyim.

— Öyle oldu... Hayır, şaşıyorum be Ali! Bu adam ne kazanır diye?

— Kazanır beyim. Değil ekmek parasını çıkarmak, rakı parasını da çıkarır. İçmeden yapamaz o! Ben tanırım. Şimdi muhakkak sarhoştur. İşte gözüktü.

Bir aralıktan çıkmıştı. Esmer bir yüzü vardı. Kasketinden taşmış siyah saçları yakına gelince çok kırçillaştı. Gözleri hari-kulade ve çok güzel. Kalın gür kaşları var. Sırtında ceketi yok. Bir kruvaze yelek giymiş. Ön cepleri büyük. Kırk iki senedir bu işi yaparmış. Yazın nane satarmış. Sonbahar ve ilkbaharda keten helvası. Allahın verdiği bereketten bahsetti. Sarhoş değildi: Bu Ali'nin bir yalanıdır. O da; belki ayda yılda bir, Kağıthane'de zurna dinlerse, içermiş. Yoksa içmem, dedi. Bazen da efkârlanırmış. Mahpushanede oğlu varmış da çekermiş.

Ayağında yarısı bitmiş lastikler vardı. Onları arkadan kınnapla bağlamıştı. Bir ayağı dimdik, bükülmüyordu. Onu sürüklüyor, ötekini kıvırarak yürüyordu.

Konuşurken müthiş genç bir sesi vardı.

— Siz şairsinizdir ketenhelvacılar, değil mi? dedim.

Adeta utandı. Cevap vermedi. Doğrusunu isterseniz iyi anlamadım. Fakat cevap vermeyişinden şöyle manalar sezdim:

— Ne haddimize efendim! Yahut da; Doğru, şairizdir. N'olacak? Başka ne olabiliriz, mi demek istemişti?

Ali'ye:

— Üç buçukta mıdır vapur? dedi. Öyle ise bir volta daha vurayım mahallelerde; belki bir şey çıkar. Ekmek parası! Allah bereket versin!

Mağrurdu. Bir beyit daha söyledi zemin ve zamana uygun bir beyit:

*Kaldım bir kemik bir deri,
Volta vururdum mahalleleri.*

En tuhafı; bahçeden onun sesini işittiğim zaman, düşündüklerimin yarısının doğru olması idi. Torunları da vardı. Kutusu dondurmacınıninki gibi değildi. Bir kayışla boynundan asılmıştı. Kutusu derin bir kutu idi. Bir kilise gibi kubbesi vardı. Kutunun kenarında bir de cep gibi bir çıkıntısı. Oraya sarılı, pembeli, yeşilli ince kâğıtlar doldurmuştu. Üstelik Kasımpaşalı idi de.

1942 senesi Eylül ayında gazeteler, ihtikâr havadisleriyle in-
tişar eder dururken İstanbul sokaklarında, arkaları yenmiş las-
tik ayakkabılarıyla bir ketenhelvacının mevcudiyetini düşün-
mek; insanı masalların memleketine sürüklüyor. Masalların
kötü, aldatıcı, yalancı, hain memleketine. Kahrolsun masallar!

Yürüyüş, (12), 9 Ocak 1943

Mösyü Edmond Rostand'ın Cyrano'su

Mösyü Edmond Rostand'ın Cyrano'su – çünkü iki Cyrano de Bergerac vardır: Biri galiba on yedinci asırda yaşamış Parisli bir aristokrat kötü şair, ötekisi de Rostand'ın Gaskonyalı bir asilzadesidir ki o da on dokuzuncu asrın sonunda sahnede dünyaya gelmiş, bütün Fransa'nın kötü şiirinin methiyesini, hakiki Fransız duru zevki yerine bayağılığı, yirminci yüzyıl başlangıcında beliren çirkin burjuva zevkini senelerce temsil etmiştir. İşte Mösyü Edmond Rostand'ın bu Cyrano'su Paris'te Porte-Saint Martin Tiyatrosu'nda ilk oynandığı gece seyircilerin büyük tezahürünü görmemek için gözlerini kapatan bir nüktedan:

— Büyük bir fark yok, demiş.

Anlamamışlar, açıklamış:

— Beğenmenin gösterisi olan alkışla beğenmemenin gösterisi ıslık ve yuha arasında...

Bir Racine hayranına da sormuşlar:

— Beğendiniz mi?

— Racine'i beğenmediğim kadar, demiş.

Kötü edebiyatın büyük zaferi (!) *Cyrano de Bergerac* sahnemizde oynanırken böyle dedikodular olmadı, Rostand hayranları aç aktörlerimizi, fakir sahnemizi kötüleyip durdular. Farfaranın manidar sükûna, kötünün iyiye, güzelin çirkine, romantğin realiste, aşkın hoppalığa, fikrin latifeye, gevezenin iki kelime ile içini dökene, şiirin teşaure ve şaşaaya feda edildiğini, tercih edildiğini görmek isterseniz Şehir Tiyatrosu'na koşunuz! Zevksizliğin, basmakalıp ahlakın, kötü şiirin, ali gibi gözüken adinin, Fransa'da bitip bizde başlayışını göreceksiniz.

Arap filmlerinin kötü masallarına ağlayan fakir mahallekızlarını küçümseyen zengin Türk hanımlarının adi nükteler, bayağı tezellümler, çirkin aşk gösterileriyle coştuklarını göreceksiniz. Ellerinde Rimbaud, Gide, Proust gezdiren birçoklarının bir sürü laf karşısında ellerini çırpıklarını göreceksiniz.

Ama şarkılarında "mani oluyor halimi takrيره hicabım" şiiri bulunan bir memleketin aşkın farfaraya, kahramanlığına lafa, idealin nükteye, zevkin bayağılığa düşmeyeceğine şüphem yok.

Bir sevdiğim arkadaş:

— Bu sene başka piyes oynanmazsa hiç şaşmam, dedi.

Beğendiğinden böyle söylediğini sanmazdım. Meğer beğenirmiş, üzuldüm.

Ben de eminim. Belki bir iki sene İstanbul halkının o kısmı, Şehir Tiyatrosu'na koşacak. Kötünün zaferini alkışlayacak. Ama bir akşamüstü bir mahallede, Cyrano de Bergerac laflarından, havasından, çirkinliğinden uzak, belki de Şehir Tiyatrosu'na parası olmadığı için gidememiş fakir, uykulu gözlü bir İstanbul kızı büyük bir şairin Kocamustafapaşa'sında "mani oluyor halimi takrيره hicabım" şarkısını söyleyecektir. Zaferin Şehir Tiyatrosu'ndaki Cyrano değil, bu bir tek mısradaki olduğunu duyana ne mutlu!

Bizim sahnede nasıl oynandı?

Yanımda oturan bir Fransız edebiyat profesörü:

— Hiç de fena değil, güzel oynuyorlar, dedi.

Ben:

— Ne yapsınlar, Edmond Rostand kötü şair, dedim.

O:

— Zararı yok, dedi. İnsan güzel kadından usandığı gibi güzel eserden de usanır bir gün. O zaman hafifliğe can atar.

Hiç de doğru söylemedi. Fransız Molière'den bıkar mı? Molière derken hatırıma geldi: Biz Naşid'den bıkmış mıydık? Naşid sağ olmalıydı. O da İstanbul'un Beyoğlu'na geçmeyen halkına Cyrano'yu tulûatta oynamalıydı. Kimbilir nasıl alay ederdi?

Ne Sabri Esad'ın güzel Fransızca bilmesi, ne aktörlerin can-siperane gayreti... Cyrano'yu hiçbir şey kurtaramadı. Onu zevk mahkûm etmişti.

Bu piyesle Sabri Esad'ın iyi Fransızca bildiğini, Hüseyin Kemal'in boş lafları ezberlemekteki kudretini, Cyrano etrafında dönen dedikodulardan da, kötü eseri sahneye koymamak için mi hastalanmış şüphesini uyandıran Ertuğrul Muhsin'in asıl maksadının belki de bu olduğunu öğrenmiş olduk

Yeni Dünya (Siyasi Sabah Gazetesi), 1 Aralık 1945

Sur Dışında İnsanoğlu

Yerde iki üç mezar, etrafında korkunç müteaffin bir koku; leş, ölü hamamotu, lağım, piyün, bağırsak kokusu. Önümüzde sarı, sarı yüzlü bir adam.

— Kaç saat çalışırsın hemşerim?

— Sekiz, dokuz, on, on bir...

— Fazla çalıştığın zaman mesai alır mısın?

— Hayır!

— Cumartesi öğleye kadar, tabii?

— Ne münasebet! Akşama kadar. Burada cumartesi mu-martesi bayram mayram yoktur.

— Ya hasta olursan?

— Hasta olursam yatar kalırım. Umursayan olmaz, bereket odam var. Şuralarda kahve peykelerinde daracık odalarda bit, pire, tahtakurusu içinde yatan binlerce adam var. Şurada Gaz-liceşme'de. Gidip bir görün.

Oradan ayrılıp başka bir imalathaneye giriyoruz. Fabrika sahibi fabrikayı gezdiriyor. Sessiz işçiler bize bakıp işlerine dö-nüyorlar. Kendilerine bir şey sormaya, konuşmaya imkân yok. Bu imkân olsa bile hiç on saat çalışıyorsa sekiz saat demez olur mu insan, fabrika sahibinin yanında?

Şu ne güzel ihtiyar! Zayıf, içine iki kazak giymiş, bir dede yüzü...

— Merhaba babacığım.

Elini mi uzatsın yoksa başını mı eğsin, ne yapsın bilemiyor. Elini uzatacak oldu. Çekindi. Palamutlu elini tuttum sıktım.

— Kaç yaşındasın baba?

— Altmış sekiz oğlum.

— Kaç senedir çalışıyorsun?

— Kırk iki senedir.

— Aynı yerde mi?

— Yok, burada yirmi iki seneliğim.

— Ne alırsın?

— 325 kuruş.

— Nerelisin?

Cevabını alamadım. Kırmızı yüzlü kâtip:

— Emektarımızdır, dedi.

Patronun amcası oğlu kısa boylu, babayani şekilde şık giymiş genç kolumdan yakaladı. Beni başka taraflara sürükledi.

Soruyorum:

— Bir eczaneniz var mı burada?

— Tabii!

— Öğle yemeği veriyorsunuz. Akşam bir şey vermeyi düşünüyor musunuz?

— Tabii!

— Hasta olunca işçiye yardım eder misiniz?

— Tabiiii!

— Ne kadar zaman yardım edersiniz?

— Biz kanuni hadden çok ileriye bile geçeriz. Ben iki sene adamlarımdan verem olmuş birine baktım.

— Sonra iyileşti mi?

Tabiiii, diyecek sandım demedi.

— Hayır öldü, dedi.

— Çok hastalık var mıdır işçi arasında?

Tabii demeyeceğini biliyordum. Ama bunu söyleyeceği hiç aklıma gelmezdi:

— Efendim, burada hastalık olmaz. Bu kireç, palamut, çam kabuğu, tanen, horopor, sama, alkol, asid sülfürik mikrobi mikrop tutmaz. Katiyyen burada hastalık olmaz. Büyük kolera İstanbul'da kıran olmuştu, burada kimsenin burnu kanamamış.

— Kaza falan da olmaz mı?

— Pek ufak tefek. Ben büyük bir kazaya şahit olmadım. Olsa da yardım ediyoruz.

Mikroba karşı mikropla mücadele eden Pastör gibi bir adam hüviyeti almaya başlayan fabrika sahibi, artık ne sorsam “Tabiii” diyordu.

İş Kanunu’nun emrettiği her şeyi yapıyormuş. Eczaneyi görmedim. Temiz musluklarını, geniş, havadar imalathanelerini gördüm. Ortalık da temizdi. Yalnız hastalık olmaz demesiyle 40 amelenin yerini tutan makineyi anlayış kafası... Ah, o kafası!.. 40 amelenin yorucu işini hafifleten, 40 işçiye daha müreffeh bir hayat temin için insan kafasının yaptığı ejderha çelik arkamda hâlâ homur homur homurdanırken ısmarlanmış çayın son yudumunu içmekte idim. Fabrika sahibi hâlâ bahçesini methediyordu:

— Şu güzel bahçede amelelerimiz otururlar, sigaralarını içer gezerler. Şimdi kış zamanı olduğu için kimseler yok, herhalde yirmi iki senedir orada çalışan, üç yüz yirmi beş kuruş alan ihtiyar herhalde şu horozibiğinin dibine çömelmiş sigarasını içiyordur!

Küçük bahçede bir kanepa bile yok. İki tane sandalye var. Bu çiçekler ne tuhaf... Kasımpatları ile ateşçiçekleri yazın neden bakanların gönlünü gözünü açmak için açtıklarını insana söyleyiveriyorlar. Hele bir horozibiği var içlerinde, geveze:

— O ihtiyar mı? Onda iş yok! Bir güncük dibimde çömelip bir sigaracık içmişti de... deyiveriyor adama. İhtiyara bu bahçede ne güzel oturulur, çiçek seyredilir diye sorsam bana ne der acaba, diye düşünüyorum:

“Ne ideceğim çiçeği efendi?”

Yeni Dünya (Siyasi Sabah Gazetesi), 2 Aralık 1945

İnsanoğlunun Haline Doğru

Kazlıçeşme'ye doğru giden tren fakir İstanbul'dan geçer. Kafesli pencereler, fesleğenli balkonlar, yamalı çamaşırlar, kansız insanlar... Şairane İstanbul! Yıkık bir Bizans hamamı, kapısında incir ağacı bitmiş bir Bizans kilisesi, bir baca görürsünüz: Leyleğin yuvası boş. Bir hüzündür kaplar insanı: Bir işçi kızın siyahı kırçillaşmış çorabı bir balkonda mahzun...

İçinizde bir az sonra göreceğiniz bir insanoğlu hali, sizi bu Piyerloti aptallığının sözde şairliğinden muaf tutar.

Kazlıçeşme'de trenden indim. Yürüdüm. Bir çarşıya vardım. Saat yarım. Sokaklar bir işçi kalabalığı içinde. İşçiye yemek dağıtılan birlik mutfağını sordum; gösterdiler. Sol kolda küçük bir mutfağa girdim. Aşçı, işçilere verilen yemeği gösterdi. Bugün kuru fasulye verilmiş, dört kişiye bir kepçe düşermiş... Kepçeyi gördüm pek büyük değildi.

O sırada Kazlıçeşme'nin parti başkanı hem de muhtar olduğunu söyleyen biri beni alıp odasına götürdü. Bugünkü işçi vaziyetinin gayet iyi olduğunu, hatta öyle ki kendi geçiminden bile üstün bulunduğunu söyledi. Verilen yemeğin işçiye bol bol kâfi olduğunu da ilave etti. Hükümetin işçiye yemek vermeyi fabrika sahiplerine mecburi yaptığından beri burada yemek veriliyormuş. Bugün 523 kişiye yemek verilmiş. İşçi ekmeğini kendisi getirirmiş. Yemek bir kapmış. Bugün kuru fasulye verilmiş.

İşte rakamlar: 523 kişiye 25 kilo et, 65 kilo kuru fasulye, 17 kilo margarin, 15 kilo soğan, 5 kilo salça. Bu rakamları bay muhtarın bordrosundan çıkardım. Adam başına ben şöyle hesap ettim: 20 gram et (kemik dahil), 120 gram kuru fasulye,

25 gram margarin, 25 gram soğan, 5 gram salça = 197 gram. Teşekkür ederek ayrıldım. İriyarı bir delikanlı gidiyordu, yanına sokuldum: “Ben gazeteciyim, dedim, işiniz yoksa bir kahveye gidip oturalım.” Birliğin verdiği yemekte yağ falan yoktur, suyuna tirittir. Et verdiklerine gelince: Adam başına 10 gram ya düşer ya düşmez. Öğle yemeği diye verdikleri, sabah kahvaltısının yerini bile tutmaz: Ya çorba verirler, yahut iyi pişmemiş patates, yahut mercimek... Cumartesi günleri de yalnız aşure verirler. Yapayalnız aşure, insan onu yiyince büsbütün acıkır. Birisi: “Ben daha pirinç pilavı verdiklerini görmedim,” dedi. Bir tanesi de “Bu sene sebzelerden yalnız patlıcanı tadabildik,” dedi. Bir diğerine de ben sordum: “Sen hangi fabrikadasın?” O: “Nuri Bey ve ortaklarındayım.” Ben: “İş yüzünden hasta olursan sana bakarlar mı?” O: “Vicdanlarına kalmıştır. İster bakar, ister bakmazlar.” Bir tanesi onun asıl ismini de yazmam lazım: Murat Kesedar şunları anlattı: “Ben, Rasim Gürel fabrikasında çalışırdım. 13 senelik işçiyim. Bana angarya iş çok veriyordu, üstelik fazla da çalıştırıyordu. Biz de insanız: İnsan söylenmez olur mu? Biraz söylenecek oldum. Ertesi günü fabrikaya varınca, bana: ‘Sana burada artık iş yok!’ dedi. Beni işten çıkardı. Derdimi anlatmaya çalıştım; dinlemedi bile. Şikâyet edeceğimi söyledim. O zaman bana ‘Bana bak!’ dedi. ‘Ben bin lira harcar, senin yüz lira hakkını vermem. Vallahi bin lira harcarım; seni haksız çıkartırım. Benimle başa çıkamazsın. Dünya bir araya gelse seni yine işe almam, bunu böylece bil!’ dedi.” Murat Kesedar ağlayacak gibiydi. “Mahkemeye başvurdum. Hakkımı sonuna kadar arayacağım,” dedikten sonra yer iskemlesinde kara kara düşüncelere daldı.

Kimin haklı, kimin haksız olduğunu bilemem: Mahkemeye verilmiş bir iş. Murat Kesedar’a mahkeme gününü bana bildirmesini, bu mahkemeyi okuyucularıma yazmak istediğimi söyledim, söz verdi. Gelip söyleyecek.

Kahveden çıktığım zaman sokak bomboştı. Herkes işine gitmişti. Ben de bir başka fabrikayı gezmek üzere dar sokaklardan birine daldım.

16:15

Saçlarını parmaklarıyla taradı, kahveden sapsarı fırladı. Sokaktan sevdiği geliyordu. Gidip söylemek, hep boş lakırdılar söylemek istiyordu.

Vapura bindiler. Genç kız adama dikkatle bakıyordu; ağarmış saçlar, yüzde yorgunluk, gözde derinlik ve çocukluk, küçük siyah şapkasında bir sevimsizlik, bir sevimsizlik ki insan söylemeden edemez.

Genç kız:

— Giymeyin bu şapkayı bir daha; çirkin şey!

Boğaziçi vapuru sıcaktı. Camın içinde saraylar, viranhaneler, takalar, kuşlar, fenerler vardı.

Adam şaşırmıştı. İçinde bir martı haykırıyor:

— İşittin mi? Hiç insan ilgisiz olduğu adamın şapkasını çirkin bulur mu?

Genç kız anlatıyordu:

— Annemle geçen gün vapurdaydık. Karşımızda çakır gözlü bir adam vardı. Yanında karısı, daha kucakta çocuğu. Bir ara minimini huysuzlandı. Annesi oyalamayınca, adam çocuğu kucığına aldı. Pış pış, dedi...

Artık dinlemiyor; onunla evlenmiş çocuk ağlıyor...

— Evlilik hoş şey!

— Hiç de değil.

Boğaziçi vapuru iskelelerin her birine bıraktığı insanlardan bir şey saklayarak giderken yerdeki portakal kabukları, bir çocuğun yere düşürdüğü fıstık, yırtılmış mektup, kibrit çöpü, sigara kutusu konuşmaya başladılar.

Portakal kabukları adama:

— Bugün sen bizden kaç tane yedin? Biliyor musun, yemeyen vardır bütün kış. Sen, hiç istatistik bilir misin? Adam başına, bizim memlekette kaç portakal düşer dersin? Senin bugün yediğin kadar düşer mi? Birçok insanlar beni yemediğinden üzülüyor mu sanırsın? Yok efendim vız gelir bana! Sana vız gelir ama! Düşünmelisin bir parça: Ben güzel kokulu ağaç, sen tutkun. Sevgiline aşkından değil, benden söz açsana.

Bir şamfıstığı:

— Bir mahalle var Edirnekapi'dan Defterdar'a inerken. Sen oralarda hiç gezer misin? Sağında Bizans duvarları, solunda Kariye Camii. Daha aşağılara inersin. Eğrikapi'ya varırsın. Orada, tam kapının önünde saçı iki örgülü bir kız vardır. Küçük çocuklara, küçük kavanozlarda bir şeyler satar. Ben de bir gün o kavanozlarda gözüküverdim. Kimse yiyemedi. Bayatladım. Küçük kız bile pörsümüş tadımdan hoşlanmadı:

— Püf, dedi. Şamfıstığı, şamfıstığı diye zengin çocukların bayıldığı bu muymuş. Canım sakız leblebis!

Diye o adi, o kum tatlı şeyden ağzına doldurdu. Halbuki mahalleyi ne sevmiştim, ne sevmiştim! Kızları şakraktı, oğlanları küfürbaz!

Kibrit kutusunun macerası:

— Efendim, malum a biz orman mahsulüyüz. Orman mahsulü ne demek bilirsin. Efendim bizim imalimize her ağaç gelmez. Hususi bir ağaçtan yapılıız. Bir gün metre mikâbı, bilmem kaç liradan o ağaç dört kişiye ihale edilir. Bu dört kişi...

Kibrit kutusunun çok söyleneceği anlaşıyordu. Üstüne bastı, susturdu.

Adam gözleri yerde bunları düşünürken kıza yılbaşı gecisini nasıl geçirdiğini anlatıyordu. Ondan uzak geçmiş gecenin hatırasını neden başka türlü anlatmak lazım geliyor. Şöyle söylemeli değil mi? "Birden bütün bir dostlar grubunun içinde bardağın içinde gözüküvermişsiniz. Gülmüş, yanımdayım eğlen, demiştiniz," demiyordu.

Eğlenememişti. Onu hiçbir şey eğlemiyordu.

— ...

— O gece saat 10'da yattım.

Adam bir kanepeye uzanmıştı. Oda sokak feneri aydınlığının

serptiği kuru ağaç dallarının desenleriyle süslü. Yatağın içinde "O gece saat 10'da yattım" diyen bir rüya gibi uykuda. Elini uzat-sa tutacak, yüzüne eğilse sıcak nefesini duyacak, bir çocuk saçı, hamamlı bir kadın kokan bu nefesten bir damlayı avuçlarına sürecektir, yüzüne kapayacak; onu uyandırmamak için kanepenin üstünde, yüzünün her yerinde kış ağacı dalları, uyuyacaktı.

İşte sabah! Kandilli'den bir yelkenli sandala ümitleri yüklemiş geliyordu. Ağaç dalları pencereden elini ayağını çekmişti. Pencereyi açtı. Köyün evlerinden bir avuç şarap, bir tutam duman yüzüne serpildi.

— Demek 10'da yattınız?

— Evet.

— Sonra?

— Sonra uyudum.

— Uyurken bir şey düşünmediniz mi?

— Hiçbir şey.

Adam onu her gün düşünürdü. Bir yazıhanede yazı yazar. Tuttuğu iş on para getirmezdi. Sokaklarda harp sonrası insanın meçhul, hovarda; aşksız, hilekâr sürüsü koşardı. Köprü üstünde geçerken durur, boğaz vapurlarını seyredirdi. Camlارın arkasındaki herkesi ona benzetir, yüreği oynardı. Vapurlar boşaltırdı. Sonra tramvay durak yerine bakardı.

— Ben hep sizi düşündüm.

Genç kız burun kıvırdı:

— Düşünsen de düşünmesen de bir.

Boğaziçi vapuru yerinde titrer; ince yüzlü bir kız okuduğu kitaptan başını kaldırır, bir saray harabesiyle birkaç dakika konuşur gibi yapardı.

— O yazarı beğenir misiniz siz?

İnsan severse beğenmeye alışmıştır:

— Fena bulmam!

— Hava bozuyor bak. Ne güzel gidiyordu havalar!

Adam var gülüyor vapurun içinde. Adam içleniyor. Beş kadın vardı hele! Kucağında çocuğu. Saçında evinin gürültüsü ne güzeldi! Bir yeldirme gibiydi sarışın, bebekli kız.

— Yeldirme gibi kız.

— Aldırma!

Bir vapur birtakım iskelelere uğrar. İskelelerde yedi sevimli şey vardı. Çımacı, biletleri toplayan adam, hamal Ahmet, hamal Mehmet, gazete müvezii Muharrem ile postacı Hasan, bir de iskelede ismi yazılı levha.

Bu ihtiyar kadın, Ortaköylüdür; tanıyorum artık. Torunu Hadce'nin nişanlısı bilet zimbalar, yakışıklı çocuktur. Ben Emirgânlı mıyım sanki, heyecanlanırım. Emirgân'ın bir çınarından. Yok, ben Emirgân'da değil, ismini söylemeyeceğim. İskelelerden birine inmeliydim. Hayır, oraya da değil, ben Kandilli'ye geçmeli. Anadoluhisarı'na doğru selvilerin, kestanelelerin altından yürümeli, küçük köprü'nün üstünde durup, karşı kıyının ışıklarına dalmalıydim. Sonra oturup bir düşünmeliydim: Aç mahallelerin pis kahveleri, çıplak çocukları, mangalsız odaları, orospuları... siperler, ölümler; dövüşmeyi, uğrunda ölmeyi düşünmeliydim.

Senin uğrunda yaşamak isterim gülüm: Bağırarak, koşarak, insanoğlu saadetine karışıp yaşamak... Şu çocukların bana oynamıyorlar, koşturmuyorlar gibi geldiği, şu insanların sevişemediği, şu iskelelerin birbirine yanaşamadığı dünyada değil.

Rumelihisarı'nda bir balıkçı kahvesinde oturmuş, bir yıldızdan seni istemiştin. Şimdi her şeyi istiyorum; seni de, yıldızı da. Ama, önce balık gibi, İstinye gibi, Kandilli, Anadoluhisarı, Boğaziçi iskelelerinden bir tanesi gibi akıntısı tatlı, rüzgârı lale bahçesi çiçekli bir dünya istiyorum.

— A! Yağmur başladı. Yağmuru pek severim. Ağaçlara bak! Denizin yüzüne bak!

— Ya karşı sahil... Nereye idiyor?

— Kim?

— Karşı sahil!

— ...

— ...

— Yağsın yağmur.

— Peki, yağsın!...

Vapur durmuştu. Genç kız indi; gidiyor. Ahşap evler yağmurun altında kapkara.

Adam kanepeye çöktü. Her şeyini alıp giden minnet içinde; şimdi yerine gelmeye başlayan Kandilli kıyılarına gülmeye başladı.

Genç kız inip gittikten sonra adamı bir tatlı keder bürümüş-tü. Önümüzdeki yolcu gözlerini ona dikmişti. Adamın gözle-rinden, kulağına bir ses gelir gibi oldu:

— Yalnız kaldınız.

Sanki daha kızıdan ayrılmamış gibi şefkatle yanına baktı: Kimsecikler yoktu.

Demin onu dostça hem aldatmış, hem teselli etmiş martılar-la dolu bir iskeleye indi.

Cumartesi, (2), 23 Şubat 1946

“Gölgeler” Gölgede Kaldı

Aksaray’da Kâhya Çıkmazı’nda oturan 1892 doğumlu Süleyman Bey ölmüştür, desem size:

— Bana ne? demez misiniz.

Siz dersiniz ama, Ahmet Muhip demez.

Muhip hatırlıyor, gençliğinde şiir de yazmıştı Süleyman Bey. Ne hoş bir adamdı. Oğlunu tanırım. Serseri bir oğlandı. Aşk falan da tanımazdı. Kızı, şöyle böyle bir kızdı. Hem güzel değildi. Karısı için bir şey söylenemez. Hâlâ güzelcedir. Günahı boynuna, hakkında küçük bir dedikodu da vardır.

Süleyman Bey, içki içmezdi. Vilayette bir memurdu. Sakin, kendi halinde idi. Son zamanlarda evinden çıkamaz olmuştu. Kalbi vardı zavallının. Evham getirmiş, derlerdi.

Muhip’in piyesinde isim yoktur.

İşte Muhip’in piyesi:

Süleyman Bey’in hatıralarından başka seveceği kalmamıştır. O hatıralarda gençliğinde sevilmiş bir kızla, bir evham, bir saadet dünyası tahayyülü, bulamamanın havfi, hülâsa Aksaray’da Kâhya Çıkmazı’nda, Fatih’te Şeker Hoca Aralığı’nda, Burla kazasında Süleyman Çelebi Türbesi’ne giderken sol koldaki birinci sokaktan girince dördüncü hanede, Beyoğlu’nda Üftade Sokağı’nda Güzelhava Apartmanı’nda her gün ölen insanlardan birinin hikâyesini, tahayyüllerini, kinlerini, sevgilerini, vehimlerini, ölümünü, şüphesini içinizde şiddetle tahayyül ettiyseniz Muhip’in piyesi manalıdır.

Belki de bu ölüm dünyanın hali karşısında birçoklarımızın duyduğu bir ölmeden evvel ölmedir. Ba’sü badelmevtin tam aksi...

Bu güvenemeyişin, bu inanamayışın karşısında namuslu fakat hasta kralı, beceriksiz ama insan birinin kırılıp dökülüşüdür.

Böyle bir insan tahayyüle değmez mi? Her gün gazetede gördüğümüz ölülerin çoğu böyle ölürler.

Benim Süleyman Efendi dediğim adamcağızın küçücük evhamlarını ve minicik hatıralarını, derin olmayan düşüncelerini, hasılı kafasının içini gösteren levhalar; ışıklar sönmeden, gramofonlar çalmadan, hatiften sesler gelmeden yapmak, Muhip'in değil, rejisörün vazifesi idi. Yenilik diye yapılan şeylerin eksikliği, mizansende idi. Numaraya hiç hacet kalmadan yahut da şuuraltı halini belli etmek için ışıklar yakılarak, yahut hafifçe ışıkların rengi değiştirilerek (ışıkların birbirine geçişi daha yumuşak yapılabilseydi belki bu bir sahne imkânsızlığı) bu güzel, tatlı, hüzünlü piyesi o zaman asıl manasıyla hissederek. Sanki koltuklar da kendi ölümümüzü seyreterek, alelade doğuşumuzu, alelade yaşayışımızı ve alelade ölüşümüzü...

Cumartesi, (7), 30 Mart 1946

Önündeki Kış

Birdenbire yorganın altında ürperdiğini duydu. Bu ılık battaniyeli yataktan dışarıyı pek mi soğuktuktu? Masanın üstündeki çalar saat ters döndüğünden ona bakmak için kolunu çıkarıp da pijamasından dirseklerine kadar sıyrılan kolu buz gibi bir havaya değince odanın pek soğuduğunu o zaman fark etti. Bir saattir yatağın sıcaklığında düşünüyordu. Akşama kadar bu sıcaklığın içinde, kurmak... Bazan dakikalar güç geçerek, bazan yarım saatleri, bir saatleri birer saniye içinde geçerek; hele saat beşi bulsaydı... Ortalık elektriklerini yaksaydı... Saat on ikiyi çeyrek geçiyor. "Kalksam bir ıhlamur kaynatıp içsem, ekmek canım istemiyor. Dolapta bir portakal vardı; yesem, bir gazete aldırısam..." diye düşündü. Kalkamıyordu ki... Dışarıda kar olacağını tahmin etti. Perdeyi çekip baktı. Kar tipi halinde yağıyor, apartman tepelerinden dumanlarla beraber, bu yatak ılıkliği ona büsbütün saadetleştiren bir tarzda üflenip duruyordu. "Evlenmiş olsaydım, Yarabbi! Bir kadın şimdi çoktan kalkmış olurdu. Hiç olmazsa bir mangal; taze, kırmızı. Hiç olmazsa çinko bir ibrik; küflenmiş, ihtiyar, kırçıl. Belki bir sahan olurdu. Dışarıda, mis kokulu..." demeye kalmadı; birçok şeyler gördü, hissetti. "Uyuyor muyum?" diye kendi kendine sordu. Uyuduğunu uyanınca anladı. Saat bir buçuktu. Şu kendisine üç saniye gibi gelen bir saat on beş dakika zarfında ne halt karıştırmıştı? Galiba; dışarıda lapa lapa kar yağan bir işsiz kış günü bir ılık sinemaya dalmış; bir yaz günü bir ormanlık, bir su kenarı, bir harman yeri, bir köylü kızı görmüştü. İçine pelte pelte bir şeyler çöküyor; yine içinden bir şeyler, kar taneleri gibi savruluyordu. Tek-

rar uyumuştı. Uyandığı zaman saat dörttü. Yine kalkamadı. Perdeyi aralık edip yine baktı. Kar, şimdi rüzgârla savrulmuyor; tane tane, döne döne, benek benek düşüyordu. Birden dışarısını bu sefer arzuladı. "Kalkmalı artık, dedi. Üşürsem bir kahveye girerim. Bir iki insan yüzü görürüm." Yataktan fırladı. Aman, oda ne soğuktu! Bu bekâr odasının ona göre en güzel şeyine koştu. Bu bir radyo idi; açtı. Kalın bir erkek sesi çok uzaktan konuşuyor. Bir istasyondan da düşmanın sonunu çevirdiği halde ancak işitilebilir keskin sesli bir kadın, bir opera parçası söylüyordu.

Radyonun ışığında ısınmış gibi idi. Çabucak giyindi. Açık bıraktığı ince kadın sesli istasyondan, şimdi, birtakım yastık yorgan altlarından fırlamışa benzeyen boğuk bir keman sesi geliyordu. Radyoyu kapadı. Kendini sokakta buldu. "Ekmek vesikam yanımda mı acaba?" Telaşla ceplerini aradı. Eli, karneden evvel bir banknotun kâğıda değdi. Rahatlamıştı. Ekmek karnesini de buldu.

"Tararat tat tam, tararat tam tam tam" dedi sonra "Peki... Ya ekmek vesikam yanımda olsaydı da param olmasaydı? Yahut da, param olsaydı da ekmek karnem yanımda olmasaydı?.." Aynı şey değildi. Birincisini ele alırsa mesele hakikaten mühimdir. Hatta korkunçtur. Tipiyi karşısında donmuş bir adam şeklinde, bıyıkları dimdik, karlı, gözleri mavi, donuk gördü. Bir yerde okumuştı: Napolyon'un Rusya'dan ricatında bir orman kenarında mola veren bir alayın nöbetçilerini, sabahleyin, birer ağaca dayanmış, dimdik bir vaziyette, donmuş bulmuşlar. Alayı canları bahasına kurtaran bu nöbetçilerin posbıyıkları, büyük burunları, kaskatı boyunlarını gözünün önüne getirdi. Nöbetçileri dünyada yapılmış, yapılacak heykellerin en korkuncu haline döndüren soğuğu karşısında canlı görür gibi oldu. Bunun üzerine ikinci ihtimale omuz silkti. "Düşünmeye bile değmez," dedi.

Evinde bir damla erzak yoktu. İyi biliyordu ki, koca şehrin zenginleri, sandık sandık şekerleriyle, bulgurları, pirinçleri, odun kömürleriyle bu büyük taş evlerine kapanmışlardır. Oradan, Bodos Efendi'nin apartmanının kilerindeki sucuk

kangallarından gelen yazın, Yasef Efendi'nin şeker sandığından sızan ilkbaharın, Sacit Yurtsever'in (Koket) apartmanının peynir tenekelerinden gelen sonbaharın farkında olsa bile içini bedbahtlık dolduruyordu. Odasında müthiş karlı bir pazar günü sokağa fırlayan bekâr adam, "Ben iyi bir adamım," diye düşündü. Bir beyaz karanlığa varıyor, bir beyaz karanlık daha önünde açılıyordu. Yavaş yavaş ışıklarını yakan çarşılarda ayakları buz kesmiş, kulağını buz gibi iğneler didikleyen adam kaşkolunu boynundan çıkararak kulaklarını sardı. Kaşkolu çenesinin altına sımsıkı bağladı. İnsanların arasına karıştı. Bir rüya, bir sevimli rüya gibi bir dünya görüyordu. Bir kahvehane ona ne kadar cazip göründü.

Birdenbire önündeki beyaz karanlığın sıyrılıp geri geri uçtuğunu, çabuk çabuk kaçtığını gördü. Caddenin bir kilometre ötesinde bir çocuk koşuyor. Şurada bir genç kız bir delikanlıyı kartopuna tutuyor. Hava belki de kar toplamak üzere açmıştı. İçindeki saadet hissi artmıştı. Biraz sonra bir işkembecide bir çorba içecek. Kocaman ekmek parçalarını çorbaya doğrayacak. Oh! İçi ısınacak... Belki de iki bardak turşu suyu içecek. Hava, gece yatağa girerken, belki de lodoslayacak...

Çorbayı ve turşu suyunu içip evine koştu. Radyosundan güzel bir ses:

"Sulh, anlaşma, çok yakın gözüküyor. Bütün taraflar, hemen hemen, bir karara varmışlardır. İnsanoğlunun hür günleri, mesut günleri kapımızı çalıyor. Ne galip, ne de mağlup vardır. Yalnız; yalnız, insanoğlunun hür düşüncesi, temin edilmiş istikbali, istismarsız çalışması garanti edilmiştir. Yaşamak, sevişmek..." diyor.

Düğmeyi çeviriyor. Bir tatlı, meçhul, garip, şimdiye kadar işitilmemiş, birdenbire anlaşılan, insanın içine yığın yığın ümit, hayat yığın bir ses odanın içini dolaşıyor.

Şimdi radyosunun düğmesini kapamadan uyuyuverecek. Yarın lodosla ısınmış odada saatin sekizi çalmasını beklemeden radyonun sesiyle uyanıp hemen yataktan fırlayacak, işine koşacak. Dostlarına, "Azizim. Dün akşam A; hayır B, dünyanın istikbalinden bahsetti. Artık mesele yoktur," diyecek.

İtiraz edecekler; kızacak. Ama dünyanın bu korkunç gidişine rağmen umutlu, paltosunun yakasında karlar, ayakları buz gibi, boyun atkısını kulaklarına dolayarak bekâr odasının yolunu tutacak...

Büyük Doğu, (39), 26 Temmuz 1946

Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor?

Bir pehlivanın pehlivan olup olmadığı nereden anlaşılır?

Birisi yanınızda, ben pehlivanım, diye övünse, şöyle iriyarı, gösterişli de biri olsa; "Eh! Olabilir. Neden olmasın?" dersiniz. Ben de şimdiye kadar öyle derdim. Ama şimdi yağma yok! Derhal anlarım pehlivan olup olmadığını? Öyle gösterişe falan aldırmam. Bizim pehlivanları Gazeteciler Birliği'nde görseydiniz gazetecileri da tanımasaydınız çok defa yanılabılırdınız. Bunlar hepsi tığ gibi delikanlılar. Elbiselerinin içinde mütevazı, ürkek, sakın, mahcup ve sevimli idiler. Sözüm iriliklerine: Evet, bu Avrupa şampiyonları ne öyle iri, boylu boslu, ne göbekli, ne de gösterişli...

Gelelim pehlivanları ayırt etmek meselesine: Söyleyeceğim inanmayacaksınız. Ama ister inanın, ister inanmayın. Ben, şimdiden sonra hiç aldanmadan pehlivanları kulaklarından tanıyım. Evet, kulaklarından... Bu kulaklar kafa kol kapmaktan, köprüye gelip gitmekten –Unkapanı, Karaköy köprüsü değil; pehlivan köprüsü– şekil değiştirmiştir. Bazan bir pehlivanın bir kulağı, bazan her ikisi kırılmaktan, kan hücumundan tombullaşmıştır. Böyle birisini gördünüz mü hiç korkmayın, yalancı pehlivan değildir. Yook öyle kulaklarına hiçbir şey olmamış birisi yanınızda kündeğe getirilmekten söz açarsa yutmayın, halis dünya şampiyonu yalancı pehlivandır.

Avrupa şampiyonu pehlivanların dış görünüşleri:

Mahcup, gözlerinden belli ki iyi yürekli, mütevazı, sakın, çoğunun yüzü Anadolu'nun yuvarlakça uzun yüzü, çeneleri iradeli sert. Bizim Avrupa şampiyonları, yendikleri rakiplerine göre gösterişsizmiş, hatta geniş omuzlu, ince belli, uzun boylu

rakipleri bile İsveç'e vardıklarına fazla bir şey ümit etmemişler. Bizimkiler de bu gösterişe pek aldanmamışlar. Demek ki kuvvet de dışta değil içteymiş.

62 kilo Avrupa şampiyonu hâlâ bir çocuktur:

Evet, hâlâ gözlerinde yaramazlık okunuyor. Çocukken çok yaramazdım diyor. Asıl Karamürselliyim. Parmak kadarken güreş ederdim. Yüzerim de. İyi futbol da oynarım. Babam, ben küçükken ölmüş.

24 yaşında, havuzlarda tesviyeci, saati 44 kuruşa çalışıyor. Türk milli takımının ilk güreşini o yapmış, rakibi 1.72 boyunda, genç, pek gösterişli bir Finlandiyalıymış.

— Sağdan daldım. Finlandiyalıyı kucağıma aldım. İç sarmayı taktım. Çocuk yerde idi. Üç defa köprüye getirdim. O bu fena vaziyetten kurtulmak için çalışmaktan başka hiçbir şey yapamadı. İkinci devrede ezdim, ezdim. Her üç hakem de ittifakla beni galip ilan edince salon yerinden oynadı. Alkış alkış üstüne, fotoğraf fotoğraf üstüne...

Gazanfer Bilge'nin zeki gözleri gülüyor. Altı müsabaka yaptım, altısını da kazandım, diyor. Babamı tanımam. Bir annem var. Kasımpaşa Güreş Kulübü'nün verdiği bir odada oturuyoruz.

Güreş salonu:

Güreş salonu 6500 kişi alıyormuş. Tıklım tıklım doluymuş. Bütün seyirci İsveçliler güreşten anlıyorlarmış.

İsveçliler hakkında pehlivanların söyledikleri:

Halk o kadar dürüst, o kadar haksızlığa karşı tahammül edemez insanlarmış ki kendi hakemleri ve kendi oyuncularının hatalarına derhal itiraz ediyormuş. Salonda binlerce kadın bulunuyormuş.

Pehlivanlarımız heyecanlarından ve güreşe ilgiden etraflarını pek güzel bir güreşçinin mağlubiyeti karşısında salonda bir kalabalık ince insan sesi ahlı vahli İsveççe bir hayret nidası çıkarıyormuş.

Çıkariyormuş ama derhal medeni vazifelerini hatırlayarak rakibinden biraz daha az güzel pehlivani da pembe avuçlarını

büsbütün pembeleştirircesine birbirlerine çarpıyorlarmış. İşte o zaman insanın Avrupa şampiyonu olacağı gelirmiş. Hatta güzel, küçük ellerin, pembe avuçların çıkardığı güzel ses, erkeklerin kocaman ellerinin patırtısını bile bastırıyormuş.

67 kilo Avrupa şampiyonu bir marangozdur:

Yozgat'ın Boğazlıyan kazasının Gürden Köyü'nden. İsveç'i Yozgat'a benzetiyor. Bizim memleket gibi havası soğuk, insanları iyi, hak tanır, saf... Geçtiğim yolları hep Yozgat'a benzettim. Orada yalnız çam biraz fazla. İsveç ormanlık yer.

Küçükten köyde güreş ederek büyüdüm. Askerde arkadaşım 73 kilo Avrupa Şampiyonu Yaşar Doğu ile ara sıra güreşirdik. Tabii biz o zaman Greko-Romen bilmezdik. Alaturka kapışıldık. Güreş kulübü kaptanı bizi gördü, kulübe aldı. Güreşi orada ilerlettik. Askerde marangozluk öğrendim. Şimdi zirai kurumlarda marangozum. Ayda 150 lira kazanıyorum. İki çocuğum var. 24 yaşında evlendim. 28 yaşındayım. Babamı hiç tanımam. Anam bir sene evvel öldü. Yalnız ailemde değil, bizim köyde güreş etmeyen çocuk mu vardır. Adımı soruyorsunuz –kızarıyor– Celal Atik, diyor.

72 kilonun Avrupa şampiyonu Yaşar Doğu'nun en çok sevdiği sülle yoğurttur:

Altı güreşin altısını da kazanmış. Konuşuşu tam Anadolu şivesi. Yüzü tam Anadolu çocuğu yüzü. Kuvveti gibi, zekâsı da içinde, konuşuşu güreş gibi hesaplı. Hepsinden daha girişken, kafilenin güreş etmeyenlerinden hakemlerinden bir tanesinin dünya şampiyonu tavrı kendisinde yok! Sevimli bir Avrupa şampiyonu. Resmini hediye ediyor. Güreşini anlatıyor. Zirai kombinaların müdürü hem Celal Atik'e hem de kendisi Yaşar Doğu'ya bir baba şefkati göstermiş. Zirai kombinalarda bir kulüp de kurmuş. Zirai binalar kulübü reisi ve müdürü Sait Demir'e minnettarlığımı yaz, n'olur, diyor.

— Ben Samsun'un Kavak kazasının Karlıhemirli Köyü'nde-nim. Artık var gel İsveç gibi karlı memleket hoşuma gitmesin mi? Ben oraya bayıldım. Bizim kaza 96 päre köydür. Ben sek-

seninde güreş yaptım. Yedi yaşımdan beri güreşirim. Aklımda kalan bu. Ondandır evvel de güreşip kulağımı kırmış mıyım? Aklımda kalmamış. Babam üç yaşımda ölmüş. Celal Atik'le aynı yaşta evlendik. İki kızım var. Zirai kombinalarda oksijen kaynağıyım...

Pehlivanlar en çok neyi severler?

Yumurta seven de var, tahin helvasına bayılan da. Hamur işinden hoşlanana da rastlanıyor, cevizli telkadayına gönül verene de...

73 kilonun Avrupa şampiyonuna bu suali sorduğum zaman hiç düşünmeden:

— Süt, yoğurt, diyor.

Ben laf olsun diye ne yediklerini sormuyorum pehlivanlara. Şu kuvvetin, cevherin sırrını bulmaya çalışıyorum. Hani kime lazım değil bu dünya yüzünde yaşayabilmek için el ense!

Zaro Ağa da yoğurt, derdi. Aklımızda tutmalıyız. Yalnız bir şey var. Acaba Karlıemir Köyü'nün merasında otlayan hayvanların sütü ile bizim Terkos Gölü'nde otlayan balık sütünün herhalde müthiş farkı olmalı. Yoksa İstanbul'dan da pehlivan çıkardı. Bunu da aklımızdan çıkarmamalıyız.

Sıtma içinde geçen bir güreş:

Sıtma bizim köylerimizde yaptığı düşmanlığı İsveç'te de tam adamına göstermiş. Onu alaşağı etmeye çalışmış. Bir akşam evvel zangır zangır titreyen zavallı Yaşar Doğu, ertesi sabah güreş etmeye mecbur kalmış. İnsanoğlunun içindeki cevhere malarya mikrobi dokunamamış ki pes demiş ve kendisine pes ettirenden de mükafatını esirgememiş, Avrupa şampiyonu etmiş.

Darısı genç doktorlarımızın başına! Hadi biraz gayret! Yaşar Doğu en kuvvetli İsveçli rakibini sıtma nöbeti içinde yenerken, siz de bir gayretle Anadolu'da gözle görünmez, elle tutulmaz şu cılız sıtma mikrobunu yeniverin.

Avrupa ikincileri ve üçüncüleri:

Muharrem Candan İzmirli. Babası demiryollarında memur, kendisi bir arkadaşının defterlerini tutup hayatını kazanıyor. 23 yaşında, dünya üçüncüsü. Ümitle dolu bir genç.

İşte dünya ikincisi Mahmut Çeterez! O da yarın Avrupa şampiyonlarını yenmeye namzet.

İşte 44 yaşında bir dünya üçüncüsü. Bu yaşta güreşen dünyada yokmuş. İsveç'te pek sevilmiş, ona bayılmışlar.

— Bravo Koban! Bravo Koban!.. diye haykırmışlar. Hem de İsveç küçükhanımları.

Bu koban işte bizim güreşimizin çobanı olan Çoban'dır.

Bütün pehlivanlar, yalancı ve somun pehlivanları dahil, onu severiz.

Yüzümüzü ak edenlerden ayrılırken düşünceler:

Birçok Avrupa güreşlerinde Cumhuriyet devrinde ilk defa Avrupa birinciliği alıyoruz. Türk'ün kuvvet ve kudret cevherini fakirliğine rağmen muhafaza ettiğini görüyoruz. Köylü ve işçi çocukları olan Avrupa şampiyonlarımız, bize ümit aşıyor. Yarının kafa güreşlerini kazanmak için elimizde vesikalar var demektir. Eski Yunan hem kafanın, hem kolun kudreti idi.

Sıtma ile, bakımsızlıkla, fena şeraitle, bilgisizlikle mücadele sonunda kuvvetli nesiler göreceğimiz gün gibi aşıkardır. Kuvvetli nesillerin yanında da kuvvetli kafalara erişmeye bir merhale kalıyor. Ümit güzel şey! İşte ümit de capcanlı, insan şeklinde karşımızdadır.

Kafilenin biricik talihlisi Halid Palamur'un dediği gibi:

— En büyük tesellim arkadaşlarımdır.

Evet, en büyük ümit ve teselli genç, saf, nezih güreşçilerimizdir.

Yedigün, (718), 8 Aralık 1946

Åşiyân Müzesi

Daha dün hafızalarda idiler. Bugün kitapları okunmaz oldu. Kimini yerdik, kimini övdük. Övülenler mi büyüktü, yerilenler mi küçüktü? Hayır. Hayatlarını bir sarp yolda harcayanlara, muhakkak bugünü şiddetle arzu eden, onun olması için çare arayanlara, işte onlar layık bir tepede, bir müze yaptık. Bu kâdarcık olsun vazifemizi yaptık. Bir gün kendinden öncekilerin neler yaptığını, niçin ve nasıl yaptığını anlamaya bir yanar kafalı çocuk bu yoldan geçecek, orada, kendisinin yürümek istediğı yolu açanların elbiselerini, mektuplarını, terliklerini, gözlüklerini, resimlerini, el yazılarını, kâmiş ve kalemlerini, hırkalarını bulacak, yazılarını anlayamadığı bu insanların hatıralarıyla kendi zamanını ölçecek. Belki de elbiselerinin bit-pazarında satılacağını, yamalı potinlerinin bir balıkçının ol-tasında çıkacağını, gözlüğünün bir çöplükte, kravatının artık bir bele bile bağlanamayacak halde olduğunu ama şiirlerinin dudaklarda ve kalplerde kalacağını düşünebilirse bunu şu mü-zedeki adamlara borçlu olduğunu unutmamalıdır.

Onların asıl kabahati yaşayan dili bırakıp argo gibi konuşmaları oldu. Kendilerine ettiler. Herkesin değil bir kısım insanların kendilerini anlamasını istediler. Onları anlayanlar inkılaplar yaptılar. Bugünü onlar Tıbbiyelilere, Harbiyelilere, Mülkiyelilere, hukukçulara aşılادılar. Atatürk Fikret'i sevmiş, takdir etmiş, hoşlanmış, iyice anlamış, Åşiyân'ı ziyaret etmiş. İşte bir milletin mukadderatını değiştiren adamın bir şairlerden neler alabileceğinin en büyük hücceti!

Evet, onlar edebiyatın, siyasetin ön safında ileriye gösteren ışığını genç kafalarda yakan ilk ateşlerdir.

Belki en büyükleri bile Fuzulî kadar iyi şair değildi. Hâmid'in bir müsveddesinde şunları okuyorum:

*Bir âb kenarında idim yâr ile tenha
Mehtap görünmekte, şafak olmada peyda
Karşımda idi sevdiğimin, ol gece gûya,
Hem kendisi, hem sureti, hem fikr ü hayali.*

Bir de Fuzulî'nin güzel dilinden şu beyit:

*Ne hoştur elde gülgün câm, başta aşk sevdası
Gönülde vasl zevki, canda cananlar temennası*

Onlar için her şey söylenebilir: Fransa'nın büyük klasiklerini, Yunan'ın şair ve filozoflarını göreceklerine on dokuzuncu asrın şüpheli muharrir ve şairlerini sevdiler. Onlar eski lûgatleri karıştırarak en unutulmuş Acem kelimelerini ortaya çıkardılar. Onlar Garbın modasını, sathını bulabildiler.

Dâhi, büyük şair, ulu şair, büyük romancı olup olmadıkları şu yokuşu çıkan kendi halinde bir edebiyatçının kendi kendine soracağı ilk sualdir ama son سوال değildir. Son سوال onların cemiyetin büyük ve siyasi ve içtimai roldür. Hatta zamanında büyük gözüküp de güzel olamamaları değil, o devirde hayat ve insan şartlarının icabı mıdır?

Yaşamış, devirlerini yapmış, kavgalar etmiş, yazılar yazmış, sayılmış, sevilmiş, sövülmüş, saygısızlık edilmiş, sürülmüş, hor görülmüş, göklere çıkarılmış, yerin dibine sokulmuş, hülâsa yaşamış, gözleri ne zenginlikte, ne egoistlikte, ne parada, ne de alçaklıkta olmayan insanların hayatına; bıraktıklarından bir göz atalım:

Kapıdan girince hemen müze başlıyor. İşte Hâmid'in hatıraları: Sağda muhteşem, fevkalade rahat empir koltuklar. Ortada camekânın alt gözünde tek gözlüğü, nişanları, Lûsyen Hanım'ın lepiska saçları, operalarda sahne seyretmeye mahsus saplı dürbün. Biraz ötede, karşıda Hâmid'in Mecit Efendi tarafından yapılmış boydan boya yağlıboya bir portresi. Bir fotoğraftan yapıldığı besbelli.

Muhtelif pozlarda Hâmidler. Fevkalade şık bir lacivert elbise, cebinde bej renginde podösüed eldivenler... O şık, o çapkın diplomat, o 68 yaşında 18 yaşındaki kızları büyüleyecek tıg gibi ihtiyar. Ötede dedesi, babası, amcası: On sekizinci asır Türkleri. Geniş alınlı, değirmi yüzlü, zeki gözlü, enerjik tipler. Onlar da kendi asırlarının elbiseleri içinde kusursuz. Abdülhak Molla, Müverrih Hayrullah Efendi, bir büyük amca... İşte Fatma Hanım "Makber"i ilham eden kadın. İki kaşı birbirine değen, kahverengi gözlü, çekme burunlu, bıçak gibi ince yüzlü, çocuk dudaklı, kıvrıkcık saçlı narin dilber. Karşısında yine Hâmid.

*Cânanın o günkü hali eyvah
Eyvah! Benim o günkü halim.*

Bir mezar karşısında bir mezar fotoğrafı daha. Biri Beyrut'ta, Biri Londra'da. Biri Fatma Hanım'ın, öteki Nelli Hanım'ın. Tanzimat'ın büyük şairine Namık Kemal'in Magosa'dan Ebüzziya Velit delaletiyle gönderdiği bir fotoğrafı.

Bir asra yakın yaşayan şair zamanında tanınmış, sevilmiş, göklere çıkarılmış. Tanzimat'ın büyük şairi, Serveti Fünun'un dâhisi. Bütün şairlerine tesir eden dâhisi. Fecri Âti'ye de aynı tesiri yapmış.

Şimdi Fikret'leyiz. Müze müdürü:

— Evini gezdikçe, bir vesika daha buldukça, etrafıma baktıkça, onu düşündükçe memleketini ne kadar sevmiş bir adam olduğunu daha iyi anlıyorum, diyor.

İşte Âşîyan'ı ziyaret defteri. 19 Ağustos 1918'de Mustafa Kemal imzasına rastlıyoruz. Süleyman Nazif ve Faik Âli ile beraber Âşîyan'ı ziyaret etmişler. Defterdeki: "Tavaf tahattüründe bulunmakla mübahi perestîşkârânı Fikret" cümlelerini Süleyman Nazif'in yazdığı söyleniyor. Üçü de imzalarını atmışlar. Defterin aynı sayfasında birçoğu tanıdığımız isimler: Ahmet Hâşim, Halid Fahri, İrfan Emin, Selim Sırrı, Muslihiddin Adil bir de Armenak Şairyan Efendi vardır.

Duvarlarda resimler var. Kendi eliyle yaptığı portreler. Bir ayva natürmortu, bir Haluk başı, yağlıboya Boğaziçi, yağlıbo-

ya fotoğraflardan kopyalar. Galatasaray Mektebi talebesi iken yaptığı bir karakalem desen. Resme başlayan bir heveskârın yapacağı şeyler.

Yine gençken yazdığı bir tiyatro eseri, neşretmemiş. Şu Hâmidane beyitler gözûme çarpıyor.

*Akrep mi, yılan mı neyim ben
Mucip ne bu ihtiraza benden?
Geldim sana maksadım hüveyda
Bir sözle beni edersin ihya.*

İşte bir sis levhası. Mecit Efendi "Sis" manzumesi yazıldığından altı sene sonra bu tabloyu hediye etmiş. Bir sandal içinde insanlar, arkada hiçbir şey gözükmeyen bir sis tabakası.

Bir saat. Günün birinde alaturka saat 12:18'de durdurulmuş. Fikret'in ölüm saati. Sene 1915, aylardan Ağustos, alaf-ranga saat altı. Tam Boğaz'da grup vakti. Bütün güzellik pence-reden dışarıda. İçeride ölüm. Başucundaki kocaman bardağını işaret ediyor:

— Yandım, diyor, bana bir turşu suyu ver.

Pek severmiş turşu suyunu. İçiyor. Kandilli sırtlarındaki evlerin camlarında akşam yanıp tutuşuyor. Odayı meltem dolduruyor. Bütün tabiat insanlarla beraber geceye hazırlanmakta. O, dönmeyecek yolculuğuna dudaklarında bir gülümseme ile çıkıyor.

Masanın başında Volter'in büstü. Vefik Paşa'nın karmakarışık, zeki, çirkinliğini örten zeki gözlü bir karakalem resmi. Masasının arkasında meşhur Yesarizade'nin Arap harflerini o kimsenin yazamadığı, o konuşan, gülen, sahiden yazının söz olduğunu ifade eden nefis levhaları. Fikret böylece çalışmış.

İşte klapdanla işlenilmiş yastıklar, bir ayvalar natürmortu; kendi eseri. Gümüş klapdanlı bohçalar. Bir tanesinin üstünde Latin harfleriyle T harfi. Bir iplik eldiven, bir gövem renkli beyaz rebyeli kravat, beyaz Eskişehir taşından bir tespih, güzel el yazısı, kartpostaldan yapılmış tabloları...

Bahçede sahiden Sfenks'i andıran bir kayaya kazılmış bir şiir. Maddenin karşısında düşünen Fikret'i görüyor gibiyim.

Müze müdürü toprakla, zamanla üstü örtülmüş bu yazıyı bulup güzelce meydana çıkarmış:

*Ey taş, sen ey kitabe-i jengin-i künfekân
Bir ser şikeste heykel-i Bülhevli andıran
Vaz'ınla seyr-i hilkat edersin pür iştibah
Ettin mi bâri o büyük sırrı iktinah
Sen bâri anladın mı, sen ey kalb-i zî-huzur
Hep taş yüreklerin neye âlemde şevk-ı sûr?*

Maddenin karşısında Fikret! Şüphe mi ediyor, hâlâ inanıyor mu, inkâr mı ediyor, yoksa anlamış bilmiş mi? Fakat bu şiirini Edirne'nin Bulgarlar eline düştüğü gün teessürle irticalen söylemiştir.

Fikret müzesinin bir odasında da Serveti Fünuncuların öteki simaları: Süleyman Nazif, Faik Âli, Ahmet Şuayp, Hüseyin Siret, Celal Sahir, Rıza Tevfik, Halid Ziya, Mehmet Rauf.

Toplanmış değil. İşte Halid Ziya'nın bir mektubu. Fikret'e mi yazmış, yoksa başka birine mi, belli değil. Mavi ve Siyah'ın basılmak üzere olduğundan, Ahmet İhsan Bey'e açılmaya cesaret edemeyip utandığından söz açıyor. "Kitapları Ahmet İhsan Bey bana verecekmiş, ben kitapları ne yapayım? Kitapçılarla nasıl uğraşır, başa çıkarım?" diyor. Mektup sahibinin delaletini rica ediyor. Halid Ziya'nın mektubunda hiç menus olmayan kelime yok. Mektup pek sade yazılmış. Niye acaba romanını bu mektubun üslubunda yazmamış? Yalnız bir tek kelime insanı şaşırtıyor. O da "Monşer" kelimesi. Bu kelime de en başta.

Süleyman Nazif Bursa'dan "Rûbabı Şikeste"nin intişarı münasebetiyle şöyle yazıyor:

"Kendimiz bir müzeye hulus çakacak değiliz. Rûbabı Şikeste haşvîyat ve zevaitenî, nezih bir mecmuai eş'ardır."

Cenabın Fakîr'e ulaştıran mektubu var:

"Rûbabı Şikeste'ni söyleye söyleye nihayet bizi Dekdan Etiler. Nöğ' ve Fikret soruyor: "Sen bir Rûbabı Şikeste daha yazabilecek misin? Ben ne yapacağım? Öyle sanıyorum ki artık bir yazamam."

Bu salonda Recaizade'nin yine Mecit Efendi tarafından yapılmış büyük bir portresi var. Ötede *Sergüzeşt* ve *İclâl* muharriri ilk romancı ve hikâyeci mahzun kibarlı yüzlü Samipaşazade Sezai Bey. Müzenin bu tarafını da zenginleştirmek için bu çok yakın maziden daha kaybolmamış ne kadar çok hatıra vardır. Tanzimat'ın, Serveti Fünun'un hatıraları büsbütün bitpazarına gitmeden evvel onları bulup çıkarmalı. Evlerde hususi zevklerimiz, tecessüslerimize saklayacağımıza burada saklayalım.

Onlardan ayrılırken mahzun değilim. Hatıralarıyla bir başka hava teneffüs etmiştim. Bu havada bütün bir on dokuzuncu asrın Türk edebiyatı vardı. Müze müdürü Zeki Afşin müzeyi zenginleştirmek için elinden geleni yapmakta olduğunu, Halid Ziya'nın, Samipaşazade'nin, Nazif'in... diğer Tanzimat ve Edebiyatı Cedide, hatta Fecri Âticilerin hatıralarını da toplamak için hem bir tahsisata ihtiyaç olduğunu, hem de bu feragatkâr ölülerimizin her türlü hatıralarını müzeye hediye edeceklerin tarihe ve nesillere birçok şeyler bırakmış olacaklarını okuyuculara yazmamı rica ediyor.

Müze müdürüne şu suali sordum:

— Serveti Fünun haricinde kalmış edebiyatçıları toplamayacak mısınız?

— Birbiriyle sağlıklarında geçinemeyen, anlaşılamayan, Serveti Fünun dışında kalmış edebiyat adamlarımızı unutmuyoruz. Mesela Muallim Naci merhumun hatıralarını da zamanındaki muarızlarının yanına koyarsam kimseyi incitmeyeceğimi, bilakis bütün bu ruhların bir Akşehirli'nin –Nasreddin Hoca'nın memleketlisinin– kendilerine ettiği bu haklı azizliğe tatlı tatlı gülümseyeceklerini düşünüyor, görür gibi oluyorum! diyor.

Yedigün, (719), 15 Aralık 1946

Atatürk-İnkılap Müzesi'nde

Senelerce en koyu cehalet içinde, en kötü şartlarla idare edilen, hatta kendi kendisini bile küçültmekten çekinmeyen "N'olacak? Biz kaba Türküz!" diyen, hatta kendisiyle beraber yaşayan lisansız, edebiyatsız birçok küçük küçük halk parçalarına hiçbir kültür zerresi aşılamaadan, hepsini kendisinden ya cesur, ya bilgin, ya sanatkâr görerek seven, sakın, durgun, kendini beğenmişin tam aksi olan milletimizi ilk anlayan o oldu.

Hani bazı beylik şeyler yazarlar vardır: "Sen ölmedin. İçimizde, kalbimizde yaşıyorsun Atatürk!.." derler. Ama bunu laf olsun diye, alkışlayalım diye söylerler.

Millete her gün bir maksat, bir bedihi hakikat, her gün yeni bir aşı yaparak bugüne getiren ve bugünden de ileriye götürececek serumu kanımıza vermiş olan adam yemekten içmekten kesilmiş, gülmekten, sinirlenmekten durmuş, ama bizde düşünmekten durduğunu sanmıyorum.

Atatürk ölmüştür. Yani yemekten, içmekten, yürümekten, oturmaktan usanmıştır. Bakın Fransızca ne yazmış:

L'état turc est une république démocratique.

Atatürk canlıdır. Atatürk muhakkak aramızdadır. Yazı yazar muharrir, ilim yapan talebe, köylü çocuğu ve onu okutan öğretmen, vatan sınırını koruyan er, toprağı süren çiftçi, deri yapan amele... birer Atatürk'tür. Hepimize kim olduğumuzu, dünya yüzü insanları içinde bizim de vatanımızın ve dünyanın selameti dahilinde düşünmeye hakkımız olduğunu, bunun için de hiçbir şeyden çekinmemek lazım geldiğini en ümitsiz anda hayalden bile ötelere geçen şeyleri hakikat yapabilmek için insana ve millete bakmanın kâfi olduğunu bize öğreten adam odur.

Bu vitrine bakıp dalmamak mümkün değil:

Bir kağıt, iki düşman silahı, bir istiklal madalyası...

Ne söylenir senin için kağıt! Hem en iptidailiğin, hem de en kahramanlığın sembolüsün. Yazık ki yalnız resmin var. Senin boylu boyunca bu müzede, yerin var. Yerini kamyon tutar, sen tarihe intikal ederken insan seninle Türk köylüsü arasındaki benzerliği hatırlamadan edemiyor.

12 yaşında idim. Mektep bahçesinde oynuyorduk. Hulusi Bey ismindeki hocamız:

— İçeriye girin! diye bağırdı. Sınıfa üşüştük. Hocamız odanın içinde sınırlı sınırlı geziniyordu. Dışarıdan bağrışmalar, gürültüler, geliyordu.

Hoca:

— Sait, şu pencereyi kapa!.. dedi.

Sonra birden caydı:

— Hayır, kapama! dedi. Gelin çocuklar hepiniz yanıma.

Küçük pencerenin önüne yığıldık.

— Bakın şu geçenlere! dedi. Baktık.

— İşte, bunlar, dedi, namussuzlardır. Bunlar vatan hainleridir. Bunu hepiniz bilin.

Sarı bıyıkları titriyor, bir tanesini Çanakkale'de sakatladıği kör kırmızı gözü sulanıyor, ötekisi parıl parıl parlıyordu.

Caddeden geçenler "Kuvayı İnzibatiye" idi. Küçük şehir halkı içinde Halife kuvvetlerinin dini ve devleti kurtaracaklarını söyleyenler dolu idi. Kuvayı Milliye'nin bağı ve bolşevik olduğu duvarlara çivilenmişti. İçimizden biri Hulusi Bey'in söylediğini bir yerde söylese belki de adamı asarlardı.

Hulusi Bey, yüzü kin dolu pencereyi kapadıktan sonra:

— Çocuklarım, dedi. Vatanı Mustafa Kemal isminde bir Türk çocuğu kurtaracaktır. Buna emin olun. Evde babanız Kuvayı Milliye'ye lakırdı söylerse korkmayın, ona karşı koyun, ona inanmayın. Belki on sene, yirmi sene dövüşeceğiz. Size onun için söylüyorum. Dört beş sene sonra siz silaha sarılacaksınız. Yine olmazsa çocuklarınız dağa çıkacak. Bu kör gözümle ben de oradayım sayılır. Onlara böyle pencereden, "namussuzlar!" dedim sanmayın. Göreceksiniz.

O gün mektepten çıkarken birkaçımızı alıkoydu:

— Gelin benimle beraber, dedi.

İstasyon taraflarına gezmeye çıktık. Tarlalar arasında bir zaman gezindik. O sırada mısırlıklar içinden başlarında Laz başlıkları on kişi adeta yanımızda bitiverdiler. Hulusi Bey onları kucakladı:

— İstasyonda iki Yunanlı ile bir Abaza geziniyor. Başka hiç kimse yok. Hükümet önündeki mezarlıkta bir tabur Yunan askeri var. Başka bir şey görmedik, dedi.

On kişiyi uzaktan takip ettik. İstasyondaki üç Kuvayı İn-zibatiye neferi gık bile diyemediler. İki kişi bir şimendifer makinesine koştu. Sekiz kişiden biri titreyen Yunanlı istasyon memuruna sırtını dönerek halkın içinde kahramanca gezindi. Öteki yedi kişi mezarlıkta talim yapan Halife kuvvetlerine bir yaylım ateşi açtıktan sonra hazır makineye atlayarak Geyve Boğazı'na doğru hazin hazin düdük çalarak gittiler.

Kuvayı Milliye Geyve Boğazı'nda idi. Bir şimendifer makinesine şiddetli ihtiyaçları varmış. 10 kişilik bir çete Adapazarı'nı basıp lokomotifi alıp gitmişlerdi...

İşte bugünleri yaşamış birisi için burası artık müze değildir. Burası saçı ağarmış kırk yaşında birinin hem beşiği, hem mezarı, hem istikbalidir.

1 Temmuz 1927 Cuma günü Atatürk bakın ne diyor:

“Sekiz sene evvel mustarip ağlayan İstanbul'dan kalbim sızlayarak çıktım. Teşyi edenim yoktu...”

Ama istikbal eden bütün İstanbul'du. Bütün dünya idi.

Dolmabahçe'den o gün şöyle diyor:

“Yalnız artık bu saray zıllullahların değil, zıl olmayan, hakikat olan milletin sarayıdır. Ve ben burada milletin bir ferdi, bir misafiri bulunmakla bahtiyarım.”

Müzenin genç memuru Hayrullah Üstar bir Atatürk hatıralar mahzeni:

— Harbiye mektebinde kapuska yemekten usanan talebeler bir türlü usandık, diyemiyorlarmış. Mustafa Kemal bir kömür parçasıyla bir kapı, bir saka, bir de sandık resmi yapmış. Eksik kalan tarafını da İz'an ehlinin anlayışına havale ederek mektebin duvarına çizmiş. Ondan sonra fasulye ile pilav verilmeye başlanmış.

İşte Mustafa Kemal Efendi'nin babası Evkaf İkinci Kâtibi Ali Rıza Efendi. Aynı keskin gözler, aynı şakaklar, aynı çene...

Orada, saçı, kalpağı, gömleği, iç çamaşırı. İstiklal Harbi'nde giydiği askeri elbiseleri, smokini, fragı... hepsi orada, duvarlarda 1919'dan 1938'e kadar yirmi senenin sıçraya sıçraya varılan merhaleleri. İşte Türk Cumhuriyeti, Avrupalı Türk halkı.

Yine duvarlarda o Anadolu, Rumeli beyzadelerinin, eşraf çocuklarının, mütegalibenin milleti uyandırmamak için binlerce imza ve mühürle delaletlerini mühürledikleri vesikalar: Hoca zade, Dodoszade, Şapsalcızade, Ferhanzade, Ejderzade, Mollabekirzade, Kadızadeler... Şöyle diyorlar:

"Umum millet bin üç yüz senedir tecrübe ettiğimiz ve tecrübeye de hacet kalmaksızın bildiğimiz zâniler recmedildikçe, carihler ve katillere kısas, sâriklerin elleri kesilmedikçe, şarap hamir edenler cezayı sezaraları görmedikçe ispatı mekân et edemeyeceğimize kaniiz..."

Mesele ispatı mekânette değil; mesele milleti soyamadıkça, milleti okuttukça bizim hikmeti vücudumuz mu kalırda...

Düşmanı kovmakla iş bitmemiş ki... İnsan ihtiyarsız; Mustafa Kemal bir hayalperestti, diyeceği geliyor. Hayalperest mi? Ne münasebet! Büyük realist, tam realist. Adım adım, kura kura, tahlil ve müşahade ede ede, belki de mektepten çıktığından beri sindire düşünce, planlar yapa yapa, hayallerden bile üstün olan bir hakikati pırıl pırıl göre göre...

Hakikatler de belki hayaller kadar olmayacak gibi gözükür. Bunları hayallerden ayırmasını bilmek her insana nasip olmuyor.

Bir vatan kurtarılır. Bir millet taassuptan sıyrılır, en ileri fikri bulur, kendini dinle, mütegalibelikle, cehaletle, uyuşuklukla, kanaatle olan gösteklerden kurtarır. Bunu filozoflar hazırlar, muharrirler yazar, askerler ve siyasiler yapar. Bütün bir milletin düşündüklerini, Tanzimat'tan beri, utana sıkıla, korka korka, saklanarak, kitaba uydurmaya çalışarak düşünülenleri; değil hakikat yapmaya, yazmaya bile üstü kapalı cesaret edilen şeyleri; bir tek adam yapmaya kalkar ve yaparsa o adam milletin kafası demek doğrudur. Dâhi, büyük kelimeleri bir şey ifade etmez. Hatta bazan övmekten, kuru kuru övmekten başka

bir şey değildir. Bütün bir milletin duyduğu, arzuladığı, istediği, düşünüp de bir türlü halledemediği meseleleri bir çırpıda halleden insan kafası ve enerjisi. Bu biz Türklerin "insanoğlu", Fransızların "L'homme" dedikleridir.

— Mustafa Kemal insanoğludur. Tam insanoğludur.

Hepimiz eksikiz: Bakkal dükkânı açmak hülyamızdır; açtık mı tamam! Hülyamız roman yazmaktır; yazdık mı tamam! Mebus olmaktır; olduk mu bitti! Biz birer egoistiz. Mustafa Kemal'in yanında küçüksek gayelerimiz olmadığı içindir. Yalnız kendimizi, çocuğumuzu, yahut komşumuzu düşünemediğimiz içindir. Bütün bir milletin selametinin ne olduğunu, ne istediğini bildiğimiz gün her insan Mustafa Kemal olacaktır.

Mustafa Kemal'i anlatmak kolay değil. Ne yapsam, ne etsem onu övmüşten başka bir şey olmam. Halbuki maksadım övmek mi? Övmek boş laf! Mustafa Kemal'i anlamak lazımdır. Daha anlatana da rastlamadım. Övmeden, heyecanlanmadan, onun gibi düşünerek onu anlamak?

1920'de on iki yaşında idim. İptidai hocam Hulusi Bey:

— Çocuklar bir Mustafa Kemal var. İşte o vatani kurtaracak. Öteki, o Halife alçağı asılmaya layık bir vatan hainidir. Mustafa Kemal yalnız başına bütün bir milletin evladıdır, demişti.

Doğru lakırdı! Bütün milletin yalnız başına evladı. Zamanında yaşayanların da Atası!

İnsan röportaj yaparken dalıyor ne yaparsınız. Ben dâhi ulu diyebilirim. Bununla ne yapmış olurum: Hiç.

Mustafa Kemal düşünen kafadır. Mustafa Kemal mensup olduğu vatanın insanlarını, dünyadaki fikirleri, cemiyetimizin bozuk ve sağlam taraflarını, eksikliğini, artığını, faziletini ve kusurunu, bilen adamdı. Bunu bilen binlerle okur yazar vardı. Bunları bilen bildikten sonra da düzelten, meydana çıkaran, kuran adamdı.

Bir milletin belli belirsiz kurduğu hayali fikir haline getirmek, yani düşünmek ve yapmak! Yazarken, kuru laf halinde hiçbir şey değil gibi. Mustafa Kemal'in İstanbul'dan 1919'da yapayalnız teşyi edeni bile olmadan çıktığını hatırlamalıyız. Mustafa Kemal filozoflar, şairler, sosyologlar, romancılar mevzuu; onun için biz röportajımıza dönelim:

Ben onun zamanında çocukluğumu ve gençliğimi yaşadığım için coşuyorum. Onu elbiselerinden, resimlerinden öte hatırlıyor, seviyor, sayıyor, ne yalan söyleyeyim şaşıyorum. Hayatımda bir defa önünden geçtim; izci olarak. Uzakta, fark bile edemediğim kırmızıya çalar bir yüz görmüştüm. Sonra bir de bütün bir ağlayan şehir, bir tabut.

Kendimizi bir kişiye bile sevdiremeyeceğiz okuyucularım. Bu bile zor şey. Bütün bir millete kendini sevdirmiş, bütün bir milleti kendisi sevmiş adam olmak? İşte bu olmayacak bir şey! Ama bu olmuştur. Belki tarihe böyle adam girmemiştir.

Birdenbire hırçın bir yazı. Harfler ufak başlıyor, iri iri bitiyor:

T.T.A.K.

Sinanın heykelini yapınız.

Sat 22,50. 2 - VIII - 1935

İşte dil ve yazı üzerine birçok müsvedde:

“İse, için, ile edatları ayrı yazılır. Fakat ilk harfleri yani (i) harfi kaldırılarak kullanılırsa (i) mukabili olmak üzere bir (-) ile kelimeye birleşir.”

Görüyor musunuz, kafası bir dakika durmayan adamı? “Sen sarf hocasısn, yapsana” demiyor, oturuyor kaideyi yazıyor.

Bir Şakir Bey’e 14 Mayıs 1914 Sofya tarihli, Yeniçeri kıyafetinde fotoğrafını hediye etmiş. Bu genç, güzel, yakışıklı, kibar yüzlü delikanlı Mustafa Kemal’dir. Yüzünde bir tek sert hat yok, her şeyi yumuşak.

Bir de İstiklal Harbi sırasındaki resmine bakıyorum: Çökük yanaklar, çıkık elmacık kemikleri, sert hatlar, dik bakışlar...

Şurada üstünün yırtıkları makine ile dikilmiş sarı potinler. Kendisini Ankara’ya götüren ayakkabılar. Her taraf, her duvar fotoğraf dolu. Canlı, her jestte bir mana var. Her jestte hem samimi, hem aktör. Her şeyi her hareketi zamanında yapmasını bildiğini bu resimler gösteriyor. Düşündüğünü, güldüğünü, şaşırdığını, kızdığını, hatta hasta olduğunu bile ifade eden açık, namuslu, yaşayan adam yüzü.

İçimizde, kalbimizde, ruhumuzda yaşıyorsun Atatürk, de-yip edebiyat yapmayacağım. Bu lakırdılar uluorta lakırdılardır. Öyle olduğu halde hakikat payı da var: Aramızda yaşıyor. Aramızda yaşıyorsun; bu muhakkak. Her gün, her saat yanımızdasın, beraberiz, arkadaşız, yan yanayız; düşünüyor, konuşuyor, gülüyoruz: İşte insan böyle ölmez. Sen bir milletin kafası olmuştun. Senin tarafından o kafayı tozlarından silkinmiş olarak pırıl pırıl, senin sayende anlaması kolaylaşmış bir şekilde, bize bırakılmış bulduk. Bütün bir milletin kafasını kafamızda duymayı senden öğrendik.

Allahısmarladık, hatıralarını bırakıp sokağa çıkıyorum, Atatürk! Sokakta herkes seninledir. Senin sevdiğin, seni seven halktır. Düşündüğümüz zaman kulağımıza senin o güzel sesin gelir:

“... Millet yoksulluk içinde harap, bitap düşmüş olabilir. Ey Türk istikbalinin evladı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen Türk istiklal ve Türk Cumhuriyeti’ni kurtarmaktır”...

Müzeden çıkarken müze memuru Bay Hayrullah Üstar:

—Atatürk’ün daha birçok hatıraları var ama bir türlü hepsi toplanamıyor. Şurada burada dağınık halde. Kimse de kendisindekini vermiyor. Yedigâr olarak saklıyor... dedi.

Müzeyi yakalarım kalkık, ellerim buz gibi, ayaklarım kalkık, ellerimden beter gezdim. Kaloriferin parlak gümüş yaldızlı iskaralarından madeni bir soğuk esiyordu. Meğer İnkılap Müzemizin kaloriferleri yanmıyormuş. Bütün bir yirmi beş senenin sıcak hatıraları olmasaydı satlıcana tutulacaktım.

Atatürkümüzün, 1917 ve 1918 senelerini kira ile içinde geçirdiği bugünkü müzeyi bırakıp giderken bir yarımada ve küçücük bir Avrupa parçasında yaşayan yirmi milyon kahraman, temiz, saf, medeniyete susamış bir milletin ben de bir ferdi olduğum için bir sevinç duydum. Bu sevinci hepimize Atatürk duyurmuştu. Hatıraları da duyuruyor. Büyük sevinçle gözyaşı yan yanadır: Gözüm yaşardı.

Yedigün, (721), 29 Aralık 1946

Belediye Müzesi

İstanbul müze bakımından zenginlemekte. Hemen her şey yüz sene geçmeden müzelik oluyor: Muharrir, şair, kapkacak... Bu önüne geçilmez bir şey. İnsan, müze nedir, diye düşünürse mazinin, birtakım hatıraların, birtakım güzelliklerin onları hiç görülmemiş nesil gözlerine ve gönüllerine yadigârıdır, diyebiliriz. Ama müze, ne de olsa yine hazin bir şey. Her zaman bir ölüp gitmişin, maziye karışmışın mezarı! Müzeler, insanı düşüncelere sevk eder. Biz, bazı müzeleri yaşadık. Bu yüzden, ne de olsa bazı devamı temenni edilen güzelliklerin bile ölümü karşısında üzülmememize imkân yok.

İnsanlar bir zamanlar şu canım sûrahilerden su içerlerdi. Şu kristal kandilde mum kimbilir ne efsanevi yanardı. Şu kaptan belki de bir masal kahramanı yemek yedi. Bu tespihi belki de Süleyman Çelebi kullandı. Bu tezhibi belki Şeyh Galip'in ateş gibi yanan gözleri gördü. Bu yazı insana bir şeyler söylüyor. Freud: "Leonardo Vinci'nin Meryem resimlerinden hayatının en gizli hususiyetlerini, en karışık haleti ruhiyesini, zevklerini tastamam bulabiliriz..." dermiş. Ben de şu güzel yazıya bakarken hattatın kime âşık olduğunu anlar gibiyim. İşte şu (vav) ın şurasındaki insanın içini burkan hususiyet sevgilisinin kalem-tıraşla elini kestiğindendir. Şu (he) harfinin şurasındaki cana, yakınlık; yazısını yazarken odaya yumuşak ayaklarla giren kadından ve isimsiz bir sanatkârın üflediği, eliyle, ağ yapan örümcek misali ördüğü bardakla getirilen şerbetten doğan ruh inşirahındandır.

Bu kumaşlar nedir? Hangi sihirli eller bu dünya yüzünde bile olmayan çiçekleri bu ipeğe işlediler? Bu akik, necef, Yemen taşı, altın, gümüş, tunç, bakır mühürlerle neler, hangi kâğıtlar imzalandı? Bu kâğıtları bugün Avrupa'da tahsil ettiğimiz halde böyle boyayamıyoruz. Bu nakışları camın üstüne işleyemiyoruz. Bardaklarımızı yapamıyoruz. Bu birer bilmece güzelliği taşıyan anahtarları kalıba dökemiyoruz. Bu birer masal matbaası olan mühürleri kazacak kalmadı.

Şu hâk aletlerine bakınız! Sıkıştırmaya, tutmaya, döndürmeye, boşaltmaya yarayan tahtadan, iptidai fabrikaya!..

İşte yazı levazımı: Hokka, lif, makta, mühre, kalemtıraş... Bütün bunlar ressamın boyaları ve fırçaları sanki. Dinin yasak ettiği resmi insanoğlu kendi kendine yasak etmiş bile olsa hürriyetin bu başka türlü tezahürüne, sanatkârın: "Resim yapmak, güzellik yaratmak istiyorum. Ne yapsanız mani olamazsınız" deyişine benzemiyor mu?

Şu tezhibe bak! Bu ne renk, bu ne göznuru, zevk, iç âlemi, sevgi, sabır... Sen misin bana resmi yasak eden? Al sana! Bak ben neler yapabilirim. Bilmediğin çiçekler, aklına gelmeyen renkler bulurum, ben nasıl renklerle şarkı, kalemle fırça vurur, hür yaradılışımın beratını nasıl alabilirim.

Bugün İstanbul'un Belediye Müzesi olan Gazanferağa Medresesi bir on yedinci asır Türk şaheseridir. İkinci Selim'in oda başısı Gazanfer Ağa tarafından yaptırılmış. Mimar Sinan'ın kalfalarından Davud Ağa yapmış deniyor. Gazanferağa Medresesi, Bozdoğan su kemerlerinin Gazi Bulvarı üstünde bir zafer tâkı gibi muhteşem yükseldiği kısımda beyaz vücudunu su kemerinin uzun boylu erkek omzuna hafifçe yaslamış balık etinde bir kadın güzelliğidir. İçinden neredeyse tavuslar, ankalar, medar kuşlar fırlayacak yuvalara benzeyen müteaddit bacaları. Avuç içine alınacak kadar küçük, katı nakıs kubbelerinin görünüşü, su kemerine böyle on on beş küçük kubbe ile adeta yaslanmış o kadar şirin bir manzara ki, bu yağmurlu günde bembeyaz vücuduyla tüten medrese bir tek kadına değil, melekler gibi güzel beyzi yüzleriyle birtakım bakirelerin yıkandığı üstü örtülü bir havuz tesiri veriyor.

Medresenin içerisi de güzel; ortada bir şadırvan, dört köşe bir çimenlik, avlunun kenarı kırmızı, altı köşeli Malta taşları döşeli. Odalar da bu bağırmayan kırmızı Malta taşından. Medrese iyi restore edilmiş.

Müze müdürü İsmail Baykal, Gazanfer Ağa'nın kim olduğunu anlatıyor:

— Gazanfer Ağa, Sarı Selim'in padişah olmadan evvel vali bulunduğu Kütahya'dan beraberinde getirdiği ikiz iki kardeşten bir tanesidir. Onları saraya, haremi hümayuna almak istiyor. Her ikisini de hadım ettiriyor. Öteki kardeşi Cafer bu ameliyata tahammül edemeyip ölüyor.

Osmanlı tarihinde ilk hadım ettirilen akağa Gazanfer Ağa'dır. Ondan evvel tabiatı hadım olarak doğan beyaz çocuklar saraya akağa olarak alınırılmış. Bunların bazan erkekliklerini buluverdikleri de olurmuş ama sonradan hadım edilerek saraya alınan ilk ağa Gazanfer Ağa'dır.

Gazanfer Ağa önce kapıağası oluyor, sonra odabaşılığa yükseliyor. Sarayın odabaşısı demek: padişahı giydiren, soyan, süsleyen, yatırıp kaldıran adam demekmiş. Gazanfer Ağa sanatkârları, hattatları, ulemayı himaye edermiş. Hünkâr tabiatının germü serdini bilen ağanın nüfuzu herhalde yabana atılır gibi değilmiş.

Senelerce harap, bakımsız kalan bu güzel medrese nihayet Cumhuriyet devrinde yeniden aslına tamamen uygun bir şekilde tamir ettirilerek Belediye Müzesi oldu.

Müzeyi beraberce gezelim:

İstanbul dokuma kumaş ve işlemleri kısmında ne güzel kumaşlar: Selimiye, Ahmediye kumaşları, Üsküdar çatmaları, Medinei Münevvere puşideleri, yazmalar, basmalar, beş peşli kadın entarileri... Bir zamanlar Türk ve İstanbullu kadın, bilhassa kadın işçilerimizin ne sanatkârane şeyler yaptıklarını görmek isteyenler burada, bugünkü emprime denilen bağırkan renkli ipeklilerin yanında Türk işi oldukça donuk ve ahenktar yüzlerce rengin ve çiçeğin kumaşlarla nasıl imtizaç ettiğini bir görseler...

Oradan gülapdanlara, vazolara, askı ve avizelere, züccaciye kısmına geçiyoruz. Burada çeşmi bülbüllerin güzelliğini bil-

mem nasıl tarif etmeli? Bunlar köpük müdür, yoksa camlaşmış örümcek ağı mıdır, bulut mudur, duman mıdır?.. Doğru, camdır. Camdır ama, bir bira şişesi, bir çirkin şarap ve su şişesi, içinde tozlar varmış gibi yapılan bugünkü su bardakları da camdandır. Ya bugünküler camdan değil, ya ötekiler. Bunlar zevk sahibi medeni insanların arzu ve aşk ile yapıp insanlara yaşamanın zevkini aşıladıkları camdan başka şeylerdir. O zincir zincir avize sarkıntıları, o karanfile benzeyen billurlar, çeşmi bülbül lalelikler, çiçekler...

Daha dün bütün bunları yapanlar yaşıyormuş. Çoğu imzasız. Yalnız imza yerine bir "Eseri İstanbul". Bir zamanlar "İstanbul işi" demek kâfiymiş demek. Uzun lafa lüzum yokmuş. İşte büyük bir vazonun üstünde Enderun ressamlarından meçhul birinin yaptığı bir Boğaziçi.

Müze müdürü anlatıyor:

— Bir Amerikalı gelmişti. Vazoyu görünce; "İmkânı yok, demiş bunun Türkiye'de yapıldığına inanmam." Altını çevirip "Eseri İstanbul" damgasını gösterdik, şaşırdı kaldı. "Nasıl olur, nasıl olur? diyordu. Bu bir nefisedir."

Bu vazolardan birinde bir isim ve tarih seçebiliyorum: "Küçük Yusuf Ağa 1264". Küçük Yusuf Ağa da hiçbir halef bırakmadan göçüp gitmiş olacak.

Bir başka odada renk renk meşk kâğıtları. Bu kâğıtlar da İstanbul'da yapılır, İstanbul'da boyanmış.

Müze müdürü:

— Bunlara vessale derler. Şunlara da akkâse, diyor.

Yazı sayfasının, yazı kısmı ile kenar kısmının birbirinden ayrı kâğıttan yapılarak belirsizce yapıştırılmasına vessale, yazı kısmının rengi ile kenarının rengi ayrı olan kâğıda da akkâse denirmiş.

Meşhur hattatların güzel yazıları: İzzet Efendi, Hafız Osman Efendilerin yazıları. Ayna, mahlûlile yazılmış aynalı yazılar, müzehhep bastonlar, müzehhep kitap, müzehhep tahta, eşya, meşin.

Ötede tahta oymacılık sanatının nefiseleri: Türk sazları, ok ve yay aletleri, kavukluklar, çerçeveler, Mısırçarşısı'nın ilk saati, santur, ud, def, kanun, isimleri tarihe karışmış musiki aletleri, çubuklar...

Savatlı gümüş tabakalar, düdükler, tombak denilen altın ve bakır karışığı paslanmaz bir madenden yapılmış kahve fincanı, bardak, nargile... Bakır âvani, alem, muhteşem bir fener, sünnet, hacamat ve dişçi takımları (çirkin şeyler), stil kahve takımı, kahvecinin kahve getirirken omza attığı gümüş sırmaları parlayan ipek mavi örtü, mutfak kahve güğümü, fildişi nefir, makta, mücevher kutusu; kuka, pelesenk, hurma, ödağacı, sedef panzehir, kehribar tespih, mühür, mühre (kâğıt parlatmaya yararmış), halkâri kâğıtlar, ebri kâğıtlar.

Hele bir anahtar koleksiyonu var, görmeli. İnsan kafasının demirden yaptığı bu acayip, esrarengiz desenleri bugün yapan yokmuş. Bilmeceler kadar sihirli anahtarlar! Öyleleri var ki yapılmasına ve bu anahtarla kapanan kapının açılmasına imkân yokmuş. Öyle desenler var ki adeta korkunç. Sarı, kırmızı, pembe, siyah paslarıyla Amerikalı sürrealist ressam Salvador Dali'nin muhayyilesinden çıkmış gibi.

Hele bir üç tekerlekli araba biçiminde cezve var; kahvemizi Yemen'den bütün kokusu, rahatlığı, huzuru, zevki ile bir diri, tombul, esmer Saba Melikesi getiriyor gibi.

Şimdi Karagöz perdesinin önündeyiz. Hacivat, Firuz Bey'le bir feraceli hanıma şöyle nasihat ediyor gibi:

— Beyzadem! Sizin gibi bir sahibi aklû iz'anın Karagöz ben-deniz gibi bir cahili ilmü irfanın duhteri pâkize edasını ben her ne kadar size münasip görürsem de ağyar ne derler? demesine karşılık Karagöz'ün öteden:

— Sen beyzadem gibi akıllı ve iz'anlı bir kişi zadeye senin gibi çakıllı, iz'an dedikçe uzananın eşek dırter, kaz güderin kızını peşkeş çekersin ha! Sensin hıyar yerler ailesinden, bize ne, ne dersen de, diye Hacivat'ın üstüne yürüyüşünü görür gibiyim.

Müze müdürü:

— Karagözler ceylan, deve ve eşek derisinden yapıldı. Sonradan mukavvadan, tahtadan yapılanlarına da yetiştik ya, diyor, ceylan derisinden yapılanların arkasından ışık vurunca perdede bir Walt Disney filmidir başladılar.

Karagöz'le desen anime arasında büyük fark yok. İşte unuttuğumuz, ihyası bir daha kabil olmayacak büyük bir sanat

daha ölü; müzeli! Hem ressama, hem aktöre, hem muharrire bir beşik, bir mektep olacak sanatımız!

Duvarlardan Hamdi, Abdi, Tahsin, Hayali, Şefik, Yahya, Ali, Küçük İsmail, Naşit, Sait, Aşki, Sururi hâlâ gülüyor, oynuyor, masal mı söylüyor, yoksa zevkimize üzülüyorlar mı belli olmayan canlı yüzlerle bakıyorlar. Müzenin kuruluşunda canla başla çalışan çok kıymetli merhum Selim Nüzhet Gerçek buraya Hamdi Efendi ile Küçük İsmail'in iki kavuğunu da koymuş. Yalnız Selim Nüzhet'in resmi yok. Onu da sevdiklerinin arasına asmalı değil miydi?

İstanbul Belediye Müzesi daha da zenginleşecek. Zenginleşmesi de lazım. Bu şehrin büyük, zarif, ince sanatından kalan birçok şeyler kimbilir nerelerde, hangi kıymet bilmez ellereedir? Belki de şu saatte bir çeşmi bülbül kırılıyor, bir lalelik süprüntülüğe atılıyor, bir ceylan derisinden Karagöz yama yapılıyordur.

Belediye Müzesi'ne yalnız pek mütevazı bir İstanbulumuz hediye bulmuş. Birtakım güzel tezhipler, yazılar ve bir de cilt koleksiyonu hediye etmiş. İsmi avukat Halil Arda. Müze müdürü kendisine benim vasıtamla bir daha teşekkür ederken öteki İstanbullulara da müzelerini unutmamalarını rica ediyor.

Enderun mektebinde yetişmiş müze müdürü Bay İsmail Baykal. İstanbul çelebilerinin son numunesi. Zarif, kibar, terbiyeli, nazik, nükteci... Topkapı kütüphanesi müdürü imiş. Bir Enderun tarihi hazırlıyor.

Müzenin duvarlarını Nazmi, Muazzez ve Mahmut Kılıç isimli ressamlarımızın güzel eski resimleri süslüyor. Diğer salonlarda Prost'un planı, Fatih'ten beri İstanbul'un muhtelif resimleri var. Fatih'in Bellini'nin yaptığı resmi, bir de nakkaş Haydar'a izafe edilen Kanuni'nin resmi var.

Müzeden ayrılırken yazısı gümüş kılaptan işlemeli bir berber levhasından şu beyti alıyor ve okuyucularıma ben de selametler diliyorum.

*Efendim afiyet olsun tıraşın
Gitti müyun selamet buldu başın.*

Genç Edebiyatçılar

Asmalımescit, Paris'in sanat muhiti olan Mont parnasse mı olacak dersiniz. Beyoğlu'nun gürültülü pastanelerinde iki şair birbirine şiir okusa yanlardaki masadan o şiirlere hayretle bakarlardı. Biraz gürültülü konuşulsa pastane sahibiyle beraber boyalı bir dilbere gözlerini dikmiş bey sinirlenir. Karaborsadan, odun kömürden, ipek çoraptan, gidilecek sinemadan, bir davadan, bu münasebetle bir avukattan, hastalık dolayısıyla meşhur bir doktor isminden, pavyondan ve bir şarkıcı bayandan söz açılan bu yerlerde hele incir çekirdeği doldurmakla bir hizada olan şiir, nesir, hikâye, roman, Gide, Malraux, Hermann Hesse, J.-P. Sartre, Existentialisme lakırdıları, anlamayanları Madagaskar yerli lisanı işitmiş gibi şaşırtır.

Asmalımescit'teki şirin kahvede ise masalar yan yana gelmiş, bu masalara on on beş genç adam oturmuş, kahve fincanlarının, sigara kutularının arasına *Les Nouvelles Littéraire, Gazette de Lettre, Gavroche, Lettres Françaises* isimdeki Fransızca edebiyat gazeteleri atılmış edebiyattan, şu, ismi olup da cismi olmayan şeyden konuşuyorlar. Yirminci Asır isminde bir edebiyat gazetesi çıkarmayı düşünüyorlar.

Günlerden bir salı, sene 1946, 31 Aralık. Bugünkü edebiyat nesli Sabahattin Aliler, Orhan Veliler, Cahit Sıtkı, Ahmet Muhipler içinde bu akşam kırkına basacaklar var. Halbuki bu masa başındakilerin en büyüğü bu akşam yirmi sekizini bitirip yirmi dokuzuna giriyor. Şimdilik pek açığa vurulmayan bir atmosfer içinde başlarından taç alınacak kırklık şair ve muharrirler düşünüyor. Bir münekkıt, ünlü bir genç şair için:

— Ne yazacaksa yazsın. Nedir o mırın kırın? Nedir o bil-meceler?

Otuza varmamışın otuzu çoktan aşmışa kızgınlığından yüzü pembe pembe:

— Eveleme geveleme, devekuşu develeme şiir değildir, diyor. Şiir, insan meselesinin, fonksiyonu olan insan hayalinin dünya çerçevesinde tahakkuku...

Cümle, Necip Fazıl'ın semavi hitabesi halinde uzayınca kalem kağıdı çıkarıp yirminci asrı ebedileştirecek gençlerin çıkaracakları mecmua hakkında fikirlerini kaydetmek lazım geldi:

(Yirminci Asır etrafında toplanan yazıcılar, sanatçının iç içe, yüz yüze bulunduğu sayısız insan meseleleri üzerinde işleyip onları değerlendirmesini ilk şart olarak görmektedir. Burada insan derken aylak olmayanı, kendini beyin sancıları içinde hissedeni, toplulukta yararlı fonksiyonu, kısaca, küçük günlerinin muhasebesini yapabileni kastediyoruz.)

Sabık *Büyük Doğu* mecmuası müellifinin yazılarını insan okurken nasıl bir şey anlamakla anlamamak arasında beyin karıncalanmasına uğrarsa ben de kendimde bir uyuşukluk hissediyorum. Beyin sancısı, küçük günlerin muhasebesi, büyük günlerin işletme müdürlüğü, yararlı fonksiyon, iç içe, yüz yüze, yüz yüze ve iç içe sayısızken sayılı beynennevm velyakaza bir rüyanın içine dalıyorum.

Genç şair:

— Bunu yaparken de kendimizi hiçbir günlük siyasi ideolojiye kaptırmadan yalnız insan ve topluluk meselelerini ilk önce yurt çerçevesinde görmeye, bir sistem dahilinde neşretmeye çalışacağız...

İskender Fikret; operatör Dr. Mim Kemal bir safra taşını mahir parmakları arasına nasıl alırsa öylece masanın üstünde birikmiş Köylü, Birinci nevi Büyük Kulüp paketlerinden birine elini atıyor. Bir Zati Sungur maharetiyle bir Köylü paketinden bir Boğaziçi alıp yakıyor, yüzüme bakıyor:

— Bunun dışında kalanları ancak polemik sütunlarında teşhir haçına gereceğiz, diyor.

Teşhir haçına girecek İsalar kimbilir kimler? Orhan Veli mi, Cahit Sıtkı mı, Oktay Rifat mı, Sabahattin Kudret mi?..

Vallahi bilmem, öğrenemedim. Kimbilir belki de benim. Ne yapalım sıramız geldi. Kafamızda ağırlığına tahammül edemediğimiz şöhret çelenkleri yavaşça bir kenara bırakıp tûymek lazım. Günün günü var. Gülme komşuna gelir başına. Biraz politika fena kaçmayacağı için:

— Edebiyat da zaten bu demektir. Aylak olmayanı yazmıyoruz ki bir şeye benzesin. Zaten aylağı yazmaya başladık mı pek otobiyografik olur, diyorum. Gülüşüyoruz.

Gözlerinin değil, gözlüklerinin üstünden az buçuk haince bakan, ince dudaklı, müstehzi bir münekkittir olan XX'nci asrın münekkidi Cemil Meriç:

— İnsandan bahsedeceğiz. Platon'un insanından. Ama Diyojen gibi. Bilirsiniz tabii; Platon, insan iki ayak üstünde duran tûysüz bir hayvandır, demiş. Diyojen hindiye bağırta bağırta yolduktan sonra Atina meydanlarında "İşte Platon'un insanı!" diye halka teşhir etmiş.

Artık masada bir kahkahadır kopuyor. Ne güzel şey gençlik!

Bir başka münekkide:

— Üstat, diyorum, eski şairlerimizi pek hırpalamasan... Eskiden kastım şu daha geçen sene bir iki kitapları çıkanlar.

Fahir Onger hem acı, hem tatlı, hem sahih, hem yapmacık bir gülüşle gülüyor:

— Yok, diyor, onlar artık fazla ileri gittiler. Biz rakı şişesinde balık istemiyoruz. Balık içinde rakı istiyoruz.

Ben kendimi tutamadım:

— Vallahi Orhan Veli ile biz her zaman balıkla rakı içerdik! demiş bulundum.

Fahir Onger o zaman:

— Biz ise rakı ile balık yiyeceğiz! dedi.

Sesimi çıkarmadım.

Masanın üzerinde bir kitap elime alıyorum: *Önce Ekmekler Bozuldu*. Yazan: Oktay Akbal.

Genç müellifi bir köşede sessiz oturmuş buluyorum. Yanına yanaşıyorum. Yavaşça yeni romanının ismini lütfetmesini rica ediyorum.

— *Garipler Mahallesi* diyor.

— Halide Edip'i nasıl bulursunuz? diyorum.

— Kerime Nadir'den iyidir! diyor.

— Ya Etem İzzet?

— Romanda onun üstüne Avrupa'da bir tane vardı. Onu da geçenlerde Hollywood çekmiş. Şimdi Etem İzzet Ankara'da bulunduğu zaman Gandi'den sonra şöhret babında Asya kıtasında ikinci, Haydarpaşa'dan vapura binip de tam Sarayburnu hizasına geldiği zaman Avrupa kıtası sularına ayak basmış sayılacağı için birincidir.

Park ismiyle çıkardığı kitapla Lütü Kırdaş'ın bir rakibi haline gelen hikâyeci Naim Tiralî'ye de Esat Mahmut Karakurt'un son romanını okuyup okumadığını soruyorum.

— Okudum, diyor.

— En çok nesini beğendiniz?

Küçük bir espri yapmadan edemiyor:

— Romanı okumayanları! diyor.

— Ya Refik Halid?

— O, bir şeyi bir şeye benzetme üstadının son yazıları ansiklopedik mahiyette sevimli şeylerdir. Üstat artık hiçbir şeyin hiçbir şeye benzemediğini, şeftalilerin rayihasının uçtuğunu, vapurların geceleri sulara uzattığı altın kaşıkların reçel kavanozlarında kırıldığını görmüş anlamıştır.

Böylece tatlı tatlı konuşuyor, gülüşür, dedikodu yaparken bizim fotoğrafçı arkadaş Şevket Tanju resimlerimizi almaya kalkınca hepimiz birer acayip tavır aldık. Kimimiz ciddi ciddi bir şeyler anlatma hali, kimimiz bir kitap hakkında kitap elimizde düşünüyor vaziyeti takındık. Ben de elimden kurşunkalemimi atıp genç şairlerden birinin istilosunu elime alıp meşhur bir röportacı suratı takınmaya çalıştım. Bu da oldu. Şairlerden birer şiir okumalarını rica ettim. Önce Behçet Necati'den şu şiiri dinledim:

KIZLAR

*Size kem gözle bakamam
 Kardeş bilirim hepinizi
 Hattâ en âşiftenizi
 Zavallı bulurum bulsam bulsam
 Kendi mahallesinde
 Kurumuş kalmış kızlar
 Nüfus kütüklerinde
 Kocaya varmış kızlar
 Sevmiş seilmemişler
 Kadri bilinmemişler
 Hoppa ellerde kızlar
 Mihnette dilsiz olan
 Başka yerlerde kızlar*

İşte bu şiir insanoğlundan bahsediyor. Artık şiirin havasına girdik. Dünyada her şeyle alay edilir, şaka yapılır ama şiirle asla!

Şair Salâh Birsal'in otuzuna varmadan saçları dökülmüştür. Sakin bir hali vardır ama ne yaman alaycıdır. Yaşlanınca Yahya Kemal üstadımızdan da dolgun olacağı şimdiden belli ama şiirlerinde öyle çalâk, öyle çevik ki. Şu mısralarda bir çırpıda yapılmış desen, karikatür güzelliği var. Yeni şiire kızanları küplere bindirecek, şimşek gibi, zeki şu mısralar.

ÇARKIFELEK

*Neler oldu neler
 Ne dolaplar döndü
 Talebe oldum
 Memur oldum
 Aşık oldum
 "Asker oldum piyade"*

İskender Fikret Akdora "Küçük Günlerimiz" şiirini okurken tavra partisinde bir dubaraya içerleyip şak diye tavlayı kapamış bir adam gibi kıpkırmızı:

*Bir dost kucaklar gibi açtım kollarımı
Geniş cadde üstüne
Şehir buram buram insan kokuyor
Buram buram alın teri
Yine küçük günlerimizden biri işte
Başlamak üzere.*

Şairlerin en genci Kenan Harun 22 yaşında var yok. Elbette sevgilisinden söz açacak:

*Senin adın
Kitaplık isim değil sevgilim
Yüreğime bıçakla kazıdım onu
Kimbilir
Hangi sakin, hangi kuytu limanda
Dile gelir
Bu kara sevdanın sonu.*

Gençlik, güzel çağ! Hepsi ümitle dolu. Aynı şeyleri her nesil yaptı. Mecmualar çıktı, okunmadı. Çıkmasıyla çıkmaması arasında fark kalmadı. Gazetecileri, münekkitleri, edebiyatçıları müthiş bir sessizlik sardı. Sonra bağırışlar, inkârlar oldu. Şu yapıldı, bu edildi. Ama edebiyat yine yüzmek, futbol oynamak, sinemaya gitmek gibi telakki edildi. Yani bir iş telakki edilmedi. Futbolun, sinemanın rağbetini de kazanamadı. Genç yazar, sen neler, neler göreceksin, seneler geçecek hiçbir kitapçı dudagının seni çağırdığını işitmeyeceksin.

Gençlerin masaları üstünde o haftaki Fransız gazeteleri vardı. Hepsi de edebî mükâfat haberleriyle doluydu. İşte *Prox Goncours*, işte *Prix Femina*, *Interalliè Renaudot*...

Gençlerden biri:

— Bizde de böyle mükâfatlar olmalı değil mi? diyor.

Bir diğeri:

— Nerede bizde Goncour biraderler gibi zengin olmuş, zengin ölmüş yazar?

Orijinal bir Türk edebiyatının varlığını göstereceği her şeyden anlaşılıyor. Hepsi edebiyat hocası, Fransızca hocası, işada-

mı, gazeteci, mütercim, birkaç lisan bilen gençler olan XX. asırcılar sanat aşkı ve havasıyla dolu. Hepsinin projeleri ve çıkmış kitapları var. Onları tanıtacak herhalde ben değilim. Kitapları, gazeteleri, yazıları tanıtacak. Bunun için onlar hazır vaziyetler. Bu memleket ve bu halkla ne kadar ilgili olurlarsa bu memleket insanlarının da onlara o kadar ilgili olacaklarını ve böylece belki de dünyaya kendilerini tanıtacaklarını anlamış bulunan gençlere muvaffakiyetler dileyerek yanlarından ayrıldım.

Yedigün, (724), 19 Ocak 1947

Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde

Bugün Türk-İslam Eserleri Müzesi'nin bahçesi, hatta Süleymaniye civarı, karın altında, 16'ncı asır Türk haşmetinin huzuru, sükûnu içinde; her şey Sinan'ın yaptığı gibi. Yalnız çınarlar, 16'ncı asrın körpe fidanları şimdi bir tarafından girilip öteki tarafından çıkılan kovuklarıyla ihtiyar.

Elif Naci her zamanki sevimli, nazik Elif Naci. Ama galiba ihtiyarlamaya karar vermiş. Bu kararında mahzun bir tevekkül sezilen dost ressam ve müze müdürü güzel halılara musallat güvelere kaşlarını çatıp ileri geri söyleniyor. Sonra tatlı tatlı anlatmaya başlıyor:

— Yazın talebeler gelmişti. Seksene yakın haşarı. Müze bahçesini gezerlerken baktım iki tanesi garip bir oyun tutturmuş, bizim tarihi çınarların bir kovuğundan girip öteki kovuğundan çıkıyorlar. Ben fena halde korktum. Zaten sallanıp duruyor zavallılar! Bu oyunun arkadaşları tarafından da beğenileceğinden korktuğum için yanlarına koştum.

— Niçin geçiyorsunuz çınarın kovuğundan çocuklar? dedim.

— A, bilmiyor musunuz? Buradan geçen sınıfı geçermiş de...

— Bilmez olur muyum? dedim. Aman çocuklar! Sakın öteki arkadaşlarınıza söylemeyin. İşin sırrı bozulur, ha!

— Sahi mi amca? dediler.

Böylece yaramazların elinden artık sallanmaya başlayan, ama yine bizleri gömeceğine şüphem olmayan, pek sevdiğim o iki ihtiyarı kurtardım.

— Müzeyi gezebilir miyiz, üstat?

— Bir defa bağlı bulunduğumuz Topkapı Müzesi müdürü Tahsin Bey'e soralım, diyor, telefonu eline alıyor...

Türk-İslam Eserleri Müzesi Süleymaniye medreselerinden birinde 14 Nisan 1914'te açılmıştır. O günün hatırasını Elif Naci'nin küçücük, sevimli odasında duvarda görüyoruz: Müze müdürü Ahmet Hakkı, İbnülemin Mahmut Kemal, ihtifalci Ziya... Elif Naci'nin başucunda Mehmet Esad ül-Yesari'nin hattıyla Farisî bir şiir. Karşımda sükûn içinde müze bahçesi, kubbeler, havuzlar, çınarlar. Elimde Memlûk eseri bir bakır tas. Hükûmdarlığa yükselmiş Arap halifeleri zamanındaki Türk kölelerinin eserine bakıyorum. O zamanlar resim bile yasak değil. Bayağı insan resmi çiziyorlar. Kölelikten hükûmdarlığa nasıl yükseldiklerini yaptıkları medeniyet eserleri anlatıyor. Bu köleler hem asker, hem sanatkârmışlar. Üstünün çiçekleri hâlâ canlı kavanoz büyüklüğünde cami, saray kandilleri, Sevr vazoları kadar güzel, parlak ve beyaz, üstünde kuzuyu kovalayan kurt resimli küpler, sırları hâlâ pırıl pırıl seramik eşya... Ötede bir Memlûk hükûmdarın sarayında bulunmuş mozaik iki kadın resmi, küçücük, nereden koptuğu meçhul freskler, meçhul kadın, çocuk, adam başları. Her şey Acem ve Yunan tesiri altında ama yine kendine mahsus bir taraf da var. Bunlar Rakka hafriyatından çıkma seramikler. Ötede fenerler, tuğlar... İşte köle iken hükûmdar olan Türk sanatkârlar kafilesinin geçtikleri yerin güzel sanatını kapa kapa kendine göre yoğurmasının, mana verişinin eserleri.

Elif Naci bir mezar taşını işaret ediyor. Kanuni devrinde yapılmış bu mezar taşı vezirlerden Bostan Mustafa'nınmış. Bir küçük abide kadar güzel. İşte onaltıncı asır heykeltıraşı maalesef suret yapamıyor ama sevdiğinin, takdir ettiğinin abidesini dikmeyi biliyor. Mezar taşı şeklinde bir heykelle. Bir muhteşem abide güzelliği taşıyan bu mezar taşını Abdullah Kırımı yapmış. Hangi meydana dikersen dik, orayı başkalaştırır, süsler bu taş.

Abdullah Kırımı onuncu Asr-ı Hicri'de yaşıyor. Hayatının son senelerinde kendi mezar taşını yapmış. 993 seneleri imiş. Kendisi iki rakam koymuş: 99, üçüncü dokuzu da talebelerimden birisi yazıversin demiş ve 999 senesinde de ölmüş.

Türk-İslâm Eserleri Müzesi'ni müdür Elif Naci ile beraber iki ressam arkadaşı modern bir müze anlayışı ile tanzim ediyorlar. Bir şey görüyorsunuz, yahut herhangi bir sanatkârın yazdığı

Kur'an'ı görmek istiyorsunuz. Hemen çabucak, resmiyle, tarihi vakalarıyla çıkarıveriyorlar.

Elif Naci:

— Yalnız bazı eserlerin buraya nereden geldiği meçhul. Kayıtlara bakıyorsunuz Çinili Köşk'ten diyor. Ama Çinili Köşk'ten evvel şu Memlûk vazosu nerede idi? Nereden bulunup getirildi? Şu halı da öyle. Bu 15'inci asırda Uşak'ta yapılmış bir Türk halısıdır. "Kuşlu Halı" namıyla maruftur. Dünyada iki tanedir. Bir tanesi de Alman müzelerinden birindedir. Buraya nereden gelmiş maalesef bilmiyoruz.

Kuşlu Halı'yı neredeyse bu garip kuşlar alıp sihirli bir halı gibi uçuracaklar. İnce, zarif şey.

Müzedde ressam Salâhattin Teoman da memur. "d" Grubu'ndan evvelkilere, eskilere mensup genç. Gözlerinin kenarındaki sevimli buruşukluklar ihtiyarlığın değil güler yüzlülüğünün ifadesi. Müzeyi bütün kalbiyle sevmiş, her eşyanın karşısında onun duyduğu hayranlığı ben de duymak isterdim. Her şeye bir genç kıza bakar gibi bakıyor. Bu seveda ile çalışıyor, resim yapıyor, tasnif ediyor.

Elif Naci:

— Şimdi sizi bir başka ressamın atölyesine götüreceğim. Atölyeden ziyade bir akademiye, diyor.

Arkasından gidiyoruz. Ne bir merdiven indik, ne de bir yerden düştük. Sadece bir koridor geçtik. Pencereleri yüksekte kocaman bir odaya, daha doğrusu bir Bizans sarnıcının içine düşmüş gibi olduk. Solda kocaman bir soba yanıyor. Birtakım sehpalarda kilimler, halılar sarkıyor, köşelerde ipek seccadeler üzerinde 16'ncı asır Müslümanları namaz kılıyor gibi. Sarnıcın ortasında, uzunca bir masanın önünde ise sporcu yapılı, yanık yüzlü, bir sinema artistinininki gibi son moda kırpılmış kır bıyıklı, modern bir baş gördüm. Bu baş oturduğu yerden bize döndü. Baktı. Mütlevazı bir şekilde yükseldi. Uzun boylu, güzel bir adamla el sıkıştık. İşte hah ressamı İbrahim Ostruva'nın karşındayız. Masanın üstünde koyu bir mandalina şerbetine benzeyen bir su, önünde küçük küçük boya kutuları, güvelerden lime lime olmuş heybe taklidi bir kilim. Eğilip İbrahim Ostruva'nın yaptığı desene bakıyorum.

Elif Naci:

— İbrahim Bey bizde biricik hah ressamıdır. Bu hususta tek mütehassıstır. Burada kendi kendine bir akademi kurmuştur. Talebeleri vardır, her gün gelir kendisinden ders alırlar. Bir halı, bir kilim, bir seccade ölüme mahkûmdur. İnsanlar gibi. İnsanlardan çok yaşarlar ama yine de fanidirler. Birçok yerlerini güveler delik deşik eder. Zaman denilen canavar, rutubet, güve, güneş, gölge her şey bir seccadeyi, bir halıyı öldürmek için elinden geleni yapar. Bu önüne geçilemez bir şey. İşte İbrahim Bey güvelerin, zamanın, gün ışığının, rutubetin tahribini hiçe sayan, yün ve pamuk halinde olmasa bile resim halinde bu güzel, isimsiz sanatkarların yaptıkları desenleri ebedileştiren adamdır.

Halı resimlerine bakıyorum: Su cetvelleri, bir göl, bir gondol, gondolda iki insan başı, balıklar, gemiler, şehirler... Asıl halıda bunları görebilmek meseledir. Zaman gondolün rengini silmiş, balığın kuyruğunu güve yemiştir. İki insan başının kaşlarından birini rutubet, ötekisini güneş alıp götürmüştür. Ama İbrahim Bey elinde lup saatlerce uğraşarak bir pamuk parçasının rengini atmayaışından halının aslını bize çizivermiştir.

Yanımdaki güler yüzlü Salâhattin Teoman'a:

— İbrahim Bey'in önündeki şu mandalina şerbetinin rengi ne hoş, diyorum. Herhalde, çalışırken şerbet içmeyi seviyor!

Salâhattin Bey her zaman gülüyor ya bu sefer biraz eliyle ağzını kapayarak:

— İbrahim Bey bir gün portakal, ertesi gün vişne, daha ertesi gün ağaç çileği, karadut... akla, hayale gelmez renkte şerbetler imal eder. Ama hiçbirini tatmak için değildir, süs içindir. İbrahim Bey'in önünde her gün bir başka renkte şerbet dolu şu bardağı görürüz, diyor ve izah ediyor:

— Çalıştığı bir halının her rengi için başka başka günlerde çalışır. Bugün mesela sarı günü. Önündeki su da fırçadan mandalina şerbeti rengi almış.

İbrahim Ostruva'ya bir Acem halısı ile bir Türk halısının farklarını soruyorum:

— Acem halısı bir kompozisyonudur. Müşterek bir mesai mahsulü, akademik bir şeydir. Bir halının ressamı başka, dokuyucusu, gericisi, ilmikçisi başkadır. Bir Acem halısında

minyatür sanatının büyük dâhilerinin desenleri göze çarpar. İran halıcılığında tabiata yaklaştırmaya gayret sarf eden natüralist ressam havası müşahade ederiz. Orada geyik, balık, kuş, deniz, gemi, gökyüzü, çiçek, her şey vardır. Anlayan bir göz derhal balığın balık, geyiğin geyik, kuşun kuş olduğunu görür.

Halbuki Türk halısı tamamen şahsi, individuel bir sanat eseridir. Bir Yörük kızının muhayyilesinin, hassasiyetinin eseridir. Türk halısında bir tabiatı kaçma arzusu hâkimdir. Ne karanfil karanfil, ne de gül güldür. Onda yaratılmış çiçekler vardır. Bu çiçekler dünya yüzünde yoktur. Kuşlar muhayyilemizde kuştur. Her şey muhayyilede açan çiçeklerdir. Türk halısı tabiat müşahade edildikten sonra muhayyilede yapılmış bir renk ve nizam mahşeridir. Bir fantezi, bir ruh haleti, bir sıkıntı, bir sürur, bir bayram, bir keder ifade eden bir renk oyunudur.

İran halıları pamuktan dokunduğu için daha sıkıdır. Bir çözüde iki yüz ilmiğe kadar sayılabilir. Türk halıları ise yünden dokundukları için ilmikleri daha az ise de Acem halılarından daha dayanıklı olurlar.

İbrahim Ostruva bir taraftan halılar hakkında malumat verirken diğer taraftan resmine devam ediyor. Önündeki, Yörük kızının şarkı söyleyerek, yahut da ağlayarak dokuduğu lime lime kilimi yünden boya haline çevirip koleksiyonuna ilave edecek. Böylece isimsiz Yörük kadın sanatkarı ebedileşecek.

İbrahim Ostruva:

— Talebelerimle şurada çalışıyorum. Ölmek üzere olan bir sanatı ihya etmek lazım. Gençlerin buna heves etmelerini bekliyorum. Orijinal Türk resminin ben buradan da çıkacağına kaniim. Güzel Sanatlar Akademisi'nin alakadar olmasını ne kadar temenni ederim bilmezsiniz, diyor.

Dinç yapılı, saç, sakalı, bıyığı bu sarnıçta ağarmış sanatkarı bağı iremlere, kuşlu halılara, Yörük kızlarının akıl almaz renk ve desenlerine bırakıp Sinan'ın, Kanuni'nin Bakî'nin avlusuna çıkıyoruz.

İşte Selçuk arslanı arka ayaklarının üstüne çökmüş, ön ayakları gerilmiş; avluya yağın kara bakıp üşüyor. Bu Selçuk

arslanı Alâettin Köşkü'nün kapısındaki iki arslandan bir tanesi imiş. Şimdi müzenin kapısının bir yanında o, öteki yanında yine Selçuk eseri bir Sfenkes var. Selçukîlerde demek heykel-tıraş varmış, demek Osmanlılar kadar mutaassıp değilmişler. Avluda tuğralar, mezar taşları, göce yapmaya yarayan devasa bir taş değirmen, büyük muhteşem kazanlar...

Elif Naci:

— İşte bunlarda yemek pişirip yeriz, diyor ve gülüyor.

Hani içine Elif nahifliğinde yirmi ressam düşse kazan ancak taşar. İşte son tuğra.

Elif Naci:

— Müzecilikte nedret kıymettir, diyor, işte kendisi kıymetsiz birinin kıymetli bir hatırası! Son padişah Altıncı Mehmed'in bir tek hayratı üzerinde bulunmuş tek tuğrası. Bunu da yapan son Tuğrakeş İsmail Hakkı Efendi.

Duvara dayanmış bir "Ya Hâfız" levhası. Boyum büyüklüğünde. Elif Naci:

— Zeynep Hanım Konağı'nın "Ya Hâfız"ı.

Diyor ve ilave ediyor:

— Bir softaya: "Ahşap konağı bu levha da koruyamazmış demek. İyi bir itfaiye teşkilatından başka hiçbir şey, hatta bu itfaiye teşkilatı bile ahşap İstanbul'u koruyamadı", demiş bulundum. Softa:

"— Ama görüyorsun ya, dedi, levhaya bir şeycikler olmamış!"

İşte bir taş parçası üstünde birtakım yazılar. Nerede bulunduğu bilinmiyor. Herhalde bir hamamı süslemiş. Ama hangi hamam? Hususi bir hamam mı, yoksa bir cümle hamamı mı? belli değil. Bir devrin bahnemesini yazdıracak kuvvetli bir vesika. Yazıda ne tarih, ne imza:

Göricek tabı ruhun yandı yakıldı hamam

Selçukî eserleri kısmında birtakım sandukalar göze çarpıyor. Bunlar Selçuk oymacılık sanatının şaheserleri. Dört bir tarafı ayetler, hadislerle süslü bu sandukalar Selçuk şairlerinden Mahmut Hayranî ile kardeşi Necmettin Ahmed'in sandukaları imiş.

Oradan bir başka salona giriyoruz. Burası adeta sıcak. Çift pencerelerinin arasındaki duvarın kalınlığı bir metreden fazla. Bu kalın duvar ve çift pencerelerle içerisi adeta ılık, yazın da bayağı serin olurmuş. İçeri girince insan şaşırıyor. Her taraf yazı ile dolu. Hepsi de büyük hattatların yazıları. Ortada iki tane fevkalade güzel fildişi ve sedef kakma Kuran mahfazası var. Elif Naci bir kocaman kavuk biçiminde olanını göstererek:

— Bunu pek severim, diyor. Natûrmortunu yaptım, şimdi Paris'te teşhir ediliyor.

Salâhattin Teoman, mahfazanın kenarlarını süsleyen yazıları göstererek:

— Bunlarını ne yaptın üstat? diyor.

— Aleyna'nın Aley'ine kadar yazdım. Ötesine de güneş ışığı vurdurmak mecburiyetinde kaldım!

Bir camekân içinde anlayanların mucize telakki ettikleri bir Hilye. Meşhur hattat Mustafa Rakım yazmış. Elif Naci.

— İşte, diyor, bunların hepsi, şu Mustafa Rakım'lar, Esad-ül-Yesarî'ler, oğlu Yesarîzade Mustafa İzzet'ler, Şeyh Ahmet'ler, Bâhir'ler, Ahmet Karahisarî'ler büyük ressamdılar. Ne yazık ki resim yapamazlardı. Ama resim yapmaktan vazgeçemezlerdi. Böylece bunları yapmaya mecbur kaldılar. Her Vav'da, her He'de, her Lam'da, her Kaf'da bir sanat aşkının titreyişini koymaya çalıştılar. Şimdi yalnız anlayan gözlere zevk veren bütün bunlar birer tarihi hatıradan başka mana ifade etmek için yalnız o gözlere hitap ediyorlar. Şunlar da padişahlardan Mahmud-u Sani'nin, Üçüncü Ahmed'in yazıları.

Ben padişahların yazılarına bakıyorum. Bakî'nin şu beyti hatırıma geliyor.

*Zayi geçirme fırsatı kim bağı âlemin
Gül devri gibi devleti napaydardır*

Duvardaki bir levhayı işaret ediyorum:

— Bu nedir üstadım?

— Ha? diyor. Haydi bakalım keşfet!

Anlayamadığımı görünce:

— Bu bir dükkân levhasıdır, diyor.

Yine sökemiyorum, yalnız:

— Ya! Ne güzel levha! Ne yazıyor?

— Keşkeklik buğday!

Bir insan boyunda, yine çok şişman bir hanım şişmanlığında kütüphaneye de benzeyen pek kıymetli, her tarafı serapa sedef kakma bir Kuran mahfazasını şaşkın şaşkın seyrettikten sonra kar yağın avluya çıkıyoruz. Havuzun kenarını gezerken Salâhattin Teoman:

— Şu şakayık hele bir açsın, hele bir bahar gelsin o zaman gelip görün bahçenin güzelliğini siz. Altında Kanuni'nin, Bakî'nin gezindiği çınarlar hele bir yeşersinler, diyor. O da Bakî'den bir beyit okuyor:

Taze can buldu hava, erdi nebatata hayat

Ellerinde harekât eyleseler servû çınar

Elif Naci:

— Efendim, diyor, size malumat vereyim. Çinili Köşk...

Derken efendim birdenbire bir rüzgâr esiyor.

— Ama yaptık ha, diyor, gelin sıcak bir yere sığınalım hele.

Küçücük odasına giriyoruz. Çini sobanın başında:

— Çinili Köşk Müzesi'nin eşyası dağıldı diyor. Her müzeye alakadar olduğu eserler verildi. Bir kısmı Arkeoloji Müzesi'ne, diğer bir kısmı Topkapı Sarayı Müzesi'ne ve Türk-İslam Eserleri Müzesi'ne. Çinili Köşk de İstanbul fethinin 500'üncü yılı münasebetiyle "Fatih Müzesi" oluyor.

Müzenin sakın yolunda neredeyse gocukları içinde Bakî Efendi'ye rastlayacakmışım gibi yürürken onun şu beyti de kışın ve karın haricinde hafızama bir bahar ılıkılığı döküyor:

Dikhatler ile seyrederez yâri serâpay

Görmez mi idik biz de eğer olsa vefası.

Saat ikiyi geçiyor. Karnım zil çalıyor. Hatırıma keşkeklik buğday levhası geliyor. Bu dükkân şuralarda olmalı. Acaba yalnız keşkeklik buğday mı? Yoksa keşkek de satar mıydı? Buğdayın içinde tavuk etinin dövüle dövüle eridiği, üstüne kırmızı biberli terayağ gezdirilmiş mis kokulu bir keşkek tabağı hayalile Bayezid'deki fasulye piyazcısına doğru koşuyorum.

Yedigün, (725), 26 Ocak 1947

Rakı Şişesinde Balık Olmak İsteyen Şair

Üzerinde en çok durulmuş, zaman zaman alaya alınmış, zaman zaman kendini kabul ettirmiş, tekrar inkâr, tekrar kabul edilmiş; zamanında hem iyi, hem kötü şöhrete ermiş bir şair vardır.

İki incecik bacak, kısaca bir trençkot, kanarya sarısı bir kaşkol, müselles bir yüz, şişirilmiş bir göğse benzeyen bir sırt, —denebilirse— ergenlik bozuğu bir yüz: İşte görünüşte Orhan Veli.

Şiirlerinin münakaşası bana düşmez. Seven mi haklı, sevmeyen mi? Orası bize ait değil. Nurullah Ataç onu yeter derecede tanıtmıştır. Ama kendisi Orhan Veli'yi tanımazmış. Geçenlerde bir mülakatta:

— Orhan Veli mi? Tanımıyorum! demiş.

Ben de Orhan Veli'ye sordum. O da onu tanımıyor.

Bari birisi lütfetse de şairle münekkidi birbirine tanıştırtıverse. Daha doğrusu barıştırtıverse... Ama Nurullah Ataç dargınlığa pek dayanamıyor olmalı ki bıyık altından gülümsüyor ve: “Hakkını inkâr etmeyelim. İyi şairdir,” diyor. Orhan Veli bıyık altından gülmüyordu. Gülmüyordu ama o da: “Hakkını inkâr etmeyelim, şiirden anlayan adamdır,” dedi.

İstanbul şehrini zaman zaman bir moda sarar. Bazan bir şarkı, bazan bir tek “voyvo!” kelimesi, bazı defa “... bilmem kime maşallah!” gibi. Orhan Veli'nin: “Yazık oldu Süleyman Efendi'ye”si de böyle meşhur olmuştu. Biz okuyucular acaba şair bu mısraın meşhur olacağını bilerek mi bunu yazdı, diye kendi kendimize bir sual sormuştuk. Ben de şaire onu sordum.

O:

— Ben hayatı sadelik içinde geçmiş basit bir adamın hayatından bahsetmek istedim. Acayiplik olsun diye yazmadım. Şiiri neşretmeden evvel de bu kadar yadırganacağını tahmin etmiyordum.

Ben:

— Yadırganmamıştır. Meşhur olmuştur, dedim. Bir şey daha sevgili şair, ben sormak istemezdim ama sizden bahseden her adam bana bile şunu soruyor: Nasırı edebiyata sokmakla yani ne demek istiyor? Nasır pek mi mühim sanki? Anlıyorsunuz ya, bazı genç kızlar bunu pek merak ediyor da...

Orhan Veli mustarip bir hal aldı. Yarinden ayrılmış turnalar gibi uçtu.

— Hayatında büyük manevi ıstırapları olmayan bir insan için nasırın mühim olduğunu telakki ediyorum, dedi.

İnsan bir şairle konuşurken şu suali sormak ayıp kaçır ama soracağım, dedim, kendi kendime:

— Sizde nasır var mıydı o zaman?

— “Süleyman Efendi” şiirinden sonra âhı tuttu. Bende de nasır çıktı.

— Peki, gelelim rakı şişesinde balık olmaya...

— Yine mahsus yazmadım. O sırada yoksulluklar içinde yaşayan bir adamın hayatını anlatır o şiir. Böyle bir insan birçok şeyler ister. Esvap ister, yemek içmek ister, bu arada rakı içmek de ister. Bu istek mübalağalı bir şekilde anlatılmıştır.

— Nasır kadar sükse yapacağını umuyor muydunuz?

— Onu belki düşünmüşümdür. Bazı kelimelerin, bazı cümlelerin kullanıla kullanıla manaları kalmıyor. Okuyucuya birçok sözler tesir etmez oluyor. İşte o zaman şair okuyucuyu dürtmek, basma kalıp sözlerin içine attığı gaflet uykusundan uyandırmak istiyor. Rakı şişesinde balık olsam mısraı –mısraı değil satırı– da bu maksatla söylenilmiş olabilir.

Şaire söylemedim ama düşündüm: Şair okuyucuyu dürtceğine, gaflet uykusundan uyandıracığına basmakalıp sözleri söylemeyiverse daha iyi olmaz mı sanki?

— Rakıyı sever misiniz?

— Bayılırım.

— Bendeniz de... Ucuzlamasına ne dersiniz?

— Bir türlü inanamıyorum.

— Ya Fahrettin Kerim Bey'e?

— Allah, derim.

— Neşredilmemiş yeni şiirlerinizden bir tane lütfeder misiniz?

Tatlı tatlı okudu.

CIMBIZLI ŞİİR

Ne atom bombası,

Ne Londra konferansı;

Bir elinde cımbız,

Bir elinde ayna;

Umurunda mı dünya.

Okur yazar hanımları küplere bindirecek bir şiir. Orhan Veli kızacak belki. Şiirini geçen akşamki Fikret Adil'in yaptığı bir azizlikte bir hanıma okudum. Fena içerledi. Elindeki votkayı masaya bıraktı. O da irticalen:

Ne elinde nasır

Ne başında çoluk çocuk

Bir elinde yirmi dokuzluk

İki ayağında nasır

Umurumda mı Orhan Veli?

deyivermez mi?

Tam bu sırada yanımıza, şimdiye kadar yazdığı mısraların adedi bir milyonu bulan, tepetaklak olmayı göze alacak bir tabi aramakla meşgul genç şair Süavi Koçer geldi. İki şair musafaha ettiler.

— Süavi Koçer'i nasıl bulursunuz? dedim.

İki şair birbirine bakiştılar.

Orhan Veli:

— Bir harikadır! dedi.

— En çok hangi şairleri seversiniz?

— En çok isimsiz şairleri severim. Daha ziyade adı bilinmeyen halk şairlerini. Mesela türküleri çıkaranları.

— Bir tane söyler misiniz?

Aldı şair bakalım ne dedi:

*Akşam olur hapishane kitlenir
Kimi kâğıt oynar, kimi bitlenir
Kiminin Temyizden evrakı gelir
Düştüm bir ormana yol belli değil
Yatarım yatarım gün belli değil.*

Kimin olursa olsun güzel şiir!

Güzel bir şiir okunduktan sonra insan bir zaman susuyor, konuşamıyor. Neden sonra:

— Şiire ne zaman başladınız?

— Bu hastalık bende 11-12 yaşlarında başlar. O zamanki yazdığım şiirler alışılmış tarzda şeylerdi. Daha doğrusu kötü şiirlerdi. Şairlerden kötülerinin bile tesiri altında yazardım. Bir gün geldi. Eski şiirlerden bıktık. İstedik ki biraz daha farklı olsun.

“— Ama da biraz daha ha!” demedim.

Devam etti:

— O sıralarda gavur şairlerini okuyorduk.

— 12 yaşında mı?

— Hayır. Daha çok sonraları. Bu arada Baudelaire'den sonraki nesillerin. Daha çok modern şairlerin kitaplarını. Bir de sürrealistleri. İşte herkesin acayıplık telakki ettiği şiirleri o zaman yazdık.

— Şimdi o şiirlerinizi beğenir misiniz?

— Şimdi onları beğenmiyorum. Şekil bakımından zayıf buluyorum. Şiirin bir de ustalık denen şeye dayandığını o zaman bilmiyormuşuz demek. Bugün bu şairlerden ayrıldık. Halk edebiyatından istifade ediyoruz. Ama bir hamle yapabilmek için, eskilikten silkinmek için o şiirleri de yazmak lazımdı.

— En çok sevdiğiniz bir şiiri okur musunuz?

Hangisini okuyacağını bir müddet kestiremedi. Sonra şu şiiri okudu.

SERE SERPE

Uzanın yatıvermiş sere serpe
 Entarisi sıyrılmış hafiften
 Kolunu kaldırmış, koltuğu görünüyör
 Bir eliyle de göğsünü tutmuş
 İçinde kötülüğü yok biliyorum
 Yok, benim de yok amma
 Olmaz ki
 Böyle de yatılmaz ki...

Bu pek sevimli şiiri de dinledikten sonra şaire kafiyeyle dönüp dönmemeye niyetli olup olmadığını sordum.

— Şimdilik vezne, kafiyeyle bağlanmamak lazım. Sonra faydalanılabilir.

— Niçin?

— Vezinsiz, kafiyesiz şiir, şairi güçlüğü doğrudan doğruya şiirde aramak imkânıyla, daha doğrusu zaruretiyle karşılaşıyor. Bu zaruret de şiirin çevresini genişletiyor. Günün birinde vezinli kafiyeyle şiire dönüşecek olursa o zamanın şairleri bugünkü nesillerin tecrübesinden istifade etmiş olacaklar.

Orhan Veli elindeki şişeye mahzun bir tebessümle baktı. Şişe bitmek üzere idi. Kadehlere birer tane daha koyduk. Şişe boşaldı. Boş şişeyi pencereden dışarıya attık. Sanki Orhan Veli'nin okuyucuyu gaflet uykusundan uyandırmak için yazdığı mısra rakı şişesinin içinde imiş gibi, şişe büyük bir şangırtı ile kırıldı. İçindeki mevhum sarhoş istavrit ayıldı. Kuş olup uçtu. O, kanarya sarısı kaşkolunu boynuna sardı. Ben harap şapkamı kafama geçirerek sokağa fırladık. Genç şair işte o zaman kendisinin en güzel mısralarını mırıldandı:

İstanbul'un mermer taşları
 Başına da konuyor aman martı kuşları
 Gözlerimden boşanır hicran yaşları
 Edalım
 Senin yüzünden bu halim.

Artık ne okuyucuyu gaflet uykusundan uyandırmak var, ne rakı şişesinde balık olmak meselesi:

*İstanbul'un orta yeri sinema
Garipliğim, mahzunluğum duyurmayın anama
El konuşur, sevişirmiş bana ne
Sevdalım
Boynuna vebalim.*

Ne sere serpe, ne cımbızlı şiir beni sarmamıştı. Ne yapalım anlayamıyoruz işte. Ama böylesini anlıyoruz. İçimize bir garip-
liktir çöküyor. Anadolu çocuğuyuz nidelim. Yapamıyoruz biz Breton, Tzara ve Michaux ile.

— Üstat, sen bana o adı bilinmez halk şairinden bir türkü daha söylesene.

— Peki!..

*Hapishane içinde üç ağaç incir
Kollarım kelepçe anam boynumda zincir
Zincir sallandıkça her yanım sancır
Düştüm bir ormana yol belli değil
Yatarım yatarım gün belli değil.*

Orhan Veli'yi pek sevdiği Anadoluhisarı'na gitmek üzere vapura bindirip dönerken yirmi sene evvel başka bir şairin yazdığı şu mısraları hatırladım:

Göllerde bu dem bir kamış olsam

Şu şair istekleri bir çeyrek asırda aynı imkânsızlığı devam ettirmek şartıyla ne kadar değişiyor.

Şair değilim bereket! Göllerde kamış, rakı şişesinde balık olmayı bir şişe siyah şarap karşısında alelade beni âdem olma-ya da değişmem doğrusu.

Şiir Sergisi de Olurmuş!

Resim sergisi, heykel sergisi, kitap sergisi, karpuz sergisi, yerli mallar sergisi olur da şiir sergisi neden olmasın? İşte genç şairlerden Orhon Murad Arıburnu senelerden beri düşündüğü bu sergiyi nihayet hakikat haline getirdi. Gidenlerden çoğu memnun gözüküyor. Şiir seyrediyorlar. Duvarlara on beş santim kala kafalarını uzatıp sarı kordelalarla tutturulmuş turuncu, mavi, nefti, sarı renkte kartonlara yine mavi, kırmızı, pırıl pırıl çini mürekkebi ile yazılmış ufacık şiirler okuyorlar.

Ne bizde, ne de dünyada görülmemiş bir sergi. Şaire soruyorum:

— Böyle bir sergi yeryüzünde yapılmış mı acaba?

— Ben duymadım. Senin haberin varsa söyle.

— Hayır, ben de duymadım. Mucidi sensin.

— Mühim şey değil ki. Kristof Kolomb'un yumurtayı durdurtması kabilinden...

— Bunu yapmaktan maksadın ne idi?

— Yeni şiirleri anlamayanlara, sevmeyenlere sevdirmek.

— Bu sergiyi gördükten sonra seveceklerini umar mısın?

— Ummam!

— O halde?

— Hiç olmazsa şu kordelanın altından geçerken eğilip yeni şiire selam veriyorlar a...

Kapıya, kesilmeyeceği için altından geçilmesi yazılı bir mavi kordela düğümlenmiş, sergiye girerken herkes hafifçe eğiliyor.

— Yalnız bu sebeple mi?

— Hayır! Okuyucu ile şair arasındaki uçurumu doldurmak için de...

— Ben, kendi hesabıma, şiir sergisi ile bu uçurum varsa kapatılacağını hiç sanmam.

— Herkes anlayışına göre.

Şairin canını sıktığımı hissediyorum.

Geziyorduk. Orhon Arıburnu bir şiir önünde değil de bir resim önünde durdu.

— Bakın şuna, dedi, bir şey anlıyor musun?

Resme baktım. İlk bakışta ayakları dala, yüzü şeytana benzeyen bir insan resmi gördüm. Dikkatlice bakınca adamın karnında bir at başı, ayağında bir piliç, insan resminin dışında bir kalp, daha ötede adamın burnunda balıklar, at resminin burnunda da yonca ile karpuz kabuğu.

Ben:

— Ben resme anlamak için bakmam. Anlarsam ressamdan herhalde başka türlü de anlayabilirim.

O:

— Bu bir resim değil ki, dedi. Bu bir şiir. Yani hiçbir şey anlamadın değil mi?

Resmin, yahut şiirin altında “İkinci Dünya Harbinde Avrupalı” yazılı. Doğrusu bir şey anlamamıştım.

— Bu adamın kalbi dışarıda olduğuna göre ölmüş bir adamdır. Karnında at var; demek ki sağlığında at eti bile yemiş. Atın burnunda yonca ve karpuz kabuğu bulunduğu göre at açlıktan ölmüştür. Adamın burnunda balık var. Hayat sudan çıktığına göre balık hayatın sembolüdür. Bu adam da hayatına doyamadan ölmüştür demek.

— Ya piliç?

— Piliç de adamın gayesidir. Büyüyememiş, olamamış, bir civciv halinde kalmış.

Orhon Arıburnu yanımdan ayrılıp gidiyor. Bir gazeteci arkadaşına bir şiirin izahını yapıyor. Şairle okuyucu arasındaki uçurumu böylece doldurmaya çalışıyor. Ben kendi halimde şiirleri okuyorum. Uçurumun garip çiçeklerini, derinlerde akan köpüklü derenin sesini, uçuruma asılmış ağaçları seyrediyorum. Ben uçurumun seyrine dalmışken salon epey dolmuştu.

Şekip Tunç üstadımız şöyle diyor:

— Hususi ve orijinal bir telakki. Bu telakkiyi bilmeyenler için Orhon'un şiirleri ve sergisi bir bilmedir.

Celâlettin Ezine yeni Avrupa'dan dönmüş:

— Sartre'la arkadaşlık ettik. Yedik içtik konuştuk. Mühim adam Sartre! Şu meşhur Sartre. Existentialiste canım!

Biz Sartre'ı tanınamazlığa geldikçe Celâlettin Ezine içerliyor.

— Canım Sartre yahu! Sartre be monşer! Jean-Paul Sartre!

— Ha, evet, diyoruz.

— İşte J.-P. Sartre bana memleketinizde ne gibi hareketler var, diye sordu. Böyle bir sergi o zaman açılsaydı söylerdim. Herhalde pek hoşuna giderdi. Görülmemiş şey monşer. Güzel! Güzel! *Une idée merveilleuse!**

Genç şair Celâl Sılay:

— Bana sormayın böyle şey. Şiir sergisi olur mu olmaz mı diye. On beş senelik arkadaşlığım var Orhon Arıburnu ile.

Genç tabi Nebioğlu:

— Tabilerin bu pilavda kaşığı yoktur.

Şiir seven bir doktor; Haydarpaşa Numune Hastanesi dahi-
liye uzmanı Asım Neşet Sözmen:

— Yeni şairleri anlamayanlar, Edebiyatı Cedide karşısında Muallim Naci'nin gafletini tekrarlayanlardır, dedikten sonra:

*Kaldır başını debdebeli, şanlı Fuzult
Bir bak şu yana şiiri terin kim heder oldu
Halkın kimi Verlen, kimi Aşık Ömer oldu
Divanece sözler mi demek edebiyat
Asarı terakki diyoruz biz buna heyhat!*

Muallim Naci'den bunları okudu. Okuyunca da ortalıkta derin bir sessizlik.

Gene genç film yıldızlarımızdan Berin Ayda hayranlığını ifade etmek için kırmızı bir kuş gibi daldan dala –yani şiirden şiire– uçuyordu.

Şairin kırka yakın şiiri duvarlarda. İki tanesini şuracığa alıyorum. Ötesini gidip okursunuz. Anlamayanlara şair bizzat kendisi bütün sadeliği, tevazuu ile anlatıyor...

* Çok güzel, şahane bir fikir!

İşte bir tanesi:

*Deli deliden hoşlanır
İmam ölüden
Ben şiirden hoşlanırım
Uçmaktan hoşlanırım
Memuriyetten hoşlanmam.*

Ötekisi: İsmi "Püf":

*Rastıklı
Sürmeli
İğreti benli
Belkıs
Dürüm dürüm dürmeli
Seni fırına sürmeli
Bir ustaca üfürmeli
Püf.*

Şair bir gruba şunları söylüyor:

— Mecmualarda şiirler hep mecmua sahibinin kaprislerine kurban gider; mecmualarsa hususiyetini bulamadan iflas eder; şiir kitapları satılmaz; şairse kendini okutmak isteyen insan olduğuna göre işte size okutacak bir yer...

Bir başka gruba:

— Şiirlerimi çok küçük yaşta yazmaya başladım. Şiir yazmadan evvel üç yaşında iken bir odaya kapanır, kuşlara hitaben şiir söylemişim; annem öyle diyor. Şimdi de yazdığım şiirleri ilk defa anneme okurum. Beğenirse neşrederim.

Şaire başka projeleri olup olmadığını soruyorum.

— Sinemada, beyazperdede şiir okumayı düşünüyorum, diyor.

Şiiri anlamayanlara mutlaka anlatmak lüzumuna inanan Orhon Arıburnu bu işi başaracağına benziyor. Çocukluğunda Erzurum'da projeksiyonla şiirler göstermiş. Yine göstereceğinden söz açıyor.

Yeni şiiri sevdirmek için her yola başvuracağını söyleyen şaire veda edip bu güzel sergiden ayrılırken şiirin ve şairin her zaman dostları, düşmanları olacağını, şiiri ne sergi, ne projeksiyon, ne de sinema şeridi ile sevdirmeye imkân olmadığını düşündüm. Sokağa çıktım. Bu sırada yanıma bir adam geldi. Sergide görmüştüm ben bu yüzü. Kendi halinde bir adamdı. Bana gülümsedi. Ben de güldüm.

— Nasıl buldunuz sergiyi? dedim.

Meçhul muhatabım:

— Sahici şiir hafızamızın bir köşesinden öyle bir münasip vakitte, öyle münasip bir şekilde dudaklarımıza geliverir ki o sırada bu tatlı, esrarengiz üzüntünün güzelliğini duymayanlar için sergiler, mecmualar, kitaplar birer oyuncaktır. Duyanlar için de herhalde sergiden bambaşka bir şeydir. O bir söz sanatıdır. Ne müzik, ne resim, ne roman, ne sinema, ne de tiyatrodur. Onu konuşmak, duyurmak yüzyıllar içinde yaşamış milyonlarca insandan iki üçüne ya nasip olur, ya olmaz. Anlaşılmaya gelince: Bundan hiç korkmamalı şair; güzel şiir mutlaka anlaşılır, ama acele etmeye gelmez.

Yedigün, (730), 2 Mart 1947

Burhanettin Tepsi ve Devlet Konservatuarı

İç içe üç oda. Biz ortadakindeyiz. Sağdaki odada üç kadın, üç erkek: Burhanettin Tepsi trupunun simaları; mütevazı, mahcup... Gözlerinden, hallerinden öte bir şeyleri olduğu muhakkak. Bu sanat aşkı olsa gerer. İşte Ruhsar Hanım: Kumpanyanın yıldızlarından. Geniş bir alnı, mahcup edası, bize kahve verirken bir ev kızının sıkılgan haliyle sanki küçük bir sahne temsil ediyor. Ama gözlerinde zaman zaman bir ışık yanıp sönüyor. Bu ışıktaki "bir gün bu çetin yolda şöhrete erebilecek miyim?" var. Odanın içi Davalacıro, Eşber, Napolyon, Neron, Sultan Osman, Orhan, Murad, Yıldırım'larla dolu. Sağda bir "alcove*". Duvarı bir Şeyh Galip:

*Bir şûlesi var ki şem'i cânın
Fânusuna sığmaz âsûmânın.*

Seniye Tepsi hâlâ Bohem, hâlâ eski günlerin çevik, hovarda, gününü yaşayan dansöz!

— Benim bale hocam şöyle derdi, diyor. Bir kadın sahneye çıktığı zaman ya çok güzel olmalı –isterse sanattan bi-behre olsun– yahut da çirkin ama yüz ve vücut güzelliğini gölgede bırakacak bir sanat kabiliyetinde bulunsun.

Sonra elinde bir floş ruvayyal yerden yapma bir koltuğa oturuyor. Beni de yanına oturtuyor. Benim elimde bir kent bile yok. Yok ama çaresiz, blöf zaptı zannederek "gördüm" diyorum. Bakıyorum ki kucağındaki sahiden bir floş ruvayyal!

Floş ruvayyal kapıları açan, balkonlardan gelen hırsızları ürküten, turnelerde parasız seyahat etmek için sahibesinden

bir güzel papara yiyip de havlamayan yarı Rus, yarı sokak köpeği fevkalade zeki bir hayvandır.

Seniye Hanım:

— Ruhsar, diyor, bak şu develere! Mısır'da bunlarla gezdik. Onlarla salınıp gitmek lodos havada Kadıköyü'ne geçmeye benzer. Dans etmek gibidir deveye binmek. Ah develer!

Seniye Hanım ayaklarında kırmızı çoraplar bir genç kız gibi, hayır bir pars gibi çevik:

— Bizim kadın artistlerden hiçbirini sevmiyorum: Bedia; Ermeni, Rum mukallidi oldu. Cahide "geldim, gittim, oturdum, kalktım, karşı" diyen bir Aksaraylı ev kızı gibi. Sanat inşat, "diction" ister.

Burhanettin Tepsi klasik, ihtiyar bir aktörün bütün haşmeti, güzelliği ile hatıralarının arasında; masasının başında. Onlar ne defterler, ne kitaplar, ne mecmualar, ne gazete kupürleri yarabbim! Bütün bunlar ondan bahsediyor. Hepsi... Bütün bu isimleri cisimleri göçüp gitmiş gazete muhabirleri, muharrirleri. Sonra meşhur adamlar. Hâmitler, Ekremler, Ahmet Mithatlar, İzzet Melihler. İşte Fransız Cumhurreisi Lebrun, işte meşhur Lyon belediye reisi Herriot, Herriot'dan şimdi bugün gelmiş bir mektubu bize uzatıyor.

İşte yirmi beş yaşının Burhanettin Tepsisi: İri, güzel bir genç. Meşhur Fransız aktörü Sylvain'le beraber. İşte Folies Bergère'de oynadığı zaman, Madeleine Tiyatrosu'nda Burhanettin Bey. Porte St. Martin sahnesinde.

— 1882 senesinde doğdum. Babam Hariciye'de memurdu. 1920 senesinde Galatasaray'ı bitirdim. Mektepten çıkınca Sadrazam Avlonyalı Ferit Paşa sadaret tercümanı olarak beni yanına aldı. 22 yaşında 25 lira altın maaş alırdım. Bütün arzum Paris Konservatuvarı'na gitmekti. Bir gün artık duramadım. Tarsus'taki emlakimi sattım. Mısır'a kaçtım. O zaman Avrupa'ya gidilmez, kaçılırdı. Mısır'da bir temsil verdim. 1000 İngiliz Lirası hasılat laptı. Paris yolunu tuttum. Sylvain'in hayranı idim. Doğru yanına gittim. Onun evinde kaldım. Benden on para almadı. Oğlu gibi bağrına bastı. Konservatuvardan ikinci çıktım. 1908'de memlekete döndüm.

1908 senesi Ramazanının sekizinci çarşamba günü akşamı —bunu hiç unutmam— Tepebaşı'nda bir temsil verdim. 850 lira

altın para hasılat oldu. 100 lirasını telgraf havalesiyle Londra'da katip bulunan Hâmit'e gönderdim. Şu cevabı aldım: "Hakkı telif olmak üzere gönderdiğiniz 100 lirayı aldım. Tevalisini rica ederim. Ben yalnız şuardan değil fukaradanım da." 150 lirasını İttihat ve Terakki'ye verdim. Bir ufak tiyatro kurdum. Evvela Muvahhit, sonra Muhsin, Şadi geldiler. Şerlok Holmes, Arsen Lüpen, Bernştay'ın Hırsız'ını, Lamour Veille'i oynadık. Neron'u oynadık, Sultan Osman'dan başladım, Abdülhamid'te bitirdim. Tekmil Şekspir'i, Şiller'i, Danonçıyo'yu oynadım. Gün oldu 180 kişilik kadro ile sahneye çıktım. Finten'deki ölülerin raksında 80 rakkasem vardı. 1920 senesinde Darülbedayi kurulurken beni hiç hesaba katmadılar. Üzüldüm. Gençtim de. Kalktım Avrupa'ya gittim. 4 sene Almanya'da, 14 sene Fransa'da kaldım. Kendi hesabıma efsaneler, piyesler yazdım ve oynadım. Avrupa'nın her büyük şehrinde ben Türk propagandası yaptım. Avrupalıya bir Türk sanatı olduğunu gösterdim. Evet, benim hakkımdır bugün artık Ankara'daki Devlet Konservatuvarı müdürlüğü! Hiçbir tevazua kapılmadan söylüyorum: Devlet Konservatuvarı müdürlüğü benim hakkımdır!

Üstat elini havaya kaldırdı. Hepimizin yüzüne "Hakkım değil midir?" der gibi baktı. Devam etti.

— 1936 senesinde aldığım şu madalyaya bakınız!

Elimize kadife yatağı içinde pırıl pırıl bir altın madalya verdi. Kabartma altın madalyanın üstünde zeki çehreli Kardinal Richlieu bize bakıyordu. Altında Burhanettin Tepsi Bey'e Fransızca lisanını en güzel inşaat ettiğinden verildiği yazılı idi. Burhanettin Tepsi üzüntülü:

— Rehin bile bırakamıyorum bunu... Hayır, eğer muhakkak bir ecnebi müdür getirilecekse ben onunla da imtihan olmaya hazırım.

— Konservatuvara müdür olursanız ne gibi yenilikler ve değişiklikler yapacaksınız?

— Planlarım hazır. Ama ilk yapacağım şey talebeye "artist ruhu" telkinidir. Bir aktör senelerce talebe kalamaz. Aktör herhangi bir burjuva gibi yaşarsa ondan ne beklenir? Artist; hayatı, her çeşit hayatı tatmalıdır, müşahade etmelidir. Her nevi halkla temas ve kaynama halinde bulunmalıdır. Artist dediğin bu ak-

şam yemeğini Tokatlıyan'da yerse yarın akşam Sirkeci'deki bir işkembecide yemelidir.

— Devlet Konservatuvarı size verilmediği takdirde?..

— O zaman hiç olmazsa İstanbul Şehir Tiyatrosu'nu bir sene müddetle bana versinler. Bir sene içinde istediğim ve istediğimiz, daha doğrusu beklediğimiz gibi artist yetiştiremezsem bana da Burhanettin Tepsi demesinler. O zaman beni azletsinler. Bir sene. Fazla değil bir senecik. Yok bunu da çok görürlerse ufacak bir tiyatro açmama yardım etsinler. Bıraksınlar ben de artist yetiştireyim. Çünkü bu benim hakkım. Ben senelerce Avrupa'da Türk propagandası, Türk sanatı propagandası yaptım. Konservatuvarlarda okudum. Ben bu işin çilesini çektim. Açlıktan mı öleyim?

— Bugünkü Şehir Tiyatrosu'nu beğenmiyor musunuz?

— 250.000 lira çarçur oluyor, Milli tiyatro için milli asar ister. Hani nerede? Bu parayı Şehir Tiyatrosu aynı zamanda müellif yetiştirmek için de alıyor. Peki! Hani müellif? Ben tiyatroya gidemiyorum artık. Meşhur bir hanım kızımız *Otello*'da oynarken çorap giymişti. O çorabını giydi. Ben tiyatrodan çıktım.

— Bizim klasik piyeslerimiz ve inşaat tarzımız var mıdır?

— Bizim klasik piyesimiz yoktur. Buna karşı ben olsam müellifleri toplar onlara tezli piyesler yazdırırdım. Dünyada ve memlekette mesele oldu. Bu meseleleri ele alacak eser yazdırır, oynatırım.

Birden ayağa kalktı. Elini havaya kaldırdı. Bir ihtiyar Romalı Senato azası gibi idi:

— Ben, Kristof Kolomb'un akıbetine uğramak istemiyorum. Mağdur olmak istemiyorum. Hakkım verilsin! diye haykırdı. Bıraksınlar beni bir senecik, ben de talebe yetiştireyim. Talebe değil artist. Görsünler nasıl yetiştirilmiş artist.

— Sahnede yine *Finten*'i *Eşber*'i oynayacak mısınız?

— Hayır, artık onları oynamam. Yeni yeni şeyler oynayacağım. Yalnız milli piyes oynayacağım.

Kızarmış gözlerinden ateş parçası gibi bir elem geçiyor:

— Ama bunun için para ister. Eskiden para boldu. Her şey ucuzdu. Geçen akşam bir oyun verdik. 1280 lira hasılat yaptı. Dağıta dağıta eve 40 lira ile döndüm.

— Bizim bir inşaat tarzımız var mıdır üstadım?

— Her milletin inşaatı musikisinden alınır. Bizim musiki buna müsait değildir. Ben kendi hesabıma Fransız inşaat tarzını kabul ettim.

Böylece Eşber'den koca bir parçayı Fransız klasiklerini okuyormuş gibi okudu. Sonra Britanicus'ü inşa başladı.

— Hangi aktörümüzü bir ecnebi aktörle mukayese edebiliriz?

— Hiçbirini.

Bu arada Seniye Tepsi:

— Bizi açlıktan mı öldürecekler? Niçin fırsat vermiyorlar? Bu adam da kendini göstersiz neye bırakmıyorlar? Yardım etmiyorlar...

Mütevazı küçük odalar artistlerle dolmuştu. Hepimiz küçük, yerden yapma kanepelerde üstadı dinliyorduk. Oda sigara dumanı, samimiyet dolmuştu. Floş ruvayyal gözlerini açmış, bacaklarını germiş, bir Seniye Hanım'a, bir üstada bakıyordu.

Burhanettin Tepsi:

— Ben sanatta disipline taraftar değilim. Sanatkâr istediği kadar bohem olmalıdır. İnsanların içine girip yaşamalıdır. Başka türlü sanatkâr olamaz.

Bu samimi sanat yuvasından ayrılırken 65 yaşındaki hâlâ bohem üstat:

— Yine beklerim. Yarın öbür gün temsil vermek üzere İzmir'e gidiyorum bizim çocuklarla. Geldiğim zaman yine görüşelim, diyordu.

Arkamdan:

— Yazınız, diyordu, Devlet Konservatuarı olmazsa hiç olmazsa Şehir Tiyatrosu'nu bir sene, yalnız bir sene bana versinler de görsünler.

Yedigün, (731), 9 Mart 1947

Çiçek Pazarında Bir Gezinti

“Hıristaki Pasajı” Beyoğlu’nun en meşhur yerlerinden biridir. Orada alkolle çiçek, karidesle portakal, pavurya ile mandalina birbiriyle anlaşmasa bile beraber bulunmaya mecburdurlar. Pasajın içinde bir dükkânın önünde kalabalık birikmiş. İçerisi tıklım tıklım... Ne dağıtıyorlar acaba, diye merak etmeyin. Burası çiçeklerin bedestenidir.

— 100 tanesi 80 lira. Kırık yok.

— 85.

— 88.

— 88 lira 50 kuruş.

— 88 lira 75 kuruş. Tamaaam. Miliski’ye.

Tellal eline 10 tane yeşilli beyazlı bir şeyler aldı.

— 24.

— 24 lira 50 kuruş.

— 25 lira. Sabuncuoğlu’na.

Bu sefer adamın elinde on tane ufacık mor renkli demetler görüldü.

— 8.

— 9.

— 10 lira. Foti’ye.

100 tanesi 88 lira 75 kuruşa giden karanfiller.

10 tanesi 25 liraya satılan kana’lar.

Demeti papele menekşeler.

Çiçek pazarında iki tanesi kokulu, bir tanesinin kokusu da çıkmayan üç çiçeğin müzayede fiyatı budur. Çiçekçiler kaç saatarlar? Orasını bilmem. Nişanlananlar, evlenenler düşünsün.

Müzayede devam ediyor. Ben dışarı çıkıyorum. Seyyar çiçekçiler daha elleri boş dolaşıp duruyorlar.

Pasajdan hızlı hızlı geçenler, karşıdaki ayakta biracıda bir duble çekip gidenler, çiçekçi camekânlarını süzenler dolu. Baktım Şehir Tiyatrosu artistlerinden, hem de genç şairlerin en iyilerinden biri olan Cahit Saffet Irgat bir camekânın önünde upuzun durmuş, hülyalara dalmış.

— Hayrola Cahit!

— Yahu şunlar ne hoş çiçek be!

— Hangiler?

— Şu aktar külahına benzeyen şeyler.

Ben çiçek pazarında onların hem ne olduğunu, hem de değme artist kesesine elverişli olup olmadıklarını anladığım için:

— Onlara kana derler dostum. Bir isimleri de su zambağıdır. Birine mi hediye edecektin?

Cahit'in cevap vermesine zaman kalmadan yanımda kısacık boylu bir adam belirdi:

— Bir isim de biz taktık ona: "Saadet yuvası".

Döndük. Adamın yüzüne baktık. Sevimli bir yüz bize gülüyor, bir taraftan da elindeki bir dalın tomurcuklarının kırmızı kabuklarını koparıyordu. İşine ara vermeden:

— Bendeniz seyyar çiçekçi Avram!

Cahit Saffett'in gözleri yine kanallarda hülyaya dalmış:

— Şunlardan on tane alsam da bir yere gidecektim götürsem.

— Aman Cahit, diyorum, buna maaşının yarısı yeter mi, bilmem ki? Hani ben de geçenlerde "Ağlayan Kız"da Perihan Çakıl'ın oynayışına bayılmış, kendi kendime; "Şu artiste bir demet kana takdim etsem..." demiştim. Hesap ettim, tam kırk hikâye yazmak lazım. Tabii vazgeçtik.

Seyyar çiçekçi Avram gün görmüş adam. Vapura binmiş Marsilya'ya gitmiş, orada çiçek satmış. Canı sıkılmış, atlamış bir vapura, ver elini demiş Amerika. Sokmamışlar Amerika'ya. İki ay Küba'da kalmış, dönmüş Marsilya'ya. Marsilya'dan yine İstanbul'a.

— Babam da, babamın babası da çiçekçi idi, diyor.

— Çiçekçilikten zengin olan yok mu Avram Efendi?

— Nasıl yok? Bunların hepsi zengin oldu. Kimi madrabaz, kiminin hanı, hamamı, apartmanı var...

— Ya senin?

— Hani balık ne demiş: "Tutan onmasın, yiyen doymasın."

Elindeki narsisleri göstererek:

— Bunlar da bana beddua etti.

Bu sırada yanımıza gelen ihtiyar bir adamı kolundan çekti.

— Nah! dedi. Çiçek pazarının kırk seneliği. O da bizim gibi seyyar satıcı idi. Kırk sene sonra madrabaz oldu. Ama hâlâ ho-vardadır. Akşamları çeker kafayı. Sor çiçekleri sen ona.

— Hangi çiçekleri seversin barba?

— Hepsini severim. Ama gülün üstüne yoktur. Gül başkadır.

Sonra mahut gül hikâyesini anlattı:

— Siz dersiniz "gül". Biz deriz "tiriyandafile", Ermeni vatan-daşlar da "vort" derler. Bir kahve kiras edeyim mi?

Oturduk çiçeklerin başına. Seyyar çiçekçi Avram kedicikle-ri soyuyor. Barba Aristidi narsislerden, sümbüllerden, Çingene kızlarından, bahardan söz açıyor. Cahit Saffet dünya yüzünde maaşın yarısını değil, tamamı feda edilecek insanların bulun-duğunu düşünüyor...

— Şu küfelerin içindeki çiçek nedir barba?

— Onlara derler katalogda "Rose de Noel". Türkçesi "dağ çiçeği"dir. Bursa'dan gelir. Na, bak şu cenaze çelenklerine! Hele bu dağ çiçekleri bulunmasın bu çelenkler ateş pahası olur. Bu zavallı kokusuz, yeşile kaçan çiçekler sümbüllerin, narsislerin, iperilerin arasına sokuşturulur da çelenk adama benzer!

— Bu çiçekler Bursa'da mı yetişir?

— Dağ nerede varsa orada yetişir. Kafalarını karın altından güneşe çıkarırlar; sanki o pembe yaz kefenin altında vicık vi-cık can kaynadığını bize göstermek için.

— Yaşayasın barba sen! Sen hangi çiçeği seversin Avram?

— Ben mi? Sahi ben ne çiçeği severim be?!

— ?

— Ha! Ben menekşe severim. Ayşem Ayşem mor menek-şem... Ama bugün pazarda satılanları değil. Ne zaman incek 4 kuruşa, alacağım iki yüz demet, iki saat içinde okutacağım on

kuruştan; o zaman menekşeleri severim. Doğru şarapçıya... Bir kiloluk bir şişe. Yaşasın menekşe!

Bay Avram ile çiçek pazarının içine giriyoruz. Bir merdive-ne oturuyoruz. O bana bir kahve ismarlıyor. Çepçevre insan dolu... Su zambakları uzun saplarının üstünde eski zaman şekerçilerinin yaptıkları külahlar gibi on paraya değil, tanesi 3 liradan ihale ediliyor.

Avram:

— Bunlara saadet yuvası derler. Önce “nezaket yuvası”, sonra da “saadet”, sonra “felaket”.

— Sen almaz mısın bunlardan?

Yüzüme tuhaf tuhaf bakıyor:

— İstemem, eksik olsun! Bana sümbül yeter. Kediciklerden de beş on para kazanırız. Allah bin bereket versin!

— En dayanıksız çiçek hangisidir?

— En dayanıksız mal hangisi olacak? Seyyar satıcının sattığı zavallı menekşe. Sapında su alacak deliği yoktur.

— Ya bu elindeki verbalar?

— Bunları suya koyarsan iki ayda yaprak olur. Suya koymazsan bir sene böyle kalır. Avrupalı karı işini bilir!

— En adi çiçek hangisidir?

— Çiçeğin adisi olmaz, ucuzu olur: Tura çiçeği.

— Sen nişanına ne çiçeği götürmüştün Avramacı?

— Ben mi? Şey götürdüm: Mezotis. Mani anlarsın ya “unutma beni”!

— Şu kırmızı menekşeler ne?

— Onlar dağ menekşesidir. Sıklamen de deriz. Kemerburgaz’dan Pomak çocukları getirir. Tepelerde yetişir. Kokusu yoktur ama sık durur.

Tam o sırada tella, üstlerindeki pırıl pırıl sabah çiyleri bir Taşdelen berraklığıyla üzerine dökülen mor menekşeler çıkar-
dı bir sepmen:

— Dört yaz orda ne

— Sözü de orda ne.

— On! O da ötek, onun üzerine kaldı.

Tella:

— Sabuncuoğlu! diye bağırdı.

Seyyar satıcıların boyunları büküldü. Gözlerinde bir şeyler uçtu. Elllerinde 20 demet bu menekşelerden olsaydı. Güzel hanımlara uzatsalardı.

Kıranta beylere:

— Şuna bakın mōsyō, separakola!

İhtiyarlara:

— Maşallah de madama!

Çiftlere:

— Nişanlılar için hususi! diye bağırabilseleldi...

Avram Efendi menekşelere dargın dargın baktı:

— Severim çapkınları! dedi. Onları da görürüz birkaç gün sonra... Siz hangi çiçeği seversiniz bay gazeteci?

— Demeti çeyreğe olanlarını, dedim.

Avram Efendi gözünü kırptı. Kanaların, orkidelerin, karanfillerin, mor menekşelerin işitemeyeceği kadar yavaş bir sesle:

— Ben de, dedi.

Yedigün, (732), 16 Mart 1947

Deniz Müzesi'nde

Deniz Müzesi, etrafı pırıl pırıl kristal camlarla kaplı upuzun bir salonla dipte, zamanımıza kadar tamamı kalamamış kal-yonların ve kadırgaların aksamını toplayan bir diğer salondan ibarettir. Bu ikinci salonda yarı ejderha, yarı balık, yarı insan, yarı melek, yarı şeytan denize ait hurafelerin fetişleri yer alıyor. Sonra çıpalar, kürekler, kuşlar, mancınıklar, toplar, yekeler, dümenler, yelken direkleri, firkateyn artıkları...

Her tarafından İstanbul denizi ve göğünün mavi, berrak ult-raviyole ışığı dolan birinci salonda ilk dikkati çeken Dördüncü Mehmed'in muhteşem kadırgasıdır. Uzunluğu 40 metre, geniş-liği 6, derinliği 3,140 ton ağırlığında. Baş tarafı 2,5, kık tarafı 5 metre yüksekliğinde. Güvertesinde 144 sıra hamleci yeri var. Her kürek başında üç kişi. Kıkta kadırganın muhteşem köşkü.

Salonun içine Boğaziçi ülkesinin şaşaası, gaz halinde ult-raviyolesi alaimiseması giriyor. Her şey gözlerden ve ellerden kayıyor. Her şey bir cıva parlaklığı ve yerinde duramamazlığı içinde. Altın yaldızlı garip kuşlar, oymalar, sedefler, fildişleri... Maun tahtalardan, sedef kakmalardan, ayağına yılan dolanmış kartallardan çıkan bir başka öğle ışığında milyonla senelik de-nizlerin serin midye ve yosun kokuları. Elinizde, yüzünüzde sanki pırıl pırıl küçük hayvanlar geziniyor. Gündüzün ortasın-da yakamoz yapan bir salon.

Hep beyazlar giymiş mektep kızları; Türk ustalarının göz-nuru harcayarak yaptıkları bu muhteşem tahta gemilerin için-de palabıyıklı, Türk hamlecilerinin yarım metre kutrundaki pazuları ile bir sarayı Boğaz'ın akıntılı sularından Marmara'nın dalgalarına nasıl uçurduklarını seyrederken düşünüyorlar...

Bu hülyayı istediğimiz kadar uzatabiliriz. Ama şimdilik bu kayıklar çürüyünceye kadar beklemek lazım gelecek. Müzenin her şeyi tamam: Hakikaten değerli müdürü Halûm Şahsüvaroğlu tarihi iyi bilen bir denizci. Ressam İbrahim Denli, eski denizcilerin nasıl giyindiğini, bir Barbaros'un nasıl, ne biçimde gösterebileceğini pek iyi biliyor. Bütün bu güzel kayıkların Venedik'ten yahut Ceneviz'den iğtinam edilmiş kalyon başı gümüş yaldızlı deniz kızlarını daha fazla çürütmemek için bu müze hemen açılmalı gibi geliyor insana. Bütün bu güzel şeyleri tozlu bir yerde gördük. Deniz Müzesi'nin elemanları, müdürü, ressamı, memuru, kütüphanesi, maketleri ve müzenin eşyası, her şeyi hazır. Ama müze isim halinde. Bu müzeye hemen bir yer bulmak lazım. İstanbul'a en çok yakışacak bu müze hemen yer bulunup açılmalı. Türk çocukları bu güzel şeyleri hemen görmeliler.

Müzenin eşyası dağınık bir halde bulunduğu için gördüklerimizi kısaca anlatalım:

Al gözlüm, bak efendim, budur gelen dünya güzeli: Dördüncü Mehmed'in kadirgası! Yukarıda iki tarafından İstanbul ve Boğaziçi öğlesi giren hayali deniz müzesinde gördüğüm gibi. Bordaları çiçeklerle süslü bir kadirga ile Boğaziçi, Adalar ve Eyüp seferleri yapılmış. O zamanın denizciliğini ellerinde tutan Venedikliler ve İspanyollar bu kadirgaya bayılmışlar. Bir mimari eseri gözüyle bakmışlar ona. Baştan aşağı Türk ustalarının işi. Kıçta iki su aygırı, arslan, deniz merkebi diyebileceğimiz iki heykel. Bu heykeller deniz cinlerini kovmak için Finikelilerin denizciliğe bıraktıkları tesirden mülhem olsa gerek.

Köşk restore edilmekte olduğu için göremedik. Fakat kadirganın yanındaki levhada şunları okuduk:

"Köşkün içi mine zemin üzerine fildişi, sedef oymalarla müzeyyendir. Oymalara şeffaf bir renk vermek için bunların altına altın varak döşenmiştir. Aralara gümüş kakmalar üzerine encarı kıymettar konmuştur. Teknenin boyası hususî bir lacivert boyadır ki bu boya Türk sanatkarlarının ihtiragerdesidir. Boyanın sureti imalini bilen kalmamış. Bu salhurde kadirga Topkapı Sarayı kayıkhanesinde çürümek üzere iken bulunmuştur. Kadirga 265 seneliktir."

Büyük kalyonlar bize kadar gelememiş. Maketleri duruyor. Kalyonlar iki ambarlı üç ambarlı, dört ambarlı olurmuş. Dört ambarlılar 150 top taşırlarmış.

Bir mezar taşı bir köşede mahzun.

"Merhum ve mağfur Cezayirli Hüseyin Kaptan

1167

Elfâtîha"

Mecid'in annesi Bezmiâlem Sultan'ın kayığı. Bir köşede tozlar içinde yelken kaldırma ve indirme aletleri, tahtadan, hâlâ sapa-sağlam. Bir gemi başı, bir firkateynden yadigâr köprü, bir Cenevizli çıpası: Yarı kadın, yarı Yunus fevkalade güzel bir tunç çıpa. Şerefresan firkateyninin başındaki kara kuş: Tahtadan yapılmış, nefis oyma bir karabatak. Hemen şimdi denizden çıkıp uçmaya hazır gibi.

Al gözüm, bak efendim, budur gelen Sultan Aziz'in kayığı! Başta bir erkek kartal, gözlerini ufka, bu yerin karanlığına dikmiş. Geminin başı altın yaldızlı silahlar, çiçekler, armalar ve meyvelerle süslü.

Bu gelen kadınefendinininkisi. Bu sefer başta bir dişi kartal. Kartalın ayağına yılan dolanmış, geminin süslerinde hiç silah yok. Meyve ve her nevi çiçek. Ananas da var, kamelya da. Almanya İmparatoru İkinci Vilhelm ve İmparatoriçe'nin 1305 senesi Ekim ayının 21'inci cumartesi günü binip sarayı hümayuna geldikleri kayak: 17 metre uzunluğunda, yedi çifte.

Ötede sandallar, çelimsiz bir adamın bile kaldırabileceği hafif şeyler. Denize de dayanırlarmış ha! İstanbul'da yapılan sandal ve kayıkların zarafetini söyleye söyleye bitiremezler. Bunları görmeden ben de inanmazdım. Bu kadar narin, zarif, güzel şeylerin deniz için değil, süs için yapıldıklarını sanıyor insan. Halbuki bu suların kaprisine dayanabilen en sağlam şeylermiş de... Kadın denilen vefasızın tabiatını öğrenmiş yakışıklı, narin, cesur, hovarda erkeklere benziyor bu sandallar!

Bakın şu saltanat kayığına: 27,5 metre boy, 2,40 metre en, 13 çifte. Baş tarafın bir eski zaman paşası gibi sırmaları var.

Kıç taraftaki doğanın gözlerindeki yarı kırmızı, yarı siyah taş, nedense, daha düşmemiş, ama düşecek.

Kenarda bir taş gördüm. Taşlar tarihi söyler derler ama, taşlar yalan da söylerler. Avrupa'dan hiçbir firkin girmemesi için elinden geleni ardına koymayan Abdülhamid'e, şair Sûruri, tersanede açılmış bir çelik fırın fabrikası için şu yalanları yazmış. Belki de şair şaka etmiş:

*Cenabı şahı cihanı gazi han Abdülhamid
Vücudu âleme ihsanı gerdigâr oldu
Zamanı saltanatı mecmâi fûnunu ilim
Ne varsa Avrupadan yek beyek şikâr oldu.*

Öyle mi oldu, dersiniz?

Not: Bu röportaj yapıldığı sırada Deniz Müzesi Dolmabahçe Camii'ne nakledilmemişti. Şimdi sevinçle öğrendik ki müze Dolmabahçe Camii'nde kurulmak üzeredir. Hakikaten pek güzel bir müze olacağına emin olduğumuz Deniz Müzesi böylelikle tam yerini bulmuş oldu.

Yedigün, (748), 6 Temmuz 1947

Uzun Ömer

En uzunumuzdan bir metre daha uzun, en genişimizden yarım metre daha geniş, en şişkomuzdan 150 kilo daha ağır bir adam yaşıyor içimizde. Bereket, en kötümüzden daha kötü, en nankörümüzden daha nankör, en akıllımızdan iki misli daha akıllı değil! Yoksa halimiz nice olurdu? Aksine en iyimizden, en kendi halindemizden beş defa daha iyi, daha mütevazı...

Bir adam düşünün ki kendisine bir elbiselik yaptıracığı zaman 8 metre kumaşa ihtiyacı vardır. Bu düşündüğünüz adamın bir pabucu 150 liraya yapılabilir. (Ne naylon, ne de altı kauçuktur bu ayakkabının.) En alelade elbise 500 liraya mal olur ona.

Şu bizim Galata Köprüsü bir de nerede var acaba? Çin'de var mıdır dersiniz? Berberleri, boyacıları, yemişçileri, sucuları, simitçileri, aşçıları, gazinoları –kunduracıları ile tuhafiyecileri eksik– hatta evsiz barksızlara havadar otelleriyle bir köprümüz vardır. Doğrusu şairaneliğine şairane, bulunmazlığına bulunmaz matah! Dünyada mislû menendi olmayan bu köprünün altında, tavanı bize göre değil ama şu yukarıda sözü geçen adama göre basık bir dükkânda bir piyango satıcısı yaşıyor: Bay Ömer Özkan. Özkan soyadından çok Uzun Ömer ismi ile anılan bu genç adamı hemen her İstanbullu, her İstanbul'a gelen taşralı Haydarpaşa vapurundan Köprü'ye ayak basar basmaz durup hayretle seyrederek. Küçük çocuklar saatlerce, kovuluncaya kadar önünde durup kendilerinden, babalarından ve ağabeylerinden ikiler, üçler, dörtler kere büyük, muhteşem bu adamı seyrederek. Doğrusu şaşkınlıkla seyretmeye değer bir adam. Amma çok bakılınca kendisine üzülen Ömer Efendi. Bakın,

bakın amma fazla durmadan geçin nolur. Fakat onu görünce durup hayran hayran seyretmemeye de can ister. Biz gazeteciler de çocuklar gibiyiz. Yalnız çocuklar gibi olsak yine iyi. Çocuklardan da beteriz. Yalnız seyretmekle kalmaz, merakımızı gidermek için yanına sokulur, konuşuruz da:

— Ömer Efendi, bir elbiseyi kaç yaptırıyorsun?

— Onu hiç sorma! 500 liradan aşağı elbise dikmiyorlar bana.

— Pabuçlar?

— Hele pabuçlar! 150 liradan aşağıya hiçbir kunduracı ayak-kabı yapmıyor. Köselelerin de hali malum. Ne kadar kalın olursa o kadar çürük oluyor. Ne kadar yürümesem üç ayda parçalanıyor.

— Kaç metre kumaştan elbise çıkıyor sana?

— Sekiz metreden.

— Kaç kilo varsın?

— Çoktan tartılmadım amma 170 kara okka mı, kilo mu öyle bir şey.

— Maşallah!..

Herhalde sokakta bizim gibi alelaide fanileri tartan kantarlarda tartılamasa gerek. Çünkü bu bizi tartan kantarlar 150 kiloluk bir insana tahammül edebilirler. Öyle adamlar da harp senelerinde karaborsa yapmadılarsa en aşağı 40 kilo düşmüşlerdir.

— Ömer Efendi çok mu yersin?

— Size göre çok sayılır ama cüsseme göre az. Doğrusu şöyle iştahı yerinde normal bir adam gibi yerim. Üç kap yemek, yüz dirhem ekmek. Ama çok su içiyorum.

— Boyunun uzunluğu kaç santim?

— İki metre yirmi beş santim. Ama artık büyümüyorum. Üç seneden beri büyümem durdu. Daha büyümek iyi değilmiş.

— Tabii değil Ömer Efendi. Allah vermesin daha fazla büyüseydin demek bir sığırdan ayakkabı, bir top kumaştan elbise giyecektin. Kaç yaşındasın?

— 337 doğumluyum. Var hesap et.

— Nerelisin?

— Bilecik'in Abbaslı köyünden.

— Büyüme ne zaman başladı sende?

— Ben hatırlamıyorum. Bizimkiler kimi beş yaşında başladı diyor, kimi on iki on üç yaşında. Köylü kısmı ne bilsin yaşını.

— En çok neden hoşlanırsın Ömer?

— Biz köyle kısmı neden hoşlanacağız? Hiç düşünmedim.

— Neye kızarsın en çok?

Gözlerini yüzüme kaldırdı. Öyle munis, öyle çocuk, öyle tatlı, öyle iyi insan gözleri ki görüp de tabiatın fena bir oyun oynamak için bu insanı seçmesine karşı isyan duymamak imkânsız. Bunlar kahverengi, berrak, masum, içinden dostluk, hüzün, sükün, tevekkül, razılık okunan iki güzel göz.

— Durup da kendinden geçercesine beni seyreden çoluk çocuğa kızarım a, bu kızmak değil, canı sıkılmak. Kızdığım bir tek şey var. Haksızlık.

— Hiç haksızlık gördün mü?

— İnsan olur da haksızlık görmez olur mu? Bütün Anadolu'yu, İzmir vilayetini dolaştırdılar. Bütün paralarını yediler.

Ömer'in ağır, kendisi kadar uzun değil ama geniş bir sesi var. Alnında ve yüzünde üç dört tane ben. Burun, kaş, ağız dev aynasında insan yüzünün üç defa büyümüşü. Yüzünün hatları gayet yumuşak. Hemen yeni terleyen bıyıkları var. Hafifçe gülümseyen, hafifçe ürken gözleriyle insana bakıp kalın ve tatlıca güldüğü zaman insan ona:

— Tabiat bu fena oyununa seni neden seçti Ömer, adam mı yoktu? diyeceği geliyor.

O kadar büyüklük budalaları var ki şu dünya yüzünde kendini büyük görenlere bu oyunu oynamalıydı tabiat. Bu mütevazı, bu sessiz, bu köyünde orak biçip, koyunlarını bayıra salmak için doğmuş adama ne diye ilişilmiş?

— Doktorlar senin bu uzamana ne diyorlar?

— Onlara bakarsan kafamdaki hormonlar çok işliyormuş da ondanmış. Ama nineme bakarsan o diyor ki: "Deden de böyleydi. Senden bile uzundu. 200 kara okka gelirdi. Tarladan döndüğü zaman iki bakraç su içerdi. Yürüdüğü zaman evler sarsılırdı." Ya! Bizim köyde benim gibi adamlar eskiden pek çokmuş.

Demek ki Ömer'in ninesine bakarsak vakti zamanında Bilecik'in Abbaslı Köyü'ne bir yaz öğlesinde inip de çınarlı köy kahvesine oturduğumuz zaman korkudan küçük dilimizi yutacaktık. Evliyalara, devler köyü gibi bir şeymiş o Abbaslı Köyü.

— Baban nasıldır?

— İşte babam! dedi.

1,65-1,68 boyunda, beyaz bıyıklı, sıhhatli, dinç bir adamı gösterdi.

— İki kardeşim daha vardır. Biri kız, biri erkek. Ama onlar normal.

Ömer Efendi'nin "normal" kelimesini "sizin gibi" manasında kullanmaya zorla alıştırdığını sanıyorum. Bulamadık gitti Türkçesini şu frenk kelimesinin.

— Ömer Efendi, bir şey daha soracağım amma...

— Biliyorum soracağın şeyi! dedi.

Güzel, temiz, iyi gözleri suratımın bir tarafında duruverdi.

— Kadınlardan açacaksın değil mi?

Önüne baktı. Bir öküze bir yumruk indirse "inh!" diye çöktecek kadar büyük balyoz gibi elleriyle, uzun bir yaşında bir dut ağacı kalınlığındaki parmaklarıyla biletleri karıştırdı. Bir müşteriye bilet uzattı. Ona "Hayırlı olsun!" dedi. Sonra bana:

— Kadınlar benden korkmakla haksızlık ediyorlar, dedi. Ben de kendi halinde bir kadınla evlenmek isterim. Hem doktorlar da izin veriyor. Ben de herkes gibiyim. Uzak hastalıkla artık durdu o da. Üç senedir büyümüyorum da. Hayatımı da kazanıyorum. Bir kadını pekâlâ mesut edebilirim.

— Şöyle hiçbir gözüne kestirdiğin var mı?

— O yok işte. Yüzüne bakmam onların ki. Çoğu fena fena şaka yapıyorlar. Gelip: "Ne zaman evleneceğiz Ömer Ağabey?" diye alay ediyorlar. Böyle söyleyenlere, sanki razı olsalar, ben evlenir miyim?

Bu sırada genç bir hanım elinde paketler dükkândan içeriye girdi.

— Ömer Efendi, şu paket biraz dursun sizde, dönüşte alırım.

Ömer kaşlarının üstünden hanıma, yan gözle bana baktı. Kıpırmızı kızardı. Hanım da güzel mi güzeldi. Ömer'in yü-

zünden, kaçamak bakan gözlerinden hasrete benzer bir şeyler uçtu.

— Ömer Efendi, dedim. Bunu yazacağım. Belki bu sayede helal süt emmiş bir yoldaş bulmuş olursun...

Büyük büyük güldü. Yüzü, gözü, gülüşü bu bahiste onunla uzun uzun konuşulabileceğini belli ediyordu.

Akşam olunca Ömer Efendi gişesini kapar. Köprünün merdivenlerini uzun, dalgın bir hülya âleminde çıkar. Kendinden altmışar, yetmişer, seksener santim aşağıda insanların üstüne saffet dolu, hüsrân dolu, iyilik dolu gözleriyle bakarak bir tramvay vatmanının yanında iki büküm Beşiktaş'taki evine döner. Babasıyla yemeklerini yerler. Sonra tahtadan hususi yapılmış karyolası kırıldığı için yerdeki hususi yapılmış şiltesine uzanır, gözlerini kapar, helal süt emmiş bir eş düşünür...

Uzun Ömer'in biletlerinin çoğuna büyük ikramiye rastlamıyor ama küçük küçük ikramiyeler yüzde doksanına rastlarmış. Hele kendisinden bilet almış hanımlardan ikramiye çıkmayan hiç yokmuş, diyorlar. Doğru mu bilmem?

Yedigün, (749), 13 Temmuz 1947

Beleş Plaj

İstanbul'un her yokuşu denize iner. Bir yaz şehri olan İstanbul, kıştan kurtulur kurtulmaz deniz kenarları insanla, sandalla dolar.

Şehir en sıcak günlerinden birini yaşıyor bugün. Sizinle okuyucular –siz yerinizden kalkmadan, sizin yerinize ben kal-kayım– büyük, maruf plajlara gitmeyelim de şöyle beleşten denize girilebilen bir sahile inelim. Bildim bileli, çocukluğumdan beri burası Süleymaniye, Sultanahmet, Karagümrük, Çarşıkapı, Soğanağa Mahallesi, Şehzadebaşı çoluk çocuğunun plajıdır: Kumkapı, Yenikapı sahilleri. Belediye yasak eder. Birkaç gün kimseler gözükmez. Bir meltemsiz günde yine çoluk çocuk buraları doldurur. İnsan, bunun biricik çaresinin orayı temiz tutmak, yüzlerce çocuğa beleşten kuvvet ve kudret istasyonu olarak kullanılmak üzere üç beş tahta, dört beş sıra ile bir halk plajı edivermek olduğunu akıl ediyor da...

Kumkapı-Yenikapı tren yolu ile deniz arasında ince uzun bir çakıllık uzanır. Bu çakıllığa iki lağım ağız açılır. Bu lağım ağızlarını başka bir mecraya vermek çoluk çocuğu bir sıhhat kaynağından mahrum etmekten zor olmasa gerek! Üstü katranla sıvanmış bir iskele enkazı üzerinde yüzlerce genç, çocuk, ihtiyar, börekçiler, simitçiler, gazozcular... Katranlı iskele iskeletin direkleri arasında karınları gökyüzüne doğru şişmiş kedi yavrusu leşleri. Çakılların üzerinde binlerce koyun başı kemiği, at kaburgası, bilmem hangi hayvanın çene kemiği...

Ellerinde bir nikel "Smit Venson" tabancası gibi parlayan çene kemikleriyle çocuklar nişan alarak üzerimize hücum ediyorlar.

— Benim de resmimi çek! Benimkini de, benim resmimi de. Foto muhabirimiz Bay Hikmet'in ta göğsüne nişan alıyorlar.

Yalnız pek küçükler sivil. Ötekilerin de elbette mayoları yok. Hani padişahın biri hasta olmuş, neşeli adam aramışlar, öyle bir adamın gömleğini giyerse iyi olur demişler. Neşeli adam bulmuşlar ama onun da gömleği yokmuş. Bu neşeli çocukların da mayoları yok. Mayoları yok ama beyaz donları ayaklarında. Hatta birkaçının deniz kenarı halkından olmadıkları ta ayak bileklerine kadar bağlanmış Amerikan donlarından belli. Gün görmemiş vücutları, beyaz donları ile katranlı kara iskelenin üzerinde hayaletler gibi duruyorlar.

Yarış yapmak üzere dizildiler.

Bir tanesi bağırdı:

— Arşavur kız, sen de gel.

Pembe-beyaz entarili, pembe vücutlu, kara kaşlı, kara gözlü bir kız önce utandı. Sonra entarisinin kollarını çaprazlayarak, eteklerinden tutunca çakıllara bırakıverdi. Gözlerimi kapadım. Açtım ki güzel mayosuyla güzel bir kız karşımda.

— Kim bu hanım kız? dedim.

— O bizim plajın gülüdür, dedi. Çok iyi kızdır ama. Hepimizin arkadaşıdır. Bizimle beraber yüzer. Onun gibi yüzen Kumkapı'da bir kız daha yoktur. Na şu Kemal'le bile yarışa girer.

— Vay canına! Sen ne iş yaparsın?

— Ben mi? Kömürcüyüm.

Sormadan da yüzünden, derisinin mesamelerine girmiş kömür tozlarından belli idi ya!

— Arşavur Hanım, sen ne iş yaparsın?

— Ben iplik fabrikasındayım.

— Bugün iş yok mu?

— Bakma, bugün tüydük!

— Kemal Efendi, sen ne iştesin?

— Ben Çarşıkapı'da manavım. Sıcak basınca dayanamam. Sergiyi asar damlarım.

Göğsü iyi olmuş ama, yara yerleri kırmızı kırmızı kesikler içinde idi.

— Bunlar ne böyle?

Bir ufak çocuk atıldı:

— Kemal Ağabey dalıcıdır. Bir dalsın da gör bak. Suyun altından on dakika çıkmaz. Hem atlamada da birincidir. İşte atladı da kayalar kesti göğsünü öyle.

— Öyle mi Kemal?

— Boş ver! Oldu bir defa işte.

Üç çocuk iki taşın arasına küçücük bir ateş yakmışlar. Üstüne bir teneke koymuşlar. Midye pişiriyorlar. Mis gibi de kokuyor. İhtiyar bir börekçi ateşe ve midyelere kızgın kızgın baktı, başını salladı.

Midyeler ateşi görünce açıveriyorlar kapalı kutularını. Hem seyredenlerin, hem midyelerin ağızları sulanıyor. Şöyle iki dakika içinde midyeler pişiyor. Üstüne biraz tuz, sonra ihtiyarlar kahve içer gibi bir ses, midye midede.

Güneş, elbiseli adama öyle bir saldırıyor ki sormayın. İlle de çıkaracaksın ceketini, yeleşini, pantolonunu! Deniz öylesine kamaşıyor ki ille de atacaksın kendini don gömlek serin sularına.

Güneş:

— Hele soyunma, çarparım alimallah! diyor.

Su:

— Hele, diyor, bir atlama serinliğime. Su içinde bırakırım seni!..

İster istemez güneşle denizin sözünü dinlemediğimiz için ter içindeyiz. Plaj da uzayıp gidiyor mu sana!

Baktım, bir adam giyiniyor. Yağında yumuşak keçi derisinden çizmeler, potur, sırtında cepken, belinde abani kuşak, kuşağın arasında uçları pırıl pırıl brinçten bir çekecek, bir kesecik. Kuşağın sol tarafında, tıkırtısı kulak verilse duyulacak bir gümüş Piryol saatin on on beş kat zinciri... Sünneti şerif üzere bir sakal, ustura ile kazınmış kafa.

— Merhaba baba!

— Merhaba evlatlar!

— Sen de mi denize giriyorsun?

— Girdik çıktık a! Biz adam değil miyiz evlat. Hem ben on beş senedir denize girmemiştım. Kısmet bugünmüş. Memleket

irak. Beni buraya festivale, Kastamonu gecesi vardı da çağırdılar. İsmim Hakkı Bayraktar. Halk şairiyim.

— Deme! Ne iyi! Bir şiir okur musun?

Aldı Hakkı Bayraktaroğlu bakalım ne dedi:

*Dilerim bir dahi gelip de görmek
Erdirdi ol gani Yazdan İstanbul.
Davete icabet vesile demek
Ölsem de gam yemem inan İstanbul
Nice bin âsârın yıkılmış göçmüş
Nice bin düşmanın koğulmuş kaçmış*

Etrafını çeviren çocuklara baktı.

*Nice bin evladın arslan İstanbul.
Nice bin ümera sende medfundur
Nice bin şuarâ sende meshûndur
Nice bin özleyen her an İstanbul.
Yedi dağ üstünde manzaran hoştur
Şehirler içinde şöhretin baştır
Söyleyen Bayraktar Hakkı Çavuştur
Dinliyen ahbap ve yâran İstanbul.*

Bir sandala atladık. Açıklarda bir başka âlem! Halk plajı öğle güneşinin içinde neşe, dalma, kulaç, kravl, köpük içinde.

Gazinolarda daha kimseler yok. Daha sonra akşam ağır ağır sıcak ve esmer Yenikapı'ya çöktüğü zaman bütün bu boş sandalyeler dolar, saz sesleri ta fecre kadar gazinoların etrafını sararmış. Gazinodaki şanolardan herhangi bir Muallâ Hanım'ın sesi ortalığı inletirken herhangi bir sandaldan davudi sesli bir erkek cevap verirmiş. Öyle olurmuş ki bazan gazinocu sandaldaki sesi angaje etmek için adamlar salarmış. Ama meçhul şarkıcıyı bulamazlarmış. Bütün gazoz şişeleri, kahve fincanları, rakı kadehleri, tepsiler, kızarmış ciğerler ve balıklar susar, bu bağrı yanığın sesini dinlermiş. Üstüne İstanbul'da şarkı söyleyen birisi daha yokmuş. Bu da Kumkapı gazinolarının masalı belki.

Daha şimdi çok erken. Garsonlar başlarını masalara dayamış uyuyorlar. Bize ılıkça bir gazoz ikram eden gazinocu:

— Ben memurum. Günün birinde aklıma şurada bir gazino açmak geldi. Bu gazino sayesinde bugüne bugün her şeyim var. Evim, param, malım, her şeyim... Ama ben de bittim, yoruldum artık. Bu sene son senem. Çekileceğim bir kenara. Tavuk besleyeceğim. Bakacağım rahatıma.

— Hacıağalardan ne haber? diyorum.

— Benim gazinoma hacıağalar gelmez, diyor. Onların derdini çekemem ben. Bana gazoz içen müşteri gelsin, zararı yok! Masalarım dolsun. Hacıağalar küçük gazinolara giderler. Burası işlerine gelmez.

— Sizin şarkıcılara sandallardan meydan okuyan, şarkı okuyanlar olurmuş! Doğru mu?

— Yok canım! Öyle şey mi olur, diyor. Elbette güzel sesli meçhul insanlar vardır. Vardır amma gazinomun hanendeleri bülbüldür, bülbül!..

Yedigün, (750), 20 Temmuz 1947

Güzeller Seçiliyor

Güzellerden hiçbiri daha gelmemiştir. İlk gelen Perihan Üçoluk oldu. Güzel bir başlangıç, dedim kendi kendime, böyle giderse sahiden güzeller göreceğiz. Sağ yanağının alt kısmına doğru, çenesi üstünde küçücük bir çiçek aşısı yeri gibi geçmiş bir Antep çıbanı hemen bir kaçamak buse güzelliğinde. Üzüm gibi gözlerinde bir Cenup rüzgârı fırtınası. Esmer, uzun. Saçları yaz güneşinden nerede ise kumral kesilecek.

Bir güzele ne sorulabilir? Körolası kafa... Öyle zamanlarda durursun ki!.. Aklıma sormak için ancak şu soru geldi. Soramazdım ya;

“Demokrat Parti’den mi, Halk Partisi’nden misiniz?”

“Hangi şairleri beğenirsiniz?” diyebilirdim. Onu da soramadım. Birdenbire mühim bir soru hatırıma gelmiş gibi:

— Kaç kilosunuz, efendim? demez miyim.

Sanki o da soru bekliyormuş:

— Elli bir kilo, efendim dedi.

— Sormak ayıp olmasın, kaç yaşındasınız?

— Yirmi, efendim.

Bir taraftan kendi kendime, “Sana ne yahu?” derken bir taraftan da:

— Nerede okudunuz?

— Lise mezunuyum.

— Üniversiteye gitmiyor musunuz?

— Hayır, gidemedim. Liseyi bitirir bitirmez film çevirmeye başladım.

— Film de mi çevirdiniz?

— Evet, ama siz benim öteki ismimi bilirsiniz herhalde. Öteki ismim Berrin Aydan'dır. *Gençlik Günahı* filminde oynadım.

— Öyle mi efendim? Pek güzel.

Bu sırada kırmızılar giyinmiş bir güzel, meşhur ses yıldızlarımızdan birinin refaketinde ince uzun boyu ile arzı endam etti. —Şu arzı endam etmek lakırdısını bugün için kullanmama okuyucularımın müsaadesini rica edeceğim—. Bu kırmızılar giyinmiş güllaçlar gibi bembeyaz, hıraman serviler gibi uzun, şafaklar gibi pembe, Çerkez gözdeler gibi terbiyeli, nazık güzel ancak böyle bir yerde, böyle bir bahane ile yanaşılabilir:

— Efendim! Müsabakaya girecek misiniz siz de?

— Evet.

— Af buyurun. İsminizi bağışlar mısınız?

— İnci İzmirli.

Güzelin karşısında kim sersemlemez ki.. Aklıma gelen muhteşem suale bakın?

— Boyunuz kaç santim?

Güzeller de sersemliklerin farkına varmamak için bugün mazurlar. Heyecan içindeler çünkü:

— 1,63 efendim.

Sersemliğim devam ediyor:

— Kaç yaşındasınız?

— On dokuz.

— Nerede okudunuz?

Ben bu سوالimle "hangi mektepte?.." demek istemiştim. Cevabın karşısında büsbütün afalladım. İnci Hanım'la resmimiz işte bu katmerli sersemliğin enstantenesi.

— Evvelce Maksim'de okuyordum. Şimdi Tepebaşı'nda okuyorum.

Ben Maksim'i Taksim yerine aldım. Başladım Tepebaşı'nda hangi lise vardır, diye düşünmeye. Neden sonra Zehra Bilir'in kendisine yoldaş olmasından anladım ki, İnci Hanım meşhur okuyucularımızdanmış. Kendi halime için için gülerek güzel-lerin ve jüri azasının arkasından "Ünyon Fransez" in konferans salonuna çıktım.

Jüri azası sandalyelerine kuruldular. Şöyle bir baktım. Hepsi bu sene eczacılığı, dişçiliği, Mülkiye'yi, mühendisliği, hukuku bitirmiş mahdumlarına eş seçmeye gelmiş erkek görücülere benziyorlardı: Hele reisleri Peyami...

— Peyami Bey, ilk güzellik müsabakası kaçta oldu?

— Galiba 1932'de. İyi hatırlamıyorum. Yahut daha evvel, çok daha evvel.

Peyami Safa yirmi senedir demek görücülük eder. Kendi çocuğu daha evlenecek çağda olmadığına göre kimbilir kimleri başgöz etmiştir?

Jürinin hukuku bitirmiş, mahdumu bulunmayan biricik azası İngiliz gabardininden muhteşem bir kostüm giymiş, gümüş saçlı, yağız çehreli, ceket kolunda, fevkalade şık bir gömlek sırtında –gömleği o kadar güzel ki, insan yanlış zehaba kapılıyor: Vallahi gömleğini güzellere göstermek için ceketini çıkarıp koluna almış bu çapkın, deyiveriyor–, Doğan Nadi:

— Azizim Sait, gönül kimi severse, güzel odur.

Nizamettin Nazif'e:

— Kadının çirkini olur mu üstat? diyorum.

Ondan, "Olmaz" diye bağırarak beklerken:

— Tabii olur, diyor, hem benim gibi ecdadının çoğunun 375 cariyesi, 400 nikâhlı karısı bulunan bir adama böyle sual sorulur mu? Tepedelenliyim ben, Tepedelenli. Ali Paşa'nın, Veli Paşa'nın cariyeleri ile nikâhlıları memleketin en seçilmişlerindendi. Arada Bulgar, Sırp, Gürcü, Çerkez, Latin, Cermen, Ulah, Boşnak, Hırvat, Arnavut güzelleri ecdadımın sarayında gezinirlerdi.

O zaman güzellik müsabakaları esir pazarlarında yapıldığı için Nizam, cetlerinin ruhuna sınımış gibi şimdi mayolarla önünden geçen güzellere kara kara gözlerini açmış, bıyıklarını çekiştiriyor, elinde bir torba Venedik dükaşı; sırtında samur kürk, belinde hançer, mayolu güzele:

— Heyecanlı mısınız? diye soruyor.

Güzel:

— Hayır efendim.

Nizam:

— Yalan söyleme, heyecanlısın.

— Vallahi heyecanlı değilim, efendim.

— Nasıl değilsin canım! Kalbin göbeğinde atıyor.

Refik Halid tam bu sırada gözlüklerini taktı. Mûthiş sinirliydi. Sandalyesinin arkasına yığılmış, kendi hayranlarının muhaveresinden rahat rahat birinciye seçememek korkusuyla sandalyesinden ara sıra fırlıyordu.

Peyami, çingırağı çaldı. Şimdi mayolu güzeller geçiyor.

Resmi geçit başladı. Güzellerden kimi tatlı tatlı güldü. Kimi sarardı. Kiminin kalbi göbeğinde attı. İnci İzmirli dudağını ısırdı. Aynur Yücel ciddiye. Sevim Cengiz jüriye hiç bakmadı. Maksude Tamsel'in vücudu gün görmemiş gibi beyazdı. Hümaşah Hiçan fütursuzdu. Perihan Üçoluk dantelalı mendilini Madam de Pompadour gibi salladı. Sezer Sezin jüriye pek tatlı tatlı baktı. Bu hanımın mayosu bir parça uzunca idi. Nizamettin Nazif haksızlık olmasın diye mayosunu bir parça yukarıya çekti. Remziye Ait boyasız ve esrarengizdi. Sonuna kadar da esrarengiz kaldı. Suzan Sezer kırıtı.

Peyami sual üstüne sual soruyordu: "Dün gece iyi uyudunuz mu? Rüya gördünüz mü? Heyecanlı mısınız?"

Bütün bu suallerden öğrendiğimiz hakikat, güzellerin rüya görmediği hakikati oldu.

Görücüler (yani jüri) bir odaya kapandıktan sonra mayolu güzellerle de bir odaya biz gazeteciler kapandık. Ünyon Fransız salonlarında mayolu kızlarla sımsıkı giyinmiş bizler konuştuk. Resimler çektik. Bir kolumda güzellerin en genci on altı yaşında Fahire Özalp, öteki kolumda Leyla Levi bir kanepeye de ben yığıldım.

Güzellerle yakından tanışma ne iyi şey. Şu içerdeki görücüler belki bunların en güzelini bulup çıkaracaklar ama, en şekerini, en tatlısını, en zarifini, en insanı saranını katiyen bulamayacaklar. Buna imkân yok.

Bir güzelin kulağına bir gazeteci soruyor. Ben kulak misafiri oluyorum.

—?

— Evleneceğim erkek uzun boylu, geniş omuzlu olsun, oldukça zengin olsun. Bana bağlı olsun.

Güzel çirkin aramam
Gönlüme bir eğlence isterim olsun
Olur ise olsun, böyle olsun.

Kulağına sual sorulan güzelin ayağında bir de beni vardı. Demek ki, ben oradan Şamram Hanım'ı yâdetmişim:

Yanağında bir beni mutlaka olsun
Mutlaka olsun!

Jüri (yani görücüler) ter içinde, ceketleri kollarında fırladılar.

Evvela Peyami'ye koştum.

— Olmadı. Benim istediğim olmadı, dedi.

Sonra Refik Halid'e. O da:

— Efendim, anlamadım. Bir gürültü, bir kargaşalık, bir münakaşa. Olan oldu: Bizim beğendiğimiz beğenilmedi sizin anlayacağınız.

Nizamettin somurtmuştu.

Dostum ressam Münif Fehim, ne olsa eski dost, hafifçe çıtlattı:

— Senin anlayacağın, tam alaturka bir zevk jüriye hâkimdi. Böyle olunca da...

Birinciliği kazanan güzelin kim olduğunu tahmin edemedim, ama nasıl musikinin alaturkacısı, alafrangacısı varsa, bu işin de alaturkacısı, alafrangacısı varmış. Görücülerin (affeder-siniz, jürinin) alaturkacıları ağır basmışlar... Bunun böyle olacağı belliydi manasına, ben de Münif Fehim'e:

— Olacağına bak, üstat! dedim.

Güzeller giyinmişlerdi. Hani bin kat diyemeyeceğim ama birçok güzellerin emprimeli halleri mayolu hallerinden iki defa daha güzeldi.

Yedigün, (751), 27 Temmuz 1947

Kraliçenin Evinde

Kim kendi kendine “güzellik nedir?” diye sorsa kafasından alacağı bir cevap vardır. Kimi, güzellik gençliktir der. Bu sözünü söyleyenin bir zaman sonra karşısına öyle muhterem, öyle sevimli, öyle konuşkan, öyle zeki ve canayakın bir eski hanımefendi çıkar ki kafasından bu cevabı alan adama, yine kafası, güzellik ihtiyarlıkmış, der gibi olur. Güzellik; boy bos, kalça, omuz dersen yanılırsın, güzellik hem boy, hem bos, hem kaş, gözdür derseniz, yine yanılacaksınız.

— Şu Fatma ne güzel kız! O ne boy bos, o ne kaş göz!

Bir düşman hemen:

— Ama soğuktur, dedi miydi, deminki kaş, göz, boy, bosa bir de sıcaklık eklemek lazım geldiğini anlarsınız. Boylu boslu, kaşlı gözlü, kanı sıcak bir dilbere, kaşsız gözsüz, boysuz bossuz, ama civelek mi civelek biri çıkar. Doğuştan öğrenilmiş bir iki cilve yapar. Bakarsınız ki boylu boslunun, kanı sıcaklığın büyüğü çözülüvermiştir. O zaman; “güzel kim, gönül sevdi” dersiniz.

Yine yanılmışsınızdır. Bir nevi sarhoşluğun kurbanısınızdır. Ayılınca, cilveli çirkinin cilveleri dökülür, cinsi cazibesi, boyattığınız iskarpinlerin pırıltısı nasıl uçarsa uçup gitmiştir. “Bu muydu benim hoşlandığım dilber? Aman yarabbi!” dersiniz.

Der oğlu dersiniz. Bununla beraber güzellik bir vehim değildir. Hakikat olarak da vardır. Gençlikten; boydan, bosdan; kaştan, gözden, halden, kanı sıcaklıktan bir şeyler alıp insanı sevgiye, hayata çağıran bir yaradılış mucizesidir.

On yedi tanesinin on yedisi de aşağı yukarı güzel diye ayrılan kızdan bir tanesine otuz kişi:

— Hanım sen güzelsin! dediği zaman, artık İnci Hanım'ın güzelliği hakkında bize laf düşmez. Ama tarif de edemez miyiz? O da güç. Bugün güzeli nasıl tarif edebiliriz. Eskiden klişeler vardı: Hokka gibi ağız, kalem gibi kaş, ceylan gibi göz, selvi gibi boy, inci gibi dişler, sedef tırnaklar, elma yanaklar, topuklarını döven saçlar... İnsan basardı klişeyi. Okuyan da:

— Sahi güzelmış! derdi.

Bugün gözlerimizle sözlerimiz klişelerden kaçınırlar ama yine de onların tesiri altındadırlar. Gözlerin rengi (onu sonra söyleyeceğim), şeffaf bir ten, saçlarının biçiminden uzunca gözüken yuvarlak, pembe bir yüz; gür, sarıya çalan kumral saçlar; temiz, berrak bir alın ve boyun; ince, zarif bir göğüs, uzun, nurdan bacaklar; içinden bir yaz günü Boğaziçi akarmış gibi damarlı, ince, çalak, yaramaz eller. Güldüğü zaman da güzel ya, hırçınlaştığı zaman. İnci Hanım pek güzel olacak sanırım. Nasıl kızdırmalı bilmem ki... Üst üste suallerle, aklıma ne gelirse soracağım.

Doğramacı Şakir Sokağı, Tarlabası'ndadır. Sessiz, külüstür bir sokak. Akşamki yağın, bugün de yağmakta devam eden yağmur Doğramacı Şakir Sokağı'nın arnavutkaldırımlarını çamur içinde bırakmış. İnci Hanım'ın oturduğu ev, evden bozma bir apartman. "Keşke beni apartman yapmasalardı. Apartmanlık benim neyime?!. Apartman dediğin şey Talimhane'de olur. Ben bir aileyi ancak barındıracak bir evken, ne yapalım, dört katlı bir apartman olduk. Ev sahibinin sayesinde!" diyen evlerden biri.

İnci Hanım'ın odasında insan yerlerde inciler, pembeye kaçan renkte inciler arıyor. İnci minci yok tabii. Küçük kız kardeşlerinin bebekleri, maymunu, arabası, bir piyano, bir konsol, bir gardırop, bir ayna, iki iklim, bir de yarım adamlık bir balkon. Balkonda fesleğen saksıları, aynanın ve piyanonun üstünde resimler.

Bir küçük, mütevazı ailenin güzel kızının birtakım hayalleri varmış. Bir sahneye çıkıp şarkı söylemek istermiş; hakikat olmuş. Hangi kadın güzel olmak istemez? İşte elinde bir gü-

zellik beratı. Sinemalara gider: "Ah ben de bir yıldız olsam..." dermiş. Olmak üzere. Kimbilir, İstanbul'un ne mahallelerinde, ne kızlar vardır ki bu talihi kıskanıp uykularını kaçıırlar. Yine ne kızlar vardır ki talihleri onları "sinema yıldızı" yapacağına "sinema delisi" edip bırakıvermiştir.

Ya! Talih kuşu böyledir işte! Bir de bakarsınız bir gün gökte uçarken hiç de maruf olmayan bir Doğramacı Şakir'in ne münasebetle ismini verdiği bilinmez şu sokağı bir göreyim der, bir İnci Hanım'ın evinin damına konuverir. Talih kuşu da güzelleri sever. İşte böyle İnci Hanım da büyük büyük isimli okuyucu hanımların arasında gençliği ve güzelliği ile şöhrete erişinceye kadar daha birçok seneler beklemesi, sesini kaybetmemesi lazım gelen bir meslekten film yıldızlığına yükseliverir. Her taraftan film çevirmesi için müracaatlar alır. Onun cazibesi, sevimli hali, boyu bosu, kaşı gözü, anlayışı, sesinin pek tatlı tonu, becerikliliği, bir de rejisörü yardım ederse meşhur bir yıldız oluverir. Bizden temenni ve röportaj. Gayret ondan!

Yer yer sular birikmiş Doğramacı Şakir Sokağı'na girerken bir kâğıda bir sürü de sualler yazıyordum. Aşağı yukarı Mükerrrem Kâmil Su ile Kerime Nadir'in romanlarını seven bir kraliçe ile karşılaşacağımı tahmin ediyordum. Ama ümit bu ya! Belki de suallerimden bir tanesi olan "Hangi romancılarımızı seversiniz?" der demez, "Hüseyin Rahmi'yi, Osman Cemal'i, Orhan Kemal'i..." diyeceğini de hayal etmiştim:

— Roman okumayı sever misiniz İnci Hanım?

— Çok severim.

— Mesela hangi romanları?

— Vallahi isimlerini hatırlamıyorum. Tercüme roman sevmem; yerli... Mesela... Mesela Kerime Nadir'in romanlarını, Mükerrrem Kâmil Su'nun romanlarını.

Sahiden güzel gözleri var. İçinde bir tek renk yok gözlerinin; birçok renkler var. Yeşil var, eflatun var, bir ara mavi var, kahverengi var, ela var, bu arada birçok güneş ışığı var. Pırıltıdan ve renkten öyle nasibini almış gözler ki ela gözlüdür, diyor-sunuz, değil. Lacivert, yeşil; ne münasebet! Kahverengi; hayır efendim! Birbirinden renkleriyle ayrılan bir sürü maden ve taşı ve havanda dövünüz. İçinde bakır da olsun, altın da, demir

de olsun, gümüş de, platin de, granit de olsun, zeberced de, zümrüt de, inci de olsun, kum da... Bunların üstüne güneş ışığı vurun, sonra birdenbire bir ay ışığı geçin: İşte İnci Hanım'ın gözleri.

— Siz bir kızmayagörün. Çok güzel olursunuz.

— Öyle derler. Bizim bir komşu hanım vardı. O da böyle derdi.

Konuşkan mı konuşkan. İnsan içinden; “Konuş güzelim konuş” diyor.

— ... Artık sahnede okumak istemiyorum. Hiç olmazsa bir zaman istirahat edeceğim. Ondan sonra var kuvvetimle film çevireceğim.

— Evlenmek istemiyor musunuz?

— İstemez olur muyum?

— Bu bahtiyar nasıl bir erkek olmalı?

— Güzel olmasın zararı yok!

— Çirkin mi olsun?

— Yok! Çirkin de istemem.

— Ne iş yapsın?

— Ne iş yaparsa yapsın.

— Hele hele...

— Doktor olsun, müteahhit olsun, avukat olsun...

Bizi kapılara kadar geçirdi. Elbisesinden ötürü özür diledi:

— Bu kıyafetimi mazur görün. Ben diktim, dedi.

— Biz eve girerken ne pişiriyordunuz bakalım?

— Mahallebi pişiriyordum.

— Bir aralık da soğan soydunuz galiba?

— Soğan değildi o. Soğan da soyarım ama soğan değildi.

Gizlice bir şeftali atıştırıyordum.

— Ne yemekleri seversiniz?

— Allahaşkınıza bana yemek lafı etmeyin.

— İlk defa, nerede, hangi şarkıyı okudunuz?

— İlk önce İzmir'de Çamlık Senar Gazinosu'nda okudum.

On dört yaşında var yoktum. Gazino sahibi beni okutmak için neler yapmadı. Bana; “Sahnenin her tarafını bayraklarla ve resimlerle donatacağım. Senin şerefine” dedi. Bir de sahneye çık-

tım ki ne bayrak var, ne resim. Ben de dudaklarımı bûke bûke;
“Ey Türk genci kanatları”ı okudum.

— Siz kaç kilosunuz İnci Hanım. Pek ince şeymişsiniz?

— Elli dört kilo.

— Az değil mi?

— Yemiyorum ki...

— Şişmanlamaktan mı korkuyorsunuz?

— Vallahi değil, yemek sevmiyorum.

— Ne seversiniz?

— Yemekten başka her şey.

— Mesela kuşlardan hangi kuşu?

Odasındaki kanaryayı diyeceğini sandım. Hatta tavus diyecek diye bekledim. Şu İnci Hanım pek mütevazı kız:

— Serçeyi, dedi.

— Ya çiçeklerden?

Gül, fulya, yasemin diyecek sandım ama o:

— Fesleğeni! demez mi?

Bayılırım fesleğene ben de... Hem çiçek bile değildir ama ne güzel kokar. Yaşasın fesleğen! Yaşasın serçe! Yaşasın İnci Hanım!..

Yedigün, (753), 10 Ağustos 1947

Açık Hava Oteli

Milyonluk şehirlerde de yaşasa insanoğlunun hayatında bir yalnızlık, bir kendi içine çekilme günleri doludur. İçimizdeki sevinçleri, kederleri paylaşacak insan nerede? En yakınlarımızdan bile uzaklaştığımız, derdimizi kimseciklere söyleyemediğimiz günlerimiz olmaz mı? Karı, koca, ana, oğul, kardeş, baba hepsi ayrı ayrı kederlenir, ayrı ayrı üzülür. Kendi kendimiz kadar kim paylaşır derdimizi? Gün olur arkadaş, dost, sevgili, oğul, ana, baba, kardeş hepsi elimizi bırakıverir. Öyle günlerin en kaçılacak yeri neresidir? Ben kendi nefsimde böyle günlerimde parklara giderim.

Park ismi de güzel ya, Millet Bahçesi daha güzel ama. Millet bahçelerinin sabahı, öğlesi, akşamı, bir de gecesi vardır. Kimbilir Gülhane Parkı'nın gecesi ne güzeldir! Her zaman Şarlo ruhunda bir serseri düşünürüm. İnsanlardan korkar, insanları sever, onlardan kaçır, hep kötölük görmüştür onlardan, hep itelenmiş, hep kakalanmıştır. Gündüzleri yazıhanesi, kahvehanesi, birahanesi Gülhane Parkı'dır. Akşamları halden anlayan bir kahvecinin peykesi. Yaz geceleri yıldızların, kış geceleri çoğunca karın ve yağmurun altındadır. Ah uykular! Parkta uyuyan uykular!..

İşte böyle bir serseri bir gece Gülhane Parkı'nda kalır. Bekçiler güneşin batmasıyla beraber düdüklerini öttürmüş, herkesi dışarı çıkarmışlar, o unutulmuştur. Hintkirazının altında uyuyan serseriye kimsecikler fark etmemiştir. Uyanır ki tepesinin üstünde aysız, yıldızlı bir gece... Uyku tutmaz. Ağaçlardan ürker, kedilerden ürker, kuşlar ondan, o kuşlardan ürker. İçine evler, çorbalar, aileler yapışır yapışır koparılır.

Sessiz ayakların altında çıtır çıtır çıtırdayan yollarda yalnızlığını gezdirir durur. Canı bir el tutmak ister. Bir ana hayaleti taflanların altından kalkar, üstüne doğru gelir. Çitlembiğin dibindeki ihtiyar adam dedesidir.

Gülhane Parkı'nda gecelemiş hayali bir serseriye gece yarısı andığım zaman Taksim Bahçesi'nde idim. Bir kanepede oturmuştum. Oturmuş değil, uzanmıştım. Gökta ay koskocamandı. Hava oldukça serindi. Yakalarımı kaldırmış üşüyor, büzülüyordum. Yanımdaki kanepede iki serseri oturmuştu. Kulak misafiri oldum. Bir tanesi:

— Benim babam şofördür. Geçen gün rastladım. Beni yanına aldı. Oğlum, dedi, daha vazgeçmeyecek misin şu serserilikten?

— Sen ne dedin?

— Çoktan vazgeçtim, baba. Beni eve götür, artık, dedim.

— Ne dedi?

— Haydi gel, dedi... Eve gittik. Üvey anam pufla bir yatak sermiş, yastığı kabartmıştı. Beni yastıkta bir türlü uyku tutmaz. Kalktım yere, tahtaya yattım da uyuyabilmişim bir ara. Sabahı dar ettim. Sokağa fırladım.

— Yapamıyorsun evde değil mi?

— Yapamıyorum be anam! Sıkılıyorum.

— Alışmışsın bir defa.

— Sen de mi öyle?

— Ben döşek bilmem ki.

— Sahi mi ulan?

— Namussuzum, daha döşek nedir bilmemişim.

— Yok ulan be! Sen sokakta mı doğdun?

— Öyle gibi bir şey.

— Anlatsana...

— Bırak eski defterleri! Ama ben bir yatak bulsam yatıp ölürüm içinde. Sen deli misin be! Bulmuşsun bunuyorsun. Bu işin sonu yok be Sabahattin.

Sustular. Bir zaman sonra bir tanesi:

— Şu sırtıma elini sok da bir kaşıyiver! dedi.

Kulağıma kabuk bağlamış bir sırtın tırmalanışının sesi geldi. Sanki birisi kum serpilmiş bir yolda geziniyordu.

Bir uzun zaman sustular. Sonra kısık seslisi yine başladı.

— Geçen sene bacaksız yok muydu hani bizim? Onunla vurduk burada, ta Halep'e kadar gittik. Bir hafta orada kaldık. Canımız sıkıldı. Şam'a gidelim dedik. Trende yakalandık. Posta posta, hududa getirip bıraktılar.

— Bacaksız ne oldu?

— Ne olacak mortladı.

— Eroinden mi?

— Yok! O çekmezdi. Eceli geldi. Nalları dikti.

— Söyleme öyle ulan! En iyi arkadaşındı.

— Ne diyeyim. Kalıbı dinlendirdi mi?

— Yok! Cartayı çekti de.

— Peki öyleyse... Tahtalı köye gitti.

Yine sustular. İsminin Sabahattin olduğunu öğrendiğim kısık seslisi konuşmaya başladı:

— Şu uzanan herif uyuyor mu dersin?

— N'olacak uyumuyorsa?..

— Bir sigara isterdik.

— O da zilin biri olmasa burada işi ne gece yarısı?

— O da var ya!

— O ağacın yanındaki bekçi mi?

— Ta kendisi.

— Rahatımızı bozmasa bari!

— Bozarsa bozsun. Yatacak yer mi yok?

— Ulan be! Ben bu yaz bir gece bile yattığım yerde uyanmadım. Seksen tane otel değiştirdim bir gecede.

— Al benden de o kadar.

Bekçi hepimizi uyandırdı. Onlar ayaklarını sürüyerek uzaklaştılar. Ben kanepeden kalktım. Parkı dolaşmaya başladım. Başka kanepelerde de uyuyanlar vardı. Orada, şimşirlerin arasından da horultular geliyordu. Evime doğru yollandım.

Sabahleyin yine kendimi Taksim Bahçesi'nde buldum. Hava ne güzeldi! Daha da pek erkendi. Güneşe karşı boylu boyunca yatmış, üstü başı temiz insanlar bile vardı. Oturup dertli dertli, uyku sersemi sigara içenler mi ararsınız. Biraz sonra bekçiler düdüklerini öttürünce hemen herkes uyanmıştı. Tam saat dokuzda dadılarla, çocuklar parkı doldurdular. Şurada bir genç

dadı bir bebeğin ellerine ellerine vuruyor, ceylanla yavrusunun üstüne bir altı yaşında maymun tırmanıyor. Bir altı aylık yavru; dağ keçisinin bronz sırtında şipşak fotoğrafçıya gülümsüyor, bir başkası ağlıyor... Taksim Bahçesi çocuk sesi, kuş cıvıltısı içinde...

Bir ihtiyar hanım kanepenin üstüne romanını koymuş, hemen hemen bir metre uzaktan kitap okuyor, gözlüklü bir genç kitabına eğilmiş ders çalışıyor; bir şişman, kravatsız bir adam tespih çekiyor, bir üstsüz başsız delikanlı bir kolu kafasının altında, bir kolu kafasının üstünde uyuyor, Fransızca konuşan bir matmazeller kafilesi adeta beyaz saçlı, pek sevimli bir yavruya kibrit çöplerini topladığı için çıkışıyorlar. Bir madama bir yavruya bakıp bakıp:

— *Qu'il est gentil, qu'il est mignon*,* diyor.

Daha çiftler ortada yok. Ama neredeyse damrlarlar. Denize karşı setlerin korkuluklarına dayanarak hem denizi, hem birbirlerinin gözlerinin içine seyredecekler. Parkın gündüz hayatı başlayacak.

Ben çekildim gittim. Yine akşam oldu. Park gündüzün herkesin: İşsizlerin, çiftlerin, çocukların, dertlilerin, dertsizlerin... İşte gece yeniden çitlembik ağacından maymunlar gibi aşağı iniyor. Şimdi artık park yine serserilerin... Bırakalım onların olsun, uyandırmayalım. Bekçi miyiz biz?

Yedigün, (763), 19 Ekim 1947

* Ne kadar kibar, ne kadar sevimli.

“d” Grubu Sergisi

Öyle sanıyorum ki bugün “d” Grubu diye bir şey yoktur. Türk ressamaları vardır. Bir aralık birkaç tanesi birleşmek, o gün için önlerine çıkan pek orta halli yaşlıları alaşağı etmek, hem de resmi bid’at değilse bile lüzumsuz sayanlara, olmazsa gençliğe, münevver kısma sevdirmek gayesiyle sırt sırta vermek lüzumunu duymuşlar. Sonra bu, artık anane halini almış... Başka türlü resmi sevdirememek, bir galeriyi, bir sergiciği yalnız başına açamamak korkusu da karışmış işe, sürüp gidiyor.

Böyle bir grup, bilmem ilk zamanlarında müşterek birtakım düşüncelerden, yahut paylaşılmış bir resim anlayışından mı doğmuştu? Ama sanmıyorum. Çaresizlikten, çok sevdikleri bir sanattan bir gün; “Usandım. Allah kahretsin boyayı da, fırçayı da, tuvali de!” dememek için hiç de fena olmamış. Bugünkü müthiş kalabalık, doğru dürüst resim seyredilemeyecek kadar kalabalık o günkü ağacın yemişidir.

Ama “d” Grubu diye bir şey yoktur. Hem olmamalıdır da. Bu iyi ile kötünün, sakınle delinin, dâhi ile kalpazanın, sıcakla soğukun bir aradalığı, resmi sevenler, onu benim gibi yarım yamalak anlayanlar için de zararlı. Böylece iyiyi kötüyü karıştırmak tehlikesi çoğalıyor. Hangi resmin iyi, hangi resmin kötü olduğunu söyleyecek değilim. Hani onu pek anlayana da rastlamadım. Pek anlayışlı geçinen bir sanat münekkidi bir gün bir koç resmi önünde bana:

— İnsana tos verecek gibi: Ne güzel resim değil mi, demişti.

Vapur resmi düdük öttürecekmiş gibi, kadın resmi sizi sevecekmiş gibi, gurup resmi –ayyaş iseniz– tam vakti kerahet olduğunu haber verir gibi olduğu için mi güzeldir?

Ne ise geçelim bunları... Adım atılmıyor salonda. Bir köşede tiyatro artistleri, ötede konservatuvar mensupları, viyolonselciler, genç şairler, profesörler, talebeler; anlayışları, giyinişleri, salonlarıyla meşhur hanımlar, ecnebler, gazeteciler, şehrin maruf simaları hep oradaydı. Resimler de orada idi. Ama zavallı ressamlar kaybolup gitmişlerdi. Kimleri görmek istemezdim. O müthiş parmakları yapan eli sıkamak isterdim. Canım Abidin, nerdesin?

1900 bilmem kaçta yalnız başlarına kalırlarsa bir şey yapamayacaklarını anlayan altı kişi birleşmişler, resim hayatında bu dördüncü teşekkül olduğu için ismini "d" Grubu koymuşlar. Gayeleri halka resmi sevdirmek, kendinden evvelki yarı sanatkârları susturmak. Sonra sonra sayıları artmış, o gün için ezberlenmiş, donmuş telakkileri yıkan bir hamle ile çalışmışlar. Bugünün belli başlı ressamaları haline gelmişler ama o günkü hız da kalmamış. İçlerinden birkaçı müstesna, fazla efendileşmişler. Evet ustalaşmışlar.

On dokuzuncu asır sonu Fransasının o şaşırtıcı Sauguinlerinin, Cézannelarının, Utrillolarının bugünkü Picasso'lara, Matisse'lere ulaştıran sanatını elbette benden iyi anlamış olan bugünkü Türk ressamaları neden Çallılaşmak üzereler? Galerinin birçok resimlerinde bir yerine yerleşme, "bir acaba ileri mi gidiyorum?" demeyen, "aman rahatımı bozmayayım" diyen bir hal var. Halbuki resim, hayır ressam, bugün, herhangi bir D. Parti mebusundan daha ateşli olmalı değil mi? Bu hal nereden geliyor onu araştırarak değilim. Sonra kendimize bakıp fazla konuşmak da işime gelmiyor. Onlar yine bizden iyi! Hiç olmasa birbirlerinin kıymetini biliyorlar.

Çoğu Türk halkını, belki de şu salona gelemeyecek, geldiği zaman da hayretle, şaşkınlıkla, ama saygı ile resimlere bakacak olan Türk halkını seviyorlar artık. Mevzularının çoğu halk, Türk halkı. İyi, güzel! Yalnız bir şey eksik. Coşkunluk gibi bir şey, hatta biraz acemilik gibi bir şey, —elleri müstesna— kafalarını, içlerini veriş eksik. Ressamlarımızın iyi gözleri var. İleri kabiliyetleri var. Ama rahatı da, sükûnu da bir sevişleri var ki... Bir gün fethe çalıştıklarının bugün esiri olmaları fena tarafları. Anlaşılmayacaklarından korkuyorlar sanki de pek anlayışlı,

pek üstat gözüküyorlar. Bazı resimler insana: "Aman kravatım yana kaçtı, olmaz, sonra serseri derler, olmaz!" diyor. Biliyorum neden çekiniyorlar. Dün onlara ehemmiyet bile vermeyen bugünkü kalabalık hele biraz Picasso'yu, Matisse'i sevsinler, hele biraz bugünkü bütün dünyayı saran sanat araştırmasına katılsınlar, kıyametleri koparacaktır da ondan.

Koparsın be! N'olur? İlk başladığınız gün nasıl kıyamet koparmışlardı? Nasıl alay etmişlerdi? Çoğu, hep o günün tekrardan dönüşü korkusu içinde ustalaşmış ressamlarımızdan birdenbire büyük bir fırlayışla fırlamalarını, hür, korkusuz dünya çapına ermelerini, içlerinden bazılarının da broşürdeki ufak ufak müze müdürü laflarına kızıp Türk resmine dünyaca sevilmiş isimler çıkarmaları beklenir. Bu mevcut olmayan "d" Grubu'ndan mı, yoksa dışardan mı, yoksa en gençlerden mi beklenir? Birisinden beklenir.

Şekip Hoca her resmin önünde dostça, ahbapça, hatta babaca dolaşıyor. Hamdi Tanpınar hakikaten anlayışlı konferansından sonra hangi resim üzerinde konferansının anahatlarını bulabileceğini düşünüyor. İşte Léopold Lévy! Her zaman genç; her zaman şen, her zaman 1900'lü, Francis Cargo'nun, Utrillo'nun arkadaşı.

— Müsaade eder misiniz, resminizi çekelim üstat, diyorum.

Bana:

— Hay hay! diyor.

Yanındaki hanımlara da:

— Aman bana güldürecek bir şey söyleyin, ben somurtmuş fotoğraf hiç sevmem! diyor.

Şehir Tiyatrosu'nun beni görünce "heykel gözlü adam" diyen, bugün kendisi bir kamelyalar, begonyalar, güller, menekşeler natürmortu kadar güzel artisti Nevin Akkaya bir pencerenin önünde –dikkat! Tablo önünde değil– tabloların karşısında nasıl duracağını hesaplarken fotoğrafçımız resmini çekince:

— Artistim tabii, diyor, bir resmin karşısında nasıl durulacağını prova etmeliyim.

Yalnız o mu prova etmiş sanki? Sergiyi gezen bütün hanımlar bir resme nasıl hayran olup durulacağını ayna karşısında bir hafta evvelden talim etmişler gibi beceriyorlar. Ama şu Ah-

met Hamdi Tanpınar konuşmasını, şiir yazmasını kıvırıyor da resme bakmasını beceremiyor. Biz erkeklerin çoğumuz kıvıramıyoruz bu işi. Ama bir tanecik sanat münekkidiğimiz Fikret Adil müstesna.

Bereket versin sonbahara! Yoksa “d” Grubu’nun 15’inci resim ve heykel sergisinde muhakkak bir iki bayılan olurdu. Bir kalabalık, bir kalabalıktı! İşte resmin anlayanı yok diye ter ter tepiniyorduk. Alın bakalım size! Hadi bakalım! Şu ressamlar vallahi nankörler! Bir tanesi bana:

— Kuru kalabalık, bir tanesi resim almaz bunların! diyor.

Yanındaki arkadaşı ona:

— Resimden geçtim, broşür almıyorlar, monşer.

Ben de keseye davranıyorum. Bir 25’lik verip bir broşür alayım, diyoruz. 2,5 lira imiş. Cebime de davranmış bulunuyorum. Bir türlü iki buçukluğu cebimden mi, gözümünden mi çıkaramıyorum. Bereket versin ona! Sağ olsun şu şu Cemal Tollu! İç cebimden bir türlü çıkmayan elimi tutuyor, elime bir broşür tutuşturuyor da...

Şu ressamlar bizden daha çok züğürtlük çekmişlerdir. Hal-den anlarlar.

Yedigün, (764), 26 Ekim 1947

Diş ve Diş Ağrısı Nedir Bilmeyen Adam

Akşamları üç dört bardak bira içmek âdetinde iseniz, dubleleri aynı yerde içmeyip ayakta bira içilen yerleri dolaşmayı severseniz muhakkak rastlamışınızdır. Siyah bıyıkları, tertemiz gözleri, uzunca bir çenesi vardır. Çabuk çabuk konuşur ama bazı harfleri heceleyemez. Üç biradan fazla içmişse, çok dikkatli dinlemek şartıyla, size kendisini tanıtabilirim. Dünyanın en tatlı, en iyi adamıdır. Ona, şeker gibi adam, diyebiliriz.

Anadolu Pasajı'nın nihayetinde küçücük bir kahve. Kahvecinin eli ile çektiği mis gibi kahvesinden içmek için gelen üç beş tiryaki. Duvarlarda av, sonbahar, kış, şato levhaları. Köşedeki masaların biri üzerinde bir daktilo makinesi göreceksiniz. Akşamın üç dört birasının, çoluk çocuğunun nafakasını bir küçük yazı makinesi ile namusluca kazanan adam oradadır. İranlı kahveci:

— Succuh yer, fındıh yer, ceviz yer, sallatalıh yer...

Doğuştan gözleri görmeyenler olur. Doğuştan sağır ve dilsizler olur. Doğuştan ayaksızlar, kulaksızlar da belki görülmüştür. Doğuştan dişsiz adam olur mu? Olmaz olur mu? “Hepimiz dişsiz doğduk. Dişlerimiz sonradan çıkmıştır” diyeceksiniz. “Öyle ise, “doğduğu gibi dişsiz kalan adam bulunur mu?” diye sorsam; “Olur mu öyle adam da?” dersiniz. İşte size böyle bir adam: Bay Ferit Yazgan.

Kendisi; “Doğuştan dişsizim” diyor. Doğru değil bu. “Doğduğum gibi dişsizim” demesi lazım. Ayaklarımız için, bir cihetten doğru, bir cihetten yanlış, sonradan çıkmalar, deriz. Asıl dişlerimiz sonradan çıkmadır.

Doğduğumuz gün seyrek de olsa yumuşacık saçlarımız vardır. Ama ağzımız kuş ağzı, canavar olmayan balık ağzı gibidir.

Dostum Bay Ferit Yazgan dudaklarını aralayıp da ağzını gösterdiği zaman insan şaşıp kalıyor. Onun uzunca çenesiyle, bir tek kılı ağarmamış kara bıyıklarının arasında insan inci gibi pırıl pırıl, hafifçe sarıya bakan sağlam, kuvvetli dişler beklerken kıpkırmızı bir çukur, diş yerine de sanki naylondan yapılmış ince bir kırmızı çizgi görüyor.

Doğuştan kör olmak büyük bir tabiat haksızlığı, bir felakettir. —Sonradan kör olmaktan daha acı değil ama.— Anadan doğma körün dünyaya kendine göre bir şekil vermesi; hatta bir dünya görüşüne, bizim kavrayamayacağımız bir dünya görüşüne sahip bulunması, mümkün. Kimbilir güzellik dediğimiz garip, müdafaası müşkül, çoğu zaman haksız şey belki sesimizde, belki kokumuzda, belki ellerimizin sıcaklığında ve titreyişindedir. Herhalde anadan doğma bir kör kızın seçeceği erkek mühim bir adamdır. Gözlü kadınların anlayamayacağı bir güzelliği, bir erkekliğe sahiptir.

Doğuştan sağır ve dilsizlerin talihi, körünkü kadar ters olmasa da yine bir eksikliktir. Bay Ferit için böyle bir şey düşünemiyorum ben. Ben bunu bir eksiklik, bir kusur bile sayamıyorum. Bir defa ne o gır gır makineli dişçi odaları, ne yanağınızı keçe gibi yapan morfin, ne de —Allah düşmanıma vermesin inşallah— diş ağrısı! Gece yarısı tatlı uykudan azgın bir diş ağrısı ile uyanmayı bir hayal edin hele! Bütün böyle şeyler başkalarının. Ne kerpeten kabusu, heyûlası, devi, karakoncolosu!..

Bay Ferit:

— Böyle doğdum, böyle öleceğim, diyor. Ama her çocuk gibi bol bol çakal eriği yiyememişim. Hıyarı rendeler, fındığı ezmişim. Ne yapalım? Taksirat! Belki dünya nimetlerinin tadını sizin kadar bilmem ama hepsinden birer lokma tattım. Tattım ama sertlerini bir türlü sevemedim. Fındıktan, cevizden hoşlanmam.

— Ne seversin Ferit Bey?

— Ne seveceğim birader! Tabii yumuşak şeyleri.

Ferit Bey'in lugatinde diş kelimesi yoktur. Ne kimseye diş biler, ne dişe dokanır, ne de dişi geçer. Halim selim adamdır. Fazla alakadan hoşlanmaz, adamı severse derdini anlatır, tat-

lı tatlı konuşur. Ben kendini pek severim. O da beni sever ki konuşuyor.

— 49 yaşma girdim. Şimdiye kadar mide ağrısı çekmemiştim. Yalnız bu sene midemden sıkıntı çekiyorum. İyi hazmedemiyorum herhalde.

— Ne yemeklerini seversiniz? Herhalde lapa gibi, sütlaç gibi olanlarını.

— Onları bile sevmem. Suyu severim, su gibi şeyleri severim. Gülerek ilave ediyorum:

— Üzüm suyuna arpa suyuna, —arada olmak şartıyla— imam suyuna yüzüm yoktur. Ne yaparsın benim dişim de onlara geçiyor.

İranlı kahveci:

— Şakka yapar, inanma! O ne cevvizler kırar. Cevvizi gözümün önünde ağzında kırdı. İnan olsun gözzümle görmişem.

Bay Ferit göz kırıyor:

— İnanma, diyor, Tahran'a üç kilometre mesafede bir köyde doğmuştur, inanma!

— Yalan mı söylüyor?

— Yerim ama elimle ezerim de sonra ağzıma atarım.

— Ezmeden atarsın.

— Sen yine öyle bil.

Gülüşüyoruz. Sonra Bay Ferit elimden kalemi kâğıdı alıyor, bir şeyler yazıyor. İşte yazdıkları:

"1315 senesinde Sultanahmet'te Naklibend Mahallesi'nde, Güzelçeşme Sokağı'nda doğmuşum. Mahalle mektebini, Sultanahmet Rüştiyesi'ni ikmal ettikten sonra askerliğim geldi. Fakat hep tecil edildim. Evliyim. İki çocuk babasıyım. Biri kız, biri erkek iki evladım var. Çocuklarımla dişleri, Allaha şükür sapasağlamdır. Ailemde hiç dişsiz insan yok. Gerek Kadırga Dişçi Mektebi'nde, gerekse Gülhane Hastanesi'nce uzun muayenelerden sonra diş sinirlerimin fazla kuvveti yüzünden dişlerimin çıkmadığı neticesine varılmıştır. O zaman talebe bulunan diş tabibi Hüdaverdi, dişlerimi yapmak için elinden geleni yaptı ise de muvaffak olamadı. Ağzımın radyografisini, kalıbını alıp Paris'e gönderdiler. Oradan bana bir takma diş

gönderdilerse de tutmadı. Nihayet çene kemiğimin kemikleri inkişaf edemediği için diş takımı yapılamayacağı anlaşıldı..."

— Bay Ferit şimdiye kadar bir sıkıntı çektiniz mi?

— Mühim bir sıkıntı değil.

— Diş ağrısını tercih eder miydin?

— Diş ağrısı nedir? Mide ağrısı gibi bir şeyse...

— Çok daha fena.

— Nasıldır?

— Tarif edilemez ki diş ağrısı.

— Mide ağrısı edilir mi?

— Hiç böyle anadan doğma –yanlış ama ne ise– dişsizler görülmüş mü?

— Ben Türkiye’de bir taneyim. Bilmem başka memleketlerde var mı? Ama sanmıyorum. Dünyada dişi çıkmamış tek adamım.

— Ferit Bey, kimbilir belki bu bir tekâmüldür. Belki yarın, bu vahşet zamanımızdan kalma çabuk çürüyen kemikleri hep birden kaybedeceğiz. Bir zaman gelecek belki bütün çocuklar dişsiz doğacak.

Bay Ferit güldü:

— Teselliye ihtiyacım yok, dedi. Sizin kuyumcu çarşısına dönen dişleriniz başkalarının etini, ekmeğini yemek için bir vesile ise ben halimden memnunum.

Sahiden de öyle. Bay Ferit mütevazı, alnının teriyle kazanıp yaşamış bir adam. Hepimizden daha az, daha yumuşak şeyler yemiş. Sertten, keskinden nefret etmiş. Evvelce Beyoğlu’nda, Sultanahmet’te bidayet mahkemelerinde zabıt kâtipliği yaparmış. Şimdi tam on sekiz senedir daktiloluk yapıyor. Kontratlar dolduruyor, istidalar, mektuplar yazıyor.

— Yalnız, diyor, son zamanlarda iyi gıda alamadığımdan gözlerim bozulmaya başladı. Ona canım sıkılıyor. Doktorlar vitaminsizlikten diyorlar. Bir de şu mide ağrım olmasaydı dişsizlikten yana bir şikâyetim olmayacaktı.

Kahveye kontratlarını tazelemek üzere kiracılar, ev sahipleri geliyor. O, neşeli bir yüzle kontrat kağıtlarını daktilonun demiri arasına sıkıştırırken bana:

— Yine buluşalım diyor, şöyle bir iki bardak bira içeriz. Hem dışten konuşmamış oluruz. Beni bilmediğim şeyden konuşturma fazla.

Hele iki üç bardak biradan sonra Ferit Bey ne şen, ne hoştur bilseniz! Öyle kahkahalar atar ki hayali kuvvetli olan, onun elli yaşında bir teki bile çürümemiş otuz iki dişinin pırıl pırıl ağzında parladığını görür.

Yedigün, (765), 2 Kasım 1947

Şair Gazeteci

İstanbul'un meşhur yokuşları vardır: Şişhane Yokuşu, Kumbaracı Yokuşu, Eşekçatlatan, Devebağırtan... her türlü. Kimi dikliği, kimi uzunluğu, kimi tatlılığı ile anılır. Babiâli Yokuşu'na gelince, insanı ne çıkarken, ne inerken yormaz ama oranın insanları boğuşa boğuşa, didine didine ekmek paralarını çıkarırlar. Yokuşa ayağınızı bastınız mı altınızdaki karpuz kabuğuna dikkat etmezseniz kaydığınız gündür. Burası öyle bir yokuştur ki kimler inmiş, kimler çıkmıştır. Ne Eşekanırtan Yokuşu, ne de Kumbaracı Yokuşu, bu yokuş kadar zalim değildir.

Küçük muhbirinden büyük muhabir, büyük muharririnden kalpazan, başmuharririnden hain, musahhihinden vatanperver, dâhi şairinden lafazan, üç mısraı binlerce beyte bedel insan burada yetişmiştir.

Babiâli'de isim yapmak, para kazanmak hem zordur, hem kolay. Nicelerin yüz binleri burada güneş görmüş kar gibi erimiştir. Nicelerin cebindeki on kuruşları yüz binlere çevrilmiştir. Burada İstanbul satışı 300'den 30.000'e kadar aykırılık gösteren gazeteler çıkar. Umutlarla gelinir, umutsuzlukla dönülür.

Babiâli'de muvaffak olmuş insanların bir tanesi de Faruk Görtunca'dır. Bugünkü Babiâli patronlarının en genci en yenisi odur. Küçük çocuklara bundan yirmi beş sene evvel mecmualar çıkarmakla işe başlamış, günün birinde bir de bakmış ki bir matbaa sahibidir. O zaman, kendisinin de söylediği gibi içindeki, tahteşşuurundaki yevmi gazete çıkarmak hırsı ayaklanıvermiş.

Faruk Grtunca, Edirne Muallim Mektebi'nden 1338'de mezun olup İstanbul'a gelince matbaaların önünde durur, o zamanın büyük muharrirlerinin matbaa kapısından çıkışını beklermiş. Falih Rıfkı'nın gözleri ne renktir? Yakup Kadri'nin boyu bosu nicedir?

Faruk Grtunca:

— Bir gün Yakup Kadri'yi bir yerde gördüm. Ona sezdirmeden karşısına geçip oturdum. Kendisini saatlerce seyrettim! diyor.

Matbaalara girer, kâğıt, mürekkep, gazete kokusu ile sarhoş bir halde dolaşmış. Bütün emeli şiir yazmak. Şiir de yazmış, hem de nasıl, 22 yaşında kocaman kocaman kitaplar. Dâsitâni eserlere meraklı, Firdevsî, Tûsî olmak istermiş. O zamanın büyükleri de bu şiirleri beğenirlermiş. Abdullah Cevdet: "Faruk Grtunca'nın şiirleri birer likördür" demiş. O zamanlar İnhi-sarlar daha likör yapmadıkları için Abdullah Cevdet herhalde bizim portakal, muz, nane likörlerimizi kasetmiş olacak. Herhalde Avrupaninkileri kıyasla söylemiş olacak. Kimbilir belki de "Chartreuse", "Benedictine", "Cinzano" likörlerini düşünmüştür.

Faruk Grtunca'nın muvaffakiyet romanı yazılmaya değer. İşte 250 lira ile başlıyor. Mecmuası sonunda kendisine 5,5 lira getiriyor. İlk darbeyi yiyen Faruk Grtunca:

— Etrafım döndü, döndü, döndü. Ama bu dönüş benim ilk ve son dönüşüm oldu. Ondan sonraki muvaffakiyetsizlik gibi gözükn hallerde artık başım dönmüyordu.

Harf inkılabından on üç sene sonra bir gün kendisini bir matbaa sahibi bulan Faruk Grtunca'da yevmi gazete çıkarmak hastalığı, tahteşsuuruna sinmiş bu hırs da başını kaldırıyor. Yapılmış bir iki tecrübe, rotatifsizlik yüzünden muvaffakiyetsizliğ uğrayınca yılmayan bu müteşebbis şiirleri likör gibi şair, hazırlıklarını yapıyor. İşte nihayet *Hergün*!

Faruk Grtunca bir taraftan başmakale, bir taraftan şiir yazarken öteki taraftan "Babîâli Yokuşu" denen yokuştan aşağı kaymamak için nelere katlandığını bana şöyle anlattı:

— Birinci afişimiz Babîâli'de top gibi patlamıştı. İkinci afişimizin bir kısmını Anadolu cihetinde astırmış, İstanbul'un

bir milyon nüfusuna gazetemizin çıkacağını duyurmuştuk. Nihayet büyük afişimiz Amerikanvâri bir gazetecilik sistemiyle bütün memlekete yayıldı.

Akşamları çıkan birkaç gazete böyle bir kuvvetli rakip karşısında tabiatıyla toparlanmak mecburiyetinde idiler. Fakat bunun yalnız gazetelerinin kalitesinde kalacağını düşünerek biz de gazetemizde yapacağımız yeniliklerle buna karşı durmayı umuyorduk. Gazetemiz daha çıkmadan bir pazar sabahı büyük afişlerimiz kırmızı rengiyle İstanbul'u bir bayrak gibi donatmıştı.

Ertesi pazartesi sabahı evimizden İstanbul'a gelirken maa-
lesef İstanbul tarafında ne kadar afişimiz arsa hepsinin yirmi dört saatlik ömre ermeden başka ilanlarla kapatıldığını hüsranla gördük. Bu hareket kimin tarafından geliyordu? Demokrasi müdafaasına çıkan gazete sahibi arkadaşlarımızdan böyle şey ummazdık. O halde bunları kim kapatmıştı? Belki ser bayiler. Bu ilelebet şahısları alakadar edecek bir sır, bir olay olarak kalacaktır.

Birinci günün fevkalade satışından sonra sabotaj hareketleri başladı:

1 – Bizim müvezziler dövülüyor, ellerindeki gazeteler yırtılıyor, tehdit ediliyorlardı.

2 – Gazetemizi ellerinde bulunduranlar öteki gazete ser bayii tarafından görülecek diye korkuyorlar, değil *Hergün* diye bağışmak, gazeteyi başka mecmualar arasında saklayarak ancak isteyenlere korka korka veriyorlardı.

3 – Dördüncü, beşinci gün sureti katiyede gazetemizin alınmaması için müvezzilere kati emirler verilmiş, paralar tevzi edilmiş, bu arada gazetemizin artık çıkmayacağı şayiası ortaya yayılmıştı.

Bu hadiselerle karşı bütün arkadaşlar ümitsizlik içinde idiler. Yalnız ben yılmadan bir granit taşı gibi olayları karşılıyordum. Bunları yapanların kim olduklarını bildiğim halde hâlâ inanmıyorum. Amma kan ağlayacakları günün pek yakın olduğunu tahmin ediyorum. Kati hesaplarımı yaptım. Çıktığım günden beri iki sayfa artırarak sekiz sayfa çıkabilen mukabil bir gazete on kuruşa satar da ben dört sayfalık gazetemi 5 kuruşa neden

vermeyeyim? Sabotaj hareketlerinin müvezze çok para kazandırmakla sona ereceğini düşünerek bu kararı verdik. On gün sonra gazetemiz beş kuruşa indi.

İşte o zaman muvaffakiyet bayrağını Ankara Caddesi'nde matbaamızın burçları üstüne rekzettik.

Faruk Görtunca'ya *Dokunmayın Bu Arslana*'yı hatırlattım, gülümsedi:

— O zaman kara gömlekli faşistler daha *Dokunmayın Bu Arslana* çıkarken bana sefirleri vasıtasıyla 50.000 lira teklif ettiler. Kitabımı çıkarmamam için. Nefretle reddettim. *Dokunmayın Bu Arslana* 40 bin tane satıldı.

Faruk Görtunca'nın yüzü arslana hiç benzemez ama kendisine yapıldığını söylediği sabotaj hareketlerine karşı sahiden hırslanmıştı. Kükreyen bir arslan edasıyla yumuşak yumuşak:

— Ben, süpürge tohumu yiyen nesildenim. Onun için beni doyuracak olan bir lokma ekmek, bir tutam tuz ve hatta iliklerimin zerrelerinde bulunduğunu hâlâ hissettiğim bir süpürge tohumu ekmeği bulabildikçe karşıma çıkacak hiçbir engel tuttuğum yoldan beni alıkoyamaz!..

Derken bir de baktık ki sahiden arslanlaşmıştı. O, bir taraftan başmakale yazarken, öbür taraftan Chartreuse'ler, Benedictine'ler, Cinzano'lar tadımında likörler misali şiirler yazan, bu arada dâsitânî şehnâmeler dolduran şair fena halde kızmıştı. Ben korktum doğrusu!

Hani sahiden *Hergün*'e sabotaj yapanlar varsa onlar görsünler isterdim. Süpürge tohumundan ekmek yiyerek büyümüş Faruk Görtunca ama maşallahı var. Arslanlar gibi. Benden o gazete sahiplerine tavsiye:

Dokunmayın bu arslana!

Yedigün, (771), 14 Aralık 1947

Bir Aşk Hikâyesi

Ne ayıp şey, ne kötü başlık, ne çirkin bir hikâye ismi!

Ben de öyle düşünüyorum. Hadi bırakalım bir tarafa dünya halini, şu pahalılık içinde sevişmek?.. Hadi sevişmeyi de bırakalım bir yana onu da şu yarı aç insanlar içinde var sanalım. Ama neden konu diye seçelim. Ne ayıp şey!

Ayıp olduğunu biliyorum. Dindar birisi “günah bu zamanda” bile der. Hem ayıp, hem günah doğrusu!

Doğrusu bu, doğrusu bu ama elimde değilse ondan söz açmamak... Bir başkasıyla hem yalnızlığımı, hem ekmeğimi bölüşmeyi canım çekiyorsa... Yine hakkım yok, yine ayıp!.. Allah belamı versin aşka dair bir hikâye yazarsam. Hikâyemin başına “Bir kravat hikâyesi” de diyebilirdim.

Aşk nedir, diye düşünmüyorum. Galiba Stendhal, insanların en mühim, en büyük icadı, diyor. Zaman zaman herkes bir şeye benzetmiş. Üsüne ciltlerle kitap yazılmış. Halledilmiş bir mesele değil. Var mı yok mu o da meçhul. İnsandan başka hiçbir hayvanda yok... Ben de onu bir şeye benzetmeye çalışsam olur mu, dersiniz?

Bir tren düşündüm. İki kişilik bir kompartıman. Öteki yolcunun hangi istasyonda ineceğini düşünmüyorum bile. Ovaları, karlı dağları, akarsuları, kayaları, çölü, vahaları, küçük şehri, trene bakan öküzleri, yolculara ayıp işaretler yapan çoban çocuklarını geçtik. Gözümüze kırların, akarsuların, stepin, küçük kulübelerin, öküzlerin, çoban çocuklarının; kiminin sükûnu, kiminin çağıldayışı, kiminin penceresinin ışığı, ucsuzluğu, kiminin hüznü, hayreti, kıskançlığı çöktü.

Hava kararmak üzere. Bir istasyonda duruyoruz. İçimizden güzel şeyler geçiyor, işte yolcu da bindi, söylemeliyiz, konuşmaya başlamalıyız. Seyahat bitmek üzere.

Beğenmedim. Ömrü seyahate, aşkı bir durağa, sevgiliyi yolcuya benzetmek de ne oluyor?

Ekmek, tuz, yemiş, su. Sayabildiğin kadar: Korku, gece, gündüz, yaz, kış, uyku, döşek de, korkma söyle. Her şeyin tadı onunla tadıldığına göre her şeye, her hoşlandığın şeye, her ihtiyacın olan şeye onu benzetebilirsin.

Hayır, ben aşka dair konuşmamalıyım. Yalnızlık kuyuma taş düşmemeli.

Bir akşam üstüydü: İnsanoğulları şehrin bütün nakil vasıtalarını seferber etmişti. Taksi, tramvay, hususi otomobil, araba, kamyon, tabanvay!.. Işıklar yanmıştı. Şehir semt semt insanla akıp gidiyordu.

Tramvaya binmektense Yüksekaldırım'ı tırmanmak üzere dört arkadaş yola çıkmıştık. Şen, gürültücüyduk.. Arabalar geçerken bağıra bağıra "Hicran yine hicran..." şarkısını tutturmuştuk. Cebimizde üç beş lira vardı. Şehrin ışığına doğru koşuyorduk. Vay anasını! Dünyada ne güzel kızlar vardı. Bir dakika göz göze gelir, dünyaya rengini değiştirirdik; olur mu olurdu...

Kaç akşamlar böyle içimizde, atik bacaklı bir kızla tanış-vermek, dost oluvermek hülyası geçerdi. Bana nasip olmadı bu hülyanın sahibi! Ama olana oldu. Hatta içimizden ikisine de bu piyango düştü. Onların başından geçti bu aşk hikâyesi, bize nakletmek düştü. Yoksa kendi başımdan geçmiş bir şey değil.

Arkadaşlarımdan birinin güzel gözleri vardı. Üst dudağında pırıl pırıl bir bıyık parlardı. Saçlarında bir kestane, kumral, koyu koyu kırmızı bir ışık yanar dönerdi... En kötü elbiselerin onun cılız vücuduna bir oturuşu vardı... Bunlar vardı, yalan değil, kızların da onu seçmeye hakları...

Onu seçen kızların da kolları bacakları adaleliydi. Hele bir teni vardı!.. Kafasını bir sallayış sallardı! Belini, gösterişsiz, yürürken bir büküş bükerti!.. Kaşını, bir tanesi az yukarıya kalkır kaşını ötekisiyle, bir birleştirir birleştirirdi!

Hepimiz aşk hikâyesi içindeydik. Onu görür görmez hepimiz hülyamızı apartman gibi kurardık. Suratımıza bile bakmazdı. Meğer sarı bıyıklı arkadaşım ile bir ara bakıştırlarmış. Ben bu bakışı yakalasam kendime sanır, bir iki akşam yatağım da uyumadan evvel tatlı tatlı kaşınır, hülya kurardım. Yazık ki kızın o arkadaşına baktığının farkında bile değildim.

Günün birinde olan oldu... Güzel arkadaşımızla tatlı kız seviştiler. Bize evvela lakaydı, sonra hüsrân, sonra başka bir takım hisler yapıştı.

Arkadaşımızla insanoğlunun güzel günlerinin geleceğini konuşurduk. İnsanoğlunun bugünkü halinden söz açardık... Aştan bahseder olduk. Güzel arkadaşımız, çirkinliğimize, halimize acıdı mı nedir bize sevgilisini takdim etti. Bir müsa-bakayadır giriştik. Şairimiz şiirini okudu. Birimiz dünya görüşünden dem vurdu. Ben daha samimileştim:

— Hepimiz seni sevdik, dedim. Ama sen onu seçtin; hakkın. Kadın seçecektir... Sözümü bitirmeden genç kız:

— O, hayvanlarda öyle, dedi, en kuvvetlisini. Ama ben en zayıfını seçtim.

Bir tanemiz:

— Güzelliğin kuvvetini..

Der, arkadaşımızı kulaklarına kadar kızartırdı. Gülüşürdük. Beraberce yürürdük.

Birimiz müstesna, üçümüz işçi sınıfıydık. Kafa işçisi diyelim de kol işçisinden ayıralım. Sonra bize biralar ikram eden, zengin arkadaşımızın aramızdaki varlığının manası kalmayacak.

Dostlarım, uzatmayalım şu aşk hikâyesini bitirelim:

Aramızdaki para pul, apartman sahibi, bu işçi kızını hem bizden, hem güzel arkadaşımızdan ayırdı aldı.

Güzel arkadaşımız dostların himmetiyle, iltimasıyla Heybeli Sanatoryumu'nda beş ay yattı. İyileşti maşallah!.. Zar zor işe geliyor bugünlerde. İnsan hikâye yazarken "öldü" de diyebilir. Ama ben diyemem. Sevmem insan öldürmeyi..

Bir zengin arkadaşımızı feda etmeye mecbur kaldık. Hani şöyle cesaret edip de Ahmed'e "Alçak! bize bunu yapacak mıydın?" dedik sanmayın. O bizim yanımıza gelmeye bir zamandır

çekiniyor. Yaptığı mühim bir şey değil ki, olağan şeyler bunlar. Kızla altı ay beraber yaşadılar. Sonra onlar da ayrıldılar.

Siz bilir misiniz Beyoğlu'ndaki "Şelale" içkili kahvesini? Ne acayip bir yerdir! Bir akşam yolunuz düşer de oraya giderseniz Üsküdarlı Sevim, diye sorun size gösterirler.

O akşam orada yoksa size melez bir Arap karısını işaret ederler, ona sorarsınız. Ben biliyorum o karının size vereceği cevabı:

— Sevim mi? Ha! O bu akşam "komplemdir" der.

Hürriyet, 3 Mayıs 1948

Ayağıma Dolaşan Röportaj

Bizim sekreterle matbaadan çıkmış, yokuşu iniyorduk. Yedigün'ün sekreteri çekik gözlü, orta boylu, ihtiyarlığında tin tin olacak, kendisine yavaş yavaş alışılan, alışılınca da ondan vazgeçilemeyen bir arkadaştır. Düşünmeyi sever. Kendi düşünceleri başkasınıninkilerle aynı bile olsa aykırı imiş gibi gözükerek başkasının düşüncelerini öğrenmeyi sevdiğini sanıyorum.

Sekreterle dünyadan, geçimden, insandan söz açmıştık. Başka şeyler düşünülmeyen günlerde yaşıyoruz. Aştan söz açsak hemen hemen ayıp oluyor. Çiçeklerden söz açılrsa, neredeyse kuşlarla beraber onların da hicret ettiklerini söyleyeceğiz. Havadan, sudan söz açılrsa olmuyor, tutmuyor.

Sekreter şöyle diyordu:

— Allah herkesin rızkını verir dostum. Yoksa sokakta açtan geçilmezdi.

Ben:

— Bu işe Allah karışmaz... diyor; devam etmeye çalışırken:

— Evvela inanır mısın, inanmaz mısın?

Bu suale hemen derhal cevap verebilecek kadar o gün kuvvetli değildim sanırım.

— ?... O başka mesele! Yalnız şunu söyleyebilirim ki Allah, her sabah kalkıp şu Hasan'a, şu Ahmet'e, Şu Hırsto'ya, şu Moiz'e, şu Kirkor'a diye pay etmiyor herhalde.

— Ya ne yapıyor?

— Onun ne yaptığını bilmem. Ama insanlar sabahleyin kalkıyorlar... –Hatta kilerini doldurmuş olanlar bile– kalkıyorlar, o gün ne yapılabileceğini, çarkı nasıl döndürebileceklerini düşünüyorlar. Kimi koşup terliyor, kimi kafasını, kimi adalelerini, kimi bacaklarını, kimi sırtını, omzunu ortaya koyuyor.

— Ama Allah da rızkını veriyor.

— Rızkı Allah göndermiyor. İnsanlar onu terle, yorgunlukla, didinme ile hakediyorlar.

— Elbette. Elleri böğründe otururken de gönderecek değil ya!

— Peki karaborsacılara nasıl gönderiyor dersin?

— Kamyonla! diyor, gülüşüyoruz.

Babıâli Yokuşu'ndan inilmiş, Allahın insanoğluna gökten zembille hediyeler göndereceği ikimiz tarafından da pek kabul edilmeden Yeni Postahane'nin kapısına varılmıştı.

Sekreter etrafı gösterdi:

— Hepsi koşuyorlar, görüyor musun şu insanları? Ekmek parasına. Bu kargaşalık, bu kovalamaca hep (koltuğunun altına üç çeyreklik bir ekmek sıkıştırmış bir hamalın ekmeğini göstererek) onun için.

Beyaz ceketli bir lokanta garsonu elinde bir tepsi hızlı hızlı bir yazıhaneye yemek götürüyor. Arkadan kolları sıvalı ceketsiz bir delikanlı adeta koşarcasına elinde bir kâğıdı sallayarak yürüyor, daha arkadan da elinde bir ekmeğin dörtte üçü, ayakları çıplak bir hamal, öteki elindeki ipi sallayarak gidiyordu. Birdenbire —öyle sanıyorum ki o gömleği sıvalı, ceketsiz, bir tüccar kâtibi olduğu her şeyinden belli genç, belli belirsiz lokanta garsonuna çarptı— garsonun elindeki tepsi yere yuvarlandı. Tabaklar kırıldı. Asfaltın üzerine bir beyinle yeşil salatalar, üç biber dolması seriliverdi.

Lokanta garsonu tepsiyi yerden kaldırdı. Etrafına çabucak toplanmış olanların yüzüne bakamadan elleri böğründe, tepsi kalçasında, gözü dolmalarda durakaldı.

Garson bir müddet öylece durdu. İçinden geçenleri kestirmek zor bir şey değildi. Hepimizin aklından garsonun onları tekrar tepsisine alacağı düşüncesi geçiyordu. Onun da aklına ilk gelen bu oldu. Dolmalara baktı. Tozlanmış beyne döndü. Ona; "Ah sen, ah sen! Bütün kabahat sende!" der gibi baktı. Kıpırmızı idi. Şaşkındı. Bir yandan ustasını düşünüyordu. Dokunsan ağlayacak gibi bir yüz bağladı. Sonra içinden geçen bir söze, bir karara uydu. "Ne yapalım? Kaza usta!" der gibi idi. Kırık tabaklardan bir kısmını bir şey yapmış olmak için top-

ladı. Dolmalara bir daha göz attı. Beyne bu sefer hiç bakmadı. Yürüdü. Gitti.

Şimdi dolmalarla beynin başında düşünen iki çocuk, üstü başı tertemiz bir efendi, bir ihtiyar hanım vardı. Biz de karşı kaldırımda duruyorduk. Hepimiz yere düşenlere bakıyorduk. Garsona adamakıllı bakmamıştık bile. Bugün bile iyice yüzünü hatırlamıyorum. Kaç yaşında gözükten bir adamdı? Nasıl bir adamdı? Uzun mu idi, kısa mı? Zayıf mı, şişman mı? Hepimiz dolmalarla beyne, onun yanına düşmüş ince ince kıyılmış filiz rengi salataya bakıyorduk. Sanki dolmalara kabahat işlemiş çocuklar gibi: "Ayıp değil mi, piç kuruları?!" der gibi bakıyorduk. "Bu yaptığınız yakışır mı size?"

İşte tam bu sırada, garsondan on on beş adım geride yürüyen, koltuğunun altına üç yüz dirhem ekmeğini sıkıştırmış hamal da dolmalara yaklaşmıştı. —Belki olanı anlatırken aynı sürati veremiyorum.— Bütün bu hadise hemen bir yirmi saniye içinde olup bitmişti. Hamal yürüyüşünü hiç bozmadan, acele etmeden sallana sallana geldi. Yerdekilere bizim gibi, onlarla konuşur gibi bakmadı. Hemen eğildi. Garsonun yarısını topladığı tabak kırıntılarından en büyüğünü seçti. Yerden kaldırdı. İçine beyni koydu. Sonra biraz ilerideki salataya uzun, kuru, kemikli sert bir bilek uzandı. Yeşil salataları da beynin üstüne koydu. Bizim uzaktan epeyce seçemediğimiz bir ufak sarı şeyi eline alıp baktı. Onu attı. Bu bir limon parçası idi. Sonra ayağa kalktı. İpini beline soktu. Tekrar eğildi. Yere koyduğu ekmeğini öptü. Tabak tutan elinin koltuk altına yerleştirir. Boş kalan eliyle dolmaları kavradı. İhtiyar hanıma:

— Günah teyze, dedi, yazık! Bir kursağa girsin hiç olmazsa... Yürüdü gitti.

Sekreter bana, ben sekretere baktım. O:

— Gördün mü? dedi. Nasıl gönderirmiş Allah herkesin rızkını?

Bunun bir tesadüften başka bir şey olmadığını bilmiyor değildik. Hakikaten garip bir tesadüftü. Ama bizim biraz evvelki düşüncelerimizin üstüne düşmüş bir tesadüftü. Dünya boyuna dönüyordu. Yine de insanlar rızklarını çıkarabilmek için yırtıyorlar, çırpınıyorlardı. Yine de günden güne daha çok çalış-

maları, daha çok didinmeleri lazım geliyordu. Yukarıdan bunu tanzim eden hiçbir kuvvet yoktu. Ancak insanlar birbirlerinin hakkını yemekle bu işe bir çare bulabilirlerdi. Bütün dünyada mesele gelip buraya dayanmıştı.

Bütün dünyada insanlar bu işi düşünüyorlardı. Harpler bunun için oluyordu. Ancak insanların birbirini düşünmesi, haksızlık etmemesi, birbirini sevmesi, her insanın, insanoğlunun kendisi gibi bir varlık olduğunu anlaması şartıyla bu ekmek ve katık işi halledilebilecekti. Her gün tabaklar kırılmaz, dolmalar yere düşmezdi.

Amma... Gökyüzünden inmiş bir güzel tesadüfün, sakalları uzamış bir ip hamalının yüzüne serptiği tatlı gülümsemeye de can dayanmıyordu. Ama işin bir de öteki tarafı vardı. Belki lokantacı garsonu kovmuştu. Belki de haftalık kazancından bir kısmını kesecekti.

Sekreter de benimle beraber böyle düşünüyordu ama yine de beni kızdırmaya çalışıyordu:

— Allah sabahleyin kalktı. Hamal Hasan'ın, yahut Hüseyin'in beyin salatasıyla biber dolmasını Nefaset lokantası aşçısı Bolulu Mehmet Efendi'ye hazırlattı! diyordu.

Sonra bana baktı. Ben anladım:

— Öyle, dedim. Sait kuluna da bir beyin salatası ile iki biber dolmasına bunu oturup yazmak düştü.

Yedigün, (772), 21 Aralık 1947

Eyüboğluların Resim Sergisinde

Bir ressamın atölyesinde esen havaya vurgunumdur. Ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun atölyesinde dost rüzgârlar eser. Bedri'nin kara saçları kıvrır kıvrır Yunanlıdır. Bedri'nin yüzünde şimalle cenup Türkü karmakarışıktır. Burnu Trabzonlu, rengi Mersinli, gözleri Kayserili, sakalı İzmirlidir.

Sakın bu lodosla poyraz, batı ile karayel, maystro ile gündoğusu arasında esen atölyede insana bin bir tane imiş hissini veren peyzajlara, portrelere, tablolara uzun uzun anlamak için bakmayın! Hepsine şöyle bir göz gezdirin, sonra çökün atölyenin ötesine berisine serpiştirilmiş bir yer iskemlesine! Kapayın gözlerinizi! Seyredin Bedri'nin alemini!

Ne görüyorsunuz? Bir yeşil mi, bir mavi, bir mor mu? Bir sarı mı, bir saz mı? Bir saz benizli kız mı, su mu, rüzgâr mı, çiçek mi? Yoksa hiçbir şey anlamadığınız halde kafanıza mı, yoksa yüreğinize mi işlemiş iki çizgi mi görüyorsunuz? Bedri için bu yeter.

İsterseniz sonra kalkar, Bedri'nin eşi Eren'in boz eşeğinin masalına katılırsınız. Eren Eyüboğlu'nun boz eşeğinin altında şöyle bir yazı vardır sanki: "O, başını yeşil otlara eğmiş bir boz eşektir."

İstanbul'un balıkları kadar balıkçıları da hoştur, diyebilmek için isterseniz evvela Balıkpazarı'na sonra Eren'in balıklarına ve balıkçılarına gidin: Birbirlerini tamamlıyorlar. Hani Picasso'ya sormuşlar:

- Bu ne biçim balık, üstat?
- Bu balık değil, resim! demiş.

Eren'in bazı balıklarında resim hali var, çok hoş. Ama aynı tabloda bir de pek canlı, ortasından kesilmiş bir kılıç balığı var ki, balıkçılardakinin tıpkısı: ne fena!.. Ama o resme benzeyen balıklar ne hoş!.

İki yer iskemlesinde Bedri ile konuşalım dedik. Hiç sevmem ciddi ciddi konuşmayı ama nidersin, mecburiyet:

— Resim sanatı nereye gidiyor?

— Sehpa resmi iflas etmiştir. İki zenginin salonunu süslemek için resim yapılmıyor bugün. Yeni resim duvar resmine gidiyor. Resim sanatı büyük kalabalığa hitap ettiği gün büyük çağını idrak etmiş demektir. Böyle anlar olmuş: Yunanlılarda, Bizanslılarda, Rönesans'ta kilise resimlerinde. Mesela meşhur Fransız ressamı F. Léger geçenlerde bir yazısında ne dedi biliyor musun? "Dünya resminin istikbali İstanbul'dadır." Bununla mozaikleri kastetmişti. Şimdi Fransa'da birçok kiliseler, hastaneler, oteller, hapishaneler, lokantalar, sinemalar yapılırken ressamlar da işe karışıyor. Mimarlarla işbirliği yapıyorlar. Avrupa'da bu başladı ama bizde maalesef! Halbuki mesela üniversite inşaatında ressama da iş yok mudur? Bir salonu süslemek için yazıhane, koltuk, ayna masrafı, on binlerce lira harcıyoruz da beş yüz lira verip duvarına bir resim yaptırmıyoruz. Bize büyük satırlar üzerinde çalışma imkânı verilmezse biz birer amatör kalmaya mahkûmuz.

— Biraz da Picasso'dan...

— Picasso'dan hazzetmemek ne demektir bilir misin? Türk kiliminden, halısından, nakışından anlamamak, hoşlanmamak demektir. Resim denilen şey çizgi ile renktir. Ondan ötesi edebiyat, heykel, hikâye, şiir laf ü gûzaftır. Resim çizgi ve renkle ifade edilen bir tahassüstür. İşte Picasso bunu yapıyor. İşte onun için de yadırganmıyor. Çünkü biz resmi edebiyatla, musiki ile, heykelle karıştırmaya alışmışız. Resim yalnız başına kalınca, bu resim değil, kepezelik diyoruz. Bugünkü resim kendisine lazım olan çizgi ile renkten başka şeyleri asgari hadde indirmeye çalışıyor. Bir kilimin nakışları neye benzer, rica ederim?

— Bilmem, hiçbir şeye.

— Evet hiçbir şeye benzemez ama güzeldir. Türk milleti de kilimiapar, üstüne oturur, onu sever.

— O halde Picasso ile kilimi yapan arasında ne fark vardır?

— Kilimi yapan aynı nakışı mütemadiyen tekrarlamaktadır. Picasso ise tabiata her bakışında bir nakış, bir resim yaratıyor. İşte tabiattan aldığı mevzuu bir kilimin nakışı kadar sade hale getirdiği için Picasso kuvvetlidir, büyüktür.

— Demek ki Rönesans'ın resim sanatı üzerinde menfi tesiri olmuş?

— Hem de nasıl! Rönesans'ta işin içine anatomi, manasız, hatta hendese karışmış. Halbuki eski Mısır'da öyle mi? Yunanlılarda öyle mi? Mimari, mimari olarak ayrı bir şey. Heykel, heykel olarak başka şey, mesela bugün şu caddeden bir Venüs de Milo geçse hepimiz, "Vay anasını! Ne dev anası kadın bu yahu!" derdik.

Bir genç hanım atıldı:

— O halde dünya resmi dekoratif hale gidiyor.

— Evet, tamamen.

Bir başkası:

— Demek ki ressam tabiatı taklit etmez.

— Hiçbir zaman! Hiçbir büyük ressam tabiatı taklit etmemiştir. Paletini alır gider. Bir manzara karşısında kötü ressam o manzaranın ta kendisini yapar; iyi ressam kafasındakini, yüreğindeki...

Ama bu ressam, tabiatı sevmez, hatta tabiatı sevdirmez, demek değildir. Bonnard'ın galerisinden çıktığınız zaman sokaktaki ağaçları öpeceğiniz gelir.

İntihara karar vermiş bir genç yolunun üstünde tesadüf ettiği bir resim sergisine girer. Bu Renoir'in sergisi imiş. Gördüğü tabloda bir gök, bir su, bir kadın varmış. Sergiden çıkınca, "Dünya ne güzelmiş! Az daha..." demiş.

Bedri Rahmi sustu. Sonra davudi sesi ile tablolarından kovduğu şiirini okudu:

*Karadutum çatal karam, çingenem
Nar tanem nur tanem, bir tanem
Ağaç isem dalımsın salkım saçak
Petek isem balımsın, ağulum
Günahımsın, vebalimsin*

*Dili mercan, dizi mercan, dişi mercan...
Yoluna bir can koyduğum
Gökte ararken yerde bulduğum.*

İş var şu Bedri'de.

Vedalaşırken.

— Buradan çıktıktan sonra sende bir mor, bir yeşil, bir kırmızı hatırası bırakabildimse işte bütün mükâfatım! dedi.

Sokakta bir yeşil, bir kırmızı, bir sarı cûmbüşü içinde yürüdüm. Gece rüyalarım yeşiller, morlar girdi. Krepi yeşil, mor, kırmızı oyalı bir çocukluk sevgilisi rüyamda elimi tuttu.

Yedigün, (4), 10 Nisan 1948

Yedikule Müzesi

Yedikule Müzesi deyince sakın aklınıza, müze kelimesinden anladığımız biraz da sanat eseri, hayranlıkla seyredeceğimiz eski bir eser anlamı gelmesin. Bugün asırlardan beri zindan olarak kullanılmış bir yeri gezeceğiz. Orada Bizans Beyleri, imparatorlar, elçiler, patrikler; hükümdarlar, sadrazamlar; şeyhülislamlar, hatta padişahlar hapsedildi, kafası kesildi, boğuldu. Hem de bir zamanlar insanlara hükmeden, kürkler, mücevherler, dibalar, servet ve saman içinde yüzenler, emredenler, hükmedenler son demlerini yaşadı.

Yedikule zindanlarının kenarları 200-300 metre uzunlukta dört köşe bir avlunun etrafına dizilmiş, kulelerin arası kalın, yanlarından avluya inen merdivenlerle süslü bir surla birbirine bağlanmış yedi kuleli taştan bir şato manzarası gösterir. Yedi tane kulenin [dördü] Bizanslılardan kalma, üçünü Fatih yaptırmış. Her kule beş katlı. Beş katta beş tane muazzam oda. Odaların kenarından sağır, geniş merdivenler döne döne kulelerin gözetleme yerlerine çıkıyor. Bu beş katlı Galata Kulesi kalınlığındaki korkunç apartmanın sakinleri hep debdebe içinde yüzmüş insanlarmış. Burası umumi hapisane değil, hususi bir hapishaneymiş. Beyler, prensler, elçiler, hükümdarlar, vezirler hapishanesi.

Boy u ancak bir metre, eni ancak yarım metre, demir delikli hücrelerle günlerce ölümünü bekleyenler, kapısından bir daha çıkmamak üzere bu zindanlara girenler buraya o korkunç saatlerden bir şeyler bırakmışlar sanki. Biz oraya girdiğimiz zaman dışarıda gölgede 37 derece hararet bırakmıştık. Şimdi tüyler ürpertici bir serinlik başladı. Bu bir ölü elinin

teması gibi bir şeydi. Bu soğuktan da beter şey gitgide artıyordu. Müze bekçisi kışın insanın iliklerinin donduğunu, çenelerinin attığını söylüyor. İdam kulesinin merdivenlerini çıkıyoruz. Cellatlar şu odada yatıp kalkarlarmış. Sanki bir ses bağılıyor:

— Bre Hasan, sadrazamın vakti gelmedi mi?

— Emir şahane bekliyoruz. Telaşın ne cellat?

Cellat etti:

— İnlemesine yüreğim dayanmıyor. Sussun isterim.

Bıyıkları aşağı sarkmış, kabak başı mendille bağlı, kalın beyaz kollarında dövmeler bir adam kapılar kapıyor, kapılar açıyor gibi. Cellatların odasından çıktık. Başka bir odaya girdik. Ta yüksek tavana kadar bir döşeme iskeleti kalmış idam odasıydı burası. Odanın ortasında lime lime kopmuş bir direk vardı. Direk ok darbelerinden delik deşik, üstünde hâlâ kurşun yerleri ve kurşunlar var. Bu direğin önünde derin bir kuyu. Boğulduktan sonra bir baltada koparılan kafalar bu kuyuya atılmış. Eskiden kuyunun dibinden bir su akarmış. Bu su alır kafayı Marmara'ya atarmış.

Bugün kuyunun dibinde yüz mumluk bir ampul yanıyor. İçi bomboş. Kulenin taş merdivenlerinden daha yukarılara çıkıyoruz.

— Şurada elçiler ve beyler hapsedilmiş.

Bir Eflak ve Boğdan Beyi sapsarı, bir Irak elçisi kapkara, Bizans zamanında belki de bir Osmanlı elçisi şu köşelere sinmişlerdi.

Ne harp haberleri, ne imparator ricaları, ne casusluklar bu tarihe bilinmemek üzere buralarda susturuldu.

Demir parmaklıklı pencerelerden avludaki bembeyaz, erimiş halde bir haziran ayı böcekleri, arıları, çitlembikleriyle insanı yaşamaya çağırırken ölümünü beklemek. Dışarısı o kadar berrak, o kadar beyaz, o kadar göz alıcı ki.

İçerideki bu tüyler ürpertici serinlik insanı tiksindiriyor.

Şimdi başka bir odadayız. Tülü arzı birer buçuk metre içinde yalnız tavan yüksek. Hiçbir deliği, penceresi yok. Tavanda yanan elektrik karanlığı gösteriyor yalnız. Genç Osman'ın boğulduğu yer. İlk öldürülen Osmanoglu.

14 yaşında tahta çıkmış Kanuni Selim öleli ancak bir asır var. O neden olmasın dedeleri gibi... Hırs içinde harplere iştirak ediyor. Amma sözünü dinletemiyor askere Yavuz gibi, Süleyman gibi. O sene İstanbul'da müthiş soğuklar oluyor. Şairler:

Ydı oldu Üsküdar'a bin otuzda Akdeniz dondu

beytiyle o seneyi işaret ediyorlar. Millet fakir, aç, payitahta hiçbir yerden bir şey gelmesine imkân yok. Genç Osman bütün bunların sebebini ufak tefek günahlarda buluyor. İçkiyi, tütünün yasak ettiriyor, Hacca gitmeye hazırlanıyor. Halbuki devletin iktisadi vaziyeti bozuk, idare berbat, millet aç, asker bakımsız. Buna çare tütünün, içkiyi men etmek. Tütünün men edenlerin evinde şaraplar içiliyor, çubuklar yanıyor. Tütünün men etmek ve Hacca gitmekle her şeyin düzeleceğini düşünen Genç Osman'ı halk ve Yeniçeriler ancak öldürmekle bütün bu kıtlığın, sefaletin önüne geçeceklerini sanıyorlar.

Yürü bakalım Yedikule'ye hırslı adam. Sen kim, hükümdarlık kim? On sekiz yaşında bir genç. Kalın pazular, dönmeyen bir ense. Cellatlar bileğini bile bükemiyorlar. Hem de üç kişiler. Bir dördüncü çaresini buluyor. Şimdi Genç Osman kısıkrak bağlanmış. Gözlerinden yaş boşanmaktadır.

— Bre hainler! Ben sizin padişahınız değil miyim?

Biraz sonra bembeyaz vücut mosmor.

Duvardaki ampul kazara bir sönse insan korkusundan avazı çıktığı kadar bağırabilir. Etrafımızda kalın sesli cellatlar geziyor gibi. Bir an evvel bu insanı üşüten havadan kurtulmak için zindanın bahçesine iniyoruz. Müze bekçisinin 7 yaşındaki torunu çitlembik ağacının altında:

— Sultan Osman'ı işte böyle boğdular, diye anlatıyor. Sonra avluda yetişmiş bir dut ağacına doğru koşuyor.

Surun duvarı üstünde bitmiş bir selvi kale duvarlarının dışında bir meltemin çıktığını bize haber veriyor.

Ölümler diyarından, bu feryat, figân ve pişmanlık ülkesinden uzaklaşıyoruz.

İlk Okuyucu Mektubu

İlk defa bir okuyucu mektubu alan yazıcının hali, ilk defa içki içenin sarhoşluğuna pek benzer. İnsan bir garip oluyor, gönlü bulanıyor, başı dönüveriyor. Her taze heyecan zevkine doğru dürüst varılamayan bir güzellik taşır. Sonradan gelir şarabın hümarı. O zaman da alkole alışılmış demektir. Artık bir huzursuzluğu gidermek için içilir. Her gün mektup alan yazıcılar bir nevi alkolik olmuşlardır. Onlar bu tadı tadamazlar. Ben ilk okuyucu mektubu ile sarhoş olduğum için şimdilik ne âla memleket! İnşallah ne fazla mektup alır da kanıksarım, ne de hiç almaz o zevki bir daha tatmaktan geri kalırım. Şimdilik bu bende taze heyecan uyandıran ilk mektuptan söz açmazsam yapamayacağım.

Yedigün'de çıkmış bir röportajımda İstiklal Harbi sıralarında Adapazarı'ndan Geyve Boğazı'na kaçırılmış bir şimendifer makinesinden söz açmışım. Ben o zamanlar pek küçüktüm, gözümün önünde yer yer her şey canlı, her şey bulanık. Ama okuyucunun mektubu hafızamın bulanık taraflarını sili siliverdi.

Mektubun sahibi Ahmet İnel, şimdi Küre'de oturuyor. Şu satırlarla çocukluğum canlandı:

“Gittikçe artan bir şiddetle Türk köyleri basılıyor, soyuluyor, ileri gelenleri birer birer öldürüldükten sonra kadınların da ırzlarına tecavüz ediliyordu. Her taraftan yükselen acı, yürek paralayıcı feryatlara karşılık İstanbul hükümeti günlük gazetelerle, her yerde halkın işi gücü ile uğraştığını, asayişin mükemmel olduğunu –hiç de yüzü kızarmadan– resmî tebliğlerle ilan ediyordu. Ben Söğütlü nahiyesinde müdürdüm. Adapazarı'nda hükümet yoktu, kuvvet yoktu, emniyet yoktu. Ölü bir hükü-

metin memurları sıfatıyla halkın yüzüne bakmaktan utanıyor-duk. Bunca facialar karşısında aciz, seyirci kalan hükümete artık vergi verilmiyor, tahsildarlar her yerden kovuluyordu. Maaş alamıyordum. Çoluğum çocuğum açtı. Bereket versin o havali-deki yaban domuzlarına! Onları vuruyor, Hıristiyan köylerine satıyor, bununla ailemin nafakasını temin ediyordum.”

Bir gün Söğütlü'ye Bulgar Sadık çetesi geliyor. Köylülere Kuvayı Milliye anlatılıyor. Nahiye müdürü de Sadık Baba ile beraber çalışmaya başlıyor. Domuzları öldüren tüfeğini omzuna alıp Kuvayı Milliye'ye katılıyor:

“Bu esnada hiyanet kuvvetlerinin bir sel gibi çoğalmakta olduğunu gören Ankara hükümeti bunu önlemek için genç bir generali –Ali Fuat Paşa'yı– Geyve'ye göndermişti. Paşanın emri ile Maltepe atış talim mektebindeki depolarda bulunan cephanelerin Geyve'ye nakli vazifesi çetemize verilmişti. Kaptanımız Sadık Baba'nın eşsiz cesaret ve mahareti, uzun senelere dayanan tecrübeleri, İngilizler kadar bizi de hâlâ hayrette bırakan tedbirleri sayesinde hiç hadisesizce koca cephaneliği boşaltmıştı, İstanbul'dan yollanan mebusları da beraber alarak Adapazarı istasyonuna ulaştırmıştık.”

Okuyucum bu sırada Adapazarı'nı işgal eden düşman kuvvetlerinden cephaneleri nasıl kurtardıklarını hikâye ediyor. Benim bahsettiğim şimendifer kaçırma vakasındaki rolünü anlatıyor. Sonra kendisi bir aralık ailesinin ve memuriyetinin bulunduğu Söğütlü'ye, çete kaptanından izin alarak gidiyor. Ailesini emin bir yere yerleştirdikten sonra dönmek üzere gittiği Söğütlü'de kendisine sadık zannettiği bir muhtarın evinde kalıyor. Fakat bu adam ona hiyanet edecektir.

“Birdenbire gök gürültüsünü andıran uğultularla gözlerim açıldı. Saçından tırnağına kadar silahlı, gümüş kamalı insanlar etrafımı almıştı. Bunlar ‘Şirin Bey’ kuvvetleri denen halife kuvvetleri idi. Heriflerin yüzüne uyku sersemliği ile bakakalmıştım. Mermer kafalı, çam yarması gibi iri, bulldog köpeklerine benziyorlardı. Bu aç köpekler sırtımdan ceketimi, yeleğimi, ayağımdan pantolonumu ve çok sevdiğim çarıkларımı çekip aldılar. Yarı çıplak bir halde, boynumda bir hayvan yuları, yalın ayak, tırıs yürüyüşle beni Adapazarı'na götürdüler. Bereket

versin Anzavur: 'Diri getirin onu bana, söyletmeliyim onu!' demiş. Bin türlü işkenceye maruz kaldım. Ağzımdan bir laf çıkmasına imkân mı vardı? Öyle ki içlerinden bazı merhametliler; 'Kâfi artık, öldürelim şunu da kurtulsun.' dediler..."

Okuyucum acı bir lisanla hapishanede çektiklerini anlatıyor. Fakat bir gün, yine onu sıkı bir sorguya çektiklerinin sabahı:

"Bir öğle vakti, arslanlarımız yıldırım hızıyla şehri işgal ettiler. Anzavur kaçtı ama birçok asiler ele geçmişti..."

İkinci Dünya Harbi'nin devamı müddetince Alman boyunduruğuna giren memlekette birçok kahramanlar yetişti. Fransa'da "résistance" mukavemet hareketi denen bu çete harbine katılanlar en büyük şerefi kazandılar. Bütün dünyada da bu böyle oldu. Birinci Dünya Harbi'nden sonra ise galiba bizden başka hiçbir millet böyle bir harekete girişmemişti. Mukavemet hareketi denilen istilacıya her şeye rağmen karşı koyma ilk defa Birinci Dünya Harbi'nden sonra bizde başladı. Biz, belki de bunu bir vazife telakki ettiğimiz için istilacılar kurtulur kurtulmaz o destani günleri de ardımızda bırakıverdik. Hazin, acı günlerdi. Unutmamız, arkamızda bırakmamız gerekirdi. Ama o günleri hatırlayan hangi insan heyecanlanmaz.

"Kafaları başlıklı, belleri hançerli ve tabancalı, göğüsleri sıra sıra fişeklikli insanlar kasaba sokaklarını muttarit nal sesleriyle dolduruyordu. Kim olduklarını kimse bilmezdi. Çünkü araya bir de kardeş kavgası girmişti. Birden ağaçlarda insanlar sallanırdı. Sokağa, o gelen adamlar kimse, onların dostları çıkardı. Bir başka gün, bir başka uzamış saçlı sakallı adamlar küçük atların üstünde yıldırım gibi şehre girerlerdi. Her tarafa 'Kuvayı Milliye gelmiş' haberi yayılırdı. Sokaklar adam almazdı. Öpüşülür, kucaklaşıldı. Yakında ordularımızın harekete geçeceği haberi müjdelendirirdi.

"Bir gün bu çete kuvvetleri başka yerlere düşmana tacize giderlerdi. Kasaba bomboş kalırdı. Tekrar birtakım nal sesleri duyulur. 'Halife kuvvetleri geldi' denirdi. Sokaklarda üç beş imam, dört beş kara, zifiri suratlı, tespihli, çember sakallı, abânî sarıklı peyda olurdu.

"Yeşil sarıklı, cüppeleri havalanan, kocaman kafalı vaizler milli kuvvetleri zındıklıkla itham eder, düşmanla dost olan

Halife-i Rûyî Zemin'in böyle münasip gördüğünden söz açarlardı. Bir Kuvayı Milliye çetecisi ile öpüşen delikanlı asılır, bir belediye reisini kasaba halkı bir güruhun elinden zor kurtarır, bir ihtiyar doktora alâmeleinnas sopa atılırdı.

"En sonunda, memleket bir sabah birdenbire top sesleriyle uyanır, ne oluyor, demeye zaman kalmadan şehrin üç beş on altı yaşındaki çocuğuna bir jimnastik hocasının kumanda ettiği milis kuvvetler koşarak şehre girer: 'Düşman geliyor!' kara haberi yayılırdı. O zaman bohçalar, denkler hazırlanır, bir inek damdan çıkarılıp arabaya koşulur, bir korkunç, bedbaht kalabalık mahşer günü haliyle köprülerden Sakarya'yı geçer, sonra köprüler yakılır, yıkılırdı. Memleket böylece bomboş düşman eline bırakılır, kaçılırdı.

"Ben de çocukluğumda Sakarya Köprüsü'nden böylece kaçmıştım. Arkamda onsuz edemediğim yetmiş yaşında dedem dalmıştı. O evini bırakıp gitmek istememiş, ortadan kayboluvermişti. O bir gemi kaptanı idi. Gemisini bırakıp gidemezdi. Tarlamızda mahsul boyumu çoktan aşmıştı. Nerede ise sapsarı sararacaktı. Dedem babam'a:

"— Nasıl olsa onu buradan atacaksınız. Ne diye bırakıp gideyim evimi, bırakayım yaksınlar yıksınlar mı? Yetmiş yaşında adama ne yaparlar? Şuradan şuraya gitmem. Siz döndüğünüz zaman ekmek istersiniz oğul! demişti.

"Biz döndüğümüz zaman o yoktu. Odası hâlâ kaçak tütün kokuyordu. Sac sobanın üstünde ıhlamur ibriği duruyor, lambanın kırık yerine yapıştırdığı sigara kâğıdı, aynada hâlâ düşük sarı bıyıkları, kır sakalı, mavi gözleri sararıyordu. Onun sayesinde evimiz, eşyamız yerinde idi. Onun sayesinde mahsulümüzün bir kısmı aşırılamamıştı. Ama kendisi bir akşamüstü dudaklarından hepimizin adı —Ahmet, Mehmet, Fatma, Münire, Sait— göçüp gitmişti..."

Okuyucum Ahmet İnel'in mektubu beni o eski günlere sürükledi. Dalıp gittim. Ahmet İnel İstiklal Harbi'nden sonra bir kazaya kaymakam olmuş, bir ara çok hastalanmış, izin istemiş vermemişler, istifa etmiş. İyileşince tekrar hizmete alınmasını rica etmiş. Ondan ötesini yine kendi kalemine bırakıyorum:

"İyi olmuş, tekrar vazife almak üzere müracaat etmiştim. Alakadar olan zat istifamı bir kabahat saymış, benden yüksek bir vesika sormuş ve istemişti. Bu zatın zihniyeti, az zaman içinde hadiseleri, her şeyi unutmuş, manevi kıymetlerden ziyade lüzumunda bir paçavra kadar değersiz olan bir kâğıt parçasına, yüksek vesikanın değerine saplanmıştı.

"... Biz memleketin mukadderatını ellerinde tutan ve onu günün birinde yabancı boyunduruğuna teslim etmekte tereddüt göstermeyen, yüksek vesikalı, yüksek rütbeli insanlarla çarpışmıştık. Şimdi bile menbaini nerelerden taşıdığını bilmediğim bir imanla meydana atılmış ve o yüksek (!) insanları yerlere sermiştik. O zamandan beri müesseselerde çalışıyor, hayatımı kazanıyorum. Bir taraftan da ihtiyarlıkla pençelesiyorum. Hayattan artık usanç getirdim. O kara, fakat kahraman günlerin güzide evlatları, kahramanlar, arkadaşlarım hayat sahnesinden birer birer çekilip gittiler. Hiçbir faydası olmayan bir insan olarak niçin yaşamakta olduğumun hikmet ve sebebi ni bir türlü anlayamıyorum. Hiç olmazsa, kendisiyle belki yüz defa karşı karşıya geldiğim ölüm günün birinde habersizce, bir an içinde beni arkadaşlarıma kavuşturmak lütfunu benden esirgemese..."

İşte İstiklal Savaşı'nda trenleri, cephaneleri kaçırان r sistance hareketinin sağ kalmış bir kahramanının mektubu benim ilk okuyucu mektubumdur. Bu hik ye de uzun yüzlü, mahzun bakışlı, kıvrır kıvrır beyaz sağlı,     k avurtlu, ince keskin dudaklı bir fotoğrafını da bana gönderen mektup sahibinin hik yesidir.

Yedigün, (18), 17 Temmuz 1948

Kıraathaneler

Niyetim kahvehaneleri yermemek... Bu niyetle işe başladıktan sonra işi övmeye kadar götürebiliriz. Bazı ukala yazıcılar, bün-yemizi için için kemiren şu tembel yatağı kahvehaneler, diye yazılarına başlayabilirler. Onların maksadı üç beş bir şey hakkında düşünemeyen, başkalarının görüşlerine hemen intibak etmek kabiliyetinde bulunan okuyucu zümresini avlamaktır. Böylece de bu nevi yazıcılar hem ukalalıklarını, hem ciddi, pek ahlaklı gibi görünüşlerini sağladılar. Halbuki kahvehane, daha güzeli kıraathane kadar adamı adam eden yerlerden birisi de üniversitedir. Kıraathaneye gitmemiş bir üniversiteli-nin tahsilini yarım sayarım. Bu dekansız, doçentsiz, bütçesiz, fakültesiz, tamamen muhtar üniversitelerin tavla şakırtıları arasında gören bir göz, işiten bir kulak bir memleketin insanların nabzını tutabilir; o nabız hızlı mı atıyor, yavaş mı atıyor, yoksa "intermittance" mı var, doktor olmaya pek hacet kalma-dan müşahadelerini yapar.

Bir balıkçı oltasının düğümlerini atmaya hiçbir memlekette tahsil edemezsiniz. Ama bir balıkçı kahvesinde kocaman, nasırlı bir balıkçı eli size bunu iki dakikada öğretir. Bir balıkçı düğümü atmanın o kadar mühim bir şey olmadığını sananlara acırım. Hayat insanı yazıcılıktan balıkçılığa, balıkçılıktan yazıcılığa getirip götürdüğü zaman manasını alır. Çayına oynanılmış bir tavla partisinden bir sıhhatin kazanılabileceğini söylersem bana siz de, doktorlar da inanmayacaksınız. Doktorlar inanmasa bile siz inanın yeter.

Bir kahvehanenin önünde idim. İki adam on adım ötemde müthiş bir münakaşaya başlamışlardı. İkisi de kanlı canlı el-

lilik adamlardı. Aralarındaki anlaşamamazlığın ne olduğunu hatırlamıyorum. Birdenbire birbirlerine girdiler. Etraftan koşuşup ayırdılar. Biri sapsarı kesilmişti. Ötekisinin kan beynine hücum etmişti. Gözlerini bir kırmızılık sarmıştı.

Sapsarı kesileni alıp götürdüler. Beriki bulunduğum kahveye girdi. Bir sandalyeye çöktü. Yüzüne bakıyordum. Rengi yavaş yavaş açılıyordu. Yanaklarında bir sarılık başlamıştı. Bir sigara çıkardı. Yakarken elleri titriyordu. Dışarıdan bir adam kahveye koşa koşa geldi. Sinirlenmiş adamın karşısına oturdu.

— Bana bak, Rıza, dedi gel bir kilo kirazına bir beş yapalım.

— Bırak Allahını seversen dedi öteki, sırası mı?

— Sen beni tavlada yenemezsin arkadaş, ne kadar sinirli olsam.

Bu sefer muhatabı doğrudan doğruya kahveciye:

— Osman getir şu tavlayı, dedi.

Arkadaşına döndü:

— Halep orada ise arşın burada.....

Tam beş dakika sonra, kızgınlığı, siniri, hırsı, daha belki de yarım saat sürecek olan adam kahkahaları basıyordu. Zarlara tükürür gibi yapıyor:

— Hadi oğlum, hadi çocuklarım, utandırmayın beni, diyor, basıyordu kahkahayı.

Severim kiraathaneleri! Bir ihtiyar gözlüğünü takmıştır. Ötekisi elinden bir türlü gazeteyi bırakmayana içerlemektedir. İki yaşlı başlı adam çocuklar gibi olmuş domino oynamaktadır. Üç kişi hiç aklınıza bile gelmeyen bir siyasi düşüncededir. Bir küçücük, sizin dikkatinizi bile çekmeyen haberden neler de neler çıkarılır yarabbi!

Sonra birdenbire hiç ummadığınız birinin karaborsayı nasıl ortadan kaldıracığını anlatışına dalarsınız. Fikirleri önce size gülünç gelir. Sonra: Hani hiç de yanlış değil, dersiniz.

Geçen gün birisi bir kabine kurdu, şaşıtm kaldım. Türkiye'de hiç kimsenin aklından böyle bir kabine kurmak geçmemiştir. Yazsam gülersiniz. Sonra şaşarsınız. Sonra, Allah Allah! Hiç de fena değil, demek mecburiyetinde kalırsınız.

Ama herkes, siz, bütün kiraathane, kabineyi kuran da gülersiniz. Ne şeker sıkıntısı, ne arpa ekmeği, ne tuz buhranı.

Sonra birdenbire yakında bir kurşunkalem sıkıntısının baş göstereceğine dair kıraathaneyi bir hava sarıverir. Kurşunkaleminin sahiden ortalıktan kalkıvereceğine kat'i surette inanmış bir halde kıraathaneyi bırakırsınız. On adım sonra bu lakırdıya demin kıraathanede nasıl inandığınıza şaşmamanız için bir kıraathane tahsili görmemiş olmanız lazımdır.

Soğuk, temiz, beyaz mermerli, ince belli çay bardaklı, mavi, sarı, turuncu fincanlı, köylü, zayıf garsonlu, sarı yüzlü ocakcılı İstanbul kıraathaneleri! İstanbul'u, İstanbul halkını, derdini, zevkini, bilgisini, dirayetini, zekasını, sinemalardan, yılışık, ciddi tiyatrolardan, plajlardan, dükkanlardan, hatta evlerden daha çok siz temsil ediyorsunuz. Siz birer tembel yatağı değil, birer muhtar üniversitesiniz. Üniversiteden daha muhtarsınız.

Yedigün, (22), 14 Ağustos 1948

Fındık

Fındık bizim köyün yedisinden yetmişine kadar bütün kendini büyük görmeyeni ile ahbaptır. Fındık tekir kedi rengine bir kurt köpeği ile, av köpeği piçidir. Aşk mahsulü olduğu için güzel olması lazım gelir amma güzel değildir. Büyük, kalın kuyruğunu oynatarak, kahverengi gözlerini kırparcasına yanınıza yaklaştığı zaman kafasını okşamazsanız şayanı hayret bir adamsınız, demektir. Bu kadar sevilme ihtiyacıyla kendine yaklaşan bir hayvanı reddedebilmek için insanın ömründe hiç aşık olmaması, hiç sıkıntı çekmemesi, hiç kalp yumuşaklığı nedir bilmemesi lazım gelir. Böyle insan da olmaz diyebiliriz. Amma Fındık'ın yalnız bir dilim ekmek için değil şöyle bir okşanmak ihtiyacıyla önüne gelene sokulduğunu, birçok insanoglunun da onu kovduğunu gözlerimizle gördüğümüze göre insanlar hakkındaki fikrimizi değiştiremeyiz.

Köpeklerin yaza girerken gayet korkunç bir hastalık mikrobunu birbirlerinden kaptıklarını hep biliriz. O zaman şehir baştanbaşa köpek itlafı işi ile uğraşır. Halk köpekleri saklar. Belediye köpek başına 1,5 papel verir. Birtakım köpek öldürücüler yollara düşerler.

Bizim köyde bu adama zehirci diyorlar. Bizim zehirciyi görmelisiniz. Acayip bir adam. Böyle bir işi gören adamın her zaman anormal birisi olması hiç de lazım gelmez. Amma ne olsa katillikle Azrail'in insanların halini, huyunu, bakışını, yürüyüşünü değiştiriyor. Yahut değiştirmiyor da belki bize öyle geliyor. Size öyle geliyorsa öyledir diye bir piyes vardır hani. Mademki bize zehirci anormal bir adam hissi veriyor, öyledir. Tıpkı Doseldorf canisi gibi. Elinde şıkır şıkır parıldayan, ucuna

bir bıçak takılmış zinciriyle küçük çocukları kendine bağlayan, sonra bir çalılık arkasında onu öldüren Doseldorf canisi.

Bizim zehirci “Fındık gel bakalım. Gel kerata. Gel oğlan, gel bakalım. Ha şöyle. Nasılsın ha? Al sana et oğlan” Fındık ete burnunu dokundurur, eti dişlerinin arasına alır kafasını şöyle bir sallar. Zehirci mi beceriksizdir. Yoksa Fındık mı fevkalade akıllıdır. Bunu kimse kestiremez. Doğrusunu isterseniz dünyada bu adamdan daha âlâ zehirci bulunamaz, gözleri patlaktır.

Ellerinin parmakları küt, yusuvarlak, iskarmoz gibidir. Burnu iğridir. Dişleri çürük, ağzı karanlıktır. Yalnız bir tek zehirciye yakışmayan hali vardır. Azametlidir. Kravatlıdır. Oldukça temiz giyinir. Pantolonu yatakalı ütüsü olduğu pek belli olmasına rağmen ütülüdür ya! Kravatının sarısı ile yeşili pek cıfcaflı olmasına rağmen kravatlıdır ya!

Zehirci emir kulu olduğu için Allah katında günahı olmadığı uzun uzun düşünmüştür. Allah cellatları ruzumahşerde yanına çağırdığı zaman herhalde onlara bu herifi neden astın diye sormayacaktır. Onun günahı cemiyetin, vebali hepimizin boynunadır. Haksız yere asılmışsa hâkimindir.

Ona da kaymakam bey, köpeklerde kuduz varmış. Bunları öldürmeye seni memur ediyorum, demiştir. İşinden gücünden olursun, dememişti. Çöpçü onbaşı idi o. Ona bu iş verilmişti. Yapmaya mecburdu. Onun cellatlardan farkı yoktu. Demek bu köpeklerin hesabını o verecek değildi. Bütün hesabı kaymakam bey verecekti. Kaymakam bey ruzumahşerde vereceği hesap yekûnunu kabartmak için öyle ustaca hareket etti ki bazan kendisine bu kadar itimat gösteren köpeğin ihtizarını görmemek için kaçıp giderdi. Amma Fındık ona müşkülât çıkarıyordu. Eti şöyle bir dişlerinin arasında sallıyor. O canım bifeği fırlatıp atıyor, kuyruğunu kıstırıyor, yıldırım gibi kaçıyordu. Bir ikinci zehirci zehir atışından sonra kendisini görür görmez sanki bir heyula, bir cadı, bir gulyabani görmüş gibi kaçıyordu. Halbuki, munis hayvandı. Çöpçü Mehmet'e nasıl yanaşıyordu. Onun ellerini nasıl yalardı. Birdenbire zehircinin aklına bir fikir doğdu. Köpeğin etin içinde zehir olduğunu bilmesi için insan olması bile yetmez. Değil, doktor olması bile yetmez, kimyager olsa bile çakmaz. Oysam ki kimyahanesi olmalı ki

incelesin, demek Fındık etin içinde zehir olduğunu bilemezdi. Belki biz insanların almadığımız bir koku duyuyordu ama biraz biberli, baharlı, sarmısaklı bir şey yapardı. Yuttururdu.

Fındık'ın asıl marifeti insanın içini okumak da olamazdı. Neden Fındık eti yemiyordu? Çoluğun çocuğun elinden kokmuş, pislenmiş neler yemiyordu ki. Fındık'ta başka bir dalga vardı. Fındık'ın içine doğuyordu. Neden doğuyordu? Zehirci, Fındık benden şüpheleniyor. Beni sevmiyor, benden korkuyor. Hani bazı hayvanlar zelzele olacağını çok zaman evvel çıkarırmış. Hani tam bir güneş tutulması olmuştu. O zaman iki tavuk besliyordu. Güneş tutulmaya başladığı zaman insan gözü ancak siyah camlarla gördüğü halde tavuklar nasıl bağrışmaya başlamışlardı. İşte Fındık'ta bu gariplik vardı. Bir çöpçü onbaşısı sanki ben güneşim tutulmuşum. Ben sanki zelzeleyim, beş dakika sonra titreyeceğim. O halde çöpçü Mehmet'e bu işi havale etmelidir.

Çöpçü Mehmet'e kravatlı onbaşısı hemşerisi şöyle dedi.

— Mehmet be, zehir yemiyor şu Fındık! Kaymakam bey de tutturdu ille de geberteceksin. Atarım seni işinden, diyor. Benden yemiyor, dedim. Bir başkasına havale et, dedi. Bu işi sen yapacan. Yapmazsan ben seni dehlerim. Bak karışmam.

İşte o zaman çöpçü Mehmet'i derin bir düşünce aldı. Fındık'ı öldürmek, köyüne dönmek. Köyüne dönmek onun için şimdilik imkânsızdı. Orada bir karış toprağı bile yoktu. El elinde, güneş altında yarı aç çalışacaktı. Burada kazandığı para ile köydekiler de geçiniyor, kendisi de serin ağaç altlarında denize karşı uyku kestirebiliyordu. Bazı evlerden yemek bile veriyorlardı. Kışın balıkçılıktan epey para biriktirmişti. Bu gidişle onun da kendinin ekip biçeceği, dört beş ceviz ağaçlı bir tarlası olmasına şunun şurasında on sene kalmıştı. Daha elli yaşında idi. Demek dışını sıkarsa on sene sonra on beş dönüm tarlası, dört ceviz ağacı olacaktı. Bacı ile evvelki yaz sırasında bu meseleyi konuşmuşlardı ya!.. Ya köye dönmek, ya Fındık'ı öldürmek?

Onbaşının verdiği zehirli köfteyi aldı. Fındık'a yaklaştı.

— Gel Fındık, dedi.

Onbaşı çamın altından seyrediyordu. Fındık kuyruğunu ta göbeğinden oynatarak yaklaştı, yaklaştı. Mehmet avcunu açtı.

— Na al Fındık, dedi.

Sonra içinden ne geçtiğini kimsenin bilemeyeceği bir şekilde avcunu Fındık'ın tam ağzı içinde gibi sıktı. Zehirli köfteyi denize fırlattı.

Sonra yattıkları ahırların yolunu tuttu. Eşyasını toplamaya başladı. Zehirci çöpçü onbaşı onu eğilmiş eşyasını toplarken görünce böğrüne bir tekme yapıştırdı.

Yedigün, (23), 21 Ağustos 1948

Galata Köprüsü'nün Sabahı ve Akşamı

Belki dünyanın en çirkin, en acayip, en görülmemiş şeylerinden biri Galata Köprüsü'dür. O bir köprü değil, bir mahalle, bir çarşı, bir rıhtım, dört beş iskele, gazino, mesire yeri, tembelhane, ilk insanların su üstünde yaptıkları son köylerden biridir. Camisinden tutun da içinde torna makineleri dönen fabrikasına, kütüphanesinden, barına kadar her şey vardır. Neyi var, neyi yok diye bir dolaşmayagörün.

İtinden, serserisinden, memurundan, salağından, müdüründen, manavından, köylüsünden, şehirlisinden, seyyahından, dilencisinden, balıkçısından, sarhoşundan Hacıağa ile dilberinden yankesicisine, kaptanına, çımacısına kadar ne insanlar göreceksiniz.

Kahvesinden mis gibi çayı içer, lokantasında salçasında sinekler yüzen imambayıldı yer, meyhanesinde kalkacak vapurlara karşı altın dişli, altın bilezikli bir dilberle bira içebilirsiniz. Yalnızsanız canınız sıkılırsa iner kütüphanesinden Paris'te 1948 senesinde Konkur mükâfatını kazanmış kitabı alır bir kanepeye çöker, hiçbir yere gitmeye takatı kalmamış insanların arasına oturur, tepenizde güneş asfaltı eritirken, siz asfaltın altında arkanızdaki pencereden Eyüp sırtlarından kopup gelen bir batı rüzgârıyla okumaya dalarsınız. Kalkar, pencereden serin, filizi renkte bir yeşil su seyrederek, demir potrellerin üzerine tünemiş balıkçıları dikizler, isterseniz. Kalkar bir ayran içer, yine sessiz, kimsesiz bir bekleme yerinde hafifçe şekerleme yapabilirsiniz. Tepenizde asfalt erimiştir. İnsanların ayak sesleri duyulmaz tramvaylar yine tepenizde rayların ek yerlerinden düşerken sarsıla sarsıla kendinizden geçebilirsiniz.

Ne Çin'de, ne Maçin'de, ne Capon'da, ne Amerikan'da, ne Frenk'te, ne Felemenk'te, ne Romen'de, ne İtalyan'da, ne Nemçe'de, ne Frençe'de böylesi manzur olmamıştır.

Ben kendi nefsimi Galata Köprüsü'nden hiç şikâyetçi değilim. Şikâyetçi değilim amma bu çirkin, acayip mahallede su üstünden bir gün kalkıp gitmelidir. Bu güzel Ortaçağ şehri bütün çirkinlikleriyle İstanbul şehrinin iki yakasını bir araya getirirken artık görünürde olsa bir kravatçık hali almalıdır.

İsterseniz onu küçücük bir ada gibi Sarayburnu'ndan zincirle açıklara salıverir, yazlık adalar gibi kullanalım. Amma köprü gibi kullanmayalım

Neme lazım bizim şehircilik! Bize Galata Köprüsü'nün bugünkü halini anlatmak düşünüyor. Ben şu satırları karalayan yazarı, bütün sui şöhretime rağmen Galata Köprüsü'nü bir defa açık gördüm. Seneler önce. Ondan beri her zaman üstünden geçebilirim. Bir sabahı. Nasılsa Beyoğlu'nda sabahlamıştım. Erkenden İstanbul tarafındaki evime dönüyordum. Baktım köprünün bir yanı Haliç tarafına doğru kaymış, öbür yanıla arası deniz. Şaşıp kalmıştım.

Öte tarafta bu tarafa geçecekler, bu tarafta öteki tarafa geçenin ellerinde sefertasları, gözlerinde uyku dolu işçilerdi. Benim gibi kaç kişi vardı? Belki üç beş. Parmaklıklara dayanıp beklettik. Bir de baktım yanı başımda rahmetli Kemal Ahmet. Ben de yeni yeni gazeteciliğe heves etmiş, bir gazetede çalışıyordum. O zamanlar meşhur bir gazeteci idi. Nasıl da tanıdı. Nasılda mütevazı yaklaştı.

— Yahu, dedi, bu köprüyü de bir türlü kapamazlar. Cigaran var mı?

Nasıl tehalük, sevinçle, saygı ile ona cigara vermiştim.

Cigarasını yakmadan köprüye dönmeye, biz de üstünde yürümeye başlamıştık. Bir daha Kemal Ahmet'i görmedim. Amma bazı sabahlar köprü çoktan köprü halini almış bile olsa ben de üstünden geçer bulunsam onu hatırlarım.

Sabahları köprü ayaklarımızın altında canlı, serin, ılık içinde, hızlı hızlı geçip gidenleriyle aynı haleti ruhiyede canlı, atik, işe gidenler gibidir.

O akşamüstlerine doğru şişman, yorgun, vurdum duymaz bir elli beşlik insan haline gelir. Üstünde esen serin meltemlere karşı yumuşak, kılsız göğsünü açmış gibidir. Sonra birdenbire şairleşir. Süleymaniye'den kıpkırmızı, mosmor, sapsarı, turuncu bir akşam başladı mı idi köprüden geçenler yaldızlı, altın, ışık içinde yüzerler. Köprüde yaz akşamları kadar güzel hiçbir şey yoktur. Hiçbir yerden gurup bu kadar muhteşem, bu kadar güzel, bu kadar parlak olan, bu kadar yaldız ve yıldızlı değildir. Belki Çamlıca'da gurup daha muhteşemdir, masal gibidir, o ışıklar içinde İstanbul ama şehir uzaktadır. Bir saray gibi uzaktadır. Halbuki köprünün üstünde akşam bir hakikatin, bir şehrin, bir yorgun, bir yaz günü sokakları hiç sulanmamış pis bir şehrin, yani bir hakikatin ortasında sanki bir eski Bağdat, sanki bir Babil, bir Walt Disney'in hayal edeceği şark ve masal memleketi halini alır. Her fakir bir prenstir. Her çıplak altınlar, yakutlar, tunçlar içinde zırlıdır. Her köhne vapur bir yat, her iskele bir saray rıhtımı, her tramvay bir kırk gün kırk gece düğününe davetliler taşıyan sihir ve kerametle işleyen tahtırevan, her kayak gerdune, her insan şehzade, her kadın sultandır.

Unkapanı Köprüsü, Galata Köprüsü'ne nazaran daha köprüye benzer. Bu bizimki Galata Köprüsü bir köprü değil, bir mahalle, bir semtte hiç de öyle bir semt ki günün her saatinde her yerden daha kalabalıktır.

Daha daha eskiden şimdiki züppe tabiriyle bir plajı bile vardır. Bir defacık yıkandım. Kapata kapata galiba bir onu kapadılar. Halbuki ne olurdu sanki kalsaydı. Şu yaz sıcağında gelip geçerken dalıp çıkar da ferahlardık. Yüzmek bilmeyenlerin beline kocaman beş on mantar bağlardı. Hey gidi günler!

Benim bir şeye bir türlü aklım ermiyor. Güleceksiniz biliyorum. Ama benim tabiatım bu. Her şey bir yana, bu bir yana. Bütün merakımı çeken bu: Neden Unkapanı Köprüsü diyorlar da Eminönü Köprüsü demiyorlar Galata Köprüsü'ne.

İçinizde bilen var mı?

İyi ki Eminönü Köprüsü dememişler. Galata Köprüsü çok hoş bir isim. Canın cehenneme dubalı Galata Köprüsü!

Şöhrete Dair

Bir zamanlar İstanbul'un en şöhretli adamı o idi. Politikanın, sporun büyük şöhretleri onunla boy ölçüşemezdi, hatta edebiyatın... İnsanoğlu sağlığında böyle bir şöhrete eriştikten sonra unutulmanın acısını onun kadar acı, onun kadar akıllı bir şekilde duyarsa az buçuk o şöhrete layık olduğunu isabet ediyor denebilir. Ne eski kaleciler, ne eski Santerhaflar, ne solaçıklar bedava şöhrete erişmişlerdir. Onların İstanbul sokaklarında göbekleri, boy bos fukaralıkları ile; "Ben eskiden ne kaleciydim, ne solaçıktım!" der gibi geçmelerine artık kimselerin aldırış etmediğini sezemediklerini anlamak üzüntülü şey! Arkalarında hâlâ stadyumdaki hayranlarının seslerini duyarlar. Politikada da öyle, edebiyatta da öyle, ne dâhi şairlerin hâlâ:

— İşte N. L. geçiyor, diye arkalarından sesler duyduklarını biliyorum. Ne romancılar gördüm ki bitkin eserlerinin başka lisanda kazara çıkıp da 77 tane satmasına övünmekte, Piyer Loti hayranı bir levanten matmazelin zavallı hikâyelerini tercüme etmesinden koltukları kabararak:

— İyi eseri buluyorlar tercüme etmek için. Dedikten on dakika sonra dalgın:

— Benim şu eserimi tercüme etmek için müracaat ettiler.

32 yaşındaki, nasılsa yapılmış, korkunç şöhretlerine hâlâ inanmaları sahiden hazindir. Bugünkü edebiyatımızda bereket versin böyle şöhretlerimiz yok.

Ötekilerin 30 yaşında yaptıkları korkunç şöhrete 60 yaşında birer Voyvo kadar tahammül edemediklerini görmek... Görmemek daha iyi! Hey gidi günler! Maarif nazırının sofrasında yemekler, dahiliye müsteşarıyla rakı içmeler, selamı şahane-

ler... Bugünün edebiyatçısının yarına anlatacağı bu nevi şeyleri olmaması ne iyi! Küçücük şöhreti, 60 yaşında unutulmuş da olsa telehhûf edeceği ne gençliği vardı ki. Öyle edebiyatçıların hatıralarını okuyorum ki 32 yaşında ne imişler, altmışlarına merdiven dayadıkları zaman ne olmuşlar?

İşte Voyvo'yu sokakta görünce bu edebiyatçıları, o sporcuları hatırladım. Politikadan çıkmadığım için 25 sene içindeki şöhretlerden pek haberim yok. Halbuki ne vekiller gelip geçti. Ne mebuslar unutulmuştur. Kimbilir o sandalye hırsı nedir? Sonra nasıl idbara tahammül edilir? Yoksa edilemez de her muhavere başında "Ben vekilken..." mi denir?

Voyvo sen bana bugün ne ettin?

Voyvo'yu görünce haksız şöhretleri hatırladığıma bakıp da Voyvo'nun haklı şöhretini yeriyorum sanılmasın! O bir zamanlar İstanbul'un eserleri altınla tartılmış, nazırlardan selamlar almış, nazırlık etmiş şöhretlerinden daha meşhurdur. İstanbul'un okumuş yazmış, mürekkep yalamış değil, İstanbul'un o kıymeti hiçbir zaman bilinmemiş mürekkep yalamamış tarafından tanınmış, sevilmiş, kızdırılmıştır. Voyvo o zamanlardan hemen de farksız. Yine öyle şişman, yine öyle kıranta, yalnız biraz daha düşkün. Kızgın çocuk gözleri eskisinden daha masum. Ağarmış üç günlük sakalı bir haftalık uzamış, eski yeşil ceket, yine o eski yeşil ceket, yırtık cebi yine sarı iplikle dikili, her zaman açık duran göğsü yine kırmızı, yalnız kolları ağarmış. Pantolonu 30 sene evvel eskiciden nasıl alınmışsa öyle. Elindeki fırıldaklarla kâğıt bayraklar yine o fırıldaklarla kâğıt bayraklar. Yine kimseye hem görünmeye, hem de görünmemeye çalışarak yürüyor. Çocukları görünce kasketinin altından bakıyor. Sanki Voyvo diye neredeyse bütün mahalle halkı peşine düşecekmiş korkusu geçmiş de neredeyse bütün mahalle halkı Voyvo diye haykırarak ümidi içinde.

Pek seyrek, pek şahsi ve pek yalnız kalan Voyvo'lar, yine gözlerinde o eski deliliği yanıp söndürüyor. Ne idi o günler! çocuk, o masum, o yusyuvarlak gözlerdeki "Beni daha çok kızdırın, bana daha çok Voyvo deyin. Ben biraz daha size küfredeyim, ağzımdan tükürükler saçılsın, akşam eve döndüğüm zaman derin bir haz, tatlı bir rahatlık içinde yorgun, terli

uyuyayım. Rüyamda bütün İstanbul halkının bir meydanda toplandığını, bana Voyvo diye bağırdıklarını duyayım, onlara küfredeyim. Sonra bütün fırıldaklarımı satın alsınlar, gidip el işi kâğıtları alayım, top top... Mavi... Yeşil... Sarı... Kırmızı... Binlerle, on binlerle fırıldak yapayım. On dakikada elimde bir şey kalmasın. Bir taraftan küfredeyim, bir taraftan fırıldak yapayım. Bir taraftan ince, kalın, tatlı, sert, utangaç, yırtık, amir, memur sesler İstanbul sokaklarını çın çın öttürsün. Gözlerim fırıldaklarım gibi dönsün..." cümleleri.

Şöhretin, haklı olarak kazanılmış bir şöhretin bile boşluğu, melalini gezdiren Voyvo, bütün modası geçmişlere tevazu dersi veren bir tebdili kıyafet, daha doğrusu bir tebdili hüviyet içinde mahzun yanımdan geçerken ben de mahzun mütevacı bir sesle "Voyvo!" demiş bulundum. Hiç böyle şey yapmak aklımdan geçmiyordu. Ona, çocukluğumda, ilkençliğimde bile "Voyvo!" diye bağırmamıştım. Bu işi kırkıncıdan sonra hangi hislerin tesiri altında yaptığımı tam düşünmeye dalacağım sırada masum gözlerinin yüzüme dikildiğini gördüm. Gözlerinden bir kırmızı kızgın kuş uçtu evvela. Sonra bütün yüzünü hilekâr bir tebessüm kapladı. Kırmızı kalın dudaklı ağzından alnına, saçına, kır düşmüş saçlarına kadar yayılan bu tebessümden bütün içi okunuyordu. Felaketler, kızgınlıklar, talih-sizlikler bütün deliliğine rağmen ondaki hayvan aklını öldürememişti. Belki de bir küçük, zeki köpek gibi düşündü. On beş yirmi sene evvelinin bir çakır, edepsiz, zayıf delikanlısının peşinde haykırırken görür gibi oldu. Bana evvela ümitle baktı. Bir yirmi beşlik koparırım ümidiyle. Sonra halimden, kıyafetimden bunu veremeyeceğimi düşünerek ümit dolu gözleri acır gibi beni süzdü. Başını iki tarafa salladı. Yoluna devam etti.

Bir daha etrafıma gizlice bakıp bağırdım:

— Voyvo!

Bu sefer yüzüme gözlerini değdirmesiyle:

— Versene yirmi beş kuruş! demesi bir oldu.

— Peki veririm ama, dedim, bir defa "Voyvo" diye bağırır-san...

Etrafına çapkınca bir göz attı. Öğle güneşi içinde yanan Yüksekalkadırım'ın tenhaliğine hafif bir "Voyvo!" fırlattı.

— Daha hızlı! dedim.

Yine o çapkın, çocuk, masum, tatlı bakışlarla iki yanını gözleyerek, kılları ağarmış kırmızı ve geniş göğsünün içinden bütün modası geçmiş ve geçecek şöhretlere:

— Voyvo!.. diye haykırdı.

Yedigün, (33), 30 Ekim 1948

Balıkçının Ölümü

Deniz kenarından dünyaya bakıyorum. Parmaklarımda pul, avcumda sedef, etrafımda balık kokusu. Bir adanın arkasında sobasını yakmış bir şehrin dumanı, bir adanın arkasında sobasız bir pencerenin buzunu kazıyorum. Gökyüzü beyazdan, siyahtan sayabildiğim dört kirli renk bulutunu götürüp getiriyor. Nerede insanlar?

Her zaman son soru bu? Nerede insanlar? Balıklar mı, kahvedeler mi? Sonra bütün dünyaya doğru kayan bu düşünce bulutu iki renkli bir ebemkuşağını ufkun bir ucundan öteki ucuna geriyor. İnsanlar orada... Biri mesut, öteki saadet peşinde, hangi dünya içinde bulunsak bir başka dünyanın var olabileceğini düşünüyoruz. Hepimiz başka türlü. Göğün bir tarafı mavi mavi... Bir tarafı siyah, ya siyah, ya mavi, ya ölesiye gülerek, ya yaşayasıya üzülerek.

Deniz kıyısına ördekler mi gelmez? Deniz kıyısında martılar mı uçmaz? Deniz kıyısına sandallar mı yanaşmaz? Deniz kıyısına balıklar mı sürünmez?

Otuz sekiz kulaçta yatan kuzu gibi istavritleri balıkhaneye gönderen balıkçının hiç kimsesi yoktu. Kafayı tutsülerdi, sandalında yatarı. Bir sabah, güzel bir kış sabahı istakoz ağlarını çekmek üzere sandalına atladı. Öğleye doğru bu motor sularda iki tarafına sarhoş sarhoş sallanan sandalda balıkçıyı ağın yarısı elinde baygın buldu. Gözlerini açtı balıkçı:

— Bu dünya kime kalmış ki balıkçıya kalsın, dedi. Gözünü kapadı. Elbette ki bir daha açmamak üzere.

Kahvede balıkçının son sözlerini yoran yorana idi. Issız deniz kenarında insan büyük şehirleri, büyük şehirlerin so-

basını, sobasızlığının düşüncelerini düşünüyor, kurumuşa dönüyor. Hakikat çırılçıplak, avuçlarında zil, ellerinde darbuka sert rüzgârlarıyla geliyor. Bir mavilik, bir açıklık, bir hürriyet hasreti kayaları döven dalga gibi kafama doğuyor.

Şimdi her şeyi anlıyorum gibisine geliyor insanın. Bir hain akıllılar grubu poyrazda gülüyor, burnuna gülüyor adamın, tepesini attırıyor adamın. Sonra esmiyor mu bir hınzır, bir budala, bir sersem lodos... Ver anasını ediyor... düşünceyi... Sürükleniyor kafamda her şey, balıkçılar yumuşuyor, olta esniyor, iğneden yem düşüyor. İnsan ıstakoz ağlarını denizden çeken balıkçı misali gevşiyor, gözlerini yarım yarım ölümler gibi uykuya kapamadan:

— Kimseye kalmadı bu dünya ki balıkçıya kalsın, diyor.

Ama biliyorum ki bugün kafalarımızda sert rüzgârlar kara bulutlarıyla durmadan estiği zaman deniz kıyılarına hep sert balıklar gelecek. Lodosların gevşetemediği etleriyle bu sert balıklar, balıkçıya gözlerini kapatırken hep birden, tütün gibi, tatlı, sert şarkılar söyleyecekler. Balıkçı belki ölürken içinde bir şeyler söylemek, bir şeyler söylememek, duymamak, duyurmak, bir iş bitirmemek gibi şeyler bulunan garip lafından cayacak. Eskiden kral öldüğü zaman bağırdıkları gibi bir balıkçı yaşadı, öldü, yaşasın öteki balıkçılar, diyecek.

Yazı, (1), 1 Şubat 1949

Yenilik, (18), Haziran 1954

Yaşasın Edebiyat*

Şahsına ve imzasına çok güvendiğim, samimi, ciddi bir şahsiyetten şöyle bir mektup aldım:

“Bir heyet tarafından 1950 yılı başında yayınlanmak üzere hazırlanıp basılmakta olan ‘filanca yıllık’, memleketimizin belli başlı sanat kıymetleri hakkında da bilgi verecektir. Bu arada okuyuculara sanatkarlarımızın çalışmalarından malumat vermek istiyoruz. Yüksek şahsiyetiniz ve şimdiye kadar vücuda getirmiş olduğunuz kıymetli eserleriniz bakımından isminizin ‘.....’ı şereflendirmesi tabiidir.

Bu itibarla aşağıdaki sorulara en kısa zamanda cevap vermek, cevabınızı ‘.....’ adresine göndermek lütfunda bulunmanızı saygılarımla tekrarlarım.

Sorular:

1950 için neler hazırlıyorsunuz? Yazmakta, yapmakta veya bestelemekte olduğunuz eserlerinizin adı ve mevzuu nedir? Kitap ise ne zaman intişar edecek? Tablo veya heykel ise ne zaman, hangi sergide gösterilecek? Beste ise ne zaman, nerede çalınacak? Tiyatro eseri ise ne zaman, nerede temsil olunacak? Yeni eserleriniz hakkında vermek istediğiniz başka malumat var mı?”

Bu mektubu imzalayan elin çok kıymetli, çok saygıdeğer bir insan eli olduğunu bilmeseydim benimle alay ettiğini sanacaktım, ne yapalım diyecektim, hakkı var. Tam işin alaylı zamanındayız. Varsın alay etsinler. Hayır, mektup sahibi fevkalade ciddi ve kıymetli bir şahsiyet. Kimseyle bu şekilde alay etmek

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Yaşasın Edebiyat* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

küçüklüğünü göstermez. O halde... O halde bu mektup gayet ciddi ise düşünmek gerek. Senin için bulunmaz fırsat azizim Sait, hazır kendi reklamını yapar, bedavadan bastırırsın, daha ne istersin?

Oturup bu gayet kibar, seni en can alacak yerinden vuran mektuba cevap ver, projelerini anlat, eserlerinin mevzuunu söyle. Şu tabi basacak, şu gazete rica ediyor, ama ötekine vermek istiyorum de. Bir roman, iki hikâye kitabı ismi söyle. Şu kitaplarımı yeniden bastıracağım de. Beş senedir üstünde çalıştığım eserimi nihayet bitirebildim de. (Varsa) Şehir Tiyatrosu'nun saygıdeğer edebi heyeti beğendi oynatacak de. *Baştan-başa Anadolu* isimli seyahat notlarım çıkacak de.

De oğlu de. Amma işte ben o güzel mektuba cevap vermek, verememek nezaketsizliğinde bulunacağım. Vereceğim cevabı neşreceklerini sanmadığım için (zaten o suallere bir cevap da alamayacağım için) şu kıymetli genç arkadaşların büyük fedakârlıklarla çıkardıkları dergide yazayım dedim. Sanki bu sualler bana bir iki sene evvel sorulmuş gibime geldi. Hemen kâğıda kaleme sarıldım.

Hikâyelerimi kitaplarda toplamak hoşuma gidiyor, hem de elime beş on para geçiyor. Evet devede kulak bile değil, ama ne olsa on formalık bir hikâye kitabına 100 lira kadar veriyorlar. 100 lira bu. Az para mı? "...” basmak istiyor, bir götüreceğim. Bugünlerde de pek parasızım. Nasıl etmeli? Adama gidip de bir hikâye kitabım var basar mısın denir mi? İyisi mi bizim Arad'ı yollarım. İsterlerse o zaman götürürüm.

Canım ressam, Arad ne oğlandır! Gözlüklerinin altındaki büyük ve koyu kahverengi gözlerinden dostluk akar. Ona her derdini söyleyebilirsin, dinler. Elinden gelirse işini görür.

— Arad oğlum, şu "...” benim hikâyelerimi basar mı dersin?

— Basmaz olur mu? Tabii...

— Konuşur musun?

— Şimdi.

İki gün sonra yazılar elinizde, o suratını gördükçe insana fenalıklar gelen kitapçı efendinin karşısındasındır.

— Arad konuşmuş da, hikâyelerimi getirdim.

— Peki... Biz bir okuyalım da.

İki ay sonra uğrarsınız. Okumamışlardır. Sizi seven ve sevmeyenlerle dolu bir heyeti edebiyesi vardır kitapçının. Meçhul, esrarengiz insandır. Kimlerdir? Bilinmez.

İki ay sonra tekrar uğrarsınız. Şimdi kitap çıkarmanın zamanı değildir. Ne verirse kabul edeceksiniz artık. Ah, bir 50 liralık verse... Verir mi dersin? Ama 50'den aşağı vallahi vermem. 100 lira isterim önce. Nasıl istersin birader 100? Değer mi, dersin kendi kendine. Hem verir mi? 80 isteyeyim, 50'ye razı olayım dersin.

Ama artık kitapçının önünden geçerken içeriye görmek korkunç azaplı bir hal alır. Yine de girersin. Hiç kitaptan söz açmadan çıkanlara bakarsın.

— E, ne var ne yok, dersin. Satışlar nasıl?

— Birader bu sıra kitap okuyan yok. Ne idi o iki sene evvelki furya. Nedir bu memleketin hali?

Kitapçı ile beraber üzülürsün. O sevimsiz çehre mahzun, sırdaş ve hemhal bir hal alır. “Bekleyelim, biraz bekleyelim”de karar kılarırsınız.

İşte tam on bir buçuk ay geçmiştir. On bir buçuk ayda basılıp basılmayacağına bir karar almak lazımdır.

Hiç olmazsa parasını versin de ne zaman isterse o zaman bassın kararıyla her gün geçerken içeriye şöyle bir göz attığınız kitapçıya kat'i bir konuşmayapmak üzere girersiniz. Yüzünden daha kitabı basmak için vakit saat gelmediğini her haliyle anlatan kitapçıya, nihayet hemen dükkânda verilmiş bir kararla:

— “...” Bey kardeşim. Şey... Başka birisi basmak istiyor da kitabı. Şu müsveddeleri...

— Hay hay kardeşim, yarın uğrayın, müsveddeleri alın.

Kitapçıdan çıkınca dünya yıkılmış sanmayın. Dudağınıza bir ıslık oturtur, şerbetçide bir mandalina şerbeti yuvarlar, vay namussuz herif vay, dersiniz.

Ertesi gün kitap koltuğunuzdadır. Her şeye rağmen bu kitap basılmalı. Şu 100 lirayı almalı. Hiç olmazsa iki hafta için artık para derdi olmamalı.

Kim basar bunu? Birdenbire hatırıınıza gelir. Hemen koşarsınız ona.

Hiç ummadığınız bir halde kabul edilmiştir. Bir sürü hikâye bırakırsınız. İçinden sizin en sevmedikleriniz seçilir. Hiç hoşlanmadığınız bir isim kapağa yerleştirilir. Halbuki siz bundan iki sene evvel kitabınızın ismini düşünmüş, bulmuş, hatta bir kapakçık da ilan bile etmişsinizdir. Mesela ismi “Kestaneci Dostum”dur. “Kestaneci Dostum” hikâyesini bir dostluk duyarak yazmışsınızdır. Kitap ismi iyi olmasa, hikâye kötü bile olsa canınız öyle çekiyordur. Hayır, “Kestaneci Dostum” hikâyesi bile kitabınıza girmez. Tashihini bile yapamazsınız.

100 lira çoktan bitmiştir. Kitap gözünüzden düşmüştür. Kitap halinde çıkarken düzeltmeyi tasarladığınız yerleri, cümle düşüklüklerini bile düzeltmeden, düzeltmek canınız istemeden, kitaptan soğumuş bir halde kitabınız ortaya çıkıvermiştir. Sizin midir, bir başkasının mıdır? Şüphesi içinde kucağınıza atılan bir piç gibi bahtsız kitabı imzalarsınız.

“Sevgili kardeşim Ahmet'e saygılarımla.”

Bu böyle, 19.. bilmem kaç kadar böyle sürüp gidecektir. Ve yine bir 19..’de kitap bastırmak, yazı yazmak takatinden mahrum, nalları dikeceksinizdir. Ve yine bir 19.. bilmem kaçta sizi kimseler hatırlamayacaktır. Yaşasın edebiyat!..

Dergi, 15 Aralık 1949

Yazıcılığın Yirminci Senesinde

Kişi kendi kendisini tartabilseydi şu edebiyat ve gazetecilik alanında kaç kişi kalırdı? Yirmi senedir yazı yazarım; iyi kötü. Ne beni överlerse yutarım, ne de söverlerse fazla yüksünürüm.

Hem bana kalırsa yazıcılık işinde, insanın yazıları pek ahım şahım olmasa da zararı yok pek. Elverir ki, namuslu olalım: Kalemimizi ne devlete, ne patrona, ne de hatta millete (demagoji yapmayı, efkârı umumiye denilen mikrobu kasdederek söylüyorum) satalım. Dahası var. En korktuğumuz mahluk olan münekkide, hatta okuyucuya bile beğendirmek gayesiyle yazı yazmadığıma göre kendimi yazıcı saymakta hakkım var mıydı, bilmem ki? Bir yerde lazım oldu da mesleğimi sordular. Doğrusu epey çekinerek, ama gururla “yazıcı” dedim. Mesleğimi bir kağıdın meslekhanesine kaydedeceklerdi. Benden yazıcılığımı ispat edecek bir vesika istediler. “Efendim, birkaç hikâye kitabım var” diyecek oldum. Bunların vesika mahiyetinde şeyler olmadığını anlamakta gecikmedim.

Vaktiyle bir yerde hikâyeler yazar, röportajlar yapardım. Röportajlarıma on, hikâyelerime beş papel alırdım. Valde sağ olsun, evde babadan kalmalarla ocağı tüttürüp aşı kotarıyor. Söylediğim yerden de haftada beş on papel alıyor, kahveye çıkabiliyor, hayatımdan hoşnut geçinip gidiyordum.

Bu yazılarımin çıktığı yere başvurma ayıp mı idi? “Şu Sait Faik denilen bay, bize tanesi beş liraya hikâye, on liraya röportaj yapar. Enayinin biridir, tasdik ederiz” diye bir kağıtçık lütfetselerdi işim olmuştu. Vermediler beyim. Vermediler kardeşim. “Biz kağıt veremeyiz, isterlerse o daireden telefon edip sorsunlar, şifahen söyleriz” dediler. Aman! Zaman... mı diye-

cektim? Diyemiyorum körölası! Aldım garip başımı oradan. Bastım gittim Gülhane Parkı'na. Orada aklıma geldi. Ben bir zamanlar bir kurulda üye idim. Aidatımı geciktirdiğim için bir mektupla müracaat etmişler. Aylık borçlarımı ödediğim takdirde yine üyeleri arasında bulunmamla şeref duyacaklarını da yazmışlardı. Ben de utanmış, yirmi beş lirayı valdeden ödemesine ödünç almış, borçlarımı vermiştim. Herhalde yine o kurulun üyesi sayılırdım. Mademki borcumu ödemiştım, değil mi ya? Bu cemiyetin bir resmi kâğıdı ise benim değil yazıcı olduğumu ispat etmek, elime kalem bile sürmesem kâinata aksini yutturabilecek salahiyyette idi.

Benden paraları ödediğime dair verdikleri makbuzu getirmemi söylediler. Evi tartak martak getirdim. Makbuzu buldum, götürdüm. Yine bir dalgasına getirdiler. Yazıcı olduğumu bir türlü söyleyemediler. Elleri varmadı benim yazıcılığıma tasdik etmeye.

İşte o günden beri ben yazıcı, sahiden bir yazıcı olduğumu anladım da onun için yazı yazamıyorum.

Çünkü bugünün yazıcısının üzerine büyük bir sorum yüklenmiştir. Bu sorum yalnız ve yalnız doğru görüp doğruyu yazmaktır. Kimsenin hatırı, keyfi için yazı yazmadım ama kendi keyfim için çok cümlem var. Yazılarımdan bunları da attığım gün, yine *Yeditepe*'ye yazarım. Şimdilik bana izin...

Ha!.. O resmi kâğıttaki meslek haneme "yok" yazdılar. Türkesi pek o kadar canımı sıkmadı, (sebebi var). Ama bir de bu kâğıdın Fransızca kısmı vardı. Oraya da bir "Sans profession" oturttular ki, kan beynime çıkıyor. (Sebebini anlatmak uzun sürer, hem lüzumsuz.)

Hikâyeyi anlattığım arkadaşlar katıla katıla gülüyorlar. Ben de ne halt edeyim, onlara uyuyorum. Beraberce gülüşüyoruz.

Ama şimdi ben, kim bana ne iş yaparsın derse göğsümü kabartarak "yazıcıyım" diyorum. Eskiden utanır, kekeler, kendimin de pek şüpheli bulduğum bir "muharririm" derdim. Ne enayi imişim. Ben halis muhlis yazıcı imişim yahu. Yazıcı olmasam muhakkak bu iki yerden de şatafatlı birer kâğıt alırdım. Çünkü her iki yerde de eline kalem sürmemişler, sürüp de en azından para kazanmak gayesi gütmemişler bir tane yok.

Bereket *Yeditepe* para vermiyor yazıcısına şimdilik. Şu yazıma en azından beş papel isterdim. Beş papeli alınca da acaba zavallı Hüsâm'ı ne diye kandırdım, bu yazı beş papel eder miydi, diye içimi yerdim.

Yeditepe, (4), 15 Mayıs 1950

Değil mi Ama...

Yeni eleştirmeciler türedi. Bir hikâyeciyi övebilmek için ötekilerini uluorta yermeye başladılar. Bakıyorsunuz; tenkit yazılarında kitaptan ve hikâyeciden bahseden dört beş satır var yok. Kusuru isim vermedikleri başka hikâyecilere veryansın... Bu hiç de onların yeniliğine yaraşmıyor. Bizde öteden beri âdet bu çünkü!.. Maksat, sahiden sevmeye layık bir hikâyecinin edebiyattaki yerini sağlamaksa, o hikâyecinin kitabından bize ne özellikler bulup çıkarılamaz... Hani, ben üstüne alıyorum sanılmasın. Onlar gibi şiirlerinde büyük, hem de pek büyük dertlere dokunan büyük büyük şairlerin bendenizi kasdederek yazmayacaklarını bilirim. Bilirim ama, hani onların yerdikleri hikâyecilerin kim olduklarını tanıyorum gibime geliyor da onun için ben de bir iki lafçık etmek istiyorum. Demek istediğim, haddim olmayarak, ben de onların usulünde bir tenkit yapmak zorunda kalacağım. Haklı olursam, yani okuyucunun katında tenkit ettiğim yazıcılar için bir şüphe uyandırabilirsem ne âlâ! Uyandıramazsam ne kaybederim...

Mesela ben de bu şairlerin beğendikleri hikâyeciyi pek severim. O hikâyeci çekmiş oğlan. Çektiklerini de pek güzel, pek samimi anlatıyor. Tanıdığı çalışan ama hakkını alamamış insanları da gözümüzde capcanlı yaşıyor.

Yine mesela o şairler de, övdükleri hikâyecinin yaptığını yapmak istiyorlar. Yapmak istiyorlar ama olmuyor. Acaba neden olmuyor? Mesela o hikâyeci bize dokuma fabrikasındaki masuracı kızıdan bahsetse bir dostundan, belki de karısından, sevgilisinden, arkadaşından söz açtığını anlıyoruz. Ama yine mesela mahut eleştirmeci şairler aç bir Fadime'den bahsettik-

leri zaman gözümüzün önüne Ankara'da bir apartman geliyor. Şair bey sofra başındadır. Urfa yağından taneleri pırıl pırıl parlayan pilavın karşısında. Yanındaki kâse de cacık vardır. Hanımefendi sesleniyor.

— Fadime!

Fadime geliyor, şair beyin bardağına şarap dolduruyor. Şair bey birdenbire yeni bir şiir mevzuu bulmak düşüncesiyle:

— Fadime, siz köyde uskumru dolması yer misiniz? diye soruyor.

— Yerik!

— Fadime, siz çilek kompostosu tattınız mı köyde hiç?

— Tadarık...

Neye bu sahne gözümüzün önüne geliyor dersiniz? İki insanın yazdığı yazı, işte, foyasını meydana çıkarıvermiştir. Ben de o hikâyesinin dokunduğu mevzulara dokunmak isterim ama, o şair beylerin şiirlerinin altındaki sırtan manaya düşmek istemem.

İşte edebiyata mevzu sınırlanırsa böyle çıkmazlara düşüverir insan. Geri fikri müdafaa etmemek şartıyla edebiyatta her türlü mevzu a yer vardır. Hatta incir çekirdeği doldurmayanına bile...

Şimdi biz mesela bir Orhan Kemal'i hayattan ve sosyal dalardan alınmış mevzularıyla beğendiğimiz için mi, yine mesela bir Oktay Akbal'ın, bir akşamüstü Aksaray'daki Yedikule tramvay durak yerinde yağmur altında gelmeyen sevgilisini bekleyip içlenir ve dünyayı düşünür hikâyesini okuyup da beğenmeyeceğiz. Ben bunu anlamam.

Orhan Kemal hayatını yazıyorsa Oktay da hayatını yazıyor. Orhan Kemal'in yalın, sahici bir maksat güden güzel hikâyesi hatırına; bugünün yine bir realitesi olan parasız, hassas, yağmurlu havalarda içlenen, soğuk havada kahvelerin camlarını sarmış buğularla ısınan, bir çay bardağından çocukluğuna, bir tramvay penceresinden delikanlılığına, işsizliğine, hüznüne giden, hadi çekinmeden söyleyelim, fertçi güdüsü yine bugünün bir realitesi olan işsiz, gayrimemnun, bulunmayan bir sadet peşinde koşan adamı olan, bir Oktay Akbal'ın hikâyesini mi feda edeceğiz.

Ben kendi hesabıma ikisini de seviyorum. Ne hakkımız var sanatkârı boğazından tutup da, ille bunu yazacaksın, yoksa karışmam ha, seni beğenmem, önüme gelen yerde kötülerim, demeye?

Orhan Kemal duyduğu, sevdiği ve yaşadığını yazdığı için güzel, Oktay Akbal da duyduğu, gördüğü ve yaşadığını yazdığı için güzel. Ama mesela siz de, Orhan Kemal'in mevzularını ele aldığınız halde, duymadığınız, sevmediğiniz, yaşamadığınız için, hadi çirkinsiniz demeyeyim, fazla zekisiniz! Ama ne kadar zeki olsanız, aç Fadime'nin evinizde hizmetçi olduğunu ve onu söyleterek pilavı atıştırır, şarabı çekerken cacıktan Fadime'ye bir lokma ayırmadan kaşıkladığınızı şiiriniz bar bar bağırıyor.

Bana kalırsa bugünkü hikâyecilerimizin hepsi kanı, canı, hayatı pahasına samimi insanlardır. Orhan Kemal kadar iyi şeyler yapamıyorlarsa bu kadar duydukları, bu kadar yaşadıkları, bu şekil yaşamaya mecbur olduklarındandır.

Dostça tenkitlere can kurban! Dostça tenkitlerin haklı taraflarını insan istifade ile karşılar. İcap ederse yazı yazmaktan bile vazgeçer. Ama düşmanca konuşmaktan hiçbir şey elde edilemez.

Hepimizin daha birkaç fırın ekmek yememiz lazım geldiğini bilmeyen saygıdeğer münekkit şairlerin kendimizi bir Fransız şairine beğendirdik diye gizli gizli pala sallamalarının sebebini bilmiyorum. Ama, dostça konuşmadıklarına eminim. Dostça konuşsalar bir şey kaybetmiş olmazlardı. Fikirlerinden istifade eder, sayelerinde belki de kendimizi düzeltir, iyi hikâyeciler olurduk. Olmadı, ne yapalım?

Varlık, (360), 1 Temmuz 1950

Onunla

Bana soruyor:

“Balıkların yüreği var mıdır?”

Sabahattin’in motorundayız. aparimizde sopa gibi kolyozlar.

“Olmaz olur mu be?”

“Yoktur işte.”

“Yreksiz yaşanır mı?”

“Bizim bildiğimiz manada değildir onların kalbi.”

Kolyozlar sandalın döşemelerini dövüyor. Ben onu alaya alıyorum. Balıkların al kanını gösterip:

“Bu kan nereden çıkar yleyse?” diyorum.

“Sen lakırdıdan anlamazsın ki...” diyor.

Birkaç gün sonra Hachette Kitabevi’nde bir ansiklopedinin balıklar hakkında bir forması elime geçiyor. Daha ilk satırlarda balıkların kan deveranı, sisteminin bizimki gibi olmadığını, yalnız şiryanların yahut veritlerin girip çıktığı iki hücreli bir kalpleri olduğunu ğreniyorum.

O Boğaz’ın akıntılarını, balıkların yüreğini, ağların boyasını, yellerin koyu balıķı ağzıyla isimlerini, neleri bilmiyor yahu.

Bir yerde okumuştum. Bir Fransız gazetecisi birçok sevdiği arkadaşının ölümünden söz açarken bir türlü mazi siygasını kullanamıyordu. Onun için bu siygayı ben de kullanamıyorum. Gazetelerde romanları çıkan, makaleleri döşenen dergilerde şirirleri alt alta dizilen ne kadar sağlar var ki onlardan istediğimiz kadar “dı, dı”, “mış, mış” diye söz açabiliriz. Hepimizden günün birinde “dı, dı” diye konuşulurken ondan her zaman halin

içinde konuşulacak. Dilimin usta, tatlı, çok az gelmiş şairlerindendir canım Orhan!

Pera Palas'ın arka tarafındaki Haliç'e bakan kanepelerde oturuyoruz. Ne güzel bir bahar günü amanım. Çingene kızları geçiyor.

"Çakır, falına bakayım mı?"

"İstemem."

"Senin mektepli?"

Cebindeki on kuruşu aranıp duruyor. Bulamıyor.

Bana:

"Tosla on kuruş" diyor.

Çingene kızına:

"Ama sen bakmayacaksın fala, ben seninkine bakacağım."

Bir fal bakıyor Çingene kızına. Kızın ağzı bir karış.

Mustafa'nın meyhanesinde Kavaklıdere'nin başındayız.

"Sence en büyük şair kimdir Orhan?"

"Fuzulî."

İkinci şişenin ikinci bardağındayız.

"Fuzulî'den sonra?"

"Fuzulî mi? Kimmiş o?" diyor. "Bırak o da avuç açmışlardan."

Ben yanımdaki, dilimin hiç avuç açmamış şairine bakıyorum.

"Dilimin en büyük şairi sensin," diyorum.

Diyorum amma hafifçe alay da etmiyor değilim. Çakıyor kerata.

"Hadi oradañ it!" diyor.

Ömründe küfür etmemiş, çelebi Orhan Veli'yi nihayet kızdırabildiğime memnunum. Hayır, kızmamıştır. Sahiden iyi şair olduğunu söylediğime kızmıştır.

Bardaklarımız boştur.

"Açık beyaz şaraptan bir tane daha doldur Mustafa."

Ölen İyi Hikâyeciyeye

M.Ş. Esendal için

Nasıl bir adamdı? Bilmiyorum. Tanışmak nasip olmadı. Amma sanıyorum ki edebiyat alanında mütevazı kalmak istemesinin bir manası vardır. Sanmam ki, öyle bir köşede, edebiyatın etlisine sütlüsüne karışmadan edebiyatı küçük gördüğü için otursun. Edebiyatı pek çok sevdiğini umuyorum. Adeta ondan korkar bir hal sezerdim yazılarında.

Arada şüphelendiğim de olurdu. Acaba “Bunda da emeğimiz bulunsun... Bu çocukluktan da vazgeçemedik bir türlü işte... Ne yaparsın?” gibi düşünüşünden korkardım. Hikâyelerini okudukça sever, hem sinirlenirdim. Sonunda elime “Ayaşlı ve Kiracıları” geçti. O zaman anladım ki bu çekinme hali edebiyata saygısındandır. “Ayaşlı ve Kiracıları”na ismini bile koymamıştı. İsim yerine yalnız M.Ş. halbuki siyaset adamı idi. Bir edebi şöhret az mı işine yarardı? Kalemimi bu yolda da kullanmadı.

Sevdiğini üzmemek, sevgilisini erişilmez görmek, kendini sevgilisine layık görmemek sevenlerin şanından olduğunu biliyordu gibime geliyor.

İnsanlara bakmasını da biliyordu. Kahvelerde tavla oynayan kendi halinde gözükenleri, pansiyonlardaki ilgiye layık görülmeyen kişileri merak ediyordu. Etrafında kaynaşan insanlar içinden onun mevkiinde olanların yalnız icap ettiği, zaruri olduğu zaman sahte bir önem verdiklerine canla, zevkle, merakla bakıyor; onların yaşayışından hikâyeler yapıyor, bize sunuyordu.

İki hüviyeti mi vardı? Belki de. Her sanatkâr gibi onun da iki değil, iki bin hüviyeti vardı belki.

Ondan bize güzel bir roman, güzel hikâyeler kaldı çocuklar. Mebusluklar, siyaset oyunları günü, hali doldurur, oyalandırır belki. Bôbürlendirir insanı. Ama ölünce tarihe, hiç sevmediğim tarihe bile mal olmazlar.

Onun güzel romanının, güzel hikâyelerinin genç insanların mahremiyetlerine, muhayyilelerine, yaşayışlarına, mesut ve hüzünlü saatlerine uzun seneler karışmasını dilerim. Mektep kitaplarına onun küçücük, tertemiz, güzel hikâyelerinin kocaman laflıların yerine geçmesini dilerim. Bugünkü hikâyeciliğimizin edebiyata en çok saygı duyanının ölümü ile belki de şahsen hiç tanımadığım için derin kedere benzemez amma karşılığı umulmayan sevgiye benzediği için o sevgi kadar mütevazı ve saygılı bir hüznün içimi doldurduğunu duyuyorum.

Seçilmiş Hikâyeler, (5), 1952

Yenilik, (29), Mayıs 1955

Bir Fotoğraf Sergisinde

Resim sanatının için mücerrede kaçtığını, niçin çok şahsiye, çok orijinale gittiğini, tabiattan rengi ve çizgiyi, acıyı ve tatlıyı aldıktan sonra ona neden arkasını çevirdiğini, hatta gözünü kapadığını anlamak için Limasollu Naci'nin Halikarnaslı küçücük köylü kızına bakmak yeter. Hangi Rönesans ressamı, Louvre'da resmi göklere çıkarılmış hangi ressam bu fotoğrafa imzasını atmaz, bilmem ki.

Bu ağaç ne zaman güzel, şu kediler günün hangi ışığında bu kadar sevimli, bu deniz neden şu anda insana rahatlık verebiliyor... Bu kız bir daha ömründe böyle boynu bükük, böyle insan, böyle içimize yığın yığın insanlık yığabilecek midir?

Şu kumsala, şu kır kahvesine, şu süngerciye bak! Bunları bir daha göremezsin. Yanlarındaki kimselerle burun buruna bulunsan da, bu kumsalda yüzsen de, bu süngercinin daldığını görsem de, şu kır kahvesinde bir kahve içsen de Naci'nin bulunduğu dakikayı, saniyeyi, hatta saliseyi göremezsin.

O kafası kıvrıkcık ve avare şair, insanları, taşı, toprağı, ışığı, dakikayı, saniyeyi ve saliseyi yaşayan sanatkârdır.

Nedir elindeki şey? Hiç. Onunla gazeteler, Beyoğlu fotoğraf-haneleri her gün net veya flu ama günün hadiselerini sayfalarına geçiriyorlar, vitrinlerini dolduruyorlar. Bakıp geçiyoruz. Hoşumuza gidiyor veya gitmiyor. Naci de onu ekmek parası kazanmak istediği zaman gelişigüzel kullanıyor belki. Ama anını yakaladığı zaman; eminim ki, titriyor, dudakları sararıyor, kirpikleri oynuyordur. Ya içini harikulade bir coşkunluk, bir yaşama sevinci, ya bir hüznün dalgası, ya merhamet, ya kader, ya isyan sarıveriyordur.

İşte Naci bize o içinden geçenleri bir fotoğrafın içinde seyrettiriyor. Bizim de bir an içimizde isyan bayrakları, yaşama sevinçleri, kederler, merhametler, sükûnlar, delilikler, sevgiler, dostluklar gelip geçiyor.

Bu az şey mi? Bu da bir nevi şiir yazmak değil midir? Naci'nin fotoğraflarını seyrederken ben dilini ancak hatırladığım bir dilden şiirler okuyor gibiyimdir.

Yeditepe, (8), 1 Ocak 1952

Hikâyecinin Kaderi

İlhan Tarus benim bir edebiyat gazetesinin anketine verdiğim cevaba güzel bir yazıyla karşılık vermiş. Çok haklı tarafları bulunan o yazıyı okurken, sonlara doğru yazarın birdenbire sinirlendiğini hayretle gördüm. Neden sinirlendiğini de bir türlü anlayamadım. İnsanız; sinirlenir mi, sinirleriniz; sebepsiz de sinirlenebiliriz.

Ben sinirlenmeyeceğim... Ankete verdiğim cevabı yeniden dikkatle okudum. İlhan Tarus'u sinirlendirecek ne yazmış olabilirdim? Bulamadım bir türlü. Acaba günümüzün ileri sanatkarlarının gazetelere yazı yazmayanlar arasında olduğunu söylemem mi onu sinirlendirdi?

İlhan Tarus, gazetelere hikâye yazsa da yine iyi hikâyecidir. Yalnız, gazetelere yazı yazıyorum da çok okunuyorum sanıyorsa, aldanıyor. Kendi söylediğine bakılırsa gazetelerden, mecmualardan aldığı paranın on mislini alıyormuş. Olabilir. Yalan söyleyecek değil ya! Bir dergide hikâyesi okunabilen bir yazarı, on liradan aşağı para almadığına göre, şöyle bir yüz papeli, İlhan gazetelerden doğrultuyor demek bir hikâye bedeli olarak. İyi para! İlhan da hakkını alıyor demektir. Allah mübarek etsin! Gözüm yok...

Şimdi gelelim anketteki cevabıma: Ben bu cevapta gazetelere hikâye yazmamayı salık vermiş değilim. Gazetelere hikâye verirse, bir hikâyeci muhakkak iyi hikâyeci olmaz da demedim. Bugünkü hikâyecilerimizden çoğunun gazetelere yazı verememesinden şikâyet ettim. Belki gazetelerin edebiyata sırt çevirmesinden doğan bir infialle günümüzün ileri sanatkarları, gazetelere yazı yazmayanlar arasındadır, dedim. Onun, o çok

sevdiğim Orhan Kemal'in hikâyelerinin gazetelerde çıktığından haberim bile yoktu.

Geçen gün adadan İstanbul'a gelirken bir gazete aldım. Köprüye gelinceye kadar neler okumadım. Bir şoförün karısını nasıl öldürdüğünü, başka bir şoförün otuz bin lirayı ne biçim iade ettiğini, ismini yeni duyduğum bir Amerikan generalinin hususi hayatını okudum. Sonra "Saçlara nasıl bakmalı?" isimindeki makale üstüne düştüm. İki sütun üstüne idi. Onu geçtim. Başmakaleyi sökmeye çalıştım. Bir fıkrayı hem okudum, hem de tamamen aksi fikri kafamda müdafaa ettim. Vapur Kızkulesi önlerine gelince gazeteyi katladım. Yanıma koydum. Tersinden katlamışım. Bir de ne bakayım? Bir tarafta ilanlar, bir tarafta senin üç sütun hikâyen. İtina ile son sayfaya koymuşlar. Okuyamadım. Neredeyse Köprüdeydik. Yoksa okumaz mıydım hiç, İlhan Tarus! O "Saçlara nasıl bakmalı?" makalesini gözden geçirdikten ve okumamak için ceht sarf ettikten sonra, hiç senin güzelim hikâyeni kaçırır mıydım! Cebimde hışır hışır gazete hışırdasın, hiç sevmem. Bıraktım öylece ters katlanmış gazeteyi. Belki birisi görür de okur, diye muşambanın üstüne. Vapurdan çıktım.

Elbet başmakalenin yerine koyacak değillerdi ama, "Saçlara nasıl bakmalı?" makalesinin yerine şöyle bir Fethi Karakaş'ın deseniyle okunabilecek bir şekilde koysalardı, olmaz mıydı hikâyeni?..

Ama, âdet değilmiş. Hikâyenin yeri gazetede ya son sayfa, ya ondan bir evvelki imiş. Gazete sekreteri, hikâyeyi ikinci sayfaya korsa, gülerlermiş ona. "Bu da ne biçim sekreter?.." derlermiş.

Gazeteler, hikâyeye lazım gelen önemi hiçbir zaman veremeyeceklerdir. Her zaman, hikâyeci kıskanç, kendini dev aynasında görür, iki satır okumaya tenezzül etmez bir sekreterin eline düşecektir. Seni okutmamak için gazetenin has muharrirleriyle birleşip elinden geleni yapacaklardır. Bizim Cavit'in gazetesi için söylemiyorum. O, hikâyeye her zaman layık olduğu önemi vermeye çalışacaktır. Ama, onun da elinden bir şey geleceğini sanmam.

Ama, sen diyeceksin ki, ne zararı var. Bana paramı veriyor ya, benim eserim bir emek mahsulüdür ya. Bir bakıma doğru

gibi gözüküyor ama, böyle düşünmen de boşunadır. Cavit Yamaç'la Tunç Yalman ne yaparlarsa yapsınlar, hikâyeye, "Saçlara nasıl bakmalı?" makalesinden daha üstün, daha önemli yer ayıramayacaklardır.

Öteki gazetelere gelince, bir tanesinden neler gördüğünü sen bana anlatmıştın. Ben de bir zamanlar, senin aldığını iddia ettiğin paranın tam yirmi misli aşağısını gazetelerden aldım. İhtiyacım vardı. O zamanlar adada oturmuyordum. Şimdi adada on kuruşa bir kahve buldum. Köylü cigarası da yirmi beş. Geçen gün bir hikâye yazdım. Şu hikâyeye ne sarf ettim, diye düşündüm: 14 lira harcamışım. Ben güç yazarım. Yazı yazmam için de biraz gezmem, insan görmem, bir yerden bir şeyler duymam lazım gelir. Onun için gazetelere infialimden böyle konuşmuştum. Sen mademki hakkını alıyorsun, mesele yok... Ama, bir şey var... Bana bir gün bir gazete patronunun mahdumu: "Birader, dedi, öyle hikâyeler yaz ki, adam sinemaya gittiği zaman, film başlamadan evvel bir çırpıda okuyuversin... Kadın bir taraftan patlıcan kızartsın, bir taraftan seni okusun. Ben böyle yazı isterim, yok, balıkçı Ahmet'le Sivriada'da midye yerken, herif sana hayatını anlatmış, sen de balıkçının hayatını anlatmışsın. Ne yapsın balıkçının hikâyesini patlıcan kızartan ev kadını?.."

Yakında sana da derler, İlhan Tarus... İstersen şimdi beraberce bağıralım: Yaşasın gazeteler!..

Bu yazımı döktürmeden yazdığımı emin olabilirsiniz. Hem böyle kurşunkalemle defter kâğıdına pek döktürülmüyor. Yazı makinem olsa daha iyi döktürürdüm. Kusura bakma!

Varlık, (380), 1 Mart 1952

İki Mûnekkit Tipi

Kardeşim Bekir Sıtkı'ya

Şunun şurasında beş altı hikâye, roman yazarımız var. Beş on tane de daha pek tanınmamış, ama tanınmışlar ayarında hikâyecimiz. Hepsi de kendi hallerinde, büyük büyük laflar etmeyen, "hikâyeciliğimiz Avrupa ve Amerikadakinden hiç de aşağı değildir" diyen üç beş pek mûsamahakâr mûnekkide aldanmadan, bu memleketin şimdiye kadar hiç sevilmemiş, ilgi görmemiş yerlerinin, insanların hayatıyla, olaylarıyla haşır neşir...

Bu hayatı yaşamaya, bu insanları sevmeye ve anlamaya doğru yönelmiş alçakgönüllü, –alçakgönüllü olmayıp da ne yapacaktık ya– aczimizi yenmeye çalışarak, kuvvetimizi sevgide arayarak yazan kişileriz. Yol gösterenimiz olursa sevinçten deliye döneriz. En küçük sevgi sözüne canımızı verecek hale geliriz. Kitaplarımız binden fazla satarsa kimbilir belki de hafifçe kimseye göstermemeye çalışarak yatağımıza girdiğimiz zaman böbürleniriz.

Şunun şurasında işte böyle birkaç kişiyiz. Azıcık överlerse seviniriz. Çok överlerse anlarız pis numaralarını. Merak etmesin kimse, yutmayız.

Benim şu yazıda konu olarak almak istediğim üç mûnekkit tipi var. Bir tanesi kalkıp şu yazı bundan ötürü kötüdür. Bu hikâyeci şunu savunduğu için bu hikâyesi beş para etmez, demek cesaretini göstermez. Pis pis, sinsi sinsi, kısa kısa medih kılıklı, çaktırmadan alay ederek tenezzülen dört satır lûtfeder; alınsanız ayıp olur, sevinseniz enayi olursunuz. Bunlar harciâlem cinsindendirler.

Bir ikincisi yeni türediği için biraz müşahhas hale sokayım:

Bir zamanlar yazılarım hakkında güzel güzel laflar eden bir arkadaşım vardı. Gene de arkadaşımıdır ya! Görünce gene "Vay! Canım! Nerelerdesin? Çoktan görüşemiyoruz. Ne var, ne yok?" diyen ilk ben olacağım belki.

Amma da riyakârsın ha, demeyin sakın. Ben bir çeşit samimiyim. Bunun başka türlü olmasına da lüzum yok.

Evet, bu arkadaş yalnız benim yazılarımı sever, okur, güzel güzel laflar etmezdi. Orhan Kemal'i de okurdu. Bekir Sıtkı'yı da okurdu; İlhan Tarus'u da, Vüsat Bener'i de; Orhan Hançerlioğlu'nu da. Onlar için de güzel laflar ederdi. Sevinirdim. Bóbürlenmeden dolaşır, kafam, onunla görüştükten sonra yeni yeni hikâye mevzuları aramaya çıkardı.

O zamanlar yazı yazardı ama edebiyattan başka mesele olduğu için mesleğine ait yazılar yazardı. Fırsatını buldu. Edebi yazılarını da neşretmek imkânı eline geçti. O sıralarda bir akşam buluşmuştuk. Bir İspanyol hikâyesi okumuş, methetti durdu. Bizde daha böyle hikâye yazılmamıştır, bastırdı. "Yok, yok. Bizde böyle hikâyeler yok. Bir hikâyeden bütün bir İspanya... Her şeyi ile bütün bir İspanya, insanın gözlerinin önüne seriliyor."

Birdenbire Orhan Kemal, bendeniz, İlhan Tarus, Orhan Hançerlioğlu falan, gözden, bir tek İspanyol hikâyesiyle düşüvermiştik. Bir tek İspanyol hikâyesi çanımıza otu tıkayıvermişti.

Olur mu böyle şey? diye düşündüm. Oluyordu demek.

Bir tek İspanyol hikâyesi, okunup etkisi altında kalınıyor, daha dün sevdikleri unutulabiliyordu. Unutabilmekten geçtim. Yerden yere çalınıyordu.

O akşam Türk hikâyeciliğini tutup tutup yere vurdu. Ne diyebilirdim? Küçülmüş, küçülmüştüm. O İspanyol hikâyesi ile, mecliste söz konusu olan Türk hikâyesi –hikâyeci ismi zikredilmeden– alaşağı edildiği için Türk hikâyesini müdafaaya girişmek kendimi müdafaaya girişmek gibi olacaktı. Çarnaçar "Orası Cervantes'in memleketi" diyebildim. Günahı herkesin yaptığı gibi bir Cervantes yetiştirmedeği için "vur abalıya!" dedim; Türk milletine yükledim.

Ben haksız mıydım, bilmem? Ama o haksızdı. Bir tek hikâye ile bir yazar hakkında hüküm verilemezdi. Bir tek hikâye, hiçbir zaman bir memleketin en karakteristik hususiyetlerini veremez, verse bile bunu anlayabilmek için en aşağıdan İspanyolca bilmek lazımdı. Beyefendimizin İspanyolca'yı İspanyoldan iyi bildiğini kabul etsek –ki bilmediğine eminim, bu hikâyeyi Fransızcadan okuduğuna kalıbımı basarım– o zaman da hiç olmazsa o İspanyol hikâyecisinin bir kitabını okuması lazım gelirdi. Hatta bir daha okuması gerekirdi. Ondan sonra İspanyol hikâyecisinin meziyetlerini, bizimkilerin kusurlarını birer birer dostça, bizden öğrenirmiş gibi haller almadan, bizi bütün bütüne küçük görmeden, birkaç hafta evvel bizim de hikâyelerimize sevdiğini unutmadan, hiç olmazsa hüsnü niyetimizi göz önünde bulundurarak ders vermeliydi. O zaman acı acı sevinirdik. Hadi böyle yapmadı. Bir mecliste Türk hikâyeciliğini ortaya sürerek beni kastedip beni üzmeğe istedi diyelim. Bir hafta sonra bir mecmuada bu sefer o İspanyol hikâyesini ele alarak, Türk hikâyeciliğini hiç ortaya sürmeden, ortaya sürmeye layık bulmadığını anlatırcasına, anlaşılmaz bir şeyler yazdı.

Yazımı okurken hep şimdi bir Bekir Sıtkı hikâyesi ile o İspanyol hikâyesini mukayese edecek, işe yarar, işe dokunur laflar edecek diye bekledim.

Bunu yapmadı. Sıkı mı yapsın? O zaman bütün züppeliği meydana çıkacaktı. O zaman kendisine önem verilmesini istediği sırtıverecekti. Halbuki bu vaziyette hiç sırtıtmıyordu. Artık ona gayet güzel İspanyol hikâyeleri okuduğu için saygı duyacaktık. Bizimkilerini de bir gün beğenirse yaşadık diye bekleyecektik. Güzel oyunbazlık! Ama güzel çatmak değil. Çatınca güzel çatmalı, doğru çatmalı. Namuslu çatmalı ki faydası dokunsun. Yoksa gönlümüzü kırmaktan, bizi umutsuzluğa düşürmekten bir şey kazanılmaz.

Kendim de Türk hikâyecisiyim elbet. Ama yalnız kendim için değil Orhan Kemal gibi, İlhan Tarus gibi, Bekir Sıtkı gibi, V. O. Bener gibi, Hacıhasanoğlu gibi, Tarık Buğra gibi, Orhan Hançerlioğlu gibi, Haldun Taner gibi, Yaşar Kemal gibi benden çok genç hikâyeci arkadaşlarımla hikâyelerini bir tek İspanyol

hikâyesine değiştirmem. Değişen olursa sepetinin kaç portakal aldığını oturup mukayeseli surette hınçsız bir şekilde yazmasını isterim.

Ama yazamaz, yazmayacaktır. Yaz derlerse, gülümseyecektir. Bize acır gibi bir hal alacak "Yazıktır çocuklara!" diyecektir.

Bir münekkit tipi daha var. Ona da içerliyorum. Bu da tutturmuş; vay efendim 90 sayfa değil; 300 sayfa olmalı imiş. 90 sayfa doyurmuyormuş. Amerika'daki hikâyeciler böyle yazmıyormuş. Bu hikâye daha uzamalı imiş. Güzel bir roman olurmuş.

Methedilmeyi isteyenin Allah belasını versin! Yerin insan gibi. Mırın kırın etmeyin. Bu hikâyede bir şey var mı, yok mu? Sahiden pek mi kötü? Niçin? İşin burasını anlatın. Anlatın ki biz de anlayalım; okuyucu da anlasın. Hikâyeci ve okuyucu dediğın aynaya bakan her adam gibidir. Hiç aynada yüzünü görüp de şöyle gözünün önüne getiren insan gördünüz mü? Yoktur. Hikâyeci de kendi yazısını göremez. Hatta basit okuyucu da pek göremez. O da hikâyeciye benzer. Bize bizi gösterin de anlayalım. Hem iyilik etmiş olursunuz: Vazgeçeriz belki bu sevdadan.

Gene bu münekkit tutmuş bilmem şu romanın kahramanını kendine o kadar yakın hissetmiş ki, bu kahraman o kadar bizdenmiş ki günlerce tesiri altında kalmış; onun için roman güzelmış. Bu tenkit değildir arkadaş!

Sana benzemeseydi kötü mü olacaktı? Kahraman Türk olmasaydı o roman okunmayacak, tesiri altında kalınmayacak mıydı? Üstelik sonradan o romanı okuyunca anlıyorum. Münekkit galiba romanı da okumamış. Kendine çok yakın bulduğu o kahraman; sinsî, korkak, adi, dalavereci, düzenbaz, ortalığı birbirine katan bir herif.

şaka mı ediyor bu münekkit bey? Kendisi hiç de öyle bir adam değildir. Ben kendisini tenzih ederim.

Ölüm Hiç de Fena Değil

Mekteplerde hâlâ Cenap Şahabeddin, Rıza Tevfik, hâlâ Süleyman Nazif, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Halid Fahri, Faruk Nafiz, Enis Behiç...

Şiir olmayan yerde insan sevgisi de olmaz. İnsanı insana ancak şiir sevdirebilir. Yoksa cinayetler alır yürür. İnsan, insan yüzüne bakamaz olur. Şiir; büyük laflar, sözde büyük düşünceler, sahte vatanperverane lakırdılar, boş ahlak kaideleri değildir. Şiir insanı insana yaklaştıran şeydir. Harpler şairsizlikten çıkar. Cinayetler şiirin okunmadığı yerlerde işlenir. Kuvvetli insan, şiir sevmediği için zayıf insanı döver.

Bir delikanlı Orhan'ın şiirlerini okumuşsa içi titremeden, gözünü yaşarmadan insana, ağaca, kuşa, taşla, toprağa, Ankara'ya, İstanbul'a bakamaz, kaldırımına tüküremez, ağacını kesemez; sokakta kendi halinde, sakalı ağarmış, paltosu yırtık, üfürsen uçacak bir adamın –Süleyman Efendi budur diye– eline sarılmadan edemez olur.

Orhan'ın şiirini okuyan kız, erkek kimseyi öldüremez, kimseye sövemez.

Ama sinemalarında gençlere sıram sıram Osmanlı padişahları gösterilen, eğlence yerlerinde cırtlak hanımların “Vuslatın başka âlem” diye utanmadan haykırıştıkları şehirlerin mekteplerinde Orhan'ın şiirleri elbette okutulmaz.

Türkçe Orhan'ın elinde bugüne kadar bilmediğimiz hale gelmişti. Biz Türkçemize neler, ne ukalalıklar, ne yabancılıklar takmış, ne paçavralar giydirmiştik. O, Türkçeyi soyuvermiş, yakışır urbalar giydirmişti. Aman şu Türkçe ne güzel şeymiş

dedik. Birçoklarımız dedik. Dedik amma yine de mektep kitaplarına bu Türkçeyi yakıştıramadık. Toplantılarımızda, konferanslarımızda, büyük büyük gazetelerimizde:

Karlar ki bütün elhanı mezâmîr-i sükûtun

diye başladık.

*O yerlerde saba bir bestekâr-ı serseridir ki,
Perişan nağmeler perran olur gûya enininden.
O yerlerde güneş mahmuru fikret bir peridir ki,
Doğar sevdalı akşamlar nigâh-ı vâpesininden*

diye inşat ettik.

Şöyle Orhan'ın bir kitabından şöylece bir sayfa açıp da:

*Bilmem ki nasıl anlatsam,
Nasıl, nasıl size derdimi.
Bir dert ki yürekler acısı,
Bir dert ki düşman başına,
Gönül yarası desem,
Değil,
Ekmeğ parası desem,
Değil,
Bir dert ki,
Dayanılır şey değil.*

Hemen:

— Evet, fena değil; güzel. Çok güzel, çok güzel ama bilmem ki şiir bu mu? Bence bunlar güzel lakırdılar. Ama bakın nigâh-ı vâpesîn; son nefeste anılan nigâh, sevdalı akşamlar doğuran nigâh. Bir serseri bestekâr olan sabah rûzgârı ne buluş efendim, ne büyüklük, ne ihtişam!..

— Doğru beyefendi, hakkınız var.

*Ne atom bombası,
Ne Londra konferansı,
Bir elinde cınbız,
Bir elinde ayna,
Umurunda mı dünya?*

Üzülme keyfine bak Orhan! Mektepten çıkar çıkmaz senin şiirini okuyanlarla dolacak Türkçe konuşan her köyümüz, her şehrimiz.

Ben senin şu aşağıya yazacağım şiirini yeniden okudum bugün. Daha çok güzelleri var ya, bugün şu şiir canımı yaktı birdenbire:

*Öteki dünyada akşam vakitleri,
Fabrikamızın paydos saatinde,
Bizi evlerimize götürecek olan yol,
Böyle yokuş değilse eğer,
Ölüm hiç de fena bir şey değil.*

Vatan, 16 Kasım 1952
Varlık, (410), Eylül 1954

Yarı Yeditepe, Yarı Balıkçı, Yarı Okuyucu ile Konuşma

Bay Cevat Şakir'in *Yeditepe*'deki mülakatına sinirlenip gülmüştüm. 26'ncı sayıdaki Hüsamettin Bozok'a şikâyetnamesini de okudum. Yalan söylemeyeyim hoşlanmadım bu yazıdan. Bana karşı samimi olmasına samimi. Ama çok merhabalı, çok aflı, çok el kol sallayan hali var bu şikâyetnamenin. Benden başka her okuyan: "Yok, dediler, haksızlık etme! Bak işte, böyle şey söylememiş."

Ben galiba biraz nankör tabiatliyim. O yazı böyle bir lakırdıyı söylememiş olduğuna beni inandıramadı. Ama inandıramadı da ne oldu? Hiç. Farz et ki söyledin be dostum! İnsan insana neler söylüyor, yahu! Sen de "Sait beni taklit ediyor" demişsin. Ne çıkar bundan?

Şöyle beraberce taklit ne demektir diye düşünelim.

Maymun insanı taklit eder, dediğimiz zaman ne anlarız. Maymun insana benzemeye çalışır mı? Hayır! O zaman bu taklit olmaz ki. O zaman bu, maymunun muhakeme ile kendinden üstün bulduğu bir başka hayvanı örnek tutup ona benzemeye çalışmak gayreti olur ki bu taklit değil, bir nevi yaratıcılıktır. Mesela bizim Batı kültürüne yönelmemiz bir taklit midir? Demek ki taklit şuurlu, manalı birtakım hareketleri, şuursuz, manasız bir şekilde tekrardır. Maymun bunu acaba niçin yapar? Pek bilmem ama herhalde vakit geçirmek için, oyun olsun diye yapar gibime geliyor. Yazı denilen şey de birtakım çok karışık manalı hareketler değil midir? Ama bu kadar karışık, bu kadar dallı budaklı olan hareketleri, mimikleri taklit etmek yazıda mümkün değildir gibi geliyor bana. Sinemada, tiyatroda buna

imkân bulabiliyoruz. O zaman da bu ayrı bir sanat oluyor. Mesela bizim kötü filmleri ele alırsak maymunluğa en yaklaşan insanlar bizim sinema yıldızlarıdır diyebiliriz. Üstat, affedersin birdenbire seni de hatırladım. Sen de bir filmde oynamıştım. Kusura bakma sen de o filmde maymuna dönmüştün. Darılma sakın! Şaka ediyorum.

İnsanlarda taklide gelince, iş burada çok çatallaşmaz bence. Mesela Aspirin Bayer'i, Asipin Bayır diye taklit etsek burada bizim gayemiz nedir? Para kazanmak değil mi?

Bilmem kaçınıcı asırda yaşamış meşhur bir ressamın tablosunu isimsiz bir ressamcık neden kopya eder? Geçinmek için. Bazan öyle olurmuş ki iki tablodan sahicisini bulmak için kimya ilmine, fizik ilmine müracaat edilirmiş. Asitten mikroskopa, hatta röntgene kadar. Sahicisi bu kadar güç bulunan taklitler de bir nevi sahicisi değil midir?

İnsanlarda taklitte yutturma meselesi gelip gelip hep boğaz işine dayanıyor. Hep bu gayeyi güdüyor.

İnsaf et üstadım. Ne sen beni, ne ben seni taklit edecek durumda mıyız? Kaç tane okuyucumuz var? Varsa bile bizden çok kitaplarımızı çıkaranı ihya ediyor. Böyle bir şey düşünüp de söyledinse enayilik etmiş olursun. İkimizin de hikâyeleri demokrasi parasıyla on beş papel ya eder, ya etmez.

Taklitte sevgi denilen şeyi arama üstat. Halbuki ben seni severim. Hayranlıkla birini taklit etmek de olabilir. Ama o zaman bence bu güzel bir şeydir. Bu yavaş yavaş yaratıcılığı giden bir şeydir. Ama adamını seçmek lazımdır. Benim öyle hayran olduğum gâvur yazarlar vardır. Onları bir taklit edebilsem... Ama üstadım doğrusunu istersen sana hiçbir zaman hayran olmadım. Bunu kötü niyetle söylemiyorum. Hikâyelerini pek severim. Rastladığım yerde tatlı tatlı okurum. Denizden söz açan her yazıyı zevkle okurum. O başka şey, hayran olmak başka şey. Bilmem sizin hayran olduğunuz kendinizden başka birisi var mı? Yoksa yazık! Bulun bir tane yazarı hayran olacak. İyi şeydir üstadım.

Şikâyetnamende ille de mahut lakırdıyı söylemediğine beni inanmaya zorluyorsun. Nedir o "Sait Faik böyle şey söylediği-me inanıyorsa şöyle olsun, böyle olsun" demek? İnanıyorum. İnadına inanıyorum işte. Bu lakırdıyı söylemişsindir.

Hem de hiç okumadan, (bahsettiğiniz eşeğe aşık olan kız hikâyesi benim değildir) ama kötü maksadın olmadan söylemişsindir ne çıkar bundan. Balıkçı? Üzülme yahu! Söyledinse de eyvallah! Söylemedinse de. Mesele orada değil. Mesele birkaç enayinin, birkaç kıskancın, birkaç beni sever gözükenin gülümsemesinde. Sen onların ekmeğine yağ sürdün. İleri geri konuştum. Yoksa böyle lakırdılar vız gelir bana Balıkçı!

Aramızda hiçbir şey değişmedi Cevat Şakir Bey. Belki biraz (yarı münevver argosu ile) samimiyeti takviye ettik. Sen de, ben de gene denize, balığa, balıkçıya hayranız. Denizi, balığı, balıkçıyı taklide çalışalım. Sen iki kadeh atmışsın "Sait Faik beni taklit etmediği zaman fena değildir" demişsin; ne çıkar? Keşke ben de iki kadeh atabilsem de "Cevat Şakir beni taklit ettiği zaman fevkaladedir" diyebilsem...

Var ol, yaşa, merhaba Balıkçı!

Yeditepe, (29), 15 Ocak 1953

Beyoğlu

Röportaj yapmaya gidiyorum. Hem de kiminle? Beyoğlu ile. Köprüde düşündüm: Atar tutarım. Veriştiririm. Ahlaksızlığından, kumarından tutun da meşhur bir sokağına, randevuevine, Sûrtük Aytenine, Sapık Katinasına, eroinmanına, sarhoşuna, meyhanesine, kodoşuna, hovardasına ve ilââhirisine ağzımı açar, gözümü yumabilirim. Ukala; günahsız, ahlaklı, terbiyeli gözükme için riyakâr maskemi takar, üç beş okuyucu avlayabilirim.

Hayır! Beyoğlu'nu batırmak, yermek kadar kolay şey yok. Beyoğlu'nu övmek zor. İyi bir röportajcı Beyoğlu'na söver. Ben ace mi röportajcıyım. Beyoğlu'nu öveceğim. Kötü sokaklarını, kötü insanlarını, sarhoşunu, meyhanesini, her şeyini öveceğim.

Riyakârın maskesini kendini kusursuz sayan muhteşem yalancılara bırakıp gelin beraberce Tünele binelim. Yeni ışıklar ne de yakıştı minimini metropolitanımıza. Yalnız şu çiy gece ilanları yok mu, pek zevksiz şeyler. Hani övecektik? Yalnız. Yalnız zevksizliği yerebiliriz. Ondan öte insanoğlunun her kusurunda, her ayıbında, her deliliğinde riyakârın suratına atılmış bir tükürük vardır. İnsanoğlu böyledir. Düzeltmek ona düşmez. Mekteplere, tiyatrolara, konferanslara, sinemalara, sanata, ilme, zevke düşer. İnsanları insana doğru götüren kusurlarıdır. Aman yarabbi, bunlar ne zevksiz ilanlar. Limon gecesi, Portakal akşamı, Şamfıstığı çayı, Sakız leblebisi suvarisi. İşte bunlar riyakâr ilanlardır. Bu şamfıstıklarının fıstık gecesine ya kız tavlama ya gidilir, ya gösteriş yapmaya.

Tünelin öteki arabası geçti. Nerede ise yukarıda olacağız. Neon lambalardan biri bozulmuş bakış gibi çakıyor. Saat altı

altı buçuk Beyoğlu şıkır şıkır. Mütevazı bir Avrupa caddesinden hiç farkı yok. Genişliğin, aşağı yukarı bir özgürlüğün içinizi doldurduğunun farkında mısınız? İmkânlar bu kırmızı, yeşil, turuncu binbir cıvıvli, binbir menevişli ilan ışıklarının içinde parlar. Yalnızlığınıza belki biri ortak olur. O zaman da ortada yalnızlık denilen şey kalmaz.

Şu kütüphanenin kızlarından biri ne şeker şey! Kütüphane sıcak; gazeteler kitaplar almanız da elinizin altında. Sürün elinizi korkmayın. Biraz Fransızca çakarsanız bir gazetenin karikatür altlarını da okuyabilirsiniz. Dostlarınızdan bir kısmı orada: Prevert, Camus, Sartre, Jouhandau... Ama çıkalım buradan! Cebimizdeki o patakozun başka müşterileri var.

Sanki biz daha ileride bayramlar, cümbüşler bekliyor. Şu adamı görüyor musun? Naneli Amerikan sigarasından hoşlanır mısınız? Ver iki papel sana bir Cool alayım. Ağzının içi küçük diline, nefes borusuna kadar serinler tüttürdün müydü.

Şu gözlüklüye sokulalım isterseniz. Bize Dolapdere'nin en kıyak Ermeni kızını, Papaz köprüsünün en çapkın...

Galatasaray'a geldik. Proust damarlarım mı kabardı nedir? Şu mektebin bahçesi ne güzel yer. Avrupalıların squar dedikleri cinsinden bir millet bahçesi olur. Kapının önündeki arslanları, yalakları, şair Fikret'i serpiver, öteye beriye bir iki kanepa at. Mektebin ne işi var burada? Üniversite mahallesine götür. Binayı ne yaparsan yap. Kaymakamlık yap. Belediye yap, sahne yap, konser salonu yap, galeri yap. Bir başka güneşli günde Beyoğlu'nun pasajlarını gezeriz. Size oradan insanlar takdim edeceğim. Hele bir fener göstereceğim. 1780'den kalma. Dibinde ne randevular verilmiştir. Bir havagazı fenercigi. Ama fevkaladedir. Bir de mahalle göstereceğim. Napoli'den mi, yoksa Palermo veya Floransa'dan mı getirilmiş, Beyoğlu'na atıvermiştir. Siz karar vereceksiniz; ben değil.

İnsan yeni Türkçe öğrenmiş bir ecnebi olsa yanma yaklaşan bu esmer, karabıyıklı, bıçkın delikanlının insanın gözünün içine bakıp:

— Ağabey, rüzgâr gibi geçti, demesinin manasını bir türlü kavrayamaz. Zavallı ecnebi acaba pek mi hızlı yürüyorum, der yavaşlardı.

Hani karaborsacıların yanımıza sokulup konuşmalarından şaşırarak için pek ecnebi olmak da lazım gelmez. Bir tanesi, kıranta bir beyin önüne dikildi. Adamcağızı sarılı beyazlı gür bıyıklarından, kızıl yüzünden sıfır numara ile kazınmış saçlarından herhalde bir İngiliz albayına benzetmiş olacaktı ki "Bilmem ne Aylavyu" diyerek bir film adı söyledi. Adam şöyle bir Kandıralı şivesiyle:

— Evlat, dedi, ne istiyorsun? Aklını mı bozdun? Ben gavur muyum baksana bir defa?

— Affedersin beybaba, vallahi seni Coni paşasına benzettim de.

Adam:

— Ulan, dedi, eğer Coni paşası olsaydım gösterirdim ben sana "Aylavyu"yu.

— Hoş gör öyle ise, yolsuzum, ne yapalım ağabey.

— Peki anladık ama bu sizin yaptığınız ne meret sanattır Allahaşkına. Sorması ayıp olmasın?

— Buna derler beybaba, adiyle saniyle borsa!

— Ne Bursası?

— Senin bildiğin Uludağ'ın Bursası değil baba, bunun ismi Kara Bursa. Ötekinin iskelesi Mudanya'dır, denizden gidilir. Buna ise karadan.

Adamcağız laf yetiştiremeyeceğine kanaat getirmiş olacaktı. Başını salladı, uzaklaştı... Bir başka delikanlı elinde kâğıtlar üzerine yürüdü.

— Sulu matrak! Sulu matrak! Al baba al. Okursun. Okursun da gülersin. Vali beyimizi yazıyor.

Bir başkası:

— Belinden su alınan sarhoşun ölümünü yazıyor. Alın! Okuyun! İbret alın: sarfoş alın, diye haykırıyordu.

Şu kırmızı yüzlü, mavi gözlü uzun boylu adam kimdir bilir misiniz? Ses tiyatrosunun Salihidir.

— Merhaba Salih!

— Merhaba canım! Hayatım.

Şu kız Ayla Karaca'dır. Yanındaki Naşit'in o kocaman Naşit'in kızı. Belki daha ismini bile duymadınız. Yakında duyarsınız. Muammer'in Tiyatrosu'nda bir iki dilberle o ana-

sının gözü Celal Sururi –Muammer isterse çatır çatır çatlasın!– patronlarından da üstün üç sanatkârdır. Beyoğlu'nun cıvıltısına o iki bayan iki dişi iskete gibi, Celal ise rengârenk, kart, ama gagası kuvvetli bir papağan gibi katılırlar.

Size Celal'in kolundaki, paltosu omuzlarında, kafası uyduracağı piyeslerde bir adamı tanıtayım. Belîğ Selönü. Halk tiyatrolarına durmadan iskeç, piyes, espri, hikâye yetiştiren mütevazı, büyük yazarı. Beyoğlu'nu Beyoğlu eden Beyoğlu kaymakamı mıdır sanırsınız? Ne münasebet? Beyoğlu'nu Beyoğlu eden Salih, Ayla Karaca, Celal Süruri, Belîğ Selönü, Naşit'in kızıdır.

Beyoğlu bir âlemdir. Beyoğlu yaşayan cıvıldayan, kaynaşan, rahatlayan, gülen, eğlenen, yalnızlığa çare bulan ışıklı hem şıkır şıkır, hem koku gibi buram buram ışıklı nefis bir caddedir.

Beyoğlusuz bir İstanbul düşünülemez. Beyoğlu'nu yeren ukala yazılarını sakın okumayın. Beyoğlu her şeyiyle övülmeye değer. İnsanlar yarına buradan hızlanır. Uyuyan koca şehrin ortasında iki üç yüz metre içinde geceleri atan bir tek yüreği vardır İstanbul'un. Sıkın; Sarıyer'de patlak versin. Çıkarın; ölüversin.

Resimli İstanbul Haftası, (1), 25 Nisan 1953

Varlık, (622), 15 Mayıs 1964

Haydarpaşa*

İki bavul, bir çanta, bir denk, tahtadan bir valizle iki kadın, bir erkek, üç çocuktan ibaret bir aileyi gözüme kestirdim. Daha doğrusu Kadıköy iskelesinde bu ailenin erkeği önüme dikildi.

— Hemşeri, dedi, Haydarpaşa'ya hangi vapur kalkacak?

Baştan savma.

— Bu taraftaki, dedim.

— Sen de mi Haydarpaşa'ya gidiyorsun?

Ne münasebet? Haydarpaşa'da ne işim var? Ada vapuru daha gelmedi; onu bekliyorum. Kadıköy iskelesinde vakit geçirmek daha kolaydır da... İnsanın çeşidi ile karşılaşır. Ama, dur hele! Neye gitmeyeyim Haydarpaşa'ya bir yerlere gidecekmiş gibi:

— Ya, ya! Ben de Haydarpaşa'ya gidiyorum.

— Çok bekleyecek miyiz vapuru?

— Nerede ise kapılar açılır, bineriz, dedim.

Adam,

— Şu ikisine bir bilet alsam olur mu acaba?

Biri kız, biri oğlan dört beş yaşında sümüklü yavrulardı. Adam cevap bekliyor; ne demeli?

— İkisine de bilet istemez, bunların be! diyorum. Yalnız sana, bir bayana, bir de şu delikanlıya üç bilet alırsın. O bile çok ya yeter. Dengin biletini aldınız mı?

— Almak mı lazım?

Sorunun böylesine can mı dayanır? Seviverdim adamcağızı. Hey kurban olduğumun dünyası! Ne adamlar var? Ben

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Az Şekerli* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır ve 1433 sayfada yer alan "Hikâye Peşinde" adlı öyküyle benzerlikler göstermektedir.

Ulaştırma Vekaleti'nde neyim acaba? Mantıki bir şey bulup söylemeli.

— Valize lazım değil. Ama bavullarla denge bilet almak lazım.

— Vapurda alsak olmaz mı?

Mesele gitgide çatallaşıyor. İş nizamnamelere kadar dayandı. Yine mantıki bir şey bulup söylemeliyim ama nizamnamele-
rin, talimatnamelerin hususi mantıkları vardır. Kapitülasyon-
lardan kalma mantıklar. İnsanı yollarda bırakan, süründüren,
ağlamaklı eden mantıklar. Cevap veremiyorum. Kulağımın
içine parmağımı sokup kaşıyorum. Bir gazete satıcısı kulağını
kaşımadan, vapurda da alsan olur amca, dedi.

Adam yine bana döndü:

— Sen nereye gidiyorsun hemşerim? dedi.

— Ben mi?

Hım, ben nereye gideceğim? Haydarpaşa'da gişelerin önün-
den bilet alanları, bekleme yerinde düşünenleri, istasyon lo-
kantasında içenleri ve kalkacak treni görmeye gidiyorum de-
sem mi?

— Adapazarı'na, dedim.

— Adapazarlı mısın? Biz de Adapazarı'nda ineceğiz. 11:05'te
varacakmışlar Adaya. Oradan ver elini Düzce.

Küçük valizle küçük Hacer bana düştü. Onları Adapazarı
trenine yerleştirdim.

— Bana müsaade, dedim.

— Sen gitmiyor musun?

— Ben caydım gitmeyeceğim.

— Amma yaptın ha! dedi adam. Yolcu yolunda gerek, para
mı harcayacaksın buralarda. Ne var ki şu İstanbul'da? Genç
olsan hadi bir dereceye kadar...

Vagonlar gürültü içinde olduğu halde istasyonda garip bir
sessizlik vardı. Bir trenin derin derin soluk aldığı duyuluyordu.
Bir diğeri durmadan buğu fışkırtıyordu. Rayların üzeri ıslak,
pırıl pırıldı.

Bu yollardan, bu demir yollardan nerelere kadar gidilmezdi.
Gözümün önüne köprüler, sessiz, gürültülü istasyonlar geliyor.
Tüneller geçiyorum. Bu yıkılıp yıkılıp doğrulan ağaçlar ne? Bu

telgraf direği fincanları, sahlep fincanları, bu zencefil kokusu, bu tespihler, bardaklar, ağızlıklar, simitler, yemiş sepetleri, bu kış günü Sapanca kirazı sepetleri de ne oluyor?

İşte yanımdan bir tren ışıkları ve insanlarıyla bir yere düşer gibi geçip gitti. Bir başkası duran vagonumuzun tam karşısına bir vagon getirdi bıraktı. Karşı kompartımanın camı da açıldı. Bir insanla burun buruna idik. Birbirimizi süzüyorduk. Her şeyimizi; yolumuzu, kafa kâğıdımızı, yüzümüzü, ailemizi, elbisemizi, her şeyimizi birbirimizle değışebilseydik ben kendimi unutsam o olsam; o kendini unutsa ben olsa... diye fikrimden geçti. O olsaydım nerede inecektim? Haydarpaspa'da. Nereye gidecektim? Eşyayı Sirkeci'deki otele bırakıp bir lokantaya. Rakı getirtirdim. Bir balık ızgara ettirirdim. Sonra Beyoğlu'na çıkar, İzmir kahvesine giderdim. Birisi ile ahbab olurum. Nasıl yapardım bilmem ama yanımda oturan zata gülümser, nerelisiniz, diye sorarsa:

"Kayseri'de (...) şirketinde memurum, derdim. Şirketin bir işi için geldim de..."

Kendimi istasyonun bekleme salonunda buldum. Sessiz sedasız, gözkapakları yorgun ve kırmızı insanlar vardı. Geçkin ve şişman iki bayan mahzun mahzun düşünüyordlardı.

İstasyon aynaları meşhurdur: İnsanı perişan gösterir.

Yerimden kalktım. Aynaya doğru ilerledim. Ben perişan bir halde idim. Potinlerim çamur içinde idi. Şapkam ıslaktı; kurdelesinde beyaz beyaz lekeler vardı. Yüzüm sarı, gözlerim kırmızı idi. Tam yolcu suratı! Merdivenleri indim. Vapur Kadıköy'nden kalkmış geliyordu. Arkama dönüp Haydarpaspa istasyonuna bir daha baktım. Kocaman kapılarından önünde kırmızı yeşil fenerli, birbirini kesen demiryollu, düdüklü, trenli, meraklı, düşünceli, perişan, aceleci, birini bulmaya çalışan bir âlem vardı. Her gün yüzlerce tren, binlerce insan getiriyor; binlere insan alıp gidiyordu. İstasyon kapıları durmadan insan alıp insan veriyordu.

Bir yerlere kadar gitmiş, bir yerlerden dönmüş gibiydim. Ölesiye yorgundum. Evim bir çorba güzelliği ev boyundan uzun soba borusundan poyrazla savrulan bir duman çıkarırken gözümün önüne geldi.

İhtiyarlamışız. İstasyonlar artık gençlik arzuları vermiyor. Evimiz gözümüzde tûtmeye başladı; kötü.

Haydarpaşa'da denkler üstünde bekleyenlere hayırlı yolculuklar!

Resimli İstanbul Haftası, (2), 2 Mayıs 1953

Orhan İçin*

Uzun zaman Beyoğlu'nda bir sivrice, bir kamburca adam görsen içim yandı. Odur sandım. Saniyenin binde biri bir zaman içinde, odur sandım. Uzun zaman, sık sık bu, sürdü gitti. Yeni yeni, onun karşıma çıkmayacağını, geri gelmeyeceğini anlayabildim.

Biz çok mu iyi arkadaştık? Değil. Benden daha çok sevdiği, düşünp kalktığı arkadaşları çoktu. Biz birbirimizi, hele ben içkiyi bıraktıktan sonra, aramazdık da... Ara sıra kavga değil ya, atıştırdık da. Ne hale geleceğı hiç de belli olmayan bir dostluğumuz vardı.

Ama ben onu görünce sevinirdim. Sonunda masa ve kadeh başında bitecek bir tatlı gün başlardı. Paranın olup olmamasının önemi yoktu, bulup buluşturacaktık.

İlkbaharda birdenbire Ada'nın تنها bir yolunda karşıma çıkardı. "Gel yahu bize gidelim" derdim, gelmezdi. Ada'nın içinde kaybolurdu. Nereye giderdi hiç bilmedim. Belki de yapayalnız, belki de birisiyle beraberdi. Onu da bilemedim. Esrarlı bir hal takınırdı. Yalnız başına, cebinde şişesi, bir ağaç altına yerleşip şiir mi yazardı? Bilmiyorum.

Onun bir kitap satışına şahit oldum. Küçük dilimi yuttum. Beş parasızdı. Parasız olup da pis pis düşünmeyen kim vardır?.. Öyle günlerden birindeydi. Kitabı satın alacak adamın karşısında bir koltuğa cebinde on lira varmış gibi kurulmuştu. Galiba ayak ayak üstüne de atmıştı. Sigarası da ince parmaklarında idi. Daha pazarlığa girilmişmişti. Kitabın boyu,

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Yaşasın Edebiyat* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

harflerin seçilmesi mevzuunda konuşuluyordu. Benim orada bulunmamdan hafifçe canı sıkıldığını seziyor, inadına oturyordum. Sebepsiz, başka şeylerden söz açtı. Kalktım. Sigarasını söndürdü. Kapıdan tarafa oturduğu için sırtı benim gitmemi bekliyor gibiydi. Patronun odasından yarım saat sonra çıktı. Çekişe çekişe pazarlık etmiş benzerdi. Yüzü kızarmıştı. Merdivenlerde bekliyorduk. "Tamam mı?" "Tamam" dedi.

Hiç ummadığım bir para koparmıştı. Ama öyle sanıyorum ki patron da ona hayran olduğu için bu parayı vermişti.

Galata Balıkpazarı'ndaki Tik Tak'ta başladı içmeye. Orada, meyhanede bir ablası vardı. Arslan gibi bir kadındı. Orada balıkçılar, gün görmüş sandalcılarla neler konuştuğunu bilmiyorum. Ben yukarıda Beyoğlu Balıkpazarı'ndaki Cumhuriyet'te, yahut bizim Mustafa'da içerdim. Sanat on bire doğru muhakkak oralara bir uğrardı. Oturmaz, ayakta ya yer, ya iki bardak şarap içerdi. Konuşmazdı. Ben şakalaşırdım, o gülerdi. Ara sıra fena halde sinirlenir, ama yine de sesini çıkarmazdı. Ama unutmazdı da. Tam fırsatını bulduğu zaman beni deli edecek bir şey söylerdi.

Yahut ayakta gözleri kapalı düşünürdü. Bilmem bu anlarda şiir mi yazardı, yoksa dalgada mıydı? "Hey! Uyan be!" dedim miydi; gözünü açar, sigara yakar, dudaklarını şarapla ıslatır, yine düşünürdü.

Her yazısı bugünün meselelerini taşıyor. Bu kadar halin içinde bir ölüm olamaz. Her yazısını aylık mecmualardan birine verseniz olur. O, böyle yaşadıkça, her gün edebiyat dergileri içinde yaşadıkça, her gün edebiyat dergileri içinde yaşarken ölen şairler, eleştirmeciler, hatta hikâyeciler artmakta. Onun şiirini, dil üstüne, şiir üstüne, günün meselesi üstüne bir yazısını koyuver o dergilere; o dergilerin gözlerini külhan gibi açılmış bulacaksınız.

Onu her yıl anmaktan bir fayda çıkmaz gibi geliyor bana. Genç şair ve eleştirmeciler onun için bir kitap yazsalar çok yerinde olur. Aradan bir on sene geçsin, kıymeti daha çok anlaşılacak gibime geliyor. Her sene anmak, onu biraz aktüel yapıyor ve yaşayan şairlerin kıymeti ile kıymetlendiriyoruz. Halbuki aramızdan ayrılan şairi başka türlü kıymetlendir-

mek gerekir. Düşmanlıkları ve kıskançlıkları üstüne çekmek lazım. O, kavgaların ve kıskançlıkların ötesindedir. Bir genç şair eleştirmecinin onu uzun uzun, seve seve bize anlatmasını bekliyorum.

Vatan (Sanat Yaprağı), 15 Kasım 1953

Eleştirmeci Falan Filan

Önceden haber vereyim. Hani bir tartışma konusu filan ortaya sürecek değilim. Bendeniz adamakıllı cahil bir adamım edebiyat babında. Hikâye yazdığımı bakmayın. Fenden, ilimden de çıkmam. Ne biyoloji, ne astroloji, ne paleontoloji, ne de antropoloji bilirim. Ne bilirsın dersiniz üstünkörü bir şeyler bilir miyim, bilmez miyim onu da bilmem.

Ama doğrusu şu eleştirme yapanlara da içerliyorum. Şöyle hafifçe çaktığım Fransız edebiyatına bir bakın. Hangi eleştirmeci Lautréamont'u, Baudelaire'i, Rimbaud'yu, Stendhal'i bulmuş. Bana bir tek eleştirmeci gösterin ki sahici bir dehayı keşfetmiş olsun. Yoktur efendim. Onlar büyükleri bulurlar. Mesela Hugo'yu, Lamartine'i, Chateaubriand'ı filan bulurlar. Balzac'ı da hani şöylecesine keşfediyor gibi olurlar. Olurlar ama günün edebiyatı yolundan biraz dışarıya fırlamış, biraz özgür, biraz haşarı, biraz daha kanadı sürülmüş olanı imkânı yok bulamazlar.

Ama bir edaları vardır. Bir edaları vardır ki her sanatçı bu eda karşısında küçülür. Hem hangi sanatçı üzgün, çabuk küçülüren adam değildir? Hani köpüren, kendine güvenenleri bile uykuları kaçtığı zaman insanlardan ürkerler; değil eleştirmeci denilen günün edebiyatını karış karış bilenden...

Eleştirmeci edebiyata pek lüzumlu bir şahsiyettir. Burası inkâr edilemez. Ama, sanatçı için dünyanın en manasız, en çekinilecek insanıdır. Hem eleştirmeci diye bir şey de olamaz. Ne demek safi eleştirmecilik. Bir eleştirmeci ya fikir adamıdır, ya felsefe adamıdır ya başkalarının yazısından düşünceye dalan adamdır. Çoğunca da ikinci derecede bir sanatçıdır. İkinci

derecede bir sanatçı bir kuralar âleminde çıkıvermiş adamı anlayamaz. Poe'yu Baudelaire keşfetmiş, Balzac'ı Hugo sevmiş, Stendhal'i, Balzac ve Merimée takdir etmiş, Rimbaud'yu Verlaine bulmuş, Baudelaire'i galiba yine Hugo pek severmiş. Zamanımızda da öyle. Bugünkü genç Fransız muharrirlerinden birçoğunu Gide bulmuştur. Sartre bulmuştur.

Sanatçıyı sanatçı keşfeder. Eleştirmecinin bunda hiçbir rolü olamaz. Şimdiye kadar da olmamıştır.

Ama eleştirmeci lüzumsuz mudur? Çok lüzumludur. Sanatçı hariç edebiyatın dedikodusunu, girdi çıktısını o bilir, okuyucu ile yazıcı münasebetlerini yoluna o koyar. Ben cahilim bilmem. Ama hiçbir eleştirmecinin büyük bir sanatçı keşfettiğini, duymadım. Duyan varsa söylesin.

Eleştirmeci adeta sanatçıya reçete verir. Şöyle yapsaydı, şurası iyi, şurası kötü idi. Peki şimdi biz bir eser yazsak, sayın eleştirmeciye götürsek, şurasını burasını onun istediği gibi düzeltsek ortaya bir şaheser çıkması lazım gelmez mi? Gelmiyor işte. Belki ilk eserin acemiliğinden, tadından da eser kalmayacak. Korkunç bir ukalalık, sersem bir tekçilik ortaya çıkacak. Böyle bir şey çıkmazsa ortaya ben burda yokum. Uzun lafın kisası, eleştirmeci okuyucuya faydalı, edebiyata faydalı bir yazıcıdır. Dergilere çok lüzumlu bir unsurdur. Herkes gibi sanatçı da yazı yazmazken bir okuyucu olduğuna göre ona da faydalı olabilir. Ama sanatçı yazı yazarken eleştirmeci ukalanın domuzudur. Kötü edebiyatın en büyük mümessilidir. Yazı yazarken aklınıza bir eleştirmecinin şöyle dediği geldi miydi iş tamamdır. Yazı kötülemeye başlar. Hatta o fikir dünyanın en temelli, en doğru bir görüşü bile olsa. İşte eleştirmeci bu yüzden bahtsız bir yazıcıdır. Siz onun zart zurtuna aldanmayın. O zart zurt, hatta o doğru fikirler, hatta o doğru görüşler sanat eserine tamamen tersinden tesir ediverirse, tamamen zıt bir görüş zaviyesinden ve fikirden hareket ederse, bu sanatçı, şaheser değilse bile orijinal bir eser ortaya atmış olur.

Edebiyatın pek lüzumlu bir dedikodusu mahiyetinde olan eleştirme, sanat eserinden ayrı bir mizah çeşididir. Boş zamanlarınızda, keyifle, aksini düşünerek, zıt fikirler kafanıza doğa doğa okursunuz; istifadelidir.

Ama eleştirmeyi bir sahici sanatçı yaptığı zaman dikkatli olmalı. Ama sahici sanatçı ancak coştugu zaman, ancak güzeli bulduğu zaman yazarmış. Yalnız keşfettiği zaman, yoksa kendi görüşlerini ortaya sürmek için vesile aradığı zaman yazmazmış... O da başka! Onun için sakın eleştirmecilerin reçetelerine, fikirlerine, dünya görüşlerine, hakkınızdaki düşüncelerine aldanmayın. Onlar da bir başka türlü sanat yapmak istiyorlardır. Yüz yirmi taneden ancak bir tanesi eleştirme yapıyorum derken sanat yaptığını fark ediverir. Ama öylesi bizde bana kalırsa iki tane değildir.

İyi veya kötü her sanatçıya, eleştirmeci denilen mizah yazarı en sonunda vız gelir. Eleştirmecilik sanattan biraz daha zordur. Çünkü eleştirme güzel eseri bulup onun üzerinde düşünüp bir güzel eser meydana getirmededir. O zaman da mesele kalmaz. Bir başka sanatçı bir başka sanatçıyı keşfetmiş demektir. Bir eserden acemiliği, sürçmeyi, yanlış çıkarmak, tadı çıkarmak demektir. Bizim eleştirmeciler bunu yaparlar işte. Eserin en hoş, en tatlı, en zevkli tarafını bulur, onun canına okurlar. Onun canına okumak da kolaydır. Çünkü eserin hoş ve tatlı tarafı en zayıf, en sürçen, en çelimsiz tarafıdır.

Böbürlenen adam mağrur adamdır. Şurası iyi, burası kötü diyen adam ukala adamdır. Bir yazının görüşüne takılan adam ancak kendisi gibi bir görüşe sahip olan adamı kötü de olsa koruyan adamdır. Bütün bu meziyetlere sahip olan da eleştirmeci denilen saygı değer kişidir.

Ama yine de söylüyorum. Edebiyat için, dergiler için, gün için, dedikodu için eleştirmeci çok lüzumludur. Bunu kimse inkâr edemez. Şiirden, romandan, hikâyeden bıktığı zaman bir eleştirme yazısı okumak şiire ve romana yeniden bütün hızıyla atılmak için bir geri geri çekilmek demektir.

Geçenlerde şu şive meselesi ortaya çıkmıştı. Bir arkadaş doğru yolu bize eleştirmeciler gösterecek kılıklı bir şeyler söylemişti. O zamandan beri takılır dururum. Eleştirmeciden yol göstermesini bekleyen sanatçı dünyanın en gülünç sanatçısıdır. Eleştirmeci de kim oluyormuş?

Kalinihkta

Yanıma baktım kimseler yok. Az önce çevrem insanla doluydu. Köpekler havlıyor, kazlar bağılıyor, ağaçlar hışırdıyordu. Bir ırmak akıyordu kulağımın dibinden. Ağaçlar suları yıkıyordu. Hayvanlar insanları öpüyordu. Köpekler konuşuyor, insanlar havlıyordu. Gökyüzü sarıydı. Birisi:

“Canımsın,” diyordu, “canımsın, ağacımsın, ırmağımsın; denizim benim.” Ötekisi bir insan kokusu içinde sıcaktı. Cevap vermiyordu. Elinin üstündeki mavi damarlar bir dostluk denizine akıyordu. Saçları kara, gözleri kara, kaşları kara, kara günler, kara hikâyeler doluydu. Dudaklarında şimden sonra söylenecek kızoğlankız türkülerin boyu vardı.

Sandalın içindeki güneşten, gökyüzündeki tozdan, ağacın kırmızısından mı ay doğuyordu. Bir dudağım yerde, öteki dudağım kuyruğunda ateş gidip geliyordu içimde.

“Seni damarımda, bileğimde atıyorum.”

Yıldızlar asılmıştı ağaçlara. Soğuk kandil kandil sarkıyordu. Yanımda dostların en koyusu, kadehimde sakız rakısı, dilim kekeme, elimde olta, oltanın elinde zoka, sandalda Barba Stanco, küpeştede Sivriada, yıldızlar bağrımda; dümendeyim. Motor hışır hışır hışırdıyor. Köpek sesleri geliyor dostçasına. Ağaçlar yıldızları, ağaçlar tepeleri, köpek sesleri sabahları getiriyor. Bir balık kokusu içiyorum. Bir Rum evinde midye tavası, bıyıklarımın içinden anason kokusu geliyor.

“Canımsın” diyorum kime.

Kahve fincanına düşen sabah yıldızını kokluyorum. Mis gibi kahve kokuyor. Kocayemişlerin çiçeği pare pare. Karabaşları avuçlarımda eziyorum. Dilime arılar konuyor, gözümü arılar

sokuyor, güneş batıyor, bir karabatak düşünüyor. Martinin biri boşlukta bir direğe konuyor. Çakıla sulardan elbiseler giymiş, hava renginde askerler çıkıyor. Çakılda ayak sesleri duyuyorum. O Aspasya'dır o. O Aspasya'dır. Yaseminli Aspasya, kâfur kokulu Aspasya, Paskalya çiçeği sarısında Aspasya, dilinde kıvılcım, dilinde yılan, dilinde aynalar ve çeşmeler.

“Canımsın, diyorum, canımsın.”

Yani, yani be! Hey Yani! Kara Yani! Hey Beykozlu laternacı Panayot'un torunu kara gözlüm dostum Yani! Söyle Rumca Karabiberim şarkısını. Aspasya duysun. O türküdeki İbrahim benim. Bırak İbrahim'i ve zenginliği Karabiberim.

Dostluk çayırının bu kuzuları kimin? Sizin mi? Kuzular mı? Kuzular meler mi? Yani, söyle Karabiberim şarkısını.

Şimdi Atina'da Omonya Meydanı'nda akşam oluyor. Atina kahvelerinin teraslarında bir ançuvezle, bir yeşil zeytin ve bir kadeh mastika duruyor kimin önünde? Kimin önünde olursa olsun. Pire'den denizanası kokusu geliyor, Akropol'den Sokrates iniyor. Sen Yanaki! Dostların en koyusu! Arkadaşların içinde ölümden önce en sonuncusu! Atina sokaklarından geçerken yıldızlara bak. Yıldızlar seni sandallara, kayıklara, vapurlara ve adalara götürecektir. Dünyanın bütün adalarını gezeceksin. Dünyanın bütün sandallarına bineceksin. Elinde naylondan 35'lik bir oltayla deniz diplerinden balık sanıp fosforlar, yakamozlar, pırıltılar yakalayacaksın. Balığa boş ver! Düşün Yanakimu beni. Bin bir yıldızın sırtına. Adaların içinde bir Burgazadası vardır. Bir sandal vardır, tam Kaloyeros'la Leandros'un gözük-tüğü nişanda. İşte o benim. Ben, sandallar içinde bir sandal, denizler içinde bir deniz, insanlar içinde bir insan.

Yani! Omonya Meydanı'nda akşam oluyor. Gökyüzünden sandallarla şarkılar geçiyor. Arabalarda ışıklar kayıyor, bir at kişnemesi duydun mu? Bir fayton geçti mi delicesine aklından... ve Omonya kahvelerinin camından? Bil ki ben Taksim Meydanı'nda abidenin önündeki çayırın kısa parmaklıklı demirlerine oturmuş seni düşünüyorum. Seni düşünüyorum Yanaki. Gece oldu. Karlar sönmeğe üzere. Işıklı ilanlar sönüyor. Otlar kararıyor. Bir tavarnadan üç gitar sesi geliyor. Mavrodafni kaldırımlarda kırılıyor. Sen oteline kadar yürümeyi düşünme; Atina ile

Pire arasındaki metro çoktan işlemiyorsa işlemesin, hava güzel yürürsün. Martılar Sivriada'da ayın ışığında dönüp duruyorlar. Barba Vasili paltosuna girdi uyudu. Ben seni düşünüyorum Yanaki. Sonra Aspaya'nın söylediği Kefalonya havasından çıkan rüzgâr Sivriada'nın denizini ürpertiyor. Yanaki, Omonya Meydanı'nda ışıklar sönüyor. Kahve kapanmak üzere. Yeşil zeytini ye. Şu düzü yuvarla. İşittin mi Pire'den gelen vapur düdüğünü? Ben Galata Köprüsü'ndeyim o dakika. Bir Hollanda şilepi Okmeydanı'nda dolaşan mapusane kaçağına sesleniyor acı acı. Üsküdar iskelesine iniyorum. Parmaklığa dayanıyorum. Sen yeşil zeytini neden yemedin? Omonya Meydanı'ndaki Ekselsiyor kahvesinin garsonu:

"Kalinihkta Kiryos" diyor bana. Benden de bir Kalinihkta sana, Panco!

Yeni Ufuklar, (23), Nisan 1954

Az Şekerli

Genç adam az şekerli bir kahve istedi kahveciden. İhtiyar kahveci gözlüklerinin üstünde gence baktı. "Az şekerli kahve içecek beye bak" dedi içinden.

Genç adam on yedi on sekiz yaşlarında gözüküyordu. Az şekerli kahve istersen edasında bir fazla erkeklik, yerine yerleşmemiş bir yaşlılık oturmuştu. Bir cigara yaktı. Kahve gelinceye kadar etrafına bakındı. Kimsenin kendine bakmadığını hissedince rahatladı. Derhal sabahleyin evinde çay içerken aldığı, yaşından daha küçük halini alıverdi. Sert gözleri, munisleşti. Çatık kaşları yayılıverdi. Dişlerini sıkılmaktan vazgeçince yüzü birdenbire deşirmileşiverdi.

Kahveci hep onu gözlüyordu gözlüklerinin altından. Şimdi yaşını bile tahmin edebiliyordu. Yirmi yaşlarında vardı delikanlı. Halbuki demin kendini daha yaşlı göstermek için zorlandığı zaman daha çocuktu.

Kahveci kahveyi inadına gibi şekerli yaptı. Bir bardak su ile getirdi. Yaşlı, mahalleye kazara uğramış bir beye takınılacak mütevazı bir yüzle:

— Hoş geldiniz, dedi.

Genç adam kahvecinin geldiğini fark etmemişti. Onu birdenbire karşısında görünce kahveden girerkenki halini birdenbire takınamadı. Hiç yapmacıksız açık bir gülüşle:

— Hoş bulduk amca, dedi.

Sonra daha bir şeyler söylemek için:

— Az şekerli yaptın değil mi? diye sordu.

— Az şekerli kahveyi ihtiyarlar içer, dedi kahveci, delikanlılar için orta şekerli münasip gördüm, öyle yaptım.

— Sen öyle münasip gördükten sora biz de öylesini içeriz, dedi çocuk.

İskelede bir vapur yanaşmıştı. Ona daldı. Kahveden bir yudum aldı. Bayağı, basbayağı çok şekerli bir kahve idi. Nereye gitse bu haltı karıştırıyordu kahveciler. O babasının yemekten sonra anasına seslendiği gibi:

— Hanım az şekerli olsun rica ederim. Bal gibi yapıyorsun kahveyi. İçemiyorum kızım, demek isterdi.

Genç adam vapurdan çıkanlara daldı. Birden içi hop etti. İşte çıkıyordu. Uzun boylu bir kızdı. Dal gibi inceydi. Koşup peşinden gitse, adını öğrense kızın. Olmaz, olmaz. Sonra bir hoş olur. Her akşam gelir, bilmediği bu köyün sokaklarında dolaşır, vapurları kaçırdı.

Kahveci hâlâ delikanlıya bakıyordu gözlüklerinin altından. Geldi, kahveyi ve bardağı aldı.

— Anlaşıldı, dedi, kahvemi beğenmedin.

— İçmem böyle bal gibi kahve.

— Az şekerli yapayım, dedi.

— Zahmet olmasın, dedi delikanlı.

Masanın mermeri buz gibi idi. Ama kahve sıcacıktı. Palto-sunu çıkardı. Bir bilet memuru ile bir işçi, bir beyaz saçlı prafa oynuyorlardı.

Biletçi yerinden ok gibi fırladı. Vapura koştu. Ötekiler arkasından bakıp gülüştüler. Biraz sonra:

— Radyoyu açsak Murtaza, dediler.

Murtaza saatine baktı:

— Daha beş dakika var, dedi, alaturkaya.

— Mübareklerin saati Londra ayarıdır, dedi beyaz saçlı adam. Kahveci cevap vermedi. Gencin kahvesini tepsie koydu. Ağır adımlarla çocuğun oturduğu masaya doğru yürüdü.

— Bu seferki az şekerli delikanlı, dedi. Bunu da beğenmezsen kızarım bak.

Oyunculardan biri genç adama baktı.

— Vay Murtaza, dedi, demek senin kahveni beğenmeyenler de varmış.

Genç adam kıpkırmızı kesilmişti. Şimşek gibi o tarafa baktı. Deminki lafı söyleyen adam:

— Aklınıza bir şey gelmesin bayım, dedi, bizim Murtaza, kahvesi beğenilmedi mi zıvanadan çıkar da... Biz yapsak kafamıza boşaltırdı fincanı. Yabancılar sökmez ama. Nazı bize geçer.

Genç adam yine bal gibi tatlı, değirmi, güzel bir yüz aldı, bir çocuk gülüşüyle güldü. Dişleri parıl parıl parladı.

— Öyle mi Murtaza Amca? dedi, ama bende kabahat yok. Az şekerli içerim ne yapayım? Darılmaca yok.

— Kabahat bende idi, dedi kahveci.

Biletçi koşarak geldi. Hemen kâğıtlara sarıldı. Arkasından çımacı da sökün etti.

Kahveci lokumlara çay götürürken genç adama yine baktı. Kahvesini içmişti. Ama neden yüzü kül gibi bembeyaz kesilmişti. Acaba sarhoş mu idi, diye düşündü kahveci. Sonra ya-vaşça genç adamın yanına yaklaştı.

— Sorması ayıp olmasın, dedi, ne iş yaparsın?

— Ben mi, dedi çocuk.

Rengi sanki kalmış gibi biraz daha uçtu.

Tekrar:

— Ben mi? dedi.

Düşündü.

— Şoförüm, dedi.

Artık başka soru sormamasını istediğini belli eden bir sinir-lik renksiz yüzünü darmadağın etmişti.

Kahveci ocağa doğru giderken kendi kendine “Sen şoför moför değilsin!” diye söylendi. “Sen aşıksın bizim köyden birine.”

Genç adam kahve tabağına bir şey bıraktı. Kahveden çıktı. O çıkınca kahveci birdenbire sinir kesildi. Çımacıya:

— Yapmıyorum ulan kahve, diye haykırdı. Lokuma kahve yapmıyorum. Kahve ısmarlayan pezevenk ayrıca kahve ısmarlar. Lokumunu da kendi yer.

Beyaz saçlı prafacı gözünü kâğıtlardan kahveciye doğru kaydır-dı. Gülümsedi.

— Herife bak, dedi, bize zorla lokum yedirecek. Lokuma kahve yapmayan kodoş demin de bunlara çay yapmazdı. Al lokumu, bana da kahve yap, çımacıya da. İki kahve oldu mu? Keyfin geldi mi?

— Lokumu geri almam, dedi kahveci, kahvelerinizi yaparım. Lokumu da benden ziftlen.

— Ulan herif giden oğlana sinirlendi. Sesini çıkaramadı. Hıncını bizden alıyor be. Hiç böyle şey de görmedim.

— Ben çocuğa sinirlenmedim, dedi kahveci.

— Parlaktı da ondan, dedi.

Kahveci büsbütün sinirlenmişti.

— Saat on, diye haykırdı, kapayacağım. Kahve mahve yapmıyorum. Erken gelseydiniz. Sizin için dünyanın elektrik parasını veriyorum. Yerinde kalsın sizin üç kahveniz, hadi bitirin prafanızı, kapayacağım.

— Bu akşam yine çileden çıktı Murtaza. Varmayalım üstüne, dedi beyaz saçlı adam.

Kahveci:

— Varmayın ya, varmayın ya. Bu akşam da erken kapayalım be, dedi.

Oyuncular hiç ses çıkarmadılar. Oyunlarına devam ettiler. Bir çeyrek saat geçmemişti. Masaya iki kahve geldi. Lokum tabağını Murtaza sessizce kaldırdı. Hiç kimse ona bakmıyordu. Arkasını döner dönmez beyaz saçlı adam ötekilere göz kırptı. Kahveciyi gösterdi.

— Yumuşadı, yumuşadı, dedi.

Gülüştüler. Kahveci de güldü. Ocakbaşındaki peykeye çöktü, gözlerini kapadı, açtı, yine kapadı, yine açtı.

— Ulan deyuşlar, dedi yine bu akşam onikilimiz. Beyaz saçlı adam:

— Çöz, dedi.

Biletçi:

— Rengi? diye sordu.

Çımacı oynamadığı halde beyaz saçlı adamın kâğıdına baktı.

— Kırmızı, dedi.

Kahveci gözünü açtı. Gözlüklerin üstünden baktı:

— Kırmızıymış, kırmızıymış, diye söylendi. Siyah olsa neyse, horya desene dangalak.

Varlık, (406), 1 Mayıs 1954

Son Havadis, 4 Mayıs 1954

Battaniye

Kahvede oturuyordum. Birdenbire camın dışında onu gördüm. Gülüyordu. Ok gibi dışarı fırladım. Bir sinemanın holüne saklanmıştı.

— Merhaba, dedim.

— Merhaba!

— Beni mi aradın?

Cevap vermeyince düşünceler birbirini kovalıyordu. Bir insan niçin aranır, diye düşündüm. Bir insan niçin aranır? Bir insan ötekini neden arar? Bir okulda öğretmen olsam bu konuyu verirdim öğrencilere. Öylesine sebepler bulunur ki. Kendimin kine en uygunun buldum. Buldum ama üzerinde durmadım. Sebep ne olursa olsun neticeye bakalım. Sebebin güzelliğinin, çirkinliğinin, iyiliğinin kötülüğünün önemi neticenin tadına, acıyı her zaman sonradan katacaktır. İçimizde şüphe olmasa kelimelerin yarısını sözlüklerden çıkarmak lazım gelir. İyi sebepler çirkin neticeler, kötü sebepler güzel neticeler doğuruyor mu? Doğurur. İyi sebeplerle birini ararsanız kötü bir netice verirse aradığınız sizin onu aramanızın sebebinin iyilik olduğuna yüzde kaç inanabilir. Daha müşahhas konuşalım. Beni dostça arasaydı da sobanın başına bir battaniye serip uzandığımız zaman:

— Git bana bir şeyler al, karnım aç, bir şişe de şarap getir, içelim.

Dediğinde kalkıp kuş gibi uçarak onun istediklerini alıp geldiğim zaman yine onu sobanın başında, battaniyenin ortasında bağdaş kurmuş, oturmuş görmeseydim deliye dönmez miydim?

Kötü sebepler onu bana getirdiği halde yine bu kötü sebepler yüzünden onu battaniyenin üzerinde kıvrıkcık saçlı kafası, zeki gözleriyle bir resimli mecmuaya dalmış buluyorum.

Dışarıda kar yağıyor. Odamız sıcak. Her taraf karmakarışık. Yerler sigara külü içinde. Masanın üstünde mandalina kabukları var. O resimli mecmuaya dalmış, ben onun yüzüne dalmışım. Bir saadet denizi içinde felaketlerden kurtulmuş perişan bir sandal gibiyim, yelkenler paramparça, sandal su içinde. Hayır, sandalcı gibiyim. O, ömrümde bir daha tutamayacağım, seyrine doyamayacağım bir deniz mahlûku gibi. Yosun ve deniz kabukluları kokuyor. Onu bana getiren sebepler ne olursa olsun bu battaniyenin üstündeki resimli dergiye dalmış harikulade netice, beni dostluklara, sevdalara, yirmi yaşlara, sıhhatlere ve saadetlere, arkadaşlıklara ve huzurlara salan netice karşımda işte. Daha ne isterim?

Sobanın içine attığımız tahtalar çatır çatır çatlıyorlar. Yalnız sobanın konuştuğu bir odada, dünyanın yarım saat, bir saat, bir buçuk saat, nihayet iki saat sonra hastalıklı, umutsuz, şüpheler içinde, kararsız, yalnız rüyalar ve acılarla dolu olacak bir insanı saadet içindedir.

Bir saadet bir insandan geliyor.

Bir tek insanın bir tek insana bundan daha büyük iyiliği dokunabilir mi, diye düşünüyorum. Hayretler içindeyim. Herhangi bir kötü sebep düşünmenin büyük nankörlüğünü bir hesapladım da tüylerim diken diken oldu. Minnet —of ne fena kelime, şunun bir tatlı Türkçesi olmalı— minnet benim, bu saatte onun için ölmemi lüzumlu kılrsa ve bu şarap beni öldürse, ister ağır ağır, ister birdenbire ölmeliyim.

— Oda sıcak, bardağı doldurdum. Şarap buz gibi. İçsene.

Gözlerini dergiden kaldırmadan bardağını avcuna yerleştiriyorum.

İçmeden evvel kitaptan başını kaldırıp bana bakıyor, benim bardağıma bakıyor.

— Sen içmeyecek misin?

— Nasıl içmeyeceğim; içeceğim.

Altı senedir içmediğim şarabı dudaklarım arzu ile emiyor. Boğazımdan geçerken duymuyorum bile.

Perdeyi aralayıp baktım. Hava kararmıştı. Dergiden başını kaldırıp o da baktı.

— Hava karardı, dedi.

Uzandı. Uzandı ve uyudu.

Bir zaman onun kim olduğunu düşündüm. İnsanlar içinde bir insandı. Tıpkı benim gibi. Ona tehlikeli bir oyun oynuyordum. Belli bir bahtsızlığa doğru mu gidiyordu benim gibi. Hepimiz bir belli sona doğru gidiyorduk. Gidiyorduk ama onu mavi denizi kara, yeşil çayırları kara, dağları aşılmaz, yolları geçilmez, çarşıları yalnızlık içinde, yemişleri tatsız, şarapları acı olan bir ülkeye mi sürüklüyordum. Bu yalnız sobanın konuştuğu oda içinde iki saatin beraberliği için içimde kaygusuzluklar, dostluklar, fedakârlıklar ve insanlıklar yaratan insanı nereye götürüyordum.

Uyumuştu. Parlak ve pürüzsüz bir gözkapığı düşmüştü, cin gibi gözlerine. Boynu bükülmüştü. Elleri, can içinde çırpınan elleri sönüvermiş gibiydi. Uyandırdım.

— Geç oldu yavrum, dedim, gidelim.

— Sen otur istersen, dedi. Ben gideyim.

Parasını vermeyeceğimi sandı, verince biraz şaşırdı.

— İyi adammışsın, dedi.

— Yok, iyi adam değilim, dedim. İyiliğimden değil.

— Neden öyle ise, dedi.

— Anlatması güç, dedim.

— Ben anladım, dedi.

— Anlamaya çalışma, dedim.

— Bir daha gelmeyeyim mi? dedi.

— Bak gördün mü, anlamamışsın, dedim, her zaman gelmeni istiyorum da... Kışın bu battaniyenin üstünde haftada bir uyumanı, yazın bir kayanın üstünde oturmanı seyretmek için böyle yapmıştım.

— Bunu bugün düşünmeyecektin, dedi.

— Zararın neresinden dönülse kârdır, dedim.

Birden boynuma sarıldı. Ilık insanlı bir rüya içine düştüm. Kafası burnumda idi.

— Haftaya gel yine, dedim.

— Gelirim dedi. Gitti. Sıcak odada bir müddet tiril tiril titredim.

Anlamıştım. Her şeyi anlamıştım. Onu (bütün kalbimle) sevdiğimi anlamıştım. Şimdi yolda idi. Evine doğru gidiyordu. İçinde garip bir şey vardı. Bu belki de sevilmediğini bilmekten doğan bir elem, belki de sevildiğini bilmekten doğan bir hainlikti.

Varlık, (407), 1 Haziran 1954

Hikâye Peşinde*

İki bavul, bir çanta, bir denk, tahtadan bir valizle iki kadın, bir erkek, dört çocuktan ibaret bir aileyi gözûme kestirdim. Daha doğrusu Kadıköy iskelesinde bu ailenen erkeği önüme çıkıttı:

— Hemşerim, dedi. Haydarpaşa'ya hangi vapur kalkacak?

Solumu gösterdim; baştan savma:

— Bu yandaki.

— Sen de mi Haydarpaşa'ya gidiyorsun?

Ne münasebet! Haydarpaşa'da ne işim var. Ada vapuru daha gelmedi, onu bekliyorum. Kadıköy iskelesinde vakit geçirmek daha kolaydır da. İnsanların çeşidi ile karşılaşılır da... Mah-fuzdur da... Ama dur hele... Neden gitmeyeyim Haydarpaşa'ya? Sanki bir yerlere gidecekmişim gibi.

Ben kendi kendime adamın sorusuna böyle bir cevap verirken, dünya kadar vakit geçti sandım. Ama baktım o kadar vakit geçmemiş ki adam karşımda cevap bekliyor.

— Evet, ben de Haydarpaşa'ya gidiyorum.

Dengin üstüne oturmuş kadın:

— Çok bekleyecek miyiz vapuru? dedi.

Bana bir kadın bir şey sorunca tuhaf bir hal oluyor, adeta kendime hafif de olsa bir önem vermeye başlıyorum. Ciddi bir sesle:

— Neredeyse kapılar açılır bineriz, dedim.

Tahta valizin üstüne oturmuş oğlan çocuğu?

* 1412. sayfada yer alan "Haydarpaşa" adlı öyküyle benzerlikler gösteren bu öykü, içerdiği değişiklikler nedeniyle Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Açık Hava Otel* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle buraya da alınmıştır.

— Baba, dedi babasına. Bilet almadık.

Adam bana döndü:

— Şu ikisine bir bilet alsam olur mu?

Biri kız biri oğlan, dört beş yaşında yeşil sümüklü yavrular-
dı. Yeşil sümüklü demesem olmaz mı? Şeffaf, berrak sümüklü
de diyebilirdim. Hatta hiç sümükten söz açmasam da olurdu.

— İkisine de bilet istemez bunların be! Yalnız sana, şu iki
bayana, bir de şu —on dört yaşındaki büyük oğlanı gösterdim—
delikanlıya üç bilet yeter.

— Üç değil öyleyse, dört.

— Öyle ya dört. Dengin biletini aldınız mı?

— Almak mı lazım?

Sualin böylesine can mı dayanır? Seviverdim adamı. Ben
biletçi miyim? Ulaştırma Vekâleti'nde ben neciyim yahu? Hey
Allahım! Hey canım Allahım! Biletçiymişim, bu işlerden anlar-
mışım gibi yapmak lazım. Pekâlâ! Al işte:

— Valize lazım değil. Ama bavullarla denge bilet almalısın.

— Vapurda alsak olmaz mı?

Mesele çatallaşıyor. Nizamnamelere kadar bilmem gereki-
yor. Cevap veremiyorum. Bilmiyorum. Kulağıma parmağımı
sokup kaşıdım. Bir gazete satıcısı kulağını kaşımadan:

— Vapurda da alsan olur amca, dedi.

Ben de bu ara kulağımı kaşıyaraktan gidip Haydarpaşa'ya
bir bilet aldım. Yanlarına döndüm. Adam:

— Sen nereye gidiyorsun hemşerim? dedi.

Tut kelin perçeminden:

— Ben mi?

Sahi ben nereye gideceğim? Haydarpaşa'da gişelerin önün-
de bilet alanları, bekleme yerlerinde düşünenleri, istasyon lo-
kantasında içenleri ve kalkacak bir treni görmeye gidiyorum
desem mi? Enayi miyim ben? Hiç der miyim. Hiçbir yerimi
kaşımadan:

— Adapazarı'na! dedim.

— Adabazarlı mısınız?

“p”yi “b” gibi söylemesinden bizim memleketin yabancısı
olmadığını anladım. Gözümün önüne Çarksuyu, Erenler te-
pesi, Beşköprü'deki Hacı Bey'in köşkü, amcamın, balkonunda
Çingene bacak elmaları kabaran evi geldi.

Adam:

— Biz de, dedi, Adabazarı'nda ineceğiz. 11:50'de varırız Ada'ya. Oradan ver elini Düzce.

— Düzceli misiniz?

Düzce'nin Kasaba ismindeki köyünü bilir misiniz siz? Benim çocukluğumda, bundan otuz beş sene evvel Pompei'den bin defa daha mamur, her şeyi yerli yerinde mükemmel bir eski Romalı şehriydi.

— Yok, Kemerburgazlıyız ya. Orada benim birader var. Ya-nına gidiyorum. Yapı kalfasıdır kendisi. Beraber çalışacağız. Bende duvarcılık var, badanacılık var, hafif tertip marangoz-luk, dülgerlik... Allah ne verdiyse!.. İstanbul'da işim iyiydi. İyiydi ama biraderi de kırmak doğru olmaz. İlle de geleceksin diye tutturdu. Büyüğüm benim. Sözünü dinlemek lazım. Baka-lım bir gidelim, dedim.

Kasaba eski halindeyse, bu adam biraderine bile hacet kal-madan tek başına iki ayda o Roma harabesini restore eder. Eder ama acaba o harabeden otuz beş sene sonra elde avuçta ne kal-mıştır ki?..

Küçük valizle, küçük Hacer bana düştü. Onları Adapazarı trenine yerleştirdim.

— Bana müsaade, dedim.

— Hani sen de geliyordun?

Ben Haydarpaşa'ya geldiğime pişmanım.

— Ben caydım, dedim, gitmeyeceğim.

— Amma yaptın ha! dedi adam. Yolcu yolunda gerek. Bey-hude para mı harcayacaksın buralarda kışta kıyamette... Ne var şu İstanbul'da bilmem ki? Genç olsan bir dereceye kadar.

Yapma hemşerim! Kıрма beni! Bakma benim çöktüğüme. Ben gencim daha yahu!

Vagonlar ve beton yol gürültü içinde olduğu halde bu gürül-tülere kulaklarını kapayabilirsen istasyonda garip bir sessizlik vardı. Bir trenin derin derin soluduğu duyuluyordu. Bir diğeri durmadan buhar fışkırtıyordu. Üstü örtülü perdenin altında dolaştım durdum. Rayların üzeri ıslak, pırıl pırıldı. Perdenin ta ucuna kadar, kum yola kadar gittim. Uzakta bir köprü ha-yali, kırmızı yeşil ışıklar ve birbirini kesip biçen raylar... Bir

tren manevra yapıyor, kesik kesik düdük çalıyor. Makasların kenarından muşambalı bir adam hızlı hızlı yürüyor, elindeki fenerin bana yeşil gözüken camını manevra yapan trene doğru sallıyor...

Bu yollardan, bu demir yollardan nerelere kadar gidilmezdi. Gözümün önüne köprüler, akarsular, sessiz, gürültülü istasyonlar, vücudumu kanımı uyuşturan düdük sesleri, yıkılıp yıkılıp dikilen ağaçlar, telgraf direği fincanları, sahlep fincanları, fincanlar, bardaklar, taş tespihler, taş ağızlıklar, simitler, yemiş sepetleri, kış günü kiraz sepetleri geçip gidiyordu.

Birden yanımdan bir başka tren, ışıkları ve insanlarıyla büyük bir gürültü içinde yıkılır düşer gibi geçip gitti. Bir istasyonda durduğumuz zaman yanıma bir başka tren durdu. Karşı kompartımanın camı açıldı. Bir insanla burun buruna geldik. Birbirimizi süzüyorduk. Her şeyimizi; yolumuzu, kafa kağıdımızı, yüzüğümüzü, ailemizi, elbisemizi, her şeyimizi birbirimizle değiştirebilseydik: Ben kendimi unutsam o olsam; o kendini unutsa ben olsa... diye düşündüm.

O olsam nerede inerdim? Haydarpaşa'da. Nereye giderdim? Sirkeci'deki bir otele. N'pardım? Eşyayı bırakır, bir lokantaya atardım kendimi. Rakı getirtirdim. Bir balık ıskara ettirirdim. Salata yaptırırdım. Pisboğaz!.. Sonra?.. Sonra Beyoğlu'na çıkarırdım. Birisiyle çabucak ahbap olurum. Nasıl yapardım bilmem ama bir yerde otururken gülümser, laf atardım yanımdakine.

— Kimsiniz? diye sorarsa:

— Kayseri'de bir şirkette memurum, derdim. Şirketin bir işi için geldim de... Bir hafta kadar kalacağım da...

— Çoluk çocuk?

— Allah, varsa sizinkileri bağışlasın! Bir tanesi üniversitede okuyor. (Bunu söylerken kurumlanırdım belli belirsiz.) Eczacı çıkacak. Biri Kayseri Lisesi'nin son sınıfında. Kızım bir subayla evli (tekrar kurumlanmak ister, sonra bir ikinci defa kurumlanmaktan utanır, mütevazı olurum). Geçen sene çocukları oldu, ağbaba da olduk. İhtiyarladık ama farkında değiliz. Gözümüz hâlâ çöplükte. (Yalandır) Siz kimlerdensiniz efendim?

— Ben mi? Ben de dün akşamki trenle Ankara'dan geldim.

— Demek aynı trende bulunuyorduk; ne garip tesadûf! Keşke trende tanışmış olsaydık.

Sanki fark edermiş gibi. Sanki trende tanışmamız önemliymiş gibi.

Kendimi Haydarpaşa istasyonunun bekleme salonunda buldum. Sessiz sadasız insanlar vardı. Hemen yanı başımda iki geçkin ve şişman bayan mahzun mahzun düşünüyorlardı. Bir tanesi:

— Bu postada da çıkmazsa deli olurum, vallahi!

— Aman abla sen de! Bir işi çıkmıştır.

— Ne diye telgraf çeksin “Yarın oradayım” diye?

— Tam telgrafı vermiştir. Bir işi çıkmıştır. Başmüdür bırakmamıştır.

— Öyle şey olmaz. İnsan önce izin alır, telgrafı sonra çeker.

— Sonradan işi çıkmış da müdür de bırakmamışsa...

— Ben onu bunu bilmem. Ama Bülent'i iyi bilirim de. O da benim ne kadar meraklı olduğumu bilir.

İki hanımdan üç yaş genci (üç yaş; fazla eksik olamaz) ve sakini bir zaman cevap vermedi. Söyleyeceği sözünü epey bir hesapladı gibi geldi bana:

— İnşallah bu postadan çıkar.

(Bir düşünme payını o koymasa bile ihtiyaten biz koymalıyız):

— Canım treni kaçırmıştır.

— Hah!.. Bak bu makul. Bak buna diyeceğim yok. Yok müdür sonradan gitme demiş, ondan evvel telgraf çekmiş falan, laf. Ama şimdi söylediğin makul. Her zaman tren, vapur, otobüs kaçırmıştır. Kırk yılda bir makul.

(Bunun üstüne artık bir tenkide müsaade vardır):

— Aman abla! Sen de ne kadar kılı kırk yararsın.

(Tenkit acemidir):

— Kılı kırk yarmıyorum. Merak ediyorum. Birdenbire hastalandıysa, diye merak ediyorum. İstasyona gelirken bir araba çarptıysa... Hastanelere götürdülerse...

(Ya ikide bir aynaya baktığını ablası fark ettiyse):

— Aman abla! Vallahi beni de helecanı kalbe uğratacaksın. Şu benzime bak hele; kül gibi.

(Fark edilmiştir aynaya baktığı. Fark edilmiştir ama aynı işi ablanın da yaptığı görülmüşse):

— Benzinde bir şey yok.

— Şu aynaya gözüm ilişti de kendimi tanıyamadım.

(İstasyon aynaları hakkındaki karar daha bekleme salonuna girildiği zaman verilmiştir. Ne şimdi, ne de pek eskiden):

— Sen o karşiki aynaya bakıp da suratın hakkında bir karar vereceksen tamam. Bunlar istasyon aynası, ayol! İstasyon aynaları meşhurdur. İnsanı perişan gösterir...

Yerimden kalktım. Aynaya doğru ilerledim. İki hanımın sessizce beni dikizlemelerine aldırış etmeden baktım. Ben de perişan bir haldeydim. Potinlerim çamur içindeydi. Şapkamın kordelasında beyaz beyaz lekeler vardı. Yüzüm sapsarıydı. Gözlerim kıpkırmızı. Kenarlarından fırlayan saçlarımı toplamak için şapkamı çıkarınca, şöyle parmaklarımla bir tarasam elimde kalacaklarını sandım. Şapkamı giyip kenarlardan fırlayan saçları içeriye tıktım. Dışarı çıktım. Merdivenleri indim. Vapur Kadıköy'den kalkmış geliyordu. Haydarpaşa istasyonuna baktım. Kocaman kapılarından ötede kırmızı yeşil fenerli, demiryollu, trenli, yolculu, meraklı, düşünceli, perişan, yerini bulmaya çalışan bir alem vardı. Her gün yüzlerce tren binlerce hikâye getiriyor, binlerce hikâye alıp gidiyordu. İstasyonun kapıları insan alıp insan veriyordu.

Yeni Hikâyeler, (7), 1954

G

Burnuma bir at sidiği kokusu geldi. Pencereden dışarıya baktım: Lapa lapa kar yağıyordu. Mai mukattar damla damla damlıyordu. Borular, tüpler, renkler, tüplerin üstünde insan isimleri vardı. Benim ismim de vardı. Sıra sıra tüplere damarlarımızdaki kandan bırakmıştık. Öteki kanların sahipleri ortada yoktu. Ben kendi kanıma dalmıştım. Öteki kanların sahipleri yataklarında idiler. Ben yüzlerini görmüyordum. Birden mektepte kankardeşi olduğum çocuğu hatırladım. Sisli bir Bursa sabahının lise bahçesindeki binaları birbirinden ayırırverdiği o gün, içerisini hiç görmediğimiz vagonumsu tahtadan bir barakanın kapısında oturmuştuk. Çilli bir yüzü vardı bu arkadaşımın. Sarı sarı gözlerini yine görüyor, yine gözümü kapayınca tane tane kirpiklerini sayıyorum. O sabahki sis. Şimdi yeniden bileğini dudağıma yaklaştırıyor, dilimi sürüyorum. Başım dönüyor.

Doktor:

— Ne var, dedi. Acıktın mı yoksa?

— Yok, bir şey yok, burnuma bir ahır kokusu, at kokusu geldi de...

— "Acide Hippurique"dendir.

Concourt Hippique, hippique filan derken at sidiği ekşisi.

Tıraş olduğum berber Hilmi Efendi'yi hatırladım şimdi de.

— Belli olmaz, hiç belli olmaz, diyordu. Bir sürpriz. Bakarsın bir altı yedi yüz lira cebindedir.

Müşterilerden biri:

— Doğru değil. Doğru değil ama. Çoluk çocuğun ekmek parasıyla oynamak doğru değil.

Hilmi Efendi beyaz saçlarının diplerine kadar kızardı.

— Bileğim sağ olsun bayım, dedi. Yedi senedir oynarım.

Sinirli sinirli ceplerini karıştırdı.

— Na... Benim pılanço burda. Her sene yaparım pılançosunu. Hiçbir sene ziyan ettiğimi bilmem.

* * *

Ara-takata müspet mi menfi mi? Müspet.

Ya Formalgel? Menfi. O menfi de olsa bir şey çıkmaz. İş o Japon işi ta-ka-ta'da. O müspet mi?..

Kaç saat var ölüme? Bir sene mi? İki sene mi? Yoksam daha mı az? Beklenir... Ne beklenecek? Mucize! İlimde mucize yoktur. Bilinmez, keşfedilmemiş kanunlar bulunabilir ama... Şimdiye kadar yapılan bütün tahlillerinde meydana çıkmamış bir şey olabilir. Olmamış olmasına ama, milyonda bir ihtimalle olabilir... Züğürt tesellisi!

Tabiatın şakası yoktur. Ağır ağır öldürmek istedi mi ağır ağır, çabuk çabuğa niyetlendi mi koşar adım...

— Tamam, bitti. Şöyle tutun elinizi biraz. Pamuğu çıkarmayın. Kol çukurundaki kan lekesi, bir pamuk ve ispirto kokusu. Ah bir dirhem ispirto geçse kanıma şuradan. Bir dönüş dönse... Hele kalbe bir girip çıksa o mübarek.

Şu, o da doktorlar gibi, sırtına beyazlar giymiş, saçı mükemmel taranmış (ne tuhaf, biz hastaların içinde şöyle adamakıllı taranmış kimse yok) belediye memuru fena adam değil ama sevemiyorum bir türlü. Para vermeyenlere, tahlillerden biraz eksiltme yapanlara pek ses çıkarmıyor ya, yüz de vermiyor kardeşim. Suratından dökülen gülümseme bile bin parça!

Arada bir fırsat bulursa doktorlardan gizli:

— Bugün ne yapılacak bakalım size? diye soruyor. Önünde listesi var. Ben ne bileyim ne yapılacak. Elinin körü yapılacak. At sidiği yapıldı işte; kör müsün?

Metelik sektirmeyecek sözde... Ulan devlet haznesini şuraya umutsuzluklarını sürüklemeye gelenlerden mi dolduracaksın? Ben şimdi şu saatte ondan ırağım. Ama o hâlâ orada olmalı. Bir doktor hanımla hoşbeşte olmalı. Gözlüklerinin altından umut-

suzları gözlemeli. Vazife bayım; o da haklı! Kaç liralık makbuz kesilecek?

— Dört kuruş lütfeder misiniz? Pul parası.

Al şu pul parasını da artık sus. Zaten susacak; meraklanmayın. Size yüz mü verecek sandınız? Geçmiş ola! Bir şeyler kaçırdığınızı fark etmedi mi?

Doktorlar mı? Boş ver onlara da... Onlar, ne yaparlarsa yap-sınlar artık size hoş görünemezler. İsterseler makbuzdan yarı yarıya kesinti yapsınlar; fayda yok. Onlar artık üstün insan-lardır. İnsandan üstünlerden de insana hayır gelmez. Biliyor-lar. Kanınızda ne kadar globilin, ne kadar serin var, biliyorlar. Biliyorlar laf değil sidiğinizdeki bilirübini uzaklardan okuyor-lar yeşilimsi yeşilimsi. Biliyorlar sidiğinizden asid hippürikin bir saat içinde ne kadar çıktığını. İşin müspetini, menfisini. Şu kaşların, şu gözlerin altındaki gizli, öldürücü hastalığı bili-yorlar. Mademki biliyorlar, mademki bu korkunç sırrı kanım-dan ve sidiğimden miligram miligram, renk ve parıltı halinde, zaman zaman öğrenmişlerdir. Ellerinden de bugünlük bir şey gelmez. Onlarla da dostluğumuz o kadar işte.

Evden erkenden fırlamıştım. "Yarın bir şey yemeden gelecek-siniz" demişlerdi. Bir şey yememiştım. Hastanenin kapısında bir simit aldım; sonra yerim diye. Kapıdan içeriye girerken bir mektep arkadaşına rastladım. Suratı sapsarı idi. Hüzün doluy-du yüzü. Nasılsın, diye sorulur mu? Sormadım. Sormaya hacet yoktu. O da bana sormadığına göre ben de bitkinim; benim de suratım bombok. Sıhhati sorulacak yüz mü kaldı bizde. Se-lamlaştık herkes gibi. Gülüştük herkes gibi. Yürüdüm. Asfalt yolda insanlar vardı. Kiminin gözü, kiminin kulağı, kiminin burnu bağlı idi. Hamamın yanından geçerken baktım bir bina-nın mahzeninden bir sedye çıkarıyorlar.

— Olmayacak, çıkaramayacağız, dedi birisi.

Hamamın önünden iriyarı biri fırladı.

— Ne demek olmayacak? Biraz yukarı kaldırın; biraz daha. Verin bana siz sedyeyi. Merdivenden çıkarmak şart değil ya. İşte bu kadar.

Çıkardılar. Sedyedekinin yüzü kapalı idi ama vücudu kas-katı değildi. Her tarafı sedye sallanırken lıkır lıkır oynuyordu. Pek yeni ölmüş olacak.

Sonra başka yola çıktım. Bir kenarda ahşap evler, bir kenarda hastane duvarı vardı. Yoldan hızlı hızlı kadınlar geçiyordu.

— Umudum yok, dedi birisi.

Bir başkası:

— Külçe gibi, dedi, eler tutar yeri yok. Ben böyle şey görmedim.

Bir cami önüne gelmiştim. Sobasından kaldırımlara damla damla mürekkep damlayan bir kahveden bir adam fırladı. Arkamdan bana yetişip telaşlı giden imama:

— Bugün, iş çok galiba, dedi.

— Ne gün az ki... dedi imam.

Belediye memuru boruların, imbiklerin ve kan tüplerinin ardında yağın kara baktı.

— Pek erken geldi kış, dedi.

— Ergen gelsin, dedim, vız gelir.

— Odun kömürünüz bol tabii, dedi.

— Odun kömür de bilmem neremde mi, dedim. Ben şimdi canımla uğraşıyorum. Herif kara dalmıştı. Dönüp ben de baktım. Güzel yağıyordu kar. Bir dönüyor, bir daha dönüyor, bir daha dönüyor, şıp düşüyor, şıp yapıyor, şıp eriyordu camda.

İdrarların kimisi kırmızı, kimisi koyu kırmızı, kimisi ki-remit rengi aldı. Kimi bulandı. Kimi bulanığa sünger kâğıdı kondu. Bir tüpten ötekine aktarıldı. Öteki tüpe damla damla berrak bir şey damladı. Baktılar. Kimseciklerin göremeyecekleri, uçucu, kaçıcı, görünüp görünüp kaybolucu bir yeşil parıltı gördüler. Müspet.

Of be! Müspetse müspet be! Vız gelir be!

Gelmediği anlaşıyor mu belerden. Anlaşılmıyorsa açık konuşalım: Vız gelmiyor.

Hastaneden uyuşuk, pelte pelte, pıhtı pıhtı fırlıyorum. Ben karın içine dalar dalmaz kar da kesiliyor. Severim karda gezmeyi. Elbette izimi belli etmeden. Pis bir soluk renk hastane duvarlarından yere vurdu. Hamamın önünden yine geçtim.

Kubbe camlarının birisinden bir buğu, ölüm kokulu bir buğu havaya karışıyordu.

Belediye memurunu memnun bırakmıştım. Otuz papellik bir makbuz kesmişti. Otuz papel! Hikâyesi parası; verirlerse. Şu hikâyeciğin de... Tramvay hep benim gibi adamları, çocukları ve kadınları taşıyordu. Kiminde göz beyazlarında donuk bir sessizlik. Kiminin gözbebeğinde korku, kiminde sarılık, kiminde kansızlık.

Tramvay; tüpleri, kanları, maimukkattar tenceresini ezer gibi bir gıcırdadı. Burnumu tekrar bir at sidiği hamızı sardı. Kanıma aktarılan at sidiğinin ne kadarını atmış olabilirim bir saat içinde. Kanımda hâlâ beş on damla at sidiği asidi olmalı. İdrar kesemdeki asid hipürikle tramvayda oturmuş Çin işi Japon işi Takata-Ara kanımda müspet Formolgel menfi; globilin iki virgöl şu kadar. Serin üç virgöl bu kadar... gidiyorum.

Tramvay boyuna tüpler eziyor, maimukattar tencereleri tı-kırdatıyor... Sahaflar içine dostum Mustafa'nın dükkânına atıyorum kendimi. Mangala ellerimizi uzatarak ısınıyoruz. Mustafa çay ısmarlıyor. Dışarda kar yeniden başlıyor.

Varlık, (409), Ağustos 1954

*SAİT FAİK'LE YAPILAN
RÖPORTAJLAR*

Hececiler Yok!*

Genç hikâyecilerden Sait Faik'le şöyle konuştuk:

— Hececiler kendilerinden sonra yeni bir edebi nesil yetişmediğini söylüyor ve eserleri nerede diye soruyorlar, ne dersiniz?

— Her şeyden evvel Hececiler diye bir nesil bilmiyorum. Hececiler, hece vezniyle şiir yazarlar demekse, bunlar herhalde ne Faruk Nafiz, ne Orhan Seyfi, ne de Yusuf Ziya'dır. Hece veznini halk tabakasından çıkarıp "elite" tabakasına ilk ulaştıranlarsa onlar değildir. Bu işin başında Mehmet Emin, Ziya Gökalp ve Rıza Tevfik gelir sanırım. Hece vezniyle nazım yazdıkları için "Hececiler" gibi garip bir edebi nesil ortaya atmak doğru olmaz.

Mamafih bu sualinizle son antolojide bağrışan iki bacanaklı bir garip delikanlı zümresini yakalayan Faruk Nafiz'den bahsetmek istediğinizi de anlamıyor değilim:

20 yaşında şiire başlayıp 29 yaşında bırakan bu şairler gençlik sevdalarını ve hikâyelerini birçok insana yaymaya muvaffak oldular. O zamanlar, Türkçe korkunç, bilhassa şiirde korkunç bir halde idi. Ve bu İstanbul'un kızları gibi konuşan çocuklar elbette hoşla gideceklerdi: Nitekim beğenildiler. Kendilerine aferin denildi: "Peri Kızı ile Çoban" hikâyesi alkışlandı ve tamamen birer fantezi olan bu nazımlara lazım gelen merhamet de gösterildi. Fakat, bugün onların, buna kanaat etmediklerini görüyoruz: Kendilerini Avrupa'ya tanıtmak istiyorlar. Türkiye'de tanınmış olmaları acaba kendileri için kâfi bir mazhariyet değil mi?

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Açık Hava Oteli* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Eski Çamlar Bardak Oldu

Eski çamlar bardak oldu: Şiirin ne olduğu, maalesef, artık anlaşıldı. Çünkü bugün, Türk şiirinde bir Rönesans var ve şu satırlar yazılıyor:

*Evim, eşyam ve param
Nem varsa yaksam, ve bir an
Kaybetsem siyah bir duman
Arkasında hafızamı
Koşsam... Koşsam... Koşsam...*

Bu mısraları Ahmet Muhip'ten alıyorum. Yeni nesil Muhip kadar kuvvetlilerle olur. Antolojiye gayet haklı olarak alınan Ahmet Muhip, arkadaşlarını temsil etmiyorsa da tamamen reperezantabl yazdığı için bu esere girmiştir. Ve Muhip'in kendisinden evvel gelmiş olanlara da hiçbir borcu yoktur; şiirini doğrudan doğruya Rimbaudlara (Rembo) ve Baudelairelere (Bodler) medyundur. Daha sonra, Türk edebiyatında yeni bir nesil yok mu diyorlar?... Şu halde onların hiçbir şey okumadıklarını söylemek mecburiyetinde kalacağım. Cahit Sıtkı, Ziya Osman, Ömer Bedrettin, Behçet Kemal, Şevket Hıfzı ve Cevdet Kudret'i okumamışlar demek...

Yeni neslin en iyi hikâyecileri olan Sabahattin Ali'yi, Samet Ağaoğlu'nu, Kenan Hulûsi'yi nasıl unutuyorlar? Bence, böyle bir cümle sarf etmiş olmakla, edebiyatla olan alakalarının çoktan kesildiğini kendi kendine itiraf etmiş demektirler. Ben böyle düşünürüm.

Hececiler Diye Bir Sınıf Yoktur

Bugünkü neslin, dünün şairi, hikâyecisi ve romancısı olarak tanıdığı ve sevdiği simalar arasında, "Hececiler" denen bir sınıf yoktur. Bunlar, senelerce, asıl şiir kelimelerine mani olmuş, hatta birçok kelimelerimizi bir daha kullanılmayacak surette öldürmüş insanlardır...

Dün ve Bugün

— Dünkü ve bugünkü edebiyatımız hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Dünkü edebiyatımız, “Serveti Fünun”u hariç bırakırsak bize Haşim gibi büyük bir şair vermiş ve Yahya Kemal gibi bir sanatkâr kazandırmıştır. Bununla beraber dünkü edebiyatımız, bence ancak nesirde kendini gösterebilmişti. Bugünkü edebiyatımız ise çok gençtir ve daha ziyade moderndir. Avrupa’nın ve dünyanın bütün problemleri bugünkü neslin kafasında yaşıyor. Bütün cereyanları, meseleleri bugünkü edebi nesil düşünmektedir. Ortaya bir “Binnaz”, bir “Canavar”, bir “Baykuş” yerine birçok şeyler verilmiştir. Bunların başında Nâzım’ın bütün kitapları vardır: Necip Fazıl’ın şiirleri, Ahmet Kutsi ve Ahmet Hamdi’nin şiirleri, Sabahattin Ali’nin hikâyeleri, Burhan Ümid’in tercümeleri, Kenan Hulûsi’nin nesir ve hikâyeleri... Bugün, modern neslin başında bu isimler yürümektedir.

Ne Yapmak İstiyor?

— Sanat hayatınızda ne yapmak istiyorsunuz?

— Ben kendi hesabıma, edebiyatta yapmak istediğim şeyi çok düşünmüşümdür. Bugün gayem bir roman yazabilmektir. Buna, hikâye tarikiyle geçileceğini sanmıyorum. Fakat istediğim şey elbette ki hayattır; binaenaleyh yaratmaktır. Realite ve hayat sürüp gidiyor. Ben seyirci halinde kalıyorum. Evvela okumak istiyorum: Proust’u (Prust) hazmetmek. Gide’i (Jid) anlamak, bir Dostoyevski ile hembezm olmak, Thomas Mann kadar doymak istiyorum. Bunları yaptıktan sonra yapmak istediğim kendi kendine yapılmış olacaktır. Evvela “İndividu’e”ünden kurtulmak, sonra müşahade etmek, önümden ölüp giden insanları bir an durdurmadan yaşatmak!.. Bugün, ne yapalım ki, bizden evvelkiler kendilerinden bize bir şeyler bırakmamış bulunuyorlar. Onun için biz de Proust’u, Gide’i, Stendhal’i okuyarak romana varmaya çalışacağız. Bizde daha roman henüz yok. Büyük hikâyeye gelince Peyami Safa’nın,

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu ile Nahit Sırrı'nın, *Kanlıca'nın Bir Yalısında* isimle eserlerini tanıyorum. Biraz evvel de söylediğim gibi biz, Garbın büyüklerini okuyarak romana varmaya çalışacağız!.. Biz varamazsak muhakkak varılacak, varılması lazım gelen bir merhalenin roman olduğunu bilecekler ortaya çıkacaktır. Romanın yazılmadığı yerde insanlar daha çok yaşıyorlar demektir ve hayat orada başlıbaşına bir roman demektir. Sular durulduğu zaman her şey başlayacaktır. Bekleyelim!..

En Çok Beğendiği Eseri

— En çok beğendiğiniz eseriniz?

— Hiçbir yazımı beğenmiyorum. Yazdığım yazılar bir hazırlıktan ibarettir. Ve belki de bütün malzemeyi elime geçirdikten sonra binayı yapmak için oturup çalışamayacağım, size vermek için tekrar okuduğum hikâyelerimden hiçbir şeyi gözüm tutmuyor. Mamafih kitap halinde çıkarmaya cesaret ettiğim yazılarımdan herhangi birisini sütunlarınıza geçirmek istiyorsanız siz seçiniz!

Kurun, 24 Mart 1936

Ediplerimiz Ne Düşünüyor?

— Böyle bir meselenin mevcudiyetini ilk defa sizden işitiyorum. Gençlerin aralarında bir toplantı yaparak böyle bir karar verdiklerinden haberim yok. Fakat aslı varsa, iştirak etmeye hazırım. Hakikaten çalışmalarımız bugün tamamıyla dağınık bir şekildedir ve sanatkâr, bizde biraz da tembeldir. Devletin müdahalesi onu bu tembelliğinden çekip çıkaracağı gibi, kudretinin dağılmasına yardım edecektir. Bizde muharririn yalnız başına bir şey yapacağına kani değilim.

Kurun, 13 Nisan 1937

Edebiyat Âlemimizde Kaldırılan Kazan

Nusret Safa Coşkun

Hikâyeci Sait Faik Abasıyanık diyor ki:

— Gavsi Halid Ozansoy'un tasfiye kelimesinden kastettiği manayı pekâlâ anlıyorum. Bu herhalde kimse yazı yazmasın, istidadı olmayan eline kalem almasın değildir. Eskiye, meselesizi, fikirsizi, beş para etmezi bugün gazete sütunlarında ve şöhret sahibi olarak görüyoruz. İyi bir gazete patronu gelmesini, bunun hakiki rakamları tutmasını temenni etmekten başka elimizden ne gelir? Yahut da anlayan bir kari kitlesi bu tasfiyeyi kendi kendine yapacaktır. Bugün değilse yarın...

Bence Gavsi Ozansoy'un üzülmesine mahal yoktur. Çünkü nasıl olsa bu tasfiyeyi hemen hemen tek başına yapan bir münekkittir tanıyorum: Nurullah Ataç...

Tekrar ediyorum, bu tasfiyeyi, Gavsi Halid Ozansoy'un açtığı çığırdaki kavgalar, Nurullah Ataç ayarında münekkittir ve bilhassa istikbalin kari yapacaktır. Tasfiyeye muhtaç pek çok isim söyleyebilirim. Zevksiz, fikirsiz, kof bir sürü şöhret var. Fakat kimsenin şöhretine ve ekmeğine mani olmak istemem. Zaten bu adamların çoğu şimdiden ekmek kavgasına düşmüşlerdir. Başka çareleri de yoktur. Buna mukabil genç arkadaşlarımla heyecanları yerindedir. Belki bu yalancı şöhretleri bu heyecan korkutacak, kendi kendilerini kritiğe sevk edecektir. Etmesini ümit edelim.

Son Posta, 12 Ocak 1940

Muharrir Neden Yetişmiyor?

Sadettin Gökçepınar

Son yıllarda edebiyatımızın iki kolu büyük hamleler yapmaktadır. Bu iki kol, hikâye ile şiirdir. Bunlar birbirleriyle yarış edercesine süratle gelişiyor.

Şiirde hakiki kıymetler arasına birtakım taklitçilerin de karıştığını arkadaşımız Şevket Rado belirtmişti. Hikâye sahasında da aynı şey ileri sürülebilir. Fakat bu sahada büyük bir kitlenin tanıdığı birkaç isim var ki eserleri başka dillere de çevrilse güzelliklerinden çok şey kaybetmeyecekleri muhakkaktır. Bunların arasında Sait Faik, büyük bir kıymet olarak en başta yer almaktadır. Fakat son zamanlarda onun az yazdığı gözden kaçmıyor.

Değerli hikâyelerimizi Burgaz Adası'ndaki evinde ziyaret ettiğim zaman ona ilk sözüm niçin az yazdığını sormak oldu.

Sanatkârın Düşüncesi Hudutlanamaz

Sait Faik, karşı karşıya oturduğumuz balkonda başını deniz tarafına çevirerek bir müddet düşündü.

— Şu karşıdaki sandalı görüyor musunuz, dedi. Bakın. Sahile yaklaşıyor. Onu yürüten şey nedir? Kürekleri değil mi? Ya şu uçuşan martılar! Kanatları yolunsa artık uçabilirler mi? Düşünce de böyledir. Dört duvar arasına kapatılmak istenirse kanatsız kuş, küreksiz sandal oluverir ve bütün manasını kaybeder.

Medarı Maişet isimli bir hikâye kitabı çıkarmıştım. Hayatı toz pembe görmüyorum diye mahkemeye verildim. Üç beş ku-

ruş kazanalım derken iki bin lira mahkeme masrafı ödedim, üzüntüsü de caba. Kahramanlarım rahat etmek için hapse giriyorlardı. Bütün sebep bu!

Geçenlerde arkadaşım Eyuboğlu'na edebiyatla uğraşmaktan bıktığımı ve artık yazmayacağımı söyledim. Bana, son mûta-laada seni okuyan bir lise talebesi varsa onun için yazmalısın, dedi. Ben de şimdi onları düşünerek yazıyorum.

“Kestaneci Dostum” diye bir hikâye yazmıştım. Orada çocuğun mangalına tekme vuruluyordu. Ertesi gün polisten çağıldılar kestanecinin mangalına tekme vurunu sordular. Ben ne bilirim, hatırlayamadım ki. Belki bir bekçi vurmuştur, dedim.

Bari bu çocuğu bulun da okutalım, kestanecilik etmesin, adam olsun, dediler.

Güçlükler bundan ibaret değildir. Patronlardan gelenler de var. Bir zamanlar *Varlık*'ta muntazaman hikâyeler yazıyordum. Mevzularım hoşlarına gitmedi. Başka şeyler yazmamı söylediler. Ismarlama şeyler yazamıyorum, ayrıldım. Zaten verdikleri ne? Bir hikâyeye beş, yedi buçuk, haydi bilemediniz on lira. Ayda dört hikâye yazacaksınız da bu zamanda kazancınızla geçineceksiniz!

Mamafih daha fazla para verenler oldu, oldu ama bu sefer başka şeyler çıktı. Aile mecmuasına yazdığını hikâyelere 25 lira veriyorlardı. Bir gün Vedat Nedim Tör, kendinizi aşacak hikâyeler getirin, dedi. Bu da bir başka türlü sipariş. Oradan da vazgeçtim.

Hikâyeci genç bir arkadaşım var. Şimdi İngiltere'de okuyor. O kadar güzel yazıyor ki... Tatilini Ankara'da geçirmişti. İşçilerle beraber işe gitmiş, yaşayışlarını tetkik etmiş ve bir hikâye yazmış. Bunu mecmualara koyduramadım. Neden? Çünkü mevzuu işçi. Vaka da işyerinde geçiyor. Görüyorsunuz ya, 5 liraya hikâyenizi vermeye razı olsanız da iş bununla bitmiyor. Mevzuu sipariş olacak, suya sabuna dokunmayacak.

O arkadaşım İngiltere'deki mecmuaların bir hikâyeye 100 sterlin verdiklerini yazıyor. Biz bundan vazgeçtik. Bari gölge etmeseler.

Bizim gazete ve mecmuaların sahipleri, kendilerine ufacak bir mesuliyet gelmesini istemezler. Hele para vermekten ödle-

ri kopar. Bu sebeple yayınlarımız tercümelerle dolup taşıyor. Bundan âla şey olur mu? Ne para vermek, ne de mahkemeye çağrılmak korkusu var.

Düzensizlikten de şikâyetçiyiz. Mesela bir gün ortaya birisi çıkıp da bu kitap zararlıdır dedi mi tamam! Haydi, eser toplanıyor. Neden zararlı? Arayıp soran yok. Bunun zararlı olduğuna kim karar verecek? Bu da malum değil. Sorgusuz, sualsiz ve mahkemesiz eser toplatılmamalı. Her şeyde olduğu gibi bu işte de emniyet esastır. Yazdıklarınızın okuyucunun eline ulaşacağından emin olmazsanız iştahınız kalır mı?

Şunu da ilave edeyim ki zarar gördüğümüz bir hal daha var. Başını bir yere sokmuş bazı muharrirler var ki bizde edebiyat yoktur diye dışarıdaki kıymetleri inkârâ kalkıyorlar. Maişet kaygusuyla böyle yapıyorlar diye düşünsek de zararları büyük oluyor.

Edebiyat Değişiyor

— Yeni edebiyat diye bahsedilen cereyanın bildiğimiz edebiyattan ne farkı var?

— Cemiyetimizin gelişmesiyle edebi telakkiler değişiyor. Hatta ahlak telakkileri de değişiyor. Bugün eskiler diye adlandırılan yaşlı muharrirler, hayata, cemiyete yukardan bakarlardı. Hâlâ da öyledirler. Hayata karışmıyorlar. Yalnız tepeden seslenerek cemiyeti düzeltmek sevdasındalar. Bize gelince cemiyeti düzeltmek hususunda hiçbir iddiamız yok. Biz cemiyette insanlarımızla birlikte aynı hayatı yaşamak istiyoruz. Yeni edebiyatın yerle beraber olmasını, hatta çamura bulanmasını istiyoruz. Ben mahdut bir zümre için değil büyük kütle için yazıyorum. Fikrimce sanatkâr cemiyetin ham insanlarıyla meşgul olmalıdır. Olmuşlar zaten olmuş. Endişem onlara hoşça vakit geçirtmek değil, büyük kütleye hitap etmek, onları olgunlaştırmaktır.

Bir gün elbette onlar da okuyacaklar, onların da parası olacaktır. Bir de yaşlıların eserlerine bakın! Hayatla ne derece alakaları var? Günden, bülbülünden, ada çamlarından, akşamlardan, kukla kahramanlardan, prenseslerden, süslü gemilerden, teş-

bihlerden, istiarelerden ibaret. Bunlardan artık hoşlanan kaldı mı bilmiyorum.

Biz kendimizi onlar gibi halktan üstün ve halktan uzak görmüyoruz. Bilakis halkla beraber yaşamak, halkı anlatmak istiyoruz. Bu kitlenin içine hakikaten girdiğimiz gün ortada ne hürriyetsizlikten ne de insanlar arasındaki korkunç uçurumlardan eser kalacaktır. Bugünkü edebiyatçının vazifesi, halkı anlatmaktır. Bu bazılarının zannettiği gibi siyaset değildir. Hatta siyasetle alakalı bile değildir. Sanatkârın samimiyetinden şüphe edilmemelidir. Bir sanatkârın satılmış olmasına imkân yoktur. Bu maalesef bizde henüz anlaşılmamıştır.

Devlet adamları da sanatkâra lakayttırlar. İstiyorlar ki sanatkâr kendilerini hep övsün. İşlerini iyi görüyorlarsa bu esasen vazifeleridir. Kötü görüyorlarsa sanatkârdan ancak tenkit beklemeli. Bizde ise buna tahammül yok. Burada yine gazetelere kabahat bulurum. Bu memlekette yapılacak sayısız iş varken gözümüz hep dışarıda. Hele bazı gazetelerin Hacca muharrir göndermelerine ne dersiniz! Gönderilecek muharrir varsa Mekke'ye değil, Anadolu'ya, daha doğrusu Şark'a gönderilsin.

Şiirde Vaziyetimiz

— Şiirde vaziyetimiz nedir? Şaire de vazife veriyor musunuz?

— Şiirdeki gelişmeyi takip edemiyorum. Mamafih gençler arasında pek beğendiklerim var. Mesela Fazıl Hüsnu Dağlarca. Bence şair de hikâyeci gibi hakiki hayatı ve büyük kitleyi ifade etmelidir. Bununla beraber şiir hedefli olunca tatsızlaşır. Hiç değilse şiir, şiir olmak için biraz realitenin üstüne yükselmelidir. Şiirdeki pathcan dolmasından hoşlanmıyorum. Mamafih güzel alay ediyorlar. Bunları gelecek nesiller okuyacak mı? Bunu kestirmek güçtür.

Bize Himayesiz Tiyatrolar Lazım

— Edebiyat cemiyette her şey yapabilir mi?

— Tabii yapamaz. Onun için bize tiyatrolar lazım. Fakat bunlar devletin, belediyenin himayesinden uzak olmalı. Zengin hamiler de istemez. Kendi kendilerini yaşatsınlar.

Kırdarsız, Muhsinsiz tiyatrolar lazım bize. Bunda çok iş var. Kitapçılardan, gazetecilerden hayır yok. Böyle tiyatrolarda sanatkarlar işbirliği yapabilirler. Halka her şey serbestçe söylenir, hayat olduğu gibi gösterilir. Salonları küçük de olsa böyle birkaç tiyatro bizi açır, kısa zamanda her şey düzelme yoluna girebilir.

Değişen Dilin Tesiri

— Değişen dilin edebiyatımıza tesiri oldu mu?

— Elbette oldu. Dil değişmesi fevkalade güzel bir şey. Yeni edebiyatçının hitap ettiği zümre esasen eski dili anlamıyor. Bu sebeple dilin değişmesi zaten lazımdı. Bu işte yalnız Nurullah Ataç tek başına çalışıyor. Hep beraber yürüyemiyoruz. Ancak bu yeni dille eski edebiyatın son tozlarından silkinebiliriz. Eskiye olan son bağlarımızı ancak bu yeni dille koparabileceğimize kaniim. Yeni fikirler yeni kalıplar içinde anlatılmalıdır. Yeni edebiyatımız için Dil Devrimi'ni büyük bir şans ve kazanç sayıyorum.

Akşam, 11 Kasım 1949

Sait Faik Anketimize Cevap Veriyor

— Sanatın halkın hayal realitesini aksettirici ve onun sosyal mücadelelerini destekleyici olması gerektiğine göre; memleketimizin sanatçıları bu görevlerini yapıyorlar mı?

— Bugünün sanatkarı halkın içinden bir seçim yaparak hikâyesini, şiirini, makalesini yazdığı içindir ki birinci sorunun iki yüzü-cephesi var. Birincisini öyle sanıyorum ki, bugünkü matbuata bağlanmamış sanatkar yapıyor. Hem de birçok fedakârlıklar pahasına! Bu sanatkar, halk denildi mi işçi tabakalarında olanı değil olmayanı, haksızlık göreni, kadir göreni, işsizi, hakkı yenen, kahraman, konu, atmosfer olarak ele alıyor. O bir tarafta hak yiyeni, mağruru, umursamazı, işçi tabakalarındaki umursamazı, başkasının sırtından geçineni hicvettiği içindir ki ancak içinde bir milletin daha iyiye, daha nizamlıya, daha farksıza gitmesi için arzusu bulunan pek az insanı ilgilendiriyor. Böyle bir sanatkarı bugünün ne matbuatı tutuyor, ne devleti, ne egoisti. Böyle sanatkardan hemen şüphe ediyorlar. Ya “komünist” ya “avare”, “serseri” damgasını yapıyorlar. Halbuki sanatkarın, hiç olmazsa bugünkü sanatkarın vazifesi, kendi yurdunda işsizlikle, dilencilikle, haksızlıkla, istismarcılıkla mücadeleledir. Sanatkar bugün iyi şeylere gözünü kapayabilir, yalnız kötülüğünü görür, diyeceksiniz. Evet zamanımızın sanatkarlarını en çok tahrik eden budur. Devletin, işi iyi giden her ferdin bu sanatkarı dikkatle takip etmesi lazımdır. Elinden gelirse sanatkarı kötü-menfi(!) görüşünden kurtaracak vazifelerini hatırlamalarıdır. Sanatkar belki de yalnız ve yalnız bunlar için aralarına girmiştir.

Size bir misal vereyim: Tanıdığım bir adam var. Küçük bir fabrikası var. Kırk amele çalıştırıyor. Amelenin sekiz saat çalış-

ması lazımdır. Müessesesinde onları dokuz saat çalıştırmaktadır. Demek kırk saatlik bir haksız kârı var. Adamın bizim adada motorları, köşkü, şusu busu vardır. Çalışmış kazanmıştır. Ama kırk saat ne demektir bir düşünün. Kırk saati sekize taksim ederseniz beş eder değil mi? İşte size korkunç bir beş rakam. Bu beş rakamın köprü başında yüzlerinin rengi uçmuş beş delikanlısı, belki de her şeyden elini eteğini çekmiş aza kanaat eden on ihtiyarı benim başımda. İstanbul'da 40, 100, 800 işçi çalıştıran ne kadar müessese vardır, kimbilir; 1000 desek. 5000 insan eder. Şimdi kalkıp buna, bu realiteye bir konu bulsam da yazsam yiyeceğim damga ola komünisttir. Halbuki ne siyasetten anlarım, ne komünizmden çıkarım. Halbuki bizim memlekette, haya melikesini, hazreti bilmemkimin hayatını, pehlivan Ali Amca'nın sergüzeştini, iki bin sene evvelki aşk macerasını, yahut da meşhur bir hanende bilmemkimle, meşhur bir tiyatro artisti bilmemnenin Ayazpaşa'daki Ziya Bey'in metresi Gülseren Hanım tarafından bilmem ne pasajında nasıl bekletildiklerinin, beklerken de, hırsız yerine tutuklatarak, karakola nasıl götürüldüklerinin bayağı hikâyesini yazmaktan başka çare yoktur. Bunu yapmıyor halkın okunmamış insanını, bu insana yapılanları bulup yazmaya çalışıyor, bunda muvaffak oluyorsa vazifesini yapıyor demektir. Benim bildiğim Orhan Kemal gibi, Bekir Sıtkı gibi, İlhan Tarus gibi, Oktay Akbal gibi, Hacı Hasanoglu, Yaşar Kemal gibi ismini birdenbire hatırlayamadığım matbuata yazı ve hikâye vermeyen birçok hikâyeci arkadaşlar çok şükür bu konuları ele almıyorlar. Okuyucuları az da olsa bugünkü matbuat denilen manifatura, bakkaliye ticarethanesi açmış kısmından bir şey beklemeden her şeye rağmen yazıyorlar. Ama ne zamana kadar dayanırlar bilmem: Sanatkâr kafasının her türlü hürriyetine matbuat kapılarını açmadan bu arkadaşların vazifelerini gereği gibi yapmalarına imkân yoktur. Onbinlerce insanın okumadığı sanatkâr sonunda ikinci bir mesleği varsa ya onun eline esir olur. Yahut parasızlıktan ve gıdasızlıktan ölür. Öldükten sonra bir iki gün yad edilir. Sonra da senelerce unutulur gider. Kendim için değil ama benden çok daha genç arkadaşlar için anlayışlı, sanata delicesine âşık onu koruyucu bir matbuata ihtiyaç vardır. Her

şeye rağmen çok namuslu bir vazife yapmakta olan arkadaşlara böyle bir matbuat dilerim.

— Günümüzde ileri dünya sanatçılarının ele aldıkları konular nelerdir?

— Bugünün sanatkârı, ya cemiyetteki haksızlıkları konu olarak alıyor. Ya haksızlık edenleri hicvediyor. Yahut da bir üçüncüsü, düşünen adamın yalnızlığını, sarılacak birisini bulamamasını, boğuluşunu tasvir ediyor.

— Milli Eğitim Bakanlığı Klasikler yayınlarının, kültür hayatımızın gelişmesinde, sizce önemi olmuş mudur? Bu yayınların bugünkü durumu sizi tatmin ediyor mu?

— Klasiklerden ancak pek iyi tanıdığım Türkçe yazılarını okuyup anladıklarımın tercümelerini alıp okudum. Sabahattin Eyuboğlu'nunki gibi, Orhan Veli'ninki gibi, Nurullah Ataç'ınkiler gibi. Kültür hayatımızda önemi hiç olmaz olur mu? Günümüzdeki haline gelince kitapçı camekânlarına baktığım zaman benim almam için dayanılmaz arzu duyduğum şimdilik yok; bakalım.

— Günümüzün fikir ve sanat dergileri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Gerçek bir fikir ve sanat gazetesinin meseleleri ve amacı neler olmalıdır?

— Dergiler daha çok isimlerini yapmakta olan arkadaşların malı olmalıdır. Şimdiki dergiler oldukça uyuşuk haldedir. Bu da genç arkadaşların sanata delice tutkun olmamalarından geliyor. Ya her yazıda daha olmazsa yazmayiveririm, ben o kadar sıkıntıya gelemem gibi bir hal. Yahut da kendine müthiş bir itimat var. Bir dergi bir fikir, bir dert yüzünden sevişen insanların toplandığı yer olmalıdır. Yoksa çabucak sonunda hiçbir şey olmadığı anlaşılabilecek olan şöhret kağıdı değil. Bu dergilerin amacı ve meseleleri ikinci sualinize verdiğim cevaptadır.

Yeryüzü, 15 Kasım 1951

Sait Faik'le Bir Görüşme

Yaşar Kemal

Akşamüstleri Tünel'den Taksim'e doğru sol kaldırımdan yürürseniz, gözünüze dalgın, siyah gözlüklü, yüzü kederli, ama müthiş kederli, –yüzündeki keder besbellidir, elle tutulacak gibi, yüzde donup kalmıştır– pantolonu ütüsüz, ağarmış saçları kabarmış bir adam çarpar. Bu adamın, bu Beyoğlu kalabalığı içinde bir hali vardır ki (daha doğrusu her hali) size bu koskocaman şehirde yalnız, yapayalnız olduğunu söyler. Bu neden böyledir? Orasını kimse de bilmez. Bazı adam vardır insan yüzünde sırf hınç, kin okur. Bazısında gurur, bazısında neşe, bazısında bayağılık, aşağılık... Bu adamın üstünden, başından da yalnızlık akar. Bir de bu adama Kadıköy iskelesinin kanepelerinden birine oturmuş, heybeli köylüleri, çıplak ayaklı serseri çocukları, hanımefendileri seyrederken rastlarsınız.

Bu adam hikâyeci Sait Faik'tir.

Bir gün, aklımda kaldığına göre, bir pırıl pırıl, cam gibi parlayan sonbahar sabahıydı, ona Kadıköy iskelesinin kanepelerinde rastladım.

— Ne var, ne yok Sait? dedim. Hikâye yazıyor musun?

— Yok, dedi, yaşıyorum.

Hüzünlü, ılık, insan sevgisi dolu hikâyelerini Sait yazmaz, yaşar. Sait bir dertli, kötülüklerden, aşağılıklardan, dünyadaki cümle bayağılıklardan, kirden iğrenen bir âdemoğludur. O da ima iyiliği söylemiştir.

Dünyaca ün almış Mark Twain derneğinin fahri üyeliğini aldığını duyunca, bu iş için Sait'in ne diyeceğini öğrenmek için aradım. O gün öğleden sonra İstiklal Caddesi'ndeki kaldırımdan gittim geldim. Sonra Kadıköy iskelesine uğradım, orada da yoktu. Sait anacığı ile birlikte Burgazadası'nda oturur, bindim vapura ikinci gün oraya gittim. Anası Sait'in aynı gün İstanbul'a indiğini söyledi. İstanbul'da, tarif ettiğim kaldırımda, ona rastladım. Gene dalgın, sinirliydi. Yüzünden düşen bin parça olur derler ya, öyleydi.

— Bu iş için ne dersin? diyecektim, korktum.

— Merhaba, dedim.

— Merhaba, eyvallah, dedi.

— Ne var, ne yok, dedim.

— İyilik, dedi.

— Mark Twain... dedim.

— Aldırma, dedi.

— Bak dedim, Sait, biliyorsun ki ben röportaj yaparım.

— Sonra? dedi.

— Söyle, dedim.

Sait, beni kırmadı. Teşekkür ederim.

Ben sual sormadan o başladı:

— Bana, Mark Twain cemiyeti fahri üyeliği verildi, dünya edebiyatına ettiğim hizmetten ötürü. Birçokları gibi ben de şaşırdım. Dünya edebiyatına hizmet filan etmediğimi söylemeye ne hacet. Bu, üyelik verilebilmesi için uydurulmuş nazik bir sebeptir sanırım.

Ben aldım, dedim ki:

— Senden önce, bu cemiyetin ilk üyesi Atatürk'müş...

— Biliyorum. Beni sevindiren de bu işte. Atatürk'ten sonra, benim üye olmam, benim için ne büyük bir şereftir. Bir milletin yetiştirdiği en büyük çocuğu ile, o milletin kendi halinde bir küçük hikâyecisinin Amerika'daki bir cemiyette buluşmaları küçük hikâyeci için ne bulunmaz şerefli bir fırsattır. Demokrasi de zaman zaman böyle olur. Eğer bu üyelikten memnunsam, bu yüzdendir.

— Politika... dedim.

Sözümü ağzımda kodu:

— Karışmam.

— Peki, seni bu cemiyete ne sebepten, hangi eserin için aza seçtiler?

— En büyük devlet adamlarının, başkanların ve başbakanların fahri veya asli üye oldukları bir cemiyete beni de seçmenin aslı nedir diye düşündüm, şunu buldum: Demek ki şimdiden sonra dünya çapında bir hikâyeciyi anmak için kurulmuş bir cemiyete dünyanın dört bucağından kendi halinde hikâyeciler de seçilecek.

Türk hikâyecilerini temsil ettiğim anlamına alınmasın sakın. Her hikâye yazan ve yayan Türk hikâyecisi kendi şahsında bir dilin hikâyeciliğini yaptığına göre şahsıma Mark Twain cemiyetinin gösterdiği ilgi ve sevgi daha çok Türk hikâyeciliğinedir gibi geliyor bana. Ben de bu ilgi ve sevgiyi bütün değerli hikâyeci arkadaşlarımla paylaşırım. Kabul ederlerse.

Kendini bütün dünyaya tanıtmış, sevdirmiş, bir halk çocuğu olan hikâyeci Mark Twain'i ananların içine Türk dilinin bir hikâye yazarını almayı düşünenlere de teşekkür ederim.

— Mark Twain için ne dersin?

— Sen de amma sual sorarsın ha. Ne derim! Mark Twain alay edermiş, güldürürmüş, kepaze edermiş, cemiyetteki sahte vakarları, petrol krallarını, pamuk prenseslerini, demir beylerini, çelik efendilerini sağlığında. Ölümünden sonra da bir Türk hikâyecisi ile şakalaşmasın mı? Eyvallah Mark Twain!

Sonra güldü Sait:

— Daha soracağın? dedi.

— Eyvallah, dedim.

Ayrıldık. O, bir sinemanın önünde kaldı.

Cumhuriyet, 17 Mayıs 1953

Sait Faik'le Bir Konuşma

— Edebiyata karşı ilk alaka sizde nasıl ve ne zaman başladı? Mektepte çalışkan bir talebe miydiniz? Hangi dersleri sever, hangilerinden nefret ederdiniz? Talebelik hayatına ait zikretmek istediğiniz hatıralarınız var mı?

— Bursa Lisesi'nin şimdi müdürü müdür, yoksa edebiyat hocası mıdır bilmem, Mümtaz Bey, bir tahrir vazifemin altına şunları yazmıştı: “Yarın bunları neşredeceksiniz. Daha itinalı olmanız lazım.” Sen misin bunu yazan Mümtaz Bey? Hâlâ itinasız neşredip duruyorum. Mümtaz Bey’e de bir kitap bile gönderemiyorum. Yarı nankörlük, yarı korkaklığımdan. Lisenin onuncu sınıfında çakınca hiçbir şey olmamaya karar vermiş, ama neden gene onuncu sınıfı bir daha okumuştum, bilmem. Bitirmesine güç halle liseyi bitirdik. İşte bu da çalışkan talebe miydik sualine cevap. Hiçbir dersi sevmezdim. Talebelik hayatıma ait hatıralarımın hepsini unuttum. Talebelikten nefret ederim.

— Bir gün meşhur bir edebiyatçı olacağınızı çocukluğunuzda tahmin eder miydiniz?

— Çocukluğumda da ilkgençliğimde de bir şey olmaya değil olmamaya karar vermiştim. Sözümü tuttum gibime geliyor, siz istediğiniz kadar bana meşhur deyin.

— En çok hangi yazarları okudunuz? Hangilerinin tesiri altında kaldınız?

— Hiç sistemli okumadım. Birçok, yazıcı okudum. Hepsinin tesirinde kaldım galiba. Ama beni kendime alıştırın André Gide olmuştur. Onun gibi hiç yazmadan Kafka’yı severim. Lautréamont en büyük dostumdur.

— Şimdi edebiyat sahasında yeni bir şey hazırlıyor musunuz? Yeni projeleriniz var mı?

— Projeden bol ne var? Her gün bir roman, beş altı hikâye yazıyorum kâğıtsız kalemsiz. Kâğıt kalemi elime aldığım zaman ise işte görüyorsunuz bir hikâyecik çıkıveriyor. Şimdi hiçbir şey hazırlamıyorum. Ama yarın belki başlayıveririm. Hiç belli olmaz.

— İlk yazılarımızla şimdikiler arasında ne gibi bir ayrılık görüyorsunuz? Edebi telakkileriniz zamanla ne gibi değişikliklere uğradı?

— Bir münekkidin oturup okuyup uğraşacağı bir konuyu ben oturup nasıl yazayım? Bazıları nerede eski yazdıkların nerede şimdikiler derken eskileri beğendiklerini söylemiş oluyorlar. Ben o fikirde olsam yazı yazmaya düşünürdüm. Bazıları da şimdikiler ilk yazdıklarından çok iyi, diyorlar. Seviniyorum. Benden bir hüküm beklenmemeli. Kendimize yazmıyoruz, başkalarına yazıyoruz. Biz işimize geldiğini kabulleniriz.

— Bugünkü edebiyatımız hakkında düşünceniz?

— Bugünkü hikâyeciliğimizde bana öyle geliyor ki okuyucu ile yan yana gibiyiz. Okuyucumuz kahramanımız bazan de kahramanımız kendimiz. O kadar yan yana, o kadar birbirimizin ki okuyucu bir nevi yazmayan yazıcı gibidir. Yazıcı da yazan okuyucuya benziyor. Geçen gün bir yerde yeni şiirler dinledim. Bu arada bir eski şair de bir şiir okudu. O zamana kadar güzelliğine dalıp gittiğim şiirimiz hakkında hiçbir düşüncem yoktu. Birdenbire şaşırdım. Vay anasını! Dünkü şiirden, o yapmacıktan samimiyetsizlikten, o klişeden kurtulup nerelere gitmişiz? Doğrusu ben şaşırdım.

— Sanatın memlekette inkişafı için ne düşünüyorsunuz?

— Mükâfatlardan başka aklıma bir şey gelmiyor.

Varlık, (396), 1 Haziran 1953

*Bizde Yazar Ne Yer, Ne İçer?**

— Sizce bir yazar ne kadar kazanmalıdır?

— Hiç olmazsa bir nahiye müdürü kadar.

— Ciddi bir yazar bu parayı yazıları ile kazanabilir mi? Eğer kazanabilirse nasıl?

— Gayri ciddi bir yazar kazanır.

— Eğer kazanamazsa, nasıl bir iş tutmalıdır?

— Bence, şoförlük, potin boyacılığı, balina satıcılığı gibi işler. Yahut da deniz yollarında bilet toplamak.

— Yazarın enerjisini harcaması sanatı için zararlı mı, faydalı mı olur?

— İşine göre. Daha çok zararlıdır.

— Devlet veya hususi müesseseler yazara daha fazla yardım etmeli midir:

— Etmemeli. Ederse veristirmesine katlanmalı.

— Bu problemler karşısında kendi durumunuzdan memnun musunuz: Hayatını kalemiyle kazanmak isteyen gençlere vereceğiniz bir öğüt var mı:

— Bu işi bizim valde hallediyor. Otuz kuruş, Birinci nevi sigara. Üç kahve 25'ten 75, iki yemek asgari 4 lira, giyim kuşam babadan ve anadan olmak şartıyla, yılın altı ayında sigarasız ve kahvesiz kalmak isteyen yazsın.

Vatan, (Sanat Yaprağı), 2 Ağustos 1953

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Açık Hava Oteli* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Sait Faik'le Son Konuşma*

O.T. Özmez

Sait Faik, Sabahattin Kudret; üçümüz Konak'ta buluştuk... "Aşk" üzerinde, Sait Faik'in o güzel hatırı için uzun boylu duruyoruz. Zira kendisi enikonu aşık... Bu konuya sünger çekip Abasıyanık'ın yüreğine su serptikten sonra.

— Sait Abi, diyorum, ilk yazın nerede yayımlandı?

— İlk yazım... İlk yazım... İlk yazım... Evet, *Milliyet* gazetesinde 1930-1931 yılları arasında.

İlk hikâyem ise aynı yıllarda *Ses* dergisinde çıkmıştı...

— Peki, ilk tanıştığınız sanatçı kimdir?

— Yedi Meşalecilerden Kenan Hulûsi... Onu daima saygıyla anarım.

— Kenan Hulûsi ile nasıl tanıştınız?

Dumanlı mavi gözlerinde "böyle soru da hiç duymadım" cümlesini okuyorum... Yüzünü buruşturuyor:

— Nasıl olacak birader, basbayağı...

Bu sırada aklına bir şey gelmiş olmalı ki:

— Orhan diyor... Şu memlekette iyi sanatçılar var: Kötüleri de zamanla eleniyor... Ama şu orta sanatçıların faydasına aklım ermiyor; ne dersin?..

Ben bu çetin soruya karşılık ararken, Sabahattin Kudret taşı gedğine koyuyor:

— Eğer orta sanatçılar olmasa, dergi sahipleri basacak yazı bulamazlar...

* Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanan *Açık Hava Oteli* (Bilgi Yayınları, Ankara 1987) adlı kitaptaki biçimiyle alınmıştır.

Doğru söze ne denir!..

— Öğretmenliğiniz de varmış, bu dönemdeki bir iki anınızı anlatsanıza?

— Fransa'dan döndükten sonra, bir aralık Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe grup dersleri öğretmenliği yaptım... Mektep ta anasının gözünde... Vapurun da kallesliği tuttu mu ilk derse 10 dakika, 15 dakika geç girerdim... Mektep müdürü her geç gelişimde saatine bakar, ama hiç sesini çıkarmazdı... Ayın sonunda müdürün odasından çıkarken "saat bilmececi" çözülmüştü... Meğer papaz efendi geç geldiğim dakikaları bir yere kaydediyor. 45 dakika olunca aylık bir ders parası düşüyormuş... O ay yalan söylemeyeyim, elime 13 lira kadar bir para geçti...

Yine bu okulda öğleden sonraları, zayıf öğrencileri "malumat-ı vataniye" dersinden yetiştirirdim. Bir gün kursta ders anlatırken gözüm karşı binanın camına ilişti... Çırılçıplak kızlar dolaşıp duruyordu... Belden aşağıları görünmüyordu ama, ayva, portakal, limon büyüklüğündeki memelerin oynadığını fark ediyordum... Meğer o bina mektebin hamamı imiş, sonradan öğrendim... O günden sonra bir daha böyle bir hadiseye şahit olmadım. Herhalde yılda bir defa yıkanıyorlardı.

— Bu okuldan niçin ayrıldınız?

— Bir gün öğretmenleri gelmediği için, dersim olmayan sınıflardan birine yolladılar. Çocuklar hergele mi hergele. Beni bir tiye, bir matrağa aldılar ki sorma. "Susunuz!" dedim, olmadı. "Susun!" dedim, gene olmadı. "Susun ulan eşşoğlular" dedim, büsbütün gemi azıya aldılar... Bu sırada dışarıdan gürültüyü işiten papaz kapıyı açarak, "Niçin çocukları susturmoorsun zo?.." diye bana çıkışmaz mı? Tepem attı: "Ulan" dedim, "sıkıysa sen sustur." Bu hadiseden sonra anladım ki, öğretmenlik benim harcım değil...

Sait Faik saatine baktı.

— Bana müsaade, bir randevum var da...

Gidiş, o gidiş. Bir sabah hastaneye kaldırıldığını duydum, bir öğleüstü de öldüğünü...

Mavi, Haziran 1954

Sait Faik'le Son Röportaj

Gülen Erdal

Bütün gayret ve aramalarına rağmen Sait Faik'i bulamamış ve "İzlerimiz" için bir röportaj yapmaya muvaffak olamayacağını anlamıştım.

Fakat hiç de böyle düşündüğüm gibi olmadı. Şans eseri diyebileceğim hiç beklemediğim bir anda Sait Faik'le karşı karşıya geldim. Ben istediğim bir kitabı bulabilmek için Beyoğlu'nda kitapçıları dolaşıyordum. Ona, bir iki ahbabıyla sohbet ederken rastladım. Biraz sonra ayrılıp yoluna devam etmesini fırsat bilerek yanına yaklaşıp konuşmaya başladım.

Gerek Sait Faik ve gerekse ben bu tesadüften çok memnunduk. Sait Faik katiyen merasimden hoşlanmayan bir insan.

— Efendim, diyor, önceden randevu verip, falanca yerde bulunup, hazırlık röportaj yapmak ne demek? İşte röportaj dediğim böyle tamamıyla hazırlıksız ve tesadüf eseri olmalı bence.

Sait Faik'le "Kulis"te sessiz bir köşede oturmuş konuşuyoruz.

Kendisine soruyorum:

— Hikâye yazmaya ilk ne zaman başladınız, Sait Faik Bey?

— Bursa Lisesi'nde onuncu sınıftaydım, edebiyat hocamız bir vazife yazmamızı istedi. Ben "İpekli Mendil" isimli bir hikâye yazıp verdim. Ertesi ders hoca bu hikâyemi bütün sınıfa okuttu. Neden okutuyordu bir türlü anlamamıştım. Meğerse hikâyeyi çok beğenmiş, sonra beni yanına çağırıp; eğer böyle yazmakta devam edersen iyi hikâye yazabileceksin sen, demişti. İşte ilk bu şekilde yazmaya başladım. Hocam, bana daima cesaret veriyordu. İkinci olarak "Zemberek"i yazdım. Sonra İstanbul'a gelip

Edebiyat Fakültesi'ne girdim. Orada rahmetli Kenan Hulûsi'nin verdiği cesaretle hikâye yazmaya devam ettim.

— Umumiyetle nerede ve nasıl yazarsınız?

— Hikâye yazmak için oturduğum hiç vaki değildir. Hikâye yazmak içimden gelmeli ve sonra oturup yazmalıyım. Hikâyelerimi ekseri herkesin arasında, bir balıkçı kahvesinde ve evimde gece yarısından sonra annem uyurken yazarım.

— Niçin hep denizden ve balıkçılardan bahsedersiniz?

— Adada oturuyorum. Denizi pek çok severim, balıkçıları da öylesine. Balıkçı kahvesine gider otururum. Oraya çeşitli balıkçılar gelir, ben onlarla ahbablık eder, kayıklarıyla denize çıkar, onları avlamaya çalışırım.

Sait Faik, bunları söylerken, hiç şüphesiz uzaklara denizlere dalmış balıkçılarını bulmuş onlarla konuşuyordu.

Bana:

— Balıkçıları çok severim ben, diyordu.

— Hikâyeci olmasaydınız ne olmayı düşünürdünüz?

— Kahveci, kahveci olmayı çok isterdim. Hem gene de istiyorum. Şöyle deniz kenarında sessiz bir kahvem olsun, oraya kimbilir ne çeşitli insanlar gelip gidecek, ben onları tanıyacak, seveceğim.

— Hikâyeleriniz yaşanmış vakalar mıdır, yoksa hayal mahsulü müdür?

— Vakalar yaşanmış değildir, onları ben hayalimde yaşattırırım. Şahısların bazıları hayatta tanıdığım kimselerdir.

— Kibar zümreyi hiç kaleme almazsınız, niçin?

— Kibar zümreyi hiç sevmem de ondan. Bana öyle gelir ki, onlar yaşamaktan hiç zevk almazlar. Yaşamaktan zevk alanları severim ben. Yaşamalı bu dünyada...

— Sizce yaşamak nedir?

— Balık tutmak, kahvede oturmak, yanımda çok sevdiğim köpeğim, insan tanımak, Beyoğlu'nda bir aşağı bir yukarı dolaşmak, arada içmek, hikâye yazmak, velhasıl hiçbir şeye bağlanmadan avare gezmek bütün gün. İşte ben böyle hayattan zevk alırım, buna yaşamak derim.

— Şimdiki edebiyatçıları arasında tercih ettiğiniz kimlerdir?

— Vay canına, amma da güç bir sual! Hiç kimseyi gücendirmek istemem, fakat mademki ısrar ediyorsunuz söyleyeyim. Şairlerden Orhan Veli'yi ve Fazıl Hüsni Dağlarca'yı, hikâyecilerden ise Oktay Akbal'ı tercih ederim. Bilhassa Oktay Akbal'ın "Duvar Gazetesi"ni çok beğeniyorum.

— En çok hangi hikâyenizi seversiniz?

— En çok, en son hikâyemi severim.

— Bugünkü edebiyatçı gençliğini nasıl buluyorsunuz?

— Ümit verici. Yalnız, bugünün edebiyatçıları muayyen, entelektüel bir gruba ancak hitap ediyorlar. Umumiyetle halkta edebiyatçılara karşı alaka çok az, cesaret verici değil. Bundan dolayı edebiyatçıları çekingen buluyorum.

— Bugünün edebiyatçılarına ne tavsiye edersiniz?

— Ben de bu gruba dahil olduğum için bilmem ki, ne diyeyim. Sadece kendi yollarında gayretle ilerleme.

—

— Oh, çok şükür, artık sual sormayacaksınız değil mi? Şimdi rahat rahat oradan buradan konuşalım sizinle...

Sakin bu konuştuklarımı da yazayım demeyin olmaz mı?

Sait Faik'le konuşmaktan ve kendisini yakından tanımaktan çok büyük bir zevk duydum. Sait Faik her şeyden evvel çok görmüş geçirmiş, olgun, zarif, hassas bir insan. Sohbetlerine doyum olmuyor, hikâyeleri gibi sonsuz bir zevk veriyor insanı.

Sait Faik Abasıyanık'a teşekkür edip ayrılırken, bana:

— Tekrar görüşelim olmaz mı? Adaya buyurun, telefon edin, çok memnun olurum, diyordu.

Yenilik, (6), Haziran 1954

Sait Faik'le Birlikte Geçen Günler

Şerif Hulusi

Edebiyat Üzerine Konuşma

1936 yılının soğuk bir Aralık ayı gecesi idi. İstiklal Caddesi'ndeki Petrograt Kahvesi'nde cadde tarafındaki pencereye yakın bir masada Cahit Sıtkı Tarancı, Baki Süha Ediboğlu oturuyorduk. Ben Fransız kahvemi keyifli keyifli içiyor, Yahya Kemal'in o günlerde *Foto Magazin*'de çıkan şiirlerinin güzelliği üzerinde Cahit Sıtkı'nın hayranlık dolu sözlerini dinliyordum. O sırada Sait Faik yanımıza gelip oturdu. Çakırkeyif bir hali vardı. Yahya Kemal lafını yarıda kesip:

— Ölüm kartviziti basan bu şairin methiyesinden bıktık birader, dedi.

Cahit Sıtkı'nın şairce:

— Ölümü yaşamak kadar güzel anlatıyor, insanın ölesi geliyor!

Lafına kulak asmadı, ayağa kalkıp elimden tutarak bana,

— Haydi kalk, gidelim! dedi.

Kalktım, çocuklar, Allahaismarladık dedik, Sait Faik'le dışarı çıktık. Soğuk, insanın yüzünde bir kamçı gibi şaklıyordu.

— Nereye gideceğiz? dedim. Gideceğimiz yer uzaksa, bende para yok.

— Tramvay parası benden. Nişantaşı'na gideceğiz.

Parmakkapı'dan tramvaya bindik. Yolda hemen hiç konuşmadık. Zaten, soğuk insana konuşmak fırsatı mı veriyor? Sanki, insan ağzından üşürmüş gibi, ağzını açmaktan korkuyorsun.

Nişantaşı durağında tramvaydan indik. Köşesinde şimdi Yayla Apartmanı bulunan sokaktan aşağı doğru saptık. Yirmi beş otuz adım yürüyünce, soldaki beş katlı apartmandan içeri girdik. Hatırladığıma göre, en üst kata kadar merdivenleri çıktık. Yorgunluktan dizlerimizin bağı çözölmüştü. Kapıyı bir hizmetçi kız açtı. Paltolarımızı alıp bize misafir odasını gösterdi. Odadakilerden yalnız genç bir şairi tanıyordum. Ev sahibi Suphi Nuri İleri ile genç ressamı şahsen tanırdım, hiç görüşmemiştim. Sait Faik beni onlara tanıttı. Ben şairin yanındaki koltuğa iliştim. Suphi Nuri İleri, Sait Faik'e yanındaki iskemleye oturmasını teklif etti. İyi taranmış kır saçları, temiz beyaz yüzü, babacan haliyle ev sahibi, çekingen tabiatlı olan beni çabucak bu topluluğa ısındırmıştı. Genç ressamın yüzüne hâkim kalın kara kaşları, onu ne zaman görsem, bana ciddi bir insan karşısında olduğum kanısını verirdi, onu çok sayardım. Sait Faik'in halinden, rahatlığından buraya ilk defa gelmediği anlaşıyordu. Kahveleri içerken, Suphi Nuri biz gelmeden önce başlamış bir konuşmayı sürdürüyordu. Kelimeleri ağır ağır, tane tane söylüyordu. Ben bulduğum yeri tanımaya çalışıyordum. Duvarlarda birtakım tablolar vardı. Ama, şimdi şu anda bunların neler olduğunu hiç hatırlamıyorum. Odanın tabanını büyük ve güzel bir halı kaplamıştı. Alaturka ile alafranga karışık bir zevkle döşenmiş bir oda. Halide Edip Adivar'ın romanları gibi.

Konuşmayı yarıda kesen Sait Faik oldu:

— Şu Cahit Sıtkı canımı sıkıyor, dedi. Bıktım bu Yahya Kemal'den. Aslına bakarsanız, bir şey anladığım da yok ya şiirlerinden.

Suphi Nuri ona doğru döndü:

— Anlaşılmayacak neresi var? dedi. Söylemek istediğini pek güzel söylüyor.

Sait Faik kendini şöyle bir toplardı:

— Anlaşılmasına anlaşıyor da, onun anlattığı şeylerden ben hazzetmiyorum anlaşılan.

Daha bir şeyler söyleyecekti, ama genç şair atıldı:

— Vallahi, bu Yahya Kemal büyücü gibi bir şey. Kuyumcu ustası gibi kılı kırk yaran bir sanatkâr, dedi. Bu sözlerini

desteklemek için, şairin en taze şiirlerinden biri, "Rindlerin Ölümü"nü okudu:

*Hâfız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış
Yeniden her gün açarmış kana yan rengiyle..
Gece, bûlbûl, ağaran secre kadar ağlarmış
Eski Şîrâz'ı hayal ettiren ahengiyle*

Herhalde, şiirin etkisiyle olacak, odayı derin bir sessizlik kapladı. Ressam arkadaşı başını arkaya doğru atmış, ağzından çıkan cigara dumanları esmer yağız yüzünden kara saçlarına doğru yükseliyordu. Suphi Nuri öne doğru eğilmiş, sağ eli sol avcunun içinde. Sait Faik kahve fincanını hâlâ elinde tutuyor, başı durmadan hafif hafif sallanıyordu. Ben bacak bacak üstüne atmıştım. Doğrusu, hiçbir şey düşünmüyordum. Genç şairin yarı kahraman bir hali vardı. Suphi Nuri'ye gözlerini dikmişti. Bu şiir üzerine onun söyleyeceklerine büyük bir önemle bağlanmış olacak. Nitekim, öyle oldu. O, ellerini çözüp koltuğunda arkaya doğru yaslandı:

— Doğrusu güzel bir şiir! dedi. Güzel, ama hiçbir cazibesi olmayan, insanı allak bullak eden o iç zenginliklerinden yoksun, mermer kadar duygusuz bir kadın gibi güzel. Hatta, mutfak duvarlarını kaplayan süt beyazı fayanslar gibi. Güzel, tertemiz, ama ne yazık ki hiçbir manası yok. Yahya Kemal'in bu şiiri de öyle. Hemen hepsi de öyledir, diyebiliriz.

Hiç ummadığı bu karşılıktan şaşkına dönen şair:

— Ya o dil güzelliği! diye heyecanla aldırdı. Bu kadar tatlı bir dille şiir yazmak herkesin harcı değil.

Suphi Nuri söylediklerinde ısrar etti:

— Mutfak duvarlarını kaplayan süt beyazı fayanslar gibi. Güzel, tertemiz, ama ne yazık ki hiçbir manası yok.

Sonra ressama dönerek:

— Öyle değil mi? dedi. Sizin ressam arkadaşlar arasında da, bu şiir nasıl kulakları aldatıyorsa, öylece yalnız gözleri kandıran tablo yapanlar var, değil mi?

Ressam bütün konuşmayı hep dalgın gibi dinliyordu. Bu soru onu daldığı hayalden uyandırdı:

— Ben de böyle düşünüyorum, dedi. Edebiyatta olduğu gibi, sanatta vasıtayı gayeden üstün hale getirmişler. Yani şekle bağlanıp özü, mevzuu bir yana atmışlar. Hiçbir mevzua, gide-rek hiçbir fikre ehemmiyet verilmez olmuş. Bence, sanattaki kübizma cereyanının manası, sanattan her türlü düşünceyi, her türlü fikri sürüp çıkarmaktır. Ben bu fikrimi arkadaşlara söylüyorum, ama aldırın kim? Düşüncesiz olmak, düşünceli olmaktan daha kolay galiba. Aslına bakarsanız, bizim orda herkes başka telden çalıyor.

Bu konu meselesiyle Sait Faik ilgilendi:

— Mevzusuz yazı yazılmaz mı? İlle şart mı mevzu?

Suphi Nuri demin öne sürdüğü fikrini açıklamak zorunda kaldı:

— Sanatta mevzusuz hiçbir eser yaratılmamıştır. Mevzusuzluk bile mevzusuzluğu eserine mevzu yapmaktır. Biz burada bir şairi, mevzusuzluğu kendine mevzu, fikirsizliği kendine ideal seçmiş şairi örnek aldık. İnsanlığın bütün şiiri, hatta bir memleketin şiiri yalnız bir tip şiir değildir. Fransız sanatı, İngiliz sanatı, Türk sanatı, vs. tabirlerimiz eksiktir. Fransız sanatları, İngiliz sanatları, Türk sanatları, vs. demek gerek. Çünkü, Yahya Kemal'in bu şiirinden bir grup aydın hoşlanıyor, bir grup aydın onu yeriyor, halk kitlelerininse ondan haberi bile yok. Sebep? Çünkü, bu üç grubun, sanattan anladıkları şey, bekledikleri şey başka.

Sait Faik'in konu ile ilgisi gittikçe daha artıyordu.

— Bence, mevzu söylediğim lafların, yazdığım hikâyedeki sözlerin içinden doğup çıkıyor.

Ressam hemen atıldı:

— Yok Sait, sen söylenenleri yanlış anladın. Burada mevzusuzluktan, sanatı tamamıyla mücerret hale getirip onu bir zihin eğlencesi yapan sanatkarların gittikleri yolu kastediyoruz. Hatta bunların yaptıklarına domino oynamak gibi, poker oynamak gibi bir vakit öldürme, diyebiliriz.

Epeydir lafa karışmayıp dinleyen ben:

— Cahit Sıtkı'ya bunu salık vermeli! dedim. Elindeki zamanı ne yapacağını bilmiyor, *Ömrümde Sükût* kitabındaki "Zaman Bir Kuşak Gibi" şiirinin son üç mısraında:

*Sabır nedir bana sor:
Zaman bir kuşak gibi;
Sarıl sarıl bitmiyor.*

diyor. Durmasın, harıl harıl şiir yazsın. Sait Faik'in önüne gelen şeyi mal bulmuş mağribi gibi hikâye yapması da o soydan.

Sait Faik dönüp bana:

— Niye beni kötü bir örnek diye gösteriyorsun? dedi.

— Kötü bir örnek diye göstermedim. Bugüne kadar yazdıklarını yeter bulmadığımı söylemek istedim.

Öfkelenmişti belli. Çünkü:

— Sen o kadar anlıyorsun da ondan! dedi.

Sustum, ama sabredemedim.

— Sen hikâyelerini kendin için mi yazıyorsun? Yoksa, başkaları için mi, kuzum? diye sordum.

Lütfen cevap vermek isteyen bir eda ile, hem de dudak ucuy-la o:

— Önce kendi zevkim için. Okuyup hoşlanan da olursa ne ala! dedi.

— Lütfen bu iki cümleden birincisini başa, ikincisini sona al.

— Almıyorum, sana ne?

— Canın isterse al.

Bu sırada Suphi Nuri aramızı bulmak, hem de elektriklenen havayı dağıtmak için:

— Şerif Hulusi'nin hakkı var, dedi, sanatkâr eserini bir okuyucu kitlesi için yazar. Kendi zevkim için yazıyorum, dediği zaman bile, aynı sözü kendini o okuyucu kitlesinin temsilcisi sayıp söylüyor, demektir. Yani biraz önce söylediğim iki ayrı cümlelerin manası bir ve tektir. Şimdi, gelelim senin hikâyelerine. Hikâye yazmaktan maksadın nedir senin?

Sait Faik böyle ciddi bir soru ile karşılaşacağını hiç beklediğinden, önce bir şaşırdı. Ayrı ayrı hepimizin yüzüne baktı. Sonra başını önüne eğdi:

— Vallahi, ben bunu öyle uzun boylu hiç düşünmedim. İçimden bir şey beni zorladı. Yazmaya başladım. Bildiğim bundan ibaret.

— Bir kıza âşık olmak, onun peşinden sürüklenmek gibi bir şey.

— Aşağı yukarı.

Şair katıldı:

— Doğrusu ben de şiir yazmaya böyle sürüklendim.

Ressam:

— Ben de resme böyle başladım, dedi, ama bu yalnız bir aşktan ibaret değildir. Bana kalırsa, sanat yapmak bir dövüş, aynı toplum içine bir idealin savunması için elle tutulup gözle görülemeyen fakat toplumda var olan bir hasımla çatışmadır...

Suphi Nuri onun sözünü yarıda kesip:

— Ben de lafı buraya getirecektim. İyi ettin. Devam et. Dinliyoruz, dedi.

Ressam aldırdı:

— Yaptığımız bir tablo ile, yazdığımız bir şiirle, hikâye ile, romanla ortaya bir şey atıyoruz. Bu, ya cemiyetteki bir fikrin, hissin ifadesini daha geliştirip ileri götürmektir ya da yerleşmiş bir fikrin, hissin ifadesi karşısına, yerleştirilmek istenen yeni bir fikirle çıkmaktır. Sait, sen hikâyelerinle hangisini yaptığını sanıyorsun?

Sait Faik yerinde şöyle bir doğruldu. O oldum bittim yazıları üzerinde konuşulmasından rahatsız olur. Kendini bu konuşmanın dışına atmak için, laf olsun diye:

— Ben hiçbir şey yapmıyorum. Sadece hikâye yazıyorum! dedi, kestirip attı.

Ben, biraz da oradakilerin canlanan ilgisini doyurmak için, Sait Faik'i konuşsun diye kamçılادم:

— Yoo, kaçamak yapma! dedim. Ne yaptığını pekâlâ biliyorsun.

O bana karşılık vermeye hazırlanırken, kafası hep Yahya Kemal'le meşgul olan şair:

— Böyle olmakla beraber, dedi, sanırım hepimiz de Yahya Kemal'in şiirinden büyük bir zevk alıyoruz.

Suphi Nuri biraz düşündü:

— Çok doğru! dedi. Zevk aldığımız muhakkak. Zaten, onun sanatının bizim üzerimizdeki derin tesirini hiçbirimiz inkâr edemeyiz. Her inkılapçı sanatkârda bile bu tezat, yani

elini eteğini büsbütün eskiden çekememekle, yeni getirdiği kıymetlerin yan yana yaşaması tezaadı vardır. Ama, asıl bizi meşgul eden şey, o sanatkârın mücadelede yere serdiği eski üzerinde bir bandıra gibi salladığı yeni kıymetlerdir. O tezaadın da güzel tarafı budur zaten. Bizse, bundan haydi haydi kurtulamayız.

Ressam yerinde şöyle bir doğruldu. Ev sahibine dönüp elini tutarak:

— Aydın topluluğunun kendi içindeki mücadeleyi iyi gösterdiniz, ama asıl mühim mevzu, memleketimizin çoğu toprak adamı olan geniş halk kitlelerini aydınının tanınması meselesidir.

Sait Faik epeyden beri elinde tutarak, koyacak bir yer bulamadığı kahve fincanını tabağıyla birlikte yere koyup doğruldu:

— Doğrusu ben bütün insanların sevicecek tarafını bulup çıkarmakla bu işin başarılacağına inanıyorum. Hem...

Ressam onun sözünü yarıda keserek:

— Mesela, bir ressam halkın hayatına karışmış renkleri, onun primitif dünya görüşünün içine girerek bulup çıkardığı mevzuları kaynaştırıp bu âlemi bize sempatik göstermekle bu vazifesini yapmış olur mu?

Sait Faik, kendine büyük bir güvenle:

— Elbette yapmış olur! dedi.

Ev sahibi bir onun, bir de ressamın yüzüne bakarak:

— Ressam arkadaşımızın suali bence yerindedir! diye söze karıştı. Çünkü, o ressamın yaptığı sadece bir fantezidir. Eğer, bunu aydına kabul ettirebilirse, bu bir moda, belki de bir ekol olur. Ama, yapılması gereken şey yapılmamıştır. Hele, kıymetlerin sarsıldığı devirlerde bu fantezileri gerçek birer şaheser diye yutturmak işten bile değildir.

Sait Faik, ev sahibinin sözlerinden birine takılıp:

— Sanat, bence, fanteziden başka bir şey değildir! diye ısrar etti.

O zaman ben söze karışıp:

— Sanatı sadece fanteziden ibaret saymak doğru değildir, dedim. Cemiyetin sanatta yaratıcı kabiliyetini yavaş yavaş kaybettiği devirlerin bizi avlayan, gözlerimizi kamaştıran kısır eserlerini, yani fanteziyi gerçek sanat eseri saymak doğru

değildir. Aslına bakılırsa, fantezinin hüküm sürdüğü o devirlerde taze ve genç kuvvetlerin –zayıf da olsa– yeni bir sanatın tomurcuklarını verdiği görülmemiştir şey değildir. Bence, sanatkarın işi çok şuurlu olmalı, fantezinin çok üstünde bir gayret olmalı.

Suphi Nuri birden heyecanlanıp yerinde sıçrayarak:

— Tamam, bulduk! dedi. Sanatkarın işi çok ciddi olmalı.

Sait Faik'e dönerek:

— Sanatkar bir aydın mıdır?

— Evet!

Ev sahibi ile Sait Faik arasında hararetli bir konuşma başlamıştı. Biz de ilgi ile dinliyorduk.

— Cemiyetin içinde yaşayan adam mıdır?

— Evet.

— Cemiyet meselelerine karşı alakasız davranabilir mi?

— Davranamaz.

— İnsanların günlük sevinçlerine, aşklarına, saadetlerine, ıstıraplarına, geçim sıkıntıları altında ezilmelerine, birtakım haksızlıklara kurban gitmelerine, hastalıktan eriyip çürümelerine, birbirlerine katakulli oynamalarına, hurafelerle uyuşturulup cahil bırakılmalarına, harplerde birbirlerini öldürmelerine, birbirlerini yok etmelerine, kültür seviyesini yükseltecek yerde bunu en aşağı derecelere düşürmelerine, daha say sayabildiğin kadar, seyirci kalabilir mi?

— Kalamaz.

— Cemiyetin şu her günkü manzarasını, devamlı değişme halindeki hareketini olduğu gibi mi vermeli? Yoksa, içinden, bu manzarayı güllük gülistanlık gösterecek bir seçme mi yapmalı?

— Bu manzarayı olduğu gibi vermeli.

— O halde, nasıl oluyor da sanatın bir fantezi olduğunu söylüyorsunuz?

Ressam söze karıştı:

— Bir romanı baştan başa dolduran, bu her günkü manzaradan tecrit edilerek ortaya konan bir aşk hikâyesi, fantezidir. Ama, hayatın kendisi değildir. Çünkü, hiçbirimizin hayatını baştan başa aşk ve onun iniltileri dolduramaz. Halk kitlelerinin

bu, günlük hayat manzarasını, sanatının tabii bütün ustalığını kullanarak, şunu buna üstün tutmadan size veren sanatkar ikiz bir iş görmüştür. Bu eser hem bir sanat eseri, hem de hayatımız üzerine tutulmuş son derece parlak bir ışıktır.

O zaman, ev sahibi ayağa kalktı:

— Bakın, on dokuzuncu asırda yaşamış meşhur Macar şairi Petöfi Şandor bu düşünceyi ne kadar kuvvetli bir şiirle anlatıyor! dedi. Fransız mecmualarından birinde çıkan güzel bir şiiri var. Getireyim de okuyalım.

Gitti. Odayı kaplayan sessizliği biraz sonra kapıdan içeri giren Suphi Nuri'nin ayak sesleri bozdu.

— Şiirin adı "Ondokuzuncu Asrın Şairlerine!" dedi. Şiiri okumaya başladı. Hem okuyor, hem de kıta kıta Türkçeye çeviriyordu. Çeviriyi acele yaptığı halde, Türkçesinin insanı saran bir güzelliği vardı. Aldı Petöfi:

*Laf olsun diye saz çalmamalı
Sazı eline alan bilsin ki işi çetin.
Bize yalnız kendi sevinçlerini,
Acılarını söyleyeceksen, bırak onu elinden,
Seni dinleyecek değiliz.*

*Biz bugün bir çölde yaşıyoruz
Halkının başında giden Musa gibi:
Bellediği o kılavuz o ateşten sütun.
Allah da bugün ateşten sütun.
Diye şairleri verdi bize,
Halkı Kenan'a götürmek ödevleri.*

*Ey şairler, halkla birlik ileri!
Ateşe, fırtınaya bakmadan ileri!
Halkın bayrağını düşürene lanet,
Bütün halk dövüşür, acı çekerken
Geride kalıp, gölge bir yer arayan
Tembellere, korkaklara lanet.*

*Bolluk sepetinden herkes eşit payını,
Hak sofrasından herkes eşit hakkını
Alınca; bilginin o cömert ışığı
Her evin içini aydınlatınca,
Ancak o zaman: "Duralım!" diyeceğiz
Çünkü Arzı Mevud'a varmışız.*

Suphi Nuri sustu. Hepimiz susuyorduk. Şiirin havasıyla sürüklenmiş, sanki biz de Arzı Mevud'a varmıştık. İçimizi bir saadet hılyası doldurmuştu. Bizi bu hılyadan çekip çıkaran Sait Faik'in sesi oldu:

— Her sanatkârdan bu derece kuvvetli bir mücadele gücü beklemeye hakkımız var mı?

Ressam:

— Yok şüphesiz, dedi. Bu yolu büyük sanatkâr açar, küçükler, cüceler bu açılan yolda onun ardından gelirler. Zaten...

Sait Faik ressamın sözünü yarıda kesip:

— Günümüzde böyle büyük bir sanatkâr gösterebilir miyiz?

— Gösterebiliriz.

— Mesela kimi?

Ben söze karıştım. Yarı şaka, yarı ciddi:

— Sait Faik peşinden gidecek birini arıyor galiba! dedim.

Tam o bana dönüp karşılık vereceği sırada, ressam:

— Mesela, Gorki! dedi.

Sait Faik, demin yarıda kalan hışımlı bir karşılık vermek heyecanıyla sürüklenerek, ya da pek düşünmeden:

— O adamı hiç sevmem! dedi.

Haklı haksız benim sözlerimden alınmasına canım sıkıldığı için, bu defa gerçekten onu alaya almak hevesine kapılmıştım:

— Gorki bir kadın değildir! dedim.

Beni tersleyerek:

— Olmadığını biliyoruz! diye çıkıştı.

— Ama, bu sevmem sözünün arkasına sığınmış bir halin var.

Birden ayağa kalkıp üstüme doğru yürüdü:

— Ne demek istiyorsun sen? diye bağırdı.

Şair onu tuttu. Şimdi herkes ayaktaydı. Ben ne demek istediğimi anlatmaya hazırlanırken, ressam söze karıştı:

— Sait, sen bu sanatkârın bütün eserlerini okudun mu? diye sordu. Belli ki, Sait Faik'in uluorta söylediği sözler onun da hoşuna gitmemişti.

Sinirleri iyice bozulan bizim hikâyeci, ressamın önüne dikilerek hırslı hırslı:

— Okumadım. Okumak da istemiyorum. Ne olacak? dedi.

Ben de kızmıştım. Araya girmek için hazırlanan ev sahibini önleyerek:

— Öyleyse, sevmem mevmem diye boş laflar etme! dedim. Bu adamı esaslı bir şekilde okumadığını açıkça söyle. Yalnız Şunu bil ki, sen bu adamı okumaya mecbursun... İyi bir hikâyeci olmak istiyorsan.

Sait Faik hakaret dolu bir eda ile:

— Ben hiçbir bok olmak istemiyorum! diye bağırdı. Öfke-den yüzü kızarmıştı. Hızla kapıya doğru yürüdü. Açıp çıkar-ken, döndü, yüzümüze tükürür gibi:

— İki buçuk şey okumuş ukala herifler! diye haykırdı. Çat diye kapıyı kapayıp çıktı gitti.

Odaya derin bir sessizlik çökmüştü. Kimse bir şey söylemeye cesaret edemiyordu. Belli ki, hepimiz de Sait Faik'i kızdırmanın sorumluluğu altında ezilmiş gibiydik. Onun gi-dişinden sonra, konuşmanın tadı kaçmıştı. Biraz sonra, ben de ev sahibinden izin isteyip kalktım. Utanarak herkese Al-lahaismarladık dedim, çıktım. Şiddetini daha artırmış olan soğuktan paltomun yakalarını kaldırıp atkımla yüzümü gö-zümü iyice örterek yollara düştüm. Balık Pazarı'ndaki evime kadar yürüdüm.

Aradan pek çok zaman geçti. Bir gün onu *Kumpanya* kitabında "Kriz" hikâyesini okuyunca, derhal soğuk bir kış gecesindeki sonu tatsız biten o edebiyat konuşmasını hayal meyal hatırladım. Her şeye rağmen, belli ki bu konuşma onda yer etmişti. Hikâyede kendini bir çıkmazdan kurtarmak için çabalayan Necmi'nin bir yerde ettiği: "Edebi eserler insanı yeni ve mesut, başka iyi ve güzel dünyaya götürmeye, kurmaya yardım etmiyorlarsa neye yarardı?" sözü bütün o konuşmanın özünü içinde toplamıştı.

Sait Faik bu söylediğini eserinde de yapmış mıdır? Bunu ancak eseri üzerinde yapılacak ciddi ve bilimsel bir inceleme meydana çıkarabilir.

Yeditepe, (106-107), Mayıs-Haziran 1956

BİRTAKIM İNSANLAR

Birinci Kısım

Kir Dimitro'nun berber dükkânının bir kapısı deniz kenarına, ötekisi, sütçü ile ekmekçinin dükkânları önündeki dar yola açı-
lırdı.

Deniz kenarındaki kayıklara, yahut da, deniz kenarındaki kayıklardan, yarısını lokanta haline sokmuş Bulgar sütçü Pandeli'nin kuru fasulye ile pilav kaynayan tencerelerine kavuşmaya en kestirme yol. Dimitro'nun berber dükkânından geçtiği için dükkânın her iki kapısı da gelen geçene açıktır. Kalabalık günlerde insanlar, dükkânın içinden, birbiri arkasından adeta sokaktan geçermiş gibi lakayt geçerler.

Dimitro, isterse, dükkânından kimseyi geçirtmeyecek kadar can sıkıcı söz söylemesini bilir bir adamdır. Daha olmazsa deniz kenarındaki kapıyı açık bırakıp sütçünün dükkânı sokağına açılanı kapayiverir.

Fakat bu dükkânın içinden gelip geçenler haftada bir defa olsun –bu gelip geçme diyeti olarak– kendisine tıraş olurlar. Bu gelip geçenlerden uzamış sakalını Dimitro'nun usturasına vermemiş adam yoktur. Bu bir hafta, yahut bir ay –adamına göre– biraz fazlaca uzarsa Dimitro bunu derhal farkeder. Beyaz saçları, beyaz bıyıkları, mavi gözleriyle altmışlık bir adam olan Dimitro, insanı ciğerinden vurmasını da bilen bir adamdır. Mesela Evgeniya ile dalga geçen delikanlıya:

— Dimitro pasajından geçilir ama Evgeniya'dan geçilmez, anam! der.

Kendisine laf atılan delikanlı ise, Evgeniya ile olan münasebetini bir müddet için saklamaya mecburdur.

Dimitro, en kirli imaları ekmek parası için yapmaya, en gizli dedikoduları –nadir akşamları mavi gözlerinin o, yine mavi cam cilasını vurmaya yardım eden duzikolar için– öğrenmeye mecburdur. Kış günleri, köyde cinlerin top oynadığı, kedilerin rıhtıma dizildiği, ihtiyar Rum kadınlarının, hastalarla açların kedilerle beraber balıktan dönen kayıkları beklediği, poyrazın ejderha kafasını duvardan duvara, ağaçtan ağaca vurduğu mor renkli günlerde: Dimitro'nun dükkânının iki kapısı da kapalı, pencereler buğulu, gazete kâğıtlı, içerisi su karıştırılmış bir bardak rakı kadar beyaz, bulanıktır.

Bu bulanıklığın içinde su ibriğinin külü, kolonya şişelerinin tozu, sigara dumanı, Dimitro'nun üç beş günlük uzamış sakalı, gayet itina ile taranmış beyaz saçları vardır. Pencereden bakınca Dimitro hayal meyal camlardan gözüktür. Gözlüklerini takmış; mahalli Rum gazetelerini, herhalde güzel bir inşaat ile okuduğu sanılır; biraz kulak verilirse onları gürül gürül okuduğu da anlaşılır.

Kapı vurulunca içerde, beyaz bir mayı içinde hareket eder gibi ağır hareketler sezilir. Bir anahtar kapıda gıcırda. Müşteri içeriye süzülür. Kapıyı poyraz bir tekmede kapar. Dimitro'nun kapıyı açmasıyla müşterinin içeriye girmesi, poyrazın bir tekmede kapıyı kapaması o kadar anidir ki, içeriye giren insanın, "Şimdi nerede idim, şimdi neredeyim?" der gibi bir his duymasına imkân yoktur.

Sonra poyrazın her aralık başında insanı gerilettiği veya ittiği, yağmurun insan yüzüne veya ensesine kör edencesine, delercesine yapıştığı günlerde Dimitro'nun dükkânının içi ılık, sessiz, kokuludur. Sabunla kolonya kokar. Kış günleri Dimitro'nun dükkânında bir iki dakikalık bir saadet duymaya imkân yoktur.

Günlerden cuma idi. Dimitro gazetelerini okumakla meşguldü. Bir müşteri ona Atina'da çıkan gazetelerden de bırakmıştı. Kapı vuruldu, Dimitro gözlüklerini alına itip buğulu camı sildi. Kısa boylu bir adama dikkatle baktı.

Kapıyı açmamak; tekrar Venizelos'un beyanatına dönmek istedi. Sonra kapıyı vuranın yeni dost oldukları bir Türk olduğunu düşündü. Venizelos'un "iki kardeş millet" ismindeki makalesinden; gelen bir sempati ile gidip kapıyı açtı.

— Sen misin, Kondos? dedi.

Poyraz, Kondos'un arkasından kapıyı tekmeledi. Kondos, Rumca kısa boylu adam manasına gelir. Tıraş olmaya gelen adamın yüzünde bir mahalle çocuğu hali vardı. İnsana neredeyse: "Ulan Şehzadebaşı'na gidelim. Tüyeriz bir sinemaya be! Dinine yanayım! Hadi ulan, ne duruyorsunuz be salozlar," deyiverecek... Bütün Ada halkını arkasına takıp, denizin üstünden yürümeyi teklif ederek, Şehzadebaşı'ndaki sinemalara bedava sokmaya çalışacak gibi idi.

Adam, Dimitro'ya:

— Bizim köseleyi bir kazıyiver! dedi.

Fakat Dimitro adamın hali tavrından, bu ancak bir haftalık sakalından kendisine bir haber vermeye, yahut da bir şey danışmaya geldiğini derhal çaktı.

Kondos bir haftalık sakalını tıraş ettirecek kadar zengin mi olmuştu? Yoksa; yine takacak mıydı? Her zaman yaptığı gibi bütün ceplerini alabora edecek adamakıllı bir küfürden sonra:

— Bu ceplerde para mı kalır be usta Dimitro? Bak hepsi delik, diyecek.

Usta Dimitro, Kondos'un parası olduğu zaman kendisine gelmeyeceğini bilirdi. Fakat Kondos'u kızdırmaya da gelmezdi. Belalının biri idi... Suyu ısıtmadı bile. Sabunu köpürtmedi. İki dakika sonra Kondos tertemizdi. Tıraş olunca yüzü o mahalle çocuğu suratını kaybetmişti. Bazı çizgileri sert, derin, hattâ manidardı. İnsan o mahalle çocuğu intibasını Kondos'un gözlerinden aldığı derhal anlıyordu. Saçlarını ıslatırken:

— Usta Dimitro, diye başladı, benim kızı senin yanına vermeye niyetim var... Ha, ne dersin?

— Berber mi yapacaksın kızı, Ali Rıza?

— Öyle istiyorum, Allah izin verirse...

Dimitro, "Türkler ne oldular? Olur şey değil, vay anasını! Türkler... Bu Kondos gibileri bile... Olur iş değil," dedi içinden.

— Nasıl olur? dedi. Sizin Müslümanlıkta günahtır vre Kondos.

Ali Rıza hiddetlenmişti.

— Ulan berber! Bana dinimi sen mi öğreteceksin?

Ada'da âdettir: Fakir her erkek çocuk bir bakkal, sütçü, ekmekçi, pastacı, kasap veya berber yanına çırak alınır. Kimse dışarıdan çırak getirmmez. Ta ki, Ada çocuklarının hepsi iş bulsun...

Yalnız hırsızlarla fazla açık gözler müstesna... O geçen sene Karamanlı'nın zeytinyağlarını aşırان çocuk değil mi?

Şu daha evvelki sene kilise mumlarını İstanbul'a kaçırان oğlan değil mi? Onlar müstesna, hepsi bir yere kapılanır. Üstleri yağlı, ayakları çıplak, belleri çökük, yazın koca yokuşları damacanelerle, sırtlarına yüklendikleri fanilalardan suları akan buzlarla, zeytinyağı tenekeleriyle, sepetlerle her şeyi bu çocuklar taşır. Dükkânların önünü onlar süpürür. İki lira haftalıkların aylarca biriktirdikten sonra yaz bitene yakın hepsinin sırtında bir mavi gömlek, ayaklarında bir beyin verdiği büyük ayakkabı vardır. Şimdi beyaz, kar gibi pantolonlarıyla onlar da çorbacı çocuklarına karışabilirler. İşte o zaman da Karamanlı'nın dükkânından gaz tenekesi, sebzeçinin şeftalileri, kavunları, ekmekçinin ekmekleri, pastacının kurabiyeleri eksilir. İşte bunun için haftalıkların hemen yiyen çıraklar en makbul çıraklardır. "Para insanı ahlaksız ediyor. Karnı doyunca insanın kötü huyları da meydana çıkıyor," der bakkal Karamanlı. Bunu tecrübe ile öğrenmiştir. Bunda bir hakikat vardır ama bu hakikati herkes kendine göre tefsir eder.

Karamanlı'nın yüz paralık buzu, yirmi beşe, hastalara sattığı çok olmuştu. Ama buna hırsızlık denmez, açıkgozlük denirdi.

Kiliseden mumları aşırان çocuğa gelince: O da dünyada güzel şeylerin bulunduğunu altı ay sonra başına geçirebildiği mektepli kasketi, iki bacağına taktığı keten pantolonu giydikten sonra hissetmiştir. Manastırın mumları ise demet demet köşede yığılıdır. Nafile yere yanar dururlar. İstanbul'a vapurla, para ile inilir. Bir yerde ışıklar söner, bir perdede çocuklar oynar, adamlar boğazlaşır. Bacakları gümüş kızlar öpüşür... İstanbul'da daha neler neler vardır... Manastırın mumları ise yok yere kili-sede korkunç, sarı, manasız uzanmış ölümler için yanar.

Doğrusu hiçbir çocuk böyle düşünmez. Biz büyükler böyle düşünürüz. Çocuk nasıl, niçin çalar? Yirmi tane faraziye ortaya koyar, yine de niçin çaldığını bilmeyiz.

Berber Dimitro, çalan çocuklara karşı çok müsamahakârdır. Fakat kendisi hiçbir zaman çırak yetiştirmemiştir de belki ondan...

Dimitro, Kondos'un kızını reddetmek istedi. Sonra yine Venizelos'un makalesi hatırına geldi. Yine reddetmek istedi. Fakat köy âdetinde hırslılığı olmayan çocuğu reddetmek hemen hemen hakaret, hiç olmazsa bir nevi fazla hodperestlik gibi telakki edileceğini düşündü. Kondos'un bıyıklarını düzeltmek üzere şıkırdattığı makas daha fazla şıkırdamaya başladı.

Yalnız olgun berberlerde düşünmekle makas şıkırdaması arasında bir muvazene vardır. Kötü berber düşünürken ya makas elinde donakalır; yahut da makas ahenksiz şıkırdar. Çok iyi berber ise hem kafasına, hem eline hâkim olandır. Düşüncenin sür'ati ile, haletiruhiye ile makasın ahengi bozulmamalıdır. Diyebiliriz ki, bir telgrafçı tıkırtı ile nasıl anlarsa, bir berber de öylece makas şıkırtısından birtakım manalar çıkarabilir. Ali Rıza berber olmadığı, berberlerin Mors alfabesini bilmediği halde Dimitro'nun kafasından geçenleri sezmişti. Bu berber Dimitro'nun sanatında ustalığına mı, yoksa, hâlâ koyduğu yerde otladığına mı delalet ettiğini Kondos, bu dakikada inceleyecek vaziyette değildir!

Ali Rıza'ya göre bu esmer kızın üç sene sonra açacağı dükkâna bütün Ada halkı dolacaktır. İstanbul'dan iki çırak getirtecekler. Lüks lambasının altındaki masanın üstünde gâvurca mecmualar, Türkçe gazeteler bulunacaktır. Canım perdelerin kenarında sakallı insanlar bekleşecek, paravana ile ayrılmış kadınlar tarafında büyük esrarengiz aletler tavanlardan sarkacaktır. Bir bakır mangalda saç kıvrırma aletleri ısınacak...

Ali Rıza akşamları kasa mevcudundan bir lirasını öz keyiflerine harcayabilecek: Bir galon şarap, yeni matbaa kokan gazeteler satın alacak. Bir nargile, sırmalı bir uzun marpuç, sonra belki ilk defa bir Türk berber kızının babası olacak.

Dimitro:

— Peki, Kondos, dedi, gelsin.

— Zanaatı çabuk öğrenir mi acaba?

— Senesine kalmaz. Kızların bu işe eli daha yatkındır.

— Öyle mi?

— Veve a...

— Ne zaman göndereyim, Dimitrakimu?..

Ne zaman istersen, vre Kondossi.

Kondos para vermeyi unutarak kapıdan dışarıya fırladı. Dimitro, kızın haftalığından keserim, diye düşündü.

Ali Rıza berber dükkânından çıkar çıkmaz havanın karar-dığını, poyrazın büsbütün hırçınlaştığını fark etti. Bu akşam balığa çıkamayacağını düşünerek üzüldü. Bir akşam gazetesi araştırmaya koyuldu. Hemen hemen her yer kapanmıştı. İskelenin taşlarına koca dalgalar vuruyordu. Rıhtım boyunca rüzgârın önüne doğru ilerledi. Hep aynı hulyaları kurdu: Yeni fikirli babanın kızına açtığı berber dükkânının hayali...

Bir insan geçebilecek kadar dar bir aralıktan bir kilisenin meydanlığına çıktı. Kilisenin önündeki bir elektrik lambasına doğru yürüdü. Bu lambanın altında kilise kapısına yahut zangoça ait gayet rahat iki kanepeler vardı ki, bu kanepeleri bazen aydınlıkta sevişmeyi daha gösterişli bulan iki nişanlı, bazen de iki ihtiyar, dindar Rum karısı her zaman işgal eder. Bu kanepelerin boş zamanı ancak böyle herkesin 'akşam yemeğine oturduğu poyrazlı günlerdir. Kanepeye çöktü. Bir sigara yaktı, kızı modistra olmak istiyordu. Seni berber yapacağım Melek, nasıl diyebilirdi?

Sigara bitinceye kadar eve girince nasıl hareket etmek lazım geldiğini düşündü. Olacak gibi değildi. Tekrar çarşıya indi. Tahta kepenklerinden ışık sızan bir dükkânın kapısını vurdu.

— Yanko be! dedi. Bana bir bardak şarap versene.

Yanko denilen adam iki parmağıyla bir para işareti verdi.

— Var, diye haykırdı Ali Rıza, var.

Öteki oturduğu yerden hâlâ kalkmıyor, gülümsüyordu.

Bütün ceplerini aradı. Ancak bir ikinci aramadan sonra bir şeyler buldu. Şarapçıya verdi.

Adam bir bira bardağına insana ılık hissi veren çay renginde şarap doldurdu. Ali Rıza bir hamlede yuvarladı. Dükkânın içinde gözleriyle bir şeyler aradı.

Şarapçı, bu aranılan şeylerin ne olduğunu anladığını anlatmak için gibi, bir dilim ekmeğin üzerinde ona bir balık kuyruğu uzattı. Dükkancıya verdiği para bir ikinci şaraba yetiyormuş olacak ki, Yanko bu sefer eliyle para sayma işareti yapmadan bardağı doldurdu.

Ali Rıza ayakta onu da bir hamlede yuttu. Balık kuyruğunu ısırdı. Kılçıklarıyla yedi. Sonra yalvaran bir yüz, o mahalle çocuğu gözü hali ile:

— Yanko, dedi, doldur! Vallahi yarın veririm.

Şarapçı kadehi doldurdu. Bu sefer bir balık kafası uzattı. Bu bardağı Kondos hakiki, tam bir ayyaş haliyle ağır ağır, sindire sindire adeta emer gibi bitirdi.

Burasını poyraz tutmuyordu. Yakın bir binanın çıkıntısı mâni oluyordu. Yalnız Ali Rıza'nın ayaklarına kadar denizin serpintileri geliyor; paçalarından içeriye serseri rüzgârlar giriyordu. Vücudu, paçalarından giren rüzgârın girebildiği yere kadar buz gibi, yukarısı kış günü bir umum müdür odası kadar kaloriferli idi.

Son yudumu içerken kadehi uzun müddet kafasından yukarıda tuttu. Bu esnada kendisinde bir cambaz hali vardı. İçeride küçücük tezgâhların önünde iki müşteri onu süzüyorlardı. Ali Rıza o kadar komik bir vaziyet almıştı ki, bir tanesi dayanamadı:

— Doldur be Yanko, Kondos'a benden bir bardak, dedi.

Yanko tereddüt etti. Ali Rıza içince civıttırdı. Kûfür ederdi. Cam kırardı. Yapmadığı kepezelik kalmazdı. En sonunda ise muhakkak dayak yerdı. Bu rüzgârda Ali Rıza'yı dövmek de mesele idi. Ya kazara denize uçarsa! Olur mu olurdu.

— Ne duruyorsun be, efendi emrediyor! Doldursana, zangoç tohumu!

Bu kûfür Yanko üzerinde istenilen tesiri yapmıştı; bardağı doldurmadı...Ali Rıza fazla içmek istemiyordu. O da biliyordu ki, içince civıtacaktır, kızacaktır, lafını beceremeyecektir. Halbuki ona üç bardak şarap bir ittihatçı cerbezesi verirdi.

— Deminki kadehe say beyin ısmarladığını, dedi, sana borcum yok.

Gitmek ister gibi bir hareket yaptı. Döndü:

— Sana borçlanacağıma köpeğe borçlansam daha iyi, köpe-
oğlu köpek! dedi.

Arkasından Rumca bir küfür, bir şişe gibi atıldı. Tahta ke-
penkler kapandı. Şimdi Ali Rıza kızına vereceği nutku hazırla-
yarak tekrar kilisenin meydanlığına doğru yürüyordu. Evden
içeri adımı atar atmaz başlayacaktı:

— Kızım Melek! Sen maşallah adamakıllı kendini bilir bir
kızsın. Beni iyi dinle: Ben bugün varım, yarın yokum. Bütün
düşüncem sen, bir de Hikmet. Nerede o, daha gelmedi mi? Rıza
Kaptan'la mı gitti? İyi öyle ise... Akşama paralı gelir. Tabii pay
almıştır canım! Son vapurla buradadır.

Gelelim biz kendi işimize, dediğim gibi bu yalan dünyada
ne ekersen onu biçersin. Sen adam olursan, ben mesut olurum.
Bizim de başımızı sokacak bir yerimiz olur. Biz fıkara insanla-
rız Melek — biz kızımızla kısrakımızla çalışmalıyız ki ötekiler
gibi olalım. Olmazsak işimiz boktur. Bunun burasında ihtiyar-
lık var, hastalık var... Elhamdülillah şimdi demir gibiyim. Her
iş yaparım, aç kalmayız; kalmayız ama, şurada —elinin geniş
bir hareketiyle birtakım garip, eski, manasız eşyalar yığılmış,
duvarları küherçileli, ıslak bodrumu gösterdi— şu it barınmaz
yerde daha ne güne kadar oturacağız? Daha doğrusu daha ne
zamana kadar tahammül edip de kendimizi iskeleden aşağı ka-
pıp koyuvermeyeceğiz, malum değil! Öyle değil mi Melek?

Birdenbire tepeden inme asıl maksadına girmek lüzumunu
hissetti:

— Seni berber yapacağım. Dimitro ile konuştum, ne zaman
istersen gidip çalışırsın. Bir seneye kalmaz sanatı kaparsın,
fena sanat mı? Sen sanatı kaptın mı mesele yok... Ötesini bana
bırak. Ben sermayeyi düzerim... İlâh...

Melek itiraz etmedi. İçini bir dükkân sahibinin hürriyeti,
kış akşamı sıcak bir dükkân havası doldurdu. Kendi dükkânı:
Siyah sakallı müşteriler, gözleri parlayan kırmızı, altın enseli
delikanlılar, lüksün çıtırtısı, camların dışarısındaki poyraz,
köpüklü deniz, dükkânın camlarına yapışmış buğular.

Bodrum katının duvarında sonradan babasının eliyle yapılmış
bir merdiven asılı duruyordu. Onu Melek yerinden indire-
rek, ilk giren için gayet esrarengiz, nereden, nasıl olduğu belirsiz

insan girecek kadar bir deliğin ağzına dayadı. Bir erkek çocuk bacaklarıyla merdivene tırmandı. Burası Melek'in odası idi.

Küçük kız dizlerinin üstünde sürünerek yürüdüğü halde kafasını eğmeye mecbur kalıyordu. Minyatür bir camdan yumuşak bir aydınlık giriyor, odanın içinde hayal meyal bir kafes fark ediliyordu.

Bir kenarda serili olduğu belli olmayan bir yatağın üzerine küçük kız yüzükoyun kapandı. Bir; çok üzüldüğü zaman, bir de iyi veya kötü şeyler düşünmeye karar verdiği zaman en küçük bir aydınlığa tahammül edemezdi. Kapkara bir yalnızlık içinde kendi vücudundan bile habersiz düşünmeyi pek se-verdi. Melek on dört yaşında idi. Yüzü herhangi bir denizin ortasındaki adada yerli, yahut melez bir ırk güzelliği taşıyordu. Fakat asıl güzel yeri vücudu idi. Hemen hemen bütün azasında o büyüyecek, kuvvetlenecek insanlara mahsus yaşa göre bir kocamanlık vardı. Ayakları büyüktü. Elinin parmakları uzun, hem kalınca idi. Omuzları kendi yaşındaki erkek çocuk omuzlarından bile geniş, göğsü düz, yayvan...

Kuvvetli, güzel bir istikbal vaat eden her şeyine rağmen yüzü bir hasta yüzü kadar sarı idi. Dudakları soluktu. Yalnız gözleri büyük, canlı, hareketli, kurnaz, ışıklı idi.

Melek yüzükoyun yattığı yerde vücudunun kendisinin olmaktan çıktığını hissetti. Şimdi onun yalnız kafası işliyor; öte tarafı asla işlemeyecek, kendisinden ayrı bir taş parçası haliyle yatıp kalacak, fakat kafasıyla, kafasının yaratacağı bir başka vücut, başka ayaklarla dünyada güzel bir şeye, güzel her şeye kavuşacak. Kendisini saçlarının artısında karanfillerle, bazen bir buruşmuş paltonun göğsüne takılmış bir gülle görüyordu. Saçlarının arasında karanfillerin yanında bir tarak vardı.

Melek yattığı yerden birdenbire kalktı. Vücudunu kıvıltamazsa hareket etmeyi unutacağını sanmış gibiydi. Pencerenin önüne gitti. Camdan dışarıda yarı karanlık, dar bir kasaba yolu, ötede iki evin birbirine bitiştigi yerde bir şehir aydınlığına kavuşuyor, kavuştuğu yerde de bitiveriyordu. Oradan öteki âlem, balıkçı kahveleriyle, rıhtımda sallanan sandallarla, son vapura koşan hamallarla evdekinden daha fena değildi. Vapur gelir, vapur giderdi hiç olmazsa. Belki de Melâhat oradadır. Bahriye

mektebi talebelerini uğurlamaktadır. Lacivert elbiseli, altın düğmeli çocuklar işaret ederlerdi Melâhat'a. Melâhat kırıttırdı.

İskeleye kadar gitsem mi? diye düşündü. Aşağıya seslendi:

— Baba saat kaç?

— Onu geçiyor olmalı.

Melek kendi kendine, geç olmuş, dedi. Tekrar yatağın üzerine atıldı. Yastığın altına elini soktu uyudu.

Ali Rıza, kızı yukarıya çıktıktan sonra hafiften şarkı mırıldanarak nargilesini hazırlamaya koyulmuştu. Bodrumun kapısı açıktı. Rıza kapıya doğru baktığı zaman iki ayak, kapının önünde duruyor, eğiliyor, içeriye bakıyor.

Fakat böyle iki büküm eğilmiş, yukarıdan gözüken insan çehreleri ne kadar tanıdık olsa yine tanınamıyordu. Bakan adam da geçip giderdi. "Kim baktı acaba?" diye söylenirdi. Sinirlenir, gider kapıyı kapardı. Melek'in babası odanın eşyası ile hiç münasebeti olmayan güzel, yaldızlı bir kanepeyi bulunduğu yerden odanın tam ortasına getirip içine yerleştirdi: Nargile hazır. Marpuç, üç dört yerinden tamir edilmişti. Ama yine her tarafından duman çıkıyor, iyi nefes alamıyordu. Kanepeye güzelce yerleşmişken yerinden kalktı. Odanın garip eşyası arasında bir şeyler aradı. Bir makara buldu. Bez parçalarıyla marpucun duman çıkan yerlerini sardı. Makara ipliğiyle güzelce bağladı.

Tekrar kanepeye, bacaklarını altına alarak, yerleştiği zaman birdenbire bu akşam gazetesiz kaldığını hatırladı. Tekrar kalktı. Eski gazete yığınlarından bir tane çekip yerine yerleştirdi. Gazeteyi açtı. Hem okuyor, hem dalıyordu:

Doğançay İstasyonu'nda istasyon müdürü idi. Kocaman kayalar, akarsular, iki dağın ortasına sıkışmış küçük Çerkes köyleri, istasyon müdürünün sıcak odasının camlarına beyaz Gürcü yüzlerini yapıştırıp karanlık gözleriyle bakan o Çerkes kızları!

Bir aralık Doğançay'da istasyon müdürlüğü yaparken yine böyle bir koltuğa yerleşip gazeteler okuduğunu her zaman hatırlayacaktı. O zaman nargile içmezdi. O tütün gibi Seferoğlu cıgara kağıtlarına sarı, bir kabak içi kırmızısına kaçan, Hendek

tütünlerini sarar, sarardı. Oda sıcaktı. Bir dökme soba koca kavlan yarmalarını tüketir, tüketti...

Tren zamanı, Çerkes kızları yemiş satmaya geldikleri zaman istasyon müdürünün odasındaki saate bakmak için beyaz, kar gibi yüzlerini cama yapıştırırlardı. İstasyon müdürü onların burunlarını tutmak, sıkmak isterdi.

Gece, dağdan dağa çakal sesleri vurur, yakın şoseden tıkr tıkr, kara atlar üstünde, süvariler geçerdi. Bazı geceler Çerkes köylerinin düğünlerinin brovning, parabellum sesleri gece yarılarına kadar yıldızlı, aydınlık Doğançay gecesini deler giderdi.

Tren, bacasından geceye sarı bir duman döker; büyük, canlı ejderha sesleriyle gelir; canavar sesleriyle kalkar, küçük kıvılcımlar dökerek Geyve Boğazı'nın içinde, tutsalar sıkışıp kalacakmış gibi, koşardı.

Onu tömbeki ile gazete, her zaman bu gençliğinin en büyük memuriyetinin büyük hazzına bırakır. Her zaman bu eski rüyayı görür. Fakat her zaman da bu güzel, eski rüyanın sonunda yeni, en yeni bir vaka, canını sıkacak bir şey hatırlamazsa yapamazdı. Bu şey; sırasına göre biraz evvel yerinde gibi gözük-tüğü halde biraz sonra boşluğu, manasızlığı hatırlanacak bir hadise olurdu. Mesela, bu akşam kızına verdiği nutuk gibi.

Bir utanma hissi duydu. "Ayıp bel!" dedi. "Kıza neler söyledim. Ama haklıyım bel! Hayır, ne hakkı? Neden haklıyım? Ne boş lakırdıydı onlar. Böyle mi söylemeli idim? Demeli idim ki: Kızım! Biz daha doğrusu ben, artık hamallık, balıkçılık yapacak vaziyette değilim. Her tarafım ağırıyor. Perişanım. Şu üstüme başıma bak! Bana viz gelir ama, senden utanıyorum. 'Bak Melek'in babasına!' diyecekler. Bir küçük dükkân açalım istersen. Ben biraz rahat edeyim. Birkaç sene sonra biz de bir ufalık ev alır -üç dört odalı bir şey- ikisinde biz otururuz, öteki odaları yazın kiraya veririz. Sen helal süt emmiş bir esnaf çocuğu bulur, evlenirsin, torunlarımızı görürüm.

Böyle söyleseydim herhalde daha iyi olurdu, daha düşündüğümü söylemiş olurdum," dedi kendi kendine.

"Ah bu yarım sarhoşluk! İnsanı yalancı ediyor, riyakâr ediyor, lafını şaşırtıyor. Bu kör olasılığı ya bir daha içmeyeceğim;

yahut zilzurna olacağım. Üç günde bir paket tömbeki benim neme yetmiyor? Şimdilik bu bile fazla ya!"

Gece ilerlemişti. Uzaktaki balıkçı sesleri kesilmiş, yalnız zaman zaman, belli belirsiz denizin sesi geliyordu.

Saat kaçtı acaba? Ali Rıza: "Naci de nerede kaldı?" diye düşündü. "Şehirden çoktan dönmüş olmalı. Herhalde bir kahvededir. Kahveler kapanmadı mı dersin? Ha, Sultana'nın Kahvesi sabahçıdır. Belki de bir gırgırda ziyafet vardır. Kafayı tutsülüyorlardır. Çapkın oğlan!" dedi. "Ya Hikmet? Hikmet nerede acaba? Oda mı Naci'yle yoksa? Herhalde. Naci onu bırakmaz. Gelip uyusaydı bari çocuk! Allahın günü o hergele balıkçılara uşaklık eder. Ama içlerinden insanı da çıkmıyor değil ha! İşte kışına şayak lacivert pantolonu veren ihtiyar çok insan bir adam. O Romanya'dan alınmış dağ ayakkabılarını Hikmet'e veren delikanlı da iyi çocuk ha!"

Hikmet'i bir kış günü Mütarekede kanunken devriye gezdiği bir gece sokakta bulmuştu. Yedi yaşında ya var, ya yoktu.

Zayıf, çelimsiz, beyaz, burnunun üstü çilli, sarı saçlı, muhacir çocuğu gibi bir şeydi. Alıp eve getirmişti. O zamanlar Boşnak karısı sağdı. Boşnak karısı Melek'in anası idi. Doğançay'dan sonra Edirne taraflarında istasyon amiri iken aldığı karı idi.

Boşnak karısı amma da söylenmişti ha! "Kendi çocuklarına bakamazsın. Sokaktan çocuk toplarsın. Sokaktan çocuk toplamakla biter mi? Bari güzel bir şey olsa..." deyip haykırmişti.

Ona göre güzel şey şöyle bir şey olmalı: Kıvır kıvır zeytin yağlı saçları olmalı. Kafasında sirkeler pırıldamalı... Akşamları gaz lambasının altında Boşnak karısı ölen kızının bitlerini ne büyük hazla kırırdı! Saatlerce ağzının kenarında bir zevkli salya ile, o Horhor'daki evin geniş, soğuk odasında küçük kızın Boşnak karısını içi ezilerek seyrederken; bütün Horhor mahallesini yakmamak için az mı arkadaşlarının gece nöbetlerini almıştı. Yangın geceleri evine koştuğu zaman ana kız kaç defa birbirinin bitlerini ayıklarken yakalamıştı. Akşamları az mı öğütücü çiğ etlerle yapılmış yemekler yemişti. Ne idi o, bakla, ot, hıyar turşusu ve tarçınla yapılmış Sırp yemeği?

Boşnak karısı öldükten, Kondos memuriyeti bıraktıktan sonra aşağı yukarı on dört yaşlarında olan bu Hikmet eve

bakmıştı. Gazete satmış, köprü başında gelene geçene takvim, mâni okutmuştu. Kondos seferberlikten sonra hastalanmıştı.

Hasta halinde ona, bu Galata'nın karanlık bir sokağında bulup eve aldığı Hikmet bakmıştı. Çıplak, ince, mor bacaklarıyla onu Horhor'daki evin pencere kenarındaki sedirin üstünde kafeslerin arkasında ne garip hislerle –kendine değil, onun zayıflığına acıyarak– doktora koştuğuna bakmıştı.

O zaman onu bir garip, yarım baş ağrısı yakalamıştı. Ateşi kırktan aşağıya düşmezdi. Hastalığının ismini hâlâ öğrenemedi.

O hastalıktan kalktıktan beri bazen nadir günlerde kafasında derin, yeri doldurulmaz bir boşluk, tam bir boşluk hissedirdi, öyle ki, bu boşluk bir gün devam edecek olsa insan mahvolurdu. Kafasındaki boşluk şöyle bir saat sürer; bir şey hatırlamaz, bir şey düşünmez, yüzü balmumu gibi sarı, gözleri bulanık dolaşırdı.

Ada'nın bütün tepelerini böylece dolaşmakla bu hal geçerdi. O zaman Yanko'nun dükkânının önünde kanı tekrar derisine yayılır, eski neşesini bulurdu.

İşte Hikmet, o zamandan beri hâlâ didinir. Kondos'a baba gibi, Naci'ye kardeş gibi sarılırdı. Yalnız Melek'le pek geçinmez çok kavga ederler. Fakat Kondos'tan korkmadığı, Naci'ye ise kendisinden altı yaş ufak olduğu için hiç ehemmiyet vermediği halde Melek'in her sözünü yerine getirir ondan garip bir çekingenlik duyar.

Ali Rıza derin bir uykuya daldı.

Hikmet "Ceylânı Bahri" isimli motora motorcu muavini olarak yerleştiği gün Ruhi Kaptan ona sarı bir tulum almış, ayaklarına, Dimitro'nun yanında haftalığı dört liraya çıkan Melek; sağlam bir asker kaloşu hediye etmiş, onu bir güzel tıraş etmiş, kafasına Ali Rıza, arması taze takılmış bir kasket geçirmişti.

Bu bahar gününde, ömründe ilk defa giydiği, çoktan özlediği bu eşya ile delikanlı, yürümesini şaşırmıştı. Zayıf vücuduna tulum bol geliyordu. Alelacele yapılmış tıraşından aslında güzel olan kafası bir yolunmuş hal almıştı. Çenesini biraz öne

eğerek, ensesini biraz kısararak yürüyüşü garip, külhanbeyce idi. Bunun için gelip geçen Hikmet'in arkasından gülüyordu.

Fakat o mağrurdur. İnsanların içine ilk defa çıplak bir yeri gözükmeden çıktığı için rahattır. Sakindir. Eh şimdi artık bir adamdır da: Motorcu.

Parmaklarının arasında cıgarası, tulumun cebinde raptiyesi parlayan kurşunkalem, cebinde mendili, iki papel... Dünya büyüktür, güzeldir. Geceleri yıldızlar parlar. Gündüz sarı altın bir güneş doğar. Sular sakın, motor gürültüdür. Melek onun küçük kız kardeşidir. Motorun sahibi sarhoş herifin biridir. Biridir ama sevmeye layıktır. İnsanın en fenasında bir iyi tarafın bulunduğunu biliyoruz. Biz o iyi tarafı bulmaya, ondan istifade etmeye mahkûmuz, mecburuz.

Ruhi Kaptan, Hikmet'in yanına fazla sokulursa delikanlı hiçbir zaman duymadığı acı bir his duyar. Bu his tarif edilmez, anlatılmaz ama bir şeye benzetilebilir: Kafanı bir mengeneye sıkıştırır mısın? Mengene ağır ağır sıkmaya başlar mı? Kafanla beraber bütün ruhunun sıkıldığını duyar mısın? Hikmet'in kafasını kimse mengeneye sokmamıştır. Fakat soksa Ruhi Kaptan'ın ona ağır ağır, içten içe, dolu dolu yaklaşması bu mengene işine çok benzeyecek.

Motorcu, bir gece Ruhi Kaptan'ı eşek sudan gelinceye kadar dövdükten, çekilip gittikten sonra gelen yeni motorcu, Hikmet'e daha ağır, o mengene işinden daha ağır imalar yapmıştı.

Hikmet tahammül etti. Ne halt etsin! Motorculuğu bir senede kavradı. Bu sefer sırasında o da motorcuyu bir akşam adamakıllı ıslattı. Şimdi bir baba kalar müşfik olmasına rağmen yine içindeki şeytani ölmürmemiş olan Ruhi Kaptan'ın gözlerine bakmadan yanında çalışan motorcusu Hikmet oldu. Muavin olarak da nereden bulduysa buldu, bacakları çarpık, yüzü simsiyah, saçları tabiatın pis, mende bur, fakat bir dünya değerli kadar iyi ahlaklı bir oğlancağız buldu. Ruhi Kaptan şaka değil para kazanıyordu. Küçük memleketin şehirle olan bütün münasebetini hemen hemen yalnız o temin ediyordu. Marmara'nın büyük, dehşetli fırtınalarını Hikmet'ten başkası bu çürük tekneye atlatamaz. Ruhi Kaptan Hikmet olmasa çocuğunu iyi mektebe göndermeye, kızını, karısını süslemeye,

rakı içmeye, ara sıra şehirde şeytanını öldürmeye gidemezdi. Hikmet, Kaptan'dan beş lira haftalık alır. Kaptan haftada altmış lira kazanır Hikmet'in tahminine göre. Halbuki Kaptan'ın ayda beş yüz liraya para dediği yoktur. Evinin masrafı da üç yüzü aşar .

Hikmet haftalığından bir lirasını yanındaki çocuğa verir. Çocuğun yemeğini bereket Ruhi Kaptan evinin artıklarıyla üzerine almıştır. Çocuk ambarda yatar, fakat sabahları türkü çığırarak uyanır. Gözleri her zaman uykuludur. Gözlerinin altı her zaman çürüktür. Hikmet çırağının bazen kulağını çeker: "Ulan!" der, "senden şüpheliyim. Yoksa geceleri fazla rüya mı görüyorsun?" Halbuki küçük daha rüya görmemiştir. Hiçbir şey anlamaz. Rüya görecek zamanı gelmiştir ama Ruhi Kaptan'ın artıklarıyla bu rüyayı daha birkaç sene göremeyecek. Çocuğun yapısı zayıftır. Böbrekleri bozuktur. Rutubet zayıf bünyesine göre değildir. Gözlerinin altının mor olmasını; çocuğun çok çalışmasına rağmen, ruhunun hareketsiz oluşuna vermelidir.

"Ceylânı Bahri" motoru yazın yazlığa gelenlerin eşyasını, yazın ortasında bakkalın buzunu, ötesini berisini, sonbaharda göçlerin denklelerini taşıdıktan sonra bir müddet iş görmez. Sonra torik Karadeniz'den akın akın gelmeye başladığı zaman ardına gırgırları bağlayarak açıklara, gece yarısı denizin fosforunu kaynatan balığın bulunduğu yere doğru açılır. O zaman Hikmet için güzel geceler başlamıştır.

Işıklar bir yarım saat içinde uzaklaşır. Artık içlerinde soba yanmayan, fakat küçük odanın camlarına nefes çiçekleri yapılmış olan partial kilimlerin örttüğü sedirdeki bir insanı buradan; hafif karayelin insan yüzünü yediği yerden, düşünmek... İçinde balıklar, canavarlar kaynayan uyanık denizin canlı yüzünden soğuk pırıltılı, yılan mahlûkları ağlara takmak...

— Hisaaa...

— Anam balığa bak, Kaptan, balığa!

— Çevirin ulan!

— Ne duruyorsun ha uşağım?

— Çek sandalını ordan...

— Ulan hırsız!

— Kimin malını kimden esirgiyorsun be Kaptan?

— Aha gözünü oyarım!

— Gözün çıksın!

Motorun küpeştesinde deniz içinin yıldırım kadar hızlı hayvanını attıkları zamanki gürültü, ne hoş gürültüdür! Hikmet kendini sinemada zanneder. Vakit dokuzu geçmiş, millet ayaklarını vuruyor gibidir. İnsan:

— Başlayacaksa başlasın be! diye bağırmamak için kendini güç zapt eder.

— Dokuz yüz çift, altı yüz elli çift, bin iki yüz çift... Motor almaz mı fazla? Yükleyin be! Korkmayın. Balıkla batalım ne ziyarı var? Dinine yanayım be! Batırsın bu balık bizi. Ulan çöplenin fukaralar! İstedığınız kadar alın! Hadi ulan! Ne duruyorsun doldur kayığını.

— Para etmiyor ki canavar. Para etmiyor ki. İtalya çekmiyor ki...

— Öbür seneye harp varmış.

— Bakalım gelecek sene balık çıkacak mı?

— On kuruş da mı etmeyecek çifti be?

— Yeter yahu! Motor batacak.

— Batmaz korkmayın; batar mı bu Ceylânı Bahri?

— Hiç batmış mı?

— Geçen bahar az daha batıyordu. Hani o birdenbire bir hava patlamıştı, tam filizkiran zamanı.

— Üç bini buldu. Yeter. Bir balık bile alamam. Ben kırıyorum.

— Aha! Nereye kırıyorsun? Bir yere gidemezsin. Böyle mi pazarlık ettik? Ah bizim memleketin motorcuları! Neredesiniz? Bak şu ödleğe!

Hikmet makineyi yağlayan çırağa seslenir:

— Tahsin, anam, mazot koy, tüyüyoruz.

Tüyelerdi!.. Ada'nın ışıkları büyüye büyüye, altlarından denizler kaçça kaçça kalabalığın yığıldığı iskeleye varırlardı. Gümrük memurları, polisler, ihtiyar kadınlar, çoluk çocuk onları beklerdi. Artık sabahtır. Herkesin elinde kocaman bir torik vardır.

— Geç kalacağız, hadi şehre!

Alacakaranlıkta denizde ses seda kesilmiş, her şey uykuya varmıştır. Balıklar yorgun, deniz bitap. Motorun sesiyle uzak evlerde çocuklar uyanır, tekrar uyurlar. Şehir sis içinde uyanmaya başlarken yine insanların balıklarla kaynaştığı yerlere varılır ki, torik beş para etmiyor. Bin çifti "Avriyonos" Yunan gemisine satmışlar. İki bin çifti dökmek için motorda dine, imana, avrada, kâinata küfür eden gemici, kaptanlarla yola çıkılmıştır.

Torik, bir kara hayvanı gibi, leş halinde şehir çöpleri küçük, sivri dişlerinin arasında yüzer durur. Küçük sandallar mallarını daha yeni piyasaya götürmektedirler. Onlara bağırlır:

— Götürün, para ediyor!

Küreklerle daha hızlı asılanların içinde acı bir şüphe vardır. Dişler kısılmış, yüz yorgun, uykusuz, biçaredir. Yalnız insan gözlerinde bir rakı safasının, bir Galata gecesinin edepsizliği ara sıra parlar. Onlar da yarım saat sonra Haliç'e mallarını getirip dökerler. Küçük vapurlar torik leşlerinden iskelelere yanaşamaz.

Gümrük motorları şehri bir uçtan öbür uca dolaşarak nehir ağzına balık döken sandalcıları yakalamaya koşarlar. Mavnalar kocaman gövdeleriyle sallanır. Şehrin kış sabahı bitmez tükenmez yağmuru, çamurıyla insanı biktırır. Yine de rakı içmek şarttır. Balık çıksın çıkmasın, satılsın satılmasın, ümit her zaman vardır. Balığın çıkmamasına imkân yoktur. Sıra sıra bekleyen bandıralı ecnebi yelkenliler bu sene olmazsa gelecek sene bu latif lokum gibi löp et hayvanı alacaklar, fıcılara basacaklar, afiyetimize yiyeceklerdir

— Yaşasın torik be!

— Hep beraber be anam!

— Allah aşkına bir kadeh daha kaptan.

— Yok canım. Sonra civıtırısın, bu kadarı kâfi.

— Öyle olsun be! Kaptan şerefe!

Öteki, başıyla şerefe işareti yapar. Bıyıkları taramalı gemici civır. Rakıya dayanan Hasan böbürlenir, deli Kaptan gözleri fincan gibi, kanlı, haykırır:

— Hadin kalkın başka bir yere tüyelim be! Ekşidik burda yahu!

Küçük, ağızları bozuk, kaptanların kaptanı orospular elektrikleri yanmış, şimdi akşam basmış sessiz meyhanelerde bekliyorlar. Udi Sotiraki mızrabını, kanuni Himmet yüksüğünü, hanende Melâhat beyaz gerdanını emirlerine amade kılmıştır balıkçıların!..

— Yaşasın be torik!

— Toriğin Allah belasını versin be!

— Sus ulan çarpılırsın!

Hikmet parasını almış, köyün yolunu çoktan tutmuştur. Başaltında iki canlı balık kıpırdar. Hikmet onları lakerda yapacak, yaz akşamları Sultana'nın Kahvesi önünde fincanda rakı içerken havyar gibi lakerdadan —bir baş soğanı kırarak— dudaklarıyla yiyecektir.

— Yaşasın torik ha Hikmet!

— Hep beraber yaşayalım anam!

— Şeref!

Kıç altında gemiciler şehirden böyle dönerler.

— Yakup Reis telefon etmiş. İki İtalyan gemisi bekliyormuş. Balık çifti yirmi beş ediyor.

Ortalık daha gündüz. Motorlar gırgırlar her tarafa dağılmıştır. Sakin bir lodos esmekte. Balık para ediyor, Deniz çarşaf gibi.

— Bulalım canavarı.

— Hadi sandalcılar arayın.

— Sal oltayı be Tahir!

— Çek oltayı oradan; orda balık bulunur mu?

Yer bakır, gök demir kesilmiş, günlerden beri deniz karış karış aranmış, balık yoktur. İtalyan gemileri bekler.

Hava karayele döner, deniz hırçın, perişan, kızgındır. Beyaz bıyıkları titreyen bir kaptan kadar tükürüklü, küfürcüdür. Motorun sireni inler. Su buz gibidir. Balıkçıların elleri bir pancar kadar kırmızı.

Bütün şehri inletmek için balık çıkıyor. Uskumruyu kovalayan toriği kıstırmışlar, motorlar dolu. İtalyan gemilerinden sonra Yunan gemilerine de yüklenmiştir. Bütün limanın meyhanecileri kadehleri patlatmaya başlamışlar. Karafakiler dizil-

miş, anason rakının içinde pul pul olmuştur. Her taraf balık kokuyor. Fakir mahallelerde torik kuzu diye satılır. Balıkçı günü gününe yaşar. Yarının geçimini cebinde saklayan hangi namertse ortaya çıksın!

Balık zamanında Ceylânı Bahri'nin balık kokusunu Hikmet çok sever. Gemicilerin ağzı rakı kokar. Mal sahipleri konyak şişeleri cebinde gezerler. Reis konyağına soda kor. Konyağını şekerle, bademşekeriyle içer. Bok içesi! Haklıdır, mal onundur. Ama neye tenezzül etmez de rakı içmez. İşte gemiciler buna içerler. Reis kendi kendine: "Rakı içsem mal sahibi olur muydum?" der. Doğrudur.

Melek, ustasından memnundu. Sert, dedikoducu olmasına rağmen birdenbire bir anne şefkati alıveriyordu. Bilinmeyen bir garip ilaç içmiş gibi günleri vardı. O günlerde baba muhabbeti ile değil; bir ana şefkati ile yumuşar; adeta içi, aşıklarda olduğu gibi, ezilir. Bir erkeğe yakışmasa bile Melek'i korkutmayan, bilakis ona, Dimitro'ya sokulma insiyakı veren bir hal alırdı. Beyaz bıyıkları, mavi gözleri nereden geldiği meçhul bir iktidarsız sevgi ile titreşirlerdi.

Fakat Dimitro mağrur adamdı. Bu iktidarsızlığın fark edileceğini aklından geçirmese hile sezdiği için derhal bir hoca maskesi takınıyor; Melek'in elinden makası kaptığı gibi dürüst hareketlerle öyle tutulmayıp böyle tutulacağını; usturayı hiçbir zaman dik tutmamasını, diline vermeye çalıştığı bir Elenika lehçe, Apoyevmatini lûgatleriyle izaha çalışıyordu. Bazen kendine hâkim oluyor. Bu hocalık maskesini günlerce takınıyordu. Bazen de yaşının zayıf günlerinin heyecanı ile Melek'in bütün hareketlerini bir sandalyenin üstünden bir yaz akşamını seyrederek gibi, melankolik, tembel seyre dalıyordu.

Melek yavaş yavaş Dimitro'nun hayatını öğrenmişti. Bazen müşterisiz yağmurlu günlerde otururlar. Dimitro anlatırdı. Anlatırken dalar giderdi:

Dimitro'nun babası patrikhanede memurdu. Eski Yunanca bilir, şiirler yazar, İstanbulini'nin içinde uzun boyu, asker vücuduyla yakışıklı bir adamdı. Saraya da mensuptu. Paskal-

yalarda patrikhaneden gönderilen gaz boyamasına sarılmış çöreklerle yumurtaları ağa hazretlerine takdime o giderdi.

Zarif bir adamdı. Türkçe istidaları, havaleleri, patrikhaneye ait her nevi hususâtı ciddi, zarif bir lisanla yazar; saray erkânının, devlet rüesasının, memurlarının önüne patrikhaneyi temsilen o çıkardı.

Sırmalı keseler içinde saraydan verilen altınları yediği zaman prens Mavrokordato ailesinin erkânı bile kendisine gıpta ederdi. Patrikhaneye kır atların çektiği bir faytonla gider gelirdi. Patrikten sonra onun ismi anılırdı. Galatada sağlam, pencereleri demirli, taş bir binada otururlardı. Evin içi geniş, esrarengiz, büyüdü idi. Dimitro gözünü kapadığı zaman Meryem resimlerinin önündeki mumu, kadife perdelerin üzerine vuran şömine ışığını, odanın loşluğunu, şöminenin önündeki geniş, yaylı, babasının koltuğunu, yerdeki ayı postunu, duvarlardaki av tüfeklerini, çocukluğunun boş, sessiz, kimsesiz zamanlarında insanın içini yalar gibi olan, babasının av köpeğini görür gibi olur.

Avizeden gözünü yormayan, odayı aydınlatmayan bir ışık dağılırdı. Köpek esnerdi. Babası entarisinin içinde bir heyula gibi uzun; merdivenli bir kütüphanenin önünde gider gelir, bir kitabın bir yaprağını ayakta okur, yerine oturur bir yenisini alır, şöminenin başında bir dirseğini ocağın üstüne koyarak bir müddet de orada okur, sonra kenarlarında bin bir kâğıt parçası, dosyalar bulunan bir masa başında uzun zaman, gece yarılarına kadar çalışırdı.

Evvela babasını tutan patrik ölmüş, sonra Sultan Hamit hapsedilmiş, sonra da, anasına göre, yeni patriğin kendisine yaptığı kepezeliklerden ötürü babası ölmüştü. Evler satılmıştı. Bu dürüst, sakın adamın müthiş borcu çıkmıştı. Dimitro on dört yaşında idi o zaman. Tarlabası'nda bir yere taşınmışlardı. Ev sahibi berberdi.

Dimitro bugün altmış yaşındadır. Aya Dimitro yortusu bugünlerde. Üç beş gün sonra altmış bitecek; altmış bir.

Sanatı sayesinde aç açık kalmamış, ihtiyar anasına ölünceye kadar fazla bir yoksulluk çektirmemiş, geçinip gitmişti. Anası öldükten sonra evlenmişti. Fakat çocuğu olmadı. Halbuki Di-

mitro gençliğinde küçük büyük birçok macera geçirmişti. Galiba kanı icabı Rum zenginlerinden birinin kızına da fena halde abayı yakmıştı. Bu hadisenin iyi neticelenmeyeceği evvelden kestirebilirdi. Bir berbere meşhur Aslanlı Pasajı'nın, Aslanlı Hanı'nın sahibi kızını veremezdi. Fakat bütün Rum muhiti bu hikâye ile çalkandı durdu. Dimitro o zamanlar kozmopolitçe Rum muhitinin, Viktor Hugo'nun "ô l'enfant grec aux yeux bleus" şiirine tam tamına uyacak şekilde mavi gözlü, sülün gibi bir mahlûk olduğu için Matmazel Fotika da ara sıra bababasını tıraş etmeye eve gelen bu oğlana gönül kaptırıvermişti.

Öyle ki, kız ağlar, oğlan ağlar. Fakir Rum mahallesinde Türk fakirlerinden öğrenilmiş Kerem-Aslı hikâyeleri Dimitro ile Fotika için yazılmış gibi bir hale geldi. Bütün o zamanki Beyoğlu yerinden oynadı. Balozlarda şarkılar düzüldü. İskeiting Palas'ta münakaşalar yürütüldü. Rum liberallerle aristokratlar birbirine girdi. Neticede aristokratlar da Dimitro'nun babasının büyükbabasının soyunu sopunu öğrenince bütün fırkalar hep birleşti. Kızın babası iknaya çalışıldı. Kâr etmedi. Adam pılyı pırtıyı toplayınca kendini Paris'e attı. İsmi cismi unutuldu.

Dimitro bu sırada meşhur olmuş, dükkânı müşteri almıyor, kalfaları, çırakları ile Beyoğlu ve Tarlabası arasında bir muazzam dükkânda vakur çalışıyordu. Epey para yaptı. Para ile beraber aşkı unutuldu. Kendisinin unuttuğu aşkı başkaları da yavaş yavaş unuttular. Kalfalara yol verildi. Çıraklar büyüdü. Dimitro yine yalnız başına müşterisiz, çıraksız, kalfasız kalınca Tarlabası mahallesinin en fıkırdak kızını kandırdı. Onunla evlendi. Bütün merakı çocukta idi. Ah bir çocuğu, bir kız çocuğu olsaydı! Oğlan çocuk istemiyordu. Bütün Şarklı erkeklerin aksine bir kız çocuğu için canını verecekti. Çocuğu olmadı. Aldığı kız ona nereden bulursa bulacak bir çocuk yapacaktı ama Dimitro'dan habersiz yapması daha iyi idi. Yapamadı. Boşandılar.

Beyoğlu muhiti meşhur Dimitro berberi unutmamıştı. Kepazelik yine her tarafa yayıldı. Yunanistan'a kadar haberler gitti. Dimitro dükkânı kapadı. Soluğu Midilli'de, Rodos'ta, İskenderiye'de aldı. Gezdi dolaştı.

İstanbul'a tekrar döndüğü zaman İngilizler daha İstanbul'da idi. Dimitro buraya gelince her zaman susmuş, mütareke zamanındaki milliyetperverliğinden bahsetmeyi hiçbir zaman istememiştir. Galiba bu milliyetperverlik yüzünden biraz kendi kendine mahcuptur. O zamandan sonra, "ben o meşhur Dimitro berberim!" der. Der ama Dimitro berber çoktan unutulmuştur.

Buraya gelince tekrar evlenmişti. Yine çocuğu olmadı. O zaman Ada'ya göç etmiş, çok fakir bir Yahudi ailesinin kızını kendine evlatlık almıştı. Kız şimdi yirmisinde vardı. Civelek, fıkırdak bir Rum kızı olmuştu. Ona Dimitro bakar bakar, "belki de soyu sopu Yahudi değildi," der. Bazen düşünür ki, insanlar anasından ne Yahudi, ne Müslüman, ne Hıristiyan doğarlar. Buna Dimitro hayret eder. "Nasıl olur?" der. Fakat münakaşa açıldığı zaman, nasıl olur demez, der ki:

— Beni anam, doğduğum zaman Balat'taki havraya bıraksaydı, ben şimdi mis gibi bir Yahudi olurdum. Seni Mişon anan, doğduğun zaman Süleymaniye Camii'ne bıraksaydı, sen de şimdiye kadar müezzin olmuşsun.

Karısı ölmüş, Yahudi kızı ufacık kendine kalmıştı. Akşamları poyrazın camlarını dövdüğü sahildeki eski evde kızın kıvrıcık sarı saçlarını tarar, yemeğini yedirir, yatağına yatırır, ona Rumca ninniler söyler, uyuturdu.

Kız büyüyünce büyük şehirde bir işe girmiş, Fransızcalar ezberlemiş, daktilolar öğrenmiş, mühim bir matmazel olmuştu. Bütün süslere merakı vardı. Dimitro onun arzularını, yani fistanlarını temin edemezdi. Bununla beraber günün birinde Dimitro'nun evlatlığı tertemiz, tertemizden daha fazla, müthiş şık giyinmeye başladı.

İşte bundan sonradır ki, Dimitro Ada'da kimin ne yaptığını, kimin kiminle, kimin ötekiyle ne yaptığını, öğrenmeye başlamış, kendisine edilen en küçük bir imaya verilecek cevabı önceden hazırlamıştır. Kız geceleri evine gelir. Onun artık saçlarını taramaz.

Gençliğini, Beyoğlu'ndaki eski dükkânını hatırlayarak "Ekinos kosmos" dünya böyledir; sonra birisi ölmüş gibi ilave eder: "Pseftikos kosmos" yalancı dünya! der.

Her yılbaşında Dimitro bazen kendi kendisine, bazen de pek dostlarına evinde bir ziyafet çekmek âdetindedir. O yılbaşında da Melek'le babasını evine davet etmişti. Bütün aile saat sekize doğru Dimitro'nun yalı boyundaki ahşap evinin kapısını çaldılar.

O akşam Dimitro'nun davetlileri içinde iki mal sahibi vardı. Bunlardan biri elli yaşlarına yakın, bir gün bile acı şeyler düşünmemiş, güler yüzlü, yanakları al, dudakları büyük, saçları hemen yeni ağarmış, şişmanca bir adamdı. Karadenizlilerin o şarkılı ahengiyle konuşuyor, şen hikâyeler anlatıyordu.

Ötekisi mahzun, zayıf yüzlü bir delikanlı idi. Dilinden Anadolu olduğu ancak belli oluyordu. Yüzünün zayıflığına çok yakışan iri fakat yine zayıf bir vücudu vardı.

Ali o akşam harikulade güzel giyinmişti. Her yerinde fazla mübalağa edilmeyen bir şıklık vardı. Bu kıyafeti alabilmek için adam belki günlerce uğraşmış olmasına rağmen bu kıyafet onun malı, bizatihi kendisinin olduğu hissini veriyordu.

Hikmet tulumunun içinde kirli idi. Naci ise o kadar pis, o kadar tırnakları simsiyahtı ki, Ali bile ona yan yan bakmaktan kendini alamıyordu.

Dimitro'nun kızı müthiş şık, dekolte idi. Zayıf reis gözlerini ona dikmiş, isim veremediği ince elbiselerine "tüllere bürünmüş, gâvurun kızı" diye içinden mâniler düzüyordu.

Dimitro hepsinden fevkalade idi. Bir lavalier kravat takmıştı. Alphonse Daudet, Alexandre Dumas Fils romanı kahramanları kadar bin sekiz yüz bilmem kaç modası giyinmişti.

Biralar içiliyor, lakerdalar, taramalar yeniyor, balıktan berberlikten, sandaldan, Trabzon'dan bahsediliyordu.

Melek önceleri garip bir yadırgama hissetti. Şu zayıf, sessiz, ölü çehreli, senelerden beri kendisine garip içli gözlerle bakan Hikmet bile bu evin içinde bütün esrarengiz halini kaybetmiş, babası o sarhoş, tabii adam balıkçı reisleriyle konuşmaktan gurur duyan zavallı, öksüz bir hal almış, bu mütemadiyen içip mütemadiyen gülerken, mütemadiyen, kendi parasından, kahramanlıklarından, dünyada bir gün bile gam çekmediğinden bahseden mal sahibi, adamlarına emrederken, motorlara çevik adımlarla atlarken aldığı çalışkan halini kaybetmişti.

Meclisten önce Melek bir yadırgama hissi duydu. Sonra kendini en dostları içinde yapayalnız hissetti. Nerede ise, neye buradaki şu reisle garip vaziyetler, büyük adam tavırları, ciddi konuşma tarzları icat eden adamın çocuğuyum, diyecek bir hal almıştı.

Bu adamlar kimlerdi? Aralarında ne arıyordu? Şu ressam kıklıklı berber, ona hâlâ bir sevicî gözûyle bakıp duracak mıydı?

Ali Rıza:

— İçsin bir bardak bira, dedi, n'olacak?

Zayıf genç reis:

— Hadi bakalım mini mini hanım, bir tane içiverelim.

Hikmet, hemen Melek'in bardağını doldurdu.

Yarım saat sonra Melek artık yerini yadırgamıyordu. Mademki böyle bir mecliste idi. Ne olursa olsun. Dimitro söylemişti. Bugün bütün dünyada eğleniliyor. Mademki bir kara talih Melek'i bu akşam bu eğlencesiz, sessiz köye atmıştı. Mademki bütün insanlar da eğleniyordu, eğlenelim, dedi.

Zayıf, genç reis Dimitro'nun kızı Marikula'yı dansa davet etti. Gramofon fokstrotlar çaldı.

Melek biraz sonra evden çıkarlarken şehrin bütün kadınları gibi babasına:

Aman ne eğlendik, ne eğlendik, dedi.

Ali Rıza, Reis'in kendisine teklif ettiği işe dair düşünüyordu.

— Hem ticaret, hem ziyaret. Galiba bu seneden senin dükkânın aynalarını, takımlarını düzeceğiz, dedi.

Bu yılbaşını unutamayan Ali Rıza oldu. Berber Dimitro'nun yemek salonunun çatalları, kaşıkları, bıçakları, pembeye yakın tabakları, kesme sūrahileri, tavandaki avizesi, yerdeki ayı postu Ali Rıza'ya bir eve sahip olmanın hazlarını tattırmıştı. Bazen iskeleden göç eşyalarını boş odalara taşımış, fakat bu garip eşyaların boş odaların ortasına atıldıktan bir iki saat sonra alabileceği o insanı sersem eden, içini gıcıklayan rahatı, intizamı hiç düşünmemişti.

Bir yaylı koltuktan seyredilen deniz ile denizin içine kapanmış karşıki boş adanın bu kadar güzel olacağını aklından bile geçirmemişti.

Şişman, mal sahibi Rafet Reis, ona epey yardımda bulunmuştu. Fakat bütün bu yardım, her akşamki şarap galonu ile tömbekisine ancak yetiyordu. Sonunda Reis çekilmez bir adam olmuştu. Yaptığı bir iyiliğin mukabelesini her daim gözünde okuyor, her daim ondan her türlü fedakârlıklar bekliyordu.

Hani nizam intizamla istese yani, "Efendi! Allah'ın emriyle kızını bana ver," dese, ehemmiyeti yoktu. O zaman, düşüneyim, diyecek; üç bardak şarap devirecek, Trabzon'u, Trabzon'un sahilinde pencereleri Karadeniz'in kara yüzüne açılmış odalarda kayınpeder gecelikleri, kavaf terlikleriyle, ayakları çıplak dolaştığını görecek; hamsi dalga dalga kumsala yığıldığı zaman evin içini hamsi ile kaynayan pirincin kokusu saracak, Dimitro'nun kesme sūrahileri gibi bir sūrahiyi bir büfenin içinden sessizce alacak, takkesini sol eliyle tutarak, sağ eliyle kadehi bir hamlede yuvarlayacak; sonra geniş, uzun, kalabalık bir masada damadının akrabalarıyla gūlūşerek, Karadeniz'in o şarkılı, erkek şivesini taklit etmesini iyi bildiği için, hiç yadırganmadan kaşığını pilav tenceresine daldıracak...

Bu hulyayı kurduktan sonra yine belki de kilisenin zangoça mahsus kanepesinden eve koşup:

— Kızım Melek! Sen maşallah... İlah.

Fakat Rafet Reis böyle şeylere yanaşmıyor, motoru müstakbel kayınpederine yıkattıyor, ayakkabılarını çıkartıp boyacı Mişon'a onunla gönderiyor; akşamüstleri:

— Sen iyi meze yaparsın ahbap, diye fıçı sardalyelerini ona ayıklatıyordu. Sonra da bol bol, ağzı dolu dolu:

— Ulan adam olmazsın! Ağarmadık kılın kalmamış, hâla koyduğum yerdesin, diye sövüp duruyordu.

İkisi arasındaki büyük kavga çıktığı günün sabahı Ali Rıza meşhur tüccarlardan Mahmut Beylerin çukurunu temizlemişti.

Büyük şehrin bile kanalizasyonu olmazsa bu küçük şehrin olur mu? Böyle olunca ikide bir kuyular dolar. Ada'nın çorak toprağında marulların yemyeşil, domateslerin kıpkırmızı olması için bu kuyular adeta lüzumludur. Lüzumludur ama, temizlemek işini üzerine alacak adam nerde bulmalı?

Ali'den başka bu işi görecektir yoktur. O ise bu işi gördüğü zaman yazın Mahmut Beylerin kursağından girmiş o canım barbunya balıklarının, istakozların, revanilerin — günlerce midesini zaman zaman, dakika dakika öğürten bu korkunç istihalesine etmediği küfürü bırakmazdı.

Bu kadarcık bir küfürün de Ali'nin hakkı olduğunu her kuyusunu temizleten bilir; onu yalnız bırakarak evin arka pencelelerini sımsıkı kapar, bahçede bahçıvan bile dolaşmaz, kuşlar havadan yarım tur yaparak başka tarafa kaçarlar; onu rahat rahat dünyaya, bin türlü Mahmut Beylere küfretmeye yalnız bırakırlardı.

Asıl mesele böyle bir kuyu temizledikten sonra Ali'nin muhakkak şarap şarap üstüne yuvarlaması, müthiş sinirli olması idi. Her söz gücüne gider, her lakırdı aslında çok oynak, mülayim olan gözlerine nereden geldiği meçhul bir kin pırıltısı verirdi. Hâsılı, her çukur temizleyişte Ali kendi kendisine bile küfürü basan, başkaları için değil, kendisi için bile çekilmez bir adam olurdu.

Rafet Reis böyle bir günde ona:

— Yahu! dedi. Sen çukur da mı temizlersin?

— Ben kenef de... senin gibileri de temizlerim diye cevap vermişti.

Pazısı en kuvvetli, gözü en pek gemicinin bile Rafet Reis'e kafa tuttuğu nadir görülmüştü. Çünkü Rafet Reis'in etrafında akşamları hesabına rakı içen bir dört kişilik grubu vardı.

Rafet Reis, Kondos'la hesabını yalnız görmek istedi. Kaşıtılar. Reis çok kuvvetli bir adamdı. Kondos ise ilk hamlede Reis'in baldırına dişini geçirmiş sonradan kesilivermişti. Vaka sahilde geçiyordu. Reis'in dört adamı işe karışmıyor, seyrediyorlardı. Bir aralık Reis, Ali'yi kavrayınca denize fırlattı. Deniz burada ancak onun yarı beline geliyordu. Dışarıya çıktı. Yine bin bir küfürle Reis'e saldırdı. Bunun üzerine dört kişi onu büyük gazinonun içine sobanın kenarına götürdüler, birisi cebinden bir sığır siniri çıkardı. Öteki ağzını mendille tıkadı:

— Haçan böyle olur bizim reise çatan, diye bastılar kırbacı.

Ali ellerinden kurtulunca soluğu karakolda aldı. Rafet Reis celbedildi. İfadeler imzalanıncaya kadar Rafet Reis, Kondos'a iki on liralık gösterdi. Kondos'un aklı başından gitmişti.

— Ben, dedi, davacı değilim.

Bu sefer komiser işi dayattı. Neticede mesele Kondos'un, "Kendim denize düştüm, düşerken sırtımı kayaya çarptım," ifadesi üzerine kapandı.

Ali eve galon elinde koştu. Onluk kâğıdın birini bozdurmuş, mendiline bir sürü ufaklık para doldurmuştu.

— Al, dedi, Melek! İşte dükkânın takım paraları.

Melek, Dimitro'nun yanına gireli ancak iki buçuk ay olmuştu. Makas tutmasını beceremiyordu daha. İçinden güldü. Babası yirmi liranın içinden şubat ayında girecek, şubat ayında çıkacaktı.

Nitekim de öyle oldu.

Kondos, bu nisan sabahının güzelliğine karşı dayanamadı. Hikmet'in yirmi lira verip elden düşürdüğü çürük sandalın palamarını çözdü. Atladı içine. Beş on defa hızlı hızlı küreklere sarıldı. Sonra sandalı kendi haline bırakarak "Nasreddin Hoca'nın türbesi" ismini koyduğu bir tarafı kilitli, iki elle biraz fazla sıkılsa çatlayacak bir halde olan balık kutusunu kış altından çekip bir zargana oltası yapmaya koyuldu. Bir iğnenin ucuna kırmızı bir ipek parçasını sardı. Kılı birkaç yerinden tamir etti. Oltaya hazırlanmıştı. Sandal da, Kaşık Adası'na yaklaşmıştı. Bir iki kürek daha çekti. Şimdi küçük adanın önünde idi.

Akşam lüfere müşteri götürüleceği için yem hazırlamaya çıkmıştı. Kaşık Adası'nın kıyıları bilek kalınlığında, mor kılçıklı, yarım metre uzunluğunda zarganalarla doludur. Hikmet'i motorda uğraşır bırakmıştı. Melek, Dimitro'nun yanında idi. Köy halkı daha horul horul uyuyordu. Zarganaya götürmek üzere kimseyi uyandırmak istememişti. Zargana ise tek başına tutulmazdı. Birisinin kürek çekmesi ötekinin oltayı kullanması şarttı. Rıza bunun da kolayını bulmuştu. Dişlerinin arasına oltayı sıkıştırmış, ağır ağır kürekleri çekerken; parmaklarından daha hassas çürük dişleri, balığın oltaya takıldığını duy-

muşlardı. O zaman Rıza kürekleri bırakmış, boş kalan elleriyle, zarganayı, güneşli denizin üstünde sıçratarak, oynatarak, bin bir küfürle, sandalın küpeştesine getirmişti. Küçük zarganaları akşama tava edeceği için, bir kovanın içine doldurmuş; ötekilerini, lüfer yemi yapmak üzere, sandalın her daim bir karış su bulunan döşeme tahtaları altına fırlatmıştı. Balıklar orada depreşip duruyorlar, Rıza çıplak ayaklarını onları taklit edercesine döşeme tahtalarına vuruyor:

— Susun be! diyordu, geberin!

Dişlerine oltayı almış, tekrar küreklerle yapışmıştı. Bir aralık yorulduğunu hissetti. Sandalı Kaşık Adası'nın bir küçük koyuna çekti. Bu koyun üstünde, boş beyaz bir bina vardı.

Ali Rıza Kaşık Adası'na yanaştırdığı sandalını çakıllara çekti. Sonra hemen, sandalın burnu hizasına, bağdaş kurup oturdu. Uzun zaman mühim bir şeyler düşündü. — Mühim diyoruz ama, bu kendi kendimize verdiğimiz bir peşin hükümden başka bir şey değildir. Doğru olması bir şey ifade etmez. Bir insanın mühim veya saçma şeyler düşündüğünü nasıl bilebiliriz. Kendi kendine:

— Ulan! dedi. Ne duruyorum be? Alırım çoluk çocuğu bekçi gibi gelir yerleşirim. Kim ne diyebilir?

Bu mülahazayı kafasından değil, bağıra bağıra yaptı. Yerinden kalkmazdan evvel biraz daha düşündü:

— Kim ne diyebilir, ha?

Sandalı var kuvvetiyle iterek, içine bir lastik top çevikliğiyle atıldı.

Sandalın içine hızla atıldıktan sonra, kürekleri var kuvvetiyle çekerek meskûn adanın kömür iskelesine yanaştı. Demiri attı. Sandalın koltuğunu demir halkaya düğümledi. Evin yolunu tuttu. Gündüz gözü ile bodrum bambaşka bir hal almıştı. Bodrum ekşi bir yemek, bir sefil insan kokusu içinde idi. Duvarlar öldürülmüş sivrisinek, ezilmiş tahtakuruların uzamış hayaletleriyle doluydu. Gece bütün bunlar hemen hemen yarı yarıya kayboluyordu. Sonra her tarafta parça parça, lif lif rutubet. Şimdi eşya da birer birer gözüküyor. Neler yok yarabbim! Kırık bir masa, bir destere, bir yorgan, bir mangal, bir sūrahi, bir büyük şarap şişesi, meşhur nargile marpucu, bir kurşun

boru, bir kopuk yarım balık ağı, sekiz on sardalye kutusu... Bunları derhal çabuk hareketlerle topladı. Sonra bir köşeden, üstüne sarı bir kadın etekliği artığı örtülmüş yepyeni bir hasır çıkardı. Topladığı eşyayı, masa müstesna, bu hasırın içine doldurdu. Hasır düdü. Bir üstüvane şekline koydu. İki ucunu kalın bir organla sardı. Yükü sırtına almışken birdenbire durakladı. Sırtındaki eşyayı yere doğru silkerek:

— Tuuu Allah müstahakını versin! dedi. Lambayı unuttuk. Hakikaten, bu bodrumla hiç münasebeti olmayan büyük, güzel bir lamba, kırık masanın üstünde —şimdi karışıklığı kaybolmuş bodrumun içinde— tek başına, göze batar gibi duruyordu.

Rıza:

— Ulan, insan körmüş! dedi. Görmeyince görmüyor işte.

Lambayı bir eline, hasırı öteki eliyle sırtına almışken tekrar durdu. Eşyaları elinden bırakmadan kırık masaya bir tekme indirdi. Bir de küfür savurdu:

— Eşşeoğlu eşşek! Ağzına... masası.

Bu onun âdetidir. Evden çıkarken ekseriya yahut aklına estikçe, eşyadan herhangi bir şeye basardı küfürü. Sonra sokakta kendisine küfür edilmesi lazım gelen birine rastladı mı...

— Senin de masa gibi, senin de hasır gibi, senin de balık ağı gibi, diye basardı küfürü.

Bodrumun kapısını ayağı ile yarı çekmiş, hızlı hızlı gidiyordu. Yüz metre yürümemişti ki karşısına elinde balık tepsisi, paytak yürüyüşlü bir balıkçı çıktı.

— Hani vre, dedi, Rıza, yoktu hasırın dünyada.

— Senin de, dedi, masa gibi...

— Anlamadım vre...

Cevap vermeye lüzum görmeden yürüdü. Eski hasır bu yüzden yaktığı için balıkçının laf atışına fena canı sıkılmıştı. Bu hasır meselesini de anlatalım:

Bir akşam sarhoştı. Geçen seneydi galiba. "Harp olacakmış Ali Rıza!" demişlerdi.

— Olsun be, demişti. Yanacak hasırım yok ya dünyada. Yaş da altmış, askerlik de yok. Vız gelir. İsterse dünya yansın.

Eve geldikten sonra kirli emektar hasır bacaklarına dolaşmıştı. Oracıkta, gecenin içinde, bekçi düdüklerinin birbirine

seslendiği rüzgârlı gece içinde, mahalleyi ateşe verecek şekilde eski hasırı, üstüne bir iki damla gaz dökerek, bodrumun önünde yakmıştı. Alevin en harlı zamanında gâvurların ırımsız bayramlarında yaptıkları gibi, ateşin bir ucundan, öteki ucuna sıçramıştı.

Karşı kilisenin papazı yatmadan evvel âdeti olan son cıgarasını yakarken birdenbire bu ayini görerek durmuş, cıgarasını yakmamış: İstavrozlar çıkararak, büyük, kocaman kalın, kilisevi sesler çıkararak koynuna girerken hep despotluğunu niçin, nasıl ona feda ettiğini düşündüğü karısının koynuna kaçmıştı.

Rıza nihayet Kaşık Adası'na mahut eşyalarıyla birlikte vardı. Kaşık Adası'nın eski bekçisi Hırant'ın domuz ahırlarına bıraktığı bir masa, üç sandalye, bir pırtı kilimi, Rıza adeta keşfedercesine bulup çıkardı.

Hırant, ahırların bir köşesine gazete kâğıtlarına güzelce, sicimlerle sarılmış bir de, bir Ermeni ressamın yaptığı, bahar levhası bırakmıştı. Onu da tozlarından temizledi. Sonra karşısına geçip bir seyretti; beğendi. Kırmızı kırmızı, pembe pembe erik, şeftali ağaçları bir akarsuyun yanında açmıştı. Mavi, çivit mavisini bir gökte kırmızı bir kuş uçuyordu.

Bir taraftan güneş doğuyor, öbür tarafta hiç manası, münasebeti olmayan bir şato manzarası, ta önünde bir kaval ile kocaman kaşlı bir Ermeni çoban gözüküyordu.

Kondos, "Fena değil," dedi, "aferin! Güzel yapmış herif doğrusu."

Resmin bir köşesinde de H. Nalbantyan imzası ancak okunuyordu. Aşağıdaki iki odalı taş binanın bir odasını mantarlardan, çivilerden, balıkçı edevatından bir döşeme bürümüşü. Ali bütün bunları birer birer, işe yarar bir şey bulurum ümidiyle, gözden geçirdi. Hepsini küflenmiş, çürümüş, işe yaramaz bir hale gelmişti. Hepsini denize döktü. Odanın döşemesini, yakın denizden su çekerek saatlerce sildi. Eşyaları yerli yerlerine yerleştirdi. Levhayı tam pencerenin karşısına astı. Sonra oda kapısından dışarı çıkarak, bir yağlıboya resim seyrederek gibi odayı seyretti. Keyifli keyifli güldü.

Kendi kendine bağırarak:

— Yakabilirsin şimdi bir cıgara ulan, dedi. Hak ettin!

Akşam oluyor. Martılar akın akın kayalara dönüyorlar. Karabataklar kayaların üstünde şair; melankolik batıyı seyreliyor. Tek balıkçıl kuşu tek ayağının üstünde mütehakkim, mağrur, krallığını seyreder gibi şahane düşünüyor...

Ali Rıza balıkçıla doğru bir taş fırlattı. Kuş biraz havalanıp başka bir kayaya kadar güçlkle uçtu. Kanatları düşmüş orada kaldı.

— Köppoğlu! dedi Ali Rıza. Buranın kralı artık benim!

Rıza sandalına top gibi atladı. Oğlunu ve kızını alıp krallığına getirdi. Hikmet'e uzaktan bağırdı:

— Eşyaları çöz, sonra bir sandala atla. Karşıya Kaşık Adası'na gel... Biz taşındık... Yahut çocuğu gönderir, seni aldırırım. Yarım saate kadar işin biter mi?

— Biter, dedi. Hikmet şaşkın. Sonra çırağı Tahsin'e dönüp:

— Delidir bizim babalık, dedi.

Fakat biraz sonra da Kaşık Adası'na geçti.

Çocuklar o gece, içi tertemiz deniz kokan, duvarı bahar levhalı odada ömürlerinde ilk defa olarak, serin rüyalı bir uyku uyudular.

Yalnız Hikmet hemen hemen bütün gece uyumadı. İçine ılık, sıcak bir yağmur yağmış gibi oluyor; uyuyamıyordu. Eski çocukluk günlerini hatırladı. Gözlerini kapadı. Tek pencereden mor bir aydınlık yüzüne düşüyordu. O hatırlıyor... Bir acayip uyanıklık içinde, bir dosta anlatır gibi kendi kendisine anlatıyordu:

"Sandalın başında Mücahit oturmuştu. İki küçük, küreklerde idi. Ben sandalda başım döndüğü için ta dibe çömelmişim. Denizi göremiyordum. Yalnız çok aydınlık, şeffaf gökyüzünün bir akarsu gibi kaydığını görüyordum.

Odisiya Rumca bir şarkı söylüyordu. İdris yarı beline kadar çıplak Odisiya'yı dinler gibiydi. Zaman zaman mavi göklerinde seri bir ay aydınlığı parlıyordu. Yanımda ismini bilmediğim bir çocuk oturmuştu. Ufacık, minyatür bir yüzü, aynı ufaklıkta vücudu vardı. Her tarafı ufacıktı: Elleri, kulağı, gözü... Ona 'Sultan Hamit cücesi' derdik.

Buraya geçiyorduk. Hepimizin içinde bir Robenson havası esiyordu: Gemi batmıştı. Bir sal parçasının üstünde idik. Hali bir adaya çıkacaktık, bir kulübe yapacaktık, keçiler yetiştirecektik...

Bu güzel hayalleri bozmamak. herkes kendi Robensonluğunu diğerleriyle paylaşmamak için, konuşmuyorduk.

Çünkü yedi kişinin yedisi de Robenson'du. Bir lakırdı ile bir meskûn adada oturduğumuzu, bu meskûn adaya yakın, ay ışığına tersine bir kaşık gibi kapanmış duran Kaşık Adası'nın bir adamın malı olduğunu, adamın ölüp varisi olmadığı için adanın hükümete geçtiğini, şimdi kimseler yoksa bile, yarın beş on kişiye ait olacağını; evler, belki de plajlar yapılacağını hatırlayabilecek, kulübelerimizle, salımızla, hayallerimiz, vahşilerimizle yaptığımız bu kocaman hayal gemisini kayalara çarpıverecektik. Ondan sonra hiçbirimiz mehtaplı bir gecede Kaşık Adası'na sergüzeşt aramaya çıkmayacaktık. İdris'le alay edecektik. O zaman o, yarı beline kadar soyunup bir vahşi gibi giyinmeyecek; kendi hayallerini bizimkilerle ayarlayabilmek için bin bir çareye başvurmayacaktı.

Sandalın dibinden kafamı çıkarınca dibinde beyaz çakılları parıldayan bir körfeze yaklaştığımızı gördüm. Hepimiz beyaz binaya —bu akşam yattığımız, işte burası!— bakıyorduk. Hayret içinde idik.

Hali adada bir bina! Hayret!.. Yine konuşmuyorduk.

Odisiya Rumca şarkısını birdenbire kesmişti. Küçük cüce bir lastik top gibi yuvarlanmıştı. Kürektekiler, çalışan terlemiş insanların harikulade güzelliğini almıştı. İdris bir imparator gibi mağrurdu. Kürekteki çocuklar esirlere, Mücahit elinde kırbacı, zalim bir esirciye benziyordu. Bir kumsala ayak basar basmaz İdris hepimizi topladı.

— Bu bina Portekizlilerden kalmadır, dedi. Bu adayı ilk defa Portekizli korsanlar bulmuşlar; içlerinden en gencini buraya bırakıp çekilip gitmişlerdir. Bu delikanlı, korsan reisine karşı gelmiştir. Sessiz yürüyelim, belki Portekizli daha ölmemiştir. Adada vahşi bir kabile varmış; dikkatli davranalım!

Odisiya vahşileri; kendisi Portekizli gemiciyi temsil edecekleri için sandaldan iner inmez adanın insan boyu otları içine

dalıp kayboldular. Çakal havlayarak onları takip etti. Ben Sultan Hamit Cücesi ile beraber kaldım. Diğer üç çocuk şu şimdi yatmakta olduğum beyaz badanalı metruk binaya doğru ilerlediler.

Kaşık Adası bin bir sarnıçla doludur. Adada bilhassa gecelerin koşmak çok tehlikelidir. Uzun otların dalgalandığı sırtlarda içleri derin simsiyah subra, sülükler, kurbağalarla dolu sarnıçlara düşmemek için ihtiyatla yürüyoruz.

Tam tepeye varınca bir müddet cüce ile etrafa bakındık. Ötede, beyaz evin penceresinde hafif bir ışık vardı. Daha beride ada, çiftlik iken yapılmış, etrafı tel örgülü domuz ahırları hayal meyal fark ediliyordu. Bunlar adada bırakılmış Portekizli genç gemicinin malikânesi idi. Oraya gitmek çok tehlikeli idi. Gemicî vahşi hayvanları kedi köpek gibi terbiye etmiş, geceleri salıveriyordu! Ahırların öteki yamacında bir bahçıvan kulübesi vardı. Burada da vahşilerin reisi otururdu. Biraz sonra bu kulübenin penceresinde de bir ışık yandı. O ışığa doğru yavaş yavaş yürüdük. Kapıyı vurduk. Odisiya açtı. Köpeklerle yalnızdı. Kafasına otlardan bir çelenk geçirmişti. Çıplak ayakları, yanık göğsü, mavi gözleri, incecik yüzü, çizgili mintanıyla Portekizli gemiciye İdris'ten çok, o benziyordu. Bir korsan çocuğu kadar vahşi, hem de güzeldi. Öyle ki birdenbire içime, onun yanında müthiş bir haydut olmak arzusu geldi. Müthiş bir hayduttum. O reisimizdi.

Kapının dışındaki güzel, küçük bir meydanlıktan görünen Heybeli'nin plajı bir kocaman vapur haliyle ışıklarını yakmış uzaklaşıyor, gidiyordu.

Odisiya yine şarkı söylemeye başladı. İdris de öteki çocuklar da bu şarkıyı sonuna kadar dinleyecekler, sonra evvela küçükler bizi bulacak; esir alacak, ondan sonra Portekizli'nin malikânesini muhasara edecektik. Teslim olacaktı. Odisiya tekrar Rumca şarkı söyleyecekti. İdris bir şeyler anlatacaktı. Dönecektik.

Dönüş münakaşalı geçer. Oyunu bozanlara İdris laf atmaz. Odisiya şarkı söylemez. Küçük cüce içerler; sandalın dibinde bin bir maskaralık yapmazdı.

Asıl Adalı biz üçümüz; İdris, Odisiya, ben vardık. Ötekiler dostluğa, hele sergüzeşte pek dayanamazlardı. Daha doğrusu

anaları babaları haber alır, bizimle gezmelerine mâni olurdu. Onun için ekibimiz bazen üç kişiye iniverirdi! O zaman yine sandala atlar. Yine karşıya geçerdik. Bazı geceler orada sabahladığımız olurdu. Çakal, şu binanın açık kapısında, biz içerde, kopuk balık ağlarının, mantarların, çivilerin üstünde hayallerimizle uyurduk. Hiçbir gün tam hakikat konuşulmazdı. Mütemadiyen vahşilerden, korsanlardan bahsederdik. Ben Rumca'yı, yalnız anlardım. Odisiya güzel Türkçe konuşurdu. İdris Rumca yarım, tatlı lakırdılar söylerdi.

Odisiya bir bahçıvan çocuğudur. En iyi o yüzer, balık tutar, şarkı söyler, kürek çeker, en güzel o gülerdi. Garip bir çocuktu. Birdenbire kederlenirdi. En çok üzüldüğü şey, kendisine ehemmiyet verilmediğini sezmeye idi. En alelade söze bile alınır, bütün dünyaya küskün bir hal alırdı. Sonra en küçük bir müşfik söze karşı kahramanlıklar göstermek isterdi. En çekindiği şey kavga idi. Birden sararırdı. Kekemeleşir, yüzü karma karışık olurdu. Çocukların korktuğu hiçbir şeyden korkmazdı: Ne canavardan, ne kimseden. Ne Portekizli gemiciden, ne vahşilerden. Fakat hakiki bir insan karşısında derhal değişir, kavgada daima aşağıdan alırdı. Öyle çocuklardan dayak yediğini bilirim ki, ben sinirlenirdim onun hesabına. Oyunda, denizde, bin türlü cesareti göze alan bu çocuğun insan karşısındaki hali gayet garipti.

İdris, Odisiya'yı, işine yaradığı için, sever gözükürdü. Bazı yapamayacağı şeyleri, yapacak gibi görünüp —sonra birdenbire cayararak— adi bir iştir, diyerek yapmadığını ihsas edercesine o işi Odisiya'ya havale ederdi.

Çakal'ın Ada'da aranıp bulunamadığı bir gün yine buraya geçmiştik. Gece de burada kaldık.

İdris :

—Ne olur ne olmaz, dedi Odisiya'ya, sen kapının eşiğinde ortalık ağarcıncaya kadar bekle. Gündüzün sen uyursun, biz bekleriz. Belki vahşiler hücum eder, olur a... Ne olur ne olmaz...

Odisiya aptal değildi. Fakat bazen böyle görünmeyi, bu bir kahramanlık, iyilik olduktan sonra, sevinerek benimserdi. Uyuyup uyanıp Odisiya'yı gözleri açık buldum. Ortalık ağır-

madan-yanına sokuldum. Elini tuttum. Sıcak kafasını ani bir şekilde göğsüme koydu.

— Benim, dedi, babam bahçıvan ırgadı olmasaydı, ben de sizler gibi adam olurum, okurdum, okumak bilsem okurdum da uyumazdım.

Yüzünü sola doğru kaldırdım. Işık o taraftan geliyordu. Gözleri ıslaktı; kıpkırmızı idi. Elimi bıraktı. Nar ağacının altına doğru yürüdü.

— Benim babam bile yok. Okumayı da kitapsız öğreniyorum. Bu sene de çıkacağım. Bir daha mektebe de gitmeyeceğim. Okumak bildiğim halde yine de okumayacağım... Hadi Odisiya benim uykum kaçtı. Biraz da sen uy.

Nar ağacının altına yattı. Ömrümde ya ikinci, ya üçüncü defa olarak bir cıgara yaktım. O uyumuştur bile.

Yine ay vardı. Çünkü her ay ışığında Kaşık Adası'na geçtiğimizi bilmem söylemiş miydim? Ömrümde ilk defa bir insanı uyurken seyrettim.

Şimdi hatırlıyorum da tuhaf buluyorum. Bu iyi, temiz, sıhatli, küçük insanların uykusu bambaşka bir şey. Uyuyanın iyi, güzel, dinlendirici dünyasına, seyreden ağah oluyor gibidir. Onun rüya âlemine uyanık olarak girmek insana bir ürperme veriyor. Öyle ki, onun uykusunu ben de uyuyordum; uyanık olarak. İçimde kahramanlıklar, dostluklar, arkadaşlıklar, kocaman otların, denizin, balıkların, sandalın, bahçıvan kulübesindeki şişman kadının —Odisiya'nın anası— posbıyıklı, nefesi şarapla tütün kokan bağcının —babası— Odisiyaların kulübesinin içindeki kırık dökük temiz eşyanın, esmer, sırim gibi, ince uzun bacaklı, etekleri rüzgârlı kız kardeşinin, kocayemişi meyvelerinin, çamların mahremiyetine giriyorum. İçimde arzu bir çeşme gibi akıyor.

Eğiliyorum. Bu açık dudaklar, yarı açık gözleriyle uyumuş arkadaşımı yanağından öpüyordum. Belki ömrümde ilk ve son defa bir insanı, bilinmedik bir yerimde yıkanmış arzularıyla bir daha, bir daha öpüyorum.

Oradan ayrılmak için yukarıya, Portekizli'nin kulübesine koşuyorum. Fakat çocukluk, sanki Portekizli orada imiş gibi, beni ihtiyata sevk ediyor. Sessiz, gürültüsüz yaklaşıyorum.

Kulübenin ancak boyum yetişen penceresinden içeriye bakıyorum. Öteki pencereden ay ışığı kulübenin içine dolmuş, kenarda bir genç kız oturmuş, dizine bir delikanlı yatmış... Kız erkeğin saçlarını okşuyor, delikanlı ise genç kızın saçını okşamayan öteki elini dudaklarıyla arayıp mütemadiyen bulmakta. Bir müddet hayretle bakıyorum. Sonra aşağıya yokuştan kaya kaya iniyorum. İdris'in yattığı binaya koşuyorum. Onu uyandırıyorum. 'Böyle, böyle...' diyorum. İdris, Odisiya'yı soruyor.

— Aptal, diyor, hâlâ bekliyor mu?

— Yapma eziyet çocuğa canım! Çok iyi çocuk o!

— Onun kadar iyi çocuk dünyada yoktur, bilmez miyim? Mahsus yapıyorum; sevdiğim için. Tecrübe için... Benim için canını verir, değil mi? Ne yapıyor?

— Yapma eziyet çocuğa canım! Çok iyi çocuk o!

— Demin ben uyandımdı. Hadi sen biraz uyu, dedim; uyuyor şimdi.

— Bu zamana kadar uyumamış mıydı? Hay aptal hay!

Odisiya'nın yanına doğru yürüyoruz. İdris bir müddet dikkatle bakıyor. Sanki o da bu iyi çocuklar rüyasını görmüş gibi eğilip saçlarını okşuyor.

— Uyusun bırak, diyor, hadi biz gidip bakalım, ne oluyor?

Yukarıki kulübenin içinde aynı hareketler, aynı manzara devam ediyor. Kızın dizindeki çocuk mütemadiyen kızın ellerini dudaklarıyla aramakta. Bizim tarafa delikanlının yüzü çevrildiği zaman bir an pencereden çekiliyoruz. Kızın başı hareketsiz, böyle eğilmiş, delikanlıya hasretle, bir tuhaf bakıyor. Genç adamın yüzü bizim tarafa çevrildiği bir zamanda İdris'le pencerenin dibine çömeliyoruz. Burada İdris'in yüzüne bakıyorum: O deminki mütebessim, mahalleli, tatlı, eğlenen yüz çizgileri birdenbire kararmış gibi:

— Benim kadar... diyor.

— Ne? Kim?

— Kızın dizindeki...

Bir daha ayakta dimdik, hiç çekinmeden bakıyor. Ben korkuyorum. Sonra geriye dönüyoruz. İdris düşünceli:

— Benim kadardı, diyor.

Ben cevap vermiyorum.

Halbuki kızın dizindeki pek İdris kadar değildi. Epey kocaman bir şeydi.

Kış hayallerimizi; yağmur, kar, soğuk, sis içinde devam ettirirdi: Kimi mektepte, kimi çırak olduğu dükkânda, kimisi sisle örtülü bir lahana tarlasında; kimi de İdris gibi babasının sandalı içinde lodosa, poyraza yelken şişirerek.

Kıştan yaza çocuk başka türlü çıkardı. Çoğu şişmanlamış, rengi ağarmış, harikulade bir surette büyümüş olarak. Bana öyle gelirdi ki çocuklar yalnız kışın büyürler.

O kıştan, birbirimizi hemen tamamen kaybettığımız kıştan çıkışta Odisiya'yı boy atmış, yüzüne karışık, hilekâr manalar sinmiş buldum. Yine şarkı söylüyordu ama sesi, o temiz, berrak ses değildi. İçime ılık dünyalar deviren ses şimdi bana bir garip memleketin hilekâr, hasis, yalancı, dedikoducu, yılan insanların şaraplar, açlıklar, uykusuzluk, hırslı gecelerle eskimiş gırtlaklarının sesi gibi cırtlak geliyordu.

Yüz; dostu, arkadaşı, hattâ zaman zaman uşağı olmayı kabule hazırlandığım yüz, vehmettiğim manalarını üzerinden lüzumsuz bir gömlek gibi, —yılan gömleği gibi— çıkarıp atmıştı.

Amcası Yorgo'nun bir haftalık bir ıstakozu satarken takındığı suratı birdenbire Odisiya'nın yüzünde bulunca şaşırdım.

Eskiden bu iki insana bakar, nasıl oluyor da derdim, hatları birbirine bu kadar benzeyen iki insanın birisi bana, o ılık dünyayı verdiği halde ötekisi; soğuk, çirkin, fakat hakiki dünyayı versin. O zaman hayal meyal hissetmiştim ki, yüzle ahlak arasında herhalde müthiş bir münasebet vardır. Güzel olan muhakkak güzel ahlaklıdır, demeyeceğim. Sonra fena ruhlu güzel yüzün de, insanı perişan eden, mahveden sihrini de inkâr etmeyeceğim. Yalnız şunu dernek istiyorum ki, ahlakın yüze eklediği mimikler, hattâ renkler, yüz, ahlak her ikisi güzelken de vardır. Fakat bunlar bu an, bu mekân içinde sevimlidirler. Ahlak bozulmazsa tertemiz, sevimli, hattâ dostun bu halleri taklit edeceği gelmesi kadar dost, ılık devam ederler. Fakat kötü, fakat hakiki dünyayı, Odisiya'nın keşfettiği şekilde keşfedince, onları yeni âlemine sindirince iş değişiyor... Mesela, Odisiya'nın burnunu bir şey koklar gibi yukarı tarafını buruşturarak, ağzı biraz açık anlatılanı dinlemesi — o zaman-

lar ne hoştu!.. Ben de aynı şekilde başkalarını dinlemek için bu hareketi az mı taklit etmişim. Fakat, bugün, bu hareket, bu o zamanki aynı hareket, onu amcası Yorgo'ya, Yorgo'nun yalancılığına, kıskançlığına, terbiyesizliğine ulaştıran çirkin bir şey olmuştu.

Onu bir ikinci, bir üçüncü görüşümde içime bir pişmanlık doldu. Ne yaptım, ne yaptım? diye söylendim. Neden öptüm bu çocuğu? Bu yüzü ben nasıl sevdim? Müthiş bir utanma hissi duydum.

İdris kocaman bir şey olmuştu. Geçen sene Kaşık Adası'ndaki ahırların içinde rastladığımız çiftin erkeğinin ensesi gibi dik bir ensesi vardı. Simsiyah saçları bir berber elinde birçok şeyler yapılmış gibi idi. İlk bıyığını kesmemişti. İncecik modaya uygun bırakmıştı.

Bütün bu zahiri sevimsizliklerine rağmen İdris'in yüzünde o hayal, sergüzeşt günlerinin iyi hatları vardı. Hattâ daha fazla. Fakat Kaşık Adası'nın lafını bile ettirmiyordu. Mütemadiyen genç kız hikâyeleri anlatıyordu:

Eftihiya'nın, sarı bir kilise mumu kadar yanmaya hazır renkli bacakları vardır. Bir sütlü mısır beyazı dişleri, mütemadiyen ağızla aranıp, bulunup, öpülecek elleri...

İdris Eftihiya ile, yukarıda kırmızı çiçekli çalı süpürgele-ri ile kocayemişlerin olduğu sonbaharda tanışmıştı. Beraber kocayemiş toplamışlardı. Olgunlarından, irilerinden hepsini Eftihiya yemişti. Sonra "kocayemişi insanı sarhoş eder" diyen ada kadınları gibi sarhoş olmuştu. O sırada dudaklarına olgun bir kocayemişi almış; İdris'e, "yarısını da sen ye," demişti. Çalı süpürgelerinin kırmızı çiçeklerindeki bal kokusuna yatmışlardı.

Eftihiya'nın yüzü alelade bir Rum kızı yüzü idi. Civelek, çapkın, o kadar, ne fazla çirkin, ne çok güzel. Fakat banyolar başladığı zaman lacivert deniz mayosu içinde ışıklı, dümdüz bacakları, küçük memeleri... Hülâsa Eftihiya yazın bir erkeği bir dakikada yere yıkıp toprağa ellerini geçirterek, dişleriyle otları kopartacak, toprağı koklatacak kadar, güzeldi.

Ne güzel yüzerdi!.. Beyaz pantolonlu, sporcu delikanlıların aileleri köydeki evleri kiraladıkları zaman Eftihiya bu dizleri

çıkılmış pantolonlu, kalın gri elbiseli İdris'i ustalıklı, gürültüsüz terk etti.

Odisiya yeni göçlerin çocukları ile ahbablığı ilerletmiş; kışın biriktirdiği paralarla beyaz bir pantolon, kısa kollu mor ipek gömlek, bir de bir delikanlıdan bin rica ile bir bahriyeli kasketi uydurmuştu. Uzaktan gözüküyordu zaman hakikaten kuvvetli, oldukça yakışıklı bir delikanlı hali almıştı. Yakında ise biraz acayip, pazarlığını giymiş, fazla süslenmiş gibi idi. Derhal köyün yerli gençlerinden olduğu anlaşıyordu. İdris'le benimle yalnız merhabalaşıyor, göçlerin çocuklarına katılıyor, Ada'nın kızlarını onlara tanıtıyordu. Mektuplar götürüp getirdiği oluyordu. Gazinolarda yabancılarla pastra oynuyor, ekseriya kazandığı, kazanması münasip görüldüğü için, cebinde para da bulunuyordu.

Bütün yaz bir defa Kaşık Adası'na geçildi. O da Odisiya'nın grubu ile. Bunlar dört Rum çocuğu idi. Odisiya Rumca, geçen sene, daha evvelki seneler yaptıklarımızı, adi bir gülüşle, sanki tatlı şeyler değilmiş, aptallıkmiş gibi anlatıyordu. İdris'in de bunu aptallık telakki ettiğini, fakat bu aptallığı başkalarına anlatmayı hoş bulmadığını acı, aynı zamanda mütebessim yüzünden anladım.

Odisiya'nın arkadaşları katıla katıla gülerlerdi. Rumca tangolarla Ada'nın ıssızlığını, Robensonluğunu kaçıırırlar, Portekizli gemiciyi hırsından ağlatacak gibi ederlerdi. Ben hep Odisiyayı nasıl öptüğümü düşünür, dudaklarımın derisini koparır koparır atardım."

Hikmet yattığı yerden gözü kapalı, kafasının içi bu çocukluğunun güzel bacaklarını üşütücü, kendisine bir büzülme hissi, ayaklarını burnuna, yorganı ta tepesine kadar çekme ihtiyacı veren hatırası içinde bunalmıştı. Ona öyle geldi ki uyumuştur. Düşündükleri yahut da düşünmek istedikleri bir rüya, bir uyku içinde yazılmış gibi idi. Adeta etrafında parça parça atılmış kâğıtlar vardı. Her zaman böyle kâğıtlara bir şeyler yazmak, kâğıtlara olmasa kafasına, daima yatakta bir şeyler yazmak arzusunu duymuştu. O zamanlar onu Rum mektebine vermişlerdi. Bunaldığını hissetti. Kafasından yorganı çekti. Ayaklarını boylu boyunca uzattı.

Odanın içi daha karanlıktı. Hemen hemen hiçbir şey fark edilmiyordu. Yalnız Naci'nin derin nefesi. Rıza'nın kuru öksürüğü odayı dolduruyordu. Bu sesler de olmasaydı Hikmet rüyadan uyanmış, nerede olduğunu bir türlü kestirememiş insanlara dönecekti.

Birdenbire bir aydınlık gördü. Bu aydınlık insan boyundan yüksek bir pencerenin içinden geliyordu. Biraz evvel uyandığı zaman bu pencere de karanlıktı. Şimdi ise üzerinden bir mavi sünger geçirilmiş gibi idi.

Mavi, koyu mavi, ılık olduğu bile şüpheli bir aydınlık gördü. Bu aydınlık onun uyumasına yardım etti. Melek'in yattığı odayı düşündü. İçi yine ezildi. Uyudu.

İkinci Kısım

Maçka'da "Kanarya" apartmanının dördüncü katında bir ana baba ile bir oğuldan ibaret bir aile oturuyordu. Apartmanın kapısından içeriye girince küçük bir yemek salonu göze çarpıyor, her tarafta hiçbir komşunun dil uzatmaya cesaret edemeyeceği bir temizlik görülüyordu. Evin eşyaları eski, soluktu. Aynalı bir büfenin üzerindeki eşyada da o aynı solukluk, temizlik vardı. Buraya giren her adama derhal çok uzun, iyi seneler görmüş, dedelerinden beri sıkıntı çekmemiş, fakat fazla bolluk da görmemiş bir ailenin sessiz bir şekilde kibar eşyaları, adeta hitap ediyordu.

Akşamdı. Yemek, aynı zamanda kabul salonu olduğu anlaşılan bu yere, soldaki bir pencereden hafif bir sokak manzarası ile beraber tramvayların yeni yanmış ışıkları giriyordu. Salonun elektriği yanmamıştı. Çok tatlı yarı karanlıkta; kısa boylu, tülüş bir hizmetçi kızın bir masanın yeşil örtüsünü, örtünün üstündeki çanak biçiminde gümüşten bir vazoyu kaldırdığı, masanın üstüne beyaz bir örtü yaydığı, renkleri pembeye kaçan birtakım tabakları üçe taksim ederek dizdiği görülüyordu. Yine sol tarafta, apartmanın öteki odalarına giden bir kapıda, karanlıkta yaşı belli olmayan, yuvarlakça bir kadın gözüktü.

— Niçin elektriği yakmadın, Zehra? dedi. Karanlıkta bir şey kıracaksın kızım.

Küçük hizmetçi, masanın öbür ucundan bir yarım sağa çark yaparak elektrik düğmesine doğru döndü. Düğmeyi üç defa çevirdi. Bütün ışıklar yanmıştı. Kız bir daha çevirdi. Lambaların bir kısmı söndü. Kafi bir aydınlık salonu aydınlattı; penceredeki sokak resmini sildi. Şimdi pembe tabakların üzerine mesut bir insan yemeğinin arzuları yer yer oturmuştu.

Sûrahi, sokaktan gelen adama derhal bir bardak doldurtacak kadar berrak bir su ile cazipti. Işıkların yanmasıyla beraber evin sahibesi olduğu anlaşılan kadının yaşının da elliye yaklaştığı belli oluyordu. Yüzüne bakınca çok sinirli fakat bu hiddetin dakikalık, hattâ saniyelik olduğu, yoksa haddizatında fazla dürüst, temiz bir insan olduğu anlaşıyordu.

Gözlerinin altında oldukça büyük deri sarkıntıları vardı. Saçları itina ile taranmış, hattâ zaman zaman ondüle yaptırılmış, sarıya, bir ütü sarartısına benzer bir sarılıkla gri renkte idi. Büyük gözleri, çok belli kaşları, benlerle dolu bir yüzü vardı. Üstüne siyah bir elbise geçirmişti. Elbisenin kolları dirseklerine kadardı. Tam göğsünde yeşilli beyazlı kravatımsı bir şey vardı.

Cümle kapısının tam karşısında büyükçe bir saat dikkat edilmediği zaman işlemiyor, dikkat edildiği zaman ise fazla gürültülü gibi idi.

Kadın masanın bir ucundan gözlerini kırptırarak saate baktı.

— Saat kaç Zehra? dedi. Ben seçemiyorum.

— Yediye on geçiyor.

— Fahri hâlâ gelmedi. Herhalde babasına rastlamış olacak? Yoksa şimdiye kadar gelmesi lazımdı.

— Daha gelirler efendim! dedi hizmetçi.

Hizmetçide bir dârüleytam kız talebesi güzelliği vardı. Sırtına pembe, kolları tamamen çıplak bir bluz geçirmişti. Önünde prostela yoktu. Kollarının bileklerinden yukarı kısmı bazen çok yumuşak, oynak oluyordu. Fakat bileklerinden aşağısı birtakım başkaları hesabına yapılmış fedakârlıkların; çocuk bezlerinin, milyonla kirli tabağın hatırasını taşıyor, her hali eve her gelen erkek misafire acımak, iğrenmek, hoşlanmak hislerini birden ihtiva eden birtakım arzu, arzusuzluklar veriyordu.

Bacakları hiç çarpık olmadığı halde pekâlâ çarpık olabilir hissini veriyordu. Ayağına küçük, bir horoz ibiği kırmızısı, hotozlu terlikler giymişti. Ayakları çıplak, mevzundu. Yine de insan, “bu bacaklar niye çarpık değil?” diyordu kendi kendine. Bu his belki de bacaklarının kısalığından geliyordu.

Gayet masum haline rağmen birdenbire birisinin kucağına düşüvermesi pekâlâ mümkün bu kızın; denebilirdi.

Gözlerine bakınca bu hükümde aldanılmadığı, hakikaten bir kucağa düşüvermek arzusu bu gözlerde gayet bariz okunduğu seziliyor muydu? Gözlerini görmeyenler için arzu, ihtiras uyandırabilecek, hattâ platonik rüyalar gördürebilecek yumuşaklıkta, güzelliğe olan hizmetçi, gözlerine bakılınca, bütün arzuları suya düşürüyor mu; düşürmüyor mu, insanı mütereddit bırakıyordu. Yalnız eve gelen erkek misafirlere değil; apartman kapıcısına da bu tesirleri yapmış olan dördüncü katın hizmetçisi Zehra; bütün aldığı paraları biriktiren, iyi kalpli, sessiz bir kızdı.

Erkekleri arzular gözükmesinin sebebi bir hulyayı hakikat yapmak içindi:

Bütün paralarını bir nişanlıya vermek, küçük bir odanın içinde ter kokan erkek çamaşırlarını, bir pencerenin akşam ışığına oturarak dikmek, yamamak... Erkeğinin kolunu, bacağını, göğsünü içi ezilerek bu çamaşırlardan düşünmek... Küçük bir mutfakta bir balık kızartmak.

On dört yaşında Tokat'tan geldiği günden beri biriktirdiği para ile hiç olmazsa güzel, yakışıklı bir bakkal çırağı, daha olmazsa çirkin, fakat temiz bir küçük memur avlayabileceğini ümit etmemiş değildi. Tokat'ta üvey babası kendi yüzünden hapse girdiği için üzülürdü. İlk zamanları, nüfus kağıdına "dul" diye yazan nüfus memurunun evinde bir gece kaldıktan sonra, yollara düzüldüğünü her akşam mı her akşam hatırlardı. Sonraları bu eski günleri pek bariz bir şekilde hatırlamasa bile akşam vakitlerinde düşünmeyi sever olmuştu.

Çalıştığı evlerin küçük beylerine duyduğu yenilmez arzu, nihayet bir hayranlık, bir tecessüs hissi idi. Fakat küçük beyler; beyaz tenleri, mavi gözleri, berrak, gırtlak çıkıntısı yeni belirmiş fildişi boyunlarıyla lacivert veyahut gri elbiselerinin içinde —o hep aynı renkte elbiseleri küçük beylere giydirmesini severdi— o tutulmaz incelikleri, hafifçe erkeklikleriyle bakılıp bakılıp doyulamaz bir manzara idiler. Ama o kadar... Yalan olmasın Zehra bir gün bile onların sabahları hafif, iyi rüyalar kokan, su buharı ılık-lığı almış yataklarını didiklerken bu yatakların içine bir hanım

gibi uzanıvermek, bu erkekçiklerin katılığı, yumuşaklığını tatmak gibi bir fikir kafasından geçmemişti. Ne biliriz belki de geçmişti. Fakat Zehra kendisi böyle arzuların kafasından geçmediğine emindir. Buna kendi kendini inandırmıştır.

İnandırmıştır ama, yine de o ana, babalarının yanında birer kiraz fidanı kadar eğilir bükülür, bakılır, sevilir insanlar; Zehra ile ilk yalnız kalışta büyük erkek tavırları almışlardı. Bu tavırlar onlara ne kadar da yaraşmıştı.

Merdivenlerdeki ıslığı duyan hanım oldu.

Hanım ile hizmetçi kulak verdiler. ıslıkla beraber dört ayağın çıkardığı sesler duyuldu. İkisi birden:

— Geliyorlar...

İçeriye evvela uzun boylu, şen yüzlü, matruş bir adam, ardından iki kaşı birbirine değen, sporcu yapılı, beyaz tenli, biraz genç irisi, bir de delikanlı girdi.

Hanım:

— Elhamdülillah gelebildiler, dedi.

İhtiyar erkek:

— Şöyle Haylâf'ta biraz oturalım bizim delikanlı ile dedim de...

Kadın:

— İyi yaptınız, dedi.

Genç adam:

— Açlıktan ölüyorum anne, yemek hazır mı?

Sonra Zehra'ya dönüp:

— Hadi kız! dedi. Getir bakalım.

İhtiyar adam bir bardak su doldurup ayakta zevkle içti. Sonra:

— Oh!.. Yanmışım hatun, dedi.

Genç adam apartmanın öteki odalarına giden kapıdan içeriye süzülüp gitmişti. Kadın:

— Haylâyftakilere değil mi? dedi.

İhtiyar adam bu şaka çok hoşuna gitmiş gibi güldü.

Kadın:

— Fahri'yi amcasına gönderelim, dedi. Hiç olmazsa orada bir ay kalsın. Bu iş halledilinceye kadar. Kapıcı razı. Zaten kızı seviyor.

— Ben bu akşam konuştum oğlanla. Gitmek istemiyor pek ama; gitmem de demiyor.

Küçük hizmetçi ile Fahri arasında garip şeylerin geçtiğini hisseden Fahri'nin annesi olmuştu. Zehra'nın ilk geldiği aylarda kapıcı ile sıkı fıkı konuşmasını istemeyen "Lâmia Hanım" şimdi lüzumlu lüzumsuz kapıcıyı çağırıyor, sık sık bir iş bahane ederek kapıcıya, Zehra'ya ve eve göz kulak olmasını tembih ederek çekilip gidiyordu.

Lâmia Hanım oğlunun dürüst, garip halinden korkuyordu. Şayet küçük bir kaza vuku bulursa —Allah göstermesin— hizmetçiyi almaya kalkardı.

Hizmetçi olarak sevdiği bu kızı gelin olarak görmektense... Böyle bir ihtimal dahi Lâmia Hanım'ı iliklerine kadar üşütüyordu.

Sık sık evden kaybolmaları yapacağı tesiri yapmış, Zehra ile kapıcı Arslan arasında tam Anadolu köylülerine has bir aşk macerası başlamıştı.

Arslan sabahtan akşama yanık şarkılar söylüyordu. Hamam kubbesi gibi öten apartmanda bu içli şarkılardan bıkmayan, usanmayan kalmamıştı. Arslan bıyıklarını buruyor, potinlerini boyatıyor, hiç takmadığı halde akşama doğru kravat takıyordu.

Zehra, Fahri'den çekinmeye başlamıştı. Hanımının manevrasını anlamış, Fahri'den mümkün merteye uzaklaşmayı, onu yalnız uzaktan seyredip içlenmeyi münasip görmüştü. Sonra Arslan da hakikaten arslandı. Ne fena fena, garip garip bakıyordu!.. Sonra:

— Nişanlanacağız Zehra kız, evleneceğiz. Çocuğumuz olacak. Köye gideriz, bizim köye. Sonra yine geliriz İstanbul'a, ha? diyordu.

Fahri, hamam dairesinden saçları taranmış, tıraş olmuş çıktı. Büyük bir iştaha ile yemeğini yedi. Bu Zehra kıza içinden neler duyduğunu tahlil etmiyordu. Evin içindeki dalavereyi hemen hissetmemiş gibi idi.

Babası Rıza Bey:

— Amcanın mektubuna bak, dedi. Muhakkak gitmelisin. Biraz hava almış olursun. Şu tatilden istifade et.

Fahri üniversitede talebe idi.

Fahri ertesi gün Haydarpaşa'dan trene binerken birdenbire o kadar sevinmiş, o kadar coşmuştu ki el arabasında kitaplar gezdiren adamdan Türkçe bir roman satın aldı. Varacağı yerden bir evvelki istasyona kadar üçüncü mevki bir bilet almıştı. Oradan bir ikinci mevki almayı tasarlıyordu. Zaten tren bu istasyondan ayrılıyor, aktarma lazım geliyordu. Pendik'e kadar romandan okuyabildi. Orada inip bir gazoz içti. Sonra daha varacağı yere yıl olduğunu, içindeki sevincin ise ara sıra parlamaya müsait olduğunu düşünerek bir şişe rakı ile meze aldı. Yerine döndüğü zaman kendisinden evvel bu işi düşünmüş üç kişiyi şişelerini açmış buldu. "Buyurun çilingir sofrasına! Tenezzül ederseniz?" dediler. "Estağfurullah!" dedi. "Ben de düşündüm bir şişe de bende var..." Şişeyi sol eline sıkıştırarak dibine bir tokat indirdi. Mantar fırlamıştı. Bir iki damla dököldü. Şimdi yavaş yavaş kararan İzmit Körfezi sularına karşı bütün yolcular içlenmişti.

— Anam! diyordu bir tanesi, Allah büyüktür be! Biz de bir gün varacağız varacağımız yere elbet.

— Nereye gidiyorsunuz?

Adam Erzurum'dan kilometrelerce ötede, dağların tepesinde bir köy adresi veriyordu. Yirmi senedir İstanbul'da idi. Yemediği herze kalmamıştı. İnce, şeytan bir yüzü, genç bir hali vardı. Rakı içtikçe harikulade güzel bir adam oluyordu. Fahri'ye:

— Beklerim hemşerim, bizim köye gel. Kar belini aştığı zaman, ayı avına çıkarız. Sana "Urus"ların "borj"unu pişiririm. Yedi kızımдан bir tanesini seçersin; sana veririm, delikanlı. Tepe tepe kullan. Kayış gibi kızlardır. Yalnız çok yedirmeye, giydirmeye gelmez bizim tarafın kızları ha! Biz az yeriz, çok çalışır, az giyer, çok hareket ederiz...

Bir küçük dere geçiyorlardı:

— Bizim dereleri görmelisin, dedi adam. Buz tutar kışları. Balıklar altında yamyassı olurlar suyun. Biz buzları yer yer kırarız: Balıkların ölmemesi için. O kırmızı, sarı, kahverengi balıkların eti yanında bu deniz balıklarınıninki manda eti gibidir. Bizim memleketin insanı biraz vahşidir yoksa, vahşi olduğu için de namusludur. Sana bir şey anlatayım hemşerim: Hiç ce-

viz kütüğü gördün mü? Geçtiğimiz şuraların ceviz ağaçlarının rengi açık esmer, ceviz kütüğünün içinin hareleri daha gösterişlidir. Bizim memleketin ağaçları ise daha sert, daha koyu renkli, hareleri daha parıl parıldır.

Hah işte!.. Bizim insanlarla bura insanları arasında da aynı fark vardır. Rengimiz daha koyu, içimiz daha hareli, daha parıltılıdır. Köylerimizi güneşe karşı kurmuşuzdur. Büyük çam ağaçları evlerimizin önünden ta hudutlara kadar uzanır gider. Toprak yalnız fazla bir şey vermez; uğraşmak lazımdır. Vatanımız dağlıktır. Ama dedim ya!.. İçimiz zengin, pırıltılı kardeşlik! Yoksa hepimiz göçer gelirdik bu İstanbul denilen tok memleketine. Burada da tok olan tok ya! Her yerde olduğu gibi. Yine derelerimizden balık, göklerimizden kuş, ormanlarımızdan geyik, göllerimizden canavar; ceviz ağaçları, çamlar, mısır eksik olmasın. Kolumuzda kuvvet kaldıkça, kafamızda o deli ışık yandıkça bir şeyden korkmam, Allahtan başka!

— Ondan korkar mısın? dedi Fahri.

— Sırasına göre delikanlı, sırasına göre... Tövbe estağfurullah! Neler söylendik! Ne günahlara soktun beni be Fahri Efendi!

İzmit Körfezi bir şimal fiyordu güzelliği almıştı. Pencereden bir Golfstrim havası giriyor, iki sahil arasından aşı boyaları yer yer gözüken heyula bir şilep geçiyordu. Fahri, bu akşam renklerinin, birbiri ardına yanıp söndüğünü seyrederken, rakısından bir yudum daha içiyor, adeta bir yudum daha hassaslaşıyordu. Erzurumlu birdenbire tekrar başladı:

— Bak, dedi, Fahri Efendi, biz insanlar ne yalancı, ne garip mahlûklarız! Şu yolculuğumuzun başından beri gevezelik ediyorum. Ne söyledimse, hemen hepsi yalan! Yedi kız nerede bende? Bir tane çocuğum yok. Evlenmedim ki çocuğum olsun. Bizim memleketin balıklarının eti lezzetlidir, İstanbullular manda etinden farksızdır, dedim a, o da yalandı. Deniz balığının, hele İstanbul'un balığının emsali var mıdır, dünyada? Nedir o lüfer beyim? Nedir o kalkan, o uskumru, o barbunya, hele o ateş balığı? Ben dalgıçken ara sıra kendi elimle pisibalgı yakalar, haşlamasını yapardım. Şimdi olsa ne giderdi değil mi?

Diyeceğim insan kısmı oturduğu yerde bin yalan kıvrabilir. Köyümün insanları daha parıltılı, daha kavi dedim a, o da yalan. Nerede parıltılı birader? Parıltı dediğin ilimle, marifetle olur. İnsan sanatında ilerledikçe parıldar. Kuvvete gelince, mısır ununun kuvvetiyle kuvvetlenen insanın kuvveti...

Yalan söyledim, diyorum a... Demin bu yalanları söylerken yalan olduklarını biliyordum. Şimdi güya doğru söylüyorum ya. Bu söylediklerimin de doğruluğuna kani değilim. Yine de pisbalığı yerine bizim "Kavruksu"yun sazan balığını İstanbul'un ortasında bulsam kilosuna kırk lira verir, alır, ağlaya ağlaya, güle güle yerim.

Fahri:

— Sen adamakıllı dâüsslaya tutulmuşun hemşerim, dedi. Bir müddet Erzurumlu ile iyice kararmış olan İzmit Körfezi'nin karşı kıyılarının ışıklarını seyrettiler.

— Çok severim, dedi Fahri, geceleyin deniz kenarından başka bir deniz kenarının ışıklarını seyretmeyi.

— Evet, dedi Erzurumlu, hoş olur!

İzmit'ten sonra Erzurumlu ile baş başa kalmışlardı. Köşeye mahcup bir mektep talebesi gelip oturdu. Biraz sonra Derbent'te onun da ineceği acelesinden belli idi. Hafif şiş gözlerinden uyku akıyor. Ürkek, tatlı gözlerle bakıyor, gülümsemek istiyordu. Çocuğa ikisi de gülümsediler.

İstasyon memurunun oğlu imiş. Her sabah İzmit'e mektebe gidiyor, akşama dönüyormuş. Fahri bu gece yarıları, sabah karanlıkları gidilen mektebe karşı içinde müthiş bir sempati duydu. Kendi kendine sabahları çayı nasıl zor içeceğini, trenin düdüğünü duyunca çantasını nasıl kapacağını, paltosunu yarı yolda giyeceğini, sabah treninin içindeki sessizliği, takkeli adamları, koridorda cıgara içenleri, saçları dağılmış, üstleri hacı misî kokan Antalyalı gençlerin fiyakalı fiyakalı gezinmelerini görüyor gibi oldu. İzmit bir yarı karanlık içindedir. Sokaklarda kimseler yok. Mektep bahçesinde bir muhacir kederiyle beklemek... Akşam, dersten dönüş... Bu sefer daha başka yolcuların treni: Şarklılarla, küçük çilingir sofralarıyla dolu kompartımanlar, pencerelerden dışarıyı seyreden meyuslar, kompartımanlara dolmuş İstanbul havası, portakal kabukları, rakı, apteshane, çuval kokusu...

İzmit orta mektebinde Derbent'ten her sabah giden, her akşam dönen çocuğun havasını kendinde hisseden Fahri, adeta bu çocuğun hayatını özledi, pek sevdi.

Erzurumlu, mektep çocuğuna hayatını anlatıyordu:

— Küçük, ben kaç yaşında varım?

— Bilmem ki...

— Hele hele...

— Otuz.

Erzurumlu memnun:

— Kırk beş.

Hakikaten şayanı hayret bir şeydi. O kadar ceviz ağaçları gibi sağlam, kavaklar gibi uzun, düz bir yapılışı vardı ki, çocuktan çok Fahri hayret etti.

— Tabii, dedi Erzurumlu, böyle olmasaydı dalgıç olamazdım ki... Dalgıçlık herkese vergi değildir. Yalnız bu mesleğin en kötü tarafı, dalgıçların fazla müsrif olmalarıdır. Biz çok para kazanırız, çok yeriz. Ben gündeliği otuz beş liradan aşağıya iki ay evvelisine kadar çalışmadım. İki aydan beri yirmi, yirmi beş lira arasında. Sıhhatimizi muhafazaya da mecburuz. Para da bol. Para bol olunca gençlik var serde. Kuvvet var. Yapı var. Allah vermiş sıhhat var. Sıhhatli adam güzel adamdır da. Kadınları da severiz. Kim sevmez değil mi?

Genç mektepli yavaş yavaş açılıyor. Artık fazla mahcup gözükmüyordu. Hattâ biraz da üçüncü mevki insanlarına karşı bir bilgiçlik taslamak hevesine bile kapılıyordu:

Otuz metreden fazlaya inemezsiniz değil mi? dedi.

Erzurumlu:

— İneriz, dedi, altmışa, yetmişe inebiliriz, ama nadiren. Bu derinlikte beş dakikadan fazla duramayız. Zaten otuz metreden sonraya dayanacak dalgıç da pek azdır.

Erzurumlu anlattı durdu:

Dalgıç hayatına ait hikâyeler; masallar kadar uzun, güzeldi. Fakat kendine fazla güvenen bir dalgıcın hikâyesi Fahri'yi çok alakadar etmişti. Fahri bu hikâyeyi dinlerken küçük mektep-
linin yüzüne bakıyordu. Onu bu hikâye pek fazla sarmamıştı. Bundan evvel Erzurumlu Haliç ile Sarayburnu arasında deniz dibinde yatan gemilerden altın kaşıkları nasıl bulduğunu, o ci-

varda kayık, mavna, yelkenli, gemi, vapur leşlerinden adeta bir küçük kasaba peyda olduğunu; bu kasabada balıkların nasıl dolaştıklarını, büyük midyelerin ağızlarını açıp küçük balıkları mışıl beklediklerini, deniz üstünde başka türlü, ziyadar olan mahlûkların deniz dibinde koyu esmer renkler, pırıl pırıl zümrüt, akik, elmas renklerle gezindiklerini, genç mektepli ne zevkle dinlemişti!

Bu sırada dalgıç, istediği kadar fantezi yapıyor. Haliç'te bulunmasına imkân olmayan fok balıkları, elektrikli balıklar, insanı bir anteniyle sarıveren devasa ahtapotlardan bahsediyordu.

Bu arada yine sanki karşısındaki çocuk dalgıç olacakmış da ona ders veriyormuş gibi: "Mesela denizin dibinde baktın bir koca vapur yan yatmış yatıyor. O yeşile çalan bulanıksı, sisli su içinde vapurun her tarafı büyümüş, kocamanlaşmış, en ufak telin üstünde milyonlarca kabuklu hayvan yapışmış, demir aksamında midyeler ağızlarını açmış sana bakıyorlar. Vaktiyle bilmem kaç tarihinde Sarayburnu ile Köprü arasında Galata tarafına daha yakın, hemen hemen Üsküdar İskeleyi'nin üç yüz metre açığında bir Rus gemisi batmış imiş. İçinde para varmış. Eski dalgıçlar parayı çıkarmışlar. Denizde böyle bir şey bulundu mu, yarısı dalgıça aittir; yarısı da hükümetin veyahut da gemi sahibinin olur; -pazarlığa göre- Bir gün mütarekede ben oraya daldım. İngilizlere ait bir sandık meselesi için. Şöyle yürüdüm.

Dedim ya! Deniz içi hem karanlık hem aydınlıktır. Deniz içinde renkler, ay ışığında olduğundan daha çok esrarlı, büyü-lü gibidir. Yani her ufak mavna bir saraydır. Kocaman, esrarlı, hani bazen filmlerde görürüz, garip şekilli Çin mabetleri vardır. İşte vapurlar, yelkenliler deniz üstünde gibi değildir, deniz içinde. Öyle Çin mabeti gibi karmakarışık, karmakarışık ama garip, hoş bir halde yatarlar. Bir baktım. Hemen hemen yanıbaşımda bir saray harabesi. Hemen bunun Rus gemisi olduğunu anladım. Çünkü daha dalmadan evvel o otuz kiloluk ayakkabılarımı giyerken arkadaşlarım Rus gemisi buralarda demişlerdi. Ben de zaten buraları karış karış bilirim ya!.. Muhakkak odur, dedim. Rus gemisi çarıçeye aitmiş. Kaşıkları altındanmış, her

taraf tavanlar kaplamalar altın ve gümüş yaldızlı imiş, derlerdi. Hiç hazine görmedik biz ama, masallardan biliriz ki Keloğlan bir de küpün kapağını kaldırır, gözleri kamaşır. O sırada biz masalı dinlerken, yatağın içinde, nasıl olursak, öyle bir hal oldum. Gözüme binlerce göz kamaştırıcı şıkır şıkır altın, gümüş, elmas doldu. Hiçbir şey düşünmeden daldım bir delikten Rus gemisinin içine. Ayaklarımın altında bir merdiven bastıkça dağılıveriyor, ben yine denizde yürür gibi aşağıya iniyordum. Birdenbire ortalık kapkaranlık kesildi. Fakat ben de dibe varmıştım. Girdiğim delik hafif bir aydınlıkla tepemde kandil gibi yanıp sönüyordu. Artık olan oldu, dedim, biraz daha yürüdüm. Şimdi yukarıda yeşil bir kandil gibi yanan ışık da kaybolmuştu. Zifiri bir karanlık içinde idim. Birden beni bir korku sardı. Kalbim ta şakağımda atıyordu. Fakat bir dakika sonra yine kendimi topladım. Etrafım hayal meyal seziliyordu. İşte şimdi yandım, dedim. Çünkü insan girdiği delikten çıkamazsa hapi yutmuştur. Nefes borusu yok mu? Sonra onun yanındaki seni yukarıya çekmeye yardım eden ip?.. Eğer girdiğim delikten çıkamazsa dolaşır, bir daha da bulamazsın, geberir gidersin.

Etrafım oldukça aydınlanmıştı. Bir yemek salonunda olduğumu anladım. Yürüdüm. Yerler kaygandı. Ayağımın altında midyeler kırılıyor, hava kabarcıkları kaynaşıyordu. Yukarıya bakıyorum. Belki yirmiye yakın yeşil kandil gibi delikler sarkıyordu. Dualar okuyordum. Fakat yine de altın kaşıkların nerede olabileceğini düşünmüyor da değildim. Bir müddet daha yürüdüm.

Tam köşede büfeye benzer bir şey gördüm. Bir gözü çektim. Elimde kaldı. Fakat yere bir şeylerin ağır, ağdalı, adeta danslı hareketlerle düştüğünü gördüm. Daha yere düşmeden kaşıklar elimde idi. Yedi tane idiler. Artık durur muyum? Başladım deliği aramaya. Girerken şöyle on dakika geminin etrafını dolaşmış, ancak insan girebilecek kadar büyük bir delik olarak onu görmüştüm. Az çok nefes borusunun yardımı da bu araştırmaya imkân verdi.

Tepemdeki deliklerin içinden en büyüğünü seçmeye çalıştım. Bir yarım saat aradım. Nihayet şöyle büyükçe bir abajur ışığına benzeyen deliğe doğru ipi çekmeye başladım. Baktım

ki bu delik o delik değil. Nasıl bildim değil mi? Bu o kadar zor değil. Nefes borusu ile o aşağıya, yukarıya inmeye, çıkmaya yardım eden şeyler yok mu? Onlar bu delikten gelmiyorlardı. Zaten de birdenbire ipin beni sıktığını hissetmiştim. İnsan girecek kadar büyük bir delikti ama benim girdiğim değildi. Yine beni bir korku aldı. Kaşıkları çizmelerin içine yerleştirmiştim: Altın kaşıklar için ölen dalgıcı gazetelerde görür gibi oluyordum. Nihayet bir delik daha gördüm. Bu da kocaman kandilini yakmıştı. Oraya kadar yine tırmandım. Artık kolumda sinirden kuvvet kalmamıştı. Bu da değildi. Aşağıya tekrar indiğim zaman: 'Aklını başına topla Ragıp! dedim. Soğukkanlı ol!'

Üçüncü delik girdiğim delikti. Dışarıya çıkınca büyük bir nefes alayım der insan değil mi? İmkânı var mı? Büyük nefes nerede? Zaten kâfi derecede derin olan burada, bir, bir buçuk saat kalmıştım. Nefes almak büsbütün güçleşmiş, kolumun heyecandan kuvveti kesilmişti. Yukarıya dört kişi beni zor çektiler.

Dalgıcılıkta insanı hırs bürümemelidir bir; ikincisi, dalgıç sinirlerine hâkim olmalı, soğukkanlı olmalıdır. Üçüncüsü de kendine fazla güvenmemeli, insandan üstün olduğunu sanmamalıdır.

Bak sana bir hikâye daha anlatayım:

Bundan tam on iki sene evvel, yazın, İzmir'de çalışıyorduk. İşimiz gayet iyi idi. İyi para alıyor, dört dalgıç arkadaş zevkle, neşe ile çalışıyorduk. Yazdı. İnsanın ne eli donuyor, ne de deniz dibi karanlıktı. Her tarafta, denizin içinde yer yer alaimisemalar, güneşler, altınlar, gümüşler gibi sardalye kutuları, tenekeleler, camlar parlıyordu.

On iki ile yirmi beş metre arasında uçurum bir yerde çalışıyorduk. Arkadaşlarımızdan Hüsnü en irimiz, en uslumuz, en kendine güvenenimizdi. Sağlam, içki cıgara bilmez, harama el sürmez, namuslu, iyi bir kırkılık adamdı. Görsen otuz yaşında demezdin. Gözleri pırıl pırıl, sakalı yaldızlı altın gibi, saçları lepiska sarı, güzel bir adamdı. Kendine çok güvenir, dipte uzun müddet çalışır, yorulmaz, dinlenmez, derin yerleri tercih eder, babayiğit bir şeydi. Biz öteki üçümüz ise ara sıra kaçamak yapar, İzmir'in o Kordonboyu'nun geniş, serin, güzel gazonlarından bir köşeye çekilir, çipura denilen lüferle ispari arası balıklar

kızartarak şöyle birkaç şişe yirmi dokuzluk devirir –bekarlık var o zaman–, Yahudi mahallesine doğru çapkınlığa çıkardık. İzmir'in Yahudi kızları kadar güzel mahlûk dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Ne beyaz, ne çilli, ne tıkız mahlûktur onlar, yarabbim! Etleri çipura balığının beyaz etine benzer: Sert, kılçıklı... Gözleri deniz içi hayvanının gözleri gibi fosforludur.

Kapılarının önünde durmadan söylenirler, İzmir'in rüzgârı göğüslerini açar. Dizkapaklarına gelen fistanları rüzgârlanır. Çıplak, güneşten yanmış ayakları durmadan anlattıkları laflara göre kâh tepinir, kâh uzanır, kâh leylek gibi tek ayaklarının üzerinde muhaverelerine devam ederler.

Yahudice bilirdim. Sinemaya davet ederdim. Çoğu derhal gelirdi. Sinemada omuzuma başını kordu. Kabak çekirdekleri yerdik. Kızın biraz kirli saçlarından burnuma bir fakir mahalle kokusu gelirdi. İspanyolca konuşur, İzmirlice gülerdik. Sonra götürür, hâlâ bir çarşı gibi uğuldayan, küçücük dar sokaklara taşmış insan kalabalığının içinden geçip kızı evine bırakırdım. Ama mesut olduğumu, eğlendiğimi bir küçük sarı, kıvrak, şen Yahudi kızı ile kabak çekirdeği yiyerek mesut olduğunu hissedenden adam bu dünya yüzünde belki çok azdır ama vardır.

Laf Yahudi kızına gelince biraz coşarım; kusura bakmayın. Çünkü bir tanesine de aşkıttım. Fransızca çat pat konuşsam onu yakalardım ama, biraz kibirli ve Frenk azmanı idi de olmadı. Yoksa şimdi Erzurum'a gideceğime İzmir'in Yahudi mahallesindeki kayınpederimi görmeye giderdim. Ne ise geçelim!..

Biz böyle eğlenirken o kendine güvenen arkadaşımız doğrucaya evine gider. Soyunur, dökünür, aptesini alıp namazını kılar. Saat sekiz, dokuz olmadan yatar. Gün doğmadan da uyanır, biz geldiğimiz zaman onu iş başında bulurduk. Bizden çok çalışırdı ama hiçbir gün bunun için bize bir şey söylememiştir. İşini kendini göstermek için değil, sevdiği için yapardı. Yalnız kendisine ara sıra söyledik.

— Hüsncüğüm, ihtiyatlı ol! Yavaş yavaş yaparız. Üzülme. Kendini yorma kardeşim. Bilirsin ya! Bizim işte kendine fazla güvenmemelidir adam, derdik.

Tatlı, munis gözlerle gülerdi.

— Ah be! derdi. Sizde dalgıçlık hevesi yok! Zanaat aşkı yok!

— Var be anam! derdik. Var ama, zanaatımız kolay değil.

— Orası öyle, derdi.

Yine gülerdi.

Biz şöyle bir yarım saat, bir saat çalıştık mı, kâh bir cıgara içmeye, kâh bir bu dünya yüzü havasını almaya can atardık.

Bilmezsiniz bu havanın kıymetini siz!.. Allahım! Nedir bu nefes almak biliyor musunuz? Müthiş tatlı bir şey! Hani kana kana su içersin, bazen susuzluktan yandığın zaman ya! Bayı-lırsın! O su ne tatlı şeydir! İşte hava da öyle... Sudan bin kere tatlı! Zanaata ilk başlarken sudan çıkıp da kafandan kafalığı çıkardılar mı, dünya varmış sanırsın. Bir neşelenirsin! İki tane yirmi dokuzluk bu neşeyi vermez.

O gün, kaza günü, müthiş bir sıcak vardı. İzmir, binalar, caddeler, hattâ deniz pırıl pırıl, cam gibi yanıyor, insanın yüzünü hava haşlıyordu. Hepimiz dalmıştık. Saat on raddelerinde idi. Şöyle bir buçuk saat çalışacak; sonra motorun tentesi altında güzel, buzlu sularla bir yemek yiyecek, birkaç saat uyuyacaktık. Bir saat geçti geçmedi ben çıktım. Ötekiler de beşer onar dakika ara ile suyun yüzüne fırladılar. Oldukça derinde çalıştığımız için hem nefes nefese, hem de biraz başımız dönmüştü. Çünkü sıcak havada makineye de biraz az hava gidiyor gibi bir şey olur.

Yani serin havanın serinliği ile insan iyi çalışır da... Canım, dışarıda olduğu gibi, sıcak havada deniz dibinde iyi çalışılamaz... Kim çıkarsa şöyle bir on dakika kafalık kaldırılmaz, daha on dakika kafalık kafada durur, sonra çıkarılır. İyi havaya alışma meselesi... Ondan sonra kafalık, gayet ağır ağır, iki üç dakikada çıkarılır; hemen dalgıcın ağzına bir cıgara verilir.

En son Hüsnü çıkmıştı. Herhalde o da fazla bunalmış olacak ki eliyle hareketler yapıyor, kafalığı çıkarmamamızı işaret ediyordu. Biz bağırsıyor, 'dur bekle biraz,' diyorduk. Biraz fazla sinirli idi. Kızdırmaya gelmez, kavga çıkarırdı. Sonra onun için pek mesele yoktu. Daha derinde, daha fazla zaman bile çalıştığı halde kafalığı hemen çıkardı gibi olurdu.

Nihayet dayanamadık, çıkardık. Ağzına hemen cıgarayı dayadık. Bir yudum bile içmedi, attı. Yüzü biraz sararmıştı. Güldü. Ayağa kalkarak kışa doğru yürüdü. Biz kendi işimize bakıyor, salataları yapıyor, sardalyeleri temizliyorduk. Kış taraftan bir gürültü geldi. Koştuk. Oraya yere yığılıvermişti.”

Fahri haykırdı:

— Öldü mü?

Dalgıç:

— Hayır, dedi, ölmesine ölmedi ama ölümden de beter bir şey olmuştu. Sağ tarafı hiç tutmuyordu, öyle kavi, arslan, çalışkan bir adama inme inmesi ne demektir arkadaş!

Dalgıç bir müddet sustu, sonra:

— Şimdi İzmir'dedir, dedi, bizim cemiyet, arkadaşlar ona bakıyoruz. Bakıyoruz ama, neye yarar?.. Geçenlerde İzmir'e gittiğim zaman evinin önünden belki on defa geçtim; içeriye giremedim. Yüreğim kaldırmaz benim! Zaten insan kırka merdiven dayadı mı bu işi bırakmalıdır. Bu işte en büyük tehlike işte bu: Allah vermesin, nüzul.

Sonra İzmir civarında ahtapot da mebzuldür ha! Bir sarıp sarmaladı mı işin iştir. Kurtulabilene aşkolsun! Sonra elektrik gibi çarpan bir balık vardır. O da Allahın belası bir şeydir. Biz otuz, otuz beş liraya çalışırız ama her dalışta otuz, otuz beş tehlike ile beraber dalarız.

Tren Derbent İstasyonu'nda durmuştu. Mektepli çocuk elimizi sıktı. Pencereden bakarken selamlar verdi. Fahri, arkadaşına:

— Şimdi, dedi, küçük çocuk, o Galata Köprüsü ile Sarayburnu arasındaki deniz dibinin kaburgalarına midye yapışmış, deniz yıldızları bakan Çin mabetleri gibi âlemin içinde uyuyacak. Senin sayende Ragıp Efendi! Bir deniz altı rüyası içinde... Oh!

Ragıp Efendi kocaman dişlerini göstererek güldü.

— Belki de, dedi, bir gün evi barkı, sevgiliyi, mektebi arkadaş bırakarak dalgıç olacak.

— İyi mi olacak?

— Elbette iyi olacak! Senin gibi Darülfünun talebesi ne kadar lazımsa, dalgıç da o kadar lazım.

Belki daha fazla...

Göl, kompartımanın öbür tarafında yani koridor tarafında kaldığı için dışarıya çıktılar. Hava açmış, ay vardı. Sapanca Gölü elmalıkları içinde ılık, tutsülü bir ışıkla pencereden kayıp gidiyor, ikisine de susmak, hiçbir şey söylemeden güzel, fakat garipsetici şeyler düşündürüyordu. Fahri'ye öyle geliyordu ki Ragıp Efendi İzmir'dedir. Yahudi mahallesinde gezinmektedir. Şimdi taze bir Yahudi kızıyla bir sinemada kabak çekirdeği yiyorlar. Yahudi kızının yanakları sinemanın nefes kokulu havasından kızarmıştır. Ayakları çorapsızdır. Zaman zaman hafif bir ter kokusuna karışmış ince, belirsiz bir kabak çekirdeği kokusuyla beraber, bir taze kız ağzının kokusu burnuna değmektedir.

Dalgıç Ragıp Efendi, şu anda ne düşünürse düşünsün; Fahri, Ragıp Efendi'nin hayatı ile yaptığı hulyaya inanacaktır. Halbuki aynı anda Ragıp Efendi belki de mektep çocuğunun eve girdiğini, bir tarhana çorbası karşısında olduğunu düşünmektedir.

Fahri kendi kendisine Ragıp Efendi'nin Sapanca Gölü'nün tutsülü aynası üstünde ne düşündüğünü soruyor, kendi hulyasını Ragıp Efendi'ye mal etmeyi istiyordu. Neden? Bu suali Fahri kendine sorduğu zaman bir müddet cevap veremedi. Fakat sonra anladı ki Ragıp Efendi'nin hayatı kendininkinden çok başka türdür. Hattâ çok güzeldir. Ama bu başka türülük, güzellik, Fahri'nin kendi ölçülerine göre değil miydi? Muhakkak öyle idi. Belki de onun talebe hayatını Ragıp Efendi, daha çok sevmiştir. Biraz evvel Fahri'nin anlattığı şeyleri şimdi o belki zevkle düşünmektedir.

Yine mesele Ragıp Efendi'nin ne düşündüğü meselesi haline gelince Fahri dayanamadı.

— Ragıp Bey, dedi, ne düşünüyorsunuz?

— Hiiç... dedi Ragıp Efendi.

Bir cıgara paketi çıkardı. Fahri'ye de ikram etti. O zaman Fahri anladı ki şimdi Ragıp Efendi, cıgarasını yaktıktan sonra, derhal ne düşündüğünü anlatacak.

Nitekim de öyle oldu. Sapanca İstasyonu'ndan yeni kalkmışlardı ki başladı:

— Ne düşünüyorum, biliyor musun? dedi. Şimdi Erzurum'dan valideyi alıp İstanbul'a mı getireyim doğru; yoksa

Trabzon'a geçip birkaç ay eniştemde mi kalayım? Hattâ yazı orada mı geçireyim? Çünkü artık dalgıçlığı bıraktım. Hem içime bir korku girdi. Hem de ihtiyarlamaya başladığımı anladım. Rahata, ama öyle mütekait rahatına değil, şöyle akşamları dört beş kadeh atıp evime dönmek çocuklarımla oynamak istiyorum. Gündüz yine akşama kadar didineyim. Yüz yaşıma kadar yaşasam sabahtan akşama didinmezsem ölür giderim. Dalgıçlıkta gündelik fazladır ama her zaman iş bulunmaz ki. Her zaman denizden altın kaşık da çıkmaz. Dalgıcın eli açık da olur. Dört beş ay, bir iş çıkmazsa elindeki avucundaki gider.

Her sene de üç dört ay bahusus kışın, boş kalırız. Bu böyle!.. Yine elhamdülillah biraz para yaptım. Şimdi Erzurum'da niyetim bir buçuk ay kalmak. Bulursam namuslu bir kızla evleneceğim. Oradan Trabzon'a geçeceğim, karımla anamı alıp. Yahut da Trabzon'dan evlenirim. Eniştem balıkçı reisidir. Gırgırları vardır. Bir gırgır da ben satın almak istiyorum. Balıkçılıkta para vardır ama, dalgıçlık kadar da genç işidir. Ama nihayet ben mal sahibi olacağıma göre rahatım. İnsan belli olmaz bira-der! Para bizi de zıvanadan çıkarabilir. Ne ise geçelim bunları!.. Zaten de, geldik galiba. Siz Arifiye'de iniyorsunuz değil mi?

Fahri pencereyi açtı. Etraf yeniden kararmıştı. Burnuna bir memleket havasının kokusu geldi. Vücudu değil, içi üşür gibi oldu. Hattâ biraz sarardı. Her zaman, doğduğu, çocukluğunu geçirdiği memleketin rüzgârlarıyla bir melal duyardı. Kim bilir belki de çok sevdiği insanların orada kocaman servilerin, söğüt ağaçlarının dibinde Sakarya'ya bakan tepelerde yattıklarını hatırlıyordu da bilmeyerek belki de onun için bu melali duyardı.

— Demek niyet, dedi, balıkçılık.

— İnşallah! dedi Ragıp Efendi, seneye bu vakitler Boğaz'da, yahut Adalar'dayız. Torik beklemek için. Bugüne kadar Adalar'da iskele tamirine çalışıyordum. Gırgırlarda çok gezdim. Balıkçılığı adamakıllı kavradım. Torikte iyi para var. Biraz daha ustalıkla çalışılırsa bu torik insanı zengin eder, bilir misin? Bizim Anadolu balıksızlıktan kırılır. Balık nedir bilmeyen yerler vardır, yahu! Ne söylüyorsun? Sanki on yedi, on sekiz milyon insanın balığını şu İstanbul Boğazı getirir, millete bı-

rakır; ne yapacağımızı bilemeyiz. Atarız denizlere satamazsak. Köpekler, köpek leşleri gibi yüzer o cevher balık. O mektepli gözlerini pırıl pırıl edecek, o nişanlılara can, evlilere çocuk, hastalara şifa verecek mavi, mor pullu, yılan derili balık! Alır gider İtalyanlar! Basarlar fiçılara, afiyetimize yerler. Fosforlanınca saldırırlar etrafa...

İşte niyetim o vergili, kırağılı, yok tohum çürüklü topraktan çok denizle uğraşmak. Ne tohumu var ne kırağısı. Ne harman için rüzgâr beklemek. Ne döver için öküz kiralamak, ne de tohum için borç almak var. Ne de sınır, benim malım demek kaygısı...

Deniz Allah'la devletindir. Devlete verirsin vereceğini, bugün dersin Kınalı açığı, yarın Hayırsız, ertesi gün Bozcaada. Daha ertesi gün de İmralı...

Bütün Marmara gözün alabildiğine cebindeki tezkere ile beraber senindir. Hattâ tezkeresiz bile... Devlet balıkhaneye gelir alır alacağını. Aldığı da nedir ki... Sen korsun cüzdanına papelleri. İtalyan bandıralı gemiler ağızlarına kadar yüklü giderler. Sen geçersin karafakinin başına. Hanende Sûmbül'ün sesinde Erzurum havaları dinlersin. Katina yanı başındadır. Yaşasın balıkçılık, balıkçılar arkadaş! Katina da sağ olsun!

Hülasa deniz, müthiş bir şeydir. Tevekkeli deniz gibi hür demezler. Ama insanı yerden yere vurduğu da olur ha! Şakaya gelmez o...

Güle güle Fahri Bey kardeşim. Üniversite talebesi Bay Fahri desem gelir mi?

— Gelir Ragıp Efendi, o kadar kâfi Edebiyat Fakültesi'nde desen daha iyi.

— Ne?

— Edebiyat fakültesi.

— Deriz...

— Allahısmarladık.

— Güle güle kardeşim.

Arifiye İstasyonu'nda bu trenin karşılığı yoktu. Yani buradan Fahri'nin doğduğu kasabaya gidecek sekiz on kilometrelik hattın treni ancak üç saat sonra kalkacaktı. İstasyonda ses seda yoktu. Bekleme yerinde bir memur ayakta kıpkırmızı gözler-

le sarı, mahzun düşünüyordu. Bir elektrik ışığı mı, yoksa gaz lambası mı meçhul bir ışık karanlığı ancak bulandırıyordu. Çoktan sönmüş bir sobanın etrafında hâlâ ılık, kokulu bir hava vardı. Bu havaya en yakın bir kanepeye çöktü. Üç saat açmamak niyetiyle gözlerini kapadı. Halbuki bir on dakika geçmemiştir ki sıkıldı. İçini birdenbire bir üzüntü kapladı. Uzaktan bir köpek, bir horoz sesi bile gelmiyordu. Yalnız çok yakından, adeta salonun içinden gelir gibi bazen bir öksürük sesi, bazen de bir horultu geliyordu. Bu sesler bazen yandan, bazen tepeden gelir gibiydi.

Birdenbire adamakıllı üşüdüğünü hissetti. Vücudunun sol tarafında bir rüzgâr esintisi duydu. Gayri ihtiyari o tarafa döndü. Tam yanı başında, girerken fark edemediği bir açık pencere gördü. Kapamak üzere ayağa kalktı. Pencerenin önünde durdu. Eğilip dışarıya baktı. Tam bu sırada horultu daha şiddetle duyuldu. Demek açık pencereden geliyordu. Pencerenin dışında, küçük bir yol uzak köye doğru gidiyor, ağaçların arasında yer yer istasyon memurlarına ait evlerin ışıkları parlıyordu. Pencere ile karşı karşıya istasyonun büfesi vardı.

Fahri pencereden atlayıverdi. Çünkü pencere yerden hemen bir, bir buçuk metre yüksekti. Büfeye doğru ilerledi. Kapıyı açıp girdiği zaman demin kendini üç saat gözlerini açmamak niyetinden caydıran horultu ile karşılaştı. Tezgâhın başında sakalı uzamış, adeta gençken ihtiyarlamış, manasız yüzlü bir adam oturuyordu. Girene başını kaldırıp şöyle görmeden bir baktıktan sonra tekrar tezgâhın içindeki hulyasına daldı.

Bu sırada horultu yine duyuldu. Fahri soluna dönünce üç dört gaz sandığının üstünde elma, armutların arasında uyumuş bir çocuk gördü. Kirli bir yorganın içine bir kirpi gibi büzülmüştü. Başının altında üstüne eski lime lime bir kasketle, bir boyun atkısı atılmış bir beyaz kabak vardı.

Çocuğun yüzü terli, bir gül pembesiyle pembe idi. Etrafta elmalar, bin bir çeşit elmalar vardı: Çingenbacak, Amasya, Ferik, Paşa, Karasapanca, Altınhendek, Kaba...

Tezgâhtaki adam hem bu elma isimlerini sayıyor, hem de, "Hangisinden istersiniz beyim?" diyordu.

Fahri:

— Çayın var mı, hemşerim, dedi. Dondum! Bana bir çay yap.

— Var beyim, çayımız da var.

Kenardaki balkabakları, Düzce, Hendek armutları, peynir, simit, çay kokusu, uyuyan çocuğun güzel, harikulade sıhhatli yüzü, hattâ rüyası bu meyvelerle dolu, elişi kâğıtlarıyla süslü, küçük, küçük çamurlu camlı, kocaman, burma simitli istasyon büfesine öyle sıcak manalar vermişti ki, Fahri çöktüğü yer iskemlesinde bu sıcak manalı havayı adeta üstüne bir yorgan çeker gibi çekti. Yanı başında buğular kaplı ufak cama bir isim yazdı. Evvela Arap harfleriyle, sonra Türkçe.

Onu da bozdu, aynı ismi bu sefer telaffuzuna göre Fransız imlasıyla yazdı.

Bu isim, Darülfünun'da tanıdığı, çok sevdiği bir kızın ismi idi. Onu ilk defa, mektepte değil, bir arkadaşının başka bir yere giderken verdiği veda ziyafetinde görmüştü. Galiba en sonra o gelmişti. Siyah, rengi az bir şey uçmuş –kadınların elbisesi hakkında maalesef Fahri'nin hiçbir fikri yoktu– elbise giymişti. Ondan aldığı ilk intiba; o kadar mütevazı, o kadar tatlı bir şeydi ki...

Bu yirmi üç, yirmi dört yaşlarında bir kızdı. Fakat kapıdan içeriye bu yaşta giren iri yapılı kız, bir saat içinde küçülmüş, mini minileşmiş, küçük, ışıltılı, iyi dost gözlerle kendisine baktarken, Fahri onu nasıl burada bırakıp da eve gideceğini düşünmüştü.

Galiba seramik üzerine bir genç adam bir şeyler söylüyordu. Genç kız, o kadar ciddi, o kadar alaka ile dinliyordu ki, etrafını göremiyordu. Fahri onun ta yanı başına sokulmuş, vücudundan, gözlerinden, halinden, saçından, onun rüzgârından bin türlü saadet mevzuu çıkarmıştı. Ömründe ilk defa bir insanla beraber olamamanın, bir insanla samimi olamamanın, bir insanı bir daha görememenin azabını hissetti.

Sonraları Fahri kendi teşebbüsleriyle onu birçok defalar gördü. Kızın her şeyi ağır ağır içine işliyordu. Onda bir şey sevgilileşiyor. Bu kızda her şey ağır ağır kusursuzlaşıyordu. Bir gün artık o hale geldi ki onsuz her şey, yalnız her şeydir. Artık ne masallar masaldır. Ne hikâyeler hikâye. Öyle bir dünya dü-

şünelim ki hiçbir şairi yoktur. Öyle bir memleket düşünelim ki, müzik yasak edilmiştir. Meyhanelerin şarabı sirkeleşmiştir.

Düşünelim ki, bütün evlerin kapıları sokağa kapanmış, herkes evinin içinde perdeleri sımsıkı kapanmış eğlenir.

Fahri o kızla beraber olmadığı zaman işte dünya bütün çıplaklığı, acılığı ile beraberdir. Bu kızla beraber olunca ancak eski rüyalarına, hulyalarına dönülebilir. Ancak o zaman, müzik sesleri kahvelerden, kadeh sesleri meyhanelerden, çizme sesleri sokaklardan, şarkı sesleri pencereleri açık evlerden, öpüşme sesleri ise evlerin kapılarından çıkar gelir.

Onun şimdi, şu Arifiye İstasyonu'ndaki büfenin buğulu camına yazdığı isim, ömrü oldukça her buğulu cama yazacağı isimdir. Fahri nihayet bu kızla arkadaş olmuştur. O dünyanın en tabii, en basit kızlarından biridir. Bununla beraber Fahri hissediyor ki, o kızın da bir kendi dünyası vardır. Öyle olmasa birdenbire üzülemez. Öyle olmasa Fahri ile arkadaşlık etmez. Fahri'yi sevmediği halde ona arkadaşlık göstermez, çekilip gider.

Fahri o kızın da belki kendi isminden başka bir ismi buğulu bir cama yazdığı an vardır. Onun da rüyaları içinde yaratılmış güzel dünyalar iskambil kâğıtlarından yapılmıştır. "Bu sevgili kız," der Fahri, "beni sevmesin ama arkadaşım olsun, bana yeter!" Yeter mi? Yetecek mi? Hiçbir zaman. Fakat kız tabii, o kadar iyi, o kadar arkadaşır ki, Fahri'nin hassasiyetine o kadar müsamahakârdır ki, ondan isteyecek daha fazla bir şey de olamaz. Bu kadarıyla Fahri hem mesut, hem kederlidir.

Bütün insanlarda olduğu gibi o kızla evlense, bir münasebetle her zaman görebilmek mümkün olsa ne olacak? Bazı insanlarda, ancak bazı insanlarda bulunan müthiş bir bahtiyarlık hissi duymayacak mı? Yani evinin kapısını kapamış ocakta mısır patlatan, kenarda bir radyodan hafif hafif keman sesleri gelen bir odada senelerce oturmayacak mı?

Yahut da evinin bütün camlarını saadetini göstermek için açmayacak mı? Bütün pencerelerden, gramafon sesleri işitilmeyecek mi? Bu sesleri, bir karış karlı sokaklarda, ömrünce sevgili bulmamış sarhoşlar, ömrünce sıcak bir şey içmemiş serseriler, ömrünce artık olmayan şey yememiş uşaklar, bütün

hayatınca taş taşıyıp soğan yemişler, kendilerini seyredip radyo sesi dinlemeyecek mi? O anlarda Fahri'nin içini bir külhanbeylik arzusu doldurur:

— Dinine yandığımın dünyası! derdi.

Fahri çayını yarım saatte içti. Bardağı avuçlarının içine almıştı. Büfenin elma kokusuna şimdi çayın kokusu da karışmıştı. Su buharı soğuk yanaklarını didikliyordu. Gözleri kapanıyor, üniversiteli kız arkadaşını yanındaki boş iskemlede sanıyor, yahut sanmıyor da onu orada görmek istiyordu. Belli belirsiz ona gülüyordu. Sol gözünü kırıyor. “Nasılsın? Burası güzel mi? Şu elmalardan yer misin?”

Onun esmer yüzü kıpkırmızıdır. O güldüğü zaman insanın yüzüne bütün saffeti, kadınlığıyla bakar. Onun kendisine güldüğünü gören her erkek aldanabilir. “Nihayet... Oh! Nihayet, bana güldü. Benim için güldü. Benimle beraber olmanın hazzıyla güldü,” dememeye imkân yoktur. O kadar sana bakarak, senin için güler ki... Halbuki onun sevinme, gülme tarzı böyledir. Kadınlara da, kız arkadaşlarına da, hocalarına da belki de anasına, babasına da böyle güler. Nihayet bu canlı, bu sana gibi gülüşün sırrı keşfedildi mi insanın kendi kendine bir sual sormamasına imkân yoktur.

— Acaba sevdiği erkeğe bu kız nasıl güler?

Fahri, arkadaşının ismini yazdığı yerden dışarı baktı. Güzel bir mehtap vardı. Demin üşümesine rağmen hava da o kadar soğuk değildi. O kadar üşümesi trende saatlerce hareketsiz kalmasından ileri geliyordu.

Büfeden dışarıya çıktı. İstasyon boyunda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Hatların üstündeki şehirleri, ıssız ovada ışıklı pencereleriyle koşan trenleri düşündü. Sonra, “acaba,” dedi, “kalksam ağır ağır, bu ay ışığında şehre doğru yürüsem, nihayet yedi kilometre, hadi diyelim sekiz; bir buçuk saatlik iş.” Tekrar büfeye gitti. Biraz evvel çay içerken kenarda birtakım bastonlar görmüştü.

Bir tanesini satın aldı... Şoseden gitmek mesele idi. Köylerin içinden geçmek lazımdı. Köpekler peşine takılabilirdi. Sonra tren yolu daha güzeldi. Kenardan küçük bir çay akardı. İki sıra tepecikler içinde yürüyecekti Yolda yalnız bir iki çift-

lik, bir iki köprü vardı. Suyu kâh sağına, kâh soluna alarak yürümek lazımdı. Su, ay ışığında, yolunu bir fener gibi aydınlatabiliyordu.

İstasyon yolunu tercih ederek yürümeye başladı. Biraz sonra istasyon büfesinin, ışıkları hududundan çıkınca ay ışığı sessizce etrafını sardı. Bastığı yerden beş adım ötesi sisli, karanlıktı ama yine her şey gözüküyordu. Hattâ biraz da dalgıcın deniz altı âlemi şeklinde... Cıgara dumanı dolu bir odanın içine girmiş gibi idi. Yürüdü. Yanında yine üniversiteli kız arkadaşı yürüyordu. Ona ilk yazdığı, eski zaman delikanlıları gibi yazdığı ilk mektubu düşündü. Onun birdenbire karşısına çıkıp mektup için konuşmaya geldiğini söylediğini hatırladı. O da, kız gibi bunu gayet tabii karşılamış gözüküyordu. Fakat heyecanını kızın fark etmemesine imkân yoktu. O gün kız pek acı şeyler söylemedi ama, söylemek istediğini Fahri pekâlâ hissetmişti. Genç kızın şimdiye kadar bütün hareketlerini, sözlerini yeniden hatırladı. Her harekete, söze bin bir türlü mana veriyordu. Her hareket, her söz onun için ölçülmesi, biçilmesi, ona göre yapılması lazım gelen bir köprü, bir bina, ne bileyim bir tezgâhtı. Bu hissini kıza da söylerdi. Genç kız bütün hassasiyetine rağmen nihayet sevediği bu adama karşı fazla realistti.

— Yahu! derdi. Ben doğrusunu isterseniz biraz hırtım! Öyle seksen manaya gelen lakırdı söylemem.

Bununla beraber, bu lafa rağmen, gene genç kız, bilerek veya bilmeyerek seksen manaya değil ama, iki manaya gelen sözler söylemeden yapamazdı. Birincisinde ne kadar ümitsizlik varsa ikinci manada birtakım ümit ışıkları vardı. Belki kız bilmeyerek söylüyordu?

Fahri kendi kendine: “Olur mu hiç?” derdi. “O kadar zeki ki o!” Kim bilir Fahri böyle derken belki de kendi hesabına kızın zekâsını istismar ediyordu; bu da mümkün. Onu son defa gördüğü zaman bir cumartesi gecesi idi. Gece yarısına doğru köprüden geçiyorlardı. Sabahtan beri kar yağmış durmuştu. Kızın açık saçlarına ve paltosuna dolmuş karı elleleriyle süpürmek istedi, süpürdü. Bu küçük samimi hareket, adeta ona bir possession hazzı vermişti. Kar, mavnaları, mo-

torları, kayıkları doldurmuştu. Kapkaranlık suyun içinde bu bembeyaz, canlı, ışıltılı masal mahlûkları sakın bekliyordu. Beyazlar giyinmiş bir düğün alayı, yumuşak lastikten ayaklarla mavnalara dolacaktı. Cinlerin düğünü olacaktı. Galata Köprüsü ile Gazi Köprüsü arasında periler el ele tutuşmuş sallanacaklardı.

Fahri ile genç kız bir dakika bile bu manzarayı seyretmediler. Fakat Fahri bu cin düğününe karışmış gibi idi.

— Aman ne güzel! dedi.

Biraz evvelki münakaşayı, yarı kavgayı unutmuşlardı. Mavnaları seyrettiler. Yakın bir mavnanın içinden köprünün yukarısındaki seslere doğru bir karanlık delikten bir insan, başını çıkarıp baktı, tekrar çekilip gitti. Cin düğünü yerini derhal mavnaların içinde yatmaya mahkûm insanların soğuk, zatür-reeli yerine terk etti. Yürüdüler.

Fahri bu anda ne kadar bu kızın koluna girmek istiyor. Neden girmiyor sanki? Nihayet arkadaş arkadaşın koluna girebilir... Tahammül edilmez bir arzu duyuyor. Koluna girmek arzusu... Fakat giremiyor. Orada Eminönü'nde tramvaylar bekliyor. Tramvaylar da feerik bir manzara içindeler. Onlar da bir başka sahildeki cinlerin düğününe misafir taşıyorlar. Genç kız ikinci mevkie atlıyor... Tramvay hareket etti. Fahri koşup onun oturduğu kanepenin camına elini vuruyor. İçi bu gecenin, bu sevgili gecenin saadetiyle dolu; tekrar perilerin bir köprüden bir köprüye sallandığı iki köprü arasını seyrediyor. Kar yağıyor, yağıyor...

Fahri o kadar dalmıştı ki, etrafının birdenbire kapkaranlık kesildiğini fark edemedi. Ayığı bir yere sürtmüştü. Kafasını kaldırıp da karanlığın alışınca bir köprünün altından geçtiğini anladı. Bu köprüye "Beşköprü" derlerdi. Beş tane büyük gözü vardı. Bir gözünden küçük çay akardı. Öteki gözler ise boştu. Eskiden Sakarya bu köprünün altından akarmış. Sonra yolunu değiştirmiş. Beş köprü "Justinyanos" zamanından kalma bir köprüdür. Pek tarihî malumat meraklısı değildi Fahri ama, kendi memleketine dair bir ilkokul hocasının yazdığı eserde köprü hakkında şunları okumuştı:

Bizans İmparatoru Jüstinyen tarafından Sakarya üzerine 533 yılında senesinde yapılmasına başlanmış olan bu köprü

561 yılında bitti. Köprü'nün üzerinde evvelce güzel bir kitabe varmış; bugün yok:

'Barbar kabileleri gibi azgın cereyanı şu kemerlerle kesilen ey Sakarya! Sen de şimdi mütehakkim bir eserin esiri olarak akıyorsun. Evvelce gemleri azıya almış, zapt olunmaz bir mahlûk iken, şimdi aşınmaz bir taşın sıkleti altında yatıyorsun." Garip olan bir şey varsa bu kadar sert olduğu söylenen Sakarya, bu ebedi esarete tahammül edemeyerek yolunu değiştirmiş; bu köprü'nün altından geçmeyerek doğu istikametine doğru çekip gitmiştir. Nehrin eski yatağı yavaş yavaş teressübatla o kadar dolmuştur ki köprü'nün su kesim seviyesi bugün toprak altındadır.

Halk arasında bu köprü'nün altından Sakarya'nın geçmemesi hakkında şu rivayet çalkanır durur: Köprü'nün banisi, köprü yapıldıktan sonra her geçen yolcudan bir baş almış. Bir gün bir ihtiyar da gelmiş parası olmadığından bahisle geçmek istemiş. Köprü muhafızları para vermeyen, yahut vermek istemeyen bu ihtiyarı geçirmemişler. O zaman ihtiyar, bastonu ile suya bir işaret etmiş, demiş ki:

— Ey su! Yolunu değiştir.

Su yolunu değiştirmiş.

Şimdi bu köprü'nün bir gözünden küçük bir dere geçmektedir. Bu köprü sekiz kemer üzerinde 429 metre uzunluğundadır. Büyük kemerlerin açıklığı 23, ayakların uzunluğu 6,5 metredir. Büyük kalkerlerden yapılmıştır..."

Bu köprü'nün üstünden Fahri çok defa geçmişti. Büyük, murabba taşları vardı. İzmit tarafından gelirken tam karşısında bekçilerin, yahut nöbetçilerin oturdukları kulübelerin veya evlerin, bir sürü koca kapının harabesi vardı. Kim bilir, burada belki bir büyük misafirhane, bir kışla... Daha ilerlerde belki de bu kocaman ölmez kemeri yapanların stadlı, tiyatrolu, mabetli güzel bir şehirleri de vardı.

Fahri'nin kasabasında köprüye ait hikâyeler anlatılır dururdu. İmparatorlar, hazineler, imparatorun kızı, onun nişanlısı, yılanlar, köstebekler, ecinniler, sonra köprü ayaklarının altındaki meşhur define.

Kimse düşünmezdi ki bu kocaman gözlerin altından Sakarya Nehri bir zamanlar harıl harıl akar gidermiş. O halde define niçin bu gözlerin altında olsun? Mademki oradan su akıp gidermiş. Bu kocaman gözler, bu murabba ağır taşlar herhangi bir hayal için değil, etrafı bastığı zaman hâlâ deli gibi basan, bu ovaya can katan Sakarya, realite için, yapılmıştır. Bunu herkes hissettiği halde yine de masal masaldır.

Köprünün gözleri karış karış kazılmıştır. Gidip bakarsanız her tarafta derin çukurlar görürsünüz. Kenarlarda, külü kapkara, ateş yanmış ocaklar... Her ocağın, her çukurun ayrı bir hikâyesi, bir define arayıcısının sukutu hayali vardır. Kemerlerin duvarlarına Hasanlar, Hüseyinler, Mehmetler isimlerini kazımışlar. Bu isimlere bazen kasabanın meşhur, çok tatlı isimli kadınlarının da namı karışır: Gül Şaziment, Ateş Safinaz, Ruhum Fatma, Hayatım Ayşe, Şeker Emine...

Otların arasında rakı şişeleri, kenar taşlarda kan lekeleri bile vardır. Bu define hikâyelerinden bir tanesini Fahri çok masal olduğu için her zaman hatırlar. Hatırlar, güler, üzülür:

Bir yaz günü kasabanın, subaşında esrar çeken dört delikanlısına "Nuh Bey" diye anılan, ihtiyar bir serseri gelip bir sual sordu. Hasırlara arkaüstü uzanılmış dalga geçilmekte idi. Nuh Bey sırtına atılmış ceketi, uzun siluet vücudu, gövdesinin iki misli uzun gibi duran, her daim uçar gibi olan bacaklarıyla delikanlıların yanına çökmüş diyor ki:

— Definenin yerini buldum, çocuklar! Şimdi Ateş Safinaz gelecek. Onun belinin ortasında bir ben olduğunu bilen var mı içinizde?

Bu suale söğüt yapraklarının arasındaki güneş parçalarına gözlerini dikmiş, adeta başka dünyadakilerden hiçbiri cevap vermedi. Delikanlılardan hiçbiri, "ben bilirim," diyemedi. Nuh Bey sualini çok ustalıkla sorduğu, delikanlılar da adamakıllı dalgada oldukları halde kimsenin böyle bir suale müspet cevap verecek kadar akli başından gitmiş değildi. Ateş Safinaz'ın ötekiyle berikiyle münasebette bulunduğunu Nuh Bey bilmez değildir. Fakat bu lafı dışarıda yüzüne söyleyecek olanı da Nuh Bey hemen şişleyebilir. Cevap alamayınca Nuh Bey:

— Doğru, dedi, nereden bileceksiniz? Tılsımı çözmek için kadının sırtı benli olmalı imiş...

“Kaleli Kahve” bir temmuz öğlesi içinde serin, yeşil, sakindi. Üç dört salkımsöğüt sulara sarkıyor. Kıyıda bir iki oltanın mantarının burada; döne döne, dura dura, dinlene dinlene akan çayın üstünde dönüp dolaştığı görülüyordu. Siyah fanilalı, parlak koyu siyah gözlü, insanın ellerine dokunsa, simsiyah yapacak tesiri veren, gözlerine düşmüş, siyah saçlı bir kahveci; ara sıra bir salaş dükkândan fırlayıp oltalara balık yapışıp yapışmadığını tahkike koşuyordu. Ocakta bir tavanın ateşin hemen kenarında hazır bir vaziyette beklediği gözüküyordu. Dükkânın göze görünür rafları, fırdolayı rakı şişeleri ile çevrilmişti. Kahveci, üstü mezelerle dolu bir rakı tepsi elinde dört esrarkeşin bulunduğu, ve Nuh Bey'in büyük el hareketleriyle bir şeyler anlattığı meclise doğru ilerledi.

Zaten onlardan başka bir de meydanın, kalın kahve duvarlarının kenarındaki büyük kavlan ağacının dibinde oturmuş, çoluklu çocuklu altı yedi kadından ibaret bir aile vardı. Ara sıra oradan çocuklar bağıryorlardı:

— Ahmet Ağabey!

— Geliyorum.

Kahveci, kadınların yanına gittiği zaman bir kasaba külhanbeyinin alabileceği kadar kibar tavırlar, mahcup edalar alıyordu.

Kasabanın yaman külhanbeyi Nuh Bey'in de dahil olduğu dört esrarkeş, Ahmet'i çağırıp sordular:

— Kim bu gacolar?

— Kuyumcu Rüstem Bey'in ailesi, Hacı Rezzakların gelini. Efendime söyleyeyim, bir tanesi de İstanbul'dan gelmiş. O beli kıvrak!.. Allahım! İnsanı yerden yere vuruyor bu kız be! Tu!

Kahveci koşuyor. Balık tutulmuştur. Bağıryor:

— Zehra Hanım Teyze! Bir “Oklama” tuttum. Kızartayım mı?

Uzaktan fısıltılar geliyor. Zehra Hanım Teyze'nin kalın erkek sesi cevap veriyor:

— Yağın iyi yağ mı, bari?

— O cihetten kasavet çekme hanım teyze! Biz her şeyin iyisini bulundururuz.

Pek inanmam ama...

Ateş Safinaz Kaleli Kahve'den içeriye girer girmez; Kahveci Ahmet'te renk attı. Çünkü onun bu işten haberi yoktu. Şimdi on papel almayı tahmin ettiği aile, pıllı pırtıyı toplayıp gidecekti. Ondan sonra Hacı Rezzak'ın oğlu cumaya kaymakamla Kaleli Kahve'ye geldikleri zaman: "Ulan ne halt ettin sen?" diyeceklerdi Ahmet'e. Değil on papel, metelik vermedikten başka belki de olur olmaz laf edeceklerdi. Ahmet de fazla sinirliydi.

— Ah, dedi, bu Nuh Bey denilen herifi temizlese birisi; şu canım su kıyısı kurtulacak.

Ahmet koşarak Nuh Bey'in, delikanlıların meclisine geldi.

— Aman, dedi, etmeyin. Ekmeğimden edeceksiniz. Nuh Bey elinin tersiyle bir:

— Eeh! dedi.

Ahmet'in kafası kızmıştı.

— Ulan! dedi. Nuh, ben sekiz sene şu kıyıda esrar içip aç gezdim. Eğer erkeksen gel şu mısırlığın içine. Yok sende biraz kan varsa tam sekiz senede edindiğim şu kahveden beni süpürttürmezsin. Sekiz sene açlıktan, esrardan, hapishaneden anam gevredi. Tam biraz rahat edeceğim; işimi bozuyorsun. Nuh, yalvarırım. Çekil git buradan başımı belaya sokma!.. Hadi Nuh Bey! Vallahi beynim atıyor ha!

Ahmet, Nuh Bey'i biraz kenara çekip yarı tehdit, yarı rica bir hamlede şu yukarıki lafları söyledi. Nuh Bey delikanlının kafasından geçenleri sezmişti. Fakat yiğitliğe de leke sürmek olmayacaktı.

— Hatır için çiğ tavuk yenir delikanlı, dedi. Doğrusunu istersen beni buradan kırk ikilik top söküp atamaz. Ama iki çift güzel söz, iki çift güzel göze canımı veririm. İyi hoş delikanlısın; biraz sinirlisin anam! Peki bu sefer senin güzel hatırın için, bir de o beyaz İstanbul kızının mavi gözü hatırı için alıp tayfamı çekilip gidiyorum. Ama Ahmet, yarına bize adamakıllı

hazırlan ha!.. Paradan yana hiç kasavet çekme. Tıngır cihetinden hiç üzülme! Eyvallah Ahmet!..

— Güle güle Nuh Ağabeyciğim!..

Nuh Bey'le Ateş Safinaz önde, dört delikanlı arkada Kaleli Kahve'yi bırakıp gittiler. Ahmet, istediği gibi hanımlara hizmet etti. Dört dönüyor, ocağa, çırağa, balıklara, kahvelere, çaylara, tabaklara yetişiyordu. Bilhassa İstanbullu sarı kızın etrafında ne edeceğini şaşıyor; küçük, salaş kahvenin içinden temiz peçeteler, gümüş çatalar, tertemiz örtüler, tabaklar bulup çıkarıyordu. Zehra Hanım Teyze bile:

Aferin Ahmet! diyordu.

Nuh Bey'le tayfası ise ağır ağır Eskiköprü'ye yollandılar. Orada köprünün bulunduğu yerde su bir yayılıveriyor, bir göl gibi oluyordu. Orada çobanlar yıkanır. Şimdi beş kişi suda idi. Nuh Bey sıksam suyu çıkmayacak gibi halde idi. Çoban çocuklar durup bu heyula zayıf adama bakıyorlardı. Ateş Safinaz'ın içinde bu adama karşı garip bir tikslenme, çekinme vardı. Gözü pek bir adamdı. Dünyaya esrar içip dalga geçmek, karı sevip adam öldürmek için gelmiş tiplerden biri idi. Bir defa üç yaralamadan, bir defa katilden on sene yatmıştı. Ondan sonra kâh baldırından, kâh omzundan adam şişlemeye devam etmişti, ama şikâyetçisi olmadı.

Öbür delikanlılardan biri bir ekmekçi hamurkârı idi. Şişman löp löp yanaklı, kara bıyıklı, güzel sesli idi. Bir diğeri, o hani bölüklerin önünde giden askerler vardır. İri gözlü tatlı bakımlı... Ninelerin ardından: "Maşallah arslan gibi delikanlı?.." dedikleri cinsten bir kasaba delikanlısı idi. Sinekkaydı tıraş olmuş; Ateş Safinaz'ın etrafında demir kolları, kalın baldırları, geniş, kıllı göğsü ile gezinip duruyordu. Nuh Bey böyle zamanlarda o kadar kıskanç değildir. Arkadaşına karşı pek sert davranmaz. Görmemezlikten gelmeyi tercih ederdi. Öbür iki tanesi ise esrardan, rakıdan renkleri uçmuş, kafaları omuzlarının içine yan düşmüş, kaburga kemikleri fırlamış, bacakları çarpık, vazifeleri yalnız külhanbeylere hizmet etmekten, bedava rakı içmekten, mahalle içinde fiyakalı fiyakalı dolaşmaktan

öteye geçemeyen, kasaba zenginlerine, "Nuh Bey'in selamı var, bugün bir şey verecekse..." diye haraç almaya gitmekten öteye vazifeleri geçmemiş cinsindendirler.

Akşamı su kıyısında buldular. Sonra yaprak oynamayan ağır, sıcak bir gece başlamıştı. Ağır ağır Beşköprü'nün yolunu tuttular.

Köprüye varmadan evvel tren yolunun kenarında, tam su-başında bir kulübe vardı. Kapıyı vurdular. Sakalı bıyığı birbirine karışmış olan bir adam kapıyı açtı. Hepsi bu kulübeyi tanıdıklarını anlatan bir halle birer köşeye kuruldular. Yerde bir hasırın hışırtısı duyuluyordu. Kulübenin tahtadan pencere makamındaki kepenkleri açıldı.

Mehtapsız bir ağustos gecesi aydınlığı kulübenin içinde bir kenara yığılmış patatese, şalgama, kavun karpuzı benzer bir kümeyi ancak fark ettiriyordu. Beş kişi alışıık gözlerle birer tarafa çömeldi. Biraz sonra çifte kâğıtlı cıgaraların dumanı açık pencereden çıktığı görülüyordu. Nuh Bey başladı:

— Ay geç doğacak; belki gece yarısına doğru. Tam on bir buçukta beklediğimiz adam gelecek. Birdenbire hatırlamış gibi sordu:

— Safinaz içeri girmedimi?

O askerlerin en önünde giden arslan tiplerden biri olan cevap verdi:

— Bilirsin Nuh Ağabey! dedi. Ona dokunur. İlerde köprü-nün yanında bekleyecek.

Nuh Bey:

— Daha saat sekiz yok be, Ata! dedi. Ne halt karıştıracak dört beş saat... Git şunu bul gel. Şurda bostanda otursun bari!

Ata, istemeye istemeye gibi, çıktı. Halbuki Safinaz'la bir müddet beraber bulunmak için bu numarayı kararlaştırmışlardı.

— Nuh Bey'in aklına hiçbir fenalık gelmedi.

Esrarkeşin zamanı yoktur. Zaman bir dakikada yüz sene, yüz senede bir dakika gibidir. Ne kadar zaman geçti bilinmez. Safinaz'la Ata döndüler.

Nuh Bey bir:

— Geç kaldınız... fırlattı.

— Bulamadım Ateş'i ki, dedi Ata, köprü'nün altını üstüne getirdim; yok. Meğer ayak sesinden şüphelenmiş de o hani orta yerdeki bir taraftan öteki tarafa geçen nöbetçi yahut hırsız deliği yok mu? Onun içine girmiş.

Nuh Bey'in içi bir bulandı. O deliğin içinde Ateş Safinaz'la. Levent Ata uslu otursunlar.

— Bırak be! dedi, kendi kendine. Elin kaltağı için dövüşecek miyim?

Ateş Safinaz:

— Of! dedi. Burası kilise gibi kokuyor. Ben dışarı çıkıyorum. Şuralardayım, bir yere kaybolmam. Ateş, deye seslendiniz mi şıpınışı burdayım.

Saat on bir buçuğa doğru sarıklı, gençten, sarı balmumu yüzlü, davudi sesli, kara kocaman gözlü bir adam kulübenin kapısında peydahlanıverdi. Öyle ki, esrarkeşlerden biri:

— Lahavle... dedi. Erenlere mi karışıyoruz, dalgacılar?

Gelen adam:

— Haydi, dedi, nerede ise ay doğacak. Kadın hazır mı?

Nuh Bey:

— Hazır, dedi.

Adam:

— Bakire mi?

Nuh Bey bakirenin manasını bilmiyordu.

— Orasını hiç merak etme sen, dedi.

Biraz arkalarından gelen Ateş Safinaz'la Ata birbirine baktılar.

Ata:

— Ulan! Nuh seni kız biliyor galiba!.. dedi.

Safinaz:

— Yirmi senedir esrar içen adama ben değil, teyzem Saniye de kızdır, sen üzülme!..

Ata, Saniye Teyze'nin kim olduğunu sormaya lüzum görmedi.

İstasyon yolunda, sağda bir patıkaya saptılar. Bu patika doğruca Köprü'nün dördüncü gözüne götürüyordu. Tam oraya varınca sarıklı adam hepsini durdurdu.

“Şimdi,” diye başladı, “tam ay doğarken şuraya bir halka çizeceğim. Hepimiz halkanın içine gireceğiz. Kız soyunacak,

anadan doğma olacak. Hiçbirimiz kötü şey düşünmeyeceğiz. Aklımıza gelen şeyi kovacağız. Hazinenin bir demir sandık içinde olduğu kitapta yazılı. Sandık görünür görünmez bekçileri cinler gözükcek. Hepsi; bizi bir şey düşündürmeye uğraşacaklar. Onlara ait hiçbir şey düşünmeyeceğiz. Laf atarlarsa cevap vermeyeceğiz. Her türlü hileye başvururlar. Ermeni'nin dediği gibi, hem dilimizle, hem aklımızla suspus olacağız. Sandık açıldı mı üstüne atılmayacağız. Horoz sesi duymadan yerinden kıpırdamak bile yok. Anlaşıldı, değil mi?"

Sarıklı adam tiril tiril titriyordu. Ata gülümsüyordu. Ateş Safinaz göğsünün düğmelerini çözmeye başlamıştı.

Gözün sol tarafında küçük, mosmor bir tepenin üstünde bir kırmızı aydınlık peyda oldu. Ateş Safinaz yarı çıplaktı. Sarıklı adam halkayı çizdi. Ayın ucu gözükür gözükmez hepsi yerlerini almışlardı. Ateş ortada idi. Ağustos gecesi ılık bir su gibi vücudunu sarmıştı. Birdenbire ay doğdu. Bu garip manzarayı aydınlattı. Birisi uzaktan onları görse bir kadın heykeli yapmaya çalışan birtakım insanlar zannederdi.

Nuh Bey'le, bıyığı sakalı birbirine karışmış bostan bekçisi, yeri kazmaya başladılar. Sarıklı, kalın bir sesle Arapça, Türkçe, ne lisan olduğu anlaşılmayan birtakım tekerlemeleri mevlit okur gibi okuyordu.

Bundan ötesini yedi sene evvel Fahri, Ata'nın ağzından su kenarında dinlemişti.

"Birdenbire, kardeşim, bir demir kapak meydana çıktı. Demir kapağın meydana çıkmasıyla beraber sağımızda bir bölük asker peyda oldu. Adeta bizi çiğner gibi geliyorlardı. Hepimiz olduğumuz yerden kıpırdamadık bile. Üzerimizden geçtiler. Nasıl geçtiler diyeceksin? Tam ayaklarını kafamıza kaldırıyorlardı ki sır oluyorlardı. Biraz ötemizden yine çıkıyorlar, çekilip gidiyorlardı. Bu bir bölük asker sağdan gelip soldan çekip gitti. Biz yerimizden kıpırdamıyorduk. Askerler geçip gittikten sonra Nuh Bey demir kapağı, zorladı, açılmıyordu. İmam ayağa kalktı. Bir sureler okudu. Demir kapak açılıverdi. Hepimiz gözlerimizi önümüzde pırıl pırıl kırmızı altınlarla dolu sandığa dikmiştik. Tam bu sırada yine solumuzda topal bir asker peyda oldu. Halkaya yaklaştı. İçeriye girmiyordu. Sordu:

— Buradan, dedi, bir bölük asker geçti mi?

Kimsede ses yok.

— Sizde merhamet yok mu? Allah aşkına söyleyin! Yorgunum, bitkinim. Geçmedilerse muhakkak şoseden gitmişlerdir. Söyleyin de yetişeyim.

Bizlerde yine ses yok.

Topal asker:

— İnsaniyet kalkmış dünyadan, dedi, çekti gitti.

Şöyle yüz adım yürümüştü ki döndü. İçimizdeki hamurkârı ismiyle çağırarak:

— Aferin Mehmet! dedi. Sen de şimdi o hazineyi zor bulursun.

Dönüp baktık ki, sandık kaybolmuştu. Ne altınlar var, ne sandık. Donakaldık. Sarıklı, Mehmet'in üstüne saldırdı, 'Ne yaptın ulan?' dedi. Mehmet: 'Hiç bel!' dedi, 'İmam Efendi. Sen bu topal bacakla onlara zor yetişirsin,' dedim içimden."

Fahri şehrin ışıklarını gördü. Bir cıgara yaktı. Kendi kendine güldü. O bölüklerin başında giden askerlere benzeyen çocukluk, mektep arkadaşı külhanbey Ata'yı hatırladı. Ne güzel, ne arslan çocuktu! Esrar bir taraftan, öbür taraftan Ateş Safinaz oğlanı bir üç dört sene içinde iğne ipliğe döndürmüştü. Son defa onu gördüğü zaman bir karpuz sergisi açmıştı. Esmer, mat, sakın, sarı yüzü ile, geniş omuzları, kalın kolları, simsiyah fanilasıyla onu görür gibi oldu.

— Fahri Bey! Bize selam yok mu? diye haykırmıştı.

Orada karpuzların kenarına oturmuşlar, Ata kocaman bir karpuz kesmiş, yemişler. Çocukluklarından, en çok ikisinin kulağını çeken Tahir Hoca'dan bahsetmişlerdi.

Ata'nın ağzından o yaz, bir akşamüstü, çok rakı içtiği bir akşamüstü, bir kan boşanmıştı. Sabaha ölmüştü. Hastalığı veremdi.

Şehir nerede ise uyanacak. Saat iki buçuk. İstasyon boyunca bir iki ışık... Fahri, amcasının evinin kapısının zilini çaldı.

Fahri uyumadan evvel bu küçücük seyahatten aldığı intibalarla bütün hayatının birtakım birbirini ancak tutar küçük sah-

nelerden ibaret olduğunu sandı. Hayatında; bir devam, nasıl bir roman içinde vaka başlar biterse, bu nevi bir başlayış, bitiş olmadığını fark etti. Seviyordu. Bu sevgi altı aylık bir yığın hatıradan sonra uçup gidiyordu; iki saatlik, bazen iki senelik bir hatıradan, bir boş hadiseden sonra bitiyordu.

Mektep başlıyor, o da bitiyordu. Düşündü ki lise tahsilini bitirinceye kadar on mektep değiştirmişti. Vasati olarak hepsine birer sene düşüyor. Acaba bütün insanların hayatı da bu şekilde birtakım kopuk, yarım şeritlerden mi ibarettir? Romanlarda olduğu gibi bir başlangıç, bitiş arzu ediyordu. Her yarım şey, yahut her bütün fakat az şey onda inkisarlar, hüzünler yaratıyordu. Fakat yine de düşündü ki bu yarım yarım şeylerdir ki ona yeni yeni yaşamak hamleleri vermiştir.

Fakat ne de olsa Fahri bir maceranın, bir romanın, başlayıp biten bir vak'anın içine kendini atmak istiyordu. Kalktı. Sevdigi kıza bir mektup yazdı:

“Canım,

Toprak en sonunda –insan ölünce üzüyorsa– insanın kendi boyundan bir karış uzun, beş karış enliliğinde, bir buçuk metre derinliğinde, insanoğluna yetiştiriyor. Ama yaşayan insanın, belki yedi sekiz dönüm, belki de biraz daha fazla bir toprağa ihtiyacı olsa gerek.

İnsanoğlunun en basit, en temiz geçinme yolu, en büyük, en şerefli işi toprak kalmış. Kendi emeğiyle toprağı ekip biçerek, yahut kendinden başka türlü görmediği insanlarla ekip biçerek yaşama tarzı en namuskâr bir çalışma tarzı olduğu bence muhakkak.

Senin toprağı sevdiğini bilirim. Sen basit insanları seversin. Basit, temiz yaşamak, tek gayendir. Ne olur canım? Ne olur? Gel evlenelim. Günün birinde insanların mesut olacaklarını, iyi günler göceklerini söyledik. O zaman birbirinden daha güzel meslekler sayar, tahayyül ederdik.

Sen bunların içinde en güzelini, bir sürünün başında çobanlığı seçmiştin. Hemen hemen bu-

tün şairlerin bilmeyerek arzular görüldüğü, sever görüldüğü bu hayata karşı, senin bilerek, severek düşkünlüğün acaba onlarınki gibi nihayet bir arzu-
dan mı ibarettir? Yalan, riya, bir melankoliden baş-
ka bir şey değil midir? diye düşünürdüm. Çoban;
köpeğinden, bir tepede mallanmış diğer bir çoban-
la, ağasından başka dünyası olmayan bir zavallı
adamdır. Belki zaman zaman şairdir. Belki zaman
zaman hasta, yahut açtır. Dünya yüzünde bugünkü
çobanın mevkii; senin belki de bir üniversite tahsi-
linden sonra yapacağın çobanlıktan bambaşkadır.
Yine de mesleklerin en temiz, en güzeldir. Ben
sana, ideal bir çobanlık teklif edeceğim. Burada
küçük, miri tepeler var. Otları, yoncaları dizlerime
çıkıyor. Koyunlar, her yerde olduğu gibi, burada
da melüldür. Allah'a karşı değil, insanlara karşı, en
az günah işleyen biz olacağız; bu muhakkak! Gel,
yalvarırım! Seni seviyorum, evlenelim.

Fahri."

Üç gün dağ bayır dolaştı. İçi içine sığmıyordu. Memleketin et-
rafını çeviren küçük tepeler, kavak ağaçları sıra sıra dizili ova,
küçük evler, su basmış tarlalar, ta uzaklarda parlayıp sönen
göl; ona münzevi yaşamak, duvarı çivitli kireçle sıvanmış bir
toprak oda, kavruk, Türkçe bilmez Boşnak bir kadın, çınara
bağlanmış, onu görünce kişneyen bir at, filiz vermiş patates,
dalgalanan arpa tarlası; vişne, kiraz ağaçları... Yaz dibinde ke-
nar mahalle kızlarının yarı şehirli, yarı köylü hallerle patates
ayıkladıklarını; daha ötede acı, bir azayı ayırır, kanırır gibi ses-
lerle mısır koparan diğer bir çarşafli kadınlar güruhu... Beride
bir çit, ağzına kadar dolu öküz arabaları... O herkesle dost, iyi
sessiz bir üç yüz dönüm sahibi adamdır.

Çuhadan elbiseler giyer, tüccarlarla pazarlıkta mahcupdur.
Gündelikçilerin parasını verirken içinde, "Acaba az mı veriyor-
rum?" diyen bir şeyler kalmıştır. İki çocuk çamurlara batarak
şosedan eve dönerler. Bu kadın kimdir? Kimin nesidir? Gün-

düzleri farkına bile varmadığı bu kadın ocak başında yanakları kızardığı, gece bastığı zaman tanınabilir. Bu kadın burada yaşamaya karar verdiği, ötekinden hiçbir haber çıkmadığı zaman babası yeni ölmüş, dul anasının yanında kara gözleri, tombul vücudu, pamuk elleriyle, "Sana aliverelim onu!" dedikleri bir kızdır. Bu çocuklar kendi çocuklarıdır.

Bu hayal hem güzel, hem melankoliktir. Fahri kendi kendine bile itiraf etmediği halde bu hayalin bir fedakârlık mahiyetini görmüyor değildi. Birdenbire karar verdi. Mektup gelir gelmez, babasına ona burada bir iki yüz dönüm arazi almasını yazacaktı. Oraya kendi planlarıyla bir bina, bir dam, bir çit, bir de ahır yaptıracaktı. Ustalarla beraber çalışacaktı. Kendi ekecek, kendi biçecekti.

Beklediği mektup gelmedi. Genç kız cevap vermemişti. Bu kaçınıcı ilanı aşk, izdivaç teklifi idi. Kızın da kendine mahsus projeleri vardı. Şimdilik arkadaşlık, erkek arkadaşlar, ona kâfi geliyor. Şayet bir gün hakikaten severse belki de evlenir. Şimdi ne lüzumu var? Hem bu arkadaşını ötekilerden hiç ayırt etmiyor ki... Genç kızın da evvelce yapmış fakat hiçbir zaman olmayacak, olduğu yani "realize" edildiği zaman bile, o evvelden istenilmiş şeyin bu olmadığı zehabını veren hayalleri vardı. Bunları kendisini deli gibi seven birine ne diye feda etmeli idi? Fakat kız çok düşünmüştü. "Nihayet... Nihayet sevmiyorum ya bunu canım!" demişti. Kız, açık açık konuşmak, anlaşmak varken, bu yazı denilen şeyle bir pot kırmaktan korktuğu için, yazmadı. Ona öyle geliyordu ki yazı ne kadar samimi olursa olsun laf kadar katı ve canlı değildi. İnsan konuşurken daha samimi olmasa bile daha ümitleri söndürmez, yahut da dinleyenin haletiruhiyesine göre söylenen sözlerin mahiyeti değişirdi. Yazıdan genç kızın bir korkusu vardı. Laf uçar giderdi. Fakat yazının en fenasının bile bir uzun zaman kalışı vardı ki...

Bütün bunları düşünerek genç kızın cevap vermediğini Fahri hissetmişti. Günlerini su kenarında gazete, roman okumakla geçiren bir arkadaşı vardı. Su kıyısında onu bulmamaya imkân yoktu. Bu uzun boylu, sarı saçlı, fena itiyatları olan mektepli çehreli bir delikanlı idi. O kadar zeki, aynı zamanda o kadar perişan bir mahlûktu ki... Bu baharı çok güzel olan memlekette

bu garip arkadaşla adeta her şeyi unuttu. Babasına arazi sahibi olmak fikirli mektubunu yazmış, daha o da cevap vermemişti. Üniversiteden kat'î surette ayrılmıştı. Okumayacaktı. Yani bir metot dairesinde şu veya bu şekilde çalışmaya onun için imkân kalmamıştı. Yalnız hayali, zevki için okumaya başlamıştı. Eline ne geçerse okuyor, İstanbul'dan kitaplar getirtiyordu. Aynı zamanda bu su kıyısının arkadaşı da ona umulmadık kitaplar bulup çıkarıyordu. Bülbüllerin öttüğü subaşında, bir yirmi dokuzluk şişenin karşısında konuşmadıkları mevzu kalmıyordu.

Fahreddin Âsım şöyle başlardı. Onun asıl ismi Âsım'dı; fakat iki isimli olmayı çok sevdiği için:

— Ben Fahreddin Âsım, arkadaş! Neler görmüştür... Şu, toz bulutu içine gömülmüş kasabayı görüyor musun? Ben bu küçük kasabanın içinde, bütün dünyayı gezsem, bulamayacağım hayat manzaralarını seyrediyorum. Bak, şu tek atlı araba ile köprüden geçiyor, bak, bak! İşte bu adamın senin istediğinden en aşağı, yirmi misli arazisi vardır. Evindeki sarışın, mavi gözlü dokuz çocuğu, dünyalar değer bir hazinedir, ama o, bunun farkında bile değildir. Bu adamın tarlalarının verdiği mahsul küme küme yığıldığı zaman şaşar kalırsın. Arazisinin içinde göl, yine arazisinin içinde meşe, çam ormanı, merası, her şey vardır. Bu adam, zengin mi, sanırsın? Ormanı işletemez. Göl bir lüks bile değildir. Kışın gelen yabani ördekleri bile vuracak zevkte değildir, uyuşuktur, tembeldir. Hemen hemen yarı yarıya, daha fazla arazisi bomboştur.

Onu zengin mi sanırsın? Meteliği yoktur. Olamaz da. Her adam, bu toprak denilen şeyden bir şey anlamaz. Toprak canlı gibidir. Ahbablık, dostluk, arkadaşlık ister. Ben, doğrusunu istersen, o adamın iki, üç bin dönüm arazisi var diye içerlemiyorum. Asıl kızdığım, o araziyi işletememesine.

Hani köylü çocukları vardır. Ateş gibi çocuklardır da; insan, onların biraz daha tahsil görmediğine üzülür. İşte ben bu toprağa, bu bakımsız toprağa acıyorum. Yoksa herif zengin olmuş, umurumda mı?

Ben daha zenginim. Bütün su kıyısı benimdir, Fahri anam! Bütün bu su kıyısı! Yusufçukları, sazları, balıkları, kahveleri, çardaklarıyla. Tarlalardan yazın üç başak mısır, kafam kadar

bir karpuz, iki domates çalarım; oturur bir söğüt altına yer, uyku çekerim. Param olursa bir yirmi dokuzluk alır gelirim.

— Yani Fahrettin Âsımcıgım! Yani vazgeçelim mi bu sev-dadan?

— Ergeç vazgeçeceksin, der, düşünür yine başlardı:

— Herkes kendi işine arkadaş!

— Peki Âsım, sen hep böyle aylak mı gezeceksin? Bir iş de sen tut.

Fahrettin Âsım güler:

— Allah göstermesin! derdi, devam ederdi:

— Arkadaş ben feylesofum. Benim kendime mahsus iyi bir dünyam var. Sonra birader! Benim içtimai vaziyetim de pek müsait değil. Herkes, beni, deli diye gösteriyor. Şu kasabada doğdum; bir arkadaşım yok. Kimse ile görüşmüyorum. Bereket, dünyada benim gibiler eksik değil. Onları kasabanın biricik, güzel kahvesinde bulamazsam pis kahvelerde, harman yerlerinde, su kıyılarında, muhacir evlerinde buluyorum.

— Peki, yazın anladık, kışın nasıl geçiniyorsun Asım?

Söyleyip söylememekte mütereddit bir hal alır, kimseye söylemeyeceğime yemin ettirir, derdi:

— Onu sorma... Başımı alıp köylere gidiyorum. Hem ben sana bir şey söyleyeyim mi? Ben... Köyümde öğretmenim. Yazın köyü terk eder; gelir, buraya yerleşirim. Tanıyan yok, bilen yok. Burada da doğmuşum! Adeta benim içimde bir şey vardır. Bu toprağa bağlılık hissi. Bu neden biliyorum:

Ben ta... Şu ileriki köyde doğmuşum. Anamın babamın yedi buçuk dönüm arazisi varmış Biri yirmi dört –anam– biri otuz iki yaşında –babam– ölmüşler.

Biri veremden, öteki bilmem hangi mikroptan. Ben bu suba-şını bir yaz görmesem, hastalanırım.

— Seninle bir İstanbul'a kadar, uzanalım, be Âsım!

— Gideriz be kardeşim! O da olur. Şimdi benim maaş kasa-da toplanıyor. On beş güne varmaz gider parayı alır; İstanbul yolunu tutarım. Paraları bir haftada ezerim. Mektep zamanı da gelmiş olur. Gelmemişse su kıyısında beş on gün daha aram eder; dönerim çocuklarımin yanına, sevgililerimin yanı-na... O buzağı kokan sınıfta, benim büyük kafalı oğlanlarım,

saçı yirmi sekiz örgülü, alaycı kızlarım vardır. Benimle o kızlar gizli gizli alay ederler. Oğlanlar, pazar günleri de mektebe gelir, dağ bayır dolaşırız. Ben memnun olmasına hayatımdan memnunum. Benim kendime göre yapılmış mis gibi bir dünyam vardır.

Fahrettin Âsım, birdenbire bir çocuk sevimliliği alırdı.

— Aman! diye haykırırdı. Yahu! Şişe buz gibi olmuş. Çarkın altına gidip açalım. Şuralardan bir de kavun bulsaydık...

Birkaç gün yağmur yağmıştı. Fahri bu yağmurlarda patlayacak gibi oluyordu. Kasaba çamur deryası içinde idi. Kahveler adam almıyordu. Sokaklarda kimseler yoktu.

Hava açtığı zaman su kıyısına koşan Fahri, Fahrettin Âsım'ı bulamadı. O çoktan, yağmurun ilk günü, can sıkıntısından, yaya, başında kukuletası, sırtında darüleytamdan kalma pelerini, köyünde öğretmen olduğu kazanın yolunu tutmuştu. Fahri, günlerce can sıkıntısından patladı. Amcası, Fahri'yi gün günden zayıflar görüyordu: Bazı günler gözleri parıl parıl, ateş gibi yanıyordu. Bir akşam üşüdü, titredi, ateşine baktı: 39.

Üçüncü Kısım

Berber dükkânının açılma merasimi Melek'in ümit ettiği kadar hiç de parlak olmadı. O, doğrusu, hiçbir şey tahmin etmiş değildi. Fakat sanıyordu ki, –bu sanmak bile değildi. Zayıf, pek zayıf bir hissikablelvuku idi. Neden sonra kelimelere çevrilebilecek bir önsezi– hiç olmazsa şenlik günlerinde olduğu gibi beş on kişi temiz giyinecek... Ortalıkta garip bir sessizlik, bir boşluk, bir sükût, birkaç nutuk. Velhasıl adi günlerden başka bir günde olduğumuzu anlatacak, bunu bize duyuracak, birkaç hareketsizlik, birkaç hareket...

Melek böyle şeyler ümit ediyordu, diyemeyiz. Böyle şeyler ümit etmiyordu ama hulya kuruyor muydu? Şimdi hissettiği melale, evvelce duyduğu izahı lüzumsuz hislere bakılırsa, evet.

Hayatındaki bu değişikliğe dünyadan bir parça da –dünyadan demek lafın gelişi– köyden bir parça da iştirak edecek. Herkesin gözlerinde Melek'in hayatındaki büyük dönümün manzarası bir şenlik, bir parıltı halinde gözükecek...

Nefis bir ilkbahar sabahıydı. Melek'in vaziyetinde olan bir insanın evinden çıkar çıkmaz gökyüzüne bakmamasına şaşmalıdır.

Geniş, derin bir nefes aldı. İçinde ezilmeler, yumuşamalar, dolup boşalmalar duyuyordu. Birdenbire müthiş seviniyordu. Fakat bu sevincin gerginliğine, azlığına karşılık birdenbire bir boşanma, bir sinir boşanmasıyla ağlayacak gibi oluyordu. Melek kendi kendine hoş bir mukayese — bir benzetiş yaptı: Bu bir nevi gelin olmaydı. Muhakkak gelinler aynı hali hissederlerdi: Hani bayılacak gibi oluverirlerdi ya!

Bir dükkân açmanın bu kadar mühim, kendisini bu kadar kuvvete, aynı zamanda zaafa düşüreceğini birkaç ay evvelden Melek tahmin etmiş olsaydı; dükkânın açılmasını başka bir güne bırakır, muhakkak üç beş hafta tehir eder, hastalanır, bir şeyler, birtakım eksiklikler icat ederdi.

Bir ara yine gökyüzüne baktı. Müthiş güzel bir şeydi: Mavi, parça parça bulutlar... Soğuk bir rüzgâr esiyordu. Bulutlar akıyordu. Elle tutulamayan, gözle görülemeyen daha başka şeyler de vardı. Yumruklarını sıktı. Bir cimnastik hareketiyle, kollarını iki üç defa yana doğru açtı. Üç defa böylece nefes alıp verdi.

Siyah, uzun bir mektepli kız önlüğü, etekliği giymişti. Koluğunun altına bir berber, yahut hemşire gömleğini paket yapıp sıkıştırmıştı. Elinde dükkânın anahtarları vardı.

Babası mahzenin içinden bağırıyordu:

— Dur, geliyorum. Beraber açalım. Besmele çekelim. İçeriye sağ adımımızla girelim...

Hep beraber yürüdüler. Hikmet, Naci, Ali Rıza, Melek. Yol-da bu kafiye bir komşu balıkçı da katıldı. Sessiz, cenaze arkasından yürür gibi gittiler. Sabah soğuk, parlaktı. Hâlâ bulutlar akıyordu. Rıza'nın tavsiyeleri yerine getirilerek dükkân açıldı. İlk defa balıkçı tıraş edildi. Ali Rıza'nın dört beş aydır makas yüzü görmemiş saçları kesildi.

Bu işler yapılmadan evvel, çarşı içinin bütün dükkânlarını açık bulmuşlardı. Halktan hiçbiri bu merasime fazla bir alaka göstermedi. Herkes alışverişine dalmıştı. Bunun sebebinin Ali Rıza başka türlü tefsir etti. Dedi ki:

— Burada bizim dükkân sahibi olmamızı istemezler. Kendilerinden biri açsaydı, kıyametler kopardı.

Bir dükkân açmanın, onların zannettiği kadar mühim bir şey olmadığını esnaf pekâlâ bilirdi. Açıldığı gibi kapanabilirdi de. Böyle şeye uzun merasim âdet değildir. Nitekim Ali saçlarını kestirdikten, balıkçı tıraş olup gittikten sonra esnaf birer birer geldi. Kimi birer:

— “Herete”; kimi, iyi Türkçe bilenler: “Sağlıcakla, güle güle,” dediler. Âdet de yerini buldu.

Melek'in dükkânı güzeldi. Ortada gâvurca eski, isimleri bile unutulmuş moda mecmuaları, Türkçe yeni eski gazeteler, resimli mecmualar duruyordu. Hemen hemen bütün eşyayı Melek haftalıklarıyla almıştı. Yalnız bir, berber Dimitro'nun hediyesi ustura, bir de Hikmet'in iki şişe kolonyası, sahi bir de; babasının bir el aynası müstesna, ötekiler hep birtakım mahrumiyetler hesabına elde edilmiş şeylerdi. Melek bu mahrumiyetlere üzülmenden katlanmıştı. Asıl bu paraları biriktirmek meselesi çok mühim olmuştu. Babası günden güne içkiye düşmüş; durmadan içiyordu. Boyuna da nutuk veriyordu. "Kızım maşallahsın..." diye başlıyordu. Para koparamadığı zaman eline ne geçerse sokağa atıyordu. Sonraları alt alta, üst üste kavga bile etmişlerdi. Melek nihayet babasına güzel bir oyun oynamıştı. Kolay ele geçebilir bir yerde yedi buçuk, bir yerde altı kuruş, üç kuruş; büyük paraları ise zor bulunur bir yere saklıyordu. Rıza büyük paraların yerini bir türlü bulamıyor. Yedi buçukla altı kuruş bulmanın sevinci ile daha fazla da aramıyor, parayı alıp gidiyordu. Sarhoş eve döndüğü zaman:

— Paraları ne yapıyorsun kız? diye haykırıyordu. Kime yediriyorsun? Ne halt karıştırıyorsun? O kadar bahşiş alıyorsun. Yoksa zift boğazına abur cubur mu yiyorsun? Söyle nankör kız, bizim halimiz ne olacak? Bu gidişle dükkânı nasıl açacaksın?

İki koltuk, iki büyük ayna, beş makas, dört ustura, iki sarı leğen, iki ibrik —biri mavi, ötekisi kırmızı— bir sarı pirinç mangal, bir paravana, kolonyalar, losyonlar, pudralar, kremler... alındığı; dükkân ertesi günü açılmaya hazır vaziyete girdiği zaman Ali Rıza, bütün bunları kendisi yapmış kadar seviniyordu.

— Kız, paraları, Allah aşkına, nerede sakladın? diyordu. Bereket bulamadım ha! Bravo! Nasıl yaptın bu işi ha? Aferin kız! Ben de günahına giriyordum. Aferin Melek, aferin! Maşallah sen!

Melek o gün akşama kadar çok mahzun bir gün geçirdi. Üç beş kişi ancak tıraş olmuş, sabahki hava öğleye doğru bozmuştu. Pis bir yağmur yağmıştı. Dışarda fırtına vardı. Akşama doğru camlar bulanmış, Melek, eski mecmuaların resimlerine

dalmıştı ki kapı açıldı. İçeriye, kalın bir erkek çocuk sesiyle; canlı, buz gibi soğuk al yanaklarıyla Fatoş girdi. Öpüştüler. Fatoş tüylü kollarını onun boynuna sarmış; arkadaşını, koklaya koklaya –âdeti veçhile– öpmüştü.

Fatoş, Şehzadebaşı'nda bir yarısı nişancı, yarısı piyangocu dükkânında çalışırdı. Dudaklarına allık, yüzüne pudra sürmediği zaman, kalın, tüylü bacakları, kolları, mütemadiyen bir erkek def eder gibi dik göğsüyle şen, hoyrat, fakat masum bir kızdı. İçeriye girmesiyle, sabahtan beri esen kederli havanın dağılması bir oldu. Fatoş şarkılar mı söylemedi. Kendisine vurulan beylerden mi bahsetmedi. Her gün iki tayyare piyango bileti alan, yetmiş fişek atan mebus oğlundan mı bahsetmedi...

Kâh dükkânın paravanası arkasındaki kadınlar tarafının koltuğunda kucak kucağa fısıldaşarak, kâh camın buğularını silip kimsesiz, rüzgârlı çarşıya dilini çıkararak; Melek'in: "Yapma kız," demesine aldırış bile etmeden oynayarak; kâh avazı çıktığı kadar şarkılar söyleyerek son müşteriyi beklediler. Son müşteri sakın, güzel bir çocuk olan Aleko idi. Misafir kız, onu kulaklarına kadar kızartacak, sevindirecek lakırdıları nereden bulup çıkarmıştı? Aleko memnun çıkıp gitmişti ki Ali Rıza içeriye girdi. Bir fırça alarak, bir kenarda üstünü başını süpürdü. Fatoş, Rıza'yı, "Amcacığım!" diyerek sarılıp öptü. İşte o zaman bugünkü hasılatın yüz –yetmiş beş kuruşun– kırk yedi kuruşuyla bir galon şarap alındı. Evin yolu tutuldu. Dükkânın şerefine içildi. Asıl büyük merasim evde oldu. Kıyametler koptu. Saat on ikiye kadar; Fatoş'un sesi kısılınca kadar şarkı, Ali'nin kafası dönünceye kadar içki, Hikmet'in uykusu delirinceye kadar proje yapıldı. İçildi, yenildi, bağışıldı.

O sene yaz, her seneki gibi, İstanbul'u birdenbire bastırdı. Millet denize döküldü. Ventilatorde serinlenenler, "öldürücü sıcak dalgalarının Amerika'da cayır cayır insan döküğünü düşünürsek İstanbul yazının sığına şükretmeliyiz," dediler. Hakları vardı!..

Öğleden sonraları aralık başlarından o “meltem” dedikleri güzel şey yine eksik olmuyor, deniz kenarında oturanlar saat ikiye doğru açıklardan bir mor rengin ağır ağır yaklaştığını, köpüklü, güzel meltemin hastaya şifa, ilaç misali geldiğini görüyorlardı.

Şu Marmara kıyılarında, o sene, bol meyve yetişmişti. Karamürsel'den armut, erik, kiraz, vişneler; Bursa'dan bol bol şeftaliler, Tekirdağ'dan karpuz, bilmem nereden iki aylık çocuk büyüklüğünde kavunlar geliyordu. Kayıklar, yelkenliler, iskelelerden boyuna meyve yüklüyor, hal dolup dolup boşalıyor, kara bıyıklı, güzel yüzlü yemişçiler, dükkânlarını meyvelerle süslüyorlar, üstleri dünyanın hiçbir yerinde bu çeşidi yetişmeyen lezzetli, kokulu yarı çiçek meyvelerle dolu sepetlerin altından kesekâğıtlarına dünyanın her tarafında atılan, yenmeyen meyveleri dolduruyorlardı.

Bu yıl marulların göbeği korkunçtu. Bu yıl domatesler al, büyük; patlıcanlar çekirdeksiz, şeftaliler daha tüylü, daha kokuluydu. Millet sevinç içindeydi. Fıkara çocukları, halin etrafında dört dönüyorlar, denizden kavun karpuz topluyorlar. Hale varmadan yolda çürümüş bin bir meyveyi çöplüklerden topluyor, midelerine indiriyorlardı. Yaz ortalarına doğru meltemler de bir aralık durmuş; İstanbul'u, çocuk, fakir, zengin ağızlarını bir şeftali kokusudur sarmıştı. Bu şeftali kokusu İstanbul'un hiç şeftali yüzü görmemiş denecek en sapa, semtsiz yerlerine kadar yayılmıştı. O sene şehir bakımsızdı. Kanalizasyon çukurları yer yer patlamıştı. Tamir görmek için hemen hemen bütün sokaklar açılmış, yaz da birdenbire bastırmıştı. O sene marullara bol bol lağım suyu verilmişti. Kimse elini yıkamaya, meyveyi yıkamaya lüzum görmüyor, üstüne başına bu bol, bereketli meyvelerden sürüyor, dünya şeftali, kavun kokuyordu. İstanbul o yaz, meyveye, cinlere karışır gibi karışıp gitmişti.

İlk tifoya yakalananın hal etrafında dolaşan, Yedikule taraflarında oturan, Hızır isminde bir çocuk olduğu rivayet olunur. Hızır şimdi yine hal taraflarındadır. Bu mesele tahkik edilebilir. Hızır ölmedi. Fakat tifo evden eve, bacadan bacaya, maruldan şeftaliye, erikten vişneye, kulübeden eve, barakadan apartmana, Hamidiye'den Terkos'a atlayarak İstanbul'u sardı. Mühimce

bir afet halindeydi. Sokaklarda kimsenin kimseden haberi yoktu. Sokaklarda sıhhatli adamlar vardı ya, mesele yoktu! İnsan kısmı, hastalık bulup bulup da beni mi bulacak? der. Avrupa'dan aşılar yetiştii. Aşıya tahammül edemeyen zenginler, bin bir çeşit ağızdan alma haplar kullandılar. Bu haplar pek fayda etmedi. Fakir mahallelerde açılmış aşı istasyonlarına bazen muayenehanesiz baba doktorlar yetiştii; bir sürü çocukla kadın kurtarıldı. Hastalığın ehemmiyeti azalıp çoğalmadan bütün yaz devam etti. Olan olmuştu artık. Kışı, yağmurları, meyvelerin sonunu, suların çeşmelerden kesilmesini, yahut donmasını beklemekten başka çare yoktu. Hınzır mikrop soğuklara da tahammül ederdi. Ama ümit edildi. -4 derecei hararete lapa lapa karın yağdığı İstanbul'un sevimli, mesut, aç, tok, kış akşamları beklenilir bir hale gelindi. Kimi kurtuldu, kimi öldü; İstanbul, bununla beraber ta teşrinlerin sonuna kadar yine yemişlerini yiyip suyunu kaynatmadan içerek, hattâ dans edip denize girerek bu afeti kayıtsız atlatmaya çalıştı. Ayyaşlar, alkol mikrop tutmaz, diye bol bol buzlu, buzsuz rakı içtiler.

Terleyen hasta olmaz, diyebilenler dans edip plaj plaj dolaşırlar. Âlem yine o âlemdi. Yalnız bir aralık halin etrafında yaz başlangıcındaki çocuk akını durdu. Sonra eksildi. Daha sonra da birkaç soluk benizli serseriye inhisar etti. Tifonun salgın olduğu sıralarda idi ki Fahri, memleketinde yakaladığı bir sıtmayı, ondan mütevellit bir zafiyeti önlemek için Ada'ya tepdili havaya gelmiş, bir küçük oda kiralamıştı. Akşamları ateşini muayeneye devam ediyor. 37,1, 37,2 olduğu zamanlar ne olursa olsun denize giriyor. Kendini iyi hissettiği günler bir garip iştiha ile bol bol yemek yiyor, denizi, meltemi göğsü açık seyre dalıyordu.

Garip bir saadet içinde idi. Yalnız bu saadet, rahat değildi. Yoksa her şeyi tamamdı. Fakat rahat değildi. İçinde bütün bu zahiri huzura, sükûna rağmen bir çağıldayış, bir rahatsızlık hissediyordu. Bu garip değildi. Hikâyemizin biraz ötesinde anlayacağımız veçhile Fahri tifoya tutulmak üzere idi.

Melek, hiç olmazsa, Ada'ya yazlığa gelen Türk gençlerini dükkâna çekmek için, öteki genç Rum berberin taktiklerine mukabele ediyor, bin bir masum hile icat ediyordu. Bunlardan

bir tanesi Fahri'yi de onun dükkânına çekmekte gecikmedi. Bu basit, masum hile şuydu:

Fahri, havluları elinde banyodan dönüyordu. Dalgındı. Birçok şeyler düşünüyordu. Tam berber dükkânının önünden geçerken, Melek, genç adamın geldiğini görmüş, pencerenin önüne geleceği zamanı hesaplamıştı.

Dükkânın dışarıya, yani sokağa açılan camını tam o sırada açmış, pervaz, genç adamın başına çarpmıştı. Berber kızı tatlı, mahcup edalarla özür diledi. Fahri bu pek samimi özür dileyişteki asıl maksadı derhal çakmış, genç kız gülümsemiş; içi birdenbire gelen bir saadet hissiyle dolmuş, ısıklık çalarak uzaklaşmıştı. Onda bu huy eskiden beri vardı. Bazen kendisine bir çocuğun gülümsemesiyle, bazen yeni yapılmış bir tanışın samimi selamıyla, bazen, bir yerde birtakım insanlarla birdenbire ahbap oluşun verdiği saadete günlerce mesut, şen olurdu. Deminki dalgınlık; yerini, şimdi, etrafını daha iyi görmeye terk etmiş; haletiruhiyesi, geçenlerin muhaverelerini dinlemeye, sokakta oynayan çocukların başını okşamaya müsait bir hal almıştı. Bir aralık kendi kendine: "Yarın varıp şu karakıza bir tıraş olayım," demişti.

Fahri'nin burada bir tek arkadaşı yoktu. "Tuhaf, züppe bir muhit içine düştüm," diyordu. Çoğu zengin tacir mahdumu Rum gençleri, bir Avrupa plajının kozmopolit insanları gibi hareket ediyorlar; sinemayı taklit ediyorlardı. Danslar girila gidiyor. Genç kızlar, "nişanlı plajlarda bulunur," diye düşünüyor; genç erkekler, "kız plajlarda kandırılır," diyorlardı. Genç insanlar başka bir şey düşünmüyorlar, büyük, cali, kahkahalar atıyorlar, dans ederken –kendileri için değil– başka biri, hattâ seyircilerden başkaları için oynuyorlarmış gibi bin bir gösterişli vaziyet takınıyorlardı. Hattâ bazı Yahudi gençleri, gösteriş için neşelendiklerini anlatan hallerle beyhude sözlere gülüyorlar, en adi, tebessüm bile edilmeyecek şeylere, etraflarına bakıp bakıp iki ellerini kalçalarına dayayarak gülüyorlardı. Hele bir kısım "Levanten" insanlar vardı ki aman yarabbi!.. Sanki birer kolonizatördüler. Kendilerinden başkası yerli ahali idi. Fahri, "Beyhude yere kızıyorum," diyordu, "ben de, onlarla olsam bil-meyerek aynı şekilde hareket etmeyeceğim ne malum? Zorla,

gösteriş için bile olsa gülmek, gülmektir. Hoşça vakit geçiriyoruz, dedi miydi insanlar, yarı yarıya hoşça vakit geçirilmiştir.” Ya bütün mesele bir gruba dahil olmamaktan bir meclise girememekten doğuyorsa... Onun için Fahri, “yarabbi,” diyordu, “kiminle bir satır konuşabilirim, kiminle?”

Bir müddet Rum gençleriyle ahbablık etmek istedi. Bunlar ötekilerine nazaran daha tabii, bayağı gülüşleri daha bol olmakla beraber, daha az sinirlendirici, jestleri daha serbest, çoğu güzel sesli, güzel yüzlü insanlardı. Bir iki kelime Türkçe konuştuktan sonra, meclislerindeki adama artık hiç ehemmiyet vermeden, yine Rumcalarına dönüyorlardı. Birtakım Türkler de vardı ki çoktandır Ada’da oturmaktan doğan bir kendini beğenmişlikle, adeta onlara yanaşıldığı zaman bile çekingen, üstün vaziyeti takınıyorlardı. Bu vaziyetlerinin şuna buna selam vermek, iki üç güzel kız tanımaktan ileri geldiği pek belli oluyordu. Fahri yerini yadırgamıştı. Akşam olunca kendisini bir garipseme alıyordu. Bir dost çehresine neler anlatılmazdı. Güneş batarken dünyaya öyle güzel, rengârenk ışıklar bırakıyordu ki... Sonra çam altlarından gözüken denizin o kartpostal manzarasında...

Bütün bunlar Fahri’yi yalnızlığın kötü zevkine daldırıyor, canı sıkılıyordu. Dalgın, meyus dolaşıyordu. Yatağına girdiği vakit uzun müddet uyuyamıyordu. Hayaller kuruyordu. Bir bacakları ateş gibi kızın, kendisini seveceğini hayal ediyordu. Bir motor, bir sandal alıyor, içine kızları dolduruyor, denize açılıyordu. Sağa sola dönüyor, uyuyamıyordu. Kalkıyor, masasının başına geçip defterine bir şeyler yazıyordu:

“19 Haziran 193... — Geçenlerde rıhtım tamir edilmeye başlandığı zaman Ada’yı, bir rençber akını doldurmuştu. Birtakım meçhul, kirli eşya sırtlarında, bir akşamüstü, o kadar sessiz vapurdan çıkar, kaybolur giderlerdi ki bu insanlar...

Bir tek kişinin Ada’ya gelmesi, ehemmiyetli –fakat zahirde ehemmiyet verilmez gözükmemek şart– bir hadise olduğu, yine bir tek insanın bir son vapuru kaçırdıktan sonra, bütün ada sakinlerinin vapuru kaçırmanın etrafına dizildiği, dedikodusuz bir adım atmaya imkân olmayan bu küçük memlekette bu adamlar nereye kayboluyorlardı?

Bir tanesine bir son vapurun ikinci mevkiinin dışarı tarafındaki sıralarda rastlamıştım. Uzun boylu, yüzü ergenlik içinde, pek genç bir adamdı. Kayserili olduğunu söylüyordu. Galiba sarnıç kazmaya geliyordu. Vapurda ona:

— Nereye çıkacaksın? Hangi iskeleye? demiştim.

Adam, benim çıkacağım iskelenin ismini vermişti. Doğrusunu isterseniz, ben kendisini Ada'da aramasına aramadım ama, bir ikinci tesadüfe pekâlâ sevinebilir, bu boş adamla deniz kenarındaki bir kanepede, o yalnız kaldığım akşamlar, tatlı tatlı konuşabilirdim. Adam inmiş, kaybolmuş gitmişti. Belki de hâlâ Ada'da sarnıcını kazmakla meşguldü.

Yabancı bir yere ilk defa inip hiç lüzumsuz, manasız bir his duymadan, toprağa –varsa bir battaniye atıp– yıldız seyretmeden, memleket, sevgili ıvır zıvır düşünmeden uyumak...

Belki böyle şey, iyi insanlara nasip oluyor. Belki biz; zayıf, karışık, kötü insanlar, yabancı bir yerde ağlamaklı oluyoruz.

İnsanların oturduğu, tarlanın yeşerdiği, çocukların oynadığı toprak, neden insanoğluna yabancı olsun? Olmasın. Yalnız anamızın babamızın, sevgilimizin, arkadaşımızın zincirlerine bağlıyız da, ondan bir türlü, karışık hislerden kurtulamıyor, bir türlü, rahat edemiyoruz.

Bu zincirleri kırmalıyız. Doğduğumuz yerden beş kilometre uzak da bir, beş yüz, beş bin kilometre uzak da bir olmalıdır. Orada da, bulursak battaniyemizi, bulmazsak Allah'ın kuru otlarını toplayıp uzanmalıyız. Toprak kazmaya gelen rençberler uyuyor. İyi, basit, bağlarını koparmış insanlar her yerde uyuyabilirler. Kendimi o rençberlerle beraber görüyor, onların yerine koyuyorum:

Ekmek, tuz, domates, iki nefes cıgara, bir iki toprak kazıcı arkadaş, bir fincan kahve günümüzü hoşça ikmal eder. Kötü rüyaları bol yemek yiyen midesi bozuklara terk ederek yukarıda saydıklarımıza küçük, basit, zararsız ilaveler, tarhlar yaparak yaşamak, bin türlü yaşama tarzından bir tanesidir. Bu şekilde yaşamak başkaları hesabına yapılmış bir fedakârlıksa, insan bilmeli idi. Yook!.. Bu bizden daha kötü vaziyette olanlara karşı zaruri bir feragatsa, bu şekilde yaşamak insanoğullarına şu zaman içinde mukadderse, hiç ehemmiyeti yoktu. Bu

insanın nasibiydi. Binaenaleyh kâfiydi. O zaman güzel uykuları hep beraber uyurduk.

Fakat tavukların yumurtladığı, yumurtaların üstünde yirmi bir gün yatan tavuğun gagasıyla kırdığı yumurtadan altın piliçler çıktığı, sonra çayırlarda koyunların parlak tüylü kuzular doğurduğu, ılık, kumsal, sığ sular da büyük kefalların, levreklerin yüzdüğü denizler düşünölsün. O zaman ekmek, domates, tuzun bahtiyarlığı değil, iyi, sağlam, doğru düşönen insan bahtiyarlığını kavrarız.

Bırakalım, bu bayat düşönceyi: Şu adam ekmek, domates, tuz yediğı için güzel değildir. İyi uykularının, bahtiyarlığının sebebi, yalnız, ekmek, domates, tuz olamaz. Ekmek, domates, tuzda bahtiyarlığın sırrı ile vitaminleri yoktur. İyi, basit insanlar da levrekleri yumurta ile kızartıp kuzu kaburgasının leziz etini francala ile yerken şarap içebilir. Bol, çeşitli salatalardan atıştırabilir. Bu güzel rüyalara mâni değildir. Bilakis levreklerde, şaraplarda, pirzolalarda güzel rüyaları süsleyecek malzeme bol boldur. Kime söylöyorsun?.. Yol amelelerinin, toprak kazıcıların alınlarını şahadet parmağıyla silip terlerini sildikleri anda bir çınar gölgesinde böylece düşönüp kalıyorum.

Bir dost bulsam, onunla düşöndüklerimi münakaşa edebilsem; ne iyi olurdu! Yalanı, gerçeğı, iyiliğı, fenalığı... Mevzu dolu kardeşlik! –Burada Fahri hep Fahrettin Âsım'ı aradı.–

Çalışan, terleyen insanlara bakan bir adam –kim olursa olsun, ne olursa olsun– gıpta, acı, kendi kendine bile itiraf edilmeyen utanma ile karışık bir hüözün duymaz mıydı? Kim bilir belki de bu, insanda bir çalışmak, bir güzelliğı, bir saadete beraber ulaşmak insiyakının duyulması, yahut uyanmasıydı. Eskiden beri bu nevi çalışanların yemek yiyişini, uyuyuşunu görenler bu hakikati hissetmişler, için için bu saadete gıpta etmişler, şaşırmışlardır.

Yahut içlerinden, kendi rahatsızlıklarının sebebini bir dakika anlayıp unutmuşlardır.”

Başkaları hesabına düşönen Fahri, burada bir dakika durur, sonra yine düşönmeye başlar:

“Önce acaba bu rahat uyuyan rençberler mesut mu? Orasını geç; mesuttur kabul edelim: Mademki bu yaz sıcakında yorgun, fakat tatlı bir tebessümle uyuyorlar...

Bu rençberlere bakar gözüklenlere geelim: Bunlar acaba, 'Oh! Elhamdülillah! Hayatta muvaffak oldum. Zengin oldum. Toprak kazmıyorum. Şu zavallılara bak! Yarabbim, sana hamdolsun! Ya onlar gibi olsaydım; halim nice olurdu? Nasıl çalışırdım bu göbekte?' demiyorlar mı? Mükemmel diyorlardı ama bunu hiçbir zaman açıkça söylemiyorlardı. Bu içlerinde yarı his, yarı sevinç, hayır — bir yarı hamd halinde şekilleniyordu. Zahirde ise onların bu çalışmasına büyük kıymet verdiklerini yanlarındaki ufak çocuklara ya söylüyorlar, ya resimli kitaplarda okutuyorlardı. Bunlar hiç olmazsa, düşünenlerdi. En fenası, en kötü cinsi; lakayt gelip geçenlerdi. Bunlar yalılarına rahatça dönüyorlardı. İştahları kaçmadan yemek yiyorlar, balkonda 'çeşit' cıgaralardan tüttürüyorlar, vapurlara çoluk çocuk Fransızca nidalarla işaret ediyorlar, radyolarının düğmesini Paris'e getiriyorlardı. Bazıları da bol sofradan kalkarken:

— Allahım, olmayanlara da ver diyorlardı.

Eğer yukarıda Allah varsa muhakkak aczinden ter ter tepiniyordur. Ben de rençberlere bakarak çınar altında hafif bir uyku kestiriyorum..."

Defterini kapar, yatağına uzanır, gözlerini, uzun zaman uyanık olarak kapardı.

Günlerden bir salı mıydı, çarşamba mıydı? Fahri, birdenbire, berber kızın, onu dükkâna çekmek için yaptığı şakayı hatırlayıverdi. Vakit öğleden sonraydı. Yatağının üzerine şöyle bir uzanmış, mahalle içinin gürültüsünü dinliyordu. Bir türlü uyuyamıyordu. Gözlerini kapayınca, içine yığın yığın kadın hayali birikiyordu. Ta eski çocukluk zamanında sevdiği büyük kızları, ilk delikanlılığının bin korku, bin iç ezilmesiyle, bin pişmanlıkla yaklaştığı kötü evleri...

Hayır, bu öğle sıcağında, bu çeşit heyecanlandırıcı şeyler düşünmektense hiç istirahat etmemeli. Dağ bayır dolaşmalı, daha iyi idi!

Şimdi köyden biraz uzakta, yukarıda, çam kozalakları sıcaktan patır patır patlıyorlardır. Reçina kokuyordur. Nereden estiği meçhul bir rüzgâr, çamları söylendiriyordur... Fahri ya-

taktan atladı. Soluğu sokakta aldı. Niyeti tepelere çıkmaktı. Uzaktan, denizi altında uzak, masmavi görmek; insana yaşmak, bağırarak, gülmek, şarkı söylemek, kuvvetlenmek arzusu veriyor. Artık ne bu yatağın sıcaklığından, yumuşaklığından doğma şehvet; ne bu, her gün kendi keyfilerinden, zevklerinden başka bir şey düşünmeyen, para hırsı ile şehirden sararmış, yorgun dönen babalar; ne de bu, bir kız kandırmak için, bütün güzel şeyleri; arkadaşları, güzel yerleri, hattâ denizi –tepeden seyredilen bu iç açıcı, yaşadığını hissettirici maviyiği– bir hasbıhali feda eden, kötû Amerikan şarkıları müptelası, küme küme ayrı ayrı olmayı seven gençler düşünülür yukarıda. Yukarıda, onlar düşünülse bile, “Ne yapsınlar? Herkesin dünyadan bir zevk alma tarzı vardır. Bırakalım onları! Bakalım kendi yalnızlığımızla hallihamur olmaya,” denecek kadar insan sakinleşir. Deniz bir bromürdür.

Çarşıdan geçiyordu. Tam Melek’in dükkânı önünden geçerken birdenbire durdu. İçeriye baktı. Berber kız bir koltuğun içinde küçülmüştü. Başı önüne sarkıyordu. Uyuyor gibiydi. Fahri, dükkânın eşiğine ayağını daha koyar koymaz genç kız yerinden fırladı.

Uykudan uyanmış gibi yapan çocukların yalancılıktan halliyle gözlerini ovuşturdu. Yavaşça gerindi. Esnedi. Siyah önlüğünü iten göğsü; sıcak, sabun kokulu dükkânın havasını içine doldurdu; bir müddet boşaltmadı.

Fahri bir koltuğun içine yerleştiği zaman kalbinin hızlı hızlı attığının farkına vardı. Bir derin, içini çeker gibi nefes aldı. Yüzü yanıyordu. Elleri terlemeye başlamıştı.

Arkasında makas şıkırdıyor. Konuşmuyorlar... Tam iki buçuk saatte saçları kesilmişti. Sıra sakalına geldiği zaman başını kaldıran Fahri, aynada genç kızla göz göze geldi. Genç kız hafifçe güldü. Fahri de... Biraz sonra ikisi de kakhaha ile gülüyorlardı.

Fahri:

— Galiba akşam oldu Melek Hanım! dedi.

Genç kız:

— Hiç duymadık ama, dedi.

Dostlukları böylece başlamış oldu.

Fahri sabahleyin uyandığı zaman, duyduğu şeyin bir iştah-

sızlıktan başka bir şey olmadığı zehabındaydı. Gece yatakta, her zamanki gibi, iyi şeyler düşünmüştü: Sabahleyin güzel bir deniz banyosu yapacak. On bir kırk beş vapuruna dara dar yetiyecek. Yelkovan kuşlarının bir deniz kırlangıcı haliyle sürü sürü geçtiklerini, kaybolduklarını seyredecek.

Öğle yemeğini nerede yemeli? Küllükte mi? Belki orada, belki başka bir yerde. Deli Hafız'da yahut, bunun ehemmiyeti yok! Sonra, eve uğrayacak, saat beşe doğru Beyoğlu'nda bir aşağı, bir yukarı dolaşacak.

Kim bilir, belki canının çektiği gibi bir kız bulur da sinemaya giderler. Sinema karanlıktır...

Sonra bu anda uyku ile uyanıklığın temas noktasında, bir bulanıklık hissetmişti. Nerede ise uyuyacaktı. Yarınki projelerinin neresinde kaldığını çoktan unutmuştu. Ağır ağır zihnini toparlamaya çalışıyor ama imkân yok! Artık üçte iki uyuyor sanki!

Yeniden; işte bir birahaneye daldığını bir iki bardak bira içtiğini, yine vapura dara dar yettiğini görüyor. Sarayburnu önünde Boğaz rüzgârını hisseder gibi olmuştu. Bu arada Melek'in dudaklarının çıtırdısını duydu. Ağzında bir esmer cildin, başkalarında kırmızı olması lazım gelen dudaklarının adeta siyah renginin, adeta çıtırtılı temasını, burnunda yine o cildin içten içe çocuk, tüy kokusunu duymuştu.

"Ah! Nasıl uyusam, nasıl uyuyacağım. Allahım! Nasıl?" Derken horoz sesleri duymuş, sabahı uzun, yetişilmesi pek güç bulmuş, o zaman uyumuştur.

Uyandıği zaman "İşte... Dün akşam yatarken yaptığım basit hulyaların hakikat olmasına hiçbir mâni olmaması, bana bu isteksizliği veriyor," diye düşünmüştü. Yataktan kalkmak bir mesele halini almıştı. Her an yeniden dalıyor. Uyuyor mu, rüya mı görüyor, yoksa hasta mıdır? Anlamıyordu.

Silkindi. Yataktan hızla kalktı. Başı birdenbire dönmüştü. Karyolanın topuzunu zor yakaladı. Aynaya koşup yüzüne baktı; sarı değildi. Dilini çıkarıp ona da baktı. Dili paslıydı. Gözlerinde sıtma geleceği günlerde olduğu gibi bir parlaklık vardı. Uyumadığı zamanki gibi bir üzüntü hissetti.

Kafasının içinden: "Bende bir gayri tabiiyet var, anlayamıyorum, nedir?" diye sorduğu halde dilinin ucunda bir Rumca şar-

kı vardı. Şarkı ile beraber adeta bir başka kafa ile düşünmekte devam ediyordu: "Bu baş dönmeleri sıtmaların yadigarı; geçecek. Gözlerimin parlaklığı o dün geceki uzun zaman uyumamaktan muhakkak; o da geçecek. Giyinelim; şarkımıza devam edelim; zaten kesmedikti ya! Dışarıyı, güneşi, güzel insanları düşünelim." Plajda soyunduğu zaman vücuduna dikkatle bakıyor: "Hafif kıllı, oldukça kalın bir vücut. Bu vücutta hastalık uzun zaman barınamaz. Hele böyle nihayet bir kansızlıktan ibaretse... İki günde bu kanı yenilerim. Sabahları yumurta içer... Öğleyn kanlı biftek yerim. Akşamları birkaç bardak bira içerim; şişmanlatır, iyidir. Bol salata yemeli, bol... Ama sıtma? Ha! Sahi be! Tifo da var ortalıkta..."

Denizden her zaman duyduğu hazzı bir türlü alamıyor. Nerede o, sahilden şöyle iki yüz metre açıldıktan sonra gittikçe genişleyen manzara? Nerede o, arkaüstü adaya karşı yatılıp çamları seyrettiği zamanki nefis rahat haletiruhiye?

Tüyleri diken diken... Her zamanki huzur yerine, saadet hissi yerine bir isteksizlik, bir zevk almayı, bir ürperme, üşüme... Kendini birdenbire güneşin, güzel kızların, yanık, altın bacaklı balıkçı çocuklarının arasında müthiş bir hüzne kapırdı. Nerede idi? Bu dünyanın nesinden zevk almalıydı? Sonra Melek hatırına geldi.

"Hiç olmazsa şu dünya yüzünde biri beni seviyor," diye düşündü. Melek'i, Melek'in yanında olduğu zaman seviyordu. Onun yanında küçülüyor, büyüyordu. -Fransızca şarkıdaki gibi: "Je me sens tout petit..."- Fakat ondan ayrılır ayrılmaz yine bu kendisini çok dinleme illetine yakalanıyordu.

Öğleye doğru bütün bu kriz geçmişti. Vapurun güvertesinde, yelkovan kuşlarını seyretmek için bakındı. Bütün o kuşlar, kaybolmuşlardı. Hiçbir şey göremedi. Sonra yunuslar çıktılar. Vapur boyunca koştular. Birdenbire hayatı sevmeye başlamıştı. Ona, bu denizden bir metre yukarıya canlı fışkıran mahlûklar yaşadığını hissettirdi. O da kendini örten bir atmosferden bin metre yukarıya fırlamış gibi idi. Bugün ölü; Fahri'ye bugün manasız, sevimsiz gelen bukalemun deniz, şimdi ona içinde alemler, yaşayanlar, birbirini yiyenler, yumurtlayanlar, çiftleşenler, ormanlar, dalgıç Ragıp Efendi'nin hazinelerle batmış gemilerini düşündürdü.

Akşama kadar yüz arkadaşına rastlamıştı. Kimi onu şişmanlamış, kimi zayıflamış, kimi gözlerini kanlı, kimi yüzünü kırmızı, kimi onu güneşten fazla yanmış, kimi güzelleşmiş, kimi çirkinleşmiş bulmuştu.

İnsanlar birbirlerinin sıhhatleri, hastalıklarıyla ne kadar yakından, lüzumsuz da asla, bir alaka duyuyorlardı. Arkadaşlarından bir tanesi: "Yahu! Senin ellerin ateş gibi yanıyor; yüzün iyi maşallah ama... Senin ateşin var kardeşim... Hasta mısın?" deyince fena halde içerledi. Kanının beyniye çıktığını duydu. Bu fazla alakalardan canı sıkıldığını hisas edercesine, "Bir şeyim yok arkadaş," demişti, "turp gibiyim!"

Hiç de turp gibi değildi. Vapura bindiği zaman kendini çok yorgun hissetmiş, kendini alt kamaraya dar atmıştı. Orada gözlerini kapamasıyla uyuması bir oldu. Kınalı Ada'da vapurun gürültüsü durunca uyandı. Titriyordu. İneceği yere müthiş bir nöbetle indi. Dişleri birbirine vuruyordu. Kalabalık iskeleden nasıl geçtiğini bilmedi. Melek'in dükkanından geçerken hafifçe bir selam verdi. Perişan bir halde yürüdü. Yatağa kendisini atar atmaz uzun müddet ısınamadı. Sonra ateş içinde kaldı. Yorganı atmak istiyor, her tarafı yeniden ürperiyordu. Canı soğuk bir limonata istiyor. Bir tarhana çorbası olsa... Bir kocaman biftek, bir büyük bira bardağı bir roka salatası...

Melek, Fahri'nin selamından kuşkulandı. Tıraş ettiği müşterinin lakırdılarından hiçbir şey anlamıyor. Nerede ise ustura ile adamın burnunu kesecek. Her zamanki itinayı göstermeden bu sert sakallı adamı çabuk atlatmak için çareler düşünüyordu. Ne lüzumu vardı? Atlatamayacaktı. Birdenbire işi bırakıp, "Allah belanı versin herif! Bu sert sakalını kesemeyeceğim senin. Git, öteki berbere tıraş ol," deyiverecekti. Adamın gözleri kapalı idi. Bir kadın elinin yüzüne değmesinden haz duyduğu pek belliydi. Melek usturayı adamın yüzünü kabartacak şekilde, hızlı hızlı gezdirdi. Adam, gözlerini açmıştı. Gülümsedi. Memnundu. Bir dakika sonra, müşterinin saçlarını kolonyalarken, bütün hırsıyla parmaklarını saçlarının arasına soktu; ovaladı. Adam memnun memnun sırtıttı.

Müşterinin arkasından sokağa fırladı. Koştı. Fahri'nin odası zemin katındaydı. Pencerenin camına vurdu. Gözlerine ellerini siper edip içeriye baktı. Camın dışından güldü. Sonra evin açık kapısından içeriye daldı. Fahri kapısını kilitlemişti; kapıyı ona nasıl açtığını, nasıl açabildiğini hatırlamıyor.

Melek, genç adamın başına elini koyar koymaz, içi yanmış gibi oldu. Bu ne ateşti yarabbi!..

Fahri hemen hemen kendini kaybetmişti.

“Anne,” diyordu, “başıma sirke koy...” Bir çocuk, bir on iki yaşında çocuk küçüklüğüyle mızımızlanıyor hattâ güzelleşiyordu.

O gece dükkânı Rıza kapadı. Melek, sabaha kadar bu perdeleri sımsıkı inik odada, Fahri'nin alnındaki sirke bezlerini değiştirdi. Bir doktor getirmek aklına neden sonra gelmiş, sokağa fırlamıştı. Kimseler yoktu. Yarı yolda bu fikrinden vazgeçti.

— Beyhude, dedi.

Kendi vaziyetini bir an düşündü. Bu fazla ileri gitmek olacaktı.

—Yarın... Yarın olsun da hayrı beri gelsin, dedi.

Tekrar hastanın başucuna geldi. Fahri uyuyor; sayıklıyordu. Kız yarı uyanık, yarı uyur vaziyette, bir sandalyenin üstünde, sabahı buldu. Hasta deli gibi uyuyordu.

Melek eve gün doğarken döndü. Babası kapının önünde idi. Kızını görünce, gecedен beri hazırladıklarını, birer birer, fakat yarısını unutarak boşalttı. Bunlardan bir tanesi, en hafifi olmakla beraber en yürek paralayıcı, her şeyi aydınlatanı “Rezil olduk”tu. Rezil olmak... Doğru. Rezil olduk. Ancak bu sözle Melek vaziyetin vehametini kavramıştı. Dışarda bütün gözler kendisine bakacaktı. Bir genç adamın evinde sabahlamak ne demekti? Hasta imiş... Ne olursa olsun! Burada çamların altında, her türlü kepa-zelik yapılabilir; bunlar olağan şeylerdir. Kimse rezil olmaz, dedikodu yapılır gerçi ama, kimse kimsenin yüzüne karşı, “Çamlarda şununla şöyle yaptın, böyle ettin,” diyemez. İma edilirse buna pek ehemmiyet verilmez. Fakat bir delikanlının odasında, alnına bezler koymak... Kim bilir ev sahibi matmazel, anahtar deliğinden kendisini nasıl seyretmiştir. Yarın durup dinlenme-

den dolaşacak, için için gülerek, istavroz çıkararak, ağzından zevkten sular akarak önüne gelene anlatacaktı...

Zaten hemen bütün çarşı, Melek'in dükkânı açık bırakıp deli gibi, o siyah bıyıklı delikanlının evine koştuğunu öğrenmişti, öteki genç berberin, etekleri zil çalıyordu. "Artık hiç kendini bilen bir kimse ona tıraş olmaz," diyordu. Birdenbire Melek uyanmış gibi oldu. O zaman babasının bağırıldığını duydu. Babası haykırıyordu:

— ... Yarın hesap soracağım o heriften. Görecek gününü o! Elâlemin kızını ayartmak ne demekmiş...

O zamana kadar başı önüne eğik, her söze, her şeye, her bakışa, her imaya katlanmaya karar vermiş olan Melek haykırdı:

— Sakın ha! dedi. Bunu yaparsan beni yok bil. Kaçar giderim. Bir daha yüzümü göremezsin. Hem bilirsin beni... Yapar mıyım yaparım. Ne söyleyeceksen, söyle! Boşalt içini! Ama o adama bir tek söz söyleme! İçini boşaltmak istediğin zaman, gel yanıma. Söv say, döv, zararı yok! Ama dikkat! Ona laf yok! İşte şu iki gözüm önüme aksın, çıkar giderim.

— Ama canım... dedi.

— Aman canım... dedi.

Bir müddet ikisi de sustular. Rıza birdenbire gene ateşlendi:

— Ne aması, be! dedi. Ben burada eşek başı mıyım? Bütün kuvvetiyle genç kıza bir tokat indirdi. Melek bir sandalyenin üstüne çökmüş ağlıyordu. O da boşanmıştı:

— Dayanamadım, seviyorum baba. Sen dayanabilir misin? Belki kırk derece ateşi vardı. Sayıklıyordu. Ana, diyordu, başıma sirke koy! Ana gibi baktım ona.

— Alsın seni öyle ise.

Belki alacak baba, ne biliyorsun? Belki alır, mecbur değil ki... Aramızda bir şey geçmedi ki... Sanki öteki kızlar bir delikanlı ile konuşmuyor mu? Bir değil on tanesiyle konuşuyorlar. O elini elime sürmemiştir benim.

— Sus, yalancı!

Melek sustu. İçi rahat, huzur içinde idi. Şimdi; yarın sokağa bir kahraman gibi çıkmayı, etrafına lakayt, mağrur bakmayı düşünüyordu.

Babasının, “Bu işi üç güne kadar temizlersen temizlersin, yoksa ben yapacağımı bilirim,” demesini yarı işitti. Sandalyenin üstünde uyuyakaldı. Rıza ayakta bir müddet kızını seyretti. Sonra yavaş yavaş yaklaşıp genç kızın saçını okşadı. Elini Melek’in önlüğünün cebine doğru uzattı. Bir kâğıt paranın ucu gözüküyordu. Onu çekti aldı. Fakat bir türlü yürüyemedi. Tekrar döndü. Kızının omuzlarından sarstı:

— Melek, dedi, ben dükkânı açmaya gidiyorum. Bir şey lazımsa alayım. Sende para var mı?

Melek gözlerini açmadan elini cebine vurdu. Gene uyudu. Bu hareket, al parayı, demekti.

Bu sefer Rıza birkaç ufaklık daha bulunan cebi kâmilten boşaltarak sokağa fırladı.

Ada’da insanları üç dört türlüye ayırırsak; birincileri balıkçılar teşkil eder. Bunlar da üç kısımdır.

Birinci kısım gösterişsiz, sakin, sessiz, mağrur gibi gözükürler. Çoğunun saçı, sakalı ya erken ağarmıştır, yahut yaşlıdırlar da hâlâ genç fakat saçları vaktinden çok evvel ağarmış gözükür. Bunlar kimse ile konuşmaz. Artık onlar sandallarla dost, küreklerle sıkı fıkı; ağlar, oltalar, flock, bocurumla içli dışlı olmuşlardır. Onların bazen yüksek sesle, bu eşya ile konuştuğunu görürseniz şaşarsınız.

Mağrur gözükmeleleri; ekseriya balığa yalnız çıkmaları lazım geldiği için, vakitlerinin çoğu ağ tamir etmekle, balıksız, yardımsız günler görmekle, kendi kendilerine sövmekle, düşünmekle geçtiği için sakin, az konuşur adamlar olduklarındandır. Bu birinci kısım balıkçıların öteki, daha tecrübesiz balıkçılar nezdinde ayrı birer şöhreti vardır. Bu şöhreti fazla gevezelik alır götürür. Belki de bunu bildiklerinden çok söylememeye mahkûmdurlar. Mağrur değildirler. Kendilerine bir laf atılmaya bakar. İlk sevgiyi daima başkalarından görmek isterler.

Kendilerine laf atıldı mı o zaman, o insan yüzüne hiç bakmayan, lafa hiç karışmayan adamın, birdenbire çocuk gözleri aldığı görülür. Balıklar hakkında; fırtına hakkında, istediğiniz

kadar dedelerden dedelere artmış yarı masal, yarı hakikat, yarı şiir malumatı alabilirsiniz. Ondan sonra artık dostsunuz. O zaman anlarsınız ki o mağrur zannettiğiniz adam, sadece ciddi bir adamdır.

Balıkçılar üç kısma ayrılır demiştik. Birinci kısmı yukarıda anlattık.

İkinci kısma gelince: Bunlar çok geveze, orta yaşlı adamlardır. O, saç sakalı erken ağarmışlardan sabah erkenden malı alırlar. Sokakta satmaya çıkarlar. Ellerinde leğenlerle dolaşırlar. Malı ucuza kapmışlardır.

Kapı önlerinde pazarlık ederken her yalan uydurulabilir. İstanbul'da barbunya balığının kilosu dört yüz kuruştur. Burada biz üç yüze veriyorsak canımız İstanbul'a inmek istemediği içindir.

Üç yüz kuruşa barbunya balığı alan çorbacıya, ayaküstü, anlatılan hikâyeler köyün hadiseleridir. Yine barbunya ucuza gelmiştir. Bu havadis iki yüz elli değer.

Üçüncü kısma gelince: Bunlar öteki ihtiyar balıkçılara ciddiyetlerinden, ötekilerine gençliklerinden ötürü benzerler. Sandallarını alır, giderler. Haftalarca gözükmezler. Hayırsızlar'da her türlü balık vardır. Orası, zengin bir balık memleketidir. Sonra Hayırsızlar'da gece bir rüya kadar tatlı, kısa; gündüzler, eski zaman çocuk oyunları kadar şiirli, eğlencelidir. Kolyoz orada sürülerle gezer. Orada "iskorpit" balıklarının en büyükleri olan kızıl dikenli "lipsos"lar bulunur. Büyük dragonyalar insanı bir vurdu muydu...

Oraya balık almaya İstanbul'un Kumkapı, Yenikapı semtlerinden sandalcılar gelir. Ada'ya günlerce dönülmeyebilir. Bir başka sandal onların ekmeklerini dört beş günde bir getirir. Bütün bir ayı Hayırsızlar'da geçirmiş balıkçıların Ada'ya döndükleri zamanki hali müthiş bir şeydir...

Cepleri az çok para görmüştür. Hayırsızlar'da ne yenir? Balık, istakoz, böcek, bazen Sivri Ada'nın tavşanı... Bunlar para ile midir beyim? Günde bir ekmek lazımdır ama... Başka hiçbir masraf yoktu. Cigara ise Kumkapı'dan gelenlerden otlanı. Daha olmazsa içmeyiverilir. Cep dolu dönüldüğü zaman yapılacak şey, sarhoş olmaktır. Harika bir zamandır. Çamlarda,

başka erkeklerle şarkı söylediği için dertlenir insan: Çeker kafayı, basar kalayı... Bu orada, Hayırsızlar'dan, özlenmiş, her yeri gözde büyümüş, her hatırası tatlılaşmış insan dolu adada, üç gün perişan, serseri, sersem, afallamış dolaşılır. Bu muydu, oradan gece yarısı küçük ışıklarını gördükleri insanlar kaynaşan güzel adalar?..

O tatlı, şarkılı geceler, o sık, temiz insanlar, o yalnız gülen kızlar bu muydu? Bir gün tekrar, bıkkın, demir alınır, palamar çözülür, flock açılıp kürek çekilir. Varılır tekrar Hayırsızlar'a. Oh!.. Cennete varılmıştır! Ne içki, ne karı... Şimdi balık; başka bir şey düşünmeye vakit yok... Cepte geçen seferden artma iki banknota yenilerini ilave etmeye bakalım. Balık cürüm halinde.

En küçük balıkçının sesi pürüzsüzdür. En yeni Yunanistan plakları söyler. Arada bir, bir kadeh duziko çekilir... Günler geçer. Tekrardan o ara sıra yalnız Heybeli ile Büyükkada taraflarının ışıkları değil de ışıklarının alevi gözüken memleket; içten içe, ağır ağır aranılmaya başlar. Bir gün gelir ki, yine orası; ışıkların yandığı, kadınların sahilde gülüşerek dolaştığı, kumları cıvırdıyan rıhtım, ölesiye özlenmiştir. Adamın burnunda tüter.

İşte bu balıkçılar da ihtiyarlayacaklar. Onlar da, ötekiler, o beyaz bıyıklılar gibi, mağrur susacaklar. Hepsinin hayatında birer macera, birer masal bulunacak. En güzel olta kullanan şu sarışın, en güzel serpmeye atan şu esmer, en güzel ağ tamir eden, en çok taş bilen şu bacak kadar çocuk olacaktır. Çok konuşmayacaklar. Eski günleri hatırlamayacaklar. Gençliklerinde, dünya onlar için, Hayırsızlar'dan öteye varmamıştır, ihtiyarlıklarında ise bir türlü okutamadıkları, içi deniz içi gibi zehirli, derin mahlûklar olan torunlarla uğraşmaktan, ağ örmeye vakit yoktur.

Torunlar balıkçı olmasınlar diye her şey yapılır. Balıkçı bir gün sandal dolusu, ertesi gün, daha ertesi gün, olta kıpırdamaz. Onun için çocukların balıkçı olmamasına gayret edilir; beyhude gayret!

Hikmet'in "Barba Todori"nin torunu Aleko ile Hayırsızlar'da balığa gittiği günden bugüne kadar, tam yirmi beş gün geçmişti. Aleko'nun dedesi meşhur barbunyacı Todori torununu

zaman zaman merak ediyordu artık. Fakat "Barba Todori"nin merakı, Matmazel Fotika'nın göçü Gebecioğlu Rafael Bey'in mahdumu balığa çıktığı zamanki –adayı, karakolu, yani milleti, hükümeti telaşa verdiği– merak cinsinden değildir.

Bunu böylece söyleyen meşhur Berber Dimitro'dur. Şimdi çok ihtiyarladı. Ali Rıza'nın o kış günü bir haftalık sakalını tıraş etmeye geldiği günden bugüne, tam beş kocaman sene geçti; laf değil! Dimitro berber ihtiyarlamıştır ama, yine lafı geldiğine koymasını bilir: Kendisine tıraş olmaya ömrü ceddince gelmeyeceğini sezen, uzak memleketinde olduğu gibi bin caka ile bir iyilik etme dalaveresiyle bu eşrafsız adanın eşrafı olmaya yeltenen, ötekine berikine evvela güya iyilikler yapan, sonra da emirler vermeye kalkan Gebecioğlu'nun arkasından işte Dimitro berber böylece söylemekle intikam alır. Bu Dimitro berberin hınç alma tarzıdır. Dimitro rahatlıyor ya, mesele yok!.. Yetmiş iki yaşındaki Barba Todori kahvede her zamankinden daha mı az kalıyor, daha mı sakın oturuyor; ara sıra oynadığı prafayı oynuyor mu, erkenden kahveden çıkıp gidiyor mu?

Hemen Barba Todori'nin torunu Aleko'yu merak ettiğini, fakat bu merakın Gebecioğlu'nun merakı gibi olmadığını, Dimitro berber çatlasa söyleyecektir. Kahvedeki mektep hocası bu lakırdıya için için sırtacaktır, Venizelos'un Girit'te isyanı günleri müthiş faal siyasi günler geçiren Dimitro berber, meşhur adamın ölümünden sonra, artık eski merakı, gene bıraktı.

Dünyada ne oluyordu? İngiliz, Fransız, Alman, Rus... Bu dünya olup bitenini ancak daskalos, fevkalade cins usturuplu, ağzı burnu yerinde Rumcasıyla, Dimitro'ya izah edebiliyordu. Daskalos ciddi, sağlam görüşlü idi. Muallim Bey'in fikri böyle miydi? Bu iş böyledir. Dimitro'nun da fikri budur.

Onun için daskalos güldürecek her lakırdı, mühim lakırdıdır. İşte o gün de kahvede önce köy ahvalinden bahsedilmiş. sonra Baba Todori'nin Aleko'yu merakı meselesine geçilmişti. Yirmi sekiz gündür Yassı'dalar. Çocuğun daha ilk çıkışı. Dört gün için gitmişlerdi. Todori'nin merak etmeye yerden göğe kadar hakkı vardı. Tam bu sırada da Barba Todori dükkânın sütçüye açılan kapısından çıkıp gitmişti ki kahvenin önündeki rıhtıma bir sandal yanaştı. Sandalın içinden Hikmet'le beraber;

çok iri yapılı, kara kaşlı, kara gözlü kocaman bir çocuk rıhtıma çıkmıştı.

Ancak kahveden içeriye adımlarını attıkları zaman onları herkes tanıdı:

— O Aleko, diye haykırdı daskalos.

— Vire Hikmet, dedi zayıf kahveci.

Müthiş bir bora atlatmışlardı. Sırsıklamdılar. Kahveciye:

— Bize iki adaçayı yap, dediler.

Üstleri başları balık kokuyordu. Hikmet'in sakalı uzamıştı. Aleko'nun yüzü simsiyahtı. Sakalında çok seyrek iki kıl uzanmıştı. Adaçayı bardağını iki avuçlarıyla tutarak içiyorlardı. Kahvede yalnız daskalosla Dimitro, bir de yeni kahveci kalmıştı. Lafı Muallim Bey açtı. Ortaya:

— Yirmi sekiz gündür oradasınız değil mi? Sonra Aleko'ya dönerek:

— Deden merakta... dedi

Aleko yetişen bir erkek hali ile, lakaytlığıyla güldü, omuz silkti:

— Denbirazi, dedi.

Dimitro:

— Balıkçı merakı, çorbacı merakına benzemez. Çok doğru söyledin Aleko, zararı yok!

Daskalos:

— Hikmet... Seni de merak eden birisi vardır elbet.

Dimitro:

— Elbette... muhakkak... muhakkak, diye söylendi.

Hikmet kızarmıştı. Dimitro'ya sert sert baktı.

Dimitro:

— Seninkinin dükkânı kum gibi işliyordu. Şu birkaç güne kadar başını kaşımaya vakti yoktu... dedi. Manalı manalı sırttı.

— Peki ne oldu? dedi Hikmet. Şu birkaç günde ne oldu ki?

Daskalosla Dimitro birbirlerine gülümseyerek baktılar. Sonra Aleko'yu gösterir gibi bir hal aldılar. Aleko çayını bitirmişti. Bir cıgara yakmıştı. Duvardaki "Kınalaroş" ilanının siyah saçlı, kırmızı yanaklı, yakası kırmızı güllü kadınına bakıp düşünüyordu. Hikmet:

— Aleko, dedi, sen eve git koca herif sevin sin.

— Sahi be, dedi Aleko, ben onu unutmuştum.

Bir koşu gitti. O zaman söze kimin başlayacağı bir mesele olmadan birinin ağzından öteki kaparak olanı biteni Hikmet'e anlattılar.

Matmazelin Dimitro'ya sabah sabah anlattıklarını Dimitro aynen ezberlemişti. Hikmet sararmış, ses çıkarmıyordu. Cıgaranın birini söndürüyor, ötekini yakıyordu. İki adamın yakasından tutmak, bir dut silker gibi silkmek, ağızlarında, içlerinde kalan daha ne varsa biraz daha çabuk düşürmek istiyordu. Fakat onlar buna hacet bırakmadan her şeyi anlattılar. Dimitro'ya bir müşteri geldi, kalktı. Daskalosla yalnız kalan Hikmet'in hiç sesi çıkmıyordu. Muallim gözlerini ona çevirmişti. Hikmet'in masaya dikilmiş gözleri bu sefer daskolasa dikildi. Sabit, kindar baktı. Daskalos bir:

— Söylememeliydik sana bunu, dedi. Ama nasıl olsa öğrenecektin.

— Zıyanı yok hoca mersi, dedi Hikmet; sokağa fırladı.

Melek bir müşteriyi tıraş ediyordu. Hikmet'i görünce sevinçle güldü.

Sonra Hikmet'in yüzündeki karışıklığı fark edince her şeyi anladı. Demek yememişler içmemişler, daha çocuk toprağa ayak basar basmaz olanı biteni yalan olarak anlatmışlardı.

Melek biraz sarardı. Elleri hafifçe titredi.

Müşteri gittikten sonra:

—E... Anlat bakalım Hikmet Ağabey? dedi. Nasıl balık var mıydı?

Hikmet cevap vermiyordu.

— Otur, dedi Melek –berber koltuğunu göstererek– otur, seni bir tıraş edeyim. Sakalın bir karış.

Hikmet, ihtiyatsız bir yürüyüşle koltuğa yanaştı. Kararsız vaziyetlerle oturdu. Bütün tıraş müddetince Melek, konuşulması lazım gelmeyen şeyler konuştu. Hikmet yine cevap vermiyordu. Burun kanatları oynuyordu. Sıra saçlarına gelince

— Melek'in bir kolonya şişesine elini attığını görerek:

— İstemez, dedi, kuru kuru tara!

Koltuktan kalktı. Melek'in elinde fırça vardı. Koltuklarından kızı yakaladı.

— Nerede oturuyor, söyle? dedi. Kahvede söylediler ama unuttum. Söyle! Gidip öğreneceğim nasıl olsa... Söyle, hadi!

— Şeyde... dedi Melek, Fotika'nın evinde...

Hikmet dışarıya, berber dükkânına kindar bir göz attıktan sonra, fırladı. Soluğu Fotika'nın evinde aldı. Fahri yatakta idi. Sakin gazete okuyordu. Ateşine bakmıştı: 37,3. "Birkaç gün daha yatak," demişti doktor. Bu bir paratifo idi. İtina lazımdı. Tifoya çevirebilirdi. Bilhassa yiyeceğe çok dikkat etmeli. Suyu kaynatmadan içmemeli... İlah.

Fahri, Hikmet'in lakırdısını çok işitmişti. Fahri adaya geldikten hemen bir buçuk ay sonra Melek'le ahbab olduğu, o günlerde de Hikmet Hayırsız'a gittiği için kendisini görmemişti. Fakat Melek, Hikmet ağabeyinden çok bahsetmişti. Kapıdan içeri giren bu zayıf yapılı, heyecanlı, sarı yüzlü, seyrek saçlı gencin Hikmet'ten başka birisi olmadığını derhal anlamıştı.

— Fahri Bey, siz misiniz? dedi Hikmet. Sonra kızgın:

— Bana bak! diye başladı. Sen...

Fahri birdenbire sözünü kesti:

— Durun, dedi, işi ben anlatayım. Önce şunu bilmiş olun ki, Melek'le bugünlerde nişanlanacağım. İlk yataktan kalktığım gün şehre ineceğim, yüzüklerle döneceğim. Kim bilir size nasıl anlattılar? İstanbul'dan kırk derece ateşle döndüğüm gün, kendimi kaybetmişim, Melek gelip kurtardı. Sabaha kadar başucumda bekledi. Başıma soğuk sular, sirkeler koydu. Bir ana gibi baktı. Bütün köy aleyhimize işte bu sebepten döndü. Dedikodular bu yüzden. Aramızda en küçük rabita olmasa dahi sizce bir arkadaşlık, insaniyet vazifesi değil midir?

Bunu, belki iki erkek arkadaş olursak, birbirimize yapmaya vicdanen mecbur olduğumuz halde, aynı şeyi bir kadının bir erkeğe yapmasını, kendini vicdanen, merhameten mecbur addetmesini neden bu kadar huşunetle karşılıyoruz? Böyle olması, böyle yapılması, Melek'in bana yaptığı şekilde hareket edilmesi lazım gelmez mi? İnsanların bunu anlamamalarına imkân görmüyorum. Nitekim dedikodulara dikkat ederseniz hep aynı şekilde. Benim hastalığımдан hiç bahseden yok. Melek geceyi benim odamda geçirmiş, bu kadar! Neden geçirmiş acaba? diye kimse sormuyor. Böyle bir sual hatırlarına geliyor

ama sormuyorlar. Çoğu pekâlâ benim müthiş bir sıtma nöbeti içinde sayıkladığımı, hâlâ yataktan kalkmadığımı biliyor da yine söylemiyor. Onlar da biliyor ki Melek geceyi benim odamda geçirmesinin mâkul bir sebebi vardır. Vardır ama onlara da dedikodu lazımdır. Belki size de hastalığımdan bahis bile etmediler, öyle değil mi?

— Evet, dedi Hikmet.

Düşünüyordu. İçi bu delikanlıya; gözleri içeri çökmüş, elmacık kemikleri fırlamış, sakalı hafif uzamış adama karşı hem muhabbet, hem hasetle doldu. Kıskanıyordu. Başına Melek'in sirke koyduğu zamanki hali gözünün önüne getiriyor. Kim bilir nasıl, ne dostça, ne sevgilice bir başa ıslak bezler koyuştu bu!

— İyi, güzel söylüyorsunuz ama, insanlar...

Sözünü ikmal etmedi. Mahcup bir yüz aldı. "Kötü yürekli-dir," diyecekti. Diyemedi.

Fahri, Hikmet'in bu andaki bütün hislerini anlamıştı. Birdenbire çok samimi oluvermek kafasından geçmişti.

— Beni de bir gün, dedi, Hayırsızlar'a götürür müsünüz? Hiç gitmedim. Nasıl yerdir?

— Güzeldir beyim, dedi Hikmet, sonra ayağa kalktı. Geçmiş olsun! İnşallah nişanda bulunurum! Bir akşam hep beraber eğleniriz. Allahaismarladık!

Elini cebinden çıkardı. Ufak paraların üstüne sert bir cismin düştüğünün sesi işitildi. Bu bir balıkçı çakısı idi. Fahri bu şingirtiyi duydu. Elini uzattı. Hikmet'in elini sıktı.

Hikmet kapıdan çıkınca bütün dünyanın rengini değiştirdiğini fark etti. Birkaç bardak bira bile içmek istemedi.

— Keşke, dedi, adam ters ters konuşsaydı. Ne yapalım deseydi kız bana vurgun!..

O zaman ona gösterecekti hanyayı konyayı! Ümitsiz bir haldeydi. Bir yokuş tırmanıyordu. Biraz sonra bir evin önünde durdu. Parmaklarıyla bir birinci katın, ışık sızan camını vurdu.

Bir ihtiyar adam pencereyi açarak baktı. Geleni tanımaya çalıştı. Hikmet:

— Aleko evde mi? diye sordu.

— Evde, dedi ihtiyar. Rumca:

— Aleko seni çağırıyorlar, diye bağırdı..

Kapıdan Aleko iki büküm eğilerek gözükte. Gelene baktı:

— Sen misin Hikmet? dedi. Ne var?

— Ben gidiyorum, dedi Hikmet, birkaç gün sonra Yuva-kim'le gelirsın. Allahaismarladık.

Aleko:

— Deli misin yahu, dedi.

Fakat işittiremedi. Hikmet yokuşu koşarak iniyordu. Dışarıda bir eylül sonu rüzgârı esip duruyordu.

Hikmet, Ada'nın lodos tarafındaki büyük kayaların önünde yıldırım süratiyle kayan sandalın dümenine nasıl hâkim olabildiğine hâlâ şaşmaktadır. Tam iki saat dalgalarla çarpıştı. Bir aralık civadıra flockla beraber uçup gitmiş, orta yelkeni zor indirebilmişti. Fakat rüzgâr şimdi Hikmet'i yelken haline sokmuştu. Sandalın sürati hâlâ müthişti. Bu gidişle tam üzerine doğru gittiği Yassı Ada'nın kayalarına düşecekti. Sandalın dibine çöktü. Yalnız iki eli dışarıda idi. Dümeni kullanıyordu. Dümenin her an kırılmak ihtimali vardı. O zaman Bozburun açıklarında soluşu alırdı. Belki de sandal devrilirdi. Hikmet korkmuyordu. Hattâ itiraf edilmez bir garip temennide de bulunmuyor değildi: Fırtına daha şiddetlensin!.. Sandalın içine yatmak, sandalı dalgaların keyfine büsbütün bırakmak...

Üstü başı sırsıklam. Dişleri birbirine vuruyor. Melek'in genç adamın başına sirke koyduğu geceyi, kendine mahsus teferruatıyla süslüyor.

İşte bütün adada ışıklar sönüştür. Melek mumu yakıyor. Ne tuhaf bu ada! Hasta sayıklıyor... Melek'in küçük, ince seslerle ağladığını bile tahayyül etti. Bir aralık kafasını kaldırıp baktı. Dalgaların arasında belli belirsiz bir ışık gördü. O ışığa doğru dümeni kırdı.

Dördüncü Kısım

Önceleri Ali Rıza içmeyince daha güzel konuşur; bir işi, bir hadiseyi daha iyi kavrarken, bütün bunların yerini bir alıklık almış; ayık hiçbir gün bulamadığı tabii hale dönmek için, çok içmek lazım gelmeye başlamıştı. Sabahleyin uyandığı zaman belinden bir ağrı kopuyor, –tıpkı bir rüzgâr gibi– bu ağrı artıyor, akşama doğru azıyordu. Bu fizik ağrı ile, o momal sersemliği geçiren, öğleyin başlanılan, gece saat on ikiye kadar ilaç alır gibi yarım saatte bir içilen, tek tek şarabın son bardağı –onu tam yatağına uzanırken içmek âdetiydi– olan yirminci bardaktı. Sonbaharla, Fahri'nin hastalığıyla beraber Melek, her gün İstanbul'a inmeye başladığından, dükkanın işleri çok kötü gidiyordu. Melek'in; ekmek, kaşar peyniri, son kırmızısı uçmuş domates, bir salkım balbal üzümü ile geçirdiği öğleüstlerinin –eğer Fahri'nin hastalığı artmasaydı– bir zevki olabilirdi.

Fahri bir yağmurlu havada öldü. Melek, vapurda milyonla hissin, azabın, sevginin, yumuşaklığın, hafifliğin, ağırlığın... Kopup kopup binlerce hadisenin, Fahri'den, kendisinden, babasından duyulma en uzak lafların kafasına girip çıktıklarını duymuştu. Bir aralık başı dönmüş, ona bir âlemin içine yuvarlanıyormuş gibi gelmişti. Bu âlemin kendine mahsus aydınlığından o kadar çabuk uyanmıştı ki kalbinin demir bir elle sıkıldığını duydu. Ayakları yalnız bir et kemik külçesi idi. Sinirleri bütün kuvvetleriyle gerilmiş, sonra bırakılmışlar, fakat bir türlü eski hallerini alamamışlardı. Elini başına götürmek istedi. Vapurun içinde boylu boyunca koşmak arzusunu duydu. Düştü. Eve onu ağzı köpük içinde, burnu kanlı, bir gözü mosmor götürdüler. İşte bu sara nöbetinin

sabahında bir ölü uyanışıyla halsiz, bir üç aylık ateşli hastalıktan kalkmış gibi dükkâna vardığı zaman öğle olmuştu... İçinde ölen adamla dostluğunun kırıldığını duyuyordu. Sanki bütün dostluk o sara nöbetinin içinde imiş, o nöbetle beraber geçmişti. Bu hisleri –şimdi hatırlıyor– hastanın başucunda da duymuştu. Melek hastanın başucuna götürüldüğü zaman, bu burnu uzamış, gözleri çukura kaçmış adamla alakasını anlayamamıştı. Hastanın boynuna, öyle lazım geldiği kendisine öğretilmiş gibi, sarılmıştı. Bir yaşlı kadınla, içi merhametle dolu, yüzünü tarifsiz bir hüzün kaplamış bir adam karyolanın ayakucunda idiler. Bu iki insan yüzünün genişlediği, gözlerinin içine atılmış bir kaşık sevinç şekerinin eridiği görüldü. Ayaklarının ucuna basarak oradan çıkmışlardı. Hasta büyük gözlerini açmış, bakıyordu. Ama görüyor muydu, tanıyor muydu belli değil.

Hastanın dişlerini sarı bir küf kaplamıştı. Diş etleri beyaz, pembe lekeli idi. Kuru dudaklarının ortasında açıp kapadıkça uzayan beyaz bir iplik vardı. İçini iyi terbiye görmüş bir hastane hemşiresi hali yalamış; yumuşak, fakat elektriği uçmuş saçlarını okşamıştı. Hasta zevkle, melalle gözlerini kapadığı zaman etrafına bakınmıştı. Küçük bir kütüphane, bir çiçek vazosu, bir levha, bir dolap gibi şeyin içindeki likör takımları, üstleri çiçekli, meşin sandalyeler... Bu refah havası!.. Melek'e bu eşyayı tanıdığı hissi gelmişti. Bütün bu eşyayı kaplayan hava, hastalık müstesna, içinde acayip bir tanıdıklık, bir merasim yapmışlardı.

Konsol: "Merhaba Melek!"; likör takımı: "Bu hasta da olmasa o zamanki gibiyiz, değil mi kardeşim?" demişti.

Sandalyeler gülümsemiş, karyolanın topuzu dilini çıkarmıştı. Melek o zaman, bu hasta çocuktan çok onun etrafını kaplayan havayı özlediğini anladı mı, bilinemez bunu kendi kendine dahi itiraf etmemiş, edememiştir. Ölüye ancak acıyordu. Babası da ölse bugünkü kadar müteessir olurdu. Vapurda dün, intihar arzuları duyduğunu hatırlıyordu. Şimdi bu arzulara gülmüyordu ama yaşamaktan yine de bir memnunluk duyuyordu. "Canavar mıyım acaba?" diye düşündü.

Babasını dükkânda buldu. Yüzü sakın, gözkapakları yarı düşüktü. Bu sabah sabah payını almış ayyaş yüzü idi. Bir müddet konuşmadılar. Nihayet Ali Rıza başladı:

— Gördün mü? dedi. İşte geberip gitti. Hoş gebermeseydi de seni alacak değildi ya!.. Şimdi kim temizleyecek namusumuzu?

Melek cevap vermedi. O devam etti:

— Senin yüzünden rahatım kaçtı. Hammaldım, lağım amelesi idim; bol şarap içerdim. Çımacıya yamaklık ettiğim zaman bile gül gibi geçinmiştim. Hep senin yüzünden, hep!..

Kızının yine cevap vermediğini görünce evvela verdiği ay-nadan başlayarak, ne var ne yoksa, eline geçirdiği bir keserle kırmıya başladı. Dükkânın dışına ahali dolmuş, o şimdiye kadar duymadığı güzel bir sarhoşluk havasıyla haykırıyor, kırıyor.

Melek yalnız seyrediyor... Yüzünde acayip bir gülümseme var. Gadir görmeye namzet fakat kendini müdafaa edecek hiçbir delili bulunmadığını hissetmiş bir mahkûm teslimiyeti ile gülüyor zannedilirdi. Halbuki memnundu. Bir türlü karar veremediği şeyi şimdi yapacaktı. Her zaman bunu düşünmüştü. Fakat, bu bir sabah vakti bulutların uçtuğu, içinin ezildiği bir sabah vakti açtığı; camlarına buğular resimlenen, yazın altın enseli, saç güneş, yağmur kokulu çocuklar tıraş ettiği bu dükkânı bırakmak ona çok güç gelecekti. Bir aralık, "Kır baba, kır! Yapıştır!" diye bağırmamak için kendini zor zapt etti.

Babası, yüz yıkanılan porseleni, kadınlar tarafının paravanasını, sağlam bir koltuğu bırakarak, başka ne varsa kırdığı, yorulup durduğu zaman pencereden bakanlar, kızın çöktüğü sandalyeden yavaşça kalktığını, babasının elinden dülger keserini kapınca, evvela kalın ceviz koltuğu, sonra paravanayı, en sonra da porselen yalağı; hırsla, zevkle fakat ağlayarak kırdığını gördüler. Yine nasılsa babasının keserinden kurtulmuş bir kolonya şişesinin yerde köpürerek paramparça olduğu görüldü. Güzel bir koku, açık pencereden burunlarımıza geldi.

Melek şimdi serbestti. Babasını dükkânının ortasında şaşkın bırakarak ağlaya ağlaya iskeleye koştu. Biletini aldı...

Hikmet, bütün yazı, sonbaharı, Hayırsız'da geçirdikten sonra adeta uzaktaki meskûn adalarda sesin, sedanın kesildiğini, göçlerin geçip gittiklerini, yerli ahalinin küçük, pis kahvelere melal içinde çekildiklerini buradan duyar oldu. Nasıl, bazı yaz akşamları o uzak, meskûn adacıklardan sesin sedanın geldiğini tahayyül etmiş, bazen bir fısıltı halinde konuşmalar, gülüşmeler, denizin yüzünden kendisine doğru hakikaten gelmişlerse; şimdi de sessizlik öylece geliyordu. Gök bazen kararıyor, büyük damlalı, fakat hâlâ ılık yağmurlar yağıyordu. Ada'da yalnızdı. Ta uzakta pis, sıcak denizin üstünde bir iki yelken gözüküyor; bazen de kılıca çıkmış birkaç sandalın bir anda gözüküp kaybolduklarını görüyordu.

Fahri'nin ölümünü, dükkânıneşyasının kırıldığı, dükkânın kapatıldığını burada duydu. Melek kaybolmuş, Beyoğlu'nda bir dükkânda görüldüğü söyleniyordu. Kalfa olarak girmişmiş... Manikürcülük de öğreniyormuş...

Bir gün meskûn yerlerde sesin sedanın müthiş surette kesildiğini hisseden Hikmet, sandalına atladı. Ada'nın yolunu tuttu.

Ada'ya vardığı zaman, ne yapacağını şaşırmış gibi idi. Çoktan beri iyi bir yemek yememişti. Hele birkaç gün evvel ekmeği de bittiği için yalnız yarı çığ bir iki balıktan başka ağzına bir şey koymamıştı.

Cebinde birkaç lirası vardı. Sütçü Pandeli'nin dükkânındaki fasulye tenceresinin kapağını kaldırıp da yemeğin kokusunu duyunca, içinde bir baygınlık hissetti, gözleri karardı...

Karnını doyurduktan sonra aklına İstanbul'a inmek geldi. Vapurda, karşıki boş adanın bekçisi Hırant'a rastladı. Adanın sahibi öldüğü için başka birisine satıldığını öğrendi.

Hırant:

— Yeni sahipleri de beni bekçi gibi tutmak istiyor ama pek niyetim yok, dedi.

Hikmet'in kafasından şimşek gibi, bir arzu geçti: Ne iyi olurdu? Allahım! Orada; çocukluğunun en güzel günlerini, sonra evvelki kış Ali Rıza'nın birdenbire aklına esmesiyle bir ilkbaharı geçirdiğini hatırladı. Hırant'a o baharda nerede olduğunu sordu.

Hırant:

— Biz haber aldık sizin oraya yerleştiğinizi... Bizim doktor bırakın otursunlar, dedi. Sen de zaten istiyordun, git Bursa'ya, romatizmalarına iyi gelir, demişti.

Hikmet, o anlatırken düşünüyordu: Balıkçıl kuşu ile akşamüstü konuşulabileceğini, yazın; karşıda insanların gezindiğini, bir insana bile tesadüf etmek ümidi olmayan bir yerden, görmek... Gene orada ışıkların yanar yanmaz, evlerin içini görür gibi olan haletiruhiyeyi...

— Hırantcığım, dedi, sen mademki bıktın. Beni şu heriflere bir prezanta etsene...

Hırant:

— İstersin? dedi. Kolaydır!

Adanın yeni sahiplerinin Galata'daki yazıhanesinde çok beklediler. Bir gözü şaşı, genç bir kahveci çırağı kahveler getirdi. Hırant'la çocuk konuştu:

Hırant:

— Ulan çingiraklı, nasılsın?

Çırak:

— İyiyim, ağabey!

Hırant:

— Büyümüşsün, ulan!..

Çırak:

— Sahi mi?

Hırant:

— Sesin çingırağını kaybetmiş!..

Hikmet çocuğun yüzüne bakarken öyle tatlı hulyalara dalmıştı ki, heriflerin karşısına çıktığını, kırk lira ile oraya bekçi olduğunu, vazifesinin; sarnıçları çatlatmamak, zamanında zeytinleri devşirmek, yolları temiz tutmak, ağaçları budamak olduğunu duymadı bile. Cebine ilk aylığını da atmıştı. Hırant'ı kapının dışında öptü.

— Ara sıra uğra bana Hırant, dedi.

Hırant:

— Uğrarım, uğrarım. Hem zaten her şeyimi orada bırakmıştım. Yatağım, yorganım, bir tavam, bir de tencerem var. Gidersen bul, sana emanettirler. İstersen sana onları satarım. Öbür ay gelirim, konuşuruz, dedi.

Hırant içinden şöyle diyordu:

— Görüşürüz bakalım... İki aya varmaz, karga bokunu yemededen uyandığın zaman nasıl bağıırıyorsun: “Allahım! Bana bir insan gönder!” diye, Hani nerededir insan? Fırtına köpek gibi sesler çıkartır. Hele o pis martılar!.. O ne kötü sesli mahlûklardır. Görüşürüz, bekçi efendi, görüşürüz!

Dışından:

— Pek canın sıkılırsa benden bilmeyesin... Sen istedin, dedi.

Hikmet, Hırant'ın omzundan bir yük atmış gibi ferahladığını, küçük gözlerinin içinin o haşın, yırtıcı, yalnız manayı kaybettiklerini görmedi değil. Hırant beş senedir orada bekçi idi. Sessiz, sakın bir adamken ne geveze olmuştu. Halbuki Hırant erkek tabiatlı bir adamdı: Pek gülmez, herkesle oturup konuşmazdı. Şimdi kim önüne çıksa tatlı tatlı konuşuyor, cıgaralar ikram ediyor, gülüyordu. Hanın kapıcısıyla, kapıcı yüz vermediği halde şakalar etti. Çırakla, boş fincanları almaya geldiği zaman gene uzun uzun konuştu. Bunları hep, Hikmet fark etti.

Hırant ayrılmadan evvel gene söylendi:

— İnsanları sevmezken sever olduk. Hikmet Efendi biraderim, sever olduk! Bir boş adada yalnız kalmanın da bir hikmeti vardır. Sağlıcakla, dedi.

Hikmet, Hırant'tan ayrılır ayrılmaz Beyoğlu'na koştu. Melek'i bir pasajın içindeki dükkânda buldu. Melek onu, çok soğuk karşıladı.

“Gel seni bir tıraş edeyim, Hikmet Ağabey,” bile demedi. Yalnız bir:

“Nasılsın?” dedi. “İş buldun mu?” diye sordu. Kaşık Adası'na bekçi olduğunu işitince sevinmiş göründü.

— İyi, iyi, dedi. Biraz da para biriktirmiş olursun.

Melek, “Babama bulunduğum yeri söyleme,” diye tembih etti. Hikmet daha girerken, bir adamın kendisine dik dik baktığını görmüştü. Melek o aralık sapsarı kesilmişti. Adama:

Sana bahsetmiştim ya! dedi. Hikmet Ağabeyim.

Adam:

— Ha... Şu şeydeki?.. Hayırsızlar'daki?.. dedi.

Melek:

— Evet, dedi. O işte!..

Adam, Hikmet'e elini uzattı:

— Ben, şoför Ali'yim, dedi, Melek'in nişanlısı.

Hikmet oradan çıkınca doğru vapura koştı. Bu akşam İstanbul'da kalmak, beş on papel yemek istiyordu. Sonra caydı. Yalnız kalmak, yeni işinin başında bulunmak ona hoş bir fikir gibi geldi. Birçok şeyler satın aldı. Bir küçük çuval bulup aldıklarını içine doldurdu. Olur ki beş on gün bir yere inmem, köye bile, diye düşünüyordu.

Köye varınca sandalını aradı, bulamadı. Balıkçılar alıp götürmüştü. Kahveye girmeye mecbur oldu. Rıza'ya orada rastladı.

Rıza tepeden inme:

— Bana para versene, Hikmet, dedi.

Hikmet, Rıza'ya bir on lira verdi. Bir on liralık öteberi almıştı. Fırından beş tane ekmek alıp onları da çuvalına doldurdu. Dönüşte Rıza'ya gene rastladı. Fitil gibi sarhoştı. Hikmet bir laf söylemeden Rıza başladı:

— Melek'in adresini sen bilmemiş olsan, cebinde para bulunmaz. Sen bu parayı kızımdan aldın. Bana göndermiştir. —Hikmet'in cüzdanını açarken gördüğü paraları hatırlamış olsa gerekti ki— O yirmiye de ver, diye tutturmuştu.

Hikmet:

— Karşı adaya bekçi oldum, baba, dedi; ilk aylığımı verdiler. Melek'i görmedim. İstanbul'dan Ankara'ya gitmiş.

Ali Rıza ağlamaya başladı. Hikmet, Melek'in erkek kardeşini sordu.

Ali Rıza:

— Bırak uğursuzu! dedi. Kim bilir, Galata'nın hangi kahvesinde...

Sonra Hikmet:

— Gel, dedi, bodruma kadar gidelim.

Bodrum eski manzarasından daha fena idi. Şimdi keskin bir eski çamaşır, sidik kokusu içinde idi. Zaten bu ikinci koku, Rıza'nın üstünden başından, zaman zaman insanın burnuna geliyordu. Bir yorganla pis bir şilte iplerle bağlanmış köşede duruyordu.

— Niye bunları serip yatmıyorsun baba?

Ali Rıza:

— Yook, dedi, yarın mahkemem var. Belki kodese tıkarlar, hazır olsun, dedim. Şimdiden hazırladım. Bu gece hasırın üstünde zıbaracağım!

— Ne mahkemesi bu?

— Sarhoşluk. Cam kırmışız. Yol parasını da vermemişiz. Bu sefer sağlam!..

— Yol parasını bari şu verdiğim para ile öde, baba.

— Deli misin? Sonra ne yapacağız? Vermem vallahi billahi vermem! Bin liram olsa gene vermem. Ben ne kadar yol eski-tiyorum, be!

— Öyle ise yatarsın, baba.

— Sanki şimdiye kadar yatmadıktı? Bedava ekmek. Orada-kilerin hepsi görmüş geçirmiş insanlar. Kahve gibidir orası, be! Geçenlerde, hani o pantolonum yırtık da ârûhaya meselesin-den girdimdi ya!.. “Rıza baba, Rıza baba!” diye bayılıyorlardı. Aralarında bana para bile topladılar. Çıkarken pantolon da ver-diler. Orada iken “âdem baba!” idik.

Hikmet hiçbir şey söylemedi. Rıza’nın sunduğu bir bardak şarabı yuvarladı. Rıhtıma indi. Sandalı getirmişlerdi. Bir kilo-dan fazla uskumruyu sandalın döşemelerine –kira bedeli gibi– bırakmışlardı. Sandala atladı. Kaşık Adası’na vardı. Küçük bir ateş yaktı. Balıkları temizledi. Biraz sonra güzel, taze bir balık kokusu ortalığa yayıldı.

Hikmet’in içinden sevimli hisler geçiyor, ağzının içi sulanı-yordu. “Keşke bir şişe rakı alsaydım, ilk akşamın şerefine biraz içerdim; içerdim de uyurdum. Bu gece bize gene uyku yok... Aca-ba bu yaktığım ateş öteki adadan gözüküyor mu? Bu güzel balık kokusu oraya gidiyor mu?” diye düşündü. Çuvalından bir ekmek çıkardı. Bir koca dilim kaşar peyniri kesti. Hava çok serinlemiş-ti. Yemeğini yerken pek üşüdü. Hırant’ın söylediği eşyayı; yatağı, yorganı yerli yerinde buldu. Uyuyamayacağım, dediği halde ça-bucak uyudu. Şimdiye kadar sabredip aklına getirip getirip kov-duğu, Melek ismini yatakta birkaç defa mırıldandı.

Pasaj içindeki berber dükkanını, o löp löp yanaklı berber ustasını, kendisine dik dik bakan adamı, Melek’in sarı çehre-sini bir dakika içinde gördü. Uyumadan evvel Fahri’yi de dü-şündü, üzüldü.

Bir uzun, korkunç kimsesiz ay geçirdi. Aynaya baktığı zaman yüzünü sapsarı, gözlerinin altını simsiyah şişmiş buluyordu. İçinde bir yorgunluk hissediyordu. Odun yarıyor, yer belliyor, sarnıç temizliyor, domuz ahırlarını insan oturabilir bir hale getirmeye çalışıyordu. Akşama yorgun; bir ateş yaktığı zaman, bu fizik yorgunluktan ziyade daha iç taraflarda adeta akciğerinde, karaciğerinde, midesinde, kafasında bir yorgunluk duyuyordu. Yalnız başına kimler, ne insanlar icat etmiş, onlarla neler konuşmuştu...

Hırant'ın tamamen aksine, köye; ekmek, kömür, tuz, peynir, yumurta almaya indiği zamanlar kimse ile konuşmuyor, yalnız dinliyor, gülüyordu. Şimdi insanları daha iyi anlıyordu. Onları oldukları gibi değil, olmaları lazım geldiği gibi sevdiğini anlamıştı...

Gün; boz, çürük, aydınlıksız başlıyor, pis, yağmurlu bitiyordu. Bazı akşamlar oldukça güzeldi. Ufkun öbür ucunda bir aydınlığın, bir yangının ortasında batan güneşin şehirlerini görüyordu. Develere benzeyen bulutlar minarelere, kiliselere benzeyen sislerin güneşin battığı yerde reçeller gibi kaynadığını yavan ekmek yediği günlerde görür, nasıl içlenir; köpeğinin kafasını sıkar, sıkardı...

Deli olmasına bir adım kalmıştı. O adımı atmamak için, aylığını almaya İstanbul'a indi. Mülk sahibi fena adam değildi. Ona, eski bir paltosunu hediye etti. Aylığını da verdi.

O, doğru Ziba'da, Filim Bahri'nin kahvesinde soluğu aldı. Filim Bahri onun eski bir arkadaşı idi. Güzel bir sofru kurdular. Marika isminde bir Rum kızını gecelik tutmuştu. Bu sakin, iyi bir kızdı. Çirkindi ama, temizdi. Çirkeflik etmezdi. Filim Bahri, Hikmet, Hacer, Marika güzel bir gece geçirdiler. Masraf on lirayı aşmamıştı. Filim Bahri Marika için, Hikmet'e:

— İyi motordur. Hem aç gözlü değil; ne de çirkef... Façosuna da sen aldırmaıver, anam! demiş. Marika'ya da:

— Garip oğlanın biridir. Tıngırına da sen boşver, Marika! diye Hikmet'i övmüş, iki papelle, işi geceliğe bitirmişti. Sekiz papeli de hep beraber yediler.

Hikmet, sabahleyin Marika'nın koynundan fırlarken:

— Ay başlarında gelebilirim, Marikam, dedi, her a y başı buluşuruz. İstersen seni adaya da götürürüm. Bir gece de orada kalırız.

Marika:

— Vre delisin?.. diye haykırmakla iktifa etmişti.

Ziba'dan Beyoğlu'na çıkan yokuşu türkû söyleyerek tırmanan Hikmet, bugünü de burada geçirmeyi, Melek'e uğrayıp tıraş olmayı düşündü; vazgeçti.

— Tıraşı Ada'da Dimitro'ya olurum, dedi.

O, Dimitro'nun dükkânında tıraş olduğu zamanlar, Melek'i bizzat gördüğünden daha fazla onunla hemhal olurdu.

Vapura bindi. İşte Mustafa'ya vapurda rastladı. Mustafa, Büyüka'da, eskiden tanıdığı Çımacı İzzet'in yanına gidiyordu.

Hikmet'le tatlı tatlı konuşmaya daldılar. Hikmet, ona canı gibi sarıldı. Halbuki bütün dostlukları yaza inhisar eder, bir şey konuşmazlardı.

Mustafa'nın imacerasını o da bilirdi. Evvelki yazın ortasında onu polisler alıp götürmüşlerdi. Hapishaneden dün çıkmıştı.

— Mustafa oğlum, dedi Hikmet, gel bende kal. Geçinip gideriz. İstersen balıkçılık da yaparsın: Benim sandalım var.

Mustafa düşünceye daldı. Kışı nerede geçirecekti? İzzet'le beraber oturamazdı. Oğlanın kendisi muhtaçtı.

— Sana bâr olmayayım, Hikmet? dedi.

Hikmet:

— Ben seni bir insan olsun, anlatacak, seslenecek birisi olsun diye istiyorum. Canım! Bırak numaraları, gel! Niye bana bâr olacakmışsın? Kendi ekmeğini kendin çıkarırsın. Onun için üzülme!.. Beraber balığa çıkarız. Sen götürür satarsın. Ver şu elini bakalım... Tamam mı? Bir toka edelim mi?

Tokalaştılar... Hikmet'in sandalı Kaşık Adası'na yanaştığı zaman Hektor, evvela sevinç sesleri ile, sonra hırlayarak yanlarına koştu.

— Hektor, kız! dedi Hikmet. Bu dost ulan! Ver elini Mustafa ağabeyine!

Mustafa bu şakayı sevmiş göründü, güldü; Hikmet'e:

— Şakacısın be! dedi.

Mustafa bundan tam iki sene evvel Hasan Kaptan'ın kayığına girmişti. O günden mahpusa girdiği 17 Eylül 93... Şu kadar tarihine kadar dokuz buçuk ay geçmişti. Bunun dokuzunu o meşhur vak'anın geçtiği geceye kadar olan zamana ekler, hapishanedeki on beş ayı da hesap edersek, işte aşağı yukarı iki sene evvel Mustafa, Hasan'ın kayığına yerleşmişti. Söylediğimiz gibi dokuz buçuk ay sonra Hasan, ona şöyle bağıırırdı:

— Ulan Mustafa! İnsanoğlu ana rahmine bulanık su gibi düşer de, dokuz ay on gün sonra, capcanlı fırlar. Sen adam olmazsın. Daha iskele ile sancağı öğrenemedin, be ayımsı!.. Getir ordan bana, elleme çuvalını.

Zaman zaman Hasan Kaptan'la konuştuğu yedi sekiz cümlesi vardır ki onlardan bir tanesiyle, yaşı öğrenilebilir.

— Kaç yaşındasın Mustafa?

— Varım yirmi sekiz, yirmi dokuz.

— Askerlik ettin mi?

— Ettim, ağam.

Öteki suallerle cevaplar da bu şekil şeylerdir: Anan baban var mı? Evli misin, bekâr mısın? Asıl zanaatın nedir ki?.. gibi.

Bunlardan öte Hasan Kaptan'ın da Mustafa'dan yana bildiği bu kadardır. Mustafa güler, konuşmaz. Mustafa homurdanır konuşmaz. Mustafa tekme, tokat yer, gözü yaşarır, konuşmaz. Dinlemesine gelince: Dünya yüzüne lakırdıyı bu kadar candan dinleyecek adam gelmemiştir.

Kömür kayığı malını İzmit Körfezi'nin bir iskelesinden yükler, kara korsan yelkenini açar, İstanbul kıyılarından bir tanesine demirini atardı. Günlerce boşalmasını beklerdi. Küçük bir iskeleye bir kalas uzatılır. İskelede önünde iki çuval elleme konur. Bir el kantarı ile bir omuz direği, orada, serenin direğine dayanmış beklerler...

Hasan'ın kömür kayığının gündüzki manzarasını, deniz üstünde kayık şeklinde yapılmış bir mahalle kömürcü dükkânından, ayırt etmeye lüzum yoktur. Mustafa, tartılan çuvalı yüklenebilirse en ala! Yükleneemezse Hasan kendisi sırtlar.

— Sözde uşak tuttuk. Herifin burnunu sıksan canı çıkacak. Ne talih bu be, bizdeki! Hep de böyle nasip oluyor. Hey Allahım!.. diye söylenir.

Kendisini bu sırada bile can kulağıyla dinleyen Mustafa'ya:

— Be Hasan'ın Merkebi! Be gözü kör olasıca! Bari şu ateşi yak, patatesleri soy, kış altındaki tencereyi çıkar da içine yağ koy, bir baş soğan doğra da onu bari ben yapmayayım, diye çuvalın altından kara gözleri sürmeli, gülünç bir şekilde haykırırdı. Yolun dönemecinde, tam kayığın görünmemeye başlayacağı yerden tekrar bağırdı:

— Ulan aptal, su koymayı unutma ha tencereye!.. Bir müddet olduğu yerde, adım atmadan, bir şey söyleyecekmiş de unutmuş gibi durur, düşünür, sonra:

— Mustafaa... diye haykırırdı. Ulan, sakın geçen seferki gibi deniz suyu koyayım deme!..

Akşamlar beraber kayığın manzarası birdenbire değişirdi. Her zaman açık duran küçük yelken –flok– birdenbire kıpkırmızı kesilir, rüzgârla pat pat vurur yukarıda serenin ucunda güneş sallanır, bir müddet sonra mor, lacivert, leylak! Birtakım gazlı renkler, kömür çuvarlarından çıkıyormuş gibi kayıkla etrafını doldururdu. Arasına tahta kaşık sıkıştırılmış patates tenceresi fıkır fıkır kaynamaktadır. Yakındaki sandallarda çevrelerindeki balıkları düzeltmekle meşgul barbunyacılar, burunlarını melteme kaldırıp Hasan'ın patates tenceresinin mis gibi kokusunu alırlar, acıkırlardı. İşte tam bu sırada da Mustafa ağzını açar, şarkı söylerdi. Hasan Kaptan tencereyi indirir, kapağı kaldırır, dertli dertli başını sallar, artık bir şey konuşmazdı. Mustafa'nın sesi; yanık, içli, acayip bir sestti. Galiba bu yalnız bir ses güzelliği değildi. Bu seste bir hastalık, gizli birtakım şeyler vardı.

Ortalık büsbütün kararınca, Hasan'ın gemisi deniz içinde yok oluncaya, yalnız ara sıra karanlığın içinde aranan bir projektör ışığıyla bulunup gene kayboluncaya kadar Mustafa okurdu.

Hasan Kaptan yumuşar, yumuşar:

— Hadi Mustafa oğlum, derdi, gel gel de zilliği kıralım!

İstanbul külhanbeylerine has bu “zilliği kıralım!” argosundan pek hoşlanan Hasan Kaptan; gündüzün yaptıklarına pişman olmuş bir halde ekmeği koparır, bismillahını çeker, kaşığın birini Mustafa'ya uzatır, öteki kendi elinde hayal meyal gözüken tencereye girerlerdi.

Ayda iki sefer ederlerdi. Mustafa her seferde üç buçuk lira alırdı. Her sefer dönüşü Hasan Kaptan, üç buçuğu çıkarır, Mustafa'nın avucunun ortasına sayardı. O, içinden yarım lirasını alır, ötesini:

— Kalsın sende ağa, diye kaptana bırakırdı.

Bu her ay böyle olagelirdi: Her ay Hasan Kaptan, Mustafa'nın üç lirayı kendisine emanet bırakacağını bile bile, onun avucuna parayı tekmiil sayıyordu Mustafa da yarım lirasını alıp öte tarafını Hasan'a teslim ediyordu. Mustafa bu yarım lira ile gidip sakalını, şayet bir ay sonra, iki sefer dönüşü ise, saçını kestiriyor, bir gazoz içiyor, bir paket de tütün alıyordu. Mal yükleyip tekrar her zamanki iskelelerine döndükleri zaman rıhtım boyundaki hammal kahvesine, kendisi gibi dut yemiş bülbüllerden olan Çımacı İzzet'le oturup İzzet'e, bir de kahve ısmarlıyordu.

Çımacı İzzet'le Mustafa'nın dostluğu kadar insanı hüzne gark eden bir şey varsa, o da Mustafa'nın akşamları söylediği türküdür.

Çımacı İzzet'le iki ellerini birbirine uzatarak bayramlaşır gibi toka ederler. Sonra bir iskemleye çökerlerdi. Bir saat mı otururlardı, iki saat mı, üç saat mı?.. Önce bir gülüşürler... Bu gülüşmekle de kalınırdı. Bu sırada İzzet:

— Döndünüz mü Mustafa? der gibidir.

— Döndük gayrik!

— Yolculuk ne zaman?

— Eh!.. On güne varmaz.

Bu gülüşmenin manası, sesi budur.

Ondan sonra ses seda çıkmazdı. İzzet tabakasını uzatırdı. Öteki dilini dişine dokundurarak, "Hayır istemem," manasına bir ses çıkartırdı. Cıgarayı sarayım da dur, ondan sonra anlatacağım, der gibi bir halle cıgarayı sarar; hele cıgarayı yakayım da ondan sonra der gibi cıgarayı yakar, cıgarasını arkaya yaslanıp içerken görenler: "Eh!.. Artık bağlayacaklar. Tatlı tatlı konuşacaklar," derdi. Ayrırlarken onları görenler tatlı tatlı konuşmuş, Mustafa, kömür aldıkları iskeleden havadisler getirmiş, Çımacı İzzet, Mustafa'ya onlar yokken, burada, nahiyede olup bitenleri birer birer anlatmış sanırlardı. Yemekten sonra

Hasan Kaptan, kasketini kapıldığı gibi, kahveye yollanırdı. Döndüğü zaman Mustafa'yı başaltının yalnız kafası ile göğsünü örten tahtası altına sokulmuş, ayakları burnu hizasında uyumuş bulurdu.

Yemekten evvel, yemek esnasında içini dolduran yumuşaklık; kahvenin kapısına kadar devam ettiği için Mustafa'nın tarafına doğru havaya bir tekme savururdu:

— İt gibi uyur; sabahleyin de benden sonra kalkar.

Pantolonunu, ceketini fırlatır, kış altındaki adeta kamaraması yere sokulur, düşünürdü.

Seferi üç buçuk liraya bundan âlâsını bulmak mesele idi. Bu zamanda herkesin burnu Kaf Dağı'nda idi. Geçen seneki gemici işten çıkıyordu. Kuvvetli idi de... Halbuki, ama gel, Hasan'a sor bir kere... Her sefer başı on lirayı verdiği zaman o kısa burnunu kıvırıyor, Hasan'ın içi gidiyordu. Buna gelince: Hem üç buçuğa çalışıyor. Çalışıp da ne halt karıştırıyor ya, ne ise!.. Yemeği pişirse, demiri çekse, yelkeni açsa, kırk kiloya kadar çuval taşısa bir kâr, canım!.. diye düşünür, hem eninde sonunda... der yine düşünürdü: Ulan Mustafa'nın sesi ne özlü ses be! Allah! Allah! Bir yerden duymuştu: Veremlilerin ıslığı ile sesi çok tatlı olurmuş diye. Tevekkeli değil, derdi, var bu çocukta ince hastalık!..

Sabahın karanlığında Hasan Kaptan uyanırdı. Mustafa, uyanmış olurdu ama, kalkmazdı. Yalnız ustanın kalktığını, dinine, imanına sövdüğünü işitirdi. Sonra kaptanın, onun ta tepesine dikilip:

— Ulan! Şu sesin olmasa, seni bir gün bile tutmam, ama...

Dediğini işittiği zaman, bu herife karşı duyduğu kinin birdenbire uçtuğunu hissederdi. O zaman babasını hatırlardı. O babasını da böyle laflar söylediği için her zaman hüzünle, sevgi ile hatırlardı.

Bir sefer sonları idi. O gün öğleyin epey iş görmüş, yorulmuştu.

Akşama doğru Mustafa, kayığın küçük sandalını alarak balık tutmaya gitmişti. Bir kırlangıç, bir hanos, bir iki de güneş balığı yakalamış, balıkları güzelce ayıklamış, haşlama yapıyordu. Hasan Kaptan, kahvedeki cimdallisından bir ara dönmüş, tencerenin kapagını kaldırıp doya doya koklamış:

— Yaşa ulan!.. demişti.

Gün adamakıllı kararınca yemek hazırdı. Hasan Kaptan o akşam biraz geç dönmüş, kafası yarı bulutlu idi. Yemek yerken keyifli keyifli söylendi:

— Yaşa hafız, yaşa!

Bu “yaşa hafız yaşa!” cümlesi biraz sonra Mustafa'nın hiç sormadan, gazele başlaması için bir girizgâhtı. Yemeği çabuk yediler. Kaptan rakı içtiği zaman şarkı dinlemesini pek severdi. Mustafa, serenin dibine çömeldi.

Tam okumaya başlamış, tam Hasan Kaptan ahlarına girişmişti ki bir gölge kayığın önünde belirdi. Mehtaplı bir gece idi. Mustafa geleni tanıımıyordu. Hasan Kaptan tanımış, birdenbire ayağa kalkmıştı.

— Vay efendim, buyursunlar, dedi.

Gelen adam her seferde Hasan'dan alışveriş eden, iki seferde bir gidecekleri köyden bir şeyler ısmarlayan, pazarlıksız ödeyen bir yağlı kuyruktu. Mustafa şarkısını kesmemişti. Bil-hassa kesmemişti: Belki adamın da hoşuna gider diye... Onlar konuşuyorlardı. Hasan Kaptan birdenbire:

— Kes ulan, şu bet sesini... Şurada iki çift lakırdı edeceğiz, vay dinini be!.. diye haykırdı.

Mustafa da, yeni gelen adam da Hasan'ın bu cümlesinin hitamında, müthiş bir karanlığa saplanmış, bir dakika süren korkunç bir sessizlik duydular. Sonra gene deniz hışırdamaya, meltem esmeye, uzaktan gramofon sesleri gelmeye başladı. Bu müthiş sessizliği, Hasan Kaptan da duydu: Çünkü Mustafa'nın susması ani, hazin, garipti. Direğin dibindeki gölgesinde sallantı bile yoktu. Hasan Kaptan'ın içinden, herif öldü galiba, gibi bir his geçmedi ama geçmiş olsa idi bu kadar şaşırarak, böyle bir dakika susacaktı.

Bu sükûtin sonunda Hasan Kaptan, yaptığı hareketten belli belirsiz bir pişmanlık duymuş gibi:

— Buyurun beyim; gelin, yolda konuşuruz. Ben zaten kahveye kadar gidiyordum, dedi.

Hasan Kaptan, kahveden dönüşünde Mustafa'yı yatmamış, iskelenin önünde dimdik buldu.

— Ne o Mustafa, dedi, daha uyumadın mı?

Mustafa, karanlıkta başını yukarıya kaldırdı. Hasan Kaptan, bu hareketi görmedi, kayığa doğru yürüdü. Saat on bir buçuk olmalı idi. Nahiyenin ışıkları birer birer sönmüştü. Yalnız evlerde bir iki ışık, bazı sokak aralarında havaya vuran bir iki aydınlık vardı. Hasan Kaptan ceketini attı. Pantolonunu çıkardı. Sonra ceplerinde bir şeyler aradı. Küpeşteye ellerini dayayarak denize baktı. Baş güverteye doğru don gömlek yürüdü. Keyifli zamanlarındaki âdeti veçhile bir cıgara sarmaya hazırlandı. Yere çömelmişti. Neden sonra Mustafa'yı kapının dışında dimdik fark etti.

— Ne o? Bu akşam uyumaya niyetin yok galiba? Al tabakayı bir tane de sen sar.

— Yok ağa, mersi!..

Hasan Kaptan içerlemişti. Dişlerinin arasından, “pabucumun tersi!” dedi, ilave etti:

— Canın isterse...

Hasan Kaptan cıgarasını ateşlemişti. Şimdi kibriti söndürmeden, cıgarası ağzında, yüzü kibrite eğik vaziyette cıgarasını yaktığı halde bir müddet böylece durdu. Sonra:

— Girsene yahu kayığa, dedi.

Mustafa başını tekrar yukarıya, “yok ağa girmem,” manasına kaldırdı. Hasan Kaptan şüphelenmişti.

— Ne oldu, ne var?

Mustafa omuzlarını kaldırıp başını sağa doğru eğdi. Artık konuştu:

— Bir diyeceğim var da...

— Sabaha söylersin canım! Acelen ne?

— Yok ağa şimdi söyleyeceğim.

— Söyle bakalım; neymiş o?

— Ağam ben gideceğim artık! Şu benim paramı verirsen... Hasan Kaptan ayağa kalktı:

— Gidecek misin? Nereye gidiyorsun? Mal daha yarı bile değil. Bir yere bırakmam. Burasını otel mi zannettin, kıraathanemi? Buraya girip çıkmak herkesin keyfine göre değil –Yumuşamak lüzumunu hissetti– Hem ne oluyor canım? Neden gidecekmisin?

— Yoruluyorum ağam. Hastayım ben.

Hasan Kaptan şüpheli bir sesle:

— Pekâlâ pekâlâ, dedi, yarın olsun da hayrı beri gelsin. Şimdi sen gir.

— Yok ağa! Şimdi ver paramı; gidip bir ağaç altında yatarım.

— Bana bak oğlum, Mustafa! Bu kayık boşalmadan bir yere bırakmam. İstersen işte yol!.. Kalkar gidersin. Benden metelik alamazsın. Sen bilirsin oğlum?

Hasan Kaptan'ın son sözüne Mustafa boynunu büktü. "Sen bilirsin ağa," bile diyemedi. Yürümeye koyuldu. Biraz ilerdeki nahiyenin umumi helalarına doğru ağır ağır gidiyordu. Hasan Kaptan içinde, bu adama karşı öteden beri, ne zamandan beri bir kin olduğunu yeni fark etmiş gibi idi. Arkasından söylendi:

— Ah alçak herif, ah! Biliyordum senin ne mal olduğunu ya! Ulan! Ben de sana bir oyun oynayayım da... dedi, arkasından haykırdı:

— Mustafa, gel hele!

Mustafa koşarak, geri döndü. Hasan Kaptan elbiselerinin bulunduğu kış tarafa doğru ilerlemiş, bir mum yakmış, cüzdanından paraları çıkarmış, sayıyordu.

— Al bakalım hakkını, dedi, üç lira da fazla. Şimdi defol! Mustafa paraları aldı. Bu sefer:

— Hakkını helâl et, ağam! dedi.

Hasan Kaptan hırslı.

— Haram olsun, diye mırıldandı.

Mustafa hızlı hızlı uzaklaştı. Hasan Kaptan bir cıgara daha yaktı, uzakta ışığı hâlâ yanmakta olan bir yere sabit bir nazarla baktı. Bir şeyler mırıldandı. Alelacele giyindi. O ışığa doğru yürüdü. Burası nahiyenin polis merkezi idi. Bir masa başında bir muavinle, ayakta bir polis duruyordu. Hasan Kaptan içeriye, elinde tuttuğu büyücek bir para cüzdanının sallayarak girdi.

— Muavin bey, dedi, bizim kayıktaki gemici cüzdanı boşaltmış, kaçmış... Meydanlarda kimse yok.

Muavin:

— Ne kadar paran vardı?

— Vallahi!.. Otuz lira; eksik değil fazla... Ne olacak biz fakir insanlarız muavin bey!

— Merak etme Hasan Kaptan, nereye gidecek? Sabaha kalmaz yakalarız.

Deminki ayakta duran polis, bütün gece, ağaç altlarında Mustafa'yı aradı, bulamadı. Sabaha ilk vapura, bekçi ile beraber, iskeleye koştular. Mustafa'yı orada, iskele tamirinden kalma bir kötüğün üstünde başı iki eli arasında düşünür buldular. Üstünde otuz lira otuz sekiz kuruş para çıktı. Paranın kaptana iade edildiğini, Mustafa'nın mahkemeye sevk edilmek üzere tevkifhaneye gönderildiğini gazeteler yazdı.

İşte Mustafa'nın hikâyesi budur. Bu hikâyeyi o iki satır içinde anlatır, cebinden bir gazete çıkararak isminin bulunduğu yeri gösterirdi.

Hikmet'le Mustafa, bütün bir kışı beraber geçirdiler. Hikmet ara sıra iner, tarih kitapları bulur, getirir, okurlardı. Mustafa gene fazla konuşmazdı. Fakat eskisinden daha çok konuşurdu.

— Mahpusanede gevezeliğe alıştık, derdi.

Hikmet ara sıra İstanbul'a iner, Ziba'ya, Marika'ya uğrar, Filim Bahri ile iki kadeh atardı. Melek, pasajdaki dükkândan, babasının yüzünden çıkmıştı. Rıza, kış günü ayakları çıplak geliyor, dükkânın karşısına dikiliyor, bir iki buçukluk almadan gitmiyordu. Melek bu sefer başka yere girmiş, izini kaybetmişti. Hikmet öğrenemedi. Yaz geldiği zaman Mustafa ile Hikmet, bir gün beraber İstanbul'a indiler. Hikmet, Mustafa'yı Ziba Sokağı'na götürdü. Ertesi sabah onu adaya göndermiş, kendisi Yüksekaldırım'dan aşağıya iniyordu. "Şu kule tarafından gideyim," dedi.

O, Galata Kulesi'ni pek severdi. Bu Galata Kulesi'nin ona verdiği karanlık, karışık, barbar bir tarih hatırası vardı. Onun eski resimlerini görmüştü. Cenevizliler kimlerdi, güzel insanlar mıydı? Sarı, cılız, bacakları acınacak kadar ince Yahudi çocuklarından evvel, hangi çocuklar bu duvarlara durup işediler. Meşalelerle aydınlanmış bir sokaktan alayların geçtiğini, bir imparatorun öldürüldüğünü, mazgallarından lüle lüle saçlı Ceneviz çocuklarının başlarını çıkardıklarını, karanlık sokaklarda bol şarap içilip o zamandan beri kına

girmeyen bıçağın çekildiğini görür gibi olurdu. Böylece Hikmet bugünden dünü canlandırırdu: Gene böyle fakir mahalleler Galata Kulesi'ni çepeçevre sarardı. Gene böyle bacakları acınacak kadar eğri, ince yavrular gelir; kule dibine işerlerdi. Akşama, gene böyle, garip, korkunç bir dev gölgesi kule dibinden uzaklara doğru inerdi. O zamanlar böyle fenerlerde yanmazmıştır. Karanlık buradan, perde perde helezonlar halinde yayılır, gidermiştir. Bu mimarisiz, çirkin fakat heybetli barbar bina, ona her zaman Cenevizlileri, Bizanslıları, birbirine girip çıkmış; zayıf, garip insanları hatırlatır. Köşklüler bağırır, kırmızı, büyük tulumlar yangın istikametinde sallanırlar. Büyük, ejderha yangınlar duvarlarını kıpkırmızı etmiştir. Yukarıdan kendini kapıp koyverenler, mazgallarından can havliyle bağırانlar, meşaleler, karanlıklar, muharip-ler, Yeniçeriler... Nihayet sarı çilli Yahudi kızlarının dar merdivenlerinde moda Paris şarkıları söyledikleri yeni günler... Hep aynı istikamette; fıkara, uzun, kalın, helezon helezon akşamlara karışış!.. Ya bu sisli havada onun sanki yeniden tarihe karışıyormuş gibi kaybolup gözüğüşü...

O Galata Kulesi'ne bu kadar hayrandır.

Eskiden tam kulenin karşısında borusu kırmızı, yeşil bir gramafon haykırır, bir vardakosta madam garsonlarına emirler verir, bahçenin içinde çığlık çığlığa kahveci çırakları seslenir; siyah fesli, kestanerengi gözlü, kara bıyıklı külhanlar afi keserdi. Sonra, akşam olur; karanlık, mazgallardan, küçük kule kapısından çıkar; perde perde, döne döne, dans eder gibi daireler çizerek dağılırdı...

Kulenin kapı karşısı yoldan inmeye başladı. Sis, bulut gitgide artıyor, boğucu bir hava Galata'nın o civelek, sevimli, muhtekir gürültüsünü bastırıyor, bu boğucu havaya, ezici sese rağmen yine hayat izleri apaçık, sesler yine ince, yine aldatılanlar aldatanlar memnun bir haldedir gibi geliyordu. Havadan olsa gerek!.. Yol ağzındaki işaret memuru büyük damlalarla terliyordu. Elinde mendili mütemediyen alnını silmekte idi. Hareketleri yavaş, sessizdi. Nerede ise onu da bir uyku bastırarak, orada taşların üstüne çöküp işaret veremeyecek, her şey uyku içinde yürüyüp gidecekti. Köprüye doğru yürüdü. Kadıköy İs-

kelesi bir kaplıca gibi tüten denizin içinde ona ılık hisler verdi. İçeriye girdi. Burası alacakaranlıktı. Elektrikleri yakmamışlardı. Vakit öğleye yaklaşıyordu. Pencereler harp dolayısıyla karartılmış olduğundan müthiş bir karanlık içinde kalabalık kaynaşıyordu. Bazı açık pencerelerden, adeta boyalı, kirli sarı bir iki ışık giriyor, üç adım sonra sönüyordu. Tren, vapur yolcuları konuşuyorlar, bekliyorlardı. Kenardaki kanepelerde ise belki de hiçbir yere gitmemeye karar veren insanlar düşünüyorlardı. Boş zannettiği bir kanepeye çöktü. Gözleri karanlığa daha alışmamıştı. Yanında birisinin uyukladığını, neden sonra fark etti. Bu bir genç adamdı. Kırmızı, ıslak bir yüzü vardı. Dudağının soluk rengini bile fark ettirecek kadar rengi bir tuhaf kırmızı idi. Kısa ceketinden bir köylü mintanının çizgileri fark ediliyor; çok çalışmış, şiş büyük bir elin üstünde parıl parıl tüyler yanıyordu. Alnındaki sıra sıra ter damlalarını da görebildi. Adam korkunç bir yorgunlukla uyuyordu. Yüzünün öteki yarısı karanlığın içinde, Hikmet'e yüzü ancak bu kadardır zannını verdirecek kadar, kaybolmuştu. Yanakları daha tûysüzdü. İri geniş omuzları vardı. Ortalığı süpüren bir adam yaklaşip uyuyanı dürttü:

— Haydi bakalım, dedi, burası miskinane değil... Nereye gideceksin sen?

Uyuyan cevap vermedi. Ağzından sızan salyasını yeniyle sildi. Büyük, meyus gözlerini açıp ortalığı süpüren hademeye boş boş baktı. Sonra yanı başındaki Hikmet'e döndü. Hikmet yarısı yok zannettiği bu yüzü tamam olarak gördü. Bu bir Boşnak veya Rumelili, bir Pomak çehresi idi.

Hikmet, bu uyuyan insanın, güzel bir insan olduğunu zannetmişti.

Hayır, genç adam çirkin, hattâ biraz bön, fakat yapı cihetinden sağlamdı. Galata Kulesi'ne benziyordu. Gözlerinin içinde yeis, hayret, hâlâ rûya vardı. Adam gülümsedi. "C" kazasındandı. Kimsesi yoktu. Değirmende çalışırdı. Değirmen kapanmış, iş bulmak üzre yollara çıkmıştı. Yürüye yürüye İzmit'e kadar gitmiş —Hikmet üç yüz kilometreden fazla dedi—. Orada akrabalarında dört gün misafir kalmıştı. Ufak bir iş de bulmuş;

istasyonda valiz taşıyordu. Altmış, bazen yetmiş kuruş aldığı oluyordu. Fakat hiç almadığı da olurdu. Çünkü oranın hamalları –her yerin hamalları gibi– yabancıyı pek sokmuyorlardı. Ve lev ki insan pek dişli olsun!.. Bu hammallar, adeta onu köpekler gibi yiyeceklerdi. Akrabası dediği de pek uzaktan suyunun suyu değildi hani! Öz teyzesi idi. Sırtı sıra üç gün taşıyacak bavul bulamadığı bir gün: “Sana bakamam,” dedi, “git...”

Gene yürüye yürüye gelmişti. Dün, bütün gece uyumamıştı.

— Burada senin bildiğin bir iş var mı?

Hikmet:

— Nereden olsun? Ben de aylağım! deyiverdi.

— Fena... dedi, sonra:

— Ah! dedi. Hele bir kur'am gelsin. Hakikatte bir senem kalmıştı ama, ne faydaki küçük yazdırmışlar, üç yaş küçük, ağabey!

Sustular... Sıcak, ağırlık büsbütün havayı kuşatmıştı. Açık pencereden korkunç bir elektrikli hava içeriye doluyordu. Mûthiş ter kokulu kadınlar, pis bir kundura kokusu, yakın aptesthanenin keskin idrar kokusu bütün salonu oturulmaz bir hale getirmişti.

Genç adam:

— Güç... güç... iş bulmak güç, uykusuzluktan ölüyorum! Bir yere çöktüm mü kendimden geçiveriyorum. Hava da ne ağır, çok ağır... değil mi?

— Yatacak yerin var mı?

— Nereden olacak baba?..

— Bana bak oğul, dedi Hikmet –birdenbire aklına gelmiş gibi– seni akşamüstü burada bulayım. Bir şeyler yapmaya çalışırız.

Hikmet cevap bekler bir halde düşünüyordu. Bu bir dakikalık susuştan istifade eden genç adam, peki, diyemeden uyumuştı. Yüzü gülümser gibi idi. Hikmet, genç adama mûthiş korkulu bir düşünce içinde baktı: Kimsesizlik, evsizlik...

Bunları çok iyi tatmıştı. Hem de şu adamdan daha çok küçükken... Fakat şimdi bu halden öyle öyle ürküyordu ki...

Koca İstanbul şehri... Akşam olunca kule dibinden halka halka dağılan karanlık; boş, uzak sokaklar, kırık camekânın

içinde karıncalı börek satan adamın etrafına dizili cırılçıplak, yaralarına çamur merhemi sürülmüş serseri çocuklar...

Kendisi de kışlık kalın elbiseli "C..." kasabalı ile börekçinin önünde, çocukların arasında...

Hikmet'in kendisini, o zamanki hayatı, nasıl hiç ürkütmemişse bu delikanlıyı da hayat ürkütüyordu. Şurada bir kanepenin üstünde, derdini şöyle üstünkörü anlatmış, şimdi bir tebessümle uyuyordu. Hikmet, "Ya akşama gelip de şu delikanlıyı bulamazsam?" diye düşündü. Cebinden bir lira çıkarıp genç adamın cebine atmak istedi. Sonra bu fikirden vazgeçti. Ağır ağır, belini tutarak ayağa kalktı.

— Of!.. be! dedi. Biraz hava alayım, Gülhane'ye kadar uzanayım.

Hava ağır ağır açılıyor. Haliç'ten esen bir rüzgâr, sisi, bulutu önüne katıp sürüyordu. Gökyüzünde yer yer çürük halinde mavilikler peyda oluyordu. Sis in içinde de zerre halinde altınimsı bir şey vardı, Gülhane Parkı'na kadar ne düşündüğünü bilmeden Eminönü, Bahçekapı, Sirkeci'yi geçip gitmek o kadar tatlı bir şeydir ki!.. Görmeden, işitmeden, hattâ yürümeden; bir bilmece içinde gibi yürüyüp, işitip, görüp gitmek... Hikmet o bilmeceyi hatırlamaya çalıştı: (Bir köprüden üç kişi geçmiş; biri yürümüş, görmüş geçmiş; ötekisi yürümeden geçmiş; üçüncüsü ne yürümüş, ne görmüş; ama geçmiş...)

Gülhane Parkı'na vardığı zaman atlas gök pırıl pırıldı. Böcekler uçuşuyor, sinekler yükseklerle inip çıkıyor, ağır, yapışkan; bir adamın ağzından kalkıp öteki adamın dudaklarının kenarına konuyorlardı.

Kanepelerde, kafaları, kanepelerin arkalığında çok geriye düşmüş, ağızları bir karış açık, bacakları upuzun gerilmiş adamları burada da bahçıvanlar uyandırıyor. Bir kanepeye yaslandı. Bacaklarını o da gerdi. Uykusu olduğu için değil, zevkinden ağzını açtı. Kafasını gökyüzüne dikti. Atlas gökyüzünde bir kuşu kovaladı. Biraz sonra bir cıgara yaktı. Yanı başındaki kanepede oturan adamı şimdi fark etmişti. Bu da on yedi, on sekiz yaşlarında, bir gözü şaş, üstü partal içinde, başı kabak tıraşlı birisiydi. Dikkatle bakınca tanıdı. Bu, bundan beş ay evvel mülk sahibinin yazıhanesinde Hırant'la beklerken gördüğü

hanın kahveci çırağı idi. Bu çocuğun o zaman, ıslak gibi esmer bir rengi vardı. Bu yıllık gözü, o zaman hiç de sevimsiz değildi. Şehla denemezdi ama, zaman zaman, onun şenliğinden, kedsizliğinden, şakrak sesinden, uzun kumral saçlarından bu şaşı göze bile bir sevimlilik gelir, onun altıncı kattan aşağıya, bir zil sesiyle:

— Mösyö Marko'nun kahvesi sade olsun... Bir ıhlamur yap, Seyfullah Bey'e! diye haykırdığı zaman insan gençleşir, çocuklaşır, koca tüccarlar bile onu severler, ona:

— Çıngıraklı Hasan, derlerdi.

Sonra, bir zaman, sesi kartlaşmış, yüzü ergenlik bağlamış, iki nefeste çıktığı altı katı, yirmi nefeste çıkamaz olmuştu. İşten çıkarmışlar, yeni çırak almışlardı. Ondan sonra bu çocuğu iki defa daha görmüş, bir daha görememiş; hattâ unutmuştu.

— Kâzım Ağabey'in işi bozulmuştu. Bana öyle dedi bilmem? Beni çıkardı. Sonra başka yerde iş buldum. Biraz da orada çalıştım. Üç aydır işsizim. İhtiyar bir ninemden başka kimsem yok. Bir eniştem var, galiba Çanakkale tarafından bir yerde, memur. Epey de para alıyormuş; yetmiş beş lira!.. Yazıyorum –biraz yardım etsin diye– cevap bile vermiyor. İhtiyar tütün içer; götüremiyorum ki... Ev sahibimiz bereket iyi kadın, ona ekmek veriyor. O da yetmişinden sonra onun bulaşıklarını yıkar. Bir evimiz vardı. Ablamın gelin olacağı vakit Hüsnü Kalfa'ya üç seneliğine kiraya verdik. Parasını peşin aldık. Ninem bir kâğıt imzaladı. Evimiz şeydedir... Üsküdar'da... Çıkamazı'nda, 1 numaralı hane. Şimdi olsa on, on iki lira aylık getirir; bize de yeter! Üç sene çoktan bitti ama, içindeki herif ev benim diyor. Kocakarıya yutturmuşlar: Evi onların üstüne devretmiş.

— Nasıl olur canım? Muhakkak satmıştır, kocakarı! Yoksa insanın malını kimse zapt edemez.

— Belki de satmıştır da bana söylemiyor. Ama satmadı, sat-sa söyler, benden mi korkacak? Aptaldır, kandırılmışlardır. Akşam olmuyor mu, en çok ona cigara götüremediğime üzülüyorum. Allah razı olsun, ev sahibi yiyecek veriyor ona. Ben aç da gezsem ziyarı yok! Deri fabrikasında iş var, dediler, adam almışlar... Şurada, Sirkeci'de çimento işine amele lazımmış,

zor işmiş... Yahut da çocuk diye beni beğenmediler. Pek ağır işmiş... Arkam kimsem yok ki... Üstümde bu elbiseden başka da yok. Şu halime bakın! Bana kim bakar, kim iş verir? Aynada kendimden ben kendim korkuyorum.

Hakikaten bakılamayacak kadar it, külhanbey halli idi. Şaşı gözü keskin bir ışıkla yanıyordu. Üç numara ile kesik az bir şey büyümüş, parça parça kabarmış, dikilmiş saçları; yüzüne korkunç, deli, hırsız manalar veriyordu. Yalnız sesi yumuşak, mazlum, yüreğinin bütün ifadesi, sessizliği, iyiliği, sakinliğiyle dolu idi. Ama insan, bu çocuğun eski iyi, temiz halini bilmeseydi, bu sesteki içini nasıl anlardı? Bildikten sonra, evet... Hikmet cebinden çıkarıp otuz beş kuruş verdi. Birdenbire beklenmeyen bir şey oldu. Bu ağlamayacak kadar keskin, sert, haşin çocuk yüzü, birdenbire bir yağmur gibi ağlamaya başladı. Damlalar, dudaklarının kenarlarında gezindi. O dilini çıkarıp bu mayii yaladı.

Bu sefer Hikmet büsbütün şaşırmıştı. Cebinden bir lira çıkardı.

— Ver otuz beşi bana, dedi.

Bir lira verdi. Şimdi çocuk gülümsüyordu.

— Nineye cıgara götürürüm akşama. Kalanıyla gazete satacağım, Allah senden razı olsun!.. Öpeyim elini.

— Bırak bu dilenci ağızlarını, dedi Hikmet.

Çocuk, hızlı, paytak adımlarla parkın kapısına doğruldu.

Hikmet ardından bağırdı:

— Nineye uğradıktan sonra akşamüstü Ada İskeleyi'ne gel. Söyleyeceklerim var... Balıkçılık yapar mısınız?

Yaparım, gelirim ağabey. Peki ağabey! dedi, yürüdü.

İşte o zaman gökyüzünün yeniden kapandığını, sıcak bir yağmurun bol damlalarla yağmak üzere olduğunu fark eden Hikmet de parkın ta içerisine doğru yürüyüşüne devam etti. Bol, sıcak bir yağmurda kasketinden sular akararak gezindi, durdu.

Şimdi dört kişi olmuşlardı. Yaz, Mustafa'nın dediği gibi, yiyecekten yana pek dar, ama güzel geçti. Marika cumartesi günleri erkenden damlıyor, pazartesi geç vakit dönüyordu. Bütün

yaz, hemen hemen, hadisesiz geçti. Yalnız Rumelili Recep'le Çingiraklı Hasan arasındaki ufak hadise müstesna; Marika'nın o pazartesi yattığı yerden kalkıp Hasan'ın yanına gitmesine Recep fena halde içerlemişti. Ne Hikmet, ne de Mustafa, Marika'ya bir şeyler söylediler. Fakat Recep'i kenara çekip fena halde haşladılar. Recep'e, Marika'nın da, nihayet bir arkadaş olduğunu anlatmak kolay olmadı. Marika'nın canı kiminle beraber oturmak çekerse onunla otururdu. Bu adanın kıyılarına kıskançlık giremezdi.

Bu bir kadının dört kişi tarafından paylaşılma hadisesinin, açığa vurulması idi. O zamana kadar kimse —bildiği halde— bu vaziyetten ötürü yüzleşmek mecburiyetini duymamıştı. Bu vaziyeti ise Marika idare ediyor gibi idi. Bu garip hadise, nasıl, ne suretle bu şekle dökülmüştü, bilinmiyor. Hattâ Marika'nın hangi cumartesi gelişinden itibaren başladığı bile meçhuldü. Yalnız, bu müşterek saadetten, kimse birbirine itiraf etmiyordu ama, bir hadisenin çıkacağını da seziyordu. Hikmet ise Marika'nın bu dört dostu şefkat ile besleyecek, hiçbirine, ötekini tercih ettiğini hissettirmeyecek halini adeta beğeniyordu. Recep'le ta adanın öteki ucunda balığa gittiklerini, Çingiraklı Hasan'la öğle uykusunu nar ağacının altında uyduğunu görüyor, Mustafa ile mehtaplı gecede şarkı söylediğini duyuyor, üzüntü ile karışık tuhaf bir saadet hissediyordu. Yalnız, geceleri, bitişik, Melek'in eskiden yattığı odada, onun ayak seslerini şarkı söylediğini duyuyor, bazı geceler:

— Marika gel, oturalım, diye sesleniyordu. Marika bazen hiç cevap vermez, bazen:

— Sen buraya gel, derdi.

O zaman ahırda yatan üç kişiden hiçbiri cesaret edip bu odaya giremezdi. Fakat Marika isterse, uyku tutmadığı zaman, Hasan'la veya Recep'le oturmaya giderdi.

Bu böyle devam edip gidecekti. Fakat, o gece Recep, Hasan'ı baldırından hafifçe yaraladıktan sonra Marika bir daha Ada'ya uğramadı.

Zaten yağmurlar başlamış, sonbahar erken gelmişti. Recep bir müddet ortadan kayboldu. Sonra kendi kendine bir gün perişan bir halde döndü. Hasan'ın yarası iyi olmuş, bastonla dolaşabiliyordu. Sarıldı, Hasan'ı öptü.

O zamana kadar Hikmet'in parası, Mustafa'nın Burgaz İs-kelesi'nde hamallığıyla dara dar geçiniyorlardı. Yaz ortalarında çok sıkışmışlar, Çingiraklı ile Recep de boğazı tokluğuna karşı adada bir iş bulmuşlardı. Akşamları sandala binip tekrar Hikmet'in yanına dönerlerdi.

Sonbaharla beraber gene Hikmet'in parasına kaldılar. Yaz kahveleri kapanmış, hammallık sökmez olmuştu.

Bir ay pek sıkıntı çektiler. Hikmet İstanbul'a hiç inemez oldu. Aylığını almaya indiği bir gün kendi nefsine beş para harcamadan Ada'ya döndü. Hektor'u müthiş neşeli buldu. Burnunu güzel bir et kokusu sardı. Tahta masanın üzerinde güzel bir sofraya hazırlanmıştı. Rakılar, mezeler, sardalyalar, şiş kebabları, her şey hazır. Hikmet'e, balığa gittik, dediler.

Dört kişilik grubun birden hali vaziyeti değişmişti. Hemen her akşam içiyorlar, etler yeniyordu. Hikmet sabahları para vermeye kalktığı zaman:

—Canım Hikmet Ağabey, biz de artık çalışıyoruz. Bu kadar zaman, bize sen baktın, Allah aşkına kalsın, diyorlardı.

Hikmet, şimdi haftada bir iki defa, İstanbul'a inebiliyordu. Bir zaman geldi ki, aylığı olan kırk lirayı yalnız kendi nefsine harcadığını fark etti. Hemen hemen her gün İstanbul'a iniyor, dönüşte sofrayı hazır buluyordu. Bir gün:

— Çocuklar, dedi, sahi balık para mı ediyor?

— Ne diyorsun be abi? diyorlardı. Elmas fiyatı!..

Güzel bir ilkbahar sabahıydı. Daha çok erkendi. Kimse kalkmamıştı. Hikmet sevinçli, şarkılı uyandı, gerindi, giyindi. Evvela İstanbul'a inmeyi, Ziba'da Filim Bahri'nin Kahvesi'ne gitmeyi, sonra Melek'i aramaya koyulmayı düşündü. Esnedi. Fidelere su verdi. Sarnıcın sarı, yeşil, buz gibi suyu ile yüzünü, ayaklarını yıkadı.

Binaya doğru yürürken, yakınlarda iki çiftte bir sandalın adaya doğru ilerlediğini gördü. Hektor olanca hırsı ile bağırıyor, öteye beriye çılgınca koşuyordu.

Sandaldan sesler işitildi.

— Köpeği bağlayın, anlaşıldı mı?

— Duyduk, duyduk, dedi Hikmet.

Ellerini güneşe siper ederek baktı. Kayıktaki adamlardan ikisinin üstleri pırıl pırıl parlıyordu. Kendi kendine:

— Bunlar resmi yahu! diye söylendi.

Bir komiser ile iki polis, karaya ayak bastılar. Hikmet'in yüzüne bakmadan, binaya doğru yürüdüler. İçeriye dolaştılar. Hikmet arkalarından şaşkın şaşkın geliyor. Hektor'a, "sus ulan!" diye bağıırıyordu.

Komiser sordu:

— Siz burada kaç kişisiniz?

— Dört kişiyiz, efendim.

— Ötekiler nerede?

— Yukarıda eski domuz ahır var, orada yatıyorlar.

Komiser:

— Düş önüme, dedi.

Ahırın bulunduğu tepenin eteğine vardıkları zaman yalnız Mustafa don gömlek kapının önünde gözüksü. Onları görünce içeriye girdi. Biraz sonra ayağına bir pantolon giymiş olduğu halde çıktığı, aşağıya, öteki sırtta doğru koştuğu görüldü. Polislerden biri arkasından seğırtmişti. Otların arasında kayboldular. Bir silah sesi işitildi. Mustafa müthiş bir küfür savurdu.

Hasan'la Recep de yakalanmıştı. Mustafa sandala doğru kaçarken ayağından vurulmuştu. Karakolda uzun boylu sıkıştırıldılar. Mustafa nihayet itiraf etti:

— Efendim, Bekçi Hikmet'in bu işten haberi yok. Ben düşündüm. Bu arkadaşları da ben kandırdım. Büyükada'dan üç, Heybeli'den de altı köşk soyduk.

— Evelisi akşamki Kınalı macerası kimin?

Mustafa:

Onu vallahi biz yapmadık, bilmiyoruz, dedi.

Hikmet hiç ses çıkarmıyor. Gözleri Mustafa'da, hayretle bakıyordu. Mustafa bir aralık:

— Affet abi, dedi.

Hikmet cevap vermedi. Polislerin yazdığı bir ifadeyi okumadan imzaladı. Ellerini iplerle bağlayıp götürdüler.

Hikmet, kışın, kaç defa bu küçük adadaki sessiz, sakın, fakat müthiş surette sıkıcı hayatı bırakmak istemişse aklına, hep işsizlik gelmişti. Recep'le Çingiraklı'nın o haziran gününde; birinin Kadıköy İskelesi'nde, ötekinin parktaki halleri gözünün önüne gelmiş, bir türlü İstanbul'a indiği zaman iş aramaya teşebbüsetmeye kalkışmamıştı. İstanbul'a her inişinde, motorlarda bir iş bulayım, kararıyla inmiş, fakat Filim Bahri'nin kahvesinde kararını unutmuş; bir gece İstanbul'da kalmak, ona uzletinin güzelliğini hatırlatmış, uzlete alışmanın verdiği hazlı tembelliği üzerinden atamamıştı.

"Böyle olacağı belli idi," dedi kendi kendine, "insan denilen mahlûk yalnız edemez. Yalnız kalırsa aklına ya delilik, ya fenalık gelir. Bu işte çocukların kabahati yok; kabahatin büyüğü bende... İnsan etrafındaki ne olursa olsun, ne cife olursa olsun, insanlardan kaçmalı..."

Fakat Mustafa'ya fena kızılıyordu.

Ötekilerin kabahati pek yok diyelim. Ya bu Mustafa haininin?..

Acaba öteki hırsızlığı da? Zannetmem... Öteki hakikaten Hasan'ın bir namuzsuzluğu idi, bir iftira idi. Bu muhakkak, fakat ya bu n'oluyor?

Mustafa ise derin bir sükûta dalmıştı. Eskiden mahcup olduğu için, daha doğrusu konuşacak lafı olmadığı için susan Mustafa, şimdi konuşacak lakırdısı olduğu için derin bir sükûta dalmıştı. Artık ondan laf almaya imkân yoktu.

O zamana kadar Hikmet, Mustafa'ya bir kelime söylememişti. Mustafa da garip bir donukluk içinde idi. Hikmet'in kendisine gözü deyince kaçmasından fena oluyordu. Ağlayacak gibi oluyordu.

Mahkemede cezayı yiyip dönerlerken Hikmet'in yüzü sarı, keskin, buz gibi soğuktu.

Kelepçeye yan yana takılmışlardı. Mustafa yan gözüyle mütemadiyen Hikmet'e bakıyordu. Nihayet Hikmet de döndü. Onu evvela hırsla, hiddetle süzdü. Fakat sonra, birdenbire içinden neler geçti bilinmez –Belki de sahradan bir nehir geçmiştir– iki parmağıyla Mustafa'nın birkaç parmağını yakaladı, sıktı, sol gözünü de kırptı:

Mustafa, eskiden beri, söz söylemeden yapılan manalı hareketlere, lafı nihayet anlaşılmış bir dilsiz sevinciyle, bayılırdı. Mustarip yüzü değişti. Hikmet, onun, senelerden sonra vagon penceresinden deniz görmüş bir deniz kenarlı ruhu ile ferahladığını hissedip gördü.

Mustafa konuştu da:

— Hikmet Ağabey, dedi, pardon!..

Hikmet gülerek başını çevirdi.

— Eh... dedi, sen de!

Mustafa'nın, Hasan'ın, Recep'in Hikmet'i kurtarmaya çalışmaları beyhude olmuş, cezanın çoğunu Hikmet yemişti.

Günlerden bir gün mapusane kapısından Rıza girdi, Hikmet onu koğuşa aldı. Şiltesine oturdular. Rıza derdini kısaca anlattı:

— Sarhoşlukla cam kırdım. Karakola götürdüler. Orada da sövüp saymışım. Oranın da camlarını indirmişim. Vallahi yaptığımı bilmiyorum ama, neden yaptığımı bilmiyorum, di-yordu.

Sonra gene kısaca Melek'ten havadis verdi:

— Önce pasajda imiş; sen gitmişsin ya, bana söylemedin. Ben buldum ama sonra... Bize para verdiği için rahatsız oluyormuş küçük hanım! Başka bir yere girdi. Orada da buldum. Bir aralık Ankara'ya gitmiş, dönmüş gene buldum. Bu sefer de bir herifle beraber üzerime yürüdüler. Gitmeye ara verdim. Geçenlerde, ne olursa olsun dedim, uğradım, yok... Koydunsa bul!.. Çıkılmış oradan. Bu sefer izini kaybettim. Aksilik; öteki ustası, yani son gittiği yerin ustası da dükkândan çıkmış. Bütün İstanbul'u arayacak değilim ya!.. Artık onu bulamam. Çocuğu olmuş biliyor musun? Burnuma çocuğun kokusu geliyor, Hikmet, ufak çocuklar ne güzel kokarlar, kim bilir?..

Bir gece idi. Rıza nereden bulmuşsa bulmuş bir esrarlı cıgara bulmuştu. Hikmet iki nefes çekmiş, Rıza'ya vermişti. Rıza da gırtlığı şişerek, yanakları çukurlaşarak bu cigarayı emmişti. Şimdi Hikmet'in yanındaki kırbada can çekişir gibi hırlıyordu. Bir ara, Hikmet de kendini fena hissetti. Rüyada düşer gibi bir yere düştü.

— Baba, baba, dedi.

Rıza gözlerini açmıştı. Gözbebekleri iğne ucu kadar küçülmüş, yüzü sararmış, dudakları hasta dudağı gibi belermişti. Görmeden, yahut da birçok gördüğü şeyler arasında tek hakikat olan Hikmet'e bakıyor. Gözleri, kahverenginin içindeki toplu iğne ucu kadar mor gözbebeği, Hikmet'e bakıyordu.

— Ne var Hikmet, dedi, sen de mi fenasın?..

— Sen fena mısın?

— Yook, dedi.

— Baba, dedi Hikmet —laf olsun diye— ben bizim Ceylânı Bahri ile batıyor gibiyim...

Kondos cevap vermedi. Hikmet, bu laf olsun, gülelim diye söylediği cümleden yürüyerek, sonbaharda Ceylânı Bahri'nin sahibine makinistlik teklif ettiği zaman herifin onun yüzüne manalı manalı bakıp:

— Siz orada, karşıda rahatsınız. Motorcum da iyi adam, yapmam Hikmet, hem sen artık çalışamazsın... dediğini hatırlıyor. Sonra birdenbire artık uyduruyordu:

Herifin fikrini değiştirdiğini, onu adadan çağırttığını, motora bindiğini, öteki arkadaşların eşyalarını toplayıp adadan gittiklerini, Hektor'u Hırant'a emanet ettiğini, Hektor'un uluşunu uzun müddet işittiğini duyuyor, içini bir boşluk sarıyor, bir şeyden korkar gibi oluyor, bu sırada Ceylânı Bahri motoru iki bin çift balıkla ağır ağır başından suya dalıyor... Hikmet arkaya doğru kaçarken sıcak bir suya gömülüyordu. Silkindi biraz kendine gelmişti.

“Ne oluyorum, rüya mı görüyorum?” diye sordu. Bu lafı kendi kendisine söylediği halde, Rıza, nasıl işitmişse, cevap veriyordu:

— Yok, Hikmet, rüya görmüyorsun, dalgadasın!.. Bak ben de ne görüyorum biliyor musun?

Gözlerini, tavanda bir ışığa dikerek anlatıyordu:

— Hani, yazın sonlarında, 30 Ağustos'ta bucağın parti başkanı deniz bayramı yapar. Mızık getirtir. Çoluk çocuk yüzerler. Deniz yarışı yaparlar. Ördek yarışı falan olur. Şimdiye kadar onları gördüm. Şimdi ne görüyorum biliyor musun? Bilemezsin... İmkânı yok!.. Yağlı direk görüyorum. Don yağıyla

yağlanmış uzun bir gemi direği; bir motorun ucuna bağlanmış, yağlı direğin ucunda Deniz Spor Kulübü'nün mavi kırmızı filaması var. Bu oyuna benden başka iştirak eden yok. Motora çıkıp yağlı direğin üstüne adımımı atar atmaz; cup! denize... Belki kırk defa aynı şey oluyor: Direğin üstünde üç adım atmadan... Cup! Bir aralık iki adım atmıştım, gene cup!..

Rıza gülüyordu. Birdenbire rengi kara sarı oldu. Gözlerini kapadı.

— Yahu!.. Hikmet, dedi, bu neye benziyor, bu?

— Hangisi baba?

— Bu benim boyuna yağlı direkten kaymam... O mavi kırmızı şeye yetişemeyişim?

— Bilmem ki... Neye benziyor baba?

— Vallahi!.. Bana bir şeye, bir şeylere benziyor gibi geliyor. Tutuyorum, yakaladım; tam, neye benzediğini yakaladım, diyorum... Cup!.. Ne güzel kayıyor adam Hikmet... Cup!..

Hikmet artık ayılmıştı. İçinde yalnız hafif bir korku, açlığa benzeyen bir eziklik vardı. Yarı kopmuş bir ekmekten kopardı, bir testiden su içti, tükürdü.

Babası yağlı bir direkten boyuna kayıyordu. Kendisinin Ceylani Bahri motoru batmıştı.

SON

KAYIP ARANIYOR

Her zaman böyle bir şey aklına gelirdi. Isırıcı bir soğuk düşünürdü. Kulakları ile elleri acımaya başlamalıydı soğuktan. Rüzgâr, arada bir durur gibi olduğu zaman bir sıhhatli sıcaklık sarmalıydı yüzünü. Nefes alamaz gibi olmalıydı. Sonra yine hangi yüksek dağların yarlarından aktığı bilinmeyen ovaya varınca alabildiğine yayılıp esen, her an nemini bırakan rüzgâr nihayet deniz kenarını bulduğu zaman suları üfûre üfûre, şişire şişire gelip onları bulmalıydı.

Soğukları sayılı; lodosları kış günü yaz günü gibi ılık günleri bol şehir, birdenbire bir şimal şehri görünüşü almalıydı. Ama kar yağmamalıydı. Karın soğuğu başka türlü bir soğuktur; nemli soğuk. Oysa ki sıcaklığın nemlisi, soğuğun kurusu makbuldür. Nasıl bazı ilikleri üşüten sonbahar günlerinde –oraya gitmeden– musluklarından buram buram su ve buğu fışkıran bir eski Bizans hamamında, bir kurna başında, bir *hazza* gömülü sabun köpükleri içinde, biraz sonra çıkacağı sokağın çipil yağmurunu, ipek çoraplarının üstünden derisini bulup onu iliklerine kadar üşütecek kara, gri İstanbul çamurunu bile çamursuz bir Avrupa şehrinde mûsamahakâr bir özleyişle hatırlamışsa kuru soğukları da öylece hatırlamış, arzulamıştı.

Hep kuru soğuklarının nadir görüldüğü şehirlerde yaşamıştı. Yalnız Alplerde bir küçük Fransız şehrinin gecesini, bir de bir Ankara akşamını hatırlıyordu. Bir kış günü idi, ama şıkır şıkır güneşli bir kış günü idi. Ankara'da. Zehir gibi acı bir

* *Kayıp Aranıyor*'un bütün baskılarında bu bölüm numarası yer aldığı için, kitabın başka bir bölümü bulunmamasına karşın biz de, özgün baskısına sadık kalarak, numaraya yer vermeyi uygun bulduk.

rüzgâr, bütün gün yüzünü didiklemiş, durduğu zaman temiz ve kadın, sıcak ve kınalı bir Anadolu orospusu elleriyle, altınlar içinde, şalvarlar içinde, elde örülmüş kırmızı konçlu yün çoraplar, abalar, tezgâhta dokunmuş çullar içinde biraz ağırca insan kokulu bir kasaba kahpesi elleriyle her tarafını yoklamıştı. Güneşle, bu hünsa güneşle oynaşmaların en sürüp gideni yarım dakika bile sürmemiş, ısıricı soğuk yeniden onu çimdiklemeyi sonra ağrıtabak kadar sıkmayı ihmal etmemişti.

İş, gün batınca çatallaşmıştı. Bozkırların üstüne yangınlar, kınalar, rujlar, kırmızı kadın parmakları pembe çocuk tenleri serpererek altını, kehribarı bol; kanı, celladı bol bir güneş, kiremitleri altından kerpiç binaları ateşleyerek batmıştı. Batar batmaz da gündüz yine bir parça nemli şehrin buğusu uçmuş, kuru soğuk bastırırvermişti. Rüzgâr kesildiği halde bile dayanılmaz bir soğuk çıkmıştı. Kim bilir civa sıfırın altında nerelere büzülmüştü. Ne olursa olsun, demiş, kadınlığına bakmadan, ayaküstü erkeklerin bira içtiği bir yerde iki kadeh konyak içmişti. Sonra ıssız bir lokantaya girip yemek yemiş, iki kadeh de orada içmişti. Lokantadan çıkar çıkmaz soğuk sanki boğazına atılmıştı. Böğrünün iki tarafından bir demir korsa gibi sıkılmıştı. Oteline kadar varamayacağını sanmıştı. Sonra yarı yolda ferahlamıştı, değişivermişti. Hiç bu kadar sıhhatli olduğunu bilmiyordu. Otelin kapısından dönmüş. Yenişehir'e doğru yürümek arzusuna kapılmıştı...

Bu akşam İstanbul'da ne diye o Ankara gecesini, o yalnız yürümekle, yemek içmekle, soğukla arkadaşlık ederek geçmeyen geceyi anıyordu? Bu anmanın hiçbir sebebi yoktu denemez. Kuru soğuktan başka bir sebep aramaya lüzum görmedi. Vapurun rüzgâr tutmayan dış kanepelerine oturmuşlardı ama rüzgâr yine onları, üst güverteyi yalayıp düşerken buluyordu. O akşam da Ankara'da bir rüzgârsız köşede nefes alabilmek, daralan göğsünü biraz ovalamak için durmuş, durduğu zaman da aklına bir adam gelmişti. Bu adam muayyen bir adam değildi. Lacivert, kırmızı çizgili tertemiz bir elbise giyerdi, diyememişti. Herhalde subay elbisesi de değildi giydiği; ne de yeni temizciden alınmış bir pardösü vardı sırtında... Kafasında bir kasket, ayaklarında, tık tık öten bir kundura da olabilir, diye düşünmüş müydü? Kendisi cigara içmeyen, yanında cigara içilince sinirlenen kadınlar gibi

yaptı. Elleriyle birtakım hatıraları kovaladı. Yanında oturmuş aba elbiseli, çizmeli delikanlıya döndü:

— Cemal, dedi, yarın ne yapıyorsun?

Konuştuğu adamın esmer, bıyıksız ince ve sakin bir yüzü, ta saçlarına kadar kaldırdığı kasketinin altında dar bir alnı, incecik yüzüne adeta bol geliyor denebilecek bir yapısı vardı.

— Yarın mı? dedi. Adam, ne bileyim ne yapacağımı?

— İriba kalkmayacak mısın?

— O başka... O iş... Elbet kalkacağız.

— Ben de onu soruyorum.

— İribdan sonrasını bilmiyorum.

— İstanbul'a inecek misin?

— İşi bilir.

— İn. İn de bu vapurla dönelim yine. Olur mu?

— İşi bilir dedik ya, kızım. Biz senin gibi saat onda kalkmıyoruz. Saat dördü buldu muydu kocakarı hepimizi uyandırır. Ortalık daha kapkaranlıktır. Bu akşam zati geç kaldık. On bire doğru köydeyiz. Bir lokma bir şey yiyince tumba. Tumba ama saat da on ikiyi bulmuş olur.

— Yatar yatmaz uyur musun, Cemal?

— Sen uyuyamaz mısın?

— Ben mi? Uyuyamadığım çok olur.

— Ben uyurum, dostum? Uyuyamazsam devrası gün ayakta duramam be! Sen çocuk mu oluyorsun?

— Devrası gün de ne demek?

— Bizim moruk ertesi güne devrası der de ondan dilim alışmış. Sen ne tuhaf kızsın be! Uyurum uyumam sana ne?

— Amma da terbiyesizsin, biliyor musun, Cemal? Böyle mi konuşulur?

— Bana sen değil mi idin erkekçe konuşalım, erkek arkadaş gibi; ben öyle zampara numaralarından hoşlanmam, diyen?

— Hadi öyle olsun. Ver şu elini, tokalaşalım.

Cemal güldü. Elini uzattı. Tokalaştılar. Cemal bir türküye başladı.

Genç kız uzaktan geçen vapurun projektörünü kovaladı. Sonra o da Cemal'in Karacaoğlan türküsüne katıldı. Rüzgâr üst güverteden su gibi aşağılara akıp onları buldu. Ellerini,

kulaklarını sıkır, çeker gibi ağrıttı. Cemal ellerini hızlı hızlı birbirine sürttü.

— Vay anasını be, dedi, bu tam dağda yolunu kaybetmiş çobanın ısınmak için ayı inine girdiği gece. Bu soğukta vapurun burasında oturmayı akıl edenin aklına turp sıkayım.

— Sahi be Cemal, dedi genç kız, eve giderken çarşıdan turp alayım zerbavatçı kapamamışsa, bir turp salatası yapayım şöyle elimle.

— İstemem, senin olsun. Kırmızı turp olursa yemem demem. Ama ötekini istemem.

Ayının inine kaçırdığı köylü kızı gibi büzüldü:

— Enayi, dedi, eşek hoşaftan ne anlar.

— Oh, ne ala! Küçükhanım Karagümrüklü Bitirim İsmail gibi konuşsun. Biz şöyle lise dörtten herhangi bir Turgay Bey gibi laf edelim; terbiyesiz olalım, iyi vallahi!

— Sen ne bakıyorsun bana oğlum, dedi genç kız, senin ağzına o biçim konuşmak yakışıyor ama haline yaraşmıyor. Ağır adamsın sen. Ağır olmalısın. Hem ben senin yanında öyle konuşuyorum. Başkalarının yanında böyle mi konuşuyorum?

— Yok, doğrusu, başkalarının yanında radyo temsili gibi konuşuyorsun. Hiç diyecek yok doğrusu. Bazı kere de bana, hani film türkçeleştirirler ya, doblaj mıdır nedir, öyle bir şey yapıyormuşsun gibime geliyor.

— Doblaj değil, dublaj.

— Her ne boksas...

Cemal'in son cümlesi hoşuna gitmişti ama şakacıktan genç kız kaşlarını çatı:

— Cemal!.. Cemal!.. dedi.

— Bana bak Ayşe Abla, uzun ediyorsun! Bırak bir defa da nasıl istersem öyle konuşayım, yahu!

Genç kız cevap vermedi. Donmuş kulaklarını ovaladı. Gülmseyerek sustu. Yine projektörü ve bir dalganın beyazını uzun zaman görüyormuş gibi kovaladı. Yine erkek konuştu:

— Ne o? dedi, Ayşe Abla, yoksa kızdık mı? Yine yapmacık bir halle:

— Bir defa benim adım Ayşe değil, sonra...

— Sonrası malum.

— Sen malum ne demektir biliyor musun Allah aşkına? Malummuş, malum neymiş bakalım?

— Önce şu külhanbey ağızlarını bırak, diyecektin. Çünkü ben (senin ağzından söylüyorum) diyecektin, Türkçe'yi radyo ağzı gibi istersem konuşurum. Ama sen öyle konuşamazsın. Sesinin fotoğrafı iyi çıkmaz. (Geçen akşam öyle bir halt da karıştırmıştın ya, hani.) Sen (bana söylüyorsun) kahvede Balıkçı Kalafat'la nasıl konuşursan Mühendis Mimar Dağdiken Bey'le de öyle konuşursun, anladın mı? İşte söyleyeceğin malum buydu. Benim vereceğim karşılık da şu: Ben ikiyüzlü değilim, sultanım. Benim için Balıkçı Ahmet Kalafat ne ise Mühendis Mimar, yahut Mimar Mühendis Bay Süha Dağdiken de odur. Malum da belli demektir.

— Değildir.

— Değil midir?

— Kimin hesabına konuşuyorsun sen?

— Yaşa be Ayşe Abla! Kimin hesabına konuşur insan? Sen kimin hesabına konuşuyorsun?

— Önce ben sana sordum.

— Ben... Ben... Ben...

— Ben ben ben. Ben ne? Söylesene...

— Yahu sen beni şaşırttın be! Sorunu anlamadım.

— Dedin ki Balıkçı Kalafat da bir, Mimar Dağdiken de...

— E?

— Şimdi söyle bana. Balıkçı Kalafat hesabına mı Dağdiken'le Kalafat birdir, yoksa Dağdiken hesabına mı?

— Bu ne biçim lakırdı yahu? Biz malum belli demektir diyorduk...

— Bırak şimdi sen belliyi. Soruma cevap ver.

— Sen insanla alay mı ediyorsun be? Ben ne bilirim mimar beyin beynini, Kalafat'ın kafasının içini. Ben kendi hesabıma konuştum abla. Bana göre, dedim, duymadın mı?

— Bırak şu abla lakırdısını be Cemal! Nevin de, olsun bit-sin.

— Peki, Nevin.

— Oğlum Cemal. Balıkçı Kalafat'la Mimar Mühendis Dağdiken arasında kanun nazarında hiçbir fark yoktur, orası öyle.

Ama bu, yalnız yargıcın karşısında böyle. Hayatta ikisini birbirinden ayırt edip konuşmazsan aç kalırsın. Para kimde ise düdüğü ondadır.

— O başka lakerda! Bana vız gelir. Balık tutarsam balıkhaneye götürürüm. Kimseye beyefendimiz, evet efendimiz demem. Kalafat'a gelince!..

— Kalafat diye birisi var mı hiç Cemal?

— Olmalı ki söylüyoruz.

— O da doğru ya, öyle birisi var olmalı ki dilinde yer etsin. Hem sende muhayyele namına dirhemi yoktur.

— Biz balıkçıyız, arabacı değiliz kızım. Paşababanınki gibi atımız yok ki yelesi olsun.

— Bırak şu tuluat ağızlarını...

— Yalan söyleme, bayılırsın a... Ama ufak yollu biz de taş mektep gördük. Olmazsa sorduk soruşturduk. Muhayyelenin ne olduğunu lügata bakmadan bulduk. Muhayyele demek uydurma gücü demekmiş.

— Yaşa be Cemal.

— Nerede kalmıştık?

— Ben çoktan unuttum nerede kaldığımızı...

— Pekâlâ, öyle ise burada keselim bu konuyu Nevin Abla! Çünkü sen dönüp dolaşıp benim cahiliyetimi meydana çıkaracaksın. Ben dönüp dolaşıp öteki meseleye geleceğim. Sen bana: "Evet, ben de seni seviyorum Cemal. Seninle beraber olduğum gün, gün uzasın istiyorum; hiç canım sıkılmıyor. Balıkçı olman, kayıkçı olman arayıp da bulamadığım şey. İstersen serse-ri ol, bana yetersin," diyeceksin. Ama kazın ayağı öyle değil.

Cemal sustu. Kasketini çıkardı. Kara, büküm büküm alnına dökülen kıvrırcık saçları vardı. Sanki kasket yüzünü çirkinleştiriyormuş gibiydi. Zeki, alelade ama incecik, bıçak gibi keskin bir yüzü vardı. Şimdi o yüze göre büsbütün büyüyen kocaman bir adamdı. Nevin dönüp baktı. Kafasını omuzuna dayadı. Cemal uzun uzun kızı öptü.

— Karar verecek misin? dedi.

Nevin cevap vermiyordu. Gözü hep denizin yüzünde vapur ışıklarının gösterdiği kısa kısa beyaz başlı yıldız poyraz dalgalarında düşünüyordu. Neden sonra:

— Bana izin ver biraz daha Cemal, dedi. Babamı üzmemeliyim.

— Ya annen, dedi Cemal?

— Anneme sen bakma, o melekler gibi iyi kadındır. “Kızım benim babam paşa idi ama,” diye nasihate başladığına göre ondan yana korku yok; kandırırız.

Cemal, hiddetle kasketini kulaklarına kadar geçirdi. Gözleri kasketinin güneşliğinde kayboldu. Dudağında kalmış bir hiddetin hâlâ titrediğini gören Nevin’in içi sevinçle doluydu. Susuyordu.

Nevin için mesele bile yoktu. İşi uzatmak, Cemal’i üzmemek istiyordu. Babasından değil, asıl annesinden çekinirdi. Daha ortada onların kulaklarına kadar gidecek bir dedikodu olmadığına sanıyordu. Olsa bile ne kendisi, ne de evdekiler dedikodudan yılarlardı.

Nevin köyde herkesle konuşurdu. Onun kahvelere, hattâ meyhanelere girdiğini gören kimse dedikodu yapmaya lüzum görmezdi. Yalnız homurdananlar olurdu. Herkes Konsolos Vildan Bey kızının ecnebilerde okuduğunu, erkek gibi kız olduğunu bilirdi. Bir dedikodunun dedikodu olabilmesi için insanlardan bir bölüğünün bildiği bir şeyi öteki bölüğünün bilmemesi lazım gelmez mi? Herkesin bildiği bir şeyi tekrar etmekte mana yoktu. Kız gazetecilik bile yapmıştı. En büyük dedikodu Nevin’in yirmi beş yaşına on beş yaş fazla paha biçilmesiydi. Bir de daha bir kocadan boşanmadığı, mahkemeli olduğu halde dört kocadan boşanmış denmesiydi. Bu dedikodudaki kocaların üçü gâvurdu. Ne Nevin, ne de ailesi tarafından bu dedikodu da yalanlanmadığına göre artık bu adla adlandırılmazdı. Hakikatlerse insanları fazla sarmaz. Köyde onu sevenler de eksik değildi. Herkesle ilgilenirdi. İstanbul’da dairelerde işi olanlara babasının kartını, ya kendi selamını, ya da annesinin hürmeti mahsusasını yollar, doktorlara, gazetelere, hastanelere, belediyeye, hattâ valiye kadar sözü geçer haspanın, derlerdi.

Köyün içinde kim olursa olsun, boyacı çırağından; kahveci Hasan’dan, Balıkçı Yusuf’tan, Kunduracı Avram’dan, Zerveatçı Apostol’a kadar konuştuğunun koluna girer; bir aşağı bir yukarı iskele boyunda dolaşarak adamın derdini canla

başla dinlerdi. Dinlerken de dört yanını görmezdi. Barbunyacı Deli Laz'a meyhanede rakı ısmarlar. Kendisi de Laz'la beraber tezgâh başında barbunyacı gibi çatala dokunmadan istringilos balığını eliyle alır, istringilos yeni tavadan çıktığı için ağzının içinde üfleye üfleye iki kadeh rakı içerdi, iskelenin üstünde belediye doktorunun genç, şık karısıyla konuşurken babanın üstüne oturur, saçını parmağı ile tarar, dişini kibrit çöpü ile karıştırır, şık hanımların vapur beklediği salonda sonbaharda, inci gibi dişleriyle ayva ısırırken boğazında kalırsa çımacıya sırtını yumrukladırdı.

— Kuvvetli vursana be Hurşit, amma da hanım evladı imişsin! derdi.

Sebepli olarak sevmediklerine çatmasını da bilirdi hani. Mesela köy komiserinin pek cici, pek şık kızını nişanlısı —Denizyollarında kamarot olduğu halde— bir şileple Amerika'ya kadar gidip geldikten sonra türlü Hollywood gömlekleri, türlü Miyami pantolonları giyen, şapkası İtalya'dan, şortu Nis'ten, kravatı New York'tan, kaşkolu Paris'ten Kamarot İrfan'ın kolunda görürse, Çımacı Hurşit, İrfan Efendi'ye selam durmaya kalkarsa, İrfan Efendi de küçük devletlerden birinin Mûnakalat Vekili imiş gibi Hurşit'in selamını omuz üstünden reddederse:

— Ulan Hurşit! Böyle önüne gelene selam durma huyun olmasa seninle çoktan nişanlanırdım, deyiverirdi.

Kamarot İrfan'ın New York malı çirkin kravatı hırstan parmaklarının arasında burum burum buruşurdu.

Kamarot İrfan da gider intikamını kahvelerde, yani dedikoduda alırdı. Köyün o da Nevin gibi tanınmışlarındandı. Nevin hakkında dedikodu yapılmaz demiştik ama, İrfan gibileri için bu konuda yapılmayacak şey yoktur. Bir genç kızın umulmadık bir erkekle apaşıkâr, kol kola dolaşması, tutup meyhanede iki kadeh rakı içmesi bir İstanbul köyünde bile olmayacak bir şeydi ama köy halkı buna alışmıştı.

Daha çok Nevin'in babasınadiş biliyorlardı. Gāvurluğundan, alafrangalığından, kızını böyle yetiştirdiği için ahlaksız babalığından, daha ileriye giderek kodoşluğundan söz açarlardı. Ama kimsenin dili Nevin'e orospu diyememişti. Buna dair ima dahi yapılmamıştı. Bu bir haksızlık olurdu. Köyün çarşısın-

da tığ gibi bir delikanlı olan Balıkçı Apostol'un oğlu ile bağıra bağıra, güle güle konuşuşu; yalı kahvesinde karşı kıyıya gün boyu adam taşımakla ekmeğini kazanan Avni Efendi'yle tavla oynayışı, Beyoğlu'nda köyün tanımadığı bir erkekle sinemaya girmesine kötü manalar verdirmeye mâni olurdu. Dillerinin ucuna gelen kötü kelimeyi çıkarmaya utanırlardı. Komşusu Balıkçı Cemal'le de güneşin batışını karada çürüyüp kalmış bir sandalın içinden seyretmelerini kötüye yormaya kimse cesaret edemezdi.

Köy halkı meziyetli insanlardı. Haksızlıktan ve yalandan ürkerlerdi. Ürkemeyenler de kuvvetli bir delil buluncaya kadar beklemeyi daha makul bulur, beklerlerdi. Yalandan çekinmeyen birini beklerlerdi. İşte Kamarot İrfan tam onların beklediği gibi biriydi. Evvelki sene nişanlanmış, gelip köyde bir Rum karısının evine yerleşmişti. Cart curt etmeyi, köyde ağa geçinmeyi, herkese yüksekte bakarak laubali olmayı, kendine büyük küçük köy sakininin "İrfan Ağabey" demesini, okumuş, yazmışlık taslamayı, kavgalara müdahale edip haksızı değil zayıfı ezmesini seven bir adamdı.

İşte İrfan'ın önce gizli gizli sonra erkeklik taslarcasına aşikâre anlattığı pek korkunç bir hikâye köy sakinlerinden bir kısmının Nevin hakkındaki "Konsolos'un deli kızı"ndan öteye geçmeyen mûsamahakâr kızgınlıklarının birdenbire şimdiye kadar uyuklamış bir kine, bir zalimliğe çevrilmesine sebep oldu. Nevin bâbında üç türlü bir düşünce topluluğu meydana geldi.

Birinciler hiçbir dedikoduya karışmayan, Nevin'in hallerini serbest yetişmesine veren, kabahati babasına yükleyen namuslu insanlardı. İkinciler onun bu halini kendileri yapamadıkları için şimdilik hoş görenlerdi. Üçüncü bölüğe gelince Nevin onlarla icap etmeyince konuşmazdı. Bunlar görünüşte Nevin hakkında düşünen ikinci kısma benzer, hoşgörür takımındandı. Ama Nevin onların için için ne kadar zalim, kışkanç, kindar ve fırsat kolları olduklarını, adeta beş hissiyle karışık bir ilave hisle, kavrayıvermişti. Böyleleriyle fazla konuşmaz, çekingen durur, istemeyerek kendiliğinden bir kayıtsızlık gelir bir yerine yerleşirdi. Bu kayıtsızlığında bilmeyerek o kadar ileri

giderdi ki, bu hal, sonunda bir önem vermeyiş gibi gözükmeye başlardı. Böyle bir önem vermemek halinin onların kin ve zalimliğini artıracaklarını Nevin anlamayacak kadar onlara karşı hareketlerinde kendiliğindendi. Mademki onu sevmiyorlar, hareketlerini çirkin görüyorlar, ahbaplığa lüzum yoktur, diye bile düşünmemişti.

Geçerlerken onları şimdiye kadar hiç tanımamış, bilmemiş gibi başka tarafa bakar, selam vermezdi. Bu hissinde de samimi idi. Bu ilgisizliği hiç hesaplı, düşünceli bir şey değildi. Garip bir surette kendiliğindendi.

İşte bu kısım Kamarot İrfan'ın hikâyesiyle birdenbire işi azıttılar. O geçerken yerlere tükürdüler. Öyle ki birçokları pis, adi karı, şıllık kelimelerinden öksürük, aksırık, tıksırık seslerinden ve nidalarından yuvarladıkları bir homurtuyu o geçerken homurdanmaya başladılar.

Nevin bir zaman bunlara ne yaptığını, neden ona bu kadar düşman kesildiklerini anlayamadı. Hani istedikleri de olmuştu: Nevin onlar hakkında düşünmeye koyuldu. Ama yine de eski halinde fazla bir değişiklik görülmedi. Yalnız bu sefer eskiden olduğu gibi onlar yanından geçerken kayıtsız duramıyor, bir uykudan uyandırılmış gibi onları tanıyor, gülümseyecek bir muhaverede ise donakalıyor, gülemiyordu. Söyleyeceği bir şey varsa söyleyemiyordu. Bir yerde rastlarsa hafifçe, pek belli belirsiz bir rahatsızlık duyuyor, yanlarından uzaklaşabilmek için telaş gösteriyor, acele ediyordu.

En korktuğu şey küçük görülmekti. İnsanlardan her zaman kendini aşağı görmüştü. Hattâ küçük görmüştü. Görmüştü ama başkası tarafından öyle görülmek onu çok üzerti. Buna da tahammül etmek, aldırış etmemek gerekiyordu. O pis kamarot kendini insanlardan nasıl üstün sayıyordu, bir görmeliydi. "İrfan Ağabey! İrfan Ağabey," dedikleri zaman nişanlısı için bile değil, elbiseleri için iftihar edercesine günde üç defa urba değiştiriyordu.

Kanada'dan aldığı kalın gömlekleri, eski ayakkabılarını, kar külahını giyer, geyik başlı bastonunu koltuğunun altına sıkıştırır. Zulmedecek, kendi üstünlük hastalığını şehvet gibi tatmin edecek bir biçare insan arardı. Yüzü ve dudakları al al,

bıyıkları kıpkırmızı olduğu halde bir yeşil gülümseme ile dört yanına bakardı, üstü başı, omuzu kıcı bir hizada korkunç bir mahlûktu. Hiçbir hayvan, onun kadar çirkin olamazdı. İhtiyar çöpçü atları güzeldi. Uyuz eşekler güzeldi. Her tarafı yırtık, gözleri irinli hasta kediler güzeldi. Sokak köpekleri ne güzeldi! Hamamböcekleri, zinalar harikulade idi. Bizim çirkin dediğimiz; yüzleri, bilinmiş, tadılmış, resmi çizilmiş olmayan kendi halinde insancıklar güzeldi. Ama o, sıhhatli yanaklarına, beyaz dişlerine, kırmızı bıyıklarına, kumral saçlarına rağmen çirkindi. Çirkinliğin en korkuncu ile çirkindi. O bu köyde bulundukça hani insanın üstüne kazara bir yerden bir pislik sürünür de insan neresinde olduğunu kestiremez, arada sırada birdenbire keskin ve öğürtücü bir koku duyar. İşte onun köyde bulunduğu günleri Nevin, kokusundan, bu pislik kokusundan tanırdı...

Hiçbir insana kin, hiçbir insana tiksinti duymamıştı. Kızdı-ğı, konuşmadığı, sevmediği insanlar elbet olmuştu. Ama kim-seden iğrenmemişti. İğrenilecek bazı şeylere kızmakla yetin-mişti. Bazı sahtekâr, riyakâr insanların namuslu numarasıyla orospuları, karısı veya kocası tarafından aldatılmışları, ahlak-sızları görünce küçümser ve iğrenir gibi haller takındıklarını görünce pek kızardı.

İğrenir görünürlerden çoğu o nevi insanlardan bin defa daha aşağılıktır. Riyakârlık aşağılığın son haddidir. Sahiden iyi insanlar, kötüler hakkında laf söylemezlerdi. Belki sevmez-lerdi, kızarlardı ama onu bile belli etmezlerdi. Kendi anlayışı-na uymayan insanlardan yaptıklarının kötü şey olduğunu bile bile zaruret, mukavemetsiz bir arzu, bir huy, bir hırs, bir ira-desizlik, bir intibaksızlık; yahut da bizim kötülük bildiğimiz bir başka düşünce, başka tabiat, başka ahlak, başka yaradılış, başka ilcalarla çoğunluğa benzemeyenler –kusursuzlar– ancak kusursuzluğu bin bir tehlikeden sonra kazanmışlar kızmakta haklı olabilirlerdi. Düşünülünce onların bile pek hakkı yok-tu. Belki de kötüler, kötülüklerinde haklıydılar. Yaşamak için fena insan olmakla yine yaşamak veya ölmek için iyi insan ol-mak arasındaki fark ya bir iman, ya bir riya farkıdır. İmanı kaldırıverin iyi adam pişman olan adamdır. Riyayı kaldırı-

sanız mesele yoktur, kötüler hemen saflarına iyiyi alıverirler. Önemli olan kötülüğü iyilikle beraber ortadan kaldırmaktır. O zaman insanlık denilen şey kafasını kaldırır: “Durun bakalım,” der, “biz de varız.” Onun, insanlığın terazisi içinde teker teker tartılan kıymetler ancak kötülüğün silahlarını düşmanca değil dostça, elinden alır. Ancak böylece iyiler ve iyilik dünya yüzünde manasını bulur, masallardaki gibi yüz yıllarda muammer olur. Yoksa...

Yoksa Nevin, benim gibi yapmalı, derdi. Şimdilik kötülere kızmaya bile hakkımız yoktur.

Öyle insanlar Nevin'i daha çok düşünmeye, ahlak ve insanlık üzerine, din üzerine düşünmeye çağırır, kötü saymadığı bu nevi insanlarla ilgilenir. Neden itiraf etmesin, bu gibilere içinde sevgiyle karışık bir tecessüs duyardı.

Belki de bu tecessüs yüzünden İrfan'ın ötede beride anlattığı, daha sonra anlatacağımız hikâye kısmen olmuş bir vaka idi.

İşte kocası Özdemir'den ayrıldıktan sonraki yaz böylece geçip gitmişti. Ankara'dan döneli epey oluyordu. Boşanacağı kocasıyla beraber İstanbul'a dönmüşlerdi. İçinde dünyaya, hattâ boşanmak istediği kocasına delice bir muhabbet vardı. Öyle ki nerede ise Özdemir biraz sabredebilse, kendisi kucağına atılacaktı. Ama Özdemir bunu anlayamamıştı. Aptalca, yalnız erkeklere mahsusmuş gibi bir izzetinesis, çocukça, hıyarca bir erkeklik numarası yapmıştı. İnsan olmak için erkek olmanın yeteceğini sanıp aldanmıştı. Ona son oyunu zekâsı oynamıştı. Nevin'in samimiyet beklediği yerde erkeklik taslamıştı.

“Oldu bir kere,” deseydi, “ne yapalım? Sen bana aynı şeyi yapsaydın affederdim. Hem affetmek de n'oluyor? Elbette ki önce deli gibi olurdum. Belki de seni döverdim, öldürürdüm. Ne bileyim bir şeyler yapardım. Yahut da senin yaptığın gibi yapardım. Basar giderdim. Ama sonra düşünür taşınır, bu işi bu kadar faciaya almamın tek sebebinin başkalarının hakkımda düşünecekleri olduğunu anlardım. Bu bana vız gelmeliydi. Seni, kendimi, insanların hakkımızdaki fikirlerini değil, biyolojiyi, aslımız olan garip hayvanı, arzuları, insanı birbirine iten saniyelik dayanılmaz, harikulade bir arzuyu... Bu arzu değil midir ki bizi birbirimize itiyor; ondan sonra durmadan yutku-

nuyoruz: Hani kusmamak için yudum yudum buz yutturulan hastalara dönüyoruz. Her hoşlandığımız insanı gördükçe –her zaman değil elbet– ama sahiden dayanılmaz bir istek, yahut da merhamete benzer bir şey, ne bileyim korkunç bir dostluk; geriye döndüğümüz zaman, yutkuna yutkuna, buz yuta yuta susturduğumuz arzuların doğurduğu arzusuzluklar, hastalıklar, sinirlilikler hattâ delilikler duyacağımız... Böyle saatlerce düşünüp sana dönerdim,” deseydi.

Evet kucağına derhal atılırdım ama onu sonraları küçük görür, görür de yeniden tahammülsüzlükler duyar mıydım? Sanmıyorum. Artık yutkunabilir, itilmeleri ben itebilirdim. Çünkü ben öyle küçük küçük arzuları az yenmemiştim. Hiçbirinde ayağım sürçmemişti. Yalnız bir tanesinde sona kadar gitmeyen hatalar işleyebilirdim.

Bu bir otobüs biletcisiydi. Güzel değildi. Yalnız pek gençti. Baktığı zaman kaşkolumdan içersini sıcacık, banyo gibi ılık bir haz sarıyordu.

— Ablacığım, Ulus Meydanı mı?

Bir defasında:

— Şeker ablacığım, canım ablacığım!.. demişti.

Karlı bir kış günü öğleden sonra bir bakanı görmesi lazımdı. Otobüste dört kişi var yoktu. Bir tanesi de Özdemir'in tanıdıklarındandı. Nevin ön sıralarda oturmuştu. Biletçi onu görünce gülmüştü. “Şeker ablacığım”ı yapıştırmıştı.

— Sus oğlum, demişti, işitecekler.

— İşıtsinler be abla, ayıp mı?

— Tabii ayıp ya, hem çok ayıp.

— Neden ayıp olsun be abla!

— Hiç evli kadına laf atılır mı?

— Boşanırsın be abla!

— Bana ne ile bakacaksın?

— Abla be! Sen kendine bakarsın, çalışıyorsun.

— Ama sonra beni aşırırlar.

— Aşırsınlar be abla! Akşam olunca bana gelirsın ya yine.

— Ona razı mısın?

— Vallahi razıyım abla!

— Ama ben nikâhsız oturmam.

— Nikâhla otururuz be abla.

— Demek her şeye razısın, boynuza kadar.

Genç biletçi gülümseyerek susmuş; sonra birdenbire:

— Bir öpücük ver be abla, ne olur...

Diyerek eğilmiş, yere düşürdüğü parayı aramak bahanesiyle Nevin'in yanındaki boş sıraya dayadığı elini yalayarak öpmüş-tü. Nevin elini çekememişti. Elini hızla çekse çocuğun vantuz gibi dudaklarından korkunç bir şapırtı çıkacak; paltolarının yakaları içinde uyuklayan ve bir bölümü de karın yağışını seyreden dört, beş kişiyi yerinden fırlatacak sanmıştı. Biletçi dudaklarının öptüğü yeri, ses çıkmasın diye diliyle yalayarak şapırtısızca çekmişti, geniş bir nefes almıştı oğlan:

— Sağol abla, demişti. Allah ne muradın varsa versin.

Ondan sonra otobüse her binişinde kalbi delicesine çarpar-dı. Ya bir terbiyesizlik yaparsa...

Pek az rastlaştılar ama hiçbir terbiyesizlik yapmadı çocuk. Yalnız bir defasında bileti verdiği halde para almadı.

— Verdiniz küçük hanım, verdiniz ya, unuttunuz mu? dedi.

Bir türlü ısrar edememişti. Bir gün de biletle beraber eline bir pusula tutturmuştu.

Otobüsten ininceye kadar akla karayı seçememişti. Ne yazabilir, acaba diye düşünüyordu. Bir randevu ise... Gidecek miydi? Gitmem, diye kestirip atamıyordu. Ulus Meydanı'nı zor buldu. Otobüsten indi. Ne güzel bir bahar günüydü. Meydanda bir elma çiçeği kokusu duydu. Yine düşündü. Randevu ise gider miyim, diye... Gidecekti. Bu çirkin çocuğun ne güzel bir alnı vardı. Kalın kalın bilekleri vardı. Ne hoş büyük bir eli vardı.

Sakalı yeni çıkmış yüzünde çocukça ifadeler uçuyordu. Randevu ise gidecekti. Kırlarda beraber gezecekti onunla. Daha çiçek açmamış bir armut ağacının dibine oturacaktı. Dudaklarından öpecekti biletçinin. Onu o gün mesut edecekti. Nasıl olsa bir on beş, yirmi güne kadar İstanbul'a dönüyordu. Özdemir İstanbul'da idi. Daha bir hafta izini vardı. Herhalde arkadaşlarıyla o meyhane senin, bu meyhane benim dolaşıyorlardı.

Onların gazeteci takımının çirkin şakalarını, hepsi hesaplı dostluklarını, birbirimizi nasıl kandırırız, nasıl atlatırız, nasıl şunun ayağını o gazeteden kaydırırız, diye dolaplarını düşün-

dü. Şu gazetecilikten de soğumuştı. En büyük zevkleri canciğer arkadaşını atlamaktı. Böyle olunca komşu bakkalı kötüleyen bakkaldan ne farkları kalırdı? Oysa ki ne güzel bir meslekti. Bir sanatkar yaradılışını nerelere kadar götürmezdi bu meslek? İnsan neler öğrenmez, ne tecrübeler edinmezdi.

Nihayet pusulayı açtı, okudu:

“Ah! Benim ablacığım ah! Ah minelaşk!” kelimelerinden başka bir şey yoktu.

Güldü. İçini bir keder, bir bahar akşamı kederi sardı. Ankara mor, kokulu bir gecenin içine gömülmüştü. Zavallı biletçi! dedi. Yemek canı istemedi. Arkadaşlarıyla buluştuğu pastaneye yollandı.

* * *

— Nevin! Nevin!

— Buyur baba...

— Al tepsini de odama gel.

İstanbul'un içinde bu oda tek başına; dışardaki acıtıcı soğuk göbeğinde, yanan sobaların ortasında varlığından kimseciklerin haberi olmayan, hattâ anesinin bile zevkine varamadığı bu sessiz sedasız sıcaklık; bağırmayan bir güzellikle meçhul ve canlı her insanoglu için, her insanoglunun kış günü saadeti için lüzumlu ama belki de yalnız anlayanlar için bestelenmiş bir musiki parçası, işitenler için durmadan çalan, her parçasında histen, umuttan, hatıradan, aşktan, sulh ve sükûndan değişik değişik nefesler üfleyen bir flüt, bir ney gibiydi.

Trollerde kış sporları için yapılmış halli bir Avusturya kasabası otel odasının ahbablığı çökmüş eşyalarıyla; köpüklü Viyana kahveleri içilen, yalnız gazeteleri hafifçe; adeta itina ile hışırdayan, sessiz koltuklarında geçkin Viyanalıların ağarmış zülüflü, yorgun ve sarkık yanakları ile damarları kabarmış elleri ve sarı tahtadan gazetedanlıkları fark edilen bir Viyana kenar mahalle kahvesi keyfi ve sinirsizliği ile bu oda... Oda'nın bir köşesini bir metre yetmiş santim boyu, metrelik eniyle kaplayan kahverengi çini soba, keserken kanı birdenbire derisine ve tüylerine fışkırtıvermiş bir Ankara keçisi haliyle kırmızı

valensa, sonra o maroken citleriyle tavana kadar gidip gelen kitaplık...

Nevin valensanın üstüne tepsisini koydu; kendi de önüne bağdaş kurup oturdu. Gülümsüyordu. Babası onu ayakta karşılamıştı. Belki o sokak kapısından girdiği zaman daha pijama ile oturmuş, kitap okuyordu. Ama Nevin'i her nedense çağırmaya karar verdiği zaman önce gri bir pantolon giymişti. Sonradan sırtına devetüyü bir kanadiyen almıştı. Siyah ipek çoraplarıyla rügan ayakkabılarını da giymişti. Kırmızı çizgili bir kravat bağlamış, hâlâ kumral, ışığı uçmamış saçlarını itina ile arkaya taramıştı. Elindeki kitabı göstererek kızına kapıyı açmıştı.

— Anlayamıyorum, kendimi çok zorluyorum, anlayamıyorum. Niçin, neden bugünkü kitaplar... Bizim gençlerinki olsun, Fransız yazıcılarınıninkiler olsun, insanın hep kötüsünü, hayatın çirkin tarafını, ümitsizliği, hiçliği, boşluğu konu olarak alıyor. Hep kötüler mi var? Dört bir yanımda sefalet, hastalıkla mı çevrili? Her gördüğümüz zalim, katil, egoist, hasut, kindar, yarı deli, ahlaksız mı?

Eski konsoloslardan Vildan Bey kızının tepsisine doğru yürüdü. Bir kırmızı turp aldı, ısırды. Nevin cevap vermiyor, çini sobanın bronz kararmış kapısının oymalarına bakıyor, düşünüyordu. Bu küçük Tiroliyen Oteli halli odanın ötesini düşünüyordu.

— Dediğiniz kadar, belki de daha fazla ileri gidenler olmuyor değil, ama ne de olsa her zaman yarı aralık da olsa bir ümit ve çare kapısı bırakılıyor. Ama bence bugünün sanatkarı insanoglunu bütün kıymetleri ve kıymetsizlikleri yeniden gözden geçirmeye zorluyor.

— Böyle bir "revizyon" her zaman kendiliğinden olmakta, dedi Vildan Bey. Ne Allah mefhumu dünkü bildiğimiz gibidir. Ne ahlak telakkimiz on dokuzuncu, hattâ yirminci yüz yılın dörtte birine benziyor. Bu gözden geçirmeyi milletlerin bünyesi yapıyor. Sanatkarın bunda ne rolü olabilir? O bize doğruyu, güzeli, hayali ama olacak bir hayali, hiçbir işareti gözükmeyen, daha doğrusu bizim göremediğimiz, olmak üzere olanı vermeli. Ne çıkar kötülüğü, şeytanı, çirkinini, gayri tabiiyi tasvirden.

— Meleği, iyiliği, güzelliği, tabiîyi, hüsnuahlakı, fazileti terennümden de bir şey çıkmamıştı.

— Doğru bir şey çıkmamıştı. Eski konakların hemen hemen faziletli, cömert, rahim, şefik, zarif, kibar, temiz bey ve paşalarından riyakârlar, el etek öpenler, kötülüklerini güzel maskeler altından saklayanlar istifade ettiler. Bakkallar, manifaturacılar, gazeteciler, ithalatçı ve ihracatçılar sanata da dirsek çevirdiler, doğru. Bir paşanın yerine yüz elli tane merhametsiz, eli sıkı, kendinden başkasını düşünmeyen paşa meydana çıktı. Evet doğru. İşler hep Fransız İhtilali kebirinden sonra değişmeye başladı.

— Belki de, dedi Nevin, insandaki iyiliğin, güzelliğin, faziletin, merhametin, aşkın sözcüleri tutturdukları şarkıların yeni paşalar nezdinde beş para etmediğini anlayınca başladılar kötülüğü, pisliği, açlığı, üşümeyi, hastalığı, ahlaksızlığı görmeye. İnsanın beş dirhemi faziletse yirmi beş kilosunun zillet olduğunu anlamaya. Elli tonluk kinin yerine iki gramlık sevgiyi ne diye övmeli, tasvir etmeli idi.

— Övmeli, tasvir etmeliydi kızım.

— Orada haklısınız. Övmeliydi. Övmeliydi ama bu yeni türeyen paşalar bundan istifade ediyorlardı. Çünkü sizin tabirinizle çoktandır "revision"a tabi tutulmamış bir ahlak telakkisinden faydalanmanın yolunu bulmuşlardı. Faziletle, aşkla, güzellikle istedikleri gibi oynuyorlardı. Sanırım belki de bunun için bugünün sanatkârı faziletsizliği, edepsizliği, deliliği konuşarak kıymetlerin tekrar gözden geçirilmesini istiyor.

— Demek edepsizlikten hareket ederek edebe, aşksızlıktan aşka varılacak. Sanmam ama demek işin içinde bir ümitsizlik yok.

— Bomboş göklerden, topraktan başka bir şey olmayan yeraltlarından ne umulursa umabilirsin babacığım.

Vildan Bey:

— Yazık! Yazık!

Dedi, sustu. Ömrünü konsoloslukla geçirdiği Avrupa şehirlerini hatırladı. Koluna taktığı kadınları, Viyana kahvelelerini, Tirol Otellerini, San Marco Meydanı'nın bir lokantasını gördü. Toulon'da içtiği gül renkli sert (Vin Rose) şarabını da-

mağında duydu. Dudakları titredi. Günlerce kovaladığı bir İtalyan kızını otele götürürken duyduğu çarpıntıyı ihtiyar yüreğine bastırdı. Hatırına hep şehvetler, eğlenceler, şaraplar, ışıklar geliyordu.

— Nevin bana da bir yumurta ver, dedi, bir bardak beyaz şarap da olsaydı.

— Var aşağıda baba.

— Getiriver zahmet olmazsa.

Karısını Boğaziçi'ndeki bu küçük köşkte kız kardeşi ve anesiyle bırakır, kızını alır giderdi. Nevin'i kibar bir pansiyona yerleştirdikten sonra kendisi konsoloshanenin şu oda gibi aynı biçimde tertiplendiği bir odasında hatıratını yazardı. Bu önüne gelene yazdığını söylediği hatıratı, hakikatte yazmadı. İki cümleden sonra bir yüz roman sahifesi düşünürdü. Birden ayağa kalktı, o zamanlar yazdığı bir defteri aldı.

"Chambéry 1932 — Marsilya'dan bıktım. Ne berbat şehir. Severim şu Chambéry'yi. Savoi Düklerinin şatosundan tutun da (quatre sans-cul) diye ad taktıkları dört fil abidesine kadar. Ne güzel bir millet bahçesi vardır. Öğleyin Gar Lokantası'nda yemek yedim. Akşama doğru küçük bir pastanede Ginnette'le oturmuştuk. Liseli çocuklar vardı. İçlerinde iki de Türk çocuğu vardı, ama konuşamadım. Uçmuş renkleri, sarışın kafaları Chambéry'yi yadırgamış bu iki çocuk Türkçe boş boş, kötü kötü konuştular. Sonra çıkıp gittiler. Biz de çıktık.

Kar yağmaya başlamıştı. Şimdi oteldeki odamda yağan karı ve ara sıra da karyolanın üstünde uyuklayan Ginnette'i seyrederek bir şeyler yazmaya çalışıyorum.

İnsanı dolu günleri değil, boş günleri dolduruyor..."

Tam yazmaya başlayacağı sırada susuvermişti. Bütün hatırat bu şekilde, tam yazmaya başlayacağı sırada yazı kesiliveriyordu. Yazı sahibinin ondan sonra saatlerce masanın başında düşündüğü belli idi.

Kapıyı vurmadan babasının odasına giren Nevin, onu hatıratının içine gömülmüş buldu. Büyük bir tepsi içinde getirdiği şarapla bir tabak yemişi kemik kakmalı bir cıgara iskemlesine bıraktı. Tabaktan bir elma aldı. Isırarak babasına baktı. Hatıratından hafifçe başını kaldıran, gözleri hâlâ 1924 Parisi'nin

Mont Parnasse kahvelerinde şakiyan ihtiyar, kızına cennetteki insanlar gibi gülümsedi.

* * *

Otobüsteki biletçisine, Ankara'nın Gar Lokantası'nda oturmuş şunları yazmıştı:

“Deli çocuk! Bir daha paramı almazsan seni rezil ederim anladın mı? Ne gün izinlisin? Seninle konuşacağım; bir daha budalalık etmeyessin, diye.”

Yazdığı tezkereyi cebine koymuş, evine yollanmıştı. Özdemir'i evde buldu.

— A, sen ne zaman döndün? dedi.

Özdemir:

— Görüyorsun ya döndük işte. İstanbul alem. Öyle eğlendim ki sorma... Şerefime her akşam...

— Koltuk meyhanelerinde ziyafet çekildi.

— Sen koltuk meyhanesi ne demektir bilir misin ki söylüyorsun?

— Yok, nereden bileyim.

— Bilmezsen sus! Aslına bakarsan ben de bilmem. Ama galiba ayyaşların koltuk koltuğa ayakta, kadehlerle beraber çeşidi değişen midye pilakisi, balık tavası, turp salatası, tarama, ciğer gibi mezelerle sarhoş oldukları daracık meyhanelere derler. Gözümün önüne böyle bir yer geliyor.

— Bana ise rahat maroken koltuklar, bir taraftan garp müziği çalınan, öte yanda fraklı garsonların gezindiği taşra Fransız tavernalarını hatırlatıyor.

— Tabii. Benim iç gözlerim de hanımefendimizi konsolos pedleriyle bu tavernalarda “chartreuse verte” içerlerken görüyor.

— Ben öyle kahvelerde çoğunca bira içer, müzik dinlerdim. Babam Şartröz'ü sahiden pek severdi. Kocaman ve göbekli bir bardağın hemen dibinde kalmış gibi getirilen o zehir yeşili, Borjiyaların zebirine benzettiği likörden; bardağı avuçlarında ısıtarak üç tanecik içerdi. Sanki Alplerin yaz kokusu, kış fırtınası, keşişlerin gem vurdukları ihtirasları gözlerinde toplanırdı. Beni hemen alır; otele, yahut pansiyona bırakır, kendisi şehrin ışıklarına zehirlenmiş gibi karışırdı.

— Ne şiir, ne şiir! Mesut konsolosluk hayatı! Kadın, likör, ışık, Türk milletinin verdiği para.

— Olabilir. Bu beni o günkü hayatımdan utandırmaz. Babamı bilmem. Ama sanmam ki o da bunları yaptığı için üzül-sün. Yaşanmış yaşanmıştır. Kenarları altın yaldızlı defterlerine yazdığı üç, beş satırla hemen o eski günlerine gidiveriyor.

— Gitmeyecek gibi de değil hani.

— Hoşgörmeli be Özdemir! Bir ihtiyar da gençliğini böyle harcamış...

— Ama birçok şeyler yapabilirdi. Mesela konsoloshanedeki kütüphaneli odasında oturup hiç olmazsa tanıdığı memleketi bize tanıtmaya çalışabilirdi. Türkiye'yi birkaç gāvura tanıtabilirdi. Hiç olmazsa üzümünü, incirini, tütününü, misafirperverliğini...

— Falanını, filanını. Dostum, sen daha bir konsoloshane-nin vazifelerinden bihabersin.

— Belki... Belki ama elbette bir konsolosun da memleket hayrına yapacağı şeyler vardır, hem de çoktur. Bir konsolosluk demek bir millet temsilciliği demektir.

— Bir gazetecinin yapacağı şeyler yok mudur?

— Yapmıyor muyuz?

— Kaytarmak elinde olsa kaytarır mısın? Patronun düşün-mesinden, devletin siyasetinden dışarı çıkabilir misin?

— Çıkmak istemem.

— Bir konsolos da çıkmak istemez. Çok faal, çok canlı bir konsolos derhal şüphe uyandırır. Hem de iki taraftan. Çok na-zik meseledir konsolosluk.

— Baban gibi konuşma.

— Bırak bu bahsi sen şimdi. Gazeteciliğe gelem... Seni bir gün öylesine atlatacağım ki göreceksin.

— Yaparsın, sen onu da yaparsın.

— Şu söylemiş olduğun cümledeki da'nın cümle halinde bir anlamı varsa lütfen açıkla mısınız?

— Hayır yok. Hiçbir şikâyet, tekdir, hattâ acımsı bir manası yok. Öylece söyleyiverdim.

— Demek ki münakaşaya tahammülün yok bu akşam; yor-gunsun...

— Hiç yorgun değilim; aksine, trende bütün gece uyudum. Kendimi pek zinde hissediyorum. Yalnız...

— Yalnız?

— Yalnız işi lakırdı ile uzatmak istemiyorum. Çünkü beklediğim arkadaşlar var... Bir poker çevireceğiz.

— Kaç kişi bekliyorsun, üç mü?

— Hayır, dört.

— Güzel! Bir tanesi ile de ben çene çalabileceğim demek. Ama şunu bil ki evde ne yemiş, ne içki, ne de bisküvi var. Çay da pişiremem... Çünkü şeker yok. Sonra sayın dördüncü ile de fazla çene çalacak durumda değilim uykum var. Beyefendilerin ağızlarından kaçırıp kaçırıp af diledikleri terbiyesizliklere katlanacak sinir kuvvetini de kendimde bulacak halde değilim.

— İstedğini yapmakta serbestsin. Ama dördüncünün kim olduğunu sormadın.

— Senin gazeteci arkadaşlarından hiçbiri beni sarmıyor. Büyük aydınlardan hepsinin ya yumuşak, ya katı bir kokuları var ki, bana aksırmak, yahut da enfiye çekmek arzusu veriyorlar. Onun için hiç korkma, dördüncü ile kırıştıracak değilim. Sokaktan ne bileyim bir otobüs biletcisi çağırırsak, şöyle ağzı burnu yerinde biri de olmasa, ama kötü kötü bakan cinsinden olsa daha makbule geçerdi.

— Malum malum! Zevklere müdahale edilmez. Yalnız bu dördüncü ne ekşi ekşi, ne de tatlı kekremsi kokuyor. Bir kokusu var ama sen duymazsın. Çünkü aynı kokuyu sürünüyorsunuz.

— Koku sürünmediğimi pekâlâ bilirsin.

— Bilmez olur muyum?

— Yoksa koku sürdüğümünden de mi şüphe ediyorsun?

— Ben sana, senin şimdi söyleyegeldiğin cümledeki de'nin içini dışını sormayacağım. Ama söylemek istediğimi anlayamadığın için bu akşam güzel kara saçlarının altındaki küçük kafanın içi pek durgun.

— Allah aşkına garip cümleler yapma da ne yaparsan yap. Ben bilmece çözmesini sevmem. Ne demek istiyorsun?

Özdemir birdenbire kinayeli, iğneli tarafını bırakıvermiş, ilk tanıdığı zamanki kaygısız, neşeli, içi dışı bir halini alıvermişti.

— Sahi, anlamadın mı, Nevin? dedi.

Nevin deminden beri süregelen sevimsiz, zoraki konuşma-
dan bıktığını belli eden bir gülüşle:

— Nereden anlayacağım canım, dedi. Aynı kokuyu sürü-
nürmüştüz.

Sustu. Gözünü kapadı, açtı. Kocasına şefkatle baktı:

— Hay Allah müstahakını versin! Kim bu kadın? dedi. Ga-
zeteci mi yoksa? Erkeği çekilmez bir şey olan bu yaratığın dışı
kim bilir, nedir?

— Bir Amerikalı gazeteci Mis.

— Kokusu mu yoksa?

— Daha koklamadan tuluatçı bayan.

— Niyetin var mı koklamaya?

— Belli olmaz.

— Otobüs biletçisi bir işaretime bakıyor.

— O halde misi otobüs biletçisine havale. Sen yine bana
kalıyorsun.

— Of! Ne yaptın gene Özdemir gelir gelmez. Hemen ilk gece
bunu yapacak mıydın bana? Ne güzel oturup konuşacaktık. İs-
tanbul'dan anlatırdın şu koltuk meyhanesinden söz açardın...
Ha! Bize uğradın mı?

— Uğradım tabii. Annen iyi. Babanın nezlesi vardı. Karde-
şinden epeydir mektup almamışlar, merak ediyorlardı. Senden
umutlarını kesmişler, sağ olsun da zararı yok, yazmasın diyor-
lar.

— Nasıl annem? Tansiyonu ne alemde?

— Geçenlerde yirmi bire çıkmış... Perhiz yapınca 18'e düş-
müş...

— Tembih etseydin çok yemesin, diye.

— Etmez miyim?

— Şimdi ben ne yapacağım? Sen kalk git, bir şeyler al. Ayıp
olur karıya. Of! Of! İngilizce konuşmak da beni bir yorar ki...

— Fransızcası mükemmel.

— Aman buna sevindim işte.

— Canım karıcığım benim.

Bu halleri samimidir, sevimlidir Özdemir'in. Nevin ayağa
kalktı. Sarılıp kocasını öptü.

Özdemir şapkasını kaptı gitti.

* * *

Otobüs biletçisine dört gün sonra rastladı... Bakanlıklara gidiyordu. Araba tıklım tıklımdı. Biletçi her geçişinde, ona süründükçe ömründe duymadığı şeyler duydu. Hani neredeyse bayılacaktı. Dışarsı yine buz gibi soğuktu. Ama Nevin içinde babasının sobası yanar gibi ılıktı. Biletçinin her sürünüşünde adalelerini sinirlerinden ayıran bir içki hazzı duymaya başladı... Her geçişte bu sarhoşluk artıyordu. Özdemir'le, hiçbir zaman, en samimi anında bile böyle şey olmamıştı. Evet bir haz, bir yarım yamalak güzelce bir rüya havası duymuştu ama böyle her an kollarını ve ayaklarını kesen içkiden içmemişti. Kalbi duracak gibi çarpıyordu. Kulakları uğulduyordu. Acaba, onu soğuk mu çarpmıştı? Güneş nasıl çarparsa... Elini ağzına götürmüş, başparmağını acıtırcasına ısırılmıştı. Son durağa kadar araba hemen hemen boşalmıştı. Nevin çantasından biletçiye yazdığı tezkereyi çıkarmış avucunun içine almıştı.

Ne olursa olsun. Onunla yağmur, kar, nakıs 30 derece soğukta gezebilirdi. Olmazsa her şeyi göze alıp bir sinemaya bile girebilirdi. Özdemir'e dönmeyecek, boşanmaları lazım geldiğini yazacaktı hemen bu akşamdan tezi yok.

Son durakta kapıya yollandığı zaman biletçi ondan evvel aşağıya atlamıştı. Genç biletçi Nevin'i görmüyordu. Arabadan biraz uzaklaştı. Eliyle burnunun bir kanadını tutarak öteki tarafını boşalttı. Sonra elini silmek üzere mendilini çıkarırken Nevin'i gördü. Gülümsedi.

— Ablacığım, diye bir şeyler söylemeye hazırlandı. Nevin tüyleri diken diken ıslık gibi bir sesle:

— Terbiyesizliğin lüzumu yok.

Deyiverdi. Hızla ilerledi. Tezkereyi dişleriyle yırtarken söylediği söze pişman olmuştu. Tezkereyi vermemek yeterdi. Yine gülümsemeli idi çocuğa. Ne kabahati vardı, haksızdı. Adam böyle görmüş, bu terbiyeyi almıştı. Mahallesinde herkes böyle yapıyordu. Biletçi olduğuna göre biraz mektep görmesi lazımdı. Hocası da mı bu hareketin çirkin bir şey olduğunu ona öğretmemişti? Yoksa o da mı böyle yapardı?

Nevin birdenbire içinde lodos havada Kadıköy vapurundaki halleri duydu. Etrafına bakındı. Siper aldı. Bir binanın kenarındaki çimenlere sapsarı bir şeyler tükürdü.

Bakanlıklardan dönüşte durakta beklerken aynı otobüsün numarasını görünce, öteki durağa yollandı. Arabanın ark pencerelerinde biletçinin mahzun bir yüzle gülmeye çalıştığını fark etti. Hayır ondan iğrenmemiştii. Nefret eder gibi otobüsün arkasına baktığı halde nefretten ve iğrenmeden daha başka duygu duyuyordu. Bu duygu yorgunluğa, tatmine, hattâ kendi kendinden soğuyuşa benzer bir şeydi. Demin genç biletçinin ona sürünürken duyduklarını sanki hatırlamıyordu. Öteki durakta bir otomobile atladı. Hiç yapmadığı halde eve gidip biraz uzanmak, sonra tekrar Özdemir'in ona havale ettiği işleri yapmak üzere çıkmak istiyordu. Evde biraz uzanıp dinlenmezse hastalanacaktı sanki... Özdemir sabahleyin:

Bana ne oluyor bugün? Donuyorum?.. Her tarafım kırılıyor. Kör olası bir de işim vardı ki...

Demişti. Nevin:

— Akşam o kadar içmeseydin... Tembelliktir; kalk giyin, bir işkembe çorbası iç; bir şeyin kalmaz.

— İşkembe çorbası mı? Tü Allah müstahakını versin! Midedem bulandı sabah sabah...

— Hani pek severdin?

— Bu sabah dünyada en iğrenç şey, bana işkembe çorbasıdır gibi geliyor.

— O halde iş ciddi. Sen sahiden hastasın. Bugün hiç yataktan çıkma.

— Ya işlerim?

— Bana havale edemez misin?.. Biz de sözümona gazeteciyiz ya...

— Sizin gazeteye göre değil benim öğreneceklerim. Havadis kıymeti pek az. Bir makale hazırlayacaktım da... Doğrusunu istersen başka bir yerde iki satır havadis şeklinde çıkmasını istemem. İşin bütün keyfi kaçır.

— Yine atlatmak meselesi mi?

— Haber olarak öğrendiğim her şeyi arkadaşlara verebilirim. Benim için bunda hiçbir mahzur yoktur. Hem aynı işte

çalışan, aynı yorgunlukları duyan, aynı azarları işiten, aynı üzüntüleri, aynı keyifleri tadan insanların birbirine oyun oynamaları kadar ayıp şey olamaz... Olamaz ama en can alıcı haberi de iki satırla geçiştirmek, havadisın kıymetini takdir edememek bahis konusu olunca iş değişir. Böyle bir haberi öğrenir öğrenmez önce ne gazeteme ne de arkadaşlara veririm. Bazı haberler vardır ki iki satırlık muhtevalarında kocaman bir ekonomik mesele, bir kabine buhranı, bir antant, bir harp ihtimali gizlidir. Ertesi gün sabahtan bu haberin icap eden yerlerde tahkikine girişir, iki satırı yüz satır eder, mesele çıkarırım. Yazımı yazmadan akşamleyin arkadaşlarla buluşunca haberi bir gün evvel öğrendiğim şekilde haber verir, telefona koşarım.

Nevin içinden:

— Hasta adama göre uzunca bir konferans, demiş, sonra sormuştu:

— Peki böylece yine arkadaşlarını atlatmış olmuyor musun?

— Hayır olmuyorum. Haberin önemini kavrayan arkadaş bunu duyunca peşimi bırakır mı sanıyorsun? Kavramayan ise ertesi gün vermeye tenezzül etmediği haberin önemi karşısında apışıp kalır. Biraz kafasını işletmeli adam.

— Haberin önemini kavrayan arkadaş ne yapar?

— Ne yapacak? Deli gibi etrafımda döner. Onu biraz üzerim ama zekâsına da bayılırım. Oturur yufka açar gibi havadisi açtım iki konyağa. Yufka dedim de canım bir ıspanaklı börek çekti ki...

— Çok, müteessirim sevgilim, elimden gelse hemen kolları sıvardım. Ama istersen öğleyin sana taze taze poğaça alır gelirim. Sen şimdi talimatını ver.

— Öğleye uğrar mısın?

— Âdetim değil ama istersen uğrarım. Vereceğin işe bağlı.

— İş çok karışık. Önce bir vekili göreceksin. Sonra İnhisarlar'da bir küçük memuru ziyaret gerekiyor. Oradan Milli Eğitim Bakanlığı'na, bir lise müdürüne, bir profesöre, son olarak bir de doktor görmelisin.

— Öyle ise akşama da gelemem.

— Dörtte bütün işler biter. Ben bir şey istemem, Yalnız bana bir iki anasonlu galeta, şeker yoksa şekerle ıhlamur aliver. Hadi şimdi güle güle. Allah işini rastgetirsin!

— Hani talimat?

— Sen gidip onları alıp gelinceye kadar ben bir kağıda yazarım. İşler aksi giderse saat ikiye doğru bizim Hasan'ı bul. Kağıdı ona ver. Onun direktifi ile beraberce iki saat içinde hepsini halledersiniz. Ama sakın ikiden evvel verme. Sen lokantaya birde gidersen Hasan oradadır; sakın kaçırma. Tabii işler istediğin gibi yürümezse...

Halbuki saat on iki idi. Vekil gelmemiştir. İnhisarlar'da görmesi gereken küçük memurun başını kaşımaya vakti yoktu. Hem ne söyleyeceğini bilmiyordu: "Kendisi gelsin, kendisi gelsin. Şimdi işim var, sonra geliniz, şimdi işim var. Hanım kızım elimden gelmez. Müdür Bey'e sormak lazım. Dur bakalım, dur bakalım," demiş, kaybolmuştu.

Hasan'ı bulmadan evvel eve kadar bir gitmeliydi. Hem içi bulanıp duruyordu. Hem de Özdemir'le beraber bir ıhlamur içerdi. Belki de Özdemir biraz iyileşmiştir, gidip Hasan'la işi kendisi başaracak halde idi belki. Apartman merdivenlerinden koşa koşa çıktı. Yavaşça kapıyı açtı. Evin içinde ses seda yoktu. Özdemir uyumuş olmalıydı. Yemek odasına girdiği zaman şaşırakaldı. Masanın üstünde etleri ihtimamla temizlenmiş bir tavuk iskeleti duruyordu. Biri beyaz, öteki kırmızı iki şişe şarabın masa üstündeki gazete kağıdında yuvarlak lekeleri vardı. Şişeler yan düşmüştü. Rus salatasının bir parçası yenmemişti. Tulumpeyniri odanın içini kokutmuştu. Meyvelikte portakallarla bir tek elma vardı.

Nevin şaşkın şaşkın bu bekâr sofrasının önünde duruyor, düşünüyordu, ihtiyatsız bir hareketle elini uzatıp tabaktan elmayı aldı. Ne ettiğini bilmeden ısırıldı. Bir zaman öyle durdu. Gözleri yemek masasından yarı inik perdelere kaydı. Orada, perdenin üstünde bir şeyler yazıyormuş sanki de okumaya çalışıyormuş gibi dudaklarını kıpırdattı. Ağzındaki elma parçasını çiğneriniş gibi yaptı. Bir sandalyeye çöktü. Tekrar masaya daldı. Kafasının emrettiği bir hareketle başını salladı. Ensesinde bir yer acıyormuş gibi yüzünü buruşturdu. Ağzına bir

parça ekmek aldı. Çiğnedi. Bir iki dakika öylece kaldı. Sonra çantasını açtı. Tabakasını çıkarıp bir cıgara yaktı. Ayağa kalktı. Yatak odasına doğru yürüdü. Yatak odasının kapı anahtarı ne zamandır kayıptı. Ama arkasına bir şey koyabilirlerdi. Kapının tokmağını çevirince buna bile lüzum görmediklerini gördü. Kapı kendi kendine açılıvermişti.

İkisi de uyumuşlardı. Saat bir olmalıydı. Ne zaman yemek yemişler, ne zaman uyumuşlardı. Demek ki yemeği sonradan yemişlerdi. Hemence de istirahat çekilmişlerdi. Amerikalı gazeteci kızın sarı ıslak saçları, alnı ve burnunun ucu gözüküyordu. Ötekisi ateşi başına ve göğsüne vurmuş olacak ki yarı beline kadar yorganını açmıştı... Ağzı açık uyuyordu. Ara sıra horlardı. Belki de horlamıştı.

Nevin yorganın üstündeki Özdemir'in küçük, yumuşak, tırnakları yenmiş, şeytantırnağı bol, kemirilmekten pembe pembe yumuşak, solucanlar gibi yumuşak, ellerini gördü. Bu elleri o evlenirlerken yüzüğü parmağına taktığı zaman da görmüş içi ezilmişti. Bu sefer hafifçe midesi bulandı.

Kafasına bir kadın kızgınlığı fırladı. Bir tüfek namlusundan kurşun da böyle çıkar, gider, hedefini bulur, gebertirdi. Ama hani bazı Walt Disney filmleri tabancalarının attığı kurşunlar nasıl hırsla çıkıp sonra bir küçük kavis çizdikten sonra düşüverirse öylece hırsla düşüverdi. Bir gülmek geldi. Elini ağzına tuttu. Gülerken avucunu ekşi ve acı bir tükürük doldurdu. Elini silkti. Yatağa biraz daha yaklaştı. Özdemir başını hafifçe Amerikalı kıza doğru çevirmişti. Bu sırada kız bacağına yorgandan dışarıya çıkardı.

Güzel, beyaz, kalınca bir ayağı vardı. Bu ayağın tırnaklarına baktı. Boyalı idiler... Baldırlara doğru mini mini, seyrek seyrek yaldızlı sarı tüyler parlıyordu. Baldırın tam ortasında koyuca bir leke gözüküyordu.

Yine deminki tüfekten atılmış, namlusu hemen kıvrılıveren tüfekten atılmış bir kurşun gidip sürahiye ve bardağı hedef tutmak istedi. Ama olmuyordu. Namlu yine kıvrılmış, ağzı kendi tarafına dönmüştü. Kurşun çıkar gibi olmuş, Nevin'e bakmış geri dönmüştü.

Onları uyandırmaktan korkar gibi ayaklarının ucuna basarak odadan çıktı. Kapıyı kapamadı. Sonra geriye döndü. Elinde düşürdüğü cıgarayı yatağın ucunda buldu. Üstüne bastı. Hızlı hızlı yürüdü. Kapıyı yavaşça çekip kapattı. Gardroptaki boş bavulu aldı. Üç, beş parça eşyasını doldurdu. Çekmecedeki paranın çoğunu aldı. Giriş kapısını yine yavaşça kapadı. Sokağa fırladı. Güneşli soğuk bir gündü.

İşte Cemal'le kış günü vapurun kenar kanepelerinde ayaza karşı oturup konuştukları gecede hatırladığı o akşamki Ankara soğuğu idi. Yine o mart sonlarında olmalarına rağmen akşam güneş battıktan sonra korkunç, ağrıtıcı bir soğukluk başlamıştı. Galiba sinirlerinin o günkü bozukluğu, geçirdiği heyecanlar da o havaya yardım etmiş olacaktı ki bu soğuk nerede ise onu boğacaktı. Bütün gün dolaşıp durmuştu. Güneş, rüzgârsız yerlerde onu, köprünün öte yakasında rastladığı kınalı parmaklı ve kıl şalvarlı, yüzleri allık içinde Ankara kötü evlerinin kadınları gibi sıcak avuçlarıyla okşamıştı. Kenar mahalleleri dolaştı. Kötü kadınları gördü. Sıska, büyük yüzlü, koca kafalı çocuklar gördü. Şık şık geçen erkeklere bakan yeldirmeli, esmer, çapkın işçi kızları, mahalle kızları gördü. Bu kızlar nerede ise iyi giyinmiş erkeklere laf atacaklardı. Nevin durup onlara Supervielle'in bir hikâyesini anlatmak istiyordu.

Hikâyeyi şöyle hatırlıyordu:

Yunan Tanrıları Olympos Dağı'ndaki saraylarının muhteşem yemek salonunda oturmuşlar Hebe'nin getireceği nektar tepsisini bekliyorlardı. Tanrılar nektar içmezlerse edemezlerdi. Nektar onlara ölmezliği sağlayan içki idi.

Ama nidelim ki Hebe gelecek halde değildi. Dün akşam som altından nektar tepsisini taşıırken ayağı incinmişti. Bir adım atamıyordu. Oturduğu yerde bile acıdan kıvranıp duruyordu.

Hebe küçümencik bir Tanrıça idi. Vazifesi yemek ve içki esnasında büyük ölmezler hizmetti. Ama Hebe ne etsin? Kabahati yoktu ki. Elinde o ağır nektar tepsisi yokken bile adım atamıyordu. Koca tepsiyi nasıl götürsün? Bu pek küçük hizmeti ondan başka görececek bir Tanrı da yoktu ki... Venüs mü taşıyacaktı? Yoksa Merkür mü? Hiç öyle şey mi olurdu? Öyle ise ne yapmalı, kime rica etmeliydi? Hebe çaresiz kalmış saçını başını yoluyordu.

Ölmezler yemek salonunda sabırsızlanmaya başlamışlardı. Salonun mumları, avizeleri pırıl pırıl yanıyordu. Som altından duvarlara kakılmış zümrüt ve akikler, yüz kratlık pırlantalar ölmezlerin üstüne keskin ışıklar aksettiriyor, kahkahalar avizelerin boncuklarını şingırdatıyordu. Tam kerahet vakti idi. Nerede ise ölmezler el çırpmaya, tepinmeye, bağırışıp çağır-maya başlayacaklardı. Nektar bir iki dakika daha gecikirse kıyametler kopacak; o saçlı sakallı, dev cüsse adamlar, o pırlantalardan parlak kadınlar, o parlak parlak oğlanlar bir kere kızmasınlar, kuduz kurtlara dönerlerdi.

Hebe'nin birdenbire yüzü güldü. Volkan aklına gelmişti. Volkan sarayın demircisi, badanacısı, dülgeri, aynı zamanda marangozu idi. Kapıları o tamir eder, anahtarları o yapar, masaların ayaklarını o tamir ederdi. Bütün gün körüğünün başında sessiz sedasız çalışırdı. Bir gözüne kıvılcım sıçramış kör etmişti. Burnuna örs düşmüş, burun kemiğini kırmış, eğilt-mişti. Kulakları yaradılıştan kocamandı. Bir ayağı da topaldı. Çirkin mi çirkindi.

Evet, o da bir Tanrı idi ama hem yarı Tanrı idi, hem de çir-kindi. Büyük Zeus'un sarhoşken bir köylü kadınla birleşme-sinden doğmuştu. Doğrusu çirkindi. Çirkindi ama başka çare de yoktu. Ölmezler, hele çirkinliğe hiç tahammül edemezlerdi. Tepsiyi Volkan getirdi, diye Hebe'ye hakaret edeceklerdi. Yal-nız Hebe'ye mi Volkan'la da alay edeceklerdi.

Hebe çaresizlik karşısında, total total, emekleye emekleye Volkan'ın önüne kadar sürüklendi. Volkan, Hebe'nin ricasını yarıda kesti. Öyle şey mi olurdu? Rica da ne oluyordu? Yarım Tanrılar da birbirlerine yardım etmezlerse kim edecekti?

Tepsiyi kuvvetli kollarıyla tüy gibi kaldırdı. Halbuki zavallı Hebe ayağı sağlamken bile bu tepsiyi götürürken kan ter içinde kalırdı. Volkan Tanrıların toplandığı yemek salonuna doğru to-pal ayağıyla seğirtti. Hebe uzandığı yerden Volkan'a bakarken Ölmezler'in onunla şimdi ne kadar alay edeceklerini düşünüyordu. Düşünüyordu ama ne yapsın? Ölmezler nektar içmezler-se olmazdı ki. Birisi götürsün de kim götürürse götürsün.

Volkan yemek salonunun kapısında gözükünce, abanoz masanın etrafına çevrelenmiş, sabırsızlıktan çatallarını kaşık-

larını çoktan vurmaya başlamış bulunan Ölmezler birdenbire susuverdiler. Küçümencik, tatlı bakışlı, gül tenli, kumru ayaklı, zümrüt gözlü Hebe'yi beklerken bu maymun da nereden çıkmıştı? Volkan nazikleştirmeye çalıştığı kaba kalın sesiyle Hebe'nin ayağı burkulduğu için değil tepsiyi kaldıracak, yürüyecek durumda olmadığını, bu yüzden bu akşamlik onu mazur görmelerini rica ederek Hebe'nin kendisini gönderdiğini anlatmaya çalıştı. Ölümsüzler katıla katıla gülmeye başladılar. Nerde ise gülmekten kasıkları çatlayacaktı. Gözleri yaşıyor, ellerini kasıklarını tuta tuta kahkahayı basıyorlardı. Zavallı Volkan şaşırmıştı. Zümrüt, akik, yakut kakmalı mermer masaya tepsiyi bırakmış, önlerinde donakalmıştı. Dönüp gitmek de aklına gelmiyor, o da garip garip gülüyordu. Neden sonra aklı başına geldi. Yine aksaya aksaya, kambur kambur çıktı gitti.

Volkan çıktıktan sonra Tanrılar kahkahalarını büsbütün arttırdılar. Ölmezlerden yalnız bir tanesi önce gülmek istemiş, sonra her nedense birdenbire vazgeçmiş, ötekilerini güzel yüzünde hiddet ateşleri parlayarak seyrediyordu. Bu kadın Tanrı Venüs'tü. Sonunda dayanamadı, ayağa kalktı:

— Ey Ulu Tanrılar! dedi. Haksızlık ediyorsunuz. Hem de çok büyük bir haksızlık. Size yakıştıramıyorum bunu. Biraz kafanızı ellerinize alıp düşünmenizi rica edeceğim. Odalarınızın anahtarı kaybolduğu zaman içerde yaptıklarınız görülmesin diye çılgınlar gibi Volkan'a koşan siz değil misiniz? Şu salonun avizelerinin zincirleri kafalarınıza düşecek hale geldiği zaman bunu kim anlıyor da yeni bir altın zincir döküyor. Volkan değil mi? Karyolalarınızı, masalarınızı onaran kim? Şu duvarlara zümrütleri, yakutları ışığın gelişine göre kakan kim?

Sarayın kapılarını aşındıran insan yalvarmalarına karşı onları sağır etmek için, duvarları biraz daha kalın yapmak için kime yalvarıyorsunuz? Nektarınızı keyifle içtiğiniz şu masayı yapan kim? Kim bu sarayı yapan? Volkan değil mi büyük Tanrılar!

Sen Baküs! Sarhoşluktan, güzel kızların aklını oynatıp, akıllıları deli edip, delileri kudurtan değil misin? Başka diş dokunur ne yaparsın? Sen kudretli Mars! Harpleri sen çıkar-maz mısın? Hırsızlığı sen övmedin mi? Ey büyük Zeus! Ey günahkâr insancıklara yıldırımlar yağdıran başbuğumuz! Gü-

zel çocukları, güzel kızları, Tanrı olsun, yarı Tanrı olsun, insan olsun sen ayartmadın mı? Siz ötekiler... Daha beterleri! Yaptıklarınızı saymaya bile lüzum görmem. Utanırım. Şu Olympos Dağı'nın eteklerindeki bedbahtlara yağmuru, seli, kurağı, kıtlığı, yer depremini, su basmasını götürüp getiren siz değil misiniz? Keyfiniz için kardeşi kardeşe, milleti millete katan sizler değil misiniz? Söyletmeyin beni. Hiçbiriniz, Volkan kadar Tanrılara, insanlara, hayvanlara ve eşyaya faydalı olamadınız. Hiç olmazsa ona saygı duyunuz.

— Aman Venüs! diye haykırmıştı Tanrılar. Sen de hep nektar zamanı bulursun böyle nutuk verecek zamanı. Mademki o kadar meziyetleri varmış Volkan'ın, sen de git onun yanına. Bir gece de onunla kal. Bize yaptıklarını ödemiş olursun. Yatabilir misin bakalım bir gecelik o çirkin herifin kollarında?

— İyi ki aklıma getirdiniz. Teşekkür ederim sizlere. Şu dakikadan tezi yok, onun kuvvetli kolları arasına koşmalı.

Mars:

— Ne güzel ter kokar kim bilir?

Sizin gibi hacı missi, şebboy kolonyası kokmaz hiç olmazsa. Bakūs:

— Aman Venüs! Ne yapacaksan yap, şu bahsi keselim. Çok geç kaldık. Yarın gün doğmadan uyanmamız lazım. Haydi dostlarım. Ölümsüzlüğümüzün şerefine.

Tanrılar hep birlikte haykırıştılar.

— Başbuğumuz büyük Zeus'un şerefine.

Venüs bile kadehini kaldırmamazlık edemezdi. İlk kadehi içince neşesi yerine gelmişti. Herkesin zilzurna olduğu bir sırada yerinden kalktı. Kimseye belli etmeden yemek salonundan çıktı. Volkan'ın yattığı gürgen tahtasından yapılmış hem dükkânı hem evi olan kulübeye doğru yürüdü. Volkan yatmamış, hâlâ çalışıyordu.

— Merhaba Volkan, dedi. Volkan:

— O, hoş geldin Venüs, dedi.

Az konuşurdu. Yine işine daldı. Venüs uzun zaman onu seyretti. Demircinin işi bitince gelip o da Venüs'ün uzandığı sedire oturdu. İnsanlardan, zavallı insanlardan bahsettiler. Biraz Ulu Tanrılarını çekiştirdiler. Sonra ocağın, gölgeleri büyüten oynatan

parlak kıvılcımlı yıldızlı ışığı altında merasimsiz soyunup yattılar. Venüs ömründe ilk defa demir gibi bir pazının tazyikini boğründe, büyük ve nasırlı avuçların ağırlığını sırtında duydu.

Supervielle, hikâyesini şöyle neticelendiriyordu:

— Ey Fransız kızları! diyordu. İnsanları hakir gören parlak züppelerle değil, çalışan, elleri büyük, yüzleri çirkin, pazılarını sağlam, çalışan Fransız delikanlıları ile evleniniz. Fransa'yı Tanrılarla değil, kuvvetli insanoglu insanlarla dolduracaksınız. Bütün ümit sizdedir.

Nevin bu hikâyeyi her zaman hatırlardı ya bu akşam şık adamlara bakan mahalle kızlarını görünce bütün teferruatıyla hatırlamıştı. Hikâye Nevin'in kış akşamına ve kafasının içine anlattığından bin kere güzel yazılmıştı. Gidip kağıtlarının arasında hikâyeyi bulmak, Türkçe'ye bütün güzelliğiyle çevirip kerpiçten, tahtadan, sacdan, tenekeden evlerin kapılarını çalmak, evin yirmi yaşındaki kızına bir mangalın başında elinde maşa hikâyeyi ezbere anlatmak istiyordu.

Şimdi Özdemir çoktan uyanmış olmalı idi. Gardrobun kapısını açık bulunca kim bilir nasıl şaşırmıştı. Bavulu aramış bulamamış olacaktı. Belki çekmeceye de koşmuştu.

Şaşırmış, belki de üzölmüşü. Üzüntüsünü unutmak için kızı kalmasını rica etmiş olmalıydı. Yeniden gidip bu sefer rakı almış, gelmiş olacaktı. Amerikalı kızın karşısında üçüncü kadehten sonra belki de ağlayacaktı.

Yahut da ağlayamayacak bir türlü, çirkin çirkin sırtacak, dudaklarını yiyip susacaktı.

Yarı meyhane yarı lokanta bir yerden çıktıktan sonra Nevin'i soğuk, bir korsa gibi sıkmış, gitgide boğulacak bir hale gelmişken otel kapısına vardığı zaman birdenbire ferahlamış; ters yüzüne dönüp Yenişehir'e doğru yürümeye başlamıştı. Bu kadar sıhhatli olduğu günü hatırlamıyordu. Hürriyet, alabildiğine, yıldızlara kadar uçan bir hürriyet vardı.

Uçurtma dermiş ki: "Ah! İpim olmasaydı!" Kant'ın güvercini daha ileri gitmiş: "Bir de şu hava olmasaydı!.." demiş. Her ikisi de kendilerini gökyüzüne yükselten şeyin bu iple, hava olduğunu unutmuşlar... Daha Sergi Sarayı'nın önünde ipi koparılmış bir uçurtmadan başka bir şey olmadığını Nevin anlamıştı.

Düşüyordu. İçinde ucu bucağı kayıp bir boşluk duydu. Kendini toparlamak istedi. Kafasını silkeledi. O derinlere düşer gibi hal geçmişti ama yerini kopuk kopuk, bir türlü birbirine eklenemeyen düşünceler kaplamıştı. Ölümü hatırlıyordu. Güvercinler, havayı bitirmiş, bir taş gibi düşen güvercinler görüyordu. Elleri uyuşuyor, beli ağrıyor, yüreği deli gibi atıyordu. Omuzlarına omuzlarına basan bir ağırlık duyuyordu. Bu ağırlık birdenbire tatlı bir ağrı ile nihayetlendi. "Ne oluyorum?" demeye vakit bulamadan her tarafını laçka eden bir kesiklik duydu. Omuzlarına yapışan ağrı aşağılara doğru iniyor çıkıyordu. Midesinde de bir baskı vardı. Bütün bu ağırlara, bu halde katlanabilirdi ama birdenbire uçurtma düşmeye başlamıştı. Gidip bir duvara tutundu. Annesini, babasını hatırladı. Babasının çini sobalı, kütüphaneli, kırmızı valanseli odasını, sakın hatıralarla dolu gözlerini gördü. Bu dakikada muhakkak son nefesini veriyor olmalı, diye düşündü. Düşünürken uçurtmanın düşmesi duruyor, sanki bir rüzgâr hâlâ ipi varmış gibi onu havada tutuyordu. Tek bir şeyin üzerinde düşünmek mümkün olsaydı uçurtmayı tutan o kuvvetli rüzgâr hep aynı kuvvette esiyormuş gibi olacak, uçurtma da düşmeyecekti. Ama mümkün değildi ki...

Gerisin geriye döndü. Tiril tiril titriyordu. Bir sobanın, sıcacık bir sobanın başına oturabilsem bir defa, dedi. Çeneleri, atarak, koşar gibi yürüdü. Otelin kapısından girdiği zaman zangır zangır titriyordu. Dişleri birbirine vuruyordu. Kapıcı önündeki defterden gözünü kaldırıp ona baktı. Yine defterine daldı. Demek bir şey fark etmemişti kapıcı. Demek hâlâ normal bir halde idi. Demek sandığı kadar titremiyordu. Demek delilik daha haline kadar işlememişti. Demek yüzü o kadar, fark edilecek kadar bembeyaz kesilmemişti. Daha ölmüyordu demek.

Bir on dakika evvel duyduğu sıhhatli hal nereye gitmişti? O ipini koparmayı düşünen ve koparamayan uçurtmanın kudretli, sinirli demir gibi, dimdik kafalı hali neredeydi? Neredeydi o Özdemir denilen herif? İstese, arasa bu oteli bulamaz mıydı sanki? Hem de çoktan bulmuş olmalıydı. Demek ki herife vız gelmişti. Ağlar gibi yüz takınıp rakı içiyordu herhalde.

Yanlış hareket ettiğini şimdi anlıyordu. İkisini de köpekler gibi kapıdan dışarıya atabilirdi. Böyle yapsaydı apartmanın

içinde şimdi türkü söyleyerek dolaşırdı, yemek yapardı, kitap okurdu, türkü söylerdi, radyoyu açardı, iskambil falı bakardı, çay pişirir, kahve pişirirdi. Kapıcı kadını çağırır, derdini dökebilirdi. Şimdi Ankara'nın ortasında bir otel odasında yapayalnızdı. Bütün eşya ona yabancıydı. Uçurtma şimdi yeniden düşmeye başlamıştı. Midesinde önce bir baskı, sonra bir boşluk, müthiş bir boşluk duydu. Sonra... Bu boşlukta bir ağrı başladı. Kalktı. Apteshaneye kadar gitti.

Geriye döndüğü zaman ne boşluk, ne ağrı kalmıştı. Yüzü alev alev yandığı halde çeneleri atarcasına üşüyordu. Yatağın içine girdi. Yorganı kafasına çekti. Isınmaya çalıştı. Isınınca ferahladı... Ama bu sefer de sıcaktan bunalmıştı. Kafasını yorgandan dışarıya çıkardı. Odanın yabancı eşyalarına baktı. Ampulün keskin, kuvvetli ışığında canı sıkıldı. Kalkıp odanın orta ışığını söndürdü. Karyolanın başucundaki gece ışığını yaktı.

Midesindeki boşluk duygusu yine başladı. Ellerine baktı. Avuçları terliydi. Birden ellerinin ve parmaklarının üstünde ter damlaları belirdi. Mide boşluğundaki ağrı başlıyordu... Yanında kim olursa olsun birisi olsaydı. Kadın, erkek, hünsa, insan, hayvan... Hattâ o namussuz Özdemir, hattâ o, görünce çileden çıktığı, oturuşu, kalkışı, kollarını açıp üç kişilik yer kaplayarak yemek yeyişi, aksırışı ve gülüşü çekilmez Özdemir'in arkadaşı Hasan bile olsaydı. Ne olur bir kedicik, bir köpekçik olsaydı. Bütün bu olmayan şeyler; ağrılar, boşluklar, terler ve üşümeler; bir daha hiç dönmemek üzere gideceklerdi.

Nabzına baktı. Evet... Biraz fazlaca atıyordu ama bu önemli bir şey değildi. Kalktı, aynada yüzüne baktı... Bir şeyciği yoktu. Hattâ yanakları şimdi kızarmıştı bile. "Demin nasıldım kim bilir?" dedi. Odanın eşyası yerlerinde yer etmiş gibiydiler. Korkunç, zalim yabancılıkları geçmişti. Deminki gibi tamtam çalarak üstüne üstüne yürümüyorlardı. Mantosunun cebinde bir gazete bulunduğunu hatırladı; alıp tekrar karyolaya uzandı. Gazeteyi okumaya başladı. Kelimelerin manalarını elbet biliyordu ama bir türlü birbirleriyle birleşince bir anlam alamıyorlardı. Her kelime ayrı ayrı, resim gibi kafasında canlanıyor, ama ötekisiyle birleşmiyordu.

Birbiriyle birleşenler cümleden ayrılıp kaçıyorlardı. Bu sefer cümleden mana çıkmıyordu. Kendini zorladı. Bir cümleyi anlayıncaya kadar akla kararı seçti. Ondan sonra gelen cümle ancak bir "image" doğurabildi kafasında. Üçüncü cümlelerin artık hiçbir manası yoktu. Hattâ üçüncü cümledeki birçok kelimelerin bile manaları yoktu.

Elleri yeniden terlemeye, uçurtma yeniden düşmemek için yalpalamaya, titremeye başlamıştı. Yataktan delicesine fırladı, giyindi.

Oturdu bir cıgara yaktı. Hızlı hızlı "bir şeyim yok, bir şeyim yok," dedi. Tekrar soyundu. Yatağın içine girdi. Yorganı kafasına çekti. Zangır zangır titriyordu. Midesine boşlukla beraber ağrı da gelip yerleşti. Şimdi bu halden deminki kadar korkmuyordu. Ne yalan söylemeli biraz da hoşlanıyordu.

"Acaba deliriyor muyum?" diye kendi kendisine sorduğu zaman bir yerinde alesta bekleyen korku her tarafını sarıyor, üşütüyor, üşütüyordu.

Kalktı. Saate baktı, durmuştu. Pencereye koştu. Camların dışında kocaman, herkesin uyuduğu bir gece, sokağın ışıklarını hiçe sayarak mağrur duraklıyordu.

Ah bir sabah olsaydı! Sabah ne zaman olacaktı, ne zaman? Özdemir'e koşacaktı, Özdemir'e koşturamazsa trene koşacaktı; sabah trenine... İstanbul! On bir saat sonra İstanbul!

Isınmıştı. Yine rahatlamıştı. Deminki haller artık gelmeyecekler; şaka yapmışlar gibiydi.

Bütün bunlara sebep uyuyamamaktı. Bir uyuyabilseydi... Gazeteye yazmadan İstanbul'dan yerine birisi gönderilmeden şuradan şuraya adım atamazdı. En iyisi yarın bir doktora gitmekti.

Daha dokuz gün Ankara'dan ayrılamamak zorunda kaldı. Uyku ilaçları onu serseme çevirmişti. Yatınca bir tane hap alıyor, uykuya benzemeyen iki üç saatlik bir kendinden geçmeden sonra bir yürek çarpıntısı ile uyanıyor, sonra artık uyuyamıyordu. Sabahleyin ortalık ağarırken yeniden dala-biliyordu.

Uyku ilaçlarının verdiği uykudan usanmıştı. Akşam olur olmaz, bir sinemaya gidiyor, cebinde bir konyak şişesi ile odasına dönüyordu. İlk geceki o garip buhran şimdi yine geliyordu ama sanki yumuşak ve ılık bir şeyin içinden geçip geliyordu. Konyak sanki buhranın hallerini ısıtıyor, o haller sanki pek soğuk oldukları için o kadar şiddetli imişler sandıracak bir ılıklıkla ısıyorlar, ısındıkça da tahammülü kabil şeyler oluyorlardı.

Buhran, gün günden biraz daha hafifleyerek, konyakla alıklaşıp yumuşayarak geçmek istidadı göstermeye başladı. Ama yine de içinde bir korku, o kriz halini bekleyen, adeta korku isimli bir korku vardı.

Sekizinci günün sabahı geç uyanmıştı. Yarın artık İstanbul'a dönebilecekti. Gazetenin, yerine gönderdiği arkadaş dün akşam gelmişti. Bugün çocuğu tanıştıracak birkaç yer vardı. Randevuları saat on birde idi. Saat de neredeyse on bire geliyordu. Tam çıkarken otelin kâtibi arkasından seslendi:

— Küçük hanım, size bir mektup bıraktılar.

Mektubu aldı. Zarfı, üstündeki yazıya dikkat bile etmeden, yırttı:

“Nevin,

Yarın gideceğini haber aldım. Bu akşam (...) lokantasında bir veda ziyafeti veriyorum. Bu ziyafet hem Ankara'dan, hem de birbirimizden ayrılmamızı (tesit denmez a bu durumda) tekfinleyecek. Yarın ben de İstanbul'a dönüyorum. Birleşirken düğün bayram yapmamıştık. Ayrılırken neden gülüp eğlenmiyelim? Mutlak gel. Bir acı içkisi, bir acı yemeği yiyelim. Saat tam sekizde oradayız.

Özdemir”

Zarfı da, mektubu da parça parça etti. Yürüdü. Yeni arkadaşını icap eden bir iki yere tanıştırdı. Sonra arkadaşlarla her zaman ki yemek yedikleri lokantaya götürdü.

Özdemir'den başka hepsi orada idi. Nevin'i her zamanki gibi soğukça karşıladılar. Sekiz gündür buraya uğramamış, yemeğini hep odasında yemişti. İlk defa bir dost edinemediği-

ne üzüldü. Bunda onun kabahati yoktu. Hiçbiri ondaki soğuk halin bir cinsi mahcupluk olduğunu anlayamamıştı... Bununla beraber o güne kadar kimse ona karşı bir terbiyesizlikte bulunmamıştı. Bugün ise Nevin hemen hemen hepsinin konuşuşlarında kendini kasteden bir şeyler sezdi. Neden mesela Hasan durup dururken:

— Gazetecilik mesleğinde yapılacak bir tasfiye...

Diyerek söze başlamış, sonra sesini hafifleterek bir şeyler söylemişti. Ahmet Nusret başını dinleyemediği bir muhavere-nin sonunda:

— ... Özdemir'i tenzih ederim.

Bir başkası:

— Bu her erkeğin başına gelebilir, demişti.

Bir en kabası:

— Yine de Özdemir'in yüzü suyu hürmetine...

Derken, bir en terbiyesizi Hasan'a:

— Gelemez, gelirse yüzüne tükürürüm onun. Hangi yüzle gelecek.

Bütün bu kırpık cümleler ona bakılmadan, birtakım pes-perdeden başlayan muhaverelerin sonu, biraz sonra fısıltıya dönüşen birtakım cümlelerin başı, yani işitilebilen kısımları halinde söylendiği için tamamen onunla ilgisiz vak'aların anlatılırken icap ettirdiği cümle parçaları da olabilirdi.

Belki de kendi fazla hassasiyetinden böyle her şeyden bir mana çıkarmak hastalığına tutulmuştu. Nevin bunu düşünür düşünmez artık muhaverelere kulak kabartmadı. Yeni gelen arkadaşına, arkadaşı boşverdiği halde, gazetecilik tecrübelerini anlatmakta devam etti. Fakat onun dinlemediğini görünce:

— Bilmem bu küçük tecrübeler sizin için faydalı olabilir mi? diye sözünü bitirdi. Genç adam:

— Sanmam, diye cevap verdi. Bence, gazetecilikten alınan her denemenin olayı ayrıdır. Açıkçası gazetecilikte var gibi gözük-tüğü halde tecrübe yoktur. Hiçbir deneme, yeni bir olayın oluşunda, bize faydası dokunacak bir eski deneme ile muhake-me edilemez. Bunun için de her zaman yeni bir şekle, formüle ihtiyaç vardır.

— O halde sizi beyhude yere yoruyorum.

— Hayır, estağfurullah! Bütün bu denemelerin hikâye kıymetleri çok büyüktür muhakkak. Ama geride kalmışlar, mazi olmuşlardır. Gelecek yeni olaylar, yeni denemeler, yeni şekilleri ile birlikte gelir.

— Belki haklısınız, dedi Nevin, sizin yeni tecrübeleriniz, yeni şekilleriniz de günün birinde birer hikâye, birer masal kıymeti oluverecekler, demektir.

— Evet ama, benim niyetim bu hikâyeleri malzeme yaparak günün birinde bir eser vermek.

— Ne gibi bir eser?

— Mesela bir roman.

— Çok güzel. Her gazetecinin içinde başlangıçta kocaman bir romancı yılanı çöreklenmiş uyur. Bu boa yılanı yavaş yavaş küçülür. Gıdasızlıktan ölmese bile bir solucan haline geliverir günün birinde.

— Adamına göre efendim! Kiminde solucanken yılan olur.

— Gazeteciliği sevmediğiniz anlaşılıyor.

— İhtirasıma basamak olduğu nisbette severim. Ama ona müdahale ettiği dakikada kötü bir gazeteci olmayı tercih ederim.

— Alın benden de o kadar. Ama bende ihtiras yoktur. Onun için, benim gazeteciliği sevmememin sebebi başka. Ama sizi anlıyorum. Ömrü boyunca muhabirlik pek kanaatkâr, pek kendi halinde insanların harcı. Böyle bir gazeteci tahayyül bile edemiyorum. Hiç olmazsa mesleğe başlarken içinde ihtiras demeyeyim imkânlar duymayan gazeteci olamaz.

— Siz gazeteciyi, gazeteciliği yanlış anlıyorsunuz. Bugünkü modern gazetecilik her ne pahasına olursa olsun kendini okutmak hevesindedir. Bunun için de şaheserler vermek düşünce-sinden çok okuyucuyu eğlendirmek, ilgilendirmek, şaşırtmak, sabahleyin veya akşamüstü gazete almazsa bir eksiklik duygusu içinde bırakmaktır. Bugünkü gazete içkiden çok cıgaraya, kahveye benzer. Tiryakiler peyda etmektir gaye.

— Acaba?

— Acabası yok. Nevin Hanım, bu böyledir. Bizler iyi gazeteci değiliz. Gazeteci deyip geçmeyelim. Benim gayem bir romancı olmaktır ama gazeteciye derin bir sevgim vardır. Yarın

okunursam onun ertesi gün beş para etmeyen yazıları yüzünden okunacağını biliyorum.

Genç adam kızmışa benziyor, Nevin yine itiraz etmeye hazırlanıyordu. Kendinin haksız olduğunu hissettiği halde içinde romancıdan çok gazetecilik hevesi yanan genci söyletmek istiyordu. Fakat genç adam:

— Garson! diye çağırdı.

Nevin'e:

— Müsaade edin efendim... dedi.

— Katîyen olmaz. Lütfen bana bırakın.

— O halde bana müsaade.

— Ama yanlış anladınız. Sizi kırmak istemezdim. Yanlış anladınız.

— Anlayacağımı anladım efendim.

Nevin paraları ödedi. Genç gazeteci ile beraber o da ayağa kalktı. Mahcup olmuştu. Oturması daha doğru olacaktı ama yalnız kalırsa deminden beri konuşmalarını dinleyen kızgın suratların sahipleri değilse bile bizzat suratların üzerine hücum edeceklerinden korktuğu için kapıya yaklaşmış olan çocuğa doğru seğırtti.

Tam çıkarlarken birisi:

— Hem gazeteciliği sevmezler, hem de gazetecilik yaparlar, dedi.

Adam tuhaf bir şey söylemiş gibi hepsi birden onlar kapıdan çıkarken gülüşüyorlardı.

İçerdeki arkadaşlar demek ki genç adamı da yanlış anlamışlardı. Genç fena sinirlenmişti. Çabucak ayrılabilmek için terbiyesizliği bile göze aldığı belli oldu:

— Nevin Hanım, dedi, beni şimdilik mazur görün. Bazı hususi işlerim var. Yardımaınıza teşekkür ederim. Başka tanışacak kimse yoksa...

Şapkasına dokunarak üç, beş adım attı. Geriye döndü:

— Bana kalırsa hanımefendi, dedi, bu akşamki toplantıya gelmeseniz iyi edersiniz.

Bu söz onu adamakıllı sersemletmişti... Aklı başına geldiği zaman genç adam kalabalığa karışmıştı bile.

Demek lokantadaki kinayeler hep ona karşıydı. Aleyhine bir şeyler kuruluyordu. Özdemir'i bırakmasındaki sebebi demek Özdemir söylememişti... Oysa ki arkadaşlarına bunu övünerek anlatması gerekirdi. Ama öyle olsaydı lokantadaki arkadaşlar kendisine bu kadar merhametsizce mi davranırlardı? Bir tekme de onlar mı vurmaya kalkarlardı? Görünüşe, acı kinayelere bakılırsa bu hadisede kabahatli duruma düşen kendisi oluyordu. Özdemir bu kadar çirkin bir yalanı ne diye uyduracaktı? Bu onu da müşkül ve çirkin duruma düşürmez miydi?

Yoksa Özdemir'de şimdiye kadar hiç farkına varmadığı bir kendine acındırma pis huyu da mı vardı? Hem öyle bile olsa, "Onu evimde bir erkekle yakaladım," diye uydurabilecek kadar ileri derecede bir hasta değildi ya bu.

Demek Özdemir, eskiden beri tımarhanelik bir adamdı. Yahut da kendini bırakılmış bulunca büyük bir buhran geçirmiş olmalıydı...

O, gazetecilerin içinde en terbiyesiz olanı: "Hele gelsin, gelemez; gelirse suratına tükürürüm onun," tehdidini onun için savurmuştu, demek.

Ne olursa olsun Özdemir'in davetine gitmesi lazım geliyordu. Gitmenin korkunçluğunu, belki de kendisinden başka hiçbir kadının bulunmayacağı mecliste her kelimededen, her cümleden manalar çıkarmaya, yapılacak esprilere cevap bulmaya, çalışarak geçecek korkunç geceyi düşündü.

Tüyleri diken diken oldu. Nasıl bir vaziyet takınmalıydı. Şimdiden hiçbir karar almamak en doğrusu idi. Mümkün olduğu kadar tabii olacaktı. Bir yarım saat her şeye katlanabirdi. Yarım saat sonra da kalkıp giderdi. Maksatları onu rezil etmekse kendini savunmaya bile kalkışmayacaktı.

Nevin bu kararı aldıktan sonra artık bu meseleyi düşünmedi. Şimdi kendisini sahiden hür hissediyordu. Gazete ile vazifesini bitirmişti. Özdemir'le ilgisini kesmişti. Bu akşam büsbütün kesecekti. Ankara'yı, stepin ortasındaki bir Avrupa küçük şehrine benzeyen bu güzel şehri bırakacaktı. Birdenbire Ankara ona pek sevimli, pek cici geldi. Sanki onu cebine almış gibiydi. O Avrupa'da da böyle küçük şehirlere delicesine bağlanırdı. Halbuki Paris'ten korkardı. Babası da öyle idi.

Konsolosluk ettiği büyük şehirden kaçırır, kalkar, İsviçre'nin bir köyüne, bir otele gider kapanırdı. Fransa'dan ayrılmazsa fırsat buldukça Chambéry'ye giderdi. Bir keresinde Nevin'i de götürmüştü. Chambéry'de geçmiş bir iki gününü hatırladı. Bugünleri hatırlayınca birdenbire otobüs biletcisi de karlar içinde kafasından geçti. Halk çocukları hep onun ellerinden hoşlanmışlardı. Bu bir tesadüf değildi: Biletçinin onun elini öpmesi.

Chambéry, İtalya sınırına yakın, dağların içinde küçük, İtalyan şehirlerine benzer bir Fransız kasabası idi. Babasının niçin bu kasabayı çok sevdiğini Nevin bir türlü anlayamamıştı.

Öğleden sonra dört beş masalı küçük bir pastaneye girmişti. Pembe beyaz, çıplak kolları nerede ise insanın boynuna dolanacak kadar tatlı gülüşlü, dolgun bir kadın, bir dana güzelliğiyle, hizmet ediyordu. Nevin bu genç kadına bayılmıştı. Birdenbire babasını hatırladı. Şimdi onun Chambéry'i niçin sevdiğini anlayıvermişti.

Ne sıhhatli, ne gürbüz insandı bu pastanenin kızı!

Kadının güzelliğinde buzağılı, tereyağlı, karlı, buz tutmuş kaymaklı bir şeyler vardı. Nevin'e öyle geldi ki bir erkekle biraz oynadıktan sonra bu biraz soğukça, daha doğrusu serince güzellik birdenbire bir lohusa şerbetinin karanfilli tadı ile kıpkırmızı tütüverir, çam kütükleri yanan bir ocağın önünde insanın yalnız bir tarafını yakar gibi bir sıcaklık duyururdu. İnsanın ateşe karşı gelmeyen tarafı yine buz gibi kalırdı. Erkeği donmakla yanmak arasında koşturup duran bu dağ şehri güzelliğine tutkun babasını çok iyi anlıyordu Nevin.

Erkekler Fransa'nın her tarafındaki erkekler gibiydi. Başlarında bereleri, yüzlerinde lif lif şarap damarları, gözlerinde ve hareketlerinde çalışkan, babacan, çapkın işaretler; pancar gibi ellerinde çatlak ve nasır... Hemen hemen hiçbirisi güzel değildi. Ama kadınlarla, genç kızlar, bir de genç erkek çocuklar lekesiz, berrak bir güzellikle güzeldiler.

Bir küçük çırak, koltuğunda kokulu pasta dolu bir tepsiyle dışarı çıktı. Nevin hoşuna gitmiş olacaktı ki dönüp pırıl pırıl baktı. Nevin bu kadar temiz ve berrak ten, bu kadar mavi damar, bu kadar kalın ve kırmızı dudak, bu kadar yaldızlı tüy görmemişti. Büyükçe bir pasta gibi, dondurmali bir pasta gibiydi çocuk.

Dört masayı da birer çift işgal etmişti. Kalın yapılı, kötü elbiseli, dar pantolonlu, ama deminki çırağın birdenbire çirkinleyivermiş, az buçuk salak halli erkeklerdi. Yanlarındaki kızlar ise sahici birer melekti. En çirkininde bile bir buzağının terli burnu, akşamleyin anasına seslenen acı, boğuk seslenişi, boynundaki çingırağı vardı. Nevin köpürmüş bir süt kazanı, bir süt ve çikolata kokusu, bir dağ rüzgârı, bir ski hışırtısı yer içer gibi idi.

Çayını içti. Hindistancevizli yumuşak pastadan şehvetle yedi, kalktı. Birtakım insanların peşi sıra mahalle içlerinde bir sinemaya gitti. Ne tuhaf bir sinemaydı burası! Bir garajdan mı sinemaya çevrilmişti nedir? Alelaceyle bir salondur. Yine kocaman kocaman elli, kimi tarafları kalın, kimi tarafları pek ince delikanlılar melek gibi kızları öpüyorlardı. Nevin'in karanlıkta yanına oturduğu pek genç bir çocuk, birdenbire Nevin'in elini tuttu. Bütün oyun boyunca da bırakmadı. Filmin sonuna doğru avucunun içine çikolata kokulu buz gibi bir dudak bir öpücük kondurdu.

Işıklar yanınca Nevin yanına baktı. Bir de ne görsün?.. Pastanenin çırağı değil miydi?

— Tu es mechant toi.

Galiba kıpkırmızı olmuştu çocuk. Çabucak kaybolmuştu ortadan.

Kendini İstanbul Pastanesi'nde buldu. Biraz ileride onun yerine gelen çocuk oturmuş bir şeyler yazıyordu. Nevin öğleyin konuştuklarını hatırladı. Ukalalık yapmamak için bütün gayretine rağmen yine de o düşündüğünü yapmıştı. Ona ne idi sanki? Çocuk nasıl isterse, ne isterse yapardı. Ne diye hevesini kırmıştı. Niye mesela "daha çok cinayetleri, kavgaları, yaralamaları, ırza geçmeleri, yol kesmeleri, hırsızlıkları, dolandırıcılıkları tahlil etmeli. Bunlarda bol bol roman malzemeleri vardır. Onun için büyük şehirler bu bakımdan daha verimlidir. Ankara'da muhabirlik siyasi nutuk, meclis zaptı, antant haberi, siyasi veya içtimai kültürel haberden öteye geçemez. Bunlar da roman için tuğla vazifesi görmezler," demişti.

Belki genç adam bu senelerin bir siyasi romanını yazacaktı.

Ukalılığı daha da ileri götürmüştü. Belki biraz haklı tarafları da vardı ama bu gibi meselelerde en haklı gibi görünen yerde insan en haksız çıkabilirdi.

Şöyle devam etmişti Nevin:

"Bu üç satırlık gazete havadislerinin içinde görebilen bir romancı için memleketin bütün insanları, evler, eşyalar, ihtiraslar, her şey; geçim dertleri, işsizlikler, mangallı, mangalsız odalar, kilimli, kilimsiz merdivenler, Kur'an levhalı, Bayezit Kulesi resimli koridorlar, bekâr odaları, kütüphanesiz, bir tek gazetesiz evler, mektepten kovulmuş çocuklar, hiç mektebe gitmemişler, mektebe gittikçe, öğrendikçe geri geri gidenler, sıkı din terbiyesi almışlar, hiç almamışlar, kadın görmüş, görmemişler, kadına hak tanımış, tanımamışlar, öldürmüşler, yaralamışlar, isyan duymuşlar, atlatılmışlar, sevmişler, sevilmemişler, haklılar, haksız gibi görünen haklılar, haklı gibi görünen haksızlar, bu beş altı satırlık havadislerin altında, üstünde, içinde dışında mahpus yaşayan insanlar..."

Çocuğun hakkı vardı ona: "Öyle ise ne duruyorsunuz Nevin Hanım," derken, "hazır gazeteciliği de bırakıyorsunuz, başlayınız romanınızı yazmaya."

Alınmamıştı. Hiç alınmamıştı. Cümlelerin bariz alaycı masnasını bile anlamamazlığa gelmiş. "Ben bir terkip yapamıyorum," demişti.

Önüne getirilen çay ve pastadan yine Chambéry'yi hatırladı. Akşamki ziyafeti düşünmemek için Avrupa hatıralarına sanki isteyerek dönüyordu. Babası o gün "Grenoble"de velisi bulunduğu bir talebeyi görmeye gitmişti. Akşama dönmezsem yediye doğru sana telefon ederim, demişti. Otele sekiz buçuğa doğru döndüğü için babasıyla konuşamamıştı. Telefon etmiş, yarın erkenden döneceğini söylemişti. Nevin bir lokma bir şey yedi. Odasına çekildi. Saat dokuzdan sonra Chambéry vilayeti derin bir sessizliğe bürünüyordu.

Sokaktan sırtlarında skileriyle birkaç sporcu gülüşerek geçmiş, Chambéry ahalisi kaldırımları tın tın öttüren bir ayazı kırarak evlerine ve kahvelere kapanmıştı. Otelci ellerini ovuşturuyor.

— Bu ayaz karı tam kıvamına getirecek. İki yabancı yüz göreceğiz Chambéry'de, diyor. Nevin'e:

— Matmazel ski yapmazlar mı?

— Yapmak için geldik ama babamın Grenoble'de işi çıktı. Yarın Mégève'e gideceğiz.

— Ne işiniz var oralarda? Chambéry tepelerini siz bir şeye benzetmiyorsunuz galiba. Sabah erkenden binersiniz otobüse, skinizi yapar, akşama dönersiniz.

— Babam için zor olur biraz. O, dağda bir otelde kalıp dinlenmek ihtiyacında. Ski filan yapacak değil ki.

— Dinlenmek için Chambéry'den, otelimizden daha sakini bulacağını ummam. Ama siz ecnebiler ismi çıkmış yerlerden hoşlanırsınız. Avuç dolusu para harcarsınız.

Saat onda yatmıştı. Dışarıda kar yeniden yağmaya başlamıştı.

Radyatörün üzerine bırakılmış küçük kutudaki su kaynıyor, kutu tıkırdıyordu. Otel koridorunun parkelerini gıcırdatan ayak sesleri duydu. Nevin'in elinde babasının komodinin-den aldığı "les nourritues terrestre" vardı.

On dokuzuncu asır cinayet romanlarını hatırlatan bir saat düklerin şatosunda çaldı.

Birdenbire Chambéry'nin sessizliğini parça parça yırtan kadın, çocuk, köpek sesleri duydu. Bu sesler yaklaşıncı aralarına kalın erkek sesleri de karıştı. Yüzlerce tahta ayakkabılı, otelin önünde koştu. Nevin pencereden bakınca alacakaranlık Chambéry sokaklarında meşale alevleri, cep feneri ışıkları birbirine karıştığını gördü.

— Buradan, buradan.

— Koşun! Tutun!

— İşte, işte, işte burda!

Gibi lakırdılar kulağına çalındı. Otel, sokak, mahalle, kahve, dükkân, sinema birbirine karıştı. Kûfûrlar duyuldu. Tükrüklü, hiddetli, boğuk, soğuk insan sesleri duydu. Anlaşılmaz, Fransızca'ya, İtalyanca'ya, Latince'ye benzer, garip köylü ağızlarıyla konuşuluyordu. Hep tahta ayakkabılı, gül yüzlü, şişman kadın ve erkekler koştu. Otelin holüne indiği zaman otelci:

— Aman Matmazel sakın dışarı çıkmayınız, dedi.

— Ne oluyor Mōsyō Vuagnaux?

Otelci:

— Bir Faslı, bir deli.

Diyerek kapıya doğru koştu. Otel kapısının ışığına birikmiş birkaç kişi ile o da garip bir lisanla ağzı dolu dolu konuşmaya

başladı. İçeriye girdiği zaman gözünün içi kanlanmış, yüzü pırıl pırıl bir hiddet içinde idi.

— Yakalamışlar Faslı'yı, dedi. Ahali linç edecekmiş az kalsın. Jandarma zor kurtarmış.

— Ne yapmış Mösyö bu Faslı?

— Ha, sahi, dedi otelci, siz de Müslümansınız. İlgilenirsiniz tabii. Ne yaptığını ben pek anlatamayacağım ama "C'est un satyre Matmazel! Un satyre!" Satyre ne demek bilirsiniz tabii.

Doğrusu iyice bilmiyordu. Odasına çıktığı zaman "Larousse"u açıp baktı. Eski Yunan'da ormanları, kırları dolduran yarısı keçi, yarısı insan birtakım muhayyel yaratıklar. Mecazen: Genç çocuklara düşkün bir nevi deli.

Ertesi sabah her şeyi öğrenmişti. Faslı, bir küçük kızı parkta taflanların arasına götürmüştü. Bereket versin halinden şüphelenen iki kişi çocuğu kurtarmışlardı. Ama Faslı kaçmıştı. Bir haftadır civarda dolaştığı biliniyor; yakalanamıyordu. Bu akşam açlıktan gözü dönmüş bir halde bir evin mutfağına girmişti. Ev sahiplerinin feryadı üzerine herkes sokağa fırlamıştı. Bir buçuk saat Chambéry sokaklarında bir korkunç koşmacadır oynanmıştı.

Faslı'nın yüzünü de gördü. Durgun, esmer, ince yüzlü, kıvrıcık saçlı, genç bir adamdı. Kıvrıcık saçlarında hâlâ bir delilik nöbeti tütüyordu. Ürkmüş büyük gözlerindeki şehvetle sarhoş, açlıkla takatsiz düşmüş jilet keskinliğini hiçbir şey giderememişti. Halk azgına dönmüştü. "Ölüme, ölüme!.." diye haykırıyordu. Nevin içinde tarifsiz bir merhamet duydu. Gözleri dolu dolu koştu. Faslı'nın bindirildiği otomobilin camlarını parçalamaya koşan Chambéry kadınlarının eteklerinden çekerek arabanın camına yaklaştı.

— Habip, Habip!

Diye haykırdı. Bu vaziyette ne kadar gülünç olduğunu biliyordu ama gözleri yaş içinde idi. Faslı başını çevirip kendisine "Habip" diye seslenene baktı. Bir ölüm korkusu içinde güldü. Elini göğsüne koydu. Sonra iki elini de dudaklarına götürdü. Hızlanan arabadan kocaman avuçlarından bir öpücük gönderdi.

Araba uzaklaşınca onun arkasından koşuşan kadınlardan birkaçı durup Nevin'e baktılar. Tam bu sırada kolunu sımsıkı

bir el yakaladı. Döndü baktı. Babası idi. Konsolos hâlâ durup kendilerine bakmakta olan kadınlara eliyle kafasını göstererek bir burgu işareti yaptı. Gül renkli Chambéry kadınları homurdana homurdana:

— Belli, belli, öyle olduğu belli, gözüküyor.

Diyerek uzaklaştılar. Nevin'in babası sapsarı idi.

— Çıldırdın mı sen? dedi.

Sonra koluna girdi. Gözleriyle saçlarını okşayarak:

— Burada, Chambéry'nin her kahvesinden şu Arap oğlu hangi kadını isterse alıp gidebilirdi. Onun için ben doğrusu linç etseler acımazdım. Ama senin zulme karşı duyduğun bu reaksiyon da normal. Ama yine de Faslı'yı anlayamıyorum. Bu nedir?

— Bu korkunç bir çocukluğun, sefil, bahtsız bir çocukluğun devamıdır. Bu tatmin edilemeyen insanoglunun bir zelzele anıdır.

— Bu deliliğin üst perdesidir, kızım.

— Olabilir babacığım. Ama kanunların cezalandıramadığını Chambéry halkı cezalandırmaya kalkarsa benim elimden ağlamaktan başka ne gelir?

Nevin'in gözlerinden hâlâ yaşlar akıyordu. Gözünün önüne hâlâ Faslı'nın pıhtı pıhtı kan birikmiş gözleri ve yırtılmış titrek dudakları geliyordu.

Saat tam sekizde lokantaya girmiş, bir garson onu sekiz on kişinin oturduğu bir masaya götürmüştü. Yüzünün gerilmiş hatlarını dudaklarının bir kenarında bumburuşuk eden bir gülüşle, metin adımlarla, kalbi ağzında yürüdü. Daha kapıdan girerken en kalabalık, en gürültülü olan bu masa, onu görür görmez susuvermişti. Bereket versin ki o masaya yaklaştığı sırada müzik de başladı.

Özdemir ayakta kendisini bekliyordu. Yılışık mı, yoksa zoraki mi belli olmayan bir gülümseyişle ona doğru birkaç adım atmış, sonra yaklaşmasını beklemişti. Masadakilerden birkaçı istemeye istemeye sandalyelerinden yarım kalkarak tekrar oturmuşlardı. Bir zaman kimsenin yüzünü göremedi. Manto-

sunu çıkarmamıştı. Hemen kalkıp gidecekmiş gibi bir sandalyeye yarım oturdu.

Masada garip bir sessizlik vardı. Sanki gelmeyeceğine katı kanaat getirmişler de gelince şaşırılmışlar gibi idi. Birbirleriyle bile konuşmuyorlardı. Bu hal Nevin'i büsbütün tedirgin ediyordu. Nihayet hâlâ yüzünü göremediklerinden biri ona doğru eğilerek:

— Bu ziyafeti daha çok sizin için hazırladık efendim, dedi. Yarın gidiyormuşsunuz da... Ne kadar isterdim ben de yarın hareket etmek. Ne çare ki daha bir hafta kalmalıyım. Son görüşmemizden beri epey geçti. Değil mi efendim? Hani bir otomobil gezintisi yapmıştık. Sarıyer'e doğru. Dönüşte bir Rum lokantasında içmiştik. Ne mehtap vardı o gece, değil mi efendim? Canım İstanbul! Ayrılalı on gün oluyor; gözümde tûtmeye başladı.

Nevin adamı tanıdı. Gülümseyerek:

— Çok iyi hatırlıyorum, dedi.

— Özdemir unutmuş. Hiç böyle günler unutulur mu efendim?

Adam çirkin çirkin güldü:

— Yine otomobille geldim Ankara'ya. Yolların bir kısmı pek bozuk efendim. Araba bozuluverdi. Bir şeyini sökmek lazım geldi. Arabadan anlar mısınız?

— Hiç anlamam beyefendi.

— Otomobille gelmenin zevkine de doyum olmuyor.

— Hele araba insanın kendisinin olursa değil mi efendim?

— Değil mi hanımefendiciğim değil mi?

Gazetecilerden biri:

— Kes üstat, dedi, şu araba lakırdısını. Fazla imrendiriyor-sun insanı; boğaz olacağız.

Araba sahibi:

— Olmazsınız, olmazsınız, dedi. Bir türkû tuttursunuz da...

— Ya öyle mi? Demek sen bizi kimin arabasına binersek onun türküsünü çağıranlardan sanıyorsun. Azizim biz kimse-nin arabasında kimsenin türküsünü çağırmayız, kendi havamızı mırıldanırız.

Özdemir:

— Halt edersin, dedi. Çağırmalı, devir o devir arkadaşı! Değil mi Hasan?

Dedi, etrafına bakındı.

Gazetecilerin en kabası:

— Hasan daha gelmedi, dedi. Ama neredeyse damlar. Senden artakalan yeni dünyalı sevgiliysiyle beraberdir. Bakalım yeni dünyalı sevgili Bizans marka Hasan'ı adam edebilecek mi? Her ne hal ise önce şu araba meselesini halledelim. Ne diyorduk?

— Kimin arabasına binersen onun türküsünü çağırmalı, tezini müdafaa ediyorduk.

— Doğru, bence de doğru, yalnız bir şarta bağlı...

— Hangi şarta?

— İniş şartına... İninceye kadar hafiften bir türkü tutturalabilir. Şimdiki halde lokantanın önünde beyefendinin otomobilleri durduğuna göre, ziyafeti de beyefendi kim bilir havyar ve şampanya misillü nadide şeylerle bezeyebileceğine, su gibi şarap ve rakı akıtacağına göre onun türküsünü çağırabiliriz. Ben başlıyorum: Üstat bize yeni şiirlerini lütfederler mi?

Otomobilin ve ziyafetin sahibi içerlemişti:

— Okurum ama bestesini kime yaptıracamız?

— Onun için korkma üstat? Devlet Konservatuarı'na kadar dostlarımız var. Alafranga bir tango mu olsun?

— İğrenirim.

— Daha modern bir şey ister misiniz? Mesela bir bugi bugi. Dostlarımız Amerikalılara yaptırtırız, Sacit Bey.

Sacit Bey, Nevin'e bakarak:

— Ben bir "Berceuse" isterdim, dedi.

Gözleri Nevin'in yüzünde bir yerde dalgın ve şairane bir hal almıştı. Nevin bu adama geçen sene İstanbul'da rastlamıştı. Kocasıyla beraber Beyoğlu'ndan geçerlerken önlerine çıkmıştı. Aynı baygın gözlerle bakıp kırılmış, dökülmüş, hemen bir taksi çevirtmiş, pastane pek yakın olduğu halde oraya kadar onları araba ile götürmüştü, yolda:

— Aksi şeytan! demişti. Bugün arabayı tamire verdim de...

Şoförün yanında oturmuş yaya kaldırımından inip de taksinin önüne çıkan herkes için şoföre:

— Vuruver şunun baldırının üstüne hafifçe de akli başına gelsin yaya kaldırımından inmenin cezasını görsün.

Demiş, yolun tıkanıdığı bir yerde:

— Sapıver şu arka sokaktan, aşağıdan gideriz, zararı yok. Ben öyle yapıyorum bir tıkanıklık olunca...

Diyerek şoföre arabası olduğunu anlatmaya çalışmış, adamın anlayışının kıtlığına sinirlenmiş:

— Senin araba eski Fordlardan değil mi? İşe yaramaz. Benim vardı sattım. Şimdiki son sistem. (Nevin, otomobil markasının ismini unutmuştu) İyi mallar bunlar, biraz pahalı ama...

Nihayet şoför, yanındakinin bir arabası olduğunu anlayabilmişti.

— Sizinki de taksi mi?

— Hayır, hususi! Pastanede garsona:

— Benim çaydan olsun ha! diye tembih etmiş. Özdemir'e çıkardığı edebi mecmuanın Ankara raportörlüğünü ihsan etmiş. Cebinden bir deste mecmua çıkarıp Nevin'e vermişti.

— Bilhassa şu şiiri okumanızı rica edeceğim. Sizin fikriniz bence çok kıymetlidir.

Diye de ilave etmişti.

Adreslerini almış, ertesi gün araba ile uğrayıp onları Sulara götürmeyi vaat etmişti.

Sulara gidilirken önlerine çıkan bütün yayalara hakaretler savurulmuş, taksilere, şoförlere homurdanılmış, kamyonlara bela okunmuş, arabadan ve mecmuadan, yaptırdığı apartmandan, yedireceği yemekten, içireceği sudan sözler bulup söylemişti.

Nevin, Sular'ın temiz ve hafif suyundan böbrekleri yıkanmış, fakat araba sahibinin lakırdılarından midesi bozulmuş, yorgun bir halde eve dönmüştü.

Adam, nihayet şiiri okudu. Bir alkış tufanı koptu. Tam bu sırada Özdemir'in Nevin'le ayrılmasına sebep olan Amerikalı kızla Hasan çıkageldiler. Özdemir hafifçe sararmıştı. Arabalı şair, bu sefer Amerikalı kıza şiirini yarı Fransızca, yarı İngilizce tercümeye yeltendi.

İkinci alkışa dayanamayan şair havyar şampanya getirtti. Nevin artık etrafına rahat rahat bakabiliyordu. Birden gözleri bir adamın durgun gözleriyle karşılaştı, şaşırdı. Adamın durgun fakat kenarları imalı imalı süzülen gözleri ona bir şeyler

hatırlatıyordu ama birdenbire bulamadı. Sonra kalbi durur gibi oldu. Otobüste biletçi elini öperken başı camdan dışarda uyuklayan adamdı. Demek her şeyi görmüştü. Özdemir'e ve arkadaşlarına olanı biteni anlatan oydu. Demek Özdemir karısıyla niçin ayrıldığını söylemeyince ayrılma sebebinin bu mesele olduğu ortaya sürülmüştü.

Özdemir ne kadar inkâr ederse etsin; arkadaşları bu en su götürmez sebepten başka bir sebep aramamışlar, kocası da çaresiz bunu kabullenmiş olacaktı.

Adam, gözlerini Nevin'den ayırmadan dudağının ucunu yırtan ve göz kenarlarını büzen bir hakaretle gülümsüyordu. Hafifçe kafasını eğerek Nevin'i selamladı.

Bu sırada deminki araba ve türkû meselesini ortaya atan gazeteci, Hasan'a:

— Kristof Kolomb cenapları! Büyük keşfinize hayranlığımızı hangi lisanla ifade edeceğimizi bilemiyoruz.

Diye takılırken bir başkası:

— Hasan'a, Kristof Kolomb diyemezsin, diyordu. Kristof Kolomb, aslına bakarsan Özdemir'dir. Üstadımız Hasan ise üstüne istese de istemese de koca Amerika ismi yüklenen hani neydi ismi o "Americ Vespus" müydü? İşte odur.

Bir kahkahadır koptu. Nevin de gülüyordu. Özdemir'se hâlâ düşünceli idi.

Birden Hasan'ın çirkin sırıtan yüzü ve gözleri Nevin'e kaydı. Onu da gülümser görünce çileden çıktı:

— Ama biz, dedi, ne de olsa Amerika'yı yelkenli ile keşfetmişlerdeniz. Belediye otobüsü ile değil.

Özdemir sapsarı kesilmişti. Hasan şimdi otobüste Nevin'i gören adama dönmüştü:

— Öyle değil mi Rıfat Bey, haksız mıyım?

— Haklısınız yerden göğe kadar.

Demişti adam. Yine Nevin'e bakmıştı. Ayağa kalktı. Özdemir, Nevin'in çıkıp gitmek istediğini sanarak o da ayağa kalkmıştı. Nevin masanın başında dimdik durdu. Bardağına bir bıçakla vurdu:

— Arkadaşlar! dedi. Özdemir'le aramızdaki bağı koparmak şerefine verilen bu akşamki ziyafet için teşekkürler ederim.

Yine bu ziyafette arkadaşımız Hasan Bey'in imalı sözüne bir cevap verebilmek vesilesi bulduğum için ayrıca da seviniyorum. Müsaadenizle bir hikâye anlatacağım:

Bundan iki ay önce bir karlı günde otobüse binmiş Bakanlıklar'a gidiyordum. Günde birkaç kere Bakanlıklar'a gidip gelmek biz gazetecilerin çilesi. Bindığım otobüslerden bir tanesinin biletçisi bana âşıktı. Kendi halinde, köylü tavırlı, cin gibi zeki, çirkin bir genç. Genç bile değil adeta çocuk. –Kendisini görmek isteyene otobüsün numarasını verebilirim.– Bana hep: “Şeker ablacığım! Canım ablacığım! Güzel ablacığım!” der dururdu.

Bu hitaplara karşılık surat etmeyi; hanım tavırları almayı sevmediğim için, manasız bulurum. Kimi işitmemezliğe gelir, gazetemi, kitabımı okurdum. Kimi de güler, daha ileriye gidip –otobüs تنها ise– konuşup alay etmeye bayılırdım.

Dediğim gün otobüste dört, beş kişiydik. Biri bendim. Diğer üçünü tanımam. Dördüncüsünü tanıyorum. İşte şu şimdi bana imalı imalı bakan, dudağının kenarı yırtık gülüşlü, beni suçüstü yakaladığı için zalim, mütehakkim, vazifesini yapmış namuslu adam tavırları almaya yeltenen beydir. Dünyada hiçbir şeyden, zalimlikten öğrendiğim kadar iğrenmem. İnsanoğlunun en büyük savaşı zalimliğe karşı açılmalı. İnsanoğlu her şeyden evvel içindeki bu kıskançlıklardan, bu kinlerden, bu ahlaksızlıklardan daha pis şeyi –kendinde, doğuşta varsa bile– söküp atmalıdır.

O gün de biletçi ile şakalaştım. O gün de biletçi ile bir şeyler konuştum. Muhaveremiz oldukça masumdu... Beyefendi duyularsa ve hiçbir şey eklemeyen anlattılarsa herkesin bu muhavere hakkında aynı kanaati edineceğini sanıyorum. Ama asıl günahım bu değildir.

Asıl günahım, beyefendinin çirkin, zalim, yırtık, mütehakkim, iğrenir, küçük görür bakışlarına katlanmak zorunda kalacağım günahım şudur: Otobüs تنها olduğu için sallanıyordu. Bir elimi yanımdaki boş yere yaslanmıştım. Bir ara biletçi elinden kalemini –belki de kasten– düşürdü. Kalemi almak bahanesiyle eğildi. Yanımdaki boş yere koyduğum elimi öptü. Ben hızla çekmek istedim mi, istemedim mi hatırlamıyorum. Dışarısını

seyretmekte bulunan beyefendiyi kuşkulandırmamaktan çok, belki de bana âşık biletçiye bir el öptürmeyi çok görmediğim için bugün de pişman değilim. Evet beyler, bu çok görmemek ahlak-sızlığında bulundum; elimi çekmedim. Biletçi yerden kalemini aldı. "Allah ne muradın varsa versin abla!.." dedi. Bakanlıklar'a da varmıştık. İndim. Otobüsün numarasına baktım. Dönüşte aynı otobüs geçtiği halde binmedim. Çok defa bu arabaya bir daha binmemek için otobüs numaralarına bakıp dururdum.

Hikâyem bu kadardır. Özdemir'le ayrılmanın sebebini kendisi söylemediğine göre benim söylemem manasızdır. Geçimsizlik diyelim, anlaşılamayış diyelim. Kendisiyle evli iken işlediğim bu büyük günahı Özdemir'in kahkahalarla karşılayacak kadar olgun bir insan olduğuna eminim. Ama bunu korkunç bir şekilde etrafa yayan, bana da garip garip, yırtık yırtık, her an, "Söylerim ha!.." der gibi bakan zatın da pek ham ervah birisi olduğunu söylersem terbiyesizlik etmiş olmam sanırım.

Yine aynı zattan şimdiden sonra gözlerini önüne eğmesini yalnız bu ziyafet boyunca değil, hayat boyuncaki nadir tesadüflerinde dahi aynı şekilde hareket etmesini istemek zaruretindeyim.

.....

Nevin, yerine muzafferiyetten kıpkırmızı, sarhoş bir halde oturmuştu. Gözleri şimşek şimşekti. Bu hal beş dakikadan fazla sürmedi. Birdenbire bütün söylediklerine pişman oldu. Susması, iftirayı üstüne alıp susması daha kadınca, daha insanca olurdu. Bu halin bir böbürlenmekten ne ayrı gayrisi vardı? Bu böbürlenmenin, namus taslamanın yeri miydi? Bu bir hayat sahnesi değildi. Samimi olsa bir dereceye kadardı. Bu gösteriş, vaziyeti kurtarmıştı. Hattâ bir galibiyet, bir muzafferiyet kazanmıştı. Ama bütün muzafferiyetler, bütün galibiyetler gibi, alabildiğine haksız, alabildiğine zalim, alabildiğine gösterişli hüviyetiyle, kibar, mahcup, insan bir mağlubiyetten çok daha utandırıcı idi.

Adam gözlerini önündeki rakı kadehinden ayıramıyor, kalıp gidemiyordu da... Mağluptu ama daha asil, daha insan, daha cana yakındı. Adamın biraz evvelki çirkin hüviyetini Nevin şimdi kendisi almış olduğunu anladı. O da kafasını önüne eğdi. Bu halden biraz kurtulmak umudu ile:

— Affedersiniz, Rıfat Bey, dedi. Sinirlendiğim için ne söylediyimi bilmiyorum. Üzülmeyin. Siz Özdemir'e karşı vazifenizi yaptınız sayılır. Benim için ne kadar acı olursa olsun katlanmalıyım. Tek taraflı gördüğüm için affınızı dilerim. Dost kalalım Rıfat Bey.

Adamcağız Nevin'e bakmadan:

— Bilemezdim işin aslını, dedi.

Özdemir'e baktı:

— Her ikinizden de af dilerim, diye ekledi, Nevin Hanım bendenize seslenselerdi...

Masadaki sessizliği ziyafetin ve arabanın sahibi bozdu:

— Olur olur böyle şeyler, dedi. Ama ne de olsa tuhaf bir hikâye!

Sözünü bitirir bitirmez de haykırdı:

— Garson! Bir şişe şampanya daha. Bir kadeh de konyak...

Nevin'e döndü:

— Bir kadeh konyak kor musunuz şampanyanıza?

Cevap beklemeden:

— Konyaklar iki olsun, dedi.

— Üç olsun, dedi Özdemir.

Şimdi herkes kendi havasına dalmıştı. Yalnız Rıfat Bey'le Nevin düşünceliydiler. Bir ara Özdemir'in ayağa kalktığı görüldü. Saçlarını âdeti veçhile parmaklarıyla taradı. Araba sahibine döndü:

— Ulan, dedi. Senin de, arabanın da, şiirinin de, şairliğinin de... Bana ne söylüyorsun bunu şair bozması!.. Amerikalı karı Fransızca bilir, eşşoğlu eşek! Ona söylesene...

Arkadaşlarına:

— Çocuklar, dedi, herkes yediği, içtiği şeyin parasını versin. Hesabını da tutsun. Ben sonra hepinize öderim, borcum olsun.

Hasan'a bir elli liralık uzattı:

— Hasan, sende varsa sen öde... Bu de Yus arabalıya beş para verdirtmeyin.

Hasan da ayağa kalkmış, gelip Özdemir'le yan yana oturan Şair Sacit'in tepesine dikilmişti. Elinde bir bira şişesi tutuyordu. Arabalı, Hasan'ı görünce gülümsedi. Patlak şehla gözlerinde korku ile karışık bir hiddet parladı. Ah! Arabası

elinde olsaydı da şu masayı çiğneyip geçseydi. Arkasına yaslandı:

— Monşer, dedi, hiç şakadan anlamıyorsunuz. Mamafih haklısınız. İçki masasında şaka yapmak doğru değil...

Hasan:

— Af dile ulan mecmuacı! dedi.

Sacit bir kakhaha attı:

— Mil pardon monşer, dedi.

Hasan:

— Otur Özdemir, dedi, mesele kapanmıştır.

O gazetecilerin en zekisi, en kabası, en terbiyesizi olduğu halde içtikçe kuzu gibi, içtikçe başka türlü, kendi halinde, her şeye boşverir, filozof bir hal alan Yekta'yı seyretmekte olan Nevin, onun bu sahne devamınca yerinden bile oynamadığını, sanki işin bu şekilde sona ereceğini sezermiş gibi sandalyesine yaslanıp tatlı tatlı seyrettiğini görüyordu.

Yekta hemen:

Bunun üstüne bir şiir, üstat, dedi. Arabalı şair:

Fabrika dumanlarının ötesinde

Akşamı

Ve işten çıkmış yorgun bir ameleyi...

Otomobilde iken küçük gördüğü baldırlarının biraz üstüne hafifçe dokunuverdiği insanları öven bu şiiri Nevin hayretle dinledi. Hani İstanbul'da şoföre:

— Şöyle dizlerinin arkasına. Şöyle hafifçe. Bir dokun. Fırlasın iki, üç adım. Bacakları kırılmış gibi dizüstü düşsün... Düşsün de anlasın yaya kaldırımından aşağı inmeyi dangalak!.. Benim araba tamirde olmasaydı gösterirdim ben ona...

Dediğini duyuyordu. Nevin artık tahammül edemedi. Ayaga kalktı.

— Benim vaktim geldi, dedi. 1.10 trenine yetişmeliyim.

— Bu gece mi gidiyorsunuz?

— Evet, biletim hazır.

— Bu Diyarbakır postası hep tehirlidir.

— Otelden bavulu almak, taksi bulmak filan derken...

Özdemir:

— Ben de bu trenle gidiyorum Nevin, beraber çıkalım, dedi.

— Arabamla götürüyüm sizi.

— Teşekkür ederiz, istemez. Arabasız da gideriz.

— Yok yok. Mutlak arabamla götürmeliyim.

— İstemez beyim.

— Sizi bırakır ben dönerim. Bu lütfu benden esirgemeyin.

Çaresiz kabul ettiler. Nevin otelden çantasını aldı. İstasyonda yalancı şaire teşekkür bile etmeden ayrıldılar. Nevin dört ay sonra zengin şairin lokantaya dönmediğini, çocukların paraları keselerinden ödediklerini Özdemiş'den öğrendi.

Trende Özdemiş'le yan yana oturdular. Bir zaman hiç konuşmadılar. Birbirlerine bakmadılar. Sonra Nevin dönüp kocasına gülümsedi. Kompartıman kalabalıktı. Özdemiş, karısının kulağına:

— Beni affedecek misin? dedi.

Nevin:

— Sonra konuşuruz bunu, dedi.

Canı sıkılıyordu. Doğru, lokantada durumu kendi lehine çevirmişti, ama şimdi yine içini yiyordu. Yalan söylemişti. Hem de öyle sahi ile dolu bir yalan ki... İnsanın kendi kendisini bile aldatacak bir yalan! Hikâyenin anlattığı yere kadarki kısmı oluş itibarıyla tamamen hakikatti.

Bu hiç yalansız hakikatin gerisinde koskocaman bir yalan gitgide büyüyen bir ur gibi bu küçücük hakikate bakıyordu. Bu hakikati de Nevin'den başka kim bilebilirdi? Elini biletiçiyeye arzu ile değil adeta merhameten bıraktığını hissederek yollu konuşmuştu.

Doğru muydu bu? Niye arzuyla, zevkle elini öptürdüğünü söylememişti? Şimdi artık her hakikatin altında yatan yalan ateşini her hatırlayışta bulacaktı. Bu uzak ihtimaller bir yana bırakılsa bile bu yalanla yalnız başına kalmak onu utandırıyor-du. Hiç olmazsa Özdemiş'e söylemeliydi.

Kocasına:

— Koridora çıkalım, dedi.

Sırtlarını kapıya, ayaklarını kalorifer demirine dayayarak konuştular. Nevin, birkaç dakikalık bir susmadan sonra sordu:

— Ben sana bunu yapsam affeder miydin?

Özdemir cevap vermiyor, düşünüyordu. Nevin dönüp kocasının profiline baktı: Burnu dudaklarına sarkmıştı. Ne cevap vermesi gerektiğini düşünüyor gibiydi. Faydası olacağını tahmin etse: "Tabii! Tabii! Elbette affederdim," de diyebilirdi bu dudaklar. Hem böyle dese çok faydası olacaktı. Ne çıkar-
dı? Ortada böyle bir hadise de olmadığına göre, ne kaybederdi sanki böyle söylerse?..

Nevin olup biteni lokantada anlattığından, ötesini, işin gizli tarafını eski kocasına açıklamak üzere koridora çıktığı halde birdenbire vazgeçti. Bu adamla tekrar birleşemeyecekti. O halde doğrunun ne lüzumu vardı? Belki de bu, hiç ummadığı halde onu yaralamaktan başka bir şeye yaramayacaktı.

Özdemir her zamanki cynique huyundan Nevin'in hoşlanmadığını bilirdi. Hiç kullanmadığı halde, "asla" kelimesini kullanarak:

— Asla! Asla affetmezdim, dedi.

Nevin bilhassa bu "asla" kelimesinden şüphelendi: "Buda-la!" dedi. "Erkeklik taşıyor, yalancı horoz!"

— Ne yapardın?

Bu seferki cevap yerinde idi:

— Orasını bilemem, dedi, ama muhakkak bir cevap istiyor-san, insiyaki şekilde hareket ederdim, gibime geliyor.

— Nasıl yani?

— Nasıl olacak; bir kümesteki iki horozun yapacağını yapardım. Seni bir kenara bırakır, herifle kan revan oluncaya kadar boğuşurdum.

— Sonra?

— Herifi dövebilirim, ne âlâ! Dövemezsem kuyruğu kıstırır giderdim.

— Dövdüğünü farz edelim.

— O zaman artık horozun tavuğa karşı takındığı müsamahakâr hali takınmazdım, insan olduğumu hatırlardım.

— Öyle ise ben tavuk kadar insiyaki hareket ettim. Ama hayvanların içinde saadetlerini şiddetle müdafaa eden dişiler

de varmış. Mesela kuşlarda... Dişi kuş rakibesiyle günlerce boğuşmuş. Erkekse lakayt seyredermiş.

— Demek ki insiyaklar da yaratıktan yaratığa farklar gösteriyor. Ama insanlarda bütün yaratık insiyaklarının hepsi mevcut. Bakarsın erkek rakibini de, sevgilisini de öldürmüş. Bakarsın ki kadın erkekle de, kadınla da boğuşmuş... Değiştir değiştir kullan!

— Olabilir. Bizim meselemize gelince: Açık konuşayım. Barışmamıza imkân yoktur. Bu, sadece beni aldatman, hem de çirkin bir şekilde evimizin içinde, rahatını bile feda edemeyerek, başka bir yer bulmayı bile denemeden, binde bir yakalanma ihtimalini dahi hiçe sayarak, kolayı tercih ederek... Aldatmandan değil, seni sevseydim buna önem vermezdim...

Yine yalan söylüyordu. Sevseydi daha çok önem verirdi halbuki. Özdemir üzgün, sahiden üzgün bir yüz takınmıştı. Nevin, kocasının samimi olup olmadığını düşünmeden kadın insiyakıyla üzüldü. Devam etmek, biletçi meselesini anlatmak istiyordu. Özdemir garip bir:

— Ya! demeseydi.

Bir kadın tarafından beğenilmemeye alışmamıştı. Şimdiye kadar hoşlandığı her kadına kendini sevdirmemişe bile saydırmıştı. Karı yalan söylüyordu. Onu tahrik etmek için böyle söylüyordu.

İçini aşktan başka türlü bir ihtiras kaplayıverdi. Onunla İstanbul'da son bir defa daha yatmalıydı. Ne yapıp yapıp kandırmalı, birkaç günü beraber geçirmeli, sonra bırakıp gitmeliydi. Dönmüş, şimdi düşünceli düşünceli önüne bakan karısını seyreliyordu. Saçlarına, çenesine, ağzına, parlayan dişlerine, uzun parmaklı büyükçe ellerine, lekeli bir süveterin kabarttığı göğsüne hasretle, arzu ile bakıyor içini bir ihtiras, hayvani bir şehvet hırsı sarıyordu.

— Sensiz yapamam Nevin, dedi.

Ağlamaya başladı.

Nevin hissiz, soğuk ve yabancı:

— Delilik etme, dedi, bu kadar üzülecek ne var? Seni ben de seviyordum. Belki bu muhabbetten bir şeyler de kalmıştır daha. Ama çaresiz ayrılmamız lazım. Seninle şimdiden sonra ancak

başka insanların bulunduğu bir yerde dostça konuşabilirim. Yalnız bir dakika kalamam. Bunu bilmiş ol, kendine de hâkim ol!

Özdemir:

— Boşamam seni, boşamam.

— O da vız gelir. Bu sefer sana düşman kesilirim. Beni hiç göremezsin sonra. Daha fena yaparsın.

— Bir haftalığına Boğaz'da bir otele gidelim. Oturalım, konuşalım. Belki cayarsın. Bana bu şansı ver hiç olmazsa...

Özdemir'in sesi bir tuhaftı. Nevin onun gözlerine bakınca her şeyi anladı. Terk edilmek izzetinefsini yaralamıştı. Hatta tahrik etmişti. Bir hayvan kadar muhteris bir hal almıştı. Şurada, hemen koridorda bir şeyler yapmak ister gibi idi. Olmazsa Nevin'i öldürebilirdi. Sık sık nefes alıyor, garip garip bakıyordu. Nevin korktu. "Olmaz" dememek için kendisini öylesine zorladı ki dudaklarından duyamadığı bir "olmaz" kelimesi çıkıverdi.

Şimdi Özdemir, kolunu sıkıyor, kesik kesik nefes alarak manalarını bile kavramadığı:

— Olmaz mı? Otele, Boğaz'a, Boğaziçi'ne... İstersen Tokatlıyan'da... bir oda... üç gün, bir gün... bir gece. Sabahleyin sen uyurken... ben... ne zaman istersen... kalkıp giderim... ama bir gececik. Bu geceyi bağışla, ver... vermezsen öldürürüm, geberdirim seni... Namuzsuzluk etme!.. Çarparım. Çıldırıma insanı... Sus! Konuşma! Aksi gitme sakın!

Kolunu tutmuş sıkıyor, sıkıyordu. Öteki eliyle göğsünü taktıyordu. Kafasını, burnunu, terlemiş yüzünü yaklaştırıyor; Nevin kafasını öte tarafa çevirdiği için saçlarına sürüyor, dişleriyle karısının saçlarını yakalayıp çekiyordu.

Tam bu sırada dayandıkları perdeleri inik kapıda bir sarsıntı oldu. Birisi çıkmak istiyordu. Nevin:

— Kendine gel, çıkacaklar var; müsaade et, diyebildi.

Özdemir ürkerek çekildi. Kapıyı açan adam Özdemir'in önünde durdu. Dağılmış saçlarına baktı. Nevin'e:

— Üşümüşsünüzdür burada hanımefendi, dedi. İçeriye girin.

Nevin'i içeriye sokmadan adam gideceği yere gitmemişti. Nevin içeriye girince pencerenin yanındaki yerine yerleşti. Bir müddet sonra da tatlı bir uykuya daldı.

Uyudu uyandı. Ankara-İstanbul yolu gecenin içinde birtakım kampana, insan, tren sesleri, buğu, sis, yağmur hayalleri içinde dakikalık uykular, uzun akılsız uyanmalar içinde hemen hemen yalnız Özdemiş'in onu kapı önünde tartaklamasından başka hiçbir olayı tam manasıyla kavrayamadan ne rüya, ne de uyanıklığa bel bağlamaya elverişsiz bir uyuşukluk içinde geriye doğru uçuştı gitti.

Gözlerini açabildiği zaman bir köprüyü geçiyorlardı. Pencereden bakınca köpüre köpüre akan bir dere gördü. Bir kıpkızıl kaya güneş içinde altınmış gibi parlıyordu. Kafası hâlâ karıncalanıyor, hâlâ bir şey düşünemiyordu. Ama içinde birbirinden çocukluk kadar uzak ve tatlı, manasını bir türlü kavrayamadığı doğan güne bir şeyler vaat eder bir sevinç vardı. Gözlerini ovaladı. Karşısında bir adamla bir kadından başka kimse kalmamıştı. Her ikisi de güldüler.

— Epey uyudunuz, dedi adam.

— Uyudum uyandım, dedi Nevin.

— Ama dinlendiniz herhalde.

Nevin "yorgun değildim" demek istedi. Gülümsedi:

— Herhalde... dedi.

Yorgundu. Sahih yorgundu. On gündür yorgundu. On gündür kanında deli gibi dolaşan, kâh onu iliklerine kadar üşüten, sonra ellerinin üstünü bile terleten bir yerinde boşluk içinde birtakım aslı faslı olmayan ağrılar yaratan sıtma mikrobu gibi sinsi bir yorgunluk vardı.

Adam:

— O kapıdaki bey bir daha gözükmedi, dedi.

Nevin Özdemiş'in çirkin halini hatırladı. Demek o sırada hızır gibi yetişen adam buydu.

— Adam nenizdi? dedi.

— Kocamdı efendim.

— Ya? dedi adam.

Sonra yanındaki kadına:

— Her koca öyle olmaz, korkma karı! dedi.

Nevin'e de:

— İçkili miydi? diye sordu.

— Öyle olacak, dedi Nevin, boşanmak üzereyiz de...

— Ha şu mesele, dedi adam.

Elli yaşlarında, göbeksiz, kara yağız bir adamcağızdı. Karısı lafa hiç karışmıyor, gülümseyip oturuyordu. Nevin yeniden gözlerini kapamak üzere idi. Bu sefer kadın:

— Uyuyun, uyuyun biraz daha, dedi. Sinirlenmişsiniz, yatışırsınız. Biz sizi bırakmayız, merak etmeyin.

Özdemir bir daha uğramadı. Yaptığına herhalde pişman olmuştu. Belki de utanmıştı. Nevin onu hiç böyle görmemişti. Ne tuhaf oluyordu erkekler terk edildiklerini anlayınca... Özdemir Haydarpaşa'da da gözükmedi.

* * *

Bir pazartesi günü idi. Günler, şu garip günler! Uykumuzun içinde saatleri başlayan günler! Uyandığımız zaman üçte birini arkada bırakmışızdır başlayan günün, kaldı mı üçte ikisi... Yap bakalım hesabını!.. Hey gidi pazartesi hey! Kaldı on altı saatin. Bir saat kavgaya say, bir saat konuşmaya, iki saat yürümeye, yarım saat düşünmeye koy, yemeye içmeye de bir saat, yarım saat el yıkama, aptes bozmaya, yarım saat olduğun yerde kestirmeye, çeyrek saat bilet almaya, tünele, tramvaya, vapura binmeye... Say sayabildiğin kadar. Koy bu on saatin içine boşlukları doldur bakalım. Sevişmeye koyabiliyor musun on dakika?..

Yazı makinelerine, kalem tutan parmaklara, neşterlere, ilaçlara, selam vermeye, kitap okumaya, iki kadeh içmeye... Vakit mi kalıyor insanoğluna? Bunu yaparsan onu edemiyorsun.

Kimine dar, kimine bolsun; pazartesi! Pazartesi! Sanki pazar bir şeymiş de onun bir de yarını, ertesi günü var. Ertesi günü yapacak işlerin içinde hep aynı olanı bir yana bırakırsak bize saat olarak ne kalır?

Geç git pazartesi sen de!.. Sende de iş yok! Sen de salıya doğru kalem tutarak, apteshaneye giderek, daktilo yazarak, otobüse binerek, sümükürerek, burnunu çekerek, vapura atlayarak, merhaba diyerek, bilet alarak, pazarlık ederek, bir şarkı bile mırıldanmadan, ıslık çalmayı bile hatırlamadan, aşktan göz açmadan, bir güzel yüz bile göremeden; yalan söyleyerek, insanoğlundan insanoğluna kötü haberler ileterek, çarşambaya doğru yürüyen

budala bir salı ile kol kola geçip gideceksin. Yine çarşamba, yine perşembe, işte cuma! Cumartesi... Hele bu ertesiler yok mu ertesiler? Bu ertesiler, o kendilerini bir şey sanan insanlara benzerler. Sanki devam ediyorlar. Sanki bir bayramı, bir oh deyişi, bir sevişmeyi, bir sulhu, bir özgürlüğü, bir oyunu, bir aşkı, bir kardeşliği, bir dudak dudağa, bir anlaşmayı devam ettiriyorlar; yalancılar! Pazartesi! Yürü geç git! Lalettayin bir mart gününün lalettayin bir pazartesisini! Gideceksen git! Pencereye üç beş damla insanın içini ürperten buz gibi su, mangallı odanın bir isim yazdığım, bir şekil çizdiğim camına buğudan başka güzel ne getirdin? Ta uzaklarda, kel tepelerin üzerine abanmış yağmur bulutlarıyla, kar toplayarak gökyüzünde dur da bir lahza konuşalım. Niçin geldiğini bir anlayalım senin. Bana insanlardan, dünyadan yeni bir şey mi getirdin? Şu sıcak atkılarına sığınarak, ceketlerinin yakasını kaldıranlara bir serüven mi hazırlıyorsun?

Kim bilir, belki de bu saatte Beyoğlu'nda bir evde bir kadın bir erkekle kavga ediyordur. Onun da ismi Nevin'dir.

Az sonra, pazartesi isimli saatlerin on dakikası geçinceye kadar bir zaman içinde kanlı canlı, ondüleli, rujlu Nevin on altı yerinden bıçaklanıverecek... Fransa'da kabine düşecek... İngiltere'de bir Lord evlenecek, bir uçak düşecek, bir diğeri Roma Hava Meydanı'ndan Paris'e kalkacak.

Dağların içinde bir tren gidiyor bak! Tam tünele girmek üzere. Bakın, şu dolmuşta bir şeyler oldu. Bir adam ezilmiş mi, bayılmış mı? Nedir? Eczaneye götürüyorlar. Hastanenin birinde bir adamın kalbine ameliyat yapıyorlar; bir başkasının karından su alıyorlar; birine narkoz veriyorlar; birinin ayağını kesiyorlar...

Düşünürüm, düşünürüm bunu da: İki kişiyi, تنها bir sinemada, yan yana, içleri hazdan ışıklar içinde, yürekleri dudaklarında, şehvet ısıklık gibi, yılan gibi, temmuz geceleri gibi yıldızlı, sıcak ağır kokulu; dudak dudağa, eller ellerde, bir kadınla kaybolmuş bir erkek...

Çocuklar doğuyor. Tibet'te çocuklar doğuyor. Amerika'da çocuklar doğuyor. Asya'da çocuklar doğuyor. Afrika ormanlarında bir fil beş adam kovalıyor. Bir kadın tarlada doğuruyor. Bir kadın hastanede doğuramıyor...

Hey pazartesi! Övünebilirsin, isminle değil; yukarıda saydıklarım ile. Sen İstanbul'da mart içinde bir pazartesi olarak değil ama. Amerika'ya daha şimdi giriyorsun. Japonya ötelerinde, Büyük Okyanus'un bir yerinde az sonra sen bir salısın budala!

Ulan pazartesi! Sen bir tarafta pazar, bir tarafta salısın; ser-seri herif! Ne diye İstanbul'da bize "pazartesiyim" diye kafa tutarsın. Elimde olsa tutarım seni şu saniyede; bakarım sonra dünya yüzüne: Bir çocuğun yalnız kafası çıkmıştır, bir adam durmadan son nefesinde.

Bir kadın hep o sarsılma anındadır, bir parmak kalkmış daktilonun başında; bekliyor. Hep seni bekliyorlar geçsin gitsin diye, köpek! Giden bir araba duramayacağına göre ne yapar acaba? Bırak bizim tüneli, bir uçağı düşün; duramaz, eh! gidemez de... Köpek hep mi havlayacak? Hani buna havlamak da denmez. Tavuk yumurtayı yumurtlayamayacak, ben ben ben ben ben...

Nevin, işte pazartesi gününü yerden yere vurarak köyün içinde dolaşıyordu. Günler bir sayfa içine sığdırabileceği birtakım hareketlerle; vapura binmek, Beyoğlu'na çıkmak, sinemaya gitmek, bir arkadaş görmek... Pek az düşünülmeyen değişikliklerle geçip gidiyordu.

Önce vakit; birkaç aktör arkadaşıyla bir gündüz tiyatrosu kurmak üzere projesi ile geçmişti. Bu sefer bir sürü, aktör ve tiyatroseverle tanıştı. Bunlar da gazeteciden iyi değildiler. Daha meselesiz, daha cahil, daha boş, daha yakışıklı idiler. Bir kısmı işin kolayını yakalamış, sanat, sanatkâr numarası altında hafızalarına, kolay kazanılmış eski şöhretlerine dayanarak günlerini gün ediyorlar, film çevirme dalgası ile memlekete hizmet numarası ile para kazanıyorlardı.

Hani ağlayıp duranların içinde şöyle ayda iki, üç bin liraya para demeyenleri vardı. Dublaj yapıyor, film çeviriyor, rejisörlük ediyor, herhangi bir dükkân, taksi işletiyor, rejisörlük ediyor, senaryo yazıyor, akşamları ayda 500, 600 ve daha fazla kazandıran bir müessesede –hayatlarımızı tüketiyoruz diyerek– kendilerini fazla üzüntüye vermeden, hiçbir fevkaladelik gösterilmeyecek pek aşağı da düşürmeyecek piyesler oynuyor, halk memnun, şehir memnun geçinip gidiyorlardı. Yeniliğe

düşman değildiler. Bir şeyler yapmak hüsnüniyetinde idiler ama hiçbir şeyin yapılamayacağına da emindiler. Bunda haklı olduklarını Nevin sonraları anladı.

Küçükten, sessizden, yazıcısı, aktörü, ressamı birleşerek candan bir Türk tiyatrosu kurulabilir miydi, acaba? Belediye-siz, edebi heyetsiz, özgür...

Nevin, o zaman da bu "özgür" sözünden hatırlayıvermişti... Ama üzerinde durmamıştı. Hiç hür tiyatro kurulabilir miydi? Buna imkân mı vardı? İsviçre'nin büyük şehirlerinden birisinde Kral Ödip oynuyormuş. İki Lozanlı da o akşam tiyatroda imişler. Çıkınca aralarında şu muhavere geçmiş:

Bir tanesi ötekine:

— Piyesi nasıl buldun? diye sormuş.

Öteki:

— (Epey düşündükten sonra) Vallahi demiş, bizim terbiyemize, bizim kanunlarımıza göre böyle bir vak'anın geçemeyeceğini sanırım, şu halde bize göre bir piyes değil.

Hani Kral Ödip'i bir Türk tiyatro yazarı yazdı –yazamaz a-hadi yazdı, diyelim... Hadi oynandı, diyelim. Kıyametler kopar, lanetler yağar, tiyatronun bir ihtiraslar âlemi gösterisi, bir yeni ahlak, bir cesaret, bir cehennem, bir cennet, bir akıl, bir akılsızlık...

Nevin, tiyatronun bir tarifini yapmaya kalkmadan başkaları büyük büyük laflar ettiler. En sonunda da Nevin'e ilanı aşk ettiler. Şimdi artık Nevin de onlar gibi konuşabiliyordu. Dârûlbedayi numaraları ile yanına sokulan en tiyatro için özlemine:

— Bana bak anam, diyebiliyordu. Sizin gibi düşünür, oynar, düşünür yazar, düşünür uydurur takımı ile arkadaşlıktan hoşlanırım. Ama o kadar. Ondan öte beni bir tramvay biletcisi sevdadan deli edebilir. Ama sen üstadım beni pek sarmıyorsun, kusuruma bamyala!

İşte şu hikâyemizin kahramanı konsolosluktan emekli Vildan Bey'in Avrupa'da mektep medrese görmüş kızı, "kusuruma bamyala!" diyebiliyor, ardından da bir kahkaha savurabiliyordu.

Sonra eve dönmek üzere vapura bindiği zaman kendi kendisinden iğreniyor, attığı kahkahaların ve kusuruma bamyaların

intikamını yine kendi kendisinden oldukça romantik bir tarzda çıkarıyordu. Neden ağlıyordu sanki? İstiyordu ki bütün bu zahiri kayıtsızlığının, hafifmeşrep, bayağı lakırdılarının altındaki Nevin Hanım'ı keşfetsinler. Ama kimse kimsenin aslını, kafatası içinin meselesini anlamak için uğraşmıyordu. Uğraşmazdı: Çünkü hiçbir mesele, kadın erkek oturulup sanatkâr veya âlim; üniversiteli veya profesör münakaşa edilecek bir hal çaresi değil elbet, ama bir fikir alışverişi haline getirilemiyordu. Ne böyle bir gazete, ne böyle bir haftalık, ne de kadınların ve erkelerin insanca buluşabileceği bir kahve vardı İstanbul'da. Böyle bir yer kokusunu aldılar mı züppeler, kıskançlar, sözde sanatçılar üşüşüyorlardı.

İstanbul güzel giyinmiş manifaturacıların, bankacıların, maçlara giden, hareketli, büyük meseleli Galatasaray, Fenerbahçe münakaşalarına katılanların elinde idi. Ayda üç yüz, dört yüz, beş yüz lira maaşlı, ayda üç bin, dört bin, beş bin lira kazançlı memurlar, terziler, komisyoncular, manavlar, bakkallar, ve bankacılarla dolu bir kalabalık, bunların çocukları ve çıraqları ile dolu Beyoğlu her şeyi ile, tiyatrosu, sineması, vitrini, hattâ kitabı, hattâ mecmuası ile, bu insanlara on altı saatin iki üç saatini hoşça geçirtmek için seferber halinde idi. Yetmezse radyo, erkek hafızları, kadın hafızları, bitmek tükenmek bilmeyen iniltisiyle, adi piyesiyle, bir düğmede hazırды.

Nevinlerin kurmak istediği tiyatroyu ise bu kalabalığa pek karışmamış üniversitelilerle, on birinci sınıfa gelmiş edebiyat meraklısı maç artığı lise talebesi, üç, beş hikâyeci, beş on şair, iki üç eleştirmeci, bir o kadar ressamla, kafasını daha bir yere sokamamış, sokamayınca da çıldırmış üç beş tiyatrosuz aktör, bir de bunların mecmuundan üç misli fazla, bunlar gibi olmak için didinen budala doldurmaya çalışacaktı. Bunların bir kısmı sokağın tiyatrosunu karaborsacı olarak, orospu olarak, sarhoş olarak seyretmeyi daha münasip, daha kesesine elverişli bulacağı benzerdi.

Tiyatro kuruldu. Birinci temsilden sonra da kapandı. Herkes bir tarafa dağıldı. Seyirciler de, aktörler de, yazıcılar da yüz elli lira maaşlı bir yere kapılanmak üzere gözden silindiler.

Nevin artık İstanbul'a inmiyor. Köyünde pazartesiye kötü-
leyerek, salıya uyarak, çarşambayı patlayarak, perşembe ve cu-
mayı nisbeten sakın, cumartesi ile pazarı bir yerlerde boğmaya
çalışarak geçiriyordu.

Komşuları Balıkçı Hasan Ağaları hayretle seyrediyordu.
Sabahın kaçında kalkardı bunlar. Birden ahşap evde ışıklar
yanmış görürdü. Bir tatlı gürültüdür başlardı. Nevin'in babası
bile saat ikilere doğru uyuduğu halde bazı bu saatlerde uyanır,
balıkçıların ahşap evine keyfiyle bakardı.

— İşte insanlar, derdi, bir güne hazırlanıyorlar. İnsanlara
balık tutacaklar. Fakir köy gün doğmadan uyanıyor. Kahveci
Ali Efendi ocağı yakmıştır. Çayı demliyor. İdris iskele başında
salep güğümünün altındaki elleme kömürlerin küllerini üflü-
yor. Babası Cemal'i uyandırıyor.

Manyat ağlarını yüklensin. Bütün gece meremmet yapmış-
tır kadınlar. Ali Ağa abalarını giydi: Şimdi Manyat'ın üç beş
tayfasının evlerini dolaşacak. Köftehorlar hâlâ uykuda olmalı.
Cemal'i göndermeye gelmez onlara. Lafa tutarlar. Bu oğlanın
yüzü tutmaz ki. Kûfür bilmez, konuşmak bilmez, kızarır durur.
Okumadı kerata! Okusaydı da balıkçı olmasaydı. Balıkçı dedi-
ğin kûfür etmeli, kavga etmeli, balık gibi sessiz mi olmalı ya!

Konsolos beyin dul kızıyla vapurlarda yan yana oturmuş.
Yalıboyunun çürük alamanasında diz dize akşam safası eder-
lermiş. Tövbe estağfurullah! Ali Ağa'nın balıkçı oğlu gâvur Vil-
dan Bey'in dul, tövbe tövbe estağfurullah, kızıyla...

Cemal pısıriktir. Pısıriktir ama inatçıdır. Kafası kızdı mıydı,
durgun hava gibi, yanına kimse sokulamaz. Dev gibidir hani!
Yumruğu ile öküzü yıkar. Darılırsa barışmaz. Neme lazım bi-
zim! Erkektir, kiminle isterse gezer, konuşur. Erkeklerin elinin
kınası, karının alnının karası...

— Ya almaya kalkarsa Ali Ağa?

— Almaya kalkarsa alır be usta Haralambo! Bu alın benim
değil onun alını. Boynuz isterse yaldızlısını takar.

— Öyle söyleme Ali Ağa?

— Ben söylemiyorum, İrfan Efendi söylüyor.

— O senin İrfan Efendi dediğin it, kızın peşinde aylarca
koştı. Ben şahidim. Koştı koştı da dili bir karış sarktı. Sarktı
da onun için atar tutar.

— Ateş olmayan yerde duman çıkmaz, Haralambo.

— Çıkar, bu zamanda çıkar. Zamanlar başka türlü oldu. Bak bizim Urum milleti nasıl böyle ufak şeyleri kedi pisliğini örter gibi örteriz. Hep bu yüzden işte. Ama sizde, bir gürültüdür, bir dedikodudur kopuyor. Şu kızla babası benim meyhanemde, na şu tezgâh başında elâlem huzurunda fütur etmeden, akıllarına estiği zaman gelir iki tek atarlar. Bundan ne çıkar be Ali Ağa? Bunun neresi ayıp be?

— Ayıptan geçtim Haralambo, günah bu be!

— Bırak bu boş lafları Ali Ağa.

— Hadi bunu şöyle hafiften alalım. Ya o İrfan'ın anlattıkları?

— Yahu bu kız bunları gizli mi yapıyor? Aşikâre... Bu kız çımacının koluna girer, götürür bahçeli kahveye, tavla oynar. Benim oğlanla karşı karşıya yüzer. Rıdvan Bey'in on beş yaşındaki oğlunu bisikletin önüne oturtur, çarşı boyundan geçer. Bunda ne kötülük var be!.. Sen bir de dedelerim Fatih Sultan Mehmet'e balıkçılık etmiş, dersin. Kötülüğün aşikâre yapıldığını hiç gördün mü Ali Ağa?

— Zamanlar gösterdi be Haralambo!

— Benim bildiğim şu: Şu İrfan denilen köpekten başka bu kız için kimse bir şey söyleyemez köyün içinde.

— Söylüyorlar be Haralambo.

— Söylediler söylediler... kimse aldırmayınca sustular. Bilmez misin köyün tabiatını.

— Sana bir şey söyleyeyim mi Haralambo! Hani bazı bazı ben de senin gibi kanıyorum ama yapamam. Ne isterse yapsın, yapsın ama benden ırak. Benim evimden, benim köyümden öte. Bunun burası İstanbul. Her kıyıda balık vardır. Manyat benimse tarlakoz onun. Kayığın biri de onun. Varsın gitsin ne hali varsa görsün!..

— Sen ne üzülüyorsun be bu kadar. Şu rakının tadını da kaçırdın be Ali! Dur bakalım, evlenecekler mi? Dur bakalım Konsolos razı mı? Sen kendi kendine gelin güvey oluyorsun. Boşver biraz canım!

— Yooook, Haralambo. Evlensin daha iyi. Ben konsolos beyin suratına bakamaz oldum. Bir gün gideyim evine diyorum. Neye geldin? Sana ne derse. Bunlar başka türlü insanlar Haralambo! Anlayamıyorum. Benim kızım olsa vallahi!..

— Sen oğlanla konuştun mu?

— Ben oğlanın yüzünü iş zamanından iş zamanına görüyorum. Gece geç geliyor. Evvelki akşam konuşmaya karar verdim. Bekledim. Yukarda ışık görmüş, çıkmış, gitmiş, bizim tayfadan Rüstem'in oğlu Can'ın evinde yatmış. Ama dün gece yakaladım. Vapurdan seninkiyle çıkmıştı. "Gel seninle konuşacağım Cemal," dedim. "Konuşmayalım baba, konuşmak lazım geldiği zaman gelir konuşurum ben seninle, şimdi bırak beni," dedi.

— İyi demiş...

Balıkçı Ali Ağa ile çocukluk arkadaşı Meyhaneci Haralambo arasında Cemal hakkında bu konuşma yapılırken öbür tarafta Nevin'in evinde de babası ile annesi arasında şöyle bir muhavere geçiyordu.

— Hep sizin kabahatiniz bey, diyordu Fazıla Hanım, bir kız mensup olduğu sınıfın icaplarına göre büyütülmez de, tecrübe edilmemiş birtakım yeni sistemlerle terbiye edilirse bu netice mukadderdir.

— Olabilir. Olabilir ama bu neticenin müsebbibi ben değilim. Birinci izdivacında da kendisi seçmiş değil miydi? Sizinle benim bunda bir rolümüz oldu muydu? Hayır, değil mi? Ama o zaman siz neticeden pek memnundunuz. Ben biraz kötümserdim. Ama sustum. Bu seferki netice de yine kızımızın seçtiği bir tarik. Yanlış mı? Çıkamaz sokak mı? Bilinmez. Böyle olduğuna göre, kızımız da olsa, kimsenin hayat ve saadet telakkilerine karşı gelemeyiz. Boyun eğmek zaruretindeyiz.

— Bunun bir saadette neticeleneceğini bilsem...

— Komşumuz Balıkçı Ali Ağa'nın ailesi namuslu bir ailedir. Oğulları Cemal gürbüz, arslan gibi bir gençtir. Nevin erkek olsaydı, Balıkçı Ali Ağa'nın da gürbüz, sıhhatli bir kızı olsaydı, sevişselerdi... Boyun eğmez miydik? Bağrımıza basmaz mıydık?

— O başka şey. Âdettir genç kızlar girdikleri ailenin terbiyesine, gidişine ayak uydururlar. Ama kızımız meremmet yapmasını bilir mi? Bulaşık yıkar mı? Çocuk bezi de yetiştirebilir mi? Soğanlı yahni yapar mı? Balık çorbası pişirebilir mi? Sabahleyin güneş doğmadan kalkar, çorba hazırlar mı? Tahta kaşıkla içer mi? Çatalsız yemek yer mi? Ahşap evin içinde kay-

gırsız türkü çıgırıp dikiş dikerek, kuyudan su çekerek, tavuklara yem vererek gün öldürebilir mi? Bütün bunları yapabilirse belki dediğiniz saadeti tadar. Ben bunları tatmadım, bilmem. Ama böyle hayatın güzel olabileceğini seziyorum.

— Nevin de sezmiş olacak.

— Sezemez. Cemal'i yalnız erkek hali için, Özdemir'den başka türlü olduğu için, okuduğu kitaplardaki, gördüğü filmlerdeki hayaller için seviyor gibime geliyor. Bir zaman belki bir hayhuy içinde kalacak, Cemal sabahleyin balığa çıkacak, kızımız işine gidecek, akşam dönecek, o uzaktan neşeli, canlı gördüğü insanlar birdenbire cinlere karışmış gibi kaybolacaklar. O gelinler, güveyler, eltiler, görümceler, kaynanalar, kaynata-lar, kayınbiraderler arasında üç beş gün bir tiyatro, bir roman hayatı yaşayacak. Sonra?

— Sonra? Sonra? Her şeyin sonrasını düşünürsen en sonrası günün birinde son nefestir hanım.

— Son nefese kadar dayanabilirse mesele yoktur. Ama yakın bir günde okumuşları, çatalla yemek yiyenleri, şarap içenleri, dans edenleri, her sabah tıraş olanları, kolay kazananları, kitap okuyanları, tiyatro seyredenleri hatırlar da pişman olursa, söyleyemezse, haftanın beş günü eve geç giderse... Cemal Ağa, çalışmayacaksın, istemiyorum, deyiverirse... Dinletemez de rakıya başlarsa...

— Bütün bunları benim değil, onun düşünmesi lazım.

— Onun düşünmesi için senin dürtüştürmen, tehlikeleri göstermen, bunlara kafasında bir cevap araması lazım geldiğini anlatman gerekiyor. Beyefendi...

— Siz ne güne duruyorsunuz, hanımefendi?

— Onu sen terbiye ettiğine, sen okuttuğuna göre, senin konuşman gerekiyor.

— Ne istiyorsun sen hanım? Söyle bana. Bütün bunları ben düşünmüyor muyum sanıyorsun? Düşünüyorum elbet. Ben de hayvan değilim a!

Hayır, Vildan Bey bütün bunları düşünmüyordu. İnsanın kendi hayatını yaşamasını, her şeye rağmen yaşamasını öğrenmiş, kızına da öğretmişti. Okuduğu kitaplar ona bunu talim etmişti. O gözünü kapadığı zaman hep saadet, hep zevk hatı-

raları bulurdu, karanlığın içinde. Belki şimdi yalnız hatıraları kalmıştı ama, böyle yaşadığı için hâlâ mesuttu. Ölüm pek rahatça gelecekti ona. Hiçbir arzusu, tatmin edilmemiş hiçbir arzusu kalmamıştı.

Kızının da bu şekilde yaşaması için, elinde her fırsat vardı. Üç dört dil biliyordu. Zeki idi. Aç kalmaz, her yerden ekmeğini çıkarabilirdi. Nasıl isterse öyle yaşamalıydı. Kendini mesuliyetsiz hissediyordu Vildan Bey. Kızı da babası gibiydi. Fakat bu mesuliyetsizliğin ahlak sükutuna varacak bir genişliğini de düşünmüyor değildi Konsolos Bey. Ama kızının bu hususta hem zekâsına, hem huyuna güveniyordu. Yaşamının her şeklini meşru, kitaba uyar bir hale soktuktan sonra hiçbir şeyin zararı yoktu. Eskiden, ta eskiden beri böyle, çağdaşlarının ahlak telakkilerine meydan okumuş kadınlar yok muydu? "Eski şairelerden! Eski yosmalardan!" lakırdıları boşuna mı uydurulmuştu?.. Kızı bir yosma bile değildi. Hayatı yaşayarak münakaşa ediyor, bir neticeye varmaya çalışıyordu.

Çocuklar, çocuklar! Çocuklar doğar ve büyürlerdi. Aile çocuklara birtakım kocaman yalanlar, kocaman sıkılar, kocaman itmelerden başka ne verirdi? Nevin'in çocuklarını, onların sadeti için, görmese de olurdu. Şuna emindi ki Nevin'in çocuğu olursa onları Nevin adam etmesini, hem de yepyeni bir adam etmesini bilecekti. Balıkçı Cemal'in çocukları da arslan gibi olurlardı. Ali Ağa'nın babası da balıkçıydı. Yedi silsilesi balıkçıydı. Fatih Sultan Mehmet'in oğlu İkinci Bayezid'e barbunya balığını Ali Ağa'nın kaçıncı dedesi götürürdü?

Nevin, hikâyemizin başında anlattığımız bir soğuk gecede Cemal'le köye dönmüş, köy içinden kırmızı turplar satın almış, eve yollanmış, sonra Fazıla Hanım'ın ısrarıyla konuşmak üzere kendisini çağıran babasının odasında edebiyattan konuşmuştu. Babasını hatıra defteriyle baş başa bırakıp odasına gitmek üzere koridorun ışığını yaktı. Sofada annesiyle karşılaştı.

— Babanla gevezelik mi ettiniz, Nevin? dedi Fazıla Hanım.

— Evet, anne.

— Ne karar verdiniz?

— Uyumaya.

— Nasıl?

— O yine hatıra defterine daldı. Biraz ekmek peynirle bir bardak şarap bıraktım, odadan çıktım.

— Ne konuştunuz?

— Öteden beriden.

— Hele hele...

— Şurdan burdan... Edebiyattan, kitaplardan...

— Öyle ise biraz da beraber gevezelik edelim. Kitaplardan değil de hayattan söz açalım bakalım.

Nevin, babasının kendisine bir şeyler söylemek üzere odasına çağırdığını sezmişti ama ihtiyarın edebiyat lakırdısını açınca hiçbir şey söyleyemeyeceğini anlamıştı. İhtiyar konsolos, Nevin'i niçin çağırdığını unutmamıştı ama üstüne vazife görmediği bu mevzudan hiç açmamaya birdenbire karar vermişti.

— Peki anne, dedi Nevin.

— Senin odana gidelim, mangal koymuştum; sıcaktır.

Fazıla Hanım, kızının odasından çıktığı zaman saat ikiye geliyordu. Her zamanki gururlu haline şimdi bir de zafer eklemiş gibiydi. Odasına girerken "Nevin'i acaba neden gereği gibi sevemiyorum?" düşüncesi kafasında bir şimşek gibi çaktı. Yatağına girdiği zaman Nevin'i seviyor muyum? Sevmiyor muyum? diye hiç düşünmemiş olduğunu hatırladı. "Neden sevemiyorum?" diye soruyordu. Öyle ise demek ki "seviyor muyum, sevmiyor muyum?" سوالini kendi kendine çok evvelden sormuş cevabını almış olmalıydı. Öyle ya, ancak sevemiyorum-da karar kılındıktan sonra "niçin sevemiyorum?" diye sorulabilirdi. Demek kafası, kendisinden habersiz bu soruyu ona sormuş, cevabını da yine kendisinden habersiz almıştı. Allah Allah!

Hiç böyle bir şey düşündüğünü hatırlamıyordu.

Fazıla Hanım ömründe ilk defa düşünüyordu. Ne garip şeydi düşünmek! Fazıla Hanım, "Acaba deliriyor muyum," diye kendi kendine sordu. Düşünmek onu pek korkutmuştu. El-

leri terliyor, yüreği sıkışıyordu. Daha fazla düşünmemek için tuncinaları okumaya başladı. Bir daha okudu. Bir daha okudu. Uyudu.

Nevin, annesi odadan çıktıktan sonra o kadar sersem, o kadar yorgun, o kadar şaşkın ve karmakarışık bir halde idi ki sabaha kadar uyuyamayacağına kanaat getirdi. Bir uyku ilacı aldı. Olamazdı böyle şey. Annesinin anlattığı korkunç şey yalandı. Bu kadar korkunç bir yalan da nasıl uydurulurdu? Cemal'in kardeşiymişim... Cemal'in kardeşiymişim... diye deli deli söylendi. Dizleri kesildi. Bir yere düşer gibi oldu, silkindi, yine düşer gibi oldu. Fena bir uykuya daldı.

Cemal'e: "Yarın akşam vapurda buluşalım. Yine bu vapura kal," demişti. Akşamı zor etti. 10.15 vapurunda Cemal yoktu. Onunla yine vapurda tam bir hafta sonra buluşabildiler.

Cemal'e evlenme işinin manasızlığını anlatmaya nereden başlamalı diye düşünürken balıkçı:

— Biliyorum senin düşündüğünü, deyiverdi.

Nevin cevap vermedi. Onu baştan ayağa süzdü. Cemal yüzünü Nevin tarafına çevirmeden devam etti:

— Ben de bir haftadır düşünüyorum, dedi. Dostluğumuz her şeyden üstündür. Kendi keyfimiz için birçoklarını, en sevdiklerimizi rahatsız etmeye hakkımız yok.

Nevin şaşırmıştı. Cemal büyük ellerini kalın baldırlarının üstüne koymuş, karanlıktaki yüzünde hiçbir şey gözükmeden, sesinde kararlı bir hâkimiyetten başka hiçbir ton titremeden konuşuyordu:

— Hem bununla biz neyi halletmiş olacağız? Hangi meseleyi? Bir saadet meselesini mi? Bir saadet meselesini ise: İki kişinin mesut olmasından ne çıkar? Şimdiye kadar ne çıktı? Dünya mı değişti?

Nevin birdenbire sanki bir aydınlığa çıkmış gibi:

— Dünya mı değişmeliydi, diye sordu.

— Bilmem, dedi. Cemal, sustu. Sonra:

— Geçtim dünyanın değişmesinden, dedi, ağır elini Nevin'in omzuna koydu. Kasketini kaldırdı.

— Biz değişir miydik? Biz mesut olur muyduk? Ne sen bizim evde, ne ben sizin evde, ne de ikimiz başka bir evde iki kişilik

bir dünya kuramayız. Kursak da tatsız olacak. Boşver! Senin istediğin oldu. Beni değiştirdin. Ben eski Cemal değilim. Düşünüyorum, kafam işliyor, eyvallah! Aşka gelince ona da boşver! Bu insanoglu icadı da işe yaramıyor. Seni seviyorum. Ama bizim Can'ın kız kardeşi Hacer'i alırsam ancak Cemalligimi muhafaza edebilirim, geliştirebilirim. Balıkçılık üstüne, hak üstüne, insanoglu üstüne, pay üstüne düşünebilirim. Halbuki seninle hiçbir şey yapamayız. Belki ilk zamanlar biraz ukalalık...

Nevin, Cemal'in omzuna yaslandı. Gözleri dolmuştu. İçini is kaplamış gibiydi. Güldü.

— Ama bir şey yapabiliriz, Cemal, dedi.

Cemal, kalın dudaklarını Nevin'in dudaklarına yapıştırdı. Neden sonra:

— Dostum, arkadaşım, hocam, biricik sevdiğim kalacaksın Nevin, dedi.

Nevin:

— Hem de kardeşin, diye ilave etti.

Gülmeye başladı. Annesiyle bir hafta evvel yaptıkları görüşmeyi üstünkörü anlattı. Cemal önce bir toplandı, kaşlarını çattı, düşündü. Sonra o da gülmeye başladı.

— Bu kadarına gitmemeliydi annen, dedi. Bu kadarı hem gülünç, hem korkunç!..

— Ya sahi ise, dedi Nevin.

— Yok, olamaz, imkânsız şey. Elllerine balık kokusu sinmiş, balık pulu yapışmış babam. Maarif Nazırı Hasan Paşa kızı Fazıla Hanım. Hadi canım sen de! Yok, yok. Olmaz öyle şey. Öyle olsaydı babam şimdiye kadar beni gebertmişti. Hadi canım sende!..

— Ama mesele senin anladığın gibi değil. Seninle kardeş olmamızda benim annemin rolü yok.

— Benimkinin mi var?

— O da değil. Güya birbirine rastlayan iki doğum gününde ölen çocuğun ev değiştirmesi. Zengin evine aktarılması.

— Büsbütün "Binbir Gece Masalı" desene. Böyle şeyler masallara, eski romanlara yakışır, dedi ve güldü Cemal.

Nevin'i yine öptü. Başka şeyler anlatmaya başladı:

— İrfan'la kavga ettik, dedi, patakladım deyyusu! Nedir o çımacı hikâyesi Allah aşkına?

— Yoksa bu dedikodu yüzünden mi evlenmekten vazgeçtin?

— Ben vazgeçmiş değilim.

Nevin çımacıya bavulunu vermiş. İrfan arkadaşlarına takılmıştı. Terbiyesiz terbiyesiz konuşmuştu. Nevin azarlamıştı. Nihayet çımacı da kızmış: “İrfan Efendi uzatma! Ayıp!.. Size yakışmaz,” demek mecburiyetinde kalmıştı. Ama İrfan sarhoş muydu neydi? Çımacı önüne dikilmiş, çekip gitmesinin iyi olacağını anlatmış, kamarot uzaklaşmıştı. Eve varmadan Çımacı Hurşit'le korulukta yere oturmuşlar, cıgara tüttürmüşlerdi. Çımacı Nevin'e köyünden söz açmıştı. Gü-lüşmüşler, karanlıkta uzun uzun konuşmuşlardı. İrfan'ın uzaktan onları gözetlediğini bildikleri için mahsus oturmuşlardı. Nevin inat için, çımacı, kamarot cesaret edip de yanlarına sokulsun, diye beklemişlerdi.

Bir yarım saat sonra eve doğrulurlarken İrfan birdenbire yine önlerine çıkmıştı. Çımacı Hurşit bavulu bıraktığı gibi, İrfan'ın üstüne yürümüş, karanlıkta bir müddet kamarotu kovalamış, yakalayamamış, geriye dönmüştü. Evin önünde de oturup bir cıgara daha içmişlerdi. Bütün hikâye bundan ibaretti.

Cemal pek güldü.

Hele bir Ankara'ya git gel, şu boşanma meselesini bitir Nevin, ne zaman gidiyorsun? dedi.

Nevin iki gün sonra kocasından boşanmak üzere Ankara'ya döndü. Trende annesinin Özdemir'e telgraf çekmiş olacağını düşünmüş, nitekim Özdemir'i garda kendisini bekler bulmuştu. Nevin hiçbir karar almamıştı. Üç gündür düşünmüyor, karar vermiyor, her şeyi olurluna bırakıyordu. Özdemir'le doğru evlerine gittiler. Nevin nazlanmadı bile. Baş başa bir gece geçirdiler. Sabahleyin uyandıkları zaman Nevin:

— İşte sana trende istediğin gece Özdemir, dedi.

Özdemir, Nevin'e saadetten bahsedecek oldu.

— Çok mesutum karıcığım, çok mesut olacağız canım karıcığım bundan sonra, demek budalalığında bulundu.

Nevin:

— Bana bundan bahsetme n'olur, bu budaladan, dedi.

Özdemir şaşırmışça:

— Hangi budaladan canım, diyordu.

— Saadet isimli budala karıdan. Özdemir iskarpinini bağlamış, pardösüsünü tutan Nevin'i öpmeye savaşıırken:

— Canım, hangi Saadet Hanım'dan? Deli misin Nevin? Tuhafsın, ne oluyorsun?

Diyor, karısının dudaklarını arıyordu. Buldu da. Nevin gözlerini kapadı. Sanki Cemal, vapurun yan sıralarında ağır dudaklarını beceriksizce Nevin'in dudaklarında eziyordu. İçinde bir ağrı duydu.

Kocası kapıyı çekmiş, ıslık çalarak merdivenleri inip gitmişti. O bir roman tercümesini bitirmek üzere sandalyesine oturduğu zaman hâlâ o ağrı geçmemişti. Tercüme ettiği satırı bir daha okurken düşünüyordu: Geçen sene kolunda bir ağrı duymuştu hani. Doktora onun içten içeliğini, adeta tatlı halini tarif ederken doktor bilgiç bilgiç başını sallamış:

— Dikkat ediniz, bu bir romatizma başlangıcıdır. Bir zaman denize girmek yok, demişti.

Nevin, kendi kendisine, "Dikkat et kızım," diyordu. "Bir zaman Cemal'i hatırlamak yok!"

Nevin, tercüme etmeye hazırlandığı romanın üstüne kapandı. Bir yere düşüyormuş gibi oldu. Midesine yine bir boşluk oturdu. Oteldeki korkunç geceyi hatırladı, adeta o geceyi özlüyormuş gibi idi. Kalktı, başına bir bere, sırtına her zaman giydiği erkek trençkotunu geçirdi. Kapıdan çıkarken elbise asacağın aynasında yalnız çamur renkli, mavi, mor bir şeyler gördü. Bu gri, mavi ve morun içinde boyasız yüzü soluk bir mektepli erkek çocuk yüzüydü.

Kapıdan çıkınca keskin ve soğuk bir nisan sabahı serinliği sinirlerini yatıştırıvermişti. Hızlı hızlı Ankara İstasyonu'na kadar yürüdü. Bir yere bir bilet aldı. Kondüktörün birine bir şeyler sordu. Trene vakit vardı. Oturdu. Babasına şu mektubu yazdı:

1948 senesi nisanının 12'inci günüydü.

Mektup:

"Babacığım," diyordu, "şimdiye kadarki isimlerim 'Konsolosun kızı', 'Gazetecinin karısı' oldu. Böyle olması da iyi oldu. Bugüne kadar hep bir şeyler peşinde koştum.

Şimdi hatırladıkça bunları, utanıyorum, diyeceğim ama birçok kelimelere kafamızda verdiğimiz anlamlar, hiç olmazsa o kelimeler kadar yanlış, yalan, kof... Sirklerde bazı ehli hayvanların adeta utanma kelimesinin anlamına yakın bir halde sinişlerini görmüştüm. Utanılacak şeylerden utanmaz olduğumuz nisbette hayvanlarla uyuşur, tabii bir ahlak telakkimiz olsaydı, bari. İşi buraya kadar getirmenin sebebini yanlış anlamamanızı rica ederim. Niyetim ahlaka çatmak filan değil. Sadece kelimelerin elle tutulur 'concret' olmayanlarının kıymetlerinden niçin günden güne kaybettiklerini öğrenmemden. Menfaatsiz, riyasız bir toplum aleminde iyi ve doğru bir açıklama ile elle tutulmayan 'abstrait' kelimeler ancak bir anlam alabilirler. Yoksa ya işimize geldiği nisbette, yahut da başımıza geldiği nisbette yapacağımız açıklamaların bir önemi olamaz. İşte bugüne kadar peşinde koştuğum 'saadet' kelimesi de bunlardan biri hem de bana izahı en mübrem geleni idi. Hikâyeler, romanlar, şiirler, saadeti aramam, hattâ aramadan bulmam lazım geldiğini adeta talim ediyorlardı. Arada bu kelimenin zevkten, dünya nimetlerinden, insan tabiatının bir özgörüllüğünden ibaret olduğunu söyleyen kitaplar da vardı. Bir üçüncü izah da böyle bir kelimenin birçok kelimeler gibi uydurma bir kelime olduğunu, yaşamanın onunla, uydurma bir kelime olduğu için, hiçbir ilgisi bulunmadığını, onsuz da başı sonu olmayan bir dünya içinde riya-

sız ve kıymetsiz, hiç olmazsa aldatılmış olmadan yaşanabileceğini söyleyenler de vardı.

Bu üçüncü kısım kitapları daha çok beğendim. Beğendim ama birinci kısımdakilerini, denemek daha bir kolayıma geldi. Belki de böyle bir şey vardı. İkinci ve üçüncü anlamlı kitapların bir de denemeye dayanmadıklarını, denemeye dayananlarının hususi yaradılışlı birtakım insanlara bir huzur sağladıklarını sandım. Mesela A. Gide bunlardan biriydi. 'Saadet, saadet' diye koşup da arzuya ve aşka pek benzer bir jouissance'e kadar gittiğini, bir Arap çocuğunun kara gözünde, çölün güneşinde meselesini hallettiğini müşahede ettik.

Bu oldukça hususi bir hal çaresi olarak kaldı. Hem de neler bahasına kazanılmış, mağlubiyetin acılarıyla dolu bir zaferdi. Belki de bu insanın değil, sanatkârın zaferi idi. Herkes böyle olamazdı, insanlar ilk fırsatta istihkarla insanın bu çeşidini kendilerinden ayırırlerdi.

Üçüncü anlamı savunan kitaplar da daha makuldüler. Saadetin olup olmamasının ne önemi vardı? Varsa insanoğlu ne kazanırdı, yoksa ne kaybederdi? Hem o kadar tecrübe edilmiş bir şeydi ki... Saadet yuvası kuranların kendine kapanıp kendine yontan yaşayışlarının sonu da bir boşluğa gelip dayanmıyor muydu? Saadet kelimesi yalan olmaktan geçtim bir bakıma zararlıydı da. Arzu, 'joie' hiç olmazsa insanlar arasında esen bir rüzgâr, muvakkat olduğu için hoş bir bağ, bir birleşme, bir kendine yontmadan, yahut da kendine ve başkasına yonta yonta bir birlik yaratıyordu. Bunların da fazla bir kıymetleri yoktu ama sağlam malzeme idiler. Müthiş akıntının kenarında tutunacak, boşluğa sürüklenmekten bir müddet daha sizi alıkoyacak, umut verecek, tutunacak ağaç kökleri gibiydiler. Bir kere başlangıcını ve sonunu boşluk farz ettiğimiz ve böyle olduğu şüphesiz bir

hayat telakkisi kabul edelim. Bakın o zaman saadeti düşünür müyüz? Ama arzu, ama aşk, ama yiyip içmemizin damarlarımıza ve guddelerimize doldurdukları kudret boşalması olan tatmin edilme derhal anlamını duyuracak ve olmayan saadetin yerine iki boşluğun arasındaki hayat denilen madde oyununun devamı için ne güzel, ne bilinmez şeyler icat edecektik. İkinci ve üçüncü saadet anlamlı telakkileri birbirine katarak bir sentez yapmaya çalıştım. Beceremedim. Beceremeyince işin kolayına kaçtım. Okur, yazar, düşünür bir şekilde saadeti aramaya kalktım. Çalışan, toplum için elle tutulur, gözle görülür şeyler yapan, bir şeyler kuran, bilmeyerek de olsa cereyana ipler sarkıtan bir insanla saadetin mümkün olduğunu sandım. Bu o kadar mümkün, o kadar elle tutulur bir şey gibi geliyordu ki bana. Hem tehlikesi de yoktu, her toplumun kabul ettiği yoldan yürüyordum. Bunu Özdemir'de bulamayınca, Cemal'e döndüm. Ağır ve hafif itirazlar yükseleceğini biliyordum. Çünkü annemin dediği gibi deve çingiraklarının dengi dengine dedikleri masalı parçalamaya kalkışmıştım. Masallardaki sultan değildim ki korkayım. Halbuki masallardaki sultanlardan biri imişim. Cemal benden bin defa daha akıllı, daha Keloğlan çıktı. O benim gözümü açtı. Bir faydam olmuştu. Cemal'i düşündürmüştüm. Bu bir kazançtı. Kazandığım şeyi onunla mesut –hadi öyle diyeyim– olur olmaz kaybedeceğimi ilk anlayan o oldu.

Özdemir'e gelince rahatını arıyordu. Ben onun için jilet gibi, tıraş sabunu gibi, kolonya gibi bir şeydim. Ekmeği bile değildim. Tıraş olup kolonya bulamazsa nasıl tedirgin oluyorsa ben olmazsam öyle tedirgin oluyordu. Ben olursam rahattı. O kadar rahattı ki ara sıra bir başka kadınla da yatabilecekti. Elbette bana bir lüzumlu eşya muamelesi göstermiyordu. Şimdiden sonra belki kul köle de olacaktı.

Ama istemem. Ona bu huzuru vermek için dünyaya gelmedim.

Eve dönmeme de imkân yok. 'Konsolosun kızı' ile 'Balıkçı Cemal'in aftosu' arasında mekik dokumak için sinirlerim müsait değil. Bu sıfatlara karşı koymak da boş. Kimseye, hiçbir söze önem vermeden hakkımızda söylenenlere kafa tutarak insanlar arasında dolaşmak da bir nevi ukalalık, bir nevi kendini beğenmişlik. Yalnız başıma, tek başıma kötü bir şekilde yaşayacağımı sanma. Buna derim ve gururum müsaade etmez. Böyle bir yaşayışın zevksizliğini, hastalığını hiç sevmedim. Onun için üzülme. O şekilde yaşayacak olsam İstanbul daha müsaittir.

Dün nüfus kâğıdına baktım, orada bir de Ayşe ismi var. Biraz da o isimle yaşamak istiyorum. Mektup yazar mıyım, yazmaz mıyım? Birkaç sene sonra döner miyim? Dönmez miyim? Şimdilik Türkiye'de bir yere bir tren bileti aldım. Trenime beş dakika var. Belki de trende devam ederim..."

Bu mektubun gönderilip gönderilmediğini bilmiyoruz.

Yalnız o zamandan beri eski konsoloslardan Vildan Bey'in gazetelerde kayıp ilanları görünce derin bir kedere kapıldığını, yüzünün sapsarı kesilip durgunlaştığını, günlerce odasına kapanıp çıkmadığını biliyoruz. Dört senedir de adeta kendisi okuyup yine kendisi üzulsün denebilecek bir ilanı gazetelere verdiğini görüyoruz. Bu ilan beş, altı gazetede birden çıktığı zaman bütün bu gazeteleri satın alan Vildan Bey'in odasına kapandığını, aynı ilanı saatlerce gözlükler gözünde okumaya, daha doğrusu bir film gibi seyre daldığını görmeden biliyoruz.

Bu ilanlar çıkmadan bir on gün evvel titizlenmeye başlayan Vildan Bey bir hafta –ilan çıktığı müddetçe– derin bir rahatlıktan sonra ilan kesilince tekrar on, on beş gün kimse ile konuşmaz, yemek içmekten kesilir. Ağlayıp ağlamadığını kimseler kestiremez. Her nisan ayında birer hafta müddetle Ankara ve İstanbul gazetelerinde bu kayıp ilanına rastlana-

bilir. Vildan Bey'in zevcesi Fazıla Hanım kocasının her sene muntazaman tekerrür eden bu beyhude ve manasız ilanına pek tutulur:

Kızım Nevin Akyürek, 1948 Nisanı'nın 12'inci günü Ankara'daki evinden çıkarak bir daha dönmemiştir. Bütün araştırmalarım rağmen bugüne kadar kendisinden hiçbir haber alamadım. Hakında bilgisi olanların aşağıdaki adrese bildirmelerini insaniyet namına rica ederim.

*Adres: Beykoz — Serasker sokak 38 numarada
babası : (.....) Başkonsolosluğundan emekli
Vildan Akyürek*

SON

**ŞİMDİ SEVİŞME VAKTİ VE
DİĞER ŞİİRLERİ**

ŞİMDİ SEVİŞME VAKTİ

ŞİMDİ SEVİŞME VAKTİ

Çıplak heykeller yapmalıyım.
Çırılçıplak heykeller
Nefis rüyalarınız için
Ey önümden geçen ak sakallı kasketli,
Yırtık mintanından adaleleri gözükken
Dilenci
Sana önce
Şiirlerin tadını
Aşkların tadını
Kitaplardan tattırmalıyım
Resimlerden duyurmalıyım, resimlerden...

Şu oğlan çocuğuna bak
Fırça sallıyor
Kokmuş manifaturacının ayağına
Dört yüzbin tekliğinden
On kuruş verecek.

Seni satmam çocuğum
Dört yüzbin tekliğe.
Ne güzel kaşların var
Ne güzel bileklerin
Hele ne ellerin var, ne ellerin.

Söylemeliyim

Yok

Yok... meydanlarda bağırmalıyım,

Bu küçük

Güllerin buram buram tüttüğü

Anadolu şehri kahvesinde

Kiraz mevsiminin

Sevişme vakti olduğunu.

Resimler seyrettirmeli, şiirler okutturmalıyım

Baygınlık getiren şiirler

Kiraz mevsimi, kiraz

Küfelerle dolu pazar.

Zambaklar geçiriyor bir kadın.

Bir kadın bir bakraç yoğurt götürüyor

Sallıyor boyacı çocuğu fırçasını

Belediye kahvesinde hâlâ o eski, o yalancı

O biçimsiz bizans şarkısı

Sana nasıl bulsam nasıl bilsem
Nasıl etsem nasıl yapsam da
Meydanlarda bağırsam
Sokak başlarında sazımı çalsam
Anlatsam şu kiraz mevsiminin
Para kazanmak mevsimi değil
Sevişme vakti olduğunu...

Bir kere duyursam hele güzeliğini, tadını,
Sonra oturup hüngür hüngür ağlasam
Boş geçirdiğim bağırmadığım sustuğum
günlere
Mezarımda bu güzel, uzun kaşlı boyacı
çocuğunun

Oğlu bir şiir okusa
Karacaoğlan'dan
Orhan Veli'den
Yunus'tan, Yunus'tan...

Yeditepe, (1), 1 Haziran 1951
Vatan, 26 Temmuz 1953

YEİS

Akşam üstleri geliyor
Tam insanlar işten çıkarken.
Salkım salkım tramvaylardan
Bir güzel çocuk yüzüyle gülümsüyor
Namussuz, akşam üstleri geliyor.

Neremden yakalıyor; bilmiyorum
Ben tam sevmeye hazırlanırken
On altı yaşındaki sevgilimi.
Elini elimle tutmak
Yirmi dört saatte bir
Sıcak bir laf dinlemek isterken...
Rezil... Tam o saatlerde geliyor!

İnkılapçı Gençlik, (64), 19 Eylül 1942

SİCİLYA ORMANLARI

Sicilya ormanları
Gökyüzü kadar esrarlı
Ve intikamcıdır
Petrol lambası yanan,
Kamış saz kulübede
Çerden çöpten kulübede
Mısır ekmeği yiyen çocuk
Seni seviyor
Fırından çıkmış mısır ekmeği renkli,
Yeni sağılmış keçi sütü kadar mavi ve sıcak
kız!

Seni seviyor
Bu Adriyatik dalgalarına,
Gemilerin yelkenlerine sardığım kalb.
Sana gel diyorum.
Bekliyorum.
Gelmezsen
Sicilya ormanları
Gökyüzü kadar esrarlı
Ve intikamcıdır ha!

CEYLAN-I BAHRİ

Neremden geliyor bu sevinç?

Sana baktıkça çocuğum:

Maviliklerin, badem ağaçlarının, metruk

havuzların, kurbağa seslerinin

Güzelliğini

İskele çımacısının altın yüreğini...

Gelecek bir sabah vakti, güneşten;

— Derin elemlere rûzgâr—

Bastonunda kış armutları asılı

Küpeştesinde ekmek ayvaları,

Kirli yelkenine fırtınalar sarılı

Kavunlarında sulh ve sükûn

Halatlarında mesut sahillerle

Bir ceylan-ı bahri.

ARKADAŞ

Bugünlerde bir akşam, şehrin aynalı gazinosuna
ve aynaların içine

Selim-i salis gibi oturacağım

Önümde rakı... dışarda akşam, akıntı,

kayıklar ve gelip geçen...

Meyhanenin kapısından, iki elini gözüne

siper edip bakan birisi:

"Bu herif aşık!" diyecek.

Saçları perişan, dudakları mürekkepli, hali

bencileyin serseri bir kızı

Büyük bir sandal

—Akıntının içinden çekip—

Rakı kadehimle benim arama bırakacak.

Diyeceğim:

"Bu akşam değil bir başka akşam seni alıp

bir kocaman şehre götürceğim:

"O şehirde toplar çoktan patlamıştır;

"Yıkılmıştır bildiklerim;

"Kocaman cepheleriyle borsalar, saraylar,

kimbilir belki de mahkemeler, zindanlar...

"Masaldır artık

"Onların kahramanlığı, onların merhameti,

onların fazileti...

./..

Ezanlar, mevlütler, harpler, taburlarla
kahramanlar...

Kafam alkolsüz, ellerim kelepçesiz,
Seni bir akşamüstü, Sotiraki'nin
gazinosundan

Rakı kadehimle benim aramdan alıp
Altın akşamların sarı çocukların tırmandığı
Kuşların öttüğü ve yemişlerin yendiği
Hudutsuz ve çitsiz,
Perisiz ve cinsiz,
Kümessiz ve evsiz
Hâsılı numarasız
Bir memlekete götüreceğim.

İstasyondan iner inmez
Seni metrolar başka beni başka tarafa
götürsün. Zararı yok!
Yalnız gine böyle kumral akşam üstleri
Yapayalnız kaldığım kasım akşamları
Buruşuk manton, dağınık saçların;
mürekkepli ağzın ve hemşire

Çehrenle
—Ayaklarını bir sandalyeye dayayıp—
Bana iki satır bir şey söyleyeceksin:
“Bugün ne yaptın, çalıştın mı?”
İstersen sonra kalkar, gezmeye gidersin
Bensiz...
Sen bilirsin.

Yeni Ses, (7), Mart 1940

O VE BEN

Sana koşuyorum bir vapurun içinden
Ölmek, delirmemek için...
Yaşamak; bütün âdetlerden uzak
Yaşamak...
Hayır değil, değil sıcak;
Dudaklarının hatırası;
Değil saçlarının kokusu
Hiçbiri değil.
Dünyada büyük fırtınanın koptuğu böyle
günlerde

Ben onsuz edemem.
Eli elimin içinde olmalı,
Gözlerine bakmalıyım,
Sesini işitmeliyim.
Beraber yemek yemeliyiz
Ara sıra gülmeliyiz.
Yapamam, onsuz edemem.
Bana su, bana ekmek, bana zehir;
Bana tat, bana uyku
Gibi gelen çirkin kızım.
Sensiz edemem!

Yenilik, (1), 15 Aralık 1952-15 Ocak 1953

NAPOLİ

Napoli, beyaz şehir
Venedik'te gondollar geziyor,
Roma'da heykeller dikiliyor,
Senin şerefine.

Senin şerefine,
Napolili güzel balıkçı
Ddaklarını
Göğsü hurma rengi olmuş
Hayır hurmalaşmış
Kıza dokunduruyor.
Senin şerefine hey Napoli
Napoli... Beyaz şehir

MEKTUP

I

Vapurun dümen yerinde çaldığım ısılk
Yağmurlu güvertedeki türküm,
Sana yaklaşmaya vesiledir
Yoksa canım, seni unutmak için değil.
Senden sonra ancak anlaşılır
İnsanoğluna öğretilen yalanlar
Senden sonra anlaşılır ancak
Boşluğu her şeyin
Seninle beraberdir dolu kadehler
Şaraplar seninle aziz
Cıgaralar seninle tüter
Ocaklar seninle yanar
Yemekler seninle yenir

Yürüyüş, (10), 5 Kasım 1942

MEKTUP

II

Senden bahis açılmadıkça susmak isterim.
Senden bahis açmaya vesiledir
Kınalıada, vapur, deniz, yunus.
Şimdiye kadar neden gökyüzü değildi?
Niye böyle oldu?
Neden kitapları severdim?
Bu şehirde ikimiz birden nefes alıyoruz
Yoksa neye yarardı bu garip şehir?
Burada senin doğduğun bana malumdur.
Yoksa sever miydim minareleri.
Süleymaniye'yi,
Sen, gâvur olduğun halde?

Yürüyüş, (10), 5 Kasım 1942
Varlık, (408), 1 Temmuz 1954

ŞARAP İÇEREK

Köprüden köprüye perilerin sallandığı
 Karlı bir cumartesi akşamı:
 Lastik ayaklarla karlara basan cinler
 Mavnaparı doldurmuştu.

Beyaz iskelelerde
 Zatürreli memurlar uyuklardı
 Biz şarap içmiştik;
 Kar sabahtan beri yağmıştı.
 Sokakta yalın ayaklar,
 Toprakta bembeyaz ölü kokusu
 Ortalık hiç yeşillenmeyecek...
 Kış günleri köprülerden köprülere periler...
 Bembeyaz mavnapalarda lastik ayaklı cinler
 Gripli ve zatürreli dünyanın içinde mesut
 iki kişi
 Hayır bir!

—Şarap bardakları, jambon ve sosis—
 Yaz hiç gelmeyecek!
 Ne ağızları mühürlü mavi şişelerde tifo
 Ne göbekli marulların saltanatında mikrop!
 Ne altın kayalarda soyunmuş sıska çocuklar
 Ne mavi suda
 “Abanoz teknesinde”
 Çalınmış saadetler taşıyan “Kartal”
 Nam kotra...
 Kızım ile şarap içmek...
 Herkesin çırılçıplak olduğu plajda
 Kışı beklemek... Mahzun

Ve kışın o tahayyül bile etmediğim hakiki
 yazı getirmek

Kavgası kafada
 Kızım ile şarap içerek...

DELİ ÇAY

Çınarlarına kargaların üşüştüğü memleket
 Sütlü mısırların kebab edildiği
 Kebab mısır kokusu küllü ateş
 Yarı olmuş mısır koçanlarının mor püskülünde
 akşam.

Tarlanın kenarında yer yer karpuz
 çekirdekleri.

Çocuklarla beraber aynı rüyayı
 Çırılçıplak çınarların
 Bütün ovayı süzen
 Minare boyu tepelerinde
 Kargalar.
 Çocuklarla beraber
 Aynı yaz rüyasını:
 Sütlü mısırları,
 Karpuz çekirdeklerini,
 Olgun Vodina kavunlarının altın içini
 Kafalarını kanatlarının altına sokup üşüyerek,
 Aynı yaz rüyasını görmekteler.

./..

Boşnakça konuşan
Büyük mum bacaklı,
Sakarya suyu yüzlü,
Elleri inek ve buzağı kokan sarışın kadınlar
Çınarlarına kargaların üşüştüğü memleket
Gündelikçilerin efendilerine
Bedava götürdükleri hizmetine kızmış gibi
Tarlaları basan “Deli çay”
Çınarlarına kargaların üşüştüğü memleket.

Geceleyin üç ayaklı titrek masalarda oynanan
Kazıklı prafa partilerinin
Bıçak çektiirdiği lüks lambalı kahveler...
Evvela tavuklar ve kazlar bağrıştı.
Yün yorganların altında terlemiş
Mahmur kızlar uyandı, delikanlılı uykularından
Bütün cümle kapıları açıldı:
“Deli çayı bırakmalıdır, serbest girsin”
Kapılar açılmazsa kırar Deli çay
Deli çay muhtaçtır:
Mayıs sıvanmış ev altlarının
Sükûnetine...
Deli çay ev altlarına girdi
Bir yılan ısılığıyla,
Ejderha kımıldanışıyla.
Ninem Kuran okudu,
Dedem küfretti Deli çaya.
Gün doğdu:
Kulübenin damında oğul,
Ana beline kadar su içinde.

Uzakta

Erenler tepesinde evliyalar;
Deniz kıyılarından getirilmiş
İki çifte bir sandalda kaymakam bey,
İçinde sandallarla gezilen şehrin
minarelerinde
Deniz görmemişler deniz seyrederler.

Gün doğdu:

Filizlenmiş buğday tarlaları nerde?
Nerde buzağının sırtında
Anasının dil izleri yer yer?
Nerde o tüyleri dökülmüş,
Nasırlı kara derisinde sopa izleri,
Gözlerinde memleket şarkıları,
Ayaklarında memleket yolları,
Karacaoğlan şiirine benzeyen
Çakır mandalar?
Övendire nerde?
Nerde, çocukların yaz geceleri,
kaba samanların içinde
Keloğlan hikâyeleri anlattıkları
Üstü örtülü, kuyruğu uzun,
Şehirde Bulgaryalı Ahmet ustanın kenar
tahtalarını çiçeklediği öküz arabası?

./..

Akşam

Sular ürperiyor.

Kulübelerin suda yüzebilen eşyalarını

Şehrin kopukları

Ziftli kara sandallarla topluyorlar

—Sahiplerine vermek için—

Uzakta, "Ormantepe"de bir silah patlıyor '

Meşhur avcı Hüseyin'in oğlu

Bin dönüm tarlasını basmış suyun

Uzaklardan, gökyüzünden çekip aldığı

Yaban ördeklerinde

Gamını defetmektedir.

Akşam oluyor

Sular ürperiyor

Dönüyor karalar çınarlara

Şaşırmış aç kuşlar

Aynalaşmış suyu gagalıyorlar...

Ertesi gün

Tohum çürüyor,

Su çekilip gitmiştir:

Şosenin üstünde ölü bir manda, bir koyun,

bir insan.

Yanlarında

Sapan

Övendere, boyunduruk...

Servet-i Fünun, (2268), 8 Şubat 1940

BİR MASA

Bize bir masa ayır Yanakimu
Aleksandra'mla benim için
Bir masa
Üstü çiçeksiz
Örtüsü gazeteden
Şarabı aşktan
Hem hûlyadan

Aleksandra'm mızıka çalsın
Siyaha çalar parmaklarıyla
Güftesi bayağı şarkılar
Adi havalar
Meyhane acı zeytinyağı koksun
Sen hoşnut ol Yanakimu

Onlar ki, küçük parmaklarını birbirine
vermişlerdir

Onlar ki, sarı elbiselerinin içinde
Kazsız köyün sıcak gecelerini
Kırağıları ve zelzeleleri, fezeyanları ve
harpleri görmüşlerdir;

Onlar ki yağsız köpüklü ayranlar içmiş,
taşlı bulgur pilavı yemişlerdir;

Küçük parmaklarını birbirine vererek...

Bazan birdenbire sarası tutup düşerek...

Nereden gelir, nereye giderler?

Küçük parmaklarını birbirine vererek...

Bunlardır köprünün sairfilmenamları.

Hepsi yirmişer, otuzar yaşında ihtiyar
rüyaları görmüş;

Aşağıda, İstanbul bıçkınlarının söğüştüğü
sandallarda,

Balıkçıların torik yakaladığına — onlardan
daha çok memnun;

Çifti altmış paraya satılan bayat simitlerden
hoşlanırlar.

Onlarda her şey bir derin uykudadır

Kahramanlık, dostluk, sevgi ve
müsamaha...

Bütün lüzumlar ve lazımlar.

Şu ensesi dümdüz ustura ile alınmış

Saçları arkaya taranmış,

Bol elbiseli, altın bakışlı, sarışın uzun
bacaklı adam

Kimdir biliyor musunuz?

Onu köprüden başka, bir de eski polisler
tanır:

— Ulan sen yine buralarda mısın? derler.

Omuzlarını kısar, ellerini cebinden çıkarır,
atar ağzından cıgarasını

— Gidiyoruz be muavin ağabey, der.

Bu meşhur yankesici, Yedikuleli İstavro'dur
Ve hoş çocuktur.

Bir başkası gece saat ondan sonra vapurları
ve ışıkları seyrederek güler,

Ah ona bir bilet alan olsa dünyayı dolaşmak
iştenden değil;

Onun yanındaki gitmemeyi, gitmek
isteyerek düşünmekte

Yalnız bu sonuncuda her şey yalancı,
hülya ve melankolidir.

Her kim ki bir arkadaş bulmak için
dolanmakta ise

Ondan çekinmeli...

Köprüde arkadaş olunmaz;

Köprüden seyredilir.

Varlık, (170), 1 Ağustos 1940

Yenilik, (8), 15 Temmuz-15 Ağustos 1953

KARLI HAVA*

Sana dostluğumu içimden söküp
 Bahçene dikmeliyim.
 Meyveler bol meyveler,
 ... Yaz akşamları terleyen sūrahilerdeki
 sular.

Burada; içimin sökûlmüş, kurt üşüşmüş
 fidanlığında
 Düşmanlıklarımın, hasetlerimin ve
 namussuzluğun

Sarışın, acı yeşil ağaçarında
 Zehir gibi bir kış akşamı
 Poyrazdan masum bir kulûbe göreceksin
 Azizim sen, uzun bir yolculuğa çıkmışsın
 Tipi birdenbire bastırmış
 Uzaklardan mavi fenerli bir araba geçmiş
 Yakınlarda bir at kişnemiş
 Bir sūvari; şarkısını birdenbire kesip
 Yıldırım gibi uzaklaşmış
 Ova; alabildiğine uzak, göz alabildiğine
 düzlük.

Seninkisi
 Senin içinden koparmadığın
 Yeniden biten, çocuk dişleri misali
 Dostluğun;
 Bana şimdi gelirse
 Böyle bir karlı havada gelecektir.
 Fakat sen emin ol:
 İçinden kalorifer yanan bir Avrupa otelinde
 Banyolu, yatağı kuştüyü yastıklı bir oda
 bulacaksın.

(Kosta AYANİS'ten)

* Bu şiirin müsveddesi Sait Faik Müzesi'ndeki belgeler içinde bulunmaktadır. Kayıt numarası olmayan müsvedde ile kitaba alınmış şiir arasında farklar olduğu için; şiirin müsveddesi Latin alfabesine aktarılarak 1779. sayfaya eklenmiştir.

SÖYLYEMİYORUM

Her şey bitiyor.
 Şimdi başlıyor karanlık bir gece
 Yıldızsız, fırtınalı
 Kulübedeki sevgilim
 Bir rahat uyku uyumadı
 Benim eski kafalılığımdan

Ondan bütün peşin hükümler sıyrılmıştı.
 Bir gökyüzü gibi mavi idi
 Aydınlıktı
 Yalnız bendeki rüya
 Bendeki malihülya
 O mavi gökyüzünü
 O yeşil çimeni
 O çiçek açmış
 Şeftali ağacını göremiyordu

Onun bedbaht kulübesinin
 Çukuru dolmuş aptesanesi
 Onun karyolasız odasının
 Marsık kokusu
 Sonra ihtiyar tıknefes anasının
 Çektiği
 "Tatula" tütününün
 Verem, ihtiyar ciğer, yorgun kalb
 Kokan havası
 Sonra fakir mangal
 O bedbaht soba
 O bembeyaz peşkir
 O ağlayan tencere
 Ben sizden nefret etmişken

Zannettim ki sevgilimdir sevmediğim.
Onu ben bir saraya değil
İki odalı bir eve götürecektim
Bir radyomuz, bir banyomuz olacaktı
Nikeli pırıl pırıl bir karyolada
Hasan Ustanın işlediği
Bir mavi yorgan bakacaktı
Aynada ona layık iki üç eşya
Güleceklerdi...
Ponponu kırmızı bir terlik
Bursa ipeğinden bir gecelik
Yine aynada yalancı bir şeftali dalının
Bir ceviz masanın üstündeki
Rengârenk ucuz bir vazodan
Hareketsizliği görünecekti
Hiçbiri olmadı
Hiçbiri olmayacak
Düşmanlar çok
Dünyanın yarından çoğu
Herkes
Benim saadetime herkes
Her şey
Mani olmakta
Neden biliyorum
Biliyorum, söyleyemiyorum.

İşte, (2), Mart 1944

ŞİMDİ SEVİŞME VAKTİ'NDE
YER ALMAYAN,
DERGİ VE GAZETELERDE
YAYIMLANMIŞ ŞİİRLER

HAMMAL

Ensesine sokulu
Kamburunu kaşıdı
Şu koskoca bavulu
Beş kuruşa taşıdı

İlan edecek bunu
Kasabanın davulu
Koskoca bir bavulu
Beş kuruşa taşıdı

Yol yakın yolcu ırak
Yola bak yolcuya bak
İstersen yolda bırak
Şu koskoca bavulu

Mektep, 21 Ocak 1932

Bir başka balıkçı: Zehir midyede değil
midededir, dedi.

Mideleri ve bünyeleri zehirsiz insanlar
220 ekmek çıkaran fırının önünde
bekliyorlar

Taze ekmeklerle midyeleri külün
üstünde hafif pişirip

Yemeye hazırlanıyorlar.

Akşam ne güzeldir bizim iskelede

Balık çıkmadığı, lodos esmediği gün

Midyenin zehirlisinden korkmayanlar için

Yeni Mecmua (94), 14 Şubat 1941

KIRDA BİR ÖĞLE UYKUSU

Şapkam, elimi sildiğim mendil, defterde
romanım

Ve siyah güneş gözlüklerim,
Bir kır masasının üstündedir.
Masanın altında küçük köpekçiğim,
Çam ağaçları
Ve Yuvakim'in kâğıttan fırılacağı.

Sıcak.

Masada bir jilet
Ve iki çam dikenini,
Şapkamın kurdelesini.
Barba Yorgi eşikte çömelmiştir,
Kırk senedir görmediği bir Erzurum'u
Anlatmak için
Benden başkasını bekliyor

Ve Çifte Kardeşler
İsmindeki birbirine bitişik çam ağacından
Bir aşk fısıltısı; gözlerim kapanıyor.
Seni burada düşünmeliyim sevgilim,
Hani bir akşam ikinci mevkiin rüzgârlı
tarafına kimseler olmadığı için
yerleşiyorduk.

Bu, bir son vapurdu.
Yıldızlar peşimizde,
Yıldızlar gerimizde, ilerimizdeydi.

Elini tutardım.
 Tırnakların bir ayna gibi,
 Saadetimin aynası gibi,
 Hoh, der, üfler,
 Sonra yalanır.
 İşitirdim.
 Yıldızların birdenbire seslendiğini.
 Uskur suyu döverken,
 Biletçinin zımbası işler,
 Birinci mevki ve adamlar harp havadislerini
 sükûn içinde,
 Suyun garip, uykulu havasında
 Seyrederlerdi.

Benim güzel çocuğum,
 Tırnaklarındaki rüyamı
 Ve sıcak başını,
 Avuçlarının yaprağını,
 Boynunun çizgisini
 Ve dişlerinin beyaz ömrünü,
 Burada,
 Küçük Yuvakim'in kağıttan fırladığı
 Melteme karşı dönerken
 Hatırlamak
 Ve seni yanımda zannedip tekrardan
 tırnaklarının
 aynasında ömrümün saadet çehresini,
 İstikbalimi.

Rüzgâr, romanımdan bir yaprak çeviriyor,
Çamların bekçisi Sadık Ağa,
Köpeği arkasında,
Manastırdan dönüyor.
Madamın pişirdiği nefis kahvenin
kokusunu alıyorum.

Çıplak önümde bir kanatlı karınca,
Köpeğim hareket içinde,
Bir kuş kesik kesik ötüyor.
Uyumak istiyorum,
Bir top sesi geliyor Sivastopol'dan.
İçimi bir göl akşamı sarıyor.

Uyusam,
Kendimi bir son vapurda sansam...
Peşimizde yıldızlar,
Peşimizde uskur,
Uyusam...

İnkılapçı Gençlik, (56/54), Temmuz 1942

Ayvaya Cevap:

ELMA VE İNCİR

İlk urbamız:
İNCİR.

İlk günahımız:
ELMA

Not:
Ben günahsızım.

Doğu-Batı, (1/4), Şubat 1954

AYNALI ÇEŞME

Küçük bir sofra kurardım
Boğazımı bir umutsuzluk sıkardı
Merdivende ayak sesleri kesilirdi
Odaların içine yalnızlık kapanır
Ampul kararır
Merdivende ayak sesleri kesildiği zaman.
Kapı hafifçe tıkırdadı mı dersin?
Koş...
Kimseler yok.

Kulaklarımda ayak sesleri
Kapıda tıkırtı
Boğazımda bir yumruk.

Her yerde kendim
Aynalarda, camlarda, alüminyumlarda

Kurşun borularda
Masada, karyolada
Pis kendim, mendebur kendim, fena kendim.

Ama kapı tıkırdadı mı idi...
Sen
Sen bir tek insansın
Değişik.

Kalkûta'da lacivert saçlı çocuk
"Grenoble"da maviş
Pire'de üzüm çalıyorsun bir küfeden
Napoli'de balık satarsın.

Ama sen
Sen benim Aynalı Çeşmem.

SÖZ AÇINCA

Fırtınaları ayağınıza
 Meltemleri saçınıza yollayacağım
 Yakamozlar tırmanacak göğsünüze
 Martılara söyleyeceğim gelsinler
 Sivriada'nın boz tavşanları
 Kulağınıza fısıldayacak;
 Sandalsız balıkçılar da gelecek,
 Ay ışığını
 Martının sırtından alıp
 Akşam üstlerini
 Kurdele balığından;
 Karabataklardan karanlığı
 Ben alıp getirsem...

Nisan yağmurları yağmış Levent'e
 Onlar tanıklık etsinler olmazsa
 Nisan yağmurları tane tane.
 Benden yana konuşacaklar bakın
 Cümle balıklar;
 Karidesler, pavuryalar, böcekler,
 Istakozlar..

Akdeniz adalarına haber yolladım
Sardunya Adası benden yana çıkacak
Yırtık yelkenler benden yana,
Benden yana bu yas dökülmüş sandallar
Medarı Maişet, Şemşiri Hücüm, Maksut
Kaptan,
Ceylan-ı Bahri, Denizkızı, Bereket motorları
benden yana

Ama ben, yine de tavşanları
Sivriada'nın boz renkli tavşanlarını
Kimselere değişmem
Onları göndereceğim kulağınıza
Fısıldamaya...
Meremet yapan Ermeni kadınları var ya
Kumkapı'da

Aslan gibi kadınlar
Memelerinden sert balıkçılar süt emmiş
Ak düşmüş saçlarına erkek yürekleri açılmış
Meremet yapan kadınlar;
Onlara da açtım bu sevdadan
Hepsi
Marmara
O canım su;
Sivriada
O yalnızlık, kimsesizlik, balıkçının hürriyet
heykeli

Dülger balığı
O canavar görünüşlü
O uysal balık
O sandallar, o tavşanlar, o motorlar
Hepsi hepsi gelecekler
Deniz diplerinden yakamozlar
Dikenleri batan süngerler
Hepsi hepsi gelecek
Benim için konuşmaya, dinlersen.
Onlara da açtım bu sevdadan.

Dünya, (Sanat Eki), 15 Nisan 1954

KIRMIZI YEŞİL*

Kıyısına tuz ileten rüzgârı,
balıkların yüzdüğünü duyarım.
Dinlerim yosunların konuştuğunu,
midyelerin ağladığını.
Aşkın bir kanadı vardır kırmızıdır,
delinir,
kan akar.
Bir kanadı var;
zehir yeşili...

İstanbul, (6), 1 Nisan 1954

* Bu şiir, iki ayrı yerde küçük farklılıklarla yayımlanmıştır.

KIRMIZI YEŞİL

Kıyıma tuz getiren rüzgârı
Balıkların yüzdüğünü duyarım
Duyarım yosunların konuştuğunu
Midyelerin ağladığını
Aşkın bir kanadı var kırmızıdır
Deniz
Kan akar
Bir kanadı var
Zehir yeşili

Vatan, (Sanat Sayfası), 16 Mayıs 1954

İMROZLU KIZ

Dudakları yağmurlu havalarda
Bütün hafta kirli
Pazar günleri fiyakalıdır Eleni

Vatan, (Sanat Sayfası), 16 Mayıs 1954

BİR BÜYÜK KARIŞIKLIK...

Bir büyük karışıklık yaşadığımız sabahlar
Nerde ormanın içindeki sakalı uzamış insan
Mesut dövüşürken aç kurtlarla
Nerede ilk kulübede ilk eşya
İlk insanda ilk hisler
İşte büyük kavak ağaçlarının kaygan,
parlak sırtından inen
Şişman yağlı tırtıllar
Beyhudi saraylar, meçhul aletler
Üst üste
Alt alta apartmanlar
Bir çatıda binlerce insan ama
Yalnız bir katta beraberlik, yalnız bir katta his

Kocaman evin hayali içimdedir.
O büyük dünya yüzünü kaplayan
Dışarda bütün malzeme
Tırtıl, insan, kavak ağacı, orman, balta ve
ilahir.

Vatan, (Sanat Sayfası), 16 Mayıs 1954

BİR AYDINLIK

Bir aydınlık sardı,
Işdı dibinden sular,
Şehir, insanlar.
Bu aydınlık, yerden bitiyordu
Ot gibi, ağaç gibi.
Ne ola ki dedim, kendi kendime.
Hep aynı soruyu sordu
Taşlar, ağaçlar, binalar, insanlar.
Ne ola ki?

Ağır ağır yükseliyordu aydınlık,
Tam belimizde durdu.
Baktık korkuyla
Yarı belimize.

./..

Bayram günleri dibinden aydınlanan
Abideler gibiydik sokaklarda,
Birbirimize bakmadan önce.
Kendi yarı belimizi
Korkuyla, zevkle, daha başka
Bir şeyler seyrettik.

Sonra, bakınca birbirimize,
Yarı belimizden aşağısı
Öylesine aydınlıktı ki,
Yarı belimizden yukarısını
Göremedik önce,
Gözlerimiz alışınca kadar.

Gözlerimiz alışınca,
Baktık ki belimizden yukarısına,
Çılgıncasına,
Hiçbir şeyler yoktu.
Yarı belimizden yukarısı yoktu.

İstanbul, (8), Haziran 1954
Varlık, (408), Temmuz 1954'te
"Yarı Belimiz" adıyla yayımlanmıştır.

EVİME DÖNÜYORUM...

Adımım düşünüyor... Anlatılmaz ki sözle;
Bin bir ateşten dilli yangınken sönüyorum...
Bir harabe yüzüyle, balmumundan bir gözle,
Sararmış caddelerden evime dönüyorum.

Düşmüş yanına eli, bir tutam buğday gibi.
Bir çocuk uyuyordu işportanın başında;
Avizeler yakıyor caddeler saray gibi;
Bir anne dizi hali kaldırımın taşında.

İçimden: "ört!" dediler, örtüverdim üstünü
Bir çuval parçasının çıplağı belirince.
Vuruyor fenerlere şimdi, ağaran günü,
Ne gece... Ne canından bıkmış, hiddetli
gece...

./..

Son ışıkla, bitiyor gözümde sivilceler
Şimdi dövüşüyoruz gecelerle, taş taşla...
Hasreti sabahımın ak başımda geceler;
Evime dönüyorum, rüzgârlarla baş başa...

"Köprü"den ilk camiye, son canımla kavuştum;
Bakın, başım düşüyor, kapadım gözlerimi.
Sert taşlara can veren sanatkarla buluştum;
Geceler hakkediyor mermerleşen derimi...

Dur! Durdu... O gürültü kaçıyor son paramla.
İşlek bir cadde gibi sabahla sönüyorum,
Kapanmayan gözümle, kapanmayan yaramla,
Kızaran caddelerden evime dönüyorum...

Varlık, (408), 1 Temmuz 1954

HASRETİMİN BİTTİĞİ VE BAŞLADIĞI YER

— Deliriyor fiske fiske çıplak ayaklarını,
Gözü kararmış yollar tanımıyor seni de.

.....
Demirleşmiş ovaya sürdü kısıraklarını
Ardından gece gibi sürükledi beni de...

Bin bir ateşle rüzgâr yanınca, kavrulunca,
Ovanın damarında esiyor kanım gibi...

— Çobanım gelmedik mi?

Kesmiyor türküsünü... yürüyor parça parça
Yürüyor duman gibi, yürüyor canım gibi.

Toprağın çatlağından yorgunluk sahip geldi;
Çekiyor vücudumu, sünger gibi, kovuklar...
Karanlık, bir dağ gibi, solumuzdan yükseldi,
Sağımızda, kaydadı berrak, gölden ufaklar.

./..

Demirden ovalarda benzi tunçtan insanlar,
Gövdesinde dinlenir göğsünden vurulunca;
Yıldızdan meyveleri, rüzgârdan kuşları var,
Bu alacakaranlık benziyor bir ağaca.

Çıplak göğsümüz delik, benim çarığım delik;
O sürülü bir çoban, ben sürüye hasretim...
Bu kurak yerden sonra, gelecek bir dikenlik
Orayı da geçince, gözükür memleketim...

— Çobnım gelmedik mi?
— Bilmez kibi yapıyon!..

Çarığımı çıkarıp geçiyoruz bir dere;
Yüzüme su serpiyor çobanım daha çocuk.
Biri çekiyor beni biri mıhlıyor yere;
Bir elimde omuzu, bir elimde yorgunluk.

— Ağabey, geldik işte!

Bana bir yol gösterdi, kendi doğruldu köye;
Gözümde yaşlar vardı, aktı gözünden yaşlar
Kesmedi türküsünü... sesi döndü aleve;
Hasret yolum bu sesle biter, bu sesle başlar.
başlar.

Varlık, (408),1 Temmuz 1954

Sen benim canım arkadaşım
Gece arka üstü uzanıp otlara
Yıldızlara baktığım zaman
Kolunda karıncalar geziniyor
Alnında ölüyor
Ellerinde gelecek günlerim
Gözlerinde arkadaşlığım
İsmi bağıcıyorum dağa
Sen İstanbul'dasın diye memnun ağaçlar
Sen dünyasın diye r zg r esiyor
Sen varsın diye insanlar iyi
Böcekler yeşil yeşil

./..

Böcekler kara kara
Karıncalar sevimli
Çiçekler burcu burcu.
Kime söyleyebilirim senden başka
denizin mavisini
Dondurmacının kutusunu
Çamların sesini
Kime açarım senden başka
“Gül bahçe”den
Kim ağlar kâğıt helvalarının hikâyesinden
Kim iki kahveye saadeti kilitlemiştir.
Kim sever o ince minareyi, Yüksek kaldırım'ı,
Çingeneleri

Alnı hülyalım
Önümden insanlar geçiyor
Tanıyorum hepsini
Ama kim bunlar
Niçin koşuyorlar şehre
Bu yüzlerindeki rahatlık neden?
Ben mesutken de rahat değilim.

Yeditepe, 1 Haziran 1954'te
başlıksız yayımlanmıştır.

ALNI HÜLYALIM

Sen İstanbul'dasın diye memnun ağaçlar
 Sen varsın diye insanlar iyi
 Böcekler yeşil yeşil
 Karıncalar sevimli
   ekler burcu burcu
 Kime söyleyebilirim senden başka
 Denizin mavasini
 Dondurmacının kutusunu
  amların sesini
 Kime açarım senden başka
 G l bahçeden
 Kim anlar k  ıt helvalarının hik yesinden
 Kim iki kahvede saadeti kilitlemiştir.
 Kim sever o ince minareyi, Yüksekkaldırım'ı,
  ingeneleri

Alnı hülyalım
 Önümden insanlar geçiyor
 Tanıyorum hepsini
 Ama kim bunlar
 Niçin ko uyorlar  ehre
 Bu yüzlerdeki rahatlık neden
 Ben mesutken bile rahat değilim

Varlık, (658), 15 Kasım 1965

DENİZ

Neler söylemek istiyorum güneş batarken
Bir hitam, bir nihayet, bir ölüm şarkısı
Düşünüyorum sonra orda
Güneşin battığını
Sabah oluyordur.
Sabah
Çocuklar uyanıyordur uykularından
Aziz, harika, latif, sarı, esmer, siyah çocuklar
Anneler görüyorum, kesik saçlı, mavi gözlü
Kocasını ölmüş analar
Babalar görüyorum babalar, müthiş kabuslu
uykularından uyanmış.

Allahım ben neler görüyorum güneşin
battığı yerde
Güneşin battığı yerde yenilik
Hiç eskimiyor bu nizam
Her zaman uyanıyoruz buluş çağında şeytan
gizli uykulardan
—Samanlıklar, tarlalar, koşmaca ve
saklambaçlar—
İçimde bir bilgiç lise talebesi ruhu
tayyarelere biniyor
Saatte 3600 kilometre yapan tayyareler
Ve güneşin battığını görmüyorum

Ne de doğduğunu
Güneş var gurup tulû yok
Bana göre tulû sana gurutur
Senin gurubun benim tulûum.
Çocuklar güneş doğuyor
Çocuklar güneş batıyor

Varlık, (671), 15 Haziran 1966

SAGLIĞINDA
YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLER

YAZAMAMAK*

Sis vardı denizde,
Tepelerde, evimizin üstünde.
Bahçede yapraklar buğulu,
Su akıyordu demir parmaklıktan,
El değince.
Ağaçlar...

Sıcaktı gözleri kadının,
Elleri yanıyordu,
Ayakları buz gibi soğuktu.
Denizin üstünde sis vardı.
Ben yazamamaktan kudurmuş
Tırnaklarımı yiyordum.
Kadın geriniyordu,
Buz gibiydi ayakları.

./..

* Sait Faik Müzesi Arşivi'nde, 48 numarayla kayıtlıdır.

Kafamda
Ve denizde
Sis vardı.
Zimba,
Rumba da rumba dedik.

Sabah,
Mayıs sabahı,
Aklıma hiçbir şey gelmiyordu.
Vapura binseydim
Zimba sesi duyacaktım.

Bir adam gazete okuyor,
Bir kadın örgü örüyor.
Denizde sis vardı.

Sabah,
Mayıs sabahı.
Bilet zımbalıyor biletçi.
Çay kahve beyler,
Kahve çay var,
Çay kahve beyler.

HOŞAF*

Gördüm ki, yolun bir ucunda
İncir ağaçları
Bir ucunda dutlar.

Gördüm ki, ıssız yolda
Sessiz, kurşunsuz
Haydutlar.

* Sait Faik Müzesi Arşivi'nde, 49 numarayla kayıtlıdır.

BURSA'DA BİR KANDİL GECEŚİ*

Başörtüsüzyüzünde bir Meryem Ana hali
 Soluk dudaklarından uçuk, akpak gülüyor
 Pencerede kıvrandı bir dul kadın hayali

Bir dul kadın gördüm gözleri yaşlı
 Ak dudaklarında garip türküler
 Davudi sesler gelir
 Bakın herkesler gelir
 Benim yavrum gelmedi.

Bir dul kadın gördüm gençliğinde yaşlı
 Derinden nefes aldım, yüreğim genişledi
 Bu bir dul kadındı, gözleri yaşlı
 Ejderhalar gezerdi belki bin başlı

Mahallenin içinde
 Bir dul kadın türkü söyler kandil gecesi
 Bu türküler yüreğime işledi.

Soluk dudaklarından uçtu akpak türküler
 Bir dul kadın hayali kıvrandı pencerede.

* Sait Faik Müzesi Arşivi'nde, 53 numaradaki belgenin sonunda bulunmaktadır.

SANKİ BURDA DEĞİLİM*

Artık kendimden kurtulmuşum,
Kırmışım zincirimi.
Şimdi karadayız, şarkılar söylüyor
Karayel telefon tellerinde.
Bir taka geçiyor fırtınadan
Yeni şeyler seviyorum, yeni şeyler.
Yıldızlar, İstanbul'un ince bir minaresi, kâğıthelvası,
Maltaeriği, kahve cıgara, çukulata.
Yeni günler geldi günlerime
Perşembeler,
Coşuyorsam gün olur,
Gün olur kederli isem
Bunlar çocukluk değil
değil arkadaşım,
Bunlar kırk yaşında başlayan
Bir lambanın aydınlığı.
Burgaz iskelesinde bir kahvede oturup düşünüyorum.

Doğrusu seviniyorum.
Vapurlara bakıyorum.
İskeleye, konuşanlara bakıyorum,
Sanki burda değilim.

* Sait Faik Müzesi Arşivi'nde, 99 numarayla kayıtlıdır.

CIVA*

Bir yirmibeş kuruşluğa cıva sürdük,
Lûfer tutarken,
Akşamüstü.
Pırıl pırıldı gökyüzü, zoka, deniz,
Yirmibeşlik.
Denize kadar uzanmıştı livar.
Sandal ufacıktı,
Lûfer tutmuştuk.
Zokamızdan cıva uçmuştu,
Yirmibeşlikten uzun müddet
Uçmadı.
Sonra parayı geçiremedik.

* Arşivde kayıt numarası yoktur.

SÜFLİYET

Hayır, meramsız, gürültüsüz
Merhaba, merhaba.

PAZAR GÜNLERİ

Pazar günleri,
Bira içerim,
Turp ve şamfıstık ile.
Küçük bir çocuk
Bana hizmet eder
On kuruş bahşiş mukabilinde.
Halbuki ben onun
Babası olmak isterim.

GAZETELER VE ÇOCUK

Geceleyin sinema kapılarında,
 Belki bir milyondan fazla çıplak
 Çocuk gazete satardı.
 Bazen havadisler kötüydü,
 Bazen eeh şöyle böyle,
 Fakat çocuklar en çok
 "Cinayeti yazıyor!" diye
 Bağırmayı seviyorlardı.
 Üç kuruş verip gazete almaktansa,
 Paltomun yakalarını kaldırır,
 Fukara mahallesindeki cinayeti
 düşünürdüm.

./..

Geceler olurdu ki bir milyon çıplak çocuk,
 Bağırırlardı:
 Numaraları yazıyor.
 Bilet almasam bile,
 Amorti almayı düşünürdüm.
 Akşam olurdu ki,
 Maçı yazardı havadisler,
 Futbol sahaları düşünür,
 Stadyumlarda çocukluğumda oynayamadığım
 Futbol oynar çocukluğum
 Sessiz sedasız.

DONAN HABER

Mektup yolda kaldı, görünmedi.

Bir kar bulutunun üstünde

gelirken donuverdi

Bir küçük kuş gibi dondu haber

Kar bulutlarının ipek teninde

Ben habersiz kaldım...

Saldım

Ruhumu fırtınalara

Gidip ölü kuşu bana bulsun

Bana getirsin

Belki bu mevtanın kalbinde sarı bir gül

Vardır

Vardır diye...

SU KENARINDA YATANLAR

Geceyi alevleyerek
Çeyrek
Saatte bir
Bu maden kömürü gibi
Dalga dalga, damar damar
Simsiyah yatan denizi
Alevleyerek
Çeyrek
Saatte bir
Cıgara içiyorlardı

Yalçın omuzlu sular
Şehrin ortasından
Karanlığın tasından
Sarı bir ışık
İçiyorlardı

Ben sarı saçlıma
Sunarak cıgaramın ateşini
Sarı saçlım bana güneşini
Uzatıyordu...

Yalçın omuzlu sular
Buzlu sular
Şehrin ta ortasından
Sarı saçlıma
Sarı bir ışık
Uzاتیyordu

Sarı saçlım yatıyordu
Yatağın kenarında
Sarı bir balçık kûmesi gibi
Altından bir ışık
Kûmesi gibi...

Cıgaramızı yatakta
İçeriz biz
Beyler gibi
Ve sonra

Omuzlayarak
Bu maden kömürü gibi
Damar damar, dalga dalga
Geceyi
Uyuruz
Çaresiz...

“Karların hışırtısını
Avuçlarıma alıp
Yüzüne serpebilsem”
İlerde, ışıklar
Kardan adamların kûlahlarına konan
İlerde
Kardan adamların kûlahlarında tüten
Cıgara dumanları
Yerde
Karların üstünde
Işıldayan izmaritler
Kilise saatinin üzerinde bir anahtar
Zamanı kilitler
İlerde
Karların üzerinde
Işıldayan izmaritler...
Hasret ne bağa ne bahçeye
Hasret ne kula ne sevgiliye
Bir Yenice’ye...

Ben cıgaramı söndürdüm avucumda
Avucum yanmadı
Tenim kanmadı bu ateşe de
Düştü lambaların
Sarı tenindeki camlara
Ben burada akşamlara sarınıp
Boyumca habersiz
Yatıyorum
Ahbap
Habersiz
Ya...
Ahbap
Boyu işte
Ya...

Takam bir gün Trabzon'a gidecek Trabzon'a
Yükü kâğıt hevası, çukulata, İstanbul yaz kahveleri,
çay fincanlarıyla
Oradan Trabzon hurması, fındık yüklenecek
Takam bir gün Trabzon'a gidecek
Benim aşkıımı senin ağızını yüklenerek
Ne güç şey yabancılık sizinle
Ne güç şey
Bir Boğaziçi iskelesine yabancı İstanbullu mu olur?
Horayı etmemiş
Trabzonlu mu olur hiç

Bulutı gördün mü
Yine denizle ba başayım
Kayalara sarılıyor
Yosunları kucaklıyor
Yanan derimi soğutuyor
Çok uzaklarda
Hatırlıyor musun
Havuzun başını
Kurbağaları
Sevgilim
Başkasının sevgilisi
Ne rüyalar gördüm yanında
Hepsi yalancıkdan

KARLI HAVA*

Sana dostluklarımı söküp getirmeli
 Bahçene dikmeliyim
 Meyveler bol meyveler
 Ve yaz akşamları terleyen sūrahilerdeki sular
 Burada içimin sökūlmüş fidanlığında
 Düşmanlıklarımın, hasretlerimin ve namussuzluğun
 Sarışın, acı yeşil ağaçlarında
 Zehir gibi bir kış akşamı
 Poyrazdan masun bir kulübe göreceksin
 Sen uzun bir yolculuğa çıkmışsın
 Tipi birdenbire bastırmış
 Uzaklardan mavi fenerli bir araba geçmiş
 Yakında bir at kişnemiş
 Bir sūvari, şarkısını birdenbire kesip
 Yıldırım gibi uzaklaşmış
 Ova alabildiğine uzun, göz alabildiğine düzlük.
 Seninki

Senin içinden koparmadığın
 Yeniden biten çocuk dişleri misali
 Dostluğun
 Bana şimdi gelirse
 Böyle bir karlı havada gelecektir
 Fakat sen emin ol!
 İçinden kalorifer yanan bir Avrupa otelinde
 Banyolu, yatağı kuştüyü yastık bir oda bulacaksın.

*1732. sayfadaki şiirden küçük farklılıklar göstermektedir.

SAİT FAİK
ABASIYANIK

Bütün Eserleri

YAPI KREDİ YAYINLARI